Woordenboek van de Tilburgse Taal
door Wil Sterenborg
Bronnen, verklaring van hun afkortingen
Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

A	G.H. Wanink, *Twentsch-Achterhoeks woordenboek benevens grammatica*; Zutphen 1948.
Antw.	Josef Cornelissen & J.B. Vervliet, *Idioticon van het Antwerpsch dialect (stad Antwerpen en Antwerpsche Kempen)*; Gent 1899.
AVI	L.W. Schuermans, *Algemeen Vlaamsch idioticon*; 1984 (herdruk).
B	Dialectenquête 1887 Willems.
Bez.	H.L. Bezoen, Klank- en vormleer van het dialect der Gemeente Enschede; z.pl. [Leiden] 1938.
Biks	Jan Naaijkens, *Dè's Biks - Een verklarende lijst van een aantal Beekse dialectwoorden, aangevuld met enkele taalverschijnselen en toegelicht met voorbeelden en uitdrukkingen die ontleend zijn aan de Beekse volkstaal en het Beekse volksleven*; Hilvarenbeek 1992

Bild.	Willem Bilderdijk - *Verklarende geslachtlijst der Nederduitsche naamwoorden*; Amsterdam 1832.
Bont	A.P. de Bont, *Dialekt van Kempenland Meer in het bijzonder d'Oerse taol – deel 1: Klank- en vormleer en enige syntactische bijzonderheden*; Assen 1962. Id. – *deel 2 Vocabularium*; Assen 1958. Id. – deel 3 *Geografische namen d.z. veld-, water-, bos-, weg-, plaats- en nog andere namen*; Assen 1969 Id. – deel 4 *Bestiarium*; -Bezorgd en ingeleid door Jos en Cor Swanenberg; Den Bosch 2005
Bosch	Lex Reelick, *Bosch' woordenboek* (+ aanvulling); Den Bosch 1993 & 2002.
BrSp	Drs. H. Mandos & M. Mandos van de Pol, *De Brabantse spreekwoorden*; Liempde & Zaltbommel 2003.
Btk	Dirk Boutkan & Maarten Gosling Kossmann, *Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer*; Tilburg 1996.
Buuk	Ruud Damen & G.W.J. Steijns, Et Buukske - Wè en hoe in de Tilburgse Taol; Tilburg 2008.
BvD	Informant Bernard van Dijk.
Bijn.	Karel de Beer, *Tilburgs bijnamenboek*; Tilburg 2000
CiT	'Cursus in Tilburgs' – een krantenrubriek circa 1940
CR	Cees Robben, *Tilburgs Prentebuukske* 1 t/m 7; Tilburg 1958-1986[aanvankelijk getranslittereerd]
D'16	N. Daamen – 'Tilburgsch dialect' (handschrift aug. 1916)
DANB	A.A. Weijnen, *Dialectatlas van Noord-Brabant*; Antwerpen 1952.
Dumbar	Het Dumbar handschrift: idioticon van het Overijsels in het einde der achttiende eeuw -- samengest. door Gerhard Dumbar, Herman Scholten en Jan Arend de Vos van Steenwijk; uitg. door H.L. Bezoen; Deventer 1952
DeBo	L.L. de Bo, Westvlaamsch idioticon; Gent 1892.
EDW	Prof. Dr. A.A. Weijnen, *Etymologisch dialectwoordenboek*; Den Haag 1995 & 2003.
Eekl.	Karel Pynkels, Jozef de Baets, Paul Bruggeman, *Eekloos dialectwoordenboek*; Eekloo 1984.
EWN	Marlies Philippa e.a., *Etymologisch woordenboek van het Nederlands*; Amsterdam 2003 -
FVb	Frans Verbunt *Woordeboek van de Tilburgse Taol*; Tilburg 1996.
FvW	J. Franck & N. van Wijk, *Etymologisch woordenboek der Nederlandsche taal*; Den Haag 1936.
GD	Uit een 'Grôot diktee van de Tilburgse taol'- niet

	gepubliceerd.
Gent	Lodewijk Lievevrouw-Coopman, *Gents woordenboek*; 2 dln.; z.pl. [Gent] 1950-1951.
GG	Paul Spapens, Gerard Steijns, Wil Sterenborg, Frans Verbunt, *Goedgetòld, diksjenèèr van de Tilburgse taol*; Tilburg 2004.
Ghijs.	Hendrika Ghijsen, *Woordenboek der Zeeuwse dialecten*; Amsterdam, Brussel 1979.
Goem.	Leo Goemans - *Leuvens taaleigen*; Brussel 1936.
Grv.	Gilles Jaspars – *Groéselder diksjenèr*; Gronsveld 1979.
Haor.	C.J. Verhoeven, *Haorese woorde, spreuke en gezegdes*; Almere 2007.
Hees	Hans Heestermans, *Witte nog? Over Bergse en Westbrabantse woorden en uitdrukkingen*; 8 dln.; Roosendaal 1988-1994.
Heuk.	H. Heukels, Woordenboek der Nederlandsche volksnamen van planten (1907); Utrecht 1987 (herdruk)
Hft	J. H. Hoeufft, *Proeve van Bredaasch Taal-eigen: of Lijst van eenige in de stad en den lande van Breda gebruikelijke en in sommige oorden van ons vaderland min gewone woorden en spreekwijzen*; Breda 1836.
Hopp.	Cor Hoppenbrouwers, *De taal van Kempenland, Van ààwbätte tot zwiemele*; Liempde, z.j.
Jag. / **Jager**	A. de Jager - Woordenboek der frequentatieven in het Nederlandsch; Gouda 1875.
K&B	Kees en Bart: dialoog in *Tilburg Post* 1922-193?.
Kern	Dialectenquête 1879
Kil	C. Kiliaan - *Etymologicvm Tevtonicae Linguae* (editie F. Claes s.j.); Den Haag 1972.
Krtr.	F. Debrabandere - *Kortrijks woordenboek*; Kortrijk 1999.
Laps	K. Laps, *Nationaal scheldwoordenboek: schelden van de Schelde tot Terschelling*; Amsterdam 1984.
Leid.	Hans Heestermans,*Leidens mooiste woord*; Leiden 2007.
Leuv.	W. Wellekens, *Diksjônêr van 't Leives Woordenlijst van het hedendaags Leuvens*; Leuven 1994.
M.	drs. Hein Mandos, kladscriptie Nijmegen 1932-33
May	Jos Kooiman, *Ut May's woordeboek*; Made 1990.
MnW	E. Verwijs & J. Verdam, *Middelnederlandsch woordenboek*; Den Haag 1971 (1885)
Mol.	H. Molema, *Woordenboek der Groningsche volkstaal in de 19e eeuw*; 1887, Groningen 1985.

MP	Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden

Mstr.	H.J.E. Endepols, Woordenboek of Diksjenaer van ’t Mestreechs; z.pl. 1980.
MTW	Henk van Rijen, *Mèn Tilbörgs Wôordeboek*; Tilburg 1998.
Oppr.	A. Opprel, *Het dialect van Oud-Beierland*; Deventer 1896.
Ot. / OT.	Oude testament
Plant.	Plantijn
PM	Informant Piet Mutsaers
R	Informant Toine Raaijmakers
R.J.	Rolf Janssen, *We hebben gezongen en niks gehad*; Tilburg 1984.
S&S	J. Berns e.a., *Brabantse spot- en schertswoorden*; Nijmegen 1975.
S.G.	J.J. Salverda de Grave, *De Franse woorden in het Nederlands*; Groningen 1967.
Sitt.	P.J.G. Schelberg, *Woordenboek van het Sittards dialect: met folkloristische aantekeningen: Zittesj wie men ’t sjprik en sjrif*; Amsterdam 1979.
SN	*Stadsnieuws Tilburg*: Rubriek ‘Tilburgs huukske’; 2006 - …
Stb	Statenbijbel
Str.	Dr. Jan Stroop, *Sprekend een Westbrabander 1*; Amsterdam 1979. Id. – deel 2; Amsterdam 1981
Tong.	A. Stevens, *Túngerse Dïksjënêer: Woordenboek van het Tongers*; Tongeren 1986.
V	Informant Ad Vinken
vB	Pierre van Beek; rubriek ‘Tilburgs Taal Plastiek’; Het *Nieuwsblad van het Zuiden*; 19XX-19XX.
vD	Van Dale
Verh.	C. Verhoeven; *Herinneringen aan mijn moedertaal*; Baarn 1978.
Verster	K. Heeroma - *Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster)*; Amsterdam 1968.
Waas	Amaat Joos, *Waas idioticon*; ca. 1900, heruitgave Sint Niklaas z.j.
Wat.	A. v.d. Water, *De volkstaal in het Oosten van de Bommelerwaard*; Utrecht 1904.
WBD	*Woordenboek van de Brabantse Dialecten.*

WeijD	A.A. Weijnen; *Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant*; (dissertatie) Fijnaart 1937.
Witt	Informant Th. Witters Helmond (Goirles dialect; documentatie Nijmegen)
Wiwk	G.H. Deunk, *Nieuw Winterswijks woordenboek*; Groningen 1982.
WNT	*Woordenboek der Nederlandsche Taal*.
WvM	??, red., *Willem van Minderen (1701-1766) autobiografie;* Den Bosch 19XX
WAT	*Woordeboek van die Afrikaanse taal*
ZOVL.	Is. Teirlinck, *Zuid-Oostvlaanderensch idioticon*; 1908-1924, herdruk Gent 1986.

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van aachste tot azèèn

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Godfried Schalcken - Ieder zijn meug (detail)

aaj

---

aachste

achtste

Telwoord

Dialectenquête Willems (1887): aachste

D. Boutkan: aacht+st = aachste (blz.28); aachste/ achste

D. Boutkan: achste naast aachste (blz.43)

aacht

acht

Telwoord

Zèède göllie meej aachte? - Zijn jullie met z'n achten?

Cees Robben: ... dèk tèùs aacht kènder hèb zitte;

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - zeuven èn meej de maaj aacht (Pierre van Beek: TT '72) - je kunt me nog meer vertellen!

Frans Verbunt: as aawhoere troef is, kunde gij gerust aacht slaoge bieje

Dialectenquête 1887 Willems -- aacht

Al pekaantekes aacht-en-taagentig ben ik! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

aachter

achter

Dialectenquête 1879 Kernkamp -- aachter

1. voorzetsel

-- Himmòl aachter zaat de vurzitter aachter de tòffel. Helemaal achteraan zat de voorzitter achter de tafel.

Cees Robben: hij was aachter nèt zó glad as veur

Cees Robben: dan hèdde gij al veul ... aachter de rug; ik stao der vierkaant aachter;

Stadsnieuws: Ik gao vanaovend es vruug aachter de gebraajde broek van ons Kee (290608)

2. bijwoord

-- ók de vurzitter stònd eraachter. - Ook de voorzitter stond erachter.

3. bijvoeglijk gebruikt

WBD aachterstal, potstal - achterstal (deel v.d. koestal dat ligt achter de koeienstand, achter de mestgoot of achter de koedrempel)

WBD aachterse ketier links - linker achterkwartier v.d. koeie-uier

WBD aachterste ketier rèèchs - rechter achterkwartier v.d. koeie-uier

WBD III.4.4:132 'achter'= eerstvolgend

aachteraaf

achteraf

bijwoord

1. bepaling van tijd

Cees Robben: mar aachteraaf tòch nòg geluk gehad; löstere leerde aachteraaf;

Pierre van Beek – Tilburgse Taalplastiek 164: "Aachteraaf kaokelen de kiepen", zei de wat geïrriteerde kaartspeler, die zich na het spel door zijn "maat" voorgerekend zag hoe hij eigenlijk had behoren te spelen. Hij bedoelde dat het gemakkelijk praten is, wanneer men de gang van zaken

kent.

P. Heerkens S.V.D. – in: De Zaaier, een ontspanningsbijlage van de Nieuwe Tilburgsche Courant, 1941: Anneke wies ok nie goed wè ze zeggen zou; ze begreep aachteraaf ok nie waorom ze hum dieën brief te lezen ha gegeven en kreeg er een kleur van - wè heur mar zelden overkwaam en wè ze bizunder goed stond...

Lodewijk van den Bredevoort - Kosset den brèùne eigeluk wel trekken?; 2006: Hij schènt aachteraaf toch nog geld zat te hebben gehad. Dè kwamen zen kender nao zenne dôod pas te weten.

Lechim – Gedicht van de week; de Tilburgsche Koerier (datum onbekend):
We zulle mee de opruiming
'n Nuuw pak vur jou kôôpe
En mee de kènder aachteraaf
Over de kermis lôôpe.

Piet van Beers – Verzamelde gedichten #450:
A'k't aachteraaf bekèèke moet
dan vierden wij de Kèrsmis goed.

Cees Robben: aachteraaf bekeeke

Van Rijen (1998): 'Aachteraaf kun de dè makkelek zègge, want hè wont nogal aachteraaf.'

2. bepaling van plaats

Lodewijk van den Bredevoort - Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? (2); 2007: Deez, dè zo mar aachteraaf gaon ligge vrije, hasse toch hillemaol nie aachter die twee gezocht.

Cees Robben: en bietje aachteraaf (lokaal)

Van Rijen (1998): '...hè wont nogal aachteraaf.'

aachteraon

achteraan

Bijwoord

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Aachteraon koomen as de klôote van d'èèrmelui (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): Spreekwoordelijke vergelijking. Varianten: ...kloten van Klabbeek (Breda 1892); Een arme mens en de kloten van een hond liggen achteraan (Deurne '87)

aachterbekaare

ook: aachtermekaare

bijwoord

Goedgetòld (2004) -- nor bèd zèkkoe, èn aachterbekaaren ôok

aachterdeur

zelfstandig naamwoord

achterdeur

Henk van Rijen: lap èn leur komt aachter deur, dur de aachterdeur - het gewone volk komt achterom

aachtere

Bijwoord

WBD III.1.1. lemma Naar de WC gaan – naar achteren moeten - Tilburg

aachterènd

achtereind

zelfstandig naamwoord

WBD achterènd, aachterènd (II:l000) (achter)einde v.d. ketting

aachterèùt

Bijwoord

achteruit

Cees Robben: et stikt zen gat wèèd aachterèùt: (het is een behoorlijk eind lopen)

Henk van Rijen: alleej vurt, aachteröót - toe, ga achteruit;

De Wijs -- Ge zèt 'n aachteruit gezet menneke, ik zal jou wellus goed bestruive (verwennen) (20-03-1968)

aachterhaand

zelfstandig naamwoord

gez. óp de aachterhaand zitte - de laatste speelbeurt hebben (b.v. bij kaartspel.)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): op d'aachterhand zitte - de laatste speelbeurt hebben

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): ACHTERHAND zelfstandig naamwoord v. - Op de achterhand zitten - bij kaartspelers: de laatste [kaart] moeten spelen.

aachterheene

Bijwoord

achterna, achteraan

Stadsnieuws: Ik ging der sebiet aachterheene, mar hij pèèrde dertussenèùt (261008)

aachterhèùs

zelfstandig naamwoord

WBD bijkeuken (op de boerderij), ook 'moos', 'goot' of 'washèùs' genoemd.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): ACHTERHUIS zelfstandig naamwoordw, o. - huis dat niet tegen de straat gebouwd is, maar achter de huizen der straat.

Schilderij: Th. Gèricault; 19e eeuw

aachterkaant

zelfstandig naamwoord

achterkant, achterzijde

WBD achterste deel van het paard, ook genoemd 'krös' of 'broek'

Vêêrrufde alleen dun aagterkaant of pak'tut gelêêk ? (Hein Quinten , Tilburgse spreuken; ca. 1990)

aachterlek

bijvoeglijk naamwoord

achterlijk, ouderwets

Et ha ammòl hil aanders kunne lôope as we nie van die aachterleke aawelui han gehad. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

aachtermekaare

ook: aachterbekaare

Bijwoord

direct, meteen, op stel en sprong; achter elkaar

Zègt dèttie aachtermekaare komt. - Zeg hem dat hij meteen moet komen.

Henk van Rijen: wènne kaojen hond; hij bèt aachterbekaare

Frans Verbunt: aachterbekaare, aachtermekaare - meteen, onmiddellijk

Ik staak aachtermekaar menne vinger op. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1,

Tilburg 2006)

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): achtermekaore (Swanenberg: aachtermekare)

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): Aachtermekaare, bijw. achter elkaar, meteen

aachtermiddag

zelfstandig naamwoord

namiddag, achtermiddag, het einde van de middag

- Op 'nen aachtermiddag zaag Kareltje vanuit den tuin 'n paor lange beenen langs de heg stappe... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

aachternaom

zelfstandig naamwoord

achternaam, familienaam

-- Hoe hiet ie meej zenen aachternaom?

WTT (2011): de vraag naar de achternaam van ene persoon wordt meestal gesteld als: 'van aachtere', bijvoorbeeld: 'hoe hiet ie van aachtere?'

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): ACHTERNAAM zelfstandig naamwoord m. - familienaam, geslachtsnaam

aachterom

Bijwoord & zelfstandig naamwoord

achterom, door de achterdeur

-- as we jou tóch nie han, èn de vurste deur nie, dan moesse we aaltij aachterom

-- Aachterom ist kèr(e)mes - laat de bewoners niet onnodig naar de voordeur komen; ga gerust achterom.

Cees Robben: tegen iemand die zich als onmisbaar voordoet: 'As ik jou nie had en de vurdeur nie, dan moes ik aaltij aachterom'.

Van Beek - "Achterom is kermis", de buren lopen immers achterom en gaan niet door de voordeur binnen. (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): 'Aachterom' bijw.zelfstandig naamwoord: Aachterom is 't kèrmis; Achteringang; ook: aachterum

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): achterom (VIII:21)

WNT Als zelfstandig naamwoord : Dat gedeelte aan de achterzijde v.e. boerenstolp, waar des winters het jonge vee gestald wordt; soms als straatnaam.

aachteroover

achterover

Bijwoord

Van Rijen (1998): 'stommen aachteroover' - dom iemand

aachterötboere

werkwoord, zwak

achteruitboeren, (langzaam) achteruitgaan (in zaken)

aachterötboere - boerde(n) aachterèùt - aachterötgeboerd

Stadsnieuws: Vanaf dè hullieje paa öt de zaok is gegaon, heetie alleen mar aachterötgeboerd. (080807)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): ACHTERUITBOEREN - achteruitgaan in stoffelijken zin

WNT Achteruitboeren! Eigenlijk: Als boer slechte zaken doen; bij uitbreiding:in 't algemeen achteruitgaan in stoffelijke welvaart.

aachterötlôope

werkwoord, sterk

achteruitlopen

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - aachterèùtlôopen as en pèrd dè trèkt (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1968) zienderogen achteruitgaan

WBD III.1.2:159 'achteruitlopen' = achteruitgaan

aachterste

achterste

1. bijvoeglijk naamwoord

- de aachterste deur - de achterdeur

WBD (Hasselt) achterste wendakker (de het verst van de ingang af gelegen keerstrook voor de ploeg)

WBD aachterste/ achterste dwarsbalk (II:952) (v.e. handweefgetouw)

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- ACHTERSTE bn en zelfstandig naamwoord: Hij stond den achterste/ het achterste; het paard stond op zijn achterste pooten.

2. zelfstandig naamwoord

achterwerk, billen

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): aachterste - ik sloeg en vur z'nen aachterste

WNT ACHTERSTE zelfstandig naamwoord onz., het mv. weinig in gebruik. Is het bnw. als zelfstandig naamwoord gebruikt. De achterste deelen v.h. lichaam in de nabijheid van den aars. Alleen in gemeenzamen stijl.

WNT Achterste: bij menschen en dieren: de achterste deelen v.h. lichaam, in de nabijheid van den aars.

aachterstèl

zelfstandig naamwoord

achterstel

WBD koej meej goej aachterstèl - koe met mooie billen, ook genoemd: 'vierkaante', 'schoon gedraajde', 'meej goej / mooje bille'

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- ACHTERSTEL, zelfstandig naamwoord m. - achterstallige schuld

aachtersteveure

Bijwoord

achterstevoren

WBD et kalf zit aachtersteveure, resp. 'gedraajd' - het kalf zit met de kop naar achter, dus verkeerd (vóór de geboorte.)

Van Rijen (1998): 'aachtersteveure - vekeerd om, Bijwoord - achterstevoren'

WBD III.4.4:309 'ten achterstevoren' = averechts, verkeerd

aachterwèèrk

zelfstandig naamwoord

achterstand in werkzaamheden, achterste, kont

In oew aachterwèèrk zèèn = Achter zijn met werk

Cees Robben: omdèk te wèèd in m'n aachterwèèrk zèè

De Wijs -- Eigenluk hekkut vuls te druk, ik zit flink in m'n aachterwerk (09-07-1967)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - te wèèd in zen aachterwèèrik zèèn - Te ver achter zijn met het werk.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): ACHTERWERK zelfstandig naamwoord o. - In zijn achterwerk zijn - met iets ten achtere zijn

WNT ACHTERWERK: figuurlijke opvatting: Schertsende benaming voor het lichaamsdeel dat veelal het 'achterste' genoemd wordt.

Ed Schilders over aachterwèèrk en andere namen voor het achterwerk

aachtien

achttien

Telwoord

Dialectenquête 1887 Willems -- aachtien

aachting

zelfstandig naamwoord

achting

aachtkaanteg

bijvoeglijk naamwoord

achtkantig, in de zin van onbeholpen, grof, lomp

Van Rijen (1998): aachtkaantege zelfstandig naamwoord - grof en onbehouwen iemand

Frans Verbunt: aachtkaanteg - onbeholpen, onbehouwen, lomp

Stadsnieuws: Dès naa ècht enen aachkaantegen boer. (200909)

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- ACHTKANTIG - achtvlakkig. Ook in de uitdrukking - 'Nen achtkantigen boer' - lompe, onbeschofte persoon.(Ned. achtkante boer)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): VIERKANTIGE zelfstandig naamwoord m. - iemand met plompe manieren: 'ne vierkantigen boer'. ACHTKANTIG bvw.; fig. lomp, plomp van manieren, dom van voorkomen.

aachtuuremis, aachtuursemis

zelfstandig naamwoord

H. Mis van acht uur 's morgens

Op dieje zondag, den irste februari 1953, waar ik meej ons Thea nòr de aachtuurse mis gewist. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): ACHTUREMIS zelfstandig naamwoord v. - Mis die ten 8 uren begint

Aadam

eigennaam; de oudtestamentaire figuur Adam

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Witte wè Aadam dòcht, toen ie vur et irst zaat te poepe? (Hij dacht dat hij een staart kreeg) Reactie als iemand zegt - 'ik dacht ...'

WBD III.1.4:345 'adammen' = zwoegen

aadel

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: meense van aadel hèbbe gin voor in der kont

aaf

Bijwoord

af / van

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): Op krt.77 (van/ af) valt T juist in het 'af/aaf'-gebied; even zuidelijk heeft 'van' de overhand.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): AAF - (thans geheel verouderde bijvorm van) af.

WNT (suppl.) AAF (I) Deze vorm komt voor bij Marin (1717) en wordt opgegeven voor N.-Brab.

1. af

Dialectenquête 1887 Willems -- aafkèèke - afkijken

Cees Robben: van de slag aaf; gij bènt et bist aaf; op et kèntje aaf

Cees Robben: dan bènder zôo van aaf; zôo ròkt iederêen van de straot aaf;

Cees Robben: ge kèkt wèl blómzuut, óp et schèèle aaf; ik slao niks aaf as ...

Van Rijen (1998): 'den grotsten hits is ur naa wèl aaf - hij is nu wel bekoeld.'

2. van

- Wa zodde daoraaf zeggen ? (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Vurreej' , 1932)
-Dè bericht sloeg in as 'nen bom! Baozel wier d'r stil aaf! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)
"Daor zeg ik niks aaf." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 12; NTC 17-12-1938)
Hij wier d'r wit aaf! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

3. eraf, vanaf, er vanaf

D. Boutkan: (blz.41) 'aaf/af' als ww-deel

D. Boutkan: (blz. 41-42) afblèève - blèèft er aaf!

Gij wit er niks **aaf** = Jij weet er niets van.

Blèèfder aaf? - Blijf je eraf?

Blèèfter aaf! - Blijf eraf!

Van Rijen (1998): 'ge wit ur niks aaf - je weet er niets van'

aaj, aajke, aajer

Schilderij van Diego Rodriguez: 'Oude vrouw pocheert eieren' (detail)

zelfstandig naamwoord

ei, eitje, eieren

Luister naar Tony Ansems: 'Kan'k 'n **aaj** hèbbe op menen botteram'

I ei

Hoe is oew aaj? - Hoe is je ei (zacht genoeg)?

-- Soms vrouwelijk gebruikt: Piet van Beers – 'Op dieet': Den êenen dag ' n maoger lèpke./Den aanderen dag 'n harde aaj. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

WBD mölkaaj - bebroed onbevrucht ei

WBD vèùl aaj - bebroed bevrucht ei

Frans Verbunt: zó gezien as en vèùl aaj

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - meej en lèg-aaj zitte (Si'70) - bedrogen uitkomen

Cees Robben: en hil kerwaaj, zón kaaw aaj

Cees Robben: en geklooterd aaj

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Ksó wille dèggen aaj waart, dan kónde ók geleej wòrre (Pierre van Beek: TT '7l) - Gezegd tegen iemand die wil rusten.

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ge moet et zèùpen óm en aaj nie te bedèèrve (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): - waarschuwing tegen verkeerde zuinigheid (zuipen was een drank; zie aldaar)

Kan'k un aai hebbe op mijnen botterham?

Det he'k liever dan kaas
Oof tongeworst of jem
Och wilde gij vur mijn un kiepeaaj gon kope
Want ik ka nut waoter
Ut mijn bakkes vuule lope...
(Tony Ansems, Kan'k un aai hebbe op mijnen botterham; van de cd Gatvermiedenhoet; 2010)

II eitje

uitdrukking - Èrges aajkes ónder lègge - overdreven ter wille zijn.

Van Delft - - Als wij des zomers vogeltjes gaan zoeken dan "gaon we veugeltjes zuuken" en we vinden "veugeltjes op aijkens en mee naokte jong van bremkwetjes, piedieven, kweiken, schrijvers, kakeluutjes, blaauwkupkes, merkoven, koolmees, enz." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Ge waart in et kiepenhok gekropen en ge had er aaikes uit de nist gehaold... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

Een verstaandige kiep kaokelt pas as 't aaike geleed is! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

Van Delft - "Hij heeft er ook een eike bijgeslagen" wil zeggen: Hij heeft er zich ook mee gemoeid. "Hij heet er 't zijne bijgedaon." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Cees Robben: Ge lègt jöllie moeder nogal in de watte Wies... dè wèl dòkter, ze wòrdt gevierd as en vèùl aajke.

Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek - aajkes verloore lègge -een erfenis regelen - Van Rijen (1998): een verkeerde bestemming geven.

Van Beek - "Ik heb nog een eike met hem te pellen." - Of: een appeltje met hem te schillen. Ik moet hem nog eens ernstig over iets "onder handen nemen"; ik wil hem eens flink de waarheid zeggen. (Nwe. Tilb.

Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

De Wijs -- Ik maag um gère, ge mot er zo af en toe ‘ns ’n aaike onderlegge, dan komt ie wel op gang (24-02-1966)

Frans Verbunt: en goej meens, mar ze moes en aajke lusse van en zwart kiepke (gezegd v.e. heel traag mens)

Hoe wieste wégge moest zegge/ Hoeger aaikes onder moest legge... (Tony Ansems, Toon; van de cd Tilburgse Liekes American Style; 2008)

III eieren

Dialectenquête 1879 Kernkamp -- Ze droagt aaier in 't mèndje [ze is zwanger]

Schilderij van Henri-Horace Delaporte

Godfried Schalcken - Vrouw die een ei tegen het licht houdt om te zien of het bevrucht dan wel bebroed is. Hieronder een gravure naar dit schilderij

Pierre van Beek: gez. Twaalf aajer èn dartien kèùkes - meevaller, buitenkansje

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): ge kunt hier aajer krèègen óp de mèrt; meej den doojer van en aaj

Cees Robben: As ik op men liste bêene liep, dan wiere der bij men aajkes onder geleej.

Cees Robben: enen haos leej gin aajer; ak aajer ha;

Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek - Et zèn gin aajer al rólle ze. (Tilburgse Taaklplastiek 172)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Et zèn gin aajer al rólle ze (Pierre van Beek: TT '73) - Het wil niet vlotten; alles gaat even moeilijk.

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - De aajer verloore lègge (Pierre van Beek: TT '72) - Niet kunnen beslissen over de erflating

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Et van aajer maoke ('87) - Het bont maken.

...as ge aaier in oew zakken hebt, dan springen er over 'n uur allemaol jonge kiepkes uit. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 11; NTC 10-12-1938)

Mar, wè doede gij, slurpte gij de aaier uit, menneke? (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in

NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

Naa is ’t wel beroerd demme [in de oorlog] nie zoveul aaikes kunne ete as me willen... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

De Wijs -- Zèn deez aaier vers? - Vers? Ze hadden eigenlijk merrege pas geleej motten worren (09-04-1973)

Naa waren onze kiepe van de leg en ons moeder mar gillen: ‘Naa hebben we gin aaier meej Paosen’. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

De aajer waare wir zô goeiekôop degger gin kiepe vur kost haawe. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Zôo hen we un paosaaieractie gehaawe, meej wel virtig man zèn wij in Tilburg langs de deur gegaon om sèùkergoedaaier òn de man te brenge. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Twaalf aajer èn dartien kèùkes (Pierre van Beek: TT '7l) - een buitenkansje

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - dè klòpt as twaalf aajer meej nen mikken bótteram (Pierre van Beek: TT '70)

Henk van Rijen: komdom daajer? - kom je om de eieren?

Henk van Rijen: aajer òf jong - kiezen of delen

Frans Verbunt: wèl aajer eete, ók al hèdde gin kiepe; een buitenechtelijke of losse relatie onderhouden met een vrouw

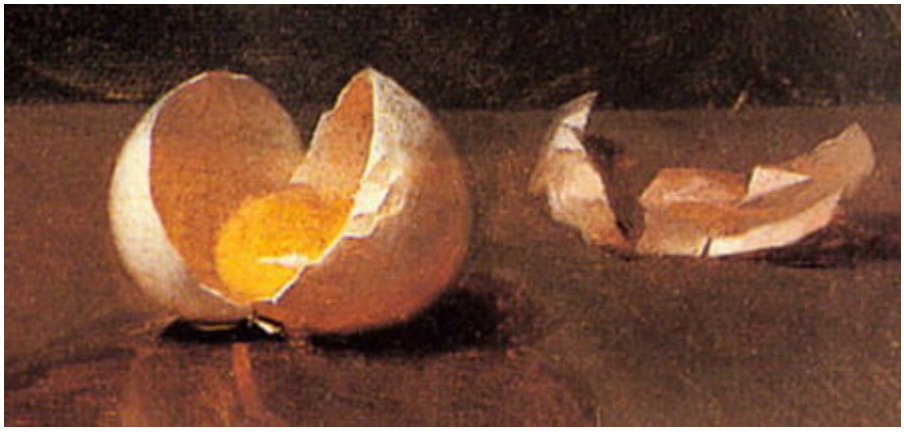
Piet van Beers – ‘Den haon sprikt’: DEN HAON SPRIKT:/ Gullie wit wèl, biste mèède/ Dèt al gaaw wir Paose wort./ Ik hèb verlèt nòr grôote aaier./ Klèntjes koom ik nie te kort. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers – ‘Nie sjouwe’: Den dòkter kwaam er òn te paas./ Die zeej: "Dè duurt wèl weeke."/ Ik ha 'n flinke kaaw gevat,/ dè hattie zôo bekeeke./ Ik moes èlken dag drie aajer eete/ meej enne scheut kejak./ En nao 'n week toen hak ’n bakkes/ as enen èèrpelzak./ Ik kan dörrom... sins dieje tèèd/ de aajer nie mir zien./ Meej de kejak, ist aanders meej.../ Die lus ik er wèl tien. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Vruuger noemde ze ’t mansvòlk ok wèl vèèrrekes. Naa, as dieje vènt nòr de durskes van plezier ging, ge wit wèl wèk wil zègge, dan zinne ze dèttie gin kiep hield mar wèl aajer ging eete. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Frans Verbunt: meej oew aajer nò Paose koome - te laat met een attentie aankomen

Frans Verbunt: aajer òf jong; et van aajer maoke

Detail uit een schilderij van Bertha Bach

Gerard Dou (detail) - eieren in een mandje

Willem-Joseph Laquy (ca. 1765) - eieren in een mandje

aajerbluumke, -blumke

zelfstandig naamwoord

verkleinwoord

Frans Verbunt: primula (primula veris - eersteling v.d. lente) = aajerblumke

WTT 2011: sleutelbloem, ook ►'mertuntje' genoemd

Thomé - primula veris

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): Aajerbluumkes - primula's

aajerdöpke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

eierdopje

aajerkoek

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: eierkoek

Frans Verbunt: der zèn ok gèèl aajerkoeke

aajerkörf

zelfstandig naamwoord

eiermand

WBD III.2.1:207) 'eierkorf '

aajerprèùm

zelfstandig naamwoord

pruim tabak zo groot als een eiDe locht is naa zo wijd en ruim
en lekker, - as 'n aaierpruim. (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Naacht', 1938)

aajerstrèùf

zelfstandig naamwoord

Informant Ad Vinken: gebroken rauwe eieren; geklopte eieren; omelet

hij zaat himmòl onder den aajerstrèùf; luste gij aajerstrèùf?

WBD III.2.3:150 'eierstruif', 'struif' = eierkoek

aajerweezeltje

zelfstandig naamwoord

wezeltje

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'aaierwezeltjes'

WBD III.4.2:48 'eierwezel' - wezel (Mustela nivalis)

Mustela nivoina

WBD III.4.2:54 'sierwezel' - marter (Martes foina), ook genoemd: 'fluwijn', 'steenmarter', 'buisem', 'fret' of 'fretje'

Martes foina

Het epitheton duidt op de activiteit v.h. dier: eieren roven.

aajke

zelfstandig naamwoord verkleinwoord

eitje

Henk van Rijen: èrges aajkes onder lègge - iemand overdreven ter wille zijn

Henk van Rijen: ge mot er mar goed aajkes onder lègge, dan zal ie ze wèl vööl broeje

Frans Verbunt: aajke öt de fles - advocaatje

WBD III.2.3:146 'aaiketiet' = ei; ook 'tietei'

aajketiet

zelfstandig naamwoord

meestal voor ei (zie aajke)

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "aai-ke-tiet - Moeder kraig 'k in aaiketiet?" (ei)

WBD aajke-tiet - ei (hs K 183)

ook aangetroffen voor eigeel

- Ge waart in et kiepenhok gekropen en ge had er aaikes uit de nist gehaold en 'n stuk of tien hadde 'r op de deur van de schuur kapot gebutst en uitgesmeerd en toen kwaamde mee oew haanden en oew kleere vol aaiketiet binneloope en ge riept dè ge de deur toch zoo schoon geverfd had! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

aalsmèèrges

bijwoord

elke morgen; aal= alle

Aalsmèrges sukkelt ze naor 't raom... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'M'n ideaol' , 1932)

aaltij, aatij

Bijwoord

altijd

tis aaltij wè - Er valt altijd wel iets op te merken

Want liefde wordt onder innen schoonen boom aatij 't irste en 't gemakste verklaord. (Naarus - ca. 1940)

Overal wit ze raod op, alles kent ze, en aatij staosse vur oe klaor, al is 't midden in de naacht… (Naarus - ca. 1940)

Op de irste plots doe'k dè zoo omdè'k nie goed aanders kan, want ik zè zoo lomp as 't aachterste end van 'n vèrreke, heej me onze vadder vruger aaltij gezeej. (Kubke Kladder – 1929)

Want Jan Viool ha' aaltij lol
en streek mar tierelierelier.....
z'n wange stonden peers en bol
van bier en van plezier! (Piet Heerkens – 'D'n örgel')

Woone in ´n rijkeshèùs
Is nie aaltij ´n genoege.
Munne linksen buurman barbekjoet,
de rèchtse is de muur ôn ´t voege. (Piet van Beers – 'Woone in ´n rijkeshèùs'; 2004)

Ik vond wel aaltij dè de fraters gezelliger waren in lesgeven, dan misters.

(Lodewijk van de Bredevoort – 2006)

Bij et voetballen zakten die pèèpe van die broek aaltij op oew schoen. (Lodewijk van de Bredevoort – 2006)

Ons moeder droeg aaltij un héél lang kléèd tot op der voeten, in bed, as nachtjapon. (Lodewijk van de Bredevoort – 2006)

'Lomperik dè ge zèèt, wè moet de buurt wel nie denken, gij aaltij meej oew gevloek en getier'. (Lodewijk van de Bredevoort – 2006)

Ik hèb toch iets meej Tilbörg
èn dè is gin schaand.
Ik kan er zélf soms ok wèl oover maawe.
Toch zal ik aaltij van der blèèven haawe.
Et is vur mèn:
de schonste stad vant laand. (Henriëtte Vunderink; 2007)

Ik hèb wèl es heure zègge,
dè van unne koejenbist,
de stront tòch wèl 't bist is...
Dès aaltij zôo gewist. (Piet van Beers; ?)

We hèbbe aaltij wè te maawe
mar koome èègeluk niks te kort.
Eèn ding moete es goed onthaawe.
Dè is: Dè ´t aaltij mèèrege wordt. (Piet van Beers; ?)

Cees Robben: Ik hèb menèègen aaltij irst vurgestèld. Nòg aaltij èffe knap.

Cees Robben: Gij kèkt aaltij èffe aoreg;

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): hij is aaltij teegen et regeur

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): alt - altijd

aame

tusenwerpsel

amen (het zij zo)

Goedgetòld (2004) -- aamen - èn ze kwammen èn ze aaten alles op,

uitdrukking die een einde aan een gesprek maakt

aamper

Bijwoord

amper, nauwelijks

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): aamper

R.J. 'nog mar aamper zistien jaoren'

WNT AMPER bijw. Ternauwernood, nauwelijks. In Noord-Ned. en Vlaams-België algemeen gebruikelijk. bij uitbreiding: nauwelijks, pas.

Etymologie:
Komt op germ. gebied alleen in onze taal voor. Zou dus ontleend

kunnen zijn aan Maleis 'ampir' = dicht bij, bijna. Z.a.

aamperaon

Bijwoord

amper, maar nauwelijks; sterker dan 'aamper'

- Mar aamperaon twee daoge laoter... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Waor et heurde was et nie')

aamperkes

Bijwoord

Cees Robben: aamperkes

aander

vn.

ander

den aandere - een niet nader genoemd persoon, die geciteerd wordt

Op en aander slaope - logeren

Dialectenquête 1887 Willems -- oover aanderse dag - om den anderen dag

R.J. praoten oover en aander

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): óp en aander kôope

Cees Robben: teen èn taander; vant een woord kwaam et aander; óp en aandere menier;

Cees Robben: saanderendags; nie vur teen òf taander, mar ...

Cees Robben: óm de aanderste deur; ik gun en aander ók wèl wè;

- andere in de betekenis volgende: Zis en dèrtig jaor geleeje/ Ist wir in de aander week /Dè de bevrijders binnereeje... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Nou... Nou...)

WBD III.4.4:120 'om de andere dag' = om de dag; ook 'om de anderste dag'

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): DEN AANDERE - een niet nader genoemd persoon die in het vervolg geciteerd wordt.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): ander .... 'den anderen dag' - de eerstkomende/eerstvolgende dag.

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): 'ANDER' bijvoeglijk naamwoord eerstkomend, elders

aandere

werkwoord, zwak

veranderen

WBD III.4.4:315 'anderen' - veranderen

aanderhalf

Telwoord

anderhalf

Henk van Rijen: aanderhalve meens èn ene pèèrdekòp - weinig publiek

Frans Verbunt: daor lópt vur aanderhalve cènt (ook wel m.b.t. plebs)

aandermans

vn.

andermans

Henk van Rijen: voejer zuuke vur aandermans gèèt - werken voor een ander

aanders

Bijwoord

anders

Vruuger was et ammòl aanders. - Vroeger was alles anders.

Cees Robben: niks aanders as ... ; zoo ist èn nie aanders;

Cees Robben: mar wöròm zot ok aanders gaon; aanders gaode mar is ...;

Cees Robben: agge me naa nòg nie gelêuft, maok ik oe wèl wè aanders wèès;

Dialectenquête 1879 Kernkamp -- aanders

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): ze zòchte niks aanders as gèld

Van Rijen (1998): 'aanders, aanderst bijwoord - anders; vruuger waar ut ammòl aanders'

Grôot diktee van de Tilburgse taol - 2005: Vruuger waar dè wèl aanders

aanderst

bijvoeglijk naamwoord

Van Rijen (1998): 'aanderst' - bn - andere'

aangst

zelfstandig naamwoord

angst

WBD III.1.4:293 : 'angst' = idem

Aantwèrps

Van Rijen (1998): Antwerps

Van Rijen (1998): 'aantwèrps jaor = drie maanden (de Antwerpenaar overdrijft graag)'

aar

tussenw.

WBD naar links (commando voor een paard)

WBD aaróm, (uitsl. Hasselt:) aarewèch - naar links

Bovendien zijn nog in gebruik: 'hier' en 'hieróm' - naar links

WNT HAAR (IX) Eigenlijk een voermanswoord in Overijssel, Geld., Ned. + Belg. Limburg, N-Brabant en Zeeland... gebruikelijk om het paard naar links te doen gaan.

Etym.: wsch. slechts klanken. Haar/her = herwaarts = hierheen. Z.a. Zie ook Taalk. Mag. III:56.

Schilderij (detail) van Pieter Claesz - 17e eeuw

aarbeezie

zelfstandig naamwoord

aardbei, 'aarbei', 'èèrbeezie; 'èèrbeezem'

WNT AARDBEZIE - Deftige en wetenschappelijke naam der bekende vrucht van de aardbezieplant, waarvan 'aardbei' de meer gewone en dagelijksche benaming is.

aarbei

zelfstandig naamwoord

aardbei

soms ook als meervoud i.p.v. aarbeije

Die vrouwe schôote metèèn bij ons de moestèùn in waor aarbei en bôone groeide die ze metêen begonne te plukke. (Nel Timmermans; De zigeuners kwaame op de Reeshofdèèk; CuBra; 200?)

aase

zelfstandig naamwoord

as

in oude spelling ook geschreven als aasch, aasche, assche

WBD askèùl - ashok (bewaarplaats voor as, vaak gelegen onder de bakoven)

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): d'aasche uitkruie - de overblijvende rommel opruimen (?)

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'Asschewoensdag'

Cees Robben: öt de aase vant verleeje

Cees Robben: assekröske

Henk van Rijen: ek val tusse twee stoele(n) èn d'aase - ik kom maar niet verder

Henk van Rijen: ek hèb aatij de aase vur em ötgekroje - het vuile werk voor hem gedaan

Van Rijen (1998): 'K-val tusse tweej stoel èn d-aase - Ik kom maar niet verder (heb geen houvast meer.)

WBD III.3.3:225 'askruisje', 'assenwoensdag'

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): 'Aasse' (bij voorkeur in 't mv) Tusse tweej stoele deur in d'aasse valle

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): ASS(CH)E en ASS(CH)EN, zelfstandig naamwoord v. Wordt altijd gebezigd voor 'asch'.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): met gerekte vocaal blz.106 en krt.79

WNT ASCH, in ouderen vorm ASSCHE, zelfstandig naamwoord , vr.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): a.se(n) zelfstandig naamwoord mv. 'aassen' as (cineres). Voor deze mv-vorm vgl. Verdam

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- ASCH - ase, zelfstandig naamwoord vr.... asch is verbrand hout.

WNT Het mv. asschen evenals lat. cineres en fr. cendres, niet zelden gebezigd, in collectieven zin zonder eene eigenlijk meervoudige betekenis, soms zelfs als een enkelvoud opgevat.

Statenbijbel II Petr.2.6 Ende de steden van Sodoma ende Gomorra tot asschen verbrandende...(meervoud)

aat

ww., pv.

-- at, meervoud: aate(n)

-- verleden tijd van 'eete'

- eete - aat - gegeete

-- In den ològ aate ze veul èèrpel.- In de oorlog at men veel aardappels.

Cees Robben: Dan aat ie öt de haand; Asse wiese wè ze aate; et kèènd aat goed;

aatij, aaltij

Bijwoord

altijd

Dialectenquête 1887 Willems -- aatij

Want liefde wordt onder innen schoonen boom aatij 't irste en 't gemakste verklaord. - Naarus - ca. 1940

Overal wit ze raod op, alles kent ze, en aatij staosse vur oe klaor, al is 't midden in de naacht… - Naarus - ca. 1940

Op de irste plots doe'k dè zoo omdè'k nie goed aanders kan, want ik zè zoo lomp as 't aachterste end van 'n vèrreke, heej me onze vadder vruger aaltij gezeej. - Kubke Kladder – 1929

Piet Heerkens – 'D'n örgel' - Want Jan Viool ha' aaltij lol/ en streek mar tierelierelier.../ z'n wange stonden peers en bol/ van bier en van plezier!

Piet van Beers – 'Woone in ´n rijkeshèùs' (2004) - Woone in ´n rijkeshèùs/ Is nie aaltij ´n genoege./ Munne linksen buurman barbekjoet,/ de rèchtse is de muur ôn ´t voege.

Ik vond wel aaltij dè de fraters gezelliger waren in lesgeven, dan misters. - Lodewijk van de Bredevoort – 2006

Bij et voetballen zakten die pèèpe van die broek aaltij op oew schoen. Lodewijk van de Bredevoort – 2006

Ons moeder droeg aaltij un héél lang klééd tot op der voeten, in bed, as nachtjapon. - Lodewijk van de Bredevoort – 2006

'Lomperik dè ge zèèt, wè moet de buurt wel nie denken, gij aaltij meej oew gevloek en getier'. - Lodewijk van de Bredevoort – 2006

Henriëtte Vunderink (2007) - Ik hèb toch iets meej Tilbörg/ èn dè is gin schaand./ Ik kan er zélf soms ok wèl oover maawe./ Toch zal ik aaltij van der blèèven haawe./ Et is vur mèn:/ de schonste stad vant laand.

Piet van Beers:

Ik hèb wèl es heure zègge,
dè van unne koejenbist,
de stront tòch wèl 't bist is...
Dès aaltij zôo gewist.
Piet van Beers
We hèbbe aaltij wè te maawe

mar koome èègeluk niks te kort.
Eèn ding moete es goed onthaawe.
Dè is: Dè ´t aaltij mèèrege wordt.

Henk van Rijen: tis aatij wè - 't is altijd wat

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bijw., 'aattij', altijd

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): Aatè - altijd ook: altèd

aaventoe

bijwoord

af en toe

Ik zè ginne Vondel , ik rommel mar raok,/ Mar aaventoe heur ik : Et valt in de smaok... ...strak zèèdet ammol meej mèn êens/ dè wèèn verrèkkes fèèn is. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Haawt ze vaast)

Et lèkt gewôonweèg aaventoe/ of we in de Lèntetèèd zèn... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gedaon meej et goej lèève)

Ik koom zo mar is aaventoe/ ene keer in de stad... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Hêel hard nôodeg.)

aaw(e)

oud

1 bijvoeglijk naamwoord

D. Boutkan: -- et hèùs is oud / aaw

D. Boutkan: -- en aaw hèùs, aaw schoene/schoen (blz. 48/49)

D. Boutkan: -- aawer hèùze, aawer schoene/schoen

Pierre van Beek: aaw hork - oude vrouw

Cees Robben: en aaw moonika mokt ók meziek, as ge mar speule kunt!; en aaw vlam

Frans Verbunt: zen aaw vlam wier aaw poelie en_wier zôo en aaw hòrk

Van Rijen (1998): 'Hè heej un gezicht van aaw lappe - Hij ziet er slecht uit.'

Van Rijen (1998): 'aawe èn jonge jan - allegaartje, rommeltje'

Van Rijen (1998): 'aawesòpper(t) zelfstandig naamwoord - sukkelaar, tobberd'

Dialectenquête 1879 Kernkamp -- 'n aauw pêrd; nen aauwen boek

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): ons aaw hèùs is afgebraand

De meense wòrre wèl steeds aawer, mar ze gòn jonger lèèke. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2008)

2 zelfstandig naamwoord

2.1. datgene wat oud is

Cees Robben: Lig nie oover oew schoen te maawe, èn doe naa gaa oew aaw aon

2.2. de ouderen, in het bijzonder de oudelui, vader en moeder

Cees Robben: Et zèn goej die nòr de aaw aore ...

Ut zen goei jong die nor de aauw aorde. (Hein Quinten , Tilburgse spreuken; ca. 1990)

WBD III.3.1:26 'een oude', ook: 'oude man, oude mens' = oude man

2.3. ouders, vader of moeder

WBD III.3.1:28 'ouden' = ouden van dagen, ook 'oude mensen, bejaarden'

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- OUDER - a:ver, zelfstandig naamwoord m. - vader of moeder, Fr. parent

Cees Robben: Ik hèb et nòg nie òn den aawe gevraoge

Frans Verbunt: d'aaw - de vrouwelijke ouder; beide ouders

D. Boutkan: -- krèk den aawe - precies zijn vader

Van Rijen (1998): 'den aawe - Vader'

Frans Verbunt: 'den aawe' - de mannelijke ouder, het gezinshoofd

Frans Verbunt: 'd'aaw'- de vrouwelijke ouder

WBD III.3.1:27 'een oud', ook 'oud mens' = oude vrouw

2.4. oudjaarsavond

Cees Robben: Ze spulde saom van et aaw int nuu

Henk van Rijen: vant aaw int nuuw speule - de jaarwisseling vieren (met kaarten)

2.5. de oude, degene die je vroeger was, vooral met betrekking tot gezondheid

Cees Robben: dègge wir den aawe wòrdt

Cees Robben: 'gij wordt wel wir den aauwe'

aawbèt

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: kletskous, grappenmaker

aawbètte

werkwoord, zwak

-- aawbètte - aawbètte - geaawbèt

-- kletsen, ouwehoeren; ook: aawmeute

Hij blêef mar zitte aawbètte. - Hij bleef maar zitten kletsen.

Hêel dikkels stond ze dan ok nog teege dè soepie in et aachterstròtje te **aawbètten**. (Lodewijk van den Bredevoort - Kosset den brèùne eigeluk

wel trekken? (2); 2007)

...kunde goed ouwbetten?... (Tony Ansems,Agge oew mundje goed ruurt; van de cd Tilburgse Liekes American Style; 2008)

aawer

zelfstandig naamwoord

ouderdom, leeftijd, ouder

► 'aawerdom'

WBD III.2.2:37 'ouderdom', 'ouder' = leeftijd

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): ouwer - leeftijd, ouderdom

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): Aaw(er) bijvoeglijk naamwoordzelfstandig naamwoord - voormalig, oud, leeftijd

J. H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): 'ouder' voor ouderdom; of in het algemeen voor leeftijd; in beide beteekenissen reeds bij Kiliaan. Z.a.

WNT OUDER (II) zelfstandig naamwoord - 1) ouderdom, leeftijd; 2) ouderdom, hooge leeftijd of langdurig bestaan. Z.a.

1. leeftijd

iemand van mènnen aawer

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - ouwer, aauwer - leeftijd (oostnl.)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): OU(D)ER zelfstandig naamwoord m. - ouderdom, leeftijd. Hij is van mijnen ouwer.

...ze was taomelijk klein van postuur, vergeleken mee veul aander meiskes van heuren aawer. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)
'n Vrouw van mijnen aawer die zooveul hee meegemaokt... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

2. ouderdom, oude dag

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): OUWER (aawer) m - leeftijd, ouderdom: den aawer hebben - oud genoeg zijn: hij is van mennen aawer - hij is even oud als ik (A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958):

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): AAUWER, ouwer, ouderdom, leeftijd.

Frans Verbunt: ene schôonen aawer - een mooie oude-dag

ZIE OOK 'AAWERS'

aawerdom

zelfstandig naamwoord

ouderdom

Cees Robben: grèès van den aawerdóm

Cees Robben: 'van aauwerdom laag te stèèrve'

- De grutmoeder waar al half blend van aawerdom... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

aawers

zelfstandig naamwoord, plur.

ouders

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - aawers leere de kènder praote, mar de kènder leere de aawers zwèège

SV '84 - Als kinderen volwassen zijn, willen ze geen commentaar meer van hun ouders.

WvM 'De aa is van aawers'

WBD III.2.2:80 'oudershuis' = vaderlijk huis

aawerwèts - aawverwèts

bijvoeglijk naamwoord

ouderwets

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'aawerwetsch'

De gawe ketting mee 't kruis, die doen ze [. de boerinnen in klederdracht] niemer aon... ph!... dè's vul te awerwets. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

Cees Robben: 'aawverwetse' (bis)

Cees Robben: de miste kasteleins dôope dere sneevel nòg aaltïj aawverwèts;

Van Rijen (1998): 'aawerwèts, aawverwèts - ouderwets

Cees Robben: 'D'r gao niks boven aawverwets'

Al wè vruuger aawerwèts was/ noemt de jeugd naa «nostalgie» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et kiendje heej tòch enen èège naom)

Piet van Beers – 'Aawkes op Internet': Ons Opoe is nog 'n èchte aawerwètse. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

aawlui

zelfstandig naamwoord, plur.

oudelui, ouders

R.J. 'deh hah'n ons aawlui moeten zien'

'Ik zegget wel efkes dè we gaon fietse', zi ons Treeske. Zij de gang in, doe de deur van de vurkaomer, naa vort slaopkaomer van d'aawlui, oopen en schrikt der èège weezeloos… (Lodewijk van den Bredevoort -

Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? (2); 2007)

WBD III.2.2:66 'oudelui' = ouders

WBD III.2.2:78 'schoonoudelui' = schoonouders

aawluuvie

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: van de oude stempel

Goedgetòld -- aawluuvie - zelfstandig naamwoord - van de oude stempel (van vóór het 'diluvium' = de zondvloed)

WTT 2012 - het woord komt uitsluitend voor in de uitdrukking met 'van de'; hij is, zij is, iemand, het is er een of iets van **de** aawluuvie. Net als ► deluuvie is het in het Tilburgs dus mannelijk, en niet onzijdig. Het woord bestaat uit 'diluvium / deluuvie' waarbij de eerste lettergreep vervangen is door 'aaw / oud'. In het Standaardnederlands is de uitdrukking gebruikelijk als 'iets of iemand van vóór de zondvloed' om ouderwetsheid of achterlijkheid aan te duiden.

aawmeut

zelfstandig naamwoord

kletser, ouwehoer, aawbet, kletsmajoor

wè zèède toch en aawmeut! - Wat ben je toch een kletsmajoor!

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): MEUTEN .... Wie het doet, is een 'meut' of 'ouwmeut'.

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): Aawmeut zelfstandig naamwoord kletsmeier, praatjesmaker

aawmeute

werkwoord, zwak

kletsen, ouwehoeren; ook: aawbètte

Schaaj tòch èùt meej de geaawmeut! - Hou toch op met dat kletsen.'

— aawmeute - aawmeutte - geaawmeut

…en ge kost es lekker aawmeute meej mekaare. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

WBD III.3.1:42 'smoren en ouwehoeren','(gaan) buurten' = kortavonden

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): aawmeute: zelfde bet. hebben: aawbètte, aawfiepe, aawoere, kwatse, maawe

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): MEUTEN onov.ww - kletsen, gewoonlijk in verbinding met ouw-, vgl. ouwehoeren. Wie het doet, is een 'meut' of 'ouwmeut', wsch. van 'moet' of 'meuj', tante.

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): ouwemeute - ouwehoeren, kletspraat verkopen

aawriejôol

zelfstandig naamwoord

aureool

De Kèrstal op den Heuvel, in en vlammend aawriejôol. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Niet te verwarren met aaw riejool = een oud riool.

aawwèèvebrôojke

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: ? bep. soort 'luxe' broodjes

aawwèèveknêûp

Knoop die garen overbodig maakt doordat twee delen door de stof heen in elkaar gedrukt worden

WBD 'òwt wèèf' - oud wijf (II:l05l), benaming v.d. verkeerde knoop

Frans Verbunt: drukknoop, bijv. in uniform of kokskleding

Frans Verbunt: knoop, gelegd door een aanknoper, een helper v.d. kettingscheerder; een knoop die te slap werd gelegd en daardoor te vlug losging.

abbendaans

zelfstandig naamwoord

overvloed

Frans Verbunt: bij het rikken: alle dertien slagen

via fr. 'abondance' uit lat. abundantia

abbetjoek, appetjoek

bn/zelfstandig naamwoord

getikt, achterlijk o.i.d.

Cees Robben: hullie moeder is 'unne' abbetjoek

Geen Bargoens; aferesis van h?- bb i.p.v. p(p)?

abbetwaar

zelfstandig naamwoord

abattoir

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'abetwaar'

Van Fr. 'abattre' = neerslaan, dus 'abattoir', de plaats waar men vee slacht.

aboepartaon, aboepertaant

Bijwoord

Uit het Frans: à bout portant: onverwacht, willekeurig

Frans Verbunt: plotsklaps (Fr. à bout portant)

Stadsnieuws: Toen we siedereklaosliekes zaate te zinge, wier der aboepertaant gestrôojd. (130909)

Van Rijen (1998): op stel en sprong

Abraam

eigennaam

Abraham; Abraham zien = 50 jaar worden

Naarus - Och wè zakkoe daor op antwoorde? Ge wit dè'k thuis as "den elfde" aongezet kwaamp bij ons Moederke, die echteluk den kraomtèd al jaore vurbij was. 'k Was nog "'n plat jong" toense Abraam zaag... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

abuus

zelfstandig naamwoord

korte uu

abuis, vergissing

-- Ge hèt abuus - je vergist je

-- abuus hebben of abuus zijn - mis zijn; abuus gaan - de verkeerde weg nemen

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): ABUUS zelfstandig naamwoord o. - abuis, misslag, misgreep (Fr. erreur, méprise)Ach ge dè denkt zède abuus. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Henk van Rijen: ge hègget abuus - u vergist u

Cees Robben: 'ge het abuus, zôo spraak ie snel'

WBD III.l.4:15 'abuis' = idem 'abuis hebben = zich vergissen

WBD III.1.4:09 'per abuis' = zonder opzet

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): abuis; Ik heb abüs - ik vergis me

achste

rangtelwoord

achtste

D. Boutkan: (blz. 28) uit cluster chtst wordt de t verzwegen

achtuuremoejer

zelfstandig naamwoord

Br.Sp. Et is en achtuuremoejer - het is een acht-uren-moeder

(Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1972) Zo heet in de streek tussen Tilburg en Turnhout maar ook elders in de Kempen de avondschrik; het is een kinderschrik, waarmee men kinderen die 's avonds niet vroeg naar bed willen of, als het donker is nog op straat lopen, bang maakt.

adjèm

tantième

komt ook voor als 'tjèmtjèm'

Volgens C. Robben de uitspraak van rond 1900.

Verbastering van fr. 'tantième'

af

voorzetsel

in de betekenis 'van'

"Ik zal et wel slachten",
zee Jan, de slachter,
"en worst er af maoken!" (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, 'De mol van Baokel', 1944)

afbèène

werkwoord, sterk

WBD castreren, ook 'lubbe', 'snije' of 'afknèèpe' genoemd

Frans Verbunt: laatste hand leggen aan een gebonden saus of soep

Van Rijen (1998): afbinden

— afbèène - bond aaf - afgebónde

-- met vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij bènt aaf

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AFWIJNEN - afbinden

afbeume

werkwoord, zwak

afbomen

WBD afbeume, aafbeume (II:l005) - afbome: de ketting v.d. kettingboom afwinden; ook wel 'lòsse' genoemd

afbieje

ww. st.

afdingen (b.v. bij het kaartspel)

WBD III.3.1:57 'afbiejen', 'afkorten' = afdingen

WBD III.3.1:58 'afbiejen', 'zemelen' = trekken en talmen

WBD III.3.1:59 'afbiejen','afpingelen, afpekelen' = afbieden

-- afbieje - bój aaf -afgebóje

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- AFBIEDEN. afdingen, b.v. op de markt

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AFBIE(D)EN, AFBEE(D)EN - afdingen; iemand afb. - boven zijn bod komen.

afblèève

werkwoord, sterk

afblijven

Henk van Rijen: blèèft eraaf! - blijf eraf:

Henk van Rijen: blèèfde raaf ?/! - Blijf je eraf ?/!

afboestere

werkwoord, zwak

Frans Verbunt: wassen

afbraande

werkwoord, zwak

afbranden, door brand verloren gaan

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): die is afgebraand (gezegd v.e. persoon)

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): óns aaw hèùs is afgebraand

— afbraande - braandde aaf - afgebraand

Als onderwerp wordt vaak de eigenaar van het pand gebruikt.

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- AFBRANDEN - avbrane wkw (branden af, afcheabrant).

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AFBRANDEN (met 'zijn') - Door 't verbranden v. zijn huis zijn goed verliezen

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): AFGEBRAND noemt men hier en omstreeks iemand, die, door het verbranden v. zijn huis, zijn goed verloren heeft.

afbrènge

werkwoord, sterk

slagen

Ge hèggeт er goed afgebròcht - Je bent behoorlijk geslaagd

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AFBRENGEN - ontwennen, afleeren: Wacht manneken, ik zal oe die leelijke manieren wel afbrengen.

afbuune

ww, zw.

afboenen

WBD (m.b.t. een paard) - roskammen (ook genoemd: 'ròskamme' of 'ròsse')

-- afbuune - buunde(n) aaf - afgebuund

-- korte uu

afdoen

ww. st.

schoonmaken , plukken

oe neus afdoen

Van Rijen (1998): 'K-mot de pèère nog aafdoen - Ik moet de peren nog plukken.'

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AFDOEN - afmaaien, -pikken, -snijden, -plukken, -scheren

afdraaje

werkwoord, zwak

afdraaien

WBD een kalf met hulpmiddelen doen geboren worden, ook 'afhaole' genoemd

— afdraaje - draajde aaf - afgedraajd (geen vocaalkrimping)

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- AFDRAAIEN - avdrue, wkw (dröden af, afchedröt). Buiten de woordelijke beteekenis: iemand zijnen of den teen - (erg vervelen)

afdraoge

werkwoord, sterk

afdragen, dragen tot het versleten is (een kledingstuk)

WBD III.1.3:l6 'afgedragen' = versleten

- afdraoge - droeg aaf - afgedraoge

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- AFDRAGEN, avdru:ge wkw (drug af, afchedru:ge) - iemand/iets naar beneden dragen; van kleederen: kleeren tot het laatste -

afdrèène

werkwoord, zwak

aflopen, er langs lopen

Ik vein dè ge sommigte dingen in ons toltje toch zô lekker smeujig zeggen kunt; net of ge in 'nen spekstruif bèt en 't vet langs oe mondhoeken afdrent. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)

afdrêûge

geld afhandig maken

lett.: afdrogen

— afdrêûge - drêûgde(n) aaf - afgedrêûgd (geen vocaalkrimping)

Van Rijen (1998): afstraffing geven

WBD III.3.1:67 'afdrogerij' , 'woekerij, woekerwinst' = woeker

WBD III.3.1:195 'afdrogen','affoefelen, aftruitelen, ontfutselen, aftroggen, aftroggelen' = aftroggelen

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AFDROOGEN - afdrogen; fig. aframmelen, afranselen; geheel verslaan in 't spel; bedriegen

afdunne

werkwoord, zwak

WBD III.1.1:24 'afdunnen' = mager worden

affèèn

tussenwerpsel

afein - uit Frans en fin

Affèèn, hier zit ik dan…. Allêeneg, op menèège, aachter men buuroowke meej mene kompjoeter. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

affeseere

werkwoord, zwak

opschieten, voortmaken, zich haasten, avanceren

-- affeseere - affeseerde - geaffeseerd

R As ge affeseert, zèèder nog op tèèd

Cees Robben: Allee, affeseert en bietje! Kom, maak wat voort;

Henk van Rijen: Affeseert en bietje! Ge hèt nògal geaffeseerd;

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): agge en bietje affeseert, zèèder op tèèd

Stadsnieuws: Alleej, affeseert es wè - Kom, schiet eens een beetje op (030210)
WBD III.1.2:5 'affeceren' = zich haasten, ook 'spoeien', 'opschieten'

WBD III.1.4:347 'avanceren' = opschieten

WBD III.4.4:323 'avanceren' = vorderen

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): affeseere - opschieten (1:30)

S.G. blz.236 (not. Witters)

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): van Fr. avancer = opschieten

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): AVANCEREN - (avveseren) onov. ww. - opschieten, avanceren, voortmaken, opschieten.

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- AVANCEEREN - avansé:re - vooruitkomen, sneller gaan; ook: voorschieten van geld)

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): affeseere - voortmaken, opschieten

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - affeseere, avveseere - voortmaken (nbrab)

zie WNT Suppl.I, kol. 2172

affeseerkwaast

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: witkwast, blokkwast

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): affeseerkwast - blokkwast

Ill.: Tijs Dorenbosch

affeseerplèngske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

autoped, step

WBD III.5.2:131 'avanceerplakje' = step, glijer

wsch. geen origineel dialectwoord, maar 'fantasie-metonymia'

affeseerschoene

zelfstandig naamwoord plur.

De Wijs -- (gehoord na 'n wandeling:) oew averseer schoene zèn gelèk ondergestobberd (17-08-1964)
De Wijs -- Ge mot 'ns kèke hoe rap dettie is mee z'n aveseerschoenen aon (16-01-1975)
Frans Verbunt: schoenen waarop men gemakkelijk veel en snel loopt

Nie bromme [op de bromfiets rijden] paa, mar ge meugt wèl/ mèn avesseerplèngske vatte. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd

knipsel 1960-1980; uit: Ons Sjèfke zee: Tis vuls te glad Paa)

WBD III.1.3:215 'avanceerschoen' = veel te grote schoen

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): affeseerschoene (I:30)

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): affeseerschoene

affeseersteek

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: grove steek bij het naaiwerk

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): affeseersteek

affronteere

werkwoord, zwak

beledigen

Uit Frans affronter

De Wijs -- Ik wil oe nie affronteere mar hij zaat gewôôn zat te zèn. (23-10-1963)

afgang

zelfstandig naamwoord

stoelgang

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - as ge òn den afgang zèèt, kèkte nie óp ene keutel (Si '66)- kaartterm: Als je aan het verliezen bent, blijf je maar betalen.

Stadsnieuws: Dès goed vur den afgang, zi de pestoor, èn hij dronk et liste öt de wèènflès. - Dat is goed voor de stoelgang, zei de pastoor, en hij dronk het laatste .. (2006l0)

WBD III.1.1. lemma uitwerpselen - Tilburg

WNT I:951 AFGANG - 2) stoelgang, ontlasting; concreet: de stof die men bij stoelgang loost; uitwerpsel, ontlasting

afgaon

werkwoord, sterk

afgaan; aflopen; ontlasting hebben

hil de buurt afgaon

van oewèègen afgaon - het bewustzijn verliezen

Frans Verbunt: et hèùs is nie afgegaon - niet verkocht (bij openbare veiling)

Frans Verbunt: afgaon as ene gieter - een flater slaan

Cees Robben: 9 (blz. 11) ‘ge zult gin zaand mir afgaon’

WBD III.3.1:106 'afgaan', "gegund worden' = gegund worden (v.e. koop)

WBD III.1.1. lemma ontlasting hebben – frequent Tilburg

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AFGAAN - verlaten, verzaken, verloochenen; ook afloopen

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): AFGAON - afgaan, ontlasting hebben; niet doorgaan v.e. verkoping; z.a.

WNT 1:941 AFGAAN A I 1,b) absoluut gesteld, in bijzondere toepassing. Stoelgang hebben, zich ontlasten. De oorspr. opvatting was 'zich verwijderen en afzonderen, t.w. om aan de natuurlijke behoefte te voldoen (hd. abtritt).

afgeeve

werkwoord, sterk

Pierre van Beek: smakelijk vertellen; afstaan, kwijtraken

Pierre van Beek: Hij kan et goed afgeeve -

-- afgeeve - gaaf aaf - afgegeeve

-- in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij gift aaf

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): AFGEVEN - afstaan, meestal in 'moeten afgeven' - kwijtraken, vooral gezegd van gestorven kinderen: 'Ik heb er twee af moeten geven'.

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- AFGEVEN - afchéve of afjéve: Nen brief - ; iets goed - = op handige wijze doen.

afgelaoje

bijvoeglijk naamwoord

volgeladen - in het bijzonder: vol van drank

Pierre van Beek: afgelaoje zèèn - te diep in het glaasje gekeken hebben (Tilburgse Taaklplastiek 170)

Frans Verbunt: stomdronken

Stadsnieuws: hij ha zoveul ingenoome dettie afgelaoje töskwaam

(271006)

afgenaojeg

Bijwoord

ongenadig, erbarmelijk

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'de loonen zijn er ook afgenaojig leeg'

Stadsnieuws: De lôone zèn der ok afgenaojeg lêeg - ... verschrikkelijk laag (180109)

afgespanne

bijvoeglijk naamwoord

ontriefd, gedallaast, 'opgezadeld'

Ak menen bril nie bij/hèb, zèèk afgespanne.- Als ik mijn bril niet bij me heb, ben ik ontriefd.

Heeft iemand een nuttig voorwerp, dat hij niet missen kan, verloren, dan is hij "er lelijk mee afgespannen". Dat wil zeggen "ontriefd". Dit "afgespannen" is de tegenhanger van "goed ingespannen". Men is "goed ingespannen" als men van het nodige voorzien is, dus zijn "gerief" heeft. (Pierre van Beek – Tilburgse Taalplastiek 53)

Frans Verbunt: Meej den dieje, daor bènde meej afgespanne - ...mee opgezadeld

afgetrokke

bijvoeglijk naamwoord

WBD door veelvuldig zogen vermagerde zeug heet in de Hasselt zo

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AFGETROKKEN bvw. - bij landb.: afgemolken, geene melk meer gevende; ook gezeid van brood dat tusschen korst en kruim afgebersten is.

afgezèt

vd.

Van Rijen (1998): afgezèt koome - komen afzetten, overkomen, aankomen

afhaole

werkwoord, zwak

afhalen

-- afhaole - hòlde aaf - afgehòld

-- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij hòlt aaf

WBD een kalf met hulpmiddelen doen geboren worden, ook 'afdraaje'

genoemd

WBD afhaoler - degene die het leer van de droogstokken haalt als het

voldoende gedroogd is (II 641)

WBD III.2.3:44 'afhalen' = de tafel afruimen

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- AFHALEN - avu:le wkw (ölden af, afchölt) - van boven naar beneden halen; een pak op de post gaan - ; De dokter heeft het kind moeten afhalen.

afhèène

werkwoord, zwak

WBD afrasteren (Hasselts, evenals 'afmaoke')

-- afhèène - hènde aaf - afgehènd

-- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij hènt aaf

afhèffe

werkwoord, zwak

-- afheffen (b.v. van kaarten); het er afbrengen

-- afhèffe - hèfte aaf - afgehèft

--hij heeget er goed afgehèft - hij heeft het er goed afgebracht (Tilburgse Taaklplastiek 171)

WBD (III.3.2:171) afhèffe of hèffe = couperen (van kaarten)

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): AFHÈFFE het er afbrengen; z.a.

vdWater: 't er goed, slècht afhèfte - iets goed of slecht volbrengen.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zw.ww.tr. en intr. zegsw. et er goewd / slaecht afheffe. - het er goed / slecht afbrengen.

- In de Betuwe en de Bommelerwaard wordt 'het er af heffen' gebezigd voor 'het er af brengen, verrichten'. Zie ook v.d. Water (Bommelerwaard)

WNT AFHEFFEN ... De kaarten afheffen: voor het rondgeven eenige kaarten van het spel aflichten om die onderaan te leggen. (couperen)

afkaaje

werkwoord, zwak

Frans Verbunt: afbreken

afkèèke

werkwoord, sterk

afkijken, aanzien, geduld hebben

Van Rijen (1998): 'We zun de zaok nog mar as èfkes afkèèke - 'We zullen de zaak nog maar even aanzien.

WBD III.1.1:236 'afkijken'= afloeren, bespieden

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): afkèèke - afwachten, nader bekijken

afknèèpe

werkwoord, sterk

WBD III.3.1:253 'afkleppen', 'uitroepen' = bekendmaken

WBD castreren, ook 'lubbe', 'afbèène' of 'snije' genoemd

afknèèpe - knêep aaf - afgekneepe

in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij knèpt aaf

afkrabbe

werkwoord, zwak afkrabben

WBD de geweekte haren van een geslacht varken verwijderen, met een krabber of andere hulpmiddelen

-- afkrabbe - krabde(n) aaf - afgebrabd

aflaaje

werkwoord, zwak

afleiden (deducere)

-- aflaaje - laajde(n) aaf - afgelaajd (geen vocaalkrimping)

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): aflaaje

Cees Robben: hij wies de gaans wè af te laaje;

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): AFLAAJE afleiden, uitlaten van dieren

aflaot

zelfstandig naamwoord

aflaat (r.-k.) ►: pesjonkele

-- 'nen vollen aflaot

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AFLAAT zelfstandig naamwoord m. - fig. Nen aflaat aan iet verdienen - afmattende arbeid aan iets moeten besteden.

aflègge

ww. st.

afleggen

aflègge - li/leej aaf - afgelègd/afgeleej

1. afleggen van een overledene

Dorrus Misters: Het afleggen van het lijk geschiedde meestal door de vrouw van de aanspreker [►'bidde']. (Zo sneed het mes aan twee kanten.) Maar er waren ook wel andere vrouwen die dit werk als bijverdienste waarnamen. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze

Tilburgse folklore, afl. 2 'Doden-cultus van eertijds'; NTC – 16-11-1950)

Cees Robben: hil de buurt die stond grif klaor om Drikske af te lègge

WBD III.2.2:94 'afleggen' = idem (een dode)

2. afzetten, oplichten

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'dè de meensen weer afgelee zijn' (= afgezet)

3. afleggen - diverse betekenissen

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- AFLEggEN - aflè, wkw (lag af, afchelè:): iets van de tafel - (afnemen); ook: een bezoek, zijn kaarten, nen eed - ; zijn schuld - (= met kortingen aflossen)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AFLEggEN - afzoomen, afboorden, den zoom met eenig sieraad beleggen; afgeven, teruggeven

aflèggesgerêed

gez. bekaant aflèggesgerêed - op het punt te sterven

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): aflegges klaor (VI:22)

aflèkke

aflikken

ww.zw.

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): de schipper lèkte zen lippen aaf

-- aflèkke - lèkten aaf - afgelèkt

afloekieje

werkwoord, zwak

bespieden

Henk van Rijen: iemand afloekieje - iemand bespieden

afmaoke (1)

werkwoord, zwak

afmaken (in div. bett.); afrasteren

— afmaoke - mòkte(n) aaf - afgemòkt

-- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij mòkt aaf

WBD afrasteren (evenals 'afhèène', Hasselts)

WBD afmaoke (II:l390) - afmaken, afwerken (in pettenindustrie)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zw.ww.tr. afsluiten, afschutten ....; de laatse hand aan iets leggen.

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- AFMAKEN - afmu:ke, wkw (mokten af, afchemaokt): zijn werk, een paard, iemand - ; eene straat - (=

afsluiten)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AFMAKEN - afsluiten, 't zij met eenen muur, eene haag, een schutsel.

afmaoke (2)

werkwoord, zwak

onder narcose brengen

Van Delft - Maar de buurvrouw vergoelijkt haar houding, want "ze heej in 't gaasthuis gelegen waor ze geopereerd is en nie afgemaokt", hetgeen wil zeggen, dat zij niet onder narcose gebracht werd.(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Frans Verbunt: nie afgemòkt - zonder narcose (geopereerd)

afneeme

werkwoord, sterk

afnemen, verminderen

WBD III.4.4:4 'afnemende maan' = laatste kwartier

WBD III.4.4:27 'afnemen' = krimpen

afpèère

werkwoord, zwak

afranselen, een pak slaag geven

Die zumme wèl is afpèère.

WBD III.1.2:56 'afperen' = een pak slaag geven; ook: 'bijperen e.d.'

afpèère - pèèrde(n) aaf - afgepèèrd

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): afpe.re(n) zw.ww.tr. afperen, een pak slaag geven.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AFPEREN - kletsen, lappen, oorvegen geven.

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): AFPÈÈRE - een pak slaag geven

afpikke

werkwoord, zwak

het tegen iets of iemand afleggen

Mar dè's ok gin wonder want dieë Piet [Pijnenburg] is 'ne zisdaogen-renner in de wol geverfd, daor mot iedereen 't van afpikken. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)

afploege

werkwoord, zwak

WBD (Hasselt) uiteenploegen (tegengestelde werkwijze aan de vorige keer)

- afploege - ploegde(n) aaf - afgeploegd

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): afpluge(n), zie: afplu.uge(n), zw.ww.tr. afploegen; van een grotere akker een veld afploegen zodat het door een flinke voor ervan gescheiden is.

afpòtte

werkwoord, zwak

Frans Verbunt: aftellen, bij een spelletje

afrakke

werkwoord, zwak

Van Rijen (1998): iemand of iets in de vernieling jagen

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): AFRAKKE - rondzwerven

afraoje

werkwoord, zwak

afraden

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): ik hèb et em afgeraoje

Henk van Rijen: afraojen is ònraoje

afraoje - raojde(n) aaf - afgeraoje

afrèffele

werkwoord, zwak

Pierre van Beek: afraffelen

Koen. haastig en slordig opzeggen of afmaken

Frans Verbunt: de roozekraans afrèffele - afratelen

Frans Verbunt: garen (van de klos af laten lopen)

WBD (III.3.3:195) 'afraffelen' = afraffelen

afrèffele - rèffelde(n) aaf - afgerèffeld

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): afroefele - haastig en slordig werken

afrösse

werkwoord, zwak

aframmelen, afranselen, een pak slaag geven, 'afslaon'

De Wijs -- (Gehoord van de hertrouwde weduwe tegen haar man (de

hertrouwde weduwnaar:) Mèn kender en jouw kender zèn ons kender aon't afrosse (27-12-1968)

WBD III.1.2:56 'afrossen' = een pak slaag geven; ook: 'afslaan'

afrösse - röste(n) aaf - afgeröst

afschaaje

werkwoord, zwak

uitscheiden, ophouden

— afschaaje - schaajde(n) aaf - afgeschaaje

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zw.ww.intr. - afscheiden, uitscheiden, ophouden (met iets)

WBD III.1.4:312 'afscheiden' = ophouden met het werk

gez. Hij schaajt eraaf as enen hond van zene stront, -levert slordig werk

Zegsw. 'Hij schaeit ouveral van af lak enen boer (of hond) va z'ne stront.' d.w.z. hij werkt zijn zaken niet netjes af.

Van Rijen (1998): 'Dur afschaaje as unnen boer van zunne stront' - stoppen met iets zonder de boel op te ruimen

Stadsnieuws: erven afschaajen as enen hond

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AFSCHEE(D)EN - afscheiden

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): AFSCHAAJE - ermee ophouden, uitscheiden

Naa schaai ik er af hurre... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)

afschaajing

zelfstandig naamwoord

WBD akkerscheiding (grens tussen twee stukken grond), ook 'scheiing' en (Hasselts) 'schaaj' genoemd

Frans Verbunt: schutting, hek

WBD III.4.4:202 'afscheiding'= scheiding, ook'schei'

afschèète

ww, st.

Van Rijen (1998): aan komen slenteren

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): AFSCHÈÈTE - aan komen sukkelen

afschiete

werkwoord, sterk

betalen, over de brug komen

Et wier tèèd dèttie afschoot. - Het werd tijd dat hij over de brug kwam.

Frans Verbunt: de Carnavalsstichting kent als donateurs: De scheutege afschieters

WBD III.5.1:115: 'afschieten','over de brug komen' = betalen

- afschiete - schôot aaf - afgeschoote

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): st.ww.tr. afschieten l) geld geven bij wijze van douceur, 2) betalen: ik zoo mar is afschiejte.

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- AFSCHIETEN, een geweer e.d. - ; het zeel is afgeschoten (= losgeraakt); hij kwam den trap afgeschoten (in hollende vaart).

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AFSCHIETEN - betalen; bij landb.: den stal afschieten = afdoen

afsjouwe

werkwoord, zwak

uitputten

En daansen as ze kan! Ze wit van gin uitschaaien en ze sjouwt oe aaf as 'nen hond in 'nen botermeulen. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)

afslaoger

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): veilingmeester

afslaon

ww, st.

afslaan ; een pak slaag geven

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: gez. Ik slao niks aaf as vliegen èn blèndaoze = Ik sla niets af.

WBD 'afslaon (Hasselt.), of 'spinne' (v.e. merrie) - afscheiding geven uit de schede, teken van hengstigheid

WBD III.3.1:62 'afslaan','afzetten' = verlagen (v.d. prijs)

WBD III.1.2:16 'afslaan' = keren} ook: omkeren, omdraaien, wenden, zwenken

WBD. III.1.2:55 'afslaan' = een pak slaag geven

WBD III.2.3:185 'afslaan' = idem van noten

— afslaon - sloeg aaf - afgeslaon

— geen vocaalkrimping in tegenwoordige tijd

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): afslon st.ww.tr.- afslaan 1)een pak slaag geven... Zegsw. Ik slóoi niks af a's vliejge.

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- AFSLAAN - het stof v.d. kleeren, een stuk van iets - ; iemand - (= afranselen)

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): AFSLAON - afslaan, een pak slaag

geven; zen klòk is afgeslaon (t.w. v.d. duivenmelker;

afsnòlle

werkwoord, zwak

Van Rijen (1998): (Textiel) garen van pijpen stropen of het schiet er spontaan af

afsnölle

afschieten, afkalven

WBD afsnölle (II:939) - als 't garen van de pijp afschiet

afspanne

werkwoord, zwak

WBD uitspannen (v.e. paard), (Hasselts) ook 'ötspanne' genoemd

afspanne - spande(n)aaf - afgespanne

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): afspane(n) st.ww.tr. afspannen, ontspannen: de zaog afspanne.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AFSPANNEN - afsluiten met ijzerdraad, koorden enz.

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): AFSPANNE - losmaken; in de knoei raken

afspèlle

werkwoord, zwak

afspelden

WBD afspèlle (II:1189) - afspelden (van een zoom in kleding)

afstaand

zelfstandig naamwoord

afstand

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): afstaand

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- AFSTAND, afstant zelfstandig naamwoord m.: afstand doen; iemand op afstand houden; DISTANTIE - distanse, zelfstandig naamwoord vr. Wordt meer gebruikt dan 'afstant'

afsteeke

werkwoord, sterk

afsteken; verminderen

Van Delft - Ze zijn 't loon aan 't "afsteken" wil zeggen verminderen. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

WBD het deeg op de werkbank verdelen

afsteeke - staak aaf - afgestooke

in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij stikt aaf

afstooke

werkwoord, zwak

Frans Verbunt: in brand steken

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): AFSTOOKE - in brand steken

afstrêûpe

Frans Verbunt: winkels aflopen voor koopjes

En as ik zôo de school afstrêûp kom ik hil wè tege. (Jos Naaijkens; 'Mèn voljèère'; CuBra)

Stadsnieuws: 'Ons moeder moes sewèèle afstrêûpe om der jong ònt eete te haawe - Mijn moeder moest soms op koopjes jagen om haar kinderen de kost te geven' (240308)

afstrije

werkwoord, sterk

betwisten, loochenen, ontkennen; tegenwerpen, met argumenten bestrijden

Henk van Rijen: dè zak nie afstrije - dat zal ik niet aanvechten

WBD III.3.1:236 'afstrijden', 'bekvechten, strijden, muilvechten, smoelvechten, ruzie maken, haarenkelen' = bekvechten

- afstrije - streej aaf - afgestreeje

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AFSTRIJ(D)EN - betwisten, loochenen (Fr. contester, nier); iemand iet afstrij(d)en - in eenen woordenstrijd hem iets uit het hoofd trachten te praten, van het tegendeel overtuigen.

aftaands

bijvoeglijk naamwoord

aftands

N. Daamen - handschrift 1916 - 'aaftaands' - iemand van zekeren leeftijd

aftèùge

WBD aftuigen (v.e. paard)

Van Rijen (1998): afranselen, aftuigen

WBD III.1.2:57 'aftuigen' = een pak slaag geven

aftèùge - tèùgde aaf - afgetèùgd (geen vocaalkrimping)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect

(1899): AFTUIGEN - het getuig afdoen: E pèèrd aftuigen

aftrappe

werkwoord, zwak

vertrokken, ertussenuit gaan

Van Rijen (1998): 'aaftrappe ww - vertrekken'

aftreeje

ww, st

WBD land aftreden (om een perceel te meten)

WBD III.4.4:292 'aftreden = afpassen

- aftreeje - aaf - afgetreeje

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): st.ww.tr aftreden, met passen afmeten b.v. een veld.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AFTRE(D)EN meten hoeveel treden iets lang is.

aftrèkke

ww, st.

van het getouw halen

WBD aftrèkke (II:1052) - van het getouw halen (v.h. weefsel)

WBD III.2.2:107 'zijn eigen aftrekken' = masturberen

afval

zelfstandig naamwoord

afval

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): longen en hart van een varken, om zult (hoofdkaas) van te maken

afvalle

werkwoord, sterk

flink tegenvallen; gewicht verliezen;

V 'van oewèège afvalle' - in onmacht vallen, flauwvallen

R Et zal oe wèl afvalle daor. - Het zal je daar wel tegenvallen.

R Et wèèrke viel wèl aaf.

V Hij valt gereegeld van zenèègen(aaf)

WBD III.1.1:24 'afvallen' = mager worden

wBD III.1.4:277 'afvallen' = heimwee hebben

afvalle - viel aaf - afgevalle

Door progressieve assimilatie van stem wordt de v geabsorbeerd.

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- AFVALLEN, Het fruit is met den wind afgevallen; hij viel van de leer af; lichamelijk vervallen; Hij is de laatste jaren fel afgevallen.

afvatte

ww, st.

afnemen, ontnemen

Van Rijen (1998): 'aaffatte, affatte ww - afnemen, ontnemen'

afvatte - viet aaf - afgevat

(de v assimileert aan de f)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): afate(n) st. en zw. ww. tr. - afvatten, (iemand iets) afnemen

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): AFVATTE - afnemen

afwaas

zelfstandig naamwoord

afwas, vaat

WBD III.2.1:286) afwaas, opwaas, omwaas = vaat

afwaase

werkwoord, zwak

wassen (van personen)

zenèègen afwaase - zich wassen

R.J. 'toen hebben wij ons afgewasen'

- afwaase - waaste(n) aaf - afgewaase

Geen vocaalkrimping

afwinne

ww, st.

van iemand winnen

Van Rijen (1998): 'aafwinne ww - iemand voor zijn'

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): AFWINNE - afwinnen (ergens mee vóór zijn)

afwòchte

werkwoord, zwak

afwachten

Cees Robben: niks as de bui afwòchte;

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - mar afwòchte, as Ónze Lieven Heer ònt krèùs (Pierre van Beek:-TT '7l) - Zijn ziel in

lijdzaamheid bezitten.

— afwòchte - wòchtte(n) aaf - afgewòcht

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- AFWACHTEN, wkw; wacht mij aan de statie af; zijnen tijd, zijnen toer (beurt) - ; met vijandelijke gevoelens opwachten

afzèèke

werkwoord, sterk

Van Rijen (1998): iemand voor de gek houden of belachelijk maken

afzègge

ww. st.

afzeggen

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - hij gao de liste mis afzègge (Pierre van Beek: TT '70) - gezegd van iemand wiens broek te laag hangt

afzètte

WW, ZW .

Frans Verbunt: urineren

financieel oplichten

WBD III.3.1:62 'afzetten', 'afslaan' = verlagen v.d. prijs

WBD III.3.1:195 'afzetten', 'aftroggelen, aftroggen, ontfutselen, aftruitelen, afdrogen, affoefelen' = aftroggelen

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): AFZETTE - uit laten stappen; wateren

agge

sandhi

als ge

Cees Robben: Agge daor blèèft zitte, .. Agge klaor zèèt.

Cees Robben: tis gemakkelek nèè zégge, agge nie wòrdt gevraoge;

Dialectenquête 1887 Willems -- agge - als gij

— als>as>a + ge = agge

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): ACHE, samentrekking van 'als gij'

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): AggE - adde (V:56)

Str. agge (l:92)

aj

tussenw.

au.! (kreet van pijn)

aj men èksterôog!

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AAI (zuiver uitgespr.) telwoord - kreet van droefheid of pijn. Ook 'ai'.

AÏE telwoord - kreet van pijn of van schrik

ajuu

interjectie (tussenwerpsel)

Van Rijen (1998): gegroet

ak

sandhi

als ik

Ak gao, meude meej

Henk van Rijen: ak menen bril nie bij hèb, zèèk afgespanne - ... ben ik ontriefd

bèt ie ak em aaj?

als as a + ik ak

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AK samentrekking van 'als ik': Ak den tijd heb ...: Ak mag ...

akkem

sam.

als ik hem

Goedgetòld (2004) -- bèttie akkem aaj?

akkenta(a)nt

zelfstandig naamwoord

accountant

akkerdeere - akkedeere

werkwoord, zwak

- akkerdeere - akkerdeerde - geakkerdeerd

- kunnen opschieten met iemand, overweg kunnen, accorderen

Str. akkerdeere (2:5l)

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): akkerdeere (II:18)

S.G. blz. 84, III,326,330 (aant. Witters)

van fr. accorder = tot overeenstemming brengen, tred houden of s'accorder = het eens zijn

Ze kósse goed akkerdeere. Ze konden goed met elkaar overweg.

R As gullie naa mar akkerdeert. - Als jullie nou maar geen ruzie maken.

- 'k geleuf dè die nie mee bekaore kunne akkerdeere. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Cees Robben: Wilde meej oew vrouw akkerdeere? Meej jou viel hêel goed te akkerdeere

Cees Robben: Ik kan meej ónze vadder nie akkerdeere...

Ak meej ons Sjaan nie akkerdeer/ (èn dè komt wèl es veur)/ Trèk ik altij òn et kòrtste èènd./ Ik moet er onderdeur. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Pretèst)

Piet van Beers – 'Paradèès': Waor meense meej mekaor goed akkedeere. / Daor is et saomewoone en genot. (Het zeventiende boekje, 2010)

Meschient doetie [Pirke Donders] dan nòg êene keer en wonder èn krèègeme strak ene nuuwe geminteraod meej allêeneg mar pronte meense, die goed akkerdeere meej mekaare. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2009)

Vruuger zeeje ze dè Tilburgers 'nie ont mar pront' zèn. Òf ok wèl: 'Nie lammenteere mar akkedeere.' (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

WNT ACCORDEEREN is geene afleiding van 'accoord', maar rechtstreeks aan fr.'accorder' ontleend.

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- ACCORDEEREN - akordéren wkw - overeenkomen: ze - goed samen.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): ACCORDEEREN (uitspr. akkerdéren)- in goede overeenkomst met elkander leven (Fr. s'accorder); ook onpers.: 't accordeert daar niet.

akkefietje

zelfstandig naamwoord

kleinigheid

Van Beek - Akkefietje - En toch zijn 't vaak maar kleine "akkefietjes". Daar heb je weer zo'n woord. Waar komt 't vandaan? Hoe is 't ontstaan? U moogt ook schrijven: "akkevietje" en het beste zou zijn als u "akevietje" schreef. De oorsprong is: aqua vitae; eau de vie, levenswater oftewel brandewijn. Wees nou eerlijk: Had ge dit gedacht? En 't wordt nog interessanter, als we er bij vertellen, dat in Denemarken akvavit de naam is voor een soort jenever. Een akkefietje is dus een borreltje. Maar wij verstaan er onder: een koopje, een vervelend karweitje, een tegenvaller. Niet dat het drinken van 'n ouwe klare door velen als een lastig werkje beschouwd wordt, maar de betekenisovergang wordt duidelijk als men de uitdrukking: "dat is me ook een hapje" er naast plaatst. (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. ?; 22 jan. 1958)

al

bijwoord, telwoord

Dialectenquête 1879 Kernkamp -- Ze waandelden aal proatende tot oan

de staad

Henk van Rijen: ek gelêûf et al zen daoge - ik geloof het ongetwijfeld

alderaand, alderaande

bijvoeglijk naamwoord

allerhande, allerlei

De kraante staon tegesworrig vol mee alderande raodgevinge... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Frans Verbunt: allerhaande sorte - goed gesorteerd

Veugeltjes van allerhaande sorte vliege d'r rond. (Jos Naaijkens; 'Mèn voljèère'; CuBra)

We zèèn verwènd meej alderaande kompjoetergestuurde anniemaasies... (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

WNT ALDER voor ALLER is in de volksspraak gewoon en komt ook bij 17e-eeuwsche schrijvers veelvuldig voor.

alderhèllege

zelfstandig naamwoord, meervoud

Allerheiligen, r.-k. feestdag op 1 november

Cees Robben: 10 (blz. 73) 'alderhèllege'

WBD (III.3.3:174) allerheiligendag met epenthetische d (na l)

alderIist

tw/bn

allerlaatst

Cees Robben: alderlist (bis)

WNT ALLER-. De vorm 'alder-' is nog heden in de volksspraak gewoon en komt ook bij de schrijvers der 17e eeuw veelvuldig voor.

aldervruugst

bijwoord/bn

Van Rijen (1998): op zijn vroegst

alderziele

zelfstandig naamwoord, plur.

Allerzielen, 2 november in r.-k. kerk

met epenthetische d (na l)

algemêen

Bijwoord bijvoeglijk naamwoord

algemeen

D. Boutkan: blz. 16

alkoof

zelfstandig naamwoord

alkoof

WBD alkoof, alkoowf - alkoof, klein vertrekje zonder ramen, waarin bedden of bedsteden zijn geplaatst.

WNT ALKOOF .... via fr. en sp. van Arabischen oorsprong, uit het lidw. al + kobba, een verwulfd of koepelvormig gebouw of vertrek.

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- ALKOOF, alko:f, zelfstandig naamwoord vr. soms in den zin van bed

allebaaj

telwoord

beide, allebei(de), alle twee

Die zèn allebaaj èffe zot. - Die zijn alle twee even gek

Cees Robben: toen ze allebaai wir verder góngken

Cees Robben: hòk ze allebaaj mar wir in hèùs

Cees Robben: we hòn allebaaj den hits in óns lèèf;

allebeneur

Bijwoord

Van Rijen (1998): mij goed, vooruit dan maar

Frans Verbunt: allebeheur - vooruit dan maar (Fr. à la bonheur)

Stadsnieuws: Naa allebeneur, as ge dè naa zo gèère hèt, dan doek dè wèl (070207)

Fr. à la bonne heure ?

alledaoge

uitdrukking -

elke dag, alle dagen

Goedgetòld (2004) -- dè is ene meens van alle daog - die zal het niet lang meer maken

alleej

interjectie (tussenwerpsel)

aansporend tussenwerpsel

WBD allee verèùt - vlugger! (commando voor een paard)

WBD alleej-hup, halee-hop - opstaan (commando voor een paard)

R.J. alleej-naa, Kees, nie stoeje

Cees Robben: alleej vurèùt, truuhuup!

Cees Robben: alleej, ge meuget weete; allee allee Mientje;

Cees Robben: alleej koesjeej - vooruit, naar bed

Van Rijen (1998): alleej, saluu war - kom, gegroet hoor: afscheidsgroet

= fr. 'allez' = ga, kom!

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- ALLEZ (Fr.), alé:, aléi, alai; telwoord aansporend: - kom! Z.a.

allêen

bijwoord

alleen

Cees Robben: we zingen alleen mar we m**pkes;

Grôot diktee van de Tilburgse taol94 daor wòrde allêen mar muug van

WBD III.3.1:40 'alleen' = eenzaam

allêeneg

bijwoord, bijvoeglijk naamwoord

alleen

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'alleenig'

Cees Robben: toen et Gòd allêeneg deej...; allêeneg;

Cees Robben: Ze lèkt nèt de stèr van Bètteljèm, jè, allêeneg blinkt ze nie

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): Teegeswórreg spinne zallêeneg mar meej mesjienes

Henk van Rijen: hij kos et himmòl allêeneg

Ik heb nooit gin heimwee gehad/ Omdè ik nooit allenig ben... (Tony Ansems, Hoe kan ik jou missen, schat?; van de cd Tilburgse Liekes American Style; 2008)

Affèèn, hier zit ik dan…. Allêeneg, op menèège, aachter men buuroowke meej mene kompjoeter. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

As de Tilburgers langs oe lôope dan heurde allêeneg gemaaw. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

WNT ALLEENIG ... van 'alleen' + het achterv. -ig. In de volksspraak gewone, maar ook bij dichters niet ongebruikelijke verlenging van 'alleen', die echter de beteekenis geheel onveranderd laat.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bijw. (weinig gebr.) allenig, alleen. Zie WNT.

WAT allenig b.n. (pred.) z.a.

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): allenig

allegeduureg

Bijwoord

voortdurend, doorlopend, steeds

Hij moes allegeduureg drinke

Hij vorderde weinig en zuchtte allegedurig... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

"En is et te verwondere, dè ge allegedurig in de kraant leest van ophangen en veur de kop schieten in de stad!?" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun en de dames'; NTC 20-1-1940)

De kapelaons keken allegedurig naor de klok... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 6; NTC 5-11-1938)
...allegedurig zaat ie er mee z'n vingers aon te plukken... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

...en allegedurig dronk ie 'n glas waoter. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bijw. gedurig, aanhoudend! Et wa's allegeduurigen te doewn

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): ALLE GEDURIGEN - gedurig aan, alle oogenblikken: 't Is alle gedurigen zoo

allejizzus

bastaardvloek als bijwoord

Jo van Tilborg -- Elk keind dè op de grôote school zaat, moes éne keer per jaor, drie centen meejbrengen, méér mocht ôok, mar bij ons vonden ze dè al allejizzus veul geld. (uit Lodewijk van den Bredevoort, *Kosset den brèùne eigeluk wel trekken dl. 1*, 2006)

Jo van Tilborg -- 'Assik dè ding ötlaot, krèèg ikket allejizzus in menne rug', ze bedoelde der kesjet. (uit Lodewijk van den Bredevoort, *Kosset den brèùne eigeluk wel trekken dl. 1*, 2006)

Overzicht van alle bastaardvloeken

alleman

zelfstandig naamwoord

iedereen

Cees Robben: host alleman te voet

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - allemans vriend is allemans

gèk (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916):-wie voor iedereen goed is, ziet zijn goedheid al gauw misbruikt

Et waar druk in de Heuvelstraot: ik geleuf dè alleman ont klòttere waar. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

WNT ALLEMAN, koppeling van 'alle' en 'man', als eenheid opgevat, evenals ieman(d) en nieman(d), en als zelfst. vn. gebruikt. 'Man' staat hier in de oude beteekening van 'mensen'. Komt al in de hooge oudheid voor.

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- ALLEMAN: allemansvriend is -szot.

allemanshond

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek: meisje dat met iedere jongen op pad gaat, of met zich laat spelen

allemanstèèd

zelfstandig naamwoord

Mar komt dan nie op zonnen allemanstèd... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra) (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

allemèèrges

elke morgen

Goedgetòld (2004) -- as ge alle aovende int kefeej zit, hèdde ok alle mèèrges kòppènt

allemòl

onbepaald voornaamwoord, bijwoord

in het Tilburgs vaker de kortere vorm: ► ammòl

Allemol deeje ze d'r bist/ D'n beker te verdienen/ Mar kossen tegen Willem II/ Ten liste niks begienen. (Gieleke – wsch. ps. van Michel van de Ven (Lechim) – ongedateerd knipsel uit onbekende bron; ca. 1960-1980)

Ik wil nie zien wètter allemòl gebeurt... (Henriëtte Vunderink, Heure, zien èn zwèège, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

allèngskes

Bijwoord

Langzaam maar zeker, beetje bij beetje

Ze hèbben er en paor gevat/ wiere allèngskes blijer/ èn waare vur zer èèrg in han/ al vèèf kefeekes wijer. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven;

ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Nòr de bèèvert')

allerhaande

(zie alderhaande)
bijvoeglijk naamwoord
allerhande, allerlei
Frans Verbunt: allerhaande sorte – goed gesorteerd

alles

vn.

alles

Dialectenquête 1879 Kernkamp -- Ze nemen aalles wetter te krêgen is

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Alles is kits: de kachel óp bed en de klèène in de koolenbak (Pierre van Beek:-Tilburgse Taalplastiek 1974)

- Alles is in orde; oorspr. gezegd na een geslaagde bevalling.

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Alles óp zene tèèd èn bóntjes in augustus, èn et kèènd hiet Jaoneke. (Pierre van Beek:-Tilburgse Taalplastiek 1969) - reactie van iemand die tot spoed wordt aangemaand.

Variant: Alles óp zene tèèd èn de brèune bôonen in mei.

Frans Verbunt: Alles is in òrde: de kachel op bèd èn de klèène in de koolekit

allèskes

bijwoord

allengs, allengskens, langzamerhand, hoe langer hoe meer

Ik krèg er allèskes al meer 't laand aon. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Cees Robben: alèskes al meer (als titel v.e. gedicht, en frequent daarin)

Van Rijen (1998): alèskes - allengs, langzamerhand

WNT ALLENGS, voorheen 'allencx, later ook 'allenks'. Andere vormen: allenken, allenkskens, allenskens, allengskens. Z.a., waar nergens de nasaal na de tweede klinker ontbreekt.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): ALLESKE(N)S Bijwoord Uitspraak van 'allengskens'

allozzie

zelfstandig naamwoord

horloge (zie lermma 'lozzie')

Mar dè hèk zelvers op mènen alloozie naogegaon, dè dè messien nao zeuven en in halve menuut nog boven in de locht zaat... (Naarus; ps. v.

Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

alpinke

zelfstandig naamwoord

WBD III.1.3:192 'alpinke' = alpinomuts; ook: 'alpinetje'

alzelèève

Bijwoord

zijn hele leven; vast en zeker

Die heej alzelèèven óp Körvel gewond.

Ik gelêûf et alzelèève. variant: Ik gelêûf et al zen daoge

Ik gelêûf alzelèève dè ze laoter nog 's gaon hokke ôok (Jos Naaijkens; 'Mèn voljèère'; CuBra)

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): alzeleve (VII:22)

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): ALZELEVEN (alzeléève), Bijwoord heel zijn leven; ook: altijd, in alle omstandigheden, zeer zeker, in elk geval.

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- al ze lieve - altijd; ook wellicht, vermoedelijk

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): alzeleeve - zijn hele leven, altijd, zeker, nadrukkelijk; lieve hemel!

ambetaant

bijwoord

Uit Frans: embêtant, vervelend, beroerd

Hieronder wsch. eerder: gênant

«Zaagde vruuger ene sjarretèl/ dan wast al ambetaant». (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ze dòcht wir aon vruuger)

ambras

Frans Verbunt: heibel, problemen

WBD III.3.1:305 'ambras' = bluf

WBD III.1.4:382 'ambras' = drukte

van Fr. 'embarras'

ammel

► ammòl

ammezuur

uit het Franse embouchure, mondstuk v.e. blaasinstrument

- Verbastering van fr. embouchure

R uithoudingsvermogen

Mar Kareltje kreeg er zjenie en ammezuur in; (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

Frans Verbunt: vermogen om goed op een blaasinstrument te spelen; lipspanning

R Hij heej nòg den amezuur van ene jonge kèèrel.

Cees Robben: Hij heej den amezuur nòg van ene fèfteger (Burgemeester van Voorst tot Voorst, 1e spade hoogspoor.)

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'aonmonding'

Henk van Rijen: ginnen ammezuur hèbbe - geen lust, fut, animo hebben

Van Rijen (1998): Vandaog gin ammezuur - vandaag geen zin / lust

Frans Verbunt: De blaozers v.d.hèrmenie vatten en paor glaoze bier vur et ammezuur.
ÈN MAR BLAOZE…

Den aawe Jan Buuster
(wie kènt die naa nie)
blaost tweej instremènte
bij de Stadshèrmenie.

Hij blaost bij de marse
'n koopere trompèt
èn bij de klassieke
'n hêel aaw kòrnèt.

Nao lang rippeteere
verlies **d'ammezuur**.
Dan vatte wè pilskes.
Dè schilt op den duur

(Piet van Beers; CuBra; 20??)

WBD (III.3.2:325) ammezuur = mondstuk

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): amezü.jer zelfstandig naamwoordo. ammezuur, embouchure, mondstuk v.e. blaasinstrument...

Verbinding 'ammezuuier hebben (op)' zekere geschiktheid bezitten voor het bespelen van (een af ander blaasinstrument). Z.a.

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): AMMEZUUR - 'ammezuur hèbbe'- aanleg hebben v. 't bespelen v.e. instrum.

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - ammezuur - embouchure (Hamont-Achel)

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): ammezuur is onze variant van embouchure (I:14)

ammòl

onbepaald voornaamwoord, bijwoord

In het Tilburgs ook, maar minder vaak, de langere vorm: allemòl

Daarnaast tegenwoordig (2012) ook met vocaalreductie: ammel - Die òpkes hèbbe kleeren aon èn huudjes op èn ze speulen ammel en instruumènt. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

►òllemaol ►òmmel

1 Onbepaald voornaamwoord

- alles, alle, allen tezamen; met z'n allen; allemaal

Uit het Middelnederlandse 'altemale'

WS daor stonne ze meej zen ammòlle - ...met z'n allen

Ook in vervoegde vormen, en dan voorafgegaan door een voorzetsel: ammòlle, allemòlle (ammel leent zich blijkbaar niet voor vervoeging)

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: gez. Ze hèbben ók nie ammòl bèllekes aon, die nòr de kèèrk gòn.

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): mee allemollen zongen we

De Wijs -- Hier zèn we dan, mee z'n allemolle! (20-07-1962)

Cees Robben: hier zèn ze allemòl gelèèk

Cees Robben: gullie wilt ammòl mar te pòst èn te pèèrd trouwe;

Cees Robben: dôod gòmme ammòl;

Tis ene trubbel meej den ollie,/ we mòtte mindere èn gaaw,/ aanders zitte we vant wènter/ mee allemolle in de kaaw. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ollie bespaoring?)

We lèven ammol mee oe mee/ Mar ge mot winnen, Willem II. (Gieleke – wsch. ps. van Michel van de Ven (Lechim) – ongedateerd knipsel uit onbekende bron; ca. 1960-1980)

Henk van Rijen: zooj zi zèn zammól zuut. - naar hij zei, zijn ze allemaal zoet

Henk van Rijen: koome ze meej zen ammòlle? - komen ze met z'n allen?

Piet van Beers – 'Jonges, löster is': "Van aovent gòn we meej zen ammol/ fiste op ' t Kedènt. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Van allemolle in dè mega höshaawe van ons, wier verwocht, desse der stintje bijdroegen om de zaak draaiend te haawe. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Meej zen ammòlle zingen… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

…as de femilie aon toffel gong en meej zen ammòlle in de eetkamer derre kanis vol zaate te douwen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v.

Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Ze waare der ammòl. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

CiT (4) 'Kome ze mee zamolle?'

2. Bijwoord

alsmaar (steeds weer, voortdurend); geheel (allemaal = alles)

Kwók et ammòl wies. - Ik wou dat ik het allemaal wist.

Hij plaogt mèn ammòl. - Hij plaagt me alsmaar.

Cees Robben: ge meuget ammòl weete; et kan vort ammòl;

Cees Robben: waor heetie et ammòl oover? Tis ammòl niks!

Cees Robben: et doe hier ammòl zeer

Piet van Beers – 'Advertènsies leeze': Ge moet nie vraoge wè dè ammol wir gao koste. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Omgeving Tilburg

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): 'AMMEL' bijw. : allemaal, voortdurend

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): AMMAL Bijwoord, 1. allemaal, met zijn allen; 2. steeds, de hele tijd door: 'hij din ammal réére ' - hij beefde voortdurend

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): I bijw. en vn. allemaal, altemaal: Wa zëess' ammel? II bijw. al maar (door), voortdurend: 'k Denk ammel dat et woensdeg is;

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): ALLEMAAL (ook 'ammal' uitgespr.) - geheel en al; allen

CiT (4) 'Kome ze mee zamolle?'

amtenèèr

zelfstandig naamwoord

ambtenaar

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'ambtenèèr', 'ambtenair'

anderst

bijvoeglijk naamwoord

ander

óm den andersten dag - om de dag (de ene dag wel, de volgende niet)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): um den andersen dag, ook 'ouver andersen dag' - om de andere dag; 'ouver anderst joor'- om het andere jaar

anee

tussenw.

PM nee hoor (nadrukkelijke ontkenning van een bewering)

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): ANEE (ahnee) ontk., nee hoor, (diende om tegenover een bevestiging iets te ontkennen) zie.blz.77

antiesèpties

bijwoord

De Wijs -- Dè kan ammaol wel waor zèn mar ik stao er antisepties tegenover (10-01-1970)

Anvers

zelfstandig naamwoord

De Franse benaming van Antwerpen

"Ik heb éénen keer iets van Wagner geheurd in den Anvers... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 5; NTC 29-10-1938)

Antwèrpe - Aantwèrpe

zelfstandig naamwoord

Antwerpen

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ge moet mèn in Antwèrpe de wèg leere kènne.' (Pierre van Beek:-Tilburgse Taalplastiek 1969) - Hiermee wil iemand zeggen dat hij ergens goed in thuis is.

Frans Verbunt: Aantwèrps jaor - drie maanden

anzjee

zelfstandig naamwoord

hachee

Van Rijen (1998): anzjeej, hansjee

Verbastering van fr. 'haché'

aojem, òssem

zelfstandig naamwoord

adem, asem

Daorveur moete ne langen aojem hèbbe. -

Daarvoor moet je een lange adem hebben.

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): deren lèsten aojem; in êenen aojem noeme

Frans Verbunt: ik hèb mar êenen aojem èn tweej haande (ook Stadsnieuws: 120506)

WBD III.1.2:232 'naar adem snakken' = hijgen

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): Blijkens krt. 44 ligt T. op de grens van vormen met resp. j en s.

WNT ADEM... ASEM is een andere vorm v. hetzelfde woord, doch meer alledaags

aojeme, òjeme

werkwoord, zwak

ademen

We dörfden hòst nie te aojeme.

Van Rijen (1998): 'Ge kost um nie heure aojeme - Je kon hem niet horen ademen.'

Van Rijen (1998): 'K-kos hòst niemir aojeme want k-krêeg gin òssem mir.'

- aojeme - aojemde - geaojemd

Dialectenquête 1887 Willems -- geen vocaalkrimping, dus niet de vorm 'òjeme'

WBD III.1.2:233 'zwaar ademhalen','moeilijk asemen' = hijgen

WBD III.1.1:182 'ademen' = ademen

WBJ III.2.2:54 'zwaar ademen' = reutelen

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): Blijkens krt. 44 ligt T. op de grens van het j/s-gebied.

aojer

zelfstandig naamwoord

ader

WBD III.3.1:335 'ader' = brandslang, ook genoemd 'darm'

WBD III.l.l:l80 - aders = aderen

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): o.jer, resp. o'jer, zelfstandig naamwoord vr.+m. 'ooier' - ader

aokelek

bn/bijwoord

akelig

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'aokelijker'

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bnw. akelig

aon, òn

vz., Bijwoord

aan

Daor hèddem aon. - Daar komt hij aan.

Ge meut nergeraand ònkôome; òn hèùs kôome.

Cees Robben: ik trèk men miezezónneke mar is aon; wöróm kómde wir halfzat aon?

Cees Robben: ze zien mèn staon meej niks aon; as ge óp hèùs aon gaot;

Pierre van Beek: Ik bèn er goed aon bekènd - ik ben er goed mee op de hoogte. (TT)

Henk van Rijen: tis dik aon - het is nauwe vriendschap

Van Delft - Zij is er goed "aan" bekend zegt men in plaats van: zij is er goed mede bekend. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Dialectenquête 1879 Kernkamp -- Ze waandelden tot oan de staad

Van Rijen (1998): 'On zo-n kèèr hè-k niks aon - met zo'n wagen kan ik niets doen.'

D. Boutkan: (blz.41) 'aon/ òn' als ww-deel

- En vurlichting waar der toen nòg nie bij, dus veul vraauwe waare-n-er èllek jaor steevaast bij. Dan waare ze wir aon de tèl, èn asse 'n mònd of zis op scheut waare, dan werd de luurkörf wir klaor gezèt. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

aonlègge

werkwoord, zwak

aanleggen, in het bijzonder een cafeetje bezoeken

In 't geensgaons hebben we 'ne keer aongeleed, en toen we terugkwame nóg 'ne keer. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 6; NTC 5-11-1938)

aonprissenteere, aonprizzenteere

werkwoord, zwak

iets of zichzelf aanbieden dan wel aanbevelen

contaminatie van presenteren en aanbieden

Ons Lia presenteerde der èège aon om de soep op te scheppe. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

aonrècht, òrecht, den

zelfstandig naamwoord

aanrecht, het

Zèt alles mar óp den aonrècht. - Zet alles maar op het aanrecht.

WBD aonrècht, naarècht, gutstêen - aanrecht, gootsteen (zonder duidelijk onderscheid)

Cees Robben: ast óp den aonrècht in en kumke leej;

Fonologische varianten: aonrècht, ònrècht, òrècht, òrecht, òrcht,

naarècht, nòrècht, ►nòrèècht, nòrcht

aonschèèrepe

werkwoord, zwak

aanscherpen, scherp maken

De Wijs -- (Gehoord van 'n rasechte Tilburger, vertellende van z'n operatie) Den dokter most 2 keer z'n mis aonscherpe veur dettie deur munne pens kos koome (17-10-1966)

aonspreeke

werkwoord, sterk

aanspreken

Van Delft - - Iemand uit het volk, die een autoriteit wil raadplegen wijl hij meent verongelijkt te zijn, zegt, dat hij "andere mannen zal aonspreken" ofwel dat hij "hoogerop zal gaon". (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

aonsteeke

werkwoord, sterk

aansteken; het electrisch licht aandoen

Piet van Beers – "t Jaor is wir om': ...èn steeke we de laamp wè laoter aon. (Brabants Bont 1; z.j., ca. 2005)

aontèùge

werkwoord, zwak

aantuigen, optuigen, zich aankleden

- 's Mergens om vèf uure begos ik me aon te tuige… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

aontreej

zelfstandig naamwoord

entree, intreegeld

Aontreej zès euro èn as ge wot konde oewe jas kwèèt vur enne euro. (Jos Naaijkens; 'De kèrstfèèr'; CuBra, ca. 2005)

aop, òpke

zelfstandig naamwoord

aap; snotneus

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'aop wè hedde schoon jong'

Gez. Aop, wè hèdde schôon jong!- Aap, wat heb je mooie jongen!

Henk van Rijen: naa zudde nen aop zien neuke - nu zul je wat beleven

R 'Aop wè hèdde schôon jong' speule = vleien

gez. Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Hij is zó blij as nen aop meej zeuve lulle.

gez. Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Ge hoeft nen aawen aop nie te leere hoe dèttie snèùte moet trèkke.

Cees Robben: Ge hoeft enen aawen aop gin bakkese te leere trèkke;

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - nen aop zien neuken op glad èès - Iets geks zien.

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Der zit nen aop op zulder (Pierre van Beek:-Tilburgse Taalplastiek 1969) - reactie die twijfel uitdrukt over wat iemand meedeelt

WBD III.1.4:36 'aop' =ezel

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AAP - fig. kleine snuiter, snotneus! 'Nen aap van 'ne jongen. Ezel, dommerik

Frans Verbunt: der zit nen aop óp zòlder (opm. in bijzijn v. iem. die leugens vertelt)

Frans Verbunt: zich et aopelaazerus schrikke - heel erg schrikken

WvM 'De ao is van aopen'

Frans Verbunt: al wè ene vent schonder is as enen aop, is meegenoome

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - de gouwen aop = E. van Spaendonck (blz.73.)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den aop = frater Embertus (blz.101)

WBD III.1.4:106 'aap', 'snotaap' - snotneus

36 'aap' = ezelachtig persoon

Stadsnieuws: der zit nen aop op zulder (300406)

aopezuur

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: maagzuur

aor

zelfstandig naamwoord

aar, halm

R De tiende maaj schiet de rog in d'aor

WBD I:1466 halm: 'aor'

aord

zelfstandig naamwoord

aard

WBD goejen aord - goede afstamming (gezegd v.e. koe), ook 'goeje(n) tuk;

'goejen komaaf'genoemd

R.J. dèttie pròt nòr zenen aord

Cees Robben: daor hèb ik ginnen aord; dès ónzen aord;

Cees Robben: Ik hèb er den bisten aord meej as ...

gez.Pierre van Beek: ot den aord geslaon zèèn - niet aarden naar zijn vader (Tilburgse Taaklplastiek 178)

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): en vèèreke meej nen baord is zèlde van goejen aord

Henk van Rijen: den aord vant bisje - zijn eigen aard

Henk van Rijen: den aord nòr gin vrèmde - aardje naar zijn vaartje

Henk van Rijen: heet ie den aord? - aardt hij?

Henk van Rijen: ot den aord geslaon - vervreemd; op het verkeerde pad

Frans Verbunt: hij heej den aord nor ginne vrèmde

Van Rijen (1998): 'aord hèn - zich thuisvoelen'

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfstandig naamwoord m. aord, aard... 2) afkomst, geslacht, soort; 3) natuur,

inborst, karakter, geaardheid. Z.a.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AARD zelfstandig naamwoord m, Fr. nature

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): AORD - aard z.a.

WBD III.4.3:25 den aard hebben (zeldz. in het midden v. Tilburg), daarnaast: wassen, uitstoelen, gedijen, tieren, wild groeien en hard groeien voor het begrip 'groeien, wassen'

III.1.4:274 'de aard krijgen' = aarden; ook 'aard krijgen'

274 'goede aard krijgen' = aarden

aore

werkwoord, zwak

aarden

- aore - aorde - geaord (geen vocaalkrimping)

De 'd' van 'aord' is gesyncopeerd.(in A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): geen verklaring)

Cees Robben: Et zèn goej die nor d'aaw aore ...

Ut zen goei jong die nor de aauw aorde. (Hein Quinten , Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Cees Robben: et was en óntaord goej meens;

WBD III.4.3:27 'niet aarden' c.q. niet tieren of verèèrmoejen voor het begrip 'niet gedijen'; 277 'niet aarden' = heimwee hebben

CiT (43) "t Zen goei die nor d'aaw oare'

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zw.ww.intr. aarden, ergens de aard hebben of krijgen.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AARDEN - zich ergens schikken

aoreg / aorig

bijvoeglijk naamwoord, Bijwoord

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): AARDIG (aorig) bn, eigenaardig vreemd, niet aangepast, 'n beetje ziek; Heeft nooit de betekenis 'sympathiek'; deze is wel aanwezig in het abstractum 'aorighèt', plezier, genot.

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): AORIG - bn/bijwoord - aardig, eigenaardig; heeft meerdere bett.

Haor AORIG - vreemd, raar, eigenaardig

I aardig, lief

Frans Verbunt: zij is wèl aoreg, mar hij is mar enen aorege

En Anneke is ok 'n heel aorig meiske... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

Ge zult nie gaa iemand heure zègge dèttie onze nuuwen burgemister ginnen aorege meens vènt. Mar hij pròt wèl en bietje aoreg. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 1997)

II eigenaardig, vreemd, raar

Cees Robben: et waar zón aoreg ding; dè stadsgespèùs is aoreg sórt

Brabantius (1884) - Aordig, aorig, vreemd, raar, in ongunstige beteekenis. (Onze Volkstaal, 1882, nr.4; Woordenlijst der Noord-Brabantsche Volkstaal).

...want onder ons gezeed en gezwege, 't is 'n aorige, die taante Sophie. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)

Henk van Rijen: nen aorige tèèd - een rare tijd

Ik weet 't wèl meense. Ok bij de Tilburgers hèdder netuurlek zat aorige bij, mar de miste Tilburgers vèèn ik tòch hêel aorig. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

WBD III.1.4:59 'aardig' = vreemd

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): arig - vreemd, raar I:25

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AARDIG (Kemp. aorag) vreemd, zonderling (Fr. étrange, singulier); onpasselijk, misselijk, kwalijk. ARIG - aardig

III onwel, vreemd

R Ik wier der aoreg van. - ik werd er beroerd/ onwel van.

Cees Robben: Ik bèn hil den dag tòch zó aoreg; gij kèkt aaltij èffe aoreg

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AARDIG (Kemp. aorag) vreemd, zonderling (Fr. étrange, singulier); onpasselijk, misselijk, kwalijk. ARIG - aardig

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): are bnw en bijw. 'arrig' - aardig 1) eigenaardig, zonderling, vreemd. 2) onwel, onpasselijk, duizelig, raar. Z.a.

IV behoorlijk

Toen zaat et aoreg in de frut. - Toen zat het behoorlijk in de war.

aoreg

suffix

-aardig

kwaodaoreg

D. Boutkan: (blz.62) wènnen aorege meens

aoreghei, aoreghèdje

zelfstandig naamwoord

attentie, aangename verrassing, aardigheid

Daor is gin aoreghei aon! - Dat is helemaal niet leuk!

V Ik hèb mar en aoreghèkke vur oe meegebròcht

Frans Verbunt: tis mar en aoreghèdje - klein cadeautje

Van Rijen (1998): 'aoreghèt/hèj - aardigheid, aangename verrassing' mv. aoregheeje

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AARDIGHEID zelfstandig naamwoord v. - verzet, genoegen, vermaak (Fr. divertissement, plaisir.; zeldzaamheid (Fr. rareté); veur de aardigheid - voor de grap. Ook: lastigheid, onbeleefdheid.

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): aorighèd: d'r is gin aorighèd aon - er is niks aan

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): aorigheid - plezier, genot

aos, òske

zelfstandig naamwoord

aas

gez.Pierre van Beek: Meej aoze kunde nie maoze, zei een rijmende kaartspeler toen een ploegmakker die 'mezjère' deed, erin speelde.

Henk van Rijen: ek hò nen aos - ik had een aas

aosem

zelfstandig naamwoord

adem

...lang en breed van aosem... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

Zie ook òssem

aovend

zelfstandig naamwoord

avond

taovend - vanavond

R.J. Ik koom nie tèùs vur taovend

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'Zondaggenaovend', 'Zaoterdaggenaovend'

As t' aovend Sjarel de veldwachter ons uit "'t Engeltje" zet... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

Cees Robben: van den mèèrege toe den aovend; aawjaorsaovend;

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): tis ene zachten aovend

Henk van Rijen: hoe laoter op den aovend, hoen schonder vòlk

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): type 'aovend', met n (krt.32 en blz.75)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfstandig naamwoord m. avond; t'aovend - vanavond, hedenavond.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AVE(N)D zelfstandig naamwoord m.: te avend, t'avend

Schilderij van William Hammer (detail)

appel, appeltje, mv. appel(s)

zelfstandig naamwoord

'appel' zowel enkel- als meervoud

appel(s)

- Ik ha 20 kilo appel, 10 kilo père, in mèndje vol mee waaichampions…

(Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: gez. As ge oewèège goed doet, dan doedet gin ròtte appel.

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: gez. Wie zenèège bewaort, bewaort gin rot appel.

Dialectenquête 1879 Kernkamp -- 'nen zuren aap'el

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - der wòrdt in de appels nie geròmmeld: van boovenaon begiene! (HM-76) - Gezegd als een vrijer niet de oudste, nog ongetrouwde, dochter ten huwelijk kwam vragen, maar een jongere.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfstandig naamwoord m. appel; mv. 'appel', minder vaak 'appelke(n)';

Schilderij (detail) van Osias Beert de oudere - 17e eeuw

appelenpròl

zelfstandig naamwoord

stamppot van aardappelen, gestoofde appels of peren, spek; hete bliksem

-- het lid 'prol' is een klanknabootsing

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): appelenprol = heeten bliksem, appelstaamp

WNT PROL (I) - 1) a) znw. vr. (in Z.-Ned. m.). (...) Sterk femin. van denzelfden wortel als *prollen*; de oudste bet. zal zijn ”week lichaam, weeke massa die (bij het koken) het geluid ”prol” maakt”. Verg. *prut*, dat in bet. het nauwst verwant is (waarnaast *pruttelen*, dat verschillende bet. met *prollen* gemeen heeft), *prul*, dat in den vorm het meest overeenkomt, en zie verder bij PROLLEN.

WBD III,2.3:122 -- in Tilburg ook 'appelstamp' maar zeldzaam; 'appelenprol' ook in Veghel en Turnhout.

appelsien, appelesien

zelfstandig naamwoord

Schilderij van Elias van den Broeck - detail - 17e eeuw

sinaasappel, appelsien

A.J.A.C. van Delft -- appelsien -- Daor ware 's aoves [5 december, op de klòttermarkt] de irste applesiene zo zuur as brèm, nog zuurder as setroene. (Nwe. Tilb. Courant, 5 dec. 1929)

De Wijs -- Sebiet schûifde ûit over diejen applesienenschèl (17-08-1964)

Piet van Beers – 'Griepepidemie': 'k Haol wè paaraceetamolle/ èn appellesiene op de mèrt. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

WBD III.2.3:172 'appelsien' = sinaasappel

WNT APPELSINA In de volkstaal niet ongewone bijvorm voor sinaas- of chinaasappel. Bijvorm is ontstaan in navolging v.lat. malum Sinicum.

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- APPELSIEN - apelsi:n, zelfstandig naamwoord vr.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfstandig naamwoord m. appelsien, sinaasappel

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): APPELESIEN - sinaasappel

Str. appelsien (1:77)

appelmènneke

zelfstandig naamwoord

appelmannetje

Van Beek - "Het appelmanneke komt om zijn geld" zeide een moeder tot een kind, dat onrijp fruit gegeten had en toen van buikpijn klaagde. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

appetjoek, abbetjoek

bijvoeglijk naamwoord

een geestelijke afwijking hebbend, 'getikt'

De Wijs -- (gehoord bij de kapper:) höllie pa is wouws, höllie moe is appetjoek en, dè kunde wel naogaon, zellef is ie habbetjap (16-01-1975)

Ik zèè nie himmol appetjoek... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ik haaw nie van zwèmme)

Den irste kwaam hier öt de straot.
De twidde kwaam van Gôol vandaon.
Meej dieje Gôlse appetjoek
Heese nie zô lang gegaon. (Piet van Beers – 'Blènd'; 2004)

As de fillem in Tilburg verschijnt/ Dan ziede gij de grotsten appetjoek/ En ik kan gewoon mijn ègen zijn... (Tony Ansems, Gewoon mijn èège zijn; van de cd Tilburgse Liekes American Style 2; 2009)

Buuk appetjoek, appetjoekt - geestelijk gestoord

Stadsnieuws: Och appetjoek die ge daor zèèt, hadde nie öt oe dòppe kunne kèèke! (150608)

apprènsie

apparènsie, apperansie, opperènsie

uitdrukking

apprènsie maoke - aanstalten maken, voorbereidingen treffen (ook verkort: 'mènsie maoke') [WTT 2012 de veronderstelling dat het een verkorting betreft is twijfelachtig; ►mènsie]

WNT - artikel Apparentie - Uit *fr. apparence.* In N.-Nederl. in de alg. taal verouderd. (1951)

'n Baokelsch boerken is eens gekomen
toe in de hellige stad van Rome,
hij maokte daor daodelijk apperentie
om ok te gaon op audiëntie (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, ''t Baokelse boerke bij den paus', 1944)

Stadsnieuws: Alleej vort, zodde onderhaand nie es apprènsie maoke (191106)

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): APPERENTIE zelfstandig naamwoord - aanstalten maken

S.G. blz. 101, 107, 181 (not. Witters);

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): APPRENTIE, wsch. fr. apparence: apprentie maken - aanstalten maken; ook gezegd v.e. koe waarbij de kenteekenen v.h. kalven verschijnen.

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): APPARENTIE MAKEN - aanstalten maken, voorbereidingen treffen, opschieten

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): apränsi, zelfstandig naamwoord vr. apprentie, aanstalten, toebereidselen: 'k Zôo mar is appränsie maoke' (b.v. om naar bed te gaan).

Andere gebruiksvormen

Bij Daamen, Handschrift Tilburgs (1916) een uitzonderlijke opgave: "ik heb er aprensie van (afkeer)"

Frans Verbunt: (Fr. apparent = zichtbaar (maken)) [?]

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- APPARENCE - aprènse, zelfstandig naamwoord vr. - schijn: Daar is geen - van regen. Z.a.

Haor. APPERÈNSIE - haast

aprepoo

zelstandig naamwoord

apropos, onderwerp, stuk

Henk van Rijen: ak oe zie Sofie, zèèk gelèèk van menen aprepoo - ... van mijn stuk, de kluts kwijt

Zèèk van menen apprepoo geròkt... (Henriëtte Vunderink, Zonder èèrg, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

apteeker

zelfstandig naamwoord

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): APTEKER zelfstandig naamwoord m. - apotheker

WNT in de spreektaal veelal APTEKER

arbèje

werkwoord, zwak

arbeiden

WBD de koej arbèjt - maakt uitdrijvende bewegingen bij het kalven;

ook genoemd: de koej 'èrbèt', 'wèrkt', 'pèrst'

WBD III.1.4:344 'arbeiden' ? werken

WBD III.5.1:212 'arbeiden' = werken

arbèje - arbèjde - gearbèjd

ardènner

zelfstandig naamwoord

WBD I.4: 597 geeft voor Tilburg 'licht paard', en 'Bedoeld wordt niet een paard dat licht van kleur is, maar een paard dat licht van bouw is.

WTT 2012 -- De Ardenner is een paardenras afkomstig uit de Ardennen om precies te zijn het bergachtige gebied op de grens van België en Frankrijk. De stokmaat is tussen de 1.55 en 1.60 meter. Ze komen voor in de kleuren bruin, schimmel en vos. (website dierennet.be; 2012)

arreej

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: op arree zitte - ongeduldig zitten wachten, aanstalten maken, paraat zijn

Artskes kraant

uitdrukking

De krant die door de familie Arts werd uitgegeven: de Nieuwe Tilburgsche Courant.

Sommige kraanten saawelen dè Jantje [Pijnenburg] in Brussel mee rijdt in den zisdaogschen, mar Artskes kraant hee gezee, dè-t-er vurloopig nog niks van waor is. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)

...dan schreef ik is 'n stukske en daor stapte-n-ik mee nor Tilburg nor Artskes kraant. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)

…op et ketoor van 'Artse Kraant'… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

En we waare aaltij benuuwd hoe de recentie's waare in 't Nuuwsblad, èn in Artse kraant, die wiere èùtgeknipt èn bewaord. (Nel Timmermans; Tenêel speule dès leuk; CuBra; 200?)

Antoine Arts

Ronald Peeters -- Antonius Henricus Arnoldus ('Antoine') Arts werd op 20 april 1845 te Arnhem geboren (...) Aanvankelijk werkte hij in 's-Hertogenbosch op een handelskantoor. Daarna begon zijn journalistieke loopbaan. In 1877 werd hij hoofdredacteur van De Kruisvaan, het wekelijks orgaan van de Zouavenbond St. Bonifacius. Deze krant werd aanvankelijk gedrukt door N. Luijten in Tilburg, de drukker van de Tilburgsche Courant. In 1878 richtte Arts een eigen

drukkerij op in de Poststraat. Hij verhuisde naar de Nieuwendijk (de tegenwoordige Bisschop Zwijsenstraat) en begon met ingang van 1 januari 1879 met het drukken en uitgeven van De Kruisvaan (vermoedelijk tot 1882 verschenen). In april 1879 richtte hij de Nieuwe Tilburgsche Courant op en op 10 januari 1898 Het Tilburgsch Dagblad voor het Volksbelang. Beide kranten zouden per 1 januari 1901 tot één dagblad worden samengevoegd. Zijn oudste zoon Antoon werd hoofdredacteur. (...) Hij overleed te Tilburg op 31 maart 1926. (De Paap van Gramschap; internetversie 2012)

as

voegwoord - als

WNT Door de zwakke toon versmolt de l vóór de s, en zo ontstond in de volksspraak het thans nog algemeen gebruikelijke as, dat reeds in het Middelnederlands voorkwam.

1. voegwoord van vergelijking

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): ze zòchte niks aanders as ...

De Wijs -- Ik zè zo ziek as iets, 'k gao naor hûis en alles (feb. 1962

Cees Robben: niks as de bui afwòchte: niks as rôoken èn ötgaon;

Cees Robben: Ge doet mar zôo as ge denkt det goed is ... as et mar goed is.

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): AS voegwoord - als; ook in krachttermen: as te moeter

2. voegwoord van tijd

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - As et waait, draaien alle meules (Pierre van Beek: - Tilburgse Taalplastiek 1972) - reactie tegen iemand die alsmaar bezwaren maakt in de geest van '...ja maar, als..."

3. voegwoord van voorwaardelijkheid

As tis dèt is, dan fisteme. - Als het inderdaad zo is, feesten we.

AS... AS... AS...

Denk eraon, m'n goeie ziel:
as... is de spil van 't kreugelwiel!

As... is hout, as 't opgestookt is,
as... is vuur as 't uitgerookt is.

As den hemel valt? - Geen nood!
al de musse valle dan dood!

As de locht valt op onze kop,
hebbeme blauwe mutskes op!

As de as breekt van oewe waoge,
zullen oe beenen oe nog wel draoge!

Laot die "assen" uit oewe körf;
as... is mar verbraande törf!

Strooi geen "assen" op oe brood,
want as suiker smaoken ze noot!

Denk eraon, m'n goeie ziel,
as... is de spil van 'n kreugelwiel!
(Piet Heerkens; uit De knaorrie, 'As...as...as...', 1949)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - As alles meelópt, hèmme optòcht (Pierre van Beek:-Tilburgse Taalplastiek 1969.) - Als alles goed gaat is het dik in orde.

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - As ge alles wilt, kèkte schèèl óp oew neus (Si'66) - Waarschuwing

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - As we jou nie han... (zie onder 'vurste (deur)')

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - As ónze kat en koei was, dan kónde gij ze mèlke (Pierre van Beek:-Tilburgse Taalplastiek 1964) - reactie op loze bezwaren (ja maar als...)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - jè, as we ham han, dan kosseme snippere (Cees Robben: '65) - reactie op bezwaren.

Henk van Rijen: asse mar kosse

Henk van Rijen: ast toevalleg geleege komt - als het uitkomt

4. samentrekkingen van het voegwoord met het onderwerp bij de persoonsvorm

Dialectenquête 1887 Willems -- ak, agge, asie, asze, ast, aswe/awe

ak = als ik

agge = als jij / gij

asie, assie = als hij

asse, asze - als zij het

asset = als het

aswe, awwet = als we het

agger = als je er

Cees Robben: ak et kós, dik et ôok; ak aajer ha;

Cees Robben: agger mar èèrg in hèt; daor hèk meer kaans toe as dèk nog pestoor wòr;

Henk van Rijen: asse mar kosse

Henk van Rijen: ast toevalleg geleege komt - als het uitkomt

5. in plaats van 'dan'

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): ALS (ook 'as' uitgespr.). Wordt altijd gebruikt in plaats van 'dan' achter eenen vermeerderenden trap, alsook achter ander(s), niemand,

niets, nooit

Henk van Rijen: grotter as en pèèrd

asdè

voegwoord

als, alsdat

hij zi asdèttie nie kós

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): ALSDA(T) vgw - als, vergelijkend: Gij drinkt meer op alsda'ge vertèèrt. ook ASDA(T)

askèùl

WBD askèùl - ashok (bewaarplaats voor as, vaak gelegen onder de bakoven)

Aspèrges

zelfstandig naamwoord, eigennaam

Het gezang uit de roomskatholieke liturgie 'Asperges Me'; gebruikt als woordspeling met het gewas asperges.

't Waar muisstil in de kerk, toen ie uit de sacristie kwaam om den Asperges te zinge. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 2; NTC 8-10-1938)

Piet van Beers - 2009 (fragment) --

ASPERGES ME (Besproei mij)

Ik denk wèlles terug òn vruuger,
Dèn aawe rèèke Rômse tèèd.
'k Zuuk dan wèl es nòr schôon dinge.
(Dè doede agge aawer zèèt)
We wiere dan aaltij gezeegent
vur dè de liste mis begon.
't « Asperges Me » wier dan gezonge.
" Besproei mij", in 't vakjargon.

Onze pastoor was èèrg scheutig
meej zenne grôote waoterkwaast.
Hij ha 'n hêel goei haand van sproeie.
Èn dè wier figuurlek toegepaast.
As misdiender liep ik 'n paor meeter
daor meej 'n èmmerke vur 'm èùt
Die 't dichtste bij 't gangpad zaate
kreege 't miste waoter op der snèùt.

Ed Schilders - Als meneer pastoor vroeger zijn wijwaterkwast ter hand nam om zijn parochianen te zegenen, ging dat vaak gepaard met de koorzang van een psalm die begint met de woorden 'Asperges me…'

Dat betekent: ‘Heer, besprenkel mij…’ Het lijkt me heel begrijpelijk dat daar vroeger grappen over gemaakt werden. Deze ‘asperges’ komen heel vaak voor in de voordrachten die bij (familie)feesten door een zogenaamde pastoor in een zogenaamde preek ten beste werden gegeven. Uit enige inzendingen van oude feestpreken bleek echter dat het niet bij woordgrapjes bleef. In een voordracht met de titel ‘Preek van de pastoor van Sansbeek’, uit 1926, horen we meneer pastoor tegen de vrouwen in de kerk donderen: ‘As ge de wijwaterkwast mar ziet, dan lopte al de kerk uit, krek of ge van achter angestokt zijt, denkte dè ik die kwast in oeuwe mond zal steken? Ge hoeft um nie op te vreten! En die juffrouwe, die trekke durre kop net in as 'n zwaon die op 't waoter zwemt.’ Want de jufrouwe van toen waren blijkbaar bang dat hun kleding door water werd bevlekt, ook al was het dan heilig water. De pastoor: ‘Dur mos [moest] ok 'ns 'n drupke van op die verre [veren] van die pronkhoewd valle.’ Harrie Franken heeft een dergelijk preek opgetekend onder de titel ‘Preek van de pastoor van Soerendonk’. Ook daarin blijkt hoe de Brabantse boerin vroeger zelfs tijdens de heilige mis of het lof zuinig was op haar traditionele zondagse kledij. De pastoor zegt in deze preek: Het is dan gebeurd een keer of twee/ Als ik zondags mijn asperges dee/ of liever gezegd met mijn wijwaterkwast/ door de kerk kom plassen/ om jullie boerinnenzielen schoon te wassen/ dan staan ze klaar/ met een zakdoek of boezelaar/ Ik begrijp niet, hoe ik het gedoog/ die houden ze dan omhoog/ om die kanjaarden/ van mutsen te sparen/ voor ’t wijwater dat mocht spatten, wat een verdriet… Zulke preken bestaan meestal uit twee delen. De vrouwen krijgen ervan langs omdat ze hun kleding belangrijker vinden dan het wijwater, en de mannen omdat ze te veel drinken in de plaatselijke kroeg. Over de mannen preekt de pastoor dan: Beminde boeren/ Al dikwijls heb ik bemerkt dat er meer zitten in herberg of kroeg/ dan dat er lopen achter eg of ploeg. Het mooie is, vind ik, dat wijwater en alcohol hier eigenlijk hetzelfde zijn. Het was tenslotte feest. En dus zegt de pastoor tegen de vrouwen: …wat een verdriet/ Was het jenever/ dan deden ze het niet/ Dan zouden die lieve vrouwen/ Hun mondje wel open houden. (Brabants dagblad; ca. 2002)

Wikipedia 2012 -- De naam 'Asperges me' komt van de Latijnse antifoon die tijdens deze besprenkeling met wijwater Gregoriaans gezongen wordt, namelijk Psalm 51 (50), vers 9. In de Paastijd (Tempus Paschalis) zingt men in plaats van Psalm 51, Psalm 118:1; deze antifoon heet het 'Vidi aquam', waarin op mystieke wijze Christus aan het kruis bezongen wordt, uit wiens zijde water en bloed vloeide.
De priester of bisschop gaat hierbij, gekleed in pluviale en eventueel geholpen door diakens, door de kerk en besprenkelt de gelovigen door middel van een aspergil met wijwater. Dit gebeurt ter herinnering aan het doopsel en om barmhartigheid en reiniging van God af te smeken, voordat men de heilige geheimen van de eucharistie celebreert. (...)
Asperges me, Domine, hyssopo, et mundabor:/ Lavabis me, et super nivem dealbabor // Gij besprenkelt mij, Heer, met hysop, en ik zal rein worden./ Gij wast mij, en ik zal witter worden dan sneeuw.

YouTube-link (2012):

Foto: website catholicworkeramsterdam

assekrèùs, assekröske

zelfstandig naamwoord en verkleinwoord daavan

askruis, askruisje; aswoensdag

Cees Robben: assekröske

WBD III.3.3:225 'askruisje'

Geduurende de vaastetèèd,/ van assekrèùs toe Paose... (Henriëtte Vunderink, Et vaastetrommeltje, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

advertentie 1922

asseradeere

werkwoord, zwak

verzekeren; van Frans assurer

Frans Verbunt: asseradeere, verasseradeere, verassereere - verzekeren

assie

samentrekking

als hij

assie dè wies - als hij dat wist

assortiemènt

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): assortiment, (textiel) meerdelige voorspinmachine

ast

samentrekking van als & het

De Wijs -- Astis dèttis, dan fiste we (feb. 1962)

Goedgetòld (2004) -- ast is dèt is - als het waar is, als het zo is

asteblief

interjectie (tussenwerpsel)

als 't u belieft

Cees Robben: en ons persvlêes asteblief

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- ASJEBLIEFT - astebli:ft met of zonder t.

astraant, straant

bijvoeglijk naamwoord

brutaal

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): astraant - brutaal

Zonnen aastraanten bliksem was ie! (A.J.A.C. van Delft, uit: 'Toen Tilburg nog dorps was: Een heel typisch dialect'; Nieuwe Tilburgsche Courant, 17 juli 1956)

WBD III.3.1:221 'astrant', 'strant, brutaal' = vrijpostig, onbeschaamd (222)

WBD III.1.4:130 'astrant' = moedig

WNT ASSURANT - in de volkstaal geworden tot ASTRANT

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - ASTRANT, strant - onbeschroomd, vrijpostig = nl. assurant - brutaal

astraasie

zelfstandig naamwoord

verzekering

'braandastraasie' = brandverzekering

-- verbastering van 'assurantie'

Henk van Rijen: bè wèffere braandastraasie zèède gè verastreerd?

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect

(1899): ASTRANTIE zelfstandig naamwoord v. - assurantie, verzekeringsmaatschappij

attak

zelfstandig naamwoord

WBD III.1.2:277 - attaque = beroerte

atteljeej, den

zelfstandig naamwoord, eigennaam

Foto: Regionaal Historisch Centrum / Stadsmuseum Tilburg

Centrale Werkplaats der N.S.

Hij heej fifteg jaor óp den atteljeej gewèèrkt.

Die rotmoffen waren de werkplaots van de Nederlandse Spoorwegen aon et opblaozen, den ateljéé hiete dè bij ons. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Bijnamenboek Karel de Beer: den atteljeej - Centrale Werkplaats van de NS (blz.109)

WBD III.3.1:213 'atelier', 'werkwinkel, werkplaats' = atelier = Fr. atelier = werkplaats

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfstandig naamwoord m. atelier: Hij werkt in Tilburg op den atelier (v.d. N.S.)

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- ATELIER - ateljé, zelfstandig naamwoord m.- werkhuis: op nen ateljé werken: Met 'den ateljé' bedoelt men te Leuven de werkhuizen van "Dyle et Bacalan".

avelot

zelfstandig naamwoord

enveloppe

LDM : Postagentschappen bestonden nog niet. Wel verkocht men in sommige winkels postzegels, maar met verhoging van een halve of hele cent en daar werd 70 jaar geleden ook rekening mee gehouden. Men verkocht bijv. postzegels en schrijfbehoeften, velletjes brievenpapier, "brievenzekskes" of "avelotten" (enveloppen), pennen en inkt in 't Herringsend (Haringseind, Korvelseweg) bij F. v.d. Hout-Becx, op Korvel bij Trui Bos (recht tegenover de brievenbus), in den Berrendijk

(Berkdijk) bij Piet van Heijst. Zo zal het in andere buurten ook wel geweest zijn. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 12 'Van postwagen en diligence'; NTC 11-12-1951)

avvegaosie

zelfstandig naamwoord

drukte (navigatie)

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "t was er 'n hil n'avegaosie" (drukte)

avvekaot

zelfstandig naamwoord

advocaat (beroep); ook de drank maar in dat geval meestal in de verkleinde vorm ►avvekòtje

-- Regressieve assimilatie: d > v

Cees Robben: Die schiet erin as enen avvekaot in de hèl. [advocaten komen uiterst gemakkelijk in de hel]

Van Beek - De timmerman zei: "Die spijker schiet in de plank als 'n advokaat in de hel". (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 10 januari 1959)

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): avvekaot

...dè valt dur ginneneene avekaot weg te redeneeren. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfstandig naamwoord m. 'avvekoo't', advokaat

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- ADVOCAAT - aveku:t zelfstandig naamwoord m. - de gekende likeur; dimin. 'aveköke'

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): A(D)VOCAAT zelfstandig naamwoord m. Fr. avocat; fig. iemand die goed ter taal is: 't Is 'nen avocaat (hij kan goed spreken). Verg. klappen gelijk 'nen avocaat.

Ook: AVEKAAT (korte a in eerste lettergreep)

avvekòtje

zelfstandig naamwoord, verkleinvorm: glaasje advokaat

…et vrouwvolk deej der èège te goed òn de boerejongens of lepelden un advocaotje nòr binnen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Van Rijen (1998): 'avvekòtje, advekòtje zelfstandig naamwoord - glaasje advocaat'

avvenant

bijwoord

voorkomend

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): 'hij ziet er avenant uit' (voorkomend)

Van Rijen (1998): 'avvenant'

Fr. avenant (à l') - (dien)overeenkomstig - de - in overeenstemming met, dienovereenkomstig

WNT AVENANT - alleen in de bijw. uitdrukking - NAAR AVENANT, naar het Frans

avvendaans
zelfstandig naamwoord
overvloed
►abbendaans
Frans Verbunt: bij het rikken: dertien slagen
- via Fr. 'abondance' uit Latijn abundantia

avventoe

Bijwoord

nu en dan, af en toe

Avventoe gaot ie nòg nòr et Park. - Nu en dan gaat hij nog naar het Wilhelminapark.

avveteere

Van Rijen (1998): adverteren, te koop lopen met

Van Rijen (1998): 'Avvetêere doe verkoope - De gelegenheid maakt de dief'

avvezaans

voortgang, vooruitgang

Cees Robben: dan bidde we nòg ene rôozekraans èn dès goed vur den avvezaans

Henk van Rijen: hij mòkt avvezaans - hij gaat vooruit

Uit lat. abundantia ?

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfstandig naamwoord vr. avancatie, vooruitgang, voortgang: 'Door zit niks geen avvecóosie in' (in het werk nl.)

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) -- ABONDANCE - abondanse zelfstandig naamwoord vr. - overvloed: iets in - hebben; i:t in abondansen éme.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): AB0NDANSIE (uitspr. abbendanse), in - : in overvloed

awir

Bijwoord

alweer

Henk van Rijen: zitte awir te èntele - zit je alweer te vervelen!

azèèn

zelfstandig naamwoord

azijn

Cees Robben: Hèddem liever in azèèn? Ge douwt em in den zoeren azèèn

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van **baad** tot **bizze**

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Bissem

baad

werkwoord, persoonsvorm

sing. verleden tijd van 'bidde': bad

Cees Robben: zis keer den 'paoternoster' baad ze in de liste mis

Cees Robben: en ik baad meej

► bidde

baaj

telwoord

beide(n)

Al zijn ze baai wa jong... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'De bie zit op de blom' , 1932)

in baai oew eugkes... (Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Mijn deuntje', 1939)

Hij keek me lang, aondaachtig aon;

in baai z'n ooge blonk 'n traon. (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Ouwe man', 1938)

Cees Robben: meej baaj der vuutjes

Frans Verbunt: gin van baaje - geen van beiden

Stadsnieuws: êen van baaje vatte, aanders krèède sebiet gin van baaje (020706)

Wè was et schoon daor op de haaj,/ meej niemand as allêen wij baaj... (Henriëtte Vunderink; Saome; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Hij wier òn baaj de kaante wèl wè dôof. (Henriëtte Vunderink, Vergeefse mankemènte, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): BAAJE - telwoord beiden - Eênvanbaaje, ginvanbaaje

baaj

zelfstandig naamwoord

WBD II:4 & Van Dale: Dik en grof wollen weefsel, op molton gelijkend flanel, meestal donkerrood, ook wel bruin, geel of blauw van kleur, waarvan onderkleren, vrouwenrokken , hemden voor zeelieden en boeren werd gemaakt.

WBD II:4.855 - in Tilburg (K 183) genoemd in de toepassingen 'borstrokken' en 'rokken'

En korte onderbroek laag klaor/ gin lange van wèèrm baai/ die ha ons Sjaan in de kaast geleej/ Ze zeej: «Tis ommers Maai» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Amaai, wènne maai...)

Ze stonke nòr smoutolie, dè wèl, mar ze mòkten ok laoke èn ze mòkte flenèl. Èn rips, èn baaj, èn ok mesjèster. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

WNT BAAI - Benaming van zeker grof, op molton gelijkend flanel.

►baoj

baaje

bijvoeglijk naamwoord

Henk van Rijen: en baaje broek - te wijde broek (wegens overeenkomst met een broek van de stof baai?)

WBD III.1.3:101 'baaien rok', 'baaien onderrok' = dikke baaien onderrok

► baoje

baand, bèndje

zelfstandig naamwoord

1. fietsband

Tekening: Cees Robben – uit '3 jaar voetbal concentratie' van A.P.M. v.d. Ven jr., 1946

Jè jè, ge kunt zo nog al wè laoie op in fiets as de bendjes mar hard staon (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Van Rijen (1998): 'Dur waar slèècht òn baande te koome' [in de oorlog]2. termen uit de industrie en ambachten

WBD (II:997) ónderbaand - onderband (touw v. e. dradenkruis)

WBD (II:1000) ónderbaand - vitskoord; ook: flèsroejlus

WBD (II:l050) 'lóssem baand' - losse band (dubieuze aanduiding voor 'schie', bij breuk v.h. inslaggaren)

WBD (II:2765) 'vurbaant' - naafband (buitenzijde)

WBD (II:2766) 'aachterbaant' - naafband (binnenzijde)

WBD (II:2766) 'spêêgbaande' - naafband (aan weerszijden v.d. spaakgaten)

WBD (II:2868) 185c 'baande' - banden (voor kuipen en vaten)

WBD (II:2868) 183 'rêêpe' - idem

WBD (II:2907) 183c 'hawtere(n) baant' - houten band (voor een vat)

WBD (II:2868) 'baant' - (kuip)band

3. anatomie (dieren)

WBD baande - spieren tussen de staart en het kruis van de koe, ook genoemd: 'plaote'

4. overige betekenissen

Netuurluk moes ik nog wel meejhelpe kraante vouwen en der un bendje meej naom en adres om heene plekke. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

WBD (III.3.3.111) baand = bandelier v.d. suisse

WBD (III.1.3:134) 'gatbanden' = korte linten v.e. schort

baank, bangske, bèngske

zelfstandig naamwoord

bank, werkbank

Cees Robben: dur de baank - door de bank, door elkaar genomen

WBD bèddebaank, bèddeplank - beddeplank (in bedstede aan hoofd- of voeteneinde, waarop iets kan worden gelegd of gezet)

WBD zitbaank, baank (II:956) - zitplank v.d. weefgetouw; ook: zitplank

WBD III.4.4:22 'bank', 'wolk(en)bank' = wolkenbank

WBD III.4.4:l48 'bank' = aardlaag

WBD III.3.3:41 'banken', 'kerkenbanken' = idem

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): 'BANK' - dur de bank - gemiddeld

baarst

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): barst

baast

zelfstandig naamwoord

bast, schors; lijf (buik); harde huid van een noot, ook bast, schaol, schölp of bòlster genoemd

Henk van Rijen: pènt in menen baast - pijn in mijn lijf

WBD III.1.1:123 'bast' = buik

WBD III.2.3:80 'bast' = schaal van peulvruchten

WBD III.4.3:104 'bast' = schors van naaldbomen

WNT BAST 4) als een platte naam voor het lichaam v.e. mensch, of eigenlijk voor de huid; het meest in verbinding met de voorzetsels aan of op.

baaste

werkwoord, zwak

bassen, blaffen

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "baasten - heurde die'en hond nie baasten? (blaffen)"

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "baasten - Tilb. uitdrukking - het stukgoed dat geverfd moet worden en waarvan men wenscht dat de zelfkant niet mede wordt geverfd, werd eerst gebaast, d.w.z. de zelfkant

wordt met een zwaar lint omnaaid zoodat deze bij het verven ongeverfd blijft."

WNT BASSEN ww. - eigenlijk van honden: blaffen

baaw

zelfstandig naamwoord

horzel

bouw, gebouw, bouwwerk

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Hij gao nie bizze vur d'irste baaw. - Hij gaat voor de eerste horzel niet op de loop.

Van Rijen (1998): 'Zèn bruurs wèèreke in den baaw.'

baawe

ww

bouwen

Dirk Boutkan: (blz. 24) 'bawe' = baawe

babbiekiendje

zelfstandig naamwoord

ook: beebieke

Frans Verbunt: baby, ook: beebiekiendje

bag

zelfstandig naamwoord

WBD jong varken, big, ook genoemd 'big', 'kuuske' of (Hasselt:) 'kab'

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BAG - m. big

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): Naast 'drift' in T, ook 'kuuske' en 'kap/kabbe' rond T, alsmede 'bag' in een gedeelte v. Midden-Brabant, (blz. 153, krt. 86)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - bag - big, mnl. bagghe

WNT BAGGE 3) zie BIG

bagge

werkwoord, zwak

-bagge - bagde - gebagd

WBD (Hasselt) jongen, biggen ter wereld brengen, ook 'kabbe' genoemd

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BAGGEN - onoverg. ww. - een toom biggen ter wereld brengen.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bagge(n) zw.ww.intr. baggen werpen 'De zog moet korts bagge'.

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): BAGGEN zelfstandig naamwoord - biggen

WNT BAGGEN zie 'biggen' - jongen werpen

bak, bakske, bèkske

zelfstandig naamwoord; het verkleinwoord ook met umlaut: bèkske

bak in diverse betekenissen

1. In de uitdrukking '...halven bak' - van zelfstandig naamwoord 'bak' in de betekenis 'het bakken' ofwel 'baksel', met 'half', niet geheel, dus: 'halfbakken'

WNT lemma Halfbakken 2.a: Bij qualitatieve persoonsnamen. Niet volslagen —, in gebrekkige mate datgene zijnde wat door den naam wordt aangewezen; onvolkomen of gebrekkig in zijne soort.

WTT-2012: In het dialect is de uitdrukking dichter bij de oorsprong gebleven: het baksel (het bedoelde werk) is gebrekkig.

- halven bak - half werk: Tis ammòl halven bak wèttie doe (slecht werk)

Een bijwoordelijk gebruik vinden we bij Frans Verbunt: halven baks gedaon

2. De voederbak

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: gez. Iemand van den bak bèète - Hem in de hoek drukken

Frans Verbunt: zenèège van den bak laote bèète - zich laten verdringen

Als ze goed ter been waren, mochten ze hooguit wa zaad in het bakske van het kanariepietje doen, nie meer,... (Wil van Pelt, Brabant's knipoog uit het verleden; 2001 – CuBra)

3. Kom, kop, bak om uit te drinken, maar ook ieder komvormig voorwerp; meestal voor koffie; waar het thee betreft ►tas

Frans Verbunt: en lékker bakske kòffie

Ze gaven schôon schilderijkes, un wijwaotersbekske of un lievevrouwebildje. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WNT BAK 2) in de volkstaal v. verschil. streken: kopje

WBD (III.2.1:l86) bakske = kopje, ook genoemd: kom, kumke of tas

WBD (III.2.3:40) bakske = maaltijd in de namiddag [de warme maaltijd werd vaak gebruikt na het middaguur; de broodmaaltijd aan het eind van de middag (werkdag) werd vaak aangeduid als 'koffiedrinken']

"Daor is naa eenmaol niks aon te doen, we zullen er mar 'n bekske troost op drinke." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

Toen d'n oudste terug kwam mee de boodschap dat vrouw Sjaane al onderweg was zette Sjareltje al vast mar koffie want ze zou eerst wel 'n

bakske lusten. (Wil van Pelt, Brabant's knipoog uit het verleden; 2001 – CuBra)

Maar allee... we zullen eens gaan kijken of de vrouw de koffie al klaar heeft, gij lust toch zeker ok wel 'n bakske? (Wil van Pelt, Brabant's knipoog uit het verleden; 2001 – CuBra)

Het vrouwvollek lust onderwijl wel 'n bakske koffie. (Wil van Pelt, Brabant's knipoog uit het verleden; 2001 – CuBra)

Na de Mis gebruikte die dan bij haar de koffie, soms kwamen meerdere buurvrouwen "op een bakske". (A. van Delft; Nieuwe Tilburgsche Courant - zaterdag 30 november 1929 - Van vroeger dagen 142: Van vrijen en trouwen 2)

'n Buurvrouw komt tegen half elf "een bakske doen", dat wil zeggen zij komt een tas koffie slurpen met een "bestel" [soort beschuit] en suiker onderwijl de nieuwtjes der buurtgenoten te releveeren of kwaad... (A. van Delft, Nieuwe Tilburgsche Courant - zaterdag 1 februari 1930 - Van vroeger dagen 151: Folklore en Ambacht 1)

Een "half elfke" is het bakske koffie, dat buurvrouwen des morgens om half elf plegen te drinken. (Pierre van Beek –Tilburgse Taalplastiek nr. 66; NTC 4 november 1968
Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): BèKSKE, vkw. van 'bak': 'n lèkker bèkske koffie

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): bèkske - kop met oor, in tegenst. tot 'kumke'

J. H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): Men zegt hier wel 'een bakje thee drinken' onder den burgerstand ... Dat BAK zeer goed in dezen zin zij, kan men o.a. zien uit Kiliaan. Z.a.

4. Grap

Den burgemister hee 'ne schoonen bak utgehold. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

WBD III.3.1:249 'bak' = grap

5. Bak = doosvormig voorwerp

WBD II:601 bak - weekbak, soort spoelbak in een looierij

bakhèùs

zelfstandig naamwoord

bakhuis

WBD bakhuis, vrijstaand gebouwtje of deel v.h. boerenhuis, waarin de bakoven zich bevindt en de baktrog

Ik moes netuurluk alles zien. Allerirst et pèrd, de vèèrkes, de kiepenkooi en et bakhèùs. Dè waar un hèùske meej en schèùn dak, neffen de pèèrdestal. In dè hèùske wier et brôod gebakken. In den oven wiere irst takkenbossen, 'musterd' genoemd, geschoven en in braand gestoken. As die ötgebraand waren, wier de aas der ötgeveegd en de te bakken déég erin geschoven. Et deurke ging dicht en un uur of aanderhalf laoter waar et brôod gebakken. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van

Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

bakke

werkwoord, zwak

bakken

B en poets speule - een poets bakken gez.

B bakke - bakte - gebakke

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Kakke gao vur't bakke.

Van Delft - "Hij bakt met alle pannen." Dit is: Hij is van alle markten thuis. Ook wel: Hij huilt met de wolven, waarmee hij in 't bosch is. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

Frans Verbunt: bakke me en aaj of bakkeme en aaj? doen we het of doen we het niet?

Frans Verbunt: bakkeme en aaj òf maokeme en kiendje?

WBD bakhèùs - bakhuis (vrijstaand gebouwtje of deel v.h. boerenhuis, waarin de bakoven zich bevindt en de baktrog)

WBD bakoove, oove, oowve - bakoven (in het bakhuis v.e. boerenhuis)

WBD III.4.4: 91 'bakken' = vriezen

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - die is mee et bakken öt de pan gesprónge - gezegd van een buitenechtelijk kind en van een buitenbeentje in de familie.

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): bakke, ik bak, gij/hij bakt, wij bakke; ik bakte; wij hèbbe gebakke

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bakke - st. (biejk, biejke(n)) en zw.ww., tr. en intr. - bakken.

Dirk Boutkan: bakke: ww-vormen; zie zin 113, blz.100

bakkelaaje

werkwoord, zwak

bakkeleien - uit Maleis berkelahi = twisten (Van Dale); ruzie maken, kibbelen

In Brabantse dialecten volgens Brabantius echter ook: Brabantius (1884) - Bakkelaejen, *mee iement* (W.), iemand naloopen en flikflooien om zijne gunst te verwerven. Het tegendeel dus van ndl. *bakkeleien* - elkander afrossen. (Onze Volkstaal, 1882, nr.4; Woordenlijst der Noord-Brabantsche Volkstaal).

bakker, bèkker

zelfstandig naamwoord

bakker

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: gez. Waor den bakker zit, hoeft den dòkter nie te zitte.

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: gez. Den bakker heeter zen vrouw durgejaogd. (brood met gaten);

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): bèkker

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - den bèkker heej in den oove gascheete (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916):) - hij heeft geen klanten meer.

bakkerij

zelfstandig naamwoord

achterste

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): Ze heeft een flinke bakkerij (achterste)

bakkes

zelfstandig naamwoord

I het gezicht, in het bijzonder de mond als deel van het geheel; meestal van een man. Vaak spottend bedoeld voor een lelijk of uitzonderlijk uiterlijk.

WS: bakkes, gezicht; mond (bek)

Cees Robben: as ik dè bakkes van jou ha...

Cees Robben: ónze paa heej meej zen schaors in zen bakkes gesneeje;

Cees Robben: as ge naa nòg êene keer teegen et smoel van ónze paa bakkes zégt...

Cees Robben: Wè heej dè stróntjóng tòch en straant bakkes war.

Frans Verbunt: fèèn bakkes - kieskeurig

Frans Verbunt: bakkes vol meej sjèp - een mondvol drop

Henk van Rijen: haawt oew bakkes - hou je mond

Frans Verbunt: zo gaaw we geslacht hèbbe, krèède gij de bakkes (zoethoudertje)

…hil dè volk zaat meej zen bakkes vol taande. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Stadsnieuws: Ge kunt den draank öt zen bakkes tappe (260206)

II Grimassen, bekken trekken

Cees Robben: Ge hoeft enen aawen aop gin bakkese te leere trèkke;

Pierre van Beek: Hij was zó gediensteg dèttie nen aawen aop nòg bakkese zó lere trèkke. (Tilburgse Taaklplastiek 24-11-73)

Dikkels waren et van die zuurkes, waor ik al hillemol niks van moes hebben. Daor kréégde zon schraol bakkes van, vond ik. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

III Bakkes met stofnaam

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - tis en hard gelaag en kèènd te kusse meej en stêene bakkes (N. Daamen - Handschrift 1916)

Henk van Rijen: kèb ok gin houtere bakkes - ik tel evengoed mee

Frans Verbunt: hèk soms en houtere bakkes? (opm. v. iem. die in café overgeslagen wordt bij een rondje).

Stadsnieuws: Hèk soms en houtere bakkes? (210506, zie Frans Verbunt:)

- Want die aander vèèf [drinkers], die hèbben ok gin houtere bakkes. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): - bakkes zelfst. nw. o. en vr. gezicht "k Zan is aan ew bakkes slaon.'

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BAKKES - bakes, zelfst. nw. o.- Muil der dieren; in platte taal 'aangezicht' of 'mond'.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BAKKES zelfst. nw. o. - Muil der dieren. In de gemeenetaal gebezigd v. 'mond'. Houd uw bakkes - zwijg! ook; gelaatsverwringing, grimas.

WBD III.4.2:32 bakkes - bek, muil, mond v.e. dier, ook 'kweek' genoemd

WBD III.4.2:33 bakkes - voorste deel v.h. gezicht v.e. dier, ook genoemd: snufferd, wroet, neus of toot

WBD III.1.1:63 'bakkes' = gezicht

WBD III.1.1:80 'bakkes' = kaakgestel

WBD III.1.4:269 'een bakkes trekken' = een lelijk gezicht trekken

bakkesvol

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek: soort snoepgoed, ook genoemd 'kattespouw' , zijnde nogal grote blokjes waarin vermoedelijk nogal wat druivesuiker verwerkt is, rose van kleur, met als hoofdkenmerk de erin verwerkte hele olienootjes.

Van Rijen (1998): mondvolle dubbeldikke zwartwit-toffee

Frans Verbunt: snoepgoed voor een halve cent te koop bij de Hasseltse kapel

Frans Verbunt: bakkesvol meej sjèp - mondvol drop

WBD III.4.4:278 'bakkesvol' = mondvol

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BAKKESVOL zelfst. nw. m. - babbelaar die zoo groot is dat men er maar een enkelen van in den mond kan steken.

bakketèl

zelfstandig naamwoord

kleinigheid, onbenulligheid, bagatel

Enen baand plèkke is vur mèn mar en bakketèl.

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): gin bakketel

WBD III.3.1:364 'bagatel' =kwajongensstreek van fr. bagatelle = kleinigheid, beuzeling, wissewasje, vrijage

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BAGATEL - bagatèl of bagetèl (ook met p) - kleinigheid

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BAGATEL zelfst. nw. v., niet o. Zie wdbb.

WNT BAGATEL - ontleend aan fr. bagatelle en dit aan it. bagatella

bakoove

zelfstandig naamwoord

bakoven

WBD bakoove, oove, oowve - bakoven (in het bakhuis v.e. boerenhuis)

bakpan

zelfstandig naamwoord

lui vies wijf

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): bak-pan - lui vies wijf

WBD (III.2.1:195) bakpan, ook braojpan

bakske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

kopje

► bak

baktaand

zelfstandig naamwoord

kies

WNT BAKTAND - een thans verouderde naam voor 'kiezen'

baldaodeghei

zelfstandig naamwoord

baldadigheid

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): baldaodeghei

balk

zelfstandig naamwoord

balk

WBD III.3.1:126 'op de balk schrijven' (uitstel van betaling geven), op de lat schrijven = borgen

balkenbraaj

zelfstandig naamwoord

PVb balkenbrij

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): BALKEBRAAJ zelfstandig naamwoord balkenbrij

Sjef Paijmans - Ome Herman en tante Bertha mestten elk jaar een varken en wij namen dan als het geslacht werd, een helft over. In het late najaar maakte moeder dan zult en balkenbrij... *Herinneringen aan mijn jeugd* (2000)

Piet van Beers -

De stinpöst
Gaode èfkes langs de slaager...
komde ok nòg op de mèrt?
Zurgt dan vur wè platte ribbe
èn wè praaje vur de snèrt.
Vier ons... vèrse wòrst èn peeje...
doet er mar wè jèùne bij.
'n Bèkske zult 'n half pond kaoje
èn tweej schèève balkenbrij.

Op dieet
Soms lig ik naachtelang te drôome
van BLOEDWORST BALKENBRIJ èn ZULT.
Mar... DIE-EETE dè is NIE-EETE
zeej "Ons Kee"...èn dan zèède ötgeluld.

Van 't vèèrreke -- 58 jaor terug
'n Stuk ribstuk , 'n hil pan worst èn
ok tweej komme vol meej zult!
Balkenbrij, vier flèsse braoivlees,
himmel tot de raand gevuld!

Jan Naaijkens - *Het dorp van onze jeugd* (1999) - Hoe ze de puntbuilen, die aan een spekhaak hingen, vulde met suiker of 'boekende meel' voor de balkenbrij en die zorgvuldig en bedachtzaam afwoog op een blinkend koperen dubbele schaal.

Ed Dalderop - *Pro Memorie* (CuBra) - De reputatie van de slager berustte voor mijn moeder voor het grootste deel op zijn prachtige balkenbrij, "de echte, met rommelkruid", en een beetje op zijn ooit behaald diploma voor de aanlevering van de beste vaars van 1939. "Vette vaars met zes tanden", vermeldde de Gotisch-geschreven akte, plechtig opgehangen in de winkel.

De kèrmenaoj, de platte ribbe, de zult of krèp, et zwoert èn spèk. Toe den hiel aon toe. Durreege spèk èn ballekebraaj. Et smòdderpötje. (Ed

Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

WNT BALKENBRIJ - benaming van een zekere spijs, die in verschillende streken, b.v. in Gelderland, gedurende den slachttijd wordt gegeten...

► Zie Dossier Balkenbrij

balklèèster

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): grote lijster (Turdus viscivorus)

ballaast

zelfstandig naamwoord

ballast, nutteloze last

grote schop met opstaande randen ; uit 'ballastschop'

Cees Robben: 'Ik werk vort mee unne ballaast'

WNT BALLAST, wsch. uit 'barlast' (bloote last): last onder in een schip om het de noodige vastheid te geven.

ballefrutter

zelfstandig naamwoord

bijnaam, scheldnaam voor een Goirlenaar

Aaventoe zok ècht wille dèk/ enen Ballefrutter waar. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gin aaw èèzer)

Ze zègge dè ene Gôlse meens/ zen neus zèlf niet kan snutte/ èn dèsse daor den hillen dag/ niks doen as ballefrutte. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gôol is wir veur...)

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): ballefrutters

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - ballefrutter = Goirlenaar (blz.86.)

Buuk scheldnaam voor de Goirlenaar, samenhangend met het feit dat in Goirle tot in de 19e eeuw nog de vervaardiging van kaatsballen een belangrijke huisnijverheid was.

bam, bammeke

zelfstandig naamwoord

boterham(tegenover kinderen gebruikt)

WBD III.2.3:206 'bam' , 'bammetje' = kinderwoord voor boterham

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BAM - m. tegenover kinderen gebruikt voor boterham: doe's mooi bammetjes happen.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bam (kindert.) boterham

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BAM zelfst. nw. m. - boterham in de kindertaal

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): bam - boterham (kindertaal)

bambesjoerder

zelfstandig naamwoord

Van Delft - Een "bamboezjoer" is 'n fuifnummer, 'n lefmaker. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Frans Verbunt: uitgaander met veel belangstelling voor vrouwen

van Fr. bamboucheur - fuifnummer

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): bambesjoerder - pierewaaier, losbol, schuinsmarcheerder

►bombezjoer

bang van

bijvoeglijk naamwoord

bang voor

Ik zèè van jou nie bang - ik ben voor jou niet bang

bange

zelfstandig naamwoord (m)

schrik, angst

Cees Robben: hèt mar ginne bange, moeder;

Van Beek - Ge hoeft niet te bangen. Ge behoeft niet bevreesd te zijn. (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 10 januari 1959)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): – Zelfst. gebruikt betekent 'den bange': schrik; b.v. 'Den bangen is eraan' of 'Hij stee mee den bange', d.w.z. hij is door schrik bevangen;

WNT BANG - in ouderen vorm BANGE - bijw/bnw, uit vz. be- + ang (eng, nauw)

bange

werkwoord, zwak

bange - bangde - gebangd

ergens bang voor zijn, iets vrezen, meestal met ontkenning: je hoeft niet bang te zijn dat...

Ge hoeft nie te bange, as ónze paa tös is. - Je hoeft niet bang te zijn, als vader thuis is.

...want ge hoeft nie te bangen dè ze in Brussel [bij een voetbalwedstrijd] 'nen Hollander 'n overwinning kedoo geve. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)

Ge hoeft niet te bangen dè ge 'n preces zult krijge... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bange(n) zw.ww.intr. (alleen in de infinitief gebruikt) - bang zijn (dat), vrezen voor, denken (dat).

WNT BANGEN - bedr. en onz. ww., thans verouderd.

Bedr.: benauwen, beklemmen; onz.: benauwd, angstig wezen

Haor. BANGE - bang zijn, erop rekenen. Nie vur te bange - niet op rekenen

bangeghèd

zelfstandig naamwoord

bangheid, angst, schrik

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - van bangeghèd in zene schèèmelkèùl krèùpe (Pierre van Beek:-Tilburgse Taalplastiek 197l) - van angst onder de voetplank van het weefgetouw kruipen

bangeschèèter

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): bangerik

bangstèl

zelfstandig naamwoord

bankstel

Dirk Boutkan: bangstel (blz. 27)

bankrèès

zelfstandig naamwoord

WBD het voorrijzen van deeg buiten de trog (op de bank of tafel)

baoj

zelfstandig naamwoord

► baaj

WBD baai (II:855), dik en grof wollen weefsel, op molton gelijkend

flanel, meestal donkerrood, ook wel bruin, geel of blauw van kleur, waarvan onderkleren, vrouwenrokken, hemden voor zeelieden en boeren worden gemaakt (v. Dale).

WTT 2012 - het WBD geeft voor Tilburg (K 183) uitdrukkelijk de uitspaak 'baoj', niet baaj

WBD baojwèèver - baaiwever (II:942)

WBD baojgetaaw / baojketaaw (II:946)- baaigetouw

WNT BAAI - Benaming van zeker grof, op molton gelijkend flanel.

baoje

werkwoord, zwak

baden

Pierre van Beek: baoje, baojere (Tilburgse Taaklplastiek 124), resp. baden en waden.

WBD III.1.2:152 'baden' = met grote stappen lopen

WBD III.1.2:160 'baden' = waden

WBD III.1.2:161 'baden' = pootjebaden

B baoje - baojde - gebaoje - geen vocaalkrimping

...ik zit te baoie in men zwêet... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Tis nôot nie goed)

WBD III.4.4:5 'baden' = schuilgaan in een wolk (v.d. maan)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): baoje(n) zw.ww.intr. baden, waden, met zekere moeite en op zekere diepte gaan door.

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): verdedigt 'baaijen', zonder d. Z.a.

baoje

bijvoeglijk naamwoord

baaien, van baai

Lòt ons dan nie lang prakkezeere/ dès gemak as gesneeje koek/ we geeven em dan van ons tweeje/ en nuuwe baoie onderbroek. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Van allebaaj wè)

Pierre van Beek: enen baoje ròk (van een dik grof wollen weefsel, dat vroeger in Tilburg veel vervaardigd werd in verschillende kleuren, en o.a. door vrouwen werd gebruikt voor rokken) (Tilburgse Taaklplastiek 175)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - hij heej daor nen baoje ròk binnegegoojd (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1973) - gezegd als een fabrikant een niet onverwacht bezoek aan een arbeidersvrouw aflegde

baoker, baokster

zelfstandig naamwoord

baker

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - dè nukt de baoker nie, ast kiendje mar gezónd is - dat is weinig ter zake of ondergeschikt aan iets belangrijkers

Frans Verbunt: ook: baokster

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - et baokerke (= Toepoel) (blz. 78)

WBD III.2.2:14 'baker', 'baakster' = vroedvrouw

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): baokster - zelfstandig naamwoordw-vr. baker

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): BAOKSTER zelfstandig naamwoord - baker

Baokertaand

top.

Bakertand, gebied tussen Tilburg en Goirle

baol, bòltje

zelfstandig naamwoord

baal

een zak van jute of grof linnen

Asse [de nog warme kolen uit de ovens van een gasstoker] afgekoeld of bekaant koud waren, moeste ze in enne baole zak doen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): baol zelfst. nw. m. baal (in

AB vr.)

Baol

zelfstandig naamwoord, eigenn.

Baarle-Nassau

Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek - Bij Gòd èn in Baol is alles meugelek

Gin gemier mir meej en fiets of bus/ gin laast mir meej de kènder./ Hil de streup meej de trein nòr Baol/ dès vur iederêen veul fènder. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Meej et spoor nòr Bèls)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - aachter Baol schènt de zón - Na tegenspoed zal de situatie verbeteren.

Baolboemel, Baol boemel

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: boemeltrein Tilburg - Baarle-Nassau

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - Baolboemel = museumtreintje (blz. 110)

ES 2012/WTT - Bedoeld is de stoomtrein tussen Tilburg en Turnhout, met haltes in Riel, Alphen, Baarle-Nassau, Baarle Grens, en Weelde. Deze treinen (voornamelijk bedoeld voor goederenvervoer) reden over het zogenaamde 'Bels Lijntje'.

- Heurde gij Baol Boemel wel 's blaoze?/ Baol Boemel die blaost als 'n blaoskepèl!/ Ik liet 'm stôome, tuute, remme, raoze/ As ik in Baol kwaam, wies zij 't al wel. (Ed Schilders - column in Brabants Dagblad/ Tilburg Plus; 27-09-2012)

Foto's: Regionaal archief Tilburg. Onderste foto: stoomtrein op het Bels Lijntje met links de gevel van de Muziekinstrumentenfabriek van Kessels in de Noordhoek

►Bèls

baolketoen

zelfstandig naamwoord

- Hij is gemeen als 'n stuk baalkatoen van 'n cent de el. - Men zegt het bijv. van iemand, die "politiek pleegt" en daarbij vaak verre van edelaardig blijkt. (A.J.A.C. van Delft; 1961; in: Nieuwe Tilburgse Courant, 'Bekoring van dialect'; 'Typische zegswijzen uit onze streek; uit de volksmond opgetekend')

Van Rijen (1998): katoen, speciaal bestemd voor het maken van balen, katoen van de minste kwaliteit

baolzak

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: slecht passende japon

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): baolzak - slecht passende jurk

baomes, baomis

zelfstandig naamwoord

zeer slecht weer; herfstweer

't is baomes - Int nòjaor kan et baomes zèèn. - In het najaar kan het bar slecht weer zijn.

Van Delft - - "Mee Baomus" (St. Bavomarkt) betaalt de boer zijn landhuur en "mee Kauwmert" (Koudemarkt) huurt hij zijn personeel.(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Et was alle daoge baomisweer/ meej störm èn donderbuie... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ik moog ok braoie)

t'Is baomus-weer baos ! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Van Rijen (1998): 'Gè mot hièr gin baomes koome zaaje'- ... geen onrust komen stoken.

Frans Verbunt: baomes zaaje - onrust stooken

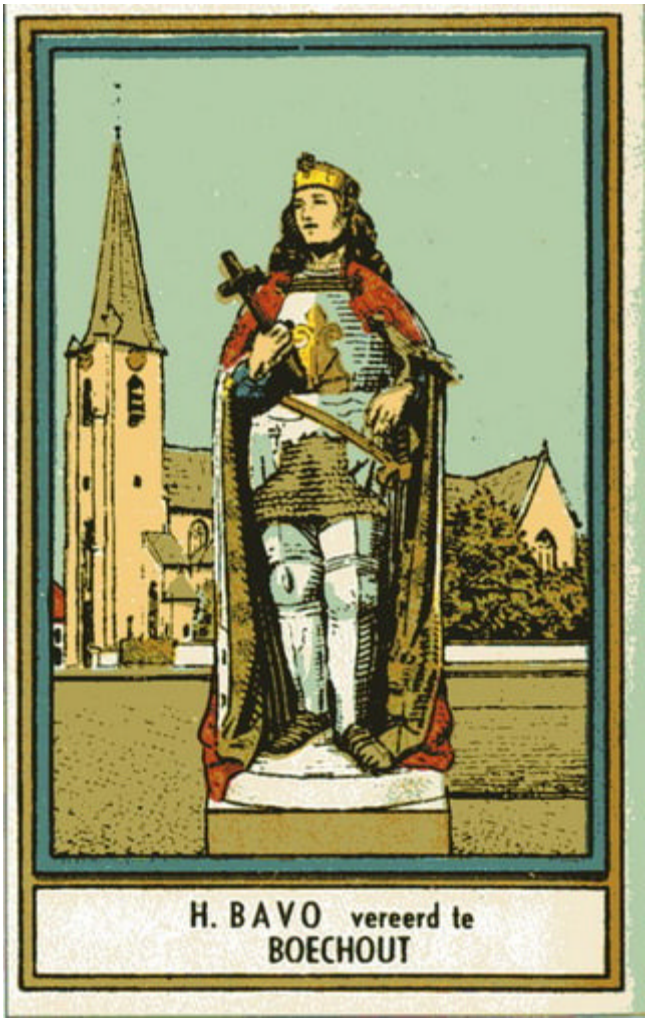
Et waar ene echte baomisdag, regen en wènd. Bij et foto's maoke vur de kerk blêef et gelukkig efkes drêûg. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèûne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): bamisweer (I:22)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - bamis - najaar

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): BAOMES zelfstandig naamwoord Baafmis: baomesweer

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BAMIS (toonl. i) feestdag v. St. Bavo, 1 oct.; tijd rond B.; de herfst

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfst. nw. m. - dialekt v. Hilvarenbeek e.o. -Bamis, Baafmis Z.a.

Verh uit: (St.-)Bavomis, 1 oktober, vaste termijn voor betalingen e.d.; ook herfstweer (Cornelis Verhoeven:)

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): Bamis, voor St. Bavo's Mis, de 1e dag v. October, is een van die, welke in dezen omtrek, bij de boeren, tijdmerk maken, gelijk Lichtmis, St. Jan, St. Maerten, enz.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Braban (1937) - baomes = herfst (krt. 46 en blz. 160)

HERFST
BAOMES
HXRFST
BAOMES
HXRFST
HERRES
HXRFST
HERRES
HXRFST
HERR

de grote weg; 2) een strook van enige meters breedte over het veld.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BAAN zelfst. nw. v - openbare weg die niet gekasseid is; ook pad of spoor; ook: tamelijk brede aardeweg, waar men met eene kar kan rijden

baord, bòrdje

zelfstandig naamwoord

baard

Cees Robben: Ge mòt menen baord bijwèrke; noemde gij dè baord?

Dialectenquête 1879: 'nen ruigen board

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - dur zenen baord zèèke - zich onbetrouwbaar gedragen (variant: schèète)

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): en vèèreke meej nen baord is zèlde van goejen aord

WBD III.1.1:55 'bakkebaard', 'bakkenbaard', 'bakkebaardjes', 'bakkenbaarden'

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): baord zelfst. nw. m. baard; mv. 'baorte(n)'

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BAARD zelfst. nw. m. - Vuiligheid rond den mond: Kuis(ch)t uwen baard af.

Uitspr. 'baort', vklw.: börtje, bortje.

baore

werkwoord, zwak

Van Rijen (1998): baren, (spel) waarbij twee groepen in twee vakken blokken omgooien

baors, bòrske

zelfstandig naamwoord

baars

WBD III.4.2:92 'baars' - baars (Perca fluviatilis)

WBD III.4.2:92 'baarske' - pos (Gymnocephalus cernua), ook genoemd: 'pos', 'schele jood' of 'koolbaars'

baos, bòske

zelfstandig naamwoord

baas

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: gez. Baos is baos, ók al is ie van hout/ strooj.

WBD gistbaos - gistkelderbaas (leidinggevende persoon die belast is met de gisting, in een brouwerij)

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'ze zijn nog den baos'; zèn dees aajer vòrs, baos?

Cees Robben: asse mar enen baos hèbbe, dan ist gemòkt;

Cees Robben: Ik bèn tèùs den baos, mar ast er naawt, is óns vrouw den baos;

Cees Robben: fèfteg jaor stikkedoor bij êen èn denzèlfden baos;

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - baos mèèlwörm: as gem óp zene kòp trapt, is ie dôod (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916):) - op een baas met weinig gezag, (zie aldaar onder meelworm)

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): BAOS zelfstandig naamwoord baas; z'n èigeste baos - onafhankelijk

Frans Verbunt: èège baos - zelfstandig zakendoend

Frans Verbunt: den baos in hèùs - het hoofd van het gezin

Frans Verbunt: baos is baos, ok al issie van strôoj

WBD III.3.1:326 'grote baas' = vooraanstaande

WBD III.1.4110 'baas' = bazige vrouw

WBD III.2.2:87 'baas'= echtgenoot.

WBD III.1.4.326 'bazen"de baas spelen' = idem

baot

zelfstandig naamwoord

baat

WBD ón de baot, òn (de) tèlling - de koe heeft het einde van de dracht bereikt, ze is 'ötgetèld', 'ötgereekend'

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): - zelfst. nw. vr. en m.: baat, genezing, herstel (baot zuujke, veenne); II. zelfst. nw. m. baat (weinig gebr. in een zin als 'We haaan geenen, resp. goeien baot gevonde'.

baote

werkwoord, zwak

M baten

baote - baotte - gebaot

vocaalkrimping ?

baozele

werkwoord, zwak

M bazelen

WBD III.1.2:221 'bazelen' = ijlen

baozele - baozelde - gebaozeld

-geen vocaalkrimping

Ge baozelt gepraotte muziek! (Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Merel', 1939)

WNT BAZELEN - freq. van 'bazen'. Eigenlijk: bevelen; bij overdrijving: onzin praten, beuzelen.

baozin

zelfstandig naamwoord

bazin

WBD III.3.1:35 'bazin' = boerin, ook 'vrouw'

bats

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): grote schop; achterwerk, kont

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): BATS zelfstandig naamwoord korenschop

batterij

zelfstandig naamwoord

achterwerk, kont

Ik vond et aaltij un koddig gezicht. Al die dikke vrouwen öt de buurt, meej van die vette batterijen, zittend op die kèèr. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Ed Schilders op CuBra over batterij en andere namen voor het achterwerk

bazzeloen - bazzeroen

zelfstandig naamwoord

boezeroen, overhemd

► boezeroen

Een bijzondere Tilburgse variant is ► toekiel

WTT 2012 -- In Tilburg (na 1950?) valt bazzeloen / boezeroen samen met 'kiel', met name de blauwe kiel van boeren (en het hemd, gedragen tijdens de lokale carnavalsviering. In oorsprong betreft het echter twee duidelijk onderscheiden kledingstukken voor mannen, waarbij de boezeroen een onderkleed is waaroverheen nog een vest en een jas gedragen werden, terwijl de kiel juist vest en jas vervangt en het bovenkleed is van de boer of arbeidsman. In het algemeen kan gezegd worden dat het moderne woord voor bazzeloen / boezeroen 'overhemd' is, een hemd gedragen over het onderhemd en/ of de borstrok. (zie Van

den Bredevoort, hieronder)

-- Sindreklaos ha me goed bedòcht/ dè was harstikke fèèn/ mar et bazzeroen dè was te grôot/ de sloffe vuls te klèèn... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ruilen)

-- ...dè mèn bazzeroen zo dartel is... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ons Wies d'r waas)

Ons wies d'r waas

Ik kuierde d'n hofpad op
Om naor m'ne slaoi te kèken.
Aon wirskaanten hing aon d'n draod
Ons Wies d'r waas te blèken.

De laokens hingen slap omlèèg
Host zonder te verruuren
Allèèn mèn zondags bazeroen
Vertòònde wilde kuren.

„Zeg Wies" zeg ik „Hoe kan dè naauw
't Waait toch nie bekaant
Dè mèn bazaroen zò dartel is
Gao boven m'n verstaand".

Ze zee: „Och gaopert dègge zèt,
Dè komt nie van 't waaien
Jouw bazeroentje zie mèn klèèd
En daor is 't naor aon 't zwaaien"

-- Ons moeders hèmd, jouw bazzeroen/ mèn broek... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et begien van de kèndervekaansie)

-- Hattie zen èège geschoren en afgewaase dan trok ie zen overhemd aon. Dè noemde hij men bazeroen. Daor zaat ginne kraog aon. Aachter in de kraog zaat un knupsgat, waor un boordeknupke in paaste. Hattie dè bazeroen dichtgeknupt, et waar mistal un blauwwit gestript geval, dan vatte ie dieje boord, die er los bij heurde. Meej et gaotje in dieje boord naor aachteren, perbeerde ie dan dè boordeknupke in dè gaotje te krège. Dè lukte netuurluk nôot aachtermekaar. Dieje boord waar ôk zô stèèf as un plank. Mistal nao zon drie mislukte pogingen, riep ie er éne van ons. Wij moese et al hillemol op ons gevuul doen. Wij zagen nie wè we deeje, daor waren wij nog te klèèn veur. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BAZZELOEN - v - boezeroen, kiel

WNT BOEZEROEN .... barzeloen, bazeloen (Leuven)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): BAZELOEN, bezaloen, boezeroen.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BAZELOENTJE zelfst. nw. o. - kort lijnwaden kieltje, gedragen door arbeiders bij vuil werk.

WNT (1897) -- Korte kiel met lange mouwen, meestal van blauw gestreept katoen of linnen; door zeelieden, sjouwers en ambachtslieden, vooral als onderkleed, gedragen. In Zuid-Nederland zijn nevens *boezeroen* allerlei andere vormen in zwang als *boezeron, buzeron, bazeron* (West-Vlaanderen), *barzeloen, bazeloen* (Leuven), *bazeroentje* (Limburg), *boe(r)zelaan* (Lier en Mechelen); zie SCHUERM. 33 [1865-1870], SCHUERM. 65 [1865-1870] en DE BO [1873]. Al deze vormen kunnen onstaan zijn uit het gelijkbeteekenende fr. *bourgeron*, over welks onzekere afleiding men LITTRÉ vergelijke.

bè

uitroep

voorafgaand aan een mededeling - wel nee! bè-nee!

"Bè-nee, den baos is taai zat..." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

bè, bij

vz., bijwoord

bij

Toe teej toe haj bèm. - Zelfs thee had hij bij zich.

CiT (71) 'Kem bemme'

Met vocaalreductie ontstaat 'bè' uit 'bij' in o.a. bèdehaand en werkwoorden als bèhaawe, bèlappe, bèpèère, bèschiete (cfr. Dirk Boutkan: 41)

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): BÈ vz: bij

bèbbel

zelfstandig naamwoord

kwebbel

Henk van Rijen: hak menen bèbbel mar dichtgehaawe -had ik maar niet zoveel gepraat

Piet van Beers – 'Nòdderhaand moete nie maawe': Dan moete oewen bèbbel haawe (Brabants Bont 1; z.j., ca. 2005)

WBD III.1.1:100 'babbel'= mond

bèd

zelfstandig naamwoord

Cees Robben: Hij is nie goed òf niks, èn leej te bèd èn alles;

Cees Robben: de gèèt wier óp et bèd gedraoge;

Van Beek - Iemand, die zijn vriend precies verkeerd ergens mee helpt, helpt hem "van bed op strooi". (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Henk van Rijen: leetie naa al te bèd?

Frans Verbunt: et is mèn om et eeve, òf ik in bèd lig òf erneeve

WBD(III.2.1:100) bed

WBD (III.2.2:31) 'nog alles in bed' = nog niet zindelijk (kind)

WBD bèddeplank, bèddeplaank - bedsteesponde (losse plank in de opening van de bedstede, die verhindert dat de slaper eruit valt)

WBD bèddeplank, bèddebaank - beddeplank (plank in de bedstede boven hoofd- of voeteneinde, waarop iets gelegd/gezet kan worden)

WBD bedstee - bedstede (geheel door omtimmering afgesloten ruimte waarin een slaapplaats is gemaakt)

bedaanke

werkwoord, zwak

bedanken

Pierre van Beek: Dègge bedankt zèèt, dè witte (Tilburgse Taaklplastiek 183)

gg bedankt - dankjewel (ook ironisch)

dègge bedankt zèèt, dè witte - nou, dank je wel hoor!

bedaanke - bedankte - bedankt

in tegenwoordige tijd ook vocaalkrimping: gij/hij bedankt

bedaore

werkwoord, zwak

bedaren

WBD III.1.4:74 'bedaard' = bezadigd

B bedaore - bedaorde - bedaord

- geen vocaalkrimping

bèddeplaank

zelfstandig naamwoord

beddeplank

Frans Verbunt: tisser êene van de bèddeplaank - wordt gezegd van een kind dat precies negen maanden na de huwelijksvoltrekking geboren is.

WBD bèddeplank, bèddeplaank - beddeplank (plank in de bedstede boven hoofd- of voeteneinde, waarop iets gelegd/ gezet kan worden)

WBD bèddeplank, bèddeplaank - bedsteesponde (losse plank in de

opening van de bedstede, die verhindert dat de slaper eruit valt)

gd07 aachter de bèddeplaank

WNT Hij is van de beddeplank - waarmede waarsch. bedoeld is dat de bevruchting reeds plaats had vóór de jonggetrouwden nog ordelijk te bed lagen.

bèdding

zelfstandig naamwoord

WBD III.3.1:396 'bedding' = heerbaan (grote, brede weg); ook 'baan' genoemd

bedèèrve

werkwoord, sterk

bederven

Dirk Boutkan: bedèèreve - bedieref - bedöreve

B bedèèrve - bedörf - bedörve (in tegenwoordige tijd geen vocaalkrimping)

gez. Beeter en aaw pèèrd kepòt as en jóng bedörve.

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'bedurreve eetwaoren'

Cees Robben: Beeter en aaw pèrd kepòt as en jóng bedörve.

Waar et gin kwaste bedèèrve dettie deej, dan waar ie wel kaomers òn et behange. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - meej waoter valt niks goed te maoken èn meej sèùker kunde niks bedèèrve (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1965) - om iets te verbeteren dient men de juiste middelen te gebruiken

WBD III.2.3:203 'bederf' = bederf in het brood

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BEDERVEN - bedéreve wkw (bediref, bedoreve) (opm. over deelw. Z.a.)

bèdehaand

bijvoeglijk naamwoord

bijdehand

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: gez. Bèdehaand as en vrouwehaand èn en pèèrdetaand.

De Wijs -- Zij is aaltij haontje de veurste gewist, echt bèdehaand; ze vree mee d'ur zistien al thuîs en mee 't trouwen mos ze ôk hard lôope… (10-03-1967)

WBD bèddehaandsketier - linker voorkwartier v.d. koeie-uier

WBD bè de haand - linkerkant van het paard, ook genoemd 'óndehaand' of 'van de haandse kaant'

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - hij is bèdehaand as en pan zónder steel (Pierre van Beek:-Tilburgse Taalplastiek 19 64) - spreekwoordelijke vergelijking: hij is dom.

bedille

werkwoord, zwak

bedillen

De Wijs -- "Die zitten naa te bedillen, wietter bedééld mot worre." (10-02-1963)

bedistele

werkwoord, zwak

bedisselen, in orde maken, beredderen

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): bedistelen - in orde brengen

bedoen

ww., st

Van Rijen (1998): aandoen, veroorzaken

bedörve bijvoeglijk naamwoord

bedorven

-- Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Beeter en aaw pèèrd kepòt as en jóng bedörve.

K+S 'bedurreve eetwaoren'

Cees Robben: Beeter en aaw pèrd kepòt as en jóng bedörve.

WBD III.1.4:93 'bedorven = idem

WBD III.2.2:34 'bedorven' = verwend kind

WBD III.2.3:202 'bedorven' = beschimmeld (brood)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEDÖRVEN bvw - Spr. Bedörven zijn tot in 't merk van zijn beenen - door en door bedorven zijn.

bedrèève

werkwoord, sterk

bedrijven

B bedrèève - bedrêef - bedreeve

- geen vocaalkrimping in tegenwoordige tijd

bedriege

werkwoord, sterk

bedriegen

B bedriege - bedrôog - bedrooge

bedrôog

pv.

bedroog

- verleden tijd van bedriege

bèdstee

zelfstandig naamwoord

WBD bèdstee - bedstede (geheel door omtimmering afgesloten ruimte waarin een slaapplaats is gemaakt)

bèdstrôoj

ze**lfstandig naamwoord**

beddenstro

Van Beek - Verhuizen kost bedstrooi. - Verhuizen brengt meestal vele ongedachte kosten mede. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

beduije

werkwoord, zwak

beduiden

Ötbeduije: contaminatie uit uitleggen en beduiden

B beduije - beduide - beduid; ik bedui, gij/hij beduit

bèèbel

zelfstandig naamwoord

bijbel

beebieke

zelfstandig naamwoord verkleinwoord

ook: beebiekiendje

Van Rijen (1998): baby

Frans Verbunt: beebiekiendje

Cees Robben: "t beebieke hiette Marjanne'

- baokers èn beebiekiendjes

bêek

zelfstandig naamwoord

beek

Dirk Boutkan: plur. beeke. blz. 32: naast sing. 'beek' ook 'bêek'

Beek

zelfstandig naamwoord

Hilvarenbeek

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - hier èn te Beek êen: Spottend, als er bijv. maar weinig rozijnen in het brood zijn. Variant zie 'krint'

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Oover Beek èn Esbeek nòr Pòppel gaon - Met een omweg zijn doel willen bereiken.

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Gaon as de zaogers van Beek (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1968) achter elkaar lopen (z.a.)

Frans Verbunt: hier èn te Beek - krentemik met weinig krenten

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): zelfst. nw. Hilvarenbeek; z.a.

bèèl, bèltje

zelfstandig naamwoord

bijl, 'hakbèèl'

et bèèl (onz.) - dus: het bijl

't Bijl staot er om zoo te zeggen al tegenaon. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): Het volksgebruik verandert op verscheidene plaatsen de geslachten der naamwoorden: het bijl. Z.a.

bêen, bintje

Zelfstandig naamwoord

een been, verkleinwoord: beentje

bêen komt ook regelmatig voor als meervoudsvorm naast bêene

1. Enkelvoud

Ik hè gin bêen mir om op te staon.

Van Beek - Heeft men iemand beledigd of toornig gemaakt, dan wordt gezegd: "Toen was 't tegen 't kwaai been" ("kaoi"), d.i. toen werd hij kwaad; door daad of woord werd de ander beledigd en ontstond vijandschap. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

Pierre van Beek: teegen et kaoj bêen (Tilburgse Taaklplastiek 123)

Cees Robben: Et gao goed, zi den dòkter: et aander bêen moet er ók aaf.

Cees Robben: et bêen is wir hêel; Cees Robben: men bêen dè slòpt;

Ons moeder waar der wel wir mooi klaor meej, daor laag ze te bed in de höskaomer. In de bedstee zal et wel te benauwd zèèn gewist omdesse naa in un normaol bed laag, laag ze aaltij asse wir un kiendje kréég, meej un schôon spraai erover. Ze ha der haore los over et kussen liggen. Ons moeder ha van dè lange haor tot op der kont. Aanders vlocht ze dè elke mèèrge tot tweee sterten en rolde die dan op tot un knötje, desse meej haorspelden bij elkaar hield. Zeker gin tèèd gehad, omdè dieje ooievaar ineens vur de deur stond. Dieje vogel ha ze wir in der béén gepikt, de rotzak. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

2. Meervoud

Boutkan: (blz. 36) meervoud: bêene

Van Delft - "Ze bleef zitten met twee platte kinderen, terwijl ze weer op d'r leste beenen liep." Dit is: Haar man stierf terwijl ze twee kinderen had, die nog niet loopen konden, terwijl spoedig een nieuw kindje verwacht werd. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

Van Beek - M'n vrouw loopt op d'r laatste benen. - Haar zwangerschap loopt ten einde. (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 10 januari 1959)

Cees Robben: Ze lópt óp der liste bêene (vrouw wier zwangerschap ten einde loopt)

Cees Robben: Mar as ik óp men liste bêene liep;

Trouwes daor liepe der un paor bij waorvan de toekomstige echtgenoote al op der liste béène liep, wè die daor nog moesse koome leere, waar vur mèn un raodsel. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Cees Robben: Dan slaok oe de bêen kepòt

Cees Robben: 'zonne gladde knöst .. detter de vliege de been op breken'

Gelukkig han we nog jonge bêen… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: gez. Klaoge meej gezónde bêen.

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - meej twee bêen ineens schuppe - erg kwaad zijn

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ast vlêes deraf is, gooje ze de bêene bèùte (HM ’5O) - typering van werkgevers die personeel ontsloegen als het oud was.

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BEEN - bien zelfst nw.o.; mv. -?

3. Verkleinwoord

Dirk Boutkan: (blz. 31) bintje

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - óp de Mookerhaaj meej zen bintjes ligge te rammele (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1968) - dood zijn

Beenderen

Cees Robben: et vlêes liever as de bêene;

WBD III.1.1:28 'benen' = beenderen

WBD III.1.3:239 'beenkap' = lappenkous

Etymologie:
Got. baina, D. Bein, N. been, T. been

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): Op krt. 64 m.b.t. suffixloos plur. is T een grensgeval.

bêene

stoffelijk bijvoeglijk naamwoord

benen

En bêene handvat. - een benen handvat

WBD 'beene knéúp' (II-1100) - benen knoop

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BEENEN - biene, bijvoeglijk naamwoord - Uit been vervaardigd

bèène

werkwoord, sterk

binden

WBD III.2.1:365 'binden' = idem (dik worden van gerechten.)

WBD afbèène - castreren, ook 'lubbe', 'snije' of 'afknèèé' genoemd

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'beinen'

Dialectenquête 1879: bêne (ê als in fr. même)

B bèène - bón(de) - gebónde;

Dirk Boutkan: bèène - bónd - gebónde

- vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij bént

- A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): bèène, ik bèèn, gij bènt, hij, göllie bènt, wij, zullie bèène, bèntie, bóntie, ik hè gebónde

Cees Robben: "t bisje vaast te bèène'

Dirk Boutkan: bèène: ww. vormen; zie zin 139, blz. 102

WBD III.1.3:132 binders' = lange linten v.e. schort

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Braban (1937) - bèène (krt. 15)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): be.ne(n) st.ww.tr. 'beenen', 'bijnnen', 'bijnden' - binden

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899):BIJNEN - binden. 'En koor(d) aan 'ne' stok bijnen.
GEBONNEN: 3e hoofdvorm van 'bijnen'

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): beinde, opbeinde - binden,

opbinden, vastmaken

beenedije

werkwoord, zwak

benedijen

Dialectenquête 1879: benedije

-beenedije - beenedijde - gebeenedijd

bèèr

zelfstandig naamwoord

beer

WBD volwassen mannelijk varken

WBD binnenbèèr - mannelijk varken dat door geslachtelijke afwijking niet als zodanig herkenbaar is

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'brombeir'

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - brèùne bèère = trappisten (blz. 87)

Dirk Boutkan: (blz. 22) bèèr naast beer

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): bèèr - beer, mannelijk varken

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): be:r zelfst. nw. m. 'beer', volwassen manlijk zwijn dat ter dekking wordt gehouden; II beer (ursus)

J. Berns e.a., Brabantse spot- en schertswoorden (1975): BÈÈR: dikke persoon; Corn.Vervl. 194. Metaforisch gebruik. De omschr. bij CV doet vermoeden dat de betekenis 'ruwe, onbeschofte kerel' gangbaarder is.

bèère

werkwoord, zwak

WBD laten dekken v.e. varken (in de Hasselt), aldaar ook 'ònbèère' genoemd

- bèère - bèèrde - gebèèrd (geen vocaalkrimping)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): be.re(n) zw.ww.tr. 'beren' Z.a.

bèèrg

zelfstandig naamwoord

berg

WBD gesneden mannelijk varken, ook 'bèrreg' genoemd

Cees Robben: hij zaat as enen eezel tusse twee bèèrge hooj;

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): in ietaalieje zèn er bèèrge die vuur spouwe

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - van de langen bèèrg koome - iets tergend langzaam doen

WBD III.4.4:139 'berg' = duin

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfst. nw. m. 'bèrg' , manlijke (gesneden) big II berg, hoogte

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): bèèreg - zelfstandig naamwoord berg z.a.

bèèrege

werkwoord, sterk

bergen

Dirk Boutkan: bèèrege - bóreg - gebòrege

— bèèrge - bórg - gebórge

— geen vocaalkrimping

bèèrk

zelfstandig naamwoord

berk

Dirk Boutkan: (blz. 22) bèèrk, naast bèrk

Bèèrkel

zelfstandig naamwoord, eigenn.

Berkel (gem. Berkel-Enschot)

Bèèrs

zelfstandig naamwoord eigenn.

Frans Verbunt: Middelbeers; de Beerzen (Oost-, West- en Middelbeers)

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): Bèèrs - alleen voor Middelbeers; Oostel- en Westelbeers worden steeds bij de volle naam genoemd.

bêet

pv.

beet verleden tijd van bèète

bèète

werkwoord, sterk

bijten

Bèttie ak em aaj? = Bijt hij als ik hem streel?

...mèn schonste Tilburgse spreuk. Die gao zôo: 'Bèttie akkum aaj?' (Ed

Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

De Wijs -- Kwô dettie oe béét (feb. 1962)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - nòg gin strooj kunne bèète ('77) - arm zijn

Henk van Rijen: kwottie oe bêet - ik wou dat hij je beet

— bèète - bêet - gebeete

— Vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij bèt

Dirk Boutkan: (blz. 40) verl. tijd bêet, maar: bitte gij?

bèètel

zelfstandig naamwoord

beitel

beeterder

bijvoeglijk naamwoord, comp.

beter (comparatief van goed)

WBD III.1.2:410 'beter' = genezen

beeters

bijvoeglijk naamwoord

beter

Pierre van Beek: nie beeters te weeten òf .. (= ... tenzij ik me vergis) (Tilburgse Taaklplastiek 123)

Pierre van Beek: nie beeters te weeten òf .. (= naar mijn mening) (Tilburgse Taaklplastiek 171)

WNT BETER C) Bijw. - In Zuid-Ned komt ook als bijwoord de bijvorm 'beters' voor

bêeve

werkwoord, zwak

beven

B bêeve - bifde - gebifd

- ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij bift

bèèvert

zelfstandig naamwoord

bedevaart

R l0 sept. naar Eindhoven om Sint-Nicolaas van Tolentijn aan te roepen 'vur et vee'

Nicolaas van Tolentino

R 2e Pinksterdag in Loon-op-Zand 'vèèrekesbeevert'

R.J. 'de Gòolse mannen die bèvurten gère'

Cees Robben: de beevaort (in Esbeek) liep terug; ter bèèvert in de mònd van maaj

Cees Robben: 'as ge soms wir ter bèèvert gaot'

Vruuger wast meej Heemelvaort/ smèèrges om vèèf uur op/ èn dan dur de Enschotsebaon/ op bèèvert nòr Sint Job. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Nòr Sint Job)

Piet van Beers – 'Bèèvert': En zôo, waare der overal pestoors/ die unnen hellige op stal han staon./ Op zon bèèvert wier flink/ mee de schaol rondgegaon. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Onze vadder en ons moeder ginge nòg op beevert. Nòr Keevelèèr. Zèlf zèèk nôot vèdder gewist as de Hasseltse kepèl èn Sint Jòb. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

WBD (III.3.3:27l) op/te bèèvert gaon

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): bèèvert - bedevaart, z.a.

beezeg

bijvoeglijk naamwoord

bezig

WBD III.1.4:352 'bezig zijn' = idem

WBD III.2.2:31 'bezighouwerke' = nog niet zindelijk (kind)

beezem, beezie

zelfstandig naamwoord

bes

Gòmme mèèrege beezeme plukke?

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "beezeme - bessen"

WBD III.4.3:91: vergifbeezie, kriek, vergiftegde beezem, vergiftege beezem - oneetbare bes

WBD III.4.3:174 lievevrouwbeezem - jeneverbes

WBD III.4.3:179 sint-jansbeezem - blauwe bosbes, ook genoemd: klòkkebaaj

WBD III.2.3:174 'bezem', 'bezie' = bes

WBD III.2.3:176 'bezem', bezie' = aalbes

WBD III.4.3:179 'bosbes', 'bosbezem' = blauwe bosbes

WBD III.4.3:180 'bosbes' = rode bosbes

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BIZZEM, v. bes, bezie; ook -bei in èrbizzem, aardbei.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): beizi zelfst. nw. vr. 'bezie', bes

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): BEEJZEM zelfstandig naamwoord - bes; ook: beejzie

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): bizzeme (IV:40)

Str. beezie (2:19)

begaaje

werkwoord, sterk

►begaoje

begaffele

werkwoord, zwak

aan de steel steken

Van Rijen (1998): klaarmaken, afmaken

Cees Robben: hoe dègge dè vórt moet begaffele (Merie, ik zal oe teugwèès maoke ...)

Frans Verbunt: beeindigen, voltooien

wBD III.4.4:302 'begaffelen' = ordenen

Stadsnieuws: Ik zak oe es teugwèès maoke hoe dègge dè moet begaffele (071208) - Ik zal je eens presies uitleggen hoe je dat zo efficiënt mogelijk doet.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEGAFFELEN - misdrijven, misdoen

WNT BEGAFFELEN - l) den mond zoo ver opendoen dat men een groot brok eten naar binnen kan krijgen; 2) vandaar: handig en snel iets weten gedaan te krijgen; 3) ten slotte verschilt het weinig van 'bedisselen'.

begaofd

bijvoeglijk naamwoord

begaafd

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'begaofdheid'

begaoje

werkwoord, zwak

Van Dale - begaaien - uit het Middelnederlandse begaden: het gelijke bij elkaar brengen. Gewestelijk echter: bevuilen, bezoedelen; het in de broek doen (van kinderen); en 'zich begaaien', zich te goed doen aan voedsel of drank.

WNT - [begaden] met uitstooting der d ook 'begaaien', bedr. zw. ww; begaadde, heeft begaad. Thans verouderd, maar in de Frankische dialecten nog gewoon, vooral in het deelw. 'begaaid'. In de Middeleeuwen een groote reeks bett., in 17e eeuw slechts enkele overgebleven. In het alg.: iets in een zekere toestand brengen, in orde brengen, ook versieren. Bij Cats ook: bevuilen, bezoedelen.

-- begaoje - begaojde - begaojd (geen vocaalkrimping)

-- Hij hagget tòch zo begaojd! - Hij had het toch zo bont gemaakt!

Brabantius (1884) - Begaojen, mishandelen, leelijk toetakelen, er slecht doen uitzien (Onze Volkstaal, 1882, nr.4; Woordenlijst der Noord-Brabantsche Volkstaal).

Daamen, 1916 - "begoait - wè waas ie begoait (toegetakeld)"

...as ze mènen dè'k 't volgens hullie te veul begaoi. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): Wè hèbbe ze et tòch wir begaojd!

Cees Robben: Wè zi ze toen get zó begaojd had?

De Wijs -- Hij hee hil wè te verstouwe mar hij begaait ’t nogal is (17-08-1964)

De Wijs -- Hij heeget ’t toch wir begaoît; assie vandaog wir iets goed doet, isset d’n irste keer (13-07-1966)

Piet van Beers – ”t Draaihèùs’: èn paast er vur op dèggetnie gaot begaoie. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers – ”t Maag wir lente worre’: 't Is nou te hope dè ’t weer/ t'nie te veul gao begaoie/ Dan kan ik wir zo zuutjesaon/ den hof mee om gaon spaoie. (With Love; 1982-1987)

Piet van Beers – ”t Maag wir lènte wòrre’: Tis naa te hôope, dèt ’t weer/ 't nie te veul gò begaoje. (Brabants Bont 1; z.j., ca. 2005)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): maken, miskleunen, begaden, begaaien

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): II:38 'Ik begaai m'n eige'

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - begaden

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): BEGAOJE - bevuilen, tekeer gaan

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEGA(D)EN, BEGAAIEN - bevuilen, besmeuren, bemorsen, bederven, schenden

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): begaoje(n) zw.ww.wederk. en tr. begaden: 1) bevuilen, 2) grof maken

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BEGADEN (begaoje) - het

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): maken, de zaak bederven.

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): Begaden = bevuilen, besmetten; z.a.

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): Ik begaai m'n eige (II:38); begaojing (VII:55)

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): begaoie - smerig maken; verprutsen

OT 72:196 (v.d. Sijs) begaaijen: Sewel "bevuilen"; van gade 'gelijke', dus: gelijkmaken, in een bep. (slechte) toestand brengen.

WBD III.1.4:340 'begaden' = het lelijk laten liggen

WBD III.4.4:320 'begaden' = bevuilen

begèèfèèchteg

bijvoeglijk naamwoord

misselijk

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): 'begaif-aichtig - misselijk'

begèère

werkwoord, zwak

begeren

Dialectenquête 1879: Dè beger ik vaan jaau te wète (è: tussen ee en è) - Dat begeer ik 'begeerte' = idem

WBD III.1.4:433 -begeren' = idem: 435

B begèère - begèèrde - begèèrd

— geen vocaalkrimping

begènkenis

zelfstandig naamwoord

ook: begankenis

heel gedoe, zware opgave: moeite, werk - de oorsprong is echter (cf. Van Dale) de grote inspanning die een bedevaart vereist, of ook wel een processie. Vergelijk:

WNT: van begang, een der stammen van begaan, + nis. Mnl. begankenisse, hd. begängniss. Bett.: het begaan, d.i. het bezoeken van eene plaats; het volbrengen, verrichten v.e. handeling, en wel kerkelijke; in bijz. gebruik: begrafenis, bedevaart

R Daor zulde veul begènkenis meej krèège.

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "begènkenis - 't waas 'n hil begènkenis (drukte)"

Van Beek - "'t Is me 'n hil begengkenis". - 't Is een tobberij, moeizaam werk. (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Van Beek - "'t Is un begengkenis". Het is een tobberij, een moeilijkheid. (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgse uitdrukkingen afl. ?; 29 augustus 1959)

Frans Verbunt: ook: begankenis

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): begankenis - drukte, gedoe: 't is 'n hil begankenis; ook: begenkenis

Brabantius (1884) - Begenkenis vr, bedevaart, In 't O. drukte, feestelijkheid. (Onze Volkstaal, 1882, nr.4; Woordenlijst der Noord-Brabantsche Volkstaal).

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEGANKENIS - bedevaart of toeloop v. bedevaarders op 'n bepaalde dag.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfst. nw. vr. begenkenis, begankenis, drukte, beweging 'vuil (veul) begänkenis maoken op niks'.

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BEGANKENIS (begènkenis), heel gedoe, omslachtige aangelegenheid, persecutie.

WNT vermeldt 'begangenis'.

WNT wsch. = 'begangenis, begankenis'

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): Begankenis = begrafenis, bedevaart; z.a.

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BEGANKENIS - begankenis, zelfst. nw. vr. zie wdb.

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - begenkenis, begankenis

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): begankenis (I:27), (VII:19,27)

begèrreg

bijvoeglijk naamwoord

begerig

WBD III.1.4:434 'begerig' = begerig 435 'begeerlijk'= idem

WBD III.2.3:20 'begerig' =gulzig

begèrbeleure, **begèrveleure**

werkwoord, zwak

verwaarlozen, bederven

— begèrveleure - begèrveleurde - begèrveleurd

— van Fr. guère valeur ?

Hij vèègde alleman de maantel/ mar heeget nôot begèrbeleurd (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1979; uit: Vèèfèntwintig jaor: De prènt van Keese) [Bedoeld wordt de Prent van de week van Cees Robben]

Frans Verbunt: varianten: begarbeleure, begèrbeleure, begèrveleure

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): Verhoeven: ouderwets en tamelijk zeldzaam; niet in WNT, noch bij A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958):. Misschien van fr. 'guère' en 'valeur', dus: nauwelijks waarde aan iets hechten, iets als van weinig waarde behandelen (vgl. verbellemonden).

begien

zelfstandig naamwoord

begin

...In et begien... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): begien zelfst. nw. o. begin

begiene

sterk werkwoord

beginnen

- begiene - begos(se) - begonne

Dirk Boutkan: beginne/begiene - begós/begón - begónne

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): begiene zw.ww.tr.+ intr. beginnen; verleden tijd begós; part. begóst.

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): begiene - beginnen; vt: ik begòs

WBD III.1.2: 4 'gebinnen', 'op gang komen'

WBD III.1.4:315 'vanher beginnen' = opnieuw beginnen

I Infinitief en tegenwoordige tijd

Pierre van Beek: Begiene te kraoke - de eerste barensweeën voelen (vergelijk voor de bevalling: J. H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taaleigen (1836): Beginnen - heet hier van de vrouwen 'jamjam instantis partus signa dare'. z.a.)

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'Hoe laot begien 't?' (bis)

Cees Robben: en zôo begient et end van dees wèèreld; hij wies nie waor te begiene...

Cees Robben: Daor zók ècht òn wille begiene; dègge meej niks begonne zèèd;

's Aovens onder et eete wiesse te vertelle dèk 's maondags om 9 uur op et ketoor van de Tilburgse Courant as lôopjongen kos begiene. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): et 'begint' [korte ie] te klèppe vur dirste mis

gd94 ik dènk dèt oover en uurke begient te rèègene

Mar kom allee, doe goed oew bist!/ Begient mee goed te willen... (Gieleke – wsch. ps. van Michel van de Ven (Lechim) – ongedateerd knipsel uit onbekende bron; ca. 1960-1980)

Allemol deeje ze d'r bist/ D'n beker te verdienen/ Mar kossen tegen Willem II/ Ten liste niks begienen. (Gieleke – wsch. ps. van Michel van de Ven (Lechim) – ongedateerd knipsel uit onbekende bron; ca. 1960-1980)

II Verleden en voltooide tijd

begos(se); hiernaast ook de vormen begon/begonne

WMT ook: begonde en begonste, begost, begoest, met deelw.: begonst, begost, begoest.

Kwosse begosse - Ik wou dat ze begonnen.

...en toen begossen al de heeren rondjes te geven... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)
...en ie sloeg op de taofel detter de borreltjes van begosse te daanse... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 2; NTC 8-10-1938)
...de heeren gongen dan naor d'r kaomers en de naacht begos. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 3; NTC 15-10-1938)
Toen begos et! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 11; NTC 10-12-1938)

...en 't begos me toch te regene... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

R.J. toen ik wè begos te wènne

Cees Robben: van lieverleej begos et zôo te lôope dè ...

Cees Robben: dègge meej niks begonne zèèd;

Cees Robben: toen is et gelèèk begonne? toen ie dè begos te zegge;

Piet van Beers – 'Asperges me': Boove op 't koor zonge de heere/ saome meej 't allergrotst gemak./ Die hadde vur dèsse begosse/ soms al gepruufd van de kejak. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ge had al gelèèk vurdè ge begóst (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916):)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): begiene: verleden tijd enkelvoud l. begós, 2. begóst, 3. begós; mv. 1. begósse(n), 2. begóst, 3. begósse(n).

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEGOST - 2e en 3e hoofdvorm van 'beginnen'

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): kwòsse begòsse

begòzziedraoger

zelfstandig naamwoord

bagagedrager (van fiets o.d.) ook 'pakkendrager'

Stadsnieuws: Sprinkt mar op mènne begòzziedraoger, dan brèng ik oe wèl èfkes tèùs (160507)

begraove

werkwoord, sterk

begraven

Cees Robben: begraoven in en kiest van waajbôomehout; hij is begraove;

Pierre van Beek: van den èèrme begraove - op kosten v.h. Burgerlijk Armbestuur (Tilburgse Taaklplastiek 181)

Pierre van Beek: meej et klèèn bimke begraove - met slechts het gelui van het kleinste klokje, wegens onvermogendheid, op kosten v.h. burg. armbestuur (Tilburgse Taaklplastiek 181)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - in iemes zen hart begraove liggen as en boerekónt in en turkslèère broek (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916):) - In iemands hart gesloten zijn

begraove - begroef - begraove (geen vocaalkrimping)

begrèèpe

werkwoord, sterk

begrijpen

R.J. 'deh g' 't nie' kunt begrèpen'

WBD III.1.4:32 begrèèpe = begrijpen

begrèèpe - begrêep - begreepe

-in tegenwoordige tijd vooaalkrimping: gij/hij begrèpt

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEGRIJPEN - bevatten, inhouden, behelzen, Fr.contenir: Wa ' begrijpt dieën boek? Kiliaen: Be-grijpen - continere

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): BEGRIJPEN wordt in deze streken veel gebruikt in den eigenlijken zin van 'omvatten', in welken zin alleen Kiliaen: het woord heeft.

begròffenis

zelfstandig naamwoord

begrafenis

B begraofenis

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): begroffenis

Cees Robben: De biste plòts bij en begròffenis èn en brölòft, dès den twidde waoge.

Cees Robben: ge zult nòr de begròffenis moete;

Cees Robben: óp begròffenisse wòrdt nie eens mir gelaage;

Des un hil beleevenis, zon begroffenis. (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

WBD (III.3.3:320) begròffenis = begrafenis; ook: ötvaort

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): begraffenis zelfst. nw. vr. begrafenis

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): begroffenis - begrafenis z.a.

begrôotelek

bijvoeglijk naamwoord

Frans Verbunt: te duur

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): begrotelek - te kostbaar

WNT BEGROOTELIJK - Zoodanig dat iets iemand moet "begrooten", spijten; spijtig, verdrietig. Alleen gewestelijk.

begulzeg

bijvoeglijk naamwoord

WBD III.2.3:20 'begulzig' = gulzig

behaandele

werkwoord, zwak

behandelen

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): behaandeld

gd07 agge daor wòrt behaandeld

behaandele - behaandelde - behaandeld (geen vocaalkrimping)

behaawe

bijvoeglijk naamwoord

behouden

WBD (van een koe,) drachtig, ook genoemd: 'draogend' of 'ze draogt', ofwel 'der is en kalf in', 'der zit en kalf óp'

WBD 'nie gehaawe' (Hasselt) - niet drachtig (v.e. merrie), elders genoemd: 'leeg' of 'gust'

WBD behaawe zèèn - (v.e. merrie) afscheiding geven uit de tepels als bewijs van zwangerschap, ook genoemd 'dòppen òn de speene hèbbe' of (Hasselt) 'ònt èùre zèèn'

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BEHOUDEN (behaawe) bijvoeglijk naamwoord, gezegd van een koe die met succes gedekt is.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): behaawe(n) idem.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEHOU(D)EN bvw. - bij landb.: behou(d)en zijn - kalf inhebben, drachtig zijn.

bèhaawe

werkwoord, sterk

bijhouden

behange

werkwoord, sterk

behangen

WBD goej behange koej, schôon behange koej - harmonisch van bouw, ook genoemd: 'vierkaante', 'gelèjnde', 'goej gesloowte', 'goed gestòpte' koej

behange - behóng - behange

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BEHANGEN part. praet.: de kamer is goed - .

behaoge

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: krèède et nòr behaoge, dan wòrde nòr et kèrkhòf gedraoge

behèèmeld

bijvoeglijk naamwoord/bijwoord

Van Rijen (1998): geheimzinnig

uitdrukking - beheimeld doen - de indruk wekken dat men iets verzwijgt

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BEHEIMD (behèmd) bijvoeglijk naamwoord (v. Dale: beheimst) geheimzinnig, geheim doend.

WNT onbekend; wel: BEHEIMEN ww., beheiming, beheimsel (= ca. omheinen)

behèmd

bijvoeglijk naamwoord

geheimzinnig (van 'gehèèm'?)

Cees Robben: 10 (blz. 55) 'hij deej nogal behèmst'

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - behèmd doen as en kat meej der jóng (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1969) Spreekwoordelijke vergelijking.

WBD III.1.4:416 'behemd' = geheimzinnig

WNT BEHEIMEN (= ca. omheinen) z.a.

WNT II:1491 BEHEMSTIG (thans onbekend) geheim, op eene geheimzinnige wijze

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BEHEIMD (behèmd) bijvoeglijk naamwoord (v. Dale: beheimst) geheimzinnig, geheim doend.

Haor. BEHÈMD - geheimzinnig

beheurlek

bijwoord/bijvoeglijk naamwoord

behoorlijk

Dirk Boutkan: 'behórlek, behoorlek' (blz. 34)

Cees Robben: dès beheurlek in òrde

gd08 meej enen beheurleken hôop tjèmtjèm

behippere

werkwoord, zwak

langzaam van een ziekte herstellen

behippere-behipperde-behipperd

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "behibberen - hij is wir an't behibberen (bijkomen, herstellen)"

Van Beek - Geef die man eens 'n flinke bedrag tot steun, dan kan hij wat behipperen. - Dan kan hij wat bijkomen; uit zijn moeilijkheden raken; aansterken; ruimer in de middelen komen. (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 10 januari 1959)

Cees Robben: Ik bèn wir behipperd èn ik blaos wir en vèèr van men lippe;

Cees Robben: ónze [zieke] Jaon die zó behippere, as zen Willem-II mar wón

'n Paor daoge vur z'n kemuunie was ie zôver behippert dèttie mee d'aander kènder nòr de kerk kon om te biechte. (Nel Timmermans; 't Rèèke Roomse lèève; CuBra; 200?)

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BEHéépEREN, onov.ww. beter worden, verkoevereren. Herkomst en zelfs schrijfwijze (met ij en met e?) zijn mij niet bekend.

Haor BEHÈÈPERE - bekomen

beitel

zelfstandig naamwoord

beitel

WBD (II:2708) 'béjtel' - beitel

'haGbéjtel' - hakbeitel (II:2709)

'steejGbéjtel' - steekbeitel (II:2710)

'schiedbéjtel' - schietbeitel (II:271l)

'draajguuts' - draaiguts (II:2395) 'beitel' - beitel

bekaampeg

bijvoeglijk naamwoord

wedijverig, jaloers

Cees Robben: 'bekaampig en toch krikkel'

bekaant, bekaanst

bijwoord

bijna, bijkans

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'mekaanst'

De Wijs -- (gehoord over 'n kind dat pas loopt en praat) Is ie al dreug? - Bekaant, zo af en toe verliest ie nog wel is wè (16-01-1975)

Henk van Rijen: bekaant aflèggesgerêed - stervende

Piet van Beers – 'Visse': 't Is bekaanst 'n jaor geleeje/ dè menne maot is overleeje./ Ik denk daor steeds opnuu wir aon/ Ak m'n vistèùg in de schuur zie staon. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Opeens schrokken we ons èège kepot van enne knal, we gingen bekaant

zelf de lucht in. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

...ik geleuf dè alleman ont klòttere waar, et waar ommers bekaant Siendereklaos. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

Teegesworreg kan bekaant alles. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

WNT BIJKANS - bekans, bijkant, bekant

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): bekant (II:40)

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): BEKANT - bijwoord. bijna

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BEKANT bijwoord., bijkans, bijna: 'nog nie bekant' - op geen stukken na.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bekant bijw. bijna (Zie WNT bijkans)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEKAN, BEKANST, BEKANT bijwoord - bijkans, bijna, Fr. presque

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - bekant - bijna

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): bekant

bekaare, mekaare, mekaor

wederkerig voornaamwoord

elkaar

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'bekare', 'bij bekare', 'aachter bekare', 'van bekare gaon'

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): "t zal wel veur bekare koomen'; 'mee bekare overeenkoomen'

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): vnw. 'bekander', 'mekander', 'malkander'. vnw. 'bekaar', mekaar, malkander

bekèèke

werkwoord, sterk

bekijken

Cees Robben: dan moeten is van dichtenbij bekèèke; aachteraaf bekeeke;

WBD III.1.4:336 'bekijken' = zorgen voor

WBD III.1.41:51 'bekijken' = proberen

bekèèke - bekêek - bekeeke

in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij bekèkt

bekèks

zelfstandig naamwoord, genitief

bekijks, belangstelling

Veul bekèks hèbbe - in de belangstelling staan

WNT BEKIJK, zelfstandig naamwoord onz. Het bekijken van iemand

Veel bekijk (of bekijks) hebben - ergens het voorwerp der algemene nieuwsgierigheid zijn.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEKIJK zelfstandig naamwoordn.o. - Geen bekijks wèèrd zijn - niets waard zijn

bekènne

werkwoord, zwak

wederkerend + ontkennend = geen weg meer weten

Cees Robben: Ge kunt oewèège hier niemer bekènne

Pierre van Beek: Ik bekèn me hier nie - Als iemand zich vreemd voelt op een plaats waar hij vroeger toch goed de weg geweten heeft of zich thuis gevoeld heeft. (Tilburgse Taaklplastiek 171)

— bekènne - bekènde - bekènd

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bekènne(n) zw.ww.tr.: bespeuren; wederk. 'z'n aegen erges niks/goewd bekenne' - niets uit de omgeving herkennen.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEKENNEN: zijn eigen ievers bekennen - eene plaats, waar men vroeger geweest is, nog herkennen.

bekèt

zelfstandig naamwoord

boeket, tuiltje, 'buske'

WBD III.4.3:208 bekèt - boeket; ook genoemd: bekètje, boske, strökske, blommeke, bos blomme = fr. 'bouquet' met gereduceerde vocaal

bèkker, bakker

zelfstandig naamwoord

Tijs Dorenbosch - vignet uit *De Mus* en *D'n örgel* van Piet Heerkens (1939 & 1938)

1. bakker van brood

R.J. Van den luien bèkker

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): bèkker, bèkkers

Mar de luien bekker sliep en sliep / en droomde van veul mikke (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Van de luien bekker', 1938)

Cees Robben: Hier kan enen bèkker nòg is ene taas wègtaase.

Frans Verbunt: ónzen bèkker heej in den oove gescheete - heeft zijn zaak gesloten

Schèùn tegenover ons wôonde enne bekker en enne gruunteboer en aon den aandere kaant, op et huukske, zaat enne slager, tegenover un sigarenboer, die ôok taxi reej. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Den bèkker èn de slaager die kwaamen aaltij aachterom, die han en transportfiets bij der , meej en grôote maand veurop en die kwaame èlken dag. (Nel Timmermans; Wètter ammòl òn de deur komt; CuBra;

200?)

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): bèkker (krt. 45); met umlaut (krt. 48 en blz. 92)

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BAKKER - bèkar, zelfst. nw. m.

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): bèkker

Een bakker blaast op zijn hoorn om de omgeving te laten weten dat het verse brood gereed is. - Schilderij van Job Adriaensz Berckheyde; 17de eeuw.

2. bakker; soort meikever (met witachtig dekschild)

WBD III 4,2:162 lemma Meikever met witachtige rug - Dit lemma bevat de specifieke benamingen voor een meikever die met meel bestoven lijkt te zijn.
mulder – Tilburg
mulderke – Tilburg
molenaar – Tilburg
bakker – frequent in Tilburg
bakkerke – Tilburg
kapucientje – Tilburg, Goirle
manneke – frequent in Tilburg
wijfje, wijfke – frequent in Tilburg

WBD III 4,2:164 lemma Kleine bruine meikever - Voor kleinere, glimmend bruine meikevers zijn er ook specifieke benamingen in gebruik.
kapucien – Tilburg, Goirle, Hilvarenbeek
bakker – Tilburg
Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): bèkker - bakker; ook bep. meikever

Piet Brock, uit Vuurstintjes ketsen (1996) – *Mölders*/ Ge he't z'in soorten:/ 'nen bèkker of kappesien,/ 'n mènneke of 'n wèfke,/ dè kunde hil goed zien.

bèkkerke

zelstandig naamwoord, verkleinwoord van bèkker

kleine meikever

WBD III 4,2:162 lemma Meikever met witachtige rug - Dit lemma bevat de specifieke benamingen voor een meikever die met meel bestoven lijkt te zijn.
mulder – Tilburg
mulderke – Tilburg
molenaar – Tilburg
bakker – frequent in Tilburg
bakkerke – Tilburg
kapucientje – Tilburg, Goirle
manneke – frequent in Tilburg
wijfje, wijfke – frequent in Tilburg

bèkkerskèèr

zelfstandig naamwoord

bakkerskar

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): bèkkerskèèr

beklansjeneere

werkwoord, zwak

in elkaar steken, mentaal

Van Rijen (1998): uitweiden over quasi-gewichtige zaken

Frans Verbunt: beklansjeneere - mentaal in mekaar steken

WBD III.4.303 'beklassineren' = ordenen

beklansjeneere - beklansjeneerde - beklansjeneerd

Van fr. 'collationner' ?

bekoevreere

werkwoord, zwak

Frans Verbunt: er beter op worden

bekoome

werkwoord, sterk

bekomen; in een beters toestand geraken, passen bij iets of iemand

bekoome - bekwaam - bekoome

in tegenwoordige tijd vocaalkrimpings gij/hij bekónt

De Wijs -- zoals gij, zô is er gin, mar dè bekomttoe wel (13-07-1966)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): st.ww.intr. 'bekommen' - bekomen, in een betere toestand

geraken 'Ge bent erop bekomme!' Z.a.

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BEKOMEN – wkw - verkrijgen

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEKOMEN - tot zijn zelven komen, weder tot het bewustzijn komen.

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): bekomme - bijkomen; opfleuren

bekoore

werkwoord, zwak

bekoren

B bekoore - bekoorde - bekoord

— vooaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij bekórt

beköstege

werkwoord, zwak

bekostigen

- beköstege - beköstegde - beköstegd

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zw.ww.tr. - bekostigen, betalen

bèkske, bakske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

bakje, kopje

►bak

Piet van Beers – 'De stinpöst': Vier ons vèrse worst èn peeje../ doet er mar wè jèùne bij./ 'n Bèkske zult 'n half pond kaoje/ èn tweej schèève balkenbrei. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers – 'Unne mooien open dag': 't Vrouwvolk vat 'n bekske Thee (With Love; 1982-1987)

bekulle

werkwoord, zwak

betreuren (?)

Henk van Rijen: èège schuld wòrdt nie bekuld - om eigen schuld wordt niet getreurd

bekwaom

bijvoeglijk naamwoord

bekwaam; in staat; nuchter, rijp

WBD geslachtsrijp (van koeien)

uitdrukking - Nie mir bekwaom - onder invloed

M bekwoam

De Wijs -- (Gehoord van een volkstuinder:) munne rooie kôôl groeit de buurt in, munne spinaozie stao vol ruigt en mun peekes zèn nog nie bekwaom (17-08-1964)

Frans Verbunt: ge zèèt nòg nie bekwaom om meej de gèèt nòr den bok te gaon

Cees Robben: 'm'n schoonvadder hek nog nôot bekwaom gezien .. '

WBD III.1.2:182 'bekwaam' = gezond

WBD III.2.2:46 'bekwaam' = meerderjarig

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): bekwaom - bijvoeglijk naamwoord bekwaam, in staat

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BEKWAAM (bekwaom) bijvoeglijk naamwoord, deskundig; ook: rijp, genoeg

gegroeid om voor een bepaald doel gebruikt te worden, b.v. gegeten, geslacht of gedekt.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bnw - bekwaam, in staat, geschikt.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEKWAAM: Veur alles bekwaam zijn - zeer te mistrouwen zijn: geschikt om verkocht, geslacht, geplukt, geoogst enz. te worden.

bekwèèke

werkwoord, sterk

beroepen, beschreeuwen

R.J. 'ge elkaor nie bekwèken kunt'

Ik kós em nie bekweeke gekreege krèège - ik slaagde er niet in met hem door te roepen contact te krijgen

CiT (39) 'Ze kossenem nie kekweke gekrege krège'

- bekwèèke - bekwêek - bekweeke

- in tegenwoordige tijd vocaalkrimping; gij/hij bekwèkt

belaagelek

bijwoord., bijvoeglijk naamwoord

belachelijk

Hoewel de inf. een stemhebbende velaar heeft, dreigt die in deze afleiding stemloos te worden, wsch. onder invloed van 'belachelijk'.

belaasting

zelfstandig naamwoord

belasting

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'belaasting' (passim)

Cees Robben: 'belasting' betaole

belaojtòffeld

bijvoeglijk naamwoord - bastaardverwensing

belatafeld = bedonderd

LDM: …een latafel. Deze ziet men heden niet meer in de stad. Zij is vervangen door het dressoir, maar in tegenstelling met het laatste, dat zowat uitsluitend met wat er in en er op staat voor pronk dient, had de latafel een méér practisch doel. Zij was iets hoger en bevatte gewoonlijk drie diepe laden, waarvan dan in de onderste onderkleding, in de tweede betere kleding, zoals de grote poffermuts, moeders zijden pelerine en/of neusdoek (wollen omslagdoek) en in de bovenste meer kleinere maar meestal ook kostbaardere voorwerpen. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 1 'Wijkbuurten in vroeger dagen;

NTC – 8-11-1950)

Henk van Rijen: zèède belaojtòffeld! - ben je belatafeld / bedonderd!

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): BELAOJTOFFELD - gek, bedonderd; z.a.

belaojtòffele

werkwoord, zwak

voor de gek houden

Ieder jaor schreef den riddacteur van den Bode van Baozel daogs veur den irsten April iets in z'nen kraant, waor ie al z'n lezers mee belaoitaofelde. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

bèlappe

werkwoord, zwak

Frans Verbunt: inzet verhogen; verklikken

bijbetalen

Van Rijen (1998): bijbetalen, verraden

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BIJLAPPEN - bijvoegen: Lapt er nog 'ne frang bij, dan is 't verkocht.

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): bèlappe - bijlappen: er inluizen; inzet verhogen

beleeje

ww., verleden tijd

belegden, beleden

belèève

werkwoord, sterk

beleven

- belèève - belêef - belèèfd

- geen vocaalkrimping

bèljaa

tussenw.

welja

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BELJA bijwoord. uitdrukking - , in allerlei varianten uitgesproken: bejjah, beljat, bajjahs wel ja! Niet altijd gebruikt om ondubbelzinnig te bevestigen.

WNT WEL-JA bijw. en tusschenw., ook verbasterd tot we'ja en be(l)ja, be(l)jaat (uit: wel ja 't).

beljèrt, biljèrt

zelfstandig naamwoord

biljarttafel; verbastering van fr. 'billard'

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): biljert

R.J. Drik Heeren heej en biljèrt

Cees Robben: et biljèrt is nie wèèrm;

De Wijs -- jè jè, 't biljert is nie wèrm, de ballen zèn nie rond, de keu is te glad… (17-08-1964)

Cees Robben: biljèrten is tòch en schôon spèl;

As gij van de beljèrtklub komt... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et stonk in Schiedam...)

WBD biljartlaoke/ biljèrtlaoke (II:898) – biljartlaken.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): biljèrt zelfst. nw. vr. en (minder vaak) m. - biljart

beljèrte, biljèrte

werkwoord, zwak

biljart spelen

Cees Robben: ge kunt tòch biljèrte;

Lechim - pseudoniem van Michel van de Ven, krantenknipsel uit de Tilburgse Koerier, ongedateerd (1960-1980):

Nôot Genog Geoefend

Onze Grutvadder ging veul beljèrte
bij Jantjes op den Biksendèèk
daor waare ze toendertèèd al

en èchte beljèrtclub rèèk

Die hiette: «Nooit Genoeg Geoefend"
Dè was ene schôone naom
want dur dè gestaog ge-oefen
wiere ze in et spul bekwaom

Onzen Oopaa kos veul kèrbols maoke
mar assie òn et plèkke blêef
liep ie saoves bijt nòr hèùs gaon
Sewèèle wèl is lilluk schêef.

Dan wier ie veur al op den dörpel
dur ons oopoe afgetruufd:
«Tis nie Nôot Genog Ge-oefend,
et lékt meer op Nôot Genog Gepruufd".

Et wèèkhèùs moet van èrmoei toe/ hij kan niemir beljèrte. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Tis ongeleuflek...)

Kiske, Willum èn de Sjef/ beljèrten alle weeke./ Iedere kèrbol wort gewikt,/ gewooge èn bekeeke. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Krèèt op tèèd...)

bèlklèèver

zelfstandig naamwoord

steenklaver

WBD I:1409 'bèlklééver' - steenklaver

bèlle

werkwoord, zwak

bellen

WBD (van een koe) afscheiding geven uit de schede

bèlle - bèlde - gebèld

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zw.ww. intr., bellen (van koeien gezegd).

bèllenbôom

zelfstandig naamwoord

fuchsia (Fuchsia hybrida)

WBD (III.2.l:438) bèllenbôom - fuchsia ook genoemd: bèlleplaant of bèllekesplaant

bèlnêe

tussenv.

wel nee!

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978):

BELNEE (belnee:), bijwoord.uitdrukking - , door ouderen soms ook 'belnent' - wel neen 't (zie blz. 77-78)

WNT welnee(n), bijw. ook verbasterd tot belnee en belneent, belnint, resp. welnint, welneenk, welnenik. Ter uitdrukking - v.e. sterke ontkenning.

belon

zelfstandig naamwoord

ballon

Dirk Boutkan: belon - belonneke

Bèls - bèlze

zelfstandig of bijvoeglijk naamwoord

Belgisch; België; Belg

1.1 zelfstandig naamwoord; België, en dan soms onzijdig

Ze stonden er daor in 't Bels van te kèken... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)

Ast waor is wèk geleeze hèb/ hèrlèève de aaw tije./ Asset lèntje nòr den Bels alwir/ opnuu gòn laote rije. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Meej et spoor nòr Bèls)

Echte kenderköpkes waren et, ingevoerd vanöt den Bels. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Radiodistributie wel te verstaon, waor ge drie zenders op kost krèège, Hilversum 1 en 2 en den Bels. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

WS: Kèkte göllie ôot nòr den Bèls (= de Belgische zender)?

1.2. zelfstandig naamwoord voor de inwoner: een Belg

Neffen ons wont 'nen Bels... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)

«Awèl — riep Sjuuleke den Bèls —/ ik zèè nie te verraasse/ de baank laot ik al jaorelang/ op al men frankskes paasse» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Alles op de baank)

Der wont sins kòrt enen allòchtoon in onze tèün./ Ze zègge, tis femielie van de kraaj./ Hij heej gineens en paspoort òf en staates./ Èn al et voedsel dèttie it, dè krèègt ie graates./ Van hèrkomst enen Bèls, die Vlòmse gaaj. (Henriëtte Vunderink, Vlòmse gaaj, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

1.3. zelfstandig naamwoord; een Belgisch trekpaard

Apart in un waai stond hier en daor ene ‘bels’ of zô ge wilt den ‘brèùne’, die et mar moes zien te trèkke, bréèd op vier pilèère van pôote meej van die flosse, die over zen hoeve vielen as gerdène. Zon pèrd stond aaltij te drôome, meej êene pôot opgetrokke. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

WBD bèls (Hasselt) - zwaar paard, ook 'bónk' genoemd, of 'zwaore'

2. bijvoeglijk naamwoord - Belgisch

Het Bèls lijntje

Hij leest aaltij nog Belze kraanten... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - et Bèls spoor isser niks bij (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1965) - tegen iemand wiens opschepperij men doorziet.

Bèlze sjèk - Belgische shag (in W.O.II veel gesmokkeld van België naar Nederland)

Als den ôogst [van eigen geteelde tabak] tegengevallen waar, rôokte ie belze sjek. Hij wies aaltij wel aon rôokwèèrk te komen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Piet van Beers – ‘Op vekaansie in Den Bèls: ’t Stond in enen Bèlze gazet. (‘t Èlfde buukske, 2010)

4. Tilburgse bijnamem

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - et Bèlske = Jantje van Halsteren (blz. 41)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den Bèls = De Zwart (blz. 85)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - et Bèls boerke = Aug. Daems (blz. 31)

5. Overige bronnen

WNT BELS (II) verbastering v. 'belge': l) spreektaal; 2) Belg. trekpaard.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bäls zelfst. nw. o. België; II zelfst. nw. m. Belg; III bnw. Belgisch.

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BELG - bèls, zelfst. nw. m. (soms in volksmond: bèls, bèlze)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BELS zelfst. nw. m. - Belg; BELS(CH) - Belgisch: de Belze vlag

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): Bèls – zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord België, Belg, Belgisch

bèltje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

bijltje

WBD (II.2731) 'béltje' - handbijl

WBD (III.2.1:250) ' bijltje' = bep. hakmesje; ook 'Kapbijltje'

- verkleinwoord van 'bèèl' (met vocaalkrimping)

belul

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): benul, besef

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): belul zelfstandig naamwoord benul

WNT BENUL, bij oudere schrijvers altijd BELUL

bèm

vz+vn

Frans Verbunt: bij zich (uit 'bè' + 'em')

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): bèm, vz. bij zich

bèmmele

werkwoord, zwak

loshangen, bengelen, bungelen

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "bemmelen - het hing er los bij te bemmelen (los, luchtig aanhangen)"

CiT (28) 'Haj okkene noemer tussche z'n schouwerblaoie bemmelen?'

WBD III.1.2521 'bemmelen' = bengelen; ook 'bungelen'

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): bèmmele - bungelen; rondhangen in de stad; luiden v. kleine klokken

benaawe

werkwoord, zwak

Van Rijen (1998): benauwen

benaaweghèd

zelfstandig naamwoord

benauwdheid

Van Rijen (1998): 'benaaweghèt' - benauwheid

bènde

sam.

ben je

gg bènde nie goed wèès of doede mar zoo

beneeje

bijwoord

beneden

Cees Robben: naor beneeje klòttere

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BENEDEN - bijwoord. en vz., alleen locatief

bèngske

zelfstandig naamwoord verkleinwoord

bankje

Henk van Rijen: op et bènkske laag en plènkske èn en tèngske

Cees Robben: 10 (blz. 21) 'op z'n benkske in de zon'

Dirk Boutkan: bèngske - bankje (27)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - Bèts van et bènkske (Karin Bruurs) blz. 30

En we vreejen op een benkske/ Want in 't gras, det wou ze nie... (Tony Ansems, 't Willeminapark; van de cd Tilburgse Liekes American Style 2; 2009)

WBD (III.3.3:46) 'bankjes, bankskes' = armenbanken (in de kerk)

verkleinwoord van 'bank' met umlaut en assimilatie van de k

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): bènkske, met umlaut (krt. 48)

bènneke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

mandje

"Hanna, ik hè gedroomd dè Onzen Lieven Heer mee 'n benneke neuzen veur me stond en dè-t-ie zee: Oome Teun, ge hebt de keus! Kies 'n goei uit mijn benneke, menneke, want 'n goeie gevel siert et huis! En vat naa nie zoo'n snotneuske, nie zoo'n wipneuske, mar híér zóó-iets bijveurbeeld..." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; ”t Briefke van duuzend; NTC 5-10-1939)

Zooas ik dan zee, ze kwaam op me afgedrippeld mee d'r bodschappenbenneke onder d'ren errem. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 7; 30-11-1929)

Van Beek - 'n "Benneke" is een mandje; (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Van Rijen (1998): mandje

WNT BEN, verkleinwoord 'BENNEKEN'

bént

werkwoord, persoonsvorm

bindt

Dirk Boutkan: (blz. 37) (hij) bènt 3e p. sing. van bèène

benuu(w)d

bijvoeglijk naamwoord

benieuwd

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'benuuwd'

Ik ben alleen mar benuut hoe z'm dè zullen lappe! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 11; NTC 10-12-1938)

Cees Robben: 'ik bèn benuut òft oe zal smaoke'. Daor zèèk benuut naor.

Cees Robben: naa zèèk benuut;

WBD III.1.4:7 'benieuwen', 'benieuwd zijn' = benieuwen

WBD III.1.4:14 'benieuwen’ = veronachtzamen (!)

WBD III.1.4:187 'erg benieuwd zijn' = (vol) verwachting

bepaole

werkwoord, zwak

bepalen, vaststellen

- bepaole - bepòlde - bepòld

- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij bepólt

bèpèère

werkwoord, zwak

Van Rijen (1998): een afranseling geven

bepòld

bijvoeglijk naamwoord., bijwoord

bepaald

beraoje

ww

Van Rijen (1998): beraden

beraome

werkwoord, zwak

WBD III.1.2:86 'beramen' = reiken naar

WBD III.1.4:19 'beramen' = broeden

bèrd

zelfstandig naamwoord

plank (schot) van een kruiwagen

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - BERD, bèt - plank

WNT BERD, daarnaast ook wel BARD, mv. berderen en berders (Vlaams: berdels)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BERD (Kemp. ook bäd) zelfst. nw. o., mrv. berden, berder en berderen - plank, bord, Fr. planche

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): BERD in de bet. van 'bord '(tabula, asser); z.a.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - BURDEN: de zijplanken op de zijde van ene kar. Van 'berd', een plank. Men zegt zowel Berrie als Burrie.

Berdao

zelfstandig naamwoord, eigennaam, toponiem

Breda

Ik pak em, scheur em open en lees dèk de week derop, zôo en zôo laot in Berdao moet zèèn in de Kloosterkazerne om gekeurd te worre vur militaire dienst. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Ik werkte ondertussen bij De Stem in Berdao. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Dieje deftige meneer meej zen sigarewinkeltje zaat naa in Berdao, in de pèreplu. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

T[ilburg] is gin Berdao èn zeeker gin Den Bosch. (Henriëtte Vunderink; Tilbörg; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Berdaos

bijvoeglijk naamwoord

Van Rijen (1998): Berdaos, Berdòsse

'Un Berdaos mèdje meej unne Berdòsse jonge'

Berdòssewèg

toponiem

Bredaseweg in Tilburg

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'den Bredosschenweg'

berèèke

werkwoord, zwak

bereiken

Cees Robben: berèèke

-berèèke - berèkte - berèkt

ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij berèkt

beroerdeghèd

zelfstandig naamwoord

narigheid

Van Rijen (1998): ook 'berôêrdeghèj'

meerv. beroerdegheeje

WBD III.1.4:258 'beroerdigheid' = ellende

beroow, beroo, broow

zelfstandig naamwoord

bureau, kantoor

et beroow - het politiebureau

Cees Robben: 'óp 't beroo'; 'naa heeget berooke afgedaon'

Cees Robben: 'dan maag ie meej naor et consolataasie-beroo'

Hij ging er meej nòr et beroo... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Kèkt nie zo fèèn...)

bèrput

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): ook 'birput' - beerput

bèrrebier, bèrbier

zelfstandig naamwoord

barbier

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'bij den berrebier'; 'barrebier'

Frans Verbunt: 'bèrbier'

Bèrrendèèk

zelfstandig naamwoord, eigenn.

Berkdijk, Berkdijksestraat

Frans Verbunt: Bèrrendèèk

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den Bèrndèèk = Berkdijksestraat (blz. 110)

bèrrevoeter

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: kapucijn

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): bèrrevoeter zelfstandig naamwoord Capucijn

bèrrevoets

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord

Pierre van Beek: barrevoets, blootsvoets

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): et mènneke lópt bèrrevoets

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - zóne bèrrevoetse kòp hèbbe dètter alle vliege de bêen óp breeke (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1968) - originele beeldspraak over kaalheid.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bnw. en bijw. 'berrevoets' - barrevoets

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BERREVOETS - barvoets: berrevoets gaan.

bèrst

zelfstandig naamwoord

barst, scheur

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): der is en bèrst (of: scheur) in de kan

WNT BARST, ook berst

bèrste

werkwoord, sterk

bersten

B bèrste - bórst - gebórste

Antw BERSTEN - sterven, van beesten, soms ook van menschen.

Zijn eigen te bersten eten, drinken, lachen, loopen, schreeuwen, werken, zingen = zodanig ... dat men er kwalijk van zou worden.

WNT BARSTEN, ook bersten

bèrzie

zelfstandig naamwoord

massa , boel, hoop

Der laage tòch en bèrzie aaw spèèkers. - Er lagen toch een boel oude spijkers

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): "n heel berzie fleschkes odeur'

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): "n heele berzie wilde vrammessen'; 'n heel berzie collectanten'

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "berzie - ze kwaamen mee 'n hil bersie (aantal)"

Un berzie sperzie. (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Piet van Beers – 'Kerstverhaal 2009): Mar toen kwaame der en bèrzie engeltjes èn die zonge der op los. (Het zeventiende boekje, 2010)

CiT (19) 'Siendereklaos hee wir 'n berzie gereje'

WBD III.4:260 'berzie' = grote hoeveelheid

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): bèrzie - grote hoop, troep

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BERZIE (Fr. berge, schuit), v. grote hoeveelheid: 'n hil berzie: ook wanorde, chaos, rommel.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): § 236 localiseert 'bèrzie' in Wagenberg en Tongelre; T niet genoemd.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): berzie', menigte, hoop, troep: 'n heel bärzie (kinderen appels, centen, enz.)

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): berzie - grote hoeveelheid, rotzooi, wanorde, bende

WNT BERZIE, ook barzie, een woord dat in de spreektaal van veel gewesten zeer gewoon is, hetzij in den zin van: 'ongeordende wilde troep van koeien, van kinderen, van gemeen volk', hetzij in dien van 'ongeordende boel, rommel', of ook in dien van 'drukte, herrie'.

Kiliaen: 'bersch '

beschaaje werkwoord, sterk

beslissen ?

Henk van Rijen: dè zumme Gòd en de mölder mar laote beschaaje - daar zullen we maar niet over redetwisten

Frans Verbunt: overeenkomen, vaststellen

WBD III.1.4: 49 'bescheiden' = beslissen

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): beschaaje - bedingen, afspreken

beschaaje

bijvoeglijk naamwoord

bescheiden

Van Rijen (1998): ' Dè-s ginnen onbeschaaje meens'

beschaffe

werkwoord, zwak

volgens WNT in West-Vlaanderen: Opmerken

WBD III.1.4:422 'beschaffen' = een aanmerking maken

beschandeliezeere

werkwoord, zwak

beschadigen, schenden; waarschijnlijk onder invloed van 'schandaal'

- beschandeliezeere - beschandeliezeerde - beschandeliezeerd

- …heb ik verschaaie meensen die hier wone, grouwelijk beschaandeliseerd, dur ze ammel over dezelfde kam te schère. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Mèn wang is naa beschandeliezeerd... (Henriëtte Vunderink; Enen appel; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Stadsnieuws: We môogen op zondag nôot bèùte speule om onze kleere nie te beschandeliezeere (080409)

Witt. beschandelezeren (S.G. 329) 'et keske is en bietje beschandelezeert'

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zw.ww.tr. 'schadaliseren' - toetakelen, schenden

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): beschandalisere - vernielen, beschadigen

beschaodege / beschaojege

werkwoord, zwak

beschadigen

- beschaodege - beschaodegde - beschaodegd

Ze beschaoiige de boel hier nie onverdoens. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

WBD beschaodegd - beschadigd (m.b.t. huiden; II 583)

beschèèreme

werkwoord, zwak

beschermen

Dirk Boutkan: (blz. 22) beschèèreme (+96)

bescheete

bijvoeglijk naamwoord

bescheten, aangebrand (?)

Frans Verbunt: der bescheete ötzien - er beroerd uitzien

Cees Robben: 'Ben mar blij degge nie bescheeten zeed thuisgekoone'

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): beschete bijvoeglijk naamwoord 'verprutst'

WNT bescheeten - smerig, niet fraai, niet oprecht gemeend

bescheije

werkwoord, zwak

bescheiden, bedingen, als voorwaarde stellen

— bescheije - bescheidde - bescheide (of: bescheeje?)

WNT BESCHEIDEN (II) bedr. ww., oudtijds sterk, later met zw. verl.

tijd, maar met sterk deelw. (bescheiden) WNT ...A2) bepalen, vaststellen, soms ook bedingen; 4) iemand iets toewijzen, toedeelen

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BESCHEIDEN (beschèèje), ov.ww., bedingen, als voorwaarde stellen, als toegift eisen.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): beschèèje, zw.ww., tr. bescheiden, bedingen

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): bescheije (vooral volt.dw. bescheeje) vastgelegd, bedongen

beschèùt, beschötje

zelfstandig naamwoord

beschuit

WBD beschèùtenblóm - bloem van zeer harde droge tarwekorrels

WBD beschèùtenblóm - meel voor het bereiden van beschuitdeeg, ook 'petènt' genoemd

WBD beschèùtdêeg - beschuitdeeg

WBD beschèùt snije - doormidden snijden van beschuitbollen

WBD beschèùtmis - beschuitmes (gebruikt om beschuitbollen doormidden te snijden)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): beschèùt zelfst. nw. vr. beschuit; mv.beschèùt en beschèùte(n)

beschiete

werkwoord, sterk

-- Beschiete - beschôot - beschoote

iets betekenen, van belang zijn (gewoonlijk negatief gebruikt)

VB Et beschiet er nie aon = Het is de moeite niet waard

R.J. 'de kender wasen beschiet er nie' aon'

Stadsnieuws: Schaajt er naa mar meej èùt, dè beschiet er tòch nie aon (310107)

Stadsnieuws: Schaajt er mar meej èùt, dè beschiet er tòch nie mir aon - hou er maar mee op, dat helpt toch niet meer (120510)

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): beschiete - voordeel opleveren, ertoe bijdragen

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): beschiete - ertoe bijdragen

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): beschiete(n) st.ww.intr. 'beschieten', helpen, baten: Dä beschiet nog is wa! (b.v. bij een flinke gift bij een kollekte).

WNT BESCHIETEN (I) B, 2 een zeker belang hebben , iets beteekenen; thans in onbruik

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978):

BESCHIETEN onov.ww., in v. Dale o.a. 'waarde hebben, helpen'; in WNT 'voordeel opleveren'; vooral in de uitdrukking - 'dè beschiet er nie aon' - dat maakt op een zo grote hoeveelheid geen merkbaar positief verschil, of: gezien de omvang v.h. werk in zijn geheel is deze concrete inspanning of bijdrage van geen werkelijke betekenis.

Haor. BESCHIETE - nut hebben

bèschiete

werkwoord, sterk

bijschieten

bèschiete - schôot bij - bijgeschoote

- …mar wè za't er aon beschiete… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

R korter zijn (van een route)

R Dè schiet tòch zó bij, as ge binnendeur gaot.

beschòmd

bijvoeglijk naamwoord

beschaamd

WBD III.1.4:70 'beschaamd' = schuchter

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BESCHAAMD (uitspr.: beschamt, beschaomt, beschomt) - schaamrood, Fr. honteux, confus. Beschaamd om, veur, over.

- Verlegen, bloode, bedeesd.

beschrèève werkwoord, sterk

inhouden, inhebben; van belang zijn

beschrèève - beschrêef - beschreeve; geen vocaalkrimping

Van Rijen (1998): 'Dieje kèrremes, dè beschrèèft me wè!'

Frans Verbunt: dè beschrèèft wè - dat heeft heel wat voeten in aarde

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BESCHRIJVEN (beschrééve) onov.ww., inhouden, inhebben, ingewikkeld zijn en lang duren, van belang zijn: dè beschréét wè.

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): beschrève - van belang zijn, ingewikkeld zijn

besèèpele

werkwoord, zwak

Van Rijen (1998): beetnemen, overheersen

Van Rijen (1998): 'Lot oe nie besèèpele - Laat je niet overheersen'

WNT BESIJPELEN - bedruppelen

besjoefele

werkwoord, zwak

TW klaarspelen, in orde brengen

besjòkke

bijwoord., bijvoeglijk naamwoord

"Bende staopel-besjokke, Jan, of krijgde 't?" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

"Bende staopelbesjokke, menneke!?" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)

Van Rijen (1998): gek, dwaas (Hebr. meshugo)

WNT MESJOCHE - mesjoege, mesjogge, mesjokke – uit Jidd. 'mesjogge', uit. Hebr.'masuggá' - krankzinnig. Bargoens en volkstaal: besjoege.

besjonkele

werkwoord, zwak

Van Rijen (1998): betalen, opbrengen [?]

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): besjonkele - aflaat verdienen

beslag

zelfstandig naamwoord

1.deeg voor pannenkoeken

WBD III.2.3:225 'beslag' = pannenkoekendeeg

2. beroerte

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): beslag - beroerte

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): "n licht beslag' (= beroerte)

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): beslag - beroerte

WBD III.1.2:314 'beslag' = hartinfarct

WNT BESLAG l) Slag, en wel in de bepaalde toepassing van beroerte (hd. schlag); gewestelijk, met name in het Overbetuwsch, en, wat Zuid-Nederland betreft, vooral in Brabant.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfst. nw. o. --1) beroerte;

3. In de bakkerij: aangemengd meel om te bakken

WBD beslagkèùp - beslagkuip (waarin moutmeel en water werden gemengd, in de brouwerij)

4. In de brouwerij

WBD beslag - beslag (mengsel van moutmeel en water in de beslagkuip,

in de brouwerij)

WBD beslagkèùp - beslagkuip (waarin moutmeel en water worden gemengd, in de brouwerij)

WBD beslagpomp - wortpomp (pomp die, als dat niet gebeurt door hoogteverschil, gebruikt wordt om wort van de lekbak naar de wortketel te transporteren)

5. Andere betekenissen

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfst. nw. o. -- 2) het gezamenlijke koperwerk waarmee schoonheidshalve het paardetuig is bezet.

beslagkèùp

zelfstandig naamwoord

WBD beslagkèùp - beslagkuip (waarin moutmeel en water worden gemengd, in de brouwerij)

beslagpomp

zelfstandig naamwoord

WBD wortpomp (pomp die, als dat niet gebeurt door hoogteverschil, gebruikt wordt om wort van de lekbak - in een brouwerij - naar de wortketel te transporteren)

beslaon

werkwoord, sterk

beslaan

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - dubbel beslaon is aaltij beeter - aan twee heiligen dezelfde gunst vragen, of aan twee personen, vergroot de kans op resultaat. (Men denke hierbij aan het beslaan v.e.'paard).

beslèèchte

werkwoord; niet opgetekend anders dan infinitief, en tweede of derde persoon enkelvoud tegenwoordige tijd

- overeenkomst vertonen met; uiterlijk lijken op

WTT 2012 - Dit 'beslèèchte' is dus niet het 'beslechten' in de zin van 'beslissen' (zoals Pierre van Beek vermoedde, zie onder), maar is een verbastering van 'slachten' (zie WNT hieronder).

R lijken op

R Tegen een kleinzerige: Ge beslèècht de vètte osse wèl; die vuulen et ók ooveral.

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "beslaichten - hij beslaicht die of die (hij gelijkt die)"

Van Delft - Als iemand niet veel praat, doch maar stil zit te luisteren en te denken, klinkt het: "Hij beslecht Rommelère vink, die docht d'r deuntje." (Rommelaar had nl. een vink, die niet zong, en als men daarover een aanmerking maakte, zeide hij: "Die denkt z'n deuntje.") (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

Pierre van Beek: Ge beslèècht wèl de gèèt van Jan Pigge

Cees Robben: Gij beslèècht mèn wèl, mòtje;

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - hij beslèècht Leyten's/Rómmelaire's vink: hij leert aachterèùt (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1964 resp. '16) - gezegd als iemand iets slechter doet dan tevoren

Pierre van Beek (1964) - We hebben nog een vink onder onze notities met de uitdrukking: "Hij beslècht Leyten's vink, hij leert achteruit!", wat o.a. gezegd wordt wanneer iemand dingen slechter doet dan hij ze voorheen deed. "Beslècht" vinden we een mooi Tilburgs woord. De onbepaalde wijs hiervan moet zijn "beslechten". Het curieuze is, dat het werkwoord "beslechten" in het Algemeen Beschaafd Nederlands wel bestaat, maar in een geheel andere betekenis dan waarin het, in vervoegde vorm, in het zinnetje over de vink van Rommelaar gebruikt wordt. In het Algemeen Beschaafd betekent het "beslissen". Zo wordt bv. "een pleit beslecht". In Tilburg heeft het echter ook de waarde van "gelijken op" of "overeenkomen met". Van Dale's groot woordenboek der Nederlandse taal kent het in de Tilburgse betekenis niet. [Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek - 27 mei 1964] [Zie echter WNT hieronder]

CiT (130) 'Hij beslègt hùlje vadder'

WBD III.4.4:301 'beslachten' = gelijken

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): beslachte - op iem. lijken, iets gemeen hebben

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BESLECHTEN (beslèèchte) ov.ww., geslachten, lijken op, iets met iemand gemeen hebben. Slaat niet altijd op familietrekken: hiervoor is 'aorden nor' gebruikelijk: dan zulde gééj den aandere beslèèchte - dan zul je wel lijken op iemand die (dan volgt het voorbeeld).

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zw.ww.tr. 'beslaachten' - beslachten, (ge)lijken op. Z.a.

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): beslèèchte - lijken op

WNT SLACHTEN II) (van den stam van 'slaan') onz. zw. ww. Mnl. slachten, mnd. slachten, ohd. slahtôn, mhd. slahten, hd. schlachten. Van den stam van Slaan. – Gelijken op, overeenkomen met, aarden naar. Thans nog slechts gewestelijk. a. Met betrekking tot een gelijkenis of overeenkomst in het algemeen of in niet genoemde opzichten. -- Voor den quaden boom hem elckerlijc wachten sal. … En de tacken ooc den boome meest slachten al, A. BIJNS 20.; -- O duechdelicke vrauwe O vloeyende adere Wel slacht ghy den duechdelicken tronck Van uwe voorders Hout ende jonck Die oynt anders dan pays, ende eere sochten, EVERAERT 552 [1538].

besniete

werkwoord - Alleen de infinitief komt voor, meestal gepaard met 'moete'

bezuren, opdraaien voor

Gij hègget gedaon, èn hij moet et besniete. - Jij hebt het gedaan, en hij draait ervoor op.

Hij zeej: «Int irst viel et nie mee,/ allêen tusse die griete/ want ofk iets ha gedaon of nie/ ik moest aaltij besniete.» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Wörrom zo dè nie meuge?')

Henk van Rijen: de goej mottenet meej de kaoj besniete

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): besniete - bezuren, opbreken

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - besniete, misnieten - ontgelden, bezuren

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BESNIETEN ov.ww., bezuren, altijd in verbinding met 'moeten' en 'het'.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): besniete(n) zw.ww.tr. 'besnieten' (iets) ontgelden, (het) bezuren.

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): besniete - bezuren

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): besnieten < Middelnederl. 'misnieten'

MNW - lemma Misnieten - st. ww. trans. *Mhd. misseniezen*. — Het tegenovergestelde van genieten; het woord is nog heden in *zuidndl.* tongvallen bekend in den vorm *misnieten* (Schuermans 481) en (in Limburg) *besnieten* (t. a. p. 46).

besnòt

bijvoeglijk naamwoord

Van Delft - "Als ge niet besnot bent, hoef je je neus niet te vegen" zegt de volksmond om aan te duiden: Wie geen schuld aan iets heeft, behoeft zich van geen smet te zuiveren. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

besnut

zelfstandig naamwoord

deel, part

Pierre van Beek: zen besnut krèège - zijn part krijgen

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - zen besnut krèège (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1970) - zijn misniet krijgen: ontvangen wat hem toekomt, zijn deel krijgen.

MNW. MISNIET (mesniet) zelfst. nw. o. 'ongeluk', verg. mesnieten -

het tegenovergestelde van genieten.

besoenieje, bezoeje

werkwoord, zwak

Frans Verbunt: bezig zijn, in beweging zijn (Fr. besogner)

WNT besogne (besoigne) - zaak, aangelegenheid, bezigheid, moeilijke zaak, affaire. Uit. Fr. besogne, Ofr. busunie, buuine, bosuigne, besogne, besoigne ... In jonger taalgebruik ook juist met vernederl. spelling op grond v.d. uitspraak: besonje.

BESOGNEEREN - handelen, onderhandelen, , ondernemen, nodig hebben.

bèssem

► bissem

zelfstandig naamwoord

bezem

Dialectenquête 1879: mit den bêssem kère - met den bezem keeren

Brabantius (1884) - Bèssem m., bezem. (Onze Volkstaal, 1882, nr.4; Woordenlijst der Noord-Brabantsche Volkstaal).

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "Hij hee van naacht op den bessem gereejen" - hij heeft diarree gehad

Stina kwaam aongeloopen mee den bessem in d'r haanden... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

"Mien, gaaw 'nen bessem gevat en den herd wè bijgeveegd, 't geestelijk komt!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

De Wijs -- ….en lillik as ze is, as ge ze op unne bessem zet gao ze zô de lucht in (23-09-1970)

Van Delft - "Het is 'ne freete (trotsche, hoovaardige, fatterige) meensch, da kan d'm aanzien, mar zij is zó'n interessaant (gierig) wijf, da ze 'n dubbeltje deur zou bijten, al was 't dè ze van ouwerdom op d'r taandvleesch liep", sprak de een en de ander antwoordde gevat met de woordspeling: "Dè doen nou al d'r bessems (bezems) en vegers al." Dit is: Die trotsche man had dus een gierige vrouw en de bezems werden versleten tot op het hout. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

WBD III.1.2:260 'op de bessem rijden' = diarree hebben

WNT BEZEM, gewest. beuzem, en vooral in zuidel. dialecten BESSEM

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BESSEM, mv. bessemen en bessems - bezem

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BEZEM - bèsem

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): BESSEM zegt

men hier voor bezem. Kiliaan heeft beide. Z.a.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bèssem zelfst. nw. m. - bezem

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): bessem - bezem

bèsseme

werkwoord, zwak

Van Rijen (1998): vegen

WNT BEZEMEN

bèst

bijwoord., bijvoeglijk naamwoord

best

uitdrukking - z'n bèst - op z'n best, in hoge mate, optimaal; superlatief van 'goed'

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BEST, in de uitdrukking - 'z'n best' - optimaal, in hoge mate (versterkende bijw. bepaling; 't réégent z'n best; hij ét wir z'n best (zoals hij het op zijn best doet).

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEST ... Zijn best - zoveel het kan; zeer goed

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): bèst - bijwoord. hevig, best

bestaon

werkwoord, sterk

bestaan

bestaon - bestón(d) - bestaon

et bestao

Cees Robben: 'Hoe bestaoget! Hoe bestaoget!' Dè kós nie bestaon.

Cees Robben: Zôo as gij bestaot er gin êen; men zaok bestao fèfteg jaor;

gd08 de Stichting Tilbörgse Taol bestao naa vèftien jaor

besteeje

werkwoord, zwak

besteden

B besteeje - besteedde - besteed (geen vocaalkrimpiing)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BESTEED verl. dw. - Spr. 't is er nie(t) aan besteed - 't is het niet waard

besteeke

werkwoord, sterk

een cadeau geven

besteeke - bestaak - bestooke

in tegenwoordige tijd vocaalverkorting: hij bestikt

Cees Robben: '…die hem kwamen feliciteren en met een kadootje besteken'

Cees Robben: et klutje wòrdt dur heur bestooke;

WBD (III.5.2:263) besteeke, fliecieteere = gelukwensen en een geschenk geven

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): besteke - geschenken aanbieden, gunstig stemmen, steekpenningen geven

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - besteken (met)

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): besteejke - een cadeau geven

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BESTEKEN - iem. op zijnen naam- of verjaardag een geschenk anbieden.

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BESTEKEN -op het naamfeest een geschenk geven.

Cornelis Verhoeven: : ouderwets woord voor: iemand een cadeau geven, vooral op zijn verjaardag. Werd rond 1930 nog gebruikt met een archaïsche verleden tijd: hij worde besteke, hij werd bestoken.

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): BESTEKEN voor 'met bloemen besteken', eene zaak of persoon met bloemen versieren. 'Besteken' voor bekransen, vindt men ook bij Vondel Z.a.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): besteeke (krt. 40) = iemand (met zijn verjaardag) een cadeau geven(blz. l5)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): besteeke(n) -iemand een geschenk geven op zijn verjaardag.

WNT BESTEKEN 6) iemand met bloemen of ook andere geschenken begiftigen en wel om hem geluk te wenschen, b.v. op zijn verjaardag, zijn naamdag of derg. In zuidelijke gewesten nog thans gewoon (1898).

WBD III.5.1:89 'besteken', 'schenken, cadeau geven' = schenken

bestèl

zelfstandig naamwoord

benaming voor broodsoort of koek

WTT 2012 samenhang

- bestèl is vaak synoniem van mastel

- de grondvorm lijkt het Oudfranse mesteil te zijn

- mesteil is van oorsprong brood gebakken van tarwe en rogge

- in het Nederlands was de naam voor dit brood masteluin

- dergelijk brood verdwijnt in de 19de eeuw uit het consumptiepatroon

- ondertussen zijn bestel en mastel in gebruik geraakt voor koekjesachtige producten

- soms wordt de mastel/ bestel dan gelijkgeschakeld met krakeling

- in Vlaanderen is de broodvorm langer in gebruik gebleven, maar niet noodzakelijk als een mengeling van tarwe en rogge

- in Vlaanderen is mastel opgetekend als hubertusbroodje

- mastel/ bestel als koekproduct stond ook bekend met smaakgevende ingrediënten, waaronder anijs

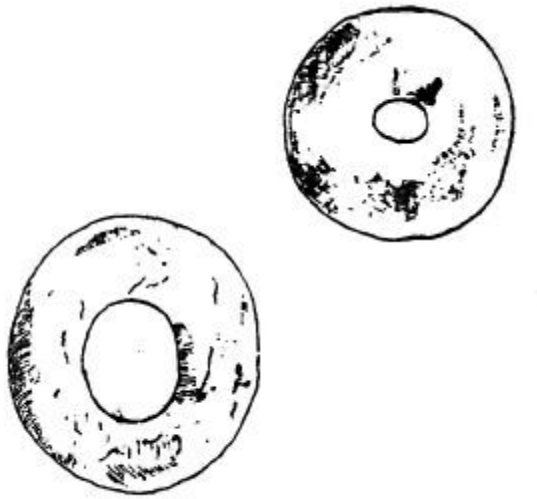
- in die samenstelling bekend als tractatie bij gezinsuitbreiding (vergelijk beschuit met muisjes)

- daarnaast is het koekje gebruikt als ingrediënt voor eenvoudige pap

- in die samenstelling is er verwantschap met luiwèèvepap en mogelijk ook lammetjespap in een oneigenlijke betekenis

- in de schaarse Tilburgse bronnen wordt het baksel benoemd als beschuit

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): bestellen - groote ronde beschuiten (mastellen)

Afb. 45. Vlaamsche **Mastel** en Hollandsche **Bestel.**

Uit: J.H. Nannings, Brood- en gebakvormen en hunne beteekenis in de folklore; 1932

► luiwèèvepap

► hèùverbòl (hubertusbroodje)

A.J.A.C. van Delft -- Nou 'k daorvan spreek, schiete me ineens ok weer de keukenbeschuit van vroeger jaoren te binne… (…) Bestellen hadden ongeveer den vorm van een cadetje en werden hard gebakken met anijszaadjes erin. Het was een gekruid masteluinbroodje, en werd inzonder gebruikt om er pap voor kraamvrouwen en kinderen van te koken. (Nwe. Tilb. Courant, 5 dec. 1929)

WNT BESTEL (I) - eene soort van beschuit, die inzonderheid dient als

voedsel voor kraamvrouwen. De b moet ontstaan zijn uit de m van het Oudfranse mesteil ... z.o. mastelle.

WBD III.2.3:213 -- Licht, tweemaal gebakken baksel van tarwe. De b van bestel is ontstaan uit de m van het ontleende Oudfranse mesteil 'mengkoren' dat ook een verlengde vorm heeft opgeleverd: het Middelnederlandse masteluun. De m is nog bewaard in mastel, naast bestel. Mastel is meer specifiek een rond broodje of koekje van tarwebloem, soms met boter, kaneel, suiker, anijs enz. gebakken en met een kuiltje in het midden.

WTT 2012 -- de oorsprong van het Oudfranse mesteil dien te worden verstaan als een baksel dat zowel uit tarwe als rogge bereid werd. (Zie Baumgartner, Dictionnaire Etymologique, 1996)

WBD III.2.3:213 -- bestel (ook bistelt): verspr. Tilb. en Noordmei.; ook in Waalwijk.

WBD III.2.3:143 -- geeft voor 'beschuitenpap': luiwijvenpap: freq. [algemeen in] Tilburg

Anton van Oirschot -- Bestel: rond, hardgebakken, gekruid, masteluinbroodje met anijssmaak, vroeger gebruikt om daarvan pap voor kraamvrouwen te koken; anijs beschuitbol; ook bestellenmelk en bestellenpap. (Plaatselijke en gewestelijke specialiteiten uit Nederland, 1974)

L.W. Schuermans -- MASTEL, v. zeker klein, rond en plat broodgebak. Van de gewone mastellen maakt Weil. melding op het w[oord] masteluin. Edoch thans zijn er van alle soorten van mastellen, groote en grove mastellen en kleine , fijne mastellekens. Men heeft Brusselsche, Mechelsche en allerlei andere mastellen. Het woord is overal in het Zuiden gebruikt. (AlgemeenVlaamsch Idioticon; 1865-1870)

Lambertus Burema -- Scheltema, voornamelijk schrijvend over de "fatsoenlijke burgerstand", zegt in 1830, dat gerst, haver en bonen vroeger wel, doch nu niet meer voor de broodbereiding gebruikt worden. Aan het elders aangeprezen aardappelbrood was volgens hem bij ons geen behoefte. Alleen rogge- en tarwebrood werd gebruikt. Het masteluijnbrood was vergeten, en het woord mastelein diende alleen nog om het brood van de fijnste bloem van tarwe, met melk bereid, aan te duiden. (De voeding in Nederland van de Middeleeuwen tot de twintigste eeuw; 1953)

Lambertus Burema -- Van Meerten meende in 1852, dat in sommige streken van Gelderland en Noord-Brabant nog mastelein gebruikt werd. Gerstebrood werd eigenlijk niet meer gebruikt, doch kon in noodtij den in aanmerking komen voor consumptie. (De voeding in Nederland van de Middeleeuwen tot de twintigste eeuw; 1953)

J.H. Nannings -- Dit Krakelingen- of Mastellenfeest [in Geeraardsbergen in België] heeft sinds onheugelijke tijden plaats op den eersten Zondag van de Groote Vasten en is wel een unicum te noemen, gezien de eigenaardige gebruiken die daarmede gepaard gaan. Men noemt dezen eersten Zondag der Groote Vasten ook wel den Grooten Vastenavond. De krakelingen, die bij dit feest een der hoofdbestanddeelen uitmaken, hebben niet den bekenden 8-vorm, maar

zien er meer uit als de ouderwetsche bestellen, die, vroeger meer dan tegenwoordig door de huismoeders werden gebruikt voor het koken van pap. Het zijn groote ringen van een sterk met anijs gekruid gebak, in Nederland B e s t e l l e n , in Vlaanderen M a s t e l l e n geheeten. (Brood- en gebakvormen en hunne beteekenis in de folklore; 1932)

Jos Schrijnen -- Een eigenaardig gebruik heeft plaats te Geeraardsbergen (...) Daar trekken onder de tonen der muziek „de regeering met andere ontzachbare heeren en de geestelijkheid met den pastoor aan het hoofd, al deftig uitgedoscht" naar een naburige kapel, waar den pastoor een feestbeker met een levend vischje gereikt wordt, dat hij mee moet doorslikken. Daarna regent het mastellen en haring. (Nederlandsche Volkskunde, deel 1, 1915)

K. ter Laan -- In België worden vooral mastellen (bestellen) als Hubertusbrood gebruikt; men eet deze broodjes op de nuchtere maag. (Folkloristisch woordenboek; 1974)

bestèld

bijvoeglijk naamwoord

van bestellen, op zijn plaats zijn, komen, brengen

D'ren oudste, Kees, is goed besteld/ getrouwd in eigen huis en veld. (Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Sterke vrouw', 1939)

bestèùte

werkwoord, sterk

roemen, pochen op

bestèùte - bestôot - bestôote

Vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij bestöt

Ze bestöt der dòchter vusteveul. - Ze roemt haar dochter veel te veel.

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "hij wier nog bestooten ook (geloofd, geprezen)"

Bestuite doe ons vrouw mèn nie gemak want dan wor ik overmoedig zeese... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Boerkens uit den buiten,

heerkens van et laand

zullen ons bestuiten

om den aawen traant. (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Kinkenduut, m'n bruurke', 1941)

Cees Robben: Ik hèb en goej vrouw èn ik bestèùt ze ooveral;

Stadsnieuws: Ge moet et nie zo bestèùte, daor wòrt ie mar grotseg van - Je moet hem niet zo (overdreven) prijzen; daar wordt hij maar verwaand van (051008)

WBD III.1.4:429 'bestuiten', 'stuiten' = rijzen/loven

WBD III.1.4:193 'bestuiten = zijn tevredenheid betuigen'

WNT BESTUITEN - iemand of iets ophemelen, prijzen, gunstig er

over spreken (in zuidelijke gewesten).

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): bestuite - prijzen, waarderen

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): bestùite - prijzen, loven

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - Bestuiten: prijzen, loven van iets of iemand goedspreken.

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): Bestuiten: iemand bestuiten = voordeelig van iemand spreken. Z.a.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bestèùte(n) zw.ww.tr. 'bestuiten', prijzen, loven.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BESTUITEN - bestoefen, grootelijks loven en prijzen, voordelig van iem. of iets spreken.

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): bestèùte (VII:24)

In de bijzondere betekenis: naar het varken komen kijken (vlak voor of kort na de slacht) om het te prijzen. ► Zie dossier bestuiten

bestèùvere

werkwoord, zwak

betalen (afl. van geldstuk 'stuiver')

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "ge mot et mar kunnen bestuivere" (betalen)

WNT STUIVEREN 2) in 't alg.: dokken en betalen

bestrèùve

werkwoord, zwak

vleien, lekker maken, prijzen

bestrèùve - bestrèùfde - bestrèùfd (geen vocaalkrimping)

R Ze lòt erèège gèère bestrèùve.

De Wijs -- Ge zèt ’n aachteruit gezet menneke, ik zal jou wellus goed bestruive (verwennen) (20-03-1968)

Cees Robben: Ginne kaoje, raar ge mót em weete te bestrèùve.

WBD III.3.1:260 'bestruiven' = vleien

WNT BESTRUIVEN Een woord dat in de oudere taal vaak voorkomt, maar altijd in oneigenlijke beteekenis. 1) iemand of iets bevuilen met uitwerpselen; 2) eene vrouw bedriegen en zwanger maken; 3) ... h) iemand bedotten, teleurstellen, hem bekaaid van iets af doen komen; een blauwtje laten lopen.

WTT 2013 - De etymologie is onduidelijk. Waarschijnlijk is echter dat 'bestrèùve' gebaseerd is op het werkwoord 'struiven' (WNT). Het betreft dan de woordvorming van be+werkwoord, waarmee zoveel gezegd wil zijn dat het in het werkwoord uitgedrukte idee wordt toegepast op het onderwerp, en wel in meerdere mate. Zie bijvoorbeeld 'bestèùvere'

hierboven. Daarnaast veel werkwoorden als 'bekijken, beroepen, beduiden, etc.'.

WTT 2013 - Vooralsnog lijkt 'bestrèùve' in de hier bedoelde positieve betekenissen als 'verwennen' en 'vleien' dus een versterking van een onbekend werkwoord 'struiven' of 'bestruiven'. De oorsprong van de 'oneigenlijke betekenissen' (WNT) blijft onbekend. Waarschijnlijk is de eigenlijke betekenis dan toch 'verwennen', in de zin van 'met struif', pannenkoek of ander lekkers goed doen.

► strèùf

bèt

werkwoord, persoonsvorm

bijt

Cees Robben: Bèt ie ak em aaj?

- 2e + 3e pers. enk. van 'bèète'

betaole

werkwoord, zwak

betalen

dan betaol ik den dòkter; belasting betaole; metêen betaole

betaole - betòlde - betòld

Vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij betòlt.

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: gez. Beeter ene goeje betòlde as ene kaoje vur niks.

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: gez. Waor broeke zèn, betaole gin doeke.

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'betold'

Cees Robben: zó gaaw ge betòld hèt;

Henk van Rijen: dè betòlt ie öt zen visjeszèkske

Van Rijen (1998): ook: petaole

betaome

werkwoord, zwak

betamen

B betaome - betòmde - betòmd

ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: et betòmt

betèds

bijwoord

bijtijds

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BIJTIJ(D)EN en BIJTIJDS bijwoord - somtijds, Fr. quelquefois.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BIJTIJD, BIJTIJDS bijwoord - intijds

betêekene

werkwoord, zwak

betekenen

Wè heej dè te betêekene?

beteule

werkwoord, zwak

betelen

Ik beteul menen hòf zelf;

beteule - betulde - betuld

ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij betult

betienes

zelfstandig naamwoord, plur. tant

schoenen met opzij elastieken inzetstukken, bottines

"'Trien, poetst m'n bottines..." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

WBD III.1.3:219 'bottine' = hoge schoen met elastische tussenstukken

A.P. de Bont: Dialect v. Kempenland (1958): zelfst. nw. m. 'pettin', bottine; AB vr. Voor het woordbegin vgl. Landheer.

Landh. petienen 'ouderwetse schoenen die van boven met een klep sloten'. Ook: 'petienesen'.

betijje

werkwoord

vrijwel uitsluitend als infinitief gebruikt in de uitdrukking: iemand of iets laten betijen; zijn gang laten gaan (ABN)

Zen Trees wo nòr de huishaawbeurs,/ hij liet ze mar betije (Lechim; ps.

v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ene smèrlap blèèft ie)

betjoegd

bijvoeglijk naamwoord

bij de hand

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "betjoegd - 't is ne betjoegde kairel (slim, bij de hand)"

WNT BETOEG(D) - rijk, uit de brand, goed af

betwèffele

werkwoord, zwak

betwijfelen

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'betweffelen'

betwèffele - betwèffelde - betwèffeld

bèùge

werkwoord, sterk

buigen

Dialectenquête 1879: buige (ui als in Fr. Meuse, fleuve)

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): de burries van de kreugel bèùge deur ónder et gewicht

Dirk Boutkan: (blz. 37) doublet 2/3 p. sing.: 'bögt/bèùgt' (buigt)

Dirk Boutkan: (blz. 40) in verl. tijd variatie: bogde / bôogde

B bèùge - bôog - gebooge - in tegenwoordige tijd geen vocaalkrimping

beugel

zelfstandig naamwoord

WBD koe-kennef (houten of ijzeren koehalsband)

WBD III.1.3:168 'beugeltas' = beugeltas

beugele

werkwoord, zwak

Van Delft - Nog wat ouderen vermaakten zich met "beugelen". Op menig Meierijsch dorp ziet men nog hier of daar zoo'n beugelbaan. Meest had men die te Tilburg bij de boeren, die wat achteraf woonden, en bij buitencafés. Een ruimte van vijf bij drie en halve meter groot was door planken omgrensd en daarin een leemen vloer met op een derde gedeelte vast in den grond een groote ijzeren ring. Eigenlijk drie ringen boven elkaar. De buitenste was iets grooter dan de ballen waar men mee speelde. Die bollen waren gedraaide hardhouten kanjers van zoowat

vijftien centimeter middellijn. Men speelde op beurt af van het begin der baan met een slager. Die slagers waren zware planken met een handvat er aan gesneden, waarmede die ballen versjouwd werden, flinke spieroefeningen dus. Het doel was om den bal door den bovenste ring te krijgen, deze telde de meeste punten, de andere minder, wijl het dáárdoor werken der ballen gemakkelijker ging. Aan het boveneinde was de baan wat hooger voor het uitrollen der ballen. Met het beugelen brachten de buurtjongens zoodoende den Zondag door. (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 104; 16 maart 1929)

bèùk, bökske

zelfstandig naamwoord

buik, dikke buik

ronde bolle bökskes... (Leo Heerkens; uit De kinkenduut (Piet Heerkens), 'Kenderdaanske', 1940)

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: gez. Beeter in de wije wèèreld as in nen èngen bèùk.

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: gez. Schrèèft et mar óp oewen bèùk; dan kundet meej oewen hèmslip ötvèège.

WBD 'bèùk' of 'pèns' - buik van een paard

Van Beek - "Ge kunt 't op uw buik schrijven en met de hemdslip uitvegen", zegt iemand die het geleende niet wil teruggeven. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

Van Delft - "Die aanstaande heeft iets voor den buik te binden." Dit is: Dat meisje is niet onbemiddeld. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

Cees Robben: Dès twee haanden óp êenen bèùk; enen bierbèùk

Cees Robben: Waaren oew ôoge wir grótter as oewen bèùk?

Cees Robben: Kèk tòch is wè nen bèùk;

Cees Robben: 9 (blz. 47) 'buiten-buiks te veul eete'

As iederêen dan zenne bèùk volha, begos de vergadering. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Pierre van Beek: gez. Hij heej nen bèùk as en spurriekoej = dikke buik (Tilburgse Taaklplastiek 131)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - nen goejen haon die brèngt er den bèùk èn bòrsten aon -- Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): - een goede echtgenoot maakt een vrouw zwanger

Henk van Rijen: as nen boer zenen böök vol heej, is ie vertròkke - als een boer zijn deel binnen heeft, wil hij wel weg

Frans Verbunt: beeter enen bèùk vant drinke as enen bult vant sjouwe

Frans Verbunt: vur êen vlôoj hoefde nie hil oewen bèùk kepot te krabbe (+ Stadsnieuws: 300408)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den bèùk = frater Archangelus (blz. 100)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den bèùk = Verhiel (blz. l07)

WBD III.1.1:122 'buik' = buik

bèùklôop

zelfstandig naamwoord

buikloop

Dirk Boutkan: (blz. 33) bèùklôop (geen klinkerverkorting)

bèùknaovel

zelfstandig naamwoord

navel

De Wijs -- (Moeder breit een borstrok voor haar dochter) "Zèk al aon d'n buîknaovel?" (15-06-1963)

De Wijs -- (gehoord bij brei-bezigheden:) Dès broddelwerk, die braainolde zèn te laank. -'t is zunt want ge zèt al aon den buîknaovel (23-09-1970)

bèùkzuut

bijvoeglijk naamwoord; korte u

buikzoet; dat wil zeggen: overrijp, beurs; gezegd van vruchten en met name van peren; soms ook 'rot' en 'wormstekig'

WTT 2012 - de (over)rijping van de vrucht tekent zich af op de schil; de bollende vorm van de vrucht heeft wellicht de associatie opgeroepen met 'buik', ook al omdat het eten van dergelijke vruchten buikpijn/ maagpijn kon veroorzaken. 'Zoet' is waarschijnlijk een verbastering -- onder invloed van de zoete smaak -- van 'ziek'. 'Buikzoet' = 'buikziek'.

Frans Debrabandere -- buikzoet, buikzuut, bukzuut, bokzuit, bn.: buikziek, overrijp, half rot (fruit). Volksetymologisch uit Mnl. buucsocht 'buikziekte', buucsuchtich 'buikziek'. (Etymologisch Brabants woordenboek; 2010)

WBD III 3.1.2 - De uitdrukking 'buikzoet maken' geeft mogelijk het gevolg van het blutsen van fruit aan (vgl. Van Dale buikziek, 'van vruchten, aangestoken, half verrot').

WBD III 2.3 -- lemma MELIG - buikzoet: Gilze en Tilburg.

WBD III 2.3 -- lemma OVERRIJP - buikziek: alg. Noordmei. en Cuijks, freq.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - en Noorderkemp., verspr. Mark., Bar., Kempenl. en Peell., zeldz. Tilb. en Zuiderkemp.; ook in Hintham, Leende en Dinteloord.

WBD III.2.3 -- buikzoet als bijvoeglijk naamwoord - buikzoet: verspr.

Tilb., zeldz. Maasl.; ook in Berghem.

Cees Robben:

Cees Robben - Prent van de week 15 september 1956; de tekst is een verwijzing naar de buikpijn die overrijpe peren kunnen veroorzaken, waardoor het eten ervan laxerend kan werken

De Wijs -- "Zèn deez péére bûikzuut?" (15-06-1963)

Cees Robben:

Cees Robben - Prent van de week 9 oktober 1981; marktkoopman probeert inferieure appels aan de vrouw te brengen

WNT lemma BUIK -- Buikzoet, van vruchten: overrijp; beursch. Gewestelijk
SCHUERM. Bijv. [1883]. [?]
DE BONT [1958] — Dieën appel ies bekzuut, Die appel is buikzoet,
Hs. Lett. 1756, n° 15, 1, 8 [Langstraat, 1899].

bèùl, böltje

zelfstandig naamwoord

papieren zak, buil

Hij leest de bèùle van Brónsgist = hij weet van niks (want die bèùle waren onbedrukt)

Zède getrouwd dan wordt dè netuurlijk 'n moeilijker geval mar d'r is toch ôk wel 'n mouw on te paassen. Ge brengt [van de kermis] vur oe vernomste helft van oe trouwbuukske bij zo'n gelegenheid 'nen buil stroopmoppen of 'n paor kwatta's mee; dè is 'n veul beter remedie tegen onweer as 'nen bliksemafleijer: de bui drijft over zonder dè-ge't rommelen heurt! (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

...m'n stukske, dè'k mee 'n nuuw pen op 'nen schoonen gladgestreken buil geschreven hô... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)

Daornao ene grôoten bèùl meej friet/ èn flink vant majennèèse... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: ‘Kèrmes‘)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - den bèùl van De Gruiter leeze - een sufferd zijn; erg geleerd doen, maar weinig weten; oud nieuws vertellen

Frans Verbunt: meer bèùl as tebak (gezegd van iemand die verwaand is)

Zullie wogen et dan aaf en deeje et in un papieren böltje. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Bekaant alles moes in enne bèùl geschept worre en afgewogen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Onze vadder meej enne grôote bèùl vol snoep vur de thösblèèvers.(Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

We zongen en we kwamen thuis/ Meej ene hele buil meej snoep... (Tony Ansems, Drie koningen; van de cd Tilburgse Liekes American Style 2; 2009)

't Laag vol meej papier, en peukies/ En halve böltjes friet... (Tony Ansems, ‘t Willeminapark; van de cd Tilburgse Liekes American Style 2; 2009)

WBD III.1.2:376 'buil' = bloeduitstorting

WBD III.1.2:376 'bult' = buil

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): BUIDEL ... zelfs gebruikt men het alhier wel voor een papieren zakje. Z.a.

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): 'bùil' - papieren zak z.a.

bêûl

zelfstandig naamwoord

beul

Dirk Boutkan: plur: beule (36)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - 'den beul' = tandarts Beukers(blz. 25)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - 'den beul'= Bernard Janssens(blz. 47)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den beul van Gôol = Bas Goijaerts (blz. 40)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - de pèèrdebeul = G. v. Huijgevoort(blz. 44)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den beul = Bernard Janssens (blz. 47)

WND BEUL, in ouderen vorm BEUDEL, naast BODEL (Als Mnl. spelling boedel een scherplange oo weergeeft, resteert na d-syncope de basis voor een naglijder: boodel - booel - bôôl.)

beume

werkwoord, zwak

bomen (textielindustrie)

- verleden tijd bumde; ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: bumt

WBD beume (II:998)- bomen: De geschoren ketting gelijkmatig (met behulp van de effenaar, boomhout, boomstok (etc.) op de kettingboom winden.

WBD te brêed gebumd (II:1007) - te breed geboomd

WBD te smal gebumd (II:1007) - te smal geboomd

WBD te eng gebumd (II:1007) - te eng geboomd

WBD te slap gebumd (II:1007) - te slap geboomd

Van Rijen (1998): 'bêûme - (textiel) bomen, ketting om boom doen

beumer

zelfstandig naamwoord

bomer

WBD beumer (II:l004) - bomer: Een van de mannen die het werk van het bomen verrichten of de persoon die daarvan de leiding heeft..

beure

werkwoord, zwak

in ontvangst nemen

beure - beurde - gebeurd (geen vocaalkrimping)

-- slaog beure - een pak slaag krijgen

-- dan kunde ze beure (dan kun je slaag krijgen)

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'vanwege den gebeurden dubbeltjespot'

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836):. BEUREN voor ontvangen, ... opnemen, innemen = heffen (schatting). Z.a.

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): beure - beuren: in ontvangst nemen: geld of slaag

WNT BEUREN - in ontvangst nemen; geld, zijn loon beuren

beus

zelfstandig naamwoord

buis

bèùs

bijvoeglijk naamwoord

buis

Frans Verbunt: dronken

Stadsnieuws: As ge bèùs zèèt maag de kastelein oe bist bèùterêepe (010807) - Als je dronken bent mag de kastelein je best het café uitzetten.

bèùte

zelfstandig naamwoord

buitenverblijf

de buitenkant van een woning (stoep, ramen, tuintje)

gòmme nòr den bèùte? - gaan we naar het buiten/landgoed?

Henk van Rijen: doede gij den bèùte, dan waas ik swèls aaf.

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BUITEN – vz., bijwoord., zelfstandig naamwoord: hij is van den b. (platteland); op den b. wonen (buitengoed).

bèùte

bijwoord

buiten

Dialectenquête 1879: buite (ui als in Fr. Meuse, fleuve)

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): de tweej dötsers kwaame nòr bèùte

Henk van Rijen: hij is op den bööte - hij is op het land

hij is op zenen bööte - hij is op zijn landgoed

Henk van Rijen: den bööte doen - de buitenboel schoonmaken

gd94 de waas hangt nog bèüte

bèùterêepe

werkwoord, zwak

buitenzetten (van personen)

As ge blèèft drèène, zak oe gaa bèùterêepe.

Cees Robben: Ik zal oe is bèùterêepe;

Stadsnieuws: As ge bèùs zèèt maag de kastelein oe bist bèùtereepe (010307)

bèùterêepe - ripte bèùte - bèùtegeript (scheidbaar),met vocaalkrimping, ook in het tegenwoordige tijd; hij ript bèùte

bèùteshèùs

bijwoord

buitenshuis

gd07 vrouwe die bèùteshèùs kosse wèèreke

bèùtestuupere

werkwoord, zwak

Henk van Rijen: niet al te zachtzinnig buiten de deur zien te krijgen

bèùtewèèker

zelfstandig naamwoord

buitenwijker, namelijk een politiefunctionaris of veldwachter zoals in:

Diejen ôome èn zene maot waare bèùtewèèkers, die ginge aaltij saome op de fiets bèùte de bebouwde kom meej ene grôote zwarte bouviër de boeve opspoore. (Nel Timmermans; Zit 't soms in de femilie?; CuBra; 200?)

bèùtewèèver

zelfstandig naamwoord

buitenwever, thuiswever

WBD bèùtewèèver (II:941) - buitenwever, wever die thuis en niet op een fabriek werkte, ook 'tèùswèèver' genoemd

WBD bèùtewèève (II:949), ook: tèùswèève - weven buiten de fabriek

bèùze

werkwoord, zwak

- bèùze - bèùsde - gebèùsd (geen vocaalkrimping)

R gezellig eten; smakelijk eten en op je gemak; buizen

V hij zaat me toch te bèùze

De Wijs -- Rôôken doe'k nie mar ik hauw wel van goed buîze (lekker eten) (23-09-1970)

Frans Verbunt: veel eten, schrokken

Frans Verbunt: kaaw schootel? dès bèùze geblaoze!

Witte we'k gere te freten heb
We'k gere kook, akker de tijd vur heb
Pee stamp, witte kool, en juine
Rook worst, efkes laote bruine
Lekker, vanavond lekker buize, peestamp
(Tony Ansems, Peestamp; van de cd Gatvermiedenhoet; 2010)

WBD III.2.3:9 'buizen' = schrokken

WNT BUIZEN (I) onz. en bedr.zw.ww (verg. noorsch 'busa i seg - vreten); Onmatig drinken, zuipen. Thans nog slechts hier en daar in de platte volkstaal, zoo b.v. in Groningerland (bepaaldelijk: jenever drinken: Taalk. Mag. 4, 675; MOLEMA), te Gent (bepaaldelijk: bier drinken) en te Antwerpen (CORN.-VERVL.). Absoluut gebezigd. --
Buysen. Cothonissare, largiter potare, bibere ex amphitheto, KILIAEN [1588]. — Sij (t.w. de abten) brassen, sij busen, Sij rijden peerden, sij verkeeren, sij flusen, A. BIJNS 39.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BUIZEN - onmatig drinken, overdadig zuipen

bèùzerd

zelfstandig naamwoord

buizerd; meevoud: bèùzers

bep. roof vogel (Buteo)

Dirk Boutkan: (blz. 28) door de meervouds-s ontstaat het cluster rts, waaruit de t verzwegen wordt.

bevange

bijvoeglijk naamwoord

bevangen

WBD bevange - verkouden (v.e. paard) zie droes.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEVANGEN ww - beklemmen, benauwen, v.d. adem of v.d.

borst

bevaorbaor

bijvoeglijk naamwoord

bevaarbaar

Dirk Boutkan: (blz. 34) 'bevao(r)baor' of 'bevaorbaor'

beveele

werkwoord, sterk

bevelen

B beveele - bevôol - bevoole - vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij bevilt

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEVOOL 2e hoofdvorm van 'bevelen'

bevobbeld

bijwoord

bijvoorbeeld; ook - bevurbild

gd2000 'Lopt bevobbeld saoterdags mar es oover de mèrt.'

bevurbild, bevobbeld

bijwoord

bijvoorbeeld

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'bevurbild'; 'bevorbild'; 'bevurbild'

bewaoke

werkwoord, zwak

bewake

- bewaoke - bewòkte - bewòkt - ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): bewòkt

bewaore

werkwoord, zwak

bewaren

B bewaore - bewaorde - bewaord

- geen vocaalkrimping

-- Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden:

Die zenèège bewaort, bewaort gin ròt appel.

-- Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: As g'oewèège goed doet, dan doedet gin ròt appel.

-- Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Die wè bewaort, die heej wè.

-- Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Moeite bewaord èn kòste gespaord. (bij weigering v.aangeboden dienst)

Cees Robben: onze paa en ons moeder hebbe me onder de stölp bewaord

WBD III.1.4:335 'bewaren' = in acht nemen

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEWAREN - goed blijven, bewaard kunnen worden, Fr. se conserver: Perzen en appelkokken bewaren nie' lank. Ook: houden.

beweege

werkwoord, sterk

bewegen

Daor bewigt iets

B beweege - bewôog - bewooge

- vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij bewigt

bewèère

werkwoord, zwak

beweren

B bewèère - bewèèrde - bewèèrd

- geen vocaalkrimping

bewèès

zelfstandig naamwoord

bewijs

bewèèze

werkwoord, sterk

bewijzen

B bewèèze- bewêes- beweeze

- in tegenwoordige tijd geen vocaalkrimping

bezaajeg

bijvoeglijk naamwoord

WBD III.1.4:439 'bezaaiig' = sober

bezèèke

werkwoord, zwak

Van Rijen (1998): bedonderen; niet meer bijkomen van de lach

bezèèke - bezêek - bezeeke

met vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: bezèkt

bezjoer

telwoord

goeiendag, bonjour

lange oe

= fr. 'bonjour', met gereduceerde vocaal.

bezjoerder

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: uitgaander, levensgenieter

bezjoere

►bombezjoere

werkwoord, zwak

V boemelen, kroegen bezoeken ('gaan stappen'), óp sjanternèl gaon

V zèède wir wiste bezjoere?

- bezjoere - bezjoerde - gebezjoerd

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zw.ww.tr.+intr. bonjouren; l) (kindert.) iemand met het handje 'bonjour' d.i. vaarwel wuiven, ook 'sjoere' geheten; 2) boemelen, kroegen bezoeken. Een synoniem ten onzent is 'limmeneere'.

WNT BONJOUREN (uitspr. naar Fransche wijze) - Iem. te verstaan geven dat hij kan heengaan, dat men van hem ontslagen wenscht te zijn.

bezoeje

werkwoord, zwak

►besoenieje

Frans Verbunt: bezig zijn, in beweging zijn (Fr. besogner = ploeteren)

Frans Verbunt: bezigheden (Frans besognes)

bezoelie

zelfstandig naamwoord

beslommering(en)?

Pierre van Beek: in bezoelie zèèn - steeds met iets bezig zijn?

Frans Verbunt: bezoenie, bezoeje - ww - bezig ziin, in beweging zijn (van Frans besognes = bezigheden; besogner - ploeteren)

bezoelieje

werkwoord, zwak

Veel met kleine kinderen optrekken

Van Rijen (1998): aansukkelen

bezoelieje - bezoeliede - bezoelied

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zw.ww.intr. 'bezoeliën' - baby's wassen en bakeren, meer algemeen: veel met kleine kinderen optrekken

bezonje

zelfstandig naamwoord

uit Frans: besogne

gedoe, zorgen

Dè gift daor enen hôop bezonje/ ze weete der gin blèèf mir mee. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ik haaw nie van zwèmme)

vur dè ieder zen plòtske ha/ gaaf et al veul bezonje. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Asse de kaans mar krèège)

bezörgd bijvoeglijk naamwoord

bezorgd

Mòkt oe mar nie bezörgd - maak je maar geen zorgen

WBD III.1.1:75 'bezorgd kijken' = fronsen

WBD III.1.4:280 'bezorgd' = idem

WBD III.1.4:336 'bezorgd zijn' = zorgen voor

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEZÖRgd bvw - zorgzaam: Vader is 'nen bezörgde meens (thans nagenoeg verouderd)

bezunder

bijwoord/bijvoeglijk naamwoord

bijzonder

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): bezunder (passim)

Want we hèbbe iets bezunders/ wè nog niemand aanders had/ wij hèbbe bij en buike rèègen/ kenaole midde in de stad. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: We han nòg

meer)

Cees Robben: Hoe bezunder moet et bezunder onderwèès zèèn?

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEZONDER, BEZUNDER, bijzonder, fr. particulier: 't is nie' veul bezunders. BEZONDERSTE, BEZUNDERSTE - voornaamste, Fr. principal

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): biezunder

bezuuk

zelfstandig naamwoord

bezoek

WBD III.3.1:37 'bezoek', 'visite' = bezoek

WBD III.2.2:5 'mina is op bezoek' = menstrueren

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEZUUK - bezoek, Fr. visite

bezuuke

werkwoord, sterk

bezoeken

bezuuke - bezócht - bezócht

korte uu

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): bezuuke

Van Delft - "Ge kunt er wat mee bezoeken" wordt gezegd om aan te duiden, dat men veel moeilijkheden en trubbel ergens mee ondervinden kan. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Dialectenquête 1879: Waannir komd u bruur jaaw bezuuke?

WBD III.3.1:38 'bezoeken', resp. 'opzoeken' = bezoeken

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zw.ww.tr.- bezoeken

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEZUKEN - bezoeken, fr.visiter

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): BEZUEKEN voor bezoeken. Het is geene vervalschte, maar verouderde uitspraak, want het komt aldus bij Kiliaen: voor, hoezeer hij aldaar op 'besoecken' verwijst.

bezwaai

zelfstandig naamwoord

gevaarte

Wèn bezwaaj, zónne kènderwaogen in hèùs!

WBD III.1.4:382 'bezwaai' = drukte; 392 'bezwaai' = kouwe drukte

WNT BEZWAAI - beweging, ook (noodelooze) drukte, poeha

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): bezwaai - karwei; moeite

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BEZWAAI (Bezwèèj), v. gevaarte, omvangrijk karwei; 'n hil bezwèèj; mijn spelling is enigszins willekeurig; van Fr. 'besoin'? WNT heeft 'gezwaai': zwaaien met de ermen, omslag, omhaal, drukte.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfst. nw. o. 'bezwei, bezwaai' 1) beweging, (nodeloze) drukte; 2) iets dat groot en enigszins onhandelbaar van vorm is.

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): bezwaaj - onhandelbaar iets

bezwèèke

werkwoord, sterk

bezwijken

B bezwèèke - bezwêek – bezweeke

- in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij bezwèkt

bezwit

bijvoeglijk naamwoord

bezweet

Vocaalkrimping

Hoeufft: 'bezwit' voor 'bezweet'

bidde

werkwoord, zwak

bidde - bidde - gebid (B: gebeeje) M: baad

Dirk Boutkan: bidde - baad - gebeeje (ook zwak)

WTT 2012: ook de verleden tijd 'bidde' komt voor: En aaw vrouwke in et zwart,/ dè dè van bèùte kos,/ die bidde veur, tien weesgegroeten... (Henriëtte Vunderink; Zoas ik et as kèènd beleefde; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

►baad

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BIDDEN - bide, wkw (bide, gebit)

1. bidden - een gebed doen, smeken

Waor bij daag den boer gebeeën/ heej om zegen op den zaoi... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Maonnaacht', 1932

En as ik m'n aovondgebed nie gebejen ha en m'n drie kruiskes nie gemaokt ha veur ik te bed gong, dan ha'k et er nie leevend afgebraocht. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; "t Spook'; NTC 3-1-1940)

Cees Robben: Ik hèb em gebid èn gesmikt...; bidden èn miste doede nôot te veul; bidde dèt vur oew gat schiet;

Daor wier wel elke dag veur de school begon gebid. (Lodewijk van den

Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Allêen bij ons moeder ha dè bidde niks geholpe, ze waar toch dôod gegaon, dus òn de wèèrde van dè gebid twèffelde ik sindsdien allang. Ons moeder ha nie dôod meuge gaon. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

…en waarde gij wir van die dôodzonde aaf, agge de penitentie, mistal drie Onze Vaders en drie Weesgegroeten gebid hadt. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bidde(n) - bidde - gebid 1) een gebed doen tot God; 2) verzoeken, uitnodigen enz. Z.a.

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: gez. Dè zèn maleure, dòr moete vur bidde.

2. op de uitvaart uitnodigen

Cees Robben: Ze was tòch kaod dè zij nie gebid was; óp de kèès gebid (kaas = de maaltijd na de begrafenisplechtigheid)

WBD (III.3.3:318) 'het aanzeggen' = rouwbrief

WBD (III.3.3:323) 'bidden' = op de begrafenis uitnodigen; ook 'aanzeggen'

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): BIDDE - op de uitvaart verzoeken. Z.a.

WNT II II. kol 2528, 4) 'ter begraaffenisse te bidden'

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BIDDEN fr. prier, bidden; de lieden mondeling op eenen lijkdienst uitnoodigen; ook: te lijk bidden.

3. opzitten

WBD (III.2.1:486) bidde = opzitten v.e. hond; ook: schôoje, opzitten, mooi zitten, schoon zitten

bidhèùs

zelfstandig naamwoord

bidhuis

LDM: Eertijds had iedere buurt haar bidhuis, meestal, als het kon, gevestigd in een boerenwoning omdat deze gewoonlijk meer ruimte hadden in - zoals men dat toen noemde - een open voorhuis. (…) Daar werd iedere Zondag de rozenkrans gebeden. In de Meimaand gebeurde dit iedere dag, maar dan werd ook het Mariabeeld, op kosten der buurtbewoners, extra versierd. Was er van de omwonenden iemand voorzien van de laatste H.H. Sacramenten dan werd ook in het bidhuis gedurende drie avonden de rozenkrans gebeden. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 1 'Wijkbuurten in vroeger dagen; NTC – 8-11-1950)

bidprèntje

zelfstandig naamwoord

gedachtenisprentje, doodsprentje

GG liegen as en bidprentje

bie, bieke, bieje

zelfstandig naamwoord

Tijs Dorenbosch - vignet uit *De Mus* en *D'n örgel* van Piet Heerkens (1939 & 1938)

bij

R.J. 'er kwaam 'n bieke brommen'

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): biejekörf

Al is zo'n bieke nog zo klein, 'z is krek as d' auwe biekes zijn. (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'De bie zit op de blom', 1932)

M'n biekes zie ik geere gaon
van blom toe blom, en aaf en aon
toezjoer en toepartoe en vlug
de blumkes aaf en weer terug
van zoeme zom
weerom
van blom toe blom.

(Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Iemker-lieke', 1938)

...en den boer wees naor den bieënstal mee z'n pijpke. "Daor heb ik nog veul plezier aon, aon m'n bieje. 't Is zoo gezellig om in et zunneke neffen den biejenstal te gaon zitte en te luisteren naor al dè gezoem en 't ruukt er zoo lekker rondom de körve." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –

29-7-1939)

Aon die blommen / hong die bie (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'De bie', 1941)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - bie - bij (insect)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bie, zelfst. nw. vr. - bij

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BIJ - bi, zelfst. nw. vr, mv: bie, verkleinwoord: bi:ke

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BIE zelfst. nw. v. bij, Hgd. Biene, Fr. abeille. in samenstellingen gebruikt men altijd 'bie', nooit 'bieën': bieboer, biehal, biekaar, biekorf, -man.

WNT BIJ, daarnaast 'bie'

bieboer

zelfstandig naamwoord

imker

lange oe

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BIEBOER - een man, inzonderheid een landbouwer, die bieën houdt

biechstuultjes, biechtstuultjes (de)

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord, plur. / toponiem

biechtstoeltjes

Frans Verbunt: muur van den Atteljee, bekend bij vrijende paartjes

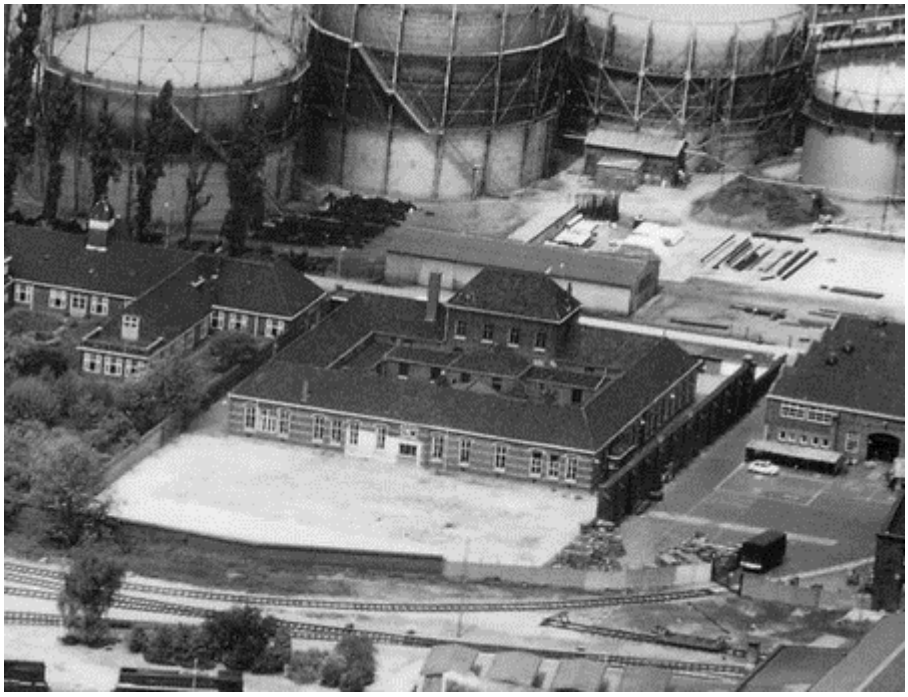

Tekening: Kees Koster

Lauran van Hezik (e-mail aan WTT 20110526) -- De biechtstuultjes waren inderdaad bij een grote muur, maar niet bij d'n atteljee. De bewuste muur was de begrenzing van de tuin van het Fraterhuis en het Jongensweeshuis en stond in de Fraterstraat en wel in het gedeelte vanaf de Lange Nieuwstraat tot aan de afbuiging naar rechts, waar de Fraterstraat uitkwam op de Gasthuisstraat, vlak bij de overweg. Het was een muur met om de paar meter een dikke aan de straatkant uitstekende pilaster en men kon dus aan beide kanten van die pilasters staan te knuffelen, zonder dat het paartje aan de andere van die pilaster dat zag. Vandaar de naam "biechtstuultjes". Ik weet niet of de muur er nog staat, maar destijds woonde ik in de parochie Gasthuisstraat en ik zat in de Stedekestraat op school. Dat was nog voor de 2e wereldoorlog en in het begin van de oorlog. Als kleine deugnieten gingen wij dan wel eens stiekem kijken.

Toos van Poppel-van Es (e-mail aan WTT 20110526) -- Tussen het spoor en het fratershuis met drukkerij zwijsen liep een straatje het fratersgat dat na deze gebouwen afboog naar de lange nieuwstraat en dan fraterstraat heette. Dat fratersgat liep dus ook door achter het gasfabriek, postkantoor en het St. Annahofje (later de medeklinker) Dat was een dikke gemetselde muur met mooie nissen in een boogvorm. Dat waren dus de biechtstoelen. En er werd heel wat afgevreeën in de biechtstoelen.

-- Van 'De Biechtstuultjes' is tot op heden geen goede foto gevonden. Hieronder een foto uit het begin van de jaren zestig met daarop de restanten van De Biechtstuultjes.

Boven: een deel van de gasfabriek, begrensd door de Lange Nieuwstraat. De muur van De Biechtstuultjes is dan al geen doorgaand weggetje meer.
Onder: de grens van het spoorwegemplacement.

Voor details KLIK HIER

biediefke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Afbeelding: Frohawk

bep. vogeltje (zie onder)

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): biedief - koolmees

Van Delft - - Als wij des zomers vogeltjes gaan zoeken dan "gaon we veugeltjes zuuken" en we vinden "veugeltjes op aijkens en mee naokte jong van bremkwetjes, piedieven, kweiken, schrijvers, kakeluutjes, blaauwkupkes, merkoven, koolmees, enz." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Cees Robben: biediefkes

Stadsnieuws: Biediefkes ziede swènters aatij in pòrkes dur den hòf bèùtele. (210210) Koolmezen zie je 's winters altijd paarsgewijs door de tuin buitelen.

WBD III.4:1: biedief - koolmees (Parus major)

Str. biedief (2:61)

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): biedief - koolmeesje (III:34)

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): biediefke - koolmees (Parus major)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BIEDIEFKEN zelfst. nw. o. - vogel, vliegenvanger, Muscicapa

WNT WNT II, 2565, BIJ 4) In sommige samenst. schijnt BIJ de beteekenis te hebben van VLIEG, t.w. in 'bieknapper', hetzelfde als fr. gobe-mouche, een vogeltje dat op vliegen aast, ook 'vliegenpikker' geheeten (zie CORN. VERVL. 229); wsch. is daarmede synoniem het bij HOEUFFT (Bred. T. 717) vermelde 'biedief'.

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): Klein vogeltje, door de landlieden aldus genaamd, niet, gelijk van zelf spreekt, omdat het op de bijen, maar op de vliegen aast. Z.a.

bieje

werkwoord, sterk

bieden

bieje -(booj - gebóje: ik biej, gij/hij biedt bój gebôoje).

Dirk Boutkan: bieje - bój/booj - gebóje; zie ook zin 114, blz. 100; (75) ik bie / bied

Der bôoj gin man hogger.

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): bieje, ik biej, gij/hij biejt, wij bieje; bôoj, gebôoje

WBD III.3.1:54 'bieje', 'loven en bieje, handelen, handel drijven, sjachelen, aanprijzen' = loven en bieden

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BIE(D)EN, BEE(D)EN - een bod doen op iets, Fr. offrir

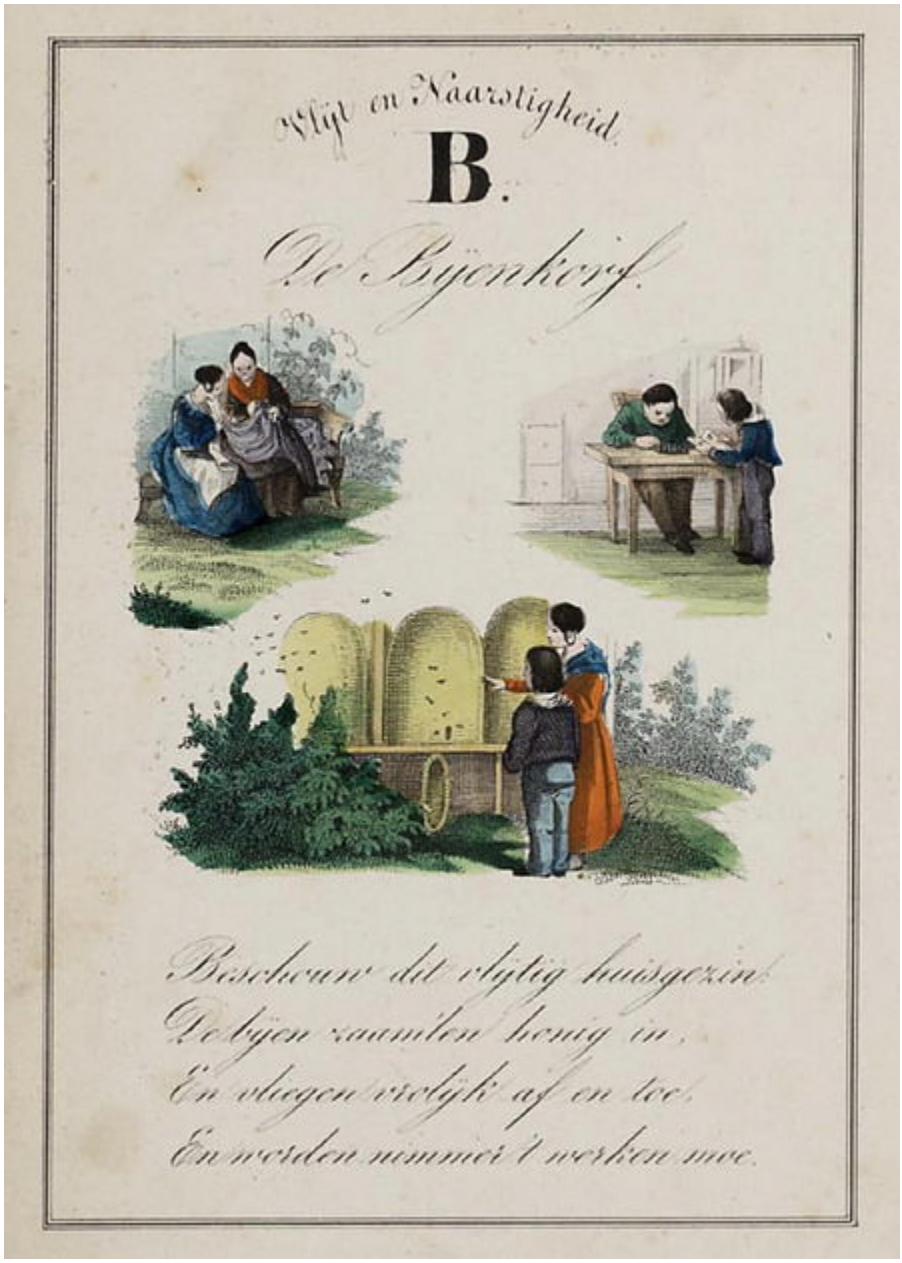
A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bieën - bieden st.ww.tr. gebooie

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BIEDEN - bie, wkw (boi, geboje)

biejeskoop

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): bioscoop

biekörf

zelfstandig naamwoord

bijenkorf

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): biejekörf

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfst. nw. m. - bijenkorf

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BIEKÖRF zelfst. nw. m. - bijenkorf; fig. kegelvormige zomerhoed

bieman

meervoud: bielui

zelfstandig naamwoord

bijenhouder

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "bieman - ijmker; bielui- ijmkers"

bier

zelfstandig naamwoord

bier

Van Delft - Wat "een vaatje zuur bier" is, zullen de ouwe vrijsters zelf het minst gaarne uitleggen; die zouden mogelijk nog het liefst voor "'n hipje" aangezien worden in de hoop er zoodoende nog een "aan den haak te kunnen slaan". (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

Hij fiedelde mar van tierelierelier
en zaogde rauw kris-kras
en ie dronk 'n stevig pötje bier,
as 't geen jenever was.

Z'n ooge blonken as van glas
en gluurden deur 'n kier.....
ze dreven, - as 't geen snevel was, -
ze dreven rond in bier!
(Piet Heerkens – 'Jan Viool' in: 'D'n örgel' – 1938)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - et slèèchtste / kaojste bier is aaltij nòg beeter as et biste wèèrk (Pierre van Beek:-TT ' 71) - je kunt beter slecht bier drinken dan goed werk hebben

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - zakken as brèùn bier (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1966) - snel minder worden

Tekening: Cees Robben – uit '3 jaar voetbal concentratie' van A.P.M. v.d. Ven jr., 1946

Frans Verbunt: kastelein, tapt ene pòt vant biste bier want onze grotvadder is dood

Cees Robben: "n glas bier zôo grôot as mèèrege hil den dag'

Dirk Boutkan: 'goet vur d bier' (??)

bierbòrse

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): stroafval, kort stro

bierke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

biertje

uitdrukking - klèèn bierke - klein gedoe, schriele houding

korte ie

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): Spr. 'Dat is geen klein bier'- dat is geen kleinigheid, dat is de moeite weerd.

biest

zelfstandig naamwoord

biest, eerste melk v.e. kalfkoe

Dialectenquête 1879: biest

WNT BIEST - De eerste melk v.e. zoogdier, nadat het heeft gebaard.

den Biest

zelfstandig naamwoord, eigenn.

Frans Verbunt: Biest-Houtakker

bietje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

een beetje

Dirk Boutkan: Bietje

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): Et duurt wèl en bietje lang.

"Alle bietjes helpen, zee de mug en ze pieste in de zee!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

Cees Robben: naa hangde te hèège nòr en bietje lucht

Cees Robben: èn en bietje bloed in oewen alkoohol; ze lópt en bietje taps toe;

Cees Robben: en bietje teut; en bietje aachteraaf;

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - alle bietjes hèlpe, zi ... en ...

Henk van Rijen: stalpt es en bietje - ga eens wat opzij

Henk van Rijen: maok et naa en bietje - maak het niet te bont

Frans Verbunt: 'alle bietjes hèlpe', zi de mug, èn ze piste in de zee

Frans Verbunt: de meens was bietje bij bietje veul zat gewòrre

Frans Verbunt: zenèège en bietje (af)waase (een Tilburger ging elke maand een keer in bad, vuil of niet)

Elie van Schilt - Toen ik nog kéénd was, ut is al héél lang gelejen/ Toen waren de meessen mee un bietje al tevrejen. (Uit: 'Tèèd'; CuBra ca. 2000)

Elie van Schilt - zwarte Piet, as kéénd was ik ur toch wel un bietje bang van... (Uit: 'Toen Sint Nicolaas nog Sinteklaos was'; CuBra ca. 2000)

Onze vadder waar ok aaltij un bietje èègenzinnig, ben ik jaore laoter aachter gekomen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Ik waar mar un bietje aachter in de kerk blèven zitten. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

'Kèk naa toch ens aon, wè'n bietje spullen ge tegesworrig hèt vur twintig gulden', zeej ze... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Zô stond ik op enne keer un bietje te lummelen, un bietje te hangen tegen de bèùtemuur… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Soms is't mar un bietje, en soms unne kwak... (Tony Ansems, Het klenderke; van de cd Tilburgse Liekes American Style 2; 2009)

WBD III.4.4:256 'beetje' = een gering aantal

WBD III.4.4:275 'beetje' = weinig

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): Bietje, bieteken, z.a.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BITJE(N), BITSKE(N), BITTEKE(N) zelfst. nw. o. - beetje, een weinig, Fr. un peu

Buuk Èège is gin bietje - men moet niet te gering oordelen over het eigene, de eigen familie en zichzelf.

bieze, bizze

werkwoord, zwak

WBD met opgeheven staart rondlopen (van koeien); zie 'bizze'

-bieze - biesde – gebiesd - korte ie

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bizze zw.ww intr. - onrustig met opgeheven staart door de wei rennen (van koeien en kalveren gezegd die door bauwen geplaagd worden).

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - biezen, bijzen, bizzen - wild rondlopen

WNT BIJZEN - van vee: door de weide rennen, vooral wanneer het tochtig is of door de hitte of door insecten wordt geplaagd. Van menschen: (driftig) loopen.

biezemòrtele

werkwoord, zwak

poepen

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "biezemortelen - ik mot eerst is gon biezemortelen (poepen)"

bijkeuke

zelfstandig naamwoord

bijkeuken

WBD (I.I:64) goot, moos (hs K183), washuis, huis

WBD (III.2.1:79) noemt onder 'achterkeuken' geen Tilburgs equivalent

bijlichte

werkwoord, zwak

bijlichten - overdrachtelijk: iemand de waarheid zeggen

Van Delft - "'t Ies goed dè 'k nie thues was, aanders ha'k 'm iets bijgelicht": 't Is goed, dat ik niet thuis was toen hij kwam, anders zou ik hem eens terdege de waarheid gezegd hebben. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

bikkele

werkwoord, zwak

Van Dale -- met bikkels spelen

N. Daamen - Handschrift 1916 "bikkelen en bonken - meisjesspel met vier bikkeltjes en een bol, de vier zijden van het bikkeltje heetten: stantjes, snufkes, putters en ruggels"

bikkere

werkwoord, zwak

bikken, beitelen

Den beeldhouwer moes weer ophaawen mee bikkeren en Baozel kreeg z'n staandbild nogal nie. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)

bikkesemènt

zelfstandig naamwoord

etenswaar

Van Rijen (1998): voedsel, eten

Frans Verbunt: voorraad etenswaar

Stadsnieuws: Ons moeder hòlde vrèddags op de mèrt vur hil de week et bikkesemènt. (091209)

Biks

bijvoeglijk naamwoord

Beeks, van Hilvarenbeek

enen Bikse - een Hilvarenbekenaar

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): bijvoeglijk naamwoord, zelfstandig naamwoord - Beeks z.a.

Biksendèèk

zelfstandig naamwoord, toponiem

Beeksedijk

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): den Biksendèèk (bep. wijk)

Cees Robben: 'd'n Beeksen dèèk'

bikske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

beekje

Dirk Boutkan: (blz. 32) Jan Naaijkens, Dès Biks (1992):ke

bil

zelfstandig naamwoord

dijbeen; bil

WBD koej meej goej/ mooje bille - koe met mooie billen, ook genoemd: 'schôon gedraajde', 'vierkaante' of 'meej goej aachterstèl'

WBD dikbil, dubbelbil, dòbbelbil - dikbil (kalf met dikke billen)

WBD bil - paardebil, ook 'broek' genoemd

WBD III.1.1:168 'bil' = dij

bild, bilde, bildje, bildeke

zelstandig naamwoord

beeld, ook in de hedendaagse betekenis, b.v. op de TV

Cees Robben: ze kèèke nòr et bild van Jòb

Cees Robben: verblikte bilde, hòst vergaon; meej de bildjes speule;

Der stao en bildje van drie aopen op mèn kaast... (Henriëtte Vunderink, Heure, zien èn zwèège, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

Ik kan me die bilde nòg herinnere van de teeveej èn öt de kraant. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

WBD III.3.1:311 'beeldje' = illustratie (in tijdschrift of boek)

WBD III.3.2:352 bildje of plòtje = prentje

WBD III.3.3:49 bild, hèllegenbild = heligenbeeld

WBD III.3.3:106 bildje, muurbildje = beeld in muurkapelletje

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): bild - zelfstandig naamwoord beeld: 'n bild van 'n meijd

bildegôoje

werkwoord, zwak

V kinderspelletje: een kind zwaait andere aan de arm van zich vandaan, die verstard moeten blijven staan in de houding waarin ze terechtkomen. Wie de mooiste - of moeilijkste- pose aanhoudt, heeft gewonnen en mag de volgende serie beelden gooien.

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): bildegooje was een kinderspel

bildeke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

prentje

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "Bildeke - doodsbildeke (doodsprentje)"

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): beeleke — proces-verbaal

bildhaawer

zelfstandig naamwoord

beeldhouwer

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BELDHOUWER zelfst. nw. m. - beeldhouwer

biljèrt

zelfstandig naamwoord

biljart

►beljèrt

billewaoge

zelfstandig naamwoord

uitdrukking - -- meej den billewaoge (gaon) - te voet, per pedes apostolorum

Stadsnieuws: As oewen baand kepòt is, kunde vort meej de billewaoge - .. te voet verder (240210)

WNT BIL (I), kol. 2692: bilwagen, voor de grap van de beenen gezegd, als middel van vervoer.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfst. nw. m. - bilwagen, "voor de grap v.d. benen gezegd, als middel van vervoer" (WNT)

bimke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Pierre van Beek: hoogtonig, klein torenklokje

Pierre van Beek: Ze hèbben em meej et klèèn bimke begraove - d.w.z. op kosten van het burgerlijk armbestuur, zogezegd 'van den èèrme' (Tilburgse Taaklplastiek 181) (de eerste klok uit de serie bim - bam - bom)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BIMMEKE(N) zelfst. nw. o. - het kleinste klokje uit den toren

bindermèèl

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): meel van beenderen (om lijm te maken)

binne

bijwoord

binnen

Henk van Rijen: hij is wir binne mee zene zak èn zun rèfke - daar heb je hem weer!

binnebraandje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Van Rijen (1998): binnenpretje

binnedoen

werkwoord, sterk

WBD (van koeien) naar de stal brengen na de zomer; ook genoemd: 'indoen', 'inhaole', 'ópstalle' of 'binnegaon'

— binnedoen - di/deej binne - binnegedaon

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): binnendoen onr.ww.tr. - inhalen, in woonhuis, schuur of stal brengen, et kooren, de haover, de koei.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BINNENDOEN - inhalen, binnendragen: den oo(g)st, de was(ch) binnendoen

binnenbèèr

zelfstandig naamwoord

WBD mannelijk varken dat door geslachtelijke afwijking niet als zodanig herkenbaar is

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): binnenbeer zelfst. nw. m. - ongelubd zwijn waarvan de ballen uitwendig niet zijn te zien (WNT kol. 2722)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BINNENBEER (scherpe e) zelfst. nw. m. -Beer (verken), waarvan de teelballen binnenblijven.

binneshèùs

bijvoeglijk naamwoord

binnenshuis

Cees Robben: binneshèùs

binnezèèker

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): varken met niet zichtbare geslachtsafwijking

bintje

zelfstandig naamwoord, verkleind

been > beentje - bêen > bintje (vocaalkrimping)

► bêen

birgèlt

zelfstandig naamwoord

WBD vrouwelijke, niet meer zuigende big

Haor. BIRGELT - dekrijp varken

bisje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

beestje

verkleinwoord van 'bist', met syncope van t

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): bisje

Cees Robben: As jouwe kòp óp en vèèreke stónd, zódde dènke dèt bisje ziek was.

Cees Robben: et bisje ha gebroejd;

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - tis er mar en bisje bij - het ene gespreksonderwerp stelt niets voor vergeleken bij het andere.

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - iemand en bisje in en oor zètte - een vrouw zwanger maken

WBD III.4.2:228 'beestje' - hoofdluis (Pediculus capitis), ook genoemd 'pietje'

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - et bisje = frater Loyola (blz. 103)

biskòp

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): bisschop

Frans Verbunt: as den bisschòp ne priester wijdt wijdt den duuvel en pestorsmèèd

bissel

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: bezem van takken

bissem

►bèssem

zelfstandig naamwoord

bezem

WBD ovenbezem (werktuig om een bakkersoven te reinigen)

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: gez. Die kan gòn staon wòr den bissemsteel stao (werkeloos, in de hoek)

Cees Robben: as ge die kernollie op enen bissem zet, gao ze de lucht in;

Ill.: Tijs Dorenbosch

Cees Robben: dan 'freet' ik den bissem meej steel èn al óp; diejen bissem vèègt wèl;

Hij maag staon waor den bissum stao/ tis nèt ene Sintreklaos/ want hullie Trees kwèkt hil den dag:/ Vrouwe zèn èège baos. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dè zôn ze wèl wille)

Gemeentelijke reinigingsdienst Goirle in vol ornaat. Foto: Reginoaal archief Tilburg.

Elie van Schilt - Och as ge is wiest wet wij allemol zagen as we naor school gingen, de straotveger die mee zunne takkenbissum al vruug stond te vegen, ut waren toen allemal nog kenderkopkus, ut miste vervoer ging nog mee perd en kèèr, dus er laag veul peerdestrond op straot, was die tussen de kaaien gereëien, aon dun aachterkaant van zunne bissumsteel zaat unne ijzere ring om de steel, die kon dan nie splitsen, en daor krabde hij de perdestrond mee van de kaaie. (Uit: 'Alles is aanders'; CuBra ca. 2000)

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): stikt is ene steel in diejen bissem

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - et vèùl gao vur den bissem (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1965)- humoristisch opmerking als men iemand voor laat gaan

De moeder drèntelt irst wè rond/ mar dè duurt ok nie lang/ Ze vat enen bissum en enen dwèèl/ wil steeveg òn de gang. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ochèèrm, die moeders...)

WBD III.4.3:368 bissemhaaj - struikhei (Calluna vulgaris), ook genoemd: haaj of buunderhaaj

WBD (III.2.1:299) bissem = schobbezem, ook 'luiwaoge'

WBD (III.3.2:315) 'de bezem uitsteken' = idem (z.a.)

Dirk Boutkan: (blz. 20) bissem

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BISSEM, BIZZEM, BIZEM zelfst. nw. v. - bezie, bes, bees, Fr. baie

Bezembinder - detail van een centsprent met beroepen

Casper Luyken - rijmprent

Willem-Joseph Laquy (ca. 1765)

► Zie het dossier 'Bissem' in de Nederlandse schilderkunst van de 17de eeuw

bisseme

werkwoord, zwak

Frans Verbunt: bezemen; ook 'bèsseme'

...hoewel ge iemes die aachter den zisdaogen-koning twiddes wordt, toch niemer meugt wegbesemen. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)

bist, bisje; meervoud: biste

zelfstandig naamwoord

beest

R Et Bèls lèntje ister mar en bisje bij (schamper gezegd van iets kleins of onbeduidends

Dialectenquête 1879: bist

Van Beek - "Ge moet niet zo den beest rijden" in de betekenis van: Ge moet niet zo ondeugend zijn; zo brutaal; zo balorig. (Dit zal wel verband houden met de folkloristische gebruiken, die in sommige streken bestonden, om iemand, die zich misdragen had, op een beest (ezel of paard) te schand rond te rijden.) (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

Frans Verbunt: twaalf boeren èn eenen hond zèn dèrtien biste

Dirk Boutkan: (blz. 28) uit het cluster stj wordt de t verzwegen.

WBD III.1.4:94 'beest' = beestachtige perspoon

WBD III.1.4:105 'beest' = schavuit

WBD III.1.4:319 'de beest uithangen' = zich als een beest gedragen

WBD III.1.4:320 'de beest spelen' = idem

WBD III.3.1:369 'beest' = galgenaas

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): bist - beest, koe

bist(e)

zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord, bijwoord

best(e)

Dialectenquête 1879: bist

Dirk Boutkan: bèst naast bist

1. zelfstandig naamwoord

"'t Is freet koud, hè Kubke", zee ze, zodde nie 'n tas koffie lusse; 'k hè precies 'n vorsch bekske gezet. 'k Zeg gère meid, as ge men 'n tas koffie gift, zède de biste op één nao. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

Cees Robben: Hij heej nie veul verstaand mister, mar wèttie heej is wèl van et biste.

Cees Robben: et biste is dè gij; ze doen der bist

Cees Robben: dan moete niks zègge, dès et biste dègge kunt zègge.

2. bijvoeglijk naamwoord

Cees Robben: de biste plòts

Mar kom allee, doe goed oew bist!/ Begient mee goed te willen... (Gieleke – wsch. ps. van Michel van de Ven (Lechim) – ongedateerd knipsel uit onbekende bron; ca. 1960-1980)

Henk van Rijen: van geeve gao de biste gèèt nòg dôod - (letterlijk)

3. bijwoord

Cees Robben: daor kan ik bist al drie daoge meej gereeje hèbbe; gij bènt et bist aaf;

Cees Robben: den Sjèf zingt goed, mar et biste meej ketaawbegeleiding;

Cees Robben: de miste kasteleins zèn nòg et biste róms ôok;

Èn ok zen ôoge waare niemir al te bist. (Henriëtte Vunderink, Vergeefse mankemènte, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): in de lómmerd is et bist - in 't lommer (schaduw) is 't best

Hoe herring smokte, daor wiesen we niks van. Volgens ons moeder waar dè bist lekker... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

gd05 dörem zongde zen bist meej

biste

werkwoord, zwak

de beest uithangen, zich liederlijk gedragen

-- biste, bistte, gebist

bistebènde

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: rotzooi

biste kaomer

bijvoeglijk naamwoord + zelfstandig naamwoord

W.C., bestekamer

Van Rijen (1998): voorkamer (salon)

WBD (III.2.1:112 'beste kamer'of 'gemak', 'plee', 'huiske', 'schijthuis'

Jan Naaijkens, Dès Biks (1992): bistekaomer zelfstandig naamwoord - plee, nummer 100, 't höske

WNT BESTEKAMER - pronkkamer; sekreet, gemak.

bizze, bieze

werkwoord, zwak

-- bizze - bisde - gebisd

-- op de loop gaan (omdat anderen ook lopen)

Brabantius (1884) - Bizzen, het rondloopen der koeien met opgeheven staart. (Onze Volkstaal, 1882, nr.4; Woordenlijst der Noord-Brabantsche Volkstaal).

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: gez. Hij gao nie bizze vur d'irste baaw. - Hij gaat voor de eerste horzel niet op de loop.

WBD bieze - met opgeheven staart rondlopen (van koeien)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - 'daor gaoget heene' zi den boer, èn zen öske dè bisde (N. Daamen - Handschrift 1916)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BIZZEN, BIZEN (korte ii) - driftig loopen met den steert in de hoogte, van rundvee dat tochtig is of door de hitte gekwollen wordt.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - Biesen: Dit wordt gebezigd van ene koe, die met de staart in de hoogte al wild door de weide loopt.

Dumbar BISZEN, BISSEN, idem

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BIZZEN onov.ww., verwant met 'bijster', gezegd van koeien ... z.a.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bizze -onrustig met opgeheven staart door de wei rennen

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van **blaaje** tot **buute**

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Schilderij van Jan Miense Molenaer; 17de eeuw

Blêeke

---

blaaje

werkwoord, zwak

WBD veevoer verzamelen (b.d. bietbladeren), ook 'plukke' genoemd

- blaaje - blaajde - geblaajd (geen vocaalkrimping)

blaaw

bijvoeglijk naamwoord

blauw; hier: dronken

Van Delft - "Hij was een beetje blauw" wordt gezegd voor: Hij was een beetje dronken. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

blaawe

zelfstandig naamwoord

hier: iemand met rood haar: den blaawe

Van Beek - "Ge moet gin spek in 'n hondsnest zuuken" zeiden we vorige maal. "Dè zeej onzen blaauwen ook dikkels" was 't antwoord en daarmee bleek, dat 'k in de roos geschoten had. Want "onzen blaauwen" is een vaststaand begrip voor iemand, die rood haar heeft zowel te Goirle als in Tilburg. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

Sjaan zòcht en aorig truike èùt/ hêel sjiek, meej kòrte mouwe/

vuurrood, want Jaonus heure man/ is zôogezeej enen blauwe. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dè kos nie)

blaawköpke

zelfstandig naamwoord

blauwkopje; mees

Van Delft - - Als wij des zomers vogeltjes gaan zoeken dan "gaon we veugeltjes zuuken" en we vinden "veugeltjes op aijkens en mee naokte jong van bremkwetjes, piedieven, kweiken, schrijvers, kakeluutjes, blaauwkupkes, merkoven, koolmees, enz." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

blaawslôot, ►blauwslôot

zelfstandig naamwoord

blauwsloot

We hebben hier ok eenen blauwen sloot

en as ge'm ruukt dan valde dood! (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'Tilburg zingt', 1941)

- …binnen kort zullen die bisjes nog zeldzoamer zen as in [een] wolhaand krab in innen blauwsloot. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Toense in end geloope han kwamen ze vur innen blauwsloot en daor kosse ze nie over. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Ge heurt in de vrije natuur/ en veugeltje dè zingt/ vlak nèffe enen blauwsloot aaf/ die as enen bèèrput stinkt. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Jè, jè, gullie fietst mar')

blaawslôot - dossier

blad

zelfstandig naamwoord

1. blad van planten

- meervoud = blaojer

Dirk Boutkan: (blz. 36) meervoud: blaojer

Dirk Boutkan: (blz. 36) blad - blaojer

- verkleinwoord = blòjke, blòjkes

Dialectenquête 1879: dooi bloajer - dorre bladeren

Nen aawen bók lust ók wèl en gruun blaojke.

Cees Robben: De blaojkes wiegen af èn aon

Frans Verbunt: boombladeren

WBD III.4.3:87 blaojer - loof; ook genoemd: lôof, 'blaar'

2. blad, drager van informatie; zoals krant, tijdschrift

- meervoud = blaojer

- verkleinwoord = blòjke, blòjkes

GG blaadje, tijdschrift et blòjke - het clubblad, het parochieblad

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'dagblaoden'

Frans Verbunt: tijdschriften

Wir heej den aawe Vadder Tèèd/ en Blaoike vol geschrêeve... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: En nuu begien)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLAAIKE(N) zelfstandig naamwoord.o. - Verkleinwoord v. blad, Fr. feuille. Spr. Bij iemand op een goed/ slecht blaaiken staan.

3. andere betekenissen

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): blaaiere - bladeren; ergens minder van worden

Ook: slagvenster, vensterluik, vensterblind, Fr. volet, contrevent.

bladaojer

zelfstandig naamwoord

nerf, 'nèèrf'

blak

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord

uitdrukking - ten blakke koome - te voorschijn komen, in het openbaar komen

WBD III.4.4:136 'blak' = vlakte

Haor Blakke - voor de dag

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): blak; vor d'n blekke komen (I:33)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - blak - vlak, effen, kaal

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): BLAK voor 'open, openbaar' = vlak (verwisseling van V en B). Z.a.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): blak bnw (alleen in de verbinding 'ten blakke komme/ brenge - te voorschijn komen / brengen. Z.a.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLAK - vlak, effen, open, bloot: de blakke hei, op 't blakke veld; ten blakke brengen / komen - uitbrengen, uitkomen, aan den dag komen

Kiliaen: Black / vlack - aequus, planus: Aequor, planities

WNT BLAK - Gewoonlijk als een bijvorm van 'vlak'. Thans vooral in de zuidelijke gewesten: effen, bloot, kaal; inzonderheid van eene landstreek waar het oog ver reikt. Ten blakke (komen, brengen), te voorschijn, in het openbaar.

blaog

zelfstandig naamwoord

denigrerend voor: kind

WBD III.5.1:23 'blaag' = jongere

M'n moeder vertelde, dat ze hum nog as ennen blaog van 'n jaor of tien, toen ie meej kaaischeuten aon 't speulen was, naor z'n vadder zunnen kop mikte meej nen proem, omdat die meej nen kaai op naor de Heilige Fermelie wou gaon. (A.J.A.C. van Delft, uit: 'Toen Tilburg nog dorps was: Een heel typisch dialect'; Nieuwe Tilburgsche Courant, 17 juli 1956)

blaoje(r)

zelfstandig naamwoord, meervoud van blad

bladeren

ik heur geluk in 't ritsele van de blaoier (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Geluk', 1941)

en löster nor-'t geflöster/ van de wend in de leste blaoier (Lauran Toorians; Nòjaorsaovend; CuBra; 200?)

Èn et grasvèld leej gelèèk bezaajd/ meej blaojer, van de bôom gewaajd... (Henriëtte Vunderink, Hèrfst, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

►blad

blaojere

werkwoord, zwak

bladeren

Ge moet et mar es durblaojere.

blaojere - blaojerde - geblaojerd (geen vocaalkrimping)

blaojke, blòjke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

blaadje

De blaoikes in et bos ... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'In et bos', 1941)

►blad

blaok

zelfstandig naamwoord

walm, door verbranding ontstaan zichtbaar gasmengsel

WBD (III.2.1:218) 'blaak', 'rook' = damp

WBD (III.4.4:212 'blaak' = damp, stoom' ook 'waas', 'rook', 'smook'

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BLAOK (ook bij v. Dale) dikke rook, walm; meestal gezegd van damp, die van warm eten af slaat: den blaok slot er aaf; den blaok hangt on de zulder.

WNT BLAAK - gloed van vuur (ook fig.) thans niet meer in gebruik.

blaoker

zelfstandig naamwoord

blaker, lage kandelaar met brede, platte voet en een handvat

WBD (III.2.1:265) blaoker = blaker

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLAKER - ijzeren schutsel voor een open vuur; keerspanneken

blaos, blòske

zelfstandig naamwoord

blaas

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Wie de blaos wil hèbbe, moet irst et vèèrke zen gat kusse.

Cees Robben: Haawt oew gemak èn scheurt oew blaos mar nie.

Cees Robben: Gij zult oew blaos nie scheure;

Henk van Rijen: blaar (geen blèèn:) gevuld met vocht, b.v. pok

WBD III.4.2:75 'blaas - zwemblaas v.e. vis; ook 'luchtblaas' genoemd of 'zwemblaas' of 'luchtzak'

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLAAS zelfstandig naamwoord.v. - blaar, bladder, opzwelling v.d. huid of de bovenkorst v. iets, door de hitte, door verbranden enz. Zie blein.

blaosslaon

werkwoord, sterk

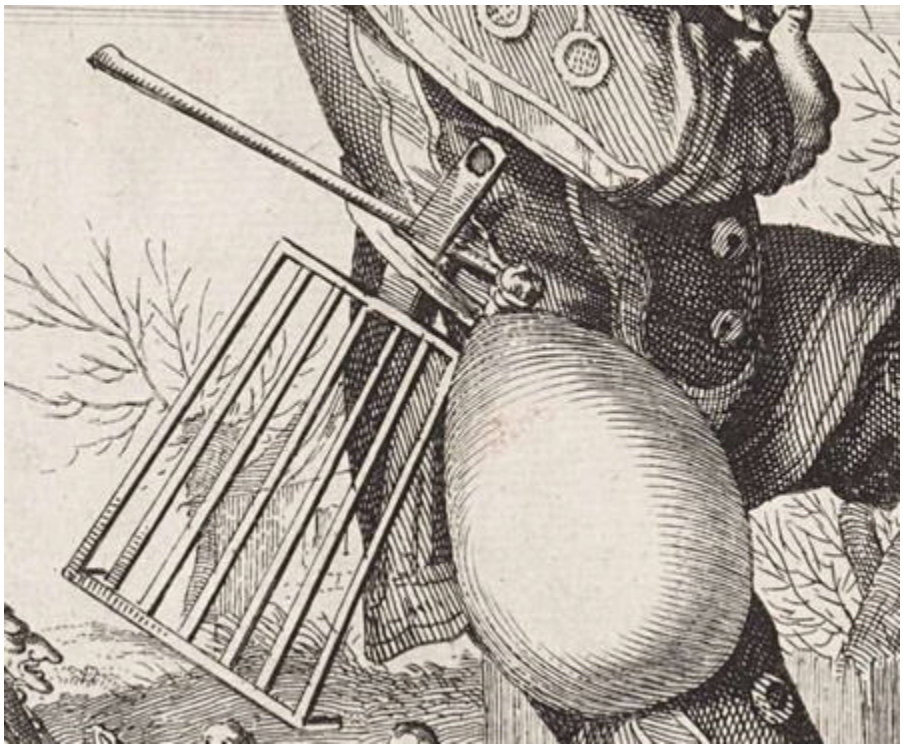
spel

LDM: Wij herinneren ons nog, dat bij gelegenheid van het huwelijk van een fabrikantszoon op de achter het huis gelegen weide aan het personeel een feest was aangeboden en dat daar allerlei volksspelen werden gehouden als kikvorskruien, sprietlopen, mastklimmen, zaklopen en blaasslaan. Het laatste bestond hierin, dat twee personen beiden gewapend met een strak opgeblazen varkensblaas trachtten elkaar van een smalle plank te slaan, die een eindje boven de grond was aangebracht. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 13 'Oude koffiehuizen in Tilburg 1'; NTC 16-2-1952)

WTT 2012 - Het spel waarop Lowie van Dorrus Misters (LDW) doelt staat in Tilburg beter bekend als 'blaasvechten'. 'Blaasslaan' heeft eerder betrekking op de carnavaleske traditie om met een opgeblazen blaas aan een koord aan een stok omstanders te slaan. Het slaan met blazen beperkte zich echter niet tot vastenavond:

- Uit 'De Witte' van Ernest Claes: 'Van aan de statie zag hij opeens een vijftal bengels aangedraafd komen, woedend nagezet door Dora, de hond van Jef Weynants, en ze liepen dwars door de weiden recht naar het zwemkot toe. Ze staakten hun vaart halverwege, om niet te erg in 't zweet te zijn, wist de Witte, en hij herkende ze meteen alle vijf: Fompe, Turke Leunes, Krol, Dabbe en Tjeef van Voskes. Alleen Tjeef had een klak op, al de anderen waren blootskop. Daar was er een bij die een dikke varkensblaas in de lucht zwaaide, en daarmede telkens op de anderen sloeg, zodat het dof door de weiden klonk. Dat was Turke Leunes, die zonder blaas niet zwemmen durfde en het daardoor ook nooit leren zou.'

M. D. Teenstra – *De kinderwereld*; 1853) - Zij [de kinderen] vullen de blaas met wind, en met eenigen boonen , enkel en alleen om daarmede geraas te maken, en om met dezen kalen windzak andere jongens, alsmede honden en katten, die voor veel vertooning makende dingen, gelijk eene blaas met boonen, bang zijn, op den loop te jagen.

Detail uit een carnavalsprent van Casper Luyken (1698) - voor de gehele prent en andere prenten met blaasslaan

►zie Dossier Blaasslaan & Blaasvechten.

blaosvèèchte

werkwoord, sterk

blaasvechten

een sportief spel voor de jeugd

LDM: Wij herinneren ons nog, dat bij gelegenheid van het huwelijk van een fabrikantszoon op de achter het huis gelegen weide aan het personeel een feest was aangeboden en dat daar allerlei volksspelen werden gehouden als kikvorskruien, sprietlopen, mastklimmen, zaklopen en blaasslaan. Het laatste bestond hierin, dat twee personen beiden gewapend met een strak opgeblazen varkensblaas trachtten elkaar van een smalle plank te slaan, die een eindje boven de grond was aangebracht. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 13 'Oude koffiehuizen in Tilburg 1'; NTC 16-2-1952)

WTT 2012 -- Deze vorm van amusement was vrijwel exclusief populair in Tilburg tussen 1910-1940. Het blaasvechten was in die tijd een vast onderdeel van de 'volksspelen' die op koninginnedag georganiseerd werden door feestcommitees en winkeliersverenigingen.

Volksfeesten.

De volksfeesten, die ter eere van den verjaardag van H. M. de Koningin door „Tilburg Vooruit“ gehouden worden achter de gasfabriek op Vrijdag 3 September, 's namiddags 2 uur, zullen bestaan in: spriet-loopen, blaasvechten, touwtrekken, zakloo-pen, blokjes rapen, driebeen loopen, kuip-steken, tonnetje kruipen, wedloop op stelten, mastklimmen, ringsteken en wedloop met hindernissen.

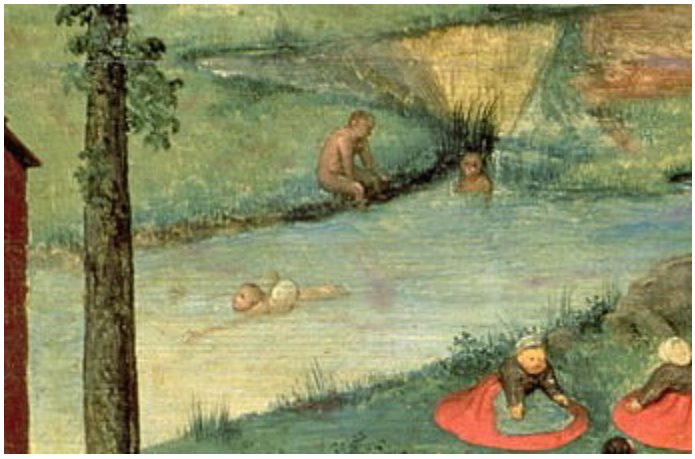
Aankondiging in de Nieuwe Tilburgsche Courant - 1 september 1909

►Voor meer krantenberichten over blaasvechten, zie Dossier Blaasslaan & Blaasvechten

blaoszwèmme

werkwoord, sterk

zwemmen met een varkensblaas - niet of nauwelijks kunnen zwemmen, maar daarbij geholpen door een opgeblazen dierblaas om makkelijker te blijven drijven

Pieter Breughel - detail uit De Kinderspelen

► Zie beelddossier CuBra

blaoze

werkwoord, zwak

blazen

B blaoze - blaosde - geblaoze (geen vocaalkrimping);

Dirk Boutkan: blies

1. blazen, adem uitstoten

R.J. 'die blaosden oe wèrem'

- Het zal wel koelen zonder blazen. - Die overdreven ijver mindert

vanzelf. (A.J.A.C. van Delft; 1961; in: Nieuwe Tilburgse Courant, 'Bekoring van dialect'; 'Typische zegswijzen uit onze streek; uit de volksmond opgetekend')

Cees Robben: naa blaos ik alwir en virke ...

Cees Robben: ze blaost der partij goed; meej de kòrsemes ist óppaase geblaoze;

Henk van Rijen: Ge kunt nie blaoze(n) èn tegelèèk de rôok in oewe mond haawe - (geen n maar pauze) - Je kunt geen twee tegengestelde dingen tegelijk doen.

Henk van Rijen: blaost em mar op - loop naar de maan

ge kunt em opblaoze - je kunt naar de maan lopen

Cees Robben: 'blaost giens die kèèrs dan uit'

2. een wind laten, winderig zijn

Cees Robben: ...ik blaos de plaanke vant höske;

Piet van Beers – 'Ik lus 't geleijk': En wè gedocht, .. van boonesoep/ En lekkere malse snert./ Ge blaost er, en ge stinkt er van/Mar dè is 't men wel werd. (With Love; 1982-1987)

Piet van Beers – 'Jonges, löster is': En dörrom eete wij naa snert/ èn flink wè schórseneere./ Dan kunnen wij 'm ok enne keer/ op 'n blaoskonzert trakteere. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

WBD III.1.1. lemma Een wind laten – Tilburg en Reusel [als enige twee plaatsen van opgave]

3. Overige betekenissen

WBD (v.e. paard) met neus en lippen proesten: (Hasselt) 'briese', elders ook 'snottere' genoemd

WBD blaoze (II:1026) - blazen: droogwaaien; ook: drêûge

WBD blaoze (II:1028) - blazen: vetten; ook: spèùte

WBD (III.2.1:502) blaoze = blazen v.d. kat, ook: 'grijnzen'

WBD (III.1.4:156) 'blazerig' = loom door de hitte

WBD (III.3.1:304) 'blazen' = opscheppen

blauw

bijvoeglijk naamwoord

blauw

Van Rijen (1998): 'blauw'

WBD 'blauwe' - (Hasselts voor) bep. gekleurde schimmel

WBD 'blauwschimmel' - bep. gekleurde schimmel, ook genoemd (Hasselt) 'blauwe'

Cees Robben: blauw van de kaaw; ónze vadder ha en blauw neus

Henk van Rijen: enen blauwe - een roodharige (eufemistisch)

Henk van Rijen: en blauw koej - hiervan is sprake als de melk opvallend is aangelengd

Stadsnieuws: Ge wit wèl, diejen blauwe van hiernèffe - die roodharige buurjongen (l10410)

Dialectenquête 1879: blouw (au = ou in: blouw, grouw, klouw ..)

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): ze hèbben em bónt en blaauw geslaon;

Dirk Boutkan: (99)..blaw geslaon

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - tusse de blauwe èn de grauwe - tussen licht en donker

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - der zen vingers nie blauw òn hèbbe (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1972) - een erfenis in het vooruitzicht hebben waar niet veel van verwacht wordt (dus geen blauwe vingers van het tellen)

Frans Verbunt: den blauwe - iemand met rood haar

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): blow naast blouw (krt. 20)

Frans Verbunt: zo blauw as en laaj

Van Rijen (1998): 'blaawe' - scheldwoord voor roodharige

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): blaaw bn - blauw; d'n blaauwe - iem. met rood haar

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): blaauw (VI:21)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den blauwe = Janus v.d.Biggelaar (blz. 25)

WBD III.2.2:81 'een blauwtje lopen' = idem; ook 'een blauwe lopen'

WBD III.2.1:532 'blauwen', 'blauwselen' = blauwen van de was

Buuk blauw - dronken - hij is zo blauw as de laaj - stomdronken

blauwscheut

zelfstandig naamwoord

spataderen (of de bezitter ervan?)

Van Rijen (1998): 'blaawscheut'

blauwslôot

zelfstandig naamwoord

open riool, speciaal in de periferie van Tilburg, veelal gevuld met door textielfabrieken geloosd afvalwater

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): de blauwslôot (i.p.v. den blauwslôot)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - stinken as nen blauwslôot ('71)

Weekblad voor Tilburg 14-4-1866: Bij een vechtpartij belandt een dronken schutter "in een vollen sloot met blauw fabriekwater gevuld ... waaruit hij nu geheel blauwgeverwd te voorschijn kwam", (wsch. oudste vindplaats)

Van Rijen (1998): 'blaawslôot'

Frans Verbunt: 'We hèbben hier ok enen blauwe slôot, / èn as ge em ruukt dan valde dôod (fragm. gedicht P. Heerkens)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - blauwslôot - soort open riool (blz. 111)

Piet van Beers – 'Lèkker fietse': En [ge] wir opnuu wit, hoe ennen blauwsloot ruukt. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

WBD III.5.1:405 'blauwsloot' = straatgoot

blauwvèèrver

zelfstandig naamwoord

blauwverver

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den blaawvèèrver = Thom. Thijs (blz. 78.)

blauwvlieg

zelfstandig naamwoord

WBD III.4.2:127 'blauwvlieg' - blauwe vleesvlieg of bromvlieg (Calliphora vicina), ook genoemd: 'blauwe vlieg', 'spekvlieg' of 'bromvlieg'

blèdschap

zelfstandig naamwoord

blijdschap

WBD III.1.4:190 'blijdschap' = pret

blêef

pv

bleef

verleden tijd van blèève

Schilderij van Klaes Molenaer

blêek

zelfstandig naamwoord

droogweide, bleekveld, bleek

De waas laag al betèds op den blêek

De Wijs -- "Ge mot menne waas 'ns zien assie van de bléék komt." (10-02-1963)

Alles moes toen meej de roeffel [het wasbord]/ de laokes èn de bèddetèèk/ Zis keer spuule, dan durt blauwsel/ èn laoter dreuge op de blèèk. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: ÒN DE WAAS)

Foto uit 1916 van Henri Berssenbrugge. Witgoed op de bleek. De naam van de vrouw is bekend gebleven: Cornelia Brosens. Deze foto had Remco Campert voor ogen toen hij in *Tot Zoens* schreef: *"Er is nog wat mist over van de nacht. Ik loop door het park in dun gouden oktoberlicht. Een dame met een piepklein wit keffertje aan de lijn komt me tegemoet. Ik licht mijn hoed. Op de Keizersgracht slaan de vonken van de hoeven van een brouwerspaard. Henri Berssenbrugge fotografeert in Tilburg Anna Cornelia Brosens die voelt of het wasgoed dat op het bleekveld ligt al droog is."*
WBD (III.2.1:401) blêek = grasveld

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfstandig naamwoord.vr. 'bleik', bleek, bleekveld; verkleinwoord 'bläkske(n)'

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLEIK zelfstandig naamwoord mannelijk - niet v. - bleek, bleekplaats: De wasch v.d. bleik halen.

blêek

zelfstandig naamwoord & bnw.

bleek

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - de blêeke Bèts = mevr. Schoenmakers (blz. 70)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den blêeke - Zoontjes (blz. 85)

Etymologie:
Got. blaika, D. bleich, N. bleek, T. blêek

blêeke

ww, zw.

bleken, in het bijzonder het leken van gewassen linnengoed in de buitenlucht

Foto Henri Bersenbrugge

Cees Robben: ... óm te drêûge ... èn dan blêeken in de zón ... ; et ongeblikte ...

Cees Robben: 10 (blz. 45) "t ongeblekte gao terzijje'

WBD geblikten blóm - bloem (meel) met een bleke kleur

WBD (III.2.1:333) blêeke - blauwen; (331) 'bleken' = de was bleken

B blèèke - blèkte - geblèkt

- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij blèkt

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zw.ww.tr en intr. 'bleiken' - bleken

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLEIKEN - bleeken, Fr. blanchir: De was(ch) bleiken.

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): bleike - bleken

Schilderij van Jan Miense Molenaer; 17de eeuw

blèèke

ww. st.

blijken

B blèèke - blêek - gebleeke

- in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij blèkt

blèèn, blèntje, mv. blèèn(e)

zelfstandig naamwoord

I blaar

Daor zitten wij nie op te wochte, wie zen gat verbraandt moet op de blèène zitte, is toch et gezegde. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Die han un end gelôope, nie normaal, volgens de zuster. De blène op der voeten, mar de zuster zeej blaren. Dè verstonden wij netuurluk nie, mar onze vadder wies toevallig dè blaren, blène waren, die ha ze wel ens gehad en die deeje zeer, dè kos ie wel vertellen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Hij pròt oe de blèènen óp oewe kóp.

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Den dieje die zal ók gin blèènen óp zen tóng krèège.

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - gin blèènen óp zen tóng krèège (Pierre van Beek:-Tilburgse Taalplastiek 1971) - weinig of niet praten

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "blaine - hij hee blaine onder z'n voeten geloopen (blaren)"

Naa fiets ik hil dees joar niemir/ al zosse dè ok wille/ ik hèb nòg van verleeje zaoterdag/ de blèène op men bille. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Op de fiets')

Jozeeke ha de vleeje week/ enen Biekenie gekreege/ Ze ha netuurluk meet goei weer/ veul in de zon geleege./ Mar ze hatter ginnen èèrreg in/ dè die zo fèl zo schèène/ ze kreeg op deren onderkaant/ en haffel forse blèène. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Zonnebraand')

...twee voete vol meej pèèrse blèène... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Daor gin blèène)

Henk van Rijen: ge krèègt er de blèène van in oew haande

gd94 de blèèn stonde op zen haande

De blène op der voeten, mar de zuster zeej blaren. Dè verstonden wij netuurluk nie, mar onze vadder wies toevallig dè blaren, blène waren, die ha ze wel ens gehad en die deeje zeer, dè kos ie wel vertellen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD III.1.2:348 'blein' = blaar; ook: 'bleintje'

WBD III.1.2:349 'brandblein', 'blein' = brandblaar

WBD III.1.2:358 'blein', 'hondsblein' = nagelbedontsteking

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): bleinen (I:19) (IV:58)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLEIN zelfstandig naamwoord vrouwelijk - soort v. harde bobbel in het vel, voortkomende van eene te groote drukking. Ik heb mijne' voet vol bleinen.

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BLEIN (blèèn) v. blaar, opzwelling (balein wordt ook zo uitgesproken).

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfstandig naamwoord vr. 'blein' - blaar.

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BLEIN -zelfstandig naamwoord vr. verkleinwoord: die zijn gat verbrandt, moet op de bleinen zitten.

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): blèèn - blaar, blaren

WNT BLEIN - Thans vooral in Zuid-Ned.: gezwel, blaar, met eenig plaatselijk verschil van opvatting.

WBD III.1.3:167 'balein' = balein uit het korset

II. balein

De Wijs -- (moeder tegen haar dochter:)'t motte teugeswoordig ammaol steppinnen zèn, mar wij waren vruuger blij mee 'n kesjet mee blènen (17-08-1964)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfstandig naamwoord vr. 'bleen', 'blijn' -'balijn', d.i. balein.

blèère

werkwoord, zwak

blèren, blaten; huilen, lawaai maken

blèère - blèèrde - geblèèrd

geen vocaalkrimping

Cees Robben: geblèèr èn gejaank

Hilversum III blèèrt dag èn naacht/ meej rock èn biet èn pop/ èn al wègger van ooverhaawt/ dès pènt in oewe kop. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Barend, bedankt war')

Zaoterdag gaon ze vurt Karneval/ ònt leutere èn ònt blèère... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Èn mar leutere')

...de kènder hannet in der kèèl/ èn blèèrde halve naachte. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Waoter drinke dès gevaorlek')

De klènste hong òn oewe slip/ te jaanke èn te blèère (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Vruuger...veul muuger)

Èn nò wè pilskes flink gòn zitte blèère. (Henriëtte Vunderink, Jong zèèn, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

WBD loeien, ook 'brulle', 'blijte', 'kweeke' of 'kwèèke' genoemd (m.b.t. koe)

WBD (Hasselt) geluid voortbrengen, gezegd van een schaap

WBD III.1.4:251 'blèren' = huilen; 255 'blèren' = luid schreien

blèèrkonkoer

zelfstandig naamwoord

liedjeswedstrijd om het beste carnavalslied aan te wijzen

Òf meejkwèèke op et blèèrkonkoer. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Frans Verbunt: zingen op het blèèrconcours

blèèrkòp

zelfstandig naamwoord

WBD koe met witte kop, ook 'witkòp' genoemd

WNT blaarkoe - koe met eene blaar.

blaarkop - eene zeer breede bles, die zich zijdelings over de wangen uitbreidt en de oogen omvat.

blèète

werkwoord, zwak

loeien, blaten

WBD loeien

WBD 'blijte' = loeien, ook 'brulle', 'blèère', 'kwèèke' of 'kweeke' genoemd.

Cees Robben: de haaj, de waaj, waor et schaop heej staon te blèète

WBD III.1.4:254 'blaten' = luid schreien

blèète - blèètte'- geblèèt, met vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: blèt

WNT BLATEN - in zuidel. gewesten meestal BLETEN, mnl. blaten en bleten; wsch. een klanknabootsend woord: verg. lat. 'blatero'; Corn-Vervl.: de koei blèt.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zw.ww.intr. 'bleiten' - blaten (v. geiten en schapen)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLÈTEN - hetz. als Holl. blaten, Fr. bêler. - schreien, janken, krijten, weenen; luidruchtig luidkeels zingen of schreeuwen; razen, tieren, kijven, schelden

blèève

ww. st.

blijven

Cees Robben: Agge daor blèèft zitte,...; ast nie veraandert, dan blèèvet zôo;

Cees Robben: waor is de tèèd gebleeve; wè blèèfde daor naa wir staon doen.

Cees Robben: blèèf tòch tèùs; in heuren stal daor blèèvet wèèrms

Dialectenquête 1879: blêve (als fr. tête)

blèève - blêef - gebleeve — geen vocaalkrimping

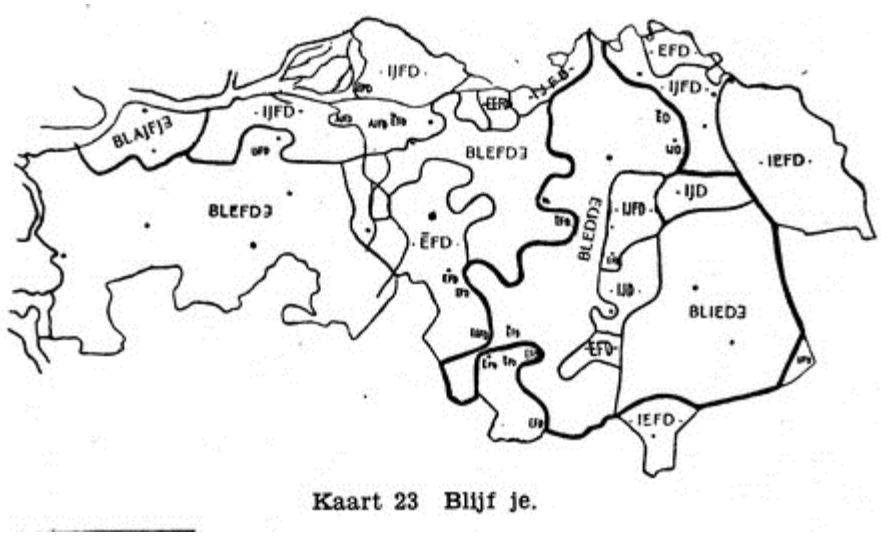
Henk van Rijen: den dikke mot zis weeke plat te bèd blèève

Dirk Boutkan: 'blèft' 2e+ 3e pers.sing. (passim), o.a. blz. 67, maar sing. neutr. ook blèèf-et.

Dirk Boutkan: Met postcliticum: 'blèft-et' of 'blèèv-et'

Dirk Boutkan: (blz. 37) doublet; ' blèft' + 'blèèft' = blijft

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): blèèfde (= blijf je) (krt. 23)

Kaart 23 Blijf je.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

bleeze

ww

Van Rijen (1998): ontstrengen

Van Rijen (1998): 'Mot te gè al die bontjes nòg bleeze? - Moet je al die boontjes nog schoonmaken?

WBD (III.2.1:371) bleeze - erwten of bonen afhalen

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): boontjes bléze (VII:22)

WNT BLIEZEN afl. van BLIES, vezel op den naad van de schelpen van peulvruchten

blèk

zelfstandig en bijvoeglijk naamwoord

1. zelfstandig naamwoord; blik, een houder van glanzend metaal; voorwerpen die van blik gemaakt zijn

blèk èn veeger - stoffer en blik

Frans Verbunt: stil: òf ik veeg oe op et blèk

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): blèk zelfstandig naamwoord onzijdig - blik (om het stof op te vegen)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLEK zelfstandig naamwoord onzijdig - blik, Fr. fer-blanc

1.1. schors van bomen

WBD III.4.3:63 blèk - schors;

WBD III.4.3:104 'blek' = schors van naaldbomen

2. bijvoeglijk naamwoord

Pierre van Beek: ►blèkke mieneke -blikken plaatje (rond), geponst uit een garenpijp (zie: mieke); ook 'schierf' genoemd.

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'vleesch in blekken bussen'

WS: blèkke krèùk - drinkkruikje v.d. arbeider

Van Rijen (1998): blèkke krökske - drinkeskrèùk

Elie van Schilt - Ut zen allemal vierkaante blekken koektrommels... (uit: 'Un paor momentjes vur wet ouw monumentjes'; CuBra, ca. 2000)

Den blekke Jozef, zô noemde wij de perochiehermonie bròcht, zôo as dè hiete un muzikale hulde. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

blèkke

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): hoog voorhoofd, kaal blinkend voorhoofd

blèkkemieneke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Frans Verbunt: dubbeltje; stukje metaal ter grootte van een dubbeltje, gebruikt in de textielindustrie en in het kinderspel (genoemd naar de beeldenaar v.e. dubbeltje: Wilhelmina

blèkske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

M blikje(?), kleine droogweide(?)

blènd

bn

blind

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'dieje blende meensch '; "n blend perd'

De Wenter, oud en kleurenblend,
gaaf witte dekens mee kaawe wend. (Piet Heerkens; uit: De Mus, 'De jaorgetij', 1939)

Cees Robben: blèndelings zók wille krèùpe nòr die aawe binnestad; ze is blènd;

Cees Robben: en blènde vrouw èn enen dôove meens;

Cees Robben: 'n blende vink

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - de blènde Peer = Joh. Rokven (blz. 69)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den blènde Thirus =blinde man, omgeving Julianapark (blz. 86)

Dirk Boutkan: (blz. 27) in de superlatief wordt de d niet uitgesproken: blènst

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): blènd - bnw. - blind

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLEND, BLIJND - blind, Fr. aveugle.

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): bleind

blèndaos

zelfstandig naamwoord

paardevlieg, blind(d)aas

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Ik slao niks aaf as vliegen èn blèndaoze = Ik sla niets af

Cees Robben: Ik slao niks aaf as blauw vliegen èn blèndaoze;

Pierre van Beek: Et maogerste pèrd steeke de blèndaozen et hardst. - De armsten hebben het 't hardst te verduren

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "blendoas" - daas, paardenvlieg

Van Delft - "Dat is van de vliegen naar de blindazen" wil zeggen: Dat is van den regen in den drop. Ook hoorde ik hiervoor: "Het is van pissebed op kakkebed." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

WBD III.4.2:128 'blinddaas' - daas (Tabanidae), ook genoemd: 'horzel' of 'daas'

WBD III.4.2:131 'blinddaas' runderhorzel (Hypoderma bovis), ook genoemd 'runderhorzel' en zelden 'bisworm'

WBD III.2:134 'blinddaas'- paardenhorzel (Gastrophilus intestinalis ook 'paardenwesp' genoemd)

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): blindaas (II:76)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): blèndaos zelfstandig naamwoord vr. blinddaas, paardevlieg

Antw DAAS zelfstandig naamwoord mannelijk+v. tweevleugelig insect, aschgrauw van kleur, ook 'blinddaas' en 'dazerik' genaamd.

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): blèndaos - daasvlieg

Str. blendaos (I:59)

WNT BLINDDAAS "Blinde dazen of Blindazen, welke benaming, deze dieren (t.w. de paardenvliegen) verschuldigd zijn aan de onbesuisdheid, waarmede zij somwijlen tegen helderwitte muren aan komen vliegen".

blènde

zelfstandig naamwoord, plur.

vensterluiken, blinden

Cees Robben: 'ze doen vruug de blenden dicht'

WBD III.2.1:44 blinde' luik (binnen)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect

(1899): BLINDEKE(N) zelfstandig naamwoord onzijdig -ieder v.d. twee kleine schermen, die men langs binnen voor de onderste ruiten v.e. venster zet, en die beletten v. buiten naar binnen, maar niet van binnen naar buiten te zien.

blènde koej

zelfstandig naamwoord

spelletje; blindemannetje

Van Delft - Hetgeen elders blindemannetje heet, noemde men hier "blinde koei, waar heenen?!" Geeft de benaming niet iets onbeschaafds, iets ruws in uitdrukking aan? Men speelde het met een groot aantal kinderen op een weiland. Men vormde een kring en een ervan moest zich omkeeren en zeggen een getal, bijv. 15 of 20. Dan begon de voorman te tellen, gaande in de richting van den zonneloop. Wie het genoemde nummer ten deel viel, was "de blinde koe". Op het blindemannetje terugkomend, "de koe" werd een doek voor de oogen gebonden en hij werd alleen gezet. Ieder mocht hem een tikje met de hand geven op schouder of rug. De blinde moest trachten er een te pakken te krijgen. Had hij hem (of haar), dan moest hij nog zeggen, wie het was. Gelukte dit, dan ging de doek van de oogen en had hij goed geraden, dan trad de gevangene in zijn plaats om het koeschap te aanvaarden, anders bleef de vorige vanger. (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 106; 23 maart 1929)

blèntje

zelfstandig naamwoordverkleinwoord

Van Rijen (1998): baleintje; blaartje

WBD III.1.2:348 'bleintje' = blaartje

WBD III.4.4:232 'bleintje' = bobbel, ook 'bult'

WBD III.4.4:232 'baleintje' = dubbe reep voor de stevigheid

blès

zelfstandig naamwoord

WBD bosje haar (v.e. paard) dat tussen zijn oren naar voren hangt, ook 'maontóp' genoemd

WBD langwerpige streep van voorhoofd tot neus (op een paard)

WBD lok-/roepnaam van het paard, resp. de merrie

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): blès zelfstandig naamwoord mannelijk - 1) lange witte streep over de kop bij paarden; 2) dat gedeelte der manen v.e. paard dat tussen de oren door over het voorhoofd hangt; 3) weelderige haarkuif bij mensen.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLES - haarlok op het hoofd v.e. paard; witte streep v. voorhoofd tot neus bij paard of koe; zo'n paard

blèsôog

zelfstandig naamwoord

oogaandoening bij een paard, zgn. maanblindheid, ook genoemd (Hasselt) maonôog

bliek

zelfstandig naamwoord

WBD III.4.2:89 bliek - kolblei, ook 'blei' genoemd

blieke

ww, zw.

bep. manier van kijken (= blikken?)

WBD III.1.1:239 'blieken' = scherp kijken

WBD III.1.1:203 'blieken' = grijnzen

— blieke - bliekte - gebliekt

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): blieke - manier v. kijken, meestal ongunstig, hinderlijk gluren

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BLIEKEN onov.ww, een manier van kijken. Het had een wat agressievere klank en leek meer op 'gluren' en 'loeren'; op een nieuwsgierige manier een tafereel gadeslaan dat niet als een schouwspel bedoeld is, van een afstand visueel binnendringen in de intimiteit van anderen. Zie blz. 104.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): blieke(n) zw.ww.intr. - in het voorbijgaan glurend, loerend naar binnen kijken.

blies

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): vruchtvlees

- verkleinwoord bliske

bliksem zelfstandig naamwoord

bliksem

Henk van Rijen: bliksem in ne kaolen bôom gift hil et jaor strôom - onweer vroeg in het jaar belooft veel regen

blinke

ww. st.

blinken

CH Et blinkt as Almkèèrk dè verroest ómviel.

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Et blinkt as en haonekulleke.

Cees Robben: èn dan blinkt ie as de mieter; allêeneg blinkt ze nie;

B blinke - blónk - geblónke

BTk blinke - et blingt (blz. 27)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): st.ww. intr. - blinken.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLINKEN - doen blinken, doen glanzen met er over te wrijven.

blinkmèrt

zelfstandig naamwoord

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "blinkmert - zoo noemde men de vroegere kermismarkt"

blinksmèèr

zelfstandig naamwoord

schoensmeer, 'schiemsmèèr'

Henk van Rijen: hèdde nie en duske blinksmèèr?

WBD (III.2.1:550) blink (in Goirle: blinksmèèr) = schoenpoets

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): blink zelfstandig naamwoord mannelijk - schoensmeer; meer gebr. synoniem: blinkendesmeer.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): blinkendesmeer zelfstandig naamwoord mannelijk - schoenpoets

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BLINK - blink - glans op hout, metaal, leder

BLINKBORSTEL -kleine gesteelde borstel om schoenen met blink in te wrijven.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLINK - schoensmeer, waarmede men de schoenen zwart maakt en blinkt.

bliske, blieske

zelfstandig naamwoord

vliesje tussen vruchtvlees en pit bij een appel, ook genoemd: vlies, blees, vlim

WBD III.2.3:165 'bleesje' = vliesje in vrucht; ook 'vliesje' of 'vlim'

bliske: contaminatie v. vlies en bliske?

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BLEES v. hard, vliezig bestanddeel van een korrel of van het klokhuis v.e. vrucht: 'n bliske tussen m'n taand.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect

(1899): BLIES - vezel op den naad v.d. schelpen v. peulvruchten, zooals erwten en boonen.

bloed

zelfstandig naamwoord

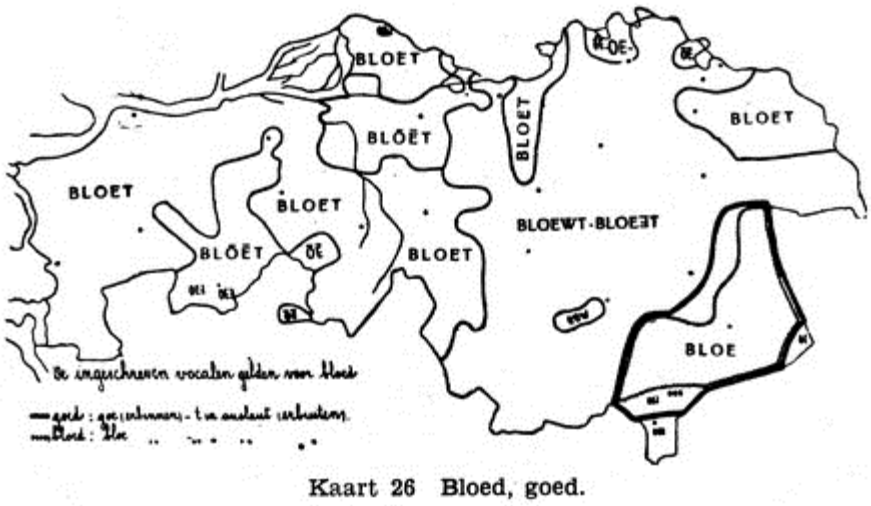
degene die moet bloeden; den bloed

Van Beek - "Hij was den bloed". Hij moest er voor bloeden. - Hij had 't verloren. De schà of de schande kwam over hem. (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgse uitdrukkingen afl. ?; 29 augustus 1959)

bloedblèèn

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: bloedblaar

BLOET
BLOET
BLOET
BLOET
BLOET
BLOET
BLOET
BLOEWT-BLOET
BLOE
BLOET
BLOET
BLOET
BLOET
BLOET
BLOET

bloeden: 'mene vinger bloejt'.

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BLOEDEN - bluje (blude, geblut); doodbloeden

BLOEIEN - bluje; zelden, en alleen in de inf. (De homonymie met bloeden staat blijkbaar het gebruik ervan in de weg.)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLOEDEN (uitspr. bloeien, in de Kemp. ook bluën): Doeksken veur't bl.

bloes

zelfstandig naamwoord

blouse

uitdrukk.: De Wijs -- M'n lèn maag er zèn, ik zè alléén 'n bietje zwaor in de bloes (23-09-1970); enigszins grote borsten hebben.

blòk

zelfstandig naamwoord

blok

WBD 'óóver dem blòk trékke' (II:1389) - over de blok trekken (de pet over de vorm trekken; blok = ijzeren vorm)

WBD blok, mv. blòkke (II:1389) - blok (houten vorm voor petten)

blökske

zelfstandig naamwoord, dim

blokje

blom, blumke, bluumke

zelfstandig naamwoord

bloem

WBD gemalen en gezuiverd graan

schôon gèèl blòmme

uitdrukking - Ginne klaoren blóm - geen zuivere koffie

WBD beschèùtenblóm - bloem van zeer harde droge tarwekorrels

WBD bloem, blóm, tèèrvenblóm - bloem (van meel)

WBD geblikten blóm - bloem met een bleke kleur

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): blommen; blommen plukken

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): dè's naa klaoren blom!

Cees Robben: van klaoren blóm, van ènkelt ròg; wèffer blómme wilde óp oew graf?

Cees Robben: meej duuzend blòmmen òn de kaant; de snijblómme zèn

nòg goejekôop;

Cees Robben: zolang de snijblómme nòg zó goejekôop zèn

WBD bloem (II:916) - bloem (als dessin.)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLOEM en in 't N. BLOM zelfstandig naamwoord vrouwelijk - bloem, Fr. fleur

blombaol

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): meelzak

blomgeraaj

zelfstandig naamwoord; bloem + gerei

een bloemetje

Ik zeej em: Kèk, ik kôop ieder week/ vur ons Sjaan wè blomgeraai... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dan wòrret iets aanders)

blommerij

zelfstandig naamwoord

rij van bloemen

Mar ik hè hil die blommerij - waor haolen ze ze op dezen tijd van 't jaor vandaon - nog al 'ns mee opzij gezet. Van hil die flauwe kul mot ik niks hebben... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)

blommist

zelfstandig naamwoord

bloemist

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): blommist

blomrèùker

zelfstandig naamwoord

ruiker

Juffrouw Jaanse ha aon moeten zien dè Harrie van den apotheker aon ons Jetje 'nen blomruiker ha aongebojen. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 12; NTC 17-12-1938)

blomzak

zelfstandig naamwoord

bloemzak, zak voor een bepaald soort meel

WBD deegkleedje (doek waarmee deeg tijdens het rijzen wordt afgedekt)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLOEMZAK, BLOMZAK zelfstandig naamwoord mannelijk - zak waar bloem in vervoerd wordt; duw, dof, slag met den vuist op de rug v.d. gebukten jongen, gegeven door hem die over 't lijfken springt.

blomzuut

bijwoord

enigszins scheel; loenzen

Pierre van Beek: blómzuut kèèke

Cees Robben: ge kèkt wèl blómzuut;

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "blómzuut - ze keke 'n bietje blomzuut (bietje scheel)"

WBD III.1.1:244 'blomzoet kijken' = scheelzien

Wieste, dè iemes die wè loenst,/ in Tilbörg blomzuut kèkt? (Henriëtte Vunderink; Wieste..?; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Stadsnieuws: blomzuut kèèke: Ze kèkt wèl en bietje blomzuut - ze loenst... (150707)

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BLOMZUUT bijvoeglijk naamwoord een beetje scheel

WNT BLOEMZOET - zoo zoet als een bloem; gewoonlijk in min of meer ongunstigen zin van iemands gelaatstrekken, manier van spreken enz.

blôot, blôoter, blotst

bn

bloot

Cees Robben: Dieje krabde nie blôot; dè was ók enen blôote

Cees Robben: Blôot slao dôod; blôote hartes (kaartspel);

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): et mènneke lópt óp zen blôote voete

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ik koom nie óp blôote voete (S'7l) - kaartterm: gezegd door iemand die meent goede kaarten te hebben

Frans Verbunt: de vrouw blôot èn en klèntje (kaartspel)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den blôote (= Vincent Mutsaerts) (blz. 57)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den blôote = dr. Blöte (blz. 100)

WBD III.1.3:19 'bloot', 'naakt' = bloot

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): blòòt bn - bloot, kaartterm: 'n blòòte kaort hèbbe

blôotevoetepaoter

zelfstandig naamwoord

bijnaam van de paters kapucijnen, die met blote voeten in sandalen liepen

Misschien vendt ze't wel un goeie daod, dèk ene priester, ene paoter terwille ben gewist en wel ene blôote voetenpaoter, ene paoter die in Tilburg zenne kost bij mekaare moes schooie. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

►kappesien

blôotkrabbe

werkwoord, zwak

blootkrabben, in de zin van: deren; vrijwel altijd in een ontkennende zegswijze; door iets of iemand niet gedeerd worden

Piet van Beers – 'Ötverkôop': Want... as ik enen dag gao visse/ krabbe ze mèèn zomar nie bloot. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

bloow

zelfstandig naamwoord

blo, blode

WBD III.1.4:70 'blo', 'blode' = schuchter

blòske

zelfstandig naamwoord, dim

blaasje

M-I blòskes: voorkomend bij waterpokken

blöster

zelfstandig naamwoord

WBD III.1.2:269 'bluisters' = huidschilfers

WBD III.4.4:268 'bloester' = schilfer

WNT II:2929 BLUISTER zelfstandig naamwoord Van of naast bluisteren. Bij Kiliaen:vertaald met pustula en hecta... pustula in panis crusto assurgens. In 16e eeuw als bijvorm van 'blister ... z.a.

blòtsel

zelfstandig naamwoord

slecht gras, dat de koeien niet vreten

blotskòp

bn

blootshoofds, zonder hoofdbedekking

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): – blootshoofds

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLOOTSKOP bijwoord - blootshoofds

Afbeelding uit: Kroniek van de Kempen

blòtte

werkwoord, zwak

lett. bloten

WBD blòtte - haren, verwijderen van de opperhuid met haar, in de leerindustrie (II 605)

WBD blòtvèlleke - blootvelletje, de gehaarde en gevleesde huid; II 609

blòtte - blòtte – geblòt

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLOTTEN - blooten, het haar of de wol v.d. huiden doen.

blouputje

zelfstandig naamwoord

blauwputje, bep. soort aardappels

WBD I:1446 'blouputjes'

Blücher of de nacht

uitdrukking

ES 2012: Brabantse Spreekwoorden (Mandos) heeft de uitdrukking 'Blücher òf de nacht' opgenomen als een 'kaartterm', en wel op gezag van de Tilburgse zegsman Knegtel in 1950; de uitroep van de kaartspeler betekent zoveel als 'nu of nooit'. Het betreft dus geen echte kaartterm maar eerder een uitroep om aan te geven dat de speler de wanhoop nabij is en dat dit moment, deze kaart, allesbepalend is voor de uitslag. Vergelijk ►toepertoe. Mandos geeft als toelichting bij deze uitdrukking: 'eigennaam (van Duitse generaal die in de nacht van 1813 op 1814 stiekem de Rijn overstak).' Dit is echter als verklaring van de 'kaartterm' onjuist. Ze heeft betrekking op de slag bij Waterloo, waar de Engelse veldmaarschalk Arthur Wellesley, beter bekend als de Hertog van Wellington, op 18 juni 1815 de veldslag tegen de troepen van Napoleon Bonaparte dreigde te verliezen. Wellington verwoordde zijn laatste hoop op de overwinning met de uitroep: "Give me Blücher, or give me night." [Geef me Blücher of geef me de nacht]. Blücher is de Duitse veldmaarschalk Gebhard Leberecht von Blücher, die met zijn leger in aantocht was. Hij kwam op tijd, en eerder dan de nacht. Napoleon verloor de slag. De ontmoeting van Wellington en Blücher is de geschiedenis ingegaan als 'la belle alliance'. Wellingtons woorden zijn in het Engels taalgebied gevleugeld geworden. In het Nederlands zijn ze niet vastgelegd in spreekwoorden- of citatenboeken. Daarom is het des te opmerkelijker dat de uitdrukking voorkomt in het Tilburgs, maar zij moet waarschijnlijk beschouwd worden als een uitroep uit de persoonlijke sfeer van de zegsman.

Ets van Gottfried Arnold Lehmann: Wellington omhelst Bluecher op het

slagveld van Waterloo

blumke, bluumke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Tijs Dorenbosch - vignet uit *De Mus* en *D'n örgel* van Piet Heerkens (1939 & 1938)

bloemetje, bosje bloemen

verkleinwoord van 'blóm', met umlaut

R.J. 'och blumke, 'k heb oe zo dikkels bekëken'

Cees Robben: blumke

Dialectenquête 1879: de jungskes hebbe blumpkes geplokke

Van Rijen (1998): ook: bluumke

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLOEMEKE(N), BLOMMEKE(N) zelfstandig naamwoord onzijdig Verkleinwoord van bloem, blom

blut

bn

zonder geld, alles verspeeld hebbend

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - Bluts zijn - niets meer hebben. Deze betekenis van ledigheid vindt men in het woord 'blutten' bij Kiliaen: en Plant., homo stolidus, inanis

gg ook: kèps

WBD (III.3.2:36) blut of kèps = alles kwijt (bij een spel)

blutse

werkwoord, zwak

butsen; kneuzen; 'butse' van vallend fruit

WBD III.2.3:159 'blutsen' = idem, ook 'kneuzen'

- blutse - blutste - geblutst

WNT BLUTSEN - stooten of slaan, inz. met de bijgedachte dat er eene

of meer blutsen ontstaan. ... c) van vruchten

bluujke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

bloedje, hulpeloos kind

bloejke

Cees Robben: 'bluuke'- bloedje

Dialectenquête 1879: bluke

Frans Verbunt: bloejke: bloejkes van kènder

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bluujke zelfstandig naamwoord onzijdig 'bloeike' - bleedje

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BLOEIKE(N) in de Kemp. ook bloiken, blujken; arm, beklagensweerdig kindje. Verkleinwoord v. bloed, bloedje, arm en beklagenswaardig kind.

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): bluujke - hulpeloos kindje

bobbertje

zelfstandig naamwoord

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "bobbertje bloedworst - klein dik mannetje"

bodschap

zelfstandig naamwoord

boodschap

Cees Robben: Dan moet ónze vadder de bódschnappe mar doen.

Cees Robben: 'vlieges-vlug vur 'n bodschap'

WBD III.2.1:208 'boodschappenkorf' = boodschappenmand

Dirk Boutkan: (blz. 34) bodschap (met vocaalreductie)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BOODSCHAP (uitspr.: boeëd-, bod-) zelfstandig naamwoord vrouwelijk Fr. message

boeg

zelfstandig naamwoord

WBD borst v.e. paard

WNT BOEG Het gewricht dat gevormd wordt door het schouderblad en een der opperarmbeenderen van een paard, doch ook in ruimeren zin, met inbegrip van de omliggende zachte deelen (spieren, pezen, huid);

boek, buukske

zelfstandig naamwoord

boek; **zeer vaak mannelijk in plaats van onzijdig**: den boek

R Gij kómt ók aaltij ast boek ómgedraogen is - d.w.z. te laat

R.J. die heej zenen boek dichtgedaon

Dialectenquête 1879: - nen aauwen boek

op klompen ter Mis, meej/ den beejboek in haand... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Oh! Klotterende klompen'; 1932)

...taante Hanna mee d'ren kerkboek en d'ren paoternoster bij den heerd... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)

...allebaai mee den kerkboek in de haand... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)

...de appetekersvrouw, die erg zemelechtig is, liet d'ren boek vallen en gong er bij zitte... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 2; NTC 8-10-1938)

Leest zelf zonnen boek.. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

... en 't aander [prentje] hek in mène kerkboek. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

oewen dikke kerkboek geeft oe heel veul werk... (Piet Heerkens; uit De knaorrie, 'Oo, hellige ziel', 1949)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - liever in jouwen boek as op et daogelijks gebèd (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1972) - Liever schuld hebben dan dood zijn.

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): boek, m.: gif diejen boek es aon

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): Onzijdig woord mannelijk gemaakt, z.a.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BOEK zelfstandig naamwoord mannelijk en niet o. - boek, Fr. livre; spel kaarten; den boek is omgedragen - het eten is op.

boekenemèèl

zelfstandig naamwoord

boekweitmeel

WBD III.2.3:140 'boekendepap' = boekweitpap; ook 'boekettepap'

Waar is de d gebleven van 'boekent'?

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): boegendemeel zelfstandig naamwoord onzijdig resp. 'bongendemeel' - boekweitmeel

boekent

zelfstandig naamwoord

boekweit

WBD III.4.3:268 wilden boekent - zwaluwtong (Polygonum convolvulus; beter: fallopia convulvulus)

Fallopia convulvulus - boekent

Daor stond daor nog wè boekent in 'n potje in dè gaaf ik ze [de kippen]. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

LDM: Als de varkens nog klein waren, kocht men bijvoorbeeld karnemelk van de boer. Werden ze groter - en vooral tegen de tijd dat zij vetgemest werden - kwam er graanmeel. Als het kon boekweitmeel en toen ook de maïs in de handel kwam maïsmeel, maar hierin bestond een groot onderscheid. Als er een slager kwam om een vet varken te kopen, was gewoonlijk zijn eerste vraag: waarmee is het gemest, met boekweit of met maïs. In het eerste geval was de geboden prijs per kilo altijd een paar centen hoger dan bij maïsvoer. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 6 'Paaseieren, namen en verdwenen gebruiken'; NTC 29-3-1951)

WBD I:1412 'boeket' (sic)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - boegend, bogent, boekend, bongend - boekweit

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): BOKKENT, bij verbastering voor 'boekweit'

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): boegent, resp. bogent, bongent - zelfstandig naamwoordw-m. - boekweit.

Antw BOEKERD en BOEKED (toonl. e) zelfstandig naamwoord m+v - boekweit, Fr. sarrazin

WNT BOEKWEIT ... Vandaar dat de naam in den mond des volks op allerlei wijzen vervormd werd ... z.a.

boekendekoek

WBD III.2.3:225 'boekendekoek' = boekweitkoek

boekhaawer

zelfstandig naamwoord

boekhouder

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): boekhaawer

boenter

zelfstandig naamwoord

WBD tweejarig paard, ook 'tweejaorege' genoemd

boer, boerke

zelfstandig naamwoord

boer

Hij zit ginnen boer in zen vènster = Hij zit niemand in de weg

Den bónten boer öthange -losbandig leven

Pierre van Beek: & R Den bónten boer rije - er lustig op los leven

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: nen boer èn en zòg hèbbe nôot genóg

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: We nen boer nie kènt, dè kópt ie nie. (... dè frèt ie nie.)

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Koud, dè ist pas as den boer èès schèt.

lange oe, in 'boerke' kort

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Den knapsten boer piest nòg wèl es óp zen klómpe.

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: 'Ieder zene meug', zi den boer, 'èn hij fraat vèège '.

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'kiepenboer'

Van Beek - "De schotels wassen" en "als ge drie boeren hebt, krijg je van de vierde slaag" hoort men vaak, evenals wanneer op een boer een vrouw "de boer heeft een vrouw nodig" valt. (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

Cees Robben: de miste boere hier slaope nòg bij der èège vrouw; zi den boer;

Cees Robben: wè enen boer laojt, brèngt ie tèùs; boerekôoletòppestamp;

Pierre van Beek: As de boeren oud wòrre, stòn ze ónder de prikstoel (= worden ze 'fijn') (Tilburgse Taaklplastiek 136)

V De stómste boere hèbbe de dikste peeje - Wie zonder veel overleg te werk gaat, heeft vaak het beste resultaat

Dialectenquête 1879: diejen boer heed'n luien knêcht - die boer heeft een luien knecht

BrSP nen boer stao aaltij vuls te èng (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1973) - het is buitengewoon moeilijk om met een boer

zaken te doen (uit vrees bedrogen te worden is hij te eng van opvatting voor redelijk overleg).

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Boeren hèbben ók maniere, mar aandere ('84)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - de knapsten boer pist nòg wèl is óp zen klómpe ('86) - dat kan de beste overkomen

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - nen boer heej twee roeje (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1973) - een boer meet met twee maten

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - vur nen sloomen boer meej geld valt iedere vrouw, vur ne sloomen boer nog gin mèlkmèèd ('87) - Zonder geld ben je niet geteld

Frans Verbunt: den lómpsten boer tilt de grótste èèrpel

Frans Verbunt: der ligge zat boeren opt kèèrkhòf die nèt zo lui zèn as ikke

Frans Verbunt: as ene pestoor mèlk drinkt en enen boer wèèn, dan zèn er twee ziek

Frans Verbunt: boeren hèbben ok maniere, maar aander

WBD III.1.2:250 'boerke' = oprisping

WBD III.1.4:237 'de bonte boer rijden' = razen en tieren

Dirk Boutkan: (blz. 4) bu:r, bu:re, burke

boere

werkwoord, zwak

— boere - boerde - geboerd (geen vocaalkrimping) steeds lange oe

een boerenbedrijf voeren, boeren

R Over een klein boertje: 'die boert meej en gèèt èn nen èkster'

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "boeren - we hebben nog gin taid om 's middags is op onze stoai te kunnen boeren"

...overdag wè boeren in d'ren hof... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 2; 16-10-1929)

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): Volgens krt. 61 ligt T juist op het gebied waar de vocaal kort klinkt; niettemin is op T's gebied de lange klinker niet uitgesloten. Z.o. blz. 11

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BOEREN fig. een helsch leven maken, razen en tieren, drinken en klinke: Er deur boeren - arm worden

boereguld

zelfstandig naamwoord

boerengilde

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - boerenguld = gilde Sint

Joris (blz. 86)

boerekooletòppestaamp

zelfstandig naamwoord

stamppot van boerenkool

-- het woord is een samentrekking van boerenkool en boerentoppen

Peejstaamp, hasjee, tis ammòl hêel lèkker, mar et lèkkerste vonnik boerekôoletòppestaamp meej vòrse wòrst. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Ed Schilders over een prent van Cees Robben vol boerenkoolstamp

boeremik

zelfstandig naamwoord

bep. brood

R.J. 'boeremik meej krènte'

WBD III.2.5:192 'boerenmik' = rond wittebrood

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): boeremik zelfstandig naamwoord mannelijk - eigen gebakken wittebrood van de boeren.

boerenèrbèr

zelfstandig naamwoord

boerenknecht, boerenarbeider

lange oe

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): ARBEI(D)ER - boerenwerkman, dagloner die boerenwerk verricht

boeresnòffel

zelfstandig naamwoord

duizendschoon (dianthus barbatus)

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "boerensnoffel" - duizendschoon

Dianthus barbatus

►snòffel

boeretêene

zelfstandig naamwoord, alleen meervoudig gebruikt

tuinbonen, 'labbôone', 'knaawbôone', 'moffelbôone'

►zie dossier tuinboon

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "boerenteenen - tuinboonen, groote boonen"

Piet van Beers – 'Wie tuinbonen wil eten moet Februari niet vergeten' : Ik hè ze al in de Wêyk gezet/ en merrege gaon ze er in/ M'n Boeretenen wel te verstaon/ en dê is naor munne zin. (With Love; 1982-1987)

Piet van Beers – Ik hèb gezien dètter m'n vrieskaast/ Aorig vol begient te raoke./ Sprèùtjes, peekus èn asperges/ kôol spinòzie, pastinaoke.// Pultjes, èrtjes, kappesèèners, boeretêene, èègenhèèmers./ Krotjes, bontjes van de staok./ Èlke week is ´t wir raok. (Uit: 'Ogste' - CuBra 19 juli 2004)

WBD III.2.5:84 'boerenteen' = tuinboon

Stadsnieuws: Vruuger noemde ze knaawbôonen ok wèl boeretêene (200208)

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): boere-teene, platte teene (II:51)

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BOERETEE:NE mv. grote bonen, moffelbonen

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BOERETEENEN zelfstandig naamwoord mannelijk, mrv. - platteboonen, groote tuinboonen; in de Kemp. labboonen geheeten

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --

(1992): boeretêene - tuinbonen

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): boereteene - tuinbonen

boeretij

zelfstandig naamwoord

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - et is en èèchte boeretij
(Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1970) - Het is een echte boerenbeweging; het gaat er landelijk aan toe.

boeretòppe

zelfstandig naamwoord, alleen meervoudig gebruikt

boerenkool

lange oe

Piet van Beers – 'Ik lus 't geleijk': We ete eens per virtien daog/ Dan stamp van boeretoppe./ Daor motte wel, volgens "Ons Kee"/ Gerukte worst instoppe. (With Love; 1982-1987)

Piet van Beers – 'De mèrt': Soms worret stamp van boeretoppe (daor moete verse worst in stoppe)/ soms worret peejstamp meej hasjee, of ik neem wè sudderlappe mee. (Het zeventiende boekje, 2010)

WBD III.2.5:94 'boerentoppen' = boerenkool, ook 'toppen'

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): boeretoppe - boerenkool

boestere

werkwoord, zwak

grondig schoonmaken, schoonschrobben, (zichzelf) een wasbeurt geven

- boestere - boesterde - geboesterd

…(ze) gonge meej enen emmer waoter, un stuk sunlicht zéép, un washandje en ene handdoek der èège boven schôon boestere. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978):
BOESTEREN ov.ww, meestal samengesteld met 'af': grondig en niet al te zachtzinnig schoonmaken, bij voorkeur met sop en een harde borstel. Mogelijk afgeleid van 'boest' (zie WNT), 'bast' of van 'bolsteren' en oorspr. = de bast eraf schrappen.

boete

werkwoord, zwak

boeten

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - laot geboet, zèlde goed

- boete - boette - geboet

boetsenbòlle

werkwoord, zwak

stoten van een kinderhoofdje

Van Rijen (1998): 'boetsebòlle'

WBD III.1.2:176 'boetsen', 'boetsebol doen' = stoten met het hoofd

WBD III.1.2:178 'boetsen' = het hoofd stoten

WBD III.1.1:37 'boetsebol' - hoofd

boetsenbòlle - - geboetsenbòld

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BOETSENBOL, ook wel 'boets', schertsende aanduiding van een kinderhoofdje, naar het frequent boetsen (= botsen, stoten)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfstandig naamwoord mannelijk (kindertaal) 'boetsenbol', hoofd, kop; dem. boetsenbölleke(n).

boezeroen

zelfstandig naamwoord

►bazzeloen

Een bijzondere Tilburgse variant is ► toekiel

WNT (1897) -- Korte kiel met lange mouwen, meestal van blauw gestreept katoen of linnen; door zeelieden, sjouwers en ambachtslieden, vooral als onderkleed, gedragen. In Zuid-Nederland zijn nevens *boezeroen* allerlei andere vormen in zwang als *boezeron, buzeron, bazeron* (West-Vlaanderen), *barzeloen, bazeloen* (Leuven), *bazeroentje* (Limburg), *boe(r)zelaan* (Lier en Mechelen); zie SCHUERM. 33 [1865-1870], SCHUERM. 65 [1865-1870] en DE BO [1873]. Al deze vormen kunnen onstaan zijn uit het gelijkbeteekenende fr. *bourgeron*, over welks onzekere afleiding men LITTRÉ vergelijke.

Boezeroen uit Elspeet - bron: Geheugen van Nederland

WTT 2012 -- In Tilburg (na 1950?) valt bazzeloen / boezeroen samen met 'kiel', met name de blauwe kiel van boeren (en het hemd, gedragen tijdens de lokale carnavalsviering). In oorsprong betreft het echter twee duidelijk onderscheiden kledingstukken voor mannen, waarbij de boezeroen een onderkleed is waaroverheen nog een vest en een jas gedragen werden, terwijl de kiel juist vest en jas vervangt en het bovenkleed is van de boer of arbeidsman. In het algemeen kan gezegd worden dat het moderne woord voor bazzeloen / boezeroen 'overhemd' is, een hemd gedragen over het onderhemd en/ of de borstrok.

Etymologie

- Van Wijk & Franck - 1912 -- Boezeroen - Wsch. uit fr. bourgeron „boezeroen", dat of als „herdersjas" van *berger* „herder" wordt afgeleid of van een stofnaam *borge*.
- Dr. P.A.F van Veen – *Sprekende getuigen* (1987) --
Boezeroen - werd ontleend aan Noordfrans *bougeron* (Frans *bourgeron*) van de stofnaam *bourre*, uit Latijn *burra* dat 'armoedige kleding' betekent. [Noordfrans = Picardisch; ES]
- De Vries -- NEW 1987 -- boezeroen - *bourgeron* 'linnen arbeidersbuis' eerst in de 19de eeuw, afgeleid van het sedert de 14de eeuw overgeleverde waalse *bourge* 'soort van linnen', vgl. ook middelfrans *borge* 'grove wollen stof'.

Tilburgse bronnen

Piet Maes -- in de *Kandelaar* van 3 October 1926 over 'Het arme Weverke', doelend op de gelukzalige pater Donders:

> 't Was maar een arm weverke in een klein huisje aan de uiterste punt van het grote dorp Tilburg. Hij zat daar aan vaders getouw in z'n gestreepte boezeroen en klabbakkerde z'n rammelende spoeltjes door het garen…' (Uit: A.J.A.C van Delft, *Spin- en weversliedjes oud en nieuw*; Utrecht 1952.)

Hij zaat er in z'n boezeroen, mee de zwarte zije pet op... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

Wè rèmt er op gebraaide sokke/ èn wè rèmt op boezeroen ?/ Ik vèèn dè Sintreklaos die rèmkes/ vortaon zèlf mar es moes doen. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et rèmt allemòl)

Cees Robben (detail Prent van de week 12 juni 1976)

Vergelijk:

Piet van Beers - 'Vurjaor 1989' --

Mar...êens dan ist kaoj weer gedaon
Dè is, waor we op hôope.
Dan kunde gerust den hêelen dag
in oe Boezeroentje lôope.

Wim van Boxtel - In Brabants Bont, 'D'n örgel' (1979): In ons sweeks boezeroentje' [in ons doordeweekse hemd].

- Lechim (Tilburgse Koerier, ongedateerd knipsel; ca. 1970) – in een van zijn verzen ter gelegenheid van Sinterklaas:

Wè rèmt 'r naa op pèkske sjèk?
En wè op boezeroen?
'n Rèmke maoke heurt 'r bij
Mar hoe mòte dè doen?

-- We droege gin boezeroen mir, mar missiezonnekes. Èn palletoo èn kooverkookes. Dè waar ammòl vur ooverdaags. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Jan Boezeroen = de eenvoudige werkman

Tekening van Kis-ke (ca. 1970) knipsel uit een onbekende publicatie, mogelijk Rooms Leven/Bisdomblad). Prent en tekst behelzen het nieuwe, modern ingerichte verzorgingstehuis aan de Hoefstraat (tegenwoordig Zorgcentrum Padua):

Mar naaw kan ok Jan Boezeroen
Ne lèèvesaovond krèège
Himmòl apart, meej veul gerief
En 'n pleej vur z'n èège

WBD

WBD III.1.3:47 'boezeroen' = overhemd

WBD III.1.3:76 'boezeroentje' = boezeroen

WBD III.1.3:97 'boezeroen' = borstrok

bofkont

zelfstandig naamwoord

WBD III.1.4:194 'bofkont' = ‘geluksvogel' ook 'boffer'

boj - booj

zelfstandig naamwoord

bode

pòsboj - postbode

...daor kwaamp den booi en braocht 'nen brief. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; ’Oome Teun en de dames’; NTC 20-1-1940)

"Nou appeteker," zee den postbooi... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 1; NTC 1-10-1938)

WBD III.3.1:438 'booi' = postbode

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BODE - boi, zelfstandig naamwoord mannelijk, mv. bois, verkleinwoord boike

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BOO, BOOI (scherpe o), BOI, zelfstandig naamwoord mannelijk - bode, Fr. messager

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): 'bòj' zelfstandig naamwoord postbode

boj

ww, pv

bood (imp. van 'bieden')? hiernaast ook de lange vorm 'bôoj'

Henk van Rijen: der boj gin man hogger (boj/ bôoj)

Dirk Boutkan: (blz. 23) 'buje' (boden) praeteritum meervoud

bojem

zelfstandig naamwoord

1. bodem

R Ruure, vrouw Paones, de sèùker is nòr den bójem gezakt... (tegen iemand die in zijn koffie/thee blijft roeren)

...mar die boks, daor wilde-n-ie niks van wete, den bojem hing ongeveer toe op z'n kuite! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; ’Oome Teun als opvoeder’; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

Henk van Rijen: hèlleg vat zónder bójem - gezegd van iemand die overdreven veel bidt, vaak zonder het zelf te beseffen

‘Die pannen van tegesworrig hebben ammel van die dunne bôjems, daor zèn gin goeie pannen te kôop,’ zizze dan. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD 'voeringbójem' (II:l385) - voeringbodem (v.e. pet)

WBD (II:2832,2863) 'bójem, bojem) - bodem v.d. kruiwagen, resp. v.e.

vat'

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BODEM - bojem, zelfstandig naamwoord mannelijk

2. perceel bosgrond

Henk van Rijen: en höös meej en bojemke - een huis met grond

GAT R526:176V°(1736): Iten een heijbodemke groot een lopensaet ter plaetse in de Schooten, oost de vroente, west de Leij

WBD III.4.4:162 'bodem' = oerbank (grondsoort)

bok

zelfstandig naamwoord

Illustratie: Rolf Janssen

bok

► zie hèrmenie voor de bok als mascotte van harmonie-orkesten

Bart zit zô vol grappen as 'nen bok vol keutels (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 2; 16-10-1929)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - daor zal den bók wèl es schêef zèèke (JM'50) - Bij een royale levenswijze zal er nog wel eens een tekort komen.

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - dès goed gestôote vur nen jongen bók (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1975) - Loftuiting voor de prestatie van een beginneling

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - et eróp hèbben as den bók óp mieje (Kn'50) -er zo belust op zijn als de bok op geiten.

Frans Verbunt: op den bok meegaon (kaartterm) voor niks meegaan

Dè waren meense die waren nie katteliek, dè waren protestantse bokken, volgens wè ze tegen ons vertelden. Die protestanten schêene ons ôk èùt veur kattelieke gèète. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD (II:2779) 'bók' - karsteun (T-vormig)

bökbaand

zelfstandig naamwoord

buikband

WBD bökbaand - buikriem (v.h. paard, die dient als verbinding tussen de beide strengen) (Hasselts woord)

bokgôoje

werkwoord, zwak

bokgooien; kinderspel

Van Delft - Het "bokgooien" geschiedde met minstens drie paren jongens. De eene moest voorover gebogen gaan staan, terwijl de ander hem schrijlings op den rug zat. Zoodoende werden dus drie of meer ruiters gevormd, die elkaar al zittend een bal toewierpen. Miste de eene ruiter den bal tijdens het opvangen, dan sprongen alle ruiters van den bok af en "de bok" trachtte den bal te grijpen en er den ruiter mede te raken. Gelukte dit, dan wisselden de kinderen om en mochten dus diegenen, die eerst "bok stonden" ruiter zijn. Een uitstekend jongensspel met gezonde bewegingen. (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 104; 16 maart 1929)

bokkebaoj

zelfstandig naamwoord

WBD bukskin (II:858), bepaalde herenstof; bukskinstof

Van Rijen (1998): 'bokkebaaj' - bukskin, wollen keper

bokkeg

bn

WBD tochtig, gezegd van een geit

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bókkig bnw 1) tochtig, ritsig, van geiten gezegd; 2) v. personen: zich gedragende als een bok, nl. norsig, koppig.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BOKKIG - tochtig, sprekende van geiten; pruilend, die moeft, kopt, het hoofd omdraait om u niet te moeten groeten, enz.

bökpènt

zelfstandig naamwoord

buikpijn

Dirk Boutkan: (blz. 33) bökpènt

Ik krèèg bökpènt van oew gezêever. - Ik krijg buikpijn van je geklets

Cees Robben: Ik hèb bökpènt, moeder;

Cees Robben: 9 (blz. 47) 'buikpent menneke?'

Zôo wè iederéén rolde bekaant van zenne stoel, van et laage. Bökpènt han we'r van gekreegen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfstandig naamwoord vr. 'buikpijnt' - l) buikpijn; een synoniem is 'pänspent 2) hartzeer, chagrijn, spijt: 'Hij zal er wel bökpent af hebbe'

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): bökpènt - buikpijn

boks

zelfstandig naamwoord

broek

Van Delft - Een broek wordt ook hier evenals in meerdere streken wel een "boks" genoemd. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

bökske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

buikje

R.J. 'om de bolle bùkskes', 'de spin viel op d'r bùkske'

Cees Robben: ik drónk waoter dèt kloekten in men bökske

WBD III.1.1:123 bökske = buikje

Dirk Boutkan: (blz. 24) 'boekske' = bökske

verkleinwoord van 'bèùk', met vocaalkrimping

bokstaopele

werkwoord, zwak

opstoken (?), in kennis stellen, boekstaven

bokstaopele - - gebokstaopeld

De Wijs -- (ik heb veel mensen in de arm genomen) 'k heb zat meense gebokstaopeld mar 't is nie gelukt (11-02-1965)

We zun dun dieje us efkus bokstaopeIe... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - iemand bókstaopele - (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1965) - in kennis stellen, op de hoogte brengen

Frans Verbunt: op de hoogte brengen

Stadsnieuws: As ge dè zôo nie begrèpt, zakket oe wèl es aanders bokstaopele (120809) ... op andere wijze aan het verstand brengen.
Etymologie:
verwant met 'boekstaven'

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - boekstapelen,

inbokstapelen, bokstapelen - inprenten

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): bokstapele (IV:37)

bökzuur

zelfstandig naamwoord

maagzuur

gg daor krèèg ik et bökzuur van

bökzuut

bn

buikziek, beurs, overrijp; mèèleg

Cees Robben: ròt? hógstes bökzuut;

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "buikzuut - gebutst of gestooten fruit of fruit dat te lang gelegen heeft"

WBD III.2.3:157 'buikzoet', 'buikziek' = overrijp; 158 'buikzoet' = melig 160 'buikzoet' = blutsen

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BUIKZOET (Bökzuut) bijvoeglijk naamwoord (van fruit gezegd) overrijp, beurs

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BUIKZIEK - beursch: buikzieke pèren.

Str. bökzuut (2:41)

bòl, bölleke

zelfstandig naamwoord

bal, hoofd

De mister krêeg den bòl teege zenen bòl. - De meester kreeg de bal tegen zijn hoofd.

WBD bòlle - testes v.d. hengst, in Hasselt 'kloote' genoemd

Cees Robben: de bòlle zèn nie rónd! den zelfden bòl van precies?

Cees Robben: zene gladden kaolen bòl;

WBD bòlle maoke (II:996) - op een bol draaien (v.d. geschoren ketting)

WBD (III.2.1:379) bòl = kluwen, opgewonden garen, ook 'knoet' genoemd

WBD (III.1.1:36) 'bol' = hoofd; verkleinwoord 'bolleke' = hoofd

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bòl zelfstandig naamwoord mannelijk - bol en bal: enen bòl garre; in de bet. 'bal' alleen in gebruik als schoenmakersterm.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BOL zelfstandig naamwoord mannelijk ... Schertsend gezeid voor 'hoofd'; het in zijnen bol hebben of krijgen - hooveerdig zijn of worden

bòlaaj

zelfstandig naamwoord

kinderspeelgoed

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "bollaai - steenenbal, kinder speelgoed"

bòldere

werkwoord, zwak

WBD III.3.1:389 'bolderen' = hotsen (zachtjes schokken op een hobbelige weg)

bolderwaoge

zelfstandig naamwoord

bolderwagen, bolderkar

LDM: Zoals deze [voerlieden] hadden ook meestal de anderen voor hun speciale vrachten geschikte vervoermiddelen. Een der meest bekende was o.a. de bolderwagen met laagliggende bodem, zodat de gewoonlijk zware vrachtstukken niet hoog behoefden te worden getild. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 21 'Tilburg had een respectabele lijst'; NTC 4-2-1954)

bòlle

werkwoord, zwak

met een bal spelen

voetbòlle, handbòlle

WBD (III.3.2:124) bòlle, katsele = ballen, met de bal spelen

— bòlle - bòlde - gebòld

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BOLLEN - met eenen bol spelen, Fr. jouer à la boule; kegelen, dobbelen

bölleke

werkwoord, zwak

bulken, een boer laten, kokhalzen

bölleke - böllekte - geböllekt

De Wijs -- (zoontje zegt tegen z'n aangeschoten Vader) -- Hé, toe Pa, bûlk nog 'ns, dan hebbe we wir rozèntjes' (11-02-1965)

Henk van Rijen: bölleken èn boere laote - kokhalzen en boeren

Opeten zoddet, al zaate nog zô te bölken en lilluk te doen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk

wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Piet van Beers – 'Laote heure dèt lèkker is: Ze zeej dan: Schaai èùt Piet, ge lèkt wèl ' n koei./ Nêe....dè bölke is nie toegelaote. ('t Èlfde buukske, 2010)

WBD III.1.2:249 'bulken' = oprispen

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BULKEN (Bölke) onov.ww., een stevige boer laten, overlopen van.

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): BULKEN voor oprispen, niet onbeschaafd; z.a.

bölleke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

balletje, bolletje, hoofdje

- verkleinwoord van 'bòl', met umlaut

R.J. 'wereldbùlleke'

Henk van Rijen: ge mot nie òn dè bölleke pölleke - je moet niet aan dat balletje peuteren

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - bölleke Tevoore (pastoor Tervooren) (blz. 77)

- J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BOLLEKE(N) zelfstandig naamwoord onzijdig - vrklw. van 'bol'

- Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): bùlleke - hoofdje v.e. kind; bolletje garen

bòllekesdoot

zelfstandig naamwoord

Boldoot, eau de cologne

Onjeklonje van Böllekesdoot is de beste, zegge ze! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)

...en dan nog twee fleschkes onjeklonje van Böllekesdoot. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)

böllie

bijwoord

bij jullie

bòllieje

werkwoord, zwak

zich moeizaam voortbewegen, b.v. door hoge sneeuw

WBD III.1.2:122 'bollien' = rondslenteren, ronddolen; ook 'rakken'

WBD bòllieje - zwijmelen (v.e. paard: lopen zonder vaste gang, her en der over de weg, van links naar rechts), ook genoemd 'hòt naor hèèr'

Cees Robben: den hillen dag speulen en róndbòllieë

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "bollië - slenteren"

WBD III.1.2:139 'baliën (bolliën) = woest,onachtzaam lopen

WBD III.1.2:148 'balien (bollien) = moeilijk vooruitkomen

bòllieje - bòlliede - gebòllied

Bòls, Baols

bn

van Baarle-Nassau, Baarles

De Bòlse bus kómt dur Allefe. - De bus naar B-N komt door Alphen

bòlscheut

zelfstandig naamwoord

bepaalde afstand, nl. zover als men een bal kan schieten

Die woone enen bòlscheut hiervendaon, - Die wonen niet ver van hier. Enen bòlscheut wèèd

Cees Robben: enen bòlscheut vèr; van A naar B is mar enen bòlscheut;

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): bolscheut - afstand die men met een bal werpen kan

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): balscheut - kleine afstand

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992: 'bolscheut' - vrij korte afstand

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): BOLSCHEUT - eene verwijdering zoo verre als men eenen bal of bol kan werpen. Z.a.

Verh BOLSCHEUT m. kleine afstand, zover men een bal kan gooien, of schieten, 'n'n bolscheut of anderhalf; in WNT ook bolsgooi of bolworp. Z.a.

Bernard van Dijk: de etymologie is misschien niet 'zo ver men een bal kan schieten', maar boogschot, dat tot bolschot/scheut. verbasterd werd om uitspraakredenen. Dit heb ik ooit gelezen, maar ik kan me niet herinneren waar.

bòltje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

baaltje

WBD bòltje - rugnet (vliegennet dat over de rug v.h. paard gehangen wordt), ook genoemd 'vliegedèk'

- verkleinwoord van 'baol', met vocaalkrimping

böltje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

builtje, zakje

- verkleinwoord van 'bèùl', met vocaalkrimping

Uitdr. Int böltje praote. - smoezen, achterbaks praten

Hoe genoegeluk dèch ge bij Sjef Woestenberg in builtje tebak haolde...
(Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Etiket van een shagbuil van Frans Woestenbergh

WBD III.3.1:291 'builtje praten' = roezemoezen

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): in 't böltje praote - zitten smiespelen

bombakkes

zelfstandig naamwoord

masker, mombakkes

WBD (III.3.2:284,) bombakkes, mondbakkes = masker

- afstandsassimilatie van plaats: m>b

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfstandig naamwoord o. en vr. - mombakkes, een andere variant is mondbakkes.

bomberaaj

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): bombazijn, sterke katoenen of linnen stof

Van Rijen (1998): 'Hè heej zun bomberaaje broek wir aon! - Hij heeft zijn bombazijne zondagse broek weer aan.

bombezaaje

bn

bep. stof (bombazijn?)

Henk van Rijen: bómbezaaje broek - zondagse broek

bombezjoere

werkwoord, zwak

= bezjoere (ook: ►bambesjoere)

uitgaan en flink wat verteren = óp rêep gaon (TT)

Naar het fr. van 'bon' en 'jour' en samenstelling 'bonjour' - letterlijk: een goede dag hebben

èèrmoei hamme bij ons tèùs nie/ al wasset dan gin bonbesjoer/ èn reutele heese nôot gehoeve/ al wast ók dikkels ene toer... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Moederdag)

bonk

zelfstandig naamwoord

'bèls'

WBD zwaar paard (ook Hasselt), ook genoemd 'zwaore' of (Hasselt)

WBD III.4.4:221 'bonk' = iets groots in zijn soort

WBD III.3.2:101 'bonken' = knikkers laten stuiteren

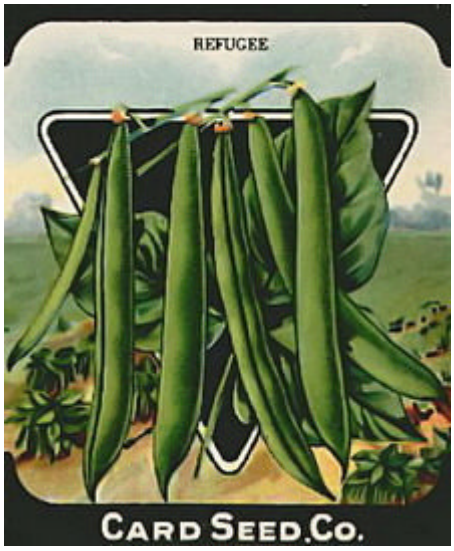
bons

bijwoord

bij ons

bontje

zelfstandig naamwoord, verkleindwoord van 'bôon', met vocaalkrimping

boontje; 'booterbóntje', ‘slaojbôon’

WBD III.1.4:87 'heilig boontje' = huichelaar

Cees Robben: mar êen bóntje geplukt: de bóntjes zèn nie gaor;

Cees Robben: 10 'één bontje' (blz. 9)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ieder bóntje hee zen tóntje, ieder èrtje zen cónsèrtje (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916)- bonen en erwten veroorzaken winden

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): aanstellerig: "ze verkopt beuntjes"

WBD I:1417 'bontjes' (boontjes): Lupine; ook: 'lupine' en 'lepiene'

WBD III.2.3:83 'boterboontje' = prinsessenboon; ook 'boontje'

WBD III.2.3:85 'boterboon' = kievitsboon

bòntje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

baantje

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BAANTJE zelfstandig naamwoord onzijdig - betrekking, bediening

boog

zelfstandig naamwoord

boog, bocht (?)

vD boog m.

Dirk Boutkan: (blz. 98) enen boog (draai); en boog (schiettuig)

bôog

pv.

boog

Dirk Boutkan: (blz. 40) bogde/ boogde (met of zonder vocaalkrimping)

verleden tijd van bèùge

boogerd

zelfstandig naamwoord

boomgaard

...mee waoter en boogerden... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Wij gingen meej den boogerd in, gevallen ôogstappels raope. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Stadsnieuws: De kènder spulde bij den boer in den boogerd bumkeverwissele. (050409)

WBD (III.2.1:461) boogerd = boomgaard

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BOGAARD, BOGERD zelfstandig naamwoord mannelijk - boomgaard, boogaard, Fr. verger

WNT BOOMGAARD - Reeds in het Mnl. bijvormen als boongaert en bogaert, die ten deele met verzwakten klemtoon voortleven in 'bongerd' en boogaard, boogerd (in verschillende, vooral Zuidelijke gewesten).

bôoj

ww, pv

bood

Der bôoj gin man hógger

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): ik bôoj , ik hèb gebôoje

- verleden tijdsing. van 'bieje'. hiernaast ook de verkorte vorm 'boj'

- J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BOI - 2e hoofdvorm van 'bieden'; ook: boo, booi, biedde en beedde.

boolus

zelfstandig naamwoord

WBD III.2.3:197 'bolus' = wittebroodje

bôom

zelfstandig naamwoord

boom, boompje, bomen

het verkleinwoord is bumke

het meervoud is meestal bôome maar ook bôom en nog vroeger bêûm

Dirk Boutkan: plur.: bôome, (arch.) bêûm

Dirk Boutkan: 'bêûm' is archaisch pluralis (3b), naast bôome (54)

1. zelfstandig naamwoord - de boom

- ene kaolen bôom - een boom zonder bladeren

Cees Robben: hij bond zenen dôojen hond ón enen bôom vaast;

Cees Robben: Den appel valt nie ver van den bôom;

Dialectenquête 1879: boomen en struike (meestal: boum(?))

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): den bôomkweeker zal den bôom ènte

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ik zit liever ónder de bôome dan ónder de meense ('76)

1.1. zelfstandig naamwoord als meervoudsvorm

Onze vadder groef aaltij, meej zenne maot, de wortels van afgezaogde bôom öt de grond. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Et verschil in et landschap hier, vergeleeke bij ons, zaat em in de rije hôoge boom… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Èn et grasvèld leej gelèèk bezaajd/ meej blaojer, van de bôom gewaajd... (Henriëtte Vunderink, Hèrfst, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): Vlg. krt. 63 ligt T in smalle strook 'zonder e (sjwa), zonder umlaut in pluralis'

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): De meervoudsvorm met umlaut komt voor in het Midden-N-Brabants. (blz. 97)

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): Uitgangsloos meervoud in Tilburg: boom (blz. 118)

1.1.1. beum als meervoudsvorm

Dirk Boutkan: 'bêûm' archaische pluralis van 'bôom'

De beum ston in de rij -/ ontblaoierd dur de wend en wochtend op de wenter. (Lauran Toorians; De beum ston in de rij; CuBra; 200?)

1.2. onderdeel van werktuigen

WBD (Hasselt) balk van een eg-raam (Men kent b.v, 'vierbôomers')

WBD 'dwarsboome' (II:951) - scheien v.h. handweefgetouw

WBD schórbôom - schelfhout (stuk rondhout als onderdeel van een hooizoldervloer)

WBD gaorenbóóm, borstbóóm (II:957, 961) v.e. weefgetouw; ook: 'vörbóóm'

WBD III.3.1:411 'boom' = slagboom, ook 'brier' genoemd

2. bijnaam

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - Tontje Bôom = Ant. v.d.

Boom (blz. 27)

bôome

ww.

Van Rijen (1998): breedvoerig praten, bomen

bôome - bómde - gebómd

met vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: hij bómt

bôon, bontje

zelfstandig naamwoord

boon

Dialectenquête 1879: erten en boone

Van Beek - "In de bonen zijn" - betekent: verstrooid, verward zijn. "Z'n positieven niet bij mekaar hebben." (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

Piet van Beers – 'Vrèmde kòst': Gif mèn mar wèk hier gewènd zèè,/ ene goeje vètte pòt./ Zuurkôolstamp òf brèùne bôone.../ Èn 'n nutje toe... tòt slòt. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

bôonstaok

zelfstandig naamwoord

boonstaak, bonenstaak

Van Delft - "'n Goed kastelein moet boonstaken op z'n kop kunnen laten scherpen." Dit is: Een herbergier moet veel "over z'n kant kunnen laten gaan". Hij moet zich veel kunnen laten zeggen zonder kwaad te worden. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

boor

zelfstandig naamwoord

doordrammer (Cees Robben:: boren betekent ook wel 'durdouwe', doordrammen, ergens over blijven doorzagen)

Cees Robben: Ik wil bèst weete dèk en kaoj boor zèè

WBD (II:2714) 'slangeboor' – slangboor - 'érwimboor' - irwinboor

(II:2716) 'sefréémboor' - soevereinboor

boorband

zelfstandig naamwoord

boordband, lint om te boorden

WBD boorband (II:1086) - boordband

bôordeknupke

zelfstandig naamwoord

boordenknoopje

uitdrukking: De Wijs -- As ik echt op m'n gemak ben, gao ik in m'n boordeknupke zitten (11-02-1965); de boord los doen en er zijn gemak van nemen.

boore

werkwoord, zwak

boren, boorden

Dialectenquête 1879: bore – boren

WBD 'bóór?' (II:l238) - boorden, omboorden

B boore - bórde – gebórd

- in tegenwoordige tijd vocaalkrimping bij 'gij'+ bórt, daarentegen: hij boort

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BOORDEN -van kleedingstukken: een rok b.

bôot, bótje

zelfstandig naamwoord

boot

R.J. 'die stapten in den bôot'

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): bótje

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): èngelaand lòt veul aaw bôote afbreeke

WBD III.3.1:425 'boot' = boot

booter

zelfstandig naamwoord

boter

Witte wè ze bij ons schaand noemen? Zelf goei boter eten en oe kender margerine geve! (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - et irst òn de booter, et irst òn de man ('48) - Verwacht wordt dat de boerendochter die het eerst kan karnen, ook het eerst zal trouwen

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - meej zen sevôoj in de boter valle (Si'66) - het goed treffen

Frans Verbunt: margarine, in tegenstelling tot 'goej booter' (roomboter)

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --

(1992): booter zelfstandig naamwoord boter, goej booter - roomboter

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): goeie botter (TV:60)

booterbrökske

zelfstandig naamwoord, dim

Van Rijen (1998): botercaramel ; koosnaam

WBD III.2.5:248 'boterbrok(je)' = boterkussentje, ook: 'boterpik '

bootere

werkwoord, zwak

Boerin tijdens het 'bootere' aan de karnton

WBD karnen

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ene stèùver mulk èn nie gebooterd ('66) - iets zonder moeite bereikt

WBD III.l.4:338 'boteren' = gelukken

- bootere - booterde - gebooterd

booterkaomer

zelfstandig naamwoord

WBD melkhuis (deel v.h. boerenhuis waar men de melk verwerkt en bewaart)

booterkwikke

zelfstandig naamwoord

oud kinderspelletje (elkaar optillen, ruggelings)

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --

(1992): booterkwikke of bootere - spelletje, z.a.

Bootermans

zelfstandig naamwoord

Botermans (eigennaam)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Bootermans waogde zen dòchter wèl, èn dè was zón kösselek paand ('77) - Botermans...en dat was zo'n rijk bezit (aanmoediging tot iemand die aarzelt bij een beslissing)

De heer Botermans dreef destijds het voornaamste hotel van Tilburg, nl. "De gouden Zwaan", dat aan den Heuvel stond, daar waar zich nu de "Hema" bevindt. Zijn dochter trouwde met een kelner uit de zaak, een verbintenis, die de openbare mening nogal als een waagstuk beschouwde en dit - klein en dorps als de samenleving hier was - niet onder stoelen of banken stak. Pierre van Beek - TTP - Nr. 5, Za 30-05-1964

booterschèèf

zelfstandig naamwoord

WBD deksel van de karnton

boterstand

Afbeelding uit: Kroniek van de Kempen

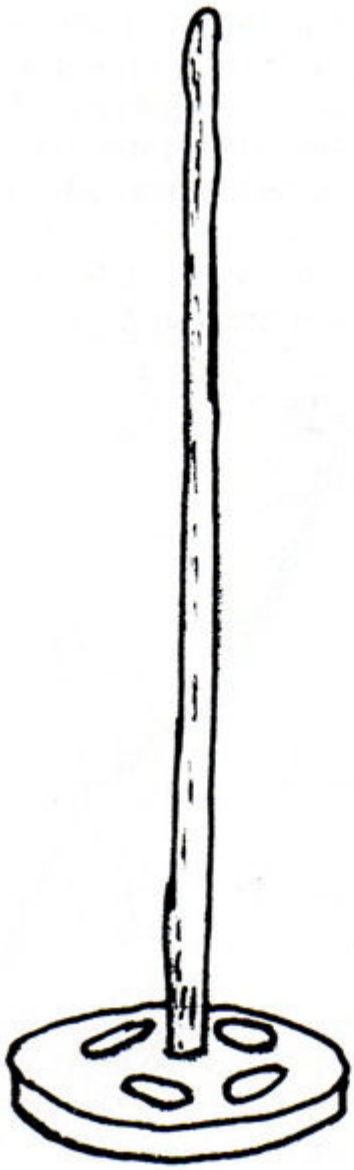
booterstaand

zelfstandig naamwoord

WBD karnton, ook genoemd: 'booterstand', 'staand', 'booterton'

Dialectenquête 1879: boterstaand - karnton

WNT BOTERSTANDE - Hoog, smal vat waarin de boterstooter op en neer bewogen wordt; hetzelfde als boterkarn.

boterstaf

Afbeelding uit: Kroniek van de Kempen

booterstaf, -stèfke

zelfstandig naamwoord

WBD karnstaf (stok met cirkelvormige, van openingen voorziene plank, die in de karnton op en neer bewogen wordt), ook genoemd: 'booter-stèfke', 'staf', 'stèfke'

booterton

zelfstandig naamwoord

WBD karnton, ook genoemd: 'staand', 'booterstaand', 'booterstand'

WBD karnmolen

boove (1)

zelfstandig naamwoord

bovenhuis, verdieping

Ak nòr den boove gao

Van Rijen (1998): 'Zèè de den boove òn ut doen?'

Van Rijen (1998): 'Zèè de naa pas boove zonk?' - Ben je nu pas boven water (uit bed)?

Van Rijen (1998): 'Dè-s boove mun heup! - Dat ligt boven mijn vermogen.'

WBD III.2.1:76 'den boven' = bovenverdieping

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BOVEN - bo:ve, zelfstandig naamwoord mannelijk - het bovenhuis

boove (2)

zelfstandig naamwoord

boven, nl. op het politiebureau

Van Delft - - Vroeger "mossen de zatlappen boven kommen bij den commesaar" en als zij dan boven (op het stadhuis) waren geweest "wieren ze d'r onder gezet" (in de gevangenis).(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

boove

vz., bijwoord.

boven

WBD boovenèrm, (Hasselt) boowvenèèrem - bovenbeen v.e. paard

Cees Robben: óp de booveste plaank van et kammenèt; in mene boovenèèrm;

Cees Robben: boove de grónd; dan vattie oe boove de heup;

WBD boowvedèksel, boowvelat (II:1002) - deksel v.d. effenaar

WBD boovespròng (II:1019) - bovensprong (bij weefgetouw)

WBD (de ketting/de inslag) wèrkt boove, leej boove (II:1047) - bovenwerken

Henk van Rijen: den boove doen - de bovenetage schoonmaken

Henk van Rijen: zèède naa pas boove zonk? - ben je nu pas uit bed?

WBD (III.2.1:76) den boven - bovenverdieping

Gehoord: 'den booveste' = de hoogste verdieping ('Als ik naar den bovenste ga ...')

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BOVEN zelfstandig naamwoord mannelijk - bovenverdieping,

bovenhuis, bovenkamer; de meid is bezig met den boven te schuren. Op 'nen boven wonen.

boovekaant

zelfstandig naamwoord

bovenkant

WBD boowvekaant (II:91l) bovenkant (v.h. weefsel)

boovelicht

zelfstandig naamwoord

bovenlicht, venster boven de huisdeur

WBD III.2.1:67 waaier, bovenlicht

boovemoerdèkse

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): iemand van boven de rivieren, noorderling

boovenèèrms

bijwoord

met omhooggestrekte armen; fig. bovenmatig

WBD boovenèrm, (Hasselt) boowvenèerem - bovenbeen v.e. paard

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978):BOVENARMS (bovenèèrms) bijwoord, met de armen hoog geheven om uit te halen, met veel inspanning of enthousiasme; ook: in hoge mate: hij stötte bovenèèrms - hij was zeer uitbundig in zijn lof.

boovetèùg

zelfstandig naamwoord

WBD overleer, het betere, fijnere leer voor de bovenzijde van schoenen, of het deel v.d. schoen daarvan gemaakt (II:671)

WBD het bovenste gedeelte v.d. schoen (II:712)

bordje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

boordje

verkleinwoord van 'boord', met vocaalkrimping

bòrdje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

baardje, bordje, schoteltje

WBD (III.2.1:188) 'bordje' = schoteltje

verkleinwoord van 'baord', met vocaalkrimping

bördje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

bordje (?)

bòrduure

werkwoord, zwak

borduren

òn oew kónt gebòrduurd ('60) - je kunt de pot op! Dat kun je net denken

börg

zelfstandig naamwoord

borg

Dialectenquête 1879: burg (met 'doffe u', vgl. mulder, putje = potje)

Dialectenquête 1879: Tilburg (ook met 'doffe u')

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BÖRG (uitspr.börr?ch), zelfstandig naamwoord mannelijk - Fr. garantie: Börg veur iemand of veur iet spreken - er borg voor staan, er voor instaan.

börge

werkwoord, zwak

borgen

börge - börgde - gebörgd

börgemister

zelfstandig naamwoord

burgemeester

Dialectenquête 1879: den burgemister vaan 't durp (gecorr.: burregemister)

Hij mòkten er verschaajene börgemister - Hij maakte er nogal wat soldaat.

Cees Robben: en stanbild vur den börgemister

Piet van Beers – 'Zoveul agger nôodeg hèt': Der zulle nog mar wèèneg meense zèn/ die "Den Harrie" hèbbe gekend./ Hij liep as enen Börgemister rond./ Ene groote strèùse vènt. (Het zeventiende boekje, 2010)

Henk van Rijen: dan zak oe es börgemister maoke - dan zal ik je eens bij

je kruis pakken

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den börgemister van den Haajkaant (Drik van Dyk) (blz. 33)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den börgemister van den Bèsterd (Leo Geerts) (blz. 40)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den börgemister = Huub v.d. Eerden (blz. 36)

WBD III.3.1: 'burgemeester', 'burger, burgervader' = burgemeester

börger, burger

zelfstandig naamwoord

burger, burgemeester (en dan altijd met 'den')

En den burger is hier onze overigheid, dus hij moet iets doen... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

Van Rijen (1998): den börger - de burgemeester

Ieder jaor, rond de verjòrdag/ van onze Kôonegin,/ wòrren er dur den Börger/ hil wè lintjes opgespèld. ... (Henriëtte Vunderink; Lintjesrèège; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Karneval. We hèbbener jaore op moete wòchte, mar toen mogget van den börger. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

WBD III.1:323 'burger', 'burgervader' = burgemeester

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BURGER (börger) m. l) iemand die geen boer is, 2) burgemeester.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BORGER (uitspr. börreger) zelfstandig naamwoord mannelijk - burger, Fr. bourgeois, citoyen.

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): börger – burgemeester

börgervaojer

zelfstandig naamwoord

burgervader, burgemeester

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'burgervaojer'

WBD III.3.1:323 'burgervader, burgervaaier' = burgemeester

bòrrel zelfstandig naamwoord

borrel

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - nen borrel waor ge meej twee oogen in kóst kèèke (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1970) - een grote borrel

Stadsnieuws: den dieje tapt en borreltje zonder vergunning - hij snuit zijn neus zonder zakdoek, door een neusgat dicht te houden (250106)

bòrsel

zelfstandig naamwoord

borstel

WBD (II:701) borsel - borstel (niet vermeld)

WBD (III.2.1:290) bòrsel - borstel, afwasborstel, ook 'boender'

WBD (III.2.1:305) bòrsel - kleerborstel

WBD (III.1.3:270) 'borstel' = haarborstel; ook: 'weerborstel

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bòrsel zelfstandig naamwoord mannelijk - borstel

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BÖRSTEL (uitspr. böstel) zelfstandig naamwoordm.m. Fr. brosse

bòrsele

werkwoord, zwak

borstelen

Cees Robben: Goed gebòrseld is half gevoejerd.

WBD bòrsele (II:1056) - borstelen (nabewerking weefsel)

— bòrsele - bòrselde - gebòrseld

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BÖ(R)STELEN - vechten: ze begosten te bö(r)stelen.

bòrske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Van Rijen (1998): baarsje

bòrstròk

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): borstrok, gebreid hemd

Van Rijen (1998): 'Juffer, ge hè-g-ut ok lillek op oewen bòrstròk - Juffrouw, je bent flink verkouden.'

WBD III.1.3:98 'borstrok' = onderhemd; ook 'kamizool'

WBD III.1.3:96 'borsok' = borstrok

bos, buske

zelfstandig naamwoord

bos (b.v. bloemen)

groep bomen
plant met van de grond af houtige takken (struik)
bundel samengebonden groenten, 'bussel', 'buske'
WBD schèètbósse - schitbossen (bossen welig opschietend gras)
Cees Robben: We kèèke nie op ene bos peeje.
WBD III:1475 'bos' - aardappelstruik; (Hasselt,) 'strèùk'
WBD III.4.3: bos, c.q. strèùk - struik
209 'boske' = boeket
doornbos - doornstruik
WBD III.4.4:258 'bos' = bundel; 'boske' = bundel

bosbeezie
zelfstandig naamwoord
bosbes, vossebes
A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bosbezie - bosbes
bosdèùf zelfstandig naamwoord
Van Rijen (1998): houtduif (Columba palumbus)

bòske
zelfstandig naamwoordverkleinwoord
baasje; kereltje
verkleinwoord van 'baos', met vocaalkrimping
-- en fèèrm bòske - een flink ventje
-- zó druk as en klèèn bòske - (schertsend) druk
gd94 Wès dè toch en frêet bòske!
WBD III.2.2:40 'baasje' = jongen
J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): Hoeufft: 'Baaske' is hier een titel met welken men eenen onbekende van minderen stand aanspreekt
J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BOSKE(N), BASKE(N)
Jan Naaijkens - Dè's Biks, 1992: 'n gezònd boske - een gezond jongetje

böske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
buisje
verkleinwoord van 'bèùs, met vocaalkrimping

bosse

werkwoord, zwak

bosse - boste - gebost

schudden, uit de boom schudden (eventueel afslaan)

V klappen uitdelen

prèùme bosse = pruimen uit de boom schudden

der flink ónder bósse - rigoreus de orde herstellen (?)

Cees Robben: Ge hèt er de vurrege week nogal onder gebost;

WBD III.1.2:30 'bossen' = slaan; ook: 'naaien, ertegenaan peren, een labbezoet geven'

WBD III.1.2:62 'eronder bossen' idem

WBD III.2.3:l60 'bossen' = appels v.d. boom schudden

WBD III.2.3:185 'bossen' = noten afslaan; ook 'aframmelen', 'afranselen'

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): BOSSCHEN: het hakken van kort hout; z.a.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BOSSEN - In 't kegelspel: al de kegels in eens nederwerpen.

bösselt

zelfstandig naamwoord

afval van gerst bestemd voor veevoer

bössem

zelfstandig naamwoord

bunzing

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - stinken as nen bössem (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 197l)

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): bössem - bunsing

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): bössem "'t is zò'ne lieven bössum"

WBD III.4.2:51 'buisem', 'bunzing', 'fis' (Mustela putorius)

WBD III.4.2:52 'buisem' (Korvel) - fret (Mustela furo)

WBD III.4.2:54 'buisem' - marter (Martes foina), ook genoemd: 'steenmarter', 'fluwijn', 'fretje', 'fret', 'eierwezel'

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): geeft 'bôôssem' met de vocaal van dôod (blz. 156)

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): bössem - bunzing

WNT BUNZING - de vormen op -ing staan tegenover die op -em als bokking tegenover bokkem.

bösseme werkwoord, zwak

stinken

WBD III.1.1:255 'buisemen' = stinken

böstel

zelfstandig naamwoord

afvalproduct bij het brouwen van bier

LDM: Het voornaamste hiervan was de bostel, meestal genoemd "buistel". Dit was het overschot van de gemalen of geplette mout, nadat de wort (d.i. de benaming voor het aftreksel van de mout) er af was. Deze buistel werd afgehaald door boeren - vooral voor melkvee. De boeren kregen bericht welke dag er gebrouwen werd en wanneer ze dan aan de brouwerij moesten zijn. Van de mouterij werden als veevoeder verkocht de gedroogde en afgemalen moutkiemen. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 9 'De brouwerij van vroeger'; NTC 1-8-1951)

bot

zelfstandig naamwoord

WBD III.1.5:228 'bot' - laars

botje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

bootje

WBD III.3.1:425 'bootje' = boot

bottelèèr

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: wijnhandelaar die op fust importeerde en zelf bottelde

Jan de Bray - Weeskinderen in een wesshuis in Haarmen - 17de eeuw

botteram, botteramme, botram, botramme, botterham, botterhamme

zelfstandig naamwoord

boterham

R.J. 'nen botteram smeren'

Moederke, wilde 'nen botterham smeere?

Heur is: m'n maog klept den engel des heeren! (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Scheeresliep', 1938)

En wè'n gezicht! Is oewen boterham in et zaand gevalle?! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

Toen ie 'n botterham of drie-vier op ha... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den jongen dokter; feuilleton in 3 afl. in de NTC 22-4-1939 – 8-5-1939)

Den Sik ha z'n botterhemke deurgeslikt... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

De Wijs -- As ge vèftig geworre zèt, hedde oewen grôtste botterham op (09-04-1973)

De Wijs -- dè he'k echtig nie gedaon, krûîske sterven en honderd duuzend èzere botterhammen eten (17-08-1964)

Van Beek - "Hoofd aaf-Kop aaf-duzend ijzere botterhamme eten". Dit was de dure eedsformule als kinderen, speciaal meisjes, iets ernstig beloofden. Een soortgelijke luidde: "Kop aaf-Tien zwèrende vingers - 't Duveltje zal me vannaacht uit bed haolen". Nou, nou, dat was raak, hoor! (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgse uitdrukkingen afl. ?; 29 augustus 1959)

Cees Robben: Hij heej menen bótteram int waoter gegoojd

Cees Robben: en bammeke meej en stukske vòrse worst;

Saoves bij den botteram/ kreede êene schar meej tweeje./ Gin meens hat rèèk in dieje tèèd/ mar we waare wèl tevreeje. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Te voet nòr St. Job')

Tis tòch wè meej onze Piet/ die it nôot niks als jam/ èn onze Kees moet haagelslag/ bij iedren botterham (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dè vlèès wèl...)

...gaaw thèùs enne bottram aachter oew kiezen... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Elke dag as we hardlôopend 's middags öt school kwamen, kréége we un tas thee en unne bottram meej zuut. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Gift dè menneke toch enne bottram veur dettie naor de mis gao, docht ik dikkels... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Un schèèf gebakken bottrammeworst kwaam ok volkoomen onverwachts. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

gd07 waor ze deren èège botram meej kunne verdienen

V hónderdduuzend èèzere bótramme eete = kröske stèèrve

Dialectenquête 1879: 'nen botteraam

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): enem bótteram ópsmèère

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - iets doen vur nen bótteram meej sèùker (Pierre van Beek:.Tilburgse Taalplastiek 1965) - ergens de hand niet voor omdraaien

WBD III.2.3:41 'boterham uit de hand' = namidag maaltijd

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - et klòpt as twaalf aajer meej nen mikken bótteram (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 19?0)

WBD III.2.3:205 'boterham' = snede brood

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bo'tram zelfstandig naamwoordm. - boterham

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BOTERHAM - be:teram of be:tram

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BOTERHAM (uitspr. boteram), zelfstandig naamwoord mannelijk en niet v. Fr. tartine BOTTERHAM (uitspr. botteram), zelfstandig naamwoord mannelijk - boterham

bout

zelfstandig naamwoord

fiasco, flop

Buuk: bout - waardeloos gedoe, mislukking

Tis enen bout - Het is een flop.

Frans Verbunt: et tenêelstuk was enen grôoten bout

WBD III.4.2:156 'ijzeren bout' - libel, waterjuffer (Odonata), ook genoemd: 'glazenmaker' 'snijer' of ‘snip-snap-snijer’

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BOUT zelfstandig naamwoord mannelijk Beer, menschendrek. (zie: But)

Hoeufft: zie 'boud'

bouw

zelfstandig naamwoord

gebouw, bouwwerk

Et nuuw pòsketoor is nen grôoten bouw.

Zen bruurs wèèrken in den bouw. - Zijn broers werken op 'n bouwwerk.

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BOUW 1. bouwwerk, gebouw, 2. het verzorgen en melken van het vee en tijdstip waarop dit moet gebeuren; d'n bouw doen - vooral op zondag, als d'n bouw het enige werk is.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BOUW zelfstandig naamwoord mannelijk - gebouw, Fr. édifice, bâtiment: 'ne sterken bouw

braaje

werkwoord, zwak, vroeger ook sterk

breien

- braaje - braajde/breej - gebraajd/begreeje?

Dialectenquête 1879: braaie

Cees Robben: nie praote mar braaje; ik wó dèk ze indertèèd gebraajd ha;

Henk van Rijen: ak oe gebraaid hò, dan hak oe aachtermekaare ötgetrokke

Ik herinner me nog borstrokke, vruuger droege we swenters borstrokken over ons hemd tegen de kou. Die dinge wiere gebraaid. Hadder toevallig enen òn gekreege, die öt de losse pols gebraaid waar, dan zaat dè wel lekker soepel over oew hemd en konde oe èège zonder moeite beweege. Mar soms, soms waar der intje òn't braaie gewist, die alles zôo vaast ha aongetrokke, dègge dè kuras, dè borstharnas, amper over oewe kop krêegt getrokken. Aojemhaole gong dan nao efkes oefene wel wir mar soepel bèùge waar der nie bij. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Vergit ok de mèskesonderbroeke nie. Die mèskes, zôlang ze nog meske waren, droege gebraaide broeken. As die öt de waas kwaame, waaren et net planken, zôo stèèf, zeker asse te wèèrm gewaase waaren. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

De broek, diese aonha zal wel un gebraaide zèn gewist, zon ketoene, waor et petrôon op oew kont viel af te leezen, agge efkes gezeete hadt. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Buuk Nie praote mar braaje - niet kletsen (je laten afleiden) maar doorwerken

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): BRAIJEN voor

breijen, breiden; z.a.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): GEBREEËN (zachte e): 3e hoofdvorm van 'breien'

WBD III.1.4:364 'braaje' = prutsen ►braoje

WBD kousenbraajer - paard dat onder het stappen de benen kruiselings plaatst

braajer

zelfstandig naamwoord

breier

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den braajer = Henri Blomjous (26)

braajnòld

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: breipen

WBD (III.2.1:384; braajnòld, braajpèn, pèn, braajèèzer = breinaald)

braajwèèrk

zelfstandig naamwoord

breiwerk; broddelwerk

De Wijs -- gin sôrt van braaiwerk, bij ons noemen we dè, broddelen! (feb. 1962) ►braoje

braak

pv

brak

Dirk Boutkan: (blz. 40) Er treedt geen vocaalkrimping op: braakte (brak je)

- verleden tijd van breeke

braand, brandje

zelfstandig naamwoord

brand

Henk van Rijen: Den grótsten braand is eraaf - de felheid is geluwd

De Wijs -- Ge zèt ' n zeeverkiep en ge lôpt op 'n kiepedrefke; den grôtste braand is er wel aaf. (04-07-1969)

Cees Robben: Den grótsten braand is er wèl aaf, dè wèl dè; moord én braand?

WBD brandplèk - brandplek (een rotte plek in de huid, meestal ontstaan

bij het drogen ter conservering; II 589)

Dialectenquête 1879: braand

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - zó hèlder as braand (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916) - spreekwoordelijke vergelijking

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - as en aaw schuur in braand vliegt, dan is ze niemir te blusse ('50) - Als een oud iemand verliefd wordt, loopt die hard van stapel.

Frans Verbunt: ge heurt nòg van den braand - ik hou je op de hoogte (ook Stadsnieuws: 170506)

WBD III.l.2:265 'brand' = ontsteking

In et veurjaor maaide onze vadder enne kwak braandnetels en die wiere der bij gedaon saomen meej die schellen waar dè prima vreten veur de vèèrkes. Dè waar 'tegen de braand' zittie, die netels. Dè waar zeker één of aander ziekte. Eén ding weet ik nog wel, dè koken van die braandnetels, waar in hil de buurt te ruuken. De vèèrkes wiere der in ieder geval goed vet van. Netuurluk nie alléén daorvan. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

braande

werkwoord, zwak

branden

Cees Robben: As en aaw schuur begient te braande, dan hèlpt er gin blusse mir aon.

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - as en aaw schuur begient te braande, dan isser gin blusse mir aon ('77)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - as en aaw schuur in braand vliegt, dan is ze niemir te blusse ('50) - Als een oud iemand verliefd wordt, loopt die hard van stapel.

— braande - braandde - gebraand

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - et dunste tèkske braandt et irst (Pierre van Beek: TT'72)

WBD braande (II:1056) - branden (nabewerking weefsel)

Henk van Rijen: kròm hout braandt ok - het goedkopere is vaak even goed.

WBD III.2.2:108 'gebrand' = geil, wellustig? 109 = manziek; 110= vrouwziek

braandeboers

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: versiering bij het knoopsgat van een pyjama

braandkèùl

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): brandkuil, kuil met bluswater

braak

ww., pv.

brak

R.J. 'want ie braak oe èrm en bëeen'

verleden tijd van 'breeke'

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BRAAK - 2e hoofdvorm van 'breken'

braawe

werkwoord, zwak

brouwen

WBD (III.2.l:359) 'brouwen' - aardappelen stampen, 'britse'

B braawe - braawde - gebraawe

braawele

werkwoord, zwak

wauwelen, wawelen, bazelen

Henk van Rijen: hurt em es braawele - hoor hem eens wartaal uitslaan

braawer

zelfstandig naamwoord

bierbrouwer

LDM: In onze schooljaren hebben wij ooit gehoord of gelezen, dat er een tijd was, waarin Tilburg 63 brouwerijen telde. Wanneer dit geweest is, hebben wij niet kunnen achterhalen; ook het Gemeente-archief verstrekte ons hieromtrent geen gegevens. Wel kregen we van de heer Schurink enige lijsten ter inzage van bestaande brouwerijen in de jaren 1690-1696. In 1694 bijv. waren hier 28 brouwerijen, waarvan enige waren aangegeven als "huisbrouwerij", de overige als coöp. brouwerij. De eerste brouwden dus voor eigen huishouden met dienend personeel, de andere natuurlijk ook voor eigen gebruik en tevens voor de verkoop.

(…) Met deze 28 zijn we echter nog lang niet aan de 63. Bij de toename der bevolking is echter waarschijnlijk ook het getal brouwerijen wel gestegen. Een oud-Tilburger, die er ook iets van weten kon en bij wie wij daarom eens informeerden, vond dit getal 63 absoluut niet onaannemelijk, zelfs zeer goed verklaarbaar, want men moet hierbij niet vergeten, dat koffie en thee toen hier nog totaal onbekend waren. Deze dranken zijn hier pas ingeburgerd na de oprichting der Oost-Indische Compagnie en er kan nog een hele tijd verlopen zijn vooraleer het de volksdranken zijn geworden. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 8 'Oude brouwerijen in Tilburg'; NTC 23-6-1951)

(…)

Nu we toch hierover bezig zijn, willen we nog even de brouwerijen die we in Tilburg gekend hebben de revue laten passeren.

1. Aan de Heikant bij de ingang der Heikantse Baan de firma Witlox.

2. Aan het Goirke hoek Kasteeldreef Jan de Kanter, tevens koster.

3. Aan de Veldhoven C. van Roessel, brouwerij "De halve Maan" tevens handelsmouterij.

4. Aan de Bosscheweg rechts over de Kanaalbrug brouwerij "De Kroon" met mouterij. De eerste hiervan staat er nog, maar zal wel van bestemming zijn veranderd. Tijdens de oorlog 1914-1918 deed ze nog dienst als groente-drogerij.

5. Aan de Lovensestraat heeft de heer v. Tulder nog een brouwerijtje gebouwd, maar of er ooit bier gemaakt is betwijfelen wij sterk. Het gebouw bestaat nog en is te vinden op het terrein van de steenkolenhandel der firma Van Ierland.

6. Aan de Bosscheweg ter hoogte waar nu fraterhuis en -school staan, firma v. Roessel, brouwerij "Het Anker". Deze heer woonde echter op de Heuvel naast de kerk en had ook café, het tegenwoordige "l'Industrie".

7. Aan de Bredaseweg, waar nu is gevestigd melkhandel firma v. Thiel, voordien de graanhandel firma Gebr. Majoie, was de brouwerij van de heer van den Boer.

8. Eveneens aan de Bredaseweg, tegenover het missiehuis, heeft Henri de Kanter, zoon van Jan (zie nr. 2), ook een brouwerij gebouwd. Hiervan zouden we hetzelfde kunnen zeggen als van nr. 5. Heden is er in gevestigd de garage van de heer Strijbosch.

9. Aan het Korvelplein brouwerij "De Posthoorn", erven A.H. v. Roessel. Deze A.H. van Roessel was een broer van brouwer C. v. Roessel aan de Veldhoven (zie nr. 3). Op Korvel was ook een mouterij voor eigen gebruik.

10. Brouwerij "De Schaapskooi", ook met eigen mouterij.

Dan waren er nog een paar andere, die echter geen Coopbrouwerijen waren, dus uitsluitend dienden voor eigen gebruik. Wellicht bestaan ze nog, namelijk bij de Eerw. Paters Capucijnen Korvelseweg en de Eerw. Paters Missionarissen aan de Bredaseweg.

Buiten deze Tilburgse brouwerijen leverden nog verschillende andere brouwers hier hun product, o.a. die van Hilvarenbeek, Baarschot (onder Diessen), Middelbeers, Vessem en misschien nog andere. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 9 'De brouwerij

van vroeger'; NTC 1-8-1951)

Van Rijen (1998): brouwer

Van Rijen (1998): 'Wòr den braawer zit, kan den bèkker nie zèèn. - Als je veel gedronken hebt, hoef je niet meer te eten.'

Buuk - bierbrouwer, maar ook wel leverancier van dranken (in 't algemeen)

brak

zelfstandig naamwoord

jongetje

Gij waart nòg mar nen brak van en jaor òf zeuve

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'nen kleinen brak'; 'nen brak van amper zes jaor'

De kleen brakke zen in dun hof ont mitje steke ! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Cees Robben: dan gaot ie, den brak;

Dè Sintreklaos zo iets kan doen/ snappe ze nie die brakke/ Wörom krèègt wie et miste al heej/ aaltij de gròtste pakke? (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Sintreklaos ôok)

...èn langs de kaant stao zonnen aawen Tilbörgse meens meej en klèèn klutje te kèèke, èn ik heur diejen brak zègge... (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Dè was toen ik nòg mar enen brak waar. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Hoe grôoter de strêûp hoe beeter. Ge had toen ok nòg veul mêer sorte kender dan teegesworreg. Ge had irst 'platte kènder'. Dè waare de kiendjes die nòg nie kosse lôope. Die wèrre dikkels ok 'haawkènder' genoemd, omdèt moeders ze òn de mèm moes haawe. Asse dan grôoter wiere van et zòg, dan waare-n-et irst klutjes, dan ploddekes, en dan brakke. Ge had ok nòg broekpoeperkes, jungskes, mèdjes òf durskes. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

Diejen brak zit de gòdsgaanseleken dag aachter zene kompjoeter. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2002)

WBD III.1.4:85 'brak' = schelm

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): brak - straatjongen, deugniet (11:18)

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BRAK - kleine jongen

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BRAK zelfstandig naamwoord mannelijk - rakker, wilde jongen, straatlooper

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): brak - klein kind

WNT BRAK (II) ... Thans nog hier en daar bekend voor: straatjongen,

bengel, guit, rekel, deugniet. z.a.

bram

zelfstandig naamwoord

irritante, fatterige jongeman

Spraai oewen start 'ns, pronkenden bram,

(...) doe naaw 'ns mooi as 'n freete madam (Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Pauw', 1939)

brandappel

zelfstandig naamwoord

WBD III.4.3:109 brandappel - sparappel

branbaor

bijvoeglijk naamwoord

brandbaar

Dirk Boutkan: (blz. 27) uit cluster ntb wordt de t verzwegen: branbaor

braoj

zelfstandig naamwoord

1. dikke kont, bips

Ze gong er meej der braoj boovenóp zitte.

Cees Robben: Zódde gij oew braoj daor ók in wille draaje?

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den braoj = Jos Adriaansen (21)

Piet van Beers – 'De stinpöst': Van den aandere kaant ist angstig/ dèk 'n kaaw vat òn m'n braoj. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

WBD III.1.1:138 'brade' = achterwerk

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BRAOJ - nogal dik achterste.

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): wè hè dè mins toch 'n dikke braoj!

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): braoi - achterwerk, billen

Ed Schilders op CuBra over braoj en andere namen voor het achterwerk

2. prak, restje eten

N. Daamen - handschrift 1916 - "broai - opstovertje, overschotje middageten"

► braojke

braojappel

zelfstandig naamwoord

gebraden appel

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ötêenvallen as enen braojappel (D'l6)-over iets onbenulligs kwaad worden (zo'n appel valt gemakkelijk uit elkaar)

N. Daamen - handschrift 1916 - "broai-appel - hij valt net uit as 'ne broaiappel - over het een of ander onbenullig uitvallen"

braoje

werkwoord, zwak

braoje - braojde - gebraoje

1. Iets verkeerd(s) doen

Uitdr. dernèffe braoje - iets verkeerd doen

...al heet ie er soms al 'ns leelijk neffen gebraoie; (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)

...want hij braoit er dikkels lillek neffe... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 1; NTC 1-10-1938)

Pierre van Beek: ze brèùn braoje - ze erg bruin bakken, het (te) bar maken [datum]

Ik ha dè ding nie afgespèld,/ kwaar zoo mar wè gòn naoje./ Et bleek toen ik et ophing,/ dekker niks van ha gebraoje. (Henriëtte Vunderink; Et naojmesjien; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Toen Marco vier jaor trug et oranje-team ging treene,/ toen heurde ènkelt lòf èn optiemisme om oe heene./ Want Advocaat die hatter zôogezeej nik van gebraoje./ Die kon as koots gin goed mir doen, jao twas enen hêele kaoje. (Henriëtte Vunderink, "Fans van Oranje", uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

1.1. In bijzonderheid bij het kaartspel

Af en toe wiert er éne kaod, omdè zenne maot der neffen braoide of omdettie meej de liste slag der nog in misèèrde. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

2. Praten (babbelen)

òn mekaar braoje - verbinden (in kletspraat)

Toen vroeg ik zôo men èège aaf/ waor zon die oover braoje? (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et waoter wir duurder...)

3. Het slachtoffer zijn

...nee dan bende al verloofd en gebraojen veur heel oew verder leven. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

...ze moete respect veur oe hebbe! Hoofd van het huisgezin! En wie dè nie klaor krijgt, die is veur eens en veurgoed gebraoie! (Jan Jaansen; ps.

v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun en de dames'; NTC 20-1-1940)

4. Presteren

Èlk jaor gao'k waogeslouwe [naar de wagens van de carnavalsoptocht kijken] omdèk zo nuuwschiereg zèè wèsse der dees jaor wir van braoje. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

5. Braden

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - daor waor den hèrring braoj't ('35) -daar waar het iemand bevalt

èn et vlees stond hil zachjes te braoje... (Henriëtte Vunderink; Ons Moeder; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

WBD (III.2.1:352) braoje- braden, fruiten

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): BRAAIJEN voor braden … Sommigen meenen eene welluidendheid waar te nemen in de uitwerping der D. Z.a.

braojer

zelfstandig naamwoord

stoethaspel, hannes, kletsmeier

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - enen braojer = smid die niet goed kon lassen (blz. 8?)

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): braojer - knoeier, prutser

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): braoierd - kletsmajoor, prutser, stoethaspel, lulhannes

WNT BRADER - In Noord-Holland in den gewestelijken vorm 'breder', gebezigd voor: kleumer, hufter, krimper, iemand die traag en loom is, veel over de koude klaagt en zich gedurig bij het vuur warmt.

Anekdote: Fabrikant Blomjous in de Veemarktstraat had de bijnaam 'den braojer'; het fabriekspersoneel vond het dan ook heel gewoon te zeggen 'Ik wèèrk bij den braojer'.

Op zekere dag meldde zich bij de directeur een sollicitant die aldus begon: 'Meneer den braajer…'

braojke, bròjke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

klein stuk braadvlees of gebraden vlees, prakje

Piet van Beers – 'Allêen òn tòffel': As ik m'n braoike op hèb gao'k de tòffel afrèùme... (Spoeje doemmeniemer; 2009)

WBD III.2.3: 123 'braadje' = kliekje

WBD III.4.4:265 'braadke' = klein overschot

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BRAOJ bij v. Dale Zuidned. voor 'schijfje spek om te braden'. Behalve 'hoeveelheid

om te braden' betekent het woord ook wel: nogal dik achterste

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BRA(D)E, BRAAI (uitspr. braoë, broa) zelfstandig naamwoord mannelijk - eene snede spek of hesp, gelijk men ze pleegt te snijden om ze in de pan te braden.

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): braojke - prakje

braojpan

zelfstandig naamwoord

braadpan; pan met dikke wand, geschikt om er vlees in te braden.

WBD (III.2.1:195) 'braaipan', ook 'bakpan'

braok

bn

braak

M broak

Van Rijen (1998): 'Zo wèèt ge kèèke kost, laag alles nòg braok.'

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BRAAKGROND: bij landb.: grond dien men bewerkt, maar een seizoen onbezaaid laat.

BRAAKLAND: bij landb.: bouwland dat men bewerkt, maar een seizoen onbezaaid laat, nadat er de zomervruchten af zijn.

braoke

werkwoord, zwak

braken, overgeven

B braoke - bròkte - gebròkt

- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/ hij bròkt

braom, brómke

zelfstandig naamwoord

M braam

WBD III.4.3:l50 'braambezie', 'braambezem' = braambes

braosem

zelfstandig naamwoord

WBD III.4.2:90 'brasem' - brasem (Abramis brama)

brasse

werkwoord, zwak

knoeien, morsen

brasse - braste - gebrast

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BRASSEN onov.ww - morsen, knoeien, vooral aan tafel (zie blz. 79-82)

brèbbel

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): iemand die praat zonder ophouden, kletswijf

brèbbele

werkwoord, zwak

Henk van Rijen: bep. wijze van praten: druk, storend, verward (?)

Henk van Rijen: 'ze brèbbelt alles ööt' - ze vertelt alles verder

brèbbele - brèbbelde - gebrèbbeld

bree

zelfstandig naamwoord

breedte

echter onzijdig gebruikt, en mogelijk alleen in de volgende uitdrukking met "t lang':

Al wè'k van d'r weet over Baokels verlee,
dè zal ik van boven toe onder
aon öllie vertellen in 't lang en in ’t bree (Piet Heerkens; uit ‘Vertesselkes, ‘De boeren van Baokel’, 1944)

brêed, breejer, bridst

bn

breed

Dirk Boutkan: brêed breeje (36)

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Die et brêed heej, lot et brêed hange.

Dirk Boutkan: (blz. 50) naast 'brêedst'

WBD breej taande - brede tanden van een koe

WBD brêed staon (v.e. paard) - met de benen te ver uit elkaar staan, ook genoemd 'röm', (Hasselt): rèùm of wèèd staon

Cees Robben: Brêed hèkket vruuger nôot gehad.

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): gimme tweej breej stêene - breejer - bridste

WBD brèèd getaaw/bri-j ketaaw (II:945) - breedweefgetouw

WBD te brêed gebumd (II:1007) - te breed geboomd

Frans Verbunt: et veur zo brêed hèbbe dèt aachter spits toelopt

Dirk Boutkan: - en brêed c.q. bree hèùs - een breed huis; sup.: brêedst/bridst (48)

WBD III.2.2:2 'breed zijn' = zwanger zijn

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BREED - Fr. large: Het breed hebben - welhebbende zijn

Etymologie:
Got. braida, D. breit, N. breed, T. brêed

brêedhouer

zelfstandig naamwoord

breedhouder

WBD brêedhower- breedhouder , benaming voor 'tempel', een onderdeel van een weefgetouw

breej

1. ww., pv

breide: verleden tijd van 'braaje', naast 'braajde'

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BREE (zachte e) 2e hoofdvorm van 'breien'

2. zelfstandig naamwoord

breedte

En daorin stond alles in den breje beschreven... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

En oome Teun vertelde z'n gesprek mee Kareltjes in et lang en breej... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

brèèjke

ww. st.

WBD (Hasselt:)'mis brèèjke - mest verspreiden (op het bouwland)

breeke

ww. st.

breken

B breeke - braak - gebrooke

- vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij brikt

- verleden tijd 'brôok'

Twee ferme [water]straolen schoten onder et volk en 't leek wel of op

deez' moment den oorlog pas uitbrook... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

Daags nò "drie kôoninge", zôo ast écht heurt, brikt ze ieder jaor den kerststal aaf en römt ze den bôom op. (Jos Naaijkens; 'De kèrsbôom in de dôos'; CuBra, ca 2005)

WBD gebrooken hèngst, den hèngst is gebrooke - gezegd van een hengst waarbij door het castreren een darmuitstulping optreedt

WBD breeke - braken (kneden van het zeer stijve taaitaai- of peperkoekdeeg, door twee man d.m.v. een braak, een soort scharnierend hout)

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): breke - breken (verleden tijd brook)

breekwaor, breekwèèrk

zelfstandig naamwoord

aardewerk, inz. serviesgoed

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BREEKWERK - vage benaming voor serviesgoed.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BREEKWAAR zelfstandig naamwoord vrouwelijk, geen mv. - al wat licht breekt, zooals glaswerk

et **brèkspèl inbrènge**

uitdrukking -

Pierre van Beek: spelbreker zijn

R ook: Alles in brakspul brenge - alles in de war sturen

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - èrges en 'breekspul' inbrenge _ spelbreker zijn ('87)

Haor. BREKSPUL - 'breekspul'; Toen hadde 't brèkspul on de gang.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): brèkspeul, zelfstandig naamwoord o. breekspeul, brekespel. Hij maoket brekspuil - Hij is de spelbreker; voor de vorm vgl. WNT s.v. 'brekespel'.

WNT BREKESPEL, voorheen, en in Zuid-Ned.nog thans BREEKSPEL - iemand die het spel, de vreugde, het genoegen van een gezelschap door twist, misplaatsten ernst enz. stoort. Z.a.

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BREKESPEL - blékspélder, zelfstandig naamwoord mannelijk - iem. die het spel in de war helpt; en dan: iem. waarop geen staat te maken is.

WNT BREKESPEL - voorheen, en in Zuid-Ned. nog thans BREEKSPEL - Eigenlijk iemand die het spel, de vreugde, het genoegen van een gezelschap door twist, misplaatsten ernst enz, stoort, bederft. Breekspel spelen.

Mv. brekespellen (gewoonlijk: spelbrekers)

brèlle

werkwoord, zwak

huilen, schreien

Et bòske brèlde ómdèt gevalle was.

Cees Robben: ... dan begiende te brèlle

Frans Verbunt: vermeldt ook: rondbazuinen

— brèlle - brèlde - gebrèld

brèm

zelfstandig naamwoord

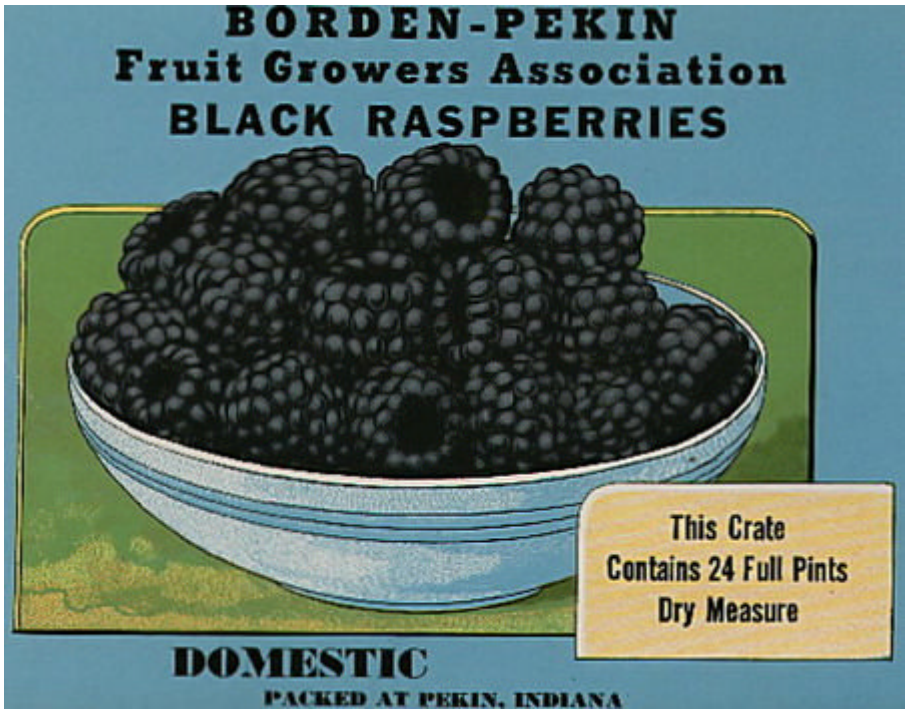
Van Rijen (1998): iemand die je niet serieus kunt nemen

Frans Verbunt: druktemaker

brèmbeezie, -zem

zelfstandig naamwoord

braambes

Van Delft - - Wij plukken "brembezemen" en "knoesels" en spreken van "eenen houteren haomer", die in eenen "euregel" klopt, daarmede bedoelend braambessen, kruisdorens, een houten hamer en een orgel.(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Ok wilde framboze en brembeezeme. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Onze vadder viet in de augustusmaond wel ens enne dag vrij. Hij ging dan meej ons brembezems plukken. (Lodewijk van den Bredevoort – ps.

v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): brèmbeezeme plukke

Van Rijen (1998): meervoud: brèmbisseme, brèmbeezie

WBD III.4.3 brèmstrèùk - braamstruik (Rubus fruticosus) ook genoemd: brèmbeezem of brèmbeezeme of doorns

Rubus fruticosus

WBD III.4.3:150 brèmbeezem of brèm - braambes

WBD III.2.3:222 'braambeziënvlaai' = bramenvlaai

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): brembeizem, zelfstandig naamwoord vr. 'brembezem' - braambes (geh. in Diessen en Esbeek); brembe'zem, zelfstandig naamwoord vr. 'brembezing' - braambes (geh. in Moergestel, Oirschot, Best en Nijnsel).

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BRÈÈMBEES, BREMBEES zelfstandig naamwoord mannelijk - braambezie; ook: brömbeejzem

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): brèmbeezie, brèmbeejzie - braambes

Spr. brembeezie (2:23)

brèmkwèèk

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): braamsluiper (Sylvia curruca)

brèmkwètje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "bremkwetje -

bastaardnachtegaal?"(Sylvia borin)

Van Delft - - Als wij des zomers vogeltjes gaan zoeken dan "gaon we veugeltjes zuuken" en we vinden "veugeltjes op aijkens en mee naokte jong van bremkwetjes, piedieven, kweiken, schrijvers, kakeluutjes, blaauwkupkes, merkoven, koolmees, enz."(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

brènge

ww. st.

brengen

Cees Robben: Die wòrre gebròcht dur den ôojevaor. Ik zèè fèèn grôotgebròcht;

B brènge - bròcht - gebròcht

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): GEBROCHT, in 't W. ook GEBROECHT: 3e hoofdvorm van 'brengen'

bretèl

zelfstandig naamwoord

bretels

De Wijs -- Ge môt naa nie zô overdrève: gij maokt van ieder elastiekske unne bretel... (17-10-1972)

brèùd

zelfstandig naamwoord

bruid

Van Delft - - Als de beerput vol is, "komt de boer ruimen" en "nimt dan de bruid mee". (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

brèùd, brödje

zelfstandig naamwoord

bruid

Dialectenquête 1879: Wè vur 'n klêd haad de bruid oan? (ui als in fr. Meuse)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - 'tis nòg vèr van laage, zi de brèùd, èn ze schruwde (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916) zeispreuk

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ksal oe ók is diene, zo gaa ge de brèùd zèèt (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916) - Ik zal jou ook eens (be)dienen ... (Doe het opgedragen werk zelf maar!)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - dès en aander brèùd (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916) - Dat is andere koek: dat is een

veel beter plan dan het vorige.

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): dès en aander brèùd - (over iets of iemand sprekend dat/die veel beter blijkt te zijn)

brèùn, brönder, brönst

bn

bruin

uitdrukking - enen brèùnen èèrm haole - in het gevlij komen, strooplikken

WBD brèùne (Hasselt) - bep. schimmel

Cees Robben: De kòrst is òn den brèùne kaant

Pierre van Beek: ze brèùn braoje - het (te) bar maken, ze bruin bakken

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - zakken as brèùn bier
(Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1966) - snel minder worden

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - brèùne bèère = trappisten (blz. 87)

WBD III.3.1:259 'een bruine arm halen' = vleien

WBD III.2.3:190 'bruin brood' = zemelenbrood

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bn, bruin; zegsw. "t al te brön maoke' - het al te bont maken

bridst

bijvoeglijk naamwoord, sup.

breedst

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): bridste

- superlatief van 'brêed'

bridte

zelfstandig naamwoord

breedte

Dirk Boutkan: (blz. 34) 'brite' (met vooaalkrimping)

brief

zelfstandig naamwoord

brief

Ons kermis is dees jaor vur den irsten keer "dreug gelee", dè wil zeggen, dè ge in de café's vur oe goeie centen eigenlijk gin drupke snevel zô't kunnen koopen. De köster was in den raod den eenigste die z'ne mond er tegen durfde open te trekken. Van den eene kaant valt dè te begrijpe, want hij hee-t-'m verduveld gère; en dan ten twidde: die thuis niks as leege briefkes meuge lezen, hebben op 'n aander de miste prots. (Kubke

Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - niks te leezen hèbben as leege briefkes (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1970) - niets in de melk te brokkelen hebben: niets in te brengen hebben.

Frans Verbunt: niks in te brèngen hèbben as leege briefkes

We han over et algemeen niks in te brengen. Lege briefkes zeej de volksmond mar daor schote ok niks meej op. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD III.3.1:168 'briefke' = bankbiljet

WBD III.3.1:174 'grote brief' = bankbiljet van f 1000; Ook 'rode rug'

briejantiene

zelfstandig naamwoor

Frans: brillantine; haarwater; om het haar glans te geven; van 'briller', glanzen

In mèn haor ha'k allemol slaoge geleej. Nao un tedje blééve die ok vort zitten, ak der mar genoeg briejantiene opsmèèrde. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

briense

werkwoord, zwak

WBD hinneken (v.e. paard), ook genoemd 'hunkere,' 'hinneke' of 'kwèkke'

briense - brienste - gebrienst

brier

zelfstandig naamwoord

uit Frans barrière

WBD III.3.1:411 'barrier (brier)' = slagboom, ook 'boom, tolboom'

LDM: De meesten van ons hebben nog wel gekend de barrières of barrier, nog korter "brier", gelegen aan de wegen die zijn aangelegd tijdens de Franse overheersing en daarom meestal genoemd Napoleonswegen, zoals Turnhout-Tilburg, Tilburg-Breda, Tilburg-Den Bosch. Zo ook van de grens Achel-Eindhoven, Boxtel-Den Bosch. Over deze wegen lagen de barrières, slagbomen, met de huizen waarvan men de nu nog bestaande "brier" noemt. Maar het huis, meestal ook herberg, was niet de barrier, maar de boom, die over de weg lag, zoals nu nog aan de grenskantoren. Hier moest door voerlui met paarden of honden en ook voor voetgangers tol worden betaald. Het recht om tol te innen werd tegelijk met het woonhuis verpacht.(…) Voor zover ons bekend waren er in Tilburg 3 barrieren, waarvan 2 aan de Bredaseweg.

De eerste lag tegenover café "Het dorstig Hert" en de tweede, voor de Hultense brug, tegenover café Dongenwijk en de derde op de Bosscheweg, juist voor het tegenwoordige spoorwegviaduct. Deze zaak is echter ook verbouwd en niet meer als barrier te herkennen. Van de Poppelse grens naar Tilburg waren er 2, maar beiden onder de gemeente Goirle. Vanaf Tilburg lag de eerste juist over de gemeentegrens, rechts. Zij draagt nog steeds de naam van "De Golse brier". De tweede lag op de Poppelseweg even voor de brug over de stroom. Tot voor enige tijd waren beide uitwendig nog in de oorspronkelijke toestand. Deze bierhuizen waren allen in dezelfde trant gebouwd en op een afstand van elkaar van ca. een uur gaans. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 12 'Van postwagen en diligence'; NTC 11-12-1951)

briese

werkwoord, zwak

briesen

WBD (v.e. paard) met neus en lippen proesten (Hasselts), elders genoemd: 'blaoze' of 'snottere'

briese - brieste - gebriest

brievekaort

zelfstandig naamwoord

briefkaart

Mar 't viel nogal mee, want nao drie daoge zwaor verdriet kwaamp er innen brievekaort van Keese... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Cees Robben: ge kunt beeter en brievekaort neeme;

WBD III.3.1:439 'brievenkaart' = briefkaart

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): (onder 'kaort') brievekaort - briefkaart

brievezèkske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

brievenzakje = enveloppe

LDM: Postagentschappen bestonden nog niet. Wel verkocht men in sommige winkels postzegels, maar met verhoging van een halve of hele cent en daar werd 70 jaar geleden ook rekening mee gehouden. Men verkocht bijv. postzegels en schrijfbehoeften, velletjes brievenpapier, "brievenzekskes" of "avelotten" (enveloppen), pennen en inkt in 't Herringsend (Haringseind, Korvelseweg) bij F. v.d. Hout-Becx, op Korvel bij Trui Bos (recht tegenover de brievenbus), in den Berrendijk (Berkdijk) bij Piet van Heijst. Zo zal het in andere buurten ook wel geweest zijn. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 12 'Van postwagen en diligence'; NTC 11-12-1951)

brikt

ww., pv

breekt

Cees Robben: Mòkt dègge gin èèrm òf bêen brikt

Cees Robben: 'èèrem, meneer, dè brikt gin eer'

2e + 3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'breeke' (met vocaalkrimping)

bril

zelfstandig naamwoord

bril

meej nen bril lôope (gez.) - kromme benen hebben (Tilburgse Taalplastiek 1970;

britse

werkwoord, zwak

prakken, eten met een vork fijnmaken en dooreenmengen

N. Daamen - handschrift 1916 - "britsen - moeder maa'k britsen? (aardappelen op het bord tot brei maken)

Pierre van Beek: (onder schoolmakkers) een medescholier bij armen en benen vastpakken en hem dan in ritmische herhaling met het achterwerk op de grond laten botsen. (Tilburgse Taaklplastiek 154)

Dan mòkte we in et midde vant bòrd in de boerekôol en költje om de sjuu in te doen. Èn dan mar britse, meneer. Lèkker! Èn dabbe, èn prakke. Gin gepielie. Spaoje! (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

WBD (III.2.1:359) britse - aardappelen stampen, ook 'brouwen' genoemd

- britse - britste - gebritst

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BRITSEN zie BRATSEN - het eten fijn prakken met de vork, teneinde het vet daarin te doen trekken.

bròbbelschèèt

zelfstandig naamwoord

diarree

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - kwò dèttie et bròbbelschèèt krêeg (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916) ik wou dat hij diarree kreeg (verwensing; bròbbel = luchtbel)

WBD III.4.4:214 'brobbelen' = borrelen, ook 'bobbelen', 'bubbelen'

bròcht

ww

bracht

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): ik wó dètte pòst enen brief bròcht

verleden tijd van 'brènge'

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): bròcht (vocaalrekking alleen ten O. v.d.lijn Den Bosch-Tilburg) blz. 108

Antw BROCHT, BROECHT - 2e hoofdvorm van 'brengen'

bròddele

werkwoord, zwak

broddelen, slecht werk afleveren

De Wijs -- gin sôrt van braaiwerk, bij ons noemen we dè, broddelen! (feb. 1962)

bròddelwèèrk

zelfstandig naamwoord

slecht uitgevoerd werk

De Wijs -- (gehoord bij brei-bezigheden:) Dès broddelwerk, die braainolde zèn te laank. -'t is zunt want ge zèt al aon den buîknaovel (23-09-1970)

brödje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

bruidje

WBD (III.3.3:265) brödje, persèssiebrödje = bruidje in de processie

brödspaor

zelfstandig naamwoord

bruidspaar

WBD III.2.2:86 'bruidspaar'= idem

brodkaant, brôodkaant

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: zitte wir òn den brodkaant? - zit je weer aan het brood?

broebele

werkwoord, zwak

borrelen, opborrelen

Soms, ineens, begient de knaorrie,
rilt 'n trillerig melodieke;
puur en klaor gerol, gebroebel, (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Stilleeve', 1938)
Melodieë moete vloeie,
moeten as fonteine sproeie,
moeten broebelen as 'n bron,
lekker leuteren in de zon. (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Moedertaol', 1938)

...te kijken of ze et waoter ergeraand zaage broebele... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

...en toen ik vlakbij kwaam, begos er daor ineens iets te broebele en ik heurde iets spolderen in 't waoter. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; "t Spook'; NTC 3-1-1940)

Heur 'm toontjes brabbele, broebele... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Naachtegaol', 1941)

broebels

zelfstandig naamwoord, plur

en ik blaos er de broebels in 't waoter... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'De paoter en de kinkenduut', 1941)

Van Rijen (1998): luchtbellen

WBD III.4.4:213 'broebel' = luchtbel, ook 'brobbel', 'bobbel', 'bel'

WBD III.4.4t:231 'brobbel' = bobbel, ook: 'bult'

broeder

zelfstandig naamwoord

pannekoek

Frans Verbunt: ook: ene flinke stront

broeje

werkwoord, zwak

broeden

Dirk Boutkan: (blz. 24) 'bruje' = broeje (geen umlaut wegens volgende j)

- broeje - broejde – gebroejd

- korte oe

Cees Robben: de gaans zaat te broeje; et bisje ha gebroejd; de ènd ging ònt broeje;

WBD III.4.4:12 'broeilucht', 13 'broeierige lucht' = lucht die onweer en regen voorspelt

WBD III.4.4:31 'broeierig, broeiend weer' = benauwd weer

WBD III.1.4:18 'broeden' = in het geheim uitdenken

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): BROEDEN - bruje wkw. (brude, gebrut)

broek, bruukske

zelfstandig naamwoord

1. broek (het kledingstuk)

Van Delft - "Beter de broek aan een wieg gescheurd, dan een oud wijf op bed gebeurd." Gezegd tegen een man op leeftijd, die een nog jonge vrouw kiest. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

In [een] bruukske van vruuger ha veul weg van innen envelop in vurfrontje mee in lèfke er aon, dè net zaat as in visje, en van aachteren de klep mee twee knupkes. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Van Beek - "Bij broeken betalen geen doeken." - Waar heren in 't gezelschap zijn, behoeven de dames niet te betalen. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Waor broeke zèn, betaole gin doeke.

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Zwètsen èn in de broek schèète dè kunde zittende.

Pierre van Beek: mar percies ónder èn boove de broek ötkoome - Klein zijn; (fig) nog niet mogen meepraten (Tilburgse Taaklplastiek 153)

V - aachter de gebraajde broek krèùpe - naar bed gaan (achter de, vroeger vaak gebreide, broek van de vrouw gaan liggen; naar bed gaan)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - in iemes zen hart begraove liggen as en boerekónt in en turkslèère broek (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916) - in iemands hart gesloten zijn

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): broek (blz. 17 en 155)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - dès en stèèrk stuk in en kaoj broek ('41)- dat is kras, ongelooflik

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - hier zèn de stukke van Ruubèns (Si'71)- kaartterm: gezegd bij het bijleggen van mooie kaarten

Henk van Rijen: sebiet zak oe de broek es opdoen - ik zal je dadelijk eens onder handen nemen

Frans Verbunt: van dêen broek in daander - heel laat naar bed en vroeg op

Tekening: Cees Robben – uit '3 jaar voetbal concentratie' van A.P.M. v.d. Ven jr., 1946

Frans Verbunt: en pond broek èn en ons kont - een veel te grote broek

2. andere betekenissen

WBD laaggelegen vochtige grond

WBD broek - achterste deel v.h. paard, ook genoemd 'aachterkaant', 'krös'

WBD broek - bil v.h. paard, ook 'bil' genoemd

WBD broek - achterhaam (deel v.h. tuig dat het paard op het achterdeel draagt)

broekèkster

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): gaai (Garrulus glandarius)

WBD III.4.1:149 broekèkster - gaai z.a.

Broekhoove

zelfstandig naamwoord

Broekhoven (Tilburg-zuid)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ge zèèt zeeker meej den Broekhoovese tram meegekoome (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1964) - Gezegd tegen iemand die erg vlug was.

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - nòr de spleet van Broekhoove moete (JM'50) - moeten betalen (naar de broekzak moeten, waar immers de beurs zit)

broekjanneke

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): ekster (Pica pica)

WBD broekjanneke - ekster

 Luister naar het geluid van het broekjanneke (ekster - pica pica)

broeknaachtegaol

zelfstandig naamwoord

kikker

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "broeknaachtegoal - kikker"

WBD III.4.2:111 'broeknachtegaal' - kikker, ook genoemd: kinkenduut, of 'kikkebil', 'kinkvors', 'puit', 'kikker'.

broekpoeperke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

broekpoepertje; kind dat nog niet zindelijk is

Hoe grôoter de strêûp hoe beeter. Ge had toen ok nòg veul mêer sorte kender dan teegesworreg. Ge had irst 'platte kènder'. Dè waare de kiendjes die nòg nie kosse lôope. Die wèrre dikkels ok 'haawkènder' genoemd, omdèt moeders ze òn de mèm moes haawe. Asse dan grôoter wiere van et zòg, dan waare-n-et irst klutjes, dan ploddekes, en dan brakke. Ge had ok nòg broekpoeperkes, jungskes, mèdjes òf durskes. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

broekrije

ww. st.

Frans Verbunt: iemand dwingen door te lopen (aachter zen broek rije)

Van Rijen (1998): iemand bij zijn kraag en de kont van zijn broek pakken, iets optillen en vooruit duwen

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): broekrije - iem. achter bij z'n broek en z'n kraag grijpen, wat optillen en hem zo dwingen om te lopen.

broekspèèp

zelfstandig naamwoord

broekspèèp

WBD III.1.3:122 'broekspijp' = idem

broeksriem

zelfstandig naamwoord

broekriem

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): oewen broeksriem ònhaole

WBD III.1.3:123 'broeksriem' = broekriem; ook: 'broeks(en)band'

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect

(1899): BROEKS(CH) bvw. Van of behoorende tot eene broek. Broeksche buil (broekzak), broeksche pijpen - broekpijpen.

broelie

zelfstandig naamwoord

rommel, gewoel, wanorde

Pierre van Beek: hele hoop

Van Rijen (1998): kinderen (broedsel)

Pierre van Beek: en broelie kènder (heeft iets denigrerends)

Henk van Rijen: en vrammes meej hil heur broelie - een vrouw met haar hele kinderschare

Frans Verbunt: wanorde

Mart [maar het] risseltaot van al den broelie... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Hukkele mar wir...)

Stadsnieuws: Toen ze èfkes der kont gekeerd ha, han de kènder enen hôop broelie gemòkt. (070210) - Toen ze eventjes niet opgelet had, hadden de kinderen een hoop rommel gemaakt.

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BROELIE (Fr. brouille) m., wanorde, onoverzichtelijke toestand die iemand de neiging bezorgt zich terug te trekken en 'hil den broelie' achter zich te laten.

WNT BROEL, daarnaast BROELIE - in den zin van rommel, gewoel, wanorde.

broelieje

werkwoord, zwak

WBD III.1.2:22 'broeliën' = krioelen; ook: 'wemelen, wriemelen, friemelen, kriemelen, krieuwelen, draaien'

broer

zelfstandig naamwoord, eigenn.

In een gezin dat reeds meisjes telde, kreeg de eerste jongen vaak de voornaam 'Broer'

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): BROER - Als na het eerste kind (een meisje) een jongetje werd geboren, werd dat dikwijls broertje of Broer genoemd.

broerdeghèd / broerdighei

zelfstandig naamwoord

...en de grotst meugelijke broerdighei uitgehaold. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Zènen naom was den “Dadder”. D’r kos gin kilometers in den omtrek

“broerdighei” uitgehaold worren of hij wies er van. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Van Rijen (1998): beroerdigheid, narigheid

broes

zelfstandig naamwoord

schuim (b.v. op de mond van een paard)

WBD III.4.2:223 broes - schuimbeestje (Philaenus spumarius), ook 'schuim' genoemd , of 'snot'

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BROES m., schuim, vooral op de mond v.e. paard; ook wel gezegd van mensen die zich opwinden bij het praten: den broes stond op z'ne mond.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BROES zelfstandig naamwoord mannelijk -bruis, dik schuim: Den broes stond op zijn lippen.

BROESEM zelfstandig naamwoord mannelijk - dik, vuil schuim, broes.

broeze

werkwoord, zwak

schuimen

'n boerinneke [...] mee twee eemers versche roome, die ze pas gemolken had, et schuim stond er nog op te broezen. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; ’Oome Teun in den trein’; NTC 16-9-1939)

bròk, brökske

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): toffee

WBD III.2.3:245 1/2brok', 'brokje’ = babbelaar

bròkke

werkwoord, zwak

brokkelen

Mar ons moeder had ok nòg wè in de pap te bròkke. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

bròksel

zelfstandig naamwoord

WBD III.2.3:143 - 'broksel' = beschuitenpap ; ook 'luiwijvenpap'

WTT 2012 - Het is vooralsnog onduidelijk of dit woord terug gaat op 'bròk' (brok, namelijk de brokjes van de beschuit), dan wel op een verkorte vorm van 'braaksel'; vergelijk het snoepgoed dat 'kattespouw'

werd genoemd, het braaksel van een kat. Of op brok als dialectische variant van breuk, breuksel, namelijk de gebroken beschuit als ingrediënt van de pap.

brökse

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

brokje, stukje, snoepje

Cees Robben: bloozend brökske onverstaand

- verkleinwoord van 'bròk', met umlaut

Bròkwaaj

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): Brockway (naam v.d. eerste Tilburgse stadsbusdienst)

brollie = broelie

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: kinderschaar

brölòft

zelfstandig naamwoord

bruiloft

Cees Robben: De biste plòts bij en begròffenis èn en brölòft dès den twidde waoge.

Cees Robben: dan vier ik de bange brölòft (firteg jaor getrouwd)

Henk van Rijen: Daor hèbbe ze brölòft - werd gezegd van lieden waar een gierkar voor het huis stond om faecaliën op te halen.

Dialectenquête 1879: bruloft (met ö van Götter)

Henk van Rijen: dòr hèbbe ze bröleft (gezegd bij het legen van de beerput dwars door het huis)

Frans Verbunt: bij en mis drinkt er êene èn zinge ze allemòl bij en brölòft zingt er êene èn drinke ze allemòl

WBD (III.3.3:301) brölòft = bruiloft

bròmke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Van Rijen (1998): braampje

brönder, brönst

bn

bruiner, bruinst

resp. comparat. en superlat. van 'brèùn gesyncopeerde d.

bröneg

bn

Van Rijen (1998): bruinachtig

bronollie

zelfstandig naamwoord

petroleum (uit: bromolie)

...dè was bronolie op 't vuur... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

...jullie bronolie-krantje, den Bode van Baozel... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - bromollie = Johan Mutsaers (blz. 56)

't Brònôliemenneke kwaam ok aachterom, ons moeder had in den òrlog en petrôliumstel om te kunne kooke as er wir es gin gas was. As dè mènneke binne was gewist dan bleef et nog lang stinke, mar ge waart al blij dèttie kwaam. (Nel Timmermans; Wètter ammòl òn de deur komt; CuBra; 200?)

WBD III.4.4:175 'bronolie', 'bromolie' = petroleum, ook 'peterolie'

Stadsnieuws: Hòlt es gaa wè bronollie: de lamp gaat uit (040606)

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BRONOLIE m., petroleum

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): 'brónöllie' – petroleum

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): 'bromolie', pietrolie (VI:59)

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): bromollie - petroleum (ook: bromsaus)

bronollielaamp

zelfstandig naamwoord

petroleumlamp

WBD (III.2.1:274) bronollielaamp - petroleumlamp

bronolliemesjientje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

petroleumstelletje

WBD (III)2.1.236 'bronoliemachine' , 'bronoliemachientje', 'machientje' of 'bronoliestelletje'

L. J. C. Bronsgeest & Zoon,

Monumentstraat 12.

Stoomkoffiebranderij en Theehandel.
:- Groothandel in Koloniale Waren -:

== Telefoon No. 805 ==

Advertentie circa 1935

Bronsgist

zelfstandig naamwoord, eigennaam

Frans Verbunt: Bronsgeest, kruidenierszaak op 't Heike

Frans Verbunt: ge mót ze wè toegeeve, zeej Brónsgist - geef ze maar gelijk

Frans Verbunt: hij is zout haole bij Bronsgist - gezegd als men niet wist waar iemand heen was

Frans Verbunt: hij leest den bèùl van Bronsgist - hij kan het weten (maar die builen waren onbedrukt)

9 citaten over **Bronsgist**

broo, brooke

zelfstandig naamwoord, verkleind

bureau

- Ak zoo vur m'n brooke zit te staore… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

► broow

Auteur onbekend - Collectie *Museum der Brotkultur,* Ulm

brôod

zelfstandig naamwoord

brood, tarwebrood van (volkoren)tarwemeel, al dan niet gemengd met gebroken tarwe en tarwevlokken, en waarin zemelen met het blote oog waarneembaar zijn. (Koninklijk besluit 4 juni 1998)

Dirk Boutkan: meervoud: brôojer/ brôoje

-- in het Tilburgs was brôod meestal bruinbrood en roggebrood in het bijzonder; witbrood (melkbrood, waterbrood) werd meestal aangeduid met 'mik'

► mik

► voor melkbrood zie mèlkmik

► ròggebrôod

Verschil brood en mik

Piet Heerkens - Den aawe Teurlings wiste de taoffel aaf mee 'nen slip van z'ne kiel, sloeg de kat naor den aanderen hoek van de kaomer en smeet et brood en de mik in de kaast. (Uit: Oome Teun en de Iemkers - door A. Wibbelt, hertaald door Heerkens)

...zis man moes worre ötgezakt/ drie sneekes mik, vier dikke rogge/ meej en flitterke gehakt (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Moederdag)

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Van brôod wòrde grôot, van mik wòrde dik. [bruinbrood werd als gezondere voeding beschouwd]

Frans Verbunt: asge hier brôod hèt, moette daor ginne mik gaon zuuke

Algemeen

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - brôod in de zak hèbbe (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916) - een wind gelaten hebben

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): óp dè schip krêege ze beschimmeld brôod

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Die kan niks as van brôod stróntmaoke.

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Van goej brôod kaoj maoke. [?]

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Ge zult er beeter van piese as van en körsje brôod. [Gezegd om sterke drank te prijzen]

De Wijs -- Wanneer zei'k aon de bûrt? Waant ik zie wel dè ge hier brôôd en koffie mee mot brenge [Lang moeten wachten voordat men geholpen wordt]

Cees Robben: Ge stink as ene schoojer nòr zen brôod

Cees Robben: oew brôod swirskaanten int spèk sòppe;

Cees Robben: den hónd zótter nòg gin brôod van lusse;

We aate vort brôod van un bordje, dè han die gezinsverzörgsters ingevoerd. Die vonden et mar niks, dè wij ons brôod zô op toffel han liggen, as wij 's mèèrges of 's aovens brôod aten. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - gin brôod, gin booter, òch Gòd, òch Gòd, òch Gòd (Daamen, Handschrift Tilburgs; 1916) ['òch Gòd' is een klanknabootsing van het geluid dat het weefgetouw maakt.]

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 -- (1992): 'bròòd' - brood; z.a.

Henk van Rijen: brôod hòj bèm, goejbotter hòj bèm, toe teej toe hòj bèm

Frans Verbunt: brôod op de plank

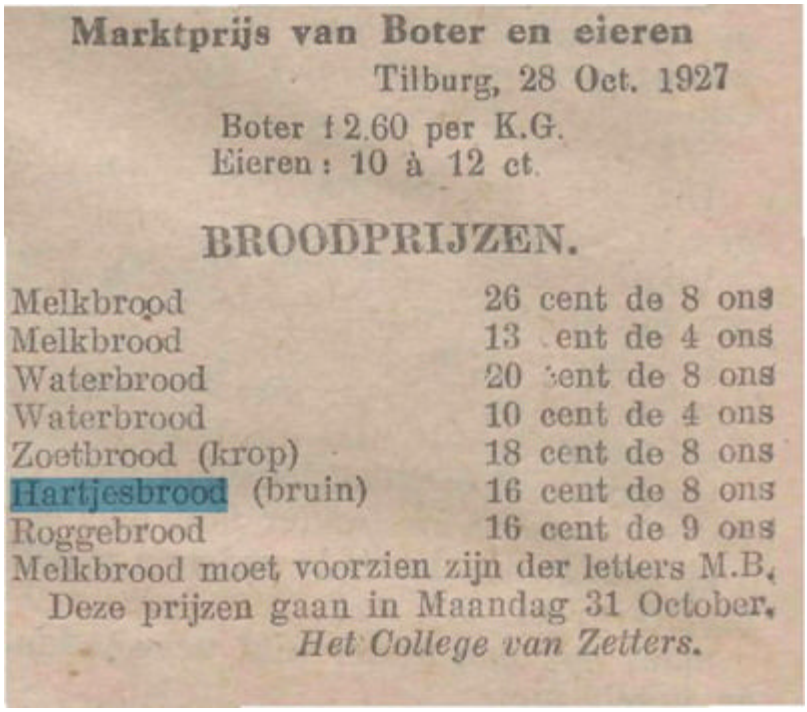
Frans Verbunt: brôod meej brôod èn meej brôod ertusse

Frans Verbunt: waor ze schèèten is brôod, èn waor ze bidden is nôod

WBD III.2.3:42 'brood eten', 'sneetje brood' = avondmaal

Bruinbrood

WBD III.2.3:190 geeft bij 'zemelenbrood' voor Tilburg 'bruin brood' als 'zeldzaam'; 'donker brood' voor Kaatsheuvel en Tilburg; 'zoet brood' voor Goirle en Someren - ► zuut; 'kropbrood' voor Hoogerheide en Tilburg.

Marktprijs van Boter en eieren

Tilburg, 28 Oct. 1927

Boter f 2.60 per K.G.
Eieren : 10 à 12 ct.

BROODPRIJZEN.

Melkbrood	26 cent de 8 ons
Melkbrood	13 cent de 4 ons
Waterbrood	20 cent de 8 ons
Waterbrood	10 cent de 4 ons
Zoetbrood (krop)	18 cent de 8 ons
Hartjesbrood (bruin)	16 cent de 8 ons
Roggebrood	16 cent de 9 ons

Melkbrood moet voorzien zijn der letters M.B.
Deze prijzen gaan in Maandag 31 October.
Het College van Zetters.

NTC - 28-10-1927

Roggebrood

J. H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): Men verstaat door BROOD hier, bij uitnemendheid, het roggenbrood. Z.a.

WBD III.2.3:142 'broodpap' = pap met stukjes roggebrood

WBD III.2.3:191 'brood' = roggebrood

WBD III.4.4:295 'brood' = idem (25 kg)

► ròggebrôod

Oud brood

Zegsman Frits de Koning -- Zoer brôod trèkt de kèèr [oud brood trekt de kar - oud brood was nog goed om paarden mee te voederen]

Hartjesbrood

Cees Robben: Kende gij dè brôojke nog van klaoren blom?

► hartjebrôod

Wòrstebrôod

Ons moeder zette thee en we aten un paor worstebrooikes... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

► wòrstebrôod

brôodkaant, brodkaant

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek: broodkant (?) (wsch. de rafelende zijkant v. aaneengebakken broden)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - et grótste stuk van zenen

brôodkaant óphèbbe ('16) - het grootste deel van zijn leven achter de rug hebben.

Van Rijen (1998): 'brotkaant'- brood, eten, zijkant v.h. vloerbrood

Van Rijen (1998): 'Zit te wir òn den brotkaant? - Heb je weer honger?'

Frans Verbunt: den brôodkaant nie in zene zak hèbbe

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bro'kant, zelfstandig naamwoord mannelijk, brokant - broodkant, grote kant (stuk) brood

WBD niet vermeld

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BROODKANT zelfstandig naamwoord mannelijk - Hetgeene er van een brood overblijft, nadat er al veel afgesneden is. 'Nen broodkant is minder als 'en half brood en meer als 'en körst.

brôodkaast

zelfstandig naamwoord

WBD spinde (voorraadkast of bewaarruimte voor levensmiddelen), ook genoemd: eeteskaast, vliegekaast of kaast

brôodkrèùmel

zelfstandig naamwoord

broodkruimel

Van Beek - De broodkruimels steken hem. - Hij doet zeer dartel, wordt overmoedig en let niet voldoende op de kleintjes. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

brôodmis

zelfstandig naamwoord

broodmes

brôodpèèp

zelfstandig naamwoord

(fantasiewoord) [?]

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - wè óp de brôodpèèp speule (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916) - mensen honger laten lijden

brôodzak

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: broodzak: de bakker die langs de deur ging, had die over zijn schouder hangen, met daarin voor en achter de brôojer.

brôoj, brôojer

zelfstandig naamwoord, plur.

broden, meervoud van brôod

Dirk Boutkan: (blz. 34) plur. brôoje naast brôojer

brôoje

bijvoeglijk naanwoord

van brooddeeg gemaakt

A.J.A.C. van Delft -- brôoje pèrd -- En dan die groote brooje pèrden! Nou iest allemaol taai-taai, liefst nog nie te groote stukken, want 't ies toch al duur genog. (…) Brooje pèrden waren een gebak van brooddeeg in den vorm van Sinterklaas te paard. De grondstof was, gelijk boven geschetst, al naargelang men er aan te kosten wenschte te leggen. Ook werden wel vrijers en vrijsters van speculaas of taai-taai cadeau gegeven. Later zijn de zg. boterletters, elders marsepeinletters geheeten, in de mode en den smaak gekomen.(Nwe. Tilb. Courant, 5 dec. 1929)

brôoje

werkwoord, zwak

Van Rijen (1998): slagen, succes hebben

Van Rijen (1998): 'Hè hee-g-ut gebrôojd' - hij heeft het gehaald

WNT BROODEN zw.ww. - Eig. van brood voorzien, met brood voeden, onderhouden; fig. zooveel als: verzadigen, tevredenstellen.

brôojke, bròjke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

V broodje, kadetje

Dialectenquête 1879: brooikes mi kês

Lechim -- Aacht brooikes dik meej zult èn kèès... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gin zin mir...)

Frans Verbunt: brôojkes meej kèès (oorspr. maaltijd na een begrafenis) (ook Stadsnieuws: 070506)

WBD III.2.3:l97 'broodje' = wittebroodje, ook 'klontebrooike' of 'suikerbroodje'

Dirk Boutkan: (blz. 53) brôojke

brôok

werkwoord, persoonsvorm

brak

R.J. 'mar 't perd deh brook z'n aachterste poot'

Henk van Rijen: ek brôok bekaant mene nèk - ik brak bijna mijn nek

verleden tijd van 'breeke'; naast 'braak'

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BROOK (zachte o) 2e hoofdvorm van 'breken'

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): brook - brak (ovt. van breken)

broow, beroow

zelfstandig naamwoord

bureau

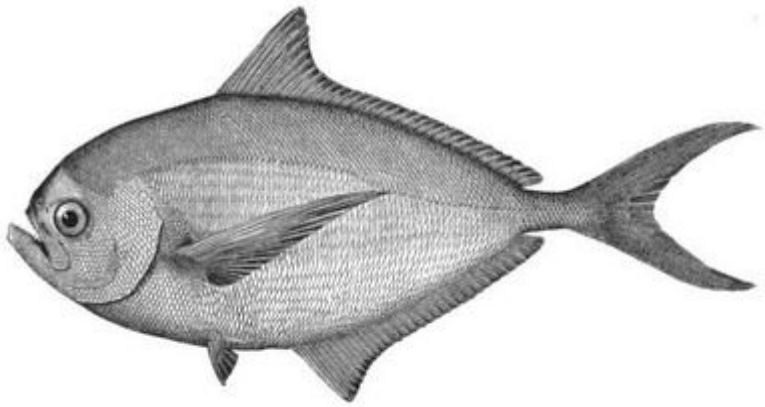
et broow - het politiebureau

bròsseg

bn

WBD III.4.4:206 'brossig' = bros, broos

206 'broos', 'bros' = bros

bròssem

Zelfstandig naamwoord

brasem; riviervis; abramis brama

...hij zwom as enen bròssem... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Aanders...)

bröst

zelfstandig naamwoord

bazig of koppig iemand

WSD teeldriftig varke

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - de bröste = Jaan & Kees Pap-van Pelt (blz. 59)

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): bröst - lomp manspersoon

WNT BRUISTIG - onstuimig. Waarschijnlijk, zij 't ook niet rechtstreeks, afgeleid van 'bruisen'

brösteg

bn

bronstig, heftig, ongenaakbaar

WBD geslachtsdrift vertonend (van een koe), ook 'stiereg' of 'rits' genoemd

WBD tochtig, gezegd v.e. vrouwelijk varken

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "bröstig - ons vairke is bröstig (bronstig, tuchtig)"

Stadsnieuws: De stier waar wèl brösteg, mar de koej nog nie stiereg (910706)

'As ge naa zegt tussen de soep en de èèrpel en op de keukentoffel, dan kos ik oe nog wel geleuve Dré, mar veftien keer, dan zèède nog bröstiger dan un knèèn', zeej Driekske. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): buistig, bustig, burstig, (aam)borstig. (VI:72)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - bruistig, pruistig, briestig, britsig - tochtig

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BRUISTIG (bröstig) bn (van varkens gezegd) loops; ook wel: ruw en opvliegend van karakter.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BRUISTIG (uitspr. brösteg) - bronstig, tochtig, sprekende v. zwijnen

WNT BRUISTIG - onstuimig. Waarschijnlijk, zij 't ook niet rechtstreeks afgeleid van 'bruisen'

bruggeske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

brugje

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BRUG zelfstandig naamwoord vrouwelijk, vklw.'bruggeske(n)'

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): 'Bruggesken' voor brugsken of brugken.

brul

zelfstandig naamwoord

WBD kween (koe die door een afwijking v.d. geslachtsorganen onvruchtbaar is), ook 'kwee' of 'kweej' genoemd

WBD et brul hèbbe - lijden aan de brulziekte (bij koeien)

WBD en brul - koe die aan brulziekte lijdt

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BRUL bijvoeglijk naamwoord, gezegd van een koe die voortdurend stierig is, brulziek; ook van mensen die gauw opgewonden zijn.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BRUL zelfstandig naamwoordn.v. - eene koe, waar men geen kalf in krijgen kan, onvruchtbare koe.

brulle

werkwoord, zwak

WBD van een koe: bronstig op een andere koe springen, ook 'rije' genoemd

WBD loeien, ook 'blijte', 'blèère', 'kweeke' of 'kwèèke' genoemd

brulle - brulde - gebruld

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BRULLEN - Wordt niet enkel gezeid van 't geluid van wilde dieren, maar ook van 't geloei van 't hoornvee. Ook: luidkeels schreien.

bruuje

werkwoord, zwak

broeden

WBD bruuje (Hasselt) - broeden, op eieren zitten

B bruuje - bruujde - gebruujd; ik bruuj, gij/hij bruujt

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BRU(D)EN - broeden, Fr. couver. Daar bruudt iet.

bruukske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

broekje

R.J. en bruukske meej en gòtje

Cees Robben: bruukske ròkt men gatje nie; kóm mar hier men bruukske (kind);

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Wè zalt dun dur zen bruukske drèntele ('86)-Hij zal van angst diarree krijgen.

Dirk Boutkan: (blz. 30) bruukske

verkleinwoord van 'broek', met umlaut

bruur, bruurke

zelfstandig naamwoord

broer, jongen; maat

lange uu; wordt wsch. kort in verkleinwoord

Dirk Boutkan: (blz. 59) onze / jullie/ hullie bruur

Vos (Nijm.) in CR: in 'bruurke' is sprake van een oudere umlaut.

Zèg bruur, witte gij van wie hij en bruur is? - Zeg jongen, weet jij van wie hij een broer is?

Cees Robben: Dè zèn gin gatte, bruurke; Hoe laot ist bruurke? Jè bruurke;

Cees Robben: Bèn mar nie bang, bruur; men oudste bruur;

Cees Robben: Ge moet nie bang zèèn, bruurke;

Dialectenquête 1879: Waannir komd u bruur jaaw bezuuke?

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): men bruur war muug

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): BRUER voor brueder, als broeder voor broer; z.a.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BRUUR zelfstandig naamwoord mannelijk - broeder, Fr. frère; 'broeder' wordt gebezigd voor kloosterbroeder e.d.

bruutaol

bn

brutaal

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'brutaol'; ' nie te brutaol optreejen'

WBD III.3.1:221 'brutaal', 'strant, astrant' = vrijpostig

WBD III.1.4:130 'brutaal' = moedig

bruuds

bn

uu is kort

WBD broeds (Hasselts)

bruuw

bijv. nmw.

ruw

De Wijs -- Noemde gij dè baord? Dan is schèère d'r nog nie bij, ge kunt beter 'n bruwe kaort neeme en aanders gao-de mar 'ns in unne flinke wènd staon (27-12-1968)

bui

zelfstandig naamwoord

regenbui

gez.: Zède getrouwd dan wordt dè netuurlijk 'n moeilijker geval mar d'r is toch ôk wel 'n mouw on te paassen. Ge brengt [van de kermis] vur oe vernomste helft van oe trouwbuukske bij zo'n gelegenheid 'nen buil stroopmoppen of 'n paor kwatta's mee; dè is 'n veul beter remedie tegen onweer as 'nen bliksemafleijer: de bui drijft over zonder dè-ge't rommelen heurt! (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

bukkem

zelfstandig naamwoord

bokking

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): 'vorsche bukkem'

Hil de week deur enen bukkum èn sondags en aai... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Tilburg op z'n bèst)

Cees Robben: aacht vórse bukkeme

Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek - De kat slèpt meej den bukkem (Taal en Tongval XIV, 1964; BrH 38:207) (m.b.t. een zwaar verliefd wandelend paartje)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Ieder iets van den bukkem, al is ie nog zó plat (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1972) - er moet eerlijk gedeeld worden.

Frans Verbunt: hij vuulde zenèège de listen bukkem öt et kiesje - ... eenzaam

Frans Verbunt: spèkbukkem - vette bokking

Frans Verbunt: hij is ok ginnen bukkem - hij wil ook weleens een pleziertje

Un bèùtenkansje waar et, as den bukkum goeiekoop waar. Jao één of twee keer per jaor waar die schijnbaar nie duur. De visboer moes em dan kwèèt, aanders wier ie duf. Dè denk ik mar, want aanders wies ik ook nie wèrom wij, op enne vrijdagaovend, ineens verraast wiere meej bukkum. Veur meense die nog nôot ginne dorst hebben gehad, enne aonraojer. Zout, zout, nog zouter dan vléés dè zes weken in de pekel ha gelegen! Ge zotter van aon den drank kunnen raoke. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den bukkem = Piet Leijten (blz. 51)

WBD III.2.3:70 'bokking' = gerookte haring - bukkeme meej mölk - met kuit; bukkeme meej zaajers - met hom

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): bukkem (II:23; V:22, 27)

► Dossier Hèrring & Bukkem

bukske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

kleine bok

WBD mannelijk jong van een geit (Hasselts)

verkleinwoord van 'bok', met umlaut

bukswèèver

zelfstandig naamwoord

bukskinwever

WBD bukswèèver/ bukskinwèèver (II:942) - bukskinwever

WBD buksketaaw/ buksgetaaw / bukskinketaaw (II:947) - bukskingetouw

bult

zelfstandig naamwoord

buil, gezwel, bult

WBD uitdrukking - De bulten óp oewe kop (waaraan vaak toegevoegd "ast mar vur niks is"). Gezegd wanneer iemand gretig gebruik maakt van gastvrijheid.

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - meej en bultje van devoosie lôope ('54) - met een scheef hoofd lopen.

Byn. den gouwen bult = Bern. Pessers (blz. 61)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - bultje Van Dijk = 'n kapper v. Hogendorpstr. (blz. 33)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - bultje Eras = Hans Eras (blz. 38)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - bultje Franken = ... Franken, Goirkestr. (blz. 39)

WBD III.1.2:263 'bult' = gezwel

WBD III.4.4:231 'bult' = bobbel, ook 'puistje'

(Hasselt) hoogte in het land; ook 'horst* genoemd

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BULT m., bochel, oneffenheid. Als lichaamsgebrek voorwerp van veel scherts. Uitdr.: 'belofte mokt schuld, en èggèt nie volbrengt, kredde 'nen bult', en, als antwoord op 'hoe laat is 't': kwart over den bult, 't hee krèk gespuld.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BULT zelfstandig naamwoord mannelijk - bochel; hoogte, heuveltje; buil, knobbel.

bumke

verkleind zelfstandig naamwoord

boompje

Swirskaante de kaajbaand ston bumkes. - Aan beide zijden van de stoeprand staan boompjes.

Dirk Boutkan: (blz. 32) bumke

verkleinwoord van 'bôom', met umlaut

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937): bumke, met umlaut (krt. 48)

Zède getrouwd dan wordt dè netuurlijk 'n moeilijker geval mar d'r is toch ôk wel 'n mouw on te paassen. Ge brengt [van de kermis] vur oe vernomste helft van oe trouwbuukske bij zo'n gelegenheid 'nen buil stroopmoppen of 'n paor kwatta's mee; dè is 'n veul beter remedie tegen onweer as 'nen bliksemafleijer: de bui drijft over zonder dè-ge't rommelen heurt! (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

Er stond 'n sparrebumke, / verborgen in 'n huukske (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'De spin en de bie en de mus', 1938)

Vijftig peeren aon één bumke,/ aanderhalve meter hoog! (Piet Heerkens; uit De knaorrie, ''t Peerebumke', 1949)

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden: Bumke grôot, planterke dôod.

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): dè bumke zal daor moejlek kunne groeje

CiT (48) 'Zwirskaante de kaaibaande ztinte bumkes'

bumt

ww., pv

Van Rijen (1998): boemt, (textiel) boomt (zie 'beume')

burd

zelfstandig naamwoord

Van Rijen (1998): zijschot v.e. kruiwagen

WBD (II:2802) 'aachterburt' - sluitplank aan achterzijde v.e. karbak

burderèk

zelfstandig naamwoord

WBD bordenrek (houten rek aan de muur, waarin men de afgewassen etens- of sierborden bergt)

- Hasselts woord!

burger

zelfstandig naamwoord

burgemeester

► **zie börger**

burrie

zelfstandig naamwoord

burrie, berrie

Jan Groen, de metselaar, ha 'n boerenker opgesteld en mee enkelde vlaggen behangen: dè waar 't podium veur den burger, mee de burries naor aachteren. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

Pierre van Beek: Hij is öt de burries gevalle - hij is ziek (Tilburgse Taaklplastiek 148)

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): de burries van de kreugel bèùge deur ónder et gewicht

Frans Verbunt: hij leej öt de burries - gezegd v.e. boer die geen paard meer bezat

Ik ha zelfs un kèrke gefabriceerd, meej twee kenderwaogewieltjes eronder, die ik ergens gevonden ha. Twee burries eraon en hij [de bok] kos worre ingespannen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD (II:2758 en 2828) 'burie'

WBD (II:2782) 'teeg?buries' - bijberries van een hoogkar

WBD (II:2790) 'buriespil' - verbindingsspil v.e. kar

Frans Verbunt: hij leej öt de burries -(gezegd v.e. boer die geen paard meer bezat)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BEURIE of BÖRRIE - berrie, Fr. brancard - boom, ieder der twee armen van het lamoen of den dissel v.e. voertuig, Fr. limonière, brancard.

WNT BURRIE - zeer gebruikelijke bijvorm van 'berrie'

burt

zelfstandig naamwoord

beurt

Cees Robben: 'Toen was't de beurt aon...

buske, boske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

verkleinwoord van 'bos', met umlaut

bosje (zowel bloemen als bomen), busje; bundel samengebonden groenten, 'bos', 'bussel'

...aachter die buskes... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

Cees Robben: en nog en buske schar vur tèùs; de Gólse buskes

...en buske scharre òn ene stòk... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Te voet nòr St. Job')

WBD III.2.3:79 'bosje' = bundel (groenten)

buskrèùt

zelfstandig naamwoord

buskruit

Frans Verbunt: den dieje, as die et buskrèùt öt ha moete vèène, schôoteme na nòg meej pèèl èn boog.

bussel

zelfstandig naamwoord

bundel, b.v. samengebonden groenten, 'bos', 'buske'

bussels - dennebossen

Stadsnieuws: En vrouw meej ene flinken bussel hout vur de deur (140609) - een vrouw met een weelderige boezem.

WBD III.4.3:84 bussel takke - takken (collectief), ook genoemd: krôon, kòp, bundel of gewaaj

WBD III.4.3:96 bussel, bussels - dennenbos (bos bestaande uit naaldbomen) ook genoemd: mastbossen, mastenbos of maast

WBD III.2.3:79 'busseltje' = bundel groenten

WBD III.4.4:258 'bussel' = bundel

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - BUSSEL: een bundel, bosch. Kiliaen en Plant.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BUSSEL zelfstandig naamwoord vrouwelijk en niet m. -bunsel, bondel; luren, luiers, zwachtels: E kind in de bussel doen.

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): BUSSEL voor bundel koorns, of voor een bos hout, hooi of stroo. Z.a.

WNT BUSSEL - bos (van takken, stroo, pijlen enz.)

bussele

werkwoord, zwak

samenbinden; bundelen

WBD III.1.4:47 'busselen' = schipperen

WBD III.2.3:13 'busselen' = druk eten met kleine hapjes

busselke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

bundeltje, busseltje

WBD III.4.4:258 'busseltje' = bundel

WBD III.2.3:79 'busseltje' = bundel groenten

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): busselke - busseltje. Werd voor de woning geplaatst waar iemand gestorven was. z.a.

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): busselke - bundeltje, bosje

Kalender 30 nov. 2007: 'Busseltje of 'wèpke'. Twee namen voor een uiting van volkscultuur waarmee elke Tilburger ooit te maken kreeg. D.m.v. een busselke of een wèpke werd het overlijden van iemand publiek gemaakt. Dit gebruik is in Tilburg kort voor het uitbreken van de 2e W.O. verdwenen. In de regio Tilburg kwam het tot in de jaren '50 voor. Op het Regionaal Archief Tilburg worden nog een paar originele Tilburgse wèpkes bewaard. Met een busseltje stro voor de deur van een sterfhuis werd de passanten verteld dat hier iemand overleden was. De herkomst is mogelijk te verklaren uit het afleggen van een dode op stro. Aan een busseltje was te zien of de overledene een man, een vrouw of een kind was. Het busseltje werd op zijn plaats gehouden door een paar stenen. Bij een volwassene waren dat er vijf, bij een vrouw vier en bij een kind drie ook de kleur van de versiering met lintjes was verschillend. In Tilburg werden het bundeltje stro en de stenen op den duur vervangen door een nabootsing in hout.

LDM: Direct na het sterven liet men aan de voorzijde van de woning de valgordijnen omlaag en werden de vensterluiken gesloten. Voor de deur plaatste men een stro-"busseltje". Dit busseltje was circa ½ meter lang en had een doorsnede van ongeveer 20 cm. Aan de voor- en achterzijde hiervan werden 5 en aan iedere zijkant één baksteen schuin liggend opgezet; in het midden, bovenop een houten bord, in de vorm van en met het bekende dodensymbool, doodshoofd met daaronder de gekruiste beenderen, er op geschilderd. Was de overledene niet gehuwd, maar had hij of zij de eerste H. Communie gedaan - waren zij dus boven de leeftijd van elf, twaalf jaar - dan stak men aan weerszijden van het doodshoofd over de gehele lengte palmtakjes, die dan nog werden versierd met witte papieren strikjes en strookjes. Binnenshuis werden de spiegels omgedraaid. Dus met glas naar de muur gehangen.

Het stro-"busseltje" buiten zowel als de omgekeerde spiegel binnen hadden hun symbolische betekenis. Het dorre rijpe afgemaaide stro duidde op het afgesneden leven en de omgekeerde spiegel? Toen wij voor de eerste maal zo'n omgedraaide spiegel zagen, vroegen we aan vader wat dat betekende. Waarom men die spiegel andersom had gehangen en wij kregen ten antwoord: "Ja, jongen, dat heeft men gedaan, omdat er nu een andere spiegel in huis is, waarin de mensen zich kunnen bekijken!"... Of de stenen ook een symboliek hadden, hebben wij nooit kunnen achterhalen. Waarschijnlijk dienden deze dus alleen om het omrollen of wegwaaien van het stro te voorkomen. Later werd het stro vervangen door een rond hout van dezelfde vorm en omvang als stro geschilderd. De stenen werden door plankjes vervangen in gelijke grootte, in steenkleur geverfd met in het midden een zwart kruisje en omlijst met een zwart randje. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 2 'Doden-cultus van eertijds'; NTC – 16-11-1950)

Dikkels ging et ôok oover de dooj in de buurt. Dè waare we dan gewaor gewòrre omdè de gerdèène daor dicht waare òf omdètter zon busseltje vur de deur ston. As daor witte strikskes òn zaate dan waarder en kiendje dôod. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2002)

but

zelfstandig naamwoord

gier, poep

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): but; 'n stukske but van 'nen hond

Dirk Boutkan: but - troep (pej.)

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BOUT zelfstandig naamwoord mannelijk - Beer, menschendrek, Fr. gadoue

L.L. de Bo, Westvlaamsch idioticon (1892): BOLD of BOLT m. en o. baskamer, beèr, fr. gadoue. Het bold uithalen, uitscheppen, uitpompen. Den bold op den akker voeren. Ook: bouwd, bouwt, baud, baut, doch geenszins boud noch bout.

Reelick, Bosch' woordenboek (1993 & 2002): but - poep, stront

but

zelfstandig naamwoord

WBD (Hasselt) wroeter (ijzeren werktuig in de vorm van een pin of ganzevoet, bevestigd aan de achterkant van het rister, tegen de ploegzool aan)

buts

zelfstandig naamwoord

deuk

Er zitte veul butse in de môor. - Er zitten veel deuken in de waterketel.

Cees Robben: 'Ze hebbe hier toch zonne lekkere zachte borrel, meneer, ge kunt er de butse innèèpe'

WBD III.1.2:69 'buts' = bluts; ook: 'deuk, duts, zonk'

WNT BUTS - buil, bult, gezwel; deuk

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BUTS - indeuking, holligheid door drukking veroorzaakt.

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): BUTS voor 'weerzin'; z.a.

BUTSEN: buts voor kneuzing

butse

werkwoord, zwak

= blutse

butse - butste - gebutst

deuken, kneuzen, b.v. van vallend fruit ('blutse')

Ge waart in et kiepenhok gekropen en ge had er aaikes uit de nist gehaold en 'n stuk of tien hadde 'r op de deur van de schuur kapot gebutst en uitgesmeerd en toen kwaamde mee oew haanden en oew kleere vol aaiketiet binneloope en ge riept dè ge de deur toch zoo schoon geverfd had! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

Stadsnieuws: As ge teegen ene lantèèrepaol lopt, kunde oewen tiest aoreg butse(10080)

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): butse - kneuzen, stoten

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BUTSEN - blutsen, indeuken

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): BUTSEN voor kneuzen; z.a.

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BUTSEN ov. en onov.ww, door vallen of stoten een deuk of beurse plek oplopen of bezorgen: 'ne gebutsten appel.

WBD III.1.2:68 'butsen' = blutsen

butsmuts

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: valhelm

buuk

zelfstandig naamwoord

korte uu

beuk, beukenheg

Gaode wè meer links op dan vènde oerwoude van eikelen en buuke stamme... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

...in [een] heg van doren mee hier en daor wè buuk er tussen. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Dialectenquête 1879: 'nen buuk

WBD III.4.3:114 buuk, buukenbôom - beuk (Fagus sylvatica)

WBD III.4.3:191 buuk - haagbeuk; ook genoemd: haagbuuk, buukenhaag, buukenheg, rauwe buuk, gròffebuuk

buukenbôom

zelfstandig naamwoord

korte uu

't Was 't goud van dikke bukenboomen, die as kerkzuilen geplaant stonden in 't sappige mos. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)

Van Rijen (1998): 'buukebôom' - beukeboom

WBD III.4.3:114 buukenbôom, buuk - beuk (Fagus sylvatica)

buukenotje, buukenutje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

beukenootje

V Variant: bukkenutje(V?)

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): buukenootjes (sic)

WBD (III.3.2:95) 'beukennootje', proen, kaajscheut, bòlbaaj = knikker

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BUKENOOT zelfstandig naamwoord vrouwelijk – beukenoot

Str. buukenotjes(2:43)

buunder

zelfstandig naamwoord

korte uu

WNT BUNDER - in versch. streken met helderen klinker: buunder

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): Bünder of 'beunder, 'buinder' uitgesproken wordende; Z.a.

1. oppervlaktemaat

bunder, hectare

WBD bunder (oppervl. maat)

WBD (III.4.4:291) 'kwart bunder' = idem, ook 'zil'

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bünder II, zelfstandig naamwoord mannelijk bunder, landmaat ter grootte v. 1 ha

2. toponiem

Den Buunder; ven, ook Grollegat genoemd

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): buunder (met korte uu)? den Buunder (bepaald ven)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den Buunder = Grollegat (toponiem) (blz. 113)

Flaneur (pseudoniem van Antoon Arts) - Maar aan dien plas, aan dien Buunder zou zelfs Gezelle meer dan droefheid hebben gehoord uit het weeklagend rietgezang... Wanneer 's nachts de maan haar stralen schiet over de stille golfjes van dien plas, wie zegt dan, dat er niet witte gedaanten zweven over het watervlak; of als het ontstuimig is in de lucht en de donkere wolken gitzwarte schaduw over de ruw-klotsende waterdeining vlekken, wie zou er willen gaan afwachten of er niet donkere schimmen langs de rietvelden jagen, en of het „droevig lied" er niet zingt van menschen, die in dien duisteren poel hun dood gingen zoeken of er jammerlijk omkwamen zonder hun schuld?.... Ik weet het niet, ik weet het niet, maar in mijn jeugd waarschuwden de oudere menschen ons reeds voor dien Buunder, als voor een verraderlijk, op menschen afgunstig water, dat onder zijn lachenden waterspiegel de valschheid verborg van de schoone sirenen, die met heerlijk gezang en lonkend oog den mensch roepen in zijn verderf. En als kind waren wij altijd blijde als wij den Buunder achter ons hadden. (Uit: Zonder opschrift; Nieuwe Tilburgsche Courant zaterdag 16 april 1904)

Lowie van Dorrus Misters -- Aan de IJsclubweg voorbij "de Buunder" aan de weg naar het Baks Ven was het jagerscafé "de Baars"... (Uit: Nieuwe Tilburgse Courant - zaterdag 16 februari 1952 Uit onze Tilburgse folklore 13. Oude koffiehuizen in Tilburg 1)

Pierre van Beek -- Het zal wel de nostalgie zijn geweest, welke ons - met zomerprikkels in het bloed - plotseling naar die sinds lang niet meer bezochte contreien dreef! De Buunder, de Baars, Baksven, Galgeven, de Helleputten, Mie Pieters... Allemaal namen als evenzoveel vergulde herinneringen aan een tijd, waarin de zomers zomers en de dagen trager waren... De Tilburgers trokken graag die kanten uit voor hun zondagse wandeling... (Uit: Het Nieuwsblad van het Zuiden - zaterdag 25 juli 1970; Van de Buunder en Baksven tot Galgeven)

Pierre van Beek -- Merkwaardig, dat men op huidige stafkaarten deze naam [De Buunder] niet ontmoet. De plas wordt daar steeds als "Grollegat" aangeduid. (Uit: Het Nieuwsblad van het Zuiden - donderdag 15 maart 1979; Kritiek op Tilburg 150 jaar geleden)

Den Buunder op een oude kaart van Tilburg, onder de naam Grollegat - collectie RAT

Pierre van Beek - "Grollegat" lezen we op een zestig jaar oude stafkaart bij een blauwe vlek. Wie heeft er nu in Tilburg ooit van het Grollegat gehoord? We hebben hier onmiskenbaar met de Buunder te maken al ligt hij thans afgesloten achter een ligusterhaag. Wellicht heeft naar de naam Grollegat ooit geluisterd het restant van een waterpoel aan de overzijde van de weg. De Buunder heeft op zijn eigen wijze mee geschreven aan de historie van de verpozing zoekende Tilburgse mens. Des zomers werd er gevist, gezwommen en... verdronken. 's Winters werd er geschaatst, evenals op de niet zo ver hier vandaan gelegen ondergelopen broeklanden van de Tilburgse IJsclub, die hier haar domicilie had en waar vanaf de Koningshoeven de later door het kanaal afgesneden IJsclubweg toegang verleende.
Aan de Buunder werd het visserslatijn en nog ander Latijn gesproken, namelijk dat van de peilloze diepte, waarin de Heuvelse kerktoren zou ondergaan. Zulke verhalen en die van vroegere verdrinkingsgevallen hielden het mysterie in stand. Het komt misschien daar wel vandaan, dat wij als jongen met zoveel huiverig respect naar dat donkere watervlak hebben gekeken en daar een duik in het onbekende steeds als een roekeloos avontuur beschouwden, dat niet uit plezier maar alleen uit prestige-overweging minstens één keer gewaagd diende te worden. Baksven was altijd nog beter! Later zijn we gaan denken, dat diepten van soortgelijke "putten" gemeenlijk nogal overdreven worden en dat dit zeker ook voor de Buunder moet gelden. Het verhaal van de grote snoek, die in 1914 gevangen werd met het kepie op van een verdronken militair, zag zich al vanaf zijn geboorte tot het rijk der fabelen verwezen... Volgens een mededeling van Edmond Meelis was de oppervlakte van de Buunder in vroegere jaren vier maal zo groot als onze generaties die gekend hebben. Door het graven van sloten werden de verdwenen gedeelten en ook broekvelden tussen De Hoeve en De Baars drooggelegd en in weilanden herschapen. Veel natuurschoon ging

daarbij voor altijd verloren. (...) De Buunder ging door voor "een gevaarlijk gat". Twee verdrinkingsgevallen vonden wij geboekstaafd. Het eerste betreft een in 1831 in Tilburg in garnizoen liggende officier De Roo. De studenten-vrijwilliger Pieter Jacob Costerus uit Utrecht besteedt daaraan in zijn Dagboek (...) uitvoerig aandacht. Hij vertelt dat vele jongelieden zich naar de Buunder plachten te begeven om zich daar op warme dagen te verfrissen. Hoewel hij de naam Buunder niet noemt en deze op een uur afstand van Tilburg legt in de richting Moergestel, is toch kennelijk dit water bedoeld. Hij omschrijft het als volgt: "Het water heeft een fris voorkomen, de plaats is eenzaam, de wandeling aangenaam door het groen geboomte. Op kleine afstand heeft men aan de ene kant van de kom een molen, aan de andere kant staat een herberg De Baars genoemd, waar men op zijn gemak kan uitrusten." Costerus zegt dat niemand van hen, die zich te water begeven, kon zwemmen. De zoon van professor Van Goudoever en De Roo zonken plotseling in de diepte. De Roosendaalse soldaat Lagerwey, die trachtte te helpen, verdween eveneens onder water. Een vierde bader, zekere Ledeboer, slaagde er in Van Goudoever en Lagerwey aan de wal te brengen. De Roo daarentegen verdronk. Het drama blijkt veel indruk op de ooggetuigen te hebben gemaakt. Radeloos stonden zij aan de oever van de Buunder. Costerus besluit zijn notitie: "De herinnering aan deze gebeurtenis zal niet licht uit mijn geheugen gewist worden en een heilzame invloed op mij achter laten.
Diep in de nacht kwam ik thuis." 20 juni 1831 werd dit neergeschreven. Uit de dagboeknotitie van 24 juni 1831 blijkt dat het slachtoffer die dag begraven is "met eer, die men een officier bewijst". Twintig beste vrienden droegen om beurten de kist. Er was muziek bij en veel militair vertoon. (Uit: Het Nieuwsblad van het Zuiden - zaterdag 25 juli 1970; Van de Buunder en Baksven tot Galgeven)

Tilburgsche Berichten.

GAAT DE BUUNDER VERDWIJNEN?

Zoo ja, dan verdwijnt een stukje natuurschoon.

Naar men ons mededeelt, zijn den laatsten tijd door rijkslandmeters langdurige opmetingen gedaan in de omgeving van den Buunder. Dit zou samenhangen met de ontworpen groote weg voor het snelverkeer, welke vanaf den Moergestelsche weg achter de Baars om zou loopen door den Buunder en verder zou loopen naar den Bosscheweg.

Wanneer deze weg er volgens het ontworpen plan zou komen, dan zal ook de Buunder moeten worden gedempt. Tevens zou door het doorsnijden van den weg dwars door heide en aanplantingen een mooi stukje natuurschoon rondom Tilburg verdwijnen, althans zeer ernstige schade lijden. Waar dit terrein op het territorium ligt, gedeeltelijk van Tilburg en Berkel-Enschot, lijkt ons een samenspreking met beide bestuurderen zeer op z'n plaats.

Nieuwe Tilburgsche Courant - 1935

3. Uitdrukking - Naar den Buunder

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - in den Buunder tösheure (JM'50) - overspannen en radeloos zijn (B. is een vennetje waarin reeds verschillende mensen de dood vonden)

Pierre van Beek -- Tilburg is altijd vertrouwd geweest met zijn Buunder, zodanig zelfs, dat er een tijd bestaan heeft, dat - wanneer men iemand het ergste toewenste - deze te horen krijgt: "Ga-de gij maar naar Den Buunder!". Latere generaties vervingen "Den Buunder" door "het kanaal". Degene die - volgens de overlevering - vrijwillig "naar de Buunder" ging, zou de bezemmaker M. geweest zijn. Een visser-ooggetuige heeft het naverteld. Hij hoorde de ongelukkige man zeggen: "Een-twee-drie, daar gaat-ie". Een plons en... gebeurd was het... (Uit: Het Nieuwsblad van het Zuiden - vrijdag 25 oktober 1974 - De Ley heeft haar kleine geheimen)

3. bezem, borstel

WBD (III.2.1:305) buunder - berkenbezem, ook 'rijsbezem'

WBD (III.2.1:291)'boender'= afwasborstel

WTT 2012 -- het grondwoord is hier niet 'bunder' in de zin van oppervlaktemaat, maar 'buunen' in de betekenis boenen. Er dient ook

verschil gemaakt te worden tussen bezems van 'buunderhaaj' (zie volgende) en 'berkenbezem'; de laatste is vervaardigd van berkentakken en was voor het zwaardere bezemwerk (straatvegers).

buunderhaaj

struikhei (Calluna vulgaris)

WBD III.4.3: buunderhaaj - struikhei (Calluna vulgaris), ook genoemd: haaj, bissemhaaj

'bissemhaaj' genoemd omdat de takken gebruikt werden om bezems te vervaardigen

Calluna vulgaris - Ill: Thomé

► bissem

buune

werkwoord, zwak

boenen, poetsen

Henk van Rijen: gimme is en töddeke om dèdaf te buune

buune - buunde - gebuund

korte uu, hoewel B 'bune' noteert

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): zie: schuren

buurman

zelfstandig naamwoord

buurman

korte uu

Cees Robben: Gij moest en vurbild neemen òn onzen nuuwen buurman.

Cees Robben: zak oe rèùle vur den buurman? Dè wèl, buurvrouw;

Dialectenquête 1879: - den stier van onzen buurman

WBD III.3.1:319 'buurman' = buurman; ook genoemd: buur, gebuur, naaste buur, nabuur

buurt

zelfstandig naamwoord

korte uu

1. buurt, omgeving

Omdè de aovenden zô lang zèn hô 'k besloten wè te gon buurten bij Bartje Bollekes... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 8; 31-12-29)

Cees Robben: In mèn buurt wònt óm d'aanderste deur en vrouw ...

Cees Robben: dèk et schónste mèske öt de buurt zèè;

Cees Robben: Ik gelêûf nie dètter ene vrèmde kaoter in de buurt is gewist.

WBD III.3.1:318 'buurt' = buurt; ook genoemd: 'geburen'

WBD III.3.1:321 'buurt' = gebuurte; ook genoemd: buurlui, geburen, gebuur, geburen, buren, gebuurt

WBD III.4.4:135 'buurt' = streek

2. het buurten, gezellig gesprek

De kannen ston daor altij gereed in 't gruunhok, neffen de verkenskooi. Ik vat ze daor en rij dan wir deur zonder 'n sterveling te zien, mar vandemèrge hè'k buurt gekrege. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den buurt = Drik van Iersel (blz. 45)

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bürt, zelfstandig naamwoord mannelijk 'buurt' 1) de daad v.h. buurten 'Ze heet eren bürt al öt; de gezamenlijke mensen die ergens buurten.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BUURT zelfstandig naamwoord vrouwelijk -'De buurt houden' - buurten

buurte

werkwoord, zwak

gezellig babbelen (oorspr. met buren)

— buurte - buurtte - gebuurt

korte uu

Et wèèf zit wir èrgerhaand te buurte.

Omdè de aovenden zô lang zèn hô 'k besloten wè te gon buurten bij Bartje Bollekes... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 8; 31-12-29)

Cees Robben: We koome nòg wèl es en pèèp buurte.

Ons Drieka schèènt op tilleviesie/ omdè ik iederen aoved kèèk/ zij wil liever aaltij buurte/ mar deeze week krêeg ik gelèèk. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Zôo gao dè dan, zeej Peer)

Ik wier prompt teruggestuurd dur onze vadder, die daor op de plaots stond te buurten meej enne maot van et wèèrk. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Buurte, thee drinke meej un kuukske. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

WBD III.3.1:42 '(gaan) buurten, 'smoren en ouwehoeren' = kortavonden

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
(1992): buurte - gezellig kletsen

C. Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): BUURTEN onov.ww, praten als met buren, zonder gewichtigheid en in der zelfde taal; een tot niets verplichtende conversatie voeren. Z.a.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BUURTEN - den avond al koutende bij den eenen of anderen gebuur gaan doorbrengen.

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836): BUURTEN, ook wel kortavonden; z.a.

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bürte(n) zw.ww.intr. - ergens een bezoek brengen en er blijven praten (wat helemaal niet in de buurt hoeft te zijn) Z.a.

WNT BUURTEN - in de buurt een bezoek brengen, met een buur gaan praten

buurter

zelfstandig naamwoord

iemand die (geregeld) ergens komt 'buurten'

korte uu

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bürter zelfstandig naamwoord mannelijk 'buurter', hij die 'buurt'

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BUURTER zelfstandig naamwoord mannelijk - iemand die den avond bij eenen gebuur al pratende doorbrengt.

buurvrouw
zelfstandig naamwoord

korte uu

buurvrouw

Jan Jaansen - Mar ik zal 'ns naor de buurvrouw gaon en vraogen of dè wel in orde is as d'r kiepe heel den pastoorstuin komen vernielen!" (uit: Boere-profeet; Nieuwe Tilburgsche Courant 1939)

Piet Heerkens - Mar de buurvrouw, kaole madam/ mee twee kender... (De Kinkenduut; 1940)

Willem van Mook - De buurvrouw keek Mie mee grote ogen van verwondering aon... (Nieuwe Brabantse novellen; 1970)

Lodewijk van den Bredevoort - Un strèùse buurvrouw, Tonia Voskens, pakte onze kenderwaoge, draaide enne verse handdoek om menne kop en zette mèn in de kenderwaoge. (Kosset den brèùne eigeluk wel trekken I; 2006)

Lechim - Mar de buurvrouw roept dur de heg/ Of dèsse koffie lust... (uit: Ochèrm, die moeders...; Tilburgsche Koerier; ca. 1970)

Lechim - De buurvrouw stao mee 't zwempak aon/ Op d'r plaotske te strèke [strijken]... (uit: 't Irste goej weer; Tilburgse Koerier; ca. 1970)

Piet van Beers - Mar... buurvrouw tòch, 't is tòch nie zôo/ dèk wòr bespieoneerd? (Uit: Nie rôoke in hèùs; CuBra ca. 2005)

buut

zelfstandig naamwoord

buit

Van Rijen (1998): afmeldplaats bij verstoppertje (Fr. but)

Kees & Bart (krantenrubriek 1922-193?): meej den buut gòn strèèke - er met de buit vandoor gaan

Cees Robben: mene buut verdiend meej ènkelt wèève

Frans Verbunt: verzamelplaats, 'aftikplaats' bij het verstoppertje spelen.

In de carnavalssfeer is buut een tonpraot

Dirk Boutkan: (blz. 7) 'büt' (bij verstoppertje)

Buuk - presentatie v.e. deelnemer aan het leuterconcours

A.P. de Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zelfstandig naamwoord vr. 'buut' - buit, winst: 'de buujt saomen daele '.

J. Cornelissen & J.B. Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch dialect (1899): BUUT zelfstandig naamwoord mannelijk - buit, Fr. butin; merkelijke hoeveelheid; onverwacht profijt, winst.

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836):. BUET hoort men hier meer dan buit.

buute

werkwoord, zwak

aanleggen (gezegd v.e. vuur), graven

korte uu

Dialectenquête 1879: vuur bute - vuur boeten

WBD III.4.2:68 'buten' - graven v.e. konijnenhol, ook 'dabben' of 'wroeten' genoemd

Buuk buute - aftikken, verstoppertje spelen

Van Fr. 'but' = mikpunt, doel

buute

werkwoord, zwak

Van Rijen (1998): boeten

gelden (bij spel), voornamelijk (of alleen) in de uitdr: Dè buut nie…

PM Dè buut nie - dat is niet volgens de regels

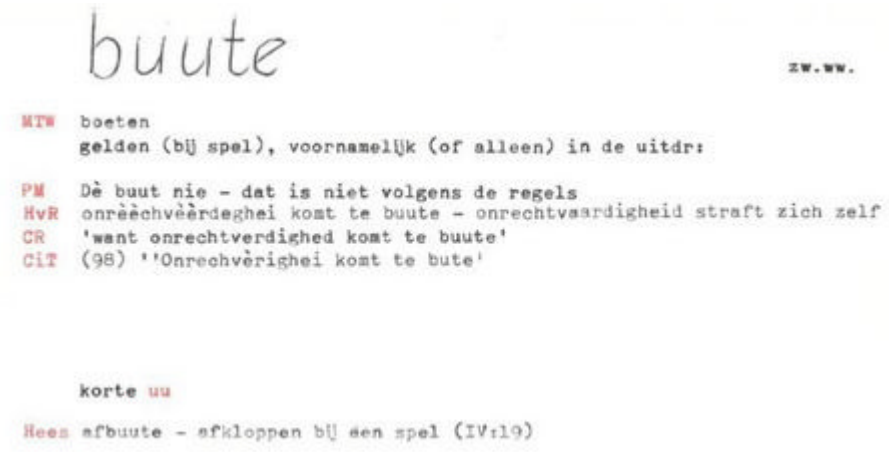
Cees Robben: 'want onrechtverdighed komt te buute'

Henk van Rijen: onrèèchvèèrdeghei komt te buute - onrechtvaardigheid straft zich zelf

CiT (98) "Onrechvèrighei komt te bute'

korte uu

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): afbuute - afkloppen bij een spel (IV;19)

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van daaliea tot dwipte

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Schilderij van Andrea Landini (detail)

dernèffe

Vier dahlia's gefotografeerd in een cultureel project met aandacht voor zowel de natuurlijke als de woonomgeving van Huize Assisi in Biezenmortel (2006)

daaliea
zelfstandig naamwoord
dahlia
WBD (III.2.1:455) 'dahlia', 'dahlida' (Korvel); plur. dahlidassen

daander
bijvoeglijk naamwoord
de andere, en dan met name 'de volgende'
In daander week opt Heuvelplein/ valt er iets te belèève. (Lechim; ps. v. Michel

van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Wès wèèn tòch fèèn)
Marylin Monroes behaatje/ is in daander week te koop./ Daor zulle kôopers zat vur koome/ God maag weete hoenen hôop. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Behaa-haandel...)

Voor hoeveel Marilyn Monroe's bh uit de jaren '50 in Lechims tijd geveild werd, is niet bekend. In 2009 kwam hetzelfde kledingstuk (zie foto) opnieuw onder de hamer bij Sotheby's en werd toen verkocht voor 5.200 dollar.

Ast daander week wir woensdag is/ ist in hêel Tilburg fist... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Vergeet et mar)
Goddaank, naa nòg êen klèèn keplètje/ èn men vèrsje is gerêed,/ Daander week doek et wèl beeter/ mar naa ist me vuls te hêet. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Vuls te hêet)

daamp
zelfstandig naamwoord
damp
WBD (III.2.1:218) 'damp' = 'rook' = 'blaak'
WBD (III.4.4:59) 'dampig' = mistig
WBD (III.4.4:212) 'damp' - damp, stoom
WBD (III.2.1:217)'dampen' = idem (ww)

daampe
werkwoord, zwak
dampen
D. Boutkan: (blz. 27) - et daamt - uit het cluster mpt wordt de p verzwegen: et daamte

daank
zelfstandig naamwoord
dank
B daank - dank
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DANK
zelfstandig naamwoord. m. - wil, zin, welbehagen: tegen mijnen dank

daanke
werkwoord, zwak
danken
Kees en Bart: 'Dat dankt me de stoep!'
Kees en Bart: 'Dè-d-hangt me de koekoek!'
B daanke - daankte - gedaankt
- geen vocaalkrimping ?

daans
zelfstandig naamwoord
dans

daanse
werkwoord, zwak
dansen
B daanse - daanste - gedaanst/gedaanse
Kees en Bart: gedaansen (passim)
- Hij heeft de fieteldans gehad. - Dit is de St. Veitsdans (dansziekte, zenuwaandoening). (A.J.A.C. van Delft; 1961; in: Nieuwe Tilburgse Courant, 'Bekoring van dialect'; 'Typische zegswijzen uit onze streek; uit de volksmond opgetekend')
- De horlepiep dansen. - Doet ons denken aan een merkwaardige ziekte, die in 1954 in een Engelse zeepfabriek geconstateerd werd bij zeepinpaksters, de zg. "zeepinpaksters-horlepiep". Meisjes, die maandenlang niets anders doen dan elke minuut drie pakken zeep inpakken, gaan, buiten controle van de wil, rythmisch handen en voeten bewegen, terwijl het gehele lichaam heftig schokt. Het schijnt ongevaarlijk te zijn. Sommigen vinden de ziekte prettig. "Het is net de Jitterbug ('n wilde moderne dans)", zeggen zij. Anderen menen, dat zij op deze wijze veel vlugger werken. "Je kunt niet ophouden, als het je eenmaal te pakken heeft." (A.J.A.C. van Delft; 1961; in: Nieuwe Tilburgse Courant, 'Bekoring van dialect'; 'Typische zegswijzen uit onze streek; uit de volksmond opgetekend')
Cees Robben: soms dan daanst ie van et kasje;
Daor wier gedaanse op straot. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - as de vòs oud wòrdt, daanse de kiepen óp zene rug (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1969) - een oud mens verliest energie en gezag

daanser
zelfstandig naamwoord
danser
WBD daanser (II:1069.) - danser: grote trede v.d. jacquardmachine

daaps
bijvoeglijk naamwoord/bijwoord
Henk van Rijen: zot, niet goed wijs, futloos, suf
Henk van Rijen: 'Daor wòr de daaps van - Daar word je zot van.'

daas
zelfstandig naamwoord
das (kledingstuk.), insect
Cees Robben: stinkt oewen stròpdaas?
oewen daas - je sjaal
WBD III.1.3:144 'stropdas' = stropdas
WBD III.1.3:147 'winterdas' = dikke wollen das
147 'das' idem
WBD III.4.2:28 'daas' = idem (ook: 'blinddaas')
A.P. de Bont: daas II zelfstandig naamwoord. m. das: 1) halsdoek, 2) (stroperst.) schertsende benaming voor 'strik'; 3) proces-verbaal

daasspang
zelfstandig naamwoord
WBD III.1.3:146 'dasspang' = dasspeld

daaw
zelfstandig naamwoord
WBD III.2.3:154 'dauw' = stijf steenvruchtensap, ook:'most', 'snot'
A.P. de Bont: daauw zelfstandig naamwoord.m. - dauw

daawe
werkwoord, zwak
Henk van Rijen: duwen
Henk van Rijen: 'Ze riepe "durlôope" èn-k krêeg unnen daaw.'
Henk van Rijen: 'Daaw ut mar du de deur deur!'
Frans Verbunt: as et goed daawt, hoeft et niemir te rèègene
D. Boutkan: (blz. 24) daawe

daawtrappe
werkwoord, zwak
Frans Verbunt: dauwtrappen, mei-uitstapje in de vroege morgen
Want daawtrappe is vur onze Paa/ et schonste fist vant jaor. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Daawtrappe)

Daauw-trappe

Den daauw lag as purpere pèrels
Te fonkele over de waai;
In 't hout sloege vinke en mèrels
En de leeuwerik schoot ut de haai.

De koeie die kwame gelope
Nèjschierig as koeje zèn;
Mar ut vèreke docht: laon we hope
Desse gaauw opgetrommeld zèn!

In Osterwèk ginge ze kerke:
Dès punt een van de dauwtrapperij.
Daornao waar den dorst gaauw te merke
En wier ut un gaauw-tapperij.

Want ut bier smakt zo goed in de mèrge
Nao un brojke meej zoute worst;
En ge kunt van oew ège nie verge
Degge thuis komt meej honger en dorst.

Opgewekt, mar wè slap in de kuite
Kwame ze 's middegs wir trug:
De meziek ging zun buukske te buite
En de daauw liep dun langs durre rug. (Jodocus – J. Stroucken – Toemet-hooi – 1995)

In de nacht van 30 april en 1 mei "spien 't" (spande het) in het dorp.
Meiskes sliepen op één oor, vol verwachting of er 's anderendaags hen hulde werd gebracht met een mastetak (dat is: goed en schoon) een kersentak (hier wordt aan geplukt), of een doorntak (pas op: ze is stekelig) of misschien wel een rotte koolstronk, dat was "grôote schand", want zo'n meisje deugde van geen kanten.
De jongemannen sleepten in het holst van de nacht alles wat binnen hoorde te zijn maar buiten was blijven staan door de straten van het dorp en stapelden het op tot een gigantische piramide op het Mèrtveld. Daar kwamen sloten bier bij te pas. Er werd een hels kabaal gemaakt en ongepermitteerde deugnieterijen leverden de veldwachters, geassisteerd door de "rijks" Tegelaars en de "massesees" (maréchaussees) veel nachtelijke uren overwerk op.
De eerste zondag van mei werd de lentelucht vol muziek geblazen. Harmonieën en fanfares uit de omliggende dorpen veroverden met trommels en trompetten het dorp en bezetten de cafés waar ze zich bezatten, want "dauwtrappen" is vanouds een dorstverwekkende onderneming geweest. (Jan Naaijkens – Het dorp van onze jeugd – 1995)

daawtrappe op CuBra - alles over naar Den Bosch lopen op zondagen in mei

dabbe

werkwoord, zwak

knoeien, morsen

dabbe - dabde - gedabd

N. Daamen - Handschrift 1916 -- dabbe - morsen

Nog nu kan 'k me niet voorstellen, dat die man, toen hij nog "zonnen dabber waar", ooit Adriaantje of Josje genoemd zou zijn. Dat bestáát nie! En dabben kon ie. Dat geknoei in en om z'n duivenkooi zie 'k nog aan. (A.J.A.C. van Delft, uit: 'Toen Tilburg nog dorps was: Een heel typisch dialect'; Nieuwe Tilburgsche Courant, 17 juli 1956)

Van Beek - dabben is morsen (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 6 december 1958)

Cees Robben: zit nie zôo te knèlle, dabklôot;

Ziezo. Naa kunde op oe slabbeke dabbe, zeevereer !!! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Dan mòkte we in et midde vant bòrd in de boerekôol en költje om de sjuu in te doen. Èn dan mar britse, meneer. Lèkker! Èn dabbe, èn prakke. Gin gepielie. Spaoje! (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Pierre van Beek: ook gezegd van een paard dat stilstaand met een hoef de grond omwoelt

Hees dabbere (I:34)

Cornelis Verhoeven: DABBEN l. ov.ww, met de voeten aanstampen; 2. zich moeizaam voortbewegen over een slechte, modderige weg; ook wel: opzettelijk door het slijk lopen; 3) onov.ww, knoeien, morsen, bv. met pap. Z.a.

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
dabbe - graven, knoeien

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DABBEN - al stampende met de voorpooten de aarde uitgraven, sprekend van paarden; gaan met eenen bijzin v. moeite of onbehendigheid.

A.P. de Bont: dabbe(n) zw.ww. intr.+ tr. 1) met de voorpoten al harkende

graven; 2)wroeten, krabben
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - DAPPEN zeggen de bouwlieden om Breda niet alleen voor het maken van eenen kuil door de paarden, maar ook voor het maken van denzelven met mensehenhanden. Z.a.
Goem. DABBEREN - dabere, wkw (daberde, gedabert) - met de handen of de voeten in water of slijk morsen; door water of slijk gaan zonder acht te slaan op schoenen of kleederen.
WBD III.2.3:9 dabbe = morsen (niet vermeld)
WBD III.4.4:217 'dabben' = nat maken, ook: 'pletsen'
WBD III.4.2:68 'dabben' - graven v.e. pijp (konijnenhol), ook 'buten' genoemd
WBD III.3.1:209 'verdabben', 'verkwisten, opmaken, vergooien, verbrassen' = verkwisten
WBD III.1.2:73 'dabben' = een kuil graven
WBD III.1.2:74 'dabben' = wroeten
WBD III.1.2:96 'dabben' = morsen; ook: 'zeveren, kliederen, muikelen'
WBD III.1.2:97 'dabben' = plassen met water; ook 'poeliën'

dabberd
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: knoeier
Frans Verbunt: dabber, dabbert, dabklôot - knoeier

dabbere
werkwoord, zwak
WBD III.1.2:162 'dabberen' = met schoeisel door water lopen

dabklôot
zelfstandig naamwoord
knoeierd
Cees Robben: zit nie zôo te knèlle, dabklôot
Stadsnieuws: wè zèède tòch enen dabklôot; ge kunt ok nôot es niks zèùver haawe(20080l)

dag
mv. daog(e)
zelfstandig naamwoord
dag
virtien daog
alle daog
Cees Robben: Ik bèn hil den dag tòch zó aoreg;
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - 'we eeten alle daoge spèk', zi den boer, 'èn vrèddags spèk meej spèèle'
(Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1970) (spèk meej spèèle = vis)
A.P. de Bont: dag zelfstandig naamwoord.m. - dag; mv.'daog'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DAG zelfstandig naamwoord.m. - dag: spr. den ou(d)en dag - de ouderdom met zijn

kwalen.
dag en nacht - zeer veel

dagvaardiging
zelfstandig naamwoord
dagvaarding
WBD III.3.1:357 'dagvaardiging' = dagvaarding

dak
zelfstandig naamwoord
dak
D. Boutkan: plur.: daoke (36)

dakschèèter
zelfstandig naamwoord
dakschijter, een duif
Dieje gruunteboer waar enne hille dikke vent. Hij waar veural bekend om zen dèùve. Hij is héél dikkels kampioen gewist op de lange afstand meej die dakschèters. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

dal
zelfstandig naamwoord
dal
Dialectenquête 1876 - heuvels en doale

dalida
zelfstandig naamwoord.
dahlia
De Wijs -- wè staode toch te snuffelen… -k'ruuk liever kruinaogels (seringen) dan snoffels (anjers), mun dalidassen staon schôon maar ruuken nie (10-03-1967)

dallaas
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: ongemak
hij is ermeej gedallaast - hij zit met de rompslomp
Bosch dalles - moeilijkheden, armoede
WNT DALLES - uit jidd. 'dalles' = armoede < hebr. 'dalloet' = armoede

dam
zelfstandig naamwoord
erf bij het huis
WBD III.4.4:187 'dam' = krib
Cornelis Verhoeven: DAM - erf bij het huis, in bet. ongeveer gelijk met 'missem' en 'werf' maar iets eigendommelijker en meer afwerend gebruikt: iemand van den dam af schuppe.

WNT DAM - 5) erf (oorspr. door een wal omgeven stuk grond?)

dan derbij
bijwoord.
R bovendien, daarenboven
èn dan derbij issie nòg gin virtien - en bovendien is hij nog geen 14
Kees en Bart: èn dan derbij . . .

danneete
zelfstandig naamwoord
Pierre van Beek: brandnetel
Henk van Rijen: hennepnetel (Galeopsis Tetrahit)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - en verstaandege kiep leej nòg wèl es en aaj in de danneetels ('72)
WBD III.4.3:329 danneetel - brandnetel, ook 'prikkel' of neetel genoemd.
WBD III.4.3:327 dannetel - hennepnetel (galeopsis tetrahit)
A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord.vr. 'dannetel' hennepnetel; mv. 'danneitele(n)'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DANNETEL zelfstandig naamwoord.m. - soort v. onkruid (Galeopsis tetrahit); ook damnetel

daod
zelfstandig naamwoord
daad
WBD III.1.4: 'daad' = handeling

daog
zelstandig naamwoord, meervoud van 'dag' maar als zodanig verouderd en tegenwoordig (2012) 'daoge'

daoge
werkwoord, zwak & zelfstandig naamwoord mv.
dagen
1. werkwoord, zwak
dagen
daoge - daogde - gedaogd - geen vocaalkrimping
2. zelfstandig naamwoord meervoud - dagen - vroeger ook 'daog'
- alle daog [alle dagen, elke dag; altijd]
- virtien daog [veertiend agen; twee weken]
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - 'we eeten alle daoge spèk', zi den boer, 'èn vrèddags spèk meej spèèle' (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1970) (= vis)
D. Boutkan: alle daog(e) - elke dag ; virtien daog - veertien dagen
-- al zen daoge - beslist, vast en zeker: Ik gelêûf et al zen daoge.
Cees Robben: oover twee daog is et pèèrd kepòt; al drie daoge; alle daog;

Cees Robben: de gaans zaat derteg daog te broeje; virtien daog hèrs (= geleden)
Dialectenquête 1876 - in zeuve doage
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - tis vort daoge tèllen èn de touwe lòs (JM'50) - Ontboezeming van iemand die het niet lang meer zal maken.
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - en Tilburgs pròtje duurt mar drie daoge (SV'75) - Roddelpraat duurt niet lang
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 -- daog - dagen

daogeleks
bijwoord., bijvoeglijk naamwoord
dagelijks
Kees en Bart: daogeliks

daogs
bijwoord, bijvoeglijk naamwoord
daags
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - dògs nò de mèrt koome, nèt as Jan meej zen kieviete (= draagmars) ('70) - te laat komen

daole
werkwoord, zwak
dalen
- daole - dòlde - gedòld
Boutkan: daole - daolde - gedaold
- in tegenwoordige tijd ook vocaalkrimping gij/hij dòlt

daor, dòr
bijwoord
daar
Cees Robben: Van hiertunne toe daortunne ist gelèèk et mèèn. Gij daor.
Cees Robben: Daor zèèk benuut naor. Daor kómt gin man óm; daor nie van;
Cees Robben: We heej oew vrouw daor naa wir óp? den dieje daor; ziede dè daor!
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- dè bumke zal daor moejlek kunne groeje
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- dörrefde gij daor óp te douwe?
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- daor hèbbe ze en stuk van de brug gevaore
Henk van Rijen: van hierte tòt daorte - van hier tot daar
D. Boutkan: 'daorlangs' (zonder vocaalkrimping) (zin 87, blz.99)

daotum
zelfstandig naamwoord
datum

Kees en Bart: daotum, daotums
Frans Verbunt: tèèd is gèld, zi den oober, èn hij tèlde den daotum bij de reekening
Frans Verbunt: de mèlk is nie zuur, mar wèl oover den daotum

daoverjaanus
zelfstandig naamwoord
bevende man
N. Daamen - handschrift 1916 - "doaverjanus - een bevende man"

darde
telwoord
derde
Pierre van Beek: darde - derde (naast 'driede')
WNT DERDE, darde

darteg, dartig
telwoord
dertig
...dè ze vruger mee d'r dartig jaor pas begosse te vrije! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 1; NTC 1-10-1938)
...hij is nog mar 'n goeie dartig jaor oud, schat ik (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 2; NTC 8-10-1938)
Cees Robben: de gaans zaat 'dertig' daog te broeje;
Cees Robben: 'nog dartig jaor .. dan isset klaor'
B dartig
A.P. de Bont: telw. 'dartig', dertig
WNT DERTIG - dartig

dartien
telwoord
dertien
Kees en Bart: den dartiende
Henk van Rijen: twaolf aajer èn dartien köökes - een buitenkansje of meevaller
WS den dartiende flöt - gezegde bij het kaarten, als er slechts twaalf troefkaarten 'uitgehaald' worden
B dartien
A.P. de Bont: dartien telw. dertien
WNT DERTIEN, dartien

de
lidwoord
de
Komt voor in combinatie met aanw.vn.: de dees, de die
-- Ziede de dees liever as de die?

D. Boutkan: (blz.43) öt te diepte; hij graoft te kèùl

-- Het lidwoord wijkt af van de normale assimilatieregels (blz. 61) In het m + vr. enk. kunnen de demonstrativa vergezeld worden van het lidw. als ze zelfst. gebruikt worden: den deeze, de dees; den dieje, de die.

Nieuwe Taalgids (1917) XI:51,100,188 (v.d. Ven) 'de(n)' vóor eigennamen: den Harrie e.d.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DE, lidw. Wordt te Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - vóór eigennamen v. mannelijke personen geplaatst. Ook voor namen van dagen als ze enkel voorkomen: Hij gaat de Maandag.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - DE. Dit lidwoord wordt hier veel in het spraakgebruik vóór 'die, deze' en diergelijke woorden gezet. ... De ouden zeiden zelfs 'de eenigen, de sommigen' enz. Z.a.

Cornelis Verhoeven: DE lw, ook gebruikt om de aanw. vnw. 'deze' en 'die' (niet: dat) te substantiveren: de dees - deze hier, den dieje (die daar).

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 -- DE lidw.; soms voorafgaand aan aanw.vd: de dees

dè, dèt

voornaamwoord, voegwoord

dat

D. Boutkan: (blz.20) dè

De vw's as en òf worden vaak gevolgd door 'dè': as dè, òf dè.

Ik wies nie dè dè dè betêekende. - Ik wist niet dat dat dat betekende.

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- dè bumke zal daor moejlek kunne groeje

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- de mèèd zi dèttie gelèèk ha

B dèk, dègge, dè-ie, dèttie, dèsse, dèt (dat het)

Kees en Bart: ... wóróm dè wij ...

Cees Robben: ... ziede dè daor!

Cees Robben: dès et biste dègge kunt zègge;

Henk van Rijen: dès zo waor as de Lonse tram tuut - dat is beslist waar

Cornelis Verhoeven: DAT, vw en vn; altijd uitgesproken als 'dè', soms als 'dètte'. Z.a.

Dialectenquête 1876 - gê daacht dè 'k dè nie wiest

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DA (korte a)= uitspr. van 'dat' aan einde v.e. zin of vóór een woord dat niet met h of een klinker begint.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - DAT neemt in deze streken dikwerf op het einde de letter aan, waarmede het volgende woord begint, zoodat het daarmede één woord schijnt uit te maken. B.v. Dagge, damme (dat men). Zie wijders 'dagge'.

Weijnen, Dialectaltlas: dè, geen 'da' (blz.12)

dè nie dè

uitroep, stopwoord
- helemaal niet, in tegendeel
Ik zeg nie detter in Wagner niks in zit, dè nie dè... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 5; NTC 29-10-1938)
Cees Robben: ...dè nie dè
Cees Robben: Naa schrók ik nie, ôo nèè dè nie? dès goed; nèè, dè nie dè

dè wèl dè
uitroep, stopwoord
- inderdaad
Cees Robben: Den grótsten braand is er wèl aaf, dè wèl dè;
Cees Robben: dè wèl dè (= stopwoord);
De Wijs -- dè kan na daorom toch wel zèn, ôk wel, dè wel, dè (10-03-1967)

-dè
voornaamwoord
-dat: als tweede lid van voegwoorden:
met een voorzetsel: vurdè, nòdè , durdè, zodè, umdè
met een voegwoord: asdè, irdè
met een bijwoord: toedè, meedè, swèlsdè

dèddele / dèddere
werkwoord, zwak
knoeien
Henk van Rijen: dèddere = sudderen
Henk van Rijen: Vur mèn meuge ze nèt zolang dèddere tòt er rôome van komt - Wat mij betreft mogen ze wachten tot ze een ons wegen
WBD III.4.4:09 'dedder' = dril, ook 'druddel'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DEDDER zelfstandig naamwoord.m. - dun slijk, modder. DEBBEREN
Bosch dèddel - geknoei; dèddele – knoeien in slijk en modder trappelen

dee, di
werkwoord, persoonsvorm.
deed (verleden tijd van doen)
D. Boutkan: (blz.76) ik/hij dee/di, gij deed/dit, wij/zij deeje/din, gullie deed/dit

dêeg
zelfstandig naamwoord
deeg (om te bakken)
WBD dêegmesjien - mengmachine voor deeg
WBD dêegtròg - baktrog (kuip voor eerste bewerking van deeg)
WBD dêegkòrst - krabsel (deeg dat zich aan de zijkanten en op de bodem van de trog heeft vastgezet)
WBD zuurdêeg, zoerdêeg - zuurdeeg (door gisting verzuurd deeg)

WBD verrèkten dêeg - te lang gerezen deeg
WBD kepòtten dêeg - ongeschikt deeg (dat niet wil rijzen)
WBD schraolen dêeg - uitgedroogd deeg (gezegd van slecht deeg)
WBD beschèùtdêeg - beschuitdeeg
WBD III.2.3:225 'deeg' = pannekoekendeeg, ook 'beslag'

dêegkorst
zelfstandig naamwoord
WBD krabsel (deeg dat zich aan de zijkanten en op de bodem van de trog heeft vastgezet

dêegmesjien
zelfstandig naamwoord
WBD mengmachine voor deeg
Henk van Rijen: kneedtrog

deej
persoonsvorm van doen (verleden tijd)
deed
- verleden tijd van doen, naast 'di'
► doen

dèèk, dèkske
zelfstandig naamwoord
dijk
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - tusse dèùn èn dèèk ('76) - tussen duin en dijk; tussen neus en lippen;
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - gin laand oover den dèèk kunne kôope (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1972) - arm zijn (over de dijk = vruchtbare kleigrond over de Maas, in de polder)
WBD III.3.1:396 'dijk' = heerbaan (grote, brede weg); ook 'baan' genoemd
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
Dèèk - dijk; niet alleen voor waterkeringen, ook voor enigszins verhoogde wegen

deekatieseere
werkwoord, zwak
decatiseren -- textielterm
- het laken zo bewerken dat er een glans op blijft
WBD deekatieseere (II:1056) - decatiseren; ook 'deekazeere'

dêel
zelfstandig naamwoord
deel, part
dorsvloer
WvM 'de d van de dullekes by os op den deel'

De Wijs -- Ze wil d'r déél hebbe mar ik zè nie mesjokke waant ze hee al unne slodder gekregen (17-08-1964)
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
'dèèl'- deel, dorsvloer
Bosch een heel deel = een heleboel
Etymologie:
Got. dails, D. Teil, N. deel, T. dêel

Theodoor Rombouts - Kaartspelers - 17e eeuw

dêele
werkwoord, zwak
delen
MP gez. Ieder et zèène èn de kaoj ervan dêele.
WBD III.3.1:187 'delen' = schikken (bij een erfenis)
WBD III.3.2:172 'delen' = kaarten ronddelen, ook 'geven', 'afgeven'
B dêele - dilde - gedild
- vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij dilt

dèèrf
bijvoeglijk naamwoord
vDale derf = ongaar of klef (van brood)
WBD III.2.3:203 'derf' - bederf in het brood, ook 'bederf', 'schimmel', 'rek'
WBD III.2.3:204 'derf' = niet doorbakken brood, ook 'klef', 'klei'

dèèrm

zelfstandig naamwoord

darm

MP gez. Liever in den dèèrm dan óp den èérm. (Liever voedsel dan opschik.)

Dialectenquête 1876 - dêrm (lange ê)

D. Boutkan: het verkleinwoord = dèèremke (blz. 16, 51) meervoud: dèèreme

WBD III.1.1:200 'darmen' = ingewanden

Goem. DARM - zelfstandig naamwoord.m. Van menschen of dieren; 't woord is zeer plat.

pijp, tuinslang

WBD III.3.1:335 'darm' = brandslang, ook genoemd: 'brandspuit of ader'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DARM, DERM (uitspr. darrem) - lange dunne pijp of buis van leder of lood: de dermen van 'en brandspuit.

WNT DARM, derm - 4) Bij vergelijking, in Z-Ndl.: lange, dunne, buigzame buis of slang.

dèèrme

zelfstandig naamwoord, meervoud van dèèrm

darmen, ingewanden

WBD III.1.1. lemma ingewanden – frequent noordelijk Tilburg

dees , deeze

aanwijzend voornaamwoord

deze; dit

dees kèènd, dè kèènd; dees kènder; dees tòffel

dees straot, dees stròtje

deeze waoge, deezen dag

Cees Robben: Dees zèn dóns; èn zèn dè döllie? Et ènd van dees wèèreld

Cees Robben: As gij sewèèle dees doet; dees medòllie; meej dees schuup;

Cees Robben: den dòkter die mèn dees verbóje heej;

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --
... ziede nie veul langs dees kaante - ... ziet men hier niet veel

GG deeze kaant - bezuiden de spoorlijn

WNT DEZE, dees

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DEDEZE
vrnw. m. dendeze(n), v. en mrv. dedees, o. (he)tdees - deze

Fr. celui-ci. Dendezen is mijn bruur.

vHelten 'Vondels taal' §120: DEZE apocopeert meermalen zijn suffix, vanwaar DEES passim als nom.s.m., nom.acc.dat.s.fem., nom.acc.dat.plur.; zelfs een acc.s.masc. dees veroorlooft V. zich te bezigen.

Boekenoogen 'De Zaansche volkstaal' zie Par. 153.

Bosch dees - deze; de die of de dees?

diejen brommer doeget nie, vat den deeze mar; die pen doeget nie, vat de dees mar

dè potlood doeget nie, vat dees mar (geen lidw. in 't onz.)

deezjeneeke
zelfstandig naamwoord
ontbijtstel; uit Frans: un déjeuner; deezjenee met verkleining
WTT 2012 - niet als zodanig opgetekend
►desineetje

dègge
samentrekking
dat gij, dat jij
GG ge dènkt dègget kunt, mar ge mòkt niks klaor

dèk
zelfstandig naamwoord
WBD (Hasselt) paardedeken (tegen de regen of als het paard zweet)

dèkke
werkwoord, zwak
dekken
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Veul moete dèkken èn schèète (Kn'50) - In stilte veel hulp verlenen
WBD III.4.2:25 'dekken', ook: 'bespringen', 'rijden'

dèkker
zelfstandig naamwoord
(dak)dekker
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - tis zó ast valt, zi den dèkker (D'16) - Dit is een uiting van berusting of fatalisme.

dèksel
zelfstandig naamwoord
datgene wat in een bed boven op de slaper ligt
WBD (III.3.2:333) dèksels = bekkens (muziekinstr.)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DEKSEL zelfstandig naamwoord.o. - het deksel van een bed - al wat tot dekking van den slaper dient: lakens, dekens, spreien

dèkske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
dekje, dakje
WBD onderzadel (vilten of kussenachtig geheel dat onder het paardezadel ligt) (Hasselts woord)

dèl
zelfstandig naamwoord

viezerik
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "del - ge bent 'ne viezen del (vuile man, jongen)
WBD III.2.2:113 'del' = zedelijk slecht meisje
WBD III.4.4:145 'del' = dal
Hees flauwen dèl (VII:21); 'Luilebol' blz. 38: meisje ... (< bedillen)
WNT DEL (II) - slonzige vrouw, slons, sloerie, slet
MNW DELLE <DILLE - babbelaarster, klappei, ook meisje in het alg.
Kiliaen - DILLE, dilleken - klappeye

dèlk
voornaamwoord
alleen als reactie op de vraag 'wèlk?'
R Als correctie op het niet met-twee-woorden-spreken luidt soms het vraagwoord 'welk?' (= Wat?): 'dèlk!'

deluuvie
zelfstandig naamwoord
- van een oudere generatie, iets dat of iemand die ouderwets of verouderd is
WTT 2012 - de verbastering van 'diluvium' in de betekenis 'zondvloed'. Vandaar dat Verbunt en Mandos (hieronder) deluuvie verklaren vanuit het Franse 'déluge' (zondvloed). In het Tilburgs lijkt het woord echter vooral als metafoor gebruikt om 'de oude stempel' of 'gehecht aan oude gewoonten' aan te duiden. Opmerkelijk is dat 'deluuvie' in het Tilburgs niet onzijdig is maar mannelijk.
Frans Verbunt:: zondvloed (Fr. déluge)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - dèsser nòg êen(e) van d'aaw deluuvie ('69) - Dat is er nog een van het oude diluvium. Variant: ik haaw menèègen òn d'aaw luuvie = aan de oude gewoonte, (het vermoede lidwoord is vervallen)
► aawluuvie

demastmesjien
zelfstandig naamwoord
damastmachine
WBD 'demastmesien' (II:1038) - damastmachine

dèmpeg
zelfstandig naamwoord
kortademig, aamborstig
WBD dèmpeg - kortademig (bij paarden)
Stadsnieuws: 'As ge veul in de stobber moet wèèreke, dan wòrde op den duur dèmpeg.' (101007)
- Als je vaak in een stoffige omgeving moet werken,
dan word je op de duur kortademig.
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
dèmpig - kortademig

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DEMPIG (kemp. ook dampeg) - kortademig, kortborstig

Goem. DEMPIG - dèmpeX, bijvoeglijk naamwoord/bijwoord - Dampig in den zin van aamhechtig; opgezwollen van het veel eten. Gezegd van paarden en menschen.

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - DEMPIG voor 'dampig', doch alleen wanneer van een aamborstig paard gesproken wordt.

Cornelis Verhoeven: DAMPIG (dèmpig) bijvoeglijk naamwoord (van paarden en mensen gezegd) aamborstig, kortademig

A.P. de Bont: bijvoeglijk naamwoord - dempig, kortademig, aamborstig (v. paarden en mensen)

WNT DEMPIG - aamborstig, kortademig

den

lidwoord

de (lidwoord, ook in nominatief)

Henk van Rijen: 'As dè lukt, dan kalleft den os. '- Als dat lukt, is het een wonder.

Den Bos

zelfstandig naamwoord

Den Bosch, 's-Hertogenbosch

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - In Den Bós óp de wal schèète maag ók nie, èn dè doen ze ók wèl ('50)

- Reactie van iemand die op zijn vingers getikt wordt.

dèngbaor

zelfstandig naamwoord

denkbaar

D. Boutkan: dengbaor (blz.28)

Houten beeld van Dionysius uit de zeventiende eeuw; uit bezit van Kolveniersgilde Sint-Dionysius

Denies (Sint)

eigennaam

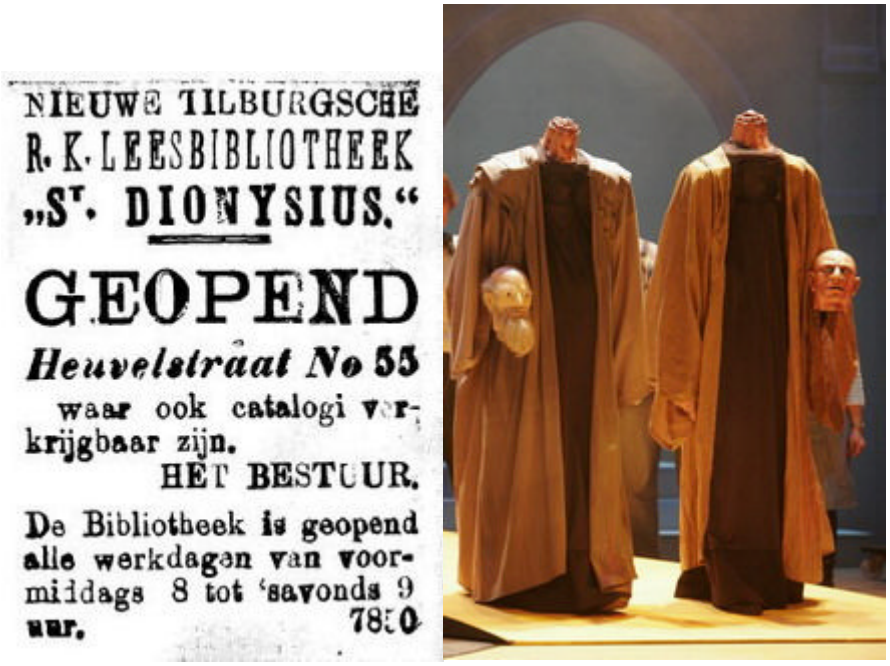
de heilige Dionysius (van Parijs)

WTT 2012 - De naam Denies (de s wordt al dan niet uitgesproken) is de Nederlandse variant van het Franse Saint Denis (de s wordt niet uitgesproken). In Vlaanderen en Nederland werd de heilige ook wel 'Denijs' genoemd. Sint Dionysius is de stadspatroon van Goirle en Tilburg, maar ook patroonheilige van de parochies Heike, Goirke, en Korvel. De R.K. Werkliedenvereniging (1896-1921) werd naar hem vernoemd, evenals het Kolveniersgilde dat in 1665 werd opgericht. Uiteraard heeft hij ook een straatnaam.

Dionysius in het portaal van de kerk van het Heike (links) en in het 'Norbertijnenpoortje' bij de kerk van het Goirke. Foto's WTT.

De naam ‘Denijs’ was redelijk gangbaar als voornaam van jongens. Een Tilburgs gezegde luidde: ‘Sint Denijs/ Patroon van Tilburg en Parijs. 'Denijs' wordt dus niet dialectisch uitgesproken, wat wel het geval is met ‘Diejenies’, ‘Denies’.

NIEUWE TILBURGSCHE
R. K. LEESBIBLIOTHEEK
„S^T. DIONYSIUS."
GEOPEND
Heuvelstraat No 55
waar ook catalogi verkrijgbaar zijn.
HET BESTUUR.
De Bibliotheek is geopend alle werkdagen van voormiddags 8 tot 's avonds 9 uur.
7850

Aankondiging van de opening van Leesbibliotheek St. Dionysius, 1909. Rechts: scène uit de Tilburgse revue Nostalgie in Tivoli (2007) met Dionysius en 'Jan kopaaf' de volksnaam voor de onthoofde Johannes de Doper in Goirle.

Volgens de legende stierf Dionysius in de derde eeuw de martelaarsdood als bisschop van Parijs. Hij werd onthoofd op Montmartre (Berg van de martelaar), maar nam niettemin zijn hoofd op en liep door tot de plek waar nu de kathedraal van Saint-Denis staat. Dionysius wordt daarom vaak afgebeeld zonder hoofd op de schouders maar terwijl hij het in de handen houdt. Modernere afbeeldingen zijn minder macaber en laten hem zien met twee hoofden, het afgeslagen hoofd

wordt dan vaak afgebeeld op een schild.
Zijn feestdag is 9 oktober.

dènke
werkwoord, zwak
denken
-- dènke - docht - gedocht
Cees Robben: Wè dènkte gij daorvan? wè dènkte gij naa van de liefde?
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --
hij heej gezeej dèttie òn me zal dènke
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - dènken èn gisse kan wèèd misse
tusse dènken èn gisse kunde wèèd misse ('56) = reactie op 'ik denk...'
D. Boutkan: (blz. 27) in 2e pers. en 3e pers. enk. presens wordt in het cluster nkt de k verzwegen – dèngt
A.P. de Bont: zw.ww. - docht - gedocht: denken
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEDOCHT, in 't W. ook GEDOECHT: 3e hoofdvorm van 'denken'

der
bijwoord, voornaamwoord
er
der was is - er was eens
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --
der waare vèèf prèèze
Henk van Rijen: der boj gin man hogger
D. Boutkan: (blz.69) als objectsencliticum: -er / -der (3. sing., fem.)

der
bezittelijk voornaamwoord
haar, hun
haar
Cees Robben: ik kan naa nie óp deren naom koome;
Cees Robben: dan haawt ze meej der kènder saome! ze haawt deren pôot stèèf;
Cees Robben: ze hòkt saome meej deren Fons; ze zakt hòst dur der knieje;
Cees Robben: meej dere sjeklaade;
Dialectenquête 1876 - durren vrêier is èrg ziek (ê als in gête - geiten)hun
Cees Robben: ze doen der bist
Cees Robben: de miste kasteleins dôope dere sneevel;

dèr
bijwoord.
daar
Pierre van Beek: dèr dan
"En gij 'ne klont boter, dèr dan!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

Staank veur daank, dèr, dè's alles! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

A.P. de Bont: bijw. 'der' (al of niet met veel klem gezegd), daar. 'Kreeg ik dien appel?' Dér heddem.', resp. Der héddem!

WNT DER (II) voegw. Bijvorm van 'daar'; met klemtoon: daarheen, daar, alleen in de verbinding 'her en der', hierheen en daarheen, hier en daar.

derèège

voornaamwoord

uit 'der' (haar, hun; zie boven) en 'eigen'; zich, zichzelf

Dialectenquête 1876 - Ze laote derèège waasse - zij laten zich wasschen

Dialectenquête 1876 - Ze kunne derèège nie verdiffendère - ... verweren

WTT 2012 - de mannelijke vorm is ►'zenèège'

dernèffe

bijwoord

ernaast

dernèffe doen - blunderen

dernèffe vatte - misgrijpen

Hij heej dernèffe gevat - hij heeft de verkeerde keus gemaakt (inz. m.b.t. het huwelijk)

dèrriejèère

zelfstandig naamwoord.

Frans: derrière, achterste, achterwerk

Mar as ge unne stinpöst op oewen dèrriejèère had, èn as bidde nie hielep, dan moeste bij 't feitvrouwke van Van Hees zèèn. Die mòkte d'r èège zallefkes. Vur pöste, èkseem, fratte, padscheete, èn alles. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

dèrts

telwoord

Henk van Rijen: derde

Contractie van 'dèrdes'?

dès

samentrekking

dat is

desineetje

zelfstandig naamwoord

geschenk bij het feest van de Eerste Heilige Communie, ontbijtstel

Elie van Schilt - Mar de communiedag zelf, dan was er fist, dan kwamen de femielie en ok de buurt mee kudokus, réépen sjoklade mee un communieprentje, un bildje van unne heilige, unne ròòzenkraans, unne nuuwe kerkboek, van opoe en opa kreegde mistal un 'desineetje'. Det was un botterhammenbordje en un

kumke mee un schoteltje, op die bordjes stond dan unne communiekaant en verder nog 'Ter herrinnering aon oe heilige communie'. (Uit: 'As ge katteliek geboren wierd; CuBra ca. 2000)
WTT 2012 - Mogelijk is de weergave door Elie van Schilt (boven) niet geheel de juiste. Het woord lijkt immers een verbastering van het Franse 'déjeuner', in het Nederlands in gebruik voor 'ontbijtstel'. Zie WNT lemma déjeuner (1910). De Tilburgse uitspraak zou dan eerder 'deezjèùneeke' zijn of 'deezjeneeke'.

dèske
zelfstandig naamwoord verkleind
Henk van Rijen: dasje, sjaaltje

dèsneteur
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: dessinateur, (textiel) weefpatroonontwerper

dèstag
zelfstandig naamwoord
dinsdag
Cees Robben: as dè ons taante Toonia 'tèstag-taate-middag' komt
Cees Robben: beschient en tèstag-taatemiddeg; en destag-saate-middags;
Ik was blij dèk wir ònt wèèrk kos gaon/ en dèstag smèèrges vruug. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'In et zwêet van oe aonschèèn')
Dialectenquête 1876 - Densdaag - dinsdag
WBD III.4.4:126 'desdag' = dinsdag
Zie Pijnenburg: Etymologie v.h. oudste Nederlands
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - zie 'diessendag'
A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord.m. 'densdag' d.i. 'dijnsdag' - dinsdag.
Goem. DINSDAG - zelfstandig naamwoord.m.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DESTDAG zelfstandig naamwoord.m. - Dijnsdag, Fr. mardi; ook DESTAG

dèstaggemeèrege
zelfstandig naamwoord bijwoord.
Henk van Rijen: dinsdagmorgen

dèt, dè
dèt: samentrekking van dat en het
et rèègent dèt zèkt
ook als aanwijzend voornaamwoord:
dees òf dèt? -dit of dat
dè: dat
aanwijzend voornaamwoord
dè weet ik nie

dèttie

samentrekking

dat hij

-- dèttie mar verèkt

Naarus, column in GrootTilburg, 1940: 't Is kollesaol, nor wie dettie den aord hee dè snap ik nie.

Naarus, column in GrootTilburg, 1940: Mar 't viel nogal mee, want nao drie daoge zwaor verdriet kwaamp er innen [een] brievekaort van Keese, as dettie 't goed mokte en dettie al goeien aord begos te krège...

Piet Heerkens - In: De Zaaier, bijlage van de NTC, 1941: Hoe slim is dieën beest/ dettie 't middeltje vond!

Piet van Beers - uit "t Kan saome gaon', CuBra 2004: Den irste keer dettie 't prebeerde...

Lodewijk van den Bredevoort, Kosset den brèùne eigeluk wel trekke (2006) -- Wij kèèke naor boven en zien ons Jaoneke öt et dakraom hangen en spouwen dettie doe.

Tony Ansems - Ook al doede gij nie in Sinterklaas geleuven/ Onze Opa, heeft bewijs, dettie bestaot... (Ons Oma Is Aangereden Deur Ene Schimmel; van de cd Tilburgse Liedjes - American Style; ca. 1990)

Illustratie: Rolf Janssen

dèùf, döfke

Ill.: Naumann - houtduif - columba palumbus

Ill.: Naumann - tortelduif - streptopelia turtur

zelfstandig naamwoord
duif
Cees Robben: Hij zit wir bij zen dèùve. Ge kunt beeter dèùve haawe.
Cees Robben: Hij schiet zôo ónder zenèège dèùve?
Henk van Rijen: 'döövе-lôope' -estafetteloop met duif, vanaf het duivenkot naar het clublokaal, om deze te klokken
WBD III.4.1:120 'duif - algemeen en vrouwelijke duif
WBD III.4.1:121 'koolduif' - houtduif (Columba palumbus)
WBD III.4.1:121 'bosduif' - houtduif (Columba palumbus)
WBD III.4.1:121 'wilde duif' - houtduif (Columba palumbus)
WBD III.4.1:123 'tortelduif' - tortelduif (Streptopelia turtur), ook 'tortelduifje' genoemd
K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - de dèùve = dames Diepen (blz.33)
K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - de grèèze dèùf = mej. Paijmans (blz.105)

deuge
werkwoord, zwak
deugen
Van Delft - "Van mekaar meugen ze niet en bij mekaar deugen ze niet", zegt men over een echtpaar, dat veel kijft en over kleinigheden twist. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)
D. Boutkan: deuge 'geducht' (blz.38) deuge - dugt (vocaalkrimping)(ook 39)
B deuge - dugde - gedeuge; D. Boutkan: (blz. 4l) gedugd
- vocaalkrimping ook in tegenwoordige tijd: gij/hij dugt
WBD III.1.4:320 'van geen kanten deugen' = zich als een beest gedragen

deugeniet
zelfstandig naamwoord.
deugniet
"'t Is 'nen losbol, 't is 'nen deugeniet..." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 9; NTC 26-11-1938)
dêûk
zelfstandig naamwoord
deuk
D. Boutkan: plur.: deuke; blz.52: naast sing. 'deuk'; ook 'dêûk', plur. 'deuke' (36)

dèùke
werkwoord, sterk.
duiken
-- dèùke - dôok - gedooke; M: verleden tijd dok
-- in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij dökt
-- D. Boutkan: (blz. 40) verl. tijd dôok, maar: dokte gij?

dèùkele

werkwoord, zwak
WBD III.1.2:11 'duikelen' = vooroverduikelen; ook: 'tuimele', 'stulpen'

dèùm, dèùme, dömke
zelfstandig naamwoord
duim
lengtemaat van 2,87 cm, verdeeld in 4 kwartier à 0,71 cm.
10 dèùm = een voet à 0,287 m, waarvan er 20 een roede maakten, 5,75 m (in Tilburg in gebruik vóór de invoering v.h. Ned. Metriek Stelsel, 1820)
zie: Verhoeff
Cees Robben: et spèk moet enen dèùm dik zèèn
Henk van Rijen: 'K-stao hier mar döööme te draaje' - Ik sta hier mijn tijd te verdoen.

dèùmsjèp
zelfstandig naamwoord
Gin dèùmszjèp mir bij Sjoo de Lèpper/ Alle cènte die zèn op. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gao de cènt foetsie?)
Frans Verbunt: duimdrop

dèùn(e)
zelfstandig naamwoord (plur.)
duinen
de Druunense en de Lonse dèùne
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - tusse dèùn èn dèèk ('76) - tussen duin en dijk; tussen neus en lippen;
Henk van Rijen: gaode soomers meej de kènder nòr de döööne, et kan nie fènder!
WBD III-4.4:139 'duin' = idem

deur, durke
zelfstandig naamwoord
deur
Van Delft - "Ze kunnen niet door één deur in en uitgaan." Dit is: Ze kunnen als man en vrouw niet in vrede leven.(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)
Cees Robben: deur vur deur - huis aan huis
Cees Robben: Hoen brievebus wilde óp oew deur:
uitdrukking - Pierre van Beek: meej et pak gaon - met ellegoed langs de deur gaan (Tilburgse Taaklplastiek 149)
uitdrukking - Pierre van Beek: meej bliksem èn ónweer langs de deur gaon (= weer of geen weer) (Tilburgse Taaklplastiek 149)
Pierre van Beek: óp de deur paase - op het huis passen (Tilburgse Taaklplastiek 187)
Henk van Rijen: gruun deur - verraadde vroeger dat de bewoner werkte op het Atelier NS
Mar wij leerde van ons moeder: ‘As ’r twee deure teegenoover mekaare oope

staon, moeter êen dicht doen.' En zôo ist. Dan was alles wir klaoren blom en dikke mik. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

Dialectenquête 1876 - vur de deur

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- die deur is van beukenhout gemakt

Henk van Rijen: de wèg lopt er ok langs de deur - het is ook voor-de-han-liggend

Cees Robben: as we jou tóch nie han, èn de vurste deur nie ...

Hees Dè is 'r ene van over de n'alve deur (II:33)

WBD staldurke (de grote dubbele deuren die toegang geven tot de koestal)

WBD schuurdeur, schuurdeure - schuurdeur (bestaande uit twee vleugels)

WBD klèèn schuurdurke - schuurpoortdeurtje (het kleine deurtje in een van de beide vleugeldeuren)

WBD ovendeur (van een bakoven: van hout of ijzer)

deur, dur

voorzetsel, bijwoord

door

Dur de drukte kósseme der nie deur.

Tis zis uur deur - Het is over zessen, (zie Hft: door)

"Gao liever naor bed, want et is al lang negen uur deur!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

Cees Robben: Gao tòch deur! - loop naar de maan!; Hèdde dè onderaand deur?

D. Boutkan: (blz. 41-42) durlôope - lopt is en bietje deur

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- de burries van de kreugel bèùge deur ónder et gewicht

D. Boutkan: (blz. 41) 'deur/ dur' als ww-deel

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - DEUR in stede van 'door'; reeds bij Kiliaan; geene verbastering, doch zelfs ouder dan 'door'.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DEUR vz + bijwoord - door, fr. par, à travers de, enz.: er doorheen; voort, weg, voorbij: Hij is al meer as en uur deur. De(n) kwa(d)e deur zijn.

deurgat

zelfstandig naamwoord.

deuropening

Gelukkig schent de wenter 't deurgat van ons laand nog nie te kunnen vènen om binnen te kruipen. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 7; 30-11-1929)

deurgebont

zelfstandig naamwoord

de deurstijlen

uitdrukking - in et deurgebont staon - in de weg staan

Oome Teun kwaam mee z'n pijpken in de mond in et deurgebont staon... (Jan

Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

Den herbergier zee: "Die kunnen deur de vensters kijken en in et deurgebond staon, daor is plaots genog (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 11; NTC 10-12-1938)

Cees Robben: in et deurgebont

De Wijs -- Rijd den kreugel mar deur 't deurgebint in't schop (20-07-1962)

vM hij ston tussen et durgebont

dèùvemèlker

zelfstandig naamwoord

duivenmelker

Van Beek - Liefhebbers van de duivensport zijn "duivenmelkers"; (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Ut Café zaat wir vol mee deuvemellekers... (Tony Ansems, Pieter Post plein; van de cd Tilburgse Liekes American Style; 2008)

WBD (III.3.2:241) dèùvemèlker, ook 'poeler' = duivenmelker

deuverik

zelfstandig naamwoord

deuvik, deuvel

WBD 'deujverik' - drevel / deuvel(II:2749)

WNT DEUVIK, eene afleiding van denzelfden stam als DEUVEL - houten pin, die eene opening in een vat sluit.

deuzeg

bijvoeglijk naamwoord

Henk van Rijen: 'döözeg' - afwezig, in gedachten

Cees Robben: 9 (blz. 57) 'deuzig en zat'

GG enen deuzege - een slome: mannelijk equivalent van dôos

Stadsnieuws: Ons oopoe waar aatij en vief wèfke gewist, mar op et list wier ze tòch en bietje deuzeg - ... een beetje suffig (260706)

N. Daamen - Handschrift 1916 -- 'deuzig' = duizelig

WNT DEUZIG - dozig - van denzelfden stam als 'duizelen', maar met korten stamklinker. 1) duizelig, draaierig, 2) slaperig, suf, soezig, 3) beneveld, verward, verhit, 4) stompzinnig, bot, stomp

dèùzeleg

duizelig

WBD III.1.2:222 'duizelig' = duizelig

WBD III.1.2:224 'duizelig zijn' = duizelig zijn

dèùzeleghèd

zelfstandig naamwoord

duizeligheid

WBD III.1.2:226 'duizeligheid' = duizeling, duizeligheid

di, din
werkwoord, persoonsvorm
deed, deden
D. Boutkan: di-degèj, gèj di-get; (76) ik dee/ di
► zie verder doen

dichtenbij
bijwoord
dichtbij, na(bij)
Cees Robben: dan moetem is van dichtenbij bekèèke
Henk van Rijen: 'dichtenbèèj' - dichtbij, op korte afstand
A.P. de Bont: bijw. 'dichtenbij', dichte bij
WNT citaat van Beets: ... dichtebij

dichthèd
zelfstandig naamwoord
dichtheid
WBD dichthèd (II:1047) - dichtheid (v.d. binding), ook 'krèùsing' genoemd

die
aanwijzend voornaamwoord
die
wordt bij zelfstandig gebruik voorafgegaan door een lidwoord: den dieje, de die, dieje meens, diejen aovend, diejen boek
Cees Robben: nèt as den dieje; zi dieje meens; den dieje daor;
Cees Robben: ongelèèk is er bij die van mèn (= mijn vrouw) nôot bij;
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - Veel hoort men hier 'de die' met nadruk, in tegenoverstelling van 'de andere' of een soortgelijk woord. Z.a.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DEDIE vrnw. : m. dendieë(n), dendee(n); o. (he)tda(t), (he)tedatte(n); v. en mrv. dedie - Fr. celui-là - die

dieder
aanwijzend voornaamwoord
van die, van haar, dier
èn dieder grutvadder hòj en pèèrd
- die d'r = dier
Zie: Stutterheim 'Uit de verstrooiing' blz.155
Cornelis Verhoeven: DIEDER aanw. vn, van die (die daar?) b.v. in de uitdrukking - 'van dieder dikte' - ongeveer zo dik (geïllustreerd met een gebaar)
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 -- dieder - vnw. van die, van haar; diedere mins is kaaj gèk

diejagonaol
zelfstandig naamwoord/bijvoeglijk naamwoord
diagonaal
WBD diejagónaol (II:917), als dessin voor weefsels

dieje
aanwijzend voornaamwoord
die
den dieje (eventueel met telgebaar van duim en wijsvinger) - geld, contanten
agge den dieje mar genog hèt!
Cees Robben: diejen bissem vèègt wèl; nèt as den dieje; zi dieje meens;
Cees Robben: diejen dag; mar den dieje die is de hèl ontkroope;
diejen aovend; diejen boek; dije meens
Cees Robben: diejen aawe sjassee;
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --
den dieje die daor ònkómt; dije mis; dije mïs
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --
we zón dije put in en uur kunne vóldoen
D. Boutkan: 'Wie ...? Oen dieje die daor ònkomt.' - Degene die ... (blz. 95)
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
dieje (den) - geld, persoon

diejooraama
zelfstandig naamwoord., onz.
diorama
Van Dale: van Grieks dia, doorheen, en horama, gezicht; kijkast waarin door bepaalde opstelling en belichting een perspectivisch effect wordt verkregen.
In Tilburg: het diorama van wollenstoffenfabriek AaBe, ook wel 'de etalage van AaBe' genoemd. Deze levensgrote opstelling bevond zich in een etalage aan het Heuvelplein bij het busstation, en was 's avonds hel verlicht.

Foto: Regionaal Archief Tilburg

Het Diorama

Voor een grotere weergave KLIK HIER

Dezelfde voorstelling werd door AaBe gebruikt op de etiketten van de dekens

Op den Heuvel koste vruuger in et Diejooraama zien hoe wèèrem de Lappe onder die Tilbörgse AaBee-deekes laage. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

diekomsa - di-kom-sa

bijwoordelijke uitdrukking

van heb ik me jou daar

De straot waor tie wonde was nie bestraot, en dè was me daor aaltij innen modderpoel van diekomsa. Mee in gewoon stotkèrke koster nie deur kome of ge most wel mee zis man zèn... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

En ze sloeg de deur mee 'nen bons van di-kom-sa aachter d'ren rug toe... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

Hij hee-g-et verschrikkelijk hoog in z'nen test, mar 't is naovenant nie van di-kom-sa! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)
[?] Frans Verbunt: van alle markten thuis (Fr. comme ça)

Dien

zelfstandig naamwoord, eigenn.
vrouwennaam: Dien, Dina, Dientje (vaak verkorting van Huberdina o.i.d.)
fig. schèèl dientje, kleine baarsachtige van 15 cm (Gymnocephalus cernua), ook schèèle jood genoemd
WBD III.4.2:92 'schele jood', pos, baarsachtige van 15 cm

diep

1. bijvoeglijk naamwoord .

diep = niet hoog

WBD diepe koej - koe met korte poten

2. bijw.

Ver weg, achteraf

De Wijs -- Ze wônen zô diep in, as ge denkt degger zèt, zedder nog bij langenaon nie… (16-01-1975)

dierf

werkwoord, persoonsvorm, verleden tijd

D. Boutkan: 'diref' - durfde (blz.6)

Imperf. van 'dörve' (Onder invloed van 'bedierf')?

diesterbuutie

zelfstandig naamwoord.

distributie, in het bijzonder de distributie van goederen in de Tweede Wereldoorlog

- …we waoren gelaoien mee proviaand en diesterbuutiebonnekes (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

digget

werkwoordsvorm van doen; verleden tijd

2e + 3e persoon enkelvoud; 'di' (verkorting van 'deej') + 'et' (voornaamwoord 'dat' of lidwoord 'het")

deed het (na ik, gij, hij/zij/et en gullie)

Hij digget nôot nie goed

Na ik komt ook voor: 'ik dit'. (in plaats van 'digget')

Daarnaast bij ik ook: 'ik deet' en 'ik deejet'

Cees Robben: Hij digget op et list

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- ik, gij, hij, göllie digget

— Het fonetisch hiaat tussen 'di' en 'et' is opgevuld door inlassing van 'g' waar eigenlijk 'j' thuishoorde (Schuurmans: Encl. pron. blz.22);

A.P. de Bont: Par. 242.
► doen

dijbêen
zelfstandig naamwoord
dijbeen
WBD schenkel v.e. paard, ook 'dijbêen' genoemd
WBD III.1.1:168 'bil' = dij

dik
dik
1. bijvoeglijk naamwoord, verwijzend naar de omvang van iets of iemand
Henk van Rijen: dikke mik meej zuure zult - prima voor elkaar
Henk van Rijen: dikke mik - dik in orde
Frans Verbunt: ik zèè zo dik as mied - ik heb te veel gegeten
Frans Verbunt: hoe wildet hèbbe? dik, dun òf dur en duukske?
2. bijwoord
Henk van Rijen: Tis dik aon - het is nauwe vriendschap
Frans Verbunt: dik doen èn nie hèbbe - opscheppen
Frans Verbunt: ik zèè zo dik as mied - ik heb te veel gegeten
[?] WBD III.4.4:17 'dik' = bewolkt

dik
bijwoord
dikwijls, vaak
ook: dikkels
vergrotende trap: dikkelder, dikker
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
dik - bijwoord - dikwijls (dikker, dikkelder)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DIK bijwoord - dikwijls, vaak, Fr. souvent. Hoe dik valt da' veur? DIKKELS en DIKKES bijwoord - dikwijls, Fr. souvent.
J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - DUK voor dikwijls, 'twelk ook wel eens door DIK wordt uitgedrukt. Z.a.
Cornelis Verhoeven: DIK bijwoord, dikwijls; dik zat - tamelijk dikwijls.
Weijnen, Dialectaltlas: Op krt. 76 zegt men in T 'dikkels', in het N echter 'dik'.
A.P. de Bont: dik II bijw. 1) v. tijd.: dikwijls, vaak; 2) v. modaliteit: soms, bijgeval
WNT DIK 9) dikwijls, vaak; in dezen zin gewestelijk nog in gebruik, o.a. in Gelderland en de Kempen.
WNT sub DIKMAAL en maal - Uit dik (dat op zichzelf reeds de bet. dikmaal heeft)
► zie ook diksentij, diksewèèle, dikzat, duk
1. dik
Ge zaagt em nie dik op straot
2. dikkelder

Ge moet ene keer dikkelder koome.- Je moet een keertje vaker komen.

Mieke Stok (...)zee dè ze 's mergens wel 'ns dikkelder 'n eindje opstapte (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

De Wijs -- (bij knikkerspel) naa hedde gij gewonne, mar ikke veul dikkelder (17-08-1964)

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
dikkelder of dikker - vaker

3. dikkels

Dialectenquête 1876 - dikkels, nog dikker - dikwijls, nog vaker

Cees Robben: prakkezeere ak tóch dikkels doe;

GD07 Naa zèn wérkende vrouwe hêel dikkels mevrouwe ...

1938 - Piet Heerkens: Och blumke,/ 'k heb oe zo dikkels bekeeke… [D'n Örgel, 'Blumke']

1939 - Piet Heerkens: Kender zie ik dikkels speule… [De mus, 'Kenderpraot']

...en zoo gao-g-et mee de waorheid dikkels: er is geen plaats veur d'r in de herberg! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)

1940 - Naarus: 't Is euwige sunt dè de daog zo kort zèn, en dè 't zoo dikkels kaoi weer is… [1940]

1949 - Piet Heerkens: Kwezels stoote d'r teere teene/ dikkels tegen dezelfde steene… [De knaorrie, 'Van kwezels en ezels']

1970 (ca.) – Lechim over biljarters in het café: Ze motte dikkels smèren

1981 – Cees Robben: We hebben dikkels zat spek op taofel… [Zilver, 'D'n ooievaar…']

1984 – Opgetekend door Rolf Janssen uit het veel oudere lied 'Onder de lindeboom': wie kent er naa nie' Lopend Joke/ die zie duh zó dikkels op straot… [We hebben gezongen…]

2000 (ca.) Piet van Beers: …den Èngelbewaorder èn de Romse Jeugd/ die laazeme zo dikkels asme konde./ Èn de Kattelieke Illustraasie/
wier nètjes ingebonde. [CuBra]

2006 – Jo van Tilborg: Ok vur vrijbankvléés hè'k dikkels in de rij moeten staon.

2008- Tony Ansems in het lied 'Achter in de sintelpad': Ik hebbet dikkels in 't wild gedaan/ Aachter in de Sintel Pad

WNT DIKWIJLS van 'dikwijl' met adverbiale -s. In oudere taal ook in den vergrotenden trap: dikwijlser. DIK 9) dikwijls, vaak (gewestelijk in Gelderland en de Kempen).

Weijnen, Dialectaltlas: Op krt.76 loopt er een grens door T zuidelijk 'dikkels', noordel. 'dik'.

Kaart 76 Dikwijls.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

Goem. DIKWIJLS - dikels bijwoord

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DIKKELS en DIKKES - dikwijls

Bosch dikkels - dikwijls

4. dikker

...hij ha al dikker 't plan gehad... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)

Dialectenquête 1876 - dikkels, nog dikker - dikwijls, nog vaker

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
dikkelder of dikker - vaker

dikdouwer

zelfstandig naamwoord

WBD III.1.1:14 'dikdouwer' = iemand met gedrongen postuur

dikkont

zelfstandig naamwoord

iemand met een dik achterwerk

S&S DIKKONT: Dik iemand (vooral met een flink ontwikkeld achterwerk).

Possessieve samenstelling die evenals 'dikgat' voor zichzelf spreekt.

A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord. vr. 'dikkont', dik iemand (vooral met een flink ontwikkeld achterwerk).

dikmôok

zelfstandig naamwoord, scheldwoord

Elie van Schilt - Mar vur dik hadden ze ok wir unnen naom 'Verekte dikmóók of vetkwal' waren mar gewone benaomingen. (Uit: 'Ge heurt et niemir, Plat Tilburgs van vroeger; CuBra ca. 2000)

dikoor

zelfstandig naamwoord

WBD III.1.2:283 'dikoor' = bof (parotitis epidemica)

diksentij
bijwoord.
meestentijds, meestal
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "diksentij - meestal"
A.P. de Bont: bijw. diksentij(d), meestentijds, meestal
DeBo den diksten tijd - meestendeels, fr. le plus souvent, presque toujours

diksewèèle
bijwoord
meestentijds, meestal
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DIKSTERWIJL bijwoord - meestentijds, Fr. le plus souvent
A.P. de Bont: bijw. dikstewijlen - meestentijds, meestal

diksjenèèr
woordenboek, dictionaire
zelfstandig naamwoord
Cees Robben: Zok mene diksjenèèr meej nor school neeme, moeder?
= fr. 'dictionnair' met vocaalreductie

dikzat
bijwoord.
vaak genoeg
'k zèè der dikzat gewist.
A.P. de Bont: diksat, bijw. 'dikzat' - vaak genoeg, vaak, dikwijls: da he'k dikzat gezie'
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
dikzat - dikwijls genoeg

dil
zelfstandig naamwoord
deel; aantal, hoeveelheid, partij
R Khè nòg en hil dil kooien in et schòp. -
Ik heb nog een hele voorraad kolen in het schuurtje.
Kees en Bart: 'n dil (aantal)
Cees Robben: èn en hil dil óp de lat
Henk van Rijen: 'un dil, unnen dil' - een aantal, veel
B dil; vierendil
WBD III.4.4:259 'deel' = boel; 260 'deel' = grote hoeveelheid
WBD III.4.4:261 'deel' = onbepaalde hoeveelheid
WBD III.4.4:271 'deel' = brok
WBD III.4.4:276 'deel' = portie
WBD III.4.4:299 'deel' = kwart hectoliter
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 -- DIL zelfstandig naamwoord veel; 'n hil dil -

nogal wat
Cornelis Verhoeven: DEEL (del) ....; wordt gebruikt als vage aanduiding van een niet al te geringe hoeveelheid, met onbepaald lidw.: 'n del volk; verrassend grote hoeveelheden heten: 'n hil del - een heleboel.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DEIL (uitspr. dail) zelfstandig naamwoord.o. - deel: een heel deil volk.

dilbaor
bijvoeglijk naamwoord
deelbaar
D. Boutkan: (blz.34) dilbaor (met klinkerverkorting)

dilt
werkwoord, persoonsvorm
deelt
tegenwoordige tijd sing. 2e + 3e pers. van 'dêele', met vocaalkrimping

dimdamme
werkwoord, zwak
Frans Verbunt: aarzelen

din
werkwoord, verleden tijd
deden
ze din òf ze niks zaage
Mar as ze din we ze zin, dan trapt ur nie in... Jè, as ze deeje wè ze zeeje, waar ik dik tevreeje... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)
► doen

ding
zelfstandig naamwoord
ding
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - alle ding meej vriendschap, zi goovert swèls dèttie d'aajer bè den buurman öt den nist naam (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1972)
D. Boutkan: verkleinwoord: dingske (blz.53) of dingetje

dinger
zelfstandig naamwoord, plur.
dingen
Cees Robben: Wij zèn in Riel schónder dinger gewènd
Henk van Rijen: in dieje winkel hèbbe ze duuzendterhaande dinger
D. Boutkan: dinger (blz.54)
GD05 dè kan twee dinger betêekene
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
dinger: wie hè die dinger daor nirgemieterd?

dinges
zelfstandig naamwoord.
menstruatie
De Wijs -- (Moeder trots, de ene moeder tegen de andere) "Wè wordt ze toch grôôt, en hee ze al d'n dinges?" (de menstruatie) (04-07-1969)

dings
zelfstandig naamwoord.
onkruid
Van Delft - - In een slechte weide groeit "veul dings" (veel onkruid) en op een "vuilen ekker groeit veul rugt".(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

dinteloordspèk
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: suiker; enen bottram mee dinteloordspèk
Stadsnieuws: Enen botram meej dik booter en dinteloorspèk (101206)

dippeljeur
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: (textiel) afnemen (deel v.h. assortiemènt)

dippendènsie
zelfstandig naamwoord.
tegenslag (?)
De Wijs -- " 't Gong ammaol goed, zonder veul ap- en dippendensies." (apperènsie = aanstalten maken) (10-02-1963)

dirrek
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: den dirrek - de directeur
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
drik - directeur

disèmber
zelfstandig naamwoord, eigenn.
Henk van Rijen: december

dissel
zelfstandig naamwoord
WBD latierboom (hangende boom die in de paardestal twee plaatsen scheidt)

disselkètting
zelfstandig naamwoord

WBD (Hasselt) - jukriem (verbinding tussen haam en disselboom, als men met een tweespan rijdt)

dist

bijwoord.

hier

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "dist - Kom is dist (kom eens hier)"

dòbbel / dòbbeld

bijvoeglijk naamwoord

dubbel

'nen dikken driedobbelden zoen! (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Michieltje', 1938)

...driedobbel en dik... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

...op zukke oogenblikken bende driedobbeld zoo taai as aanders. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; "t Spook'; NTC 3-1-1940)

Cees Robben: Wè dènkte gij naa meej oew dòbbel verstaand?

VB dòbbelen trits - langer dan normaal, dubbel zolang (zie onder WNT)

WBD dobbeldoekwèèver / dubbeldoekweèver (II:942) - dubbeldoekwever

WNT DUBBEL, dobbel, doubel, dubbeld, dobbeld.

A.P. de Bont: bijvoeglijk naamwoord . 'dobbel' - dubbel

WNT onder TRITS: Volgens Schuerm. te Antwerpen in de uitdrukking - 'dat is dobbel en trits' of: ' dobbelen tris' om aan te duiden dat iets zeer overvloedig is.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DOBBEL - dubbel, 'en dobbel' deur.

dòbbelbil

zelfstandig naamwoord

WBD dikbil, dubbelbil (kalf met dikke billen)

A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord.m. 'dòbbelbil' - kalf dat van achteren bijzonder breed en flink ontwikkeld is, nog meer dan bij een dikbil.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DOBBELBIL zelfstandig naamwoord. m. - een kalf met dikke billen; billeman

dòbbeldoek

zelfstandig naamwoord

dubbeldoek

WBD dòbbeldoek (II:1048) - dubbelweefsel

dòcht

werkwoord, persoonsvorm.

dacht

CH gez.

Ik dòcht, ik dòcht! Dòchters lôope int Haagse bós. (Als reactie op iemands twijfelachtige uitlating 'Ik dòcht')

R.J. 'ze docht bij d'r èigen'

Cees Robben: die dòcht zó bij zenèège? ik dòcht ik lòt ...; ik dòcht dèt goed was;

Cees Robben: ik dòcht: hij zal me nie klèppe; jè, wè dòchte! Wè dòchte, dè wèl dè.'

Cees Robben: van mèèrege dòcht ik ...;

Dialectenquête 1876 - gê daacht nie, dè 'k dè wiest - gij dacht niet, dat ik zulks wist

WvM 'mar ik dogt da ...'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DOCHT - 2e hoofdvorm van 'denken'

WNT DENKEN: on. verl. tijd: dacht, waarnaast 'docht'

dòchter

zelfstandig naamwoord

dochter

Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek - Van êen dòchter kunde gin twee schoonzoons krèège - ongeveer: Wie het onderste uit de kan wil hebben ... (Tilburgse Taaklplastiek 128)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Bootermans waogde zen dòchter wèl, èn dè was zón kösselek paand ('77) - Botermans ... en dat was zo'n rijk bezit (aanmoediging tot iemand die aarzelt bij een beslissing)

WBD III.2.2:72 'dochter' = idem; 75 'voordochter' = stiefdochter

A.P. de Bont: dòchter zelfstandig naamwoord. vr. dochter; rav. 'döchter'; 'n jong dochter - een pasgeboren meisje.

dods

bijwoord/bijvoeglijk naamwoord

doods

dodsbang

bijvoeglijk naamwoord

doodsbang

D. Boutkan: (blz.35) dodsbang

dodsbidder

zelfstandig naamwoord

LDM: Voor de tijd dat de stichting "Rooms leven" de begrafenissen regelde, werd dit particulier door de "doodbidders" verzorgd. Deze hadden voor hun raam een bordje, waarop behalve hun naam ook te lezen stond: "Aanspreker en lijkbezorger". Nu was het geen zeldzaamheid, dat voor de woning van een ernstige zieke, waarvan een spoedig einde verwacht kon worden, een of soms méér van deze mannen in de buurt bleven rondwandelen om zodra de zieke de laatste adem had uitgeblazen, direct hunne diensten te kunnen aanbieden. Hier werd dan het spreekwoord: "De een zijn dood is de ander zijn brood" tot een waar woord gemaakt. Het is natuurlijk wel te begrijpen, dat wanneer dat op en neer kuieren door de naastbestaanden van de zieltogende werd opgemerkt, dit bij hen een minder prettige indruk maakte. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek

Onze Tilburgse folklore, afl. 2 'Doden-cultus van eertijds'; NTC – 16-11-1950)
Hij is dodsbidder, mar ut is ok unne echte dooije diender ook! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)
Henk van Rijen: doodbidder, aanzegger v.e. sterfgeval, aanspreker
Soms kwaam enen dodsbidder langs om òn te zègge hoeneer de begròffenis waar. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2002)

dodsbildeke, dodsprèntje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
doodsprentje, bidprentje
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "doodsbildeke (doodsprentje)"
Frans Verbunt: 'dodsprèntje': hij liegt as en dodsprèntje
WBD (III.3.3:332.) dodsbildeke, dodsprèntje - doodsprentje

dodskiest
zelfstandig naamwoord
doodskist
WBD (III.3.3:325) dodskiest = doodskist

dodstil
bijvoeglijk naamwoord, bijwoord
doodstil
R.J. 'doodstil'

doebes
zelfstandig naamwoord
goedzak
Cees Robben: Jan Sòffers, diejen doebes
WBD (III.2.1:478) doebes = roepnaam van de hond; ook: zoek, zoek zoek, braaf beest, goede lobbes, loeres, doetje of joekel

doedele
werkwoord, zwak
geluidjes maken; vergelijk doedelen in doedelzak
Alleen aangetroffen bij Piet Heerkens
Den örgel die heur ik zo geere
zuut doedelen over de straot, (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'D'n örgel', 1938)
Toe draai dan en doedel mar, zieltje, [klein kind]
want zitte nie stampvol meziek? (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'D'n örgel', 1938)

doeget
werkwoordsvorm - doet het
doet 't, resp. in 2e en 5e pers. enkelv. vóór lw of vn 'et' + 2e pers. mv.
Cees Robben: Doeget is schôon óp et pötje! ,
Hij doeget nôot goed. Et doeget - het tiert (van planten)

Hij doeget öt zen èège.- Hij doet het vanzelf/ uit eigen beweging.
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --
ik, gij, hij, göllie digget; gij, hij, göllie doeget
2e en 3e pers.enk. 'doe' + vn/lw 'et' + 2e pers.mv.
Het fonetisch hiaat dat ontstond tussen 'doe' en 'et' is opgevuld door inlassing van 'g'. (Zie Schuurmans: Enclit. pron., blz.22)
De A.P. de Bont: Paragraaf 242
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - DOEGET, vragenderwijze voor 'doet het?' Z.a.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DOEGET - samentrekking van 'doet het'; Hij doeget niet.

doek, duukske
zelfstandig naamwoord
doek
MP gez. Waor broeke zèn, betaole gin doeke.

doel
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: schietbaan voor handboogschutters: 'den doel'
WBD (III.3.2:226) doel of guld - vereniging van boogschutters

doen
werkwoord, sterk
doen
Stamtijden
- doen - di - gedaon – de verleden tijd met ‘i’ lijkt te verdwijnen en plaats te maken voor vormen met ‘ee’
- Boutkan - doen - dee - gedaon
- Boutkan voor de verleden tijd: di - dee
- Tegenwoordige tijd - ik doe / gij doet / hij doe
- Gebiedende wijs - doe (Boutkan: gij doe, imp. doet)
- A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- doen, ik doewet, wij doenet
Tegenwoordige tijd
- altijd vormen met korte oe
ik doe, gij doet, hij doe, wij doen, gullie doet, ze (zullie) doen
Dialectenquête 1876 - Wè doet ie doar? Ze doen der niks goeds.
Cees Robben: zó ge doet, zó worde gedaon
Cees Robben: et doe hier ammòl zeer
Cees Robben: schèène doe ze wèl
Cees Robben: Wè God doe, is wel gedaon
Tegenwoordige tijd vragend, en bij inversie van onderwerp en persoonsvorm – het onderwerp wordt vaak samengetrokken met de werkwoordsvorm
doek / doede, doede gij / doetie, doeze, doeget // doeme / doede, doede gullie

/ doenze, doen hullie

Jan Jaansen - "Nou, dan doeme mee! Veuruit! Duvels dan mar!" (ps. van Piet Heerkens - uit: De nuuwe kapelaon van Baozel; NTC 938)

Cees Robben: dan doeme dè saome öt de frut

Jodocus - mar toch doeget me goed... (ps. van Jac. Stroucken; uit Toemet-hooi, 1993)

Tony Ansems - Ok al doeget gin pent... (uit: 'Za'k Moete Niese Akkum Aai; van de cd Tilburgse Liekes, American Style, Vol. II; 2009)

Verleden tijd

Verl. tijd van 'doen' (deed) met vocaalkrimping: di(n)

ik di, ik deej / ge dit, ge deet/ hij di, hij din, hij deej/ we din, we deeje/ gullie dit, gullie deet/ ze din, ze dinne, ze deeje, ook met 'zullie'

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- wij dinnet/deejenet; dik dè; dittiet mar; din zullie dè mar

Henk van Rijen: hij dit gèère - hij deed het graag; ze zin dèsset nie din

B Al di(n) ie ôok niks

Hi wo nie doen, wà d'aander din. (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Ons volk', 1932)

De Wijs -- Zinneze dè zennet dinnen? (feb. 1962)

Cees Robben: Wèk ók di, zöllie din et aanders.- Wat ik ook deed, zij deden het anders.

Cees Robben: ak et kós, dik et ôok: lèk alle manne din; dan dik niks;

et kèènd môog nór hèùs: et dit èn et aat goed; wè didde gij vruuger?

wè didde gij vruuger vur oewe kost?

Elie van Schilt - Dan nog de processie daor alle scholen aon meedin, de heilig hart processie naor dun Heuvel. (Uit: 'As ge katteliek geboren wierd; CuBra ca. 2000)

Lodewijk van den Bredevoort - Op de nòrregt laag de moter van et wasmesjien, die digget niemer. Ik waar hillemaol nie nuuwsgierig naor die dingen en hoefde ok nie te weete hoe dè zôiets in mekaare zaat. Ik vond dè mar smèrrig wèèrk zon ding öt mekaare haolen om te kèèke wetter naa eigelek kepot waar, omdettie et niemer di. (ps. van Jo van Tilborg; uit: Kosset den brèùne eigelek wel trèkke?, deel 2, 2007)

Lodewijk van den Bredevoort - Ze di net of ze dôof waar... (ps. van Jo van Tilborg; uit: Kosset den brèùne eigelek wel trèkke?, deel 2, 2007)

Henriëtte Vunderink - Ik di meej önt groot dikteej... (uit: 'Grôot dikteej van de Tilbörgse taol', 2007)

Verleden tijd vragend, en bij inversie van onderwerp en persoonsvorm – het onderwerp wordt dan samengetrokken met de werkwoordsvorm

dik, deej ik / didde gij, deede gij/ dittie, deetie/ dimme, deeje me / didde gullie, deeje jullie, deede gullie / din ze, deeje ze

Cees Robben: wè didde gij vruuger vur oewe kost?

Verleden tijd – samentrekking van werkwoordsvorm, persoonsvorm, en voornaamwoord

De Wijs -- Mee dè ze zaat, disset (feb. 1962) [deed ze het]

De Wijs -- Meej dè ze zaat dissùt! (17-3-1962) (15-06-1963) [deed ze het]

Lodewijk van den Bredevoort - Op de nòrregt laag de moter van et wasmesjien,

die digget niemer. [deed het] (ps. van Jo van Tilborg; uit: Kosset den brèùne eigelek wel trèkke?, deel 2, 2007)

► digget

Verleden tijd, gebruikt als een verleden toekomende tijd

Lodewijk van den Bredevoort - As der kaort gespuld wier, vroege ze wel of ik meedeej. (ps. van Jo van Tilborg; uit: Kosset den brèùne eigelek wel trèkke?, deel 2, 2007)

Voltooid deelwoord

- altijd: gedaon

Kubke Kladder - ...blij as 'n kend dè z'n irste kemunie gedaon hee. (Uit 't klokhuis van Brabant 1; Nieuwe Tilburgsche Courant 9 oktober 1929)

Kubke Kladder - ...en bovendien ik hô m'n wordje goed gedaon, want ik zè nie op m'n mundje gevallen al zeg ik 't zelf... (Uit 't klokhuis van Brabant 1; Nieuwe Tilburgsche Courant 9 oktober 1929

Piet Heerkens - Zoo gezeed, zoo gedaon... (Uit: De gemeenteraod van Baokel; in Vertesselkes; 1941)

Cees Robben: Wè God doe, is wel gedaon

Cees Robben: tis gedaon

De Wijs -- Ach jonge, ik heb al gedaon veur dè gij oe broek los hèt. (23-10-1963)
Cees Robben: ik hèb al gedaon vur gij oew broek los hèt

Uitdrukkingen

- et nie doen, et slèècht doen - verpieteren, wegkwijnen (van planten)

R - èèrges oover doen - ergens over tobben (Hij heeter veul oover gedaon)

R - oew èège doen - voor zichzelf zorgen: hij doe zen èège

MP - Tis niks gedaon - Het haalt niets uit.

De Wijs -- Al blaost ze nog zo hôog van de toren, ze môt èève goed veege asse gedaon hee (20-03-1968)

De Wijs -- Dettie aaltij zo hôôg van de tôren blaost, heettie van gin vremde, mar as ie gedaon hee, mottie èvengoed veege! (17-08-1964)

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 -- doen - gaan, doen (ik doe mar wir es òp hùis aon)

Cornelis Verhoeven: DOEN z.a.

Weijnen, Dialectaltlas: ik doe,(zonder j) krt. 68

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DOEN ... ook: bedragen, weerd zijn

WBD III.4.3:27 'het niet doen', c.q. verèèrmoejen, niet willen groeien, armetierig, niet aarden, niet tieren, wegkwijnen, voor het begrip 'niet gedijen'

doening

zelfstandig naamwoord

WBD III.3.1:87 'doening' = winkel

does

zelfstandig naamwoord

hond (in kindertaal)

WBD (III,2.1:476) does = hond, ook 'hundje'

Cornelis Verhoeven: DOES m., oud en kinderlijk woord voor hond: doe 't doesje mèr èèje.
A.P. de Bont: does zelfstandig naamwoord. m. 1) hond (kindertaal,); 2) de verbinding 'ene röwen does' wordt van een persoon gebezigd die slordig is op zijn kleren en in zijn werk.

doffel
zelfstandig naamwoord
goedzak
N. Daamen - handschrift 1916 - "doffel - 't is zo'n goei doffel (goedmoedig en niet bij de hand)"
WNT DOFFELEN ww - inwikkelen, inpakken, t.w. een persoon in doeken instoppen, t.w. iemand die in bed ligt.

döfke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
duifje

dojer
zelfstandig naamwoord
WBD dooier

dòkkele

Tekening: Cees Robben - uit: *Fraters...*

werkwoord, zwak

pootjebaden; (B) duikelen

-- Meej schôon weer gingeme dòkkele in de Laaj. Bij mooi weer gingen we pootje baden in de Ley.

Flaneur (pseudoniem van Antoon Arts) - En weet ge, wat de schavuit had uitgevoerd? Hij was liefst gaan “dokkelen" in het Bax-ven, en had bij Mie in den Baars een glas melk gedronken en den vos in de kooi bewonderd en de kauwen op het dak. (Uit: Zonder opschrift; Nieuwe Tilburgsche Courant zaterdag 16 april 1904)

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "dokkelen - met de bloote voeten door het water loopen"

Kees en Bart: 'as 't blank stao moete dokkelen'

Henk van Rijen: dur et slèèk dòkkele - door de modder lopen

dòkkele - dòkkelde - gedòkkeld

Pierre van Beek: dokkelen, verband met 'dokkeren'? Klanknabootsing?

Elie van Schilt - Bekaant tegen Lòòn op Zaand lagen de plakken, ok wel genoemde ut Lons Laaike, ut waren verschillende plaassen, rondom groeide er haai, daor gingen we 's zomers ok wel dokkelen, zwemmen konde er nie, ut was te ondiep. (Uit: ‘Tilburg waor zen oe bossen’; CuBra ca. 2000)

Ed Schilders -- Tilburg aan de Ley (Het lied van Peerke Donders; uit de Tilburgse Revue 'Gloria Historia', 2009):
Ja, ik heb in Suriname heel m'n leven hard gewerkt
Tussen lepra en melaatsheid, tussen ziekenhuis en kerk
Het was uit naastenliefde, en het was een hels karwei
En ik droomde écht waar élke nacht… van Tilburg aan de Ley.

Bij het laatste zonlicht las ik vaak een stuk uit mijn brevier
Of ik bad een rozenhoedje in mijn boot op de rivier
Dan stroomde traag de Coppename links en rechts voorbij
En dan dacht ik bij m'n eige: Kijk, 't water van de Ley.

Ik zag ziekte, dood, dag in dag uit, ellende, slavernij
En dan smeekte ik 'Wi Tata' - Onze Vader, maak ze vrij
Wat zou ik dan nog treuren om mijn schaapjes op de hei
Maar ik wou nog één keer dokkelen in't water van de Ley!

Refrein
Dit maakt me blij! – Dokkele in de Ley!
Dit maakt me vrij! – Dokkele in de Ley!

Nee, ik ben nooit meer teruggekeerd, ik had het veels te druk
Met verzorgen van melaatsen, en hun vleugje klein geluk.
Ik kan niet t'rug en daarom maakt dit water mij zo blij
Dat ik hier nu kan staan dokkele in't water van de Ley.

Foto: Frans van Aarle

Dialectenquête 1876 - Hij dokkelt in de Laai - baadt in de Lei

Stadsnieuws: In de vekaasie fietsteme nòr Esbeek om te gòn dòkkele in de Flaos. (151210) - In de vakantie fietsten we naar Esbeek om te gaan pootjebaden in de Flaas.

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 -- dokkele - pootje baden

A.P. de Bont: zw. ww. intr. I gezegd v. geluid door stoten op straatstenen; II. teuten,'kloten', niet vooruit kunnen.

Jager DOKKELEN - dokken - beide heeft Kil. voor duikelen, duiken: zie ook Ten Kate II 172. In De Jagers citaat betekent 'dockelende' bukkende of duikende.

Cornelis Verhoeven: DOKKELEN onov. ww. - wat onhandig en onzeker lopen, gezegd van kinderen en van mensen die zich over een slechte weg, bv. door de modder te voet voortbewegen. Ook: pootjebaden.

De Bo DONKELEN = duiken

De Jager - wdb. Frequentatieven - DOKKELEN - dokken: Beiden heeft Kiliaan voor 'duikelen, duiken'.

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - DOKKELE- pootjebaden (midden v. nbrab.) Mogelijk iterativum bij 17e-eeuws dokken 'duiken' (of 'doen duiken'?)

WBD III.1.2:160 'dokkelen' = waden

WBD III.1.2:161 'dokkele' = pootjebaden

WBD III.4.4:185 'dokkelplaats' = doorwaadbare plaats

dòkkeltje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Frans Verbunt: klein meisje

dòkmardeur

zelfstandig naamwoord

Buuk donateur van de carnavalsstichting Tilburg

dökplank

zelfstandig naamwoord

duikplank

D. Boutkan: dökplank

dökt

ww, pv

duikt

tegenwoordige tijd sing. 2e + 3e pers. van 'dèùke', met vocaalkrimping

dòkter

zelfstandig naamwoord

dokter

MP gez. Waor den bakker zit, hoeft den dòkter nie te zitte.
MP gez. Oewe gang is ginnen dòktersgang.(= geen kostbare onderneming; = behoeft geen haast)
K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den dòkter = dr. Schuerman (blz. 71)
K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den dòctòr = P.C. de Brouwer (blz. 29)

dòl
zelfstandig naamwoord
dol
Henk van Rijen: dòlle kôop - 'koopje'
WBD III.1.4:230 'dol' = razend van woede
WNT DOLLEKOOP - koop tegen spotprijs, spotkoopje

dòlder
zelfstandig naamwoord
daalder (destijds munt van anderhalve gulden); waarde van anderhalve gulden
En goej klap is enen dòlder wèrd.-
Cees Robben: zó grôot as ene riksdòlder;
Henk van Rijen: den irste klap is enen dòlder wèrd
Een goede klap is 'n daalder waard. - de eerste klap is een daalder waard

dòlderij
zelfstandig naamwoord
moeilijkheden
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - èèrges meej in de dòlderij koome (D'16) in moeilijkheden komen

dölleke
zelfstandig naamwoord verkleinwoord
lief meisje
GG dè klèèn dölleke van onze Toon

döllekes
zelfstandig naamwoord, plur.
Henk van Rijen: denneappels
WvM 'de d van de dullekes by os op den deel'

dölper
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: dorpel, drempel; ook: 'dörrepel'
- Met metathesis uit 'dörpel'
Van Delft - Een dorpel noemt hij een "dulleper"; een orgel een "ulleger"; zelfs hoort men de wijk Korvel ooit "Kullever" noemen. (Nwe. Tilb. Courant; Van

Vroeger Dagen afl. 118; 8 juni 1929)

dòls
zelfstandig naamwoord, plur.
moeilijkheden, trubbels
Meej den dieje hèmme veul dòls gehad.
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - èèrges veul dol(s) meej hèbbe ('87)
WBD III.1.4:358 'dols' = moeite; 383 'dols' = drukte
'dol' als in Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - + genitief-s (partit.)?
Hees dol 'moeite, last' (I:43)
J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - 'veel of grooten dol met iets hebben' voor 'veel moeite'; z.a.
Weijnen, Dialectaltlas: blz.165: dols komt voor naast 'laast'; 'geneuk' = synoniem, (krt.95)
A.P. de Bont: dóla'si zelfstandig naamwoord.vr.'dollatie' - drukte, herrie, beweging.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DOL zelfstandig naamwoord. m., zonder meerv. - last, moeite, leed, beslommeringen
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
'dols' - moeilijkheden
WNT DOL (V) Thans boven den Moerdijk niet meer gewoon: 1) last, moeite
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - DOL (I) - moeite, last

dòlt, dòlde
werkwoord, persoonsvorm
daalt/ daalde
tegenwoordige tijd/ verleden tijd van 'daole', met vocaalkrimping

dom
zelfstandig naamwoord
naaf (nevenvorm van 'duim')
WBD 'dóm' - naaf (II:2764)
WBD III.1.4:33 'dom' = idem
WNT DOM (II) - doem -, zelfstandig naamwoord. bijvorm van 'duim' - Naaf

dömke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
duimpje; centimeter
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - de dömkes is vur iemand wèèrm haawe (D'16) - De duimpjes eens voor iemand warm houden = Duimen voor iemand.
WBD III.1.1:155 'duimke' = duim

döms
bijvoeglijk naamwoord

duims, een duim dik
A.P. de Bont: bijvoeglijk naamwoord 'duims' een duim dik; dömse planke.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DUIMS(CH)
Eénen duim lang, breed of dik: duims(ch)e planken

donderdag
zelfstandig naamwoord
donderdag
Dialectenquête 1876 - Donderdaag

donderjaoge
werkwoord, zwak
herrie maken, vervelend doen
Zèn de kènder wir ònt donderjaoge!
WBD III.1.4:401 'donderjagen' = zich vervelen
410 'donderjagen' = vervelen
dónderjaoge - dónderjaogde - gedónderjaogd
A.P. de Bont: dóndarja.ge^n) zw.ww.intr. - donderjagen, razen, tieren, leven en rumoer maken.
WNT DONDERJAGEN - het iemand lastig maken, zaniken, zeuren,vervelend zijn.

donderleider
zelfstandig naamwoord
bliksemafleider
WBD (III.2.1:65) donderleider - bliksemafleider

donker
bijvoeglijk naamwoord
donker

Tekening: Cees Robben – uit '3 jaar voetbal concentratie' van A.P.M. v.d. Ven jr., 1946

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - zó dónker as et bakkes van de hèl ('31)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Onze Lieve Vrouw stao int dónker ('73) -men zit er krap bij
WBD III.2.3:190 'donker brood' = zemelenbrood

WBD III.4.4:2 'donkere maan' = nieuwe maan
WBD III.4.4:16 'donker'= bewolkt
WBD III.4.4:238 'donker worden' = schemeren

donkere, donkerte
1. zelfstandig naamwoord: de duisternis, de avond
Cees Robben: Vur den dónkere teus!
Henk van Rijen: 'Ge wit dè ge vur den donkerte töös mot zèèn, war?'
Henk van Rijen: 'Wè zit te daor tòch òmmol in den donkerte?' Wat zit je daar in het donker
GD94 Ik kwaam in den donkere wir tèùs
Frans Verbunt: ik zie in den donkere nèt zo goed as zonder licht
…dè deeje fetsoenleke jongens en mèskes nie, die waare vur den donkerte tèùs. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
Piet van Beers – 'Gin strôom': dan zitte we ammòl tegelèèk/ in den donkere meej z'n alle. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord.m. 'donkere' - duisternis:'veur den donkeren thous zen'
Goem. in den dungkere; vé den dungkere; van den dungkere.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DONKERE zelfstandig naamwoord.m. - het donker, de duisternis
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
'donker' zelfstandig naamwoord donker: vur d'n donkere thuis!
Frans Verbunt: het invallen van de duisternis
WNT DONKERTE - l) duisternis, 2) donkere plek, plaats
2. werkwoord, zwak
donker worden
't Begon stillekes aon te donkeren. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)
WBD III.4.4:238 'donkeren' = schemeren

dons
samentrekking
die van ons
Frans Verbunt: dons - die van ons (samentrekking)

dôod
bijvoeglijk naamwoord/zelfstandig naamwoord
dood
gez. Ge gaot nie dôod vurdè ge en kèèr zaand óp hèt.
Je sterft niet voor je tijd.
Kees en Bart: 'dodsveraachting'
Cees Robben: Blôot slao dôod. - Al meer as hónderd jaor dôod.
Cees Robben: vur ene schôone zachten dôod? dan hak em wèl dôod kunne

slaon;
Cees Robben: dôod gòmme ammòl;
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --
et kiendje was dôod vurdèsset kósse dôope
gez. om de dôoje dôod nie - beslist niet
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - as ge dôod gaot, gaode int
paopeköltje (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1968) - kinderplagerij
Frans Verbunt: dôod is nie èèrg, mar ge mot zo verrèkkes lang stilligge
Frans Verbunt: zörgt dègge nie dôod zèèt vurdègge dôodgaot
WBD III.1.2:194 'mee de dood in zijn ogen lopen' = wegkwijnen
WBD III.1.2:219 'dood' = verkleumd
WBD III.1.1:256 'dood' = gevoelloos; ook 'doof'
WBD III.2.3:266 'dood' = verschaald (bier)
GD08 Och val dôod, meens, lèèfde gij nòg!

dôodgemoederêerd
bijwoord
doodgemoedereerd, zonder blikken of blozen, alsof het niks is
Meej ene gestripten bòrsròk aon/ aachter enen bol aonjaoge/ èn daor nòg
dôodgemoedereerd intree vur dörve vraoge... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven;
ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Van den aandere kaant bekeeke')

dôodmaoke
werkwoord, zwak
doodmaken
D. Boutkan: (blz. 33) dôodmaoke (geen klinker-verkorting)

dôodmuug
bijvoeglijk naamwoord
doodmoe
Kees en Bart: dôodmuug
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DOODMUUG
- doodmoede

dôof
bijvoeglijk naamwoord
doof
Cees Robben: en blènde vrouw en ene dôove meens; men haand is dôof;
Frans Verbunt: ne meens mót veul ònheure assie nie dôof is
Hij wier òn baaj de kaante wèl wè dôof. (Henriëtte Vunderink, Vergeefse
mankemènte, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)
WBD III.1.1:256 'doof' = gevoelooos; ook 'doof'
WBD III.4.4:2 'dove maan' = nieuwe maan, ook: 'donkere maan'

dôoje, mv. dôoj

zelfstandig naamwoord/bijvoeglijk naamwoord

dode, overledene, dodelijk slaohtoffer, dor

Kees en Bart: gin dooi

Kees en Bart: bang dètter dooj bij valle

Cees Robben: zunnen dôojen hond; ik loop hil den dag meej dôoj haande;

Dikkels ging et ôok oover de dooj in de buurt. Dè waare we dan gewaor gewòrre omdè de gerdèène daor dicht waare òf omdètter zon busseltje vur de deur ston. As daor witte strikskes òn zaate dan waarder en kiendje dôod. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2002)

Dialectenquête 1876 - dooi bloajer - dorre bladeren

WBD III.3.3:322 'dooimis' = dodenmis

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - DOODE voor 'het lijk'; oud gebruik, reeds bij Melis Stoke. Z.a.

A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord. m. 'dooie' - dode; mv.'deui' - doden

dôojer

zelfstandig naamwoord

dooier

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --
dè maoke ze meej den dôojer van en aaj

dook, dookus

sul

Stadsnieuws: 'den, et is ene goejen dook, mar hij heej nèrgeraand èèrg in' - Och, hij is een goede sul, maar je kunt hem van alles wijsmaken. (281107)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - DOKUS, (verkort) DOOK - sukkel, sul (Zeeland, Tilb.) wsch. Verkort uit de eigennaam Judocus

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - (2e druk) ... Van een basis die 'zwellen' betekent en ook aanwezig is in Lat. tumor 'gezwel' en in nl. duister.

dôok

werkwoord, persoonsvorm.

dook

D. Boutkan: (blz. 66) 2e pers. pl. gullie dokt/ dôokt

- verleden tijd sing. van 'dèùke'

dooka

zelfstandig naamwoord

trage trut

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "docha -'t is zo'n docha (dutsel)"

Stadsnieuws: 'Et is me tòch en dooka; ge kunt er nie meej hòrt òf vort' (270108)

doole

werkwoord, zwak

dolen

doole - dólde - gedóld
ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij dólt

dôop
zelfstandig naamwoord
doop
Cees Robben: Hoe ist giestere meej den dôop verlôope?

dôope
werkwoord, zwak
dopen
R.J. Thèske hèk em laote dôope
Cees Robben: de miste kastelteleins dôope deren sneevel nòg aaltij aawverwèts;
Dialectenquête 1876 - doapen - doopen
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --
et kiendje was dôod vurdèset kósse dôope
B doope - dópte - gedópt
- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij dópt
Henk van Rijen: meej et vòlgende zètsel kunde vort dôope (gezegd als er slappe koffie geschonken wordt
WvM 'Ghay sout gedopt worre'
D. Boutkan: dôope, dôopklêed, dopvont

doore
zelfstandig naamwoord
doorn
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --
die rôoze hèbbe lange doores
D. Boutkan: die rôozen èbbe lange dôorens

doorevink

Ill.: Naumann - doorevink - groenvink - chloris chloris

zelfstandig naamwoord

groenvink, Chloris chloris (?)

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "doorevink - groene vink"

WBD III.4.1:131 'doornvink' - groenling

dôos, duske

zelfstandig naamwoord

doos; (fig.) onnozel vrouwspersoon, doetje

wè zèède tòch en dôos! - Wat ben je toch een doetje.

Cees Robben: Hèdde dè tòch onderaand deur, dôos dè ge zèèt!

gez. PPierre van Beek: (Van een vrouw die gevallen was met een doos als bagage): èn daor laag ze dan: dêen dôos nèffe daander.

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "dôos - 't is zo mar een dôos (meisje zonder energie)"

WBD III.1.4:34 'doos' = domme vrouw

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
'dòòs' - doos, gans

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DOOS (scherpl. o), verklw. doozeke(n), dooske(n), Kemp. döske(n), zelfstandig naamwoord.v. Wijf. Wordt niet enkel verbonden met 'oud': 'n oû doos, maar ook met gierig, lui, smèrig en vuil

Bosch doos - doos, domme vrouw, onnozele vrouw

WNT DOOS - weinig bij de hand, onnoozel vrouwspersoon die gemakkelijk is beet te nemen.

dôove

werkwoord, zwak

Henk van Rijen: doven

WBD III.3.3:115 'doven' = idem (kaarsen)

dôove
zelfstandig naamwoord
dove
K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den dôove = (Jan Kortenray jr.) (blz. 50)

dòp, döpke
zelfstandig naamwoord
dop
WBD dòppen òn de speene hèbbe - (v.e. merrie) afscheiding geven uit de tepels als bewijs van zwangerschap, ook genoemd 'behaawe zèèn' of (Hasselt) 'ònt èùre zèèn'

döpke
zelfstandig naamwoord verkleinwoord
dopje
V Aftelrijmpje! öpke döpke booterstöpke, öpke döpke dons
verkleinwoord van 'dòp', met umlaut

dopklêed
zelfstandig naamwoord doopkleed
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- dópklêed
Henk van Rijen: 'dôopklêet'
WBD (III.3.3:279) dopkleeke = doopkleed

doppeltje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
Frans Verbunt: dubbeltje (op Korvel en in Goirle)

dopsel
zelfstandig naamwoord
doopsel
Cees Robben: van et dópsel tòt den dôod
WBD (III.3.3:279) dopsel = doopsel

dopt(e)
werkwoord, persoonsvorm
doopt(e)
tegenwoordige tijd / verleden tijd sing. van 'dôope', met vooaalkrimping

dopvont
zelfstandig naamwoord
doopvont

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --
dópvónt

WBD (III.3.3:60) dopvont = doopvont

D. Boutkan: dopvont

WBD III.3.3:60 dopvont, dopvontkepèl

WTT 2012 - Ook onzijdig gebruikt:

Elie van Schilt - In de kerk aongekomen bij ut dopvont, daor wier oe kupke onder al die lappen uytgefrut en mee un " Ik dóóp oe in de naom van de vadder en de zoon en ok nog dun heilige geest"... (Uit: 'As ge katteliek geboren wierd; CuBra ca. 2000)

dòr, daor

bijwoord

daar

As ge dòr zèèt, moete dòr blèève.

dörp

zelfstandig naamwoord dorp

Den Haajkaant is gin dörp mir.

MP gez. On et dörp de praacht, mar hier de maacht. (Gez.van Goirkenaren: het geld was op 't Goirke te vinden)

Cees Robben: et dörp dè spraak van en wónder;

Dialectenquête 1876 - durp - dorp (vgl. de spelling 'putjes' voor 'pötjes'); durpsplèèn

gez. et kan beeter van de stad as van et dörp (wegens het vermogen)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - òn et dörp de praacht, mar hier de maacht (Ps) - Het geld was op 't Goirke te vinden.('Het dorp' het Goirke, een deel van Tilburg)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - der gebeurt in en stad meer as in zeuve dörpe (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1970)- waar veel mensen wonen, kan veel gebeuren

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DORP (uitspr. dörrep) zelfstandig naamwoord.o., Fr. village - dorp; heeft ook de bepaalde beteekenis van 'dorpskom', het gedeelte v.e. dorp dat rond de kerk ligt en gewoonlijk het meest bebouwd is.

WBD III.3.1:317 'dorp' = dorpskom, centrum v.h. dorp, ook 'kom'

dörpel

zelfstandig naamwoord dorpel, drempel

MP gez. Et klinkt nèt òf dègge meej en klapmuts óp enen houteren dörpel slaot.

Dialectenquête 1876 - dörpel (ö van 'Mörder), sleepend: dörrepel

Henk van Rijen: 'dörrepel, dölper'

B dörpel

WBD (III.2.1:41) dorpel - vensterbank buiten

(42) vensterdorpel - vensterdorpel

(65) dorpel = drempel

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - dorpel, durpel, delper - drempel (= deur + paal)

Cornelis Verhoeven: DORPEL (dörpel, maar dikwijls ook: dölleper) m. drempel: go mèr op den dölleper zitte; hij komt hier nie over den dölleper. (Samen met dam een woord dat geladen is met territoriale instincten.)

Weijnen, Dialectaltlas: dörpel (blz.18, 74)

A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord.m. - dorpel, drempel

WNT DORPEL, in de schrijftaal is 'drempel' meer gewoon...

dörreve, dörve

werkwoord, zwak

durven

Kees en Bart: ge dorft nie; as ie dorf dan ...

“Mar Kees toch” zin de toeheurders, “en dorrufde gij dè?” ”Ja, dat dorf ik”, zi Kees. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Hoeveul taartjes dè Sien op heej/ dè dörf ik nie te schatte. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Pertrètjes kèeke)

Dialectenquête 1876 - ik dèrf, ik dierf

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- dörfde gij daor óp te douwe?

D. Boutkan: döreve - dieref - gedörefd/gedöreve

B dörve - dörfde - gedörfd; ik durf, gij dörft, hij durft, mv. durve,

Henk van Rijen: 'dörreve - dòrs'

- verleden tijd 'doorf' (Gols ?)

WBD III.1.4:129 'durf' = moed; 132 'durver', 'durfal' = durfal

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - DORF in den verl. tijd van 'durven' gebruikt men hier vrij algemeen, zelfs onder beschaafde lieden; ook in den 3den persoon: hij dorf. Z.a

Weijnen, Dialectaltlas: Krt.71 geeft een zwak verleden tijd; het 'dorf'-gebied (met korte vocaal) ligt even ten N, resp. ten W. van T.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DERVEN (in 't Z. der Kempen ook: darren en dörven); verleden tijd 'dorref' DÖRVEN (uitspr. dörreven) - durven, Fr. oser. Vd: gedorven/ gedörven.

dörrom, dörrem

bijwoord.

daarom

Henk van Rijen: 'dörum'

Frans Verbunt: ook: om dörrom

WvM 'Durrum ghinge way ...'

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 -- dörrem - vnw. daarom

dòrse

WW, ZW.

dorsen

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --
dòrse, hij dòrst, hij dòrste, hij heej gedòrst (sic)

B dòrse - dòrste - gedòrse

A.P. de Bont: dòrse(n) ww (verl. tijd 'dòrste', verl. deelw. 'gedòrse(n)' en zeldzamer
'gedòrst' tr. - dorsen

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
'dorse' - dorsen; deelw.: gedorse

dòrst

zelfstandig naamwoord dorst

Frans Verbunt: et zèn bedörve kiendjes die van drinke dòrst krèège(ook Stadsnieuws: 120706)

döster

bijvoeglijk naamwoord

duister

Den aawen Wenter zit in z'n hut;
et is er koud en döster (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, 'Wenter en lente', 1944)

Cees Robben: de köster int döster

WBD III.4.4:238 'duister = donker; 238 'duisteren' = schemeren

WBD III.4.4:238 'duister worden' = schemeren

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DUISTER (uitspr. döster): Zoo duister as e graf.

dösternis

zelfstandig naamwoord duisternis

Cees Robben: in die dösternis; öt de dösternis

döts

bijvoeglijk naamwoord

Duits

nen dötsen sòldaot

Ok de veurlichting, ok in un pril stadium, wè waar dè eigeluk? kwam 'nicht im frage', om mar ens op den Dötse toer te gaon. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - dötske = uit Duitsland afkomstige vrouw (blz.87)

Èn et valt me steeds op dèt er èlke kêer/ Dötse toeristen òn koome draove,/ die daor dan diepe kèùle gòn graove... (Henriëtte Vunderink, "Dötse kèùlegraover", uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

A.P. de Bont: döts, bijvoeglijk naamwoord . - Duits

Goem. DUITSCH - döts

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DUITS (uitspr.döts) zelfstandig naamwoord.m. (niet als bijv. nw. vermeld)

den döts

zelfstandig naamwoord

de duitsers

Sommegte waare vur den Döts. - Sommigen waren duitsgezind.

synecdoche

Op enen aovend, 't moet Vrijdag of Zaoterdag zèn gewist want ons moeder was de kènder in bad òn 't doen, kwaam ons overbuurvrouw binne èn vertelde dè den döts had gecapituleerd (Nel Timmermans; den orlog; CuBra; 200?)

A.P. de Bont: döts bijvoeglijk naamwoord . Duits; 'den Döts' - de Duitsers

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DUITS(CH) (uitspr. döts.) zelfstandig naamwoord. m. -Duitscher: 'nen Duits(ch); de duits(ch)er

Dieë man is 'nen Duits(ch).

dötser

zelfstandig naamwoord eigenn. Duitser

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --
de tweej dötsers kwaame nòr bèùte

douw

zelfstandig naamwoord

duw

Cees Robben: Gift mèn dèùf en èxtraa douwke

Henk van Rijen: 'daaw'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DOUW zelfstandig naamwoord. m. - duw: iemand 'nen douw geven.

WNT DUW, douw

douwderiedouwke

zelfstandig naamwoord

alleen aangetroffen bij Piet Heerkens

deuntje, melodietje

en zong z'n douwderidouwke: (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Aaw Tilburg', 1938)

douwe

werkwoord, zwak

duwen

Cees Robben: ge douwt em in den zoeren azèèn;

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --
dörfde gij daor óp te douwe?

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - dan moete aandersóm gòn zitte, dan douwt et (ED'84) - reactie op de klacht 'Het trekt hier'.

B douwe - douwde - gedouwd

Henk van Rijen: douw et mar du(r) de deur deur

Frans Verbunt: derónder gedouwd wòrre - begraven worden

Henk van Rijen: 'daawe'

WBD III.1.2:82 'douwen' = stoten

Weijnen, Dialectaltlas: Krt. 69 geeft 'douwde' als verleden tijd en 'gedouwd' als part., waarnaast in westelijke stukken van T. 'gedouwe' voorkomt.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DOUWEN - duwen, Fr. pousser; er van gedouwen zijn - er aan toeleggen, het bekoopen.

GEDOUWEN: 3e hoofdvorm van 'douwen'

WNT DUWEN, douwen

douwkèèr

zelfstandig naamwoord

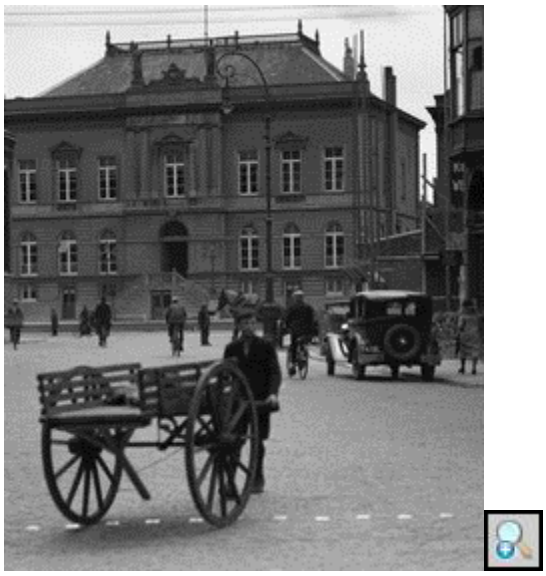

Foto: Regionaal Historisch Centrum / Stadsmuseum Tilburg

Frans Verbunt: stootkar, ook 'stótskèèr'

En òn de vurdeur kwaam elken dag de melkboer meej en douwkèèr meej enen hond eronder die moes hèlpe trèkke. (Nel Timmermans; Wètter ammòl òn de deur komt; CuBra; 200?)

draacht

zelfstandig naamwoord

dracht

WBD III. 4.3:26 'dracht' = drachtig zijn

draaibôom

zelfstandig naamwoord

WBD draaiboom voor de koeketel (draaibare boom aan een staande paal)

LDM: Velen van ons hebben nog wel de leurders gekend uit Kaatsheuvel met bezems en boenders. Was de stal aan het huis verbonden, dan was er vanaf de goot ook een deur, die toegang gaf op de voorstal, de ruimte waar het vee gevoerd werd. In de woonkamer naast de gootdeur was dan de draaiboom, een staande balk, die draaide tussen vloer en zolder met aan het boveneind een liggende balk, tussen beide zat een schuine stutbalk. Aan het vrije uiteinde hing

een stang of ketting met haak, waaraan de sopketel op juiste hoogte boven het haardvuur kwam te hangen. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 16 'Rond de boerenhaard 1'; NTC 27-6-1952)

A.P. de Bont:: dreiboom zelfstandig naamwoord. m. - draaiboom, 'op ene spil draaiende boom, waarmede men een last verplaatst' (WNT s.v. 2)

draajbòrd

zelfstandig naamwoord.

Van Beek - "'t Is een draaibord" - Hij waait met alle winden. - Hij huilt met de wolven, waarmee hij in 't bos is. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

draaje

werkwoord, zwak draaien

WBD schôon gedraajde koej - koe met mooie billen, ook genoemd: 'vierkaante', 'meej goej / mooje bille', 'meej goej aachterstèl'

WBD et kalf zit gedraajd, resp 'aachtersteveure' - met de kop naar achter, dus verkeerd (vóór de geboorte,)

WBD in zen hakke draaje - (v.e. paard) bij het stappen de voeten naar binnen keren, ook genoemd 'haoks' (loope)

WBD draaje - keren (v.d. ploeg, aan het eind van een akker)

- draaje - draajde - gedraajd

WBD 'dur de meule draaje' - worstvlees en -vet kleinmaken, ook genoemd 'durdraaje'

Kees en Bart: der duukskes óm draaje

Cees Robben: Zódde gij oew braoj daor ók in wille draaje?

Van Beek - "Ik ben er mee gedraaid". Ik ben er mee klaar! 't Valt niet mee. (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

Frans Verbunt: draaien as ene stront in ene pispòt

Weijnen, Dialectaltlas: geen umlaut (blz. 91/92)

Antw DRAAIEN - Iemand iet draaien - hem iets kwaads toebrengen.

WBD III.1.4:417 'draaien' = slinkse streken

draajers

zelfstandig naamwoord, plur.

WBD knobbels (kleine heupen achter de grote heupen, meestal in de vorm van uitstekende botten of knobbels, bij koeien)

draajhèkke

zelfstandig naamwoord

WBD (Hasselt) draaiend weidehek

Dendrocopos minor

draajnèk

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: kleine bonte specht (Dendrocopos minor; ook: Picus minor)

WBD III.4.1:142 draajnèk - bonte specht

draank

zelfstandig naamwoord

drank

Kees en Bart: sterken draank

Cees Robben: naa moete den draank vort öt oew lèèf laote

Cees Robben: ge moet den draank en mònd laote staon;

Frans Verbunt: ge kunt den draank öt zen bakkes tappe (gezegd van iemand wiens gezicht drankmisbruik verraadt)

Cees Robben: 'ge moet d'n draank 'n maond laote staon ...'

draant

bijwoord.

Henk van Rijen: intussen, inmiddels

Samentrekking van 'onderhaand' ?

drab

zelfstandig naamwoord WBD III.4.4:l68 'drab' = modder, slijk

236 'drabbig' = troebel

WBD III.2.3:267 'drab' = droesem (bezinksel in wijnfles)

276 'koffiedrab' = koffiedik

drang

zelfstandig naamwoord.

het gedrang

Derde rang [in de bioscoop], dan moete hil den tijd staon en in den drang staon ok nog! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 11; NTC 10-12-1938)

draod, dròjke, draojer

zelfstandig naamwoord draad

Cees Robben: Knupt den vèthòl rap zen draojke ...

WBD prikkeldraod, prikdraod, pikkeldraod - prikkeldraad

R.J. 'ik knupte de draoier'

- Er was geen goeie draad mee te spinnen. - Hij was onhandelbaar, er was niets mee aan te vangen. (A.J.A.C. van Delft; 1961; in: Nieuwe Tilburgse Courant, 'Bekoring van dialect'; 'Typische zegswijzen uit onze streek; uit de volksmond opgetekend')

WBD kèttingdraod (II:989) - kettingdraad

WBD lèngdraod (II:1012) - lengdraad: ter reparatie v. kettingdraden

WBD inslagdraod (II:1029) - inslagdraad

Henk van Rijen: de draoj zèn dur bekaar gewèèrd - ... zijn in de war geraakt

D. Boutkan: draojer, draoje (plur.) (54)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DRAAD, DRAAT zelfstandig naamwoord. m., vklw. draodje, dreudje, draaiken, draoken; mrv.

draoi(d)en en draoten; Fr. fil; als stofnaam m, niet o.

draodhèkke

zelfstandig naamwoord

WBD (Hasselt) sluitdraad voor een weideingang

draoge

werkwoord, sterk.

dragen

Cees Robben: gedraogen óp de wènd; dègge dees medòllie nog lang meugt draoge;

WBD (de koe) draogt - ze is drachtig, ook genoemd 'draogend' ofwel 'der is en kalf in', 'der zit en kalf óp'; ze is 'behaawe'

WBD draogt oover - (van een koe) heeft de drachtigheidsperiode overschreden c.q. is 'oover tèèd'

B draoge - droeg - gedraoge

in tegenwoordige tijd geen vocaalkrimping

Cees Robben: de gèèt wier óp et bèd gedraoge;

Dialectenquête 1876 - ze droeg 'n maand op den rug

WBD III.4.3:33 'dragen' = vrucht zetten

D. Boutkan: (blz.37) draoge, (hij) draogt

draogend
bijvoeglijk naamwoord
WBD drachtig (van een koe), waarvan men ook zegt: 'behaawe'

draove
werkwoord, zwak
draven (ook in WBD)
draove - draofde - gedraofd
geen vocaalkrimping

drapeej
zelfstandig naamwoord
WBD kamgaren weefsel in versterkte satijnbinding (II:86l)

dras
zelfstandig naamwoord
WBD III.2.3:276 'dras', 'koffiedras', 'koffiedrats' = koffiedik
267 'dras' = droesem
III.4.44:236 'drassig' = troebel

drêef
ww., pv.
dreef
— verleden tijd sing. van 'dreeve'

drèèftölleke
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: drijftolletje
WBD (III.3.2:81) drèèftòl, draajtòl, drèèfdòl
hakdòl = drijftol
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
drèèfdölleke - drijftol

drèège
werkwoord, zwak dreigen, bedreigen
D. Boutkan: 'Hij bedrèègde mèn meej ene knuppel' (blz.94)
— drèège - drèègde - gedrèègd
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEDREGEN:
3e hoofdvorm van 'dreigen': DREIGEN, dreeg, gedregen
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - GEDREGEN, voor
'gedreigd'. Men zegt het ook meestal in Zuid-Brabant.

drèène

werkwoord, zwak
dreinen, lastig zeuren
- drèène - drènde - gedrènd (met vocaalkrimping)
- in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: drènt
Hij blêef mar drèène. - Hij bleef maar zeuren.
Dialectenquête 1876 - drêne (ê van fr. même) - pruttelen
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "draine - zaniken"
We zaate aamper in de bus/ toen begosse de klèène/ oover de mallemeule/ al op vurhaand dur te drèène. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Nòr de kèrmis')
WBD III.1.4:252 'dreinen' = drenzen
A.P. de Bont: zw. ww. intr. - dreinen: 1) staan te draaien, onzeker zijn wat te doen; 2) dreigen te regenen: Et hee den heelen dag al gedrend.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DREINEN, zie: drènen

drèènoor
zelfstandig naamwoord
dreinoor
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "drainoor - zaniker"
Naa motte nie mène dè ik innen dreinoor zè, die tegen alles in de oppusietie komt... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Cees Robben: Vat de schuup öt et schòp, drèènoor, of aanders schup ik oe.
De Wijs -- Meetoere bende ûnne lillikû drèver, dreiner! (feb. 1962)

drèève
ww. st.
drijven (overg. + onoverg.)
Cees Robben: en waoterke dè zuutjes drèèft; drèèftölleke (speelgoed)
- drèève - drêef - gedreeve (geen vocaalkrimping)

drèèver
zelfstandig naamwoord.
koppig persoon
De Wijs -- 'Toen't nog 'nen klèènen brak waar, dacht ik al dettet aaltij 'nen drèver zô blève' (23-10-1963)
De Wijs -- Meetoere bende ûnne lillikû drèver, dreiner! (feb. 1962)

drèèverke
zelfstandig naamwoord. (verkleinwoord)
opvallend klein persoon, wel beweeglijk
WBD III.1.1:11 'drijvertje' = iemand van kleine gestalte
Cees Robben: 'Tzal aaltij wel unnen drèèver blèèven'

drèfke

zelfstandig naamwoord verkleinwoord
Henk van Rijen: drafje
WBD III.1.2:125 'op een drafje lopen' = op een sukkeldrafje lopen;
ook: 'op een schokje lopen', 'op een kiependrafje lopen'

drèl
zelfstandig naamwoord
dril, geleiachtige substantie
Cornelis Verhoeven: DREL (drèl) m, dril, geleiachtige substantie

drèm
zelfstandig naamwoord
A.P. de Bont: drem, zelfstandig naamwoord. m. (weverst.) 'drem, drom' - het niet meer te verwerken uiteinde v.h. kettinggaren. Z.a.

drènt
ww. pv. dreint
tegenwoordige tijd sing. 2e + 3e pers. van 'drèène, met vocaalkrimping

drèùf
zelfstandig naamwoord

Schilderij van Osias Beert (detail) - 17e eeuw
druif; zonderlinge
WBD (II:2375) 'dröf' - een v.d. knoppen waartussen het zaagblad v.e. spanzaag bevestigd is
WBD III.1.4:197 'druif' = pretmaker
WBD III.2.1:466 'druif' = wijnrank
WNT DRUIF 4) In toepassing op personen, inzonderheid in de verbinding 'een fijne druif' van iemand die zich onwaardig gedraagt.

drêûg
bijvoeglijk naamwoord
droog

Giestere rèègenden et èn naaw ist drêûg.

WBD drêûg staon - geen melk meer geven (van een koe gezegd)

Cees Robben: ik aat drêûg brôod

Dialectenquête 1876 - 'nen dreugen zommer

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- hullieje mónd is drêûg van den dòrst;

D. Boutkan: (98) .. drêûg fan den dòrst

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - zó drêûg as en hòrt (HM'70) - zo droog als een horde; erg droog

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ge hèt venaacht zeeker nie drêûg geleege (D'16) - gezegd tegen iemand die nogal vroeg uit de veren is.

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den drêûge = George Dröge (blz.35)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DROOG (scherpe o, Kemp. oog druëg), Fr. sec.

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - DREUG voor 'droog'. In Neder-Saksen zegt men ook 'drüge'.

Weijnen, Dialectaltlas: drêûg, met umlaut (krt.48)

A.P. de Bont: Onder 'dreuge(n): voor het vocalisme van 'dreug' en 'dreugen' zie par. 134 v.d. klankleer.

WBD III.1.4:263 'droog' = sip (kijken)

WBD III.2.2:31 'droog' = zindelijk

WBD III.4.4:28 'droog houden' = droog blijven (weer); ook: 'overblijven'

drêûge

werkwoord, zwak

drogen

D. Boutkan: verleden tijd drêûgde naast drugde (blz.39)

B dreuge - dreugde - gedreugd (zonder naglijder)

- geen vocaalkrimping (D. Boutkan: 41)

Cees Robben: dan eete ze gedrêûgde schar

Cees Robben: ik drêûg zó verrèkkes lillek óp;

...meej et dreuge van de waas... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et gift gin paas, zon gôore waas.)

Appeltjes dreuge waar un bezigheid, die elk jaor terugkwaam. Ons moeder schelde un wasmaand appel en sneej die in schefkes. Die schefkes appel wieren in de zon te dreuge geleed. Asse dreug waren hadde nog gin kwart maand over. Om ze dreug te haawe, wieren ze boven op de vliering op kraante geleej. Meej gedreugde prèùme saome, wier daor tuttiefruttie van gemaokt, dè waar un toetje veur de fistdaoge en veur bij de pudding. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD drêûge - drogen van leer (II 640)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - iederêen moet er zen neus oover drêûge, tot Jan Rap mee zenen örgel ('70) - iedereen meent zich ermee te moeten bemoeien

WBD de derde keer bakken van beschuit (de tweede keer heet 'kleure')WBD

drêûge (II:1026) - drogen: droogwaaien; ook: blaoze

A.P. de Bont: zw.ww.tr. en intr. 'dreugen' - drogen. Voor het vocalisme zie § 134 v.d. Klankleer.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DROOGEN (Kemp. ook druëgen) - drogen, Fr. sécher.

Haor. D'n dreuge - droge plek: dan moeste onder d'n dreuge zien te komme

drêûger

zelfstandig naamwoord

droger, iemand die iets droogt

WBD drêûger - droger, van leer (II 642)

drêûgklôot

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: droge-humorist

Stadsnieuws: Bè diejen dreugklôot moete geduureg èfkes dènke, vurdè ge kunt laage. (161209) - Bij die droogkomiek moet je meestal even nadenken,voordat je kunt lachen.

drêûglègge

werkwoord, sterk

droogleggen = alcoholgebruik verbieden

Ons kermis is dees jaor vur den irsten keer "dreug gelee", dè wil zeggen, dè ge in de café's vur oe goeie centen eigenlijk gin drupke snevel zô't kunnen koopen. De köster was in den raod den eenigste die z'ne mond er tegen durfde open te trekken. Van den eene kaant valt dè te begrijpe, want hij hee-t-'m verduveld gère; en dan ten twidde: die thuis niks as leege briefkes meuge lezen, hebben op 'n aander de miste prots. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

drêûgmaoke

werkwoord, zwak

droogmaken

WBD drêûgrmaoke (II:1056) - droogmaken: ook: drêûge

drêûgmesjien

zelfstandig naamwoord

droogmachine

WBD II:1057 - droogmachine

drêûgrèk

zelfstandig naamwoord WBD droogrek voor vaten en emmers buitenshuis, ook genoemd 'kannerèk', 'drugrèk', 'pannerèk', 'rèk', 'mèèlkrèk' of (Korvel:) 'droeprèk'

drêûgschaove

werkwoord, zwak

WBD drêûgschaove - droogschaven, van huiden, d.w.z. aan de vleeskant uitdunnen c.q. op gelijke dikte brengen (II 613)

drêûgzulder
zelfstandig naamwoord
droogzolder
WBD drêûgzulder - droogzolder, voor het leer (II 643)

drèùle
werkwoord, zwak
trullen
WBD (III.3.2:102) drèùle - trullen: knikkers laten rollen
ook 'stuiteren' genoemd
WBD III.1.4:82 'druiloor' = persoon met een lastig karakter
WBD III.1.4:161 'druiloor' = leegloper
WBD III.4.4:47 'druilweer', 'druilerig weer' = nat weer
66 'druilen' = lichtjes regenen
102 'druilregen' = natte sneeuw

drèùpe
werkwoord, sterk.
druipen
B drèùpe - drôop - gedroope
- vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij dröpt

drèùpkòl
zelfstandig naamwoord
WBD wit stervormig vlekje op het voorhoofd van een paard, ook 'kòl' genoemd

drèùvevèèger
zelfstandig naamwoord
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "druivevaiger - druivenstok tegen den muur"
WBD (III.2.1:465) drèuvevèèger of drèùfèèger - wijnrank

drie
tw drie
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Drie dingen zijn niet te stuiten:
en aaw schuur die braandt, en aaw vrijster die wil trouwe, èn enen boer meej en percèssievaon in zen klaawe ('73)
D. Boutkan: drie - derde, maar 'driedes' - ten derde

drieappelepap
zelfstandig naamwoord.
kinderspel
De Wijs -- Gaon we driehappelepappe of pliesieke speulen mee vreuke? (15-06-

1963)
Henk van Rijen: spel
Frans Verbunt: variant op bokspringen: één jongen steunt met zijn handen tegen een muur en de anderen bespringen hem

driede
telwoord
derde
As ge driedes waart, krêede nòg ene prèès.
Pierre van Beek: driede (ook 'darde') derde
B driede; ten driede
...'nen Driede vent stond er stillekes bij te louwen. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 8; 31-12-29)
Dees is naa al 't driede velleke. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)
En naa de driede reje... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)
Er was 'ne boer en die ha drie zoone,
den eene hiette Cis,
den aandere hiette Sas
en den driede hiette Sus van Kempen. (Piet Heerkens; uit: Brabant, ‘Brabantse psalm’, 1941)
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - DRIEDE voor 'derde'. Het is een zeer goed, schoon thans minder gebruikelijk woord; 'twelk, of wel 'dryde' bij Kiliaan nog voorkomt, en bij vele Ouden gevonden wordt. Z.a.
Cornelis Verhoeven: DRIEDE ouderwets voor 'derde'; ook 'darde' werd gezegd.
A.P. de Bont: driede, telw. - derde

driederhaand
tw
drieërlei
Cees Robben: driederhaand sórt gruuntes
De Wijs -- De weffere mende van die driederaande (feb. 1962)
Henk van Rijen: 'driederhaande/-te'
Frans Verbunt: der zèn driederaande leuges: klèèn leuges,grôote leuges en dodsprèntjes
A.P. de Bont: drieërhande
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
driederande - drie soorten

driedes
telwoord
Frans Verbunt: derde
D. Boutkan: (blz. 43) driedes 'ten derde'

driedraods

bijvoeglijk naamwoord

driedraads

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - en driedraodse stèèrke tas koffie (D'16) (driedraads = stof die uit driemaal zoveel draden geweven wordt als het gewone linnen)

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "driedraadse - 't is driedraadse (zeer sterke kop koffie)"

Frans Verbunt: en driedraods stèèrke tas koffie (sterke stof werd met driedubbele draad geweven)

driegdraod

zelfstandig naamwoord rijgdraad

WNT DRIEGEN II: samenstelling 'driegdraad' filum leuis suturae. Z.a.

A.P. de Bont: driegdraod zelfstandig naamwoord.m. - rijgdraad

Goem. rijfdraad, Fr. faufil

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DRIEGDRAAD zelfstandig naamwoord. m. - Ge moet de driegdraten nog uit het kleed trekken.

driege

ww.

rijgen

R.J. 'moederke moet er oew klirkes nog driegen'

Den herfstweind driegt z'n witten draod/ deur 't laoken... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Jaors-brullof'; 1932)Mientje mijn kiendje, slaop, d'engeltjes komen al vliege, vliege,
moederke moet er oe kleerkes nog driege... (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Slaopliekes 2', 1938)

WBD driege (II:ll73) - rijgen; ook 'rèège' genoemd

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - driegen - met losse steken rijgen (zelfstandig naamwoordl.)

WNT DRIEGEN II, van dezelfde stam als 'dringen'. Met een losse draad hechten, rijgen. Thans in N.-Ndl. verouderd.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - DRIEGEN wordt hier gebruikt voor 'rijgen, aanrijgen'. Z.a.

A.P. de Bont: driege(n) zw.ww.tr. - met een losse draad en wijde stenen rijgen.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DRIEGEN - met een lossen draad hechten, rijgen

driehoekerig

bijvoeglijk naamwoord

driehoekig

Bij ons oomaa hing nòg zon driehoekerig bòrdje òn de muur meej in et midde en ôog dè zeej dè Gòd alles zaag. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

drieklèts

zelfstandig naamwoord WBD III.1.2:133 'op een drieklèts lopen = vlug lopen; ook: 'stiefelen, stouwen'

Foto: Regionaal Archief Tilburg - Beeld On Line

Driekôoninge

1. zelfstandig naamwoord eigennaam

Driekoningen - de feestdag van 6 januari, in de Roomse kalender Epifanie, de openbaring van Jezus als mens

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 -- - Driekònninge - Driekoningen [de o is in Beek dus kort]

Piet van Beers --uit: 'Kèrsemes 1996' -- Ik hèb vur ènkele jaore terug/ unnen bôom meej klèùt gekòcht./ Èn...nao Driekooninge hèk 'm/ nao munne tèùn gebròcht.

1.1. Een van de beelden uit de Kerstgroep

Cees Robben: den zwarten driekooning die hèdde genèkt.

2. Samenstellingen

2.1. Driekôoningezinge

Henk van Rijen: op zis janewaarie gòn ze driekôoninge-zinge

Lodewijk van den Bredevoort (Jo van Tilborg) -- Gaon zingen meej Driekôoninge waar nie zon succes. Oew haande vroren van oew lèèf en dan moeste nog den hille tèèd, dè sigarekiesje rèècht hauwe. In dè kiesje stond un braandende kèèrs, et waar un miraokel as ge die vlam op den hille lange, barre tocht aon kost haawe. Enne echte lampion, waor de miste kender meej langs de deuren gingen, zaat er bij ons nie aon. Wij behielpen ons èège mar meej un sigarekiesje. Et vroor det klapte, en oew haande hielde nie wèèrm. In de bôjem van et kiesje han ze meej enne gloeiende spèker gaotjes gebraand in de vörm van un ster, ge liept asset ware meej un lichtende ster te venten. Veul kiesjes heb ik in braand zien vliegen, in dè van men kos ik et kèrske amper aonhaawe, den héle tèèd waaide et èùt. Nèè dè Driekoningenzingen hè'k nôôt zon succes gevonden. Wè moeste trouwes meej al die plekzooi, diese in oew tas flikkerde, as beloning veur oew zingen. Ge waart nog nie ötgezonge of ze knikkerde de deur al dicht. (Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Jeugdherinneringen van een gewone

volksjongen; 2006)

2.2. driekôoningenaovend

WBD (III.3.3:240) driekôoningenaovend

2.3. Driekôoningefist

Piet van Beers --uit: 'Allòchtontjes' -- Diejen dag zèn der nog veul/ zangerkes gewist./ Dès èlk jaor opnuu/ meej 't Driekooningefist.

2.4. Driekôoningelieke

Piet van Beers --uit: 'Traditie' -- Ik was de Kèrstbôom af òn 't tèùge./ Toen stond er iemand òn de bèl./ Ze zonge 'n Driekoningelieke./ Ge kènt dè vèrsje toch nog wèl.

► Dossier Driekôoningezinge

3. Afgeleide verbeeldingen

WBD Driekôoninge (II:1008) - drie naast elkaar gelegen 'smètte', ten teken dat een stuk (weefsel) vol was.

WTT 2012 - bij het kaartspel zwikken: alle drie de kaarten zijn 'heren'; als bod ook genoemd 'zes jannewaarie' (ca. 1970)

Kis-ke -- Prent van de week in een onbekend weekblad in 1970

4.achtergrond

►AUDIO op CuBra -- Tony Ansems zingt over Drie Koningen

►FOTOGRAFIE op CuBra -- Joep Eijkens - Eigen weg

Foto: Regionaal Archief Tilburg - Beeld On Line

drieling

zelfstandig naamwoord

WBD bep. type klein paard; ook in Hasselt 'drieling'

WBD 'sjètlander' - shetlander

drieponder

zelfstandig naamwoord drieponder (brood, kanonskogel?)

R Ik hèb mene grótsten driepónder al binne

Ik heb de langste tijd van mijn leven al achter de rug.

dries

zelfstandig naamwoord

WBD weide, grasland

(Hasseltse term)

Hoogen dries - topon.

Pierre van Beek: Den dienen hèbben ze nòr den Hoogen Dries gebròcht - die hebben ze in ongewijde grond begraven (nl. op de algemene begraafplaats aan de Oisterwijkse baan, nabij het Heuvelse kerkhof). (Tilburgse Taaklplastiek 154)

WNT DRIESCH - l)verarmd bouwland; 2) braakland; enz. z.a.

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - dries - dicht bij de woning gelegen weide

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DRIES zelfstandig naamwoord. m. - weide, dicht bij de woning gelegen.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - DRIES wordt, in de Baronie, genaamd de grond in het gemeen, en het met gras bezette land in het bijzonder, 'twelk binnen eene boerenhofstede besloten is. Z.a.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - DRIES: Een stuk weiland het geen bij het huis of tusschen de akkerlanden ligt, dus een hoog stuk weiland. Zie Kiliaan.

A.P. de Bont: dries zelfstandig naamwoord. m. - (in de regel) dicht bij de woning gelegen hoog stuk weiland.

drieslag

zelfstandig naamwoord

WBD óp nen drieslag (lôope) - gezegd v.e. paard dat tegelijkertijd galoppeert en draaft

A.P. de Bont: drieslag zelfstandig naamwoord. m. drieslag: 1) zekere onregelmatige gang v.e. paard; 2) term bij het dorsen met vlegels.

driespinder

zelfstandig naamwoord

WBD driespeen, koeuier die slechts uit drie kwartieren melk geeft, ook 'driespeejn' genoemd

A.P. de Bont: driespeender zelfstandig naamwoord. m. - koe die uit slechts drie spenen melk geeft.

drietaand

zelfstandig naamwoord

drietand

WBD 1461 (Hasselt) 'drietaant' - drietandige aardappelhaak (buiten de Hasselt): 'errepelhaok'

drift

zelfstandig naamwoord

WBD big van acht tot twaalf weken, ook 'lôopvèèreke' genoemd (Hasselt)

WBD III.4.4:189 'drift' = vuil in sloten of tegen dijken

Cornelis Verhoeven: DRIFT, m. o.a. ook: jong varken; wsch. zo genoemd in een tijd dat varkens in een drift of kudde gehoed en langs wegen (dreven of driften) voortgedreven werden.

Weijnen, Dialectaltlas: drift in T, ook 'Bag', 'kap/kabbe' en 'kuuske' (blz. 153)

A.P. de Bont: drift II zelfstandig naamwoord. vr. - halfwassen varken; minder vaak 'drever'

dringe

werkwoord, sterk

dringen

D. Boutkan: dringe - dróng - gedrónge

drinke

werkwoord, sterk.

drinken

D. Boutkan: drinke - drónk - gedrónke

D. Boutkan: (blz. 27) in 2e pers. en 3e pers. enk. presens wordt in het cluster nkt de k verzwegen - dringt

drinkesbak
zelfstandig naamwoord drinkbak
WvM dès nen drinkesbak vur d'eekhoorentjes

drinkeskèùl
zelfstandig naamwoord
WBD weterkuil (natuurlijk of gegraven kuil op het erf of op de weide, waarin men het vee drenkt); in de Hasselt genoemd: drinkkèùl of drinkesgat.
WBD III.4.4:183 'drinkkuil' = drenkplaats in een sloot

drinkeskrèùk
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: 'drinkeskröök' - kruik waarin drinken werd meegenomen naar het werk

drippele, dripsele
werkwoord, zwak
trippelen
Zooas ik dan zee, ze kwaam op me afgedrippeld mee d'r bodschappenbenneke onder d'ren errem. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 7; 30-11-1929)
WBD III.1.2:17 'dripselen' = heen en weer draaien; ook: trippelen

droes
zelfstandig naamwoord
WBD goedaardige droes (bij paarden), kooierdroes, vooral bij jonge paarden
WBD droes - verkoudheid (bij paarden); men spreekt ook van 'bevange'
WBD III.2.3:267 'droes' = droesem, ook 'dras', 'drab', 'zakse'
A.P. de Bont: droest zelfstandig naamwoord. m. - droes (paardeziekte)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DROES zelfstandig naamwoord. m. koffiedik, Fr. mare de café; ook draf en dras.
WNT DROES (II) 2) naam voor verschillende paardenziekten
(III) 2) koffiedik

droezeleg
bijvoeglijk naamwoord
WBD (Hasselt) gezegd van een paard dat last heeft van troebele ogen, ook genoemd 'traonôoge'
WNT DROEZELIG l) Van paarden: aan droes lijdende

dröfke
zelfstandig naamwoord verkleinwoord
druifje
D. Boutkan: (blz. 31) dröfke

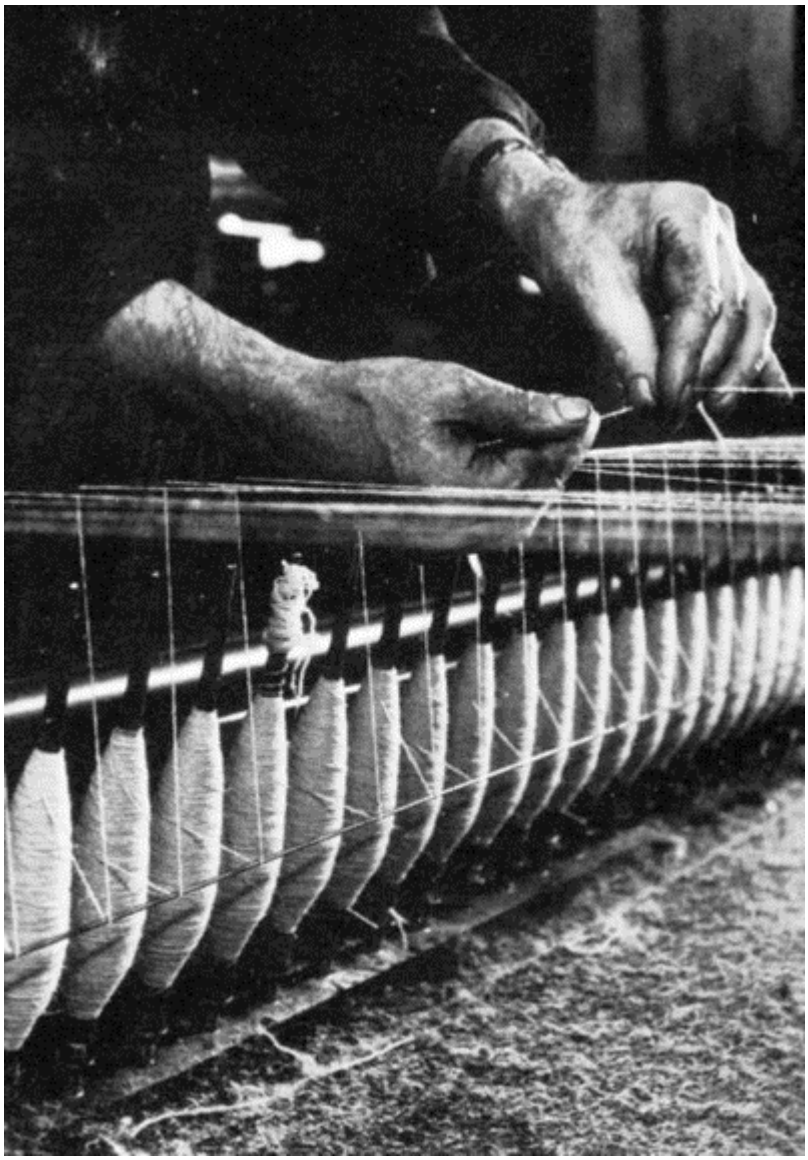
dròjke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

draadje

R+J draojke

dròjmaoker

Het knopen van een draad - foto uit: Commandeur e.a.,*Ge waart mar arbeider*; 1981

zelfstandig naamwoord

draadmaker

Elie van Schilt - Ik zaat nog op ut kleuterschooltje, toen kreeg ik unnen trapauto mee Sinteklaos, un vul te duur stuk spulgoed vur un kéénd van unne draoimaoker mee un weeklóón van elf gulden. (Uit: 'Toen Sint Nicolaas nog Sinteklaos was'; CuBra ca. 2000)

Elie van Schilt - kender van unne metseléér, draoimaoker of duveléér, die wieren gin misdienéér. (Uit: 'As ge katteliek geboren wierd; CuBra ca. 2000)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - enen dròjmaoker = spinner, c.q. spinnerijhouder (blz.87)

dròl
zelfstandig naamwoord
WBD III.2.2:16 'drol', 'drolleke' = liefkozend woord voor een kind
34 'verwende drol' = verwend kind
WBD III.3.1:249 'drol' = grap

dròlledraajer
K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - dròlledraajers = (grasmaaiers v.d. Plantsoendienst (blz.88)

drölleke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
innemend kindje
Cees Robben: drölleke = klein, grappig wezentje
Dialectenquête 1876 - drulleke (u = fr. oeu)
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
drölleke - drolletje; kooswoord; benaming voor suikerbroodje met kaneel
Bosch drùlleke - klein persoon (ook liefkozend), kleine drol

dròllevanger
zelfstandig naamwoord
GG plusfour
WBD III.1.3:59 'drollenvanger' = pofbroek
Ik zaag der pico bello èùt, meej menne irste plusfour, in de volksmond drollenvanger geheten. (…) Dieje dròllenvanger zon we al gaaw gaon vervloeken, bij et voetballen zakten die pèèpe van die broek aaltij op oew schoen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

drôom
zelfstandig naamwoord
droom

drôome
werkwoord, zwak
dromen
Wie ha dè naa ôot kunne drôome! Drôomend veej vergit te graoze
Cees Robben: Waor ik snaachs nòg wèl van drómde ...
Cees Robben: Ik drómde vannaacht dèk wèèrk hò;
Dialectenquête 1876 - hij is 'nen droomer
B droome - drómde - gedrómd
ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij drómt

drôop

werkwoord, persoonsvorm
droop
verleden tijd sing. van 'drèùpe'

drôoze, drôozele
werkwoord, zwak
WBD (III.2.l:394) 'drozen, drozelen' = sluimeren, dommelen

dròp
zelfstandig naamwoord
druppel
verkleinwoord = dröppeltje of dröpke
MP gez. Den lèsten dròp is bótterknòp. (De koe moet goed uitgemolken worden.)
"Veul dröppeltjes maoken 'n regenbui", zee oome Teun. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

dröp
zelfstandig naamwoord
WBD ozie van het dak (onderste rij/rijen pannen of onderkant v.d. strobedekking; dit overstekende dakdeel voorkomt dat de muren nat worden door regenwater); ook 'euzel' genoemd
WBD III.4.4:74 'drup', 'drop' = druppel

dröpke, drupke
verkleind zelfstandig naamwoord; van drop = druppel, druppeltje, dropje, borrel
Gif me nòg en dröpke.
Kees en Bart: 'ik heb m'n drupke thuis'
...klein te zijn is toch geen schaand, want in de kleinste glaoskes zitten de lekkerste dröpkes! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)
Dröpke dauw dè-d-aon dè blaoike / hangt te bibberen in de kou (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Dröpke dauw', 1941)
Zo'n lekker dröpke poëzie... (Piet Heerkens; uit De knaorrie, 'Er viel 'n lieken', 1949)
Toen ie al over de zeuventig was, verzeilde hij op 't klôster tussen de aauw mènnekes. In den beginne stond 't hem wel nie aon zo alles op uur en tijd en nooit 'n drupke - ook 's zondags nie. (A.J.A.C. van Delft, uit: 'Toen Tilburg nog dorps was: Een heel typisch dialect'; Nieuwe Tilburgsche Courant, 17 juli 1956)
...al hèk meej de karneval/ men dröpke wèl gelust... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Vur den aawe prèès')
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - vlökskes geeve dröpkes ('50) - weersvoorspelling
Henk van Rijen: hij is dröpkesverkouwe - hij is verkouden om dropjes te snoepen
WBD III.2.3:250 'dropje' = drop; 268 'drupje' = borrel

WBD III.2.3:251 'droppin' = dropsteel

WBD III.4.4:74 'drupje' = druppel

A.P. de Bont: dröpke(n) zelfstandig naamwoord. o.) voorheen een borreltje dat drie cent kostte.

dröppe

werkwoord, zwak

druppen, druipen

Et aaigèèl dröpte intussen langs ons moeder der vingers op de grond... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Tegen de pan aon ha iederéén un stukske [brood] liggen, waor ie et gesopte op öt liet dröppe. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

dröppele

werkwoord, zwak

druppelen

't dröppelt uit oe strotjen uit ... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Naachtegaol', 1941)

Henk van Rijen: nie dröppele mar durpiese

WBD III.4.4:65 'druppelen' = lichtjes regenen

dröpt

werkwoord, persoonsvorm

druipt

— tegenwoordige tijd sing, 1e + 2e pers. van 'drèùpe', met vocaalkrimping

dròpveeter

zelfstandig naamwoord.

dropveter, snoepgoed van drop met het voorkomen van een lange schoenveter

Wij moese aatij irst de [Hasseltse] kepèl in èn 'n rôozehuuke bidde vurdèmme vur êen of twee cènte snuupkes mochte kôope. En ik moet zègge, dan smòkte-n-et ok beeter. Et joodevèt, de stroopseldòtjes, de dròpveeters, 't zuuthout, tôoverbòlle. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

drozen

werkwoord, zwak

sluimeren

N. Daamen - Handschrift 1916 -- 'droozen' - Ik heb 'n beetje gedroosd (gesluimerd).

WNT DROZEN - Blijkbaar het grondwoord van treuzelen - suffen, soezen, dutten

druddel

zelfstandig naamwoord
WBD III.4.4:209 'druddel' = dril, ook 'dedder' of 'kledder'

drugt
zelfstandig naamwoord
droogte
Cees Robben: die drugt, die drugt!
A.P. de Bont: dreugt zelfstandig naamwoord. vr. - droogte
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DRÖGT
zelfstandig naamwoord. v. - droogte (Kempen)

drugte
zelfstandig naamwoord
droogte
D. Boutkan: (blz. 34) 'drugte, drèùgte'
Cees Robben: 10 'die drugt' (blz. 9)

druk
bijvoeglijk naamwoord
druk, bezig
Buuk Et druk hèbben as en pan meej vastenaovend - voortdurend bezig zijn

druktesmaoker
zelfstandig naamwoord
druktemaker
Kees en Bart: druktesmaoker
WBD III.l.4:391 'druktemaker' = idem (!)

dubbeld
1. bijvoeglijk naamwoord, bijwoord
dubbel
Henk van Rijen: dubbele trits - driedubbel zo lang
- met paragogische t
WNT III:3527 DUBBEL, dobbel, doubel, dubbeld, dobbeld
2. zelfstandig naamwoord
Fèftig gulde vur en bloeske/ et dubbelde vur en paor schoen. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et moet èrges vandaon koome)

dubbellèèster

Ill.: Naumann - turdus pilaris
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: kramsvogel (Turdus pilaris)

dubbeltjesmikske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
bep. brood dat indertijd 10 cents kostte.
uitdrukking - Nog vur gin dubbeltjesmikske - beslist niet

dubbeltjespòt
zelfstandig naamwoord dubbeltjespot, spaarpot (meestal in een café) waarin de eigenaar wekelijks een of meer dubbeltjes deponeert, ten einde ze uiteindelijk als kermisgeld te gebruiken
Kees en Bart: 'vanwege den gebeurden dubbeltjespot'
...iedere Zondag trouw on den dubbeltjespot betolt (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

duf
bijvoeglijk naamwoord
WBD III.4.4:211 'duf' - muf, ook 'duffig'

dugd
zelfstandig naamwoord
deugd
WBD III.1.4:195 'deugd doen = plezier hebben in andermans geluk'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DOGD
zelfstandig naamwoord. v. - deugd

dugde
werkwoord, persoonsvorm
deugde
Cees Robben: ze dugde nie van goejeghèd
verleden tijd van 'deuge' (met vocaalkrimping)

dugt

werkwoord, persoonsvorm
deugt
Cees Robben: mar de steel dieter òn zit die dugt nie;
Cees Robben: Et dugt er dan van ginne kaant; et dugt hier nie;
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - sóndagse pis dugt nie (Sn'34)- (De in kruiken in te zamelen urine was in het weekend van slechtere kwaliteit)
D. Boutkan: (blz. 30) dugt
Stadsnieuws: et is nie goed of et dugt nie - hst is nooit goed (050406)
tegenwoordige tijd 2e+ 3e pers. enk. van 'deuge', met vocaalkrimping

duk, dukkels
bijwoord
dikwijls
►dik
zo duk ons Braobaant geweld wier gedaon... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Vaonelied' , 1932)
's meenschen daankklok dukkels luit... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Ons lievenheerentieke' , 1932)

dukske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
deukje
D. Boutkan: (blz. 32) dukske

dun
bijvoeglijk naamwoord
dun
uitdrukking - : òn den dunne zèèn - diarree hebben
WBD III.4.4:37 'dun weer' = fris weer. ook 'zuur, lucht weer'
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
dun bijvoeglijk naamwoord - dun, slap; 'on d'n dunne'
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - DUN, dun in den buik zijn: aan de afgang zijn, een goedaartigen buikloop hebben.

dunder
bijvoeglijk naamwoord, vergrotende trap
Henk van Rijen: dunner
- Van 'dun' met epenthetische d
D. Boutkan: (blz. 49) 'dunner' zonder infix
'Kunde gullie dè brôod nie wè dunder en dieje kèès nie wè dikker snije?' (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

dunke
werkwoord, sterk.

dunken
dunke - dòcht - gedòcht
D. Boutkan: (blz. 27) in de 3e pers. enk. presens wordt de k verzwegen: dungt

duntje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
Henk van Rijen: deuntje

dur, deur
vz/bijwoord/
door
dur de week
Cees Robben: dan nie dur den nist ruure; dur de liefde gao den tèed vlug vurbij;
Cees Robben: ze zakt hòst dur der knieje; alles leej dur mekaare;

durblaojere
werkwoord, zwak
doorbladeren
Henk van Rijen: ge mot dees buukske mar is durblaojere

durbraok
zelfstandig naamwoord
doorbraak
Kees en Bart: 'durbraok'

durdè
vw
doordat
Kees en Bart: durdè

durdeweeks
bijvoeglijk naamwoord
doordeweeks
WBD III.5.1:214 'doordeweekse dag', 'werkendag, werkdag' - werkdag
WBD III.1.3:3 'doordeweekse kleren' = doordeweekse kleren
WBD III.1.3:4 'doordeweeks pak' = doordeweekse kleren

durdoen
werkwoord, sterk.
R opschieten, verder gaan met iets
R Allee, doe es deur!
Frans Verbunt: doorwerken
durdoen - di deur - durgedaon
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DEURDOEN - door een stramijn, eene zift, teems of zoo iets duwen.

Verkwisten, doorbrengen; doorschrappen
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
durdoen - doordoen (bijv. 'van 't aaw int nuuw')
Bosch durdoen - door een zeef draaien

durdouwe
ww, zw
doorduwen, doordrukken (ook fig.)
WBD III.1.4:50 'doorduwen' = aandringen
- durdouwe - douwde deur - durgedouwd

durdouwer
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: doorzetter
GD08 die durdouwerkes, rollaaters hiete ze gelêûf ik

durdraaje
werkwoord, zwak
doordraaien
WBD worstvlees en -vet kleinmaken, ook genoemd 'dur de meule draaje'
Cees Robben: ónze vadder heeter alles wir durgedraajd;
durdraaje - draajde deur - durgedraajd

durdrèène
werkwoord, zwak
Frans Verbunt: aanhoudend zeuren

durdrèèver
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: doordrijver
WBD III.1.4:328 'doordrijver' = dwingen

durgaon
werkwoord, sterk.
doorgaan
Cees Robben: agge zôo durgaot; lòt óns mar rèècht durgaon;
durgaon - ging/góng deur - durgegaon
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DEURGAAN -
weggaan, vertrekken, heengaan; voorbijgaan; met kracht en spoed gaan.

durgebont
zelfstandig naamwoord
deurkozijn, deurstijlen
vM Hij stón tussen et durgebónt
Pierre van Beek: durgebónt = deurstijl (?)

Henk van Rijen: 'deurgebond' zelfstandig naamwoord - deuropening
Frans Verbunt: 'deurgebont'
Frans Verbunt: 'in et deurgebont staon' - in de weg staan
Cees Robben: 'het gammel deurgebond'
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
durgebònt - deurkozijn

durgòns
bijwoord
doorgaans

durheene
bijwoord
Henk van Rijen: doorheen

durjaoger
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: snelle eter
Stadsnieuws: Fèène kòst beschiet er bij hum nie aon, tis ene èchten durjaoger / schròkker (100210)

durke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
deurtje
R.J. en oope dittie et durke
Cees Robben: De kènder moete durke-durke-dóns
WBD staldurke (de grote dubbele deuren die toegang geven tot de koestal)
D. Boutkan: (blz. 31) durke

durlaotbaor
bijvoeglijk naamwoord
doorlaatbaar
D. Boutkan: (blz. 34) 'durlaodbaor'

durlôope
werkwoord, sterk
doorlopen
Cees Robben: òf ie durlópt blèèft de vraog;
Henk van Rijen: ze riepe 'durlôope' èn ek krêeg nen douw
durlôope - liep deur - durgeloope
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 -
DEURLOOPEN - heenloopen, wegloopen; voorbijloopen; verder loopen

durlôopend
bijwoord

continu, onophoudelijk
Henk van Rijen: ze is durloopend op sjanternèl - ze is voortdurend op stap
WBD III.4.4:73 'doorlopend zeiken'= aanhoudend regenen

durpinner
zelfstandig naamwoord
doorschieter
WBD I:1477 'durpinner' - doorschieter (aardappelplant die na een periode van stilstand weer doorgroeit en veel kleinblijvende aardappels voortbrengt)

durschòkke
werkwoord, zwak
doorschokken
WBD 'dörschòkke' (II:1013) - doorschokken: de kam vastzetten;
ook: 'dörschudde' genoemd

durschudde
werkwoord, zwak
doorschudden
WBD 'dörschudde' (II:1013) - doorschudden: de kam vastzetten;
ook: 'dörschòkke' genoemd

durske
verkleind zelfstandig naamwoord; alleen in de verkleinde vorm bekend?
meisje
N. Daamen - handschrift 1916 - "durske - 't is zo'n oarig durske (meisje)"
Hi ziet 'n daonig durske staon,/ nou sjuust zo iets vur mij, hé! (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'De bie zit op de blom' , 1932)
Och, Hannie,
ik kan nie
genog naor oe kijke,
vriendelijk durreske-fijn (Leo Heerkens; uit De kinkenduut (Piet Heerkens), 'Och, Hannie...', 1940)
Hoe ik as durske fietse leerde/ op en kar meej blòkke... (Henriëtte Vunderink; Vruuger; k Zal van oe blèève haawe, 2007)
Ge had ok nòg broekpoeperkes, jungskes, mèdjes òf durskes. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)
A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord. o. deurske, deernke, meisje
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
durske - deerntje, meidje
Bosch durske - meisje

durslag
zelfstandig naamwoord
vergiet

WBD (III.2.1:172) 'doorslag', temst = vergiet

durslaon

werkwoord, sterk

doorslaan

WBD bewerken van deeg op de werktafel

WBD durslaon (II:1038) - doorslaan: inschieten v.d. weefspoel; ook: slaon, inslaon, inschiete, schiete of gôoje

durslaon - sloeg deur - durgeslaon/durgeslaoge

durslèèpe

werkwoord, sterk

er doorheen halen, voor de gek houden

Zôo spraak ik vleeje week twee heere/ èn die sleepe der mèn wè deur/ meej men plat Tilburgs tòltjè... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Òn den aandere kaant')

dursnije

werkwoord, sterk

doorsnijden

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - de peeperkoek óp tòffel lèggen èn dan dursnije (Kn'50) - gemeenschappelijk bezit verdelen

durspeule

werkwoord, zwak

doorspelen, d.w.z. kaart spelen in de nacht van oud- op nieuwjaar

Dan ginge ze durspeule. Vant aauw int nuuw. Jookere. Òf rikke. Dè gong er soms gròf aon toen, meese. Sewèèle wèl vur ene stöver de kaort. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

durstaon

werkwoord, sterk.

doorstaan

WBD deurstaon (m.b.t. een paard) - beervoetig zijn (een bepaalde afwijking in de beenstand hebbend), ook genoemd 'bèèrvoeteg'

WBD III.1.4:261 'doorstaan' = lijden

durstèèl

zelfstandig naamwoord

deurstijl (opstaand deel van een deurkozijn)

D. Boutkan: (blz. 33) durstèèl

durwèèrder

zelfstandig naamwoord

deurwaarder

Cees Robben: Ik bèn den deurwèèrder.

A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord. m. 'deurwerder' - deurwaarder

durzakke
werkwoord, zwak
doorzakken; voortgaan met drinken
WBD inzakken (van brood, doordat de deegpunten niet over elkaar vallen)
Cees Robben: èn dan zak ik wèl is deur, zak mar zègge; ik zak wèl is deur;
— durzakke - zakte deur - durgezakt

dus
zelfstandig naamwoord
broekturf, groesturf, tus
N. Daamen - handschrift 1916 - "dus - losse turf, broekturf"
Cro TUSSENTURF [Turf in moerassig gebied gestoken]: tus, tos, dikke laag gras en onkruid op de oppervlakte v.e. stuk land
A.P. de Bont: tos – idem.

duske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
doosje, onnozel vrouwtje, doetje
Henk van Rijen: hèdde nie en duske blinksmèèr?
D. Boutkan: (blz. 29) combinatie van kwalitatieve (o- u) en kwantitatieve (ô - u) mutatie: dôos-duske.
verkleinwoord van dôos

dutsel
zelfstandig naamwoord
sloom vrouwspersoon
Cees Robben: dès ginne knêûp vur òn men gulp, dutsel;
Cees Robben: Zij is wè dutselèèchteg, èn hij de tèl vort kwèèt;
N. Daamen - Handschrift 1916 -- tis en dutsel (sukkeltje)
WBD (III.3.3:197) dutseltje, 'sibbedeeske', bidziel = kwezel
WBD (III.1.4:34) 'dutsel' = domme vrouw
WBD (III.1.4:40) 'dutseltje' = onnozel iemand
Stadsnieuws: Naa dere meens dôod is, isse niemer bij de tèèd; tis en èchte dutsel geworre (311206)
WNT DUTSELEN - freq. van DUTTEN: suffen, dutten
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
dutsel - sukkelachtig iemand
Cornelis Verhoeven: DUTSELEN, onov. ww, een duts zijn, zich sukkelig en stumperig gedragen, z.a.
Hft. 'Dutsel' zegt men van een teutelachtig vrouwspersoon, vooral indien hetzelve niet zeer doorzigtig of schrander is.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DUTS
zelfstandig naamwoord. m.- onnoozele bloed, sukkelaar; beetgenomene, gefopte;

troetelwoord voor een kind.
Bosch duts - dom, halfzachte persoon, sukkel; deuk

dutsele
werkwoord, zwak
- dutten, soezen, bijna in slaap vallen, suffen
dutsele - dutselde - gedutseld
A.P. de Bont: dutsele(n) zw. ww. intr. - sukkelen, niet voortmaken
Cornelis Verhoeven: DUTSELEN onov. ww. 'een duts zijn', zich sukkelig en stumperig gedragen, niet goed wakker kunnen blijven; vooral gezegd van oude mensen die aftakelen en 'dutselachtig' worden.
WNT frequentativum v.d. stam van 'dutten' - suffen, dutten; niet algemeen.
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - DUTSELEN, voor 'suffen'. Men gebruikt het wsch.als een freq. v. 'dutten', slaperig zijn, en bij Kil. 'delirare'. In het Neder-Saks hoort men op meer dan eene plaats 'dutzig' voor 'dom, stomp van begrip'.
WNT DUTSELEN freq. van DUTTEN: suffen, dutten

dutselèèchteg
bijvoeglijk naamwoord, bijwoord
sufferig, sikkelachtig
N. Daamen - handschrift 1916 - "dutselaichtig (sukkelachtig) niet als ziek doch als onhandig bedoeld"
De Wijs -- Och, ze is niet kwaod, ze wil wel, mar ze is ’n bietje dutselechtig (17-10-1966)
Frans Verbunt: ouderwets
WBD III.1.4:41 'dutselachtig' = niet goed helder van geest
Bosch dutselechtig - vergeetachtig, sukkelig

duukske
zelfstandig naamwoord verkleinwoord doekje
en duukske vurt bloeje
MP, R Tegen iemand met veel noten op zijn zang: Zèg mar hoe get hèbbe wilt: dik òf dun òf dur en duukske. (koemelk gaat ook door een doek in de melkbus.)
R Iemand heeft geld gewonnen; een ander merkt op dat geld niet gelukkig maakt; een derde zegt: 'k wó tòch mar dèk ze in en bescheete duukske ha
Kees en Bart: der duukskes óm draaje
Cees Robben: 'meej z'n duukske op d'n ezel'
Dik, Dun ? Of dur un duukske ? (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

duur, duurder, duurst
bijvoeglijk naamwoord
duur
Henk van Rijen: dès duure mòsterd! - dat is erg duur!

duure

werkwoord, zwak

duren

Cees Robben: Et zal mènne tèèd wèl duure; wè duur et tòch lang;

B duure - duurde - geduurd

— geen vocaalkrimping

— steeds lange uu

duuvel

zelfstandig naamwoord

duivel

1. De duivel als boosdoener

Van Beek - 't Is of de duvel er mee speelt. - 't Is onverklaarbaar, hoe zoiets niet slagen wil. - Telkens is er tegenkanting of ongeluk bij dat werk. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

R Den duuvel schèt aaltij op êenen hôop (gezegd van mensen die vaak geluk hebben)

In nood dan vreet den duuvel vliege! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

2. In vergelijking met een religieus idee

MP gez. De duuvel kómt oover et koor de kèèrk in. [Er is geen houden aan]

Van Beek - Als een engel duivel wordt, is hij de kwaadste van allen. Liefde, die in haat verkeerde, is de felste van venijn. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

Van Beek - Waar God een kerk bouwt, sticht de duivel een "kapelleke" (café). (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

Den duuvel zeej: de fèèn zèn de mèn, en de gròffe krèèk vanèèges - de overdreven godsdienstigen zijn voor mij, en degenen die erop los leven, krijg ik vanzelf (beide uitersten deugen dus niet).

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - al zó den duuvel de kèèrs vaasthaawe (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1964) - Het moet beslist; er valt niet aan te ontkomen

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - as de duuvel en ziel èn de pestoor en èèrfenis heej, dan zèn ze allebaaj rèddeloos verloore. (JM'50) Men zegt dit als geld of voorwerpen in verkeerde handen terechtgekomen zijn.

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Variant: as de pestoor de èèrfenis èn den duuvel de ziel heej, zèn ze allebaaj rèddeloos verloore ('50)

2.1 Wijwater

Van Beek - Hij kijkt als een duivel, die wijwater gelekt heeft. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

gez. Henk van Rijen: spartelen as nen duuvel in en wijwaotersvat - paniekerig te keer gaan

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - te keer gaon/ kèèke/ zich weere as nen duuvel in en wijwaotersvat ('50) (zie Brabantse Spreekwoorden onder 'spartelen')

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DUVEL zelfstandig naamwoord. m. - duivel, Fr. diable: Spartelen gelijk 'nen duvel in e wijwatervat.

3. Als toppunt
Van Beek - "De duvel kon 'm niet heffe of draoge". - Hij was zo arm als een Tilburgse schrobbelaar (wiens loon destijds zeer laag was). (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgse uitdrukkingen afl. ?; 29 augustus 1959)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - zó hard as nen duuvel op zene kop (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1957; spreekwoordel. vergelijking
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - zó hard zèèn dè den duuvel oe nie wil (D'16)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - al zó den duuvel de kèèrs vaasthaawe (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1964) - Het moet beslist; er valt niet aan te ontkomen
N. Daamen - handschrift 1916 - "'t is tegen den duuvel hoarplukken" [gevecht - haarplukken - win je niet van de duivel; het is hopeloos]
...wè stinkt oewen tabak toch! Hedde 'm van den duuvel z'n moer gekocht? (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)
Wè gij er in [in de collectezak] zudt doen dè waar wel zoo'n verdimd klein bietje dè den duuvel et er nog nie in veenen kos al hielp 'm z'n schoonmoeder zuuke! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)
4. De mens als duivel
Van Beek - Als hij zat thuis komt, is er de duvel te koop, d.w.z. dan is het er niet pluis, raast en tiert hij. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)
Van Beek - Hij is de duvel ontkropen. - 't Is een slimme vocativis. - 't Is een gladde vogel. - Hij is de duivel te glad af. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - den duuvel óntkroope zèèn, toen ie sliep (D'l6) - gezegd van een gewiekste slimmerik of een kwaadaardig mens
Van Beek - Hij was bij de duvel te biecht, d.i. hij had misplaatst vertrouwen geschonken aan iemand, die hem niet welgezind was. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - der lópt en duuveltje rónd et hèùs (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1969) - Er heersen spanningen in het huis; er is bijna altijd herrie.
5. De mens in vergelijking met de duivel
Van Beek - Hij is te lomp om voor de duvel te dansen. - Hij is dom en onhandig. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)
Van Delft - Dat iemand "te stom is om voor de duvel te dansen" kan moeilijk als eeretitel aangemerkt worden. Evenmin is 't vleiend te hooren, dat hij "rèrt als een waterhoentje". (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)
Van Beek - Hij laat geen duivel op zijn hart smoren. - Hij zegt, waar het op staat. Hij spreekt rechtuit. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)
Gin duuvels óp oew hart smoore - liever zeggen waar 't op staat (Tilburgse Taaklplastiek 173)
Van Beek - Hij vloekte alle duivels uit de hel. - hij vloekte nog erger dan de duivel. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)
Van Beek - Hoe meer de duivel heeft, hoe meer hij hebben wil. - Rijke mensen kunnen vaak het minst iets missen. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)
Van Beek - 't Eerste gewin is kattegespin en 't leste heeft van de duvel in. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

Van Beek - 't Is een duivel in mensengedaante. - 't Is een boosaardig mens. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)
Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek - Wie meej den duuvel it, moet nen lange leepel hèbbe. (= in onbetrouwbaar gezelschap dient men op zijn hoede te zijn) (Tilburgse Taaklplastiek 167)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - hij is as en duuveltje in en duske: zoo ziedem èn zoo ziedem nie (Pierre van Beek: TT) - Gezegd over een druk en beweeglijk persoon.

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - sórt zuukt sórt, zi de duuvel teege de schórstêenveeger ('84)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - hij is nèt et stópke van den duuvel zen óliekrökske (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1971) – gezegd van een klein, nietig mannetje

As den duuvel zélf nie kan kome, dan stuurt ie er z'n wijf henen. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939) [Vrouwen zijn vaak erger dan mannen]

...en ge trekt 'n gezicht as 'n pötje vol duuvels. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

...omdè-t-ie [baanwielrenner Jan Pijnenburg] in Stuttgart gefietst hee as de duvel, die Geerte aachternao zaat. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)

6. Uitroepen

Van Beek - Dat dank je de duvel!". - Uitroepen van dezelfde betekenis als: Dat geloof ik wel! (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)
Van Delft - "Ge zoudt er de duvel van geeselen" zegt iemand, die boos is, 't is verschrikkelijk. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - der den duuvel van geesele (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1965) - Er de duivel van geselen; iets erg, verschrikkelijk vinden.

As ge 't over den duuvel hebt, dan ziede z'n stertje wiebere! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; "t Spook'; NTC 3-1-1940)

"Kèk, as ge over den duvel praot, ziede z'n stèrtje..." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 4; NTC 22-10-1938)

Wir laoter…..toen ik en bietje vreej/ èn we meer wo as kusse/ toen zeej de mèdje…nêe…doe nie/ daor zit den duuvel tusse. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Den duuvel is in slaop gevalle)

7. Andere bronnen

Cees Robben: dètter de duuvel meej spult; zoo zwart as de duuvel; ...zi den duuvel;

Cees Robben: toen de duuvel laag te slaope;

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --
den duuvel

WNT DUIVEL, duvel

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - 'Ruiterij' zi den duuvel, èn hij reej óp en vèèrke (D'16)

...dè spiegels over et algemeen liegen as den duvel... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den jongen dokter; feuilleton in 3 afl. in de NTC 22-4-1939 – 8-5-1939)

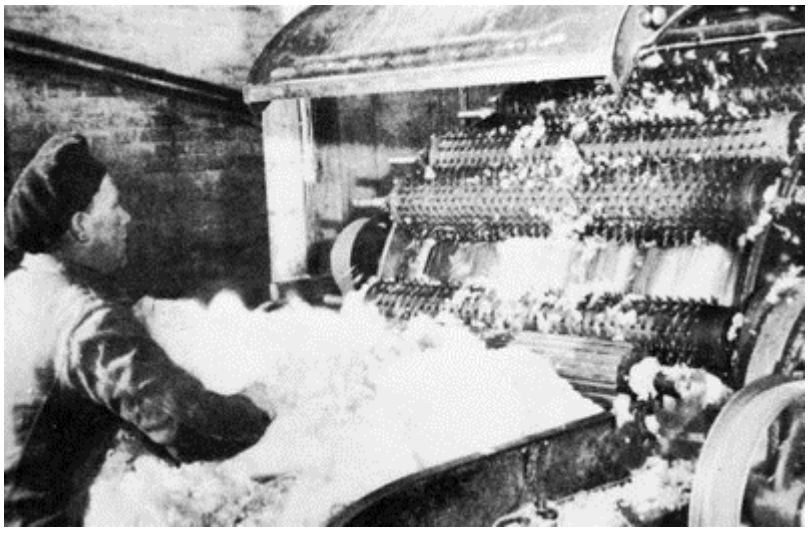
duuvele

werkwoord, zwak

wolven, duivelen

WBD duuvele (II:937) - wol mengen en malen

duuvelèèr

De duuvelèèr in het duuvelhòk - foto uit: Commandeur e.a.,*Ge waart mar arbeider*; 1981

zelfstandig naamwoord

duivelaar, wolmenger, 'vèthòl'

WBD 'duuvelèr' (II:937) - degene die het doet (wol mengen en malen)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - duuvelèèr = bepaald beroep in textielindustrie (blz.88)

Toen ging et nòg beeter meej de stad, èn meej de tèkstiel. Der kwaame mesjienes, en toen er mesjienes waare, kwaame der duuvelèèrs en schrobbelèèrs. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Elie van Schilt - kender van unne metseléér, draoimaoker of duveléér, die wieren gin misdienéér. (Uit: 'As ge katteliek geboren wierd; CuBra ca. 2000)

duuvelhòk

zelfstandig naamwoord

ruimte in fabriek waar de ruwe wol gezuiverd werd, zonder machine

WBD duuvelhòk (II:937) - wolmalerij

Frans Verbunt: ook: duuvelkòt: ruimte waarin wol werd gemengd

duuvelmesjien

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: (textiel) machine waarin de wol voorbewerkt wordt

duuvelmeule

zelfstandig naamwoord

wolf, duivel

WBD duuvelmeule (II:937) - wolmolen

duuvelsgewèld

zelfstandig naamwoord

de grootst denkbare moeite

Ik kreeg et ècht nie vur mekaar/ meej gin duuvelsgewèld. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Wè rèmt op rèème?')

duuvelstoejaoger

zelfstandig naamwoord

vD. duvelstoejager - benaming voor iemand die allerlei diensten en ongeregelde werkzaamheden verricht

N. Daamen - handschrift 1916 - "duuvelstoejager - iemand die voor evenveel meedoet, 'n meelooper"

duuveltje

Ill.: Thomé - dolle kervel - conium maculatum

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

kacheltje, op pootjes; kleine duivel

Henk van Rijen: Spartele as en duuveltje in en wijwaotersvòtje - Erg tegenstribbelen

WBD III.4.3:306 duuveltjeskèrvel - gevlekte scheerling (Conium maculatum), ook 'dolle kervel' genoemd

duuzend

telwoord

duizend

Kees en Bart: duuzend

Naa wo'k dè'k duuzend oogen ha',

wè zu'k geniete (Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Lente', 1939)

mar aachter dè schuurke daor zaagde gij staon

'nen boom mee duuzende peeren eraon... (Piet Heerkens; uit Vertesselkes, 'Vrouwke Misére', 1944)

Cees Robben: meej duuzend blommen òn de kaant

Sjeraar heej duuzend keer gezeej:/ Lòt ons Merie mar maawe... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Vekaansie-praot)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DUZEND en bij sommigen DUZELD, telw. - duizend, Fr. mille

duuzendzinder

Pierre van Beek: wispelturig iemand

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - enen duuzendzinder zèèn (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1970) - er duizend zinnen op na houden: steeds iets anders willen.

= duizend + zin (lust, begeerte)

duuzenste

telwoord

duizendste

(D. Boutkan:. blz. 90)

duuzenterhaande

bijvoeglijk naamwoord

duizenderhande, duizenderlei

Henk van Rijen: in dieje winkel hèbbe ze duuzenderhaande dinger

duuzenterinder

telwoord

Henk van Rijen: duizend dezelfde

dwalke

werkwoord, zwak

Pierre van Beek: dwalen

dwalke - dwalkte - gedwalkt

dwalkschaop

zelfstandig naamwoord

afgedwaald schaap

fig.: iemand uit de familie die aan lager wal geraakt is

Pierre van Beek: dwalkschaop - iemand van twaalf ambachten en dertien ongelukken;

We waaren ammòl schaope van de Goejen Hèrder èn zeeker gin dwalkschaope. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2005)

Cees Robben: ge bént en dwalkschaop (a-sociaal persoon

Henk van Rijen: 'dwallegschaop' - buitenbeentje, zwart schaap

GD05 we waare zeeker gin dwalgschaope

Stadsnieuws: Toen hullie moeder dôod waar, wierie en dwalkschaop - …raakte

hij letterlijk en figuurlijk ontheemd (021209)
Ghijs dwalk zie dalk

dwaole
werkwoord, zwak
dwalen
Cees Robben: dwaolen in de dösternis; dwaole;
B dwaole - dwaolde - gedwaold (bij B geen vocaalkrimping)

dwaollicht
zelfstandig naamwoord
dwaallicht = glimworm
WBD III 4,2:172 lemma Glimworm - De glimworm (Lampyris noctiluca) is een in onze streken zeldzaam voorkomend en tot de verbeelding sprekend insect dat op vroege zomeravonden licht geeft. Het mannetje heeft lichtbruine dekschilden en vliegt, vaak in grote aantallen, op warme juliavonden onder de bomen; het wijfje is ongevleugeld, lijkt op een larve en kruipt over de grond. Beide hebben aan het achterlijf een gecompliceerd fel geel lichtgevend orgaan. Ze worden 12 mm.
glimpworm – Middennoordbrabant
lichtworm – frequent in Tilburg
dwaallicht – Tilburg
pierworm – Tilburg
pier – Tilburg

dwaos, dwaozer, dwaost
bijvoeglijk naamwoord
dwaas
Cees Robben: suf èn dwaos
WBD III.1.4:39 'dwaas' = ezelachtig
42 'dwaas' = gek
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DWAAS bvw - onbesuisd, wild, uitgelaten

dwarsdrèèver
zelfstandig naamwoord
dwarsdrijver
Ik had en ôom, hij is al jaore dôod./ Enen drammer hij wies aaltij alles beeter./ We noemden em dwarsdrèèver of bètweeter,/ òf vringerd, waor ie ok nie van verschôot. (Henriëtte Vunderink, Kriem pasjoonèl?, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

dwarsrug
WBD keerstrook/ wendakker (strook grond aan het uiteinde van een akker, waar de ploeg gekeerd wordt), ook genoemd 'rug', 'tèène', 'tèènerug', 'vurft' of 'vurènd'
A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord. o. - dwarsveld, veld aan het einde van enige andere liggende, en wel rechthoekig daarvan.

dwèèl
zelfstandig naamwoord
dweil
WBD ovendweil (werktuig om een bakkersoven vochtig schoon te maken)
WBD III.1.4:109 'dweil' = ondeugende vrouw
WBD III.2.2:113 'dweil' - zedelijk slecht meisje
WBD III.2.1:310 'dweil' = idem
A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord-m. - dweil

dwèèle
werkwoord, zwak
dweilen; van kroeg naar kroeg trekken; op straat zwalken
Zumme saome zeume of wilde gij sewèèle dwêêle ? (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)
WBD de oven reinigen (in een bakkerij)
Dialectenquête 1876 - dwêle (ê = fr. même.)
WBD III.3.1:43 'dweilen', 'uitgaan, aan de zwier gaan, de hort opgaan, op stap gaan, op sjanturnel gaan, zwalken' = uitgaan
- dwèèle - dwèlde - gedwèld, met vocaalkrimping;
ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: hij dwèlt, gij dwèlt
WBD III.3.1:46 'dweilen' = nachtbraken
WBD III.2.1:311 'opdweilen' = dweilen, ook 'aandweilen'
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
dwèèle - rondtrekken. In Carnavalstijd van café naar café trekken.

dwèèltòcht
zelfstandig naamwoord
Tocht langs een reeks kroegen door carnavalvierders

dweepe
werkwoord, zwak
dwepen
B dwêepe - dwipte - gedwipt
- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij dwipt
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - DWEPEN en DWEPEN - naar een onzeker heenkomen rondtasten, ronddwalen als een verstooteling, die niet weet waar te blijven.

dwinge
werkwoord, sterk
dwingen
WBD III.3.1:268 'dwingen' = bevelen
WBD III.1.4:50 'dwingen' = aandringen
D. Boutkan: dwinge - dwóng - gedwónge

dwipt(e)
werkwoord, persoonsvorm
dweept(e)
tegenwoordige tijd/verleden tijd van 'dwêepe', met vocaalkrimping

dwèèle ww,zw.

dweilen; van kroeg naar kroeg trekken; op straat zwalken
WBD de oven reinigen (in een bakkerij)

Kern dwêle (ê = fr. même)
WBD III.3.1:43 'dweilen','uitgaan, aan de zwier gaan, de hort opgaan, op stap gaan, op sjanturnel gaan, zwalken' = uitgeen
- dwèèle - dwèlde - gedwèld, met vocaalkrimping:
- ook in praesens vocaalkrimping: hij dwèlt, gij dwèlt
WBD III.3.1:46 'dweilen' = nachtbraken
WBD III.2.1:311 'opdweilen' = dweilen, ook 'aandweilen'

Biks dwèèle - rondtrekken. In Carnavalstijd van café naar café trekken.

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van -e tot ewèglôope

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Schilderij van Georg Flegel (detail) - Stilleven met erwten.

èrtje

-e

verkort voornaamwoord

gij/ ge verkort tot e achter persoonsvorm

in bijv. komde, kwaamde, witte, wieste

GG15 Enclitisch verbonden restant van het pers. vn. gij/ge

Uit gi, de bijvorm van gij, ontstond ji, waarvan de i resteerde in bijv. komt i, waarin de slotconsonant van het werkwoord stemhebbend werd (komdi) en de slotvocaal ten slotte reductie onderging: komde.

Verwijderen van een bloedzuiger - uit: *Kroniek van de Kempen*

èchel

Frans Verbunt: bloedzuiger

WBD III.4.2:205 'echel' - bloedzuiger (Hirudo medicinalis)

Cees Robben: 'munne man drinkt as unne ech-chel ..'

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - echel - bloedzuiger

WNT ECHEL - bloedzuiger

èchtelek

bijwoord

eigenlijk

Naarus - 'k Weet zeker dè gullie oe eige al is afgevraagd het wurrom zo dieë Naarus echteluk hier uweg gegaon zèn, en zo'j daor giender nogal aorde? (ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

-èèchteg

achtervoegsel

-achtig

waorèèchteg, waoterèèchteg, bèrgèèchteg, bistèèchteg, kènderèèchteg, gèèlèèchteg, gruunèèchteg

...die lange kousen vond ik wel mèskesèèchtig. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Cees Robben: treuzelèèchteg; dutselèèchteg;

Cornelis Verhoeven: -ACHTIG (-èètig) achterv., met grote frequentie en vrijheid gehanteerd; geplaatst achter ww-stammen, zelfst. en bijv.naamw, maar ook eigennamen om affiniteit, geneigdheid en gezindheid aan te geven; dansèètig, geneigd tot dansen, papèètig - belust op pap; Pietèètig - P. welgezind.

Goem.-ACHTIG achtervoegsel (= suffix)- gelijkende op, eigenschappen hebbende van, geneigd voor.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - - ECHTIG - -achtig, achtervoegsel

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - - ACHTIG achter een zaaknaam betekent: 'houdende van': ik blijf thuis, want ik ben nie kermisachtig. Achter persoonsnamen drukt het de voorkeur, de toegenegenheid, de aanhankelijkheid uit: Ik ben nie börgemeesterachtig.

èchtig

bijwoord

echt, werkelijk

De Wijs -- dè he'k echtig nie gedaon, krûîske sterven en honderd duuzend èzere botterhammen eten (17-08-1964)

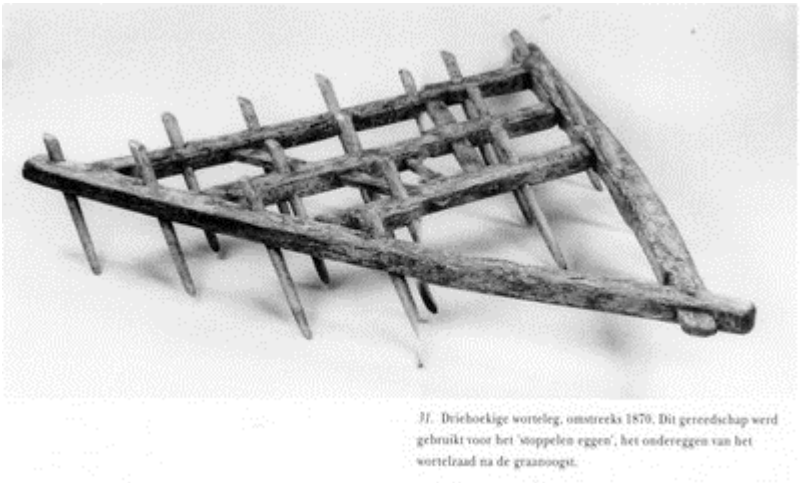
êed

zelfstandig naamwoord

eed

Etymologie:
Got., D. Eid, N. eed, T. êed

eeg
zelfstandig naamwoord
eg
►zie ook èg
WBD (Hasselt) - eg
WBD (Hasselt): houtere eeg, èèzere eeg, zaoj-eeg, stòppeleeg, spèèkereeg, kèttingeeg, schèèfeeg, wòrteleeg, eegtaant; ègge, vurègge, inègge, rögtègge, eeghaok

stoppel-eg; ca. 1870 - hiermee werd het wortelzaad na de graanoogst onder-geëgd - uit: *Rijke oogst van schrale grond*, tentoonstellingscatalogus Noordbrabants Museum, 1991

elders: zaotèg, kèttingèg, schèèfèg, vleugelèg, peeje-èg, ègge
Henk van Rijen: èèzere êeg, onkrèùdêeg - onkruideg
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - EEGT - egge
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - EEG (zachte e) zelfstandig naamwoord v. - egge
Trommelen 'Tilb. toponiemen in de 16e eeuw' no.171 eegd = eg

eegaaleg
bn
WBD III.4.4:16 'egalig' = bewolkt
WBD III.4.4:227 'egaal' = vlak, ook 'effen', 'plat'

èège
bijvoeglijk naamwoord
eigen; intiem, vertrouwd
R oew eège doen; hij doe zen èège - hij zorgt voor zichzelf
B Toe zenèège koome. - Tot zich zelf komen
gez. MP As g'oewèège goed doet, dan doedet gin rot appel. (D'16)
gez. MP Wie zenèège bewaort, bewaort gin ròt appel.
gez. MP Agge oewèège nie kietelt, dan laagde nôot.
Cees Robben: men èègeste kernòllie: oewen èègen ikke;

Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek - Eège gao veur. (èège = tot de familie behorend)

Henk van Rijen: èège meej mekaar zèèn - familiaar met elkaar omgaan

Zwemmen han we ons èège geleerd. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Piet van Beers – 'Nòdderhaand moete nie maawe': vur 't èègeste plezier. (Brabants Bont 1; z.j., ca. 2005)

WBD III.2.2:58 'eigen (zijn)' = verwant; 'eigen volk' = verwant; 61 = familie

Hees 'ij wòòn d'op z'n eige' (II:39)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - EIGEN versterking van mij, ons, uw: Ik scheer mijn eigen; zijn eigen = zich; Dat is van eigen(s) - dat spreekt vanzelf; verwant door bloedverwantschap of aanhuwing: 'Nen bruur is meer eigen as 'ne zwager; op zijn eigen - onafhankelijk; eigen zijn mee iemand - zeer bevriend, zeer gemeenzaam;

Buuk èège is gin vödje - je mag best trots zijn op jezelf

► derèège

► zenèège

èègegeraajd

bijvoeglijk naamwoord

eigengereid

èègel

zelfstandig naamwoord

egel, kaardcilinder

WBD 'aegels' (II:938)- vroeger: entreewalsen

èègelek

bijwoord

eigenlijk

Cees Robben: we doe ónze paa hier dan èègelek oover de vloer?

Stadsnieuws: Ik drink èègelek nôot, mar zo meejendan meude wèles ... (210107)

èègenèèr

zelfstandig naamwoord

eigenaar

Kees en Bart: eigenèèr; 'eigenaer'; 'huiseigenaers/-ners'

R.J. 'ègenaor', 'ègenèr' (blz.165)

èèges

►zie ook eiges

vn.

R zelf
Henk van Rijen: ge zèèget èèges, wè ge zeet - je bent het zelf, wat je zei

èègeste
voornaamwoord, bijvoeglijk naamwoord
eigen
Cees Robben: men èègeste kernòllie
Goem. EIGENSTE - bn, vn, in verbinding met lidw. of demonstr.: den - , dezen - , dien - , dat - enz.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - EIGENSTE, met lidw.of aanw. of bez.vn = dezelfde: zijn eigenste woorden, dat is die eigenste vrouw.

èègetilt
zelfstandig naamwoord
zelfgeteelde tabak
De pèèp dietie rôokte, ging om den haoverklap èùt. Zal wel van den èègentilt gewist zèèn. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

èègewèès
bijvoeglijk naamwoord
eigenwijs
Cees Robben: wè zèède toch èègewèès
WBD III.1.4:175 'eigenwijs' = koppig; 225 'eigenwijs'= balorig

èègewèèzeghèd
zelfstandig naamwoord
eigenwijsheid

èèk, èkske

zelfstandig naamwoord

eik

Cees Robben: en kiest van waajbôomehout òf van èèke

Henk van Rijen: (boogschuttersterm) enen boog van turks èèke - latboog van lagen hout

Dialectenquête 1876 - klauter in den êikenboom (ê = die in gête - geiten)

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- ónder diejen èèk ligge veul èèkels

èèkel

zelfstandig naamwoord

eikel

èèkels raope

Hedde'r wel 'ns in gebeten?
Eekels zijn mar verkenseten!
Mar 'nen eik, mee stam en kroon,
komt uit 'n eekeltje en is schoon! (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'Eekels', 1941)

Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek - En blènd vèèreke vènt ók nog wèl is enen èèkel. (Tilburgse Taaklplastiek 136)

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- ónder diejen èèk ligge veul èèkels

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: tis goej weer vur de èèkel (Bi'40) - zonneschijn na regen

Henk van Rijen: dès linken èèkel - dat is linke soep

èèkenbôom

zelfstandig naamwoord

eik, eikeboom

►zie èèk

Dialectenquête 1876 - êkenboom (ê = fr. même)

WBD III.4.3:110 èèkenbôom - eik (Quercus)

èèl

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord

ijl

Cees Robben: de lèmpkes vlamden èèl; bij dè èèl èn raankel goed;

eemel, êemel, immel

bijwoord

Henk van Rijen: eens, eenmaal

eemelt
zelfstandig naamwoord
emelt, larve van de langpootmug
WBD III 4,2:158 lemma Emelt, larve van de langpootmug – emelt – frequent in Tilburg

êemer
zelfstandig naamwoord
emmer

WBD puteemer (ook Hasselt en Korvel - putemmer - zinken of gekuipte houten emmer waarmee men water put)
...om den eemer vol waoter te scheppe... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)
-- 'n boerinneke [...] mee twee eemers versche roome, die ze pas gemolken had, et schuim stond er nog op te broezen. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)

-- en laait ie as vlam naor buiten uit,
dan helpt er geen blusse mee eemer of spuit! (Piet Heerkens; uit De knaorrie, 'Den braand', 1949)

Cees Robben: twee eemers waoter haole

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: vrouwetraone ... en kwartje den eemer (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1970) - ze vloeien rijkelijk

Cees Robben: 'List heetie nog unne êemer waoter verkocht'

Piet van Beers – 'Eet meer fruit': Wel twoalef eemers vruchten... (With Love; 1982-1987)

WBD (III.2.1:123) 'emmer', 'putemmer'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - EEMER zelfstandig naamwoord m. - emmer: Het règent mee' eemers; nen eemer melk.

A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord m. - emmer

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - EEMER: Dewijl het waarschijnlijk van ee (water) komt, behoort men eemer te schrijven. Z.A.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - EEMER, nu emmer; het eerste bij Kil. en Plant., het laatste niet.

'Emmer' was eertijds 'immer'.

WNT EMMER, gewestelijk ook 'eemer'; 'emmer' en de daaraan beantwoordende vormen hebben den invloed van een ondergaan.

EEMER - zie EMMER.

De Jager 'Taalkundige handleiding tot de Staten-overzetting des bijbels'

EEMER Jes. XL:15: Siet de volckeren zijn geacht als een druppel van eenen eemer / Eemer werd vroeger bestendig geschreven voor 'emmer dus bij voorb. Vondel III.123: 'Men bluscht een' grooten brant met eenen eemer bloets' ... Deze, thans verouderde, schrijfwijze, welke, naar de afleiding, de ware schijnt te zijn, komt ook alleen bij Kil. voor. Het woord wordt ook nog in Breda aldus uitgesproken. Zie Hft.
Etymologie:
Got. — D. Eimer, N. emmer, T. êemer

êen, êene
telwoord, voornaamwoord
een, ene, een zekere
Cees Robben: têen èn taander; nie vur t'êen of taander, mar ...; vat er nòg êne van mèn;
Cees Robben: die heurt er ginnen êene (= niets); êen ding weet ik zeeker;
Cees Robben: (tot zijn vrouw): zoo as gij bestaot er gin êen; van et êen kwaam et aander;
Cees Robben: dè we der êenen óp kunne vatte; van zen lèève ginnen êene;
Cees Robben: zene kòp is êene laazerus; êene meej veul geneuk;
Pierre van Beek: Van wie zèède gij er êen(e) / intje? - hoe heet je?
Pierre van Beek: Hij zeeter ginnen êene / hij zeeter nie veul - hij is zwijgzaam, gesloten
Henk van Rijen: êene tuut mèm - één pot nat
êenen ik èn êene gij - grove steek voor het hechten van stof
Etymologie: Got. ains, D. ein, N. een, T. êen

êeneghèdje
zelfstandig naamwoord verkleinwoord
eentje
Kees en Bart: óp men êeneghèdje - in/op mijn eentje
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - EENDIGHEID en EENIGHEID zelfstandig naamwoord v. - eenzaamheid: in de een(d)igheid zitten

eengaal
bijwoord., bijvoeglijk naamwoord
egaal
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - EENGALIG, eegalig - gelijk, effen, Fr. égal: twee eegalige pèèrden; de pataten komen eegalig uit.

êentoetmèm
uitdrukking - van gelijke aard
GG dès ammòl êentoetmèm - dat is van hetzelfde laken een pak van Fr. 'tout de même'

èèrbeezie, -zem

zelfstandig naamwoord

aardbei, 'aarbei', 'aarbeezie'

Henk van Rijen: èèrbeezeme krêemer zat - aardbeien kregen we er genoeg

Stadsnieuws: Vruuger kòchteme de èèrbeezeme in en spaone mèndje bij den boer (120709)

WBD III.2.3:181 'aardbezie', 'aardbezem' = aardbei

A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord vr. e(e)rdbezem' - aardbei

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - EERDBEES (uitspr. erbees, jerbees, jarbees) aardbezie, Fr.fraise

èèrde

zelfstandig naamwoord

aarde, grond, zand

Kees en Bart: 'omdè-t-er 'ne mol onder 't erd aon 't fruuten was'

Kees en Bart: 'onder 'nen hoop erd'

Hier gaopt et graf,/ dieën open mond/ van moeder eerde (Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Gestörve kiendje', 1939)

Dialectenquête 1876 - himmel en êrde (voor ê vgl. gête - geiten)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - èèrd, èèr, jèèrd, jèèr, JAEAERD, JAEAE zelfstandig naamwoord v. - aarde

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 -- èèrd - aarde; èèrd on de kniejes hèbbe

èèrde

bijvoeglijk naamwoord

aarden

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- èèrde pòtte zèn nie veul wèrd

èèrdrèès, èrdrèès

zelfstandig naamwoord

bonenstaak, de staak waarop de peulen rijzen, d.w.z. opklimmen tijdens de groei

- plur. èèrdrèsse

WNT RIJS I,A,1,C 3: als staak voor erwten, snijbonen enz.; bij de samenstelling geen 'aardrijs' o.i.d.

eere

werkwoord, zwak

eren, vereren

B eere - irde - geird

- ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij irt

èèreger, èrger

zelfstandig naamwoord

erger

gez. teege den èèreger - om te voorkomen dat het erger wordt

Cornelis Verhoeven: ERGER (èrger) m. - alleen in 'tege den èrger', om te voorkomen dat het erger zal worden, uit voorgevoel van nog meer ellende; gezegd over uitingen van goed humeur of uitbundigheid waarachter enige bewolking te vermoeden is, bv. van kinderen die zeer uitgelaten zijn en weldra in de put zitten of ruzie zullen maken. Z.a.

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 -- èèrger zelfstandig naamwoord - erger; dè zal teejge d'n èèrger zèn, zegt men als ... (z.a.)

èèrem

zelfstandig naamwoord

arm

meervoud: èèreme, maar ook èèr(e)m

Gelukkig waar et menne linkse èèrm, die ik nao detter vier weken laoter de gips vanaf wier geknipt bekaant niemer rèècht kos krèège. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Veur we thös waren, vielen ons èèrm der bekaant aaf. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

èèremke

zelfstandig naamwoord verkleinwoord

armpje

verkleinwoord van èèrm, geen vocaalkrimping

Dirk Boutkan: verkleinwoord: èèremke (blz. 16, 51)

Dirk Boutkan: èèremke (zonder vocaalkrimping omdat verkleinwoord suffix niet onmiddellijk volgt op de stamsyllabe); blz.31: Voorwaarde is dat het achtervoegsel (= suffix)direct volgt op de lettergreep waarin de

lange klinker staat.

èèreme..., èèrme...

als eerste lid in een samenstelling; van of voor de arme mens

èèrmenbèngske

zelfstandig naamwoord verkleinwoord

armenbankje

WBD (III.3.3:45) 'armenbankske', 'armbankske' = armenbank (in de kerk) - de zitplaatsen in de kerk voor de armen

èèrmmeensetèèd

Om half negen, èèrmmeensetèèd, liepen wij naor de kerk en toen de rouwmis ötwaar, te voet naor et kerkhof. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006) [uitvaarten en huwelijksmissen waren duurder naarmate ze later op de dag gevierd werden]

èèrmemeensevis

Jè, èèrme meense vis, enne gebakken panherring, jè femilie van de bukkum. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

èèrepel

èèrepeleeters - afbeelding uit Katholieke Illustratie circa 1930

zelfstandig naamwoord, ook plur. vaak zonder s

aardappel(s)

Weijnen, Dialectaltlas: Uitgangsloos meervoud in Tilburg: 'èrpel' (blz.118)

Dirk Boutkan: plur.: èèrpel, maar 'èèrpels' na een specifiek aantal (55)

Slaoj meej jèùn, meej aaj, meej èèrepel

Toen kwamen er èrappels mee gebraojen worst... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)

...z'n stiefmoeder gaaf 'm alle daogen meer slaog dan erpels... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; ’Boere-Profeet’; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

Pierre van Beek: de èèrepel afgiete - een plasje doen

Cees Robben: dès gemak om èèrepels te zètte

Cees Robben: daor zèn d'èèrdappel, diep omgeploegd; de èèrpel waase

Pierre van Beek: zolang èrpels zetten as ge mist hèt - zolang moglijk doorgaan

Frans Verbunt: èèrlep of loof - komt er nog wat van? kiezen of delen

In et naojaor moese we meej èèrpel gaon steke, dè wil zeggen, onze vadder staak ze meej zunne riek èùt en wij moese ze in et zaand zuuke, opraope en in de maand gooien. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Verder kwaam er ene èèrpelboer meej en èrdkèèr meej en pèèrd erveur, die belde nie on de deur mar had zelf en bel bij em èn hij riep hil de tèèd èèrepul, èèrepul, Pauke Verhaage was dè. (Nel Timmermans; Wètter ammòl òn de deur komt; CuBra; 200?)

Dialectenquête 1876 - klaaièrrepels (è = lang)

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: Sopt hier oewen èèrpel mar in (Pierre van Beek:, Tilburgse Taalplastiek 1969) kaartterm, gezegd door een rikker die acht slagen speelt

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: meej Peeter èn Paulus gòmme èèrpel prutte (Kn'50) = 29 juni gaan we aardappels uit de grond halen

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - èèrdappel (uitspr. èèrappel, èèrpel) zelfstandig naamwoord m. aardappel

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
èèrepel - aardappel

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - èèrpel-Merie = bep. aardappelverkoopster (blz.88)

WBD èèrpelkèlder - aardappelkelder

WBD I:1436 aardappels: 'èèrpels'

WBD I:1446 blauwputjes: 'blouputjes'

WBD I:1446 rode witbloem: 'rooj witbloem'

WBD I:1446 bleke rode: 'blaeke rooj'

WBD I:1448 putjesaardappels: 'putjesèèrepel'

WBD I:1448 zandjannen: 'zaantjanne'

WBD I:1448 kralen: 'kraole'

WBD I:1451 (Hasselt) poothout: 'éérepelpin'; (183) érrepelpin

WBD I:1456 aanaardploeg; 'éérepelploeg'

WBD I:1461 drietandige aardappelhaak: 'errepelhaok'; Hasselt: drietaant

WBD I:1471 loof v.d. groeiende aardappelplant; 1 'èèrepel-lôof'

WBD I:1475 aardappelstruik: 'bos'; Hasselt: 'strèùk'

WBD I:1479 aardappelziekte: èèrepelziekte, éérepelziekte
WBD III.1.1:114 'aardappel' = adamsappel
WBD III.1.1. lemma urineren - frequent: vooral noordelijk Tilburg – de aardappels afgieten
WBD III.2.3:111 'aardappel' = idem; ook 'pieper'
WBD III.2.3:113 'ongepelde erpel' = aardappel in de schil

Tekening: Anton Mauve

► Dossier èèrepel

èèrepelbènneke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
aardappelmandje
WBD (III.2.1:205) 'aarpelbenneke', ook 'aardappelmand'

èèrepelbocht
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: aardappelloof

èèrepelfôoj
zelfstandig naamwoord
GG extra betaling of feestelijke maaltijd voor boerenknechten en -meiden wanneer de oogst binnen was. Z.a.

èèrepelkoek
zelfstandig naamwoord
pannekoek bereid met aardappels
M-I pannekoek, bereid met aardappels

► zie Dossier Pannenkoek

èèrepellaand
zelfstandig naamwoord
aardappelland / -akker
Van Delft - - "We hebben dan tegelijk veul mis voor ons eirepullaand, want huskemis deugt nie daorveur." "Dè witte, war?"(Nwe. Tilb.

Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

èèrepelschèlle

zelfstandig naamwoord: aardappelschillen

werkwoord, zwak: aardappels schillen

Kees en Bart: 'errepuls gescheld'

Foto: Regionaal Historisch Centrum / Stadsmuseum Tilburg

Daor zitte drie van die knaape tusse, die bèùte et èèrpelschelle, ginne pôot in et höshaawe ötsteeken. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Eèrpel hoefde ons Thea nie te schelle, dè deeje de manne, die dè al jaore deeje, 's aoves nao den bottram. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

èèreve

werkwoord, sterk

B èèreve - órf - geórve; ik èèref, gij/hij èèreft

Dirk Boutkan: èèreve - ieref - geòreve

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: neering is gin èèreve (Kn'50) - alleen een zaak of winkel brengt de klandizie niet aan; wat de eigenaar doet, is ook belangrijk.

Piet van Beers – 'Rommelmèrt?': ' n Koopere laamp, die ik ôot hèb ge-orve. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

WBD III.3.1:186 'erven' = erfenis

WBD III.3.1:187 'erven' = erfgenaam

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEORVEN: 3e hoofdvorm van 'erven'

èèrf

zelfstandig naamwoord

erf

WBD III.3.1:187 'erf' = erfgenaam

èèrfenis

zelfstandig naamwoord

erfenis

Goem. è:rfenis, zelfstandig naamwoord vr.

èèrg
zelfstandig naamwoord
erg
Cees Robben: agger mar èèrg in het; zonder èèrg;
Cees Robben: ik hèn nòg gin èèrg in oe, al zaate in mene broekzak te kaorte
Ze hèbben oe dus, zonder èèrg, verdronke. (Henriëtte Vunderink, Oode òn de lindenbôom, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)
Henk van Rijen: 'Haawt ur èèreg in' - Ben er op bedacht
Frans Verbunt: dieter gin èèrg in hèbbe, die zitten in Vught
WBD III.1.4:299 'erg' = gruwelijk; 'zonder erg' = zonder opzet

èèrg
bijwoord., bijvoeglijk naamwoord
erg, zeer
èèreger - èèregst
Cees Robben: kèèken of et èèreger is gewòrre
Cees Robben: zoo èèrg ist naa ok wir nie
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - ERG - spijtig, verdrietig

èèrm, èèrem
I zelfstandig naamwoord
1. lichaamsdeel: arm
Dirk Boutkan: verkleinwoord: èèremke
uitdrukking - enen brèùnen èèrm haole - in het gevlij komen, strooplikken
MP gez. Liever in den èèrm dan óp den èèrm. (Liever voedsel dan opschik) [woordspeling van arm, lichaamsdeel, en arm, armenbedeling]
Cees Robben: in mene boovenèèrm; daor krèède lang 'èèreme' van;
Cees Robben: fèfteg jaor stikkedoor, mar òchèèrm menen èèrm;
...zonnenollie op deren èèrm... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Tis nôot nie goed)
Pierre van Beek: gez. Iemand boovenèèrems vatte - iemand met woorden uitschakelen (Tilburgse Taaklplastiek 174)
Èn as ons moeder dan in de kraom laag, kwaam de femielie èn de buurt meej de krommen èèrem. Die bròchte dan vur heur in der körf ammòl lèkker spul meej om òn te stèèrke. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2001)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - ERM (uitspr. a:rrem, eirrem, aerrem) zelfstandig naamwoord m. - arm
2. WBD boovenèrm, (Hasselt) boowvenèèrem - bovenbeen van een paard
3. WBD laojèèrme, laojèrme (II:980) - ladebenen: twee verticale latten

waarmee de weeflade bevestigd is.

4. WBD (II:2773) 'èèrem' - asarm

5. WBD III.1.1:146 'armkneukel' = elleboog

6. liefdadigheidsinstantie ter bestrijding van armoede

Kees en Bart: hij trok van den Stillen Eèrme

Pierre van Beek: den èèreme - het Armbestuur; trèkke van den èèrme

Pierre van Beek: van den èèrme begraove - op kosten van het burgerlijk armbestuur (Tilburgse Taaklplastiek 181)

Elie van Schilt - Dan moeste mee naor de stad vur nuuw kleren en nuuw schoenen. Erme meessen die ut nie konnen betaolen kregen un bonneke van ut ermbestuur uyt de parochie en konnen dan ergens nuuw kleer en schoenen haolen, maar de meskes en de jongens die mee kleren liepen van ut ermbestuur hadden wel allemal dezelfde kleren, dus iederèèn kon zien "Die zen aongekleed dur dun erme". (Uit: 'As ge katteliek geboren wierd; CuBra ca. 2000)

WBD III.3.1:354 'de arme, armbestuur' = liefdadigheidsinstelling

Goem. ARM - bn/bijwoord (-ar, -sta) ...den è:reme (collect.) - de armen: Hij trekt van den arme, werd van den arme begraven.

ARME zelfstandig naamwoord m. - armbestuur, bureel van weldadigheid; Van den arme komen: (schertsend gezeid; van iets dat men zeer spaarzaam gebruikt)

7. armoede - in de uitdrukking: òn den èèrme - in armoede geraakt, armlastig

Cees Robben: 'èèrem, meneer, dè brikt gin eer'

II bijvoeglijk naamwoord

arm, armoedig

R.J. dôodèèrm

Cees Robben: et èèrem vòlk èn et rèèk; gezond maoger, braaf en èèrm, kaod èn muug;

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: rèntenier èèrm dier (HM'70) - Een rentenier moet vaak van bescheiden middelen rond zien te komen.

Elie van Schilt - erm meessen en die wonden er toen veul in Tilburg. Ok veul rééke, mar die mokte wel det de erme, erm blèèven. (uit: 'Un paor momentjes vur wet ouw monumentjes'; CuBra, ca. 2000)

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
èèrm - arm

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - ARM (Kemp. a:rrem, eirrem, aerrem) Fr. pauvre

èèrmbaand

zelfstandig naamwoord

armband

èèrmoej - èèremoej

zelfstandig naamwoord

1. armoede

Bij hullie ist èèrmoej troef. - Bij hen heerst doorlopend gebrek.

B èrremoej

MP gez. As ge meej oewen èèrmoej ginne raod wit, ist nie werd dègge ze het.

Cees Robben: As ge meej oewen èèrmoej ginne raod wit, zèède nie wèrd dèggem hèt

Kees en Bart: èrremoei

Henk van Rijen: as den èèrmoej veur binnekomt, gao de liefde aachter ööt

Frans Verbunt: ge kunt meej tweeje meer èèrmoej lijen as allêeneg

Frans Verbunt: wie gift wèttie heej, is wèrd dèttie èèrmoej lijdt

Frans Verbunt: vaast wèèrk, vaaste èèrmoej

Frans Verbunt: èèrmoej zuukt list

WBD III.3.1:210 'armoede lijden/ hebben', 'missen, derven, ontberen, te kort komen, verlet hebben' = ontberen

Hees Èrremoei (III:10)

Cornelis Verhoeven: èèrmoej m. geldgebrek, ellende; ook 'kou': èèrmoej lééje = 't koud hebben

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - ARMOEI (uitspr. arramoei) - armoede

Bosch èrremoei - armoede

2. koude

Et lèkt dèk op de Noordpool zèè/ 'k barst van den èèrremoei. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Agge in de badkèùp moet')

Ge lòt saoves van èèrremoei/ de kachel zuutjes braande. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ene trostprès...)

3. Als laatste redmiddel

Van èèrremoei zè ik toen mar/ nòr de taandarts toegegaon. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Taandpènt....)

èèrmoejeg

zelfstandig naamwoord

armoedig

WBD III.1.4:259 'armoedig' = ellendig

èèrmoejzaajer

zelfstandig naamwoord

'armoedezaaier'

WBD type 'armoedzaaier' (II:943) bijnaam v.d. wever

èèrzele

werkwoord, zwak

M aarzelen

èèrzele - èèrzelde - geèèrzeld

geen vocaalkrimping

èès

zelfstandig naamwoord

ijs; eis

MP gez. Koud, dè ist pas as den boer èès schèt.

R.J. Niks as èès èn sneuw; de èèse gestèld; èèskaaw haande

As et èès mar nie te hard is... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gesappel in Sapporro)

Frans Verbunt: óp aaw èès vriest et gaaw

Stadsnieuws: Gin èès èn tòch schòts: gezegd van iemand die bij het lopen zijn voeten naar buiten zet (ook: ginne kèèrmis èn tòch nooga) (120406)

's Wenters moese ze et èès van de straote hakken, meej van die pikhouwelen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD III.4.4:95 'hol ijs', 'bol ijs' = bomijs; ook 'scholijs'

WBD III.4.4:97 'kwakkelijs' = slecht dragend ijs

Cornelis Verhoeven: EIS (èès) m, wat geëist wordt, vooral in de uitdrukking - : 't zal den èès mèr zen - dat zal slechts een ideale voorstelling v. zaken betreffen.

èèshèllege

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: ijsheiligen

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 -- èèsheilige zelfstandig naamwoord - ijsheiligen: Pancraas, Servaas, Bonifaas (12, 13, 14 mei)

èèskaast

zelfstandig naamwoord

ijskast, koelkast

Cees Robben: èèskaast

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - et èèskasje = Van Schijndel (blz.70)

èèspin

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: ijspegel

eete

1. werkwoord, sterk

eten

eete - aat - gegeete

Dialectenquête 1876 - èten en drinke (tusschen ee en è in)

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: irst eete, dan zêevere (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1972) - eerst leven, dan filosoferen.

Frans Verbunt: eete, pissen èn nòr bèd

MP gez. Hak hooj gegeete, dan hak törf gescheete.

MP gez. Had, had haaj gefreete, dan hadde törf gescheete.

MP gez. Ge meut wèl óp en aander hónger krèège, agge tèùs mar kómt eete. [... als je maar niet vreemd gaat]

Cees Robben: gegeeten èn gedrónke; as ge haaj had gegeete ...;

Cees Robben: Ge hèt naa immel klaante daor kunde nie van eete

1.1. In tegenwoordige tijd vocaalkrimping: ik eet/ gij/hij it; imp.: it

Piet van Beers – 'Ötverkôop': Dan is m'n vrouw al vruug op pad/ èn it bèùte de deur. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Dirk Boutkan: eete - (hij) it (vocaalkrimping) blz.38

1.2. Als voltooid deelwoord ook 'ge-eete'

Elie van Schilt - 's Middags wier ur werm geëten... (Uit: 'As ge katteliek geboren wierd; CuBra ca. 2000)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - G(E)EETE: 3e hoofdvorm van 'eten'; GETEN: samentr. van 'geëten'

2. zelfstandig naamwoord

Cees Robben: meej oew ge-eet

eeters

zelfstandig naamwoord

aardappelen voor consumptie door mensen

Van Delft - - "As we dan goed misten, dan haolen we een vat van de roei, de zetters en verrekeseirepul nie meegerekend, nee alleen een vat eeters", zoo keuvelde een Hasseltsche huiswever (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

eeteskaast

zelfstandig naamwoord

WBD spinde (voorraadkast of bewaarruimte voor levensmiddelen), ook genoemd: broodkaast, vliegekaast of kaast

eeteswaor

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: etenswaar, levensmiddelen

eevangeelie

zelfstandig naamwoord

evangelie

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: aawwèèveneevangeelies (D'l6)- oudewijvenevangelies: verhalen uit de oude tijd; bakerpraatjes

Frans Verbunt: êene van et lang eevangeelie - langdradig iemand

èève

bijwoord

Henk van Rijen: even, hetzelfde
Henk van Rijen: 'Ze praote aatèj èève plat'
Henk van Rijen: 'T-is ammòl èève rôot'

eevegetij
bijw.
Van Delft - Ze liepen alle twee hard en ze waren "evegetij te ende". Dit is: Ze waren even vlug aan het einde. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

eevie
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.3:341 eevie - oot (Avena fatua), ook 'oot' genoemd

èèze
werkwoord, zwak
Henk van Rijen: ijzen
WBD III.1.4:294 'ijzen' = schrikken; 'ijzen' = idem

eezel

zelfstandig naamwoord

êene van nen eezel oover de halve deur - gezegd van een kind van een ongehuwde moeder

MP gez. As ge as eezel geboore zèèt, wòrde gin pèrd.

Hoop op beterschap bestaot er nie want as ge as ezel geboren zijt, worde toch nooit 'n pèrd. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)

Van Delft - "Als men als ezel geboren is, wordt men geen paard." Dit is: Wie arm is, blijft het in den regel. Een werkman heeft als regel geen kans zich hoogerop te werken. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

Cees Robben: eezels zèn tòch ók in tèl; hij zaat as enen eezel tusse twee bèèrge hooj;

Cees Robben: Hij zit daor as enen eezel:

Dialectenquête 1876 - den ezel is kuppig - de ezel is koppig

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: Beeter van enen eezel wèl gedraoge dan dur en pèrd int zaand geslaoge (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1971) - Beter met minder tevreden zijn dan door grote ambities mislukken.

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: Van nen eezel oover de halfdeur gewipt ('70)- een buitenechtelijk kind

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: Wie nen eezel rijdt, moet ók ieder jaor ene koop hout paachte (Pierre van Beek: TT-'69) - Het een hoort bij het ander (z.a.)

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: zó frut as den eezel van Stien Óllie (RL'77)- zo onooglijk als de ezel ..

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - EZEL, zelfstandig naamwoord m. - ezel; fig. dwarsdrijver, nijdigaard

Frans Verbunt: kèèken as enen eezel die int hooj stao te zèèke - onnozel (ook Stadsnieuws: 220306)

WBD III.1.4:36 'ezel' = ezelachtig persoon

èèzer

zelfstandig naamwoord

ijzer (stofnaam); strijkijzer

WBD hangèèzer - hangijzer (roostertje aan een hengsel, waarop men een koekepan o.i.d. laag boven het vuur kan plaatsen)

WBD èèzere eeg (Hasselt) - onkruid-eg, ook 'onkrèùdèg' genoemd

Van Delft - "Hij kan alles gebruiken en laat niets liggen dan heet ijzer en een molensteen", voor iemand die het onderscheid tussen mijn en dijn niet al te ernstig opneemt. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

Cees Robben: dèk nie van staol zèè of van èèzer;

Dialectenquête 1876 - hout en êzer (ê = fr. même)

WvM 'De y van den yzer waer da ghe mee strekt'

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - Fien meej der èèzere broek = Jos. v.d. Mortel-Houben (blz.56)

WBD III.4.4:164 'ijzergrond' = geelbruine aardlaag

èèzergras
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: lidgras, kweek (Triticum repens); ook: 'paone'

WBD III.4.3:344 èèzergras - kweek (Elymus repens, triticum repens)
ook genoemd: paone, peene, peeze

èffe
bn/bijwoord
effen, even, egaal
een korte tijd, even
De Wijs -- Hakoe daor effe? (feb. 1962)
Cees Robben: alles èffe klèèn; nog aaltij èffe knap; gij kèkt aaltij èffe aoreg;
Cees Robben: hij kèkt nog èffe verneukeratief as vruuger; in èlke haand

èffe veul;
WBD III.4.4:227 'effen' = glad, vlak, ook 'egaal', 'plat'
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - EFFEN en effentjes zegt men hier voor even, eventjes in de beteekenis van 'een weinig'; 'twelk schijnt aan te duiden, dat 'even' en 'effen', hoezeer thans onderscheidenlijk gebruikt wordende, dezelfde woorden zijn.
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
èffe - bn, bijwoord - eenkleurig, even, glad

èffegetije
bijwoord.
tegelijkertijd
N. Daamen - handschrift 1916 - 'aiveketij' - tegelijkertijd
Henk van Rijen: 'èffegetèèj'

èffenaaf
bijwoord
zonder meer, kortweg, nuchter, langs z'n neus weg
Hij zeeget zó mar èffenaaf
uitdrukking - der èffenaaf ötzien - er pips uitzien
De Wijs -- Hij kekt zô effenaaf, zo zuurig en ie is al zo lillijk (17-10-1966)
Cees Robben: Hij zieter zoo mar èffenaaf èùt
Bosch effenaf - glad, neutraal, wezenloos, zonder te lachen
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
èffenaf bijwoord. - kortaf
A.P. de Bont: effenaf bijw. 1) op de kop af, juist, precies; 2) zonder versiering; 3) koel: Hij keek mar effenaf.
Cornelis Verhoeven: EFFEN AF (effen aaf) bijwoord, glad, zonder rimpeling; ook: zonder te lachen, neutraal, tamelijk koel: effen aaf kééke.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - EFFENAF bijwoord - effen, zonder versiering. Zij was maar effenaf gekleed. Rechtuit, zonder omwegen; weinig van zeggen, slecht gemutst: Hij is zoo effenaf vandaag.

èfkes
bijwoord
eventjes, even
Haawt dees es èfkes vaast. - Hou dit eens even vast.
Cees Robben: As ge èfkes oover tèèd ònkónt. ...dan wik oe wèl èfkes hèlpe.
Cees Robben: Nao et wèèrm eete moet ie aaltij èfkes zen ôoge ooverschiete.
Cees Robben: èfkes en frisse neus haole; ge zèèt er mar vur èfkes
Èffe vraoge hoe dèt meej em gao. Meschient èfkes oover zenen bast aajen òf òn zen wòrtele kriebelen òf iets. (Tillie B.: pseudoniem van

Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

WBD III.4.4:131 'efkes' = poosje

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
èfkes - bijwoord: even

Weijnen, Dialectaltlas: Kaart 101 sluit 'èfkes' niet uit, evenmin als 'wèltje' en 'tèdje',

A.P. de Bont: efkes, bijw. efkens - eventjes

Goem. EVENTJES, EFFENTJES - èfkes, bijwoord

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 -
EFKENS bijwoord. eventjes; lichtjes, in zeer geringe mate: Ik kwam maar efkens aan ze' lijf en hij begost te grijzen.

Een hoogstmodern systeem van eggen in Tilburg, circa 1930; LEES MEER

èg

zelfstandig naamwoord

► zie ook eeg

WBD eg, ook genoemd (Hasselt) 'eeg'

WBD sleep, ook genoemd 'slèèp' (werktuig bij het slepen, o.a. t.b.v. de egalisatie v.d. akker)

WBD ègge - eggen

WBD (Hasselt) vurègge - eggen voor het zaaien

WBD (Hasselt) inègge - eggen na het zaaien

WBD (Hasselt) ègge meej de lichten hoek - bot eggen

eige, eiges, eigen

►zie ook èège

1. bijvoeglijk naamwoord

Kees en Bart: 'mee dè d'eiges boter maoken' - met dat zelf boter maken

As ge 't allemol goed beschouwt beteekent 't toch eigenlijk niks in z'n eige; (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

2. wederkerend voornaamwoord

niemand zal 't geluk oe geven

as ge'r eigens niks veur doet!
(Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Timmerman', 1939)

Mar jè, ge mot et eiges weete, 't zijn ou zaoke... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

Den burgemeester hee-g-et me eiges gezeed! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

Wè vreuger van eiges gong kan naa himmaal nie mir, en wè vruuger nie hoefde dè mot en zal naa. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

"En hedde dan éiges nog iet veur oe maog?" (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, 'Vrouwke Misére', 1944)

Bosch eiges - zelf

3. zelfstandig naamwoord

eigen = familie

Van Delft - "Van eigen moet 't hebben": Van je familie kun je onaangenaamheden verwachten. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

eigendigluk

bijw.

De Wijs -- "Eigendiglijk staode daor mar 'n bietje te meutele." (10-02-1963)

èkker

zelfstandig naamwoord

akker, bouwland (ook volgens WBD)

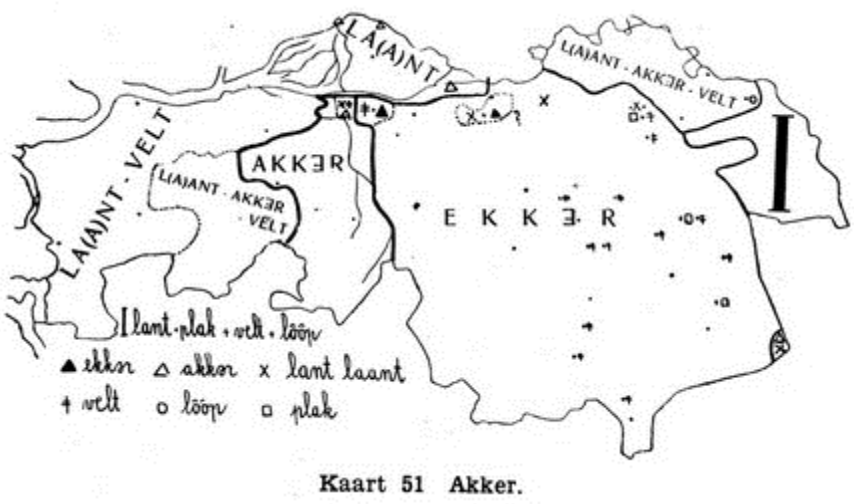
Flaneur (pseudoniem van Antoon Arts) - "Ja, die jongens van Flaneur waren rakkers, maar wat ze zeker nooit aan "hullië pa" hebben durven vertellen is, dat ze gingen "vuurke stooke" in den "Ekker aachter moeder van Lierup" waar de koeien in de „waai" stonden (nu de Mariastraat) en dat ze dat "vuurke" stookten met "solfter"... (Uit: Zonder opschrift; Nieuwe Tilburgsche Courant zaterdag 16 april 1904)

Cees Robben: den èkker Gòds die leej zôo schôon

De ròg was nòg nie van den èkker/ of menne vlieger stond al klaor. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Vliegertèèd)

WBD III.4.4:137 'akker' = veld

Weijnen, Dialectaltlas: met umlaut (kaart 51, blz.92)

Kaart 51 Akker.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

èkkerlaand
zelfstandig naamwoord
akkerland
Cees Robben: èkkerlaand

èkkermènneke
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: witte kwikstaart (Motacilla alba)
Eigenhuis Akkermannetje. Volksnaam voor Witte Kwikstaart en Gele Kwikstaart

èkseem
zelfstandig naamwoord
eczeem
Mar as ge unne stinpöst op oewen dèrriejèère had, èn as bidde nie hielep, dan moeste bij 't feitvrouwke van Van Hees zèèn. Die mòkte d'r èège zallefkes. Vur pöste, èkseem, fratte, padscheete, èn alles. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

èkske
zelfstandig naamwoord,verkleinwoord
eikje
verkleinwoord van 'èèk', met vocaalkrimping

èkster
zelfstandig naamwoord
ekster - Pica pica

Èn de lindebôom? Int jaor blòk toen de èksters nòg gin kont han èn dur der ribbe scheete, stond ie der al. Naa issie al bekaant vèèf jaor wèg, mar hèdde gij em gemist? (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 1998)

Ill: Rolf Jansen

èksterôog
zelfstandig naamwoord
likdoorn
M-I de naar binnen geperste eeltmassa onder de voetzool; likdoorn
WNT EKSTEROOG - eeltachtig gezwel op de tenen

èl
zelfstandig naamwoord
lengtemaat van 0,726 m
(in Tilburg in gebruik vóór de invoering v.h. Ned. Metriek Stelsel, 1820)
zie: Verhoeff
Henk van Rijen: ze heeget gin zeuve el brêed - ze heeft het niet al te breed
Henk van Rijen: goed van vèèf cènt et èl - iets van de minste kwaliteit
Cees Robben: 'zoo gemèèn as goed van vèèf cent 't el'

èlf
telwoord
elf

èlfde
telwoord
elfde [zonder svarabhaktivocaal omdat die binnen de eerste syllabe blijft]

èlkendêen
vn.
elkeen, iedereen
B elkendeen
— Van elk+een met epenthetische d
Bosch elkendeen - iedereen

èlleboog, èllenboog
zelfstandig naamwoord
zelfstandig naamwoord
elleboog
Mandos, Brabantse Spreekwoorden: Meej dèlleboogen op de knie kunde schèète vur drie (D'16)
Mandos, Brabantse Spreekwoorden: waafel, èlleboog van taafel ('86) - gezegd tegen iemand die zijn ellebogen op tafel heeft.

èlke
vn.
elke
Dirk Boutkan: (blz. 62) De vorm 'èlke' kan een 'n' krijgen, alleen in m.sing.

èllemaot
zelfstandig naamwoord
ellemaat
WBD èllemaot (II:1384) - ellemaat, maatstok

èlvendèrtegst
bijwoord.
De Wijs -- Ach meens, 't gao wel goed mar alles op z'n elfendertigst (1965)
Frans Verbunt: uiterst fijne kam in de weverij, waarmee (waarop) het fijnste linnen geweven werd; dat werk vorderde langzaam.
WNT ELF-EN-DERTIGSTE - grappige aanduiding van eene ongunstige plaats in eene rangorde, in Z-Ndl.

èlzesèèsje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
Henk van Rijen: sijs (Carduelis spinus)

em, hum vn,pers.

hem (zonder nadruk)
Hèddem gezien? Hum zie ik nôot.
Zègt em dè mar.
Cees Robben: Ik haaw em òn de laajbaand, èn nòg leetie em óp de kaajbaand.
Cees Robben: dan moete em de kaans geeve: mar toen hak em;
Cees Robben: ik zal em (de sok) zómmedêene dichttrèkke, dan kundem sebiet ònschiete;
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- ze hébben em bónt en blaauw geslaon
Dirk Boutkan: (blz. 69) als objectsencliticum: -em, -nem, -tem
WNT HUM (II) bijvorm van HEM, zeer gewoon bij Hooft. HIJ: 3e en 4e naamval hem (hum), enclytisch -em (-um).

em
wkd. vnw.
ongeveer betekenisloos
niet persoons- of getalsgebonden
Komt voor bij ww van verwijdering:
em naaje, em peeze, em pooje, en sjoere
em knèèpe,
em ópblaoze, em óptuutere
em smeere

en
bijwoord/vz
een, 'n
Dirk Boutkan: (blz. 27) 'enen dag op et laand'
Verbogen vormen: ene, enen, ne, nen
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - een (vóór naam v.e. weekdag, bv. 'en zondag' - verleden, aanstaande

èn
voegwoord
en

ènd, èndje
zelfstandig naamwoord
eind, afstand; langwerpig stuk
We gòn en èndje waandele.
Alles hier op de wèreld hee toch een end, behalve sesiesworst zô "de Tuter" zeggen, want die hee-t-er twee. Jè, wè zulde daor op afdingen!... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)
Cees Robben: èn zôo begient et ènd van dees wèèreld; en lieke zónder ènd;

Cees Robben: meej et dik ènd van mene keu; en vergimmes ènd óp scheut; en ènd hout, en ènd worst;
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- Hij wó mèn meej en ènd hout slaon.
Henk van Rijen: en èndje moeder Gods - stok voor een aframmeling
Henk van Rijen: stuuper mèn is en èndje - geef me eens een zetje
WBD III.3.1:399 'dood end' = doodlopende weg
WBD III.2.2:52 'einde' = dood
WBD III.4.4:131 'end' = poosje; 196 'end' = uitgestrektheid
Cornelis Verhoeven: Eind ... 2. (van iets langs gezegd, bv. worst of hout) stuk: 'n ènd hout.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - END zelfstandig naamwoord o. , vrklw. endje(n), endeke(n). - eind, einde
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
ènd - einde; 'n ènd hout - een stuk hout

èndeldèèrm
zelfstandig naamwoord
endeldarm
WBD III.1.1. lemma endeldarm, dikke darm – endelderm – ook in Tilburg, Udenhout

ènder
zelfstandig naamwoord
einder
WBD III.4.4:7 'einder' = idem

èndeling
zelfstandig naamwoord
N. Daamen - handschrift 1916 - "Ge mot is nor den endeling informeeren (afkomst)"
Schu eindeling = eindelijk
Mol. endeling - eindelijk, op 't laatst, ten laatste

Èndhoove
Zelfstandig naamwoord, plaatsnaam, toponiem
Eindhoven
ook: Ènthoove, met name in Tilburgse toponiemen als Ènthoovesewèg
Mar ast in Endhoove gebeurt... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dan vuuldet meer)
Zeg Tirrus hèddet ok geheurd/ hoet in Endhoove gao? (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gekleurd dè maag nie)

èndvoor
WBD (Hasselt) - zijvoor (deze blijft aan de zijkanten van een

bijeengeploegde akker over)

èng

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord.

eng

WBD èng staon (v.e. paard) - met de benen dicht opeen staan

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: hij is zó èng dègge ginne spèèker in zen gat kunt peutere (Bi'40) hij is erg gierig

èngel

zelfstandig naamwoord

Lekker. Iedere keer as ik 'nen hap naam kreeg ik 'n gevuul of er 'n engeltje mee 'nen fluweelen sok over m'n hart aaide. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)

Van Beek - Hem heeft een goede engel gediend. - d.w.z. per toeval is hem een geluk te beurt gevallen; of: Onverwacht is iets goed afgelopen buiten eigen toedoen. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

GG en zat wèèf is nen èngel in bèd - alcohol maakt de remmen los

Buuk Dè smòkt òf er en èngeltje oover oew tong (hartje) piest = heel lekker

èngelshèm

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: overhemd met losse boord

WBD III.1.3:47 'Engels hemd' = overhemd; ook 'boezeroen'

ènkeld

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord.

enkel, slechts

...enkeld en alleen... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

...en al laag er de lijn ok al enkelde jaoren, er liepen toentertijd nog mar enkelde treinen op 'nen dag... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)

Rembrandt die hee van z'n
wonder-palet
op geen enkeld paneel
zoo'n schoon rood oot gezet! (Leo Heerkens; uit De kinkenduut (Piet Heerkens), 'Vlinderke', 1940)

Cees Robben: mene buut verdiend meej ènkeld wèève; tis ènkelt mar wè zattepraot

Cees Robben: Tis ènkelt ene weet; ènkeld in men fantasie;

Cees Robben: en brôojke van ènkelt ròg; et bisje ha gebroejd óp ènkelt kaaje;

Cees Robben: "t is ketoen ...en ènkelt pap'

WBD III.4.4:257 'enkelte','enkele' = gering aantal

met paragogische t
A.P. de Bont: ènkel(d) telw. en bijw. - enkel

ènnegste
bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen: enigste
WBD III.2.2:70 'het enigste kind' - enig kind; ook: 'eenling'/'enkeling'

ènnegt, ènnigt
telwoord
ook: innegte, innigte
enige
Der stónne nòg ènnegte koej in de waaj.
Kees en Bart: ènnegte (passim)
... al was ze wel ennigte jaoren aawer as hij. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 4; NTC 22-10-1938)
As ge ennigte weken gelejen dur den ekker liept, zodde gezee hebben: dè wordt niks mee 't gruun; (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)
- We hebben hier ok ennigte schone grote museums. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Ennigte daage van te veure... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Cees Robben: 'ennige stessel-kiesjes'
Hullie moeder had innigte weeke geleeje nog gevraogd of ze mee naor de stad ging om wè bloeskes en 'n broek te gaon kôope. (Jos Naaijkens; 'Middelbaoreschoolperiekelej'; CuBra, ca 2005)
Piet van Beers – 'Schabbernak': Nao ènnigte weeke waare de Tilbörgers/ Daor al hillemol op ötgekeeke. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Piet van Beers – 'Strompele': Al ènigte maonde ha ik laast (...) van menne rechterknie'. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
WBD III.4.4:257 'enigte' gering aantal
A.P. de Bont: ennegte - telw. - enige
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - EENIGTE - eenige, Fr. quelque: eenigte kinderen
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
ènnegte - telwoord enige, enkele

èntel
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: verandering, andere manier
Pierre van Beek: et óp nen èntel gooje - het op ruzie aanleggen (Tilburgse Taaklplastiek l6l)
Henk van Rijen: - het op een andere manier proberen

èntele

werkwoord, zwak

WBD III.1.4:240 'entelen' = kibbelen

èntele - èntelde - geènteld

N. Daamen - handschrift 1916 - "èntele - ruziemaken, vooral onder de kinderen"

Van Beek - "Entelen" - ruzie maken. (Nwe. Tilb. Courant; Uit Tilburgs folklore; 18 juli 1958)

Van Beek - "Op 'nen entel gooien." - ruzie zoeken; provoceren. (Nwe. Tilb. Courant; Uit Tilburgs folklore; 18 juli 1958)

Henk van Rijen: zitte awir te èntele - zit je alweer te vervelen!

Òch, d'r waar netuurlek in èllek höshaawe welles stront òn de knikker. Dè begos meej stèchele en èntele. Daor kwaam hommeles van, èn dan begos 't 'r pas goed te spanne. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

CiT (1)'Zitt'awir te entelele?!'

Cornelis Verhoeven: ENTELEN (èntele) onov. ww, doorgaan met pogingen om gelijk te krijgen.

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
èntele ww - klieren, vervelen

WNT: knorren, brommen, kijven (verouderd) vervelend doen, pesten, vitten

ènter

zelfstandig naamwoord

WBD veulen van een jaar oud, ook 'jòrling' genoemd

ènterènt

bijwoordelijke uitdrukking

van eind tot eind

- Ge kunt 't wel van èntertènt vragen. - Van eind tot eind (der straat of 't dorp), alom. (Hier is die r voor klankafwisseling, zoals in arzijn of kernijn in plaats van azijn en konijn.) (A.J.A.C. van Delft; 1961; in: Nieuwe Tilburgse Courant, 'Bekoring van dialect'; 'Typische zegswijzen uit onze streek; uit de volksmond opgetekend')

er, der

bijwoord.

er

Dirk Boutkan: het postcliticum 'der' blz.40

erbèèrmelek

bn

Henk van Rijen: gebrekkig, ellendig

èrbeezie, eerbeezie

zelfstandig naamwoord

aardbei

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
èrbeejzie - aardbei

èrbèje

werkwoord, zwak

arbeiden, ook 'arbèje'

èrbèje - èrbèjde - geèrbèd

WBD de koej èrbèt - maakt uitdrijvende bewegingen bij het kalven; ook genoemd: de koej 'arbèjt', 'wèrkt', 'pèrst'

erbij zèèn

ww. uitdrukking -

erbij zijn, zwanger zijn

En vurlichting waar der toen nòg nie bij, dus veul vraauwe waare-n-er èllek jaor steevaast bij. Dan waare ze wir aon de tèl, èn asse 'n mònd of zis op scheut waare, dan werd de luurkörf wir klaor gezèt. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

èrdkèèr

zelfstandig naamwoord

zandkar, grondkar

WTT 2012 - elke kar met twee hoge wielen die achter het trekdier gespannen werd

Verder kwaam er ene èèrpel boer meej en èrdkèèr meej en pèèrd erveur, die belde nie on de deur mar had zelf en bel bij em èn hij riep hil de tèèd èèrepul, èèrepul, Pauke Verhaage was dè. (Nel Timmermans; Wètter ammòl òn de deur komt; CuBra; 200?)

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - Aardkar, Erdker: Eene stortkar, mistkar om aarde en diergelijke mede te halen.

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --

èrdkèèr - aardekar z.a.
► zie ook èrtkèèr

erfhèùs
zelfstandig naamwoord
erfhuis
Mandos, Brabantse Spreekwoorden: Geurtjes èrfhèùs (Kn'50) - onderlinge verkoping bij arme mensen, op zondagmiddag, zonder notaris

èrgeraans, èrgeraand
bijwoord.
ergens
Et moet daor ergeraans ligge.
Van Delft - "Ergeraans" wil ook zeggen: ergens. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)
En in Baozel is dè nog 'n bietje erger as ergerand aanders! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 1; NTC 1-10-1938)
Cees Robben: Hèdde göllie èrgeraand òn gedraaid?
WBD III.4.4:198 'ergent', 'ergant', 'ergerans', 'ieverans', 'ieverantergens', 'ieverens' = ergens
Piet van Beers – 'Vrèmde kòst': Frankrijk, Portugal of Spanje/ òf daor èrgeraand. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Stadsnieuws: Ik weet nie persies waor ie wont, èrgeraand op Körvel gelêuf ik (300806)
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
èrreges; ook 'èrgant'
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - ERGERHANDS voor 'ergens'. Dit woord meen ik bij de oude schrijvers wel gevonden te hebben.
Cornelis Verhoeven: ERGAND bijwoord, ergens.
Bosch ergand - ergens
WNT kent het niet, wel ERGERINGS, gevormd naast ERGENS

èrketèt
zelfstandig naamwoord
bazig vrouwspersoon
GG èrteketèt - bazige vrouw
Stadsnieuws: Nou, hij kan zene zèèk wèl ophaawe: hij heej me toch en èrteketèt getrouwd (180207)

èrmoejeg
bijvoeglijk naamwoord
B armoedig

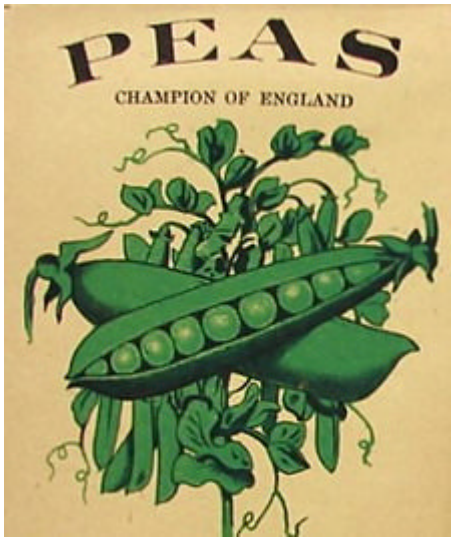
èrreges, èèreges, èrregent

bijwoord.

- om is gaaw erregent nor toe te beene (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Henk van Rijen: ergens

èrt

erwt

Dialectenquête 1876 - erten en boone

N. Daamen - handschrift 1916 - "hij hee doar z'n erten uit"

Van Delft - "Wie tegen 't heilig huiske pist, heeft z'n erwten uit van dien kant en kan z'n biezen wel pakken, want hij wordt toch met den nek aangekeken." Dit is: Wie in strijd met de kerkelijke geboden handelt (of in engeren zin: wie de bedienaren der Kerk weerstreeft of tegenwerkt), kan het op den duur niet op dezelfde plaats uithouden. Hij doet het best te vertrekken, wijl hij dan van die zijde toch geenerlei hulp meer te wachten heeft. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

.Dè ze zukke kost vur ons nie mokt is nog al wiebus, aanders zô ze mee hil d'r gekook gaauw d'r erten uit hebben... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)

...as ge d'erte zoo diep in d'eerde stopt, dan zijn ze mee Sint Jan nog nie boven. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

...die kiepe van onzen buurman hebben al onze erten uitgekrabbeld! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

WBD III.2.3:81 'erwt' = doperwt; ook: 'peulerwt'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - ERT (uitspr. aeaert, èèrt, aart, aeaet, aat; - erwt

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --

èrt - zelfstandig naamwoord erwt; hij hè z'n èrte ööt

►zie ook snèrt
►zie ook Dossier Snert

erteegenaon
vn. bijwoord.
ertegenaan
Henk van Rijen: hij pèèrden erteegenaon - hij sloeg erop

èrtkèèr
zelfstandig naamwoord
kar waarop grond (aarde) vervoerd wordt
Van Delft - - Hij rijdt bij voorkeur met de "ertkeir", want die kan "ie te heui stooten". (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

►zie ook èrdkèèr

Foto: Regionaal Archief - Stadsmuseum Tilburg

èrtrèès

GG bonenstaak

èrtsoep

zelfstandig naamwoord

erwtensoep

èrtsoep meej wòrst

Piet van Beers – 'De donkere daoge vur Kèrsemis': Én as dan telèste/ de middag vurbij is/ Dan wèèrm ik dè pènneke/ èrtsoep mar op. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers – 'Praaj': "Breng dan wè Praaje meej./ Tweej dikke, vur den Ertesoep/ èn wè vur den Hasjee" (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - ERTSOEP, ERTSOP zelfstandig naamwoord v. - erwtensoep

► snèrt

ertussenèùt

voornaamwoordelijk bijwoord

ertussenuit

Henk van Rijen: toen ie de pliesie zaag, pèèrdenie ertussenööt - toen hij de politie zag, ging hij ervandoor

es

bijwoord

eens; ook uitgesproken en gespeld 'is'

kom es gaa hier

èsprès

bijwoord

Henk van Rijen: met opzet = 'spèrs'

èssènsie
zelfstandig naamwoord
Boerke Tinuske de Bont/ strooit essensie op den ekker,/ goed veur den grond;/ 't ruukt nie lekker,/ wel gezond. (Piet Heerkens; uit: Brabant, 1941)
Henk van Rijen: drijfmest (Fr. essence)

et
lidwoord
pers/onb.vn
het; er (= daarvan)
Cees Robben: et gao nie; et doe zeer; et dit èn et aat goed; et is wir zôo;
Cees Robben: et höske; et mènneke; et vèèreke;
Dirk Boutkan: (blz.69) als objectsencliticum (3 pers., neutrum) -et / -get
Weijnen, Dialectaltlas: Wanneer 'er' betekent 'daarvan' luidt het in T 'et'; het is het pers vn 3e pers. onz., acc./nom.-vorm. Even zuidelijk zegt men 'es'.
Hild. 'Camera obscura' 'Et is een leelijk huis, is et niet? (Keesje v.d. Diaconie) blz.74 ca.: et

èttèrbèùl
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: 'èttèrboöl' vervelend iemand

êûgske, ugske
zelfstandig naamwoord verkleinde vorm
oogje — verkleinwoord van 'ôog', met umlaut
en laot me slaopen gaon,/ m'n eugskens vallen toe! (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Aoventgebeejke', 1932)
Ou twee eugskes allebaai
zijn lijk blumkes in de waai, (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Slaopliekes 2', 1938)
De sterre traone geen zier,
ze knipperen eugskes van plezier! (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Naacht', 1938)
Och blumke,
'k heb oe zo dikkels bekeeke,
vriendelijk ding aon m'ne voet,
oe blaanke blaoikes,
oe gouwe draoikes,
oe eugske dè doe me zo goed! (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Blumke', 1938)
"Ik weet nog iets beter," en 't kwezelke kneep d'r eugskes toe... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC

31-12-1938 – 18-2-1939)
Jan Ansems is ommers laoter zelf getrouwd mee dèzelfde meske, waor oome Teun toentertijd 'n eugske op ha! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun naor zee'; NTC 18-11-1939)
Die "goeie zaok" bestond veur Rosa Stokkermans hierin, dè ze al lang 'n eugske ha op Harrie van den apotheker.. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 4; NTC 22-10-1938)
...de stiekeme knipeugskes van Harrie... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 12; NTC 17-12-1938)
...ze hee misschient alleen mar wille zeggen, dè ge er 'n eugske op hebt? (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)
...ze knipten hier en daor 'n eugske. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Wè hèdde tòch klèèn ugskes, Jaon,/ ene kaoter van et fist? (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Vur den aawe prèès')
Cees Robben: in der eugskes
WBD III.1.1:234 'een oogje knippen' = knipogen
WBD III.1.1:235 'een knipoogje geven' = knipogen
Weijnen, Dialectaltlas: met umlaut, volgens krt. 48
A.P. de Bont: eugske(n) zelfstandig naamwoord o. - oogje

èùjer, èùr
zelfstandig naamwoord
WBD uier, ook 'èùjr' genoemd
(voor onderdelen zie 'ketier')
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --
de rôome spöt öt den èùjer van de koej
Van Delft - "'t Is 'n uir, zee Jan Tooten, en de kat jongde in z'n pruik", waarvoor men ook wel hoort: "'t Is frut, zee Jan van Pelt", als iets niet goed lukt. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)
Mandos, Brabantse Spreekwoorden: tis en èùjer meej zucht (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1964) - het valt tegen (zucht = opzwelling die bestaat uit vocht, die de uier voller doet lijken dan hij is).
Henk van Rijen: mar juu Peer, wè heej die koej en ööer
A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord vr. en o. uier

Jan Tooten placht te zeggen: "'t is een uir mee zucht". Door die aanvulling wordt de uitdrukking eigenlijk pas verstaanbaar. Als men uit een "uir" (koe-uier) melk verwacht en men krijgt dan niets dan lucht (zucht), is dat iets anders dan wat het behoort te zijn of wat men verwacht, zoals Jan Tooten in zijn zegswijze geen jonge katjes in zijn pruik verwacht had. Ook zijn we achter de identiteit van Jan Tooten geraakt. Het was een bakker in de Zwijsenstraat "een eindje voorbij de Varkensmarkt". Hij bezorgde zijn brood met een hondekar. Het

feit dat hij 'n "gevleugeld woord" op zijn naam heeft staan, wijst reeds naar populariteit. Pierre van Beek - TTP Nr. 3, Za 16-05-1964

eul
zelfstandig naamwoord
slaapbol, klaproos, papaver
N. Daamen - handschrift 1916 - "eulen- papavere"
Heuk. heul, eul (z.a.): papaver somniferum.
WNT VI:702 eul, ool (van Lat. 'oleum')
FvW 250: heul I
SdG 359, 42, 335: heul
Kil. eul, heul - papauer

ill.: Rolf Jansen

èùl, öltje
zelfstandig naamwoord
uil
MP gez. Tis vèùl, zi den èù, èn hij bekeek zen jong.
Pierre van Beek: gez. Hij zèt en gezicht as enen èùl vur et geutgat (v. verbazing) (Tilburgse Taaklplastiek 740125)
Mandos, Brabantse Spreekwoorden: komt ten òffer: den èùl is dôod (D'l6) - hekeling van bepaald gedrag tijdens de lijkdienst (zie onder 'òffer')

Ill.: Naumann - athena noctua
Mandos, Brabantse Spreekwoorden: 'dès vur onzen Hèùb', zi de jonge

èn hij staak ene pad in zene zak (D'l6)
Woordspeling met de naam Huib = Hubertus, en Huib = uil
Mandos, Brabantse Spreekwoorden: kat: 'oo, èùl, ge doet me ónrèècht, want de mèùs is mèn toegeleej!'
èùl: 'oo, kat, ge moet weete dètter veul óngegund brôod wòrdt gegeete.' (Tilburg, Breda, St.-Oedenrode, 1892)
Cees Robben: 'smellekes, klampers en d'n uil'
WBD III.4.1:189 'uil' - uil (steenuil) (Athene noctua), ook: 'huib', 'huibke' of 'smelleken' genoemd
WBD III.1.4:36 'uil' = ezelachtig persoon

èùr
zelfstandig naamwoord
WBD uier v.d. merrie
WBD (Hasselt) uier v.e. varken (alle tepels samen)
Henk van Rijen: mar juu Peer, wè heej die koej en öör.'
A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord vr- en o. - uier
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - UUR, voor 'uijer'.

èùre
werkwoord, zwak
èùre - èùrde - geèùrd
geen vocaalkrimping
WBD (van een koe) een zwellende uier krijgen in de draagtijd;
ook 'ònèùre' of 'öjere' genoemd
WBD (Hasselt) ont èùre zèèn - (v.e. merrie) afscheiding geven uit de tepels als bewijs van zwangerschap, ook genoemd 'doppen òn de speene hèbbe' of 'behaawe zèèn'
A.P. de Bont: zw.ww.intr. - uieren, een vollere, opgezette uier krijgen.

eurieant
zelfstandig naamwoord
iemand die in gezelschap of op een feestje de baas wil spelen zonder dat dit gewaardeerd wordt

eus
zelfstandig naamwoord
1. hoos, schepper om te hozen
N. Daamen - handschrift 1916 - "eus - houten schep om water op te scheppen, om mede te euzen"
► euze
2. soort van dakgoot
of d'euzen *) lekken, **) -noot van Sterneberg bij dit woord: de goten...* (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Troostweeg', 1932)
WBD I,1: De ozie is de onderste rij of rijen pannen of de onderkant van

de strobedekking. Het bedoelde deel steekt enigszins over en laat het regenwater afstromen zonder dat de muren nat worden.

euse

zelfstandig naamwoord

eeuwsel, weide in een bos

WNT: weide die rondom of aan twee zijden door hakhout is ingesloten

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - eeuwsel, uwsel - zomervoederweide (brab.)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - EESEL, EEUWSEL zelfstandig naamwoord o. -bij landb.: weide of beemd, tusschen een bosch gelegen of langs twee of vier zijden door een schaarbosch begrensd.

WNT: gewestelijk in Z.-Ndl., bepaaldelijk in Braband.

Euuwssel... Pascuum, ager pascuus, KIL.

Zie: Pijnenburg - Etymol. v. h. oudste Nederl., blz. 33+

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - EUWSEL - weide. Niet meer in de dagel.omgang, maar er zijn nog weiden die zo genoemd worden.

èùt, öt

voorzetsel, bijwoord

uit

Ze gao nie veul èùt. Hij kwaam öt Riel.

öt diejen bèùl komt nie veul èùt. - Uit die buil komt niet veel.

èùt licht - volop licht, klaarlicht

De Wijs -- (Gehoord van twee jongens die samen overnachten) “Doe-de gij oew zwarte sokke nie uît?” -- -“Die hè’k uît.” “Oh, dan kan ik de mèn ôk wel uît doen!” (04-07-1969)

Cees Robben: ik dòcht ik lòt men kooverkooke mar is èùt; kèkt is wè beeter èùt;

Cees Robben: et is erèùt; èn naa der èùt; èn nôot mir der èùt;

‘Tôontje waar me toch lam mar die hatter ok veul èùt’, heurde ik dan. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006) [er veul èùt hèbbe: veel gedronken hebben]

Dialectenquête 1876 - ùt (met fr. oeu)

radio (Brab. 921111) van tèùs èùt

WBD III.4.4:236 'uit' - helder (Korvel)

Dirk Boutkan: (blz.41) 'èùt/ öt' als ww-deel

èùthalle

werkwoord, zwak

uithallen, d.w.z. het vlees van een zelfgeslacht dier (meestal varken) aan huis verkopen; syn.: uitponden, uitslijten.

LDM: Een ander ook nog al veel voorkomend geval was het "uithallen"

bijv. van een koe bij noodslachting. Het gemeentelijk abattoir bestond nog niet en keurmeesters waren er al evenmin. De slager die in zulke gevallen ter hulp werd geroepen, moest zelf maar uitmaken of het vlees al dan niet in zijn geheel of gedeeltelijk voor de consumptie geschikt was. De omroeper bewerkte dan die buurten die niet al te ver van de slachtplaats verwijderd lagen en noemde daarbij de prijzen van de verschillende vleesdelen die zouden worden aangeboden. Daar deze prijzen gewoonlijk vrij wat lager genoteerd waren dan in de slagerswinkel, togen de huismoeders er graag heen. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 3 'De stadsomroeper; NTC – 2-12-1950)

euw

zelfstandig naamwoord

M eeuw

Cees Robben: middeleuws

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- et is en 'uw' geleeje dèk oe gezien hèb

Dirk Boutkan: (blz.24) ' öw' = euw; idem blz.99

A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord vr. 'euw' - eeuw

euweg

bijwoord en bijvoeglijk naamwoord

eeuwig

korte eu

Cees Robben: dès naa toch wèl euwege sund; schènk me naa de euwege rust;

'As gij dè veur mekare wit te boksen, zal ik oe euwig dankbaor zèèn…' (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Ik heb toen boven op de zolder bij ons thèùs, op men knieën un héél rôzenhuuke zitten bidden, dè'k mar nôot naor de hel zô hoeven. Euwig braande, des lang. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

's Moeder heej ôk nie 't euwege lèève. (Jos Naaijkens; 'Mènne ceeveej'; CuBra)

uitdr: Henk van Rijen: euweg sund - bijzonder jammer

A.P. de Bont: bnw. en bijw. 'éuwig' - eeuwig

euweghèd, eeuwighei

zelfstandig naamwoord

eeuwigheid

Piet van Beers – 'Slotgebed': Ten slotte de zeegen, vur ons allemaol saomen/ vandaog mee de Carneval èn in euwighei AOMEN. ('t Èlfde buukske, 2010)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - EEUWIGHEID zelfstandig naamwoord v. -Da(t) zal 'en eeuwigheid

duren.

èùze

werkwoord, zwak

Henk van Rijen: azen op, loeren op, wachten op een kans; hozen

N. Daamen - handschrift 1916 - "wij hebben van naacht dè kuiltje leeggeeusd"

Van Delft - De Tilburger praat van een poel "leegeuzen", wat leegscheppen, hoozen beteekent. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 118; 8 juni 1929)

euze - eusde - geèùsd

A.P. de Bont: zw-ww-tr. 'euren' - azen, van voedsel voorzien (ook t.o.v. behoeftige mensen gezegd)

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
èùze - hozen

euzel

zelfstandig naamwoord

WBD overstekend deel van een dak, ozie van het dak; ook 'dröp' genoemd

N. Daamen - handschrift 1916 - "onder den euzel - onder den drup van de goot"

Haor. EUZE - dakschuinten

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - euzie, eus, deus, euzel, deuze, neuze, neuzeldrop, oos, deuzienge, dozieg, dozie

A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord mv. euzen, oziën, "het gedeelte v.e. dak dat over den muur uitsteekt, en regenwater afwerpt".

WNT: Oozie, daarnaast euzie, en ook nog wel, ofschoon minder gebruikelijk, OOZE en EUZE, zelfs DEUZIE en NEUZIE, zelfstandig naamwoordw, vr.

Got. ibizwa, overdekte plaats, overdekte galerij.

Cornelis Verhoeven: EUZIE m, ook wel: euzendröp; ozie - het over de muur uitstekende gedeelte v.e. dak, waarvan de regen afdruipt (v. Dale).

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - EUZEL en NEUZEL zelfstandig naamwoord m. - het onderste van een strooien of pannendak, dat over den muur steekt en het regenwater afwerpt.

ewèg

bijwoord

weg

wijd eweg is alle smart naa,/ klaor muziek is mijn gedaachte. (Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Geluk', 1939)

B ze zèn ewèg om te speule - ze zijn eweg spelen

B ewèg lôope - vòrtloopen (weg)

Naarus - 'k Weet zeker dè gullie oe eige al is afgevraagd het wurrom zo dieë Naarus echteluk hier uweg gegaon zèn, en zo'j daor giender nogal

aorde? (ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

WBD III.1.2:131 'eenweg' = verdwenen (ook 'eweg')

Stadsnieuws: Ik zèè wir es ewèg; ik koom mèèrege wèg vrom (310506)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - eweg (bijwoord.) - weg (brab.) = eng. away Mnl.vz. een >in

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 -- ewèg - bijwoord. weg

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - EWEG (e toonl.) bijwoord - weg, henen; Eng. away, Mnl. 'enweg'

A.P. de Bont: bijw. 'ewèg' - weg

Cornelis Verhoeven: WEG 2)bijwoord - verdwenen, uitgesproken als 'eweg'; hij is eweg.

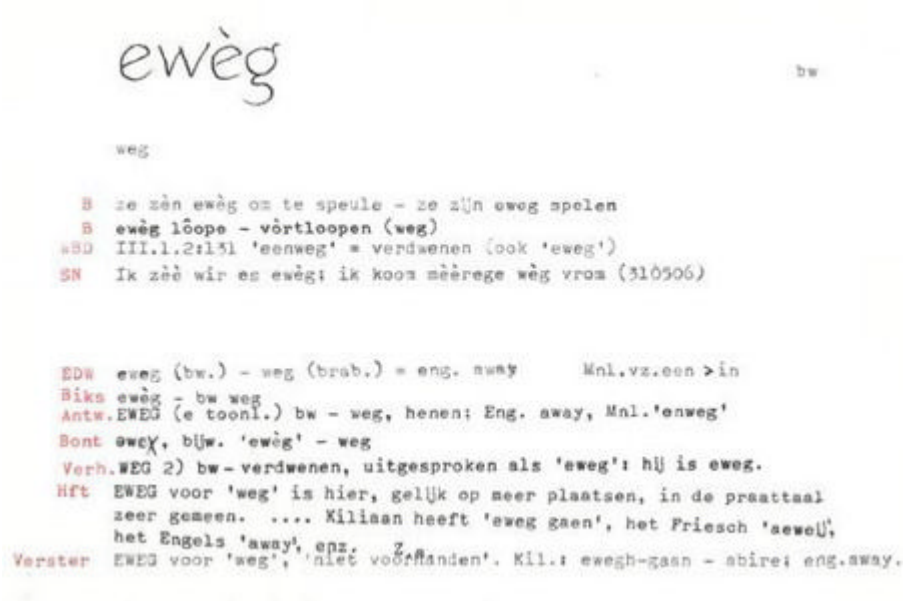
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - EWEG voor 'weg' is hier, gelijk op meer plaatsen, in de praattaal zeer gemeen. ...Kiliaan heeft 'eweg gaen', het Friesch 'aewer',het Engels 'away', enz.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - EWEG voor 'weg', 'niet voorhanden'. Kil.: ewegh-gaan - abire; eng. away.

ewèglôope

werkwoord, sterk

Henk van Rijen: weglopen

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van faasie tot fundemènt

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Frutblaos

faasie

zelfstandig naamwoord

van Fr. face

Van Delft - De melkboer interrumpeert: "Naa, gij bent ok 'n schón", doch mondvlug antwoordt de ander: "Mèr as 'k zónne kop ha as gij, liep ik er direct onder uit", en de ander gekscheert daarop weer goedig: "Wè? As ge zón faosie had as ikke, liepte van verwaondhèt neffe oew schoene."(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Henk van Rijen: gezicht, gelaat

fabriekaant, fabberiekaant

zelfstandig naamwoord

fabrikant

We hebben de schoonste stad van et laand,/ en onze vadder is fabberikaant! (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'Tilburg zingt', 1941)

Cees Robben: hij heej gin verstaand vur fabrikaant

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: De fabrikaant èn de pestoor die lôopen in dezèlfde voor (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1973) - die hebben dezelfde opvattingen

Henk van Rijen: segaarekiesjesplènkskesspèèkerskesfabriekaant - klein baasje

Elie van Schilt - Vruuger hadden we ok nog pastoor en fabrikaant/ Die

mokte det we nie léefden boven onze staand. (Uit: 'Men stad'; CuBra ca. 2000)
Elie van Schilt - ut was irst un villa van un rééke fabrikaanten familie. (Uit: 'Men stad'; CuBra ca. 2000)
GD05 de fabriekaanten èn pestoors waare wèl rèèk

fajiet, faljiet, feliet
bijvoeglijk naamwoord
failliet
— = fr. 'faillite' met spellinguitspraak van de 'l' en vocaalreductie
Tot naa toe gonk-ie iederen keer faljiet... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)
Cees Robben: ôok al 'fajiet', ge zieget mar wir;
Goem. FAILLIET - faljit (= 'faljiet') zelfstandig naamwoord vr.

fakkedoelie
zelfstandig naamwoord
Lui fakkedoelie!
Pierre van Beek: Lui fakkedoelie! - luie vrouw (Tilburgse Taaklplastiek 172)
WBD III.1.4:153 'doelie' = domme trage vrouw [geen 'fakkedoelie']
Stadsnieuws: Die lui fakkedoelie der höshaawe was enen bistestal (131206)
Loquela (Gezelle) FAGGE, onwerkzaam, onnuttig, slordig, vuil vrouwmensch
WNT VAG 2) Slecht vrouwspersoon. In 't Land v. Waas: lui vrouwspersoon.
WNT DOEDEL l) suffert, sukkel
Waas VAKKE - lui vrouwspersoon, vadsige
Gents DULE - vrouwennaam 'Cordula'
Wvl. FAK, FAKKE - fig. lui en vadsig mensch. 'Een fak v.e. vrouwmensch'.
KWABBEDOEL - wabbelachtig mensch, iem. die vadsig is en slap van vleesch 'een kwabbedoel v.e. vrouwmensch'.
Drents DOELOOR - dromerig, nonchalant persoon; sufferd, druiloor
'lui' is pleonastisch.
De betekeniskern zit in 'fakke'; 'doelie' zou (Gents DULE = vrouwennaam 'Cordula') evenals Trees, Trien, Trui, Bet kunnen zijn toegevoegd, wat vaker voorkomt bij negatieve kwalificaties van vrouwen. Aannemelijker lijkt, een variant te zien in het Westvlaamse 'kwabbedoel'.

febriek
zelfstandig naamwoord
fabriek
in het Tilburgs vaak onzijdig: et fabriek

Cees Robben: de schaaw van et febriek;

Piet Heerkens -

TILBURG

'k Zie oe daor zo geere ligge,

Tilburg, waor 'k geboore ben,

mee oe kerken, oe febrieke,

waor ik iedere lijn van ken.

Naarus - 1940 - Den oudste die hiette Kees, ne goeie jongen, wèd gebrocht, want hij was tegen z'n aachtiende jaor al zelfstaandige wèver op 't **febriek**, verdiende inne schoone cent, en as gevolg daor wir van hattie nogal wè aonleg veur opschepperij.

Naarus - 1940 - As 't Zondags smèrgens nog stikdonker is, en ik lig nog fèn te knorre en te zaage, net of hil de boomzaogerij van in **stoelefebriek** op ons slaopkaomer stao, dan vuul ik ineens wè gekrabbel en gefriemel nève me.

Leo Heerkens - ca 1940 - 'k Zie daor oew kerke, 'k zie oew **febrieke**,/ werke en bidde, zò is 't oe geleerd;/ hou dà mar vol, m'n roetige stadje,/ dan groeide en dan gao-g-et oe noot nie verkeerd.

Lodewijk van den Bredevoort - 2007 -Wanneer ze de kolenvergassers opentrokken, moes de waas ôk nie bèùte hangen, die zaat dan binnen de kortste keren vol zwarte stippen. Ik kan wel zeggen dè ons moeder daor nie blij van wier, want dan liep ze te mopperen en moese wij ons èège hillemol èùt et zicht haawe. Wie daor over klaogde, over die roetvlokken en wie klaogde daor nie over as hèùsvrouw, kréég de raod op et ketoor van de **gasfebriek** -- wij zin aaltij de **gasfebriek** ok al waar daor de elektrciteitscentrale gevestigd -- 'Dan gaode mar ergens aanders wonen'.

Lodewijk van den Bredevoort

Lodewijk van den Bredevoort - 2006 - Ik hè dees week de toer om de mulkwaogen te rijen. In de vruugt, as de miste meenschen nog op één oor liggen haol ik bij de boeren de kannen op en breng die in Tilburg naor 't mulkfebriek.

Lodewijk van den Bredevoort - 2006 - Dezer daogen laas ik in de kraant, dè, al is de winkelweek afgeloope, de lichtjes toch tot nô Sinterklaos blijven hangen. Sjonge, sjonge, dè's nie mis hurre! Wè zal 't electriesfebriek ze verdienen!

Lechim - ca 1960-1975

Want — zee d'n heer van 't **febriek**,

Hij is lang dóód intusse —

Veul vrije tèd dès ammol niks

Dès duuvels oore kusse.

Lechim - ca. 1960-1975

Och, 't was mar 'ne gewone wever

Mar in men ôoge was ie grôot

Ok hum **febriek** is naauw gesloten

Gelukkig is ie al lang dôod.

Lechim - ca. 1960-1975
Toen:
waare de kèrke hòl èn grôot
meej wèènig licht, dur 't glas in lôod.
Vanaf pielèère èn van muure
konne de Hèllige oe begluure.
Naa:
Zèn de kèrke **Bidfebrieke**
de sfeer is wèg... èn 't mistieke.
Meej al die laampe èn dè licht
doek nie zo gaaw, m'n ôoge dicht.

"Gao meer fietse, dès gezond"/ leesde in alle kraante./ De baoze van et fietsfebriek/ zuuke zôo nuuwe klaante. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Vat de fiets')

... tegenover et gasfebriek. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Elie van Schilt - ut is vort net un fabriek desse on ut bouwen zen mar nóót afkomt. (uit: 'Un paor momentjes vur wet ouw monumentjes'; CuBra, ca. 2000)

GD07 ge kost wèl nòrt febriek

WBD lèèmfebriek - lijmfabriek, in de leerindustrie (II 611)

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- In dè febriek is niks te zien

WBD III.3.1:87 'fabriek', 'gedoe, gedoentje, bedrijf' = zaak

A.P. de Bont: febrik, zelfstandig naamwoord o. - fabriek; zie voor genus paragraaf 373 v.d. vormleer

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - FABRIK (uitspr. gelijk Fr. fabrique) zelfstandig naamwoord o. en niet v.

febriekskoole

zelfstandig naamwoord, uitsluitend meervoud

fabriekskolen

WBD (III.2.1:253) 'fabriekskolen' = vette kolen, ook genoemd: eierkolen, vetkolen of vette kolen

febriekswèèver

zelfstandig naamwoord

fabriekswever

WBD febriekswèèver (II:941) - fabriekswever, ook 'masjienaolwèèver' of 'masjienaole wèèver' genoemd

WBD 'fabriekswèève' (II:949) - fabrieksweven

feduusie

zelfstandig naamwoord
fiducie, vertrouwen
N. Daamen - handschrift 1916 - "veduussie - vertrouwen"
Frans Verbunt: der gin feduusie mir in hèbbe
Stadsnieuws: Daor hèb ik hillemòl gin feduusie mir in (191207)

fèèmaoke
werkwoord, zwak
fijnmaken
Dirk Boutkan: (blz.. 42) fèèn - fèèmaoke: geen kwantitatieve mutatie

feemelèèr
zelfstandig naamwoord
femelaar
vD. die femelt, zoetsappige zeurkous, kwezel die temend spreekt
N. Daamen - handschrift 1916 - "femelair - schijnheilige"
Bosch femel - overdreven godsdienstig iemand
WNT FEMELAAR - iemand die zoetsappige en zeurige praatjes houdt

fèèn (fènder, fènst)
bijvoeglijk naamwoord
1. fijn (niet grof)
Dialectenquête 1876 - fêne kurrels - fijne korrels
WBD fèèn riet (II:1016) - fijn riet: rietkam voor dichte ketting
WBD fèèn - gezegd van een paard met dunne fijngebouwde poten, ook 'fèn'
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- et is en klèntje mar en fèntje
Cees Robben: Vur fèèn meensen en motreege moette oppaase (Rooms Leven 18-12-1964)
Cees Robben: Ons taante Ketoo fèèn.?. Hukkum op oe gatsofie.. mar d'r gèèt, die is fèèn.. As die keutelt dan potter-nostert ze ..... (NvhZuiden, 9 april 1971)

Henk van Rijen: Dur fèène rèègen èn fèèn meense wòrde et miste nat - ... bedonderd.

2. zeer godsdienstig, godsvruchtig, zonder zonde(n)

gez.: De fèèn zèn de mèn, zeej de duuvel

Cees Robben: de fèèn zèn de mèèn, zi den duuvel (NvhZ 31-3-1978)

LDM: Nu nog iets over de gewone werkmanscafés. Meestal waren dat bijzaken die door de vrouw werden waargenomen in de tijd dat de man zijn werkzaamheden buitenshuis verrichtte. Op Korvel bijv. waren Smits en v. Boxtel meesterknecht, de eerste bij Gebrs. Diepen, de tweede bij v. Doren en Dams. Zo waren er meer. Van één hoorden wij nog ooit iets vertellen. De naam van zijn zaak zullen we maar niet noemen, zij komt ook niet op de voorgaande lijst voor. Op zekere dag zat hij met zijn patroon op diens kantoor. Zij schenen elkaar te kennen en aan elkaar

gewaagd. De patroon stelde hem de vraag: "Als nu de duvel eens binnenkwam, wie van ons tweeën zou hij dan eerst nemen?" De meesterknecht antwoordde niet direct. De patroon zei daarop: "Ik denk wel van mij, want ik ben enz. ..." Onder dat bedrijf kwam een weverke binnen. Hij had zijn stuk geleverd en wilde geld beuren. Nu zei de patroon tegen dat weverke: "Wat zegde gij er van Jantje?" "Ja," zei Jantje, "maar ik weet niet waar ge het over hebt." De patroon zei welke vraag hij gesteld had aan zijn meesterknecht. Jan dacht even na en zei toen: "Ik geloof niet mijnheer, dat ge een van twee groot gevaar loopt." "Niet?" vroeg mijnheer, "wie zoude gij dan denken, dat hij zou vatten?" "Wel mij, mijnheer." "Jou?" zei mijnheer vol verwondering, "en gij zijt zo'n braaf goei katholiek menneke." "Precies daarom, mijnheer, jullie krijgt hij toch wel, daor hoeft ie nie mee te hosten!" (haasten). (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 14 'Oude koffiehuizen in Tilburg 2'; NTC 8-3-1952)

R Dè zèn zon fèèn meense: zo fèèn as poppestront.

Dun dieje doe zun êege nog fender veur as gemaole poppestront... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Èn tòch was et nie zonne fèène/ messchien zit ie wèl in de hèl... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Onzen oopaa)

3. gierig

Van Delft - - Hangen er meerdere hoeden aan een kapstok, dan vragen wij: "Wèffere ies de jouwe". (Welke is de uwe?) "Ne fijne meens" (gierig man) zou er den beste willen uitpikken.(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

4. aangenaam

Cees Robben: dè lèkt me tòch zo fèèn

Henk van Rijen: ik vur mèn vèèn et fèèn - persoonlijk vind ik het fijn

5. verfijnd, beschaafd

Cees Robben: daor hèdde die fèèn trip wir (NvhZ 15-2-1985); 'n aauwverwetse fèèn trip (Rooms Leven 8-9-68)

Henk van Rijen: en fèèn trip - een knappe vrouw

6. Bijnaam

de fèène = Pius Arts

WBD III.1.4:164 'fijn' = chic

A.P. de Bont: fe.n, bnw. en bijw. - fijn

fèèn

zelfstandig naamwoord

Stadsnieuws: Hij kos et nie haawe van et fèèn - hij had het echt naar zijn zin (260406)

fèèngevuuleg

bijvoeglijk naamwoord

Henk van Rijen: fijngevoelig

fèènpruuver

zelfstandig naamwoord

fijnproever

Tilbörgers zèn fèènpruuvers. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

fèèrm

bijwoord/bn

Henk van Rijen: ferm, flink

WBD III.1.4:164 'ferm' = pront

WBD III.4.4:203 'ferm' = rechtopstaand, ook 'fluks', 'steil'
WBD III.4.4:222 'ferm' = behoorlijk groot, flink, groot

fèèt
zelfstandig naamwoord
fijt, feit

fèètelek
bijwoord/bn
Henk van Rijen: feitelijk, eigenlijk

fèètwèfke
zelfstandig naamwoord
'fijtvrouwtje'
K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - fèètwèfke = Elisabeth Petronella van Hezik

Foto: Actum Tilliburgis

(1884-1955), ook genoemd et Hasselts wèfke

fèfteg
telwoord
vijftig
Cees Robben: men zaok bestao fèfteg jaor; fèfteg jaor stikkedoor;
Cees Robben: óp naor de fèfteg;
B feftig

fèfteger
zelfstandig naamwoord
rijksdaalder, munt ter waarde van f 2,50 (= vijftig stuivers, vgl. dubbeltje)
Vur ne fèfteger koste vruuger veul kôope.
Kees en Bart: 'inne feftiger'; eene vijftiger'

De Wijs -- Moeder, hedde niet unne feftiger waant de taofel stao hil de tèd te hukkele en m'n kumke stao ôk al te wiemele (rijksdaalder onder tafelpoot leggen) (13-07-1966)

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: ge leert de wèèrde van ene fèfteger pas kènne, as ge der êene moet gòn lêene (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1970)

Kiendjes moeste toen ok nòg kôope. Die wiere nòg nie gemòkt. Èn ze waare duur ôok. Die kosse wèl ene fèftiger kòsse, dòchte wij teminste. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2001)

A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord m. 'vijftiger' - rijksdaalder (= 50 stuivers)

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
fèfteger - rijksdaalder

fejèèr

zelfstandig naamwoord

volière

WBD III.4.1:50 'fejère' -'vogelkooike'

fejiet

bijvoeglijk naamwoord

failliet

De man die zonder wèèrk geròkt/ omdèt febriek fejiet is (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dènkt es deur...)

femielie, fermielie

zelfstandig naamwoord

familie

Kees en Bart: femilie

'k Heb is geheurd van 'n fène irste klas Tilburgse fermielie... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

M'n moeder vertelde, dat ze hum nog as ennen blaog van 'n jaor of tien, toen ie meej kaaischeuten aon 't speulen was, naor z'n vadder zunnen kop mikte meej nen proem, omdat die meej nen kaai op naor de Heilige Fermelie wou gaon. (A.J.A.C. van Delft, uit: 'Toen Tilburg nog dorps was: Een heel typisch dialect'; Nieuwe Tilburgsche Courant, 17 juli 1956)

Cees Robben: hij is femielie van hilt vurnaom van de stad; de heilege femielie;

Frans Verbunt: as ge iemand in de femielie hèt die wijwaoter kan maoke, is oew kòsje gekòcht

Frans Verbunt: femielie zèèn ómdesse in dezelfde winkel snuf gekocht hebbe;

GD06 der zaaten in de miste femielies hil wè geoefende kèèle

fènder

bn, comp.

fijner (minder grof)

Gaode soomers meej de kènder nòr de dèùne: 't kan nie fènder.
Cees Robben: niemand bakten em fènder èn malser
Dirk Boutkan: fènder / fèèner (in het eerste geval met d-epenthesis en voc. reductie)
- met epenthetische d

fènkel
zelfstandig naamwoord
WBD III.2.3:198 'fenkel' = venkel; ook 'foele'
fènst
bn, superl.
fijnst
Dirk Boutkan: (blz. 35) fènst (van 'fèèn' met vocaalreductie)

fèrmesjèl
zelfstandig naamwoord
vermicelli
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - FERMESJEL (klemtoon op laatste lettergreep) zelfstandig naamwoord m. -vermicelle
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
fèrmesjèl zelfstandig naamwoord vermicelli

fernèst
zelfstandig naamwoord
bep. stookgelegenheid
R 'Soms bestond ér gelegenheid om vanuit de vuurplaats (ernaast) een zich in de stal bevindend 'fernèst' te stoken, waarin het veevoeder gekookt werd.
WNT FORNUIS: vroeger ook FORNEIS en gewest. FORNOOIS ontleend aan oudfr. Fornaise

fesoen
zelfstandig naamwoord
fatsoen
Oew fesoen haawe - Z'n fatsoen houden
Vocaalreductie in eerste syllabe; syncope van 't'
- Ge kost mee goei fesoen oew neus nie buiten steken… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Piet van Beers – 'Grèèze cèlle': Mar... ge kunt meej goei fesoen/ èègelek zoiets nie doen. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

fesoenlek
bijwoord/bn
fatsoenlijk; erg, flink, royaal

Kees en Bart: fesoenlek (passim)
Cees Robben: zèg dan toch fesoenlek ...;
Henk van Rijen: fesoènlek - flink, royaal (portie)
Henk van Rijen: fesoen(de)lek
WBD III.1.4:438 'fatsoenlijk' = idem
WBD III.1.4:442 'onfatsoenlijk , onfatsoendelijk
onfatsoenlijk
A.P. de Bont: bnw. en bijw. - fatsoenlijk, middelmatig, tamelijk: 'fessoenlijk' goei aepel; hij is nog fessoenlijk lui, den dieë.
Koenen Hij had het fatsoenlijk te pakken - erg

feuze
werkwoord, zwak
► vooze
N. Daamen - handschrift 1916 - feuzen - "een wind op sokken laten loopen"
Walde -- van pedere "furzen"; peditum "Furz";
Gr. -- "leise einen streichen lassen"
Kluge -- Furz m., vulg. Mhd. vurz, spahd. furz , mndd. vort, mndl. vort, aus vor-d. *furti- m. 'Furz' usw.

fezaant
zelfstandig naamwoord
fazant
WvM 'en f de faasaant mee 'n pluym op zun kop'
— Fr. 'faisan' via Ned. 'fazant', met vocaalreductie en verlengde a
A.P. de Bont: fazant zelfstandig naamwoord m. - fazant
Goem. FAZANT - fazant, zelfstandig naamwoord m.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - FEZANT zelfstandig naamwoord v. en niet m. - fazant

fiedêel
bijwoord/bn
Henk van Rijen: fideel, getrouw

fiedel
viool
WBD (III.3.2:327) fiedel, vedel = viool

fief
bn
kwiek, levendig, vlug
Cees Robben: 'unne fieve meens'
GD08 we blèève fief èn hêel aktief

fiefstònder
zelfstandig naamwoord
bejaarde man die geforceerd rechtop loopt (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1971)
Eerste lid = fr. 'vif' met anticiperende afstandsassimilatie v. stem.

Vinca minor - maagdenpalm

fiejôol
zelfstandig naamwoord
viool; muziekinstrument; plant
Wie heeget ôot óp en fiejôol heure speule!
Henk van Rijen: 'Hè-d-ut ôot op un fiejool heure fiedele!'

WBD III.4.3:248 stêenfiôoltje - maagdenpalm (Vinca minor)
WBD III.4.3:252 fiôoltje - viooltje (Violceae)
WBD III.4.3:253 bosfiôoltje - bosviooltje
WBD III.4.3:255 fiôoltje - driekleurig viooltje (Viola tricolor)

fielefaawe

werkwoord, zwak

Frans Verbunt: zeuren (kindergezeur)

Stadsnieuws: As ge zôo blèèft fielefaawe, krèède himmel niks - ... zeuren, krijg je ... (270110)

WBD III.1.4:436 fielefooien (ook: fielievouwen) - strelen, aanhalen, lief doen. N.B. niet voor Tilburg; daar: flikflooien, fikfakken, als in Van Dale.

Nittersels wóórdenbuukske: fieliefaauwer - mooiprater.

fielesopeej

zelfstandig naamwoord

fiets; uit Frans vélocipède; vervolgens nog lang gebruikt om de fiets aan te duiden in de vorm die wij nu nog kennen

Foto: Regionaal Historisch Centrum / Stadsmuseum Tilburg

- We waren om half zis op de fielesopée geklommen (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
- Vleeë week kwaamp ik op inne mèrge thuis van uilieë kaant aaf mee innen zwaor gelaoie fielesopèe. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Frans Verbunt: fiets (Fr. vélocipède)

Stadsnieuws: 'Vrouwvòlk op ene fielesopeej: naa zal de wèèreld gaaw vergaon'(130308)

fiel-de-kòs

zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: bep. fijne katoen (Fr. fil de coton) [**onjuist**]
Henk van Rijen: 'fiel-de-kòs-kawse - kousen van ...
WTT 2012: de verbastering betreft 'fil d'écosse', zoals Swanenberg schrijft:
GG (Swanenberg, blz.19) van Fr. fil d'écosse letterlijk 'draad van Schotland'
Zie voor een uitgebreid dossier:
►fiel-de-kòs-kousen en andere damesbenen

Advertentie uit *Nieuwe Tilburgsche Courant* 1937

fieleej
zelfstandig naamwoord
WBD III.2.3:47 'filet' = lendenstuk

fieleseteere
werkwoord, zwak
feliciteren
"Gefieleseteerd bruur..." (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

fiemelèèchteg
WBD III.2.2:108 'fiemelachtig' = preuts
bn

fienaol
zelfstandig naamwoord
naadje van de kous
N. Daamen - handschrift 1916 - "Finaal - hij mot er aaltij 't finoal van weten ('t naadje v.d.kous)"

fienaol

bijwoord/bn

finaal, helemaal, totaal, definitief

(zie ook 'stik')

Kees en Bart: 'de wèreld stao fienaol op d'ren kop'

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: aantij et fienaol dervan moete weete (D'l6) - het naadje v.d. kous

Cornelis Verhoeven: FINAAL (Finaol) bijwoord - helemaal, totaal, definitief: finaol kepot

- Fr. 'final' via Ned. 'finaal', met ronding v.d. 'aa'

A.P. de Bont: bijw. finaal, volstrekt, volslagen

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - FINAAL bijwoord. - geheel, gansch; waarlijk, wezenlijk! Ik ben finaal muug.

fiep

zelfstandig naamwoord

fopspeen; strooplikker, lievelingsleerling

Tiest ist fiepke van de fraater

Tòch waar 'k op school vruuger 'nne goeje jonge. Daor leej 't nie aon. 'k Waar 't fiepke van de frater. (Jos Naaijkens; 'Mènne ceeveej'; CuBra)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - fiepke Vemeer = A.Vermeer (blz.8l)

WBD III.2.2:24 'fiep' = speen;

WBD III.2.2:26 'fiep' = fopspeen; ook 'fiepje'

A.P. de Bont: fiep zelfstandig naamwoord vr.- speen voor zuigelingen

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
fiep - speen voor zuigelingen

fiepe

ww, zw.

in het gevlei proberen te komen

fiepoow

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: mislukking, waardeloos iets

Stadsnieuws: 'Dè waar ok ene fiepoow: we verloore meej vèèf-nul.' (300907)

fieteldaans

zelfstandig naamwoord

epilepsie; de ziektenaam 'fieteldaans' is afgeleid van de heilige die tegen deze ziekte kon worden aangeroepen: St. Vitus van Lucania, die de zoon van een keizer van deze ziekte genezen zou hebben.

- Hij heeft de fieteldans gehad. - Dit is de St. Veitsdans (dansziekte, zenuwaandoening). (A.J.A.C. van Delft; 1961; in: Nieuwe Tilburgse Courant, 'Bekoring van dialect'; 'Typische zegswijzen uit onze streek; uit de volksmond opgetekend')

Cees Robben: sint-vitusdans, bep. zenuwziekte

Cees Robben: èn ie heej gin zucht òf tèrring, fieteldaans, bóf òf keliek

Frans Verbunt: kind dat niet stil blijft zitten: gin zit in et kont

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - Fieteldans, fiedeldans - met stuiptrekkingen gepaard gaande zenuwziekte

Bosch fieteldans - St. Vitusdans

fietele

WW, ZW.

Henk van Rijen: fiedelen, spelen, zingen

Bosch fietele - school verzuimen, spijbelen; fietere - spijbelen

WNT FIETELEN, afl. van FIERTER, kermishouden;

FIETEREN - stilletjes de school verzuimen, te 's-Hertogenbosch

fieteloo

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek: margarine (naar de merknaam Sint-Vitello, met een kalf als merkteken)

fietse

werkwoord, zwak

Henk van Rijen: fietsen

Henk van Rijen: 'Dè fietst ur in' - dat smaakt

fietsemaoker

zelfstandig naamwoord

rijwielhersteller

GD08 de fietsemaoker ... ik bedoel dieje meens die die kèrkes mòkt

fietseput

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: ondergrondse fietsenstalling

fietsplòtje

zelfstandig naamwoord verkleinwoord

Henk van Rijen: fietsplaatje, merk v.d. rijksbelasting

fiezelemie

zelfstandig naamwoord

gezicht, uiterlijk, gestalte

...en daorbij ha ie 'n gezicht as van aawe lappen, 'n fiezelemie vol rimpels en krassen as 'nen wenterappel; (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

Nèè, tis meer om zo te zègge hullie hille fiezelemie die et zicht veul lèèvendeger mòkt. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2000)

WBD III.1.1:62 'fysionomie' = gezicht

WBD III.1.1:217 'fysionomie' - geslachtsdelen

WBD III.1.1:229 'fieselemieke' = vrouwelijk geslachtsdeel

GG ze heej en schôon fiezelemie, mar ze moet der kwèèk nie oope doen
Stadsnieuws: Ze heej en schôon fiezelemie, mar ze moet der kwèèk nie oopedoen - ze ziet er goed uit, maar ze is wel grofgebekt. (100107)

fikkemiene
zelfstandig naamwoord
vitamienen
- Volgens mèn han z'r die nuuwste fikkemiene beter uit kunne laote… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

fikoore
zelfstandig naamwoord plur.
WBD III.1.1:95 'fikoren' = rechtstaande oren

firteg
telwoord
veertig
Cees Robben: in bèd meej firteg kors; zwaor verliefd al firteg jaor;
B firtig

fisje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
feestje
Dirk Boutkan: (blz. 28) uit het cluster stj wordt de t verzwegen.

fist, fisje
zelfstandig naamwoord
feest
De kèrmes die valt daorin ôok/ we zèn wir öt den braand/ we haawe rond de lèndenbóóm/ wirt schôonste fist vant laand. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Meej de fiets)
[Ons moeder] mòkte ooveral en fist van. Die deej waoter bij de soep, èn dan zisse dèmme "Lewaajsoep" han. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)
We hèbbe fist vendaog, want we doen al tien jaor dees dikteej. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2003)
Grôot fist meej klèèn èèrpel zogezeej. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2003)
Hij is wir trug nòr Spanje toe/ et fist is wir vurbij. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Spulgoed')
Cees Robben: et moet en grôot fist wòrre; .
Henk van Rijen: 'Grôot fist meej klèèn èèrpeltjes' - een feest dat pover of niet gevierd wordt

fistag
zelfstandig naamwoord

feestdag
WBD (III.3.2:261) 'feestdag', 'naamdag'
Driekôoninge is ginnen fistag mir
Daor maokeme ne fistag van. -Daar maken we een feestdag van: dat is een goede reden om weinig te werken.
Henk van Rijen: 'fisttag'
WBD (III.3.3:208) fistag - feestdag (v.e. heilige)

fiste
werkwoord, zwak
feesten
gez. Ast is dèt is, dan fisteme
— fiste - fistte - gefist
Cees Robben: Moete hier naa zó vur fiste?
Piet van Beers – 'Jonges, löster is': "Van aovent gòn we meej zen ammol/ fiste op ' t Kedènt. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Fiste kunneme in Tilbörg ommers as de biste. Nie dèt dan en bistebènde wòrt. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2003)

fitsel
zelfstandig naamwoord
WBD manenschurft (bij paarden), buiten de Hasselt 'vitsel' genoemd

fitsel - boerenschuur waarvan de wand, links van de deur, uit twijghout en leem gemaakt is - uit: *Rijke oogst van schrale grond*, tentoonstellingscatalogus Noordbrabants Museum, 1991

fitselstèkke
R bep. riet, zgn. 'hónsknòbbehout', gespleten en ineengevlochten, daarna met leem besmeerd.

WBD vitseltwijgen (het dunne hout, rond twijghout of gekloofde tenen, dat gevlochten wordt tussen de rechtopstaande vitsellatten van een weeg)

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
fitselstèk - fitselstèk, z.a.

A.P. de Bont: fitselstèk zelfstandig naamwoord m. - twijg die voorheen diende tot het vlechten van een wand.

WNT VITSEL II ... Het woord is thans bepertk tot Brabant. ... 2) Hetz. als 'vitse', 3), ook als coll.: het vlechtwerk in een wand van teenen en zulk vlechtwerk met leem bestreken.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - VITSEL, voor eene tien of eenen tienen band. Z.a.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - VITSEL - het rijs of vitsel waarmede de wanden worden gevit.

VITTEN - met. tenen vlechten.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - VITSEL zelfstandig naamwoord o., geen mrv. - gekloven stokken, waarmede een weegt bevlochten wordt, eer men hem met leem beplakt.

VITSELEN de vakken van eenen weegt met gekloven stokken of wissen bevlechten, om ze daarna met leem te bestrijken.

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - vitse, vitsele, fitsele - vlechtwerk van een wandje aanbrengen

flaaw

bn/bijwoord

M flauw

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --
ze hèbben em bont en blaauw geslaon; flaauw

WBD III.1.1:254 'flauw' = gevoelig zijnde

flambèèr

Henk van Rijen: flambard, slappe deukhoed

WBD III.1.3:175 'flambard' = flaphoed

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
flambèèr - hoed (fr. flambard) z.a.

WNT FLAMBARD, ontl. aan fr. - slappe, breedgerande vilten hoed.

flantoet

zelfstandig naamwoord

N. Daamen - handschrift 1916 - "flantoet - eene vrouw van niet veel; ook wel als grapje gebruikt"

flaoter

zelfstandig naamwoord

flater

Kees en Bart: flaoter

flapdròl
zelfstandig naamwoord
schijterd, lafaard
N. Daamen - handschrift 1916 - "flapdrol - onbenullige vent, bangert"

flèbbes
bn/bijwoord
slap, ziek
Cornelis Verhoeven: FLEBBES (flèbbes), bijwoord. slap, ziek; altijd i.v.m. het drinken gezegd: ge drinkt oew èège flèbbes.
Van Dale: aan de flep - aan de drank, en fleppen - drinken. Vgl. 'leppen'.
WNT FLEPPEN, flappen - 2) met welbehagen drinken, veel van drinken houden, vooral m.b.t. alcoholhoudende dranken, maar ook tot koffie en thee.
A.P. de Bont: bnw. 'flèps' - flauw; in de zomerdag is pompwater vaak 'flèps'.
Haor. Flèps - flets, ongezond

flèdderke
zelfstandig naamwoord verkleinwoord
WBD III.2.3:124 'fleddertje' = dun schijfje

fleej
bn
verleden
fleeje Paose - vorige Pasen
fleejweek z.a.
Henk van Rijen: 'fleej, vleej'
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
fleej bn - verleden
Bosch vleeje - vorig; vleejaor - vorig jaar

flèèneg
bijwoord, bn
nijdig, scherp
N. Daamen - handschrift 1916 - "flainig - nijdig, scherp"
Ontleend uit het Frans (?) vilain = lelijk, onfatsoenlijk, gemeen

flèèr
zelfstandig naamwoord
fleer, klap, slag
Cees Robben: Ik zal oe sebiet en flèèr verkôope
Henk van Rijen: 'K-za oe sebiet un flèèr verkôope' - ... een opdonder geven
Frans Verbunt: ene krèùkezèèker mòkt gin verschil tussen en flèèr, en

peut èn en pèèr
Stadsnieuws: Agge nie ophaawt zakkoe es en flèèr verkôope dè oewe kòp vort nòr oe kont kan kèèke (020809)
WBD III.1.2:32 'fleer' = slag; ook: 'peer, veeg, opdoffer, maai, hengst, enz.'
WBD III.1.2:36 'fleer' = muilpeer; ook:'kaakslag, peer'
WBD III.1.2:42 'fleer' = oorveeg; ook: 'lel, oorvijg, veeg, opneuker' enz.
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - flèèr - oorveeg, klap tegen wang of oren

flenèl
bijvoeglijk naamwoord, zelfstandig naamwoord
flanel
Cees Robben: en flenèlleke, ne flenèllen baand
Ze stonke nòr smoutolie, dè wèl, mar ze mòkten ok laoke èn ze mòkte flenèl. Èn rips, èn baaj, èn ok mesjèster. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

flès
zelfstandig naamwoord
fles
WBD de flès erin doen, flès indoen, in de flès doen (II:995) - een kruis inlezen; ook: leejze, gelès erin doen, fenès erin doen
WBD flès (II:996) - dradenkruis; ook: fenès, gelès
WBD flèsroej (II:999) - vitsroede; ook: roej
WBD flèsroejlus (II:1000) - vitskoord; ook: ónderbaand; idem II:1010)
WBD flèsroej (II:1009) - flesroede (onderdeel weefgetouw)

flèst
zelfstandig naamwoord
R een soort schrale leem, die de ruimte van de uitgediepte stal opvulde

fleur de matras
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: 'flöör de matras' - slechte tabak (term uit W.O.II)

fIeures, flures
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: pleuris
WBD III.1.2:301 'pleuris'
WBD III.1.2:308 'pleuris'
= pleuritis (borstvliesontsteking)
= heupjicht (ischias)
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
fleures zelfstandig naamwoord - pleuris

WNT FLEURIS - Z-Ndl. vorm naast pleuris

flèùt, flötje
zelfstandig naamwoord
fluit
WBD 'fluitkeetel' (II:1390) - fluitketel: stoomketel (voor petten)
WBD III.1.1:222 'fluit' = penis
WBD III.1.4:109 'fluit' = ondeugende vrouw
WBD III.2.2:113 'fluit' = zedelijk slecht meisje
Cornelis Verhoeven: FLUIT (flöt), v. behalve het muziekinstrument ook: gulp v.d. mannenbroek: oew flö:t stoj ope. vóór de invoering van de gulp, ten tijde v.d. zgn. klepbroek, zal 'fluit' betekend hebben: mannelijk lid (zie WNT)
A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord vr. fluit: l) vrouwelijk schaamdeel; 2) "eene wulpsche vrouw"
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
'fluit' - benaming v.e. schaamteloze vrouw

flèùte
werkwoord, sterk
fluiten
Int vurjaor flèùte de veugeltjes.
MP gez. Flèùtende mèskes èn brullende koej zèn zèlde goej. (Br.Heem 38:204)
Cees Robben: men oore die flèùte:
Dialectenquête 1876 - fluiten (ui = eu van fr. Meuse)
-- flèùte - floot - gefloote
-- hij flöt (in tegenwoordige tijd vocaalkrimping)
-- Dirk Boutkan: (blz. 40) verl. tijd flôot, maar: flotte gij?
Frans Verbunt: assie flöt dan liegt ie nòg ...
WBD III.4.1:48 'fluiten' - zingen (van vogels) ook: preken, slaan, slagen, slag
A.P. de Bont: zw. en st.ww intr. en tr. 'fluiten' l) op hoge toon janken (v.e. hond), 2) niet reppen van, niet verder vertellen

flèùtkeetel
zelfstandig naamwoord
fluitketel
WBD 'fluitkeetel' (II:1390) - fluitketel: stoomketel (voor petten)

flewêel
zelfstandig naamwoord
fluweel, zacht, glanzende geweven stof
Henk van Rijen: fluweel (II:865)
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
floer zelfstandig naamwoord - fluweel (van Fr. velours)

flierbôom

zelfstandig naamwoord

populier, 'póppelier', 'poopelier', 'pèppel', 'flierbôom', 'waajbôom' (Populus)

WBD III.4.3:131 flierbôom - populier; ook genoemd: pèppel of waajbôom

WBD III.4.3:166 flierbôom - vlier (Sambucus nigra), ook genoemd: flier

WBD III.4.3:168 flierbölleke - vlierbes

A.P. de Bont: fli.jer resp. vli.jer zelfstandig naamwoord m. 'flier' - vlier(boom)

fliesieteere

werkwoord, zwak

feliciteren, gelukwensen

WBD (III.3.2:263) fliesieteere, besteeke = gelukwensen en een geschenk geven

Henk van Rijen: 'fielesetêere, fiesietêere'

flikkerbumke

zelfstandig naamwoord

esdoorn

Ennigte meters daor vandaon groeide in ‘flikker bumpke’, gewitwel daor groeie van die vleugeltjes aon die draaiend nor beneeë komen en as ge dè bolleke splitste koste die vleugeltjes fèn op oe neus plekken. Dè hout is ’t taaiste wèt er bestao, daor maoke ze haomer en schuupstelen van; bij ons hiette dè ‘flikkerbumpke’ mar ’t was dan innen ‘Esdoorn” of in ’t latèn innen ‘acer pseudo platanus’. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

flip

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: vrijer

WBD III.2.2:84

'flip' = jongen met wie een meisje verkering heeft

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
flip - vijer

flodder

zelfstandig naamwoord vr.

vrouwelijk uitgaanstype

WBD III.1.3:10 'flodderen' = niet passen (van kleding); ook 'slobberen' van N. 'flodderen' = fladderen

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 -
FLODDER zelfstandig naamwoord v - vleister, fleemster: Dat meisken is 'en eerste flodder

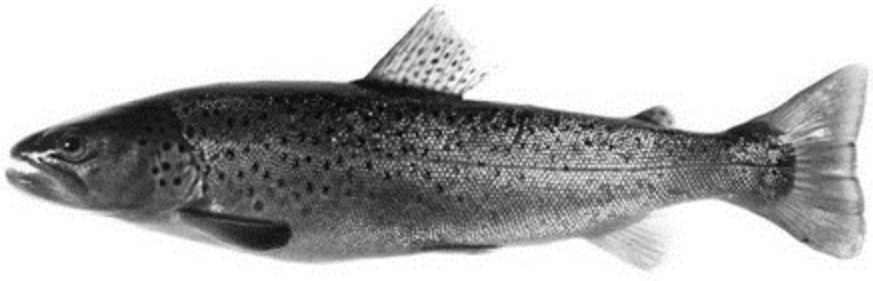
FLODDER zelfstandig naamwoord m. - wandel: op zijnen flodder zijn
Samenst.: floddergat, -kont, -madam
WNT FLODDERMADAM - vrouw die veel van opschik houdt; thans: vrouw die met goedkoope opschik zich het voorkomen van eene dame zoekt te geven.

flòdderbôone
zelfstandig naamwoord, meervoud
Frans Verbunt: tuinbonen
WBD III.2.3:84 'flodderboon' = tuinboon, ook 'labboon', 'knauwboon'
► zie dossier Tuinboon

flòdderiedòsse
uitdrukking -
er mar teegenaon flòdderiedòsse
Het nogal bont maken; slordig werken

flòks
zelfstandig naamwoord
WBD (III.2.1:441) flòks = herfstsering (Buddleia loganiaeae)
444 flòks = vlambloem (Phlox drummondi)

floorèl
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.2:96 'florel' - forel (Salmo trutta), ook 'forel' genoemd

Forel - salmo trutta

flôot
ww., pv.
floot
- verleden tijd van 'flèùte'

flòs
zelfstandig naamwoord
takje met een pluis aan een den

flöstere
fluisteren

R.J. 'ik weet weh nuuws flùstert z' in m'n oor'
Cees Robben: Ik heurden en geflösterd lied
WBD III.3.1:291 'fluisteren' = roezemoezen; 298 'fluisteren' =lispelen
Goem. FLUISTEREN - flöstere, wkw (...rde, ge...rt)

flöt

ww. pv
fluit (2e, 3e pers. enkelvoud van 'flèùte')
Hij flöt hil den dag.
Cees Robben: as ie flöt dan liegt ie al;
2e + 3e pers.enk. van 'flèùte' met vocaalkrimping
Mandos, Brabantse Spreekwoorden: zit de voogel in de kooj, dan flöt de voogelèèr minder mooj (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1964) - gezegd van een getrouwde man.

flötje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

fluitje
N. Daamen - handschrift 1916 - "fluitje - 't goa as 'n fluitje ('t gaat vanzelf)"
WBD (III.3.2:339) flötje = kinderfluitje, ook 'fieper' of 'fiepertje'
WBD (III.1.1:222) 'fluitje' = penis
— verkleinwoord van 'flèùt', met vocaalkrimping
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
flötje - fluitje, piemeltje
flötje flötje flierehout, as ge nie afgòt zèdde stout

flötjesbroek

zelfstandig naamwoord
mannen- resp. jongensbroek met gulp
WBD III.1.3:57 'fluitjesbroek' = broek met split
WNT FLUITJESBROEK - broek die met een gulp wordt gesloten
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - FLUITJESBROEK zelfstandig naamwoord v.- bij kleerm.: de gewone mansbroek, zooals ze thans wordt gedragen en die van vóór met knoppen en knopsgaten sluit.
Cornelis Verhoeven: 'fluit' = gulp van mannenbroek. Vóór de invoering van de gulpbroek (ten tijde van de 'klepbroek') zal 'fluit' wel mannelijk lid betekend hebben. Zie WNT Fluit I, 11 +12
A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord vr. 'fluitjesbroek' - broek die met een gulp wordt gesloten.
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
flötjesbroek - broek met gulp

flötjeshout

fluitjeshout; in de uitdrukking 'van flötjeshout'

- uitdrukking - : waardeloos; iemand van flötjeshout = een sufferd, ene laobes, een prulvent.
WBD III.4.3:119 flötjeshout - wilg (Salix)
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
flötjeshout (in minderwaardige betekenis)
WNT: fluitjeshout, het hout van de wilg, is zeer geschikt om er fluitjes van te maken.
A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord o. fluitjeshout, hout geschikt om er in het voorjaar fluitjes van te maken, bijzonder wilgehout.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 -
FLUITJESHOUT zelfstandig naamwoord o. - elzen-, sporken- en ander hout, waar de jongens in het voorjaar fluitjes van maken.

fluks
bijvoeglijk naamwoord
WBD III.4.4:203 'fluks' = rechtopstaand, ook 'ferm', 'steil', 'recht'

flures, fleures
zelfstandig naamwoord
pleuris, populaire benaming voor pleuritis
Witt. 'flurris'
WNT XII:2636 pleuris, pleures, plures, pluries, pluris etc.
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
fleures zelfstandig naamwoord - pleuris (drèug of nat)

fluure
werkwoord, zwak
vleien
N. Daamen - handschrift 1916 - "fluuren - ergens (lief, aanhoudend) om vragen"
WBO (III.2.1:487) fluure = een hond vleien; ook: ònhaole
Sch. FLUREN = fleren = vleien (Brab.Leuv.)
Goem. FLEREN - vleien, meest van kinderen gezegd.

fluuwèèn
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.2:53 'fluwijn' - steenmarter - (Martes foina), ook genoemd: 'buisem', 'fret', 'fretje' of 'eierwezel'

foele
zelfstandig naamwoord
WBD III.2.3:98 'foele' = venkel

foeleere
werkwoord, zwak
fouilleren

foeleere - foeleerde - gefoeleerd

Tekening van Frans Mandos Tz - 1945

foetelpòt

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: rommelpot

Stadsnieuws: Meej driekôoninge ginge de kènder meej de foetelpòt langs de deure (060110)

foetelpotspeler - gravure naar een schilderij van Frans Hals

Zie ook CuBrapagina Ben Hartman over het functioneel gebruik van dierenblaas

De foetelpot in schilderijen - WTT-dossier

► Zie frutblaos

foetseler

bijwoord.

Henk van Rijen: gewoon, normaal

foetsjee de travaljee

uitdrukking -

Frans Verbunt: maak dat je wegkomt!

foezele

werkwoord, zwak

stiekem bedrieglijk handelen; moffelen

WBD (III.3.2:30) foezele, foetele = vals spelen; ook: ont doen, ont spelen, vals spelen

Hij ha zolang gefoezeld tòdèt wèg waar.

WBD (III.3.2:187) foezele = een list gebruiken bij het kaarten

Stadsnieuws: Ge moet meej hum aatij oppaase dèttie nie zit te foezele (121108)

— foezele - foezelde - gefoezeld

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - FOETELEN: in het spel bedriegen, onrecht doen - Hier van daan FOETELER.

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
foezele ww - oneerlijk spelen; bedrog plegen

foezelmaand

zelfstandig naamwoord

= lappenmand ?

Pierre van Beek: in de foezelmaand geraoke - ziek worden, aan de sukkel raken

Frans Verbunt: geheime bergplaats voor clandestiene jenever

fòk

WBJ III.1.1:85 'fok' = neus

88 'fok', 'grote fok', 'fokker', 'fokkerd' = lange neus

90 'dikke fok" = dikke neus; ook 'fok' of 'fop'

WNT III:4605 FOK 4) Gew. in Z-Ndl. in den zin van neus, blijkbaar naar den vorm.

fòkbèèr

zelfstandig naamwoord

WBD (Hasselt:) mannelijke, niet meer zuigende big

fòkkedeere

werkwoord, zwak

bij elkaar passen

Cees Robben: Wèn span! Nèè, dè fòkkedeert nie, mar et doe wèl vort ...

— Contaminatie van 'fòkke' + 'akkerdeere' ?

A.P. de Bont: zw.ww.intr. 'fokkederen, bij elkander passen, overeenkomen, een harmonisch geheel vormen, (zie WNT fokken B5)

WNT FOKKEN B) onz. 5) Voegen, passen, betamen, goed uitkomen.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - FOKKEDéEREN - overeenkomen, bij elkander passen, een harmonisch geheel vormen, Fr. convenir, adapter

fòllie

zelfstandig naamwoord

hoofd- en schouderdoek, falie

Pierre van Beek: Iemand òn zen fòllie trèkke - iemand ter verantwoording roepen.

Kees en Bart: 'dè ze d'r faolie om doe ten teeken van rouw'

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: Iemand òn zen fòllie trèkke (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1970) - hem achter de vodden zitten

N. Daamen - handschrift 1916 - "falie - zwarte doek die de vrouwen over het hoofd dragen als ze naar de kerk gaan"

WBD (III. 3.3:331) 'voile' = rouwsluier; ook 'vollie' genoemd

WB3 (III.1.3:207) 'voile' = sluier aan een dameshoed

206 'falie' = idem

WBD III.2.2:100 'falie' = rouwsluier aan een hoed; ook 'rouwband'

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 -- 'follie' - falie z.a.

Naar fr. 'faillé'?

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - Men noemt hier eene falie wel doorgaans een regenkleed ... Z.a.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - FALIE (in 't W. 'feulle' uitgespr.) zelfstandig naamwoord v. ongeveer als boven.

S.G. falie, blz. 80, 130, 279 (aant. Witters)

fòllievaawer

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek:

degene die de doodsbiddersfalies opvouwt;

fig. (mogelijk) ienand met uitgestreken gezicht of begrafenisgezicht van iemand zonder gevoelsrelatie tot de nabestaanden; schijnheilige.

N. Daamen - handschrift 1916 - "falievouwer - schijnheilige" (synoniem: "femelair")

Hees falievouwer (IV:84)

Hooft (uitlegkundig wdb.) FALYVOUWEN. Bedekt, bedrieglijk handelen, pluimstrijken. FAALYVOUWER. Iemand die bedekt, bedrieglijk handelt. N.H. 588, 36.

WNT FALIEVOUWER, mooiprater, pluimstrijker, huichelaar. (In N-

Ndl. verouderd)

Z-Bev. (blz.44) 'n fôôljevouwer: een pietje secuur

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - FALIESTRIJKER zelfstandig naamwoord m. - falievouwer, vleier, huichelaar

fòltje

zelfstandig naamwoord verkleinwoord

kleine sluier

Witt. 'faaltje' - kleine sluier, voor het gezicht gedragen als men in de rouw was

_ verkleinwoord van 'follie'

fons

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: ziekenfonds (de fons)

fonsbaos, fondsbaos

zelfstandig naamwoord

vertegenwoordiger van een (arbeids)verzekering die de deelnemers regelmatig bezocht om de premie te innen

Elie van Schilt - Dan hadden we ok nog un stel baozen, de gasbaos , de fondsbaos van ut ziekenfonds en de fondsbaos van de verzekering. (Uit: 'Alles is aanders'; CuBra ca. 2000)

Piet van Beers – 'Stil op straot': Den bèkker èn de mèlkboer/ de gruunte èn den koolenboer./ De "Fonsbaos" èn de meens van ' t gas./ ' t Mènneke van de Kèrmiskas. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Vruuger as ik stout was/ Zei onze Pa, deze zoon is nie van mijn/ Want mee heel die maffe streken/ Zal hij er zeker wel ene van de fondsbaos zijn... (Tony Ansems, De Fondsbaos; van de cd Tilburgse Liekes American Style 2; 2009)

fôoj

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: vrouwtjeskonijn

WBD III.4.2:63 'vooi' - wijfje van de haas, ook 'wèfke' genoemd

WBD III.2.l:510 'vooi'= vrouwelijk konijn: ook: moederbeest

footookaast

zelfstandig naamwoord

fototoestel

Oe foto-kaast ent wiek-end-sjiertje/ dè oe zó lèkker lòcht beviel/ zèn veraanderd in enen dömstok/ èn ene gewôone blauwe kiel. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dan ist vurbij...)

fòskoow
zelfstandig naamwoord
chocolademelk (van het merk Fosco)
Kees en Bart: 'wèrme fosko'

fòtse
WW, ZW.
Frans Verbunt: (biljartterm) ketsen, als de keu niet op tijd gekrijt is

fraans
bn/bijwoord
frans
Van Delft - "Daor ies gin woord Fraansch bij" zegt men bijv. als iemand nogal in grove taal uitpakt, of "er een knoop oplegt". De Vlaming zegt hiervoor: "Dat is plat Vlaamsch", d.w.z. dat is onbewimpelde taal, dat is duidelijk gesproken. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)
WBD fraans staon - (v.e. paard) met de hoeven naar buiten gekeerd staan
WBD III.2.3:272 'een Franse' = brandewijn

fraat
ww, pv
vrat
gez. MP 'Ieder zene meug', zi den boer, èn hij fraat vèège.
verleden tijd sing. van 'frèète'

fraater
zelfstandig naamwoord
frater

GD05 ene fraater hamme ok nog êene in de femielie

Fraatersgat

zelfstandig naamwoord, eigenn.

Henk van Rijen: Fraterstraat

Ene fraater hamme ok nòg êene in de femielie. Die zaat int kloster òn et Fraatersgat vurdèttie nòr Suurienaame gegaon is. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2005)

fraatersvèt

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: mayonaise of mosterd (bij de frites)

frammes, frommes, vrommes

zelfstandig naamwoord

vrouwmens, vrommes, vrammes, frammes

Kees en Bart: et frammeske: vrammes, vrammesen

Kees en Bart: "n heele berzie wilde vrammessen'; "n strant vrammes'

...al is ze veur de rest 'n heel pront frammes ... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 – 29-7-1939)

Hees vrummes (I:74)

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - VROUWMENSCH. Dit woord, in Holland bijna een scheldwoord, heeft in deze streken, bijzonder bij de landlieden, niets verachtelijks. .... In 'vrouwmensch' ligt minder eene tautologie dan in MANSKEREL.

A.P. de Bont: frames: variant van 'vrames'

frank, frange

zelfstandig naamwoord

frank

B drie frange - drie frank

- 'Poepen vur en frèngske' (naar de hoeren gaan in Antwerpen)

- (de Tilburgse scheurkalender, 3 sept. 2007)

Vruuger hamme tòch ommers ok vrèmd gèld, bevobbeld frangskes as we nòr den Bèls ginge. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2001)

A.P. de Bont: frang, zelfstandig naamwoord m. 'frang' - frank (munt); mv. 'frange(n)'

frannie

zelfstandig naamwoord

franje

Cees Robben: Oew broek is òn et rèffele; ge hèt er de frannies òn hange.

WBD III.1.3:15 'franie' = rafel

A.P. de Bont: fraanie zelfstandig naamwoord vr. - franje

fraom

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: frame (v.e. fiets)

fraozele

werkwoord, zwak

frazelen

vD. gew.: stamelen, beginnen te spreken (van kleine kinderen)

N. Daamen - handschrift 1916 - "froasele - het kindje begint al te froasele (stamelen)"

"Vrouw Petit," fraozelde den riddacteur mee 'n zuut mundje... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

Oew lollig gefraozel dè dröpt van den tak,

turelatirelatuut (Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Merel', 1939)

Wè fraozelde zuut en wè leuterde vlot,
Wè zingde gij, zingde gij, zingde gij zot! (Piet Heerkens; uit De knaorrie, De knaorrie', 1949)

Stadsnieuws: Dieje zatlap zaat zo mar en bietje vur zenèègen öt te fraozele -(241206)

WNT FRAZELEN - In versch. toepassingen op het voortbrengen van geluiden, o.a. van een kind dat begint te leeren spreken.

frat

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: wrat

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
frat - wrat

Mar as ge unne stinpöst op oewen dèrriejèère had, èn as bidde nie hielep, dan moeste bij 't feitvrouwke van Van Hees zèèn. Die mòkte d'r èège zallefkes. Vur pöste, èkseem, fratte, padscheete, èn alles. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

frèddags

bijwoord

vrijdags, op vrijdag

Frèdags zit ik op men hukkes/ al vruug te wòchte op de kraant/ want ik vèèn de prènt van Keese/ iedere week wir intressaant. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Vèèfèntwintig jaor: De prènt van Keese)

freejwiele

werkwoord, zwak

Henk van Rijen: uitdrijven op de fiets (Eng. free-wheel)

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --

vreejwiele ww - vrijwielen

frêet

►vrêet

1. bijvoeglijk naamwoord

parmantig, deftig, trots;

wB: sjiek, voornaam

Ze liep zó frêet dur et stròtje. - Ze liep zo trots door het straatje.

M vrêet

WBD vreet - moedig en opgewekt (v.e. paard), ook 'wakker' genoemd

WBD III.1.4:165 'freed' = pront; 167 'freed' = deftig; l68 'freed' = trots; 217 'freed' = onstuimig

N. Daamen - handschrift 1916 - "fréét - trotsch, grootsch"

WNT lemma WREED 6: Van personen: dapper, fier, onversaagd; krijgszuchtig. Sinds lang veroud. maar nog gewest. aangetroffen...

WNT lemma WREED 9: Mog. in aansl. bij de bet. 6), van pers. en zaken: trotsch; fier, parmantig; grootsch, imponeerend. Vnl. gewest. aangetroffen. [met bewijsplaatsen van 1806 tot 1900]

Van Delft - "Het is 'ne freete (trotsche, hoovaardige, fatterige) meensch, da kan d'm aanzien, mar zij is zó'n interessaant (gierig) wijf, da ze 'n dubbeltje deur zou bijten, al was 't dè ze van ouwerdom op d'r taandvleesch liep", sprak de een en de ander antwoordde gevat met de woordspeling: "Dè doen nou al d'r bessems (bezems) en vegers al." Dit is: Die trotsche man had dus een gierige vrouw en de bezems werden versleten tot op het hout. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

Behalve deze eigenschappen toch hee Bartje nog iets aparts, wè-t-'m van z'n soortgenoten onderschaait en waor ie zelf gin bietje freet op gao. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 2; 16-10-1929)

Spraai oewen start 'ns, pronkenden bram,

(...) doe naaw 'ns mooi as 'n freete madam (Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Pauw', 1939)

vruuger hield ze wel van 'n pretje,
naaw is 't 'n freete, zuure mevrouw. (Piet Heerkens; uit De knaorrie, 'Mevrouwke', 1949)

De Wijs -- Wè lôpen de nunnekes d'r toch frèèt bij tegesworrig, vruuger waren ze rontelom toe (10-01-1970)

GD94 Wès dè tòch en frêet bòske;

Frans Verbunt: zo frêet as nen boer meej en vaon in de percèssie

Frans Verbunt: zo frêet as enen hond meej zeuve lulle

Èn Sjaan zaat daor in der nuu baank/ gatjuu wè wasse frêet. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: AST MAR NUUT IS.)

Buuk frêet op oewèège - zelfbewust

Soms mocht ik neffen onze ôme Henk op et maaimesjien zitten. Daor waar ik vréét op (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg,

Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Mar we zèn wèl frêet op onze Willem tweej.
Hij is twiddehaans, mar dè kan ons niks verschille,
want in Den Haag zon zum toch niemir wille,
ons Heuvels pronkstuk,
èn wij doent er gèère meej. (Henriëtte Vunderink; Tilbörg; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

kzèè hil frêet naa op men èège... (Henriëtte Vunderink; Grôot dikteej van de Tilbörgse taol; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Meschient wòrtie wèl et nuuwe gruune hart van onze stad waor we meej zen alle wir frêet op kunne zèèn. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

Hees fréèd (VII:12)

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
frêêt bn - trots, wreed, deftig

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - FREED (scherpe e) - fier, hooveerdig.

A.P. de Bont: fre.t bnw. en bijw. 'freed' (<vreed <wreed) a) bnw. 1) vurig, levendig, vlug, ijverig; 2) happig, begerig, sterk verlangend naar; 3) indrukwekkend, groots, buitengewoon, kolossaal; b) bijw. l) snel, vlug, vurig; 2) erg, zeer, danig.

Hees vréét (= wreed) (I:72); (VII:12)

2. zelfstandig naamwoord, onzijdig

- het Standaardnederlands in tegenstelling tot het dialect ('plat')

Dan vroeg ie aaltij in et freet wè ze bedoelde... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

En dieë redacteur zaag er mar eenvoudig uit, mar hij waar verschrikkelijk geleerd: hij sprak mee gemak drie taole: freet, plat en de blommetaol! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun en de dames'; NTC 20-1-1940)

3. bijwoord

"'t Is freet koud, hè Kubke", zee ze, zodde nie 'n tas koffie lusse; 'k hè precies 'n vorsch bekske gezet. 'k Zeg gère meid, as ge men 'n tas koffie gift, zède de biste op één nao. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

...ze leerden hem freet praoten van kleinsaaf aon en onder de schooljong waar ie den eenigste, die geen plat kos praote. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

...toen ineens in hoog Nederlandsch tegen 'n klein ventje [...] "Harrie, geef den Heerom eens gauw een mooi handje, zóó! En nu ga maar gauw tegen moeder zeggen, dat Heerom komt." 't Menneke weg as de foeter! "Wè's dè, oome Teun, praotte gij fréét?! Hoe komde daorbij op oewen aawen dag?" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Naor oome Teun'; NTC 24-2-1940)

...echte boerekender, mar ze moeten freet leeren praoten, daor helpt geen

moederkelieven aon! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Naor oome Teun'; NTC 24-2-1940)
[ze] praotten freet omdè ze d'r eigen wè verheven vuulden boven den gewonen meens. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)
Dan zit ie frèèd op de tribune/ Z'n lekkend nuske af te buunen. (Gieleke – wsch. ps. van Michel van de Ven (Lechim) – ongedateerd knipsel uit onbekende bron; ca. 1960-1980)
Gedraogt oe frêêt en gao nie zitte freete! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)
Lôpte'gè mar frîît [sic] te parredeere, geniet mar/ van die lui die nor jou kèèke en denke/ 'dè's een stuk'. (Lauran Toorians; Blauwke; CuBra; 200?)

frèèt

zelfstandig naamwoord
het (vr)eten, de kost
gez. òn de frèèt koome - aan de kost komen
WBD III.3.2:2 'freet' = voedsel
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - FREET zelfstandig naamwoord m. Wordt in de alg.taal gebruikt voor: eten, voedsel; dat is slechte frèèt; de daad van frèten: op de' frèèt loopen.
FRÈÈT zelfstandig naamwoord o.- 't lèèfdig frèèt hebben - altijd kunnen eten.

frèète

ww, st.
zelfstandig naamwoord
vreten
WBD eten (van vee)
Cees Robben: Daor is alles vèt, behalven et frèète; frèèt diege zèèt!
R Als 't eten smaakt: Dè smòkt nòr tròg; had ik meer, dan vraat ik nòg.
gez. MP 'Ieder zene meug', zi den boer, 'èn hij fraat vèège.'
R.J. 'en ze fret nie en ze schet nie'
B frèète - fraat - gefreete.
Dirk Boutkan: frèète - fraat - gefreete
vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij frèt(frit?) M: vrit
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- de koeje (sic) frèète gèère 'lèènzaodkoeke'
Frans Verbunt: hèdde nie dan frètte nie
Dirk Boutkan: (blz.38) frèète - (hij) frit (apart geval)
Weijnen, Vergelijkende klankleer (96): onverklaarbaar 'frit'
Goem. VRETEN
frète wkw.(rg.), in 't plat: eten; zuipen en - ;

frèètzak

zelfstandig naamwoord
overdreven eter

WBD III.2.3:21 'vreetzak' = veelvraat; ook 'vreterd'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 -
FREETZAK zelfstandig naamwoord m. - iemand die veel eet.

frêezele
werkwoord, zwak
Frans Verbunt: ijlen

frèt
ww, pv
vreet
Cees Robben: hij frèt ze tòch mar op
Cees Robben: dan 'freet' ik den bissem meej steel èn al óp;
Cees Robben: hij frèt vort meej de knèèn öt de rèùf; ze frèt de jong nie op;
Frans Verbunt: hèdde nie dan frètte nie
Frans Verbunt: frèt oewe kòp mar op, dan hèdde oew bakkes vol
Dirk Boutkan: 'frit' (passim) (zie blz. 38)
WBD III.4.2:52 'fret' - fret (Mustela furo), ook genoemd 'buisem' (Korvel)
WBD III.4.2:54 'fret' - marter (Martes foina), ook genoemd: 'fretje', 'buisem', 'eierwezel', 'fluwijn', 'steenmarter'
tegenwoordige tijd enk. van 'frèète'

friemele
werkwoord, zwak
WBD III.1.2:22 'friemelen' = krioelen; ook: 'wemelen','wriemelen', 'kriemelen', 'krieuwielen', 'broeliën', 'draaien'
WBD III.1.2:26 'friemelen' = heen en weer schuiven; ook 'wieberen'
III.1.4:363 'friemelen' = prutsen
404 'friemelwerk', 'gefriemel' = vervelend werk

frit
ww, pv.
vreet
Dirk Boutkan: (blz.38) vrèète - (hij) frit; (bl.40) fritte (vreet je)
Weijnen Vergelijkende klankleer (96): 'frit' onverklaarbaar

fröllie
zelfstandig naamwoord (verkleinwoord?)
jong meisje
Cees Robben: Dè vrammes kèndenik al toen et nog en fröllie was.
Cees Robben: Kèkt toch ammòl nie naor die vröllie (vrouwlui)
Henk van Rijen: fròllie - jonge vrouw, vrouwvolk
WBD III.1.1:5 'vrouwlie' = vrouwen

Stadsnieuws: Dè frammes kèndenik al toen et nog en fröllie waar - Die vrouw kende ik al toen het nog maar een meisje was (220608)

WNT FRUL 5) Troetelkind, lievelingetje

DeBo FRUL, troetelkind, keppe, lieveling

Gent FRULLEKE. Troetelkind, lieveling

A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord vr. 'vrellie', - 'vrouwlie, vrouwspersonen, dim. mv. 'vra:lliekes'

from, vrom

bijwoord

weerom, voorvoorgaande

GG komde nòg es from

GG fleej week from waarde ok al hier

frommes

zelfstandig naamwoord

vrouwmens, vrouw, meisje

Piet van Beers – ‘t Spit’: Masseere... dè isser ok goed veur./ Dè lotte dan doen, dur oe vrouw/ of 'n aander "frommes", (Brabants Bont 1; z.j., ca. 2005)

► frammes

front, frontje

zelfstandig naamwoord

WBD III.1.3:47 'front', 'frontje' = halfhemd

WBD III.1.3:141 'frontje' = gesteven voorstuk v.e. overhemd; ook: 'plastron'

fròt

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: (textiel) verdikking in draad; knoop in haren; pukkel, puist

WBD III.4.4:312 'frot' = warboel

fròts

zelfstandig naamwoord

mislukking? (bij het biljarten: mislukte stoot?)

Cees Robben: Hij laag beeter as persies, mar toen nèt hak em ... naa wast ene fròts;

Cees Robben: 10 (blz. 70) 'munne pommeraans frotst'

Waas FROTS - vod of lur; FROTSER - knoeier, slechte werkman.

Cornelis Verhoeven: FROTTEN - slecht werk afleveren.

Verwant met FRUT?

A.P. de Bont: frót zelfstandig naamwoord vr. en m. - prop (b.v. uitpuilende tabak boven op de pijp); overdrachtelijk: "n dikke frót' (van een dik vrouwspersoon gezegd).

fròtte

werkwoord, zwak

frommelen

— fròtte - fròtte - gefròt

WBD III.1.2:76 'frotten' = wrijven; ook: 'ruisen, strijken'

WBD III.1.2:109' frotten' = verfrommelen

WBD III.1.4:362 'frotten' = prutsen; 367 'frotten' = slordig doen

WBD III.1.4:370 'frotten' = stuntelen

WBD III.4.4:224 'frotje' = iets kleins in zijn soort, ook 'opneukerke'

WBD III.4.4:232 'frotje1 = bobbel, ook 'bult'

WBD III.4.4:310 'gefrot' = in de war

WBD III.4.4:314 'frotten' = vermengen

Bosch frotte - frommelen; haastig in elkaar zetten (naaien)

Cornelis Verhoeven: FROTTEN ov.ww., niet 'frotteren, boenen, wrijven' als bij v.Dale, maar 'bij elkaar frommelen in een kleine ruimte, slordig opvouwen', en, onoverg. gebruikt: slecht werk afleveren. In tegenst. tot 'aankloten' hebben de woorden 'frotten' en 'modden' altijd een uitgesproken ongunstige betekenis.

A.P. de Bont: frótte(n) zw.ww.intr.: tot een prop samenschieten (b.v. garen)

Goem. FROTTEN - frote wkw - hard wrijven, boenen

frullen

werkwoord, zwak

N. Daamen - handschrift 1916 - "frullen - Kender ge mot oeë mond nie zò vol frullen"

frut

mislukking: tis frut - het is een mislukking

Pierre van Beek: tis frut meej den bók - het gaat niet naar verwachting

't Is wir frut bekaant. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

Van Delft - "'t Is 'n uir, zee Jan Tooten, en de kat jongde in z'n pruik", waarvoor men ook wel hoort: "'t Is frut, zee Jan van Pelt", als iets niet goed lukt. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

mar mee de buurvrouw was et frutjes! (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Van Kees en Kee', 1941)

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: zó frut as den eezel van Stien-óllie (RL'77(- zo onooglijk als de

ezel van S.O) een bekende petroleumventer

verwarring: öt de frut doen - ontwarren, ophelderen

WBD frut (II:1035) - frut: garen dat men (in de spoelgaatjes) erbij stopt

Cees Robben: dan doeme dè saome öt de frut; ze doen et öt de frut;

Cees Robben: Zult is en vèèreke wè gelèèk in de frut zit;

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --

frut zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord - in de war: in de frut, öt de frut doen

A.P. de Bont: frot II, zelfstandig naamwoord vr. en m. 'frut' (alleen in de zegsw.:) op 'n/ene frut

ötdraeie - op niets uitlopen.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - FROT, FROTS zelfstandig naamwoord v. - verbrodde, mislukte zaak

FRUT bijwoord - frut schieten (speelterm) misschieten, er nevens schieten

bijnamen

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - frutje Maos = J.L. Maas (blz.53)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - frut Hirkes = Heerkens, Piusstr. (blz .41)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - frutje Maos = J.L. Maas (blz.53)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - in de frut, öt de frut = Dirk van Maren (blz.54)

speen

N. Daamen - handschrift 1916 - "frut of frutje - zoethoudertje, speen"

WBD III.2.2:24 'frut' = speen, ook 'fiep'

WBD III.2.2:26 'frut' = fopspeen

WBD III.4.4:267 'frutje' = hoeveelheid haren of draden

tabak

Ge lopt hil den gòdsgaansen dag/ meej ene frut in oewe mond/ ènt stao gereegeld in de kraant/ rôoke dès nie gezond. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Vraog et mar òn de slachter')

frutblaos

Jongen blaast een varkensblaas op. De frutblaos werd gebruikt als ballon en bal of om een rommelpot mee te maken.

Volksprent met kinderspelen; circa 1825

Zie ook CuBra-pagina Ben Hartman over het functioneel gebruik van dierenblaas

De varkensblaas in schilderijen - WTT-dossier

zelfstandig naamwoord

varkensblaas

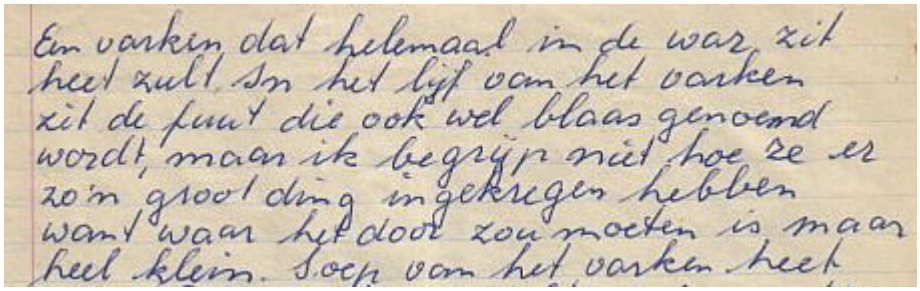
R.J. 'n frutblaos vur m'n eigen

Cees Robben: Wie na zen kuntje kust (v.h. varken), krèègt de frutblaos.

Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek - Ieder vèèreke heej mar êen frutblaos. (Tilburgse Taaklplastiek 128)

N. Daamen - handschrift 1916 - "prutbloas of frutbloas (?) - stuk van een varkensdarm, aan het eene einde toegebonden; men hield de openzijde dicht, na dat men den darm stevig vol geblazen had, draaide dan het stukje darm in een, en liet het dan ineens los, hetgeen dan een min of meer harder knalletje gaf)"

Cees Robben: 9 (blz. 35) 'gif mèn mar de frutblaos'

Een varken dat helemaal in de war zit
heet zult. In het lijf van het varken
zit de fuut die ook wel blaas genoemd
wordt, maar ik begrijp niet hoe ze er
zo'n groot ding ingekregen hebben
want waar het door zou moeten is maar
heel klein. Soep van het varken heet

Detail uit een voordracht onder de titel 'Opstel van het varken'; datum onbekend . Ingezonden door Ton van den Hout.

Detail uit een schilderij van Vincenzo Campi (1580) - varkensslachters en kind dat de *frutblaos opblaost*

frutboel

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: warboel, rommeltje

WBD III.4.4:312 'frutboel' = warboel

frutte
werkwoord, zwak
prutsen, prullen
Hij zaat on zene lózzie te frutte tót ie kepòt was.
Kees en Bart: 'Ze stonden te frutten meej 't apparaat'; 'ene sigarenfrutter'
WBD III.1.4:362 'frutten' = prutsen
WBD III.4.4:310 'gefrut' = in de war
frutte - frutte - gefrut
Stadsnieuws: 'Braaje, dès nèt zolang meej en draojke frutte dètter en trui van komt' (111107)
Goem. FRUTSELEN - fritsele - knoeien, onbeduidend klein werk verrichten.
Cornelis Verhoeven: FRUTTEN onov.ww - frutselen, prutsen, zich met onbelangrijk werk en kleine voorwerpen bezighouden, in een laag tempo en met twijfelachtige resultaten; soms ook 'frotten', z.a.

fruttenbòl
zelfstandig naamwoord
fiasco, mislukking,
Tis wir fruttenbol meej et weer. - Het is weer waardeloos weer.

fruut, vruut
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: neus, toet
K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - Dirk Fruut (Van der Aa) 21
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 --
fruut zelfstandig naamwoord - snuit; ook: kusje

fruute
werkwoord, zwak
wroeten
Henk van Rijen: wroeten, overal met je neus in zitten

fundemènt
zelfstandig naamwoord
fundament, achterwerk
De Wijs -- (Gehoord bij de gym-les van m'n jongste dochter) - Ze sprong hoôg genôg mar nèt gedeukt op d'r fundament (17-10-1966)

frutte

ww,zw.

prutsen, prullen

Hij zaat òn zene lôzzie te frutte tót ie kepòt was.
K+B 'Ze stonden te frutten meej 't apparaat'; 'ene sigarenfrutter'
aBD III.1.4:362 'frutten' = prutsen
wBD III.4.4:310 'gefrut' = in de war
\- **frutte - frutte - gefrut**
SN 'Braaje, dès nèt zolang meej en dreojke frutte dètter en trui van komt'
(111107)

Goem.**FRUTSELEN** - fritsele - knoelen, onbeduidend klein werk verrichten.
Verh.FRUTTEN onov.ww - frutselen, prutsen, zich met onbelangrijk werk en kleine voorwerpen bezighouden, in een laag tempo en met twijfelachtige resultaten; soms ook 'frotten', z.s.

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van gaa tot guuts

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Foto: H. Berssenbrugge - Regionaal Historisch Centrum Tilburg

geut

gaa, gaaw

bw.

gauw, vlug

Gao naa gaa! - Ga nou gauw weg!

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --
twaoter zal gaa kooke - het water zal dadelijk koken

Goem. GAUW - gas bw.

Te Winkel - De grammatische figuren, blz. l05: "Ga, bijvorm van gauw, o.a. te vinden Floris 1284, Hist.v. Troyen 546, 6325, Rijmbijbel 5935, 33014; evenals galike (...), galinge (...) en de samenstelling gadoot, d.i. plotselinge dood, beroerte (...). De wortel van ga en gauw is die van het werkwoord gaan.

Zie De Vries, Taalkundig Magazijn IV:86."

Verwijs/Verdam - Mnl.wdb. II:860 - GA, bijw. - spoedig, schielijk, gauw.

1. weldra, binnenkort
toe Miekelief, wor gaaw mijn vrouw,/ ik haaw verpoepies veul van jou
Piet Heerkens - 'Sjandoedelida'; 1938
2. m.b.t. een snelle handeling

Mar na was er inne jonge en die lekte z'n pèèr gaaw aaf en toen sopte ie nog eens. - Naarus – 'Brieven van een oud-Tilburger'; 1940
Uh!-Uh!-Uh! - gaaw, red oe huid!/ Kooning auto mot veuruit! - Piet Heerkens – 'Claxon' – 1940
Frie Oomen die kwaam/ al daolijk geloopen/ en kreeg bevel om den herd gaaw te sloopen. - Piet Heerkens – 'De gemeenteraod van Baokel'; 1941
3. meteen, zonder dralen
onneuzelen hals, kom gaaw in mijn huiske,
hier hedde mijn brood, maok mar gaaw 'n kruiske!
Piet Heerkens – 'Vrouwke misère'; 1941

Daor slao de veurdeur open,
de Lente staot er veur...
gaaw is de Wenter deur
de keuken weggeslopen...
Piet Heerkens – 'Wenter en lente'; 1941

4. na korte tijd
Slecht gelijmd kan nie lang haawe,
dus, 't begos al gaaw te naawe!
valse liefde is kort van zang;
't leeve gong z'nen harden gang
Piet Heerkens – 'Liefde?; 1949

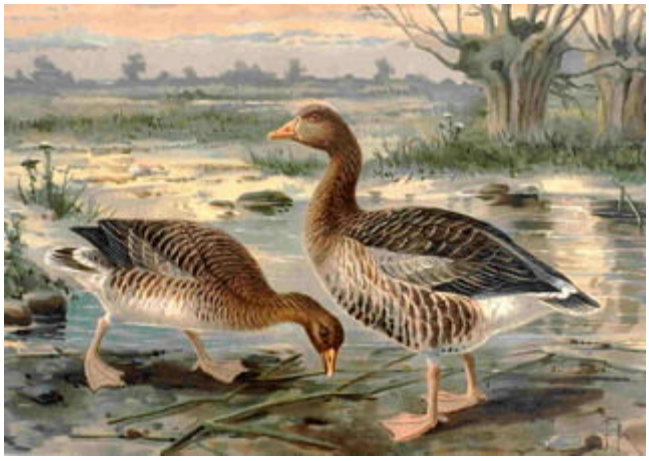
Veul te buurten ha onze vadder nôot, tegen onze opa. Wij han et ôk aaltij al gaaw gezien en wô'n er wel èùt, èùt dè halfdonkere kot.
Lodewijk van den Bredevoort – Kosset den brèùne eigeluk wel trekken?; 2006

Hij was vant völlesbakkeras,
brèùn, meej hier èn daor wè streepe,
èn hij had al gaaw begreepe,
dèt hier nog zo slèècht nie was.
Henriëtte Vunderink – 'Onzen hond'; 2007

5. zodra
Zô gaaw de zon gezakt is gao'k de tèùn on 't spèùte.
Piet van Beers – 'Zomermiddag'; 2004

gaaf, gaave
werkwoordsvormen - verleden tijden van geeve
gaf, gaven
Dialectenquête 1876 - gève - gaaf - gave
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GAAF - 2e hoofdvorm van 'geven'

gaans
zelfstandig naamwoord

Ill. Naumann - anser anser

gans, ook volgens WBD

WBD gaans, gans - roepwoorden voor de gans

WBD gaans, gans, gaanske - vleinamen voor de gans

WBD gansje - roepwoord voor een jonge gans

WBD gaans, gansje - vleinamen voor de jonge gans

Cees Robben - en gaans òp et Zaandènd; en wulpse gaans;

Dialectenquête 1876 - gaanze - ganzen

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Nòr de gaanze gaon, mar ophaawe waor ze begiene te zwèmme (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970)

- Bij tegenslag snel de moed laten zakken.

- Frans Verbunt -- et bier is nie vur de gaanze gebrouwe

WBD III.4.1:211 'gans' - grauwe gans, wilde gans (Anser anser)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - de gaans - frater Amabilius (blz. 100)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - Bartje Gaanzenek = Bart van Iersel (blz. 45)

gaanzeblom

zelfstandig naamwoord

Ill.: onbekend - gaanzeblom - persblom - kaankerblom - chrysanthemum segetum

WBD III.4.3:393 gaanzeblom - gele ganzebloem (Chrysanthemum segetum), ook genoemd: pèrsblom

gaanzetong

zelfstandig naamwoord

Ill.: Thomé - gaanzetong - mòlslaoj - taraxacum officinale

blad v.d. paardebloem, molsla, 'molslaoj' (Taraxacum)

Frans Verbunt -- = pisblomme

'Vadder wè zodde gij lusse, moet ik van ons moeder vraoge'? 'Gif men mar gaanzetonge', zittie. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Stadsnieuws - Onze paa ging saoves nao et wèèrk langs de Golsewèg gaanzetonge steeke vur de knèène (070609)

WBD III.4.3:287 gaanzetong - paardebloem (Taraxacum officinale)

WBD III.2.3:88 'ganzentong' = molsla, ook 'veldsla'

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --

'ganzetong' zelfstandig naamwoord - paardebloem (Taraxacum

officinale)

gaar

bijw.

Van Delft - "'k Wou die duif gaar veur geen geld kwijt." Gaar wil zeggen heelemaal (niet). (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

gaars

gaarsteg

bijvoeglijk naamwoord

ranzig; in het eerste stadium van bederf verkerend

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- GARST (gaarst) bijvoeglijk naamwoord ranzig, garstig, van geel geworden spek gezegd: gaarste spek is symbool voor armoedig en onsmakelijk eten.

gaarst

zelfstandig naamwoord

gerst

Cees Robben - kiepegaarst

Dialectenquête 1876 - tèrf en gaarst - tarwe en gerst

WBD I:1405: gaarst

Henk van Rijen -- garst - gerst

A.P. de Bont -- ga.rst, zelfstandig naamwoord m. 'gaarst' - garst, gerst

gaarsteg / gaars

bijvoeglijk naamwoord

Pierre van Beek -- ranzig, o.a. van spek gezegd (= gaars?)

WNT GARSTIG, voorheen met uitstooting der r, ook GASTIG. Van vette zelfstandigheden ... sterk van smaak en kwalijk riekend, ranzig, galsterig.

Bij et brôod, gereukt spek en zôlang et nie gaastig waar best lekker. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Et spek kwaam wel nie ons neus èùt, mar et schilde nie veul. Et kos ôk zô verrekkes zout zèèn, en asset tegen november liep, wier et ôk steeds mar gaastiger. Dè spek dè zaag niemer wit mar steeds gèler, ik kan nie zeggen det lekker waar. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD III.2.3:53 'gaarst' = ranzig

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
'gaast' bijvoeglijk naamwoord - ranzig

gaast, gasje

zelfstandig naamwoord

gast

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'kermisgaast' - kermisgast, - bezoeker

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'gaaste'; 'gasjes'; 'zukke gaaste'

Dialectenquête 1876 - de genoddigde gaaste

diktee 2000 'Vural die gaasten öt èèrme laande ...'

A.P. de Bont -- ga.st, zelfstandig naamwoord m. 'gaast' - gast: l) vent, kerel, kwant; 2) kind

gaasthèùs

zelfstandig naamwoord

gasthuis, ziekenhuis

Foto: Regionaal Historisch Centrum / Stadsmuseum Tilburg

GD07 die bèùteshèùs kosse wèèreke zoas int gaasthèùs

Van Delft - Maar de buurvrouw vergoelijkt haar houding, want "ze heej in 't gaasthuis gelegen waor ze geopereerd is en nie afgemaokt", hetgeen wil zeggen, dat zij niet onder narcose gebracht werd.(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

[Nonne] waare vrèmd genog hier bekaant de êenigste vrouwe die en beheurlek vak leerde èn bèùteshèùs kosse wèèreke, zoas int gaasthèùs. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2007)

gaaw, gaa

bijvoeglijk naamwoord

gauw, vlug

Pierre van Beek -- en gaawske - een vlug klein kind, een vluggertje, een haastig gedronken borrel;

Cees Robben - Dur ene snòtneus verweete, dès gaaw vergeete; nèt zôo gaaw;

Cees Robben - Ik hèb mar gaaw meej de kaaw ene pulling òp et voetènd geleej;

Cees Robben - Hoepelt naa tòch gaaw òp;

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- de zwòleme zulle vòrt gaaw trugkoome

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ge kunt stikken as ge gaaw zèèt (D'16)

Henk van Rijen - doe es gaaw oew aaw aon

WBD III.4.4:324 'gauw' = rap

A.P. de Bont -- ga.u, bnw. en bijw. 'gaauw' - gauw: Als aansporing tot iemand om spoed te maken, hoort men Gaauw!, of met herhaling! Gaauw! Gaauw!

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
gaaw bw. - gauw, licht, gemakkelijk

gaawd

zelfstandig naamwoord

goud

Dialectenquête 1876 - gaaud en zilver

gaawe gouwe

bijvoeglijk naamwoord

gouden, van goud

Frans Verbunt -- gaawe gaast - toffe kerel

gaaweghèd

zelfstandig naamwoord

in de gaaweghed - in de vlugte

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GAUWIGHEID zelfstandig naamwoord w-v.: spr. Alles is 'en weet, maar vlooien vangen is 'en gauweigheid.

gaawer

bijvoeglijk naamwoord , comp.

Henk van Rijen -- gauwer, vlugger

gaawke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

MTi vluggertje (vlug nog een borreltje)

Buuk Drinkeme nòg en gaawke? - drinken we nog een vluggertje/afzakkertje?

gaawte

zelfstandig naamwoord

haast

uitdrukking - in de gaawte - inderhaast, vlug -- In de gaawte viet ie et meej.

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'om mee de gaawte iets te vatten'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GAUWTE zelfstandig naamwoord v. - Met de gauwte - in der haast

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
in de gaawte - inderhaast

gabbelat
zelfstandig naamwoord
Pierre van Beek -- dolle trien

gabberdiene
zelfstandig naamwoord
VKBD gabardine (II: 1866): waterdichte stof

gaddeezeme
bastaardvloek
Jan Jaansen (Piet Heerkens) -- De mergen daorop kos oome Teun haost nie uit z'n bed kome, zoo stijf waar ie. "Wel gaddezeme," bromde-nie, "m'n beene slaope nog nao en ze willen mar nie wakker worren…" (uit 'Oome Teun op collecte', Nwe. Tilb. Courant, 1939)

gaddimme, gaddimmess
bastaardvloek
Jan Jaansen (Piet Heerkens) -- Die geleerde architecten jaogen oe mar op onnoodige onkosten. Wè ze buitengewoon goed kunnen: rekeningen schrijven, dè kunne ze gaddimmes goed." uit 'Bad Baozel'; Mwe. Tilb. Courant, 1939)
"Gadimme," riep den aawe Stokkermans... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 11; NTC 10-12-1938)

gaddoome
bastaardvloek

Ge heur'et bekaant alle daoge :
Wanneer komt 'r nog is sneuw ?
Dès gadoome lang geleeje
't lèkent wel 'n halve euw.
Lechim – uit 'Sneuw', ongedateerd knipsel uit De Tilburgse Koerier; ca. 1975

Wè Juliaon vur ons gedaon hee
Dès gadoome nie mar niks…
Lechim – uit 'Mee pesjoen', ongedateerd knipsel uit De Tilburgse Koerier 1975

"'t Wordt gadoome ammol duurder"
Heurde daogeluks duuzend keer
'n Klootig pekske sigerette
Dè kost vort 'n kwartje meer.
Lechim – 'BeeTeeWee-wee…'

Ik had men vertier en fietste mee veul plezier
in de verte zaag ik altij den heuvelse toren.

Mar op ene keer mee hul men gekèèk
verzelde ik in 'n vremde wèèk
en gadomme, ik was harstikke verlore.
Elie van Schilt – 'Toon den zoon (van Nilleske)'

Karel de Beer -- "Kèts (Kaatsheuvel) èn Lôon zèn eene gaddoome" (dit is één pot nat.) -- (2000, van de website over Tilburgse bijnamen van Karel de Beer)

Gerard Steijns -- Èn dès gaddoome ok en goej reeje vur fist! (Tien jaor diktees van Gródjes, 2010)

gadjèn

bastaardvloek

"Gadjen!" vloekte Bartje. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 8; 31-12-29)

gadoorie

bastaardvloek

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- gadoorie

Jan Jaansen (Piet Heerkens) -- Gaddorie," riep oome Teun… (Oome Teun en de Iemkers - door A. Wibbelt, naoverteld deur P. Heerkens S.V.D.; 1941)

Jan Jaansen (Piet Heerkens) -- Gaddorie, gij bent nog magerder as vruuger, mensch. (Oome Teun en de Iemkers - door A. Wibbelt, naoverteld deur P. Heerkens S.V.D.; 1941)

...zes-honderd-duuzend, et is zoo gadories veul! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

gadsjonge

bastaardvloek

...gadsjongens, wè hee dieën meens 'nen strot!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 2; NTC 8-10-1938)

gadverdeezeme

bastaardvloek

"Goed? Nee, wel gadverdézemes goed óók! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 2; NTC 8-10-1938)

gadverdimme

bastaardvloek

'k Heb gadvergimme nog noot in m'n leven zoo heure zinge... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 2; NTC 8-10-1938)

oei-oei, daor kwaam ineens, den hond aon, gadvergimme... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Mijn irste broek, 1941)

gadvergeeme
bastaardvloek
Gadvergemennogaontoetoch... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun naor zee'; NTC 18-11-1939)

gal
zelfstandig naamwoord
gal
WBD legger (bep. gewrichtsziekte bij paarden), ook genoemd 'klappees', 'lègger' of (Hasselt) 'ligger'
WBD galle (Hasselt) - gal (vochtophoping in een peesschede)

galander
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - gelande, belendende grondeigenaar
WNT GELAND bnw. Eigenaar zijnde van een of meer stukken grond, t.w. in de uitdrukking - 'geland zijn' = land in eigendom hebben.

galge
zelfstandig naamwoord plur. tant.
bretels
Hij ha en broek meej galge.
Cees Robben - waor zèn men galge?
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "galgen - bretels"
WBD III.1.3:123 'galg' = bretel
Hees galg 'bretel' (Is21)
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
galg zelfstandig naamwoord - galg, bretel
Bont, zelfstandig naamwoord vr 'galg' - l) bretel; 2) onderdeel v.e. spinnewiel; 3) (weverst.) elk v.d. beide leren riemen die de kammen in op- en neergaande beweging brengen; 4) (Molenaarst.) bep. draaiboom.
WNT GALG 2d) draagband (t.w. bij manskleeding) over de schouders gedragen en aan de broek bevestigd, om het afzakken daarvan te beletten; bretel.

galggissele
werkwoord, zwak
Henk van Rijen -- afstraffen, onder handen nemen, een pak slaag geven

gallopèère
ww
galopperen
WBD (Hasselt) gallopaers; elders: type 'viervoets'

gan, gangske
zelfstandig naamwoord
gang (concreet en abstract)
WBD òn de gang zèèn - beginnen te rijzen (gezegd van deeg)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GANK
zelfstandig naamwoord m. - in gank - aan den gang

gangske
zelfstandig naamwoord , dim
kleine gang, gangetje
WBD stalgangetje (verbinding tussen voorstal en achterstal, opzij langs de koestand heen)

gaof
M goaf
zelfstandig naamwoord
gave

gaof
bijvoeglijk naamwoord
M heel

gaogelbroek
zelfstandig naamwoord
met gagel begroeid stuk land

Myrica gale - gagel

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - deur de gaogelbroeke moete (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1972) - door de gagelbroeken moeten = een moeilijke tijd doormaken (Het Gagelbroek = een laag gelegen, met gagel begroeid stuk land) (gagel = Myrica gale)

gaoget

ww., pv+vn/lw

gaat het

Cees Robben - Dan gaoget mis ; hoe gaoget ermeej? Hoe gaoget oopaa? De liste tèèd gaoget wir rillek; aster òp onkómt, gaoget wir nie deur;

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- Hoe gaoget, Bart?

B hoegaoget? 2e en 3e pers. enk. 'gao' 'et'

Het fonetisch hiaat tussen 'gao' en 'et' is opgevuld door inlassing van 'g' (Schuurmanss Encl. pron., blz. 22) A.P. de Bont -- §242.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GAGET - gaat het

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - GAGET - gaat het

gaojke

zelfstandig naamwoord

WTW wederhelft (m.b.t. een vogelpaar)

WBD III.4.1:25 'gadetje (gaaike)' (= gaojke) - wederhelft v.e. vogelpaar

gaojslaon

ww.

gadeslaan

Cees Robben - slaoget tòch goed gaoj

Henk van Rijen - slaoget mar gaoj - bekijk het maar (?)

Allêênig op-'n plötske/ waor ik nie wor gaoigeslaon. (Lauran Toorians; Nòjaorsaovend; CuBra; 200?)

Stadsnieuws - Slaoget tòch goed gaoj, dè de draojer nie in de frut lôope - Blijf toch goed opletten dat de draden niet in de war raken. (230510)

WBD III.1.4:336 'gadeslaan' = zorgen voor

A.P. de Bont -- goislo'n st.ww.tr. en wederk. 'gaoislöon' - gadeslaan, zorg dragen voor, behartigen.

gaon

werkwoord, sterk

gaan

De uitspraak in de vervoegingen is zeer wisselend; zowel de lage als de korte a komen voor.

Praesens: ik gao - gij gaot - hij gao - wij/zullie gaon/gòn; imp. gao!

Dialectenquête 1876 - ik gao, hij gao**t**, we gaon

Verleden tijd en voltooid deelwoord - ging/góng - gegaon (B: góng) ; Btk: ging

- Et gao zót gao, mar et moet gaon. Hoe het ook gaat, het moet lukken.

B hoe gaoget? gaode gij?

WBD er tussenöt gaon (v.e. paard) - op hol gaan, ook genoemd 'óp hòl slaon'

Cees Robben - Hij gonk vurbij et kerkhof; de goej gòn aaltij irst; dan gao ze de lucht in gaon

Cees Robben - toen et bij ons vort ging, ginge we niemer; deronder gaode; et gao nie;

Cees Robben - ge gaoter nie nòrtoe; we gon tòch nèrges nòrtoe;

Cees Robben - Gaode ónderaand nòg nie trouwe?

Dialectenquête 1876 - gao de meê? Plur. gellie gao meê, war?

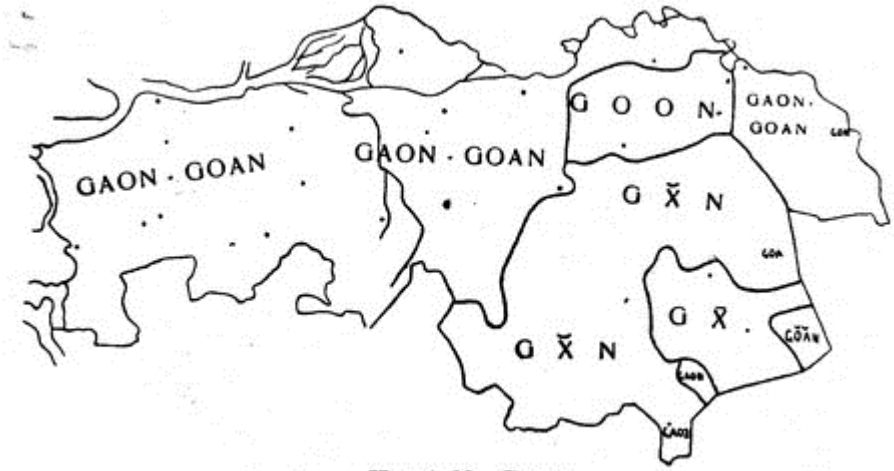
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - gaon de zaogers van Beek (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1968) - achter elkaar lopen (z.a.)

Henk van Rijen - ek zal es gòn kèèke

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
gaon ww - gaan: hoe gòggget?

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GINK
2e hoofdvorm van 'gaan': ging, gong, gonk

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - gaon/ goan (krt.19)

Kaart 19 Gaan.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

WvM 'da mun bloet twee keer soo snel ghingk'

Dirk Boutkan (blz. 38) gaon: plur. met verkorting: 'gòn'n- in inf. over het alg. geen verkorting; 'k ha nia moete gaon, gaon en staon. Als hulpww. wel verkorting: gòn kèèke, stòn te kèèke (blz. 66)

imperatief uitsluitend 'gao'

Verleden tijd = gong of gonk, gonge(n) en gonke(n)

Het lijkt erop dat de verleden tijd 'gong' na 1945 sterk in onbruik is geraakt.

...en nie lang daornao gonk-ie dood... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

Cornelissen keek er van op en ie vroeg, of et om 'n flinke som gong... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

...nao 't eten gongen ze aon den heerd zitten om den aovond in te praoten. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; "t Spook'; NTC 3-1-1940)

Op staonde voet gonk ie naor huis terug... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

De zon waar nog mar amper op of Teun gonk op pad... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)

Toen de groote verhuiswaogen et dörp binnen kwaam gerejen, gongen al de gerdijntjes opzij... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 1; NTC 1-10-1938)
Ze gonk de gang in... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 3; NTC 15-10-1938)
Ze gong aon 'n sleutelgat luisteren... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 3; NTC 15-10-1938)
...hij gong veur et venster staon en keek naor den overkaant. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)
...wè dunkt oe as we 'ns saomen gongen roeien op een van de vennen daor in Oisterwijk? (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)
...mar 't waar beter as ie naor huis gonk. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)
Toen et vis-sezoen wir oope waar/ gong kaort-club «Schuppe aacht»/ as êen van dirste nòr de Maos/ int hartje van de naacht. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Onder waoter')
...die gonken mee de kermis nor den Haag... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
...en 't gonk goed (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
- …dan gonken we vaoren, schotsenrijers vangen, steentje kletsen en spatten en poelieën (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
...dè schon vertessel van die drie mènnekes die saome gonke waandele... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
't Gong er over thermiek, thermise strooming en alderhande vliegterme die in hil endje boven mèn petje gonken. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Toen et vis-sezoen wir oope waar/ gong kaort-club «Schuppe aacht»/ as êen van dirste nòr de Maos/ int hartje van de naacht. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Onder waoter...)

Zôo gonge wij ok teege tiene/ mee de kiepe mar op stòk... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Zôo gao dè dan, zeej Peer)

Driek gong meej en bejaorde-rèès/ enen dag meej nòr de zee... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gin zin mir...)

En uur te vruug gonge we al... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Kèrsmes vruuger...)

Asset afgelôope waar, gongen we meej hil de femilie bij onze opa eten. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

We gongen veur dè we naor school gongen aaltij irst nog naor de kerk, naor de mis van half aacht. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Ge gongt dan meej zon zwarte ziel rèècht naor de hel… (Lodewijk van

den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

…en ons moeder zette mar thee, dè gong er wel in... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

gaonde

bijvoeglijk naamwoord

"Vergimd, daor hedde 't gaonde!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

gaopbòl

gaapbol

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt -- hèdde soms laaw soep meej gaopbòlle op? - waarom kijk je me zo hinderlijk aan

GG gaap- of slaapbol = vrucht v.d. papaver (Papaver somniferum)

Stadsnieuws - Hèdde soms laaw soep meej gaopbòllen op? - waarom zit je zo naar me te staren? (020806)

Gaap- of slaapbollen zijn vruchten van de papaver (Papaver somniferum)

gaope

werkwoord, zwak

kijken, gapen

gaope - gòpte - gegòpt (met vocaalkrimping) ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimpings gij/hij gòpt

Stao nie zó te gaope, gaoperd! - Sta niet zo te kijken, sufferd!

...ze willen natuurlijk allemol wete wè Kubke Kladder te vertellen hee, dè gopt as 'nen oven! (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)

Van Beek - "Dat gaapt als een oven", zei de boerin. Daarmee bedoelende: dat spreekt vanzelf. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

Cees Robben - teegen en pèèrd kunde tòch nie gaope;

Frans Verbunt -- dè gòpt as enen oove - dat is zo klaar als een klontje

Hey klein drölleke, wet zitte toch te gaopen... (Tony Ansems, Hey klein drölleke; van de cd Tilburgse Liekes American Style 2; 2009)

WBD (III.2.1: 586) gaope - geeuwen, gapen

gaoper, gaoperd

zelfstandig naamwoord

gaper, toekijker

Cees Robben - leuwegaoper die ge zèèd;

WBD III.1.4:9 'gaper' = nieuwsgierigaard; ook 'gaperd'

gaoperd, gaoper

uilskuiken, sufferd

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek -- gaoper = + 'klòssenbak', 'laobes'

Stadsnieuws - Hee gaoperd, kunde nie öt oe dòppe kèèke! (190809)

WBD III.1.4:9 'gaperd' = nieuwsgierigaard; ook 'gaper' 37 'gaperd = ezelachtig persoon

gaor, gòrder, gaorst

bijvoeglijk naamwoord

gaar

WBD nie gaor - te nat (gezegd van brood)

Cees Robben - verrèkkes goed gaor;

Cees Robben - De bóntjes zèn nie gaor; dan knaawde ze mar gaor!

WBD gaor - gaar, d.w.z. voldoende gelooid (in de leerindustrie; II 620)

gaore

zelfstandig naamwoord

garen

Cees Robben - Meej veul raozen èn tiere kwaamp er bij hum gaoren òp de klòs.

Pierre van Beek -- Zien dètter gaoren òp de klòs kómt (T 184)

WBD (II:698) hènnepgaore, kèmpgaore - hennepgaren (niet vermeld)

WBD (II:702) spienaolgaore - spinaalgaren (niet vermeld)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - gaore vernaojen èn tèèd verkwiste (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1968) - nutteloze arbeid verrichten

WBD gaore (II:919) - garen

WBD lènggaore (II:1012) - lenggaren: ter reparatie van kettingdraden

Frans Verbunt -- der mót gaore òp de klòs koome - er moet iets gebeuren

Frans Verbunt -- hij heeget zwarte gaoren ötgevónde

Stadsnieuws - Der valt gin goej gaore meej te spinne - je kunt er niets mee aanvangen (080306)

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - gaore (krt. 61)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GAREN (uitspr. gaoren en goaren) vrnw.- allen: geen van garen.
GAREN zelfstandig naamwoord o. Fr. fil

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
gaore zelfstandig naamwoord - garen

gaorenbôom

zelfstandig naamwoord

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - iemand róllen as nen vrèdagsen gaorenboom (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1979) hem erdoor halen (Vrijdags werden de stukken van de doekboom gerold, waar ze tijdens het weven omgedraaid werden, om ze 's zaterdags bij de fabrikant in te leveren.)

Henk van Rijen -- (textiel) kettingboom

WBD 'gaoremboom' (II:957) - garenboom

gaos

zelfstandig naamwoord, vrouwelijk

gaas

Henk van Rijen - gao es gaos haole - ga eens gaas halen CiT (30) 'Gao's gaos haole'

Jawel, hij liep meej nog un paor aander seldaote un sigretje te rôoke, aachter *de* gaos. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

gaote, gaoter

zelfstandig naamwoord, meervouden van gat; gaten

mar ik haaw ze sekuur in de gaoter (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'De paoter en de kinkenduut', 1941)

Cees Robben - daor krèède grôote neusgaoter van

Cees Robben - ze han zeeker wèl in de gaote dè ...

Cees Robben - Kèk toch is wèn diepe gatte vadder ... Dè zèn gin gatte bruurke ... dè zèn gaoter!

'Oopaa, der zitte nammòl gatter in den opstoet.' Èn toen zeej dieje meens: 'Dè zèn gin "gatter", mènneke, dè zèn "gaoter".' (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Henk van Rijen -- 'Hè lult oe de gaoter in oew sokke' - Hij praat de oren van je hoofd

WBD (II:2767) 'spêêkgaoter' - spaakgaten in de naaf

WBD III.1.4:336 'in de gaten houden' = zorgen voor

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
gaoter, meerv. van 'gat'

gaowèg

tsw

Frans Verbunt -- uitroep van ongeloof

gas

zelfstandig naamwoord

gas

Doe de gas mar èùt

gasfebriek

zelfstandig naamwoord

... wij zin aaltij de gasfebriek ok al waar daor de elektrciteitscentrale gevestigd. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

gasje

zelfstandig naamwoord , verkleinwoord

gast

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- gasjes

Dirk Boutkan (blz. 53) gast - gasje

- verkleinwoord van 'gast'

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - GAST - gezel. In Brabant zeer gemeen, en in de meierije ook zeer bekend; b.v. een brouwersgast, een kleermakersgast. Noch bij Kil., noch bij Plant.

WNT GAST, dim 'gastje', in de volkstaal GASJE

gaslantèère

zelfstandig naamwoord

Kaart 37 Lantaren.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

gaslantaarn

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - Gaslantèren zelfstandig naamwoord v + m. - gaslantaarn

gasthèùs

zelfstandig naamwoord

Ill.: Regionaal Historisch Centrum Tilburg/ Stadsmuseum

gasthuis, ziekenhuis

WBD III.1.2:395 'gasthuis' - ziekenhuis

A.P. de Bont -- ga.sthous, zelfstandig naamwoord o. - gasthuis, ziekenhuis

gat, gòtje, götje

zelfstandig naamwoord gat = achterste

Dirk Boutkan gat - gaote (36)

gez. Et zal oew gatje/kantje vaore - Het zal je tegenvallen

MP gez. Kaanters gat is rónd.(= Wij moeten alles over onze kant laten gaan.)

MP gez. Hij hòlden en roej vur zen èège gat.

MP Wie de blaos wil hèbbe, moet irst et vèèrke zen gat kusse.

MP gez. Haawt Gòd vur ôoge èn de haand vur oew gat, dan zal oe niks óntvalle.

MP gez. Ast nie waor is, geef ik mèn gat vur en kummeke soep.

WBD schórgat - hooiluik (naar de hooizolder)
WBD (Hasselt:) drinkesgat of drinkkèùl - weterkuil (natuurlijke of gegraven kuil op het erf of op de weide, waarin men het vee drenkt)
WBD schèpgat - schepgat van de (water)put
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- gat hier èn giender (bastaardvloek)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - kwóge verroestte meej en blik òn oew gat (Si'6S) - verwensing
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - en gat meej en gat is gin gat, mar en gat zónder en gat is en gat (D'16) raadsel; antwoord: WC-bril
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - et gat afdraaje (JM '50) - een taak of verplichting niet nakomen
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ge vangt em nie vur êen gat waor der twee zèn (Kn'50) - dat is een slimmerik
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - (bij kleine kwalen): bid mar dèt vur oew gat schiet, dan kundet ötpoepe
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - zó schèèrp as en gat (D'16) - spreekwoordelijke vergelijking
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "gat - de pap, melk of room hee t'r gat omgegooid (gehottelt; geschift)'
Frans Verbunt -- ge vangt em nie vur êen gat
Frans Verbunt -- et zèn kaoj katte die vur êen gat mèùze
Frans Verbunt -- meer meej zen gat ómgôoje as meej zen haande rèèchtzètte
Frans Verbunt -- meej zen gat in de booter valle
WBD III.1.1:138 'gat' = achterwerk; 140 'gat' = bil(len)
WBD III.1.3:242 'gat = gat in een kous' ook: 'kot' of 'knol'
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
meervoud: gaoter

gatdèèrm
zelfstandig naamwoord
gatdarm
WBD III.1.1. lemma endeldarm, dikke darm – gatderm – frequent Tilburg

gatènd
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.5:52 gatènd - ondereinde v.e. stam; ook genoemd: kontènd, voet of stronk
WBD III.4.5:59 gatènd - boomstronk; ook genoemd: kontènd, strèùk, pòst of knöst

gatgedag
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- ondeugd, kwajongen

gatje

zelfstandig naamwoord , verkleinwoord

gaatje

WBD spangatjes (of: -gòtjes) - spoelgaatjes (II:1035); ook: gòtjes, gètjes

gatjèn

bastaardvloek

Jan Jaansen (Piet Heerkens) -- "Haaw op mee dè gekreun," zee taante Hanna, "ik wor d'r zemellappig van, gatjèn… (uit 'Oome Teun en den dokter', Nwe. Tilb. Courant, 1939)

Lechim (M. v.d. Ven) -- Gatjèn wè hemme toch genoten/ Van 't prachtig weer in maai/ Gin vögeltje heeter gefloten/ Gin blumke bloeit 'r langs de Laai. (ongedateerd knipsel uit De Tilburgse Koerier; ca. 1975)

Telangeliste wast gatjèn/ nie mir om öt te staon. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Taandpènt....)

Ik zèè drie daoge vrij gewist/ gatjèn, wè was ik muug... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'In et zwêet van oe aonschèèn')

gatjevergimme

bastaardvloek

Piet Heerkens -- "Wel gatjevergimme,/ die kraai krijgt et verrig,/ riep Jan, 't is 'n slimme!" (uit 'De köster van Baokel', in: *Vertesselkes*, 1941)

gatjuu

bastaardvloek

Lechim (M. v.d. Ven) -- En Sjaan zaat in d'r nuuwe baank/ Gatju wè was ze frèèd. (ongedateerd knipsel uit De Tilburgse Koerier; ca. 1975)

Lechim (M. v.d. Ven) -- Gatju, wè zumme dan fiste strak. (ongedateerd knipsel uit De Tilburgse Koerier; ca. 1975)

Lechim (M. v.d. Ven) -- Ik hagge't gezee, dus mos ik mee/ Gatju, ha'ik mar niks gezee… (ongedateerd knipsel uit De Tilburgse Koerier; ca. 1975)

Lechim (M. v.d. Ven) -- Vleeje week is de St.-Anna-kerk/ in 't openbaor verkocht/ Gatju Kriesje, wè was 't 'r druk/ Dè hadde nóót verwocht. (ongedateerd knipsel uit De Tilburgse Koerier; ca. 1975)

«Gatju, waor blèèft de tèèd ?» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Dees is den duuzendste Koerier')

...gatju wè wasse frêed. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Te zwaor op de (aachter)haand')

Cees Robben - gatjuu

Henk van Rijen -- verdorie: uitroep van teleurstelling (God oh God)

gatsamme

bastaardvloek (= God zal me ....)

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- gatsamme (passim)

Cees Robben - -- Reesde mee de B.B.A./ En zidde "gatverdikke?!"/ Dan wierde gij toch ôk deurnat/ Gatsamme… net as ikke… (28-08-1954; deze prent speelt in op de actualiteit: in de vakantiemaand augustus had het meer dan een hele dag achter elkaar geregend. Bovendien is het een variant op het zogenaamde 'Tilburgs volkslied')

Cees Robben - – Gelukkige is 't woord nie, zik deuzig en zat.. mar zaolig gatsamme.. dè-wel….. (nieuwjaarsgedicht; 02-01-1970)

Piet van Beers -- Biljarte zô nog gaon,….. messchien ôk damme./ Daor zwitte ôk nie zôveul van, gatsamme. (uit 'Roland Garros'; ca. 2005)

gatservètje

zelfstandig naamwoord , dim

stuk toiletpapier

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "gatservetje(Closetpapier)"

Neffen de closetpot stond un kiesje, daorin lage de gatservetjes, stukskes kraant, in nette vierkantjes geknipt. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

gatslag

zelfstandig naamwoord

smoesje

Hij mòkte zenèège der meej ne gatslag vanaaf.

Pierre van Beek -- We mòkten er ene gatslag van. (overbodige drukte) (Tilburgse Taaklplastiek 145)

(gatslag: klap tegen de billen)

Frans Verbunt -- = kwinkslag

WNT XIV:1511 gatslag - bilslag (verouderd)

WBD III.4.4:245 'gatslag' = lawwaai

gatspie

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- holte tussen de billen

Henk van Rijen -- 'Jan gatspie' - smalende betiteling

scheldnaam voor een kwajongen

gatstòp

zelfstandig naamwoord

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "gatstop - scheldnaam voor een kwajongen"

gatverdikke

bastaardvloek

Cees Robben - – Zèède gij oew stuur vort kwèèt,/ dur den romslom van den tèèd… (…) lôôpter ôô de kentjes aaf/ en zegde gatverdikke…/ dan snapter ôôk gin bal mir van/ gatsamme net as ikke… (deze tekst speelt in op de ingrijpende veranderingen binnen de katholieke geloofsbeleving; 03-04-1970; ook dit is een variant op het 'Tilburgs volkslied')

Karel de Beer -- Praote gij van "gienderwèèd,"/ Koomde wèl es dur de Rèèt,/ Witte gij ok wort Kedènt is,/ Itte pòlling meej de Kèrmis,/ Kènde gij et Fraatersgat,/ Èn zègde "gatverdikke!"/ Dan zijdegij van onze stad,/ Van Tilbörg, nèt as ikke! -- Tussen haakjes: dit lied moest bij speciale gelegenheden plechtig gezongen worden, staande en uit volle borst, herinner ik mij van vieringen van belangrijke verjaardagen van mijn oma. Voordat dit gebeurd was mocht de aanval op het familiediner beslist niet worden ingezet. (2000, van de website over Tilburgse bijnamen van Karel de Beer)

gatvergiele

bastaardvloek

Cees Robben - – Gatvergiele, gienderwèèd.. daor gao die Gôolse giebergèèt (25-10-1985)

gatvergielegèètekeutel

bastaardvloek

Stadsnieuws - Gatvergielegèètekeutel, wès dè heet (160909)

gatvergimme

bastaardvloek - Bastaardvloek: gat = God; vergimme = vergeef me

ook adjectivisch gebruikt: Die gatvergimmese kwòjóng!

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- gatvergimme

Cees Robben - ik kan dè gatvergimmes gaotje nie vèène (15-04-1965)

Cees Robben - – Ge staot zonder benzine meneer… Wel gatvergimme.. daor kan ik bist al drie daoge mee gereeje hebbe… (14-03-1975)

Stadsnieuws - Jè, dès gatvergimme nie op sneubòlle gekokt (311208)

Cees Robben - – ge zit gatvergimme net te loere as unne hond in 'n vleeshal.. (02-07-1976)

Cees Robben - – Ik ben geboren en getogen/ in de aauwe Koningswaai/ en ik had daor in't verleeje/ gatvergimmes munnen draai… (over Pieta Melis; 19-02-1971)

Willem van Mook – 'k Heb gatvergimme m'n ziel toch nie aon den duvel verkocht, 'k Ben 'ne goeie katholieke meens. (Nieuwe Brabantse novellen; ca. 1970)

Jodocus (J. Stroucken) -- En wè 's dè, gatvergimme?/ Dè zèn rooj spruite, zeej ik fier (Toemet hooj; 1993)

Piet van Beers -- Ge hèt me doen simme/ gatvergimme. (uit 'Lieve Annelieke')

gatvermiedenhoed

bastaardvloek; wsch. persoonlijk taalgebruik

Tony Ansems -- Zondags ging ie gerre nor 't café toe/ Mar ons Oma vond/ Dat ie ut mar nie moes doen/ Ze verstopte zijn schoenen/ En den Opa zachtjes vloeken/ Gatvermiedenhoed. (Van de cd 'Gatvermiedenhoed', 2010)

Ja, den Opa die zi, of ie kwaot was of nie/ Gatvermiedenhoed... (Tony Ansems, Gatvermiedenhoed; van de cd Gatvermiedenhoet; 2010)

gazèt

zelfstandig naamwoord

krant WBD III.3.1:310 'gazet = krant

ge

(gij), maar ook: men

vn, pers/onb.

Ge meut nie vloeke; ge zót zégge

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GE vrnw - Wordt veel gebruikt voor 'men': Ge zoudt zeggen dat

- gij - gullie - persoonlijk voornaamwoord -je, u, jullie

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --

ge

gè, gij, ge

persoonlijk voornaamwoord

gij, u, jij (zie ook -e)

Cees Robben - ómdè gèt zèèt;

Dialectenquête 1876 - gè daacht nie, dè 'k dè wiest (ê is volgens toelichting van fr. même)

Verh - DE (als in 'hèdde' e.d.) uit 'du'! Z.a.

geaawehoer

zelfstandig naamwoord

geouwehoer, zaniken, klètsen

Cees Robben - 'Gin geaauwehoer mar saauwelpraot'

geappeld

bijvoeglijk naamwoord

WBD gezegd van een zgn. appelschimmel, in Hasselt ook wel 'gepènningd' of 'pómmeleej' genoemd

gebeeje

voltooid deelwoord van bidden (naast 'gebid'); zelfstandig naamwoord meervoud van gebèd, gebed

'k hè veul geleeje,

ok veul gebeeje,
ik zee tevreeje (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Ouwe man', 1938)

gebeeke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
'Aoventgebeejke', 'Murgengebeejke' – Titels van gedichten van H.A. Sterneberg s.j. in Een Busselke Braobaansch, 1932)
...de veugeltjes zongen d'r aovondgebeekes... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)
Henk van Rijen -- 'gebeejke' – gebedje

gebeetere
werkwoord, zwak
verhelpen, voorkomen (?)
P Ik kan et ók nie gebeetere. - Ik kan er ook niets aan doen.
N. Daamen - Handschrift 1916 -- Gebetere 'ik kan et nie gebeteren' (helpen)
Van Delft - ik kan het niet "gebeteren" wil zeggen: ik kan er niets aan doen. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)
A.P. de Bont -- zw.ww.intr. 'gebeteren' - beter worden: 'Dä gebetert v. aege'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEBETEREN - verhelpen: uitsl. in onbep.wijs en vergezeld van 'kunnen', in vragende en loochende zinnen; Kan ik 't gebeteren dat ...
WNT GEBETEREN v.h. ww. BETEREN met het voorv. ge- ter versterking der met het ww kunnen verbonden negatie. - beter maken, verhelpen

gebeure
werkwoord, zwak
gebeuren
B gebeure - geburde - gebeurd
- ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: et gebeurt

gebid
werkwoord, voltooid deelwoord
Henk van Rijen -- gebeden, aangezegd
WTW 'K-zèè nie gebid' - IK heb persoonlijk geen bericht gekregen van het overlijden
Cees Robben - 'hedde onder waoter nog gebid?'

gebinte
gebeente
zelfstandig naamwoord

WBD III.1.1:27 'gebeente' = geraamte
Cees Robben - hier moet laoter mèn gebinte ruste
WBD III.1.1:28 'gebeente' = been, beenderen

gebit
zelfstandig naamwoord
gebit
Frans Verbunt -- en gebit gelèèk de kèrmes van Riel

gebitôoge
zelfstandig naamwoord, plur.
WBD (Hasselt) bitringen (de beide ringen aan het einde van de bitstang v.h. paard)

geblikt
zelfstandig naamwoord
gebleekt
WBD geblikten blóm - bloem (meel) van bleke kleur

geboer, geboert
zelfstandig naamwoord
Cees Robben - nòr et geboer van ...
boerenbedrijf
...Eerst mar de kom van et dörp en dan iederen dag 'n aandere wijk 't geboert afaozen! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)
't Moet indruk maoke, 't geboert moet er wakker van worren! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 6; NTC 5-11-1938)
A.P. de Bont -- GEBOER - boerenbedrijf.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEBOERT zelfstandig naamwoord o. - al wat boert of het boerenbedrijf uitoefent
GEBOER zelfstandig naamwoord o. - het boeren, wijze van boeren, meest spottend gebezigd.
WNT GEBOERTE - de gezamenlijke boeren; de boeren of landlieden. Meest met een zekere minachting gezegd.

geboje, gebôoje
zelfstandig naamwoord, plur.
geboden
MP gez. Et èlfde gebòd: Doe gin man goed, dan zal oe gin kwaod geschieje.
Henk van Rijen - vat et mar meej oew vèèf geboje - pak het maar met je vingers

WBD III.3.1:323 'gebooi' =aankondigingskastje, c.w. 'aanhangbord '
Dirk Boutkan gebòd - geboje (blz. 54)
WBD gebôoje (III, 3.3:293) = huwelijksafkondigingen
WBD III.1.1:1148 'tien geboden' = handen: 153 idem = vingers
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - (de tien; gabooj: uitgangsloos meervoud (blz. 118.)
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord mv. 'gebooi' - geboden
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
'gebooj' zelfstandig naamwoordmv - geboden, mededelingen, vingers

gebont, gebonte
zelfstandig naamwoord
WBD tasruimte in de schuur (v.d. dorsvloer gescheiden door 't tasmuurtje) (ook in Hasselt); wordt eveneens 'tasrömte' genoemd
WBD gebinte (balkenstelsel bestaande uit 2 stijlen en 1 ankerbalk)
WBD gebónte (meervoud) - tasruiate in de schuur (idem als enkelvoud)
vM durgebónt - de deurstijlen; hij stón tussen et durgebónt
naa'k stao te droomen in 't deurgebont (Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Merel', 1939)
Cees Robben - in et deurgebónt;
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- GEBONT o.- gebinte, ruimte tussen de staanders waarop een huis gebouwd is: 't vurste gebont = het woonhuis, soms alleen de bedstee: goed boeren in 't vurste gebont - actief en vruchtbaar zijn in de bedstee, veel kinderen hebben; in 't aachterste gebont - achter in het huis of de schuur (waar het soms ook niet pluis was).
A.P. de Bont -- gebónt zelfstandig naamwoord o. - kozijn (v. deur of venster)
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - gebont - gebint (Meierij). Ablautend bij 'binden'

gebreeje
werkwoord, voltooid deelwoord van 'braaje', breien
Frans Verbunt -- gebreid. Dees klêed hèk èèges gebreeje gehad.

gebrèùk
zelfstandig naamwoord
gebruik
Cees Robben - en schoon gebrèùk van jaore hèr
WBD III.3.1:189 '(gebruik; bij (het) leven', 'tocht'= vruchtgebruik
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEBRUIK zelfstandig naamwoord o. - Hoeveelheid lands, die een landbouwer gebruikt.

gebrèùke
werkwoord, zwak

gebruiken
B gebrèùke - gebrökte- gebrökt
- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij gebrökt

gebròcht
werkwoord, voltooid deelwoord
gebracht

gebrökt(e)
ww, persoonsvorm van werkwoord.
gebruikt(e)
- tegenwoordige tijd sing. resp. verleden tijd van 'gebrèùke', met vocaalkrimping

gebrôojd
bijvoeglijk naamwoord
gebrood; z'n dagelijks brood hebbende, zijn bestaan hebbend
GR assie er den aord ha, dan was ie gebroojd èn ónder de panne
Henk van Rijen -- 'Ze zèn gebrôojd vur hil dur lèève' - Ze zijn voorgoed binnen.
Stadsnieuws - Hij heej nie te klaoge, hij is ommers goedgebrôojd - hij is immers verzekerd van een goed bestaan (3006l0)

gebrooke
werkwoord, voltooid deelwoord
gebroken
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - (krèk) int gebrooke (koome) (JM'50) - ongelegen (komen)

gebruurs
zelfstandig naamwoord, plur.
gebroeders, gebroers
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEBRUURS zelfstandig naamwoord m.mrv. - gebroeders: 't zijn drij gebruurs.

geburde
persoonsvorm van werkwoord
gebeurde
B verleden tijd van 'gebeure', met vocaalkrimping

gebuurt
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt -- mensen in een bepaalde buurt; buurtgenoten
is den duuvel oew gebuurke,

dan is et leeven een vaogevuurke! (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Van Kees en Kee', 1941)

WBD III.5.1:319 'gebuurt' = buurt; 321 'gebuurt' = gebuurte; ook genoemd: 'geburen, gebuur, buren, buurt of buurlui'

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- gebuurt zelfstandig naamwoord - de buurt

WNT GEBUURTE - 2) Zeker aantal naast of nabij elkander staande huizen, die een bepaald deel van eene stad of een dorp, of eene onderafdeeling van een stadskwartier of wijk vormen.

gedaacht

zelfstandig naamwoord

gedachte; idee; opvatting;

R.J. 'oew gedacht'; en schôon gedaachte

R.J. 'van kou lijden was geen gedacht'

Toch was daor gin gedaacht van. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)

Ik zeg potdome Drik, dè was gin kwaoi gedaacht... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)

De Wijs -- (Gehoord na 'n communiefeestje) Jaons, Laot naa de schaal van de kau-schotel nie valle. - Indirekt heb ik daor zô gezeed gin gedaacht op gehad. (20-03-1968)

De Wijs -- (uit diepzinnig gesprek opgevangen) - ik zeg… ik docht dekket goed daacht mar jè, ik was er neffe omdèk daor zô gezegd zogezeed gin gedaacht op gehad had. (17-10-1966)

Cees Robben - Hij liet zen gedaachte gaon. Daor hèk nog gin gedaacht òp gehad.

Cees Robben - 'zôo kwaamp ons boerke op 't gedaacht'

Cees Robben - daor hèk nòg gin gedaacht op gehad.

Henk van Rijen - hij hò er gin gedaacht op gehad - hij was het vergeten

...en dè waren un stelletje druktemaokers, daor hedde gin gedaacht van. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- gedaacht zelfstandig naamwoord - gedachte

WBD III.3.1:244 'van gedacht zijn', denken, geloven = menen

WBD III.1.4:4 'zijn gedachte hebben' = redeneren

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord o. 'gedaacht' - gedachte

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEDACHT zelfstandig naamwoord o. - gedachte

gedallaast

bijvoeglijk naamwoord

gedallest; in het Barg. ook 'gedallast'; geldelijk tot niets meer in staat = 'genillest'

Cees Robben - daor zèmme meej gedallaast ... - daar zijn we mee

gedupeerd
Cees Robben - 'dan bender mee gedallaasd'

gedaon
werkwoord, voltooid deelwoord
gedaan
uitdrukking - gedaon gehad/ gedaon gekreege - ontslagen
Bij X hèbbe ze ammòl gedaon gehad/gekreege.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEDAAN bvw. - geeindigd, uit; 't Is met de' vent gedaan - hij is dood
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- gedaon deelw. - gedaan; hij hè gedaon gekreejge

gedije
ww,zw.
gedijen, groeien, in grootte toenenen
- gedije - gedijde - gedijd

gedilte
zelfstandig naamwoord
TW gedeelte

gedoejke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
Henk van Rijen -- gedoetje

gedoentje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
bedrijf, in het bijzonder boerenbedrijf of kleine nering
Ze waar vruug weduwvrouw geworre en ze moes heel 't gedoentje van de boerderij besture en dè kreeg ze nie enkeld klaor, mar ze kreeg 't klaor mee groot gemak... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)
"As we deez' köpke koffie op hebben, mijnheer pastoor, dan gaon we ons gedoentje 'ns bekijke." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)
Frans Verbunt -- kleinschalig bedrijf
Daor giender onder d'iepen lee
't gedoentje van d'r boerestee. (Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Sterke vrouw', 1939)
Graot zaat op zen aaw gedoentje/ èrges midde op de haai/ vèr van de bewonde wèèreld/ wèèd van trubbel èn lewaai. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Graot zene Kèrsmes
WBD III.3.1:86 ' gedoentje' , 'gedoe, bedrijf, fabriek' = zaak
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --

gedoentje zelfstandig naamwoord - klein boerderijtje
WNT GEDOENTE - II) abstract: Doen in den zin van 'zaak, nering, bedrijf', - iemands zaak ‚nering of bedrijf, met inbegrip van de gebouwen, den grond enz.

gedrukt
bijvoeglijk naamwoord
WBD gezegd v.e. paard met witte vlekken, ook genoemd 'wilde haor'
WBD gezegd v.d. paardehuid bij slechts passend tuig

geduld
zelfstandig naamwoord
geduld
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - veul geduld, en schèèrpe schèèr èn en zittend gat (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 197l) - dit waren de eisen die aan een goede wever gesteld werden

geduureg
bw., bijvoeglijk naamwoord
telkens weer; steeds maar
Et sneut geduureg.
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'dè-t-er nog gedurig bij komen'
"Mar mee den tijd worren de jongelui gedurig aawer, dè-d-is 't vervelende van de zaok." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)
Ik heb in [een] aorig sort gevuul vur huiselikhei, zon sort daor ge alle geduurige mee in botsing komt mee de aander helft. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Ze hield nie van geduureg praote/ et was meer en meens van «doen» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: ‘Meej pesjoen‘)
Stadsnieuws - 'Hij is en bietje ongeduureg; hij lopt geduureg hèrs èn geens' (181107) = Hij is wat onrustig; hij loops alsmaar op en neer.
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- GEDURIG bw., telkens weer, steeds opnieuw: hij is gedurig ziek. Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
'geduurrig bw. - voortdurend
WNT GEDURIG 3) zonder ophouden of tusschenpoozen voortdurende; voortdurend, aanhoudend.

geduuregte
zelfstandig naamwoord
- voortdurendheid
gez. alle geduuregte - steeds maar weer
korte uu

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- GEDURIGTE, alleen in de uitdrukking - 'alle gedurigte' - met grote frequentie, zeer dikwijls en toch onverwacht.
WNT GEDURIGHEID - 1) gedurig, in den zin van volhardend; volharding, standvastigheid; 2) gedurig in den zin van voortdurend, hetzij zonder ophouden, hetzij met geringe tusschenpoozen.

et gêe
werkwoord, persoonsvorm
PM ' t gaat
Hoe gaoget? et gêe.
Dirk Boutkan (blz. 23) gêe - ('t) gaat

gêef, gèèf
bijvoeglijk naamwoord, bijwoord
redelijk goed, apart, gaaf
et gao gêef goed meej em
Dès ene gêeve - Dat is een exemplaar!
R Se heej en gêef gezichje
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "gêef - 't is 'n gêef (knap, net) meisje"
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- "n geeve waai'
...'k trof ut nog krek, want ze [de bus] zaat al gèfkes vol, mar 'k ha nog in plotske. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
- Wel geefkes muug want 't is tegesworrig wel 100 kielemeters (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Dan dacht hij aan zijn kinderjaren hoe zijn moeder moest sparen om 't grut gèf veur den dag te laten komen. (A.J.A.C. van Delft, uit: 'Toen Tilburg nog dorps was: Een heel typisch dialect'; Nieuwe Tilburgsche Courant, 17 juli 1956)
Cees Robben - en gêef nonneke! meej baaj der vuutjes, gêef en goed
Cees Robben - et moet er gêef ötzien; óm et gêef te lègge war;
Pierre van Beek -- die zieter gêef èùt
V dès en gêef mèdje, die van den bèkker
Piet van Beers – 'Belègge': Ak m'n borreltje mar krèèg, 'n stuk spek in de pan/ èn m'n brôod nog wè gèèf kan BELEGGE. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Dè leek me wèl gêef, Tilbörgs Kampiejoen Tilbörgs Knaawe wòrre. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
gêêf bw., bijvoeglijk naamwoord - mooi, gaaf, goed, vlak, effen
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GÈÈF - gaaf, ongeschonden, Fr. intact; gelijk, effen; fraai,bevallig
Hft. GEEF, gaef, voor 'gaaf'.
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- GAAF (gee:f), bijv. en bijw. gebruikt : het tweede wijkt het meest v.h. ABN af: gee:f goed - tamelijk goed. Ook verkleind: gee:fkes.

A.P. de Bont -- - gaaf: l) ordelijk, net; 2) vlak, effen, gelijk.
Hees gèèf (I:40)
Bosch geef - goed uitziend, mooi
CiT (21) 'Des nog een geef pietelairke'
WBD III.1.4:67 'gaaf' = braaf
WBD III.4.4:228 'gaaf' vlak. ook 'egaal', 'effen',. 'plat'
Dirk Boutkan (blz. 35) superl.'geefst(e)', zonder vocaalreductie
Etymologie:
Got., D. gäbe, N. gaaf, T. geef

geèffereerd
bijvoeglijk naamwoord
bedrijvig
Pierre van Beek -- geèffereerd doen - bedrijvig doen

gèèl, gèèler, gèlst
bijvoeglijk naamwoord

Ill. Naumann - oriolus oriolus
Luister naar het geluid van de gèèle wiewaaw (wielewaal)

geel; geil
schôon gèèl blómme
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - de gèlste pèère wòrren et irst geplòkke (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) - de gekste meisjes lopen het eerst tegen de lamp
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "gaile wiewouw - wielewaal, gele merel"
Ik zaag er [paddenstoelen] zô wit as roome, zô gèl als boter, wir aandere zô bruin as peperkoek en vettig blinkend of er ollie over gesmèrd zaat... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)
Henk van Rijen -- gèèle wiewaaw - wielewaal (Oriolus oriolus)
WBD (III.3.3:355) gèèl, hêet 'vies', 'vèùl' = onkuis? ook: hitsig, los, gek
WBD III.1.2:323 'geel', 'gele verf' = geelzucht
WBD III.2.2:108 'geil' = geil, wellustig
A.P. de Bont -- ge'l, bnw. 'geel', komp.: geelder

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GÈÈL - geel: zoo gèèl als 'ne pee, als oker, als was

gèèl blauwe
zelfstandig naamwoord
GG voetballer bij NOAD, welke club speelde in de stadskleuren Z.a.

gèèldòppedôos
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt -- onderbroek met veel urinevlekken

gèèleg
bijvoeglijk naamwoord
gelig
WBD III.1.4:440 'geilig' = wulps

gèèlôoge
werkwoord, zwak
vervelen, meestal in combinatie met zitten of staan te -
Henk van Rijen -- begerig kijken
stòn te gèèlôoge - zich staan te vervelen
Radio Brabant: inwoner Terheijden zegt: afleiding van ww gèèle (gijlen) m.b.t. het gistingsproces in de bierbrouwerij: ogenschijnlijk: niets doen
- Alleen de infinitief wordt gebruikt, in comb. met 'te'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GÈÈLOOGEN - zich zitten of staan te vervelen. Wordt gemeenlijk maar in de onb. wijs gebezigd. We zaten daar te gèèloogen. Ook: niets zeggen en anderen afgunstig bekijken.

geene
aanw. vn
die daar
Cees Robben - Moete we naa deeze kaant èùt? Nèè, geene kaant in.
Cees Robben - den prónten staand van geenekaant ...
et Gurke leej òn geene kaant = over de spoorlijn van het zuiden uit
geene kaant = de overzijde van de van oost naar west lopende spoorlijn;

geenekaant
(of: ginnekaant)
zelfstandig naamwoord
Buuk - de andere (vanuit het centrum gezien noordelijke) kant van de spoorlijn en dan m.n. de stadsdelen Goirke, Hasselt en Heikant

geenekaants
bijvoeglijk naamwoord

van de overzijde van de spoorlijn (die Tilburg van oost naar west doorsnijdt)

Is oewe maot ene geenekaantse?

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "geenekaanse of te wel Turken, zie Turken"

geens

bw.

ginds

vgl. 'hers èn geens'

Dialectenquête 1876 - hers en gêndsch (ê: vgl. gête - geiten) - hier en gindsch

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
geens bw. - die kant, ginder

geensgòns giensgòns

bijwoord

op de heenweg

— Met adverbiale s

Geensgòns begós et te rèègene. - Op de heenweg begon 't te regenen.

In 't geensgaons hebben we 'ne keer aongeleed, en toen we terugkwame nóg 'ne keer. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 6; NTC 5-11-1938)

...in et geensgaons kreeg ik 'n glas waoter veur niks en in et terugkomes 'n glas rome veur twee cente.. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 6; NTC 5-11-1938)

Van geens gons, gong ut beter as toen we trugkwaampe... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Henk van Rijen - hij waar int "giensgons" al tèène - hij was op de heenweg al doodmoe

Stadsnieuws - Geensgòns gao rap, mar trug hèk de wènd van veure (050809)

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
'ginsgons bw. - op de heenweg

gêer

zelfstandig naamwoord

WBD geer (II:1225) - geer

vD geer: naar boven spits uitlopende lap of strook

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEER (scherpe e) zelfstandig naamwoord m. en niet v. - scherptoeloopend stuk, dat men in een kleedingstuk naait om de breedte te vergrooten.

gêere, gèère

werkwoord, zwak

WBD (Hasselt; geren, geervormig zijn (= niet rechthoekig), gezegd van

een stuk grond

WBD (Hasselt) 'geere' - geerakker ploegen

WBD geere (II:1226) - geren: schuin laten uitlopen

gèère - gèèrde - gegèèrd

ook in tegenwoordige tijd geen vocaalkrimping

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEER (scherpe e) zelfstandig naamwoord m. en niet v.- scherptoeloopend stuk, dat men in een kleedingstuk naait om de breedte te vergrooten.

gèère, gèèr

bijwoord

gaarne, graag

Hèddet gèère? - Heb je het graag?

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'nie gerre': 'gerre'

'k Zie oe daor zo geere ligge,

Tilburg, waor 'k geboore ben, (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Tilburg', 1938)

'k Heur ze geere, mijn taol... (Leo Heerkens; uit De mus (Piet Heerkens), 'mijn taol', 1939)

De R die komt wir in de mònd/ de heur ik nie zo gèère... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'De R van rèère')

Cees Robben - Ik was nòg gèère wè gebleeve: goade wèl gèère?

Cees Robben - nòg gèère vur en dubbeltje ...: ik wérk gèère, mar ...

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- eete zullie ók gèère kèès?

Henk van Rijen - dietem nóg gèère lusse - die geen borrel afslaan

ik zo oe gèèr iets wille vraoge.... (Henriëtte Vunderink; Zoas ik et as kèènd beleefde; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Stadsnieuws - Enen bak kòffie hèk wèl gèère, mar ene klaore hèk nòg liever (220309)

WBD III.1:230 'gaarne mogen, mogen', 'lijden, goed kunnen zetten, staan op' = iemand gaarne mogen

WBD III.1.231: 'gaarne zien','(veel) houden van, veel ophebben met, verkikkerd zijn op, verliefd zijn op' =houden van

WBD III.1.4:433 'gaarne hebben'= begeren

WNT GAARNE, gaarn, garen, geerne

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
gèère bw. - gaarne

A.P. de Bont -- gä.r, bijw. 'geer', geern, gaarne

Antw GÈRE(N), bw. -gaarne: Ik zou nie' gèren.

Bosch gere - graag

WBD III.2.3:29 'gaarne lusten/ hebben' = lusten

Buuk Hij lustem gèère - hij is niet vies van een borrel.

gèèrf, gèèrfke
zelfstandig naamwoord
garf, garve, schoof
Cees Robben - gèèrf, gèèrfke
WBD III.4.4:238 'garf' = bundel
A.P. de Bont -- gärsf zelfstandig naamwoord vr. en m.'geerf' - garf
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
gèèrf zelfstandig naamwoord - garf
WNT GARF, garve, voorheen bij dichters ook GERVE

Gèèsel
zelfstandig naamwoord , eigennaam
PVb Moergestel

gèèt, gètje
zelfstandig naamwoord

Illustratie Rolf Janssen
geit
WBD geit, ook 'sik' genoemd of 'gèjt'
Dialectenquête 1876 - gête - geiten (ê =même)
De gèèt van Pigge; giestere ditie et nog.
gez. Pierre van Beek -- voejer zuuke vur aandermans gèèt -
gez. Pierre van Beek -- èfkes de gèèt gòn verzètte (smoesje om te vertrekken voor een kleine boodschap)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - iemand òp en natte gèèt zétte (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1968) - voor de gek houden
De Wijs -- Ze laacht as un gèt op gummie hakke (11-02-1965)
Cees Robben - Ik bèn gistelek advieseur van jöllieje gèètenbond gewòrre.

Ill.: Regionaal Historisch Centrum Tilburg/ Stadsmuseum

Cees Robben - ge moet de gèèt gòn mèlleke; vurèùt dan meej de gèèt; (Tilburgse Taaklplastiek l31)

Der komt nòg gin goei gèèt vandaan/ wort in de stad gezeej,/ mar agge Gôol es goed bekèkt/ valt dè tòch hêel veul mee. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gin aaw èèzer)

Frans Verbunt -- alles viere, ok de verjòrdag van de gèèt

Frans Verbunt -- iemand op en natte gèèt zétte - voor de gek houden, te kijk zetten

Frans Verbunt -- van Gôol komt nòg gin goej gèèt

Frans Verbunt -- èfkes de gèèt gòn verzètte - gaan plassen

Frans Verbunt -- ik hèb die stèm nôot geheurd, zi de köster, èn der stond en gèèt op et koor

Frans Verbunt -- ieder zörgt vur zenèège èn et gètje vur de kòffierôom

Frans Verbunt -- ene gèètestart èn en vrouwetong staon nôot stil

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - de gèèt van Pigge = de gezusters Janssen (blz. 46)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - Mieke de gèèt = bep. simpel vrouwtje (blz. 93)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - de gèèt van Jan Pigge (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1964) Hiermee werd een excuus over een mislukking afgewimpeld (Pigge = Pigmans, een bekende boer)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - van de gèèt gehad hèbbe - erg nieuwsgierig zijn; varianten: gèètevlêes òphèbbe ('70), en gèèt òn de kòp hèbbe ('64), hèdde sóms gèèt òp? ('82)

Dè waren meense die waren nie katteliek, dè waren protestantse bokken, volgens wè ze tegen ons vertelden. Die protestanten schêene ons ôk èùt veur kattelieke gèète. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

De gèète van Gôol, òf de Golse gèète? (Henriëtte Vunderink, Q-korts, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

WBD gèètestal - geitenstal

WBD 'gijt', 'gèt', 'mieke', 'mieke mieke' - roepwoorden voor een geit

gez.Pierre van Beek -- Ik hèb die stèm nôot geheurd, zi de köster, èn zen gèèt stónd òp et koe???

WBD III.1.1. lemma urineren - Tilburg – 'De geit verzetten'.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEIT zelfstandig naamwoord v. - dwaas, onverstandig vrouwmensch

CiT (10) 'G'het gèt-oge'

gèètekòp

zelfstandig naamwoord

geitenkop

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - oover hónderd jaor hèbbe we tòch ene gèètekòp (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) - over honderd jaar zijn we allemaal dood

Stadsnieuws - Oover honderd jaor hèmme tòch ammòl ne gèètekòp (l90409) - Over honderd jaar zijn we toch allemaal dood.

gèètemèlker

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- nachtzwaluw (Caprimulgus europaeus)

Afb.: Naumann

WNT GEITENMELKER - eig. iemand die geiten melkt; doch inzonderheid in gebruik als benaming van een Nachtvogel, tot de familie der zwaluwachtige vogels (hirundines) behoorende ...

WTT-2012: de naam 'geitenmelker' duidt op de klassieke legende waarin deze vogel 's nachts geiten doodde en de geitenmelk dronk. (Bron: Britannica)

► gèètevoogel

gèèteparkske
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt -- aanduiding van het Julianapark

gèètesik
zelfstandig naamwoord

Filipendula ulmaria
WBD III.4.5:400 gèètesik - moerasspirea (Filipendula ulmaria), ook spirea genoemd

gèètestart
zelfstandig naamwoord
geitestaart
Van Beek - "Een vrouwetong en een geitestaart staan nooit stil." - Vrouwen praten altijd. (Zeer schilderachtig voor wie wel eens 'n geit bezig zag. Hier hielden de huiswevers destijds veel 'n geit.) (Nwe. Tilb. Courant; Uit Tilburgs folklore; 18 juli 1958)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - en vrouwetóng èn ene gèètestart stòn nôot stil ('69) - ironische opmerking over het gepraat van vrouwen

gèètevlêes
geitevlees
Henk van Rijen - den dieje heej zeeker gèètevlêes op - wat is die nieuwsgierig!

gèètevoogel
beo; vogel (zie WNT)
zelfstandig naamwoord
WNT IV:916 - GEITENMELKER zelfstandig naamwoord m.

benaming v.e. nachtvogel, tot de familie der zwaluwachtige nachtvogels (hirundines) behorende, die veel gelijkenis met de zwaluw heeft.

gèètôoge

zelfstandig naamwoord , plur.

geite-ogen

Henk van Rijen - ge hèt gèètôoge - je hebt geite-ogen

geeve

werkwoord, sterk

geven

Dirk Boutkan (blz. 38) geeve - gift (met vocaalkrimping)

Et gift niks agge niks gift. - Als je niets geeft, is het ook goed.

- geeve - gaaf - gegeeve

- In tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij gift; imp. gif

MP gez. Tis er êene van Kleef, daor haawe ze meer van den hèb as van de geef.

Mar ullie moeder hee-t-oe over oew broek gegeven dè 't kletste en ge hebt gekweken dè'k et naaw nog heur! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 – 26-8-1939)

WBD geeve - aanzetten (het toevoegen, in een brouwerij, van gist aan de (afgekoelde) wort)

Cees Robben - dan moete em de kaans geeve;

Dialectenquête 1876 - géve, gaaf , gave - geven, gaf, gaven

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - van geeven is men grutmoeder gestörve; ha ze den gist nie gegeeve, dan lèèfde ze nòg ('66) - reactie van iemand op geschooi.

Henk van Rijen - van geeve gao de biste gèèt nóg dood - je kunt niet blijven geven

WBD III.3.2:172 'geven' = kaarten ronddelen, ook 'delen'

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - geeve (krt.11)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEGOVEN: 3e hoofdvorm van 'geven'

gegeeve

gegeven

zelfstandig naamwoord

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - der gaon veul gegeeves in ene zak (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) - een bedelaar moet veel krijgen eer zijn zak vol is

gehad

werkwoord, voltooid deelwoord

gekregen

Hèddet gehad òf gevat?
Cees Robben - ... medòllie gekreege ..., dan hak ze nie gehad.
Cees Robben - Ik hèb en naogelschèrke gehad;
Pierre van Beek -- gehad is lillek
Haor GEHAD is lillek

gehèèm
zelfstandig naamwoord
geheim

gehooretje
zelfstandig naamwoord
De Wijs -- Gao de mee gehoretje doen? (gehoorentje speule = verstoppertje spelen) - Nèè, want gij haauwt noôt loos in de kiepedôôs. Dès wel, waant 'k hè aaltij 'n loerig plaotske (10-01-1970)

gehòst
bijvoeglijk naamwoord
gehaast, door haast gedreven

gehupt
bijvoeglijk naamwoord
WBD schêef gehupt - (paard) met een scheve heup, ook 'ónthupt' genoemd

gèk
zelfstandig naamwoord
gek
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ge kunt de gèkke kènne òn der kuure ('65)
BrSn zó gèk zèèn as ene kreugel ('87) – zwoegen
Frans Verbunt -- zó gèk as en kèrrad – stapelgek

geklôot
zelfstandig naamwoord
gedonder
Frans Verbunt -- geklungel, gesukkel
WBD III.1.4:368 'gekloot' = slordig werk; ook 'klootwerk'
Cees Robben - Daor hèddet naaw meej oew geklôot
Stadsnieuws - Wèn geklôot is dè tòch ammòl daor in de polletiek; dèsse es wè doen èn nie zoveul maawe! (28020)
A.P. de Bont -- geklö.t, zelfstandig naamwoord o. 'gekleut' - gekloot, getalm, geteut
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEKLOOT zelfstandig naamwoord o. - het klooten

gekuld
bijvoeglijk naamwoord
gedupeerd, beetgenomen, gefopt
uitdrukking - èrges meej gekuld zijn - ergens mee gedupeerd zijn
Henk van Rijen - den ooverwèg is dicht; daor zèmme meej gekuld
Nou, daor zèède goed meej gekuld - ... gefopt (060208)
Ik vuul me naa dus wèl gekuld... (Henriëtte Vunderink, Geene, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)
Mar toen der en paor wèdstrijde dur oranje waare gespuld,/ toen wier gezeej: "Meej dieje Van Basten zèn we wèl gekuld. (Henriëtte Vunderink, "Fans van Oranje", uit: Tis de moejte wèrd; 2011)
Daor waar ik toen môoj meej gekuld,/ marjè, et was men èège schuld. (Henriëtte Vunderink, Et vaastetrommeltje, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
gekuld ww.: gedupeerd

gekwaansel
zelfstandig naamwoord
WBD III.1.4:368 'gekwanse' = slordig werk

gelaag

zelfstandig naamwoord
gelag
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - tis en hard gelaag en kèènd te kusse meej en stêene bakkes (D'16)
WBD III.2.3:4 'gelag' = drank

gelaajgoed
zelfstandig naamwoord
porselein (?, zie Hoeufft) ; serviesgoed, aardewerk
WNT GLEIERGOED, GLEIERWERK = GLEISWERK - verglaasd aardewerk uit gleier, dat misschien pottenbakker beteekent, en werk = aardewerk. GLEI is wsch. pottenbakkersklei.
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - GLEIWERK noemt men hier hetgeen, wat men elders aardenwerk noemt. Z.a.
Antw GLEIWERK, GELEIWERK zelfstandig naamwoord v..o. - vaatwerk van fijne witte aarde met tinasch verglaasd. (is geen porselein!)

gelaajkaast
zelfstandig naamwoord
kast met opbouw en glazen deurtjes voor het opbergen van porselein

gelanders

zelfstandig naamwoord, plur.

Henk van Rijen -- slingers, versiering (Fr. guirlande)

Stadsnieuws - As we verjaorde dan hing ons moeder gelanders òn de zulder. (200108.)

WNT GUIRLANDE (uitspr.: gierlande) l) Eigenlijk: slinger van groen en bloemen; 2) in vrijer gebruik: slinger in het algemeen.

gèld

zelfstandig naamwoord

geld

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - gèld is et slèèk der aarde, mar ge dabt er zèlf tòch gèère in ('70) (vB)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - naa gèld vur den houthakker (JM'50) - boter bij de vis

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - zèède hoer, schèlm òf dief, hèdde gèld, ik hèb oe lief (JM'50) - geld maakt alles goed

Frans Verbunt -- nòr et gèld stinken as en vèèrkeskónt nòr den brómóllie

Frans Verbunt -- tèèd is gèl, zi den oober, èn hij tèlde den daotum bij de reekening

Cees Robben - 'wörrom komde wir half-zat aon? omdèkker gimmer ha' (=duiten=geld)

gèlde

ww, st.

gelden

Dirk Boutkan gèlde - góld - gególde

geleegeneghèd, geleegendeghèd

zelfstandig naamwoord

gelegenheid

geleeje

bijwoord, vd

geleden

Cees Robben - drie uur geleeje; dès laank geleeje; taageteg jaor geleeje;

Cees Robben - Dès lang geleeje dèkkoe gezien hèb;

Pierre van Beek -- pas geleeje - kort geleden (contaminatie)

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- et is en 'uw' geleeje dèk oe gezien hèb

Henk van Rijen -- 'Ut heej vort veul geleeje!' - Het ergste hebben we nu wel gehad.

Frans Verbunt -- de kaaj èn de straot hèbbe nie zo geleejen as hij

gelèèk

zelfstandig naamwoord

gelijk

èn gelèèk hòj

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- Daor hèdde gelèèk aon.

Cees Robben - ónze vadder heej aaltij gelèèk; ge hét al wir is gelèèk;

Cees Robben - óngelèèk is er bij die van mèn nôot bij; gelèèk òf óngelèèk;

Cees Robben - Ik wil er mene kòp ónder verwèdde dèk gelèèk hèb; ge hèt gin gelèèk;

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- de mèèd zi dèttie gelèèk ha

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ge had al gelèèk vurdè ge begóst (D'16)

D'16 ge hèt gelèèk dègge nen òs kópt: die hoefde nie te mèlke

Henk van Rijen - gelèèk heej gin neus - het gelijk heeft twee kanten

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- GELIJK (geléék) 1. recht, het juiste inzicht

gelèèk

bijwoord, bijvoeglijk naamwoord

helemaal, compleet , allemaal, in elk opzicht

Hij hògget gelèèk = Je kon niets bedenken of hij had het.

De appel waare gelèèk ròt.

Hij was gelèèk ooverstuur. - Hij was helemaal van streek.

Cees Robben - Van hiertunne toe daortunne ist gelèèk et mèèn.

Cees Robben - Vant vèèreke lus ik et gelèèk; dan hèk ze gelèèk gehad;

Cees Robben - toen is et gelèèk begónne; dan hakket hier gelèèk gehad;

Cees Robben - den dokter heej me gelèèk ónderzòcht; men 'mesien' maoket gelèèk;

radio Brabant, mei '90: 'U heeft 't gelijk goed'

WBD III.4.4:228 'gelijk' = vlak, ook 'plat', 'egaal', 'effen'

WBD III.4.4:273 'gelijk' = helemaal, geheel

Verh. GELIJK (geléék) 3. bw. alles, allemaal, helemaal: hij weet 't geléék.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GELIJK bw. - geheel en gansch, ten eenenmale; in 't gelijk - in 't geheel; van s gelijken - desgelijks: Ik wens(ch) oe van s gelijken. Gelijktijdig.

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - GELIJK (Lat. omnino), voor 'geheel en al', 'ten eenen male', b.v. 'het is gelijk aan stukken'; z.a.

gelèèk

bijvoeglijk naamwoord /vw

gelijk, overeenkomend met

Ik zèè ginne meens gelèèk = Ik voel me niet zo lekker.
Cees Robben - hier zèn ze allemòl gelèèk; int stalleke ist al gelèèk
Zie ook 'lèk'
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
gelèèk bw., tw - gelijk, helemaal, vlak, onverschillig, tegelijk
Verh.GELIJK (geléék) 2. bijvoeglijk naamwoord gelijk, hetzelfde.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 -
GELIJK en LIJK bw.- zoodra, toen. Komt achter het ww in menigvuldige spreekwijzen voor en geeft daaraan eenen zweem van schimp of verwondering

gelèèkene
werkwoord, zwak
gelijkenen
WNT (IV:1192) onz. en bedr. zw.ww., bijna uitsluitend gebruikt in de onbepaalde wijs in de tegenw. tijd en in de beide deelwoorden. Afgeleide frequentatieve vorm van 'gelijken'.

geleerd
bijvoeglijk naamwoord
geleerd
WBD III.1.4:25 'geleerd' = wijs

gelèks
bw.
gelijk, even hoog, op één lijn
_ Met adverbiale s.
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- GELIJKS (gelèks) bw., recht, op één lijn, even hoog: 'gelèks staon' is het tegendeel van 'schriks staon'; mogelijk is de adv. s uit de analogie te verklaren.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 -
GELIJKS (uitspr. geleks) zelfstandig naamwoord o. - gelijken, Fr. égaux, in de uitdrukking - mijn (uw, zijn, heur, hun) een, geen gelijks; Dieë jongen is gee' gelijks veur u.

gelèng
zelfstandig naamwoord
WBD hol, het smalle middenstuk v.d. zool v.e. schoen, dat hoger ligt dan de rest v.d. zool (II:669)

gelès
zelfstandig naamwoord
verbastering van 'lezen' ?
WBD gelès erin dóen (II:995) - een kruis inlezen; ook: leejze, fenès erin doen, de flès erin doen, flès indoen, in de flès doen
WBD gelès (II:996) - dradenkruis; ook: flès of fenès

Schu GELES - voor 'gelees', het lezen, het gebed.

gelèùd
zelfstandig naamwoord
geluid
- et was dodstil, der was niks gin gelèùd

gelêûf
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- geloof; ook 'glèùf'
Naglijder op basis van verwantschap met 'geloof', met scherplange oo.

geleuter
zelfstandig naamwoord
De Wijs -- Dès gin zinnige praot, dès geleuter (nog platter zou men in Tilburg zeggen) Des zèk op unne riek (13-07-1966)

gelêûve
werkwoord, zwak
geloven
Ik gelêûf dètter en diepe gleuf in óns gelôof zit. Ik denk dat er een diepe kloof in ons geloof zit.
Gij gelooft zeker dè onze Lieve Heer Gerrit hiet en in dun Kieviet stao te spoije? (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)
Cees Robben - Ik gelêûf al zen lèève dèk ...; geloof òf gelêûve;
Cees Robben - as ge men sóms nie gelêûft; dan kunde em nòg nie gelêûve;
gelêûve - gelêufde - gelêûfd
Dialectenquête 1876 - zuldet geleuve (.eu iets zachter dan in fr. peur)
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- ik gelêûver niks van
Henk van Rijen -- 'gelêûve, glêûve' - geloven
WBD III.1.4:57 'geloven' = vermoeden
WBD III.3.1:245 'geloven' = menen
J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - GELEUVEN, ten platten lande, voor ‘gelooven'. Het is volmaakt gelijk met de Neder-Saksische uitspraak.
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Braban (1937) - gelêûve, met umlaut (krt.48)

gelind
werkwoord, voltooid deelwoord
geleend
lêene - linde - gelind

gelint
omheining, hekwerk, schutting
zelfstandig naamwoord
WNT: GELINT/GELIND. Voorv. ge- in collectieve zin + grondwoord dat in onze taal niet meer voorkomt, maar duidelijker wordt aangewezen door het hd. 'gelände'.
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - GELEND, gelind, of bij verkorting 'glind', is hier algemeen voor eene schutting of omtuining in gebruik. Z.a.
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - GELIJND of GELIND: ene houten heining of schutting.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GELINT en GELENT zelfstandig naamwoord o. – hek van latten

gelirdeghèd
zelfstandig naamwoord
geleerdheid

gèllie
pvnw.
variant op gullie = jullie; van gij lieden
Naa weet ik nie of gellie oe Brabantse geschiedenis zon bietje kent... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

gèlle
ww, st.
gelden
Henk van Rijen -- 'Dè gol ok vur mèn' - Dat gold ook voor mij.
B gèlle - gòl/gou - gegòlle/gegouwe
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GILLEN, gol/gou, gegollen/gegouen - gelden, weerd zijn, Fr.valoir

gelôof
zelfstandig naamwoord
geloof
R.J. 'van ou gelôof en liefde'
Cees Robben - geloof of gelêûve:

gèlst
bijvoeglijk naamwoord
geelst
- superlatief van 'gèèl'

gèlt
zelfstandig naamwoord

WBD gesneden vrouwelijk varken

WBD vrouwelijk varken dat nog niet gejongd heeft

WBD birgèlt - vrouwelijke, niet meer zuigende big

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GELT zelfstandig naamwoord v. - vrouwelijk zwijn, verken dat nog geene biggen heeft gehad. Eene gelt is geene zeug, want eene zeug heeft biggen gehad.

geluk

zelfstandig naamwoord

geluk

Van Delft - - Een boer zegt: "Als geluk en schoon weer bij elkaar schieten, dan kalft den os", waar wij zeggen: "Als de as breekt, valt de kar" of "Als de hemel valt, zijn alle musschen dood".(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Ast geluk ènt goej weer bè mekaare slao, jè dan kant gebeure dèt lukt (D'16) - Als het geluk en het goede weer samengaan, ja dan kan het gebeuren dat het lukt. Variant: ast geluk ènt goej weer bè mekaare slaope ('67)

WBD III.1.4:193 -'geluksvogel' = idem

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - zoo gelukkeg as nen hónd die òp zene verjòrdag verzoope wordt (D'16) 'gelukkeg' ironisch voor: ongelukkig; Variant: ge ziet erèùt as ene jóngen hónd die òp zene verjaordag verzoope wordt ('69)

gemaacht

zelfstandig naamwoord

WBD de geslachtsorganen v.d. hengst

Henk van Rijen -- manlijke schaamstreek

WBD III.1.1:218 'gemacht' = mannelijk geslachtsdeel

Èn dan staode daor meej oew gemaacht te kèèk... (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2007)

Stadsnieuws - Assie zeenuuwèèchteg wier, dan stond ie òn zen gemaacht te frunnneke - dan stond hij in zijn kruis te krabben (031208)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - gemecht, gemacht, gemachm gemechs - mann. geslachtsdelen

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
gemaacht zelfstandig naamwoord - mannelijk geslachtsdeel

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEMACHT zelfstandig naamwoord o.- mannelijkheid; Kil.: virialia

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord o. 'gemach', 'gemacht' - manlijk schaamdeel

WNT GEMACHT zelfstandig naamwoord onz. De bet. wisselt tusschen die van manlijk schaamdeel en die van lies, doch 'gemachie' wordt in de volkstaal ook gehoord voor vrouwelijk schaamdeel. Z.a.

Ook bij Keyser, v.d. Water, Gunnink, Karsten, Ter Laan, Corn.-Vervliet.

gemak
zelfstandig naamwoord
Wc
WBD (III.2.1:112) gemak = wc, ook 'huiske'; ook 'pleej' genoemd

gemak
bw., bijvoeglijk naamwoord
gemakkelijk
Cees Robben - Dès gemak zat — agger mar èèrg in hèt. Dè zal nie gemak gaon.
Cees Robben - Dès gemak óm èèrepels te zètte;
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - meej tweeë veur êen gespan, dè trèkt gemakker ('64) (zie: span)
Frans Verbunt -- der gao veul gemak in ene klèene zak
Tilburgers zèn gemakke meense. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)
WBD III.1.4:354 'gemak' = gemakkelijk
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - "'Tilburg: volgens mijn proefpersoon 'mekkelek' maar ook 'gemak ' (blz. 93); '(ge)makkelek' volgens kaart 52. 'Gemak' in een strook ten zuidoosten van T langs de Belg. grens vanaf Reusel tot Haaren."
A.P. de Bont -- gemak, bnw. en bijw. 'gemak' - (ge)makkelijk (komp.: 'gemakker')
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
gemak bijvoeglijk naamwoord , bw. - gemakkelijk

gemakker
bijvoeglijk naamwoord , comp.
makkelijker (comparatief van 'gemak')
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - meej tweeje veur êen gespan, dè trèkt gemakker ('64)

gemèèn, gemènder
bijvoeglijk naamwoord /bw.
gemeen, laag
Cees Robben - zôo gemèèn as goed van vèèf cènt et èl:
WBD (III.3.2:34) gemèèn speule = vals spelen
WBD (III.1.3:88) 'gemeen' = leep, doortrapt
WBD (III.1.4:409) 'gemenerik' = geniepige plager
WBD (III.4.4:53) 'gemeen koud weer' = guur weer
A.P. de Bont -- gemä.n, bnw. 'gemein' - gemeen
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEMEIN bvw - gemeen, Hgd. gemein - gering, arm, behoeftig

gemèèneghèd

zelfstandig naamwoord
gemeenheid, slechtheid, laagheid

gemèènekèès
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - komijnekaas
Cees Robben - gemèènekèès
Henk van Rijen -- ook 'pitjeskèès'
Stadsnieuws - Enen botram meej gemèènekèès, dè waar pas fist. (140310)
Òf brôojkes meej gemèène kèès èn uikes. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)
WBD III.2.3:147 'gemene kaas' = komijnekaas
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
'gemèène kèès zelfstandig naamwoord - verbastering van komijnekaas

gemèllek, gemènlek
bw.
gemeenlijk, in den regel
Cees Robben - wè dènkte gij gemèllek over alles en zôo ...

gemènd
vd/bijvoeglijk naamwoord
Frans Verbunt -- gemeend; ook 'mèènes'

gemènder
bijwoord, bijvoeglijk naamwoord
gemener, lager
Cees Robben - dès nòg gemènder as rebarber zónder sèùker
Dirk Boutkan gemènder; hiernaast: geminder (met vocaalreductie van resp. 'gmèèn' en 'gemêen'; met d-epenthesis) met epenthetische d

gemènlek, gemènlik, gemèllek
bw.
gemeenlijk, doorgaans, gewoonlijk, in de(n) regel
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- gemenlik (passim); gemeinlijk (passim)
Dikke meensen zijn gemenlijk nog al goeiig en gemoedelijk! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)
...de ondeugden, die daor gemenlijk mee verbonden zijn... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)
- Om te begiene wiere we veul laoter wakker as gemenlijk… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
- Gemènlik duuret nie lang (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot

Tilburg 1941; CuBra)
- ‘s Zaoterdags is dè gemenlik te doen. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
’s Zondags is ’t gemènlik kaoi weer... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Cees Robben - Wè dènkte gij naa int algemeen bekeeke dan 'gemèllik’?
Henk van Rijen - gemènlek schòfte nie òpt heubòrd van de kèèr - gewoonlijk schaft je niet op het kopschot van de kar.
CiT (47) 'Gemènlek schófte-n-ie op 't hubbert van de kèr'
A.P. de Bont -- gamänlek, bw., 'gemeinlijk' - gemeenlijk, gewoonlijk
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEMEINELIJK bw. -gemeenlijk, Fr. ordinairement

gemeut
zelfstandig naamwoord
gebabbel, geklets
Agge meej un half oor meej lösterde nao der gemeut waarde subiet hillemaol op de hôogte meej wetter in de buurt spêûlde. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
►meute

geminschap
zelfstandig naamwoord
gemeenschap
Dirk Boutkan (blz. 34) geminschap (met vocaalreductie)

geminte, gemènte
zelfstandig naamwoord
gemeente
B gemènt
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- gemènte (passim); gemènteraod; 't juwêel van de geminte
Cees Robben - bij de geminte hèdde de miste vaasteghèd
Henk van Rijen - öt de geminte- óf oopaas bosse gehòld? - Ben je daar wel eerlijk aangekomen?
WBD III.3.1:316 'gemeente' = gemeente
WBD III.3.1:329 'gemeente' = gemeenteheide; ook 'gemeentehei' of 'hei'
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
gemènt, de - zelfstandig naamwoord - de gemeente - 'geminte' zelfstandig naamwoord - gemeente
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEMEINT zelfstandig naamwoord v. — gemeente, Fr. commune; daarnevens: gemeente

gemintepils

zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- leidingwater
Henk van Rijen -- 'Drink mar gemintepils; daor haaw de unne klaoren hals van' - Drink maar leidingwater, daar blijf je nuchter van.

geminteraod
zelfstandig naamwoord
gemeenteraad

gemoed
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- borst(en)
WBD III.1.1:117 'gemoed' = borsten v.e. vrouw

gemoejeg
bijvoeglijk naamwoord
Frans Verbunt -- meegaand
WBD III.1.4:74 'gemoedelijk' - bezadigd
WBD III.1.4:350 'getnoedig' = gewillig
WBD III.2.3:146 'gemoeiig' = mals, gezegd van boter; ook 'mals', 'zacht', 'smeuiig' of 'smerig'
Haor GEMOEI-IG - zacht (van aard)

gemòkt
bijvoeglijk naamwoord /vd
gemaakt
Hij heeget schôon gemòkt èn zij heeget schóngemòkt.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEMAAKT bvw - door de kunst verveerdigd of nagemaakt, Fr. artificiel. Gemaakte bloemen, gemaakte vogels

genaajd
bijvoeglijk naamwoord
gedupeerd, benadeeld
As oewen baos erötschaajt, dan zèèder meej genaajd.
WBD III.1.4:419 'genaaid' = gedupeerd

genaas, genaaze
werkwoord, persoonsvorm
genas, genazen
- verleden tijd van 'geneeze'

genaoj
zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord

voldoening, (B) genade, aangenaam- …er zo veul genaoi van heb gehad as naauw… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

- Niks as plezier en genaoi hek lèvenslaank van die bisjes gehad. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - der genaoj van hèbbe ('66) - er genade van hebben, plezier aan beleven

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - genaoj (krt.39)

A.P. de Bont -- gano.i zelfstandig naamwoord vr. 'genooi' - genade, hulp, bijstand, verlichting van pijn

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GENADE, GENAAI zelfstandig naamwoord v. -als tusschenwerpsel, voorafgegaan van: God, Deezes, Meere, enz.

geneeze

werkwoord, sterk

genezen

B geneeze - genaas - geneeze

vocaalkrimping in tegenwoordige tijd 2e + 3e pers. enk.?

Goem. GENEZEN

geneuk

zelfstandig naamwoord

troep, rotzooi, lastig gedrag, aanstellerij

naajt em mar meej hil oew geneuk - Hoepel maar op met je hele troep.

Ze heej veul geneuk bè der = Ze is erg verwaand

- innen zegelrink, die 'k droeg vur 't geneuk. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Hij [de pastoor op de preekstoel] hô 't over bloote nekken, vleeschkleurige kouskes, te duur kleer, polka haor enz., afijn, hij wô eigenlijk zeggen dè 't er vul te veul geneuk in de wereld is. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

Geneuk as de meenschen tegenswordig krijge dè's gewoonweg verschrikkelijk, ôk bij ons op 't dörp en de boerinnen gon er ôk al on mee doen! De gawe ketting mee 't kruis, die doen ze niemer aon... ph!... dè's vul te awerwets. De groote muts blijft in de kaast: die is te zwaor, daor krège ze vort koppent van - zeggen ze - en darrum zette ze liever 'n huudje op. Dè zô'n ding op hullieë kop net zô min vuugt as ne vulpenhaawer in 'nen boerenvisjeszak willen ze nie geleuven. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

...en dorrum hè'k niks gezee mar meelijend in m'n eige gelaachen en gedocht: "Geneuk, Kubke... niks as geneuk van veur tot aachter!" (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

Cees Robben - Dieje klôotveeger was òk niks vur jou; êene meej veul geneuk èn nat;

Henk van Rijen - der is vusteveul geneuk in de wèèreld - rotzooi

WBD III.3.1:303 'geneuk' = bekakte praat; 301 'geneuk' = bluf

WBD III.1.4:170 '(veel geneuk hebben' = zich heel wat inbeelden

WBD III.1.4:174 'geneuk' = pralerij; 393 'geneuk op niks' = koude drukte; 404 'geneuk' = vervelend werk

Bosch geneuk - het hele zaakje; irriterend gedrag

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
geneujk zelfstandig naamwoord - deftig, voornaam volk

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- GENEUK o., vooral gebruikt in de uitdrukking - 'hil 't geneuk' - het hele zaakje, de hele zwik, alles wat erbij komt kijken; meestal niet van waardevolle of gerespecteerde zaken gezegd. Los van deze combinatie betekent het woord ook wel: vervelend gedoe, irriterend gedrag.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Op blz. 165 wordt 'geneuk' genoemd in een opsomming synoniemen van laast en dòls. (zie ook krt.95)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GENEUK zelfstandig naamwoord o. - prulwerk, voddewerk

WBD 111.4.4)223 'geneuk' = iets kleins in zijn soort, ook 'neuk', 'neukding', 'neukepietje'

Haor GENEUK - ratteplan

geneukstamper

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt -- aansteller

Stadsnieuws - Dieje geneukstamper lopt geduureg nèffe zen schoene (070107)

gèngske, gèngeske

gangetje

zelfstandig naamwoord , verkleinwoord

et gao zen gèngeske

geniemand, geniemaand

vn.

...ze maoken alles bekend wè toe dan toe geniemand wies! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

...mar geniemand wies er iemand... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)

Gij zegt: ons oogen zijn te blend,

ons ooren zijn te doof,

ons hart te klein - geniemand kent

den hemel as deur et geloof. (Piet Heerkens; 'De schoone weereld', gepubliceerd in De Zaaier, bijlage van de Nieuwe Tilburgsche Courant, 1941)

Henk van Rijen -- niemand

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
geniemes vn - niemand

geniete

ww, st.

genieten

- ast zondagaovend wòrt, heetie genoote van zen spòrt

B geniete - genôot - genoote

genillest

bijvoeglijk naamwoord

Pierre van Beek -- opgelaten; 'gedallaast' daor zèèk meej genillest

genog, genogt, genoegt

bijvoeglijk naamwoord

genoeg, voldoende

Pierre van Beek -- zat genóg - vaak genoeg

M genógt

'et Sneuwt! 'et sneuwt! - Ik ha' 't verwocht!
Naa worren alle waaie wit,
want in de grijze locht daor zit
nog sneuw genocht! (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Sneuw', 1938)

...mar er waar nog bij langenao geen geld genogt! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

Cees Robben - oud en wèès genóg; ik hèb tij genógt; ge hèt genóg òn oewèège;

De Wijs -- As göllie ôk mee hellept assisteren zèn we wel mee genogge (20-03-1968)

Pierre van Beek -- Ik wil dè genóg doen = zonder tegenzin, graag (Tilburgse Taaklplastiek 126)

Nôot Genog Geoefend

Onze Grutvadder ging veul beljèrte
bij Jantjes op den Biksendèèk
daor waare ze toendertèèd al
en èchte beljèrtclub rèèk

Die hiette: «Nooit Genoeg Geoefend"
Dè was ene schôone naom
want dur dè gestaog ge-oefen
wiere ze in et spul bekwaom

Onzen Oopaa kos veul kèrbols maoke
mar assie òn et plèkke blêef
liep ie saoves bijt nòr hèùs gaon
Sewèèle wèl is lilluk schêef.

Dan wier ie veur al op den dörpel
dur ons oopoe afgetruufd:
«Tis nie Nôot Genog Ge-oefend,
et lékt meer op Nôot Genog Gepruufd".

Lechim - pseudoniem van Michel van de Ven; knipsel uit de Tilburgse Koerier (1960-1980)

Ze wilden ècht wèl langer meej oe pronke,/ mar kènde jou meschien nie goed genoegt. (Henriëtte Vunderink, Oode òn de lindenbôom, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

Bosch genogt - genoeg

A.P. de Bont -- telw. en bijw. 'genóg' - genoeg

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - GENOG wordt hier dikwijls ... gezegd voor 'genoeg'. Z.a.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- GENOEG (genog) bw. voldoende, zat; 2. zeker, wel; dikwijls inleiding v.e. bedenking; ... dè wit men ammal genog ...

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GENOG bw. - genoeg

genôot

zelfstandig naamwoord

genoot

genôot

pv

genoot

- imperf, van geniete

geòrve

voltooid deelwoord; geërfd

Henk van Rijen -- 'geòrreve'

Piet van Beers – 'Laandhonger': M'n schôônvadder ha wè bos en wè laand van Kees-omke's ge-orve. (With Love; 1982-1987)

gèp

bijw.

Van Beek - Bij dit verklaren kwam als wederwoord: "Da's nie gep.... en toch nat" zou ons grôotmoeder zeggen. De bedoeling is, dat 't iets zeer bijzonders was. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

gepannaast

vd

Henk van Rijen - onder handen genomen

Endt penages, ook panages, benages - rustig, kalm, gemakkelijk, voorzichtig. Z.a.

vDale panas (Barg.) winkel, pandjeshuis, lommerd, Parnas, Parnassus

gepènningd

bijvoeglijk naamwoord

WBD in Hasselt gezegd van een zgn. appelschimmel, evenals 'pómmeleej'; de namen 'appelschimmel' en 'geappeld' gelden ook

A.P. de Bont -- bnw. gepenni(n)gd -- in de verbinding 'gepennigde vaerkes, varkens met hier en daar zwarte plekjes ter grootte v.e.dubbeltje of een kwartje op de huid, meest aan de rugzijde

gepèrmeteerd

bijvoeglijk naamwoord

gepermitteerd, geoorloofd

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEPERMETEERD bvw. - geoorloofd (enkel als gezegde in vragende en loochenende wendingen): Is da' nu toch gepermeteerd van 'ne' mens(ch) zoolank laten te wachten?

gepik

zelfstandig naamwoord

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "gepik - ik heb m'n gepik, zeggen de kinderen als ze bij het spelen hun aandeel hebben"

WNT GEPIK zelfstandig naamwoord onz. als benaming eener voortdurende handeling ...

geplòkke

Henk van Rijen -- geplakt

gepòllesjaank

zelfstandig naamwoord

Cees Robben - 'gekwèèk'

Cees Robben - hurt toch dè gepòllesjaank (van kinderen)

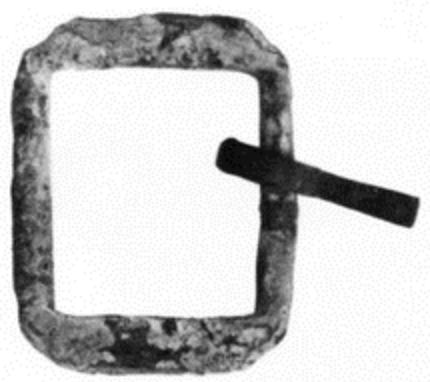
gepraot

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- gepraat, geklets

Henk van Rijen -- 'Doe-g-ut mar nie, al is-t mar vur ut gepraot van de meense.' -

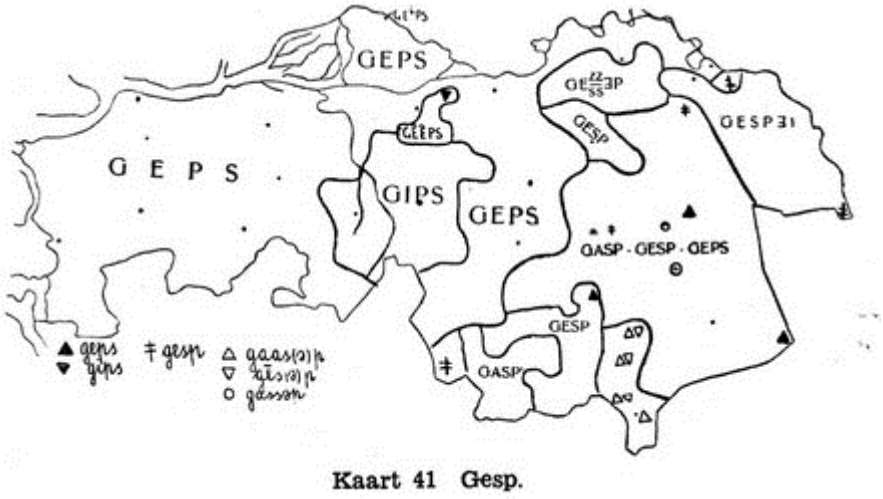
Je kunt het beter niet doen, anders wordt er tooh maar over gekletst.

Geps, aangetroffen bij archeologisch onderzoek naar het Kasteel van de Hasselt. Ill. uit: *Graven naar het kasteel van Tilburg*, H. Stoepker 1986

gèps

zelfstandig naamwoord

Kaart 41 Gesp.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

gesp

WBD gèps (op een bepaalde schoen) (II:721)

WBD gips (II:1102) gesp (in de kleermakerij)

Str. geps (I:81)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEPS
zelfstandig naamwoord v. - gesp, Fr. bouclé

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
gèps zelfstandig naamwoord - gesp; ook: gips

WNT GESP, in de volkstaal ook wel GEPS

geraaj

spullen, gerei, bepaald soor mensen, kinderen

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- eetgeraai

WBD III.1.1:216 'gerei', 'neukgerei', 'trouwgerei' = geslachtsdelen

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord o. gerei; in de weverstaal verstaat

men door 'geraei' het 1,5 m lange deel v.d. schering dat de wever telkens strekt

...die twee waren allebaai van die ras-echte aawerwetsche vertellers, die uren en uren aon den gang kossen blijven over roovers en spoken en heksen en zu'k geraai meer. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; "t Spook'; NTC 3-1-1940)

Mar nie allêeneg vur de oudjes./ Èffe goed vurt jòng geraaj. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Vèèf jaor Òns Hèrmenieke)

geraojbròkt

bijvoeglijk naamwoord

Henk van Rijen -- geradbraakt, doodmoe

geraoje

bijvoeglijk naamwoord

aan te raden, raadzaam

Henk van Rijen - dès oe mar geraojen ôok - dat is je maar aan te raden

geraos

zelfstandig naamwoord

geraas

Cees Robben - et geraos

gerdèèn, gerdèntje

zelfstandig naamwoord

gordijn

►gòrdèèn

WBD (III.2.1:117) 'gordijn' = glasgordijn; ook genoemd: glasgordijn

Cees Robben - der moet en gerdèntje vur et rómke koome;

Ons moeder heeget aaltij druk/ zo gaaw de zon gao schèène/ Dan zeejse : «Ik maok nôot ècht schôon,/ mar ik waas wél men gerdéène» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et schènt gelèèk te schèène)

As es moeder de gerdèène waast/ stao alles ooverhôop. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: As de gerdèène gewaasse worre)

As de zon scheen, deej de zuster de gerdèène dicht. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Tis ôot gebeurd dèttie snaachs in de höskaomer op ene stoel vur et raom zaat, in et donker meej de gerdèène dicht. (Nel Timmermans; Zit 't soms in de femilie?; CuBra; 200?)

GD08 aachter de gerdèntjes

gerèèchteghei

zelfstandig naamwoord
Pierre van Beek -- zen gerèèchteghei krèège - bediend worden, de laatste sacramenten ontvangen (Tilburgse Taaklplastiek 154)
Cees Robben - zen gerèèchteghei heetie gehad, meneer dòkter
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "geraichtighei - hij hee behoorlik z'n geraichtighei gehad - is voorzien van het H. Sacrament der stervenden"
WBD III.1.4:302 'gerechtig' = rechtvaardig

gerêed
bijvoeglijk naamwoord
klaar
frequent gebruikt als 2e lid v.e. samenstelling met inf.+s als 1e lid
aflèggesgerêed - op het punt te sterven
De èèrpel ston opzèttesgerêed
B springesgerêed - gereed om te springen
gez. MP Lui zwêet is gaa gerêed.
Cees Robben - den boer zaat gerêed
Henk van Rijen - de èèrpel stòn òpzèttesgerêed
Cees Robben - 'm'n portemenee laag vattesgereed'
WBD III.1.4:318 'gereed' = idem
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - krt. 94 geeft voor T 'klaor'? onmiddellijk ten noordwesten strekt zich een gebied uit waar 'gereed' gezegd wordt.

gereeze
werkwoord, voltooid deelwoord
Henk van Rijen -- gereisd

gerèmt
zelfstandig naamwoord
mager persoon (= geraamte, 'geròmt' ?)
- Zon dartig pond ze'k naa kwèt en as dè zoo nog innen tèd durgao dan ze'k over in paor maonden net in gerèmt. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - òp zen gerèmt gòn zitte (Kn'50) - gaan rentenieren, en dan moeten rondkomen met bescheiden middelen.
Cees Robben - Kèkt vur oe, maoger gerèmt.

gèrfkamer
zelfstandig naamwoord
sacristie
WBD (III.3.3:71) gèrfkamer = sacristie
WNT GERFKAMER. uit Gerwen (verscherping rw tot rf), in de bijzondere opvatting van 'aankleeden' (Kil.: adornare) en kamer, reeds in

de Middeleeuwen in gebruik voor de kamer waar de priester zich kleedt voor den dienst.

gericht

bijvoeglijk naamwoord

kort, rechtstreeks

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- GERICHT, bijvoeglijk naamwoord - kort; gezegd van een weg, vergeleken bij een andere mogelijkheid om op dezelfde plaats te komen. Tegenstelling: 'óm'.

A.P. de Bont -- bnw 'gericht' - korter wat afstand betreft; komp. 'gerichter'.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GERECHT en GERICHT bvw, bw. - recht, zonder omweg: gericht gaan

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
gericht - bijvoeglijk naamwoord korter in afstand

Hees de gerichtste weg (VII:28)

geridschap

zelfstandig naamwoord

gereedschap

Dirk Boutkan (blz. 34) geridschap (met vocaalreductie)

geriefhaawt

zelfstandig naamwoord

geriefhout

Lowie van Dorrus Misters - Maar er was nog meer nodig voor hof en stal, namelijk geriefhout om bijvoorbeeld de omheining en/of vloer van het varkenshok in stand te houden of voor de afscheiding der andere stalbewoners, ook voor boonstaken en palen voor de droogdraden enz. Die werden ook wel eens stiekem gekapt, maar dat bleef toch altijd gevaarlijk. Meestal werd dat geriefhout gekocht op verkopingen in de wintertijd. De dennenbossen aan de Bredaseweg of in de Blaak werden geregeld gedund. De uitgekapte boompjes werden in hoopjes gelegd en genummerd. Dan werd gelegenheid gegeven de kopen te bezichtigen en konden de kijkers de nummers noteren van de kopen, die hun het best aanstonden. In de Warande, eigenaar notaris Daamen, en de pannenbakkerij van de familie v.d. Mortel was geregeld ieder jaar zulk een verkoping. Na de verkoping trokken de kopers er op uit om de boompjes van takken te ontdoen. Hiervan werd met eiken wissen mutserd gebonden en als alles klaar was, bestelde men een voerman die de boel thuis bracht. Voor het mutserd binden gebruikte men een eiken wis, dit is een lange eiken stok, omdat deze bij het draaien boog zonder te breken. Later toen die wallen meer werden gerooid, nam men gebrande ijzerdraad om mutserd te binden. Wallen waren 3 à 4 meter brede schaarhoutbosjes, die dikwijls om de akkers lagen. Zij bestonden uit oude stronken, die als het bovenhout groot genoeg was voor

mutserd, werden gekapt en dan weer opnieuw uitschoten. Door de behoefte aan meer bouwland werden die oude tronken uitgegraven, zodat ze thans in de omstreken van Tilburg zo goed als niet meer voorkomen. Ook de jaarlijkse houtverkopingen hebben afgedaan. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 6 'Paaseieren, namen en verdwenen gebruiken'; NTC 29-3-1951)

geriffemeerd

onklaar

gez. en kèèr geriffermeerd maoke - (stiekem) onklaar maken

zie Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - onder 'kar'

Henk van Rijen -- De bak van een 'hoogkèèr' laten kippen en de 'dómp' ertegenaan zetten, zodat deze onbruikbaar wordt.

WBD III.1.5:11 'gereformeerd' = binnenstebuiten; ook: 'links'

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- GEREFORMEERD (geriffermeert), bijvoeglijk naamwoord - verkeerd, averechts; weinig oecumenische aanduiding van alles wat 'anders' en weerbarstig is.

A.P. de Bont -- bnw. gereformeerd, hervormd: 'ene geriffemeerden boer'; 'n kaar geriffemeerd maoke' - de burries onder de kar doorhalen. Z.a.

Bosch geriffemeerd - gereformeerd

gerij

zelfstandig naamwoord

rijtuig

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 't gerij (= auto)

WBD III.3.1:390 'gerij' = voertuig

394 'gerij' = koets

Verh.GERIJ (geréé̯j) o. rijtuig; nogal ouderwets. Het woord rijtuig wordt uitgesproken als in ABN

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord o. - gerij, rijtuig (tilbury of dgl.) dem.: 'gerijke(n)'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GERIJ zelfstandig naamwoord o. -verkeer met rijtuigen: In onze straat is veul gerij

Bosch gerij - rijtuig

gerilhaoke

zelfstandig naamwoord, plur.

WBD (Hasselt) - treiten (de lederen omwikkelingen v.h. haam, waaraan de haken bevestigd zijn)

WBD (Hasselt) - treithaken (de haken op de treiten, waaraan de trekstrengen bevestigd worden)

gerilspaon(e)

zelfstandig naamwoord, plur.
WBD (Hasselt) beide pluralisvormen worden evenals de dito 'hòmspaon(e)' gebruikt voor: haamspanen, de twee houten hoofdbestanddelen v.h. haam

gèrling
zelfstandig naamwoord
WBD moederloos of door de moeder verstoten lam

gèrm
zelfstandig naamwoord
WBD vrouwelijk schaap, ooi, ook 'schaop' genoemd of 'ôoj'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GERM zelfstandig naamwoord v. - vrouwelijk schaap, ooi
WNT GARM, ook GERM: ooi die nog niet gelammerd heeft

geròkt
bijvoeglijk naamwoord
geraakt
WBD III.1.4:227 'geraakt' = boos

geròmt
zelfstandig naamwoord
geraamte
Cees Robben - et geròmt öt de Schèèf
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - òp zen gerèmt gòn zitte (Kn'50) - gaan rentenieren en dan rond moeten komen met bescheiden middelen, (gerèmt = mager persoon.)
Frans Verbunt -- gewèld maoken as en neukend geròmte in de dakgeut
WBD III.1.l:27 'geraamte' = geraamte
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEREMT zelfstandig naamwoord o. - geraamte

geroole
werkwoord, voltooid deelwoord
geruild
- vd van 'rèùle'

gerusteghèd
zelfstandig naamwoord
geruststelling dès en hil gerusteghèd
Verh.GERUSTIGHEID (gerustighèt), vr., gewoonlijk in ' 'n hil gerustighèt' een grote geruststelling, een geruststellende gedachte.
Hft. GERUSTIG voor 'gerust', of ook wel voor 'rustig'.
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord vr. 'gerustigheid' - gerustheid

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 -
GERUSTIGHEID zelfstandig naamwoord m. - gerustheid

geschieje
werkwoord, zwak
geschieden
MP gez. Et èlfde gebòd: Doe gin man goed, dan zal oe gin kwaod geschieje.
B geschieje - geschiedde - geschied; et geschiedt

geschiemer
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- flitsend beeld, trillend aanzien
WNT SCHEMER - 3)vage schijn, vage gewaarwording
SCHIEM - Gewestelijk verschillende vorm naast scheem en schim.

geslaon
werkwoord, voltooid deelwoord
geslagen
Henk van Rijen -- van de vang geslaon - van het goede pad geraakt

gesleepe
werkwoord, voltooid deelwoord
Henk van Rijen -- geslepen, gesleept
- vd van 'slèèpe' (slijpen) en van 'slèèpe' (slepen)

gesloote
bijvoeglijk naamwoord
gesloten
WBD gesloote, (Hasselt) 'gesloowte' - harmonisch van bouw (v.e. paard), ook 'sórteg' genoemd
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 -
GESLOTEN huis: waar geene nering gedreven wordt.

gespènneke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
Henk van Rijen -- gespan, gereedschap

gespèùs
zelfstandig naamwoord
gespuis
Cees Robben - dè stadsgespèùs is aoreg sórt

gespind

bijvoeglijk naamwoord

WBD gespind brôod - brood dat onderhevig is aan zgn 'leng': bederf waarbij de broodkruim slijmig wordt en zich tot draden laat trekken; ook 'lèng' genoemd

gespuld

zelfstandig naamwoord , vd

gespeeld

Henk van Rijen -- 'oe laot is ut? Kwart oover den bult heej sjuust gespult.' - Hoe laat is het? Ik weet het niet, vraag dat maar aan een ander.

gèst

zelfstandig naamwoord

gist

Dialectenquête 1876 - gest - gist

WNT GIST - in ouderen en thans nog gebruikelijken vorm: GEST

gestaog - gestaojeg - gestaoj - gestaojkes

bijwoord, bijvoeglijk naamwoord

aanhoudend, onophoudelijk, bestendig, gestadig

►staoj

De aander han gestaoig beet/ mar Nilles zaat vur aop... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Onder waoter...)

Tòch draait de wèèreld gestaojeg deur... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: En nuu begien)

...mar ze liete der taande zien/ ènt ging gestaoikes deur. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: SISTIG JAOR)

Henk van Rijen - naa kunneme wir gestaog ònrôoke - nu kunnen we weer flink doorroken

WBD III.4.4:325 'gestaai' = langzaam

Dur de straot rejen zeker zes keer per dag waogens meej kolen veur de gasfebriek. Dè ging mar stapvoets, die knollen, dieter vurstonden liepen gestaoi aon. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Haor GESTAOJ(-KE) - gemak

gestèld

bijvoeglijk naamwoord

voorzien; in de problemen

R Ge kópt mar ne nuuwe, dan zèède wir gestèld. - ... dan is het weer oké

R Ge zèèt er wèl meej gestèld. - Je bent er wel mee klaar!

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - dermee gestèld zèèn as en dörp mee ne gèkke pestoor ('66) - pastoors werden vroeger benoemd ad vitam

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 -

GESTELD - welstellend, welgesteld; gestelde mens(ch)en; in goeden of slechten staat. Met iemand/iet gesteld zijn - er mede op zijnen stel zijn, in staat zijn.

gesticht

zelfstandig naamwoord

WBD III.3.1:331 'gesticht' = 'gekkenhuis

332 'gesticht' = rusthuis

gestölpt

bijvoeglijk naamwoord

Frans Verbunt -- onder een stolp gezet

Frans Verbunt -- der is gin maand oover gestölpt - het zou me niks verbazen

getal

zelfstandig naamwoord

getal

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'in grooten getaole'

getèld

bijvoeglijk naamwoord

geacht

Frans Verbunt -- meetellend, gewaardeerd

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GETELD bvw. - geacht: Geteld worden gelijk 'en 0 in 't cijferen.

WNT XVI:1442 9) Uit de bet. meerekenen laat zich ook het gebruik van 'tellen' verklaren in den zin van: aanzien (als), beschouwen (als), achten, houden (voor).

getèùg

zelfstandig naamwoord

gereedschap; mannelijk geslachtsorgaan;

Cees Robben - ik ha men getèùg nie bij me;

WBD III.2.1:225 'ketsgetuig' = idem (vuurslag+ vuursteen)

WNT GETUIG - voorheen, en thans nog in vlaamsch België, in denzelfden zin gebezigd als TUIG, gereedschap, gerei ...

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- GETUIG: gereedschap, mannelijk geslachtsorgaan; 'z'n getög afnemen' = castreren; dubbelzinnig: 'hij haj z'n getög meegebrocht'.

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord'getuig'- 1) gereedschap; 2) minachtende benaming voor de vrouwen); 3) de vrouwelijke resp. manlijke geslachtsdelen; 4) gerei, soort, tuig

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GETUIG zelfstandig naamwoord o. - hetz. als in het Holl. tuig, gereedschap

getèùge
werkwoord, zwak
getuigen
B getèùge - getèùgde - getèùgd
- geen vocaalkrimping

getèùrd
werkwoord, voltooid deelwoord
Henk van Rijen -- getuid, met een touw vastgezet

getijd
bijvoeglijk naamwoord
WBD III.1.4:307 'getijd zijn' = voornemens zijn

gètje
zelfstandig naamwoord , dim
geitje
WBD 'gètje', 'klijn gètje' - vleiwoorden voor jonge geit
K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - de zeuve gètjes = gezusters Mutsaerts (blz. 57)

gètje
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
gaatje
WBD gètjes (II:1035) - gaatjes, spoelgaatjes; ook: (span)gatjes of -gòtjes

getòld
bespraakt
Ze is goedgetòld = welbespraakt, goed van de tongriem gesneden; m.a.w. ze heeft een luide stem
Stadsnieuws - Dè meens is goedgetòld, mar ze kwèkt wèl - Die vrouw weet zich goed uit te drukken, maar haar volume is wel aan de forse kant. (030908)
N.B. 'getòld' is participium praeverbale
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
hèlgetold: moete as geminteraodslid zijn

getuurelepiep
zelfstandig naamwoord, klanknabootsing
alleen aangetroffen bij Piet Heerkens
'et Sneuwt! 'et sneuwt! - Ik ha' 't verwocht!
Naa worren alle waaie wit,
want in de grijze locht daor zit

nog sneuw genocht! (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Sneuw', 1938)

geut, gutje

zelfstandig naamwoord

goot; keuken

Ill.: Regionaal Historisch Centrum Tilburg/ Stadsmuseum

Lowie van Dorrus Misters - Verder rondgaande zag men een deur naar de goot, waar de gootsteen stond met er onder of er naast het moosgat, waardoor het afvalwater een uitweg had om in het mooskuiltje bij de mesthoop zijn einde te vinden. Ook zagen wij er meestal de bezem, een bundel bremtakjes, berketakjes of heideplanten, bovenaan vastgemaakt door gespleten eikenwissen. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 16 'Rond de boerenhaard 1'; NTC 27-6-1952)Cees Robben - en bietje teut schôof ie langèùt in de geut

Heurde smèrges vruug in de geut/ musse meej veul lewaai/ vèèchte èn speule meej mekaar/ dan witte: Tis wir maai. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Tòch maai')

WBD mestgoot (ter afvloeiing van het mestvocht)

WBD voejergeut - voedergoot in de koestal, ook 'koebak' genoemd

WBD III.3.1:405 'goot' = straatgoot

WNT GOOT, gote, geut, geute

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - geut, goot - bijkeuken

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- GEUT v. l) goot, afvoer; 2) keuken met pomp en spoelbak.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEUT zelfstandig naamwoord hoeveelheid vocht die men ineens ergens in of uit giet.

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
geujt zelfstandig naamwoord - goot

geutgat

zelfstandig naamwoord

WBD gootgat (afvoergat door de buitenmuur van de bijkeuken), ook

genoemd: moozegat, (Hasselt:) moowsgat
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "gootgat - gootgat voor 't vuile water"

gèùze
ww. zw.
begerig kijken
- gèùze - gèùsde - gegèùsd
Stao tòch nie aaltij zó te gèùze! - Sta toch niet altijd zo begerig te kijken
Cees Robben - gèùzend nòr geluk; ik gao der nòg wèl is gèùze;
Wij mar gèùze, is mèn helft nie klender, dan dè van dieje aandere. Ik waar nie veul beter dan de héle reut en kéék èùt naor de grôotste helft. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
WNT GUIZER - bedelaar (?)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GUIZEN - slenteren, lui en traag gaan.
Van Dale (XI): giezen (allen onbep. wijs) (gew.) begerig kijken (naar), gieren (I) gieren (I) (veroud.) hevig begeren, gretige blikken op iets slaan.
N.B. Ned. kent geen 'guizen', wel 'guizig'= begerig, verlangend, tuk op.
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- GUIZEN (göze) onov.ww, staan gapen, nieuwsgierig en begerig kijken, v.Dale 'giezen'.

gevangetje - gevangertje
zelfstandig naamwoord w
Van Delft - Het "gevangetje" werd met meer kinderen gespeeld. Allen holden mede en blijde weerklonken de kinderkreten bij een al of niet geslaagde achtervolging. Waren er al flink wat gevangen, dan gingen de "gevangenen" mede voor achtervolgers spelen en zoodoende was en bleef de heele kinderschaar in uitstekende beweging. De hindernissen stapelden zich al spelend hierbij meer en meer op en het werd een wilde jacht, die warm bloed door de aderen joeg en kleur op de wangen tooverde. Zoo'n laatste "loslooper", een echt haantje de voorste, prat gaande op zijn langdurige vrijheid, wist met echte jongensrapheid en overmoed het vaak tot flink in den avond vol te houden zijn achtervolgers te ontloopen en na eindelijke overwinning ging hij met hooge borst en snoevende op zijn vlugheid naar den dikken boterham met spek of suiker. (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 104; 16 maart 1929)
...ze deeje onderweege ginne bokkesprong of gevangertje net as wij aaltij deeje as we in un gruupke ergens naor toe moese. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Onderweege deeje we gevangertje, wieter getikt wier, moes wir iemes aanders perbere te raoke. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

gevaor

zelfstandig naamwoord

gevaar

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord o. 'gevaar' - gespan, voertuig met paard

gevaorlek

bijwoord, bijvoeglijk naamwoord

gevaarlijk

Cees Robben - ik vèèn dè gij mar gevaorlek rijdt;

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- in de Schelde zwemmen is gevaorlek

Dirk Boutkan gevaorlek, gevó(r)lek (blz. 34;

WBD III.1.4:298 'gevaarlijk' = idem

gevoggelt

zelfstandig naamwoord

gevogelte

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord o. –Gevogelt -gevogelte

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEVOGELT zelfstandig naamwoord o. -gevogelte

gevraoge

werkwoord, voltooid deelwoord

gevraagd

Hèk óe wè gevraoge? - Heb ik jou iets gevraagd?

- Volt. deelw. v.h. ww 'vragen', naar de sterke vervoeging der VIe kl.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Krt.70 plaats T in het 'gevraogd'-gebied; even ten Z komt 'gevrooge' voor, en in het O ligt een eilandje van gevraoge/gevraogd'.

WNT VRAGEN - oorspr. uitsluitend en volledig zwak; naast 'vraagde' komen sinds de 17e eeuw ook sterke vormen voor: gewestelijk sterk volt.dw.

(analogie met dragen en slagen (= slaan).

gevrêûk

zelfstandig naamwoord

gewrik, gewring

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEWROOK, GEWRUËK zelfstandig naamwoord o. - het wrooken

WNT WREKEN (II) - wreiken, wrieken, wreuken, wrooken, vreken, vreiken, vreuken

gevricht

zelfstandig naamwoord

wreef

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - gevricht (blz. 188)
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord o. 'gevricht' - gewricht
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
'gevricht' zelfstandig naamwoord - wreef

gevuugelek
bijvoeglijk naamwoord
HTW gevoeglijk

gevuul
R.J.'zô'n raor gevuul, zô'n gèk gezaog
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- gin gevuul
Cees Robben - daorveur hèk teveul gevuul; ik hèb et gevuul dèk vals zing;
Cees Robben - 'as g'unne meens zèèt meej gevuul'
WBD III.1.4:191 'blij gevoel = vreugdevol zijn'
korte uu
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord o. 'gevuul' - gevoel

gevuuleghèd
zelfstandig naamwoord
gevoeligheid

gewaas
zelfstandig naamwoord
gewas
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- houtgewaas
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord o. 'gewaas' - gewas, wasdom, groei, gestalte

gewaod
zelfstandig naamwoord
gewaad
Cees Robben - gewaod
WBD III.3.3:73 'gewaden' = liturgische gewaden

gewaorwòrre
ww, st
gewaarworden, merken, te weten komen, ontdekken
Henk van Rijen - dè zudde gaa genog gewaorwòrre - dat zul je vlug genoeg merken
Henk van Rijen - khèt gewaorgewòrre - ik heb het ondervonden

gewèd
werkwoord, voltooid deelwoord.
gewed
Cees Robben - ast gewèd is, dan ... (= als het erop aankomt?)

Frans Verbunt -- gewijd (bijv. van geestelijken)
geweeje vd
Frans Verbunt -- ze zèn wèl geweeje mar nie gesneeje ('t zijn ook maar mensen)

gewèèr
zelfstandig naamwoord
geweer; warboel/ wirwar
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'geweir'; "n gewair mee 't verkeer'
Dialectenquête 1876 - hij liep mid'n gewêr (ê als in même)

gewèld
zelfstandig naamwoord
lawaai
Mòkt nie zón gewèld. - Maak niet zo'n lawaai.
R Leuze van een kinderharmonie: Veul gewèld vur wèèneg gèld.
WBD III.4.4:244 'geweld' = lawaai
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord o. 'geweld', grote hoeveelheid, menigte

gewin
zelfstandig naamwoord
winst
MP gez. Et eerste gewin is kattegespin, et twidde kröpt den zak in.
Van Beek - Is men aanvankelijk aan de winnende hand, dan luidt het: "'t eerste gewin is kattegespin", waarop gerepliceerd wordt: "Maar 't leste gewin gaat de zak in". (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

gewist
werkwoord, voltooid deelwoord
geweest
Cees Robben - Ik bèn nòr Pirke Dónders gewist; ik bèn aon de tòb gewist;
B ze zèn wisse visse - ze zijn wezen vissen; ik ben (ook! heb) gewist
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- Gewist is lillek! - (realistisch gezegde)
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'nog nooit hee de wereld geregeerd gewist ...'

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'Ik ben 's weest-te kijken'
Volt.deelw. v.h. ww 'wezen', 'zijn'
Cees Robben - Ik gelêûf nie dètter ene vrèmde kaoter in de buurt is gewist.
Cees Robben - dè ge zat zèèt gewist;
- met vocaalkrimping: ee> i
NN Ik hèb er ôot gewist dètter gin man was.
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- de schoolkènder zèn meej de mister nòr de zeej gewist; et is wèèrm gewist
Antw GEWEST verldw. - uitspraak van 'geweest'; in N. der Kemp. ook 'gewist'

gewonte
zelfstandig naamwoord
gewoonte
WBD III.1.4:306 'gewoonte' = idem
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- gewónte
Dirk Boutkan (blz. 53) meervoud: gewontes

gewòrre
ww
Henk van Rijen -- zijn gang gaan; doorgaan waar men mee bezig is
Henk van Rijen -- Lòt ze mar gewòrre - Laat ze hun gang maar gaan
Bosch geworre - ermee overweg kunnen

gewòrreg
bijvoeglijk naamwoord
waakzaam (gezegd van een hond)
Ik zuuk un gewórrig hundje. (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)
Henk van Rijen -- gewillig, volgzaam
Cees Robben - Dan was ie zoo gewòrreg as enen hónd
WBD (III.2.1:485) gewòrreg = waakzaam
WBD (III.1.4:13 'gewarig' = waakzaam
WBD (III.1.4:331) 'gewang' = gehoorzaam
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - gewarig - waakzaam (zelfstandig naamwoord l.) = mnl. gewarich 'opmerkzaam'
- Zal wel samenhangen met 'gewaarworden'
Goem. GEWARIG
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - GEWARIG, voor 'waakzaam', doch even als 'gewahrsam' in het Hoogd. niet van een mensch, maar wel b.v. van eenen hond; eertijds echter ook van eenen mensch.
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- GEWARIG

(gewarrig) bijvoeglijk naamwoord , waakzaam; z.a.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEWARIG - waakzaam, v.e. hond
WNT GEWAARWORDELIJK (?)

gewòrreghèd
zelfstandig naamwoord
waakzaamheid
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEWARIGHEID zelfstandig naamwoord m. - waakzaamheid
WNT GEWAARWORDELIJK

gewròcht
bijvoeglijk naamwoord
WBD III.4.4:226 'gewrocht' = krom

gezaoj, gezòdje
zelfstandig naamwoord
aandeel
uitdrukking - zen gezaoj / gezòdje gehad hèbbe - z'n aandeel gehad hebben
Cees Robben - Mar gij hèt oew gezòdje ók wèl gehad.
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - zen gezaoj hèbbe ('70) - gelijk staan met de inzet bij spelen
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "gezoat - ik heb m'n gezoat, zeggen de kinderen als ze bij het spelen hun aandeel hebben"
WBD III 4.4:277 'gezaad', 'gezaai' = portie
WNT GEZAAI - l) datgene wat men zaait; 2) datgene wat opkomt uit hetgeen men heeft gezaaid

gezeed, gezeej
vd
gezegd
Vb hij heeget gezeed gehad - hij heeft het gezegd
Henk van Rijen -- 'Teegen oe gezeej èn gezwêege' - Tegen jou in vertrouwen verteld.
Bosch gezeed - gezegd
WNT ZEGGEN - Naast 'gezegd' komt thans nog gewest. voor: GEZEID, GEZEED

gezeever
zelfstandig naamwoord
geklets, zachtjes regenen
Cees Robben - èn naa gin gezêever;
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 -

GEZEEVER zelfstandig naamwoord o. - het zeeveren

gezicht
zelfstandig naamwoord
uitdrukking - gezicht van aaw lappe - bedrukt gezicht
gezicht
Dieë hô er gezicht op. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)
gez. Pierre van Beek -- en gezicht van zeuve daoge rèège - somber, boos gezicht (Tilburgse Taaklplastiek 131)
gez. Pierre van Beek -- Hij zèt en gezicht as enen èùl vur et geutgat - van verbazing (Tilburgse Taaklplastiek 740125)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 -
GEZICHT zelfstandig naamwoord o.: Een gezicht trekken; zij(n) gezicht hou(d)en - zwijgen; gezicht hebben - toonen, goed voorkomen

gezòdje, gezaoj
zelfstandig naamwoord
aandeel
uitdrukking - Zen gezòdje/ gezaoj gehad hèbbe - z'n aandeel gehad hebben
Cees Robben - Mar gij hèt oew gezòdje ók wèl gehad.
WBD III.4.4:277 'gezaad', 'gezaai' = portie
verkleinwoord van 'gezaoj', met terugkeer van de weggevallen d van zaod.

gezond
zelfstandig naamwoord
gezond
Dirk Boutkan (blzt.27) in de superlatief wordt de d niet uitgesproken: gezonst
WBD gezónd - zonder beschadiging, gaaf (m.b.t. huiden; II 583)
A.P. de Bont -- bnw. gezond; 'gezond maoger' antwoord dat gewoonlijk gegeven wordt op de vraag 'Hoe geiget?'

gezwaaj
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.3:84 gezwaaj - takken (collectief), ook genoemd: krôon, kòp, bundel of bussel

gezwakt
bijvoeglijk naamwoord
lenig
Frans Verbunt -- gespierd, lenig, goed gebouwd, getraind
uitdrukking - goed gezwakt - nog lenig van leden

Hij is vórt zó gezwakt

Toenk nòg goed gezwakt waar gink ’r ok nòg hardlôope ok nòg. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

WBD III.1.1:26 'gezwak', 'gezwakt' = lenig

Haor GEZWAK - lenig

WNT ZWAKKEN II 7) Iets met behendigheid, vaardigheid doen, verrichten. In aansluiting bij ZWAK = behendig, vaardig.

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - gezwak- lenig, flink (oostnbr.) Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- 'gezwak' bijvoeglijk naamwoord - lenig

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- GEZWAK bijvoeglijk naamwoord lenig: hij is goed gezwak - hij is zeer lenig.

A.P. de Bont -- bnw. en bijw. -'gezwak' - lenig, vlug, rap, wakker, behendig. Z.a.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - VERZWAKKEN ww - beweegbaarder, leniger maken: en wandelingsken verzwakt de beenen

giebere

werkwoord, zwak

op een bepaalde manier lachen (= giebere)

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "gibberen - gibberkont (lachebek)"

WNT GIECHELEN, giggelen, giegelen, gichelen; gewestelijk ook: gicheren, kicheren, kichelen

Jag. GIBBEREN - is Vlaamsch voor lagchen; In het eng. is 'to gibber' snappen (v. Dale: brabbelen, snateren, kletsen).

gibberkont

zelfstandig naamwoord

lachebek (= 'gieber')

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "gibberkont (lachebek)"

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- 'giebelkont' zelfstandig naamwoord - lachebek! ook: giebelgeit

gieber

zelfstandig naamwoord (v)

meisje dat altijd de slappe lach heeft

R Dès me tòch en gieber

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord vr. 'giebelkont' - vrouw of meisje die (dat) graag giebelt; ook 'giebelmuts'

giebere, gibbere

werkwoord, zwak

R zacht proestend of zenuwachtig lachen

Henk van Rijen -- giechelen, ingehouden lachen

Jag. GIBBEREN - gibben. Gibberen is Vlaamsch voor lachen. Het primaire GIBBEN kwam onder de vorm GIEBEN (giebelen) voor; Eng. to ghybe.
WBD III.1.4:204 'gibberen','giebelen' = giechelen
- giebere - gieberde - gegieberd
A.P. de Bont -- zw.ww.intr. 'giebelen' - bedwongen lachen, gichelen
WNT GIJBELEN en GIEBELEN - bedwongen lachen, gichelen (in Oost-Friesland, Groningen, Overijsel, Gelderland.
A.P. de Bont -- zw.ww.intr. 'gieberen', variant van giebelen

giebergèèt
zelfstandig naamwoord
= 'gieber', meisje dat altijd de slappe lach heeft
Stadsnieuws - Ge zut dèrteg van die giebergèète in de klas hèbbe! - ... van die pubers (240110)

gieleke
werkwoord, zwak
vals spelen
-gieleke - gielekte - gegielekt

Giels
topon.
Gilze
Cees Robben - et waoter van de Gielsebaon
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- Giels

gielsèèsje
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- Europese kanarie (Serinus canarius)

gieltjes, op
zelfstandig naamwoord - uitdrukking -
informeel, slonzig gekleed
GG kèkt nie nòr mèn kleere, ik zèè mar op men gieltjes - let niet op mijn kleren, ik heb maar snel wat aangetrokken

giender
bw.
ginder, ginds
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- giender; gat hier èn giender (bastaardvloek)
R.J. toen ik giender kwaam
Cees Robben - Agge naa giender rèèchs ònhaawt;
Henk van Rijen - wès daor ginder wir gònde? - wat is daarginds weer aan

de hand
A.P. de Bont -- giender bijw. - ginder, ginds
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
giender bw. - ginds

gienderwèèd, gunderwijd
bw.
ginds, ginder
bóns, böllie èn gienderwèèd - Bij ons, bij jullie en ginds
'k Geniet dan 't gunderwijd gelegen/ gedaone goed... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Levenswaandel', 1932)
"Wie weet wè-t-ie ammaol hee meegemaokt giender wijd..." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)
A.P. de Bont -- bijw. 'gienderwijd' - ginds (in de verte)
Hees ginterwijd (VI: 12)
Bosch ginderwijd - daarginds

giens
bw.
Henk van Rijen -- ginds
Cees Robben - 'blaost giens die kèèrs dan uit'

giensgòns geensgòns
bw.
Henk van Rijen -- op de heenweg
Henk van Rijen -- 'Hè waar in-t giensgòns al tèène' - Hij was op de heenweg al doodop.
- Variant van 'geensgòns'

giereg
bijvoeglijk naamwoord
gierig
Cees Robben - giereg, vèùl, van den haawvaast ...;
korte ie

gierkiest
zelfstandig naamwoord
WBD gierbak (houten kist die geplaatst kan worden op een kar waarmee men gier naar het land brengt.)
tweemaal korte ie

giestere
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'giesteren'
gisteren

Cees Robben - Ik bèn giestere oover ene kaajscheut geklòtterd
Cees Robben - Hoe ist giestere verlôope? Ik hèb giestere nòg en spraaj pèrsmoppe gezien
Henk van Rijen - As ge mèn giestere gehuurd hòt, hòdde me naaw wè te kommendeere.
Èmme kreege sondaags ok dikkels “Soupe à la giestèèr”. In goei Tilbörgs: “Soep van giestere”. Meej dikke fèrmesèllie. Die soep konde eete meej ene verkèt. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)
A.P. de Bont -- bijw. 'giesteren' - gisteren

giete
ww. zw.
gieten
Dialectenquête 1876 - giete, hij goot, gegoote (OO luidt ietwat naar ou)
Dirk Boutkan 'Mene vriend is de bloeme gòn begiete' - gaan gieten (blz. 94)
WBD III.4.4:64 'gieten' = regenen; ook 'sauzen'
66 'gieten' = hard regenen
68 'regenen dat het giet' = hard
regenen
B giete - goot - gegoote
WBD III.4.4:218 'gieten' = gutsen, ook 'plenzen', 'spetten'
WBD III.4.4:72 'gieten' = aanhoudend regenen
218 'gieten' = uitgieten, uitschenken
WeïjD giete (krt.9)

gieteling
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- merel (Turdus merula)
WBD III.4.1:81 'gieteling' = merel

gif(t)
persoonsvorm van werkwoord.
geef
Gif me nòg en dröpke
Cees Robben - dè gift de meense plezier; dè gift niks; wè gift dè naa?
Cees Robben - èn naa gifde óns grutje en schôon hèndje; dè gift niks;
Cees Robben - Gif mèn mar slaoj;
imperatief van 'geven', met vocaalkrimping - eveneens in tegenwoordige tijd sing. 2e + 3e pers.
DANS die kèèrs gift en goej licht war
Henk van Rijen - gif is hèrs - geef eens hier
Henk van Rijen - gifde niks mir om em om? - geef je niets meer om hem?

WBD III.1.4:229 'gift' = woede

gij, gè, ge, e
persoonlijk voornaamwoord
jij, je, u (zie ook -e)
Cees Robben - ómdè gèt zèèt; vatte gij mar gaaw en kuukske;
- In een verwijt wordt 'gij' aan het slot herhaald: Gij hèt nôot ginnen tèèd gij!
Gij haawt alles vur oewèège gij!
WvM 'daor sedde ghay gedopt'

gijlkèùp
zelfstandig naamwoord
WBD gistkuip (kuip waarin men de wort laat gisten, in een brouwerij)
WNT Gijl - brouwersterm voor 'gistend'

gillemestie
Henk van Rijen -- gymnastiek

Gils, Giels
zelfstandig naamwoord, eigennaam
Gilze

gimmeljeerd
bijvoeglijk naamwoord
geëmailleerd
...zón messien, mee veul nikkel en glaanzende tegels of gimmeljeerd gewitwel “kwiezeljaer” noemen ze die dinger. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

gimmer
bijwoord
geen meer
We hèmmer gimmer. - We hebben er geen meer.
Cees Robben - Van dietie toen ha, hòtjer gimmer
Cees Robben - ómdèk er gimmer ha (centen);
WvM gin mir

gin
telwoord
geen
'geen' met vocaalkrimping
Cees Robben - Neege dòchters getrouwd, èn gin êen die van de straot af moes.

Cees Robben - ze heej niks gin prisentaosie; die heurt er ginnen êene;
Cees Robben - Tis nòg gin weer óm enen hónd dur te jaoge; ómdè we gin gèld han;
Cees Robben - ik kan meej mene zoon ginne kaant èùt; hèt mar ginne bange, moeder; verbogen vormen: ginne, ginnen
Cees Robben - van zen lèève ginnen êene; ge hèt gin gelèèk;
Want in zene tèèd in vruuger jaore/ kon em bekaant gin niemand aon. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Òn Bartjes)
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- ginnenêene 'mins' is vólmòkt; witte ginne waogemaoker:
Henk van Rijen - we hèmmener gin mir / wè, hèmmener gin mir?
Henk van Rijen - ze hòj er gin kèènd aon - ze had er geen kind aan
Henk van Rijen - ginne klaoren blom - geen zuivere koffie
WvM 'die hèn we hier ghin'

gineens
bijwoord
niet eens
Agger nie op geweeze wòrt,/ dan ziedem nog gineens. (Henriëtte Vunderink, De krèùkezèèker, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
'ginins' bw. - niet eens
Bosch gineens - niet eens

gin man
voornaamwoord
niemand
variant: ginniemand
Dè gelêûft gin man. - Dat gelooft niemand.
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- Dan wit er gin man mir waor 't schaait
Cees Robben - Daor kómt gin man óm;
A.P. de Bont -- ge'mán (geen man) vnw. 'geenman' - geen mens, niemand
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEE(N) MAN - niemand
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - GEEN MAN - geen mensch of niemand (man beteekent eigenlijk 'mensch')

ginneneene
voornaamwoord
niemand, geen enkele, niets
...al wè'k schrijf is vur ons eigen Brabantsche volk en daor hee ginneneene vremde sjandoedel z'n snotneus tusschen te steke. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 1; 9-

10-1929)
Zi onze paa vruuger as we zaate te eeten al nôot veul, naa zittie der mistal hillemol ginnen ééne mir. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

ginneraol
zelfstandig naamwoord , bijvoeglijk naamwoord
generaal
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- ginneraole rippetitie
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- ginneraol

ginniemand
voornaamwoord
niemand
variant van 'gin man'
Taollied 'daor hoefde ginniemand öt te lègge ...'
Bosch ginniemand - niemand

ginvanalle, gineenvanalle
voornaamwoord
geen van allen; niemand
... ons meenschen die gineenvanalle weten waoraon we 't verdiend hebben... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)

gips
zelfstandig naamwoord
gesp
Hij ha zenen èèrm in de gips
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - gips (krt.41)

gissele
werkwoord, zwak geselen
Henk van Rijen - wè hèbbe ze dieje sneevel tòch gegisseld - ... toch mishandeld
Buuk = geselen, overdr.: water bij de jenever doen.

gisselek
zelfstandig naamwoord: de geestelijkheid, de geestelijken; ook onzijdig: et gisselek
Hil't gisselek waar derbij. - Alle geestelijken waren present.
Cees Robben - Ik bèn 'geestelijke' advieseur van jöllieje gèètenbónd gewòrre.

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - as ge de gisteleke wilt eere, moete der nie mee verkeere (MP'86)

- De waardering daalt namelijk bij het constateren van hun gebreken.

- gesubstantiveerd adjectief

...de priester, pestoor of kapelaon, et zal wel enne gisseluke gewist zèèn, goot wè waoter over menne krèùn... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Daor hebben hil wè gisseleke wel un dagtaak aon gehad, denk ik naa. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Soms vertelde dè gisseluk in die godsdienstlessen wel leuke verhaole.Gisseluk waar de naom die onze vadder gaaf aon alles wè enne zwarte lange rok droeg en meej de kerk te maoke ha. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD (III.3.3:369) 'geestelijk (ook geselijk)' = priester

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GEESTELIJK zelfstandig naamwoord o. - Het geestelijk - de geestelijkheid, de geestelijken.

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
'gistelek 't' zelfstandig naamwoord - de geestelijkheid

gist

zelfstandig naamwoord

geest

Kt-B in mene gist

R.J. 'die zie zwart as ene gist'

Cees Robben - mar in de gist zèèk jaore terug gewist

Cees Robben - Heej jouw pèrd verstaand? Dè weet ik nie, mar gist zit erin.

Dialectenquête 1876 - gist

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - zene gist zien krèùne (MP'36) - ergens vreselijk tegenop zien-

Henk van Rijen - hij gaaf de gist - hij ging dood

WBD III.1.4:207 'geestig' = grappig

gist

zelfstandig naamwoord

gist

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - van gist tót kanêelwaoter (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1972) - van het kastje naar de muur

glaans

zelfstandig naamwoord

B glans
WBD III.2.3:163 'glans' = dauw (laagje op vruchten}

glaanze
werkwoord, zwak
WBD glaanze - glanzen, het leer aan de nerfkant glanzend maken (II 662),ook 'glaansstôote' genoemd
WBD III.4.4:241 'glanzen' = blinken

glad
bijwoord, bijvoeglijk naamwoord
glad
geheel en al
WBD III.4.4:227 'glad' = vlak, ook 'effen', 'egaal', 'plat'
WBD III.4.4:210 'glad' = glad, ook 'gladdig' Ik zèè et glad vergeete. - Ik ben het helemaal vergeten.
Frans Verbunt -- zo glad as ne pòlling in nen êemer snot
WBD III.1.4:27 'glad' = slim; 88 'glad' = leep, doortrapt
WNT GLAD - bijwoord van graad: als bepaling bij werkwoorden: geheel, volstrekt; ook: stellig. Glad vergeten = totaal vergeten.
Hoeufft: 'Ik heb het glad vergeeten' - geheel en al
ook glatteg
glad, gladdig
Henk van Rijen - wèst tòch gladdeg - wat is het toch glad!
WBD III.4.4:210 'gladdig' = glad
WNT GLADDIG - tamelijk glad; glibberig

gladdeghei
zelfstandig naamwoord
gladheid
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GELATTIGHEID zelfstandig naamwoord v. - zonder mrv. - gladheid
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
glattighèd
Haor. GLADOIGHED - gladheid

gladèkker
zelfstandig naamwoord
gladakker
't Was me wel innen gladdekker den dieën... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

glaoze
zelfstandig naamwoord , plur.
glazen

Dialectenquête 1876 - mok de gloaze is vol - vul de glazen
plur. van 'glas

glaoze
stoff. bijvoeglijk naamwoord
glazen
R.J. 'ùt 't glaozen drinkfonteintje'
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --
gif óns vier glaoze bier
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
'glaozende' bijvoeglijk naamwoord - glazen

glaozeg
bijw.
De Wijs -- "Wè kèkt dè menneke toch glaozig." (10-02-1963)

glaozewaaser
Frans Verbunt -- libel

glas
zelfstandig naamwoord
- verkleinwoord glòske
Dirk Boutkan (blz. 52) glaas of glas
WBD III.1.1:110 'glas' = glazuur (op tanden); ook 'email'

glas-in-lôod
zelfstandig naamwoord
glas-in-lood
De Wijs -- (Passeert 'n meisje met geruite kousen aan) 'Daor hedde ze wir mee d'r glas in lôôdsokke' (23-10-1963)

glassees
zelfstandig naamwoord , plur.
zachtleren vingerhandschoenen
van Frans: glacé

glatteg, gladdeg
gladdig, tamelijk glad
Pierre van Beek -- et èès is glatteg
WNT gladdig - tamelijk glad (Glattig - gladdig, glad, glibberig, DE BO)
A.P. de Bont -- bnw. 'glattig' - gladdig, glibberig, glad
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 -
GLATTIG, GELATTIG - glad, glibberig

gleej

ww. pv
gleed
verleden tijd van 'glije'

glêûf
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- geloof

glèùpe
werkwoord, zwak
gluipen
WBD III.1.2:13 'gluipen' = sluipen; ook 'glippen'
WBD III.1.2:124 'gluipen'=verdacht rondlopen; ook: 'sluipen', 'struinen'
WBD III.1.4:92 'gluiper' = idem

glije
ww. st.
glijden
WBD III.3.2:154 glije, slippere, slibbere = glijden op het ijs
WBD III:1.2:13 'glijden' = glijden, ook ‘slipperen’ ‘schuiven’
B glije - gleej - gegleeje

glijer
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt -- step, autoped
Henk van Rijen -- 'glèjerke' - houten stepje
WBD (III.3.2:131) glijer, autopèd, aveseerplèngske, stèp = step
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
glijer zelfstandig naamwoord - step

glijermènneke
zelfstandig naamwoord; jongen op een step
't jungske glijert op z’n stepke... (Piet Heerkens; uit: Brabant, ‘Stokperdjes’, 1941)
Glijermenneke

Menneken in oe overalleke,
volgelapt mee lepkes blauw,
'k veen oe op straot een lief gevalleke,
op oe glijerken aon de sjouw.

Tippetippetip zoo doet oe vuutje
ieder stepke geefde gij gas
en ze zien oe vurig snuutje
zóó nooit gloeien in de klas.

Soepel as waoterke schiete gij tussen
auto's fietsen en waogeltjes deur
en de zwaore loggere bussen
blijfde gij in et druk verkeer nog véúr.

Lollige glijende gloeienden bengel,
ongelukskes krijgde gij nie
onder de vleugels van oewen engel
die oe zeker geeren zie.

Menneken in oe overalleke,
volgelapt mee lepkes blauw,
'k veen oe een lief en vief gevalleke
op oe glijerken aon de sjouw.
(Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 1941)

glimkeever
zelfstandig naamwoord
glimworm
WBD III 4,2:174 lemma Mannelijke glimworm - glimkever – frequent in Tilburg glimworm – zeldzaam in Tilburg

glimme
werkwoord, sterk
glimmen
WBD III.4.4:241 'glimmen = blinken
Dirk Boutkan glimme - glóm - geglómme

glimwörm
zelfstandig naamwoord
glimworm
WBD III 4,2:172 lemma Glimworm - De glimworm (Lampyris noctiluca) is een in onze streken zeldzaam voorkomend en tot de verbeelding sprekend insect dat op vroege zomeravonden licht geeft.

Het mannetje heeft lichtbruine dekschilden en vliegt, vaak in grote aantallen, op warme juliavonden onder de bomen; het wijfje is ongevleugeld, lijkt op een larve en kruipt over de grond. Beide hebben aan het achterlijf een gecompliceerd fel geel lichtgevend orgaan. Ze worden 12 mm.
glimpworm – Middennoordbrabant
lichtworm – frequent in Tilburg
dwaallicht – Tilburg
pierworm – Tilburg
pier – Tilburg
WBD III 4,2:174 lemma Mannelijke glimworm -
glimkever – frequent in Tilburg
glimworm – zeldzaam in Tilburg

glienstere

werkwoord, zwak

glinsteren

glienstere - gliensterde - geglensterd

gloejeg

bijvoeglijk naamwoord

PM gloeiend heet...

stookte den braand in de pijp mee 'n stukske gloeiig hout... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

Stadsnieuws - Braand oewen mond nie, dieje kòffie is nòg gloejeg. (020907)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- GLOEIIG - bijvoeglijk naamwoord - gloeiend heet

A.P. de Bont -- bnw. en bijw. 'gloeiig' - gloeiend, brandend

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GLOEIENDIG, GELOEIENDIG, GLOEIIG - gloeiend

WNT GLOEIIG - verouderd: heet, warm

gloeiend

gloejendeg bijvoeglijk naamwoord /bw.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GLOEIENDIG, GELEOIENDIG, GLOEIIG, bvw.- gloeiend

HFT. GLOEIJENDIG, voor gloeiend. Schoon zelfs door vondel gebruikt, keurt Huydecoper het af.

gloorie

zelfstandig naamwoord

glorie

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - die gloorie heej moet pènt lije (JM'50) - wie mooi wil zijn, moet pijn 1ijden.

glòske

zelfstandig naamwoord , verkleinwoord

glaasje

Vat nòg en glòske.

Cornelissen ha den bijnaom van "Bitterkesboer", want hij waar groot van stuk en kos er veul aon van die glaoskes. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

Ze dronken mee d'r tweeën enkelde glaoskes in de veurkaomer... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

Cees Robben - èn vatte nòg en glòske war ...; de zörge verdrèève meej en glòske; verkleinwoord van 'glas', via 'glaoze' naar glòske'

glufke

zelfstandig naamwoord , verkleinwoord

Henk van Rijen -- gleufje

gòd

zelfstandig naamwoord

God

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - hij stikt Gòd de ôogen èùt (Pierre van Beek -- TT'69) - gelegd van iemand die ondanks dat hij het goed heeft, altijd klaagt

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - nie van en 'Gòd zeegent oe' bevrijd zèèn (JM'50; - een knappe dochter nog niet uitgehuwelijkt hebben

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - zèède van Gòd verlaoten òf hèdde gin knêûpen òn oew ónderbroek? ('72) - ben je nou helemaal gek; reactie op onmogelijk verzoek

gòddaank

goddank

Cees Robben - góddaank

gòddoome

bastaardvloek

Tot dèsse ineens van kaojeghèd zeej:/ "Ik lig vur piet snòt hier, Gòddoome!" (Henriëtte Vunderink, Kaawe jatte, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

Tis èlke naacht etzèlfde Gòddoome! (Henriëtte Vunderink, Slaopeloosheid, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

gòdsakkerdekont

bastaardvloek

Henk van Rijen -- bastaardvloek

gòdsgaans
bijvoeglijk naamwoord
Frans Verbunt -- godgans
Frans Verbunt -- de gódsgaansen dag - de hele dag

gòdvere
werkwoord, zwak
Frans Verbunt -- vloeken
WBD III.1.4:236 'godverren' = opspelen
Stadsnieuws - Dieje meens is nògal vèùlgetòld: hij lòpt hil den dag te gòdvere (081106)

gòdvergrammer
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- rotzak

goed
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- kledingstof, ellegoed, goederen
Henk van Rijen -- 'Goed van vèèf cènt t-èl ' - slechte kwaliteit stof
Henk van Rijen -- 'Zo slèècht as goed van unne cènt ut èl'- iets v.d. minste kwaliteit
WBD III.1.3:5 'goed goed' = zondagse kleren
WBD III.1.3:6 'zomergoed' = zomerkleren; 'wintergoed' = winterkleren

goed, goej
bijvoeglijk naamwoord /bw.
goed(e)
MP gez. Goeje praot kòst niks en goeje raod is gèld wèrd.
MP gez. Et èlfde gebòd: Doe gin man goed, dan zal oe gin kwaod geschieje.
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'gij het goei praoten'
Cees Robben - Et zèn goej die nòr de aaw aore ...
Cees Robben - de goej gòn aaltij irst; in de goej kaomer; goej weer war;
Cees Robben - Goej weer vur boerekôoletòppestamp meej vòrse wòrst;
Pierre van Beek -- goej booter = roomboter
Henk van Rijen -- 'Goej botter'
Pierre van Beek -- goed van inneeme - veel drinkend
Pierre van Beek -- goed van ònneeme - lichtgelovig
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- die kèèrs gift en goej licht war! de pestoor heej goeje wèèn
Henk van Rijen - te goeje koome - tegemoet komen (in zeker opzicht)
Henk van Rijen -- goej kaomer - pronkkamer, salon

GD94 hij is pas ten goeje wèg - hij maar net weg
Hees goeie botter (IV60)
WvM 'De g is een ghoeje, want die is van ghout'
Frans Verbunt -- et is nie goed òf et dugt nie - het is nooit goed
WBD III.3.1:249 'een goeie' - kwinkslag
WBD II.1.2:185 'nie goed' = zwak van gezondheid; onwel
WBD III.1.3:4 'goede kleren' = zondagse kleren
WBD III.1.3:5 'goed pak', 'goed goed' idem
WBD III.1.4:329 'goed' = gedwee

goedmaoke
ww
WBD III.3.l:229 'goed maken', 'weer goed maken' = bijleggen

goejeghèd
zelfstandig naamwoord
goedheid
WBD III.1.4:67 'goedig' = braaf; 69 'goedig' = zachtzinnig
WBD III.1.4:330 'goedig' = gedwee
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GOETIGHEID zelfstandig naamwoord v. - goedheid
WNT GOEDIGHEID - goedheid, welwillendheid, vriendelijkheid

goejekôop
bijvoeglijk naamwoord
goedkoop
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'goeikooper' (bis); 'goeiekooper' (passim);
Cees Robben - zolang de snijblómme nòg zôo goejekôop zèn;
A.P. de Bont -- bnw. en bijw. 'goeiekoop' - goedkoop
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GOEDEKOOP (uitspr.: goeiskoop) - goedkoop (goeiekooper = betere koop)

goejendag
zelfstandig naamwoord
goedendag, goeiendag
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - te lui zèèn óm gen'dag te zègge ('66) - zeer lui zijn

goejkes
zelfstandig naamwoord verkleinwoord
van: goed
De Wijs -- (Gehoord bij 't trekken van de H. Hartstoet) des toch unne schône manskèrel en dès un schôôn vrouwspersôôn. Ze doen dan toch

mar mee, en dan die kèènder, 't zèn ammaol goeikes! (17-10-1966)

goesting
zelfstandig naamwoord
WBD III.1.4:188 'goesting' = zin
WBD III.2.3:26 'goesting' = eetlust

goffere
werkwoord, zwak
Henk van Rijen -- de mond volproppen, snel eten

gol
persoonsvorm van werkwoord
Henk van Rijen -- gold (verleden tijd van gelden)

gòlde liesjes
zelfstandig naamwoord, plur.
Frans Verbunt -- golden delicious (merktterm voor de appels 'golden delicious')

gòlderij
zelfstandig naamwoord
Pierre van Beek -- troep, rommelzooi (verbastering van 'galanterie' (collectivum)?)
WS Is het geen verbastering van 'galerij', waarnaast een vorm met 'd' (gaanderij) gangbaar is? L treedt vaker in de plaats van N: hun/hullie.

göllie, gullie
persoonlijk voornaamwoord
jullie, gijlieden
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'en gellie toch ook!'; gellie (passim)
Cees Robben - Hèdde göllie èrgeraand òn gedraajd?
Dirk Boutkan (blz. 58) als onderwerp: gullie, anders: jullie
Dialectenquête 1876 - gèllie kree wênig - gijlieden kreegt weinig
In een verwijt wordt 'göllie' aan het slot herhaald: Göllie wit nôot niks göllie! Göllie dörft er nie in göllie!
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- toen kwaamde göllie hier èlk jaor nòr de kèrmis
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- wij moete daor de hèlft van hèbbe èn gullie (göllie= boers) daandera
Henk van Rijen - hèdde göllie döllie ok böllie? - hebben jullie die van jullie ook bij je?
Henk van Rijen - zöllie verdiene meer òp öllie, as göllie op höllie
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) -

Krt. 66 maakt geen onderscheid tussen 'göllie' en 'gullie" maar plaatst T in de streek waar ‘gullie’ gezegd wordt, tegenover 'gellie' juist ten oosten van T.

Bosch gèllie, ook gullie

gòllieje

werkwoord, zwak

Henk van Rijen -- gapen, kijken

WBD III.1.1:238 'golliën' = nieuwsgierig kijken; ook 'spitssmoelen'

gòlliepaop

zelfstandig naamwoord

sufferd

Van Delft - De zoutleurder (zoutsmokkelaar) was "ginne gollipaop". Dit is: Geen sufferd. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

Et wòrt gelèèk et vruuger was:/ en gèèt wòrt wir en gètje./ ene suffer hiet wir gaoliepaop/ en stuk wir lèkker mèdje. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: ‘Lòt ze’t mar heure‘)

Van Beek - "'n Gaolliepaop" is een sufferd. Ook "ne louw". (Nwe. Tilb. Courant; Uit Tilburgs folklore; 18 juli 1958)

Van Beek - 'n "Golliepaop" is 'n sufferd. 'n "Taotolf" is ook zo iets. (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Zaagdum laauwe, dun golliepaoper ? (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Henk van Rijen - kèkt öt oe soepers, gòlliepaop.' - kijk uit je doppen, sufferd;

Piet van Beers – ‘De buurvrouw vertèlt’: Zôo teege êene issie thèüs/ dieje grôote Gaolipaop. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

‘Hoe komde daor na wéér bij, gaoliepoap dè ge zèèt’. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèüne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Ge zaagt ze nò en tèdje dènke:/ "Wènne gòlliepaop." (Henriëtte Vunderink; Et naojmesjien; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

WBD III.1.4:35 Hieronder is 'gòlliepaop' niet vermeld; ook elders niet.

Stadsnieuws - Wè zèède tòch ene gòlliepaop, ziede dè naa nie? (250307)

Bosch galleperd - gaperd, sufferd, deugniet, kwajongen

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
golliepaop - iem. die staat te suffen of erg onhandig is. Wordt voornamelijk gebruikt voor vrouwspersonen.

Hees 'Witte nog?' 3: goalipoap blz. 15+19: herkomst onbekend

May galliepaop - sympathieke vlegel

Hees goalipoap III:15, 19, 22)

A.P. de Bont -- galperd, hannes, sulachtig persoon, suffer, dromer z.a.

gòlliepaope

werkwoord, zwak
onoplettend zijn
R verveeld (en zinloos) wachten
Stao toch nie te gòlliepaope
R Ik hè en uur ston gòlliepaope, ir dèttie kwaam.
Cees Robben - oew pèt tèùs òphaawe, nèt as hier, gòlliepaop;
Alleen de infinitief is gangbaar, meestal vergezeld van 'staon' of 'zitte
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
Golliepaope - suffen, gapen

gölp
zelfstandig naamwoord
gulp
R dès ginne knêûp vur òn men gölp;
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "gulp - 'n broek mee 'n gulp (vierkante voorsluiting van een broek), klepbroek"

Gols
bijvoeglijk naamwoord
van Goirle, Goirles
Cees Robben - en kieltje èn en broek, gevèèrfd in Góls blauw
K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - de Golse Tilburger = Cees Robben (blz. 67)
Piet van Beers – 'Piventief': Blèèf öt de buurt van Gôol vandaon,want daor loope Golse gèète. (Het zeventiende boekje, 2010)

Golse
zelfstandig naamwoord
iemand uit Goirle
Al is Tilburg en grôote stad/ èn Gôol daorbij mar klèèn/ tòch zo ik bist es aaventoe/ ene Gôlse wille zèèn. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gôol is wir veur...)

goltje
zelfstandig naamwoord, dim
Henk van Rijen -- doelpunt, doel; gaol

gom
zelfstandig naamwoord
stijfgeworden sap uit steenvruchten, ook snot of slèèm genoemd

gòmme
persoonsvorm van werkwoord.
gaan we
Ast tèèd is, gòmme.

Cees Robben - saome gòmme et nuuwe jaor in: dôod gòmme ammòl
Henk van Rijen - gómme óf zumme nòg blèève?
Versmelting van ww-uitgang(n) met persoonlijk voornaamwoord (w) levert m op.

gòn
ww, st.
gaan
Dirk Boutkan (blz. 23) gòn (tegenwoordige tijd pluralis) - = gaon, met vocaalkrimping

gònde
ww, part.
gaande
Cees Robben - Wès hier naa wir 'gaonde'? Wè is er tòch gònde?
Cees Robben - daor is niks 'gaonde';

gong
persoonsvorm van werkwoord.
ging
R.J. die ònt vèrze maoke góng
Henk van Rijen -- ginke, gonke - gingen
Cees Robben - Hij gónk vurbij et kèrkhof. Hij góng, ze góngken, et góngk; góngk;
Cees Robben - et spèl góng deur; èn toen gong et eròp;
Cees Robben - 'ik gonk naor huis'
imperfectum enkelv. van 'gaon'; meervoud + -e
- Geen vocaal krimping! maar wisseling
Cees Robben - "t gonk nie alte bist'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GONG en GONK: 2e hoofdvorm van 'gaan'; daarnaast ook: ging en gink

gòns
tegenwoordig deelwoord van gaon.
gaande
R van gòns - op de heenreis, -weg
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GAANS - gaande: Wat is daar gaans?

gôoje
werkwoord, zwak
gooien
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - hij ha zóveul as ge meej bei oew haande in oew gat kunt gôoje (D'16) - hij had dus niets; de kunstgreep levert niets op

WBD góoje (II:1038) - gooien: inschieten v.d. weefspoel; ook: inschiete, schiete, inslaon, durslaon of slaon

Gôol

zelfstandig naamwoord, plaatsnaam, toponiem

Goirle

gez. Gôol, dòr kòmt nòg gin goej gèèt vendaon!

MP gez. Hij kòmt van Gôol èn wit van niks. (Zie BW.VS II,112)

Cees Robben - Witte gij waor Gôol leej, meneer?

Der komt nòg gin goei gèèt vandaan/ wort in de stad gezeej,/ mar agge Gôol es goed bekèkt/ valt dè tòch hêel veul mee. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gin aaw èèzer)

Dan moette en zondag is gòn kèèke/ Bij Mill-Hill, giender in Gôol. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Op Gôol aon)

....ok al komt ie dan van Gôol aaf/ ik mèèn dèttie bij Tilburg heurt. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Vèèfèntwintig jaor: De prènt van Keese)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - de wènd van Gôol dugt nie ('76)

De gèète van Gôol, òf de Golse gèète? (Henriëtte Vunderink, Q-korts, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

WvM 'bay os in Ghool'

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- 'Gòòl' eigen. Goirle

goot

zelfstandig naamwoord (v)

R keuken

WBD bijkeuken (op de boerderij), ook 'moos' (hs KI83), washèùs'of'aachterhèùs' genoemd.

WBD (Hasselts) goowt - vuilwatergoot (voor vuil water van keuken en elders, ook genoemd 'moozegoot'

Cees Robben - òp de goot stao de waas te wòsseme;

N. Daamen (handschrift 1916) "goot - achterkeuken"

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - GEUT voor 'goot', een vertrekje aan de boerenhuizen, alwaar het morswerk wordt verricht. Een vatenhok. Wsch. omdat in dat vertrek doorgaans ene goot is die het water ... naar buiten brengt. Men zegt niet IN, maar OP de geut zijn.

gôot

pv

goot

-verleden tijd van giete

gòpt(e)

persoonsvorm van werkwoord.
gaapt(e)
— tegenwoordige tijd/verleden tijd van 'gaope', met vocaalkrimping

gòrdèèn
zelfstandig naamwoord
gordijn
►gerdèèn
Wij sliepen meej zen allemolle op enne grôote zolder meej un gordèèn in et midden. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

gòrder, gòrst
bijvoeglijk naamwoord
gaarder, gaarst
compar. & superl. van 'gaor', met vocaalkrimping

gòrdewikt
tussenw.
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "gordewikt! 'n uitroep - wel verduld!"

görgel
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- keel

gòsjemijne
bastaardvloek
"Gosjemijne, m'nen kop draait as 'nen mallemeulen"... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 6; NTC 5-11-1938)

gòtje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
gaatje
- verkleinwoord van 'gat', via 'gaote' naar 'gòtje'
Dirk Boutkan gòtje, götje (zeer klein) (blz. 32)
R.J. 'die kèkt nòr oew kòrtjes en knipt ze vol gòtjes'
Cees Robben - 'Ik kan dè gatvergimmes gaotje nie vèène'
Dialectenquête 1876 - gotje
WBD gòtjes (II:1035) - gaatjes (spoelgaatjes); ook: spangatjes, spangòtjes, gètjes
Cees Robben - 'om de gaotjes aon te vullen'

götje

zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
R.J. 'meej allemaol gutjes erdeur'
gaatje (kleiner dan 'gòtje')
Dirk Boutkan götje (zeer klein); daarnaast; gòtje (blz. 32)

gòtjestang
zelfstandig naamwoord
WBD gaatjestang: een tang om rijggaten in schoenen te maken (II:725)

gotstêen, gutstêen
zelfstandig naamwoord
synoniem: pompsteen
gootsteen
Waoter moeste meej enne zwengel neffen de gôotstéén omhôog pompen, deur dieje zwengel omhôog en naor beneje te bewegen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
'Boove de gôotstéén kund'oe èège toch nie fetsoenlek waase'. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
Cees Robben - òp den aonrècht nèffe de gótstêen;

goudkeever
zelfstandig naamwoord
gouden loopkever
WBD III 4,2:178 lemma Gouden loopkever - De gouden loopkever (Carabus auratus) is een glanzend groene, slanke kever van 25 mm die snel kan lopen. Hij leeft in velden en tuinen en eet insecten en wormen. De benamingen uit dit lemma kunnen een enkele keer ook de gouden tor gelden. De gouden tor (Cetonia aurata), 18 mm, is een groenzwarte kever met een geelgouden glans op de dekschilden die bij het vliegen gesloten blijven.
goudkever – Tilburg
junikever – Tilburg

Carabus auratus - Wikipedia

Cetonia auratus

goudvink

zelfstandig naamwoord

goudvink

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - tis mis meej de goudvink: ze zingt nie (D'16) - Het meisje waarmee de vrijer wilde trouwen, bleek minder te bezitten dan hij verwachtte.

gouwe, gaawe

bijvoeglijk naamwoord

gouden

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'die gouw Brölòft'; 'ne

gouwen lózzie
Cees Robben - èn ók meej zónne gouwen hoed
Cees Robben - ómdèk de gouwe (brölòft) toch nie haol:
K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den gouwen bult (Bern. Pessers) (blz. 61)
K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - de gouwen aop = E. van Spaendonck (blz. 73)

graas
zelfstandig naamwoord
gras
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- 'khè hier graas gezaojd'
WBD I:1396: 'gras', 'graas'
A.P. de Bont -- gra.s zelfstandig naamwoord o. 'graas' - gras

graawe
zelfstandig naamwoord , ww
Henk van Rijen -- misser bij het boogschieten
WBD III.3.1:299 'grauwen' = snauwen
WBD III.2.1:480 'grauwen' = grommen v.e. hond, ook: brommen, grommen

graawel
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- gruwel

graawke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Ill.: Naumann - heggenmus
Luister naar het geluid van de heggemus

MTW heggemus (Prunelle modularis)
Cees Robben - 'grouwke'
WBD III.4.1:73 'grauwke' c.q. 'blauwke' c.q. 'hegmus' ook 'blauwpieper'

of 'blauwpiepertje'
WBD III.4.1:78 'grauwke' - grauwe vliegenvanger (vogel), ook genoemd: 'weverke', 'spinnerik', muggensnapper'

Graod, Gròtje
zelfstandig naamwoord eigennaam
Gerard
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
'Gratje' zelfstandig naamwoord e. - Graad, Gerard

graon, gròntje
zelfstandig naamwoord
graan
R.J. 'moeder bakt van graon'
Cees Robben - rèèpend graon

Graortje
zelfstandig naamwoord , eigennaam
Gerardje

graot, gròtje
zelfstandig naamwoord
graat
Hattie ons vrijdags kunnen trakteren op un voorntje baorske of forelleke bij de èèrpel. Han wij kunnen kankeren op de grôtjes. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
WBD III.4.2:137 'graat' - honingraat, ook 'raat' genoemd

graove
werkwoord, sterk
graven
B graove - groef - gegraove
- geen vocaalkrimping
Der waar gin gat gegraove, de grond waar te hard bevroore gewist. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
WBD III.4.2:68 'graven' - graven v.e. pijp in de grond door konijnen; ook genoemd: 'dabben', 'buten', 'wroeten', 'een hol maken'
WBD III.1.2:73 'graven' = een kuil graven; ook: 'spaden'

graoze
werkwoord, zwak
grazen
graoze - graosde - gegraosd (geen vocaalkrimping)

Cees Robben - èn drôomend veej vergit te graoze
Cees Robben - 'Hij ha me toch te graaze'

gras
zelfstandig naamwoord
gras
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - alle gras is gin hoojgras
(Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1973) - niet iedere zoon brengt het even ver als zijn vader
WBD I:1396 'gras', 'grààs'

greeg
zelfstandig naamwoord
WBD III.2.3:27 'greeg' = hongerig, ook 'gretig'

grêep
pv
greep
verleden tijd van grèèpe

grèèpe
ww, st
grijpen
Dirk Boutkan grèèpe - grêep - gegreepe

grèès
bijvoeglijk naamwoord
grijs
Cees Robben - dan ziede grèès as lôod: grèès gewaod;
gez. Beeter grèès as kèès - Beter grijze haren dan geen haren.
Pierre van Beek -- ooveral meej zene grèèzen bè zèèn - bemoeizuchtig zijn, zich niets laten ontgaan.
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - beeter grèès as kèès (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1971) - beter grijs dan kaas: reactie op de opmerking 'Wat word je grijs' (kaas: op de broodjes bij de begrafenis)
Henk van Rijen - ooveral zittie meej zene grèèze tusse - overal bemoeit hij zich mee
Cees Robben - 'ons Merie stopt zwarte sokken meej grèès'

grèèze
ww/bn/zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- grijzen, grijs worden; grijs
Henk van Rijen -- 'Hè zit ooveral meej zunne grèèze tusse' - Hij bemoeit zich overal mee.
WBD III.1.4:204 'grijzen' = grijnzen; 265 'grijzen' = mokken

WBD III.1.4:251 :grijnzen' = huilen; 252 'grijnzen' = drenzen; 270 'grijnzen' = een lelijk gezicht trekken

grènsjaoge
werkwoord, zwak
Frans Verbunt -- jongensspel, soort gevangertje
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
grènsjaoge ww - grensjagen: jongensspel

grèùs
zelfstandig naamwoord
gruis, sintels
R.J. ónder stòf èn grèùs
WBD III.2.1:257 'gruis' = kolengruis

gribbel de grabbel
uitdrukking -
te grabbel
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "iets te gribbel de grabbel gooien"

griebel
zelfstandig naamwoord
+ kriebel
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - de griebels oover de grabbels kreege (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1969) - herhaalde rillingen over de rug krijgen bij verwachting van sneeuw

griesel
zelfstandig naamwoord
griezel
Henk van Rijen -- tuinhark
GG gruis, fijn erdeeld materiaal of patroon; tuinhark
WBD III.4.4:206 'vergriezelen' = verpulveren
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
griesel zelfstandig naamwoord - tuinhark

griezelemènte
zelfstandig naamwoord, plur.
Henk van Rijen -- gruzelementen, scherven, stukken

griffelmeerd
bijvoeglijk naamwoord
gereformeerd
Vruuger dilde daor innen pastoor de laokens uit, naa is ie [de kerk] griffelmeerd... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941;

CuBra)

grippel
zelfstandig naamwoord
PPierre van Beek -- slootje, sleuf, greppel
CiT (85) 'Kunde gij stieks over die grib?'
Schm. GRIPPE, v. in Wvl. 't zelfde als elders: grep, greppe, greppel, breb, groeb, groef, groep, goot, riool, zeppe, zode.
Kil. GRIPPE / gruppe - groeve, Sulcus (= greppel, geul)
WNT GREPPEL, grippel, gruppel

groeje
werkwoord, zwak
groeien
't [is] on 't groeien gegaon as spurrie. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)
De Wijs -- (Gehoord van een volkstuinder:) munne rooie kôôl groeit de buurt in, munne spinaozie stao vol ruigt en mun peekes zèn nog nie bekwaom (17-08-1964)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - der mar teegenòn gegroejd zèèn (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 197l) - er maar tegenaan gegroeid zijn: er niet voor de volle 100% bijhoren.
WBD III.1.1:8 'nie groeien' = slecht groeien
WBD III.4.4:10 'groeien' = betrekken (v.d. lucht)
WBD III.4.4:14 'groeiende lucht' = lucht die onweer en regen voorspelt
WBD III.4.4:15 'de lucht groeit' = lucht die onweer en regen voorspelt
Dirk Boutkan (blz. 24) 'grujs' = groeje (geen umlaut wegens volgende j)

gròf, gròffer, gròfst
bijvoeglijk naamwoord
grof
WBD gròffe koej - stukkige koe (forsgebouwde), ook 'zwaore' of 'stugge' koej genoemd.
WBD gròf - gezegd v.e. paard met zware poten
WBD gròffe krèùn - met gaten in de kruin (gezegd van brood)
WBD 'gròvve krookoo' - grove kroko (soort leer) (II 663)
A.P. de Bont -- grof, bnw - grof; 't Is grof! - 't Is bar

grommes
zelfstandig naamwoord meervoud
gemopper, standje(s)
uitdrukking - grommes krèège - een standje krijgen
Piet van Beers – 'Den haon sprikt': Wè we krèège, dè is grommes"/ En nog staank vur daank erbij. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Piet van Beers – 'Dippiedoe': En strak dan krèè'k wir grommes van "ons

moe". (Het zeventiende boekje, 2010)
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
'gròmmes' zelfstandig naamwoord - een standje
Haor GROMMES - gemopper

grond
zelfstandig naamwoord
grond, aarde
Van Beek - En uit boerentaal herinner ik me "Grond vervliegt niet" om uit te drukken, dat men beter een stuk land kan hebben, dan geldswaardige papieren, die aan schommelingen onderhevig zijn. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)
GG dès daor goeje grond - het is daar vruchtbaar
(ook overdr.: een gezin met veel kinderen)
GG hij heej nie meer grond as dè wèt onder zen naogels zit

gròntje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
Henk van Rijen -- graantje

grôot, grotter, grotst
bijvoeglijk naamwoord
groot
Van Delft - "Ik heb 't er niet groot op": Ik ben er niet op gesteld. Of: Ik ben er bang voor. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)
Cees Robben - as ik groot bèn war…; en groot höshaawe;
Cees Robben - òp en grôot kerwaaj; et moet en grôot fist wòrre;
Cees Robben - dès dan ómtrènt zôo grôot; zó grôot as ene riksdòlder;
Cees Robben - ik zèè fèèn grôotgebròcht; wie krèègt laoter den grótsten krôon?
Cees Robben - die heej de grótste kòp;
Henk van Rijen - aander meense kènder zèn aatij gaawer grôot
Frans Verbunt -- grôote lut - grote meid
Cees Robben - 'snert lust-ie as unne grôote'
Frans Verbunt -- zo grôot as mèèrege den hêelen dag

gròp
zelfstandig naamwoord
greep, letterlijker dan handvol, alleen m.b.t. wat werkelijk gegrepen kan worden
en: gròp = snuupkes
Pierre van Beek -- Destijds verkocht een groenteboer de peulerwten 'meej de gròp', d.w.z. per handvol
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "grop - een handvol"

WBD III.4.4:266 'grobje' = kleine hoeveelheid

WBD III.4.4:277 'grob' = handvol, ook 'handje' en greep'

WNT GROBBELEN = grabbelen

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - grob - zoveel men met de hand kan pakken; mnl. 'grobbe' = vrek

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- GROP v. (van 'grijpen') een handvol; in tegenstelling tot 'haffel' alleen gezegd van iets wat werkelijk in de hand genomen wordt: 'n grop ding;

A.P. de Bont -- grop, zelfstandig naamwoord vr. 'grob'- zoveel men met de hand kan grijpen, handvol.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GROB zelfstandig naamwoord v. greep, zoveel als men met de hand kan grijpen.

Gròtje, Graod

zelfstandig naamwoord , eigennaam

ook: Graordje?

Gerardje

Henk van Rijen -- Gròrtje, Gròtje - roepnaam voor Gerard

gròtje

zelfstandig naamwoord, dim

(vis)graatje

WBD III.4.2:74 - 'graatje' -graat, ook 'spijl' genoemd

grotseg, grots, gruts

bijvoeglijk naamwoord

trots, fier, verwaand, hoogmoedig

R.J. 'vremd van gròotsighei'

R.J. 'de meskes van Gôol die zen schòon en nie' grôts'

Henk van Rijen -- 'grots, grotseg'

Schôôn meske mee oe gruts gedaacht'... (Lauran Toorians; Blauwke; CuBra; 200?)

èn dès dus ok nie iets/ om naa zo grotseg op te gaon. (Henriëtte Vunderink; Tilbörg; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

WBD III.1.4:167 'groots' = deftig; 168 'grots' = trots

WNT: grootschig, dialectisch 'groozig'. Van grootsch met -ig. 1) verheven, edel, nobel; 2) trotsch, fier; hoovaardig, hoogmoedig, hooghartig, laatdunkend

Hees grôôtsig (IV:37)

grotseghei

zelfstandig naamwoord

verwaandheid, trots, hoogmoed

R.J. 'vremd van gròotsighei'; 'grootsighei'

WBD III.1.4:169 'grootsigheid' = trots (subst.)
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord vr. 'greutsigheid' - grootsigheid, grootdoenerij, hoogmoed.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GROOTS(CH)IGHEID(Kemp.: grötssghäd) zelfstandig naamwoord v. - grootschheid, trotsheid.
WNT GROOTSCHIGHEID - heerlijkheid, verhevenheid; hoogmoed, hoovaardij

grotst
bijvoeglijk naamwoord , superl.
grootst
Henk van Rijen - den grotsten braand is eraaf - de felheid/drift is eraf
Cees Robben - die heej de grotste kòp
Frans Verbunt -- as de grotste de biste waare, kosse we ze gelèèk kènne
Dirk Boutkan (blz. 35) grotst (van 'groot' met vocaalreductie)

grotte
zelfstandig naamwoord
grootte
WBD III.4.4:196 'grootte' = uitgestrektheid
Dirk Boutkan (blz. 34) grotte (met vocaalkrimping)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GROOTTE (Kemp. grötte, Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - ook grutte) - grootte

gròtter
bijvoeglijk naamwoord , comp.
groter
ge zèèt nie grótter as mèn
Cees Robben - Agge hum heurt, is bij hullie tèùs alles veul grótter èn schónder. (baten)
Cees Robben - Waaren oew ôoge wir grótter as oewen bèùk?
Henk van Rijen - zoo wórret kalf grótter as de koej - de kosten worden zo groter dan de koe
WBD III.1.1:8 grótter wòrre = groeien
Dirk Boutkan (29) kwantitatieve mutatie: groot - grotter (35) met vocaalreductie.

grouwelek
bijvoeglijk namwoord
gruwelijk
...'nen grouwelijken roofridder... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

...waar ik zó grouwelijk ’t laand aon heb... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

gruitere

werkwoord, zwak

Pierre van Beek -- heen-en-weer wandelen van de winkel van De Gruyter aan de Markt naar die op de Heuvel, v.v., de pantoffelparade in de Heuvelstraat.

(Tilburgse Taaklplastiek 116) Later sprak men van 'een Heuvelstraatje pikken' of van 'mèskesmèrt'

Het pand van De Gruyter op de hoek met de Heuvel - foto: Regionaal Archief Tilburg

Elie van Schilt - Ons scharrelterrein om ut zo mar te noemen was "De Heuvelstraot". Aon de kaant van dun Heuvel op dun hoek tegenover de Hema laag toen unne winkel van De Gruyter, on dun aandere kaant van de Heuvelstraot, dus aon de kaant van de mert [Oude Markt], laag ok unne winkel van De Gruyter, en dees stuk van de straot was de plek waor wij 's zaterdags en 's zondags liepen te lopen om naor de medjes te kèèken en de medjes keken naor ons natuurlijk, want die kwamen ok naor de Heuvelstraot om unne vrijer op te doen.

Soms moeste wel unne keer of zis op en neer van De Gruyter naor De Gruyter vur ge iets gevonden had waor ut mee klikte. We hadden toen nie van die draogdingen waor muziek uit kwaam, wij zongen er zelf wel un liedje bij. (...)

Dikwels was ut medje opgedaon bij ut lòòpen van De Gruyter naor De Gruyter mar vur ene aovond, mar ik ken er ok zat die zen er inmiddels onderhaand veftig jaor mee getrouwd. (Uit: ‘Van de Gruyter nao de Gruyter’; CuBra ca. 2000)

Dossier gruitere

grutje

zelfstandig naamwoord

1. meestal de oma, grootmoeder, het grootje

Pierre van Beek -- grut - grote grootmoeder, b.v. 'ónze grut'

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- grutmoeder
Cees Robben - èn naa gifde óns grutje èn ónzen grutvadder en schôon hèndje
Dialectenquête 1876 - grutje - grootmoedertje
WBD III.2.2:62 'grootje' = grootmoeder, ook 'opoe'
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
grutje zelfstandig naamwoord - grootje ('grootmoeder' wordt alleen in het sprookje van Roodkapje gebruikt)
2. soms ook meervoudig: de grootouders, zonder geslachtsonderscheid
och, en et wieren zoo'n pronte grutjes! (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Van Kees en Kee', 1941)

gruts, grotseg, grots
bijvoeglijk naamwoord
trots, aanstellerig fier
"Heelheuvel" stond er mee groote letters boven te lezen; de Baozeleers gingen gin klein bietje gruts op dieën grutsen naom. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)
...en onze Vadder was gruts op mèn... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Hij is er vuste invoudig en te weinig gruts veur. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
- Daar hoeft ie niet groots op te zijn. - Zich niet op laten voorstaan, trots. (A.J.A.C. van Delft; 1961; in: Nieuwe Tilburgse Courant, 'Bekoring van dialect'; 'Typische zegswijzen uit onze streek; uit de volksmond opgetekend')
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- GROOTS (gruts)
bijvoeglijk naamwoord - op tamelijk kinderlijke manier trots
A.P. de Bont -- bnw. groots, trots, ijdel, hovaardig (bijz. op kleren)
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
gruts bijvoeglijk naamwoord - ijdel, trots
Bosch gruts - trots

grutmoejer
zelfstandig naamwoord
grootmoeder
"Och, grutmoeder," zee de jonge boerin... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

grutvadder, grutvaojer
zelfstandig naamwoord
grootvader
uitdrukking - ónze grutvadder - de gemeente, het armbestuur
Van Beek - Een andere vernederende belediging klonk uit de woorden:

"Ik heb nooit 'n pekske van Grutvadder gehad lek gij". Het feest der eerste H. Communie was vroeger voor de kinderen een echte hoogtijdag. En de ouders wedijverden vaak om hun communiecantje dan het mooist gekleed in de ingetogen kinderrij door de kerk en over de straat te zien gaan. Zelfs de armsten moesten op die dag een nieuw costuumpje aan hebben, zodat voor die gelegenheid het Armbestuur menigmaal bijsprong. Met "Grutvadder" werd euphemistisch het Armbestuur aangeduid. Zodoende wordt de uitdrukking duidelijk. (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgse uitdrukkingen afl. ?; 29 augustus 1959)
Van Delft - "Ik gao naor onze grutvadder." Dit is: Naar het Burgerlijk Armbestuur. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)
Van Delft - "Vruuger zaten ze naacht en daag in de bosschen van onzen grutvadder." Dit is: Vroeger gingen ze dag op dag sprokkelen in de gemeentebosschen. Het sprokkelen en door de bosschen zwerven is voor sommige Tilburgers van behoeftigen komaf een soort levensbehoefte geweest. Vandaar mogelijk de geijkte Tilburgsche uitdrukking, die kort als parlementaire taal in de raadzaal gebezigd werd: "Hij liegt als een houtraper." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

Zelfs 't aaw grutvadderke Stokkermans moes 'n kaortje hebben. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 11; NTC 10-12-1938)

FVb: onze grotvadder de bósse van ónze grutvadder - de gemeentebossen

Cees Robben - èn naa gifde óns grutje èn ónzen grutvadder en schôon hèndje

Cees Robben - Wè dènkte gij naa van de liefde, grutvadder?

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - nòr ónze grutvadder gaon (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1934) - bij sociale zaken aankloppen

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - tapt ene pòt vant biste bier want grutvadder is dôod (D'16)- Men loopt vooruit op een erfenis

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
grutvaoder

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GROOTVADER zelfstandig naamwoord m. - fig. Armbestuur. Bij grootvader gaan - door het armbestuur ondersteund worden.

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. – grootvader: (verouderde maar nog bekende benaming voor) armmeester.

grutvaojer, grutvadder

zelfstandig naamwoord

fluim, rochel, grootvader

WBD III.1.2:242: 'grutvaaier' = fluim, rochel

gruun, gruuner, gruunder, gruunst

bijvoeglijk naamwoord

groen; niet rijp (v.e. vrucht)

We lusse ze gruun - We zijn er niet bang voor

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "ik lust em gruun (groen) - ik kan hem gemakkelijk aan"

Z'n postuur brengt dè trouwens al eenigszins mee. Op 'n paor korte beentjes torst-ie 'n gezellig kogelbuikske waorover 'n laokensche-broek-mee-presenteerblad spant, die zô gruun zie alsof er mos op groeit. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 2; 16-10-1929)

gruun van mos... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, ‘In et bos’, 1941)

Cees Robben - gruunstamp; gruune ham; mene maot lust oe gruun;

R.J. 'weh schèt duh gij toch gruun'

Cees Robben - ze zèn naa nòg rôod, ómdè ze nòg gruun zèn

Henk van Rijen - gruun deur - hadden veelal werknemers v.h. Atelier der NS, omdat de locomotieven vroeger ook groen geschilderd werden.

Dialectenquête 1876 - grune tèkskes - groene twijgen

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- et hôoj is nòg gruun

WBD I:1420 'gruun', 'knòlls' - stoppelknollen

WBD III.2.3:32 'groen' = rauw (ongekookt)

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
gruun zelfstandig naamwoord - groenvoer

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Braban (1937) - gruun (krt. 48), met umlaut (blz. 88)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GRUUN - groen, Fr. vert, Hgd. grün. Zoo gruun als gers, als prei.

Gruun Hollandsch - hoog Hollands; 'ne gruune - een aardige, drollige kwant, een koddige snaak.

Frans Verbunt -- Heej van Arendonk, wè schèt jouw mènneke gruun, ik weet nie wè et gegeeten heej, omdè et zo gruun gescheeten heej.

WBD III.1.2:247 'groene' = slijm (fluim)

WBD III.2.3:162 'groen' = onvolgroeid (vrucht), ook 'vernepen', 'kriel'

WBD (blz. 49) gruuner (zonder infix)

gruuneg

bijvoeglijk naamwoord

Henk van Rijen -- groenachtig

WBD III.2.3:156 'groenachtig' = onrijp

gruunhòk

zelfstandig naamwoord

groenhok

De kannen ston daor altij gereed in 't gruunhok, neffen de verkenskooi. Ik vat ze daor en rij dan wir deur zonder 'n sterveling te zien, mar vandemèrge hè'k buurt gekrege. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

gruunjas

zelfstandig naamwoord

politieagent buiten de bebouwde kom, 'gruunjas'; waarschijnlijk zo genoemd wegens de kleur van de uniformjas

Elie van Schilt - Zwemmen in ut knaol was verbooien en de gruunjassen zoals de Poel en de Knippel die waren er fel op uit om oe te vangen, vur we gingen zwemmen verstopte we ons kleren en zaagen we unne gruunjas aonkomen dan zwommen we vlug naor dun aandere kaant. (Uit: 'Ut knaol; CuBra, ca. 2000)

► gruunjaoger

gruunjaoger

zelfstandig naamwoord

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'gruunjaoger'

politieagent buiten de bebouwde kom, 'gruunjas'; waarschijnlijk zo genoemd wegens de kleur van de uniformjas

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GRUNE JAGER (en niet groenjags) - soldaat v.h. voetvolk. GRUUNJAGER zelfstandig naamwoord m. - loofvorsch, boomkikvorsch

gruunjas

zelfstandig naamwoord

politieagent buiten de bebouwde kom; 'gruunjaoger'

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 --, ene gruunjas (passim)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - gruunjas - veldpolitieagent (blz. 89),

WBD III.3.1:346 gruunjas = rijksveldwachter

gruunmout

zelfstandig naamwoord

WBD geweekt brouwgraan (graan dat voldoende geweekt is en geschikt is om de kieming te ondergaan)

gruunplukke

werkwoord, zwak

Op den oogenblik zen we druk bezig mee gruunplukken en mangelpeejen utdoen. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)

gruunsel

zelfstandig naamwoord

groente, 'gruunte(s)'

WBD III.2.3:78 'groensel' = groente; ook moes'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 -

GRUUNSEL zelfstandig naamwoord v. - groente, moeskruiden
GRUUNSEL zelfstandig naamwoord v. - groenvink, groenling, fringilla chloris
WNT GROENSEL l) collectieve benaming voor groene plantendeelen 2) eetbaar groen

gruunstamp
zelfstandig naamwoord
stamppot van aardappels met boerenkool
Stadsnieuws - Gruunstamp meej kaojkes èn, agge et en bietje brêed hèt, meej wòrst - koolstamppot met uitgebakken vet spek . .. (121008)

gruunte(s)
zelfstandig naamwoord, coll.
groente(n), 'gruunsel'
Cees Robben - driederhaand sórt gruuntes;
Stadsnieuws - Den afval van de gruuntes ging nor de knèène, èn die aate we dan wir meej Kòrsemis (231207)
A.P. de Bont -- grünts zelfstandig naamwoord vr. 'gruunte' - groente; mv. 'gruuntes'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 -
GRUUNTE zelfstandig naamwoord v. - groente? meervoud: gruuntes.

Groenteboer Wim Timmermans in de Armhoefstraat, 1936

gruunteboer
zelfstandig naamwoord
groenteboer
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - van tèl zèèn as ene ròtte kôol bè de gruunteboer (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1964) - niet gewaardeerd worden
Schèùn tegenover ons wôonde enne bekker en enne gruunteboer en aon den aandere kaant, op et huukske, zaat enne slager, tegenover un sigarenboer, die ôok taxi reej. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo

van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

gruuntekèèr
zelfstandig naamwoord
groentenkar, de kar van een door de straat trekkende groentenboer.
Henk van Rijen -- groentekar

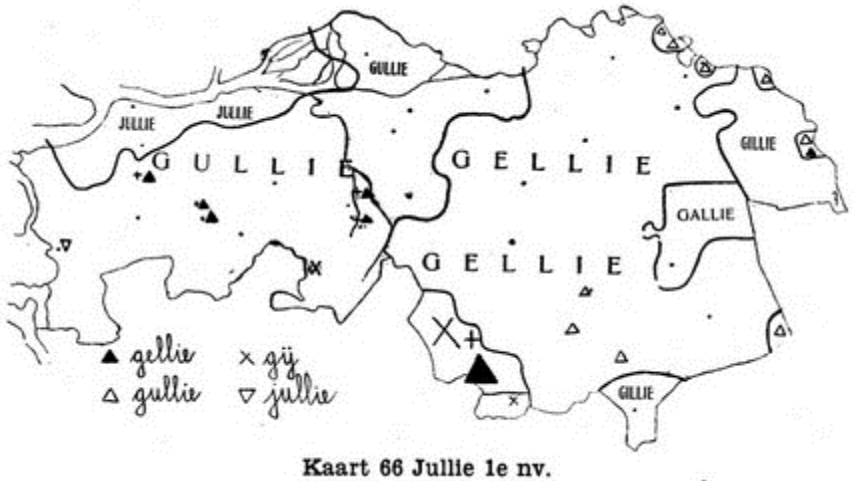
Gruuntekèèr, beladen met de oogst uit eigen hof.

gruunzaod
zelfstandig naamwoord
stoppelknolzaad
WBD I:1431 'gruunzaot' - stoppelknolzaad

gruupke
zelfstandig naamwoord, dim
groepje
WBD III.3.1:36 'groepje' = gezelschap

guld
(vr) zelfstandig naamwoord
gilde
WBD (III.3.2:226; guld = boogschuttersgilde, ook doel genaamd
A.P. de Bont -- golt zelfstandig naamwoord vr. 'guld' - gilde
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - GÜLD - zelfstandig naamwoord v. en niet o. - Gild, gilde
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
guld de, zelfstandig naamwoord - het gilde
WNT GILD, gilde, gulde

gullie, göllie
persoonlijk voornaamwoord : jullie'; uit: gijlieden
"Mar toch", zi d'aander "Hedde guilie ok laast van vlooie..." (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Cees Robben - Gullie wilt ammòl mar te post èn te pèèrd trouwe;
A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- wij moete daor de hèlft van hèbben èn gullie (göllie = boers) daandere
Frans Verbunt -- gullie verdient meer òn hullie as zullie òn jullie
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Volgens krt. 66 valt T nog juist in het 'gullie'-gebied (t.o. 'gellie); 'gellie' geldt ten O van T.

Kaart 66 Jullie 1e nv.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 -
GELLIE, GELLE(N) vnw. -gijlie, gijle(n), gellie, gelle(n), göllie, gölle(n) - gij

gultje

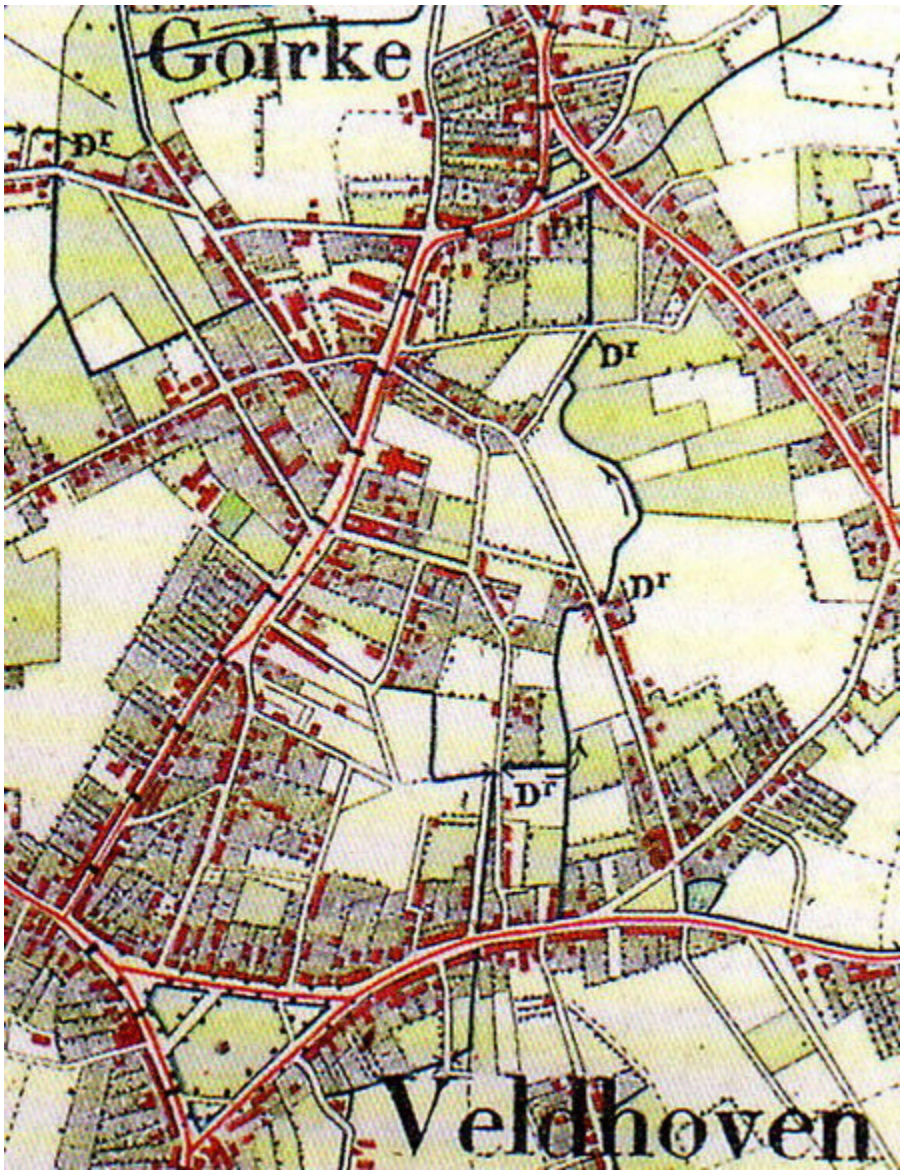
zelfstandig naamwoord, dim

Henk van Rijen -- geultje

et Gurke

toponiem

het Goirke

Afbeelding uit een topografische atlas circa 1900

MP gez.: òn et dörp de praacht, mar hier de maacht (gez. v. Goirkenaren: het geld was op 't Goirke te vinden)

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 --

et Gurke (.bep. wijk)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - òn et Gurke waor de klank zat, in de stad waor de staank zat (RL'53) - Bij begrafenis was de uitvaartmis op het Goirke: daar luidden de klokken; de teraardebestelling volgde in de stad.

Frans Verbunt -- Gurkese turk - Tilburger van geene kaant (benoorden de spoorlijn)

Piet van Beers – 'Prèèsbewust': Ik kôop m'n bier in de Hasselt/ want dè schilt enen hôop./ Èn de kòffie op 't Gurke,/ die is daor goejekôop. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers – 'Lief en leed': Nost den altaar zaat et groot "Gurkes koor" (Het zeventiende boekje, 2010)

Hees 't gurreke (VIII:74)

gust

bijvoeglijk naamwoord

WBD (v.e. merrie) - niet drachtig, ook 'leeg' genoemd, of (Hasselt) 'nie behaawe '

WNT GUST van vrouwelijke zoogdieren: niet drachtig, hetzij: nog nooit bevrucht geweest, of: voor het oogenblik niet bevrucht. enz.

►guust

gutje

zelfstandig naamwoord , verkleinwoord

gootje

Cees Robben - en gutjesnón; (de hoofdtooi deed denken aan een gootje)

Henk van Rijen - staon opt gutje bij de pleej - staan achter het huis, bij de wc

verkleinwoord van 'geut'

gutjesnon

Ill.: Regionaal Historisch Centrum Tilburg/ Stadsmuseum

zelfstandig naamwoord

Cees Robben - en gutjesnon

zuster (non) van een orde wier hoofdtooi doet denken aan een gootje

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - gutjesnon - zuster v.e. bepaalde congregatie (blz. 89)

gutsteen
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- ook 'gotstêen'
WBD gootsteen (soms vereenzelvigd met aanrecht)
- 'gut' vocaalkrimping uit 'geut' (= goot)
Bosch gutsteen - gootsteen, aanrecht
Haar gutsteen - gootsteen

guust
zelfstandig naamwoord
WBD gust (Koe die wel vruchtbaar geweest is, maar niet meer gedekt wordt); ook 'gust' genoemd

guuts
zelfstandig naamwoord
guts
WBD (II:271l) 'draajguuts' - draaiguts (II:2712)
'bus-chuuts' - busguts

gòlliepaop zn

sufferd

HvR kèkt öt oe soepers, gòlliepaop! - kijk uit je doppen, sufferd!
WBD III.1,4:35 Hieronder is 'gòlliepaop' niet vermeld; ook elders niet.
SN Wè zèède tòch ene gòlliepaop, ziede dè nog nie? (250307)

Bosch galleperd - gaperd, sufferd, deugniet, kwajongen
Biks golliepaop - iem.die staat te suffen of erg onhandig is.
Wordt voornamelijk gebruikt voor vrouwspersonen.
Hees 'Witte nog?'3: goslipoap blz.15+19: herkomst onbekend
May galliepaop - sympathieke vlegel
Hees goslipoap (III:15,19,22)
Bont galpaart - galperd, hannes, sulachtig persoon, suffer, dromer z.a.

Wil Sterenborg

Woordenboek Tilburgse Taal

Van ha(n) tot huw!

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra)
http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Hakdòl

---

ha(n), hò(n)

werkwoord, persoonsvorm

had(den)

verleden tijd van 'hèbbe', met d-syncope

hò: ronding van stamklinker

Ze han et gelèèk

Zöllie han meer as wij.

Cees Robben: Van dietie toen ha, hòtjer gimmer, mar naa hatjer dietie toen nie hò.

Cees Robben: kwók ham ha; ze han eigelek mèèrege pas geleej meuge wórre;

Cees Robben: ik wó dèk ze indertèèd gebraajd ha; hak vleeje week fróm ... mar gekocht;

Kernkamp, Dialectenquete 1879: ge haadt al nie veul - gij hadt al niet veel; wè haad ze oan?

Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): de mèèd zi dèttie gelèèk ha

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - kaart 72 geeft 'hat.n', de ongeronde vorm.

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HA (langere zuivere a): 2e hoofdvorm van 'hebben'

haacht

zelfstandig naamwoord

WBD haachte - strengen (trektouwen, -riemen, -kettingen v.h.

paard)(Hasselt)

WBD haachte ijzeren strengen (Hasselt)

Handschrift Daamen 1916: "haagten - de ijzeren kettingen waarmede de paarden aangespannen worden"

WNT HACHT - elk der beide (ijzeren) kettingen waaraan het paard (in plaats van aan touwen strengen) de kar trekt.

De Bont: haacht, zelfstandig naamwoordvr.- hacht, "elk der beide ijzeren kettingen waaraan het paard de kar trekt"

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HACHT zelfstandig naamwoordv. - ketting, keten

haaft

bijvoeglijk naamwoord

druk

Handschrift Daamen 1916: "haaft - hij hee get haaft (druk; of: 't is haaft: er is haast bij)"

WBD III.4.4:282 'haaft' = van belang

Haor HAAFT – dringend "'t is haaft (er is haast bij)"

haaj

zelfstandig naamwoord

hei(de)

en ènd lôope dur de haaj

Och neej ! mar kèk dan toch,/ is dè nie fraai !/ Kende g' iets schoonders nog/ dan onze haai? ((H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, 1932)

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Van de toemaot nòr de haaj lôope.

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Had, had haaj gefreete dan hadde törf gescheete.

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Hak hooj gegeete, dan hak törf gescheete.

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Iemand wèèsmaoke dè Ónze Lieven Heer Hèndrik hiet èn in de haaj peeje stao te steeke.

Cees Robben: in de haaj

Cees Robben: As ge haaj had gegeete, dan hadde naa törf gescheete.

Kernkamp, Dialectenquete 1879: op de haai

WBD III.4.3:368 haaj (Calluna vulgaris) struikhei; ook genoemd: bissemhaaj of buunderhaaj

WBD III.4.3:368 dòphaaj - dophei (Erica tetralix), ook genoemds haaj

WBD III.3.1:329 'gemeentehei' - gemeenteheide

haajbissem, -bèssem

zelfstandig naamwoord

bezem van heide of brem

WBD (III.2.1:303) haajbissem - heibezem

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HEIBESSEM zelfstandig naamwoord mannelijk: - heidebezem, bezem van heide gemaakt.

Haajkaant

Heikant

toponiem (bep. wijk, de noordelijkste van Tilburg)

Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): den Haajkaant

-- op et Körvel òf int Zaand,/ den Haajkaant òft Kedènt. (Henriëtte Vunderink, Tilbörg trakteert, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

Haajkaants

Heikants, het dialect van de Heikant; meestal in de uitdrukking 'stads meej Haajkaants', gezegd als een dialectspreker de standaardtaal wil spreken maar daar niet goed in slaagt.

Ik neem mèn ontslag. Zaoterdag ben ik hier vur et list en ge ziet mar

degget stelt', sprak mèn Lia in stads meej heikaants… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

WTT 2012 - door humoristen gebruikte voorbeelden van 'stads mee haajkaants' zijn:

- De fabrikantennaam Swagemakers foutief uitgesproken als Swaogemakers of als Swagemaokers; juist is: Swaogemaokers

- het woor tafelkleed, foutief uitgesproken als tafelklêed of als tòffelkleed; juist is: tòffelklêed.

Haajke

Kaart: Diederik Zijnen (1760)

zelfstandig naamwoord, eigennaam, toponiem.

centraal stadsdeel = 't Heike

Frans Verbunt: de Haajkese kèèrk durt stròtje van Bronsgist - een moeilijke bevalling

As getrouwe kattelieken waare we irst ammòl op et Haaike nòr de mis gewist. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

haajkneuter

zelfstandig naamwoord

klein boertje, oorspr. op heidegrond

WBD III.4.1:137 'heikneuter', kneuter, kreuter - kneu (Carduelis cannabina)

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): haajkneuter zelfstandig naamwoord- heidekneutje (vogeltje, Acanthis)

WNT kneuterboer: jongere vervorming van keuterboer.

Keuter: eig. bewoner van een kote, een kleine (boeren)woning; vandaar: kleine boer. Keuterboer: boer van of op een keuterij; in 't alg.: boer met een klein bedrijf.

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HEIKNEUTER zelfstandig naamwoord mannelijk:- kneuter; vlasvink; fig. iemand die eenzaam in de heide woont.

Gryllus campestris - Zwarte veldkrekel

haajkriek

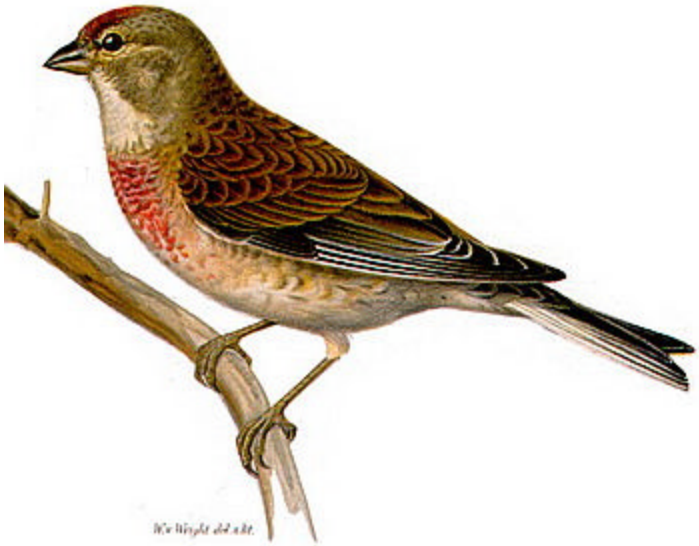
zelfstandig naamwoord

Gryllus campestris - Zwarte veldkrekel

N. Daamen (handschrift 1916) -- "haaikriek - krekel"

WBD III.4.2:217 'heikriek' of 'kriek'

WNT HEIKREKEL

Carduelis cannabina

haajmaawerek

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: kneu (Carduelis cannabina)

haajslangeske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
WBD III.4.2:105 'heislangeske' - hagedis (Lacerta vivipara)

Gravure van Bathasar van der Ast - 17de eeuw

haand
► **hèndje**
zelfstandig naamwoord
hand

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Den timmerman zen schaand is den schilder zen haand.

(= De schilder moet de fouten v.d. timmerman bedekken)

R.J. der was iets òn de haand

De Wijs - Hij kan mee z'n 2 linkse haande nog behoorlijk uit de voete (17-10-1972)

Cees Robben: et schilt mar amper haand òf keer/òf deeze bruiden van den Heer...

Cees Robben: jouw kaaw haande; ak mar wè in men haande krèèg;

Cees Robben: ik lôop hil den dag meej dôoj haande; in oew haande spierse;

gezegde: Pierre van Beek -- Et ha mar haand òf keer geschouwd - het was op het nippertje.(Tilburgse Taalplastiek 170)

Wettie mee zun haande rèègt zet, stôt ie mee zun kont wir om! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

èn as mene vriend dè wir perbeerde,/ zègt dan: "Haawt oew haande tèùs". (Henriëtte Vunderink; Mene listen biecht; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Kernkamp, Dialectenquete 1879: Hij haaudt 'nen dikken stok in de haand

Brabantse spreekwoorden (Mandos): ge vouwt er de haande van saome (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) - uitroep van verbazing

Brabantse spreekwoorden (Mandos): gin weeren in de haande krèège (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1972) - 'n hekel aan werk hebben

Frans Verbunt: oopaa wòrre kunde meej oew haanden in oew zakke

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992): - 'hand' zelfstandig naamwoord- hand; mv. 'hande'

Brôod vatte in oew haand om op te eeten en gin enkele sneekes mar dubbele bottramme, die waaren ok beter in oew haande te vatten. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Meervoud: naast haande ook haand:

Ons moeder zeej dan aaltij, as we in de sneuw bezig waren: 'Krèègde gullie naa nôot gin kaaw haand, doe toch un paor handschoenen aon'. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Ons haand hèn we allêen asser un krèùs gemaokt moes wòrre, öt onze zak gehaold. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

-der**haand**

suffix

-(d)erlei

twidderhaand, driederhaand, fèfderhaand, zisderhaand

Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): twidderhaande

Cees Robben: driederhaand sórt gruuntes

haands

bijvoeglijk naamwoord

WBD vur de haands ketier - rechtervoorkwartier v.d. koeie-uier
WBD van de haandse kaant, van de haand - rechterkant van het paard
WBD van de haandse kaant, bè de haand; (Hasselt) òndehaand – linkerkant van het paard

haandvat
zelfstandig naamwoord
WBD handvat van de ploegstaart (Hasselt)

haandvijsje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
Henk van Rijen: 'haandvèjsje ' - kleine lijmklem

haandwaoter
zelfstandig naamwoord
Handschrift Daamen 1916: "haandwoater - zoo goed as dè? 't heet [**heeft**] er gin haandwoater bij (het lijkt er nog niet op)"
ES (2012) - Het is opmerkelijk dat Daamen in 1916 deze zeer oude uitdrukking nog optekent. 'Iemand handwater geven' betekende: iemand water aanbieden om de handen te wassen alvorens de maaltijd te beginnen (vergelijk de handwassing in de katholieke eucharistie). In overdrachtelijke zin kwam de uitdrukking in gebruik om rangen, standen, en kwaliteiten te vergelijken: aanbieding van het handwater geschiedde alleen door aan elkaar gelijkwaardige personen.
Daamens uitdrukking bedoelt te zeggen dat het hier twee zaken betreft die niet aan elkaar gelijkwaardig zijn. Die betekenis vinden we in het WNT in het lemma 'handwater': '"Bij" iemand of iets (niet) in vergelijking komen, (niet) vergeleken kunnen worden, wordt uitgedrukt door: bij iemand of iets (geen) handwater geven. Hy sey dat Don Rodrigo of de Cid, wel een goet Ridder was geweest, maer dat hy evenwel by die van het brandende Swaert geen hantwater gaf, die enz., V. BOS, Don Quichot 1, 11. — (Geen) handwater geven (bij) werd vervolgens nog verder verbasterd tot (geen) handwater **hebben** bij...

haawdoe, houdoe
tussenwerpsel
Henk van Rijen: hou je, tot ziens, vaarwel
►houdoe

haawe
werkwoord (sterk)
houden
haawe - hiel - gehaawe;
Boutkan: : haawe - hield - gehaawe
B ook: haawde
Geen vocaalkrimping
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - haawe

(blz.14); verleden tijd 'hiel' (kaart 73)

Ik kóst nie haawe van de pènt. - Ik kon de pijn niet verdragen.

...en Teun kos weer nie goed begrijpen, dè die [trein] nie efkes ho kos haawen om hum over te laoten stappen... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)

Cees Robben: Haawt oew gemak! Ge kunt beeter dèùve haawe.

Cees Robben: Kunst is, om et vol te haawe: de koffie wèèrm haawe;

Cees Robben: As en vrouw ötschaajt meej kraome, haawt ze meej der kènder saome.

Hij waar der gehaawe en geslaon, zôas dè hiete. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Tis er êene van Kleef, daor haawe ze meer van den hèb as van de geef.

WBD bè den hèngst haawe - de merrie bij de hengst brengen (ter dekking)

Kernkamp, Dialectenquete 1879: hij haauwdt 'nen dikken stok in de haand; haauwe

WBD haawe (II :1003) - houden (v.d. ketting)

WBD III.4.1:53 'houwen' - wonen van vogels, ook 'nestelen' of 'zitten'

WBD III.3.1:364 'houden(met)' = samenspannen

haawer

zelfstandig naamwoord

houder

WBD kèttinghaawer, vasthaawer (II:1004) – kettinghouder;

ook wel kèttingspanner genoemd

haawke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

peultje, peulerwt, 'sèùkerèrt', 'pultje', peul

WBD III.2.3:81 'hauwke' = peulerwt

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - HOUW, HOUWKEN - peul, peultie.

Kiliaen: 'houde', Plantijn: 'Houwe'.

De Bont: hö.u, zelfstandig naamwoord vr. "houw', 'hauw' - peul; verkleinwoord 'höwke(n)'

Bosch hauwkes - peultjes

haawkèènd

zelfstandig naamwoord

kind dat het ouderlijk huis niet verlaat; zorgenkind; iemand die veel over de vloer komt

Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): de tram zal aaltij en haawkiendje blèève

Cees Robben: Ast mar gin haawkèènd wordt

WNT HOUKIND - een kind dat bij vreemden wordt uitbesteed om te worden grootgebracht, z.a.

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): haawkènd zelfstandig naamwoord- kind dat borstvoeding krijgt

De Bont: zelfstandig naamwoordo.'houwkind" - persoon of dier die (dat) men niet kwijt kan worden.

haawmaaw

zelfstandig naamwoord

wervelwind

Cees Robben: Diejen haaw-maaw kómt me krèk van paas;

Van Beek - 't Dorp Haaren werd in 1957 door een grote windhoos verrast, waarbij enkele kippenhokken het moesten ontgelden, terwijl tientallen bomen werden ontworteld. Toen sprak men van een "haauwmaaw". Als 's zomers 't hooi in oppers staat en de wind schiet er onder, dan komt dat door een "haauwmaaw", even goed als vroeger in 't najaar als 't Bosse Veld blank stond en het water werd de lucht ingecirkeld. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

WBD III.4.4:111 'houwmouw' = rukwind; 113 'houwmouw' = windhoos

Stadsnieuws (rubriek): Diejen haawmaaw van vleeje week heej veul schaoj gebròcht (291106)

C. Verhoeven: HAUWMAUW (haawmaaw) m. wervelwind, orkaan. Geluidsnabootsing? Z.a.

De Bont: zelfstandig naamwoordvr. 'haauwmaauw' - wervelwind, windhoos

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HOUW, zelfstandig naamwoordv. -wervelwind, draaiwind

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): haawmaaw zelfstandig naamwoord- windhoos

Str. haawmaaw (2:65)

habbetjap

bijwoord

gek

De Wijs -- (gehoord bij de kapper:) höllie pa is wouws, höllie moe is appetjoek en, dè kunde wel naogaon, zellef is ie habbetjap (16-01-1975)

haffel

zelfstandig naamwoord

handvol

- door assimilatie ontstaan uit 'handvol'

m.b.t. telbare dingen, gewoonlijk letterlijk een hand vol, dan wel op de vingers van een hand te tellen

en haffel tèèrf - een handvol tarwe

WBD (II:708) haffel - handvol spijkers (niet vermeld)

Henk van Rijen: 'Hè viet unnen haffel tèèref'

WBD III.2.3:79 'haffel', 'haffeltje' = bundel groenten

WBD III.4.4:261'haffel' = onbepaalde hoeveelheid

Stadsnieuws (rubriek): Kom mar mènneke, dan krèède en haffeltje ollienutjes van de taante

WBD III.4.4:277 'haffel(tje)' = handvol

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992): haffel zelfstandig naamwoord- handvol

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - HAFFEL -handvol.

C. Verhoeven: HAFFEL v. door assim. ontstaan uit handvol en dus vrouwelijk: hoeveelheid die men in de hand heeft, in de hand kan houden of op de vingers van een hand kan tellen; nooit m.b.t. vloeistof, meestal v. kleine hanteerbare voorwerpen.

De Bont: haffel - handvol

haffele

werkwoord (zwak)

voortdurend in de handen nemen

Wè staode er tòch meej te haffele. - Wat hou je het toch onhandig vast.

WBD III.1.2:110 'haffelen' = handvollen, doelloos friemelen

WBD III.1.2:111 'handvollen' = aanhoudend bepoetelen

haffele - haffelde - gehaffeld

WNT HAFFELEN 2) frommelen, poedelen, dauwelen (t.w. voortdurend of telkens met de hand betasten)

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992): haffele ww - liefkozen

C. Verhoeven: HAFFELEN onovergankelijk werkwoord, gewoonlijk verbonden met vz.'met'; liefkozend op de hand of in de armen nemen, meestal kinderen of kleine dieren.

De Bont: haffele(n) zw.ww.intr. - voortdurend of telkens met de hand betasten, veel in handen nemen, sollen.

Jager zie Wdb. freq.

haffelkatje

zelfstandig naamwoord, verkleind

kind dat aangehaald en verwend wordt; stoeipoes

Henk van Rijen: 1 haffelkètje

Stadsnieuws (rubriek): Onze Sjaarel is wir meej dè haffelkatje van hiernèffe op rêep; as dè mar nie öt de haand lopt! - Mijn broer Karei is weer met die stoeipoes van de buren de hort op; als dat maar niet uit de hand loopt.' (151008)

Verh.HAFFELKAT, v. poesje om mee te haffelen; kind dat aangehaald en verwend wordt

De Bont: hafelkät'je(n), zelfstandig naamwoord o. - haffelkatje, katje waarmee veel gehaffeld wordt

hagget

werkwoord, persoonsvorm +vn/lw
had het (na gij, hij/zij/et, gullie)
Hij hagget gèère gehad. - Hij zou het graag gehad hebben.
Cees Robben: Ge hagget toch is moete zien
Cees Robben: 'ze hagget nie vur 't zegge'
- 2e + 3e pers.enk. 'ha' + 'et'
- Het fonetisch hiaat tussen 'ha' en 'et' is opgevuld door inlassing van 'g' waar de 'j' verzwegen wordt.(Schuurmans Encl.pron.,blz.22)
De De Bont: § 242.

haj, hòj
werkwoord, samentrekking
had hij

hak
zelfstandig naamwoord
hak
WBD achterknie v.e. paard
Brabantse spreekwoorden (Mandos): zèt er de hakken ónder (Handschrift Daamen 1916) - steek je voeten onder de tafel; ga aanzitten
WBD I:1454 'hak' - aanaardhak (om aardappels aan te aarden)
WBD III.1.1:174 'hak' = hiel
Boutkan: (55) meervoud hakke; meej oew hakkes oover de slôot
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HAK zelfstandig naamwoord mannelijk: - hiel, Fr. talon

hakbèel, hakbèltje
zelfstandig naamwoord
hakbijl, kleine bijl
WvM 'en h is den hakbèèl, die is vur het hout'

hakbèèrege
zelfstandig naamwoord
kinderspel
Van Delft - Nog speelde men "hakbergen". Dat geschiedde met "haktollen" (draaitollen). Deze tollen waren van ander model dan de tegenwoordige. Zij werden bij "Vrenske Appels" in den Veldhovenschen hoek gedraaid; door de smid werd er nog een pin ingezet en klaar was Kees. Men trok een cirkel op den grond en daar moesten dan de haktollen ingezet worden. Kwam de tol niet in den ring, dan moest hij er in gelegd worden. Stond hij in den ring te tollen, doch draaide hij op 't eind niet den cirkel uit, zoo moest ook deze er in blijven liggen. De anderen mochten nu met hun tol probeeren om er tusschen te hakken en sprongen de inliggenden dan van elkaar buiten den kring, zoo mocht de eigenaar van den vrijgekomene weer mee hakken. Alweer een spelletje "zonder eind". (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 106; 23 maart 1929)

Drijftol

Drijftol

hakdòl
zelfstandig naamwoord
haktol, priktol
Mijnen bromtol

Ielke tol hee eigen nommer,
mer mijn bromtol nommer één.
Daor haolt niks bij mijnen brommer,
eikenhout en staolen teen!

Toen 'k hum straf haai upgewonden
en ik zwooi 'm zuiver nir,

wier hi gauw alleen gevonden,
zeg, waor bleven d'ullie wir!
Klik hier voor het volledige gedicht en toelichting (H.A. Sterneberg S.J.)

WBD (III.3.2:72) hakdòl= priktol

Mee in jaor of vier is ’t al wir aanders, dan worrut in autoped en norvenaant het seizoen n’en vlieger, kaaischeuten, drèf of hakdollen. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Cees Robben: drèèftölleke

WBD (III.3.2:81) hakdòl, drèèfdòl, drèèftòl, draajtòl = drijftol

S&S (Onder èèrddol - dwerg): Het lijkt ons voor de hand liggend aansluiting te zoeken bij dol in de betekenis van tol (soort kinderspeelgoed) Blz.17

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): 'hakdol' zelfstandig naamwoord- haktol

hakdòlle

werkwoord (zwak)

tollen

Ok haktollen ging héél goed. Ge sloegt meej enne pees aon un stökske gebonden tegen enne tol, die ge irst meej oew haande liet draaien. Deur dieje tol elke keer goed te raoke meej dieje pees, bléef ie draaien. Al wô zonne tol, assie un te harde lel verkocht kréég, ôok wel ens deur un raom vliegen. Dè kwaam naa wir nie zoveul veur. (Jo van Tilborg)
De Wijs -- Zumme proeme of wilde liever haktolle, ‘tis nog te vruug om te vliegere (09-07-1967)

Cees Robben: doede liever hakdòlle?

WBD (III.3.2:75) 'haktollen' =

WBD (III.3.2:84) 'hakdollen'=

met de priktol spelen, ook: hakdollen

met de drijftol spelen

hakke

werkwoord (zwak)

hakken

WBD I: 1458 'hakke' - onkruid bestrijden met de hak

hakkefietje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

akkevietje

N. Daamen (handschrift 1916) -- "hakkevietje - -n' kleinigheid"

WNT AKEFIETJE - In de algemeene taal wordt het stellig niet met een f maar met een v uitgesproken, en met een open d (gewoonlijk ook geaspireerd tot ha). Onaangenaam werkje; karweitje in het algemeen.

hakketêener

zelfstandig naamwoord

iemand die gehaast loopt

haksel
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: zult, hoofdkaas
WBD III,2.3:68 'haksel ' = hoofdkaas, zult

half
tw/bijvoeglijk naamwoord
half
De Wijs -- Ik knutsel gèère mar halluf zunne tèèd hekker ginne tèèd veur! (20-07-1962)
Henk van Rijen: half zene tèèd is ie nie op tèèd - meestal komt hij te laat
Henk van Rijen: tis ammòl halleven bak, wèttie doe - het is allemaal half werk...
WBD III.2.2:73 'halve broer / halfbroer' = stiefbroer
id. 73 'halve zuster / halfzuster = stiefzuster'

halfdömswèèrk
zelfstandig naamwoord
halfduimswerk
Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Ge moet gin halfdömswèèrk leevere.(= onvolledig, slecht werk: vroeger
werkte men met duimse planken)

halfèlf
bijvoeglijk naamwoord
Frans Verbunt: het hoofd een beetje schuin houdend

halfke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
halve-centstuk

Cees Robben: 'gin hallefke mir in de knip'
Brabantse spreekwoorden (Mandos): van en halfke is den boer rèèk gewòrre (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970)-let op de kleintjes.
WBD III.3.1 :151 'halfje (halfke)' = halve-centstuk
WBD III.4.4:297 'halfke' = kwart liter, ook 'neuker' of 'uppie'
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HALFKEN zelfstandig naamwoordo. - kleine borrel

halfketoen
zelfstandig naamwoord
WBD halfkatoen (II:868), weefsel van linnen en katoen

halflènne
zelfstandig naamwoord
WBD halflinnen (II:868), weefsel van linnen en katoen

half om half
uitdrukking
Van Delft - "Wat een ferm kindje ligt daar in de wieg", zei ik. "Ja, ja," was 't antwoord "en 't is er eene van half om half! De vrouw komt uit 't Turkenland en ik ben van de stad." Hiermede werd bedoeld, dat het ouderpaar onderscheidenlijk van benoorden en bezuiden de spoorlijn afkomstig is. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

halfwaas
zelfstandig naamwoord
halfwas, aankomende of onvolwassen hulp
Henk van Rijen: 'hallefwaas kröwaogentje' - klein ding
WBD III.2.2:44 'een halfwasse' = puber, ook 'aankomeling'
WBD III.2.3 :163 'halfwas' = onvolgroeide vrucht

halsbaand

zelfstandig naamwoord

WBD (Hasselt): halster (hoofdstel, bestaande uit een ronde band om de neus v.h. paard en daaraan een band bevestigd om de nek, waarmee het paard in de stal is vastgebonden)

(Hasselt) stalband (de band om de nek v.h. paard, waarmee men het op stal vastbindt

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HALSBAND zelfstandig naamwoord mannelijk: - halsboord, boord: bij landb.: band rond den hals, waarmede de beest op stal staat.

halvenbak

bijwoord

halfbakken, slordig, onvolmaakt

Et waar mistal mar halvenbak as hij iets ha moete zette. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

►bak

ham

zelfstandig naamwoord

ham

Achterbout van een dier

Kernkamp, Dialectenquete 1879 - haam en spèk - ham en spek

Schilderij van Laurens Craen (detail) - 17e eeuw - 'Stilleven met ham'

Kubke Kladder – Irst kregen we vleeschsoep mee bollekes. Daornao gekookte ham, gin gewone zooas ge in de winkels koopt, nèè ham die bij den bakker 'n wijltje in den oven gesmoord hô, half en half gebraojen zoodè 't er 'nen geur afsloeg om waoterachtig van te worren. (ps. van Pierre van Beek; in: Uit 't Klokhuis van Brabant, Nieuwe Tilburgsche Courant, 22-2-1930.)

Kubke Kladder – Dan plant-ie 't mes door de malsche zwaard [zwoerd] henen in de rood-doorregen ham en sneed er 'nen fermen homp af. (ps.

van Pierre van Beek; uit: MIJN VOLK, Een schets uit het Brabantsche boerenleven, Nieuwe Tilburgsche Courant, 31-7-1930.)
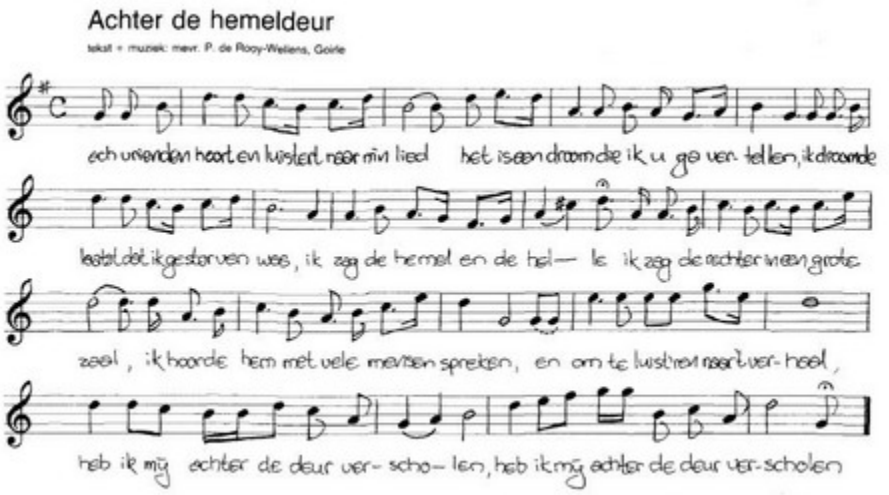

Cornelis van Dale - gravure - 1612

A.J.A.C. van Delft – (over het lied ‘Achter de hemeldeur’ van de Tilburgse straatmuzikant Jan Viool)

Ach vrienden, luister naar mijn lied,
Het is een droom, die ik u ga vertellen,
Ik droomde laatst, dat ik gestorven was,
Ik zag den hemel en... de helle!
Ik zag den Rechter in de groote zaal,
En hoorde Hem met vele menschen spreken,
Maar ik durfde er niet binnen gaan,
'k Heb mij toen achter de deur versteken.
Aan de deur daar hing een groote ham,
Waar elke notaris van moest eten
Vóórdat hij den hemel binnenkwam,
Maar... er was nog niet ééns van gebeten.
Is het dan geen treurig spel?

WTT 2013 - Rolf Janssen noteerde een jongere versie van dit lied van Jan Viool met de volgende muzieknotatie, opgetekend in Goirle, en die dus niet per se de melodie was waarop Jan Viool het lied zong.

Jan Jaansen - Verder ha ze 'n schoon stuk ham gekookt en 'nen worst van ik weet nie hoeveul ellen lengte gebraoie! (ps. van Piet Heerkens svd; uit: 'Oome Teun in den trein, Nieuwe Tilburgsche Courant 16-9-1939)
Lechim - 'n Oosterwèkse koffietaofel/ Mee boeremik en zult en ham. (ps. van Michel van de Ven; uit: 'En mar règene'; ongedateerd knipsel uit de Tilburgse Koerier; ca. 1970)
Rauwe en ruwe ham - hypercorrectie
Cornelis Verhoeven - Er zijn mensen die in een wat sjieke winkel geen 'rauwe' ham durven te bestellen, omdat zij weten dat de juffrouw hen met een schamper lachje zal verbeteren en 'ruwe' ham zal brengen. Het gebeurt heel dikwijls dat mensen uit louter behoefte om toch maar geen dialect te spreken, allerlei fouten maken uit hypercorrectheid. (Herinneringen aan mijn moedertaal, 1978)
Cornelis Verhoeven - Alleen bij de vleeswaren sta ik wat sterker, want zodra ik 'rauwe ham' bestel, wordt dat altijd met 'ruwe ham' vertaald, en dan weet ik, dat ik het goed zeg en de deftige dame fout. (Herinneringen aan mijn moedertaal, 1978)
Ad Haans - De Hilversumse aanstellerij is niets anders dan domme distinctiedrang. Dat is altijd het geval bij hypercorrecties. Wie 'ruwe ham' zegt als hij rauwe ham bedoelt, geeft blijk van een leemte in zijn kennis én van angst om door de mand te vallen. (uit: 'De Hilversumse angst voor de S en de F', in: Eén jaar lief en leed columns uit het Brabants Dagblad, 2003)

Wim van Boxtel - Waor hangt nog d'n ham, en 't spek, in de schaaw? (uit: 'Onzen eigen aord', Brabants Bont Sprokkels, 1981)
Willy van Rooy - ... 'n Paor flinke sneeje malse "melktarwe" van Wimme mee 'ne klats aaier-mee-ham in de pan... en dan naor buite. (uit: 'Op m'n een'dje', Schôôn en lilluk, 1983)
Piet Brock - Spek in de pan./ Gerökte ham./ Krèp of kermenaoj./ Wèrreme balkebraoj. (in: 'Kuus', Vuurstintjes ketse, 1990)
Elie van Schilt - Hil de femielie bleef mee eten, uyt de mis brooikus mee

allemal dingen erop die we mistal nie aten, gekokte ham, ouwe kéés, jonge kéés, rookvléés. (uit: ‘As ge katteliek geboren wierd dan hadde toch veul te doen en te laoten; www.cubra, ca. 2003)
Ham - woordspeling van vlees ham met werkwoordsvorm 'ha'm, hadden we, hamme'

Prenten van de week van Cees Robben - links: 19-5-1975, rechts: 27-4-1973
Brabantse spreekwoorden (Mandos): jè, as we ham han, dan kósseme snippere (Cees Robben -- '65) [65?]
WTT 2013 - Beide teksten zijn een vervolg op een niet uitgesproken verlangen. Woordspeling met 'ha'm', hadden we maar, en vleeswaar ham. Vergelijk dooddoeners als 'as' = 'als' -> 'as is verbaande törf'.
houtere ham 1
In Tilburgse bronnen meestal verklaard als:
WNT – lemma HAM III,2,d: De houten ham komt daar op tafel: men houdt in dat gezin voor 't uiterlijk een stand op, terwijl men zich in 't noodigste bekrimpt en ”krom ligt”. (1898)
Jozef Cornelissen - HOUTEN HAMMEN - Er bestaat een spreekwoord toepasselijk op 's Gravenhage, dat zegt: de houten ham komt daar op tafel. Dat beteekent: ze moeten zich bekrimpen en toch hun stand ophouden. Van daar de spotnaam. (Nederlandsche volkshumor, 1930)
Jozef Cornelissen - KULWORSTEN: Vermoedelijk ‘schijnworsten’. Vgl . “'t is flauwe kul’ en ‘Haagsche houten hammen’.
houtere ham 2
Mogelijk is de verklaring echter nioet aan zuinigheid of schijn verwant maar juist aan feestelijkheid, en wel bij het bouwen van een huis:
- K. ter Laan - 2. De mei [een meiboom] op een huis in aanbouw, wanneer de kapspanten zijn opgericht, dus bij het richtfeest. In Groningerland hangt aan die meitak aan de ene zijde een fles en aan de andere kant een houten

ham, beide aanwijzingen dat er flink getrakteerd moet worden. De fles moet worden stukgeschoten.
Vergelijk de gewoonte om de vlag 'in top' te steken als het hoogste punt wordt bereikt van een gebouw. Vergelijk: vlaggebier, de traktatie bij die gelegenheid.

hamme

werkwoord, persoonsvorm

hadden we

Hamme mar hamme - Hadden we maar hammen.

Henk van Rijen: hamme mar hamme, dan kosseme snippere - ... dan konden we ervan snijden

Samentrekking uit 'hadden' + 'we', via 'hadde me' door assimilatie.

han, hòn

werkwoord, persoonsvorm

Cees Robben: as we jou tòch nie han, en de vurste deur nie....

WvM 'in B. hann ze un schon kerk'

handelesaosie

zelfstandig naamwoord

-hantering, het omgaan met, handelwijze, inzicht

Paf [staan] van al die handelizaosie... (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'Harriëtje', 1941)

Henk van Rijen: hij heeter gin handelesaosie van - hij weet er niet mee om te gaan

Henk van Rijen: 'Hè hee-t-ur gin haandelesaosie van!' - Hij weet niet hoe het moet

CiT (38) 'Hij heeter niks gin handelesaosie van'

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HANDELEZATIE zelfstandig naamwoordv. - handeling, goede manier om eenig werk te verrichten Dieë lomperik hée' nieverans geen handelezatie van.

handketaaw

zelfstandig naamwoord

handweefgetouw

WBD handketaaw/ haandgetaaw (II:944)

handpèèr

zelfstandig naamwoord

handpeer

Boutkan: (blz.28) ntp -> mp: haampeer

handvat, handvatsel

zelfstandig naamwoord

Elk veurjaor kreeg zon fietske is in goei burt, wier ze wè afgeschuurd en opgelakt, hier en daor inne nuuwe speek ingezet, soms nuuw spatbordjes en handvatsels... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

WBD (II:2375) 'handvat' - een v.d. knoppen waartussen een zaagblad van een spanzaag bevestigd wordt

handvèèger

zelfstandig naamwoord

handveger

paoter handvèèger - onhandig iemand

WBD (III. .1:307) handvèèger - stoffer

snor

'Ga zitten', zeej enne vent in vol ornaat meej ene flinke handvèèger onder zen neus, tegen mèn. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

handwèèrk

zelfstandig naamwoord

handwerk

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HANDWERK - zelfstandig naamwoordo. - arbeid die met de hand verricht wordt

handwèèver

zelfstandig naamwoord

handwever

WBD handwèèver, haandwèèver (II:941) handwever, wever die thuis met de hand weefde (op het handweefgetouw).

WBD 'haandwèève' (II:949)

hange

werkwoord (sterk)

hangen

B hange - hóng - gehange

Boutkan: hange - hing - gehange

Van Delft - Tegen iemand, die tot haast aanmaant, heet het: "Nou, nou, hangen hee gin host." (Men behoeft zich niet te haasten om zelf iets te doen, dat minder aangenaam is, i.c. opgehangen worden.) (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

Mar hij hong te vaast aon z'n systeem... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

...et hong ok nie mee z'n punten slap en futloos naor beneje... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

Wie hilt jaor den bist uithong/ die viel et wèl wè teege./ Hij heej ommers

van Zwarte Piet/ alleen en roei gekreege. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Spulgoed)

Twee klèèn pepieren èngeltjes,/ die in de Kèrstbôom hònge. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et goei van dèèrd)

Brabantse spreekwoorden (Mandos): de maand in den hòf hèbben hange (NB'78) - op korte termijn een kind verwachten (uit de bijenhouderij: Men hangt een korf in de tuin, als men een bijenzwerm verwacht.)

Brabantse spreekwoorden (Mandos): heetie et gestoole, dan moetie hange (N. Daamen (handschrift 1916) --) - hij moet de gevolgen van zijn misdaad maar ondergaan

Er hongen ôk nog un paor schilderijkes en tékeningen aon de muur. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Appels van enne bôom plukken, waorvan de takken over de heg hongen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

... want stof hong der zat en dè waar toen al nie gezond. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD III.4.4:27 'hangend weer' = bestendig weer, ook 'staand weer'

hangstèrtje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

hangstaartje

Henk van Rijen: staartmees (Aegithalus caudatus)

hank

zelfstandig naamwoord
WBD dakspar
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - hank - dakspar (rond Tilburg)

hannebroek
zelfstandig naamwoord

Naumann
Henk van Rijen: gaai (Garrulus glandarius)
Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992): hannebroek zelfstandig naamwoord - Vlaamse gaai

hannek
zelfstandig naamwoord
lomperik, onhandige; ekster (pica pica)

Afb.: Naumann

Cees Robben: van hanneken, die huizen in de maast

WBD III.4.1:148 broekhannek - gaai

WBD III.1.4:54 'hanniken' = aarzelen

WNT HANNEKE l) zwak en onnoozel man of echtgenoot...; 4) verouderde benaming voor sommige vogels

De Bont: zelfstandig naamwoord mannelijk: 'hanikbroek' Z.a. (blz.797)

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HANNEK, HANNIK (uitspr. hannak) zelfstandig naamwoord m. - tamme ekster; ook 'hannen'

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - annek, hannik — ekster, roek, Vlaamse gaai

hannekeskòst

zelfstandig naamwoord

hannekenskost

ES (2012) - Het WNT geeft onder 'Hanneke' als tweede betekenis, en als eerste voor Zuid-Nederland: 'nuchter kalf', dat wil zeggen 'mager kalfsvlees' of vlees van jonge kalveren.

Van Delft - "Hoe ziet hij er uit?" "Och, hij heeft al zijn leven hannekekost gegeten, dan weet ge 't wel." Dit is: Hij blijkt uiterlijk niet te stammen uit een gezeten burgerfamilie. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929) [ES 2012: ofwel: hij is erg mager, hij is dus van lagere komaf; zie volgende]

Pierre van Beek -- Wanneer van iemand gezegd werd, dat hij "al z'n leven hannekenkost had gegeten", dan zag hij er niet te best uit en was hij niet uit een gezeten burgerfamilie voortgekomen. (Tilburgse Taalplastiek 24-6-1964)

Brabantse spreekwoorden (Mandos): aaltij hannekesköst gegeeten hèbbe (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1964) - onvoldoende, slechte, vaak gekregen kost hebben gegeten en daardoor mager zijn.

WNT - Samenst. (in de bet. 2) Hannekensvleesch, te Antwerpen een

gewoon woord voor: nuchterenkalfsvleesch (”Eenen beenhouwer … wiens klanten … bijzonder op hannekensvleesch gesteld waren”, SLEECKX 14, 82 [1868]).

hansjee, anzjeej
zelfstandig naamwoord

Hachee met rode kool en aardappelpuree
Henk van Rijen: hachee
Bosch hansjee - hachee

haogel
zelfstandig naamwoord
hagel
WBD III.4.4:103 'hagelsteen', 'hagelkorrel' = hagelsteen

haogele
werkwoord (zwak)
hagelen
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):

HAGELEN onp.ww - heeft soms 'ze' en 'dat' als onderwerp

haok, hòkske

zelfstandig naamwoord

haak

WBD puthaok (ook in Hasselt) - puthaak (stok welke scharnierend of d.m.v. een ketting opgehangen is aan de putzwengel)

WBD schèphaok - ijzeren haak aan de puthaak

WBD gerilhaoke (Hasselt) - z.a.

WBD (Hasselt) eeghaok - egstok (dienend om de eg op te lichten)

WBD mishaok - mesthaak (gereedschap om mest uit de stal of van de kar te trekken)

Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): nie in den haok

WBD (II:72l) schoenmakersterm: niet vermeld

Kernkamp, Dialectenquete 1879: haok - hukske (u van 'mulder' = mölder)

Brabantse spreekwoorden (Mandos): meej de kèèl in den haok hange ('7l) — niet weten hoe het hoofd boven water te houden

Brabantse spreekwoorden (Mandos): haoke krómmen al vruug (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1969)- een jong mens moet geleid worden: later lukt dat niet meer.

WBD (II:2699) 'verstèkhaok' - verstekhaak

WBD (III.1.3:125 'broekshaak' = gesp v.e. broek

haoke

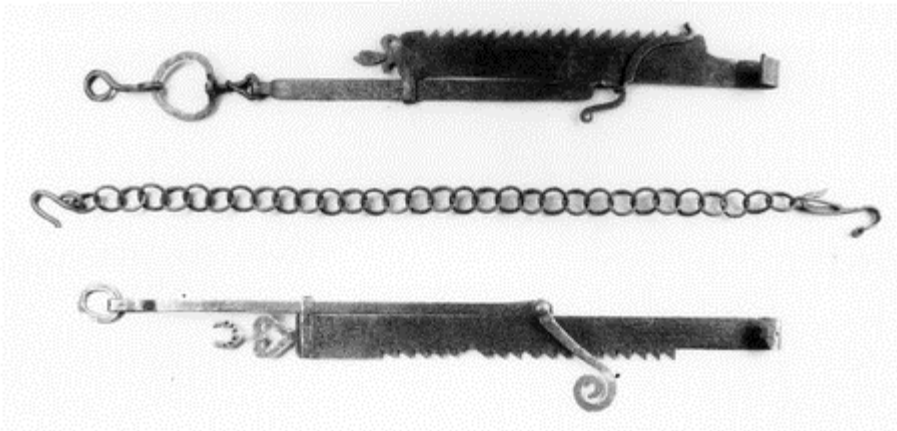
werkwoord (zwak)

haken; manier van handwerken waarbij met een metalen pen met een weerhaak een lussenweefsel wordt vervaardigd

B haoke - hòkte - gehòkt

— ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping; gij/hij hòkt

haol

Boven en onder: zaoghaol; midden: kèttinghaol; eind 18e, begin 19e eeuw

zelfstandig naamwoord

WBD haal (instrument waaraan men de kookketel boven het open vuur

hangt)
WBD 'haal' naast 'haol' (?)
WBD kèttinghaol - haal in kettingvorm
WBD zaoghaol - haal met zaagvormig blad
WBD (klèèn) hòltje - kettingvormig verlengstuk onder aan de haal, langhaal
De Bont: hool zelfstandig naamwoord vr. - haal, "het getakte ijzer waaraan ketel of pot over het vuur wordt gehangen" (WNT).

haole
werkwoord (zwak)
halen
haole - hòlde - gehòld: (B): haole - haolde - gehaold
in tegenwoordige tijd ook vocaalkrimping: g+/h+ hòlt
Cees Robben: we hòlde hòst gin òssem? hij zòtter êenen haole; waoter haole;
Cees Robben: èfkes en frisse neus haole; ómdèk de gouwe(brölòft) tòch nie haol;
Henk van Rijen: 'As ie hòlt, dan hólt ie ut' - Als hij holt, dan haalt hij het.
WBD III.1.2:80 'halen' = trekken
WBD III.1.2:88 'halen' = pakken, voor de dag halen; ook 'vatten'

haom, hòmke

zelfstandig naamwoord

haam, ook volgens WBD (Hasselt), leren of houten juk om de hals van trekpaarden

WBD ónderhaom (Hasselt) - vilten haam (of twee met elkaar verbonden kussens die het paard om de nek draagt onder het haam, indien dit te groot is in de Hasselt ook genoemd 'óndergeril'

Cees Robben: et kooper van de haome blónk

Cees Robben: (tegen de pastoor): ge hèt oewen haom nie aon (de stola)

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - HAAM noemt men hier het juk, 't welk op de voorschiften der paarden of ossen gelegd wordt. Z.a.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - HAEM: een gedeelte van het tuig van een karpaard. Z.a.

De Bont: haom zelfstandig naamwoord mannelijk: haam, kraagvormig halsjuk van trekpaarden

haomer, haomerke

zelfstandig naamwoord

hamer

R.J. 'de smid zwaaide meej den haomer'

Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): enen houteren haomer

WBD (II:2730) 'spêêkhaomer' - voorhamer/ speekhamer

WBD (II:2727) 'kluufhaomer' - kliefhamer

WBD (III.3.3:84) haomer = klepel v.e. klok

WBD (III.4.4:18) 'hamerslag' = kleine wolkjes

haon, hòntje

zelfstandig naamwoord

haan, ook volgens WBD

R Hij vloog eróp aaf as nen haon óp ne knoezelbós.

WBD haon - mannelijke kalkoen

De Wijs -- (Twee ouwe vrijsters kopen bij de boer 4 kippetjes maar willen er (voor de orde) ook 4 haantjes bij hebben. de Boer:) Dè is nie nodig, 4 haontjes bij 4 kiepen (Een van de vrijsters:) Jè, mar wij weten wè wochten is. (10-03-1967)

Van Beek - "'Haontje van den toren was zenne leermister". - Hij draaide met alle winden mee. Hij was niet flink; hield er geen eigen mening op na. (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgse uitdrukkingen afl. ?; 29 augustus 1959)

Cees Robben: Dènkte naa dèk van zónne stómmen haon nóg êen aaj wil ötbroeje.

Cees Robben: Hij is zó verwond as enen haon die dénkt dè de zón ópkómt ómde hij kraajt

Frans Verbunt: ne goejen haon is nie vèt

Frans Verbunt: lôopen as enen haon meej stront òn zen pôote - bekakt, parmantig

Bijnamenboek Karel de Beer: de gebraojen haon = Jozef Janssen (blz.45)

Kernkamp, Dialectenquete 1879: hoanekaam

Brabantse spreekwoorden (Mandos): ge bént nog nie van mèn aaf, zi den haon teege de pier, èn hij had em al half óp (D'I6) gezegd tegen iemand die ten onrechte meent aan gestelde eisen te voldoen.

Brabantse spreekwoorden (Mandos): nen goejen haon die brèngt er den bèuk èn bórsten aon (Handschrift Daamen 1916) - een goede echtgenoot maakt een vrouw zwanger

WBD III,4.1:25 'haan' (=haon) - mannelijke zangvogel

WBD III.4.1:183 'haan - mannelijke fazant

WBD III.4.1:185 'korhaan' - korhoen (Tetrao tetrix),ook 'korhoen'

WBD III.2.2:109 'hanig' = vrouwziek

haoneg

bijvoeglijk naamwoord

vrouwziek

WBD III.2.2:109 'hanig' = vrouwziek

haonekrulleke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

teelballetje v.e. haan

Brabantse spreekwoorden (Mandos): et schilt mar en haonekrulleke (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1972) - het scheelt heel weinig

haonenbalk

zelfstandig naamwoord

WBD hanebalk (horizontale (bovenste) verbinding dwars door het huis)

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - HAANSBALKEN, zie Hoogstraten

haonetrap

zelfstandig naamwoord

WBD hanetred (eigenaardige onwillekeurige beweging van een of beide achterbenen v. e. paard), ook genoemd 'haonenspat'

De Bont: zelfstandig naamwoord mannelijk: 'hanetred', krampachtige beweging der achterbeenen (v.e. paard), waarbij het spronggewricht sterk en krampachtig bewogen wordt. (WNT)

haopere

werkwoord (zwak)

haperen

Cees Robben: Tis nôot zó kaant èn klaor òf et haopert hier èn daor.

Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): haopere

Brabantse spreekwoorden (Mandos): in Haopert haooer(t) et aaltij (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1972) - woordspeling

WBD III.4.4:311 'hapering' = stoornis

haopere - haoperde - gehaoperd

Ant. HAPEREN - aan iets blijven vastzitten. Mijn kleed haperde aan 'nen nagel.

haor, hòrke mv. haor

zelfstandig naamwoord

haar, haartje, haren

R gezegde: (Als iemand iets doms gezegd of gedaan heeft, vergoelijkend, spottend): Lòt ze mar kamme die gin haor hèbbe!

B meej hangende haor - met hangende haren

Naa zo alles praachtig gegaon zèn, mar d'r kwaam in haor in de boter... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Cees Robben: De wend strêek zachjes langs men haor; de wilde haore viele; of et wol of haor is;

Van Beek - "De haren van zijn ziel verbranden". (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

gezegde: Pierre van Beek -- - et haor krèège = boos worden. Er bestaat ook in Nederland een gewestelijke uitdrukking 'het haart in de keel krijgen'.

'Haart' betekent: een scherp of branderig gevoel, b.v. door rook of mist of van scherpe spijs of drank, waardoor men aan het kuchen raakt.(Tilburgse Taalplastiek 152).
N.B. 'haart' niet in WNT. M.b.t. 'et haor krèège' zou verband met WNT HADER, in samengetrokken vorm 'haar' = twist, krakeel, kunnen bestaan
gezegde: - zen haor trughaole - wraak nemen

Tekening: Cees Robben – uit '3 jaar voetbal concentratie' van A.P.M. v.d. Ven jr., 1946

Brabantse spreekwoorden (Mandos): beeter rooj haor dan blónd óp en eezelskont ('71)
WBD I:1467 haore - baard, stekels v.e. aar
WBD [?] wilde haor -witte vlekken (bij een paard), ook genoemd 'gedrukt'
Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): haor zelfstandig naamwoord- haar; ge moet oe haor trughaole z.n.

haorbaand
zelfstandig naamwoord
WBD koot v.e. paard, ook 'koogel', (Hasselt) 'koowgel' genoemd
WBD kroon (v.e. paardehoef), ook genoemd (Hasselt) 'hòrbaand' of 'krôon', elders 'krôonraand'
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HAARBAND zelfstandig naamwoord mannelijk: - het gedeelte van den voet eens peerds boven den hoef.

haore

Schilderij: Ernest Chateignon, Het binnenhalen van de oogst; 19e

J.F. Millet - De maaier; 1867

werkwoord (zwak)

scherpen (van snijdend gereedschap)

-haore - haorde - gehaord; geen vocaalkrimping

Van Beek - "Hij wet op een zeissie, die 't horre nie kan verdraogen", zegt men tegen iemand, die zit te zeuren en te kletsen. (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): haore ww - scherpen

C. Verhoeven: HAREN (haore) overgankelijk werkwoord, een zeis of zicht scherp maken door met een spec. hamer het randje te pletten. Hiervoor werd een haargetouw gebruikt; z.a.

WNT HAREN III - snijdend gereedschap - bepaaldelijk zeisen en zichten (pikken) - scherpen, door de snede op een aanbeeld met een hamertje uit te kloppen. Z.a.

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HAREN- 'de snede van eene pik of zeisen scherp en dun kloppen met eenen haarhamer op eene haarkruin.

Maaier haart zijn zeis - Tekening Jan Wiegman uit *Katholieke Illustratie* 1926

haorinder

bijvoeglijk naamwoord

precies hetzelfde, net eender, op een haar na hetzelfde

De mèskes han en haorinder kleeken aon. - De meisjes hadden precies

Cees Robben: haorinder de wirgaoj ('haoreender') dezelfde jurk aan.

C. Verhoeven: HAAREENDER (haorinder) bijvoeglijk naamwoord op een

haar na eender, hetzelfde

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): haarinder bijwoord - haareender, precies hetzelfde

haorplukke

werkwoord

Van Beek - Da's tegen de duvel gehorplukt. - Dat is een nutteloos werk gedaan. - Vergeefse moeite. (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 10 januari 1959)

Henk van Rijen: ruzie maken

haorspèl, hòrspèl

zelfstandig naamwoord

haarspeld

WBD III.4.4:229 'haarpin' = scherpe bocht

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HAARSPEL (Kemp. haorspäl), mrv. haarspellen, vklw. haarspelleke(n)

haorzakke

werkwoord (zwak)

Van Beek - "Lig niet te haarzakken." Verveel me niet. (Nwe. Tilb. Courant; Uit Tilburgs folklore; 18 juli 1958)

Ill.: Rolf Janssen

haos, hòske

zelfstandig naamwoord

haas (lepus europaeus)

Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): enen vètten haos

Van Beek - "Ik weet wel, waar den haos in de peper leê." Hiermee werd bedoeld: Ik weet er alles van. (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgse uitdrukkingen afl. ?; 29 augustus 1959)

Cees Robben: enen haos leej gin aajer

Cees Robben: de wèèreld is nie dur enen haos gedèkt;

Kernkamp, Dialectenquete 1879: hoaze - hazen

Brabantse spreekwoorden (Mandos): 'ge winnet, stèèloor', zi den boer teege den haos toen ie em nie kós krèège (N. Daamen (handschrift 1916) --)

Henk van Rijen: ek zèè nie dur nen haos gedèkt - Rustig, ik kan niet alles tegelijk

Frans Verbunt: haozelèèr onder zen schoene hèbbe - hard lopen

haote

werkwoord (zwak)

haten

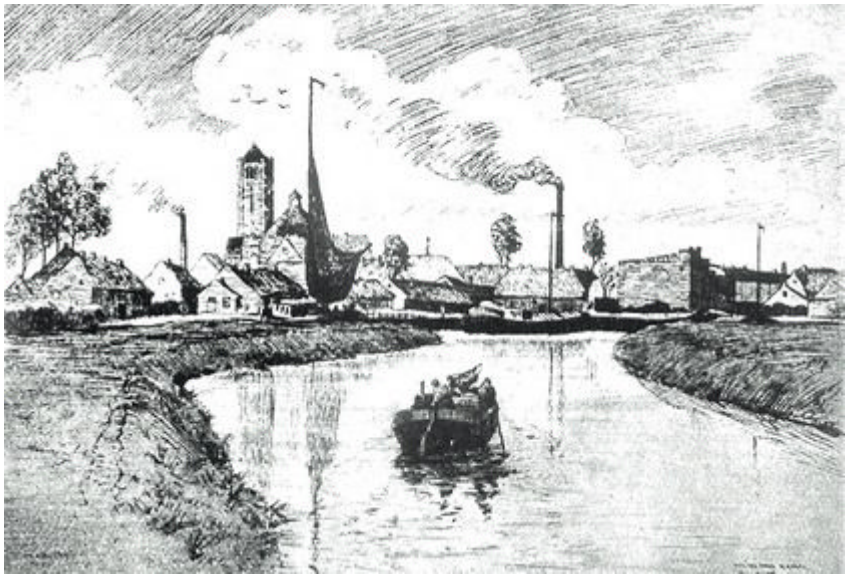
Cees Robben: zók oe döróm haote?

B haote - haotte - gehaot

- ook in tegenwoordige tijd geen vocaalkrimping

haotelek bijwoord, bijvoeglijk naamwoord

Henk van Rijen: hatelijk

Piushaven - Tilburg - ets: De Laat

haove

zelfstandig naamwoord

haven

Corylus avellana

haover

zelfstandig naamwoord

haver

WBD haovervoor (Hasselt) - havervoor (bij het ploegen)

Cees Robben: om den haoverklap

Brêedèùt vertèlde ie et bezuuk/ van haoverre toe gort,/ hoe en ongeluk ie

ha gehad/ daor... op de wènterspòrt. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Aaventoe liege maag...)
Kernkamp, Dialectenquete 1879: hoaverkiest
WBD I:1404 'haover' - haver
WBD III.2.3:141 'haver(e)moutsepap', 'haver(e)moutepap= idem

haozelnoot
zelfstandig naamwoord
hazelnoot (Corylus avellana)

Kernkamp, Dialectenquete 1879: haozelnôtte - hazelnoten

haozenhak
zelfstandig naamwoord
WBD mouw (gewrichtsziekte bij jonge paarden), ook genoemd 'mòwke'of 'mòk'

haozenoot
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.3:187 haozenoot - hazelaar (Corylus avellana)
z.o. haozelnoot

haozepeeper
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: hazepeper

happe

werkwoord (zwak)
eten (kindertaal)
- happe - hapte - gehapt
C. Verhoeven: HAPPEN overgankelijk werkwoord (tegen kinderen gezegd) eten. Z.a.

hapsnap
bijwoord
Pierre van Beek -- overhaast(ig)
Henk van Rijen: et gong ammol mar hapsnap - het ging allemaal zo maar vlugjes
WBD III.1.4:378 'hapsnap', 'hapsnaps' = in alle haast
De Bont: hapsnap(s) bijwoord - in alle haast;
Tuerl. en Corn-Vervl. 'haps-snaps'
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HAPS, APS bijwoord - in groote haast, met de gauwte

hard
bijvoeglijk naamwoord, bijwoord
hard
Handschrift Daamen 1916: "ze zèn hard (arm)"
WBD (Hasselt) weerstand biedend (gezegd v.e. paard); elders spreekt men van 'harden bèk'
gezegde: Henk van Rijen: et er hard óp hèbbe - erop gebrand zijn
Kernkamp, Dialectenquete 1879: haard wêrreke is z'n zoak nie - hard werken is zijn zaak niet
Brabantse spreekwoorden (Mandos): zó hard as nen duuvel óp zene kòp (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1957) - spreekwoordelijke vergelijking
Brabantse spreekwoorden (Mandos): zó hard zèèn dè den duuvel oe nie wil (N. Daamen (handschrift 1916) --)
Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): hard bijwoord - hard; hij is hard ziek - erg ziek

hardfietse
werkwoord, zwak, maar vrijwel uitsluitend als infinitief of gesubstantiveerd (et hardfietse)
wielrennen
Irst hardfietse op de TeeVee. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ast ene sleur gao worre)

hardlèèveg
bijv. nmw, bijwoord
De Wijs -- Ik geleuf al z'n lève de'k van mun lève nog nie zo hardlèvig zè gewist, Mijnheer Dokter. (10-03-1967)

hardzak
zelfstandig naamwoord
iemand die het moeilijk heeft
Handschrift Daamen 1916: "hardzak - armen drommel"

harnasketaaw
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: machinaal weefgetouw (ook: staolketaaw)

hars en dwars
uitdrukking
Van Beek - 't Lag hars en dwars dooreen. - Schots en scheef. (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 6 december 1958)

harses, harsens
zelfstandig naamwoord, meervoud tant.
hersenen, verstand, hoofd
- Gebrök toch oew harses
- Meej et bósse krêeg ik en pèèr op men harses. - Bij het schudden kreeg ik een peer op mijn hoofd.
Dè wil zeggen: hij ha harsens genog, mar hij kos er nie mee overweg... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)
Ge flapt er alles mar uit, wè't er in oe harsens opkomt! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun en de dames'; NTC 20-1-1940)
d'r harses die werkte nie als te fel... (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, 'De boeren van Baokel', 1944)
Hij gao mee zun harsus dur de muur, jè. (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)
Cees Robben: Hij viel óp zen harses
Frans Verbunt: dènken is vur de pèèrde, want die hèbbe grôote harses
Stadsnieuws (rubriek): Hij viel meej sen harses op de kaajbaand èn was gelèèk van sene susserd (250209) - Hij viel .... en was helemaal van de wijs, van streek, in de war.
WBD III.1.1:37 'harsens' = hoofd
WBD III.1.1 :178 'harsens' = hersenen
WBD III.2.3:64 'harses' = gekookte hersenen
WBD III.1.4:23 'hersens' = verstand
WNT Aanv. II:3804 HARSES informeel mv. voor hersens.

hart
zelfstandig naamwoord
hart
Kernkamp, Dialectenquete 1879: in 't haart - in het hart
Brabantse spreekwoorden (Mandos): hèbbe ze et nie ònt hart, dan hèbbe ze et èn de start (Handschrift Daamen 1916) - ze voelen altijd wel iets, zijn

altijd wel een beetje ziek

Brabantse spreekwoorden (Mandos): in iemes zen hart begraove liggen as en boerekónt in en turkslèère broek (Handschrift Daamen 1916) - in iemands hart gesloten zijn

Brabantse spreekwoorden (Mandos): kóm òn men hart, want ge ruukt nòr sneevel (Handschrift Daamen 1916) - Schertsende liefdesverklaring van een drinker aan zijn glas

Brabantse spreekwoorden (Mandos): et pinneke van zen hart hangt in de stróntt (N. Daamen (handschrift 1916) --) - antwoord op de vraag 'Waarom is hij zo klein?'

WBD III.1.3:132 'hartje' = borststuk v.e. schort

WBD III.1.3:262 'hartje' = medaillon; ook 'kastje'

WBD III.1.4:185 'hart' = gemoed

harte

werkwoord, zwak

Henk van Rijen: harden

hartelek

bijvoeglijk naamwoord

hartig, zout

Cees Robben: en hartelek stukske vòrse wòrst?

Handschrift Daamen 1916: "hartelik - in plaats van hartig (krachtig, zout)"

Bosch hartelek - kruidig van smaak, hartig (zout)

harte(s)

zelfstandig naamwoord, meervoud

Henk van Rijen: harten(s) (bij kaartspel)

WBD (III.3.2:175) hartes = harten (v.e. kaartspel)

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): hartes - zelfstandig naamwoordharten (kaartterm)

hartjesbrôod

zelfstandig naamwoord

compact bruinbrood, van overwegend rogge, met zuurdesem, aan de bovenzijde voorzien van een ingebakken hartjesmerk

hartjesbrood - zelfstandig naamwoord- soort klassiek bruinbrood met een hartje gemerkt (Frans Verbunt)
hartjesbroot zelfstandig naamwoord- brood van roggebloem aan de bovenkant gemerkt met een hartje. (Henk van Rijen)
Klèèn hartjesbrôod waor is de tèèd
Hoe koomet degger niemer zèèd... ? (Cees Robben)
Ik viel op een middag na schooltijd bij tante Jana binnen. Ze bekruiste net een groot Hartjesbrood en sneed er het korstje af. In het binnenste van het aangesneden brood groef zij een diep pijpje en zij vulde de ontstane ruimte met malse boter. (Cees Robben)

WBD III.2.3:189 'zoet brood' = half en half (Brood van tarwemeel met

roggemeel vermengd.)
WBD III.2.3:191 'hartjesbrood' = zemelenbrood
WBD III.2.3:191 'hartjesbrood' = roggebrood
► mik
► mèlkmik
► ròggebrôod
► brôod

hartlap
zelfstandig naamwoord
Van Dale - hartelap = lieveling
't Gaaf allemol niks (...) hij mos en zô Anna's hebben. Naaw hij hee ze gekrege! En toen waren ze mee drieën blij: de köster, omdè-t-ie z'ne hartlap gewonnen hô, Anna omdè ze 'ne meensch hô en den awen Door zelf omdè't-ie eindelijk toch een van z'n dochters kwijt was. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

hartwörm
zelfstandig naamwoord
hartworm
WNT: spoelworm, ingewandsworm; fig. de eene of andere, de rust van het gemoed bedervende, storende zaak
Brabantse spreekwoorden (Mandos): tis goed vur den hartwörm (N. Daamen (handschrift 1916) --)- excuus als een borreltje genomen wordt.

hasjee
zelfstandig naamwoord
hachee
Piet van Beers – 'Praaj': "Breng dan wè Praaje meej./ Tweej dikke, vur den Ertesoep/ èn wè vur den Hasjee" (Spoeje doemmeniemer; 2009)
►hansjee

hatsjieje
werkwoord (zwak)
niesen

hèbbe
werkwoord (sterk)
hebben
hèbbe - ha/hò - gehad
Henk van Rijen: 'hè, hèn'
Boutkan: : hèbbe - ha/had - gehad
— Praesens: ik hèb - gij hèt - hij heej ; imp. : heb
Boutkan: De gebiedende wijs is: hèb - hèbt - hèt; (95) èb et nie gedaon (hèggeet)

Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Tis er êene van Kleef, daor haawe ze meer van den hèb as van de geef.

De Wijs -- Hôj gezee dettiejum bij'm hâ? (feb. 1962)

De Wijs -- (bij oplossing van 'n puzzle) 't hee hil wè d'ín veur dè ge d'r ûit komt (17-08-1964)

Cees Robben: Ik hè wèl gezien ...; ik moet van Piete niks hèbbe;

Cees Robben: Ge hèt gin gelèèk, mar ge krèèget wèl ... ik hèbbes zat...

gezegde: Henk van Rijen: et er hard óp hèbbe - erop gebrand zijn

Henk van Rijen: khè oe nie gezien - ik heb je niet gezien

Henk van Rijen: ze hèn er lillek tegenòngeröst - ze h. een flink pak slaag gegeven

WvM 'en dao hek schon mesiek geheurt' - 'in B. hann ze un schon kerk'

WBD III.2.2:4 'het hebben' = menstrueren

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HEBBEN, HEMMEN - had, hod, haai, ha - gehad

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992): hèbbe ww - hebben z.a.

Gehad hèbbe

"'k Zu gèèren Vinken 'ns efkes gesproken gehad hebbe", zee oome Teun... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

"Jè, kèk, 't zit zoo: ik moes eigenlijk 'ns mee Anneke van hier tegenover gesproken gehad hebbe... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

hebben gebruikt in plaats van *zijn*

Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): 'Ze hadden omgevallen'; 'Hèdde wiste kijken?'

Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): 'Verbild oe is desse gas hadden gaon betrekken van de mijnen.'

Hij heeter, toen ie van school kwaam, ôk nog un paor weken in vaaste dienst gewist. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

hèbbedingske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

vD hebbeding - voorwerp waarmee men niets weet aan te vangen, waar men geen naam voor weet, zonderling, raar ding

Handschrift Daamen 1916: "hebbe-dingske — 't is mar 'n hebbedingske (een klein meisje, een niemendalletje)"

WNT HEBBEDING - Eene zaak, een voorwerp waarmede men niets kan uitrichten of niets weet aan te vangen, waar men geen naam voor weet, of waarvan men den naam op 't oogenblik niet in staat of gezind is te noemen.

hèbberd

zelfstandig naamwoord

inhalig, gierig persoon

hèbberdegrieks
bijvoeglijk naamwoord
Brabantse spreekwoorden (Mandos): iets hèbberdegrieks (HM)'70

Van Hèbscheute
zelfstandig naamwoord eig
fantasie-eigennaam
Cees Robben: 'Van Hèpscheute'

hèbstijn
inhalig, hebberig iemand
Vrom Naar jodennaam Ebstein

hèdde
werkwoord, persoonsvorm +pron.
heb je, hebt u, hebt ge/gij
Henk van Rijen: hèdde swèls niks mir geheurd? / hèdde kaaw; kom mar gaaw
Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): Hèdde wiste kèèke? - Ben je wezen kijken?
Cees Robben: Wèn schôon kènder hèdde göllie.' Dan hèdde gij al veul aachter de rug;
Cees Robben: Hèdde gij dan van mèn geheurd wèk list van jou geheurd hèb?
Cees Robben: Hèdde dan nie êen of aander zieke kiep vur mèn zieke vrouw?
— Pv 'hebt' geassim. met enclitisch pron. 'ge'
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - HEDDE voor hebt gij?
HED voor den tweeden pers. enk. van den tegenw. tijd.
HEDDER voor 'hebt gij er?' Z.a.
C. Verhoeven: -DE (hedde e.d.) zie aldaar.
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HEDDE - samentr, van 'hebde', 'hebt-de', - hebt gij

-hedes
meervoudsvorm bij woorden op -heid
IJdelheid van d'ijdelhedes... (Piet Heerkens; uit: De Mus, ‘Architekt’, 1939)

heebreuws
bijvoeglijk naamwoord
M hebreeuws
De Bont: zelfstandig naamwoordo.- Hebreeuws, onverstaanbare taal.
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):

HEBREEÛWS(CH) bvw. - Dat is Hebreeuws veur mij - dat versta ik niet

hèège
werkwoord (zwak)
hijgen
Henk van Rijen: hij hèègt van muugeghèd - hij hijgt van vermoeidheid
Cees Robben: èn Drik begós te hèège: hij hèègden as en meulepèrd;
Cees Robben: naa hangde te hèège nòr en bietje lucht
Frans Verbunt: hèègen as en spurriekoej - kortademig zijn
B hèège - hèègde - gehèègd
- geen vocaalkrimping
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
GEHEGEN: 3e hoofdvorm van 'hijgen'; HEEG: 2e hoofdvorm.

heeget
werkwoord, persoonsvorm +vn/lw
heeft het
Hij heeget aaltij gezeej.
Cees Robben: Die heeget van iemes die et ók geheurd heej. Ze heeget zeeker wir nie;
Cees Robben: Die et veugeltje vènt die heeget nie, mar die et öthòlt.
3e pers.enk. 'hee(j)' + 'et'
Cees Robben: óns Sieleke heeget himmòl nie óp mansvòlk begreepe;
Cees Robben: den oopaa heeget bij mekaar geschrópt;
fonetisch hiaat dat ontstond tussen 'hee(j)' en 'et' is opgevuld door inlassing van 'g'. (Zie Schuurmans: Enclit.pron.,blz.22)
Henk van Rijen: hij heeget er hard op - hij staat er erg op te kijken
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HEGET: samentr. van 'heeft het'

heej
werkwoord, persoonsvorm .
heeft
Hij heej oope miezèèr
Cees Robben: Wè heej oew vrouw daor naa wir óp? Den dokter heej me ónderzòcht;
Cees Robben: den dòkter die mèn dees verbóje heej;
Kernkamp, Dialectenquete 1879: diejen boer heed'n luien knècht -die boer heeft een luien knecht
Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952):
hij heej gezeej dèttie òn me zal dènke; de pestoor heej goeje wèèn
tegenwoordige tijd sing. 3e pers. van 'hèbbe'

heeje
bijwoord

Henk van Rijen: heden

heekel
zelfstandig naamwoord
Van Delft - "Hij zou wel stront uit een hekel likken": Hij is een krentenkakker. Hij is zuinig op het gierige af. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

hêel
bijwoord, bijvoeglijk naamwoord
geheel, gans; geheeld;
Cees Robben: et bêen is wir hêel; dè löstert hêel naaw;
Etymologie:
Got. heila, D. heil, N. heel, T. hêel

hêele
werkwoord (zwak)
Henk van Rijen: helen
- met vocaal krimping: hilt, hilde, gehild

heemel
zelfstandig naamwoord
hemel
Kernkamp, Dialectenquete 1879: himmel en êrde
Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): den heemel
Frans Verbunt: as den heemel valt zèn alle bôonstaoke kepòt
Boutkan: 'den eemel' (blz.95)
WBD III.2.2:32 'hemelen' = dood
WBD III.4.4:8 'hemel' = lucht (.alg.)

heemelzaod
zelfstandig naamwoord
bladluizen
N. Daamen (handschrift 1916) -- "Hemelzaad - noemen de boeren en ook wel de burgers: bladluizen"
WBD III.4.2:225 'hemelzaad' - bladluis (Aphididae)
Stadsnieuws (rubriek): Asser heemelzaod in de bôome zit, gòn ze druppe (010707)
Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992): heemelzaod zelfstandig naamwoord- zwarte luis
WNT HEMELZAAD - naam voor plantluizen (in de Meierij)

heene
bijwoord
heen

Daor gaotie heene - Daar gaat hij
R.J. 'wanneer ik henen gao'
Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): daor durheene
Bosch hene - heen: vooruit

heengòns heensgòns
bijwoord
Henk van Rijen: op de heenweg

hèèning
zelfstandig naamwoord
WBD (Hasselt) afrastering
WBD afhèène - afrasteren (Hasselts)
WBD III.2.1:470 hèèning, c.q. hèkken = hek

heer, hirke
zelfstandig naamwoord
heer
Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Iemand wèèsmaoke dè ónzen Lieven Heer Hendrik hiet èn in de Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992): e haaj peeje stao te steeke.
R.J. Vur ónze Lieven Heer
Brabantse spreekwoorden (Mandos): den Heer had genoeg gesjouwd; döróm zèn Keulen èn Aaken nie óp êenen dag gebouwd (Pierre van Beek - - Tilburgse Taalplastiek 1973): uitbreiding van het AN-spreekwoord
Brabantse spreekwoorden (Mandos): vat ze Heer zooas ze zèn, aanders krèèder gin ('73) - stel de eisen niet te hoog, anders kom je bedrogen uit.
Brabantse spreekwoorden (Mandos): tis Ónze Lieven Heer int wild ('54) - gezegd van iemand die heilig lijkt, mooi kan praten; iemand met lange haren en een baard.
Brabantse spreekwoorden (Mandos): Ònze Lieven Heer die snijdt de koek zooas Hij wil (Kn'50)
Brabantse spreekwoorden (Mandos): Ònze Lieven Heer die houdt nie van raoze (Si'67)verontschuldiging als iets langzaam gebeurt
Brabantse spreekwoorden (Mandos): ge moet Ònze Lieven Heer nie wakker maoke (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1973) - gezegd als het voor de wind gaat: men houdt rekening met latere tegenslag.
C. Verhoeven: HEER m. man van stand, speciaal gezegd v.e. priester: 'ne zaachten heer - een zachtmoedige priester. Ook als voorvoegsel in de aanduiding van familierelaties met geestelijken: hirbruur. hirnéef, e.d.
WBD (III.3.2:177) heer = koning in het kaartspel

hèèr
tussenwerpsel
Henk van Rijen: links (voermanstaal)

Henk van Rijen: Hòt nòr hèèr - heen en weer: van links naar rechts
Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): hèèr - bijwoord - links (voermanstaal)

hèèrd, ►hèrd
zelfstandig naamwoord
haard; woonruimte
Pierre van Beek -- Den hèèrd kèère. - De woonruimte vegen.
WBD hèrd - woonvertrek v.h.boerenhuis met vuurhaard
WBD hèrd - vloer van het woonvertrek (v.e. boerenhuis)
Kernkamp, Dialectenquete 1879: hêrd met ê van Fr. même; haard, schoorsteen; ook 'schaauw'
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HÈÈRD zelfstandig naamwoord m. - haard, vuurstee; bij uitbr. beteekent 'hèèrd' de vloer v. h. woonhuis: den hèèrd opkèren; hij staat hier alle dagen op den hèèrd.

heerejeej
zelfstandig naamwoord
heisa
Frans Verbunt: dès nie zonnen heere.jeej - zoveel werk is dat nou ook weer niet
WNT HEEREJEE - Verbastering van 'Heere Jezus; '

heerôom
zelfstandig naamwoord
heeroom
Frans Verbunt: tis ammòl nie zo schôon as heeroom prikt

hêes
bijvoeglijk naamwoord
hees
WBD III.4:251 'hees' = gedempt (van geluid
Etym.Got.haisa D.heiser, N.hees, T. hêes

hèèse
werkwoord,st.
hijsen
B hèèse - hêes - geheese
geen vocaalkrimping

hêet, hêeter, hitst
bijvoeglijk naamwoord
heet
Cees Robben: et hitste weer; zôo hêet as de hèl;

R.J. tis hier zó hêet

Handschrift Daamen 1916: "heeten-bliksem - appelen en aardappelen ondereen gestoofd ('appelenprol')"

Henk van Rijen: 'K-hè vur hêeter vuure gestaon'-Ik heb grotere problemen gekend.

Frans Verbunt: en zèkske hêet - een zakje sambal van de afhaalchinees

Frans Verbunt: et is zo hêet dègge in mene naovel kunt zwèmme

Laoter is komen vast te staon det den hitste zomer van de 20e euw is gewist. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD III.1.4:380 'heet staan' = gehaast zijn

WBD III.2.2:108 'heet' = geil, wellustig manziek; 109 = vrouwziek

Boutkan: (blz.35) superlatief: hêetst, maar hitste

Etymologie:
Got. haita, D. heisz, N. heet, T. hêet

heete liege

Uitdrukking:

iemand met nadruk en openlijk verklaren dat hij liegt (met verzwijging van de persoon: iets heete liege = zeggen dat het onwaar is.)

Br loochenen

B Ik kan et nie heete liege - ik mag het niet loochenen

WNT: Heeten liegen. In de volgende uitdrukkingen:

a) Iemand (4e nv) heeten liegen, iemand met nadruk en openlijk verklaren dat hij liegt;

b) jonger gebruik: iemand iets heeten liegen;

c) met verzwijging van de persoon: Iets heeten liegen = beweren dat het onwaar is;

d) Iets gelogen heeten liegen

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - HEETEN LIEGEN voor 'loochenen'; reeds zeer oud; z.a.

hêet lôope

uitdrukking

dronken worden

Ondertusschen hadden die twee al enkelde borreltjes op, en ze waren dus dubbeld vlug heet geloope... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 2; NTC 8-10-1938)

heeveleugske

zelfstandig naamwoord

heveloogje

WBD 'heejveléúchskes' (II:974) heveloogjes, ook: óóge

heevelgaore

zelfstandig naamwoord

bep. soort dun touw (heeveltouw), o.a. gebruikt voor vliegers
WNT HEVEL D)In de weverij: Elk der draden (lissen, oogen enz.) waardoor een draad van den ketting geregen is en door middel waarvan deze bij 't weven wordt omhoog getrokken. Zie Boekenoogen, Corn.-Vervl.;
Samenst.: heveldraad.

heeveltouw
zelfstandig naamwoord
bep. soort dun touw (zie: heevelgaore)
WBD taowkesheejvels (II:973) - touwtjeshevels (v.e.weefgetouw)
WBD staole heejvels (II:973) - stalen hevels
Henk van Rijen: 'heeveltaaw'

Kaartspelers - onbekende kunstenaar

hèffe
werkwoord (zwak)
heffen, tillen
de kaorte hèffe - nadat ze geschud zijn de stapel couperen
R.J. 'hij hefte heur rùkskes'
Cees Robben: òchèèrm menen èèrm van al dè hèffe;
B hèffe - hèfte - gehèft

Boutkan: hèffe - hief - geheeve

WBD (III.3.2:171) hèffe of afhèffe = couperen (van kaarten)

WBD (III.1.2:81) 'heffen,heften' = optillen

C. Verhoeven: HEFFEN overgankelijk werkwoord - tillen; in 'er af heffen' - tot een goed einde brengen

De Bont: zw.ww. 'heffen', tr. en intr. -heffen; ... de kaort heffe - afheffen (voor het rondgeven enige kaarten v.h. spel aflichten en die onderaan leggen)

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
GEHOFFEN: 3e hoofdvorm van 'heffen'

hègget

werkwoord, persoonsvorm

hebt het

Cees Robben: Gij hègget aaltij oover en aander

Cees Robben: ... èn hègget hart nie dègge verzoope töskomt !

Stadsnieuws (rubriek): Gij hègget aatij oover en aander, mar kèkt ok es nor oewèège. (120907)

- 2e pers. van 'hèbbe' gevolgd door 'et', met infix g

hègmölder

zelfstandig naamwoord

rondtrekkende molenaarsknecht

Pierre van Beek -- aan lager wal geraakte molenaar die baanloos rondzwerft van molen tot molen om losse baantjes op te knappen; derderangs molenaar

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - HEGMULDER een molenaar die geen Vasten Molen heeft, en langs het land reist. Zie Kiliaen: op 'Haegh-Pape'.

WNT: idem

De Bont: zelfstandig naamwoord mannelijk: 'hegmulder' 1) molenaar die failliet is gegaan en andere molenaars om onderhoud moet bedelen; 2) meikever.

Lowie van Dorrus Misters - Nog iets anders uit de oude muldersdoos. Wie heeft er ooit gehoord van "hegmulders"? Ja, zullen ze in Tilburg zeggen, die hebben we in onze jeugd met dozen vol uit de heggen geschud. Accoord, wij ook, maar die worden er toch niet mede bedoeld. Een andere vraag, die de meeste lezeressen en lezers wél zullen kunnen beantwoorden. Wat is een "wanderbursche"? In Duitsland vond men die vroeger nog al veel. Het waren reizende vaklui, die geen vast werk hadden en van de ene plaats naar de andere reisden en bij hun vakgenoten werk vroegen. (…) Van Nederlandse wandelknechts in het algemeen hoorden we nimmer. Maar wel echter in het molenaarsvak. Deze noemde men "hegmulders". De benaming is begrijpelijk, omdat zij evenals de meikever van de ene "haag" op de andere vliegen, zij van de ene mulder naar een volgende trokken. Bij onze oud-buurman hebben wij ze wel eens gezien als ze 's morgens na een nacht vrij logies en ontbijt met wat reisgeld verder trokken. In Tilburg en omgeving hadden ze een goed terrein, want er waren hier veel mulders.

(Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 20 'Over mulders en molens'; NTC 4-10-1952)

hègwuw

zelfstandig naamwoord

moeder van buitenechtelijk kind, ongehuwde moeder (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1963)

WBD III.2.2:112 'hegweeuw' = concubine

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - hoagwuw, hoakwuw - ongehuwde moeder

De Bont: zelfstandig naamwoordvr. 'haakweeuw' resp. 'haagweeuw' - schampere benaming voor eene ongehuwde moeder. Vgl. WNT 1 haagweduwe.

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HAAGWEEP (zachte e), in N. Kemp haagweeuw; zelfstandig naamwoordv. - ongehuwde moeder

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992): hègweuw zelfstandig naamwoord- hegweduwe; ongehuwde moeder

WNT hegweduwe - ongehuwde moeder (in de Meierij)

-hei, -hèdje, -heid, - hedes, - heeën

achtervoegsel '- heid' in zeer uiteenlopende uitspraken en spellingen

vurzichteghei, wèrkelôoshei, völleghei

Cees Robben: verveelendeghei; gerèèchtegheid; kaojeghèd;

zuutigheeën... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Troostweeg', 1932)

"Gij bent me 'n schoon stuk Veurzienighei, gij!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

...asof er z'n ziel en zaolighei van afhong... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

In z'n onneuzelhei gaaf oome Teun 'm et buukske... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

Ik heb oe al in 'n euwighei nie mir gezien. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

...en z'n luihei naam ok al toe mee de jaore; (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

...dè kan ik mee geen meensemeugelijkhei goedkeure. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

Geen kans van 'n meugelijkhei mir. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

...dan kossen de buitenlui [...] toch impersaant mee zien, dè-t-er grutsighei zaat in et plaotske. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)

...en naa was 't wel 'n bizunderhei detter in Baozel langen tijd geen

stommigheden veurkwamen... mar daorover wier natuurlijk nie geriddeneerd. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 1; NTC 1-10-1938)
...et is enkeld en alleenig mar verlegenighei... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)
...en Kareltje verschoot ineens van z'nen overmoed, wier rood van verlegenighei... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

In het meervoud: -hedes

...zukke dommighedes (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun naor zee'; NTC 18-11-1939)
...ze brengt ons nog in moeilijkhedes! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)
...hij hield erg van zuutighedes... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

heilzaom

bijvoeglijk naamwoord , bijwoord

Boutkan: (blz. 34) hèlzaom of heilzaom

hèkken

zelfstandig naamwoord

WBD afrastering

WBD hèk, (Hasselt)'hèkke' - poort van de weide

WBD draajhèkke (Hasselt) - draaiend weidehek

WBD draodhèkke (Hasselt) - sluitdraad voor een weideingang

WBD III.2.1:469 hèkken = hek, ook genoemd hèèning

De Bont: zelfstandig naamwoordo. 'hekken' - hek; mv.'hekkes'

hèkkendam

zelfstandig naamwoord

Brabantse spreekwoorden (Mandos): der is dees week nen hèkkedam (Handschrift Daamen 1916:) - een week met een feestdag (z.a.)

N. Daamen (handschrift 1916) -- 'hekkendam' -Er is van de week 'nen hekkendam (week met een feestdag)

hèkkes

zelfstandig naamwoord

afscheiding of omheining uit staken, staven of palen

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HEKKEN zelfstandig naamwoordo., soms v. - hek! mrv. hekke(n)s

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - Banhekkens: zekere hekkens op den weg, om beesten uit de velden te houden.

hèksemaast
zelfstandig naamwoord
vD. volksnaam voor de zee-den (Pinus pinaster)
Handschrift Daamen 1916: "heksenmast - mast, heele grove naalden"

hèl
zelfstandig naamwoord
hel
Frans Verbunt: zo donker as et bakkes van de hèl
hèl, hèller, hélst bijvoeglijk naamwoord
PM helder van geest
WBD (III.2.1:395) hèl, op = wakker
WBD (III.1.2:182) 'hel' = gezond
WBD (III.1.4:26) 'hel' = schrander; (3l) 'hel' = vlug van begrip
WBD (III.1.4 :143) 'hel' = flink
WBD (III.4.4:235; 'hel' = helder
C. Verhoeven: HEL (hèl) bijvoeglijk naamwoord - helder van geest, (nog) goed bij zijn positieven; dikwijls van oudere mensen gezegd: nog goed hèl.
De Bont: häl, bijvoeglijk naamwoord en bijwoord 'hel' l) helder; 2) gezond, wakker, vlug, levendig
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HEL bvw. - wakker, levendig, gezond naar lichaam en geest.

hèlder
bijvoeglijk naamwoord
helder
Brabantse spreekwoorden (Mandos): zó hèlder as braand (Handschrift Daamen 1916) - spreekwoordelijke vergelijking

Handschrift Daamen 1916: "zoo helder as 'nen braand"
WBD III.1.4:31 'helder' = vlug van begrip
WBD III.4.4:8 'helder' = onbewolkt, ook 'klaar'
WBD III.4.4:235 'helder = idem

hèlleg
heilig
1. zelfstandig naamwoord, de heilige
R Ter eere van wèlken hèllege? - voor welke gelegenheid ..
R.J. den hèèlege! veuraon rijdt d'n hèllege man
Van Delft - "Eer elken heilige z'n lichtje heeft, schiet Ons Lief Vrouwke er over." Dit is: Voordat elk het zijne gehad heeft, schiet er niets meer voor de allernoodzakelijkste uitgaven over. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)
Cees Robben: Lópt nòr de hèl neetoor! dan lópte gin hèllegen óm.
Henk van Rijen: ge kunt van enen hèllege nie verwòchte dèttie aachterbekaare en wonder doe - je kunt geen topprestaties verwachten van een nieuwe werkkracht
vR den hèllege gist - de heilige geest
Piet van Beers – 'Bèèvert': En zôo, waare der overal pestoors/ die unnen hellige op stal han staon./ Op zon bèèvert wier flink/ mee de schaol rondgegaon. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Dè waar enen hêelen hèndige hèllege, dieje Sintantoonieje̊s. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)
1.1. zelfstandig naamwoord, ook onzijdig gebruikt
Henk van Rijen: spòtte meej et hèllig - met iets ernstigs spotten
2. bijvoeglijk naamwoord
et hèlleg Pirke - de heilige Petrus (Donders)
Kernkamp, Dialectenquete 1879: hellig
Oo, hellige ziel, wie zal oe zaolig prijze?! (Piet Heerkens; uit De knaorrie, 'Oo, hellige ziel', 1949)
Cees Robben: de hèllege femielie;
Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): helligendag: 'hèlligen'
Pierre van Beek --- Wie "soep mee den heiligen pollepel" at, moest zich ook met heel dunne soep tevreden stellen. Het feit, dat de pollepel "geheiligd" was, vergoedde uiteraard, wel iets! Wanneer van iemand gezegd werd, dat hij "al z'n leven hannekenkost had gegeten", dan
zag hij er niet te best uit en was hij niet uit een gezeten burgerfamilie voortgekomen. (Tilburgsche taalplastiek 24-6-1964)
Dè waar enen hêelen hèndige hèllege, dieje Sintantoonieje̊s. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009
Volgens mèn hattie der mar êene opgevoed, dieje hellige Sint Jozef en die waar van zen èège al hellig… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
3. Bijvoeglijk naamwoord - figuurlijk; heilig = precies
Handschrift Daamen 1916: "hellig oog - op 't heilig (hellig) oog / 't goa zò

mar op 't hellig oog

Cees Robben: ómtrènt zôo grôot, nèè nie zôo-mar óp et hèlleg ôog, et moet persies óp maot zèèn

Henk van Rijen: hèlleg vat zónder bójem - gezegd van iemand die overdreven bidt, vaak zonder dat zelf te beseffen; hèlleg vat - schijnheilige

... en Hèlge bild... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Willem wies wètter was)

Toen wonde bij 't pleintje ok nòg Virginie Doorakkers. Die waar bijna hèllig, zoveul rôozehuukes as die had vurgebeeje in de kepèl. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

Dus vraog ik oe van krèùk toe krèùk:/ Verheur tòch mèn gebèd./ Dan zulle wij beneej hier zörrege, dè Gij in kòrte tèèd,/ nie allêen mar zaoleg, mar ok nòg es hèlleg zèèt. (Henriëtte Vunderink, Gebèd toe Peerke Donders, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

4. Allerheiligen

N.B. 'alderheilege' behoudt de ei (hagiofobie?) [Deze bewering nog onderzoeken - zie Lechim, hieronder]

Vruuger krèèk op êen november/ ene nuuwen ooverjas./ Jè, dè was zôo de gewonte/ asset Allerhèllige was. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Allerhèllige)

5. Café

Henk van Rijen: hèlleg höske - herberg, café

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): hèllighoske zelfstandig naamwoord-schertsende benaming voor herberg

6. Bijnaam

Bijn et hèlleg drèèverke = pastoor Van Oort (blz.58)

hèllegendag

zelfstandig naamwoord

heiligendag

Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): hèlligendag

Uitdrukking: de hèllegendaoge afzègge - gezegd van iemand wiens komst als overbodig beschouwd wordt wegens de nutteloosheid ervan

Henk van Rijen: meervoud hèllegedaoge

WBD (III.5.3:207) hèllegendag = heiligendag

212 afgezette heiligendag (zonder mis-verplichting)

GD.06 vur den volgenden hèllegendag

De Bont: zelfstandig naamwoord mannelijk: 'heiligendag' - heiligedag

Antw AFGEZET - Afgezette heiligdag - heiligdag waarop men niet meer als vroeger verplicht is mis te hooren (enz.)

hèlleghèd

zelfstandig naamwoord

heiligheid

De Wijs -- (gehoord van de ene dame tegen de ander voor het winkelraam

bij uitverkoop van religieuze artikelen:) kèk, daor toch, al die hellighèèt, daor blève ze schôôn mee zitte (09-07-1967)

hèllepe
werkwoord (sterk)
helpen
-- hèlpe - geholpe
-- hèllepe - holp - geholpe
GD94 hij heej geholpe meej de waas
Boutkan: (blz.96) ze heetem irst zen gèld hèllepen opmaoke
Boutkan: hèllepe - hielep - gehóllepe
Cees Robben -- 10 (blz. 27) 'dan hellep't nie'

hèlm
zelfstandig naamwoord
helm
WBD nageboorte v.h. paard

hèloore, hèlheure
werkwoord (zwak)
de voelhorens uitsteken
hèloore - hèloorde - gehèloord
N. Daamen (handschrift 1916) -- "hel-ooren - ge mot irst is hel-ooren / eerst vooruit een stilletjes informeren"
Henk van Rijen: ek zal er es gòn hèloore - ik zal er eens poolshoogte gaan nemen
Stadsnieuws (rubriek): Jantje gao es hèleure of de mister der al ònkomt - ga eens kijken of ... (220709)
CiT (42) 'Kzarris gaon helloore'
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HELOOREN - de ooren spitsen, scherp toeluisteren
Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): hèloore ww - poolshoogte nemen

hèlzaom
bijvoeglijk naamwoord
Boutkan: hèlzaom - heilzaam, met vocaalkrimping (blz.34)

hem
vn.
hem
hem zen zuster kènne wij wèl (vernederlandst: Hèm zen zuster)

hèm, hèmmeke
zelfstandig naamwoord

hemd

Hamme mar hèmme = hadden we maar hemden

Hèmme gin hèmme?

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Schrèèft et mar óp oewen bèùk; dan kundet meej oewen hèmslip ötvèège.

Van Beek - Een "kakmadamme" is een opschepster, terwijl men van 'n meisje of vrouw, die een trotse houding heeft en heel voorzichtig loopt, zegt: "hemmeke rokt m'n gatje nie". Dat zal wel een "semmeltrien" zijn, heet het dan. Wil men zeggen: schiet toch een beetje op!, of treuzel zo niet, dan klinkt het: "semmeltrien!". (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

Brabantse spreekwoorden (Mandos): ge moet gin hèmmekes óplichte (Si'59) - geen kwaadspreken

Brabantse spreekwoorden (Mandos): hèmmeke ròk men gatje nie - op eieren lopen; verwaand zijn

Henk van Rijen: 'K-mot gin pestoorshèm in munne teej ' - ik wil geen vellen in mijn thee

Apocope van finale stemloze dentaal (als in ik wòr, hij doe)

WBD III.2.2:96 'doodshemd' = doodskleed

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - HEM voor hemd, ... reeds bij Meyer verouderd. Z.a.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - hèm (kaart 44)

De Bont: zelfstandig naamwoordo. hemd; hemslip - hemdslip

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HEM zelfstandig naamwoordo. - hemd, vklw.'hemmeken'

Hees: èm, èmmeke (VI:8)

WNT HEMD - hem (Brab.)

hèmme

werkwoord, persoonsvorm

hebben we

Cees Robben: Hoem pap hèmme? mölleke, Nölleke.

Cees Robben: dan hèmme saom gegeeten èn gedrónke;

Samentrekking uit 'hebben' + 'we', via 'hebbe me' door assimilatie.

hèn

persoonsvorm

ES 2012 waarschijnlijk alleen als eerste persoon meervoud in de voltooide tijd van 'hebben'

Henk van Rijen: 'W-hèn nat zat gehat' - We hebben regen genoeg gehad.

hèndeg

bijwoord, bijvoeglijk naamwoord

gemakkelijk, moeiteloos

Zó hôog springe, dè kan'k hèndeg

Ge kóster hèndeg bij. - Men kon er gemakkelijk bij.

Cees Robben: hêel hèndeg; hil hèndeg wier et spèl gespuld;

Frans Verbunt: men hèndege - een handig iemand

WBD III.1.4:5 'handig zijn' = iets beheersen

WBD III.1.4:27 'handig' = verstandig;

WBD III.1.4:31 'handig'= vlug van begrip

WBD III.1.4:148 'handig' = bijdehand;

WBD III.1.4:354 'handig' = gemakkelijk

Bosch hèndig - gemakkelijk: handig, handzaam

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): hèndig, bijvoeglijk naamwoord, bijwoord - handig, gemakkelijk

De Bont: bijvoeglijk naamwoord en bijwoord 'hendig' - handig, gemakkelijk

C. Verhoeven: HANDIG (hèndig) bijvoeglijk naamwoord + bijwoord, nooit in de zin van 'bijdehand, maar altijd passief: 1. handzaam, gemakkelijk te hanteren; 2. gemakkelijk in de omgang, niet veeleisend; 3. het zich gemakkelijk makend, niet actief: ge zèt ok 'nen hèndige; 4. vlot,gemakkelijk,zonder moeite; dè kan ik hèndig.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - HENDIG, HENDIGHEID - handig, handigheid. Hier vandaan: behendig. Z.a.

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HENDIG - handig

hèndeghèd

zelfstandig naamwoord

handigheid

hèndje

►haand

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord van haand

handje

verkleinwoord van 'haand', met umlaut

Boutkan: hèndje (archaïsch); hiernaast handje (blz. 20) en blz. 30 en 32

Kernkamp, Dialectenquete 1879: hendjes en vuutjes

Gez. em en hèndje geeve = de handen uit de mouwen steken (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1969)

Uitdrukking: hèndje peepermuntje - twee gelieven met verstrengelde handen

Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): 'Wè is er aon 't hendje ?

Cees Robben: èn naa gifde óns grutje èn ónzen grutvadder en schôon hèndje

Cees Robben: óp et list nòg en hèndje hèlpe;

Giender op en bèngske zitten al en tèdje/ hèndje in hèndje ene jonge meej en mèdje. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-

1980; uit: Et vurjaor komt)

Gif ze mar en hèndje, zi ons moeder teege mèn. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2004)

Masturberen hiete dè volgens menne biechtvadder, die ik vroeg hoe dè kwaam. Ik ha zôiets ok nog nôot bij et hendje gehad. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Ons moeder aaltij de kalmte zelf, pakte un washendje en waaste zenne kop aaf. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Zôiets han wij nog nôot bij et hendje gehad. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Ik dòcht dan, isser naa ginnen êene die dörft te zeggen, 'ik ben oewe knèècht nie', of ge het zelf toch ok twee hèndjes. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Piet van Beers – 'Enen aawen bôom': Ik zie me dan, rèùm zeuventig jaor geleeje/ Òn moeders hèndje ok nòr zon school toegaon. (Het zeventiende boekje, 2010)

Mar we moesen assie binnekwaam/ netjes en hèndje geeve... (Henriëtte Vunderink; De Pestoor; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

WBD III.4.4:277 'handje' = handvol

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): Kinderen moeten 'n schòòn of 'n goej hèndje geejve.

hèndjesgegeef

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: handengeverij

hèngel

zelfstandig naamwoord

WBD (III.2.1:141) hengel = hengsel; ook 'oor'

hèngselmèndje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

De Wijs -- ('n vrijend paartje) "Ge ligt net in mènnen èrrem als 'n hengselmendje." (15-06-1963)

hèngst

zelfstandig naamwoord

WBD hengst, ongesneden mannelijk paard

WBD klòphèngst, klaphingst - slecht gesneden hengst, in Hasselt: 'piet'

WBD gebrooken hèngst - hengst waarbij door het castreren een darmuitstulping optreedt

WBD hèngstvölle, hèngstvulletje - mannelijk jong van een paard

WBD kèrhèngst - lomp paard

WBD bè den hèngst haawe vv.e.merrie) - bij de hengst brengen (ter dekking)
WBD III.1.2:34 'hengst' = slag; ook: 'peer, fleer,'enz.
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HENGST zelfstandig naamwoord mannelijk:- Zuren hengst - zuur roggebrood

hèngsteg
bijvoeglijk naamwoord
WBD geneigd tot paren (v.e. merrie),
WBD (Hasselt) kaod hèngsteg staon -ook genoemd 'pèèrdeg' of 'pèrdeg'
v. e. merrie hengstig zijn

hèngstegebit
zelfstandig naamwoord
WBD (Hasselt) gebroken bit (een bit dat een stang uit twee delen heeft)
De Bont: hèngstegebit - stevig gebit met een beugel i.p.v. een kinketting onder de onderkaak, dat men een hengst en in het algemeen een lastig paard aandoet.

hènneke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
WBD vrouwelijk kuiken (Hasselt)
WBD jonge kip (Hasselt), ook genoemd 'poel' of 'jóng hèn'

hènnekegemof
zelfstandig naamwoord
gerecht, gemaakt van het eerste 'slachtafval' na de varkensslacht
Bernard van Dam - Lever, longen en hart gingen in een emmer en werden direct aan de zorgen van de huisvrouw overgegeven. De ingewanden, hier algemeen genoemd 'het hennekegemof'.
WTT 2012 - Van Dam voegt eraan toe: 'Wie van onze dialect-specialisten verklaart mij de afkomst van dat woord?' - Bernard van Dam, *Oud-brabants dorpsleven, wonen en werken op het Brabantse platteland*; Eindhoven 1972.
► Dossier Varken Culinair

Hènsen
zelfstandig naamwoord, eigenn.
Hensen, Jan
Brabantse spreekwoorden (Mandos): aachter Jan Hènse ligge ('87) - dood en begraven zijn (het Heikantse kerkhof lag vroeger achter de boerderij van ene Jan Hensen)

hèrbèrgpilaor
zelfstandig naamwoord
Van Beek - "Herbergpilaar te zijn is 'n lelijk ding", klinkt het van een

drinker. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

Uit Kroniek van de Kempen - 1990

hèrd, ►hèèrd

zelfstandig naamwoord

1 het woon- dan wel leefvertrek in de boerderij, rond de haard

WBD woonvertrek (eigenlijk woonvertrek v.h. boerenhuis, gekenmerkt door de aanwezigheid van een haardvuur)

WBD de vloer van het woonvertrek (v.h. boerenhuis)

Ik stapte nor binnen bij Barte, waor ôk de kuster op den herd zaat... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 8; 31-12-29)

Den boer en de boerin zaten toen saomen bij den herd in de groote, halfdonkere keuken; (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

Pierre van Beek -- bij iemand oover den hèrd koome - over de vloer komen (Tilburgse Taalplastiek 142)

Pierre van Beek -- Een jongeman die 'bè d'aawers oover den hèrd komt' vrijt thuis. (Tilburgse Taalplastiek 142)

Brabantse spreekwoorden (Mandos): midden dur den hèrd gaon (De '59) - verwaand zijn

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - herd, hèèrd - woonvertrek (brab.) = nl. haard 'stookplaats'

2 de haard, dan wel de kachel in het woonvertrek

Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952):
den hèrd - de haard (stookgelegenheid)

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): hèrd, den - zelfstandig naamwoord- de haard, ook het vertrek

Lowie van Dorrus Misters - Dan kwam de haard. Nu moeten de lezeressen zich geen moderne kamerkachel, met deze naam, voorstellen. Neen, de boerenhaard was heel wat eenvoudiger. Het was gewoon een ring van rond staafijzer met een diameter van ca. een halve meter, die steunde op vier ijzeren pootjes van bandijzer, al of niet met boven en onder een krulletje, waardoor de ring op ca. 15 cm van de vloer kwam te liggen. Rond en boven deze haard was dan de wijde schoorsteen. Beneden de zoldering had

deze een breedte van plusminus 2 meter, dan werd hij steeds smaller en eindigde in het rookkanaal. (…) De haard is echter toch meestal vervangen door de plattebuiskachel. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 16 'Rond de boerenhaard 1'; NTC 27-6-1952)

Den boer zaat aon den heerd en pookte in et vuur; (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

hèrdgang

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: akkerdorp, zelfstandige agrarisch-economische en administratieve eenheid

-- zie Actum Tilliburgis jg. 7 (1976) blz. 24 (M. de Bruijn)

MnW (deel III) HERTGANC - Hetzelfde als meent. Het gedeelte van eene dorpsgemeente, waarop het vee gezamenlijk weidt.

► zie: Taalkundig magazijn III (l840), blz.306 en Tijdschrift Heemkundekring Tilborgh, april 1970

hèrkaawe

werkwoord (zwak)

herkauwen

WBD ' herkááwu', 'nirke' - herkauwen

hèrkaawe - hèrkaawde - hèrkaawd

hèrmenie

zelfstandig naamwoord

harmonie

Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): hèrmenie; meervoud 'hermenies'/'hermenieën'

...toen den brawer kwaam vertellen dè-t vergadering van de hermonie was gewist (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 2; 16-10-1929)

Cees Robben: Spult de hèrmenie vur jou, oopaa?

Frans Verbunt: 'de Hèèrmenie' - de Nieuwe Koninklijke Harmonie

Bijnamenboek Karel de Beer: Fraans hèrmenie = Frans Mutsaers (blz.56)

Vruuger was onze Pa bij de herremenie, bij Capelle St.Jan. (Nel Timmermans; Dè heb ik mee Tilburg; CuBra; 200?)

Cees Robben - omslag van Tilburgs Prentebuukske 3 (detail)

Kort daornao had ie wir wè aanders, toen zeetie: we krèège van den beschermheer 'nen mascot, en daor moete we nog iemand vur hebbe om mee te lôôpe, dès wel iets vur jouw. Ik was toen 'n jaor of virtien , vèftien, denk ik. Mar toen ik heurde dèdieje mascot 'nen bok was mee van die grôôte gekrulde hôôres, bedankte ik toch vur de eer. As jong meske zaag ik mèn al lôôpe mee diejen bok en mee 't zot Wimke, want die liep ôk aaltij mee. (Nel Timmermans; Dè heb ik mee Tilburg; CuBra; 200?)

Elie van Schilt - Unne kiosk waor regelmaotig un hermenie zaat te speulen... (uit: 'Un paor momentjes vur wet ouw monumentjes'; CuBra, ca. 2000)

WBD (III.3.2:320) hèrmenie = fanfare

Gedicht De **heiremenie** van H.A. Sterneberg s.j. (ca. 1935)

Ad Haans over het Tilburgs lied 'Et **hèrmenieke**'

WTT 20120922 - Harmonieorkesten hadden vaak een bok als mascotte; het dier liep mee tijdens optredens.

Kees, de bok van de harmonie van het Koninklijk Huis, met de prinsessen

Collectie Moluks Historisch Museum

Kees, op tournee op de Molukken

1980

Op twaalf september negentienhonderd tachtig,
te 17 uur, 00 minuten, is in de gemeente Heeswijk-Dinther overleden:
"WAGGIE", mascotte der Harmonie St.Servaes, welke door het gemeentebestuur van Heeswijk-Dinther werd geschonken bij gelegenheid van het vijftig-jarig jubileum van voornoemde Harmonie.

De overledene is een waardig lid geweest van de Harmonie Sint Servaes, doch heeft het niet meer mogen beleven dat zijn werkzaamheden ten dienste van Harmonie en gemeenschap de vruchten afwierp die hij in gedachten had
De aangifte is gedaan door:
Wilhelmus Verhoeven, landbouwer, wonende te Heeswijk-Dinther, zijnde de pleegvader van de overledene
die verklaarde uit eigen wetenschap kennis te dragen van het overlijden.

Waarvan akte, opgemaakt door de ambtenaar van de burgerlijke stand van
Heeswijk-Dinther op 15 september 1980.

Overlijdensakte van bok Waggie van de harmonie in Heeswijk Dinther

Willem II 60 jaar geleden kampioen van Nederland

Goede herinneringen moet je koesteren. En dat doe ik ook, want op 15 juni is het op de kop af zestig jaar geleden dat ik Willem II kampioen van

Nederland zag worden. Als de dag van gisteren herbeleef ik nog steeds de wedstrijd van zondag 15 juni 1952 in het Olympisch stadion in Amsterdam. De Tricolores versloegen Ajax met 2-1. Het is tot nu toe de enige overwinning van de club in de hoofdstad waarbij van Ajax werd gewonnen. Maar wel een historische want 'we' werden kampioen van Nederland.
Met nog enkele duizenden Tilburgers zat ik op de tribune en keek naar een spannend duel. De doelpuntenmakers waren Sjel de Bruyckere en Jan van Roessel, uit een penalty. De ontlading na afloop was groot. De supporters stormden het veld op en droegen de spelers hoog op de schouders naar de kleedkamer. De fans hadden dan wel geen vlaggen, vanen, spandoeken en rood-wit-blauwe shirts, zoals dat tegenwoordig het geval is, maar het enthousiasme was er niet minder om. De aankomst van de spelers op de Oude Bosscheweg sloeg alles. De mensen stonden daar al rijen dik. Toen moest de open wagen met de spelers, de auto's met de VIP's, de harmonie **met een bok als mascotte** en een rits in het rood-wit-blauw gestoken jeugdspelers nog beginnen aan een triomftocht door de overvolle binnenstad. Burgemeester en wethouders stonden klaar om de spelers en het bestuur te huldigen in het Paleis-raadhuis. De spelers lieten zich op het bordes door de duizenden mensen op het Willemsplein toejuichen en het feest werd daarna voortgezet op de Heuvel en in het befaamde hotel restaurant Riche waar een uitzinnige vreugde heerste. Heel Nederland moest weten dat Willem II haar tweede landstitel behaalde. (Peter Année; website Willem II, 2012)

hèrp

zelfstandig naamwoord

Daamen Handschrift 1916: "herp - een flinke, bij de handte, niet verlegen meid"

ES (2012) Mogelijk afgeleid (en afgezwakt) uit 'harpij'; voor de klankwisseling van 'harp' naar 'herp' zie het WNT onder 'Harp'.

Haringverkoopster in de Anna Pauwlonastraat (Koningswei) - ca. 1935

hèrring

zelfstandig naamwoord

haring

Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): 'herring'

Kernkamp, Dialectenquete 1879: herring

Brabantse spreekwoorden (Mandos): daor waor den hèrring braojt ('35) - daar waar het iemand bevalt

WBD hèringbôot (II:917) - herringbone (eng.) als dessin voor weefsels

Henk van Rijen: zo blank as ne nuuwen hèrring - zo onschuldig als 'n pasgeboren kind

Hij heej toen onderweege nog/ drie hèrringe gevat... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gin zin mir...)

Frans Verbunt: hèrringhappe - haring eten op Aswoensdag

Elie van Schilt - Ut was in de tèèd det ur van alles nog langs de deur kwaam, de visboer riep toen nog kaai hard 'Nuuwe herring, drie vur un dubbeltje' mar ge moest wel mee unne halve herring oe zis sneeie bróód op eten. (Uit: 'Ge heurt et niemir, Plat Tilburgs van vroeger; CuBra ca. 2000)

Elie van Schilt - Ge mocht op Vrijdag ok gin vléés eten, dus vur die ut betaolen konnen was ut dan herring of un gebakken scholleke, dun duurdere vis was vur dun betere staand. (Uit: 'As ge katteliek geboren wierd; CuBra ca. 2000)

Den hille oorlog han we amper enne vis gezien. Hoe herring smokte, daor wiesen we niks van... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

CiT (7) 'Hè hè, wen hèrringbraoierij is dè toch!'

WBD III.1.4:241 'haringkullen' = kibbelen

WBD III.2.3:70 'haring' = gerookte haring

De Bont: zelfstandig naamwoord mannelijk: 'herring' - haring

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HÈRING, HÈRINK, HERREK (toonl. e) - haring

Schilderij van de Tilburgse schilder Adriaan de Lelie - Voorbreidingen voor het verkopen van haring

Dossier Hèrring

hèrringbraojerij
zelfstandig naamwoord
geknoei
Henk van Rijen: hè hè, wèn hèrringbraojerij is dè toch - ... wat een knoeierij ...
Stadsnieuws (rubriek): Moete de geut naa tòch es zien: wèn hèrringbraojerij - knoeiboel (21020)

hèrringhappe
werkwoord, zwak
traditionele traktatie op (gratis) haring in het café op Aswoensdag

Hèrringsènd

Kaart: Diederik Zijnen (1760)

zelfstandig naamwoord eigenn.

WTT 2012: - daar waar de Zomerstraat, komend vanaf de Schouwburgring, zich splitst in (rechts) Korvelseweg, en (links) Trouwlaan; die splitsing heeft, zo men wil, de vorm van een vissenstraat, de staart, en dus het einde van een haring.

Hij ha himmol vant Hèrringsènd/ gedokkeld dur de sneuw... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Zosse en ugske op em hebbe?')

Bijnamenboek Karel de Beer: et hèrringsènd = St.Annaplein - Korvelseweg

- Op kaart van Verhees uit 1790: Harinseynt

Haringseind (tegenwoordig Korvelseweg met links St. Annaplein) - Bron: Stadsmuseum Tilburg

Een gedicht over het **Hèrringsènd** door Wim van Boxtel

hèrs

bijwoord

ook wel: hèrres

hierheen

Bs herwaarts

Kóm es hèrs! - Kom eens hier(heen)

N. Daamen (handschrift 1916) -- "hers of herris - Kom is hers (Kom eens naar hier)"

Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): 'viezevershers' - vice versa

Cees Robben: alla kom hèrs; we zèn óp stònde voet hèrs gekoome;

Cees Robben: virtien daog hèrs (= geleden)

Van Beek - Hij ging herris en geens in 2 uur. - Heen en terug. (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 6 december 1958)

De Wijs -- Wè rittereerde gij toch ammaol hers en geens (onrustig heen en weer lopen) (20-03-1968)

Ge moest vant kasje nòr de muur/ et was van hèrs nòr geens... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dakloôs)

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): hèrs bijwoord - hier

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - HERS, HERRIS - herwaards, hier heen.

C. Verhoeven: HERS (hèrs), bijwoord- deze kant in, hierheen; hij komt hers; ook 'hers op ir', in deze richting; minder archaïsch in de uitdrukking 'hèrs en giens'.

De Bont: härs, resp.(zeldzaam)bijwoord 'hers' resp. 'herres' -herwaarts, hierheen.

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HERRES uitgespr. - herwaarts

hèrs èn geens

bijwoord. Uitdrukking:

op en neer, heen en weer

- iedren dag hèrs èn geens nòr Gôol

- hèrs òf geens - hier of daar, hierheen of daarheen

- Hij kós nie hèrs òf geens - hij kon geen kant meer op

...en z'nen buik zwaaide en schokte van emotie op en neer en hers en geens. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

As zotten vlogen we aachter 't veugeltje, dè nog zotter dee dan wij. De koffiepot wier van de kachel gestooten, stoelen rolden ondersteboven, de toffel schuurde hers en geens over de plavuizen... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 8; 31-12-29)

De stikkedoor sjouwt hèrs èn geens/ vurt witte van de kèlder... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Konsternaosie om de rinnevaosie')

Ze roetst de gang van hèrs nòr geens/ hil den dag op èn neer. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Op de latte')

Meej ene zaddoek om der haore/ rèttereert ze hèrs èn geens. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Vlak vur Paose')

...mar van dè hèrs èn geens gerits/ zèèk naa nòg waogeziek. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Vur den aawe prèès')

Kernkamp, Dialectenquete 1879: hers en gêndsch (ê: vgl. gête - geiten) - hier en gindsch

Twas ene kompleete ötverkôop/ meej veul hèrs èn geens gesjouw... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ge kunt nie weete...)

Anneke van ònze Tiestôom/ ha en nuu kleeke gehad./ Daor wosse lèkker mee flanèère/ hèrs èn geens, dwars dur de stad. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Annekes kleeke...)

hij liep as en kiepke zonder kop,/ verslaoge hèrs èn geens. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Êenen dag allêen)

Henk van Rijen: hij liep toepertoe hèrs èn geens - hij liep almaar heen en weer

Henk van Rijen: 'èlleken dag hèrs èn geens nòr Gôol' -iedere dag heen en weer n. Goirle

hèrslòt

zelfstandig naamwoord

WBD (Hasselt) hoornslot (geheel leren deel v.h. paardetuig, met dezelfde functie als het hoofdstel)

Hèrstalse straat

topon.

Kaart: Diederik Zijnen (1760)

Zie Valkhoff 'De expansie v.h. Ned.' blz.47+49

hèrt

zelfstandig naamwoord

hart

Kernkamp, Dialectenquete 1879: - mi hert en ziel - met hart en ziel

hèt

werkwoord, persoonsvorm

hebt, voorafgegaan door 'gij/ge'

Cees Robben: agger mar èèrg in hèt; ge hèt en schôon kiendje;

Cees Robben: ge hèt genóg òn oewèège; ge hèt nògal geaffeseerd;

Cees Robben: (imper.) hèt mar ginne bange, moeder; ge hèt meepesaant oew verzèt;

Cees Robben: dan zèède nie wèrd dè ge em hèt; ge hèt gin gelèèk;
van de inf. 'hèbbe', met assimilatie van de b
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - HED voor den 2den pers.enk. v.d. tegenw. tijd.
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HET - hebt (2e pers. tegenw.tijd van 'hebben')

heu
zelfstandig naamwoord
hoogte (?)
Henk van Rijen: kop
N. Daamen (handschrift 1916) -- "heu - de kar uit de heu stooten"
Henk van Rijen: naogels meej heu maoke - spijkers met koppen slaan
Henk van Rijen: 'te heuj stôote' - leegkieperen

hèùb
zelfstandig naamwoord
huig; uil
Brabantse spreekwoorden (Mandos): iemes den hèùb trèkke (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 197l) - Kwakzalversbehandeling toepassen tegen benauwdheid op de borst; het slachtoffer krachtig bij een bosje haar
Brabantse spreekwoorden (Mandos): 'dès vur ónzen Huib', zi de jónge èn hij staak ene pad in zene zak (Handschrift Daamen 1916)
Woordspeling met de naam Huib = Hubertus/ uil
Henk van Rijen: 'höópke' - steenuil (Athene noctus)
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - huib, uibik,höóp - uil
Hees: oepke (II:25)
WNT HUIBEN - vogelnaam die op klanknabootsing berust: uil

heubòrd, hubberd
zelfstandig naamwoord
- verticale voorkant van een boerenaardkar, kopschot
CiT (47) 'Gemènlek schòfte-n-ie op 't hubbert van de kèr'
De Bont: hö'bö'rt zelfstandig naamwoordo. - hoofdbord: 1) vaste, naar het rad toegekeerde zijde v.e. kruiwagen; 2) vertikaal voor- of achterschot v.e. lage boerenkar, zgn. ärdkaar.

hèùchele
werkwoord (zwak)
huichelen
WBD III.1.4:428 'huichelen' = idem

hèùchelèèr
zelfstandig naamwoord

huichelaar
WBD III.1.4:87 'huichelaar' = idem

hèùd
zelfstandig naamwoord
huid
- meervoud hèuj
- van een vrucht ook- vèl, vèlleke, schèl, schil
Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): 'Dè schènd mekare de huid vol'
WBD schaopehèùd - schapehuid
WBD vèl - huid; schaopevèl - schapevel
WBD III.1.1:31 'huid' = huid, opperhuid: vkw. hödje
WBD III.2.3:152 'huid' = schil, ook 'vel(letje)'
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - HUID. Iemand op de huid geven, voor: slagen geven. Iemand de huid vol schelden, voor: met scheldwoorden overladen. In Neder-Saks. algemeen

hèùfkèèr
zelfstandig naamwoord
huifkar
Brabantse spreekwoorden (Mandos): meej de hèùfkèèr rije (N. Daamen (handschrift 1916) --)-met de knieën omhoog in bed zitten
WBD (II:2785) 'hèùfkéér' - huifkar

hèùg
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: 'höög' -huig

hèùge
werkwoord (zwak)
Pierre van Beek -- huigen (?), met meer dan gewone kracht lucht uitademen met de bedoeling condens of een warme aanslag op een kouder oppervlak te voorschijn te roepen, b.v. op een spiegel om die gemakkelijker schoon te kunnen vegen.
Henk van Rijen: uithijgen; met de mond bewasemen
Niet in WNT, noch in Mnl.wdb.

heukèèr
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: kipkar (hoogkar)

heul
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.3:282 heul - slaapbol (Papaver somniferum)

hèùle
werkwoord (zwak)
huilen
B hèüùe - hölde - gehöld
ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij hölt

heup
zelfstandig naamwoord
heup
Brabantse spreekwoorden (Mandos): ge moet ze aaltij boove de heup vatte, dan bevèùle z'oe nie (Handschrift Daamen 1916)

hêûp
zelfstandig naamwoord
M massa (minder frequent dan hôop)

Ill.: Naumann - athena noctua

hèùp
zelfstandig naamwoord
vD. huiben = steenuil
Handschrift Daamen 1916: "huip - klein, grauw steenuiltje"
WBD III.4.l:189 'huib' - steenuil (Athene noctua), ook: 'uil', 'huipke' of 'smelleken' genoemd
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - huib, uibik, höëp - uil (zvl. limb. brab)

hèùpe
werkwoord (zwak)
huichelen, schijnheilig doen
— hèùpe - höpte - gehöpt (met vocaalkrimping)
- hij höpt (in tegenwoordige tijd eveneens vocaalkrimping)
Van Delft - - Hij die voorzichtig speelt "zit te huipen" en iemand, die stilletjes een teeken geeft, terwijl de ander het ziet, krijgt de aanmaning: "Maok nou gin pergestikus" (gestes).(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)
- …en dus mosse we naauw irst gaauw gaon huipen… (Naarus; ps. v.

Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Brabantse spreekwoorden (Mandos): zitte te hèùpe (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1969) - zitten te hopen (kaartterm;: op winst spelen

Henk van Rijen: êene keer int jaor hööpe - eens per jaar zondigen (mag)

Stadsnieuws (rubriek): Den dieje dugt vur ginne sènt, mar hèùpe kannie wèl - Die man deugt voor geen meter, maar hij kan zich wel aardig voordoen. (170208)

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HUIBEN zelfstandig naamwoord mannelijk: -uil, nachtuil, Fr.hibou

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): 'hùipe' ww - huichelen

hèùperd

zelfstandig naamwoord

huichelaar

As ge hum gelèèk gift, zèède nen hèùperd. -Als je hem gelijk geeft, ben je een huichelaar.

Naa maag ie vur ene keer hier wel ene bottram meej eete bij ons, war vadder?', zi den hèùperd, die Hannie. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

In dieje zin waar ik et toen nog meej onze paa eens, dègge gin katteliek en socialist tegelèèk kost zèèn want dan waarde in zèn ôoge ene 'hèùpert'. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): 'hùipert' - huichelaar

heur

bez.vn / persoonlijk voornaamwoord

haar

B heure voogel, heur kat, heur kèènd, heur boeke; den heure, de heur

Cees Robben: Hurt heur ... ze zeej dè ...; dè kunde heur nie òndoen;

Cees Robben: in heuren stal daor blèèvet wèèrm; et klutje wòrdt dur heur bestooke;

De Wijs -- Heur heur (nou moet je haar horen) (16-01-1975)
De Wijs -- Of ge naa hem heurt of ge heurt heur, 't is twee haande op înnen buîk. (09-07-1967)

Cees Robben: zó die bij heur heure? Ik zigget mèèn èn óns Mien zigget heur;

Sinds zij is verdwene/ Is zij al lang over hum hene/ Mar hij heget nog steeds over heur. (Tony Ansems, Hij heget nog steeds over heur; van de cd Tilburgse Liekes American Style; 2008)

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HEUR - vn. - haar, hun 'Die mens(ch)en heur huis'

heure

werkwoord (zwak)
horen
ik heur geluk in 't ritsele van de blaoier... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Geluk', 1941)
Cees Robben: die heeget van iemes die et ók geheurd heej ; dan heurde et zèlf ôok
Cees Robben: hèdde gij van mèn geheurd wèk list van jou geheurd hèb?
Cees Robben: Jè, dè kósse ze wél heure; èn zôo heuret; agge hum heurt;
Cees Robben: zó die bij heur heure?
Kernkamp, Dialectenquete 1879: Wie nie heure wil, mot vule
— heure - heurde – geheurd
B: heure - hurde - gehurd
— met vocaalkrimping in imp. 'hurt'
B tegenwoordige tijd: vocaalkrimping: gij/hij hurt
Kernkamp, Dialectenquete 1879: heure
Henk van Rijen: 'van heure zègge is unne slèèchte raodgeever' -
Je mag niet altijd op geruchten afgaan.
Boutkan: verleden tijd hurde naast heurde (blz.39);(37) 2/3 enk.'hört / heurt
WBD (III.3.3:108) heure = (de mis) horen, naar de mis gaan
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - heure, met umlaut (kaart 48)
WBD III.1.1:249 'scherp horen' = goed,scherp luisteren

heure, heurre, hörre
tussenwerpsel
hoor, hoor je, hoor je me
►zie ook hurre
Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): 'heure' naast 'heurre' passim
In den regel in finale positie.
De dubbele r bij Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): accentueert vermoedelijk de krimpende stamklinker, zodat de schrijfwijze 'hurre' de reële uitspraak benadert.
...As ze nie gaaw komt dan begiene me mar zonder heur, heurre!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)
"Ik smeer 'm heurre! ..." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)
...en nie verongelukken, heurre! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)
Naaw is de maot vol, heurre. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 11; NTC 10-12-1938)
Goddaank et oratorium waar opgevoerd - et waar veurbij, heurre! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 12; NTC 17-12-1938)
Kzot nie trugwille, hörre, dieje tèèd... (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website

Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

hèùs, höske

zelfstandig naamwoord

huis

den hèùs = grote woonruimte in boerderij met breede open schouw

den hèùs kèère: de woonruimte uitvegen.

WBD washèùs, aachterhèùs - bijkeuken (op de boerderij) ►bakhèùs - bakhuis (vrijstaand gebouwtje of deel v.h. boerenhuis, waarin de bakoven en de baktrog zich bevinden)

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Wèl, wèl, wèl, en hèùs meej en bèl (teken v. maatschappel. vooruitgang)

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: wèl, wèl, wèl, bij Pieternèl, en hèùs meej en bèl, bij Pierón int stròtje.

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Twee vrouwen in êen hèùs zèn as twee katte meej êen mèùs.

Cees Robben: èn as de mieter muug nòr hèùs

Cees Robben: as ge óp hèùs aon gaot;

Kernkamp, Dialectenquete 1879: huis (de ui-klank als in fr. Meuse)

Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): óns aaw hèùs is afgebraand

Brabantse spreekwoorden (Mandos): gij de hèùze, ik de lèùze (Kn'50) - Jij rijk, ik arm.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - hèùs (kaart 28), meervoud hèùze (kaart 29)

Henk van Rijen: en höös meej en boojemke - een huis als bezit(? met een perceel)

Henk van Rijen: en höös meej pepiere balleke - een huis met een hypotheek

Boutkan: dur den hèùs - door het huis (Het gebruik v.h. lidwoord 'den' bij een onzijdig woord wijst op een oude datief enkelvoud.) (blz.56)

Frans Verbunt: op hèùs aon gaon

Frans Verbunt: wèl, wèl, wèl, en hèùs meej en bèl (dus een deftig huis)

Frans Verbunt: die gèld heej kan hèùze bouwe? die gin gèld heej kan stêene sjouwe

meervoud - naast hèùze ook hèùs

Alle hèùs han wir glas in de raomen en waren opnuuw opgeschilderd. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Ik zit goed en wel in bad, komt ons Gonnie binnengestörmd aachternao gezeete dur un vrouw van un paor hèùs verder… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

hêût

zelfstandig naamwoord
ongemakkelijke vrouw
verbastering van 'hoofd' ? (via hoot)
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - HOOT, HEUT; hoofd. Kiliaen:: 'Hood' Zie Huydek. op Mel. Stoke 3 d. bl. 294.

heuve
werkwoord (zwak)
tuinieren
Cees Robben: ik blèèf heuve zôolang ak kan;
WBD (III.2.1:407) 'hoven'= tuinieren
Stadsnieuws (rubriek): ik blèèf heuve zolang ik kan; ik gao nie aachter de geraaniejums zitte (070508)
heuve - heufde - geheufd (geen vocaalkrimping)
De De Bont: - tuinieren;
WNT s.v. 'hoven' Z.a.
Haor HEUVE - tuinieren

Heuvel

Kaart: Diederik Zijnen (1760)
topon.
centrum-plein in Tilburg
R Ist druk óp den Heuvel? (tegen iemand die op zijn hoofd krabt)
Stadsnieuws (rubriek): Ist druk op den Heuvel? (260306)

hèùverbòl, hèùverbrôojke

zelfstandig naamwoord; afgeleid van de heiligennaam Hubertus; Sint-Hubertusbroodjes; door de pastoor gezegende witte broodjes, die de eter een jaar lang zouden beschermen tegen de gevolgen van een beet van een dolle hond. De traditie (3 november) betaat nog steeds (2012)Men behoorde eerst een Hubertusbroodje droog op te eten alvorens iets anders mocht worden gegeten. De broodjes zijn vierkant maar in Vlaanderen vaak ook rond.

Van 'hèùvert' + 'bòl', waaruit de -t- verdwenen is; ook: huubkes

Cees Robben: Hèùvert-brôojkes - Hubertus-broodjes

Lechim; pseudoniem van Michel van de Ven, ongedateerd knipsel 1960-1980, Tilburgse Koerier:

Gin Hèùverbroojkes mir

Liepte vruuger is enen beet op
van enen hond, dan gingde dôod
Agge nie op drie november
gegeete had vant Hèùverbrôod

Toen ginge de bèkkers smèèrges
nòr de kèrk toe meej en maand
vol meej klèèn vierkaante broojkes
meej enen bòlle boovekaant.

Die wiere daor dan gezeegend
èn ge waart wir vur en jaor
agge dan zon broojke op had
bèùte dòlle-honds-gevaor.

Mar agge naa is wòrd gebeete
dur enen hond of dur en kat
krèède van meneer den dòkter
rap en spötje in oe gat.

Henk van Rijen: 'höoberbrôojkes, höoberböllekes' - Hubertusbroodjes

WBD (III.3.3:253) 'huibertbollen'

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): 'Huubkesbròòikes' zelfstandig naamwoord- Hubertusbroodjes

Str. hèùvert (2:37)

hèùvereg
bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen: huiverig

hèùze
werkwoord (zwak)
huizen, wonen

hiel
zelfstandig naamwoord
hiel
De kèrmenaoj, de platte ribbe, de zult of krèp, et zwoert èn spèk. Toe den hiel aon toe. Durreege spèk èn ballekebraaj. Et smòdderpötje. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)
WBD (Hasselt) ploegzool (balk die over de grond glijdt)
WBD (Hasselt) ploeghiel (achterste gedeelte van de ploegzool)
Brabantse spreekwoorden (Mandos): meej de hielen òn de vurkaant geboore zèèn (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) - sloom zijn
Brabantse spreekwoorden (Mandos): op de hiele draaje (Handschrift Daamen 1916) - koket lopen
WBD III.1.3:248 'hiel' = hak v.e. schoen
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - hiel (kaart 90)

hiel
werkwoord, persoonsvorm
hield verleden tijd van 'haawe'
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - kaart 73 geeft 'hiel', met niet ver van T andere vormen: hiew, hief
Door assim. is uit hield > hiel ontstaan (vgl. schelden> schelle).

hiendere
werkwoord (zwak)
hinderen
hiendere - hienderde - gehienderd

hiepeteek
zelfstandig naamwoord
hypotheek
GD07 wòrmeej ze den hiepeteek kunnen afbetaole

hier
bijwoord, tussenwerpsel
WBD naar links (commando voor een paard)

WBD 'hieróm' - naar links (commando voor een paard)

Bovendien worden voor hetzelfde doel gebruikt: 'aar', 'aaróm' en (uitsl. Hasselt:) 'aarewèch'

Boutkan: zóm meense heure(n) hier nie; (29) ak blèèf ier (wegval h)

Boutkan: (blz. 29) In allegro-vormen kan een initiële h wegvallen als het vorige woord eindigt op een medeklinker: 'ik blèèf ier slaope'.

WBD III.3.1:29 'mensen van hier' = dorpsgenoten

WBD III.3.1:31 'ene niet van hier'= vreemde

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HIERE bijwoord - hier. Kom eens hiere.

HIERES bijwoord - herwaarts, hierwaarts. Kom wat hieres.

hierek

zelfstandig naamwoord

herik, kruisbloemige plant met goudgele bloemkroon (Sinapis arvensis), ook: hederik; taai soort tuinonkruid

WBD III.4.3:309 'hierik' = herik

lange ie

WNT: Hirk zie Herk; Herk zie HEDERIK, meestal in samengetrokken vorm herik, herrik, herk, ook vervormd tot herderik en hering; daarnaast heel gewoon: haderik (harik, harrik), afl. van Lat. glechoma hederacea, aardveil, hondsdraf, enz. z.a.

De Bont: zelfstandig naamwoord mannelijk:'hirrek; resp.'herring'- hederik

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HIRK, HIRRIK zelfstandig naamwoord mannelijk: - een onkruid, in de wetenschap Raphanus Raphanistri

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - HARRIK, herik of herrik - eene wilde olie-plant, alg. bekend onkruid.

hierentoe

bijwoord

Van Delft - "Toe hierentoe." Tot hier toe. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

hierte

bijwoord

hier

Henk van Rijen: van hierte tòt daorte - van hier tot daar

Cees Robben: van hiertene toe daortene ist gelèèk et mèèn

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HIE(P)TEN bijwoord - hier, in de uitdrukking: van hie(r)ten tot daa(r)ten

hies

bijvoeglijk naamwoord

heet (kindertaal)

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992): hies bijvoeglijk naamwoord - heet (kindertaal)

Haor HIS - heet v-d. kachel m.b.t. kleine kinderen)

C. Verhoeven: HIES, bijvoeglijk naamwoord - heet; alleen tegen kinderen gebruikt.

De Bont: his, resp. hies bijvoeglijk naamwoord (kindert.) heet, warm

hiete

werkwoord (zwak)

heten

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Iemand wèèsmaoke dè Ónze Lieven Heer Hèndrik hiet èn in de

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992): e haaj peeje stao te steeke.

R.J. "t vrouwke deh hiette Mie'; die hiette n1or den aawe

B hiete - hiette - gehiete

Boutkan: hiete - hiet/hiete - geheete

Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): 'en die hiette ...'

Pierre van Beek -- Van wie zèède gij er êen(e) / intje? - hoe heet je?

Henk van Rijen: hoe hiet ie ok awir?

Henk van Rijen: 'Zo as ze daor un vèèreke hiete - Zoals ze daar een varken noemen.

Stadsnieuws (rubriek): Ge wit wèl, òch kom, hoe hietie naa ok alwir? (170509)

WvM 'Buns hiette die'

C. Verhoeven: HETEN, 1. ouderwets: hèète, hètte, gehèt - de naam hebben, de naam geven; 2. nieuwer: hiete, hiette, (geehee:te?) alleen onov.

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HIET 2e hoofdvorm van 'heeten'

hikske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
Handschrift Daamen 1916: "op een hikske loopen - een beetje mank"
WBD III.1.2.382 'op een hikje lopen' = mank lopen

hil
bijwoord
heel, geheel
hil de reutemeteut; hil de kèèrk zaat vol
Heel de mikmak, het hele zootje; de kerk zat helemaal vol
hil den dag - de hele dag
Cees Robben: meej hil de strêûp ; daor kómt hil wè gras aaf; hil den dag;
Cees Robben: hil de hoef wies ervan; dès enen hillen toer;
Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): dè wòrdt naaw en hil nuuwe stad
Henk van Rijen: en hil dil - heel veel, een groot aantal
want der is daogeleks nen hillen hoop ellende... (Henriëtte Vunderink, Heure, zien èn zwèège, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)
WBD III.4.4:273 'heel' = helemaal, geheel
C. Verhoeven: HEEL, bijvoeglijk naamwoord ,bijwoord, de uitspraak varieert van 'hel' of 'hil' tot de langgerekte vorm 'hee:l' al naargelang het volgende woord al dan niet beklemtoond is; als bijwoord altijd lang, in verbogen vorm eveneens lang. Z.a.

hillegaans
bijwoord
volledig, heelgans, helemaal
Hillegaans totaol verleerd... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

hilles
vn
alles
Handschrift Daamen 1916: "hilles - alles"

hillemòl, himmòl, himmel
bijwoord
helemaal
Hij digget himmol allêen / hij kos et himmòl allêeneg
Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): hillemaol (passim)
Ge heurde die nonnen aaltij al van ver aonkome, deur dè gerammel van dieje kraolensnoer [de rozenkrans]. Ze ha ôk nog enne bril op en haorkes op der kien. Die ha ons moeder himmol nie. (Jo van Tilborg)

Jaonus witte naa himmol niks
Dè op 'n strèkèzer remt
Aanders stao'k strak mee de seprieze
Ok wir lilluk in m'n hemd. (Lechim)
"Kom es kèèke Oopaa" zeej de klèène Koen.
"M'n Hamsterke is himmol öt zennen doen". (Piet van Beers)
Èn... naa 't wir Kèrsmes wort
zèt ik 'm meej klèùt èn al
èn himmol òpgetèùgd,
bezije munne stal. (Piet van Beers)
Cees Robben: ik stao 'himmel' tèp; dan is ie hillemòl ...;

Cees Robben: ze heeget himmòl nie óp mansvòlk begreepe; himmòl niks

Cees Robben: daor vond ie hillemòl niks;

Cees Robben: himmel (prent v.d. week Nieuwsblad 861114)

...ik zèè meej de bediening zôo/ hillemol nie tevreeje. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: As de zon schènt...)

Henk van Rijen: 'Hè kos ut hillemól allêeneg'

Piet van Beers – 'Nie nor Spanje': èn dès naa iets waor 'k hillemol niks om geef. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Dieje frater zette mèn bekaant hillemol op de aachterste bank, in de klas. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Stadsnieuws (rubriek): Ge zèèt ok himmòl ginne meens vur dè wèèrk. (300809)

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HEEMAAL: samentr. van 'heelemaal'

Bosch himmaol - helemaal

himphamp

zelfstandig naamwoord

hap, stuk

N. Daamen (handschrift 1916) -- "himphamp - er waas ' nen hillen himphamp uit ('n hap, n'stuk)"

WNT Himphamp: Een woord zonder bepaalde bet. (verg. voor de vorming woorden als mikmak, poespas, rompslomp), en van zeer verscheiden toepassing.- 1) kreupele, hinkepink; 2) zeer mager persoon; enz. t/m 7

hinkel

zelfstandig naamwoord

hinkelperk

WBD (III.3.2:113) hinken = hinkelperk: ook genoemd 'hinkelepèrk', hinkelbaon of hinkelblòk of hinkelstrêepe

Cees Robben: hinkelkrèèt

hinke

werkwoord (zwak)

hinken (kinderspel)

WBD haorhinkele - haarenkelen (v.e.paard) de enkels kwetsen door ze onder stappen tegen elkaar te schoppen), ook genoemd (Hasselt) 'hòrènkele'

D' 16 "hinkelen - kinderspel"

WBD III.1.2:164 'hinkelen' = hinken

- hinkele - hinkelde - gehinkeld

WBD III.1.2:583 'hinkelen' « manken; ook 'hinkeldepinken','honkelen', 'kreupelen', 'hompelen', 'strompelen', 'hinken'

C. Verhoeven: HINKELEN onov.ww - niet alleen gebruikt als naam voor het kinderspel, maar ook als aanduiding voor echt kreupel of op één been lopen.

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HINKELEN - op één been springen

hipke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Van Delft - Wat "een vaatje zuur bier" is, zullen de ouwe vrijsters zelf het minst gaarne uitleggen; die zouden mogelijk nog het liefst voor "'n hipje" aangezien worden in de hoop er zoodoende nog een "aan den haak te kunnen slaan". (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

hirke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

heertje

- verkleinwoord van 'heer', met vocaalkrimping

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HEERKE(N) zelfstandig naamwoordo.- onderpastoor eener parochie

hirlek

bijvoeglijk naamwoord /bijwoord

heerlijk

Boutkan: hirlek, hêerlek (blz.34)

hirschap

zelfstandig naamwoord

heerschap

Boutkan: (blz. 34) hirschap (met vocaalreductie)

hisse

werkwoord (zwak)

ophitsen

— hisse - histe - gehist

C. Verhoeven: HISSEN overgankelijk werkwoord - ophitsen, vooral v.e.

hond gezegd; de hissende kreet is 'hieskies'.
De Bont: hisse(n) zw.ww.tr. - (aan)hitsen
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HISSEN, HUSSEN - hitsen, te Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
'kissen'. Hij huste zijnen hond op mij.
WNT HISSEN = hitsen

hit
zelfstandig naamwoord
hit (hitlander)
WBD 'hit', 'hiet', 'hitje', (Hasselt:) 'hit' - ondermaatspaardje
WBD 'dubbelen hit' - dubbele hit

hits
zelfstandig naamwoord
hitte
'nen diepen hits die dikkels broeit... (Piet Heerkens; uit De knaorrie, 'De braand', 1949)
Pierre van Beek -- Den hits kómt erèùt. - Het begint te onweren
Cees Robben: Hij heej den hits in zen lèèf; we hòn allebaaj den hits in óns lèèf;
Henk van Rijen: den grotsten hits is er wèl aaf - hij is nu wel wat bekoeld
Henk van Rijen: 'K kos ut nie haawe van den hits'
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - HITSE, voor 'hette, hitte' voornamelijk voor eene lichamelijke hitte. ... uit Duitschland overgekomen. Z.a.
De Bont: hit zelfstandig naamwoordvr. - hitte
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - hits, hets - hitte, bronstigheid
WNT HITS - overgenomen uit het Duits (Hitze) - hitte

hitst
bijvoeglijk naamwoord / bijwoord
heetst
Cees Robben: et hitste weer
Boutkan: (blz.35) 'hêetst', maar hitste'
superlatief van 'hêet', met vocaalkrimping

hobbeleureg
bijvoeglijk naamwoord
WBD III.1.4:219 'hobbeleurig' = wispelturig

hobbelkaaj
zelfstandig naamwoord
hobbelkeien; kinderkopjes

De straot, et wegdek op zen Nederlands gezeed, waar vur fietsers un straf, om daor deur te moeten, over die hobbelkaaien. Echte kenderköpkes waren et, ingevoerd vanöt den Bels. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

hòdde
werkwoord+voornaamwoord
had je, had u, hadt ge/gij
Henk van Rijen: hòdde gin hogger kaort ?
Imperf. van 'hèbbe' met ronding van de stamklinker (a) en assimilatie van de g van 'gij/ge'
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HOD: 2e hoofdvorm van 'hebben'

hodeldebodel
bijvoeglijk naamwoord
stapelgek
uit Hebreeuws: awar u wotël
Van Dale: hoteldebotel
De Wijs -- Toentertèd dit ie al zo vrèmd, mar naa gelêuf ik dettie hartstikke hodeldebodel is (13-07-1966)

hödje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
huidje
hoed, meervoud hoej/huuj

hoed
zelfstandig naamwoord
Boutkan: 'zuukt is nòr menen oed'
WBD (III.3.2:117) hoed c.q. rust = doel bij het hinkelspel
► huudje

hoefstal
zelfstandig naamwoord
WBD (II:2108) 'hoefstal' - uit balken bestaand bouwsel waarbinnen een paard wordt vastgezet als de hoefsmid zijn werk doet

hoegenòmd
bijwoord
hoegenaamd
Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): 'hoegenaomd nie'

hoeget

bijwoord
hoe het
Cees Robben: Hoeget daor toen is verlôope

hoej, huuj
zelfstandig naamwoord meervoud
hoeden
Zis hoej hòj bèm
Boutkan: hoej (arch.), hoeje; (29) hoej: (54) hoej (arch.) naast hoeje
...ik wed dè den duuvel nog wel kwaod om die groote hoeien is... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HOED, HOET, zelfstandig naamwoord mannelijk:, mrv. hoeien en hoeten
Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992): hoej zelfstandig naamwoord- meerv. van hoed
Mnl.wdb. III:484, r.14 v.o.: 'nog heden is in de volkstaal de vorm hoei bekend'

hoejbèùl
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: papieren hoedezak; ook : huudjesbèùl

hoek, huukske
zelfstandig naamwoord
hoek
WBD ègge meej de lichten hoek - bot eggen (eggen op halve kracht; de tanden v.d. eg staan dan tegen de trekrichting in)

hoeme
werkwoord (zwak)
hoeme - hoemde - gehoemd
R zoemen
fig. een climax aanduidend: dèt hoemt - heel hard, intensief iets doen
De stòfzèùger die jaankt èn hoemt/ de papegaoi kwèèkt mee. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ene rustige snipperdag)
Henk van Rijen: mèn oor hoemt zo - ik heb oorsuizingen
Frans Verbunt: ... dèt hoemt - dat het tekeergaat
Stadsnieuws (rubriek): As ge nie ötschaajt, krèède en flèèr om oew oore dèt hoemt. - .. dat ze suizen (041109)
WBD III.1.1:250 'hommen' = suizen v.d. oren; ook: 'toeten','tuiten'

hoemel
zelfstandig naamwoord

hommel

...as 'n hoemel op 'n blom. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 10; NTC 3-12-1938)

hoempele

werkwoord (zwak)

hompelen

WNT - Gebrekkig, moeilijk, en wel stooterig, met schokken, kleine sprongen of zetten gaan of zich voortbewegen.

Mieke Stok, die op d'r twee krukskes zoo gaa ze kos naor et ven hoempelde... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

...bij 't loopen hoempelde scheeve Jaonus op en neer, op en neer, om de eenvoudige rejen dè z'n een been 'n paor duimkes te lang waar, of z'n aander te kort, of allebaai... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

Hij begos al aorig te hoempelen, al kos et nog nie worre vergeleken mee 't gehoempel van den scheeve Jaonus. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

hoen

vragend voornaamwoord

hoe een, wat voor een?

Cees Robben: Hoen brievebus wilde óp oew deur'

hoene wilde gij - hoe wil jij er een?

N. Daamen (handschrift 1916) -- "hoenne (hoe eenen)"

Henk van Rijen: de hoen zodde wille?

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HOON (scherpe o), bvw. - hoe een, welke. Hoone man? Hoon vrouw,hoon hui

Haor HOEN(EN) - wat voor een

hoeneer

bijwoord

wanneer

'hoeneer' — misschien gevormd uit 'hoe laat' en 'wanneer', twee tijdsaanduidingen die niet precies hetzelfde betekenen (…) werd toch hardnekkig als fout afgewezen en als teken van geringe ontwikkeling en gebrek aan taalgevoel beschouwd. (Cornelis Verhoeven)

Cees Robben: Hoeneer kómde wir?

Soms kwaam enen dodsbidder langs om òn te zègge hoeneer de begròffenis waar. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2002)

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - HOENNEER. Wanneer. Zie Kiliaen:

De Bont: hoeneer, bijwoord, (weinig gebruikelijk) wanneer

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --

(1992): hoeneer - wanneer
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - hoeneer - wanneer
WNT HOENEER (vragend) - wanneer?

hoens
voornaamwoord
Henk van Rijen: wiens
Henk van Rijen: Hoens kiest is dè? - Wiens kist is dat?

hoepere
werkwoord (zwak)
zittend schokken; huppen, wippen
hoepere - hoeperde - gehoeperd
C. Verhoeven: HOEPEREN onovergankelijk werkwoord, al zittend omhoog bewogen worden, op en neer schokken in een rijtuig, op een kar of op de kermis; dè hoepert lèkker.
De Bont: hoepere(n) zw.ww.intr. en tr. - op en neer huppen of wippen
Bosch hoepere - op en neer wippen, schokken

hoer
zelfstandig naamwoord
hoer
Brabantse spreekwoorden (Mandos): zèède hoer, schèlm òf dief, hèdde gèld, ik hèb oe lief (JM'50) - geld maakt alles goed
Frans Verbunt: beeter en aaw hoer dan en jóng zónder klaante
WBD III.1.4:109 'hoer' = ondeugende vrouw

hoerekaast
zelfstandig naamwoord
bordeel

hoeste
werkwoord (zwak)
Henk van Rijen: hoesten, verrekken
Henk van Rijen: 'Ze hòn um te hoeste ' - Ze hadden hem niet nodig.

hoevelderhaande
voornaamwoord
hoeveel soorten
Henk van Rijen: hoevelterhaande - hoeveel soorten, hoeveel verschillende
Stadsnieuws (rubriek): Ik wil enen ijskoo van en kwartje; hoevelderaande smaoke hèdde? (141009)
Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): hoevelderhande bijvoeglijk naamwoord - hoeveel soorten

hoeveul

telwoord

hoeveel

't is honing en suiker al wè ge daor ziet,
en 't stao oe nooit tegen, hoeveul g'ok geniet. (Piet Heerkens)
Ge het er gin gedaacht van hoeveul hout er los in et bos ligt. (Jo van Tilborg)
Rooie, witte, gèèle wèn
Hoeveul, dès nie te pèle
Verdwènt temidde van 't pleizier
In duuzend dreuge kèele. (Lechim)
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HOEVEUL bijwoord - hoeveel

hòf, höfke

zelfstandig naamwoord

1. de tuin, de hof

Ene grôoten hòf meej veul bôome

Cees Robben: hij spaojt den hof om; ik beteul menen hof zelf;

Cees Robben: Lot den hof toch ligge Jan; ik blèèf heuve zôolang ak kan;

In ieder höfke zèn ze wir/ ònt spaoje èn ònt plaante/ enen hister hier, en klimrôos daor/ wè klèèn grut langs de kaante. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Wir tèèd vur den hòf)

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992): 'hof' - zelfstandig naamwoord - tuin; mv 'heuf'

WBD (III.2.1:399) hòf, höfke, tèùn = tuin

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - HOF: zelden hoort men 'tuin'. Z.a.

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HOF zelfstandig naamwoord m. wordt overal gebruikt voor 'tuin', Fr.jardin.

2. hofje, tuintje - beeldspraak voor de baarmoeder

verkleinwoord van 'hòf', met umlaut

Cees Robben: De pestoor is ók al koome vraoge of ik men höfke nòg nie int zaod ha.

Cees Robben: ge het nogal geaffeseerd om oew höfke in et zoad te krèège;

Brabantse spreekwoorden (Mandos): zit den hòf al in et zaod? ('87) - is de vrouw al in verwachting (informatie door de pastoor)

WBD III.2.2:3 'de hof bezaaid hebben' = zwanger zijn

hòfpad

zelfstandig naamwoord

tuinpad

oover den hòfpad - achterom: Ge kómt mar oover den hòfpad!

Brabantse spreekwoorden (Mandos): langs den hòfpad gescheeten hèbbe ('71) - een wegescheet aan het oog hebben, in Tilburg: pad(de)scheet

Stadsnieuws (rubriek): Vruuger gingde nôot dur de vurdeur mar aatij oover den hòfpad (200607)

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HOFPAD - zelfstandig naamwoord mannelijk: - tuinpad

hogger
bijvoeglijk naamwoord , comp.
hoger
Hòdde gin hógger kaort? - Had je geen hogere kaarten?
Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden -
De kèèrk is hógger as de toore.
Boutkan: (blz.35) hogger (met vocaalreductie)
— comparat. van 'hoog', met vocaalkrimping

hògget
werkwoord, persoonsvorm +voornaamwoord/ lw
had het (na gij, hij/zij/et, gullie)
Hij hògget nie gedòcht
Cees Robben: 'Ik hogget as kèènd.....'
- 2e+3e pers.enk. 'hò' - 'et'
Het fonetisch hiaat tussen 'hò' en 'et' is opgevuld door inlassing van 'g'
(Schuurmans: Encl.pron., blz. 22)
De De Bont: § 242

hogst
bijvoeglijk naamwoord , sup.
hoogst
'hôog' met vocaalreductie)
Kernkamp, Dialectenquete 1879: hij is den hogste
Boutkan: (blz.35) hogst (van hôog) - superlatief van 'hoog'

hogstes
bijwoord
hoogstens, op z'n hoogst
Cees Robben: ròt? hógstes bökzuut:

hogte
zelfstandig naamwoord
hoogte
Cees Robben: Ik hèb vórt laast van hógtevrees;
WBD III.4.4:138 'hoogte' = heuvel
Boutkan: (blz.34) hogte (met vocaalkrimping)

hoj, haj
werkwoord, persoonsvorm + pron.
had hij
Hòj ginnen tèèd mir? - Had hij geen tijd meer?

Henk van Rijen: hij hòt nie gedòcht - hij had het niet gedacht
Henk van Rijen: 'Hò-j-oe?' - Had hij je te pakken?
— 3e pers.enk. verledentijd van 'hèbbe', met d-apocope en samensmelting met enclitisch pronomen (ie), en klinkerronding (ò)

hòkkeling
zelfstandig naamwoord
WBD jong rund, ook 'pink' genoemd of 'graskalf'
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HOKKELING zelfstandig naamwoord mannelijk:-bij landb.: eenjarig kalf (nooit vr.)
WNT HOKKELING - eenjarig kalf; iemand die pas komt kijken

hòknòld
zelfstandig naamwoord
haaknaald
Henk van Rijen: hòk mar en hòknòld - had ik maar een haaknaald

hòks
bijwoord, bijvoeglijk naamwoord
haaks
WBD 'haoks lôope' - (v.e.paard) bij het stappen de voeten naar binnen keren,ook genoemd 'in zen hakke draaje"
WBD III.1.1:171 'hoks' = knieholte
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HAAKS(CH) - in den haak, rechthoekig, Fr.d'équerre; fig.dwars, wederstrevend. Gij zijt altijd zoo haaks(ch)

hòkske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
haakje
WBD kamhòkske (II:1015) - kamhaakje: inrijghaak (voor weefkam); ook: rèègnòld of rèèghaok genoemd
Boutkan: (blz.53) haok - hòkske

hökske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
hokje
Kernkamp, Dialectenquete 1879: hukske (haok) (u als in 'mulder' = mölder)
Boutkan: (blz.32) hökske
verkleinwoord van 'hò', met vocaalkrimping

hòkt(e)
werkwoord, persoonsvorm
haakt: hokt

Cees Robben: óns A. hòkt saome meej óns moeder en spraaj vur as ze trouwt, mar vurlôopeg hòkt ze nòg saome meej deren Fóns;
o.a. tegenwoordige tijd/verleden tijd van 'haoke', met vocaalkrimping

hòl
bijvoeglijk naamwoord /zelfstandig naamwoord
hol
WBD (Hasselt) slecht van bouw (gezegd v.e. paard)
WBD III.2.3:183 'hol' = leeg (v.e. noot), ook 'loos'
WBD óp hòl slaon - op hol gaan (v.e.paard),ook genoemd 'er tussenöt gaon'
WBD III.1.1:142 'hol' = aars

hòlbaor
bijvoeglijk naamwoord
haalbaar
Boutkan: (blz.34) hòlbaor (met klinkerverkorting)

Ill. uit Naumann - columba oenas = hòldèùf = holenduif

hòldèùf
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: 'hòldööf' - holenduif (Columba oenas)
WBD III.4.1: 'holduif' - holenduif (Columba oenas)
WNT HOLDUIF - eene der benamingen van Columba palumbus.L.

hölleke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
holletje
Uitdrukking: hölleke oover bölleke — hals over kop
Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: En mèùs heej meer dan êen hölleke. (Het is altijd gemakkelijk over meer dan één mogelijkheid te kunnen beschikken.)
Brabantse spreekwoorden (Mandos): tis en moord in en hölleke / in en maand (Handschrift Daamen 1916) het is een te verwaarlozen zaak
verkleinwoord van 'hòl', met umlaut

hòllewaaj

zelfstandig naamwoord

vrouwelijke losbol

Handschrift Daamen 1916 "hollewaai - 't is zo'n hollewaai (een ongegeneerde vrouw)"

Cees Robben: 'ze gonk te veld, de hollewaai'

Stadsnieuws (rubriek): Die hòllewaaj kan ginne manskèèrel meej rust laote. (051106)

Leid. hollewaai - vrolijke, luchthartige vrouw (etym. onzeker)

Hees: ollewaai (I:28, IV:6l)

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992): 'hollewaaj ' - zelfstandig naamwoordhollewaai (bep. vrouwspersoon)

C. Verhoeven: HOLLEWAAI (hollewèèj) v., luidruchtig en brutaal vrouwspersoon, niet al te fijn gebouwd.

De Bont: hollewaai zelfstandig naamwoordvr. - een vrouwspersoon die wild en zot is en weinig verstand toont

WNT hollewouter (alleen in toepassing op vrouwen?)

Men hoort (te Leiden)ook gelijkbet. 'hollewaai' zie VI:886

Bij Corn.Vervl. ook: hollemoier en hollegriet.

höllie

persoonsvorm /bezittelijk voornaamwoord

hun, hen

Cees Robben: 'Mar zullie hebben meer aon jöllie, as göllie aon höllie'

Henk van Rijen: zóllie verdiene meer op öllie, as göllie op höllie

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HÖLLIE, HÖLLE(N), vrnw. en bvw. Datief of accusatief van 'zöllie'

(zijlie) - hun, ze; ook bijv. w. : Höllie deur was vast.

hòlp

werkwoord, persoonsvorm

hielp

Henk van Rijen: 'K-hòllep un òn beeter wèèrek

verleden tijd van hèlpe

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HOLP - 2e hoofdvorm van 'helpen'

hòlpèpke

zelfstandig naamwoord

WBD holpijpje: een stalen staafje dat van onderen in een scherp gerand kokertje uitloopt, waarmee men gaatjes in het leer kan slaan (II:725)

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HAALPIJP - zelfstandig naamwoordv. - bij schoenmakers: klein eenvoudig werktuig om koperen ringskens in de rijggaten v.d. schoenen te

vestigen.

hòlstènder
zelfstandig naamwoord
R onrustig iemand

hòlt
werkwoord
haalt, holt
Cees Robben: aanders hólde et niemer
Henk van Rijen: assie hòlt, dan hòltie et- als hij hard loopt, haalt hij het - tegenwoordige tijd 2e + 3e pers.enk. van 'haole' (met vocaalkrimping)

hölt, hölde
werkwoord, persoonsvorm
huilt, huilde
tegenwoordige tijd/verleden tijd van 'hèùle', met vocaalkrimping

hom
tussenwerpsel
WBD opzij! (commando voor een paard), ook 'óm' genoemd
C. Verhoeven: HOM uitroep! opzij, tegen een koe gezegd.
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HOM (uitspr. hoem) telwoord - bij landb.: uitroep om koeien of geiten te doen omstaan.
Haor HOM - opzij (bij het melken gezegd tegen de kosj

hòmkusse
zelfstandig naamwoord
haamkussen
WBD hòmkusses (Hasselt) - haamkussens (de vilten binnenbekleding v.h. haam)

hommele
werkwoord (zwak)
Handschrift Daamen 1916: "hommelen - Ze zen hiernost an't hommelen (de WC aan 't ruimen)

hòmsklippel
zelfstandig naamwoord
WBD haamhout (een voor aan het trekstuk v.d. ploeg bevestigde dwarsbalk)

hòmspaon(e)
zelfstandig naamwoord, meervoud
WBD (Hasselt) beide pluralisvormen worden evenals de dito

'gerilspaon(e)gebruikt voor: haamspanen, de twee houten hoofdbestanddelen v.h. haam

hòn, han

werkwoord, persoonsvorm

had(den)

Daor hòn ze nie òn gedòcht. - Daar hadden ze niet aan gedacht.

Cees Robben: hòk ze allebaaj mar wir in hèùs

Cees Robben: van dietie toen ha, hòtjer gimmer,mar naa hatjer dietie toen nie hò

Cees Robben: hòttie em (hòtjem) jè hij hattem (ham); 'hoen huudje hòttie op?'

verleden tijd van 'hèbbe', met d-syncope en klinkerronding (ò)

Cees Robben: as we ham hòn, dan kósse we snippere; ik drómde dèk wèèrk hò;

Henk van Rijen: 'Ze hòn niks op òf aon' - Ze waren naakt.

Henk van Rijen: zöllie hòn meer as wij

Henk van Rijen: hèddem? nèè, mar kwok em hò

Henk van Rijen: daor hòn ze nie òn gedòcht

Henk van Rijen: ze hèn em te hoeste - ze hadden hem niet nodig

Henk van Rijen: hòmmet mar zat - hadden we het maar in voldoende hoeveelheid

B 'ik hô, hij hô'; 'wij, zij hôn'

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - kaart 72 geeft de ongeronde vorm: ha(n).

Illustratie: Rolf Janssen

hond, hundje

zelfstandig naamwoord

hond

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Hij is kèrks as nen hónd klippels.

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden -

gezegde: Den ónzen is nèt zó kèrks as nen hónd klippels.

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Hoe kòlder/ grótter hónd, hoe meer vlôoje.

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: En pèèrd èn enen hónd, die hinkt van ene strónt.

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Wie bè den hónd slòpt, krèègt vlôoje.

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: As g'ene vrèmden hónd zene start licht, wòrdervan bescheete.

Deze en de twee volgende tekeningen: Cees Robben - details uit Prent van de Week

En daansen as ze kan! Ze wit van gin uitschaaien en ze sjouwt oe aaf as 'nen hond in 'nen botermeulen. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)

Cees Robben: Tis nog gin weer om enen hond dur te jaoge; zenen dôojen hond;

Cees Robben: dès naa den vierden hond die ge kepot schiet;

Cees Robben: den hond zótter nog gin brôod van lusse;

Pierre van Beek -- gezegde: Hij zit eróp te wòchten as nen hónd óp en zieke koej. (Tilburgse Taalplastiek 136)

Kernkamp, Dialectenquete 1879: de poote vaan 'nen hond

Brabantse spreekwoorden (Mandos): nèt enen hónd die van zenen halsbaand is lòsgebrooke ('71) - wild, luidruchtig, uitbundig

Brabantse spreekwoorden (Mandos): zó blij as enen hónd meej twee stèrte('82)

Brabantse spreekwoorden (Mandos): zoo gelukkeg as nen hónd die óp zene verjaordag verzoope wòrdt (Handschrift Daamen 1916) - ironisch voor: ongelukkig

Variant: ge ziet erèùt as ene jóngen hónd die op zene verjaordag verzoope wòrdt ('69)

Brabantse spreekwoorden (Mandos): den hónd moet öt de stoel (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) - als vader met het weekgeld thuiskomt, heeft hij recht op de beste plaats

Brabantse spreekwoorden (Mandos): in den hónd geraoke (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1973) - in moeilijkheden raken

Brabantse spreekwoorden (Mandos): hoe grótter hónd, hoe meer vlôoje ('7l) - hoe groter het bedrijf, hoe meer zorgen; wie zelf niets presteert, heeft vaak veel eisen

Brabantse spreekwoorden (Mandos): liever meej aander hónde jaoge (Kn'50) - iemand mijden omdat hij te veel weet.

Henk van Rijen: wènne kaojen hond; hij bèt aachterbekaare

Frans Verbunt: laagen as enen hónd die mosterd heej gevreete

Frans Verbunt: meej den hónd int hòk, de vrouw in hèùs èn de meens int cafeej hèdde en gereegeld höshaawe

Boutkan: blz.59: menen ond (<hond)

hondekèèr

zelfstandig naamwoord

hondekar

WBD broodkar met hond eronder

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HONDEKAAR en HON(D)SKAAR (Nederl. a) - kar met een of meer honden bespannen

Afbeelding uit Kroniek van de Kempen - 1990

hondekòt

zelfstandig naamwoord

hogehoed

vD 'hondenkot' - gew. hogehoed

WBD III.1.3:171 'hondenkot' = hoed (spotnaam,); ook: 'hoge zije '

WBD III.1.3:.77 'hondenkooi' = hoge hoed

hondepriester

zelfstandig naamwoord

PM liefhebber, verzorger, event. fokker van honden

C. Verhoeven: -PRIESTER woord dat min of meer vermeden wordt, maar bij voorkeur als tweede lid in samenstellingen gebruikt, waar het ongeveer betekent: goede verzorger, liefhebber van klein, ongevaarlijk vee, bv. in hennenpriester, konijnenpriester.

De Bont: hóndepriester, zelfstandig naamwoord mannelijk: - groot kenner en liefhebber van honden

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HONDEPASTOOR (scherpl. o) zelfstandig naamwoordm - liefhebben v. honden, hondengek.

honderd

telwoord

honderd

gezegde: Hónderd óp enen hôop - te veel om op te noemen (?)

Cees Robben: Dieje meens is al meer as hónderd jaor dôod.

Brabantse spreekwoorden (Mandos): oover honderd jaor hèbbe we tòch ene gèètekòp (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) - over honderd jaar zijn we allemaal dood

WBD riet van hónderd (II :10l7)- riet van honderd: rietkam met honderd rietstaven per kwart el (l7 1/2 cm)

Henk van Rijen: 'In-t volle hondert' - In het openbaar

honderd zakke gòrt vur de nonne

bastaardvloek

klanknabootsing van de vloekklanken nonde, sakker, godver en nonde (ju)
Elie van Schilt - Honderd zakken gort vur de nonnen... (Uit: 'Ge heurt et niemir, Plat Tilburgs van vroeger; CuBra ca. 2000)

honderste
telwoord
honderdste
Boutkan: . (blz. 90) honderste

honderteraante
tw
Henk van Rijen: honderd verschillende

hondsbèndje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
hondebandje
Boutkan: (blz. 27) uit het cluster nds wordt de d verzwegen: honsbèndje, honsgezèèk, hons....
Brabantse spreekwoorden (Mandos): meej en hóndsbèndje óm (RL'48) - met een boord om (in de Hasselt was een witte boord geen alledaags verschijnsel)

hondsgezèèk
zelfstandig naamwoord
hondsgezeik
bij èlk hóndsgezèèk - telkens weer, om ieder wissewasje
Cees Robben: vur alle 'hondsgezeike' moet ik de pòt óp;
Henk van Rijen: ieder hóndsgezèèk stin diejen hond te zèèke - om de haverklap
WBD III.4.4:131 'hondsgezeik' = ogenblikje
WBD III.4.4:284 'hondsgezeik' = iets onbelangrijks
Stadsnieuws (rubriek): Ge moet mèn nie vur èlk hóndsgezèèk van men wèèrk afhaole (140908)
Boutkan: (blz. 27) uit het cluster nds wordt de d verzwegen: honsbèndje, honsgezèèk, hons....
Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992): 'hondsgezeik' zelfstandig naamwoord- futiliteit, kleinigheid
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HON(D)S- GEZEIKEN zelfstandig naamwoord, onzijdig, meervoud: alle hon(d)sgezeiken- alle oogenblikken, gedurig. Hij is alle hondsgezeiken hier, ziek.
C. Verhoeven: Honsgezèèke, in de uitdrukking 'alle honsgezèèke', alle gedurigte, zo dikwijls als een hond urineert, om de haverklap, met hinderlijke frequentie.
De Bont: hónsä.k, zelfstandig naamwoord m. 'hondszeik': 't Is mär lierelöw (bv.koffie), 't is kräk of et honszaek is.

De Bont: zelfstandig naamwoordo.'hondsgezeik' (in de veelgebr. zegswijze: 'Dä's alle honsgezaek te doewn' - Dat is ieder ogenblik te doen, om de haverklap.

hondsknòbbenhout

zelfstandig naamwoord

►hondsknòbbehout

Boutkan: (blz. 27) uit het cluster nds wordt de d verzwegen: honsbèndje, honsgezèèk, hons....

hondsmèrt

zelfstandig naamwoord

hondenmarkt

Boutkan: (blz. 27) uit het cluster nds wordt de d verzwegen: honsbèndje, honsgezèèk, hons....

Brabantse spreekwoorden (Mandos): dan hèdde aaltij hóndsmèrt vur de deur (Kn'50) - als er jonge meisjes in het gezin zijn, is er veel aanloop van jongens

hondsneus

zelfstandig naamwoord

hondenneus

Boutkan: (blz. 27) uit het cluster nds wordt de d verzwegen: honsbèndje, honsgezèèk, hons....

Brabantse spreekwoorden (Mandos): hóndsneuzen èn kattepôoten èn gebraajde/gebraoje (?) friekandèlle ('84) - antwoord op de vraag 'Wat eten we vandaag?'

hong

werkwoord, persoonsvorm

hing

Cees Robben: (die van NOAD) 'die hongen onderaon'

verleden tijd van 'hange', naar analogie van 'stónd'

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HING, HINK, HONG, HONK : 2e hoofdvorm van 'hangen'

honger

zelfstandig naamwoord

honger

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Ge meut wèl óp en aander hónger krèège, as ge tèùs mar komt eete. (= Je mag best naar een vreemd meisje kijken, maar verder...)

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Et is nie èèrg as ge ónderweg honger krèègt, agge mar tèùs it.

Brabantse spreekwoorden (Mandos): hónger hèbben as en heimouwerik (NTC'59) - erge honger hebben [WNT: heimourik, kneutje, Fringilla

cannabina]

hons
bijwoord, bijvoeglijk naamwoord
honds
Boutkan: (blz.27) nts —> ns hons

honsknòbbehout
zelfstandig naamwoord
WNT hondsknopperenhout (in N-Brabant): hondsboom
Brabantse spreekwoorden (Mandos): femielie van hóndsknòbbenhout zèèn (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1965) - rood haar en zomersproeten hebben (Hondsknobben = vuilboom of sporkehout, Frangula alnus)
Henk van Rijen: 'honsknòbbe' zelfstandig naamwoord- vuilboom, sporkehout (Frangula alnus)
Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992): 'hòndsknoppehout' zelfstandig naamwoord - vuilboom
R bep. soort riet met zwarte bast en witte spikkels, dat werd gespleten en ineengevlochten, daarna met leem besmeerd (in de primitieve bouw)
Henk van Rijen: 'honsknòbbe' - vuilboom, sporkehout (Frangula alnus)

Frangula alnus/ wegedoorn

WNT - zie hondskopperenhout en vuilboom

honsrôos

zelfstandig naamwoord

Rosa canina (egelantier) - wilde bottelroos

Afbeelding: Thomé

WBD III.4.3 :153 honsrôos - wilderoos, hondsroos, egelantier ook genoemd: stuikroos of wilde roos of wild roosje

hòntje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

haantje

verkleinwoord van 'haon', met vocaalkrimping

WBD hòntje - mannelijk kuiken

WBD (III.3.3:77) hòntje - haantje, torenhaan

hôog, hogger, hogst

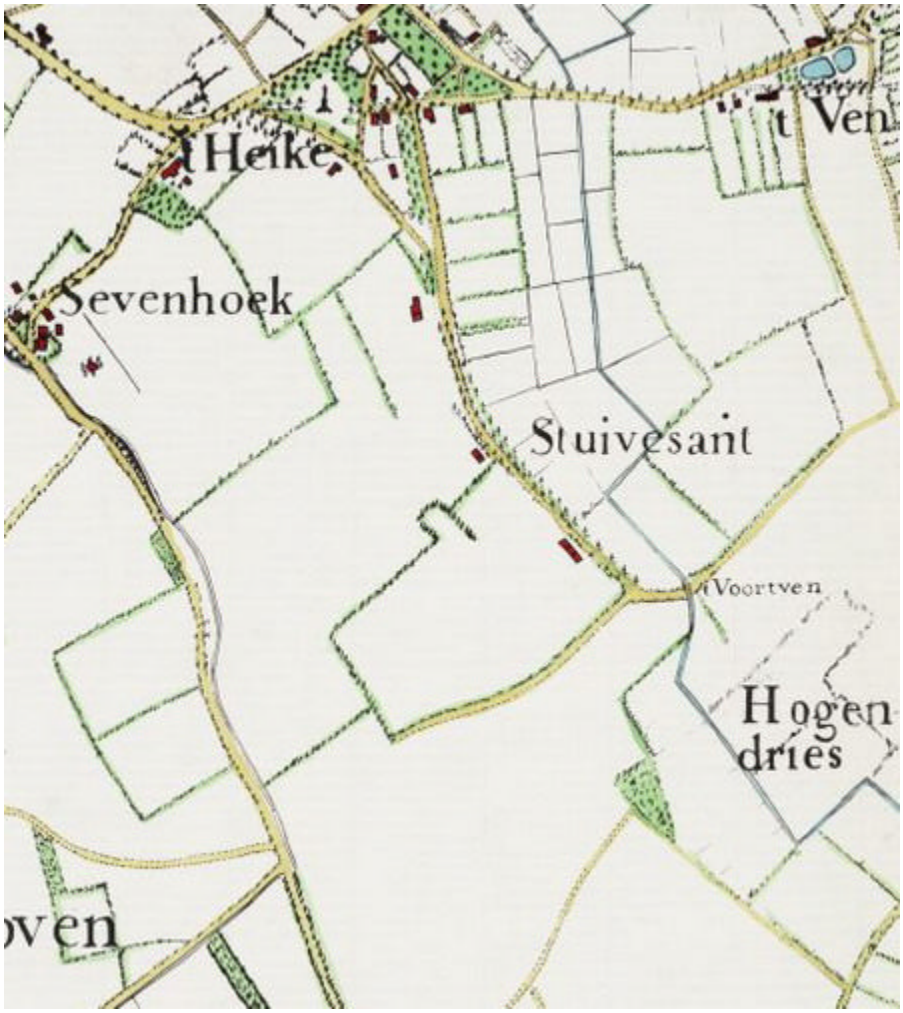
bijvoeglijk naamwoord /bijwoord

hoog of hôog vòlk - beter gesitueerden

en brölòft meej veul hôog vòlk
WBD hôoge - langbenig (gezegd v.e. peerd), ook genoemd 'klippel' (Hasselt) 'klèpper'
Cees Robben: ge hèt hôoge ôoge gegoojd;
WBD hôoge ketting (II:1010) - dicht, gezegd v.e. ketting
WBD hôoger hange (II:1010) - de weefkam hoger hangen
WBD III.1.4:167 'hoog' = deftig

hôogbinder
zelfstandig naamwoord
WBD koe met hoge poten, ook genoemd 'langbinder', 'lochte koej ' of 'ondiepe koe'
2e lid = 'bêener', met vocaalkrimping en epenthetische 'd'

hôogendries
toponiem

Kaart: Diederik Zijnen (1760)

'den Hoogendries' in het oosten van de stad
Dan slèpen z'oe karkasje nor den hoogen Dries... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Pierre van Beek -- nòr den Hoogendries brènge - in ongewijde grond

begraven (het kerkhof v.d. par. Heuvel ligt op den Hogendries)
De Bont: zelfstandig naamwoord mannelijk: (eigenn.): de(n) Hoogendries, terrein tussen Zitterd en Zand-Oerle

hôogezije
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: 'hôogezèèje' - hogehoed, cilinderhoed
WBD III.1.3:172 'hoge zijden' = hogehoed; ook 'hondek1ot' of 'kachelpèèp'
WBD III.1.3:176 'hoge zijden' = hoge hoed; ook:'kachelbuis', 'hondenkooi '
WBD III.1.3:185 'hoge zijden' = hoge pet met opstaand bovenstuk
WBD III.2.2:99 'hoge zijden' = rouwhoed, hoge hoed

hooggaatie
zelfstandig naamwoord
kermisattractie: het reuzenrad (uit: hoog gaat hij)
Paa, meugeme naa in den hoog-gaatie?
Èn toen in den hooggaatie... (Henriëtte Vunderink; Kèrmes; k Zal van oe blèève haawe, 2007)
Stadsnieuws (rubriek): Booven in den hooggaatie kunde de mèskes gemak zat kusse - (090510) - boven in het reuzenrad laten de meisjes zich gewillig zoenen.

hôoghaaj
zelfstandig naamwoord
'hoge heide'
Brabantse spreekwoorden (Mandos): nòr de Hôoghaaj gaon èn de schuup meeneemen óm plagge te steeke (Si'72) - kaartterm
ES 2012 - De aantekening van Sterenborg 'hoge heide' lijkt niet de juiste verklaring, gezien de uitdrukking bij Mandos. 'Hôoghaaj' lijkt hier veeleer een uitspraak van 'hoogheden', namelijk de 'hoge' kaarten in een spel. De

uitspraak 'haaj' voor het meervoud' van '-heid' -- dus '-heden'- is in het Tilburgs ongebruikelijk. Uiteraard is in de uitdrukking die Mandos signaleert wel een woordspeling te ontdekken: hoge kaarten hebben maar dan toch met de lage kaarten (de plaggen) verliezen. Mogelijk duidt 'de schuup' ook op kaartspel waarbij een 'maat' (die de ontbrekende lage kaarten heeft) als medespeler betrokken moet worden.

hôoghòllaans

Henk van Rijen: bijvoeglijk naamwoord : hooghollands

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): 'Hòòghollands ' zelfstandig naamwoord- Algemeen Beschaafd

hôogkèèr

zelfstandig naamwoord

hoogkar

Lowie van Dorrus Misters - De vaste voerlui op deze verschillende plaatsen kon men al in de verte herkennen. Het was wel wat men vroeger noemde een "hoogkar" als tegenstelling tegen de "aardkar", de gewone boerenkar met smalle bodem en schuin opstaande zijwanden en gewoonlijk achter zonder schot. Maar de voermanskar was gewoonlijk wel iets groter van bouw, dus met grotere bodemoppervlakte voor het beladen, iets grotere wielen voor het makkelijker rijden en dan meestal de huifrepen er op met de huif opgedraaid, vanaf de staarteinden tot aan de burries er overheen getrokken, zodat bij regen onderweg deze er over kon worden uitgespreid, men behoefde ze maar uit elkaar te draaien en opnieuw aan de burries vast te maken, zodat de voerman zelf en de goederen die hij had geladen droog konden worden gehouden. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 21 'Tilburg had een respectabele lijst'; NTC 4-2-1954)

Henk van Rijen: hoge boerenkar op twee wielen voor vervoer van hooi en stro en ook in gebruik als huifkar

J.J. Veyrassat - Het laden van de hooikar

Buuk benaming voor een categorie uit de opstoet, vroeger 'grote wagens'

genoemd (m.b.t. carnaval)

Mar et schonste van Karneval vèèn ik den opstoet. Meej al die hôogkèère, èn die strêûpe. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992): 'hògkèèr' zelfstandig naamwoord- hoogkar

hôogop

bijwoord

Henk van Rijen: hoogstens, ten hoogste

hôogtij

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek -- den hôogtij - de liste mis - de hoogmis

WBD III.4.4:191 'hoogwater' = vloed

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): GOOGTIJD zelfstandig naamwoordo. en niet m. - grote kerkelijke feestdag

hoohaawer

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: rem

schilderij van Desiré Thomassin - 'Hooiers'

hôoj

zelfstandig naamwoord

hooi

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Ast hôoj nòr de waoge kómt, zèn de hôojvörke goejekôop.

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: Hak hôoj gegeete, dan hak törf gescheete.

Van Beek - "Hooi dorsen", is nutteloos werken. (Nwe. Tilb. Courant;

Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

WBD hôojbèèrg - veldschuur (vrijstaande open bergplaats), ook 'hôojmèèt'

Frans Verbunt: geluk bij en ongeluk, zi den boer, mar et hôoj is op (ok 'schèlf' genoemd)

WBD hôojzòlder - zolder in stal of schuur, ook genoemd 'balke', 'schoor'

Cees Robben: hij zaat as enen eezel tusse twee bèèrge hôoj;

Kernkamp, Dialectenquete 1879: hôoilaand; hôoi en strôoi (hooi, juister hoi)

Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952):
et hôoj (sic) is nòg gruun (korte uu)

Brabantse spreekwoorden (Mandos): as et hôoj nòr de waoge kómt, zèn de hôojvörke goejekôop ('70) - gezegd van meisjes die jongens nalopen

hôoje

werkwoord (zwak)

hooien

Van Beek - "Ge hoeft niet te gaan hooien", ge behoeft zo'n haast niet te maken (met weg gaan). (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

hôojmèèt

zelfstandig naamwoord

hooimijt

WBD veldschuur (vrijstaande, van alle zijden open bergplaats, met op en neer beweegbaar dak, bestemd voor overwegend hooi), ook 'schèlf' of 'hôojbèèrg' genoemd

hôop, hupke

zelfstandig naamwoord

hoop, stapel

WBD troep, gezegd van dieren: ook 'klócht', ' klócht', 'troep', 'kudde', 'kooj' of 'staw' genoemd
- nen hillen hôop
WBD hôop - kudde volwassen varkens, ook genoemd 'klócht' of 'staaw'
R Den duuvel schèt aaltij óp êenen hôop (m.b.t. mensen met veel geluk)
Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): 'onder 'nen hoop erd'
Cees Robben: meej hôope (= bij de vleet?)
Cees Robben: der kwaampe der meej hôope
Et wier un reünie van alle nichten en nèève, de grôotste hôop waar der. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
WBD III.4.4:255 'hoop' = menigte, troep;
WBD III.4.4:259 'hoop' = boel
WBD III.4.4:260 'hoop' = grote hoeveelheid;
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HOOP zelfstandig naamwoord mannelijk:-tas, stapel, menigte. Met den hoop - bij hoopen, overvloedig
Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): 'hòòp' zelfstandig naamwoord- hoop; honderd òp 'nen hòòp

hoope
ww , zwak.
hopen
Cees Robben: ik hoop dègge dees medòllie nòg lang meugt draoge;
B hoope - hópte - gehópt
— ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij hópt

hôope
werkwoord (zwak)
hopen, ophopen (entasser), 'taase'
B hôope - hópte - gehópt
ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij hópt

hoore
zelfstandig naamwoord
hoorn
Brabantse spreekwoorden (Mandos): veul óp zen hoores hèbbe ('56) - veel praats hebben
Henk van Rijen: 'Dòr wòr de hôorene dòl van' - daar word je stapelgek van.

hoorentje, hoorntje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
hoorentje ofwel gehoorentje speule - verstoppertje spelen (de zoeker gaat op het gehoor af)
Daamen Handschrift 1916: "horentje - kinderspel, een soort van

verstoppertje"
- …doolhoven en idiale schuilplaotsen om hoorntje te doen. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
- Irst dimme in bietje hoorntje. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
WBD (III.3.2:47) hoorntje, hoorntje doen = verstoppertje spelen;
ook genoemd: piepele, piepelenbèèrege of piepelenbèèrg
gehoorentje
Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): hoorntje zelfstandig naamwoord- verstoppertje

hôos
zelfstandig naamwoord
hoos, windhoos

op **hooterdekooter**
uitdrukking
op goed geluk

hoovèrreg
bijvoeglijk naamwoord
hovaardig
Henk van Rijen: 'hoovèèreg, hoovèèrdeg' - hovaardig
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HOOVÈÈRIG - hovaardig

hoow
tussenvoegsel
WBD (Hasselt) langzamer: (commando voor een paard)

hoowhaawe
werkwoord (sterk)
Henk van Rijen: stopppen, stilstaan
Cees Robben: 'zôo hield ie aaltij hoow ...'

hôoze
werkwoord (zwak)
hozen

hopkont
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: iemand die blijft hopen
Henk van Rijen: 'Hop mar toe, hopkont' = Blijf maar hopen, onnozele gans.

hopt(e)

werkwoord, persoonsvorm

hoopt(e)

Henk van Rijen: hop mar toe, hopkont - blijf maar hopen, goedgelovige

tegenwoordige tijd/verleden tijd van zowel 'hoope' als 'hôope', met vocaalkrimping

höpt(e)

werkwoord, persoonsvorm

huichelt, huichelde

2e + 3e pers. enkelvoud van 'hèùpe'

resp. verleden tijd van 'hèùpe', met vocaalkrimping

hòr

zelfstandig naamwoord

hekel, tegenzin, afkeer

Van Beek - Ze kreeg 't hor aan. - Ze begon kwaad te worden. (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 10 januari 1959)

Cees Robben: Men vrouw die krèègt et hòr dan aon: bij et minste gaoget eróp

Brabantse spreekwoorden (Mandos): et hòr ònkrèège ('69) - kwaad worden

Henk van Rijen: 'Ge zo-t-ur ut hòr van krèège' - Je zou er een hekel aan krijgen.

hòrènkele

werkwoord (zwak)

WBD (Hasselt) - (v.e.paard) de enkels kwetsen door ze onder het stappen tegen elkaar te schoppen), ook genoemd 'haorhinkele'

Henk van Rijen: kèkt is nòr men ketaaw, et hòrènkelt zo - ... het slaat steeds over

Henk van Rijen: overslaan, beentje lichten, tegen je(eigen) enkels schoppen

MTV 'Kèkt us nò-me ketaaw, ut hòrènkelt zo' - ... het slaat steeds over.

WBD III.3.1:237 'haarenkelen' = bekvechten

CiT (8) 'Kektis nòme ketaaw, ut hòrenkelt zo!'

WBD III.1.2:389 'haarenkelen' = haarenkelen

De Bont: zw.ww.intr.'haarenkelen', met een v.d. voeten tegen de enkel v.d. andere voet schoppen onder het gaan (v. mensen en paarden)

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HAARENKELEN - bij 't gaan den eenen enkel tegen den anderen slaan of stooten (Kemp.)

hòrgetèùg

zelfstandig naamwoord

Van Beek - Een maaier heeft een zeis en als wetgereedschap een hamer, een vijl, een aambeeldje en een wetsteen. Dit wetgereedschap bij elkaar noemt men "het horgetuig". (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

► haore

hörk
zelfstandig naamwoord
oude vrouw (pej.)
Boutkan: (blz.22) hörk

hòrke
zelfstandig naamwoorddim
haartje
Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): gin hòrke beter
verkleinwoord van 'haor', met vocaalkrimping

hörke
werkwoord (zwak)
PM (af)luisteren
WBD III.3.1:264 'horken' = afluisteren
hörke - hörkte - gehörkt
C. Verhoeven: HORKEN (hörke) onov.ww - luisteren, speciaal naar gesprekken waarmee men niets te maken heeft; akoestische tegenhanger van 'blieken'. Ook vooral in de samenstelling 'öthörke' - door onbescheiden vragen iets te weten willen komen.

hòrpèèl
zelfstandig naamwoord
haar
Der zit nen hòrpèèl òp oewe jas
Stadsnieuws (rubriek): Et schouw mar enen hòrpèèl of de penantie ha gezeete (271206)
— tautologies haor + (lat.) pilus
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HAARPIJL zelfstandig naamwoordo. - haartje, Fr. brin de cheveu
PIJL zelfstandig naamwoord mannelijk: -haarpijl, Fr. un cheveu, un poil

hòrrelevoet
zelfstandig naamwoord
WBD III.1.2:384 'horrelevoet', 385 'horrelepoot ' = horrelvoet

hòrsdrêûg
bijvoeglijk naamwoord
M zeer droog, kurkdroog
Pierre van Beek -- hòrsdrêûg - heel droog
C. Verhoeven: HORS in de combinatie 'horsdreu:g zeer droog, breekbaar van droogte'.

hòrspèl

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: haarspeld

Stadsnieuws (rubriek): En knötje wier meej grôote hòrspèlle op zen plòts gehaawe - een haardot werd met grote haarspelden op zijn plaats gehouden. (280609)

hòrst

zelfstandig naamwoord

WBD hoogte in het (akker- of wei-)land (Hasseltse term); ook 'bult'

hòrt

zelfstandig naamwoord

hort, horde

WNT een uit met rijs omvlochten staken bestaand, plat vlechtwerk dat hetzij los en verplaatsbaar is, hetzij, gelijk b.v. bij militaire versterkingen, ter plaatse om in den grond gestoken palen wordt gebreid.

2) Raamwerk dat over het land gesleept wordt om kluiten te breken of om modder en mest te slechten.

3) Ruit- of traliewerk tot het ziften van kleine aardappels, grind, sintels e.d. enz. z.a.

BrSp. zó drêûg as en hòrt (HM'70) - zo droog als een horde, erg droog (Hort, horde, - plat vlechtwerk van tenen)

WBD III.4:131 'hortje' = poosje

hòrt

zelfstandig naamwoord

Uitdrukking: den hórt op gaon - de straat op gaan, er vandoor gaan/zijn, m.n. met een ander dan de eigen partner

Cees Robben: ze waare den hòrt op

WBD III.3.1:43 'de hòrt opgaan', op stap gaan, uitgaan, aan de zwier gaan, 'op sjanturnel gaan', zwalken, dweilen = uitgaan

GD08 ze gin den hòrt op èn sewèèle op sjanternèl

WNT HORT III - hurt - in de uitdrukking 'op de(n) hort' en 'de(n) hort op', weg, 'vort', aan de haal, of: er van door. Z.a.

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992): (1992): 'hort' zelfstandig naamwoord - op stap, even.

Hees: d'n ort op (II:36)

hòrtene

werkwoord (zwak)

Frans Verbunt: klonteren

hòrtje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

poosje

R.J. vur en hòrtje, nie te lang

WNT HORT I, 6,b,: Poosje; Wat ben je 'en hort weg geweest! Opprel: Blijft nog en hortje, Ald. Eveneens b.v. op Goeree (hortje) en te Deventer (hörtjen).

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - hortje - poosje (div.dialecten)

hòrzak

zelfstandig naamwoord

valsspeler

WBD (III.3.2:32) hòrzak, judas, valsspeler

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - haarzak, aassak - wie ruzie zoekt, vitterig iemand. Eerste deel is wsch. Hoogduits 'hader' 'twist'. Z.A.
Goem. aaszak - heaft met 'haarzak' niets te maken (zie blz. 15).
Ghijs. 'aer(e)zak - naarling, in 't bijz. vrek; ook aarzakker.
De Bont: hòrzak - persoon die met iedereen overhoop ligt en ruzie maakt.
WNT V:l462 HAARZAK (II), aarzak - gewestelijke, althans niet overal bekende benaming voor een twistgierig, kijfachtig persoon, iemand die verschil, ruzie maakt over eene kleinigheid, inzonderheid om er zijn voordeel mede te doen.
Waas haarzak - die zeurt of bedriegt in 't spel.

DeBo HAARZAKER, haarzaak, haarzak - Haarkliever, vitter, fr. chicaneur iemand die, iets gekocht hebbende, moeilijkheden maakt ...
Poëtische definitie door Frans Hoppenbrouwers; uit: Kempische Karakters (CuBra 2012):

Horzak

Een horzak kan ontzettend pesten,
hij treitert meestal heel gemeen
ook daarom staat hij vaak alleen:
jouw grenzen zal hij niet meer testen

hòrzakke

werkwoord (zwak)

vervelen, dwarsliggen

-- hórzakke - hórzakte - gehòrzakt

Pierre van Beek -- Schaaj tòch is èùt meej dè gehòrzak (Tilburgse Taalplastiek 176)

- Stadsnieuws (rubriek): Schaaj toch es èùt meej dè gehòrzak - .. met dat vervelende gedoe (280410) --

WBD III.3.1:235 'haarzakken', 'kampen, krabben, meppen,schoppen, slaan, krakelen, bakkeleien' = ruziën

WBD III.3.2:33 hòrzakkerij = vals spel

De Bont: hórsak zelfstandig naamwoord mannelijk: 'horszak' - jongen/meisje die/dat spoedig boos wordt (bijvoegsel:) persoon die met iedereen overhoop ligt en ruzie maakt.

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HAARZAKKEN - bedrog doen in 't spel, Fr. tricher. Gij hèt gehaarzakt!

WNT V:l462 HAARZAKKEN, aarzakken, haarzaken - Van 'haarzak' - verschil zoeken; moeite maken, ook bedrog plegen, onheusch doen bij 't spel.

höshaawe

zelfstandig naamwoord

Cees Robben: De miste höshaawes hònt nie brêed. - De meeste huishoudens moesten zich bekrimpen.

Cees Robben: In elk pront Tilbörgs höshaawe ... en dan zen der nog van die höshaawes ....; ik hielp int höshaawe;

höskaomer

zelfstandig naamwoord

huiskamer

hòske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

haasje

Bijnamenboek Karel de Beer: et hòske = voetballer Hazendonk (blz.4l)

höske

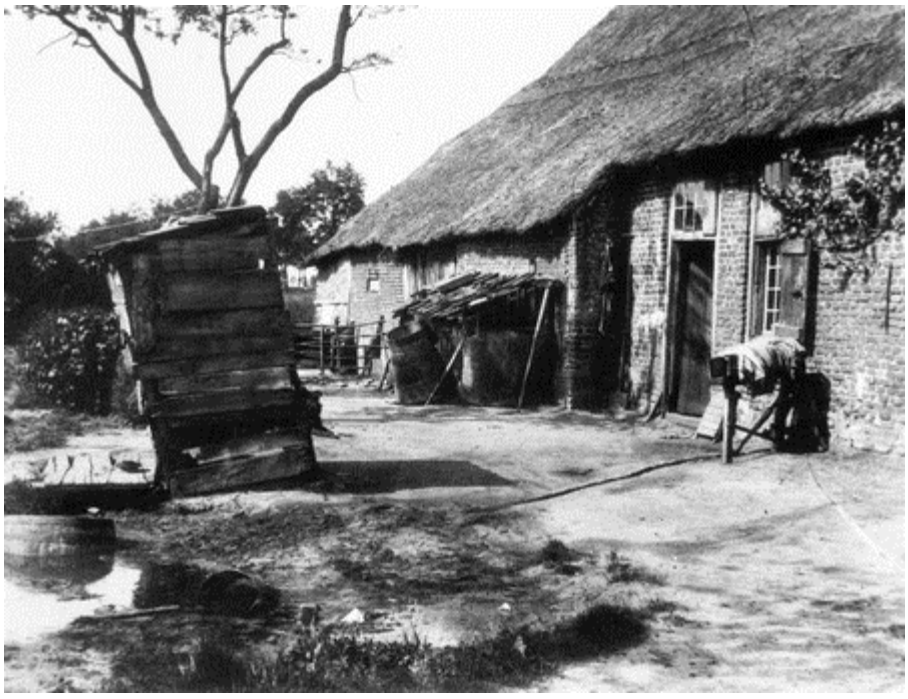

Foto: Regionaal Historisch Centrum / Stadsmuseum Tilburg

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

1. huisje, daar waar men zijn behoefte deed; plee

-- Hij zit al en ketier op et höske

Et höske lichte = de beerpot van de W.C. leeghalen

Handschrift Daamen 1916: "höske - op 't höske zitten (op de WC)"

RJ. 'a's Mieke lang op 't hùske zit'

Dètter veul sôrte meense zèn/ lèèkent wèl klaore taol/ Mar as ge op et höske zit/ Dan ruukte allemòl egaol. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Gin verschil')

Aachter in den hof bij de smid stond het huiske. Vruuger stonden de huiskes ammel aachter in den hof, as ge 's naachts buikpent kreeg koste in oe vaon, mee of zonder heldere maon, over den hofpad daor nor toe waandelen. [BRON]

De Wijs -- As ge meteen nao oew eten naor 't huîske gaot, noemen wij dè laojen en lossen (16-01-1975)

Van Beek - Wat "'t huske" of "de beste kamer" is, weet ge. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

Cees Robben: Ik blaos de plaanke vant höske?

K [ik] vloog et höske op èn aaf./ K moes van èèrmoej nòr den dòkter/ die me en remeedie gaaf. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: De weekes aachteraaf)

Ze zin: De höskes van ons hèùs/ die stòn nòg ammol bèùte/ èn dörom kan den hösbaos fèèn/ nòr huurverhôoging flèùte. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: De biste-kaomer)

...en hier op ut höske hoef ik allêên mar nor mun êêge gezêêk te löstere... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Piet van Beers – "t Höske': Vruuger....bij ons thèùs/ hadde we ok 'n höske./ Dè wier ènnigte keere per jaor/ dur unnen boer leeggehòld./ Den boer kreeg dan aaltij/ geld van onze Vadder./ Wij kreege dan "staank vur daank" (Brabants Bont -- 1; z.j., ca. 2005)

Stadsnieuws (rubriek): wòcht èfkes, vur we gòn moet ik nog op et höske - ... naar het toilet. (160510)

Frans Verbunt: de plaanke vant höske schèète
As de tillevisie zôomar stopt
of 't höske stevig durlòpt,
liefst op zondag in de naacht,
dan zuke-z'iemand die kan kome
en as't kan vur niks,
die dè vlug en netjes oplost.
(Lauran Toorians; Ik zèè ne sul; CuBra; 200?)

De Poepdôos…
Vruuger ha´n de èèrme meense
gin van allen ´n W.C.
Mar…toen zaate ze te kakke
op "´t Höske" of "de Plee".

Mistal was´t ´n houte kietje
meej ´n plaanke "hartjesdeur"
Op ´t dak daor laage panne
èn er hing unne stèèrke "geur".

Op de plòts waor ge gingt zitte
was er middenin ´n gat.
Wègge daor dan poept of pieste
viel onmiddelek in ´n vat.

Aon de muur zaat unne spèèker
èn ennen hêele rits papier
van de kraant gescheurd in vèllekes
die ge dan kost leeze hier.

As zo´n vat of ton dan vol was
wier dè dur ennen boer geligt.
´k Zèè daor wèl es nòr gan kèèke
Mar…ik nêep m´n neus wèl dicht.

Zeuventig jaor ist al geleeje
mar toch dènk ik er nog ôot aon
as´k de boere stront zie rije
die derre stal hèbbe gedaon.

(Piet van Beers; www.CuBra)

WBD (III.2.1:112) 'huiske' ,c.q. 'gemak' = wc: ook 'plee' genoemd
verkleinwoord van 'hèùs', met vocaalkrimping
Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): (1992): 't höske - bistekaomer, plee, nummer 100
2. huisje, verkleinwoord van huis
Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden -
gezegde: Dè zèn daor zón lêege höskes dègge wèl plat mót praote; aanders kunde nie binne.
Brabantse spreekwoorden (Mandos): hèdde is en höske nòr oewe zin, dan kröpt er gaaw en aander in (Handschrift Daamen 1916:) - Als je het naar je zin begint te krijgen, ga je dood.
Een huisje volgens Pieter Breugel

Schilderij van Pieter Breugel de oudere - Winterlandschap (1565)

Het huisje van Van Gogh?

Uit een korte reportage van de Engelse krant The Guardian, waarin de verslaggever een bezoek brengt aan het huis in het Londense stadsdeel Brixton waar Vincent van Gogh woonde op zijn achttiende jaar. Vanuit dit huis schreef hij een brief aan zijn broer Theo, de enige brief waarin hij Tilburg noemt, waar hij op de HBS gezeten heeft. De reportage sluit af in de tuin waar ook het huisje staat.

►Woorden in beeld - Het Huisje in de schilder- en prentkunst

höskeslôof

huisjesloof - donderbaard - sempervivum tectorum

zelfstandig naamwoord

huislook (Sempervivum tectorum)

vetplantje dat in de buurt of op het dak van een apart staande of tegen het huis gebouwde W.C. (höske) groeide, en een bekend geneesmiddel was tegen ontstekingen in de mond. De plant werd ook een bescherming geacht tegen de inslag van bliksem.

Sempervivum tectorum

Cees Robben: hêel oew ..., kemilleteej, höskeslôof en hoest-sjuup-sjuupkes ...

Elie van Schilt - De irste plee men nog bekent, die stond buiten in dun hof, un vierkaant houten geval, un schuin dakske mee hollandse pannen, daorop mistal as sierplaant huiskeslòòk. Un deur mee un hartje eruit gestoken, waormee gróóte meessen konden kèèken hoe dun hof erbij stond. (uit: 'De plee', www.cubra, ca. 2002)

WBD III.4.5:363 höskeslôof (Sempervivum) - huislook

höskesmèlker

zelfstandig naamwoord

huisjesmelker

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HUIZEMELKER - iemand die veel huizen, meest werkmanshuizen bezit en leeft van 'tgeen de huur dier huizen hem opbrengt.

höskesmist

zelfstandig naamwoord

faeces, menselijke uitwerpselen

Van Delft - - "We hebben dan tegelijk veul mis voor ons eirepullaand, want huskemis deugt nie daorveur." "Dè witte, war?" (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

De Bont: zelfstandig naamwoord o. 'huiskensmest' - faecaliën uit het huiske (geheim gemak)

hòsse

werkwoord (zwak)

WBD III.1.2:6 'hossen' = hotsen; ook: hutselen, hobbelen, kwakken, stolpen

hòst

zelfstandig naamwoord/bijwoord

haast, bijna

Mòk mar gin hòst, want ge zèèt er hòst. - Je hoeft geen haast te maken, want je bent er bijna.

Cees Robben: Ik mòkte nôot gin hòst.

Cees Robben: verblikte bilde, hòst vergaon; we hèbbe gin hòst;

Cees Robben: oover hòst heetie nôot gesprooke; ze zakt hòst dur der knieje

...hòst gin meens. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dakloôs)

hòste

werkwoord (zwak)

haasten

zen èège hòste

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden -

gezegde: Ge hoeft oe nie te hòste: ge zit ginnen boer in zen vènster.
B hòste - hòstte - gehòst

hòsteg
bijwoord, bijvoeglijk naamwoord
haastig, gehaast
Cees Robben: nie zó hòsteg;

hòstum hòstum
bijwoordelijke uitdrukking
Pierre van Beek -- Wat hostum hostum geschiedt, gebeurt in grote haast

hot
tussenwerpsel
Van Delft - - Een boer rijdt "zen pèrt mee een lent en haauwt bij het uitwijken hot (rechts) of aar (links) aon". (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)
WBD naar rechts (commando voor een paard)
WBD 'hótóm', 'hótum (Hasselt:) huutewèg' - naar rechts (idem)
Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 - -
(1992): (1992): 'hot': hèèr is links, hòt is rechts
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HOT bijwoord - bij voerlieden: roepwoord om paard naar rechts te doen draaien
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - HOT: rechts, ter rechterhand. Z.a.
C. Verhoeven: HOT, bijwoord (tegen een paard geroepen) naar rechts; ook: hotteweg, of, als er niet vlug genoeg gehoorzaamd werd: hotteweg, hoort. Z.a.

hòtjèsse
werkwoord (zwak)
Henk van Rijen: swingen (Eng. hot jazz)

hòt nòr hèèr
Uitdrukking:
ongeveer ‘heen en weer, zig-zag’
WBD 'hòt naor hèèr' (lôope) - gezegd v.e. paard: zwijmelen (lopen zonder vaste gang, her en der over de weg, van links naar rechts), ook genoemd 'bòllieë'
Frans Verbunt: hòt èn hèr - Uitdrukking: een voerman gebruikte de woorden bij het sturen van het paard: 'hòt' is naar links, 'hèr' is naar rechts. Later sprak men van 'van hòt nòr hèr' - van hier naar daar.
GG hòt èn hè(è)r - een voerman gebruikte de woorden bij het sturen van het paard; hòt is naar links, hèr is naar rechts

van hòt nòr hè(è)r - van hier naar daar, op en neer

hòtpèns
zelfstandig naamwoord
Eng: hot pants
Cees Robben: 9 (blz. 49) 'ik wil hotpens, pa'

hotsel
zelfstandig naamwoord
WBD III.2.3 :138 'hotsel' = idem; ook 'gekotteld'

houdoe, haawdoe
tussenwerpsel, afscheidsgroet
hou je, vaarwel (afscheidsgroet)
1836 - Hoeufft -- ... Een bij het volk zeer gewone wensch is: 'houd u wel', d.i. het Latijnsche: cura, ut valeas.
1929 - Van Delft - …en bij het heengaan was het "Allah, kom hauwdoe, en det ge bedaankt zeit det witte." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)
1930 - Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): 'Haaw doe' (passim)
1938 - ...Alla, kom-haaw-doe-war-saomen! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)
1939 - ...en oome Teun zee: "Alla kom, haawdoe war, en dè ge bedaankt bent dè witte wel! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; "t Briefke van duuzend; NTC 5-10-1939)
Cees Robben: 'kom haauwdoe '
1972 -- Jan Stroop, *Sprekend een Westbrabander 1*; Amsterdam 1979.. 2; Oudoe (blz.117)
1978 -- C. Verhoeven: HOUDOE telwoord hou je... 1. (bij afscheid) vaarwel; 2. (geroepen naar een paard...) Z.a.
1988 -- Hans Heestermans, Witte nog?; 8 dln.; Roosendaal 1988-1994. I Oudoe (blz.14)
1992 -- Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- houdoe - hou je goed
2003 -- A.A. Weijnen, *Etymologisch dialectwoordenboek* -- HOUDOE afscheidsgroet (brab.) = nl. houd u (goed)
2007 -- Karel de Beer - website Bijnamenboek Tilburg "Ôôôh", zik, "Ha dè mar irder gezeej. Bedankt èn houdoe, Pirke!"
2007 - Lodewijk van den Bredevoort [=Jo van Tilborg] -- 'Nou doet em dan mar de groeten, houdoe'. (Uit: *Kosset den bruine eegeluk wel trekken*)
2007 - Lodewijk van den Bredevoort [=Jo van Tilborg] -- 'Asse dan zonder fetsoenlek houdoe te zegge de deur öt zèèn, vertel ik tegen Lia wètter gebeurd is. (Uit: *Kosset den bruine eegeluk wel trekken*)
2010 -- Stadsnieuws (rubriek): Alleej kom houdoe war! - Nou vooruit tot ziens maar weer eens! (030310)
► *Onze taal* 61:278

hout

zelfstandig naamwoord

hout

Pierre van Beek -- Van zen houtje valle - bewusteloos raken

WBD èlzenhout - elzehout (geschikt als bakkershout)

Brabantse spreekwoorden (Mandos): króm hout braandt eeve goed as rèècht (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) ook mindere kwaliteit kan voldoen; men hoeft het niet steeds in hogere rang of stand te zoeken

Frans Verbunt: hout óp hout zaogt nie (gezegd van kussende mannen)

Henk van Rijen: 'hawt' (vkw. 'haawtje')

houtere

bijvoeglijk naamwoord

houten

en houtere schaansmuur

enen houtere klaos - een onbeholpen stijf mens

WBD houtere èg - houten eg

Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): enen houteren haomer

houtere jas - doodskist

Van Delft - - Wij plukken "brem bezemen" en "knoesels" en spreken van "eenen houteren haomer", die in eenen "euregel" klopt, daarmede bedoelend braambessen, kruisdorens, een houten hamer en een orgel.(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

...mee innen zak houtere blokken; (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

We weeven goei goed op ons houter getouw... (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'Aaw eeverlieke', 1941)

Mar agge meej en honderdfèftig/ de maacht over oe stuur verliest,/ hèdde et gaasthuis niemir nôodig/ dan krèède rap en houtere kiest. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Op staikes aon')

...dan staode vort zoo onder den Burgelike Staand as zènde vertrokke, mee den houteren jas aon. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Cees Robben: ene vènt meej enen houtere pôot;

Henk van Rijen: nen houtere klaos - een onbeholpen stijf mens

Henk van Rijen: 'hawtere'

Ik hoefde nie lang nao te dènke oover mèn schonste Tilburgse spreuk. Die gao zôo: 'Kwok ham ha. Dan aat ik aajer meej ham. Ak aajer ha'. Schôon war? Mar ok 'n bietje zieleg hor. Dan moet ik dènke òn die èèreme Tilburgers van vruuger, èn dan schiet m'n gemoed vol. Zo èèrum waare sommegte Tilburgers dèsse gineens gin kiepe hadde èn gin vèèreke. Gin aajke, gin ham, allêenig honger. Witte wèsse dan zinne? Dan zinne ze dèsse 'unnen houtere ham' op tòffel han. Òf unne houtere kèès. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Der komt vur ons allemòl ene tèèd dèmme den houtere jas ònkrèège, òfwèl

daor aachter et Zaand de pèèp èùt gaon. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2008)

GD08 Der komt vur ons allemòl ene tèèd dèmme den houtere jas ònkrèège

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): houtere: 'nen houtere stoel

Bosch houtere - houten

Houthem

toponiem, gebruikt om gierigheid aan te duiden: "Oo-zoo! Hier krijgde niks, dè spel ik oe op oew vesje, dè's De Smet, 'nen rijken stinkert mar 'van Houthem'!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

houtje

zelfstandig naamwoordverkleinwoord

kleerhanger

Ill.: Naumann - lullula arborea - houtleuwerik

houtleuwerik

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: boomleeuwerik (hawtleuwerik) (Lullula arborea)

Dossier Leeuwerik - Brabantse namen, dialectkaarten, afbeeldingen - citaten

houtraoper

zelfstandig naamwoord

houtraper, iemand die hout steelt

Van Delft - "Vruuger zaten ze naacht en daag in de bosschen van onzen grutvadder." Dit is: Vroeger gingen ze dag op dag sprokkelen in de gemeentebosschen. Het sprokkelen en door de bosschen zwerven is voor sommige Tilburgers van behoeftigen komaf een soort levensbehoefte geweest. Vandaar mogelijk de geijkte Tilburgsche uitdrukking, die kort als parlementaire taal in de raadzaal gebezigd werd: "Hij liegt als een houtraper." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

hugt

zelfstandig naamwoord

hoogte, heuveltje

Hij [de boom] stao boven op 'n hugt, durom komt ie nog beter uit. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

WBD III.4.4:138 'hoogte' = heuvel

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992): 'hucht' zelfstandig naamwoord- hoogte

hukke

werkwoord, zwak

hurken

Piet van Beers – 'De stinpöst': Ik kan nie zitte, ik kan nie ligge/ ik kan nie "hukke", ik kan nie gaon. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

hukkele

werkwoord (zwak)

(gezellig) dicht bij elkaar gaan zitten; wiebelen

hukkele - hukkelde - gehukkeld

al hukkelend op z'n hakke. (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'De paoter en de kinkenduut', 1941)

Henk van Rijen: op je hakken lopen

WBD III.1.2:383 'hukkelen' = manken

De Wijs -- Moeder, hedde niet unne feftiger waant de taofel stao hil de tèd te hukkele en m'n kumke stao ôk al te wiemele (rijksdaalder onder tafelpoot leggen) (13-07-1966)

hukkes

zelfstandig naamwoord, meervoud

hurken

Boutkan: (55) 'op oe hukkes'

Gao mar óp oew hukkes zitte

Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): óp men hukkes

Cees Robben: óp men hukkes zitte dèsser niemer bij; hij zit óp zen hukkes;

Frèdags zit ik op men hukkes/ al vruug te wòchte op de kraant/ want ik vèèn de prènt van Keese/ iedere week wir intressaant. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Vèèfèntwintig jaor:

De prènt van Keese)
CiT (92) 'Vruit ammel op oe hukkes'
WBD III.1.2:167 'op zijn hukkes gaan zitten' = hurken
WBD III.1.2:168 'op zijn hukken zitten'; 169 'op zijn hukkes zitten'
Bosch huiketjes - hurken: Gao's op oew huiketjes zitte.
Hees: 'osse op oe ukke' (I:42)
WNT WNT: Huiken, zw.ww., onz.; verwant met 'hukken'. 1) Eig. Bene in een gedokene houding aannemen door de knieen te buigen; hukken, hurken
C. Verhoeven: HUKKES mv. hurken: op z'n hukkes zitten.
De Bont: hókkes zelfstandig naamwoord mv. hukken, hurken
Goem. HUKKEN - zelfstandig naamwoord mannelijk: mv. van huks op zijne hukken zitten
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HUKKEN zelfstandig naamwoordv.mrv. - hurken. Op zijn hukken zitten.
Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992): hukkes zelfstandig naamwoord, mv - hurken

hul
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: door-de-weekse boerinnenmuts
gezegde: Henk van Rijen: hul oover trul - hals over kop
De Bont: hol, zelfstandig naamwoordvr., hul, daagse muts van een boerin, ook 'hulmuts' geheten.
.... Blijkens de vbb. heeft 'hul' in ons dialect de waarde gekregen van een vreemde, te grote, totaal versleten vrouwenmuts. Z.a.
Bosch hul - kont, gat, hol

hulleketeut
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: fantasievogel als boeman voor de kinderen

hullie, hullieje
bezittelijk of persoonlijk voornaamwoord
hun, hen
Zódde hullie hullieën hakdòl nie teruggeeve? - Zou je hun hun priktol niet teruggeven?
R.J. 'deh hùllieën vadder men nie' ziet'
Flaneur (pseudoniem van Antoon Arts) - “Ja, die jongens van Flaneur waren rakkers, maar wat ze zeker nooit aan “hullië pa" hebben durven vertellen is, dat ze gingen “vuurke stooke" in den “Ekker aachter moeder van Lierup" waar de koeien in de „waai" stonden (nu de Mariastraat) en dat ze dat “vuurke" stookten met “solfter"... (Uit: Zonder opschrift; Nieuwe Tilburgsche Courant zaterdag 16 april 1904)
Cees Robben: Hullieje paa is ene wous; hullie moeder un abbetjoek; bij hullie;

Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): hullieje mónd is drêûg van den dorst

Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): ik zèè blij dèk nie meej hullie meegegaon zèè

Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): hullieje vader heetem zis jaor laank nòr school laote gaon

Hullie waren ok nie op school. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Hullie, [de ouders] of liever zij, [de moeder] maokte den dienst èùt. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Boutkan: (blz.59) hullie bruur, hulliejen oopaa, hullie/hullieje paa

Hullië pa waar in ieder geval wel veul van hèùs. (Jos Naaijkens; 'Vruuger bij ons in de Mister Stormstraot'; CuBra, ca 2005)

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HULLIE, HOELIE - steenkool (!)

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- hullie vn - hun, hen

hulte

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: holte, gat, kuil

Henk van Rijen: 'Hulte èn bulte' - Gaten en bobbels (in wegen)

hum, em

1. persoonlijk voornaamwoord

hem (met nadruk)

Dès van hum? tis nie vur jou mar vur hum.

Kènde gij em? Hum nie mar heur wèl.

Cees Robben: hum deere gin dónkere daoge; dè kunde hum nie òndoen;

Cees Robben: Agge hum heurt, is by hullie tèùs alles veul grótter fen schónder;

Henk van Rijen: 'Toen gonge ze nòr hum töös' - Toen gingen ze naar hem thuis.

Henk van Rijen: hurt hum - hoor hem eens

Boutkan: Persoonlijk voornaamwoord, 3e m. sing.: hum; preclitisch em

Stadsnieuws (rubriek): Diejen hond is van hum; ik hèb em dermeej zien lôope (200606)

2. bezittelijk voornaamwoord

zijn

Hum mèske zo op donderdag op visite koome. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Toen gónge ze nòr hum hèùs, meej hummen autoo

B humme voogel - hum vogel ; hum kènd - hum kind

B den hunne, et hun

Ok hum febriek is naa geslôote... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et heej nie geholpe.)

Henk van Rijen: hurt hum - hoor hem eens

Hum kedoo waar der nog nie bij, hum plekske waar nog leeg. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Boutkan: Geaccentueerd bez.vn: m. sing: hun zen(e); meervoud: f+n. sing: hum (zen)

Zelfst. bezittelijk voornaamwoord , 3e pers. sing: hume, hum

Bosch humme - van hem

hummeke

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: hommetje van de vis

hundje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

hondje

Boutkan: (blz.50) hundje — verkleinwoord van 'hónd', met umlaut

Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): et hundje naam ne rómpscheut

Kernkamp, Dialectenquete 1879: 'n hundje en 'n ketje

'Bèttie akkum aaj?' Hèdden hundje? Dan zuldem wèl snappe. Vur wie gin Tilburgs hundje heej, zèg ik 'r mar bij hoe dè dè in 't Neederlaans gezeejd wòrt: 'Bijt hij als ik hem aai?' Meese, dè klingt tòch van gin kaante?! Wè'k wil zègge is dees: as 't bòske Tilburgs pròt, dan verstao zunnen hond ok allêenig mar Tilburgs. Ècht waor. Dè löstert hêel naaw meej hundjes. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

WBD (III.2.1:475) 'hondje' of 'does' = hond

Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): hundje zelfstandig naamwoord- hondje

hunkere

werkwoord (zwak)

WBD hinneken (v.e. paard), ook genoemd 'hinneke', 'briense' of 'kwèkke'

hunkere - hunkerde - gehunkerd

hunnepetrie

zelfstandig naamwoord

gerecht voor fijnproevers van de vroegste delen bij de varkensslacht

Jef Paijmans - Herinneringen - Ome Herman en tante Bertha mestten elk jaar een varken en wij namen dan als het geslacht werd, een helft over. In het late najaar maakte moeder dan zult en balkenbrij, smolt het vet tot 'kaaikes' en vader kreeg 'hunnepetrie'. Dat waren de hersenen van het pas geslachte varken. Het werd gebraden in een ijzeren pannetje

► Zie Dossier Varken Culinair

hupke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
hoopje
WBD (Hasselt) mishupke -mesthoopje
Kees & Bart (krantenrubriek ca. 1930): en hupke
Cees Robben: der is gin hupke in Tilburg waor hij nie gescheeten heej;
Gezegde, Van Beek: Hupke kóm bij - Hoe meer zielen hoe meer vreugd.
(Tilburgse Taalplastiek 169)
verkleinwoord van 'hôop', met umlaut

huppe
werkwoord (zwak)
WBD III.1.2 :164 'huppen' = hinken;ook:'hippen,hopperen,hinkelen'

hupsvol
bijvoeglijk naamwoord
overvol, meer dan vol, vol met een toren erbovenop
Henk van Rijen: hij heej tweej hupsvolle bòrde nòr binne gespaojd
CiT (32) 'Hij hee twee hupsvolle borde nor binne gespaoid'

hur
tussenwerpsel
hoor
Henk van Rijen: khèb hum deur, hur! - ik heb hem door, hoor

hur, hurre, heure
tussenwerpsel
hoor
►zie ook heure
't Is zund hurre, want daor hedde wè gemist. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)
Henk van Rijen: dès ginnen onbeschaaje meens, hurre
Henk van Rijen: ge slot nie meej dè zwiemke, hurre
Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 --
(1992): hurre tussenwerpsel - hoor je, versta je

hurt
werkwoord, persoonsvorm
hoort
Cees Robben: hurt heur ... ze zeej dè ...
R.J. 'Hurt em flèùte óm óns hèùs'
Henk van Rijen: hurt hum - hoor hem eens
Boutkan: (blz.37) doublet 2/3 p.sing.'hurt/ hêûrt' (hoort)
tegenwoordige tijd 2e + 3e pers. enk. van 'heure', met vocaalkrimping

husse

tussenwerpsel

Henk van Rijen: husse meej sinjoore - dat moet je maar afwachten (als antwoord op de vraag: wat eten we vandaag?)

ES husse meej oe neuzertusse (Tilburg, jaren '60)

David Teniers II - The hustle-cap (17de eeuw). Boeren spelen een dobbelspel. De dobbelsteen wordt in de hoed gehusseld (gehutseld).

hussele

werkwoord (zwak)

Frans Verbunt: schudden (van b.v. kaarten)

WBD III.1.2:6 'hutselen'= hotsen; ook: hossen, hobbelen, kwakken, stolpen

WBD III.4.4:310 'verhusseld' = in de war

WBD III.4.4:314 'husselen' = vermengen

Bosch hussele - door elkaar gooien, mengen, schudden

WNT HUTSELEN - schudden, dooreenroeren

WNT onder HUTSEN: Hoe de steenen (dobbelsteenen) gehutst en geworpen moeten werden...

hutje gôoje

Uitdrukking:

spel: met centen gooien

Henk van Rijen: 'huutje gôoje' = mitje steeke

huts

zelfstandig naamwoord

huts

WNT Wsch. de stam van 'hutsen' als zelfstandig naamwoord gebruikt; vooral in Z-Nederl. in de uitdrukking 'Met den huts' - in overvloed, bij de vleet, voor 't opscheppen, en ook: geheel, niet bij deelen.

Brabantse spreekwoorden (Mandos): ze meej den huts hèbbe (Handschrift Daamen 1916) volop hebben, met hopen

N. Daamen (handschrift 1916) -- "huts - hij hee ze mar mit den huts (met den hoop, volop)"

huubèrtsbrôojkes

zelfstandig naamwoord, meervoud

ook: hèùvertsbrôojkes, huupkes, hèùpkes, hèùverbolle, hèùvert, höpkes, huibertbollen, huibkesbrood, huiverbrood

- hubertusbroodjes, door een priester op 3 november, de feestdag van Sint Hubertus, gezegende broodjes; het eten van de broodjes werd beschouwd als een voorzorg tegen hondsdolheid.

WBD (III.3.3:253) 'hubertusbroodjes', 'hubertusbrood', 'huibertbollen'

Lowie van Dorrus Misters - Onlangs vierden wij de feestdag van St. Hubertus. Dan wordt in alle kerken het Hubertusbrood gewijd. Dit brood is tegenwoordig ongedroogde beschuit. De bakkers nemen van tevoren bij hun klanten de bestellingen op. De broodjes worden dan direct na de wijding thuisbezorgd en direct genuttigd. Vroeger was dit een beetje anders. Bij de wijding waren niet alleen de bakkers met beschuitbollen, maar ook huismoeders of grotere kinderen en niet te vergeten leden van de boerengezinnen met een heel of half wittebrood of ook wel roggebrood aanwezig. Na de wijding werd hiervan wel iets gegeten, maar het overige ging in de kast om bewaard te worden. Ging men op reis, zoals wij boven, dan werd hiervan een gedeelte meegenomen om het zo nodig onderweg te kunnen eten. Wij hebben het echter nooit meegemaakt, dat er gebruik van moest worden gemaakt; die tijd dat het wel moest, lag echter toch niet zo ver achter ons. Wij hebben er oudere mensen, die het ondervonden hadden, meermalen over horen spreken. De boeren hadden steeds gewijd brood in huis om in tijd van nood hiervan ook aan het vee te kunnen geven. Op de door ons veelvuldig bezochte dorpen hoorden wij ook wel eens spreken over St. Hubertussleutels, die in sommige families van geslacht op geslacht overgingen. Hiermede werd het vee voor de kop

gebrandmerkt, wanneer dolle of razende honden in de omtrek waren. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 18 'Oude gebruiken en de Beekse doornboom; NTC 5-12-1952)

Elie van Schilt - Daor wier toen wet afgebid. Tot dun heilige Jozuf vur unnen zaolige döödd, dun heilige Antonius om iets trug te vèènen, dun heilige Hubertus om nie hondsdol te worren, daor aten we ok èène keer per jaor ' Hubertusbrooikus ' veur. Ur wier ok gebeeëen om kiendjes te kréégen, mar ok om ur nie meer te kréégen. (CuBra)

Jan Naaijkens - Huubkesbröóikes zelfstandig naamwoord Hubertusbroodjes. Kleine, vierkante broodjes die werden gebakken en gewijd op de feestdag van Sint Hubertus (3 nov.), de patroon van de jagers. Hij werd aangeroepen tegen de hondsdolheid. Wie zo'n gewijd brooike gegeten had, aldus het volksgeloof, liep weinig of geen risico deze ziekte op te lopen... (Jan Naaijkens, Dès Jan Naaijkens - Dè's Biks -- - 1992 -- (1992):)

Ill.: Tijs Dorenbosch

huudje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

hoedje

Ze zètte liever en huudjen óp as de grôote muts. - Ze zetten liever een hoedje op dan de grote muts.

...zoo zat as 'n huudje... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

De groote muts blijft in de kaast: die is te zwaor, daor krège ze vort koppent van - zeggen ze - en darrum zette ze liever 'n huudje op. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

Cees Robben: zón schôon huudje óp zónne lilleke kòp;

Cees Robben: ik zie dè huudje ók zó nôoj;

Alléén et huudje, dè waar toen al gin mode mir, han ze mar weggelaote. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Kernkamp, Dialectenquete 1879: huke

Cees Robben: 'Hoen huudje hottie op?'

As ik op prinsjesdag teeveej gao zitte kèèke/ Èn in de Ridderzaol dan al die huudjes zie... (Henriëtte Vunderink, Huudjes periekele, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

WBD III.3.1:365 'onder één hoedje spelen' = idem — verkleinwoord van 'hoed', met umlaut
Bosch huujke - hoedje

Ed Schilders over hoeden, **huudjes** en hoej bij Cees Robben

huuhaawe
werkwoord (sterk)
Henk van Rijen: stoppen (= hoowhaawe)

huuj, hoej
zelfstandig naamwoord, meervoud
Henk van Rijen: hoeden
CiT (78) 'Strooihuui ziede host nootniemir'

huuje
werkwoord (zwak)
hoeden, bewaken
huuje - huujde - gehuujd
B: huuje-huude-gehuud
B: ik huu; gij/hij huut
Korte uu
Handschrift Daamen 1916: kaortspeulen is gin schaophuuje
De Bont: huuje(n) zw.ww.tr.+wederk. - hoeden
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899): HU(D)EN - hoeden, fr. garder.

huukske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
hoekje
verkleinwoord van 'hoek', met umlaut
Boutkan: (blz.32) huukske
Miep Mandos-v.d. Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - gezegde: As plöddeke-vèùl de kaomer doe, dan stinken alle huukskes.
WBD hoek, huukske - hoek bij de haard (bestemd voor brandhout e.d.)
Kernkamp, Dialectenquete 1879: huukske

huuptruug
tussenwerpsel
WBD achteruit! (voermansterm om een paard te doen achteruitgaan), ook als 'huuptruujg' uitgesproken, en (uitsl. in de Hasselt) 'truughuup': voor hetzelfde doel zijn 'truug' en 'truugóp' in gebruik
De Bont: huuptruug, bijwoord (voermanst.) hup terug

huurboerderij
zelfstandig naamwoord

WBD pachtboerderij

huutewèg

tussenwerpsel

WBD (Hasselt) naar rechts (commando voor een paard), waarvoor ook gebruikt worden: 'hót', 'hótóm', en (elders) 'hótum'

De Bont: huutewèg bijwoordelijke verbinding (voermanstaal), hetz. als 'hòteweg': naar rechts.

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch (1899):
HUTWEG telwoord = HUT = HOI; hut-hut = schuins rechts

huuwelek

zelfstandig naamwoord

huwelijk

Kernkamp, Dialectenquete 1879: huwelik

korte uu

huw

tussenwerpsel

WBD stilstaan: (commando voor een paard)

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van ieder tot it

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

iederendêen onb.vn

iedereen

HvR dè hòn ze iederendêen moete geeve - dat hadden ze iedereen moeten geven
SN 'As ge iederendêen tevreeje mot haawe, dan komde nie òn oewèège toe'
(o7o0o7)

Bont iederendeen - vn. iedereen
Antw. IEDERENDEEN, IEDER END EEN vrnw.- iedereen, fr. tout le monde
Te Antw. hoort men zelfs: ieder end ieder end een

ieder

onbepaald voornaamwoord

ieder, iedereen, elk

in ieders geval - in elk geval

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ieder et zèène, èn de kaoje dervan dêele ('68)

Frans Verbunt, Tilburgs voor Tonpraoters (7e, 1996): ieder et zèène èn de kaoj niks

Frans Verbunt, Tilburgs voor Tonpraoters (7e, 1996): ieder vur zenèège, Gòd vur ons alle èn Van Gènd & Lôos vur Tilburg èn omstreeke

iederendêen

onbepaald voornaamwoord

iedereen

...dè weet iederendeen... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

...ze liepen iederendeen straol veurbij! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

Den nuuwen kapelaon gonk er dus goed in bij iederendeen. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 3; NTC 15-10-1938)

...bij iederendeen stond ie goed aongeschreven... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

'nen boom mee duuzende peeren eraon,

van die lekkere, zuute, sappige flappe...

mar iederendeen die kwaam er van gappe! (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, 'Vrouwke Misére', 1944)

Henk van Rijen: dè hòn ze iederendêen moete geeve - dat hadden ze iedereen moeten geven

Stadsnieuws: 'As ge iederendêen tevreeje mot haawe, dan komde nie òn oewèège toe' (030007)

De Bont: : iederendeen - vn. iedereen

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch 1899:

IEDERENDEEN, IEDER END EEN vrnw.- iedereen, Fr. tout le monde; Te Antwerpen hoort men zelfs: ieder end ieder end een

iel

bijvoeglijk naamwoord

ijl, dun, uitgedund, zwak

- en iele stem

R Dès zôo mar iel zôo, nie? (tuin met weinig planten)

WBD III.1.1:21 'ijl' = slank, tenger

ielk

onbepaald voornaamwoord

elk, ieder

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - IELK, voor een ieder, hetzij bij verbastering van 'elk' of bij zamentrekking van 'iegelijk', waarvan ook 'elk' misschien zamengetrokken is

Kees en Bart (krantenrubriek ca. 1930): 'in ielk geval' (bis); 'ielken Zondag'; 'ieleke keer'; 'op ielk gebied'

ielken stap... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Ons volk', 1932)

Dan krege ze ielk in [een] pèr [peer] die gestoofd was. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Cees Robben: bij ielke stap

C. Verhoeven; Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): IELK

onb.vn (ouderwets) iedereen, elk; uit (een)iegelijk?

De Bont: : 'ielk' - elk; 'ielken dag'

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch 1899:
IELK (uitspr.: iellek) - ieder, elk, Fr. chaque, chacun

Bosch ielkendeen - iedereen

iemers

bijwoord

immers

vaker ►ommers

Et mocht iemers niks kosten. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

iemes

onbepaald voornaamwoord

iemand

R.J. 'Was er daor iemes die men riep?'

Kees en Bart (krantenrubriek ca. 1930): iemes (passim)

Cees Robben: èn die heeget van iemes die et ók geheurd heej

Stadsnieuws: Hèdde gij iemes gezien? Nèè, niemes! (281009)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - in iemes zen hart begraove liggen as en boerekont in en turkslèère broek (Daamen, Handschrift

1916:) - in iemands hart gesloten zijn

B iemes: Ge zot iemes bang maoke.

De kraant zuukt iemes die et schonste Tilbörgs pròt, èn ik dòcht bij men èege: dè gaok tòch es perbeere, diejen iemes te wòrre. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

WNT IEMAND - iemend, ieman, iemen

C. Verhoeven; Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): IEMES, ouderwetse vorm voor! iemand. Z.a.

De Bont: : imes, vnw. 'iemes' - iemand

Jan Naaijkens, Biks: iemes vn - iemand

Bosch iemes - iemand

iepert, uupert

zelfstandig naamwoord

bed (op een opkamer) ?

Sterenborg: Verwantschap van iepert met uupert is twijfelachtig.

Betekenis 'bed' = wrsch. 'uupert'; basis Ned. 'hij zit in zen knijperd'; knijpen = nèèpe; 'in zene nieperd' leidt door apocope tot 'in zenen ieperd'.

Suffix t zou beter d kunnen zijn.

Verwijzend naar bed, slaappplaats

hij leej betèds in zenen iepert - Hij ligt vroegtijdig in bed.

Cees Robben: Zódde naa wille dèk öt menen ieper kwaam?

Piet van Beers – 'Griepepidemie': Wè zèède toch ònt sjouwe buurman,/ isser iets meej jullie Miep.?/ —Jao, die leej sins giesteremèèrge/ in derren iepert meej "de griep". (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers – 'Zêever': tot derre wekker smèèrge's bromt:/ Tèèd dègge öt oewen iepert komt. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Stadsnieuws: Sondags komtie nie vur èlleven öt zenen iepert; tis tòch schaand war! (310310)

Komt öt oewen iepert, jè komt er mar èùt. (Henriëtte Vunderink, Kaawe jatte, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

Verwijzend naar nijpen, knijpen

Frans Verbunt, Tilburgs voor Tonpraoters (7e, 1996): in zenen iepert zitte - in de knel; 'm knijpen

Ontkoppeling

ES/WTT 2012: Sterenborgs suggestie is dus dat er oorspronkelijk een verschil is geweest tussen 'iepert' en 'uuper'. 'Ieper' zou dan betrekking hebben op 'knijpen, nijpen, kniepen, niepen, terwijl 'uuper' op een slaapplaats betrekking heeft. ▶uuper

ierf

persoonsvorm

erfde

verleden tijd van èèreve

Ieteljaon

zelfstandig naamwoord

Italiaan

... dieën aanderen Tilburgsen Pustoor, die Jaon hiette mee z'ne vurnaom en die zoo schon Latijn sprook dè de Paaus zee: U bent zeker een Ieteljaon? Neeë Heilige Vaoder, zet ie toen: Ietel nie, mar Jaon wel. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

ietskes

een beetje

ietskes te laot gekoome

bijwoord

C. Verhoeven; Herinneringen aan mijn moedertaal (1978):
IETSKES bw - een klein beetje

Jan Naaijkens, Jan Naaijkens, Biks: : 'iet' vn - iets

iever, uuver

zelfstandig naamwoord

B ijver

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch 1899: IEVER
zelfstandig naamwoord m. - ijver, Fr. zèle. veul iever hemmen.

ieveraand, ievera(a)ns - ievraans - ievraand - ievrans

ergens

bijwoord

Van Delft - "Ievraand" wil zeggen: ergens. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

...ieverand in 'nen sloot langs de weg... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 – 26-8-1939)

... ieveraans in de haai geboren... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

...want de vadder van den aawe Vinken waar ieveraans uit et Noorden vandaon gekomen... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

As ie ieverans op 'n station komt... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun naor zee'; NTC 18-11-1939)

Vlee jaor hekkut nog meemokt dettur ieverans inne weg gemokt wier... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Leuwerik, boven 't jonge koren
heur ik oe bellekes ieverans rinkele (Piet Heerkens; uit De knaorrie, 'Leeuwerik', 1949)

De Wijs -- As get nergenââns veint, motte ieveraans kèkke (23-10-1963)

Henk van Rijen: 'hè de ieveraans mèn kèmke zien ligge?'

WBD III.4.4:198 'ieverans', 'ieverens', 'ieverantergens' = ergens

Stadsnieuws: Hèdde gij sewèèle ieveraans menen bril gezien? Nèè nieveraans.' (211203)

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - IEVERHANDS voor 'te eeniger plaatse', 'ergens'. Van iever of iewer en hands, zoo veel als aan deze of gene zijde.

Goem. IEVERHANDS - i:verans bijwoord IEWERS, IEVERS - i:ves: minder gebruikt.

WMT IEWERINGS, ieverings, bijw. v. plaats. In de volkstaal der zuidelijke gewesten is een gelijkbet. IEVERANS(T) nog algemeen verbreid. Ergens.

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - IEVERS - ergens (vla., brab.) = ie (eerste deel v. ielk) + waar + adv. s.

ievraans, ieverans

bijwoord

ergens

Kees en Bart (krantenrubriek ca. 1930): 'waor ievrans?'

Cees Robben: As ge ieveraans gaot kèèke; netuurlek wir ieveraans nirgeleej;

Cees Robben: dan moete ieveraans mar is kèèke;

Cees Robben: Waor is menen bril? .. die hèdde netuurlek wir ieveraans verloore gelee

Daamen, Handschrift 1916: "ieverus - hij mos irst nog ieverus zain (ergens)"

Henk van Rijen: hèdde ieveraans mèn kèmke zien ligge?

WBD III.4.4:198 'ieverans','ieverens' = ergens

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - ievers - ergens (vla. brab.) = ie(ik)+waar+bijwoordelijke -s

HFt zie IEVERHANDS

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch 1899: IEVERANS bijwoord -ergens, Fr. quelque-part; bij Sch. en Hfft. ook 'ieverhands' ook 'ievers' en in 't N. der Kemp. 'ergerans'. 'Ieverans niet' - nergens.

ik, ikke

persoonlijk voornaamwoord

ik

Cees Robben: -...Dè treft ... ikkenôok.

uitdrukking - êenen ik èn êene gij - grove steek bij het naaien van twee stukken tegen elkaar, zonder overlapping

Frans Verbunt, Tilburgs voor Tonpraoters (7e, 1996): ikke, ikke, ikke èn de rest kan stikke

C. Verhoeven; Herinneringen aan mijn moedertaal (1978): IK, indien achter de persoonsvorm zonder klemtoon ('k), dan vaak daarmee verbonden: zak (zal ik), gòk (ga ik), stòk (sta ik), hak (had ik), zok (zou ik), wok (wou ik).

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch 1899: IK daarnaast 'ikke(n.)'. Encl.: ek, ekik, ekikke.

illestiek, illestiekske

zelfstandig naamwoord

ook aangetroffen: èllestiek

Henk van Rijen: elastiekje

Tegen enne bol schuppen, enne prop papier, meej ellestiekskes verend gemokt. Die ellestiekskes kregen we deur enne fietsbaand aon ripkes te knippen en die dan om dieje prop papier te spannen. Asset un bietje meej zaat koste der wel un ketier tegen aon schuppen, veur de ellestiekskes der allemol wir af waren gesprongen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD III.4.4:208 'gumelastiek' = rubber

illetriek

zelfstandig naamwoord

elektriciteit

Kees en Bart (krantenrubriek ca. 1930): illetrische ..

Cees Robben: de illèktrieke laamp is kepòt;

...en kompleet illetriek spoor... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Sintreklaos ôok) [elektrische trein als speelgoed]

Henk van Rijen: de stôommallemeules lôope vort op illetriek - de stoomcarrousels draaien tegenwoordig op elektriciteit

Frans Verbunt, Tilburgs voor Tonpraoters (7e, 1996): illèktriek

CiT (62) 'De stoommallemeules lopen vort op illetries'

GG illektriek - elektriciteit, stroom

Stadsnieuws: Toen den illektriek ötviel, hèmme mer en kèrkske gebraand (220807)

illetriezjèèn

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen: elektricien

ilt

1. zelfstandig naamwoord

eelt

Cees Robben: ak mar wè in men haande krèèg, èn ast mar gin ilt is;

mar ik weet de dieje groffen breeje/ gin ilt mir op zen haande heej. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Kèrmes haauwe)

Zèn haande zèn êenen bonk ilt... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: As vadder belond)

WBD III.1.2:350 'eelt' = eelt; ook 'weer' of 'zweel'

2. bijvoeglijk naamwoord (met voor- en achtervoegsel)

Zen iltige haande strilden de blaoier (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Onzen oopaa)

Hij wreef oover der schouwerblaoi/ meej zen verilte haand (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Blôot slao dôod...)

immel, eemel, êemel
bijwoord
eenmaal
Cees Robben: ge hèt naa immel klaante daor kunde nie van eete;
Cees Robben: Nèè Tienes ... Tis immel zôo;
Cees Robben: Ik kan naa immel nie luije èn meepesaant den toore nòg vasthaawe ôok.
Henk van Rijen: tis ok immel wènter, war - het is uiteindelijk ook winter, nietwaar
Henk van Rijen: dès naa immel de kaoje kaant dieter òn is - dat is nu eenmaal de slechte kant die eraan zit.

impesaant
bijwoord
- van fr. 'en passant'
► zie meepesaant

impetèds
bijwoord
vB ondertussen, tegelijkertijd

implòts
voorzetsel
in plaats van
Spa rôod Spa blauw of Spa gèèl te drinke, implots van wèèn of Sjèrrie. (Nel Timmermans; Onze klèpclub; CuBra; 200?)

inbaokere
werkwoord, zwak
WBD III.1.3:8 'inbakeren' = zich warm aankleden

inbèène
werkwoord, sterk
inbinden
Zodde diejen boek nie laoten inbèène?
inbèène - bon(d) in - ingebonde

inbilde
werkwoord, zwak
inbeelden
WBD III.1.4:19 'inbeelden','zich/zijn eigen iets inbeelden' = zich

inbeelden

- inbilde - bilde(n) in - ingebild

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch 1899:
INBELDEN wdkr.ww. - in beelden: Gij beldt oe van alles in.

inboere

werkwoord, zwak

financieel achteruitgaan, interen, inboeten

- inboere - boerde in - ingeboerd

lange oe

De Bont: inbu.re(n) zw.ww.tr. - inboeren, door boeren in vermogen achteruitgaan.

ind

zelfstandig naamwoord

eend

verkleinwoord intje

Cees Robben: en ènd;

Henk van Rijen: meervouw. 'inte', enkelvoud 'int'

Elie van Schilt - unne schóóne vijver mee indjes... (uit: 'Un paor momentjes vur wet ouw monumentjes'; CuBra, ca. 2000)

Elie van Schilt - Op weg naor de bossen en ok in de bossen zelf hadde hier en daor un slótje en un venneke, daor gingen we in ut vurjaor dikkopkes vangen, inde-aaieren zuuken of jong indjes. (Uit: 'Tilburg waor zen oe bossen'; CuBra ca. 2000)

WBD eend, ook genoemd 'êend'

WBD ind, eend, poel poel poel - roepwoorden voor de eend, ook 'èndvoogel'

WBD ènd, woerd, wuunder (korte uu) - mannelijke eend

WBD ind, indje - vleinamen voor een eend

WBD eendje - roepwoord voor een jonge eend

WBD indje, klijn eendje - vleinamen voor een jonge eend

Dialectenquête 1876 - ende - eenden

WBD III.4.1:204 'eend' resp. 'wilde eend' - wilde eend (Anas platyrhynohos)

WBD III.4.1:207 'eend' - krakeend (Anas strepera)

inder

bijvoeglijk naamwoord
eender, hetzelfde

Vergelijkend: haorinder

Et blèèft mèn inder. - Het blijft mij gelijk.

Kees en Bart (krantenrubriek ca. 1930): 'nen eenderen toeschort'

Ok agge strak de pèèp ötgaot/ hèdde van staand gin hinder/ want bij St. Pieter òn de poort/ zèn we allemòl wir inder. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gin verschil)

Stadsnieuws: Tis ammòl inder, òf ge naa dur den hond òf dur de kat gebeete wòrt (030509)

WBD inder - stuks vee [?]

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch 1899: EENDER - eenderlei, dezelfde: Dat is ter eendere, dat is eender.

inderhaand

bijwoord

hetzelfde; eender; van dezelfde hand

't is al inderhaand... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Oh! Klotterende klompen'; 1932)

indoen

WBD (van koeien) naar de stal brengen na de zomer; ook genoemd 'binnedoen', 'inhaole', 'ópstalle' of 'binnegaon'

De Bont: indu.un, onregelm.ww.tr. 'indoen' 1) onderdoen, zaaizaad door eggen in de grond brengen; 2) inhalen, van de weide naar de stal brengen.

indraaje

werkwoord, zwak

indraaien

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - der zene strèùf indraaje (vB Tilburgse Taalplastiek 1972)-een goede plaats veroveren;

soms in het bijzonder m.b.t. een vrijer

induffele

werkwoord, zwak

WBD III.1.3:7 'induffelen' = zich warm aankleden; ook: 'inpakken' en 'aanduffelen'

inêene

bijwoord

ineens

Inêene waar ik trug in de tèèd. Ik moes inêene òn vruuger dènke. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

infermaosie

zelfstandig naamwoord

informatie

Kees en Bart (krantenrubriek ca. 1930): infermaosie

ingeknipt

bijvoeglijk naamwoord

GG hij is te hôog ingeknipt: zen krèùs zit hogger as mennen naovel - hij

heeft erg lange benen

ingespanne
bijvoeglijk naamwoord
goed uitgerust; van het nodige voorzien
Henk van Rijen: ik zèè er nie op ingespanne - ik ben er niet op ingesteld
CiT (120) "k Zèr nie op ingespanne'
J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - AANGESPANNEN:'Goed aangespannen of ingespannen zijn' beteekent hier niet slechts van goede paarden, wagen en tuig, maar in 't algemeen, wel van allerhande gereedschap voorzien zijn.

ingewaande
zelfstandig naamwoord; zonder enkelvoud [?]
WBD III.1.1. lemma ingewanden – vooral noordelijk Tilburg

ingiete
werkwoord, sterk
V inschenken
V Zak nòg es en tas kòffie ingiete?
-- ingiete - gôot in - ingegoote

ingpòt
zelfstandig naamwoord
inktpot
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 28) uit cluster ngtp wordt de t verzwegen

inhaawe
werkwoord, sterk
inhouden; (zich) bedwingen
Ik kós menèège niemer inhaawe - ik kon me niet meer bedwingen
Henk van Rijen: 'Omdè-k hil de tèèt munne laag ha motte inhaawe'
- inhaawe - hiel(d) in - ingehaawe
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch 1899: INHOUDEN - te beteekenen hebben

inhamp
zelstandig naamwoord
WBD III.4.4:186 'inhamp' = inham

inhange
werkwoord, sterk
Henk van Rijen: erom houden, boven het hoofd hangen
Henk van Rijen: 'Dè za-d-ur inhange òf ie ut hòlt' -Het zal erom houden of hij 't haalt.

Henk van Rijen: 'Dè za-d-ur inhange vur-um' - Daar staat hem wat te wachten.
Jan Naaijkens, Biks: inhange ww - erom houden

inhaole
werkwoord, zwak
inhalen
inhaole - hòlde in - ingehòld
ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping
'binnedoen', 'indoen' of 'binnegaon'
WBD (van koeien) naar de stal brengen na de zomer, ook genoemd 'ópstalle',
Henk van Rijen: oew schaoj inhaole - je schade (achterstand) inhalen
De Bont: inhalen, thuishalen, onder (zijn) dak brengen, bergen, binnenhalen
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch
1899: INHALEN - inhuldigen, plechtig ontvangen; Fr. inaugurer; bij landbouwers: Den oogst naar de schuur voeren.
Jan Naaijkens, Biks: inhaole ww - inhalen

inhaoleg
bijvoeglijk naamwoord
hebzuchtig, schraapzuchtig, vrekkig

inhaoleghèd
zelfstandig naamwoord
vrekkigheid, hebzucht, overmatige gierigheid

inhèbbe
werkwoord, sterk
tijd, geduld, moeite vergen
- inhèbbe - had in - ingehad
- gewoonlijk onpersoonlijk
Henk van Rijen: 'inhèn'
WBD III.2.3:258 'een stuk inhebben' = dronken zijn
WBD III.2.3:259 'een brom inhebben' = dronken zijn
C. Verhoeven; Herinneringen aan mijn moedertaal (1978):
INHEBBEN, meestal onpers. gebruikt: dè hee wè in - daar zit zoveel aan vast, dat het lang duurt voordat het ervan komt.
De Bont: inhebben l) in zich hebben, bevatten; 2) binnen hebben, binnen de schuur gehaald hebben.
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch 1899:
INHEBBEN - INHEMMEN - vorderen, eischen

inkalve
werkwoord, zwak

inkalven
WBD inkalve (II:1006) - inkalven; afkalven: het afzakken v.h. kettinggaren; ook wel afkalve, kalve of kalvere genoemd

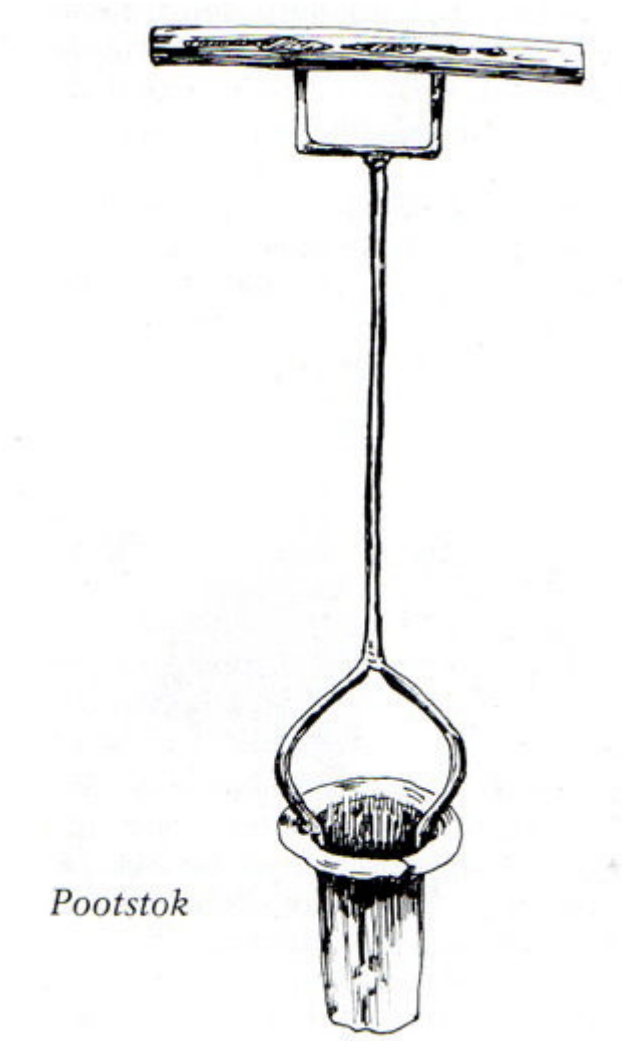
inkèùle
werkwoord, zwak
inkuilen
WBD I:1441 aardappels poten met de schop in afzonderlijke kuiltjes: inkèùle

inkhoorentje
zn., dim.
Frans Verbunt, Tilburgs voor Tonpraoters (7e, 1996): eekhoorntje
Stadsnieuws: 'Der zaat en inkhoorentje onder den bôom buukenotjes te zuuke'(141007)
WNT INKHOORN - gewestelijke bijvorm van eekhoorn

inkhurntje
zelfstandig naamwoord, verkleind
eekhoorntje; zie ook 'inkhoorentje'
Dialectenquête 1876 - inkhurntje
Jan Naaijkens, Biks: inkhoorn zn - eekhoorn

inkôope
1. werkwoord, sterk
inkopen
2. zelfstandig naamwoord meervoud
inkopen
WBD III.2.2:2 'inkopen gedaan hebben' = zwanger zijn

inkrèège
werkwoord, sterk
inkrijgen
WBD (van een koe) er gin kalf kunnen inkrèège - niet drachtig willen worden
De Bont: inkrijgen, drachtig doen worden.

Pootstok om in te krukken - **afbeelding uit: Kroniek van de Kempen**

inkrukke
werkwoord, zwak
aardappels poten met de pootstok
WBD I:1441 inkrukke

inlègge
werkwoord, zwak
inleggen
WBD I:1440 aardappels inleggen met de hand: 'inlègge'
met de schop: 'inkèùle'
poten met de pootstok: 'inkrukke'
poten in de voor: 'inspaoje'

inmaantele
werkwoord, zwak
inmantelen
WBD inmaantele (II:1052) - inmantelen, het plooiend vouwen van stukken weefsel die van het getouw genomen zijn; ook: óptòffele

inne
telwoord
Henk van Rijen: ene (een zekere)

inneeme
werkwoord, sterk
innemen (in div. bet.)
gez. goed van inneeme - inhalig, schrokkig

innegte, innigte
telwoord
enige
► ènnegte

inpaase
werkwoord, zwak
WBD III.1.2:26 'inpassen' = opschuiven; ook 'opschikken', 'ruimen'

inrèège
werkwoord, zwak
- inrèège - rêeg in - ingereege
- geen vocaalkrimping in tegenwoordige tijd
WBD dichtbinden: het met touw dichtbinden v.e. veteropening, voordat men begint met overhalen (II; 744)

inrösse
werkwoord, zwak
inwrijven
inrösse - röste(n) in - ingeröst
Daor moete oewe rug is meej inrösse
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch 1899:
INRUIS(CH)EN (met verkorte ui) - inwrijven: Ge moet uw handen flink inruisen mee zalf.

inschaore
werkwoord, zwak
inschaore - schaorde in - ingeschaord
- geen vocaalkrimping
WBD een wei vol vee jagen
Henk van Rijen: verzamelen, ophalen
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - INSCHAREN Z.a.
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - INSCHAREN - het vee in de weijde brengen. Doch wordt doorgaans gebruikt van ene gemene weijde, die op zekeren bestemden tijd

ingeschaard wordt.

inschiete

werkwoord, sterk

- inschiete - schoot in - ingeschoote

WBD inschieten

WBD aantrekken: schiet gaa in mèn lèèrze - trek gauw mijn laarzen aan

WBD inschieten (het deegbrood in de oven plaatsen)

WBD inschiete (III:1O38) - inschieten (v.d. weefspoel /inslag); ook: schiete, inslaon, durslaon, slaon of gooje

WBD inschiete (II:104l) - inschieten: inweven v.e. kleur of patroon

De Bont: bij buren een of meer mikken resp. broden laten bakken.

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch 1899: INSCHIETEN, bij naaisters: 'Nen lap in een kleedingstuk inschieten' - er eenen lap innaaien om het te herstellen.

inschòt

zelfstandig naamwoord

WBD inschot: de plaats waar men met de voet in de schoen schiet (II:713)

insgelèèks

bijwoord

Henk van Rijen: insgelijks, eveneens, van hetzelfde

WNT INSGELIJKS - evenzoo, evenzeer, eveneenz

inslaon

werkwoord, sterk

inslaan

- inslaon - sloeg in - ingeslaon (hij slao in)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - der et roejke ingeslaon hèbbe (vB Tilburgse Taalplastiek 1969) - de laatste adem uitgeblazen hebben (Weverstaal; zie onder roejke)

WBD inslaon (II:1038) - inslaan: inschieten v.d. weefspoel; ook: durslaon, slaon, inschiete, schiete of gôoje

WBD III.4.4:88 'inslaander' = hevige donder; ook 'inslag'

inspaoje

werkwoord, zwak

inspitten

WBD I:1442 aardappels poten in een voor: inspaoje

Stadsnieuws: Dè waar de grotste lòl: iemes inspaoje in den Dèùn = Dat was de grootste gein: iemand ingraven in de Drunense Duinen (230108)

insteeke

werkwoord, sterk

insteken

WBD 'instêêke' (II:1166) - insteken (= vademen: een draad door het oog van een naald halen)

int

zelfstandig naamwoord

inkt

B Die(n) int schrèèft goed.

weijD Etym.: oud Frans - 'enque'

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - INT voor inkt of, gelijk anderen spellen, enkt. Sommigen leiden het woord af van het Poolsche inkaust ... Z.a.

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch 1899:
INK, INT, ENK - ent, griffel: eenige inten op 'nen boom steken.

intèds

bijwoord

intijds, tijdig

Kees en Bart (krantenrubriek ca. 1930): 'intijds'

Henk van Rijen: ge moet et intèds laote weete - je moet het tijdig laten weten

Henk van Rijen: toeter intègs - claxonneer op tijd

De Bont: intets, bijw. 'intijds' - bijtijds

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch 1899: INTIJDS (ij kort) bijwoord - bijtijds, tijdig

Jan Naaijkens, Biks: intèds bw - op tijd

Haor Intèds - bijtijds, op tijd

intèère

werkwoord, zwak

Henk van Rijen: interen, inboeten, erop toegeven

Stadsnieuws: Ik hè gin geluk meej et kaorte, ik tèèr in op menen buut (120409)

inter(es)saant

bijvoeglijk naamwoord

belangwekkend, interessant, in ouder Tilburgs vooral gierig

De betekenis 'gierig' is afgeleid van het Franse *intérêt*, (eigen)belang

N. Daamen - handschrift 1916 - "interessaant - 't is nen intressaante vent (gierig, hebzuchtig)"

Kees en Bart (krantenrubriek ca. 1930): intersaant, intersaanter = interessant(er)

Van Delft - "Een interessaant wijf" is een vrouw die zuinig is, op het gierige af. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

Van Delft - "Het is 'ne freete (trotsche, hoovaardige, fatterige) meensch, da kan d'm aanzien, mar zij is zó'n interessaant (gierig) wijf, da ze 'n dubbeltje deur zou bijten, al was 't dè ze van ouwerdom op d'r taandvleesch liep", sprak de een en de ander antwoordde gevat met de woordspeling: "Dè doen nou al d'r bessems (bezems) en vegers al." Dit is: Die trotsche man had dus een gierige vrouw en de bezems werden versleten tot op het hout. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

Van Delft - "Wè iesse toch interessant tot oppene cent", zegt de groenteman, die z'n knolraap verkocht heeft en bij het teruggeven een halfje tekort komt, waarvoor de zorgzame huismoeder nog gauw een appeltje van z'n kar grist, om toch zeker niets te kort te komen.(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

En toen ie grotter wier, ies ie zo gierig geworre, zonne vrak, zo interessaant, zonne pin, zo gierig as de naacht. (A.J.A.C. van Delft, uit: 'Toen Tilburg nog dorps was: Een heel typisch dialect'; Nieuwe Tilburgsche Courant, 17 juli 1956)

Cees Robben: Ik hèb nòg nôot enen interesaantere meens gezien

PM enen intersaante meens- iemand die steeds op eigen voordeel uit is.

Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch 1899: INTRESSANT - eigenbelangzuchtig, inhalig, op zijnen interest uit, schraapzuchtig.

Opprel interessant - Zie de wdbb. Ook in de bet. 'indringerig' en 'inhalig'.

inzêepe

werkwoord, zwak

inzepen

— inzêepe - zipten in - ingezipt

GG overdr.: sneeuw in het gezicht wrijven als geintje onder kinderen en jongelui

inzètte

werkwoord, zwak

inzetten

WBD inzètte - inzetten, inwerken, in bewerking nemen, c.q. be- of verwerken van huiden (II:596)

WBD inzètte (II:l036) - opsteken van pijpspoelen; ook: opdoen

inzètte - zètte(n) in - ingezèt

ir

onderscheidend voegwoord van tijd

Henk van Rijen: eer, voordat

irde

werkwoord, persoonsvorm

eerde

- verleden tijd van 'eere', met vocaalkrimping

irder

vergrotende trap van irst

eerst, eerder, de eerste

Asse van iemand 'n kèrstkaort had gekreege, stuurde ze d'r êen trug. Dán pas. Irder nie… (Jos Naaijkens; 'De kèrstman die mar nie vol kwaam'; CuBra, ca 2005)

irlek

bijvoeglijk naamwoord

Henk van Rijen: eerlijk

Dirk Boutkan (1996) - (blz.34) irlek (met vocaalkrimping)

irst

telwoord, bijwoord

eerst

Ik waar irst; Willem den Irste

Cees Robben: ónzen Goof is himmòl den irste; de goej gòn aaltij irst;

Cees Robben: Ieder vur zich, zi de pestoor, èn hij zeegende zenèègen et irst.

Cees Robben: ge hèt den irste prèès; irstes hèdder niks meej te maoke;

Cees Robben: hoe dé de irste twee meense geschaope zèn; et irste tèndje;

Dialectenquête 1876 - hij is den irste

A.A. Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant; Antwerpen 1952 -- doe irst dè raom is toe; de irste mis

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - irste, geen 'urste' (blz.12)

irstes
telwoord
de eerste
- Irstes Vrede op ’t programma. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

irwaarde
bijvoeglijk naamwoord, zn.
eerwaarde
GD05 toen kwaam diejen irwaarde nòg gereegeld òn hèùs

is
bijwoord
eens, 'ns
Cees Robben: Ik zal mèèrege wèl is laage; kèk is; de hèk ók is gemotte;
Cees Robben: dan moete ieveraans mar is kèèke; dan doeme dè saome is vlug eut de frut;
Cees Robben: ge moet mar is kèèke; kèk toch is;
Dialectenquête 1876 - mok de gloaze is vol - vul de glazen
Dirk Boutkan (1996) - (blz.99) zuukt is nòr menen oed
De Bont: is, resp es, bijw. 'is' (zwakke vorm van) eens
Cornelissen & Vervliet, Idioticon van het Antwerpsch 1899:
EENS (uitspr. is) bijwoord wordt veel aangewend zonder bepaalde beteekenis en geeft aan de uitdrukking eenen zweem van verzachting = Ne keer

it
ww., persoonsvorm
eet
- 2e+3e pers. tegenwoordige tijd van 'eete', met vocaalkrimping
MP gez. Tis nie èèrg asge onderwèg honger krèègt, agge mar tèùs it.
Henk van Rijen: mar kèènd lieve, it tòch meej oew aander haand

it

ww,pv

eet

MP gez. Tis nie èèrg asge ónderwèg hónger krèègt, agge mar tèùs it.
HvR mar kèènd lieve, it tòch meej oew aander haand

– 2e + 3e pers.praesens van 'eete', met vocaalkrimping

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van jaacht tot juuwêel

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Jèùn - embleem bij een gedicht van Jacob Cats

---

jaacht

zelfstandig naamwoord

jacht

Kernkamp, Dialectenquete 1879: we zên op de jaacht gewist - wij zijn op jacht geweest

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - JACHT (in 't N. jaacht) zelfstandig naamwoord, vrouwelijk. - gejaagdheid, onrust; Fr. agitation; tocht, trek, trekkende wind; bende straatkinderen.

jaanke, janke

Ill.: Tijs Dorenbosch

werkwoord (zwak)

janken, huilen

-- jaanke - jaankte - gejaankt

-- vocaalkrimping?

R.J. 'gin jaanken helpt'

Cees Robben: geblèèr èn gejaank;

WBD III.4.4:246 'janken' = knarsen

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 27) in 2e pers. en 3e pers. enk. presens wordt in het cluster nkt de k verzwegen - ja(a)ngt

Stadsnieuws - Den oober goojde en tas kòffie oover men nuuw klêed: ik kos wèl jaanke! (240509)

Bont jangke(n) zw.ww.intr. 'janken' - l) krijten, schreien, huilen; 2) tranen storten, wenen

WBD kwaadaardig roepen (v.e. paard)

WBD III.2.1:48l janken = janken (v.e. hond), ook: jammeren, joekeren, joekelen

WBD III.2.1:482 janken = huilen (v.e. hond)

WBD III.2.1:505 janken = janken (v.e. kat) ook: krollen of huilen

WBD III.2.1:504 janken = krollen (v.e. kat) ook: krijsen

WBD III.1.4:254 'janken' = luid schreien

jaanker

zelfstandig naamwoord

WBD overgevoelig paard (dat gilt bij de minste aanraking), ook genoemd 'kwèkkerd', of (Hasselt) 'jankerd'

Jan

eigennaam

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 56) ik hèb Janne nòg gezien

Jan te Kort

Zegswijze

Van Delft - “Als er Jan te Kort komt wonen, wordt het klooten met den bok." Dit is: Wanneer de inkomsten te gering worden, ontstaat er licht oneenigheid. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

janbommegètje

zelfstandig naamwoord, verkleind

VN zaadje van een linde

jandôome

tussenw.

bastaardvloek

Cees Robben: dès onbeschoft jandôome

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - JANDEKKE(N), JANDOME(N), JANDOOIE(N), JANDORE(N), JANDOZE(N), JANDUIME(N) tw - soort van vloekachtige uitdrukkingen

Overzicht van alle bastaardvloeken

jandôorie

bastaardvloek

Piet van Beers -- Der waare schaole vol meej vlêes/ èn hêete “Kip Pandoorie./ De sambal en de ketjap mòkten ’t/ nog èrger hêet jandorie. (uit ‘Ôome Jan’; www.cubra)

Overzicht van alle bastaardvloeken

janewaarie, jannewaarie

zelfstandig naamwoord, eigennaam

januari

Henk van Rijen op zis janewaarie gòn ze driekôoninge-zinge

jan pap

zelfstandig naamwoord.

MTW (textiel) kettinglijmer

janstapzuutjes

ook: jantrapzuutjes

uitdrukking

GG een zekere, een bekakt persoon: dieje jantrapzuutjes lopt nèffe zen schoene van grotseghèd - die bekakte kerel loopt naast zijn schoenen van verwaandheid

jantje-marienus

uitdrukking

dood

meej zene kreugel reej ie ene kinkenduut hartstikke jantje-marienus

Buuk = zeer dronken, totaal van de wereld, dood (Jantje Marinus was tussen de wereldoorlogen eigenaar van een drukbeklant café achter de Heikese kerk)

jan zeuve

zelfstandig naamwoord

MTW betweter

jao

tussenwerpsel

Komde? Jao, ik koom.

Cees Robben: òch jao ...; oo jao? jao meneer Lewie;

Cees Robben: Vènde gij naa dè ze schôon zinge? om naa te zègge jao ... nèè.

Hees bèjoa (II:67)

Bont jä, bijw. 'jè' - ja Z.a.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - JA (uitspr. 'jao') telwoord Toestemmend: ja/ jao; verwonderend, goedkeurend: ja (zuivere a) jao, jè

jaoge

werkwoord (zwak)

jagen

Dirk Boutkan (1996) - jaoge - joeg - gejaogd / gejaoge

- in tegenwoordige tijd geen vocaalkrimping

R.J. "n koei van de rils jaogen'

...hij is weggejaoge enkelde jaoren gelejen! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 – 29-7-1939)

Cees Robben: zen hartje dè gaot ervan jaoge;

Cees Robben: Tis nòg gin weer om enen hond deur te jaoge.

B jaoge - jaogde - gejaogd/gejaoge Dirk Boutkan (1996) - verleden tijd: joeg

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - liever meej aander hónde jaoge (Kn'50) - iemand mijden omdat hij te veel weet

WBD (III.2.1:506) jaoge of mèùze = muizen (door katten)

WBD III.1.4:379 'jagen' = gehaast zijn; ook 'jachten', 'jakkeren'

Bont st.ww.tr. + intr. jagen Z.a.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - JAGEN - sterk trekken, tochten, sprekende van eene schouw, kachel.

jaoger

zelfstandig naamwoord

jager

Bijnamenboek Karel de Beer - Kees de jaoger = Kees de Kokken (blz. 50)

jaona

zelfstandig naamwoord

en jaona = een stijve trut

jaop

zelfstandig naamwoord.

gebakken bokking

Ed Schilders in 'Tilburg Plus' 17-7-2008: Visboer op Broekhoven, rond 1930: 'Hier is Jáááp'. Men at dan 'gebakken jaap' oftewel 'jaop'.

jaor, jòrke

zelfstandig naamwoord

jaar

R Dès öt et jaor blòk (toen de koeje nòg Bart hiette) - oud/ afgezaagd

Cees Robben: ik bèn tien jaor aawer; taageteg jaor geleeje; jaor óp jaor;

Cees Robben: aawjaorsaovend; ik zèè dees jaor fèfteg jaor stikkedoor;
gez. Henk van Rijen nie langer as en Antwerps jaor = drie maanden
Frans Verbunt -- oover honderd jaor hèmme tòch ammòl ne gèètekòp
Frans Verbunt -- int jaor blòk toen de èksters nòg gin kont han èn deur der ribbe scheete
GG z. a.
Bont jo:r zelfstandig naamwoord, onzijdig. 'joor' - jaar
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - ANTWERPSCH JAAR = zes weken

jaorgetij
zelfstandig naamwoord
jaargetijde; de herdenking van een sterfdag
Och, zôo heej ieder jaorgetij / iets wè ge wèl wardeert/ agget mar vat zôo asset komt/ èn nie veul lammenteert (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Jaorgetij')

japunneke
zelfstandig naamwoord, verkleind
Kernkamp, Dialectenquete 1879: japon, japunneke

jas zonder zakke
uitdrukking
vB doodshemd
vB 'houten jas'- doodskist
Cees Robben: èn Drikske krêeg ene schôone jas, mar êene zónder zakke
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - den houtere jas ònschiete - (Van Beek, Tilburgse Taalplastiek '72) - sterven
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - zene jas vatte (Van Beek, Tilburgse Taalplastiek '73) - ontslag nemen

jatte
werkwoord (zwak)
De Wijs -- Wè hij gejat hee is méér dan ie ôôit gehad hee (27-12-1968)

jè, jao
tussenwerpsel
ja
Jè jè!
Cees Robben: Wès óns Mietje tòch plat war; jè ze heej niks gin prisentaosie.
Cees Robben: Ik zó ók wèl is óp vekaansie wille, mar jè ...; mar jè, ge hèt ...;
Henk van Rijen jè, dè zik - ja, dat zei ik

Henk van Rijen jè jè, tis ammòl wè - ja ja, het is allemaal wat;
Frans Verbunt -- jè nèt - ja, dat is zo
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 20) jè
Bont ja, bijw. 'jè' - ja Z.a.
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 -- jè - ja

jènèt
tussenwerpsel
Frans Verbunt -- ja, dat is zo

jèngelèèchteg
bijvoeglijk naamwoord
jengelachtig, zeurderig
De Wijs -- 'n Aorig menneke, dè Caske, mar 'n bietje jengelèèchtig (20-07-1962)

jènnisse
werkwoord (zwak)
kapot maken
[van 'janussen'?]
...dieë vlegel (...) die vurrig jaor mee 'n zat gezicht bij "Mieke Tee" hil 't glaswerk op 't buffet mee 'ne stoel tot gruzelementen gejennist hee. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

jèppe
werkwoord (zwak)
bòrreltjes jèppe
Buuk -- doordrinken, zuipen
Stadsnieuws - Hij zaat stil in en huukske van den toog zen bòrreltjes te jèppe èn wier zôo stiekem veul zat (040209)
Bosch jèppe - drinken, zuipen

jèske
zelfstandig naamwoord, verkleind
jasje
Kees en Bart -- hij trók zen jèske èùt
Kernkamp, Dialectenquete 1879: jas - jäske / jeske
verkleinwoord van 'jas', met umlaut
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - jèske (met umlaut), krt.53

jêûk
zelfstandig naamwoord
jeuk

gez. vB Waor gin jêûk is, daor krabde nie (Tilburgse Taaklplastiek 184) - geen gevolg zonder oorzaak

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - de jêûk is èèrger as de pènt ('87) - gezegd door een vrouw (weduwe) die graag wil (her)trouwen.

Frans Verbunt -- ik wèns oe veul jêûk èn korte èèrmkes

Frans Verbunt -- waor ge gin jêûk hèt daor krabde nie

Bijnamenboek Karel de Beer - Jan Jêûk = J.H. Dikkers (blz. 35)

Naglijder op basis van JOOK (mnl. joecke) met scherplange oo.

jêûke

ww., zw.

jeuken

Jêûk et? Jao, et jukt. - Jeukt het? Ja het jeukt.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - daor jêûket em nie (Daamen, Handschrift 1916:) daar zit het hem niet

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - der stao geschreeven èn gedrukt dègge moet krabbe waor et jukt

- jêûke - jukte - gejukt (met vocaalkrimping)
- Ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: et jukt.

jêûkerd

zelfstandig naamwoord

scheldwoord voor oude kerel

Henk van Rijen nen aawe jêûkerd - een oude kerel

WBD III.1.1:3 'jeukerd' = man

jèùn, jöntje

zelfstandig naamwoord

Dirk Boutkan (1996) - (blz.55) homonieme enk. - en mv. vorm: jèùn-jèùn

Detail van een schilderij van Bertha Bache

1. het gewas: ui, ajuin

onderaards bolvormig stengeldeel

ajuin met apocope: juin = 'jèùn'

Kernkamp, Dialectenquete 1879: uie - uien

Cees Robben: van mannen èn jèùn krèèg ik aaltij de traonen in men ôoge;

«Nou kroote fietse der wèl in/ liefst meej gebakke jèùn,/ mar die maag mar hêel èfkes op/ aanders wort ie te brèùn» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Vur et vurdêel)

...en kroote meej gebakke jèùn... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: DE GROTSTE VRAOG)

Dieje gruunteboer ging ôk zenne jèùn en èèrpel ötventen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Piet van Beers – 'De stinpöst': Vier ons vèrse worst èn peeje../ doet er mar wè jèùne bij./ 'n Bèkske zult 'n half pond kaoje/ èn tweej schèève balkenbrei. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers – 'Men Buukskes': Men irste buukske ging oover peeje èn jèun èn oover de meense op de tèùn. (Het zeventiende boekje, 2010)

Piet van Beers – 'Wie tuinbonen wil eten moet Februari niet vergeten': Die maokt ze [de tuinbonen] klaor mee champignons/ en paprika en juin./ Alleen de dobbelsteentjes spek/ die zen nie van de tuin. (With Love; 1982-1987)

As ie lopt, dan stao zijn pet wet schuin/ Assie it dan it ie spek meej juin... (Tony Ansems, As unnen boer op 't laand lopt; van de cd Gatvermiedenhoet; 2010)

WBD III.4.3:210: jèùn - bloembol; ook genoemd: ajèùn, knòl, (bloem)bòl

WBD III.2.5:105 'juin' - ui; 'juintje' = sjalot

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - juin - ui (div. dial.) Door procope uit 'ajuin'

S.G. ajuin, blz. 82, 185, 186, 222, 225, 276, 284/286, 297, 299 (aant. Witters)

Bont jö.n, zelfstandig naamwoord, mannelijk. 'juin' - ajuin

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - 'juin' (blz.184)

2. een zot persoon

Cees Robben: Tis aaltij al ene jèùn, mar meej karneval ...

De Wijs -- (gehoord over 2 niet zo snuggeren die bij elkaar stonden:) Nao motte dè daor zien staon, den eenen juin bè d'n aandere (23-02-1972)

vB zó zòt as tien kòp jèùn (Tilburgse Taaklplastiek 176)

Stadsnieuws - Dès me tòch ene jèùn: ge laagt oewèège kepòt assie et op zen heupe heej - Dat is me toch een grappenmaker: je lacht je een ongeluk als hij op dreef is. (230610)

WBD III.3.1:250 'juin' = grap

Goem. AJUIN, zelfstandig naamwoord, mannelijk. -.... ook Snul: 't is

nen - .
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 -- 'jùin' zelfstandig naamwoord - ui

Uienventer - 16e eeuw

Te Winkel - De grammatische figuren: Niet in de schrijftaal doorgedrongen (...) is de vorm juin voor ajuin, welks a uit o ontstaan is, blijkens den door Kiliaen opgeteekenden vorm oiuyn, in 't mnl. o.a. oniuyn, uit het Fransche oignon, dat zelf het Lat. woord unio (als

volksbenaming naast het gewone caepa in gebruik) doet voortleven.

De verkoper van uien; schilderij van Willem van Mieris

Download artikel uit *Taal en Tongval* over de ui

Ui in een Frans ABC-boek: Oignon

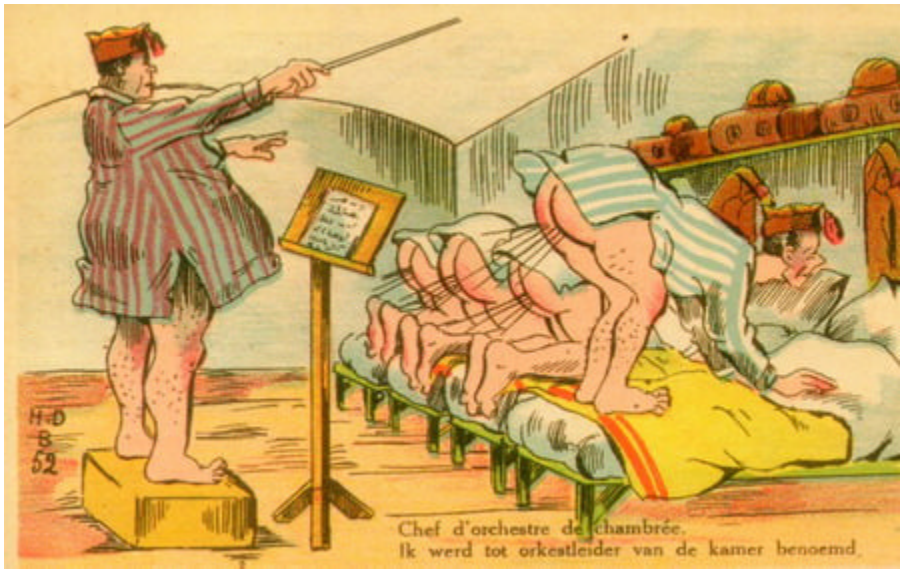
Afbeelding bij een embleem van Jacob Cats

Willem-Joseph Laquy (ca. 1765) - ui

jèùne

werkwoord (zwak)

stinken, scheten laten

jèùne - jönde - gejönd (met vocaalkrimping)

ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij jönt

Wie zit er zó te jèùne? - Wie zit er zo te stinken!

Diejen naom [Buissem] heet ie omdat ie bij tijjen zo onmeenseluk kan juine detter nie bij om uit te haawen is. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

WBD III.1.1. lemma Een wind laten – Tilburg [als enige plaats van opgave]

Stadsnieuws - Der hòtter veur mèn in de kèrk êene zitte jèùne: et waar nog èèreger (as wierôok -(100208)

Bont jö.ne(n) zw.ww.tr. + intr. 'juinen', 'jeunen' - 1)zuipen; 2(coire

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 -- 'jùine' - stinken

jèùneg

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord

grappig, lollig

jèùneschèlle

zelfstandig naamwoord, meervoud

de schil van een ui

...van rauwe jèùneschèlle. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Aander matteriaol')

jèùnsaus

zelfstandig naamwoord

saus van boter en ajuin; zeer goedkope saus

Gebakken èèrpel kwaam ôk wel ens veur [op vrijdag], asse pas nuuw waren of soms allèèn mar èèrpel meej jèùnsaus... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Un aai meej botersaus, of allêen èèrpel meej jèùnsaus. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

jiepe

werkwoord (zwak)

spatten, spetteren

't jiept er zot mee spetjes waoter (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Stilleeve', 1938)

Henk van Rijen lig niet te jiepe, kwòjong; Hou op met dat spetteren, kwajongen!

Stadsnieuws - De knòrrie zaat in zen drinkesbèkske te jiepe - te spetteren (070310)

CiT (23) 'Lig nie te jiepe, kaoijonge!'

jiepknöbbeke

zelfstandig naamwoord, verkleind

Frans Verbunt -- klein appeltje tussen grote

jikkeres van merante

uitroep - bastaardvloek

- Eerste lid = wsch. 'jezus-christus'

Kees en Bart -- och jikkeres, o jikkeres, och jikkeris, och jazzes-van-

merante

Jan Jaansen (Piet Heerkens) -- Jikkerevanmaraante, waor moet et in godsheerenaom dan toch naor toe mee de wereld! (uit 'De nuuwe dokter', Nwe. Tilb. Courant, 1940)

Jikkerevanmaraante, waor moet et in godsheerenaom dan toch naor toe mee de wereld! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

Henk van Rijen jikkeres van merante nòg òn toe!

Verh. OJIKKERES, uitroep van spijt; verbastering van: o, Jezus Christus.

Bont marante! uitroep (gew. in verb. met s'ee'zes) s'ee'zes, tussenw., sjezus.' ... Jezus Marante, seezesmarante!

OT 66:59, 113

Overzicht van alle bastaardvloeken

jizzesmiena, jeezesmiena

tussenwerpsel

bastaardvloek

GG jeezesmiena, wèn lèèf hò die fröllie! - tjonge, wat een figuur had dat meisje!

Sint Job-beeld in de kerk van Enschot

Jòb, Sint
zelfstandig naamwoord, eigennaam
Daamen, Handschrift 1916: "Sint Job kent z'n volk (spreekwoord)"

Sint Jobdevotiekaarsen in de kerk van Enschot - Foto: WTT

joedele
ww., zw
mogelijk van 'jodelen'
Toen ik vurbij "'t Engeltje" ging kwaam er monnica-muziek uit de half openstonde deur gejoedeld. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)

joef
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt -- mafkees

joekere
werkwoord (zwak)
joekeren
Ons vrouw was al weken lang aon 't joekeren detter in ons kacheltje niks wo braanden... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

jöllie
persoonsvorm; bezittelijk voornaamwoord
jullie
Cees Robben: Slòpt jöllieje Jaon naa al? èn wè zi jöllie Drikka?

Cees Robben: jöllie moeder is wir oppenuut getrouwd war;

Cees Robben: dan verzuuk ik jöllie;

Dirk Boutkan (1996) - (blz.59) jullie bruur, julliejen oopaa, jullie/jullieje paa

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Op krt.67 ligt T in de streek waar jullie/jöllie met ullie/öllie samenvallen (blz.125)

jong

I zelfstandig naamwoord, enkelvoudig en meervoudig gebruikt

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - In Tilburg uitgangsloos meervoud: 'jong' (blz.118)

WNT JONG - 1) jonggeboren mensch; in 't meervoud: kinderen

1. kind, klein kind

Naarus - Ge wit dè'k thuis as "den elfde" aongezet kwaamp bij ons Moederke, die echteluk den kraomtèd al jaore vurbij was. 'k Was nog "'n plat jong" toense Abraam zaag, en zoodoende hèk m'n eige; al van irsten af aon, 'n bietje overcompleet gevuuld. (ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Lechim, ca. 1970 - Wè hee dè jong gekweeke. (Ongedateerd knipsel uit de Tilburgse Koerier)

Henk van Rijen - et jóng hò en tuut in der toet - het kind had een speen in haar mond

WBD III.2.2:38 - 'jong' = kind

WBD III.2.2:39 - 'jong' = jongen

WBD III.2.2:72 - 'jong' = dochter

WBD III.1.1. lemma urineren - Tilburg – 'Kijken of men nog een jongen is'.

2. kinderen, de eigen kinderen, kinderen in het algemeen

- Hil der jóng hasse bedder. Ze had al haar kinderen bij zich.

- Dè meens heej aaltij en hil strêûp jóng bè der. Dat mens heeft altijd een hele schare kinderen bij zich.

- Gezegde - Aop, wè hèdde schôon jong. Sarcastisch of corrigerend bedoeld; terechtwijzing van misplaatste trots.

- Gezegde (MP) - Tis vèèl, zi den èùl, èn hij bekêek zen jóng.

- Gezegde - Frans Verbunt - aajer of jong [kiezen of delen]

Kees en Bart (Tilburgsche Post ca. 1930) - de schooljong

Piet Heerkens - Hinkelepink! Zo riepen de jong'/ as ie deur de straoten gong,/ "Hinkelepink, de schereslieper/ maait z'n beenen as 'ne kieper!" (Uit: De Mus, 'Hinkelepink', 1938)

Naarus -- Wurrom kunne die jong van de tegesworrige tèd ok nie mir mee knaauwboone speule? (ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra) [bonen gebruiken bij het kinderspelletjes]

Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 -- 'jong' zelfstandig naamwoord, mv - kinderen, nakomelingen

Stadsnieuws - Ik zèè meej mèn jong nòr de kèrmes gewist èn naa zèèk himmel blut (090507)

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - 'De ouden verstonden dit ook van kinderen' zegt Weiland. ...Een lief jong. Z.a.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - JONG, JONGENS - kind, kinderen.

A.P. de Bont - jóngk, zelfstandig naamwoord, onzijdig. 'jonk' - jong kind, kind (zonder onderscheid v. geslacht)

3. jongen, als aanspreekvorm

R.J. 'Hurt de wènd es waaje, jóng!'

Lechim - ca. 1970 - 'zen Opa wies dè vruuger al/ Die was nie te verraasse/ Hij zee: 'Jong, waoter dès allèèn,/ Om oew gat mee te waasse.' (Ongedateerd knipsel uit de Tilburgse Koerier)

Lechim - ca. 1970 - Ons moeder zee : Nèè jong', nie maauwe... (Ongedateerd knipsel uit de Tilburgse Koerier)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - JONG (uitspr.; joeng) zelfstandig naamwoord - jongen, Fr. garçon.

4. kind, kinderen, mild pejoratief bedoeld en daarom vaak vergezeld van een nadere aanduiding

Naarus - Dieë smid dè was innen uuverige meens en innen goeien vadder. Die hee me van ze lève wè afgeklopt en gehaomerd mist op 't ijzer mar ok veul op de bruukskes van de jong, en dè moog wel want 't waren irste vèrkes. (ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Piet Heerkens - Toe, klimt er mar in, ge hè't ze veur 't vatte!/ A'k dood zee komen de jong' ze mar jatte!" (Uit: Vertesselkes, 'Vrouwke Misère', 1941) [over de peren in de boom van Vrouwke Misère]

WTT 2012 - vèèrekes van jong - uitdrukking voor kinderen die lastig zijn

Cees Robben - et zèn neetoore van jong

Cees Robben - en kwèèk meej drie jong [kwèèk = de moeder]

Cees Robben - lilleke snotjong!

Cees Robben - Vruuger han jong snotneuze .. en tirresworreg hebbe snotneuze jong

Cees Robben - ze frèt de jong nie op...

Cees Robben - wè heej dè strontjong toch en straant bakkes!

Lodewijk van den Bredevoort – In den oorlog sloegen ze de jong, die kolen perbeerden te schoepen van de waogens aaf. (ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Lodewijk van den Bredevoort – Ze han er héél veul kender en as ik zeg héél veul, bedoel ik ok héél veul. Waor ze allemol meej die jong blééve 's aovens, asse te bed moese, hè'k men èège wel ens afgevraogd. (ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Lodewijk van den Bredevoort – 'Die verrekte jong staon ôk aaltij op oew hielen'. (ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Lodewijk van den Bredevoort – Tegen det donker wier en onze bèùk vol, stapte ons moeder, meej hil die jong om der hene, mar wir ens op. (ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1,

Tilburg 2006)
WTT 2012 - 'Wij hèbbe kènder, gullie hèt jong!' (zegsman Peter IJsenbrant)
WvM - 'De q van het quèèken, da doen de klèn jong'
WBD III.3.1:24 'jong', 'jongere', 'snotterd', 'tiener'
WBD III.2.2:33 - 'bedorven jong' = verwend kind; ook 'verwend jong'
5. jong van een dier
WBD III.4.2:24 'jong' - jong van een dier, ook 'jonkie'
6. verkleinwoord = jungske
- het betreft dan altijd een jongetje
- klankwettig diminutief van 'jong' (vgl. tong/ tungske)
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - en jungske
R.J. - 'toe na m'n jungske ...'
Piet Heerkens - Daor liep er eens 'n jungske/ te fluite langs de Laai/ en al de blumkes bloosden blij/ die er bloeiden in de waai. (Uit: De Mus, 'Tussen de blumkes', 1939)
Cees Robben - des braaf, men jungske
Lodewijk van den Bredevoort – Ze laaide me de klas binnen, tussen de aander moeders en vadders deur, die ôk hullie jungske veur den irste keer naor de grôote school kwamen brengen. (ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Lodewijk van den Bredevoort – In de twidde [klas] zochten ze ôk jungskes èùt, die in un percessie meej zouen willen lôope. Ik staak aachtermekaar menne vinger op. (ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Lodewijk van den Bredevoort – 'Zô jungskes', zeej ons taante Drika... (ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Kernkamp, Dialectenquete 1879 - de jungskes hebbe blumpkes geplokke
WvM - 'twee jungskes'
WBD III.2.2:39 'jongetje' = jongen
WBD III.2.2:71 'jongetje' = enig kind
II Bijvoeglijk naamwoord
ongetrouwd
En jong mèske van firteg. - Een niet meer zo jonge ongehuwde vrouw.
Cees Robben - Beeter en aaw pèrd kepòt as en jong bedörve.
- Nevenvorm 'jonk'? (zie hieronder)
Bont jóngk, bnw. 'jonk' - jong: 1) jeugdig; 2) ongehuwd: jóng(k) bleve - ongehuwd blijven.

jonk
bijvoeglijk naamwoord
jong, jeugdig
A.P. de Bont - jóngk, bnw. 'jonk' - jong: 1) jeugdig, 2) ongehuwd: jóng(k) bleve - ongehuwd blijven.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - JONK
(in 't Z. en W.: joenk) bww. - jong, Fr. jeune.

jönt
persoonsvorm van het werkwoord **jèùne**
stinkt, laat scheten
2e + 3e pers.enkelv. tegenw. tijd van 'jèùne', met vocaalkrimping

Schilderij van Gerrit Dou - De uiensnijdster

jöntje
zelfstandig naamwoord, verkleind
uitje, ajuintje, sjalot(je)
WvM 'De j van het juntje, dè lus ik heel nie'
Frans Verbunt -- hij stooft zene stront op meej en jöntje (gezegd v.e. gierig persoon)
-- 'jèùn' met vocaalkrimping: jöntje

jôod

zelfstandig naamwoord
jood
Dirk Boutkan (1996) - plur.: joode (blz.50)
WBD III.1.4:86 'jood' = bedrieger

joodemèèd
zelfstandig naamwoord
jodenmeisje, -meid
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - de joodemèèd speule (Kn'50) - de enige in een gezin zijn die niet vast

joodepeeper
zelfstandig naamwoord.
MTW salmiakpoeder

joodevèt
zelfstandig naamwoord
druivesuiker
Wij moese aatij irst de [Hasseltse] kepèl in èn 'n rôozehuuke bidde vurdèmme vur êen of twee cènte snuupkes mochte kôope. En ik moet zègge, dan smòkte-n-et ok beeter. Et joodevèt, de stroopseldòtjes, de dròpveeters, 't zuuthout, tôoverbòlle. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)
Mar wèddik 't lèkkerste van allemòl von, dè waar kattespaauw. Witte wè dèt is? Dès nèt as joodevèt mar dan irst gesmolte èn dan deeje z'r pindanutjes durheene. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - JODEVET zelfstandig naamwoord, onzijdig. - fig. speeksel, fluimen.

jòppe
werkwoord, zwak
doppen, van de dop of peul ontdoen
bôone jòppe
- jòppe - jòpte - gejòpt

jòrgetij
zelfstandig naamwoord
jaargetij(de), jaardienst (mis)
Stadsnieuws - In dees jòrgetij kunde veul wènd verwòchte. (170310)
WBD (III.3.5:125) jòrgetij = jaargetijde
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - JAARGETIJ - een dienst die bij de Roomschkatolijken jaarlijks voor de overledenen geschied. Zie Kiliaen
Bont jo'rgetè, zelfstandig naamwoord, onzijdig. jaargetij, "jaarlijksche mis voor een of meer overledenen"

jòrke
zelfstandig naamwoord, verkleind
jaartje
R.J. 'nieuwejorke'
- verkleinwoord van 'jaor', met vocaalkrimping

jòrleks
bijvoeglijk naamwoord
jaarlijks
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 34) jòrleks (met vocaalkrimping)

jòrling
zelfstandig naamwoord
WBD eenjarig veulen, ook 'ènter' genoemd
WBD paard van een tot twee jaar
Bont jo'rling, zelfstandig naamwoord, mannelijk. jaarling, paard dat één jaar oud is.
WNT JAARLING - dier (paard of rund) van een jaar oud

judje
zelfstandig naamwoord, verkleind
joodje, kleine jood
Bijnamenboek Karel de Beer - judje Moerèl = dokter Salomon Moerel (blz.55)

juffersnuutje
zelfstandig naamwoord, verkleind
bepaald soort appels
Mar deez' appeltjes zijn buitengewoon lekker, 't zijn van die geele, spitse, zuute appeltjes en daorom noemen wij ze aaltij juffersnuutjes. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)
WTT 2012 -- Waarschijnlijk wordt in het citaat van Jan Jaansen de appel Juffers-kruidappel bedoeld, ook wel Juffersappel en Jufferskruidling genoemd.

uit: Pomologia, 1763

Johann Hermann Knoop-- KRUID-APPEL (JUFFERS) Is een tamelyk grote Appel; van gedaante rondagtig en wat kantig, aan de eene zyde by 't Oog, dat niet zeer gezonken is, doorgaans wat hoger; deszelfs Schil is glad, en bleek-groenagtig-geel van Koleur; hebbende veele Appels aan de¬zelfde Boom veeltydts, van 't Oog af regt nederwaarts, een of meer verhevene strepen, als een fyne naad, of een scherpe verhevene kant, waaraan deze zoort in 't bezonder van andere te onderscheiden is Hy geeft, ryp zynde, een sterke aangename Reuk van zig; zyn Vleesch is zagt, zappig, en van een aangename heel geurige smaak; dus een der beste Appels in zyn tyd zynde, zo wel uit de Hand als voor de Pot. *(Uit: Pomologia, dat is beschryvingen en afbeeldingen van de beste zoorten van appels en peeren*, welke in Neder- en Hoog-Duitschland, Frankryk, Engeland en elders geagt zyn, en tot dien einde gecultiveert worden; 1763)

juk
zelfstandig naamwoord
WBD driehoekig raam om de nek v.e. kalf, ook genoemd 'raom' of 'ròmke'
WBD (Hasselt) ossegareel (als een os de kar trekt)

juksel
zelfstandig naamwoord
jeuk
WBD III.1.2:325 'jeuksel' = huiduitslag
— uit 'jêûk', met vocaalkrimping
Verh. JEUKSEL (juksel) o. jeuk juksel

jukt(e)
werkwoord, persoonsvorm

jeukt(e)
3e pers. tegenwoordige tijd/verleden tijd van 'jêûke', met vocaalkrimping
uitdrukking - Der stao geschreeven èn gedrukt dègge moet krabbe waor et jukt.
Henk van Rijen -- jukten et ok ôok? - jeukte het inderdaad?
CiT (2) 'Juktenet okóók?'
Stadsnieuws - Der stao geschreeven èn gedrukt dègge mot krabben as et jukt (280908)

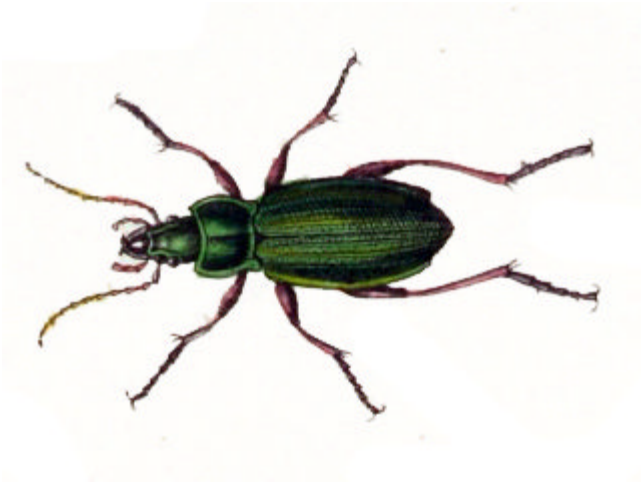
jungske
zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm van jong; jongetje
► zie hierboven onder 'jong'

juske ?
zelfstandig naamwoord, verkleind
Daamen, Handschrift 1916: "'t is nog zo'n juske (zoo'n klein ventje)"
[mogelijk een verbastering van 'jungske']

jut, juut
zelfstandig naamwoord
de jutespinnerij
- "Die mèèden van de Jut schènen mekaare uit veur al wè lilluk is." Die meisjes der jutespinnerij schelden op elkaar in bewoordingen, waarin al wat leelijk is tot uiting komt. (A.J.A.C. van Delft; uit: de rubriek 'Van vroeger dagen' # 118: 'Naar beschaafder spraak', Nieuwe Tilburgsche Courant - zaterdag 8 juni 1929)

juu
tussenwerpsel
WBD vooruit.' (vooermansterm om een paard te doen voortgaan), ook 'vórthuu' genoemd
Ook onderdeel van krachttermen: sakkerjuu, nóndejuu
Verh. JEU, uitroep tegen een paard: JU! - vooruit!; ook gevoegd achter de richting die aangegeven werd: aaromjeu!
Bont jü, resp. jö, tussenw. 'ju' resp. 'jeu' - uitroep om een paard aan te zetten, te doen voortgaan.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch - 1899 - JU, DJU tussenwerpsel/ roepwoord om een peerd te doen voortgaan.

juuniekeever
zelfstandig naamwoord
gouden loopkever

WBD III 4,2:178 lemma Gouden loopkever - De gouden looppkever (Carabus auratus) is een glanzend groene, slanke kever van 25 mm die snel kan lopen. Hij leeft in velden en tuinen en eet insecten en wormen. De benamingen uit dit lemma kunnen een enkele keer ook de gouden tor gelden. De gouden tor (Cetonia aurata), 18 mm, is een groenzwarte kever met een geelgouden glans op de dekschilden die bij het vliegen gesloten blijven.
goudkever – Tilburg
junikever – Tilburg

juut
zelfstandig naamwoord
MTW jute, Indische hennep of vlas

juutepèèr
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt -- zomerpeer
MTW klein droog peertje
Jan Naaijkens - Dè's Biks - 1992 -- juut - zelfstandig naamwoord soort peer, juutepèèr; schelwoord: schèèle juut!

juuwêel, jewêel
zelfstandig naamwoord.
juweel
WBD III.1.3:259 'juweel' = juweel
R.J. 't juwêel van de geminte

juu tussenw.

WBD vooruit! (vooermanster om een paard te doen voortgaan),ook 'vórthuu' genoemd
Ook onderdeel van krachtterment: makkerjuu, móndejuu

Verh. JEU, uitroep tegen een paard: JU! - vooruit!; ook gevoegd achter de richting die aangegeven werd: naromjeu!
Bont jü, resp. jö, tussenw.'ju' resp.'jĕu' - uitroep om een paard aan te zetten, te doen voortgaan.
Antw. JU, DJU tw - roepwoord om een peerd te doen voortgaan.

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van kaaj- tot kiezelgoer

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Van **kik** tot **kousebraajer**

Van **kraaj** tot **kwòltje**

Schilderij van Clara Peeters (17e eeuw) - Stilleven met kaas (detail) - 1615

kèès

kaaj-

voorvoegsel

ontzettend

WTT-2012: kaaj- is afgeleid van 'kei', en wordt overdrachtelijk gebruikt.

'k Zèè kaajmuug - Ik ben doodmoe; kaajkepòt - doodop, uitgeput; kaajdôod - morsdood; kaajhard - keihard

Elie van Schilt - hil dun Heuvel stond dan kaaivol mee kender. (Uit: 'As ge katteliek geboren wierd; CuBra ca. 2000)

List vruug er nòg iemes òn mèn, òf ik wies wè in et Tilburgs 'De Drie Kaa's' zèn. Ik zèg de wè? De drie Kaa's, zeetie. Ksèg ksot nie weete. Dè's nie goed, zeetie. Dè zèn mar twee Kaa's. De drie Kaa's zeetie, dè is: Ksèè Kaaj Kepòt! (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

►kaajkepòt

Bont Gebruikt hetzelfde suffix in woorden als: keibloot, keidood, keileeg, keimager, keiarm.

Antw. KEIMAGER - zeer mager; KEIDOOD - morsdood

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): 'kaajdòòd' – morsdood

kaaj(e)

zelfstandig naamwoord

kei(en)

Daamen - Handschrift 1916; "vilt mar 'ne kaai - haalt er maar iets als er niets is"

Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): Ze koomen óp de kaaje

Van Delft - Als het ware eenigszins ter vertroosting bij een gebeurtenis, een feit, dat niet meer te verhelpen of te veranderen is, klinkt het: "Al gingde op oewe kop staon"; ook wel: "Al trokte de kaaien uit den grond", het helpt toch niet. - Sprekende over iemand, die veel ondervonden heeft, hoort men ter beklemtooning: "De kaaien in de straot hebben zooveul nie gelejen as zij." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

Cees Robben: op de kaaje blèève! (= op de verharde weg)

Cees Robben: et bisje ha gebroejd op enkelt Rielse kaaje;

Wè is en aander woord vur stêen?/ Dè blèkt dan ene kaai/ èn as er laoter «grasveld» stao/ is dè gewôon en waai. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Wèn gezuuk war')

H. van Rijen (1988): de kaaj èn de straot hèbbe nie zóveul geleejen as hij

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: tis óm de kaajen ervan in te lôope (AM'76) - het is om er verschrikkelijk de pest over in te hebben.

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: vilt mar ene kaaj! ('86) - waar geen geld is, kun je het niet halen

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek (2000): de kaaj = Van der Steen (blz. 107)

WBD III.3.1:403 'keiweg' = straat

WBD III.3.1:429 'kaai', 'kade' = kade

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kaaj zelfstandig naamwoord - kei

kaajbaand

zelfstandig naamwoord

stoeprand, trottoir

De Wijs -- (over 'n hond die weigert op straat te poepen:) ik haaw 'm aon de leibaand en nog leetie 'm aaltij op de kaaibaand (09-04-1973)

De Wijs -- Mee zo'n streup kèènder moet ik oppaasse dè ze nie van de kaaibaand gaon, as ge naa aachter mekaor loopt, koom 't wel veur mekaor (27-12-1968)

Cees Robben: Ik haaw em òn de laajbaand, en nòg leetie em op de kaajbaand.

De ootoos die oe aaventoe/ teege de kaaibaand vèège/ krèk of ze mèène: «Hil de straot/ is allêen vur ons èège». (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Fietse)

In die straot voetballen ging nie, de stoep waar te smal en op die kaaien koste alléén oewe nek breken, as ge nie ötkéékt en die kaaibaande zaten ok verekkes in de weeg. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Mar de schonste hundjesprènt van Keese [Cees Robben] is dees: Meej 'n bòske dè zunnen hond ötlaot, en 'n vraauw die daor iets op aon te mèrreke heej. Wòrop 't bòske teege die vraauw zeej: 'Naa hè'k 'm òn de laaibaand, en naa leetie 'm tòch nòg op de kaaibaand.' (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

Stadsnieuws: Knòts tòch nie zo op de kaajbaand, sebiet hèdde ene lèkke tuut (270507)
WBD III.3.1:397 'keibaan' = openbare weg, ook 'kasseiweg', 'klinkerd'

kaajbaande
werkwoord, zwak
kinderspel: een bal vanaf het ene trottoir op de rand van het tegenover liggende (trachten te) werpen

kaajbaanderas
zelfstandig naamwoord
hond van dubieus ras, straathond

kaajbuuter
zelfstandig naamwoord
Tilburger, die, in tegenstelling tot de 'Turken', bezuiden de spoorlijn woont
Daamen - Handschrift 1916: "kaaibuuters - naam die de Noordelijke aan de Zuidelijke Tilburgers gaven"
WTT 2012: In december 1933 en januari 1934 ontspon zich in de Nieuwe Tilburgsche Courant een zeer uitgebreide discussie over de betekenis en herkomst van het scheldwoord dan wel de spotnaam 'kaajbuuter', waarin zeer uiteenlopende theorieën de revue passeerden.
►Dossier Kaajbuuter
1933 - Lowie van Dorrus Misters: Maar we hebben nog een ander woord waarbij "buter" gebruikt wordt, namelijk "ketelbuter" en daarmede is dan bedoeld de vroeger reizende ketelmaker, meer speciaal de huishoudelijke koperen waschketels, voor korten tijd nog algemeen in het gebruik. En hier beteekent buten slaan, kloppen. Dan zou dus kaaibuter beteekenen keiklopper en slaan op het leggen der keibestrating... (Nieuwe Tilburgsche Courant - zaterdag 16 december 1933)
1933 - Lowie van Dorrus Misters: Zaterdag jl. gaf ik twee verklaringen van het scheldwoord "Kaaibuter", waarvan m.i. de laatste als keiklopper, keilegger, de ware moet zijn. En dit te meer, omdat daaruit logisch volgt, dat de naam "kaaibuter" als woord op zich zelf in 't geheel geen scheldnaam is, maar gewoon een beroepsnaam evenals ketelbuter. (Nieuwe Tilburgsche Courant - maandag 18 december 1933)
1933 - Lowie van Dorrus Misters: Eerstens wordt "kaaibuter" en "kaaibutter" door elkaar gebruikt, zoodat de vraag van den heer de Wijs "Is nu kaaibuter oorspronkelijk kaaibotter geweest en hebben de Tilburgers er in het idioom van de plaats kaaibuter van gemaakt?" met ja dient te worden beantwoord. (Nieuwe Tilburgsche Courant - zaterdag 13 januari 1934)
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek (2000): kaajbuuter - Tilburger van bezuiden de lijn (90)
Buuk = stratenmaker. Een 'kaajbuuter' is een inwoner van Tilburg ten

zuiden van de spoorlijn. De bijnaam is waarschijnlijk ontstaan doordat in het centrum van de stad de eerste verharde wegen werden aangelegd. Letterlijk betekent de naam "iemand die de straat herstelt of met een scherp voorwerp ongerechtigheden zoals gras tussen de stenen wegkrabt."
— KAAIBUTER moet zoveel betekenen als 'stratenlegger' (volgens Uri Nooteboom in 'Jeugd in een fabrieksstad' (1950))
Bont zw.ww.tr. - boeten, kastreren. Oudtijds sprak men van 'de stoep buute' - met een mes het gras tussen de voegen uithalen; keibuuters - scheldnaam voor de Tilburgers. Z.a.

kaajeschèèter
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: gierigaard
Stadsnieuws: Dieje kaajeschèèter doe nôot meer as ene sènt int zèkske. (040407)

kaajhard
bw., bijvoeglijk naamwoord .
Frans Verbunt: loeihard, steenhard
Frans Verbunt: dès zonne kaajharde dèttum den duuvel nog nie eens wil

kaajkepòt
bijvoeglijk naamwoord .
Frans Verbunt: uitgeput
Tony Ansems - liedtekst van de muziekcassette *A Touch of Dutch - Aan de Platte Kant*; ca. 1980 -

Ge meut oe moedertaol nie vergeete
Agge nor Tilburrug wilt gaon
Want as ge daor nie zèèt geboore
Dan kunde gè niks verstaon

As gij nie plat kunt praote
Dan val et abseluut nie meej
Dan staode gij vur Laazerus
As ene krèùkezèèker zeej:

(Refrein)
De drie K's, De drie K's
Die maoke me harstikke zòt
De drie K's, De drie K's:
Ksèè – Kaai - Kepòt

kaajlègger
zelfstandig naamwoord
keienlegger, stratemaker

Stadsnieuws: Et gao derin as sneevel in ene kaajlègger. (070909)
Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: et gao derin as sneevel in ene kaajlègger (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '70) - het valt in de smaak
Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kaajlègger - stratenmaker

kaajmaf
bijvoeglijk naamwoord .
knettergek

kaajscheut
zelfstandig naamwoord
gebakken aarden knikker
Daamen - Handschrift 1916: "kaaischeut - knikker"
Mee in [een] jaor of vier is ’t al wir aanders, dan worrut in autoped en norvenaant het seizoen n’en vlieger, kaaischeuten, drèf of hakdollen. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
M'n moeder vertelde, dat ze hum nog as ennen blaog van 'n jaor of tien, toen ie meej kaaischeuten aon 't speulen was, naor z'n vadder zunnen kop mikte meej nen proem, omdat die meej nen kaai op naor de Heilige Fermelie wou gaon. (A.J.A.C. van Delft, uit: ‘Toen Tilburg nog dorps was: Een heel typisch dialect’; Nieuwe Tilburgsche Courant, 17 juli 1956)
Cees Robben: Ik bèn giester oover ene kaajscheut geklòtterd
WBD (III.2:94) kaajscheut, bòlbaaj, proem, buukenotje = knikker
WBD (III.3.2:101) 'spelen met keischeuten' = knikkeren

kaajscheute
werkwoord; infinitief
knikkeren (niet alleen met kaaischeute, ook met mèèrpels en proeme)
WBD (III.5.2:101) kaajscheute, proeme = knikkeren (NIET genoemd!)

kaajstoep
zelfstandig naamwoord , eigennaam
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek (2000): natuurgebiedje ten zuidwesten van Tilburg (blz. 119)

kaajzòt
bijvoeglijk naamwoord .
H. van Rijen (1988): bezeten van iets

kaamp
zelfstandig naamwoord
kamp

kaanes

zelfstandig naamwoord

hoofd, kop

Niemand zitter un woord, veuls te druk derre kanis vol te krèège. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Stadsnieuws: Hij heej zene kaanes wir volgevreete - Hij heeft weer onbeschoft veel gegeten (210109)

kaankerblom

kaankerblom - chrysanthemum segetum

zelfstandig naamwoord

paardebloem, ganzebloem

Daamen - Handschrift 1916: "kaankerblom - paardenbloem, ganzenbloem"

kaans

zelfstandig naamwoord

kans

Cees Robben: Dan hèdde kaans dègge in de prèèze vliegt

Cees Robben: dè hij gin kaans hò; dan moete em ooverdag ok mar de kaans geeve;

Cees Robben: daor hèk meer kaans toe as dèk nòg pestoor wòr;

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: nòg en kaans hèbben as der goej óp de lummel ligge (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '69) kaartterm: (lummel = stok): succes is niet helemaal uitgesloten.

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: óngelukke zèn kwaoj kaanse, moete mar dènke (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '72) - gezegd als troost en als aansporing tot berusting in geval van tegenslag

kaant, kèntje/kantje

zelfstandig naamwoord

1. kant, zijde, grens van een vlak

Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): óp et kaantje aaf

Cees Robben: Et dugt er dan van ginne kaant; Meej höllie kunde gin kaanten èùt

Cees Robben: De kòrst is òn den brèùne kaant; òn de kaant gezèt; ginne kaant ötkunne;

Cees Robben: tusse tuul en tusse kaant; hij wies nie òn wèlke kaant te begiene;

Cees Robben: Moete we naa deeze kaant in; nèè, geene kaant èùt.

Cees Robben: Tis nôot zó kaant èn klaor, òf et haopert hier en daor;

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): 'kant' zelfstandig naamwoord - kant; 't deujgt van gin kante - er deugt niets van

WBD III.3.1:310 'kant' = bladzijde, een v.d. kanten v.e. blad papier

WBD III.4.4:184 'waterkant', 'slootkant'; 'stroomkant' = oever

1.1 Met betrekking tot personen

R Et gao wèl òn mene kaant - Het doet me zeer, dat me dit overkomt.

Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): Dè zal ze òn dere kaant gekoome hèbbe, dènk ik - aan het hart gaan?

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: iemand òn zene kaant koome ('85) - te na komen

Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek (1964-1974): vur zene kaant schudde - de waarheid zeggen, voor de voeten werpen

1.2 Met betrekking tot een plaats of regio

DANB ... ziede nie veul langs dees kaante - ... ziet men hier niet veel

Mar dè [een pastoorsmeid] is er gelukkig gin van ons kaanten, die komt van wijt weg, uit de stad en daor mokte wel meer zotte dingen mee. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: òn geene kaant (van de lijn) (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '64) - benoorden de spoorlijn in Tilburg

2. Zijden van een paard

WBD van de haandse kaant, van de haand - rechterkant van het paard

WBD van de haandse kaant, bè de haand - linkerkant van het paard

3. In verband met textiel

WBD kaant (III:900) - kant, fijn, licht weefsel van linnen garen..

WBD boowvekaant (II:911) - bovenkant

WBD rèchse kaant (II:911) - rechtse kant = bovenkant v.h. weefsel

WBD linkse kaant (III:911) - linkse kant = onderkant v.h. weefsel

WBD zèlfkaant (III:911) - zelfkant; ook: kaant of lèst

WBD slèèchte kaant (II:1051) - (te) slappe zelfkant (v. geweven stof); ook ötmeutelende lèst of ötgemeutelde lèst genoemd

kaast, kasje

zelfstandig naamwoord

kast

WBD spinde, eeteskaast, brôodkaast, vliegekaast

R Bij iemand goed in de kaast ligge - geen kwaad kunnen doen

Ik ben zoo stijf as 'n kaast! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

WBD kiemkaast - kiemtrog (voor de ontkieming van geweekte gerst)

Cees Robben: ge hèt ze zôo op de kaast

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: dès ene vèùle vènt: hij schèt ónder de kaast (Daamen - Handschrift 1916)

Ze begosse me un bietje te waardeere, nie dèk naa ineens in de kaast kwaam te ligge. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007) [...ineens erg populair was; ook: 'èrges hôog in de kaast ligge']

WBD III.1.1:115 'borstkast' = borst

WBD III.1.4:422 'de kast uitvegen' = een aanmerking maken

Bont ka.st zelfst.nw.vr. 'kaast' – kast

kaauwe

werkwoord, zwak

De Wijs -- Ik kom daar aon, ik stap van m'n fiets, ik zet m'n fiets tegen 't huîs, ik bel, ik wocht veur de deur, de deur gao ope, ik zeg……. - Jè, jè, kaûwde gij aaltij zolang over unnen drol? (24-02-1966)

kaaw

zelfstandig naamwoord

1. koude

In den ològ hèmme veul kaaw geleeje. - In de oorlog hebben we veel kou geleden.

Kaaw op zen waoter hèbbe - aan een blaasaandoening lijden

De kraaie zwaaie zwaor en zwart

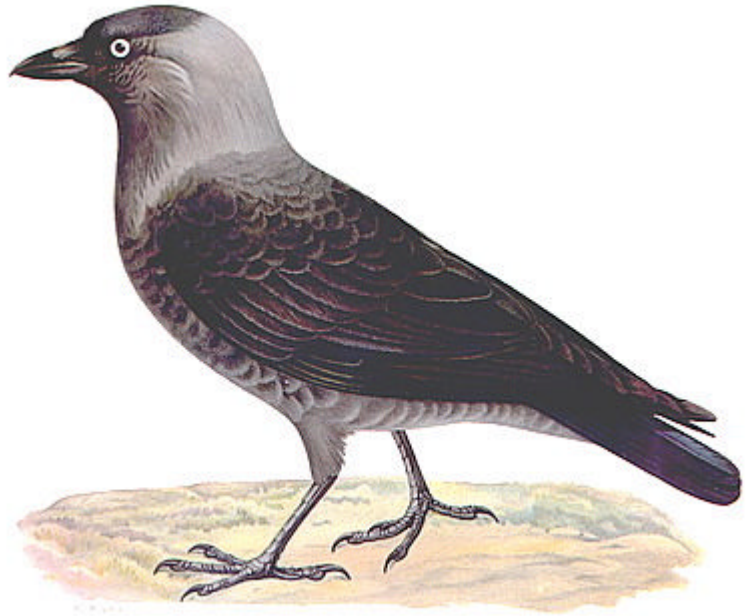
en kweeke kwaod: "'t Is kaaw! - 't Is kaaw!" (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Sneuw', 1938)

Cees Robben: ik heb meej de kaaw mar ene pulling op et voetènd geleej;

H. van Rijen (1988): hèdde kaaw, kom mar gaaw

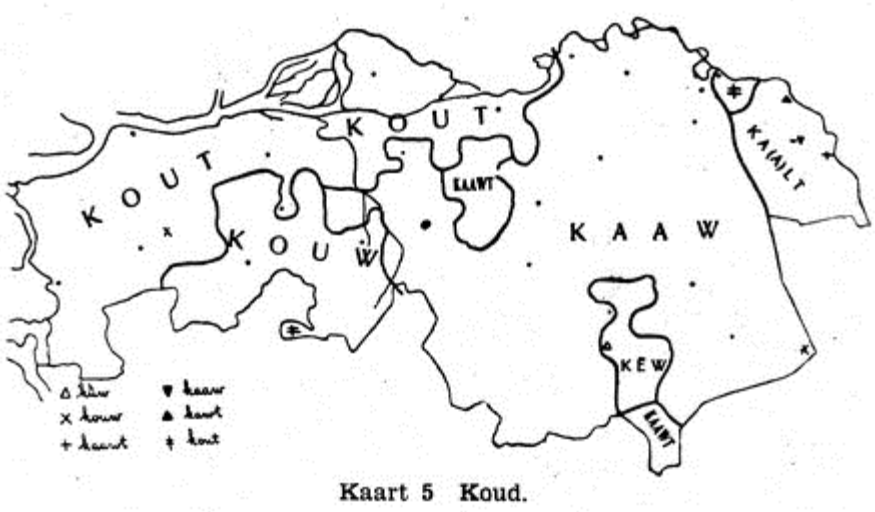
Bont zelfstandig naamwoordvr. 'kaauw' - kou, koude

2. vogel, kauw, Corvus monedula

CiT (100) 'Zò 'n kaaw ok kaaw hebbe?'
H. van Rijen (1988): zon kaawe ok kaaw hèbbe?

kaaw
bijvoeglijk naamwoord .
koud(e)
Et bluujke heej kaaw vuutjes. - Het kindje heeft koude voetjes.
MP gez. Koud, dè ist pas as den boer èès schèt.
Cees Robben: ene kaawe naacht; mèn zwêetvoeten èn jouw kaaw haande;
Cees Robben: dès ók en hil kerwaaj, zón kaaw aaj; kaaw streèèkèèzers;
DANB 'mèrt' ist nòg te kaaw óm te katsele - In maart is het nog te koud om te kaatsen
DANB ene kaawe kelder is goed vurt bier
H. van Rijen (1988): 'Wit te hoeneer ut kaaw is? As de hèllege èès schèète, dan is-t pas kaaw.
Frans Verbunt: van de kaawe kaant - aangetrouwd
WBD III.1.2:294 'een kou hebben' = een verkoudheid hebben
D. Boutkan (1996): (blz. 49) en kaaw/kaawt hèùs; et hèùs is kaaw/kawt; tis nòg te kaaw/kawt
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - kaaw (praedicatief: het is koud) (blz. 14), resp. 'kaawt' in T(noordoost)

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

Zie kaart 5. Bont bijvoeglijk naamwoord 'kaauw' - 'kou' - koud

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kaaw bijvoeglijk naamwoord ., bw. - koud

kaawèèrepelbuurt

zelfstandig naamwoord

V buurt waarin de bewoners een dermate hoge huur moeten betalen dat zij - naar het volk meent - geen middelen overhouden voor een normaal bestaan

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek (2000): wijk Zorgvlied (blz. 119)

Stadsnieuws: kaawèèrpelbuurt - oude bijnaam voor Zorgvlied (240506)

Nèè et waar wegge op dieje dag allemol en dè tweeënveftig keer per jaor te vreten kréégt. Naa zèn alle diëten er op gebaseerd, mar ik weet er zo gaa gin dialectisch woord veur, veur dè gebaseerd. Vetarm zô zo'n dieet in deze tèèd hiete, geleuf ik, ofwel kaauw èèrpelbuurtvrete. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

kaaweg

bijvoeglijk naamwoord .

WBD III.4.4:36 'kouwig weer' = fris weer, ook 'kouwelijk, zuur, lucht weer'

kaawelek

bijvoeglijk naamwoord .

kouwelijk

Dialectenquête 1876 - kaauwelik

WBD III.4.4:36 'kouwelijk weer'

kaawkrimperd

zelfstandig naamwoord
koukleum
Hees krimperd (VI:78)

kaawmèrt
zelfstandig naamwoord
markt in vroeger tijden op de eerste maandag in februari.
Van Delft - - "Mee Baomus" (St. Bavomarkt) betaalt de boer zijn landhuur en "mee Kauwmert" (Koudemarkt) huurt hij zijn personeel.(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)
WBD (III:950): Niet opgenomen zijn 'blauwe maandag' en 'kaawmert'

kab, kèbke
zelfstandig naamwoord
bigge(n), jong varken
WBD jong varken, big, ook genoemd 'big', 'bag' of 'kuuske'
Dialectenquête 1876 - kabben en zeuge - biggen en zeugen
Zie De Bont, kap II
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Naast 'drift' in T, ook 'kuuske' en 'kab/kabbe' rond T, alsmede 'bag' in een gedeelte v. Midden-Brabant. (blz. 154, krt.86)
Bont kap, zelfstandig naamwoordvr. (weinig gebr.) 'kab' - bag, (het gewone woord in ons dial. big; verkleinde vorm 'käbke(n)'

kabaan
zelfstandig naamwoord
WBD III.1.3:25 'caban' = wijde regenmantel zonder mouwen [?]

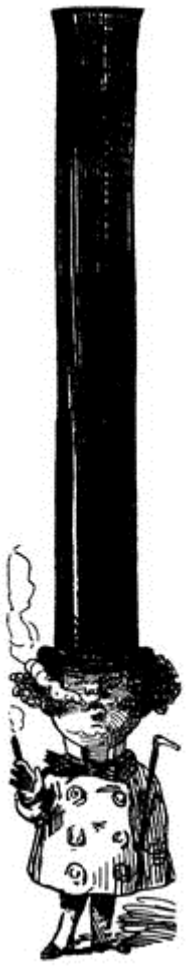
kabas
zelfstandig naamwoord
boodschappenmand, armkorf
WBD III.3.1:95 'kabas' = winkelkorf
WBD III.2.1:135 kabas, korf = marktkorf
Stadsnieuws: Ze liep meej der kabas langs de mèrtkraome en laojde vur hil de week bodschappen in (050706)

kabbe
werkwoord, zwak
WBD (Hasselt) jongen, biggen ter wereld brengen, ook 'bagge' genoemd
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Naast 'drift' in T, ook 'kuuske' en 'kab/kabbe' rond T, alsmede 'bag' in een gedeelte v. Midden-Brabant, (blz. 154, krt. 86)
Bont kabə(n) zw.ww.intr. (weinig gebr.) 'kabben',- biggen werpen.

kachel
zelfstandig naamwoord
kachel
Daamen - Handschrift 1916: 'en ze zaat bij 'n uite kachel'
ES 2012: Het is niet duidelijk waarom Daamen dit optekende als dialect

kachele
werkwoord, zwak
Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek (1964-1974): bevallen
WNT KACHTELEN, kachelen, onz.zw.ww. (van Kachtel, kachel)
1)Eigenlijk. Van een merrie. Een kachtel (veulen) werpen. 2)Figuurlijk. Van een opper of een schelf, of van eene lading, waar een deel van losgaat of uitvalt. Uitschieten, uitvallen (De Bo).

kachelpèèp
zelfstandig naamwoord
kachelpijp

Frans Verbunt: hogehoed
WBD III.1.3:172 'kachelbuis' = hogehoed ook 'hoge dop', 'hondenkooi'
WBD III.1.3:176 'kachelbuis' = hogehoed

kadeej

zelfstandig naamwoord

iemand van forse gestalte; uit de kluiten gewassen persoon; manwijf

Daamen - Handschrift 1916: "kadee - 't is ne flinke kadee ('n flink iemand)"

Hees kedee (I:39)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - kadee - rare kerel (zned.)= fr.'cadet' - jongste zoon; Ontleend aan fr. 'cadet'.

Antw. CADEE zelfstandig naamwoord m. - iem. die in 't goede of 't kwade uitmunt; kerel, snaak

Verhoeven (1978): KADEI (kedèèj) m. feest, smulpartij. Z.a.

Bont KADEE - iemand die groot van stuk, flink uit de kluiten gewassen is; 1) b.v. een zwaar kind: 't Is enen dikke/zwore Kadei; ook van zaken gezegd: Die lesten biejkörf, da's zeu 'ne kadei! 2) in verzwakte opvatting: kerel, vent, snaak, sinjeur, een hele meneer; 3) drek v.e. mens: Pas op, door lee 'ne kadei!

WNT CADEE, ca(d)dei, ontl. aan fr. 'cadet' en dus eigenlijk hetzelfde woord als 'cadet'. Z.a.

S&S KADEE: 1) iem. groot v. stuk, flink uit de kluiten gewassen; 2) in verzwakte opvatting: kerel, vent, snaak, sinjeur, een hele meneer (De Bont 275).

Goem. CADEE (Wa.) - kadé; znw.m.; mv. -s; Jongen, zoon, kind: ne - van 10 jaar; hij heeft al twee -s; Man, in de uitdrukking "t is ne vieze -, ne flauwe -, enz.; Jongen of man die zich in iets onderscheidt; Dat is ne - geworden! (die is knap of groot geworden). Z.a.; Bet. ook 'pret' in de uitdrukking "t zal gaan - zijn met de kermis'; ook het tegenovergestelde 'herrie' in de uitdrukking "t was daar - ', ze vochten dat de pluimen eraf vlogen.

WBD III.1.1:3 'kadee' = man

WBD III.4.4:222 'Kadee' =iets groots in zijn soort, ook 'joekel', knoeperd'

kaffetuul

zelfstandig naamwoord

kaft, omslag

H. van Rijen (1988): doe meepesaant es en kaffetuuleke om dè buukske - ... een kaftje

Schu KAFETUUR te Roermonde voor 'omslag eens boeks' , gewis van 't fr. 'couverture'; te Loven: 'couvert'; in Brab. vroeger 'spaarsel'

WNT KAFFETORIE - het perkamenten, lederen overtreksel v.e. boekband; bij uitbr.: boekband, omslag v.e. boek

kak

zelfstandig naamwoord

poep, stront

KAOLE KAK - kale kak (verband met 'kakelen, gekakel'?; zie De Vries 'Taalkundige opstellen' blz. 253)

Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek (1964-1974): Ze zal dere kak wèl óphaawen as ze irst mar is en paor kortooren heej. = haar branie zal wel minderen zodra ze kinderen heeft (Tilburgse Taalplastiek 123)

WBD III.1:302 'kak, hoge kak, bluf, lef, geneuk' = bekakte praat

WBD III.1.1. lemma uitwerpselen – ook in Tilburg

WBD III.1.4:169 'kale kak', 'hoge kak' = trots (subst.)

WBD III.1.4:171 'kale kak hebben' = zich heel wat inbeelden

WBD III.1.4:174 'veel kak' = pralerij

WBD III.1.4:394 'kale kak' = kouwe drukte

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kak zn - kak: veul kak hèbbe

Bont kak zelfstandig naamwoord m. - kak; zegsw. "Hij zal z'ne kak wel ophaauwe' - Hij zal zijn grootse plannen wel niet ten uitvoer brengen.

Antw. KAK zelfstandig naamwoord m. - wdbb.; fig. beslag, beschar, windmakerij: veul kak. Daar is kak aan den knikker; zijne(n) kak ophouden - zich bedenken.

kakbèngske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

kakbankje; meestal in het meervoud gebruikt

ES 2012 - 'Kak' betekent hier 'armoede', en dus niet het 'kak' van hierboven; en wel de zitplaatsen in de kerk voor de armsten van de parochie.

WBD III.3.3:45-46 'kakbankske' (in de kerk); De banken achterin de kerk, die niet werden verpacht, en waar de armen kostenloos konden gaan zitten. De informanten uit Hoogerheide, Breda, Hoeven, Oosterhout, Loon op Zand, Tilburg, 's-Hertogenbosch en Kontich vermelden dat dit gebruik niet meer bestaat.

ES 2012 - Het WBD geeft voor Tilburg ook: klompenbenkskes, bankskes, gemeentebanken, spierenbankskes, gemeen banken, armenbankskes, armbanken.

kakhèùs

zelfstandig naamwoord

kakhuis, WC

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: as ge óp grôote-meensekakhèùze gaot, dan valde dur den bril (Daamen - Handschrift 1916:) - Wie de grote heer wil uithangen of dingen wil doen die alleen volwassenen aankunnen, komt bedrogen uit.

kakhiele

werkwoord, zwak

op hielen trappen; figuurlijk: doordrammen, dwarsliggen

kakhiele - kakhielde - gekakhield, maar alleen in de infinief aangetroffen

Daamen - Handschrift 1916: "kakhielen - noemen de kinderen, als ze bij het baantje glijden, elkaar van achteren hard tegen de hielen glijden"

Van Beek - Ge meugt nie kakhielen! roepen de kinderen tot elkaar bij het glijden, bedoelende, dat men elkaar niet zo vlug achterop mag glijden, dat de voorganger vallen zou. (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 6 december 1958)

Frans Verbunt: pootjelappen

Slibberen in de wènter/ op en èèsbaon meej zen alle./ "Kakhiele" roepe èn die veur oe/ stiekem laote valle. (Henriëtte Vunderink; Vruuger; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Stadsnieuws: Lig tòch nie zo te kakhiele, ge haawt de hille mieterse boel op! - Werk toch eens door, je houdt de hele zaak op! (210410)

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kakhiele - (doen) onderuitglijden

WNT KAKHIELEN - heeft slechts betekenissen die letterlijk met schoeisel te maken hebben.

Oorsprong

WTT 2012: de oorsprong van het werkwoord ligt waarschijnlijk bij het zelfstandig naamwoord 'kakhiel'

OT 72:196 kakhiel 'zere hiel, winterhiel'; met kakhielen loopen = 'last hebben van pijnlijke hielen', ook: 'er berooid bij lopen'; kak als negatief voorvoegsel. (l8e-eeuws)

Antw. KAKHIEL zelfstandig naamwoord mannelijk - hiel die ver naar achter staat (ook: schijtvessem)

kakke

kakken, defaeceren

werkwoord, zwak

kakke - kakte - gekakt

Kwart veur kakke: lòt oew broek mar vast zakke.

A.J.A.C. van delft - "Dat vrouwtje zou wel op 'n stuivertje kakken" zegt men schertsend, waar een meer beschaafde spreekt van "Hemmetje raak m'n rokje niet". (Nieuwe Tilburgsche Courant - 27 april 1929; Van vroeger dagen 111: Spreektaal)

MP gez. Kakke gao vur't bakke.

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: as ge krooten it dan kakte bloed (JM'50) - het is je eigen schuld.

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: oover zen tóng kakke (Daamen - Handschrift 1916:) - overgeven (ook van dronkenschap;

Lechim - Jullieje Sjarel hee 'nen auto/ Hij kan gewoon niemir te voet Irst gao'tie dè rotding vatte/ assie efkes kakke moet.' (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 't Mot ergens vendaon koome')

Piet van Beers - We ginge saome meej den hond/ want die moes èfkes kakke. (uit: 'Störm oover Nederlaand...', 27-10-02)

Piet van Beers - 't Eete is goed èn de slaoj isser mals/ èn 't vlêes wort in oolie gebakke./ Èn... 't vurdéél daorvan is... ge ròkt nie verstòpt./ Èn... ge kunt èlken dag fèèn gòn kakke. (uit: Groeten uit Mallorca; www.CuBra)

Piet van Beers - Vruuger ha´n de èèrme meense/ gin van allen ´n W.C. Mar…toen zaate ze te kakke/ op "´t Höske" of "de Plee". (Uit: De Poepdôos…; www.CuBra)

Elie van Schilt - As de kraante gelezen waren dan werden die zorgvuldig in vierkantjes gescheurd. In de plee, zaat neffen de deur unne grote spééker en daor wieren die blaoikus aangeprikt. We hadden toen nog gin puuzeltjes; duurde ut un bietje lang vur ut kakken hillemal klaor was, dan konde de tèèd vullen mee die stukskes kraant te lezen. Kon alléén mar overdag, want licht op de plee, dat kwam pas veul laoter. (uit: 'De plee', www.cubra, ca. 2002)

WBD III.4.2:37 kakke - schijten

WBD III.1.1. lemma ontlasting hebben – ook in Tilburg

Bont kakə(n) zw.ww.intr. 'kakken'

Goem.KAKKEN - kakə, wkw (rg.): kakken gaat vóór bakken

Antw. KAKKEN zie wdbb.; spr. Kakken ga(at) veur bakken, al staat den oven heet

Hippolais icterina (onder)

kakkeluut, kakeluut

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

spotvogel - Hippolais icterina

Daamen - Handschrift 1916: "kakkeluutje - klein lief zingvogeltje dat alle vogels nazingt, zoeteliefje"

ES 2012: In tegenstelling tot wat Daamen suggereert, lijkt 'zoetelief' niet gebruikt te zijn om de spotvogel aan te duiden, maar is het de volksnaam voor soorten leeuweriken en voor de ortolaan. ►Zie dossier leeuwerik van Jos Swanenberg; zie Blok & Ter Stege 2000)

Van Delft - - Als wij des zomers vogeltjes gaan zoeken dan "gaon we veugeltjes zuuken" en we vinden "veugeltjes op aijkens en mee naokte jong van bremkwetjes, piedieven, kweiken, schrijvers, kakeluutjes, blaauwkupkes, merkoven, koolmees, enz."(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

WBD III.4.1:70 kakkeluutje - spotvogel

Zijn karakteristieke geluid werd omgezet in de namen Kuleku (NB), Kakeluutje (NB), Kakkeluut (Vla), Kakkeduut (Vla)... (Blok & Ter Stege,

De Nederlandse vogelnamen en hun betekenis; 2000)

kakkestoelemaaje

werkwoord; infinitief

een persoon vervoeren, zittend op de gekruist samengevatte armen van twee personen

Foto: Woordenboek van de Vlaamse dialecten III-6 School- en kinderspelen
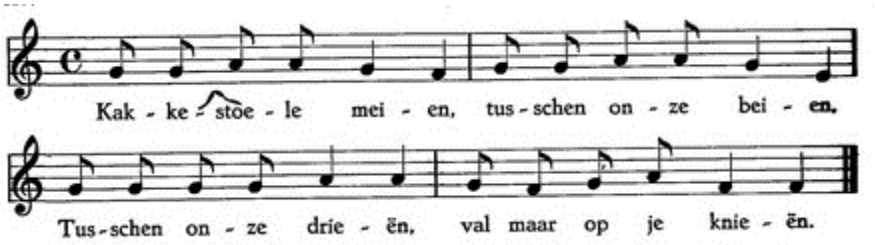

Detail uit een schilderij van Pieter Brueghel de oudere met kinderspelen

WNT - KAKKESTOELEMEIEN - Aan den kinderkakstoel (?) wordt gedacht bij 't bekende spel waarbij twee kinderen, die elkaar de hand of de beide handen geven, een derde kind op het zoo gevormde zeteltje ronddragen; het heet te Oudenaarde kakkestoelke dragen, te Brugge kakstoeltje-wagenare, in Belgisch-Brabant kakkestoelemenneken, in Holland nagenoeg algemeen kakkestoelemeien, en daarnaast te Zwolle kakkemaaiestoelen, in Groningen kakkemanjestoulen, in Oost-Friesland kakkemakkestôleken.

A.J.A.C. van Delft - En dan dat elkaar op de handen en armen dragen, dat "kakkestoelemaaie" genoemd werd. Een speelliedje hierbij luidde: "kakkestoelemeien, we dragen het kindje met beije (beiden)". (Nieuwe Tilburgse Courant - 13 november 1954; Uit de oude doos: Een brokje Folklore)

WTT 2012: Bij dit spel hoort een rijm dat in zeer vele vormen is overgeleverd. Jac. Van Ginneken, Handboek der Nederlandsche Taal, deel 1, pag. 420-421 (1913), geeft deze variant:

En deze foto met de drie fases van het spel:

Koenen - kakkestoelemeien - spel waarbij twee kinderen elkaar de handen geven en daarop een derde kind ronddragen.

Antw. KAKKEKOELEMEIEN - hetzelfde te Antw. als elders Deezeken dragen.

Molema KAKKEMANJESTOULEN - een kinderspel, z.a.

Hees kakkestoelemeie (I:62)

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kakkestoele - ook 'drille' genoemd, z.a.

kakscholtje

zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm

bewaarschool

WBD III.3.1:445 'kakschooltje' = kleuterschool: ook 'papschool'

kakstoel, kakkestoel

Circa 1860

zelfstandig naamwoord

kinderstoel met ingebouwd potje

Van Delft - Een rijf is een hark, een reep is een hoepel, een moor is een ketel, een kakstoel is een kinderstoel. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

WBD (III.2.1:87) kakstoel = kamerstoel

Antw. KAKSTOEL zelfstandig naamwoord m. - kinderzeteltje met een tafeltje dat tot sluitsel dient, en een latwerk dat het kind belet er uit te vallen. Fig. iemand die flauwen praat verkoopt. Zoo 'ne kakstoel!

WNT KAKSTOEL 1) eigenlijk: een stoel om op te kakken; soort van kinderstoel met een gat in, en eene pot onder de zitting, tevens tafelstoel.

Schilderij van Jan Miense Molenaer - 17de eeuw (detail)

kalf, kalfke, ►kèlfke

zelfstandig naamwoord

kalf

Van Delft - "'n Kalf kan tegen 'n koe niet stooten." Dit is: De mindere moet voor den meerdere bukken. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

WBD nuchter kalf - pasgeboren kalf

WBD de kalvertaande nòg (in)hèbbe - gezegd van een overjarig kalf dat nog niet van tanden gewisseld heeft

WBD (nòg) en kalf in de bèk/ mónd zèèn - als boven

WBD vèèrskalf, vèrskalf, vijrskalf, kuuskalf - vrouwelijk kalf WBD kalfvèèrs, kalfmaol - jonge koe

WBD kalfkoej, kalfvèèrs - koe die kalven moet

WBD loojkalf, lój - mannelijk kalf

WBD (van een koe) 'der is en kalf in', 'der zit en kalf óp' - ze is drachtig

WBD vleinaam v.h. kalf: 'kalfke', 'kèlfke'

WBD roep-/loknaam v.h. kalf: kalf, koes, koes koes koes (Tilburgse Taalplastiek 143)

gez. Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek (1964-1974): et kalf wòrdt grótter as de koej = de kosten wegen niet op tegen 't resultaat

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: et kalf is de koej nie wèrd (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '70) - 't sop is de kool niet waard

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kalf zn - kalf; zegswijzen z.a.

WvM 'De k ziede by 't kallef'
Frans Verbunt: as et lukt kalft den òs - er moet een wonder gebeuren, wil het lukken

kalfkoej
zelfstandig naamwoord
WBD koe die kalven moet, ook 'kalfvèèrs' genoemd
Bont kaləfku.u zelfstandig naamwoordvr. 'kalfkoe' - koe die kalven moet
WNT KALFKOE - Benaming voor eene koe die met kalf is, die kalven moet.

kalfsmesien
zelfstandig naamwoord
WBD instrument waarmee men, mechanisch geholpen, kalveren doet geboren worden

kalftèndjes
zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm
H. van Rijen (1988): melkgebit

kalfvèèrs
zelfstandig naamwoord
WBD jonge koe, ook genoemd: 'vèèrs', 'vaors', 'vijrs' of 'kalfmaol
Antw. KALFVEÈRS zelfstandig naamwoord v.- drachtige veers
WNT KALFVAARS - kalfdragende vaars
WBD III.1.5:139 'manchetknoop' = manchetknoop
WBD III.1.5:139 'boordenknoopje' = boordenknoopje - Naglijder op basis van nevenvorm 'knoop' met scherplange oo.

kalido
hoofd
etymologie onbekend
...den aawe Vinken mee z'n zwart petje op z'ne kalido. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)
...terwijl den Sik z'n bolhuudje netjes recht op z'nen kalido plaantte. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

kalk
zelfstandig naamwoord
kalk
WBD kalk - nathuis, de afd. in de looierij of het bijgebouw waar de zgn. nathuisprocessen plaatsvinden; II 600

WBD kalk - vlezerij, de afd. of ruimte waar wordt gevleesd; volgens de respondent van K 183 vond het vlezen plaats in de 'kalkerij'. II 608

WBD kalk - kalkerij, de afd. of ruimte waar wordt gekalkt; II 604

WBD kalke (ww) - kalken, behandeling van tuig- of overleer (II 603), ook 'zwaovele' genoemd

WBD kalk strôoje - kalk strooien, kalken van lijmvlees (II 610)

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: kalk in de ôogen hèbbe (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '72) - moeten trouwen (Vrouwen menen aan de ogen te kunnen zien dat iemand in verwachting is.)

kalkaaj

zelfstandig naamwoord

H. van Rijen (1988): kalkei

kalve, kalleve

werkwoord, zwak

kalven

Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek (1964-1974): Overdrachtelijk zei men tegen een jongen wiens hemd te voorschijn kwam uit zijn kapotte broek: 'ge kalft' (Tilburgse Taalplastiek 143)

WBD kalve (II:1006) - afkalven: het afzakken v.h. kettinggaren; ook wel: afkalve, inkalve of kalvere genoemd

Frans Verbunt: as et lukt kalft den os (er moet een wonder gebeuren, wil het lukken)

Stadsnieuws: As et lukt kalft den òs (280506)

Bont kalvə(n) zw.ww.intr. 'kalven' overgeven, braken

Antw. KALVEN - overgeven, braken

kalvermèndje

zelfstandig naamwoord

WBD muilkorf voor een kalf

kalvertaand

zelfstandig naamwoord , plur.

WBD melkgebit van een kalf, ook genoemd: 'mèlktaande' of 'taande'

kam, kèmke

zelfstandig naamwoord

kam

Dialectenquête 1876 - hoanekaam

kameraod, kammeraod

verkleinwoord: kam(m)eròdje

meervoud: kam(m)eraoj

zelfstandig naamwoord
kameraad
Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): kameraoj (plur.)
Bont kaməro´t, zelfstandig naamwoord m. 'kammerood' - kameraad
zelfstandig naamwoord
Diktee 2000 '... onze kammeraoj öt Suurienaame'
Diktee 2007 'Dere meens òf kammeraod lopt naa vort achter de waoge...'

kamgaore
zelfstandig naamwoord
WBD 'kamgaarə' (III:870) - kamgaren
WBD 'kamgaorən stuk' (II:870) - kamgaren stuk

kamieon, kameeon, kammeejon
zelfstandig naamwoord
WBD III.3.1:395 'camion' = vrachtwagen
LDM - Dan de caméon, wel bekend, ook een platte wagen, waarop ook opzij en achter borden konden worden gezet om het afvallen van de geladen stukgoederen te voorkomen. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 21 'Tilburg had een respectabele lijst'; NTC 4-2-1954)

kammemaoker
zelfstandig naamwoord
kamslager
WBD kammemaoker (II:977) - kammenmaker, kamslager: vervaardiger van weefkammen; ook wel: 'kamslaager' genoemd.

kammenèt
zelfstandig naamwoord
kabinet, bep. type kast
Cees Robben: op de booveste plaank van et kammenet;
S&S kabinèt-óp-hôoge-poote: zware, dikke vrouw met lange benen (hs K 183)
Daamen - Handschrift 1916: "kabinet op hooge pooten (een zware dikke vrouw met lange beenen)"
Urk KAMMENET - cabinet, grote kast (verouderd)
S&S KABINET-OP-Hoge-POTEN, vgl.
WNT VIII 817 s.v. kabinet, bet. IV, overdrachtelijk gebruik. Bet. element 'zwaar en dik' zit in 'kabinet', 'lange benen' zit in 'hoge poten'. Elders niet aangetroffen. (blz. 35) XVIIe eeuw (Glossarium, v. Sterkenburg) CAMENET – kabinet

kamwiel

zelfstandig naamwoord
kamwiel
WBD kamwiel (II:1041) - onderdeel v.e. regulateur; ook genoemd: kamwieleke, wisselwiel, schaokelwiel of rónsel

kan
zelfstandig naamwoord
inhoudsmaat voor natte waar, gelijk aan 1,44 liter
(in Tilburg in gebruik vóór de invoering v.h. Ned. Metriek Stelsel, 1820)
zie: Verhoeff
WBD III. 4.4:298 'kan' = liter, ook 'kop' of 'kopke'
WBD III.4.4:299 'kan' = kwart hectoliter, ook 'viertel' of 'deel'

kandelèèr, kandelèrke
zelfstandig naamwoord
kandelaar
R.J. en kèrske in ene kandelèèr
WBD (III.3.3:67) kandelèèr = kandelaar
Antw. KANDELÈÈR zelfstandig naamwoord m. - kandelaar
WNT KANDELAAR, kandeleer, kandeler

kandijmik
zelfstandig naamwoord
WBD III.2.3:195 'kandijmik' = suikerbrood

kanêelwaoter
zelfstandig naamwoord
kaneelwater (drank of medicijn)
Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: van gist tòt kanêelwaoter (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '72) van het kastje naar de muur
WNT KANEELWATER - Benaming van een, van of met kaneel, door distillatie bereid "water"; als geneesmiddel enz.; waarvan verschillende recepten bekend zijn.

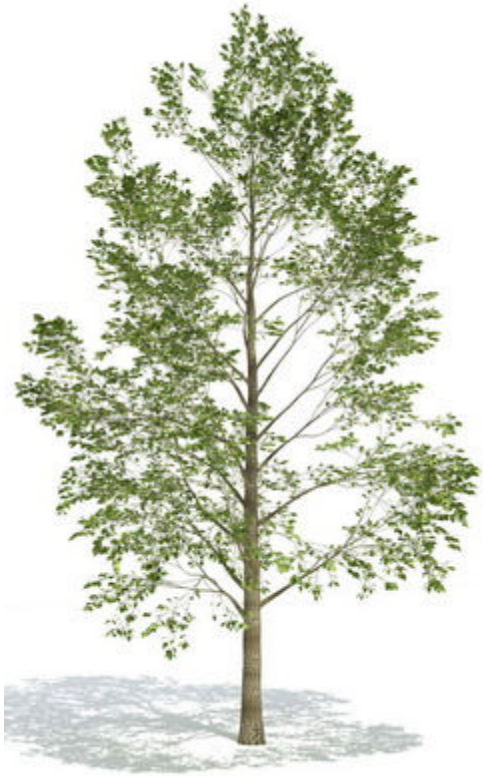
kanjert
zelfstandig naamwoord
kanjer, exemplaar groot in zijn soort
– met paragogische t
Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): kanjert
WBD III.1.1:223 'kanjer' = penis
WNT KANJER, kanjert - B) 1) Iemand die voortreffelijk, uitnemend, uitmuntend is in zijn vak, in zijne soort; een baas; een heer, een Piet. 2) Iemand met een groot vermogen; van een aanzienlijken staat. 3) Iemand die door lichaamsgrootte of door lichaamssterkte, of door beide,

uitmunt. 4) Overdrachtelijk van toepassing op zaken ...

kannadas, kanniedas

zelfstandig naamwoord

Canada populier, canada; 'kanada' - Populus canadensis, ook wel: Populus monilifera Ait.

Heukels: Canadassenboom - Oost-Brabant

WBD III.4. 3:132 canadas - witte abeel; ook genoemd witte canada of pèppel

WBD III.4.3:134 canadas - canadapopulier; ook genoemd kannidas, kanada of populier

Bont ka'nidas zelfstandig naamwoord m. 'Canidas' - Canadese populier

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): 'kaniedas' zn - Canadese populier

WNT CANADA - Eene soort van populier, Populus monilifera of canadensis.

kaod, kaot, kaoj

1. bijvoeglijk naamwoord

D. Boutkan (1996): (blz. 50) kaod - kaojer - kaojst - kwaad, kwade, slecht, slechte

Meej zón kaoj weer zódde kaod wòrre. - Met zo' n slecht weer zou je kwaad worden.

MP gez. (m.b.t. vrouwen:) Ge hèt kaoj èn verrèkte kaoj. (Die nèkhaor hèbbe, zèn kaoj, mar die krullekeshaor hèbbe, zèn verrèkte kaoj.)

R.J. ze wier kaod

Van Delft - - Sterft iemand aan een ziekte met een snel verloop, dan

"sterft hij aon een kaoi ziekte".(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

"Hij is kaod", zee den postbooi. "Veur mijn part", zee den winkelier. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 1; NTC 1-10-1938)

...mar ik maok me mar kaot, en 't helpt me niks. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Nou is 't vergeetmenieke
vergeten en vergaon;
da hee ons dikke Mieke,
die kaoje koei gedaon. (Leo Heerkens; uit De knaorrie (Piet Heerkens), 'Vergeetmenieke', 1949)

De Wijs -- Ik wil bist wete dè'k 'n kaoi boor ben mar zij is ôk nie prut (23-09-1970)

Cees Robben: Hij hagget meej zenèège nògal kaod; ge zègt dègge nie kaod zèèt;

Cees Robben: kaoj weer war; kaojeghèd; as ze kaod is, kröpt ze óp zulder;

Assie zô kaod waar, maokte wij wel dè we öt de buurt blééve. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Godverdomme, wè waar ik kaod… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Hij stampte dan net as un kaoi pèrd, meej zen voeten op de grond. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Onze vadder vertrok wè laoter, die reej ons mistal halfweg veurbij, op zen kaoj fiets. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Op zonne zondag asset regende, han wij flink kaoie zin. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

…leider speule over un groep van zon twintig jongens, in de 'kaoje' lèèftèèd zôas ze hier zegge. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: ge hèt kaoj èn verrèkte kaoj; - die meej krullekes in dere nèk, dè zèn verrèkte kaoj ('65)

Verhoeven (1978): KWAAD (uitgespr. als 'kaot' in onverbogen vorm, en 'kaoj' in verb. vorm) bijvoeglijk naamwoord : 'n kaoj mènneke - een slecht persoon, een kinderlokker; heeft dikwijls de bet. van: zwak, ziek: m'ne kaoje knie, rèècht in m'n kaoj oo:g. Z.a.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - kaod, zonder w (krt.54)

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: zó gaa as ge kaod genóg gedaon hèd, lot O.L.H. oe trouwe (Daamen - Handschrift 1916:) - Na het huwelijk krijgt men minder kans voor 't vrije leven

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: zó kaod ast aachterste ènd van den duuvel ('64)

H. van Rijen (1988): wènne kaojen hond

H. van Rijen (1988): kaoj pronoosies - slechte bedoelingen

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek (2000): kaoje Jan = J. de Beer (blz. 23)

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek (2000): kaoj Anna = Anna Houben-Janssens (blz. 44)

WBD (III.1.2:190) 'in kwaaien doen' = ziekelijk

Bont ko.t, bijvoeglijk naamwoord en bijwoord 'kood' (d.i. 'kaad', voor welke vorm zonder w men zie o.a. Franck v. Wijk s.v. kwaad) - kwaad, slecht, boos, kwaadaardig.

Antw. KAAD bvw. - kwaad (...) Hij is kaad op mij.

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kaod bw, bijvoeglijk naamwoord - kwaad, slecht, boos

WBD III.4.4:43 'kwaad weer' = slecht weer

2. Zelfstandig naamwoord

het kwaad, de kwade(n), slechterikken

MP gez. Ieder et zèène èn de kaoj ervan dêele.

V en kaoj - een ongemakkelijke, eigengereide, onwillige vrouw

CiT (114): 'Hijst kaoi deur!'

Ons taante Zus, die moppert dan/ Want dès 'n echte kaoi. (Gieleke – wsch. ps. van Michel van de Ven (Lechim) – ongedateerd knipsel uit onbekende bron; ca. 1960-1980)

In de grond ist ginne koije... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

H. van Rijen (1988): hij ist kaoj deur - hij heeft het ergste gehad

...en liet Adam ôk enne keer bèète. Dè hasse dus nie moeten doen. Naa waar Adam effe schuldig en han ze saomen kaod gedaon. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Verhoeven (1978): KWAAD (uitgespr. als 'kaot' in onverbogen vorm, en 'kaoj' in verb. vorm) (...) Zelfst. geb.: 'ne kaoje - een slechterik, geducht tegenstander: dan hebbe ze on men 'ne kaoje. Z.a.

WBD III.3.1:369 'kwade (kaaie)' = galgenaas

WBD (III.1.4:116) 'kwatong' = vrouw die graag kwaadspreekt; 227 'kwaad' = boos

Goem. KWAAD - ku:t, zelfstandig naamwoord. o.

Antw. KAAD zelfstandig naamwoord. o. en bvw. - kwaad. Gij doet daar kaad mee.

Kaojen hoek

toponiem

Foto: Regionaal Historisch Centrum / Stadsmuseum Tilburg

GG Kwade Hoek - buurtschap in het noordelijk stadsdeel (tussen Groeseind en Rauwbraken)

kaojeghèd

zelfstandig naamwoord

kwaadheid, boosheid

Van kaojeghèd aatie nie.

Tot dèsse ineens van kaojeghèd zeej:/ "Ik lig vur piet snòt hier, Gòddoome!" (Henriëtte Vunderink, Kaawe jatte, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): 'kottighèd' - kwaadheid

...èn ons Jaans die heej van kaojighei/ al daoge nie gepròt. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Agge gaot hamstere)

kaojer

bijvoeglijk naamwoord ., comp.

H. van Rijen (1988): kwader, bozer, slechter

kaojjonge, kwòjonge

zelfstandig naamwoord

H. van Rijen (1988): kwajongen, vlegel, ondeugd

H. van Rijen (1988): plur. 'kaojjong, kwòjong;' vkw. 'kaojjunske, kwòjungske'

kaojke

zelfstandig naamwoord, komt vrijwel uitsluitend in de verkleinvorm voor; kaantjes, stukjes uitgebraden reuzel

WNT KAAN, wsch. oorspr. meervoudsvorm. A) Vliezig overblijfsel van een stuk(je) uitgebraden vet. z.a.

— De n in 'kaantjes' is ontstaan uit het mv. 'kaaien'.

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: kaojkes in de kòp hèbbe (JM'50) - weinig verstand hebben

Daamen - Handschrift 1916: 'koaie - kaanen'

Van Delft - - "In het veurjaor koopen wu een vèrreken, een knap vèrreke of een trappistevèrreke, en als ie het goed gedaon hee, dan gaot

ie mee Korsmis op de leer en komt de buurt stuiten en 's avonds op de kaoikes."(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Vur et braoie van de kaoikes... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Moederdag')

gin goei booter mir op oe brôod/ allêen mar kneut, of kaoikes. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Oktober... spaormònd')

Frans Verbunt: gin kaojkes eete vurdèt vèèrken op de leer hangt

Frans Verbunt: kaojkes in zene kòp hèbbe - dom zijn

Piet van Beers – 'De stinpöst': Vier ons vèrse worst èn peeje../ doet er mar wè jèùne bij./ 'n Bèkske zult 'n half pond kaoje/ èn tweej schèève balkenbrei. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers – 'Kaoikes': Kaoikes van ennen aawe zog./ 't Knarste èn kròkte tusse m' n taande... (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers – 'Kaoikes': Wild oe èège ene gang bespaore/ nor taandarts of "smoelesmid"?/ Kopt gin kaoikes öt de reklaome./ Want... dè kost' n nuu gebit. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Soms waar un vèèrke pas geslacht, waar der zult en bloedworst en kaoikes zat… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Luste kaojkes, of botterhammeworst... (Tony Ansems, Kan'k un aai hebbe op mijnen botterham; van de cd Gatvermiedenhoet; 2010)

Bosch kaoikes - kaantjes

Hees kaai, kaan (1:77)

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): 'kaaikes' zelfstandig naamwoord , mv. - kaantjes

Verhoeven (1978): KAAIKES (kaojkes), mv. - kaantjes, stukjes uitgebraden reuzel; van mnl. 'cade' randje.

Bont zelfstandig naamwoord vr. (gewoonlijk in het mv.) kooi, kaai, kaan - uitgesmolten stukje vet of spek.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - KAAIJEN noemt men hier de vezels van geroost, gebraden of gesmolten vet.

Kiliaan: "convenit cum verbo χαίω, i.e. uro, aduro, torreo."

Antw. KAAI zelfstandig naamwoord v. - hard uitgebakken of afgesmolten stukje verkenslies of rundvet, in de wdbb. 'kaan', mnl. cade, kade.

►Zie Dossier Kaojkes

kaok, kòkske

zelfstandig naamwoord.

kaak

WBD III.1.1:79 'kaak', 'kaakbeen' = kaakbeenrand

WBD III.1.1:80 'kaken' = kaakgestel; ook: 'kakement' of 'bakkes'

WBD III.1.1:81 'kaak' = wang

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) -

'kaok' komt in T niet voor in de bet. 'wang'; daarvoor dient 'wang' (blz. 184)
Antw. KAAK, znw.v. - wang, fr. joue
►zie Kaokemènt

kaokel
zelfstandig naamwoord
H. van Rijen (1988): kletskous

kaokele
werkwoord, zwak
kaokele - kaokelde - gekaokeld (geen vocaalkrimping)
Kaokele as un kiep, de wel dè. Mar aaijer legge, ho mar! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)
WBD (Hasselt) geluid voortbrengen (van een kip)
Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek (1964-1974): zonder ophouden babbelen
Frans Verbunt: hij kaokelt wèl, mar leej gin aajer
WBD III.2.2:69 'kakelnestje' = jongste kind
Verhoeven (1978): KAKELEN (Kaokele) onov.ww - is behalve voor het geluid van een kip en 'door elkaar praten' het gewone woord voor: hakkelen, stotteren.
WNT KAKELEN - B) van menschen: a) luid en druk praten; klappen; ijdelen of laffen praat uitslaan; enz. Z.a.

kaokelnist
zelfstandig naamwoord
Van Beek - Het jongste kind zou voor 't eerst naar de leerschool gaan en de vader zei: "Onze kakelnest zal dit jaar ook uitvliegen. We zullen afwachten en hem zo nodig bij 't starten 'n handje helpen." (Nwe. Tilb. Courant; Uit Tilburgs folklore; 18 juli 1958)

kaokemènt
zelfstandig naamwoord
WBD III.1.1:80 'kakement' = kaakgestel; ook: 'kaken' of 'bakkes'

kaol, kòlder, kòlst
bijvoeglijk naamwoord .
kaal, quasi-welgesteld
kaole kak - kale kak
ene kaolen bôom - een boom zonder bladeren
MP gez. Hoe kòlder/ grótter hónd, hoe meer vlôoje.
R.J. 'deh kaol en kaoi Parijs'
Cees Robben: zene gladden kaolen bòl;
H. van Rijen (1988): ene kaole tèbbes - een kaal hoofd

Tèùs han ze ginne naogel gehad om der kont te krabbe. Kaole kak waar et en daor waar alles meej gezeej. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
WBD III.4.1:26 'kaal jong' (= kaol jong) - jong en kaal vogeltje
ook 'kale neet' of 'nestjong'
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek (2000): Bonnie de kaole = frater Bonifatius (blz. 100)
WBD III.3.1:302 'kak, hoge kak, kale kak' = bekakte praat
WBD III.1.1:51 'kaal' = kaal (hoofd): kaole kòp, kaole knikker
WBD III.1.3:17 'kaal' = versleten; ook: 'afgedragen'
Bont bijvoeglijk naamwoord – kaal

Dè kos nie

Ze rikte saome jaorelang,
dè din ze ammol gèère,
èn zaat er in de pot genòg
dan ginge ze ònt tèère.

Naa zon ze nòr de Schouwburg gaon
Trees kocht en zwart-grèès kleeke
omdé die kleure zôo op de haor
van durre meens geleeke.

Sjaan zòcht en aorig truike èùt
hêel sjiek, meej kòrte mouwe
vuurrood, want Jaonus heure man
is zôogezeej enen blauwe.

Toen zeej Merie: „Ik blèèf mar tèùs,
aanders krèède schandaole,
kzôo gèère meedoen, mar ge wit:
"De mènne is ene kaole."
LECHIM

kaoljakker, kòljakker

zelfstandig naamwoord
onbemiddelde man die dit poogt te verbergen door heer te spelen
WNT kaaljager (kaoljaoger), aanmatigende arme duivel (Molema)
Verhoeven (1978): KAALJAKKER (koljakker) m. kale neet, opschepper. Z.a.

Kaom

topon.
Chaam

kaomer

zelfstandig naamwoord

kamer

goej kaomer - voorkamer in arbeidershuisje (daar stonden o.a. moeders fiets en de kinderwagen)

MP gez. As plöddeke-vèùl de kaomer doe, dan stinken alle huukskes.

WBD goej kaomer - salon (de mooie doch zelden gebruikte zitkamer in een boerenhuis); ook 'vurkaomer' genoemd

WBD ópkaomer - opkamer (boven de kelder, via klein trapje toegankelijk)

WBD booterkaomer - melkhuis (deel v.h. boerenhuis waar men de melk verwerkt en bewaart)

Cees Robben: in de goej kaomer:

Frans Verbunt: kaomerke - wc

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): 'goejkaomer' zn - pronkkamer

kaomerke

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

Frans Verbunt: WC

kaones

zelfstandig naamwoord

vD. kanis - (volkst.) 1.hoofd, kop, 2. bek, 5.lichaam, 4 (gew. en Z-A) vent, 5. (gew.) kanjer

Daamen - Handschrift 1916: "koanus - hij hee z'nen koanus goed gevuld (maag)"

WNT KANIS (II) Een "bargoensche" term, een straatwoord voor hoofd; 'kop', 'test'

kaoper

zelfstandig naamwoord

kaper

WBD III.3:204: 'kaper' = meisjesmuts met afhangende strook; ook; kapmuts

kaord
zelfstandig naamwoord
M kaarde

kaordebòl
zelfstandig naamwoord
kaardebol
WBD kaordebòlle (II:1057) - kaardebollen

kaordemaoker
zelfstandig naamwoord
H. van Rijen (1988): weefkaartmaker

kaordewals
zelfstandig naamwoord
H. van Rijen (1988): (textiel)wals waar de kaardebollen op bevestigd worden voor het kaarden van de wolvezels

Kaartspelers - Lucas van Leijden

kaort, kòrtje*;* meervoud: kaorte, kaorde

zelfstandig naamwoord

D. Boutkan (1996): plur.: kaorde/ kaorte

1. speelkaart

D. Boutkan (1996): kaort - kaorde/kaorte

Wèffer kaort hòdde? - Wat voor kaarten had je? hartes, rèùtes, schuppes, kleeveres

leege kaorte - kaarten zonder prentje

lêege kaorte - lage kaarten

Van Beek - Men zegt ook "kaarten als klompen" te hebben. (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

Cees Robben: Van de kaort aaf; kaortaovend;

Frans Verbunt: leege kaorte zèn mistal kaoj kaorte - kaarten zónder prentjes

H. van Rijen (1988): 'leege kaorde' speelkaarten zonder plaatjes

H. van Rijen (1988): leege kaorde, kaoj kaorde - slechte speelkaarten

Bosch kaort - kaart, kaarten

Antw. KAART zelfstandig naamwoord v., Fr. carte - wordt in den zin van speelkaart veel zonder meervoudsuitgang gebezigd. Schoon, slechte kaart hebben.

2. andere samenstellingen

Bont zelfstandig naamwoord m. 'kaort' - kaart (brief-, speel-)

WBD kaort (II:1067) - kaart, patroonkaart met weefpatroon

WBD III.3.1:440 'kaart' = ansichtkaart; ook 'prentkaart'

kaorte

werkwoord, zwak

B kaorte - kaortte - gekaort — geen vocaalkrimping

kaarten, kaartspelen

Tekening: Cees Robben – uit '3 jaar voetbal concentratie' van A.P.M. v.d. Ven jr., 1946

Cees Robben: Ik hèb nòg gin èèrg in oe, al zaate in mene broekzak te kaorte.

DANB gaode gij vandaog nie kaorte?

WBD (III.3.2:164) kaorte, ▶kaortspeule, meej de kaort(e) speule = kaarten

kaortewals

zelfstandig naamwoord

kaartenwals

WBD kaortewals (of: kaordewals) (II:1061) - kaartenwals

H. van Rijen (1988): 'kaordewals' (textiel) - wals waar de kaardebollen op bevestigd worden voor het kaarden van de wolvezels (vgl. WBD II 1060: kaord(t)ewàls)

Detail uit een schilderij van Willem Cornelis Duysters

kaortspeule

werkwoord, zwak

kaartspelen

Daamen - Handschrift 1916: kaortspeulen is gin schaophuuje...

's aovends kaortspeulen... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 2; 16-10-1929)

As der kaort gespuld wier, vroege ze wel of ik meedeej. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

WBD (III.3.2:164) kaortspeule, kaorte, meej de kaort(e) speule = kaarten

kaoter

zelfstandig naamwoord

kater

Van Beek - "Hij hee unne kaoter gestrikt" wil zeggen dat hij een rijk meisje trouwde. (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Cees Robben: ge kèkt nèt as ene kaoter teegen et ónweer;

Cees Robben: Ik gelêûf nie dètter ene vrèmde kaoter in de buurt is gewist.

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: derbij zèèn as

ene gelubde kaoter (Pierre van Beek -- -Tilburgse Taalplastiek 1970) - steeds haantje de voorste

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: ene kaoter strikke ('87) voordeel behalen (ook bij kaartspel)

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: hij had ene kaoter gestrikt óp de Klinkert ('58) - een rijk huwelijk gesloten (klinkert = klinkerweg)

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: de kaoter zen kónt gelékt hèbbe ('50) nadorst hebben, daags na overmatig alcoholgebruik

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: dènke ene vètte kaoter te strikke, èn et waar en maoger poeske (Daamen - Handschrift 1916:)

kapbèltje

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

H. van Rijen (1988): = kapmis - hakbijl, kapmes

kapmis

zelfstandig naamwoord

kapmes, hakbijl

Kapmis, leepel òf schèèr (kinderspelletje)

WBD III.2.1:249 'kapmes' = hakmesje, ook 'hakmes', 'slichtmes'

kapoen

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek (1964-1974): ónte kapoen - gehaaid persoon, c.q. grote deugniet

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - KAPOEN is een verachtelijke naam of scheldwoord, hier van Brussel overgewaaid, alwaar de kaai-boeven, aldaar voor een zeer slecht slag van volk gehouden, aldus genaamd worden.

Antw. KAPOEN zelfstandig naamwoord m. - deugniet, Fr. coquin

WNT KAPOEN III) 1) als een verachtelijke benaming, als een scheldwoord in 't algemeen; 2) vreemde gast, rare klant; 3) beklagenswaardig wezen; 4) in Z-Ndl. deugniet (eigenlijk of schertsend).

kapoerewiets

bijvoeglijk naamwoord .

H. van Rijen (1988): stuk, kapot, dood

WTT-2012: de etymologie is nog niet bekend

kappe

werkwoord, zwak

kappen

kappe - kapte - gekapt

WBD (v.e. paard) met de voorbenen een trap geven

kapper, kapperke

zelfstandig naamwoord

WBD III.4.4:297 'kapper', 'kappertje' = twee deciliter

WBD III.2.1:181 'kapper' = drinkglas met een voet; borrelglaasjes, kleine bierglazen

LDM - Nu zouden wij het hebben over de biertapperij. Ja, en zoals reeds gezegd, werd vroeger het bier in de kelder uit de houten kraan getapt. Er waren echter ook herbergen waar het per literskruik op tafel gebracht werd. Zo herinneren wij ons nog het café van de Wed. van Broekhoven, juist in de bocht rechts, ongeveer aan de Groenewoudstraat. Men bestelde daar een kruik bier en de kasteleines bracht die met evenveel glaasjes als het gezelschap personen telde. Die glaasjes waren natuurlijk niet groot. Men noemde ze kapperkes. Was de kruik leeg, dan bestelde men een nieuwe. De prijs was één dubbeltje. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 10 'Het tappen van het bier'; NTC 29-08-1951)

WNT: znw. m.; dikwijls in den vorm van het verkl. Alleen in Z.-Ndl. De naam van een drinkglas dat ongeveer 1/4 liter inhoudt. (...) Kapper, glas van een halve pint, het vierde van een liter, SCHUERM. [1865-1870]. Kapper, … Glazen vat, met of zonder voet, omtrent de helft van een gewoon bierglas, CORN.-VERVL. 'Ne glazen kapper, Ald. - Pintglazen, joorkens of kapperkens, genever- en wynglazekens, DUVILLERS, Bar. Penninck bij DE BO 433 a [1851]. — Met den naam van een drank in bijstelling (vroeger in den genitief): zooveel als er van dien drank in een kapper gaat; een halve pint. Kapper, oude vochtmaat, wat meer dan het vijfde van eenen liter, CORN.-VERVL. 'Ne kapper smout. 'Ne kapper olie. Ald.

kappesien

zelfstandig naamwoord

1. capucijn (monnik)

lid van de kloosterorde Ordo Fratrum Minorum Capucinorum (franciscanen); afkorting: OFM Cap.

In Tilburg gevestigd in een klooster op Korvel.

- ook: kappesiener; meervoud: kappesiene, zowel voor de kloosterlingen als de orde.
- in de volksmond 'blôotevoetepaoters' genoemd wegens hun blote voeten in sandalen.

- hun bruine pij zorgde voor naamsoverdracht op een bepaald soort kever, een soort van erwt, en diverse kruid- en plantnamen - zie verderop.

- de kerk van de kapucijnen op Korvel speelde in het geloofsleven van veel Tilburgers een belangrijke rol door 1) de mogelijkheid om in die kerk te ▶pesjonkele; 2) het feit dat kapucijnen als biechtvaders meer begrip hadden voor wereldse zaken dan de gemiddelde parochiegeestelijke; 3) de 'dovenbiechtstoel' waarover zij beschikten om slechthorenden de gelegenheid te geven hun zonden te biechten zonder dat de hele kerk daarvan getuige kon zijn;

Cees Robben - Prent van de week - 19661209

4) hun voedselverstrekking aan zwervers: ▶ zie schabberdebonk

Cees Robben - detail -Prent van de week 19570921

Robben: "...Hier schafte d'n pot bruine boone..."

Cees Robben: vur elke kappesien êene

De Wijs -- 't was 'n geboren capecien, hij hee de kleere thuis gehad, mar ze paaste nie (17-10-1972) [D.i.: hij heeft zijn roeping gemist]

Frans Verbunt: de deugd int midde, zi den duuvel, èn hij ging tusse twee kappesiene

Misschien vendt ze't wel un goeie daod, dèk ene priester, ene paoter terwille ben gewist en wel ene blôote voetenpaoter, ene paoter die in Tilburg zenne kost bij mekaare moes schooie. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Die Kappesiene, dè waar iets hêel aparts. In hullie kèèrek koste pesjonkele, èn onze paa ging daor biechte, want daor kreede nie zo gaaw et schöfke. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Goem.KAPUCIEN - kapəsi:n, zelfstandig naamwoord m. - monnik

Bosch kappesien – capucijn

2. soort meikever

kappesien - melolontha hippocastani

WBD III 4,2:164 lemma Kleine bruine meikever - Voor kleinere, glimmend bruine meikevers zijn er ook specifieke benamingen in gebruik.
kapucien – Tilburg, Goirle, Hilvarenbeek
bakker – Tilburg

Piet Brock, uit Vuurstintjes ketsen (1996) – *Mölders*/ Ge he't z'in soorten:/ 'nen bèkker of kappesien,/ 'n mènneke of 'n wèfke,/ dè kunde hil goed zien.

► kappesientje

3. peulvrucht

Pisum sativum subspecies sativum - grauwe erwt; kapucijner; velderwt; voererwt

'sativum' betekent dat het gekweekte soorten betreft

ook: kapucijner, schokker, 'brèùne bôon', 'kapesientje'

De volksnamen hebben betrekking op diverse soorten; telers onderscheiden strikt: ronde groene erwten, gele erwten, schokkers, kapucijners, rozijn- of grauwe erwten.

WBD III.2.3:82 'kapucijntje' = kapucijner; ook 'schokker', 'grauwe erwt'

4. bloem

Tropaeolum majus - Oostindische kers

Antw. CAPUCIEN zelfstandig naamwoord m. - KAPUSIEN - kapucijn; ook bep. hofbloem

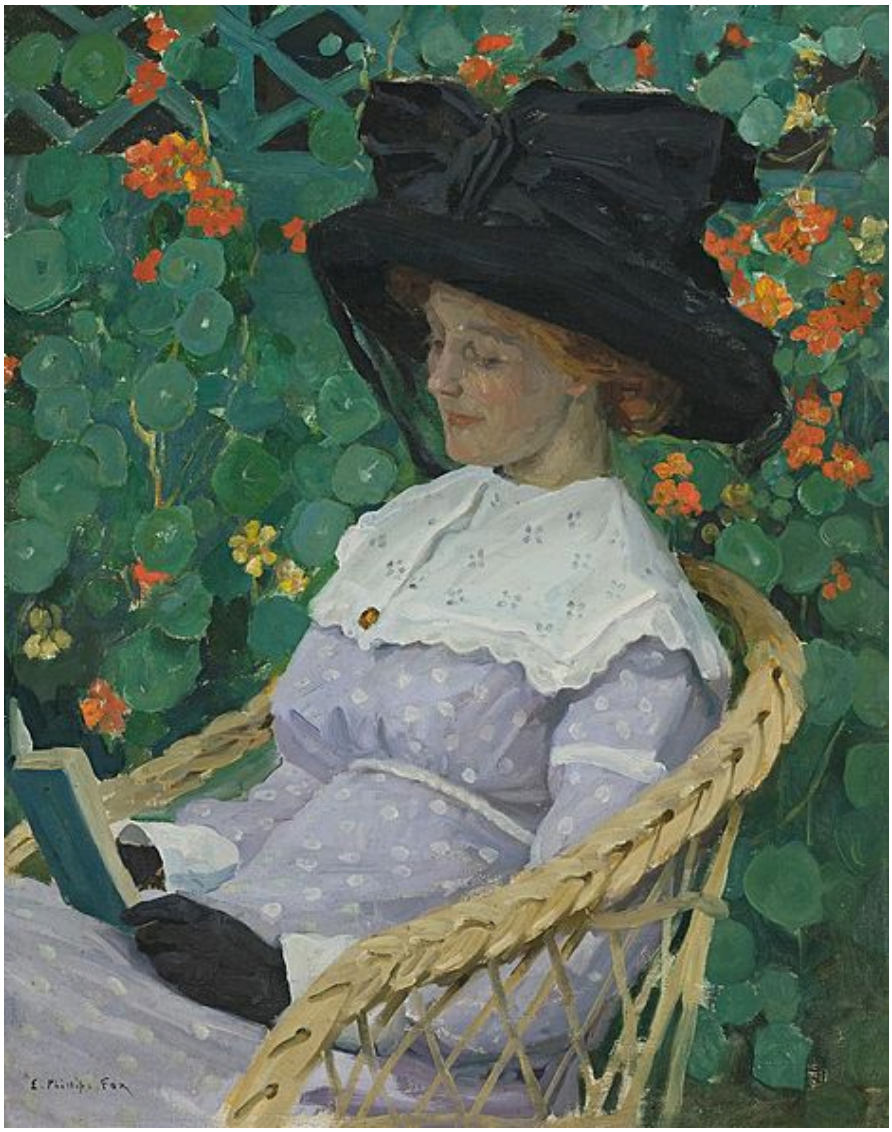
Joseph Samyn, Kruidwoordenboek (1888): TROPAEOLUM MAJUS L. Capucijn; Kapucijntjes, Paterskap; Stanse, Stonse; Tabakpijpen. —

Capucine.

Het betreft de oostindische kers. Heukels geeft geen benamingen uit Brabant, maar voor Vlaanderen: Capeciene(n), Capecintjes, Capuciene, Capuciene(n)mutsen, Capucintjes, Capucijn, Kappers, Kapuciene(n), Kapucijntjes. (Woordenboek der Nederlandsche volksnamen van planten; H. Heukels, 1907)

Har Brok, Van vergeet-me-nietje tot gebroken hartje, 1993:
...volksnamen die allemaal op de vorm van de bloemen slaan: capucijnenmuts, capucijntje (...) paterklimop, paterskapje, paterskopje...

Har Brok, Stinkend-juffertje en duivelskruid - Volksnamen van planten (2006): Vooral in het zuiden deed de vorm van de bloem met slip denken aan de muts of capuchon (kap of tip) aan de pij van de paters kapucijnen. Zo komt men dan tot capucijnenmuts en capucijn(tje) en wat algemener tot paterklimop, paterskapje, pastoorkapje, muntenkapje ('monnikenkapje') en zelfs kwezeltip.

Emanuel Phillips Fox, Nasturtiums (1912)

kappesientje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord van kappesien 2 hierboven, de meikever

WBD III 4,2:162 lemma Meikever met witachtige rug - Dit lemma bevat de specifieke benamingen voor een meikever die met meel bestoven lijkt te zijn.
mulder – Tilburg
mulderke – Tilburg
molenaar – Tilburg
bakker – frequent in Tilburg
bakkerke – Tilburg
kapucientje – Tilburg, Goirle
manneke – frequent in Tilburg
wijfje, wijfke – frequent in Tilburg

Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek 26, 23-1-1965 –Onder die "mölders" (meikevers) kwamen ook "molenaars" voor. Dat waren in de jongenswereld meikevers met een witachtige kleur over de dekvleugels (alsof ze met meel bestoven waren). Daarnaast bestonden er "kappecientjes" (capucijnen). Deze waren diep, mooi bruin van kleur en zagen er met hun "baard" en glad kopje... - en met een beetje fantasie! - ook inderdaad als een capucijn uit.

kappeson

zelfstandig naamwoord

naar Frans: capuchon

WBD ossetoom (Hasseltse term)

kappetaol

zelfstandig naamwoord, bijvoeglijk naamwoord .

H. van Rijen (1988): kapitaal

kapsie, kapsies

zelfstandig naamwoord, meestal meervoudig 'kapsies' in een uitdrukking met een infinitief zoals 'maken, hebben, zoeken'; eigenlijk algemeen Nederlands

- uit 'captie' van Latijn 'captio' (zie WNT hieronder)

Van Dale - in de uitdrukking 'kapsie(s) maken of hebben' - bezwaren maken, zich met iets niet eens verklaren, ofwel: tegenstribbelen, onwillig zijn

P.H. Schröder (1980), Van Aalmoes tot Zwijntjesjager - kapsies - Het Latijnse werkwoord capere betekent: pakken, grijpen en het daarvan afgeleide captio is dus: de greep, de strik, de streek, het bedrog, de drogreden. Het Franse woord captieux beduidt dan ook: bedriegelijk. Wie kapsies maakt, zoekt dus drogredenen, uitvluchten; hij stribbelt tegen, oppert allerlei bezwaren.

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: aaltij èn ooveral kapsies zuuke (Daamen - Handschrift 1916:) - overal aanleiding tot ruzie zoeken.

WNT KAPSIE, CAPTIE - znw.(v.) Modern lemma: captie - znw. vr.

Ontleend aan lat. captio, drogreden. Alleen in de uitdrukking captie(s) maken, bezwaar maken, tegenstribbelen, chicaneeren, kunsten hebben enz. -- Als hij vertrekt (uit een hotel), maakt hij eeuwig kaptie op de rekening, LOOSJES, Bronkh. 6, 295 [1807]. -- Al maakt hy nu nog zooveel capties, hij zal wel moeten eindigen met toe te geven. Neen jongen, je krijgt het niet, en als je nu nog meer captie maakt, moet je maar naar bed.

WTT 2012 - vergelijk kapsoones - WNT lemma kapsoones: (v. kapsie): drukte

F.A. Stoett (1923-1925), Nederlandsche Spreekwoorden, Spreekwijzen, Uitdrukkingen en Gezegden - 1087. Captie maken, d.w.z. zich verzetten, bezwaar maken, tegenstribbelen, uitvluchten zoeken. Het volk zegt veelal kapsies maken. Eigenlijk verstaat men onder captie eene verstrikking, tegenstribbeling, chicane (lat. captio, drogreden; vgl. fr. captieux). Eerst in de 19de eeuw aangetroffen: vgl. Molema, 191: Kapsie maken op iets, aanmerking maken, niet gaaf aannemen, iets afkeuren; fri. kapsie, kapsje meitsje; Bouman, 51; Ndl. Wdb. III, 1967; Het Volk, 16 Sept. 1913, p. 1, k. 3: Wil de rechterzijde hierop kaptie maken dan schendt zij haar eigen aangezicht; Zandstr. 33: Hein stond ze ordentelijk te woord, nooit kapsie of onbeschoft; Slop, 145: In elk geval niet dadelijk toestemmen, de noodige kapsies maken, ze een goed poosje laten darren; Köster Henke, 30; Ppl. 181: En as je dan nog kapsies maakt, dan douwe ze je in 'n dwangbuis; Nkr. V, 22 Jan. p. 3; Dievenp. 80 (zonder eene kapsie te maken); Jord. 465; Het Volk, 15 Juni 1914, p. 1 k. 1: Is er in één krant van rechts captie op gemaakt? Voor Zuid-Nederland vgl. Stallaert II, 39, die captie citeert in de bet. arglistigheid (18de eeuw). In Antw. Idiot. 122 wordt kapsie vermeld in den zin van dwaze, onbezonnen daad.

kapstòk

zelfstandig naamwoord

kapstok

WBD mager paard, ook 'vrak' genoemd

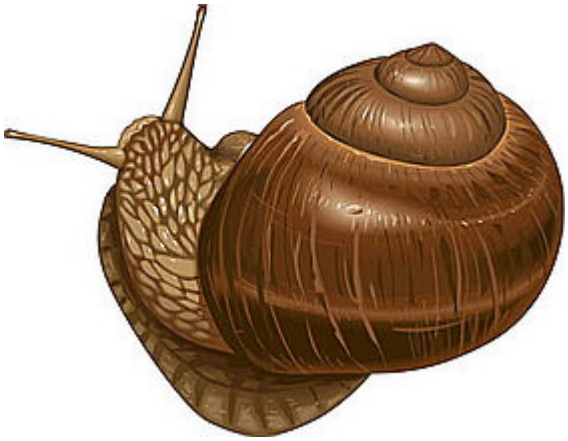
karakòl

zelfstandig naamwoord

eetbare slak

uit Frans: caracole, en mogelijk daar uit het Spaans caracol

de benaming is volgens WBD (zie onder) in Tilburg minder gebruikt dan 'huisjesslak' / 'höskesslak'/

WBD III.4.2:206 'karakol' - huisjesslak (Helicidae), ook genoemd 'slak'
WBD III 4.2:206 Huisjesslak - Algemene benaming voor de slakkensoorten (Helicidae) die kalkachtige spiraalvormige huisjes op hun rug meedragen, waarin ze zich kunnen terugtrekken. De meest bekende is de gewone huisjesslak (Cepaea nemoralis), waarvan het huisje 25 mm breed wordt en geel-bruin gestreept is; hij leeft in bossen, tuinen en bij huizen. De grootste is de wijngaardslak (Helix pomatia), die gegeten wordt, donkerbruin is en tot 4 cm groot kan worden.

karbenaade
zelfstandig naamwoord
karbonade
WBD III.2.3:62 'kabernade' = karbonade
► zie kèrmenaaj

karbied, kerbied
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: carbid
Frans Verbunt: den dieje moes karbied lusse, dan kós ie omhôog
H. van Rijen (1988): 'kerbiet'

karneuk
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.4:300 'karneuk' - 250 liter, ook 'vaatje' of 'okshoofd'
Wikipedia: Een okshoofd (ouderwets oxhoofd) is een inhoudsmaat in de vorm van een groot vat, dat vroeger voor wijn gebruikt werd. De maat wordt echter ook gebruikt voor azijn, bier, tabak en suiker. Een okshoofd bevatte zes ankers. De naam Okshoofd wordt nog steeds voor bedrijven geassocieerd met drank, of drankenhandel, gebruikt.

karneval
zelfstandig naamwoord
carnaval
WBD (III.3.2:277) karneval = vastenavond

kasje

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

kastje

Cees Robben: sóms dan daanst ie van et kasje;

WBD III.1.3:262 'kastje- = medaillon; ook: 'hartje'

D. Boutkan (1996): (blz. 31) kasje

verkleinde vorm van 'kaast' (met vocaalkrimping)

kasjenee

zelfstandig naamwoord

doek van dunne stof, als sjaal om de hals geknoopt = Fr. 'cache-nez'

WBD III.1.3:146 'cache-nez' = das, sjaal

Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): óns aaw pètjes meej ónze kasjenee

Op d'aandere daogen kon ik m'n kasjeneej wel om m'ne nek en m'n haanden in m'n broekzakken velen en ik was jandories blij as ik bij de stee van Sjef Koolen kwaam ... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 7; 30-11-1929)

Van Beek - Een "kazjeneej" is een halsdoek; (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): 'kazineej' zn - soort halsdoek

Bont zelfstandig naamwoordn. 'kaziné' - cache-nez, halsdoek

Witt. kazzienee (S.G. blz. 80 en 147)

kasjeweel

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord

H. van Rijen (1988): opzienbarend, casueel

WNT CASUEEL - A) toevallig, eigenaardig, merkwaardig (bijvoeglijk naamwoord)

B) toevalligerwijze, bij toeval, bijgeval (bijwoord)

kasjewèèle, kassiewèèle

bijvoeglijk naamwoord .

H. van Rijen (1988): dood, stuk, niet meer aanwezig

= Hebr. breng ons terug; Bargoens 'asjeweine'= weg, dood, kapot. Ned. varianten: asjeweine, gasjewijne, kasjewijne, kassiewijle, kassiewijne, sjewijne (zie Van Dale)

kasjezis, kassiezis

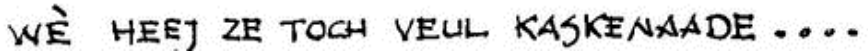
bijvoeglijk naamwoord /bw.

H. van Rijen (1988): dood

= kassie-zes (Barg.), naar het dobbelspel 'kassie-zes', wellicht onder invloed van kassie-wijle en de zes zijden van een doodskist

kaskenaoj, kèskenaoj

zelfstandig naamwoord

Cees Robben

blufferige drukte, opschepperij; noten op z'n zang, pretenties, praatjes

WTT -2012 - Van Frans. 'gasconnade': grootspraak, opsnijderij, snoeverij (als van Gasconjers, bewoners van de Gascogne). De toeschrijving is waarschijnlijk zeer willekeurig. Pierre Germa schrijft in 'Du nom propre au nom commun, dictionnaire' over 'gasconnade': Synonyme de fanfaronnade, de vantardise, de hâblerie, comme en seraient coutumiers les Gascons, selon une croyance répandue dont on peut discuter le bien-fondé.' De toeschrijving is mogelijk het gevolg van het feit dat de Gasconjers tijdens de Franse Revolutie het hoogste aantal soldaten geleverd hebben. Rey (Dictionnaire historique de la langue française), dateert de toeschrijving in de 17de eeuw: 'Le mot s'est employé au figuré de façon péjorative (1622) pour parler d'une personne qui a les traits que l'on attribuait (...) aux Gascons, supposés vantards et malins.'

Schuermans (Algemeen Vlaams Idioticon; 1865-1870): KASKENADEN, mv., verwaande manieren, gekke streken. Een kaskenademaker, iemand die verwaande manieren heeft, die gekke streken uitzet (Antw. Limb.). Van 't fr. gasconnade, snorkerij, zwelserij (in Br. snakerij).

R Ge moet nie zóveul kaskenaoj hèbbe, gij.

Daamen - Handschrift 1916: "kaskenoade - ze hee wè kaskenoade (opsnijderij)"

Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): 'kaskenaode'

"Ze mos niks hebben van swiet en kaskenaode mèr vur de kleeraozie kwaam ze op. We moesten er pront opstaon." (A.J.A.C. van Delft, uit: 'Toen Tilburg nog dorps was: Een heel typisch dialect'; Nieuwe Tilburgsche Courant, 17 juli 1956)

Cees Robben: vur de swiet ... de kaskenade (rijmend op 'seklaade')

Cees Robben: Wè heej ze tòch veul kaskenaade (rijmend op 'paraade')

Van Beek - "kaskenaode" is opschepperij. (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Witt. 'keskenaode (S.G. 362, 90, 111, 237, 273, 330)

Zôo lèève zonder kaskenaoi/ dès schonder èn veul rèèker./ Dan gaoder grôot op agge heurt:/ daor gao ene Krèùkezèèker. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Lòt ze't mar heure')

Frans Verbunt: 'kèskenaode' - verbeelding

Bosch kaskenade - opschepperij, verbeelding

Hees kassekenade (II:11)

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): 'kèskenaoj zn - opschepperij

Verhoeven (1978): KASKENADE (kèskenaot) v. gasconade, opschepperij. Z.a.

Bont kaskəno.də zelfstandig naamwoordvr. 'kaskenade' resp. 'kasgenaai' d.i. gasconnade, opschepperij, pralerij, aanstellerige drukte.

Antw. KASGENADEN, KASKENADEN zelfstandig naamwoord v.mrv. - drukte, lawaai, beslag; van Fr. gasconnade

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - kasgenaade, kaskenades (mv.) - koude drukte, zwetserij

WBD III.1.4:171 'gasconnade-tjes veil hebben' = zich heel wat inbeelden

WBD III.1.4:174 'gasconnade' = pralerij

WBD III.1.4:389 'gasconnade maken' = koude drukte maken

kasse

werkwoord, zwak

het spel 'klap-kas-afzak' bedrijven, c.q. iemand de in dat spel voorkomende trap geven

H. van Rijen (1988): met hak aansporen

Cees Robben: Mar zó as wij kósse kasse . . .

kastannie

zelfstandig naamwoord

Stilleven - Flegel - 19de eeuw

kastanje

Daor hedde nog hille woude van tamme kastanieboomen, haozelnote en zukke getuig. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

H. van Rijen (1988): der laage ne maacht kastannies - veel

H. van Rijen (1988): 'kestannie'

WBD kastannie - paardekastanje, kastanje (Aesculus hippocastanum)

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): 'kestannie' zn - kastanje

► zie ook kerstannie

kastêel

zelfstandig naamwoord

kasteel
D. Boutkan (1996): (blz. 51) kastêel – kastiltje

kastelèèn
zelfstandig naamwoord
kastelein, caféhouder, kroegbaas

kaster
zelfstandig naamwoord
WBD kastor (II.871) - langharig weefsel uit Spaanse wol
WNT KASTOOR - 2) stofnaam: Beverhaar en het daarvan gemaakte bevervilt, waarvan men hoeden maakt.

kat
zelfstandig naamwoord
kat, poes
H. van Rijen (1988): de kat moet van de stoel - wordt gezegd als er iemand voor de eerste keer met een loonzakje thuiskomt (ook worden dan b.v. de pantoffels klaargezet)
Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: As ónze kat en koei was, dan kónde gij ze mèlke (Pierre van Beek -- -Tilburgse Taalplastiek 1964) - reactie op herhaalde bezwaren (..ja, maar als . ..)
Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: agge de kat nòr Èngelaand stuurt, dan maawt ze as ze terugkómt (Daamen - Handschrift 1916:) Als je een domoor wegstuurt, komt er een sufferd terug.
Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: de kat slèpt meej den bukkem (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '64) gezegd v.e. verliefd paartje
Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: de kat was vannaacht weer óp den Finkelenbèèrg (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '70) - de kat is de hele nacht op sjouw geweest.
Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: en kat gao nôot mee en leege maog van hèùs (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '70) - men moet eten voordat men van huis gaat.
Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: een katje krabt em nie (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '72) - die is niet bang uitgevallen
Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: zó flauw zèèn dègge wèl katte kunt spouwe (Daamen - Handschrift 1916:) - erg misselijk zijn.
Frans Verbunt: et is gin klèèn kat dè en pond schèt

katèùl
zelfstandig naamwoord

ransuil - rechts: kerkuil

velduil

H. van Rijen (1988): 'katööl' - ransuil (Asio otus)

WBD III.4.1:192 'katuil' - kerkuil (Tyto alba), ook 'kransuil' genoemd
WBD III.4.1:190 'katuil' - ransuil (Asio otus)

WNT KATUIL - benaming voor sommige uilen: 1) alg. voor de uilen zonder oorpluimpjes; 2) volksnaam voor den Velduil, Asio accipitrinus; 3) groote katuil: volksnaam voor den ransuil (Asio otus)

kats

bijwoord

vreemd (?)

De Wijs -- 'k weet nie wè gij ervan denkt mar ik vèèn ’t mar ’n kats gezicht (23-10-1963)

katsebòlle

werkwoord, zwak

met kaatsballen spelen

H. van Rijen (1988): kaatsen, 'katsele'

katsele

werkwoord, zwak

kaatsspel (kinderspel)

DANB 'mèrt' ist nòg te kaaw óm te katsele - in maart is 't nog te koud om te kaatsen

WBD (III.3.2:125) katsele, bólle = ballen, met de bal spelen

katsembòl, kètsembòl, katsebòl, katsebölleke

Ill.: Tijs Dorenbosch

zelfstandig naamwoord

kaatsbal

Is ie wè aauwer geworre dan denkt ie vort hil den dag aon spulgoed, aon in spoortuutje, in kesjoeë katsebulleke en zooal. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Frans Verbunt: kètsembòl

H. van Rijen (1988): kètsembòl

WBD (III.2:122) kètsembòl, ook: kesjoeë bòl

Bont zelfstandig naamwoord m. 'ketsenbol' - kaatsbal

Antw. KETSEBOL zelfstandig naamwoord m. - kaatsbal; KETSE(N)BAL zelfstandig naamwoord m.; ook: KETSENBAL

kattekaod

zelfstandig naamwoord

H. van Rijen (1988): 'kattekaot' - kattekwaad, kwajongensstreken

kattekiesemus

zelfstandig naamwoord

catechismus

...onze vadder zaoliger vertelde aaltij al dèt ie vruuger bij de kwezel op de kattekiesemus was... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

kattekòp

zelfstandig naamwoord

inhoudsmaat (bier)

LDM - Een grote 50 jaar geleden waren de tonnen nog in gebruik en

werd een ton gerekend op 150 liter inhoud. Ook was er fustwerk in gebruik van 1/2 ton of "vat", van 1/4 ton of "keneke" en van 1/8 ton dat men "kattekop" noemde. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 8 'Oude brouwerijen in Tilburg'; NTC 23-6-1951)

katteliek

bijvoeglijk naamwoord .

katholiek

H. van Rijen (1988): ze zèn goed katteliek - ze zijn heel vroom; fig: hebben veel geld

kattemèmme

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

tepeltjes van de kat

GG zo taaj as kattemèmme

kattepies

zelfstandig naamwoord

lett. kattepis

Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek (1964-1974): zegsw. 'Dès gin kattepies!' - dat is geen kleinigheid, dat is niet niks.

Antw. KATTEPIS zelfstandig naamwoord m.- soort van muscadelledruif, Fr. raisin rauscat (ook in Brabant)

kattespouw, kattespaaw

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek (1964-1974): soort snoepgoed, ook genoemd 'bakkesvol' (druivensuiker met noten)

H. van Rijen (1988): 'kattespaaw'

Frans Verbunt: 'kattespouw' - braaksel v.e. kat, ragoût; snoep: druivesuiker met pinda

De Wijs -- Kunde nog ergeraans kattespouw-brokke kôpe? (23-10-1963)

Moffelbôone die zèn te taai/ peeje vènd se te flauw,/ èn ak oover andijvie praot,/ zeese : «Dès kattespauw» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: DE GROTSTE VRAOG)

Want as kènder reekendeme toen nie in munte, mar in snoep: zoveul sjèp òf zoveul bròkke kattespaaw konder vur kôope. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2001)

Mar wèddik 't lèkkerste van allemòl von, dè waar kattespaaw. Witte wè dèt is? Dès nèt as joodevèt mar dan irst gesmolte èn dan deeje z'r pindanutjes durheene. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

Cees Robben: 10 (blz. 72) 'kattespouwbrokke'

Antw. KATTESPOUWSEL zelfstandig naamwoordo.-eten of drinken waar men tegezin voor gevoelt, dat te flauw of niet genoeg gekruid is.

kattestèrt

Ill.: Thomé - kattestèrt - kattenstaart - schaafstro - lythrum salicaria

Ill.: Thomé - kattestèrt - lampepoetser - grote lisdodde - typha latifolia

WBD III.4.3:417 kattestèrt - schaafstro (Equisetum hyemale)
kattestèrt - kattenstaart (Lythrum salicaria)
WBD III.4.3:412 kattestèrt - lisdodde (Typha latifolia), ook genoemd: lis, lisdòt, lampepoetser, tompoes of riet
WBD III.4.3:413 kattestèrt - aar v.d. lisdodde, ook genoemd: lisdot, kolf, lampepoetser, of tompoes
WBD (III.2.1:426) kattestèrt = kattenstaart 429 kattestèrt - lupine

kavalerie
zelfstandig naamwoord
cavalerie
Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: dès lóchte kavalerie (Kn'50) dat zijn wufte meisjes

kaviaor
zelfstandig naamwoord
kaviaar
Frans Verbunt: Tilburgs kaviaor - bramenjam die naar vis smaakt

kawauwel
zelfstandig naamwoord
WBD III.1.1:101 'kawauwel' = mond (spotnaam)
ZOVI Kawauwelen = snateren, onzinnig babbelen

kebaol
zelfstandig naamwoord
kabaal

Cees Robben: meej veul kebaol
WNT CABAAL 4) een hevig en hinderlijk, opschudding veroorzakend of medebrengend (oorspr.: opzettelijk met dat doel verwekt) rumoer.

kèbke
zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm
klein jong varken
gez. Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek (1964-1974): et liste kèbke öt de maand
H. van Rijen (1988): 'kèpke' - jong kind
verkleinde vorm van 'kab' (met umlaut) Zie De Bont, kap II
laatste dochter uit het gezin

kèchele
werkwoord, zwak
WBD III.1.2:239 'kechelen' = kuchen

kedaaj
zelfstandig naamwoord
feest, smulpartij
Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: tisser êen grôot kedaaj ('86)
Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: óp kedaaj gaon (Daamen - Handschrift 1916:) - naar een feestmaal gaan
Daamen - Handschrift 1916: "kadaai - 't is er groot kadaai - ze gan op kadaai (feestmaal)"
H. van Rijen (1988): gedoe, drukte
Schu KADIJ, te Antwerpen: feest, smulpartij: 't zal er gaan spannen; 't is vandaag kadij. Het woord is zijn bestaan aan den franschen republikeinschen decadi verschuldigd.
WNT KADEI, KADDEI - ook ironisch, met de beteekenis van: een prettige, een lekkere boel.

Kedènt
toponiem
Letterlijk: kwaad (= slecht) einde
Cees Robben: Van et Krèèvènt naor et Kedènt is mar enen bòlscheut;
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek (2000): et Kedènt = Kwaadeindstraat (blz. 121)
Piet van Beers – 'Jonges, löster is': "Van aovent gòn we meej zen ammol/ fiste op ' t Kedènt. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
op et Körvel òf int Zaand,/ den Haajkaant òft Kedènt. (Henriëtte Vunderink, Tilbörg trakteert, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

kedoow, kedooke

zelfstandig naamwoord

cadeau, geschenk

= fr. 'cadeau' met vocaalreductie

Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): kedoo; kedoos

De winnaors van de gèèle trui/ krèègen et ècht nie kedoo/ Zot ene Nederlaander zèèn,/ of wir Bernard Hienoo? (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Naa de Toer in)

WBD III.3.:190 'cadeau' = geschenk 'cadeautje, geschenk, gift, present, presentje'

keduuk(elek)

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord

Frans: caduc

bouwvallig, versleten (ook m.b.t. mensen)

R-J. 'die is wah kadukelijk'

Daamen - Handschrift 1916: "kaduk - gebrekkig"

H. van Rijen (1988): zis en keduukelek ineens ònt wòrre - ze raakt versleten

Keej

eigennaam

Cornelia

GG ook: ons Keej - mijn vrouw

Stadsnieuws: 'Ak mar es wies wès Keej dervan zeej' (160108)

kèèk

zelfstandig naamwoord

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kèèk zn - kijk

1. kijk als mening, deskundig oordeel

gez. Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek (1964-1974): Kèèk eróp hébben is meer as twee haande - verstandelijk overleg is beter dan in het wilde weg ergens aan beginnen (Tilburgse Taalplastiek 128) ene kèèk wèèd - zo ver als je kijken kunt/kon

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: kèèk eróp hèbbe doe meer as twee haande (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '71) - overleg hebben is belangrijker dan kunnen werken

2. gul zijn

H. van Rijen (1988): ik kèèk nie op nen bos peeje, ak et lôof mar hè - ik kijk niet zo fijn, als het maar redelijk is;

3. te kijk staan

GD07 Jan staode daor te kèèk

4. zelfstandig naamwoord = uitzicht

Agge op de Ringbaon wonde/ vuulde oe èège vruuger rèèk/ meej veul gruun èn stoere bôome/ èn ge had «ene Schôone kèèk» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: De Ringbaon?

Niks mir aon...)

kêek

ww., pv.

keek

verleden tijd van kèèke

kèèke

werkwoord, sterk

kijken

— kèèke - kêek - gekeeke

in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij kèkt

D. Boutkan (1996): (blz. 40) verl. tijd kêek, maar: kikte gij?

Kèkt is of ie kèkt, èn as ie kèkt nie kèèke.

"Kek wè se kekt!

Kek wè se kekt!

Witte gij, Kiske, op wie dè se lekt?!" (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Kender en koei', 1938)

Cees Robben: Ge ziet mar, èn aanders moette mar is kèèke.

Cees Robben: Kèèken òf et èèrger is gewòrre; ik kèèk schèèl van de kòppènt:

Cees Robben: Ge moet mar is kèèke, dan kunde aaltij nòg zien;

"Kékt eens of ze kékt, en als ze kijkt niet kééke"... (Tony Ansems, De dochter van Dorus de Boer; van de cd Tilburgse Liekes American Style; 2008)

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: kèèken as en hèllegebildje dè van de kröswèg is gevalle (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '71) - beduusd kijken

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: te veul nòr de zulder gekeeken hèbbe (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '70)-te veel borreltjes op hebben.

H. van Rijen (1988): die èèrpel kèèken oe aon - ... zijn niet goed gepit

H. van Rijen (1988): 'K-kèèk nie op unnen bos peeje, a-k ut loof mar hè' - ik kijk niet zo fijn, als 't maar redelijk is.

Èn wè'k list op de mèrt heurde: 'Kom 's kèèke, kom 's kèèke / 'K stao hier nie vur niks te kwèèke!' (Ed Schilders; Wè zeetie?; wensite Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kèèke ww - kijken

kèèkgòtje

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

kijkgaatje

WBD (III.2.1:51) kijkgaatje – spionnetje

kèèl, kèltje

zelfstandig naamwoord

keel

D. Boutkan (1996): (blz. 22) kèèl naast keel

Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): "t zal d'r de keil uithangen'

Van Beek - "Hij hangt mee de keel in den haak" betekent: Hij verdient zijn kost niet; hij weet niet, hoe het hoofd boven water te houden; hij weet niet van wat hout pijlen te maken. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

- Hij hangt met de keel in de haak. - Hij verdient zijn kost niet, hij weet niet hoe het hoofd boven water te houden. (A.J.A.C. van Delft; 1961; in: Nieuwe Tilburgse Courant, 'Bekoring van dialect'; 'Typische zegswijzen uit onze streek; uit de volksmond opgetekend')

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: meej de kèèl in den haok hange ('71) - niet weten hoe het hoofd boven water te houden

Rooie, witte,èn gèèle wèèn/ hoeveul dès nie te pèèle/ verdwènt temidde vant plezier/ in duuzend dreuge kèèle. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Wès wèèn tòch fèèn)

GD06 der zaaten in de miste femoelies hil wè geoefende kèèle

Antw. KÈÈL zelfstandig naamwoord v.-keel, Fr. gorge

kèèle

werkwoord, zwak

H. van Rijen (1988): zuipen

H. van Rijen (1988): 'eröot kèèle' - eruit gooien

Frans Verbunt: 'kèèle' - vreten en zuipen

Stadsnieuws: Asset mar vur niks is, dan kunne ze kèèle - Als het maar gratis is, dan weten ze van innemen. (210508)

kèèlgang

zelfstandig naamwoord

WBD keel van een paard

kèèlpènt

zelfstandig naamwoord

keelpijn

DANB hij heej kèèlpènt

D. Boutkan (1996): 'kilpènt' (blz. 95)

kèènd, kiendje, mv. ►kènder

zelfstandig naamwoord

kind

Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): keind

...en staot er nie ergens in et Zondagsevangelie: agge nie wordt as klein kender dan komde mijnen hemel nie binnen? (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-

3-1940 – 6-4-1940)
Cees Robben: Wè ist tòch enen blòk van en kèènd;

gez. H. van Rijen (1988): en kèènd moet ruuren òf truure - als een kind rustig is, heeft het verdriet (?)

Hoe grôoter de strêûp hoe beeter. Ge had toen ok nòg veul mêer sorte kender dan teegesworreg. Ge had irst 'platte kènder'. Dè waare de kiendjes die nòg nie kosse lôope. Die wèrre dikkels ok 'haawkènder' genoemd, omdèt moeders ze òn de mèm moes haawe. Asse dan grôoter wiere van et zòg, dan waare-n-et irst klutjes, dan ploddekes, en dan brakke. Ge had ok nòg broekpoeperkes, jungskes, mèdjes òf durskes. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)
Dere meens òf kammeraod lopt naa vort aachter de waoge meej en plat kèènd èn, asse en bietje opgeschoote hèbben aachter de bèddeplaank, ok nòg meej ene komvort dernèffe. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2007)Dialectenquête 1876 - kijnd (hoewel: vêne, bêne) - meerv. kender

DANB kóm hier kèènd

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: tis en hard gelaag en kèènd te kusse meej en stêene bakkes (Daamen - Handschrift 1916:)

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: van et kèènd zen irste kreet vergit de moeder alle leed (Kn'50)

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: en kèènd moet aaltij truuren òf muuren ('71) - dient altijd bezig te zijn

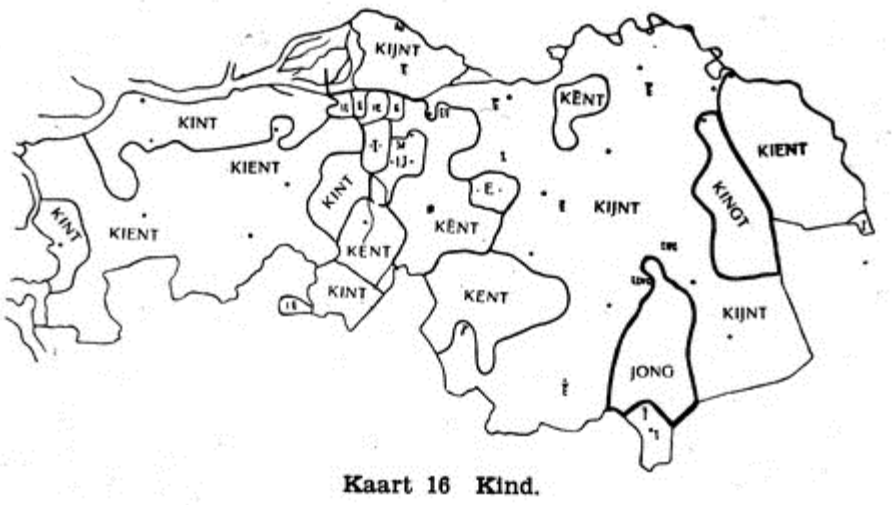
H. van Rijen (1988): en kèènd oover de halleve deur - een onecht kind

H. van Rijen (1988): mar kèènd lieve, it tòch meej oew aander haand

Stadsnieuws: Ons Lewieke spult zo schôon, ge hètter gin kèènd aon (100509)

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - KIJND voor kind, was eertijds zelfs in den hofstijl in gebruik. Z.a

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - kèènd (krt.16)

Kaart 16 Kind.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

Bont kƐnt, zelfstandig naamwoordo. 'kend' (<-) kijnd, - kind; mv. 'kender'

Antw. KEND, KIJND zelfstandig naamwoordo., mrv. 'kender, kijnder' - kind, Fr. enfant.

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kènd zn - kind

WNT KIJND - bijvorm van 'kind'

keep

zelfstandig naamwoord

D. Boutkan (1996): keep - keepvink (Fringilla montifringilla)

WNT KEEP - naam van een soort van het geslacht der Vinken; samenst.: keepvink

keer

zelfstandig naamwoord

keer, maal

uitdrukking in de kòrtste keere - zo vlug mogelijk

Cees Robben: et schilt mar amper haand òf keer - het is op het nippertje

Cees Robben: mistal drie keer; meschien dè deeze keer de lèèm haawt; nog êene keer;

D. Boutkan (1996): 'Ik èb oe al twee kêere geroepe.' (blz. 96); êene keer (95)

kèèr, kèrke

zelfstandig naamwoord

kar, wagen

gez. En kèèr geriffermeerd maoke = een kar stiekem onklaar maken, een hoogkar oversteboven zetten

gez. de kèèr ómgôoje - een miskraam krijgen

uitdrukking kòrt in de kèèr - kort aangebonden, lichtgeraakt, uit zijn humeur

Den aawe pastoor was 'ne goeien meensch, mar 'n bietje uit den tijd, hij ha den naom dettie nie kos laache. Hij naam alles ernstig op. De meensche zeejen van 'm: "Hij rijdt mee 'n zwaor kèr!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 3; NTC 15-10-1938)

...den Sik stond aaltij klaor om de kèr van den dokter uit et los zaand te trekken... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

...onze vadder zaoliger [...] zi aaltij: " 'k Zit liever mee in koai kèr in de haai as mee in goei schip op zee". (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

De Wijs -- Boer maa'k op oew kèr? - Nè jongen, naa nie. - Rot boer, rot kèr, rot pèrd (20-07-1962)

Elie van Schilt - We zagen ok twee sorten putjesscheppers, dun ene ok mee un kiepkerke en un korte schep vur de putjes langs de kaaibaand, dan was er nog ene mee un grote kiepkeer, mee un peerd er veur. Die had unne schep mee unne hele lange steel en die mokte die putten in ut midden van de straot schòòn. (Uit: 'Alles is aanders'; CuBra ca. 2000)

WBD kèrhèngst - lomp paard

WBD kèrspringer- (paard dat probeert uit het tuig te springen) Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): kair

Dialectenquête 1876 - kêr (ê = fr. même)

DANB nò de schòft spanne me et pèèrd vur de nuuw kèèr

H. van Rijen (1988): ge gaot nie dôod vurdè ge en kèèr zaand op hèt

H. van Rijen (1988): en kèèr teheuj stôote - een kar leegkiepen

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - KER voor kar. ... Verwisseling van A en E niet ongemeen: smart/smert, hart/hert, scharp/scherp. Z.a.

Goem. KAR - kè:r, zelfstandig naamwoordvr., verkleinde vorm kè:rəkə

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kèèr zn - kar

kêere

werkwoord, zwak

keren, omkeren, wenden

B keere - kirde - gekird

- ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij kirt

Dialectenquête 1876 - terugkère - terugkeeren

WBD III.1.2:15 'keren' = keren (draaien); ook: omdraaien, wenden, zwenken, afslaan

Bont ke.rə(n) zw.ww.tr. 'keren' 1) tegenhouden; 2) uithouden, harden

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): keere ww - keren, uithouden, tegenhouden

kèère

werkwoord, zwak

vegen

WBD (III.2.1:295) 'keren', 'vegen' = vegen - kèère - kèèrde - gekèèrd
Geen vocaalkrimping
Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek (1964-1974): den huis kèère = de woonruimte uitvegen, den hèèrd kèère
Dialectenquête 1876 - mit den bêssen kère - met den bezem keeren; mêne, vêre, kêre
Stadsnieuws: As strak de pestoor ònkomt, mot ik et hèùs nòg èfkes kèère (060408)
Stadsnieuws: Meej de schomaok wier et hèùs van boove toe beneeje gekèèrd (260409) = Met de schoonmaak werd het huis van boven tot beneden op zijn kop gezet.
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - KEEREN voor vegen, hoezeer niet algemeen. Bij Meyer reeds verouderd.
Verhoeven (1978): KEREN ov.ww. 1. vegen, schoonmaken met een bezem; 2. tegenhouden; 3.doorstaan, uithouden: 't is nie te keren; ik kon 't nie keren van
Bont ke.rə(n) zw.ww.tr. 'keren' - met een bezem vegen
Antw. KÈREN ww - vegen: den vloer kèren

kèèrel
zelfstandig naamwoord
kerel
Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): 'keirel'
Cees Robben: 'as gunne kaerel bent'
WBD III.3.1:22 'kerel' - kerel
D. Boutkan (1996): kèèrel / kêerel (blz. 95)
WBD III.1.1:3 'kerel' = man
WBD III.1.4:127 'kerel' = betrouwbaar iemand
WBD III.4.in222 'kerel' = iets groots in zijn soort', ook 'knoeperd','knoert
Bont kärəl, zelfstandig naamwoord m. 'kaerel' - kerel
Goem. KEREL - kè:rəl, zelfstandig naamwoord m.: nə — gəlak nəm bʉəm
Antw. KÈREL zelfstandig naamwoord m. -iets groots in zijne soort

kèèreme
werkwoord, zwak
H. van Rijen (1988): kermen
WBD III.1.4:255 'kermen' = kreunen

kèèrk
zelfstandig naamwoord
kerk
D. Boutkan (1996): (blz. 22) 'kèrk' gez.
MP De kèèrk is hógger as de toore; gez.

MP Hij is kèrks as nen hónd klippels; gez.

MP Den ónzen is nèt zó kèrks as nen hónd klippels; gez.

MP Ge mót nie teegen et kèèrkhöske piese, want et drêûgt nôot óp; gez.

MP Ge moet nie plasse teegen et kèèrkhöske, want ... gez.

MP Ontzie kèèrk èn geestelekhei; gez.

MP Ze hèbben òk nie ammòl bèllekes aon, die nòr de kèèrk gòn; gez.

MP As ze ammòl en bèlleke droege dan kónde mekare nie verstaon van de hèrrie Dialectenquête 1876 - kèrreke - kerken

Dialectenquête 1876 - kerk: blijft onveranderd, (tegenover stèrrek, wèrrek, met scherplange è)

DANB de grôote kèèrek (bep. wijk)

Antw. KERK (uitspr. kärrək, kerrək, te Antw. : kārrək) zelfstandig naamwoord v.; Fr. église

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: de kèèrk moet dur et kèrkstrotje (Kn'50) m.b.t. een zware bevalling

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: driemaol rónd de kèèrk is zó goed as eens derin (Daamen - Handschrift 1916:) - verontschuldiging van iemand die niet naar de kerk gaat

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: rôokende nôr de kèèrk is schèètend Variant: eetend nôr de kèèrk is -

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): 'kèrk' zn - kerk nòr de hèl (Daamen - Handschrift 1916:) stinkend nòr de hèl (Daamen - Handschrift 1916:)

kèers, kèrske

zelfstandig naamwoord

kaars

D. Boutkan (1996): (blz. 22) kèèrs

- Vruuger mòkte de koster de kèèrse zelf.

gez. Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek (1964-1974): Stikt de kèers mar aon - werd gezegd als iedereen binnen was (omdat zulks ook gebeurde zodra iedereen aanwezig was bij een gestorvene)

Van Delft - Als iemand iets goeds of een goede betrekking verwaarloost, zegt men om z'n verontwaardiging uit te drukken: "Hij zal het nog mee 'n kerske (of: 'n lanterntje) gaon zuuken." Ook hoort men: "Hij zal er z'n vingers nog ooit naor afbijten." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

Hoeveul kèrskes zottie al nie/ daor hèbbe laote braande? (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et gouwe kösterke)

Het leven is un braandende kèèrs/ Den dood det is de wind... (Tony Ansems, Houd oew haande vur oewe mond; van de cd Gatvermiedenhoet; 2010)

Dialectenquête 1876 - waas-kêrs - waskaars (ê als in Fr. même)

DANB die kèèrs gift goej licht war - die kaars geeft 'n helder licht he?

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: de kèèrs ònsteeke (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '70) - met het werk

beginnen
Bont kä.rs, zelfstandig naamwoordvr. 'kaers' 1) steen v.e. steenvrucht; 2) pit(ten) v. appels en peren. Z.a.
Antw. KÈÈRS (Kemp.: kjèès, kèäs) zelfstandig naamwoord v., vklw. 'kesken' - kaars, Fr. chandelle WNT KAARS, keers

kèèrvel
zelfstandig naamwoord
kervel, tuinkervel; Anthriscus cerefolium; Echte kervel

H. van Rijen (1988): 'kèèrevel'
Antw. KERVEL (uitspr. `kärrəvəl`; Antw.: `karrəvəl`) zelfstandig naamwoord m. en niet v.; Fr. cerfeuille - kervel; ook KELVER (uitspr. `kelləvər`)

kèès
zelfstandig naamwoord
kaas, ook volgens WBD

Detail uit een stilleven van Pieter Claesz

gemèènekèès – komijnekaas; snipperskèès - gesneden kaas (in plakjes)

Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): 'keiskop'

Cees Robben: op de kèès gebid;

gez. Beeter grèès as kèès. - Beter grijze haren dan geen haren.
Dialectenquête 1876 - brooikes mï kês (ê van fr. même) (ook: kees); kees (scherp)

DANB eete zullie ók gèère kèès?

D. Boutkan (1996): (97) eetən ullie ok gèère kaas?

H. van Rijen (1988): dès nòg ginne kaoje kèès, hurre - dat is nog zo'n slechte kaas niet, hoor

H. van Rijen (1988): daar leej twidderaande kèès: tunnekeskèès èn kemèènekèès

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kèès zn - kaas

Piet van Beers - 23-8-2004 - uit: 'As, as, as...': As ze op ´t kèrkhof m´n graf zèn dicht on ´t gooie/of bij ´t crèmatorium m´n as zèn on ´t verstrooie./ As femilie, kèènd èn kraai on toffel is gezeete/ om daor koffie, krintemik èn brooikes kèès te eete. (CuBra)

Elie van Schilt - De trouwmissen en de begroffenissen waren vur de kenderzangers ut féénst, dan kreegde as de mis afgelòòpen was, bij un trouwmis iets lekkers en bij un begroffenis, brooikus mee kèès of ham. (Uit: As ge katteliek geboren wierd dan hadde toch veul te doen en te laoten, 2009, CuBra)

Piet van Beers - uit: 'Vrèmde kòst': Èn die vremde eetgewontes/ brènge

ze vandaor dan meej./ Fraanse kèès èn Spaonse wèène/ èn oolèève òf patee. (CuBra)

Piet van Beers - uit: '´n Verjaordgsfist': Op de tòffel ollienutjes/ sjips meej sauskes, kèès èn wòrst./ Limmenade, unnen bòrrel/ òf Trappisjes vur den dòrst. (CuBra)

Lodewijk van den Bredevoort - Smèèrges op oew brôod kréégde kèès, elke vrijdag opnuuw kèès en nog ens kèès. Kende gullie dè één van alle nog; tien sneeje brood meej kèès. Kunde oe èège daor nog iets bij vurstelle? Ik zeej daor ens enne keer iets van tegen onze vadder: 'Kunde gullie dè brôod nie wè dunder en dieje kèès nie wè dikker snije?' (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Smokkelen zôgezeed. Hij heej hil wè rog en kèès naor hèùs gesjouwd op zen roestige fiets. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Volgens sommige van mèn bruurs en zusters, waar dieje kèès dikkels zô taai degger gerust oew schoenen meej kost verzole. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Òf brôojkes meej gemèène kèès èn uikes. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Antw. KÈÈS zelfstandig naamwoord m. en niet v. - kaas, Fr. fromage

Verhoeven (1978): KAAS (kéés) m. het bekende zuivelprodukt; vandaar: de kéés, op de kéés kome, en op de kéés verzuke, uitnodiging op het begrafenismaal, bestaande uit koffie en broodjes met kaas.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - met umlaut (blz. 90)

WNT KAAS, gewestelijk KEES (en kies)

WBD III.1.3:178 ' kaasbolletje', 'kaasbol' = bolhoed (spotnaam)

WBD III.4.4:2 'kaasbol' = volle maan

kêet, kitje

zelfstandig naamwoord

keet, armoedige houten woning

H. van Rijen (1988): de Kêet - onderkomen van leproserie 'Den Èùlevlucht'

WNT VII:2016: gewestelijk nog KETE (men schrijft gewoonlijk KEETE) Men schrijft ê, blijkens de hedendaagsche dialecten.

WBD III.4.4:245 keet = lawaai

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - KEET hut;

Kiliaen 'keete'. Hier van daan 'bakkeet'.

Bont ke.t, zelfstandig naamwoord vr. 'keet' - klein woonhuis, geringe woning

keetel

zelfstandig naamwoord

ketel
Dialectenquête 1876 - kètel
H. van Rijen (1988): 'kittel'

keetelapper
zelfstandig naamwoord
ketellapper
Van Beek - Hij zuipt als een ketellapper (ketelbuter, d.i. ketelboeter). (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

keetelbuunder
zelfstandig naamwoord
ketelboeter, ketellapper
ketellapper, classificeerder
gez. Vèèchten as nen keetelbuuner
...èn vochte as keetelbuunders/ rondom de mallemeule. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Vruuger...veul muuger)
H. van Rijen (1988): 'keetelbuunder, keetelbuuner'
Verhoeven (1978): Ketelbuunder, m. ketelboeter, ketellapper, marskramer die met ketels leurt. Dikwijls in verband gebracht met vechten en vloeken. De vorm -buunder is misschien ontstaan onder invloed van een associatie met 'boenen' en 'boenders' als handelswaar.
Bosch ketelbuter - ketelboeter, ketellapper, ketelbutter
WNT KETELBOETER - gewoonlijk een rondtrekkend, vagebondeerend handwerksman
Leefden de houtrapers met de waarheid schijnbaar vaak op gespannen voet, de ketelboeners hadden ook geen al te beste reputatie. Nu nog hebben we de uitdrukking "vechten als ketelbuners". Ketelboeners waren mensen, die gekleed in witte pakken met een daaraan vastgemaakte dito muts de ketelsteen uit het inwendige van de stoomketels der fabrieken bikten. Dit gebeurde op gezette tijden. Dat was het zg. "ketelbunen", wat tot consequentie had, dat de fabriek stil lag, omdat men van te voren "de stoom had laten schieten". Met het steeds meer uit de tijd geraken van de stoomketels is uiteraard ook de behoefte aan het "ketelbunen" verminderd. (Pierre van Beek - TTP - Nr. 6 - Za 06-06-1964)

keetelbuuter
zelfstandig naamwoord
(rondreizend) ketellapper, koperslager

kèève
werkwoord, sterk
kijven
B kèève - kêef - gekeeve - geen vocaalkrimping
Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): de moeder kêef

Cees Robben: 'isser hier niks om te kèève?'
Cees Robben: 'aaltij hier meej dè gekèèf'
WBD III.4.1:47 'kijven' -waarschuwen (van vogels)
WBD III.1.4:422 'kijven' = idem; 'bekijven' = berispen
Bont ke.və(n) st.ww.intr. - kijven
Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kèève ww - kijven
KIJVEN st. (soms zwak gebezigd) ww. Van onbekenden oorsprong

kèèzer
zelfstandig naamwoord
keizer
WTT 2012 - in dialectteksten wordt 'keizer' vaker aangetroffen dan 'kèèzer'
Jodocus - Maria, die klopte-n-um in zunne nek:/ nog efkes, dan kunne we ruste!/ Wè denkte van mèn! Nege maonde al zè 'k!/ en dè ammaol vur keizer Augustus. (ps. van Jacques Stroucken, uit: Toemet-hooi, 1993)

kefeej
zelfstandig naamwoord
café = fr. 'café' met vocaalreductie
Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): in de café ; caféhaawer
...in et kefeeke op den hoek... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ik haaw nie van zwèmme)

kejak
zelfstandig naamwoord
cognac
Cees Robben: ene scheut kejak; = fr. 'cognac' met vocaalreductie
Hij riep: «Gif mar allèèn kejak,/ die aai kunde vergéete» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dè hai liever)
Piet van Beers – 'Asperges me': Boove op 't koor zonge de heere/ saome meej 't allergrotst gemak./ Die hadde vur dèsse begosse/ soms al gepruufd van de kejak. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Piet van Beers – 'Nie sjouwe': Den dòkter kwaam er òn te paas./ Die zeej: "Dè duurt wèl weeke."/ Ik ha 'n flinke kaaw gevat,/ dè hattie zôo bekeeke./ Ik moes èlken dag drie aajer eete/ meej enne scheut kejak./ En nao 'n week toen hak 'n bakkes/ as enen èèrpelzak./ Ik kan dörrom... sins dieje tèèd/ de aajer nie mir zien./ Meej de kejak, ist aanders meej.../ Die lus ik er wèl tien. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Èn saoves vur et nor bèd gaon/ wier der nog kejak geschonke... (Henriëtte Vunderink; De Pestoor; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

kèkt
persoonsvorm van werkwoord kèèke
kijkt, imperatief: kijk

Imperatief en 2e + 3e pers. enk. van 'kèèke', met vocaalkrimping.
Kèkt is òf ie kèkt, èn assie kèkt, nie kèèke.
Cees Robben: Agge zó naaw kèkt;
Cees Robben: hij kèkt nog èffe verneukeratief as vruuger;
Cees Robben: Wè kèkte tòch wir sjacherèèneg;
Cees Robben: kèk is;
Cees Robben: kèkt is wè beeter èùt;
Cees Robben: Gij kèkt aaltij èffe aoreg;
Cees Robben: kèk tòch is;
Cees Robben: ge kèkt wèl blomzuut;
Dialectenquête 1876 - kêk! (ê als van fr. même)

kèl
zelfstandig naamwoord
kerel
alleen aangetroffen bij Piet Heerkens; verkorting van dialectisch kèèrel;
z'is laoter getrouwd mee 'nen Tilburgsche kel... (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, 'De boeren van Baokel', 1944)

kèlderbist, -vèèrke
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: pissebed
WNT KELDERVARKEN - kelderpissebed, keldermot, kelderzeug

kèlderwènd
zelfstandig naamwoord
krik, dommekracht, kelderwinde
WNT KELDERWINDAS - kelderwinde, dommekracht

kèlfke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord van 'kalf', met umlaut
kalfje
Piet Heerkens - de kelfkes daanse... (uit: De Mus, 'Lente', 1939)
Leo Heerkens - 'k Zie de blumkes lekker bloeien/ en de kelfkes lollig stoeien (uit: 'Op m'n beene'; 1940)
In die waaie liepe 's zomers wè koeikes en kèlfkes… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

keliek
zelfstandig naamwoord
koliek, onderbuikskramp
van Fr. 'colique'
Cees Robben: èn ie heej gin zucht òf tèrring, fieteldaans, bóf òf keliek

èn hij bêet in ene mèùzekeutel (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek ’70)

Bont kli.ik resp. klik, zelfstandig naamwoord. o. - koliek

WNT KOLIEK - benaming van verschillende, met kramppijnen gepaard gaande buikaandoeningen ...

kèlriem

zelfstandig naamwoord

WBD kopstuk (Hasselt), de riem die achter de oren v.h. paard langs loopt. N.B. De letterlijke vertaling 'keelriem' komt ook in het WBD voor, echter zonder vermelding van een Tilburgs woord.

WNT KEELRIEM aan het paardenhoofdstel, de riem die, van de slapen, onder den kop door, om het bovenste van den hals gaat.

kèlsgat

zelfstandig naamwoord

keelgat

Ik kos et nie dur men kèlsgat krèège. kèlsgat;

Cees Robben: as de sneuw in zen kèlsgat slao

Cees Robben: 't blèèft in m'n kelsgat steken'

Piet van Beers – ‘Hoest’: Zo nou èn dan, vatte ik 'n snuupke./ Van die hêete (varn Jamin.)/ Mar....toen schoot 't in m'n kèlsgat./ En ik stikte der host in. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

WBD III.1.1:191 'keelsgat' = keelgat

WNT KEELGAT. Uit 'keel' en 'gat'

Bont zelfstandig naamwoordo. 'keelsgat' - keelgat

Antw. KÈÈLGAT zelfstandig naamwoordo. - keelgat. Verkeerd kèèlgat - luchtpijp, adempijp.

kèltje

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

H. van Rijen (1988): keeltje

kemêel

zelfstandig naamwoord

H. van Rijen (1988): kameel

WBD (III.3.2:351) kemêel = kameel

kemiek

bijvoeglijk naamwoord /zelfstandig naamwoord

komisch; komiek

fr. 'comique' met vocaalreductie

Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): ene kemieke film

...hij was dikkels ok grappig, soms kemiek. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

WBD III.1.4:197 'komiek' = grapjas
WBD III.1.4:207 'komiek' = grappig
WBD III.1.4:208 'komisch' = geestig

kèmke
zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm
kammetje
verkleinde vorm van 'kam', met umlaut
Cees Robben: èn hij kamde meej en kèmke
H. van Rijen (1988): hèdde ieveraans mèn kèmke zien ligge?
Stadsnieuws: Hij heej zo wèèneg haor dèttie en fèèn kèmke nôodeg heej om ze te vèène (290309) + (020610)
CiT (89) 'Hedd' ieveraans m'n kemke zien ligge?'
Bont kä.mə(n) zw.ww.tr.+intr. 'keimmen' - kammen

kèmme
werkwoord, zwak
kammen
B kèmme - kèmde - gekèmd
Bont kä.mə(n) zw.ww.tr.+intr. 'keimmen' - kammen
Antw. KAMMEN, KEMMEN zie wdb.
Gez. 't Is slecht kammen waar geen haar is.
Haor KÈMME - kammen

 Ill.: Thomé - cannabis sativa L. - hennep - kemp

kèmp

zelfstandig naamwoord

hennep

WBD III.4.3:326 wilde kèmp - hennepnetel (Galeopsis tetrahit), ook 'neetel' genoemd

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - kèmp (krt.89)

Bont känəp, zelfstandig naamwoord m. 'kennep' - hennep

Antw. KEMP (Kempen: kämp, kae ae mp) zelfstandig naamwoord m. - hennip, Fr. chanure

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kèmp - zn - hennep (Hennep werd ook uitgespr. als kènnep)

WNT KEMP (uit kennep (kenp)) Cannabis sativa L.

kèmpekurtje

zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm

Daamen - Handschrift 1916: "op 't kempekurtje aaf (op 't nippertje)"

H. van Rijen (1988): 'op ut kèmberkurtje' - op het nippertje

kempgaore

zelfstandig naamwoord

WBD hennepgaren, het grove hennepgaren waar men pekdraad van verdaardigt, ook genoemd 'hènnepgaore' (II:698)

kèmpzaod

zelfstandig naamwoord

hennepzaad, veelal als vogelvoer gebruikt

kemuunie

zelfstandig naamwoord

oew irste kemuunie doen

te kemuunie gaon

kenaarieveugeltungske

zelfstandig naamwoord

tong van een kanarievogel

Van Delft - Tegen iemand, die wat kieskeurig blijkt, wordt gezegd: "We zullen je kanarievogeltongetjes geven." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

kenaol

zelfstandig naamwoord

kanaal

et kenaol - het Wilhelminakanaal
DANB et kenaol
► knaol

kenaoldèèk, knòldèèk
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: kanaaldijk (langs het Wilhelminakanaal)

kènder - kèènder
zelfstandig naamwoord meervoud
kinderen
uitdrukking platte kènder - nog in de wieg liggende kinderen; ook: platte jóng
uitdrukking kènder van half-om-half - kinderen waarvan een ouder benoorden en een van bezuiden de spoorlijn afkomstig is.
Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): kènderwaoge
Praot me nie van kiendjes, kender,
overal ter wereld zijn d'r;
schreuwe... doen ze nergens zuutjes,
overal hebben ze vieze snuutjes;
(Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Kiendjes', 1939)
Cees Robben: Wen schôon kènder hèdde göllie! Ik hèb zeuve kènder, zi óns taante.
Cees Robben: ... dèk tèùs aacht kènder hèb zitte
V natte kènder - kinderen die nog niet zindelijk zijn.
Nie te veul hèrrie meej oew Sjaan/ gin trubbel meej de kènder...
(Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: En nuu begien)
Elie van Schilt - kender van unne metseléér, draoimaoker of duveléér, die wieren gin misdienéér. (Uit: 'As ge katteliek geboren wierd; CuBra ca. 2000)
En höshaawe meej negen kènder. Niks biezonders in dieje tèèd zulde zegge. Mar d'n oudste waar 'nne zoon en daoronder kwaame nog aacht mèskes. (Jos Naaijkens; 'Vruuger bij ons in de Mister Stormstraot'; CuBra, ca 2005)
Begin jaore vèftig ginge wij bij heur iedere woensdagmiddaag om vèèf uur tilleviezie kèèke. Alle kènder öt de buurt mochte koome. We moeste ons schoene ötdoen en in de keuke zette. Soms zaate we wel meej dèrtig kènder in d'r höskaomer, ammòl vur zôn klèèn teeveeke meej zôn klèèn bild wè nie presies in't midde van 't toestel zaat. (Jos Naaijkens; 'Vruuger bij ons in de Mister Stormstraot'; CuBra, ca 2005)
Piet van Beers – 'Snuupkes': Drie kènder öt de buurt, drie zwarte snuutjes./ Meej krontjes op der bölleke èn lèèrze òn der vuutjes/ zonge ze "Gif mèn enne nuuwen hoed". (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Dialectenquête 1876 - kender (de e heel scherp, scherper dan in 'pen')
DANB de schoolkènder zèn meej de mister nòr de zeej gewist

H. van Rijen (1988): aander meense kènder zèn aatij gaawer groot
Frans Verbunt: dur de kènder èn de kiepe krèède de miste ruuzie
Bont kènder
WNT KIND mv. kinderen, kinders, gewestelijk nog kinder;
Antw. kijnder
GD05 ze waare meej al de kènderrèèkdom zo èèrm as Job

kènderèèchteg
bijvoeglijk naamwoord .
H. van Rijen (1988): 'kènderègteg' - kinderachtig

kènderköpke
zelfstandig naamwoord
kinderhoofdje; veldkei voor bestrating
R.J. waor ge int waandele kènderköpkes vuult
Ut kèend is mee zun kopke op de kenderkopkus gevalle... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)
De straot, et wegdek op zen Nederlands gezeed, waar vur fietsers un straf, om daor deur te moeten, over die hobbelkaaien. Echte kenderköpkes waren et, ingevoerd vanöt den Bels. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Daor waar nog meer veraanderd, nèè die rotkaaie, die kènderköpkes, laage der aaltij nog, dus dur de straot fietse nog steeds nie òn te raoje. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kènderköpkes - de grote 'Bèlze kaaje' staan bekend als kènderköpkes

kènderwaoge
zelfstandig naamwoord
kinderwagen
... en vruuger hèk 'r veul gewaandeld meej de kènderwaoge. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

kènds, kèns
bijvoeglijk naamwoord .
kinds
Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): 'as ge zelf kendsch bent'

kenèèn, knèèn
zelfstandig naamwoord
konijn
De Wijs -- (Gehoord bij de groentenboer:) Gij mee oew vitaminen, ik zeg mar slaoi is goed veur de kenène (10-03-1967)

Piet van Beers – 'Peeje, knèène èn jonge mèt': En Jan die ging te lange liste/ meej z'n kenèène nòr de mèrt./ Ze waare zwaor èn vèt gewòrre./ En vur den haandel hil wè wèrd. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

► knèèn

Verkoper van konijnenvellen -19de eeuw

kenèènejuus

zelfstandig naamwoord

Van Beek - Liefhebbers van konijnen zijn het "kunijnenjuus" (kenijnen). (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

kènneke

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

inhoudsmaat (bier) verkleinde vorm van 'kan' met umlaut.

kannetje

LDM - Een grote 50 jaar geleden waren de tonnen nog in gebruik en werd een ton gerekend op 150 liter inhoud. Ook was er fustwerk in gebruik van 1/2 ton of "vat", van 1/4 ton of "keneke" en van 1/8 ton dat men "kattekop" noemde. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 8 'Oude brouwerijen in Tilburg'; NTC 23-6-1951)

H. van Rijen (1988): et kènneke stao op den òrecht

Brôod eten tussen et koren op et veld en koffie drinken öt zon kom, diese vol schonken öt zon blaaw kenneke. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD III.2.1:124 'kanneke

kenon, knon

zelfstandig naamwoord

H. van Rijen (1988): 'kenon, knon' – kanon, verkleinde vorm 'knunneke'

kèns, kènds
bijvoeglijk naamwoord .
kinds, dement
Bont kɛ̀ns, bijvoeglijk naamwoord 'kends' (d.i. kijnds)

kènskènder
zelfstandig naamwoord , plur.
kleinkinderen, kindskinderen
Bewaor et mar vur oew kènskènder.

kèntje
zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm
kantje
Cees Robben: óp et kèntje aaf;
verkleinde vorm van 'kaant' (of van 'kant', met umlaut?)

kepèl, kepèlleke
zelfstandig naamwoord
1. kapel
Cees Robben: Gaode èlke mèèrege nòr et kepèlleke, Ketooke?
Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): kepel
De hasseltse kapel
As de Maaj maond was begonnen
Gingen wij mee hil 't stel
Onze Pa, en ons Moeder en heel de kender
Naor de Hasseltse Kapel
Gauw 't Roozenhuuke bidde
Die ouw vrouwkes waren snel
En dan saome snoep ötzuuke
Bij de Hasseltse Kapel
Van die lekkere kaneele steele
Zuuthout, drop en karamel
Leerden om alles saam te dele
Bij de Hasseltse Kapel
(Tony Ansems, De Hasseltse kapel; van de cd Tilburgse Liekes American Style; 2008)

Dossier Hasseltse Kepèl

2. café
Bij geboorten gingen de naaste buren mee aangeven. Dit laatste was dan voor de vader nog al een dure gebeurtenis, want dan sloeg men bij het naar huis gaan geen een "kapelleke" over. En dan bleven de gevolgen niet uit... (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 1 'Wijkbuurten in vroeger dagen; NTC – 8-11-1950)
- Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Waor et heurde was et nie':
3. twijfelgeval !!

Ik dènk dèk nòr de Hasselt gao/ kèèke rond de kepèl. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Nòr de Bèèvert...)

Nòr de Bèèvert...

Kom, zeej Lewie, ik fiets is op.
Waorheene?, vroeg zen Nel.
Ik dènk dèk nòr de Hasselt gao
kèèke rond de kepèl.

Mar halverweege kreeg ie dòrst
èn hij leej daor èfkes aon.
daor zaag ie hangend òn de toog
zenen aauwe ploegmaot staon.

Ze hèbben er en paor gevat
wiere allèngskes blijer
èn waare vur zer èèrg in han
al vèf kefeekes wijer.

Teege den aoved kwaam ie tèùs.
Nel zaat nòg meej der eete.
Kepèlleks hai zat gehad
mar et Hasselse was vergeete.

4. vlinder

WNT Eigenlijk. Een vlinder (dagvlinder) van de eene of andere soort, gedaante of kleuren. Soms kan de toevoeging van *witje* als synon. (zie beneden, onder de aangehaalde voorbeelden) doen meenen dat met den naam *kapel* slechts vlinders van ééne bepaalde soort en kleur, de *witjes* of *koolwitjes*, zijn bedoeld, maar vermoedelijk is ook *witje* op die plaatsen niet anders dan een algemeene naam voor vlinder, ontleend aan dien van eene zeer veel voorkomende, algemeen bekende soort.

Reeds bij Kiliaen - 1599

Kapelleke

'n Leuk citroen kapelleke woei
alleenig deur et bos,
en m'n ooge die wieren van et zien nie moei
en ze lieten et ding nie meer los.

Toen woei er 'n wit kapelleke bij
en ze daansten deur et bos,
te saome zot, te saome blij,
te saome vrij en los.

En de twee kapellekes allebei
deur 't lentelieve bos
ze sjaansten en daansten mijn ooge veurbij

al boven et lekkere mos.

Gij lieve kapellekes daor in et bos
een wit en een citroen,
toe, sjaanst er en daanst er mar lekker op los,
ge meugt et gerustekes doen!
(Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Kapelleke', 1941)

keplaon, keplòntje
zelfstandig naamwoord
kapelaan
Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: de pestoor èn de keplaon lôopen aachter etzèlfde vaon (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '70) die houden er dezelfde principes op na
Cees Robben: 'd'r was is unne kappelaon'
Bont kəplo´.n, zelfstandig naamwoord m. 'keploon', - kaplaan, kapelaan

kepoerewiets
bijvoeglijk naamwoord .
kapot, dood
Stadsnieuws: èfkes piepte ze nòg, mar toen waar de mèùs hartstikke kepoerewiets - eventjes piepte de muis nog, maar daarna was ze morsdood (220407)
van Jiddisch 'kapoeres' (= dood) [?]

kepòt
bijvoeglijk naamwoord .
kapot, stuk
D. Boutkan (1996): (blz. 27) de vaos is kepòt
WBD kepòt gaon - sterven (van een dier)
WBD kepòtten dêeg - ongeschikt deeg , dat nl. niet wil rijzen
R.J. die gao dervan kepòt
Cees Robben: dan slaok oe de bêen kepòt ; mòkt ie et hier kepòt? kepòt schiete
Cees Robben: oover twee daog is et pèèrd kepòt; de laamp is kepòt;
Cees Robben: beeter en aaw pèrd kepòt as en jóng bedörve;
DANB zene mooter is kepòt
WBD III.4.3: kepòt - verdord (van bloemen); ook genoemd: verdòrd, dôod, ötgedrêûgd, afgestörve, ròt
Lokotsch 1068: 'kapot' nicht oriënt. Ursprungs, zie Dozy

kepòtgaon
werkwoord, sterk
V kapotgaan, stukgaan; van dieren: sterven; bij het kaarten geen enkele

slag halen
ook: voor elkaar krijgen: We zullen dan mar is afwochten wè-t-ie in Keule kepot mokt! (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)
WBD III.4.2:31 'kapotgaan' - sterven (van dieren), ook genoemd: 'sterven' 'doodgaan' of 'creperen'
WBD III.4.3:35 kepòt gaon - sterven (v.e. plant)

kepòthuudje
zelfstandig naamwoord
GG kapothoed, kleine zwarte hoed bezet met kralen, die door oudere burgervrouwen werd gedragen

kepòtspeule
werkwoord, zwak
kapotspelen: bij een bep.kaartspel alle slagen halen
Frans Verbunt: bij het hoogjassen: honderd roem en kapot
kepòtspeule - spulde kepòt - kepòtgespuld
ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij spult kepòt

kèps
zelfstandig naamwoord
blut
Daamen - Handschrift 1916: "ik doe nie mir mêe ik zai keps (m'n beurs is leeg)"
Stadsnieuws: Ik doe niemir meej: ik zèè kèps - ik heb geen geld meer om in te leggen (100110)
WBD (III.3.2:36) kèps of blut - alles kwijt (bij een spel)
Bosch kèps - blut

kerbied
zelfstandig naamwoord
carbid
H. van Rijen (1988): gez. Ge moest kerbied lusse! (dan zou je ontploffen??)
Bont kərbit, zelfstandig naamwoord m. - carbid
Hees carbid (II:87)

kerbies
zelfstandig naamwoord
Van Dale: karbies, handtas zonder klep of sluiting, met twee grote oren
Hij stapte frèèd meej zen kerbieske/ as gong ie op ene wèèreldtoer.
(Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Waor et heurde was et nie')

kèrbòl

zelfstandig naamwoord

Onzen Oopaa kos veul kèrbols maoke... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Nôot Genoeg Geoefend)

Frans Verbunt: (biljartterm) carambole, geslaagde stoot

WBD (III.3.2:249) kèrbol = carambole

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): 'kèrbol' zn - carambol

kerdaot

zelfstandig naamwoord

kordaat

R.J. 'draai mar kordaot on oew wieltje

Cees Robben: kerdaot

WBD III.3.1:299 'kordaat' = vinnig

kèrdon

zelfstandig naamwoord

kordon

H. van Rijen (1988): iemand die dur de kèrdons mot - die door een zure appel heen moet bijten

Hees deur d'n kerdoezel (I:86)

WNT KORDON - Door de kordons (moeten) loopen - voorheen een straf voor militairen van denzelfden aard als het spitsroedenloopen, waarbij de geweerriemen als strafwerktuig dienden.

kèrbòl

zelfstandig naamwoord

carambole (uit Frans) - biljartterm

Kiske, Willum èn de Sjef/ beljèrten alle weeke./ Iedere kèrbol wort gewikt,/ gewooge èn bekeeke. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Krèèt op tèèd...)

keresier - kèrresier

zelfstandig naamwoord

bazige vrouw, heerszuchtige echtgenote

Cees Robben: jong die om den haoverklap nor bèùte worre gekerreseerd (sic)

H. van Rijen (1988): 'kèrresîer'

's Moeder hield van praajvesie mar was ôk wel 'nne kurresier as ge begrèpt wè 'k bedoel. (Jos Naaijkens; 'Mènne ceeveej'; CuBra)

Stadsnieuws: Hij heej ene keresier getrouwd: hij maag vort niks meer as nòr heur löstere - Hij heeft een bazige vrouw getrouwd: hij mag voortaan niets meer dan haar gehoorzamen. (210710)

Van fr. carossier (koetspaard), of van 'kurassier' (= dragonder), dat volgens WNT overdrachtelijk 'manwijf' betekent.

Verhoeven (1978): KAROSSIER (kèrresier) m. groot, gewarig en heerszuchtig vrouwmens; strenge echtgenote; wsch. v. Fr. 'carossier'-paard dat de koets trekt (vgl. molenpaard). Niet in WNT. Z.a.

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): 'karessier zn - manwijf'

kèrhèngst

zelfstandig naamwoord

WBD lomp paard

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: zó zuur as ene kèrhèngst (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '70) - 'zuur' betekent hier agressief, onhandelbaar, zoals een hengst voor een gespan

H. van Rijen (1988): lastig (onhandelbaar) persoon

Bont zelfstandig naamwoord m. (scheldn.) 'karhengst' - lompe onhandelbare boer.

kèrke

zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm

karretje, wagentje

D. Boutkan (1996): (blz. 16) 'kèrke' geen svarabhaktivocaal wegens morfeemgrens

GD08 dieje meens die die kèrkes mókt ... zonne skoetmoobiel

Dim. van 'kèèr', met vocaalkrimping.

kèrkehöske

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

kerkhuisje

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: as ge teegen et kèrkehöske piest, dè drêûgt noot óp - Als je autoriteiten, geestelijke of wereldlijke beledigd hebt, wordt dat door hen nooit vergeten.

kèrkenbank

zelfstandig naamwoord

WBD (III.3.3:41) kèrkenbank, bank = kerkbank

kèrkendeur

zelfstandig naamwoord

kerkdeur

WBD (III.3.3:28) kèrkendeur, hoofddeur, grôote deur = kerkdeur

kèrkhòf

zelfstandig naamwoord (m)

kerkhof

R gez. Kannie leej opt kèrkhòf (als reactie op de uitlating 'ik kan het niet')

MP gez. Kösters koej maag opt kèrkhòf waaje

Pierre van Beek: opt kèrkhòf ligge de dôoje èn liege de lèèvende

kèrkwèg
zelfstandig naamwoord
kerkweg
H. van Rijen (1988): alle weege zèn gin kèrkweege - niet elke weg leidt direct naar een doel

kermèènekèès
zelfstandig naamwoord
komijnekaas, pitjeskèès, gemèènekèès

kèrmenaaj
zelfstandig naamwoord
karbonade
b is genasaliseerd: m; è < a, als kèèr < kar.
Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): 'kerbenaai'
Cees Robben: Dan kan ie meej de 'kermenaoi' nóg veul goedmaoke
Stadsnieuws: ... nao et vuurwèèrk waar der vur iederêen ene lèkkere vètte kèrmenaoj en vors brôod (020108)= fr. 'carbonnade'
De kèrmenaoj, de platte ribbe, de zult of krèp, et zwoert èn spèk. Toe den hiel aon toe. Durreege spèk èn ballekebraaj. Et smòdderpötje. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)
Bont kärmənä.i, zelfstandig naamwoordvr. 'kérmenaei' - karbonade
Goem. KARBONADE - kè:rmənoə
Antw. KARMENEI, KERMENEI zelfstandig naamwoord v. - karbonnadei ook: KERMENAAI
Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kèrmenaaj zn - karbonade

kèrmes

Tekening van Frans Mandos Tzn - 1945
zelfstandig naamwoord
kermis

D. Boutkan (1996): (blz. 97) toen kwaamde gullie èlk jaor nor de kèrremes

MP, R Aachteróm ist kèr(e)mes - Laat bewoners niet onnodig naar de voordeur komen; ga gerust achterom.

Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): 'kermisgaast' - kermisgast, kermisbezoeker

Cees Robben: van de kaaw kèrmes töskoome;

Dialectenquête 1876 - kerremiskroam

DANB toen kwaamde göllie hier èlk jaor nòr de kèrmis

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: tis aaltij gin kèrmes, zi de begijn èn ze sneej den appel in viere (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '72)

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: meej Hasseltse kèrmes òf èèrpel òf lôof ('49); de eerste zondag na 2 juli zijn de aardappels rijp om gerooid te worden.

H. van Rijen (1988): 'kèrremes'

Stadsnieuws: 'Tilbörgse kèrmes is de grotste van et laand' (160708)

Bont kƐrməs, zelfstandig naamwoord vr. - kermis

Antw. KERMIS (uitspr.: kärrəmiis; te Antw.: karrəmiis), zelfstandig naamwoord v. en hier en daar Fr. kermesse.

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kèrmes zn - kermis

kèrmespòt

zelfstandig naamwoord

H. van Rijen (1988): ' kèrremespot' = dubbeltjespot - spaarpot in café voor kermisgeld

Stadsnieuws: 'De kèrmespòt stèlt meej die prèèze van teegesworreg nie veul mir veur' =... met die tarieven ...

kèrmessteel
zelfstandig naamwoord
H. van Rijen (1988): 'kèrremessteel' – zuurstok

kèrmesvrijer
zelfstandig naamwoord
kermisvrijer, vrijer voor korte duur
H. van Rijen (1988): ene kèrmesvrijer èn ne mikken botterham zèn etzèlfde

Ill.: Thomé - paeonia officinalis - pioenroos - kernillesrôos

kernillesrôos, knillesrôos
zelfstandig naamwoord
pioenroos (paeonia), kornelisroos (Paeonia)
WBD (III.2.1:433) kernillesrôos = pioen (Paeonia officinalis), ook genoemd pioenroos, klaproos
In aanvangssyllabe eerst vooaalreductie, daarna contractie.
Bont `kərne'ləsrö.s`, zelfstandig naamwoordvr. - Cornelisroos, pioenroos
Antw. CORNELISROOS (uitspr. cornelləsroeës) zelfstandig naamwoord v. Pioen, Fr. pivoine
Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): 'kernillesròòs' zn - pioenroos

kernòllie
zelfstandig naamwoord

Uit het Frans: canaille
Daamen - Handschrift 1916: "karnalje - une canaille"
R kernòllie
H. van Rijen (1988): kreng, gemeen vrouwspersoon, helleveeg
Ieder viswèèf is nòg gin kenòllie. - Ieder viswijf is nog geen kanalje.
Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): 't was zo kernaolies heet
Cees Robben: as ge die kernòllie op enen bissem zèt, gao ze de lucht in;
Cees Robben: men èègeste kernòllie;
Frans Verbunt: 'knòllie' - bazige vrouw
WBD III.1.4:109 'canaille' = ondeugende vrouw
WNT KANALJE, in den volksmond veelal KARNALJE 1) verachtelijke benaming voor het gewone volk, het gepeupel, het janhagel; 2) gemeen persoon Verbastering van fr. 'canaille'
Bont kərna'li, zelfstandig naamwoordvr. 'kernalie' - helleveeg (uitsl. v. vrouwen en bepaalde vrouwelijke dieren als geit en koe gezegd).
Antw CARNALIE (uitspr. kärnöllə) zelfstandig naamwoord v.- boosaardig, slecht wijf, Fr. canaille
Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): 'kernollie' zn - helleveeg
Hees kernollie, kanoelie (II:50)
Dichterlijke definitie door Frans Hoppenbrouwers (CuBra), uit: Kempische karakters:

Knallie

'n *Knallie* is een strenge vrouw,
ze heeft veelal een harde stem,
haar eisen zij zo zout als brem:
juist daarom staat ze in de kou.

kèrrad
zelfstandig naamwoord
karrad, kar(re)wiel
Cees Robben: zó zòt as en kèrrad (m.b.t.een jongensgek meisje dat versierbaar is)

kèrreljon
zelfstandig naamwoord
H. van Rijen (1988): 'kèrreljon' - carillon, klokkenspel

kèrreme
werkwoord, zwak
kermen
kèrreme - kèrremde - gekèrremd

kèrreseere
werkwoord, zwak

commanderen
uit Frans 'carrosser' en 'carrosse', koets, en de koets besturen
Cees Robben: 'Hij kerreseerde ze naor bed'

kèrsbôom
zelfstandig naamwoord
kerstboom
De t valt uit in de uitspraak, ook in Standaardtaal

Napolitaanse kerstgroep

Kèrsemes
zelfstandig naamwoord
Kerstmis
Cees Robben: et wòrdt 'kersemis'; kèrsemes zónder sneuw;
Bosch kèrsemes - Kerstmis
Antw. KERSMIS en KERSEMIS (in 't Z. der Kemp.: kässəmiis)
zelfstandig naamwoord m. en niet v.

in de Kempen: kässemis; oudere vorm: Korsmes
Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kersmes zn - Kerstmis
► kòrsemis

kèrsenbôom
zelfstandig naamwoord
kersenboom
Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: (dès ene goeje) ge kunt en zoo in de kèrsenbôom zette ('73.) Gezegd over iemand die er haveloos uitziet.

kèrske
verkleind zelfstandig naamwoord van kèèrs, kaars; kaarsje; dus met vocaalkrimping.
R.J. "t kerske is bekaant uit d'n blaoker gebraand'
R.J. Zólang as men kèrske duurt
Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): 'kairske'
Dialectenquête 1876 - kerske
Daamen - Handschrift 1916: "Kerske, kerske, over de been; al die daar nie over en kan, die wit er nie van. Kerske (op 3 koningendag over kaarsjes springend zingen de kinderen dit versje)"
't kersken is haost uit den blaoker gebraand; (Leo Heerkens; uit De mus (Piet Heerkens), 'Slaoplieke', 1939)

kèrskiendje
zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm
kerstkindje
Cees Robben: et kèrskiendje öt et stalleke is kepòt

kèrsmid
zelfstandig naamwoord
wagenmaker, 'waogemaoker'
DANB witte ginne waogemaoker/kèrsmid ?

kèrspôor
zelfstandig naamwoord
karrenspoor
Daor neffe laag un kèrspoor. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

kèrspringer
zelfstandig naamwoord
WBD karspringer (paard dat probeert uit het tuig te springen)

kerstannie
zelfstandig naamwoord
kastanje
- …m'n zakke vol kerstannies en haozelnote… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
► zie ook kastannie

kèrstfèèr
zelfstandig naamwoord
kerstmarkt
van kerst en Engels fair (markt)
Mocht meej naor de kèrstfèèr in 'De Vurste Venne' in Drunen. (Jos Naaijkens; 'De kèrstfèèr'; CuBra, ca. 2005)

kerwaaj, kerwaajke
zelfstandig naamwoord
karwei
Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): karwaaike; 'kerwaaike'
Cees Robben: en schôon kerwaaj; op en grôot kerwaaj;
Cees Robben: mar wöróm dan gin zeuve daoge òn dè kerwaai gevrukt;
Cees Robben: dès ók en hil kerwaaj, zón kaaw aaj;
Bij de miste kerwaaikes, wies ik er men èège aaltij wel onderöt te draaie, omwaasse deej ik wel ôot mar dè bléef beperkt tot afdreuge. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
WBD III.3.1:400 'korveeën' = karweien (onbetaalde arbeid verrichten aan de openbare wegen)
WBD III.1.4:356 'heel karwei' = last, moeilijkheid

kesjèrs
zelfstandig naamwoord
conciërge
Goem. CONCIERGE (Fr. uitspr.)

kesjèt
zelfstandig naamwoord
korset
ook wel: kersjèt
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'kesjèt'
De Wijs -- (moeder tegen haar dochter:)'t motte teugeswoordig ammaol steppinnen zèn, mar wij waren vruuger blij mee 'n kesjet mee blènen (17-08-1964)
H. van Rijen (1988): 'kesjèt'
Ons moeder zi vruuger aaltij: 'Assik dè ding ötlaot, krèèg ikket allejizzus in menne rug', ze bedoelde der kesjet. (Lodewijk van den Bredevoort –

ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

WNT KORSET. De bij Boekenoogen (corsietten) aangetroffen, thans niet meer als beschaafd geldende vorm korsjet (corchet) moet wellicht aan hypercorrecte, z.g. fransche, uitspraak worden toegeschreven.

Bont kə(r)s'ät, zelfstandig naamwoordo. 'korsjet' - korset

kesjoe

zelfstandig naamwoord

rubber, gummi, caoutchouc,

— Verbastering van fr. caoutchouc

en kesjoeke van en beugelflèske - 'n gummiringetje van 'n beugelfles

Die bus hattie ok himmel zelf gemokt, en ze ree fèn al daoverden ut dan in bietje mar dè kwaam omdèt er massieve kesjoeé baande aan zate... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Is ie wè aauwer geworre dan denkt ie vort hil den dag aon spulgoed, aon in spoortuutje, in kesjoeë katsebulleke en zooal. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

WBD (III.3.2:123) kesjoeë bòl, kètsembòl = kaatsebal

Goem. CAOUTCHOUC (Fr.) 'katsu:' (of Fr. uitspr.) zelfstandig naamwoord m.

Hees kusjoew (III:24)

kèskedieje

werkwoord, zwak

inbrengen, te vertellen hebben

Van Beek - "Hij heej niks te kiskedieje!" - Hij heeft niets te zeggen; hij heeft niets in 't midden te brengen; hij heeft niets te commanderen; hij heeft niets in de melk te brokkelen. (Zou dit van het Frans komen? - Qu'est que dit?) (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Cees Robben: Ik hèb tèùs niks te kèskedieje;

H. van Rijen (1988): "ge hèt niks te kiskedieje" - je hebt niets te kiezen

WNT KEDIEZEN, KADIEZEN (kadijzen) - in Noord-Ned. ook kiskediezen, kieskediezen. Men heeft gepoogd deze woorden met Fransche klanken en vormen in verband te brengen (qu'est ce que dis?) doch zonder bevredigende uitkomst, 1) Op- of aanmerkingen inbrengen; 2) vitten, bedillen, berispen; 3) zeggen, gezag hebben, bevelen. Verbastering van fr. 'qu' est-ce-que ... dit' ?

Antw. KISKEDIE (klemt, op die) zelfstandig naamwoord m. - pronkzieke manspersoon (spotnaam op eenen manspersoon)

KISKEDIEËN (klemt, op die) - Ge het niks te kiskedieën - niets te seggen, niets te bevelen.

Ed Schilders over kèskedieje

kèskenaoj

►zie kaskenaoj

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: kèskenaode - verbeelding

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kèskenaoj - opschepperij (ook: kèskenaode)

Haor kèshenaodemaokers - opscheppers

kestêel

zelfstandig naamwoord

kasteel

dim: kestiltje

ketaaw

zelfstandig naamwoord

getouw

Foto: Regionaal Historisch Centrum / Stadsmuseum Tilburg

en aawerwèts haandketaaw - een ouderwets handgetouw

R.J. 'nuuw ketaaw'; 'op 'n awerwets haandketaaw'

'n Weeverke,

'n jong, vlug weeverke

al op z'n nuuw ketaaw (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Aaw Tilburg', 1938)

Cees Robben: den Sjèf zingt goed, mar et biste meej ketaawbegeleiding;

Onze vadder stao in en blauw kieltje òn zen ketaaw/ te lèùstere nòr et

getok èn ons moeders gemaaw... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Tilburg op z'n bèst)
WBD ketaawe (II:943) - getouwen; ketaaw (II:944) - getouw (ook: II:945)
WBD handketaaw/haandgetaaw (II:944) - handweefgetouw
WBD masjienaol ketaaw/getaaw (II:945) - machinaal weefgetouw
WBD brèèd getaaw/ bri-j ketaaw (II:945) - breedweefgetouw
stemh. spirant is stemloze explosief geworden
WBD buksketaaw/buksgetaaw/bukskinketaaw (II:947) - bukskingetouw
WBD ketaaw stèlle/getaaw stèlle (II:947) - getouw stellen
WBD spoelgetaaw/spoelketaaw (II:1031) - pijpenspoel
Bont zelfstandig naamwoordo. 'ketaauw' - getouw, weefgetouw

ketaawstèller
zelfstandig naamwoord
getouwsteller, afsteller van het weefgetouw
WBD getaawstèller/ketaawstèller (II:948) - getouwsteller
WBD ketaawestèller (II:948) - getouwe(n)steller

ketènt, kontènt
bijvoeglijk naamwoord .
H. van Rijen (1988): content, tevreden

ketier
zelfstandig naamwoord
kwartier (temporeel en lokaal)
Tilburgs ketierke: gebruikelijke tijdsoverschrijding bij de aanvang
Piet van Beers – 'Nòdderhaand moete nie maawe': Nao 't gebrèùkelek "ketierke", (Brabants Bont 1; z.j., ca. 2005)
B kertier oover vèève - kwart na vijven
M Et is er en saaj ketier - saai gedoentje
WBD bèddehaandsketier - linker voorkwartier v.d. koeie-uier
WBD vur de haands ketier - rechter voorkwartier v.d. koeie-uier WBD aachterse ketier links - linker achterkwartier v.d. koeie-uier
WBD aachterste ketier rèèchs - rechter achterkwartier v.d. koeie-uier
Cees Robben: nao en stèèf ketierke; dès me ôok en rauw ketier (lokaal).' lange ie
Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): 'kertier' naast 'ketier'
Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek (1964-1974): int liste ketier zitte - op zwart zaad zitten (op 't eind v.d. week) M Fr.-brabants leenwoord
WBD III.4.4:2 'eerste kwartier' = eerste kwartier; 3 laatste kw. = idem
Bont `kəti.jər`, zelfstandig naamwoordo. 'ketier' -kwartier 1) vierde van een uur; 2) (vierde)deel v.e. uier; 3) verblijf.
Goem. KWARTIER - koti: zelfstandig naamwoordo., verkleinde vorm koti:kə

Antw. KAARTIER, KERTIER zelfstandig naamwoordo.- kwartier
Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): ketier zn - kwartier
En Tilbörgs ketierke duurt sewèèle wèl en half uur (170908)

kètje
zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm
katje
Dialectenquête 1876 - 'n hundje en ’n ketje

ketoen
zelfstandig naamwoord
katoen
Daamen - Handschrift 1916: "katoen - mar ze gaaf em katoen (hard werken, haast achter het werk zetten)"
WBD ketoen (II:872)
Frans Verbunt: zo slèècht as ketoen van ne cènt et èl
Cees Robben: "t is ketoen ... en enkelt pap'
WBD (III.2.1:271) ketoen = lampenpit

ketoor, ketorke
zelfstandig naamwoord
kantoor
GD07 Ze wiere dan school- òf ketoorjuffrouw
Bont kə(n)tö.r, zelfstandig naamwoordo. ' ke(n)teur' - kantoor

Kèts, de
zelfstandig naamwoord, eigennaam
Kaatsheuvel
Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: de Kèts en Lôon, ze schooje den hónger èn stooke den braand (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '65) - .... en steken de brand: (in K. en L. woonden veel stoelenmatters scharenslijpers en zwervers.)
Variant: Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: de Kets èn Lôon, kaoj vòlk, koaj laand, ze steele de kòst èn steeke den braand ('82)
Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: de Kèts èn Lôon zèn êene gaddôome ('82) - ... zijn één goddomme (de inwoners vloekten namelijk veel)
De Kèts die heej den Èfteling/ Den Bosch heej de Sint Jan/ Iederêen kwaam steeds meej de vraog:/ ”Èn wè heej Tilburg dan?" (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: ‘Wij aaltij aachter‘)
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek (2000): en Kèts - iemand die uit Kaatsheuvel kwam (blz. 91)
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek (2000): de Kèts = Karel

Swagemakers (blz. 76)

kètse
werkwoord, zwak
H. van Rijen (1988): kaatsen
Frans Verbunt: 'kètsebòlle' - kaatsen als meisjessport, c.q. -spel
Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kètse ww - kaatsen

kètsembòl
zelfstandig naamwoord
► zie katsembòl
H. van Rijen (1988): kaatsbal
Frans Verbunt: kètsembòl
…un springtouw en un paor ketsebollen…(Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kètsebol

kètting
zelfstandig naamwoord
H. van Rijen (1988): de ketting voor het weefsel, schering
WBD III.1.3:261 'horlogeketting' = horlogeketting
WBD III.1.3.263: 'kettinkje' = halssnoer
263 'halsketting' = halssnoer

Scheren van de stof; 18de eeuw

kèttingschirder
zelfstandig naamwoord

kettingscheerder

WBD kèttingschirder (II:989): de man die de handeling v.h. scheren verricht

H. van Rijen (1988): 'kèttingschèèrder' - degene die de ketting maakt en boomt

N.B. Als het ww 'schèère' is, ontstaat bij stamverkorting toch een è (schèrder); of is het ww toch 'scheere', met de lange opponent van 'schir'?

kèùf, köfke

zelfstandig naamwoord

kuif

WBD haren tussen de horens van een koe, ook 'Kuif', 'trós' of 'truske'

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek (2000): Fien kèùf = (v.d. Mortel-Houben) (blz. 56)

WBD III.1.3:271 'kuif' = kuif; ook: 'pleeborstel'

D. Boutkan (1996): (blz. 52) kèùf - köfke

Bont zelfstandig naamwoord m. - kuif

kèùke

zelfstandig naamwoord

kuiken

Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek (1964-1974): gez. Twaalf aajer en dartien kèùkes - een meevaller, buitenkansje

WBD kèùke, 'kèùkentje', 'kiepke' - kuiken

WBD kèùke - pas uit het ei gekropen kipje

WBD kuikentje, kieken, kieke, kiepke, tòk, tiet tiet tiet, (Hasselt) tjiep - roepwoorden voor kuikens

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: alle kèùkes wòrre gin kiepe (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '73) - niet iedereen groeit uit tot wat men van hem verwacht

Bont zelfstandig naamwoordvr. 'kuik' - jonge kip; verkleinde vorm 'kökske(n)'

keukebeschèùt

zelfstandig naamwoord

keukenbeschuit

A.J.A.C. van Delft -- keukebeschèùt -- Nou 'k daorvan spreek, schiete me ineens ok weer de keukenbeschuit van vroeger jaoren te binne nèt ès de bestellen veur de pap van 't klèèn. Die ziede ok zoowè niemeer! Wès de tijd toch veraanderd, war! (…) Keukenbeschuit was vroeger algemeen gebruikelijk, zoowel voor gerecht bij de koffie als voor de keuken, bijv. voor het vervaardigen van gehakt. Deze had den vorm van een doorgesneden "St. Huibertbroodje", dat nl. de niet gedroogde keukenbeschuit was. Bestellen hadden ongeveer den vorm van een cadetje en werden hard gebakken met anijszaadjes erin. Het was een

gekruid masteluinbroodje, en werd inzonder gebruikt om er pap voor kraamvrouwen en kinderen van te koken. (Nwe. Tilb. Courant, 5 dec. 1929)

kèùl, költje

zelfstandig naamwoord

kuil, ook voor b.v. aardappels (WBD)

kinderspel met knikkers: Knikkeren, ofschôon ik dè nie zô zaag zitten. Ge wiert er zo smèrrig van, zeker bij kèùltje. Ge mokte dan un kèùltje in de grond en van un bepaolde afstand moeste dan knikkers, meej oewe vinger in dè kèùltje schèùven. Wie dè in de minste keren deej, mocht de knikkers allemaol hebben. Et kan zèèn det nie hillemol klopt, wè'k naa vertel, mar zô waren de spelregels, geleuf ik. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD askèùl - ashok (bewaarplaats voor as, vaak gelegen onder de bakoven)

WBD èèrpelkèùl - aardappelkuil (ook in Hasselt)

WBD drinkeskèùl, Hasselt: drinkkèùl of drinkesgat - weterkuil (natuurlijke of gegraven kuil op het erf of op de weide, waarin men vee drenkt)

WBD voejerkèùl - spoelkuil voor groenvoer (kuil op het erf, voortdurend met (grond)water gevuld, waarin men het groenvoer voor de koeien spoelt of wast)

WBD mooskèùl, (Hasselt)s moowskèùl - zinkput (voor afvalwater uit o.a. de gootsteen); ook genoemd 'moosput'

Cees Robben: Ik zit liever òn ene viskèùl.

WBD III.1.2:72 'een kuil graven/maken; ook 'spaden'

WBD III.4.4:145 'kuil' = dal;

WBD III.4.4:178 'kuil' = vijver;

WBD III.4.4:179 'kuil' = poel

Bont zelfstandig naamwoord m. - kuil; verkleinde vorm'kölleke(n)'

WBD III.4.4:170 'waterkuil', 'voederkuil' = vijver

kèùp, köpke

zelfstandig naamwoord

kuip

's Anderendaogs kwaam de slachter terug om alles [van het geslachte varken] in handzame porties te verdéle en wier alles in enne kèùp, in de kelder, in de pekel geleej. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD beslagkèùp - beslagkuip (waarin moutmeel en water werden gemengd, in de brouwerij)

WBD klaoringskèùp - klaringskuip (waarin het aftreksel van mout en water wordt geklaard, in de brouwerij)

Verhoeven (1978): KUIP (kö:p) v - gezegd v.h. bovenste gedeelte v.e. ouderwetse preekstoel, soms met 'n toespeling op de kuip in de kelder

waarin spek gepekeld wordt: 'n hil vèèrken in de kö:p.
Bont zelfstandig naamwoordvr.- kuip, ook (schertsende benaming voor) dat deel van de preekstoel waar de redenaar in staat.

kèùper
zelfstandig naamwoord
kuiper
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek (2000): et kèùperke = H. Wilborts (blz. 84)

kèùs
helemaal, finaal, totaal; mooi, gaaf, schoon, zedig, kuis
1. bijvoeglijk naamwoord
V en kèùs waogetje - een mooie auto
H. van Rijen (1988): en köös mèdje - een mooi meisje
WBD (III.3.3:359) kèùs = zedig; ook: nètjes
Hees kuis verslete (V:54)
Antw. KUIS(CH) (uitspr.kös) - zuiver, rein, Fr. propre, in eigenlijken zin gebezigd. E glas kuisch water. 'Ne kuischen handdoek.
2. bijwoord
zen schoene waare kèùs versleete
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - ... Zonderling is echter het gebruik, 'twelk men hier van KUISCH adverbialiter, even als elders van 'schoon' en 'zuiver', maakt. Z.a.
Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek (1964-1974): kèùs óp - helemaal

op (b.d. voedsel)

Frans Verbunt: 'kèùs op' finaal versleten

Daamen - Handschrift 1916: "kuisch - 't is kuisch versleten (geheel)"

Stadsnieuws: 'Die broek is kèùs op, ze valt bekaant van oe kont.'(041107)

die stof is kèùs versleete... (Henriëtte Vunderink; Zoas ik et as kèènd beleefde; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Verhoeven (1978): KUIS (kö:s) bw - helemaal: kö:s verslete.

Bont bijwoord 'kuis' - schoon, totaal, gans, heel en al.

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): 'kùis' bw - helemaal, totaal

kèùt

zelfstandig naamwoord

kuit

1. lichaamsdeel

H. van Rijen (1988): 'smèèr oew kööte!' - Maak dat je wegkomt!

H. van Rijen (1988): 'köötetikker, billetikker' - pandjesjas

Van Delft - "Hij heeft de kuitenlatten genomen." Dit is: Hij is op den loop gegaan. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

2. zaad van vissen

WBD III.4.2:77 'kuit' - kuit, ook 'zaad' genoemd of 'zaaiers'

WBD III.4.2:71 'kuit' - vrouwelijke vis; ook genoemd: 'kuitvis', 'vrouwtje'

keutel

zelfstandig naamwoord

keutel, uitwerpsel

Van Beek - Als men "voor de keutel gespeeld heeft, is men bedankt". (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

Van Beek - Evenzo zegt men dan: "Veur de keutel werken", of "Monnikenwerk doen." (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

...hij keutelde zôo mar wè aon... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Graot zene Kèrsmes)

keuterstòk

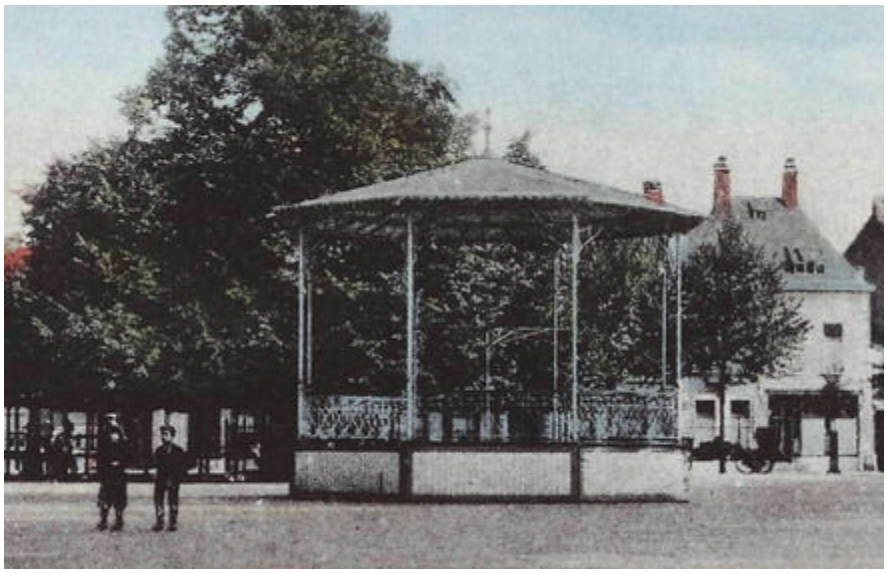
zelfstandig naamwoord

WBD (Hasselt) akkerstok (een (gevorkte) stok waarmee men mest e.d. van kouter en rister verwijdert tijdens het ploegen)

Antw. KEUTERMIK zelfstandig naamwoord m. - stok met eene mik, dien de ploegers in de hand dragen om het kouter zuiver te houden; ook 'neersteker' geheeten.

keuvel
zelfstandig naamwoord
WBD III.1.3:112 'keuvel' = kap v.e. lange schoudermantel (kovel)

kezèèn
zelfstandig naamwoord
neef; kozijn
uit Frans: cousin
Daamen - Handschrift 1916: "kezain - naif - neef"
WBD III.2.1:55 kozijn
WBD III.2.2:77 'kozijn' = neef

Kiosk op de Heuvel; prentbriefkaart; bron: Regionaal Archief

kiejòs
zelfstandig naamwoord
kiosk
apokope van 'k'
Lokotsch 732: Kiosk uit Pers. Bont kijɔs, zelfstandig naamwoord m. en vr. 'kios'

kieke, kiekske
zelfstandig naamwoord
kip
WBD kieke, kieken, kuikentje, kiepke, tòk, tiet tiet tiet, (Hasselt) tjiep - roepwoorden voor kuikens
WBD kiekske, kiepke, pieleke - vleinamen voor het kuiken
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - KIEKEN is beter dan 'kuiken'. Alle verwante tongvallen hebben I, behalve het Neder-Saksisch en Hoogduitsch. Z.a.
Bont zelfstandig naamwoord. o. 'kieken' - kuiken (zolang het binnen de dop is); buiten de dop: 'pieleke(n).

Antw. KIEKEN zelfstandig naamwoord. o. -jong hoen; Holl.kuiken; Fr. poulet; vkl. kieksken

kiekemedie

zelfstandig naamwoord

kwartel

H. van Rijen (1988): kwartel

ES (2012): Coturnix coturnix; uit: De Nederlandse vogelnamen en hun betenis, Henk Blok en Herman ter Stege (1995): Betekenis wetenschappelijke naam: men neemt aan dat Coturnix een gelatiniseerde klanknabootsing is van de roep (de 'drieslag') van deze soort, met name van het mannetje. (...) Van de drie-lettergrepige kwartelroep zijn de volgende volksnamen afgeleid: Kuutjeblik (Gr), Kietkediet (ONB), Kikemedie (NB), Kwikmedit - in Engeland
Quick-me-dick - Hutte ke dut (NB) en Prutje-Dut (Ach).
► zie ook kwakkel (kwartel)

kiekkaast

zelfstandig naamwoord

kijkkast

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: et is en lôoze kiekkaast (Kn'50) het stelt weinig voor, het is een lege kijkkast

kiele

werkwoord, zwak

kietelen (zie WNT)

WBD III.1.2:105 'kielen' = kietelen

kiem

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord

kleinzerig

Elie van Schilt - Kwaamde jankend thúís, dan was ut al gauw 'Verekte kwèèkert, ge moet nie zò kiem zèèn,schaai úít mee oe gejank'. (Uit: 'Ge heurt et niemir, Plat Tilburgs van vroeger; CuBra ca. 2000)

WBD III.3.1:197 'kiem', 'spaarzaam, benauwd' = spaarzaam

WBD III.1.1:254 'kiem' = gevoelig zijnde

Haor KIEM - secuur

Hees kiem (II:43)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - kiem - kieskeurig, inhalig (Belg-Limb., Brab.)

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kiem - zuinig, kieskeurig

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - KIEM voor kiesch, meest van spijs of drank; reeds bij Kiliaan. Z.a

Verhoeven (1978): KIEM - bijvoeglijk naamwoord ., kieskeurig (iemand die pitst en pieliet) Z.a.

Bont bijvoeglijk naamwoord 'kiem' - 1) zorgzaam en spaarzaam met iets omgaand; 2) keurig (op spijs en drank en kleren)

Antw. KIEM bvw. - kieschkeurig op eten en drinken, vies op spijs en drank, weinig van eten zijnde; rustig, tam.

kiem

uitroep

vD. kien - bij het lottospel: roep 'kien!' = ik heb de vijf nummers op 'n rij

Daamen - Handschrift 1916: "kiem - roepen de kinderen als ze bij het kienspel (lotto) een rijtje van vijf vol hebben"

WBD III.3.2:199 'kiem' uitroep bij bepaald spel, ook kien

kiemkaast

zelfstandig naamwoord

WBD kiemtrog (trog waarin de geweekte gerst tot ontkieming moet komen)

kiemoo

zelfstandig naamwoord

H. van Rijen (1988): (textiel) als alle draden tijdens het spinnen gelijktijdig breken

WBD en kiemoo spinne (II:959) - zo spinnen dat alle draden breken

kien, kieneke

zelfstandig naamwoord

kin

En ze kregen 'n lekker Trieneke

mee een kuiltjen in d'r kieneke. (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Van Kees en Kee', 1941)

Ammol en Zaolig Nuuwjaor meênse/ wèns ik oe gèère ònt begien/ mee et vèt van de olliebolle/ èn vant knèèn nòg òn men kien. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Van veurenaaf aon)

'Zuster Willemien heej un gotje in der kien, heej un gotje in der gat, raoj, raoj wat is dat.' (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD kienkètting - kinketting (die onder de kin v.h. paard doorgaat) (Hasselt)

WBD III.3.2:199 'kien' = idem (spel), ook 'kiem'

Bont kin, zelfstandig naamwoord vr. 'kien' - kin (welke laatste vorm ook voorkomt).

kienekesèchteg

bijwoord

kinderachtig

De Wijs -- Doe naa is flink! Ge doeget toch zô kienekesèchtig (13-07-1966)

kiendje

Tijs Dorenbosch - Vignetten uit *De Mus* en *D'n örgel* van Piet Heerkens (1939 & 1938)

zelfstandig naamwoord

kindje

D. Boutkan (1996): (blz. 32) kiendje

Hoeveul kiendjes hèdde göllie? - Hoeveel kinderen hebben jullie? R.J. twee kiendjes dès krèk genoeg

Cees Robben: Zón wij nòg kiedjes kunne krèège? Naa hèdde al zeuve kiendjes.

Cees Robben: et kèrskiendje öt et stalleke is kepòt; ge hèt en schôon kiendje;

Cees Robben: Ist waor dè den oojevaor de kiendjes brèngt? kiendjes kôope; DANB et kiendje was dôod vurdèset kósse dôope

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: en kiendje wigen eer et gebooren is ('71.) Je moet niet ergens over beschikken voor je het gezien hebt.

H. van Rijen (1988): ge zot er en kiendje van krèège - je zou je geduld erbij verliezen

H. van Rijen (1988): irst et kiendje zien, dan pas wiege - eerst zien en dan geloven

Bïjn. et kiendeke Jeezus = Albert Pirenne (blz. 63)

— verkleinde vorm van 'kèènd' (maar hoe?)

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Als verkleinwoord werd 'kientjə' (dus met ie!) opgegeven in: Klundert, Cromvoirt, Hilvarenbeek, enz. (Hierbij wordt Tilburg verzwegen.)

Bont `kinəkə(n)`, zelfstandig naamwoordo. 'kienneke' (< kindeke) – kinderachtig persoon.

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek (2000): kiendje Jeezus = kind v. onbekende vader (blz. 91)

WBB III.2.2:3 'kindje kopen' = zwanger zijn

WBD III.2.2:7 'een kindje krijgen' = bevallen

WBD III.2.2:9 'kindje' = baby, zuigeling; ook 'kleine'

WBD III.2.2:37 'kindje' = kind

Stadsnieuws: Dè nukt de baoker nie, ast kiendje mar gezond is - hoe het afloopt,speelt geen rol: het resultaat telt (190206)

GD05 òfdètter wèl genog kiendjes wiere gemòkt

Schilderij van Edgar Hunt - 1909

kiep, kiepke

zelfstandig naamwoord

- kip; bewaarschoolkind

- zeuve kiepe èn enen haon - zeven kippen en een haan

WBD kip, (in de Hasselt) ook 'hèn' genoemd

WBD kieperoest - kippenzolder

WBD kiepehòk, kiepekooj - kippenhok (Hasselts: kiepekooj)

WBD kieperèn, (Hasselts:) rèn - kippenren (buitenverblijf voor kippen)

WBD kiepke - kuiken

WBD kiep, tiet tiet tiet, tie tie tie - roepwoorden voor de kip

WBD kiep, kiepke - vleinamen voor de kip

WBD kiepke, kieke, kieken, kuikentje, tók, tiet tiet tiet, (Hasselt) tjiep - roepwoorden voor kuikens

WBD kiepke, kiekske, pieleke - vleinamen van het kuiken

...de haontjes zijn wel 'ns laastig veur de kiepkes, mar as ze d'r nie zijn, of al te weinig, dan is 't ok nie goed, dè snapte! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)

't Is 'ne schoone nist kiepkes, dè-d-ist! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

Cees Robben: die is nòg nèt zó schaaw as en kiep ónder de hèg;

Cees Robben: ik raok al men kiepe kwèèt;

Cees Robben: Hèdde dan nie êen òf aander zieke kiep vur mèn zieke

vrouw?

Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek (1964-1974): En zwarte kiep leej ók aajer. - Iemand die minder goed bekend staat, kan niettemin goede eigenschappen bezitten. (Tilburgse Taalplastiek 131)

Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek (1964-1974): doen wè de kiepe nie kunne - urineren, wateren

DANB as de kiepe ne zaandvoogel zien, dan wòrre ze bang

H. van Rijen (1988): as en kiep leej, stao se - als een kip legt, staat ze; Een geregeld leven geeft veel rendement.

'Jè, ik kook de kiep aaltij irst, dan wòr et vlêes beter gaor en hèk meepesaant soep. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Et rook der naor kiepesoep, dòcht ik en dè hak goed gedòcht. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: vruug óp èn meej de kiepen óp stòk, dè zal et em nie verlieze (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '6?) [onleesbaar]

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: en verstaandege kiep leej nòg wèl es en aaj in de danneetels ('72)

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - kiepe (plur.) is (naast 'kippe) reeds bijna overal het gewone woord (blz. 163 en krt.93)

Bont kip, resp. ki.p - lokwoord of roepnaam voor kippen: kiep kiep kiep! kɪp resp. kip zelfstandig naamwoordvr.'kip' resp. 'kiep' - kip

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: as de vòs oud wòrdt, daanse de kiepen óp zene rug (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '69) - een oud mens verliest energie en gezag

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kiep zn - kip Str. kiep (I:28)

Frans Verbunt: as de kiepe schèùle reegent et nie lang

Frans Verbunt: as enen boer kiep it, is den boer ziek òf de kiep

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek (2000): kiep Franke = mej. Franken (blz. 39)

Stadsnieuws: En kiep is gin mus, en klap is gin kus, èn en scheet kan nie in en peeperbus - Alles heeft zijn eigen aard en moeilijkheden (180508)

Waar is dieje Russischen haon, die heur op kiep heej gezet? (Tony Ansems, Kaka Diedel Dee; van de cd Tilburgse Liekes American Style; 2008)

Vruuger noemde ze 'n kiep ok 'n tiet of 'n tieteke. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Vruuger noemde ze 't mansvòlk ok wèl vèèrrekes. Naa, as dieje vènt nòr de durskes van plezier ging, ge wit wèl wèk wil zègge, dan zinne ze dèttie gin kiep hield mar wèl aajer ging eete. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Zo èèrem waare sommegte Tilburgers dèsse gineens gin kiepe hadde èn gin vèèreke. Gin aajke, gin ham, allêenig honger. Witte wèsse dan zinne? Dan zinne ze dèsse 'unnen houtere ham' op tòffel han. Òf unne houtere kèès. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus;

2009)

kiepeboer
zelfstandig naamwoord
Van Beek - Liefhebbers van de hoendersport zijn "kiepenboeren"; (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

kiepebòrst
zelfstandig naamwoord
WBD III.1.2:377 'kiepenborst(je)' = kippenborst

kiepedrèfke
verkleind zelfstandig naamwoord uit kip en draf; de manier waarop een kip loopt
al sukkelend op 'ne kiependraf. (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, "t Leeve', 1938)
sukkelend op 'ne kiependraf... (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'Stokperdjes', 1941)
De Wijs -- Ge zèt 'n zeeverkiep en ge lôpt op 'n kiepedrefke; den grôtste braand is er wel aaf. (04-07-1969)
Frans Verbunt: snelwandelen
WBD III.1.2:125 'op een kiependrafje lopen' = op een sukkeldrafje lopen; ook: 'op een drafje lopen, 'op een schokje lopen'
Stadsnieuws: Toen ik em riep, kwaam den oober op en kiepedrèfke ònlôope (250806)
WBD III.1.4:213 'kregelig' = wrevelig
WBD III.1.4:214 'krikkel' = lichtgeraakt, kregel; ook 'krikkelig'
WBD III.1.4:228 'krikkel', 'kregel' = driftig

kiepekont
zelfstandig naamwoord
figuur in de nek bij jongenskapsel

kiepekôoj, -kòt
zelfstandig naamwoord
kippenkooi, kippenhok
WBD 'kiepehòk, kiepekooj - kippenhok; (Hasselt): kiepekooj

kiepere
werkwoord, zwak
H. van Rijen (1988): doelverdedigen (voetbal)
Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kiepere ww - kieperen, vangspel
WNT KIEPEREN (oorspr. gewestelijk) 1)vallen, tuimelen; 2) gooien, smijten

kiepke

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

kippetje, kuikentje V klèèn kiepke - kleuter (vgl. kiepkesschool)

verkleinde vorm van 'kiep' Bont kipkə(n), zelfstandig naamwoordo. 'kiepke' - kuikentje

kiepkesschool

zelfstandig naamwoord

bewaarschool

In de twidde klas van de 'kiepkesschool' kwaam ik bij zuster Bernadette te zitten. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Ik gao niemer nòr de kiepkesschool/ waor ze mar matjes vlèchte/ Kgao naa vort nòr de Fraaters toe/ dès pas en school, en èchte. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Niemer nòr school)

WBD III.3.1:445 'kipkesschool, kipkesschooltje' = kleuterschool

kierve

verleden tijd meervoud van kèrve, kerven

alleen aangetroffen bij Heerkens

't Wier herfst, 't wier wenter, 't weer wier guur
en rauwe wende kierve
mijn teere zieltjen uur nao uur
en al de blumkes stierve... (Piet Heerkens; uit De knaorrie, 'Toen en na...', 1949)

kiesje

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

verkleinde vorm van 'kiest'

kistje; soldatenschoen

Kees en Bart (Tilburgsche Post, 1922-193?): kiesje

We droege unnu lampion, of een kiestje meej 'n keers... (Tony Ansems, Drie koningen; van de cd Tilburgse Liekes American Style 2; 2009)

H. van Rijen (1988): kiesjes - soldatenschoenen

Bosch kiesje - kistje

kiespènt

zelfstandig naamwoord

kiespijn

Daamen - Handschrift 1916: "ik kan oe missen as kiespent (pijn)"

kiest, kiesje

zelfstandig naamwoord

kist

Dialectenquête 1876 - hoaverkiest

H. van Rijen (1988): wèggeefkiesje - speciaal kistje sigaren om (anderen) te presenteren

Cees Robben: "n kiest van waai-bôome-hout'

D. Boutkan (1996): (blz. 53) kiest- kiesje

Bont kist, zelfstandig naamwoordvr. 'kist' resp. 'kiest' - kist; ook: dikke, plompe kerel.

- …'n oerdegelijke kiest (…) van duims hout, laankwerpig van model (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Koos stond zene gal te spierse/ bij zen nutje òn de kiest... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Gefrut meej de friet') - ...bij zijn borreltje aan de bar.

kieste

werkwoord, zwak

kisten

LDM - De timmerman, die de doodskist had mogen maken, verzorgde ook het kisten, d.i. het in de kist leggen van het lijk. Kleine kinderen werden, als zij in het kistje gelegd waren, door de jongste meisjes uit de buurt versierd met blaadjes en bloempjes. Voor deze versierselen waren er bepaalde winkels, zoals Cato Becx tegenover het Willem II-monument. Tegenwoordig is in hetzelfde huis het café Otten gevestigd. Voorts was er de firma Jansen-Gram in de Zomerstraat bij de Markt. Nu zijn ook nog in hetzelfde pand gevestigd de firma's v.d. Linden, groentenhandel, en Van Zantbeek, kachels en haarden. Op het Goirke hadden we de dames Vos in het pand - of er naast - waarin nu de firma Jac. de Kort-van Leeuwen haar zaak heeft. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 2 'Doden-cultus van eertijds'; NTC – 16-11-1950)

kiet

zelfstandig naamwoord

V keet; minachtend voor: huis of andere ruimte

V hil de kiet stao ooverhôop

kiet

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord

gelijk

WBD (III.3.2:35) kiet speule = quitte spelen

kietele

werkwoord, zwak

kietelen

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: ge moet oewèège kietele, en aander doeget nie ('87) je moet jezelf trakteren

kietelkaaj

zelfstandig naamwoord

kiezelsteen

Tusse de rilze ligge veul kietelkaaje. - Tussen de rails liggen veel kiezelstenen.

...en gooiden nie al te veul kietelkaaien... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

over zaand en kietelkaaikes... (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'Rikketikketik', 1941)

H. van Rijen (1988): meej dieje kietelkaaj kunde fèèn schierve - met die kiezelsteen kun je fijn keilen.

Beton ? De bestao uit kietelkaaije, zaand en sement! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

...en ik ha al zôveul in men broekzakken. Elastiekskes, schôon gladde kietelkaaikes, schroefkes en spèkers, ze kosse aaltij te paas komen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

We vonden onderweege ôk allemol leuke kietelkaaikes... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Toen zaag hij ineens ene kietelkaai... (Tony Ansems, Kaka Diedel Dee; van de cd Tilburgse Liekes American Style; 2008)

De Èftelingse stêene/ òf de Amersfoortse kei,/ die zèn der vergeleeke,/ zoas ik et hèb bekeeke,/ mar kietelkaajkes bij. (Henriëtte Vunderink, Kaajgaaf, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

WBD III.4.4:173 'Kietelkei' = kiezelsteen

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - KIEZEL-KEIJEN noemt men hier de steentjes, elders in ons Vaderland kezel-steen, kiezel-steen, en kittel-steen genaamd. Z.a.

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1988): kietelkaaje zn - kiezelstenen

Hees kielekeikes (I:25), kietelkeie (VIII:69)

Bosch kielekei – kiezelsteen

kietelpinkstere

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: sint-juttemis

Stadsnieuws: Dès nie zonne vlotte, hij zal meej kietelpinkstere wèl klòr zèèn (221106)

kieze

werkwoord, sterk

kiezen

B kieze - kôos - gekooze : ik kies, gij/hij kiest

kiezelgoer

zelfstandig naamwoord
WBD bierklaarsel (middel dat, in een brouwerij, aan bier wordt toegevoegd om dit te klaren)

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van kik tot kousenbraajer

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Kinkenduut

kik

werkwoord, persoonsvorm, gebiedende wijs

kijk

Kik hum daor. Kijk hem daar

Van inf. ▶'kèèke'

Naarus - Brieven van een Oud-Tilburger (1940): “Hoe zuukte dè te doen mee de slaoperij?” O zizze, kom mar is mee, kik, eenen op den divan zizze, en guilie hierin, en daarbij wees ze op d’r eige bed in d’r eige kaomer, en ik gao nor bove zizze."

Naarus - Brieven van een Oud-Tilburger (1940): "Kik zittie: staode hier nog, ‘k was oe vloore."

Naarus - Brieven van een Oud-Tilburger (1940): “Kik”, zittie, “ge het toch dikkels genog geheurd desse praoten van ‘luizen as kameelen’”.

Naarus - Brieven van een Oud-Tilburger (1940): ...en dan zin we: “Kik naa daor! Daor gaon die kaole Bossenaers wè deur waandele as ze schèl kèke van den honger...

Naarus - Brieven van een Oud-Tilburger (1940): “kik naa, waor lèkent dè naa op?”

Lechim - pseudoniem van Michel van de Ven, ongedateerd knipsel, Tilburgse Koerier 196-1980: En dan zeetie: 'Kik, m'ne jonge,/ Dès 't schoonste gruun wè Tilburg hee'

Jo van Tilborg (2007): ‘Kik’, en hij laot ons zen haand vol bloed zien.

Jo van Tilborg (2007): ‘Kik’, zittie dan, terwèèl ie naor boven wéés...

kikkendril

zelfstandig naamwoord.

kikkerdril, kikkereieren, kikkerrit, kikkerschot

Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): kikkendril - kikkerrit - kikvòssendril - kikkerrit

WBD III.4.2:113 kikkendril - kikkerdril, 'kikvorsendrek', 'dril' ook genoemd: 'paddengedrek'

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996): (blz. 96) kikkendril

Raapstelen - kiltjes - Brassica rapa

kiltjes

zelfstandig naamwoord., meervoudig

keeltjes; met krimping van de stamvocaal: ee > i

Brassica rapa - meiraap

Van Dale (raapstelen): jonge, gesteelde bladeren van de meiraap; gegeten als voorjaarsgroente; ook: 'stiltjes', 'keele'

H. van Rijen (1988): jonge bladeren van de meiraap (Rapum)

It oe kiltjes es op. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 1997)

Antw. KELEN znw.v.mrv. - jong raaploof zonder knollen, dat men in 't voorjaar als moes eet.

Hft. KEELEN - zeker moeskruid (z.a.)

kiltjesstamp

zelfstandig naamwoord.

stamp van keeltjes

►zie: kiltjes

kimme

Werkwoord, zwak

WBD (v.e. paard) harkend over de grond klauwen met de voorbenen, ook genoemd 'klaawe', (Hasselt) 'klawe'

Gravure van Jacob de Gheyn - 17de eeuw

kinkenduut

Ill.: Tijs Dorenbosch

zelfstandig naamwoord.

kikvors - Rana esculenta; nieuwere benaming: Pelophylax lessonae

- kink is een variant op kik, een klanknabootsing; zoals het WNT schrijft, lemma kikker: Eigenlijk: het dier dat ”kikt”, het geluid ”kik” doet hooren

- duut is een variant van 'puut', kikvors; zie lemma pút in het Oudnederlands woordenboek (online), en lemma puut in het Vroegmiddelnederlands woordenboek (online).

Kiliaen: puyt, Fland. Zeland. j. vorsch, rana; puyde, j. puyt, rana.

Plantijn: puyt, vorsch, une grenouille, rana.

Van Maerlant: Rana dat es die vorsch of die puut (Nat. Bl. VII, 836)

Zie Middelnederlandsch woordenboek (on line) voor vele citaten.

Rana esculenta

Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): kinkenduut

Met uitgesproken n (wegens volgende dentaal)

Daamen - Handschrift 1916: "kinkenduut - kikvorsch"

-- hij reej meej zene kreugel ene kinkenduut harstikke jantje marinus

Kinkenduut, mijn bruurke,

kwaoker van beroep,

'k luister dik 'n uurke

naor oe rauw geroep.

(Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Kinkenduut, m'n bruurke', 1941)

Er zaat eenen dikke kinkenduut / te kwaoken in 't lekkere waoter (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'De paoter en de kinkenduut', 1941)

kinkeduuten-görgels... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Oproep', 1941)

De koekoek koekoekt deur et hout

en wilde duifkes koere,

de kinkeduuten worre stout

en kwaoken in de moere

(Piet Heerkens; 'Den aovend', gepubliceerd in De Zaaier, bijlage van de Nieuwe Tilburgsche Courant, 1941)

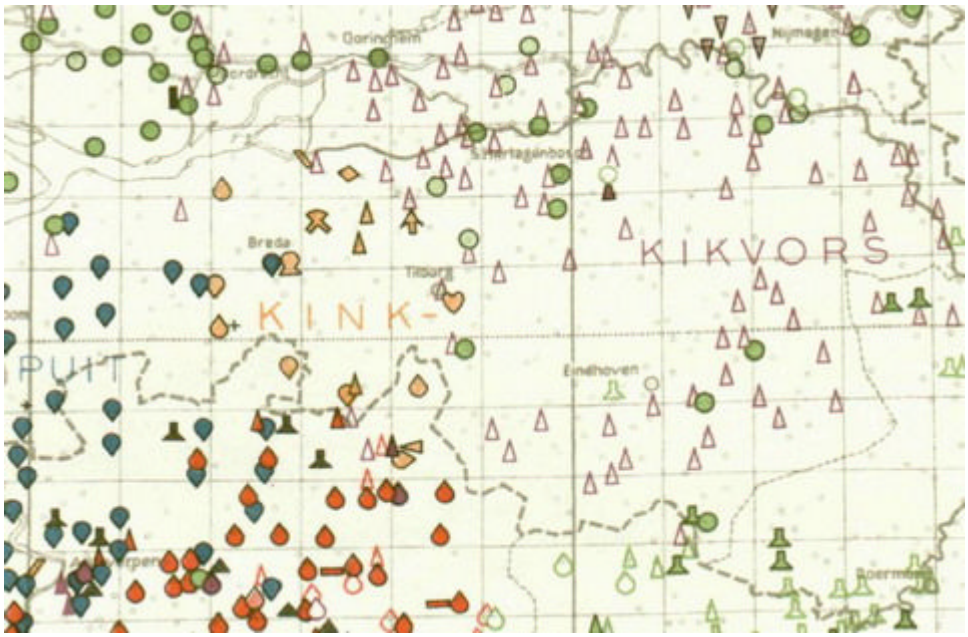
Stadsnieuws: Ik reej krèk mee mene kreugel teege de kaajbaand ene kinkenduut kepòt (270909)

WBD III.4.2:110 kinkenduut - kikker, ook genoemd 'kikker', 'kikkebil' of 'broeknachtegaal', 'puit' of 'kinkvors'

Bijnamenboek Karel de Beer - de kinkenduut = Jan Jansen (blz. 45)

Ge ziet 'r veul veugeltjes, èn saoves hurde nòg wel 's unne kinkenduut. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

Ge moogt oewe schoen zètte, èn de vòllegede mèèrege waare de peeje ènt aaw brôod wèg, èn laager en spikmènneke in, òf en marsepèène vèèrekespotje, òf ene kinkenduut van gevulde seklaa. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Detail uit de 'Leidse Taalatlas' kaart 'De kikvors' (nr. 58, 1937), opgesteld door Toniëtte van Beusekom - Duidelijk te zien is het oranje hartje bij Tilburg dat op 'kinke(n)duut' duidt en dat nergens anders op de kaart voorkomt. Alle oranje ingekleurde tekens duiden op een naam die met 'kink-'begint.

Verh. KINKENDUUT m. - kikvors (Tilburgs?)

Antw. KAKKEDUUT znw.m. - vogeltje, ook linnenweverken genaamd, dat kakkeduut! kakkeduut! roept (eene soort grasmusch).

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - zie Kienkvuit + Taalk. mag. I: 254, 304

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - kinkenduut - kikvors (Tilburg)

WNT Kinkvorsch; KINKEN I: geluidnabootsend woord (VII:3093)

Made (Kooiman) - kinkeluut: kikker

Dong. (v.d. Elshout) - kinkeluut: kikker

Bòòl kinkpööt (groene) kikker

Ill.: Rolf Janssen

Twee gedichten van pater Piet Heerkens uit, en over, De kinkenduut (1940)

kip

zelfstandig naamwoord.

Daamen - Handschrift 1916: "kip - groote blikken kan, waarin men vroeger bij de boeren karnemelk ging halen".

kirke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
H. van Rijen (1988): keertje

kirs

zelfstandig naamwoord.

Cees Robben: kers

Cees Robben: kirzenbôom - kerseboom

kiskasse

werkwoord, zwak

pruttelen (?)

De Wijs -- As ik vruuger uit de naachtmis kwaam, stond 't kenèn al te pruttele en lagen de kortelette in de pan te kiskassen (10-01-1970)

kitje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
keetje
verkleinwoord van 'kêet', met vocaalkrimping

kits
bijwoord
in orde
Van Beek - "Alles kits en 't keind hiet Jaoneke." Of: "Alles kits! de kachel op bed en de kleine in de kolenbak." Alles is in orde. (Nwe. Tilb. Courant; Uit Tilburgs folklore; 18 juli 1958)

kitse
Werkwoord, zwak
spuwen
- kitse - kitste - gekitst
Henk van Rijen we kitsten em in zene nèk - we spuugden hem in zijn nek
Stadsnieuws: Grôote lummels dènke dè op de kaaje kitse stoer stao - Grote jongens ... (090610)
WBD III.1.2:254 'kitsen' = braken
WBD III.1.1:191 'kitsen' = spuwen
Verh. KITSEN onov.ww - braken, kotsen
Bont kɪtsə(n), zw.ww.intr. 'kitsen' - braken, overgeven
Biks kitse ww - kotsen, overgeven
WNT KITSEN (IX) klanknabootsende benaming voor: (vocht) straalsgewijze tusschen de tanden door uitspuwen.

kittel
zelfstandig naamwoord
ketel
H. van Rijen (1988): ketel
Dialectenquête 1876 - 'kètel'

klaacht
zelfstandig naamwoord
klacht

klaaj
zelfstandig naamwoord
klei
uitdrukking - öt de klaaj getròkke - lomp
Dialectenquête 1876 - klaaièrrepels
Die knikkers waren veur de èèrme lui, die waren gebakken van klaai. Agge der op gongt staon, per ongeluk, waren et ôk ineens gin knikkers méér. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne

eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006) [bedoeld is de knikker die ►kaajscheut werd genoemd
WBD III.2.3:204 'klei' = niet doorbakken brood, ook 'klef', 'derf'
WBD III.4.4:155 'gele klei' = kwartszand;
WBD III.4.4:156 'klei' = zavel

klaajboer
zelfstandig naamwoord
kleiboer; handelaar die met kar of wagen langs de deuren gaat om aardappelen te verkopen
Elie van Schilt - De gruunte en de melkboer heb ik al genoemd, mar dan hadden we ook nog de vis en de kéésboer, de kolen en de klaaiboer, de klaaiboer kwaam mee erepel. (Uit: 'Alles is aanders'; CuBra ca. 2000)

klaank, klank
zelfstandig naamwoord.
klank
'k Steek men aawe breeje klaanke
noot meer onder stoel' en baanke,
'k zal oe zinge, stug en stoer,
klaor en open as 'nen boer! (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Moedertaol', 1938)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - óp et Gurke waor de klaank zat, in de stad waor de staank zat (RL'53) - uitvaart en klokkegelui op het Goirke, waarna begrafenis in de stad
WBD (III.3.3:85) klaank = klank v.e. klok, ook: tôon, klòkketôon

klaavere
werkwoord, zwak
WBD III.1.2:165 'klaveren' = klauteren
... as aopen klaoveren ze tege die ketels omhoog... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Toen ik zo in de helft van Maai is op m'n fietske was geklaoverd... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
De Peer hâ en goei nutje op/ èn wo nòr bèd toe gaon/ hij klaoverde oover de trap/ kwaam bekaant boovenaon./ De liste treej was em te veul/ den afstaand was te grôot/ hij laazerde bots-boem omlêeg/ èn ie braak zene pôot. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Aaventoe liege maag...)

klaaw, klòw
zelfstandig naamwoord.
WBD hoef van de koe, ook 'klòw' of 'voet' genoemd
WBD klòw - gedeelte v.d. huid dat een poot bedekte (II 594)
Dialectenquête 1876 - klouw (au = ou in: blouw, grouw, klouw,...)
WBD III.4.4:17 'klauwlucht' = bewolkt

klaawe

werkwoord, zwak

klaawe - klaawde - geklaawd

WBD (v.e. paard) harkend over de grond klauwen met de voorbenen, in de Hasselt 'klawe' genoemd, elders ook 'kimme'

WBD (III.2.1:506) 'klauwen' = krabben v.e. kat; ook genoemd: krabben, krabbelen, kratselen

klabbèttere

werkwoord, zwak

alleen aangetroffen bij Leo Heerkens; mogelijk samenhangend met 'klabots'; hoe dan ook een klanknabootsend werkwoord

En de spoelen [van het weefgetouw] klabetterden: retteketet
van krijg-de-colère, van retteketet (Leo Heerkens; uit De kinkenduut (Piet Heerkens), 'n Weeverke schoot...', 1940)

klabots

zelfstandig naamwoord.

1. proppenschieter

Daamen - Handschrift 1916: "klabots - vroeger kinderspeelgoed met elzenproppen"

Et vèèrke öt de kooi op de plots lokken. De slachter zette dan zenne klabots tegen de kop van et vèèrke, hij drukte em in en pang daor laag ie te spartelen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD III.4.4:252 'klabats', 'klawats' = hevige slag; ook 'klawemmes'

Verh. KLABOTS, v. klapbus, proppenschieter, gemaakt van vlierhout

Bont KLABÓTS, tussenw. en znw. 1) tussenw.: gezegd v.h. afschieten v.e. zwaar-geladen geweer. 2) znw.vr. klapbus, z.a.

Antw. KLABOTS znw.m. - Versterking van 'bots', harde en doffe slag.

Biks 'klabòts' zn - proppenschieter

WNT KLABOTS (I) schietwerktuig, klakkebus, proppenschieter

2. snel reagerende vrouw

Daamen - Handschrift 1916: "klabots - vrouw die wat snel van zeggen en doen is"

klad

zelfstandig naamwoord.

WBD III.1.2:241 'klad' = fluim, rochel

WBD III.3.2:265 'kladje' = restje bier, ook 'kwakje'

kladderwolk, kladderwollek

zelfstandig naamwoord

stapelwolken (?)

De lucht zaat volgestaopeld mee groote kladderwolken, schots en scheef op mekaar, die hoe langer hoe dichter vaastgroeiden. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)

klak

zelfstandig naamwoord

WBD III.1.3:182 'klak' = pet; ook: 'klep'

klam, klamp, klammig, klamzig, klammes

bijvoeglijk naamwoord

-- iets wat vochtig en tegelijk plakkerig aanvoelt; onder andere witbrood dat met vocht geplet is tussen de vingers en vervolgens gebruikt wordt als aas om vissen te vangen

ook: taaj, taai, week

WBD III.4.4:211 lemma KLAM = vochtig aanvoelend en een beetje plakkend - klam & klamp – frequent in Tilburg
WBD III.4.4:211 lemma KLAM = vochtig aanvoelend en een beetje plakkend - klammig - frequent in Tilburg
WBD III.4.4:211 lemma KLAM = vochtig aanvoelend en een beetje plakkend - klamzig / klamsig – Tilburg
WBD III.4.4:211 lemma KLAM = vochtig aanvoelend en een beetje plakkend - klammes – zeldzaam midden Tilburg
WBD III.4.4:211 lemma KLAM = vochtig aanvoelend en een beetje plakkend - klef – frequent 'midden van het Tilb.' [?]
WBD III.4.4:211 lemma KLAM = vochtig aanvoelend en een beetje plakkend - taai – 'zeldzaam in het midden van het Tilb.' [?]
WBD III.4.4:211 lemma KLAM = vochtig aanvoelend en een beetje plakkend - week – 'zeldzaam in Tilburg'
Kubke Kladder - Uit 't klokhuis van Brabant 3 - 't Begon stillekes aon te donkeren. Uit de klamme grond klom 'n blauwe nevel, die de bosschen dicht spon. (Nieuwe Tilburgsche Courant 23 oktober 1929)

H.A. Sterneberg s.j. - Me trekken treurend deur ons bosschen,/ waor naoktgeplunderd klam en kil—/ Och god, die 't nie ontloopen kossen—/ nou boom bij boomke sterven wil. (Uit: Een busselke Braobaansch, 1932)

klampe

werkwoord, zwak

WBD III.4.2:56 'klampen' - grijpen door roofdieren; ook genoemd: 'vangen' of 'vatten'

klamper, klaamper

Ill.: Naumann - klamper - buizerd - Buteo buteo buteo

zelfstandig naamwoord.

WTT 2012 - naam voor diverse roofvogels, zoals buizerd, havik, en sperwer. De naamgeving houdt verband met (vast)klampen, klemmen, het met de klauwen vangen van de prooi. (zie lemma Klamper in Verklarend en etymologisch woordenboek van de Nederlandse vogelnamen, Klaas J. Eigenhuis; 2004)

In Tilburgs gebruikt voor de sperwer (Accipiter nisus), cf. Daamen, Handschrift 1916: "klaampvogel - sperwer"

Accipter nisus

'Nen klaamper *) die viet z'en *) *-noot van Sterneberg bij dit woord: sperwer*
die heej ze [de duif] vermoord,
en nou dwerlen nog ennigte veeren;
die doen aon d'r denke' as
zo'n hil enkeld woord
aon gedachten, die noit niemir keeren. (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Vluchtende gedaachten', 1932)

WBD III.4.1:196 'klamper' - sperwer (Accipiter nisus), ook 'klampvogel' of 'schietklamperd' genoemd

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996):

(blz. 94) as de kiepe ene klamper zien zèn ze bang

Kees en Bart: klamper

Cees Robben: 'smellekes, klampers en d'n uil'

WBD III.4.1:198 'klamper', 'klamperd' - buizerd (Buteo buteo buteo)

WNT KLAMPER - In Vl. België de alg. naam der dagroofvogels, zooals sperwers valken, haviken enz.

Hees klamper (II:17)

Bont klampvogel, havik

WNT KLAMPER. In Vlaamsch België de algemeene naam der dagroofvogels, zooals sperwers, valken, haviken enz.

Antw. KLAMPER znw.m. -Algemeene benaming voor de dagroofvogels, zooals sperwers, valken, haviken, enz.

Biks klamper(t) zn - sperwer, havik

WBD III.4.1:200 'klamper', 'klamperd' - torenvalk (Falco tinnunculus)

Falco tinnunculus

WBD III.4.1:200/201 'klamper', 'klamperd' - roofvogel (algemeen)

klamtrèkke

werkwoord, sterk

WBD klam trekken (teken van drachtigheid van een koe)

WBD klamtrèkker - klamvaars (drachtige koe)

Verhoeven - KLAMTREKKER m. - koe die klam trekt, waarbij vocht uit de spenen komt ten teken dat zij drachtig is.

Bont klamtrekər, znw.m. 'klamtrekker' - maal die enige tijd drachtig is, zgn. 'gewonnen heeft'.

klander

zelfstandig naamwoord.

verkorting van kalander; ook genoemd: 'mijt' of 'wemel'

WBD III 4,2:158 lemma Kevers - De kalander (Calandra granaria, een snuitkever die in meel of graan leeft) heet in het Kempenlands Wb. 1 en het Noordmeierijs Wb. wemel.

WBD III 4,2:235 lemma Mijt - De mijten (Acari) vormen een zeer uitgebreide familie van kleine spinachtige diertjes, die veelal schadelijk zijn. Sommige leven parasitair op andere organismes en voeden zich aan hun gastheer, anderen leven van producten van de mens, zoals meel en kaas.

mijt – Tilburg

wemel – zeldzaam in Noorden van Tilburg

kalander, klander – Tilburg

klaoge

werkwoord, zwak

klagen

B klaoge - klaogde - geklaogd

MP gez. Klaoge meej gezónde bêen.

Cees Robben: tis godgeklaogd;

WBD III.3.1:275 'klagen' = idem

Bont zw.ww.intr. - klagen

klaoger

zelfstandig naamwoord.

klager

Henk van Rijen: òn klaogers gin nôod, òn zwètsers gin brôod - geen medelijden met klagers en snoevers (ontspoord spreekwoord! WS)

klaor

klaar

bijvoeglijknaamwoord, bijwoord

1. klaar, gereed

R.J. klaor te krèège

Cees Robben: Agge klaor zèèt; ge zèèt er wèl meej klaor; meej de Pòssemis klaor

Cees Robben: Tis nôot zó kaant en klaor, òf et haopert hier en daor.

Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952):
ene mees moet vur zen vrou klòr staon - de man moet zijn vrouw beschermen

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996):
'... vurdè k kl(a)or zèè' (blz. 95)

2. helder; louter

Wè-d-is den hemel naa toch klaor,

persies van glas, - 't is wezelijk waor! (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Naacht', 1938)

Cees Robben: Van klaoren blóm, van ènkelt ròg; gij zèèt er wèl meej klaor;

Cees Robben: van klaor plezier; bènde naa nòg nie klaor! kaant èn klaor;

Henk van Rijen van waoter drinke krèède ne klaoren hals - ... word je niet dronken

Frans Verbunt: klaoren blom - duidelijkheid, heldere zaak

Mar wij leerde van ons moeder: 'As 'r twee deure teegenoover mekaare oope staon, moeter êen dicht doen.' En zôo ist. Dan was alles wir klaoren blom en dikke mik. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

WBD III.4.4:8 'klaar' = onbewolkt, ook 'helder'

Verh. KLAAR (klaor) 1. bijvoeglijk naamwoord - gereed, voltooid; als nw-deel v.h. gez. uitsluitend; 2) bw.- louter en alleen, puur: 't is klaor boter. (toch BN?)

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - klaor (krt.94); blz. 40: vocaalverkorting in 'klaor' (?)

Biks klaor bw, bijvoeglijk naamwoord - puur, enkel

klaorbraoje

werkwoord, zwak

Frans Verbunt: klaarmaken, presteren

Stadsnieuws: Wè braojde me naa tòch klaor? - wat flik je me nou? (200906)

klaore

zelfstandig naamwoord.

klare (heldere) jenever

Kees en Bart: en glòske klaore; jenever is een heldere, 'klare' sterkedrank.

Naa moppert ons Sjaan wèl: «Dès niks mir vur jou/ nao de twidde klaore is oewe kokkerd al blauw». (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Kèk – zeej aauwe Giel')

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - sinte Peetrus weende bitter, zi drònke Piet, dan zal ie ók wèl klaore gelust hèbbe (Daamen - Handschrift 1916) zeispreuk

Piet van Beers – 'Sil... Haauw de bintjes strak': Eene raod zô ik toch wille geven./ Vur dè ge s'aoves slaope gòt./ Vat dan unne goeie borrel klaore,/ tegen de wurrem en de mot. (With Love; 1982-1987)

WBD III.2.3:272 'klare' = brandewijn

Buuk: jonge jenever.

klaovere

werkwoord, zwak

klauteren

► zie klaavere

klaoze

werkwoord, zwak

V stuntelen

- alleen als infinitief gebruikt

- wsch. afleiding van 'klaas' - onbeholpen persoon

WBD III.1.4:150 'klaas' = prutser
WNT KLAZIG = sullig

klap-kas-afzak
uitdrukking
variant op het bokspring-spel
Cees Robben: Mar zó as wij kosse kasse

klapbus
zelfstandig naamwoord.
proppenschieter
WBD (III.3.2:128) klapbus, klapbuks, klabots, propschieter = proppenschieter

klapmuts
zelfstandig naamwoord.
slaapmuts
MP gez. Et klinkt nèt òf dègge meej en klapmuts óp enen houteren dörpel slaot.
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - meej en klapmuts óp enen houteren dörpel slaot - et klinkt asóf ... (Daamen - Handschrift 1916) - spreekwoordelijke vergelijking: het klinkt slecht.
WNT KLAPMUTS - naam v.e. hoofddeksel voor mannen; overdrachtelijk: iemand met een klapmuts

klappaaj
zelfstandig naamwoord.
klappei, vrouw die veel kletst, babbelt; iem. die kwaadspreekt
Daamen - Handschrift 1916: "klappij of klappaai - verklikster"
WNT KLAPPEI - 1) Min of meer smadelijke naam voor een klapachtige, babbelachtige, praatzieke vrouw; een babbelaarster

klappe
werkwoord, zwak
klappen (in de handen)
klappe - klapte - geklapt
R Klap et nie, dan bots et (mar) (uitroep: 'op hoop van zegen')
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - Klap et nie dan bóts et (Daamen - Handschrift 1916) - raakt het niet dan botst het: stemt het niet overeen, dan stuit het maar.

klappees
zelfstandig naamwoord.
WBD legger (bep. gewrichtsziekte bij een paard), ook genoemd 'legger', 'gal' en (Hasselt) 'ligger'

klappere

Werkwoord, zwak
doorvertellen; van klappen = praten

...die klapperde alles daolijk et dörp deur... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 8; NTC 19-11-1938)

klappinkere

Werkwoord, zwak
kinderspel

Van Delft - "Willen we gaan klappinkeren?" vraagt een jongen voor een spelletje, dat elders "sjennien" genoemd wordt en in Loon op Zand "janeëjen" heet. Wil men deze woorden verklaren, dan zou het kunnen zijn, doordat het opgeklapte (opgewipte) houtje ja (jè) of neen (nie) het doel bereikt. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

Van Delft - Een ander eenvoudig spelletje was het "klappinkeren" (elders ook "sjennieën" genoemd). De attributen hiervoor bestonden uit een mooi sterk knuppeltje dat handig te hanteeren was en een tweede slechts 15 centimeter lang eindje hout, dat aan beide einden spits gesneden was. Dit korte puntige stokje werd in een schuin, ondiep kuiltje in den grond gelegd. Er werd eens flink met den voet op gestampt, zoodat het wat vastlag en met het knuppeltje werd met zekere handigheid en elan op het opstekende puntje geslagen, waardoor het "sjennie" door de lucht omhoogschoot en een heel eind verder belandde. Wie het verste zoodoende dit stukje hout door de lucht wist te doen slingeren, was de matador. De medespeler moest tijdens het spel den "klappinker" (het houtje sjennie) om te winnen in den kring kunnen gooien, waarin het kuiltje gemaakt was, doch hij mocht als handig slager ook tijdens het door de lucht vliegen den klappinker wel met zijn stok een terugslag geven. Als het reeds op den grond lag, mocht hij vandaar af ook den klappinker wel terugklappinkeren. (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 104; 16 maart 1929)

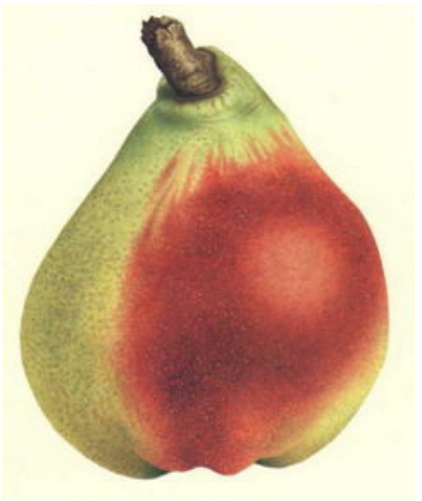
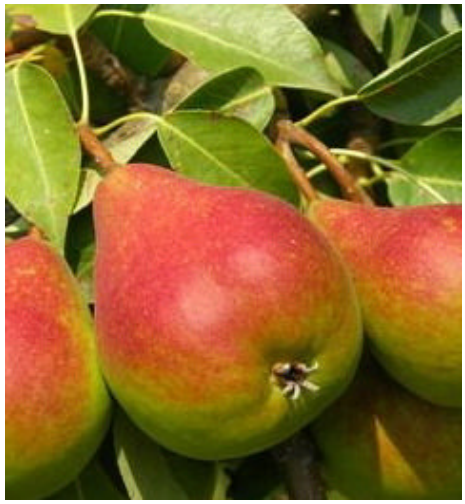
klaps(e)

bijvoeglijk naamwoord, eponiem

- een gekweekte peersoort: 'Clapp's Favourite', wereldwijd populair geworden

WTT - 2012: De peer die onder de handelsnaam Clapp's Favourite bekend is, werd gekweekt door Thaddeus Clapp uit Dorchester (Mass) U.S.A. in 1860. Sinds 1867 verspreid.

Cees Robben: 'Ik heb melpèère, suikerpèère, juutepèère en klapse'

De 'klapse peer' heeft zijn eigen monument en wel in Dorchester, een stadje nabij Boston.

klapskoord

zelfstandig naamwoord.

WBD einde v.h. snoer v.d. zweep (voor een paard)

klapspaon

zelfstandig naamwoord

Van Beek - "Een tong als een klapspaan" (Lazarusklep) zegt men van een zegvrije of brutale vrouw. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

klapzaand

zelfstandig naamwoord.

H. van Rijen (1988): onsamenhangend, leemachtig geel zand

WBD III.4.4:151: 'klapzand' = stuifzand, ook 'vliegzand'

WNT KLAPZAND - een soort van zeer fijn zand, ook kwel-, loop- en welzand genoemd.

klapzuur

zelfstandig naamwoord.

gez. Pierre van Beek -- zen èège et klapzuur wèèrke - zó dat men er bijna bij neervalt (Tilburgse Taaklplastiek 173) et klapzuur krèège -

Biks klapzuur zelfstandig naamwoord. - heel hevig, beroerd

klasjeneere

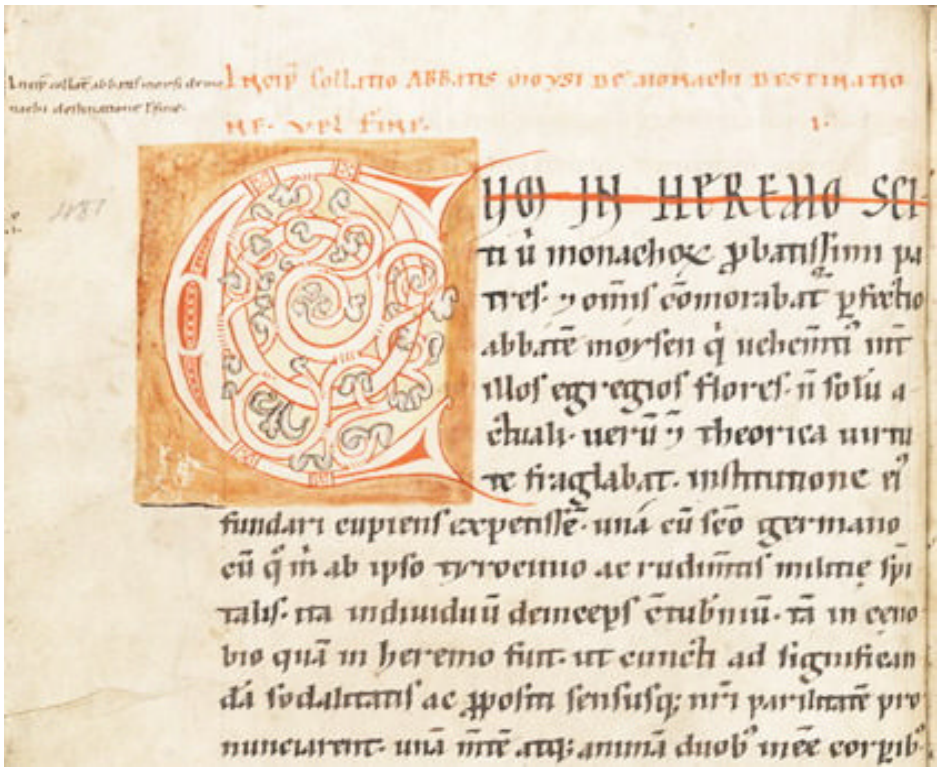
werkwoord, zwak

– klasjeneere - klasjeneerde - geklasjeneerd

-- druk praten (over gewichtige zaken, maar ook over zaken die slechts in schijn gewichtig zijn)

-- verbastering van 'collationeren' > uit het Frans: collationner > met betekenisverschuiving naar 'babbelen', 'gezellig praten'

WTT 2012 - 'Collationner' heeft van oorsprong (ca. 1200) betrekking op de lezing die 's avonds gehouden werd tijdens de maaltijd van kloosterlingen, en de daaropvolgende bespreking van de voorgelezen tekst.

Begin van de *Collationes* van Cassianus

Het woord is gebaseerd op de *Collationes* (Gesprekken) van Johannes Cassianus (4de of 5de eeuw), geschreven in de vorm van gesprekken tussen kluizenaars en monniken. (Rey, Dictionnaire historique de la langue française; 1998)

WTT 2012 - de Tilburgse uitspraak is zeer uitlopend opgetekend.

Klasjeneere

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - klasjenere - kletsen (nbrab.) = fr. collationner

Naarus - Lèst hak innen Bossenaer bij mèn en daor hak gezellig mee kunnen klasjeneeren. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Stadsnieuws: meej de geminteraodsverkiezinge stonne ze op den Heuvel vur de kraant aatij oover den ötslag te klasjeneere (070307)

Piet van Beers – 'De Aaw Warand': Mistal zèn ' t de zelfde kèèrels/ die ge klasjeneere ziet. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Klasjionneere

Jaansen - Iederen dag waar ie er te zien en klasjionneerde druk op mee Pietjes... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

Klassieoneere

Daamen - Handschrift 1916: "klassioneeren - wij zullen 't soamen wel kl. (uit de war doen)"

Klassionneere

Jaansen - ...en dè-t-er druk geklassionneerd wier... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

Klasjonneere

Jaansen - ...daor moeste em over heurre klasjonere! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

Jaansen - "Goei dingen gebeure nie in eentweedrie van je hupsakee, meneer Petit, daor mot over geklasjonneerd worre..." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

Klazineere

Kees en Bart, Tilburgsche Post ca. 1930 - 'klazineeren'

Kubke Kladder - Na hè'k 't daor meer dan eens meegemokt, dè'k aachter 'n paor meskes liep, die druk on 't klazineeren waren - net as zullie dè kunnen - zoo gewoon op z'n Tilburgsch en potdome zô gaaw as ze in de gaote krege dè't er iemand aachter hullie was, begossen ze ineens in 't "hoog Hollandsch" za'k mar zegge. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

...ik hè daor [op de krantenredactie] wè geklazineerd mee den redacteur (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)

Klazieneere

Cees Robben: 'klazieneeren'

Piet van Beers – 'Paradèès': Waor meens meej mekaore klazieneere en toch ieder in zen èège wèèrde lot. (Het zeventiende boekje, 2010)

Vunderink - Wè verderop en tòffel, waoraon jongere meense stonne,/ die zoo te zien meej veul gebaor goed klazieneere konne. (Henriëtte Vunderink, Fist?, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

Klazjeneere

Piet van Beers – 'Hoe gaoget': We klazjeneere hil wè aaf oover allerhaande zaoke. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Andere bronnen

C. Verhoeven - KLASJENEREN onov.ww. druk redenerend en gewichtig praten over zaken van wereldbelang. Z.a.

A.P. de Bont kla'sine.rə(n) zw.ww.intr, 'klassineren' - redeneren, kletsen, praten.

Jan Naaijkens - Dè's Biks - klazieneere ww - kletsen, eindeloos praten

Bosch - klasjenere - druk redeneren, gewichtig praten

klèdderiedètse

werkwoord, zwak
kliederen

Frans Verbunt: knoeien

WBD III.4.4.209 'kledder' = dril, ook -dedder' of -druddel

Stadsnieuws:
Dè waar gin vèèreve wèttie di, dè waar mar en bietje klèdderiedètse (291008)

klêed

zelfstandig naamwoord.

kledingstuk, kleed, in het bijzonder een jurk; ook vloerkleed

► zie kleeke, klêer, klêeraozie

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996):
(blz. 54) klêed, plur. kleeje

Meej de Paose krèègt ze en nuuw klêed. - Met Pasen krijgt ze een nieuwe jurk

"Naa wil ik wèl es en nuu klêed"./ zeej Taante Bèt spontaon./ "Want hil de tòdde diek naa hèb/ doek dees jaor nie mir aon". (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: AST MAR NUUT IS.)

Èn ze wô gèère dan en klêed/ meej blôote schouwers aon. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dan maag et)

Piet van Beers – 'Euwig sund': Gesminkt, èn krontjes op derre kop/ gehuld in toffelkleeje. ('t Èlfde buukske, 2010)

Dialectenquête 1876 - wè vur 'n klêd haad de bruid oan? (zie opm. bij steene)

- (bij 'steene' staat toegelicht: Voor de ee is moeilijk in andere talen een aequivalent te vinden; 'steejne' ware wellicht juister)

WBD III.1.3:63 'kleed' = jurk

Antw. KLEED znw.o., vklw. kleêken. Zie wdb.

Biks 'klêêd' zn - kleed, jurk

Etym. G ? D. Kleid N. kleed, T. klêed

Kleef

zelfstandig naamwoord., eigennaam

Kleef

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - tisser êene van Kleef, daor haawe ze meer van den hèb dan van de geef (Daamen - Handschrift 1916) (z. a. onder Geffen)

klêeje

Werkwoord, zwak
kleden

B klêeje - kleedde - gekleed - geen vocaalkrimping

Bont kle.jə(n) zw.ww.tr. - kleden

kleeke

zelfstandig naamwoord., verkleinwoord
► zie klêed, klêer, klêeraozie

1. (niet al te dure, eenvoudige) jurk

R.J. "n helder kleejke'

Cees Robben: ons Keeke heej der kleeke zèlf gemòkt

Ze slêep em gaaw mee nòr de stad/ Om en kleeke te gòn kôope. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Den dubbeltjespòt)

Naa zon ze nòr de Schouwburg gaon/ Trees kocht en zwart-grèès kleeke/ omdé die kleure zôo op de haor/ van durre meens geleeke. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dè kos nie)

Ze dòcht: as ik daor meej men kleeke/ strak oover den Heuvel gao/ dan lôope alle knappe jònges/ me vanèèges aachternao. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Annekes kleeke)

Sjaan heej en smèrreg kleeke... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ene schraole trost)

Piet van Beers – 'Nie gèère stadte': èn dè schoon kleeke, dè blèèft nog wèl hange. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Ik weet nòg, dèk en schôon nuuw kleeke droeg... (Henriëtte Vunderink, Bewaarschool, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

2. klein vloer- of tafelkleed

Witte kleekes oover de tòffels kunne der ok niemer aaf, mar we zinge wèl liekes öt en buukske. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2003)

3. textiel

WBD kleejke (II:937) - lattendoek (voor de wolmolen)

4. Herenkleding

Antw KLÊEKE(N) znw.o. - vklw. van kleed. - Zwarte mansrok, kleed, pitteleer; Fr. habit. 'Kleed' gebruikt men nooit in dezen zin.

klèèn, klènder, klènst

bijvoeglijk naamwoord .
klein

- Met epenthetische d in comparatief; vocaalkrimping in comp. en superlatief.

Kees en Bart: 'veul kleinder'

Cees Robben: Wij moese vruuger op de klentjes paase; de klèène kwèkt;

Cees Robben: in en klèèn kroegske; toen ik ene klèène verwòchtte;

Cees Robben: wè wòrde gij tòch klèèn; dès naa et zeuvende klèèn ópneukerke;

Telangeliste zeej de paa:/ Merie ik rust en bietje./ êene pils, citroen èn vur de

klèèn/ aacht ranjas meej en rietje. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Kèrmes)

Dialectenquête 1876 - z'nen klênzon - zijn kleinzoon

Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): ik kòcht vur de klèène en tróm; et is en klèntje mar en fèntje

De Wijs -- (In de straat gehoord) (17-10-1966) - Ze zegge wellis: hij lèkt op um as unne druppel waoter mar dèr, hij is 't gelèk in ut klèn (17-10-1966)

Frans Verbunt: we woone rèùm klèèn, zittie

Cees Robben:10 (blz. 25) 'in die hille klêne benkskes'

Stadsnieuws: Ik zèè laoter getrouwd: mèn kènder zèn klènder dan de jouw. (291109)

WvM 'De q van het quèèken, da doen de klèn jong'

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996): 'klèèn mar fèèn' (zin 115, blz. 100)

WBD III.1.1:10 'klein', 'klein van stuk' = klein van gestalte

WBD III.2.2:7 'een kleine krijgen' = bevallen

WBD III.2.2:38 'een kleine', 'het klein' = kind

Bont klä.n, bijvoeglijk naamwoord - klein

Goem. KLEIN - kla:n bijvoeglijk naamwoord (kländər, klänst)

klèèneghèd

zelfstandig naamwoord.

kleinigheid

Bijnamenboek Karel de Beer - et klèèneghèdje = M. de Rooij (blz. 69)

klèènklutjesmèrt

zelfstandig naamwoord.

Frans Verbunt: kindermarkt tijdens oranjefeesten

klèènmanne

zelfstandig naamwoord meervoud

kinderen, zowel jongens als meisjes

Zodde de klèènmanne nie töslaote? - Zou je de kinderen niet thuislaten?

Kees en Bart: 'de klein-mannen'; 'klein mannen'

Cees Robben: naa stuure em zen kènder meej der klèèn manne te vèld;

Cees Robben: 'te midden van al die klèèn mannen'

Frans Verbunt: de klèènmanne zèn nie geboore om de grôote in der kont te kèèke

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996): 'de klèèmanne bleeve de mister veur'

Verh. KLEINMANNEN (klèèmanne) - kinderen (zie blz. 56)

WS - De ingelaste p is vermoedelijk afkomstig uit het presens: tussen de nasale labiaal 'm' en de explosieve denteel 't' voegt zich een labiale explosief 'p', eufonisch perfect: hij kompt als hij kampt.

klèènpielekesweer

zelfstandig naamwoord.

koud weer

Stadsnieuws: Schotse èn klèènpielekesweer gao mistal saome - Als je kunt schaatsen, is het meestal koud; dat is in bepaalde situaties niet zo handig. (030110)

Buuk - koud weer

klêer

zelstandig naamwoord meervoud

kleding, kleren

ook 'klêere' komt voor

► zie klêed, kleeke, klêeraozie

Hij [de pastoor op de preekstoel] hô 't over bloote nekken, vleeschkleurige kouskes, te duur kleer, polka haor enz., afijn, hij wô eigenlijk zeggen dè 't er vul te veul geneuk in de wereld is. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

...zonder fatsoenlijke kleer' aon 't lijf in et waoter te ligge! 'nen Meensch is toch ginnen visch. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

..[ik] trok m'n Zondagsche kleer' aon... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Naor oome Teun'; NTC 24-2-1940)

En 't waar 'n schoon duifke in d'r witte kleer' en ze zong as 'nen nachtegaol! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 12; NTC 17-12-1938)

En kleere! Ammaol van dè spinnekoppe-goedje, floddertuig, slap en dun! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

Un goeij stuk kleer zal nie zo gaaw lebbere... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

klêeraozie

zelfstandig naamwoord.

klerage, kleren

WNB III.1.3:1 ' klerage' = kleren, kledij

► zie klêed, klêer, kleeke

"Ze mos niks hebben van swiet en kaskenaode mèr vur de kleeraozie kwaam ze op. We moesten er pront opstaon." (A.J.A.C. van Delft, uit: 'Toen Tilburg nog dorps was: Een heel typisch dialect'; Nieuwe Tilburgsche Courant, 17 juli 1956)

H. van Rijen (1988): 'kliraozie'

Cees Robben: 'kleeraozie'

Van Dale - klerage - (gew.) kleren

WNT KLEERAGE zie 'kleedage' KLEEDAGE - met overgang v. d. intervoc. d tot j: klee(j)age, znw.vr. - 1) Coll. benaming voor kleeren, kleedij; 2) Met dez. bett. zeker jongere, populaire bijvorm KLEERAGE, zeer gewoon in vele dialecten.

Antw. KLEERAGE (uitspr. klieëreuzzə) znw.v. - kleeding
Bont kle'ra'zi znw.vr. klerazie - klerage, kleren (in collectieve zin)
WNT KLEERAGE, kleedage - kleeding, kleedij
Haor KLERAZIE - kleding

kleever, klèèver
zelfstandig naamwoord
klaver
- de uitspraak varieert tussen [kleever] en [klèèver] zowel voor de plant als de kleur in het kaartspel
1. klaver (plant)
klaver, veldklaver (Trifolium)
Meer dan 300 soorten uit het plantengeslacht Trifolium. De botanische naam Trifolium verwijst naar de bladeren, die meestal uit drie deelblaadjes zijn samengesteld (Latijn: tres is drie en folium is blad).
Bij de witte klaver komt zeer soms een vierbladig exemplaar voor; de zeldzaamheid wil dan ook dat het vinden van een klavertjevier geluk brengt.

Trifolium - Klavertje vier

Witte klaver

Rode klaver

Dialectenquête 1876 - klever - klaver (Trifolium)

WBD I:1409 steenklaver: 'stinkklèèver, witte kléévеr, bèlkléévеr

WBD I:1410 rode klaver: (Hasselt) `'roojə kléévər'`

WBD III.4.3.262 kleeverzurkel - witte klaverzuring

WBD I:1409 steenklaver: 'stinkklèèver; witte klaver: (Hasselt) 'witte kléévеr'; bolklavers (Hasselt) 'bòlkléévеr'

Bont kle.ver, znw.m. - klaver

Antw. KLÈVER znw.m. - klaver

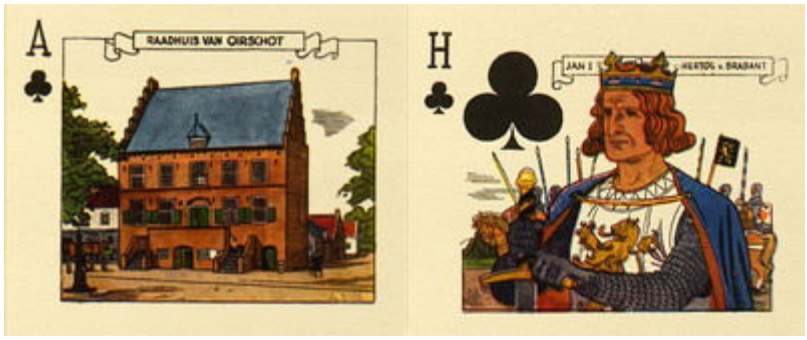
2. klaveren (kaartspel)

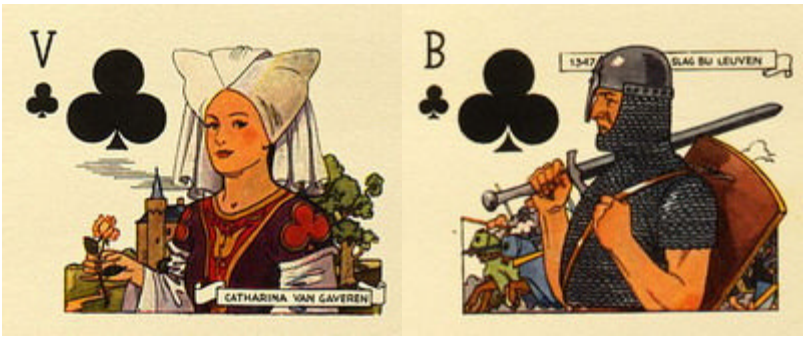
klèèveres - klaveren, kaart met het teken 'klaver'

M klaver (in het kaartspel)

in het kaartspel ook: kleeveres - klaveren

Bont kle.ver - znw.m. – klaver kle.veres znw.mv. (minder vaak 'ene klevere') - kleverens - klaveren

► CuBra - Brabants kaartspel

klèffere

werkwoord, zwak

wsch. van 'klepperen'

...in de week iederen mèrgen om kwart veur aachte op de zwartgelakte klumpkes nor de kerk klefferen... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 2; 16-10-1929)

klèmbakkes

zelfstandig naamwoord.

kaakklem (trismus), krampachtige samentrekking van de kauwspieren als gevolg v.e. infectie; wordt toegewenst aan iemand die te veel praat.

klèmmond

zelfstandig naamwoord.

WBD III.1.2:364 'klemmond' = tetanus

klènder

bijvoeglijk naamwoord, vergrotende trap

kleiner

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996): (blz. 35) klènder (met vocaalreductie en d-epenthesis)

Met epenthetische d, naast 'klèèn'; met vocaalkrimping.

Klènder höskes ziede nèrgeraand. - Kleinere huisjes zie je nergens.

Henk van Rijen hèdde gin klèndere? - hebt u ze niet kleiner?

Goem. kländər

klènneghèd /-hei

zelfstandig naamwoord.

kleinigheid

Antw. KLEINIGHEID znw.v. zonder mrv. - Het vleesch v.e. geslacht verken, ter uitzondering van den kop, de hespen en het spek; ook kleine moeskruiden zooals salade, wortelen, peterselie, kervel, porrei enz.

klèns

bw.
uitdrukking van klèns af aon - van kindsbeen af
Van klèns af aon sukkeldenie
Van klèns af aon hakkeldenie - van kindsbeen af stotterde hij
Bont Van kleins af aan

klènst
bijvoeglijk naamwoord, overtreffende trap
kleinst
Van 'klèèn', met vocaalkrimping.
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - 'de klènste zèn de biste', zi de begijn, èn ze naam de dikste ('72) - uiting van valse bescheidenheid
Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996): (blz. 35) klènst (van 'klèèn' met vocaalreductie)

klèp
zelfstandig naamwoord.
klep (met name van de broek), ook in de bet. 'deksel'
Iemand vur zen klèp schuppe. - Iemand onder het gat schoppen.
MP gez. Et paast as en klèp óp en gaanzekooj (Iets klopt goed, of twee zaken komen goed bij elkaar.)
Cees Robben: tis mist lou-loene meej de klèp toe;
gez.: op de klèp valle - onverwacht binnenkomen (ontl. aan duivensport)
Piet van Beers – 'Jonges, löster is': Hij valt hier aaltij óp de klep... (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): pèt óf klèp = pet
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - dè klopt as en pliesiemuts zónder klèp (Pierre van Beek -- TT-64)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - et paast as en klèp óp en gaanzekooj (Pierre van Beek -- TT '69) - gezegd als twee zaken goed bij elkaar komen.
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - en klèp óp en gaanzekooj ('69) - antwoord op de vraag 'Wat ben je aan het maken?
Frans Verbunt: op de klèp valle (duivensport) - onaangekondigd op bezoek komen
Bijnamenboek Karel de Beer - de klèp (= ... Mutsaers) (blz. 56)
Bont znw.vr. I muts, pet; II (plat gezegd voor) mond
Biks klèp zn - klep, mond, smoel
WBD III.1.3:182 'klep' = pet

klèpbroek
zelfstandig naamwoord.
bep. mannenbroek, lijkend op de tirolerbroek
Daamen - Handschrift 1916:
"klepbroek - scheldnaam voor geestelijken"

Biks klepbroek zn – klepbroek
"Klepbroeken" kent onze huidige samenleving niet meer. Het was weleer een mannenbroek, die van voren met een ruim overslaand stuk sloot zoals men dat nu nog aan de gemsleren Tiroler broeken kent. "Klep" schijnt hier de betekenis van "deksel" gehad te hebben. In die zin wordt het trouwens wel meer gebruikt: "doe er de klep (het deksel) maar op !"... De platte uitdrukking: "Iemand voor zijn klep schoppen" kan o.i. hiermee wel verband gehouden hebben.
Militaire instructeurs hadden vroeger - en misschien nóg wel - het woord "menageklep" in hun vocabulaire, waarmee wel zeer plastisch "mond" werd aangeduid. De associatie met "deksel" dringt zich ook hier op.
En tot slot: In de periode van de "klepbroek" deden de oude vrouwkes het met een "open-toe-broek". De inrichting daarvan moet ge maar eens aan uw grootmoeder vragen... [Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 5 mei 1964]

klèpkörf

zelfstandig naamwoord.

van klepdeksel voorziene mand die aan een arm gedragen werd

klèpmeule

zelfstandig naamwoord.

GG klappermolen (kleine windmolen met een ratelwerk, gebruikt als vogelverschrikker), iemand met veel praats

klèppe

Werkwoord, zwak
klèppe - klèpte - geklèpt

vangen, betrappen; te grazen nemen, beetnemen ; klikken, (verklappen)

Mèn klèppe ze nie.

Ze zullen óns naa niemer klèppe; ik dòcht: hij zal me nie klèppe;

klèpper

zelfstandig naamwoord.

WBD (Hasselt) - langbenig paard, elders 'klippel' genoemd of 'hôoge'

WBD III.1.3:226 'klepper' = houten sandaal

WBD III.4.4:221 'klepper' = iets groots in zijn soort; ook 'bonk', 'joekel', 'kanjer', ' knoert', 'kadee'

Antw. KLEPPER znw.m. - ... Buitengewone jongen, iemand die zich onderscheidt door geleerdheid, verstand, bekwaamheid, stoutmoedigheid, deugnietenstreken enz. 'Ne geleerde klepper; 'ne felle klepper.

klèpschouw

bijvoeglijk naamwoord .

verlegen, schuw, schichtig

(Uit de duivensport: bang om 'op de klep te vallen'?)

H. van Rijen (1988): 'klèpschaaw' - met drempelvrees, verlegen

Verh. klepschouw, bijvoeglijk naamwoord . schichtig, verlegen, te bang om te

praten (kleppen)? vooral gezegd van iemand die geïntimideerd is.
Biks klèpschaaw bijvoeglijk naamwoord - schuw, verlegen

klèptiet

zelfstandig naamwoord.

klikspaan

Hij kwaam et aaltij te weeten, aaltij waar der wel intje, die vur kleptiet spulde. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Stadsnieuws: Ge moet oppaase as hij in de buurt is; tis en èchte klèptiet (270607)

Verh. lultiet, v. (van 'lullen', kletsen, en 'tiet', kip) kletsmajoor, ook lulbroek, -kous, -muts, -kont en -meier.

Biks klèptuut zn - klikspaan

klèpzwêeper

zelfstandig naamwoord

De Wijs -- (’n rijdende bazaar komt langs) Moeder, hedde wè noodig, daor komt weer unne klepzweeper (27-12-1968)

klès

zelfstandig naamwoord.

WBD III.4.3:376 klès - klit of klis (Arctium)

WTT-2012: zie WNT lemma Klisse I, waarin wordt uiteengezet dat de benaming een verbastering is van 'Klis' of 'Klisse' -- "inzonderheid in Z.-Nederl." -- omdat de bloem zich gemakkelijk hecht aan kleding en ook in haar. ► WNT KLES (I). Vergelijk 'klitten'.

klèts, klètske

zelfstandig naamwoord.

klets

1. verkoudheid

- uitdrukking en klèts vatte - kou vatten, een verkoudheid oplopen

...en d'r moeder gooide gaaw 'nen doek om d'ren langen hals, dè ze geen klets zou vatten... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 11; NTC 10-12-1938)

WBD III.1.2:295 'een klets te pakken hebben' = een verkoudheid hebben

WBD III.1.2:296 'een klets vatten' = idem;

WBD III.1.2:299 'klets' = verkoudheid

Hees 'n klets pakke (VII:20)

Antw. KLETS znw.v. - En klets pakken - eene verkoudheid of wat ergers opdoen.

2. samenstellingen met kletsen = praten

► klètskoek, klètskop

► klètse

Cees Robben: Wè heej jöllie zjuuleke tòch ene klètskòp!

WBD III. 3.1:280 'klets', 'kletserd, kletswijf' = kletswijf

3. kleine hoeveelheid, kliekje

kZaag in de kaast zon viertal flèsse,/ meej wè klètskes derin, staon./ Omdèk et sund vond wèg te gôoje,/ hèk et bij mekaar gedaon. (Henriëtte Vunderink, Wèèn?, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

WBD III.2.3:126 'kletsje' = kleine hoeveelheid eten

WBD III.4.4:262 'klats', 'kletsje' = scheut

WBD III.4.4:265 'klets', 'kletske' = klein overschot

Antw. KLETS znw.v. - KLETS, kletsken - kleine hoeveelheid die in een glas, eenen pot, eene mand of een vat overschiet; eene kleine hoeveelheid graan, en [ontbrekend woord?]

4. klap

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - KLETS: Iemand de klets geven: slaan of wonden, i.a.

Antw. KLETS znw.v. - Fr. coup, soufflet.

Verh. KLETS (klèts) 1) m. kletspraat; 2) v. verkoudheid: 'n klèts vatte.

klètse

werkwoord, zwak

ketsen - in de zin van 'kaatsen'

bijvoorbeeld het ketsen van steentjes op het water (spel)

- …dan gonken we vaoren, schotsenrijers vangen, steentje kletsen en spatten en poelieën (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

klètskoek

zelfstandig naamwoord.

kletskoek, kletspraat, onzin

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - klètskoek óp en stökske

verkôope (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1971) - onzin vertellen

klètskòp
H. van Rijen (1988): schurftig hoofd
Cees Robben: wè heej jöllie zjuuleke tòch ene klètskòp!
WBD III.1.4:116 'kletswijf' = vrouw die graag kwaadspreekt
WNT KLETSKOP - benaming voor een door het hoofdzeer (favus) aangetast hoofd; benaming voor deze ziekte; z.a.

klèùf, klöfke
zelfstandig naamwoord.
kluif
Verh. KLEUF (kleu:f) m. gekliefde blok hout, gereed voor het gebruik in de kachel.

kleure
Werkwoord, zwak
kleuren; zegswijze in kaartspel
Van Beek - "Kleuren is geld beuren" zegt men, als men een medespelende aas vraagt van dezelfde kleur als waarin men troef maakt; dus rood bij rood, zwart bij zwart. (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

klèùt, klötje
zelfstandig naamwoord.
kluit, kloot
Ge vernukt de klèùt = Je belazert de boel
öt de klèùte geschoote - uit de kluiten gewassen
WBD III.2.3:145 'kluit boter' = klomp boter; ook: 'wigt', 'weg', 'klotje'
Verh. KLOT m. kluit (klötje) - homp: 'ne klot boter.

kleutergat
zelfstandig naamwoord.
klein kind
Daamen - Handschrift 1916:
"kleutergat - klein kindje, aardig klein kindje"

kleuve
werkwoord, zwak
klieven
WBD III.1.2:77 'kleuven ' = klieven, verdelen
WBD III.1.2:355 'kleuven' = kloven; ook 'klieven'

kleviere
zelfstandig naamwoord, meervoud

handen, klauwen
GG blèèft er meej oew kleviere vanaaf
Stadsnieuws:
Blèèft er meej oe kleviere vanaaf, dè zèn de mèn - Blijf er met je tengels af; die zijn van mij (250508)
Cees Robben:10 (blz. 65) 'Laot die schaol nie uit oew klaviere valle'

klies
zelfstandig naamwoord.
± klit = verwarde, verstrikte massa - 'tis hier in noord eene klies
EWN 'klit', Mnl. clithe 'klis'

klimme
werkwoord, sterk
klimmen, ook: stijgen, rijzen, klaveren
WBD III.1.2:8 'klimmen' = omhooggaan
Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996):
klimme - klóm - geklómme

klink
zelfstandig naamwoord.
WBD schede van een rund
WBD uitwendig zichtbaar geslachtsdeel v.d. merrie
WBD sluiting aan de ovendeur (in een bakkerij)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - de klink van de deur nòg nie vaast hèbbe (Daamen - Handschrift 1916) - nog niet van plan zijn weg te gaan
Bont I - znw.vr. klink - uitwendig geslachtsdeel v. merries
Bont II - znw.vr. klink - ijzeren voorwerp dienende ofwel om de stof v.d. wever gespannen te houden, ofwel om ze op de onderloper te winden.
Antw. KLINK znw.v. - bilnaad van dieren

klinke
werkwoord, sterk
klinken
Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996):
klinke - klónk - geklónke
Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996):
(blz. 27) in 2e pers. en 3e pers. enk. presens wordt in het cluster nkt de k verzwegen – klingt

klinkerd
1. zelfstandig naamwoord
Kees en Bart: óp den Klinkert
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - hij had ene kaoter gestrikt óp

de klinkert ('58) - een rijk huwelijk gesloten (klinkert = klinkerweg)
WBD III.3.1:397 'klinkerd' = openbare weg, ook genoemd: 'weg, baan'
WBD III.3.1:403 'klinkerd' = straat; ook genoemds: 'klinkerweg, klinkerpad, keiweg, straat'
2.toponiem
Lange Nieuwstraat

klinkklaor
zelfstandig naamwoord.
finaal
Cees Robben: 'ik stao wir klinkklaor tep'

klippel
zelfstandig naamwoord.
WBD langbenig paard, ook genoemd 'hôoge', of (Hasselt) 'klèpper' WNT o. a. knuppel
Cees Robben: Den ónzen is nèt zôo kérks as enen hónd klippels.
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - meej alle klippels kunne slaon (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1968) - met alle knuppels kunnen slaan = van alle markten thuis zijn
Daamen - Handschrift 1916: "klippel - knuppel"
WBD III.1.2:66 'klippel' = knuppel, knots; ook: 'knoest'
Stadsnieuws: 'Hij was zo bang snaachs, der ston ene klippel nèffe zen bèd' (141107)
Hees klippel (V:64,67)
Verh.KLIPPEL m. - knuppel; lomperd
Bont klɪpəl , znw.m. 'klippel' - 1) stok; 2) langbenig paard; 3) penis.
Antw. KLIPPEL znw.m. - knuppel, Fr. bâton
Biks klippel zn - knuppel

klirbòrsel
zelfstandig naamwoord.
kleerborstel
GG vat de klirbòrsel es öt de klirkaast
WBD (III.2.1:305) klirbòrsel - kleerborstel

klirkaast
zelfstandig naamwoord.
kleerkast
WBD (III.2.1:107) 'Kleerkast'

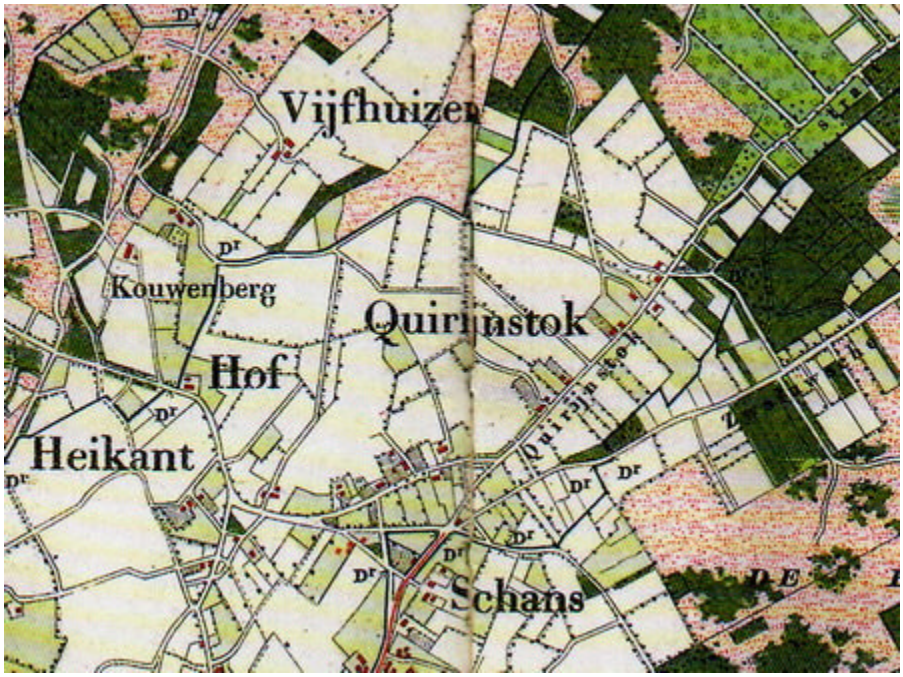
klirkes
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
plur.

kleertjes
R.J. 'oew kleurige kleerkes', moeder moet er oew klirkes nog driegen'
verkleinwoord van 'kleere', met vocaalkrimping

klirmaoker
zelfstandig naamwoord.
kleermaker
R Alles meej maote, zi de klirmaoker, en hij sloeg zen vrouw meej d'el.
Daamen - Handschrift 1916:
"wij hebben de kleermaker in de wan (de kleermaker aan huis om te komen snijderen, voor een klein daggeldje en de kost (of dat nog bestaat?)"

kliske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
H. van Rijen (1988): restje
Biks 'klis' zn - rookvlees aan het stuk

Klisstòk

Kaart Topografische atlas; ca. 1900

topon.
Quirijnstok
WBD III.1.4:38 'kwezel' = ezelachtig persoon;
WBD III.1.4:87 'kwezel' = huichelaar
WBD III.2.1:346 'kwezel' = idem (om hete voorwerpen aan te pakken)

klocht
zelfstandig naamwoord.
zwerm, troep, vlucht, klucht

— van Ned. 'klucht', vlucht, troep

Kees en Bart: 'de klocht loopjongens'; "n klocht ganzen'

Cees Robben: Ik hèb giestere nòg en klócht musse gezien.

Moeders meej hêel klòchte kènder... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Aovendvierdaogse)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - asser èrges êen kraaj neerstrèkt, laandt er sebiet en hêele klócht (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1972) - waar aas is, verzamelen de gieren zich.

Henk van Rijen en klocht kènder - veel kinderen

Stadsnieuws: De mister heej aatij en hil klocht jong om em heene. (020510)

Verh. KLUCHT (klocht), v. - zwerm vogels, toom biggen, menigte mensen, groot aantal kinderen: 'n hil klocht.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - klócht (krt.107); zie ook blz. 182/183.

Bont klócht, waarnaast zeldzamer: kloecht, znw.vr. - troep

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - klocht, klucht, kluft, kloft - troep (bv. van vogels)

WBD troep (gezegd van dieren); ook 'klòcht' genoemd

en klócht dèuve; en klócht kènder;

WBD klócht - kudde volwassen varkens, ook genoemd 'hôop' of 'staaw'

WBD 'klòcht' of 'kloocht' - kudde (m.b.t. schapen)

WBD 'klócht' - troep kippen; III,4.1:180 'klocht' - groep patrijzen

WBD 'klócht' - troep ganzen; III.4.1:33 'klocht' - zwerm vogels

kloek

bijvoeglijk naamwoord .

wijs

van Dale. (gewestelijk: verstandig, wijs)

Daamen -Handschrift 1916: "ik kan er mar nie kloek uit worren (wijs)"

kloeke

Werkwoord, zwak

H. van Rijen (1988): gezellig bij elkaar klitten (zitten)

klöfke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

kluifje

- verkleinde vorm van 'klèùf'

Cees Robben: klöfkes

klöjster

zelfstandig naamwoord

kluister

WBD blok (ketting met een blok aan een been v.e. paard om te beletten dat het uit de wei springt), buiten de Hasselt 'springblok' genoemd

Bont znw.vr. 'klouster' - kluister, hangslot

klòk

zelfstandig naamwoord.

1. de klok, uurwerk

Van Beek - Als kinderen lelijke gezichten trekken of zeuren, zegt moeder: "Als ge 't klokske van Rome hoort slaan, blijft ge zó kijken!" (Als de kleine de fopperij niet snapt, zal hij wel een ander gezicht zetten.) (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

WBD II.1.2:245 'de klok optrekken' = snotteren

WBD III.3.3:75 torenklok, 'kerkklok';

WBD III.3.3:76 kerkenklokje

2. kip

WBD hen met kuikens, ook 'kloek' genoemd

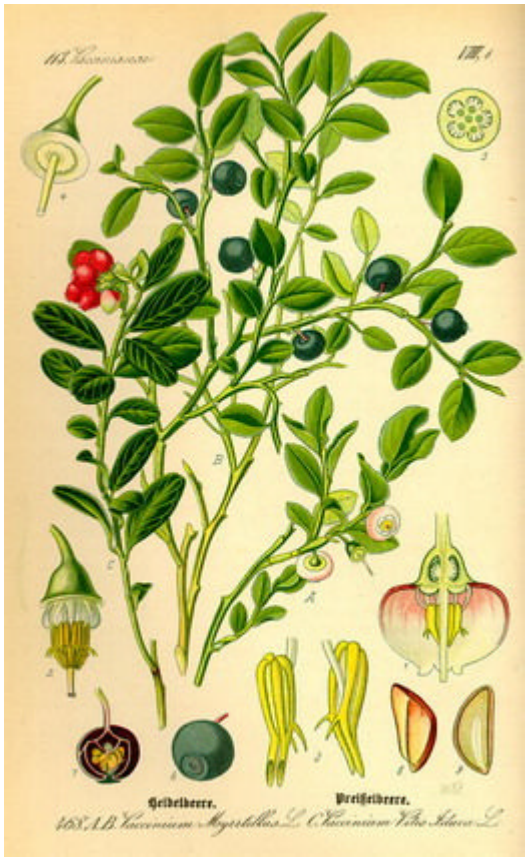
WBD broedende kip die men op eieren heeft gezet

Biks 'klok' - kloek zelfstandig naamwoord, broedende kip

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - KLOEK noemt men hier eene kloekhen. Men leidt het af van 'glocire';

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - klók (krt.18 en blz. 165)

Bont klók znw.vr. - kloek (hen)

Ill.: Thomé - vaccinium myrtillus - bosbes - klòkkebaaj

klòkkebaaj

zelfstandig naamwoord.

bosbes - Vaccinium myrtillus, gewone of blauwe bosbes

WBD: De blauwe bosbes (Vaccinium myrtillus) is een klein struikje uit de heidefamilie. Het is een bodembedekker in bossen op zure grond met fijn getande, lichtgroene blaadjes, met bleekpaarse bolvormige bloempjes en met blauw bestoven besjes met kenmerkend blauw sap. In Tilburg ook: Klokkebei, Klokkebeien, Sint-jansbezem.
Biks moerbeejzem zn - blauwe bosbes

Daamen - Handschrift 1916:
"klokkebaai - Boschbessen"

...daor groeien de klokkebaaie mee duuzende kilo's. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Wieste, dè bosbessen in ons tòltje/ klòkkebaaje hiete? (Henriëtte Vunderink; Wieste..?; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Stadsnieuws:
Klòkkebaaje vènde op plòtse in et bos waor et en bietje donkerder is (280109)

WBD III.4.3:178 klòkkebaaj - blauwe bosbes, ook bosbes genoemd of sint-jansbeezem

WBD III.4:200 klòkkebaaj - vrucht van de sneeuwbes

WBD III.2.3:223 'klokkenbeziënvlaai' = bosbessenvlaai

WNT KLOKKEBEI, -beier - Westbrab. benaming voor de blauwe boschbes, Vaccinium Myrtillus

Hees klokkebaaje (1:18)

Antw. KLOKKEBEIER znw.v. - kraakbes

KLOKKEBEIS znw.v. - kraakbes, blauwbes, boschbezie (klokkebeier) Biks 'klokkebaaje ' zn - bosbessen

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - klokkebaai - bosbes (wnbr) Str. klokkebaaje (2:20)

klökske

zelfstandig naanwoord, verkleinwoord
klokje

1. bloem

akelei - Aquilegia vulgaris - wilde akelei

In Tilburg ook: akelei, klokjesbloem, klokskesblom, soms pantoffelbloem (WBD)

WBD: De akelei (Aquilegia vulgaris) wordt 30 tot 80 cm hoog. De stengels groeien rechtop en zijn bovenaan vertakt. De bladeren zijn meestal 3-tallig met brede, diep gekartelde blaadjes. De bloemen zijn groot en hangend, blauw of donkerviolet van kleur (soms roze of wit); de kroonbladeren zijn trechtervormig, met aan de top een naar binnen
gebogen spoor. Akelei bloeit van mei tot juni en groeit vrij zeldzaam in lichte bossen, aan oevers en in weiden.
WBD III.4.3:240 klökskesblom - akelei (Aquilegia vulgaris)

WTT - 2012: De minder gangbare maar typisch Tilburgse naam 'pantoffelbloem' heeft mogelijk betrekking op de vorm van de bloem met bladeren die opkrullen, overeenkomstig de neus van marokkaanse en turkse sloffen.

Foto: Leo Michels

2. klokje

as 't klukske klept drie keeren... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Maonnaacht' , 1932)

't Klökske rikketikt op taoffel (Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Tijd en nood', 1939)

tik-tik-tik as van 'n klökske... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Naachtegaol', 1941)

WBD III.3.3:81 klökske, klèèn klökske, bimmelebom = klepklok

Biks klökske - klokje

klomp

Ill.: Tijs Dorenbosch

zelfstandig naamwoord.

klomp

Foto: Regionaal Historisch Centrum / Stadsmuseum Tilburg

...daogs d'r nao règenden ut aauw wève op klumpkes... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ók meej klómpen aon kunde wèèd koome, mar dan meuder nie meej klòssenbakke (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1968) - Iemand van gewone komaf kan het ver brengen als hij zijn manieren maar aanpast.

Henk van Rijen de klomp öthaole - eruit halen wat Sinterklaas erin gelegd heeft

WBD (II:2956) 'klomp' (I83a); 'kloomp' (183c)

WBD (III.1.3:224) 'klompschoen' = klompschoen

klompeschölp
zelfstandig naamwoord.
bovenste deel van een klomp

klonterbrôojke
zelfstandig naamwoord., verkleinwoord
Frans Verbunt: zoet witbroodje met kandijklontjes bestrooid
WBD III.2.3:197 'klontebrooike' = wittebroodje

kloojoow
zelfstandig naamwoord.
stuntelaar: onhandig, kwaadaardig
Henk van Rijen hèdde ôot zone kloojoow gezien? ... stuntelaar
- Eufemistische variant op 'klooier', of samentrekking van 'klootjong'?
Bakker (OT 54:147) Een kluns is nog geen klojo.
Laps (Nat. Scheldwdb) KLOJO - onhandige figuur die alles laat mislukken
WNT KLOOI verzachting van 'kloot' = sul, stuntelaar

klôoris
znw.
man, vrijer
De Wijs -- Zal ik veur jou is naor unne goeije kloris uitkèke [?] - Nè, veur men ginnen opgesolferde (13-07-1966)
Laoter hè'k geheurd dè ons Nelleke meej de klorus waor ze toen verliefd op waar, tien meter verder tussen et riet ha geleegen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

klôot
Dialectenquête 1876 - kloot, klutje
1. zelfstandig naamwoord
1.1. man, manspersoon, mens, gewone man
Cees Robben: Et prakkezeere is ötgevónde dur enen èèreme klôot.
- goeje klôot - goedig iemand, goedzak
Cees Robben: wiebelklôot dè ge zèèt
Cees Robben: zit nie zôo te knèlle, dabklôot
WBD III.1.4:36 'slome kloot' = ezelachtig persoon
Èn ôome Jan, dieje goeje klôot,/ die klaogde toen es zene nôod. (Henriëtte Vunderink, Taante Aldegond, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)
1.2 kloot, kloten, teelbal
WBD III.1.1:224 'kloten' = teelballen
Hees oot over kloot (VI:40) [?]

Antw. KLOOT znw.m. Fr. testicule; wordt in de allerlaagste spreektaal veel gebruikt

NB. KLOOTVEGER is opgenomen in Nationaal scheldwoordenboek (= misselijke kerel);

Verh. KLOOT (kloo:t) m, veel gehanteerd woord, zelden = teelbal; meestal = manspersoon: 'n goeje kloo:t - goedaardige sul. Als achtervoegsel z.a.

Goem. KLOOT - kluət, znw.m., verkleinwoord - klutə - teelbal; nen — van een vent

WBD III.2.3:258 'een stuk in zijn kloten hebben' = dronken zijn

WBD kloote (Hasselt) - teelballen of testes v.d. hengst, ook genoemd 'bòlle'

1.3 kloot - als eerste lid in samenstellingen - iets kleins, iets dat minder belangrijk is

WBD III.4.4:224 'klootding' = iets kleins in zijn soort, ook 'geneuk'

WBD III.4.4:284 'klootding' = iets onbelangrijks

2. bijwoord

Pierre van Beek -- tis klôote meej den bók - het draait op een fiasco uit

GG ik zèè himmòl nie goed, ik vuul menèège klôote, ik voel me allerbelabberdst z.a.

De Wijs -- As ge Opa bent is 't goed kloôte aon den bok (23-02-1972

Cees Robben: Meej mèn ist aaltij klôote

Cees Robben: de zaok nor de klôote;

Henk van Rijen tis klôote meej den bok - het verloopt niet naar verwachting

Henk van Rijen lopt nòr de klôote - loop naar de maan

Daamen - Handschrift 1916: "lopt nor de klooten (naar den drommel)"

Daamen - Handschrift 1916: "'t is klooten ('t is mis, 't is huilen)"

Cees Robben: Meej mèn ist aaltij klôote

klôote, klôoje

werkwoord, zwak

Daamen - Handschrift 1916: "ze zullen me nie klooten (bedriegen)"

dwarsdrijven, mislopen

klôote - klotte - geklot

Èn agge onhaandeg beezeg zèèt,/ dègge zit te klôoje? (Henriëtte Vunderink; Wieste..?; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

WBD III.1.4:52 'kloten' = aarzelen

WBD III.1.4:289 'kloten' = er zich niets van aantrekken

WBD III.1.4:367 'kloten' = iets slordig doen

WBD III.1.4:412 'kloten' = bedriegen

Goem. KLOOTEN wkw (klutə, gəklut) - foppen, tergen

Antw. KLOOTEN - foppen, bedriegen

Biks 'klòòte' zelfstandig naamwoord, ww - kloot, kloten

klôoteg

bijvoeglijk naamwoord .

onbenullig
... van die klôotege aacht percènt 'klôotege kaaischeute'

klootere
werkwoord, zwak
klutsen
klootere - klooterde - geklooterd
... en geklooterd aaj, èn dè dur mekaare

klôoterij
zelfstandig naamwoord.
bedriegerij
Daamen - Handschrift 1916:
"klooterij - bedriegerij"
Stadsnieuws:
Òch, dè zeegeltjesplèkke, dès ammòl mar klôoterij as puntje bij pòltje komt, betòldet tòch zèlf (260709)

klôotjong
zelfstandig naamwoord
vervelend kind, rakker
ook het meervoud is 'klôotjong'
GG die klôotjong van hiernèffe waare wir vliegende braanweer ònt speule
Èn dè klôotjong tòch wè/ leuker klinkt as deugeniete? (Henriëtte Vunderink; Wieste..?; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

klôotkèèrel
rotvent
Daamen - Handschrift 1916:
"klootkairel (een beroerde vent)"

klôotvèèger
zelfstandig naamwoord.
misselijke kerel
Cees Robben: klôotvèèger die ge zèèt;
Cees Robben: tis enen èchte klôotvèèger;
Frans Verbunt: ook: 'klôotjavaan'
Elie van Schilt - Zúíplap, zatlap, schúínsmarcheerder, klootveger en hij dugt van gin kaanten, waren toen gewone woorden... (Uit: 'Ge heurt et niemir, Plat Tilburgs van vroeger; CuBra ca. 2000)
Nat. Scheldwdb.: KLOOTVEGER - misselijke kerel
Bont klo'tfe.gər znw.m. 'klootveger' - sul, hannes; synoniemen: klootvent, kloothannes, klootzak, dorus, gathannes enz.
Biks klòtveejger

klòphèngst
zelfstandig naamwoord.
WBD slecht gesneden hengst, ook 'klaphingst' en in Hasselt 'piet' genoemd

klòpkaaj
zelfstandig naamwoord.
WBD klopkei: de steen waarop het leer v.d. bovenzool wordt geklopt (II:757)
Antw. KLOPSTEEN znw.m. - bij schoenmakers: steen waar men het leder op effen klopt

klòppe
Werkwoord, zwak
kloppen, overeenstemmen
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - dè klòpt as en pliesiemuts zónder klèp (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1964)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - et klopt as twaalf aajer meej nen mikken bótteram (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970)

klòpper
zelfstandig naamwoord.
garde
WBD (III.2.1:169) 'klopper' = garde

klòrmaoke
Werkwoord, zwak
klaarmaken
klòrmaoke - mòkte klaor - klòrgemòkt
Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): klòrmaoke
WBD 'klaormaoke' (II:948) - klaarmaken
WBD 'getaaw klaorzètte ' (II:948) - getouw klaarzetten
Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996): ik zal et klòrmaoke - ik maok et klaor (42: kwalitatieve mutatie)
WBD III.2.3:43 'klaarmaken' = de tafel dekken

klòrzètte
Werkwoord, zwak
klaarzetten
WBD 'getaaw klaorzètte' (II:948) - getouw klaarzetten
WBD 'klaorzètte' (II:999) - klaarzetten (v.d. ketting); ook: ópzètte of beume genoemd
WBD 'klaorzètter' (II:948) - klaarzetter
WBD III.2.3:43 'klaarzetten' = de tafel dekken

klòsbraaje

werkwoord, zwak

punniken

Onze Co,aaltij goed gewist in punniken, dè toen nog klosbraaie hiete, ha un pèèrdetèùg gemaokt. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

klöske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
klosje

WBD klöske (II:985) - klosje: trekklos

WBD klöskes (II:1050) - klosjes (v.h. lenggaren)

klòsse

Werkwoord, zwak
Frans Verbunt: in de biljartsport: twee ballen die elkaar ongewenst raken en daardoor het scoren van een carambole verhinderen

WBD III.1.2:154 'klossen' = sloffen

klòssebakke

Werkwoord, zwak
H. van Rijen (1988): sloffen

Frans Verbunt: luidruchtig aan komen lopen

WBD III.1.2:154 'klossebakken' = sloffen

klòssenbak

zelfstandig naamwoord. (lett. bak waarin garenklossen werden gedeponeerd) lomperd, lomperik, onhandig iemand (bijz.m.b.t. gedrag en beweging)

Pierre van Beek -- sullig, traag, weinig intelligent persoon, 'laobes', ± 'gaoper'

Vur dieje klòssenbak stao alles in de weeg.

Kees en Bart: 'klossebak'

Van Delft - "'t Is 'ne klossenbak." Dit is: 't Is een sufferd. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

Van Beek - Van 'n sufferd zegt men: "'t Is 'n klossenbak". (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

Cees Robben: ene klòssenbak van ene vènt; dan moete mar is kèèke, klòssenbak;

Et waar rondèùt enne klossebak. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ók meej klómpen aon kunde wèèd koome, mar dan meuder nie meej klòssenbakke (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1968) - Iemand van gewone komaf kan het ver brengen als hij zijn manieren maar aanpast.

WBD klossenbak (II:943) - bijnaam v.d. wever

n assimileert aan b, wordt dus m (wel uitgesproken)

WBD 'klòssəmbák' (II:1032) - klossenbak: pijpenbak v.d. pijpenspoel

WBD 'klòssəmbák' (II:1033) - klossenbak: pijpenbak v.h. weefgetouw
Biks 'klossebak' zelfstandig naamwoord. - lompe vent

kloster
zelfstandig naamwoord.
klooster
GD05 die zaat int kloster òn et Fraatersgat
Bont klo´stər, znw.o. 'klooster' - klooster.

klot
ww. pv.
tegenwoordige tijd enkelvoud van 'klôote'
Henk van Rijen hij klot zôo mar aon - hij doet zo maar aan (zonder resultaat)
WBD III.4.4:271 'klot' = kluit, kaanes, kop, hoofd
Frans Verbunt: zene kaanes vólvreete - onbeschoft veel eten
WBD III.1.1:194 'kanes' = maag
WNT VIII:1249 KANIS (II) znw. (m?) 'bargoensche' term, een straatwoord voor 'hoofd; 'kop', 'test'. Kanes, hoofd, Boeventaal

klòt
zelfstandig naamwoord
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - KLOT, voor klomp (een klot aarde, deeg)
KLOTJE, klompje, voornamelijk voor een klotje suikers

klòtje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
kalotje, priestermutsje, vroeger ook door bejaarde mannen binnenshuis gedragen.
WBD III.2.3:145 'klotje boter' = klomp boter; ook: 'wigt', 'kluit'

klötje
zelfstandig naamwoord., verkleinwoord
kluitje
Cees Robben: klötje
Nao en pan gebakke èèrpel/ meej en klötje vèèrkesvèt/ stuurde ze vruuger de kènder/ meej en volle maog te bèd. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: De prèès van dèèrpel)
Dialectenquête 1876 - klùtje, diminutivum van 'klòt' (ù = doffe u)

klòtte
Werkwoord, zwak
WBD III.3.1:70 'klotten' = katten: de verkoper met zijn waar laten zitten.

klòttere

Werkwoord, zwak
klòttere - klòtterde - geklòtterd

1. vallen

Daamen - Handschrift 1916:
"klotteren - vallen"

...en ze klotterde over 'nen eemer mee waoter... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

Cees Robben: dan klòtteren al de èngele naor beneeje

Cees Robben: Ik bèn giestere oover ene kaajscheut geklòtterd

WBD III.1.2:11 -'klotteren' = struikelen; ook: 'stulperen', 'stronkelen'

1.1 de markt bezoeken op klompen, op klompen lopen

A.J.A.C. van Delft -- klòttere -- 'k Heb nog is geklottert. Mèr 't ies toch lang nie, wè 't vruger was. (…) Ge zaagt er nog die echte Tilburgsche meenschen loopen, mist op klompen, die zo lekker op de kaaien kletterden.

en 't geklotter van mijn klompe... (Piet Heerkens; uit De knaorrie, 'Inleiding', 1949)

WBD III.3.1:72 'klotteren' = markten (inkoop)

Biks 'klottere' ww - klótteren (v. oorsprong Tilburgs woord)

1.2 de markt op klompen bezoeken, in het bijzonder op de avond voor 5 december

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - klottere - op de laatste dag sinterklaasinkopen gaan doen (Tilb.)

Dit op Sinterklaasavond opgevangen praatje eischt voor niet-Tilburgers de folkloristische verklaring, dat de Klottermarkt een speciale jaarmarkt te Tilburg is, welke in den avond van vijf December op de Markt gehouden wordt. Haar naam ontleent zij vrijwel zeker aan het "klotteren" (klepperen) der klompen in vroeger dagen van de bezoekers, die meerendeels met holleblokken geschoeid waren. (Nwe. Tilb. Courant, 5 dec. 1929) (Nwe. Tilb. Courant, 5 dec. 1929)

Ons moeder gong toen al wèl klòttere in de Heuvelstraot èn op de klòttermèrt, mar dè waar meer vur 't grôot, want die deeje sepries, meej rèmkes èn alles. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

WBD III.3.2:297 'kloteren' = sinterklaasinkopen doen

1.3 algemeen: winkelen in het centrum van Tilburg tijdens de dagen voor 6 december

...ik geleuf dè alleman ont klòttere waar, et waar ommers bekaant Siendereklaos. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

Grôote tasse wiere wèggedraoge, de meense liepe der van te waggele, zoveul dèsse geklòtterd han. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

1.4. rondslingeren

Witt. Wè leej daor te klòttere? (rond te slingeren)

Verh. KLOTTEREN, onov.ww., te onderscheiden v.h. door v. Dale genoemde 'kloteren': prutsen, knutselen. 'Klotteren' is: onbeheerd

achterblijven, zo maar ergens liggen, meestal gebruikt in de uitdrukkingen: 't ligt te klotteren en 'laote klotteren; ook: vallen.

Oh, klott'rende klompen

Oh, klott'rende klompen
wijdklinkend van vèr;
ik luster naor ullie
ik heur oe zo gèir.
Bij kerels, bij keinder,
't is al inderhaand:
Ge zijt 'n muziek van
M'n Braobaansche laand.

Ge klopt bij ons wérken,
ons zweetend gezwuug,
as 't maansvolk te velde,
mot 's mèrgens zo vruug.
Traogtreeënd, traogkloppend,
Dofdreunend in 't zaand:
Zo zingd 'n muziek van
m'n Braobaansche laand.

Ge klottert vol ijver
rond vuurheeten heerd,
as moeder zich zurgzaom
veur 't huishouwen weert;
ge klopt d' ren dribbel,
van rust gin verstaand,
en zingt 'n muziek van
m'n Braobaansche laand.

Ge kloppert en klompert
in driftigen draaf;
de keinder zijn krek van
de schoolbaanken aaf.
Ge rommelt lèk trommels
hun daans t' allenkaant,
en zingt 'n muziek van
m 'n Braobaansche laand.

Ge klottert en klompt, en
driesurtig deureen
klopt Zondaags lèk klokken
g' ons volk op de been ;
op klompen ter Mis, meej
den beejboek in haand:
Schoon klompenmuziek van
m'n Katteliek laand.

(H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, 1932)

klòtterkèèr

zelfstandig naamwoord.

Daamen - Handschrift 1916: "klotterkair - iemand die gemakkelijk valt"

En wie isser na wir gevàlle meej der fiets of van d're trap , èn wie heej dan de miste blauwe plèkke, Jè want ge hètter klotterkèère bij hörre. (Nel Timmermans; Onze klèpclub; CuBra; 200?)

klòttermèrt

zelfstandig naamwoord.

markt op sinterklaasavond

Daamen - Handschrift 1916: "klottermert – Sinterklaasavondmarkt (op klompen door arbeiders in de werkuren bezocht)"

Van Delft - De markt op Sinterklaasavond heet "de Klottermèrt" en de menschen die deze bezoeken "gaon klotteren" of "ze zèn wiste klottere". (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

KLIK HIER voor een artikel van A.J.A.C. van Delft uit 1929

De Wijs -- Gao de gij kèke naor 't uitgepakt / of wochtte op de klottermert? (11-02-1965)

klòw

zelfstandig naamwoord.

klauw

WBD klòw - gedeelte v.e. huid dat een poot bedekte (II 594)

klumke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

klompje

Cees Robben: bevaore dur en klumpke

H. van Rijen (1988): 'klumke'

-- verkleinwoord van 'klómp', met umlaut en assimilatie van de 'p'

Van Delft - "Klompke schuiven" gebeurde eveneens met tien of meer. Men vormde een grooten kring en één moest zich omdraaien. Er werd weer afgeteld, en wie het lot trof, moest uit den kring treden, terwijl de anderen zich op den grond of in de wei met de voeten tegen elkaar gedrukt plaatsten. De klomp liet men nu onder de beenen van den kring doorschuiven en middelerwijl moest hij, die buiten den kring stond, trachten den jongen te pakken bij wie op een gegeven oogenblik de klomp onder het been was. Dit viel niet mee, wijl tijdens het spel de klomp ook opgenomen mocht worden en bijv. naar de overkant geworpen. Daardoor moest dan de tikker den kring weer rond en tegelijkertijd verhuisde de klomp natuurlijk weer naar een ander kind. Gelukte de vangst echter, dan moest hij die getikt was, in zijn plaats treden. Zoo speelde men in 't vrije veld vroolijk voort. (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 106; 23 maart 1929)

klurke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

kleurtje

R.J. 'oew fleurige klurkes', 'meej en klurken óp zen wang'

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996): (blz. 30) klurke - verkleinwoord van 'kleur', met vocaalkrimping

klutje, klutsje

zelfstandig naamwoord., verkleinwoord
— verkleinwoord van 'klôot' d.m.v. umlaut.

-- nog denigrerender dan 'klôot' in 'goeie klôot' [?]

Dialectenquête 1876 - klutje (met doffe u)

Daamen - Handschrift 1916: "klutje - 't is zo'n oardig klutje (klein jongetje, manneke)"

...en 't klutsje begreep er niks van want hij ha niks gedaon, docht ie. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

'k Zeg stil mar klutje... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Cees Robben: ons klutje dè stroojt wè plezier in et rond

Cees Robben: klutje dè van God gin kaod wit (betekenis is wellicht: klein, rond, mollig, nog onnozel wezentje); et klutje wòrdt dur heur bestooke;

Ik zie en hêel schriel maoger klutje/ op de Kop van Jut staon slaon. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Kèrmes haauwe)

"Klutje gao tòch nòr Spanje toe/ of aander wèèrme laande/ agge hier in en tèntje slòpt/ ligde te klappertaande". (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dè gaaf den durslag...)

...èn langs de kaant stao zonnen aawen Tilbörgse meens meej en klèèn klutje te kèèke, èn ik heur diejen brak zègge... (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Hoe grôoter de strêûp hoe beeter. Ge had toen ok nòg veul mêer sorte kender dan teegesworreg. Ge had irst 'platte kènder'. Dè waare de kiendjes die nòg nie kosse lôope. Die wèrre dikkels ok 'haawkènder' genoemd, omdèt moeders ze òn de mèm moes haawe. Asse dan grôoter wiere van et zòg, dan waare-n-et irst klutjes, dan ploddekes, en dan brakke. Ge had ok nòg broekpoeperkes, jungskes, mèdjes òf durskes. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

Antw. KLUD znw.v. - sukkel, sloof (N-O der Kempen) 'En goeîklud; zij ziet er zoo'n klud uit.

klutse

Werkwoord, zwak
H. van Rijen (1988): 'als tijdens het biljarten de bal waarop gespeeld wordt ongewenst de andere bal raakt'

WBD III.4.4:314 'klutsen' = vermengen

kluuve

Werkwoord, zwak
H. van Rijen (1988): klieven

knaaw

zelfstandig naamwoord

iets om op te kauwen, tussendoortje

Moeder kopt bij de pòllingkraom/ wè knaaw vur onderweege. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Kèrmes')

knaawbôon

zelfstandig naamwoord.

tuinboon, 'tèùnbôon', 'lapbôon', 'boeretêen'

WBD III.2.3:84 'knauwboon' = tuinboon - frequent en uitsluitend in Tilburg

►zie dossier tuinboon

Daamen - Handschrift 1916: "Knaauwboonen - tuinboonen"

Wurrom kunne die jong van de tegesworrige tèd ok nie mir mee knaauwboone speule? Hoe koom ut dè dè ut de mode is gegaon? (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Cees Robben: 'Witte wek wek Wies? knaauwbôône'

WBD III.2.3:84 'knauwboon' = tuinboon, ook 'labboon', 'flodderboon'

- Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980, Tilburgse Koerier:

Iederen dag wè-d- aanders

Sjaan schèpte en mòndag op
nou, dè rook lang nie gèk
Ik hèb geschraanst tòt 'k niemir kos
van lapbôone meej spèk.

Dinsdag was et presies gelèèk
dè zaat nie goed bij mèn
mar ze zeej: "Man, ge ziet tòch wèl,
dèt moffelbôone zèn."

En woensdag wir dezèlfden hap
ik vuulde me genèpt
Ons Sjaan riep: "Heej schiet op, ik hèb
knaawbôone opgeschèpt."

Toen et vandaog krèk inder was
ging ik pas goed te keer,
ze laachte èn zeej: "Asteblief,
tèùnbôone vur meneer."

knaawe

Werkwoord, zwak

kauwen, knauwen

Cees Robben: De bóntjes zèn nie gaor; dan knaawde ze mar gaor!

Cees Robben: èn nie òf de ratte deròn hèbbe geknaawd;

Zôo zaag ik list ene meneer/ zen bòrd vol zitte kwakke/ hij knaawde meej enen oope mond/ ge kostem heure smakke. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Risteraosie')

Henk van Rijen ze meugenet haawe; khèb liever wè te knaawe - ze mogen het houden; ik heb liever iets te eten

WBD III.2.3:5 'knauwen' = kauwen

Bont kna.we(n), zw.ww.tr.+intr. 'knaauwen'

knaawer

zelfstandig naamwoord.

H. van Rijen (1988): kankeraar, zeurpiet

knaawnèffepap

zelfstandig naamwoord.

Frans Verbunt: pruimenpap (pas op voor de pitten!)

knaol

zelfstandig naamwoord

kanaal; in het Tilburgse altijd het Wilhelminakanaal

► kenaol

Elie van Schilt - Ons knaol, mee aon swirskaanten unne gróte dijk, un smal jaogpad langs ut knaol en aachter dun dijk on de zuidkaant unne breeie slóót, die ok dienst hee gedaon bij ut graoven van ut knaol om ut grondwaoter af te voeren. (Uit: 'Ut knaol; CuBra, ca. 2000)

knaop

zelfstandig naamwoord.

knaap

Daamen - Handschrift 1916: "knoap - de knecht der vroegere gilden en van het koor"

WBD (III.3.2:269) knaop, schildknaop = gildeknecht

WBD (III.4.4:222) 'knaap' = iets groots in zijn soort

knapper

zelfstandig naamwoord.

1. zoete kers; Spaanse kers

Prunus avium; ook: Cerasus avium

WBD III.2.3.168: donkerrode kers met grotere pitten

WBD III.2.3:169 'knapper' = zoete kers, ook' vleeskers'

2. verpakkingsvorm van munten

WBD III.3.1:142 'knapper', 'knapperd' = cartouche (voor muntgeld.)

knaspert

zelfstandig naamwoord.

zeer slechte tabak

Daamen - Handschrift 1916:
"knaspert - tabak van het allerminste soort"

knèècht

zelfstandig naamwoord.

knecht

Cees Robben: ene boereknèècht;

Dialectenquête 1876 - diejen boer heed'n luien knêcht - die boer heeft een luien knecht

WBD III.3.1:216 'knecht' = idem

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996):
(blz. 20) knèècht; (blz. 54.) plur. knèèchte

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - knèècht (krt.55)

Bont znw.m. 'knaecht' - knecht

knêel

zelfstandig naamwoord.

kaneel

knêelstòk

zelfstandig naamwoord.

kaneelstok, bep. snoepgoed in stangvorm

Konijn op een beschilderd bord, aangetroffen bij archeologisch onderzoek naar het Kasteel van de Hasselt. Ill. uit: *Graven naar het kasteel van Tilburg*, H. Stoepker 1986

knèèn, knèntje

zelfstandig naamwoord.

konijn

langs de knèènen aaf - bij de konijnen af, meer dan erg

Kees en Bart: en jóng kernijn; kenijnen

Cees Robben: Slaoj is goed vur de 'kenèène'

Cees Robben: nèt as de knèèn (plur.); hij frèt vórt meej de knèèn öt de rèùf; bè de knèènen aaf - meer dan erg

"Jaon, hèddet knèntje al bestèld? / of zèèdet wir vergeete? / Wè moette we vant aaw int nuuw/ in godsnaom dan wir eete?" (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Zôo zèmme ammòl')

Want brôod van vier vèèf daoge oud/ kan niemir lèkker zèèn/ Dè is — lèk onzen buurman zeej —/ Goei voeier vur et knèèn. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Gin brôod èn gin mik')

H. van Rijen (1988): 'kenèèn, knèèn'

Frans Verbunt: en knèèn graoft en hòl omdèttie gin kooj kan timmere

Riet had giestere 't knèèn al opgezet gehad. Naa móésset wel lekker gaor zèèn. (Jos Naaijkens; 'Kèrsemis meej zonder d'n ammarillus'; CuBra, ca 2005)

Aachter in et strotje wôonde enne meens en die waar nie vies van un kat, 'net zô lekker as knèèn', zittie aaltij. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Et moet gezeej, ons moeder ha echt der biste best gedaon. Van te vurre waar der al om geloterd. 'Wie krèègt dees jaor de kop van et knèèn'. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Wij han, bèùte de vèèrkes en kiepen, ôk knèèn, daor moese wij dikkels gras en aander gruun veur gaon snijen, die knèèn wieren vetgemest veur Kerstmis en Nieuwjaor. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset

den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

…lekker in et bos naor de wilde knentjes kèèke… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Eerlek gezeej waar ik zôo duf as un knèèn. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

mar bij ons tèùs waare onze Pa èn onze Kees, dès en bruur van mèn, òk aaltij meej veugeltjes èn knèène bezig. (Nel Timmermans; Zit 't soms in de femilie?; CuBra; 200?)

Piet van Beers – 'Peeje, knèène èn jonge mèt': En Jan die ging te lange liste/ meej z'n kenèène nòr de mèrt./ Ze waare zwaor èn vèt gewòrre./ En vur den haandel hil wè wèrd. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers – 'De knèntjes': 't ls mar goed dè de kenèène/ vlug vermeenigvuldige./ Dörrom vuul ik me, as ik knèèn eet/ ôk nie zonne schuldige. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

De knèntjes die ge soms ziet springe... (Henriëtte Vunderink; Bosvreugd; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Bont kərne.n, resp. kne.n, znw. o. "kornijn' resp.'knijn' - konijn

Antw. KNIJN, KERNIJN, KORNIJN znw, o.- konijn, Fr. lapin

knèènekôoj

zelfstandig naamwoord

ook: knènskôoj

konijnenkooi

Frans Verbunt: de Tiest ha zen knènskooj geïezoleerd meej dubbelt gaos

knèèpe

werkwoord, sterk

knijpen

B knèèpe - kneep - gekneepe — vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij knèpt

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996): (blz. 40) verl. tijd knêep, maar: knipte gij?

WBD afknèèpe - castreren, ook 'lubbe', 'snije' of 'afbèène' genoemd

WBD III.3.1:200 'knijperd' = gierigaard

kneevel

zelfstandig naamwoord.

knevel, bovenlipbaard

WBD bosje haren aan de bovenlip v.e. paard, ook 'snor' genoemd

WBD III.1.1:60 'kneveltje' = snor

knèèze

Werkwoord, zwak

H. van Rijen (1988): klaren, doorhebben

H. van Rijen (1988): 'Dè knèèst ie-j-um wèl' - Dat klaart hij wel

Knègtel
zelfstandig naamwoord, eigennaam
een bekende Tilburgse slijter, laatstelijk tot ca.1985 in de Heuvelstraat gevestigd.
Buuk Hij heej te veul Knègtel gezien - hij heeft te veel gedronken.

knèlle
Werkwoord, zwak
R morsen, kliederen
De Wijs -- Zit mee oew eten toch nie zô te knelle en te dabbe (17-10-1972)
Cees Robben: Zit nie zôo te knèlle, dabklôot;
Zit nie zo te knèlle. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 1997)
WBD III.1.2:96 'knellen' = morsen; ook: 'dabben, kliederen, muikelen'
WBD III.1.2:98 'knellen' = plassen met water; ook 'dabben'
WBD III.1.3:212 'knellen' = knellen, gezegd v. schoenen; ook: 'nijpen'

knèlpestoor
zelfstandig naamwoord.
Frans Verbunt: kind dat zit te knoeien
Stadsnieuws:
Wè zèède tòch ene knèlpestoor; kom hier dèk oe ene slabber òndoe. (250309)

knèntje
konijntje
zelfstandig naamwoord., verkleinwoord van knèèn, d.m.v. vocaalkrimping

knèttere
werkwoord, zwak
knetteren, een scheet laten
WBD III.1.1. lemma Een wind laten – Tilburg [als enige plaats van opgave]

kneukel
zelfstandig naamwoord.
1. alikruik, eetbare zeeslak met huisje - Littorina littorea L.

- In piepend kreugeltje mee twee maande d'r op, en innen meens d'r aachter, die riep "kneukels"… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
- 'K heb in gin zeuven jaor mir in kneukeltje gepruufd. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
- Krabben èn kneukels riep Boudje Gèrnaol

WBD III.2.3:76 'kneukel', 'kreukel' = eetbare slak

Hees kneukel (III:34), (IV:36)

Zeel. (Ghijsen) kreukel,- eetbare zeeslak, alikruik (littorina littorea)

Etym. (De Vries) alikruik - eerst in 17e eeuw, komt van Zeeland; vgl. Antw. kreukel, 'eetb. zeeslak'; 2e lid kan aanduiding zijn voor de gekronkelde vorm v.h. hoorntje der slak.

Antw. KREUKEL znw.m.+v eetbare zeeslak

2. een lichaamsdeel

WBD III.1.1:46 'kneukel', 'armkneukel' = elleboog

WBD III.1.1:159 'kneukel' = vingerkootje

►zie kneukelvaast

kneukelboer

zelfstandig naamwoord.

Frans Verbunt: venter op zaterdagavond met alikruiken en krabben

kneukelvaast

bijvoeglijk naamwoord .

sterk, fors gebouwd - Van kneukel 1

H. van Rijen (1988): vasthoudend

- nie kneukelvaast - ± stijf

Cees Robben: Ik bèn niemer zó kneukelvaast

knêûp, knupke

knoop (sluitingsmiddel, toegehaalde strik, moeilijkheid); navel

Et zit in de knêûp; dieje knêûp zit los.

R Zèède van Gòd verlaoten òf hèdde gin knêûpe mir òn oew ónderbroek? = Denk je dat ik gek ben?

R.J. bij iedere knêûp zittie ...
Cees Robben: ene knêûp in zene start te lègge; dès ginne knêûp vur on men gölp;
Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996):
(blz. 36) meervoud: knêûpe
Van Delft - "Daor ies gin woord Fraansch bij" zegt men bijv. als iemand nogal in grove taal uitpakt, of "er een knoop oplegt". De Vlaming zegt hiervoor: "Dat is plat Vlaamsch", d.w.z. dat is onbewimpelde taal, dat is duidelijk gesproken. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)
...daor zit 'm de kneup!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 1; NTC 1-10-1938)
Frans Verbunt: hij ha vier botteramme aachter zene knêûp (navel)
WBD platte knêûp (II:1051) - platte knoop, of kattekop; ook wèèversknêûp
WBD 'beene knéúp' (II:1100) - benen knoop
WBD 'haorne knéúp' (II:1100) - hoornen knoop
WBD 'manelknéúp' (II:1100) - mangelknoop
WBD 'kneujp' (III:1390) - knoop (als versiering v.e. pet)
WBD III.1.1:119 'knoop' = tepel; ook 'knopje'
Bont knö.p, znw.m. 'kneup' - knoop 1) nodus; 2) vloek;
mv. 1) teelballen; 2) de gezamenlijke spenen v.e. zog.
Bosch kneup - knoop, vloek
WBD III.1.3:82 'knoopschort' = jasschort
WBD III. 1.3:108 'knoop' = knoop

knêûpe
werkwoord, zw.
knopen
B kneupe - knupte - geknupt - ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij knupt
M knêûpe
Cees Robben: 'knöpe'

kneut
zelfstandig naamwoord.
margarine
Frans Verbunt: onaangenaam vrouwspersoon: 'en kneut'
...gin goei booter mir op oe brôod/ allêen mar kneut, of kaoikes. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Oktober... spaormònd')
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - KNEUTEREN - foppen, bedriegen.
SB Wordt met 'kneut' derhalve bedoeld dat het 'fop-boter', onechte boter
Antw. KNEUT v. kwezel, Fr. devote, bigote; 2) bw - term in het knikkerspel 1) vrouw die nooit tevreden is; bijvoeglijk naamwoord, bijwoord stil, koes

kneuter, kreuter

Ill.: Naumanns - kneuter - acanthis cannabina ofwel carduelis cannabina

H. van Rijen (1988): kneuter (Carduelis cannabina), zangvogeltje ter grootte van een vink

H. van Rijen (1988): 'kreuter' idem

WBD III.4.1:137 kneuter, 'heikneuter', kreuter - kneu (Carduelis cannabina)

WBD III.4.1:138 'steenkneuter', 'berkkneuter', 'steenkreuter', 'steenvink' benamingen voor de vogel: frater

Bijnamenboek Karel de Beer - de kneuter = Harry Versteynen (blz. 82)

Bijnamenboek Karel de Beer - de kneuter = Van Beurden(blz. 25)

Biks kneuter zn - kneu (zangvogel, Acantis cannabina)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - kneuter, knuiter - kneu (Brab., Land v. Hulst)

knie, knieke, kniejes

zelfstandig naamwoord

knie

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996): knieje (plur.) 'op oe kniejes' (blz. 55)

Van Delft - "Die meid heeft mos aan der knieën (kuiten)." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929) = die meid is rijk...

Cees Robben: Gin mòs òn der kniejes ... èn tòch lief.

Ut is un feen weef, de wel de. Gin haor op dur taande mar wel flink mos aon dur knieje... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Cees Robben: op zen kniejes; ze zakt hòst dur der knieje; soepel in de kniejes;

Cees Robben: et sèèrf van men kniejes; gez.

Cees Robben:10 (blz. 43) 'baai m'n knie'

Onze Paa kröpt op zen kniejes rond... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Wir tèèd vur den hòf)

Henk van Rijen ón zen kniejes trèkke - er tussenuit gaan

WBD knie - knie van een paard, ook genoemd (Hasselt) 'sprónggewèèref'

Biks èèrd on de kniejes hèbbe - bij het huwelijk veel meebrengen (de jongen)

kniebaand

zelfstandig naamwoord.

WBD ijzeren beugel of ring om de voet van een koe

Bont knibändəl, znw.m. 'kniebendel' - knieband (als boven)

Antw. KNIEBAND znw.m - lederen band aan de knie der peerden, om de knie bij 't vallen niet te bezeeren.

knijs

zelfstandig naamwoord.

Frans Verbunt: in de knijs - in de gaten (lopen)

Ik heb lang veur de gek gelopen/ Dikkels in de knijs gelopen... (Tony Ansems, Gin wonder de'k zo muug ben; van de cd Tilburgse Liekes American Style 2; 2009)

Stadsnieuws: Meej zon fröllie nèffen oe lopte ok goed in de knijs (040710) - Met zo'n juffer naast je loop je ook goed in de gaten.

-- n 'knijzen' (Barg.) in de gaten hebben

WNT KNIJZEN B) in de gaten hebben, kennen, weten, vatten

knikèngel, knikèngeltje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

engelenbeeld met ingebouwd offerblok, waarvan het hoofd buigt als er geofferd wordt

knillesrôos, kernillesrôos

zelfstandig naamwoord.

kornelisroos, ook pioenroos - Paeonia officinalis

Hees knillesroos (VI:31,34)

Str. knillesrôos (2:75)

knip

zelfstandig naamwoord.

verende knijper of klem; klap

Van Delft - een "knip" om z'n ooren is een klap; (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - de knip van de pòrtemeneej zwèèrt (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1973) - de portemonnee kan niet open (gezegd als iemand niets wenst te geven)

H. van Rijen (1988): knip - portemonnee of beurs

WBD III.3.1:125 'Knip', 'knipbeurs' = portemonnee

WNT KNIP VII 2) c) - Sluiting van een beurs, en bij uitbreiding, meestal in verkleinvorm, de beurs zelf (ook wanneer er geen veerende sluiting aan zit).

knipmik
zelfstandig naamwoord.
WBD knipbrood (brood waarin met behulp van schaar of mes een gleuf is aangebracht); = schurmik ?

knipmis
zelfstandig naamwoord.
zakmes
WBD (III.2.1:152) 'knipmes', ook zakmes

knippe
Werkwoord, zwak
knippen
WBD een gleuf aanbrengen in het deegbrood
knippe - knipte - geknipt

knippel
znw.
knuppel [?]
- …en aaf en toe ‘n knippeltje hout mee in de zèkskes gedouwd… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

knipschèèr
zelfstandig naamwoord.
schaar
— contaminatie
Zntw. KNIPSCHÈÈR znw.v. - bij goudsmeden: soort van kleine tang met omgebogen stangen, wier platte en scherpe uiteinden dienen om metalen draden door te knippen.

knòbbelbêen
zelfstandig naamwoord.
WBD III.1.1:29 'knobbelbeen' = kraakbeen

knòbbele
werkwoord, zwak
WBD III. 2.3:9 'knobbelen' = knabbelen
WBD III.4.4:231 'knobbel' = bobbel, ook 'bult'

knoebele
Werkwoord, zwak
H. van Rijen (1988): knabbelen

knoedel
zelfstandig naamwoord
knoedel [?]
Op de grond dommelden paddestoelen van wel tienderhaande sort: heel kleine knoedeltjes, rood mee witte pikskes er op. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)
WNT Knoedel - meelbal, deegspijs

knoeperd
zelfstandig naamwoord
WBD III.1.1:3 'knoeperd' = man
WBD III.4.4:222 'knoeperd' iets groots in zijn woort, ook 'kadee', 'klepper'
Dichterlijke definitie door Frans Hoppenbrouwers (CuBra), uit: Kempische karakters:

Knoepert

Een knoepert is heel grof gebouwd,
hij is haast als een stier zo sterk,
doet met plezier het lomper werk,
of hij nou spaait of maait of sjouwt.

knoerselbintje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
van Dale: knoers(t) - (stuk) kraakbeen
Nicolaas Daamen - handschrift 1916 "knoerselbeentje - kraakbeen"
Bosch knoerzel - stukjes kraakbeen in vlees

knoest
zelfstandig naamwoord.
boomstronk, datgene wat achterblijft na het omhakken/omzagen v.e. boom
H. van Rijen (1988): koppig persoon, boomstronk
WBD III.4.3:57 knoest - korte dikke wortel; ook genoemd: knol, mòllestèrt of dikke wortel
WBD III.4.3:77 knoest - tak; ook genoemd rangel
WBD III.4.3:125 knoest - stronk v.d. wilg; ook genoemd: knösje of stomp
WBD III.1.2:67 'knoest' = knuppel, knots; ook: 'klippel'
WBD III.4.3:68 'knoest' = knoest in het hout
Bont knoest znw.m. - groot onbehouwen stuk, bonkig onhandelbaar persoon: 'ene stijve knoest'

knoet
zelfstandig naamwoord.
kluwen
WBD (III.2.1:579) knoet, bòl

knoezel

zelfstandig naamwoord.

kruisbes (Ribes uva-crispa; ook: Ribes grossularia)

Zèn de knoezels bè öllie al rèèp?

Daamen - Handschrift 1916:
"knoezelen of kroezelen - kruisbessen"

Van Delft - - Wij plukken "brem bezemen" en "knoesels" en spreken van "eenen houteren haomer", die in eenen "euregel" klopt, daarmede bedoelend braambessen, kruisdorens, een houten hamer en een orgel.(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

WBD III.2.3:175 'knoezel', 'kroezel' = kruisbes; ook 'knoersel'

Bosch kroesel - kruisbes

Hees knoezel, kroezel (IV:20)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - kroesel, kroezel, knoesel, knoezel, knoerzel, kroensel - aalbes, kruisbes

Biks knoezel - zn - kruisbes

Antw. KNOESEL zelfstandig naamwoord.v.- stekelbezie, vrucht v.d. Ribes Uva-Crispa

Goem. KNOESEL - znw.vr. stekelbezie, meest in 't mv.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - KROEZELS worden, aan den Meijerijschen kant, de kruisbeziën genaamd, in het overige gedeelte der Baronie 'kruisdoorns'. Z.a.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - KROESEL - kruisbes. Kiliaen heeft kroes-besie, kroeselbesie.

Verh KNOERZEL v., ook wel 'knoezel'; kroezel, kruisbes.

Bont knurzəl/knursəl znw.vr. knoerzel/knoersel' - kruisbes 'knuzəl' gehoord in Esbeek.

WNT KNOESEL - Bij vergelijking - tenzij het woord in dezen zin een vervorming is van KROESEL - een benaming in verschillende streken ten Z. van den Moerdijk voor de kruisbes en vervolgens ook voor de kruisbessenstruik, Ribes grossularia.

knoezelbêen

zelfstandig naamwoord.

WBD III.1.1:29 'knoezelbeen' = kraakbeen; ook 'knobbelbeen'

knoezelbos

zelfstandig naamwoord.

kruisbessenstruik; onverzorgd kapsel

R Hij vlôog eróp aaf as nen haon óp ne knoezelbós.

Kees en Bart:
...vlôog op ... as enen haon óp ene knoezelbós.

H. van Rijen (1988): 'Mèn haor ziet ur vort ööt as unne knoezelbos' gon ze derop los as enen haon op ene knoezelbos

Bont knursələnbós znw.m. 'knoerselenbos' kruisbessestruik.

Antw. KNOESELBOS znw.m. - stekelbessenstruik

knòl

WNT KNOL (I) A, 7) b) bepaaldelijk een groot horloge (oudtijds waren de horloges gewoonlijk in het midden vrij dik). In gemeenzame taal [►zie ook knòlraop]

WBD III.1.3:242 'knol', 'gat' of 'Kot' = gat in een kous

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - as gewilt gòn vrije, dan moete ene knòl óp zak hèbbe (Daamen - Handschrift 1916: zie aldaar onder Made)

WBD III.1.3:261 'knol' = zakhorloge

WBD III.2.3:108 'knol' = meiraap

knòldèèk

zelfstandig naamwoord.

kanaaldijk, ook straatnaam

zie: kenaoldèèk

knòlderedèske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
radijsje (Raphanus)
H. van Rijen (1988): knòlderedèès, knòlderedèske
WBD III.2.3:109 'knolderradijs'; ook 'radijsje'

knòlderaop

zelfstandig naamwoord
Brassica oleracea
Piet van Beers – ”t Ôog moet ok wè hèbbe’: Nòst Bontjes slaoj èn knòlderaop,/ spinòzzie praaj èn jèùn. / Hek ok nòg hil wè blomme staon/ dè ôog gift òn de tèùn. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Biks 'knolderaop' zn – koolraap
► knòlraop

knölleke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord van 'knòl', met umlaut
meiraap
'keel', 'knòl'; lief meisje
Dialectenquête 1876 - knol, knulleke (u = fr. oeu)
Daamen - Handschrift 1916: "knolleke - 't is toch zo'n lief knölleke, lief meisje"
WBD III.2.3:108 'knolletje' = meiraap

knòlraop

zelfstandig naamwoord
Brassica oleracea
► knòlderaop

koolraap, koolrabi, 'knòlleraop', 'knòlraop'
WBD I:1420 knoprapen; 'knòlraopə', enkelv. 'knòlraop'
H. van Rijen (1988): 'knòlraop'
Frans Verbunt: 'knòlraop' - koolrabi
WBD III.2.3:106 'knolraap' = koolraap, ook 'knolderraap', 'knollerraap'
WBD III.2.3:108 'knolraap' = meiraap
Antw. KOOLDERAAP (scherpe o) znw.v.- soort v. knolplant voor het vee
Bont znw.vr. 'knolderaap' - 1) knopraap; 2) (schertsende benaming voor) groot lomp horloge.

knook
zelfstandig naamwoord.
bot, been
R.J. enen òs moet wèl geknókt zèèn
Cees Robben: ene knook vur ónzen hónd
WBD III.1.1:28 'knook' = been, beenderen
Antw. KNOOK znw.v. - spr.: zijn knoken stijf en krom werken.
WNT KNOOK - 2) been, bot, hetzij afzonderlijk of als deel van het skelet beschouwd.

knootwilg
zelfstandig naamwoord.
WBD III.4.3:123 knootwilg - geknotte wilg; ook genoemd kòpwilg of wilg

knöpke
zelfstandig naamwoord.
knopje
WBD ' knöpkəs' (II:1057) - kno(o)pjes
WBD III.1.1:119 'knopje' = tepel
WBD III.1.3:264 'knopje', '(oor)knop(je) oorknop; ook: 'oorbel(letje)'

knòppert
zelfstandig naamwoord.

joviale benaming voor mannelijke personen
H. van Rijen (1988): kerel, kanjer, flinke knaap
Laps KNOEPERT - (ouwe -) rare oude man

knörft
zelfstandig naamwoord.
H. van Rijen (1988): knurft, lomperd, onbehouwen iemand
Biks knörft zn - pummel, kinkel
WNT KNURF - Bij overdracht als gewestelijke benaming met verschillende gevoelswaarde voor een persoon, in gunstigen zowel als ongunstigen zin.

knòrrie
zelfstandig naamwoord.
kanarie; serinus canaria domesticus
Gevange vogel in gouwe cel,
wè klinken oe liekes helder en fel!

Hoe komde gij aon oe gelukkig geluid?
Wè lierde gij blij en wè haolde diep uit!

Wè fraozelde zuut en wè leuterde vlot,
Wè zingde gij, zingde gij, zingde gij zot!

Wè schokkelde, klingelde en kloekte gij vol
mee tie-tie-fluiten en waoterrol!

Gekooide zanger, as goud zo geel,
'k bewonder oe hartjen, oe liekes, oe keel!
(Piet Heerkens; uit De knaorrie, De knaorrie', 1949)
H. van Rijen (1988): knòllie, knòrrie
WBD (III.2.1:514) 'kanarie', 'kanarievogel', 'kanollievogel', 'kanariepiet'
Biks 'knorrie' zn - kanarie
►knòrriepiet
►knòrrievoogel

knòrriekôoj

zelfstandig naamwoord.

kanariekooi

Cees Robben: Hij zit óp zen hukkes vur de 'knòllie-kooi';

En knòrriekooi... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Willem wies wètter was)

Bijnamenboek Karel de Beer - de knòrriekôoj = Antoon de Rooij (blz. 69)

Stadsnieuws:

Hij hò in et schòp en knòrriekôoj meej en paor poppe èn aoreg wè manne die schôon kosse zinge (140307)

knòrriepiet

zelfstandig naamwoord.

kanariepiet(je)

R.J. "t knorriepietje in z'n kooike'

't Knorrie-pietjen in z'n kooike (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Stilleeve', 1938)

En juffrouw Jaanse ha gezien, dè den nuuwen kapelaon ook al 'n kanarieveugeltje ha, zooals zijzelf. "Hij hee 'n kanaoriepietje, 't zal wel 'nen goeien meens zijn, aanders hield ie nie van veugeltjes." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 1; NTC 1-10-1938)

Et knòrriepietje stao op zulder/ den hond leej jaankend in et schòp... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Den hòrt op')

Ik heb ene knorriepiet geörven/ en mènneke, nòg wèl wè jòng... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Oopa's Pietje)

As es moeder de gerdèène waast/ witte nie wégge ziet/ Niemand heej dan nog aord in hèùs/ nog nie de knorriepiet. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: As de gerdèène gewaasse worre)

Bij ons op school zit ôok 'nne knòrriepiet. (Jos Naaijkens; 'Mèn voljèère'; CuBra)

knòrrievoejer

zelfstandig naamwoord.

kanarievoer, -zaad

knòrrievoogel, knòrrieveugel

zelfstandig naamwoord.

kanarie(vogel)

Kees en Bart:
'knorrievogel'

..."hier in Baozel zitten zooveul veugeltjes, d'r moeten wel enkelde nachtegaoltjes en kanaorieveugeltjes onder zitte! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 4; NTC 22-10-1938)

Mienen knorrievogel zingt veul schonder as ie ooit hee gedaon... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

WBD (III.2.1:514) 'kanarievogel' = kanarie

Bont znw.m. 'ke(r)narievogel' - kanarievogel

knòrrievoogeltungskes

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

kanarievogeltongetjes

"Hartje-wat-lus-je?" - Kanaorrietonge!

"Tafeltje-dek-je!" - Ge prúuft hoe ze zonge!
(Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Geld', 1939)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - we zullen oe knòrrievoogeltungskes te eete geeve (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1964) - gezegd tegen een opschepper die kieskeurig is bovendien: we zullen je tevredenstellen (verband met de nachtegaaltongetjes die voor de Romeinen een delicatesse waren?)

knösje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
knuistje, vuistje, hoofdje

verkleinwoord van 'knöst', met uitstoting van de t.

ook: WBD III.4.3:125 knösje - stronk v.d. wilg; ook genoemd: knoest of stomp

knöst

zelfstandig naamwoord.

1. lichaamsdeel: knuist, vuist, kop, hoofd

Daamen - Handschrift 1916: " 'k zal oe tegen oeë knöst sloan (hoofd)"

Waast oewe knöst onderhaand marrus, get aommol schieffeltjes op oewe tebbus! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Cees Robben: 'hij heej vort zonne kaole gladde knöst detter de vliege de been op breken'

Verh. KNUIST (knöst) m. - lomp wezen; lelijke kop.

Stadsnieuws: Dieje knörft heej gin harses in zene knöst - die lomperik ... in zijn hoofd (170110)

WBD III.1.4:179 'knuist' = stijfkop

WNT KNUIST - 4) Grove, harde, sterke hand of vuist.

2. boomstronk

WBD III.4.3:59 knöst - boomstronk, ook genoemd: post, strèùk, gatènd of kontènd

Verh. KNUIST (knöst) m. - knoest, stronk v.e. boom met kleine takken eraan; weerbarstig stuk hout; lomp wezen; lelijke kop.

Biks knöst zn - knoest, lomperik, hoofd

knösteg

bijvoeglijk naamwoord .

Frans Verbunt: knoestig

knöstkèès

zelfstandig naamwoord.

hoofdkaas

Daamen - Handschrift 1916:
"knöstkais - hoofdkaas"

knötje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord van knòt

Der haor in en knötje... (Henriëtte Vunderink; Ons Moeder; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

knupke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

knoopje
verkleinwoord van 'knêûp'; met vocaalkrimping

knuppel
znw.
Van Delft - "Hij heeft een knuppel ingeslikt" zegt men van iemand, die overdreven recht en stijf loopt. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

knupsgat, knupsgòtje
zelfstandig naamwoord.
knoopsgat
Kees en Bart: knupsgat
Henk van Rijen gimme et knupsgaoterschèrken es
Hij moes meej enne kraant in zen rechterhaand ötkèèke naor un dame, die gekleed waar in un blauw maantelpekske meej un anjer in et linkerknupsgat van der jeske. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
Want die aander vèèf, die hèbben ok gin mundje as en knupsgòtje. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

knut, knutje
zelfstandig naamwoord.
H. van Rijen (1988): knot, kluwen
WBD III.1.3:226 'knut' = haarwrong

knutje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
bosje ineengedraaid en opgestoken haar
WBD III.1.3:226 'knutje' = haarwrong
van Dale KNOT - bosje ineengedraaid en opgestoken haar
Antw. KNOD, KNODDE anw.m. - knobbel, knoop, knop, knoest

knutse
Werkwoord, zwak
H. van Rijen (1988): kneuzen, botsen
Biks knutse ww - kneuzen, stoten
WNT KNUTSEN bedr. en onz. zw.ww: A) Bedr.: door slaan of stooten stuk maken, verbrijzelen of kneuzen; B) Onz.: stooten, botsen

koebak
zelfstandig naamwoord.
houten voerbak voor de koeien
Bont kubak znw.m. - koebak, houten bak voor het voeren van koeien
WNT KOEBAK - ter bewaring van veevoeder

koeistrèùf

zelfstandig naamwoord.

koestront

Kees en Bart:
koejstrèuf

koej

Tijs Dorenbosch - Vignetten uit *De Mus* en *D'n örgel* van Piet Heerkens (1939 & 1938)

zelfstandig naamwoord.

koe

meervoud: koej, koeje

De meervoudsuitgang blijft vaak onuitgesproken.

WBD koej - koeien

-- De koej stòn in de waaj.

WBD kalfkoej - koe die kalven moet, ook kalfvèèrs genoemd

WBD jónge koej, aftaandse koej - koe die meermalen gekalfd heeft

WBD vleinamen v.d. koe: koej, kouke, koejke; et koejke, óns koejke

WBD roepnamen v.d. koe: koej, koes, kuus

Cees Robben: bewaor óns koejke vur de pèst

Henk van Rijen en blauw koej - hiervan is sprake als de melk te opvallend is aangelengd met water

Dialectenquête 1876 - koei – koeien

Biks koej zn - koe

Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952):
de rôome spöt öt den èùjer van de koej

Goem. KOE - kuj, znw.vr.

Antw. KOĔI znw.v., mrv.'koei' koĕi

WvM 'De k ziede by 't kallef en ok by de koe'

WBD III.1.4:36 'koe' = ezelachtig persoon

Stadsnieuws:
mèlk van de blaaw koej - waarbij te veel water gegoten is (030506)

Ill.: Rolf Janssen

Gezegden

MP De biste koej stòn óp stal... De mökskes vènde ooveral. (m = kalfjes)

MP Flèùtende mèskes èn brullende koej zèn zèlde goej.

MP Hij heeter nèt zóveul verstaand aaf as en koej van saffraon eete.

MP Kösters koej maag ópt kèrkhòf waaje.

Pierre van Beek -- Hij zit eróp te wòchten as nen hónd óp en zieke koej. (Tilburgse Taaklplastiek 136)

Pierre van Beek -- Dan wordt et kalf grótter as de koej. = de kosten wegen niet op tegen het resultaat (Tilburgse Taaklplastiek 143)

Van Beek - "De leste koe maakt het hek toe". (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

Van Beek - Fluitende vrouwen en brullende koeien zijn zelden goei, zegt men tot of over meisjes, die fluiten. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

Van Beek - Men gaf door: "De beste koeien worden op stal verkocht" in de betekenis van: de degelijkste meisjes vinden haar man niet op straat of in de balzaal. Als pendant kwam hierop: "'t Is goed, als ge de schoorsteen kunt zien roken." 't Werd een jongeman toegevoegd, die een meisje uit eigen dorp (of streek) gekozen had. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - As ónze kat en koei was, dan kónde gij ze mélke (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1964) – reactie op herhaalde bezwaren (ja maar, als ...)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - daor gaoget heene, zi den boer, èn zen öske dè bisde (Nicolaas Daamen - handschrift 1916) - Men is geneigd elkander na te lopen.

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - 'wie de koej trouwt, heej et kalf ôok' zi den boer, èn dè sloeg óp en gedwóngen huuwelek ('70)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - kösters koej maag ópt kèrkhòf waaje ('50) die heeft een streepje voor.

koejeneere

Werkwoord, zwak

Frans: couillonner - uitkloten

Mar nie dek me van 'n bietje nat laot koeijeneere... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Iemes die ons goei vuraawerkes platgebraand en doodgekoeieneerd hee... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

- Iemand koeieneren. - Plagen, pesten. (A.J.A.C. van Delft; 1961; in: Nieuwe Tilburgse Courant, 'Bekoring van dialect'; 'Typische zegswijzen uit onze streek; uit de volksmond opgetekend')

koejetaand

znw.

tand van een koe

Van Beek - "Een koeientand en een vrouwenhand mogen nooit stil staan", wordt gezegd om aan te duiden, dat vrouwen en meisjes steeds in 't huishouden bezig behoren te zijn. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

koejhaomer

zelfstandig naamwoord.

WBD tuierhamer (grote houten hamer met lange steel om de tuierpaal in de grond te slaan)

WBD koejhaomer; Hasselt: koejhaomer

Antw. KOEIHAMER znw.m. - klophout, hout dat dient om de tuierstaken voor koeien in den grond te slaan.

Koejmèrt

topon.

gedeelte van de Heuvel tussen Spoorlaan en Telegraafstraat

koejmis

zelfstandig naamwoord.

koemest

WBD (Hasselt) koemest

Antw. KOEIMES, in 't N. 'koeimis'

koejstal

zelfstandig naamwoord.

WBD koestal (deel v.h. boerenhuis waar het rundvee verblijft), ook genoemd: 'koejestal' of 'stal'

koejstaok

zelfstandig naamwoord.

WBD (Hasselt) tuierpaal (ijzeren of houten paal, die met een tuierhamer in de grond wordt gedreven)

Antw. KOEISTAAK znv.m. - tuierstaak

WNT KOESTAAK - 1. koepaal; 2. staak waaraan de koe in de weide wordt vastgebonden.

koek, kuukske

zelfstandig naamwoord.

koek

H. van Rijen (1988): koek, bierviltje

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - van koek zèèn (Daamen - Handschrift 1916) - raak zijn, in orde zijn; zwak zijn

Daamen - Handschrift 1916: "koek - hij is van koek - het is raak, het is in orde"

Cees Robben: 'aaltij gin koek en aai'

In de kuukskestrommel zaat genoeg om iederêen iets te geeve. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

koekebak

zelfstandig naamwoord

pannenkoeken

Soms bakte ons moeder dan ok koekebak, laoter heurde wij dè dè pannekoeken waren, mar ons moeder zeej aaltij koekebak. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

koekwous

zelfstandig naamwoord.

± koekebakker (?), dwaas, dromer

WNT KOEKEBAKKER De opvatting van sommigen dat het bereiden van zoetigheden een bedrijf is, een flink man onwaardig, gaf aanleiding tot het gebruik van koekebakker voor: onmanlijk persoon, knoeier, prutser; in het bijzonder: slecht zeeman.

koelschip

zelfstandig naamwoord.

WBD koelbak (kuip of platte bak waarin, in een brouwerij, de (gekookte) 'wort' wordt afgekoeld)

Antw. KOELBAK znw.m. - bij brouwers: houten bak waar het bier uit den ketel op getrokken wordt om af te koelen.

koepèèrd

zelfstandig naamwoord.

WBD roodbont paard, ook 'rôojbónt' of 'vòsbónt pèèrd/pèrd' genoemd

WNT KOEPAARD - bruin paard met groote witte vlekken

koeponneke

zelfstandignaamwoord, verkleinwoord

couponnetje

WBD koepónneke (II:918) - couponnetje, stuk (afgesneden) weefsel

koer

zelfstandig naamwoord.
speelplaats
WBD III.3.1:447 'koer' speelplaats

koes
zelfstandig naamwoord.
WBD roepnaam v.e. koe, ook ' kuus' of 'koej'
WBD roep- of loknaam v.h. kalf; ook 'koes koes koes' of 'kalf'

koeter
zelfstandig naamwoord.
iemand die alsmaar heen en weer loopt
ook: koeterkont; onrustig, bedrijvig persoon

koetere
Werkwoord, zwak
(onrustig) heen en weer lopen
— koetere - koeterde - gekoeterd
Cees Robben: Ze mèùkelt èn koetert wè rond; kèk toch is wèt en gekoeter;
WBD III.1.2:18 'koeteren- = mompelend heen en weer draaien; ook: muikelen
WBD III.1.2:145 'koeteren' = ijsberen
Bont bijvoeglijk naamwoord koeterig; tochtig, geil (van mannen en sommige mannelijke dieren als rammelaars gezegd).

koeterkont, koeter
zelfstandig naamwoord
iemand die alsmaar heen en weer loopt
Cees Robben: dè kómt ómdè ge zón koeterkónt zèèt;
Stadsnieuws: Ons taante Nèl waar en èchte koeterkont: ze kos nie stilzitte (060906)
En taante van me, Aldegond,/ dè was en èchte koeterkont./ Hil den dag liep ze mar rond,/ omdèsse nèrges rust tòch vond. (Henriëtte Vunderink, Taante Aldegond, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

koeverkoot
zelfstandig naamwoord
PM halflange overjas van betr. lichte stof, met onder ca. vijf naden
Cees Robben: Ik dòcht ik lòt men kooverkooke mar is èùt
Van Eng. 'cover' + 'coat' (covered coat = jagers-, ruitersjasje)

koewe
Werkwoord, zwak
koewe - koede - gekoed -- lange oe
Pierre van Beek -- roepen bij het kinderspel verstoppertje, nl. wanneer men

zich veilig waant en de zoeker mag starten; vermoedelijk werd er 'Koe-oe-oe' geroepen.
Antw. KOEWEN - iemand in de verte roepen met 'koe' te schreeuwen.

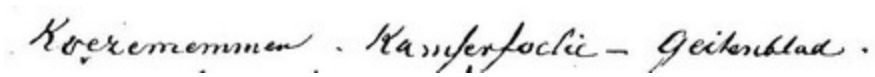
koezemèm ****

zelfstandig naamwoord.

kamperfoelie, haagkers, geitenblad - Lonicera periclymenum; volgens Linnaeus: Lonicera caprifolium

Daamen - Handschrift 1916:
"koezememmen - kamperfoelie, geitenblad"

Handschrift Damen 1916

WBD III.4.3:234 koezemèmme - kamperfoelie (Lonicera periclymenum)

Etymologisch

ES 2012 - De Nederlandse naam 'kamperfoelie' is een verbastering van de middeleeuwse naam (7de eeuw) 'caprifolium'.

- Caprifolium betekent letterlijk 'geitenblad' (Philippa e.a. Etymologisch woordenboek van het Nederlands 2003-2009).

- Het woorddeel 'kamper' is een verbastering van het Latijnse 'caper', geit; 'capri' betekent: 'van de geit'; 'foelie' is van 'folium', blad.

- De bloem van kamperfoelie vertoont (zie foto) in haar typische buisvormige bloeiwijze een visuele overeenkomst met de contouren van de spenen van geiten.

- Het tweede lid van de Tilburgse volksnaam - 'mèm' - is zonder twijfel in de volksmond gekozen om een speen aan te duiden. ►zie mèm

- Het eerste lid van de Tilburgse volksnaam - 'koeze' - is mogelijk voortgekomen uit 'kuuze', tweede naamval van 'kuus', in de betekenis 'koe'; dus: men van de koe.

Voorlopige conclusie: Kamperfoelie werd in het Tilburgs 'koezemèm'

genoemd omdat de buisvormige bloeiwijze deed denken aan de speen, dan wel spenen, van een koe.

- De vele volksnamen voor kamperfoelie laten er geen twijfel over bestaan dat we te maken hebben met een naam die gebaseerd is op zogen, uiers, en spenen.
- Heukels (Woordenboek der Nederlandsche volksnamen van planten - 1907) noemt onder andere:
-- onder Lonicera: Mammekenskruid, Mammetjes, Zoegertjes, Zuiger, Zuigertjes, Mammekers.
-- onder Lonicera Periclymenum : Memmekensbloem, Memmekenskruid.
- WBD III.4.3: Flora, geeft de volgende bewijsplaatsen met 'koe' en 'mem':
koesmemmen: Reusel; koezenmemmen (ook koesememmen): Tilburg; Kempenland.
- IDEM: dat het woorddeel 'mem' breed verbreid is geweest in Brabant:
mempoes: Hooge Mierde,
memmenkruid: Veldhoven; Antwerps
memmetjeskruid (memmekeskruid): Mechelen; Antwerps
memmetjes (memmekens, memmekes): Wechelderzande; Antwerps
memzuiger: Kaatsheuvel.
memzuigers (ook mamzuigers): Roosendaal, Hoeven en Kaatsheuvel; zuigers: Deurne in de Peel.
zuigertjes: Nispen.
honingzuigers (honikzukers): Cuijk.
honingbloem (ook honingblom): Baarle-Nassau en Retie.
- IDEM: dat verschuiving van het beeld niet ongewoon is, mag blijken uit de benoemingen van kamperfoelie als zijnde van de geit, de koe, de poes, de haan (en diens kam), en de haas.

kòffer
zelfstandig naamwoord
koffer

et kòffer is te zwaor (onz.; ABN: m.)

Koffiekopje, aangetroffen bij archeologisch onderzoek naar het Kasteel van de Hasselt. Ill. uit: *Graven naar het kasteel van Tilburg*, H. Stoepker 1986

kòffie

zelfstandig naamwoord.

koffie

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - de kòffie is daor mar koud (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1969) - gezegd van een koele vrouw

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - hêete vrouwen èn kaawe kòffie is tèèdwinst ('72) - ironische opmerking van mannen: bij beide komt men sneller tot het gewenste doel.

WBD III.1.1:32 'koffiedrup' = moedervlek

WBD III.2.3:40 'koffie' = maaltijd in de namiddag

kòffiedrinke

werkwoord, sterk

Praktisch uitsluitend als infinitief in gebruik; meestal ondersteund door het hulpww. 'gaon' of 'moete'. Verbuiging leidt tot letterlijke interpretatie.

-- de broodmaaltijd gebruiken (eventueel zonder koffie, doch met thee)

Cees Robben: Ist koffiedrinken of ötruste?

As we thös kwamen, ha onze vadder zen brôod al op en koffiegedronken. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD III.4.4:125 'koffiedrinken' = koffietijd

Stadsnieuws: Blèèfde nòg meej kòffiedrinke, òf gaode vur den dònkere nòr hèùs? (25020)

Bont znw.o. - koffiedrinken, ook gebruikt voor 'ontbijt'

kòffievòs

zelfstandig naamwoord.

WBD (Hasselt) bep. donkerrood paard, elders 'dónkere vòs' genoemd

WNT KOFFIEVOS - koffiekleurig vaspaard

köfke
zelstandig naamwoord, verkleinwoord
kuifje
verkleinwoord van 'kèùf', met vocaalkrimping

kòg
zelfstandig naamwoord.
WBD III.4.4:271 ' kog' = brok

kojboj
zelfstandig naamwoord.
cowboy
met regressieve afstandsassimilatie: w > j
Hees kojboj (V:40)

kòjeghèd, -hei
zelfstandig naamwoord.
kwaadheid, boosheid
WBD huidschimmelziekte (bij koeien), ook 'nèèrf' genoemd
H. van Rijen (1988): 'kojjeghèt/-hèj, kaojeghèt, -hèj

kòkse
zelfstandig naamwoord, altijd meervoud
residu (slakken) van uitgebrande cokes, nog bruikbaar voor huiselijke verwarming
Kees en Bart: kòksen
Meej ons moeder meej, om kokse te gaon raope op de gasfebriek. Ge kréégt dan zon harkske in oew haand, daormee moeste gij tussen de sintels de nog gloeiende kokse apart rèève. Asse afgekoeld of bekaant koud waren, moeste ze in enne baole zak doen. Ons moeder kosse wij nie bijhaawe. Fèèn wèèrk waar et ôk nie. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
- Hòlde göllie zèlf oew kòkse óp et gasfebriek? - Halen jullie zelf je cokes bij de gasfabriek?
- en stèm as ene kòkseklòpper

Gemeentelijke Gasfabriek
TILBURG.

Prijzen der Cokes:
Geklopte Cokes 48 ct. p. H.L.
Grove ,, 40 ,, ,, ,,
Gruis ,, 35 ,, ,, ,,
afgehaald aan de fabriek.

Voor het tehuis bezorgen in de kom der Gemeente bij partijen van minstens 5 H.L. wordt 5 cents per H.L. berekend.

Gasverbruikers worden herinnerd, om, ter beveiliging tegen vorst, hunne natte gasmeters met niet-warmte-geleidende stoffen te omwikkelen en schuifbare gaskronen of lampen met natte afsluiting met spiritus aan te vullen.

Tevens wordt aanbevolen de vloeistof dezer afsluitingen met een dun laagje zuurvrije olie te bedekken ten einde verdamping en daardoor gasontsnapping te voorkomen. 1325

DE DIRECTIE.

Advertentie voor de verkoop van cokes door de 'gasfabriek'; NTC 1905

kòksekl̀òppersstèm
zelfstandig naamwoord.
H. van Rijen (1988): zware stem
Van Dale: onaangename, rauwe stem

kòkske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
H. van Rijen (1988): kaakje

kokt
werkwoord, persoonsvorm
kookt
2e + 5e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'kooke'
Cees Robben: Et waoter kókt al.
Cees Robben: Mèn vrouw kókt van kaojeghèd ak zat ònkoom
Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): twaoter kókt al

kòl, kol
zelfstandig naamwoord.
WBD witte vlek op het voorhoofd van een koe (zowel kòl als kól)
WBD 'kol', (Hasselt:) 'kol' - wit stervormig vlekje op het voorhoofd van een

paard, ook 'drèùpkòl' genoemd
Bont znw.m. 'kòl' - kleine witte plek aan het voorhoofd v.e. donkerharig paard.
WNT KOL (II) - 1) voorhoofd of voorhoofdsbeen v.e. paard of rund 2) witte plek op het voorhoofd v.donkerharige paarden of runderen

Ill.: Naumann - kölder

kölder

zelfstandig naamwoord.

vogel: wulp (Numenius arquata)

Daamen - Handschrift 1916:
"kuilder - groote vogel uit de heide; hij legt eieren juist als die van de kievit maar viermaal zoo groot; bij het vliegen roept hij 'Tuureluut'"

► zie tuureluut

Cees Robben: 'kölders die bij vennekes wè vruuten in 't vuil'

WBD III.4.1:222 'kuilder' of 'wulp' - wulp (Numenius arquata) ook 'tureluut' genoemd. De wulp (Numenius arquata) is een grote waadvogel van 55 cm, die gemakkelijk te herkennen is aan de lange
omlaag gebogen snavel. Hij heeft een grijs-beige verenkleed en in de vlucht een opvallend witte driehoek op de rug. De zang klinkt jodelend. De wulp komt vrij algemeen voor in vochtig heideland en in moerassen en legt zijn eieren in een kuiltje.
Sch. KUILAART, een vogel in Westvl., ook nog zeesnep genoemd, en in de Kempen: kuilder, kluiter of kluter en zandlooper; in het Fr. heet hij: courli of pluvier doré.

Biks kölder zn - wulp (numenius): Rond de Flaes stikte het vroeger van de kölders. Ze legden meestal vier eieren in een költje. Daarvan is de naam afgeleid.

Pierre van Beek: in: Het Nieuwsblad van het Zuiden - zaterdag 4 mei 1968, 'Eendegoor en Zwartven'. Over het Zwartven:

"...dan spreidt daar plotseling het grotendeels door bos omringde Zwartven zijn waterspiegel voor u uit. (...) Het ven is ondiep
en valt menigmaal helemaal droog in de zomermaanden. Zolang dit niet het geval is, houdt er nog de kievit zijn vliegoefeningen, stappen er de kluut en de wulp op hoge poten langs de oever en roept in de lucht de grutto zijn eigen naam."

kòlder, kòlst

bijvoeglijk naamwoord .

kaler, kaalst

gez. MP Hoe kòlder/grótter hónd, hoe meer vlooje

comparat./superlat. van 'kaol, met vocaalkrimping

kòldèùf

zelfstandig naamwoord.

Houtduif - Columba palumbus palumbus

H. van Rijen (1988): houtduif (Columba palumbus)

ES 2012: Tilburg: vliegende rat

kòljakker, kaoljakker
zelfstandig naamwoord.
onbemiddelde man die dit poogt te verbergen door heer te spelen
WNT kaaljager (kaoljaoger), aanmatigende arme duivel (Molema)
Verh. KAALJAKKER (koljakker) m. kale neet, opschepper. Z.a.
Biks koljakker zn - kale meneer, kaalhans

kollesaol
bijvoeglijk naamwoord .
kolossaal
K-B kollesaol
Cees Robben: ene kollesaole niemendal

kòlloosieke
zelfstandig naamwoord.
H. van Rijen (1988): sober of karig iets [?]

koltje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
kooltje en bloemkoltje
verkleinwoord van 'kôol', met vocaalkrimping
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - as ge en kóltje hèt, wilde en törfke teege ('84)-geld trouwt graag geld
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - die en törfke brèngt, kómt en kóltje teege ('50) - geld trouwt graag geld.
WBD (III.3.3:157) koltjes = houtskool voor het wierookvat

költje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
kuiltje
Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996): (blz. 51) költje
verkleinwoord van 'kèùl', met vocaalkrimping
MP gez. Ze zulle van mèèn cènte gin költje mis in de grónd piese.
MP gez. Ge zult van mèèn gèld gin költjes piese.
Frans Verbunt: 'költjeknikkere' - knikkerspel
Dan mòkte we in et midde vant bòrd in de boerekôol en költje om de sjuu in te doen. Èn dan mar britse, meneer. Lèkker! Èn dabbe, èn prakke. Gin gepielie. Spaoje! (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)
Biks költje knikkeren - spelletje

költjeknikkere
Werkwoord, zwak

bepaald knikkerspel

Kom, aangetroffen bij archeologisch onderzoek naar het Kasteel van de Hasselt.
Ill. uit: *Graven naar het kasteel van Tilburg*, H. Stoepker 1986

kom, kummeke, kumke

zelfstandig naamwoord.

kom

sauskummeke

WBD III.3.1:317 'kom' of 'dorpskom' = dorpskom, centrum v.h. dorp

WBD III.2.1:186 kom, ook 'komke', kopje of tas

komaaf

zelfstandig naamwoord.

afkomst, afstamming

De Wijs -- (Gehoord van 'n oud-papier ophaler:) Ik zè van unne goeje kom-aaf, mar daor zè ik van-aaf gekoome (13-07-1966)

WBD goeden kòmaaf - goede afstamming (gezegd van een koe), ook genoemd: goeje(n) tuk, goejen aord;

Cees Robben: zôotie zeej, is ie van hôoge kómaaf;

WBD III.2.2:58 'komaf' = afkomst

Stadsnieuws:
Dèsser wèl êene van goeje komaaf, mar ik weet nie waor et meej em nòrtoe gao - Die man heeft wel zijn familie mee, maar ik maak me zorgen om zijn toekomst (060808)

WNT I: afleiding van 'afkomen', 'gemeenzame uitdrukking voor 'afkomst'.
WNT VII: 'komaf' — in minder beschaafde taal: komòf— 'Vooral in lagere taalkringen gebezigd en dialectisch zeer verbreid.'

kombineetje

zelfstandig naamwoord.

bepaald kledingstuk: rok en blouse en eventueel jasje van dezelfde stof

Naar fr. 'combiner'

ES 2012: kombineeke

kommies

zelfstandig naamwoord

douanebeambte, grenspolitie

Hij waar aaltij smokkelèèr gewist en hil wè aachternao gezeete gewist dur de

kommieze, aggem wot gelêûve. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

kompelemènt, komplemènt

zelfstandig naamwoord.

groet (door bemiddeling van een derde), gewoonlijk in het meervoud

De kómplemènte van óns moeder èn òf dè ge... (inleidende formule, vooral men (iets van) de aangesprokene nodig had

De Wijs -- (Jongetje belt aan, netjes petje in de hand…) 'Dag mevrouw, de kompelementen van ons moeder en ons moeder hee gevraogget of ge 'ns kèke wilt, hoe hard ik kan lôpe' (Jongen loopt hard weg) (13-07-1966)

De Wijs -- Doe in ieders geval de kompelemente (23-10-1963)

Cees Robben: 'De kompelemente van ons moeder'

Goem. COMPLIMENT - komplemènt znw.o., verkleinwoord
...mènke de - doen, - maken; Z.a.

S.G. blz. 86, 111, 113, 182 (aant. Witters)

kom-vort

zelfstandig naamwoord.

Pierre van Beek -- kind dat nauwelijks kan lopen en derhalve aan de hand van een (ongeduldige) moeder wordt voortgetrokken

H. van Rijen (1988): 'kom-vort-kèènd'

GD07' de waoge meej en plat kèènd èn nòg ene komvort dernèffe'

Dere meens òf kammeraod lopt naa vort aachter de waoge meej en plat kèènd èn, asse en bietje opgeschoote hèbben aachter de bèddeplaank, ok nòg meej ene komvort dernèffe. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2007)

Bosch komvortkeind - dreumes die pas heeft leren lopen

konferènsie

zelfstandig naamwoord.

H. van Rijen (1988): St. Elisabeth- en St.Vincentiusvereniging, bedeling

konfrènsie

zelfstandig naamwoord.

H. van Rijen (1988): conferentie, vergadering

konnegin

zelfstandig naamwoord.

koningin

Cees Robben: de medòllie die ik van de konnegin gekreegen heb

H. van Rijen (1988): kôonegin

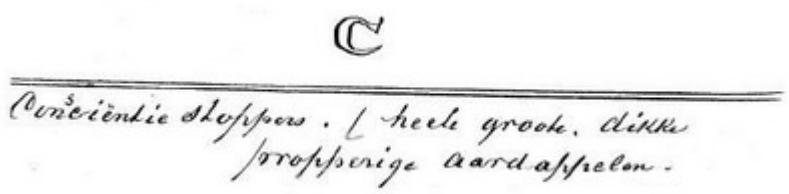
konnekteur

zelfstandig naamwoord.

conducteur
Cees Robben: konnekteur

konningske
zelfstandig naamwoord
koninkje; verkleinwoord van konning
WBD III 4,2:165 lemma Mannetje van de meikever - Dit lemma bevat de specifieke benamingen voor het mannetje van de meikever. Vele respondenten noemen de grotere voelhorens als een onderscheidend kenmerk.
mulder – zeldzaam in Tilburg
koninkske – zeldzaam Tilburg

konsieènsiestòpper
zelfstandig naamwoord.
grote, dikke, propperige aardappel
Daamen - Handschrift 1916:
"consciëntiestoppers (heele groote, dikke, propperige aardappels)"

ES 2012: Het woord, zoals door Daamen opgetekend, staat nog steeds in Van Dale, en is in feite geen dialectisch woord. Het heeft echter wel een bijzondere voorgeschiedenis. Het betekent zoveel als iets waarmee men het geweten (conscientie) sust, of gewetensnood tegengaat. het begrip is waarschijnlijk pas een aanduiding voor aardappelen geworden met de publikatie van het boek 'Zes jaren te paard. Herinneringen uit het Hollandsche Dragonderleven' van P. Dekker jr. (1852). Dekker hekelt daarin zeer fel de wantoestanden in het Nederlandse leger. Het boek zelf heb ik niet kunnen inzien, wel een bespreking ervan, waaruit het volgende: "... er [worden] daadzaken in aangevoerd, zoo als omtrent de *voeding* b.v.; bij wier behandeling verzwegen is den invloed van den hongersnood, door 't mislukken van den aardappeloogst, toen een tijd lang goede aardappelen en zelfs goede erwten niet te bekomen waren, zonder met goud te worden opgewogen..." (Vaderlandsche letteroefeningen, anoniem, 1852)
Dekkers schotschrift riep een reactie op: 'Inspectie over de zes jaren te paard etc.' (1852), waarin J. H. Burlage een tegengeluid laat horen. Onder andere met een passage waarin een officier zijn manschappen juist beschermd heeft tegen het opdrijven van de aardappelprijs: '...den officier [...] die bij de keuring der aardappelen (consciëntie-stoppers, zoo als gij ze noemt), er zich geene consciëntie van maakte, op de publieke markt, zijn leverancier den degen in de ribben te draaijen, woedend tegen den bedrieger, die zijnen soldaten te kort had willen doen? In mijn tijd noemde men die consciëntiestoppers "patrassen," en na 5 dagen dienst, kon ik ze "jassen"...'
Het WNT kent het woord in deze beteknis niet, maar geeft wel, lemma

Consciëntie: CONSCIËNTIESTOPPERS, matrozennaam voor bruine boonen.

kont, kuntje

zelfstandig naamwoord.

kont

R Van een doorzetter: As die wè in zene kop heej, dan heetie et nie in zen kónt.

Et zal oew kuntje vaore - het zal tegenvallen

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - èn ze klètse mar vur zen kónt (Daamen - Handschrift 1916) - zonder dat hij luistert

Cees Robben: Ze staon al meej de kónten omhôog

Cees Robben: 'te vlug vur z'n kont gegooid'

Cees Robben: ge stót meej oew kónt alles óm; ópzij daor meej oew luie kónt;

De Wijs -- Dès mieke-muîk – werk (knoeiwerk). Ge gooit ut veur z'n kont. (10-01-1970)

Triske heej en hansjupke aon/ geborduurd meej en hundje/ dè is zo hullie moeder zeej/ «Fèèn wèèrm òn dur kuntje... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Slaop)

Henk van Rijen Tis mar goed dè oew kont vastzit, aanders waarde die ok nòg kwèèt

Ge moest ok zörge dègge nie in opspraok kwaamt, vural ginne praot aachter oew kont kréége, want dè waar wel et ergste dètter bestond. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Der waren nog aander zusters zat, mar die waare daor te fèèn vur gebouwd en wiese zôo as dè zôo schôon hiet 'der kont der vanaf te draaie'. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Wè zij in dere kop ha, hasse nie in der kont. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

In allerlei organisaties hasse der kont ingedraaid… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

…ik kos verstaandig meej der praote. Et waar gin giechelkont. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Biks 'kònt' zn - kont

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - òn oew kónt gebòrduurd ('60) - je kunt de pot op.' Dat kun je net denken

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - pròt mar teege men kónt, mene kòp is ziek ('87)

WBD III.1.1:138 -kont' = achterwerk;

WBD III.1.1:142 'kontgat- = aars

WBD III.1.1:140 'kont' = bil

WBD hangkónt - hangkont (koe met niet mooi vlak, maar hellend kruis)

WBD slèèchte kónt - slecht paard, ook 'stolper' genoemd
WBD III.1.3:122 'kont' = zitvlak v.e. broek
WBD III.1.4.399 'geen zittende kont hebben' = geen rust hebben
WBD III.2.5:258 'een stuk in zijn kont hebben' = dronken zijn
Antw. KONT znw.v. - Komt, in de platte taal, veel in zegswijzen voor.
kiepekónt - figuur in de nek bij jongenskapsel

kontènd
zelfstandig naamwoord.
WBD III.4.3:52 kontènd - ondereinde v.e. stam, ook gatènd, voet of stronk
WBD III.4.3:59 kontènd - boomstronk, ook genoemd: gatènd, post, strèùk, of knöst

kontènt, ketènt
bijvoeglijk naamwoord .
H. van Rijen (1988): tevreden
WBD III .1.4:19' zeer content = zeer blij

kontenuu
zelfstandig naamwoord.
onafgebroken, (textiel) deel v.h. 'assòrtiemènt

kontfrèùt
zelfstandig naamwoord.
WBD III.1.2:322 'kontfruit' = aambeien

kontkrèùpe
werkwoord, sterk
WBD III.3.1:259 'kontkruipen', '-likken, -krabben' = vleien

kontkrèùper
zelfstandig naamwoord.
vleier
H. van Rijen (1988): 'kontekröóper' - kontkruiper, huichelaar, onderkruiper
Frans Verbunt: ene kontkrèùper hòlt enen brèùnen èèrm
WBD III.3.1:260 'kontkruiper, kontkruiperd' = vleier
Bont znw.m. - kontlikker, ergerlijke vleier
Biks kòntkrùiper
Dichterlijke definitie door Frans Hoppenbrouwers (CuBra), uit:
Kempische karakters:
Kontekrùiper

'n Kontekrùiper houdt van slijmen,
wil een wit voetje bij het groot,

z'n maten schopt hij in de goot:
hij weet dat kennelijk te rijmen.

kontspier
zelfstandig naamwoord
sluitspier
WBD III.1.1. lemma sluitspier van de aars – Tilburg, Goirle

koogel
zelfstandig naamwoord.
kogel
WBD koogel, (Hasselt) koowgel - koot v.e. paard, ook 'haorbaand' genoemd

kôoj, kôojke
zelfstandig naamwoord.
kooi
- 'k Gao naauw nor kooi (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
WBD troep, gezegd van dieren, ook genoemd: 'troep', 'klócht', 'klòcht,'kudde', 'staw' of 'kudde' of 'hôop'
WBD II.4.1:50 'vogelkooike' of 'fejère' -
WBD III.1.2:392 'met een brede kooi lopen' = wijdbeens lopen: ook 'kooien'
WBD III.1.1:133 'kooi' = bekkenholte
WBD lII.1.1.135 'kooike' = schoot
WBD III.4.4:256 'kooi' = menigte, troep
Antw. KOOI znw.v,-kudde, vlucht, Fr. troupe,troupeau,volée
Hft. KOOI, naar ik meen, bij verbastering voor 'kudde' (vnl. v. patrijzen)
Antw. ... In het Bargoens beteekent 'koei' hoop

kôojlam
bijvoeglijk naamwoord .
Frans Verbunt: uitgeteld

kook
zelfstandig naamwoord.
kooksel
WBD (III.2.1:361) kook, kooksel, gekookte 'zooi' = kooksel

kooke
Werkwoord, zwak
koken
Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996):
(blz. 38) kooke, (hij) kokt (met vocaalkrimping) (ook blz. 39)
B kooke - kókte - gekókt (Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996): 41)

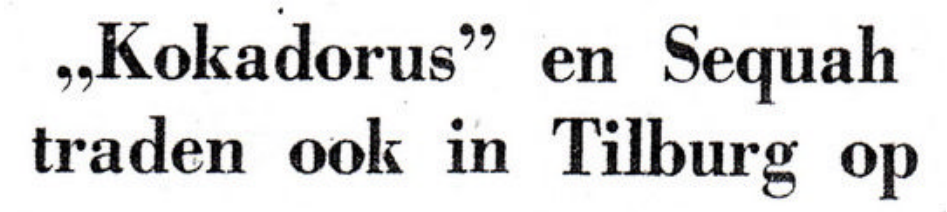
ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij kókt; imp. kók
Cees Robben: Hèdde gin kòppel kaaw-gekókte zacht aajer?
Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): twaoter zal gaa kooke; t kókt al
WBD koken (van wort in de wortketel, in een brouwerij)

kookedoores
zelfstandig naamwoord, naam
H. van Rijen (1988): kwakzalver, goedgelovig iemand

Kokadorus-standbeeld in Amsterdam

Etymologisch
De benoeming is afgeleid van 'Kokadorus', (Leeuwarden, 22 maart 1867 - Amsterdam, 27 mei 1934) de naam van de Amsterdams-Joodse marktkoopman Meyer Linnewiel, die zeer bedreven was in het aanprijzen van zijn koopwaar.

„Kokadorus" en Sequah traden ook in Tilburg op

Krantenkop van een artikel uit de Nieuwe Tilburgsche Courant - 3 oktober 1958

kookes
zelfstandig naamwoord
cokes - vloerbedekking - cokesmat [kookesmat]
«Nuuwe kookes komt er wèl/ akkum verinneweer» (Lechim; ps. v. Michel

van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: ‘Op de latte‘)

kooker

zelfstandig naamwoord.

WBD omhulsel v.h. teellid v.d. hengst, ook genoemd (Hasselt) 'koowker'

WBD 'koowker' (Hasselt) - teellid v.d. hengst, ook genoemd 'zaodstrèng

WBD 'kooker' - (houten) schede voor slachtersgereedschap

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - KOKER. Indien ik wel onderrigt ben, wordt de buis, welke het teellid van eenen hengst bevat, en ook het teellid zelf, hieromstreeks 'koker' genaamd.

kookèt

zelfstandig naamwoord.

Daamen - Handschrift 1916: "koket - 't is 'n goei koket (kookster, kok, keukenmeid)

kookwòrst

zelfstandig naamwoord.

H. van Rijen (1988): rookworst

kôol, koltje

zelfstandig naamwoord.

kool

Cees Robben: Goej weer veur boerekôole-tòppestamp meej vòrse wòrst;

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996): plur.: koole (blz. 36)

WBD III.2.3:93 'suikerkool' = spitskool

Koole

zelfstandig naamwoord, eigennaam

Koolen, Jan

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - hij is de rèèke Jan Koole ('86) gezegd van iemand die het goed gaat (In Tilburg, Eindhoven en Middelbeers zegt men te weten wie Jan Koolen was; de figuur is echter in geheel Noord–Brabant en daarbuiten bekend.)

Bijnamenboek Karel de Beer - den zwarte Koole = Adr. Kolen (blz. 50) de rèèke Jan Koole = Jan Kolen (blz. 50) den dôove Koole = ... Kolen (blz. 50)

kooleerig

bijwoord

Frans: colère - woede

Den irste keer wô'k koleirig worre... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

koolekèèr

zelfstandig naamwoord.
H. van Rijen (1988): kolenkar

kooleschoepe
zelfstandig naamwoord, alleen meervoud
handen
Ge kost em ôk nergens aon laote draaien meej die grôote koleschoepe van em. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

koome
werkwoord, sterk
komen
koome - kwaam - gekoome; uitsl. stam: ik koom; dan koomet
— In tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij komt; imp.: kom!
Kees en Bart: Dan koom et wel in orde
"Dè komt hier nie bij te paas!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)
Cees Robben: èn dèk vèrder niks te kòrt koom; we zèn hèrs gekoome; zôo ist gekoome;
Cees Robben: Hoe koomet dègger niemer zèèt? Dus daorvandaon koom et daorvandaon;
Cees Robben: der moet en gerdèntje vur et ròmke koome; ik koom nie ötgepròt;
De Tsunami,/ op twidde Kèrsdag kwaamie... (Henriëtte Vunderink; Zuidoost-Azië Vloedgolf 2004; k Zal van oe blèève haawe, 2007)
Dialectenquête 1876 - Waannir komd u bruur jaaw bezuuke?
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ast kómt, kómmet vruug genóg (HM'66) - vervelende dingen komen altijd vlug
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - die nie kómt, wòrdt nie getèld (HM'66) - afwezigen komen niet in aanmerking
Henk van Rijen te goeje koome - tegemoet komen
WS Agge dè doet, dan koomet wèl goed.
Oude verleden tijd
- Zoo kwaampe we dan goed muug aon ons ketier aon. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
...en tegen den aovond kwaamp ie er aon. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; "t Spook'; NTC 3-1-1940)
Geen meens kon overigens zeggen, waor al dè geld vandaon kwaamp... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)
...en gin meensch kwaamp er naor buiten. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 3; NTC 15-10-1938)
- Vleeë week kwaamp ik op inne mèrge thuis van uilieë kaant aaf mee innen zwaor gelaoie fielesopèe. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Zoo kwaamp het... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941;

CuBra)
Van geens gons, gong ut beter as toen we trugkwaampe... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

kôon
WBD III.1.1:84 'koon' = jukbeen

kôonegin
koningin
Bijnamenboek Karel de Beer - de kôonegin van de waaj (Pieta Melis) (blz. 54)

kôoning
zelfstandig naamwoord.
koning
Cees Robben: dan wil ik kôoning zèèn
Dialectenquête 1876 - den könning is rêk (ö van dörpel)
Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952):
de kôoning zene zoon is ók sòldaot gewist
Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996):
(blz. 23) kôoning

Kôoningswaaj
toponiem
ook: de Waaj
Tilburgse volkswijk die tijdens de vernieuwing van het stadscentrum verdwenen is; het gebied grenzend aan de oostzijde van het Paleis Raadhuis
Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952):
de kôoningswaaj

kôop
zelfstandig naamwoord.
koop
enen dólle kôop = 'n koopje
Dè kan de kaoje kôop nie maoke - daor loop ik nie meej te kôop;

kôope
werkwoord, sterk
kopen
kôope - kòcht - gekòcht - in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij / hij kopt
- óp de reutel kôope - op de pof kopen
- Vur ene sènt kôope èn en halfke toe. - Snoepgeld besteden in vroeger tijden (1 cent besteden en als toegift een snoepje krijgen van een halve cent).
R.J. 'want tis de lèste die we kôope'
...want toen ie de preek uitgelee ha waren we net bij 'n kroegske en daor schoof ie gaauw in om er nog in paor te gaon koope. (Naarus; ps. v. Bernard

de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Cees Robben: Waor zón ze die kiendjes tòch kôope? wè kiendjes kôope óngao ...;
Cees Robben: ak wir en nuu pèt kôop, dan kôop ik enen hoed;
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - vur en spouke iets gekòcht hèbbe (Pierre van Beek -- TT '69) -er weinig voor betaald hebben
WBD (III.3.2:183) kôope, troeve, aftroeve, slaon = met een troefkaart andre kaarten nemen of slaan
WBD III.2.2:3 'kindje kopen' = zwanger zijn
WBD III.2.2:6 'kopen' = bevallen'; ook '(een) kindje kopen'

kooper
zelfstandig naamwoord.
koper (metaal)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - em wèl lussen as ie nòr kooper smokt (Pierre van Beek -- TT '69) - graag op een borrel getracteerd worden (koper duidt op geld)

kôoper
zelfstandig naamwoord.
koper, hij die koopt

kôore
zelfstandig naamwoord.
koren
Dialectenquête 1876 - korn (het koorn)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - 'dès aander koore' zi de mölder,
WBD I:1402 koore, ròg - koren

kôos
pv.
koos
verleden tijd van kiezen

Koosje-koosje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
van de naam Koos (Jakobus)

Foto: Regionaal Historisch Centrum Tilburg

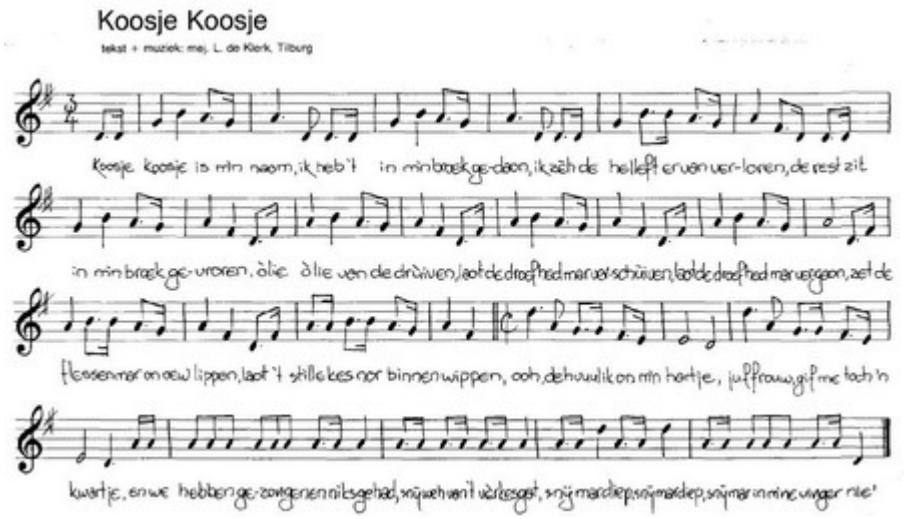
WTT 2012: Titel van een traditioneel kinderliedje dat door kinderen gezongen werd op 28 december, de feestdag der Onnozele kinderen. De kinderen trokken, net als op 6 januari, Driekoningen, van deur tot deur in de hoop met hun gezang enige beloning te ontvangen. Op 28 december verkleedden zij zich daarbij als grote mensen.

Rolf Janssen (We hebben gezongen en niks gehad, 1986) geeft de tekst van het liedje als volgt:

Koosje Koosje is m'n naom
ik heb 't in m'n broek gedaon
ik zèh de helleft ervan verloren
de rest zit in m'n broek gevroren

olie olie van de druiven
laot de droefhed mar verschuiven
laot de droefhed mar vergaon
zet de flessen mar on oew lippen
laot 't stillekes nor binnen wippen
ooh, den vuul ik on m'n hartje
juffrouw, gif me toch 'n kwartje

Met deze muzieknotatie:

A.J.A.C. van Delft was de eerste die de tekst optekende, en wel in de krantenrubriek Van vroeger dagen, aflevering 122: 'Nog wat Kinderversjes', Nieuwe Tilburgsche Courant, 6 juli 1929. Van Delft geeft de tekst weer in de standaardtaal:

"Ook op 28 December als we Onnoozelen Kinderen vieren (een dag alweder, die door zijn naam tot het volk gesproken heeft, en welke die stoute volksmond daarom ondeugend heeft aangewezen als het patroonsfeest der edelachtbare leden van gemeenteraden) ook op dien
dag ziet men in sommige gezinnen het jongste kind nog "uitgedoscht" (beter gezegd: toegetakeld) met een veel te groote jas van vader of kledingstuk van moeder. Gezongen wordt dan nog volgend Onnoozelenkinderliedje:

Koosje, Koosje, zoo is mijn naam.
Ik ben voor alle dingen bekwaam.
Ik heb mijn ouwers vroeg verloren.
En daar sta ik van bevroren.
Als ik sterf, dan ben ik dood,
*Dan lig ik in mijn kistje bloot. **
Dan komen de vogeltjes bij mij zingen,
Dan zal ik uit mijn kistje springen
En als ik spring, dan spring ik snel,
Naar den hemel of naar de hel.

Olie, olie, van die druiven,
Laat die droefheid maar verschuiven,
Laat die de droefheid maar vergaan.
Dan zet ik het fleschje al aan mijn lippen,
Dan zal ik het stilletjes naar binnen wippen.
O, wat voel ik het aan mijn hartje.

Ik heb gezongen en niks gehad,
Snij een stuk van 't verkensgat,
Snij maar diep, snij maar diep,
Al is 't een vinger diep.

* Anderen zingen voor dezen regel: "Dan lig ik met mijn gatje bloot.""

GG folkloristische gebeurtenis op de dag van Onnozele Kinderen (28 dec.)
Cees Robben:

Cees Robben - Prent van de week, Rooms Leven, 19 januari 1968

Henk van Rijen ene jas zo grôot dèk er wèl koosje-koosje meej kos gòn zinge
H. van Rijen (1988): koosje-koosje - dag der Onnozele kinderen (28 dec.), de dag dat kinderen zich verkleden als volwassene om niet als kind herkend te worden, en zingend langs de deuren gaan.
De Wijs -- Wès dè naa wir mee die maksie maantels, 't lekt net koosje, koosje (10-01-1970)
WBD (III.3.2:298) koosje koosje = Onnozelekinderendag
Zie ook: Gerard Steijns, Ik zal zinge hil men lèève, Tilburgs liedboek (2006; p. 60-61)

kôot
zelfstandig naamwoord.
koot, gewricht
WBD Hasselts 'koowt' - vetlok (aan een paardebeen), ook 'vètlòk' genoemd

WBD 'koot', (Hasselt)'koowt' - boelee (aan een paardebeen), in Hasselt ook 'vètlòk' genoemd

WBD ooverkoot zèèn/staon (m.b.t. een paard) - als de kogel naar voren doorknikt, ook genoemd (Hasselt) 'oowverkoowteg zèèn'

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - in de koot schiete (R'69) - in orde komen

WNT KOOT - gewricht, gewrichtsknobbel

WBD III.1.1:133 'koot' = bekkenholte

WBD III.1.1:159 'kootje' = vingerkootje

kòp, köpke

zelfstandig naamwoord.

kop, hoofd

WBD broodkorst (aan de beide uiteinden van het brood)

R Van een doorzetter: As die wè in zene kòp heej, heetie et nie in zen kónt

R Antwoord op 'Dè lus ik nie'; As get nie lust dan legter oewe kòp mar nèffe.

Van Delft - De melkboer interrumpeert: "Naa, gij bent ok 'n schón", doch mondvlug antwoordt de ander: "Mèr as 'k zónne kop ha as gij, liep ik er direct onder uit", en de ander gekscheert daarop weer goedig: "Wè? As ge zón faosie had as ikke, liepte van verwaondhèt neffe oew schoene."(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Van Delft - Als het ware eenigszins ter vertroosting bij een gebeurtenis, een feit, dat niet meer te verhelpen of te veranderen is, klinkt het: "Al gingde op oewe kop staon"; ook wel: "Al trokte de kaaien uit den grond", het helpt toch niet. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

Van Delft - Mijn man wordt "los van kop": Hij wordt kort van memorie. Hij wordt kort van geheugen. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Cees Robben: Van kòp toe têen.

gez.MP Die pròt oe de blèènen óp oewe kòp.

Cees Robben: Zón schôon huudje óp zónne lilleke kóp; ik weet nie waor mene kóp stao

Cees Robben: Wè heej jöllie zjuuleke tóch ene klètskóp! Die heej den grótsten kòp;

Cees Robben:10 (blz. 43) 'en ons kupkes - schutters - eugskes gluurden'

gez. Pierre van Beek -- kòp óp start - met gesloten beurzen (b.v. bij woningruil). (Tilburgse Taaklplastiek 167)

gez. Pierre van Beek -- meej ene kaoje kòp = boos (b.v. weglopen) (Tilburgse Taaklplastiek 169)

Pierre van Beek -- zó zòt as tien kòp jèùn (Tilburgse Taaklplastiek 176)

gez. MM Ene kòp as nen hèktoolieter èn gin mòtje verstaand.

WBD kòp - kop (deel v.d. huid dat de kop bedekte; II 590)

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - KOP is bij de landlieden algemeen in gebruik van het 'hoofd'. Z.a.

Pierre van Beek -- Hij wit nie waor zene kòp stao (overbelasting)

Verhoeff kop = 4,7 liter (= 4 maatjes)

Pierre van Beek -- kòp = 4 kg aardappels: en kòp èèrpel

Pierre van Beek -- et hôog in de kòp hèbbe - verwaand zijn

Dialectenquête 1876 - hij schudde ongeleuvig z'nen kop - ... zijn hoofd

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: waor ge zèlf nôot kómt, wòrdt oewe kop nie gewaase (Kn'50) - red je zelf, anderen doen het niet voor je

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: der stao ne kòp óp, mar aanders han ze der nèt zó goed ene knòl óp kunne zètte ('68)

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: kòp óp stèrt rèùle (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '73) - met gesloten beurzen afrekenen

Mandos & Van de Pol, De Brabantse spreekwoorden: zóne bèrrevoetse kòp hèbbe dètter alle vliege de bêen óp breeke (Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek '68) - originele beeldspraak over kaalheid

WBD I:1470 bladerkroon v.e. biet: kòppe, 'toppə', 'peejloof'

H. van Rijen (1988): hij wit nie waor zene kòp stao - hij heeft veel beslommeringen, zorgen

H. van Rijen (1988): hij lopt aatij meej zene kòp int zak - ... met gebogen hoofd

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek (2000): kòp Vezummere = J. van Zummeren (blz. 85)

WBD III.1.4:175 'een kop zijn' = koppig zijn

WBD III.4.4:298 'kop' = liter, ook 'kopke' of 'kan'; 'kop' = vijf liter

Stadsnieuws: Ge mòt er êene laote bakke, dan kunde zene kòp afbèète assie nie bevalt (050306)

Toen kòchte èèrpel bij de klaaiboer/ vur en paor stèùvers de kòp/ mar teegesworrig lòpt den èèrpel/ toe ene gulde de kieloo òp. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: De prèès van dèèrpel)

kòpbreekeswèèrk

zelfstandig naamwoord.

hersenwerk

Henk van Rijen hij heej veul kòpbreekeswèèrk - hij heeft veel hersenwerk

CiT (125) 'Hij hee veul kopbrekeswèrk'

köpke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
kopje, kuipje

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996):
(blz. 52) kop- köpke, resp. verkleinwoord van 'kòp' met umlaut, en 'kèùp' met vocaalkrimping

Cees Robben: Ze staake der köpkes hêel wèès bij mekaar.

Cees Robben: meej zen köpke int zak; et köpke wir ómhôog steeke;

Cees Robben: ik zal em (de sok) oover et köpke dichttrèkke;

WBD oover et köpke naoje (II:1192) - over (het) kopje naaien (=

overhandsen)
WBD (III.2.1:87) 'kopke' = kopje
WBD (III.4.4:298) 'kopje' = liter, ook 'kop' of 'kan'

kopman
zelfstandig naamwoord.
koopman
Cees Robben: '... zeej d'n kôopman'

köppeg
bijvoeglijk naamwoord .
koppig
Dialectenquête 1876 - den ezel is kuppig - de ezel is koppig

kòppeltouwke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
WBD (Hasselt) hotlijnt (een touw dat midden onder de kop v.h.paard vastzit aan de schudhalster; de stuurman kan er de richting mee aangeven)

kòppènt
zelfstandig naamwoord.
Samenst. van 'kòp' + 'pènt' - hoofdpijn
Ik krèèg kòppènt van dè gewèld.
De groote muts blijft in de kaast: die is te zwaor, daor krège ze vort koppent van - zeggen ze - en darrum zette ze liever 'n huudje op. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)
Cees Robben: Ik kèèk schèèl van de kòppènt;
Tis dekker gin koppènt van krèèg avvetoe van dè gedonderjaog… (Jos Naaijkens; 'Mèn voljèère'; CuBra)
Bont znw.vr. ' koppijnt' - koppijn, hoofdpijn.
Antw. KOPEND znw.o. - bij landb.: Eind v.e. gewent dat tegen den vörrel (dwarsliggend gewent) komt, maar daarvan gescheiden is door een dwarsvoor.

kòpspaone
zelfstandig naamwoord, meervoud
WBD (Hasselt) - haamoren, de beide boven het haam uitstekende delen

kopt
ww. pv
2e + 3e pers. enk. van 'kôope', met vocaalkrimping
koopt
MP gez. Wè nen boer nie kènt, dè kópt ie nie.
Cees Robben: óns moeder kópt ze zèlf;

kòpzeel

zelfstandig naamwoord.

WBD touw aan de horens v.e. koe, ook genoemd 'kòptòw' of 'kòptouw'

Bont kɔpse.l znw.o.'kopzeel' - zeel dat aan de kop v.e. kalf of koe is bevestigd.

Antw. KOPZEEL (scherpe e) znw.o.-bij slachters: touw, zeel, dat aan den kop der beest gebonden wordt, bij 't slachten

WNT KOPZEEL - touw dat bij het slachten aan den kop v.h. beest gebonden wordt.

körf, körfke

zelfstandig naamwoord.

mand; ook: bedstee met deurtje of klein raampje

...mee 'ne klont boter in z'ne körf en z'n hart vol zaolige liefde... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

...'n Klein ouwelijk juffrouwke kwaam binnen, mee 'n körf aon den erm. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den jongen dokter; feuilleton in 3 afl. in de NTC 22-4-1939 – 8-5-1939)

- Waor is de zaolige tèd gebleve dèk mee kurven vol gratis vur niks de vietemienen uit de netuur kos gaon haolen. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Cees Robben: de körf omschudde - jongen werpen

R.J. 'meej 'n kùrfke in d'r'n èrm'

gez.Pierre van Beek -- mèndjes zèn gin körfkes

Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952):
der mèske is meej en körfke nòr et bós gegaon

Henk van Rijen körf zonder zörg - zorgeloos iemand

Frans Verbunt: lèèven öt en körf zonder zörg

WBD (III.2.1:133) 'korf' = idem;

WBD (III.2.1:135) 'korf' = marktkorf

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996):
(blz. 98) hêûr dochterken is nòr (3)t bos mee eng körrəfkən om braome te plukke

Bont znw.m. - korf

Antw. KÖRF (uitspr. körrəf) znw.m. - korf

körk

zelfstandig naamwoord.

kurk

Dialectenquête 1876 - 'n kurreke stupke (u = ö)

Bont körək, znw.m. - kurk, stop op fles of kruik.

Antw. KÖRK (uitspr. körrək) m, als voorw. -en als stofnaam - kurk

korke

zelfstandig naamwoord. verkleinwoord
koortje

Ons Sjaan is venaovend nòr de rippetiesie. Zis teegesworreg onder en korke bij ons in de pròchie, vur te zinge meej ötvòrten èn zôo meer van die fiste. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2006)

korrel

zelfstandig naamwoord.

WBD III.4.4:294 'korrel' = decigram; ook 'korreltje'

WBD III.4.4:149 'zandkorrel' = idem

WBD III.4.4:150 'zandkorreltje', 'korreltje','korreltje zand' = idem

kors

zelfstandig naamwoord.

koorts

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996):
(blz. 28) uit cluster rts vervalt de t: kors

De Wijs -- Ik mot shep-waoter waant ik hebbet op munnen borstrok en ik wil gin laast krège van de kaoi koorse, aanders begien ik te ijle (17-08-1964)

Cees Robben: firteg kórs;

Den aandre leej meej firtig kòrs/ meej griep int liddekaant. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Den êene èn den aandere)

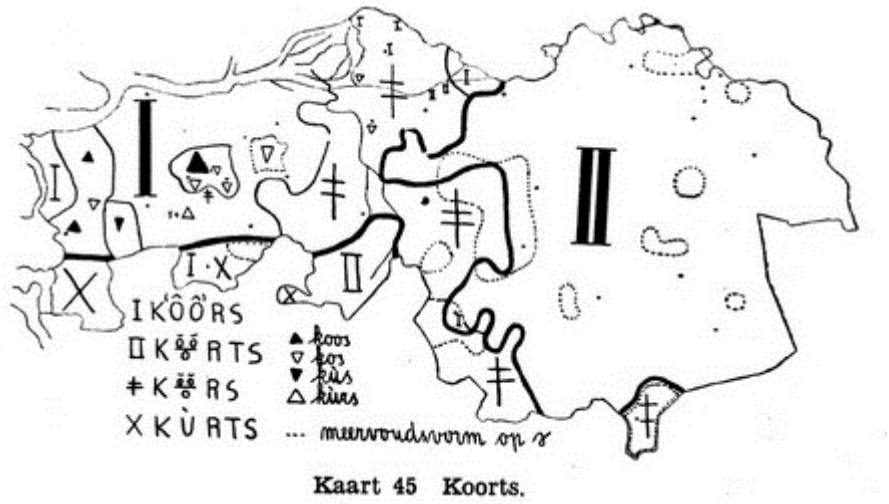
WBD III.1.2:221 'koortsen' = koorts

Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952):
ik hèb wèl kórs

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996):
(blz. 98) ik èb wè korts

Cees Robben: 'firtig kôors'

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - kórs (blz. 66 en krt.45)

Kaart 45 Koorts.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

kòrsdaoge

zelfstandig naamwoord, meervoud

H. van Rijen (1988): kerstdagen

kòrsemes, kòrsmis, kèrsemes

zelfstandig naamwoord.

Kerstmis

WTT 2012 - 'Kerstmis' is in het Nederlands voor het eerst opgetekend in 1274. Het eerste lid 'Kerst' is de gangbare Middelnederlandse naam voor 'Christus'. Daarnaast komen in het Middelnederlands ook reeds de vormen 'Kars', 'Karst', en 'Korst' voor.

WNT - lemma Kerst I - znw. m. Mnl. Kerst (Keerst), Karst (Korst), mnd. Kerst (Karst; Kirst).

WNT - lemma Vrouw - Nae Korsmis … soe isser een soe yamerlijcken dinck geschiet des sMaendaechs voer Onser-Liever-Vrouwen-Lichtmis dach, *Kron. "Mariënburg"* 64 [1576].

't Was op een van die vriesaovenden vlak vur Korsmis. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 8; 31-12-29)

Cees Robben: ene zaolege kòrsemes; meej de kòrsemes ist óppaase geblaoze;

Van Delft - - "In het veurjaor koopen wu een vèrreken, een knap vèrreke of een trappistevèrreke, en als ie het goed gedaon hee, dan gaot ie mee Korsmis op de leer en komt de buurt stuiten en 's avonds op de kaoikes."(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Dialectenquête 1876 - tege Korsemis

CiT (66) 'Zaolge Korsmis war'

Cees Robben: 'meej den Korsemis'

Bont znw.m. 'Korsmis' - Kerstmis

körsje, kostjes

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord van 'kòrst', met umlaut

korstje

MP gez. Ge zult er beeter van piese as van en körsje brôod.

Cees Robben: et körsje kròkt in mene mond

Goed kostjes ete Fraanske, dan kunde laoter goed fluite... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Van Beek - "Er moet wa gedaon worre vur 't ko(r)stje en dan hedde de kruim nog nie". (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

Frans Verbunt: kapje van een brood

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996):
(blz. 99) dem bok iz in eng kòrsje gestikt
Biks körsje zn – korstje

WBD III.2.3:199 'korstje' (v. brood)

WBD III.1.2:268 'korstje' = roof

kòrst

1. zelfstandig naamwoord

korst

Van Delft - "Ik heb m'nnen grootsten korst brood gegeten" zegt iemand, die aan wil duiden, dat hij reeds op jaren is. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996): (blz. 28) van het cluster stj wordt de t verzwegen

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Volgens krt. 57: gerekte vocaal!

2. bijvoeglijk naamwoord, overtreffende trap van 'kòrt'

kortst

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996): (blz. 49)
kòrst

Toen ik linksaaf de VeejènDeej inschoot, de kòrste roete nòr de fietsekèlder... (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

kòrt

bijvoeglijk naamwoord .

kort

uitdrukking : zenèège te kòrt doen - zichzelf (financieel) benadelen; zelfmoord plegen

gez. Pierre van Beek -- kòrt in de kèèr - kortaangebonden, lichtgeraakt, uit zijn humeur (Tilburgse Taaklplastiek 184)

Boutkan - Het stadsdialekt van Tilburg: klank- en vormleer (1996): superlatief
► kòrst
WBD (III.2.1:363) 'kort van nat' = kort koken

kòrtelèt

zelfstandig naamwoord.plur.

koteletten

Van Frans 'côtelette', met hypercorrecte r van 'kort'.

Vur heur allêen hasse un kòrtelètje gebakken. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Goem. KOTELET - kotəlét of kortəlét

Antw. KÖRTELET znw.v. - verkensribbetje, Fr. côtelette

WNT KOTELET - rib met vleesch v. bep. soorten slachtdieren

kòrtje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord van 'kaort'

kaartje

R.J. 'die kekt nor oew kortjes'

WBD III.3.1:413 'kaartje' (treinkaartje, buskaartje) = vervoerbewijs

kòrtoore

zelfstandig naamwoord, plur.

Frans Verbunt: kleine kinderen

H. van Rijen (1988): kinderen

WNT KORTOOR - 1) persoon of dier met korte of gekorte ooren, bepaaldelijk gezegd van paarden.

kòrtstart

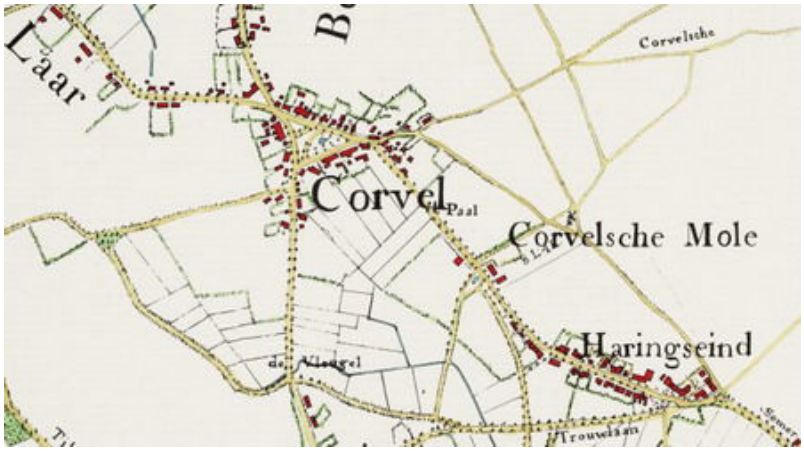
zelfstandig naamwoord.

Frans Verbunt: driftig persoon

WNT KORTSTAART - dier met een korten of gekorten staart, in 't bijzonder zulk een paard.

Haor. KORTSTART - kortstaat: paard met een gecoupeerde staart

Körvel

Kaart: D. Zijnen

toponiem

de herdgang, stadswijk Korvel

Kees en Bart:

' Köllever', 'Kölleverscheweg' (Korvelseweg)

De verwisseling van de R en de L komt vaker voor in het Tilburgs; zie: Van Delft - Een dorpel noemt hij een "dulleper"; een orgel een "ulleger"; zelfs hoort men de wijk Korvel ooit "Kullever" noemen. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 118; 8 juni 1929)

Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): Körvels huukske (bep. wijk)

Actum Tillib. 7:32 - Korvel van 'kurve'? (Smits)

Actum Tillib. 7:33 - Korvel ontstaan uit Korvelo? (Vromans)

op et Körvel òf int Zaand,/ den Haajkaant òft Kedènt. (Henriëtte Vunderink, Tilbörg trakteert, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

kos(se)

wwerkwoord, persoonsvorm

kon(den)

Ik kos nie begrèèpe dèsse dè kosse.

R.J. Nao wè praote kos ik binne

Kees en Bart: as ze dè konnen

Cees Robben: ak et kós, dik et ôok; dè kós nie bestaon

Imperfectum van 'kunne', met reglementaire o; s naar analogie van mos [moest]?

Cees Robben: as we ham hòn, dan kósse we snippere; dè kósse ze wèl heure;

Dialectenquête 1876 - we konnen nie zien

Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): et kientje was dôod vurdèset kósse dôope

WvM 'da kos nie in Tilburregh'; 'die kos schon speulen'

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - kós (blz. 136). Zowel 'kón' als 'kós' gaan op 'konde' terug. 'Kós' is mogelijk geworden doordat 'konde' mouilleerde.

Antw. KOST - 2e hoofdvorm van 'kunnen'

WNT KUNNEN ... Een praet. kost, mv. kosten leest men bij o.a. Huygens.

kòsse

werkwoord, zwak

kosten

- kòsse - kòste - gekòst

Wè zot kòsse? - Wat zou het kosten?

...twee Jode wete krek wè 'nen bril moet kosse. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

Cees Robben: et maag nie veul kòsse;

Cees Robben: ge wit tòch dè goej wèèrk hêel veul tèèd èn gèld maag kòsse;

Sjef zeej: Dè knap ik zèlf wèl op/ dan kòsset oe gin gèld. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Doeget zelf....)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - as en vrouw et circuspèrdje öthangt, kòst ze veul strooj (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) - luxe kost geld

Henk van Rijen dè zal hil wè krööom kòsse - dat zal veel energie vergen.

Vliegers plekken deeje we ôk wel ens. Et pepier mocht nie teveul kosse en de latjes han we dan wel ergens 'gevonden'. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Biks 'koste' ww - kosten

kösselek

bijvoeglijk naamwoord .

kostbaar, waardevol

en kösselek bildje - een kostbaar beeldje

►zie köstelek

Cees Robben: zôo kösselek èn fraaj

Cees Robben: kösselek = kostelijk, prachtig, mooi, schitterend

Cees Robben:10 (blz. 33) 'mar kösseluk dè waoter'

Henk van Rijen dès en kösselek kedoo, war? - dat is een kostbaar cadeau, nietwaar?

Frans Verbunt: 'köstelek' - waardevol

Mee schrik heb 'k-oe kure lere kenne,/ m'n kösselek kiendje, nog vur dè't donker waar. (Lauran Toorians; Blauwke; CuBra; 200?)

Stadsnieuws: Nèè, ge krèègt vur oewe verjòrdag ginne trein, dès vuste kösselek (040207)

WBD III.3.1:120 'kosselijk' = kostbaar

Haor KÙSSELEK - kostbaar

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - KOSTELIJK voor kostbaar, ook al bij Huygens. Z.a.

Bont bijvoeglijk naamwoord 'kostelijk' van grote waarde; heerlijk, voortreffelijk Antw. KÖSTELIJK - kostelijk; duur: 'en köstelijke reis

kossem

zelfstandig naamwoord

WBD kossem (kwab onder de hals van een rund)

Bont znw.m. kossem (ook gebezigd voor de halskwab van een konijn) .

Antw. KOSSEM znw.m. - halskwabbe van rundvee

WNT KOSSEM - 1) onderkin; 2) halskwab v.e. rund

kosseme

werkwoord, persoonsvorm+vn.

konden wij

Versmelting van ww-uitgang (n) met pers.vn (w) levert m op.

kòst

zelfstandig naamwoord.

eten

goeje kòst - voedzaam eten

- uitdrukking ginne kòst - ondoenlijk werk

Cees Robben: Wè didde gij vruuger vur oewe('n') kòst?

Verh. kost, m. eten enz.; in de uitdrukking 't is ginne kost - dat is niet te doen, een onhoudbare toestand.

Antw. KOST znw.m. - spijs, voedsel

koste

werkwoord, persoonsvorm + voornaamwoord (te)

kon jij, kon u, kondt gij; 2e pers.verl.tijd van 'kunne' met reglementaire ó en s naar analogie van 'mós', met aangehecht enclitisch pronomen

Cees Robben: In Riel kóste raoje nòr et gewicht van den big;

Henk van Rijen hoe koste erin? - hoe kon je binnenkomen?

köstelek
bijvoeglijk naamwoord .
kostbaar, waardevol
►zie kösselek
Frans Verbunt: köstelek – waardevol
Antw. Köstelijk – kostbaar; duur: 'en köstelijke reis'

köster
zelfstandig naamwoord
koster
De köster hee dees truuk utgedocht dus gift on de köster wè vur de köster is. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)
MP gez. Kösters koej maag ópt kèrkhòf waaje.
Cees Robben: gelèèk hèdde köster; de laamp is képòt, köster;
Pierre van Beek -- gez. Ik hèb die stèm nôot geheurd, zi de köster, èn de gèèt stónd óp et koor (Tilburgse Taaklplastiek 131)
Weijnen, Dialectatlas van Noord-Brabant (1952): de köster lèùjt vur de precèssie
Bijnamenboek Karel de Beer - et kösterke = Alb. Pessers (63)
WBD (III.3:112) kösterin = kosteres
WNT KOSTER, kuster
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - KUSTER voor 'koster'. Beide bij Kiliaan. Daar het woord van het Lat. custos gevormd is, komt 'kuster' nader aan den oorsprong.
Bont znw.m. 'köster' - koster
Antw. KÖSTER znw.m. - koster

kòstgènger
zelfstandig naamwoord.
kostganger
Kees en Bart: kôstgènger
Bont znw.m. 'kostgenger' - kostganger

kòt
zelfstandig naamwoord.
hok, krot, gevangenis
uitdrukking et kòt is te klèèn - er komen problemen
As ónze paa dè zie, dan is et kòt te klèèn
Schaai tòch èùt meens, ik zèè raozend/ kweet nie waork et zuuke mòt/ bij ons zèn ze òn et vèèrve/ khèb gin aord mir in men kòt. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Den hòrt op')
Henk van Rijen ge gaot vur et kòt kepòt - je verliest op het nippertje

Frans Verbunt: mekaar et kòt èut vèèchte

WBD III.1.3:242 'kot', 'knol' of 'gat' - gat in een kous

Bont znw.o. 'kot' - hok, verblijfplaats v. dieren (en ook wel v.mensen)

Antw. KOT znw.o. - opening, gat, hol; vklw. kotteken, kotje, kötje Biks 'kot' zn - kot

WNT KOT - 1) klein en armoedig huis, hut; 2) kleine boerderij of klein boerenhuis; 3) kroeg, bordeel en derg.; 4) benaming voor een gedeelte v.e. huis

kötje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
klein kot

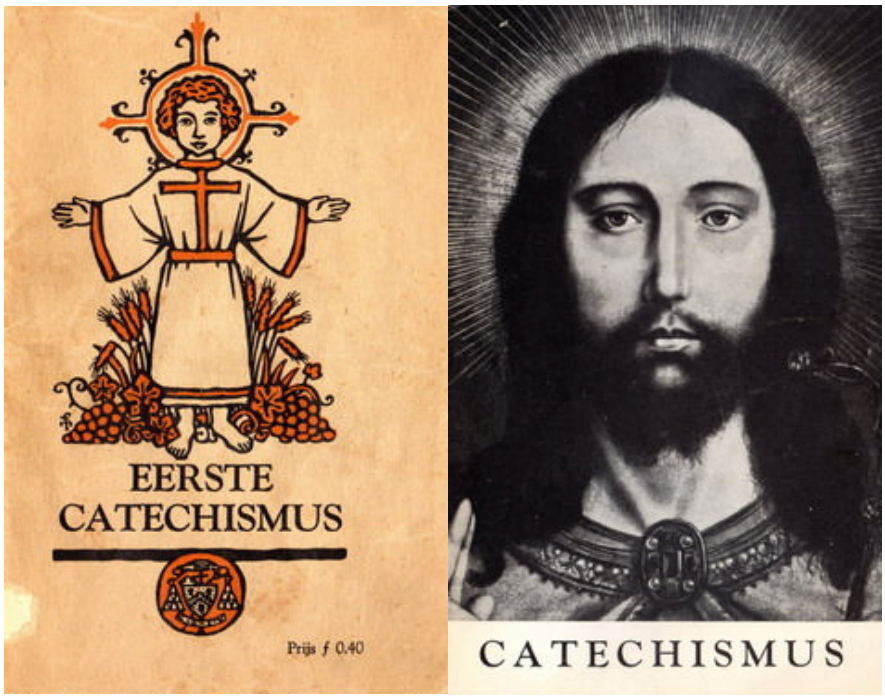
-- verkleinwoord van 'kòt', met umlaut

Antw. KÖTJE of kotje of kotteken

kòttegissemus

zelfstandig naamwoord.

catechismus - katechismus

De kòttegissemus moeste van bèùte kènne. - De catechismus moest je uit het hoofd kennen.

...consciencie, dè stond in den aawe kottechiesmus en 't beteekent geweten. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - et zèn nie aaltij de braafst, die et irst den kòttegissemus kènne (Pierre van Beek -- TT7?) [onleesbaar] - Fraaie theorie wordt niet altijd door gelijke praktijk bevestigd. WBD III.3.3:336 'catechismus', ook: 'catechisles'

koud

bijvoeglijk naamwoord .

komt voor naast kaaw

gez. MP Koud, dè ist pas as den boer èès schèt.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - kaaw (predicatief): het is koud (blz. 14) resp. 'kaawt' in T noordoost.

kous

zelfstandig naamwoord.

kous

Tekening: Cees Robben – uit '3 jaar voetbal concentratie' van A.P.M. v.d. Ven jr., 1946

Hij [de pastoor op de preekstoel] hô 't over bloote nekken, vleeschkleurige kouskes, te duur kleer, polka haor enz., afijn, hij wô eigenlijk zeggen dè 't er vul te veul geneuk in de wereld is. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - trèk mar óp meej oew zije kouse (Daamen - Handschrift 1916) - wees maar niet zo veeleisend (zijden kousen werden door deftige mensen gedragen)

Frans Verbunt: kouse zo dun as jèùnschèlle

H. van Rijen (1988): 'kaws'

► zie Dossier Fiel-de-kòs

kousenbraajer

zelfstandig naamwoord.

WBD paard dat onder het stappen de benen kruiselings plaatst

WBD III.1.5:234 'breikous' = gebreide kous

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van **kraacht** tot **kwòltje**

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Van **kaaj-** tot **kiezelgoer**

Van **kik** tot **kousebraajer**

kreugel

kraacht
zelfstandig naamwoord
kracht, ook werkkracht
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- goeie kraachten
Bont kraacht - kracht

kraaj
zelfstandig naamwoord
kraai; Corvus

Tekening: Cees Robben – uit '3 jaar voetbal concentratie' van A.P.M. v.d. Ven jr., 1946

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - asser èrges êen kraaj neerstrèkt, laandt er sebiet en hêele klócht (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1972) - waar aas is, verzamelen de gieren zich

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - en kraaj gefreeten hèbbe (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1973) - een flater begaan hebben, een verkeerde uitspraak gedaan hebben.

Bijnamenboek Karel de Beer - ene kraaj = doodsbidder (blz. 91)

kraans

zelfstandig naamwoord

krans

Frans Verbunt - wekelijkse bijeenkomst (van pastoors)

WBD (III.3.3:57) kraans = aureool

WBD (III.3.3:327) kraans of kiestkraans = rouwkrans

kraanse

werkwoord, zwak

kransen

B kraanse - kraanste - gekraanst

ook in tegenwoordige tijd geen vocaalkrimping

kraanselier

zelfstandig naamwoord

sukkelaar

N. Daamen - handschrift 1916 - "'t is 'ne kraanselier (een sukkelaar en onbetrouwbaar)"

kraansèùl

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- 'kraansööl' - kerkuil (Tyto alba)

WBD III.4.1:192 'kransuil' - kerkuil (Tyto alba), ook 'katuil' genoemd.

WNT KRANSUIL - kerkuil, Strix flammea

kraansvoogele

werkwoord, zwak

N. Daamen - handschrift 1916 - "kraansvogelen - ligt er nie te kraansvogelen (anders te doen als ge zegt of meent)"

kraant, krantje

zelfstandig naamwoord

krant

Dialectenquête 1876 - kraant; den almanak en de kraant brenge de leuges in 't laand

Bij de van den Bredevoortkes waar deze moderne vörm van w.c.-durspuule nog nie durgedronge. Daor veegde ze der kont ok aaltij nog meej un stukske kraant aaf, asse klaor waare. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - ene kraant van en week oud leeze, dè gift zachte ôog (Si'75) – oud nieuws komt niet zo hard meer aan

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - nòr Hitselpitsel, daor ist meej kraante dichtgeplèkt ('86) – reactie op de vraag 'waarheen?'

WBD III. 3.1 :280 'lopende krant' = kletswijf'

krabbe

werkwoord, zwak

krabben

krabbe - krabde - gekrabd

R spèlle krabbe = dennenaalden verzamelen, o.a. voor de ondergrond in de varkensstal, zodat ze uiteindelijk tot 'mest' werden

- …en bij de roep van "krabbe" [geroepen door de visboer] wir innen nuuwen echo van: "'t jukt nie" (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Cees Robben -- Dieje krabde nie blôot. Ik gao wè spèlle krabbe.

WBD krabbe (Hasselt) - met de poten in de aarde krabben (v.e. kip)

WBD krabbe - darmen schoonmaken (binnenste buiten gekeerd wordt de binnenzijde van vuil ontdaan)

Cees Robben -- ze krabbe mèn niemer blôot; gez.Pierre van Beek -- Waor gin jêûk is, daor krabde nie (Tilburgse Taaklplastiek 184)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - êen katje krabt em nie (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1972) - die is niet bang uitgevallen

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - KRABBEN: de vuiligheid, onkruid en het lange gras tusschen het

schaarhout uithalen, hetwelk dan tot Strausel word gebruikt. Z.a.
WBD III.4.4:246 'krabben' = krassen (geluid)
WBD III.1.3:269 'krabber' = scheermes

kraffel
zelfstandig naamwoord
oudere persoon die slecht ter been is (zie kraffele)
En om ’r vur te zörrege dèk gin aauw kraffel wòr, gaok ’r teegesworrig dikkels ’n pòtje nòrdik wòlleke. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

kraffele
werkwoord, zwak
krabbelen, onbeholpen schaatsen
— kraffele - kraffelde - gekraffeld
ooverènd kraffele - overeind komen
...en toen ik wir trug gekraffeld was... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Cees Robben -- hij kraffelde rèècht - hij kwam overeind
WBD III.4.1:108 'kraffelaarke' -boomklever (vogel)
Hees kriffele (I:84)
Verh,KRAFFELE, in overènd kraffele, omhoog komen, er weer bovenop komen verwant met 'krabbelen' en 'kruipen'?
Antw. KRUIFELEN (uitspr. kröffələn) - krabbelende kruipen (Eng. to crawl)

kram, krèmke
zelfstandig naamwoord
kram, krammetje; hechting in wond
Et waar net Siendereklaos, zon witte kien hattie naa, van de pleisters dieter op geplekt zaten. Daor zaate wel tien kremkes in, zi ons moeder. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

kramlèèster

Ill.: Naumann - kramlèèster (turdus pilaris)

 Luister naar de kramlèèster

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- kramsvogel (Turdus pilaris)

WBD III.4.1:88 ' kramlijster' of ' dubbelijster' of 'vlierscheut' voor de kramsvogel (Turdus pilaris)

WNT KRAMSVOGEL ... De krammetsvogel, bij verkorting Krams-vogel, is een groote soort van Lijster, die aldus genoemt word, om dat ze de krammets of jenever-besiën gaarne eeten (1625)

krampeere

werkwoord, zwak

kreperen

Bont krämpe.rə(n), zw. ww. intr. 'kremperen' (met invloed van 'kramp' misschien)

- kreperen, onder hevige, krampachtige pijnen omkomen.

WNT KREPEEREN - KRAPEEREN, Nhd. krepieren - Sterven. Alleen in gemeenzame taal In Z.-Nederl. onbekend. Wsch.door bemiddeling v.h. Hoogduits uit het Italiaans afkomstig 'crepare' = barsten, en bij uitbr. 'sterven'. Vgl.CREVEEREN.

kraog, kròggske

zelfstandig naamwoord

kraag

WBD III.4.3:58 kraog - wortelhals

WBD III. 1.3:110 'kraag' = kraag

Bont znw.m. - kraag

kraoke

werkwoord, zwak

kraken

Pierre van Beek -- begiene te kraoke - de eerste barensweeën voelen/oud worden

R.J. 'de sleutel kròkten in et slot'

Cees Robben -- Ge hèt den hillen dag mar vórt te doen dè oew naoj kraoke; kraokend;

WBD III.1.2:234 'kraken' hijgen B kraoke - kròkte - gekròkt

— ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij kròkt

OT 72:196 kraaken: zyn wyf begint te kraaken = 'zijn vrouw toont de voortekenen van de naderende bevalling' z.a.

WNT VIII:72 'beginnen te kraken' Het beeld is blijkbaar ontleend aan een omhulsel dat dreigt te barsten omdat het den inhoud niet meer kan bevatten.

WNT KRAKEN (I) 4) Van een zwangere vrouw gezegd in den zin van:

de voorteekenen v.d. naderende bevalling vertoonen, barensweeën hebben.

Bont zw.ww., intr. - kraken

Biks kraoke ww - kraken

kraol

zelfstandig naamwoord

kraal

DANB ik zal oe kraolekes geeve

WBD I:1448 'kraolə' - kralen (bep. soort aardappels)

WBD III.1.3:262 'kralensnoer' = halssnoer

kraom, kròmke

kraam, kraambed; marktwinkel

Cees Robben -- en vrouw int kraombèd;

Èn as ons moeder dan in de kraom laag, kwaam de femielie èn de buurt meej de krommen èèrem. Die bròchte dan vur heur in der körf ammòl lèkker spul meej om òn te stèèrke. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2001)

Dialectenquête 1876 - kerremiskroam

De Wijs -- As ik oew staandpunt ken, za'k oew kraompke wellus omschuppe (17-08-1964)

WBD (III.3.2:272) kraom = kermistent; ook: 'barak'

WBD III.2.2:5 'miskraam, misval' = miskraam; ook 'misje', 'kwade kraam'

Bont znw.vr - kraam; dem. 'kromke(n)'

Antw. KRAAM znw.o. en niet v. 1) marktwinkel; 2) bevalling v.e. kind

kraome

werkwoord, zwak

kramen, bevallen, verlost worden

Cees Robben -- As en vrouw ötschaajt meej kraome, haawt ze meej der kènder saome

WBD III.3.2:305 'kraamvisite' = idem, ook 'kindjeskermis'

kraome - kròmde - gekròmd; ook in praes. vocaalkrimping: gij/zij kròmt

WNT KRAMEN II) Bevallen, verlost worden; of wel: bevallen zijn, in de kraam liggen, kraamvrouw zijn.

kraon, krònt je

zelfstandig naamwoord

kraan

Cees Robben -- zólang de kraon nòg waoter gift, koom ik gin soep te kort;

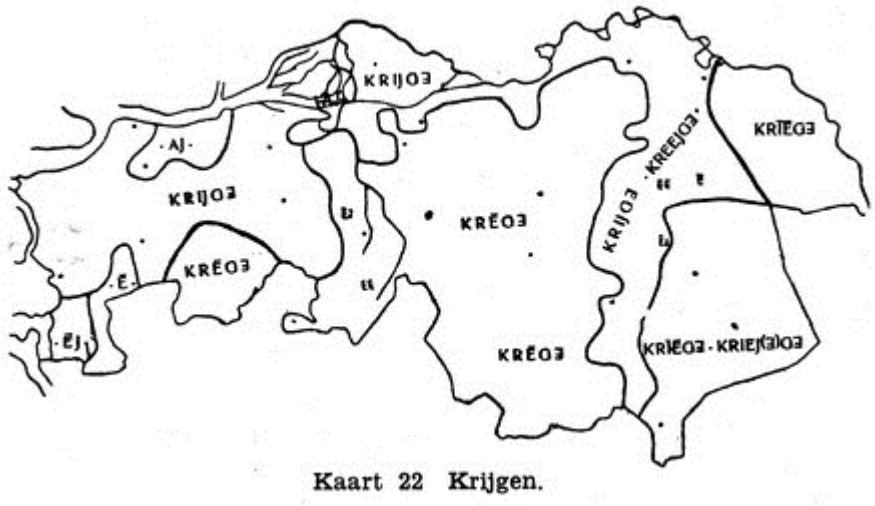
Soep hasse zat gemaokt, de kraon hoefde mar open te draaie, zegge ze wel ens vur de gein. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van

Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
►lewaajsoep
Bont znw.vr. - kraan

kredietjas
zelfstandig naamwoord
slipjas, gedragen door mannen bij kerkbezoek
Van Delft - "Ik nam m'n vroegpreek (ouderwetsche groene paraplu) onder den arm, terwijl m'n man zijn credietjas aantrok." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

krêeg
werkwoord, persoonsvorm.
kreeg
Cees Robben -- en wulpse gaans krêeg in Riel de kaans
Dialectenquête 1876 - gèllie kreeg wênig - gijlieden kreegt weinig
Henk van Rijen - ge krêet et vur en spaawke - je kreeg het bijna voor niets
Dirk Boutkan (1996) - ik krêeg/kreeg, wij krêege/kreege, enz. (blz. 77)
verleden tijd v. 'krèège'; soms apocope van g: toen krêede niks

krèège

Kaart 22 Krijgen.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937
ww, st.
krijgen
krèège - krêeg - gekreege; geen vocaalkrimping
soms apocope van g- krèède gij? ge krèèt er gin, toen krêede niks
vatte wè ge krèège kunt - pakken wat je krijgen kunt
Cees Robben -- ge zót er wè van krèège; ge vraogt wègge krèègt; ik krèèg niks mir;
Cees Robben -- daor krèède lang èèreme van; daor krèède hangoore van;

Cees Robben -- en wulpse gaans krêeg in Riel de kaans: ge krèèget wèl;
Dialectenquête 1876 - gèllie kree wênig - gijlieden kreegt weinig
Dialectenquête 1876 - Ze nêmen aalles wetter te krêgen is
DANB ge kunt hier aajer krèègen óp de mèrt
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - iets tusse de ribbe zien te krèège (HM'70) - eten, geld zien te krijgen
Henk van Rijen - ze kossen em nie bekweeke gekreege krèège
WBD III.4.3.33 krèège - vrucht zetten; ook: spenen, zetten, laden, dragen
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - krèège (krt.22)
Bont kre.ge(n) st.ww. tr. - krijgen, ontvangen
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 77) alle pers.in pres.'èè', na gij/gullie ook krègt' of 'krèèt'

krèèmer , ook: teut
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- kramer, kremer, venter, koopman
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 23) 'krêemer' (kramer)
Bosch kremer - marskramer
WNT KRAMER - 1) Eigenlijk: Iemand die koopwaren uit zijne kraam verkoopt bij uitbreiding: kleinhandelaar; 2) Oneig.: een onbeduidend mensch.

krèèmerke
zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm
spit
N. Daamen - handschrift 1916 - "kraimerke - ik heb et kraimerke of te wel het schot of te wel het spit in m'ne rug (pijn die men bij den ruggegraat heeft, ter hoogte der lendenen)"
WBD III.1.2:310 'kremertje' = spit; ook; 'krimperd'
Bosch kremerke - spit in de rug
Het Ned. woord wordt niet gebruikt.

krèèse
ww, st.
krijsen
WBD III.4.1.:47 "krijsen', 'krassen (kressen)' - krijsen van vogels
WBD III.5.1:286 'krijsen' = roepen, schreeuwen
Dirk Boutkan (1996) - krèèse - krêes - gekreese: wordt ook zwak vervoegd

krèèt
zelfstandig naamwoord
krijt

WBD 'krijt' (II:1109) - krijt, kleermakerskrijt

Krèèvent
topon.
Kraaiven
Van et Krèèvent naor et Kedènt is mar enen bòlscheut;

kreew
zelfstandig naamwoord
WBD III.2.3:208 'kreew' = dikke boterham

krèk
bijwoord
precies, juist, correct; zojuist, daarnet
krèk den aawe - precies zijn vader
R.J. twee kiendjes dès krèk genoeg
Van Delft - - Is iemand niet thuis, dan "is ie krèk weg", "komt seffens thuis" of wij "komen saanderdags" of "van 't naagtemiddag mar weer is aon".(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)
Van Delft - - Is iemand niet thuis, dan "is ie krèk weg", "komt seffens thuis" of wij "komen saanderdags" of "van 't naagtemiddag mar weer is aon".(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)
Bende gij erm of bende gij rijk,
nao den dood is et krek gelijk; (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Spreuke', 1941)
Dè waar naa krek iets veur oome Teun. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)
Dè waar krek de goeie tijd om aon poëzie te doen. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)
Knap was ze krek nie... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)
"Jè, dè-d-is-et em krek," zee oome Teun... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)
...en ie kwaam mar krek op tijd... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)
Hoe-t-ie eigenlijk hiet, weet ik ook zoo krek nie, iederendeen noemt 'm den Boemes. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)
"Nou, 't is ok krek eender," zee den boer. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 – 29-7-1939)
't Was wel nie krek in Den Bosch te doen, mar allé... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den jongen dokter; feuilleton in 3 afl. in de NTC 22-4-1939 – 8-5-1939)
...en dè ze heel den dag krek tien centen ha'n verteerd. (Jan Jaansen; ps.

v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 6; NTC 5-11-1938)

De Wijs -- 'k Ham nog krek (feb. 1962)

Cees Robben -- Ge doet krèk òf der gin beeter zèn; krèk zôo ge zègt;

Cees Robben -- Diejen haaw-maaw kómt me krèk van paas;

Stadsnieuws - Krèk dèk et deej dòcht ik: dè hak nie moete doen. (251107) - Op 't moment

Huuk Dès krèk wèk wo - dat is juist wat ik wilde

Piet van Beers – 'Allerhaande': 't Waoter stao al in mene mond/ as ik die plòtjes zie./ Mar... of ' t zo lekker is as 't ôogt/ weet ik zo krèk nog nie. ('t Èlfde buukske, 2010)

WNT KREK, krekt - Men pleegt het woord te houden voor overgenomen uit het Fr. (correct) en deze afl. wordt gesteund door het voorkomen van krekt (met de t van korrekt). - Precies, nauwkeurig, in orde, juist

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - KREK - juist

Verh. KREK (krèk) bw, verbastering van 'correct'; voor een deel heeft het de functie daarvan overgenomen; het betekent 1) juist, bij voorkeur als bevestiging v.e. bewering; 2) zojuist, niet lang geleden. Z. a.

Bont kräk - bijwoord net, juist, precies?

Biks krèk bw - juist, precies, net

Bosch krèk - precies, juist, als bevestiging

kremieleke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

kruimeltje

Ik vèn buvurbild, as ge naa is efkes wegdenkt dè 't nie vuugt, dègge de gaastvrouw nie beter zòt kunnen eeren dan deur oe bord af te lekken tot 't leste kremieleke toe... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

krèmmelkötje

zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm

Pierre van Beek -- te klein woonhuis (voor een gezin)

Henk van Rijen -- 'krèmmelkòtje' - klein, miezerig huisje

Frans Verbunt - 'krèmmelhökske' - klein vertrek

WBD III.4.4:225 'bekremmeld' = nauw, eng

WNT KREMMEN - dringen, in het nauw brengen. Afl. KREMMELEN - dringen door iets dat nauw is kremmelachtig - van eene woning enz.: te eng, te klein; KREMMELKOT - een nauwe woning

Antw. KREMMELKOT znw.o. - nauwe en belemmerde woning, waar men niet dan al kremmelende kan binnengeraken.

krèmpeg

bijvoeglijk naamwoord .
WBD gezegd v.e. paard dat last heeft van kramp in de benen; zo'n paard wordt ook wel 'kramptrèkker' genoemd
WNT KRAMPIG = krampachtig

krèng
zelfstandig naamwoord
WBD boosaardig paard
WBD III.4.2:32 'kreng', ook: kadaver, 'dood beest', 'dode', 'lijk'
WNT KRENG 1) dood lichaam v.e. dier; 2) een waardeloos ding;
3) scheldnaam voor dieren en menschen
Bont znw.vr. - kreng, lastig, onhandelbaar paard of mens.
Antw. KRENG znw.v. en niet o. -oud, mager peerd; fig.: magere, kleine

krènk
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- trapperhefboom (Eng. crank)

krèntebölleke
zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm van 'krèntenbòl'
klein krentenbroodje (eenpersoons)
gez. Pierre van Beek -- Hij heeter mar vier èn nog en krèntebölleke, èn dès nòg òngeknaawd ook. - Hij heeft ze niet alle vijf.

krèntemik
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt - krentenbrood
-- De aanduiding krentenbrood mag uitsluitend worden gebezigd voor brood met ten minste 30% krenten. (Koninklijk besluit van 4 juni 1998)

krèp
zelfstandig naamwoord
karbonade; crêpe, (gekroest weefsel)
WBD bepaald zijden, kunstzijden of wollen weefsel (II:860)
WBD III.2.3:50 'krip' = lapje spek;
WBD III.2.3:61 gebraden varkensrib
WBD III.2.3:54 'krip' = gerookt vlees
WBD III.2.3:63 'krip' = karbonade
Hees kripke spek (I:50)
Biks krèp zn = kèrmenaaj
Verh. KREP (krèp) m - carbonade (ook: kermenèèj), deel v.h. geslachte varken dat naar de pastoor gebracht wordt.
Bont krap, znw.vr. - karbonade met twee, drie, soms vier ribben aaneen.
WNT KRIP (II), krep, znw.vr., mv. -pen. Van onzekeren oorsprong. Benaming voor een lapje vleesch, in verschillende streken in

verschillende toepassingen. Z.a.
Antw. KREP of KRIP znw.m. - snede spek of hesp

krèppôot
zelfstandig naamwoord
WBD tussenklauwontsteking (bij koeien)

krès
zelfstandig naamwoord
crèche, kinderdagverblijf
- Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980, Tilburgse Koerier:
En krès op den Haajkaant

Ons Sjaan die kos er nie òn èùt
dus kwaam ze wir bij mèn:
“In den Haaikaant komt en Krès,
wè zo dè vur iets zèèn?"

Ik hèb ze haorfèèn ötgeleej
al gaaf dè wèl wè laast:
“En krès dè is en instèlling
die op de kiendjes paast.”

“As de Moeder bodschappe doe
of wèèrkt bèùteshèùs,
dan zèn de kènder tòch verzörgd
èn nie allêenig tèùs.”

Ik hèt wèl zeuve keer gezeej
toen hasset nòg nie deur
want ze zeej: “Ik hoef ginne Krès,
daor hèb ik jou tòch veur?”

krèùd, mv kruije

sintjaakòpskrèùd - kruiskruid - senecio

hoefkrèùd - klein hoefblad - tussilago farfara

boerewörmkrèùd / tanacetum vulgare

sintjanskrèùd - sedum telephium

zelfstandig naamwoord

kruid, 'toekruid'

bôonekrèùd - bonenkruid Dialectenquête 1876 - kruid (ui = eu van fr. Meuse)

WBD III.4.3:250 sint-jaakòbskrèud - kruiskruid (Senecio)

251 hoefkrèùd - klein hoefblad (Tussilago farfara)

WBD III.4.3:?? boerewörmkrèùd, wörmkrèùd - boerenwordkruid (Tanacetum vulgare)

WBD III.4.3:366 sint-janskrèùd - hemelsleutel (Sedum telephium) WBD III.4.3:409 pèèlkrèùd - pijlkruid (Sagittaria sagittifolia), ook genoemd: zwòlmstèrt

WBD III. 2.3:128 'kruid', 'toekruid' = specerij

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 54) krèùd - kruije

krèùdnaogel

znw.

kruidnagel

meervoud: kruinaogels

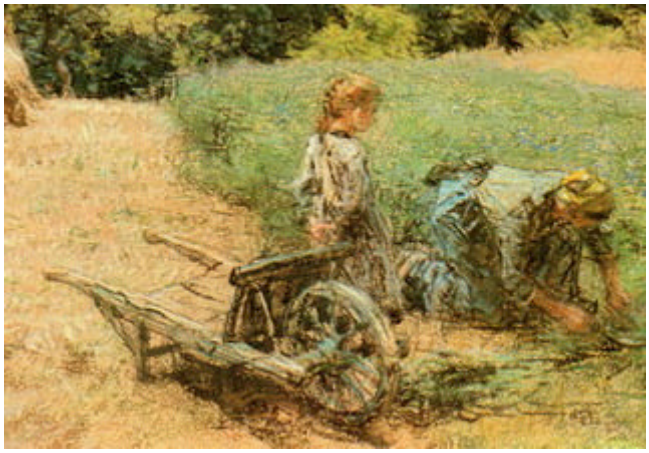
De Wijs -- wè staode toch te snuffelen… -k'ruuk liever kruinaogels (seringen) dan snoffels (anjers), mun dalidassen staon schôon maar ruuken nie (10-03-1967)

zie ook: **krönaogel**

kreugel, kreugeltje

Afbeelding uit *Kroniek van de Kempen* - 1990

Léon L'Hermite - Oogsten

David Teniers -17de eeuw

zelfstandig naamwoord

kruiwagen

N. Daamen - handschrift 1916 - "kreugel - kruiwagen"

BTW 'kreugel, kröwaoge'

Hij reej meej zene kreugel ene kinkenduut harstikke Jantje Marinus - Hij reed met zijn kruiwagen een kikvors dood.

R.J. 'men kreugeltje piept'

...mar den dezen is net 'nen kreugel: ge moet 'm douwe! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

Hij moet er mee z'n neus bovenop gedouwd worren, hij moet er op den kreugel naor toe gerejen worren! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

- In piepend kreugeltje mee twee maande d'r op, en innen meens d'r aachter, die riep "kneukels"… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

De Wijs -- Rijd den kreugel mar deur 't deurgebint in't schop (20-07-1962)

Van Beek - een "kreugel" is een kruiwagen; (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Cees Robben -- daor draajden ik et kreugelrad; ik reej meej ene vuls te zwaore kreugel

Cees Robben -- èn van ene kreugel wòrde nòg is lillek ôok;

Hij zaag de wèèvers meej de kreugel/ stukke brènge nòr den heer. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: En euw heuvelse kèrk)

Elie van Schilt - Ok ut gepiep van unne kreugel waor unne textielarbeier de stukken stof die zun vrouw gestopt had als thuiswerk, wir trug brocht naor de fabriek. (Uit: 'Vruuger heurde wij aanders'; CuBra ca. 2000)

WBD Onder 'kruiwagen' (II 807) is het Tilburgse woord niet vermeld.

DANB de burries van de kreugel bèùge deur ónder et gewicht

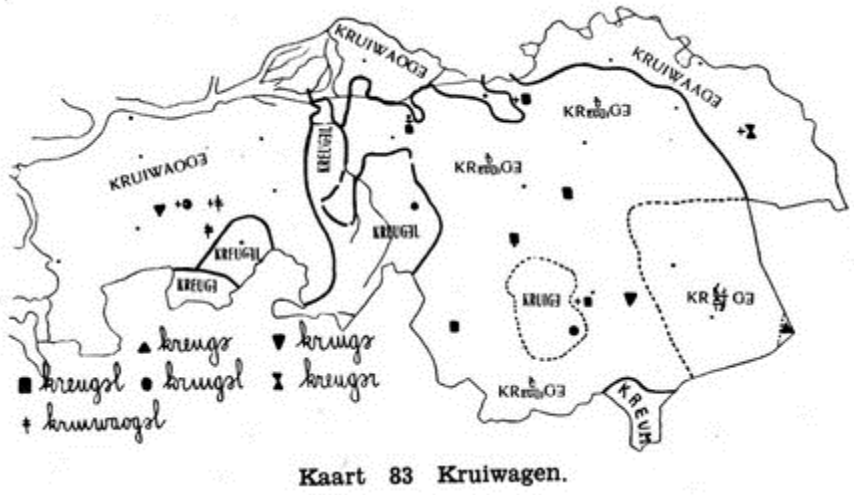
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - piepen as ene kreugel ('86) - versleten zijn

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - zen ziel rijdt óp ene kreugel (D'16)- het gaat hem voor de wind

Antw. KREUGEL znw.m. - kruiwagen, Fr. brouette

Bont znw.m. (kruigen, kreugen) 1. kruiwagen, 2) lompe, eigenzinnige kerel

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - kreugel (krt.83)

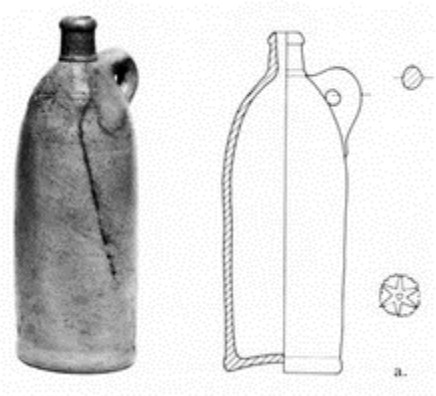

KRUIWAOGƏ
KRUIWAAGƏ
KREUGEL
KREUGEL
KREUGEL

krèùjer

zelfstandig naamwoord

WBD steekband onder het kapgebint, ook 'schôor' genoemd.

Waterkruik, aangetroffen bij archeologisch onderzoek naar het Kasteel van de Hasselt. Ill. uit: *Graven naar het kasteel van Tilburg*, H. Stoepker 1986

krèùk, krökske

zelfstandig naamwoord, kruik om uit te drinken, met name de kruik waarin fabrieksarbeiders drank (van jenever tot thee) meenamen naar het werk

1. kruik

blèkke krèùk - drinkkruikje v.d. fabrieksarbeider

...meej men krökske nòr et wèèrk... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ötverkôop)

2. bijnaam, spot- of geuzennaam van een Tilburger

- 'ne krèùk = een kruikezeiker = een Tilburger

Cees Robben -- en zèùnege krèùk ging meej et vèèreke nor hèùs;

Aaltij in et pronte (zôo et paast vur ene krèùk)... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Kèk – zeej aauwe Giel')

...want dèmme krèùke zèn daarop gòn we hier groot. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Tilburg op z'n bèst)

Naauw gao unne wever ok vort grôôts op zunne stiel/ En 't Kruiken dorp wordt 'n stad deur zunne textiel... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Tilburg op z'n bèst)

Bijnamenboek Karel de Beer - Jos de krèùk = Jos van Rijswijk (67)

Bijnamenboek Karel de Beer - Jan de krèùk = Frans Verbunt (80)

WBD (III.2.1:125) 'kruik' = kruik

Dus vraog ik oe van krèùk toe krèùk:/ Verheur tòch mèn gebèd. (Henriëtte Vunderink, Gebèd toe Peerke Donders, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

► krökske

► krèùkin

krèùkebrölòft

zelfstandig naamwoord

kruikenbruiloft; de folkloristische bruiloft aan het begin van carnaval

Èn dan hèmme nòg de krèùkebrölòft, de krèùkemis en et krèùkekonsèrt. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

krèùkestad

zelfstandig naamwoord, eigennaam

spot- dan wel geuzennaam van Tilburg, met name gedurende carnaval; de stad van de kruikenzeikers

Allee Willem II, naa mot et gebeure/ zón kaans hèdde nòg nôot gehad/ Dè zèède verplicht, nie allêen aon oe èège/ mar èffegoed òn hil de krèùkestad. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Allee Willeke II')

krèùkezèèk

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- 'kröökezèèk' (textiel) urine die, in een kruik van thuis werd meegenomen naar de fabriek en gebruikt werd in de appretuur i.p.v. ammoniak.

krèùkezèèker

zelfstandig naamwoord

kruikezeiker, spotnaam voor een Tilburger

DANB krèùkezèèkers

N. Daamen - handschrift 1916 - "kruikzijkers - Tilburgsche kruikz... (scheldnaam)"

A.J.A.C. van Delft -- Het geven van scheld- of bijnamen is iets dorpsch, dat hier geleidelijk verdwijnt, al vindt men in den volksmond er nog heel wat terug. (...) Dat de Tilburgers als verzamelnaam een minder kies woord als "Kruikezeikers" te accepteeren hadden, evenals de inwoners

van Goirle "Ballefrutters" (...) is bekend. De afkomst is meermaals wel terug te vinden, en voor Tilburg is het een reeds meermalen ontleende eigenaardigheid, die verband houdt met het bezigen der menschelijke urine voor het textielbedrijf. Een eerenaam alzoo! (Nieuwe Tilburgsche Courant - zaterdag 27 april 1929; 'Van vroeger dagen' 111: 'Spreektaal')

A.J.A.C. van Delft -- Het is wel een ordinaire bijnaam, die men eertijds de bewoners van Tilburg vereerde door hen "kruikenzeikers" te schelden, doch de eigenaardige naam wordt zeer verklaarbaar als men weet dat oudtijds voor het vollen der lakens een volmolen gebruikt werd. De oudste molen in Tilburg dateert volgens Dijksterhuis, waaraan we dit ontleenen, van 1799 en was gebouwd aan de Hoeve. Om de vollersaarde voor haar doel geschikt te maken werd zij vermengd met urine. Deze vloeistof had hier daardoor een zekere handelswaarde en werd daarom met zorg verzameld. Hanewinkel beweert, dat een arbeidersgezin jaarlijks voor 30 à 40 gld. van dit kostbare product kon verkoopen. (Nieuwe Tilburgsche Courant - zaterdag 21 april 1923: 'Van vroeger dagen 25: Pikanterie')

Anoniem: Deze naam spruit voort uit het feit, dat Tilburgers voorheen hun urine in kruiken bewaarden om ze aan de fabrikanten te verkoopen toen de benodigde ammoniak voor de appretuur der wollenstoffen nog niet in den handel was. Dr. Dijksterhuis, die in zijn "Geschiedenis van Tilburg" ook aan dit feit herinnert, wijst er op, dat arbeidersgezinnen met dezen "handel" f 30 à f 40 per jaar verdienden. Een en ander dateert uit het begin der vorige eeuw. (Nieuwe Tilburgsche Courant - vrijdag 8 december 1933, 'Folklore 2')

Zôo lèève zonder kaskenaoi/ dès schonder èn veul rèèker./ Dan gaoder grôot op agge heurt:/ daor gao ene Krèùkezèèker. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Lòt ze't mar heure')

Stadsnieuws - Ik zèè tòch liever ene Krèùkezèèker as enen Ballefrutter (060509)

Piet van Beers:
'Ruud Vreeman'
Ik ben geboren in Loon op Zand
maar…ons moeder dat was ´n "kruikin".
Toen ik vijftig jaar terug, hier wonen kwam.
Paste ik er ook zo maar niet in.

DUS:
Als je nu kijkt naar "Onze Ruud"
Dat is helemaal gene kruikenzeiker,
die is nog "splinternuut"

Ruud Vreeman komt, van boven de Kalie
en ie kreeg in 't begin al flink op z´n falie.
Want… hij zette z'n eigen en de kruikezeiker
(als symbool van de kruikenstad) flink in de kijker.
en ontlokte zodoende 'n heftig dispuut.

Maar…

Ik neem Onze Ruud dat niet al te kwalijk.
Want "Onze Ruud" die is pas nuut.

Als ge straks bent gesetteld in de stad van de kruiken
En ge bent wat gewoon geraakt aan onze gebruiken.
---Dat gaat niet van eigens---- dat gaat niet acuut----
Dan hoor je er voort bij Ruud, dan ben je niet meer nuut.
-----Absoluut-----
(uit: 't Elfde buukske - ca. 2009)

WBD krèùkezèèker (II:943) - scheldnaam v.d. wever (vroeger werden de stukken met urine gevold)

Bijnamenboek Karel de Beer - ene krèùkezèèker = Tilburger (blz. 92)

WNT XII:1961, r.3/7 en XII:930, r.26/29 'Nou ick versta dat de vullers ouwe pis koopen, Nou wil ick me water so lichtveerdich niet meer laten loopen.' BREDERO 2, 211 (1617).

Brabant, jg.3 nr.4, blz. 47: Schilders: 'Kruikezeiker'

Buuk Carnavalsvierders noemen zich 'krèùkezèèkers' of kortweg 'krèùke'

v. Doremalen & Spapens - KRUIKEZEIKERS, Mythe en werkelijkheid van een Tilburgs fenomeen (2004)

tis Tilbörgs tròts. / Onze krèùkezèèker! (Henriëtte Vunderink, De krèùkezèèker, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

Schilders in Tilburg magazine (okt. 2007) 'Urine voor landbouw en textiel'

Ed Schilders over de kruikenzeiker bij Cees Robben

krèùkin

zelfstandig naamwoord

vrouwelijke inwoner van Tilburg; minder algemeen dan 'krèùk' voor de mannen.

Piet van Beers: Ik ben geboren in Loon op Zand/ maar…ons moeder dat was ´n "kruikin". ('Ruud Vreeman', in: 't Elfde buukske - ca. 2009)

Piet van Beers -- ´t Zèn allemòl meense die we moete beminne/ Gullie kènt ze toch ôok, gij krèùk èn krèùkinne. ('Bemint uw evennaaste als uzelve'; 2008)

krèùm

zelfstandig naamwoord

energie;

kruim: klein afgebrokkeld stukje v. een of andere spijs?

- het zachte binnenste van brood in tegenst. tot de korst

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - òch èèrm stèùversmikske, wè hèdde tòch wèèneg krèùm (D'16) - ... wat stel je weinig voor!

Van Beek - "Dà hee heel wà kruim gekost!" - Dat was hard werken. - Daar heb ik veel moeite voor moeten doen. (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959

Henk van Rijen - dè zal hil wè krööm kòsse - dat zal veel energie vergen

Bont znw.vr. 'kruim' - het zachte binnenste van brood;

zegsw.' erges kröm aachter zette' - ergens kracht achter zetten.
WNT KRUIM 2) b) iets fijns, goeds, bruikbaars; degelijkheid, kracht

krèùmel
zelfstandig naamwoord
kruimel
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - krèùmels is ók brôod - de laatste restjes moeten ook op
As dè zô is gewist, van ons moeders onderbroek, waor wij in ieders geval niks van kosse zien en wij dus hillemol nie aon han meuge denken, dochte wij wel dè onze vadder dus hil wè te doen gehad heej om op de bestemde plaots te komen, as de brôodkrèùmels em al te veul staken, zôas dè in de volksmond hiet. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

krèùn, kröntje
zelfstandig naamwoord
bladdragende takmassa
WBD III.4.83 'kruin' = takken (collectief)

kreune
zelfstandig naamwoord
kreunen
B kreune - krunde - gekrund - ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij krunt

krèùpe
ww, st.
kruipen
Cees Robben -- 'Daor kröpt zo veul vrije tèèd in war'
B krèùpe - krôop - gekroope - in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij kröpt
Bont st.ww. intr. - kruipen

krèùs, kröske
zelfstandig naamwoord
kruis
WBD 'krös' - achterste deel v.h. paard, ook genoemd 'aachterkaant', 'broek'
- Hij is erg nauw in 't kruis. - Hij is zeer consciëntieus, gewetensvol. (A.J.A.C. van Delft; 1961; in: Nieuwe Tilburgse Courant, 'Bekoring van dialect'; 'Typische zegswijzen uit onze streek; uit de volksmond opgetekend')
De Wijs -- Ik zweet kruis en munt bij mekaare (en mot sasse as unne rèèger) (17-10-1966)

De Wijs -- dè he'k echtig nie gedaon, krûîske sterven en honderd duuzend èzere botterhammen eten (17-08-1964) [kröske stèèreve: zogenaamd iets zweren, plechtig beloven]

Cees Robben -- mar dès ók men êenegst krèùs; zèède meej oew krèùs kóntènt;

Zo'n meidje wies hillemol van toeten noch blaoze, die ha as waorschuwing van thèùs meejgekregen: 'Hou God vur oew ôoge en oew haand veur oew krèùs'. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

DANB en krèùs - tweej krèùze

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - poepe dègge krèùs nòch munt kunt zien ('16) - m.b.t. een tiptop dametje

WBD krèùsroej (II:1009) - kruisroede (onderdeel weefgetouw)

Frans Verbunt - èlk hèùs hee,j zen krèùs, de klèène van hout, de grôote van goud

WBD (III.3.3:99) krèùs, grafkrèùs = grafkruis

WBD (III.1.3:121) 'kruis' = zitvlak v.e. broek

WBD III.3.3:106 'veldkruis', 'wegkruis' = veldkruis

Biks 'krùis' zn - kruis

krèùsbild, krösbild

zelfstandig naamwoord

kruisbeeld

Elken aovend stond der dan wel den êene of aandere fanaat meej un krösbild te zwaaien op de prikstoel. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

krèùse

werkwoord, zwak

kruisen

WBD krèùse (II:1037) - kruisen: sprong wisselen; ook: spròng wissele of ooverspringe

Dirk Boutkan (1996) - verleden tijd: krèùste naast kröste (blz. 59)

krèùsheer

zelfstandig naamwoord

kruisheer (kloosterorde)

1929 -- Van Delft - "Zoolang ze vrijen, zijn het minnebroeders, doch getrouwd worden het kruisheeren." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

1964 -- Pierre van Beek -- Ja, hoe gaat het eigenlijk met die mannen: "Zolang ze vrijen zijn het minnebroeders, getrouwd worden het kruisheren". (Tilburgse Taalplastiek afl. 15; Nieuwsblad van het Zuiden, 21-10-1964)

1969 -- Cees Robben - Prent van de week, 4 april 1969:

1998 -- Henk van Rijen -- wè zèède toch ene krööshеer - wat ben je toch een bandiet!

WTT 2012 -- De uitdrukking is een woordspel met de twee kloosterorden minderbroeders en kruisheren. Minderbroeders zijn franciscanen (Ordo Fratrum Minorum, O.F.M.), volgelingen van Franciscus van Assisi; naastenliefde kenmerkt hun streven. Kruisheren behoren tot de Orde van het Heilig Kruis (Latijn: Ordo Sanctae Crucis, OSC); het gezegde is uiteraard gebaseerd op de uitdrukking dat iets of iemand 'een kruis', een last, is; vergelijk 'ieder huisje heeft zijn kruisje'.

krèùshout

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- 'krööshaawt' - kruishout, aftekenhaak voor timmerlieden

krèùsing
zelfstandig naamwoord
kruising
WBD krèùsing (II:1047) - kruising: dichtheid v.d. binding

krèùslènt
zelfstandig naamwoord
WBD 'krèùslènte' - ploeglijn (het leidsel dat gebruikt wordt bij het ploegen)

krèùslievenheer
zelfstandig naamwoord
kruisbeeld

krèùswèg, kröswèg
zelfstandig naamwoord
kruisweg
Elke mèèrge liep ie, op un holleke naor de kerk. Hij ging nie naor de mis, nèè, hij deej dan de krösweg, elke mèèrge, hij ha enne kröswegmanie. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

krib
zelfstandig naamwoord
WBD paardekribbe (houten of stenen voerbak)
WBD III.2.2:27 'krib', 'kribbeke' = wieg
Antw. KRIB, KRUB znw.v.- kribbe.
Spr. 'Op de krib bijten' - komen als alles opgeëten is.

kribbèèter
zelfstandig naamwoord
WBD windzuiger (paard dat lucht in de mond zuigt en daardoor oploopt), ook genoemd 'kribbenbèèter', 'zèùger', 'wèndzèùger' of 'wèndhapper'
WBD kribbebijter (paard dat telkens in de krib bijt of met de tanden op de bodem v.d. krib stoot), ook genoemd (speciaal in de Hasselt) 'kribbebèèter'
Zie WNT, lemma Krib onder afleidingen

Figuur op een staldeur, ontstaan door het kribben van een paard. Opmerkelijk is, dat de voorstelling lijkt op een paard dat ergens overheen springt. Afbeelding uit een videoclip van een interview met Tom Waits op YouTube. Volledige clip: http://youtu.be/3FVp2ipKEJw

Bont krɪbənbe.tər znw.m. - kribbenbijter, kribbebijter; ook fig. kribbig, korzelig persoon.

Antw. KRIBBIJTER, KRUBBIJTER znw.m. - iemand die v.e. ander niets verdragen kan 2) peerd dat in de kribbe bijt; gierigaard, vrek

kribbòrsel

zelfstandig naamwoord

vrouw met haar op de bovenlip

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - en vrouw meej ene kribbòrsel (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) - (paarden hebben haren op de bovenlip, waarmee ze de krib of voerbak uitborstelen)

kriek

zelfstandig naamwoord

krekel; instrument om op te krikken; oneetbare bes; kers

en z'n eugskes die blonken as krieke... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'De paoter en de kinkenduut', 1941)

WBD III.4.2:217 kriek, 'heikriek' - krekel (Acheta domesticus e.a.)

WBD III.4.5:91 kriek - oneetbare bes, ook genoemd: vergifbeezie

WBD III.4.3:160 kriek - haagappel, vrucht v.d. meidoorn

WBD III.2.3:168 'kriek' = kers

Verh. kriek m. 1. krekel; 2. instrument om op te krikken

WNT KRIEK - 1) bep. kers; 2) krekel; 3) houtskool

... 'ne witte maaidoornboom, die 's zomers vol lekkere krieken hong. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 2; 16-10-1929)

krieke, krikke

zelfstandig naamwoord, plur.?

houtskool

WBD krieke - houtskool (de verbrande houtresten)

N. Daamen - handschrift 1916 - "krieken of krikken - houtskool"

WBD (III.2.1:250) 'krik' c.q. 'houskool'

WBD (III.2.1:256) 'krikken' = bluskool, ook genoemd: 'brandende as', of 'sintels'

Hees krikke (III:20),(VI:44,VII:54)

Biks krikke zn mv - houtskool

Verh. KRIEKEN v., alleen mv.: houtskool.

WNT: in Limb., de Kempen en Brab. een benaming voor houtskool, inz. brandende houtskool. Z.a.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - KRIEKEN worden hier genaamd de bakkers-houtskolen van takken-bossen of ander klein hout. Z.a.

Bont KRIKKEN (totaal uitgedoofde) houtskool, voor vulling v. strijkijzers. Z.a.

Antw KRIK znw.v. - houtskool, inz. brandende

kriekzwart

bijvoeglijk naamwoord .

pikzwart (naar een bepaalde kers, de kriek) zo zwart als een stuk houtskool

Verh.kriekzwart bijvoeglijk naamwoord . zwart als een stuk houtskool.

Antw. KRIEKZWART, KRIEKZWERT bvw. - pekzwart

kriel

bijvoeglijk naamwoord .

WBD III.2.3:162 'kriel' = onvolgroeid (vruchten), ook 'benepen' WBD III.4:324 'kriel' = iets klein in zijn soort, ook 'opneukerke'

krieleke

zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm

WBD krielkip, ook 'krielhènneke' genoemd

Stadsnieuws - de boerin ha vur der plezier en tôom krielekes; vur de aajer hoefde ze et nie te doen (181006)

Antw. KRIELEKE(N) znw.o.- slag v. zeer kleine hoenders

WNT KRIEL - 1) klein mensch of kind; 2) kleine kip (bep.soort) enz. Z.a.

kriemel

zelfstandig naamwoord

PM kruimel

WBD III.2.3:126 'kriemeltje' = kleine hoeveelheid eten

Verh. KRIEMEL m - kruimel

kriemele

werkwoord, zwak

Henk van Rijen -- kriebelen

WNT KRIEMELEN - 1) wriemelen, 2) een gevoel van jeuk veroorzaken, jeuken

krikkel

bijvoeglijk naamwoord .

teer, secuur; korzelig, geprikkeld ; fragiel

Henk van Rijen -- 'priegel' - erg klein, secuur

Lózziemaoken is en krikkel wèèrk

Pierre van Beek -- en krikkel geval - een teer geval

Cees Robben -- alles òn dè krikkel vrouwke was verneepe ... èffe klèèn

Cees Robben -- Wè dis ónze paa tòch krikkel; óns Ketoow is tóch zôo krikkel war;

Cees Robben -- bekaampeg èn tòch krikkel;

Henk van Rijen - wèt is et tòch en krikkel bòske - ... een teer knaapje

Stadsnieuws - Ons buurvrouw waar mar en krikkel meenske, mar kwèèke dèsse kos. (181009)

Piet van Beers – 'Naoderhaand moete nie maauwen': ...jè, dè blyft 'n krikkel ding. (With Love; 1982-1987)

Piet van Beers – 'Nòdderhaand moete nie maawe': jè, dè blèèft 'n krikkel ding. (Brabants Bont 1; z.j., ca. 2005)

WBD III.4.2:36 krikkel - schuw (v.e. dier); ook; bang, 'schichtig'

Antw. KRIKKEL bvw - oploopend, gauw gestoord, korzelig

Verh.KRIKKEL bijvoeglijk naamwoord - hachelijk, kritiek, kregel; (van melk gezegd) op het punt staande zuur te worden.

WNT KRIKKEL bijvoeglijk naamwoord Het woord wordt (uitsluitend in een deel van Zuid-Nederland) in eenige uiteenloopende beteekenissen gebezigd, maar behoort waarschijnlijk toch in alle opvattingen bij het ww. KRIKKEN. 1. licht breekbaar; 2. weinig kunnende verdragen, oploopend, lichtgeraakt, korzelig. Z.a.

Bont krɪkəl, bijvoeglijk naamwoord 1) licht breekbaar, teer; 2) weinig kunnende verdragen, licht geraakt.

krimmeneel

uitroep

crimineel

Die is wèl getrouwd! Mee 'n dochter van Door de Vries en dè wit-ie-zelf ook, want ie hee twaalf gegooid hurre! Krimmeneel wen vrammes is dè! (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

krimpe

ww, st.
krimpen
krimpe - krómp - gekrómpe
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 27) in 2e pers. en 3e pers. enk. presens wordt in het cluster mpt de p verzwegen.

krint, krintje
zelfstandig naamwoord
krent
Cees Robben -- ge meut die krintjes nie öt de mik pölleke;
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - Ge kunt meej de fiets van dêen krint nòr daander. variant- zie beek
Bont znw.vr - krent
Antw. KRINT znw. v. - krent
WNT KRENT, gewestelijk, b.v. te Antwerpen: KRINT

krintebòl
zelfstandig naamwoord
krentenbol
Piet van Beers – 'Griepepidemie': Èn ene zak meej krintebolle... (Spoeje doemmeniemer; 2009)

krintemik
zelfstandig naamwoord
krentenbrood
R.J.'.. kreeg op z'n mieter meej 'ne gròte krintemik'
R.J.'mene lèkkere krintemik'
Frans Verbunt - 'krèntemik'
Piet van Beers – 'Advertènsies leeze': oover taarte, brôod èn oover krintemik. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Bont krɪntəmik znw.m. - wittebrood waarin krenten gebakken zijn.
Biks krintemik zn - krentebrood

krispendènsie
zelfstandig naamwoord
correspondentie, briefwisseling
De krispondentie mee oome Teun waar veuls te eenzijdig om lang schoon te kunne staon... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Naor oome Teun'; NTC 24-2-1940)
Bont krɪspəndänsi, znw.vr. - korrespondentie

krispendêere
werkwoord, zwak
corresponderen

"Ik heb geheurd," zee de vrouw van den burgemeester, "dè-t-ie geregeld krispendeert mee ministers... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)

Bont krispənde.rə(n), zw.ww.intr. korresponderen, aansluiten (van bussen en treinen bv.)

kroebele

werkwoord, zwak

over de rug strijken (van kinderen gezegd)

- kroebele - kroebelde - gekroebeld

kroebeljaacht

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- krioelende kinderen, massa kinderen

krògske

zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm

kraagje

verkleinde vorm van 'kraog', met vocaalkrimping

krökske

zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm

kruikje

Cees Robben -- ik vulde steeds men krökske

Cees Robben -- ons drinkeskrökske waar ók blauw

...wörom dan gin blauw krökske? (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Tis allêen de naom)

kròkstêen

zelfstandig naamwoord

vruohtepit

Cees Robben -- Tot in de prèùmetèèd war .. èn dan verzuuk ik jöllie óp de kròkstêene.

WBD III.2.3:153 'kraaksteen' = steenvruchtpit

Antw. KRAAKSTEEN (uitspr. krokstieën) znw.m. - kerse- of kriekesteen (uitspr. ook: kroksteen)

WNT KRAAKSTEEN - In Z.-Nederl. de gewone benaming voor eene kerse- of kriekepit. Reeds bij Kiliaan.

kròkstoel

zelfstandig naamwoord

WBD (III.2.1:89) krokstoel = kinderstoel

kròkte

werkwoord, persoonsvorm.

kraakt(e) Cees Robben -- et körsje kròkt in mene mónd
2e + 3e pers.enk.tegenwoordige tijd van 'kraoke', resp. verleden tijd

kròlstart
zelfstandig naamwoord
WBD (Hasselt) varken, ook genoemd 'vèèreke' of 'kuus', en elders 'kuus' of 'vèrke'
Bont znw.m. - staart die krult 'enen hond m 'ne krolstart.
WNT KRULSTAART, -steert - 1) een krullende staart; 2) een dier met een krullenden staart, inzonderheid een varken.

kròltje
zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm
Henk van Rijen -- kraaltje
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 95) ik zal oe kròltjes geeve

krom
bijvoeglijk naamwoord .
krom
slecht bij kas zijn; = 'króm staon'
ook gezegd van een paard dat niet goed kan lopen
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - króm hout braandt eeve goed as rèècht (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) -ook mindere kwaliteit kan voldoen
WBD króm staon - gezegd van koeien die moeilijk ('strómmelèèchteg') lopen
WBD króm - kreupel (v.e. paard), ook genoemd (Hasselt) 'kreujpel'
Henk van Rijen -- 'kromstaon' - gebukt gaan, zorgen hebben, kreupel zijn
Verh KROM bijvoeglijk naamwoord - kreupel: 't pèrd stoj krom.
Bont kròm/krómp, bnw en bijwoord krom: 'krom aeier - kromme eieren, menselijke en dierlijke uitwerpselen, inz. van de haan.

kròmke
zelfstandig naamwoord
kraampje
verkleinde vorm van 'kraom, met vocaalkrimping

krömmel, krummel
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- kruimel

krommenèèrm
zelfstandig naamwoord
gez.PM meej de krómmenèèrm - op kraamvisite

N. Daamen - handschrift 1916 - "Ze gan mit den krommenairm als ze visites gaan maken en nemen dan een koek of mik mede, hoofdzakelijk bij kraamvisites" WBD (III.3.2:305) 'met de kromme arm gaan' = op kraamvisite gaan

Bosch krommenèrrem - 'me' de krommenèrrem komme'- op kraamvisite Verh. KROMMENARM, mee de krommenèèrm gaon - op kraamvisite gaan met een korf vol geschenken aan de gebogen arm (Of van 'kraam'?)

Biks 'kròmmenèèrm' zn - kromme arm; 'meej d'n krommenèèrm' z.a.

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - krommenerm - geschenk dat door vrouwen die op bezoek komen aan een kraamvrouw gegeven wordt

"Mee de kromme errem (arm) lopen" raakt ook de pastoor, al behoeft dit wel enige uitleg. Vroeger - en in sommige dorpen wellicht thans nog - was het het gebruik, dat er in de slachttijd bij de boeren "iets van het varken" naar de pastoor werd gebracht, 'n "kermenaai" (karbonade) bijvoorbeeld. Dit gebeurde dan in de hengselmand, die uiteraard aan "een kromme arm" werd gedragen. De uitdrukking betekende derhalve, dat men wat van de slacht naar de pastoor bracht. Er gaat het verhaal van zo'n dorpspastoor, die belangstellend bij het slachten stond te kijken en zich zichtbaar een beetje te opvallend in de voorpret verheugde, waardoor hij van de boer het volgende raadseltje op te lossen kreeg: "Witte gij, meneer pastoor, het verschil tussen O.L. Heer en dees vèrken? Nie? dan za'k 't oe zeggen: Onze Lieven Heer is veur alle minsen gestorven en dees vèrken veur mijn alleen". Pierre van Beek - TTP - Nr. 9 Za 18-07-1964

kromstaon

werkwoord, sterk

Frans Verbunt - kreupel zijn

krönaogel

zelfstandig naamwoord

kruidnagel, 'kruinagel', 'kruidnaogel', 'naogelgrèùs'

Henk van Rijen - "zèn öllie kröötnaogel pèèrs of wit?" - zijn hun seringen ...?

WBD III.4.3:184 krönaogelbôom - sering; ook genoemd: knaogelblòm

Bosch kruinagel - kruidnagel, seringen

Bont znw.m. - kruidnagel, sering

Antw. KRUINAGEL znw.m. - kruidnagel Biks krönaogel zn - kruidnagel, sering

Hees kruinagels (I:74)

Str. krönaogel (I:109)

WNT KRUIDNAGEL - In Z.-Nederl ook KRUINAGEL

krontje

kroontje

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

kròntje
zelfstandig naamwoord verkleinde vorm
kraantje
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- krontje
Cees Robben -- men neus lópt as en kròntje;
verkleinde vorm van 'kraon', met vocaalkrimping

kröntje
zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm
Henk van Rijen -- kruintje

krontjespèn
zelfstandig naamwoord
kroontjespen

krôon, krontje
zelfstandig naamwoord
kroon
bladdragende takmassa; alle boomtakken samen
WBD kroon (v.d. paardehoef), ook genoemd 'krôonraand' of 'haorbaand', (Hasselt): 'hòrbaand'
Cees Robben -- Wie krèègt laoter den grótsten krôon in den heemel?
WBD schèrkrôon (II:994) - scheerraam, grote haspel; ook: schèrraom, schirraom, schèèrmeule, haspelmeule genoemd
WBD krôon (II:1032) - kroon (soort haspel); ook: haspelkrôon, haspel, stèr
WBD krôonlètjes (II:1032) - kroonlatjes; ook; lètjes of krôonspèèle
WBD krôonpin (II:1032) - kroonpin; ook: pin of spil
WBD krôonblòk (II:1032) - kroonblok; ook: haspelblòk of type staander
WBD III.4.5:83 krôon - takken (collectief), ook genoemd kòp, gezwaaj, bundel of bussel takke.
WBD III.4.3S85 kroon - boomkruin

krôone
werkwoord, zwak
kronen
krôone - krónde - gekrónd ook in tegenwoordige tijd vooaalkrimping: gij/hij krónt

krôop
ww., pv.
kroop
verleden tijd van 'krèùpe'

kroot
zelfstandig naamwoord
kroot, biet
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - as ge krooten it dan kakte bloed (JM'50) - het is je eigen schuld
WBD III.2.3:104 'krootje' = rode biet

kròp
zelfstandig naamwoord
krop van een vogel, met name van een duif
figuurlijk: kussen, tongkussen; naar het voorbeeld van 'uit de krop voeren'
òf vroolek soms ge-èèrmd, èn ok bij toere/ stòn ze mekaaren öt de kròp te voere. (Henriëtte Vunderink, Raoze mòndag, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

kròpbrôod
zelfstandig naamwoord
tarwebrood met zemelen, zemelenbrood
WBD III.2.3:190 -- kropbrood: Hoogerheide en Tilbur

kröpt
ww., pv.
kruipt
Cees Robben -- Ik wérk gèère ... mar daor kröpt zóveul vrije tèèd in war.
Cees Robben -- as ze kaod is, kröpt ze meej nen dikke start óp zulder;
tegenwoordige tijd 2e + 3e pers. enk. van 'krèùpe'

krösbild
zelfstandig naamwoord
kruisbeeld
WBD (III.3.3:50) krösbild = kruisbeeld
51 krösbildechristus = corpus
Antw. KRUISBELD znw.o. - kruisbeeld

kröske
zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm
kruisje;
eindstadium van de H. Mis
Bij et kröske de kèèrk öt gaon
uitdrukking kröske stèèrve - op erewoord (gezegd met vingergebaar)
z.o. 'bótram'
Cees Robben -- en kröske slaon; zónder irst en kroske te maoke;
Cees Robben -- assekröske
Cees Robben -- svaa - soons - seis - samen (kruisteken in kindertaal)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - varianten op 'kröske stèèrve':
kröske stèèrven èn hónderdduuzend èèzere bótterammen ópeete ('70) (Als dat niet klopt, eet ik mijn pet op '70)
WBD (III.3.3:145) kröske - zegen aan het eind v.d. mis
WBD (III.3.3:185) kröske - een kruisje maken

kröskestèèreve
ww.
iets beloven; onder kinderen! een 'eed' afleggen met twee gekruiste vingers, middelvinger over ringvinger.
Kon ook betekenen: iets onaangenaams niet verder vertellen, of versterking van de belofte om een afspraak na te komen. Z.a.

kröspunt
zelfstandig naamwoord
kruispunt
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 33) 'krèùspunt' (er kan klinkerverkorting optreden)

krösweg
zelfstandig naamwoord
kruisweg, de veertien staties in de r.-k. kerk
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - kèèken as en hèllegebildje dè van de kröswèg is gevalle (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1971)- beduusd kijken
WBD III.3.3:178 kröswèg bidde, de kröswèg doen = de kruisweg bidden
Antw. KRUISWEG znw.m. - de afbeelding v.d. lijdensweg van Jezus

kröwaoge
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- kruiwagen, 'kreugel'

krucht
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- 'de Krucht' - jammer- en kreunonderkomen van leproserie 'Den öölevlucht'

kruije
zelfstandig naamwoord
kruiden
WBD III.2.3:128 'tuinkruiden', 'kruiden
plur. van 'krèùd', met d-syncope

kruije

ww, st.

kruien

Henk van Rijen - de aase ötkruije - het vuile werk doen

Henk van Rijen - otgekroje

Frans Verbunt - van kruie krèède lange èèrme èn grôote neusgaote

B kruie - krój - gekroje ik krui,gij/hij kruit

Bont st.ww., tr.en intr. - kruien: 1) een kar terugduwen (door een paard), 2) molenaarsterm, 3) een kruiwagen voortduwen, 4) (van muren gezegd) wijken, een weinig uit het gelid gaan.

Biks 'krèije ww - kruien

kruijenier

kruidenier

'kruidenier' met gesyncopeerde d

krukke

werkwoord, zwak

WBD (v.e. paard) strompelend lopen bij het aantrekken

Henk van Rijen -- (textiel) - houten vorken die ondersteboven in de grond werden geplaatst en waarop de gelijmde 'kèttings' gedroogd werden.

krukke - krukte - gekrukt

WNT KRUKKEN - 1) sukkelen met de gezondheid; 2) sukkelen, knoeien e.d.; 3) schertsend: iemand voor kruk uitschelden

krukstoel

zelfstandig naamwoord

v.D. met een smalle, rechte rugleuning

N. Daamen - handschrift 1916 - krukstoel – leuningstoel

krulle

werkwoord, zwak

krullen maken; spannen

Frans Verbunt - et zal er krulle! - het zal er spannen

– krulle - krulde - gekruld

Verh. krullen ww. - behalve in de zin van 'krullen maken' ook onpers. gebruikt in de uitdrukking 'het zal er krullen' - het zal er spannend toe gaan, er zullen klappen vallen. (Van een wateroppervlak dat rimpelt?)

WNT KRULLEN c) 3) Oneigenlijk voort niet effen, niet kalm zijn, opgewonden zijn e.d.

krupsie

zelfstandig naamwoord

kwaal

van Fr. 'corruption' = kleine kwaal, ziekelijke gril, treurige toestand van lichaam en geest.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - aaltij krupsies hèbbe (We'37)

N. Daamen - handschrift 1916 - "krupsies - hij hee aaltij allerlei krupsies (kwalen)"

WNT KRUPSIE - wsch. uit 'corruptie'. Gewoonlijk in 't meerv. gebruikt voor: lichamelijke kwellingen, klein ongemak.

kuiere

werkwoord, zwak

kuieren, langzaam wandelen, een ommetje maken

Op de Spoorlaan is 't mistal nie druk en as ge daor dan hillemol op oe eentje te kuieren lopt... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

kulleke

zelfstandig naamwoord

V klein kind (vertederend) V wèdist tòch en kulleke, war

S&S KUL: klein, nietig ventje: e kulleke van e manneke (Corn. II 97)

WNT KUL (4) a) flauwe vent, sul (S&S: deze betekenis is secundair)

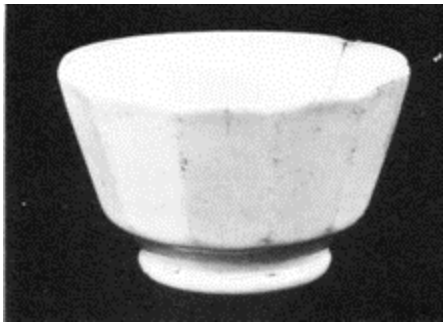
Bosch kulleke - liefkozend woord voor een klein kind

kullevoe

zelfstandig naamwoord

fopperij

N. Daamen - handschrift 1916 - "kullevoe - dat 's kullevoe (dit is fopperij)"

Kommetje zonder oor, aangetroffen bij archeologisch onderzoek naar het Kasteel van de Hasselt. Ill. uit: *Graven naar het kasteel van Tilburg*, H. Stoepker 1986

kumke

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

1. kommetje

- dim, van 'kóm', met vocaalkrimping

Dirk Boutkan (1996) - (29) kwalitatieve mutatie: kom - kumk; (51) kumke/ kummeke

Mar mijnheer, vat toch nog 'n köpke koffie, 't zijn zoo'n kleine kumkes, 't is de moeite nie werd. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

Cees Robben -- en kumke kaaw gekókt waoter

Cees Robben -- ast óp den aonrècht in en kumke leej;

WBD III.2.1:186 'kommetje' = kopje

Verh. KUMKE o - kommetje, vooral: koffie- of theekopje zonder oor.

Bosch kumke - kop of kom zonder oor.

2. plant

WBD III.4.3:426 "kommetjes' = waternavel (Hydrocotyle vulgaris)

De gewone waternavel (Hydrocotyle vulgaris) is een moerasplant die behoort tot de klimopfamilie (Araliaceae).

Waternavel

kunne

werkwoord, sterk

kunnen

B kunne - kós(se) - gekunne: ik kan, gij/hij kunt

Dirk Boutkan (1996) - kunne - kón/kós - gekund

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- as ze dè konnen; ze han et beeter zôo kónne laote

...ze moesse doen al wè ze kosse om er 'n stökske veur te steke... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

...die twee kosse mekare nie zoo goed lije, ziede... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 1; NTC 1-10-1938)

Cees Robben -- Witte wègge kunt! Niks kunde, dè kunde.

Cees Robben -- Hoe bestaoget, mar kunne doe z'et; naa kunde lulle wegge wilt;

Daor waren lollige bij, die goed kosse koken en dieter niks van bakten.

(Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
DANB dè bumke zal daor moejlek kunne groeje
CiT (26) 'Na kumme wir gestaoig ónroke'
Antw. GEKUNNEN: derde hoofdvorm van 'kunnen'

kunningkòp
zelfstandig naamwoord
koningskop
WBD bep. maag van een koe
WTT-2012: zie het lemma in WBD I:3,363; het gebruik wisselt zeer, zodat het niet eenduidig is welk deel van de koemaag bedoeld wordt; met name wel de lebmaag.

kunsbooter
zelfstandig naamwoord
margarine
Frans Verbunt - margarine
Henk van Rijen -- 'kunsbotter'
Biks 'kunstbooter'

kunsèèsbaon
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- kunstijsbaan

kunsmis
zelfstandig naamwoord
WBD kunstmest

kunsmisspraajer
zelfstandig naamwoord
WBD kunstmeststrooier (machinaal), ook 'kunsmistzaajer' genoemd

kunstenèèr
zelfstandig naamwoord
kunstenaar
Antw. KUNSTENÈÈR znw.m. - kunstenmaker

kunstwol
znw.
Van Delft - Opmerkelijk is wel, dat de kunstwol, die tegenwoordig op zoo veler tong is, reeds in het verleden tot een volksgezegde was, hetgeen blijkt uit de uitdrukking: "'t Is allemaal kunstwol", hetgeen beteekent: Het is maar waardelooze rommel; het is bedrog; 't is verneukerij. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni

1929)

kuntje

zelfstandig naamwoord verkleind

kontje, gatje

uitdrukking Et zal oew kuntje vaore/et zal oew gatje vaore - Het zal je tegenvallen

Cees Robben -- 'dèt zen kuntje vaore zó'

Henk van Rijen - dan zal oew kuntje kèrmes viere - dan zul je ervan langs krijgen

Dan sneej ze irst de witte mik/ ènt kuntje daorvan dè kreeg ik/ De smaok daorvan vergeet ik nôot/ nao alle daoge roggebrôod. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Kèrsmes vruuger...)

Bijnamenboek Karel de Beer - kuntje kèlder = eigenares klein snoepwinkeltje (Blz. 92)

Bijnamenboek Karel de Beer - et kuntje = A.S.H. Martin, conmoderator Odulphus (blz. 103)

WBD III.1.4:194 'met uw kontje in de boter vallen' = geluksvogel

verkleinde vorm van 'kónt', met umlaut

Biks kuntje

Bosch kuntje

kusse

zelfstandig naamwoord

kussen

WBD kusses - vlees- en spieraanzetting links en rechts op de borst van een paard, ook genoemd 'schoft'

WBD hòmkusses - haamkussens (de vilten binnenbekleding v.h. haam)

WBD kusses - (Hasselt) - zadelkussens (voor een paard)

Frans Verbunt - twee gelôove op êen kusse, daor slòpt de duuvel tusse

Frans Verbunt - kusse meude gerust mar van et meekaniek moete afblèève

Dirk Boutkan (1996) - verkleinde vorm: kussetje

kussespèlleke

zelfstandig naamwoord

speldenkussentje

samenstellende elementen zijn omgekeerd vóór het diminutiefsuffix.

kuukele

werkwoord, zwak

vallen

WNT: omkukele

Ons moeder waar meej mèn op den èèrm van den onderstre tree van de

trap gekukeld en ha der béén gebroken. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

kuukske

verkleind zelfstandig naamwoord uit koek, met umlaut

koekje

...en op 't list pudding mee kuukskes erin... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)

Toen ze nog vreejen, oo, hoe fijn!
Roozengeur en maoneschijn,
bioscoop en zuute kuukskes,
zuute mundjes in stille huukskes (Piet Heerkens; uit De knaorrie, 'Liefde?', 1949)

Ge krèègt dan koffie meej en kuukske... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Verjòrdaoge')

Cees Robben -- vatte gij mar gaaw en kuukske;

Henk van Rijen - die kuukskes kande nie knaawe, die koekjes kun je niet bijten

Bosch kuukske - koekje

Elie van Schilt - dan begon de vasten, vur ons kender 40 daogen nie snoepen, al de kuukskes en snuupkes die ge kreegt gingen allemal in ut vasten-trommeltje. (Uit: 'As ge katteliek geboren wierd; CuBra ca. 2000)

Piet van Beers – 'Traditie': Toen kreege ze 'n haandvol snuupke's/ öt de kuukskestrommel op de trap. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

kuule

werkwoord, zwak

Henk van Rijen -- koelen

kuure

werkwoord, zwak

Pierre van Beek -- zichzèlf kuure - zich behaaglijk voelen

kuus, kuuske

zelfstandig naamwoord

varken, ook volgens WBD roepnaam v.e. koe, ook 'koes' of 'koej'

WBD vrouwelijk varken, ook genoemd: 'zeug', 'zuig', 'zóg', 'zog', 'verken', 'vèèreke'

WBD 'kuuske'- jong varken, big, ook genoemd 'big' of 'bag' en (Hasselt:) 'kab'

WBD kuus kuus, vèrke, verken - roep- en lokwoorden voor het varken

WBD kuus, kuuske - vleiwoorden voor het varken

WBD kuus, kuus kuus - lok- en roepwoorden voor de big

Cees Robben -- oewe kuus doe et beeter; 'veul spektaokel van 'n kuuske'

N. Daamen - handschrift 1916 - "kuus - varken"

Bijnamenboek Karel de Beer - Mina kuus = weduwe Kolen (50)

Bijnamenboek Karel de Beer - kuus Hèrsemis = A.P. Hersmis (blz. 42)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - kuus - varken (div.dial.)

Verh. KUUS in - varken, varkensachtig persoon? veel gehoorde bijnaam.

Bont küs znw.m. - 1) roepnaam voor een varken; 2) varken; 3) (van mannel. personen gezegd) lompe, ongemanierde kerel.

Biks kuus - zn - varken Hees kuus (V:62) Str. kuus (1:27)

Bijnamenboek Karel de Beer - Miet de kuus = Miet Hersmis (blz. 42)

Bijnamenboek Karel de Beer - de kuus = A. Venmans (blz. 79)

Bijnamenboek Karel de Beer - kuusje Verdunt = Gustave Verbunt (blz. 80)

Bijnamenboek Karel de Beer - de kuus, of kuuske = Van Waalsden (blz. 107)

Bijnamenboek Karel de Beer - de kuus = v.d. Zijden (blz. 108)

kuusèèrepel

zelfstandig naamwoord plur.

voor varkens gekookte aardappelschillen

kuuskalf

zelfstandig naamwoord

WBD vrouwelijk kalf, ook genoemd: 'vèèrskalf', 'vèrskalf', 'vijrskalf'

kuuske

zelfstandig naamwoord

varkentje

WBD jong varken, big, ook genoemd 'big' of (Hasselt) 'bag'

WBD vleiwoord voor het varken, ook genoemd 'kuus'

WBD vleiwoord voor de big

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - ik maag er nòg wèl zèèn, war, want de kuuskes zèn der ôok (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1965) - gezegd door iemand die van zichzelf vindt dat hij er voor zijn leeftijd nog goed uitziet.

Verh. KUUSKE o - jong varken, kalfje

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Naast 'drift' in T, ook 'kuuske' en 'kap/kabbe' rond T, alsmede 'bag' in een gedeelte v. Midden-Brabant. (blz. 154, krt.86)

kuusvoejer

zelfstandig naamwoord

varkensvoer

kuute

tussenw.

WBD kuute kuute kuute - (Hasselt) lok- en roepwoorden tot een big

Verh.KUUT m - varken

Verh. KUUTJE v - jong varken, kalfje

Bont küt(ə) 1) roepnaam voor jonge varkens, 2) big.

kwaam(p)

werkwoord, persoonsvorm

kwam

Opm. Mogelijk is de toegevoegde p overgenomen uit de presensvorm kompt, waarin die p een overgangsconsonant is tussen de labiaal en de dentaal.

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- De vorm 'kwaamp' wordt frequent gebruikt.

Cees Robben -- der kwaamp zaand ómhôog; ge kwaamt nie ötgekeeke

Cees Robben -- den rôozekraans kwaamp van de muur! niemand kwaam tussebaaje; - Reglementaire verl.tijd met vocaalrekking; p = hypercorr. uit 'kompt' (?)

Cees Robben -- toen ge teut töskwaamt; van et êen kwaam et aander;

DANB toen kwaamde göllie hier èlk jaor nòr de kermis

Cees Robben -- omdèsse de vurrege keer ok al nie kwaampen.

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 40) Er treedt geen vocaalkrimping op: kwaamde

GD06 daor kwaampeze dan mistentèèds ... teege

Antw. KWAAM - 2e hoofdvorm van 'komen'; KWAMP idem. J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - KWAMP(EN) voor 'kwam(en)'; ook bij Hooft (z.a.)

kwaansel

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek -- vloeibaar voedsel dat zich niet onderscheidt door een goede kwaliteit

N. Daamen - handschrift 1916 - "kwaansel - ik drink nie mee, ik wil al dè gekwaansel nie in 'men buik hebben (grote hoeveelheid van minder goede kwaliteit)"

WNT KWANSEL = kwanselbier: In verschillende streken ten Z. van den Moerdijk de naam voor een bierfeest zooals er voorheen bij verschillende gelegenheden werden gegeven.

Biks kwansel zn - kwansel (biertraktatie)

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - KWANTSEL, KWANTSELBIER - een maaltijd of onthaal, dat bij bruiloften of begraaffenissen ... gegeven of gedaan wordt. Z.a.

Bont kwansəl znw,m. kwansel, traktatie op bier (bierfuif) tussen de tweede en derde roep aan het jonge mansvolk uit de buurt, door een meisje dat in ondertrouw is.

Antw. KWANTSEL (uitspr. met Nederl. a) kwaansel znw.m. - flauwe,

dunne, waterachtige koffie, pap, soep. Ook: bier dat de bruidegom geeft aan de jonggezellen zijner buurt.

kwaansele

werkwoord, zwak

vloeistof in een kan o.i.d. heen en weer bewegen; zwalpen

Kwaanselt nie zó meed de rôome. - Hou de melkkan steviger vast.

Naa waar de maot vol bij den örgenist, hij sloeg mee z'n vuist op de taofel en de bitterkes begosse te daanse en te kwaanselen op taofel... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 2; NTC 8-10-1938)

Cees Robben -- Kwaanselt tòch nie zó; as dègge menen bòrrel leegkwaanselt;

Ok al vuuldet gekwaansel van bier in oewen bèùk... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Kèk – zeej aauwe Giel')

Frans Verbunt - wè kwaanselde gij tòch - wat loop je toch langzaan

Frans Verbunt - kwaansele zo sund zèèn (carnavalsmotto) kwaansele - kwaanselde - gekwaanseld

Hil zun hebbe en hauwe heetie aon heur verkwaanseld. (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

WNT KWANSELEN - 1) zijn geld verspillen met allerlei aan te koopen; 2) op een knoeierige manier ruilhandel drijven.

Antw. KWANSELEN bedr.ww - zwalpen, sterk heen en weer bewegen (vloeistoffen) idem, onoverg.: hetzelfde als kwakkelen, wankelend gaan. (uitspr.met aa)

Bont kwansələ(n) zw.ww.intr. kwanselen, een vloeistof in een kan en dgl. heen en weer schudden, zwalpen.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - KWANSELEN wordt iemand gezegd te doen, die bestendig zijn goed ruilt, hetzelve omzet of verkoopt. Z.a.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - KWANTSELEN - ruilen. Men zegt ook: zijn geld verkwantselen, dat is: voor nietswaardige dingen uitgeven.

WBD III.3.1:55 'kwanselen', 'tuitelen, ruilen, verhandelen'

kwanselen: voortdurend zijn goederen ruilen of verkopen.

WBD III.1.2:120 'kwanselen' = slenteren (langzaam wandelen)

WBD III.1.2:146 'kwanselen' = waggelen

kwaant

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord

Henk van Rijen -- keurig, correct, prompt, braaf; = 'pront'

kwaast, kwasje

zelfstandig naamwoord

M kwast

Bont kwa.st znw.m. - kwast, zot, gek, kwibus

kwak, kwèkske

zelfstandig naamwoord

grote hoeveelheid

enen kwak kaaje; ene kwak waoter;

Zen wuw blêef zitte meej ne kwak klèèn jóng – Zijn weduwe bleef zitten met een stel kleine kinderen

Cees Robben -- Ene scheut òf en schutje? Jè, mar dè schilt ene kwak.

N. Daamen - handschrift 1916 - "kwak - groote hoeveelheid"

Bijnamenboek Karel de Beer - Peer kwak = Toon Verhagen (blz. 81)

WBD III.4.4:260 'kwak' = grote hoeveelheid

26l 'kwakske' = onbepaalde hoeveelheid

263 'kwakje' = beetje

Haor KWAK - grote hoeveelheid

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - KWAK, KWAKSKEN - een zoo, zotie. Bij voorb. een Kwak aardappelen, Een Kwaksken bonen. Kiliaen 'quack', superfluum et frivolum.

Bont kwak znw.m. - zekere hoeveelheid: 'ene kwak aepel'

Antw. KWAK znw.m. - jenever. 'En borrel kwak. Gij drinkt te veul kwak.

Bosch kwak - grote hoeveelheid

WNT KWAK (IV) ook als nabootsing v.h. geluid dat gehoord wordt als een voorwerp, inz. een weeke massa, neer– of tegen iets aan ploft.

kwakke

werkwoord, zwak

WBD III.1.2:7 'kwakken' = hotsen; ook: stolpen,hossen,hutselen,hobbelen

kwakkel

Ill.: Rolf Janssen

zelfstandig naamwoord

Hij is zoo doof as 'n kwakkel! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

...hij waar zoo doof as 'n kwakkel en ha niks geheurd. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 11; NTC 10-12-1938)

Henk van Rijen -- kwartel (Coturnix coturnix); ook 'kiekemeda, kiekemedie'

Kwakkel, de

toponiem

LDM - - In de buurt van de "Kwakkel" - het gedeelte van de Elzenstraat tegenover de Eikstraat - stond en staat nog Kruissensmolen. Waar die naam vandaan komt, is ons niet bekend. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 20 'Over mulders en molens'; NTC 4-10-1952)

kwaklocht

zelfstandig naamwoord

WBD III.4.4:38 'kwaklucht' = wispelturig weer, ook 'kwakkellucht, –weer'

WBD III.4.4:47 'kwakkelweer' = druilerig weer

kwakpôot

zelfstandig naamwoord

N. Daamen - handschrift 1916 - "kwakpoot - vrouw met wat zwaren gang"

kwalm

zelfstandig naamwoord
walm
WBD III.1.4:384 'kwalm' = drukte
WBD III.2.1:218 'walm' = idem

kwansèùs
bw.
De Wijs -- Ge kekt kwaansuis den aanderen kaant in mar ge wit er wel mir van (10-01-1970)
Henk van Rijen -- kwansuis, schijnbaar, quasi
Piet van Beers – 'Den Haon': Hij schudt zenne kop/ z'n vèère glimme/ èn zô nou èn dan/ ziedem kwansuis 'n kiep beklimme. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Stadsnieuws - Hij keek zôo kwansèùs es oover zene schouwer òf zij ok nòr hum keek – (130110) Hij keek als per ongeluk over zijn schouder ...
Hees kwaksuis (III:13)
WNT KWANSUIS - bijwoord ook wel kwanswijs, z.a.

kwaoke
werkwoord, zwak
kwaken
B kwaoke - kwòkte - gekwòkt
- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij kwòkt

kwaol, kwòltje
zelfstandig naamwoord
kwaal
Cees Robben -- dan kan ik zien òf oew kwaol oovergao;
Bont kwo'l znw.vr. (vero.) kwaal (thans: kwaol)

kwart
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.4:288 'kwart' = kwart el (= 17 cm), ook 'vierel', 'vierendeel'

kwartier
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.4:298 'kwartier' = vijf lieter; ook 'kop'

kwartje
znw.
muntstuk van 25 cent
Van Beek - Loop naar de kwartjes. Hoepel op. Loop naar de pomp. (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 10 januari 1959)

kwast, kwasje
zelfstandig naamwoord
kwast
WBD kwaste (Hasselt) - trossen (gekleurde kwasten boven op het haam)
WBD III.1.262 'kwastjes' = gouden kwastjes aan de halsketting WBD III.4.3: 68 'kwast' = knoest in het hout

kwatse
werkwoord, zwak
Henk van Rijen -- onzin vertellen (Duits: Quatsch)
Frans Verbunt - kwatspraot is ok praot
Ontleend aan het Duits: QUATSCHEN = kletsen, een kletsend geluid maken

kwatsert
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- kletskous, praatjesmaker
— Vergelijk D.: QUATSCHKOPF = kletskous, bazelaar

kwatske
zelfstandig naamwoord
GG klein beetje, in het bijzonder: klodder spuug, rochel
WBD III.4.4:262 'kwats' = scheut

kwatspraot
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt - kletspraat
Frans Verbunt - kwatspraot is ok praot

kwatta
zelfstandig naamwoord
reep chocolade
ene kwatta van Tjòklat
ze hèbben ammòl ene kwatta gehad van siendereklaos
naar de merknaam 'Kwatta'

kwattastrôojsel
zelfstandig naamwoord
chocoladehagel
ook aangetroffen: kwattestroojsel
Hij gaaf ze spèk meej moffelbôone/ boerebrôod meej en schèèf zult/
mar ze han liever kwattastrooisel/ goei eete was er òn verspuld.
(Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Gift ze mar zuut')

Ge hoefde dus nie bang te zèèn, degge thèùs nog ens op oew donder zôt krèège, as hij ging vertellen wèrom de kwattastrooisel en de goei boter aaltij zô gaaw op waren. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Daor kwaam ok veul minder toelaog op toffel. Toen ons moeder nog lèèfde, kosse we wel öt drie dinge we zuutighèd betreft, kieze. Mistal kwattestrooisel, zjem of gekleurde hagel. Vural ene bottram meej goei booter en daor kwattestrooisel op daor waar ik gek op. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Stadsnieuws - en snee mik meej goej booter èn kwattastrôojsel waar zondagseete (010407)

Biks 'kwattastroojsel' zn - hagelslag

kwèbbel

zelfstandig naamwoord

WBD III.3.1:280 'kwebbel' = kletswijf

WBD III.1.1:100 'kwebbel' = mond

kwèbbele

werkwoord, zwak

Van Beek - "Kwebbel nou nie!" - maak geen praatjes. (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

kwèbke

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

kleine kwab(be)

Henk van Rijen - Et lèste kwèbke öt de maand - de laatste dochter uit een gezin.

WNT KWAB - kwabbe - 1) Weeke massa vleesch of vet, natuurlijke dikte of ziekelijk gezwel.

kwee, kweej

zelfstandig naamwoord

1. planten

WBD III.4.3:198 'kwee' - zuurbes (Berberis vulgaris)

Berberis vulgaris

WBD III.2.3:166 'kwee' = kweepeer

WNT KWEE - benaming voor de vruchten van bomen als Cydonia vulgaris (familie der Pomaceae)

Cydonia vulgaris - Köhlers Medizinal-Pflanzen in naturgetreuen Abbildungen und kurz erläuterndem Texte; Franz Eugen Köhler (1883-1914)

2. vogel

Henk van Rijen -- keep (vogel) (Fringilla montifringilla)

WBD III.4.1:130 'kwee' - keep; ook: 'kweek'

Fringilla montifringilla

3. koe

WBD kween (koe die door een afwijking v.d. geslachtsorganen onvruchtbaar is) ook 'brul' genoemd

WNT KWEEN 2) eene koe die door onvolkomen ontwikkeling van de voortplantingswerktuigen onvruchtbaar is.

kwèèk

zelfstandig naamwoord (v. en m.)

1. schreeuwerig, plat vrouwspersoon; schreeuwlelijk

R Tis zón èchte Tilburgse kwèèk

Cees Robben -- daorbinne hèk nòg en kwèèk zitte meej drie jóng

2. grote mond

N. Daamen - handschrift 1916 - n'groote kwaik opzetten – (n'groten mond)"R Houdt oewe kwèèk!

"Jongens, haawt oe kwijk," riep Graard, "'t spul begient!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

Pierre van Beek -- en grôote kwèèkerd ópzètte - een grote mond opzetten (kwèèk?) DANB hij zètte zen kwèèk oope - hij zette zijn strot open, schreeuwde hard

Stadsnieuws - As die kwèèk der kènder roept, kundet in Gôol heure. (219307

Antw. KWÈÈK znw.v. - in de lage taal: mond. Houd oe' kwèèk!

Bont kwä:.k resp. kwe.k znw.vr. (kweik resp. kweek) grote mond, bakkes: 'Haudt ew kwaek toew!'

Verh. KWÉÉK v. - grote mond, vooral in geopende toestand.

Bosch kwèèk - grote mond

WBD III.4.2:32 'kweek' - bek, mond, muil, bakkes v.e. dier

Bijnamenboek Karel de Beer - Karel kwèèk (pastoor K. Janssens) (blz. 48)

Bijnamenboek Karel de Beer - Peer kwèèk (P. Mutsaerts; (blz. 58)

Bijnamenboek Karel de Beer - Dien kwèèk = mevr. Remmers (blz. 66)

Bijnamenboek Karel de Beer - kwèèk Hamers - zong boven iedereen uit (blz. 41)

WBD III.1.1:96 'kwèèk' = mond;

WBD III.1.1:98 'kwèèk' = mond (spotnaam)

3. vogel

N. Daamen - handschrift 1916 - "kwaik - geep (vogel)"

WBD III.4.1:66 'braamkweek' - braamsluiper (vogel)

Volgens Van Roessel wordt de vogel KEEP (Fringilla montifringilla), de berg- of bosvink, ook 'kwèèk' genoemd. Hij heet 'keep' naar zijn gerekte lokroep 'keep'.

Biks kwèèk zn - grote mond, keep

WBD III.4.1:129 'kweek' - keep (Fringilla montifringilla); ook 'kwee'

WBD III.4.1:66 'braamkweek' = braamsluiper'(vogel)

Afb.: Naumann: braamsluiper sylvia curruca

kwêek

pv., imp.

huilde, schreeuwde

Henk van Rijen - kwot es kwêek - ik wou dat het eens huilde (het kind)

Frans Verbunt - hij kwêek snot èn kwèl - hij maakte zich erg druk

kweeke

werkwoord, zwak

kweken

B kweeke - kwikte - gekwikt - ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij kwikt

kwèèke

werkwoord, sterk

schreeuwen, schreien, huilen, roepen, zingen

— kwèèke - kwêek - gekweeke

— vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij kwèkt

1. schreeuwen, hard praten, roepen

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - kwèken - hard schreeuwen

N. Daamen - handschrift 1916 - "kwaiken - schreeuwen"

R Kwèkt tòch nie zó! - schreeuw toch niet zo!

Van Delft - - Een straatventer "kwèkt"; een kind "seevert"; een meisje "semmelt"... (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

"'t Is oorlog!" kweek oome Teun. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

De Wijs -- As ge diejen meziek wè harder zet wor ik nog schorrer en kan ik gin meens mir bekweeke krège (20-03-1968)

Den boer was himmòl aachter óp zenen èkker; ik kós em nie bekwêeke krèège

Èn wè'k list op de mèrt heurde: 'Kom 's kèèke, kom 's kèèke / 'K stao hier nie vur niks te kwèèke!' (Ed Schilders; Wè zeetie?; wensite Brabants

Dagblad Tilnurg Plus 2009)

Naa, daor hoefde-n-ik nie lang oover te prakkedènke. ’t Schonst vèèn ik: ‘Ze kosse nie bè mekaor gekweeke krèège’. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)2. huilen

Cees Robben -- De klèène di mar niks as kwèèke; de klèène kwèkt;

Pierre van Beek -- snot èn blauwsel kwèèke - variant op 'snot èn kwèl schreuwe' (Tilburgse Taaklplastiek 175)

WBD III.3.1:286 'hard kwaken (kwèken)' = roepen, schreeuwen

2. huilen

De Tienus zaat op zen gemak/ in zene kraant te kèèke/ toen zeej: „As ik de ammol lees,/ dan zôk goed kunne kwèèke" (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: De begrôoting)

...klèèn Kriesje viel zene knie kepot/ wè heej dè jong gekweeke. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ene schraole trost)

Oranje heeget niet gehòld/ we han wèl kunne kwèèke,/ Mar kom allee, de Toer begient/ wir wè om nòr te kèèke. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Twiddes)

Ik heb nog nôot van mèn lève ons Fraanske zô heuren kwèèke. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Stadsnieuws - Dè bòske viel op de kaaje, èn kwèèke dèttie toen di (110508)

Biks kwèèke ww - huilen, schreeuwen

Antw. KWÈKEN - kwaken gelijk eenden, ganzen; luid huilen en krijschen

Verh KWÉÉKEN onov.ww - huilen (de afkeuring voor deze uiting van verdriet ligt al in het woord opgesloten), werd ook van dieren gezegd.

WvM 'De q van het quèèken, da doen de klèn jong'

WBD III.1.4:252 'kweken' = huilen; 254 'kweken' = luid schreien

3. zingen

Èn gekweeke dètter dan wier: et dak vant hèùs! (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2006)

Òf meejkwèèke op et blèèrkonkoer. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

4. overige betekenissen

WBD loeien, ook 'kweeke', 'brulle', 'blijte ' of 'blèère" genoemd

gez. te kwèèke staon - in het krijt staan, schuld hebben

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - stòn te kwèèke (TT) - in het krijt staan, schuld hebben

WBD 'kwèkke' - hinneken (v.e. paard), ook 'hunkere', 'hinneke' of 'briense' genoemd

WBD 'kwèèke' - schreeuwen (gezegd van een dier dat geslacht wordt)

Bont kwä.kə(n), kwe.kə(n) zw+st.ww (praet. kweek) gekweike - 1) dierlijk geluid; 2) hard roepen, schreeuwen, 3) huilen (van kinderen).

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - snòt èn blauwsel kwèèke (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1973) - luidkeels huilen (zie:

snòt)
Hees kwèèke (III:77)

kwèèker(d)
zelfstandig naamwoord
schreeuwer(d), schreeuwlelijk
Pierre van Beek -- iemand die hard roept of schreeuwt
Henk van Rijen - ene grôote kwèèkerd opzètte - een grote mond hebben
Bijnamenboek Karel de Beer - de kwèèkerd = pastoor v.d. Velden (blz. 79)
WBD III.3.1:227 'kweker', 'uitslover' = bullebak
WBD III.4.1: 26 'kweker' = jong, kaal vogeltje, ook 'nestjong'
Bont kwä.kər znw.m. 'kweiker' hij die kweekt (in bett. 2+ 3 van 'kwä.kə(n))
Antw. KWÊKER znw.m. - soort van vink die niet zingt of slaat als de andere.
Biks kwèèker zn - huilebalk
Bosch kwèèkerd - luidruchtig persoon; mond

kwèèkmèdje
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt - lid van meisjeskoor

kwèèle
werkwoord, zwak
kwijlen
WBD III. 1.1:187 'kwijlen' - kwijlen
kwèèle - kwèlde - gekwèld, met vocaalkrimping; ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij kwelt

kwèèlebalk
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- slijmerd, huichelaar

kwèène
werkwoord, zwak
kwijnen
B kwèène - kwènde - gekwènd
ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij kwènt
wègkwèène - niet goed groeien (van planten); 'nie tiere'
Dialectenquête 1876 - kwêne (ê van fr. tête)
WBD III. 1.4:282 'kwijnen' = kommervol zijn

kwèèt

bijvoeglijk naamwoord .
kwijt
Cees Robben -- òch ik bèn et kwèèt; ik raok al men kiepe kwèèt;
Cees Robben -- vur gin gèld wil ik oe kwèed; de tèl kwèèt;
Cees Robben -- naa bèn ik men pluierije kwèèt;
DANB ze is de hèlft van der rôome kwèèt
Cees Robben -- 'Kunde owe aai nie kwèèd?'

kwèètspeule
werkwoord, zwak
Henk van Rijen -- verliezen, verspelen
Stadsnieuws - Ik hèb zoveul kwèètgespuld dèk wir op men zaod zit (150309) - Ik heb zoveel verloren dat ik weer terug ben bij mijn oorspr. ingelegde geld.

kweezel
zelfstandig naamwoord
lapje om (warme) voorwerpen mee aan te pakken; overdreven vrome vrouw
“De deugd weegt zwaor in de weegschaol", zee kwezelke Van Hest... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton ‘Bad Baozel’, 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - bij de kweezeis moete gin rôozekraanse kôope, want die bidde zèlf te gèère (JM'50) - zaken die iemand zelf gebruikt, moet je niet proberen in bezit te krijgen.
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - tis en spurriekweezel ('71) - een kwezelachtig meisje dat toch wel trouwen wil als 'de ware Jozef' komt
N. Daamen - handschrift 1916 - "kwezel - halve religieuse - Norbertus-kwezels enz."
N. Daamen - handschrift 1916 - "kwezel - doekje, dat aan de kachel hangt om voorwerpen aan te pakken, die te heet zijn voor de bloote handen"
N. Daamen - handschrift 1916 - "kwezel - zeggen de kinderen tegen een zwarte tuinboon, als ze met groote boonen spelen"
Antw. KWEZEL znw.v. smaadnaam voor eene vrouw of jongedochter die overdreven godvruchtig is. - Opeengenaaide lappen dienende om er de potten mee van 't vuur te nemen.
Biks 'kweejzel' zn - vrome vrouw, pannelap
WNT KWEZEL z.a.
Bijnamenboek Karel de Beer - kweezelke Doorakkers = M.V. Doorakkers (blz. 34)
Bijnamenboek Karel de Beer - de leerkweezel = Francisca v.d. Hout (blz. 44)

kwèkkerd

zelfstandig naamwoord

WBD overgevoelig paard (dat gilt bij de minste aanraking), ook genoemd 'jaanker', of (Hasselt) 'jankerd'

WBD III.4.2:28 'klocht' - hoeveelheid jongen die door een dier in een worp ter wereld is gebracht; ook 'worp' genoemd

WBD III.3.1:36 'klocht' = gezelschap; ook genoemd: gezelschap, compagnie, complot, club, clubje, groep, groepje, samenkomst

WBD III.3.1.378 'klocht' = troep (manschappen)

WBD III.4.4:256 'klocht' - menigte, troep

WBD III.4.4:260 'klocht' = grote hoeveelheid

kwèkske

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

kleine hoeveelheid; kwakje

N. Daamen - handschrift 1916 - "kwekske - kleine hoeveelheid"

Henk van Rijen - wèn klèèn kwèkske - wat een klein beetje!

Frans Verbunt - 'kwèkske', 'kwatske'

CiT (126) 'Zen dè hil oe kokse? Wen klèn kwekske."

WBD III.2.3:265 'kwakje' = restje bier

WBD III.4.4:265 'kwakske' = klein overschot

Verh KWEKSKE (kwèkske) o. - kleine kwak, beperkte hoeveelheid van meestal kleine, gelijksoortige voorwerpen, klein genoeg om te kwikken en neer te kwakken; 'n kwèkske èèrpel. 'Een hille kwak' is 'een hel del', een grote hoeveelheid.

kwèl

zelfstandig naamwoord

kwijl

GG hij kwêek snòt èn kwèl toen ie zaag dè zen knèntje dôod waar

kwèlleke

zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm

Henk van Rijen -- klein beetje

Frans Verbunt - slokje

WBD III.2.3:124 'kwellekes' = etensresten

WBD III.4.4:263 'kwelleke' = beetje

Stadsnieuws - Drinkt oew tas es leeg vurdèk wir inschènk, der zit nog en kwelleke in. - ... er zit nog een koud restje in.

kwèlt, kwèlde

werkwoord, persoonsvorm.

kwijlt, kwijlde

tegenwoordige tijd 2e/3e pers. sing., verleden tijd van 'kwèèle', met vocaalkrimping

kwènt, kwènde

werkwoord, persoonsvorm.

kwijnt, kwijnde

tegenwoordige tijd 2e+ 3e pers.sing., verleden tijd van 'kwèène', met vocaalkrimping

kwèps

zelfstandig naamwoord

V flauw

V ik wòr zó kwèps van al dieje limmenaade

Stadsnieuws - Ik wòr zo kwèps van al dieje limmenaade; gif naa mar es iets stèèrekers. (200110)

WNT VIII:815 KWIPS Zie KWAPSCH 702 KWAPSCH - kwabsch, bijvoeglijk naamwoord Wellicht eene afleiding van KWAB 1) Van den mensch en zijn lichaam: flauw, onwel, misselijk. Z.a.

Antw. KWEPS(CH) bijvoeglijk naamwoord, bijwoord - flauw, smakeloos, van spijzen

Bosch kwèps - flauw, onwel; melig; dronken

kwètje

Luister naar het geluid van de grasmus

zelfstandig naamwoord

WBD III.4.1:61 kwètje - grasmus; ook: 'braamkwatje'

WBD III.4.1:64 kwètje - tuinfluiter; ook: 'braamkwet', 'braamschijter'

kwèttersteel

zelfstandig naamwoord

veelpraatster

N. Daamen - handschrift 1916 - "kwettersteel - veelpraatster"

WNT KWETTERGAT, KWETTERKONT - vrouw die veel babbelt

kwiezjèèr

zelfstandig naamwoord

fornuis, cuisinière

vierkante kookkachel met een of meer ovens, waarop men verschillende dingen tegelijk kan koken, braden of stoven

Foto: internet 2012

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'kwizienjaire'

Henk van Rijen -- 'kwiezejèèr'

WBD (III.2.1:232) 'cuisinière' = fornuis, ook 'kookkachel' genoemd

Verbastering van 'cuisinière' (fr.)

Biks 'kwiezejèèr zn - fornuis

Hees kwiesjèère (II:66)

WTT 2012 in het Tilburgs ook aangetroffen als een kachel met aan de bovenzijde kookplaatsen waarvan de omvang kon worden bepaald door ringen. Namelijk:

Elie van Schilt - We hadden gin CV. wel unne kwiesjeer of platte búïs. (Uit: 'Tèèd'; CuBra ca. 2000)

Elie van Schilt - Zelf ben ik van aacht en twintig, ut irste wet ik me nog kan herinneren is dek 's mérugus wakker schrok dur ut geweld van de kwiesjeer die aongemokt wier dur men moeder. Dun deksel en de ringen wieren er allemal afgeschoven, de russel wier omgekiepert, dan ut gepiep van de aslaoi die wier dan op dun hofpad in de kolenzeef leeg gemokt. (Uit: 'Alles is aanders'; CuBra ca. 2000)

kwikke

werkwoord, zwak

optillend het gewicht schatten

Lòt es kwikke hoe zwaor dè't is. - Laat eens voelen hoeveel het weegt.

Cees Robben -- as ie is maag kwikke:

WBD III.3.1:92 'kwikken', 'schatten, prijzen, koersen' = schatten (gewicht)

WBD III.4.4:293 'kwikken' = op de hand wegen, ook 'wikken' kwikke - kwikte - gekwikt

Bosch kwikke - het gewicht van iets schatten door het op te tillen

Hees kwikke (I:27)

Biks kwikke ww – kwikken

Antw. KWIKKEN – iets met de hand wegen om er de zwaarte van te schatten.

Bont kwɪkə(n) zw.ww. intr. en tr. kwikken - 1) intr. omhoog gaan, opslaan (van een kar), 2) tr. (lett. omhoog doen gaan) pondus manibus examinare.

Verh.KWIKKEN ov.ww - het gewicht van iets schatten door het op te tillen en met de hand op en neer te bewegen.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - KWIKKEN is een hier zeer gebruikelijk woord voor 'met de handen optillen om de zwaarte te onderzoeken. Z.a.

WNT KWIKKEN (l) 2) Bij Kiliaan wordt quicken behalve in den zin vibrare ook vermeld in dien van: librare, trutinare, pondus manibus examinare, en ook Hoeufft, Schuerm. en Corn-Vervl. geven nog de betek. "met de hand wegen", "onderzoeken hoe zwaar iemand weegt onder het opzicht van verstand, wetenschap of kennissen" op.

Haor KWIKKE - wegen (in het vrachtvervoer)

kwikmedrilleke

zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm

Henk van Rijen -- klein mager vrouwtje met veel verbeelding

kwikriem

zelfstandig naamwoord

WBD (Hasselt) buikzeel (riem die onder de buik v.h.paard aan de burries wordt vastgemaakt om te voorkomen dat de kar opslaat), ook genoemd 'kwikzeel'

Bont znw.m - riem die dezelfde dienst doet als het kwikzeel.

kwikstèrt

zelfstandig naamwoord

kwikstaart

Motacilla alba

Henk van Rijen -- witte kwikstaart (Motacilla alba)

Kiliaen quicksteert, Motacilla cauda tremula

kwikzeel

zelfstandig naamwoord

WBD (Hasselt) buikzeel (riem die onder de buik v.h.paard aan de burries wordt vastgemaakt om te voorkomen dat de kar opslaat), ook genoemd 'kwikriem'

Verh. KWIKZEEL (kwikzee:l) o - touw, zeel, dat onder de buik v.h. paard door de ene berrie v.d. kar met de ander verbindt om het achteroverslaan te voorkomen.

Bont kwɪkse.l znw.o. - zeel onder de buik v.h.paard en aan de burries v.d. kar vastgemaakt; dit belet het opslaan (= kwikken).

kwitskwedilleke

zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm

N. Daamen - handschrift 1916 - "kwitskwedilleke - aardig, pienter meisje"

Cees Robben -- 'Daor gao de kwitsmadril'

(Spaans: quizá = 'mogelijk, misschien' + Madrilena 'uit Madrid')

kwòjong, mv. kwòjong

zelfstandig naamwoord

kwajongen, kwajongens

De mister wier ziek van die kwòjóng.

Henk van Rijen -- 'kwòjonge, kaojjonge; (mv. kwòjong, kaojjong)'

WBD III.1.4:332 'kwajongen' = ongehoorzame jongen

kwòlek

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord

kwalijk

WBD III.1.4:360 'kwalijk' = bezwaarlijk

Bont bijwoord 'koolijk', 'kalijk' - kwalijk, nauwelijks, moeilijk,

bezwaarlijk

Goem.KWALIJK - ku:lək

Antw. KWA(D)ELIJK (uitspr. kwaoiələk, Kemp.: kaolək) bw –brasch, gramstorig, kwaad. (Kwadelijk verschilt van kwalijk)

kwòltje

zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm

kwaaltje

Cees Robben -- vur derèège èn der kwòltjes

WBD III.1.2:199 'kwaaltje = kwaal

verkleinde vorm van 'kwaol', met vocaalkrimping

kwòlek bw/bn

kwalijk

WBD III.1.4:360 'kwalijk' = bezwaarlijk

Bont koíək bijw.'koolijk', 'kalijk' - kwalijk, nauwelijks, moeilijk, bezwaarlijk
Goem.KWALIJK - ku:lək
Antw.KWA(D)ELIJK (uitspr.kwaoiələk, Kemp.:kaolək) bw - brasch, gramstorig, kwaad. (Kwadelijk verschilt van kwalijk)

Wil Sterenborg - Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van laag tot luwke

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Schilderij van Gerard Portielje - 19e eeuw - Een goed glas wijn (detail)

Latèèn drinkt wèèn

laag

zelfstandig naamwoord

de lach

Hij zeej (tegenwoordige tijd) et meej ne laag; hij zigget (verleden tijd) meej ne laag

R.J. Et kiendje schôot al in zene laag

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'hij schoot in 'nen laach'

Toen schoot ik hardop in m'ne laach...

(Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Mijn deuntje', 1939)

Cees Robben: Ge kóst oewen laag zeeker wèl haawe?

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. - la.ch 'in z'ne laach schiejte'

laag

persoonsvorm

1. lag = verleden tijd van 'ligge'

- Reglementaire verl. tijd met vocaalrekking

Et laag ernèffe - het lag ernaast

Dirk Boutkan:(blz. 40) Er treedt geen vocaalkrimping op: laagde (lag je)

Cees Robben: dieje meens laag tòch zôo slèècht [slecht liggen = zeer ernstig ziek zijn]

Cees Robben: toen de duuvel laag te slaope

Cees Robben: hij laag beeter as percies [over de ligging van biljarbal in het spel]

Dialectenquête 1876 - ze laage op den grond - zij lagen op den grond

WvM 'ghay laagt in mun arremen'

Antw. LAAG - 2e hoofdvorm van 'liggen'

2. gebiedende wijs van 'laache' = lachen

Dirk Boutkan:(blz. 66) imperatief [van lachen]: laagt/ laag

laage

werkwoord, zwak

lachen

de uitspraak van de G varieert sterk

1. Uitspraak met zachte G

- laage - laagde - gelaage

-- Daor moete nie meej laage.

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'gelagen'

gez. MP Agge oewèège nie kietelt, dan laagde nôot.

-- schaojlek laage - overdreven lachen

Laagen en borden kapot laoten vallen kos ze [het keukenmeisje] nog et best! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

Cees Robben: óp begròffenisse wòrdt nie gelaage;

"Ehum!" dee de paoter en 't kwaoken hield op

en de kinkenduut laag daor te loere,

mee puilende oogen en laagenden mond (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'De paoter en de kinkenduut', 1941)

…iederéén zaat zen èège kepot te laage. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - laagende mundjes zèn bèètende hundjes (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) - waarschuwing: vertrouw vriendelijke mensen niet altijd.

A.P. de Bont -- la.gə(n) zw.ww. (vd. gelaagd) intr. - lachen 'Ik laagden da'k schokte'.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - tis nèt prèùmzuur zónder laage (Si'69) - gezegd van iemand die vaak lelijk kijkt

Henk van Rijen - ek zèè nòg vèr van laage, zi de brööd, èn ze schruwde - ik ben nog lang niet waar ik moet zijn.

Bijnamenboek Karel de Beer - et laagend ròggebrôod = Schoenmakers (blz. 70)

2. Uitspraak met scherpe G = CH

Boutkan: laache - laachte - gelaache

R Die laacht nòg nie as ie ne scheet/stróntteege de muur omhoog zie krèùpe (m.b.t. een zuurpruim)

R.J. 'de mus laachde'

Cees Robben: Ik zal mèèrege wèl is 'laache';

Cees Robben: assie laacht;

3. Zelfstandig gebruikt

Geluk is 't laage van 'n hart vol liefde (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Geluk', 1941)

laaj
zelfstandig naamwoord
lei (om op te schrijven)
plaat leisteen voor dakbedekking
Frans Verbunt: looprek
Dialectenquête 1876 - -- op de laai
WBD III.2.2:32 'lei' = looprek
Buuk laaj - lei, looprek. Zèt et mar op de laaj - op de rekening
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- laaj zelfstandig naamwoord - looprek

Laaj
toponiem
riviertje de Leij (Ley)
► zie het dossier Ley
Ik vergeet dè [wieler]bontje nie gemak omdè 't-er nog iets bezunders bij was. On den aachterkaant stromde 'n klein revierke, de Laai. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)
Daor liep er eens 'n jungske
te fluite langs de Laai
en al de blumkes bloosden blij
die er bloeiden in de waai.
(Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Tussen de blumkes', 1939)
Cees Robben: Ik zèè meej men mòkkel in de Laaj wiste dòkkele;
Dialectenquête 1876 - Hij dokkelt in de Laai
Nèè daor zo nog veul waoter dur de Laai strôome vur dè… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
DANB de laaj (waternaam); Laajpark
Cees Robben: 'uit 't Laaike opgevist'
Antw. LEI zelfstandig naamwoord v. - gang, voorbijgang, doortrek, Fr. passage; laan, dreef

laajbaand
zelfstandig naamwoord
De Wijs -- (over 'n hond die weigert op straat te poepen:) ik haaw 'm aon de leibaand en nog leetie 'm aaltij op de kaaibaand (09-04-1973)
Cees Robben: ik haaw em òn de laajbaand;
Mar de schonste hundjesprènt van Keese is dees: Meej 'n bòske dè zunnen hond ötlaot, en 'n vraauw die daor iets op aon te mèrreke heej. Wòrop 't bòske teege die vraauw zeej: 'Naa hè'k 'm òn de laaibaand, en naa leetie 'm tòch nòg op de kaaibaand.' (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

laajbôom
zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - boom waarvan de takken geleid worden/werden, b.v. de linden vóór een boerderij

Antw. LEIBOOM zelfstandig naamwoord m. - boom die langs een gelint of eenen muur opgeleid wordt

laaje

werkwoord, zwak

leiden

WBD 'lije' ('leië'), c.q. 'voermanne' - besturen (leiden van een paard dat de kar trekt

WBD 'in de lòsse strènge lije; laaje - (een paard) losgetuigd leiden

B laaje - laajde - gelaajd
WBD (hs K 185) 'hèdde ze al gelaajd' - is ze al bij de bok geweest?' (=Daamen, Handschrift 1916)

Cees Robben: Jöllie nòr den heemel laaje; 't bisje nie te laaie'
Dialectenquête 1876 - laaie

PVb poffen: op de lei (balk) laten schrijven
WBD III.1.4:326 'leiden' = beheren

Antw. GELE(D)EN - 3e hoofdvorm van 'leiden'

Antw. LEE - (zachte e) 2e hoofdvorm van 'leiden'; daarnaast: leidde

laajsel

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- teugels, leidsels

WNT LEIDSEL - Benaming voor elk der beide riemen of touwen die, aan weerszijden aan het gebid van een paard bevestigd, dienen om het dier te mennen.

advertentie 1922

laamp, lamp, lèmke

zelfstandig naamwoord

lamp

Cees Robben: de illèktrieke laamp is kepòt;

Henk van Rijen -- 'Z-is zo maoger, dè ge ze dur un laampeglas kunt haole'

B laamp: De laamp hangt te braande

Dirk Boutkan: (blz. 20) laamp naast lamp

Buuk Stikt de laamp aon! - oversprong-krachtterm

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - laamp (blz. 12); rekking in het grootste deel v. h. Tilb. (blz. 103)

laand

zelfstandig naamwoord

land; grond

We hèbbe de schónste stad vant laand ...

WBD bouwland

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- noodlaanding

WBD III.4.4:137 'land' = veld, ook 'platteland'

WBD (Hasselt) tulaand (= teelland) - land

Van Delft - Hij stak niet onder stoelen of banken, dat hij "ook wel eens neven 't potje gepist had" en drukte dat uit door te zeggen: "Ik heb ook wel eens over geploegd laand geloopen." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Cees Robben: in óns goeje laand

Dialectenquête 1876 - laand

DANB èngelaand; ze zèn wèg nòrt laand

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - Gin laand oover den dèèk kunne kôope (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1972)-arm zijn (= land over de Maas in de polder, vruchtbare kleigrond)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - tis en slèècht laand, waor et gin man goed gao ('87)

Frans Verbunt: gin laand oover den dèèk kunne kôope (Midden-Brabant heeft zandgrond; betere grond ligt over de dijk)

Henk van Rijen -- 'K-hè-r zo ut laand aon' - Ik heb er zo'n hekel aan.

Henk van Rijen -- 'laand veroovere' - spel waarbij een mes in de grond wordt geworpen

Frans Verbunt: en kaoj' laand, waor et gin meens goed heej

laandlôoper

zelfstandig naamwoord

landloper

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- laandlooper

WBD III.1.4:96 'landloper' = vagebond

laank

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord

lang

Daamen, Handschrift 1916 "de pastoor hee laank geprikt"

Daamen, Handschrift 1916 "ik heb er laank genog om motten soebatten"

..."al kwart veur elleve! Verstaandige meensche liggen al laank te bed!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 3; NTC 15-10-1938)

Cees Robben: dèk zó laank hèb meuge lèève

Cees Robben: dès laank geleeje

De Wijs -- (gehoord bij brei-bezigheden:) Dès broddelwerk, die braainolde zèn te laank. - 't is zunt want ge zèt al aon den buîknaovel

(23-09-1970)

laans
zelfstandig naamwoord
lans

laanterfaante
werkwoord, zwak
lanterfanten, leeglopen
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- laanterfaanten
WNT LANTERFANTEN - Zijn tijd verbeuzelen, leegloopen.

laas
persoonsvorm
las
verleden tijd van 'leeze'

laast
zelfstandig naamwoord
last
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - laast (blz. 107); komt in gedeelte v. h. Tilburgse voor, naast 'dòls'? - 'geneuk' is synoniem. (blz. 165) zie ook krt. 95.
A.P. de Bont -- la.st zelfstandig naamwoord m. - last

laasteg
bijvoeglijk naamwoord, bijwoord
lastig
Cees Robben: laasteg sekreet! klèèn ont laasteg vrukseltje dè ge zèèt; laasteg potstuk - lastpost, vervelend iemand
A.P. de Bont -- bijvoeglijk naamwoord en bijwoord - lastig

laastere
werkwoord, zwak
lasteren
B laastere - laasterde - gelaasterd

laaw
zelfstandig naamwoord /bijvoeglijk naamwoord, bijwoord
M lauw
Henk van Rijen -- sufferd, iemand die niet wijs is
WBD III.4.4:33 'lauw weer' = idem, ook 'voos weer', 'zacht, zoel'
WNT LAUW - In den zin van langzaam zou men lauw thans niet gebruiken.

laawe

►lauwe

werkwoord, zwak

Zaagdum laauwe, dun golliepaoper ? (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Henk van Rijen -- suffend kijken, onoplettend zijn, bekijken

Henk van Rijen -- 'Vlak vur karneval gò-me aatèj waoges laawe'

laawer

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- kijker, gaper

Henk van Rijen -- 'Gin kôopers mar laawers '

Èn enen hillen hôop laawers, puubliek, zak mar zègge (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

laawloene

tussenwerpsel

Henk van Rijen -- niets, mis

Henk van Rijen -- 'Laawloene meej de klèp toe' - Helemaal niets/mis

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - tis lou loene meej de klèp dicht ('72) - versterkende uitdrukking

WNT LAUW LOENE zie LOUW LOENE (lou loenen, lauw loene) - bijvoeglijk naamwoord en bijwoord

Van Barg. herkomst en door De Vries in navolging van Moormann teruggevoerd op Hebr. lau lonu 'niet aan ons'. Vaak ook aangetroffen als aaneengeschreven verb. in de vormen lauloenen, louwloene.1) Bedroevend slecht, om te huilen; 2) niets, niemandal.

labberke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

soort van goedkope schaats; etymologie onduidelijk

Vlee jaor hamme ieder zon paor labberkes van vèf en twintig stuiver, mar naa hemme schotse. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

labbezoet

zelfstandig naamwoord

wang, oren, klap

Uit het Franse 'l'abajoue' of 'La bajoue'; in beide gevallen samentrekking van 'bas' en 'joue', letterlijk lage wang, hangwang, wangzak.

WTT 2012 - In het Tilburgs niet in die betekenis aangetroffen maar als 'grote oren'. Daarnaast veelal voor een 'klap', waarschijnlijk dus een klap om de oren; ook het werkwoord 'labbezoete' komt in die betekenis voor.

"Geen oore," riep den örgeltrapper, "hij hee me aanders nog al 'n paor

labezoeten aachter z'n kaoke hange!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 1; NTC 1-10-1938)

►Dossier Labbezoe

Daamen, Handschrift 1916 "ik gaf hem een labbezoet (een klets)"
WBD III.1.2:31 'een labbezoet geven' = slaan
WBD III.1.2:34 'labbezoet' = slag

WNT LABBEZOET bijvoeglijk naamwoord flauwzoet (verouderd); Als zelfstandig naamwoord gebezigd was labzoet(e) een naam voor een flauwe, niet degelijke vrouw.

laboerêere

werkwoord, zwak

Frans: labourer; de grond omploegen; zwaar werk verrichten

...die vremde ziekte [...] waoraon ie naa laboereerde. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den jongen dokter; feuilleton in 3 afl. in de NTC 22-4-1939 – 8-5-1939)

Vicia faba

labbôon

zelfstandig naamwoord

tuinbonen, vicia faba; 'boeretêene' 'knaawbôone', 'moffe(l)bôone'

► zie dossier tuinboon

WTT 2012 -- de labboon, en dus geen verbastering van lap-boon

Lechim (ps. van Michel van de Ven; ongedateerd knipsel uit de Tilburgse Koerier -- 1960-1980)
Iederen dag wè-d- aanders

Sjaan schèpte en mòndag op
nou, dè rook lang nie gèk
Ik hèb geschraanst tòt 'k niemir kos
van lapbôone meej spèk.

Dinsdag was et presies gelèèk
dè zaat nie goed bij mèn
mar ze zeej: "Man, ge ziet tòch wèl,
dèt moffelbôone zèn."

En woensdag wir dezèlfden hap
ik vuulde me genèpt
Ons Sjaan riep: "Heej schiet op, ik hèb
knaawbôone opgeschèpt."

Toen et vandaog krèk inder was
ging ik pas goed te keer,
ze laachte èn zeej: "Asteblief,
tèùnbôone vur meneer."

Piet van Beers – 'Goeje raod': Kees Hènne zeej: "'Ik lèg zo medêene,/ de Labbôon, Knaawbôon, Boeretêen èn Tèùnbôon in dezelfde rij/ èn ik leg er moffelbôone bij." (Brabants A.P. de Bont -- 1; z.j., ca. 2005)

WBD III.2.3:84 'labboon' = tuinboon, ook 'flodderboon' 'knauwboon'

Hees labbòòne (II:29,51)

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- labbòòne zelfstandig naamwoord - tuinbonen

A.P. de Bont -- labo'n zelfstandig naamwoord vr. labboon, tuinboon, grote boon

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - LAB-BOONEN, of 'lap-boonen' heet men hier veel de anders zoogenaamde Roomsche-, boeren- of groote boonen. Z.a.
Goem. LABBOON - zelfstandig naamwoord vr. **(<** ladboon)
Antw. LABBOON zelfstandig naamwoord v. - groote tuinboon
WNT Vicia faba -- 'bezuiden de Moerdijk' (1911)
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - LAPBONEN, zie Moffelbonen
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - labboon - tuinboon (zelfstandig naamwoord l.)

laf

bijvoeglijk naamwoord .

WBD III.4.4:29 'laf weer', 'lui weer' = benauwd weer

lakaaj

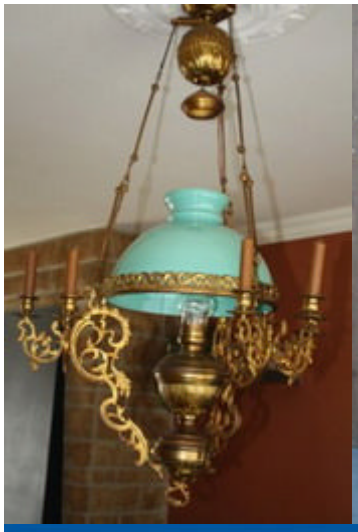
zelfstandig naamwoord
lakei
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'lakaai'

lam
bijvoeglijk naamwoord
dronken
'Tôontje waar me toch lam mar die hatter ok veul èùt', heurde ik dan. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

lambèls
zelfstandig naamwoord
bep. soort olielamp, van Belgisch fabrikaat
Witt. Frans woord dat via het Vlaams in Goirle terechtgekomen is: une lampe belge. [de connectie met Goirle is nog niet verklaard; WTT 20212]
Biks: lampbèls zelfstandig naamwoord - petroleumlamp
WBD (III.2.1:272) onder 'lampe belge' wordt Tilburg niet genoemd
WTT 2012: ook in Tilburg voor de invoering van electriciteit wel degelijk een bekend product, zowel in staande als hangende uitvoering. Het systeem werd in 1884 gepatenteerd door de Belgische firma Lempereur & Bernard. Al in 1885 waren de lampen te koop in Tilburg.

DE LAMPE BELGE
geeft sterker licht dan gas. Veiligheid, Besparing en Gemak. Verbrandt 1 cent per uur. Kan zeer gemakkelijk op alle Gas-lampen worden aangebracht zonder dat deze voor Gas onbruikbaar worden.
In verschillende modellen voorhanden, in het
Magazijn van Lampen, Verlichtings-Artikelen enz. enz. van
E. P. PIERSON.
Heuvelstraat.

Advertentie: *Nieuwe Tilburgsche Courant* 1885

lamhannese

werkwoord, zwak

Daamen, Handschrift 1916 "ligt d'r nie te lamhanisse (flauw, aklig doen ook wel bedriegen)

lamlèndeghei

zelfstandig naamwoord

lamlendigheid

WBD III.4.4:325 'lamlendig = langzaam'

lamme

werkwoord, zwak

WBD (Hasselt) lammeren ter wereld brengen

lamme - lamde - gelamd

A.P. de Bont -- lamə(n) zw.ww. intr. en tr. - lammeren werpen

lammere

werkwoord, zwak

Henk van Rijen - betalen

Gent Gents Wdb (Lievevrouw-Coopman): Lammeren - betalen; lam III (Fr. agnet) = goudmunt van zuiver gehalte (1346)
Antw. LAMMEN, hetz. als LAMMEREN - lammeren werpen
WNT LAMMEREN - werpen

lammeteere

ww.

lamenteren, weeklagen over onwerkelijk leed

— lammeteere - lammeteerde - gelammeteerd

...mar gère of nie, ge hed 't te nemen zooas Onze Lieve Heer 't opschept en 't biste is er nie over te lammenteeren. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)

Och, zôo heej ieder jaorgetij / iets wè ge wèl wardeert/ agget mar vat zôo asset komt/ èn nie veul lammenteert (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Joargetij')

Ze heej volgens Lia nog wel staon te lamenteere… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Vruuger zeeje ze dè Tilburgers 'nie ont mar pront' zèn. Òf ok wèl: 'Nie lammenteere mar akkedeere.' (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

Antw. LAMMETEEREN (met zachte e) - lamenteren, jammeren

lamke, lèmke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

lampje

- met klinkerverkorting uit 'laamp'

Dirk Boutkan: (blz. 28) uit cluster mpk wordt de p verzwegen,

Typha latifolia

lampepoetser

zelfstandig naamwoord

zo genoemd omdat de aar gebruikt kon worden om het glas van olielampen aan de binnenzijde te reinigen
WBD III.4.3:411 lampepoetser - lisdodde (Typha latifolia), ook genoemd: lis of lisdòt, tompoes of riet
WBD III.4.3:412 lampepoetser - aar v.d. lisdodde, ook genoemd: lisdòt, kolf, tompoes of kattestèrt

lamstraol
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- lammeling, vervelend iemand

lang
bijvoeglijk naamwoord, bijwoord
Frans Verbunt: wie et langst lèèft, heej hil de vèùl broeke

lang
zelfstandig naamwoord
echter onzijdig gebruikt, en mogelijk alleen in de volgende uitdrukking met "t lang':
Al wè'k van d'r weet over Baokels verlee,
dè zal ik van boven toe onder
aon öllie vertellen in 't lang en in 't bree (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, 'De boeren van Baokel', 1944)

langbinder
zelfstandig naamwoord
WBD koe met hoge poten, ook genoemd 'hôogbinder', 'óndiepe koej' of 'lochte koej'
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. langbeender - die lange benen heeft (b.v. paard)
S&S LANGBEENDER: Die lange benen heeft (b.v. een paard, een haan of een mug).
De A.P. de Bont -- 350. Ook voor mensen van toepassing.

langenaon, bij...
bijwoord
De Wijs -- Ze wônen zô diep in, as ge denkt degger zèt, zedder nog bij langenaon nie… (16-01-1975)

langèùt
bijvoeglijk naamwoord, bijwoord
languit
Cees Robben: Hij schôof langèùt in de geut.
Antw. LANGSUIT bw. - ten volle uitgestrekt

langs

voorzetsel
naast
Zaate gij langs Susse?
Dirk Boutkan: 'daorlangs' (zin 87, blz. 99.)
Verh.LANGS vz - niet alleen gebruikt om een beweging parallel met een lengte aan te duiden, maar ook in de betekenis van 'naast', in rust: op school zit ik langs ... Voor de redenen z.a.

langst
voorzetsel
langs
Daamen, Handschrift 1916 "langst - langs"
Want iederendeen die draogt z'n kruis,
en 't hangt in ieder, ieder huis,
en 't stao langst al de wege.
(Piet Heerkens; uit: De Mus, ‘t Kruis’, 1939)
— Nèt as meej Driekôoninge wier langst de deure getrokke (circ. Grôot diktee 2000)
Antw. LANGST (veeltijds gekrompen tot 'last') vz + bw. - Wordt gebruikt om eenvoudig een betrekking v. plaats, een ligging, ook wel om een richting van of naar zekere zijde aan te duiden. Langst den eene kant van de straat staan huizen; langst de waterkant.
WNT LANGS, langes, langst

lank
bijvoeglijk naamwoord, bijwoord
lang
DANB zis jaor laank (sic)
Mnl. lanc

lantèère
zelfstandig naamwoord
lantaarn
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'lantères' (plur.); 'lanteirn'
Pierre van Beek -- Ge zèèt ene grôote lantèère, mar ge gift nie veul licht (uitdrukking) gezegd tegen iemand die een ander in het licht staat.
De Wijs -- diejen lanternpaol hee ginne tèd om uît zunnen grondverf te koome (23-09-1970)
Elie van Schilt - ut was un schòòn gedenktéében, Schóón smeewerk, bovenin 5 lanteerns, ik denk det die toen nog op gas braanden, onderaon un hardstéénenblok, mee daorin gewerkt un drinkfontein. (uit: ‘Un paor momentjes vur wet ouw monumentjes’; CuBra, ca. 2000)
Elie van Schilt - De gaslantèèrns daor was un menneke veur mee un kort ladderke en poetsgeridschap, die mokte ut glas schòòn en zette nuuw kouskus in de lantèèrn as ut nodig was. Die kouskus waren nogal frutdingen, ene trap tegen de lantèèrn-paol en ut ding was kapot. (Uit:

‘Alles is aanders’; CuBra ca. 2000)

We han wel straotverlichting, om de 25 meter stond wel zonne gaslantèèrn, die elke dag aongestoken wier deur ééne van de gasfebriek... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilborg 2006)

De gaslantèèrns han plots gemaokt vur elektriese lampe. Dè baontje van lantèèrnopsteker waar dus ok overbodig gewòrre, net asset baontje van gasmaoker. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilborg 2007)

Piet van Beers – ‘Beeter licht’: Al virteg jaor stond ie hier vur schandaol./ Dieje grèèze, gebutste lantèèrepaol. (‘t Èlfde buukske, 2010)

WBD (III.3.3:264) 'lantaarn', 'lantaarntje', 'flambouw' = flambouw

WBD (III.4.3:396) 'lantaarntje' = stijve ogentroost (Euphrasia officinalis)

WBD (III.2.1:277) 'lantaarn' = idem

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - lantèère (krt.37)

Kaart 37 Lantaren.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

Antw. LANTÈREN zelfstandig naamwoord v. en m. — lantaarn
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- lantèère zelfstandig naamwoord - lantaarn
Mnl. lanterne

lantèèrepaol

zelfstandig naamwoord

lantaarnpaal

Henk van Rijen - ek liep meej men harses teegen ene lantèèrnpaol

lanzjeej

zelfstandig naamwoord

drie kwartier durende dans met lansiers (gelegerd in Tilburg)
R.J. Lanzjee (eigenlijk 'lancier') lanciersquadrille (zie blz. 28)

lancier werd in de uitspraak verbasterd tot 'lancee' - 'lanzjee'

A.P. de Bont -- slansé (silence?) beginwoord v.e. soort lied dat men vooral in herbergen kon horen (blz. 554)

laobes
zelfstandig naamwoord
goedzak, 'goeje klôot'; lobbes
Pierre van Beek -- ± 'klossenbak', 'gaoper'
Cees Robben: Wè bènde tòch ene laobes:
Cees Robben: 'kèèket mar nao laobes'
WBD III.1.4:64 'goede lobbes' = goedzak
S&S LAOBES: opgeschoten lummel met niet veel verstand;
WNT VIII 2529 lobben (I), zelfstandig naamwoord verwant met lob (I) 2525/26, dat weer verwant is met o.a. lub en lubberen. Deze woorden betekenen nog steeds volgens het WNT, in het alg. iets kwabbigs, diks, slaps, flodderigs en zijn wsch. van onomatopoëtische aard. Z.a.
►LOEBES

laog, lògske
zelfstandig naamwoord
laag (Schicht)
M loag
WBD III.4.4:148 'laag' = aardlaag

laoj, laojke
zelfstandig naamwoord
la, lade
Lòt dè mar in de laoj ligge; lòmme naa mar - laat me maar met rust
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'die zitten bij 't laoike'
WBD laojbalk (II:953) - ladebalk v.e. handweefgetouw (ook: II:981)
WBD laoj (II:979) - lade, weeflade, onderdeel v.e. getouw
WBD snèllaoj (II:979) - snellade, onderdeel v.e. getouw; ook wel schietlaoj
WBD laojèèrme, laojèrme (II:980) - ladebenen, twee verticale latten aan de weeflade
WBD ónderlaoj (II:981) - onderlade; ladeboom
WBD laojbaon (II:983) - ladebaan: loopvlak v.d. weefspoel; ook: laojvlakte
WBD gladde loaj (II:986) - gladde lade: enkele lade (voor de weefspoel)
WBD wissellaoj (II:986) - wissellade (onderdeel van weefgetouw)
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord vr. laoi, laai - lade (in alle bett.) dim .'laoike(n).
Dirk Boutkan: (52) loaj - laojke

laoje
werkwoord, zwak
laden
WBD mist laoje - mest laden
Cees Robben: Ge hoeft er nie toepertoe bij te laoje, troela (eten

opscheppend)
Cees Robben: goed gelaoje dès half gereeje; wè enen boer laojt, brèngt ie tèus
WBD inlaoje (II:1050) - inladen (?) v.e. nieuwe draad = inlègge, inleië
B laoje - laojde - gelaoje
WBD III.4.3:33 laoje - vrucht zetten, c.q. spenen, zetten, dragen, krijgen
Bont, ww met gemengde vervoeging, tr. - laden
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- laoje ww - laden

laojelichter
zelfstandig naamwoord
ladenlichter, iemand die steelt uit de la van kassa of tafel

Tekening: Cees Robben – uit '3 jaar voetbal concentratie' van A.P.M. v.d. Ven jr., 1946

laojkaast
zelfstandig naamwoord
ladenkast

laojtòffel
zelfstandig naamwoord
ladenkast
A.P. de Bont -- - ladetafel (kastje met, gewoonlijk, vier laden).

laoke
zelfstandig naamwoord
laken
Ze stonke nòr smoutolie, dè wèl, mar ze mòkten ok laoke èn ze mòkte flenèl. Èn rips, èn baaj, èn ok mesjèster. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)
WBD laoke (II:874) - laken, effen stof met keperbinding geweven
WBD biljartlaoke/biljèrtlaoke (II:898) - biljartlaken
WBD laokewèèver (II:942) - lakenwever
WBD laokeketaaw (II:946) - lakengetouw

WBD III.1.4:327: 'de lakens uitdelen' = de baas spelen
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord o., - laken

laokens
bijvoeglijk naamwoord
van laken stof gemaakt
Z'n postuur brengt dè trouwens al eenigszins mee. Op 'n paor korte beentjes torst-ie 'n gezellig kogelbuikske waorover 'n laokensche-broek-mee-presenteerblad spant, die zô gruun zie alsof er mos op groeit. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 2; 16-10-1929)

laon, lòntje
zelfstandig naamwoord
laan

laot, laoter
bijvoeglijk naamwoord, bijwoord
laat
Cees Robben: Hoe laot ist, bruurke'; vruug òf laot;
Cees Robben: èn naa kómde al zôo laot tèùs;
Dialectenquête 1876 - 's oaves loat
DANB hij kómt nôot en menuut te laot
Frans Verbunt: laote haover komt ok op
Dirk Boutkan: lòtst, lèst en list: superlatieven van 'laot'
A.P. de Bont -- bijvoeglijk naamwoord en bijwoord - laat

laote
werkwoord, sterk
laten
– met vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij lòt
Lòt em mar gaon!
B - lao'k - laat ik, lòmme - laat me, laotewe - laten wij
Cees Robben: Ik hèb vur ónzen Piet-oom gin mis laote leeze;
B laote - liet - gelaote; lomme = laat me; laotewe = laten wij
Dialectenquête 1876 - Loan m'is 'n lutske proate - laten wij eens keuvelen
Henk van Rijen -- 'Lè-me nae mar' - Laat mij met rust.
Henk van Rijen -- 'Wè klopt, motte laote blèève klòppe' - Wat goed is, moet je zo laten
WBD III.1.1:240 "laten kijken', 'laten zien' = tonen
WBD III.1.1. lemma Geluidloos een wind laten – er een laten vliegen – Tilburg [als enige plaats van opgave]

laoter

bijwoord
later, nadien
Cees Robben: toen ik laoter ene klèène verwòchtte; èn ik dan laoter?
Cees Robben: Wie krèègt laoter den grótsten krôon in den heemel?
WBD III.2.2:31 'laterke' (nog niet zindelijk kind)

laove
werkwoord, zwak
laven
laove - laofde - gelaofd
geen vocaalkrimping

lap
zelfstandig naamwoord
Van Delft - Wanneer iemand een weduwe met veel kinderen trouwt, klinkt het: "Hij durft nogal wat aan. Weet ge hoeveel lappen er op staan?" Als dan de ander het aantal kinderen niet alléén 'n bezwaar vindt, verduidelijkt hij zijn meening nog door er aan toe te voegen: "Ja, en 't is toch altijd nog maar opgewarmde potage." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

lap èn leur
uitdrukking
Frans Verbunt: jan en alleman
Stadsnieuws: As lap èn leur derèège dermeej gòn moeje, komt er niks van terèèchte. - als iedereen zich ermee gaat bemoeien ... (290807)

laplaazerus
bijvoeglijk naamwoord .
ten einde toe; suf
Ik hèb menèègen et laplaazerus gezòcht
Frans Verbunt: laplaazerus - ongans, stomdronken
Bosch Laplazerus - suf

lappe
werkwoord, zwak
Frans Verbunt: bijzetten, de inzet verhogen
WBD (III.3.2:22) lappe = extra geld in de pot doen; ook: bijlègge

lappeet
zelfstandig naamwoord
vervangende peet
Cees Robben: lappeet (vervangende meter)
WBD III.2.2:92 'lappeet' = plaatsvervangende peter
Antw. LAPPEET zelfstandig naamwoord v-peet of meter die de plaats

vervangt v.d.meter die verhinderd is te komen.

lappermaand
zelfstandig naamwoord
lappenmand, ziekbed
Van Beek - Hij is in de lappermand. - Het is met zijn gezondheid niet in orde, zodat er iets aan gedaan moet worden. - Hij is aan de sukkel. (Deze laatste uitdrukking kan ook op moeilijkheden in zaken slaan). (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

lapzoet
zelfstandig naamwoord
Daamen, Handschrift 1916 "lapzoet - flauwe akelige vent"
Sch. LAPPIS, LAPIS - kinderachtige jongen (Limb.)

Latèèn
zelfstandig naamwoord
Latijn
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - Latèèn drinkt wèèn (Kn'34) - mensen met een gymnasiumopleiding drinken wijn

lauwe
► laawe en louwe
werkwoord, zwak
suffend kijken, onoplettend zijn

lawaaj
zelfstandig naamwoord
lawaai
in het Tilburgs vaker **lewaaj**
► lewaaj, lawaaj en samenstellingen
► lawèèt

lawaaje
werkwoord, zwak
lawaai maken
A.J.A.C. van Delft -- Boerejongens mee rooie zakdoeken om derre nek en boeremeiden, die kwekten en lawaaiden dè heuren en zien oe vergong! (Nwe. Tilb. Courant, 5 dec. 1929)

lawèèt
ook: lawaai, lewaai
zelfstandig naamwoord
laweit, lawaai
Daamen, Handschrift 1916 "ge mot do'r zo'n lawait nie moaken (geweld,

rumoer)"
WBD III.4.4:244 'laweit = lawaai, ook geweld , 'spektakel'
EWN 'Met het oorspr. Amsterdamse woord lawaai heeft laweit etymologisch niets te maken.' z.o. Dozy en Lokotsch.
WNT LAWEIT - lawijt, laweet, lauweit; een ten Z. v.d. Moerdijk alg. gebruikelijk woord van onbekenden oorsprong. 2) rumoer, spektakel, lawaai

Lèdderom
zelfstandig naamwoord, eigennaam
Ledderom, van
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - Van Lèdderóm zèèn (Daamen, Handschrift 1916), - goed zijn, raak zijn (v. Ledderom was een spullebaas op de kermis)

lêed
zelfstandig naamwoord
leed
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - meej lêed èn vrêet gegaon (Kn'50) - (WS:) hoewel sjiek, toch gebukt onder (financiële) zorgen, of lichamelijk lijdend (?)
Etym. Got. laipa, D. Leid, N. leed, T. lêed

lèèf, lèfke
zelfstandig naamwoord
lijf
WBD baarmoeder van de koe
WBD (Hasselts) het middendeel v.h. paard, ook genoemd (Hasselt:) 'midderib' of elders: 'middehaand, 'middelhaand'
De Wijs – Ge meugt alles mee me doen, as ge mar van m'n lèf afblèft (27-12-1968)
Cees Robben: Ge meugt meej me doen wè ge wilt, agge mar van men lèèf afblèèft.
Cees Robben: Naa moete den draank vórt öt oew lèèf laote
Cees Robben: Hij heej den hits in zen lèèf; we hòn allebaaj den hits in óns lèèf;
Frans Verbunt: wie de vrouw trouwt om et leef, haawt et weef mar nie et leef
WvM 'deur mun layf'
Cees Robben: 'de meensen vroegen 'm z'n hemd van 't lèèf aaf'
WBD III.1.1:6 'lijf' = lijf: ook: 'flikker'
WBD III.1.1:120 'lijf' =buik; ook 'pens'

lêef, lèèfde
persoonsvorm
leefde

verleden tijd van 'lèève'

lèèftocht

zelfstandig naamwoord

WBD (Korvel) - koekje dat veulens bij de geboorte in de mond hebben, elders 'plèske' genoemd

WNT LEEFTOCHT (in Mnl. lijftocht) - collectieve benaming voor spijs en drank in 't bijz. voor de proviand die vereischt wordt voor ...

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - zie LEEFKOEK

leeg

bijvoeglijk naamwoord .

leeg, ledig

WBD (van een koe) niet bevrucht bij de dekking, ook 'verlôope' of 'leejg'

D'r geduld waar leeg. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 3; NTC 15-10-1938)

leege kaorte - speelkaartje zonder prentje

WBD leeg (v.e. merrie) - niet drachtig, ook 'gust' genoemd of (Hasselt) 'nie behaawe'

Cees Robben: mar jou pòrtemenee is leeg;

WBD III.1.4:439 'leeg' - sober

WBD III.4.4:200 'leeg' = leeg, verlaten

lêeg, lêeger, lêegst

bijvoeglijk naamwoord .

laag

MP gez. Dè zèn daor zón lêege höskes dègge wèl plat mót praote; aanders kunde nie binne

Cees Robben: èn hij zingt en tóntje lêeger;

Stadsnieuws: Hij zong hil lêeg: toe et wit zaand toe - met een heel lage basstem. (070710)

Dialectenquête 1876 - leeg (scherpe klinker)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - alles zit en verdieping te lêeg (Pierre van Beek -- TT71) - gezegd van een vrouw met hangborsten en een hangbuik

WBD lêeger hange (II:1011) - de weefkam lager hangen

WBD 'leege klompen', - lage klompen

Frans Verbunt: hij zong hil lêeg: toe er wit zaand toe

WBD III.1.4:70 'leeg' (sic) = eenvoudig

WBD III.1.4:76 'laag' = gemeen

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - LEEG voor 'laag'; men vindt dit ook veel bij oude schrijvers.

A.P. **de Bont --** bnw - laag

Antw. LEEG (scherpe e) bvw - hetzelfde als Holl. 'laag'

WNT LAAG, gewestelijk ook LEEG

lêegemierd
zelfstandig naamwoord , eigennaam
Lage Mierde

leeget
persoonsvorm + vn/lw
ligt het
legt het (met ge/gij/gullie, hij/zij/et als onderwerp)
Daor leeget
Hij leeget ernèffe.
3e pers.enk. 'leej' + et (uitsl. vn, onderw.)
Het fonetisch hiaat dat ontstond tussen 'lee(j)' en 'et' is opgevuld door inlassing van 'g'. (Zie Schuurmans: Enclit. pron., blz. 22)
(De A.P. de Bont -- 242)
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - LEEGET voor 'leet het', ligt het. Waar leget? Daar leget. Z.a.
Antw. LEGET (in 't Z. ook lèget) - samentrekking van 'leet' en 'het', 1) voor ligt het en 2) voor legt het

leeglaoje
ww.
Henk van Rijen -- afladen, uitladen, leegmaken

lêegst
bijvoeglijk naamwoord ., sup.
laagst
Dialectenquête 1876 - hij is den leegste
Dirk Boutkan: (blz. 35) lêegst(e) zonder vocaalreductie
superlatief van 'lêeg'

lêegte
zelfstandig naamwoord
laagte
Henk van Rijen -- 'lêegt' - laagte
Antw. LEEGTE (scherpe e) zelfstandig naamwoord v. - laagte
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- lêêgt zelfstandig naamwoord - laagte

leej
persoonsvorm
ligt, legt
3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'ligge', met vocaalrekking
Ze leej int gaasthèùs. - Ze ligt in het ziekenhuis.
Cees Robben: den èkker Gòds die leej zôo schôon; dè leej te slaope;
Cees Robben: ast óp den aonrècht in en kumke leej; èn de pees leet ernèffe;

Cees Robben: et leej nòg in persès; alles leej schots èn schêef;
DANB de 'snuw' leej dik
WBD (de ketting/inslag) wèrkt/ leej boove (II:1047) - bovenwerken
Henk van Rijen - dè leet eraon - dat ligt eraan
Henk van Rijen - as en kiep leej, stao se - als een kip legt, staat ze
Henk van Rijen - hij leej et in de laoj - hij legde (?) het in de la
Henk van Rijen - leeter ginne pulling op et schoor? - ligt er geen peluw op de vliering?
Henk van Rijen - onzen oopaa leej al virtien daog - opa is al veertien dagen ziek
Henk van Rijen - mèn leetie, mar heur kos ie nie veele
CiT Azzen kiep lee, staose (44)

leej
persoonsvorm
leed
verleden tijd van 'lije'

leeje
zelfstandig naamwoord meervoud
leden (plur. van lid)
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- lejen
Cees Robben: Ik dènk dèttie iets ónder de leej heej.
WBD III.1.2:195 'een ziekte onder de lee hebben' = idem
WBD III.1.1:145 'leden' = ledematen
Dirk Boutkan: (blz. 28) leeje - leden
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord o. lid; mv. lei, Brabantius 'leei'; "'n ziekt onder de lei hebbe" - door een ziekte aangetast zijn, die zich nog niet openbaart.

lêek
zelfstandig naamwoord
leek, niet-deskundige

lêek
persoonsvorm
leek
in de verleden tijd van het werkwoord lèèke, lijken

lèèk
1. zelfstandig naamwoord
lijk, dode
Cees Robben: Ik hèb vier lèèke moete laote lôope;
Cees Robben [over begrafenisondernemer]: den zoon van et lèèk komt zegge dè we der êenen op kunne vatte; [ES 2012 - de humoristische

dubbelzinnigheid is een subtiel verschil in nadruk; als de nadruk op 'op' ligt, wordt het lijk door de begrafenisondernemer opgepakt, opgehaald; ligt de nadruk op 'vatte', dan betekent de uitspraak dat de begrafenisondernemer een borrel te wachten staat. In de praktijk vielen beide mogelijkheden samen.]
Cees Robben: tis gòdgeklaogd èn en schaojelek lèek; oover men leèk;
Pierre van Beek -- en gezónke lèèk - lijk dat niet langer thuis mocht blijven (b.v. in geval v. besmettelijke ziekte) en dus naar het lijkenhuisje moest)
WBD III.4.2:32 'lijk', ook: kadaver, kreng, dood beest of dode
WBD III.3.3:102) lèêkenhöske = lijkenhuisje
- en schaojlek lèèk - waarvan niets te plukken valt, eerder het tegengestelde?
2. voegwoord
gelijk, net als
Gin krèùk hier kènt Karneval lèèk as gij... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Kèk, dès Jan)
Naa moet er en nuu brug koome/ van beton, lèèk in de stad... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Mie der brugske)
Ze lèève lèèk de grôote tèèd... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et moet èrges vandaon koome) [Ze laten het breed hangen, het zijn patsers}
Henk van Rijen - toen ie daor zo gèèl laag, leek ie lèk en lèèk
...en boek lèk as: Ikke, Jan Crèèmer. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Kinder-boekenweek)

lèèke
werkwoord, sterk
lijken
lèèke - lêek - geleeke
— in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij lèkt
-- Dirk Boutkan: (blz. 40) verl. tijd lêek, maar: likte gij?
Daamen, Handschrift 1916 - gezegd van de zoon: Dè lèkt naa nèt nen ólliefaant. - Dat lijkt nou net een olifant.
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - van vurren óp zen vadder lèèke èn van aachtern óp hil zen femielie
Merkwaardige derde persoon enkelvoud
Dètter veul sorte meense zèn/ lèèkent wèl klaore taol/ Mar as ge op et hèùske zit/ ruukte allemòl iggaol. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gin verschil)
WTT-2012: Mogelijk komt deze vervoeging uitsluitend voor bij onderwerpen 'dat' en 'het', niet bij 'hij' of 'zij'.

lêekend(e)
bijvoeglijk naamwoord .
in: lêekende nat - drijfnat; lekkend

Cees Robben: 'leekend-nat' (bis)
Henk van Rijen - hij wier lêekendenat - hij werd druipnat
GD94 ... dèttie nie wir leekende nat wòrt
Cees Robben: 'leekend stond ie bij 't waoter'
WNT LEKEN (I) onz. en bedr. zw.ww., Mnl. leken, verwant met lek en lekken. In sommige dialecten is 't woord zeer gewoon; in de algemeene taal, althans tegenwoordig, behoort het echter tot den hoogeren stijl en bezigt men in den gewonen omgang in dezelfde beteekenis lekken.

lèèkene
ww.
lijken
Cees Robben: Et lèèkent wèl en toemetkètje. Et lèèkend precies op en öpke.
Et lèèkent wèl nen óliefaant.
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 't lijkent wel ...
R.J. 'deh 't ie sprekend lèkend is deh zeej iederëen'
Geïsoleerde vorm van ww 'lèèke'
WBD III.4.4:301 'lijkenen' = gelijken
Hees lijkenen (= bevallen) (V:17)
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 't lèèkene wel Watt èn Half Watt
WNT IV:1192 'gelijkenen'- onz. en bedr. zw.ww, bijna uitsluitend gebruikt in de onbepaalde wijs, in den tegenw. tijd en de beide deelwoorden.
VIII:2314 'lijkenen' onz.zw.ww.

lèèkmis
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: uitvaartmis
Frans Verbunt: lèèkmisse èn trouwmisse zèn kèèkmisse

lêem
zelfstandig naamwoord
leem
WBD III.4.4:156 'leem' = zavel; 170 'leemgrond' = zware grond
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord o., - leem
Etym. Got. laima, D. Leim**,** N. leem, T. lêem

lèèm
zelfstandig naamwoord
lijm
Cees Robben: meschien dè deeze keer de lèèm haawt;
WBD lèèm - lijmvlees, de resten vlees-, bind- en vetweefsel van de vleeskant van een huid (II 610), ook 'vlees' genoemd
WBD lèèmhoop - lijmkuip, kuip waarin lijmvlees wordt bewaard (II 610)
WBD lèèmraom - lijmraam, raam waarop lijmvlees wordt gelegd om te

drogen(II 611)
WBD lèèmvèl - lijmvleeskoek (II 611)
WBD lèèmfebriek - lijmfabriek (II 611)
WBD lèmroej, lèmstòk (II:1023) - platroede
WBD lèèmvèllelèèm (of: lèm- ?) (II:1025) - lïjmvellenlijm; ook: lèèm
WBD lèèmkeetel, lèmkeetel (II:1025) - lijmketel: sterkbak
WBD 'lémbák', 'lèèmbák' (II:1027) - lijmbak; ook: papbak, 'lémásjien'
WBD 'lémasjien' (II:1027) - lijmmachine: lijmbak

lèème

werkwoord, zwak
lijmen;
fig. overhalen, bepraten
Hèddoe wir laote lèème.'
R Meej ne natte vinger te lèème zèèn - zich makkelijk laten overhalen
WBD lèème (bèlèème) (II:1022) - lijmen (bijlijmen): sterken (v. kettinggaren)
- lèème - lèmde - gelèmd, met vocaalkrimping;
ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij lèmt
WBD lèmroej, lèmstok (II:1023) - platroede
WBD lèèmvèllelèèm (of: lèm— ?) (II: 1025) - lijmvellenlijm; ook: lèèm
Cees Robben: ge bènt meej ene natte vinger te lèème
Frans Verbunt: zenèège laote lèème - zich laten bepraten, overhalen

lèèmer

zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- (textiel) kettinglijmer (bediener 'lèèmmesjien')

lêemkèùl

zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- leemput

lèèmmesjien

zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- (textiel) machine om de 'kèttings' te lijmen

lèèmpinneke

zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: lijmstokje gebruikt bij de (illegale) vogelvangst

lêen

zelfstandig naamwoord
leen
hij ha de fiets van zenen buurman in lêen

lèèn, lèntje
zelfstandig naamwoord
lijn, spoorlijn
et Bèls lèntje, de lèèn nòr Den Bosch
R Et Bèls lèntje ister mar en bisje bij (schamper gezegd van iets kleins
R.J. 'ze hield van slanke lèn' of onbeduidends)
WBD III.3.1:409 'lijn' = spoorweg
- waor ik iedere lèèn van kèn

lêene
werkwoord, zwak
lenen
lêene - linde - gelind
Van Delft - "Met leenen volle neef, met teruggeven hoerekind." Dit is: Als hij geld wil leenen, is hij poeslief, doch als het later op teruggeven aankomt, is hij onbeschoft. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - ge leert de wèèrde van ene fèfteger pas kènne, as ge der êene moet gon lêene (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970)
Vocaalkrimping, behalve in inf., praes.plur. en praes. ik-vorm

lèène
zelfstandig naamwoord meervoud
lendenen
WBD III.1.1:132 'lenen' = lendenen
133 'lende' = zijde

lèènollie
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- lijnolie
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- lèènòllie zelfstandig naamwoord - lijnolie

lèènwaod
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- lijnwaad, linnengoed
WNT LIJNWAAD - 1) als collectivum voor het linnen als handelsartikel,..., linnen goederen, linnengoed, waschgoed.

lèènzaod
zelfstandig naamwoord
lijnzaad, vlaszaad

leepeltjeskrèùd
zelfstandig naamwoord

WBD III.4.3:412 leepeltjeskrèùd - herderstasje (Capsella bursa-pastoris)

lèèpere

werkwoord, zwak

lebberen

— lèèpere - lèèperde - gelèèperd

bij het rikken met opzet een aas achterhouden = lèètere

Daamen, Handschrift 1916 "laipere - het laipert, stof die op ongewenschte wijze uitgerekt is"

Stadsnieuws: Die trui is aoreg versleete, ze begient òn alle kaante te lèèpere. – Die trui is best wel versleten: ze begint aan alle kanten te lubberen. (270610)

WBD III.4.4:210 'lijperen' = kleverig worden; ook 'lijpen

WNT LIJPEN (I) - A1) Lijp zijn, scheef zijn, verkeerde plooien of vouwen vertoonen; 2) uitrekken, langer of wijder worden; LEIPEREN (Antw.) = lijpen

Antw. LIJPEREN, LEIPEREN onoverg. - freq.van 'lijpen' - valsche plooien hebben, beurzen, lobberen (van kleederen). Wordt ook gezegd van bier, wanneer het bij 't schenken dik en olieachtig schijnt. Fr. filer, graisser.

Hees lebbere (VIII:48)

lèèpôog

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- sluwerik

vD. iemand met tranende ogen

WBD III.1.1:245 'leepogen' = tranende ogen

WNT LEEPoog - druipend oog : ontsteking in de randen der wenkbrauwen, tusschen de wanden der traanklieren.

leer

zelfstandig naamwoord

ladder

Dialectenquête 1876 - klim op de leer

DANS der is ene spòrt öt de lêer

A.P. de Bont -- le:r, zelfstandig naamwoord vr. 'leer' - ladder (welk laatste woord ten onzent gebruikelijk is)

Antw. LEER (scherpe e), zelfstandig naamwoord v. - ladder

lèèr

leer, leder

WBD genèèrfd lèèr - generfd leer (II 663)

WBD 'jassəlaer' - jassenleer, kledingleer (II 664)

WBD 'bəkleedinglèèr' - bekledingleer (II 664)

WBD 'napalèèr' - nappaleer (II 664)

WBD 'pórtəməneelèèr' - portemonneeleer (II 664)
WBD voeringlèèr - voeringleer (II 676)
WBD vèèrekeslèèr - varkensleer (II 675)
Antw. LÈÈR zelfstandig naamwoord o. - leder, Fr. cuir

leere
werkwoord, zwak
leren
Cees Robben: Ge hoeft enen aawen aop gin bakkese te leere trèkke.
Dialectenquête 1876 - hij wil niks lère (tusschen ee en è in.)
B leere - lirde - gelird
- ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij lirt

lèère
bijvoeglijk naamwoord .
leren, lederen
ene lèère jas

lèèrs, lèrske, lèèrze
zelfstandig naamwoord
laars
Piet van Beers – 'Snuupkes': Drie kènder öt de buurt, drie zwarte snuutjes./ Meej krontjes op der bölleke èn lèèrze òn der vuutjes/ zonge ze "Gif mèn enne nuuwen hoed". (Spoeje doemmeniemer; 2009)
WBD zètlèèrs – zetlaars, een laars die de bewerking van het spannen op een houten vorm heeft ondergaan (II:735)
A.P. de Bont -- lä.rs zelfstandig naamwoord m. - laars
Antw. LÈÈRS zelfstandig naamwoord v. - laars, Fr. botte
WNT LAARS, leers, leerze

lèès
zelfstandig naamwoord
lijs
Frans Verbunt: die lange lèès heej lange schoepe - dat lange meisje heeft lange nagels
WNT LIJS - eigennaam, verkorting van Lijsbeth

lèèsèèchteg
bijvoeglijk naamwoord .
lijzig, sloom
A.P. de Bont -- läs zelfstandig naamwoord vr. - vrouw die veel en langdradig babbelt. läsə(n) zw.ww.intr. - snappen, langdradig babbelen.
Antw. LIJSACHTIG bvw. - traag in het spreken, vgl. LIJZEN - traag spreken.
WNT LIJSACHTIG - langzaam, traag

lèèst
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- lijst

lèèster, lèster
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- lijster (Turdus)

lèèter
zelfstandig naamwoord
leidsel, teugel syn. 'laajsel'
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - òn de lèèter haawe ('70) - aan het lijntje houden, afleiden, afschepen
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - òn de lèèter blèève ('70) - treuzelen, melken
Haor LÈITER - lijntje: on de lèiter haawe
WNT LEITS - 1) smalle riem waaraan een jachthond wordt vastgehouden; 2) paardetoom; teugel, leidsel, (wsch. een vervorming van LEIS, onder invloed van 'leiden'.)

lèètere
zie: lèèpere
werkwoord, zwak
treuzelen, rekken, vertragen
- lèètere - lèèterde - gelèèterd
- van Fr. 'lait'?
A.P. de Bont -- (bijvoegsel) vərlä.tərə(n), zw.ww.tr. 'verleiteren'? - verlullen: 'hëel z'nen teed verlaetere'
WNT VERLATEREN (II) - verschuiven (naar een later tijdstip)

leetie
werkwoord, persoonsvorm + pn
ligt hij
Leetie wir int gaasthèùs? Leetie naa al te bèd?
3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'ligge', met vocaalrekking en samengesmolten enclitisch pronomen

lèève
werkwoord, zwak
leven
R Ik weet nie mir òf ik van vurren òf van aachteren lèèf - Ik weet niet meer hoe ik het heb van de drukte.
Cees Robben: daor kan ik nie van lèève
B lèève - lèèfde - gelèèfd ; M: lèève - lêef - gelèèfd

geen vocaalkrimping
Dialectenquête 1876 - lève en stèrreve (tusschen ee en è in); lève, gelèefd
'Geleefd' luidt iets langer dan gelifd); lêve, pêre
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - die et langst lèèft, heej tòch alles
Dirk Boutkan: (blz. 37) lèève, (hij) lèèft'; (blz. 39) geen verkorting: lèèfde
Zou imperf, 'lêef' analogie zijn bij 'blêef'?
Piet van Beers – 'Harrie de Vet': Ik zi nog: "Val dôod Harrie... lèèfde gij ok nog." (Spoeje doemmeniemer; 2009)
GD07 hil oew lèève
Antw. LÈVEN - leven, Fr. vivre
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- lèève ww – leven

lèève
zelfstandig naamwoord
leven
al zen lèève - vast en zeker
Dirk Boutkan: (blz. 39) ww lèève - lèèfde (geen vocaalkrimping)
't volk lift er leutig in tijen van vreej... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Vaonelied' , 1932) [WTT: Dus in 1932 toch vocaalkrimping]
'k Vergeet 't ze lève nie... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
'et Leeven is 'nen boemeltrein: / stap-in, stap-uit, - en 't zit nie fijn! (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, "t Leeve', 1938)
Cees Robben: nôot van men lèève; hil zen laoter lèève;
Cees Robben: waor et lèève fèl èn schôon was; van zen lèève ginnen êene;
Cees Robben: Ik gelêûf al zen lèève dèk van men lèève nog nie zó hardlèèveg zèè gewist.
Cees Robben: et zèn al zen lèèven al ballefrutters gewist;
Cees Robben: òn et lèève moete nie te zwaor tille;
Cees Robben: hil zen lèève stónd ie deróp en stukske grónd òn zenèège te hèbbe
Piet van Beers – 'Aawkes op Internet': Ze zeej: ' k Zèè blij dè ik 't lèève hèb. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
DANB Hij is es ôot in zen lèève gebeete
DANB dieje 'mis' heej en lèèven as ene prins
Henk van Rijen -- 'Val dôot.' Lèèf de gè nòg? - Wat een verrassing! Leef je nog?
WBD III.4.3:65 'leven' = spint, zachte houtlaag onder de schors

Antw. LÈVEN zelfstandig naamwoord o. - leven, Fr. vie
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- lèève zelfstandig naamwoord - leven

lèèvendeg
bijvoeglijk naamwoord .

levend
R.J. 'vijf mensen zijn levendig verbrand'
In sommige Tilbörgse kèrke stonne leevendigge kèrstalle, meej schaope en alles. Daor gingeme louwe. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)
A.P. de Bont -- bijvoeglijk naamwoord - levend.
Antw. LÈVENDIG, LÈÈFDIG - levend, Fr. vivant

lèèver
zelfstandig naamwoord
lever
Dirk Boutkan: (blz. 22) lèèver naast leever
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - lèèver (krt. 13)
Antw. LEVER zelfstandig naamwoord m en niet v. - lever, Fr. foie

lèèvesdaoge
zelfstandig naamwoord , plur.
Henk van Rijen -- levensdagen

leewieke
werkwoord, zwak
WBD (Hasselt) kortwieken, leewieken
Zie WNT 'leewieken' = kortwieken (bij vogels)

leeze
werkwoord, sterk
lezen
- leeze - laas - geleeze
Geen vocaalkrimping: hij leest
Cees Robben: Hèdde dè geleeze?; Ik hèb vur ónzen Pietôom gin mis laote leeze;
WBD leeze (II:995) - een kruis inlezen; ook: gelès erin doen, fenès erin doen, de flès erin doen, flès indoen, in de flès doen
WBD (III.3.3:107) leeze = (de mis) doen, ook: opdraoge
A.P. de Bont -- le.zə(n), st. (lao's) en zw. (leesde) - lezen
Antw. LEZEN - leesde - gelezen

lèèzeg
bijvoeglijk naamwoord .
lijzig
Cees Robben: Hij was toen wèl wè lèèzeg en tijlijend
WBD III.3.1:292 'lijzig praten' = traag praten
WBD III.4.4:325 'lijzig' = langzaam
WNT LIJZIG - saai, zeurderig, traag

lèèzendmèèl
zelfstandig naamwoord
WBD lijnzaadmeel: 'pap van lèèzendmèèl
WBD leezendmeelepap - lijnzaadmeelpap
WBD lènzaodpap - lijnzaadpap
Cees Robben: lèzzendmèèl - lijnzaadmeel
DANB de koeje frèète gèère lèènzaotkoeke
WBD III.2.3:139 'lijzendpap' = lijnzaadpap; ook 'lijnzaadpap'; 'pap van lijzameel
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. lezendenolie - lijnzaadolie. Z.a.
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - lijzend, lijzem - lijnzaad (Meierij)
WNT LIJNZAADMEEL - meel van lijnzaad (= vlaszaad)

lèfduukske
zelfstandig naamwoord
lefdoekje
Frans Verbunt: pochette

lèfke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord .
lijfje
R.J. "t slaanke van d'r lèfke'
WBD III.1.3:98 'lijfje' = onderhemd; ook: kamizool
WBD III.1.3:100 'lijfje' = bustehouder
WBD III. 1.3:100 'onderlijf je' = onderjurk
WBD III.1.3:126 'lijfje' = bovenstuk v.e. jurk

lègbalk
zelfstandig naamwoord
WBD (Hasselt) het geheel der geslachtsorganen van een kip
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. - baarmoeder van een kip. Z.a.

lègge
werkwoord, sterk
leggen
Cees Robben: ze (de aajer) han eigelek mèèrege pas geleej meuge wòrre;
Cees Robben: ik hèb ene pulling óp et voetènd geleej;
WBD I:1426 bieten zaaien: 'léggə', 'zaajə', 'peejə zaajə'
Dirk Boutkan: lègge - lee/lègde - geleed/ geleej ; (66) imperat.: lègt/lèg
B lègge - li(n) - geleej

— tegenwoordige tijd: ik leg, hij leej, gij lègt
— verleden tijd: ik li(n), wij leeë, gij li(n)t
A.P. de Bont -- lagə(n) zw.ww. (lei, leen (en leene(n)), geleid) - leggen tr.

leije
werkwoord, zwak
WBD besturen (het paard leiden terwijl het de kar trekt), ook 'voermanne' genoemd
WBD 'in de lòsse strènge lije; laaje; - (een paard) losgetuigd leiden
WBD inlije (II:1050) - inleiden v.e. nieuwe draad; ook: inlègge, inlaoje

leike
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord .
leitje (dakbedekking)
WBD (III.2.1:60) leike - leitje

lèk
bijvoeglijk naamwoord .
lek
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - zó lèk as en zeef nèffe de gaote (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1969) - ironisch voor 'lek'
hij ha ne lèkke tuut - hij had een lekke band
Bijnamenboek Karel de Beer - Toon lèk = Toon Seebregts (blz. 71)

lèk
vw.
gelijk, zoals
gelèèk', met aferesis van prefix, en vocaalkrimping
R.J. 'jouw twee ugskes zen lèk blumkes'
...dè blinkt net lek zilver! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun naor zee'; NTC 18-11-1939)
Cees Robben: et graon óntkiemde lèk vanouds
Cees Robben: Ik vreej lèk alle manne din
Henk van Rijen - toen ie daor zo gèèl laag, leek ie lèk en leek

lèkke
werkwoord, zwak
likken, lekken
lèkke - lèkte - gelèkt
DANB de schipper lèkte zen lippen aaf. 'De schipper lèkte zen lippen aaf.' (blz. 94)
Wij lekken tegesworrig bekaant ammel smiddags ons bord aaf. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - de kaoter zen kónt gelèkt

hèbbe ('50) nadorst hebben, na overmatig alcoholgebruik

Dan zit ie frèèd op de tribune/ Z'n lekkend nuske af te buunen. (Gieleke – wsch. ps. van Michel van de Ven (Lechim) – ongedateerd knipsel uit onbekende bron; ca. 1960-1980)

Ik koos veur enne kanéélstok, van enne zuursteel kréégde zon schraol tong, trouwes die waar ôk lang nie zô lekker. Al lekkend gingen we wir op hèùs aon. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Meej oewe vinger deur de rôomboter en dan deur den hagelslag haole, detter veul aon bléét hangen en dan aflekke. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Bijnamenboek Karel de Beer - Bètje lèk = E. Rutten (blz. 70)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - lekken - likken (zelfstandig naamwoord l.)

Bosch lèkke - lekken, likken

lekker

bijvoeglijk naamwoord /bw.

gez. Et hoeft nie óp, al ist lèkker

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- LEKKER, in "t is wè lèkkers' - het is niet zo moeilijk als je suggereert.

lèkkertjestaand

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek -- snoeptand, tand die houdt van iets lekkers; dure lekkernij

WNT LEKKERTAND 1) tand die op lekker eten gesteld en kieskeurig is; 2) iemand die een lekkeren tand heeft, een smulpaap, lekkerbek Antw. APPELTAND: Ge zult uwen appeltand meugen uittrekken - (schertsend) om te beduiden dat de appelen op zijn.

lèksteel, lèkstòk

zelfstandig naamwoord

V bep. snoepgoed, in steelvorm, dat al likkende wordt geconsumeerd Frans Verbunt: zuurstok, kermistraktatie

Stadsnieuws: Van ons oopoe krêege we meej de kèrmes en dubbeltje vur ene leksteel (180707). – ... voor een zuurstok.

Stadsnieuws: Zonder lèksteel hamme gin kèrmes gehad. (240310)

Mar ik vonnet wèèd zat lôope vur ene lèkstòk òf ene schar. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Opmerking: Op het Tilburgs leesplèngske komt voor lèkstêel; het naglijderteken (^) is terecht. Het gaat om een zachtlange ee. De desbetreffende kaart is correct.

N.B. Geen naglijder; de 'ee' is zachtlang; volgens WNT meervoud: stelen

lèkt

persoonsvorm

lijkt

2e+ 3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'lèèke', met vocaalkrimping

Cees Robben: dè lèkt me tòch zó fèèn; hij lèkt wèl bevroore;
Cees Robben: ze lékt nèt de stèr van Bètteljèm:
Henk van Rijen - dè lèkt nèt nen olliefaant

lèktuutje

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: stroopsoldaatje

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- lèktuutje zelfstandig naamwoord - stroopsoldaatje

lèllepôote

ww., inf.

hulpeloos liggen, + te

ligge te lèllepôote - op apegapen liggen, naar adem snakken
Stadsnieuws: Hij is zo muug: hij keej gewoon te lèllepôote - hij is uitgeteld (151006)

— Alleen de infinitief wordt gebruikt, in combinatie met 'ligge'.

Antw. LELLEBEENEN - lillebeenen (overal in Brab. en Antw.)
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- lèllepòòte ww - stuiptrekken

lèmde

persoonsvorm

lijmde

verleden tijd van 'lèème', met vocaalkrimping

lèmke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

lampje

R.J. 'en ze hangen lempkes'

...ware grootheid moete mee 'n lempke zuuken... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)
Ik hè de [kerst]verlichting gezien; 't was crimmeneel!... "'n Laon van licht" noemen ze 't. Mar dan toch 'n laon mee kaol plakken erin, want er hangen nie overal lempkes. Ik docht irst, dè ze 'r nie genog bij mekare hôn kunnen vènen - er hangen er wè - mar laoter zè'k te weten gekomen dè't-er meer aachter zit. De winkeliers, bij wie gin lempkes vur d'r huis hangen, hebben straf. Gin lempkes hebben beteekent naa in de Heuvelstraot ongeveer 't zelfde as op school in den hoek staon. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 7; 30-11-1929)
Den kerststal mee zôn lempke d'rin/ had ons pa ôot èùtgezaogd./ Èùt

triplexplaot, ge wit dè wel./ En dè waar hêel geslaogd. (Jos Naaijkens; 'Et Kèrstklêed'; CuBra, ca 2005)

Cees Robben: 'de lèmpkes langs de Lieve Vrouw'

Henk van Rijen - kèk tòch es wènne strêûp lèmkes èn vlègskes!

Frans Verbunt: lèmkes kèèke (de klèènmanne saoves meej de kèrmes)

Stadsnieuws: De klèènmanne meugen êenen aovend meej nòr de kèrmes lèmkes kèèke. (200509)

Dirk Boutkan: lamke (blz. 28)

lèmmert

zelfstandig naamwoord

WBD III.2.1:271 'lemmert' = lampenpit

den **lèndenbôom**

zelfstandig naamwoord

de Lindeboom (op de Heuvel te Tilburg) (Tilia) (wsch. 8 eeuwen oud)

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- de lèndebôom

Irst hamme den aawe lèndenbôom. Dè waar ôot ene grôote, schôonen bôom, ak de teekeningen èn footoos maag geleuve. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

Op Den Heuvel is deeze week ene nuuwe lèndenbôom geplaant. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

Dirk Boutkan: lèndenbôom - linde (blz. 21)

WBD III.4.3:140 lèndenbôom - linde (Tilia), ook genoemd: lènde

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. lendenboom d.i. lijndenboom - lindeboom

WNT LINDEBOOM zelfstandig naamwoord m. Mnl. lindeboom; uit LINDE en BOOM. Daarnaast LINDENBOOM waarin 'linden' soms als bijvoeglijk naamwoord zal bedoeld zijn.

lènderiem

zelfstandig naamwoord

WBD (Hasselt) rugriem (riem over de paarderug, die aan beide zijden de strengen draagt)

lèngte

zelfstandig naamwoord

lengte

uitdrukking De lèngte krèège - de gelegenheid krijgen

lènne

zelfstandig naamwoord /bijvoeglijk naamwoord .

linnen

WBD linne, lènne (II:875/6)
WBD puur linne, puur lènne, zèùver linne, zèùver lènne, linne wèêfsel (II:868) - heel linnen
A.P. de Bont -- bijvoeglijk naamwoord lenden d.i. lijnden - linnen
zelfstandig naamwoord o. lennen, d.i. lijnnen - linnen

Lènshaajke
topon.
Lijnsheike ('t)
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- "t Linshaaike'

lènt
zelfstandig naamwoord
lint
Daamen, Handschrift 1916 "lent - een touw of teugel, waarmede den boer zijn paard ment"
Van Delft - - Een boer rijdt "zen pèrt mee een lent en haauwt bij het uitwijken hot (rechts) of aar (links) aon". (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)
WBD kordeel (enkele band die aan de loenje wordt vastgemaakt boven de schoft v.h. paard)
WBD (Hasselt) lijnt (de enkele band van leer of touw die aan het paardehoofdstel is vastgemaakt)
WBD (hs K 183) - touw, teugel waarmee de boer zijn paard ment.
WBD krèùslènte- ploeglijn (het leidsel v.h. paard dat gebruikt wordt bij het ploegen)
WBD 'meej ènkele lènt vaore', (Hasselt) 'meej en lènt laaje' – leiden (v.e. paard) met een enkele lijn
WBD 'voermanne meej twee lijste', (Hasselts) '... meej tweej lènte' - leiden (v.e. paard) met een dubbele lijn
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- LENT v. - lijn waaraan het paard loopt; -t zoals bij pent, néét (nieuw), enkelt, wegt. 'Lijn' in de zin van 'streep' luidde als in ABN.
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord vr. lent (d.i. lijnt, zoals bij Brabantius) - lijn, leidsel.
Antw. LENT zelfstandig naamwoord o.- bij landb.: lang leizeel dat in 't bebouwen v.h. land gebruikt om de werkossen of peerden te geleiden.
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- lènt zelfstandig naamwoord - leidsel, lint
WBD III.1.3:133 'linten' = lange linten v.e. schort; ook; 'binders'
WBD III.1.3:133 'gatlinten' = korte linten v.e. schort; ook 'bindels' of 'gatbanden'

lepiene
zelfstandig naamwoord
lupine, hop
WBD I:1417 hop: 'ləpienə', 'bontjes'

lèpke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

lapje

verkleinde vorm van 'lap', met umlaut

Cees Robben: meschien dè dan men lèpke grónd iets beeter was gelukt; -- Ons moeder heej vruuger hil de femilie vurzien van ‘nne kèrstman. Ze mòkte die van vilte lèpkes. D’r zaate vèkskes in om de kèrstkaorte in te stoppe. (Jos Naaijkens; ‘De kèrstman die mar nie vol kwaam’; CuBra, ca 2005)

Der waar niks te krèège, gin lèpke ketoen veur un jurkske, ginne lap stof veur un ordenteluk jaske. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Ik heb van aaw lepkes en houtwol nog pupkes gemokt. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - óp zêûme nao èn en klèèn lèpke (HM'70) - bijna klaar

Daamen, Handschrift 1916 "Jan Lepkus - de arlekijn bij de oude gilden"

Cees Robben: 'en ze viet 'n lepke vaast'

WBD III.3.1:307 'lapje (lepke)' = snipper (strook papier of stof)

WBD III.1.3:18 'lapje' = vod

lèpschèùt

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- iemand die de hele dag door koffie of thee drinkt

lèpvölle

zelfstandig naamwoord

WBD moederloos veulen, ook 'lèpvulle' genoemd

WNT LEPLAM - een lam dat men met vreemd zog opvoedt, oplept, zegt men in Gelderland.

lèrke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord .

leertje, stukje leer

Henk van Rijen - er lèrke leej en laojke lêeger - het leertje ligt een laatje lager

lèrske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

laarsje

verkleinde vorm van 'lèèrs', met vocaalkrimping

Dialectenquête 1876 - lerske

WBD III.1.3:221 'laarsje' = halfhoge damesschoen met knopen opzij

ook: 'knooplaarsje'

lèsje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

vD. lestje - het laatste tikje (bij een kinderspel)
Daamen, Handschrift 1916 "lesje spelen (krijgertje)"

Van Delft - Hoe heerlijk onschuldig staat daar tegenover het "lesje doen" of "gevangetje". Een vlot elkaar na loopen en als men elkaar bereikt had een tikje geven, waardoor de "getikte" het contraspelletje ging vertoonen. Wie het "lest" tikte, was ditmaal ook het best af. (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 104; 16 maart 1929)

lèssenèèr

zelfstandig naamwoord

lessenaar

Antw. LESSENÈÈR zelfstandig naamwoord m. - lessenaar

lèst

zelfstandig naamwoord

lijst

WBD ötmeutelende lèst, ötgemeutelde lèst (II:1051) - uitmeutelende/uitgemeutelde lijst (v. een geweven stof); ook slèèchte kaant genoemd
WBD lèst (II:911) - zelfkant; ook: zèlfkaant of kaant genoemd
WBD (II:2797) 'lést' - bovenbouw v.e. karbak

lest(e), list(e)

tw/bw.

laatst(e), onlangs

List waarde gij de lèste, - Laatst was jij de laatste.
Dialectenquête 1876 - hij is den leste

Frans Verbunt: óp et lèst lôope - de bevalling voelen naderen

Dirk Boutkan: (blz. 35) lòtst, lèst, list (van 'laot' met vocaalreductie)

Antw. LEST bw. - laatst, Fr. dernier; bw. onlangs
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- lèst bijvoeglijk naamwoord - laatst; de lèste Mis
Bosch lest - laatst, de laatste

lèste

werkwoord, zwak

WBD (III.3.2:52) lèste, ook lèsje speule = krijgertje; ook gevangertje

lèster, lèèster

zelfstandig naamwoord

lijster (Turdus)

Turdus viscivorus - grote lijster; afbeelding uit Naumann

Luister naar het geluid van de grote lijster (turdus viscivorus)

Luister naar het geluid van de zanglijster (turdus philomelus)

Cees Robben: lèster

WBD III.4.1:85 'lijster', 'todlijster', ' schijtlijster' , balklijster' - grote lijster (Turdus viscivorus)
WBD III.4.1:88 'dubbellijster', ' kramlijster ' = kramsvogel, ook genoemd: vlierscheut; 81 'lijster' = merel; 85 -balklijster' = grote lijster 85 'schijtlijster','todlijster' = grote lijster

Antw. LIJSTER (uitspr. lestər) - zelfstandig naamwoord v. en niet m. Fr. grive - lijster

lètje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord .

latje

WBD rietlatjes, rietlètjes (II:982) - rietlatjes (v.d. rietkam)
WBD lètjes, krôonlètjes (II:1032) - kroonlatjes; ook: kroonspèèle

leugenèèr

zelfstandig naamwoord

leugenaar

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'leugenaer'

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - tis ene leugenèèr dieter wè afdoe ('76) - gezegd als men vindt dat iemand overdrijft, of bij twijfel aan de echtheid van zijn verhaal.

Henk van Rijen -- leugebist, liegebist

Bijnamenboek Karel de Beer - Hein de leugenèèr = Hein de Groot (41)

Antw. LEUGENÈÈR zelfstandig naamwoord m. - leugenaar (zoowel van vrouwen als van mannen)

lèùk, lökske

zelfstandig naamwoord

luik

leune

werkwoord, zwak
leunen

lêûper, lôoperke
zelfstandig naamwoord
vogelkooitje van klein formaat, dienend om een gevangen vogeltje stiekem te vervoeren (b.v. onder de jas)
WNT LOOPER (II) 21) - In Z.-Nederl. bij vogelvangers. Lange kooi die aan een draagstok, en waar de lokvogels in zitten, of waar men de levende vogels in zet die men vangt.

lêûpes
zelfstandig naamwoord
WBD een half hond (oppervl. maat)
Verhoeff: morgen (0,99 ha) = 6 lopens/hond (van 0,165 ha) roede (à 33,06 m2). Zie ald.
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'leùpes' zelfstandig naamwoord - lopens (oppervlaktemaat)
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - leupese, lopsel, loopsaat - bep. landmaat (Meierij, Antw.)

lèùplocht
zelfstandig naamwoord
zware bewolking

'Dreigend onweer boven de Hudson' - schilderij, 19e eeuw; auteur onbekend

Wè ist tòch en lèùplócht: der kómt rèège. - Wat is er toch een zware bewolking: er komt regen.
WBD III.4.4:14 'luiplucht' = lucht die onweer voorspelt
Stadsnieuws: Ziede die lèùplocht, et zal naa gaa gòn rèègene - Zie je die donkere wolken, het zal nu vlug gaan regenen (270408)

Cees Robben: 'Kek is wèn luiplocht; jè, 'thaauwt er om det rèègent'... (130985)

Cees Robben: 'Sjonge,sjonge.. drie daoge luiplocht .. en de spurrie is wir naor de kloôte' (151071)

Haor Lùip - onbetrouwbaar: 'n Lùip locht = een onbetrouwbare lucht. Unne lùiperd = een onbetrouwbaar iemand

WNT LUIPEN - van dezelfde basis lû- als loeren en luimen; verwantschap met gluipen en misschien met sluipen is niet onaannemelijk. Met valschheid en baatzuchtige en boosaardige bedoelingen kijken, loeren, gluipen. Z.a.

lèùpôog

zelfstandig naamwoord

luiper, gluiper(d)

lèùs, löske

zelfstandig naamwoord

luis

R.J. 'die hadden gin lùis'

Van Beek - Hij voelde zich in die functie zeer op z'n gemak "als 'n luis op 'n zeer hoofd." (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

Cees Robben: ge mót er me nie óp zón ónte menier inlèùze;

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - hij liegt dètter de lèùzen óp zene kòp van barste (Pierre van Beek -- TT '71)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - irst vangen èn dan knippe (Daamen, Handschrift 1916)-de huid niet verkopen, voordat .. (Men kan luizen pas doden nadat ze gevangen zijn)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - zó vêeg as en lèùs óp ene kam (Pierre van Beek -- TT '73) - in doodsgevaar (variant: as en vèèreke óp enen bak: een mestvarken)

Frans Verbunt: nen boer meej en vat lèùs

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'lùis' zelfstandig naamwoord - luist zò èrm as 'n lùis

leut

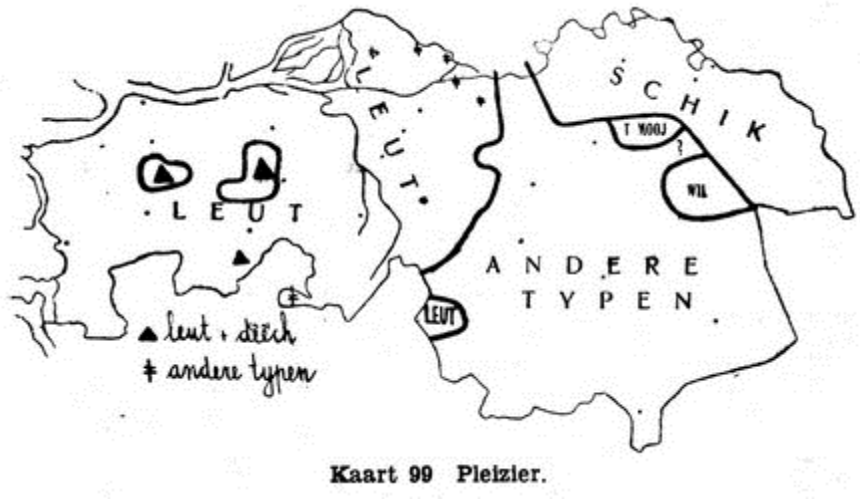
zelfstandig naamwoord

plezier, koffie

Frans Verbunt: en tas leut - een kop koffie

WBD III.1.4:188 'leut' = vermaak; 191 'leut' = vreugde ;'leutig' - vrolijk

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - leut (= pleizier) (krt.99)

Kaart 99 Pleizier.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- leujt zelfstandig naamwoord , plezier, koffie

Str. leut (2:54)

WNT LEUT (II). In min of meer platte taal in Holland een naam voor koffie in 't alg.

leute

Frans Verbunt: drinken; kòffie leute

Denominatief van 'leut' (koffie)

leutere

werkwoord, zwak

leutere - leuterde - geleuterd

1. plassen, wateren (inz. in de broek)

Daamen, Handschrift 1916 "hedde nie in oe broek geleutert (p....)?"

WBD III.4.2:38 leutere - ook: 'zeiken', 'pissen', 'plassen'

WBD III.1.1. lemma urineren - Tilburg

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- LEUTEREN onov.ww 3) langzaam een plas doen, speciaal: in zijn broek pissen.

2. praten, en wel onsamenhangend of onzin verkopend; tijdens carnaval: tonpraten, sauwelen, in wedstrijdverband (òpperleuterèèr worden)

Zaoterdag gaon ze vurt Karneval/ ònt leutere èn ònt blèère... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Èn mar leutere')

Èn nòr et leutere löstere, dè doe'k ok gèère. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Witte gullie dètter in Tilbörg ene Tonpraotakkedeemie is? Wòr ge kunt leere leutere? (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- LEUTEREN onov.ww 2) onverstandig en onsamenhangend praten in een laag tempo;

3. Andere betekenissen

WBD III.4.4:248 'leuteren' = rammelen

WBD III.4.4:317 'leuteren' = loszitten; ook 'uitleuteren'

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- LEUTEREN onov.ww 1) loszitten, door slijtage losraken, vooral in verbinding met 'uit-', b.v. van een slot;

A.P. de Bont -- zw.ww.intr. luiteren -leuteren - 1) het onvaste uitlopen van draaiende tollen; 2) urineren.

leuterèèr

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: lijzig prater, tonprater

WBD III.1.4:161 'leuteraar' leegloper

WNT LEUTEREN – 2) onvast, onzeker zijn, verslappen; 3) aarzelen, weifelen; 4) talmen, treuzelen; 5) haperen; enz.
LEUTERAAR - treuzelaar

leuw, luwke

zelfstandig naamwoord

leeuw

Dialectenquête 1876 - leuw

Dirk Boutkan: verkleinde vorm leuwke

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. - leeuw.

leuwèèrk, leuwerik

zelfstandig naamwoord

leeuwerik

Antw. LEEUWERK zelfstandig naamwoord m. - leeuwerik, Fr. alouette
WNT LEEUWERIK, leeuwrik, leeuwerk(e)

Dossier Leeuwerik - Brabantse namen, dialectkaarten, afbeeldingen - citaten

Heurde d'n leuwèrk wel,/ hoe hel hi zingt... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Aon m'nen geburtegrond' , 1932)

Dörom roep ik al de vinke,
leuwerikke, wielewaole,
meeze, kneuters, naachtegaolen,
al wè hier in Brabant piept,
al wè neuriet, kwaokt en kriept,
om mar hardop mee te zingen,
blij te zijn en rond te springen
in den lieven Heer z'n boome; (Piet Heerkens: 'Oproep'. In: De kinkenduut, 1940)

lijk den leuwerik fladdere, zeile,
vliege naor 't luilekkerlaand,
smelten in den zonnebraand (Leo Heerkens, 'Op m'n bene'. In: Piet Heerkens, De knaorrie, 1949)

Zoo tob ik, gekooide kenaorriepiet,
swijls de leuwerik de locht in schiet... (Piet Heerkens, 'De knaorrie'. In: De knaorrie, 1949)

Pas wakker worren as ge de leuwerik heurt tuureluure terwijl ie hoog in de lucht z'n rondjes draait… (Tontje: 'Op m'n eend'je' – in: Goirle, 1974)

In de hagen botte 't jonge leven... een dalende leeuwerik spiraalde tierelierend naar beneden, en een verborgen merel zong met overmoedige levenslust... (Cees Robben, 'Maria, dè been van Anna's moete geneze'; in: Robben en rooms, 1981)

Den daauw laag as purpere pèrels
te fonkele over de waai;
in ut hout sloege vinke en mèrels
en de leeuwerik schoot ut de haai. (Jodocus (Jacques Stroucken), 'Daauw-trappe'. In: Toemet-hooi, 1993)

'Ziede dieje leeuwerik, hôog vliege die jé, heej daor springt enen haos weg, zaagde gullie dè knèèn in zen hol schieten?' (Lodewijk van den

Bredevoort (Jo van Tilborg): Kosset den brèùne eigelek wel trèkke? Jeugdherinneringen van een gewone volksjongen, deel 2, 2007)
WBD III.4.1:164 'leeuwerik', ook: 'tureluut, 'tuutuut' of 'strontpikker'
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. - leeuwerik

lèùzepadje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord .

scheiding in het hoofdhaar
Stadsnieuws: Ons moeder kamde bij mèn en schôon rèècht lèüzepadje (140107)
GG scheiding in het haar

lèùzetèùmel

Pierre van Beek -- Wa zèède gij tòch ene lèùzetèùmel (tot iemand die de eenvoudigste dingen nog ver keerd doet) Herkomst onbekend (Tilburgse Taaklplastiek 174)

lewaaj, lawaaj

zelfstandig naamwoord

lawaai

Cees Robben: 'lewaai en slameur'

Piet van Beers:
OP DIEET
Men vrouw zeej "Ak jouw liet betije
dan aate,wèl vier sneeje op.
Lèt tòch 'n bietje op oe èège,
ge hèt tòch al zonnen dikke kòp."

Ik krèèg smèèrges naa nòg mar tweej sneekes.
Êen, dun beleej meej dreuge ham.
't Aander moet ik mar besmèère
meej van dieje zuure Prèùmezjam.

Smiddags krèèg ik aanderhalven èèrpel
meej unne flinke scheut lawaai.
Den êenen dag 'n maoger lèpke.
Den aanderen dag 'n harde aaj.

lewaajsaus, lawaajsaus

zelfstandig naamwoord

WTT 2012 -- het woord is waarschijnlijk gevormd naar aanleiding van het geluid dat de hete jus maakt zodra water wordt toegevoegd (blussen).

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'matskoppen van aaw errepuls mee lawaaisaus'

Pierre van Beek -- Vroom waren ze wel, die Tilburgse wevers rond 1830. En arm misschien nog meer. Dat gold zowel voor de thuiswevers als voor degenen, die op de fabrieken werkten. Een dagloon van 75 cent per

uur betekende al heel wat. Geen wonder, dat het 's middags nogal eens vaak "aardappelen met lawaaisaus" was. Met deze weidse sausbenaming camoufleerde de volksmond het water, waarin de aardappelen (uit eigen hof) gekookt waren. (Uit: Het Nieuwsblad van het Zuiden - zaterdag 21 december 1968 - 'Nederlands Textielmuseum staat midden in de actualiteit.)

Pierre van Beek -- ... aardappels met "lawaaisaus", een alledaags weversgerecht. Deze saus bestond uit niets anders dan het water, waarin de aardappels gekookt waren. Ook sprak men wel van "lawaaisoep" waarin het element water eveneens de hoofdrol speelde. (Tilburgsche Taalplastiek 24-6-1964)

De Wijs -- 't is vlees van den bakker (gehakt met veel brood) mee lawaai-sju (17-08-1964) ['vlees van de bakker' werd ook gebruikt voor 'worstenbrood']

Frans Verbunt: 'lewaajsaus' - met water aangelengd vleesnat

Vgl. Van Dale XI: lawaaisoep (dunne, magere soep)

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'lewaajsaus' zelfstandig naamwoord - dunne saus

Lewaajsaus

Op Vrèddag wier gin vlêes gegeete,
aanders didde en grôote zonde.
Ok zjuu öt vlêes môogde nie eete.
Daor is toen iets op gevonde.

Waoter in en pan gedaon,
waor ok kneut in was gegaon.
Dè wier saome dan gekokt,
èn dòrnao meej bloem gebonde.

Van vroomheid hak bepòld gin laast,
mar wè hèb ik Vrèddags dik gevaast!
(Henriëtte Vunderink, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

Internet 2012 -- 'Recept: Lawaaisaus nep-jus -- doet me denken aan mijn moeder die - als er geen vlees was, maar ze wel jus wilde hebben, lawaai-saus ging maken. Klont margarine in de koekepan, bruin laten worden, half maggiblokje en/ of fikse scheut ketjap doorroeren en afblussen met water. (www.tournedos.nl/sauzen/)

J.P. Stam-Dresselhuys -- BRUINE BONEN MET LAWAAISAUS
Grootmoeder klopte een paar eieren in de juspan, schonk daar wat melk bij, liet het aan de kook komen (het ei mocht schiften, vandaar ook de naam kloddersaus) en bond de saus met aardappelmeel. Later spekvet en het bruine bezinksel van spek er op. Hier worden aardappels bij gegeven, gebakken spek en in de zomer sla. Uit de Achterhoek. (Oudnederlandse streekresepten; 1980)

J. Jobse-Van Putten -- Het hoeft nauwelijks betoog dat men de ideale saus vroeger niet gauw te vet vond. Aan puur of 'klaar' vet kende men de hoogste waardering toe. Vooral bij de armeren was de saus echter vaak niet meer dan 'lawaaisaus', ook wel 'oogjesvet' genoemd... (Eenvoudig maar voedzaam, Cultuurgeschiedenis van de dagelijkse maaltijd in Nederland; ; 1995) [zie voor 'oogjesvet' ook Stoll en De groot hieronder

bij 'lewaajsoep']

lewaajsoep, lawaajsoep

zelfstandig naamwoord

Van Dale XI: lawaaisoep (dunne, magere soep)

[Ons moeder] mòkte ooveral en fist van. Die deej waoter bij de soep, èn dan zisse dèmme “Lewaajsoep” han. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

WTT 2012 -- Het WBD heeft 'lawaaisoep' uitsluitend opgetekend voor Breda, en wel onder het hoofd 'Waterachtig voedsel' (III.2.3:3). Tilburg wordt in dit lemma vertegenwoordigd met 'sloerie', 'slappe sloerie', en 'slierp'. 'Lawaaistamp / lawaaistoemp' werd door het WBD opgetekend voor uitsluitend Turnhout en wel als synoniem voor 'stamppot'.

Cees Robben (28-6-1974):

Ed Schilders over deze prent van Robben -- We zien een pan met daarin een pollepel, en die pan staat onder een kraan. En doordat Robben die

pan daar en nergens anders heeft neergezet, en omdat er uit diepe borden gegeten wordt met lepels, weten we wat het hier aan tafel verenigde gezin aan het eten is: 'lawaajsoep'. Lawaajsoep was de volksnaam voor soep die uit zuinigheid, dat bijverschijnsel van armoede, verdund is met water. De tekst is daarop een wrang commentaar: we zijn blijkbaar beland in een van die huishoudens waar het eten uit noodzaak nogal magertjes is. Om het allemaal nog wat slanker te maken heeft Robben ook nog eens een karaf met water op tafel gezet. Waarom dit verdunnen van de bouillon met water heeft geleid tot de aanduiding 'lawaaj' is nooit bevredigend verklaard. Ook Pierre van Beek, die erover geschreven heeft in zijn krantenrubriek 'Tilburgse Taalplastiek', weet het niet. Wel kent hij, naast de soep, het recept voor 'lawaajsaus'. We zouden nu kunnen denken dat lawaajsaus bestaat uit jus die met water is aangelengd, maar dat is niet juist. Wie 'aardappelen met lawaajsaus' at, die hád zelfs geen jus. Die had alleen het kooknat van de aardappelen als 'saus'. Het klinkt schrijnend als Van Beek schrijft dat dit 'een alledaags weversgerecht' was. Overigens, die pollepel (in de pan, in de prent aan de muur, in de Prent van de week) is ook niet onbelangrijk. Van Beek vermeldt dat verdunde soep ook wel 'soep mee den heiligen pollepel' werd genoemd. Een verklaring voor deze uitdrukking heeft hij niet – behalve dat het een schrale troost was. Ik denk dat het, in het dialect, soep 'meej den hèllege pòlleepel' was. 'Hèllege' komt van 'heiligen', ofwel 'wijden'. In dit geval is de pollepel echter niet door een priester geheiligd met wijwater, maar door moeder de vrouw met water uit de kraan. (Slaoj meej aaj mee jèùn meej èèrpel - Aan tafel met Cees Robben - Tilburgs Prentebuukske nr. 9; 2008)

Internet 2012 -- Sommige mensen denken dat die soep lawaaisoep heet omdat er altijd uien of bruine bonen in zitten. Daar ga je van winden. Maar als dat zo was, dan had mijn oma die soep nooit lawaaisoep genoemd, want van dat soort grapjes was ze niet gediend. Nee, lawaaisoep heet zo omdat je die met een hoop poeha kunt opdienen, maar die eigenlijk niks voorstelt – een soort herrie in de keuken, dus. En die soep stelt zo weinig voor doordat je er restjes in gooit. (Menno Steketee - nrc.nl/krant/)

Fréderique Mathilde Stoll en Wilhelmina Hendrika de Groot -- De heldere soepen of consommés worden gemaakt van geurige, sterke, geheel ontvette bouillon van vlees, wild, of gevogelte. (...) Voor huiselijk gebruik zijn deze soepen te duur, te bewerkelijk en dikwijls ook niet voedzaam genoeg. Om ze beter aan het doel te doen beantwoorden, neemt men minder vlees, doet er meer vulsel in, laat men de eiwitvlokjes er in en de vetoogjes er op, en kookt men het vulsel in de soep gaar. Zodoende verkrijgt men een goedkopere, voedzamere, minder bewerkelijke, maar troebele soep, die, al is de bewerking in hoofdzaak gelijk aan die van de heldere, fijne soep, toch heel veel er van verschilt. (Uit: Recepten huishoudschool Laan van Meerdervoort 's-Gravenhage; 1948)

►kraon

li

persoonsvorm van lègge

legde
verleden tijd van lègge; hiernaast ook: 'lègde'

lichelek
bijwoord
lichtelijk, allicht, enigszins
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- lichelijk, bw. lichtelijk, wat naar alle waarschijnlijkheid zal gebeuren of wat op grond van ervaring te verwachten is: 't is lichelijk wè - er gebeurt altijd wel iets.
A.P. de Bont -- bijwoord lichtelijk - 1) gauw, spoedig, gemakkelijk; 2) (hoogst-)waarschijnlijk, vermoedelijk.

licht
zelfstandig naamwoord
licht
Cees Robben: Gao öt de licht staon!
Frans Verbunt: lichtèndonkere - schemering (< tussen licht en donker)
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- licht(e) zelfstandig naamwoord licht(en); Ge staot in de licht!

licht
bijvoeglijk naamwoord, bijwoord
licht, niet donker
èùt licht - klaarlicht, volop licht
WBD III.1.4:354 'licht' = gemakkelijk
WBD III.4.4:29 'licht' = zeer warm (v.h. weer), ook heet
WBD III.4.4:235 'licht' = helder

lichvèèrdeg
bijwoord
Pierre van Beek -- allicht, waarschijnlijk
Pierre van Beek -- As alleman et doe, zal ik et lichtvèèrdeg ók doen.
Henk van Rijen -- 'lichvèèrdeg' - lichtvaardig, allicht, gemakkelijk
J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - LIGTVAARDIG voor 'ligtelijk'. B.v. Ik kan het ligtvaardig toestaan, dewijl het Mij niets kost. - Ik wil het ligtvaardig gelooven, d.i. gaarne, ligtelijk gelooven.
A.P. de Bont -- bijw**oord** - lichtvaardig

lichtwörm
zelfstandig naamwoord
lichtworm
WBD III 4,2:172 lemma Glimworm - De glimworm (Lampyris noctiluca) is een in onze streken zeldzaam voorkomend en tot de verbeelding sprekend insect dat op vroege zomeravonden licht geeft. Het mannetje heeft lichtbruine dekschilden en vliegt, vaak in grote

aantallen, op warme juliavonden onder de bomen; het wijfje is ongevleugeld, lijkt op een larve en kruipt over de grond. Beide hebben aan het achterlijf een gecompliceerd fel geel lichtgevend orgaan. Ze worden 12 mm.
glimpworm – Middennoordbrabant
lichtworm – frequent in Tilburg
dwaallicht – Tilburg
pierworm – Tilburg
pier – Tilburg

lid

zelfstandig naamwoord

lid, meervoud: leeje

WBD et ónder de leeje hèbbe - (van een koe) aanstalten maken om te gaan kalven

WBD III.1.1:145 -lid', 'lidmaat' = lidmaat

WBD III.1.1:159 'voorste lid' = vingerkootje

A.P. de Bont -- l:t, zelfstandig naamwoord o., lid; mv. 'lei', Brabantius 'leei'. (zie ook: 'leeje')

liege

werkwoord, sterk

liegen

liege - loog - gelooge

R Als men zich niet meer herinnert wat men wilde zeggen:
'Dan zalt wèl gelooge zèèn'
Cees Robben: óngelooge waor;

gez. Henk van Rijen - liegen in kómmissie - buiten eigen verantwoordelijkheid:

Ast nie waor is, dan lieg ik in kómmissie.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - hij liegt dètter de lèùzen óp zene kòp van barste (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1971) - hij liegt dat ier barst

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- liege ww - liegen

liegebist, leugebist

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- liegbeest, leugenaar

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- liegbist, leujgebist zelfstandig naamwoord - leugenaar

WNT LIEGBEEST - leugenaar

lieke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

liedje

verkleinde vorm van 'lied'; samentrekking van 'liedeke'?

...allemaol bekende aaw melodieën en kerkliekes... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 5; NTC 29-10-1938)

Cees Robben: Zingt et spoeleke zen lieke ...; en lieke zonder end

Ons Sjaan is iedren dag op rits/ om nòg wè bij te haole./ Ik dòcht ze kènt dè lieke nie/ van wie zal dè betaole. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: KLOTTERE...)

R.J. 'de taol waorin liekes zat zitten'; 'heur ons lieken es aon'

DANB zen lieke was kòrt mar goed

Dirk Boutkan: 'zen lieke was kòrt, mar goed' (zin 90, blz. 99)

De meense wille daor tòch nòg aatij gèère en schôon lieke bij heure. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2006)

òf ik vur heur en lieke wilde zinge... (Henriëtte Vunderink, Bewaarschool, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

Goem. LIEDJE - li:kə zelfstandig naamwoord o.

Antw. LIÊKE(N) zelfstandig naamwoord o. -lied, liedje, Fr. chanson

liekesboek

zelfstandig naamwoord

liedjesboek

Antw. LIEKESBOEK (met korte oe) zelfstandig naamwoord m., niet o. - liederboek

liekesmaoker

zelfstandig naamwoord

liedjesmaker, componist?

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'liekesmaoker'

lienieke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord .

WBD III.3.1:314 'linieke' = grens

lies

zelfstandig naamwoord

lis

Witt. 'lieze'

WBD III.1.1:171 'lies' = knieholte

WNT VIII:2493: LISCH, in Z-Ned. ook les(ch) - ben. voor een hier te lande in het wild aan waterkanten en in moerassen veel voorkomende plant van het geslacht Iris, in het bijz. Gele Lisch, Iris Pseudacorus.

lietenie

zelfstandig naamwoord

litanie, klaagzang

- 'De Hasseltse Litanie'; vroeger een bekend volksliedje in Tilburg; het

begint met:
Tirres van Besouw zat in de hei, Viva brokken lorum
Daar maakte hij alle meskes blij. Viva brokken lorum

Voor de volledige tekst en verklaring KLIK HIER

zie ook: **littenie**

lieters

bijvoeglijk naamwoord .

een liter inhoudende

A.P. de Bont -- liters, bijvoeglijk naamwoord liters: 'n literse fles - een fles die één liter inhoudt.

lievenheeretietje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

lieveheersbeestje

Daamen, Handschrift 1916 "lievenheeretietjes - lieveheerebeestjes (Coccinellae)"
Blinkend lieven-
heeretientje,
glaanzend knöpke,
rood gelakt,
zwart getikkeld
keverkiendje,
och, wè bende gij
fraai gefrakt! (Piet Heerkens; uit De knaorrie, 'Lievenheeretientje', 1949)

WBD III.4.9:170 'lieveheertietje', 'lieveheretietje', 'lieveheerhenneke', 'lieveherehenneke', 'lieveheerbeestje', 'lieveherebeesje'

Koenen I (1872) maakt bij onze-lieven-heers-beestje de volgende opmerking: Men hoort ook onze-lieven-heere-beestje. Dit komt daar vandaan dat in de streken, waar deze en soortgelijke koppelingen gehoord worden, de h niet wordt uitgesproken. Maar al wierd zij er gehoord, de n van lieven dient behouden te blijven om der welluidendheid wille.

Piet Heerkens svd - uit: DE KNAORRIE (1949) Blinkend lieven-heeretientje, /glaanzend knöpke, /rood gelakt, /zwart getikkeld/ keverkiendje, / och, wè bende gij /fraai gefrakt!

Dossier lieveheersbeestje

lieverij

zelfstandig naamwoord

Daamen, Handschrift 1916 "mar wè kreeg ie op z'n lieverij (scherpe

terechtwijzing)"
WNT LIVREI - Kleedij waardoor zich een bepaalde categorie van personen onderscheidt.

lieverleej

bw.

lieverlede (alleen met 'van')
Cees Robben: van lieverleej begós et zôo te lôope
WNT VAN LIEVERLEDE - geleidelijk, gaandeweg, kalm, zonder overhaasting; langzamerhand, allengs, beetje voor beetje

Dianthus barbatus

lievermènnekes

zelfstandig naamwoord, verkleind, meervoud

Frans Verbunt: duizendschoon (Dianthus barbatus)
►snòffel
WBD (III.2.1:425) lievermènnekes = duizendschoon, ook genoemd: snoffel of boeresnoffel
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- lievermènnekes zelfstandig naamwoord - duizendschoon
Bosch lievermènnekes - duizendschoon
Heuk Lievermannetjes (Br. O.) duizendschoon

ligge

werkwoord, sterk

liggen; ziek of bedlegerig zijn

— ligge - laag - geleege

in tegenwoordige tijd vocaalrekking: hij leej

Onzen oopaa leej al virtien daog. - Opa is al veertien dagen ziek.
Cees Robben: Waor wilde ligge? Lòt den hòf tòch ligge, Jan;
DANB ónder diejen èèk ligge veul èèkels
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - ge hèt venaacht zeeker nie

drêûg geleege (Daamen, Handschrift 1916) - gezegd tegen iemand die opvallend vroeg uit de veren is.
Frans Verbunt: niks laote ligge as meulestëene èn gloejend èèzer
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- ligge ww - liggen; wordt dikwijls gebruikt in een andere betekenis.

ligger
zelfstandig naamwoord
WBD (in de Hasselt) putzwengel (balk of paal die balancerend aangebracht is in de gaffel van de putgalg)
WBD (Hasselt) - legger, (bep. gewrichtsziekte bij paarden), ook genoemd 'legger', 'gal' of 'klappees'

lighalle
zelfstandig naamwoord meerv.
sanatorium
Van Delft - "Zô'n vuil stinkende sigret, waor ze 'n briefke veur de lighallen bij moesse geve as ze verkocht wierre" wordt met graagte opgepaft ten nadeele der gezondheid. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

ligte
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- leegte

lije
werkwoord, sterk
lijden
Van Delft - "'n Eerlijk hart moet wè lijden, zee Poeper de Lepper" klinkt het bij verongelijkt worden. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)
Cees Robben: zen maog stao nòr et hóngerlije;
Henk van Rijen -- 'Dè maa-k lèèje' - Dat hoop ik.
WBD III.3.1:230 'lijden', '(gaarne) mogen, goed kunnen zetten, staan op' = iemand graag mogen
lije - leej - geleeje
WBD III.1.4:250 'lijden' = treuren; 261 'lijden' = idem
WBD III.4.4:97 'lijden' = dragen (van ijs)
A.P. de Bont -- st. ww. tr. en intr. - lijden
Antw. LIJ(D)E(N) - ww, onoverg.
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- lije ww - houden, lijden: 't èès lijdt; dè lij ik nie van jou

lijn, de
zelfstandig naamwoord
GG de spoorlijn die Tilburg doormidden deelt

lillek

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord

lelijk , erg, danig

Ze han em lillek te pakke. - Ze hadden hem danig te pakken.
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- innen lilleke wènd
R.J. 'en lilleke woorden gezeej'

De Wijs -- (Hondenshow)“Hij is nie lillik in z’n sôôrt, maar ’t sôôrt is lillik.” (ook opgestuurd: 16-1-1975) (15-06-1963)
lillek
De Wijs -- Meetoere bende ûnne lillikû drèver, dreiner! (feb. 1962)
lillek
Cees Robben: èn van ene kreugel wòrde nòg is lillek ook;

Cees Robben: ik drêûg zó verrèkkes lillek óp; zónne lilleke kóp; lilleke snòtjóng!
Cees Robben: knap in de luier, lillek in de sluier;

Cees Robben:10 (blz. 11) 'hoe lillukker'
gez. Pierre van Beek -- As lillek zeer di, wè zóde gij dan en pènt hèbbe. (Tilburgse Taaklplastiek 124)
Henk van Rijen - "gehòt is lillek" - wat je had, daar heb je niets meer aan
Henk van Rijen - naaw, kzèè er lillek meej afgespannen - ... er erg mee ontriefd
Frans Verbunt: lillek in de luier, schoon in de sluier (ook Stadsnieuws: (180407)

Antw. LEELIJK (uitspr. leelək, lillək, Kemp.: lellək) - lelijk

LILLIK (2e lettergr. toonloos)- leelijk; in de Kemp. LELLIK

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- lillek bw - lelijk, erg
Bosch lillek - lelijk, brutaal, erg (flink)

lillekerd

zelfstandig naamwoord

Cees Robben:10 (blz. 55) 'nèè lillukkerd'

WBD onelegant paard, ook (in de Hasselt 'loeves' genoemd)

Henk van Rijen -- plaaggeest, lelijkaard

Antw. LEELIJKAARD zelfstandig naamwoord w-m- leelijke mensch

WNT LEELIJKERD, leelijkaard - 1) akelig, naar, beroerd wezen, beroerling 3) slecht, gemeen, naar persoon, schurk, booswicht

lillepôote

ww., alleen infinitief

Van Beek - Hij lag te lillepoten. - te stuiptrekken. (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 10 januari 1959)

limmenaade

zelfstandig naamwoord

limonade

ook: 'liemenaade'
Lokotsch 1322: Pers. > ndl. lemoen > limonade

limmeneere
werkwoord, zwak
- mogelijk uit het Franse illuminer, feestelijk verlichten
- het er goed van nemen; de fijne meneer spelen.
- limmeneere - limmeneerde - gelimmeneerd
Cees Robben: Ik hèb aaltij goed gelimmeneerd;
Daamen, Handschrift 1916 "ze limmeneeren mar dag in dag uit (de bloemetjes buiten zetten)"
Wij mar werken en aaltij ons geld hillemaol afgeeven en zij mar limmeneren, waar et waor wij ons aon stoorde. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
Piet van Beers – '1ste Lezing uit Lukas 15': Z' n grotste beezighèd was: Schönsmarsjeere/ èn daogelang fiste èn limmeneere. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Piet van Beers – 'Groeten uit Mallorca': De jeugd gao dan flink limmeneere... (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Stadsnieuws: Hij is zondag wir goed wiste limmeneere - heeft de bloemetjes buiten gezet
Mstr. limmenere uit illimenere uit illumineren = feestelijk verlichten
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- LIMMENEREN onov.ww - uitbundig feestvieren en potverteren; verbastering van 'illumineren' - de feestverlichting ontsteken.
A.P. de Bont -- zw.ww.intr. (illumineren) - feestvieren en pretmaken (niet
zelden door halfdronken kerels in een herberg).
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- limmeneere ww - hevig vieren, tekeer gaan
Bosch limmenere - illumineren

limput
zelfstandig naamwoord
leemput
Hij en zen bruurs gingen aaltij dikkoppen vangen meej un schepnet, in de limputten. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

linde
persoonsvorm
leende
verleden tijd van 'lêene', met vocaalkrimping

lings
bijvoeglijk naamwoord .

links, linker-
Dialectenquête 1876 - rêchs en links
A.P. de Bont -- bijvoeglijk naamwoord 'lings' links - mƐ de lingse hand - met de linkerhand
Antw. LINGS bw - links

link
bijvoeglijk naamwoord .
scheef; riskant
WBD III.3.1:362 'link' = verdacht (onder verdenking staand, onbetrouwbaar, onguur)
WBD III.1.4:27 'link' = slim
Antw. LINK bvw - Fr. gauche. Spr. Hoe linker hoe flinker, hoe rechter hoe slechter

linke
werkwoord, zwak
Henk van Rijen -- lonken

links, lings
bijvoeglijk naamwoord, bijwoord
Dirk Boutkan: (blz. 27) van het cluster nks wordt de k verzwegen: lings
WBD III.1.3:11 'links' = binnenstebuiten; ook: 'gereformeerd'
WBD III.4.4:309 'links' = verkeerd, averechts

linkse
zelfstandig naamwoord
Dirk Boutkan: (blz. 27) van het cluster nks wordt de k verzwegen: lingse
WBD III.1.2:28 'linkse' = linkshandig persoon; ook 'linkspoot'

linkspôot
zelfstandig naamwoord
Dirk Boutkan: (blz. 27) van het cluster nks wordt de k verzwegen: lingspôot
WBD III.1.2:28 'linkspoot' = linkshandig persoon; ook 'linkse'

lint
persoonsvorm
Henk van Rijen -- leent

lippert
zelfstandig naamwoord
bep. krentenbrood
Daamen, Handschrift 1916 "lippert - een soort heel fijn krentenbrood, – 'ne krentenlippert"

lirde
persoonsvorm
B leerde
verleden tijd van 'leere', met vocaalkrimping

lirke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord .
Henk van Rijen -- laddertje, trapje
verkleinde vorm van 'leer' (ladder)

lirzaom
bijvoeglijk naamwoord .
leerzaam
Dirk Boutkan: (blz. 34) lirzaom (met vocaalkrimping)

lis
zelfstandig naamwoord
lelie
De Wijs -- Hij hee ’n luchtje bij’m as fraanse lis in de zomer (20-03-1968)

liske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord .
Frans Verbunt: lusje (om kledingstuk op te hangen)

list
zelfstandig naamwoord
WBD leest, de (beukehouten) pasvorm waaraan men de schoenen maakt in het algemeen (II:688)
WBD schèùflist - schuifleest, de houten leest met een los bovengedeelte, een zogenaamde schuif of kap (II:691)
Etym. Got. laista D. leist, N. leest, Tr(lêest) = list

list(e), lèst(e)
telwoord, bijwoord
laatst(e)
R.J. "s zondags nor de liste mis'
De Wijs -- Dieje liste hàk niemir motte vatte (15-06-1963)
Cees Robben: Mar as ik óp men liste bêene liep, ... ! óp et list en hèndje hèlpe:
Cees Robben: wèk list van jou geheurd hèb ; öt de liste mis;
Cees Robben: naa ist list van de mònd;
gez. Pierre van Beek -- Öt de liste mis koome - van niks weten, zich van den domme houden (Tilburgse Taaklplastiek 154)

Dialectenquête 1876 - list - laatst
DANB de liste mis
-- ze lópt ópt list - ze dreigt spoedig te bevallen
Piet van Beers – 'Volkstèlling!': 't Was 'n rèès mee hindernisse, want Maria liep "op 't list"/ As g' al zôo wèèd op scheut zèèt, is dè hillemòl gin fist. ('t Èlfde buukske, 2010)
Henk van Rijen - liste ketier - bijna op zwart zaad
Henk van Rijen - nòr de miste van de liste fiste is ie meej gewist
Henk van Rijen -- 'List waar de gè de lèste'
Frans Verbunt: et liste heugt et miste
Dirk Boutkan: lòtst, lèst, list
WBD III.3.3:119 liste mis = hoogmis
Dirk Boutkan: (blz. 35) lòtst, lèst, list (van 'Laot' met vocaalreductie)

littenie
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- litanie, reeks
WBD III.3.1:250 'litanie', 'ceel'
zie ook: **lietanie**

lizzend, lèèzend
zelfstandig naamwoord
lijnzaad
Cees Robben: hêel oew lèzzendmèèl èn kalmoes

lochjes
bw.
Henk van Rijen -- luchtig, lichtjes; luchtigjes
Haor L0GJES - licht, bijv. m.b.t. ploegen

lochjeswèg
bw.
Henk van Rijen -- terloops, op z'n gemak

locht
1. zelfstandig naamwoord
de lucht
Dirk Boutkan: (blz. 21) locht naast lucht
"Bartje oeë kneuter is los!" riep de Tuter, die 'n snuit trok of de locht nor benejen gevallen was. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 8; 31-12-29)
Ik weet dè beter want ik ken die lochten al jaoren. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)...as moeder zooiets veur had, dan kos heel de wereld op z'ne kop gaon staon, mee de beenen in de locht, dè moes gebeure! (Jan Jaansen; ps. v.

Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)
...er waar geen wolkske aon de locht te bespeuren... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)
...en slaope kan ik toch nie zoolang et onweer in de locht zit... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)
Zelfs de moeder van den burgemister, die bekaant stokdoof waar, staak d'r wipneus de locht in... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 2; NTC 8-10-1938)
Juffrouw Jaanse viel bleek op 'nen stoel en sloeg mee d'r errems in de locht... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 12; NTC 17-12-1938)
... zoodoende krègde host gin buitelocht in oewen snuffert. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Zu de locht dan noot meer breken?

Straolt dan 't zunneke noot nie meer? (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Zeeverweer', 1941)

De locht is zo zoft as boter, (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Merel en moter', 1938)

'et Sneuwt! 'et sneuwt! - Ik ha' 't verwocht!

Naa worren alle waaie wit,

want in de grijze locht daor zit

nog sneuw genocht! (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Sneuw', 1938)

toen et onweer wè bedaorde
en de locht wè-d-openklaorde (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'Op 't huwelijk van Tijs Dorenbosch', 1941)

licht van hart en locht van voet... (Piet Heerkens; uit De knaorrie, 'Inleiding', 1949)

Cees Robben: de lócht schôof dicht; de lócht zal breeke;

...dan trèkt de locht wir himmòl toe/ komt er en bui meej zèèk. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et gift gin paas, zon gôore waas.)

We waren al efkes onderwege en zô mar opeens wordt et vur ons stikkedonker en die donkere lochte komen steeds dichterbij. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

èn èèzegkaawe lochte... (Henriëtte Vunderink; Lente; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Stadsnieuws: De locht schoof dicht èn et viel er dòrnao meej bakken èùt (290709)

WBD III.4.4:23 'motlucht'? 'moklucht', 'dikke lucht', 'mistige lucht' = mistlucht
WBD III.4.4:21 'waterlucht' = regenvoorspellend wolkje
WBD III.4.4:17 'wolkenlucht' = bewolkt

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- LOCHT v. (ouderwets voor:) lucht in de klimatologische betekenis: 'n donkere

locht.
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord vr. - lucht
Goem. LUCHT - zelfstandig naamwoord vr.
Antw LOCHT, LOECHT zelfstandig naamwoord v. - lucht, Fr air, ciel, firmament, climat
2. bijvoeglijk naamwoord
licht (van gewicht); luchtig, lichtzinnig
"En de vrouw van Petit", zee juffrouw Marie mee d'r scherpe stem, "is nog erger dan locht, ze is bepaold wereldsch!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)
...de stad, daor zijn de meensche lochter van aord! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 3; NTC 15-10-1938)
...dan hee 't perdje den weg gevonden naor den stal en dan loopt et locht (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)
...ze had dieën lochten jongen al enkelde keeren langs de deur zien komen... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 4; NTC 22-10-1938)
...al dè locht jong volk... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 4; NTC 22-10-1938)
... 'nen lochten meneer... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)
Pierre van Beek -- der lóchjes ooverheene aaje - er zacht over aaien
Pierre van Beek -- lóchteg gebakke - luchtig gebakken
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - de schónste boove èn de lóchste van ónder (Pierre van Beek -- TT '74) - ... en de lichste v. onder (gezegd door bakkers en groenteboeren)
Cees Robben: Tis mar lóchte kòst
In de zon op en terraske/ haaw ik de mèdjes in et ôog/ vural de die die lòcht gekleed zèn/ tis sund dè dè vruuger nie moog. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Kèrmes haauwe)
Oe foto-kaast ent wiek-end-sjiertje/ dè oe zó lèkker lòcht beviel/ zèn veraanderd in enen dömstok/ èn ene gewôone blauwe kiel. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dan ist vurbij...)
Henk van Rijen - daor motte nie zo locht oover dènke
WBD III.2.3:149 'locht gekookt ei' = zacht gekookt ei
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- licht, lòcht bw, bijvoeglijk naamwoord - licht (lòcht dènke oover)
Goem. LUCHT - bijvoeglijk naamwoord, bijwoord zoo — als eene pluim
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- LOCHT bijvoeglijk naamwoord - luchtig, lichtzinnig: locht volk; als bw: oppervlakkig, vluchtig, ook in de verkleinende vorm 'lochjes': lochjes gebeerd en toch veul bagge.
A.P. de Bont -- bijvoeglijk naamwoord en bijwoord 1) licht, niet zwaar,

2) dol, duizelig, min of meer ijlhoofdig, 3) opgeruimd, luchthartig; 4) lichtzinnig, wuft. bnw - 1) niet kompakt, los; 2) koel, fris, luchtig.
Antw. LOCHT, LOECHT bvw - licht, niet zwaar; koud (wind); niet diepzinnig, luchtig; vroolijk, opgeruimd, blijgeestig; van lichte zeden; ± dronken
WBD III.4.4:35 'locht weer' = fris weer, ook: 'kil, killig, kouwig weer'
WBD III.4.4:42 'locht weer' = winderig weer
WBD lochte koej - koe met hoge poten, ook genoemd 'ondiepe koej ', 'hôogbinder' of 'langbinder'
Haor LOGT - licht, lichtzinnig

lochteg
bijvoeglijk naamwoord .
Pierre van Beek -- luchtig

lods
zelfstandig naamwoord
loods
WBD schop (vaak primitief gebouwde, alleenstaande of aangebouwde bergplaats
WBD karlóds - karhuis (soms zelfstandig bouwsel, soms een afdak aan voor- (en achter-)zijde open)

loebes zie ook LAOBES
zelfstandig naamwoord
WBD (Hasselt) onelegant paard, ook 'lillekerd' genoemd
WBD III.1.4:64 'loebas ' = goedzak
A.P. de Bont -- lubəs zelfstandig naamwoord m. loebas - lobbes (van een hond gezegd)
WNT LOBBES ... In de bet. van 'pummel' kennen versch. dialecten een woord 'loebas', dat wel eveneens van onomatopoëtischen aard zal zijn. 1) Naam v.e. hond; 2) goedige kerel, sul.
tLaan LOEBES = 1. lobbes; 2. ploert. 'Oetoe, loebes." - ga weg, lummel!
Goem LOEBAS - zelfstandig naamwoord m. - lomperd, onvriendelijk mensch.
Antw. LOEBAS zelfstandig naamwoord m. -loer, lomperd, domme kinkel
LOEBBES zelfstandig naamwoord m. - lummel, lomperd, loebas

loene
werkwoord, zwak
v.Dale: vals doen
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - we koome nie van loene (Si'66)
WNT LOENEN - valsch doen

loerèèzer

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: bril

Stadsnieuws: Hèdde mèn loerèèzer èrgeraand zien ligge? Ge hègget op oewe snufferd, koekerd! (221006)

loerie

zelfstandig naamwoord

slappe koffie/ thee

Wénne loerie, zöpt die zèlf mar óp - Wat een slappe koffie, drink die zelf maar op.

Stadsnieuws: Dès gin lèkker bèkske leut: dès loerie (200408)

WBD III.2.3:273 'loerie', 'dunne loerie' = slappe koffie

277 'loerie' = koffiedik

286 'loerie' = vuil water in een pijp

Haor LOERIEJE - drinken

Bosch loerie - slappe koffie

korte oe

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- loerie zelfstandig naamwoord - slappe koffie

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- LOERIE (met korte oe) v - dezelfde betekenissen als ABN 'sloerie': 1) loeder (ook wel 'loeter' genoemd); onsympathieke vrouw; 2) slappe koffie

A.P. de Bont -- liri resp. lirəu, zelfstandig naamwoord m. (lierie resp. lierew) - 1) slappe koffie, 2) flauwe, zouteloze praat.

luri zelfstandig naamwoord m. loerie - (oude) slappe (dus minderwaardige) koffie.

Hees sloerie (VII:29)

loermèrt

zelfstandig naamwoord

sinterklaasmarkt

Daamen, Handschrift 1916 "loermert - Sint Nicolaas markt"

loeter

zelfstandig naamwoord

loeder, gemenerik

Pierre van Beek -- heel slechte vrouw (zwaar geladen scheldwoord;

Daamen, Handschrift 1916 "loeder - O! 't is zo'n loeder (ellendeling)"

WBD III.1.4:109 'loeder' - ondeugende vrouw

WBD III.1.4:111 'loeder', 'loeter' = gemene vrouw

WBD III.1.4:117 'loeder' = vrouw die graag kwaadspreekt

WNT LOEDER - 2) scheldwoord voor eenen gemeenen kerel of jongen ... wijf z.a.

Bosch loeter - loeder, onsympathieke vrouw

Antw. LOETER zelfstandig naamwoord m. - afgezaande, afgelaten melk

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - LOEDER voor eene dienaresse van Venus vulgivaga; van het Hoogd. Luder, 't welk

Wachter afleidt van 'los' Z.a.
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- LOETER v. - loeder (vgl. loerie)
A.P. de Bont -- lutər, zelfstandig naamwoord m. loeter - gemeen en laag sujet, valserik.
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'loeder' zelfstandig naamwoord - gemeen persoon; meestal een vrouw

loeter

bw.

PM louter

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- LOETER bw - louter; alleen gehoord in 'klaor loeter kojighèt' – pure woede. WNT vermeldt de uitspr.'luter' als 16e-eeuws: luter ende klaer.
WNT LOUTER - In het laatst v.d. mnl. periode ontleend aan het hd. lauter; het eig. mnl. woord is luter, lutter. 6) zonder iets anders erbij.

lòf

zelfstandig naamwoord

middagkerkdienst

In maaj iedren dag nòrt lòf.

Van Beek - Draagt een meisje of vrouw een onderjurk, die onder de bovenrok uitkomt, dan heet het: "'t Lof ies langer as de lèste mis". (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)
MP gez. Et lòf is langer as de liste mis. (als een onderrok onder de jurk uitkwam)
J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - LOF. In het onzijdig geslacht wordt de avond-godsdienst, de vesper, alhier door de Roomschen, het lof genoemd. Z.a.
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord o. - namiddaggodsdientoefening.

lògske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord .

laagje

verkleinde vorm van 'laog', met vocaalkrimping

löjeghèd

zelfstandig naamwoord

luiigheid, lamlendigheid

Hij wies van löjeghèd nie hoetie moes gòn ligge.

lòkkemetief

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- locomotief

lòkooma

zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: verklede politieman of -vrouw om tasjesrovers te arresteren

lökske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord .
luikje
verkleinde vorm van 'lèùk', met vocaalkrimping

lòmme
ww, aanv. wijs
laten we
GD06 lòmme dè venaovend mar es perbeere

lómmerd
zelfstandig naamwoord
lommer, schaduw
DANB in de lómmerd is et bist
WBD III.4.4:241 'lommer', 'lommerte' = schaduw
WNT LOMMER, lomber, in 't Antw. ook lommerd(e) - schaduw; gebladerte

lomp
bijvoeglijk naamwoord .
Dirk Boutkan: lómste - lompste; in de superlatief wordt de p verzwegen: lomst
...want ik zè zoo lomp as 't aachterste end van 'n vèrreke, heej me onze vadder vruger aaltij gezeej. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)
Van Beek - "Lomp als 't achtereind van een vèrken" (varken). (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)
WBD III.3.1:223 'lomp', 'boers, ruw, rouw' = ruw
WBD III.3.1:225 'lomp' 'onbeleefd, strant' = onbeleefd
WBD III.1.4:33 'lomp' = dom; 'lomperik' = dommerik; 34 'lomperd' = idem
WBD III.1.4:37 'lomperik' = ezelachtig persoon

lompeghèd
zelfstandig naamwoord
lompheid
Antw. LOMPIGHEID (in Z. wn W. loempigheid) zelfstandig naamwoord v. - lompheid

lompejan
zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: lampion

lompe
werkwoord, zwak
foppen
Daamen, Handschrift 1916 'ik laot me nie lompen' (bedriegen)

lomst
bijvoeglijk naamwoord, bijwoord superl.
lompst
Dirk Boutkan: (blz. 27) mps > ms lomste

lonse
zelfstandig naamwoord
iemand uit Loon op Zand: ene Lonse
bijvoeglijk naamwoord
Piet van Beers – 'Lôon op zaand': Mar et miste zaand dè vènde toch, daor.....in de Lonse dèùne. (Het zeventiende boekje, 2010)
► Lôon op zaand

lont, londe
persoonsvorm
loont, loonde
tegenwoordige tijd, resp. verleden tijd van 'lôone', met vocaalkrimping

lòntje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord .
Henk van Rijen -- laantje

lôod
zelfstandig naamwoord
lood: metaal en gewicht (decagram)
R.J. 'zwaor a's lòod'
Cees Robben: dan ziede grèès as lôod
Dialectenquête 1876 - kruid en lood
WBD III.4.4:294 'lood' = decagram; pok 'looike'

lôof
zelfstandig naamwoord
de bladeren van een boom samen
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - meej Hasseltse kérmes òf èèrpel óf lôof ('49) rond die tijd (eerste zondag na 2 juli) zijn de aardappels rijp om gerooid te worden
WBD 1:1470 bladerkronen van bieten: 'peejloof', 'kòppə', 'toppə'
WBD I:1471: loof v.d. groeiende aardappelplant 'èèrəpəl-lòòf'

Henk van Rijen - ik kèèk nie op nen bos peeje, ak et lôof mar hè
WBD III.4.3:86 lôof - loof; ook genoemd: blaojer, 'blaar'
WBD III.4.4:106 'loofstil' = windstil
Dirk Boutkan: (blz. 27) et lôof is nie te eete
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'lóóf zelfstandig naamwoord - loof; zegsw. z.a.

lôog
persoonsvorm
loog
verleden tijd van 'liege'

lôog
zelfstandig naamwoord
loog (chemische stof)

looj
zelfstandig naamwoord
gemalen boomschors

looj, loj
zelfstandig naamwoord
WBD mannelijk kalf; ook loojkalf genoemd
WBD lòj, loj - stier
A.P. de Bont -- lo'i, zelfstandig naamwoord m. (weinig gebruikelijk) stier.
Antw. LOOI zelfstandig naamwoord m. - stier, Fr. taureau

lôoje
werkwoord, zwak
looien
WBD lôoje- looien, het bereiden van leer (II 598)
lôoje - lôojde - gelôojd

lôoje
bijvoeglijk naamwoord .
loden
Cees Robben: 'ze is zoo link as 'n looi deur

lôojeg
bijvoeglijk naamwoord .
Henk van Rijen -- zwaar

lôojing
zelfstandig naamwoord

looiing
WBD 'plantaardigə lóójing' - plantaardige looiing (II 625)
WBD 'chroomlóójing' - chroomloоiing (II 637)
WBD 'witlóójing' - witlooiing (II 638)

lôok
zelfstandig naamwoord
look (plantengeslacht)

lôom
bijvoeglijk naamwoord .
loom

lôon, lontje
zelfstandig naamwoord
loon
Cees Robben: Ik kan teegen èlk lôon wèrke;
Henk van Rijen - vaast lôon, vaaste èèremoej - vast inkomen, vaste armoede
WBD III.3.1:213 'loon' = loon

Lôon (op Zaand)
zelfstandig naamwoord, eigennaam
Loon op Zand
Van Delft - "En van Loon (Loon op Zand) heet het: Loon op Zaand/ Èrm volk, èrm laand./ Ze schooien de kost/ En ze stèlen den braand." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - de Kèts èn Lôon .... (zie onder Kèts)
Henk van Rijen - Lôon en de Kèts zèn êene gadoome - een pot nat (?)
► lonse

lôone
werkwoord, zwak
lonen
Cees Robben: Gòd zal et oe lôone;
B lôone - lónde - gelónd
ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping gij/hij lónt

lôop
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- dakgoot, sloot
WBD III.1.2:153 'loop' = stap, schrede
WBD III.1.2:256 'loop' = diarree

lôope

werkwoord, sterk

lopen

-- lôope - liep - gelôope; vocaalkrimping in tegenwoordige tijd; gij/hij lópt

Dirk Boutkan: (blz. 40) Het postencliticum 'der' (er) veroorzaakt verkorting, bv. 'ik lob der wèl eeve nòrtoe' maar: 'ik lôop-er wèl eeve nòrtoe'

WBD (van koeien) grazen (= in de wei zijn), ook 'stòn' genoemd

- gez. Lópt nór de klôote! - Loop naar de maan.'

WBD laote lôope - m.b.t. de melk - laten lopen (door een koe), 'nirlaote'

Cees Robben: we lôopen en stròtje óm; ik lôop hil den dag meej dôoj haande;

Van Beek - 't Loopt als 'n lintje. - 't Loopt gesmeerd. - 't Loopt als 'n lier. - 't Gaat vlot. (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 6 december 1958)

Dirk Boutkan: (blz. 37) lôope - gij/hij lopt

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - lôopen as ene staole Jeezus ('65) spreekwoordelijke vergelijking: stijf lopen, ongeïnteresseerd doen (jongens ten opzichte van meisjes)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - der êene óp zen sòkke laote loope (Daamen, Handschrift 1916) - een geluidloze wind laten

Henk van Rijen - meej nen bril lôope - kromme benen hebben

'Toen ik op et lest liep van ons Corrie'… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD III.1.4:401 'lopen lanteren' = zich vervelen

WBD III.1.4:413 'erin laten lopen' = bedriegen

WBD III.2.3:83 'lopen' = verkering hebben; ook 'meelopen'

GG onder rammelèèr: aanders lôopet öt de haand

WNT VIII:2826: "Ook in het Ndl. komt loopen voor 'een snelle voortbeweging' voor, en gewestelijk, b.v. in Brabantsch dialect, is deze beteekenis zelfs nog de meest gebruikelijke."

lôoperke, lêûper

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord .

Henk van Rijen -- kooitje om vogels te vervoeren

WBD (III.2.1:436) lôoperkes = Oostindische kers (Tropaeolun majus nana)

lôopes

bijvoeglijk naamwoord .

lopend, te voet

Zèède himmòl lôopes? - Heb je dat hele eind gelopen?

Henk van Rijen - aander jaore ginkeme aatij lôopes.

Stadsnieuws: Lôopes isset nòg en hil èndje, mar ge kunt ok de bus vatte (210908)

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'leùpes' zelfstandig naamwoord - lopens (oppervlaktemaat)

lôopesgerêed
bijvoeglijk naamwoord .
klaar om weg te lopen
Antw. LOOPE(N)SGEREED bvw. - gereed om te gaan loopen

lôopstèkke
zelfstandig naamwoord meervoud
loopstekken, benen
...en is gevuuld of oe loopstekken nie gebroke ware... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

lôopvèèreke
zelfstandig naamwoord
WBD big van acht tot twaalf weken, ook 'drift' genoemd

lôos
zelfstandig naamwoord /bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen -- slachtafval; leeg
Henk van Rijen -- 'Dè-s unne lôoze voejerbak' - Dat is een lege voerbak.
WBD III.1.1:184 'loos' = long
WBD III.2.3:183 'loos' = leeg (v.e.noot)
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'lòòs' zelfstandig naamwoord , bijvoeglijk naamwoord - longen, verborgen, leeg; de longen v.h. varken
WNT LOOS (II) A 4) - ledig
Haor Lóós - (varkens)longen

lootere
werkwoord, zwak
loten
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- ze ha nen spiegel gelooterd
WBD (III.3.2:201) lootere = loten
WBD III.4.4:317 'loteren' = loszitten
lootere - looterde - gelooterd
— Frequentativum van 'loten' ?
Bosch lotere - loten
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- lootere ww - loten (wsch. ontstaan onder invloed van loterij)
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - LOTEREN voor loten. In het Neder-Saksisch is Luder een spel, of ook eene grap, en in het Gothisch hlutur, lutr, het Lat. sors. Z.a.
Men achte het woord dus niet van het bastaardstaartige 'loterij' gevormd .

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- LOTEREN onov.ww en ov.ww - loten

A.P. de Bont -- zw.ww.intr. (vero.) – loten.

Antw. LOTEREN - aan iets roeren dat waggelt! bier loteren - warm maken

Naar iet loteren - er naar vernemen (= ± polsen, uitvragen)

Jag. LOTEREN - Volgens Hft. is te Breda en in Zuidbrabant 'loteren' in gebruik voor 'loten'.

lôove

ww, zelfstandig naamwoord ,eigennaam

Loven

DANB Lôove (bep. wijk)

WBD III.3.1:54 'loven en biejen', 'biejen, handelen, handel drijven, sjachelen, aanprijzen' = loven en bieden

WBD III.1.4:429 'loven' = idem

lôoze

werkwoord, zwak

lozen

lopt

persoonsvorm

loopt

gez. Lópt nòr de klôote! - Loop naar de maan!

Et lópt van èèges. - Het loopt vanzelf.

Cees Robben: dan lópte oewèège dôod; de wèg die nòr ... lópt; ze lópt nie wèg;

Cees Robben: men neus lópt as en kròntje: die daor lópt;

2e+ 3e pers.enk. tegenwoordige tijd van 'lôope', met vocaalkrimping

DANB dè mènneke lópt óp zen blôote voete; dieje wèg lópt króm;

ze lópt ópt list - ze dreigt spoedig te bevallen

lòrk

zelfstandig naamwoord

WBD III.43:109 'lork' = idem, ook 'lariks'

lörke

werkwoord, zwak

lurken, hoorbaar met kleine teugen drinken; zuigen

Toen z'n pijp schoongemaokt, want ze lörkte den leste tijd asof ze verkouwen waar! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun naor zee'; NTC 18-11-1939)

Henk van Rijen - wè zèède tòch ene kòffielörker - wat drink je veel koffie.'

WNT LURKEN - hoorbaar zuigen

lòrrejèt

zelfstandig naamwoord

lorgnet

...mee 'n lorrejet op z'n neus en 'n bolhuudjen op... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)

lòrrie

zelfstandig naamwoord

negatieve betiteling v.e. vrouw

Daamen, Handschrift 1916 "lorrie - een vrouw van niet veel"

WNT LORS, voorheen LORTS(E) - 1 benaming voor een oude personificatie t.w. als vrouw, van het bedrog, in 't bïjz. het bedrog dat daarin bestaat, dat men iets op krediet koopt, maar met 't plan om niet te betalen, en 't dan ook dadelijk weer verkoopt.

lörve

zelfstandig naamwoord meervoud

meerv. van Lurf

Cees Robben: 'detjoe bij oew lörve vat' - dat hij je beetpakt, vastgrijpt

WNT LURF, mv. lurven - Van onbekenden oorsprong. In de verbinding 'bij de (of zijn, enz.) lurven, zooveel als; bij den nek of de kraag of de ledematen, zonder dat men kan zeggen wat onder 'lurven' eigenlijk verstaan moet worden.

lòs

bijvoeglijk naamwoord .

los, niet vast

Van Delft - Een meisje, dat wat los van zeden is, noemt men "een meisje dat te los is", terwijl men een flink, niet preutsch meisje "een losse meid" noemt. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Frans Verbunt: lòs van kòp - tobbend met geheugenverlies

Et kripke [van de kerststal] waar nòg leeg. Daor leeje ze dan in de naachtmis ene lòsse Jezus in. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

WBD III.4.4:207 'los' = onvast (vlees, groenten, vruchten)

löske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord .

Henk van Rijen -- luisje

lòskòp

zelfstandig naamwoord

loshoofd, losbol

WNT LOSKOP - onbezonnen, lichtzinnig of losbandig persoon

lòsse

werkwoord, zwak

lossen

WBD lòsse - vocht af laten vloeien, inz. uit een kuip of vat (in de looierij; II 696)

losse - lóste - gelóst

löstere

werkwoord, zwak

luisteren; eisen stellen

— löstere - lösterde - gelösterd

Dè löstert naaw. - Dat vergt nauwkeurigheid.

De boome van et bos
staon stillekes te löstere (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'In et bos', 1941)

Goeie raod is duur, dus löster... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Goeie raod', 1941)

Cees Robben: as ie mar wil löstere; löstere leerde aachteraaf; jónge löstert naa;

Cees Robben: dè löstert hêel naaw, mòtje; wè löstert et naaw;

WBD III.3.1:270 'luisteren' = gehoorzamen

WBD III.1.1:248 'luisteren' = goed, scherp luisteren

Goem. LUISTEREN - löstərə wkw (rg.)

Antw. LUISTEREN (uitspr. löstərən), Fr. écouter; luisteren naar - den invloed ondergaan van

lòstòrre

werkwoord, zwak

Henk van Rijen -- tornen, naad lossnijden, losmaken

lòt

persoonsvorm

laat

Cees Robben: dègge de sneevel vórt lòt staon

Cees Robben: dè lòtte er mar nèffe hangen; ik lòt men kooverkooke mar is èùt;

Cees Robben: lòt den hòf tòch ligge, Jan; lòt óns mar rèècht durgaon;

tegenwoordige tijd 3e + 3e pers. enk. van 'laote' (met vocaalkrimping)

lötje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord .

lotje (?)

lòtst

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord
laatst
Dirk Boutkan: (blz. 35) lòtst, lèst, list (van 'laot' met vocaalreductie)

lòtweet
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- doetje
Cees Robben: 'den lotweet desse is'

louw
zelfstandig naamwoord
sufferd, onoplettend iemand
Wè zèède tòch ene louw!
Cees Robben: Wè bènde tòch ene laobes, louw!
Henk van Rijen -- 'laaw' - sufferd, iemand die niet wijs is

louwe
werkwoord, zwak
dom kijken, onoplettend zijn
Cees Robben: stòn te louwe
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- lauwen
Frans Verbunt: de carnavalsstichting kent 't louwuurke
...iets waor ge mee plezier 'n ketierke naor kunt gaon staon te louwe. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Die meense zullen wel gedocht hebben, wè staon die mennekes ons aaltij zô aon te louwe. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Ok agge kameraodjes zaagt, die stonden te louwe, moeste net doen of ge ze nie zaagt. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
We louwde ze niemer nao, we zaage ze eigelek niemer. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
Èlk jaor gao'k waogeslouwe omdèk zo nuuwschiereg zèè wèsse der dees jaor wir van braoje. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)
In sommige Tilbörgse kèrke stonne leevendigge kèrstalle, meej schaope en alles. Daor gingeme louwe. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)
►LAUWE
WNT LUWEN, gewestelijk LOUWEN - van wind, storm e.d.: bedaren, verminderen
Hees louwe (huilen) (IV:65)
WNT 2) fig. van zaken: bedaren, kalmer worden, kalmeeren.
Berns ln aspecten v.d. Ned. taalkunde, blz. 9, over louw (vis)
Etym. Over de etym. van LOUWE: Swanenberg op blz. 48 in tijdschrift

Brabants no. 4, jg. 3 (2006)

lozzie

zelfstandig naamwoord

horloge

Dirk Boutkan: verkleinde vorm lozzieke

Maag ik (maak) onze paa zene lozzie aon? - Mag ik vaders horloge aan? Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'lozie'; 'loziemaoker'

...en hij keek op z'ne lozzie... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

...dan vat oome Teun z'nen lozzie uit z'nen zak en controleert of ie [de trein] wel op tijd is. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun naor zee'; NTC 18-11-1939)

...'n dikke gouwe lozzieketting over z'n bontvestje... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)

...alles wè-t-ie dee, dè dee-t-ie zóó krek op tijd en minuut en regel, asof er in plaots van z'n hart 'nen lozzie zaat te tikken in z'n borstkaast. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

...Den dokter trok wuust z'nen lozzie uit z'nen vestzak... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

Toen krèèg ie enen doubleeje lozzie... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et heej nie geholpe.)

WBD III.1.3:260 'horloge' = horloge; ook ' (vest)zakhorloge'

A.P. de Bont -- lo'zi, zelfstandig naamwoord m. - horloge

S.G. allozie, blz. 281 (aant. Witters)

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- lòzzie zelfstandig naamwoord - horloge

Bosch lozie - horloge, sufferd

lubbe

werkwoord, zwak

WBD castreren, ook 'snije', afknèèpe' of 'afbèène' genoemd

lubbe - lubde - gelubd

WNT LUBBEN - castreeren

lubbert

zelfstandig naamwoord

v.D. lubbert - sul, suffert

Daamen, Handschrift 1916 lubbert ' 't is zo'ne lubbert van 'ne jongen

lui

bijvoeglijk naamwoord .

WBD III.4.4:29 'lui weer', 'laf weer' = benauwd weer

WBD III.4.4:325 'lui' = langzaam

luije
werkwoord, zwak
luiden

Ill.: Tijs Dorenbosch

MP gez. Ge kunt nie de klòk luije èn meej de persessie meegaon.
Cees Robben: Ik kan naa immel nie luije èn meepesaant den toore nog vasthaawe ook.
DANB de köster lèùjt vur de precèssie
B luije - luidde - geluid
WBD (III.3.3:86) luije = luiden
93 luije = beieren (met meerdere klokken tegelijk luiden)
A.P. de Bont -- lö.je(n) zw.ww.intr. en tr. - luiden

Ed Schilders over Luije bij Cees Robben

luikes
bw.
Ze kuierden luikes deur den tuin terug... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 – 29-7-1939)
Henk van Rijen -- 'lööj(kes)' bw - langzaam, traag, rustig

luiwaoge
zelfstandig naamwoord
luiwagen
WBD (III.2.1:300) luiwaoge = schrobbezem, ook: bezem

luiwèèveknêûp
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- 'lööjwèèveknêûp' - vrijgezellenknoop, aandrukknoop

luiwèèvepap
zelfstandig naamwoord
beschuitpap
(de naam slaat op de maakster)

WBD III.2.3:143 'luiwijvenpap' = beschuitenpap; ook 'broksel'

Stadsnieuws: As ons moeder ginne tèèd ha gehad vur den haavermout, dan aateme smèèreges luiwèêvepap (280107)

Bosch luiewijvepap - beschuitpap

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - LUIWIJVEN-GOED, zekere soort van loog, om mede te schuren, elders ook 'luiwijven-water' genaamd.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- LUIWIJVENPAP (lö:jwéévepap) v - een snel te bereiden pap van melk en beschuit.

► broksel

► bestèl

lul

zelfstandig naamwoord

lul

mannelijk lid; onaangenaam of onbeholpen manspersoon, de gesjochte, het mikpunt

WBD III.1.1:219 'lul' = mannelijk lid; 220 'lul' = penis

lulèèzer

zelfstandig naamwoord

F Vb telefoon

lulhannes

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: stommeling

Bosch lulhannes - kletsmajoor

WNT LULHANNES - lul(le)broer, kletskous

lulle

werkwoord, zwak

lullen, onzin vertellen

R gez. As lullewòrst dôod is, krèègde gij et èndje.

— lulle - lulde - geluld

A.P. de Bont -- zw.ww.intr. lullen - onbeduidende dingen zeggen, kletsen,
zaniken

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- lulle ww - kletsen, zaniken

WNT LULLEN - 2) zachtjes praten; 3) onbeduidende dingen zeggen, kletsen

lulpraot

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- kletspraat, onzin

Henk van Rijen -- 'Gè mot, nie zo-ne lulpraot verkôope' - ... zo'n onzin

vertellen.
WNT LULPRAAT - geklets

lunde, lunt
persoonsvorm
leunde,
verleden tijd resp. tegenwoordige tijd van 'leune', met vocaalkrimping

Lupkes
zelfstandig naamwoord meervoud
Frans Verbunt: de Nieuwstraat

lups
bijvoeglijk naamwoord .
loops
Cees Robben: ik hèb ene lupsen hònd;
Daamen, Handschrift 1916 "löps (lups) Onzen hond is lups (tochtig)"
A.P. de Bont -- bijvoeglijk naamwoord loops
Antw. LOOPIG (ook; luëpəg) bvw. — bij landb.: tochtig, loopsch (v. koeien)
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- lups bijvoeglijk naamwoord - loops

lupse
zelfstandig naamwoord
landmaat (± 1/6 hectare), loopzaad; zie ook 'lêûpes'
Cees Robben: Ik hèb ene tèùn van twee lupse;
Verhoeff: morgen (0,99 ha) = 6 lopens/hond (à 0,165 ha)
(à 33,06 m2) Zie ald.
WBD III.4.4:153 'loopse' = drijfzand
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - leupese, lopsel, loopsaat - bep. landmaat (Meierij, Antw.)
A.P. de Bont -- lö.pəsə, zelfstandig naamwoord o. leupese, lopense,-benaming v.e. zekere landmaat, 1/6 ha.
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - 'leupəsa/luipəsə (blz. 148)
J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - LOOPZAAD. Zekere landmaat. Z.a.
LOOP, LOPE. Eene loope lands is bij Kiliaan hetzelfde als eene zille, honderd roeden. Z.a.
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - LOPENSAAT: ene maat doorgaans van vijftig roeden, maar op sommige plaatsen ook wel van dertig roeden. Z.a.
IDEM: ene droge maat, houdende een vat. Uitspraak: lopense.

lurve

zelfstandig naamwoord meerv.

lurven

De Wijs -- Ze vietze bè d'r lurven (feb. 1962)
De Wijs -- Dokter, ik heb zo'n pent aan m'n lurven. M'n lurven zitten tussen m'n kladden. Dan zal ik jou 'n kluts veurschrèève want die zède kwèt. (11-02-1965)

lusse

werkwoord, zwak

lusten

Ik lus van hilt vèèreke. - Ik lust alles.
Cees Robben: mene maot lust oe gruun; den hónd zótter nòg gin brôod van lusse;
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - em wèl lussen as ie nòr kooper smòkt (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1969) - graag op een borrel getracteerd worden (koper duidt op geld)
– lusse - luste - gelust

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - sinte Peetrus weende bitter, zi de zatte Piet, dan zal ie ók wèl klaore gelust hèbbe (Daamen, Handschrift 1916)

Henk van Rijen - dietem nòg gèère lusse - die geen borrel afslaan

Cees Robben: 'lustte snevel?'

A.P. de Bont -- zw.ww.tr. - lusten

lusters

bijvoeglijk naamwoord .

gemaakt van een bep. glanzende stof; lustre
Henk van Rijen - ene lusterse schòlk - een schort van glanzende stof

A.P. de Bont -- bijvoeglijk naamwoord lusters - lustre: ene lüsterse pon - een lustre japon
Antw. LUSTER zelfstandig naamwoord m. - bij kleermakers: valsche schijn op een kleedingstuk.
WNT LUSTRE - oorspr. Engelsche, dunne geweven stof voor bovenkleeding, met een ketting van katoen (vroeger ook zijde) en een inslag van wol

lut

zelfstandig naamwoord

Stadsnieuws: Die grôote lut spulde nòg aatij meej der poppe in plòts dèsse nòr de jonge kèèrels keek - die grote meid .... in plaats dat ze belangstelling voor de jongens had. (010709)

WBD III.2.2:84 'lut' (Korvel) = jongen met wie een meisje verkering heeft

lutske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord .

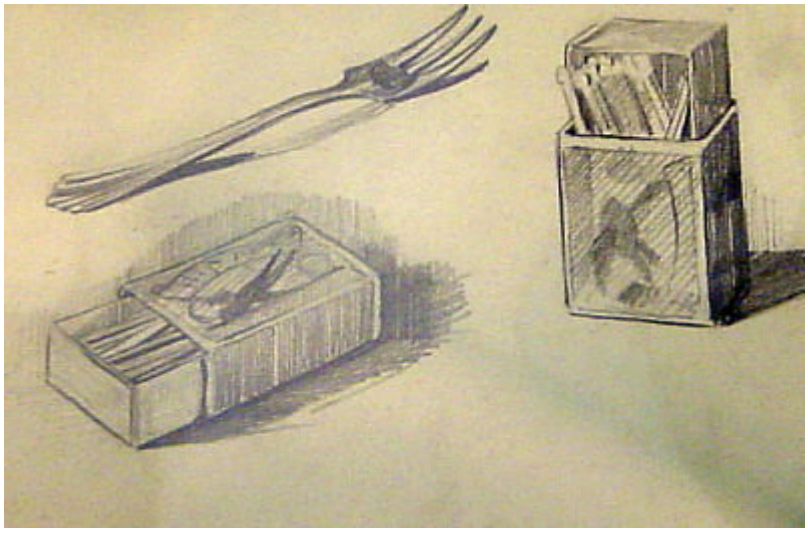
poosje

Dialectenquête 1876 - loam'is 'n lutske proate - laten wij eens keuvelen
Daamen, Handschrift 1916 "lutske - wòcht 'n lutske (een beetje)"
WBD III.4.4:263 'lutske' = beetje
131 'lutske' = poosje
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord o. 'lutske' - poosje - Kom, proot e lutske; Ouver e
lutske maok (maak ik) de kachel aan.
WNT LUTJE (I) - lut(te)ke, lutske, zelfstandig naamwoord o., geen mv. Een lutje - een kleine hoeveelheid, een weinigje, een beetje.
Antw. LUTSKE(N) zelfstandig naamwoord o, -een beetje, een weinig

luttel
bw.
WBD III.4.4:275 'luttel' = weinig

luuks
bijvoeglijk naamwoord .
luxe
WBD rank, gezegd van een paard, ook 'luks' genoemd
kort uitgesproken uu

luur
zelfstandig naamwoord
luier
GG ze heeter nòg êen in de luure
As er oot 'n kiendje werm in de luren hee gelegen, dan is 't Kareltje Vinken geweest; (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)
- …en ha'k me dè luurke fèn aongegespet (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
En vurlichting waar der toen nòg nie bij, dus veul vraauwe waare-n-er èllek jaor steevaast bij. Dan waare ze wir aon de tèl, èn asse 'n mònd of zis op scheut waare, dan werd de luurkörf wir klaor gezèt. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

Tekening: Cees Robben - schets van luciferdoosjes en vork; collectie Cees Robben Stichting Goirle; foto: CuBra

luusiefèr

zelfstandig naamwoord

De Wijs -- Nou moe'k ùn plasje maoken en heb ik mùn lucifers vergete (10-01-1970)

Het doosje lucifers...

Tekening: Cees Robben – uit '3 jaar voetbal concentratie' van A.P.M. v.d. Ven jr., 1946

Henk van Rijen -- lucifer: plur. 'luusiefèère'

Henk van Rijen -- 'Gè mot die luusiefèère nie zo onverdoens verschrappe'

luuster

zelfstandig naamwoord

WBD luster, weefsel in effen binding geweven (II:877)
Zie ook 'lusters'

luuvie

zelfstandig naamwoord

uitdrukking aaw luuvie - oude garde
Frans Verbunt: 'aaw luuvie' - iemand van de oude stempel

luwke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord .
leeuwtje
verkleinde vorm van 'leuw', met vocaalkrimping

lutske zn,dim.

poosje

Kern loan m'is 'n lutske proate - laten wij eens keuvelen
D'16 "lutske - wòcht 'n lutske (een beetje)"
WBD III.4.4:263 'lutske' = beetje
131 'lutske' = poosje

Bont lɑtskə(n), znw.o. 'lutske' - poosje - Kom, prôot e lutske: Ouver e lutske maok (maak ik) de kachel ân.
WNT LUTJE (I) - lut(te)ke, lutske, znw.o., geen mv. Een lutje - een kleine hoeveelheid, een weinigje, een beetje.
Antw.LUTSKE(N) znw.o, - een beetje, een weinig

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van maacht tot muwke

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

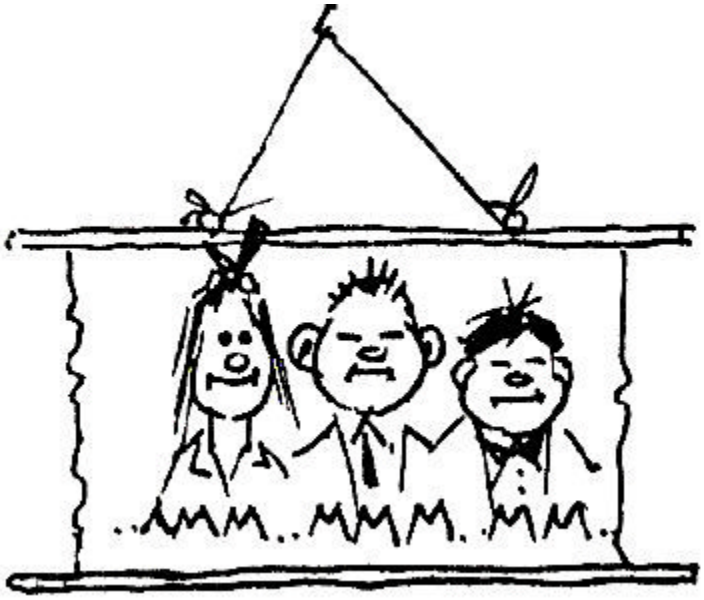

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Cees Robben - detail van een Prent van de week

maacht

zelfstandig naamwoord

macht; grote hoeveelheid

MP gez. Òn et dörp de praacht, mar hier de maacht. (gez. van Goirkenaren: het geld was op 't Goirke te vinden.)

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- en hil maacht stroojbiljette

Henk van Rijen - “der laage ne maacht kastannies” - veel

WBD III.1.2:183 'macht' = lichaamskracht

WBD III.4.4:260 'macht' = grote hoeveelheid

Bont zelfstandig naamwoord vr. en m. - macht: vr. (fysieke) kracht, m. grote hoeveelheid

Biks maacht zelfstandig naamwoord - kracht, grote hoeveelheid

WNT MACHT - 13) groote hoeveelheid, menigte

maachteg

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord

B machtig

WBD III.2.3:33 'machtig' = stevig (voedsel)

GD.06 van die maachteg grôote kèrkkôore

Bont bijvoeglijk naamwoord en bijwoord - machtig

maadeke

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

Henk van Rijen -- 'maadekes' - bruidjes, maagden

maag

werkwoord, persoonsvorm

mag

- 1e + 3e pers. enkelv. van 'meuge'; via 'mag' met vocaalrekking

Maag ze meej mèn meej?

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "moeder maa'k britsen?" (aardappelen tot brei maken)

Cees Robben - maag et asteblief? Ik maag van óns moeder; et maag nie veul kòsse;

Cees Robben - naa maag den oopaa zeeker et pènneken ötlèkke; ik maag jou ók wèl;

Cees Robben - as ie is maag kwikke;

maaj

zelfstandig naamwoord

mei

Cees Robben - in de mònd van maaj

Dialectenquête 1876 - in de Maai

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - zeuven èn meej de maaj aacht (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1972) - je kunt me nog meer vertellen

Hoera, et is wir de maond van Maai/ ons kan niks mir gebeure/ èn hil wèèreld lèèft wir op/ et barst wir van de kleure. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Wir volop kleur)

'Den irste zondag van de Maai/ dan gonge we te voet/ nòr de Sint Jan toe in Den Bosch/ meej ene grôote stoet. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Nie zôo wèèd...)

Frans Verbunt - rèègent et in maaj, dan is april al lang vurbij

Piet van Beers – ”t Ôog moet ok wè hèbbe’: 'n Kriezaant, dè is ’n nòjaorsblom/ die wòrt geplaant in MAAI. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Ast Maaj was möoge we meej ons moeder/ nor de Hasselse kepèl. (Henriëtte Vunderink; Zoas ik et as kèènd beleefde; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Bont zelfstandig naamwoord m. 1) mei, de bloeimaand; 2) meitak

Biks maaj - zelfstandig naamwoord – Mei

Dossier **maaj**

Toch maai...

Heurde smerges vruug in de geut
musse meej veul lewaai
vèèchte èn speule meej mekaar
dan witte: Tis wir maai.'

As oewe zoon zen haore kamt
meej meer zörg vur zen schaai
oew dòchter in de spiegel kèkt

dan witte: Tis wir maai.'

As oew vrouw alle matte klòpt
rondbuunt mee veul bezwaai
èn daorbij zingt vals as en kraai
dan witte: Tis wir maai.'

Ast rèègent, haogelt, störmt èn waait
gin weer vur bos òf haai
agge rèèrt in oewen ooverjas
dan witte: 'Tòch…..ist maai.'
LECHIM

maajbluumke - mezuutje - meizoentje - bellis perennis

maajbluumke

meibloempje

zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm

WBD III.4.3:291 maajbluumke - madeliefje (bellis perennis), ook genoemd: 'meizoentje', 'meizoetje' of ►paosblom of waajbluumke ►mezuutje

Schilderij van William Bougereau -Daisies - (1896)

maajbôom

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- meiboom, mastboom die in mei uitloopt

WBD III.4.3:98 maajbôom - den; ook genoemd: dèn, dènnenbôom, maast, mastenboom, spar, gròffe maast, hèksemaast of waajbôom

WBD maajbôom (III.3.2:311) = tak op huizen in aanbouw

maaje

werkwoord, zwak

maaien

WBD (v.e. paard) onder het stappen de hoeven naar buiten bewegen

Dialectenquête 1876 - zoaien en moaie

DANB et hôoj is nòg gruun; tis pas gemaajd

WBD III.2.1:415 'maaien' = idem, ook 'afmaaien'

- maaje - maajde - gemaajd (geen vocaalkrimping)

- maaje - maajde - gemaajd

- geen vocaalkrimping

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - geen umlaut (blz. 91/92)

maajs

bijvoeglijk naamwoord .

van mei

Henk van Rijen -- maajse mèrt - markt half mei, waar ook boerenvolk geworven werd voor het nieuwe huurjaar

Henk van Rijen -- maajse scheut - groeipijn (zie scheut)

Haor Mèise - van de meimaand

maajscheut
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt - groeipijn
maajsteek
zelfstandig naamwoord
aantasting door wormen; wörmsteek
WBD III.2.3:160 'maaisteek' = wormstekig
ANTW. MAAISTEEK zelfstandig naamwoord m. - wormsteek in appelen of peren. Dieën appel is vol maaisteken. (SB: van 'maai' - made, worm?)

maajtak
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.3:116 maajtak - groene berkentak

Ill.: Naumann - fringilla coelebs - vink - maajvink (2e van boven)
maajvink
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- vink (fringilla coelebs)

Tekening: Cees Robben – uit ‘3 jaar voetbal concentratie’ van A.P.M. v.d. Ven jr., 1946

maand, mèndje
zelfstandig naamwoord
mand, korf

Mandenmaker - detail van een centsprent met beroepen

Mandenmaker - Caspar Luyken

Ge kunt ze ónder êen maand stölpe (gezegd van nogal wat kleine kinderen met gering leeftijdsverschil)

MPR Der zal gin maand oover gestölpt zèèn = dat zou me niet verwonderen.

Dialectenquête 1876 - Ze droeg 'n maand op den rug

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - de maand in den hòf hèbben hange (NB'78) - op korte termijn een kind verwachten. (Uit de bijenhouderij: men hangt een korf in de tuin als men een bijenzwerm verwacht.)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - tis en moord in en maand (D'16) - een te verwaarlozen zaak

Henk van Rijen - daor is gin maand oover gestölpt - daar is niets aan verloren

WBD (III.2.1:135) 'mand, kabas, korf' = marktkorf

WBD (III.3.2:247) maand = duivenmand

WBD (III.2.1:137) 'draagmand' = rugkorf

maank

bijvoeglijk naamwoord

mank

WBD III.1.2:380 'mank' = kreupel

WBD III.4.4:286 'mankement' = iets onbelangrijks

maans

bijvoeglijk naamwoord .

De Wijs -- vat die maand waas op, Fraans, ge zèt maans genog. (17-08-1964)

Henk van Rijen -- mans

maansmeens

zelfstandig naamwoord

letterlijk: mansmens

man, mannen

Uit alle hoeken en kaante kwamen de maansmeense toegeloopen om den braand te blusschen... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

...'nen maansmeensch alleen is niks gedaon op den duur! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

maantel

zelfstandig naamwoord

mantel

Toen viet et uit z'ne maantelplooi

'n fluit en sloeg aon 't fluiten

(Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Mijn deuntje', 1939)

De Wijs -- (interessant mode-praatje) -- Mee dieje maantel heb ik ginnen aord, die doe'k zo nooi aon, 't stao wel vlug as ge hard lopt en ik vein't wel schôôn mar ik vein't nie zo leuk (09-07-1967)

Cees Robben - ik spraaj irst mene maantel èùt;

WBD III.1.3:40 'manteltje' = jasje v.h. mantelpak

WBD III.1.3:36 'kraagmantel' = kraagmantel

WBD III.1.3:35 'mantel', 'damesmantel' = damesmantel

WBD III.1.3:71 'mantelpakje' = mantelpak

maast

zelfstandig naamwoord

mast

WTT-2012: In het Tilburgs vooral gebruikt om dennen en sparren aan te duiden, alsmede de bossen die zij vormen; dennenbos(sen); met 'den' wordt vooral bedoeld de Grove den, Pinus sylvestris, ofwel Pijnboom.

-- de maast in - naar de bossen

Piet van Beers – 'Gin katte': nòr 't park of de maast. ('t Èlfde buukske, 2010)

WBD III.4.3:96 maast - dennenbos (bos bestaande uit naaldbomen), ook genoemd: mastbossen, mastenbos, bussel, bussels

WBD III.4.3:98 maast - den, ook genoemd: dèn, dènnenbôom, mastenboom, spar, groffe maast, hèksemaast, waajbôom of maajbôom

WBD III.4.3:107 maast, fèène maast, mastenbôom - spar

Bont ma.st, zelfstandig naamwoord m. - mast 1) den; hierbij onderscheidt men 'fene maast' en 'grouve maast'; 2) mastbos resp. mastbossen.

ANTW. MAST zelfstandig naamwoord m. - den, Fr. sapin: fijne, grove, zwarte mast

Biks maast zelfstandig naamwoord - mast, den, dennebos

Samenstellingen

- **maastappel**: - 'k Heb mee al de manne [kinderen] nog al wè maastappel geraopt… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Stadsnieuws - We gingen in de maast maastappels raope vur de kachel òn te maoke (050900)

Elie van Schilt - Kwaamde aachter in ut schop, dan rookte de konijnen, ut konijnenvoeier, de maastappels die er lagen as aanmaok vur de wenter. (Uit: 'Ut stonk mar toch mis ik de stank van vruuger'; Cubra, ca. 2000)

In de zomer moese we meej om maastappels te gaon raope in et bos.Alléén meej schôon weer, et mocht dan nie regenen. Regende et, dan waren de maastappels dicht en wiere de zakken veuls te zwaor. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

- **maastebôom** - grove den

- **maastedòl, maastedöllekes** - mastappels, mastappeltjes

- **maasteknippel** - tak van de boom - knippel = knuppel - ... en aaf en toe is mee innen maaste knippel in 't vuur kunt peuteren. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

- **maaste pinne** - Hil onzen hof laag dan vol van die maaste pinnen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

- **maastetèkske -** takje van de boom - Neggerans ter waereld kunde zoo fèn pèpkes rooken en aonsteke mee in gloeiend maaste tekske... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

maat

werkwoord, persoonsvorm

mat

- verleden tijd van 'meete'

maaw

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- mouw

maawe

werkwoord, zwak

zeuren, miauwen, zaniken

-- maawe - maawde - gemaawd

Meens, maauwt nie zó! - Man zeur niet zo!

Cees Robben - Nie maawe, Mie; zólang ze nòg maawt, hèk ze nòg;

Dialectenquête 1876 - de katte in Tilburg blève maauwe

Cees Robben - 'En naa nerges mir over maauwe Merie'

WBD III.3.1:258 'mauwem' = zeuren

WBD III.3.1:283 'mauwen' = (tijd) verbeuzelen; 294: zaniken

WBD III.2.1:500 'mauwen', 'miauwen' = stemgeluid v.d. kat

WBD III.1.4:256 'mauwen' = kreunen; 271 'mauwen' = aanhoudend klagen

Verh. MAUWEN (maawe), onov.ww - miauwen als een kat, zeuren, eindeloos doorpraten over kleinigheden.

Bont ma.we(n), zw.onp.ww. - mouwen, in de zin van hevig waaien

maawerd, maawer

zelfstandig naamwoord

iemand die zeurt, kletspraat verkoopt

want 't is waor: die groote tooten,
die praoters en die maawers, al
die raoteleers en zwetsers
dè zijn de ware kooplui nie,
ik mot ze nie, die kletsers! (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, 'Hannes Kaokel, van Baokel', 1944)

Frans Verbunt - zeurpiet; ook: maawkónt

Stadsnieuws - We zèède tòch ene maawerd, tis bij jou nôot goed òf et dugd nie (080309) -Wat ben je toch een zeurpiet, het is bij jou nooit goed.

maawmeut

zelfstandig naamwoord (v)

R leuteraar(ster)

machòche

zelfstandig naamwoord

corpulent vrouwspersoon

Hees magoggel (III:72)

ANTW. MACHO?CHEL, MACHOCHEL - dikke, zwaarlijvige vrouw

S&S MACHOCHEL: 1) diklijvige vrouw, De Bont 388

MACHOECHEL, MACHOCHEL, MASJOEFEL: dikke, zwaarlijvige vrouw, zwaar en log vrouwmensch. Wsch. moeten we uitgaan van mokkel (moggel): een dik, mollig kind of meisje, ook een dikke vrouw (WNT IX, 1013) Z. a.

Goem. zelfstandig naamwoord vr. dikke vrouw of meisje.

Bont zelfstandig naamwoord vr. 'machochel' - diklijvige vrouw

madam

zelfstandig naamwoord

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "madam - steun onder karren en wagens"

maf

bijvoeglijk naamwoord

gek
kaajmaf - hartstikke gek
WBD III.1.1:17 'maf' = pafferig dik
WBD III.4.4:30 'maf weer' = drukkend, benauwd weer
Bont maf, bijvoeglijk naamwoord maf - l) pafferig; enen dikke maffe kaerel; 2) (van het weer gezegd) broeierig, zwoel.
WNT MAF - (in een aantal gewesten) - slap, krachteloos, mat, flauw enz.

mafkees
zelfstandig naamwoord
gek
S&S MAFKOEI: dik, log wijf
Corn. Vervl. 788.
WNT IX 87 omschrijft maf als slap, krachteloos, flauw, zowel van personen als zaken. Etym.onbekend. Het element 'log' kan men met 'maf' in verband brengen.
ANTW. MAF Znw.m. - iemand die maf, traag en vadsig is; MAFKOEI - dik, log wijf; MAFZAK , zelfstandig naamwoord m.- traag en vadsig mensch

maggeriene
zelfstandig naamwoord
margarine
De goei booter ha al irder et veld moete rèùme. Nao den oorlog waar et vort maggeriene, de goei booter waar allêen nog mar vur rèèke meense en vur den export, zi onze pa… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

maggezèèn
zelfstandig naamwoord
magazijn
ANTW. MAGGEZIJN zelfstandig naamwoord o. - magazijn

majenèès
zelfstandig naamwoord
mayonaise, mayonnaise
Dirk Boutkan (1996) - majenèès maoke ze van ... (zin 123, blz. 101)

malder
zelfstandig naamwoord
merel
spreuwe, malders... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Oproep', 1941)
Lijsters, malders, wielewaole... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Naachtegaol', 1941)

mallemeule

zelfstandig naamwoord

mallemolen

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - et kan mèn nie schille wie de mallemeule draajt, as ik der mar in zit ('7l) - Het maakt de spreker niet uit wat er gebeurt, als hij er maar profijt van heeft.

Henk van Rijen - de stôommallemeules lôope vort op illetriek

Piet van Beers – 'Bokstènt': der is naa nòst de mallemeules/ ok wir ' n bokstènt opgericht. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Stadsnieuws - Agge de kwaast deraf trokt, môogde in de mallemeule nòg ene keer vur niks (101203)

WNT MALLEMOLEN - draaimolen

mallemoerstaol

zelfstandig naamwoord

moedertaal

- …de'k zoo wir is in bietje m'n mallemoersstaol heb kunnen praote (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

WTT-2012: van oorsprong heeft 'mallemoer' een ongunstige betekenis: een 'malle', dus 'rare' moeder (moer). Te denken valt aan uitdrukkingen als 'geen mallemoer' (niets) of 'naar zijn mallemoer' (kapot, onbruikbaar). Zie M. Philippa e.a. (2003-2009) Etymologisch Woordenboek van het Nederlands. Deze ongunstige connotatie is blijkbaar vervallen in de tekst van Naarus. Mallemoerstaal betekent hier in positieve zin 'moedertaal', namelijk het Tilburgs dialect.

malleur, meleur

zelfstandig naamwoord

malheur, ongeluk(je) , tegenspoed

MP gez. Dè zèn maleure, dòr moete vur bidde.

= fr. 'malheur'

Dè gaaf wèl wè malleure mar tòch ok veul leut, hurre. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2004) (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2004)

Goem. MALHEUR - malé:r, zelfstandig naamwoord o. Zeer gewoon naast 'ongelik'

mals

bijvoeglijk naamwoord

mals

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - zó mals as et wèèf van Fraans Staps (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1965) - onbekend is wie ermee bedoeld wordt (spreekwoordelijke vergelijking)

Dè waar wè wij noemden un malse mèèd en verrèkkes knap. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk

wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

man
zelfstandig naamwoord
man
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - zèn er drie mannen èn en vrouw, dan is de vrouw en slaof;
zèn er drie vrouwen èn ene man, dan is de man ene graof (Si'67)
WBD III.3.1:326 'grote man' = vooraanstaande

-**man**
-man, plur. -lieden, -lui
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'orgelman/ orgelmeense'

manne
zelfstandig naamwoord, altijd meervoud
voorafgegaan door 'klèèn': de kleine kinderen, niet noodzakelijk alleen jongens
Et waar aaltij un héële eer om de kerskes te meuge ötblaoze, veur die klèèn manne bij ons. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Laoter, hil veul laoter, toen we zelf in de klèèn manne zaate, nôot iemand van de femilie van wirskaante nie, gezien of geheurd meej: 'Redde gullie et wel?' (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
►klèènmanne

mangelknêûp
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- knoop van zink omwikkeld met linnen, die tijdens het mangelen niet stukgaat

mangelpeej
zelfstandig naamwoord
voederbiet; koolraap, 'knòlraop', 'knòlleraop', 'knòllekes'
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - vórt alles meugen hèbbe behalve mangelpeeje (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) - door de dokter voor genezen verklaard zijn
WBD I:1415 'mangelpeej?' - voederbieten
WBD III.2.3:107 'mangelpee' = koolraap
Hees mangelpeej (VI:10)
WNT MANGELWORTEL - een soort van beetwortel (veevoeder)

manketije
bijwoord

soms
Van Beek - Hij doet 't "zo manketijen" - somwijlen, soms. (Nwe. Tilb. Courant; Uit Tilburgs folklore; 18 juli 1958)

manskèèrel
zelfstandig naamwoord
mannelijk persoon
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- dartig vrouwen en manskerels
WBD III.1.1:2 'manskerel' = man
GD.06 vur de miste manskèèrels van diejen aawer
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - in MANSKEREL ligt meer tautologie dan in VROUWMENSCH.
ANTW. MANSKÈREL zelfstandig naamwoord m. - manspersoon
WNT MANSKEREL - uitdrukking voor manspersoon

mansmaot, -mòtje
zelfstandig naamwoord
herenmaat, inz. m.b.t. kleding
Henk van Rijen -- 'maansmaot'

maog, mògske
zelfstandig naamwoord
maag
M moag
Cees Robben - ge zult er gin maogpènt van krèège;
Cees Robben - zen maog stao nòr et hóngerlije;
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - en kat gao nôot mee en leege maog van hèùs (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) men moet eten voordat men op stap gaat.
WBD III.1.2:318 'vuile maag' = indigestie
WBD III.2.3:33 'in de maag staan' = stevig (voedsel)

maogd
zelfstandig naamwoord
maagd
M moagd

maoger
bijvoeglijk naamwoord
mager
- comparatief: maogerder, superl.: maogerst
Daorbij was ze zoo maoger as 'nen musterd... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

Cees Robben - èn ak naa zôo maoger wòr dèk ...; mèn buurvrouw wòrdt tòch zó maoger;

Cees Robben - gezónd maoger, braaf èn èèrm, kaod èn muug;

WBD III.1.1:22 'mager = mager'

WBD maoger, schraol of schier - mager, gezegd van een kalf

maogpènt

zelfstandig naamwoord

maagpijn

't Bleef de eerste daogen druk en 't waar net, of ineens alle jonge dochters verkouwen ware geworren of maogpent kregen... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den jongen dokter; feuilleton in 3 afl. in de NTC 22-4-1939 – 8-5-1939)

Cees Robben - 'ge zult er gin maogpènt van krèège'

maoj

zelfstandig naamwoord

made, maden

Van Beek - "Moe als 'n maai". (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

Henk van Rijen - wèn kaoj maoj - wat een slechte maden!

Wij kréége pillekes tegen de maoje. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

maoke

werkwoord, zwak

maken

- maoke - mòkte - gemòkt, met vocaalkrimping;

- Ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij mòkt

Henk van Rijen - maok et naa èfkes - toe nou!

Hij mòkt er nie veul van. - Hij brengt er niet veel van terecht.

MP gez. Zó get mòkt, zó hèddet.

WBD ònzèt maoke - de eerste voor ploegen (Hasselt)

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'ruziemokster'

Cees Robben - 'of ze maoket er wè van' (syllabisch pv-suffix wegens rijmdwang?) Cees Robben - Dè heej meej staand niks mir te maoke; ik kan beeter twee nuuw maoke;

Cees Robben - asse mar enen baos hèbbe, dan ist gemòkt; alles geròkt mar niks gemòkt;

Cees Robben - men 'mesien' maoket gelèèk

Piet van Beers – 'Karnavalslezing 2004': Mokt dègge 't goed mòkt./ Mòkt dègge' t goed stelt./ Mòkt dègge goed zèèt vur oe èège ('t Èlfde buukske, 2010)

Dialectenquête 1876 - mok de gloaze is vol - vul de glazen

DANB die deur is van beukenhout 'gemakt'; dè maoke ze meej den dôojer v.e. aa;
WBD III.4.4:318 'maken' = repareren
Biks maoke ww - maken
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - maoke (bl.17)

maol
zelfstandig naamwoord
maal; maaltijd
WBD koe die voor de eerste keer drachtig is, ook 'vèèrs' genoemd
WBD kalfmaol - jonge koe, ook genoemd: 'vèèrs', 'vaors', 'vijrs' of 'kalfvèèrs'
WBD afgekalfde - afgekalfde maal (een maal die voordat ze naar de markt gebracht wordt, reeds kalft)
Bont mo'.l, zelfstandig naamwoord vr. moo'l - maal, -+ tweejarig kalf dat, aangestierd, nog moet kalven
WNT MAAL (II) zelfstandig naamwoord vr. naam voor eene koe van l 1/2 of 2 jaar,
die nog niet heeft gekalfd.
Biks maol zelfstandig naamwoord - tweejarig kalf

maole
werkwoord, zwak
malen
WND III.4.4:206 ' malen ' = verpulveren
B maole - maolde - gemaole

maol haawe
werkwoord, sterk
een maaltijd aanrichten
's Middags om twee uur hebben we in 't Guldhuis bij Merieke Kuijpers in "'t Engeltje" groot maol gehawen. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)

maon, mòntje
zelfstandig naamwoord
maan
WBD halve maon - half-cirkelvormig raam, (vaak toegepast in stalruimten)
Cees Robben - èn de zón èn de maon èn de stèrre die schèène dan niemer
Cees Robben - bescheene dur de vólle maon: dan gaode nòr de maon:

maone

werkwoord, zwak
Manen
B maone - mònde – gemònd
- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping:
gij/hij mònt

maone
zelfstandig naamwoord , plur.
manen
WBD manen (van een paard), ook genoemd 'moone'
WBD maonstaopel, maonstòppel, (Hasselt:) mònstaopel - manenstrang (gewelfde bovenkant van de paardenek, die met manen begroeid is)

maonôog
zelfstandig naamwoord
WBD maanblindheid (oogaandoening bij een paard) (Hasseltse term), elders 'blèsôog' genoemd
Bont zelfstandig naamwoord o. - maanoog (van paarden gezegd) oog met een witte plek erop.
WNT MAANBLIND - gezegd van paarden die zeker terugkeerend gebrek aan de oogen hebben dat vaak op blindheid uitloopt

maonstaopel
zelfstandig naamwoord
WBD manenstrang (gewelfde bovenkant van de paardenek, begroeid met manen), ook genoemd 'maonstòppel' of (Hasselt) 'mònstaopel'

maontòp
zelfstandig naamwoord
WBD bosje haar dat tussen de oren naar voren hangt, ook 'blès' genoemd

maosnòld
zelfstandig naamwoord
maasnaald
ANTW. MAAStadsnieuws - AALD zelfstandig naamwoord v. - eene naald om te mazen

maot, mòtje
zelfstandig naamwoord
maat; werkgezel, collega
Moete meej oewe maot meej? - Moet je met je collega mee?
R Alles meej maote, zi de klirmaoker, en hij sloeg zen vrouw meej d'el.
M moat
Cees Robben - mene maot lust oe gruun; et moet persies óp maot zèèn;

Pierre van Beek -- mundjesmaot - mondjesmaat
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - dès ginne maot, dès ene lieter (Si'7l) kaartterm - gezegd als iemand bij het kaarten een voortreffelijke maat blijkt te hebben gekregen.
WBD maot (II:1384) - maat, hoedenmeter
WBD III.3.1:228 'maat', 'gezel, makker' = vriend(in)

maotschappij
zelfstandig naamwoord
maatschappij
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- maotschappij of 'mòtschappij'?

maozele
zelfstandig naamwoord , plur. tant.
mazelen
WBD III.1.2:369 'mazeren' = mazelen
M-I maozele - besmettelijke virusziekte die gepaard gaat met koorts en huidverschijnselen.
ANTW. MAZELEN zelfstandig naamwoord mrv. Het geslacht blijkt niet. De blauw mazelen

mar
vw, bw
maar, slechts
Cees Robben - nie praote mar braaje; nie vur têen òf taander, mar...
Cees Robben - mar dè is et nie; tis mar te vruug war; zèèter mar zèùneg óp;
Cees Robben - naa ik er tòch zèè, koom ik tòch mar; mar jè, ge hèt meepesaant ...;
DANB ge zaagt me wèl mar ge zit niks teege me
Henk van Rijen - hòmmet mar zat - hadden we het maar in voldoende hoeveelheid
ANTW. MAAR, in 't N.der Kempen: MAR en MER - vgw. + bw - maar

mardel
zelfstandig naamwoord
merel
Alleen aangetroffen bij Sterneberg: De mardel maag de vink verslaon... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Vurreej' , 1932)

margonie
zelfstandig naamwoord
mahonie, mahoniehout
- 't Is van fèn gepolijst margonie mee vurnaome deftige tierelantijne er

aon… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Marienus

zelfstandig naamwoord , eigennaam

Marinus, Jantje

Pierre van Beek -- Jantje Marinus - café bij Bronsgist: wie daar uit kwam, was 'dood'zat

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - hartstikke Jantje Marienus zèèn (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) - dood zijn (In het begin van de 20e eeuw had J.M. een café in Tilburg)

Stadsnieuws - Ik sloeg; die wèps hartstikke jantjemarienes - ik sloeg die wesp hartstikke dood. (161207)

Markoen

eigennaam

Markoen, sint

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - Sinte Markoen (1 mei), veul eeten èn wèèneg doen (D'16) - Men ging met St. Markoen ter bedevaart naar Dorst, waar de heilige vereerd werd. Hij werd aangeroepen ter verkrijging van genezing van ekzeem en andere ziekten, o.a. het koningszeer (= kropzweren, een soort geelzucht die de koningen van Frankrijk en Engeland genezen konden.) Koning Willem III heeft het gebruik afgeschaft.

WNT MARKOEN - uitdrukking (van) het sinte Markoen hebben, het koningszeer hebben; in geheel Vlaamsch België gewoon.

-- G.H. Dexters -- Sint-Markoen en 't Sint-Markoenzeer; in: Brabantsche folklore, jrg. 1932 --Te Weert en de Neerglabbeek mogen de Sint-Markoenlijders geen varkenskop eten. Men hoort er vaak zeggen: “Die of die mag van den kop niet eten!”

markoot

zelfstandig naamwoord

Ill. Naumann - gallinula chloropus

klein, zwart eendje met rode bek

Nicolaas Daamen - handschrift 1916 "marcoot - klein zwart eendje met rooden bek"

WBD III.4.1:233 'markoot' - waterhoen (Gallinula chloropus) ook genoemd: 'waterkipke', 'schieteendje', 'witgatje', 'witkontje

marmiet

Schilderij van M. Monnot (detail) - 'Koperen marmiet'

zelfstandig naamwoord
koperen ketel
WBD (III.2.1:192) marmiet - waterketel ook 'moor' genoemd

marsepèèn, marsjepèèn
zelfstandig naamwoord
marsepein
speklaosie, marsjepijn, te veul om op te eten... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Mijn irste broek, 1941)
Ge moogt oewe schoen zètte, èn de vòllegede mèèrege waare de peeje ènt aaw brôod wèg, èn laager en spikmènneke in, òf en marsepèène vèèrekespotje, òf ene kinkenduut van gevulde seklaa. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

marsjesee
zelfstandig naamwoord
marechaussee
Henk van Rijen -- 'masjesee'
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'marsjesee' (passim)
Bont zelfstandig naamwoord m. – marechaussee
Biks masseseej zelfstandig naamwoord - marechaussee

martelaarès
zelfstandig naamwoord
martelares
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - beeter martelaarès as zóndaarès (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1973) - van toepassing op de regel in de kath. Kerk dat bij een geboorte alles gedaan moest worden om het kind te redden, zelfs ten koste van de moeder.

maseur
zelfstandig naamwoord
schoonzus
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "maseur - schoonzuster"

masjienaol
bijvoeglijk naamwoord, bijwoord
machinaal
WBD masjienaole wèèver / masjienaolwèèver (II:941) fabriekswever
WBD masjienaol/ masjienaal wèève (II:949) machinaal weven, fabriekswever

mastappel
zelfstandig naamwoord
dennenappel, dennenappels

WBD III.4.3:101 mastappel - dennenappel; ook genoemd: mastappeltje, appel, mastendol, mastendolleke
- plur. 'maastappel'
Biks maastappel zelfstandig naamwoord - denneappel
►zie mast

mastendòl
zelfstandig naamwoord
dennenappel
WBD III.4.3:102 mastendòl, mastendòlleke mastappel of mastappeltje
- dennenappel, ook genoemd appel
►zie mast

Mastepieperke - Regulus regulus - goudhaantje

mastepieperke
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- goudhaantje (Regulus regulus); ook 'maasttieterke'
WBD III.4.1:71 mastpieperke - goudhaantje, ook 'masttieterke'

mats
zelfstandig naamwoord
stamp; stamppot
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "savoije mats, oranje mats, en verder alle gematste stamp (groenten met aardappelen)"
WBD III.2.3:119 vermeldt geen 'mats'
WTT-2012: Mogelijk afgeleid van het werkwoord 'matsen' - zie WNT lemma 'Matsen' (on line). En dan in de betekenis van 'metselen'. Vergelijk: het fijnmaken van het gerecht: prakken.

matser, matskòp
zelfstandig naamwoord

glazige aardappel
WTT-2012: zie 'mats'; mogelijk dus een aardappel die door ouderdom vooral geschikt is om te 'matsen', te prakken, stamppot van te maken.
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'matskoppen van aaw errepuls mee lawaaisaus'
Cees Robben - matskoppe van aaw èèrpel

matteklòpper
zelfstandig naamwoord
mattenklopper; hier: de stang waaraan de te kloppen mat werd opgehangen
Oôk rekstokken, aon de mattenklopper. Wij noemden dè dwarsèèzer tussen twee paole zôo, omdè ons moeder der aaltij de matten overgooide, om ze öt te kloppen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

matteriejaol
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- 'matteriejaol' - materiaal, gereedschap

mattirrie
zelfstandig naamwoord
etter
N. Daamen - Handschrift 1916 -- matirrie - etter
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - zo zèùver as en ôog vol materrie - zo schoon als een oog vol etter; dus niet schoon
WNT IX:310 MATERIE 4) b) In 't bijzonder, als euphemismus voor ziekte stof , etter enz.
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - materie, matere - etter (div. dial.), uit Mlat. materia

-**me**
persoonlijk voornaamwoord; me = we, wij
- Gòmme, òf zumme nòg blèève? Dè doeme nie;
— Ontstaan door samensmelting van -n + w- (gòn we) gòmme, zumme, hèmme, kosseme
Verh. - ME, 1e pers. mv - we (zonder nadruk) achter de stam v.h. ww geplaatst: hemme, gomme, zumme, hamme.
ANTW. ME (toonloos) vrnw. - wordt altijd gebruikt voor: wij, we, Fr. nous

mèdje
zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm
meisje

- verkleinde vorm van 'mèèd', met vocaalkrimping
en schôon mèdje - een knap meisje
Cees Robben - Ben naa is en grôot mèdje!; ons S. is en prónt mèdje;
Henk van Rijen - en köös mèdje - een mooi meisje
WBD III.2.2:47 'meidje' = jonge vrouw; ook 'jonge meid '
WBD III.2.2:84 'meidje' = meisje met wie een jongen verkering heeft
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 31) mèdje

medòllie
zelfstandig naamwoord
Frans: 'médaille' met vocaalreductie en ronding
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'medollie '(passim) ; 'medaollieke'
"Die krijgt nog 'n bende medollies op z'n vistje hangen..." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)
Cees Robben - de medòllie die ik van de kónnegin gekreegen hèb
Cees Robben - ik hoop dègge dees medòllie nòg lang meugt draoge;
Bijnamenboek Karel de Beer - Toon medòllie - had veel medailles (blz. 96)
Buuk pladòllie - samentrekking van 'plaquette' en 'medaille'; wordt uitgereikt als herinnering aan deelnemers aan een bepaald evenement.
ANTW. MADALIE zelfstandig naamwoord v. - medaille, medalie
Biks medollie zelfstandig naamwoord - medaille

mèèd, mèdje, mèske, mv. mèède
zelstandig naamwoord
meid, meisje, dienstmeid, dienstbode
MP gez. Ene gèldbèùl, en flès sneevel èn en jónge mèèd kunde nôot allêen laote.
Keeke, 'n dochter van Nol van Willeke de Goey, die bij Sjef Koolen vur meid wont, kwaam net toen ik de liste kan vatte, buite geschoten. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)
Ik hè zoowè hil den aovond mee Keekes van Nol van Willeke de Goey gedaanst, ge wit wel die bij Sjef Koolen vur meid wont... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)
Cees Robben - Daor gaot ie die meej men aaw mèèd getrouwd is;
Cees Robben - ik was vruuger gewoon mar mèèd; en verliefde mèèd;
Cees Robben - en pèrd èn en mèèd die et wit van der ôoge laote zien;
DANB de mèèd zi dèttie gelèèk ha - de dienstbode zei dat hij gelijk had
WBD III.2.2:47 'jonge meid' = jonge vrouw; 72 'meid' = dochter

meej

voorzetsel, bijwoord

met, mee; meteen

Ik speul nie meej meej hullie. - Ik speel niet mee met hen.

Cees Robben - ge hètter niks meej te maoke; meej de kèrsdaoge;

Cees Robben - As en vrouw ötschaajt meej kraome, dan haawt ze meej der kènder saome.

Cees Robben - Tis iedere keer wè aanders mee jou; möllekepap meej prèùme;

Schrèèfde Tilbörg meej o èn puntjes/ of alleen mar meej en u?/ èn moet meej naa meej en j/ of moet et zonder? soodejuu! (Henriëtte Vunderink; Grôot dikteej van de Tilbörgse taol; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Dialectenquête 1876 - 'n nij rêtuig mid 'n aauw pêrd er veur; brooikes mi kes; mi hert en ziel

Dialectenquête 1876 - hij liep mid'n gewêr - hij liep met een geweer

Dialectenquête 1876 - mit den bêssem kère

DANB dè maoke ze meej den dôojer van en aaj

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - meej Pielepaose / meej kietelpinksetre ('16/'50) - antwoord op de vraag wanneer?

Henk van Rijen - töskoome meej niks - zonder iets thuiskomen

Verh. MEE 1. vz - met: mee iemand mee, mee 'ne riek; 2. bw - meteen: ze waren er mee; uitdrukking : zoo: 's mee - in korte tijd; 3. mee mee (zie blz. 32)

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Braban (1937) - meej (blz. 145)

Bont bijwoord - soms, nu en dan, 2) op hetzelfde ogenblik

ANTW. MEE; bw - in sommige samenst.'in 't voordeel': meehebben, meekrijgen, meevallen, meewillen; iemand in iet mee zijn - gelijk geven

Michels in 'Stoffen uit de 16e en 17e eeuw' blz. 292:

mee als voorzetsel bij Huygens. Van een gebruik van mee als voorzetsel wordt noch in het Mnl.Wbd. noch in het WNT melding gemaakt. In Brabant is dit het gebruikelijke woord, ofschoon niet overal in dezelfde klankvorm. Zie Weijnen, Dialectgrenzen, blz. 113/114.

meejdè

vw

op het moment dat

Meejdèk em zaag, wies ik et. - Op het moment dat ik hem zag, wist ik het.

- Ook met weglating van dè: meej kem zaag, wies ik et

De Jager, Taalk. handleiding: MET DAT, vw = zoodra als: te gelijk als: Gen.XXXII.2: Ende Jacob seijde, met dat hijse sach. enz.

ANTW. METDAT vgw. - aangezien, mitsdien, omdat, Fr. vu que, puisque, parce que

ANTW. MEEDAT (uitspr.mettat)- vgw. zie Idiot. 'me(t)dat'

WNT IX:619 - (29) In voegwoordelijke uitdrukkingen met 'dat', wordt het voegw. 'dat' soms weggelaten: 'Met ze was beschonken, ... SIX v.

CH. Verg. bijv. vóór(dat), eer(dat).

meejèndan
bw
Frans Verbunt - nu en dan
Stadsnieuws - Ik drink èègelek nôot, mar zo meejèndan meude wèles van oe gelêûf valle. (210107)

meekaanies
bijvoeglijk naamwoord, bijwoord
Henk van Rijen -- mechanisch

meekanniek
zelfstandig naamwoord
mechaniek
Stadsnieuws - Kusse meude gerust, mar van et meekanniek moete afblèève (151106)

mèèl
zelfstandig naamwoord
meel;
mijl
WBD mèèlzolder - zolder boven de oven; opslagruimte voor het meel
WBD moutmèèl - moutmeel (het mout na het 'schroden' in de brouwerij)
Bijnamenboek Karel de Beer - Piet mèèl = Piet Swaans (blz. 75)
WBD III.4.4:205 'meel' = poeder
WBD III.2.3:237 'meel' = idem
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 22) mèèl naast meel
ANTW. MÈÈL zelfstandig naamwoord o. - meel, Fr. farine
Biks mèèl zelfstandig naamwoord - slijpsteen, meel

mèèleg
bijvoeglijk naamwoord
melig, droog door overrijpheid, 'bökzuut'
WBD III.3.3:158 'meelachtig' (ook 'meilecht') = melig

mèèlemòp
zelfstandig naamwoord
marie-koekje; droog koekje; zie ook: möpke
De Wijs -- "Ik hegget gelèk: plek-brooikes, smèrlappen en mèle moppen." (15-06-1963)
Hil mun taande zeek kwèêd! 'k sop zelfs munne mêèlemop! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)
Frans Verbunt - kómde óp de mèèlemòppe? (tegen onaangekondigde

bezoeker)
Allêen bij den irste bak krêegde un kuukske, mistal ene mèèle mop. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
Ze waar zô terug meej un ronde trommel meej mèèle moppen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
Piet van Beers – 'Euwig sund': Toch, koome der ieder jaor al minder/ kènder op oewe stoep./ Om te zinge vur ene mèèle mop èn 'n hèndje vol meej snoep. ('t Èlfde buukske, 2010)
Biks mèèlmoppe

meelije
zelfstandig naamwoord
medelijden
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'meelije'
Henk van Rijen -- 'meejelèèje'
WBD 000.1.4:282 'medelijden' = idem

meelôope
werkwoord, sterk
meelopen
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - As alles meelópt, hèmme óptòcht is het dik in orde
(Pierre van Beek -- -Tilburgse Taalplastiek 1969) - Als alles goed gaat,

mèèlwörm
zelfstandig naamwoord
meelworm (Tenebrio molitor)

Tenebrio molitor - Wikipedia

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - baos mèèlwörm: as gem óp zene kòp trapt, is ie dôod (Nicolaas Daamen - handschrift 1916) - zo'n baas heeft niet veel gezag. De meelworm is een in oud meel voorkomende larve van de meeltor. (varianten: pierwörm, pier)
WBD III 4,2:192 lemma Meelworm, larve van de meeltor - De meelworm is de larve van de meeltor (Tenebrio molitor), een 14-16 mm

lange tor met pikzwarte bovenkant en roodbruine onderzijde, die in bakkerij en, molens, pakhuizen e.d. wordt gevonden. Meer bekend dan de tor is zijn larve, de meelworm, die rolrond is met glanzende huid en voorkomt in meel, afval en mest. De meelworm vormt geliefd voedsel voor vogels, hagedissen en vissen en wordt daartoe wel gekweekt.
meelworm – frequent in Tilburg

Larven van de meeltor - Wikipedia

mèèlzak

zelfstandig naamwoord

meelzak

Van Beek - ..."maar hij heeft onder de meelzak gelopen." - zoveel als: 't is voor hem niet zonder gevolgen gebleven. (Nwe. Tilb. Courant; Uit Tilburgs folklore; 18 juli 1958)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - ónder de mèèlzak gelôopen hèbbe (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1972) - de gevolgen van een daad ondervonden hebben

Frans Verbunt - stikte in ene mèèlzak, dan komde gepoejerd in den heemel

Frans Verbunt - den dieje heej veul onder de mèèlzak gelôope

mèèlzolder

zelfstandig naamwoord

WBD opslagruimte voor het meel

WBD zolder boven de oven

Henk van Rijen -- mèèlzulder

mèèmere

werkwoord, zwak

mijmeren

- mèèmere - mèèmerde - gemèèmerd

mèèn, mèn, men
vn, bez.
mijn, m'n

mèène
werkwoord, zwak
menen, bedoelen
't is mèènes - serieus bedoeld
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'Dè mainen ze nie'; 'dè was meinens'
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- meenschen die meinen dè
Cees Robben - Ik hèb et nie gemènd ; dès nie gemènd (dat is niet serieus bedoeld)
B mèène - mènde - gemènd
- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij mènt
Cees Robben - èn dè zèg ik èn dè mèèn ik ...; ik mèèn in en dag òf zis;
Dialectenquête 1876 - mêne (ê als in fr. même)
Henk van Rijen -- 'K-mèèn! Un mèndje is nòg gin körref.' - Alles wat je meent, hoeft nog niet waar te zijn.
WBD III.1.4:48 'menen' = bevinden
ANTW. MEINEN - meenen, Hgd.meinen
Verh MENEN (mèène) ov.ww - l. van mening zijn: ik mèèn toch ammal - toch heb ik nog altijd de mening; 2. ernstig bedoelen, geen grapjes maken: dè mènde nie - dat bedoel je niet serieus; ik zeg 't zo ès ik 't mèèn; 3. van plan zijn, op het punt staan: ik mènde nor törp te gaon.
Bont zw.ww.tr. meinen - menen.
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - MEINEN voor meenen, ook bij Kiliaen Zeer veel werd oudtijds EI gebruikt in ww die thans de verdubbelde E hebben.
WBD III.1.4:56 'menen' = vermoeden

mèènes
bijvoeglijk naamwoord
serieus bedoeld, menens
Cees Robben - Is dè mèènes, hoe bestaoget!
WBD III.1.4:73 'menens' = ernstig
Bont män?s, zelfstandig naamwoord vr. meinens - menens, mening, bedoeling! Dä's de mänes.
ANTW. MEINENS - verbogen vorm van 'meinen': 't is meinens - 't is gemeend

meens, mees, meese, meense
zelfstandig naamwoord
mens

Dirk Boutkan (1996) - (blz.20) meens (i-umlaut met rekking); meensen èn pòtlôojer (blz. 50)

N.B. ook 'man' in b.v. 'wèèrkmeens', 'dieje meens', 'mene meens'

dieje meens - die mens (en dan altijd een man)

dè meens - dat mens (vrouwelijk)

mene meens - mijn man, mijn echtgenoot

mènne meens - mijn man, mijn echtgenoot (met nadruk)

Dialectenquête 1876 - meensch

Biks mins zelfstandig naamwoord - mens; dieje mins, dè mins (resp. m en v)

1. mens, de mensen

Bartje beheurt tot de kalme meenskes, zooas er veul op 'n dorp lèven die Zondags vlak nô de liste Mis 'nen stevigen borrel vatten... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 2; 16-10-1929)

Cees Robben - meej kersemes zen de meense goed;

Cees Robben - et was en óntaord goej meens ['et' geeft aan dat het een vrouw betreft]

Cees Robben - 'gin mees'; 'unne fieve meens'

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - hoe meer ik de meense leer kènne, hoe meer ik van menen hónd gao haawe (Alg. Brabants). Tilburgse variant: Ik zit liever ónder de bôome dan ónder de meense ('76)

Frans Verbunt - meensen èn pòtlôojer, schrèève doen ze allebaaj

Frans Verbunt - zenèège gin meens gelèèk vuule - zich heel beroerd voelen

Elie van Schilt - un glas bier, was te duur vur erm meessen en die wonden er toen veul in Tilburg. (uit: 'Un paor momentjes vur wet ouw monumentjes'; CuBra, ca. 2000)

Elie van Schilt - Tilburgse meessen die al meer as veftig jaor in Canada of Australië wonen laoten daor de meesen die kaorten zien en zeggen dan nog fréét: "Kek des onze waotertoren"... (uit: 'Un paor momentjes vur wet ouw monumentjes'; CuBra, ca. 2000)

Aander meense kender opvoeden en zegge hoe dè moes, daor waar ze goed in… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'meenschdom'

WBD III.3.1:28 'oude mensen' = ouden van dagen, ook 'ouden, bejaarden'

WBD III.3.1:313 'mensen' = volk (gemeenschap van bewoners)

Haor MIENSE - mensen

2. echtgenoot, man

Cees Robben - (vrouw spreekt:) mene meens is tòch zoo bevattelijk;

Cees Robben - ...en blènde vrouw èn enen dôove meens; [de beste huwelijkspartners zijn...]

Cees Robben - mene meens pròt snaachs in zene slaop;

Antw. MENS(CH) zelfstandig naamwoord m. -zie wdb.; man, echtgenoot; gee(n) mens(ch) - niemand

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - MENSCH - een man en wel een getrouwd man. Een getrouwde vrouw van haren man sprekende zal doorgaansch met den meierijschen tongval zeggen, mene mensch of mansmensch.

Henk van Rijen - heure meens laote zien - haar vrijer voorstellen

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - type 'mens' = echtgenoot (krt.32 en blz.168)

Bont mins l) mens, 2) manspersoon, man

WBD III.1.4:65 'goede mens' = goedzak

3. echtgenote, vrouw

Cees Robben - (man tot vrouw) geld ...mar meens, ik stao himmel tèp;

Goem. MENSCH - mins, zelfstandig naamwoord m.; o. van vrouwen; verkleinde vorm minske.

WBD III.3.1:27 'oud mens' = oude vrouw, ook 'een oud'

WBD III.1.2:5 'mens' = vrouw; 5 'vrouwmens' = vrouw

WBD III.2.2:88 'mens' = echtgenote

4. Uitdrukking

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - vur fèèn meensen èn motrèège moete óppaase ('75) van mòtrèègen èn fèèn meense wòrde zèèknat (of: fèène lui) ('38)

As we bij ons naa ok eenmaol trottoirs hebben dan hoop ik nog één ding en dè is, dè ze 'n bietje fesoenlijker zullen zèn as die in Tilburg; aanders kunde er beter gin hebben! As er kuilen mee waoter in de straot zèn, allée, die ziede overdag nog en dan kunde er neffen stappen mar die Tilburgsche trottoirs dè lekt wel snert. Ge kunt ze 't bist vergelijken mee fijn meenschen en motrègen. 'n Aorige vergelijking hè? En toch goed want ze nemen oe er allebaai tusschen en ge zijt nat vur dè ge er erreg in hed! De Tilburgsche trottoirs lappen 'm dè ook. As ge in de vurnomste straoten van Tilburg, dè dan toch de naom van stad wil draogen, mee règenweer op 'ne trottoirtegel trapt dan spat 't waoter en 't slijk oe on alle kaanten om oe ooren, nog erger as wanneer er 'nen auto vurbijroetst. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 7; 30-11-1929)

meensepraot

zelfstandig naamwoord

mensenpraat

Van Delft - "O, ze zeggen zooveul, mèr op meensepraotjes kunde gin staot maoken." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

meenseschaaw

bijvoeglijk naamwoord

mensenschuw

Henk van Rijen - ge lékt wèl meenseschaaw - je lijkt wel mensenschuw

meepesaant

bijwoord; voegwoord

uit Frans: en passant (in het voorbijgaan)

S.G. 'en passant' blz. 91, 179

veel nuanceverschillen in de betekenis: terloops, tegelijkertijd, in het voorbijgaan, zodra

R direct, onmiddellijk; zodra; ondertussen

- Dan gaode meepesaant nòr de mèrt. - Dan ga je terloops naar de markt.

R Ik riep en ie kwaam meepesaant (onmiddellijk)

VW Meepesaant dèk et zi (zodra, op hetzelfde moment)

- Mar meepesaant! - Maar ondertussen!

Verh. PASSANT, bij 'in': impessaant - en passant, intussen; meepesaant - in één moeite door: ja ja, mèr meepesaant (of: mee imperesaant) - ja, maar intussen . .. (uiting van achterdocht).

in passant

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'in passant' (passim)

WNT XII:668, en passant, vernederl. tot 'in passant'

impassaant

Daamen Handschrift 1916: "impassaant (ondertusschen)"

in pesaant

- 'k Gonk in pesaant mar nor huis… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

impesaant

Cees Robben: 'hij naait oe impesaant 'n oor aon'

De Bont: impesant, bijw.verb. 'in passant' - en passant

impersant

Jan Naaijkens, Jan Naaijkens, Biks: : impersant bijvoeglijk naamwoord - ondertussen

Van heel die hitte/ Lopte kaans, impersaant/ Det oewe motor vast komt zitten... (Tony Ansems, Olliede gullie de jullieje ok?; van de cd Tilburgse Liekes American Style; 2008)

meepesaant

Cees Robben - En meepesaant disset.

Cees Robben - Ge het meepesaant oew verzet gehad.

Cees Robben - ge vraogt meepesaant ...

Cees Robben - Ik kan naa immel nie luije en meepesaant den toore nòg vasthaawe ôok.

Lechim: Die [de tandarts] vatte 'n hèèl gròòte tang/ 'k Ging meepesaant aon't kwèken. (Michel van de Ven; knipsel uit de Tilburgse Koerier; ca. 1970)

Mar wij, we stòn hier meepesaant/ vur hil de wèèreld gewôon vur schaand. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: De tour?..Besjoer...)

Henk van Rijen - doe meepesaant es en kaffetuuleke om dè buukske - [een kaftje om dat boekje]

Henk van Rijen - meepesaant ie zaat, zaat ie al rond te schööme - hij zat nog niet of hij schooide al.

Den èùtslag krèègde meepesaant, van die assistènte... (Nel Timmermans; APK; CuBra; 200?)

Bosch meepesant - tegelijkertijd, in een moeite

Stadsnieuws - As ge tòch nòr de kèlder gaot, brèngt dan meepesaant en paor flèskes bier meej. (200307)

meepersaant

Han ze ginne heilige veur enne naom, dan verzonnen ze der ter plekke, éne bij. Dè waar dan meepersaant oewe patrôonhèlige... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

mee in pesaant

Witt.: 'mee-impesaant'

... en mee in pesaant wier dieën zieken vinger dan is flink aon dè nuske afgevreve. (Naarus; Brieven van een oud Tilburger; ca. 1940; CuBra)

Scène uit de Tilburgse Revue 'Hemel en Aarde' (1989). De deelnemers moeten het woord raden dat de assistente op het bord heeft geschreven zonder klinkers. De ABN-sprekers staan voor met 26-0 tegen de Tilburgers. De ABN-sprekers geven als antwoord: 'imposant'. En verliezen.

meepraoter

zelfstandig naamwoord

Van Beek - 'n meepraoter is 'n sikje, 'n kinbaardje. (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 10 januari 1959)

mèèrege

bijwoord

morgen
B mèrrege
smèèreges - 's morgens
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- toe merregenmiddag
alle mèèrges - elke morgen / alle mèèreges zaat ie thèùs
Cees Robben - et pèèrd laag van de mèèrege dôod in den stal
Cees Robben - ast dan mèèrege wir nèt is as vandaog; van mèèrege docht ik;
Henk van Rijen - holt mèèregen es en mèèrgpèpke
Frans Verbunt - mèèrege kómt er wir nen dag waor de mèùze nie òn gezeete hèbbe
Frans Verbunt - er wòrt van èèges mèèrege
WBD III.4.4:122 'Morgen', 'morgend' = ochtend
Bosch mèrege - morgen
Bont mä.r(?)g?(n), zelfstandig naamwoord m.- morgen, ochtend; bijwoord - morgen Goem.MORGEN - mè:r?g?, bw
ANTW. MERGEN (uitspr. märregn) bw - morgen, Fr. demain

mèèregeziekte
zelfstandig naamwoord
ochtendziekte
De Wijs -- Dettie veul laast hee van de merregeziekte is nie zô errig, mar hij rektet toe dettie naor bed gao. (04-07-1969)
De Wijs -- Hij hee veul laast van de merge-ziekte en des nie zo erg assie 't mar nie rekt tot den aovond. (24-02-1966)

mèèrel
zelfstandig naamwoord
merel; turdus merula

Ill.: Naumann - turdus merula

Luister naar het geluid van de merel

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - de mèèrel zit óp den èkkepost (JM'50) - de merel zit op de paal van het hek (teken dat het

goed weer blijft)
Henk van Rijen -- ‘mèèrel, mulder’ - merel (Turdus merula)
Piet van Beers – ‘As ge me zuukt’: As ge smèèreges de mèèrels/ wir zen bist te keer heurt gaon/ Denk ik wèl es bij m’n èège/ "Ik gaor vandaog wir tegenaon." (Spoeje doemmeniemer; 2009)
WBD III.4.1:80: 'mulder', 'malder’ – ‘meelder, molder’, 'lijster', 'gieteling')
Str. mèèrel (2:57)

mèèrg
zelfstandig naamwoord
merg
Henk van Rijen - hòlt mèèregen es en mèèrgpèpke

mèèrgpèèp
zelfstandig naamwoord
mergpijp
Cees Robben - 'mèèrig-pepkes'

meerije
werkwoord, sterk
Pierre van Beek -- financieel betrokken zijn bij b.v. een faillissement
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - nògal es meerije (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970)- veel tegenslag hebben; nogal eens bespot worden.

meerkat
zelfstandig naamwoord
WBO III.4.2:l01 'meerkat' - modderkruiper (Misgurnus fossilis), ook 'weeraal' genoemd

meeroeje
werkwoord, zwak
meeroeien
Henk van Rijen - hij zal nie lang meeroeje - hij zal het niet lang volhouden

mèèrpel, mèrpel
zelfstandig naamwoord
glazen knikker
D’16 “mairbel – wit marmeren knikker”
Henk van Rijen - wen schôon mèrpelke, kwok et zôo êen hò
WBD (III.3.2:96) mèèrpel, stuiter, proem = grote knokker
Hees murpel, murbel, marbel, marber, (I:8, 24)
ANTW. MARREBOL, MARRENBOL, MERREBOL, MERRENBOL, MARMBOL, MARBOL, MARBEL, MIRPS

MERBEL, marmeren of glazen bolletje waar kinderen mee spelen.
Goem. MARMER – zelfstandig naamwoord m. Fr. Marbre.
L-C MAARBEL m – marmeren, steenen, albasten of glazen bal,
Iets groter dan een knikker: mee de –s spelen.
WNT MARMER 3)een voorwerp van marmer, b) inz. Een marmeren ook wel ivoren of glazen) knikker; in deze toepassing komen voor:
Marmel (zelden marmer), marbel, merbel, ook marrebol, marbol en marboel, ook marmbol; marm is als eene wijziging van marmbol te be-
Schouwen. Andere vormen zijn molber, molper en mulver. Z. a.
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - marbel, molleber, mulver, murmel, murpel, mervel, mervelär.
knikker

mèèrt, mèrt
zelfstandig naamwoord
maart
DANB 'mèrt' ist nòg te kaaw om te katsele - In maart is het nog te koud om te kaatsen.
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 22) maart
Bont märt, zelfstandig naamwoord m. — maart
Antw, MÈÈRT - maart, Fr.mars
WNT MAART, meert

mèèrvölle
zelfstandig naamwoord
WBD vrouwelijk jong ven een paard, ook genoemd 'mèrreveuleke'
WBD vullemèèr - dragende merrie, ook genoemd 'völmèrrie'
WNT MERRIEVEULEN - vrouwelijk veulen

mees
zelfstandig naamwoord
mens
► meens

mêes
zelfstandig naamwoord
kleine zangvogel

meesjoefele
werkwoord, zwak
stilaan meelopen
- meesjoefele - sjoefelde meej- meegesjoefeld

meespeule

werkwoord, zwak
meespelen
- meespeule - spulde meej - meegespuld
— ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij spult meej
ANTW. MEESPELEN, in 't N. MEESPEULEN - aan een spel deelnemen

meet
zelfstandig naamwoord
eindstreep (bijv. bij het wielrennen); meter (bij doop)
Frans Verbunt - startpunt, begin (van meet af aan) ►mitje
aankomststreep (bij wielrennen)
WBD (III.3.2:24) meet, schreef, streep = meet
WBD III.2.2:90 'meet', 'meetje' = meter (bij doop); ook genoemd: 'peet', 'peetje' of 'petetante'

mèèt
zelfstandig naamwoord
1.
WBD pand van een weideperceel (gedeelte van een perceel weiland, dat zich bevindt tussen afwateringssloten) (Hasseltse term)
2.
WBD III 4,2:235 lemma Mijt - De mijten (Acari) vormen een zeer uitgebreide familie van kleine spinachtige diertjes, die veelal schadelijk zijn. Sommige leven parasitair op andere organismes en voeden zich aan hun gastheer, anderen leven van producten van de mens, zoals meel en kaas.
mijt – Tilburg
wemel – zeldzaam in Noorden van Tilburg
kalander, klander – Tilburg
3.
WBD III.4.4:260 'mijt' = grote hoeveelheid

meete
werkwoord, sterk
meten
WBD meete - meten (m.b.t. leer) II 665
B meete - maat – gemeete
- vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij mit
Haor Mèète - meten

meetrasnat
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt - kookvocht van aardappels; werd vroeger bewaard om op vrijdag te dienen om de botersaus te binden

WTT-2012: mogelijk is het deel 'tras' overgebleven uit 'patras', aardappel

meeval

zelfstandig naamwoord

wat de verwachting overtreft; geluk, meevaller

-- Dès ammòl meeval

Den boer hee dees jaor wir 'ns meeval gehad. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)

WBD III.3.1:133 'meeval' meevaller, bof, voordeeltje, tref' = meevaller

ANTW. MEEVAL zelfstandig naamwoord m. - goeden uitval, Fr. bonne réussite. Ik heb met die zaak meeval gehad; in plaats van te verliezen, win ik er nog wat aan.

mekaanst

bw

bijna, bijkans, 'bekaan(s)t'

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- "t schilt mekaanst de helft' - mekaanst (passim)

mekaor(e), bekaare

vn

elkaar, mekaar = 'bekaare'

B bij mekaor = bijeen

B in mekare slaon - ineenslaan

B óp mekare plèkke - opeenplakken

De Wijs -- Toen ik ut uîtmekaar had, wies ik wel hoe ut in mekaar zaat (24-02-1966)

Cees Robben - dè we nòg lang bij mekaar meuge blèève; èn dè dur mekaare;

Cees Robben - alles leej hars èn dwars dur mekaare; bij mekaar geschròpt;

Dialectenquête 1876 - Ze hebbe mi mekoar gevochte

Henk van Rijen -- mekaare, bekaare - elkaar

WBD III.4.4:310 'door elkaar' = ongeordend; ook 'door mekaar'

Bont vnw. mekaar, ook de vorm 'mekare(n)' komt voor.

Bosch mekaore - elkaar

Haor mekare - elkaar

mekeere

werkwoord, zwak

mankeren, haperen

- mekeere - mekeerde – gemekeerd

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- daor mekeert niks aon

De Wijs -- Daor zal nie aon mankeere (23-10-1963)

De Wijs -- Doe de groete thûîs. - Dè zal nie mankeere (23-09-1970)

Cees Robben - wè mekeert er dan òn mèn?
- ANTW. MANKEEREN - letten, deren, hinderen, eenige ongesteldheid of lichamelijk gebrek hebben.

mèkke
werkwoord, zwak
WBD geluid voortbrengen, gezegd van een geit
- mèkke -mèkte - gemèkt

meleur, malleur
zelfstandig naamwoord
Pierre van Beek -- ongeluk
gez. Pierre van Beek -- Dè zèn meleure, daor moete vur bidde. (troostwoord tot iemand die pech heeft) (Tilburgse Taaklplastiek 152)
uit fr. 'malheur', met vocaalreductie
Naa snapte wel, dè den deeze of de geene per ongeluk wel 'ns zis borrels vat as ie wit dè-'t-ie er mar vijf hebben kan; dè zen meleuren en daor motte vur bidden. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)
Bont zelfstandig naamwoord (kaartspelersterm) malheur.

meljoen
zelfstandig naamwoord , tw
Henk van Rijen -- miljoen

mèlk - mèllek
zelfstandig naamwoord
melk
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - de mèlk is gegisseld ('40) - met water verdund
Henk van Rijen - mèlk van de blaaw koej - taptemelk (sterk afgeroomde melk)
Dè noemde ze losse melk, èn mistal laag er zon bietje en blauwig waos op dieje melk, dan was ie òngelèngd meej waoter. (Nel Timmermans; Wètter ammòl òn de deur komt; CuBra; 200?)
WBD III.4.3:39 mèlk - sap in planten, ook 'vòcht' ►zie mölk 3

Schilderij (detail) van Adolphe Charles Marais - 1856

mèllekboerehondehaor

zelfstandig naamwoord

spotwoord

haar van een mens dat lijkt op het haar van de hond die voor de hondenkar van de melkboer gespannen was.

"Mellukboerhondehaor" (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Hij krabt in zijn melkboere honden haor... (Tony Ansems, As unnen boer op 't laand lopt; van de cd Gatvermiedenhoet; 2010)

mèlleke

werkwoord, sterk

melken

R een moeilijk te melken koe: die moeste meej de nòld mèlleke; die moeste meej de nèptang mèlleke

Cees Robben - ge moet de gèèt gòn mèlleke

N. Daamen - Handschrift 1916 -- ge hèt gelèèk dègge nen òs kopt: die hoefde nie te mèlleke

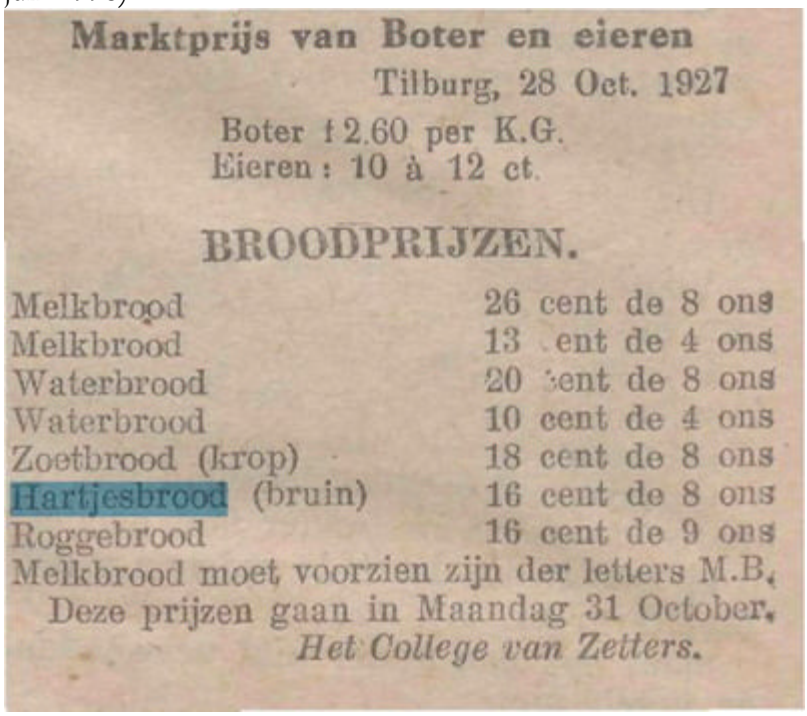
Van Beek - Van iemand, die zich niet lichtvaardig laat beetnemen, zegt men, dat men hem "niet in een mendje melkt". (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Dirk Boutkan (1996) - mèlleke - molk - gemolleke

B mèlleke - molk - gemolleke
WBD III.3.1 'melken' = speculeren (l81); zaniken (294)
Bont ww. (verl.tijd 'mälkte' en 'molk' = melken

mèlleker
zelfstandig naamwoord
WBD III.1.4:60 'melker' = kieskeurig persoon

mèlkmik
zelfstandig naamwoord
met melk bereid wittebrood
-- voor het verschil, in het Tilburgs, tussen ►mik en ►brôod
► ròggebrôod
-- De aanduiding melkbrood mag uitsluitend worden gebezigd voor tarwebroodsoorten (witbrood, bruinbrood) 'waaraan melkbestanddelen in hun natuurlijke verhouding zijn toegevoegd, zodat het melkvetgehalte ten minste 1,5% van de droge stof bedraagt.' (Koninklijk besluit van 4 juni 1998)

Marktprijs van Boter en eieren

Tilburg, 28 Oct. 1927

Boter f 2.60 per K.G.
Eieren : 10 à 12 ct.

BROODPRIJZEN.

Melkbrood	26 cent de 8 ons
Melkbrood	13 cent de 4 ons
Waterbrood	20 cent de 8 ons
Waterbrood	10 cent de 4 ons
Zoetbrood (krop)	18 cent de 8 ons
Hartjesbrood (bruin)	16 cent de 8 ons
Roggebrood	16 cent de 9 ons

Melkbrood moet voorzien zijn der letters M.B.
Deze prijzen gaan in Maandag 31 October.
Het College van Zetters.

Nieuwe Tilburgsche Courant 29-10-1927

mèlktaande
zelfstandig naamwoord , plur.
melktanden
WBD melkgebit van een kalf

mèlpèèr
zelfstandig naamwoord

droge, meelachtige peer
Cees Robben - 'Ik heb melpèère, suikerpèère. ..'
WNT MEELPEER - droge, meelachtige peer, zonder sap

mèm
zelfstandig naamwoord
mem
WBD (Hasselt) tepel (v.e. varken)
R òn dirste mèm ligge - een wit voetje hebben
Biks mèm - zelfstandig naamwoord - borst, speen; on d'aachterste mèm ligge. Achtergesteld worden, op de laatste plaats komen
V van den irsten dag aaf hèk bij men schôonmoeder òn d'irste mèm geleege
WBD III.1.1:116 'memmen' = borsten v.e. vrouw
WBD III.1.1:118 'mem' tepel
Antw MEM (Kemp. ook mäm) zelfstandig naamwoord v. - moederborst: aan de mem liggen.
Kiliaen mamme, memme - nutrix

mèn
pers.vn
mij
Dès van mèn. - Dat is van mij.
Cees Robben - dè van mèn is mèèrege oover; hèdde dè van mèn geheurd?
Cees Robben - de mèùze bij mèn óp zulder; wè mekeert er dan òn mèn?
Cees Robben - as ge mèn sóms nie gelêûft; ze zien mèn staon;
Cees Robben - óngelèèk is er bij die van mèn nôot bij; dè stónd mèn wèl aon;
Cees Robben - den dòkter die mèn dees verbóje heej ; vat er nóg êne van mèn;
Cees Robben - kómt ie me daor wir laazerus aon; zit ie me daor wir ...; - dan pròtte gij Tilbörgs nèt as mèn

mèn, mèèn, men
bezittelijk voornaamwoord
mijn, m'n
Cees Robben - Hoe vónde gij mènne tónpraot?; Mene maot lust oe gruun;
Cees Robben - Waor zèn men galge?; De fèèn zèn de mèèn; in mene broekzak;
Cees Robben - Ik weet nie waor mene kòp stao; mene meens pròt in zene slaop;
Cees Robben - mèèn Willem-II; mene man was vruuger ...; ik beteul menen hòf zèlf;

Cees Robben - Ik zigget mèèn èn óns Mien zigget heur;
Henk van Rijen - de mèn; de mènne - mijn vrouw; mijn man
WBD III.2.2:88 'de mijne' = echtgenoot
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 59) mene tön, menen ooverbuurman, menen ond, menen buurman
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - vormen met 'n' (krt.43)+(blz. 122)
ANTW. MIJN, te St-Antonius ook 'men' (heldere e). Dat is mennen boek.

mènde
werkwoord, persoonsvorm
meende

mèndje
zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm
mandje
WBD kalvermèndje - muilkorf voor een kalf
gez. Pierre van Beek -- mèndjes zèn gin körfkes - er moet onderscheid gemaakt worden
Dialectenquête 1876 - Ze droagt aaier in 't mêndje
verkleinde vorm van 'maand', of van 'mand', met umlaut
Biks mèndje zelfstandig naamwoord - mandje

menèège
voornaamwoord
me, mezelf
Cees Robben - ik hèb menèègen aaltij irst vurgestèld

meneezie
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- manege
- manege
Biks meneejzie zelfstandig naamwoord

mèngbier
zelfstandig naamwoord
WBD versnijbier (bier dat men gebruikt om te versnijden, te mengen met een ander brouwsel, in een brouwerij)

menier
zelfstandig naamwoord
manier
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- menier; óp die menier;

Cees Robben - óp en aandere menier; ge mót er me nie óp zón ónte menier inlèùze;
- mar 't was gin menier van doen... (Lauran Toorians; Blauwke; CuBra; 200?)

menister
zelfstandig naamwoord
minister
Dialectenquête 1876 - Naauw hemme we wir nije menisters - nu hebben we weer nieuwe ministers.

mènnegt(e)
zelfstandig naamwoord
menigte, grote hoeveelheid
De Wijs -- ik kôôp fleskes veur 5 cent en verkôôp ze veur 3 cent en verdien toch…. deur de mennigte (23-10-1963)
WBD III.4.4:255 'menigte' = menigte, troep
dur de mènnegt
Biks mènnigte zelfstandig naamwoord - menigte, heel veel
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - MENNIG wordt hier, even gelijk op meer plaatsen, in de volkstaal gezegd voor 'menig'? z. a.
Bont 'mennigte keer'
ANTW. MENIGTE, Kemp.: MENNIGTE bvw - menig, veel, Fr. maint, nombreux. Da' zal u menigte frangs kosten.

mènneke
zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm
mannetje
verkleinde vorm van 'man', met umlaut
Kom mar gaa, mènneke. - Kom maar gauw, jongen.
1. kleine man, jongen
R.J. 'menneke gao toch slaopen'

Tekening: Cees Robben – uit '3 jaar voetbal concentratie' van A.P.M. v.d. Ven jr., 1946
Cees Robben - Zèg mènneke, alla kom hèrs; zèg mènneke tòch; hier is

óns mènneke:

Cees Robben - dès nòg minder as niks mènnekes; mar mènneke, wé zèède gij tòch lómp;

GD06 èn dan klèèn mènnekes vur de vrouwestèmme.

DANB et mènneke lópt bèrrevoets

ANTW. MANNEKE(N), Kemp.ook: MÄNNEKE(N) en MENNEKE(N) - vklw. van 'man'

Jan Naaijkens - Dè's Biks - mènneke zelfstandig naamwoord - mannetje

2. van de mannelijke soort

Pierre van Beek -- mènnekeskneuter - mannetjesputter

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "mennekus kneuter (een flinke man, krachtig en uit één stuk)"

Henk van Rijen -- 'Zôo ut mènneke, zôo ut gespènneke ' - De vakman herkent men aan zijn gereedschap.

Stadsnieuws - Meej zon pak aon zèède wèl et mènneke (030609) -- Met zo'n kostuum aan kun je wel voor den dag komen.

3. deurwaarder

Van Beek - Bij een moelgevecht klonk het: "Bij ons hebben de Mennekes nooit op de vloer gezeten lek bij jullie". Dit stamt uit de dagen, dat het nogal eens voorkwam, dat bij beslaglegging door de deurwaarder alles in huis werd verzegeld en twee heren daar dan dag en nacht de wacht hielden, die men nog bovendien te eten moest geven ook. (Die twee wakers waren "de Mennekes".) (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgse uitdrukkingen afl. ?; 29 augustus 1959

Bijnamenboek Karel de Beer - de mènnekes = zonen Mutsaerts-v. Waesberghe (blz. 56)

Henk van Rijen -- belastinggaarders die in pension gedaan werden bij mensen die belastingschuld hadden, ter vereffening hiervan.

4. zangvogel

WBD III.4.1:24 'mannetje (ook manneke) (= mènneke) - mannelijke zangvogel

5. vis

WBD III.4.2:70 'mannetje' - mannelijke vis;

6. hond

WBD III.2.1:476: mannelijke hond

7. kalf

WBD mannelijk kalf

8. schaap

WBD 'ha mènneke', 'ha jónge', 'schaopke', 'woojke', wòjke' - vleiwoorden voor het schaap

9. meikever

WBD III 4,2:162 lemma Meikever met witachtige rug - Dit lemma bevat de specifieke benamingen voor een meikever die met meel bestoven lijkt te zijn.

mulder – Tilburg

mulderke – Tilburg

molenaar – Tilburg
bakker – frequent in Tilburg
bakkerke – Tilburg
kapucientje – Tilburg, Goirle
manneke – frequent in Tilburg
wijfje, wijfke – frequent in Tilburg
Piet Brock, uit Vuurstintjes ketsen (1996) – *Mölders*/ Ge he't z'in soorten:/ 'nen bèkker of kappesien,/ 'n mènneke of 'n wèfke,/ dè kunde hil goed zien.

mènnekeskneuter

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- harde werker

N. Daamen - handschrift 1916 - 'mennekus knueter' een flinke man, krachtig en uit één stuk

Pierre van Beek -- mènnekeskneuter - mannetjesputter

mènsie maoke

uitdrukking

de oorsprong van mènsie is het Oudfranse 'mention' voor melding, gewag

- In het Tilburgs meestal: opschieten; serieus gaan werken, serieus doorwerken

WTT 2012 - Hoewel in het taalgebruik mènsie en apprènsie synoniem gebruikt zijn in uitdrukkingen met 'maken' voor bijvoorbeeld 'aanstalten maken', is mènsie geen verkorting van apprènsie; in de betekenis melding, gewag maken komt de uitdrukking al voor bij Kiliaen]

► apprènsie

MNW - lemma Mentie - *Melding, gewag. Kil.* 850: mentie, mentio, memoria; **mentie maecken**, memorare, facere mentionem. *De Bo*: *mensie*, *mentie*. Vgl. *Boom d. Scr.* Gloss.: mencie, vermelding.

Cees Robben - mòkt is mènsie, zeej men vrouw, èn affeseert en bietje

Frans Verbunt - werk maken van iets, acht geven, gewag maken, complimenten maken, serieus doorwerken

Bont mänsi, zelfstandig naamwoord vr. mentie (alleen voorkomend in de uitdrukking 'mänsie maoken op iejt' - werk, drukte, komplimenten maken. Z. a.

WNT MENTIE - in de uitdrukking MENTIE MAKEN, melding, gewag v. iets maken; dezelfde uitdrukking komt ook in Z. -Ned. voor in den zin van: aanstalten maken.

mènt, mènde

werkwoord, persoonsvorm

meent, meende

- tegenwoordige tijd, resp. verleden tijd van 'mèène', met vocaalkrimping

mènteneere

werkwoord, zwak
Frans Verbunt - in stand houden, zich doen gelden
- van Fr. maintenir
Biks mènteneere ww - in ere houden, handhaven
WNT MAINTENEEREN - iemand onderhouden, van het noodige voorzien; vroeger in ruimere toepassing dan thans.

menuut, menuutje
zelfstandig naamwoord
minuut
Cees Robben - dè veraandert meej de menuut
DANB hij kómt nôot en menuut te laot

meraokel
zelfstandig naamwoord
wonder, mirakel
Tis gin meraokel dèttie wir zat is. - Het is geen wonder dat hij weer dronken is.
Cees Robben - dè hèdde meraokels goed gedaon
Cees Robben - Tis gewoonwèg en meraokel
WBD (III.3.3:344) meraokel = mirakel
WNT MIRAKEL - bovennatuurlijk feit; MIRAKELS - hetzelfde als miraculeus

meraokels
bijwoord
buitengewoon, wonderlijk
tis ieder jaor wir en meraokel/ dègge dè wir belèève meut. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Vurjaor')
Cees Robben - Ge trèft er meraokels goej weer óp.
Cees Robben - Dè hèdde meraokels goed gedaon.
Bont bijwoord - mirakels, buitengewoon, zeer.
WNT MIRAKELSCH - hetzelfde als het vreemde woord miraculeus; thans onbekend

mèrketon
zelfstandig naamwoord
grote gele perzik

WBD III.2.3:171 'merkaton' = idem

Biks mèrketòn zelfstandig naamwoord - grote gele perzik

WNT: merketon, in Z.-N. de naam van eene soort van groote gele perzik, waarvoor men in het Fransch de namen vindt: mirecouton, mirelecoton, millicoton, mericoton, merlicoton, berlicoton. De vorm 'merketon' staat bij Claes; Corn.-Vervl. heeft merkaton, De Bo melekaton en mellekaton.

Vruuger, och man, 't geluk hong veur 't grijpe,
zijjig en zoft as 'ne merkaton
mar naa; oei-oei, wa kan 't er nijpe,
na ben ik al blij mee 'n klein bietje zon. (Leo Heerkens; uit De knaorrie (Piet Heerkens), 'Vruuger en naa', 1949)

ANTW. MERKATON zelfstandig naamwoord m - groote gele perzik die rijp is op 't einde v.d. herfst - Fr. mirlicoton.

mèrkèùs

zelfstandig naamwoord

bep. vis: modderkruiper of weeraal - visje

Nicolaas Daamen - handschrift 1916 "merkuis - visch 'weeraal'"

WNT: modderkruiper (Misgurnus fossilis) uit de familie der karpers, zoo genoemd omdat hij onrustig wordt en aan de oppervlakte komt bij naderend onweer

-- De etymologie van de Tilburgse naam is onbekend.

mèrkòl, mòrkòlf

zelfstandig naamwoord

Ill.: Naumann - garrulus glandarius

vlaamse gaai, meerkol, markol(f), broekekster, schreeuwekster

Van Delft - - Als wij des zomers vogeltjes gaan zoeken dan "gaon we veugeltjes zuuken" en we vinden "veugeltjes op aijkens en mee naokte jong van bremkwetjes, piedieven, kweiken, schrijvers, kakeluutjes, blaauwkupkes, merkoven, koolmees, enz."(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

WBD III.4.1:147 'markol' (ook: merkol, mjarkol, morkol), mòrkòlf - gaai (Garrulus glandarius); ook: 'broekhannek', 'hannekbroek', 'hannebroek' en 'roeter' en 'broekekster'.

WNT MEERKOL, daarnaast andere namen, voor verschillende vogels:

1) In beteekenis gelijk aan meerkoet ('KOL' doet denken aan het Fries);

2) Vlaamsche gaai, corvus glandarius, vanouds 'marcolf' z.a.

Bosch mèrkol - Vlaamse gaai

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - MARKOLF - Vlaamsche gaaij.

Kiliaen: Maer-kolf.

Biks 'mèrkol' zelfstandig naamwoord - Vlaamse gaai

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - maarkolle - gaai (Achterhoek, Veluwe), contaminatie van 'maarkolf' en 'meerkol' (meerkoet).

mèrmerêere

werkwoord, zwak
mompelen
uit het Franse murmurer
Zôo mèrmereerde ôome Tiest/ teege al die 't wôn heure,/ Hij krêeg wèl hier èn daor gelèèk/ mar mist de wènd van veure. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Nie waoge... nie winne...)

mèrrebel
zelfstandig naamwoord
► mèèrpel
B marmer
Frans: marbre

mèrrie
zelfstandig naamwoord
WBD vrouwelijk paard, ook genoemd 'mirrie'
WBD fòkmèrrie', ' fòkmèèr' - fokmerrie
WBD mèèrvölle, mèrreveuleke - vrouwelijk jong van een paard
WBD völmèrrie - dragende merrie, ook genoemd 'vullemèèr'

mèrsie
tussenwerpsel
wordt algemeen gebruikt in plaats van het Ned. ‘dankjewel’

mèrt, mèèrt
zelfstandig naamwoord eigennaam
Frans Verbunt - ene dreuge mèrt is gèld wérd, ast in april mar rèègene wil
Stadsnieuws - Ene drêûge mèrt is gèld wèrt, ast in april mar rèègene wil (300308)
WNT MAART, meert
Haor mèrt - maart of markt

mèrt
zelfstandig naamwoord
1. markt
de vrèddagse mèrt - de vrijdagse markt
Nicolaas Daamen - handschrift 1916 "mert - markt"
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- mert
gez. dur de mèrt - door de bank; dur de mèrt genoome - gemiddeld
DANB ge kunt hier aajer krèègen óp de mèrt
"Zeg Hannes, mergen is 't Boekelsche mert,
ik kan zo wijd nie loope;
gij gaot dus mergenvruug daorheen

een van ons koei' verkoopen! (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, 'Hannes Kaokel, van Baokel', 1944)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - dògs nao de mèrt koome, nèt as Jan mee zen Kieviete (= draagmars) ('70) - te laat komen

Henk van Rijen - dirste mèrt - de eerste markt v.h. jaar (vroeger in maart)

Lopt bevobbeld saoterdags mar es oover de mert. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2000)

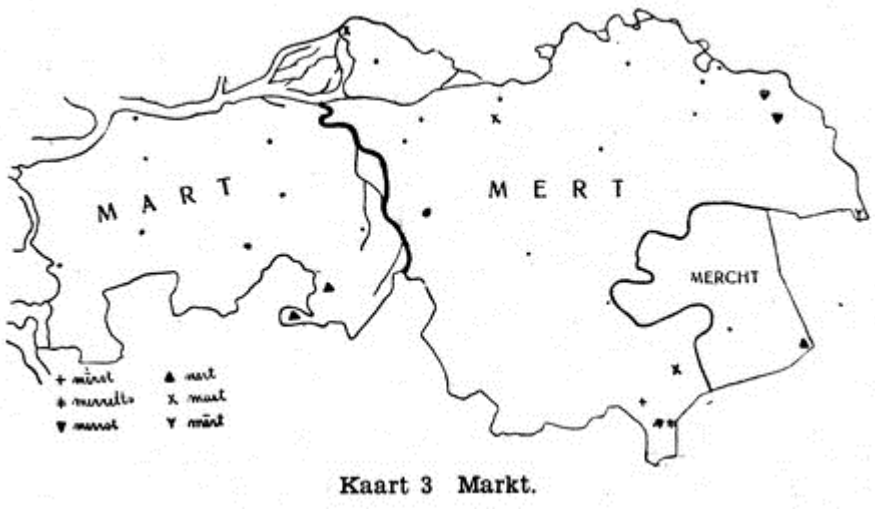
Piet van Beers – 'Hobby's': 'k gao int vervolg mar nor de mèrt toe/ vur blomme, gruunte èn vur frèùt. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

WBD III.3.1:327 'markt' = dorpsplein

WBD III.3.1:329 'marktveld' = marktplein

WBD III.3.1:86 'markt' = jaarmarkt

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - mèrt (blz. 13), auslaut zonder velaar (blz. 78)

Kaart 3 Markt.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

Bont märt, zelfstandig naamwoord vr. markt l) marktplein; 2) marktprijs, prijs.

Antw. MER(K)T zelfstandig naamwoord v. (Kemp. ook mät) Antw. MART

Bosch mèrt - markt; maand maart

WNT MARKT, merkt, mart

Stadsnieuws - Ons moeder ging aatij nor de vrèddagse mèrt om vis te kôope (280508)

2. stront

uit Frans: merde (verkort)

Nicolaas Daamen - handschrift 1916 "mert - ik heb er mert aan" (str...) = lak [WTT 2012: Ik heb er lak aan]

mèrte

werkwoord, zwak

markten, naar de markt gaan; op de markt aanbieden

- mèrte - mèrtte – gemèrt

- afleiding van 'mèrt' (markt)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - en goej pèrd wòrdt nie gemèrt (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1969) - een goed bekend staand meisje gaat niet op pad om een vrijer

Cees Robben - 'Mietje Mutsers was aon 't merten'

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - MARKTEN wordt hier in het gemeen gebruikt voor 'ter markt gaan', zoo wel om te koopen als om te verkoopen.

Bont zw.ww.intr.- markten, de markt bezoeken om te (ver)kopen

ANTW. MERTEN – markten

Bosch mèrte - de markt bezoeken

mèrtmister

zelfstandig naamwoord

marktmeester

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'mèrtmister'

mertuntje

zelfstandig naamwoord

meertuintje - sleutelbloem - primula officinalis

helmkruid - scrophularia nodosa

PM sleutelbloem; marteunisje (?)

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "meertuintje - Primula vere"

Henk van Rijen -- 'mèrtuntje'- gewoon sleutelbloempje (Primula officinalis)

WBD III.4.3:259 mèrtuntje - sleutelbloem (Primula veris)

WBD III.2.1:445 'meteuntje' = petunia (Petunia hybrida)

WBD III.2.1:447 'mateuntje' = primula (Primula vulgaris), ook genoemd 'sleutelbloem'

De bos pèèrse petuunekes/ die giestere nòg schôon stond/ leej naa as ene toddenhôop/ verrèègend òp de grond. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et begien van de kèndervekaansie)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - mertuntje - sleutelbloem

S.G. meteuntje (S.G. beteunie 186; betonie 42,185)

Weij (T&T 38:88) mertuntje zelfstandig naamwoord 'sleutelbloem'.

Heukels 1907, 199 geeft metuintje voor 'gewone sleutelbloem' een woord dat bij Van Dale en in het WNT niet vermeld wordt, maar een doorzichtige vervorming is van 'betonia'.

Heuk. METUINTJE - gewone sleutelbloem (primula officinalis Jacq.)

Betonie - Scrophularia nodosa L. - Helmkruid.

Betonie - oude naam (N.H., G.H., Dod.) voor beteuniebloem, Betonica officinalis L.

Heuk. MARTEUNISJE (Z.H.) - slanke sleutelbloem, Primula elatior Jacq.

MEERTENSBLOEM (Achterh.) - sleutelbloem, Primula L.

meschient

bijwoord

misschien, met paragogische –t

Meschient kómt óns oomaa en zóndag. - Misschien komt grootmoeder zondag

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- meschiend (passim), misschiend, mischiend

Cees Robben - beschient en tèstag-taatemiddeg;

Cees Robben - meschien dè deeze keer de lèèm haawt;

Ge hègget meschient al deur. (Jos Naaijkens; 'Mèn voljèère'; CuBra)

Meschient wòrtie wèl et nuuwe gruune hart van onze stad waor we meej zen alle wir frêet op kunne zèèn. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

ANTW. MISSCHIENS en MISSCHIENST bw - misschien, Fr. peut-être.

BESCHIEN, BESCHIENST (met toonlooze e en korte ie)

mesjèster

zelfstandig naamwoord, bijvoeglijknaamwoord

M manchester, geribt fluweel

-- en mesjèster broek

Frans Verbunt - en mesjèsterse broek - ribfluwelen broek van machester

Piet van Beers – 'Baos in eige huis/tuin': Ik vat 'n Aauw Mesjester broek/ en doe m'n leerzen aon,/ 'n fleske kaauwe slappe thee/ en ik zeg Salluu we gaon. (With Love; 1982-1987)

Piet van Beers – 'De buurvrouw vertèlt': Waor is m'n aaw

mesjèsterbroek... (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Stadsnieuws - 'En mesjèsterse broek verslètte nie zo gemak' (130708)
Ze stonke nòr smoutolie, dè wèl, mar ze mòkten ok laoke èn ze mòkte flenèl. Èn rips, èn baaj, èn ok mesjèster. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)
Biks mesjèster zelfstandig naamwoord - manchester

mesjèt
zelfstandig naamwoord
manchet
WBD III.1.3:139 'manchetknoop' = manchetknoop

mesjien, mesjientje
zelfstandig naamwoord
machine
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'mechienen' (plur.); 't mesjien (passim); 't vliegmesjien, vliegmechienen
Haaw ik van ou, raar stuk spektaokel?
stemt die meziek van ou me tevree?
Och, gij stampt en gij doet mar, mesjien, en
spek mar goed dik mijn portemenee. (Leo Heerkens; uit De kinkenduut (Piet Heerkens), "t Mesjien', 1940)
Cees Robben - men 'mesien' maoket gelèèk;
De moederkes van teegesworrig/ douwe der wasgoed int mesjien. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Moederdag)
WBD óntklitmesjien - ontklitmachine (II 600) in de leerindustrie
WBD vlêesmesjien - vleesmachine, om huiden te ontvlezen (II 608)
WBD schaofmesjien - schaafmachine (in de leerindustrie; II 614)
WBD ötzètmesjien(ne) - uitzetmachine (in de leerindustrie; II 649)
WBD slichtmesjien - stolmachine (in de leerindustrie; II 652)
WBD falsmesjien - falzmachine (voor het egaliseren van leer; II 655)
WBD glaansstôotmesjien - glansstootmachine (om leer te glanzen; II 663)
WBD meetmesjien - meetmachine (in de leerindustrie; II 665)
DANB 'teegewórreg'spinne ze allêeneg mar meej mesjienes
WBD döts mesien (of: dötsmesien) (II:972) - schaftmachine
ANTW. MACHIEN zelfstandig naamwoord o. en niet v. - Fr.machine
WBD (III.2.1:336) 'machientje' = petroleumstelletje

mesjienebooter
zelfstandig naamwoord
boter die niet door de boer thuis gemaakt wordt, maar op de zuivelfabriek
Henk van Rijen -- 'mesjienbooter' - kunstboter, margarine

mèske

zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm

meisje, verloofde

MP gez. Flèùtende mèskes èn brullende koej zèn zèlde goej.(zie Br. Heem 38:204;

Cees Robben - Jan Klaose ging óp et mèske èùt; ik kan mar nie òn en meske koome;

Cees Robben - kómde nòg ôot bij oew aaw mèske? et sohónste mèske öt de buurt;

Cees Robben - ist meej oew mèske al zôo vèr?

Dialectenquête 1876 - veul mèskes; 'n meske as mulk en bloed - eene blozende deern

Dialectenquête 1876 - meske - meisje, meiske

DANB der mèske is nòr et bós gegaon - haar dochtertje is naar het bos gegaan

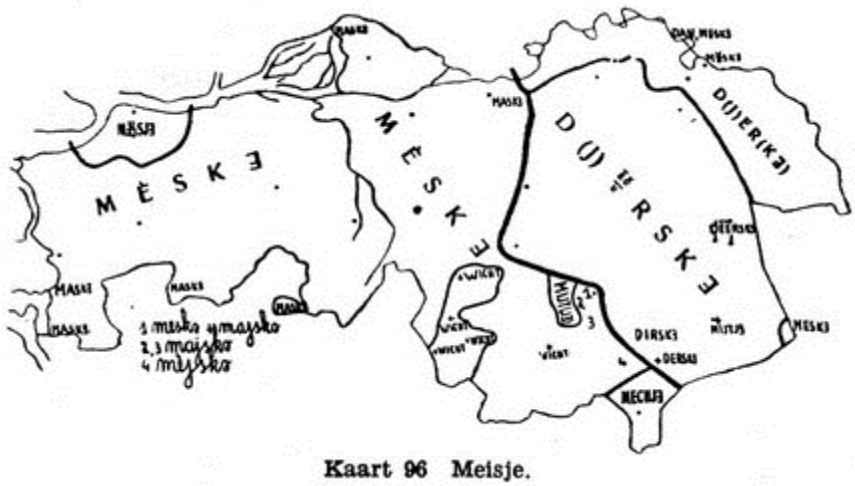
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - ik zèè gevreeje, zit mèske, èn ze waar mar eens gekust, óp et lèlleke

van der oor (D'16) (variant: óp et randje van der muts)

Henk van Rijen -- 'Ons mèskes hèn goej lulle' -Onze meisjes hebben gemakkelijk praten.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - MESKEN hoort men hier doorgaans voor 'meisken', 'meisje'. In Zuid-Braband zegt men veel, zelfs onder lieden van den beschaafden stand, maske en maeske.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - mèske (krt.96)

Kaart 96 Meisje.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

Bont mäske(n) zelfstandig naamwoord o. - meisje

Biks mèske zelfstandig naamwoord - mesje, meisje

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - soep zónder sèlderie èn bôone zónder spèk èn en mèske zónder vrijer, dès tóch al te gèk (D'16)

bepaalde zaken horen bij elkaar
Henk van Rijen - "ons mèskes hèn goej lulle" - de meisjes hebben gemakkelijk praten
Bosch meske - meisje, klein mes
WBD III.2.2.:19 'meiske' = meisje 41 'meid' = meisje
WBD III.2.2.:73 'meske' = dochter

mèskesmèrt
zelfstandig naamwoord
'meisjesmarkt' (concr. en abstr.) t.w. speciaal de Heuvelstraat, waar meisjes plachten te flaneren en contact zochten
't Gebeurt ôk wel is 'nen ennigte keer, dè 'k 's Zondagsaovends - as ik gin zin om te kaorten hè - evetjes mee m'n fiets op en neer rij. Ik zet m'n fiets on 't station en dan maok ik 'n blökske van den Heuvel over de "mèskes-mert" - dè is toch de Heuvelstraot is nie? - dur de Nuuwlandstraot en over de Spoorlaon terug. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

mèskesmèrte
werkwoord, zwak
Henk van Rijen -- Heuvelstraatje pikken (waar de jeugd elkaar ontmoette)

metaol
zelfstandig naamwoord
metaal
Goem. METAAL - m?tu:l, zelfstandig naamwoord o.

mètje
zelfstandig naamwoord , dim
Henk van Rijen -- matje

mètselèèr
zelfstandig naamwoord
metselaar
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'metselair' ; 'metselaer'
DANB ónze mètselèèr is zó vèt as en vèèreke
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 96) onze mètselèèr is zo vèt as en vèèreke
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - krt, 84: mètselèèr

-meu
zelfstandig naamwoord
(achter een voornaam gevoegd) - tante, die zuster is van de moeder
Cees Robben - zi toen ons Maajke-meu

WNT MEU zie MOEI; 1) Eerst is 'moei' een naam voor de tante die zuster is van de moeder, doch het is daarna ook toegepast op de zuster van de vader, ten slotte op de vrouw van den oom.

meude

werkwoord, persoonsvorm.

mag je, mag u

2e pers. enk. + mv. van 'meuge' + encl. pron. (meut + ge)

Dè meude nie doen.

Meude göllie meej?

Cees Robben - Meude gij dè van den dokter?

meuge

werkwoord, sterk

mogen

Dè moes nie meuge. - Dat moest niet mogen.

-- meuge - môog - gemeugd;

-- tegenwoordige tijd enkelv. 'ik/hij maag', 'gij meut'

-- Btk+B meuge - mócht - gemeuge ; ik/hij mag, gij meugt

-- BvD imp. móch en niet môog

-- Dialectenquête 1876 - meuge

...want ie zaat al aon z'n vierde borreltje, en meer dan vier moog ie er nie nemen van z'n vrouw... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 2; NTC 8-10-1938)

Cees Robben - Dè meude nie. Naa meuge ze nóg nie eens koome; et moes nie meuge;

Cees Robben - dègge dees medòllie nòg lang meugt draoge; we meuge gerust zègge;

Stadsnieuws - Akket gevraoge ha, hakket nie gemeuge. (251109)

Henk van Rijen - gè meut nie meej - jij mag niet mee

Et is aaltij zôo en et zal nôot aanders worre, wegge nie meugt lèkt, lekkerder, schônder en leuker. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Dingen doen diege èègelek nie meugt. (Henriëtte Vunderink, Jong zèèn, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

Samentrekkingen met het onderwerp

B maa'k - mag ik?

Van Beek - "Dè meugde nie" is: dat mag niet. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

... in [een] wèkje geleeë zaag ik op 't bordje van de Tilb. Cursus, hil meewaorig afgedrukt staon: "Niks meude mir". [De Tilburgsche Cursus was een cartooneske rubriek in Groot Tilburg. Het plaatje was steeds hetzelfde: een professor bij een schoolbord; op het schoolbord stond een treffende Tilburgse uitspraak geschreven.] (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Henk van Rijen - Mie, meume meew meej? - Mie, mogen we met je mee?

Henk van Rijen - meens, meumer op? - meneer, mogen wij erop? (b.v. achter op een kar)

Aanvullende bronnen

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - MEUGEN voor mogen. Dit is geenszins eene verbasterde uitspraak; want, dat men oudtijds zoowel 'meugen' als 'mogen' zeide, getuigt nog heden ten dage 'tegen heug en meug'. Z. a.

ANTW. MEUGEN - mogen; meugen van - verlof hebben van; kunnen eten Biks meujge ww - mogen

Bosch meuge - mogen

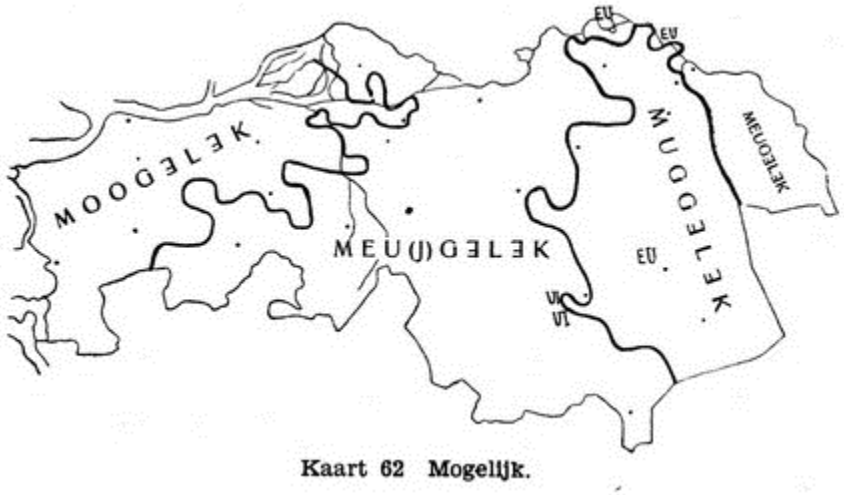
WNT MOGEN, gewestelijk MEUGEN

WBD III.3.1:230 'mogen', 'gaarne mogen', 'lijden, goed kunnen zetten staan op' = iemand graag mogen

meugelek

bijvoeglijk naamwoord ., bw.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - meu(j)gelek (krt.62)

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

Antw. MEUGELIJK en MEUGENTLIJK bvw, bw. - mogelijk, Fr. possible, peut-être

meugelekhei, -hèd

zelfstandig naamwoord

mogelijkheid

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- meugelijkhei

mèùk-

voorv.

pruts-

Cees Robben - 'Nog aaltij mieke-muik-wèèrik' - nog steeds prutswerk
WNT MEUKEN, muiken -(Beide vormen hebben een overvloed aan betekenissen.)

mèùke
werkwoord, zwak
WBD (III.2.1:375) 'meuken' = fruit in een donkere, koele, soms geheime bergplaats leggen om het rijp te laten worden
WBD III.1.4:345 'meuken' = zwoegen

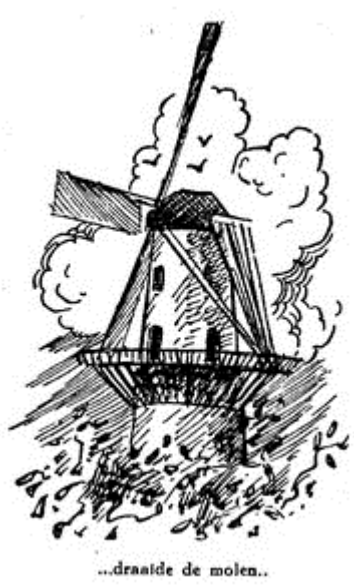
mèùkele
werkwoord, zwak
aanrommelen, onhandig bezig zijn
- mèùkele - mèùkelde - gemèùkeld
- Steeds lange èù
R Zit nie zó te mèùkele. Houw tòch óp meej oe gemèùkel.
Cees Robben - Ze mèùkelt èn koetert wè rónd
Mar ge mèùkelt mar wè aon... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Sneuw)
t'is unne taotolf die zit te miemökele... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)
Henk van Rijen - zèède onderhaand tèène meej dè möökele? - ben je stilaan uitgestunteld?
WBD III.1.2:18 -muikelen' = mompelend heen en weer draaien; ook: koeteren
WBD III.1.2:96 'muikelen' = morsen (ook: 'dabben')
WBD III.1.4:372 'meukelen' = verkeerd handelen
WBD III.4.4: 89 'muikelen' = geluid van naderend onweer
ANTW. MEEKELEN - veel geweld doen om aardappelen of iets anders met spade of riek in den grond te krijgen. - Langzaam vorderen aan iets: Ge moet u wa'meer spoeien, ge meekelt den eenen tijd aan den anderen.
ANTW. MÖRKELEN, MÖRKEN - pruttelen, knorren, zijne ontevredenheid laten blijken
Jag. MUICHELEN frequentatief van MUIKEN, dat naar zijn oorsprong betekent: iets ter sluik of heimelijk verrichten. Z. a.
WBD III.4.4:321 ' bemuikelen' = bevuilen

mèùkelwèfke
zelfstandig naamwoord
vies, onooglijk vrouwtje

mèùkend(e)
bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen -- 'möökende kaort' - kaarten die tijdens het spel nog goed moeten worden

mèùl, möltje
zelfstandig naamwoord
muil
WBD III.4.2:32 'muil' - bek; ook genoemd: 'bakkes', 'bek', 'kweek' WBD III.1.3:245 'muil' = muiltje

meule
zelfstandig naamwoord
molen; fig. mond

Tekening: Cees Robben – uit '3 jaar voetbal concentratie' van A.P.M. v.d. Ven jr., 1946

Dialectenquête 1876 - den mulderszoon is op den meule
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - As et waait, draaien alle meules (Pierre van Beek -- -Tilburgse Taalplastiek 1972) - reactie tegen iemand die alsmaar bezwaren maakt in de geest van 'ja maar, als ...'
Die wèèven, derre meulen stond ginne ôgenblik stil... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
WBD vurmeule (Hasselt) - voorploeg (het losse, tweewielige voorste deel van de ploeg)
WBD 'dur de meule draaje' - worstvlees en -vet kleinmaken, ook genoemd 'durdraaje'
WBD óntkiemingsmeule - moutpoetsmachine (apparaat waarmee het geëeste graan van kiemen en onzuiverheden werd ontdaan, in de brouwerij)
WBD schrootmeule - moutmolen (in de brouwerij)
WBD standerdmeule - standerdmolen
WBD schèèrmeule, haspelmeule (II:994) - scheerraam, grote haspel; ook: schèrraom, schirraom of schèrkrôon genoemd

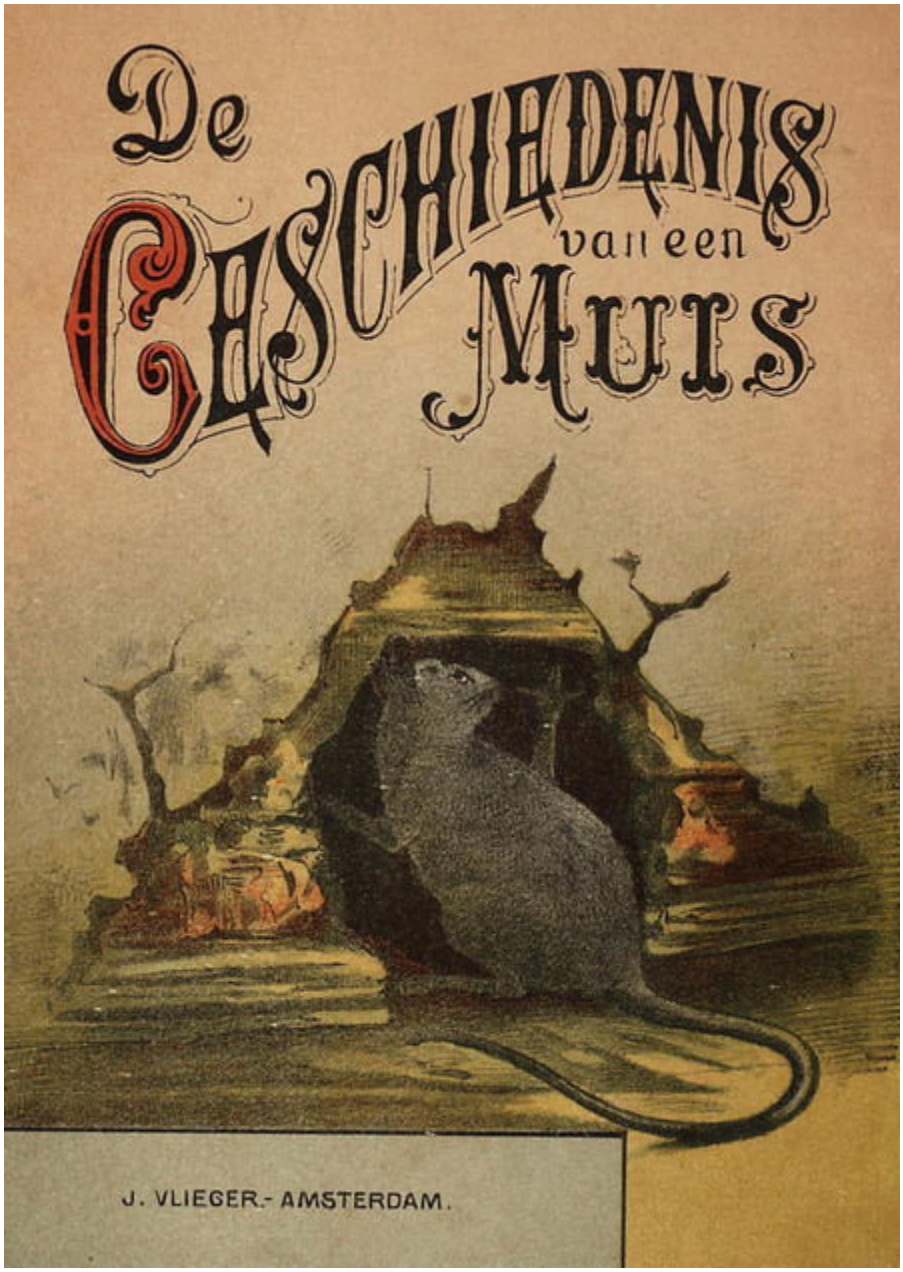
WBD wèndneule ('wéntmujl?') (II:l027) - windmolen: windmeulen
WBD (II:2814) 'meujle' - voorstel v.e. samengestelde kar
ANTW. MEULEN zelfstandig naamwoord m. - molen, Fr.moulin; fig.de tanden, het gebit
Hees meule (IV:22)
WNT MOLEN, daarnaast MEULEN

meulepèèrd
zelfstandig naamwoord
struise vrouw; lett. molenpaard
Cees Robben - hij hèègden as en meulepèrd
Bosch meulepèèrd - molenpaard; vrouw van lompe, grote gestalte
Biks meulepèrd zelfstandig naamwoord - molenpaard; grof gebouwde vrouw
Verh. MOLENPAARD (meulepèrd) v - 1.paard dat de molen in beweging houdt; 2. zwoeger; 3. grof gebouwde vrouw.
S&S MEULE(N)PÈÈRD: struisch, stevig vrouwmensch, Corn.Vervl. A.1898.
Metaforisch gebruik van molenpaard. Het woord is zeer gewoon voor een vrouw v. lompe, grote gestalte. Cf. WNT IX, 1028
MEULEPÈRD: Forse vrouw. Z.a. blz. 51 en 16. en 35.
WNT van toepassing op eene vrouw van lompe, groote gestalte.

meulestèller
zelfstandig naamwoord
assortimentstel1er
WBD meulestèller (II:938) - assortimentsteller

meulevèt
zelfstandig naamwoord
molenvet
WBD meulevèt (II:938) - afval uit assortiment

mêûrt
werkwoord, persoonsvorm
Dirk Boutkan (1996) - stinkt (2e + 3e pers. sing.)
WNT MOOR (II) ook nog bekend in den vorm MOER; onstaan uit modere (MOER IV) - veengrond, moeras. Alleen in Z-Ned.
MOREN - door de modder loopen, er in wroeten, verg. MUIEREN

mèùs, möske
zelfstandig naamwoord
muis

Illustraties: Rolf Janssen

MP gez. En mèùs heej meer dan êen hölleke. (Het is altijd gemakkelijk over meer dan één mogelijkheid te kunnen beschikken.)

MP gez. Twee vrouwen i n êen hèùs zèn as twee katte meej êen mèùs.

Van Beek - Van muizen kunnen geen ratten komen, of: Van ratten kunnen geen muizen komen. Daar draai ik m'n hand niet voor om. -- Dat gaat als vanzelf. - Daar behoef ik geen moeite voor te doen. (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

Cees Robben - ... meej de méùze van óns haand ...

Cees Robben - as de meüze bij mèn óp zulder zôo knap waaren as gij;

Dialectenquête 1876 - muizen en roate (meestal: muis en roate) (ui = eu van Meuse fr.)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - tis mèùzemeelis (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1968) - het is muizenmelis = armoe troef (vgl. 'musemele' = fijn meel. Het woord betekent misschien: afknaagsel v.e. muis

Bijnamenboek Karel de Beer - de mèùs = frater Euphratius, frater Hungero (blz. 101)

Der zaat en möske in mene tèùn,/ zon klèèn grèès spitseg ding. (Henriëtte Vunderink, Et möske, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

WBD (III.2.1:497) mèùs of mèùskat = muizenvanger

WBD (III.1.1:151) 'muis' = muis v.d. hand

M-I het onderste vlezige deel van de duim

Bont zelfstandig naamwoord vr. - muis, kat (die bijzonder goed muist)

meut

werkwoord, persoonsvorm

mag, mogen

2e pers. enk.+ mv. van 'meuge' met elisie van de 'g'

Gij meut nie meej.

Tilbörg, dègge zôo meut blèève

Cees Robben - ge meut de krintjes nie öt de mik pölleke;

Henk van Rijen - ge meut er nie òn dènke - je moet er niet aan denken

meute

werkwoord, zwak

PM kletsen, ouwehoeren, 'aawbètte', 'aawmeute'

- meute - meutte - gemeut

Verh. MEUTEN onov.ww - kletsen, gewoonlijk in verbinding met ouw-, vgl. ouwehoeren. Wie het doet, is een 'meut' of 'ouwmeut', wsch. van 'moet' of 'meuj', tante.

Bosch meute - kletsen, ouwehoeren

Als zelfstandig naamwoord: gemeut: Agge meej un half oor meej lösterde nao der gemeut waarde subiet hillemaol op de hôogte meej wetter in de buurt spêûlde. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

meutel

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- houtworm

WBD III.4.2:l98 meutel - houtworm, ook genoemd 'houtwormpje' of 'mot'

WBD III.2.1:459 meutel - houtmeel, ook genoemd mòlm, òlm, vermòlmd hout

Stadsnieuws - Dè kasje zok niemir in hèùs zètte, dè lopt wèg op de meutel (170607)

Biks meujtel zelfstandig naamwoord - houtworm

meutele

werkwoord, zwak

wrikken

WBD III.1.2:4 'meutelen' = in beweging komen; ook: beginnen'

WBD III.4.4:89 'meutelen = geluid van naderend onweer

De Wijs -- “Eigendiglijk staode daor mar ’n bietje te meutele.” (10-02-1963)

De Wijs -- Wè ge doet motte goed doen, spèkers mee koppe slaon, mar gij ligt te meutele! (17-10-1966)

Cees Robben - 'Hedde wir in de Laai te ligge te meutele dab-klutje. ..'

-- meutele - meutelde - gemeuteld

Stadsnieuws - Hij zaat meej zene vinger in en götje van de baank te meutele - te peuteren (150709)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - MEUTELE, meutere - zeuren, pruttelen, peuteren, bouwvallig worden

Bont zw.ww.intr. muitelen, meutelen 1) door de houtworm aangestoken zijn; 2) pruttelen, mopperen.

ANTW. MEUTELEN, MEUTEREN - peuteren, bij kleine brokjes afpikken/afpeuteren. Ge zit altijd in oe' tanden te meutelen. - Werken, allerlei werk verrichten. Ik heb den heelen dag gemeuterd. Hees. meutele (IV:46)+(VII:78)

WNT MEUTELEN, meuteren - l) pruttelen, zeuren; 2) in Brabant ongeveer: aan iets peuteren, zeurig werk doen.

meuw, muwke
zelfstandig naamwoord
meeuw
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 24) 'möw' = meuw
Bont zelfstandig naamwoord vr. - meeuw

mèùze
werkwoord, zwak
muizen
WBD (III.2.1:506) mèùze = muizen, ook jaoge genoemd

mèùzekeutel
zelfstandig naamwoord
muizekeutel
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - 'dès aander koore', zi de mölder, èn hij bêet in ene mèùzekeutel (Pierre van Beek -- TT '70)

meuzelke
zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm
WBD III.2.3:127 'meuzeltje' = klein stukje vlees of kaas

mèùzetèèrf
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- muizentarwe (vergif voor muizen)

meziek
zelfstandig naamwoord onz.
muziek
R.J. 'schôndere meziek'
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 't muziek
Cees Robben - et klinkt nòg as meziek; en aaw môonika mòkt ôok meziek;
WvM 'en dao hek schon mesiek geheurt'; 'mesiek opden urreghel'
Met gereduceerde vocaal; echter 'muziekaol' (K+B)
WNT vr., vroeger, en thans nog in de volkstaal, ook in Z. -N., onzijdig.
MnlW. in het Wvla 'muzijk', o., evenals ook nu en dan in het Ndl. Krtr.
Musique [me'zik / ma'zek] zelfstandig naamwoord o.
Waas MUZIEK - o. (niet vr.)
ZOVL MUZIEK - o. (niet vr.)
Bont mezik, zelfstandig naamwoord o. - muziek, meerstemmige muziek.
Goem. MUZIEK - mezi:k zelfstandig naamwoord o., soms ook mazi:k

ANTW. MUZIEK zelfstandig naamwoord o. en niet v.
Hopp. MEZIEK: het woord is onzijdig;'n folkgroep heet hier 't meziek.
Leuv. MEZIEK: onzijdig
Goem. idem
Eekl. meziek, het
DeBo MUZIJK (wvl.MUZIIK en niet muziek) is v. in de woordenb, maar o. t'onzent
Ghijs MEZIEK: naast de ook 't
Wiwk MUUZIEK - o. en v.
Tong. meziek - v. of o.
Mstr. muziek / meziek - v. en o.
Gr. v. meziek - m.(o.)
Sitt. meziek - v/ o
Bild. muzijk - v., doch o.in den zin v.'t zang- of speelgeluid.

mezuutje
zelfstandig naamwoord , dim
madeliefje
► maajbluumke
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "mezuutje - dubbelbloemig weibloempje"
Henk van Rijen -- 'mèèjzuutje' - madeliefje (Bellis perennis)
Heuk. Mezuutjes (Vlaamsche naam) - Bellis perennis L. - Madeliefje

middag
zelfstandig naamwoord
middag
Henk van Rijen - op de middag - in de middag

midde
zelfstandig naamwoord
midden
in de midde - in het midden
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - midden dur den hèrd gaon (De'59) - verwaand zijn
dur de midde - middendoor, in tweeën, doormidden

middehaand
zelfstandig naamwoord
WBD het middendeel van een paard, ook genoemd 'middelhaand' of 'lèèf' (Hass.) of 'midderib' (ook Hasselts)

middel-
midden- (in composities)

WBD (III.3.3:23) middelschip of middenschip = middenschip
23 middelgang of breeje gang = middengang c.q. middenpad

middeleuws
bijvoeglijk naamwoord /bw
middeleeuws
Cees Robben - 'middeleuws'
of beter: middeluws?

middelsèèn, middelsèène

Ill.: Tijs Dorenbosch

zelfstandig naamwoord
medicijn(en)
De Wijs -- (Moeder met kinderwagen tegen moeder met kinderwagen) 'Dan mok wir naor 't consolatie bero en za'k wel wir aandere middelezijn krège' (23-10-1963)
"Er is mar één middelcijn," zee oome Teun, "ge moet ze [de vrouwen] van 't begien aaf onder oewen duim haawen... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun en de dames'; NTC 20-1-1940)
"...en hij [de huisarts] hee-t-er m'ne man deurgebraocht zonder appeteker en zonder middelcijne!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den jongen dokter; feuilleton in 3 afl. in de NTC 22-4-1939 – 8-5-1939)
...dè-d-is nog de beste middecijn! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)
Cees Robben - 'dan krèègt ie wir aandere middelesèèntjes'
Cees Robben - middelsèènen èn bloedzèùgers; middelsèène;
Cees Robben - Vruuger zaag ik blauw van de sneevel, èn naa vort van de middelsèène
«Ge klopt mar iedren dag en aai»/ Zeejtie toen teege Miete,/ «Èn daor motte as middesèin/ ene scheut kejak bij giete» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dè hai liever)
Stadsnieuws - Vruuger zaag ik blauw van de sneevel, èn na vort van de middelesèène. (070410)
WBD III.1.2:406 'medicijn' = medicijn
Bont zelfstandig naamwoord mv. - medicijnen (in het bijz. drankjes)

Cees Robben - Prent van de week 30-05-1986

middelstand - middelstaand
zelfstandig naamwoord
middenstand
Goem. MIDDENSTAND - midelstand

middelstander - middelstaander
zelfstandig naamwoord
middenstander
Bij ons Taantida zaag et er ôk veul deftiger èùt dan bij ons, gin matten maar vaaste vloerbedekking. Ons Taantida waar dan ôk enne 'middelstander' volgens ons moeder. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

midvêûr
zelfstandig naamwoord
middenvoor; in het voetbalelftal
...of midveur van Velocitas... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Tilburg heeget nôodeg)

mie
zelfstandig naamwoord
V vrouw in het kaartspel; geit
schuppemie - schoppenvrouw
schuppemieë - bep. spel dat ermee eindigt dat een der spelers met

schoppenvrouw blijft zitten

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - et eróp hèbben as den bók op mieje (Kn'50.) - er zo belust op zijn als de bok op geiten

Bont mi.i, zelfstandig naamwoord (eigennaam) Mie, Marie; verkleinde vorm Mieke(n); Bij het kaartspel is de miej een benaming voor de vrouw (waarnaast vaker: de vraauw).

Bosch mie - sullige vrouw

WNT MIE - gemeenzame vorm voor Maria, Marie

mie-karèèm

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt - halfvasten

WBD (III.3.3:228) 'mi-carême' = halfvastenzondag

- van Fr. mi-carême

mieke

zelfstandig naamwoord

verkleinwoord van de naam 'Mie'

WBD mieke, 'mieke mieke', 'gijt', 'gèt' - roepwoorden voor de geit WBD mieke, 'mieneke mieneke' - vleiwoorden voor de geit

mieke-mèùk – treuzeltrien

ANTW. MIEKEN zelfstandig naamwoord o., MIEKEGEIT v. - geit in de kindertaal

miekemèùk

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- droomster

Henk van Rijen -- 'Wè zèè de tòch un miekemöök!
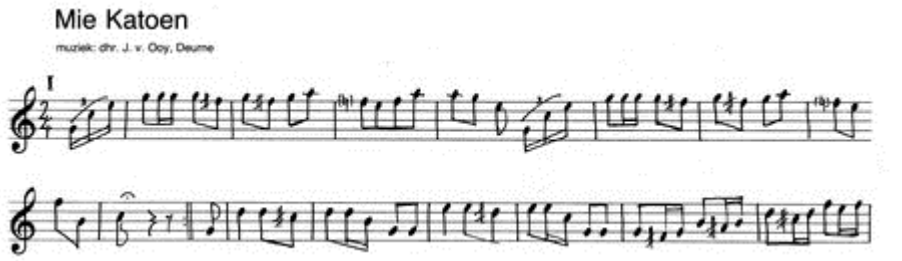
- Wat ben je toch een droomster!

De Wijs -- Dès mieke-muîk – werk (knoeiwerk). Ge gooit ut veur z'n kont. (10-01-1970)

mie ketoen, mieketoen

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- boerendans

Muziek van de Mie Ketoen, zoals gespeeld door het Tilburgse duo straatmuzikanten Mie Fiedel en dere meens. Uit: Rolf Janssen, 'We hebben

gezongen en niks gehad'; 1984

miemaaw
zelfstandig naamwoord
GG zeur
GG nòr die miemaawe moete niemir löstere

miemaawe
werkwoord, zwak
R leuteren

miemèùkel
zelfstandig naamwoord
onhandig iemand, stoethaspel

mieneke
zelfstandig naamwoord
Pierre van Beek -- blèkke mieke - blikken plaatje ter grootte van een dubbeltje; waren geponst uit garenpijpen; werden door kinderen gebruikt als fiches bij het kaartspel in het patronaat.
Ook 'schierf' genoemd.
Bosch mieneke - smoesje
WNT MINE - 2) voorkomen; ook wel van zaken. Thans verouderd.

mientje
zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "'t is zoo'n mientje (onnoozel meisje)"
"'t is mar 'n mientje (kleedje of mogelijk rokje)"

mier hèbbe
werkwoordelijke uitdrukking
ergens een hekel aan heben
Aan glad gebuunde zeil of perketvloeren hèk innen mier, as innen Israëlliet aon spek. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Mierd
zelfstandig naamwoordeigennaam
Hooge en Lage Mierde
ook: 'de Mierde'

miere
werkwoord, zwak
vervelend doen; klieren

Lig nie te miere! - Verveel niet zo!

Van Delft - Iemand, die allerhande karweitjes uitvoert zonder dat men weet, wat het allemaal is, wordt toegevoegd: "Wè zèdde toch aon 't mieren?" "De zieke stumper lag te mieren in z'n bed." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 118; 8 juni 1929)

WBD III.1.4:271 'mieren' = aanhoudend klagen

- "De zieke stumper lag te mieren in z'n bed." (A.J.A.C. van Delft; uit: de rubriek 'Van vroeger dagen' # 118: 'Naar beschaafder spraak', Nieuwe Tilburgsche Courant - zaterdag 8 juni 1929)

Stadsnieuws - Lig nie zo te miere, man, soodemieter aanders mar op.' (110207) - miere - mierde - gemierd

- Lange ie handhaaft zich

WNT: Mieren II onpers. in de zin van 'jeuken';

Mieren III in de zin van: aan iets peuteren, peuterwerk doen; in Z. -N.: mikken, op iets turen, loeren.

Biks miere ww - zeuren

miert

zelfstandig naamwoord

1. stellaria media = vogelmuur

WBD III.4.3: 276 - De vogelmuur (Stellaria media) is een klein onkruidje, dat bijna het gehele jaar bloeit, op alle mogelijke plaatsen voorkomt en zeer algemeen is.

Daamen Handschrift 1916: "miert - plantje dat hier menigvuldig voorkomt"

WBD III.4.3:277 - mier: freq. Tilb. en Oostnoordbr., ook in Breda, Gilze-Rijen, Baarle-Nassau, Lith, Huisseling, Mill, Beugen en Wanroij.

WBD III.4.3:277 - miert: freq. Kempenl. en in het midden van het Tilb., ook in Kaatsheuvel.

2. Myosoton aquaticum, ook Malachium aquaticum = watermuur

WBD III.4.3:277 - De WATERMUUR (Myosoton aquaticum of Malachium aquaticum) heet in Tilburg miert. Het is verwant aan vogelmuur, maar groeit alleen op vochtige plaatsen.
Henk van Rijen -- watermuur (Malachium aquaticum)

3. Anagallis arvensis = gewoon guichelheil

WBD III.4.3:315 rôoje miert - guichelheil (Anagallis arvensis) - Het guichelheil (Anagallis arvensis) is een 5 tot 40 cm lage plant met liggende stengels dat tapijten vormt. De bladeren zijn eivormig en ongesteeld en groeien tegenoverstaand. De rode of vleeskleurige bloemen groeien in de bladoksels en hebben vijf kroonblaadjes. De bloemen zijn alleen bij zonnig weer in de voormiddag geopend. De
bloeitijd duurt van mei tot september. Guichelheil groeit op bouwland, in moestuinen en grazige duinterreinen.

4. Sedum acre = muurpeper

WBD III.4.3:365 mier, ook genoemd: vètkrèùd of peeperplantje - De muurpeper (Sedum acre) is een klein zodevormend vetplantje van 5 tot 15 cm groot. De stengels zijn kruipend en kort. De lichtgroene bladeren zijn kort en bolrond, staan dicht opeen en bedekken elkaar dakpansgewijs. De bloeiende stengels verschijnen in juni en juli en groeien rechtop; de stervormige bloemen zijn geel en hebben vijf kroonblaadjes.

5. Stellaria media Cyrillo = sterremuur

Zie 1

Heukels - MIER - Stellaria media Cyrillo – muur, ten oosten van Tilburg

miezèère

1. zelfstandig naamwoord

ellende, droefenis, treurnis

uit Frans: misère

Kenderpraot, - ik heur 't zo geere!

Babbelen uit 'ne kendermond

maokt me los van veul mizeere... (Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Kenderpraot', 1939)

ochheere, wè'n misère (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Mijn irste broek, 1941)

Mar wij as kènder wiese van/ gin zörregen èn miezèère... (Henriëtte Vunderink; Vruuger; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Zij kènne nòg gin zörrege, gin miezèère. (Henriëtte Vunderink, Jong zèèn, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

2. werkwoord, zwak

alleen als term in het kaartspel (rikken)

- (ik) miezèèr; ik speel en ga geen enkele slag halen; de speler heeft zeer lage kaarten. Als hij zelfverzekerd is, biedt de speler 'oope miezèèr', waarbij hij zijn kaarten op tafel legt; de drie tegenspelers mogen echter niet overleggen hoe zij hun kaarten gaan uitspelen om de bieder er alsnog 'in te spelen'. De hoogste vorm van lage kaarten hebben, is het bod 'oope miezèèr meej en pròtje': de tegenspelers mogen overleggen.

Frans Verbunt: meej aoze kunde nie maoze = met azen kun je geen 'misere' spelen

Af en toe wiert er éne kaod, omdè zenne maot der neffen braoide of omdettie meej de liste slag der nog in misèèrde. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Cees Robben - Prent van de week - 2 januari 1971

Vrouke miezèère

Hoofdfiguur een een populair volksgedicht van Guido Gezelle. Vooral

als voordracht bij feesten en partijen geliefd.

Ik kos reedelek vurdraogen al zeg ik etzelf dus vroeg ik et woord vur 'Vrouwke Misère'. Ik heb der sukses meej gehad, elke verjaordag as hullie taante Toos kwaam, waar et: 'Lodewijk draogde gij Vrouwke Misère nog ens veur, dè vèèn ik zôo schôon. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

►KLIK HIER voor de versie van Pater Piet Heerkens op CuBra

miezere

ww. zw.

motregenen, miezelen

Zót naa hil den dag blèève miezere! - Zou het nou de hele dag blijven motregenen!

WBD III.4.4:65 'miezeren' = lichtjes regenen

- miezere - miezerde - gemiezerd

Korte ie

WNT: miezelen: zacht, dun regenen; verwant met 'mist'

miezereg

bijvoeglijk naamwoord

druilerig (v.h. weer);

WBD III.4.4:39 'miezerig weer' = wisselvallig weer

Bont bijvoeglijk naamwoord miezerig l) regenachtig, druilerig (v.h. weer,) 2) iezegrimmig: Wa heesse toch e miezerig gezicht!'

WNT MIEZERIG druilerig of ook slechtgehumeurd, stuursch. Het woord beteekent ook: onwelvarend, ziekelijk ... z. a.

ANTW. MIEZER, te ANTW. MIEZERIG bvw. - bedrukt, treurig, ziekelijk. Hij zag er zoo miezer uit. Ze kan zoo miezerig zien.

miezezon

zelfstandig naamwoord

demi-saison, demi, lichte herenregenjas

Uit het Frans: demi-saison; met procope van als lidwoord opgevatte beginsyllabe

Cees Robben - ik dòcht ik lòt men kooverkooke mar is èùt èn ik trèk mee dees weer men miezezonneke mar is aon

WBD III.1.3:33 'demi-saison' = lichte herenoverjas; ook: 'demi'

We droege gin boezeroen mir, mar missiezonnekes. Èn palletoo èn kooverkookes. Dè waar ammòl vur ooverdaags. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Demi-saison - advertentie uit *Nieuwe Tilburgsche Courant* 1895

miezjèèr

zelfstandig naamwoord

misère (kaartterm)

miezjèèr - speelwijze waarbij de speler meent te kunnen voorkomen dat hij een slag haalt.

oope miezjèèr - idem, met de kaarten open op tafel

oope miezjèèr meej en pròtje - de tegenspelers mogen overleggen, dit laatste noemen natnekken ook wel 'misère ouvert consultative' (Tilburgse scheurkalender 28 aug. 2007)

mik

zelfstandig naamwoord

verkleinwoord: mikske

brood, tarwebrood, melkbrood, waterbrood; brood waarvan tarwebloem het voornaamste meelbestanddeel is; en waarin zemelen met het blote oog niet waarneembaar zijn. (Koninklijk besluit 4 juni 1998)

WBD III.2.3:186 'mik' = wittebrood; ook 'witte mik' of 'wit mikje' -- Brood van fijn gebuild tarwemeel waar alle zemelen uit verwijderd zijn.

Piet Heerkens - Den aawe Teurlings wiste de taoffel aaf mee 'nen slip van z'ne kiel, sloeg de kat naor den aanderen hoek van de kaomer en smeet et brood en de mik in de kaast.

► voor bruinbrood zie brôod

► voor melkbrood zie mèlkmik

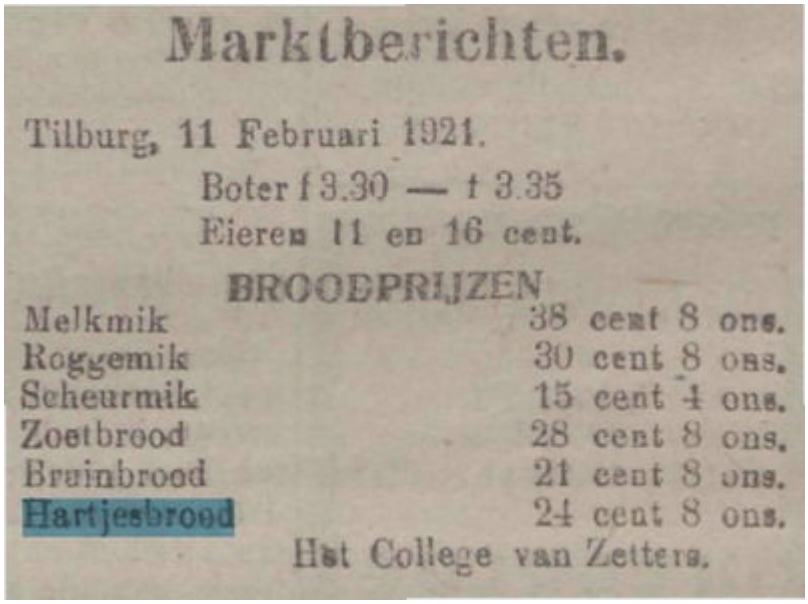
► ròggebrôod

WNT: Etymologisch zal 'mik' wel verwant zijn met fr. 'miche', doch men kent dit verband niet . . .

WTT-2012: De etymologie is sindsdien (WNT) duidelijker geworden. Rey - Dictionnaire historique de la languie française - geeft onder lemma MICHE: 'est issu (1172-1190) du latin populaire "micca, forme renforcée de mica «parcelle, miette».'

Schilderij van Gerrit Heda (detail) - Stilleven met witbrood - 17e eeuw

Marktberichten.

Tilburg, 11 Februari 1921.

Boter f 3.30 — f 3.35

Eieren 11 en 16 cent.

BROODPRIJZEN

Melkmik	38 cent 8 ons.
Roggemik	30 cent 8 ons.
Scheurmik	15 cent 4 ons.
Zoetbrood	28 cent 8 ons.
Bruinbrood	21 cent 8 ons.
Hartjesbrood	24 cent 8 ons.

Het College van Zetters.

NTC - 11-2-1921

1. witbrood

Hier zèn twee mikke. Mar ik lus gin mik. - Hier zijn twee wittebroden; maar wittebrood lust ik niet.

MP, R Van brôod wòrde grôot, van mik wòrde dik;

ene mikken bótteram - een boterham van wittebrood

gez. dikke mik - dik in orde

gez. dikke mik meej zuure zult - heel dik in orde

Kubke Kladder - 1930 -- Swels Toontje, na een pruim tabak uit Tiesten tabaksbuil achter zijn kaken te hebben gewerkt, de voornaamste gebeurtenissen uit zijn zwerversleven zat te vertellen, zorgde Kee voor de boterhams. Er verscheen op de tafel een halve boerenmik en 'n stuk gekookte kinnebaksham, waar iemand 'ne moord voor doen zou. Toontje genoot al zichtbaar van deze voorbereidselen alleen. Toen de goeie boerin nog een tas dampende koffie ingeschonken en mee 'ne punt van d'ren blauwen schort 'ne tip van de tafel schoongeveegd had, zei ze voldaan: "Ziezoo Toontje, ge kunt aan den slag," en ze voegde er lachend bij: "as ge nie genog hed wittet mar te zeggen!"... Toontje was niet te lui om aan te vatten en ie begos z'n eigen goed te doen. Breeë sneeën as schoenzolen van maat achtenveertig rispte-n-ie van den mik. (Pierre van Beek; Kubke Kladder; column in de Nieuwe Tilburgsche Courant 1930)

Daor was er eens 'nen boeremik,

'nen boeremik mee krente

van drie en dartig cente,

en de mik waar lang en dik.

En de boeremik laag dik en lang,

al donkerbruin van bove,

te bakken in den ove,

mee 'n kleurken op z'n wang.

(Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Van de luien bekker', 1938)

Cees Robben - Gin brôod, gin mik, en kaoj wèèf; krintjes öt de mik pölleke;

...zis man moes worre ötgezakt/ drie sneekes mik, vier dikke rogge/ meej en flitterke gehakt (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Moederdag)

Dan snee ze [moeder] irst de witte mik/ En 't kuntje daorvan dè krèèg ik / De smaok daorvan vergeet ik nôôt/ Nao alle daoge roggebrood. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Moederdag)

Ik haol wir vorsgebakke mik/ Bij onzen ègen bekker/ Want toen die mee vekaansie/ Was 't nergeraans zó lekker. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Moederdag)

Ik zô't gaon missen, et eten van die grôte sneeje mik meej reuzel. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Ze lieten twee blikskes corned bief aachter en zonne vierkaante witte mik, bij ons waar et brôod aaltij langwerpig. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Piet van beers -- Ik haaw nie zôo van mik./ Ge kunt er slèècht van poepe./ Mar…."wit" meej vèrse aardbeie/ daor kunde me vur roepe. (CuBra 2008)

WBD III.2.3:186 'mik' = wittebrood; ook 'witte mik' of 'wit mikje' -- Brood van fijn gebuild tarwemeel waar alle zemelen uit verwijderd zijn. -

wit mikje (wit mikske): Tilburg.

WNT MIK (I) Thans in allerlei streken de naam voor brood van tarwe of van roggebloem (soms ook van grof meel)

WBD III.2.3:192 'ronde mik' - rond wittebrood;

WBD III.2.3:188 'mik' = tarwebrood

WBD III.2.3:193 'mik' = langwerpig wittebrood

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - MIK. Deze soort van brood wordt hier veel gebakken, zoowel van tarwe als van rogge. Z.a. (o.a. mikkenbrood)

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - MIK; een soort van brood uit bloem van roggemeel en zomtijds uit tarwemeel gebakken.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - et klòpt as twaalf aajer meej nen mikken bótteram (v3 Tilburgse Taalplastiek 1970)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - òch èèrm stèùversmikske, wè hèdde tóch wèèneg krèùm (D'16) - ...wat stel je toch weinig voor.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - meej de Paose krèège me mik óp mik èn kèès dertusse (D'16) - uit de tijd toen wittebrood, 'mik', nog luxe was.

►mikke vink

2. putgalg, vorkvormige vertakking

WBD - putgalg (naast de put staande gaffelvormige paal met putzwengel)

- deel v.e. boom waar de stam zich in tweeën splitst

WBD III.4.3:53 mik - splitsing v.e. stam; ook vork of gaffel genoemd

WBD III.3.2:130) mikske = stokje dat aan één kant in twee uiteinden uitloopt, waarmee kinderen vogelnestjes uithalen

►putmik

3. stuit, achterwerk, kont, kruis van het menselijk lichaam

WBD III.1.1:135 'mik' = kruis (mik)

Stadsnieuws - Bij et voetballe wier ie ontiegelek teege zene mik geschupt. (040307)

4. de voorgaande samen

Verh. MIK m - 1. wittebrood; 2. plaats waar aan een boom een zijtak groeit; 3. kruis, plaats waar de benen beginnen: toe z'ne mik toe.

Bont zelfstandig naamwoord m. - l) 'ene mik (= weg) bouter'; 2) wittebrood

Antw. MIK zelfstandig naamwoord m+v. - gaffelvormig hout. 'Nen boom mè' 'ne mik.

MIK zelfstandig naamwoord v. - brood van tarwebloem, wit brood

MIK zelfstandig naamwoord v. en m. -bij kleerm.: kruis der broek

Biks mik zelfstandig naamwoord - mik; witbrood, gaffelvormige boomtak, plaats waar de dijen bij elkaar komen

Bosch mik - wittebrood; gevorkte tak; kruis

mikhòrst

zelfstandig naamwoord
Pierre van Beek -- iemand die niet goed ter been is; = 'òssestaawer'

mikke vink
zelfstandig naamwoord
bepaald soort feestelijk brood
A.J.A.C. van Delft -- Zoo hadde bevoorbild mikke vinken. Nou ziede die niemeer, net zo min as unne mik mee vinken. (…) Mikke vinken waren kleine broodjes op een stokje van brooddeeg gebakken met soms een paar oogjes van krenten er in en een kippeveertje als staartje. Die werden gestoken in een, liefst ronde, roggemik, die met Sinterklaas op tafel prijkte: dat was de mik mee vinken.(Nwe. Tilb. Courant, 5 dec. 1929)

milledie, milledieke
zelfstandig naamwoord
melodie
R-J. 'ik ken 'n milledieke'
Cees Robben - 'melodieke'

minneke
zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm
WBD vrouwelijk jong van een geit
WBD mieneke mieneke - vleiwoorden voor een geit
WBD (III.2.1:492) minneke, minneke poes = benaming v.e. kat
minneke = roepnaam v.d. kat
ANTW. MINNEKE(N) zelfstandig naamwoord o., MINNEKEPOES v.- naam dien men aan eene kat geeft
Bosch. minneke - de min, de baker

minnekes
bijvoeglijk naamwoord
't stond er zoo minnekes bij (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)
WBD III.1.1:25 'minnekes' = zwak; ook 'min'

minnebroeder
zelfstandig naamwoord
minderbroeder (kloosterorde)
1929 -- Van Delft - "Zoolang ze vrijen, zijn het minnebroeders, doch getrouwd worden het kruisheeren." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)
1964 -- Pierre van Beek -- Ja, hoe gaat het eigenlijk met die mannen: "Zolang ze vrijen zijn het minnebroeders, getrouwd worden het kruisheren". (Tilburgse Taalplastiek afl. 15; Nieuwsblad van het Zuiden,

21-10-1964)
1969 -- Cees Robben - Prent van de week, 4 april 1969:

WTT 2012 -- De uitdrukking is een woordspel met de twee kloosterorden minderbroeders en kruisheren. Minderbroeders zijn franciscanen (Ordo Fratrum Minorum, O.F.M.), volgelingen van Franciscus van Assisi; naastenliefde kenmerkt hun streven. Kruisheren behoren tot de Orde van het Heilig Kruis (Latijn: Ordo Sanctae Crucis, OSC); de uitdrukking is uiteraard ook gebaseerd op de uitdrukking dat iets of iemand 'een kruis', een last, is; vergelijk 'ieder huisje heeft zijn kruisje'.

► zie voogel voor een vergelijkbare uitdrukking

mir

bw/ tw

meer

Cees Robben - Dan kènd oewèège nie mir trug; ik krèèg niks mir;

Cees Robben - Dè heej meej staand niks mir te maoke; nieveraans mir te vèène;
WvM 'da'k nie mir kos ophouwe'

mis
zelfstandig naamwoord
WBD (Hasselt) mest, stalmest, ook 'mist' genoemd
Van Delft - - "We hebben dan tegelijk veul mis voor ons eirepullaand, want huskemis deugt nie daorveur." "Dè witte, war?"(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)
WBD misfòlt - mestkuil, ook 'misfòlt' genoemd
WBD miskèùl - idem
WBD (Hasselt:) koejmis - koemest
WBD (Hasselt:) pèrsmis - paardemest
WBD (Korvel:) misse - mesten
WBD mishaok - mesthaak

mesthaak, ca. 1870 - uit: *Rijke oogst van schrale grond*, tentoonstellingscatalogus Noordbrabants Museum, 1991

WBD misstik - meststik
WBD (Korvel:) mis rije - mest naar de akker brengen
WBD (Hasselt:) mis aftrèkke - mest van de kar trekken
WBD (Hasselt:) mishupke - mesthoopje (op de akker liggend hoopje mest)
WBD (Hasselt:) mis brèèjke - mest verspreiden
WBD III.4.1:54 mis - vogelmest, ook 'vogeltjespoep' genoemd
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - mis, mes - mest (holl., utr., brab., oosten)
Verh. MIS v. - mest: z'n mis hoo:g draoge - lange benen hebben.
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - mis (krt.56); mis + mist (blz.143)

Kaart 56 Mest.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

Antw. MIS, MES zelfstandig naamwoord o. - mest, Fr. engrais, fumier

Biks mis zelfstandig naamwoord - mest

GD06 èn dan nò de liste mis nòrt kefeej

mis

zelfstandig naamwoord

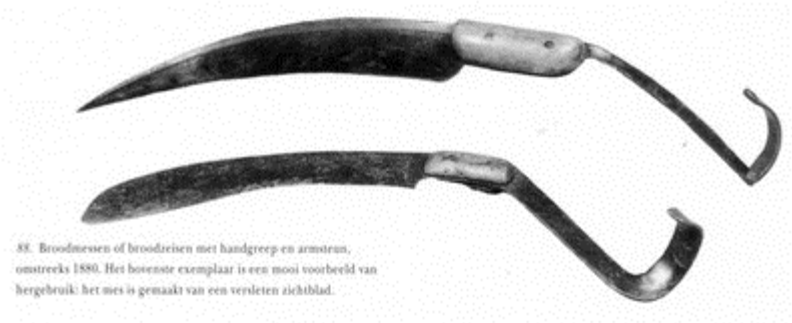
mis (r-k. kerkdienst)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - hij gao de liste mis afzègge (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) - gezegd van iemand wiens broek te laag hangt

Frans Verbunt - et schiet nie op, et lèèkent wèl en mis meej drie heere

Frans Verbunt - de pestoor doe ok gin twee misse vur êen gèld

WBD (III.3.3:117+) vruugmis, vissersmiske, liste mis, geleeze mis, stil miske, hôogmis, gezonge mis, zingende mis, Latijnse mis, sweekse mis, kèndermis, schoolmis, rouwmis, dôojemis

88. Broodmessen of broodsneden met handgreep en armsteun, omstreeks 1880. Het bovenste exemplaar is een mooi voorbeeld van hergebruik: het mes is gemaakt van een versleten zichtblad.

broodmessen met handgreep en armsteun - uit: *Rijke oogst van schrale grond*, tentoonstellingscatalogus Noordbrabants Museum, 1991

mis, miske

zelfstandig naamwoord

mes

(Limmoe mizzis) = Leen mij je mes even. Lin moe mis es (fonologische weergave van: lin men oew mis es)

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 52) 'Een betekenisverschil heeft zich ontwikkeld bij: mèske 'meisje' - mèsje 'mesje').

vlijmend scherpe missen... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Laaster', 1941)

Missen en scheeresliep!

Was er daor iemand die-t-er mijn riep? (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Scheeresliep', 1938)

R.J. 'en ik wet m'n meske al op m'ne schoen'

Cees Robben - dan leet ie zó teegen et mis aon (= onder het doktersmes)

Ge krêêgt men mis vur zeuve knikkers en êêne proem! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Elie van Schilt - want vur det bróód gesneëien wier, mokte de moeder mee ut mis drie kruyskus op ut bróód. (Uit: 'As ge katteliek geboren wierd; CuBra ca. 2000)

Piet van Beers – 'Wèèkkraantfist': Mar....alles wè ik kreeg vurgezet, aat ik meej ene leepel, en mis, of ene verkèt. (Het zeventiende boekje, 2010)

WBD ópmis - ploegschaar, ook genoemd (Hasselt) 'ploegmis'

WBD ploegmis (Hasselt) - ploegmes

WBD rösmis - kouter

WBD spits mèske - bepaald slachtersmes(nl.om de runderhuid door te snijden)

WBD splitmès - slachtersmes waarmee men de huid losmaakt v.h. runderlijf

WBD splitsmès - slachtersmes, aan beide zijden scherp, om slachtvee te doden

WBD steekmis - bepaald slachtersmes; deegmes (v.d. bakker)

WBD vèldermès - slachtersmes met spitse punt om de runderhuis door te snijden:

WBD vilmis - bep. slachtersmes

WBD beschèùtmis - beschuitmes (om beschuitbollen doormidden te snijden)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - in Tilburg steeke de misse boove de daksparren èùt (Sn'34) - vroeger werd er in Tilburg veel gevochten

WBD rietmes (II:1015) - rietmes: plat metalen voorwerp voor het inrijgen van de rietkam

WBD mis (II:1061) - mes; ook 'més'

WBD (II:2922) 'paolmes'- paalmes (in de klompenmakerij)

(II:2922) 'krammes'- krammes (in de klompenmakerij)

misdiender - misdienèèr

Schilderij: Gino Severini - 'Betrapt' (1904)

zelfstandig naamwoord

misdienaar

De Wijs -- Stao ik in de weg? -Nè, waant ik zèè misdienèèr gewist (17-10-1972) [Ik kan goed uit de voeten in een kleine ruimte]

Elie van Schilt - kender van unne metseléér, draoimaoker of duveléér, die wieren gin misdienéér. (Uit: 'As ge katteliek geboren wierd; CuBra ca. 2000)

Op et altaar stao de priester meej un paor misdienèèrs… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

De misdienèèrs, ochèèrm de mennekes, ze moese meej blôote haande die misbelle laote rinkele. De pestoor ha handschoenen aon, die jungskes nie. Ze stonden der bij te janken. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

WBD (III.3.3:158) misdiender = misdienaar

misfòlt
zelfstandig naamwoord
WBD mesthoop op het erf, ook 'misthôop' genoemd
WBD mestkuil (vaak omlijst door een laag stenen muurtje), ook 'misfölt' of 'miskèùl' genoemd
WBD misfölt - mestkuil, ook 'misfòlt' genoemd
WBD miskèùl - idem

mishaok
zelfstandig naamwoord
WBD mesthaak (gereedschap om de mest uit de stal of van de kar te trekken)
ANTW. MISHAAK, MESHAAK, MESTHAAK zelfstandig naamwoord m. - drietandige omgebogen haak om het mest uit den stal of van de kar te trekken.
Biks mishaok zelfstandig naamwoord - tweetandige vork

mishôop, -hupke
zelfstandig naamwoord
mesthoop
Henk van Rijen -- mesthoop, rommeltje troep; 'mishoop'
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'mishoop' = vuilnisbelt,
ANTW. MISHOOP, MESHOOP zelfstandig naamwoord m.
- mesthoop, Fr. tas de fumier

mishupke
zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm
WBD (Hasselt) mesthoopje (op het land)

miske

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

mesje

Henk van Rijen -- miske steeke (spel) een mes vanaf diverse lichaamsdelen in de grond werpen.

misse (miste)

werkwoord, zwak

B, WBD (Korvel) mesten

- misse - miste - gemist

Van Delft - - "As we dan goed misten, dan haolen we een vat van de roei, de zetters en verrekeseirepul nie meegerekend, nee alleen een vat eeters", zoo keuvelde een Hasseltsche huiswever(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Goed dek giestere gemist heb.T'is vandaog zo mistig! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

misselek

bijvoeglijk naamwoord

PM onzeker, nog een vraag

Hoe laot ie töskómt, dès misselek!

Hoeveul er in de pòt zit, dès misselek!

Biks misselek bijvoeglijk naamwoord - misselijk

WNT MISSELIJK 5) Onzeker, hachelijk, thans verouderd. Bij deze bet. denkt men onwillekeurig aan het ww missen; een woordje 'misselijk', daarv.inderdaad afgeleid, bestaat in W-Vl, in de zin v. kunnende gemist worden, ontbeerlijk

Verh. MISSELIJK bijvoeglijk naamwoord - moeilijk te raden. Als bv. gevraagd werd wat iemand wel aan bezit of inkomen had en het antwoord luidde 'dès misselijk', betekende dit dat het bedrag zeker niet laag zou zijn. ANTW. MISSELIJK bvw. - met 'n persoon als onderw.: moeilijk, lastig v. karakter, knorrig, gemelijk: 'ne misselijke meens'; ook: woest, baldadig; driftig, oploopend; onpasselijk; met zaak als onderw.: onaangenaam, allendig

Hft. MISSELIJK voor misnoegd, te onvrede; b.v. misselijk over iets zijn.

Kil - morosus, difficilis

missiekiendje

zelfstandig naamwoord

Elie van Schilt - Dun pastoor en ok dun fabrikaant zagen ut liefst un huyshouwe mee un stuk of aacht jong, ut mòògen ur ok gerust meer zèèn, mar det wò nie zeggen det iederèèn zun èègen daor aon hield. Durum kwamen Cappesienen of Paoters aaf en toe donderpreken houwen, ze noemde die weken dan un missieweek. De meesen waoren daor dan zó van verschoten, veul din ut dan wir zó as ut moes. Dus nie mee ut kruyske de kerk uyt of daogen tellen. Wier ur dan negen maonden laoter un kiendje geboren, dan was ut un missiekiendje. Dus zò'n kiendje had zun lèèven te danken aon ut katteliek zèèn van zun

ouwelui. (Uit: ‘As ge katteliek geboren wierd; CuBra ca. 2000)

missezin
zelfstandig naamwoord
smoesje
Henk van Rijen - dès nòg ene schôone missezin - dat is nog eens een mooi smoesje!

missiezonneke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
►zie miezezonneke

misstik
zelfstandig naamwoord
WBD meststik (gereedschap voor opeengeperste mest)

mist, mis(se)
zelfstandig naamwoord
WBD mest, stalmest, ook genoemd (Hasselt:) 'mis'
WBD mistkalf - mestkalf
WBD mistvörk - mestriek
WBD mistkèèr - mestkar
WBD mist laoje - mest laden
WBD (Hasselt) kunsmis - kunstmest
gez. Henk van Rijen - zólang èèrpel zètten as ge mist hèt - volhouden zolang je kunt
Henk van Rijen - in dieje mist ziede dieje mist nie - in die mist zie je die mest niet
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - mis (krt.56); mis + mist (blz. 143)

mist, miste
telwoord, bijwoord
meest(e)
Cees Robben - dè gift de meense et mist plezier; de miste kasteleins;
Cees Robben - de miste boere hier slaope nog bij der èège vrouw;
Cees Robben - vur den toog wir et hardst gewèrkt èn et mist gezwit;
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - wie et miste heej, stèèrft et nôojst (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970)
Henk van Rijen - nòr de miste van de liste fiste is ie meej gewist

mistal
bijwoord
meestal

R.J. óns moeder zaat mistal te spinne
Cees Robben - mistal; mistal drie keer; hij zit mistal al óp et pèèrd vurdè ...;
Cees Robben - hij schiet mistal meej spèk; mistal hèk dè nò den listen afzakker;
Wèl vúr 19.00 uur belle. Ze leej mistal vruug in bèd. (Jos Naaijkens; 'Mènne ceeveej'; CuBra)
Piet van Beers – 'Frietkot': Op Zondag hèk mistal gin zin om te kooke. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

miste
werkwoord, zwak
mesten
Cees Robben - Et staoter zôo mar sohraol bij ... Jè, wie nie mist, mist et mist;
Cees Robben - bidden èn miste doede nôot te veul;
Akt aachteraaf bekèèke moet/ vierde we Kèrsmes vruuger goed./ Meej en knèntje, zèlf gemist/ ha hil et höshaawe grôot fist. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Kèrsmes vruuger...)
Piet van Beers – 'Van veul heure zègge': Ik hèb wel es heure zègge,/ dè hij, die 't miste, mist./ De grotste èèrpel ötstikt/ Dès aaltij zôo gewist. (Brabants Bont 1; z.j., ca. 2005)

mistegetije
bijwoord
meestentijds, meesttijds, meestal
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'meestegetijje' (bis)
Stadsnieuws - Hij heej mistegetije nòg gin tèèd om rusteg zenen botram te eete (191108)

mistentè(è)ds
bijwoord
Henk van Rijen -- 'mistentè(è)ts' - meestal, meestentijds
GD07 mistentèèds zitter en vrouw in de spreekkaomer...
- met adverbiale 's'

mistentij
bijwoord
meestal
De barones laag mistentij op et bed... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

mister
zelfstandig naamwoord

meester, schoolmeester, onderwijzer

Cees Robben - Hij heej nie veul verstaand mister, mar wèttie heej, is wèl van et biste.

Cees Robben - Ik dòcht dèt goed was, mister.

Henk van Rijen - wè zal de mister ene slòdder beure! - wat zal de m. veel verdienen!

WvM 'De m van de mister, die leert oew zoo veul'

Bijnamenboek Karel de Beer - de mister = Jos Eras (blz. 38)

Bijnamenboek Karel de Beer - de meester = Eduard van Spaendonck (blz. 73)

WBD III.3.1:450 'mister', meester, hoofdmeester, hoofd = schoolhoofd

Stadsnieuws - In Tilbörg waare hil wè misters die ôot fraater han wille wòrre (130906),

Biks mister zelfstandig naamwoord - meester, onderwijzer

misthôop

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt - mesthoop, puinhoop

Elie van Schilt - Aachter in onze tuin, laag net as bij iederéén de misthòòp, daor laag van alles, de mist uit de konijnehokken, èèrpelschellen, afval van gruunte, sjuust en ok dieje misthòòp had ok zunnen eigen stank. Stonk ie te hard, dan wieren er un paor schoepen zaand overgegooid en dan stonk allèèn de zijkaant nog.

Piet van Beers – 'Herfst 1982': As ge bij de strontboer, unne misthôop besteld hèt. (Brabants Bont 1; z.j., ca. 2005)

mistkalf

zelfstandig naamwoord

WBD mestkalf

mistkèèr

zelfstandig naamwoord

WBD mestkar

mistkeever

zelfstandig naamwoord

mestkever

WBD III 4,2:175 lemma Mestkever - Mestkever is de algemene naam voor een familie van kevers die van mest leven; de bekendste twee soorten zijn de grote zwarte mestkever (Geotrupes stercorarius, ongeveer 2 cm) die vooral op de hei voorkomt en z'n nest volpropt met mest en de kleine veldmestkever (Aphodius fimetarius, 5-8 mm), een klein algemeen voorkomend kevertje met een oranjebruin schild en een zwart borststukje dat leeft op en van halfdroge paarden- en koeienmest.

strontkever – frequent in Tilburg

mestkever – frequent in Tilburg

strontmulder – midden van Tilburg maar zeldzaam
strontbeest - Tilburg
stronthommel – Tilburg

Geotrupes stercorarius - Wikipedia

Aphodius fimetarius - Wikipedia

mistvörk
zelfstandig naamwoord
WBD mestriek, ook genoemd 'riek'

mis<u>zègge</u>
ww
GG verkeerde dingen zeggen, de mond voorbij praten

mis<u>zin</u>
werkwoord, persoonsvorm.
Henk van Rijen -- miszeiden
Henk van Rijen -- 'missin ik wè?' - Zei ik iets verkeerds?
Cees Robben - mar ze miszin gin woord
WNT MISZEGGEN - l) iets zeggen dat verkeerd, onjuist, ongepast is;

2) iemand iets beleedigends zeggen

mitje

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

meetje

mitjesteeke

werkwoord, sterk

GG kinderspel: landje veroveren

mitje gôoje - spel: met centen gooien

mitje steeke - spel: landje veroveren

...en dan was 't hil den dag mitje steke. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Van Beek - En "mitje stêke", een spelletje om centen, was vroeger bij politieverordening verboden. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

Van Delft - Iets soortgelijks was het meetje steken. Hierbij ontbrak de steen en de ijzeren bol, zoowel als de "proem" of "merpel". (Deze laatste zijn een plaatselijke benaming voor een stuiter van steen of glas.) Men "stak" (wierp) met centen naar een half ovale lijn, waarboven nog een klein vierkantje in het zand geteekend was. Wie het dichtst bij de streep lagen, wonnen het geld, waarmee geworpen was, en wie in het vierkantje kwam, was de voornaamste winner. (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 104; 9 maart 1929)

De kleen brakke zen in dun hof ont mitje steke ! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Kiesde gij bij ut "Mitje steke" "Obburus" of "Munt" ? (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Cees Robben - mitje steeke meej schèfkes (blikken bovenstukken v. garenpijpen) Biks mitjesteejke ww- meetje steken

Ok midjesteken wier veul gedaon. Ge moest dan perberen van un bepaolde afstand centen in enne getékende hoed op de grond te gooien. As oe dè lukte, mochte alle centen, die er omhene lagen, hebben. Wij deeje daor nie aon meej want wij han gin centen, et bléef bij kèèke. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD (III.3.2:206) mitjesteeke = meetje steken

Hees mitsesteke (II:53)

ANTW. MEET (zachte e) zelfstandig naamwoord v. - geteekende schreef, waar men den voet of de hand moet houden om het spel te beginnen. MEETJE SCHIETEN - een spel waarbij de jongens met geldstukken werpen naar eene op den grond getrokken schreef.

möddekevèùl

zelfstandig naamwoord

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "möddekevuil - smerig, vuil meisje"

WNT MODDE - moddeke - Scheldnaam voor eene vrouw,

inzonderheid - naar het schijnt - voor een vuil, lomp en onhandig vrouwmensch.
Hft. MODDE, moddeken, wordt hier, in de straattaal, wel gebruikt voor een vuil, slordig, vrouwspersoon. Z. a.

mòdden
werkwoord, zwak
WBD III.1.2:74 'modden, modderen' = overhoophalen

moeder, moejer
zelfstandig naamwoord
moeder
Cees Robben - hij (de nuuwe vadder) slao moeders;
Cees Robben - hèt mar ginne bange, moeder; ze hòkt saome meej óns moeder en spraaj;
Cees Robben - ónze paa èn óns moeder - vader en moeder
Cees Robben - ik hèb bökpènt, moeder;
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - zen èège moeder nie gekoozen hèbbe (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1969) - gezegd als er kritiek komt op de mening, c.q. het gedrag van de moeder.
WBD III.2.2: 66 'moeder' = idem, ook 'ons moeder'

moedermeej(n)sallêen
bw
moederziel alleen
Verh. moejermiesallee:n bw - moederziel alleen
ANTW. MOEDERMENS(CH)ALLEEN en MOEDERZIEL-ALLEEN bw - gans alleen

moefele
werkwoord, zwak
moffelen, verbergen
Henk van Rijen - iets wegmoefele - doen verdwijnen
- moefele - moefelde - gemoefeld
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - MOFFELEN voor verbergen. Het is zeer goed woord, komende van 'moffel', 'mof', eigenlijk iets dat bedekt, wordende 'Moffel' in het Hoogd. ook genaamd zekere soort van ketel, door de scheikundigen gebruikt wordende. In het Fransch zijn 'mouffles' wanten of handschoenen van welke de vingers niet van elkander gescheiden zijn. Z. a.
WNT MOFFELEN 2) iets behendig in zijn moffel wegstoppen

moefelèèr
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- iemand die iets verbergt

Frans Verbunt - kloosterling (die zijn handen in zijn wijde mouwen stak)
Stadsnieuws - Meej dije moefelèèr moete ötkèèke: hij naajt oe wòr ge bij staot (110206)

moeje
werkwoord, zwak
bemoeien
- moeje - moejde – gemoejd
- korte oe
zenèège moeje - zich bemoeien
Waor moejde oewèège teegenaon? - Waar bemoei je je mee?
... hil de omgeving moeide z'n eigen mee de opvoering (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 11; NTC 10-12-1938)
Daor ha ene paus, bisschop of pestoor zen èège niemer tegenòn te moeie. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
WBD III.1.4:106 'moeial', 'bemoeial' = snotneus
Bont zw.wederk.ww, moeien - zich bemoeien met
Bosch moeie - bemoeien
WNT MOEIEN zw.ww., bedr. en wederk. z. a. II

moejzèèker, zèèkmoejer
zelfstandig naamwoord
PM mier
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "moierzaike - mieren" zie ook "zèèkmòjer"
Verh MOEIZEIKER (moeizèèker) m - mier; ook: zeikmoeier.
ANTW. MUURZEIKER zelfstandig naamwoord m.- mier, Fr. fourmi; in de Kempen: moerzeik, v.
MOERZEIKER zelfstandig naamwoord m. = moerzeik

moelvèèchte
werkwoord, sterk
Henk van Rijen -- bekvechten

moer
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.2:135 'moer' - bijenkoningin
WBD III.4.4:165 'moer' = zwarte, ondoordringbare aardlaag
WBD III.4.4:166 'moer' = veengrond

moeraas
zelfstandig naamwoord

moeras

moerbalk

zelfstandig naamwoord

WBD ankerbalk (zware dwarsverbinding tussen twee tegenover elkaar geplaatste stijlen; bevordert de stabiliteit van een gebouw)

moerbeezie

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt - blauwe bosbes

Vaccinium myrtillus

GG blauwe bosbes, moerbei - zie: klòkkebaaje

WBD: De blauwe bosbes (Vaccinium myrtillus) is een klein struikje uit de heidefamilie. Het is een bodembedekker in bossen op zure grond met fijn getande, lichtgroene blaadjes, met bleekpaarse bolvormige bloempjes en met blauw bestoven besjes met kenmerkend blauw sap. In Tilburg ook: Klokkebei, Klokkebeien, Sint-jansbezem.

Biks moerbeejzem zelfstandig naamwoord - blauwe bosbes

moes, mos

werkwoord, persoonsvorm.

moest

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'wij moesen mar 's zeggen dè ...'

Cees Robben - Wij moese vruuger óp de klèntjes paase; et moes nie meuge;

Cees Robben - Tis zôot is, mar nie zôot zèèn moes; ak dè moes:

DANB ik moes òssebloed drinke óm òn te koome

verleden tijd van 'moete'

Henk van Rijen - ze mossen oe gehad hèn - ze hebben je nodig

Henk van Rijen - agger nie meej sohreuwe most, dan moster meej laage
ANTW. MOST - 2e hoofdvorm van 'moeten'
WNT MOETEN - Als verl.tijd heeft het Mnl.naast moeste ook MOST

moeskòp
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- stroper
WNT MOESKOPPEN (II) l) eig. uit stelen gaan, stroopen, vooral van soldaten - 2) oneig. moorden, doodslaan.

-moet
zelfstandig naamwoord
PM tante, oudtante (wordt achter de eigennaam gezet)
Hannemoet
Verh. -MOET, ook -moei en -meuj (-mö:j) achter de naam als aanduiding van oudtante of tante: Miemoet. (zie blz. 64)
Bont zelfstandig naamwoord vr. 'moet'- tante (achter de voornaam geplaatst)
ANTW. MO?T en MUT zelfstandig naamwoord v - moei, Fr. tante; wordt altijd voorafgegaan door een eigennaam: Trienemut, Annemoet.
WNT MOET = moei, naam voor de tante die zuster is van de moeder...

moete, mótte
werkwoord, sterk
moeten
B mó'k - moet ik? mottewe - moeten wij?
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- dè mótte gelêûve (passim 'mótte')
Cees Robben - Moete daor tòch is heure; dè hèk toen ók al gemótte;
B mótte - mós - gemótte; praes.enk.'mót', mv'mótte'
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - mótte (krt.27)
WBD III.1.4:328 'moeten', 'moet', 'moetje' = verplichting

moezelien
zelfstandig naamwoord
WBD II:879 mousseline, zacht en doorzichtig weefsel in effen binding
WNT MOUSSELINE - in de volkstaal ook wel moezelien. Benaming van zekere los geweven stoffen, oorspronkelijk van katoen, doch later wel van zijde of wol.

moffel
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.4:278 'moffel' = mondvol

moffelbôon

zelfstandig naamwoord

tuinboon

► zie dossier tuinboon

Ill.: Thomé - tuinboon, 'knaawbôon', 'lapbôon', 'boeretêen', vicia faba L.

Hij gaaf ze spèk meej moffelbôone/ boerebrôod meej en schèèf zult/ mar ze han liever kwattastrooisel/ goei eete was er òn verspuld. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Gift ze mar zuut')

Moffelbôône die zèn te taai/ Peeje vend ze te flauw,/ En ak' oover andievie praot, / Zee'se : «Dès kattespauw...» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Gift ze mar zuut')

Piet van Beers – 'Op dieet': Mar...moffelboone meej 'n papke,/ zèn nie te eete zonder spek. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

WBD III. 2.3:84 'moffelboon' = tuinboon, ook 'labboon'

WNT MOFFEL (I) 3) Groote boonen heeten in Brabant moffels of moffelboonen.

Bosch moffelbone - tuinbonen

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - MOFFELBOONEN noemt men hier, in Braband en elders, de zoogenaamde groote boonen, ook boerenboonen geheeten, om derzelver schil waarschijnlijk alzoo genaamd, heerschende in het woord 'moffel' het denkbeeld van iets dat tot bedekking dient . Z.a. (ook genaamd 'moffels' of 'boeren-wanten').

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - MOFFELBONEN: Roomsche bonen, Boerenbonen. De boeren zeggen Flodderbonen, op zommige plaatsen Lapbonen.

mògske

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

Henk van Rijen -- maagje

WBD III.1.1:193 'maagje' = maag

mòj
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- moeder

mòkkel
zelfstandig naamwoord
meisje, jonge vrouw
Cees Robben - Ik zèè meej men mòkkel in de Laaj wiste dòkkele;
Waor kwaame die vrèmde mòkkeltjes, as die zoone strak gonge vrije, der èège tegen òn moeie? (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
Onze Co kwaam mistal om un uur of êen aon en ons Jaoneke, nie veul laoter. Dè laag der aon, waor de mokkeltjes wôonde, diese naor hèùs han moete brengen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
WBD III.2.2:84 'mokkel' = meisje met wie een jongen verkering heeft
WBD III.2.2:104 'mokkel' = kus
WNT MOKKEL (I) - daarnaast ook moggel - dik, mollig kind of meisje, ook eene dikke vrouw

mòkkepaajer
zelfstandig naamwoord
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "mokkepaaier - slachter van verdacht vee"
WBD niet vermeld
Sch. MOKKEPOOT Het mv. mokkepooten of ook groetjepooten betekent 'vuile handen'. Van mok of mot of modde, wat mottig, morsig of vuil is. Z.a.

mòksel
zelfstandig naamwoord
maaksel

mòkt, mòkte
werkwoord, persoonsvorm
maakt
- 2e + 3e pers.enk.tegenwoordige tijd van 'maoke', met vocaalkrimping
Mòkt dègget goed mòkt. - Zorg dat je het goed maakt.
Cees Robben - Zó ge ze mòkt, zôo hèdde ze; en aaw moonika mòkt ôok meziek;
Cees Robben - mòkt gin óngelukke;
Henk van Rijen - hij mòkt er nie veul van - hij brengt er niet veel van terecht
DANB de mèlkboer mòkte ne (sic) grôote (sic) toer

Kleurenets - Molenaar - W. Witsen - 1910

mölder

zelfstandig naamwoord

Dirk Boutkan (1996) - (blz.21) mölder naast mulder

►malder

Et zô nog efkes duren, veur dè we naor de mölder moese, om enne zak rog te laote maole. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Verh. MULDER (mölder) m. 1. molenaar; 2. meikever - De metaforische naam van de meikever berust stellig op de meelkleurige stoffering van de bruine schilden. De effen bruine wordt wel 'pastoor' genoemd.

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - MULDER voor molenaar èn meikever. Ik achte het zooveel te zijn als meuler, meulder, van meulen, hetwelk men, zoowel als molen, vindt bij Kiliaan; z.a.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - MULDER - molenaar. Ook een kever doorgaans Molenaar genoemd, Z.a.

Antw. MEULDER zelfstandig naamwoord m. - molenaar, mulder, Fr. meunier

MEULDENÈÈR, MEULDERTÈÈR zelfstandig naamwoord m. - meikever, Fr. hanneton

1. molenaar (maalder)

R Van een moeilijk probleem: Dè kan alleên Gòd èn de mölder schaaje. -

Lòt dè God èn de mölder mar schaaje.
LDM - Waarschijnlijk heeft ieder van ons wel eens het spreekwoord gehoord: Dat zullen we God en de mulder maar laten scheiden, die scheiden zo veel. (…) Velen zullen de mulder wel eens bezig hebben gezien. Het aangebrachte koren of graan gaat eerst naar boven tussen de maalstenen, het meel hiervan gemalen komt door een gleuf van ca. 25 cm naar beneden. Deze gleuf heeft schuin opstaande wanden van 10 tot 15 cm hoogte en aan het einde is er een plankje, dat in de gleuf past en er bij het scheiden tegen kan worden gezet. De zak waarin het meel wordt opgevangen, hangt open aan die gleuf met twee haakjes. De voorkant van die zak wordt opengehouden door een haakje verbonden aan een touwtje, dat over een katrolletje loopt en waaraan een gewicht is bevestigd.
Toen de boer de zak bracht, was er bijv. 50 kg graan in, dus er zou ook 50 kg meel in moeten komen. Neen, zegt de mulder, want van dat meel verstuift onderweg of blijft kleven aan molenstenen en waar het verder passeert. De mulder staat onder bij de zak en meent op zeker moment dat er genoeg in is. Hij neemt bovengenoemd plankje en zet het tegen de latjes aan het eind der gleuf. Nu loopt er geen meel meer in de zak. De mulder heeft gescheiden, even de zak losgemaakt en op de bascule. Is er te weinig in, dan gaat er een schep bij, andersom een schep er uit. Dat is het scheiden van de mulder en iedereen zal nu het bovenaangehaalde gezegde wel begrijpen. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 20 'Over mulders en molens'; NTC 4-10-1952)

gez. Mölderke, mölderke, tèlt oew gèld...

gez. Pierre van Beek -- Mölders- èn brouwersvèèrekes zèn aaltij et vètst (Tilburgse Taaklplastiek 178; BrH 38:217)

Kern: den mulderszoon is op den meule

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - dès aander koore, zi de mölder, èn hij beet in ene mèùzekeutel (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - as de mölder zene paose gehaawen heej, is de pestoor dur zen wèèrk (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1964) Molenaars stonden als oneerlijk bekend; ze gingen hun paasbiecht spreken op het allerlaatste moment, nl. op de zaterdag na Pasen.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - ge zèèt er zeeker êene van de mölder (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1965) - gezegd tegen een kind met wit haar

2. meikever (Melolontha vulgaris)

melolontha vulgaris

Meikevers vangen - uit: Kroniek van de Kempen

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "mulder - meikever"

...terwijl de mölders om z'ne kop snorden. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

Een van de knechts had enkelde mulders in z'ne zak meegebraocht en zette ze stiekum aachter op 't haor van de meiden. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

As ge hil vruug op waart koste daor nog wel is innen mulder uit schudden... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Pierre van Beek -- Mölders schudde - meikevers uit een heg schudden langs en waaj vol booterbloeme/ èn en hèg meej mölders... (Henriëtte Vunderink; Zoas ik et as kèènd beleefde; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Biks mölder zelfstandig naamwoord - mulder, molenaar; bep. meikever

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - mulder - meikever (versch. dial.)

Hees mulder, meulenèèr (I:85) + (VI:54,57)

Str. mulder (1:14)

WBD III 4,2:160 lemma Meikever - De meikever (Melolontha melolontha) wordt 25 mm lang. Het was vroeger een algemeen bekende en onder schoolkinderen populaire middelgrote kever met een licht bruinrood schild, een zwarte kop en borststuk en een witte beharing op de buik, maar hij is nu zeldzamer.
mulder – frequent in Midden-noordbrabant
mulderke – Tilburg

WBD III 4,2:164 lemma Kleine bruine meikever - Voor kleinere, glimmend bruine meikevers zijn er ook specifieke benamingen in gebruik.
kapucien – Tilburg, Goirle, Hilvarenbeek
bakker – Tilburg

WBD III 4,2:165 lemma Mannetje van de meikever - Dit lemma bevat de specifieke benamingen
voor het mannetje van de meikever. Vele respondenten noemen de grotere voelhorens als een onderscheidend kenmerk.
mulder – zeldzaam in Tilburg
koninkske – zeldzaam Tilburg

WBD III 4,2:162 lemma Meikever met witachtige rug - Dit lemma bevat de specifieke benamingen voor een meikever die met meel bestoven lijkt te zijn.
mulder – Tilburg
mulderke – Tilburg
molenaar – Tilburg
bakker – frequent in Tilburg
bakkerke – Tilburg
kapucientje – Tilburg, Goirle
manneke – frequent in Tilburg
wijfje, wijfke – frequent in Tilburg

Piet Brock, uit Vuurstintjes ketsen (1996) –

Mölders
In de mond van maaj
vende langs de weg
de bruine mölders
in de buukeheg.

Ge he't z'in soorten:
'nen bèkker of kappesien,
'n mènneke of 'n wèfke,
dè kunde hil goed zien.

Ge bewaort ze in 'n potje
meej 'n buukeblaoike.
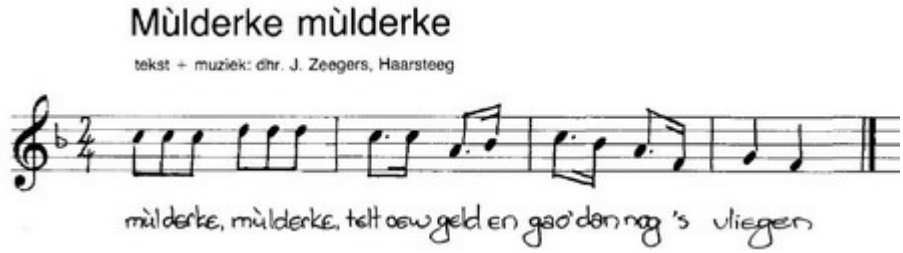
En soms maag ie vaastgebonden
vliegen on 'n draoike.

De heggen zèn gerooid.
Verkaoveld hil 't veld.
En niemer heurde zingen:
mölderke, mölderke telt oe geld...

Veul van vruuger is verdwenen,
ginne mölder mir te zien,
ginne bekker mir te vèène,
zelfs ginne blòòte-voete kappesien.

[blòòte-voete kappesien] ►kappesien

Rolf Janssen, We hebben gezongen en niks gehad, 1984 - Wanneer de meikevers weer te vinden waren in de buurt van de beukenhagen, werden deze door de kinderen gevangen. Ze werden opgeborgen in een lucifersdoosje met een blaadje sla. Vervolgens bonden de kinderen een draadje garen aan de poten van het dier en begonnen dan te zingen tot hij ging vliegen:

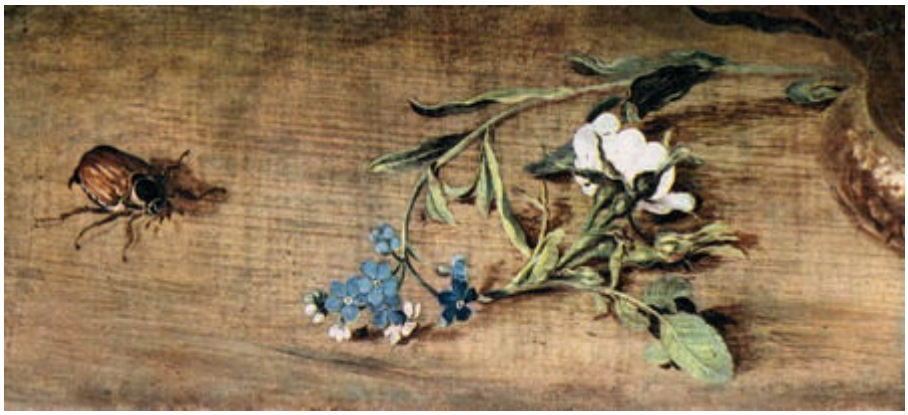

mùlderke, mùlderke telt oew geld
en gao dan nog 's vliegen

citaten over de **mölder - meikever**

Cees Robben - rijmprent over **mölders**, capecientjes en bekkers

Jan Breughel de Oudere - Boeket (en detail)

3.Bijnaam

De Mölder = Kees Teurlings (blz.77) [Tuerlings was een molenaar]

4. merel

WBD III.4.1:80 'malder' = merel, ook 'mulder'

mölk

zelfstandig naamwoord

melk, maar in het Tilburgs specifiek voor karnemelk in gebruik geweest; gewone melk was ►'rôome' of 'romme'.

MP gez. Ene stèùver mèlk, èn nie gebooterd.

WBD mölk, rôome, (Hasselt:) rómme - melk

► mulk

1. karnemelk

WBD melk - karnemelk, ook 'karnemelk' genoemd

D'16 "mulk - karnemelk"

...aongebraande, geschifte mölkse pap... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Ik weet zeker dè'k overal naor zô gaon zuuke mar nôot van ze lang zal

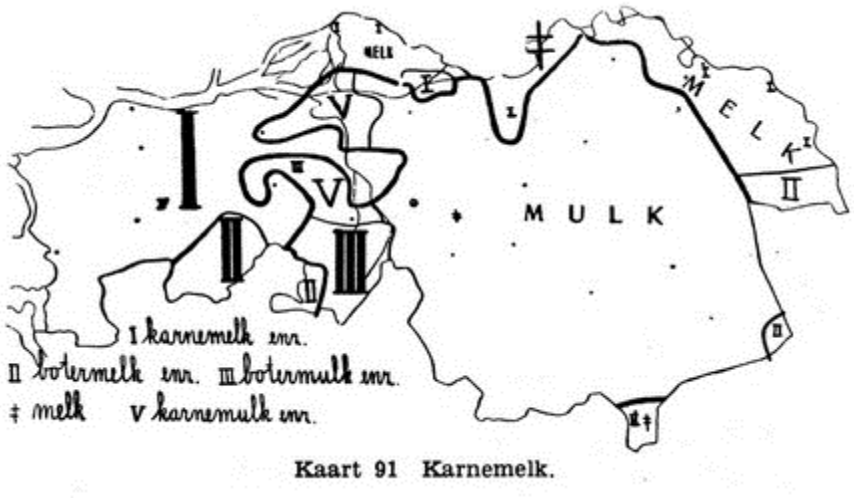
ze lève nie, naor aongebraande, geschifte mölkse pap, zôas die bij ons hiete. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
DANB die mölk (verouderd) is dun en zuur;

Dirk Boutkan (1996) - (99) dieje karnemèlk..

Biks mölk zelfstandig naamwoord - karnemelk

Verh. MÖLK v. - karnemelk: 'n gezicht ès mölk – een pips en grauw gezicht.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - mölk - karnemelk (krt. 91)

Kaart 91 Karnemelk.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

Hees mulk (IV:60)

Dirk Boutkan (1996) - (blz.20) In het woord 'mölk' (melk, karnemelk) vinden we ronding en centralisering, vóór 'l'.

►möllekepap

2. kuit; hom

Nicolaas Daamen - handschrift 1916 "mulk - hom van visch, hoofdzakelijk van haring en bokking"

Cees Robben - bukkeme meej mölk - bokkingen met kuit

WBD III.4.2:79 'mulk' - hom, ook 'hommeke' genoemd

gez. Hij heej veul mölk völgemòkt. - Hij heeft het nogal bont gemaakt, zo erg dat hij het zwarte schaap van de familie is.

►hèrring

3. het uitlopen van het zaad van rogge

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "mulk - de rogge laag pursies in z'n mulk toen de vorst kwaam (het zaad was in den grond als melk aan het uitloopen)"

mölkaaj

zelfstandig naamwoord

WBD bebroed onbevrucht ei (van een kip)

Bont zelfstandig naamwoord vr. en o. 'mulkei' - ei zonder kiem.
Biks mölkaaj - ei zonder dooier

mölleke
werkwoord, zwak
Henk van Rijen -- melken

Ill: Rolf Janssen
mölleke
zelfstandig naamwoord
molletje
verkleinwoord van 'mòl'
Cees Robben - mölleke - molletje (klein en zacht)
Henk van Rijen -- wiegekind , weggestopt in het wiegje

möllekepap
zelfstandig naamwoord
karnemelksepap
Cees Robben - Hoem pap hèmme? mölleke, Nölleke.
Cees Robben - naa wil ie nòg vur et verschaaje en bòrd möllekepap;
WBD III.2.3:137 'melksepap' = karnemelksepap; ook 'botermelksepap'
Bont bnw 'mulken' - van 'mulk', d.i. karnemelk; 'Mölleke páp' karnemelkspap.
Bosch mèllekepap - karnemelkse pap
►mölk

mòllestèrt
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.3:57 mòllestèrt - zijwortel, ook genoemd: knoest, knol, dikkewortel

mòlm
zelfstandig naamwoord
houtmeel
WBD (III.2.1:458) mòlm = houtmeel, ook genoemd 'vermolmd hout', 'olm' resp. 'meutel'

mòlshôop
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.2:40 ‘molshoop', ook: ‘mollenhoop’

mòlslaoj
zelfstandig naamwoord

Ill. Thomé - molsla - ganzetong - taraxacum officinale
blad van de paardebloem, molsla, 'gaanzetóng' (Taraxacum)
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "molsloai - jonge scheuten van de ganzenbloem die men in de lente hoofdzakelijk in molshoopen vindt"
WBD III.4.3:287 mòlslaoj - bladrozet v.d. paardebloem, ook 'morgenster'
Antw. MOLSALAAD zelfstandig naamwoord m. - Het loof v.d. wilde suikerij, Fr. pissenlit, salade de taupe, Lat. Taraxacum officinale
WNT MOLSLA, molsalade, naam voor de paardenbloem, aldus genoemd omdat het blad, onder de molshoopen groeiende, door gebrek aan licht verbleekt en dan als spijs wordt gebruikt.

mòlt, mòlde
werkwoord, persoonsvorm.
maalt, maalde (van 'maole')

mòltij
zelfstandig naamwoord
maaltijd
Henk van Rijen -- 'maoltèèj, mòltèèj'

Bont zelfstandig naamwoord m. - maaltijd

mòltje
zelfstandig naamwoord , dim
hoeveelheid voor een maaltijd
Ze plukten in den hòf en mòltje bontjes. - Ze plukte...
- verkleinde vorm van 'maol', met vocaalkrimping

möltje
zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm
Henk van Rijen -- muiltje

mond, ►mundje
zelfstandig naamwoord
mond
WBD ovenmond (opening in de oven waardoor brandstof en brood naar binnen worden geschoven)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - daor spuult ie de mónd nie meej (Kn'50) - daar weet hij niets van
Frans Verbunt - pas mar op dè oewe mond nie eer versleeten is as oew kont (gezegd tegen een praatziek iemand)

mònd, mòndje
zelfstandig naamwoord
maand
oover drie mònde - over drie maanden
Cees Robben - in de mònd van maaj ; al vèèf mònde getrouwd, èn nòg niks;
Cees Robben - al drie mònden óp scheut; ge moet den draank en mond laote staon;
Cees Robben - Naa hèk hil de mònd al wè gehad .. èn naa ist list van de mònd ..
èn naa hèk tòch de mònd wir.
WBD III.2.2:4 'maand' of 'maandstond' = menstruatie

mòndag
zelfstandig naamwoord
maandag
Tòt en mòndag. - Tot maandag.
MTW: 'toe un mòndag'
Kómde gij en mòndag? - Kom jij maandag?
Dialectenquête 1876 - Mondaag - maandag
Frans Verbunt - beeter en mòndags pèèrd as ne mòndagse knèècht
Henk van Rijen -- mòndaggemèèrege - maandagmorgen

Henk van Rijen -- 'velôore mòndag' - eerste maandag na Driekoningen (dan werden de jaarrekeningen uitgeschreven en had men geen tijd voor ander werk)

Frans Verbunt - 'den mòndag' - gebruik bij kasteleins om hun klanten op maandag een gratis borrel te schenken

Dieje maondaggemèèrge waar ik om negen uur present… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

mondfie(j)at

bijvoeglijk naamwoord

welbespraakt

Felix Dóndera was wèl móndfiejat. - Felix Donders kon goed praten.
WBD III.3.1:295 'mondfiat' = welbespraakt

Bont móntfijat, bijvoeglijk naamwoord - mondfiat, over een flux de bouche beschikkend Biks 'mòndfiejat' bijvoeglijk naamwoord - mondfiat, welsprekend

Bosch mondfiat – welbespraakt

+ Den Bosch, Meierij, Gilze Rijen, Made

mòndje

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

maandje

verkleinde vorm van 'mònd' (of van 'maond'; met vocaalkrimping?)

mòndmèrt

zelfstandig naamwoord

...ik mot 'n Mondag toch nor de mondmert... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)Henk van Rijen -- markt op de eerste maandag van de maand

mòndschèèter

zelfstandig naamwoord

WBD paard dat last heeft van maandelijkse diarree (Hasseltse term)

Mondvoltaandelaon

zelfstandig naamwoord eigennaam

Montfortanenlaan

De Wijs -- (gehoord in ’t Zand:) Ik geleuf dettie wôônt in de Mondvoltaandelaon (Montfortanenlaan) (23-02-1972)

monnekske

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

Henk van Rijen -- huismus (Passer domesticus)

Schilderij van Giuseppe Magni - 'De eerste dans'

monnieka, moonieka, môonieka

zelfstandig naamwoord

harmonica, mondharmonica, trekharmonica, accordeon

Toen ik vurbij "'t Engeltje" ging kwaam er monnica-muziek uit de half openstonde deur gejoedeld. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)

...en toen 't kermis waar, kocht ie veur Arnold 'n monika, nie zoo'n mondharmonika, mar 'nen echten trekörgel. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; ’Oome Teun als opvoeder’; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

Monika-speulder

Ge trekt en sjouwt,
ge douwt en trekt
en et örregelt zuut deur de straote;
ge kekt benauwd
en oe blauwe neus lekt
en ge laot er oe monika praote.

Kek, bende getrouwd?
En oe vrouwke trekt
mee ou deur de stille gementen?
Gij douwt en trekt,
zij trekt en sjouwt
én ze schooit er oe schellep vol cente! (Piet Heerkens; ‘Monika-speulder’, gepubliceerd in De Zaaier, bijlage van de Nieuwe Tilburgsche Courant, 1941)

Cees Robben - "n aauw môonika maokt ôok meziek'

CiT (119) 'Kekkis wen klèn monica-ke'

Henk van Rijen - kèk es wèn klèèn môoniekake

Kha liever dèsse en möpke spulden/ op en môonieka... (Henriëtte Vunderink; Zoas ik et as kèènd beleefde; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Henk van Rijen -- 'monnieka' - harmonika; monniekaspeuler - accordeonist

WBD (III.3.2:335) moonieka - harmonica (ook: trekzak)

WBD (III.3.2:337) mondharmonica, mondmonica = mondharmonica

Bont mo'nika, zelfstandig naamwoord vr. 'monika' - harmonika

Antw. MONICA zelfstandig naamwoord v. - Harmonica, accordeon

Biks 'mònnieka zelfstandig naamwoord – harmonika'

monniekaspeuler

zelfstandig naamwoord

Ill.: FM. 1922

In tegenstelling mee aandere jaoren wanneer we 'n orkestje van de Hermonie hadden, hôn we deze keer 'ns twee trekmonnicaspeulers genomen, den Doedel en den Tjoeker. Die kèrels speulen vur 'n paor gulden d'r vingers blauw as ge mar zorgt dè ze volop te drinken hebben, want dè 'ne monnica-artiest zonder bier nie speulen kan is zo klaor as 'n klontje. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)

Henk van Rijen -- accordeonist

Stadsnieuws - Diejen blènde mooniekaspeuler keek stiekum òfdègge wèl gèld in zen pèt gôojde

monsienjeur

zelfstandig naamwoord

monseigneur

Monsienjeur Deken Sanders... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

monster
zelfstandig naamwoord
monster
WBD móóster (II:1041) - doorsnede van een weefsel

mònt, mònde
werkwoord, persoonsvorm
maant, maande
- tegenwoordige tijd, resp. verleden tijd van 'Maone', met vocaalkrimping

mòntje
zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm
maantje
WBD III.1.1:160 'maantje' = idem (op de nagel); ook 'half maantje'
- verkleinde vorm van 'maon', met vocaalkrimping

môog(e)
werkwoord, persoonsvorm
mocht
- verleden tijd van 'meuge'
Cees Robben - et kèènd môog nòr hèùs;
Cees Robben - Ik môog vruuger nie leere ómdè we gin gèld han;
Dirk Boutkan (1996) - In de verl.tijd variatie tussen: móg- en mócht-

môo(g)t
werkwoord, persoonsvorm
Henk van Rijen -- mocht
Henk van Rijen -- 'Gè môot òk wèl us wè hèn! - Jij mocht ook wel eens wat hebben. Dirk Boutkan (1996) - In de verl.tijd variatie tussen: móg- en mócht-

môok
zelfstandig naamwoord
Biks 'mòòk' zelfstandig naamwoord - onbepaalde hoeveelheid
WBD maag van een koe
WNT MOOK - In Z. -N. bekend als naam voor de eerste maag van herkauwende dieren, ook wel voor pens of buik in ruimeren zin.
C. Verhoeven - MOOK (moo:k) - m - eerste maag van een koe, maag in het alg., minder eerbiedige aanduiding voor dikke buik. Van iemand die in de oorlog veel clandestien slachtte: z'nen hof wiegelt van de moo:ke.
ANTW. MOOK zelfstandig naamwoord m.(scherpe o) - de eerste maag der herkauwers, Fr. panse

moolenèèr

zelfstandig naamwoord

molenaar

WBD III 4,2:162 lemma Meikever met witachtige rug - Dit lemma bevat de specifieke benamingen voor een meikever die met meel bestoven lijkt te zijn.
mulder – Tilburg
mulderke – Tilburg
molenaar – Tilburg
bakker – frequent in Tilburg
bakkerke – Tilburg
kapucientje – Tilburg, Goirle
manneke – frequent in Tilburg
wijfje, wijfke – frequent in Tilburg

Pierre van Beek, Tilburgse Taalplastiek 26, 23-1-1965 –Onder die "mölders" (meikevers) kwamen ook "molenaars" voor. Dat waren in de jongenswereld meikevers met een witachtige kleur over de dekvleugels (alsof ze met meel bestoven waren). Daarnaast bestonden er "kappecientjes" (capucijnen). Deze waren diep, mooi bruin van kleur en zagen er met hun "baard" en glad kopje... - en met een beetje fantasie! - ook inderdaad als een capucijn uit.

mooluk

zelfstandig naamwoord

VB onbestaande vogel (waarmee o.a. kinderen bang gemaakt werden)

Pierre van Beek -- hoesten as ene mooluk - zwaar hoesten

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - zèède ene mooluk? (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) - vraag als iemand veel geeuwt (Moluk, molik = fantasiebeest, vogelschrik. Vgl. 'Zal ik ene mooluk vur oe vange? met deze vraag houdt men kinderen voor het lapje.)

Henk van Rijen -- 'môolek' - fantasievogel of –beest

WNT - lemma Molik - ook MOLIJK, MOLOK, MOLUK —, znw. m. *Mnl. moloc* (VERDAM 4, 1877). Reeds BILD. (*Geslachtl.* 2, 247) wilde *molik* verklaren uit dennaam van den afgod *Moloch*; WEILAND achtte die afleiding onzeker; DE VRIES (*War.* 215) vond ze zeer aannemelijk, doch BAKH. V. BRINK (*Stud.* 3, 336) en L. A. TE WINKEL (*Mag. v. Ned. Taalk.* 4, 287 vlgg.) begrepen niet hoe de *Moloch*, van wiens dienst in den bijbel eenige malen wordt gesproken, in de latere taal zijn naam zou gegeven hebben aan een vogelverschrikker (zie beneden). In het *Mnl.* ziet men duidelijk de beteekenissen *afgodsbeeld*, *beeld*, *vogelenschrik*, doch zonderling is de tekst in het eerste der bij VERDAM genoemde voorbeelden, waarvoor de Vulg. (*Levit.* 20, 2) heeft: ”si quis dederit de semine suo idolo Moloch”, dus iets geheel anders dan het Nederlandsch. Waarschijnlijk is *mnl. moloc* inderdaad hetzelfde als *Moloch*, maar de geschiedenis van het woord is niet volledig te geven.

Môone

zelfstandig naamwoord , eigennaam

Moonen, Piet

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - Piet Môone gezien hebben ('78) -flink in de lorum zijn? dronken zijn

(Piet Moonen was een smid in Tilburg, die heel lang op de stoel in de soos zat.) [?]

moonieka

zelfstandig naamwoord

harmonica

►monnieka

moor

zelfstandig naamwoord

waterketel

Van Delft - Een rijf is een hark, een reep is een hoepel, een moor is een ketel, een kakstoel is een kinderstoel. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

Henk van Rijen - de schaaw blòkt èn de môor wòsemt - de schoorsteen rookt en de

waterketel stoomt

WBD (III.2.1:192) moor = waterketel, ook 'marmiet' genoemd

Stadsnieuws - Doe es waoter in de moor vur men krèùk (010608)

Taalk.Mag. I(1835) 318 MOOR zelfstandig naamwoord , m. een groote ketel, die door het langdurig blootgesteld zijn aan het vuur geheel zwart wordt; vandaar zijn naam.

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - moor, moer - waterketel (zelfstandig naamwoord l., geld.)

Biks - moor zelfstandig naamwoord - waterketel

WNT WNT: MOOR (I), 4: Waterketel (die in het gebruik zwart wordt door telkens op het vuur te staan), waarin het water wordt gekookt om koffie mee te zetten; inz. in Z. -N.

Verh. - MOOR m - ketel om water in te koken (zo genoemd omdat hij zwartgeblakerd was?)

ANTW. - MOOR (scherpe o) zelfstandig naamwoord m. - bolronde of wijdgebuikte koperen of ijzeren waterketel, met hengsel en toot, waar men water voor de koffie in kookt.

moord

zelfstandig naamwoord

moord

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - tis en moord in en maand / in en hölleke (D'16)- het is een soort te verwaarlozen zaak

moordenèèr

zelfstandig naamwoord

moordenaar

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'moordenaer'

ANTW. MOORDENÈÈR zelfstandig naamwoord m. – moordenaar

moorkòp

zelfstandig naamwoord

WBD paard met zwarte kop

WNT MOORKOP - een paard met zwart grondhaar, vermengd met witte haren, en waarbij hoofd, benen, manen en staart zwart zijn.

moos

zelfstandig naamwoord

keuken (op de boerderij); drek

R drassige plaats waar het afvalwater van het huiswerk terechtkwam uit de 'goot'

WBD bijkeuken (op de boerderij), ook 'goot' genoemd,

of 'washèùs' of 'aachterhèùs'. Hs K 183 geeft 'moos'

WBD moozegoot - vuilwatergoot (goot of greppel, waardoor het water uit de keuken en ander vuil water afvloeit naar de zinkput); Hasselt: goowt

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - den dieje kan ik wel zwêeten óp en kaaw moos (D'16) - die kan ik wel zweten? op een koude achterkeuken (z. a. op 'geut')

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - van en kaaw moos koome (D'16)-van een koude achterkeuken komen = van een koude kermis thuiskomen (moos = ruimte achter den herd) N. Daamen - Handschrift 1916 -- "moos - boeren achter keuken"

ANTW. MOOS (zachte o) zelfstandig naamwoord v. - achterplaats in de boerenhuizen, waar afgewassen wordt.

MOOS (zachte o) zelfstandig naamwoord m. - modder, slijk, Fr.boue.

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - MOOS voor Vuilnishok, voor die aan de keuken grenzende plaats, welke men elders het vaathok noemt. Het woord is van hoogen oorsprong.

Mws is, in het Wallisch, foetidus, putidus, vapidus.

Verh. MOOS (soms: mouws) m - modderige, open afvoer van waswater en andere vloeibare ongerechtigheid. Verwant met 'modder' en 'moeras'.

Biks moos zelfstandig naamwoord - keuken, afvalwater

WNT MOOS (I) 2) Ook als naam voor de plaats waar het vuil langs gaat; thans nog: plaats waar het vaatwerk wordt gewasschen.

WBD III.3.1: 'moos aan de knieën hebben' = rijk zijn

moosgat, mòzzegat

zelfstandig naamwoord

gat in de muur voor waterafvoer vanuit de keuken

WBD moowsgat (Hasselt), moozegat - gootgat (afvoergat in de buitenmuur van de bijkeuken)

WBD geutgat - gootgat

WBD moozegoot, (Hasselt:) goowt - vuilwatergoot (voor keukenafvalwater en ander, naar de zinkput)

WNT MOOSGAT, mozegat - (bij Kiliaen lavatrinae foramen) kleine opening onder in den muur van waschhuizen, kamers enz.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - MOSEKUIL, ook MOSIK; een kuil waarin het vuile nat, bijzonder de pis der koeien inloopt. Kiliaen & Plantijn op 'mosegat'.

Bont zelfstandig naamwoord o. 'mozikgat', moosgat

Hees mosgat, moosgat (II:17)

Str. moosgat (2:99)

moosputje

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

zinkputje

WBD moosput, hs K183: moosput, Hasselt: moowskèùl - zinkput (voor vuil water o.a. uit de gootsteen); ook 'mooskèùl' genoemd

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - stinken as en moosputje ('7l)

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "moosput - vuilwaterput"

mooswaoter

zelfstandig naamwoord

huiselijk afvalwater

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "mooswoater - vuilniswater"

WBD III.4.4:188 'mooswater' = vuil water, ook 'get', 'drekwater'

môot

zelfstandig naamwoord

afgesneden stuk

Advertentie uit 1922

mooter

zelfstandig naamwoord

motor
Cees Robben - ik maok naa vur ene mooter plòts
DANB zene mooter is kepòt

mòp
zelfstandig naamwoord
'iemand zonder goede manieren'
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - mòp is lam (HM'70) gezegd van een arm persoon.

möpke
zelfstandig naamwoord, verkleind
meestal: eenvoudige liedjes of melodietjes; koekje
- verkleinwoord van 'mòp', met umlaut
...et waar 'n lustig möpke en et hiette: die Lustige Witwe!? (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)
En Teuntje speulde verschaaiene möpkes... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)
In dees miseraobele tije/ kan 'n möpke er veul verblije! (Piet Heerkens; 'Kritieke', gepubliceerd in De Zaaier, bijlage van de Nieuwe Tilburgsche Courant, 1941)
Cees Robben - we zingen allêen mar wè möpkes
Piet van Beers – 'Ene gewôone zondagmiddag': Op den aachtergrond spulden ze 'n möpke. ('t Èlfde buukske, 2010)
Kha liever dèsse en möpke spulden/ op en môonieka... (Henriëtte Vunderink; Zoas ik et as kèènd beleefde; k Zal van oe blèève haawe, 2007)
Dè zèn dan wèl nie van die leutege möpkes diese dan zinge, mar alleej... (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2006)
WBD III.2.3:235 'mopje' (ook: meupke) = koekje v. overgeschoten deeg

mörf
bijvoeglijk naamwoord
zacht, week, verrot
èrte kooke tòt ze mörf zèn
WBD III.2.3:33 'murw/murf' = gaar
WBD III.4.4:207 'murw' = bros
Bont bijvoeglijk naamwoord murw, gaar (van aardappels, vlees en eieren gezegd).
ANTW. MÖRG (uitspr.mörrech) bvw.-murw, gaar, genoeg gezoden of gebraden.
WNT MURW - week, zacht, niet hard, niet vast; malsoh, fijn, niet grof...

mòrkòlf, mèrkòl

zelfstandig naamwoord

Vlaamse gaai, meerkol, markolf

Henk van Rijen -- mòrkòl, mèrkòl - gaai (Garrulus glandarius)

Elie van Schilt - ok wieren dur ons jong morkolven uitgehaold. Zagen die kaans om gròòt te worren, ok die hadden pech want die gingen dan de soep in. (Uit: 'Tilburg waor zen oe bossen'; CuBra ca. 2000)

WBD III.4.1:147 mòrkòlf - gaai z. a.

Stadsnieuws - De blauwe vèrkes van ene mòrkòlf stòn schôon op ene hoed (241208)

Verh. MORKOLF m - meerkol, vlaamse gaai.

Str. morkolf (2:59)

WNT MEERKOL - daarnaast andere namen - naam van verschillende vogels

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - maarkolf, maerkef, merjoef, meelkörf, marklau, markloper, marklover, markrover

morrelboon (mòrrelboon - mòrrelbôon ?)

zelfstandig naamwoord

tuinboon

Niet in Sterenborgs oorspronkelijke kaartsysteem opgenomen

WTT 2012 -- Alleen aangetroffen in WBD III. 2.3:84, maar daar wel aangeduid als 'verspr. Tilb.' = verspreid over Tilburg. Mogelijk een variant op 'moffelbôon'

► zie dossier tuinboon

mos, moes

werkwoord, persoonsvorm

moest

- verleden tijd van 'moete'

mòs

zelfstandig naamwoord

mos

uitdrukking meej mòs òn der kniejes- kapitaalkrachtig (in het bijzonder m.b.t. een vrouw in geval van een huwelijk)

Van Beek - "Zij heeft mos aan d'r knieën" - zij is rijk. (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Nicolaas Daamen - handschrift 1916 "ze hee mos an d'r kuiten (ze heeft geld)"

Dè kostte un kapitaol, dòchte wij, mar jè as we onze pa moese gelêûve nie zô èèrg, 'ze ha immers un paor cente', mos òn der knieëns zin wij van mèskes daor ze et tèùs goed kosse doen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

möske

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm
muisje
Dialectenquête 1876 - mùske (ù als fr. oeu)
Henk van Rijen - hij goojde meej et miske vant mèske nòrt möske
- verkleinde vorm van 'mèùs', met vocaalkrimping

mòsterdmènneke
zelfstandig naamwoord, verkleind
Frans Verbunt - mosterdmannetje (ging langs de huizen)
Bijnamenboek Karel de Beer - mòsterdmènneke = Frans Elen (blz. 37)
Bijnamenboek Karel de Beer - de mòsterdmadam = Johannes Elen) (blz. 36)
Et mòsterdmènneke
Weekeleks kwaamie bij ons òn de deur,
meej zen dèfteg visgraotjasken aon,
èn en pet op, die ik em zo schôon vond staon.
Hij had ok aaltij zon fris-rôoje kleur.

En tunneke, meej koopere baanden, in zen haand.
Die baande blonken asòf ge vur ne spiegel stond.
Ons moeder gaafem dan en glas, èn verdomd,
hij knoejde nôot, assie teegen de kaant

van dè glas meej zenen houte leepel mèpte,
èn de mòsterd tòt òn de raand
vur ons moeder daorin schèpte,

die, al meej der sènten in der haand
klòrstond, èn et mènneke zich dórnao fief wir rèpte
nòr de vòlgende klaant. (Henriëtte Vunderink, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

En aaf en toe dan kwaam et mosterdmènneke òn de deur, die zaag er aaltij hêel netjes èùt, alles gepoetst tot èn mèt zen tunneke meej koopere baande, mar ok zen schoene. En wèffer glas dèttie ok vol moes doen, hij mikte meej zen houte lepeltje der nôot nèffe. (Nel Timmermans; Wètter ammòl òn de deur komt; CuBra; 200?)

wie was het **Mòsterdmènneke?**

Tony Ansems: Waar Abraham de **mosterd** haalt

Et runsvlêes dètter dan nòg inzaat was vur onze paa. Dè sneetie fèèn, èn dan snipperdenie er en uike bij òf en aawgurrukske meej mòsterd van et mòsterdmènneke. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)
Èn ast en goej jaor waar gewist, dan kreegeme nok nòg kekètte meej mòsterd van et mòsterdmènneke. Dan zeej onzen ôome Koop: 'Hurtem es laage (...) Die heej de mòsterd gehòld, opt Piusplèèn!' Èn dan zeej ons taante Diena, die meej Koope getrouwd waar: 'Òch gèk, gij! Meej oewe mòsterd!' (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg

Plus; 2009)

Verkoper van mosterd - 19de eeuw

mot, moet

werkwoord, persoonsvorm

moet

- tegenwoordige tijd van 'moete'

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- dè mótte gelêûve; (passim 'mótte')

Cees Robben - ik mót mèèrege vruug óp; ge mót er me nie inlèùze; wè mótte?

Cees Robben - Wies, waor ist hier, want ik mót zôo ...

Dialectenquête 1876 - Wie nie heure wil, mot vule

mòt

zelfstandig naamwoord

WBD III.4.4:58 'mot' = mist; ook 'smook', 'waas', 'wasem'

mòtje

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

- verkleinde vorm van 'maot', met vocaalkrimping

maatje, werkgezel; aanspreking van jongen; kleine inhoudsmaat', met name van sterke drank

Heej mòtje, hòlt es gaa en mòtje sneevel.

...en iedere gebeurtenis van veul of weinig beteekenis ongrèpen as 'n welkome gelegenheid om 'n half motje in de flesch te haolen. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 2; 16-10-1929)

Cees Robben - Gij beslèècht mèn wèl, mòtje? dè löstert hêel naaw,

mòtje;
gez. MM Ene kòp as nen hèktoolieter èn gin mòtje verstaand.
Dialectenquête 1876 - 'n motje - een maatje (gewicht)
WBD III.4.4:296 'maatje' = deciliter

mòtrèège
zelfstandig naamwoord
motregen
Van Beek - Voor fijne mensen en motregen moet men oppassen. - Huichelaars gelove men niet. (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 10 januari 1959)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - van mòtrèègen èn fèène lui worde zèèknat ('38)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - vur fèèn meensen èn mòtrèège moete óppaase ('13)- geen huichelaars vertrouwen

mòtte, moete
ww., sterk
moeten
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- dè mótte gelêûve (passim: mótte)
B mó'k - moet ik (?) móttewe - moeten wij?
Pierre van Beek -- Ge hèt niks te mótte - naar jouw verlangens wordt niet geluisterd
B mótte - mós - gemótte; praes.enk. 'mót', mv 'mótte'
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - mótte (krt.27)
Bosch motte - moeten

mouw
zelfstandig naamwoord
Van Beek - De Tilburgers noemde men vroeger "messentrekkers" of "messenstekers", omdat men bij vechten vlug met het mes was. Dan voegde men daaraan toe: "Ze hebben het achter (of in) de mouw". Dit is dan de oorspronkelijke betekenis der uitdrukking, toen men het mes in de mouw droeg, zodat de tegenstander het niet zag. Dr. F.A. Stoet schrijft, dat men vroeger verboden wapenen in de mouw droeg, en dat bewijst het "Keurboek van Haerlem. 27": waert dat yement enige wapene anders droege dan geschreven staet, heymelyc in bosemen, in mouwen, in cousen, enz. In West-Vlaanderen zegt men ook "Een mes in de mouw hebben", voor trouweloos en wreedaardig zijn, onbetrouwbaar. (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

mouwe
werkwoord, zwak

Pierre van Beek -- als een molenaar het hem toekomende gedeelte van het meel uit een zak schepte, schepte zijn wijde mouw wel eens mee: 'mouwe'

mòwke

zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm

WBD mouw (gewrichtsziekte bij jonge paarden), ook genoemd 'mòk' of 'haozenhak'

mòzzegat, moosgat

zelfstandig naamwoord

gat in de muur voor waterafvoer

WBD moozegat, (Hasselt:) moowsgat - gootgat (afvoergat in de buitenmuur van de bijkeuken)

WBD geutgat - gootgat

mud

zelfstandig naamwoord

inhoudsmaat voor droge waar, = 301 liter, verdeeld in 8 schepels van ieder 37, 6 liter (in Tilburg in gebruik vóór de invoering v.h. Ned. Metriek Stelsel, 1820) zie: Verhoeff

Frans Verbunt - en mud èèrpel, mòssel, koole

WBD III.4.4:300 'mud' = hectoliter, ook 'schepel' of 'spint'

300 'mud' = duizend liter

muggesnapper

zelfstandig naamwoord

Ill.: Naumann - ficedula striata

Henk van Rijen -- grauwe vliegenvanger (Muscicapa striata)

WNT Muggensnapper - in Groningen benaming voor den grauwen vliegenvanger; Muscicapa grisola

mulder

merel

zelfstandig naamwoord

Ill.: Naumann - turdus merula

Luister naar het geluid van de merel

Henk van Rijen -- merel (Turdus merula)

WBD 'mulder', 'malder' (meelder, mölder; 'lijster', 'gieteling')

muldere

werkwoord, zwak

WBD III 4,2:167 lemma Pompen van de meikever - Het herhaalde malen met de vleugels bewegen voordat een meikever opvliegt.

tellen – Tilburg

mulderen – Tilburg

pompen – Tilburg

mulderke

zelfstandig naamwoord, verkleinvorm van mulder=merel of een kleine meikever

WBD III 4,2:160 lemma Meikever - De meikever (Melolontha melolontha) wordt 25 mm lang. Het was vroeger een algemeen bekende en onder schoolkinderen populaire middelgrote kever met een licht bruinrood schild, een zwarte kop en borststuk en een witte beharing op de buik, maar hij is nu zeldzamer.

mulder – frequent in Midden-noordbrabant

mulderke – Tilburg

WBD III 4,2:162 lemma Meikever met witachtige rug - Dit lemma bevat de specifieke benamingen voor een meikever die met meel bestoven lijkt te zijn.

mulder – Tilburg

mulderke – Tilburg

molenaar – Tilburg

bakker – frequent in Tilburg
bakkerke – Tilburg
kapucientje – Tilburg, Goirle
manneke – frequent in Tilburg
wijfje, wijfke – frequent in Tilburg

muldig
bijvoeglijk naamwoord
mul, rul [?]
Alleen bij Heerkens aangetroffen
D'r maone zwieren en d'r harde hoeven
klotteren dof in muldig stof en zaand,
(Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Wende', 1939)

mulk
zelfstandig naamwoord
melk
►zie mölk voor de betekenis karnemelk
WTT-2012 - de uitspraak'zonder umlaut - 'mulk' - lijkt ook voor te zijn gekomen voor (gewone) melk, met name in samenstellingen
Dialectenquête 1876 - eene blozende deern - 'n meske as mulk en bloed (blozen hier onbekend)
In de vruugt, as de miste meenschen nog op één oor liggen haol ik bij de boeren de kannen op en breng die in Tilburg naor 't mulkfebriek. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)
Ik hè dees week de toer om de mulkwaogen te rijen. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

mundeg
bijvoeglijk naamwoord
mondig
WBD III.2.2:45 'mondig' = meerderjarig
Bont bijvoeglijk naamwoord 'mundig' - mondig, meerderjarig.
Haor muntig - mondig

mundje
zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm
mondje
- verkleinde vorm van 'mond', met umlaut
...want ik zè nie op m'n mundje gevallen al zeg ik 't zelf; (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)
Mundje gehou'en,
zal niemand berouwen;
mundje te vrij,
maokt niemand nie blij. (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, "t Mundje',

1941)

Cees Robben - èn der mundje dun èn zèùneg van et venèèn

Agge oew mundje goed ruurt, draaider oew kundje wel in... (Tony Ansems,Agge oew mundje goed ruurt; van de cd Tilburgse Liekes American Style; 2008)

Pierre van Beek -- mundjesmaot - mondjesmaat

Dialectenquête 1876 - mundje

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - as ge mee dè mundje gaot schôoje, zulde nie veul krèège (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) - gezegd tegen iemand die niet geschikt is om te bedelen.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - laagende mundjes zèn bèètende hundjes (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) - waarschuwing: vertrouw vriendelijke mensen niet altijd

Cees Robben - 'Ik heb m'n mundje dicht gehaauwe'

WBD III.1.1:96 'mondje' = mond

WBD III.2.2:104 'mondje' = kus

murt

bijvoeglijk naamwoord

WBD III.2.3:159 'murt' = rot (fruit), ook 'voos', 'verrimpeld'

mus

zelfstandig naamwoord

mus

Ill. Naumann - huismus - Passer passer

Luister naar het geluid van de huismus

gez. Pierre van Beek -- Waor en mus durheene vliegt, blèèft en mug hange - een grote piet kan zich in de maatschappij allerlei zaken veroorloven waarvoor de kleine man in de kraag gegrepen wordt.

(Tilburgse Taaklplastiek 128)

Dialectenquête 1876 - muske - kleine musch of mosch

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - waor en mus durheene vliegt , blèèft en mug hange (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1971) – prominenten kunnen zich in de maatschappij veel veroorloven waarvoor de kleine man in de kraag wordt gegrepen.

muts

zelfstandig naamwoord

muts

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - vur iemand de muts nie oover de ooren hoeve te trèkke (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) - de ander vrij in de ogen kunnen kijken; niets te verbergen hebben

Bijnamenboek Karel de Beer - ene Muts = lid v.d. familie Mutsaer(t)s (blz. 93)

mutserd, musterd

zelfstandig naamwoord

takkenbos, mutsaard, mutserd

In den oven wiere irst takkenbossen, 'musterd' genoemd, geschoven en in braand gestoken. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD mutsaard (bijeengebonden hoeveelheid takken: bakkershout)

WBD III.3.4:81 'musterd' = takkenbos

WBD bèrkemutserd, èèkemutserd, èlzenhout

WBD III.4.3:80 mutserd - takkenbos, ook 'musterd' genoemd

WBD III.4.3:93 mutserd - kreupelhout, ook struikgewas genoemd

WBD III.2.1:261 mutserd = mutsaard

WBD III.4.4:258 'musterd' = bundel

Hees musterd (I:87)

Biks musterd zelfstandig naamwoord - mutsaard - takkenbos

ANTW. MUSTERD zelfstandig naamwoord m. -mutsaard, Fr. fagot; daarnevens mutserd en mutsaard

Bont zelfstandig naamwoord m. 'mutserd' - takkenbos

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - MUTSAARD voor takkebossen. Het woord komt van 'mutsen', caedere, bij Kiliaan ook Moetsen. Z. a.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - MUTSERD - takkenbosch (bij Hoogstraten aangetekend)

Verh. MUSTERD m - mutsaard, takkenbos, gebruikt als aanmaakhout en om oven en sopketel te stoken.

muug, muuger

bijvoeglijk naamwoord

moe, vermoeid

zó muug as enen hónd - zo moe als een hond

kaajmuug - doodmoe

D'16 "muug - moede"

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "ik zaiget zò muug as kaauw pap"

Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- die was et gaaw muug

Hij zal wel muug zijn van al dè geroei! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

"Ik gao te bed, 'k ben muug." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

Cees Robben - Wè zèèk tòch muug; èn as de mieter muug nòr hèùs; kaod èn muug;

Cees Robben - Ge ziet er wèl muug èùt;

'Ik deej et wel veftien keer en toen waar ik nog nie muug mar ons Jana wô onderhaand toch wel slaope'. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

DANB men bruur was muug (korte uu)

Henk van Rijen - wèssie muug, zeeker as ie mèn beslèècht - wat is hij moe, zeker als hij zich voelt zoals ik

Gin wonder, de'k zo muug ben/ Ha'k de fiets gevat, man, dan was ik er niet zo muug van... ... (Tony Ansems, Gin wonder de'k zo muug ben; van de cd Tilburgse Liekes American Style 2; 2009)

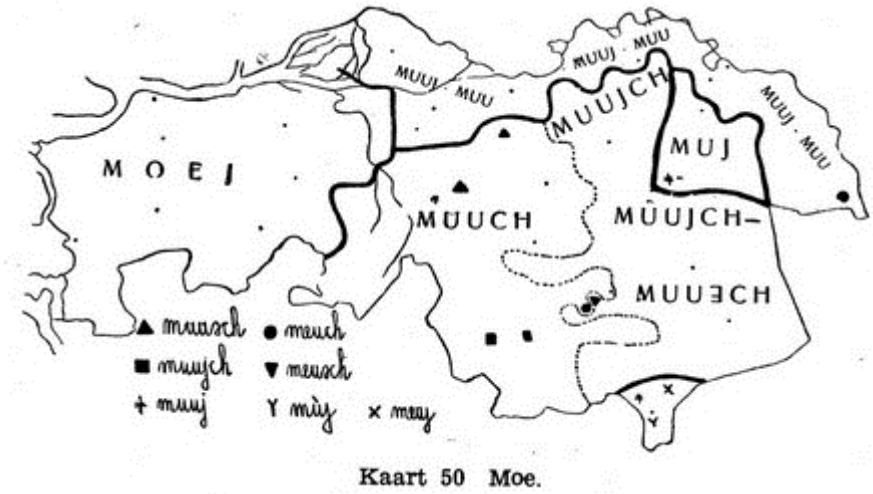
WBD III.1.4 ' moe' = traag (152)

Bosch muu - moe

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - moeg, muug - moe (limb., brab., zvlw.)

Verh. MUUG bijvoeglijk naamwoord (uit: moede en moei) moe.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Auslaut = ch (blz.78); met umlaut (krt.50)

Kaart 50 Moe.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-

Bont bijvoeglijk naamwoord ‘muug’ - moe; komp. ‘muujger’; superl. ‘muujgst’

Antw. MUUG bvw - moede, vermoeid, Fr. las,fatigué; muge beenen hebben.

Biks muug - bijvoeglijk naamwoord moe

Afr. moeg

Haor muug - moe, beu

muugeghèd

zelfstandig naamwoord

moeheid, vermoeidheid

Henk van Rijen - hij hèègt van muugeghèd - hij hijgt van moeheid

...hij viel dur puure muugighed/ int waoter, van de slaop. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Onder waoter...)

Stadsnieuws - Toen ze et hèùs gekèèrd ha, kosse van muugeghèd hòst niemir op de bêen staon (260809)

CiT (40) 'Hij hègt van de mugighet'

ANTW. MUGIGHEID zelfstandig naamwoord m.v. - vermoeidheid

muugt(e)

zelfstandig naamwoord

vermoeidheid - moeheid

Ik kos nie' meegaan van de muugte.

De Wijs -- As ik mee m’n voete in wè laaw waoter mee wè zout gao zitte, trekt er de muugt wel ûît (04-07-1969)

Cees Robben - dè komt van de muugte;

Bont zelfstandig naamwoord vr. 'mugigheid'

Antw. MUUGTE zelfstandig naamwoord v. - vermoeidheid.

muuk

zelfstandig naamwoord

warme bewaarplaats voor fruit, nl. aan het voeteneind in bed

WNT MUIK (verwant met MEUK) - 1) plaats waar fruit wordt bewaard; z. a.

Hees muuk (V:52)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - muik, muuk, mèùk - bewaarplaats om fruit te doen rijpen (zelfstandig naamwoord l.)

ANTW. MUIK zelfstandig naamwoord v. - plaats waar fruit te muiken ligt

Verh. MUIK (mö:k) m - vooral in de verklvorm gebruikt(mökske), kleine hoeveelheid, voorraadje, kwèkske: 'n mooi mökske èèrpel. In WNT: bewaarplaats.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - MEUK (muek) doorgaans muek uitgesproken, is hier eene zich langzamerhand bijeen gepakt en zich vast gezet hebbende vergadering van kwade stoffen in het

menselijk ligchaam, bij de Franschen 'un depót' genaamd. Muek beteekent in Neder-Saksen zooveel als 'rot', verrot. Z. a.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - MUIJK - ene plaats alwaar men appelen, peren of ander fruit bewaart. Ook wel in 't gemeen ene bewaarplaats.

Goem. MEUK - muik, zelfstandig naamwoord vr.: in de - liggen

muuke

werkwoord, zwak

muuke - muukte - gemuukt

korte uu

fruit ter rijping op een warme plaats bewaren (voeteneind in bed)

Nicolaas Daamen - handschrift 1916 "loat ze mar wè muuken (laat het fruit nog maar wat liggen, dan wordt het wat zachter) Men zegt het ook als een grapje bij het kaarten"

Van Delft - "Ik laot me kaort iets muuke", zegt een kaartspeler, die zijn kaarten bijeen laat liggen totdat ze rondgedeeld zijn en allen ze opnemen. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

Antw. MUIKEN (met 'zijn') - hetz. als Holl. 'meuken', fruit wegleggen en bewaren opdat het malsch zou worden.

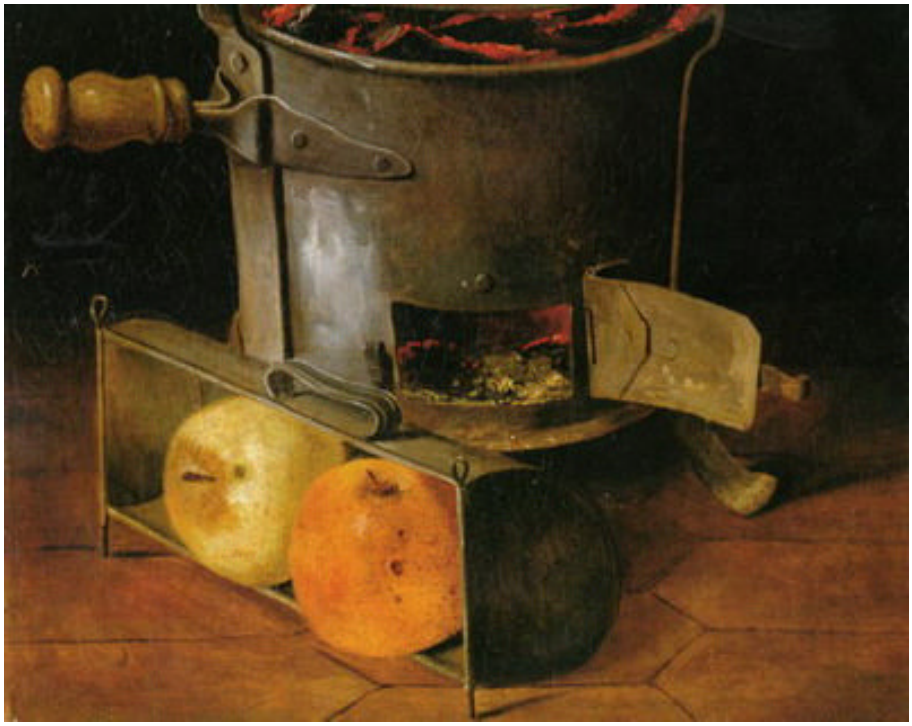
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - zie MEUK. MUEKEN, voor 'meuken'. Bij Kiliaen is het 'muycken', als bedrijvend werkwoord, van hetwelk de beteekenis beantwoordt aan die van het Fransche 'mitonner' (o.a. 'langzaam laten smelten')

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - MUUKEN - week laten worden. Thans 'meuken'. Kiliaenheeft beide woorden.

Bont zw.ww.tr. 'muken' - halfrijp fruit wegstoppen (vooral in het bedstro) om het zacht te doen worden.

Goem. MEUKEN - muike wkw (mökte, gemökt)

Str muken (1:89)

Schilderij van G.G. Joncherie; appels muuken bij een stoof (detail; ca. 1835)

muur, muurke
zelfstandig naamwoord
muur
De Wijs -- Wè, de hôôge C zingen, des mar 'n stukske alfabet, de kalk môt van de muure (27-12-1968)
WBD muurplaot - balk of plaat die plat op de buitenmuur van de lange gevel ligt.
WBD muurke - tasmuurtje (laag wandje, meest van hout of vlechtwerk, dat de scheiding vormt tussen dorsvloer en tasruimte) - 'muur' met lange uu, 'muurke' met korte uu

muurschilderij
zelfstandig naamwoord
muurschildering
WBD (III.3.3:32) muurschilderij = gewelfschildering

muurzeiker
zelfstandig naamwoord
mier
WBD (4.2.211) 'muurzeiker, mierzeiker, mierzeik, (mier)'
►moejzèèker, zèèkmòjer

muuziekaant
zelfstandig naamwoord
muzikant

ANTW. MUZIKANT (Kemp.: muzz?kaant, met Ned. a) zelfstandig naamwoord m. - speelman

muuziekaol
bijvoeglijk naamwoord
muzikaal
Kees en Bart (ca. 1925; in Tilburgsche Post) -- 'muzikaol'

muwke
zelfstandig naamwoord , verkleinde vorm
Henk van Rijen -- meeuwtje

muur, muurke zn

muur

WBD muurplaot - balk of plaat die plat op de buitenmuur van de lange gevel ligt.
WBD muurke - tasmuurtje (laag wandje, meest van hout of vlechtwerk, dat de scheiding vormt tussen dorsvloer en tasruimte)

- 'muur' met lange uu, 'muurke' met korte uu

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van naa tot nuuwsgiereg

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Tekening van Frans Mandos Tzn - 1945 - Bijschrift van Mandos: 'De tekening stelt voor: de in Tilburg en omstreken gebruikelijke nieuwjaarskoeken met gespoten suiker, de zogenaamde "nuuwjaor". Ze zijn doorgaans ongeveer 25 cm lang, ze kunnen echter wel een halve meter en nog grooter zijn.'

nuujaor

---

naa, naaw

bijwoord

nu, nou

Cees Robben: èn naa gifde óns grutje en schôon hèndje; naa hèh [?] gèld;

Cees Robben: Wès hier naa wir gonde? Naa get zegt; èn naa nòg nie;

Cees Robben: Ik kan naa nie op deren naom koome; poojt em naa;

Dialectenquête 1876 - Naauw hemme we wir nije menisters - nu hebben we weêr nieuwe ministers

Cees Robben: 'dan denkte: naast gedaon'

Dirk Boutkan: (blz. 24) 'naw' = naaw

Antw. NA (zuivere a) bijwoord - nu, Fr. maintenant

naacht, nachje

zelfstandig naamwoord

nacht

Kees en Bart: ginnen êenen naacht rust

Den aovond komt, daornao de naacht

die over oe valt mee alle maacht; (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Vesperklokke', 1938)

Cees Robben: ene kaawe naacht; et zal te naacht gin drie uur wòrre;

Cees Robben: wij hèbbe vannaacht meej vèèf man gewòkt;

Cees Robben: 'Ik heb van hil den naacht nog gin ôog dicht gedaon'

Et leuke waar dè die naachtmis meej Kerstmis, ôk echt 's naachts wier gedaon.(Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Ridderverhaole wieren er verteld. Ik vond dè aaltij héél spannend, veural asse bij naacht en ontij afspeulde en meej gierende störmen gepaord gingen.(Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset

den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

naachtèùl

zelfstandig naamwoord

bep. uil; nachtbraker

Antw. NACHTUIL zelfstandig naamwoord, mannelijk. - iem.die 's nachts laat uitblijft

WNT NACHTUIL - ... In Z-N. ook in den zin van: nachtraaf, nachtlooper, die tot diep in den nacht blijft drinken, spelen of rinkinken.

naadè

vw.

nu (nu dat...)

Naadè zen vrouw dertussenöt is, heetie de zörg vur drie kiendjes.

naagtemiddag

bijw.

vanmiddag

Van Delft - - Is iemand niet thuis, dan "is ie krèk weg", "komt seffens thuis" of wij "komen saanderdags" of "van 't naagtemiddag mar weer is aon".(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

naaje

werkwoord, zwak

1. slaan

WBD III.1.2:30 'naaien' = slaan; ook: 'ertegenaan peren, bossen'

WBD III.1.2:57 'een labbezoet geven'

erop naaje - erop slaan.

B ik zal em es óp zen gezicht naaje - slaan

2. snel weglopen, maken dat je wegkomt

- uitdr. der tussenöt naaje - er vandoor gaan, 'm smeren

- naajt em! - smeer 'm, maak dat je wegkomt! hoepel op!

V naajtem Pius (slaat vermoedelijk op Pius Arts)

Wè iemand deej die der tussen èùtnaaide, wies ik ôok, die liep ineens héél hard. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD III.1.2:128 'daaruit naaien' = op de loop gaan

WBD III.1.4:238 'eruit naaien' = kwaad weglopen

Fries útnaaije 'ervandoor gaan' (Posthumus)

3. aannaaien, aanzetten

Cees Robben: 'hij naait oe impesaant 'n oor aon'

WBD III.1.2:84 'naaien' = smijten; ook! gooien'

4. gemeenschap hebben

WBD III.2.2:105 'naajen' = geslachtsgemeenschap hebben

…en toen naaide hij ze zô det de tift langs der béne liep. (Lodewijk van

den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Overige bronnen

Bosch naaie - naaien; slaan, schoppen; beetnemen, afzetten; hard weglopen — naaje - naajde - genaajd

Cornelis Verhoeven: NAAIEN (nèèje) onov. en ov.ww - 1. met naald en draad kleren maken of verstellen; 2. grof woord voor: slaan: 'rop nèèje; 3. grof woord voor: overhaastig weggaan; 'r öt nèèje.

Antw. NAAIEN zie wdb.; bij 't gemeen voor 'futuere, coire' (ook in Mnl.)

Jan Naaijkens, Dè's Biks: naaje ww - naaien

naam

persoonsvorm van werkwoord .

nam Kees en Bart: in dienst naamp

- verleden tijd van 'neeme'

Antw. NAAM - 2e hoofdvorm van 'nemen'; ook NAMP

naarècht, òrecht

zelfstandig naamwoord.

aanrecht

WBD naarècht, aonrècht - aanrecht

uit 'den aanrècht': proclisis fonologische varianten: nòrècht, nòrcht

naaw, naa

bijwoord

nou, nu

Cees Robben: Haawe we naaw links òf rèèchs aon?

DANB dè wòrdt naaw en hil nuuwe stad

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - NOUW - nu, nunc, iam. Kil.

naaw

bijwoord, bijvoeglijk naamwoord.

nauwkeurig, precies, net; nauw, eng

Dè stikt nie zó naaw - Dat komt niet zo net

Van Delft - "'t Zit er nauw in", zegt de kleermaker, die maar amper een kleedingstuk uit een lap stof kan maken. Hetzelfde zal ook een ander vakman zeggen, die slechts met moeite de benoodigde hoeveelheid materiaal voor een bepaald werk heeft. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

Bende gek zô naauw motte nie speuren. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)

Pierre van Beek: Et zit er naaw in - een lap stof is volgens de kleermaker amper groot genoeg voor het gewenste

Cees Robben: Agge zó naaw kèkt

Cees Robben: dè löstert hêel naaw;
- Hij is erg nauw in 't kruis. - Hij is zeer consciëntieus, gewetensvol. (A.J.A.C. van Delft; 1961; in: Nieuwe Tilburgse Courant, 'Bekoring van dialect'; 'Typische zegswijzen uit onze streek; uit de volksmond opgetekend')
Dialectenquête 1876 - naauwe schoene - nauwe schoenen
WBD III.4.4:225 'nauw' = idem, eng, ook 'smal', 'krap', 'bekremmeld'
Jan Naaijkens, Dè's Biks: naaw bijwoord - precies, nauwkeurig
A.P. de Bont: na.u, bijvoeglijk naamwoord. en bijw. naauw - nauw, nauwkeurig, juist, precies
Antw. NAUW bvw - zie wdb. - Het nauw zuken - alles scherp nagaan

naaw
vw.
nu
Naa et blèèft sneuwe, gao ik nie de deur èùt.

naawe
werkwoord, zwak
nauwen, spannen, nijpen, erop aankomen
Henk van Rijen: naaw naaw et er - nu gaat het spannen
As't er naawt èn weeder naawt = Als het er begint te spannen.
Cees Robben: Ik bèn tèùs den baos, mar ast er naawt is óns vrouw den baos ...mar ast er naawt èn weeder naawt, dan bèn ik den baos.
— naawe - naawde - genaawd
CiT (104) 'Naaw nawet er' - nu spant het er
Haor naawe - spannen
Antw. NAUWEN ww.onp. - Nijpen, gevaarlek worden. (Ook in Mnl.)
Hoeufft: NAAUWEN voor benaauwen. B.v. Niemand weet waar het naauwt.
A.P. de Bont: na.we(n), zw. onpers. ww. naauwen - nauwen, "het aanwezig zijn van groote drukte, haast of levendigheid" (Brabantius): 'Et naawt er' - men is er zeer druk, zeer gehaast; ook: er wordt hevig getwist.
Jan Naaijkens, Dè's Biks: naawe ww - spannen: 't naawt erom - 't is 'n dubbeltje op z'n kant
Hees 't naawt (VIII:11)

naks
bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen: naakt

nao, nò
bijwoord, voorzetsel
na
Nò zis uur koom ik nao. - Na zes uur kom ik na./ nò zisse
Cees Robben: Hij kwaam meej zen aajer nao paose; dènkte gij naa mar

nao;
Cees Robben: men ónderste lip is me nèt zó nao as men boovenste;
Dirk Boutkan: (blz. 41) 'nao/ nò ' als ww-deel

naobuur
zelfstandig naamwoord.
nabuur
Dialectenquête 1876 - de genoddigde gaaste, vrènden en noabure
WBD III.3.1:520 'nabuur' (ook naober) = buurman; ook genoemd: 'buurman, gebuur, buur, naaste buur'
WNT NABUUR

naod, nòdj e, naojke
zelfstandig naamwoord.
naad
Cees Robben: Ge hèt den hillen dag mar vórt te doen dè oew naoj kraoke.
Mandos, Brabantse Spreekwoorden: vórtdoen dè oew naoje kraoke ('75) - je uit de naad werken
WBD naod (II:923)
Bosch naod - naad

naogel
zelfstandig naamwoord.
nagel
Cees Robben: et zaand onder men naogels; ik hèb en naogelschèrke gehad;
Cees Robben: Ik hèb en naogelschèrke gehad
Frans Verbunt: ginne naogel hèbben om òn oew kont te krabbe
Tèùs han ze ginne naogel gehad om der kont te krabbe. Kaole kak waar et en daor waar alles meej gezeej. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
Frans Verbunt: zenèège vuulen as en vlôoj tusse twee naogels
Jè et 'rèèke Romse lèève' hiet dieje tèèd naa. Mar zôo rèèk waare de miste meense toen nie. De fabriekaanten èn pestoors wèl. Mar veul Tilbörgse aawers han de grotste moeite om al die Romse mundjes te vulle, èn sommegte waare meej al der kènderrèèkdom zo èèrm as Jòb. Die han dikkels gin rôome in der bèkske leut, jao zogezeej gineens ene naogel om òn der kont te krabbe! (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2005)
Stadsnieuws: Zenèège vuule as en vlôoj tusse twee naogels (090408)
WBD III.2.1:499 'nagels' = klauwen
A.P. de Bont: noa.gel, zelfstandig naamwoord, mannelijk. - nagel l)het bekende hoornachtig bedeksel van vinger of teen; 2)spijker; 3)navel.

naogelbèùk
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: navel
WBD III.1.1:124 'nagelbuik - navel
Stadsnieuws: èn waast ok oewen naogelbèùk goed èùt: in de költje woonen ok meense (250407)
Jan Naaijkens, Dè's Biks: naogelbùik zelfstandig naamwoord - navel

naogelgrèùs
zelfstandig naamwoord
kruidnagel, 'krönaogel', 'kruinaogel', 'kruidnaogel'
WBD III.2.3:132 'nagelgruis' = kruidnagel
WNT NAGELGRUIS, in het algemeene Ndl. minder gewoon dan b.v. in het Fries nagelgrûs' - gebroken of gemalen kruidnagelen

naogôoje
werkwoord, zwak
nagooien
WBD nagieten (afspoelen van een onthaard geslacht varken)

naoje
werkwoord, zwak
naaien
DANB en getrouwde vrouw moet kunne naoje
WBD 'nóóje' en naoje (II:923,922)
WBD oover et köpke naoje (II:1192)-over (het) kopje naaien (= overhandsen)
naoje - naojde - genaojd
M In tegenstelling tot in 'zaaje, maaje, graaje' heeft de stamklank zich in 'naoje' niet gehandhaafd, wegens de homofoon 'naaje'(= coire)
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Geen umlaut, (volgens krt.48 en blz. 91/92)

naojmèdje, -mèske
zelfstandig naamwoord.
naaister, modinette Frans Verbunt: we speule hier nie meej de naojmèdjes (gezegd bij het kaarten)
WNT NAAIMEISJE - dat bij een naaister werkzaam is en aldus meteen het vak leert

naojmesjien
zelfstandig naamwoord.
doede dè opt naojmesjien?
Antw. NAAIMACHIEN zelfstandig naamwoord.o. (niet v.) - naaimachine

naojmèske, -mèdje

zelfstandig naamwoord.

naaimeisje

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: meej gin naojmèskes speule (HM '70) - kaartterm! niet met ondeskundigen spelen

naojring

zelfstandig naamwoord.

naairing

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: nen naojring vól (De'59) = niets (naairing = vingerbeschermer bij het naaien, die aan twee kanten open was)

naojspaon

zelfstandig naamwoord

WBD naaispaan: het instrument waarmee men bij het naaien de stukken leer bij elkaar houdt (II:731)

naojster

zelfstandig naamwoord

naaister

naoke

bijvoeglijk naamwoord

Nicolaas Daamen woordenlijst 1916: "naken - 't is 'n vies naken (een vreemdsoortige vent)"

naokend, nòkt

bijvoeglijk naamwoord

naakt, bloot, simpel

gez. en naokende tas teej - kopje thee zonder koekje o.i.d.

En moeder roept: «Mèèd schaomt oe èège/ meej zon bekaant hòst naokend klêed»/ «Tis mèn wel goed hor, zeej der dòchter/ vur iets aanders ist te hêet» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Vuls te hêet)

WBD III.1.3.19 'naakt' = naakt; ook 'bloot', 'naaks'

WBD III.1.3.20 'nakend' = idem

A.P. de Bont: bijvoeglijk naamwoord. 'nakend' - naakt

Jan Naaijkens, Dè's Biks: nakend bijvoeglijk naamwoord - naakt

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - nakend - naakt (div. dial.) = mnl. nakent

WNT NAAKT, daarnaast in de gesproken taal: NAKEND

naokwalm

zelfstandig naamwoord

PM onaangename nawerking na een genot

Henk van Rijen: nagalm, gevolgen, uitvloeisel
Stadsnieuws: Agge zukke dinger doet, moete de naokwalm kunne veele (251009)
WBD III.4.4:253 'nakwalm', 'nagalm' = echo, ook: 'galm', 'weerklank'
Cornelis Verhoeven: NAKWALM (naokwalm) m - onaangename nawerking na een genot (zie blz.99)

naom
zelfstandig naamwoord
gez. Dè kunde ginne naom geeve: Je kunt de reden niet noemen
M noam
Cees Robben: ik kan naa nie óp deren naom koome;
Stadsnieuws: et maag ginne naom hèbbe (110206)
A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord, mannelijk. 'naom' - naam; verb. 'z'ne naom zette' tekenen.

naor, nòr
voorzetsel
naar
Nòr school, nòr hèùs, nòr et wèèrk Waor kèkte naor? - Waar kijk je naar?
B nò - naar

naorècht
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: aanrecht
►nòrrècht
navraog
zelfstandig naamwoord
navraag, extra vraag naar iets
...ze moessen er nog enkele rijen stoelen bijzetten omdetter zooveul naovraog waar. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 11; NTC 10-12-1938)

nat
bijvoeglijk naamwoord, zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: bekakt, dikdoend
WBD III.1.2:267 'gezworen nat' = etter
WBD III.2.2:30 'nog nat' - nog niet zindelijk (kind)
WBD III.2.3:154 'nat' = sap (van bv. vruchten)
WBD III.4.4:49 'het is een natte' = druilerig, nat weer
Id. 50 'nat weer, natte kou' = koud, nattig weer

nathaawerke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

HTW borreltje, drankje

nathiel
zelfstandig naamwoord
sjieke lui, kakkerige mensen
Wè hèk men èège dikkels op zitte vrèète bij die 'nathielen' in de keuke. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

natmaoke
werkwoord, zwak
natmaken
WBD weken: het in water leggen van loopzool en ander leer (II:756)
- natmaoke - mòkte nat - natgemòkt
- ook vocaal krimping in tegenwoordige tijd: gij/hij mòkt nat

natnèk
PM pedant, arrogant iemand
Cornelis Verhoeven: NATNEK (natnèk) m - onervaren, onwijze en niettemin zelfverzekerd optredende persoon. Z.a.
WNT niet vermeld
Van Dale: NATNEK (volkst.) nathals; ook voor: vent v. niks, waardeloze kerel.
Jan Naaijkens, Dè's Biks: natnèk zelfstandig naamwoord - ingebeeld sujet ... z.a.

natteghèd
nat weer
zelfstandig naamwoord
We krèège nòg veul natteghèd
Antw. NATTIGHEID zelfstandig naamwoord, vrouwelijk. - regen, sneeuw, stofregen (ook in Brab.)

natteneerke
zelfstandig naamwoord
dasje of strikje; van: nette heer, net heertje
Daor was is in Bosse koopvrouw in dèskes en petten en zoo, en die verkocht goed, want ze was er hendig aon. 't Mist waren het van die strikskes die ge met in klemke aon oewen boord kost klemmen. As ge bij die vrouw is in d'r kraom keekt, dan sprong z'op oe aaf, en 't volgend oogenblik hadde al zon strikske onder oew kien vaast zitten. 't Zelfde moment hazze de spiegel vur oe neus hangen en dan zizze op z'n Bosch's: "Kaik nou is, bende nou niet innen natten Eer?" In de miste gevallen wier d'er zeuve stuiver betaold en gongen ze as 'Nette Heeren' verder, mar die dèskes, die hietten nao dieën tèd nie mir, daske of strikske mar 'Natteneerkes' en dès lang zo gebleve. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

ne, nen

lidwoord

een ('n), mannelijk (slot-n is fonetisch geconditioneerd, d.w.z. verschijnt vóór onmiddellijk volgende klinker, h, d, t, b en r.)

Nieuwe Taalgids 78:537. Ontstaan uit 'ene(n)'

nen heer, nen boer, nen hof, nen aawen dömstòk, ne pestoor, ne köster

Antw. NE, NEN (toonloze e) - een, Fr. un; vóór een mann.zelfstandig naamwoord.: ne mens(ch), ne goeie jongen, ne kleine wagen. Begint het onmiddellijk volgende woord met b, d, h, r, t of eenen klinker, dan zegt men 'nen': nen heer.

nèè

tussenw.

nee(n)

Cees Robben: Naa schrók ik nie, ôo nèè dè nie; hoe-jee nèè; nee, geene kaant èùt;

Cees Robben: tis makkelek 'nèè' zegge, agge nie wòrdt gevraoge; nèè, dè nie dè;

nèèf, nèfke

zelfstandig naamwoord

neef

nèèf èn nicht

Nicolaas Daamen woordenlijst 1916: "kezèèn, nèèf - neef"

gij nichjes en gij nefkes, (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Van de luien bekker', 1938)

Dirk Boutkan: (blz. 59) onze/ jullie/ hullie neef

nèèg

bijvoeglijk naamwoord

vurig, nijdig, pienter, driftig

Dialectenquête 1876 - nêg (ê = fr- même) en nèèg mènneke - een pienter ventje, een vurig ventje

Toe dèsse nèèg wier èn de Jaon/ en goei opmieter krêeg. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Blôot slao dôod...)

Henk van Rijen: wè wier ie wir nèèg - wat werd hij weer nijdig!

Cees Robben: 'uit de hoogte en wè nèèg'

WBD III.1.4:31 'nijg' = vlug van begrip; 218 'nijg' = onstuimig

WBD III.1.4:143 'nijg' - flink; 227 'nijdig' = boos; 229 'nijg' = driftig

Jan Naaijkens, Dè's Biks: nèèg - bijvoeglijk naamwoord - nijdig, driftig

Antw. NIJG bvw+ bijwoord - moedig, werkzaam, driftig, geweldig, fel. (ook in Brab.) E nijg pèèrd. 'Ne nijge werkman. Loopt zoo nijg nie.

Cornelis Verhoeven: NIJG (néég) bijvoeglijk naamwoord - driftig, gehaast: 'n néég mènneke; ook: vlug, op korte termijn.

A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord. vr. ' nijgigheid' - haast, drift. bijvoeglijk naamwoord + bijw. ' nijg' - vurig, driftig, vlug, fel, hard. Z.a.

neege

tw.

neegeste - negende

Cees Robben: neege mònde èllènde; ene neegeneuger; Dialectenquête 1876 - nège (sic)

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: tisser êene van de neegenenneegeteg (D'16) - bedoeld wordt: een school meester. (Variant: Negenennegentig schoolmeester, honderd gekken, in Oost-Brabant, 1892)

Goem. NEGEN - né:ge tw.: mej ons né:gene; NEGENDE - né:geste

nèège

neigen/ nijgen

ww., zw/st

nèège - nèègde - genèègd / nèège - nêeg - geneege: geen vocaalkrimping

neegende

tw.

negende

Dirk Boutkan: : blz. 90

neegenôôger

zelfstandig naamwoord

negenoog

Khè veul laast van unne negenôôger. (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

neeje

tussenwerpsel

nee, neen

Kees en Bart: neeje

neeme

werkwoord, sterk

nemen

Kees en Bart: in dienst naamp

Cees Robben: Gij moest en vurbild neemen òn ónzen nuuwen buurman.

Cees Robben: ge kunt beeter en brievekaort neeme;

Cees Robben: ge moet et mar neeme zó as et is;

B neeme - nôom/naam - genoome;

Dirk Boutkan: : neeme - naam - genoome

- vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij nimt
Dialectenquête 1876 - ik neem, veranderd in: ik nim, hij nimt
Dialectenquête 1876 - Ze nêmen (ê van même. fr.) aalles wetter te krêgen is
Goem. NEMEN - né:me wkw (namp, gene:me)

nêep
pv
kneep
- verleden tijd van nèèpe

nèèpe
werkwoord, sterk
knijpen
em nèèpe - in de knijp zitten, in angst zitten
Cees Robben: '... borrel ... ge kunter de butse innèèpe'
Stadsnieuws: Ge meugt wèl in oew haande nèèpe dèt ammòl goed aflopt (180309)
Dirk Boutkan: (blz. 40) in verl. tijd: nêep, maar: nipte gij?
WBD III.1.2:106 'nijpen' = knijpen 106 'nijpen' = knellen
nèèpe - nêep - geneepe
vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij nèpt
WBD III.1.3:211 nijpen' = knellen gezegd v. schoenen; OOK: 'wringen, drukken'
Cees Robben: 'Ze heej der gat dichtgeneepe'
Antw. NIJPEN zie wdb. Fig. iemand nijpen - hem te veel doen betalen; straffen, doen uitboeten: Ge moet dieë kèrel maar is wel nijpen.
Jan Naaijkens, Dè's Biks: nèèpe ww - knijpen WNT NIJPEN - Wsch. in verband staande met o.a. KNIJPEN

nèèperd
knijper; bangerik
zelfstandig naamwoord
Antw. NIJPER zelfstandig naamwoord, mannelijk. - nijdigaard, heimelijke persoon

nèèrf
zelfstandig naamwoord
nerf, 'bladaojer'
WBD huidschimmelziekte (bij koeien), ook genoemd 'kòjeghèd'
WBD 'nèèref' - nerf, de nerflaag, kant v.d. huid waar haar heeft gezeten.
WBD 'nèèrefkaant' - nerfkant, behaarde kant v.e. huid (II 595)
WBD 'kalfsnèèref' - kalfsnerf (bep. leersoort) (II 663)
WBD 'slangenèèref ' - slangenerf (bep. leersoort)
WBD 'vissenèèref' - vissenerf (bep. leersoort)

WBD 'genèèreft lèèr' - generft leer
A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord, mannelijk. 'nerf(t)'- de hardere, van oneffenheden voorziene buitenkant van leer; 2) begroeide bovengrond, bovenkorst van wei- of hooiland.

neering
zelfstandig naamwoord
nering
Mandos, Brabantse Spreekwoorden: neering is gin èèrve (Kn'50): alleen een zaak of winkel brengt de klandizie niet aan; wat de eigenaar doet, is ook belangrijk

neet
zelfstandig naamwoord
kwaad wijf
WBD III.4.1:26 'kale neet' (= kaole neet) - jong en kaal vogeltje; ook: kaol jong of nestjong
Hoeufft: NEET-OOR voor een kittel-oorig mensch.

neetekont
zelfstandig naamwoord.
Van Delft - "Hij is een neetekont." Dit is: Hij is een akelige, humeurige kerel. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

nêeteldoek

Ill.: Thomé
zelfstandig naamwoord.
WBD neteldoek (II:880)
WBD III.4.3:224 neetelduukske - salomonszegel (Polygonatum

multiflorum)
WNT NETELDOEK - benaming voor een soort van losgeweven stof, vroeger vervaardigd uit de bastvezels van sommige soorten van netels.

neetoor
zelfstandig naamwoord
pestkop, treiteraar, judas, plager
WBD III.1.4:82 'neetoor' = persoon met een lastig karakter
WBD III.1.4:102 'neetoortje' = lastig kind
WBD III.1.4:409 'neetoor' = geniepige plager
Cornelis Verhoeven: NEETOOR m - pestkop, plager, iemand die spijkers op laag water zoekt. (= niet-oor? z.a.)
Antw. NEETOOR zelfstandig naamwoord, vrouwelijk. - (met zachtl. e en schrpl. o) - kregelig, vitziek, kitteloorig persoon.
WNT NEETOOR - in versch. bekend als scheldwoord vóór een kitteloorig, vitziek, bedillerig iemand.

neeve
voorzetsel, bijwoord
naast, neven
Den boer liep neeve zen pèèrd. - De boer liep naast zijn paard.
WBD III.1.4:l6 'erneven zijn', 'erneven zitten', 'ernaast zijn', 'ongelijk hebben' = zich vergissen
WBD III.1.4:245 'erneven vatten' = teleurgesteld worden
WBD III.4.4:l33 'neven' = eerstvolgend, ook '(daar)naast', 'achter'
Bosch neve - naast, ernaast, vlakbij
Cornelis Verhoeven: NEVEN (neffe) voorzetsel - naast. Vgl. 'langs'
Antw. NÈVEN en NEFFEN voorzetsel Hetz. als nevens, Fr. à côté de, près de. Hij woont hier nèven de deur. Er nèven zijn - mis zijn. Dat is er nèven - verkeerd.
WNT NEVEN, ook NEFFEN

nèffe
voorzetsel
naast, neven
Nèffe wie zaate gij? - Naast wie zat jij?
De Wijs -- (uit diepzinnig gesprek opgevangen) - ik zeg… ik docht dekket goed daacht mar jè, ik was er neffe omdèk daor zô gezegd zogezeed gin gedaacht op gehad had. (17-10-1966)
De Wijs -- jè Kees, ik zô wel neffen oe willen gaon zitten.. mar dè stao nie… (16-01-1975)
Cees Robben: óp den aonrècht nèffe de gótstêen; èn de pees leet ernèffe;
Cees Robben: Ik zó wèl nèffen oe wille gaon zitte, mar dè stao nie.
Cees Robben: Ge zitter nèffe - je zingt vals
Frans Verbunt: nèffen et pötje piese - zich ergens aan schuldig maken

WNT NEVEN, ook NEFFEN
Bosch neffe - naast
Jan Naaijkens, Dè's Biks: nèffe voorzetsel - neven, naast, mis; ge zit 'r himmel nèffe
Antw NEFFEN zie 'neven'
Hoeufft: NEFFEN, neven of nevens, voor 'langs' of 'voorbij'; b.v. 'zult gij eens aankomen, als gij eens nèffen gaat?'. Zoo ook zegt men 'iemand neven sturen' voor 'iemand aan de deur afwijzen'; het zal dus wel zooveel zijn als iemand naar het nevenstaande huis verzenden.

nèffenaaf
bijwoord
langsheen, vlak langs
nèffenaaf nutjes raope

nèffenalte
onbepaald voornaamwoord
geen van allen
De Wijs -- Hedde göllie de [dè] neftenalte nie? (geen van alle niet) (17-10-1972)

negoosie
zelfstandig naamwoord.
handel
Van Delft - "As 't was da (indien) 'k ne vent kos kreijgen, dan liet ik munne negotie vaoren." Dreef ik geen handel meer. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

nèk
zelfstandig naamwoord
nek
Mandos, Brabantse Spreekwoorden: zooas de nèk draajt, draajt de kòp (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1970) - de man schikt zich gewillig (de vrouw heeft de broek aan)
WBD III.1.1:111 'nek' = hals

nèkke
werkwoord, zwak
nekken, de nek omdraaien
De Wijs -- Zukke meense mossen ze nekke (feb. 1962)

nèpt
persoonsvorm van werkwoord
knijpt
Hij nèpt en eugske toe. - Hij doet een oogje dicht.

-2e + 3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'nèèpe', met vocaalkrimping

nèptang

zelfstandig naamwoord

knijptang

A.P. de Bont: neptang, zelfstandig naamwoord. vr. - nijptang

Antw. NIJPTANG (ook met verkorte ij uitgespr.: neptang) zelfstandig naamwoord, vrouwelijk.

Jan Naaijkens, Dè's Biks: nèptang zelfstandig naamwoord - knijptang

nèrgeraand, nèrgaand, nèrgeraans, nèvveraans, nèrges

bijwoord

nergens, nergens anders

►nievraans, nergens ►ievraans, ergens

Van Delft - "Nergeraans" (men zegt ook "nergeraand") beteekent: nergens. Zelfs hoort men gecombineerd zeggen: "ievraand ergens". (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

"Ik zie niks, hier nie, ginder nie, nergerand nie!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

'n Paor daog laoter zik, 'k zè hil de stad afgewist, d'r zen nèvverans gin Noren [schaatsen] mir te krège... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

De Wijs -- As get nergenââns veint, motte ieveraans kèkke (23-10-1963)

Cees Robben: Hèdde göllie èrgeraand òn gedraajd? Nèè, nèrgeraand.

Cees Robben: netuurlek wir ieveraans nirgeleej, èn nèrgeraans mir te vèène;

Cees Robben: we gòn tòch nèrges nòr toe;

Mar nèrgeraans was ie gewist/ niemand had em gezien... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Toe de aaw toe)

Ik haol wir vorsgebakke mik/ bij onzen èègen bekker/ want toen die meej vekaansie was/ wast nèrgeraans zo lèkker. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Wir int gerêel)

Tiest foeterde dè hil de wèèreld/ nèrgeraans gin rust mir gaaf... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Nèrgeraans gin rust)

Tis wèl en vrèmde kèrstgedaachte/ Tòch . . . hoek de wèèreld ok bekèèk,/ hòst nèrgeraans is iets te vèène van kèrst-vreede in de praktèèk. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Vreede èn Sneuw...)

Bosch nergand - nergens

Antw. NERGERANS bijwoord - nergens, Fr. nulle part. Ook: nieverans en nievers

Hoeufft: NERGERHANDS, voor 'nergens'. ERGEND, voor 'ergens' z.a.

Cornelis Verhoeven: NERGAND bijwoord - nergens (wsch. hypercorrecte vorm naar 'iemand'; zie blz.27)

A.P. de Bont: nèrgent, nèr(e)ges - nergens

netuurlek
bijwoord/bijvoeglijk naamwoord
natuurlijk
Kees en Bart: 'netuurlijk'
Cees Robben: netuurlek wir ieveraand nirgeleej;
Cees Robben: die hèdde netuurlek wir ieveraans verloore geleej;
WBD III.1.4:57 'natuurlijk' = idem; ook 'tuurlijk'

nêû
tussenwerpsel
Henk van Rijen: hoeft niet, niet nodig

neudoek, neusdoek
zelfstandig naamwoord
M omslagdoek
Nicolaas Daamen woordenlijst 1916: "neusdoek - kleine omslag doek voor burgervrouwen"
WBD III.1.3:154 'neusdoek' = sierlijke omslagdoek met franjes
WBD III.1.3:156 'neusdoek' = bont geruite langwerpige omslagdoek
WBD III.1.3:150 'neusdoek' = omslagdoek
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Tilburgs westen: neuzdoek, nuuzdoek, nuzdoek; oosten: nuzzek, neuzek (blz. 148)
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - krt.97: neusdoek
A.P. de Bont: zelfstandig naamwoord, mannelijk. 'neuzek' - neusdoek, wollen omslagdoek over schouders en borst bij vrouwen.
Antw. NEUSDOEK zelfstandig naamwoord, mannelijk. - omslagdoek, doek dien vrouwen over rug + schouders dragen
Jan Naaijkens, Dè's Biks: 'neujzdoek' zelfstandig naamwoord - neusdoek

neuje
werkwoord, zwak
Dialectenquête 1876 - de genoddigde gaaste
WBD III.3.1:39 'noden', resp. 'uitnodigen, verzoeken, vragen' = uitnodigen
B neuje - neude - geneujd; ik neu, gij/hij neut
A.P. de Bont: nö.je(n) zw.ww.tr. 'neuien' - noden, (uit)nodigen
Taalk. Mag. I:319 - NEUGEN = aanzoeken

neuke
werkwoord, zwak
- neuke - nukte - genukt

- met vocaalkrimping, behalve in inf., praes. meervoud, praes. ik-vorm
- uitmaken, deren; weggooien
Et nukt nie - het doet er niet toe, het maakt niets uit
Pierre van Beek: Nukt dieje rommel mar in den hoek - neergooien
Frans Verbunt: dè nukt de baoker nie, ast kiendje mar gezond is
Den dèksel eraaf, èn toen hèb ik die troep/ gelèèk in die pan meej soep genukt. (Henriëtte Vunderink, haovermoutepap, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)
WBD III.2.2:105 'neuken' = geslachtsgemeenschap hebben
Hees 't neuk, geneuk, nuksel (V:39)
Jan Naaijkens, Dè's Biks: neujke ww - neuken; weggooien, schelen
Antw. NEUKEN- bedriegen, foppen; - aan = knutselen, knoeien; kijven, grollen; telen
Cornelis Verhoeven: NEUKEN ov.ww - plat woord voor: neergooien: ik nukte 't geléék tege de grond. Ook onpers. en met ontkenning gebruikt om onverschilligheid uit te drukken: dè nukt nie - dat maakt niets uit, dat kan me niets schelen.
ZAFR. NEUK, ww. (geneuk) (plat) 1. slaan, veral met die vuis; 2. lol, sanik; hinder: 'Hulle neuk al die heeldag met my'.
WNT NEUKEN - 6) van zaken: hinderen, er iets toe doen

neukepietje
zelfstandig naamwoord. verkleinwoord
onbeduidend klein kind
WBD III.4.4:223; 'neukepietje' = iets kleins in zijn soort, ook 'geneuk'

neuker
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.4:297 'neuker' = kwart liter, ook 'halfke' of 'uppie'

neure
werkwoord, zwak
neurieën
Laot ons simpele liekes neure;/ laot ons zingen en nie treure,/ wè-t-er hier ok maag gebeure! (Piet Heerkens; 'Kritieke', gepubliceerd in De Zaaier, bijlage van de Nieuwe Tilburgsche Courant, 1941)

neus, nuske
zelfstandig naamwoord.
neus
Kees en Bart: 'net of w'uit ons neus bloejen'
...de vurste was zo'n amèchtig kemiek mènneke mee zon aorig nuske... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Mandos, Brabantse Spreekwoorden: en neus as en schoenmaokersvèthoorentje (D'16) spreekwoordelijke vergelijking.
Hij ha vèrkeseugskes en 'n nuske om te laache. (Naarus; ps. v. Bernard

de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: daor hoeft nie iedereen zen neus oover te snutte (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1968) –daar hoeft niet iedereen zich mee te bemoeien

De kènderkes staon allemòl/ — Èèrme zo goed as rèèke —/ meej der nuske teege de rèùt/ nòr et ötgepakt te kèèke. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Sintreklaos ôok)

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: ieder moet er zen neus oover drêûge, tòt Jan Rap mee zenen örgel ('70)

Dan zit ie frèèd op de tribune/ Z'n lekkend nuske af te buunen. (Gieleke – wsch. ps. van Michel van de Ven (Lechim) – ongedateerd knipsel uit onbekende bron; ca. 1960-1980)

Henk van Rijen: gelèèk heej gin neus - het gelijk heeft twee kanten

WBD III.4.3:278 steeknuske, prikneus - bolderik (Agrostemma githago)

WBD III.1.2:340 'kwaaie neus' = uitslag onder de neus

nie

bijwoord

niet

Cees Robben: 'trakteerde gij Drik ... dè-nie-dè ...'

Kees en Bart: niemir

Cees Robben: Dan kènd oewèège nie mir terug; nie praote mar braaje; nie nèè;

Cees Robben: mar dè is et nie, ok nie ok nie; et gao vendaog nie; nèè, dè nie dè;

Cees Robben: daor veraanderde nie veul aon; nie dèk zat zèè;

Dialectenquête 1876 - nimt ie nie meer? - neemt hij niet meer?

DANB hij kan nie vórt òf trug

Henk van Rijen: nie as naaw - nooit zoals nu

Henk van Rijen: teege den aovend waar ie nie mir bekwaom - ... was hij dronken

Henk van Rijen: nie nôoj - niet ongaarne, niet met tegenzin

Hoeufft: NIE, voor 'niet', in de meeste gevallen. Vaste regel is moeilijk te geven. Oud-Gothisch 'ni' = niet. NIET is samengesteld uit nie-it. Z.a.

A.P. de Bont: ni, bijwoord 'nie' - niet

Antw. NI, NIE bijwoord Wordt meest altijd gebruikt voor 'niet', FR. ne pas

WvM 'da'k nie mir kos ophouwe'

- NIE treedt dikwijls als versterking op bij ontkennende woorden.

... 't wor pekaant hil de dag nie licht nie. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Hij zeej: «Miet, belt den dokter mar/ want ik zè niks nie lèkker» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dè hai liever)

...want zon bui valt, weezeluk waor,/ aaltij hier èn nôot nie daor. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit:

Et weer)

niefel

tw, bijvoeglijk naamwoord

Henk van Rijen: niet veel

IHenk van Rijen: 'Hè heej-t-ur niefel van' Hij heeft er niet veel van.

niemand

voornaamwoord

niemand

Dirk Boutkan: (blz. 67) 'ze laoten ok niemam binne'

niemer, niemir

bijwoord

niet meer

De Wijs -- (gehoord bij 'n afscheid:) Zeg, as ik oe niemer zie, tot ziens war. (09-04-1973)

Cees Robben: Dè mòkte gij niemer meej; Dan kènd oewèège nie mir terug

Kees en Bart: niemir

Cees Robben: Ge kunt oewèège hier niemer bekènne. Ik bèn niemer zó kneukelvaast.

Cees Robben: aanders hòlde et niemer; ze krabbe mèn niemer blôot;

DANB meej de keegels wòrdt nie mir gespuld

Cees Robben: 'hij kos naa niemer op of neer'

Getrouwde vrouwe môoge niemer werke… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

- Met extra ontkenning: Dan hoefde ok nôot niemer bang te worre van gin man nie. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Ik woon er allang niemer, op 't Hasseltpleintje... (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

Haor niemer - niet meer Jan Naaijkens, Dè's Biks: nòòt niemer - nooit neer

A.P. de Bont: nimer, bijw.verb. (niet meer) 'niemer' - niet meer. Vgl. voor de ontwikkeling

WNT s.v. nimmer.

Antw. NEMEER bijwoord - niet meer. Ik bezit niks nemeer.

niemes

onbepaald voornaamwoord

niemand

Van Delft - "Niemes", dit is niemand. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

niemes wit waor vandaon... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke

Braobaansch, uit: ‘Maonsverdustring’, 1932)

B is er niemes nie? - is er niemand?

-- Mar toenker niemes nie mir vèène kos... (Karel de Beer - Bijnamenboek; 2007)

‘Niemes wies ze te wone.’ (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Piet van Beers – ‘Historisch’: Hy slûipt heel zuutjes dichterby,/ zo, dè 't gin niemes heurt. (With Love; 1982-1987)

Piet van Beers – ‘Gin katte’: Hij is niemes tot laast... (‘t Èlfde buukske, 2010)

Piet van Beers - 'Herfst 1982': Dan hoefde oe èège vur niemes te schaome. (CuBra)

Piet van Beers - 'Twee goudvinke': Èn der zal dan niemes zègge dè dè nie waor is. (Cubra)

Cornelis Verhoeven: NIEMES, oud woord voor 'niemand'. Vgl. 'iemes'.

A.P. de Bont: nimes, vnw, 'niemes' - niemand.

Jan Naaijkens, Dè's Biks: niemes voornaamwoord - niemand; ook: geniemes

nieperd

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: knijperd: in zene nieperd zitte - in de knel zitten

Frans Verbunt: bed: in zene nieperd krèùpe - in bed kruipen

niergend

bijwoord

nergens

niergend laag/ zo'n simpel dink,/ of 'k heij z'n schoon geheim vernommen... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: ‘Levensles’, 1932)

►nèrgeraand

nierke

werkwoord, zwak

vervelen; (= nirke 'herkauwen'?)

Henk van Rijen: ze stòn wir meej zen ammòlle te nierke - ze staan weer met z’n allen te vervelen

nieteegenstaonde

woordspeling

Van mèèrrege kreege we taol/ ik moog ene zin opgeeve/ Waort woord "niettegenstaonde"/ In moes worre geschreeve/ Ik wies irst nie wèk zèggen moes/ Toen in êens en licht opgòng/ "onze Paa draogt ene slappen boord,/ hij kan nie tegen staonde". (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Niemer nòr school)

nievraans, nieveraand

bijwoord

nergens

►nèrgeraans ►ievraans

Van Delft - "Nievraand" beteekent: nergens. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

B nieverans - nergens

R.J. nieverans

Nicolaas Daamen woordenlijst 1916: "nieverans, nieverus - nergens"

Cees Robben: as ge oew galge nieveraans kunt vèène; naa is ie nieveraans mir te vèène;

Ge kunt ze nieveraans mee vurgelêêke. ‘t ' is hil aander volk,
't 'is gin sort van meense... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - nievers - nergens (brab. vel.)

Hoeufft: NIEVERHANDS, voor 'nergens' of het verouderde 'nievers', samengesteld uit 'ne' (niet) en 'ievers' (iewaarts). Z.a.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - NIEUWERS, NIEUWERANDS. nergens. Kil.'niewers'. Z.a.

Dumbar NIEVERS, idem.

nijnaogel

zelfstandig naamwoord.

stroopnagel, nij(d)nagel

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: van vuule krèède nijnaogels (D'16) - waarschuwing aan iemand die iets nauwkeurig betast

Str. nijnaogel (2:109)

WNT NIJDNAGEL, NIJNAGEL - Hetzelfde wat nu gewoonlijk stroopnagel heet: een plaats waar de huid langs den nagel is ingescheurd.

niks

voornaamwoord

niets

'òf niks' (èn niks) dient ter versterking v.e. ontkenning

MP gez. Ge hèt niks vur niks as ene scheet in oewe slaop.

R.J. 'deh noem ik niks gin schaand'

Cees Robben: ze heej niks gin prisentaosie; dè gift niks;

Cees Robben: dègge meej niks begónne zèèt; ze zien mèn staon meej niks aon;

Cees Robben: al vèèf mònde getrouwd, èn nòg niks; himmòl niks;

Cees Robben: hij is nie goed òf niks, èn leej te bèd èn alles;

V ze blêef allêen aachter want ze ha gin kènder òf niks V ik zèè nie goed èn niks (nie)

Dialectenquête 1876 - Ze doen der niks goeds

B niks

WBD III.4.4:283 'niksnie', 'nikskenie' = onbelangrijk

284 'nikswicht' = iets onbelangrijks
WNT NIKS - in de gemeenzame taal gebruikelijk in den zin van niets.
Hoeufft: NIKS, even als het Plat-Duitsche 'nix', van het Hoogd. 'nichs' voor 'niets', wordt elders meestal schertsende gezegd. Hier vrij algemeen, ook in den beschaafden spreektrant. Z.a.
Antw. NIKS vrnw. Wordt overal gebruikt voor 'niets'.

nimt
ww, pv
neemt
Cees Robben: meej liefde nimt de grond ze op (de blaojkes)
Cees Robben: Nim mar gerust wè meej; ge nimt ene proopere vòd;
Cees Robben: as ie wir is wèggao, dèttie dan zene kòp ók meenimt;
Dialectenquête 1876 - ik neem, veranderd in: ik nim, hij nimt
tegenwoordige tijd sing. 2e + 3e pers. van 'neeme', met vocaalkrimping

ninne
werkwoord, zwak
drinken (door kinderen)
Pierre van Beek: ik zal jou is laote ninne
(Werd decennia geleden in Goirle gebruikt; nu daar nagenoeg onbekend.)
Nicolaas Daamen woordenlijst 1916: "ninnen 'k mot irst nog is ninnen (drinken)"
- ninne - ninde - genind
A.P. de Bont: nine(n), zw. ww.intr. (vooral kindertaal) 'ninnen' - drinken. 'Luste gè nie meer te ninne?' 'Ninne zulde!' (tot een hond gezegd).
Cornelis Verhoeven: ninnen, onov. ww. ... Als mijn herinnering mij niet bedriegt, werd dit ww. bij ons gebruikt als kinderlijke en wat jolige aanduiding voor: plasse
WNT NINNEN, onz.zw.ww. Een reeds oud woord ter aanduiding v.h. drinken, zooals de kleine kinderen dat doen. (Verg. Verdam 4, 2452) In het Romaansch bestaan vormen voor 'klein kind' en voor 'wiegen', gelijkende op 'ninnen'.

nir, tenir
bijwoord
Henk van Rijen: neer, terneder
Dirk Boutkan: (blz. 41) 'neer/ nir' als ww-deel

nirgeleej
ww., vd.
Henk van Rijen: neergelegd (vd. van 'neerlegge')

nirke
werkwoord, zwak

herkauwen
WBD nirke, nierreke, nierike, (hs K 183) nierken - herkauwen
Nicolaas Daamen woordenlijst 1916: "nierken - herkauwen der koeien, geiten enz."
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - nirken, nierken, euriken, hirke, hùrke, irke - herkauwen
Cornelis Verhoeven: Cornelis Verhoeven:: nirken - herkauwen; verwant met snurken, nurks en nors? Z.a.
WS of misschien uit 'neerkauwen', zoals in K127, l64a, 156 enz.?
A.P. de Bont: ne.reke(n), resp. nirke(n), nirke(n), zw.ww.intr. 'nerikken' 'herkauwen'
Antw. NIRKEN, NIRRIKEN - hetz. als hirken, irriken, herkauwen

nirklètse
werkwoord, zwak
neersmijten, neergooien
Kees en Bart: 'neerkletsen'
- nirklètse - klètste neer - nirgeklètst

nirlaote
ww., st.
neerlaten WBD m.b.t. de melk: laten lopen (door een koe), ook: 'laote lôope'
nirlaote - liet neer - nirgelaote

nirtèlle
werkwoord, zwak
Henk van Rijen: neertellen, betalen

nirvalle
werkwoord, sterk
neervallen
Waor is ie tenirgevallen?
- nirvalle - viel neer - nirgevalle
Hoeufft: Waar is hij nedergevallen? d.i. waar is hij, bij zijne aankomst, ingetrokken?

nirzètte
werkwoord, zwak
Henk van Rijen: neerzetten, 'nirplòtse'

nisje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
nestje
Cees Robben: 'Toen wees ie me 'n nisje aon'

nissele

werkwoord, zwak

nestelen

...et gruun òn den ooverkaant/ (...) Daor nisselde wè mèèrels in... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et Pèèrd van èèzer)

nisselplèngske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

plankje ter ondersteuning bij het veterstrikken, geïntroduceerd t.g.v. het Grôot Diktee 2008 (3e lustrum)

nissels

zelfstandig naamwoord, altijd meervoud

schoenveters

B nestel

WNT: lemma nestel - Koord waarvan het einde gestoken wordt in een malie, ten einde het gemakkelijk door een opening te kunnen halen; veter.

- Men nissels zitten in de knêûp. - Mijn schoenveters zitten in de knoop.

Cees Robben: Doe'w nissels vaast, Dorus; drek trap-trop

WBD Onder 'veter' is het Tilburgse woord niet vermeld (II 719).

Frans Verbunt: krèèg ik jouwe nissel, want men piske van men zwipke is kwèèt

WBD III.1.3:251 'nestel' = schoenveter? ook 'rijgnestel', 'schoennestel'

Hees nistel, nissel (I:21, III:24)

Cornelis Verhoeven: NESTEL m (gewoonlijk uitgesproken als 'nissel') archaïsch woord voor: rijgtouwtje, schoenveter. Vgl. 'bendel'.

Antw. NESTEL, ook NISTEL zelfstandig naamwoord, mannelijk. - veter, Fr. lacet

Jan Naaijkens, Dè's Biks: nissels zelfstandig naamwoord - nestels, schoenveters

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - nestel, naastel - veter (div. dial.)

nist, nisje

zelfstandig naamwoord

nest, bed

...mar naa wier et vort negen uur, tien uur, half elf soms eer ie uit z'ne nist kwaam gekropen... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

Lee den dokter nog in z'nen nist? (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

Laot in de nist, hommeles is't. (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Lui zweet...', 1941)

Cees Robben: dan nie dur den nist ruure, mar vur de voet vatte;

Cees Robben: kóm toch öt oewe nist;

Mandos, Brabantse Spreekwoorden: nie in den nist ruure (VB Tilburgse Taalplastiek 1970) - gezegd door een ouder, als de vrijer niet de oudste dochter maar een jongere ten huwelijk vraagt.

Ge waart in et kiepenhok gekropen en ge had er aaikes uit de nist gehaold en 'n stuk of tien hadde 'r op de deur van de schuur kapot gebutst en uitgesmeerd en toen kwaamde mee oew haanden en oew kleere vol aaiketiet binneloope en ge riept dè ge de deur toch zoo schoon geverfd had! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

Ene nist jòng katte in mèn maog/ gebonk in mene kop... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Nôot mir...)

Elie van Schilt - We haolde ok jong eksters uit ut nist, voeierde ze mee natgemokt ouw bròòd, gemengd mee braandnetelblaoikes en stukskes pierwurm. (Uit: 'Tilburg waor zen oe bossen'; CuBra ca. 2000)

'Tèèd om oewe nist op te zuuke, isset nie keind'? (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Ik koom en des fèèn om te weten, veur jullie, die dees lezen, öt un héél grôot höshauwe, zeg gerust enne nest. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Piet van Beers – 'Bim bam bom': Daormee jaogde ie de meense/ al heel vruug der niste èùt. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers – 'En gouwe fist': De jongste bruur öt onze nist/gaaf meej zen vrouw dees gouwe fist. (Het zeventiende boekje, 2010)

WBD III.4.2:66 'nest' - konijnenhol; ook genoemd 'hol', 'konijnenhol' of 'pijp'

WBD III.2.2:34 'nest' - verwend kind

WNT NEST" - zelfstandig naamwoord. onz., in 't Mnl. m., gelijk thans nog in Zuid-Nederland.

nistspèl

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: et nistspèl speule - huwelijksplichten vervullen

nò, nao

bijwoord, voorzetsel

na, achter

Cees Robben: nò den listen afzakker;

DANB nò de schòft spanne me et pèèrd vur de nuuw kèèr

Henk van Rijen: nò zisse koom ek nao

nòdderaand

bijwoord

naderhand

Nòdderhaand stónne ze òn de kaant. - Naderhand stonden ze aan de kant.
Kees en Bart: naoderhaand
Drie minuten nodderhaand dronken we ouwe klaore (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 8; 31-12-29)

nòdè
vw.
nadat
Kees en Bart: 'naodè'

nòdêel, nòdil
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: nadeel
WBD III.1.4:341 'nadeel' = idem

nòdènke
ww.
nadenken
Cees Robben: Dènkte gij naa mar nao vurdè ge prikt, ik zal nao oewe preek wèl nòdènke
WBD III.1.4:1 'nadenken' = denken ...; ook 'prakkiseren'
nòdènke - dòcht nao - nògedòcht

nòdil, nòdêel
zelfstandig naamwoord.
nadeel
Kees en Bart: 'benaodild'; 'vurdeel-naodeel'

nòdröppele
WW
nadruppelen
Frans Verbunt: later binnenkomen op een vergadering

noemer, noemerke
zelfstandig naamwoord
nummer
R.J. 'noemerke tien'
Kees en Bart: noemer zis, noemer êen van lijst zis
noemerke vier, 'n leuk kabouterke,
kreeg den schoone naom van Wouterke. (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Van Kees en Kee', 1941)
Cees Robben: noemer 1, noemer 2
Henk van Rijen: hòtie ok ene noemer tusse zen schaawerblaoj bèmmele? - Droeg hij ook een (rugnummer?)

Cees Robben: 'noemer twee die stierf al rap'
CiT (28) 'Haj okkene noemer tussche z'n schouwerblaoie bemmelen?'
A.P. de Bont: numer, zelfstandig naamwoord, mannelijk. 'noemer' - nummer

nògaon
werkwoord, sterk
nagaan
Henk van Rijen: 'nògaon, naogaon'

nòjaor
zelfstandig naamwoord.
najaar
Henk van Rijen: int nòjaor kan et baomes zèèn - ... kan het bar slecht weer zijn

nòk
zelfstandig naamwoord
WBD nokbalk (horizontale balk als verbinding tussen de toppen van de kapgebinten, resp. v.d. daksparren); ook 'nòld' genoemd.
WBD nok v.h. dak (hoogste gedeelte, horizontale lijngevormd door snijding van twee dakvlakken); ook 'vòrst' genoemd.

nòkbalk
zelfstandig naamwoord.
nokbalk
WBD nòkbalk (horizontale balk als verbinding tussen de toppen van de kapgebinten, resp. v.d. daksparren); ook 'nòk' genoemd.

nòkt, naokend
bijvoeglijk naamwoord.
naakt, 'naokend'
WBD III.4.3:337 'naakte dame' = herfsttijloos
Hoeufft:. Hoeufft: 'nokt', voor naakt, onder het gemeen. Het is Plat-Brabandsch. Huygens in 'Trijntje': '... ick sie ou nooh mé nockte beentjens stappe'.
Goem. NAAKT - nokt bijvoeglijk naamwoord.

nòlaote
ww., st.
nalaten
WBD III.1.4:49 'nalaten' = zich onthouden van
WBD III.1.4:374 'nalaten' - verzuimen

nòld
zelfstandig naamwoord.

naald
WBD nòld (II:1057) - naald
WBD nòld (II:1060) - naald
WBD 'nolt' (II:1115) - naald
WBD 'naolde' (II:1116) - naalden
WBD III.4.3:99 nòld - dennennaald; ook genoemd: spèl, mastespèl of pin
Antw. NAALD (uitspr.: naold, nöld, näld, nail), Fr. aiguille

nòldenbak
zelfstandig naamwoord
naaldebak
WBD 'noldembák' (II:l060) - naaldenbak

nòlôop
WBD nawort (de vloeistof die - in de brouwerij - de tweede keer gewonnen wordt uit het beslag)
WNT NALOOP - B) De latere loop, o.a. bij het distilleren. Z.a.

nòmeete
werkwoord, zwak
Van Delft - "Hij heeft den kastelein nagemeten" zegt men van iemand, die te veel gedronken heeft en daarna gebraakt. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

nommer
zelfstandig naamwoord.
nummer
Cees Robben: 'zó docht nommer drie'
WNT NUMMER, nommer

nondedomme
bastaardvloek
Cees Robben: – Non-de-domme schiet toch op Drikka… Gij wordt vort hoe lammer hoe lammer… (13-10-1978)
Overzicht van alle bastaardvloeken

nondejuu - nondetjuu
uitroep - vloek; verbastering van (au) nom de Dieu
Cees Robben: pèèrdejuu (= paardevlees), nóndejuu
Henriëtte Vunderink -- Dus smiddags nòr den Heuvel,/ èn al bij den bocht/ ston enen ijskooboer die/ benaan meej slagroom ok verkocht./ Vur ons gin daogelekse kost,/ dè stond noot opt menuu./ Gelèèk mar ieder tweej besteld,/ dè smokte, nondetjuu!! (uit ' Kèrmes', in *kZal van oe blèèven haawe*, 2007)

A.P. de Bont: nónded'ü:, nóndejü - basterdvloek

Overzicht van alle bastaardvloeken

nondejuuke

zelfstandig naamwoord.

vlinderdasje

Henk van Rijen: 'nondejuuke meej söóker' - brandewijntje met suiker

WBD III.1.3:145 'nondejuke' = vlinderdas

Stadsnieuws: Ik kreeg bij mèn kemuuniepèkske en schôon nondejuuke - vlinderdasje (080407)

Naar Fr. 'Nom de Dieu', met diminutiefsuffix.

Misschien genoemd naar de kreten tijdens zijn bevestiging.

nondekanon

tsw

Frans Verbunt: ongekend fatsoenlijke krachtterm

nondetonnèèr

tussenwerpsel

Henk van Rijen: gematigde vloek (Fr. nom de tonnère)

Cees Robben: – Nondetonnair Naris.. is 't naa glad.. of zemme zat…. (02-04-1976)

Overzicht van alle bastaardvloeken

nonnepreut

zelfstandig naamwoord

spotnaam voor een non

Pierre van Beek: Zuster nónnetreut - èèrappelscheut - èerappelzak - ??????? -zuster is enen knapzak.

Cornelis Verhoeven: PREUT, v. oud woord voor het geslachtsdeel v.e. koe; alleen gebruikt als onpreuts scheldwoord voor: vrouw: "n nonnepreut' - een trut van een non.

nonselaant

bijwoord/bijvoeglijk naamwoord

nonchalant, achteloos, slordig

Cees Robben: nonselaant

Henk van Rijen: 'nonsjelaant'

WBD III.1.4:15 'nonchalant zijn' = veronachtzamen

WBD III.1.4:150 'nonchalant' = slordig = fr. 'nonchalant' met vocaalreductie en rekking v.d. slotsyllabe

nôod

zelfstandig naamwoord

nood

R.J. hij ha zonnen hôoge nôod; halverweege krèège wij al hôoge nôod
Cees Robben: ziektes òf nôod

nôodeg
bijvoeglijk naamwoord/bijwoord
nodig
Cees Robben: hij heej zene riek hard nôodeg óm ooverènd te blèève;
Niets te maken willen hebben met iets: ...want daor ha z'n zuster niks mee noodig... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 8; NTC 19-11-1938)

nôodlanding
zelfstandig naamwoord.
noodlanding
Kees en Bart: 'noodlaanding'

nôoj
bijwoord
node, ongaarne
Ze din et tòch zó nôoj. - Ze deden het toch zo ongaarne.
Belaasting betaolen is wel een van de dingen die 'ne meensch 't nooist doe... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 7; 30-11-1929)
De Herfst die daocht: ik zie 't nie nooi,
zoo'n bietje locht dè veen ik mooi!
(Piet Heerkens; uit: De Mus, 'De jaorgetij', 1939)
De Wijs -- Mee dieje maantel heb ik ginnen aord, die doe'k zo nooi aon, 't stao wel vlug as ge hard lopt en ik vein't wel schôôn mar ik vein't nie zo leuk (09-07-1967)
Cees Robben: ik zie dè huudje ók zó nôoj; ik zieget nie nôoj;
Eén ding wies ik wel zeker, et waar et nôoiste wè'k deej. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Hij moppert, mar toch doe tie 't nie zo nooi... (Tony Ansems, Hij heget nog steeds over heur; van de cd Tilburgse Liekes American Style; 2008)
Mandos, Brabantse Spreekwoorden: wie et miste heej , stèèrft et nôojst (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1970)
Mandos, Brabantse Spreekwoorden: nôoj, nôoj, Peer Nôoje waar ók ene meens (D'16) - reactie als iemand zegt 'ik doe et nôoj' = met tegenzin
Bosch nooi - node, niet graag Jan Naaijkens, Dè's Biks: nooj bijwoord - node, ongaarne
WNT NOODE - Gewoon is in de oudere taal de samengetrokken vorm noo; nooie, nooi schijnt vooral in het zuiden te zijn gebruikt.

noordsèès

Ill.: Naumann

zelfstandig naamwoord.

Henk van Rijen: noordsijs, barmsijsje, paapje (Carduelis flammea)

WBD III.4.1:l35 'noordsijs', ' noordsijsje', 'sijsje - barmsijs'

WNT NOORDSIJS, ook Noordsche sijs, benamingen van het barmsijsje

nôot, nôot nie

bijwoord

nooit

"Noot moet iemand noot zegge!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

Freddags gaok noot nie de netuur in... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Annemieke, pront en groot,

vijf en twintig pas geworre,

zie de jongens al mee snorre...
mar den eene z'n haor is rood...
en dieën aandere... neemt ze nóót!... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Annemieke', 1941)
De Wijs -- Nè en nog 'ns nè, náá nie, mêrregù nie en nôt nie (23-02-1972)
Ge doeget ók nôot nie goed nie ók nie. - Je doet het ook nooit goed.
Cees Robben: Ik mòkte nôot gin hòst; wij wòrren et nôot eens;
Cees Robben: Ge kunt nôot weete waor et goed veur is; nôot óp tèèd;
Cees Robben: èn naa der èùt en nôot mir der in;
...nôot hagget rizzeltaot... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dakloôs)
DANB hij zal et nôot vèr brènge; hij komt nôot en menuut te laot
Henk van Rijen: ze hèn em nôot nie kunne vatte - ze hebben hem nooit kunnen pakken
Henk van Rijen: nôot niks - nooit iets
Henk van Rijen: strôojhuuj ziede hòst nôot nie mir - ... zie je bijna niet meer
Piet van Beers – 'Praote zô as ge 't geleerd hèt': Doe of ' t nôot nie aanders was. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
B no-ot
A.P. de Bont:: no'it, bijw. - nooit; verbinding 'nooit nie' - nooit
Goem. NOOIT - nunt nit, ook 'nunt' bijwoord
Jan Naaijkens, Dè's Biks: 'nòòt' bijwoord - nooit
WNT NOOIT , in vroeger tijd, en thans nog in Vlaanderen, ook nooint en soms NOOT.

nòp
zelfstandig naamwoord.
Van Beek - "Veel kinderen is de zegen van den Heere, maar ze houden de noppen van de kleren." (Nwe. Tilb. Courant; Uit Tilburgs folklore; 18 juli 1958)

nòpèèzer
zelfstandig naamwoord.
nopijzer
WBD 'nòpéézer' (II:1057) - nopijzer

nöpke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
Henk van Rijen: nopje
WBD III.1.4:191 - in zijn nopjes zijn = vreugdevol zijn

nòppes
zelfstandig naamwoord

niets
- Noppes mee de klep toe. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

nòr, naor
voorzetsel
naar
Cees Robben: de zaok nòr de klôote; ge gaoter nie nòr toe;
Cees Robben: zene rug stao nor et wèrke, en zen maog nor et hongerlije;
DANB zuukt is nòr menen hoed; de tweed dötsers kwaame nòr bèùte
Henk van Rijen: nôr school, nôr hoos èn nôr et weèrk
WvM 'me unne koets mee peerde nao Boksmèr'

norde
zelfstandig naamwoord.
het noorden
Henk van Rijen: noorden

nòrèès
zelfstandig naamwoord.
WBD het narijzen van het deeg

nòrrècht, nòrrèècht, naorècht
zelfstandig naamwoord.
aanrecht
Meej den handdoek dieter bij de nòrregt aaltij hong, zonne blauwgerèùte, moes ik men èège mar afdrêûge. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
De radio stond dan op de nòrregt want in de kaomer zitte waar der dur de week nie bij. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
Op de nòrregt laag de moter van et wasmesjien, die digget niemer. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
Stadsnieuws: Der stao me tòch enen hôop omwaas op de nòrrèècht. (140207)

norweege
zelfstandig naamwoord, meervoud
Mandos, Brabantse Spreekwoorden: et waar vrij norweege (D'16) - er was geen onraad (oir = van - af; op weg zijn = in orweege, wat in gesproken taal klinkt als innorwege)

nòsmaok
zelfstandig naamwoord

nasmaak
Cees Robben: de koffie spuulde de zaolege nòsmaok wèg

nòst
bijvoeglijk naamwoord, sup.
naast, eerstvolgend, dichtstbijzijnd
Dialectenquête 1876 - hij is den noaste
Cees Robben: de nòste week krèèg ik den èùtsleutel (uitsluitsel)
WBD III.4.4:133 'naast' = eerstvolgend
superlatief van 'nao'
Antw. NAAST bvw. - eerstvolgend
Jan Naaijkens, Dè's Biks: 'noste' bijvoeglijk naamwoord - naaste, de noste femielie

nòst
voorzetsel
naast
Henk van Rijen: den boer stin nòst zen pèrd - de boer stond naast zijn paard

nòstenbaaj
bijwoord, voorzetsel
ten naaste bij, ongeveer
Hij fiedelde zoo-mar-ongeveerten-
naoste-bij wè raok, (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Jan Viool', 1938)
diktee 2000 'In sisteg òf zo te nòstenbaaj ...'
Frans Verbunt: 'te nòstebaaj' - zo ongeveer; ook: nòstenbaaj
Antw. NAAST EN BIJ - omtrent: Hoe laat is 't? Zal naast en bij twee uren zijn.
WNT TEN NAASTE BIJ - 2° ongeveer

nòvèùle
ww. zw.
WBD afscheiding geven na het kalven, gezegd van de koe, ook 'witvèùle'
nòvèùle - völde nao - nògevèùld
ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: völt nao

nòvraant
bijvoeglijk naamwoord
schrijnend, navrant

nòvvenaant
bijwoord
naar verhouding, navenant
Hij pròt wèl mar doe nòvvenaant nie veul.-

Hij praat wel maar doet navenant niet veel.

Nicolaas Daamen woordenlijst 1916: "noavenaant - en alles waas er noavenaant (naar gelang)"

Novvenaant we hier zo'n goeie baon hadden zèn er toch mar weinig goei fietsers (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)

Van Delft - "'t Ies nen goejertrouwen vent naovenaant ie zoveul geld hee." "Naovenaant" is eigenlijk advenant uit de samenvoeging "naar advenant", hetgeen betekent: in evenredigheid, in overeenstemming met het vorige. (Volgens Van Dale zegt de spreektaal: "na venant".) (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 118; 8 juni 1929)

Kees en Bart: 'alles naovenaant'

De Wijs -- 't Lèkt wè, mar 't is navenaant niks (feb. 1962)

De Wijs -- tis nie veul naovenaant dettis (1965)

De Wijs -- Wat hebt u 'n prachtige "Hals", mevrouw! -Jè en zô is alles naovenaant (23-09-1970)

Cees Robben: Tis ammòl nòvvenaant; et weer was nòvvenaant;
Mistentèèds ging't zingen goed;
novvenaant wier d'r veul opgehaold.
Vooral in winkels en cafees,
dáor wierde echt onthaold. (Jos Naaijkens; 'Drie kôoninge'; CuBra, ca 2005)

…ik waar nog aaltij un klèèn menneke, naovenaant menne lèèftèèd.(Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Witt. "naovenaant" (S.G. 345 a venant 1; blz.87, 32, 90, 108, 111, 179)

WNT NAAR ADVENANT, ook na (ad)venant, ontleend aan 't fr. à l'avenant; i.p.v. bepaling met van, of een bijzin met dat.

Goem. A(D)VENANT - In 'na a(d)venant' - 'nu:venant' voorzetsel, bijwoord, vw: Prijzen navenant de markt. Fr. selon, à l'avenant, selon que.

A.P. de Bont:: nòvenaant, bijw. verb. 'navenant'; vanaant resp. venaant - naar verhouding.

Cornelis Verhoeven: NAVENANT (novvenant) bijwoord (uit Fr. à l'avenant) naar verhouding, gezien in een groter geheel: 't valt novvenant ammal nie tege.

Jan Naaijkens, Dè's Biks: novenant bijwoord - in verhouding tot

Haor noffenaant - navenant

nòzaojke

zelfstandig naamwoord. verkleinwoord

GG nakomertje

GG ons Sjaantje waar en nòzaojke èn ze wier nòvvenaant ok verwènd

nuchtere

bijvoeglijk naamwoord

nuchter
A.P. de Bont:: bijvoeglijk naamwoord. 'nuchteren' - nuchter: e nuchtere jungske - een pasgeboren kind
Antw. NUCHTEREN - nuchter, Fr. à jeune; niet dronken; pasgeboren.

nuffenèèr
effenaar
WBD nuffenèèr, uffenèèr, öffeneer (II:1001) - effenaar, toestel om kettingdraden gescheiden te houden.
Opm. 'nuffenèèr' is wsch. een geval van metanalyse.

nukt
persoonsvorm van het werkwoord
et nukt nie - het doet er niet toe, het maakt niets uit gez. Dè nukt de baoker nie, ast kiendje mar gezond is. - Dat maakt de baker niets uit, als 't kindje maar gezond is
Cees Robben: Dè nukt nie
Mandos, Brabantse Spreekwoorden: dè nukt de baoker nie, ast kiendje raar gezond is - dat is van ondergeschikt belang
tegenwoordige tijd sing. 3e pers. van 'neuke', met vocaalkrimping
Jan Naaijkens, Dè's Biks: dè nukt de baoker nie, as ...
Hees wa nukt'a (II:10 + III:9)

nulleke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
Henk van Rijen: nulletje
Henk van Rijen: nulleke-êenôog - de slimste niet

nunneke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
zustertje, nonnetje
Pierre van Beek: een soort fluitje uit jonge rog gemaakt
GD05 ons taante Sjaan waar as nunneke ingetreejen op den Aawendèèk
verkleinwoord van 'non', met umlaut

nuske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
neusje
verkleinwoord van 'neus', met vocaalkrimping
►neus

nutje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
neutje; alleen in deze verkleinvorm van neut een 'borreltje'; niet te verwarren met 'nutje', verkleinwoord van 'noot', noot.

Koos stond zene gal te spierse/ bij zen nutje òn de kiest... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Gefrut meej de friet')

Ge drinkt naa van oe nutje vort/ host driekwart òn accèèns (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Moet dè naa persee?)

...mar gij oe nutje, ikke koffie... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Van veurenaaf aon)

Ge vat wè vruuger nòr oe nutje... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Zôo gao dè dan, zeej Peer)

Twee cènte hier, ene stèùver daor/ dè maokt mèn ok gin mieter/ mar wörom moet den draank omhoog/ meej drie gulde de lieter?/ Bezèùnige? Allee dès goed/ mar ik dènk ondertusse:/ «Wie zèn er wir et biste mee?/ Die zèlf gin nutje lusse! (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et mòkt hullie niks)

Ons moeder zeej dèt vur onze paa/ natuurlek gin ècht fist is/ asser op zene vadderdag/ gin nutje bij gewist is. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Vadderdag)

...meej en nutje bij de haand,/ pas gevuld toe òn de raand (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et kerwaai is geklaord)

Piet van Beers – 'Vrèmde kòst': Gif mèn mar wèk hier gewènd zèè,/ ene goeje vètte pòt./ Zuurkôolstamp òf brèùne bôone.../ Èn 'n nutje toe... tòt slòt. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

nutje rolle

werkwoord, zwak

kinderspel

Van Delft - Het "nootje rollen" geschiedde met een schuin tegen den muur geplaatste plank, waarbij op eenigen afstand van het ondereinde eene noot gelegd was. Ieder mocht nu om beurt met een noot langs die plank rollen en raakten de noten elkaar, dan was degene, die de noot op den grond had moeten leggen, deze kwijt. Hetzelfde geschiedde met eikels of ander rollend materiaal. Was de voorraad van den een ten koste van den ander aanzienlijk vermeerderd, dan begon vaak de handel over zooveel voor één cent, ofwel enkel en alleen om een "oppers of mis". Het geluk mocht dan weer beslissen. (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 104; 16 maart 1929)

nuus, nuuws

zelfstandig naamwoord

het nieuws; iets nieuws

korte uu

Cees Robben: gin nuus

In vruuger tèèd ha iederêen/ wè nuus aon meej de Paose. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Ze maoken et vort wèl van aaier')

Stadsnieuws: Asse wè nuus ònheej, dan draajt ze zolang vur oew neus

toedègge der iets van zègt (290407)

Ik ha binne- bij bötelaands nuuws gezet en stad- en streeknuuws dur mekaare. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Tilburg heeter nog jaore laast van gehad, desse toen zon heisa gemokt han dè jaor over un paor gevalle van pokke. Tilburg waar wel wereldnuuws gewist, mar zôo, ha naa ok wir nie gehoeve. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Antw. NUUS - nieuws (Antw., Brab. en elders)

nuut, nuu, nuuw, nuuwt

1. bijvoeglijk naamwoord

nieuw

Dirk Boutkan: 'nüt' (nieuw) (blz.19); et hèùs is nuut; et nuuwe hèùs, en nuuw hèùs (48)

nuuw èèrpel = nieuwe aardappels

Mèn nuuw schoen(e) zèn nòg nuut. - Mijn nieuwe schoenen zijn nog ongedragen.

Cees Robben: de nuuwe paus is dôod; ak wir en nuu pèt kôop;

Cees Robben: Tis mis meej de nuuwe vadder

Cees Robben: ik hèn en nuu klòk òngeschaft;

DANB nò de schòft [het schaften] spanne me et pèèrd vur de nuuw kèèr;

DANB dè wòrdt naaw en hil nuuwe stad ;

Dirk Boutkan: (101) en hêel nuuw stad

WNT XI:230 NUUT, nuwe, nuwer, nuutste: 'iets nuuts' Z.a.

A.P. de Bont: niut, bijvoeglijk naamwoord. 'nieuwt - nieuw: "Hij (de japon) is nieuwt'; 'Die fiets he'k nieuwt gehad, d.i. onbereden gekocht

Dialectenquête 1876 - soms: nuuw of nuuwd, soms: nij of nê; 'nen nuwen boek, 'n nuuwd buukske

Dialectenquête 1876 - 'n nij rêtuig mid 'n aauw pêrd er veur

2. bijwoord

Kees en Bart: 'op nuut'

3. zelfstandig naamwoord

Ze was himmòl int nuut. - Ze was helemaal in nieuwe kleren gehuld.

Cees Robben: '... die 't nuu mee 't aauw verwèèft'

Cees Robben: Ik kan veul beeter twee nuuw maoke?

Et mooiste aon de irste communie waar, degge hillemol in et nuut wiert gestoke, tot nuuw schoenen toe. Et wier onderhaand wel tèèd degge ens wè nuuts kreegt. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Antw NIEUW (uitspr.: nief, in 't N.: noew, noewt) - nieuw

Jan Naaijkens, Dè's Biks: nuuwt bijvoeglijk naamwoord, zelfstandig naamwoord - nieuw 'in 't nuuwt'

Hoeufft: NIEUWD, voor 'nieuw' Z.a.

3.1. Nieuwjaar:

Cees Robben: Ze spulde saom vant aaw int nuu

Irst vier daoge rondom de stal/ was wènd op onze meule./ Daor wir drie daoge aachteraon/ om vant aaw int nuu te speule. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Allee, stèrkte war....)

Overige bronnen

Keyser nuwt, nuwwer, nuwst - nieuw

WAT (XI:230) NUUT, nuwe, nuwer, nuutste; iets nuuts Z.a.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - nuuw (krt.35); nij/nèj/neej/nej/ni-j: grootste deel v. T (blz.55)

nuuver

bijvoeglijk naamwoord

nijver

Dialectenquête 1876 - nuver

nuuwjaor, nuujaor

zelfstandig naamwoord

nieuwjaar

- Beste Meense, stadgenoote, / 'k Heb veul wensen vur oe klaor. / In in rèmke opgeschreve / 'k wens oe: ZAOLIG NUUWEJAOR. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Ik wens oe mee dees Nuwejaor

geen enkel peltje grijze haor! (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Nuwejaor', 1941)

Cees Robben: wégge krèègt vur de 'nuujaor'; zaoleg 'nuujaor'

Ast waor wier wèmme ammol wènse/ dan zogget vur grôot èn klèèn/ en plezierig èn gelukkig/ èn... en zaolig nuujaor zèèn. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Kwot waor wier wèmme wènse)

Mar naa is alles wir gewôon/ èn Nuujaor is begonne. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Allee, stèrkte war....)

't Nuuwjaor dè begonnen is/ Brengt ok vur Willem II/ Mee grote hòòpen goeie hoop/ Ok bèrgen zörgen mee. (Gieleke – wsch. ps. van Michel van de Ven (Lechim) – ongedateerd knipsel uit onbekende bron; ca. 1960-1980)

WBD (III.3.2:301) nuuwjaor

- nuuwjaor wènse

Antw. NIEUWJAAR, NIEVEJAAR, in 't N. NOEJAAR zelfstandig naamwoord, mannelijk. en niet o. -Nieuwjaarsdag

Jan Naaijkens, Dè's Biks: nuuwjaor zelfstandig naamwoord - nieuwjaar

Hees nuuwjaor (I:54)

Bakker van de Camp uit de Veestraat, met nieuwjaarskoeken maar nu voor moederdag gebakken

nuuwjaorskoek

zelfstandig naamwoord

nieuwjaarskoek

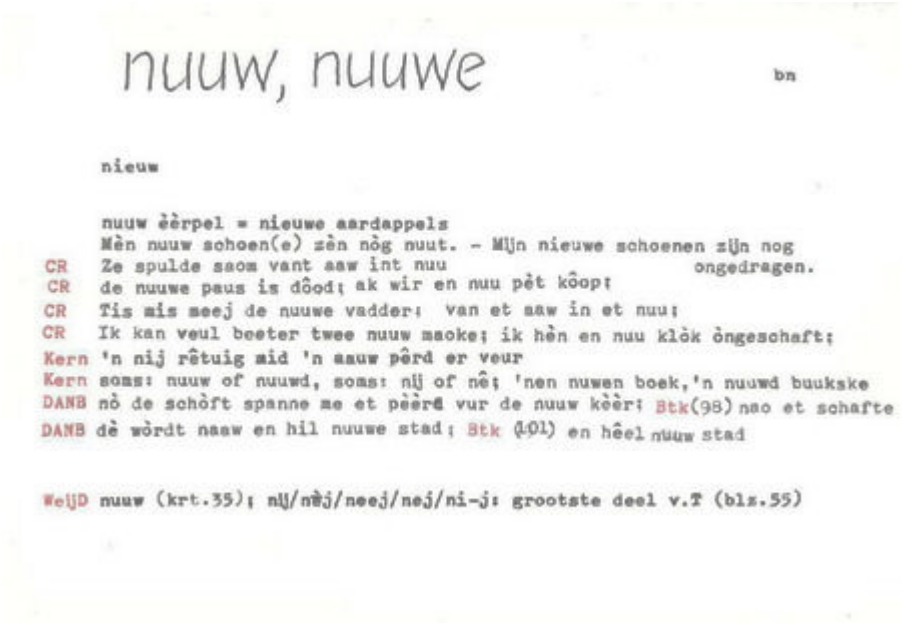
Tekening: Frans Mandos Tzn (1945): 'De tekening stelt voor: de in Tilburg en omstreken gebruikelijke nieuwjaarskoeken met gespoten suiker, de zogenaamde "nuuwjaor". Ze zijn doorgaans ongeveer 25 cm lang, ze kunnen echter wel een halve meter en nog grooter zijn.'

Et Tilburgs heej in dieje tèèd en leesplèngske, en kookbuukske, tusse de

schèùfdeuren èn nuujaorskoeken opgeleeverd. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 1998)

nuuwsblad
zelfstandig naamwoord
nieuwsblad, krant
WBD III.3.1:310 'nieuwsblad' = krant
WBD III.1.4:10 'nieuwsblad' = nieuwsgierigaard

nuuwsgiereg
bijvoeglijk naamwoord.
nieuwsgierig
WBD III.1.4:8 'nieuwsgierig' = idem

nuuw, nuuwe bn

nieuw

nuuw èèrpel = nieuwe aardappels
Mèn nuuw schoen(e) zèn nòg nuut. - Mijn nieuwe schoenen zijn nog
CR Ze spulde saom vant aaw int nuu ongedragen.
CR de nuuwe paus is dôod; ak wir en nuu pèt kôop;
CR Tis mis meej de nuuwe vadder: van et aaw in et nuu;
CR Ik kan veul beeter twee nuuw maoke; ik hèn en nuu klòk òngeschaft;
Kern 'n nij rêtuig mid 'n aauw pêrd er veur
Kern soms: nuuw of nuuwd, soms: nij of nê; 'nen nuwen boek,'n nuuwd buukske
DANB nò de schòft spanne me et pèèrd vur de nuuw kèèr: Btk(98) nao et schafte
DANB dè wòrdt naaw en hil nuuwe stad; Btk (101) en hêel nuuw stad

WeijD nuuw (krt.35); nij/nèj/neej/nej/ni-j: grootste deel v.T (blz.55)

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van òbberis tot ònzien

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

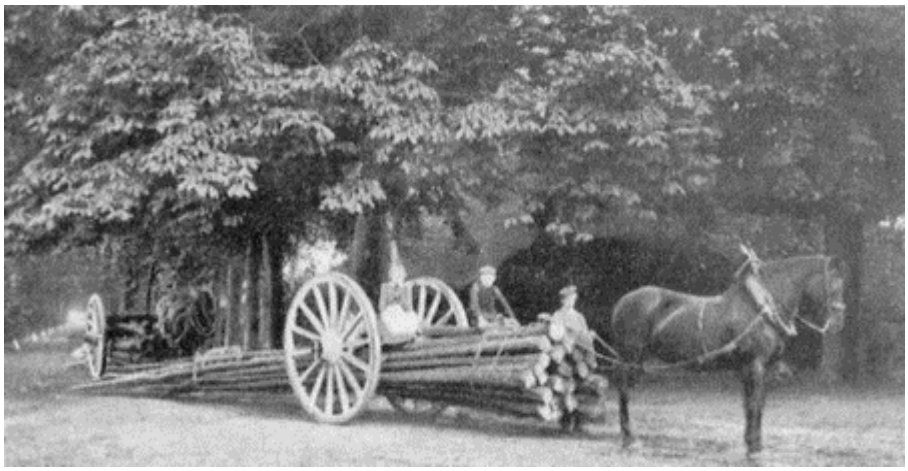
en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Van oodeglaar - ouwer

oets

òbberis òf mis

uitdr.

Van Delft - Bij dit paapke en meetje steken werden de dichtst bij de streep liggende centen met twee of drie in de hand genomen, geschud en boven het hoofd opgeworpen: dan vormde op den grond het kruis of munt ("oppers of mis") weer den eindsleutel. Tijdens dit opgooien verbond men er nog wel ooit aan, dat nummer twee gedurende het in de lucht zweven der centen er eens de hand onder slaan mocht om de centen, die hij zodoende opving, weer neer te werpen. De geldstukjes, die dan "oppers lagen", waren voor hem. (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 104; 9 maart 1929)

Van Delft - Ook werd vaak onderweg op straat "oppers (obbers) of mis gegooid". Men moest dan raden, terwijl de kameraad zijn cent opwierp, hoe het muntstukje neer zou komen. Waren de centen op, dan begon vaak de ruilhandel en het leentje-buur-spelen, geen van beide aanwensels met goede paedagogische strekking. (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 104; 16 maart 1929)

Witte naa wir nie, wèttè ies? Wel dan legde op nen steen 'n paor centen en die staon obberus of mis (dè ies zo veul as kruis of munt) en die moette dan perberen om te mikke. (A.J.A.C. van Delft, uit: 'Toen Tilburg nog dorps was: Een heel typisch dialect'; Nieuwe Tilburgsche Courant, 17 juli 1956)

Cees Robben kop of munt, kruis of munt; 'T"is obberis of mis'

Kiesde gij bij ut "Mitje steke" "Obburus" of "Munt" ? (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Frans Verbunt - òbters òf mis - munt of kruis bij het opgooien

Frans Verbunt - òppers òf letters (volgens J. Naaijkens: kruis of munt)

WBD (III. 3. 2:206) oppers = getalzijde v. e. geldstuk

Biks 'oppers of lètters - kruis of munt

òchèèrm

interj.

ocharm
Cees Robben ze haawt nie van ochot-òchèèrm;
Cees Robben fèfteg jaor stikkedoor, mar ochèèrm menen èèrm;
Antw. OCHERMEN tw - ocharm, ocharme. Spr. In den ochermen staan – beklaagd worden, medelijden opwekken.
WNT OCHARM - uitroep van smart

òchòd, òchêer
tussenwerpsel
- Och God!
Frans Verbunt - ach Heer!
"Geen brood,
geen mik,
ochod-ochod-ochod!
goei weef,
één keend,
ochod-ochod-ochod!" (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'aaw Tilburg', 1938)

oddeklonje
eau de cologne, reukwater
►onjeklonje

oe, ou
persoonlijk voornaamwoord
u, jou, je
As ie oe zie, zal ie et oe ötlègge.
Lòt oe naa nie lèème.
zilverblinkend bölleke waoter,
geere zing ik over ou. (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Dröpke dauw', 1941)
Cees Robben -- zak oe rèùle vur den buurman?; aanders schup ik oe;
Cees Robben -- ik hèb nog gin èèrg in oe; dan vattie oe boove de heup;
Cees Robben -- dan maok ik oe wèl wè aanders wèès; mene maot lust oe gruun;
Cees Robben -- ik zal oe is op oewe pommeraans timmere; ik zal oe is bèùterêepe;
Cees Robben -- ak oe iets vraog;
Dialectenquête 1876 - Waannir komd u bruur jaaw bezuuke? - W. komt uw broeder u bezoeken?; Dè beger ik vaan jaau te wète - dat begeer ik van u te weten
DANB et is en 'uw' geleeje dèk oe gezien hèb
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Bij de streken waar de vorm met nadruk 'jou' klinkt, is T niet vermeld (blz. 123)

Antw. OE pers. voornaamwoord - U, Fr. vous, toi. Ik heb oe daar gezien.
Bosch oe - persoonlijk voornaamwoord 3e + 4e naamval: u, je

oe, oew, ouw
bezittelijk voornaamwoord
uw, jouw, je
N. Daamen - Handschrift 1916 - "oe - jou"
Antw. OE bez. voornaamwoord - Uw, Fr. votre, tien. Oe huis, oeë stok, oeën hond.

oej
tussenwerpsel
N. Daamen - Handschrift 1916 - "oei zò noa, had ie em (bijna)"
WNT OEI - gearticuleerde uiting van pijn

Kaart: D. Zeijnen

Oel
zelfstandig naamwoord, eigennaam, toponiem
Oerle
DANB et oel (bep. wijk)

oets

Uit Kroniek van de Kempen 1987

zelfstandig naamwoord

mallejan

N. Daamen - Handschrift 1916 - "oets - voertuig om boomen mede te vervoeren"

Henk van Rijen - 'oets, oerts'

LDM - Verder om niet te vergeten "de oets", ook wel mallejan genoemd, het speciale vervoermiddel voor bomen. Deze bestond uit twee wielen maar groter dan een gewoon karwiel, zodat dus de as ook hoger kwam te liggen. Deze as was zwaarder dan van een gewone kar en er op lag een houten balk en hieraan was beweegbaar verbonden een vooruitstekende paal van ca. 3 m met aan het vooreind een stevige ijzeren ring, waar bij het gebruik de haamknuppel werd ingehaald met aan de uiteinden hiervan ook een stevig ijzeren oog, waar bij het inspannen de haagten of strengen werden ingehaakt. Dit voertuig werd gebruikt voor het vervoer van bomen, die onder de as werden gehangen. Drik en Kees Zebregs aan 't Goirke, Tinus, Kees en Jan Leijs, Hasselt, Huybrechts Lijnsheike waren in dit werk de mannen van 't vak. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 21 'Tilburg had een respectabele lijst'; NTC 4-2-1954)

Stadsnieuws - Wènnen oets, naa traptie der wir meej baaje pôoten in! - Wat een onnozele hals, nu trapt hij er weer met beide voeten in

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- OETS m - mallejan, voertuig met twee wielen voor het vervoeren van bomen. Niet in WNT, wel in v. Dale: OETS m - mallejan.

Bont HOETS vr! - mallejan. In Lage Mierde: 'n oerts.

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - OEST noemt men hier zeker werktuig om stukken geschut of andere zware ligchamen te ligten of voort te trekken. Z. a. Reeds bij Kil.

WBD 'oets' - mallejan (II:2787)

Antw. OERTS znw. m. zie HÖRST, zie HÖRTS

HÖRTS, NÖRTS, ÖRTS, HUITS, UITS, NUITS, in N. Kempen: HOERTS, HOETS, OETS, NOETS voertuig op 2 wielen, met langen dissel, om boomen te vervoeren

Van Dale (XIV) mallejan - wagen bestaande uit een as met twee hoge wielen en een disselboom, om bomen en andere zware lasten te vervoeren (1872) - van 'mal' (dwaas) + de persoonsnaam Jan, vermoedelijk gevormd naar mallewagen (wagen waarop leden van het narrengilde rondreden).

Mallejan - Anton Mauve (Rijksmuseum)

► Dossier: Oets - Mallejan in prent- en schilderkunst

oew, oe, ouw

bezittelijk voornaamwoord

uw, jouw, je

Cees Robben -- Hoe bevalt oew gebit, Jaoneke? in oew haande spierse;

Cees Robben -- Hèdde oewen sleutel verloore?; Waaren oew ôoge wir grótter as oewen bèùk?

Cees Robben -- ik zal oe is óp oewe pommeraans timmere;

Dialectenquête 1876 - Waannir komd u bruur jaaw bezuuke? - Wanneer komt uw broeder u bezoeken?

-- Van oewèègen afgaon - het bewustzijn verliezen

Henk van Rijen - oew ôoge verschiete - een tukje doen

Henk van Rijen - oew schaoj inhaole - je schade (achterstand) inhalen

Henk van Rijen - oewen daas - je sjaal
Antw. OEW bvw. Uw: oewen hof, oew huis.
Bosch oew - uw, jouw (bezittelijk voornaamwoord)

oewèège
voornaamwoord
jezelf
van oewèègen afgaon - het bewustzijn verliezen
Henk van Rijen - waor moeide oewèège teegenaon? - waar bemoei je je mee?
Stadsnieuws - Ge moet oewèège schaome, dègge oew moeder zôo vur de gek haawt! (160907)
Cees Robben -- vuulde oewèège nie veul lichter; doeget mar in oewen èègeste

òf
onderscheidend voegwoord
of
-- Vaak gevolgd door 'dè'; de komplemènte van ons moeder èn òf dè...
Antw. OFDAT, ook OCHDAT vgw. -of, Fr. si. Ik weet nie', ofdat ek wel den tijd zal hebben. - Alsof, Fr. comme, 't Is weer, ofdat de zee zou uitdroogen.

òfdè
voegwoord
of, of dat

òffesier
zelfstandig naamwoord
officier
WBD III. 2. 3:269 'offecierke' = borrel

öffenèèr
zelfstandig naamwoord
effenaar
WBD öffeneer, uffenèèr, nuffenèèr (II:1001) - effenaar: toestel om kettingdraden gescheiden te houden.

òffer
zelfstandig naamwoord
offer
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - kómt ten òffer: den èùl is dôod (D'16) - Ten offer gaan is naar de lijkdienst gaan. (Tijdens de dienst werd er geofferd, waarbij men langs de baar ging. Sommigen namen hieraan deel om door de familie gezien te worden en verlieten

daarna de kerk. De uitdr. hekelt dit gedrag.)

oft
zelfstandig naamwoord
ooft

ogst
zelfstandig naamwoord
oogst
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 25) ogst

òjem, aojem
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - adem

òjeme, aojeme
werkwoord, zwak
ademen
Ge kóst em heure òjeme.
B aojeme - aojemde - geaojemd - geen vocaalkrimping
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Blijkens krt. 44 ligt T. op de grens van gebieden met j resp. s.
Bont znw. m. adem: 'ene kooien ooiem hebbe'

öjere
werkwoord, zwak
WBD (van een koe) een zwellende uier krijgen in de draagtijd; ook 'èùre' of 'ònèùre' genoemd
WBD uijere - verwelken (meer melk geven van runderen)
öjere - öjerde - geöjerd

ok, ôok
bijwoord
ook, eveneens
R Mar dan dik et ók ôok. - Maar dan deed ik het ook beslist.
Cees Robben -- èn ók meej zónne gouwen hoed
Cees Robben -- mar dè is et nie, ók nie ók nie; tèùs ist ók nie alles;
DANB eete zullie ók gèère kèès?
Henk van Rijen - lap et em ok es! - doe het ook maar eens!
Bont ók, voegw. en bijw. 'ok' - ook
Antw. OK bijwoord - ook, Fr. aussi

òkkaasie
zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt - mogelijkheid

ok nie
bijwoord
ook niet
herhalend: ter versterking v. e. ontkenning
R Mar dan dik et ók nie ók nie - Maar dan deed ik het beslist niet.
Cees Robben -- mar dè is et nie, ók nie ók nie; tèùs ist ók nie alles;
V ik doeget nie ók nie (ók nie)
Want die aander vèèf, die bèète dere tong ok nie aaf ok nie, war? (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- OOK NIE OOK NIE - zeker niet. Zie blz. 33 en 77.

òlf
zelfstandig naamwoord
oorlof, verlof, congé,
R oewen òlf hèbbe - 't erop hebben zitten: Hèdde oewen òlf?
R zenen òlf krèège - zijn congé krijgen
R èèrges meej in zenen òlf zèèn - ergens mee in z'n sas zijn
De Wijs -- Hedde den òlf ? (Ben je klaar met je werk? Olf is vrijaf, verlof) (20-07-1962)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - zen òlf hèbbe ('65) - zijn taak volbracht hebben; vrij zijn
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - òlf maoke (D'16) - er met het werk uitscheiden
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - zen òlf krèège ('65) - ontslagen worden; (òlf is verwant met oorlof - vergunning, verlof, toestemming)
N. Daamen - Handschrift 1916 - "'k heb olf (ik heb mijn taak volbracht)"; "ik heb zelf mar olf gemokt (gereed of niet ik ben er uit gescheiden)"
Henk van Rijen - 'òllef, òllem' - verlof, vrij, ontslag
AVI OLF, verkort van: oorlof

òlgendag
bijwoord, zelfstandig naamwoord
N. Daamen - Handschrift 1916 - "olgendag - een geheelen dag'

ölleger
zelfstandig naamwoord
orgel
... as ik naauw nog is in de Noordhoekse kerk koom en ik zie daor z'n praachtige schilderingen, z'ne prikstoel, z'n ramen, den outer en dieën schonen uileger, dan vergao 'k van plezier... (Naarus; ps. v. Bernard de

Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

òllemaol

bijwoord

allemaal

► ammel ►òmmel

Boom en boojem staon belooverd/ vol blaank blommen ollemaol. (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Maonnaacht' , 1932)

ollie

zelfstandig naamwoord

olie

Ik zaag er [paddenstoelen] zô wit as roome, zô gèl als boter, wir aandere zô bruin as peperkoek en vettig blinkend of er ollie over gesmèrd zaat... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)

Cees Robben -- enen Tilburger smòkt de sneevel beeter as den heiligen ollie

Cees Robben -- daor rôok et nòr zuuten ollie

Dialectenquête 1876 - ollie (met heldere korte o)

Frans Verbunt - dès aanderen ollie zittie, èn hij zêek in de lamp

Frans Verbunt - (sneevel) ik hèbbem liever as den hèllegen ollie

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - Stien ollie (Joh. Mutsaers) (blz.56)

WBD III.2.3:233 'oliekoek' = idem

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - óllie, met korte vocaal (krt. 61)

Bont óli, znw.m. - olie

Biks 'ollie' zn - olie

Bosch ollie – olie

öllie

bez. voornaamwoord

jullie, uw

Is öllieë paa tèùs? - Is jullie vader thuis?

B onder ullie - onder u; den ullieë - de uwe;

De Wijs -- Ölliedegölliedejöllieje nog? (feb. 1962)

Cees Robben -- Dees zèn dons; èn zèn dè döllie?; olliede göllie den ölliejen ôok?

Stadsnieuws - Hee öllie moeder sewèèle nog èèrepel nôodeg? - Heeft je moeder soms ... (060610)

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Op krt. 67 vallen de vormen 'jullie/jöllie' en 'ullie/öllie' rond Tilburg samen (blz. 125)

Bont voornaamwoord 'ullie' - jullie

Antw. ÖLLIE, ÖLLE(N) vrnw. en bvw. - zie ULIE - ulieden, dat. +acc. v. gijlie

olliebòl

zelfstandig naamwoord

oliebol

Cees Robben -- de olliebòlle ruuke goed;

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - olliebolle (meervoud)

Ons Jantje maawt om olliebolle/ ons Mietje om en sèùkerspin/ Ons Wies die vraogt gerukte pòlling/ ieder wil zenen èège zin... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Kèrmes haawe ')

Ammol en Zaolig Nuuwjaor meênse/ wèns ik oe gèère ònt begien/ mee et vèt van de olliebolle/ èn vant knèèn nòg òn men kien. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Van veurenaaf aon)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - den olliebòl = Jan Oosterbaan (blz. 105)

olliebrèùd

zelfstandig naamwoord

bruid die in de z. g. besloten tijd in de kerk de 'roepen' krijgt, omdat er haast is bij het huwelijk

Bont znw. vr. - 'oliebruid' - eertijds een bruid die op Goede Vrijdag (dag waarop vooral olie werd gebruikt) of in het algemeen: in de (grote) vasten aantekende.

olliefaant

zelfstandig naamwoord

olifant

ollieje

werkwoord, zwak

oliën, smeren

Ik denk ineens aon die boerin, die mee 'n aander boerin stond te praote over d'ren koffiemeulen en vroeg: Olliede gullie den ullieën ook?" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 8; NTC 19-11-1938)

En Arjaon praotte d'r overheene: "Olliede gullie de jullieje ok meej slappen ollie?" (A.J.A.C. van Delft, uit: 'Toen Tilburg nog dorps was: Een heel typisch dialect'; Nieuwe Tilburgsche Courant, 17 juli 1956)

Kek, wat feen/ Net as van meen/Ge het dezelfde Citroën/ Olliede Gullie de Jullieje Ok? (Tony Ansems, Olliede gullie de jullieje ok?; van de cd Tilburgse Liekes American Style; 2008)

Olliede göllie den öllieën ôok? - Smeren jullie die van jullie ook?

Pierre van Beek - ullieje

olliekont

zelfstandig naamwoord

oliekont; mogelijk een spotnaam m.b.t. het gebruik van de onwelriekende smoutolie in de textielindustrie

A.M. de Jong (*Merijntje Gijzens jonge jaren*; 1957) -- Thuis... We zijn Brabanders.
- O . . . Ik heb ook nog femilie in Brabant, in Tilburg, is dat bij jullie in de buurt ?
- Nee, da's een andere kant uit.
- Nou ja, dat lazert ook niet, 'k heb ze nog nooit gezien, die oliekonte... Dan zal ik ook maar Merijntje zegge, as ie 't goed vindt...

Henk van Rijen - verveeloor

olliekonte

werkwoord, zwak

vervelen, lastig zijn

Cees Robben -- Men vrouw olliekont en lammenteert

ollielaamp

zelfstandig naamwoord

olielamp

Cees Robben -- 'Zôo zaag ie list 'n olielaamp'

olliemaot

bijvoeglijk naamwoord

Van Beek - "'t Is oliemaat" - overvol. (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

olliemeule

zelfstandig naamwoord

oliemolen

ollienutje

zelfstandig naamwoord

apenootje, pinda

zaad v. e. tropische plant (Arachis Hypogaea)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - et ollienutje = bep. sjofel vrouwtje (blz. 93)

Biks 'ollienutje' zn - apenootje, pinda \

Bosch ollienutjes – pinda's

ollievaor, ôojevaor

zelfstandig naamwoord
ooievaar
R. J. kómt den oojevaer òngevlooge
Cees Robben -- Ist waor dè den 'ooievaor' de kiendjes brengt?
Cees Robben -- Witte gij wèl dè den 'ooievaor' de kiendjes brengt?
WBD III. 4. 1:225 'olievaar' - ooievaar (Ciconia ciconia), ook 'ooievaar'
Biks 'oojevèèr' zn - ooievaar

olliewòrtel
zelfstandig naamwoord
stinkende sigaar
N. Daamen - Handschrift 1916 - "oliewortel - noemt men een stinkende sigaar"

òlm
zelfstandig naamwoord
WBD III. 4. 2:198 'olm' - houtworm (Anobium punctatum), ook genoemd: 'meutel', 'houtwormpje' of 'mot'
WBD III. 4. 3:143 òlm - iep (Ulmus)
WBD III. 2. 1:458 òlm = houtmeel, ook genoemd mòlm, vermòlmd hout, meutel

ològ
zelfstandig naamwoord
oorlog
nôot mir ològ - nooit meer oorlog
want et was ològ war.... (Henriëtte Vunderink; Vruuger; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

öltje
zelfstandig naamwoord dim.
Henk van Rijen - uiltje

om
tussenw.
WBD opzij! (conmando voor een paard), ook 'hóm' genoemd
Vb Hij hòm óm - Hij had hem om, hij had te diep in het glaasje gekeken (TT170)

omdè
vw.
omdat; doordat
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 'omdè ze vererremoeien'
Cees Robben -- ómdèk te wèèd in men aachterweerk zèè; ómdèk vuls te

dik bèn;
Cees Robben -- ómdè we gin gèld han; dè komt ómdè ge zón koeterkónt zèèt;
DANB hij heej veul pròts ómdèttie stèèrk is
Antw. OMDAT vgw. - wordt altijd gebezigd voor 'opdat'

omgaon
werkwoord, sterk
omgaan
DANB ik kan meej gin dwarse meensen ómgaon

omgôoje
werkwoord, zwak
omgooien, omvergooien
WBD ze (de melk) heet er gat ómgegôojd - ze is geschift (hs K 183)

omhèbbe
werkwoord, sterk
omhebben.
WBD III. 2. 3:259 'hem omhebben', 'hem goed omhebben' = dronken zijn

omhôog
bijwoord
omhoog
Cees Robben -- dan komt er veul ómhoog

omkiepe
werkwoord, zwak
Frans Verbunt - omkippen
Biks omkiepe ww - omkippen ; 'de kèèr omkiepe - een miskraam hebben
Bosch omkiepe - leeggooien

omlêeg
bijwoord
omlaag
Henk van Rijen - 'omblêeg, omlêeg' - omlaag
Antw. OMLEEG (scherpe e) bijwoord - omlaag

òmmel
bijwoord
allemaal
►ammòl
dè's ommol 't mijn... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch,

uit: ‘t Zaangerke’ , 1932)

ommers

bijwoord

immers

R. J. Ze kwaamen ómmers nòr et kiendje kèèke

"Dè zeg ik toch ommers, dettie goed zingt." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 2; NTC 8-10-1938)
Den arbeider is z'n loon waardig, zee St. Paulus ommers!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 3; NTC 15-10-1938)

Cees Robben -- dè vuulde ommers aon

...ge wit wèt spulgoed lot is./ Dét nao enen dag of aanderhalf/ ommers toch wir kepot is. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Spulgoed)
...want ollietroep èn trammelaant/ vènd ommers niemand fèèn. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gin aaw èèzer)

ik zuuk gin herrie ast nie moet/ Ommers : «et Akkedeert naa goed» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ellef-Ellef)

— Zôo haole Jaon èn Jaantje saome/ aaw koeie ôt de slôot/ want de tèèd dèsse nòg kènder waare/ vergeete ze ommers nôot. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Rommelpot)

Meljoene meense lije èèrmoei/ mar jè, dès wir en sort apart/ die zitte èrges in de rimboe/ èn ze zèn ommers tòch mar zwart... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Vreede èn Sneuw)

't Gao ommers nie aaltij effe gemak... (Gieleke – wsch. ps. van Michel van de Ven (Lechim) – ongedateerd knipsel uit onbekende bron; ca. 1960-1980)

...ik geleuf dè alleman ont klòttere waar, et waar ommers bekaant Siendereklaos. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website ‘Tilburgs Taolbuuroo’, 2012)

GD 06 die zèn ommers al lang ötgezonge

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - OMMERS, voor 'immers'

Antw. OMMERS, OMMES, OÉMMERS, OEMMES bw - immers, Fr. pourtant, n'est-ce pas?

WNT IMMERS, emmers, ommers

ommetom

bijwoord / voorzetsel

Frans Verbunt - rondom

Stadsnieuws - 'Et onweer zaat ommetom: et wirlichtte òn alle kaante’ (071107) - Het onweer hing om ons heen: het bliksemde aan alle kanten.

WNT X:150 OM (45) Om, als bijw. , in verband gebracht met een ww.,

waarmede het gewoon is in samenstelling te treden, wordt ook wel dubbel gebezigd (om en om, voorheen om end' om, ook wel in één woord ommendom en ommentom geschreven), doch alleen in die gevallen, waar het de beteekenis heeft van omwending of rondgaande beweging; (§ 58, a,alpha). Die verdubbeling dient om te kennen te geven dat de draaiende beweging om en nog eens om gaat, dat er derhalve eene herhaalde omwending geschiedt. . . . (zie aldaar)

òmmòl. ammòl
tw/vn/bw
Henk van Rijen - allen, allemaal, steeds maar

omreeje
vw.
omdat
WvM 'oareeje way ghin ghoej kerk hadden as romse'

omslaon
werkwoord, sterk
omslaan
WBD III. 2. 2:5 'omslaan' = een miskraam krijgen; ook: 'omslagen', 'verlopen'

omspaoje
werkwoord, zwak
WBD (Hasselt) - omspitten, elders ook 'spitte' genoemd
WBD (Hasselt) - omspitten met een voor
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - ómspaoje
Antw. OMSPA(D)EN, OMSPAAIEN - omspitten
Biks 'ómspaoje' ww. - omspitten

omsprès, sprès
bijwoord
Henk van Rijen - expres, met opzet

omstaandeghèd, -hei
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - omstandigheid

omstand
zelfstandig naamwoord
WBD III. 1. 4:384 'omstand maken' = drukte maken

omsteburt
bijwoordelijke uitdrukking

om beurten
Elken irste Woensdag van de mònd omsteburt bij iemand aanders bij mekaare koome om te kunne klèppe. (Nel Timmermans; Onze klèpclub; CuBra; 200?)

omstôote
werkwoord, sterk
omstoten
Cees Robben -- Ik hèb liever dègge den Haajkese tooren ómstót as dègge menen bòrrel leegkwaanselt, taotòlf. '
Cees Robben -- Ge stót meej oew kónt alles óm wégge meej oew haande hèt rèèchtgezèt.
-- omstoote - sttte(n) om – omgestôote - ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij stot om

omwaas
afwas
WBD III. 2. 1:286 omwaas, afwaas, opwaas = vaat

omwaase
werkwoord, zwak
afwassen
as ie omwaast, krèègt ie en segaar
WBD III. 2. 1:287) omwaase, schootelwaase = de vaat doen - omwaase - waaste om - omgewaase

òn, aon
voorzetsel / bijwoord
aan
Dènkt eraon dègger on dènkt . - Vergeet niet eraan te denken.
òn zèèn spulle kwaamde nie aon. - Aan zijn spullen kwam men niet.
Cees Robben -- Ik zit liever on ene viskèùl; Ik vuulden ònt staon dèk goed stond.
Cees Robben -- òn en steeg pèrd en òn en verliefde mèèd daor veraanderde nie veul aon
Cees Robben -- òch mene lieve God nòg òn toe!
DANB ik bèb et òn men hart
DANB hij heej gezeej dèttie òn me zal dènke
Henk van Rijen - òn zon kèèr hèk niks aon
Henk van Rijen - òn höös koome
Henk van Rijen - òn kouse nuuw voete braaje
WBD III. 2. 2:83 'aan zijn' - verkering hebben

ònbèène
werkwoord, sterk

aanbinden
ònbèène - bond aon - òngebonde
Dirk Boutkan (1996) - (41-42) ònbèène - bènd er dees mar aon
Antw. AANBIJNEN - aanbinden (Kempen)

ònbèère
werkwoord, zwak
WBD (Hasselt) laten dekken v. e. varken), aldaar ook 'bèère' genoemd
-- ònbeere - bèèrde aon - òngebèèrd (geen stamvocaalkrimping)
Bont zw. ww. tr. aanberen, (een zog) door de beer laten dekken

onbekwaom
bijvoeglijk naamwoord
Frans Verbunt - dronken
Stadsnieuws - Hij hò ene goejen bòrrel aachter zen knêûpe, mar hij waar nie onbekwaom. - Hij had een flinke borrel op, maar hij was niet dronken. (180710)

onbeschaaje
bijvoeglijk naamwoord
onbescheiden
N. Daamen - Handschrift 1916 - "ik heb em noot onbeschaaie gezien (ontoerekenbaar, onhebbelijk: te veel gedronken)"
Henk van Rijen - dès ginnen onbeschaaje meens, hurre - dat is geen onbescheiden man, hoor!
CiT (27) 'Des ginnen onbeschaaie meens, hùrre!'

onbesnut
bijvoeglijk naamwoord
WBD III. 3. 1:223 'onbesnut', 'ruw, rouw, lomp, boers' = ruw
WBD III. 3. 1:226 'onbesnut', 'strant, ontstrant, frank' = brutaal

ònbetije
werkwoord, zwak
FVv zijn gang gaan; 'lot em mar ònbetije' - laat hem zijn gang maar gaan
Stadsnieuws - Lòt em mar en bietje ònbetije, dan gaoget wèl wir oover – Laat hem maar een beetje zijn gang gaan, dan . . . (070908)
WNT BETIJEN - in deze vorm alleen nog in den tegenw. tijd als onz. ww in gebruik. Reeds in het Mnl. kende men de uitdrukking 'enen laten betien - iemand laten begaan; de algemeene taal heeft dat later veranderd in 'iemand laten betijen'.

onbewòkt
bijvoeglijk naamwoord
onbewaakt

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - nen onbewòkten ooverweg

ònbezoelieje
werkwoord, zwak
Henk van Rijen - aansukkelen

ònbieje
werkwoord, sterk
aanbieden
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 'aonbooi'
-- ònbieje - bôoj aon - òngebóje

ònbraaje
werkwoord, zwak
aanbreien
òn kouse nuuw voete braaje - aan kousen nieuwe voeten breien
Cees Robben -- Ons Keeke heej der kleeke zelf gemokt; ze heeter en hil batterij ongebraaid;
-- ònbraaje - braajde aon - òngebraajd
Bont zw. ww. tr. aanbreien, beginnen te breien, nl. op de plaats waar de vernieuwing een aanvang neemt. Z. a.
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANBREIEN - wkw (bréj ón, ongebréje of onge9brè:) - gedurig breien
Antw. AANBREIEN - een versleten stuk v. eene kous vervangen (aangebreeën)

ònbraande
werkwoord, zwak
aanbranden, ook fig.
-- ònbraande – braande(n) aon - òngebraand (z. a.)
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANBRANDEN - ombrane wkw (branden on, ongebrant): De pan is aangebrand; het riekt daar aangebrand (naar iets dat aanbebrand is)

ònbrènge
werkwoord, sterk
aanbrengen
werkwoord, sterk
--ònbrènge - bròcht aon - òngebròcht
GOEM Brengt me een beetje water aan. Ook: kenbaar maken bij het gerecht e. d.

ondaanks
voorzetsel
ondanks

Cees Robben -- "t kaf waast meej ondaanks 't koren'

òndacht
zelfstandig naamwoord
aandacht
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 'aondacht'
Henk van Rijen - 'òndaacht'

òndaawe
werkwoord, zwak
Henk van Rijen - aanduwen

òndêel, òndiltje
zelfstandig naamwoord dim.
Henk van Rijen - aandeel, part

òndehaand
bijvoeglijk naamwoord
WBD linkerkant van het paard, ook genoemd 'bè de haand' of 'van de haandse kaant)

ondèngbaor
bijvoeglijk naamwoord
ondenkbaar
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 28) uit cluster ngkb wordt dè k verzwegen,

òndènke
zelfstandig naamwoord
aandenken, voorwerp dat aan iets of iemand herinnert
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANDENKEN - znw. o. - voorwerp waardoor men aan afgestorvenen blijft denken.

onderaand, onderhaand
bijwoord
eindelijk
Komde naa onderaand?
Van Delft - "Komd' onder(r)aand?" Kom je nu eindelijk eens, na al dat getreuzel. "'k Ben onderaand klaor." 'k Ben bijna klaar. "Onderaand" beteekent: onder de hand, bijna welhaast, ongeveer. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 118; 8 juni 1929)
Cees Robben -- Ik bèn ok onderaand tèène, Tirres.
Cees Robben -- Hèdde dè tòch 'onderhaand' deur, dôos dè ge zèèt!
Cees Robben -- gaode onderaand nog nie trouwe?
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - onderaand -

weldra (wnbr.) = onderhand
Antw. ONDERHAND (klemt. op hand) bijwoord - binnenkort, aanstonds
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- ONDERHAND (onderhaand) bijwoord
v. Dale omschrijft de Zuidned. betekenis als 'spoedig' en onderscheidt die van ABN 'intussen'. In mijn herinnering combineert 'onderhaand' beide bett. en is het daardoor moeilijk met één woord te omschrijven. Z. a.
Bont bijw. 'onderhand' - binnenkort, weldra, zo zoetjes aan

onderbaand
zelfstandig naamwoord
onderband
WBD ónderbaand (II:997) - onderband (touw v. e. dradenkruis)
WBD ónderbaand (II:1000 en 1010) - onderband: vitskoord » flèsroejlus

onderbroek
zelfstandig naamwoord
onderbroek
...zon lange onderbroek, meej lage zoldering, in menne nek. In de volksmond bekend as un onderbroek meej lange mouwen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

onderdouwe
werkwoord, zwak
onderdrukken
Frans Verbunt - deronder gedouwd wòrre - begraven worden
WBD III. 1. 2:92 'onderdouwen' - (onder)dompelen; ook: 'soppen'

onderdraaje
werkwoord, zwak
spel
Van Delft - Het "onderdraaien" was wederom een geldspelletje. Onder den klomp of den schoen werden naar wederzijdsch goedvinden 4 of 5 centen gelegd. Die legde men, zonder dat de tegenpartij het zag, willekeurig "oppers of mis" door elkaar. Nu mocht de ander daarnaast zijn 4 of 5 centen leggen. Lagen die met de bedekte overeenkomstig kruis of munt, dan had hij gewonnen wat gelijk lag, terwijl de ongelijk liggende voor den ander waren. (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 104; 16 maart 1929)

onderdurke
zelfstandig naamwoord dim.
kind dat niet groeit

Henk van Rijen - in groei achterblijvend kind, miserabel nietig persoon

onderèùt
bijwoord
onderuit
R. J. èn kómt er ónderèùt gekroope

ondergeril
zelfstandig naamwoord
WBD vilten haam, evenals 'onderhaom' in de Hasselt gebruikt voor dat vilten haam of twee met elkaar verbonden kussens die het paard om de nek draagt onder het haam, indien dit te groot is.

onderleuper
zelfstandig naamwoord
onderloper
WBD ónderleuper (II:962) – onderloper = doekboom v. e. weefgetouw

onderlist
bijwoord
onlangs
Èn toen ik onderlist/ en goei kaaw ha gevat... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: De kreeg ie wèl)
Net as toen onderlist... (Gieleke – wsch. ps. van Michel van de Ven (Lechim) – ongedateerd knipsel uit onbekende bron; ca. 1960-1980)

ondermèène
werkwoord, zwak
ondermijnen
B óndermèène - óndermènde - óndermènd
-- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij óndermènt

ondermèlk
zelfstandig naamwoord
WBD afgeroomde melk, ook 'zwiers' genoemd

onderpak
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - één na beste kostuum (evt. combinatie met vest)

onderploege
werkwoord, zwak
onderploegen
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - zich nie laoten

ónderploege (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1974) - niet voor anderen willen onderdoen, nooit de mindere willen zijn (variant: óndereggen)

onderschèlle
werkwoord, zwak
WBD ondiep onderploegen van mest

ondertas
zelfstandig naamwoord
V schoteltje
V tas èn óndertas
Antw. ONDERTAS znw. v. - het schaaltje onder het koffiekopje

ondervèène
werkwoord, sterk
Henk van Rijen - ondervinden

ondervèèning
zelfstandig naamwoord
ondervinding
Dialectenquête 1876 - ondervijning of ondervêning: ('t verschil is klein)
Antw. ONDERVIJNEN (Kemp.) in 't Z. ook: ONDERVINNEN – ondervinden; ONDERVIJNSELS, ONDERVINSELS znw. o. mrv.

onderweege
bijwoord
onderweg; in verwachting
MP gez. Et is nie èèrg as ge onderweege honger krèègt, as ge mar tèùs it.
Cees Robben -- ziek of onderweege - ziek of in verwachting
Frans Verbunt - onderweg, in verwachting
Ze vonden et wel leuk un nuuw moeder, der èègeste han ze amper gekend, ziek of onderweege. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
Frans Verbunt - zat zèèn òf onderweege
Bosch onderwege - onderweg, in verwachting, miskraam
Antw. ONDERWEGEN bw – onderweg; onderwegen blijven - achterwege blijven, niet uitgevoerd worden
Biks onderweejge bw - onderweg

onderwèèl
bijwoord
onderwijl, inmiddels

WvM 'onderwyle wiert er gesongen'

onderwèèrk
WBD onderwerk: het onderste gedeelte v. d. schoen (II:736)
Antw. ONDERWERK znw. o. - bij schoenm.: onderstukken, al wat de zool van eenen schoen uitmaakt, zooals de hiel, de tree enz.

onderwèès
zelfstandig naamwoord
onderwijs
Cees Robben -- Hoe bezunder moet et bezunder onderwèès zèèn?

onderzètte
werkwoord, zwak
Van Delft - - Vroeger "mossen de zatlappen boven kommen bij den commesaar" en als zij dan boven (op het stadhuis) waren geweest "wieren ze d'r onder gezet" (in de gevangenis).(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

onderzuuk
zelfstandig naamwoord
onderzoek
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - ónderzuuk
Antw. ONDERZUUK (klemt. op zuuk; znw. o. - onderzoek

onderzuuke
werkwoord, sterk
onderzoeken
-- onderzuuke - onderzòcht - onderzòcht
Antw. ONDERZUKEN – onderzoeken

òndieft
bijvoeglijk naamwoord
ondeugend
de etymologie is WTT vooralsnog onduidelijk
ondieft *) lievenheerentieke, **) -noot van Sterneberg bij dit woord: ondeugend...* (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Ons lievenheerentieke', 1932)

ondiep
bijvoeglijk naamwoord
ondiep
WBD óndiepe koej - koe met hoge poten, ook genoemd 'hôogbinder', 'langbinder' of 'lochte koej'

òndoen
werkwoord, sterk
aandoen (in div. bett.)
Cees Robben -- dè kunde hum nie òndoen;
Ge moet er mar meej òndoen.
Henk van Rijen - doe es gaaw oew aaw aon
WBD (III. 2. 1:264) òndoen of ònsteeke (v. d. laamp) = aansteken
WBD (III. 1. 3:7) 'aandoen' = zich aankleden
-- òndoen - di aon - òngedaon
Bontaandoen 1) aantrekken, aankleden, 2) aanranden . . . (z. a.); Zegsw. 'met iemenden of iejt aandoewn' kan ook betekenen: zich behelpen met.
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANDOEN, - een kleed, hoed, schoen, ring aandoen; slecht, poverkes aangedaan (gekleed). Z.a.
Antw. AANDOEN - voor 't gerecht brengen; beslag op iemands goed leggen; aanvallen, aanranden; wdk: zich aankleden; enz.; 'me(t) iemand aandoen - ongeoorloofde liefdesbetrekkingen hebben

òndouwe
werkwoord, sterk
aanduwen
ene waogen òndouwe - aanduwen, op gang brengen
— òndouwe - douwden aon - òngedouwd
Antw. AANDOUWEN - aanduwen

òndraaje
werkwoord, zwak
aandraaien
WBD 'aondraoje', 'òndraoje', ‘andrèèje' (II:1012) - aandraaien (van de kettingdraden); ook: 'aonknéúpe', 'anknéúpe' genoemd
WBD 'aondraojplank', 'òndraojplank' (II:1013) - aandraaiplank
WBD òndraajer (of: -draojer?); 'aondraojer' (of: òn-?) (II:1016) - aandraaier: aandraaiband; ook: type aandraaihaak
WBD III. 2. 1:264 'aandraaien' = het licht aansteken

òndraaier
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - ònknêûper, man die de kettings aan het kettingraam knoopt

ondugd
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - ondeugd
ook: ondeugend iemand
WBD III. 1. 4:99 '(kleine) ondeugd’ = ondeugend kind

ònèèrde

werkwoord, zwak

aanaarden

WBD I:1453 aardappels aanaarden: 'aonèèrde', 'onéérde'

ònèùre

werkwoord, zwak

WBD (van een koe) een zwellende uier krijgen in de draagtijd; ook 'èùre' of 'öjere' genoemd

-- ònèùre - eurde aon - ongeèùrd - geen vocaalkrimping

Bont zw. ww. intr. aanuieren, een mooie volle uier beginnen te krijgen: Ze (de koe) ört schoon aan.

onfesoendeleks

bijvoeglijk naamwoord

Wet is er naa vur onfesoendelijks aon degge oe bord aflekt? (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

ongaans

misselijk, onwel (gewoonlijk i. v. m. overdadig eten)

Hij hò zenèègen ongaans gegeete. - Hij had zoveel gegeten dat hij misselijk werd

N. Daamen - Handschrift 1916 - "hij was er ongaans van geworden (onwel)"

CiT (15) 'Hij hee z'n ège ongaans gegete aon d'appeltjes'

WBD (III. 1. 2:190) 'ongans' = ziekelijk

WBD (III. 1. 2:230 'ongans worden' = flauwvallen

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - ongans - ziek, dwaas (brab.)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- ONGANS bn en zn v, onwel, ziek, misselijk; altijd gebezigd i. v. m. overmatig eten of drinken: ik heb m'n èègen ongans gevreten. Ook "n ongans wordt gezegd'.

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - ONGANS of ONGANSCH = schapenziekte. Overdragtelijk ook 'onzuiver', zoo ligchamelijk als zedelijk. Mogelijk 'gans' = gezond, wijs bij Van Maerlant. Z. a.

òngaon

werkwoord, sterk

aangaan

Cees Robben -- Wè kiendjes kôope òngao . . . ;

WBD (III. 2. 1:478) 'aangaan' = blaffen (v. e. hond)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- AANGAAN (ongaon) ov. ww. , meestal als zelfstandig naamwoord gebezigd; een begin maken dat meteen het halve werk is: 't is mèt 'n

ongaon (De Bont).

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANGAAN, ongon, wkw. - aangaan, betreffen

Antw. AANGAAN - heengaan, weggaan; beginnen (b. v. de mis); kwalijk, barsch toespreken; toebehoren; iemand aangaan - dringend verzoeken; aan iemand aangaan- hem aansporen, aanzetten; gevoelig berispen of afranselen; aan iet aangaan - er aan beginnen

òngaon

zelfstandig naamwoord

onderneming

eemigreere dès en hil òngaon

J. H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - AANGAAN, voor 'beginnen' verouderd. Z. a.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- ONGAON: 'n hil ongaon - een omvangrijk karwei

Biks 'ongaon' zn - onderneming

òngebonde

bijvoeglijk naamwoord

Van Delft - "Hij is kort aangebonden", hij kan niet veel verdragen, hij wordt spoedig driftig of kwaad. (Een geit, die op een grasveldje staat en ook maar aan een kort touwtje gebonden staat, rukt en trekt er ook veel aan.) (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

òngebraand

bv.

aangebrand; (fig.) zwanger vóór het huwelijk;

Cees Robben -- Tis tòch schaand . . .òngebraand!

N. Daamen - Handschrift 1916 - "oangebraand - Ze is oangebraand (buiten echt zwanger)"

Bont deelw. bnw. aangebrand: 'Z'is aangebrand' gezegd als een meisje dat verkering heeft zwanger wordt.

Antw. AANGEBRAND - heel mager, zoodat de huid aan de beenderen kleeft. Ze is aangebrand - bedrogen, verleid (.van eene jongedochter)

Biks 'ongebrand' deelw - aangebrand

ongediert

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - ongedierte

ongedopt

bijvoeglijk naamwoord

PM ongedoopt; oningewijd, onervaren

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- ONGEDOOPT bn - oningewijd, onervaren, ook: ongemanierd

Bont znw. m. - ongedoopte, van een jonge knecht gezegd die nog niet veel presteert of van een bijna 'ongeleerd' paard.
Antw. ONGEDOOPT (Kemp. : ongeöpt, Antw. ongedoept) bvw. - ongedoopt
Biks 'ongedopte' zn - ruw, halfwijs; iem. met onbehouwen manieren
Bosch ongedopt - lomp, onbeleefd; oningewijd, onervaren

ongeduureg
bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen - onrustig, ongeduldig
WBD III. 1. 4:396 'ongedurig' = ongerust, onrustig
WBD III. 1. 4:397 'ongedurige' = onrustig persoon; ook 'koteraar'
WBD III. 1. 4:398 'ongedurig zijn' = geen rust hebben
Haor ONDURIG - ongedurig

òngeeve
werkwoord, sterk
aangeven
WBD III. 3. 3:293 òngeeve = zich laten inschrijven voor het huwelijk
-- òngeeve - gaaf aon - òngegeeve
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANGEVEN wkw - aangeven, ook bij de burgerlijke stand

òngehaold
bijvoeglijk naamwoord
aangehaald, aangedaan door
Van Delft - "Wè is dè keind toch aongehaold mej bukpènt" beteekent dat een kind telkens aan buikpijn onderhevig is. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

òngelaoje
bijwoord
blijkbaar uit 'aanladen', maar als werkwoord niet bekend
dronken
Dè uurke wier enen halve naacht/ ik was goed òngelaoje (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dur de maand gevalle...)
Piet van Beers – 'Grèèze cèlle': Toen ik zèlf nao nog wè slokke/ Òngelaoie zèè vertrokke... (Spoeje doemmeniemer; 2009)

ongèlde
zelfstandig naamwoord, plur. tant.
onkosten, opcenten
WBD III. 3. 1:109 'ongelden', 'opgeld ' = notariskosten
WBD III. 3. 1:112 'ongeld', 'opgeld, toeslag' = toeslag (kosten boven de

koopprijs bij een verkoping)

ongelèèk
zelfstandig naamwoord / bijvoeglijk naamwoord
ongelijk
WBD III. 4. 4:310 'ongelijk' = ongeordend
Antw. ongelijk bvw - van verschillend geslacht: Ongelijke personen.
ONGELIJK znw, o. - ongelijk. Op kosten van ongelijk.

òngeleet
bijvoeglijk naamwoord
behept
Èrgeraand meej ongeleet zèèn = Ergens mee behept zijn.

ongelêûveg
bijvoeglijk naamwoord
ongelovig
Dialectenquête 1876 - hij schudde ongeleuvig z'nen kop

ongelooge
bijwoord
ongelogen, echt waar
Cees Robben -- 't is ongelogen waor'

ongeluk
zelfstandig naamwoord
MP gez. En ongeluk is nèt as ene platvoet: die komt nôot allêen.
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - óngelukke zèn kwaoj kaanse, moete mar dènke (vBTilburgse Taalplastiek 1972) - gezegd als troost en als aansporing tot berusting in geval van tegenslag.

òngemetoerd
bijvoeglijk naamwoord
opgedirkt
gez. Pierre van Beek - ongemetoerd is knap (Tilburgse Taaklplastiek 172)
Henk van Rijen - 'ògemontôêrd' - mooi aangekleed, opvallend opgemaakt, naar eigen smaak

òngemókt
bijvoeglijk naamwoord – volt. dw.
aangemaakt- onderhevig
Pierre van Beek - òngemòkt zèèn meej en kwaol - aan een kwaal lijden (Tilburgse Taaklplastiek 171)
Frans Verbunt - òngemokt meej bökpènt - geplaagd door buikpijn

Bont deelw. / bnw. aangemaakt, onderhevig: 'Hij is vuil (veul) mee de bökpent aangemakt' - hij heeft veel last van buikpijn.

òngenaom
bijvoeglijk naamwoord / bijwoord
aangenaam

ongestaojeg
bijvoeglijk naamwoord
ongestadig, onbestendig
Henk van Rijen - tis zôo mar ongestaojeg weer - het is zo maar onbestendig weer
CiT (122) 't Is zò mar ongestaoig weer'
Bosch ongestaojig - onrustig, ongedurig

ongetrouwd
bijvoeglijk naamwoord
ongehuwd, ongetrouwd

òngetrouwd
bijvoeglijk naamwoord
aangetrouwd
MP gez. Òngetrouwd is òngescheete.
Frans Verbunt - òngetrouwd is òngedouwd - je hoort niet echt bij de familie
WBD III. 2. 2:79 'aangetrouwde dochter' = schoondochter
WBD III. 2. 2:79 'aangetrouwde zoon' = schoonzoon
Bont bnw. aangetrouwd, aangehuwd: 'Aangetröwd is aangescheite' de band met aangetrouwde familie is niet innig, waaruit zich dan sekundair de bet. ontwikkelt van: aangetrouwde familie is bij de bloedverwanten niet in tel.

ongevuuleg
bijvoeglijk naamwoord
ongevoelig
Antw. ONGEVULIG bvw. - ongevoelig

òngewaajd
bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen - niet getrouwde schoonfamilie

ongeziens
bijwoord
zonder gezien te hebben/ zijn

Bont bijw. 'ongeziens' - zonder gezien te hebben: ongeziens röle

òngezèt
volt. dw.
Henk van Rijen - òngezèt koome - aankomen (langs komen)
Henk van Rijen - 'Wit te waor-t-ie meej kwaam òngezèt? - Weet je wat hij meebracht?

ònhaaw
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt - buitenechtelijke partner
WBD III. 2. 2:111 'aanhouder' = minnaar
Cees Robben -- 'ze hee wir unne nuuwe aonhauwer'

ònhaawe
werkwoord, sterk
aanhouden (div. betekenissen)
Cees Robben -- agge rèèchs ònhaawt; haawe we naaw links òf rèèchs aon?
Henk van Rijen - Haawt oewe jas mar aon.
WBD III. 3. 1:353 'aanhouden' = arresteren; 258 'aanhouden' = zaniken, zeuren
WBD III. 1. 4:50 'aanhouden' = aandringen
WBD III. 2. 2:110 'aanhouden'= ongehuwd samenleven
GD07 die hò zen sòkken òngehaawe
Antw. AANHOUDEN - omgang hebben, verkeren; blijven houden; brandende houden; aanlokken, aantrekken.
-- ònhaawe - hiel aon - òngehaawe (geen vocaalkrimping)
Bont st. ww. 1) intr. (het) aanhouden (met iemand), het met hem houden, één lijn trekken met, op iemands zijde staan. 2) tr. aanlokken, aanhalen. Z. a.
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANHOUDEN, wkw - aan het branden houden, aanbranden, liefdesbetrekkingen hebben. Z.a.

ònhaawer
zelfstandig naamwoord
aanhouder
gez. Den ònhaawer wint
WBD III. 2. 2:111 'aanhouder' = minnaar
Antw. AANHOU(D)ER - die met dieven aanspant, verheler en opkooper van gestolen goederen; die ongeoorloofde liefdesbetrekkingen met eene vrouw heeft, bijslaper (concubinus).
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANHOUDER - znw. m. - vrijer, in ongunstige beteekenis: 'hoeveel aanhouders heeft ze al wel niet gehad?'

ònhang
zelfstandig naamwoord
aanhang
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 'aonhang'
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANHANG, znw. m. - Betrekkingen, gezelschap, met een misprijzende beteekenis: ze moet altijd - hebben.

ònhange
ww, st
± de dupe zijn
Ge hangt eraon! - je bent erbij!
Antw. AANHANGEN: . . . er aan hangen - verliezen in het spel

ònhaole
werkwoord, zwak
aanhalen (div. bett.)
WBD (III. 2. 1:487) ònhaole = een hond vleien; ook: fluren
-- ònhaole – hòlde(n)aon - òngehòld
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANHALEN, - aanbrengen, ontvangen, aanlokken
Antw. AANHALEN - vriendelijk ontvangen, minzaam bejegenen; aanbrengen, bijhalen (hout voor het vuur).
Biks 'onhaole' ww - aanslepen

ònjaoge
werkwoord, sterk
aanjagen
schrik ònjaoge - bang maken
-- ònjaoge - joeg aon - òngejaoge
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANJAGEN, wkw - schrik, vrees, het vuur het wild ---

onjeklonje, oddeklonje, odeklonje, oojeklonje
zelfstandig naamwoord
eau de cologne, Keuls water, reukwater

...en d'r zakduukske rook zoo lekker naor onjeklonje... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

Cato van Dungen laag op de sofa mee 't hoofd aachterover en de dienstbode hield 'r 'nen zakdoek mee onjeklonje onder d'r neus. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

Hanna, z'n zuster, had 'm stiekum enkelde dubbeltjes gegeven om 'n stiekum fleschke onjeklonje veur d'r mee te brengen, mar moeder hoefde daor niks van te wete. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)

En ie rook zelfs naor odeklonje, ze kos et goed ruuke... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)

...en juffrouw Jaanse was er van overtuigd, dè de ware deugd nie naor odeklonje rook, mar eer naor wierook of zo iets (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)

D'een waaschte [de zieke] d'r polsen mee natte doeke, d'aander d'r gezicht mee onjeklonje... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den jongen dokter; feuilleton in 3 afl. in de NTC 22-4-1939 – 8-5-1939)

duukskes meej oddeklonje... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Asse de kaans mar krèège)

Gin oddeklonje of dê spul/ om lekker van te ruuke (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dè kan ok wèl en seprieske zèn)

Elie van Schilt - nee in de kapsalon van toen rooke we gewoon un fris luchtje van oojeklonje 4711 of un aander merk. (Uit: 'Ut stonk mar toch mis ik de stank van vruuger'; Cubra, ca. 2000)

Eigen roem die ruukt, net as onjeklonje/ Eigen roem die stinkt nie... (Tony Ansems, Eigen roem die stinkt nie; van de cd Tilburgse Liekes American Style 2; 2009)

Henk van Rijen - eau de cologne, Keuls water, reukwater
WBD III. 1. 3:278 'onjeklonje' = eau de cologne; ook 'ruuk'
Stadsnieuws - aaw wèfkes han in de kèrk dikkels ene zaddoek meej onjeklonje bij der (110407)
Bosch onjeklonje

ònkèèke
werkwoord, sterk
aankijken
Cees Robben -- ik zal oe er nie op ònkèèke
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - iemand meej zene rug nòg nie ònkèèke (RL '48) - links laten liggen
-- ònkèèke - keek aon – òngekeeke
-- in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij kèkt aon

onkènneg
bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen - onwetend

ònkleeje
werkwoord, zwak
aankleden
-- ònkleeje - kleede(n) aon - òngekleed

ònklôote, ònklôoje
werkwoord, zwak
aantobben, aansukkelen
Cees Robben -- We klôoten hier zó mar aon
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - mar ònklôote meej sint Thoomas' hunneke (Si'67) - Maar wat aanrommelen met het hondje van Sint Thomas
WBD III. 1. 4:54 'aankloten' = aarzelen; 371 'wat aankloten' = stuntelen
-- ònklôote - klotte aon - ongeklót (met vocaalkrimping)
-- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij klot aon
Stadsnieuws - et schiet nie op, hij leej mar en biet je òn te klôoje (041006)
Buuk = aanrommelen, ongeïnspireerd werken (ook: ònmèùkeïe)
Bont zw. ww. intr. aankleuten, aankloten; Ge moet mar wa met em aankleute'; langzaam met iets verder gaan. Z.a.
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- AANKLOTEN (onkloo:te) onov. ww, werken zonder zich al te veel illusies te maken omtrent het resultaat, zijn best doen in het besef van eigen beperkingen en afhankelijkheid. Z. a.
Biks 'onklòòte' ww - zie klòòte

ònknêûpe

werkwoord, zwak

aanknopen

WBD 'aonknêûpe', 'anknéúpe' (II:1012) - aanknopen van kettingdraden; ook: 'aondraoje', 'andraoje' of 'andrèèje' genoemd

ònknêûper

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - draadmaker (op textielfabriek)

…onze Co werkte op un wollenstoffefebriek, hij waar daor ònknèûper… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèûne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

WBD 'anknöpster' (II:1012) - aanknoopster: vrouw die 'aandraait'

Henk van Rijen - = òndraajer, man die de 'kettings' aan het kettingraam knoopt.

ònkoome

werkwoord, sterk

aankomen

Ge meut er nie ònkoome.

Hoeveul is ze òngekoome?

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - aonkwaarapen

Cees Robben -- ge komt er niemer aon; wörom komde wir halfzat aon?; èn aster op ònkomt; ak zat ònkoom;

DANB ik moes òssebloed drinke óm òn te koome

WBD III. 3. 1:267 'niet nakomen' = idem

— ònkoome - kwaam aon - òngekoome

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANKOMEN - aankomen, arriveren, groeien, bloeien

Antw. AANKOMEN - beginnen (twist, brand); groot worden (kind, gewas); voegen, passen; iemand hooren aankomen - iemands inzicht raden.

onkrèùdèg

zelfstandig naamwoord

WBD onkruid-eg (meestal driehoekig, met lange scherpe tanden), ook genoemd (Hasselt) 'èèzere eeg' Henk van Rijen - 'onkröödt-êeg, èèzere êeg' - onkruid-eg

WBD III. 4. 3:216 'onkruid' = idem

ònkwakke

werkwoord, zwak

Frans Verbunt - koome ònkwakke - waggelend komen aanlopen

Stadsnieuws - Daor komt ie eindelek ok es ònkwakke. (300909)

ònlaande
werkwoord, zwak
aanlanden, ergens arriveren
dan zèmme tòch goed òngelaand... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Van veurenaaf aon)

ònlaote
werkwoord, sterk
aanlaten, niet uitmaken
-- ònlaote - liet aon - òngelaote
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANLATEN - Laten aanhouden (v. e. kleedingstuk); door laten branden (vuur, licht)
Antw. AANLATEN - laten branden

ònleere
aanleren
dè hèdde gaa òngeleerd
- ònleere - leerde(n) aon - òngeleerd
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANLEEREN - Ge zult uwen stiel gauw -- .

ònlèg
zelfstandig naamwoord
aanleg, talent, geschiktheid
Hij heeter ginnen ènlèg veur.
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANLEG znw. m. : Hij heeft geenen - voor . . . (muziek, studeren…)

ònlègge
werkwoord, sterk
de arbeid aanvangen; een tocht onderbreken
Bij mene vurregen baos moes ik om aacht uur ònlègge. Zumme bij 't Dòrsteg Hèrt ònlègge?
Cees Robben -- daor moete nie meej ònlègge;
Cees Robben -- èn onderweege likkisaon
WBD (II:667) ònlègge - beginnen met het werk (niet vermeld)
WBD III. 3. 1:383 'aanleggen' = mikken (om te schieten)
Buuk = een café bezoeken
-- ònlègge - li aon - òngeleej; praes.: hij leej aon
Bont zw. ww. tr. . . . 5) inchoatieve waarde heeft het ww. in ' ene meet aanlegge' het eerste begin maken met de bouw van een mijt.
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANLEGGEN, onlè:, wkw. Het goed - ; doelmatig handelen

ònlôope

werkwoord, sterk
aanlopen; duren
Komt nog mar is ònlôope.
WBD III. 4. 4:120 'aanlopen' = duren
— ònlôope - liep aon - òngelôope
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANLOOPEN – uitblijven: het zal nog een jaar -- eer dat het werk gedaan is.

onmaacht
zelfstandig naamwoord
WBD III. 1. 2:227 'onmacht' = bezwijming

ònmaoke
werkwoord, zwak
aanmaken
— ònmaoke - mòkte(n)aon - òngemòkt
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANMAKEN - gereed maken (stoof, kachel); bijleggen: hij alleen kan het opnieuw -- .

ònmèùkele
werkwoord, zwak
Frans Verbunt - aanrommelen
Buuk ongeïnspireerd werken (ook: ònklôoje, ònklôote)

ònnaoje
werkwoord, zwak
aannaaien
MP gez. Zich gin ooren òlaote naoje.
— ònnaoje - naojde(n)aon - òngenaojd
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANNAAIEN - ge zult hem geen ooren -- (niets wijsmaken, d. i. : hij is geen ezel)
Antw. AANNAAIEN - spr. iemand ooren aannaaien

ònneeme
werkwoord, sterk
aannemen
Cees Robben -- dan zèède òngenoome
gez. goed van ònneeme - goedgelovig
—ònneeme - naam aon - òngenoome
— in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij nimt aon
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANNEMEN: een boodschap aannen , als lid opnemen; hij is goed/slecht van aannemen (leert gemakkelijk / moeilijk) Z. a.
Antw. AANNEMEN: goed, gemakkelijk, slecht, moeilijk van aannemen

zijn - . . leren

onnêûzel
bijvoeglijk naamwoord
onnozel; beklagenswaardig
Cees Robben -- zo hêel onneuzel; wè hèk onneuzel dom gedaon
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - onneuzel (passim)
Henk van Rijen - 'onnêûzel'
WBD III. 1. 4:40 'onnozele', 'onnozele ziel' = onnozel iemand
WBD III. 1. 4:282 'onnozel' = deerniswekkend
WBD III. 1. 4:437 'onnozel' = onschuldig
Biks onnèùzel bn - onnozel
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- ONNOZEL (onneu:zel) bn, behalve de bet. 'niet opgewassen tegen bedrog' heeft onnozel dikwijls ook de bijbetekenis: tragisch, onbegrijpelijk, ellendig: 't is toch onneu:zel - mijn verstand staat erbij stil, hoe kan zoiets nou gebeuren. Z. a.
Bont bnw. 'onnozel' 1) onschuldig; a) kinderachtig, dwaas.

onnut
bijwoord
PM overdreven, onnodig, geweldig, enorm
Frans Verbunt - 'onnut veul geld' - geweldig, enorm veel geld
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- ONNUT, als bw - in hoge mate of zelfs in overdreven mate; onnut groot, onnut sterk
Bont bnw. en bijw. 'onnut'; bnw. onkies, vuil, gemeen 'onnutte proo't; bijw. zeer, geweldig: 'Hij is onnut staerk'
Biks onnut bw - extreem, zeer, geweldig
WNT ONNUT - van zaken: niet van nut; van personen: onbruikbaar

ònpaase
werkwoord, zwak
aanpassen
— ònpaase - paaste(n)aon - òngepaase
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANPASSEN - Een kleedingstuk, schoenen - -. Men bezigt meer 'passen'.

onpaor
bijvoeglijk naamwoord
oneven
Bont In de verb. 'paor of onpaor' (kinderspel) Z. a.
Antw. ONPAAR (uitspr. ompaar) bvw. oneven (van getallen)

ònpertije

werkwoord, zwak
begaan
R aanmodderen, zo maar bezig zijn; lòt em mar ònpertije - laat hem maar begaan/ betijen, zijn gang maar gaan
De Wijs -- Laot ‘um mar aonpartije, hij is nie gewôôn, maar kaaigek (23-10-1963)
R Lòt en mar wè-d-ònpertije - Laat hem zijn gang maar gaan
-- is eigenlijk een misvorming van ònbetije

ònpeutere
werkwoord, zwak
Pierre van Beek - hard werken, flink doorwerken

ònpiepe
werkwoord, zwak
'ònschiete' in kindertaal; kleding aantrekken
-- ònpiepe - piepten aon - òngepiept
Antw. AANPIEPEN - in de kindertaal 'aanschieten': me zullen oe' fraksken is aanpiepen.

ònploege
ww., zw .
aanaarden met de ploeg (van aardappelplanten)
WBD I:1454 (Hasselt) ònploege

ònraande
werkwoord, zwak
aanranden
-- ònraande - raande(n)aon - òngeraand
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANRANDEN - aanvallen om te berooven; aanklampen: de kleermaker randde hem op straat aan voor zijn schuld.

ònaoje
werkwoord, zwak
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 'aonraojde'
-- ònraoje - raojden aon - òngeraoje

ònraoke
werkwoord, zwak
aanraken
-- ònraoke - ròkte(n) aon - òngeròkt

ònrikkemendeere

werkwoord, zwak
aanprijzen, aanbevelen, recommanderen
Cees Robben -- ik zal em ònrikkemendeere
-- ònrikkemendeere – rikkemendeerde (n) aon - òngerikkemendeerd
Bont zw. ww. tr. aanrekonmanderen, aanbevelen.
Bosch aonrikkemedere

ons
bezittelijk voornaamwoord
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 'net of w'uit ons neus bloejen'
► onze
Om verwantschap aan te duiden
ons moeder, ons oomaa, ons Miet ; onze paa (= vader)
Van Delft - - Alles wat tot een huishouden behoort, spreekt men aan met "ons". Zoo zegt men: onzen vadder, ons moeder, onzen hond, ons kat, enz.(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)
Cees Robben -- Dees zèn dons; èn zèn dè döllie? [onze kinderen; en die van jullie]
Cees Robben -- Ik zie ons moeder zôo nòg staon
Cees Robben -- èn naa gifde ons grutje èn onzen grutvadder en schôon hendje
Cees Robben -- Onzen Lieven Heer gong ze zuuke; . . . . , zi ons taante Wies;
-- Mar goed. Om nog is op die van óns trug te koome. (Jos Naaijkens; 'De kèrstman die mar nie vol kwaam'; CuBra, ca 2005)
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 60) onze/ons kènder, onze/ons vraawe (blz. 59) onze paa, bruur, neef, zwaoger, onz ôom, onzen/onz oopaa
DANB óns aaw hèùs is afgebraand
Bont óns, voornaamwoord - ons; voor het gebruik bij verwantschapsnamen zie §431.
In het bijzonder gebruikt om de echtgenote aan te duiden
Cees Robben -- Dan is ons vrouw den baos.
Haor ONS: d'ons - die van ons, mijn vrouw
Piet van Beers – 'Wie tuinbonen wil eten moet Februari niet vergeten': Dè vraogt mar Aon ons Kee. (With Love; 1982-1987)
► den onze

ònschaffe
werkwoord, zwak
aanschaffen
Cees Robben -- we han toch veul beeter ene goejen bok kunnen ònschaffe;
Cees Robben -- Ik hèb mar en nuu klok òngeschaft;
— ònschaffe - schafte (n) aon - òngeschaft
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANSCHAFFEN wkw.

zeldz . , 'aankoopen',

ònschiete

werkwoord, sterk

aantrekken (van kleren)

Ge schiet tòch wèl ne jas aon meej zon kaaw.

Cees Robben -- dan kundem sebiet wir ònschiete;

Cees Robben -- ‘'t is den liste keer dè ge menne jas aonschiet’

-- ònschiete - schôot aon - òngeschoote

Bont st. ww. tr. + intr. aanschieten 1) tr. garven en schoven met zekere snelheid werpen naar de persoon die ze optast; 2) (een of ander kledingstuk) snel aantrekken.

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - AANSCHIETEN, een hemd of rok, of ander kleedingstuk, voor 'aantrekken' . Z. a.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - AANSCHIETEN - aandoen (bij Hoogstraten aangetekend)

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANSCHIETEN: kleedingstuk haastig aantrekken

Van Dale aanschieten - haastig aantrekken (van kleren)

ònslag

zelfstandig naamwoord

aanslag (i. a. b.)

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 'aonslag'

WBD (II:738J ònslag - aanslag, het verlengstuk aan de zool dat onder de hak komt te zitten (niet vermeld)

WBD III. 3. 1:340 'aanslag = belastingbrief

ònslaon

werkwoord, sterk

aanslaan

Henk van Rijen - aanspreken, aanbreken, beginnen te gebruiken

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 'nooit hoog aongeslaon'

WBD 'aonslaon (of: òn- ?) (II:1039(- aanslaan

Henk van Rijen - 'Dè seklaade aaj zu me onderaand us ònslaon'

WBD III. 3. 1:379 'aanslaan' = salueren

-- ònslaon - sloeg aon – òngeslaon; geen voaaalkrimping; ik slao - gij slaot - hij slao

WBD III. 1. 4:255 'aanslaan' = luid schreien

Bont st. ww. intr. aanslaan 1) met overdreven ophef gewagen van;

2) heftig kreunen of jammeren van pijn.

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANSLAAN - Rechtelijk in beslag nemen, met damp bedekken, (mil.) groeten.

ònslèèpe
werkwoord, zwak
aanslepen; aanslijpen
Cees Robben -- ik krèèg dees jaor de honde mar nie òngesleepe;
-- ònslèèpe – slipte aon - òngesleepe
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANSLEEPEN - met moeite aanbrengen; AANSLIJPEN Ne punt aanslijpen (fijner slijpen)
Antw. AANSLEIPEN - lang duren, langdurig zijn, aanslepen

ònslèùte
werkwoord, sterk
aansluiten
WBD III. 4. 4:201 'aansluiten' = grenzen; ook 'raken', 'aanliggen'
— ònslèùte - slôot aon - òngesloote
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANSLUITEN - aan een ander voorwerp sluiten of passen.

ònsmoore
werkwoord, zwak
WBD III. 2. 3:281 'aansmoren' = roken

ons nèffe
bijwoord
onze buren, de buren
Ak vruuger meej Nètte van bij ons nèffe wo praote, dan liep ik den hòfpad op riep oover de hèg. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2002)

ònspanne
werkwoord, zwak
aanspannen
-- ònspanne - spande(n) aon - òngespanne
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANSPANNEN - dicht op een spannen

ònspeete
werkwoord, zwak
aanhechten, vasthechten
Pierre van Beek - met een speld dichtmaken (van een luier)
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANSPETEN - aanspelden: zij heeft den kraag van het kleed maar aangespeet.
WNT AANSPETEN bedr. zw. ww. Uit 'speten' aan een spit doen, en 'aan' (bw), in de zin van ‘aanhechten; eigenlijk het braadspit of een zilveren of houten speetje door het voorwerp steken en het zoodoende vasthechten.’

Joos SPETEN ww, overg. = spelden (affigere acicula; hij speette het kruis op mijn borst.

Bont zw. ww. tr. aanspeten, aanspelden: enen doek, ene nuizek (neusdoek) aanspeite.

Antw. AANSPETEN - aanspelden

ònspraok

zelfstandig naamwoord

aanspraak, gelegenheid om mensen te spreken, voordracht

De kènder moesen en ònspraok doen - De kinderen moesten een voordracht houden/ versje opzeggen

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANSPRAAK - znw. vr. ; zonder mv. Alleen van meisjes gezegd en meestal in de uitdr. : aanspraak hebben, d. i. aangesproken worden.

Antw. AANSPRAAK - aanspraak hebben - verkeeren, sprek, van eene jongedochter, gevrijd worden.

ònspreeke

werkwoord, sterk

aanspreken

Pierre van Beek - aandere manne ònspreeke - hogere instanties om hulp aanklampen

— ònspreeke - spraak aon - òngesprooke

— in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij sprikt aon

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANSPREKEN – wkw - Tot iemand het woord richten.

ònstaon

werkwoord, sterk

aanstaan

Cees Robben -- jouwen meens stao mèn nie aon; dè stond mèn wèl aon;

—ònstaon - ston(d) aon - òngestaon

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANSTAAN - wkw - bevallen

ònsteeke

werkwoord, sterk

aansteken, aan het branden brengen, besmetten

WBD (III. 2. 1:264) ònsteeke = aansteken, ook aandoen (v. d. lamp)

WBD III. 2. 3:161 'aangestoken' = wormstekig

- ònsteeke- staak aon - òngestooke

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANSTEKEN – wkw - het vuur, het licht, eene pijp -- ; meer: in brand doen.

ònstèèreke

werkwoord, zwak
aansterken, consolideren
Cees Robben -- om der kas òn te stèèreke;

ònstèlle
werkwoord, zwak
aanstellen, benoemen; zich abnormaal gedragen
Stèlt oewèège nie zo aon!
WBD III. 1. 4:96 'aansteller' = hansworst
-- ònstèlle – stèlde(n) aon - òngestèld
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANSTELLEN - in dienst stellen

ònstiefele
werkwoord, zwak
Frans Verbunt - parmantig aan komen stappen
Biks 'onstiefele' ww - met vaste tred naderbij komen

ònstònde
bijvoeglijk naamwoord / zelfstandig naamwoord
aanstaande
WBD III. 2. 2:84 'aanstaande' = jongen met wie een meisje verkering heeft; idem = meisje met wie een jongen verkering heeft

ònstôote
werkwoord, sterk
aanstoten
— ònstôote - stotte(n) aon - òngestôote
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANSTOOTEN - Meest in wederkeerige of lijdende vormen met de bet. v. slecht, zonder smaak gekleed gaan. Z. a.

ont
bijvoeglijk naamwoord
sluw, kwaadaardig
onte kapoen - gehaaid persoon, grote deugniet
N. Daamen - Handschrift 1916 - "ge zult em nie licht kraigen, doar is ie te ont veur (te slim)"
N. Daamen - Handschrift 1916 - "'t is 'nen onte mensch (zedeloos mensch)"
Cees Robben -- Ge mót me nie op zón ónte menier der inlèùze;
Cees Robben -- klèèn ónt laasteg vrukseltje dè ge zèèt;
Henk van Rijen - ba, wè zèède gè tòch en ont mènneke - een vervelend kereltje
Frans Verbunt - en onte taante - een gehaaide tante

Cees Robben -- 'nie ont mar pront'

Vruuger zeeje ze dè Tilburgers ‘nie ont mar pront’ zèn. Òf ok wèl: ‘Nie lammenteere mar akkedeere.’ (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- ONT bn, volgens WNT is een 'onter': 'iets dat slecht is in zijn soort' en houdt het woord verband met 'ont' en 'ontig', 'die thans nog in meer zuidel. gewesten in den zin van 'slecht, vuil' gebruikt worden. Z.a.

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - ONT. Men zegt hier een 'ont mensch', niet alleen voor een vuil mensch, gelijk elders, maar ook voor een slechts mensch (homo malus, homo nequam)

ONT is wsch. verkorting of zamentrekking van 'onnut' of 'ontijg'; z.a.

Bont ónt, bnw. - smerig, vuil 'enen onten boer'; hij is ont (in zijn woorden) = gemeen.

Vrom. De opvatting van Hoeufft dat dit woord ontstaan kan zijn uit onnut kan ik delen, zijn mening dat ontijg aan de basis ervan zou liggen echter niet. Het verband met Deens/Zweeds ond is dus waarschijnlijk ook te verwerpen, (brief 4 XII. 85)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - ont - vuil, gemeen (wnbr., zholl., nbet., bommel., Mierlo)

Hees ont, onteruk (I:77,78)

Bosch ontig - onfatsoenlijk

WBD (III.3.2:31) ont doen, ont spelen = vals spelen; ook; foezele, foetele

WBD (III.1.4:27) 'ont' - slim; 76 'ont' = gemeen

WBD (III.4.4:237) 'ont' = vuil, smerig

òntamboere

werkwoord, zwak

Pierre van Beek - z'n gang gaan

Pierre van Beek - lòt em mar òntamboere - laat hem zijn gang maar gaan

De Wijs -- Ze is nie katholiek ôk nog nie mar ze motte mar aon tamboere (04-07-1969)

Frans Verbunt - òntamboereere, ontamboere - zijn gang gaan

WNT TAMBOEREN 1) op de tamboer slaan; 2) Oneig. door kloppen, slaan o.i.d groot rumoer maken; 3.) Oneig.: (gemeenz.) op iets aandringen, tamboereeren. NIET in de bet. 'zijn gang gaan’.

òntêekene

werkwoord, zwak

aantekenen, in ondertrouw gaan

-- òntêekene - têekende(n) aon - ongetêekend

Goern. AANTEEKENEN - opschrijven; goed, slecht aangeteekend staan

onteghèd

zelfstandig naamwoord
kwaadaardigheid
N. Daamen - Handschrift 1916 - "ontegij (ónteghei) - de ontegij stroalt 'em z'n oogen uit (zedeloosheid)"
Bont (bijvoegsel) znw. vr. 'ontigheid' - smeerlapperij
Bosch onterik - ondeugd (meestal jongen); ontigheid - ondeugendheid

òntèùge
werkwoord, zwak
aantuigen
De Wijs -- Gè zit ôk goed in oew vléés. - Jè, jè en 't is ammaol ècht, nie aongetuigd, gelèk van m'n ège (23-02-1972)
"Ik heb dees jaor nie veul wèèrk mee den kerstbôom oprèùme èn over en jaor wir òntèùge", zi smoeder vurrege week nog tege mèn. (Jos Naaijkens; 'De kèrsbôom in de dôos'; CuBra, ca 2005)
Bij ons vruuger tege kerst/ kwaam er veul bij kèèke./ Den kerstbôom wier toen aongetèùgd /waor alles vur moes wèèke. (Jos Naaijkens; 'Et Kèrstklêed'; CuBra, ca 2005)
WBD optuigen (v. e. paard)
WBD III. 1. 3:9 'aantuigen' = zich verkleden
WBD III. 1. 4:166 'aantuigen' = uitdossen
-- ònteuge - tèùgde aon - ongetèùgd (geen vocaalkrimping)
Bont zw. ww. tr. aantuigen 1) optuigen, het (ge)tuig aandoen;
2) hetz. als betö.ge(n): We mossen dätte nog aantöge, d. i. aanschaffen.
Antw. AANTUIGEN - het getuig aandoen; fig. aankleeden

ontgeeve
werkwoord, sterk
Cees Robben -- 'Ik kos oe toen nie betaole . . . en m'n porteaenee laag toch vattes gereed . . . mar ik ontgaaf 't m'n èège. '
WNT zich iets uit het hoofd stellen

onthaawe
werkwoord, sterk
onthouden (in beide bett.)
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 'onthaawe' (passim)
-- onthaawe - onthiel - onthaawe (geen vocaalkrimping)
Bont st. ww. tr. 'onthaawen' - onthouden

ontkiemingsmeule
zelfstandig naamwoord
WBD moutpoetsmaohine (apparaat waarmee het geëeste graan van kiemen en onzuiverheden werd ontdaan, in de brouwerij)

òntreeje

ww, st
Henk van Rijen - aantreden

òntrèkke
werkwoord, sterk
aantrekken
Cees Robben -- ik trek men miezezonneke mar is aon
WBD 'antrèkke' (II:1041) - aantrekken = opdeunen; ook: óphaole
WBD III. 1. 3:7 'aantrekken' » zich aankleden, ook: 'aandoen'
WBD III. 1. 4:435 'aantrekkelijk' = begeerlijk
-- òntrèkke - trok aon - òngetrokke
Goem AANTREKKEN - wkw - Ne jas -- , zijn stoute schoenen -- Z. a.
Antw. AANTREKKEN - vriendelijk ontvangen, aanhalen, minzaam bejegenen

ontschiete
werkwoord, sterk
ontschieten, uit het geheugen verdwijnen; ontglippen
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - et was em óntschooten as en mènneke de biecht (D'16) - reactie op de verontschuldiging 'het was me ontschoten, ik had het vergeten'

ònuuvere
werkwoord, zwak
Pierre van Beek - aansporen, aanmoedigen
-- ònuuvere - uuverde aon - òngeuuverd
Biks 'ònuuvere' ww - stimuleren
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- AANUVEREN (onnúvere) ov. ww - enthousiast maken, opstoken, aansporen; uit hypercorrectie wel eens uitgesproken als 'aanoefenen'. Vgl. 'uver'.
Bont zw. ww. tr. aanuveren, de ijver aanwakkeren. Z. a.

ònvange
werkwoord, sterk
aanvangen
Cees Robben -- wè moet ik daor naa meej ònvange?

ònvatte
werkwoord, sterk
-- ònvatte - viet aon - òngevat
aanpakken (ook fig.)
Cees Robben -- Ze waare wel van vat-aon
Cees Robben -- Nou oopaa, gij vat nogal aon!

Bosch aonvatte - aanpakken, werken; aannemen; begrijpen

onverdoens
bijwoord
onnodig, nutteloos, overdadig;
R: verkwistend, zonder overleg
R Ge moet oew gèld nie ónverdoens ötgeeve; ónverdoense dinger - prullerij, waardeloze spullen
Ze beschaoiige de boel hier nie onverdoens. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - iets ónverdoens ópmaoke ('86) - onnodig geld verspillen, dooreten terwijl men al genoeg heeft
Cees Robben -- . . . en hil de mieter ónverdoens verdaon
CiT (l6) 'Ge mot die lucifers nie zò onverdoens verschrappe'
Stadsnieuws - Ge moet dè nie onverdoens opmaoke; daor is et vus te köstelek veuir. (251006)
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- ONVERDOENS, in de uitdr. 'ten onverdoens' - zonder enig nut of zin. Blz. 83: eenzinloze verkwisting, een uitgave, inspanning of consumptie waar niemand van genoot en die tot niets leidde. Z. a.
Biks onverdoens bw - onnodig
WNT XIX:1288 onnuttelijk verdoen

onverstaand
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - onverstandig iemand

ònvolle
werkwoord, zwak
aanvollen
WBD ònvólle (of aonvólle ?) (WBD II:1056) - aanvollen (op de volkom?)

ònvraoge
werkwoord, sterk
aanvragen
— ònvraoge - vroeg aon - òngevraoge
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANVRAGEN - officieel mondeling of schriftelijk om iets verzoeken.

ònvuule
werkwoord, zwak
aanvoelen
Cees Robben -- dè vuulde ommers aon
-- ònvuule - vuulde aon - ongevuuld -- korte uu (geen vocaalkrimping)

onwèèrk
zelfstandig naamwoord
begin, aanvang
Pierre van Beek - onwèèrk maoke - iets beginnen, aan de draai brengen
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- AANWERK (onwèèrek) o. , het aanwerk maken: voorbereiding treffen, b. v. voor een flinke ruzie, uitlokken.
Bont znw. o. aanwerk, begin 'Wie heiget aanwaerk gemakt? - Wie is er met de twist begonnen? Et aanwaerk is gemakt - Het begin ie gemaakt (van een of ander werk gezegd).

ònwèève
werkwoord, zwak
aanweven
WBD ònwèève, aonwèève (II:1013) aanweven

ònwèèze
werkwoord, sterk
aanwijzen
-- ònwèèze - wees aon - òngeweeze
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANWIJZEN - wkw, ook 'om. . . '

onwicht
zelfstandig naamwoord
WBD, III. 4. 4:282 'onwicht' = onbelangrijk, ook 'ongewichtig'

onze
bezittelijk voornaamwoord
komt onze paa zondag meejeete?
hout spròkkele in de bosse van onze grutvadder - in de gemeentebossen
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 59) onze bruur, onzen oopaa, 'onz ôom (niet: onzen ôom), onze paa
► ons

den **onze**
bezittelijk voornaamwoord
mijn man (uit een vrouwenmond)
Van Beek - "Den onze" zal "die van ons" nooit 'n lel om der oren geven, zegt 'n moeder, die bedoelt, dat haar man de kinderen niet slaat. (Zo'n uitdrukking houdt iets patriarchaals in). (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 6 december 1958)
Cees Robben -- Den onzen is net zôo kerks as enen hond klippels.
► ons

ònzegge
werkwoord, sterk
aanzeggen, verwittigen, aankondigen
WBD III. 3. 1:358 'aanzeggen' = dagvaarden
WBD III. 3. 3:319 'het aanzeggen' (rouw)
— ònzègge - zi aon - òngezeed
Bont zw. ww. tr. - aanzeggen, (mondeling) bekend maken, aankondigen
Biks 'onzègge' ww - aanzeggen

ònzèt
zelfstandig naamwoord
WBD (Hasselt) - eerste voor (bij het ploegen)
WBD ònzèt maoke (Hasselt) - de eerste voor ploegen

ònzette
werkwoord, zwak
aanzetten
WBD grijpen (beginnen te gisten: de eerste verschijnselen v. d. gisting, in een brouwerij)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - de voor ònzètte ('87) - een begin maken
Henk van Rijen - witte waortie meej kwaam òngezet? - weet je wat hij meebracht?
Henk van Rijen - wòr komde naa wir meej ònzètte? - wat/wie breng je nu weer mee?
-- ònzètte - zètte(n) aon - òngezèt
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANZETTEN - aanwakkeren
Antw. AANZETTEN - beginnen, aanvangen van een werk

ònzien
werkwoord, sterk
aanzien, bekijken
Cees Robben -- agge jou ònziet;
Cees Robben -- zien wij mekaar mar èfkes aon;
-- ònzien - zaag aon - òngezien
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - AANZIEN - In de bet. van 'houden voor', 'achten' is het ww onscheidbaar; in de werkelijke zin van 'bekijken' wordt meer 'bezien' gebruikt.
Antw. AANZIEN - Fr. regarder (.zowel scheidb. als onscheidbaar): Ik aanzien hem voor geene' goeie. / Ik zien hem veur geene' goeien aan; wachten, geduld nemen. ‘ Aanzien’ wordt verbonden met 'veur', niet met 'als'.

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van oodeglaar tot ouwer

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

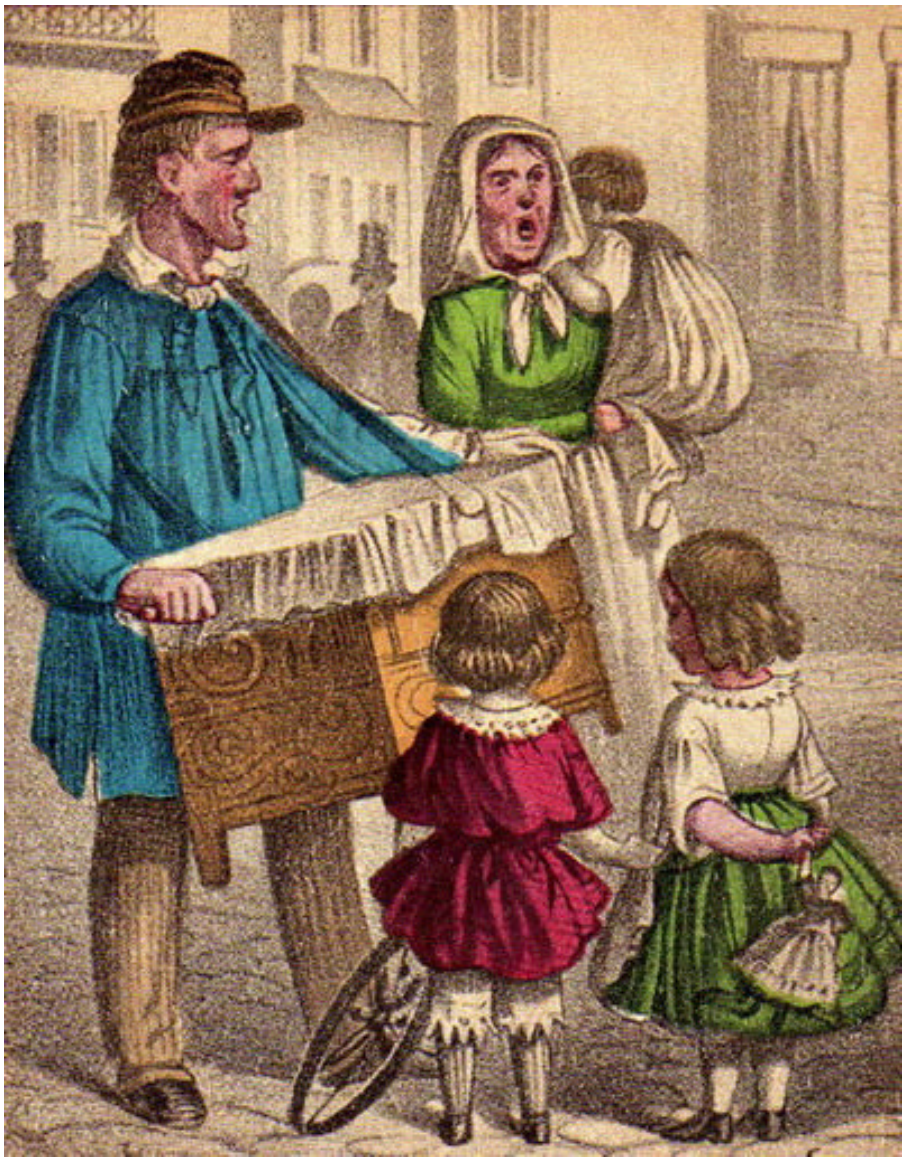

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Straatzangers met draaiorgel - uit: *Het straatlied*, D. Wouters & J. Moormann, 1933

örgel

---

oodeglaarwaoter

zelfstandig naamwoord

Van Rijen: goulardwater ; loodacetaat tegen huidaandoening

Van Dale: GOULARDWATER - genoemd naar de Franse arts Goulard, die het in 1760 introduceerde; verkoelend en opdrogend heelmiddel, een oplossing van loodacetaat in alcohol, verdund met water (eau de Goulard)

ôog, ôoge, ugske, eugske

zelfstandig naamwoord , verkleinwoord

1. het oog, de ogen, oogje

MP gez. Haawt Gòd vur ôoge èn de haand vur oew gat, dan zal oe niks ontvalle.

"Meens, kijk toch 'n bietjen uit oe soep-ooge!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

Cees Robben: Ik hèb hil den naacht nog gin ôog dichtgedaon.

Cees Robben: meej de schaaw van et febriek in oew ôoge;

Cees Robben: nèè, nie zôo-mar op et helleg ôog, et moet persies op maot zèèn.

Cees Robben: Nao et wèèrm eete moet ie aaltij èfkes zen ôoge overschiete.

Cees Robben: ene neegeneuger; tis sunt van al die rimpels rond oew ôoge;

Cees Robben: ik krèèg de traonen in men ôoge; et schiemert vur men ôoge;

Cees Robben: dèt wit van oew ôoge vur oew gat schiet; ge hèt hôoge ôoge gegoojd;

Cees Robben: Waaren oew ôoge wir grotter as oewen bèùk?

Èn ok zen ôoge waare niemir al te bist. (Henriëtte Vunderink, Vergeefse mankemènte, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

DANB zen ôoge

LENA die aander ôog - dat andere oog

Mandos - Brabantse spreekwoorden: Dè zèn de èlf ôoge nie (D'16) - Daar is weinig kans op.

Mandos - Brabantse spreekwoorden: Hij stikt Gòd de ôogen èùt (vB Tilburgse Taalplastiek 1969) - gezegd van iemand die ondanks dat hij het goed heeft, altijd klaagt en meent te kort te komen.

Mandos - Brabantse spreekwoorden: kalk in de ôogen hèbbe (vB Tilburgse Taalplastiek 1972) - moeten trouwen (Vrouwen menen aan de ogen te kunnen zien of iemand in verwachting is.)

Mandos - Brabantse spreekwoorden: et ôog moet ók wè hèbbe, al is et mar en blauw (vB Tilburgse Taalplastiek 1972) - ironische aanvulling op een bekend gegeven.

Mandos - Brabantse spreekwoorden: et wiegestrôoj zit nòg in zen ôoge ('7l)-hij is nog niet droog achter zijn oren

Mandos - Brabantse spreekwoorden: zó zèùver as en ôog vól matèrrie (N. Daamen, woordenlijst 1916:) - zo schoon (?) als een oog vol etter: dus niet schoon

WBD 'óóge' (II:974) - ogen; ook: 'heejveléúchskes' (heveloogjes) [?]

Henk van Rijen: ek gao èfkes men ôoge verschiete - ik ga even een dutje doen.

Frans Verbunt: schèèl ôoge geeve - jaloezie opwekken

WBD III.1.1:71 'oogklep', 'oogschelp', 'deksel v. h. oog' = ooglid

Jan Naaijkens, Dè's Jan Naaijkens, Dè's Biks: 'Oòg' zn - oog z. a.

2. boomknop waaruit scheuten of loten tevoorschijn komen

Mandos - Brabantse spreekwoorden: zó veul ôoge, zó veul vèège (N. Daamen, woordenlijst 1916:)

3. vetringen in de soep

Omdè de kender daor niks van snappen lee-t-ie verder uit: "hoe vetter ik wor, hoe kleiner m'n oogen worren. Mee soep is 't krek aandersom; hoe vetter, hoe grotter oogen erop! Hi, hi, hi!... Dès 't verschil tusschen mijn en soep." (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 2; 16-10-1929)

ôoge

werkwoord, zwak

ogen, uitzien, een indruk wekken

De Wijs -- Ge mot oew oôge béter opmaoke, dè oôgt mir! (10-01-1970)

ôogenblik

zelfstandig naamwoord

ogenblik

Op den ôogenblik

Antw. OOGENBLIK znw. m., nooit o.

ôoj

zelfstandig naamwoord

WBD vrouwelijk schaap, ook 'gèrm' genoemd of 'schaop'

ôojeklonje

zelfstandig naamwoord

eau de cologne

► onjeklonje

ôojevaor, ollievaor

zelfstandig naamwoord

ooievaar

R. J. kómt den oojevaer òngevlooge

De Wijs -- veur d'n marathon motte oewe kuîte insmère mee ooievaorskuîke-vet (23-10-1963)

Cees Robben: Ist waor dè den 'ooievaor' de kiendjes brengt?

Cees Robben: Witte gij wèl dè den 'ooievaor' de kiendjes brengt?

WBD III. 4. 1: 225 'ooievaar' (Ciconia ciconia), ook 'olievaar' genoemd

ôok, ok

bijwoord

ook

Cees Robben: . . . dè treft . . . ikkenôok. Dè ist ôok.

Cees Robben: ak et kós, dik et ôok; dès me ôok en rauw ketier!

Dialectenquête 1876 - ik ben tevreeje; zêde gê 't oak?

Antw. OOK, Kemp. 'ok' bijwoord, Fr. aussi

-ôom

zelfstandig naamwoord

achter een voornaam gevoegd: onzen Jaonôom

Cees Robben: Ik heb vur onzen Piet-ôom gin mis laote leeze;

Anneke van ònze Tiestôom... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Annekes kleeke....)

Dè was et ordêel, tenaostenbij/ van onzeTirrus-ôom... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dan wòrret iets aanders)

Onze Tirrus-ôom ploetert aaltij/ vur et daogleks körsje brôod. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: As vadder belond)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - Kees-ôom, Peer-ôom, Sjèf-ôom = gebr. Van Boxtel (blz. 27)

Piet van Beers – 'Laandhonger': M'n schôônvadder ha wè bos en wè laand van Kees-omke's ge-orve. (With Love; 1982-1987)

Piet van Beers – 'Unne mooien open dag': Mar Jaonusoom die kent gin maot ..(With Love; 1982-1987)

Jan Naaijkens, Dè's Biks: Janòòme, Pietòòme

Dirk Boutkan: (blz. 59) onze / jullie/ hullie ôom

Cornelis Verhoeven: -OOM, achter de naam gevoegd

Tuinstra 'Enige opmerkingen over composita van het type Jan-oom' (Nieuwe Taalgids 34:279)

Antw. JAN-OOM znw. m. - schertsende benaming voor Lombaard, berg van Bermhertigheid, Fr. mont-de-pitié

oomaa

zelfstandig naamwoord

oma, grootmoeder

Henk van Rijen: ons moeder, onz oomaa èn ons Miet

(blz. 55) et gao de lòtste tèèd wir wè beeter meej oomaas

WBD III. 5. 2:63 'oma' = grootmoeder; ook 'omoe', 'grutje'

oomaasfiets

zelfstandig naamwoord

omafiets - oma's fiets

► pestôorsfiets

ôome

zelfstandig naamwoord

oom

Cees Robben: den ôome is ok zonne grôote gofferd; nòr onzen ôome Sooj;

WBD III. 3. 1:135 'ome Jan', 'bank, pandjeshuis' = bank van lening

WBD III. 2. 2:75 'oom' = idem
Antw. OOMEN znw. m. - oom, Fr. oncle
Jan Naaijkens, Dè's Biks: 'Oòme' zn - oom

oopaa
zelfstandig naamwoord
opa
Cees Robben: 'oopaa'
Cees Robben: naa maag den oopaa zeeker et penneken ötlekke;
Cees Robben: den oopaa heeget bij mekaar geschròpt;
Dirk Boutkan: zulde goed nòr oopaas löstere? - luister je goed naar opa?
Dirk Boutkan: (blz. 59) onzen/onze, julliejen/jullie, hulliejen/hullie
oopaa
WBD III. 2. 2:64 'opa' = grootvader

oope
bijvoeglijk naamwoord/bijwoord
open
vB in weeke gin vènster oope gehad - wekenlang werkloos geweest
Cees Robben: mar as oew schuurdeur oope gao;
DANB hij zètte zen kwèèk oope
WBD III. 4. 4:55 'open weer' = vriezend weer; c. q. zacht winterweer

oope-toe-broek
zelfstandig naamwoord
kruisloze broek, vroeger gedragen door oude vrouwen; ze konden dan gemakkelijk hun behoefte doen

Bron: Geheugen van Nederland

Van Rijen: oope-toe-broek, oope-sjoo-broek, snèlzèèker
Jan Naaijkens, Dè's Biks: oopetoebroek zn – bep. soort vrouwenbroek

oopoe
zelfstandig naamwoord
grootmoeder
oopoe zien
uitdrukking
Sinds der ok nog zon stuk of vier van onze en heur zusjes, regelmaotig opoe zaage, hasse aon de waas der haande mêer dan vol. Wij han die ötdrukking van 'opoe zien' ok mar ôot ergens geheurd en wiese verder ok niks. De emmers stonden aaltij afgedekt in et schòp. Wij wiese bè God nie wè dè waare, waor ze vendaon kwaamen of waor ze vur diende, die lappe meej al dè bloed der aon. Vraoge? Hoe vraoge? En aon wie? (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

ôor, urke
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
oor
Cees Robben: goed gesneeje van kop, ôor (plur.!) en pôote
Cees Robben: daor krèède hangoore van, stèèloor degge daor staot ;
Cees Robben: men oore die flèùte;
vB kòrtoore = kinderen (in gez. 'Ze zal dere kak wèl óphaawe as . . . ')
DANB hij heej lôopoore
Mandos - Brabantse spreekwoorden: de oore te dicht bè de kòp hèbbe

staon (vB Tilburgse Taalplastiek 1969) gierig zijn
Van Rijen: 'We zun hum us un ôor ònnaaje' - . . . te pakken nemen
Frans Verbunt: hij kan meej zen ôore den èngel dès heere klèppe
WBD III. 1. 3:263 'oorring', 'oorbelletje', 'belletje' = oorring
WBD III. 1. 3:264 'oorknopje', 'knop(je)' = oorknop;ook: 'oorbel(letje)'

oorvèèg
zelfstandig naamwoord
oorvijg
Antw. OORVÈÈG znw. v. en niet m.

ôot
bijwoord
ooit, eens, weleens
Komde ôot op 't Gurke? - Kom je weleens op het Goirke?
Cees Robben: Et waajt er wel ôotj dègge ôot meej niks begonne zèèd;
Cees Robben: Zèède gij ôot vremd gewist? ; as ik nog ôot trouw;
Hoeveul meense hèbbe der ôot/ vur dè lokèt gestaon? (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dakloôs)
DANB hij is es ôot in zen lèève gebeete
B ôôt
Antw. OOIT (uitspr. oeët) bijwoord - op een tijdstip in het verleden

oove, oowve
WBD oven, bakoven (in het bakhuis v. e. boerenhuis), ook 'bakoove' genoemd
WBD broodoven (van de bakker)
WBD houtoove - oven waarbij men in dezelfde ruimte stookt en bakt (oven in een bakhuis)
WBD onderoove - onderoven (benedenste gedeelte van een oven, vooral de ruimte beneden in de oven, waar het brood gezet wordt om te rijzen)
DANB de scheuter die stao bij den oove - de ovenpaal staat bij de oven

oovenbèkkerke
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
Van Rijen: winterkoninkje (Troglodytes troglodytes)
WBD III. 4. 1:76 'ovenbakkerke' - winterkoninkje

oover
voorzetsel / bijwoord
over
oover drie weeke, oover de schaansmuur; gaotie nie oover?
B oover aanderse dag - om den anderen dag

Cees Robben: oover twee daog; dè van men is mèèrege oover;
Cees Robben: Waor heetie et ammòl oover?; Ge röst em ene keer oover zen bikkeltje;
Cees Robben: tis oover tèèd; oover men lèèk; oover et köpke;
Van Rijen: 'oover den hòfpat' – achterom, via de achterdeur
Jan Naaijkens, Dè's Biks: oover vz, bw – over

ooveral
bijwoord
overal

ooverblèève
werkwoord, sterk
WBD III. 4. 4:28 'overblijven' = droog blijven (het weer)

ooverènd
bijwoord
overeind
Cees Robben: hij heej zene riek hard nôodeg om ooverend te blèève;
Cees Robben: hij kós nie ooverend;
Antw. OVEREIND, OVEREND bw - in opschudding, overhoop, in wanorde. Heel de straat stond overeind.

ooverènsie
zelfstandig naamwoord
in ooverènsie - overcompleet, te veel
uitdrukking: In ooverènsie - overcompleet, overschietend, overblijvend
Kees & Bart (ca. 1935): nog êen in ooverènsie
N. Daamen, woordenlijst 1916: "iets in overentie hebben (te veel)"
Henk van Rijen: buurvraaw, hèdde meschient en paor aajer in ooverènsie?
Dè ledikantje han ze nog in overentie. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
WNT zie OVERENTSIG, overensig (klemt. op de 3e lettergr.) - overschietend, overblijvend, overig.
Verh OVERENTIE (overènsie) v. - alleen in de verbinding 'in overènsie hebben' - over hebben, meer hebben dan voor het moment noodzakelijk is.
Jan Naaijkens, Dè's Biks: ooverènsie bw - over; iets in ooverènsie hèbbe
Bosch overènsie – overvloed, voldoende

oovergaon
werkwoord, sterk
overgaan, voorbijgaan

Cees Robben: dan kan ik zien of oew kwaol oovergao;
— oovergaon - ging/gong oover - oovergegaon

ooverheene
bw
overheen
Kees & Bart (ca. 1935): 'Oover tónne stappe ze ooverheene' (de gemeenteraadsleden)

ooverhèùs
zelfstandig naamwoord
verhuizing
De Guust was aon den ooverhèùs/ alles stond ooverènd/ Ik snap nie zeetie tot zen vrouw '/ wégge begonnen bènt. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Verhèùs-plezier?)

ooverhiew
ww., pv.
Van Rijen: overhield

ooverkaant
zelfstandig naamwoord
Cees Robben: de meense van den ooverkaant;

ooverlist
bijwoord
laatst, onlangs
Nèè ooverlist heurdenik nòg zègge: ‘òch val dôod meens, lèèfde gij nòg!’ (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2008)
vD14 overlaatst, bw v. tijd (Belg. N. , spreektaal) onlangs, laatst
WNT OVERLAATST - daarnaast (in Brabant) OVERLEST - (klemt. op 3e lettergr.) - laatst, onlangs. In Z.-Nederl., en gewestelijk ook elders, b. v. in Gelderland. Z. o. De Bo en Corn. Vervl.

ooverlôoper
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: geit die geen jong heeft gehad
Het WBD kent deze naam voor een 'onvruchtbare ooi' (schaap): K242, L281
A.P. de Bont: znw. m. overloper, geit die, al of niet voor de eerste maal gedekt zijnde, niet lamt, maar een jaar overslaat.

oovermèèrege
bijw.
De Wijs -- (gehoord van een maandaghouder) ‘K zè blij dè’k

overmerrege kan zegge de wut overmerrege alwir gehad hebbe (10-01-1970)

ooverrnisterd
bijvoeglijk naamwoord
overspannen

oovernuu(t)
bijwoord
opnieuw
Henk van Rijen: gift is oovernuut - geef eens opnieuw
WBD III. 4. 4:315 'overnieuw doen' = veranderen
Jan Naaijkens, Dè's Biks: oovernuuwt bw - opnieuw
Haor OPNET - opnieuw

oovertrèkke
werkwoord, sterk
verhuizen
N. Daamen, woordenlijst 1916: "we zen an den overtrek (aan het verhuizen)"
WBD (III. 3. 2:307) oovertrèk = burenovertrek
WBD (III. 4. 4:9)'overtrekken' = betrekken (v. d. lucht)

ooverweg
zelfstandig naamwoord
overweg
Den ooverweg waar wir dicht.

op
vz./ bijwoord
op
Dialectenquête 1876 - ùp (met klinker van fr. oeu)
Henk van Rijen: op slòt van zaoke - per slot van rekening
Van Rijen: óp de middag - in de namiddag
Van Rijen: óp en aander slaope - logeren
WBD (III. 2. 1:395) op, hèl = wakker
Jan Naaijkens, Dè's Biks: op vz., bijwoord - op

Albert Servaes - Oogstende boeren; 1905

opbèène
werkwoord, sterk
opbinden
Antw. OPBIJNEN - opbinden. Hout opbijnen, koren opbijnen
Bosch opbeinde - binden, vastbinden, vastmaken

opblaoze
werkwoord, zwak
opblazen
Blaost em op - loop naar de maan!
Ge kunt em opblaoze - Je kunt me wat!
CR10 (blz. 61) 'ge kunt 'm opblaoze'
-- opblaoze – blaosde(n) op - opgeblaoze
Bosch opblaoze - opblazen: Blaost 'm toch op! Verrèk toch!

opbölk
zelfstandig naamwoord
oprisping
gez. den vèùlen opbölk krèège - misselijk worden van (te veel) eten
Cees Robben: nòg gèère vur en dubbeltje vur den vèùlen opbölk;

opbölleke
werkwoord, zwak
Frans Verbunt: boeren
WBD III. 1. 2: [?] 'opbreken' = zuur oprispen
Stadsnieuws: Ik mot smèèreges gin pap eete; dè blèèf ik hil den dag nòg opbölleke (020507)

opbrènge

werkwoord, sterk

opvoeden, grootbrengen

…mar doe der iets aon, dè koste toch nie en ge dörfde nie, ge waart te bang opgebròcht. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

opdèkke

werkwoord, zwak

WBD III.2.3:43 de tafel; opdekken = de tafel dekken

opdoen

werkwoord, sterk

1. opdienen

Frans Verbunt: het eten op tafel zetten; opdienen

2. leren kennen

«Enen blauwe maondag hèb ik toen,/ meej en mèdje omgegaon./ Die hak opt huukske van de straot/ meej et daanse opgedaon» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Nòg vrij)

3. Frans Verbunt: ook: iemand de broek opdoen

de verbeelding is niet duidelijk; de betekenis is: iemand zijn vet geven, de waarheid zeggen

Piet van Beers – 'Kaorte': Toch hèk ze alle drie de broek opgedaon. Al is den "hoofdprèès" toch men neus vurbij gegaon. (Het zeventiende boekje, 2010)

4. jenever tappen

WTT 2012 -Vruger deejen z'm mee 't half of heel motje op, om wè in huis te hebben as ge volk kreegt of as ge 'ns 'nen aanderen smaok in oeë mond wô't hebben, mar naa zen ze van 'n heel kruikske niemer vies. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

opdraaje

werkwoord, zwak

opdraaien; het hoofd op hol jagen

Ik heb ze [haar] heelemaal nie opgedraaid en opgevreje! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

opgaon

ww, st

opgaan

as de zon opgao

zèn al die brôojkes opgegaon?

Van Delft - Aanduidende, dat een poging niet gelukken zal, zegt men: "Dieën vlieger zal nie opgaon." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

Antw. OPGAAN (met 'zijn') bij kegelaars, biljartspelers: het spel beginnen; soldaat worden, naar het leger gaan; verbruikt worden; opvliegen

opgeleej
bijv. nmw.
opgelegd
De Wijs -- Dès nie toevalligerwèès, dès opgelee pandoer (09-04-1973)

opgriesele
werkwoord, zwak
G aanharken

ophaawe
ww., st .
ophouden
WBD inhouden van de melk door een koe, ook 'optrèkke' genoemd
Cees Robben: as ge nie ophaawt meej dè gejuudas;
WvM 'da'k nie mir kos ophouwe'
WBD III. 1. 4:312 'ophouden' = idem
-- ophaawe - hiel(d) op - opgehaawe
A.P. de Bont: sterk werkwoord overgankelijk. 'ophaauwen' - ophouden: 1) opkweken, opfokken (van dieren en schertsenderwijze van kinderen gezegd); 2) 'et kunnen ophaawe' (van zieken gezegd) kunnen opblijven, niet gedwongen worden door zwakte om naar bed te gaan; 3) de verkoop v. e. boerderij niet laten doorgaan

ophange
werkwoord, sterk
ophangen
WBD óphange - ophangen, van leer ter droging (II 640)
WBD óphanger - ophanger, van leer ter droging (II 641)

ophaole
werkwoord, zwak
WBD ophalen: de laatste poetsbewerking v. e. schoen met behulp v. borstels, zachte doeken etc. om de schoen zijn diepste glans te geven (II:794)
WBD óphaole (II:1041) - ophalen: opdeunen; ook: òntrèkke WBD (III. 3. 3:135) ophaole = collecteren
-- ophaole - hòlde(n) óp – opgehòld; (ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij hòlt óp)

ophèbbe
werkwoord, sterk

Frans Verbunt: opgedronken hebben

ophêûpe, ophôope
werkwoord, zwak
M ophopen
- ophêûpe - hêûpte op - opgehêûpt

ophippere
werkwoord, zwak
opknappen
Henk van Rijen: hij is wir aoreg opgehipperd - hij is weer aardig opgeknapt

ophôope
werkwoord, zwak
Van Rijen: ophopen

opjèùne
werkwoord, zwak
opjutten, gekmaken
Die kunde gemak opjèùne. - Die kun je gemakkelijk opjutten.
De Wijs -- 't gao zô géef goed, mar ge môt me nie opjuine (1965)
Cees Robben: Ge moet em nie zôo 'opjuine'
Stadsnieuws: Jantje wier dur zen kammeraoj opgejönd om bèlleke te trèkke (040309)
WBD III. 1. 4:430 'opjuinen' = de hemel in prijzen
-- ópjèune - jönde óp - ópgejönd, met vocaalkrimping; ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij jönt op
Cornelis Verhoeven: OPJUINEN (opjö:ne) ov. ww - gek maken, op slinkse manier iemands geestdrift bevorderen om er dan profijt van te trekken of ermee te lachen.
Bosch opjuine - op stang jagen, opjutten

opkalifaatere
werkwoord, zwak
opkalefateren, opknappen
As ie 'n vrouw krijgt die 'm 'n bietje opkalifatert, dan wor et nog iets fatsoendelijks in de maatschappij... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

opkaomer
zelfstandig naamwoord
via enkele treden bereikbare, halfhoge, boven een kelder gelegen kamer
Mandos - Brabantse spreekwoorden: hier groejt de ròg óp de ópkaomer

(vB Tilburgse Taalplastiek 1973) - gezegd bij het zien van rogge op een hooggelegen akker

LDM - Verder vonden we gewoonlijk in de woonruimte nog een deur naar op- of zijkamer en de bedstee van het ouderpaar. Onder de opkamer was de kelder, waarin de aardappelen en in de slachttijd ook de kuip met de pekel, waarin de hammen en zijden spek en de kleinigheidjes als de pootjes, rugstrang, enz. een plaats vonden. (…) Op de opkamer trof men een ledikant of bedstee, kleerkast en verder gerief aan, indien er de plaats voor was. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 16 'Rond de boerenhaard 1'; NTC 27-6-1952)

òpke

zelfstandig naamwoord verkleinwoord van 'aop', met vocaalkrimping

aapje

Cees Robben: "t lèèkend precies op 'n öpke'

Witte wè dè is, enen Bimbo-box? Dès zonne sort djoeboks. Mar dan nie meej 45-toere-plòtjes der in, mar meej òpkes. Die òpkes hèbbe kleeren aon èn huudjes op èn ze speulen ammel en instruumènt. En òpkes-òrkèst, dè isset. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

Cees Robben: 'Pot . . Öpke - döpke - boter-stöpke - öpke - döpke - dons'

WBD III. 3. 2:351 òpke = aapje

opkieze, opkieste

werkwoord, zwak

aanhitsen

Zumme den hond is opkieze? - Zullen we de hond eens aanhitsen?

Cees Robben: Zummem is opkieze?

WBD (III. 2. 1:489) 'opkissen', 'opkitsen', 'ophitsen' = aanhitsen (v. e. hond)

WBD III. 1. 4:420 'opkisten' = ophitsen

Haor OPKIESE - ophitsen

-- opkieze - kiesde(n) op - opgekiesd

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - OPKITSEN voor 'ophitsen'. KISSEN voor 'ophitsen'.

Cornelis Verhoeven: HISSEN ov. wvv. ophitsen, vooral v. e. hond gezegd; de hissende kreet is: 'hieskies'.

Antw. OPHUSSEN - ophitsen: 'nen hond ophussen

WNT OPKISSEN - hetzelfde als ophitsen, vooral van honden gezegd

opkoome

werkwoord, sterk

opkomen

Frans Verbunt: opkoomen as kak - heel plotseling zich voordoen

WBD III. 3. 1:385 'opkomen' = dienstplicht doen
WBD III. 4. 4:3 'opkomende maan' = eerste kwartier
WBD III. 4. 4:192 'opkomen' = vloed

oplaoje
werkwoord, zwak
Van Rijen: opladen
WBD III. 1. 4:232 'zijn eigen opladen' = zich kwaad maken

oplaote
werkwoord, sterk
Van Delft - - Wij gaon vliegers maar ook duiven "oplaoten" en laten dan los "twee duiven en drie horens", waarmede wij "prijs verdienen en ook den scherreweg", terwijl een ander "geen veerke thuis had" en er zoodoende weinig om gaf, wie met "de poel" ging strijken.(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)
Van Rijen: oplaten
Van Rijen: 'Wè-s daor te doen? Der wòrt unnen boer opgelaote tusse tweej zakke stront

oplappe
werkwoord, zwak
oplappen, verstellen
WBD oplappe (II:1252) - oplappen, verstellen

oplègge
werkwoord, sterk
opleggen
Cees Robben: dè was opgeleej pandoer;
-- oplègge - li(n) op - opgeleej
A.P. de Bont: zwak werkwoord overgankelijk. - opleggen

oplôope
werkwoord, sterk
oplopen
WBD opzwellen, in het kader v. d. zgn. trommelzucht, een koeieziekte
WBD óplôoping - trommelzucht, een koeieziekte
Cees Robben: waor heetie dè wir opgelôope?
-- oploope - liep op – opgelôope
Cornelis Verhoeven: OPLOPING (oploo:ping) v - trommelzucht of windpens bij een koe. (WBD pag. 468) Ook gezegd v. h. gevolg van overdadig eten door mensen: z'n èègen 'n oploo:ping vrééte - oververzadiging, zwelling.
A.P. de Bont: znw. vr. oploping, trommelzucht
Antw. OPLOOPEN - opzwellen, dik worden;

Kiliaan: tumescere

opmaok
zelfstandig naamwoord
WBD III. 1. 3:259 ‘opmaak’ = versiersel; ook: '(op)tooi', 'opdof', 'tierelantijn'

opmaoke
werkwoord, zwak
opmaken (in div. bett.)
WBD deegbollen hun broodvorm geven
DANB ze heet em irst zen gèld hèlpen opmaoke
WBD III. 3. 1:208 'opmaken' = besteden
WBD III. 3. 1:209 'opmaken' = verkwisten
-- opmaoke - mòkte op - opgemòkt
— ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij mòkt op
A.P. de Bont: zwak werkwoord overgankelijk. - opmaken: 'mutserd opmaoke' - hout tot takkenbossen binden.

opmis
zelfstandig naamwoord
WBD ploegschaar, ook genoemd (Hasselt) 'ploegmis'

opnaaje
werkwoord, zwak
opjutten, aansporen
-- opnaaje - naajde op - opgenaajd
Ik ha ze allêen un bietje staon op te naaie.(Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
Bosch opnaaie - opjuinen, gek maken
Cornelis Verhoeven: OPNAAIEN (opnèèje) ov. ww - enthousiast maken met de bedoeling te bedriegen of te profiteren (erop nèèje - erop lostimmeren): lot oew èège nie opnèèje; z'n èègen opnèèje - zich opwinden, steeds enthousiaster of bozer worden. Zie ook: opjuinen, opkloten.

opneeme
werkwoord, sterk
opnemen, namelijk van sterke drank
Om den goeien afloop te vieren zè'k regelrecht nor de Looiersbeurs gestapt en daor hè'k m'n eige getracteerd op drie aawe klaores, die 'k zoo mar stondeweg on 't buffet heb opgenomen. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)

opneuker
zelfstandig naamwoord
schelm, kwajongen, lastig iemand
V klap, vuistslag
klèènen opneuker - lastig ventje
V hij krêeg me tòch en opneuker
GG tis mar en klèèn opneukerke
WBD III. 1. 2:42 'opneuker' = oorveeg; ook: 'fleer, draai, klap, klets' enz.
WBD III. 4. 4:223 'opneukerke' = iets kleins in zijn soort, ook 'geneuk', 'neuk'
Stadsnieuws: Tis mar en klèèn opneukerke, mar hij heej wèl lef (280307)
Antw. OPNEUKER znw. m. - klap, oorveeg. Iemand 'nen opneuker geven.
A.P. de Bont: znw. m. opneuker - opdonder, opstopper
WNT OPDONDER, n. a. v. synonieme znw. in platte taal. De volkstaal kent een aantal synonieme uitdrr. Eenige daarvan zijn afgeleid v. ww die slaan of stompen beteekenen, verg. opdril, opslag krijgen (= afgeranseld worden), en verder: opdoffer, opdokker en opstopper; in navolging hiervan maakte men in scherts andere, die wel schijnbaar van ww waren afgeleid, doch welke ww niet of zeer zelden in de zin van slaan worden gebruikt, b. v. opmepper, opnaaier, opneuker, oppeuter, opwaaier, opzaniker. Z. a.

opnuut
bijwoord
opnieuw
èn èlke keer opnuut... (Henriëtte Vunderink; Zoas ik et as kèènd beleefde; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

oppaase
werkwoord, zwak
oppassen, opletten
Cees Robben: Vur fèèn meensen en motrèège moette oppaasse
Cees Robben: meej de kòrsemes ist oppaase geblaoze; Ze heej aaltij goed opgepaase (ze is nog maagd ?)
GD94 ik moet oppaasse dèttie nie wir leekende nat wòrt
WBD III. 1. 4:355 'oppassen'= in acht nemen
-- oppaase - paaste(n) op - opgepaase
A.P. de Bont: sterk werkwoord overgankelijk. - oppassen

òpperleuterèèr
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: winnaar van het leuterconcours

oppernuut, oppernuuw

bijwoord

opnieuw

oppernuut begiene - opnieuw beginnen

B óppernuuw - herdoens

Kees & Bart (ca. 1935): 'op nuut'

...ieder jaor oppernuut... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

...omdè ge daornao wir oppernuut kost begiene! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

...en de stoffen ha'n soms zoo lang gelegen, dè ze weer oppernuut in de mode ware gekome. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

De meester stopte z'n pijp oppernuut... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

...en boer Verheie stopte z'n pijpke oppernuut... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 – 29-7-1939)

Mee zoo'n schoon mutsken kunde nog 'ns oppernuut aon 't vrijen; (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

En aaltij, aaltij oppernuut/ trok me mijn hart naor d'aawe stad... (Piet Heerkens; 'Zeuventig jaor', gepubliceerd in De Zaaier, bijlage van de Nieuwe Tilburgsche Courant, 1941)

Cees Robben: as ze wir opnuut begos

Cees Robben: jöllie moeder is wir 'oppenuut' getrouwd war;

Van Rijen: 'oppernuut, oppernuuw, opnuu'

Hees oppernuuwt (I:37)

WNT OPNIEUW- In de vormen 'op een nieuw' en 'op het nieuw verouderd.

oppers

zelfstandig naamwoord

getalzijde van een geldstuk

WBD (III. 3. 2:206) oppers (getalzijde van een geldstuk)

opploege

werkwoord, zwak

WBD (Hasselt) bijeenploegen (de aarde wordt bij het ploegen in de richting van het midden van de akker gekeerd)

A.P. de Bont: zwak werkwoord overgankelijk. - opploegen

opraope

werkwoord, zwak

oprapen

oprèùme

werkwoord, zwak

opruimen

GD94 die han ze opgerömd

WBD (III. 2. 1:283(oprèùme = opruimen)

-- oprèùme - römde op – opgerömd; ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij römt op

opschèp

zelfstandig naamwoord

opschepperigheid, opsmuk

...mar 'k geef himmel nie om den opschep, daor bedoel ik mee, wè de vrouwkes schon en sjiek vènen. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

opschèppe

werkwoord, zwak

opscheppen, namelijk: zoals iets zich voordoet

...mar gère of nie, ge hed 't te nemen zooas Onze Lieve Heer 't opschept en 't biste is er nie over te lammenteeren. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)

opschèpper

zelfstandig naamwoord

WBD (III. 2. 1:163) 'opschepper' = pollepel

opschiete

werkwoord, sterk

opschieten

Mandos - Brabantse spreekwoorden: hoe meer volk veur, hoe minder dèt opschiet (vB Tilburgse Taalplastiek 197l) - gezegd m. b. t. een mis met drie heren

WBD III. 1. 2:5 'opschieten' = zich haasten, ook: 'affeceren', 'spoeien'

WBD III. 1. 4:347 'opschieten' = idem

WBD III. 4. 4:323 'opschieten' = vorderen

GD07 'asse en bietje opgeschoote hèbbe . . . '

opschoore

werkwoord, zwak

R omhoogbrengen van de boven het vuur hangende 'sòpkeetel', via in de haak aangebrachte inkepingen

Van Rijen: aan de zoldering ophangen, opbergen op zolder

A.P. de Bont: zwak werkwoord overgankelijk. - opschoren, door schoren omhoog grengen, b. v. een stromijt die scheef hangt met behulp

van houten stutten.

opschrèève
werkwoord, sterk
opschrijven, namelijk: op de bon geslingerd worden door de politie
Hij [een Tilburgse politieagent belast met de sluitingstijd van kroegen] zal oe nog veul liever tien keer worschouwen dan oe eene keer opschrijve. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)
WBD III. 3. 1:349 opschrijven = beboeten (door politie)

opslaon
werkwoord, sterk
opslaan (in div. bett.)
Kees & Bart (ca. 1935): "t teveul dè opgeslaon moet worren'
WBD III. 3. 1:61 'opslaan', 'opzetten' = verhogen
-- opslaon - sloeg op - opgeslaon

opsmèère
werkwoord, zwak
besmeren met boter o. i. d. -- nen botteram opsmèère
-- opsmèère - smèèrden op - opgesmèèrd
Antw. OPSMEREN - besmeren, met boter, vet enz. , bestrijken.

opsnije
werkwoord, sterk
WBD de buik opensnijden van geslacht vee
Antw. OPSNIJ(D)EN - versnijden, snijden totdat iets op is

opsòlfeere
werkwoord, zwak
mogelijk van 'opserveren'; alleen gevonden in verband met het zoeken naar een (tweede) echtgenoot, waarbij een koppelaarster een rol speelt; zie:
De Wijs -- Zal ik veur jou is naor unne goeije kloris uitkèke [?] - Nè, veur men ginnen opgesolferde (13-07-1966)
De informatie van De Wijs werd door Cees Robben gebruikt in zijn Prent van de week van 19 augustus 1966.

opspeule
werkwoord, zwak
PM uitvaren, uitvallen, opspelen
-- opspeule - spulden op - opgespuld — ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij spult op
Cornelis Verhoeven: OPSPELEN (opspeule) onov. ww - op zijn poot

spelen, iemand een standje geven, uitvallen

A.P. de Bont: zw. ww. intr. 'opspeulen' - opspelen, razen, uitvaren, te keer gaan.

Antw. OPSPELEN - opspannen, in gramschap uitvaren; in 't N.: OPSPEULEN

opstalle

werkwoord, zwak

WBD (van koeien) naar de stal brengen na de zomer; ook genoemd: 'indoen', 'binnedoen', 'inhaole' of 'binnegaon'

-- opstalle - stalde op - opgestald

opstaoj

bijwoord/bijvoeglijk naamwoord

►op staoj, waar het woord gesplitst is

As dè mèn nog is vergund moog zèn, dan zo'k dè liefst zoo opstaoi meugelijk wille doen. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

vB kalm aan

vB enen ópstaoje meens - een kalme mens , die alles langzaam doet (Tilburgse Taaklplastiek 175)

Van Rijen: 'Ut gong ammòl mar opstaoj aon' - Het ging allemaal maar rustig aan

Van Rijen: rustig, kalm, langzaam

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - STADE, voor gemak. Reeds bij Kiliaan. Z. a.

WNT STADE - 'op stade', 'op zijn stade' - op zijn gemak, zonder zich te haasten (in Zuid-Nederland)

opstaon

werkwoord, sterk

opstaan

Cees Robben: vruug opstaon dè is gin profèèt;

-- opstaon - stond op - opgestaon; ik stao, gij staot, hij stao op

WTT-2012: de oudere verleden tijd: Toenk vumèrge opstind was 't règen. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

A.P. de Bont: onr. st. ww. intr. opstaan, opkomen (van plannen, gedachten, neigingen enz. gezegd.)

opsteuke

werkwoord, zwak

opstoken, aanzetten tot kwaad

vB zenèègen opsteuke - zich kwaadmaken

WBD III. 1. 4:420 'opstoken' = ophitsen

B opsteuke - stukte op – opgestukt; ook in tegenwoordige tijd

vocaalkrimping: gij/hij stukt op

Jan Naaijkens, Dè's Biks: 'opsteujke' ww – opstoken; Indien afleiding van 'stooke', dan wijziging stamklinker

A.P. de Bont: zwak werkwoord overgankelijk. en wederkerend 'opstuiken, opsteuken' - opstoken (in het geheim) ophitsen; zich opwinden, zich driftig of bezorgd maken.

opstèùve

werkwoord, zwak

opstuiven

Mandos - Brabantse spreekwoorden: opstèùven as ene zak vol vlooje ('72) - naar alle kanten wegvliegen

opstiere

werkwoord, zwak

WBD de koe laten paren, ook 'stiere' genoemd

-- lange ie

A.P. de Bont: zwak werkwoord overgankelijk. - opstieren, hetz. als 'sti. jere(n)', maar minder gebruikelijk.

opstoet

zelfstandig naamwoord

-- contaminatie van optocht en stoet

Van Rijen: optocht

Mar et schonste van Karneval vèèn ik den opstoet. Meej al die hôogkèère, èn die strêûpe. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Stadsnieuws: Alle jaore zitten er meej karneval in den opstoet grôote gaote - (140210) Ieder jaar vallen er met carnaval in de optocht grote gaten

WBD (III. 3. 2:279) stoet, optocht (geen opstoet vermeld)

opstooke

werkwoord, zwak

opstoken

-- opstooke - stokte(n) op - opgestokt — ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: hij/gij stokt op

Cees Robben: Gij wilt nò oew verschaaje zeeker opgestokt wòrre?;

A.P. de Bont: zwak werkwoord overgankelijk. opstoken, opbranden, verstoken.

optaase

werkwoord, zwak

De Wijs -- (Gehoord van Sint Nicolaas) Ge kunt alles wel optáásse mar als gut ûîtspraait lèk 't veul en veul meer (11-02-1965)

Hil den hösraod opgetaase... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven;

ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Vurjors-trubbel')
Van Rijen: opstapelen

optal
zelfstandig naamwoord
aantal
Henk van Rijen: wittet optal al, waor et schaajt? - weet je het aantal al dat er mankeert

optèùg
optuigen
WBD III. 1. 4:166 'optuigen' = uitdossen

optòffefe
werkwoord, zwak
een thuisweefstuk opvouwen/oprollen
WBD óptòffele (II:1052) - optafelen: tefelen, het stuk stof dat v. e. weefgetouw genomen is, in brede plooien omslaan, zodat het een stapel vormt die aan een tafel kan doen denken; ook: inmaantele
-- optòffele – tòffelde(n) op - opgetòffeld

optrèkke
werkwoord, sterk
optrekken; opdonderen, wegwezen
WBD inhouden van de melk door een koe, ook 'óphaawe' genoemd
Mandos - Brabantse spreekwoorden: trèk mar óp meejoew zije kouse (D'l6) - wees maar niet zo veeleisend (zijden kousen werden door deftige mensen gedragen)
WBD III. 1. 2:245 'zijn neus optrekken' = snotteren
-- optrèkke - trok op - opgetrokke
Cornelis Verhoeven: OPTREKKEN ov. ww - omhoogtrekken; inhouden (zie bij 'rome')
A.P. de Bont: sterk werkwoord overgankelijk. + intr. optrekken 1) van koeien: de melk niet
gewillig geven; 2) (voermantaal) een weinig verder trekken; 3) opharken.
Antw. OPTREKKEN - heengaan, vertrekken; naar het leger vertrekken

óptuutere
werkwoord, zwak
in verbinding met 'em' = 'em opblaoze'
Ge kunt em optuutere! - . . . naar de donder lopen
-- Alleen de infinitief wordt gebruikt, met hulpww. 'kunne'

opval
bijwoord

waarschijnlijk
N. Daamen, woordenlijst 1916: "opval wel - waarschijnlijk wel"

opvatte
werkwoord, sterk
opvatten, oppakken, opbeuren, oplichten
DANB vat dè bèd is meej op - help eens dat bed oplichten
-- opvatte - viet op – opgevat

opwaas
zelfstandig naamwoord
afwas, vaat
Daor wier aaltij alles van één bord gegeten, al waren et vier gangen, wè nôot vurkwaam. Den 'opwaas' zô aanders te grôot worre en wè dochte gij van de zéép, die dè ging kosten en de afdreughanddoeken nie te vergeten. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Wij hebben pas toen we onder de meense kwamen, geleerd det 'omwaas' waar en gin 'opwaas', wij zin ok aaltij zjam wè zjèm moes zèèn, we liepen wè dè betrof wel un bietje aachter. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
WBD (III. 2. 1:286) opwaas, afwaas, omwaas = vaat

opzaante
werkwoord, zwak
Van Rijen: de vloer met zand bestrooien na het vegen
Jan Naaijkens, Dè's Biks: 'opsante' ww - opzanden: met zand bestrooien

opzètte
werkwoord, zwak
opzetten; aanschaffen
Cees Robben: Ge hèt en schôon vrouw opgezet
WBD ópzètte (II:999) - bomen, (een kepertje, een platte, 'n andere ketting opzetten; ook: beume of (de ketting) klaorzètte genoemd
Cees Robben: 'Ge moet 'n vrouw opzette, Sjef'
WBD III. 3. 1:61 'opzetten', 'opslaan' = verhogen
-- opzètte - zètte(n) op - opgezet
A.P. de Bont: zwak werkwoord overgankelijk. - opzetten 1) het gemaaide veldgewas; 2) trouwen (resp. v. man of vrouw); 3) een dier op stal zetten, bepaaldelijk om het te mesten.
Antw. OPZETTEN - opschikken, opsmukken; een dier aankoopen om het te vetten; op het vuur zetten.

opzèùpe

werkwoord, sterk
opzuipen
DANB ze hèbbe meej der vèève drie lieter wèèn opgezoope
-- opzèùpe - zoop op - opgezoope

opzije
vz
Van Rijen: bezijden

opzuuke
werkwoord, sterk
opzoeken, bezoeken
WBD III. 3. 1:38 'opzoeken' resp. 'bezoeken' = bezoeken

órdil, ordêel
zelfstandig naamwoord
oordeel
Cees Robben: "t liste oordeel'

orècht, den - aonrècht
zelfstandig naamwoord
aanrecht, het -
Zet et mar op den òrècht.
Ze stond òn den òrecht. - Ze stond bij het aanrecht.
Mandos - Brabantse spreekwoorden: zie mar is dègge de schootels onder den òrecht krèègt (vB (Tilburgse Taalplastiek 1970) - aansporing om met het werk voort te maken
Henk van Rijen: ze stin òn den òrecht
Henk van Rijen: der stòn kaojkes in den òrecht
Van Rijen: 'ónrèècht, òrecht'
-- aonrecht → ònrècht → òrècht → òrecht → òrcht
Jan Naaijkens, Dè's Biks: 'orricht' zn - aanrecht

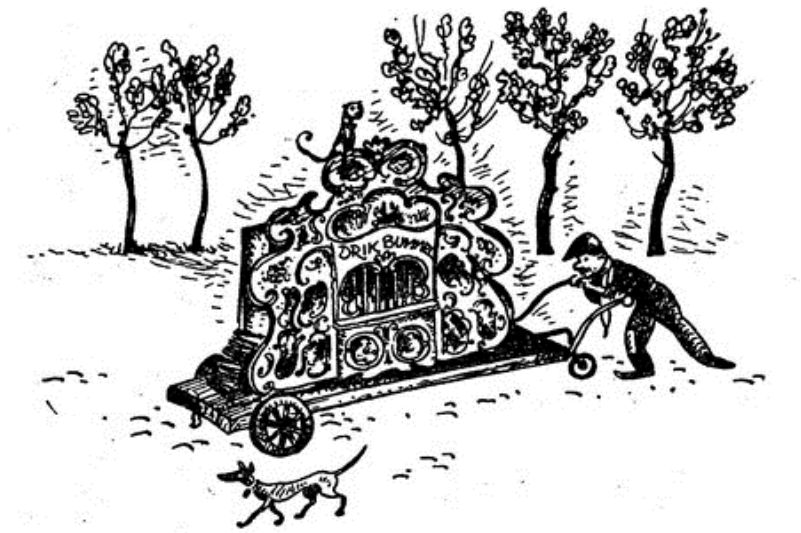
orf, orve
ww., pv.
erfde
verleden tijd sing. van 'èèreve', resp. plur.

òrfeejus
eigenn.
Tilburgse uitspraak van de naam van harmonieorkest Orpheus

Orpheus aan het Wilhelminapark.

LDM - "Orpheus" is tegenwoordig gevestigd op het Smidspad, in de vroegere zaak van de heer Zebregs. Het eigen gebouw aan het Wilhelminapark heeft niet lang dienst gedaan. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 14 'Oude koffiehuizen in Tilburg 2'; NTC 8-3-1952)

Tekening van Frans Mandos Tzn - 1945

örgel

zelfstandig naamwoord, in het Tilburgs meestal vrouwelijk (de) in plaats van onzijdig (het)

orgel, kerkorgel, straatorgel, handorgel

Wörom spult den örgel nie? - Waarom speelt het orgel niet?

R. J. 'de köster liet den ürgel giechelen'

Van Delft - - Wij plukken "brem bezemen" en "knoesels" en spreken

van "eenen houteren haomer", die in eenen "euregel" klopt, daarmede bedoelend braambessen, kruisdorens, een houten hamer en een orgel.(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Van Delft - Een dorpel noemt hij een "dulleper"; een orgel een "ulleger"; zelfs hoort men de wijk Korvel ooit "Kullever" noemen. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 118; 8 juni 1929)

Kees & Bart (ca. 1935): 'den ölleger in 't Café'; 'nen aawen örgel'

...toen 't nuuw örgel ingeweje wier. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

Ik heur zoo gère zingen in de kerk en 't örgel is veur mijn gewoonweg 'n feest! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

melodieus as örgelspel (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'Ons eige plat', 1941)

Ze zonge alle liekes mee/ die dörgels mar won speule... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Vruuger...veul muuger)

WvM 'De u van den urreghel da speulde zoo schoon'; 'mesiek op den urreghel'

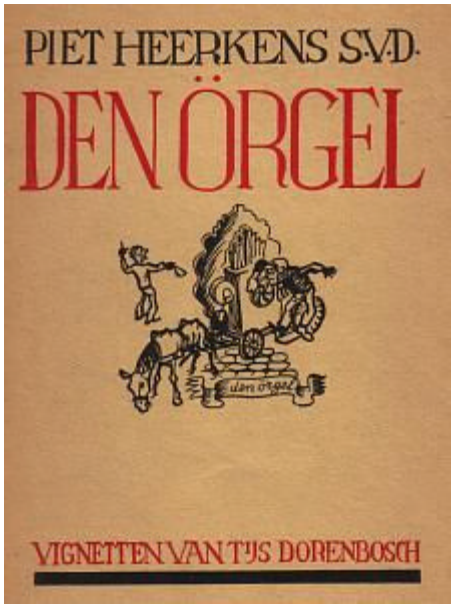
WBD III. 3. 3:l65 'orgel spelen', 'het orgel spelen'

WBD III. 3. 3:167 'orgel trappen', 'orgel treeën'

A.P. de Bont: znw. m. 'urgel' - orgel

Antw. ÖRGEL (uitspr. ö'rregel) znw. , Fr. orgue, is meest overal v., doch op sommige plaatsen o. of m.

Bosch ùrgel – orgel

Piet Heerkens - D'n örgel - 1938

O o O o
OTTO draait het ORGEL.

òrksier
zelfstandig naamwoord
yorkshire (bep. varkensras: met staande oren)
Van Rijen: 'òrreg sierke, òrrek - kort gedrongen varken (vlees)
WBD L 100: 'orksier' (Berchem bij Oss)

Orschòt
zelfstandig naamwoord eigenn.
Oirschot

òrtestiesje
zelfstandig naamwoord
Van Rijen: sufferd, dromer

òrweege

bijwoord
Van Rijen: onderweg, op komst

orzaok
zelfstandig naamwoord
oorzaak
R. J. 'de oorzaok van de pent'

òs
zelfstandig naamwoord
Mandos - Brabantse spreekwoorden: daor is ginnen òs oover gemolke (vB Tilburgse Taalplastiek 1971) - gezegd als men iets onmogelijk acht
Henk van Rijen: as dè lukt, dan kalft den òs - . . . dan is het een wonder

òske
zelfstandig naamwoord verkleinwoord
Van Rijen: aasje

òssekniejes
zelfstandig naamwoord
WBD III. 1. 2:391 'mee osseknieën lopen'

Ill.: Naumann

òsseköpke
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
bep. meesje, pimpelmees (Parus caeruleus)
N. Daamen, woordenlijst 1916: "ossenköpke - zwartkopmees"
WBD III. 4. 1:l02 'ossekopke' – pimpelmees

òssem, aojem
zelfstandig naamwoord
asem, adem
Hij hò ginnen òssem mir.

Ze gaaf ginnen òssem = Ze reageerde niet.

Cees Robben: we hòlde hòst gin 'aosem'; 'zèèd' oewen òssum kwèèt . . . '

N. Daamen, woordenlijst 1916: "z'nen ossem waas te kort (hij had geen centen genoeg om te doen wat hij voorhad"

N. Daamen - handschrift 1916 - "(adem) Ik zò er wel over gesproken hebben as ie er mar iet of wè ossem van gegeven ha (als hij er maar iets over losgelaten had)"

PVb aachter zenen òssem zèèn - buiten adem zijn

Mar vurtie halverweege kwaam/ wassie al bèùte òssem (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Aanders...)

Frans Verbunt: ik hèb mar êenen òssem èn twee haande - ik kan niet alles tegelijk

Frans Verbunt: ak ernòr kèèk, zèèk al tèènen òssem

Mijn ogen jeuken allemol, ik hoest ak ossum haol... (Tony Ansems,Za'k moete niese akkum aai?; van de cd Tilburgse Liekes American Style 2; 2009)

Stadsnieuws: Ik heb mar êenen òssem èn twee haande - Ik kan niet alles tegelijk. (081210)

WBD III. 1. 2:235: 'kort van asem' = kortademig

WBD III. 1. 2:236: 'nie achter zijn asem komen' = stikken

Jan Naaijkens, Dè's Biks: 'ossem' zn - adem

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Blijkens krt.44 ligt T. op de grens van de gebieden met s resp. j.

Goem. ADEM, ASEM - znw. m. : Den - inhouden; kort van - ; enz.

Antw. ASEM - adem: Kört van asem - kortborstig

WBD III. 2. 2:54 'naar aden happen', 'asem tekort komen' = reutelen

òsseme

werkwoord, zwak

ademen

R. J. 'daor ossemt m'n ziel dan deurheen'

WBD III. 1. 2:233 'zwaar ademhalen', 'moeilijk esetnen' = hijgen

WBD III. 1. 1:182 'asemen' = ademen

— òsseme - òssemde - geòssemd

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Blijkens krt. 44 ligt T op de grens v. d. gebieden met s resp. j .

Goem. ADEMEN, ASEMEN – wkw. Daar hebben ze niet meer over geasemd = over gezwegen.

Antw. ASEMEN - ademen

òssestaawer

zelfstandig naamwoord

vB iemand die niet goed ter been is; = mikhòrst '

Van Rijen: 'Hè lopt as unnen ossestaawer' - Hij loopt wel erg moeilijk

Antw. OSSESTOUWER znw. m. - ossendrijver

ost

zelfstandig naamwoord

oogst, oost

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - óst (= oogst) (krt. 47) met korte vocaal (blz. 115)

Goem. OOGST - ust, znw. m.

Antw. OO(G)ST znw. m. , Fr. moisson. Spr. Zijnen oo(g)st opdoen - eene goede gelegenheid waarnemen om een goeden voorraad op te doen.

Jan Naaijkens, Dè's Biks: okst zn - oogst

oste

werkwoord, zwak

oogsten

B oste - ostte - geost

Goem. OOGSTEN - uste wkw (rg.)

Antw. OO(G)STEN - de achtergebleven korenaren oprapen van den akker

öster

zn

unster, weegschaal

D'16 "öster - klein weegwerktuigje dat de boeren wel mede naar de markt nemen; het werkt met een veer"

WNT UISTER zie 'unster'. - UNSTER - ons(t)er, ens(t)er, eunster, anster, uister, huiser, oister, uuser, ulster. Van 'ons' (mnl. unce) met -er, al dan niet met epenthetische t. Z. a.

Cornelis Verhoeven: UNSTER (öster) m - ponder, balans met ongelijke armen.

A.P. de Bont: öster, znw. m. , 'uister' - unster

öster

zelfstandig naamwoord

achterste, derriere

op oewen öster valle - op je gat vallen

Cees Robben: Ge zèèt nie goed òn oewen öster!

N. Daamen, woordenlijst 1916: "ik viel op m'nen öster (achterste); hij kreeg vur z'nen öster (billen)"

-- uit 'uiterste' ?

Osterwèèk

zn, eigenn.

Van Rijen: Oisterwijk

öt, èùt
voorzetsel / bijwoord
uit
Wè mòkt et èùt, dèttie et ötmòkt.
Wè maok et èùt
Cees Robben: van vruuger, öt verleeje tèèd; de krintjes öt de mik pölleke;
Cees Robben: Gao öt de licht staon! hij frèt öt de rèùf;
DANB der is ene spòrt öt de leer; de rôome spöt öt den èùjer van de koej
Van Rijen: 'Öt diéjen bööl komt nie veul ööt' - er komt niet veel uit die zak.
Van Rijen: 'T-is ööt licht' - Het is volop dag.
A.P. de Bont: öt, voorzetsel en bijw. – uit: "t Is öt - de verkering is uit.

ötbakke
werkwoord, zwak
uitbakken
WBD gewicht verliezen tijdens het bakproces
— ötbakke - bakte(n) èùt - ötgebakke
Antw. UITBAKKEN (met 'zijn') onder 't bakken zijne tocht, zijn sap verliezen en hard en droog worden.

ötbeduije
werkwoord, zwak
vB uitleggen, verklaren, duidelijk maken
-- vervoeging: zie 'beduije'
A.P. de Bont: sterk werkwoord overgankelijk. , 'uitbeduiden'- uitduiden
WS Contaminatie uit 'ötlègge' en 'beduije'

ötboezeroene
werkwoord, zwak
uitvlakken, onderschatten - Gewoonlijk in negatief gebruik.
Kees & Bart (ca. 1935): Dè moete nie ötboezeroene!
-- ötboezeroene - boezeroende èùt - ötgeboezeroend

ötbörstele
werkwoord, zwak
WBD bostel lossen (het weghalen van de bostel uit de beslagkuip, in de brouwerij)
Antw. UITBÖ(R)STELEN - uitborstelen - aframmelen

ötbotte
werkwoord, zwak

uitbotten; uit de kiem opgroeien van planten; uitlopers krijgen, loten vormen van planten en bomen; ötschiete.
-- ötbotte - botte èùt – ötgebot

ötbraaje
werkwoord, zwak
uitbreiden
DANB ötbraaje
-- ötbraaje - braajde(n) èùt - ötgebraajd

ötbroeje
werkwoord, zwak
uitbroeden
Cees Robben: Dènkte naa dèk van zonne stommen haon nog êen aaj wil ötbroeje?
WBD III. 1. 4:19 'uitbroeden' = broeden
-- ötbroeje - broejde(n) èùt - ötgebroejd
A.P. de Bont: zwak werkwoord overgankelijk. - uitbroeden

ötdêele
werkwoord, sterk
uitdelen
Kees & Bart (ca. 1935): uitgedild
— ötdeele - dilde èùt - ötgedild
— ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij dilt èùt

ötdeur, ötteur
zelfstandig naamwoord
deur naar buiten, vluchtweg, uitvlucht, smoesje
gez. Henk van Rijen: de ötdeur zuuke - een uitvlucht zoeken (vB Tilburgse Taalplastiek 1965)

ötdoen
werkwoord, sterk
uitdoen, doven, uitweiden, rooien van gewas
— ötdoen - di èùt - ötgedaon (zie: doen)
Op den oogenblik zen we druk bezig mee gruunplukken en mangelpeejen utdoen. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)
WBD (van koeien) naar de wei brengen
WBD (III. 2. 1:214) 'uitdoen', blussen = doven
A.P. de Bont: onr. ww. tr. - uitdoen, in versch. opvattingen, zoals 1) een schuld doorhalen, 2) aardappels rooien, 3) koeien uit de stal brengen, 4) mest uit de potstal verwijderen.
Antw. UITDOEN - ten einde doen, voltrekken; de(n) stal uitdoen - het

mest uit den stal trekken. Eindigen: De meester héet de school vandaag 'en half uur eer uitgedaan.

ötdrêûge
werkwoord, zwak
uitdrogen
WBD III. 2. 3:158 'uitdrogen' = rotten van appels
WBD III. 4. 3:215 ‘uitgedroogd’ = verdord

ötdrèùpe
werkwoord, sterk
uitdruipen
WBD 'ötrèupe' - uitdruipen, gezegd v. d. huid of het leer na verschillende bewerkingen (II:597)
-- ötdrèùpe – drôop èùt - ötgedroope

ötduije
werkwoord, zwak
vB verklaren, uitleggen
Van Delft - "'k Heb 'm uitgeduid, wa'k wó." 'k Heb hem uiteengezet en verklaard, wat ik wenschte. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)
-- contaminatie van 'beduiden' en 'uitleggen' (Tilburgse Taaklplastiek 126)
WBD III. 3. 1:271 'uitduiden' = verklaren

ötdunne
werkwoord, zwak
uitdunnen
WBD I:1460 op één zetten (tweede fase v. h. uitdunnen van bietenplanten), waarbij van elk hoopje slechts een plantje blijft staan, dat moet uitgroeien tot een biet): 'uitdunne', 'ö'tdunne', 'afdunne'

ötêenvalle
werkwoord, sterk
uit elkaar vallen
Mandos - Brabantse spreekwoorden: ötêenvallen as enen braojappel (D’16) – uit elkaar vallen als een gebraden appel : over iets onbenulligs kwaad worden

ötènde
zelfstandig naamwoord
Van Rijen: uiteinde

ötgaon

werkwoord, sterk
uitgaan
de kèèrk gao èùt
die meense gaon veul èùt
Cees Robben: vurdèttie de deur 'ötgao'; ze doe niks as rôoken èn ötgaon;
Frans Verbunt: as ge ötgaot, moete oewen èèrmoej töslaote
WBD III. 3. 1:42 'uitgaan', 'aan de zwier gaan, de hort opgaan, op stap gaan, op sjanturnel gaan, pierewaaien, zwalken, dweilen' = uitgaan
— ötgaon - ging/gong èùt - ötgegaon

ötgeboezeroend
voltooid deelwoord
Van Rijen: buitengezet, het vertrouwen verspeeld

ötgediend
bijvoeglijk naamwoord
tot het eind gediend hebbend
GD08 veul van die zôogenòmde ötgediende zèn himmòl nie van die sukkelèèrs

ötgelaote
bijvoeglijk naamwoord
uitgelaten
WBD III. 1. 4:95 'uitgelaten' = baldadig
WBD III. 1. 4:192 'uitgelaten' = zeer blij

ötgeleuterd
voltooid deelwoord /bijvoeglijk naamwoord
GG uitgesleten, uitgelopen (van schoenen) uitgepraat

ötgepakt
zelfstandig naamwoord
het uitgepakte, het uitgestalde
Nòr et ötgepakt gòn kèèke = Gaan kijken naar de sinterklaasuitstalling
Kees & Bart (ca. 1935): 'naor 't uitgepakt weest te kijken'
Kees & Bart (ca. 1935): 'mee de klein mannen naor 't uitgepakt kijken'
De Wijs -- Gao de gij kèke naor 't uitgepakt / of wochtte op de klottermert? (11-02-1965)
De kènderkes staon allemòl/ — Èèrme zo goed as rèèke —/ meej der nuske teege de rèùt/ nòr et ötgepakt te kèèke. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Sintreklaos ôok)
Jan Naaijkens, Dè's Biks: ötgepakt deelw., zelfstandig naamwoord - uitgepakt z. a.

ötgevlooge
bijvoeglijk naamwoord
uitgevlogen
WBD III. 4. 1:32 'uitgevlogen' - in staat om uit te vliegen (van vogels); ook 'vlug'

ötgònsdag
zelfstandig naamwoord
uitgaansdag
vB de dôoj hebben ok enen ögòsdag (wordt gezegd als een mop of grappige opmerking niet begrepen wordt)

ötgôoje
werkwoord, zwak
WBD III. 1. 2:243 'uitgooien' = fluimen

öthaawe
werkwoord, sterk
uithouden, volhouden, harden
Ik kos et nie öthaawe - ik kon het niet volhouden

öthaole
werkwoord, zwak
uithalen
Cees Robben: Die et veugeltje vènt die heeget nie, mar die et öthòlt.
Van Delft - Een boer wijkt niet gaarne ver uit en dan zeggen wij, dat hij "niet genog uithaolt".(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)
WBD öthaole (II:1049) - uithalen (v. e. paddevoet), ook 'ötrèffele' Henk van Rijen: de klomp öthaole - eruit halen wat Sinterklaas erin gelegd heeft
— öthaole - hòlde(n) èùt – ötgehòld; ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping; gij/hij hòlt èùt
A.P. de Bont: zwak werkwoord overgankelijk. - uithalen (in versch. bett.)

öthèbbe
werkwoord, sterk
Frans Verbunt: opgedronken hebben

öthoek
zelfstandig naamwoord
WBD III. 3. 1:318 'uithoek' = gehucht

ötkèèke

werkwoord, sterk
uitkijken
Cees Robben: ge kwaamt nie ötgekeeke; kèkt is wè beeter èùt;
Cees Robben: gij meugt wèl iets zeggen oover ötkèèke;
Van Rijen: ötkèèken èn daoge tèlle - op je tellen passen
-- ötkeeke - keek èùt - ötgekeeke
-- met vooaalkrimping in praes. : gij/hij kèkt èùt

ötkleeje
werkwoord, zwak
uitkleden, ook fig.
GD07 kleet oewèège mar hillemòl èùt
-- ötkleeje – kleedel(n) èùt - ötgekleed
Antw. UITKLEE(D)EN fig. uitplunderen, uitschudden. Spr. Zijn eigen uitklee(d)en eerdat men gaat slapen - zijne goederen weggeven aan zijne kinderen, eer men dood is.

ötklôote
werkwoord, zwak
Van Rijen: sarren, tergen, voor de gek houden

ötkoome
werkwoord, sterk
uitkomen; te voorschijn komen kiemen (van zaden)
Cees Robben: dè stuk wèg dè op dieje wèg ötkomt;
Mandos - Brabantse spreekwoorden: óp etzèlfde strötje ötkoome (vB TT '70) - steeds hetzelfde vertellen; een gesprek altijd naar hetzelfde punt leiden
-- ötkoome - kwaam èùt - ötgekoome
WBD III. 4. 3: 30 'uitkomen' = bloeien
Antw. UITKOMEN, UITKOMMEN - te voorschijn komen, gevonden worden, van iemand of iets dat verloren was.

ötkruije
werkwoord, sterk
uitkruien
Henk van Rijen: hij lòt aander meense de aase ötkruije - . . . het vuile werk doen

ötlèbbere
werkwoord, zwak
uit zijn model raken van b. v. gebreid goed (intransitief)
vB en ötgelèbberde trui - die aan een kant lager is komen hangen dan aan de andere. (Tilburgse Taaklplastiek 127)
WNT kent wel een transitief 'uitlebberen' (uittrekken, uitrekken, langer

of wijder maken), evenals 'uitlepperen', lebberen, lepperen enz.
Cornelis Verhoeven: LEBBEREN onov. ww - 1) slurpen, 2) uitrekken.
Antw. UITLEBBEREN - uitrekken, uittrekken; ik zal oe' ooren is uitlebberen, deugniet'.

ötlêege
werkwoord, zwak
Van Rijen: afgraven
Jan Naaijkens, Dè's Biks: ötlêêge ww - afgraven

ötlêene
werkwoord, zwak
uitlenen
-- ötlêene - linde èùt – ötgelind; vocaalkrimping, behalve in infinitief , praes. plur., praes. ik-vorm

ötlègge
werkwoord, sterk
uitleggen
WBD ötlègge (II:1250) - uitleggen (een kledingstuk langer maken) WBD III. 3. 1:45 'uitleggen', 'bij elkaar leggen' = lappen

ötlèkke
werkwoord, zwak
uitlikken; uitlekken
Cees Robben: naa maag onzen oopaa zeeker et pènneken ötlèkke;
gez. vB As de pestoor gao praote, lèkt alles èùt.
— ötlèkke - lèkte(n) èùt - ötgelèkt

ötlôope
uitlopen; loten vormen van planten en bomen, uitlopers krijgen; 'sprèùte', 'ötschiete', ‘ötbotte’
Henk van Rijen: al mot ek er de bêene vur onder mene zulder ötlôope
-- ötlôope - liep èùt – ötgelôope; in tegenwoordige tijd vooaalkrimping: lopt èùt

ötlootere
werkwoord, zwak
Van Rijen: uitloten

ötmaok
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt: smoesje
WBD III. 1. 4:334 'uitmaak' = uitvlucht, smoesje

Jan Naaijkens, Dè's Biks: ötmaok zn - smoesje, excuus

ötmaoke
werkwoord, zwak
uitmaken
Henk van Rijen: wè maoket ööt, dèttiet ötmòkt - wat maakt het uit dat hij het uitmaakt; . . . , dè hij et ötmokt - . . . hij beslist
WBD III. 1. 4:317 'uitmaken' = ten einde brengen

ötmèlleke
werkwoord, sterk
WBD leegmelken (van koeien), ook genoemd 'uitmèlke', 'ötmèlleke'

ötmeutele
werkwoord, zwak
uit: öt + meutel (= wrikken)
WBD ötgemeutelde lèst, ötmeutelende lèst (II:1051) - uitrnetelende/uitgemeutelde lijst: (te) slappe zelfkant van geweven stof; ook 'slèèchte kaant' genoemd

ötmiste
werkwoord, zwak
uitmesten
Dan wier dieje stal goed ötgemist... (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2003)

ötneuje, ötnôoje
werkwoord, zwak
uitnodigen
WBD III. 3. 1:39 'uitnodigen', resp. 'noden, vragen, verzoeken' = uitnodigen
A.P. de Bont: zwak werkwoord overgankelijk, 'uitneuien' - uitnod(ig)en

ötperbeere
werkwoord, zwak
uitproberen
WBD III. 1. 4:351 'uitproberen' = proberen

ötploege
werkwoord, zwak
WBD 'voor ötploege' - middenvoor afwerken (het uitdiepen van de laatste ploegvoor, in het midden)

ötpoetse
werkwoord, zwak

uitpoetsen
WBD uitpoetsen: het met diverse uitpoetspreparaten bewerken van schoenen (II:783)
-- ötpoetse - poetste(n) èùt - ötgepoetst

ötpraote
werkwoord, zwak
uitpraten
Cees Robben: ik koom er nie oover :otgepròt; lòt me naaw is ötpraote
-- ötpraote - pròtte(n) èùt - :ötgepròt; ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij pròt èùt

ötpurgeere
WNT m. b. t. gist, deesem: zuiverend verwijderen; alleen in fig. verband in religieus taalgebruik aangetroffen en na de 16e eeuw verouderd. 2) (Maastricht; uitpraten
Mandos - Brabantse spreekwoorden: ötgepurgeerd zèèn (D'16) - er (gauw) van afzijn, ermee klaar zijn
N. Daamen, woordenlijst 1916: "hij waas gaauw uitgepurgeerd - hij had er gauw mede gedaan, het was er gauw mede afgeloopen"

ötreekene
werkwoord, zwak
uitrekenen
WBD ötgereekend - (gezegd van een koe) het einde van de draagtijd bereikt hebbend, ook 'ötgetèld' of 'òn de telling', 'òn de baot'
-- ötreekene - reekende(n) èùt - ötgereekend

ötrèffele
werkwoord, zwak
vB uitrafelen (onoverg. + overg. ?)
WBD ötrèffele (II:1049) - uitrafelen (v. e. paddevoet), ook 'öthaole'
WBD III. 1. 3:16 'uitreffelen' = uitrafelen
-- ötrèffele - rèffelde(n) èùt - ötgerèffeld
A.P. de Bont: zwak werkwoord overgankelijk. + intr. uitreifelen, uitrafelen.
Antw. UITRIJFELEN - uitrafelen

ötruste
werkwoord, zwak
uitrusten
Cees Robben: Ist koffiedrinken of ötruste?
-- ötruste - rustte(n) èùt - ötgerust

ötschaaje

werkwoord, sterk
uitscheiden, ophouden
Schaaj èùt, òf ik begien ôok
Cees Robben: as ge der ötschaajt meej rôoken en drinke; ik zèè dermeej ötgeschaaje;
Cees Robben: As en vrouw ötschaajt meej kraome, haawt ze meej de kender saome.
— ötschaaje - scheej èùt - ötgeschaaje/:otgescheeje
Henk van Rijen: schaaj ööt meej dè pènnekes-geschèèr - hou op met dat panne-schrapen
Dirk Boutkan: ötschèje - scheej èùt - ötgescheeje

ötschèène
werkwoord, zwak
uitschelden
Cees Robben: Mister, hij leej m'ammòl öt te schèène
WBD III. 3. 1: 'uitschenden' = uitschelden
Stadsnieuws: Mister, hij leej mèn allemòl öt te schèène (050308)
-- ötschèène - scheen èùt – ötgescheene; in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: hij/gij schènt èùt
Cornelis Verhoeven: ÖTSCHÈÈNE: deze samenstelling betekent ook wel: noemen, maar met ontleende woorden.

ötschèère
werkwoord, zwak
leegschrapen
Gè meut de pan ötschèère
-- ötschèère - schèèrde èùt - ötgeschèèrd
Antw. 'UITSCHÈREN - met. een scheermes uit- of afnemen: het haar van den hals uitschèren

ötschèèter
zelfstandig naamwoord
WBD III. 1. 4:427 'uitschijter' = uitbrander

ötschèùve
werkwoord, sterk
vB een blauwtje lopen, bot vangen, ernaast zitten, van de koude kermis thuiskomen
WBD III. 1. 2:14 ‘uitschuiven’ = uitglijden
WBD III. 2. 2:82 'uitschuiven' = een blauwtje lopen
-- ùve - schôof èùt - ötgeschoove
Van Dale: = uitglijden (?)
Van Dale: een flater begaan, zich vergalopperen
Antw. UITSCHUIVEN - eene weigering oploopen.

ötschiete

werkwoord, sterk

WBD uitschieten; 'ötloope', 'ötbótte', 'sprèùte'; uitlopers krijgen, loten vormen; gezegd van planten en bomen;

-- uittrekken (van kleren) : Schiet oewe jas mar èùt.

WBD brood uit de oven halen

WBD III. 2. 3:112 'uitschieter' = aardappeluitwas

-- ötschiete - schôot èùt - ötgeschoote

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - UITSCHIETEN: zijn rok aanschieten, uitschieten. Ook fig. gebruikt. Z. a.

A.P. de Bont: sterk werkwoord overgankelijk. – uitschieten: iets ergens uit verwijderen; 2) snel uittrekken (kleding)

ötslag

zelfstandig naamwoord

uitslag (i. a. b.)

WBD III. 1. 2:324 'uitslag' = huiduitslag

WBD III. 1. 2:331 'uitslag' = exzeem

R. J. èn den ötslag wòrdt bekènd

WBD III. 1. 2:340 'uitslag' = uitslag onder de neus

-- den ötslag wòrt bekènd

ötsleutel, ötslötsel

zelfstandig naamwoord

Van Rijen: uitslag, antwoord

Cees Robben: èn de nòste week krèèg ik den ötsleutel

WBD III. 3. 1:273 'uitsluitsel' = idem

Stadsnieuws: Ik hèb vendaog mèn waoter nòr den dòkter gebròcht èn mèerege krèèg ik den ötsleutel (230507)

ötsliepe

werkwoord, zwak

bespottelijk maken door de wijsvingers over elkaar te strijken

vB sliep èùt, sliep èùt: roept men tijdens de handeling

WBD (III. 3, 2:66) ötsliepe = uitsliepen

Jan Naaijkens, Dè's Biks: ötsliepe ww - uitlachen

WNT UITSLIEPEN, uitslijpen, bespotten door met den eenen wijsvinger gedurig over den anderen te strijken alsof men een mes slijpt; inz. in den vorm 'sliep uit!' als uitroep waarmee men deze handeling meestal vergezeld doet gaan. (XVII III 1433)

A.P. de Bont: zwak werkwoord overgankelijk. (kindertaal), uitsliepen, iemand voor de gek

houden door met de wijsvinger v. d. rechterhand enige malen over die v.

d. linkerhand te strijken onder het roepen van 'Sliep uit! sliep uit!
Antw. UITSLIPPEN - beschimpen, uitlachen met den eenen wijsvinger herhaaldelijk over den anderen strijkend.

ötspanne
werkwoord, zwak
WBD uitspannen (v. e. paard), ook 'afspanne' genoemd (in de Hasselt)
-- ötspanne - spande èùt - ötgespanne

ötspeule
werkwoord, zwak
uitspelen; het spel beginnen
in een speelbeurt het spel beëindigen, resp. winnen
-- ötspeule - spulden èùt – ötgespuld; ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij spult èùt
Antw. UITSPELEN beginnen te spelen, opgaan: Gij moet uitspelen; zoo spelen dat het spel uit is, dat men wint.

ötspòldere
werkwoord zwak
zich onhandig bewegen, spartelen
Mar toen ik docht dè'k klaor waar en zô gaaw meugluk dè donker hok ötspolderde, kwaam de kapelaon ôk öt zen hok en ging naor de frater. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
►spòldere

ötspraaje
werkwoord, zwak
uitspreiden
-- ötspraaje - spraajde(n) èùt - ötgespraajd
De Wijs -- (Gehoord van Sint Nicolaas) Ge kunt alles wel optáásse mar als gut ûîtspraait lèk 't veul en veul meer (11-02-1965)
De Wijs -- uît d'n kerk motte irst oewen maantel ûitspraaie in de goei kaomer (23-10-1963)
Thèùs wieren die zakken bij dreug weer nog ens ötgeschud en de èèrpel op de plots ötgespraaid. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
DANB ötspraaje
Èn ons moeder hagget [de sinterklaascadeaus] dan nòg wèt ötgespraaid. Dan leeket meer. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

ötstaon
werkwoord, sterk
uitstaan; vooral in de zin van 'er iets mee van doen hebben', ontkenning

van enig verband, zoals:
D'r ziekte waar wel iets aparts, mee de maog ha't niks uit te staon... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)
WBD III. 1. 4:261 'uitstaan' = lijden

ötstapke
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
uitstapje
Kees & Bart (ca. 1935): 'ötstapke'

öttèlle
werkwoord, zwak
uittellen
WBD ötgetèld - (gezegd van een koe) het einde v. d. draagtijd bereikt hebbend; ook 'ötgereekend' genoemd, ofwel 'òn de telling', 'òn de baot'
-- öttèlle - tèlde èùt - ötgetèld

ötteur
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen: gè zuukt aatij den ötteur - jij zoekt altijd een uitvlucht

òttoomoobiel
automobiel, auto
Kees & Bart (ca. 1935): 'ottomobiel'

öttrèkke
werkwoord, sterk
uittrekken
Van Delft - Als bijv. ouders tegen een verloving zijn, "trekt er een zoon of dochter wel eens uit"; ook "zetten ze ooit de kont tegen de krib" en geven enkel kostgeld af om dan toch tegen beters wil en wensch in te trouwen. Een beschaafder spreker drukt dit uit door te zeggen: "Men slaat de verzenen tegen de prikkels." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)
Cees Robben: Ik wó dèk ze indertèèd gebraajd ha dan kós ik ze naa öttrèkke.
— öttrekke - trok èùt - ötgetrokke

öttuijere
werkwoord, zwak
zijn gang gaan - speciaal in onderstaande uitdrukking:
vB lòt ema aar öttuijere - laat hem zijn gang maar gaan; geef hem de ruimte
-- alleen de infinitief is gangbaar

ötval
zelfstandig naamwoord
lot, toeval
den ótval moet et goedmaoke

ötvaort, ötvòrt
zelfstandig naamwoord
uitvaart, begrafenis
WBD III. 3. 3:321 ötvaort = begrafenis
A.P. de Bont: znw. vr. uitvaart 1) begrafenis; 2) de gezamenlijke familieleden van een overledene bij zijn/haar begrafenis

ötvèène
werkwoord, sterk
uitvinden
WBD III. 1. 4:19 'uitvinden' = broeden
WBD III. 1. 4:18 'uitvinden' = uitdenken
-- ötvèène - von(d) èùt - ötgevonde
Antw. UITVIJNEN - uitvinden

otvèèner
zelfstandig naamwoord
uitvinder
Kees & Bart (ca. 1935): 'uitveiner'
De vorm 'ötvender' zou ook kunnen bestaan.

ötviegieleere
werkwoord, zwak
WBD III. 1. 4:18 'uitvigileren' = uitdenken

ötvòrt
uitvaart
GD. 06 en korke vur te zinge meej ötvorten èn zôo meer

ötvraoge
werkwoord, sterk
doorvragen
Van Delft - "Vraag me nou asteblief nie tot op m'n hemd uit." Dit is: Blijf niet zoo nauwkeurig vragen, zoodat ik vast raak. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

ötvundere
werkwoord, zwak

uitpluizen, uitvissen

Stadsnieuws: Dè moete tòch nòg es goed ötvundere; ik gelêûf dè zo mar nie (240107)

-- ötvundere – vunderde(n) èùt - ötgevunderd

Antw. UITVUNDEREN - uithooren, polsen; VUNDEREN - uithooren, polsen. Iemand vunderen.

ötzakke

werkwoord, zwak

Frans Verbunt: een uitzet meegeven, toerusten, met name: van voedsel voorzien om mee te nemen naar werk of voor onderweg

Cees Robben: 'Ik moet munne man nog uitzakke'

...zis man moes worre ötgezakt/ drie sneekes mik, vier dikke rogge/ meej en flitterke gehakt (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Moederdag)

'Eén ding weet ik zeker', zittie de woorden die ik nôotmir vergeete ben: 'Ik zal mèn kènder beter ötzakke dan dèttiezen kènder heej gedaon', dè sloeg op wè ons moeder indertèèd ha meejgekreegen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Jan Naaijkens, Dè's Biks: 'ötsakke' ww - uitzakken

ötzètte

werkwoord, zwak

uitzetten; uitspoken

WBD ötzètte - uitzetten, nabewerking van gelooide huid, om overtollig water weg te halen en het leer glad te maken (II 648)

WBD ötzètter - uitzetter (werktuig), botte, smalle ijzeren strook in een houten handvat (II 649)

ötzien

werkwoord, sterk

uitzien

Cees Robben: Ge ziet er slèècht èùt. Jöllie Dien ziet er nog goed èùt.

Cees Robben: zôo oud as ge er ötziet, wòrde gij toch nôot; et moet er gêef ötzien;

-- ötzien - zaag èùt – ötgezien; tegenwoordige tijd 3e pers.: zie èùt

Antw. UITZIEN - er uitzien - schijnen, den schijn hebben van: Hij ziet er uit gelijk 'ne schooier.

ötzundering

zelfstandig naamwoord

Van Rijen: uitzondering

ötzuuke

werkwoord, sterk

uitzoeken
WBD III. 1. 4:45 'uitzoeken' = uitkiezen
-- ötzuuke - zòcht èùt - ötgezòcht
Antw. UITZUKEN - uitzoeken

ötzuute
werkwoord, zwak
uitzoeten
WBD 'ötsuutte' - uitzoeten, door stromen of weken ontzouten van geconserveerde huiden (II 601)

ou, oe
pers. vn.
u, jou, je
Laot leven mij, 'k laot leven ou . . . (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Vurreej' , 1932)
zilverblinkend bölleke waoter, / geere zing ik over ou. (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Dröpke dauw', 1941)
Antw. OU vrnw. - U. Dat is van ou. Ik heb 't tegen ou gezeed.

oud
bijvoeglijk naamwoord
oud
GD08 ge wòrt nôot zo oud as dègge der ötziet
-- oud - aawer - oudst

outer
zelfstandig naamwoord
altaar
... as ik naauw nog is in de Noordhoekse kerk koom en ik zie daor z'n praachtige schilderingen, z'ne prikstoel, z'n ramen, den outer en dieën schonen uileger, dan vergao 'k van plezier... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

ouw, oew
bez. vn
uw, jouw, je
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - OUW, voor 'uw', veel gebezigd, niet zonder voorbeeld bij de ouden. Niet uitgesproken als in 'oud'; ook niet 'auw', maar als 'oew'. Ik acht het veel minder onbeschaafd dan het Hollandsche 'jouw' . Z. a.
Antw. OUW - uw. Ouwe vrind. Ouw kind

ouwer
zelfstandig naamwoord

altaar
WBD III. 3. 3:64 ouwer = altaar

ötzien ww,st.

uitzien

CR Ge ziet er slèècht èùt. Jöllie Dien ziet er nóg goed èùt.
CR zôo oud as ge er ötziet, wórde gÜ tòch nôot: et moet er gêef ötzien:

- ötzien - zasg èùt - ötgezien. Praesens 3e pers.: zie èùt

Antw.UITZIEN - er uitzien - schÜnen, den schÜn hebben van: HÜ ziet er uit gelÜk 'ne schooier.

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van paa tot pitte

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Schilderij van Giovanna Carzoni (detail) - Stilleven met perziken

pèrzek

paa

Zelfstandig naamwoord

pa, vader

onze paa - vader

Dirk Boutkan: (blz. 59) onze / jullie(je) / hullie(je) paa

Cees Robben: Wè dis onze paa toch krikkel!

Cees Robben: Wij hèbbe vannaacht meej vèèf man bij onze paa gewokt.

Cees Robben: wè doe onze paa hier dan èègelek oover de vloer?

Cees Robben: onze paa heej meej zen schaors in zen bakkes gesneeje

Cees Robben: onze paa en ons moeder hebbe me onder de stölp bewaord

WBD III.2.2:64 'grotepa' = grootvader

WBD III.2.2:67 'pa' = vader; ook 'va'; 68 'papa' = vader

Paaj

Zelfstandig naamwoord, eigennaam

Karel de Beer, Bijnamenboek: ene Paaj = lid v.d. familie Pa(a)ijmans

Karel de Beer, Bijnamenboek: wuwke Paaj = weduwe Paaijmans (blz.59)

paand

Zelfstandig naamwoord

pand

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PAND (in 't N. en W.

'paand' met Ned. a) Zelfstandig naamwoord m. - pand

paane, paone

zelfstandig naamwoord

kweek, kweekgras

WBD III.4.3.: "Kweek (Elymus repens, vroeger ook Triticum repens, Elytrigia repens of Agropyron repens) is een wat op tarwe lijkende grassoort, die door zijn snelgroeiende sterke witte wortelstokken een moeilijk uit te roeien onkruid is. De bladeren zijn ruw en dof blauwgroen. De aren zijn afgeplat."

Opgave voor Tilburg aldaar: 'panen' (zeldzaam, behalve in het noorden); ijzergras.

Opgave in WBD I:1483 lemma Kweekgras: Triticum repens, paane, paone; ook: hondsgras, maar niet voor Tilburg genoteerd.

Ill.: Thomé - triticum repens

Cees Robben: "t is paone en 't is enkelt röcht'

Henk van Rijen (1998): 'paone, èèzergras'

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): paone zn - kweek (Triticum repens) een wilde grassoort

Hoeufft, Proeve van Breda's Taaleigen (1836): PANEN noemt men het zgn. peen-gras of honds-gras, Lat. gramen caninum. Ik heb ook wel 'peunen' of 'puinen' gehoord. Wsch.= peen. Z.a.

WBD I:1483 'paane' - kweekgras

WBD III.4.3:345 paone - kweek (Elymus repens, Triticum repens), ook genoemd: peene of peeze of èèzergras

WBD III.4.3:416 peene, pènte, bieze - rus (Juncus)

Heukels: triticum repens; kweek, kreekgras, hondsgras, panen

Kiliaen: lidgras

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PANEN Zelfstandig naamwoord v.mrv. - hondsgras, Fr. chien-dent [=hondstand]

WNT PAAN (III) - mv. panen. Volksnaam in Brabant en Antwerpen voor de kweek of het kweekgras, Triticum repens

paap (paop?)

Zelfstandig naamwoord

bepaalde kegel

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "paap - groote kegel van het kegelspel"

WNT PAAP 7) Bij het kegelen. Hier en daar in Brabant als benaming voor den middelsten kegel of koning.

paapke steeke

Werkwoord, sterk

spel

Van Delft - Dan had men nog het paapke steken. Hierbij diende een rond hout van circa dertig centimeter lengte, waarop men centen zette, elk één of twee al naargelang de afspraak luidde. Was dat gebeurd, dan werd weer pijltje getrokken en de langste was de beginner. Men had ieder een stuk steen. Wie het paapke raakte, zoodat er centen afvielen, mocht de centen hebben, die er afgevallen waren. Met het opraken der centen, eindigde het spel vanzelf. (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 104; 9 maart 1929)

paas

Zelfstandig naamwoord

pas (van pas, te pas)

Pierre van Beek: et heej gin paas - het is ongepast

Cees Robben: die komt me krèk van paas;

Frans Verbunt: paas maoke - pasklaar maken

WBD III.1.2:153 'pas' = stap, schrede

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): pa.s, Zelfstandig naamwoord m. 'paas' - pas. Z.a.

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): paas bw - te pas 'dè komt nie te paas'

paase

Werkwoord, zwak

passen; betamen

Dialectenquête Willems (1887): paase - paaste - gepaast

En dan: 't komt in dees geval hillemaol nie uit, dè die twee bij mekaar paase, Kareltje Vinken en de dochter van 'n keuterboerke, dè paast krek as 'nen pollepel op 'n onjeklonjefleske!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

Cees Robben: dètter op ieder pötje aaltij enen dèksel paast

Cees Robben: Wij moese vruuger op de klèntjes paase

Cees Robben: Vur Paosen ist paase; et paast beeter te zwèège;

Pierre van Beek: óp de deur paase - op het huis passen (Tilburgse Taaklplastiek 187)

Henk van Rijen: op de deur paase - opletten of er iemand binnenkomt

Henk van Rijen: dè paast as ne pik in en weedevraaw - dat past als een bus

Henk van Rijen: dè paast nie meej Paose - dat hoort niet met Pasen

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: et paast as en klèp óp en gaanzekooj (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1969) - gezegd van twee zaken die goed bij elkaar komen; iets dat goed klopt

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): st. (pies - gepaasse(n)) en zw. (paaste, gepaast) ww., tr. en intr. - passen

WBD II:1211 et paast goed - het past goed

WBD III.1.3:9 'niet passen' = niet passen

WBD III.1.3:9 'goed passen', 'precies passen' = passen (van kleding)

pachter

Zelfstandig naamwoord

kind (?)

Kees & Bart (krantenrubriek - 1922-193?): 'klein pachters'

pad

zelfstandig naamwoord

pad, weg

verkleinwoord: padje, pèdje, paojke, pòjke

►pèdje

►paojke

Dirk Boutkan: plur.: paoje (36)

De paoikes in et bos ... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'In et bos', 1941)

Cees Robben: et was er stil daor op den pad

WS: et Riels padje

Hoeufft: ... 'pad' wordt in het mannelijk geslacht gebezigd. [de pad]

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): paajke zn - paadje

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: langs den hòfpad gescheeten hèbbe ('71) - een wegescheet aan het oog hebben (in Tilburg: pad(de)scheet).

WBD III.3.1:402 'pad, padje' = pad; ook: 'zandpad, weg'

paddegedrèk

Zelfstandig naamwoord

WBD III.4.2:112 'paddegedrek' - kikkerdril, ook genoemd: 'kikvorsendrek', 'dril', 'kikkendril'

paddevoet, paddepôot

Zelfstandig naamwoord

1. weeffout als gevolg van een gebroken kettingdraad

Rolf Janssen, We hebben gezongen (1984): "n wèverke schòot 'ne paddevoet'

Stadsnieuws: Hèk daor gaddomme wir ene paddepôot in men stuk - Heb ik daar potverdorie weer een fout in mijn weefsel. (110209)

WBD paddevoet (II:1048) - paddevoet: ongewenste wirwar van draden op 't getouw

WNT PADDEVOET - (bij wevers) zeker gebrek in het weefsel;

II stapel turf

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PADDEVOET Zelfstandig naamwoord m. - bij landb.: drie turven tegen elkander en een er boven op (Retie). Men zet de turf in paddevoeten om ze te laten drogen

paddewaajke(s)

Zelfstandig naamwoord, diminutief & eigennaam

Henk van Rijen (1998): moerasweide waar zich veel padden ophouden

ES (WTT 2011): Volksnaam voor een landelijk stukje Korvel -- cf. Cees Robben:

(...) Hij gaat op pad, maar 't is wel vreemd.
Hij vindt geen Oel of Loven
Geen Korvelshoekske of 't Zaand
Geen Paddewaaikes en geen Vraand... [Warande]
Geen höfkes meer en hoven. (Uit: *Robben en Rooms*, 'De ballade van broeder Jan', 1981)

en Willem van Mook:

'Indien ze nog leefden zouden ze ver over de honderd jaar zijn, de mensen van Korvel die me vroeger vertelden over Den Uilenvlucht, de Paddewaaikes, het Kretshuis, de Keet, en de Kracht? (...) Van het vroeger Korvels Huukske ging men over een lang voetpad, tussen twee hagen, naar den Uilenvlucht. Dat lange pad en de moerassige weiden eromheen, die vol kikvorsen en padden zaten, noemde men de Paddewaaikes. In de avondschemering waren die Paddewaaikes een eldorado voor vrijende paartjes. De pastoor van Korvel preekte er over: Die Paddewaaikes, zei hij, zijn het voorgeborchte van de hel.' (uit: *Nieuwe Brabantse novellen*; 1971)

padscheet

Zelfstandig naamwoord

klein gezwel aan het ooglid, gerstekorrel, strontje

Van Delft: …ziekten (…) die door den Tilburgschen volksmond volgenderwijs benaamd worden: "padscheet, leepoog, schurbeuk, snotvruut, prutlip, schurbek, krintenbaord, kletskop…" (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 118; 8 juni 1929)

Stadsnieuws: Dès hêel ont, zon padscheet op oew ôog - Dat is erg vervelend, zo'n strontje aan het oog. (221210)

Mar as ge unne stinpöst op oewen dèrriejèère had, èn as bidde nie hielep, dan moeste bij 't feitvrouwke van Van Hees zèèn. Die mòkte d'r èège zallefkes. Vur pöste, èkseem, fratte, padscheete, èn alles. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): padscheejt zn - klein bultje op het ooglid

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: langs den hòfpad gescheeten hèbbe ('71) - een wegescheet aan het oog hebben, in Tilburg: pad(de)scheet

C.J. Verhoeven, Haorese woorde (2007): PADSCHEET - wegescheet

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): paddescheet, padòòg (I:19), (V:14)

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PADSCHIJTER Zelfstandig naamwoord m. - weeroog, Fr. orgelet. Zoo geheeten naar het volksgeloof dat wie zijn gevoeg op den weg doet, een weeroog krijgt.

WBD III.1.2:336 'padscheet' = strontje; ook: 'paddenscheet'

WNT PADDESCHEET - naam voor een zeker klein gezwel (gerstekorrel) op het oog, strontje

pak

Zelfstandig naamwoord

pak

Pierre van Beek: met et pak gaon - met ellegoed langs de deur gaan (Tilburgse Taaklplastiek 149)

Dirk Boutkan: diminutief pakske (blz. 53)

WBD III.4.4:238 'pak' = bundel

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): pak, Zelfstandig naamwoord m. (in de bet. van 'Bundel') en o. (in de bet. v. kostuum).

►pèkske

pakêeteman

Zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: bep. marskramer

Tijdens grote werkloosheidsperioden in Duitsland, bijv. na de beide wereldoorlogen, kwamen Duitse ondernemers met pakketten (Pakete) koopwaar naar het welvarende Nederland. In Tilburg trad een groep mannen op die lappen stof, opgekocht bij textielfabrieken, aan de boeren in de omgeving verkochten.

pakkendraoger

Zelfstandig naamwoord

bagagedrager (van fiets o.i.d.)

Hoeufft, Proeve van Breda's Taaleigen (1836): PAKKENDRAGER of PAKDRAGER = marskramer. Z.a.

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord vr. - bagagedrager (op een fiets)

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PAKDRAGER Zelfstandig naamwoord m. - een leurder in ellegoed, die zijne waren in een pak op den rug draagt.

pallissaoj

Zelfstandig naamwoord

palissade, paal-omheining

Kees & Bart (krantenrubriek - 1922-193?): 'palissaoj'

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord m. 'pallesáat' (woord met vage bet. dat men gebruikt voor kleine kinderen; 'enen klaene pallesóo't' - een klein kind.

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PALLESAAT (klemt. op saat) Zelfstandig naamwoord m. - mager, lang opgeschoten mensch. 'Ne pallesaat van e meisken. 'Ne lange pallesaat. (Fr. palissade)

WNT PALISSADE - omheining van palen of staken in den grond

palletooke

Zelfstandig naamwoord, diminutief

Etymologie (WTT 2011): Frans: paletot < Middelengels: paltok, paltock < mogelijk Latijn: pallium (mantel). Vanaf het begin van de 19de eeuw in gebruik voor uiteenlopende modellen jassen voor zowel mannen als vrouwen; in het algemeen: overjas. De lengte varieert.

-- halflange overjas (Informant Th. Witters: korte, dikke)

We droege gin boezeroen mir, mar missiezonnekes. Èn palletoo èn kooverkookes. Dè waar ammòl vur ooverdaags. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Henk van Rijen (1998): 'palletooke'

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoordm. - paletot

WBD III.1.3:21 ' paletot' = jas

WNT PALETOT (uitgesproken als in het Fr.), in 19e eeuw overgenomen uit fr. 'paletot'. Los bovenkleedingstuk van mannen en vrouwen; wijde zakvormige of nauw aansluitende overjas of overmantel.

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): PALETOT - palto, Zelfstandig naamwoord m.

palm

Zelfstandig naamwoord

WBD III.4.4:288 'palm' = decimeter

pampier; pepier

Zelfstandig naamwoord

papier

-- lange ie

Kees & Bart (krantenrubriek - 1922-193?): 'pampier' (passim)

Stadsnieuws: Vat en pampier èn en pèn èn schrèèf op (190807)

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord o. 'pampier' - papier

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PAMPIER Zelfstandig naamwoord o. - papier

WNT PAPIER. Daarnaast, zoowel in N.- als in Z.-Nederl., pampier.

pan

zelfstandig naamwoord

1. pan (keukengrei)

verkleinwoord: ►pènneke

Dialectenquête 1879: potten en panne

Cees Robben: Ik ben toch òn nuuw panne toe

Pierre van Beek: Bij et bakken öt de pan gesprónge zèèn - niet aarden naar zijn vader (Tilburgse Taaklplastiek 178)

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: daor zulde nie veul panne vant vuur doen (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1971) - daar zul je geen goede zaken van kunnen doen: je wordt er niet vet van.

Miep Mandos, Aantekeningen Brab. Spreekw.: Ze han et zó druk as de pan meej vastenaovend.

Zonnen burgemister die heej et druk as en pan meej vaastenaovend. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 1997)WBD III.4.4:313 'pan' = warboel

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PAN Zelfstandig naamwoord v., vklw. panneken, Kemp.: panneken, penneken

2. dakpan

verkleinwoord: panneke

uitdrukking: onder de panne zijn, geraken: goed terechtkomen, in het huwelijk treden

Goed desse dieje weduwman teegen et lèèf gelôope was, waar ze toch nog onder de panne geraokt. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

panaarste, panaaste

Werkwoord, zwak

Pierre van Beek - "Ze moesten hem panaarsten", zal men wel tevergeefs in ieder woordenboek zoeken. Het betekent: "Men moest hem eens goed onder handen nemen". Het o.i. zeer typisch Tilburgs werkwoord "panaarsten" werd op speelplaatsen van vroegere jongensscholen geducht "vervoegd". Wanneer een jongen in de ogen van zijn schoolmakkers wat misdreven had, werd hij "gepanaarst op 'nen klomp". Men nam de knaap vast bij armen en benen en liet hem dan vele malen achtereen met zijn "derrière" op een klomp botsen. Men noemde deze behandeling ook wel "jonassen".

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: flink onder handen nemen (persoon) , lichamelijk (± jonassen) panaarsten óp ene klómp (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1964) - panaarzen op een klomp: afstraffing op speelplaatsen van jongensscholen (uit: pan + aars, ook 'bridse slaen') Het slachtoffer werd vastgepakt als bij jonassen, bij de voeten en de armen, en dan telkens met zijn achterwerk op een klomp gegooid.

-- Van Lat. 'poena'?

panhèrring

Zelfstandig naamwoord

1. bakharing

WBD III.2.3:71 'panharing' = ongezouten, al of niet gerookte haring in de pan ook genoemd: 'gerookte haring', 'zoete haring' of 'lammetje zoet'

Jè, èèrme meense vis, enne gebakken panherring, jè femilie van de bukkum. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

2. opvallend magere persoon

J. Berns e.a., Brabantse spot- en schertswoorden (1975): PANHÈRING: panharing, zeer mager manspersoon, Corn.Vervl. A 1957.

WNT XII I 275, s.v.pan (I), samenst. 3e betekenis: (oneig.) "zeer mager mensch". Z.a. (blz.32.)

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PANHÈRING Zelfstandig naamwoord m. - panharing, zeer magere manspersoon.

 Zie het dossier over herring / haring

panlat

Zelfstandig naamwoord

lett. panlat (bouwmateriaal)

fig. lang, mager mens

...zoo schraol en maoger bent gewist as 'n panlat. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

En hij was zoo mager as 'n panlat... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)

Henk van Rijen: zó maoger as en panlat

J. Berns e.a., Brabantse spot- en schertswoorden (1975): PANLAT Fig. lange, magere mensch (Corn.-Vervl.) PANLAT: Fig. lange, magere mensch. Corn. Vervl. 937. De eerste betekenis luidt "pannelat", dus is er sprake van een metafoor. Het WNT geeft dezelfde betekenis onder pan I samenst.

WNT PAN(NE)LAT ... 2) Overdr. voor een zeer lang en mager persoon.

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PANLAT Zelfstandig naamwoord v. - lett.; fig.: lange, magere mensch

panneke

Zelfstandig naamwoord, diminutief

Henk van Rijen (1998): Kleine schop

pannekoek

Zelfstandig naamwoord

pannenkoek

Ons Hanna zee: "Wie geen pannekoeken kan bakken, hee niks in de keuken te zuuken!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

panschèrsel, panschròpsel

Zelfstandig naamwoord

samenst. van 'pan' + afl. van 'schèère' - schrapen.

panschraapsel (zie WNT: pan, samenst.)

Pierre van Beek: fig. m.b.t. een nakomertje, zgn. 'schèèrkiendje'

paoj

Zelfstandig naamwoord, meervoud

Henk van Rijen (1998): paden (plur. van 'pad')

Elie van Schilt - Lòòp ik dan te waandelen over al die paoi./ Dan zie ik ze daor liggen, veul goei mar ok veul kaoi. (Uit: 'Irst Allerheiligen'; CuBra ca. 2000)

paojke, pòjke

Zelfstandig naamwoord, diminutief

paadje, padje

— diminutief van 'pad', via plur. 'paden; paoden' met d-syncope

Kees & Bart (krantenrubriek - 1922-193?): paojke

En fietspaoike dwars dur de stad!!/ Et zal er tòch van koome. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gin kaans om te waandele)

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): paddeken en paaiken - voetweg

►pad

►pèdje

paol

Zelfstandig naamwoord

paal

Verkleinwoord: pòltje

Dialectenquête 1879: paol - poltje

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord m. 'pool' - paal

WBD (Hasselt) waajpaol - weidepaal

WBD II 601: paol - spanstok, een der palen waaraan een huid wordt bevestigd bij het uitspannen in de stroom

paop

Zelfstandig naamwoord

paap

WBD (III.3.2:222) paop = middelste kegel

paopeköltje

Zelfstandig naamwoord, diminutief

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "poapekuiltje - grafkuil"

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: as ge dôod gaot, gaode in et paopeköltje (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1968) - kinderplagerij

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: meej Dielemanse waogetje nòrt

paopeköltje gaon ('72) - overleden zijn (Dielemans: begrafenisonderneming)

paopemuts

Zelfstandig naamwoord

WBD III.4.3:205 paopemuts - kardinaalsmuts (Euonymus europaeus)

Thomé - kardinaalsmuts, euonymus europaeus

paor

I zelfstandig naamwoord

paar; enkele

Verkleinwoord: pòrke

-- en paor schoene, en paor aajer, brödspaor

Cees Robben: zôo lus ik er nog wel en paor

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord o. 'paor' - paar

II bijvoeglijk naamwoord

even; naast 'ónpaor' - oneven

Hoeufft: Paar en onpaar zegt men hier voor 'even en oneven', evenals in het Fransch 'pair ou inpair' [impair]

paosaaj

Zelfstandig naamwoord

paasei

-- De s wordt stemhebbend uitgesproken

Prent van de week uit *Rooms Leven* 1970; de ware namen van de tekenaar (PB) en de dichter (Kis-ke) zijn niet bekend

Zie ook het lemma **aaj**

paosbist

bijw. uitdrukk.: op z'n paosbist, op zijn paasbest; op zijn allerbest

Wim van Boxtel: In m'n paos biste pèkske,/ en m'n haor in de schaai. Uit: *Brabants Bont*, 'Moederdag' (1979)

Cees Robben: Ook de kleermakers beleefden voor de pasen een gouden tijd. Haast iedereen liet een nieuw pak aanmeten, want ze wilden er met de pasen dan ook op z'n paosbist uitzien. *'Vur Paose is 't paase...' zee Snijers... 't was waor, 't was in de paas, en mee de Possemis klaor...* Cees Robben: In: *Robben en Rooms*, 'Vrijen was er vruuger onder de vaaste nie bij'; 1981

Cees Robben - Prent van de week 2 april 1955

Ill.: Thomé - paasbloem - narcissus poeticus

paosblom

Zelfstandig naamwoord

1. paasbloem

Van Dale: volksnaam voor verschillende planten die rond Pasen bloeien, b.v. het madeliefje, de gele narcis en de sleutelbloem

Cees Robben: snóffels, daalidas, paosblómme òf stinkerkes

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): paosblomme zn - gele narcissen

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994) paasblom (II:60)

WBD III.4.3:258 paosblom - sleutelbloem (Primula veris), ook: ►mèrtuntje

WBD III.4.3:291: paosblom - madeliefje (Bellis perennis), ook genoemd: 'meizoentje', 'meizoetje' of ►maajbluumke of waajbluumke

WBD III.4.3:380 paosblom - gele narcis (Narcissus pseudonarcissus)

WBD III.4.3:582 paosblom - witte narcis (Narcissus poeticus)

Narcissus poeticus - witte narcis, dichtersnarcis

Antw. - PAAS(CH)BLOEM, PAAS(CH)BLOM Zelfstandig naamwoord v. -gele tijloos, eene hofbloem, in de wetenschap Narcissus Pseudo-Narcissus L.

2. as paosblom

zeer netjes, op zijn paasbest

Lechim:

D'r wier gepaast, genaoid, gebraaid

Al kosse ze niks kóópe

Iederéén zocht 'r toen héél frèèd

As Paosblom bij te lóópe.

Uit: 'Ze maoke 't vort wel van aajer'; ongedateerd knipsel uit de *Tilburgse Koerier*; circa 1970

Lechim:

Mee Paose trek ik 'n nuuw pak aon

Dès de gewóónte, jao of nèè?

't Maokt me niks dè dan d'n buurman

Zee dè'k 'n echte Paosblom zèè.

Uit: 'Mee paose'; ongedateerd knipsel uit de *Tilburgse Koerier*; circa 1970

► paoskiep

Paose - zie ook: Pòssemis

Zelfstandig naamwoord

Pasen

-- Meej de Paose zèmme ammòl int nuut. - Met Pasen hebben we allemaal nieuwe kleren aan.

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): Paose zn - Pasen

Cees Robben: Vur Paosen ist paase; ze was nèt verzeej meej de paose

Meej Paose eet ik harde aaier/ dès lèkker, daor geniet ik van/ behalve en paor daoge laoter/ ak nie mir nòr de plee toe kan. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Mee Paose')

Gingde meej Paosen nie te communie, en ge kwaamt te stèèrve, dan gingde linea recta naor de hel. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: as de mölder zene Paose gehaawen heej, is de pestoor dur zen wèèrk (Pierre van Beek: TT'64) Molenaars stonden als oneerlijk bekend; ze gingen hun paasbiecht spreken op het allerlaatste moment, nl. op de zaterdag na Pasen.

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: Meej de Paose krèège me mik óp mik èn kèès dertusse (D'l6) Uit de tijd toen wittebrood, 'mik', nog luxe was.

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: ge zèèt nèt zó rap òn Paosen as ikke (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1972) - gezegd tegen iemand die wat hard van stapel dreigt te lopen

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: meej pielepaose - Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): antwoord op de vraag Wanneer?

paoskiep

Zelfstandig naamwoord vr.

paaskip, opgedirkte vrouw

Cees Robben: Als we naar opa gingen speelde opa achter zijn getouw voor paasvogel, en tante Jana speelde in haar tuintje voor Paoskiep. Alle vrouwen in Tilburg die met de pasen een nieuw kleke aanhadden... dat waren paoskiepen... (In: *Robben en Rooms*, 'Vrijen was er vruuger onder de vaaste nie bij'; 1981)

Cees Robben - Prent van de week 2 april 1955 - detail - © Digitale bewerking Cees Robben Stichting & Stichting Cultureel Brabant CUBRA

paoter, paoterke

Zelfstandig naamwoord

pater

Rolf Janssen, We hebben gezongen (1984): ... riep de paoter

paoter handvèèger - onhandig iemand

De Wijs -- (gehoord in ’t voorbijgaan van ’n aantrekkelijk meisje:) Ik zie ze liever as unne blôte paoter op brûîne voete! (17-10-1966) [WTT 2011: De Wijs zinspeelt op 'bruine pater op blote voeten', namelijk een capucijner monnik; de kapucijnen droegen een bruine pij en liepen met blote voeten in sandalen]

Cees Robben: nèè paoter, tis vendaog en stille mis;

Weijnen, Dialectatlas van N.-Brab. (1952): de paoter

WvM 'de p van de paoter die mèn hè gedopt'

Karel de Beer, Bijnamenboek: Kiske de paoter = C. Smulders (blz.72)

WBD (III.3.3:372) paoter = monnik

WBD (III.3.3:373) schôojpaoter = bedelmonnik

paoternòster

ook: pòtternòster

Zelfstandig naamwoord

WTT 2011 - van 'pater noster', 'onze vader'; het Onzevader is onderdeel van de rozenkrans

Frans Verbunt: rozenkrans

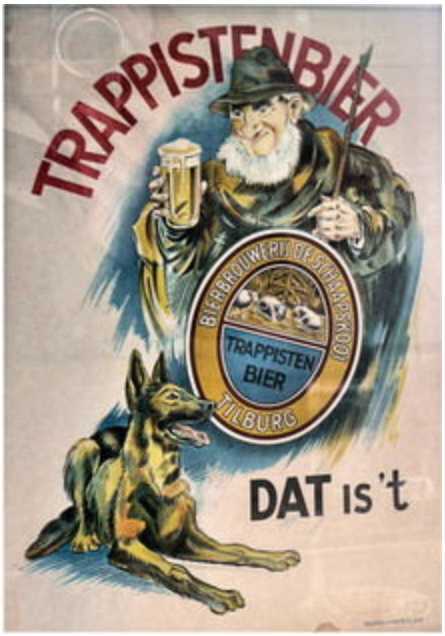
WNT PATERNOSTER - 3) Bij de R.-Cath.: rozenkrans, rozenhoedje, bidsnoer.

paotersbier

Zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: trappistenbier

De herder drinkt uiteraard bier van 'De Schaapskooi', de brouwerij van de Trappisten in Berkel-Enschot/Tilburg; affiche uit de collectie van Tiny Jansen, zoals tentoongesteld in VVV-gebouw Tilburg 2010; foto's WTT.

Vergroting affiche en gedicht Jace van de Ven

pap

Zelfstandig naamwoord

pap

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "pap mêe vuursteenen - pap met stukken roggebrood"

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "ik zaiget zò muug as kaauw pap"

Frans Verbunt: krèègt ze mar grôot, voejert ze mar pap

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): pap zn - pap "k zè oew zò muug as kaaw pap'

papbèùk

Zelfstandig naamwoord

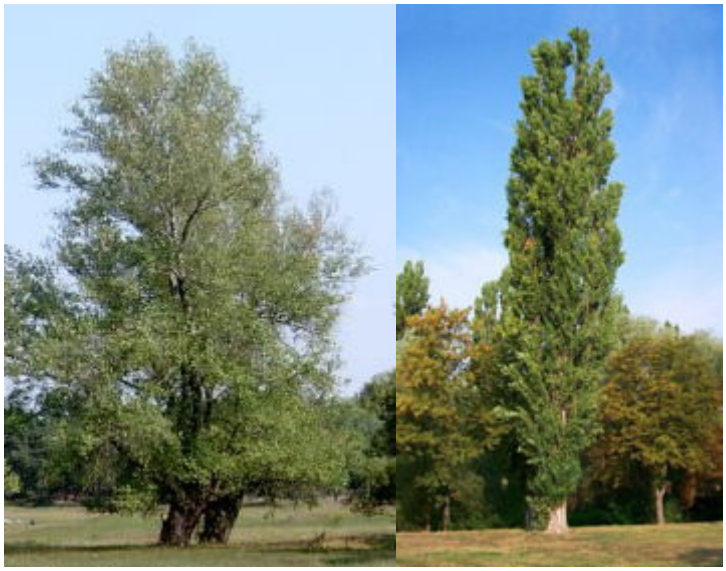
Frans Verbunt: hangbuik

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): 'papbùik' zn - dikke hangbuik

pappel

Zelfstandig naamwoord

zwarte populier, 'pèppel', 'blauwe poopelier' = populus nigra ofwel populus italica, Italiaanse populier

Populus nigra (links) - Populus nigra Italica

WBD III.4.3:133 pappel, pèppel - zwarte populier

WNT PAPPEL, ook PEPPEL, volksnaam voor den populier in 't algemeen, voor den zwarten populier en den ratelpopulier in het bijzonder.

papsteeke

ww.

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "papsteken - 'n kinderspel"

paradèès

Zelfstandig naamwoord

paradijs

Cees Robben: paradèès

Cees Robben: dur 't lèèven tot aon 't paradèès

parasjuutveugeltje

Zelfstandig naamwoord, diminutief

Henk van Rijen (1998): veldleeuwerik (Alauda arvensis)

Jos Swanenberg over de leeuwerik

WBD III .4.1:162 parasjuutveugeltje - leeuwerik

Park, et

Zelfstandig naamwoord, toponiem

het Wilhelminapark

parlevinker

Zelfstandig naamwoord

I Gezegd van een (mannelijk) persoon

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "parlevinker - heerachtige veelpraats, niets nutter"

II Gezegd van een paard

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "parlevinker - noemde men de vroegere 'telgangers' - door adellijke jonkvrouwen bereden - paarden die geleerd werden even als de kameelen te loopen, niet zoo als de gewone paarden op volgende wijze de 4 pooten oplichten, maar de twee linker en dan de twee rechter pooten te gelijk voortzetten, dit de paarden te leeren was heel moeielijk en geschiede door de 2 linker en 2 rechter pooten met een lat te verbinden"

WBD (hs K183): paard dat niet deugt, waarop men niet vertrouwen kan

parnasses

Zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen (1998): beschermer, engelbewaarder

Van Dale (12e): parnas, parnassim, parnassijn [Hebr.], (joods) kerkmeester, kerkvoogd: (uitdr.) eruit zien als een parnas, er welgedaan uitzien.

pas geleeje

bw.

onlangs, kort geleden

paskoomer

Zelfstandig naamwoord

neomist, priester die zijn eerste heilige mis opdraagt na zijn wijding

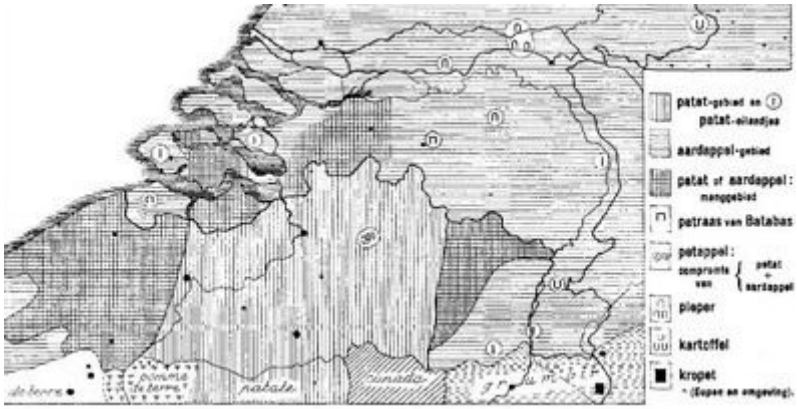
WBD (III.3.3:305) paskoomer = neomist

patrasfôoj

Zelfstandig naamwoord

uit *batatas* = aardappel, en fooi = zowel feestelijke gift als kleinigheid

Van Ginneken: Ten oosten van Tilburg verschijnt patraas, dat sterk aan de officieele naam *Batatas* herinnert. (In: *De regenboogkleuren van Nederlands taal*; 1931, 2e)

Aardappelkaart uit Van Ginneken, *De regenboogkleuren van Nederlands taal*, 1931.

Grotere weergave

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): *patra.s, Zelfstandig naamwoord m. patraas, aardappel; mv . petrase(n): De petrase zen mörw. Het woord is bekend in Reuzel, Hooge en Lage Mierde, Hulsel, Esbeek, Hilvarenbeek, Diessen (hier alleen in petraasfooi) en Moergestel. *petra.sfo'j, Zelfstandig naamwoord vr. en m. petraasfooi, hetz. als aarpelfooi. Geh. in Esbeek, Diessen en Moergestel. Het feestje bestond in

een onthaal op koffie met een
snee mik, soms nog met een snee peperkoek.

Van Rijen (1998): karige gift, geringe vergoeding voor het verpachten van landbouwgrond.

WBD (III.3.2:316) patrasfôoj = aardappelfooi

patriejark

Zelfstandig naamwoord

patriarch - bedenkelijk heerschap

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord m. 'patriark' - rare, zonderlinge kerel

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PATRIARK (korte a, klemt op ark) Zelfstandig naamwoord m. - zeer oud mensch

paveljòt

Zelfstandig naamwoord

De Wijs -- M'n paviejotten zet ik aaltij in mee kraante papier, de gaoget biste (04-07-1969)

Henk van Rijen (1998): krullapje (lapje stof waarom het haar wordt gewonden en dan wordt vastgeknoopt)

WBD III.1.3:276 'papillotje' = pijpenkrul; ook: 'papillot'

Reelick, Bosch Woordenboek (1993): paviljotte - papillotten (Fr. papillot): opgerolde papiertjes waaromheen men het natte haar draaide om het te laten krullen.

WNT PAPILLOT - stuk papier dat in het hoofdhaar gedraaid wordt om dit te doen krullen.

pebliek

Zelfstandig naamwoord

publiek

Kees & Bart (krantenrubriek - 1922-193?): pebliek, publiek; pebliek;

Cees Robben: sjiek pebliek

pèdje

Zelfstandig naamwoord, diminutief

1. landweggetje

diminutief van 'pad', met umlaut; ook paojke

2. padje, smalle doorgang, middenpad

dan als verkleinwoord altijd pèdje, niet paojke

…wij die twee aon twee in de banken zaten in vier rijen meej un pedje dertussen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset

den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

David Teniers - 17de eeuw

peej

zelfstandig naamwoord

verkleinwoord: peeke

meervoud: peeje

► Dossier Peej

1. wortel, peen, pee

-- We kèèke nie op nen bos peeje; peekes, peeje èn wòrtele

Dirk Boutkan: (blz.52) pee - peeke, enen bós peeje

Miep Mandos, Aantekeningen Brab. Spreekw.: Iemand wèèsmaoke dè Ónze Lieven Heer Hèndrik hiet èn in de haaj peeje stao te steeke.

Informant Ad Vinken: De stomste boere hèbbe de dikste peeje - Wie zonder veel overleg te werk gaat, heeft vaak het beste resultaat.

Piet van Beers – 'De stinpöst': Vier ons vèrse worst èn peeje../ doet er mar wè jèùne bij./ 'n Bèkske zult 'n half pond kaoje/ èn tweej schèève

balkenbrei. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers – ‘Men Buukskes’: Men irste buukske ging oover peeje èn jèun èn oover de meense op de tèùn. (Het zeventiende boekje, 2010)

WBD III.2.3:100 'pee', 'peetje' = wortel, winterwortel; ook 'winterpee'

WBD III.2.3:278 'peekoffie' = cichorei

WBD III.2.3:103 'stoppelpee' = stoppelwortel

WBD III.2.3:110 'witte pee' = pastinaak

WBD peeje-èg - wortel-eg

Str. peej (1:52). 101 'peetjes' = kl. worteltjes

2. Wilde peej = fluitekruid

WBD III.4.3:394 wilde peej - fluitekruid (Anthriscus sylvestris), ook. genoemd: flèutekrèùd

Anthriscus sylvestris - bron: Wikimedia commons

3. Bijnaam

Karel de Beer, Bijnamenboek: de peeje = fam. Schellen (blz.70)

peejlôof

Zelfstandig naamwoord

bladerkroon van bieten

WBD I:1470 bladerkronen van bieten: 'peejloof', 'kòppə', 'toppə

peejschèèf

Zelfstandig naamwoord

lett.: schijf van een peen, wortel

fig.: muntstuk

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: veul peejschèèven hèbbe (HM'70) - veel geld hebben

Henk van Rijen: meej peejschèève kunde nie betaole

Henk van Rijen (1998): 'Hè de wèl genog peejschèève bè-w om dè te kunne petaole?'

Frans Verbunt: de peejschèève groeje nie op menen rug

Stadsnieuws: De peejschèève groeje nie op mene rug.

peejstamp, peejstaamp

Zelfstandig naamwoord

stamppot van wortels

Hèmme alwir peejstamp!

Henk van Rijen (1998): 'peejstaamp'

Cees Robben: 'of ge peestamp het gegeete'

Stadsnieuws: Peejstamp itte meej klapstuk - Hutspot eet je met klapstuk (rundvlees dat wordt meegekookt) (250109)

Piet van Beers:

Wè motte tòch meej al die peeje ??

zeej Sjooke Braans teege derre man.

"Ge dènkt tòch nie dèk alle weeke

ok twee keer peejstamp kook hee Jan."

"Nêe Sjoo, dè kan ik nie verlange,

al vèèn ik peejstamp nog zo fèèn.

Ik ha gedòcht, ik bouw wè kooje,

zo vur 'n stuk òf tien kenèèn."

Uit: Peeje , Knèène èn "jonge" mèt. (CuBra)

Cees Robben: Zij wisten precies van dag tot dag wat daar de pot schafte. Zij sloegen met een schalkse grijns een groot vroom kruis voor ze aanvielen en prezen volmondig het bier van broeder portier, of den zaolige smaok van de peestamp van soeur Sophie van de Gutjesnonnen. (Uit: 'Vruuger, in de blauwe periode', in *Robben en Rooms*, 1981)

Cees Robben - 'En vur 't höske maoket niks uit of ge reerug of peestamp het gegeete…' (Prent van de week, 17 april 1987)

Piet van Beers:

De week daornao, dan eete we

wir Peestamp meej Hasjee.

As ge er te veul van it schètte

de plaanke van de pleej....

Lodewijk van den Bredevoort (Jo van Tilborg), *Kosset den brèùne eigeluk wel trekken?*, 2006 - We aten de weken daornao [6 december], bekaant daogeluks peestamp, tot die ons de neusgaote ötkwaam mar weggooien waar ok zund. (Uit: Siendereklaos)

LECHIM:

Gewoon mar eete...

'Wè zumme mèrge wir is eete?'

Dès de vraog van iederen dag

Vur peestamp, snert of bruine boone

Gao'k metèèn al overstag.

Smaokeluk

Zàt de medèrne keuke zèn

Waor ze veul over kletse?

Gif men mar peestamp van ons Sjaan

De's nog 'n aauwerwetse.

(Beide gedichten uit de Tilburgse Koerier; ongedateerd knipsel; circa 1970)

Tony Ansems:
Peestamp
Witte we'k gere te freten heb
We'k gere kook, akker de tijd vur heb
Peestamp, witte kool, en juine
Rookworst, efkes laote bruine
Lekker, vanavond lekker buize, peestamp

Ge vat wet peejen en wet errepel
Schrabbe, snije, koken, en stampt det spul
Nasi kruid, en un paor augurken, knoflook,
Fleske bier ontkurken
Water, ollie, en un snufke zout

Oh well, pee stamp,
Worst van den boer, peestamp
Spek zonder zwoerd
Kwakt er wet gehakt meej pinda nutjes bij
Pee stamp, witte kool, en juine
Rook worst, efkes laote bruine
Lekker, vanavond lekker buize, peestamp

Oh well, peestamp,
Worst van den boer, peestamp
Spek zonder zwoerd
Kwakt er wet gehakt meej pinda nutjes bij
Peestamp, ge heurt er over roepe

Peestamp, ge kunt er goed van poepe
Lekker, gekleurd Oranje boven, peestamp
[Lekker, Pee hee Stamp] [3x]
(Tony Ansems, Peestamp; van de cd Gatvermiedenhoet; 2010)

Piet van Beers – 'De mèrt': Soms worret stamp van boeretoppe (daor moete verse worst in stoppe)/ soms worret peejstamp meej hasjee, of ik neem wè sudderlappe mee. (Het zeventiende boekje, 2010)

Piet van Beers – 'Wie wè bewaord die hee wè': 't Is zund de'k het zeg, mar de witlof is weg/ en we hebben ok gin peestamp gegeten. (With Love; 1982-1987)

Peejstaamp, hasjee, tis ammòl hêel lèkker, mar et lèkkerste vonnik boerekôoletòppestaamp meej vòrse wòrst. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

WBD III.2.3:119 'peestamp' = stamppot

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): pejstamp zn - hutspot

peejsteeker

Zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: vrek

WBD III.3.1:199 'peesteker', 'vrek, knijperd, schraperd, gierigaard, pin, gierige pin' = gierigaard

peejzaod

Zelfstandig naamwoord

suikerbietzaad

WBD I:1429 'peezaot'; (Hasselt) 'zaot'

peeke

Zelfstandig naamwoord, diminutief van peej

worteltje

Cees Robben: peekes, peeje en wortele

peekel

zelfstandig naamwoord

dronken; in de uitdrukking 'onder de peekel'

Want Piet die naam et nie zo naaw/ òn dienst hai ginnen heekel/ mar mistal kwaam ie te laot aon/ èn goed onder de peekel. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Op zaoterdag gin post mir)

pèèl

Zelfstandig naamwoord

1. pijl

pèèl èn boog

2. haarpijl

De protestante waaren in al die jaore gin pèèl veraanderd. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PIJL Zelfstandig naamwoord m. - haarpijl, Fr. un cheveu, un poil. Hij hée gee(n) pijl meer op zijnen blottekop staan.

►hòrpèèl

pèèn

Zelfstandig naamwoord, eigennaam

Karel de Beer, Bijnamenboek: ene pèèn = lid v.d. familie Pijnenburg (blz.94)

WTT 2011: De Pèèn = Jan Pijnenburg, legendarisch baanwielrenner uit Tilburg.

Pijpenkop, aangetroffen bij archeologisch onderzoek naar het Kasteel van de Hasselt. Ill. uit: *Graven naar het kasteel van Tilburg*, H. Stoepker 1986

pèèp

Zelfstandig naamwoord

verkleinwoord: pèpke

Schilderij: Quiringh van Brekelenkam

I om tabak te roken

Ze zèn nog gin pèèp tebak wèrd. Ze zijn nog niet dàt waard.

Ik zaat giesteren aovend op m'n gemak m'n pepke te rooken achter de kachel (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 2; 16-10-1929)

Figuurlijk daarbij:

Cees Robben: We koome nog wel es en pèèp buurte; en pèèp zónder steel

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): pèèp zn - pijp; de pèèp ötgaon - doodgaan

Grôot Diktee-08: der komt vur ons allemòl ene tèèd dèmme ... de pèèp öt gaon

II anatomie van het paard

WBD pèèp - pijpbeen (v.e. paard), ook 'aachterpèèp' genoemd

III in de textielindustrie

WBD pèèp (II:990) - scheerklos; ook: schèèrklòs of schèèrtèùt genoemd (z.a.)

WBD pèèp (II:1030) - pijp: spoelpijp; ook: tèùt of klòs

Henk van Rijen: pèèpe afsnulle - oud garen van pijpen halen (textiel)

IV konijnenhol

WBD III.4.2:65 'pijp' - konijnenhol, ook 'nest' genoemd of 'hol'

peeperkoek

Zelfstandig naamwoord

peperkoek

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: de peeperkoek óp tòffel lèggen èn dan dursnije (Kn'50) - gezamenlijk bezit verdelen.

peepernoot

Zelfstandig naamwoord

bep. strooi-snoepgoed t.g.v. sinterklaas; klein stukje koek in sinterklaastijd als strooigoed gebruikt, rond of in de vorm van kleine dobbelsteen

pèèpeslufke

Zelfstandig naamwoord, diminutief

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "paipenslufke - klein bakje van porcelein of granit wat op de tafel geplaatst werd en waarin de langepijprooker, de kop van de pijp in legde al rookende"

WNT PIJPESLUIF - 1) pijpedop; 2) pijpekas (= koker of foedraal om de tabakspijp in te doen).

Pêer, Pirke

Zelfstandig naamwoord, eigennaam

Peter, Piet, Pieter, Petrus

ES (WIT 2011): Pirke Donders, de zalige Petrus Donders

Henk van Rijen: vööle peer - gierig iemand

Hoeufft, Proeve van Breda's Taaleigen (1836): PEER, voor 'Pieter', bij zamentrekking van 'Peter'. Z.a.

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): pe:r, Zelfstandig naamwoord m. (eigennaam) 1) Peer, Peter; 2) kater

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PEER (scherpe e) - vklw. Peerke(n). Verkorting v. Pieter of Petrus

pèèr

Cees robben - detail uit Prent van de Week 27 september 1985- detail © CuBra- CRStichting

I - peer (vrucht)

Zelfstandig naamwoord, verkleinwoord: pirke

Dirk Boutkan: (blz. 22) pèèr naast peer

Dialectenquête 1879: pruimen en père (meestal: pruim en père) (ui = eu van fr . Meuse)

Dapper, pittig peerebumke,
zuute troost in 't traonendal,
rijk en vriendelijk suiker-umke,
waor ik eens van stroebele zal,
mee oe vuutjes staode in d'eerde,
mee oe teentjes zuigde sap,
mee oe blaoikes aosemde weerde
uit de locht, om, nap aon nap,
peer aon peer zuut vol te tappe,
vol te spanne tot oe vel
kleurt en zwelt van rijpe sappe
naor den aord van oe gestel:
vijftig sappige "Louise

bonne d'Avrange" (hoe 'n rare taol!)
wilde leveren en ik zie ze
al ligge lokken op de schaol! (Piet Heerkens; uit De knaorrie, ‘’t Peerebumke’, 1949)

De door Heerkens benoemde peer is de Louise d'Avranche, een handpeer die in de Franse stad Avranches vanaf circa 1789 geteeld werd door Longueval. De peer kan omstreeks half september geplukt worden. Wikipedia: De vrucht van Bonne Louise d'Avranches is klein, slank en groen met mooie donkerbruin-rode blos. Het is een iets zure, sappige handpeer met een aangenaam aroma.

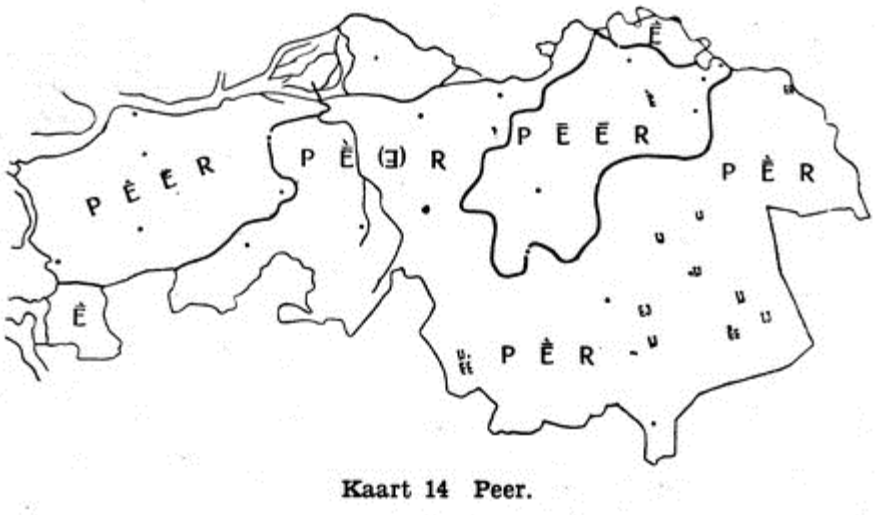
Bonne Louise d'Avranches

Weijnen, Dialectatlas van N.-Brab. (1952): die pèèr is nie rèèp

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: de gèlste pèère wòrren et irst geplokke (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1970) - de gekste meisjes lopen het eerst tegen de lamp (woordspeling: geil) ook Stadsnieuws: 150106

Cees Robben: 'Ik heb melpère, suikerpèère, juutepèère en klapse'

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - pèèr (krt. 14)

Uit: Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant, A. Weijnen 1937

Zie Dossier Peer

II oorvijg

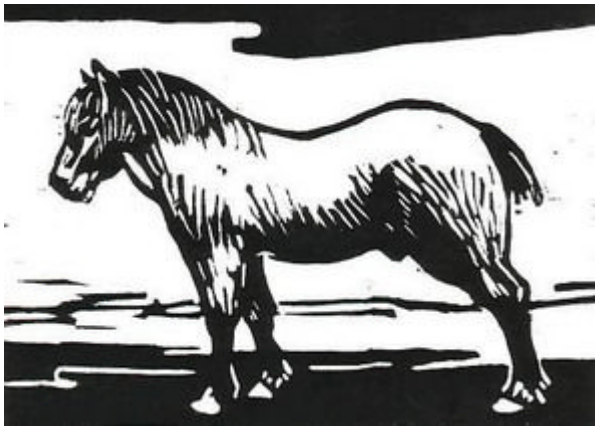
Cees Robben: vur en peut of en pèèr heddet hart nie

Sierarke blèrt wir hèùzehôog./ Hij heej en pèèr gekreege (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Wè ist verschil?)

WBD III.1.2:32 'peer' = slag : ook: 'veeg, fleer, stomp, opdoffer, oplawaai, opneuker, opmieter, opduvel, maai, pets, hengst, labbezoet'

WBD III.1.2:35 'peer' = muilpeer; ook ' fleer, kaakslag'

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PÈÈR Zelfstandig naamwoord v., Fr. poire; fig. oorveeg, muilpeer

Linosnede: Rolf Janssen

pèèrd

ook **pèrd**

zelfstandig naamwoord

paard

Cees Robben - Prent van de week 25 juli 1980 - detail © CuBra- CRStichting

Overzicht van lemma's m.b.t. PAARD	
Zelfstandig naamwoord	Pèèrd, pèrd In uitdrukkingen In spotnaam In loknaam
Afgeleid bijvoeglijk naamwoord	Pèèrdeg
Verkleinwoord	Pèrdje
Samenstellingen met Pèèrde...	-bèèvert -brôod -blom -getèùg -hoeve -juu -kòp -mènneke -mist -piel -spul -stèrt

	-stront -voet
Samenstellingen met Pèrs...	-blom -haor -mis -mòp -stront -taand -stal -vlêes

pèrd èn kèèr - paard en wagen

Dialectenquête 1879: 'n aauw pêrd (lage ê; vgl. 'gête' - geiten); 'n schoon pèrd

Hein Mandos, handschrift (1932): pèrd/ pèèrd

Kees & Bart (krantenrubriek - 1922-193?): paird

...mar hij wou er 'ns uit - et beste peerd wil wel 'ns los in de waai loope! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

Naarus (Bernard de Pont; Groot Tilburg; ca. 1940 - En draait oe filmke flink vort dan ziede rijke schoone ridders op prachtige pèrden mee gouwe harnassen en pieken, en die gaon perbeeren om bekare ut 't zaodel te schoefelen.

Lodewijk van den Bredevoort (Jo van Tilborg) Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? - 2006: - Hij stampte dan net as un kaoi pèrd, meej zen voeten, op de grond, wè as ons moeder de kaomer nog nie gedaon ha, enne hille stofwolk ten gevolge ha.

De Wijs -- Trouwde gij mee den auto of mee 't pèrd? - En ik, ik wô gère mee 't perd trouwe mar menne jongen zee: dûrfde dè? ik zeg: ikke wel mar ik waar me toch bang. (27-12-1968)

Dirk Boutkan: (blz.97) hij trok et pèèrd òn zene stè(è)rt

Cees Robben: oover twee daog is et pèèrd kepot

Cees Robben: Heej jouw pèrd verstaand? Dè weet ik nie; en steeg pèrd;

Pierre van Beek: en zuur pèèrd - ondeugend onbetrouwbaar paard

Et Lof wier ok wir ingevoerd, nie desse daor ons nòr toe gekreege ha, meej gin zeuve pèèrd. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Weijnen, Dialectatlas van N.-Brab. (1952): nò de schòft spanneme et pèèrd vur de nuuw kèèr

WBD pèèrd

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): pärt, Zelfstandig naamwoord o. 'perd' - paard

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PÈÈRD (Kemp. ook pjèèd en péäd), vklw. perdje(n), pjedje(n) en pèèrdeke(n) pjèreke(n); mrv. pjèèr in de Kemp. Paard, Fr. cheval.

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

Uitdrukkingen

Kubke Kladder - Uit 't klokhuis van Brabant 1 - Nieuwe Tilburgsche Courant 9 oktober 1929: Hoop op beterschap bestaot er nie want as ge as ezel geboren zijt, worde toch nooit 'n pèrd.

Pierre van Beek: 'Beeter en aaw pèèrd kepót as en jóng ooverkoot', zei de oude boer die meende dat er 'aan hem niet meer zoveel verbeurd was (er dus met hem - bij eventueel overlijden - niet veel verloren ging.)

Cees Robben: Prent van de week 11 mei 1984

Van Beek - "Het is wat te zeggen, as ge met 'n oud perd moet eggen", 't is moeilijk met slecht of oud gereedschap te werken. (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

Cees Robben: Beeter en aaw pèrd kepòt as en jong bedörve; en pèrd èn en mèèd;

Frans Verbunt: et ging verkeerd, zeej den boer, et pèèrd ging kepot èn et wèèf wier beeter

Frans Verbunt: et maogerste pèèrd steeke de blèndaoze et hardst

Frans Verbunt: en blènd pèèrd kan er nòg gin schaoj doen

Frans Verbunt: en pèèrd zónder voerman - een weduwnaar

Frans Verbunt: van wèèrke gòn de biste pèèrde kepòt, èn die hèbbe nòg wèl èèzer ónder der voete

Miep Mandos, Aantekeningen Brab. Spreekw.: Beeter en aaw pèèrd kepòt as en jóng bedörve.

Miep Mandos, Aantekeningen Brab. Spreekw.: En vrouwehaand èn en pèèrdetaand meuge nie stilstaon.

Miep Mandos, Aantekeningen Brab. Spreekw.: Bèdehaand as en vrouwehaand èn en pèèrdetaand.

Miep Mandos, Aantekeningen Brab. Spreekw.: As ge as eezel geboore zèèt, worde gin pèrd.

Miep Mandos, Aantekeningen Brab. Spreekw.: De krib moet nie nòr et pèèrd koome.

Miep Mandos, Aantekeningen Brab. Spreekw.: En pèèrd en enen hónd, die hinkt van ene stront

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: et maogerste pèrd steeke de blèndaozen et hardst (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1972) - de armsten hebben het het hardst te verduren

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: beeter en aaw pèrd muug gemòkt/ versleete / ooverkoot, as en jóng bedörve ('74) - wordt humoristisch gebruikt m.b.t. mensen en werk

Zie Vromans: Een jubilerend oud maar schoon paard, in 'Taalverandering in Nederlandse dialekten', blz.192.

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: den êenen maag en pèrd steele èn den aandere nòg nie oover de hèg kèèke - (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1971) variant : nòg nie óp stal kèèke

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: en goej pèrd wòrdt nie gemèrt (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1969) - en goed bekend staand meisje gaat niet op pad om een vrijer

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: en pèrd zónder voerman (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1970) - een weduwnaar

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: ik dòcht dègge en pèrd gescheeten hadt èn dègge dòróp òn kwaamt rije (Kn '50) - plagerij tegen iemand die lang op de WC gezeten heeft.

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: zèlfs en pèrd valt nòg wel, al heetie vier bêen (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1972) – iedereen maakt wel eens een fout

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: zó stóm zèèn ast pèrd van O.L.Heer (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1974)

Cees Robben: teegen en pèèrd kunde toch nie gaope

Pierre van Beek: pèèrd zónder voerman - weduwnaar

Pierre van Beek: zó dóm as et pèèrd van Onzen Lieven Heer (dat was een ezel) (Tilburgse Taaklplastiek 740125)

Pierre van Beek: meej et pèèrd van Sint-Fransiskus - te voet

Henk van Rijen: den êene maag et pèèrd wèghaole èn den aandere nog nie in de stal kèèke – de een mag alles en de ander niets

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

Spotternij

Informant Toine Raaijmakers: Van een gekke naam: Jè, zó hiet et pèèrd van Vekastere ôok. [Vekastere = Van Casteren, lange tijd in Tilburg het meest gekende vervoers- dan wel verhuisbedrijf met paard en wagen]

Soms kwaame ze van de firma van Casteren meej ene grôote dichte pèèrdewaoge waor van die forse Belze pèèrde vurliepe, en om de wiele zaate van die èèzere baande heene, as die dur de straot reeje dan stonde bij ons in de keuke de potte op et rek te rammele. En as die pèèrde van aachtere iets hadde laote valle was er ene buurman die dè metêen op kwaam scheppe want dè was goed vur z'n rôoze zeetie dan. (Nel Timmermans; Wètter ammòl òn de deur komt; CuBra; 200?)

Loknaam

WBD pèèrd, pèrd, (Hasselt:) blès - lok-/roepnamen v.h. paard .

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

Bedevaartvaantje van Hakendover door Alfred Ost

pèèrdebèèvert

zelfstandig naamwoord

letterlijk: paardenbedevaart. het betreft de bedevaart naar Hakendover. Deze vindt plaats op Eerste en Tweede paasdag, en staat bekend om zijn spectaculaire tocht met boerenpaarden door de ingezaaide akkers. Hakendover is al meer dan honderd jaar een favoriete bedevaartplaats van Tilburgers.

De officiële naam is 'Paardenprocessie'.

Cees Robben: Maar wilde eens echt op beevaart, dan moest ge maar eens meegaan naar Hakendover, naar Scherpenheuvel Handel of Kevelaer. (Robben en rooms; 1981)

Ad van de Oord: Naast St. Job was er de fietsbedevaart naar de H. Eik te Oirschot, met Pasen naar Hakendover, in mei naar Wittem en 's zomers naar Scherpenheuvel, ook de bedevaart in Bokhoven werd bezocht. (Berkel-Enschot-Heukelom; 1996)

Jan Naaijkens: Op Tweede Paasdag trekken de boeren naar Hakendover in het Vlaamse land, waar de paarden in tomeloze vaart over de pas-bezaaide velden dreunen. (Leer mij ze kennen de Brabanders; 1968)

Jan Naaijkens: De boeren trokken met Pasen onder aanvoering van Jan de Kort naar Hakendover, waar naar oeroud gebruik honderden paarden in volle galop dwars over de velden raasden. (Het dorp van onze jeugd; 1999)

Tilburgse afvaardiging in Hakendover; 1995; bron: Geheugen van Nederland/ Geheugen van Tilburg

Harrie Franken: Volgens de legende heeft de Zaligmaker zelf aan de bouw van de kerk in Hakendover meegewerkt als de dertiende onbetaalde werkman uit het lied. Een vogeltje met een rode draad in zijn bek zou, al door de lucht cirkelend, de plaats van de bouw hebben aangeduid. Hakendover ligt in Belgisch Brabant ten Z.O. van Tienen. Op paasmaandag is hier elk jaar een processie, die dwars door de velden trekt. De boeren rijden dan op paarden drie keer rond de processie. De gewassen op de velden worden dan helemaal vertrapt, maar enige dagen later groeien ze weer weelderig op. In de nacht van 16 en 17 januari vergaderen de boeren in de kerk. De pastoor preekt dan om precies 12 uur, waarna men in processie naar de kapel van Onze Lieve Vrouw ten Steen trekt. Het is ongeveer 25 minuten lopen. Dan gaat men weer terug naar de kerk. Dat

doet men zo dertien keer, ter ere van de dertiende werkman. (Liederen en dansen uit de Kempen; 1978 & 2003)

Tekening: A. Ost

Doodelijke val.

De redacteur van de Msbde te Brussel seint d.d. 6 April:

In den afgeloopen nacht is te Thienen de heer Cornelis Janssen, afkomstig uit de omstreken van Eindhoven, die naar de bekende bedevaart van Hakendover was gekomen, door een venster gevallen, toen hij, ziek geworden, wat frissche lucht wilde in ademen. Hij liep een doodelijke schedelverwonding op.

NTC - 7 april 1926

Bedevaart Hakendover. België.

Op de l.l. gehouden vergadering der Broedermeesters van bovenstaande Bedevaart (ter eere v.d. 13de werkman) is besloten evenals voigre jaren deze te doen plaats hebben op 1e en 2e Paaschdag. Degene, welke deze nog niet hebben medegemaakt kunnen zich geen oordeel vellen over het plechtig en indrukwekkend schouwspel, wanneer de Processie in haar langen stoet (vorig jaar circa 60.000 personen) met haar vlaggen, vaandels en galloppeerende paarden over de in 't groen staande akkers trekt. Daar er het vorig jaar enkele moesten worden teleurgesteld, wordt men dringend verzocht zich zoo spoedig mogelijk van plaatskaarten te voorzien. Plaats en datum der uitgifte wordt nog nader bekend gemaakt.

nog naedr bekend gemaakt.

NTC - 26 februari 1927

HAKENDOVER.

Met de Paaschdagen is de processie van Tilburg weer, zooals ieder jaar naar Hakendover opgetrokken. Een extra-trein bracht onze ruim 500 bedevaartgangers naar het nog te weinig gekende en toch zoo belangrijk bedevaartplaatsje van Zuid Brabant, de reis alleen door het mooie landschap van Haghen, dit jaar nog begunstigd door het heerlijkste Paaschweer is reeds een genot. Maar dan daarenboven het indrukwekkende schouwspel van deze geheel eenige en ontzagwekkende veldprocessie. De stichting der wonder-

NTC - 4 april 1923

NTC 21 maart 1928

NTC - 31 maart 1936

NTC 15 maart 1940

Luister naar het lied over Boer van Riel, met **pèèrdemèrt** en **pèrsstront**

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

pèèrdeblom

Zelfstandig naamwoord

paardenbloem (taraxacum officinale)

Ill.: Thomé - pisbloem - paardebloem - mòlslaoj - taraxacum officinale

Piet Heerkens:
PEERDEBLOM
Simpelste van al de blomme,
waor de bieë nie om zomme,
niemand hee't er oot geprezen
oew eenvoudig, zeejig wezen...

Peerdeblom, oew kortgeknipte
platte kroon onopgeknapte,
ongeonduleerde blaoikes
of oew zijig witte zaoikes,

uitgebloeid toe parachuutjes
die op zofte wende zuutjes
over de Maaie-waaie zweeve
mee nuuw peerdeblommen-leeve...

Peerdeblom, zie ik oe staon,
'k zie oe aaltij efkes aon,
simpelste van al de blomme
waor de bieën nie om zomme... [Uit: *De mus*; 1939]

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

pèèrdebrôod

Zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: roggebrood

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): pèèrdebròòd - roggebrood

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

pèèrdeg

bn.

WBD geneigd tot paren (v.e. merrie), ook genoemd 'pèrdeg' of 'hèngsteg'

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bnw. 'peerdig' - "tochtig van merriën, doch bij uitbr. ook wel van menschen gezegd"(WNT)

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PERTIG bvw. - gestoord, kwalijk gezind, van kwade luim; eigenzinnig

WNT PAARDIG - tochtig van merriën, doch bij uitbreiding ook wel van menschen gezegd.

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

pèèrdegetèùg

zelfstandig naamwoord

paardentuig, paardengetuig

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

pèèrdehoeve

Zelfstandig naamwoord plur. - paardenhoeven

Leo Heerkens (1940): Peerde-hoeve ploffe neer/ op de ronde harde kaaie...

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

pèèrdespul

zelfstandig naamwoord

paardenspul

HVR circus

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

pèèrdejuu

Zelfstandig naamwoord

paardenvlees

Pierre van Beek: Dit is er êene die pèèrdejuu heej gegeete. - Iemand die groot en sterk is, maar toch bang; hij zou de schichtige en zenuwachtige aard van het paard in zich hebben. (Steunend op oud bijgeloof, dat iemand door vlees te eten, ook de aard van het dier kreeg.) (Tilburgse Taaklplastiek 154)

Cees Robben - Prent van de week 23 september 1972

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

pèèrdekòp

Zelfstandig naamwoord

paardenkop

Aanderhalf man èn ene pèèrdekòp = weinig volk

Kees & Bart (krantenrubriek - 1922-193?): 'paerdenkop'

Henk van Rijen: aanderhalleve meens èn ene pèèrdekòp - heel weinig publiek

Antw - PÈÈRDEKOP Zelfstandig naamwoord m.- Daar was maar drij man en 'ne pèèrdekop - er was weinig of geen volk

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

pèèrdemènneke

Zelfstandig naamwoord, diminutief

Informant Ad Vinken: in smalle reepjes gesneden boterham

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

pèèrdemist

Zelfstandig naamwoord

paardenmest

Piet van Beers:

Ik hèb wèl es heure zègge,
dè hij, die 't miste mist.
De grotste èèrpel ötstikt.....
Des aaltij zôo gewist.

Ik hèb wèl es heure zègge,
dè van unne koejenbist,
de stront tòch wèl 't bist is...
Dès aaltij zôo gewist.

Ik hèb wèl es heure zegge,
dè pèèrdemist goed gist.
Dèt 't goed is vur den witlòf...
Dès aaltij zôo gewist.

Uit: 'veul heure zègge... heurde veul liege' (CuBra)

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

pèèrdepiel

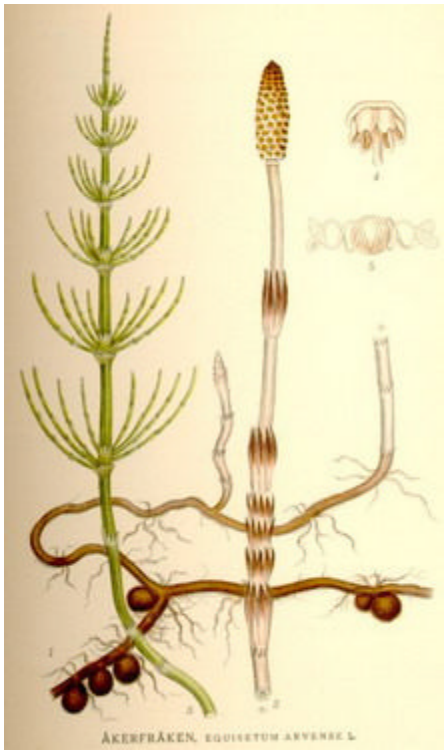
Zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen (1998): scheldnaam

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

pèèrdestèrt

Zelfstandig naamwoord

Heermoes, hermoes, equisetum arvense

WBD III.1.3.273: ‘paardenstaart’ = haarstaart

WBD III.4.3.339: ‘paardenstaart’ = heermoes (Equisetum arvense)

Equisetum arvense

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

pèèrdestront

Zelfstandig naamwoord

paardenstront

➔zie ook onder lemma 'pèrs...'

Elie van schilt (CuBra 2008): Och as ge is wiest wet wij allemol zagen as we

naor school gingen, de straotveger die mee zunne takkenbissum al vruug stond te vegen, ut waren toen allemal nog kenderkopkus, ut miste vervoer ging nog mee perd en kèèr, dus er laag veul peerdestrond op straot, was die tussen de kaaien gereëien, aon dun aachterkaant van zunne bissumsteel zaat unne ijzere ring om de steel, die kon dan nie splitsen, en daor krabde hij de perdestrond mee van de kaaie.

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

pèèrdevoet

Zelfstandig naamwoord

WBD III.1.2:384 ' peerdenvoet', 'paardenvoet' = horrelvoet

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

pèère

Werkwoord, zwak

-- pèère - pèèrde - gepèèrd

1. peren = meppen, slaan

Informant Toine Raaijmakers: Hij pèèrdenem teege zen oore

-- er teegenon pèère - erop slaan: flink aanpakken

Stadsnieuws: We zulle der es flink teegenòn pèère - we zullen ze eens flink van katoen geven (131209)

WBD III.1.2:30 'ertegenaan peren' = slaan; ook: bossen, naaien,een labbezoet geven'

WBD III.1.2:56 'peren' = een pak slaag geven; ook: 'afperen,bijperen,

ertegenaan peren, erop peren' e.d.

2. weglopen, vluchten

-- er tussenöt pèère - zich uit de voeten maken, hard weglopen

De Wijs -- Er tussen uit peere (04-07-1969)

WBD III.1.2:129 'ertussenuit peren' = op de loop gaan

Piet van Beers – 'Tusse Kèrst en Nuu..': 't Aawjaor pèèrt er èut/ èn heurt tot ' t verleeje. ('t Èlfde buukske, 2010)

3. ongemanier eten of drinken

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "hij kan em ongemakkelijk paire (hij kan ongemanierd eten en drinken)"

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): pe.rə(n); zw.ww.tr. 'peren' - slaan 'em pere' veel drinken of eten.

Met al deze betekenissen:

Reelick, Bosch Woordenboek (1993): pere - slaan, erop slaan; hard werken, wegrennen. Verwantschap met 'muilpeer'?

Cornelis Verhoeven (Udenhouts): PEREN (péére) onov.ww - een krachtige beweging uitvoeren; in verschillende samenstellingen, bv 'r op péére - erop slaan (vgl. muilpeer); 'r öt péére, er haastig vandoor gaan.

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): pèère ww - slaan, ervandoor gaan

pèèrebumke

Zelfstandig naamwoord, verkleinwoord van pèèrebôom

perenboom, perenboompje

Piet Heerkens:

'T PEEREBUMPKE

Vijftig peeren aon één bumke,
aanderhalve meter hoog!
Lekker suikerwaoter-pumpke,
'k aai oe dik mee baai mijn oog'!
Dapper, pittig peerebumke,
zuute troost in 't traonendal,
rijk en vriendelijk suiker-umke,
waor ik eens van stroebele zal,
mee oe vuutjes staode in d'eerde,
mee oe teentjes zuigde sap,
mee oe blaoikes aosemde weerde
uit de locht, om, nap aon nap,
peer aon peer zuut vol te tappe,
vol te spanne tot oe vel
kleurt en zwelt van rijpe sappe
naor den aord van oe gestel:
vijftig sappige "Louise
bonne d'Avrange" (hoe 'n rare taol!)
wilde leveren en ik zie ze
al ligge lokken op de schaol!
Vijftig peeren aon één bumke,
aanderhalve meter hoog!
Lekker suikerwaoter-pumpke,
'k aai oe dik mee baai mijn oog'!
Peerebumke, stiekum wonder,
ik bewonder ou natuur,
bron van zuutsel, eens van onder
opgegroeid uit rot en zuur;
uit 'n mörve peer gesproten
die begraove laag in d'eerd,
is den drang oe ingegoten
om te werken als een peerd!
as 'n peerd? Och, peerdekraachte
vreuke vreed aon kêr en ploeg,
óú gevroet gao daoge, naachte
aaltij deur in stil gezwoeg!
Goei, zuutsappig suiker-umke,
'k weet, al valt et nie in 't oog,
as 'n ieverig waoterpumpke
zuigde liters sap omhoog,
en die liters destilleerde,
zonder deddet smookt en rookt,

toe den zuutsten draank op eerde,
swijls de zon de kachel stookt!
Vijftig peeren aon één bumke,
aanderhalve meter hoog!
Lekker suikerwaoter-pumpke,
'k aai oe dik mee baai mijn oog'!
Daankoe, daankoe, lieven Heerke,
veur mijn bruurke Suikerzuut!
Daankoe veur Oe zonnig weerke
dè doe rijpen heel den buut!
Daankoe veur dees bonne Louise,
schoon gegroeid uit leevend hout!
Daankoe, gulle Gever, die ze
vloeie liet uit leevend hout!
Wie-t-er Ou nie kan bedaanken
as ie 'n peerebumke zie,
speult z'ne rol hier op de plaanke
van et leeve slecht, of nie!
Vijftig peeren aon één bumke,
aanderhalve meter hoog!
Lekker suikerwaoter-pumpke,
'k aai oe dik mee baai mijn oog'! [uit: *De Knaorrie*, 1949]

pèèrepluu, pèrrepluu

Zelfstandig naamwoord

paraplu

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: nèffe de pèèrepluu lôope (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1971) - allerlei zaken aanpakken zonder enig succes

Grôot Diktee-94 ik zèè mar meej de pèrrepluu gegaon

WBD III.1.3:169 'paraplu' = paraplu

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PARAPLU Zelfstandig naamwoord m. - Daarnaast PARREPLU en PERREPLU

pèèresòl, pèrresol

Zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen (1998): parasol

pèèrkel, pèrkel

Zelfstandig naamwoord

WBD sluitboom van de schuur- of staldeur (losse balk)

Cornelis Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (Udenhouts; 1978): PERKEL m, zie: merkel -> MERKEL (mèèrkel, soms ook: pèèrkel) m - grote houten grendel, balk waarmee een dubbele deur bv. van een paardenstal gesloten wordt. Z.a.

WNT MERKEL, daarnaast MERKER, MARKER, ook MERK.

Etym. niet bekend.

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord m. 'perkel', hetz. als 'slèùthout'

pèèrs

bn.

paars

Der haande waare pèèrs van de kaaw.

Kees & Bart (krantenrubriek - 1922-193?): 'paers en blauw'

De Wijs -- Ik hauw van pèrs mar hedde ze nie nòg pèrsiger (17-08-1964)

Cees Robben: dan ziede pimpelpèèrs

Cees Robben: 'hij zie vort zoo pèèrs as de Laai'

As ik zèg: «Dè geleuf ik nie»/ wort ie pèèrs van sjacherèèn... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Alles is meugelek)

Dur de glas-èn-lôoje rötjes/ schènt de zon waozig èn pèèrs (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: De kepèl is klaor...)

...agge zo durgaot wort oe neus/ van blauw vanèèges pèèrs (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et blauw der aaf)

WBD III.4.4.243 'paars' = idem; 'paarsig' = idem; 'paarsrood' = idem

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): pärs, bnw. 'pers, peers' - paars

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PÈÈRS(CH) bvw. - paars, violetkleurig. Pèèrs(ch), zien van de kou.

WNT PAARS, daarnaast gewestelijk PEERS en pèrs.

pèèrsèèchteg

bn.

paarsachtig

Frans Verbunt: paarskleurig

WBD III.4.4:243 'paarsig' = idem

pees

Zelfstandig naamwoord

koord, touw, snoer (van rondgevlochten katoen) in de textielindustrie gebruikt voor aandrijving van machines

verkleinwoord: piske

Cees Robben: èn de pees leet ernèffe;

As de zon hil fel scheen staken wij pezen in braand, meej un braandglas, dè stonk zô lekker. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Ok haktollen ging héél goed. Ge sloegt meej enne pees aon un stökske

gebonden tegen enne tol, die ge irst meej oew haande liet draaien. Deur dieje tol elke keer goed te raoke meej dieje pees, bléef ie draaien. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD pees (II:1031) - pees: drijfriem; ook: touw

WBD III.3.1:374 'pees', 'bullepees' = pezerik

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PEES Zelfstandig naamwoord v. - snaar van eene viool, een spinnewiel, enz. fig. gierigaard, schrok.

peesteeker

Zelfstandig naamwoord

1. gierigaard

Anoniem - 1933: Intusschen dient erkend, dat aan 't scheldwoord "peesteker" in het Brabantsch nog een heele andere beteekenis wordt gehecht dan dr. Cornelissen eraan toekent. Mijn briefschrijver van den vorigen keer acht zelfs de uitlegging van dr. Cornelissen ten eenemale foutief. Hij schrijft: "Peestekers" is m.i. niet het gevolg van het veel eten van peeën oftewel wortelen. Onder "peesteker" wordt verstaan een echte "vuile meensch", d.i. een die een halve cent vierendeelt. Zij nl. die peeën, d.i. "varkens- of koeienkost" gingen steken, omdat ze te gierig waren om fatsoenlijker eten te gebruiken, kregen dezen scheldnaam. Naar ik meen, peilt mijn briefschrijver met zijn uitleg veel dieper de wezenlijke beteekenis van het woord "peesteker" dan dr. Cornelissen, die eenvoudig de letter verklaart. Wanneer wij hier praten van 'n "peesteker" dan bedoelen we aan te duiden de eigenschappen van 'n gierig, kortzichtig individu, dat geen omgangsvormen heeft en in hooge mate ook lijdt aan 'n onbehoorlijke mate van eigenliefde. (Nieuwe Tilburgsche Courant - zaterdag 30 december 1933; rubriek Folklore, afl. 6)

Dorrus Misters - 1952: ..."peesteker" dat een minder gunstige betekenis heeft en waardoor een krenterig, gierig iemand wordt aangeduid. Zoals wij jaren geleden in een schriftelijk duel ook in dit blad reeds opmerkten, zit die betekenis niet in het woord zelf, maar in het gebruik hiervan. (Nieuwe Tilburgse Courant - zaterdag 17 mei 1952; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 15. Boeren in de winter)

WBD III.3.1:202 'peestekerig' = gierig

2. een kerel, flinke vent

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): - al een hele wortelsteker zijn = al een hele vent zijn (wortels werden met de riek gestoken)

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): ik dòcht dèk al nen hille peesteeker was

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: al nen hille peesteeker zèèn

peet

Zelfstandig naamwoord

peter

WBD III.2.2:89 'peet' = peter

WBD III.2.2:91 'peetzoon' = idem; 'peetdochter' - idem

WBD III.2.2:90 'peet' , 'peetje' , 'petetante' = meter (bij doop)

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PEET (zachte e), ook PÈÈT Zelfstandig naamwoord v. - meter, petemoei

peeter

Zelfstandig naamwoord

als zodanig fungeerde een vrouw, die eigenlijk 'meter' moest heten.

peettaante

Zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen (1998): meter die als enige, dus zonder peter, fungeert

peeze

Werkwoord, zwak

ijlings verdwijnen; hard werken, ploeteren

- peeze - peesde - gepeesd

- ook in tegenwoordige tijd geen vocaalkrimping

Van Beek - "Ge moet nie teute. Pees um!" is: Ge moogt niet treuzelen. Haast je! (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Cees Robben: ik pees en snél - ik ga er rap vandoor

Henk van Rijen (1998): 'Um peeze' - weggaan, wegwezen.

Henk van Rijen (1998): 'Peest um naa gaaw!' - Verdwijn, en vlug

WBD III.1.2:128 'daaruit pezen' = op de loop gaan

WBD III.1.4:345 'pezen' = zwoegen

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PEEZEN - slagen geven, afrossen, 'k Zal oe peezen!

WNT PEZEN - B) Werken, inzonderheid: hard en inspannend werken; slagen geven, slaan, afrossen.

pegatter, pagòtter, pagadder, pagatter

Zelfstandig naamwoord

Uit Spaans 'pagador'

WNT PAGATTER zie 'pagador' = iemand die betaalt, geld geeft (o.a. persoon die den Spaanschen soldaten als tolk en afrekenaar diende bij hunne inkoopen). ... Thans in Z-Ned. inzonderheid 'klein kereltje'. Z.a.

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "pigatter - aardig klein jongetje"

- 't Is een leuke pagadder (pagatter). - 'n Ferm, parmantig jongetje, snaak,

guit. (A.J.A.C. van Delft; 1961; in: Nieuwe Tilburgse Courant, 'Bekoring van dialect'; 'Typische zegswijzen uit onze streek; uit de volksmond opgetekend')

Cees Robben: As pegatter leerde praote;

...de opgeschoote pagotters... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Alles op zene tèèd)

Henk van Rijen (1998): 'pagadder' - iemand die leent op onderpand (bijv. bij de lommerd)

Stadsnieuws: Moete daor dieje pegatter zien stappe - parmantig kind (171206)

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994) pagadder (V:25)

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): PEGATTER (pagatter) - klein kereltje; ene pegatter van drie jaor; ene fene (fijne, tengere) pegatter; z.o. 'kədòtər'.

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): PAGADDER – pagadər, Zelfstandig naamwoord m.- Woord v. onzekere bet. tot of van kinderen, schoolknapen of andere kleine personen gezegd; drukt eene zekere minachting voor hen uit om hun kleinte. Z.a.

pèk

Zelfstandig naamwoord

WBD de eerste uitwerpselen v.e. veulen

pekaant, bekaan(s)t

bw.

- Dekens hèk dan ok pekaant nie mir noodig… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

- Pekaant aon alle groot plezier zit innen bitteren naosmaok. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

... 't wor pekaant hil de dag nie licht nie. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Henk van Rijen (1998): bijkans, bijna

pèkdraod

Zelfstandig naamwoord

WBD pekdraad: de draad die men maakt door hennep- of vlasvezels in elkaar te draaien en met pek in te smeren door middel v.d. strijklap (II:698)

pèkske

Zelfstandig naamwoord, diminutief

pakje

Dialectenquête 1879: pak - päkske / pekske

Dirk Boutkan: pakske - diminutief van 'pak'

1. verpakking

-- en pèkske segrètte

Eerstens: drie pekskes tabak gekocht... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun naor zee'; NTC 18-11-1939)

Toe Jaonus maotigt oe is wè/ ge maok et vuls te gèk/ Dè is naa van en Zondag aaf/ oe vèfde pèkske sjèk. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Vroag et ar òn de slachter')

Reelick, Bosch Woordenboek (1993): pèkske - pakje; kostuum

2. kostuum, kledingstuk

Kees & Bart (krantenrubriek - 1922-193?): de hèrmenie in en nuuw pèkske

Ons Sjaan wil nòr de Bikse Bèèrge/ daor meugde messchien strak blôot./ Nou jè, dè za wel nie veul verschil zèèn/ de badpèkskes zèn ok nie grôot. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Blôot in de Bikse Bèèrge?)

Henk van Rijen: gè hèt en schôon pèksken aon - je hebt een mooi pak aan

Elie van Schilt - We hadden de welpen en de vekenners, mar ok wir iets vur meessen die iets meer te vurhapstukken hadden, want die pekskes van die welpen waren vur gewoon meesen vuls te duur. (Uit: 'As ge katteliek geboren wierd; CuBra ca. 2000)

Hedde gij wel un pekske degge dan aon moet, vroeg de kapelaon, die op zuuk waar naor herderkes. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

pelèèrbèèter

Zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: pilaarbijter: iemand die tijdens de kerkdienst altijd tegen een pilaar achter in de kerk leunt; hypocriet, onechte heilige

WNT PILAARBIJTER - iemand die zich aan overdrijving in zijne godsvereering schuldig maakt

peliesie

►pliesie

pèlle

Werkwoord, zwak

WBD een ei van de schaal ontdoen

pèlle - pèlde - gepèld

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PELLEN - van de pel ontdoen. Gruun hout pelt gemakkelijk.

penduul

Zelfstandig naamwoord

klok op de schoorsteenmantel

WBD III.2.1:117 'pendule'

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): pəndül, Zelfstandig naamwoord m. - pendule

pènneke

Zelfstandig naamwoord, diminutief

pannetje

-- diminutief van 'pan', met umlaut

Zèt dè pènneke mar op den aonrècht

De Wijs -- (Na bijgelegde ruzie) 't is wir penneke tot aon 't stiltje toe (23-10-1963)

Cees Robben: naa maag den oopaa zeeker et pènneken ötlèkke;

Pierre van Beek: Ge moet et pènneke bij et stiltje haawe, zi wèfke Eras (= zuinig zijn) (Tilburgse Taaklplastiek 145)

Ik denk desse dieje worst nie zelf opaten, die gaven ze weg aon meense, die daor elke dag weer aon de poort stonden meej un penneke. Dè waren schooiers, meense die zelf gin eten kosse kôope, die nonnen kôokte volgens mèn aaltij meer dan ze zelf opaten, aanders kwamen die schooiers nie elke dag terug meej der penneke. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Dialectenquête 1879: putjes en pennekes - potjes en pannetjes

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: et is pènneke tòt ònt stiltje toe ('65) - de vriendschap is groot

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: hurt es wè et pènneke schruwt (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1969) - hoor eens hoe het pannetje huilt (de saus bij de aardappels is verdacht dun: 'lawaaisaus')

Cees Robben: 'en 't is wir penneke tot 't stiltje toe' - koek en ei (?)

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PANNEKEN, in de Kempen: pänneke(n), penneke(n).

pèns

Zelfstandig naamwoord

WBD buik van een paard, ook 'bèùk' genoemd

Frans Verbunt: beeter nen dikke pèns vant zèùpen as nen bult vant wèèrke

WBD III.1.1:121 'pens' = buik; 122 idem (spotnaam)

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PENS Zelfstandig naamwoord v. - buik, Fr. panse, ventre; ook bloedworst. Bij veeartsen: eerste maag; bij herkauwende dieren

pènt

Zelfstandig naamwoord

pijn; moeite

Frans Verbunt: pit in een aardappel

-- 'kost nie haawe van de pènt

-- Meej veul pènt hòlden ie et

Rolf Janssen, We hebben gezongen (1984): 'de oorzaok van de pent'; 'de pent die kwaam weerom'

Cees Robben: ge zult er gin maogpènt van krèège; pènt;

...onze Paa heej pènt in zenne rug... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Wir tèèd vur den hòf)

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: die gloorie heej, moet pènt lije (JM'50) - wie mooi wil zijn,moet pijn lijden

Henk van Rijen: pènt in menen baast - pijn in mijn lijf

WBD III.1.4:246 'pijn' = verdriet = Fr. 'peine' met paragogische t

Cornelis Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (Udenhouts; 1978): PENT v - pijn: de jeu:k is èrger ès de pent, gezegd v.e. weduwe die graag naar mannen kijkt.

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord vr. 'pijnt' - pijn

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): pènt - pijn

pènwèèrk

Zelfstandig naamwoord

WBD gepind werk: schoenwerk dat met houten pennen vervaardigd is (II:797)

pepier, pepierke

Zelfstandig naamwoord

papier (stofnaam)

-- korte ie in diminutief , in grondwoord lange ie

-- ook soortnaam: een papier, een papiertje

Dialectenquête 1879: boeken en pepiere

Rolf Janssen, We hebben gezongen (1984): 'die plaot van pepier', 'die plaot deh is 'n pepieren'

Kees & Bart (krantenrubriek - 1922-193?): 'pampier'

Van Delft - "As g'oew haande mèr van 't pepier hauwt, doen z'oe niks" zegt de man uit het volk om uit te drukken, dat men nimmer een handteekening onder eenigerlei officieel stuk moet plaatsen, teneinde niet wettelijk aansprakelijk gesteld te kunnen worden. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

Die plaot dè-d-is 'n pepiere

mee allemaol götjes erdeur,

dan waait er 'nen zucht deur die kiere

en die kiere die geeve geheur. (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'D'n örgel', 1938)

De seldaote wieren vol pepiersnippers en slierten pepier gegooid. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Hij scharrelde overal in, mistal waar dè ouw pepier. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

pèpke

Zelfstandig naamwoord, diminutief van 'pèèp', met vocaalkrimping

pijpje

Rolf Janssen, We hebben gezongen (1984): 'mar goed deh 'k nog m'n pepke ròok'

Cees Robben: pèpke

Henk van Rijen: òn zen pèpke lörke - zijn pijpje roken

WBD III.2.3:287 'pijpje' = sigarenpijpje

perbeere

werkwoord, zwak

proberen

— perbeere - perbeerde - geperbeerd

-- geen vocaalkrimping

Miep Mandos, Aantekeningen Brab. Spreekw.: Perbeeren is et nòste (proberen ligt het meest voor de hand)

Kees & Bart (krantenrubriek - 1922-193?): perbeere; prebeere; perbeere (passim)

Witte naa wir nie, wèttè ies? Wel dan legde op nen steen 'n paor centen en die staon obberus of mis (dè ies zo veul as kruis of munt) en die moette dan perberen om te mikke. (A.J.A.C. van Delft, uit: 'Toen Tilburg nog dorps was: Een heel typisch dialect'; Nieuwe Tilburgsche Courant, 17 juli 1956)

Cees Robben: perbeert is enen haon; ik hè wèl gezien dègge perbeerde...; ... perbeere;

As ik naa laoter toch nog van dè gelôof af zô willen, zôgenaomd afvallige zô willen worre, dan kosse de peetouders perbere, mèn daarvan af te brengen, van dè afvallige willen worre. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

In et zwembad perbeerden wij gewoon wie er et langste kos drèève. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Wij fietsten aaltij over de stoep, dus hoe et vuulde om over hobbelkaaie te rijen, daor wiese wij toen nog niks van en dè perbeerde we ok mar nie.

(Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Grôot Diktee-07 ge zogget nie hèbbe moete perbeere

Ik hèb et naa zon veefentwinteg keere geperbeerd. (Henriëtte Vunderink; Deezèmber 2006 Den Heuvel; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

èn as mene vriend dè wir perbeerde,/ zègt dan: "Haawt oew haande tèùs". (Henriëtte Vunderink; Mene listen biecht; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

gewôon es ötperbeere... (Henriëtte Vunderink; Et naojmesjien; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Ik dòcht bij men èege: dè gaok perbeere. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Stadsnieuws: Dè kunde naa wèl perbeere, mar dè lukt oe tòch nie. (111109)

Wörrom zok et nie es perbeere? (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zw.ww.tr. 'perberen' - proberen

C.J. verhoeven, Haorese woorde (2007): PREBEERE - proberen

perbleem

zelfstandig naamwoord

probleem

Daor begienet al, perbleem nummer êen. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

pèrd

►**pèèrd**

Luister naar het lied over Boer van Riel, met **pèèrdemèrt** en **pèrsstront**

pèrdje

Zelfstandig naamwoord, diminutief

paardje

Dialectenquête 1879: perdje

Pierre van Beek: Op zen pèrdje zitte - boos zijn (Tilburgse Taaklplastiek 740125)

Wim van Boxtel:

De Kermis

Gif mèn mar de kermis,
vol leut en plezier.
Ik beet al te hostig,

in 'n schuimend glas bier.

(...)

Gif mèn mar de kermis,
'n kiendje dè kraait.
Dè opt houten pèrdje,
nor z'n moederke zwaait.

Uit: *Brabants Bont*; 1979

WBD klèn pèrdje, veuletje - vleinaam van het veulen

WBD pèrdje, veule, hanske, (Hasselt) pòlleke - lok-/roepnaam van het veulen

WBD pèrdje, hè jonge - vleinamen v.h. paard

WBD pèrdje (II:970) - paardje, wip: onderdeel v.e. getouw

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

perdukt

zelfstandig naamwoord

product

Dè zon perdukt verkocht mocht en nog verkocht maag worre. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

perfiesieat

bw.

proficiat

Kees & Bart (krantenrubriek - 1922-193?): 'purfisijat'

pèrgestiekes

Zelfstandig naamwoord, plur.

gebaren

Van Delft - - Hij die voorzichtig speelt "zit te huipen" en iemand, die stilletjes een teeken geeft, terwijl de ander het ziet, krijgt de aanmaning: "Maok nou gin pergestikus" (gestes). (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Stadsnieuws: dès vals spul, gij mòkt pèrgestiekes òn oewe maot - dat is vals spel, jij geeft tekens aan je maat (180209) - Uit Frans 'gesticuler' - tekens geven, gebaren maken.

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: mòkt gin per gèstikes (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1969) - maak geen gebaren (kaartterm, gezegd als iemand bij het kaarten een medespeler stiekem een teken geeft.) Fr. gesticuler - gebaren maken

pèrkel, pèèrkel

Zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: dwarsbalk om een poort te sluiten

perlòt

Zelfstandig naamwoord

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: zen perlòt hèbbe (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): - zijn aandeel hebben (wsch. van Fr. parlote = debatingclub, advocatenkamer)

WNT PARLOT, perlot - 2) het iemand toekomende deel, dat waarop men aanspraak kan maken, part, portie

pèrmetaosie

Zelfstandig naamwoord

kring, familie, gelederen

Frans: parentage

Et zit in de pèrmetaosie van Mutsers. - Het zit in de familie Mutsaers. Hij is nòg in de pèrmetaosie - het is gepermitteerd hem als familielid te beschouwen, al is het ver weg.

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "permetoassie - 't is nog iet of wè, in de permetaassie (familie)"

WBD III.2.2:58 'in de parmetasie (zijn)' = verwant

C.J. verhoeven, Haorese woorde (2007): pèrmentasie - verwantschap - Verbastering van fr. 'parentage'

Cornelis Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (Udenhouts; 1978): PARMENTATIE (pèrmetatie) v - verwantschap, familie; verbastering v.h. chique woord 'parentage': dè zit nog 'n bietje in de pèrmetatie.

Weijnen, Etymol. Dialectwdb. (1995 & 2003): permetatie, palmetaosie, pollemetaosie - alle verwanten

Reelick, Bosch Woordenboek (1993): permetaosie - familie (Fr. parentage)

WNT PARENTAGE, in de volkstaal verbasterd tot PARMENTASIE - bloedverwantschap

pèrmeteere

Werkwoord, zwak

Informant: Piet Mutsaerts: smeken

bidden èn pèrmeteere

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "ik heb er om motten bidden en permeteeren om het te kraigen"

Informant Th. Witters: "hij laag me tòch te permietéében' (te smeken)

Frans Verbunt: zenèège pèrmeteere - zich veroorloven

WBD III.3.1:263 'permitteren' = smeken 275 'permitteren' = klagen

pèrmeteere - pèrmeteerde - gepèrmeteerd

Reelick, Bosch Woordenboek (1993): permetere - smeken: Hij bleef bidde en permetere.

Cornelis Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (Udenhouts; 1978): PERMITTEREN (pèrmetere) onov.ww - smeken, jammerklachten uiten, dikwijls in combinatie met 'bidden'.

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): intr.permitteren 1) dringend bidden, smeken; verbinding 'bidden en parmetere'; 2) aangaan, jammeren, klagen. Z.a.

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PERMETEEREN - misbaar maken, klagen

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): pèrmeteere ww - veroorloven, jammeren

WNT PERMITTEEREN - toelaten; verlof geven

peronkòrtje

Zelfstandig naamwoord , diminutief

perronkaartje

De Wijs -- Den dieje zôde de sleutel van oew braandkaast geve, mar z'n bruur is nog nie goed vûr 'n perronkaortje. (17-10-1966)

pèrreg

bn.

WBD III.4.1:44 'perrig' - tochtig van vogels

pèrrepluu, pèèrepluu

Zelfstandig naamwoord

1. paraplu

...mee zoo'n lange haoren en zoo'n flabberboks om z'n beene en zoo'n pereplu van 'nen hoed op z'nen raogersbol!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

Hij ha natuurlijk z'n tasch en z'n perreplu in de bus laote ligge en de chauffeur moes 'm naoroepen: "Tasch en paraplu van u, mijnheer?" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)

Hij liep aaltij netjes mee in perrepluu of mee in deftige rotting in z'n haand... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Piet van Beers – 'As ge me zuukt': ...Elken dag opnuu wir rèègen./ Elken dag de pèrrepluu. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers – 'As ge me zuukt': ...Èlken dag opnuu wir rèègen./ Èlken

dag de pèrrepluu. (Brabants Bont 1; z.j., ca. 2005)

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PERREPLU
Zelfstandig naamwoord m. – regenscherm

2. bijnaam, de gevangenis in Breda

Dieje deftige meneer meej zen sigarewinkeltje zaat naa in Berdao, in de pèreplu. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Ill.: Thomé - pisbloem - pèrsblom, paardebloem - mòlslaoj - taraxacum officinale

pèrsblom

Zelfstandig naamwoord

WBD III.4.3:285 pèrsblom - paardebloem (Taraxacum officinale) ook 'pisblom' genoemd of kankerblom

WBD III.4.3:394 pèrsblom (gele ganzebloem - Chrysanthemum segetum) ook genoemd: gaanzeblom

pèrseg

bn.

paarsig, paarsachtig

pèrsekuusie

Zelfstandig naamwoord

rompslomp, omslachtigheid

uit 'Persecutie'

Van Delft - "Wat is me dat een persekussie!" Dit is: Wat is dat vervelend, een naar geval, dat hindert. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

Van Delft - Een "persekuusie" is narigheid. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Toen was et gin pèrsiekuusie/ om en goei moeder te zèn/ dag en naacht gestaojig beezeg/ meej de zörg vur grôot èn klèèn. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Moederdag)

Henk van Rijen (1998): bezoeking, kruis, kwelling

Cornelis Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (Udenhouts; 1978): pèrsecusie, v. rompslomp: 'n hil pèrsecusie - een ingewikkelde zaak; het woord werd oudtijds gebruikt als juridische term voor 'vervolging'.

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord vr. 'persecutie' - kwelling, marteling

WNT PERSECUTIE - vervolging, kwelling

pèrsenêel

Zelfstandig naamwoord

personeel

Kees & Bart (krantenrubriek - 1922-193?): perseneel (passim)

persès

Zelfstandig naamwoord

proces, proces-verbaal

Kees & Bart (krantenrubriek - 1922-193?): perces, percessen

Cees Robben: et leej nòg in persès ...

WBD III.3.1:351 'proces' = proces-verbaal ook genoemd 'verbaal'

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord o. 'perces' - proces

persèssie

Zelfstandig naamwoord

processie

Weijnen, Dialectatlas van N.-Brab. (1952): de köster lèùjt vur de precèssie

Frans Verbunt: ge kunt nie de klòk luije èn ok nòg in de percèssie meelôope

Dirk Boutkan: (blz.99) köster löjt fur de presèsie

In de twidde [klas van de lagereschool] zochten ze ôk jungskes èùt, die in un percessie meej zouen willen lôope. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Toen liepeme nòg meej in de persèssie èn wier et rôozenhuudje nòg gebeeje. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2005)

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord vr.'percessie' - processie

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): persèssie zn - processie

Reelick, Bosch Woordenboek (1993): precessie - processie, optocht

pèrshaor

Zelfstandig naamwoord

paardenhaar

Van Beek - Als vroeger de jeugd een boer zag, die zijn "erdkaar" bespannen had met een os of een koe, kreeg hij spoedig de sarcastische vraag te horen: "Boer, mag ik wè pèrshaor plukken". (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

persies, persiesekes

bw.

zojuist, daarnet

Ik zaag em persies wèglôope

Kees & Bart (krantenrubriek - 1922-193?): percies = juist; 'persies'

...die kossen alles persiesekes afgluren... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 1; NTC 1-10-1938)

Ik heb persiesekes 't slotkoor van m'n oratorium afgecomponeerd... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 6; NTC 5-11-1938)

Den örgel die rijdt deur de straote,
de kerel die draait er z'n wiel,
hij draait er persies op de maot en
hij draait er mee heel z'n ziel. (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'D'n örgel', 1938)

Zeg, witte dè nog van Jan Viool:
z'ne kokkerd, - rond en rood
toe pimpelpeers van rooje kool, -
hong nie persies in 't lood. (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Jan Viool', 1938)

Cees Robben: et moet persies óp maot zèèn; hij laag beeter as percies;

Henk van Rijen: persies gepaase - juist gepast (bij betaling)

Henk van Rijen (1998): toen persies - daarnet, zojuist

Cees Robben: "t lèèkend precies op 'n öpke'

Et waar un straot van percies enne kilometer lang. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Grôot Diktee-05 persies doen wè hij verördeneert

WBD III.1.4:136 'precies' = voorzichtig; 144 'precies' = nauwgezet

WBD III.1.4:303 'precies' = streng

Reelick, Bosch Woordenboek (1993): persies - precies, juist; zojuist

Goemans, Leuvens taaleigen (1936):PRECIES - bn/bw - nauwlettend (pointilleux);

Hoeufft, Proeve van Breda's Taaleigen (1836): PRECIES in sommige spreekwijzen = juist. Z.a.

Cornelis Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (Udenhouts; 1978): PRECIES als bn: nauwkeurig, secuur; als bw. een minder plat klinkend woord voor krèk. Wsch. is door deze keuze de bet. uitgebreid tot die van krèk en 'net': hij is precies gekomen - hij is zojuist gearriveerd.

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): pərsis, bnw.+ bijw., 'percies' - precies.

pèrsmis

Zelfstandig naamwoord

WBD (Hasselt) paardenmest

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): pärsmäs, Zelfstandig naamwoord o. ' perdsmes' - paardemest

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PÈÈRDSMES Zelfstandig naamwoord o. - paardenmest

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

Cees Robben - Prent van de week 26 januari 1971 (detail)

pèrsmòp

Zelfstandig naamwoord

paardevijg

WBD vermeldt het niet

Lodewijk van den Bredevoort (Jo van Tilborg) - Kosset den brèùne eigeluk wel trekken?, 2006 - Et waar ôk al bekaant donker en haost thèùs, toen ze [ons moeder] ineens zeej: 'Raopte gij die aaierkolen ens op', zô mar in et algemeen. Ons Jaoneke schiet de weg op, pakt die dingen van de grond en zegt: 'Ze zèn nog wèèrm'. Eén of aander pèrd ha die moppen laote vallen. Wij han plezier, dè snapte en ons Jaoneke heej tot hèùs toe gekweke.

Henk van Rijen (1998): paardevijg, smalende betiteling voor een medaille

Cees Robben: Ik hèb giestere nòg en spraaj pèrsmòppe gezien.

Stadsnieuws: Strontpikkerkes zitte gèère op vòrse pèrsmòppe (090907)

Waor ge trouwes wèl op moet lètte bij 't nòrdik wòlleke is detter wèl 's pèrsmòppe op de wèg ligge. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord m. 'perdsmop' - paardevijg

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): 'pèrdsmop' zn – paardevijg

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

personlek, persôonlek

bw., bn.

Henk van Rijen (1998): persoonlek

Dirk Boutkan: persónlek, persôonlek (blz. 34)

pèrsstront

Zelfstandig naamwoord

paardepoep

Rolf Janssen, We hebben gezongen (1984): 'ik wôh 't ie meej z'n kont in de pèrdstront viel' (Uit het volkslied 'Boer van Riel')

 Luister naar het lied over Boer van Riel op CuBra

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

pèrstaand

Zelfstandig naamwoord, plur.

WBD (paardetanden) het blijvende gebit van een paard

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): pärstant, Zelfstandig naamwoord m. 'perdstand' -paardetand

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PÈÈRDSTAND Zelfstandig naamwoord m -paardentand

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

pèrstal

Zelfstandig naamwoord

WBD paardestal, ook 'pèèrdestal' genoemd

WBD 'pèèrdestal'- paardestal, ook 'pèrstal' genoemd

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): pärstal, Zelfstandig naamwoord m. 'perdsstal' - paardestal.

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PÈÈRDSSTAL (Kemp.

pjèsstal) Zelfstandig naamwoord m. – paardenstal

pèrsvlêes

Zelfstandig naamwoord

paardevlees

Cees Robben: en óns pèrsvlêes asteblief

Piet Heerkens: ... en de peerden die onze waogens trekken/ is 't fijnste vleesch veur de lekkerbekke... (Uit: 't Baokelsche boerke bij den paus', in: *Vertesselkes*, 1941)

WBD III.2.3:54 'paardsvlees' = gerookt vlees ook 'krip'

►Naar overzicht lemma's Pèèrd, Pèrd

pèrsweek

Zelfstandig naamwoord

week (meestal de laatste voor de kermis) waarin hard gewerkt moest worden, i.v.m. de komende vrije dagen

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "persweek -(paardenweek) noemen de werklieden een week zonder feestdag er in"

C.J. verhoeven, Haorese woorde (2007): PERSWÈÈK - paardenweek, waarin veel werk moet gebeuren

pertaol

1. brutaal - bijvoeglijk naamwoord

...mar 'de spoor' – zo hietten ie,- die was nog pertaol d'r bij, en hij zi: "dè kamme niks schillen... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Henk van Rijen (1998): portaal; brutaal

2. portaal - zelfstandig naamwoord

-- in de körvelse kèrk, daor aachter int pertaol

➔Voor de volledige tekst van de voordracht 'De heiligen in 't portaal' op CuBra KLIK HIER

pertènsie

Zelfstandig naamwoord

Van Delft - "Wat heeft die vent een pertentie (verbeelding)." Dit is: Het is een branieschopper. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

Henk van Rijen (1998): pretentie, aanmatiging, veeleisendheid

Henk van Rijen (1998): 'Hè hò te veul pertènsies'

Frans Verbunt: pertènsie hèbbe - veeleisend zijn (Fr. prétention - aanspraak)

WNT PRETENTIE - aanspraak, eisch op een eigendom, geld, voorrecht; aanmatiging, eigenwaan, verwaandheid

pertij

Zelfstandig naamwoord

partij

Kees & Bart (krantenrubriek - 1922-193?): 'knokpertij'

Rolf Janssen, We hebben gezongen (1984): 'pertij trekken'

De Wijs -- (Gehoord als beoordeling over ’n jeugdige, vrouwelijke schone) Ze blaost d’r partij goed mee, mar ze lopt ’n bietje taps-toe (13-07-1966)

WBD (III.3.23.21) 'partijtje' of pötje = spelletje

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord vr.

Afb. uit R. Brody-Johansen, *Kleding en het AaBe ervan*; 1953

pertienes

Zelfstandig naamwoord

bottines

"Trien, poetst m’n bottines...” (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; ’De nuuwe dokter’; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

Van Beek - "pertines" zijn bottines, hoge schoenen; (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

pèrzek, pèrzekes

Zelfstandig naamwoord

perzik

Frans Verbunt: alles wòrt duurder behalve de pèrzekes, want die zèn der swènters nie

WBD (III.2.1:463) pèrzekesbôom - perzikboom, ook 'perzikenboom'

WBD (III.2.3:171) 'perzik ' – idem

pesiesie

Zelfstandig naamwoord

1. positie, verwachting

WBD III.2.2:2 'in positie zijn' = zwanger zijn

Henk van Rijen: ze waar al en tèdje in peziesie - in verwachting

2. positie, betrekking

Hij ha in schoon pesiesie, mar gin vrinden... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

pesjoen

Zelfstandig naamwoord

pensioen

Grôot Diktee-08: meej en klèèn pesioentje aachter de gerdèntjes

pesjonkele

Werkwoord, zwak

-- pesjonkele - pesjonkelde - gepesjonkeld

-- Voor herkomst zie: OT 64:73 (Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994) en OT 64:134 (Piron) tijdens kerkbezoek de Portiuncula-aflaat verdienen. Dit ontaardde meestal in een druk heen-en-weer geloop, omdat aan ieder kerkbezoek met voorgeschreven gebeden de aflaat verbonden was.

Cees Robben: pesjónkele - café in, café uit

Cees Robben: 'ze han saome gepensjonkeld'

Verdiene bij de Capusiene ? Jè, unne aflaot jè, mee pesjonkeIe . . . (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Die Kappesiene, dè waar iets hêel aparts. In hullie kèèrek koste pesjonkele, èn onze paa ging daor biechte, want daor kreede nie zo gaaw et schöfke. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Reelick, Bosch Woordenboek (1993): pesjunkele - behalen v.e. volle aflaat

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): pesjonkele (II:80)

OT jg. 64: blz.73 en 134

Weijnen, Etymol. Dialectwdb. (1995 & 2003): pesjonkele - de Portiuncula-aflaat verdienen

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): 'besjònkele' - aflaat verdienen

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zw.ww.intr. 'pesjonkelen - portonculen'

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PORTIONKEL Zelfstandig naamwoord m. - de 2e Augustus; spr.w.: portionkel, te acht uren donker

PORTIONKELEN (uitspr. pəsjonkələn)

WTT-Dossier over pesjonkele

pèstiemist

Zelfstandig naamwoord

pessimist

...dieën inzender dès innen pestimist. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

pestôor, pestorke

Zelfstandig naamwoord

pastoor

Frans Verbunt: de pestoor èn de kapelaon lôopen aachter dezèlfde vaon

Cees Robben: pestoor: zó spraak is en pestórke; 'ons pestoôrke was unne goeie'

Pierre van Beek: As de pestoor gao praote, lèkt alles èùt.

Jao, ze han mèn ötgekoozen omdèk goed kos vurdraoge. Dè waar êen van mèn hobbies, ik waar ens ene keer in de hèùd van de pestoor van Scharrebeek gekroopen en meej dè optreeje han ze veul moete laage. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007) ['De pastoor van scharrebeek' was een populaire voordracht.] ► Voor een van de oudst bekende teksten -klik hier - CuBra-feestliedjesrubriek

Karel de Beer, Bijnamenboek: Jan pestoor = alg. bijnaam voor pastoors (blz.90)

Karel de Beer, Bijnamenboek: et Scholteriaans pestorke = dominee Lindeboom (blz.32)

Mandos, Aantekeningen Brab. Spreekw.: De pestoor verdient zen gèld vur de irste kóffie (Dat zeggen de boeren die menen dat de pastoor na zijn H. Mis gelezen te hebben, er voor die dag mee klaar is, terwijl zijzelf voor de eerste koffiemaaltijd reeds enkele uren gewerkt hebben.)

Miep Mandos, Aantekeningen Brab. Spreekw.: Hij doet nèt as de pestoor: hij zeegent zenèègen et irst.

Weijnen, Dialectatlas van N.-Brab. (1952): de pestoor heej goeje wèèn

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: 'dèk weet, weet ik zó goed as de pestoor', zi den boer,'mar nie zó veul (D'l6) - zeispreuk

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: de pestoor èn de kapelon lôopen aachter etzèlfde vaon (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1970) - die houden er dezelfde principes op na.

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: derin töszèèn as de pestoor in zene kerkboek (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1969)

Reelick, Bosch Woordenboek (1993): pestoor - pastoor

pestoorsfiets

zelfstandig naamwoord

oudere benaming van wat tegenwoordig de 'omafiets' genoemd wordt

Dèrrom mocht ze vurrige week al 'n omaasfiets ötzuuke. Vruuger zin wij pestôorsfiets. Mar omdètter tegesworrig bekaant gin pestôors mir zèn, meude dè nie mir zegge. Meej 'n omaasfiets zèède "in"… (Jos Naaijkens; 'Middelbaoreschoolperiekelej'; CuBra, ca 2005)

pestoorspraot

Zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: onzin, zever

Stadsnieuws: òn pestoorspraot hèmme niks asser opgetreeje moet wòrre (030107)

pestoorsmèèdekrèùs

Zelfstandig naamwoord

pastoorsmeidenkruis; spotwoord voor een pauselijke onderscheiding

Hij heeter van de paus nòg en pestorsmèèdekrèùs vur gekreege. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2006)

pestorsmèèd

Zelfstandig naamwoord

huishoudster van de pastoor

Grôot Diktee-06 hij heej van de paus en pestorsmèèdekrèùs gekreege (= pauselijke eremedaille 'Pro Ecclesia et Pontifice')

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: as den bisschòp ene priester wijdt, wijdt de duuvel en pestórsmèèd - zo blijft het evenwicht tussen goed en kwaad.

pestoorstuk

zelfstandig naamwoord

pastoorsstuk, een deel van het geslachte varken dat aan de pastoor van de parochie ten goede kwam.

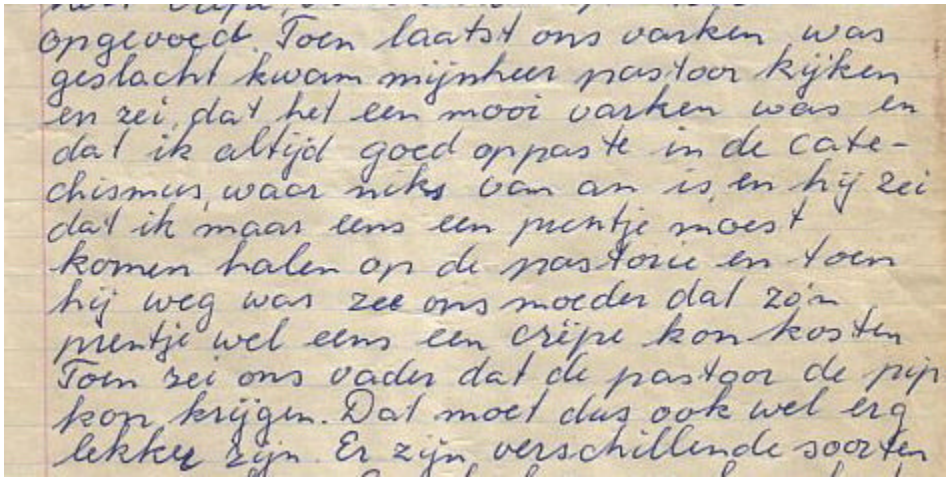
WTT 2012 - Voor Tilburg en Udenhout is met name 'krèp' (carbonade) opgetekend als het aandeel van de pastoor. Zie aldaar.

Cor Swanenberg - Dividivi en stamppot, 2005 - In het katholieke zuiden bestond vroeger het gebruik dat het beste van het varken (de karbonade) naar de pastoor gebracht werd. Deed men dit niet dan kon het gebeuren dat de parochieherder kwam vragen of de varkens niet meer katholiek waren.

Cees Robben - Prent van de week 26 januari 1962 - met hieronder enige regels uit het lange gedicht

EENS TOEN WAS IE AON 'T BREVIEREN
EN HY HEURDE IN DE LUCHT
ONNE DÖÖDSKREET.. VAN 'N KUUSKE
VEUL SPEKTAOKEL EN GERUCHT...
DES 'T KUUSKE.. DOCHT IE VROLIK
VAN JAN TÈÈSE .. EN IK DENK
DET IK TÈÈSE KAN VERWOCHTEN
MEEJ 'DE KREB AS SCHÖÖN GESCHENK..

opgevoed. Toen laatst ons varken was
geslacht kwam mijnheer pastoor kijken
en zei, dat het een mooi varken was en
dat ik altijd goed oppaste in de cate-
chismus, waar niks van an is, en hij zei
dat ik maar eens een prentje moest
komen halen op de pastorie en toen
hij weg was zee ons moeder dat zijn
prentje wel eens een crème kon kosten
Toen zei ons vader dat de pastoor de pijp
kon krijgen. Dat moet dus ook wel erg
lekker zijn. Er zijn verschillende soorten

-- Detail uit een voordracht onder de titel 'Opstel van het varken'; datum onbekend . Ingezonden door Ton van den Hout.

► Zie vèèrekeskòp

► Zie Dossier Pastoorsstuk

petaole, betaole

Werkwoord, zwak

Henk van Rijen (1998): betalen

petat frut, petatte frut

zelfstandig naamwoord

patatfriet

Blomkôole meej petatte frut... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Smaokeluk)

petènt

Zelfstandig naamwoord

patent; in verbindingen datgene waarop patent genomen is

...ons meenschen zèn zô bedaord en kalm as 'n petentollie-lichtje vur 't Heilig Hartbild op 't hoekbenkske. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

WBD meel voor het bereiden van beschuitdeeg, ook 'beschèùtenblóm' genoemd

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord patent (in de zin 'Hij hee petant' [van liegen nl.])

petoffel

Zelfstandig naamwoord

pantoffel

Kees & Bart (krantenrubriek - 1922-193?): petoffels

Piet van Beers -

Wèffer kedooke???
Wè za'k onze vadder dees jaor geeve
Assie zis èn taageteg word?
Van 'ze Fraans krèègt ie petoffels.
Hij komt èègelek niks te kort. (CuBra)

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord m.- pantoffel

petòzzie

Zelfstandig naamwoord

-- van fr. 'potage' (vlees en groenten; soep)

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): 'potaazie' - gestoofd middageten

Van Delft - Wanneer iemand een weduwe met veel kinderen trouwt, klinkt het: "Hij durft nogal wat aan. Weet ge hoeveel lappen er op staan?" Als dan de ander het aantal kinderen niet alléén 'n bezwaar vindt, verduidelijkt hij zijn meening nog door er aan toe te voegen: "Ja, en 't is toch altijd nog maar opgewarmde potage." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

Henk van Rijen (1998): soep, natte stamppot

Èn dè petòzzie stamppòt is/ van spèk èn van sevôoje? (Henriëtte Vunderink; Wieste..?; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Stadsnieuws: We aate petòzzie van sevôojkes meej ötgebakke spèk (051207)

Ed Schilders - In: Slaoj meej aaj mee jèùn meej èèrepel - Aan tafel met Cees Robben (2008):

Prent van de week van 15 november 1963

Vader heeft vandaag ‘petòzzie’ gekregen, en zijn echtgenote is daar maar wat trots op. ‘Petòzzie’ is een dialectische verbastering van het Franse ‘potage’, dat tegenwoordig als hoofdbetekenis ‘soep’ heeft. Maar met ‘soep’ heeft het Tilburgse ‘petòzzie’ niets te maken. Het wordt in het Tilburgs uitsluitend gebruikt om stamppotten aan te duiden. Dat komt doordat de afleiding al bestond voordat het Franse woord ‘potage’ de betekenis ‘soep’ kreeg. Van oorsprong (13de eeuw) is het een aanduiding voor alles wat in een pot bereid wordt, met name ook groenten. Het grondwoord is dus het Franse ‘pot’ (spreek uit als
‘po’). De verbastering komt veel voor in de Meijerij, de Kempen, en het Antwerps, en wel in de meest uiteenlopende vormen: betassie, petosie, petazzie, peteus, betazzie, petos, petuis. Behalve ‘stamppot’ kan het ook ‘aardappelpuree’ betekenen, maar niet in Tilburg.

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord vr.'petazie' (fijngemaakte aardappels met groente (voornamelijk kool) door elkaar gemengd.

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): POTAGE - Groenten; ook in de uitdr: ’t is maar potagie (slecht volk)

WNT P0TAGE - veel betekenissen: zie aldaar

petrèène

Zelfstandig naamwoord

verdrukking

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "petraine" 'en zoo zai 'k in de petraine gekomen' - in de verdrukking

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: in de petrèène koome (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): - in de verdrukking komen (Fr. être dans le pétrin - in de knoei zitten)

petrèès

patrijs (Perdix perdix)

Verkleinwoord: petrèske

Perdix perdix

Dialectenquête 1879: petrêze - patrijzen (voor ê vgl. 'gête' - geiten)

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord vr. - patrijs; mv. 'patrees'

petrèt, pertrèt

portret; met een bijvoeglijk naamwoord gebruikt om iemands karakter aan te duiden

Kees & Bart (krantenrubriek - 1922-193?): petrèt

De Wijs -- 'tis 'n schôôn portret (17-08-1964)

Ik hèb et naa dè laastig petrèt/ vandaog es goed gezeej. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Wèn lèf haj')

Opt list vond ik nòg en petrèt/ van ons (toen we nòg vreeje)/ Wè waare we tòch en stuup paor.../ Mar... dès vort lang geleeje. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Willem wies wètter was)

Èn dan ons mèdjes, petrètjes, blôozend èn gezond/ Lèkker mollig, aaltij lollig, zo ge ze nèrgens nie vond. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Tilburg op z'n bèst)

Rolf Janssen, We hebben gezongen (1984): "n middeljon meej men petret'

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): peträt, Zelfstandig naamwoord o petret - portret

petrôon

zelfstandig naamwoord

verkleinwoord: petrontje

Kees & Bart (krantenrubriek - 1922-193?): 'gewèèren en petronen'

WBD petróntje (II:916) - patroontje (dessin)

WBD 'pàtróón' (II:1386) - patroon, knippatroon

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): pətrö.n, Zelfstandig naamwoord m. - patroon: 2) schietpatroon

petrôonhèllege

zelfstandig naamwoord

patroonheilige, schutspatroon

Die jeugdvereniginge han ammòl ene petrôonheilige zôas: Sint Paulus, van de verkennerij. Sint Francicus waar van de welpen, Sint Joseph de petrôon van et Jongensgilde en Sint Oda van de gidsen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

WBD (III.3.3:217) 'patroonheilige', 'naampatroon'

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): pətrö.n, Zelfstandig naamwoord m. - patroon: 1) beschermheilige

pêûl

Zelfstandig naamwoord

peul

Dirk Boutkan: plur.: peule, sing.: pêûl (36)

GG peule, poole = erwten of bonen van de dop ontdoen, afhalen

pêûle, poole

Werkwoord, zwak

GG erwten of bonen van de dop ontdoen, afhalen

pèùme

Werkwoord, zwak

-- pèùme - pömde - gepömd

ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij pömt

met puimsteen een oppervlak gladschuren

Rolf Janssen, We hebben gezongen (1984): 'enen motlap die moete puimen'

WNT PUIMEN - zw.ww., - met puimsteen een oppervlak schuren

pèùr - peur

Zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen (1998): angst, vrees (Fr. peur)

Stadsnieuws: Hij heej veul pèùr vur de tandarts; dè spaort em sènte, mar dè kost em wel zen taande - - Hij is erg bang voor de tandarts, dat spaart hem geld maar kost hem wel zijn gebit. (260510)

peut

Zelfstandig naamwoord

slaag, klap

Wilde peut beure? - Moet je een pak slaag?

Van den dichtst bijzittende kreeg ie in peut tege z'n kaoke... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Cees Robben: ik krèèg al peut zat van óns Théera;

Cees Robben: dan zak oe is en peut verkôope;

Cees Robben: vur en peut òf en pèèr hèddet hart nie

WNT PEUT (I) Zelfstandig naamwoord m., mv. –en. In de volkstaal: slag, klap, oorveeg. Bijvorm van 'peuter' en misschien een verkorting daarvan, in het enkelv. ook als collectief voor: klappen, slaag.

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PEUT bw - Peut hou(d)en - term in het marbelspel. Zijne hand op de meet houden, wanneer men schiet, niet pooteren.

Reelick, Bosch Woordenboek (1993): peut - stomp

peutoor (pèùtoor?)

Zelfstandig naamwoord

Ik mot ze nie ! t'Is unne puitoor en des nog we aanders as unne druiloor boske! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Sjizzus, wenne puitoor! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Frans Verbunt: peutoor: vervelende vent

Cees Robben: 'Na witte waor 't blèèft, puitôor' [11 maart 1960]

peuzel

Zelfstandig naamwoord

Van Dale: peuzel 3) vrouwspersoon

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "'t is 'n peuzel (ongemakkelijk lastig waif)"

WNT PEUZEL - 3) als minachtende benaming voor een vrouwspersoon, inzonderheid een van slechte zeden

piejaama

Zelfstandig naamwoord

pyama

De Wijs -- (gehoord om ’t laatste circus) ze hadden ’t gelèèk, klèn tèger-leeuwkes en pyama-pèrdjes, en ôk hil klène pony perdjes (1965)

piejankoow

Zelfstandig naamwoord

overdreven netjes gekleed

Pierre van Beek: in de piejankoow zèèn - kon een vrouw zeggen die er buitengewoon netjes uitzag (Tilburgse Taaklplastiek 181, zonder uitleg)

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: in de piejanko zèèn - in de puntjes zijn, er buitengewoon netjes uitzien

Mogelijk naar het Italiaans 'bianco', dus 'in het wit' ?

piek

Zelfstandig naamwoord

Informant: Piet Mutsaerts: -- 'van de luie piek', schertsend gebruikt m.b.t. iemand die ziek was, om de twijfel eraan uit te drukken

WBD (III.3.2:78) piek = harde puntslag v.e. priktol

WBD (III.4.4:143) 'piek' = top

WBD (III.3.1:148) 'piek' = gulden

Cornelis Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (Udenhouts; 1978): PIEK: van de luie piek. Blz.85: De uitdr. kwam op een duistere wijze voort uit een diepgeworteld ongeloof in het bestaan van echte en toch niet dodelijke ziekten. ... Gezien het feit dat ze in ABN, dus als een citaat, te berde gebracht werd, leid ik af dat ze van buiten kwam.

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord vr. - piek; zegsw. 'er de piek be neersteke' - met iets ophouden, een werk neerleggen (vooral in toorn).

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PIEK bw - piek zijn - dood zijn. Ik schoot, en den haas was piek.

pieke

Werkwoord, zwak

Frans Verbunt: pieken, bij het [kaartspel] rikken één slag halen

WTT 2011 - meestal uitgesproken als een bod: 'piek!' of 'ik piek'; als bod ook in de oorspronkelijke vorm: 'pico!'

Pielaatus

eigennaam

(de bijbelfiguur) Pontius Pilatus

De Wijs -- (Gehoord bij 'n straatruzie:) "Gij, ge zèt ene Pilaatus, ge mot oe ège unne broek van Salomon aon laote meete." (15-06-1963)

pielèèr

Zelfstandig naamwoord

pilaar

Stadsnieuws: 'pelèèrbèèter' = iemand die tijdens de kerkdienst altijd tegen een pilaar achter in de kerk leunt; hypocriet, onechte heilige (220206)

– Sint Andreas al bij de pielèèr (uit de volksvoordracht 'De heiligen in 't portaal')

➔Voor de volledige tekst van de voordracht 'De heiligen in 't portaal' op CuBra KLIK HIER

pieleke

Zelfstandig naamwoord, diminutief

WBD vleinaam voor het kuiken

WNT PIEL (II) benaming voor jonge eenden

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: nòr de pielekes zèèn (Daamen, Handschrift Tilburgs) (1916): - dood zijn, naar de drommel zijn

WNT zegsw. voor de pielekens zijn, naar de pieltjes zijn - verloren zijn, er bij zijn; eigenlijk: ten prooi van de eendjes zijn.

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): pil, Zelfstandig naamwoord - piel, roepnaam voor de eend en voor kuikens: piel(e), piel(e), piel(e)! Het diminutief pieleke(n) betekent behalve roepnaam voor kuiken ook: kuiken.

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): pielekes zn - jonge eendjes

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): pieleke (VII:65)

pielepaose

Zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: sint-juttemis

Stadsnieuws: Dè zumme meej pielepaose wèl es zien = Nou, vergeet het maar (230308)

pielieèèchteg

bn., bw.

kleinzielig, besluiteloos

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): 'pielie aichtig heet iemand die kleinzielig, peuterig, besluiteloos is'

pielieje

Werkwoord, zwak

kieskeurig eten

pielieje- pieliede - gepielied

Wè zitte tòch wir te pielieje.- Wat zit je toch weer kieskeurig te eten

Cees Robben: Zit nie zôo te pitse, pielieklôot!

WBD III.2.3:15 'pieliën' = pitsen

Cornelis Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (Udenhouts; 1978): PIELIËN onov.ww - kieskeurig eten = pitsen.

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): zw.ww. intr. 'pieliën' - zich inspannen, zich moeite geven voor iets, ijverig bezig zijn.

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): 'pieleje' - pitsen bij het eten

pielieklôot

Zelfstandig naamwoord

kieskeurige eter

Henk van Rijen (1998): knoeier

Cees Robben: Zit nie zôo te pitse, pielieklôot!

pieliekont

Frans Verbunt: 'pieliekont'

WBD III.2.3:19 'pieliekont' = pitser

Cornelis Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (Udenhouts; 1978): PIELIEKONT - iemand die kieskeurig eet.

pieliekonterij

Zelfstandig naamwoord

WBD III.1.2:198 'pieliekonterij' = ingebeelde ziekte

pieliewèèrk

Zelfstandig naamwoord

prutswerk, zorgvuldig werk

De kraant spelde ie letter vur letter. Echt pieliewèèrk. Hij wies percies hoeveul dooje d'r in stonde en offie d'r zelf nie bijstond (Jos Naaijkens; 'Kèrsemis meej zonder d'n ammarillus'; CuBra, ca 2005)

WBD III.1.4:405 'pieliewerk' = vervelend werk

piemele

Werkwoord, zwak

Henk van Rijen (1998): klungelen

WBD III.1.1. lemma urineren - Tilburg

WBD III.4.4:224 ' piemel' = iets kleins in zijn soort, ook 'opneukerke'

pienantie

Zelfstandig naamwoord

Informant Ad Vinken: strafschop, penalty

Verbasterde uitspraak v.h. Engelse woord 'penalty'

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): pienantie zn - strafschop

piepe

Werkwoord, zwak

piepen, tevoorschijn komen

'n Uurke geleje hô'k de zon nog evetjes dur 'n holleke zien piepen mar naa zaat ze al lang te vruten om er opnuuw dur te komen, zonder dè ze't winnen kos. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)

piepelenbèèrg

► zie ook piepeltje

I zelfstandig naamwoord.

verstoppertje

Griet Coupé: 'Voor het spel 'verstoppertje' bijvoorbeeld, werden in het hele Brabantse gebied maar liefst 187 verschillende dialectbenamingen opgetekend.' (in: Dialect in het spel; red. Veronique De Tier, Ronny Keulen, Jos Swanenberg; 2007)

Etymologie - uit: 'Het Limburgsch dialect', A.M. Meeten; in: Onze volkstaal II.4, p. 239 (1885): Piepke verberge(n), een kinderspel, waarbij eenigen zich verstoppen, terwijl één moet trachten hen te vinden, in welk geval deze roept "piep!"

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): piepelenberg - kinderspel (verstoppertje)

Stadsnieuws: We zon in de buskes piepelenbèèrg gòn speule, mar de mèskes won nie meejdoen (040707) Brabantse Spreekwoorden, Mandos: piepelenbèèrg speule (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916):-zich verbergen, verstoppertje spelen

Hoppenbrouwers (1996): Het werkwoord piejpe duidt op het geluid dat bij dit spel gemaakt wordt, en dat bedoeld is om wiej 'm was bij de 'buut' of honk weg te lokken en te misleiden.

II werkwoord

Pierre van Beek: piepele - verstoppertje spelen

Jan Naaijkens, in Onder ons gezegd (Cor Swanenberg red.) (1996): Piepelebèèrege w.w. verstoppertje spelen. Als de zoeker iemand vindt roept ie: Piep, ik heb oe!

Henk van Rijen (1998): 'piepenbèèreg, pieperke'

WBD (III.3.2:46) piepele, piepelenbèèrge, piepelenbèrg = verstoppertje
ook: hoorntje of hoorntje doen

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): piepeleberge (II:33)

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): piepelebèèrege ww - verstoppertje spelen

Cornelis Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (Udenhouts; 1978): PIEPELTJE BERGEN (bèèrge) onov.ww - verstoppertje spelen, misschien zo genoemd omdat er 'piep' geroepen werd bij het vinden of om zich te verraden.

C.J. Verhoeven, Haorese woorde (2007): pinkelenbèirege - verstoppertje spelen

piepeltje

Zelfstandig naamwoord, diminutief

verstoppertje

zie ook **piepelenbèèrg**

Van Delft - Het piepeltje doen (verstoppertje of schuilevinkje). Dit spelletje geschiedde onder vier of acht kameraadjes: jongens en meisjes. Om te beginnen moest elk een stroopijltje trekken. Deze strootjes waren verschillend van lengte en die het kortste trok, was de zoeker. De anderen moesten zich dan verbergen achter boom, schutting, haag of in een schopping of stalletje, als het maar een veilige schuilplaats was. De zoeker moest zóólang in een op den grond getrokken cirkel blijven wachten tot de anderen zich verstopt hadden. Was alles verborgen, dan riep men "Kom maar", en de zoeker er op af. Vond hij er een, dan moest hij het nog winnen, want dan liepen beiden om strijd naar den cirkel terug. Wie er 't eerst in was, was de winner. Zoo moest hij vervolgens allen winnen, eer hij van zijn zoekpost verlost was. Liep een ander heimelijk vlugger den cirkel binnen, dan bleef de eerste de gedwongen speurder. Zoo was een soortgelijk spel, dat echter met meerdere kinderen gebeurde, waarbij men "gematen" (maats) had, het horentje. (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 104; 9 maart 1929)

Henk van Rijen (1998): 'piepenbèèreg, pieperke'

piepie doen

werkwoord, zwak

plassen; kindertaal

WBD III.1.1. lemma urineren - ook in Tilburg

pieplozzie

Zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: vestzakhorloge

pier

zelfstandig naamwoord

glimworm

WBD III 4,2:172 lemma Glimworm - De glimworm (Lampyris noctiluca) is een in onze streken zeldzaam voorkomend en tot de verbeelding sprekend insect dat op vroege zomeravonden licht geeft. Het mannetje heeft lichtbruine dekschilden en vliegt, vaak in grote aantallen, op warme juliavonden onder de bomen; het wijfje is ongevleugeld, lijkt op een larve en kruipt over de grond. Beide hebben aan het achterlijf een gecompliceerd fel geel lichtgevend orgaan. Ze worden 12 mm.
glimpworm – Middennoordbrabant
lichtworm – frequent in Tilburg
dwaallicht – Tilburg
pierworm – Tilburg
pier – Tilburg

pierwörm

zelfstandig naamwoord

pierworm = glimworm

WBD III 4,2:172 lemma Glimworm - De glimworm (Lampyris noctiluca) is een in onze streken zeldzaam voorkomend en tot de verbeelding sprekend insect dat op vroege zomeravonden licht geeft. Het mannetje heeft lichtbruine dekschilden en vliegt, vaak in grote aantallen, op warme juliavonden onder de bomen; het wijfje is ongevleugeld, lijkt op een larve en kruipt over de grond. Beide hebben aan het achterlijf een gecompliceerd fel geel lichtgevend orgaan. Ze worden 12 mm.
glimpworm – Middennoordbrabant
lichtworm – frequent in Tilburg
dwaallicht – Tilburg
pierworm – Tilburg
pier – Tilburg

piereköltje

Zelfstandig naamwoord , diminutief

pierenkuiltje

Van Beek - Hij zit in 't pierenkuiltje. - Hij is dood en begraven. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

pierelaand

Zelfstandig naamwoord

kerkhof

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "pierelaand - hij is nor 't pierelaand (dood)"

WNT PIERENLAND - Als schertsende benaming voor de aarde als begraafplaats der dooden.

piereverneuker

Zelfstandig naamwoord

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "pierenverneuker - glas klare genever 's morgens voor het ontbijt'

WNT PIERENVERLAKKER, minder gewoon voor PIERENVERSCHRIKKER - borrel; eigenlijk: borrel op de nuchtere maag

pierewiggele

Werkwoord, zwak

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "pierewiggelen - het gaan vangen van pieren"

pierwörm

Zelfstandig naamwoord

regenworm

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "pierewurm - pier"

Henk van Rijen (1998): 'de pierwörrem zèèn' - de pineut zijn

WBD III.4.2: 'pierworm' - glimworm (Lampyris noctiluca), ook: 'lichtworm' of 'pier 'genoemd, of 'dwaallichtje'

WBD III.4.2:203 'pierenworm', 'pierworm' - regenworm, worm (Lumbricus terrestris)

WNT PIERWORM - Thans nog gewestelijk (b.v. in Vlaanderen) in gebruik, 1) benaming voor verschillende wormen, doch inzonderheid voor den aard– of regenworm; 2) benaming voor een mager persoon, kind

piese

Werkwoord, zwak

pissen

piese - pieste - gepiest

Ge zult er beeter van piese as van en körsje brôod

Miep Mandos, Aantekeningen Brab. Spreekw.: Ge mót nie teegen et kèèrkhöske piese, want et drêûgt nie óp.

Miep Mandos, Aantekeningen Brab. Spreekw.: Den knapsten boer piest nòg wèl es óp zen klómpe.

Miep Mandos, Aantekeningen Brab. Spreekw.: Ze zulle van mèèn cènte gin költjes mir in de grónd piese.

Miep Mandos, Aantekeningen Brab. Spreekw.: Ge zult van mèn gèld gin költjes piese.

Rolf Janssen, We hebben gezongen (1984): 'ik hèb en vrouw die der bèd natpiest'

WBD III.1.1:210 'pissen' = naar de wc moeten

Reelick, Bosch Woordenboek (1993): piese - urineren

WNT PIESEN, bijvorm van PISSEN - zijn water loozen, wateren

piet

Zelfstandig naamwoord

I eigennaam

Dirk Boutkan: (blz. 56) we zèn bij Piete gewist

II bep. hengst

WBD (Hasselt) slecht gesneden hengst, ook genoemd 'klophengst' of 'klaphingst'

WNT PIET (I) 2) hengst die niet kan telen, niet omdat hij gelubd is, maar uit een natuurlijke oorzaak.

III snot

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PIET Zelfstandig naamwoord m. - snotneus (in kindertaal); Daar hangt 'ne piet uit uwe'neus

pietelèèr

Zelfstandig naamwoord

Etymologie

WTT 2011; ES: in het dialectisch taalgebruik betreft de pietelèèr -- met veel varianten -- een kledingstuk voor heren dat in de standaardtaal meestal aangeduid wordt met 'rok', of 'frak', d.w.z. een jas die aan de voorkant recht is afgesneden, terwijl de achterzijde bestaat uit twee slippen, ook wel 'zwaluwstaart' genoemd (cf. R. Broby-Johansen, Kleding en het AaBe ervan, Tilburg 1961).

Het Franse moederwoord 'pet-en-l'air' (zie Cornelissen hieronder, en vele andere, vooral Zuidnederlandse dialectwoordenboeken) betekent letterlijk 'scheet-in-de-lucht', namelijk tussen de twee slippen door. Andere namen die dit kledingstuk met het (mannelijk) achterwerk verbinden, zijn 'billentikker' en 'vrijschijtertje', beide hieronder, en een 'koentekletser' in het dialect van Ieper (cf. Staf Verheye, Wuk zegje?, 2008).

In het Frans is 'pet-en-l'air' als kledingstuk voor mannen echter alleen in gebruik geweest voor een korte kamerjas voor heren (cf. Dauzat, Dictionnaire étymologique et historique du français, 1993) en wel vanaf 1729.

De echte oorsprong van het woord pet-en-l'air dateert uit de tweede helft van de 17e eeuw, en heeft dan betrekking op een kledingstuk voor *vrouwen* dat een combinatie is van een keurslijf met mouwen en een over de heupen hangend kort rokdeel.

Een belangrijk kenmerk van dit kledingstuk zijn de plooien in het rugdeel.

Door die plooien deed de wind de achterzijde gemakkelijk opwapperen. De enigszins scabreuze vergelijking met een ander soort wind was daardoor snel gemaakt.

→Bronnen en fotocredits - WTT geraadpleegd 2011-08-14:

Weblog Le Hussard

Weblog Mamzelle Thorgard

Al circa 1865 was die 'vrouwelijke' oorsprong op de achtergrond geraakt, zodat L.W. Schuermans zich in zijn *Algemeen Vlaamsch idioticon* genoodzaakt zag de pieteleer als volgt te beschrijven:

-- PIETELEER, PITELEER, m., het eerste hier en daar in Vl., het tweede hier en daar in Br. en Antw. gebr., een mansrok met korte of met lange en smalle slippen. Op vele plaatsen noemt men dit ook : scheer: de slippen van zijnen piteleer hangen tot op de billen. Het w. komt van het fr. pet-en-l'air, kort vrouwenkleed, nachtrok, slaapjak.

Plaatsen

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "pietelair - rok (heerenkleedingstuk)"

...mee innen pietelaer aon... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Pierre van Beek: pitteleer, soort van korte jas met lange slippen

Henk van Rijen: dès nòg en gêef pietelèrke - dat is nog een aardig jasje

WBD III.1.3:30 'pitteleer' = slipjas

Cornelis Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (Udenhouts; 1978): PETTELAAR (pieteléér) m - jas met slippen, billentikker.

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord m.'pieteleer' - pettelaar, "mansrok met lange en smalle slippen"

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): pietelèèr (I:15)

Weijnen, Etymol. Dialectwdb. (1995 & 2003): pietelaer - slippenjas (znl.)

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): pietelèèr zn - slipjas

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PITTELÈÈR Zelfstandig naamwoord m. - mansjas met lange en smalle slippen, Fr. pet-en-l'air

Goemans, Leuvens taaleigen (1936): PET-EN-L'AIR - pitalè:r Zelfstandig naamwoord m. - soort van gala kleedingstuk.

WNT pitteleer zie pettelaar, Ndl. ' vrijschijtertje ' (robe de chambre qui ne descend que jusqu'au bas des reins)

pietestalleke

Zelfstandig naamwoord, diminutief

piëdestalletje - uit Frans piédestal - sokkel of houten standaard om iets uit te stallen; vaak gebruikt in verband met heiligenbeelden

Cees Robben: "t hellig hart op un pietestalleke' (29-11-1985)

WBD (III.3.3:199) pieterstalleke, 'piëdestalleke' = heiligharttafeltje

[hellig hart = heilighartbeeld]

pietjes, piete

Zelfstandig naamwoord, diminutief , plur.

GG hoofdluis, neten

pietjeszuster

Zelfstandig naamwoord

WTT 2011: de verpleegkundige van de GG&GD die de lagere scholen bezocht om leerlingen te controleren op hoofdluis.

piggem

Zelfstandig naamwoord

Van Dale: piechem (piegem, piegum) I. dwaas, onmogelijk mens; jood; II. (volkst., Barg.) slim, gevat, bijdehand

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "piggem - 't is en blaift mar 'n moager piggemke (kindje)"

pik èn pook

uitdr.

grote onenigheid

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "wè roaide? pik of pook? Pik is het bovenste deel het spitse gedeelte van een groote of tuinboon en pook is het onderste deel" Die twee, dès pik èn pook

Henk van Rijen: tusse die tweej ist pik èn pook - tussen die twee botert het niet

Cornelis Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (Udenhouts; 1978): PIK EN POOK - haat en nijd van weerskanten: dès pik en pook - zij hebben wederzijds de pik op elkaar; misschien een variant van de uitdr. 'pik à pik zijn, die WNT als Zuidned. vermeldt en in verband brengt met piek als steekwapen.

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): pik èn pook - twist en tweedracht

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): Piek en pook (II:13)

pikke

Werkwoord, zwak

pikken

pikke - pikte - gepikt

WBD pekken (de binnenwand van biervaten met pek laten doortrekken en met een dunne laag ervan bedekken)

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PIKKEN - met de pik afmaaien, Fr. saper

pikske

Zelfstandig naamwoord , alleen aangetroffen als verkleinwoord

spikkeltjes

Op de grond dommelden paddestoelen van wel tienderhaande sort: heel kleine knoedeltjes, rood mee witte pikskes er op. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)

pillòtbroek

Zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek: manchesterbroek

in z'n piloowe pekske... (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, 'De mol van Baokel', 1944)

Pierre van Beek: Men moet ze [bombazijn] echter niet verwarren met "pilo" van het Engelse "pillow". Dit was een soort gekeperd half linnen, half katoenen weefsel, dat vooral gebruikt werd voor werkkleding. Wij herinneren ons nog het woord "pilobroek". (TTP 96; 1970)
Henk van Rijen (1998): 'pielòtbroek'- pilobroek, manchesterbroek, ribfluwelen broek (E. pillow)

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): bnw. pillows, van pillow "n piellese broek' Z.a.

Koenen pilo (Eng. pillow) - half linnen, half katoenen gekeperde broeken, jasstof voor arbeiders.

WNT PILOBROEK - broek gemaakt van pilo, eene soort van fustein dat glad is.

pimpremunt

Zelfstandig naamwoord

pepermunt

Van Beek - "pimpremunt" is pepermunt; (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Cees Robben: daor rôok et nòr pimpremunt

Henk van Rijen (1998): 'pipperemunt'

pin

Zelfstandig naamwoord

I pin, dennennaald

WBD III.4.3:100 pin - dennennaald; ook genoemd: spèl, mastespèl of nòld.

WBD III.4.3:104 pin - dennenwortel, ook genoemd: puist, stronk, stomp

WBD III.4.3: 54 pin - hoofdwortel;. ook genoemd: pinwortel, (pèn)wortel

II overdreven zuinig iemand, gierigaard

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: iets pin oover nèk doen ('75) - vlug en niet al te secuur

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): pin, Zelfstandig naamwoord vr. pin, ... 3) gierig mens

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PIN - fig. gierigaard, gierige vrouw

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): pin zn - pin: 'ne gierrege pin; zò zat as 'n pinneke

WBD III.3.1:199 'pin', 'gierige pin, gierigaard','vrek, knijperd, schraperd,peesteker' = gierigaard

III dooddoener

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: et pinneke van zen hart hangt in de stránt (Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): - antwoord op de vraag 'Waarom is hij zo klein?'

IV Gehaast

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "pin over nek - haastig"

V Bijnaam

Karel de Beer, Bijnamenboek: pinneke Bressers = Johan Bressers, (blz. 28)

Karel de Beer, Bijnamenboek: Stòkker pinneke = Stokkermans (blz. 75)

Karel de Beer, Bijnamenboek: pinneke De Wijs (blz. 84)

VI onderdeel werktuig

WBD (II:2397) 'pin' - arend (v.e. beitel); ook 'priem' genoemd

VII figuurlijk - sigaar

WBD III.2.3:290 'pin' = rechte sigaar

pindamènneke

Zelfstandig naamwoord

pindamannetje

Pindaverkoper - bron: Het geheugen van Nederland

Vur den orlòg kwaampe der al en paor Ieteljònse ijskooboere èn wè pindamènnekes öt Sjiena nòr hiere. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2000)

Frans Verbunt: Chinese man die bij de ingang van de schouwburg verschillende soorten pinda's uitventte

Elie van Schilt - Dan hadden we nog de pindamennekus, venters mee bildjes, mee krabben en kneukels... (Uit: 'Alles is aanders'; CuBra ca. 2000)

pindanutje

Zelfstandig naamwoord

pindanootje; pinda

Mar wèddik 't lèkkerste van allemòl von, dè waar kattespaauw. Witte wè dèt is? Dès nèt as joodevèt mar dan irst gesmolte èn dan deeje z'r pindanutjes durheene. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

pindòl

Zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: soort haktol

WBD (III.3.2:79) pindòlle = een tol op de hand laten draaien

Stadsnieuws: Hij hò zene pindòl meej mèn geroole teege vèèf proeme. (281007)

pindraod, pinnekesdraod

Zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen (1998): prikkeldraad

WNT PINDRAAD 2) ook in den vorm PINNEKENSDRAAD: gevlochten ijzerdraad met scherpe punten, prikkeldraad

pineegel

Zelfstandig naamwoord

egel

...asof z'n haoren overend rezen as de pinne van 'ne pinegel die 'nen hond veur 'm zie staon. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

Op 'n aanderen dag had ie bij 'nen knecht 'nen levenden pinegel in z'n bed gestopt. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

WBD III.4.2:43 'pinegel' of 'egel' (Erinaceus europaeus) ook: 'stekelvarken'

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): pineejgel zn - egel

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PINEGEL Zelfstandig naamwoord m. -egel, horts, Fr.hérisson

WNT PINEGEL - stekelvarken

pinhaor

Zelfstandig naamwoord

WBD III.1.1:45 'pinhaar' = sluik haar

pinke

Werkwoord, zwak

WBD III.1.1:234 'pinken' = knipogen

pinkere

Werkwoord, zwak

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "pinkeren - 'n kinderspel"

WBD III.4.4:242 'pinkelen' = fonkelen

WNT PINKEREN - zeker jongensspel, waarbij een puntig houtje met een stok of plankje weggeslagen wordt.

pinksterblom

Ill. Thomé - pinksterblom - margriet - chrysanthemum leucanthemum

Zelfstandig naamwoord

GG margriet (Chrysanthemum leukanthemum), dus niet de meer algemeen bekendstaande Cardamine pratensis.

pinne

Werkwoord, zwak

walmen

WBD (III.2.1:220) 'pinnen' = walmen of blaken

pinneg

bn.

gierig

WBD III.3.1:201 'pinnig', 'pinachtig, gierig, pinnerig, hebberig, peestekerig'

pinnekesdraod

Zelfstandig naamwoord

draad met pinnen; prikkeldraad

Er wier toen vurgesteld pinnekesdraod langs de bocht te spannen. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)

Ik heb 'm van te vurre genog geworschouwd omdè'k al te goed wies, dè alle drie Door z'n dochters gin haor op d'r taanden, zooas ze wel is zeggen, nee maar d'r pinnekesdraod op hôn. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

pinnekesgewicht

Zelfstandig naamwoord

nauwkeurig gewicht; geen streepje meer op de schaal

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: pinnekesgewicht geeve (Pierre van Beek: Tilburgse Taalplastiek 1965) - zeker geen overwicht geven; gierig zijn. (Bij ouderwetse weegschalen wees een pin of naald het gewicht aan; die werd angstvallig in de gaten gehouden.)

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PINNEKESBOTER Zelfstandig naamwoord v. - Vervalschte boter. Betrouwt dieën boer nie, hij verköpt pinnekesboter (Kempen)

pint

Zelfstandig naamwoord

Van Delft - "Iemand in de pint doen" wordt wel gebruikt om uit te drukken, dat men hem bedotten wil, of dat men hem dronken wil maken. Het zou eigenlijk beduiden: Iets van hem in een pint (potje) doen om hem daardoor van pijn af te helpen. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

WBD III.4.4:298 'pint' = halve liter, ook 'schep'

pinwòrtel

Zelfstandig naamwoord

WBD III.4.3:54 pinwòrtel - hoofdwortel; ook genoemd; pin, pèn, pènwortel of gewoon wortel

pirke

peertje

diminutief van 'pèèr'

WTT 2011 - de verkorting van pèèr doet pèrke verwachten maar is in feite pirke, conform het verkleinwoord dan wel de verkorting van Peer, de eigennaam; zie volgende lemma.

Pirke, Peer

Zelfstandig naamwoord, eig.

Petertje, Pietje

-- diminutief van 'Peer', met vocaalkrimping

Cees Robben: Ik bèn nòr 'Peerke' Dónders gewist.

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "Pirke - verkleinwoord van Peter"

pirzek, pirzik

Zelfstandig naamwoord; meervoud pirzekes

perzik (persica)

Henk van Rijen (1998): 'pèrzek, pèrzekes'

Piet van Beers – ‘Eet meer fruit’: k 'Ha in munnen Volkstuin/ unne

schôône Pirzikbôôm staon. (With Love; 1982-1987)

WNT PERZIK ... Verder verdienen nog vermelding de gewestelijke vormen: pirrek, pirk, pierk, spirk, spierk, perrek, pers, perze, perkel, pezerik

pis

Zelfstandig naamwoord

pis, urine

Brabantse Spreekwoorden, Mandos: sóndagse pis dugt nie (Sn'34) - (In Tilburg werd urine in kruiken ingezameld. Had men zaterdags te veel bier gedronken, dan bevatte de urine te weinig ammoniak, waar het juist om te doen was)

Karel de Beer, Bijnamenboek: Sientje pis = Sien v.d. Sande (blz.70.)WBD III.2.2:27 'pisdoeken' = windsels (later: luiers)

WBD III.2.2:29 'pisdoek' = luier

pisblom

paardebloem, pisbloom, pissebloem (Taraxacum)

Ill.: Thomé - pisbloem - paardebloem - mòlslaoj - taraxacum officinale

De waaj stond vol pisblomme. - De wei stond vol paardebloemen.

Stadsnieuws: As pisblomme ötgebloejd zèn, dan kunde doen wie de plèùze der in êene kêer af kan blaoze - .... dan kun je een wedstrijd houden wie de (zaad)pluizen er ... (170609)

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): pisbloem zn - paardebloem

WBD III.4.3:285 pisblom - paardebloem (Taraxacum officinale), ook genoemd: pèrsblom of kankerblom

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PISBLOEM, PISBLOM Zelfstandig naamwoord v.-de bloem v.d. wilde suikerij; molsalaad. Paardebloem, Taraxacum officinale; te Westerloo geeft men dien naam aan de Haagwinde, Convolvulus sepium L.

WNT PISBLOEM, daarnaast in Z.-nederl. en Zeeland: pissebloem,

pisseblom

WBD III.4.3:350 pisblom - haagwinde (Calystegia sepium) ook genoemd: ►pispötje

piske

Zelfstandig naamwoord, diminutief van 'pees', met vocaalkrimping

peesje, katoentje van een lamp of kaars

Cees Robben:10 (blz. 43) 'dè piske hô gin trèkkraacht'

Frans Verbunt: piske blaoze, piske braande - al blazend een eindje pees gloeiend houder

WBD II:928 'piskes' - snaren voor 't aandrijven van spillen

piskeblaoze, -braande

GG blazend een eindje pees gloeiend houden

piskèèker

Zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt: huisarts

WNT PISKIJKER - geneesheer of kwakzalver

WTT 2011 - arts die uit het observeren van de urine zijn diagnosis stelde; vooral in gebruik om de arts aan te duiden die uit de urine van een vrouw kon vaststellen of zij zwanger was.

pispòt

Frans Verbunt: in de pispòt gewaase èn in de schorstêen gedrêûgd (ook Stadsnieuws: 220406) (gezegd van een niet al te witte was)

pispötje

Ill. onbekend - haagwinde - calystegia sepium

Ill. Thomé - akkerwinde - klèèn pispötje - convolvulus arvensis

Zelfstandig naamwoord, diminutief

akkerwinde (convolvulus arvensis)

'pispötje' genoemd naar de kelkvormige bloem

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): pispötje zn - pispötje: bloem v.d. haagwinde of kleine akkerwinde

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): Zelfstandig naamwoord o. pispötje, bloem v.d. haagwinde.

WBD III.4.3 pispötje - haagwinde (Calystegia sepium), ook genoemd: pisblom

WBD III.4.3:352 pispötje - akkerwinde (convolvulus arvensis) ook genoemd: klèèn pispötje

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PISPOTTEN Zelfstandig naamwoord m.mrv. - klokskensbloemen, Fr. campanules. De bloemen v.d. Haagwinde, Convolvulus sepium L.

pisse

Werkwoord, zwak

pissen, urineren

Van Delft - "Wie tegen 't heilig huiske pist, heeft z'n erwten uit van dien kant en kan z'n biezen wel pakken, want hij wordt toch met den nek aangekeken." Dit is: Wie in strijd met de kerkelijke geboden handelt (of in engeren zin: wie de bedienaren der Kerk weerstreeft of tegenwerkt), kan het op den duur niet op dezelfde plaats uithouden. Hij doet het best te vertrekken, wijl hij dan van die zijde toch geenerlei hulp meer te wachten heeft. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

De Wijs -- (Gehoord aan ’n bar) Ik zal er nog inne vatte waant ik kan er beter van pisse as van ’n korsje brôôd (17-10-1966)Frans Verbunt: ge kunt er beeter van pissen as van en körsje brôod

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): pisse ww - pissen

WBD III.4.2:38 pisse - ook: 'zeiken', 'plassen', 'leuteren'

pistoleeke

Zelfstandig naamwoord, diminutief

WBD III.2.3:196 'pistoleeke' = wittebroodje, ook 'pistolet', 'kadetje', 'bestel', 'Frans broodje'

pitjeskèès

Zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen (1998): = gemèènekèès: komijnekaas, nagelkaas

Frans Verbunt: komijnekaas, Leidse kaas

WBD III. 2.3:147 'pitjeskaas' = komijnekaas

pits

Zelfstandig naamwoord

slechte eter

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "ze is mar 'n pits (ze eet niet behoorlijk mee)"

WBD pits (II:1163) - pits: coupe-naad, figuurnaad

WTT 2011: de etymologie van 'pits' lijkt dus samen te hangen met de slankheid van de figuurnaad.

pitse

Werkwoord, zwak

— pitse - pitste - gepitst

-- kieskeurig eten; met beetjes opeten

Daamen, Handschrift Tilburgs (1916): "pitsen - overal even van proeven"

Cees Robben: Zit nie zôo te pitse, pielieklôot!

Ik zaat mar te pitse, meej de leepel te ruure. (Henriëtte Vunderink, haovermoutepap, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

WBD III.2.3:17 'pitser' = IDEM;

WBD III.2.3:24 'pitsen' = met kleine beetjes eten

Jan Naaijkens, Dè's Biks (1992): pitse ww - pielieje

Reelick, Bosch Woordenboek (1993): pitse - treuzelend, met lange tanden eten, kieskauwen

Hans Heestermans, Witte nog? (1988-1994): pitse (II:43)

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - (Heeroma), Brabants 18e eeuw: PITSEN - sterken drank drinken, den sterken drank met kleine slokjes drinken.

Cornelis Verhoeven, Herinneringen aan mijn moedertaal (Udenhouts; 1978): PITSEN onov.ww - kieskeurig eten = pieliën.

De Bont, Dialect v. Kempenland (1958): pitsə(n), zw.ww.intr. 'pitsen' - 1) met lange tanden eten; 2) sterke drank met kleine beetjes drinken.

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PITSEN - scherp nijpen, knijpen met duim en wijsvinger, met de nagelen of eene tang, Fr. pincer; nauwelijks het voedsel aanraken, zonder lust eten

Cornelissen & Vervliet, Antwerps Idioticon (1899): PITSEN - eventjes aanraken en er een stuksken afnemen

Goemans, Leuvens taaleigen (1936):PITSEN – pitsə wkw (reg.) - nijpen

pitte

Zelfstandig naamwoord plur.

klappen, slaag
pitte beure - slaag krijgen (minder zwaar dan 'slaog')
WBD III.1.2:50 'pitten beuren' = een pak slaag krijgen; ook: 'slaag beuren'

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van **plaacht** tot **putjesèèrpel**

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

poffer

---

plaacht
werkwoord, persoonsvorm
placht (verleden tijd van 'plegen')
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- Dè plaacht ze te zègge
Dialectenquête 1876 - hij plègt, hij plaacht
B niet gebruikt werkwoord, persoonsvorm
Antw. PLECHT - 2e hoofdvorm van; PLOCHT of PLOECHT: idem

plaank, plank, plèngske
zelfstandig naamwoord
plank
WBD bèddeplank, bèddeplaank - bedsteesponde (losse plank in de opening van de bedstede, die uitvallen voorkomt)
WBD bèddeplank, bèddebaank - beddeplank (plank in bedstede boven hoofd- of voeteneinde, om er iets op te leggen, of te zetten)
Cees Robben -- óp de booveste plaank van et kammenèt;
Cees Robben -- ik blaos de plaanke vant höske;
WBD zitplank (II:955) v.d. weefgetouw; ook: baank of zitbaank
Frans Verbunt -- den dieje hee vort zôo drie plaanke onder zen reet (die zal het niet lang meer maken)
Frans Verbunt -- de plaanke vant höske schèète

plaant, plèntje

zelfstandig naamwoord
plant
Cees Robben -- en vaaste plaant;
Cees Robben -- wè zók en vaaste plaant kôope zólang de snijblómme nòg goeiekôop zèn
Antw. PLANT (Kemp. plaant) zelfstandig naamwoord m+v.

plaante
werkwoord, zwak
planten
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- geplaant
Dialectenquête 1876 - potten en plaante
B plaante - plaantte - geplaant geen vocaalkrimping
Antw. PLANTEN (Kemp. plaanten, met Ned.a)

plaas, plaaske/plèske
zelfstandig naamwoord
plas
WBD III.4.4:179 'plas' = poel
WBD III.4.4:180 'plasregen' = zware bui
A.P. de Bont -- pla.s, zelfstandig naamwoord m. 'plaas' - plas

plak
zelfstandig naamwoord
PM stuk grond, oppervlakte, 'bójem'
Pierre van Beek -- vlek (?)
WBD III.4.4:195 'plak','plek' = plaats;
WBD III.4.4:196 'plak/plek' = uitgestrektheid
Pierre van Beek -- Hèdde naa al en plak in oew nuuw pak?
Verh.PLAK v - oppervlakte, stuk grond: 'n hil plak
A.P. de Bont -- plak, zelfstandig naamwoord 1) vr. vlek, smet, klad; 2) vr.+ m. zekere uitgestrektheid land (enz.)
Antw. PLAK, PLEK zelfstandig naamwoord v. - plaats, ruimte. Plak maken veur 'n ander. Ge zit hier op mijn plek.
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- plak zn - plaats: mokt es wè plak!

plak, plèkske
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- plaats, plek, vlek
WBD III.4.4:195 'plak' = plaats, ook 'plek'
WNT PLAK (III) - plak, in verschillende opvattingen
Agge in plak vant zonnig straandje/ wir rondlôpt dur en natte stad/ dan witte òn al die dinge/ dègge oe vekaansie hèt gehad. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dan ist vurbij...)

We zègge niemir „in de plak van“/ Dè hiet naa vort «alternatief». (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et kiendje heej tòch enen èège naom)
Twee jaore trug meej de Vadderdag/ begos mene lijeswèg/ in plak van en paor pèkskes sjèk/ Kréék en schèèr vur de hèg. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ik wòcht mar aaf...)

plandèès
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt -- pantoffel
Stadsnieuws - Hij liep hil de rnèèrege in zene sjamberloek èn op zen plandèèze. - Hij liep de hele ochtend in zijn kamerjas en op zijn pantoffels. (130610)
DeBo PLADIJZEN pladijsde gepladijsd - De panjuilen van eenen plakweeg met stroo vullen en bezetten om er dan mortel over te strijken. PLADIJS - een visch, anders ook Plaat geheeten.
EWN pladijs - ontleend aan vulg. Lat. platice ... wsch. afl. v. Grieks platús: 'plat, breed'.
WNT PLADIJZEN - ww - gewestelijk in Z-Ned. 2) foppen, beetnemen

plantaan
zelfstandig naamwoord
plataan
afstandsassimilatie

plaoge
werkwoord, zwak
plagen
WBD III.3.1:240 'plaag' = pesterij
B plaoge - plaogde - geplaogd - geen vocaalkrimping
A.P. de Bont -- zw.ww.tr. - plagen

plaogstòk
zelfstandig naamwoord
plaaggeest
WBD III.1.4:409 'plaagstok' = geniepige plager
Antw. PLAAGSTOK zelfstandig naamwoord m. - plaaggeest
WNT PLAAGSTOK zelfstandig naamwoord m. - gewestelijk (b.v.in Vlaanderen) voor: plaagduivel, plaaggeest, kwelgeest (stok = (volgens Gezelle) mannelijk lid) z.a.

plaot, plòtje
zelfstandig naamwoord
plaat, ook grammofoonplaat
WBD bakplaat (waarop het brood in de oven gebakken wordt)

WBD muurplaot - balk of plaat die plat op de buitenmuur van de lange gevel ligt.
WBD plaote - spieren tussen de staart en het kruis van de koe, ook genoemd: 'baande'

plasse
werkwoord, zwak
plassen, urineren
WBD III.1.1. lemma urineren - frequent Tilburgs: vooral noordelijk

plaster
zelfstandig naamwoord
WBD stijlpor (stenen pilaartje waarop een stijl steunt)
Henk van Rijen -- pilaster, pilaar
> pilaster

plat
1. zelfstandig naamwoord: het plat, de platte taal, de streektaal, het dialect
D'r aawe lui willen 't en hier in den omtrek alle boerekender, we leeren allemaol freet praoten! Ge kent de wereld haost niemer terug!" "'t Is zund genog veur 't schoon aaw plat!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Naor oome Teun'; NTC 24-2-1940)
...mar wè'k zeggen wo, mijnheer pastoor, 't doe me plezier, dè ge plat praot! Ik waar al bang dè 't aanders zu worren as mee oewen veurganger." "Och," zee de kapelaon, "hij leert et nog wel; hij gooit er nog wel 'ns 'nen deftigen klaank deur mar dè komt mee de jaore wel geliek." "Wel jao," laachte de boer, "en dan is et nog geenen moordaonslag; mar as 't mee 't platpraote gedaon is, dan zijn we op 't verkeerde pad. Die mode moet nie onder et volk kome! Laote we praote zooas 't onze aawers en veuraawers deeën, dè-d-is ons goei recht! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)
Ons eige plat,
et klinkt zo lief,
et zingt zo zuut,
et springt zo vief (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'Ons eige plat', 1941)
Dörom zing ik plat, royaol
in mijn aawe moedertaol ... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Oproep', 1941)
M'N AAW PLAT

Ik haaw toch zoveul van m'n schoon aaw plat;
et rolt zo gezond van oew lippe
en et slibbert er over oew tong zo glad
en et huppelt zo locht op oew lippe.

En ik veen et zo zund dè m'n schoon aaw plat

zo zuutjesaon gao verdweene...
't is ruig, 't is rauw, - dè-d-is et! - 'n Fát
die kan er geen schoon aon veene!

Mar ìk, och, ik haaw toch zo veul van m'n plat;
't is oermuziek in m'n oore;
'k hè deurom et plat van m'n weeversstad
veur m'n liekes uitverkore.

(Piet Heerkens; uit: De Mus, 1939)

2. bijvoeglijk naamwoord

WBD III.1.4:210 'plat' = boertig; 'platvloers' = boertig

WBD III.4.4:227 'plat' = vlak, ook 'glad', 'effen', 'egaal'

2.1 bijvoeglijk naamwoord, in het bijzonder toegepast op kinderen die nog niet kunnen lopen

platte kènder - nog in de wieg liggende kinderen

Van Delft - "Ze bleef zitten met twee platte kinderen, terwijl ze weer op d'r leste beenen liep." Dit is: Haar man stierf terwijl ze twee kinderen had, die nog niet loopen konden, terwijl spoedig een nieuw kindje verwacht werd. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

't Alderjongste is nog plat/ mar 't kan al kruipen op z'n gat. (Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Sterke vrouw', 1939)

Lodewijk van de Bredevoort - Boer Van Stokkum ha 'n huis vol kleine kender en die zaten juist overal daor te kruipen, waor ge 't nie zudt verwaochte; deede de deur open dan zaat er aaltij een of aanderen blaog aachter die deur - gongde op 'ne stoel zitten dan hadde kaans dè ge op 'n plat keend gongt zitte - staakte oe beene onder de taoffel dan hadde aaltij gevaor tegen jonk meenschenvleesch aon te schuppe - ge kost er nie in of uit gaon zonder hier of daor te struikelen over 'n kenderlijfke... (ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Hoe grôoter de strêûp hoe beeter. Ge had toen ok nòg veul mêer sorte kender dan teegesworreg. Ge had irst 'platte kènder'. Dè waare de kiendjes die nòg nie kosse lôope. Die wèrre dikkels ok 'haawkènder' genoemd, omdèt moeders ze òn de mèm moes haawe. Asse dan grôoter wiere van et zòg, dan waare-n-et irst klutjes, dan ploddekes, en dan brakke. Ge had ok nòg broekpoeperkes, jungskes, mèdjes òf durskes. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

V natte kènder - kinderen die nog niet zindelijk zijn

GD07 'aachter de waoge meej en plat kèènd

Bosch platkeind - kind dat nog in de wieg ligt

Hees platte jong (II:61, VIII:9)

WNT (VII:2967) Platte kinderen - zulke die nog niet loopen kunnen

(XII:2374) Platte kinderen - kleine kinderen, die nog niet loopen kunnen, die nog moeten liggen.

platienehaok

zelfstandig naamwoord

platinehaak
WBD 'plàtiennehaok' (II:1060) - platinehaak

plattebèùs
zelfstandig naamwoord
lange kookkachel met langwerpige platte buis en zichtbare pot potkachel met naar achteren verlengd rookkanaal onder verlengde kookplaat
Wim van Boxtel - Hij kwaam diejen aovend bij ons binnen,/ schoof seffens rond de plattebuis. (Uit: Brabants Bont, 'D'n reêke en d'n dorstige Sint', 1979)
De musterd, die neffe de plattebèùs laag, waar in de fik gevloogen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
WBD (III.2.1:234) 'plattebuis '

platwèèfsel
zelfstandig naamwoord
WBD (II:913) - platweefsel, ook 'platwèèrk' of -'plat wèèrk' genoemd

plavèùs
zelfstandig naamwoord
plavuis, gebakken vloertegel
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - Hoeufft: 'plavuis' voor plaveisteen, vloersteen
Antw. PLAVUIS zelfstandig naamwoord m. - plavei, vloertegel van klei of leem.

plèège
werkwoord, sterk
plegen
Dialectenquête 1876 - plège, hij plèègt, plaacht
B niet gebruikt
Henk van Rijen -- 'plêege' (verleden tijd plaagt)
Antw. PLEGEN: verv. placht, plag, plocht, plecht, geplogen

plee, pleej
zelfstandig naamwoord
plee, W.C.
«Ik wil gin ruzie meej de buurt./ ik haaw van rust, dè witte,/ dörrom hèk menen hond geleerd/ om op de plee te zitte» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Zót zèùver zèèn?)
Elie van Schilt - In de plee stond un sort kiest mee un rond gat erin, daor konde op oe gemak gaon zitten en ouw kraanten lezen. Ik zeg ouw. As de kraante gelezen waren dan werden die zorgvuldig in vierkantjes gescheurd. In de plee, zaat neffen de deur unne grote spééker en daor wieren die blaoikus aangeprikt. We hadden toen nog gin puuzeltjes; duurde ut un bietje lang vur

ut kakken hillemal klaor was, dan konde de tèèd vullen mee die stukskes kraant te lezen. Kon alléén mar overdag, want licht op de plee, dat kwam pas veul laoter.
Onder de plee was gewoon un gat gegraoven en daor viel alles in wetge zoal kwèèt wot. Aachter de plee was unne deksel gemokt, was ut gat vol, dan wier mee unne strondschepper ut gat leeggemokt en over dun hof gegooid. Ut stonk wel un paor daogen, mar de plee kon er wir un jaor tegen en de slaoi, de peekes, ut groeide er allemaal goed van. Wij as kender haolde wellis rotstreken uit. (uit: 'De plee', www.cubra, ca. 2002)
WBD III.2.1:112 'plee', c.q. 'gemak' of 'huiske' = wc

WBD III.1.1. lemma Naar de WC gaan – naar de plee gaan - vooral noordelijk Tilburg

WBD III.1.1. lemma Naar de WC gaan – na de plee gaan – Tilburg, Hilvarenbeek

WBD III.1.1. lemma Naar de WC gaan – naar de plee moeten - Tilburg

pleejbòrsel

zelfstandig naamwoord

WBD III.1.3:271 'pleeborstel' = kuif

WBD III.1.3:272 'pleeborstel' = kortgeknipt haar

V toiletborstel; korte, stekelige haardracht van jongens/mannen: aan de voorkant recht overeind staand (lang in zwang geweest bij de bevolking van seminaries en kweekscholen)

Henk van Rijen -- 'pleejbòrsel' - closetborstel; korte, stekelige haardracht

plèèn, plèntje

zelfstandig naamwoord

plein

R.J. 'langs plèn en wegen'

Dialectenquête 1876 - durpsplên - dorpsplein (ê als in Fr. même)

N. Daamen (handschrift 1916) -- "plain - gladgemaakte plaats, waarop de boeren de boekwijt en ook wel oliezaad dorschen omdat zulks het beste in den zonneschijn geschied"

WBD III.3.1:318 'plein' = dorpskom

WBD III.3.1:328 'plein, dorpsplein' = dorpsplein

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord vr. - plein, zekere uitgestrektheid lands, grote oppervlakte

plèète

bw.

Henk van Rijen -- pleite, verdwenen, weg

WBD III.1.2:131 'pleite' = verdwenen

Hebr. - redding, ontvluchting

WNT PLEITE bijw. Een joodsch van hebr. plétó, peleitó, vlucht, afgeleid woord in den zin van "vlucht" en "bankroet", dat thans ook in de taal van de volksklasse is overgegaan in de adverbiale verbindingen pleite gaan en pleite

zijn.

pleistere
werkwoord, zwak
WBD III.4.4:200 'pleisteren' = blijven hangen

plèk, plèkske
zelfstandig naamwoord
kleverige, doorschijnende vloeistof uit sommige bomen; plèksel, hars, mèlk
plaats
Is daor nòg plèk?
Henk van Rijen -- 'Hè de naaw al un plèk in oew nuu pak!'
K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - Jan plèk = Jan van Laarhoven (blz. 51)
WBD III.4.3:91 plèk - gom, hars
WBD III.4.3:330 jan plèk - kleefkruid (Galium aparine)
WBD III.1.1:32 'moederplek' = moedervlek
WBD III.4.4:199 'plek maken' = plaatsmaken
J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - PLEK, voor plaats, zoo in den eigenlijken zin, als in dien van 'in
stede', even als het Lat. loco. Z.a.
A.P. de Bont -- pläk, zelfstandig naamwoord m. 'plek', plakmiddel (als gom, stijfsel, solutie)
Antw. PLAK zelfstandig naamwoord m. - kleverige zelfstandigheid, waarmede men plakt.
Bosch plèk - (zit)plaats, ruimte, kleefmiddel, lijm

plèkbaand
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- plakband, tape

plèkbòl
zelfstandig naamwoord
benaming voor (vooral heren-) kapsel met veel brillantine
Antw. PLEKKOP zelfstandig naamwoord m. -
kaalkop, iemand die kaalhoofdig is.

plèkbrôojke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
De Wijs -- "Ik hegget gelèk: plek-brooikes, smèrlappen en mèle moppen." (15-06-1963)
Frans Verbunt -- bolus; wegens zijn vorm ook 'plèkdròl' genoemd

plèkdròl

zelfstandig naamwoord
bolus, bep. soort gebak; ook 'plèkbrôojke'

plèkke
werkwoord, zwak
plakken
uitdr. blèève plèkke - niet weten te vertrekken
De Wijs -- As ’t nie ineens plekt, zedde twiddes (23-10-1963)
De Wijs -- Echt iemand om aachter ut behang te plekke en dan te verhuize (04-07-1969)
Cees Robben -- ik vèèn et er êene óm aachter et behang te plèkke;
Cees Robben -- waor de kènder blèève plèkke; gez.
Pierre van Beek -- Ik zal vur jou wèl is ene vlieger plèkke (uit dankbaarheid) (Tilburgse Taalplastiek 167) plèkke - plèkte - geplèkt
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - nòr Hitselpitsel, daor ist meej kraante dichtgeplèkt ('86) – antwoord op de vraag 'Waarheen?'
WBD III.3.1:45 'plakken' = plakken
WBD III.4.4:209 'plakken' = kleverig worden, plakkerig worden pruuven èn blèève plèkke
WNT PLAKKEN (II) m.b.t. personen: Blijven plakken, geplakt zitten - geen lust hebben om op te staan.
A.P. de Bont -- zw.ww.intr. 'plekken' - plakken, lang in herbergen blijven.
Antw. PLAKKEN, - blijven zitten, toeven. Hij blijft overal plakken. Bosch plèkke - plakken
Iemand, die grote nieuwsgierigheid aan de dag legde, kon te horen krijgen: "Komde van Gool, hedde soms geit op?" Het verband tot de nieuwsgierigheid ontgaat ons hier echter. Nieuwsgierige kinderen konden van hun vader als ze vroegen waar hij naar toe ging vernemen: "Naor Hitselpitsel" en als ze dan wilden weten waar dit was volgde er: "Daor is het mee kraanten dichtgeplèkt." Het wil ons voorkomen, dat we hier wellicht met "gezinstaal" te doen hebben. Zoals men weet, verschilt de taal niet enkel van gewest tot gewest, van plaats tot plaats, maar zelfs wel van wijk tot wijk. Zo spreekt men bv. op de Heikant van Tilburg heel anders dan in het centrum. Als nog kleinere gemeenschappen hebben we dan het gezin, dat ook zijn eigen uitdrukkingen heeft, die eigenlijk alleen maar in dit bepaalde gezin verstaan worden. Pierre van Beek - TTP - Nr. 8 Za 04-07-1964

plèkplòtje
zelfstandig naamwoord
plakplaatje, etiket
Op alle boeke wier ’n plekplòtje geplakt om d’rre naom en ’t vak d’r op te zette. (Jos Naaijkens; ‘Middelbaoreschoolperiekele’; CuBra, ca 2005)

plèksel
zelfstandig naamwoord
plaksel, met water aangemaakt plakmeel;
kleverige,doorschijnende vloeistof uit sommige bomen; plèk, hars, mèlk

WBD (II:709) plèksel - plaksel (niet vermeld)

plèkzak
zn
Frans Verbunt -- viezerik
Frans Verbunt -- plèkzakske - kind dat zit te knoeien

plèkzakske
zelfstandig naamwoordverkleinwoord
Frans Verbunt -- kind dat zit te knoeien

plèngske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
plankje
R.J. de plènkskes vant höske
Henk van Rijen -- op et bènkske laag en plènkske èn en tèngske
Dirk Boutkan plengske (blz. 27)
verkleinwoord van 'plank', met umlaut

plènneke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
plannetje
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'plenneke'
verkleinwoord van 'plan', met umlaut

plènt
zelfstandig naamwoord
plint
Dirk Boutkan (blz. 21) plènt

plèske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
WBD koekje dat veulens bij de geboorte in de mond hebben, ook genoemd (Korvel): 'lèèftocht'

plèsse
werkwoord, zwak
plessen?
WBD plèsse (II:1034,1056) uitwassen op de pleskom
WBD III.4.4:217 'pletsen' = nat maken, ook 'natten', 'dabben'

plèùm, plömke
zelfstandig naamwoord
pluim

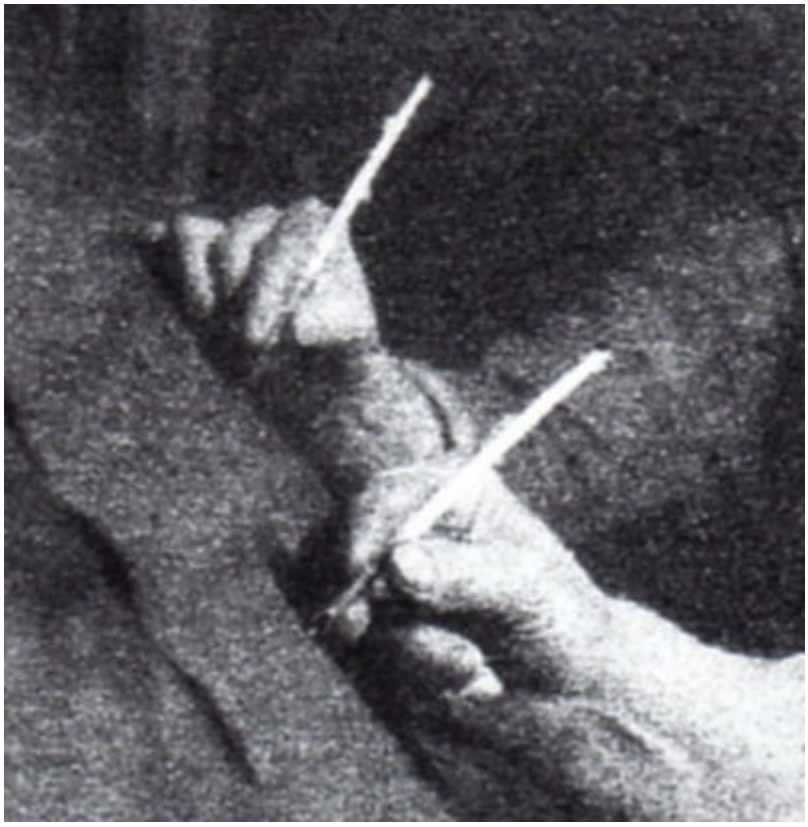
R.J. 'meej 'n plùmke op z'ne kop'
WBD III.4.1:38 'pluim' - vogelveer
WBD III.4.2:35 'pluim' - harig uiteinde van een staart
- de schaawe mee der plèùme om dere kòp
A.P. de Bont -- plö.m, zelfstandig naamwoord vr. pluim: 1) veer, 2) grote pronkveer op de hoed

plèùs, plöske
zelfstandig naamwoord
pluis
WBD III.4.4:267 'pluis' = dot
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord vr. - pluis, vlokje, rafeltje, haartje.

plèùsèèzer
zelfstandig naamwoord
1. pluisijzer, instrument om oneffenheden uit weefsels te verwijderen; nopijzer
WBD II,4 p. 1054 -- „noppen" : „Ongewenste oneffendheden met een nopijzer uit weefsels verwijderen. Voor weefsels van plantaardige en dierlijke oorsprong, indien de prijs dit toestaat (...) „Stoppen en noppen met een nopijzer"; „de kno(o)pjes worden genopt, witte pikkeltjes worden genopt, de kno(o)pjes halen ze er met een pluisijzer uit."
WBD II,4 p. 1056 -- „De ongewenste oneffendheden worden nu met een nopijzer (een soort pincet) en een nopschaar (...) uit het weefsel verwijderd, zonder dat het weefsel beschadigd wordt. Dit noppen vergt veel ervaring en de meisjes, die dit werk doen, krijgen dan ook een speciale opleiding." Van Dale zegt bij „nopschaar": „Schaar om de noppen van lakens enz . af te knippen." Grothe spreekt op p . 380 van „pincet" of „nopijzer".

Tilburgse nopsters, begin 1900 gefotografeerd door Henri Berssenbrugge. Uit: Jef van Gils en Ronald Peeters, Tilburgers in beeld (1996)

Nopijzer - 1960 - collectie Audax Textielmuseum

2. overdrachtelijk: pincet voor huishoudelijk gebruik

-- Naarus – Brieven van een oud Tilburger --Toen me de rest ophan zate me ammel mee ons kaoke te vringe en te vreuke, die waren ontzet; en dè kwaam ok wir in orde, want ik haolde beneeë in [een] pluisijzer en één vur één wieren ze toen op innen stoel gezet om de stukken pees tussen de taanden en tendjes uit te trekke. (Column in Groot Tilburg; ca. 1940)

Piet van Beers – 'Gin vergif op de tùin': En zitten er in kôol of slaoi/ wè slekke, of wè lùize,/ dan laot ik heur z'er èen vur èen/ mee 'n pincet ùitplùize. (With Love; 1982-1987)

-- Meded. Fons van den Hout (2012) -- Vanwege de gelijkenis heeft het waarschijnlijk later de betekenis van pincet gekregen. Ik hoorde het woord vaker gebruiken door mijn overleden tante Miet, die haar hele leven bij AaBe gewerkt heeft.

plèùster

zelfstandig naamwoord

pluister; lakenpluister; nopster

► Voor een beschrijving van de werkzaamheden zie plèùsèèzer.

WTT 2012 - de beroepsnaam 'lakenpluister' komt niet voor in de Tilburgse adresboeken van de 20ste eeuw. In plaats daarvan: 'pluister, stukkenpluister, wolpluister, stukkennopster, nopster'. Vanaf 1938 komt 'stukkennopster' niet meer in de adresboeken voor, alleen nog 'nopster'. 'Wolpluister' komt na 1928 niet meer voor. In 1963 verschijnt voor het eerst 'thuispluister' als beroepsnaam.

plèùze

werkwoord, sterk

pluizen

WBD III.2.3:11 'pluizen' = peuzelen

plèùze - plôos - geplooze (overgankelijk) geen vocaalkrimping

plevèùs

zelfstandig naamwoord

plavuis

WNT PLAVUIS - vloertegel, gebakken vlakke steen

pleza(a)nt

bn.

plezierig

Cees Robben -- iets wè plezaant is

Cees Robben -- dès vur enen boer naa krèk nie zôo plezaant Witt. plezaant (S.G. plausant, blz.93, 179, 214)

WBD III.1.4:195 'plezant' = prettig- 207 idem = grappig

WBD III.1.4:163 'plezant' = flatterend; 197 'een plezante' = een grapjas

A.P. de Bont -- pləzant, bnw.'plezant' - prettig, behaaglijk, aangenaam.
Antw. PLEZANT - vroolijk, vermakelijk, aangenaam, plezierig
WNT PLEIZANT, PLEZANT - aangenaam , z.a.

pliesie
zelfstandig naamwoord
politie (apparaat), politieagent
Ge zaagt ginne pliesie
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- pliesie, plisie, plitie, pelisie, peliesie, pelissie
De Wijs -- Gaon we driehappelepappe of pliesieke speulen mee vreuke? (15-06-1963)
Cees Robben -- Tis meej de 'peliesie' nèt as meej den reegenboog
Mar jè, ök de pliesie is onze Lieven Heer nie/ die kan ok nie tegelèèk ooveral zèèn (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Alles op zene tèèd)
As ik hier ene pliessie was/ dan zogget nie gebeure/ dè autos meej en wilde vaort/ dur de sneuw heene scheure. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: As ik hier pliessie was)
Hij ha en glas te veul gepruufd,/ de pliessie hield em aon./ Hij moes meej in de tuut-tuut-tuut/ om nòrt beroo te gaon. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dè kossie ok nie…)
Henk van Rijen -- dan ziede gin pliesie
Elie van Schilt - Pliessie, op de fiets mee zunne saobel on de tussenstang, niks ginne revolver, daor konne alléén mar ongelukken mee gebeuren. (Uit: 'Alles is aanders'; CuBra ca. 2000)
'Gao naor hèùs snotjong of moet ik de pliesie erbij haole'. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
'Ge moet nòr de pliesie gaon en hum òn gaon geeve, hij heej nie te slaon.' (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
WBD III.3.1:345 'politiesmeris, tuut, wout, vethol, vetkees' = politieagent
A.P. de Bont -- pəlisi, zelfstandig naamwoord vr. 'pelisie' - politie
Bosch plisie - politie

pliesiebroow
zelfstandig naamwoord
politiebureau

pliesiegènt
zelfstandig naamwoord
agent van politie
Dè môog nie van ene pliesiegènt... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Kèkt nie zo fèèn...)
Tilburgs Taollied: bèkkers èn pliesiegènte

WBD III.3.1:344 'politieagent', 'politie, vethol, vetkees, tuut, wout'
Stadsnieuws - Ik hoef hier tòch nie hil de tèèd te gòn stòn oppaase - ik zèè ginne pliesiegènt (231103)

pliesiemuts
zelfstandig naamwoord
politiepet (?)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - dè klòpt as en pliesiemuts zónder klèp (Pierre van Beek -- TT '64)
ES 2012: Raoj raoj pliesiemuts; dooddoener om te zeggen dat men iets niet weet

pliesie-uur
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt -- sluitingstijd voor cafés
Toen 't pelitie-uur was, hè 'k ze in den errem nor de stee van Sjef Koolen gebrocht. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- pliesieuur zn - politie-uur, sluitingstijd voor cafés

plimp
zelfstandig naamwoord
wimper
N. Daamen (handschrift 1916) -- "ze heeft witte plimpers aan haar oogen (wimpers)"
Stadsnieuws - Kèkt is èfkes, ik gelêûf dèk ene plimp in men ôog hèb (011106)

plint
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- plooi aan onderkant broekspijp

plòd
►plöddeke
zelfstandig naamwoord
gemeen, achterbaks persoon
Cees Robben -- jöllie Mietje is en gemèèn plòd
WBD III.2.2:114 'plod' = zedelijk slecht meisje
WNT PLOD - 1) Vod, flard, 2) Bij overdracht gebezigd voor een persoon: a) een klein vertroeteld kind; b) een gemeene vrouw, slet; c) een man, in versch.bet.: sul, sukkel, luiaard, rakker, dronkelap enz. z.a.
Antw. PLOD zelfstandig naamwoord v -goedzak, goede sul: 'en plod van 'ne' jongen;
trage en vadsige persoon; kwapoets, jongen die geerne plaagt.
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - plod - vod, slet, lui iemand, sul, goedzak (znl. geldov.)

plöddeke

zelfstandig naamwoord, verkleind

►plòd

geniepig, klein persoontje, trage, vadsige persoon

WTT 2012: ook aangetroffen als troetelnaam

MP gez. As plöddeke-vèùl de kaomer doe, dan stinken alle huukskes.

V klèèn plöddeke - kind van klein formaat

N. Daamen (handschrift 1916) -- "'t is in alle geval mar 'n plöddeke (een prul ventje)"

...lillik plöddeke daor ge staot (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

Witt. (zowel mens als ziekte) 'hij heeget plöddeke'

Henk van Rijen -- vööl plöddeke - geniepig (vies) vrouwspersoon

Dè en plöddeke betêekent,/ en slonzege luie vrouw? (Henriëtte Vunderink; Wieste..?; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

WBD III.2.2:114 'ploddeke' = zedelijk slecht meisje

Wè zèède tòch en vals plöddeke.' - ... een smerige bedrieger (080608)

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- plöddeke zn - venijnig, onbetrouwbaar ventje

Antw. PLOD zelfstandig naamwoord v. - goedzak, goede sul, Fr. bonasse; 'n plod v. 'ne jongen. Trage en vadsige persoon; Kind dat geerne getroeteld wordt; iemand die in herbergen blijft zitten; kwapoets, jongen die anderen plaagt; enz. PLODDEKE(N) zelfstandig naamwoord o. - vklw. v. 'plod' - influenza

ploeg

zelfstandig naamwoord

ploeg

WBD (II:2727) 'véérploech' - ploegschaaf

ploege

werkwoord, zwak

ploegen

WBD ploege, ook in de Hasselt

WBD I:1454 aanaarden met de ploeg (Hasselt): 'ònploeg?'

- ploege - ploegde - geploegd

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - ploege (krt.100)

ploegstart

zelfstandig naamwoord

WBD (Hasselt) bovenste stuk van de ploegstaart

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. - ploegstaart, balk aan het achtereinde v.d. ploeg, waaraan het handvat bevestigd is.

plòk
zelfstandig naamwoord, pv.
WBD III.4.4:256 'plok' = menigte, troep
verleden tijd van plukke

plok
werkwoord, oude verledentijd van 'plukke'
…en ik plok uuverig verder. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

plömke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
pluimpje
R.J. 'meej 'n plùmke op z'ne kop'
verkleinwoord van 'plèùm', met vocaalkrimping

plonsplee
Zelfstandig naamwoord
primitieve toiletvoorziening waarbij de ontlasting direct in het water van de onderliggende beerput valt
Die plee stond aon et schop gebouwd en ha un schèùn dak. Daor zaat un grôte grune deur veur. Van den binnekaant konstem meej unne wörvel op slot doen. Al wegge liet vallen, viel in enne diepe put. Waar de put pas leeg gemaokt, éne keer per jaor kwaam de strontboer, dieje put meej emmers leegscheppen, dan heurde gij enne plons as enne verre echo. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

plôos
werkwoord, persoonsvorm
ploos, pluisde
Dirk Boutkan (blz. 40) plosde/ ploosde (met of zonder vocaalkrimping)
verleden tijd van plèùze

plöske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
pluisje
R.J. 'ik zie de plùskes witte wol'
WBD plöskes (II:1254) - pluisjes (slijtsel van kleding)
WBD III.4.1:41 'pluiskes', ook 'duivelshaar' - dons of nestveren
WBD III.4.4:267 'pluisje' = dot
verkleinwoord van 'plèùs', met vocaalkrimping

ploster [plöster ?]
zelfstandig naamwoord

pleister
Moeder geef me gaaw 'ne ploster... (Piet Heerkens; 'Kritieke', gepubliceerd in De Zaaier, bijlage van de Nieuwe Tilburgsche Courant, 1941)

plòtje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
plaatje
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- fietsplòtje
Cees Robben -- et vurplòtje stao schêef;
WBD (II:2794) 'lichtplòtjəs' - lichtslekken, berrieslekken
WBD III.5.1:311 'plaatje' = illustratie (in tijdschift of boek)
WBD III.3.2:352 plòtje of bildje = prentje
WBD III.3.3.206 plòtje = heiligenprentje
verkleinwoord van 'plaot', met vocaalkrimping

plòts, plòtske
zelfstandig naamwoord
plaats; omsloten binnenplaats achter een huis
In de kèèrk is plòts genóg. - In de kerk is plaats genoeg.
Cees Robben -- Et biste plòtske in bèd
Cees Robben -- ik maok naa vur ene mooter plots
WBD (III.2.1:402) plòts = binnenplaats (niet als Tilburgs vermeld)
WBD (III.4,4:196) 'plaats' = uitgestrektheid
WBD (III.4.4:302) 'plaatsen' = ordenen
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - plaots/plòts (krt.98)
Antw. PLAATS zelfstandig naamwoord v. - betrekking, post
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'plots' zn - plaats, 'plak'

plòtse
werkwoord, zwak
plaatsen
WBD III.3.1:389 'plaatsen' = stationeren

pluierij
zelfstandig naamwoord
nare zaak
en vèùl pluierij - een vervelende situatie;
Henk van Rijen -- "en vööl plöjerèè"
Pierre van Beek -- Ze hèbben ammòl dezèlfde pluierij - wordt gezegd als meer leden uit een gezin dezelfde ziekteverschijnselen vertonen, zoals griep, hoofdpijn. (Tilburgse Taalplastiek 740125)
Cees Robben -- naa bèn ik men pluierije kwèèt;
Stadsnieuws - 'Dè gesoodemieter meej die onbetòlde reekening, dès mar en

vèùl pluierij - dat gedoe met die onbetaalde rekening is maar een nare zaak' (200808)

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - PLEUIEREN: aan ene slepende ziekte sukkelen.

PLEUIERIJE: ene slepende ziekte, somtijds de tering.

plukke

werkwoord, sterk

plukken

WBD veevoer verzamelen, ook 'blaaje' genoemd

Dialectenquête 1876 - de jungskes hebbe blumpkes geplòkke

De Wijs -- Der slinten der zoveul aon, dek ze nie geplokken kon krège (feb. 1962)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - de gèlste pèère wòrren et irst geplòkke (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) - de gekste lopen het eerste tegen de lamp.

B plukke - plok - geplokke

Antw. GEPLOKKEN: 3e hoofdvorm van 'plukken'

plukselköltje

zelfstandig naamwoord , verkleinwoord

plukselkuiltje

Lowie van Dorrus Misters - Alleen wat groenvoer, de gele peeën, knollen en spurrie stonden nog te velde, en zolang het open weer was (geen vorst) konden deze nog worden binnengehaald en was het plukken hiervan een van de dagelijkse bezigheden. Was een karrevracht geplukt en of gestoken (de peeën), dan spande de boer in om dat vrachtje op te halen. Thuisgekomen ging dat niet direct naar de stal, maar eerst naar het plukselkuiltje om gewassen te worden, teneinde de aanklevende aarde te verwijderen. Daarna kwam het in de stal voor de beesten. Vroeger was bij iedere boerderij een plukselkuiltje te zien langs de straat in de nabijheid van de stal. Op de dorpen treft men ze nog wel eens aan. Natuurlijk zandde de bodem geregeld aan door het wassen van het groenvoer, dat rechtstreeks van de akker kwam. Daarom moest 't kuiltje van tijd tot tijd uitgediept worden. Dat uitdiepen noemde men "uitschieten". (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 15 'Boeren in de winter'; NTC 17-5-1952)

pluus

zelfstandig naamwoord: pluche

bijvoeglijk naamwoord: pluchen

Heure pluusen hoed, op durre raoversbol... (Tony Ansems, Heure pluusen hoed; van de cd Tilburgse Liekes American Style; 2008)

poejer

zelfstandig naamwoord

poeder

Henk van Rijen -- daor gong ze meej hil dere poejer – daar ging ze, flink

opgemaakt
WBD III.3.1:382 'poeder (ook: poeier)' = buskruit
WBD III.4:205 'poeier' = poeier; ook ‘pulver’
WNT POEDER, poeier

poejere
werkwoord, zwak
poeieren
Van Delft - Wie paling gaan vangen, "gaon poeieren" (peuren zegt de Hoog-Hollander). De Tilburgers kunnen ook goed iemand "afpoeieren". (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 118; 8 juni 1929)

poel, poeleke
zelfstandig naamwoord
WBD jonge kip
WBD poel poel poel, eend, ind - roepwoorden voor de eend; hiernaast zijn daarvoor gangbaar: 'woele woele woele woele' en 'endvoogel'
WBD III.4.4:180 'poel' = kreek
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - POELEN of POELIËN noemen sommige buitenlieden de hoenderen; anderen verstaan eronder 'krieltjes'. Z.a.
Str. poel (1+29)
WNT POEL - in zuidel. dialecten: kuiken v.h. vrouwelijk geslacht.

poel
zelfstandig naamwoord
prijs
mogelijk van Engels 'pool', de geldelijke inleg bij het voorspellen van sportuitslagen
Van Delft - - Wij gaon vliegers maar ook duiven "oplaoten" en laten dan los "twee duiven en drie horens", waarmede wij "prijs verdienen en ook den scherreweg", terwijl een ander "geen veerke thuis had" en er zoodoende weinig om gaf, wie met "de poel" ging strijken.(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Poel, de
eigennaam
GG wijk bij Korvel, omgeving vroegere Poelstraat (thans: Tafelbergstraat)

poel knippe
werkwoordelijke uitdrukking
kinderspel
Van Delft - Een ander spelletje was het "poel knippen". Dit gebeurde met twee of meer kinderen. Er werd een driehoek op den grond geteekend en op iederen hoek daarvan werd een knikker gelegd en ook nog in het midden. Dan werd een streep getrokken "voor den aanleg" op twee of drie meter van

"de poel". Wie het kortst bij de meet lag, mocht eerst knippen of schieten. Raakte hij een knikker, die daardoor uit den driehoek rolde, zoo was deze voor hem. Doch kwam de knikker waarmede hij knipte in "den poel", dan moest hij er eentje geven. Zoo speelde men voort, tot de duisternis inviel of de schooldeuren tot binnengaan dwongen. (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 106; 23 maart 1929)

poeleke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

WBD veulen, ook 'veule', 'vuile' of 'völle' genoemd handje

R.J. 'mollig poeleke'

Pierre van Beek -- Gift den oome is en poeleke.

Witt.kinderwoord voor 'handje'

WBD III.1.2:149 'poelekes';'pollekes' = handen (kindernamen)

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - POELEKEN behoort hier onder de liefelijke woordjes welke minnenden

elkander geven. Men zegt het ook veel aan de kinderen. Z.a.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- POELEKE o - kinderhandje, tegen een kind gezegd.

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord o. (kindertaal) 'poeleke' - kindervuistje (-handje)

Bosch poeleke - kinderhandje

poelen

werkwoord, zwak

poolen

WBD poele = duiven inzetten

poelepetaot

zelfstandig naamwoord

vrouwspersoon die opvalt door dom of raar doen

parelhoen (Numida meleagris)

m'n lekker sjeklaatje,

m'n marremelaadje,

m'n poelepetaatje, (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Michieltje', 1938)

Hey, mijne kleine, poelepetaat/ Nou wordt het wel, een beetje te laat... (Tony Ansems, Hey klein drölleke; van de cd Tilburgse Liekes American Style 2; 2009)

WBD III.4.1.:185 'poelepetaat' - parelhoen (Numida meleagris)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - de poelapetaote = zussen Blomjous (blz. 26)

WNT POELEPETAAT - Ontleend aan Fr. poule pintade, waarvan het tweede woord aan het Sp. pintado is ontleend, dat een Lat. vorm pinctatus doet onderstellen. De beteekenis is dus eigenlijk 'gespikkelde kip'

poelie

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek -- aaw poelie - oude vrijster

WBD III.2.3:2 'poelie' = waterachtig voedsel

WNT POELIE (II) zie POELJE 1) jonge hen; 2) bij overdracht gebezigd als scheldnaam voor een persoon: Gy schoelje, gy vervlakte fyne poelje!

A.P. de Bont -- puli zelfstandig naamwoord m. poelie - slappe koffie

WNT POELIE (II) zie Poelje - POELJE 2) bij overdracht gebezigd als scheldnaam voor een persoon.

S&S niet vermeld

Bosch poelie - met water spatten, spelen, zich wassen

poelieje

werkwoord, zwak

met of in water spelen

Dè poeliën in et waoter is nie zoo erg, mar daor blijft et nie bij, daor gebeure veul ergere dingen in zoo'n bad!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

WBD III.1.2:97 'poeliën' = plassen met water; ook 'dabben'

poelieje- poeliede - gepoelied

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- POELIËN onov.ww - poelen, met water spatten, in water bewegen; ook gezegd v.h. klotsen van water bijv. in een fles. Zie ook blz. 80.

A.P. de Bont -- zw.ww. intr. 'poelien' - een vloeistof door elkaar schudden.

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- poelieje ww met of in water spelen

poeliepèèt

zelfstandig naamwoord

slappe koffie, loerie

Cees Robben -- vórt ermeej ... dès poeliepèèt;

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. 'poeliepaat' - dunne slappe koffie of mölk (karnemelk)

poem

zelfstandig naamwoord

geld

WBD III.3.1.136 'poem','poemelezjang, centen, duiten, buit' = geld

poep

zelfstandig naamwoord

poep

WBD III.1.1. lemma uitwerpselen – frequent vooral noordelijk Tilburg

poepe

werkwoord, zwak

WBD III.1.1. lemma ontlasting hebben – vooral noordelijk Tilburg

poepestèùver
zelfstandig naamwoord
achterste, gat
N. Daamen (handschrift 1916) -- "ze viel op 're poepestuiver"
Henk van Rijen -- 'poepstööver'

poepke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord van poep in de betekenis 'wind'; poepje
WBD III.1.1. lemma Wind – frequent centraal oostelijk en westelijk Tilburg

poeske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
katje; aarachtige bloeiwijze van sommige bomen
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - dènke ene vètte kaoter te strikke, èn et waar en maoger poeske (D'16)
WBD III.4.3:128 poeske - wilgenkatje verkleinwoord van 'poes'
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord o. 'poeske' 1) katje (van wilgebomen en -struiken); 2) wollige pluim v.h. wollegras (dat bij vennen groeit).
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- poeskes zn - katjes van de wilgeboom

poetjakker
zelfstandig naamwoord, scheldwoord voor niet-Brabanders
...al wè'k schrijf is vur ons eigen Brabantsche volk en daor hee ginneneene vremde sjandoedel z'n snotneus tusschen te steke. As die vremde poetjakkers 't nie of mar hallef kunnen lezen... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)

poetje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
slecht verzorgd meisje
Henk van Rijen -- poesje, koosnaam voor vrouw
Henk van Rijen -- 'vööl poetje' - viespoes, slordig mens
WBD (III.2.1:497) poetje, poesje, poes, poes poes = roepnaam v.d. kat; ook wies, minneke, mauwtje en toetje
WNT POET (II) 4. als vleinaam: b) gebezigd met betrekking tot een klein kind of een geliefde. Lief aanvallig kind of jong meisje, lieveling. 5. Als benaming voor een lichte vrouw: hoer. Wellicht in deze opvatting onder invloed van spaans 'puta'. 6. Vuil, goor vrouwspersoon.

poetje (2)
zelfstandig naamwoord
kinderspel
Van Delft - Een spelletje, welks herkomst van naam Joost weten mag, was

"poetje". Het was een gevangenspelletje enkel door jongens gespeeld. Tegen een schuurdeur of stal werd een grooten halven cirkel getrokken. Daar stond de vanger in. Hij mocht tijdens het vangen echter zijn handen die hij samengevouwen dichtgeknepen had, niet los maken. De losloopenden waren vrij in hunne bewegingen. Had de vanger er een met zijn gesloten handen getikt, dan was deze vanger en hij kon vrij mee rond den vanger dollen. Zóó ging het reeds voor zestig jaar en menige school ziet het spelletje herhalen. (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 106; 23 maart 1929)

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- poetje zn - poetje (vangspel)

poetzak

Henk van Rijen -- bed, nl. als bewaarplaats van geld

WNT zak waarin militairen bij de artillerie hun poetsbenodigdheden bergen

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - in zene poetsak krèupe (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1965) - in zijn schulp kruipen; naar bed gaan

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - 'Ver achter iemands poetszak liggen' ('70) - veel jonger zijn en daarom de mindere

WNT achter iemand poetszak liggen - jonger zijn, korter in dienst zijn

A.P. de Bont -- putsak, zelfstandig naamwoord m.'poetzak' - troetelwoord voor een klein kind

poffe

werkwoord, zwak

WBD III. 3.1:379 'poffen' ertussenuit knijpen (zonder verlof zijn post verlaten.)

poffer

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- Brabantse vrouwenmuts
WBD III.1.3:194 'poffer ' = witte kanten muts met sierkrans
193 'poffer ' = poffermuts
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'poffer' zn - poffer, vrouwenmuts

pofferol
zelfstandig naamwoord
WBD III.2.3:215 'pofferol' = communietaart

pòl, pòlleke
zelfstandig naamwoord
hand
Blèèft er meej oew pòllen aaf! - Blijf er met je fikken, jatten,handen af en naa slaode de poltje midde in dè polleke en kikt uit vur mèn polle ... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)
Mèn pòlleke sloeg iedere keer teegen ene schaawer asser wir êene vurbijkwaam. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2004)
WBD III.1.1:148 'pollen' = handen, ook: 'poten', 'fikken', 'klauwen', enz. 149 'pollen' = handen (kindernaam)
Lat. pollex - duim (of grote teen)
Javaans 'pol' (verkorting van djempol) = duim
Antw. POL zelfstandig naamwoord m. - hand in de kindertaal. Oe' pollekens zijn koud.
WNT POL (I) - Een andere beteekenis die zich ontwikkeld heeft uit die van 15) 'dikke, ronde massa', is die van poezelig, klein, mollig handje; 16) vervolgens voor hand in het algemeen (uitsl.in Vl. België)
Schu POL - hand, meest kinderhandje
pòl - vgl. sausdèùme

pòlleepel
zelfstandig naamwoord
pollepel
WNT -- Een vorm die, naar men wil, door assimilatie is ontstaan uit *potlepel* (...) Groote houten lepel met een rond blad (lemma pollepel, 1934)
MNW -- zelfstandig naamwoord m. *Pollepel*, *houten lepel met een langen steel*. Het woord kan geassimileerd zijn uit potlepel en zoo wordt het ook reeds verklaard door *Plant.* "potlepel, pollepel oft sleef, *cueillier du pot*, cochleare magnum, tudicula", en door *Kil.* "potlepel, pollepel, tudicula, q. d. cochlear ollare, cochlear maius, quo pulmentaria vertuntur commoventurque in olla".
Uitdrukking
Pierre van Beek -- Wie "soep mee den heiligen pollepel" at, moest zich ook met heel dunne soep tevreden stellen. Het feit, dat de pollepel "geheiligd" was, vergoedde uiteraard, wel iets! (Tilburgse Taalplastiek, 24-6-1964)

Cees Robben - Prent van de week - 24-6-1974

Ed Schilders -- Overigens, die pollepel (in de pan, in de prent aan de muur, in de Prent van de week) is ook niet onbelangrijk. Van Beek vermeldt dat verdunde soep ook wel 'soep mee den heiligen pollepel' werd genoemd. Een verklaring voor deze uitdrukking heeft hij niet – behalve dat het een schrale troost was. Ik denk dat het, in het dialect, soep 'meej den hèllege pòlleepel' was. 'Hèllege' komt van 'heiligen', ofwel 'wijden'. In dit geval is de pollepel echter niet door een priester geheiligd met wijwater, maar door moeder de vrouw met water uit de kraan. (Slaoj meej aaj mee jèùn meej èèrpel - Aan tafel met Cees Robben - Tilburgs Prentebuukske nr. 9; 2008)

► lewaajsoep

pòlleke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

WBD (Hasselt) lok-/roepnaam van het veulen, waarvoor ook gebruikt worden:

veule, pèrdje, hanske (buiten de Hasselt)

Pierre van Beek -- kinderhandje (variant van 'poeleke')
WBD III.1.1:149 'polletjes','poeletjes' = handen (kindernaam)
Antw. POLLEKE zelfstandig naamwoord o. - handje in de kindertaal: oe' pollekens zijn koud
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'polleke' zn - handje
Lat. POLLEX = duim, grote teen

pölleke
werkwoord, zwak
pulken, peuteren
— pölleke - pöllekte - gepöllekt
Zit nie aaltij in oew neus te pölleke.
Cees Robben -- ge meut de krintjes nie öt de mik pölleke;
Zitte wir in oew neus te pölleke om unne polling te vange... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)
CiT (31) 'Ge mot nie aon dè bölleke pölleke'
WNT PULKEN (l) - trekken, plukken, peuteren

pòllemikske
zelfstandig naamwoord, verkleind
WBD baksel, gemaakt van de laatste deegrest
Antw. POL zelfstandig naamwoord m - klein brood van den overschot deeg gebakken.
WNT POL (I) 1) klein, rond koekje of broodje

pòllesjaanke
werkwoord, zwak
'kwèèke'
Cees Robben -- Ze lópt teege de kènder te pòllesjaanke
N. Daamen (handschrift 1916) -- "ligt doar nie te palliesjanken (vervelend blijven)"
Witt. 'wè kunde gij toch pallesjaanke' (herrie maken)
Stadsnieuws - Ze lopt hil den dag teege der kènder te pòllesjaanke - schreeuwen
(170107)

polletiek
zelfstandig naamwoord
politiek
Henk van Rijen -- 'pòlletiek'
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'polletiek'
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'politieker' (zn)

pòllevieje

zelfstandig naamwoord, plur.

WNT POLLEVIJ - hooge (soms ook: lage) hak van een schoen

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - hij vèègt er zen pòlleviejen òn aaf (D'16) -hij lapt het aan zijn laars

WNT Schuermans: Dat veeg ik aan mijne pollevieën - dat trek ik mij niet aan

N. Daamen (handschrift 1916) -- "pollevieë - hij vaigt er z'n pollevieë an aaf (geeft er den brui van"

Palingverkoopster op de markt - Foto: Regionaal Archief Tilburg

pòlling

zelfstandig naamwoord

Europese paling - Anguilla anguilla

1. paling

Meej de kèrmes stòn ooveral pòllingkraome.

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- paoling; gerukte polling

Ik dènk nog òn de tèèd zô´t vruuger was.
Ge naamt dan bosse polling meej nòr hèùs.
Ons moeder ha iets lèkkers op't fernèùs,
èn sáoves nòr ´n kroeg of ´n tèrras.
(Piet van Beers – 'Kermis')

Ut knaol was toen nog zò helder, ge kéékt zo naor dun bojum en kont de waoterplaanten die er toen nog groeide, onder waoter op en neer zien bewegen, ok de vissen zaagde zo zwemmen en er wier veul gevist, mar die werden nie net as nau teruggegooid, die baarzen en voorntjes, en ok de polling ging mee naor huis en wier schongemokt en gebakken.
(Elie van Schilt – 'Ut knaol' - CuBra)

De kop van Jut stond er, en een oliebollenkraam, en Catoke Vis verkocht er paling: "Hier, dan doe ik er deze dikke nog bij en deze en deze, allé, 'n pond polling vur twee kwartjes".
(Jan Naaijkens – Het dorp van onze jeugd)

Ons Jantje maauwt om olliebolle
Ons Mietje om 'n suikerspin
Ons Wies die vraogt gerukte paoling
Ieder wil z'nen ège zin,
(Lechim – 'Kermis haauwe')

Toen zaag ik ook det er kraomkes waren mee paoling, vier in un buske, gedreugde schar, ok vier aon un touwke, zure herring en leverworst in het zuur, ok krabben en kneukels. Alles was centenwerk, un buske paoling of schar, vur un dubbeltje of negen cent als ut wat laoter op de middag werd.
(Elie van Schilt – 'Ut Hasselts kapelleke' - CuBra)

Òn alles hèb ik meegedaon
'k hèb ooveral ingezeete.
Kenêelstok sèùkerspin èn friet
Zèlfs pòlling hè'k gegeete.
(Piet van Beers – 'Tilburgse kermis')

As we dè jaorlukse spektaokel dan hillemol goed han bekeke, kocht ie un pond paoling. Dè waren dan van die dunnekes, zôo dè iederéén der ééne ha. De klenste lagen dan al te bed, die wiese nog nie hoe lekker polling kon zèèn, aanders waar ie nog nie toegekomen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

mar pòlling daor konde vruuger ons Moeder vur wakker maoke. (Nel Timmermans; Gerukte pòlling; CuBra; 200?)

WBD III.2.3:75 'paling ' = gerookte panpaling
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. 'pooling' - paling
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'polling' zn – paling
2. uit de neus gepeuterd snot
hij pöllekte wèl zonne polling öt zen neus

pols
zelfstandig naamwoord
pols

pòltje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
paaltje
Dialectenquête 1876 - poltje (doffe korte o)
Dirk Boutkan (blz. 31) pòltje (blz. 51) pòltje
verkleinwoord van 'paol', met vocaalkrimping

pommeleej
zelfstandig naamwoord
WBD (Hasselt) appelschimmel, ook gewoon 'appelschimmel' genoemd of 'geappeld', of (Hasselt) 'gepènningd'
= fr. 'pommelé' = appelgrauwe schimmel

pommeraans
zelfstandig naamwoord
pomerans, dopje van leer of vilt een de punt van de keu
Cees Robben -- Ik zal oe is meej et dik ènd van mene keu óp oewe pómmeraans timmere. Frans Verbunt -- iemes op zene pommeraans timmere - op zijn kop geven
vDale POMERANS (uit het Hd), bet. als boven

pomp
zelfstandig naamwoord
pomp
Frans Verbunt -- êene slag meej de pomp gift vur tien man saus

pompe
werkwoord, zwak
pompen
Dirk Boutkan (blz. 27) uit het cluster mpt wordt de p steeds verzwegen: pomt, pomte, gepomt
WBD III 4,2:167 lemma Pompen van de meikever - Het herhaalde malen met de vleugels bewegen voordat een meikever opvliegt.
tellen – Tilburg
mulderen – Tilburg
pompen – Tîlburg

pomphoore
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- roerdomp (Botaurus stellaris)
WBD III.4.1:227 'pomphoorn','oomphoorn' - roerdomp (Botaurus stellaris), ook 'domphoorn'

pomstêen

zelfstandig naamwoord
stenen bak onder een pomp
Dirk Boutkan (blz. 27) uit cluster mps wordt de p verzwegen.
Antw. POMPSTEEN (in 't Z en W poempsteen) zelfstandig naamwoord m.= watersteen, groote vierkante arduinen steen onder de pomp, waar men het keukengerief op afwascht.

pömstêen
zelfstandig naamwoord
puimsteen

pomstesjon
zelfstandig naamwoord
pompstation
Dirk Boutkan (blz. 28) uit cluster mpst wordt de p verzwegen

pon
zelfstandig naamwoord
WBD III.1.3:63 'pon' = jurk; ook: 'japon', 'jurk'

pond
zelfstandig naamwoord
gewicht van 470,5 gram
(in Tilburg gangbaar vóór de invoering v.h. Ned. Metriek Stelsel,1820) zie: Verhoeff

ponnie
zelfstandig naamwoord
pony, hit, klein paard van het Shetlandras (Hitland)
WTT-2012: de aanduiding is overgegaan naar 'dienstmeid', met name de zogenaamde 'daghitjes' (1880-1940) die met lichtere taken belast waren in een huishouden en die op basis van afroep in dagdienst genomen werden.
...ze waar erten aon et zaaien mee Leentje, et ponnieke. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 – 29-7-1939)
In de keuken van de pastorie zaat Hanna mee de ponnie 't aovondgebed te bidden... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)
De huishoudster - de oudere zuster van den pastoor - zaat mee de ponnie in de keuken kousen te stoppen. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 3; NTC 15-10-1938)
Ze stuurde de ponnie gaaw naor bed... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 3; NTC 15-10-1938)
Vergelijk: Daor isse trouwes nie lang gewist, as daghitje, hôogèùt un paor maonde. Die nonnen waren van penning zestien. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken?

Dl. 1, Tilburg 2006)
WBD 'pónnie', 'poonie', (Hasselt:) pónnie; ook 'hit'
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ge kunt ginne pónnie spanne vur en koolekèèr (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1965) - je moet iemand niet te zwaar belasten

pontefiekaol
bn/bw
R op z'n paasbest
R Ter eere van wèlken hèllege ziede gij der zó pontefiekaol èùt?

ponteneur
zelfstandig naamwoord
- Een mens heeft nou eenmaal z'n ponteneur. - Dit is "point d'honneur", eergevoel. (A.J.A.C. van Delft; 1961; in: Nieuwe Tilburgse Courant, 'Bekoring van dialect'; 'Typische zegswijzen uit onze streek; uit de volksmond opgetekend')
Henk van Rijen -- iemand die op zijn eer gesteld is
Frans Verbunt -- standpunt
Antw. PONDENEUR - Verbastering van Fr. point d'honneur. Hij houdt 'em op zijne' pondeneur.
Hees ponteneur (I:15)
WNT PONTENEUR, in Vl. België PONDENEUR, verbastering v. fr. point d'honneur - eig. datgene wat de eer raakt, en vervolgens: eer, eergevoel

pôoj, pôojkes
zelfstandig naamwoord, plur.
Henk van Rijen -- poten, voeten
uitdr. em pôoje: 'm smeren, de benen nemen
Toen ie ene wout zaag, pôojdenie em
Cees Robben -- As oew kènder em pôoje; pôojt em naa vurdètie oe vat;
Cees Robben -- èn naa vergeet ik em te pôoje
De Wijs -- "As gij blomme plukt bij de pastoor, mottùm op tèd pooien." (15-06-1963)
Henk van Rijen -- 'Toen ie de waawt zaag, pôojden ie um'
Cees Robben -- 'Pooit 'm mar, vur detjoe bij oew lörve vat'
WBD III.1.2:130 'hem poten' = op de loop gaan (hem pooien)

pooke
werkwoord, zwak
poken; opstoken, opgewonden raken of zijn
pooke - pókte - gepókt
in tegenwoordige tijd ook vocaalkrimping: gij/hij pókt
Cees Robben -- èn 'pôôkten' meej en lange pook
Hij vuulde z'n eige of ie koorts ha want z'n hart pookte verschrikkelijk. (Jan

Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

poole

werkwoord, zwak

pellen, uit de huls halen

R bôone poole

Dè thöswèèrk, dè zôo nog nie hiete, mar et wel waar, bestond öt erwten polen. Agge nie wit wè dè is? De erwtjes die opgesloten zitten in die peulen der öthaolen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD (III.2.1:374) 'peulen' = erwten v.d. schaal ontdoen

Antw. POOL (zachte o) zelfstandig naamwoord v. - peul, pel, schelp v. erwten en boonen

Kil. Pole, peule (Sicamb., Holl.) - pericarpium

WNT POLEN (II) gelijkbet. met 'peulen' (l): boonen en erwten uit de schil doen, doopen (in Z.-Ned.)

pôot, potje

zelfstandig naamwoord

poot

Dirk Boutkan (blz. 36) meervoud: pôote

In de gedichten van Heerkens ook aangetroffen als meervoud pooi; - en enkelde lejen verbraandden d'r pooi'... (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, 'De gemeenteraod van Baokel', 1944)

-- stek; afgesneden takje dat men in de grond zet om er een nieuwe plant uit te laten groeien

-- WBD vlèkpôot - koe met rode vlek op de poot

Cees Robben -- goed gesneeje van kòp, oor èn pôote; ze haawt deren pôot stèèf;

Cees Robben -- ene vènt meej enen houtere pôot: kraajepôote;

Cees Robben -- gij haawt aaltij oewe pôot stèèf;

Dialectenquête 1876 - de poote vaan'nen hond

WBD 'paote (ll:050) - poten (v.h.handweefgetouw)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - de poot = Kees van Arendonk (blz.21)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - de pôot = Walter van den Berg (blz.24)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - kabinètje op hôoge pôote = Corry Eskens (blz.39)

WBD III;1.1:147 'poten' = handen; ook: 'klauwen', 'fikken','jatten'

WBD III.1.1:161 'poten' = benen

WBD III.1.4:51 'uw poot strak houden' = iemand weerstaan

Antw. POOT zelfstandig naamwoord m. en niet v. - plantstek POOT zelfstandig naamwoord m. - voet van dieren

poote
werkwoord, zwak
poten
WBD I:1427 maïs zaaien: (Hasselt)'poowtə'

pop
zelfstandig naamwoord
N. Daamen (handschrift 1916) -- "en hij kreeg een borreltje van de pop" (verschillende kruiden op genever gezet)
WBD III.4.1:24 'pop, popje' = vrouwelijke zangvogel
WNT POP (II) B 3) Klein linnen bundeltje of zakje waarin kruiden of andere droge geneesmiddelen zijn gedaan a) bestemd om in een vloeistof te worden gehangen of gelegd ter verkrijging van een aftreksel ... Bij overdracht ook voor het aftreksel: Een borrel poppe (Kruin.)

poppelier
zelfstandig naamwoord
populier, 'poopelier', 'flierbôom', 'pèppel', 'waajbôom'
Cees Robben -- pópeliere zulderke (zie commentaar: zulderke)
(volgens F. de Kok: zwak bouwsel)
N. Daamen (handschrift 1916) -- "poppeliere zulderke (zeggen de kinderen tegen een plank of ander voorwerp waarop zij staan en doorbuigt"
WBD III.4.4:153 'papeliere zoldertje' = drijfzand, ook: 'papieren zoldertje III.4.4.96 'papieren zolder(tje) ' = slecht dragend ijs
WNT POPULIEREN - uit populierhout gemaakt

poppestront
zelfstandig naamwoord
GG poppenpoep (denkbeeldig)
zo fèèn as gemaole poppestront - heel erg fijn (in religieus opzicht)

pòrke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
paartje, bruidspaartje
verkleinwoord van 'paor', met vocaalkrimping

pòrsblòk
zelfstandig naamwoord
persblok
WBD pòrsblòk (II:1388) - persblok (in pettenindustrie)
WNT PERSEN (l) daarnaast eertijds (en thans nog gewestelijk: PARSEN, PORSEN

pòrse
werkwoord, zwak

persen
WBD pòrse (II:1388) - persen, naadjes openstrijken (in pettenindustrie)
B pòrse - pòrste - gepòrst
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - PORS, PORSSEN voor Pers, Perssen.
A.P. de Bont -- zw.ww.tr.'porsen' - persen (vooral van kleren gezegd)
Antw.PORSEN - met moeite dragen, torsen.
WNT PERSEN (I) - daarnaast eertijds (en thans nog gewestelijk): PARSEN, PORSEN

pòrt
zelfstandig naamwoord
part, deel, aandeel
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- we han óns pòrt gekreege; et grótste pòrt; iemes zen pòrt geeve
WBD III.2.3:5 pòrt = portie (niet vermeld)
WBD III.4.4:276 'port' = portie
WBD III.4.4:271 'part' = brok

pòrtansie
zelfstandig naamwoord
belang
WBD III.4.4:281 'van portantie' = van belang
281 'portantie' = belang 283 'van geen portantie' = onbelangrijk

pòrtefeseedeure
zelfstandig naamwoord, plur.
ook: pòrtebrisseejdeure
dubbele schuifdeur met glas
Pierre van Beek -- pòttefeseedeur
Cees Robben -- 'dubbel open-slaonde porte-vesee-deuren'
Witt. 'porteveseedeur' (S.G. portebriseedeur, blz. 333)
Henk van Rijen -- oopestònde dubbele pòrtefeseeschööfdeure - openstaande dubbele schuifdeuren
Frans Verbunt -- pòrtebrisseejdeure, pòrtefeseedeure - schuifdeuren tussen de huiskamer en de 'goej kaomer' (Fr. porte-brisée)
CiT (12) 'Bij hullie hebbe ze portefesee-schuifdeure'
Stadsnieuws - Tusse de höskaomer èn de goej kaomer waare dubbele glaoze pòrtebrissee deure (270906)
tautologie: porte + deur Naar fr. 'porte-brisée'
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord mv.'porteveseedeuren' - porte-brisée
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'porteviezeedeur zn - porte-brisée

pòrtefullie
zelfstandig naamwoord

portefeuille
Henk van Rijen -- 'pòrtefuulie'
Naar Fr. 'portefeuille'
A.P. de Bont -- portəfúli, zelfstandig naamwoord vr. 'portefoelie - portefeuille
Antw. PORTEFOELIE, PORTEFULLIE zelfstandig naamwoord v - brieventasch
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'portefuulie' zn - portefeuille

pòrtele
werkwoord, zwak
portelen
hier: winden laten
It mar us un goeij bord snert menneke, dan kunde mérrege us goed portele... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)
...in westelijk N.-Brab. ook porstelen, in den zin van pruttelen, knorren, kijven (Onze Volkst. 1, 220). Klanknabootsing van denzelfden wortel als Portel (I), stellig ten nauwste verwant met bortelen (...) Volgens FRANCK (Etym. Wdb.) ontstaan door metathesis uit pruttelen of preutelen (...) Het geluid van "borrelen, koken" (...) 1. Borrelen, koken, pruttelen; uitsluitend van vloeistoffen. Thans in de beschaafde spreektaal niet meer gebezigd. (WNT lemma PORTELEN)

pòrtemeneej
zn
portemonnee
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - de knip van de pòrtemeneej zwèèrt (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1973) - de portemonnee kan niet open (gezegd als iemand niets wil geven)
Dirk Boutkan (99) hij is öt Leuve gekoome meej en dikke pòrtemenee

portje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
poortje; achteringang
Dialectenquête 1876 - poort, purtje (u = dof, als in 'urke, klutje')
Frans Verbunt -- ak jou nie ha ènt pórtje nie, moes ik aaltij dur de vurdeur
verkleinwoord van 'poort', met vocaalkrimping

pòsboj
zelfstandig naamwoord
postbode
WBD III. 3.1:438 'postbooi' = postbode, ook 'booi' genoemd

pösje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

WBD III.1.2: 'puistjes' = huidziekte
WBD III.4.4:231 'puistje' = bobbel, ook 'bult'

pòsseegel
zelfstandig naamwoord
postzeegel
Lowie van Dorrus Misters - In onze jeugd werd ons iets verteld over de post, dat reeds lang is vervallen. Het was namelijk strafbaar een geadresseerde brief van de ene plaats naar de andere te vervoeren of bij zich te dragen buiten de plaats van herkomst. (De P.T.T. heeft nu nog het monopolie van brievenvervoer.) Met de postzegels ging het integendeel nogal te goeder trouw. Althans in Tilburg. Op Korvel bijv. hebben wij meermalen gezien, dat brieven in de bus, die stond tegen de oude kerk, werden gestoken en daarbij 5 centen in een papiertje gevouwen. Het postkantoor was ver weg en daar ging men niet om de haverklap naar toe. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 12 'Van postwagen en diligence'; NTC 11-12-1951)

Pòssemis (de)
zelfstandig naamwoord vr.
Pasen, ook wel de paasmis
Cees Robben: *Vur Paose is 't paase...' zee Snijers... 't was waor, 't was in de paas, en mee de Possemis klaor...* In: *Robben en Rooms*, 'Vrijen was er vruuger onder de vaaste nie bij'; 1981
Ed Schilders (WTT 2011): de paasmis, mis met Pasen: de pòssemis; zonder het lidwoord ook gebruikt voor Pasen; het woord stemt dan overeen met de uitspraak van Kerstmis als Kersemis. Pasen, Pasen-mis, Paosemis, Pòssemis. Het aardige van deze woordvorming is dat Pasen en Kerstmis op elkaar gaan lijken als we de vroeger gangbare Tilburgse uitspraak voor Kerstmis erbij betrekken: Kòrsemis / Kòrsmis. Zie hieronder de prent van Cees Robben.

Cees Robben - Prent van de Week - Rooms Leven 2 april 1955

Cees Robben: Jantje.. unne zaolege Korsemis.. Van 't zelfde Kees, en ge mot mar denken, 't is wir zôo possemis. (Prent van de week van 27-12-1974)

pòst

zelfstandig naamwoord

post

Cees Robben -- te pòst èn te pèèrd trouwe - heel vlug

Pierre van Beek -- Ik zal et te pòst en te pèèrd doen - onmiddellijk (TT)

Henk van Rijen -- te pòst èn te pèrd te vèld - op stel en sprong erop uitgaan

WBD III.4.3:59 'post' = boomstronk

WBD III.3.1:438 'post' = idem

WNT XIIII, kol. 3590: Ook in de verbinding 'te post en te paard' = zonder verwijl. Te post en te paard reizen.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - pòst, zonder rekking (blz. 107)

pöst, pösje

zelfstandig naamwoord

puist

Cees Robben -- hij heej ene pöst in zene nèk;

Mar as ge unne stinpöst op oewen dèrriejèère had, èn as bidde nie hielep, dan moeste bij 't feitvrouwke van Van Hees zèèn. Die mòkte d'r èège zallefkes.

Vur pöste, èkseem, fratte, padscheete, èn alles. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

WBD III.4.5:104 pöst - dennenwortel; ook genoemd: pin, stronk of stomp

WBD III.4.3: 55 post - hoofdwortel; ook genoemd: pin(wòrtel), pèn(wòrtel)

WBD III.1.2:263 'puist' = gezwel

WBD III.1.2:265 'puist' = ontsteking

WBD III.1.2:345 'puist' = steenpuist

pòt, pötje

zelfstandig naamwoord

pot, hazenleger

en ie dronk 'n stevig pötje bier, (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Jan Viool', 1938)

èn dòrnao zen èège pötje nòg gekokt... (Henriëtte Vunderink, Straffe rôoker, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

gez. MP/R Ge kunt de pòt óp (meej en wólle deeken om)

Klèèn pötjes hèbben ók oore - Kleine potjes hebben ook oren.

gez.MP Et gao meej de raope de pòt in. (Slordig beheer, spec.in 't huishouden)

gez.Pierre van Beek -- Van de pòt gerukt - voor schut staande

gez.Pierre van Beek -- ge kunt de pòt óp meej en wólle deeken óm - je kunt me wat!

Dialectenquête 1876 - potten en panne

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - gij in de pòt schèèten èn mèn laote stinke (D'16) - mij voor jouw wandaden laten opdraaien

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - tapt ene pòt vant biste bier want grutvadder is dôod (D'16)-Men loopt op de erfenis vooruit.

WBD III.4.2:63 'pot' - hazenleger, ook 'hol' genoemd

pòtdoome

bastaardvloek

Naarus (Bernard de Pont) -- Naa zè'k potdoome allebaai m'n gouw ringe vlore… (uit: Brieven van 'n oud Tilburger; in Groot Tilburg, 1940)

Lechim (Michel van de Ven) (over een schilderij van Van Gogh) -- Dè schilderij, dè mot potdoome/ Ok al is't dan mar in 't klèn/ 'n Standbeeld van d'n noesten èver/ Vur de Tilburgse wèvers zèn. (ongedateerd knipsel uit De Tilburgse Koerier; ca. 1975)

Overzicht van alle bastaardvloeken

potje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

pootje

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - as ge meegaot, meude en pótje vaasthaawe ('64) - antwoord op de vraag 'Wat ga je doen?'

WBD III.1.2:312 'pootje' = voetjicht (podagra)

Buuk en pötje bier - een biertje
verkleinwoord van 'pôot', met vocaalkrimping

pötje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
potje
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'n pötje kaorten
Cees Robben -- dètter óp ieder pötje aaltij enen deksel paast
Dialectenquête 1876 - putjes en pennekes - potjes en pannetjes
WBD (III.3.2:21) pötje of pertijke = spelletje
WBD III.1.1. lemma urineren - Tilburg – 'Op het potje gaan'.
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - pötje, met umlaut (krt. 48)

potjelappe
werkwoord, zwak
beentje lichten
Stadsnieuws - 'op de spulplòts perbeerde de grôote jonges de klèntjes potje te lappe
(230708)
pótjelappe - pótjegelapt
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'pòtjelappe' ww - beentje lichten

pötjesmèrt
zelfstandig naamwoord
rommelig vertrek; rommelmarkt
Der höskaomer is en èchte pötjesmèrt.- Haar huiskamer is erg rommelig.
Antw. POTTEKENSMER(K)T zelfstandig naamwoord v. - Zoo noemt men te Lier en in de omstreken den eersten Zondag der Liersche jaarmerkt. Wordt ook gezeid wanneer er in een huis veel potten en pannen onder de voet staan.
WNT POTTENMARKT - Ook schertsend voor een menigte potten en pannen;
soms: pottekensjaarmarkt

pòtjeverdeezeme
bastaardvloek
en et is eenen hemel zonder pijn,
potjeverdezemen, et is er zo fijn! (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Den hemel is den onzen', 1941)

pòtlôod
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt -- meej en dun pòtlôod schrèève - zuinig calculeren
WBD III.3.1:307 'potlood' = idem

pòtlôojer
zelfstandig naamwoord, plur.
plur. van 'pòtlôod' Dirk Boutkan pòtlôojer (54)

pòtlôojsel
zn

kachelpoets (grafiet + terpentijn)
Bosch potlooie - de kachel zwart maken met potlooisel

pots
zelfstandig naamwoord
plat, baretachtig hoofddeksel
N. Daamen (handschrift 1916) -- "pots - breed uitwaaijend kinder hoedje"
Goem.POTS - pots zelfstandig naamwoord vr. - ronde muts zonder klep
Antw. POTS zelfstandig naamwoord v. - ronde mansmuts zonder klep
WNT POTS (II) pet; ronde mansmuts zonder klep, matrozenmuts inz. als dracht voor kinderen; huismutsje voor oude heeren

pòtstal
zelfstandig naamwoord
WBD achterstal (deel v.d.koestal, achter de koeienstand, achter de mest- goot of achter de koedrempel), ook 'aachterstal' genoemd

pòtternòster
zelfstandig naamwoord
pater noster, rozenkrans
Èn in derre zak òf in der tas/ rammelt de potternoster. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Maaimònd)

pòtverdómmeke, -tje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
sik
sierbaardje onder onderlip
WBD III.1.1:59 'potverdommetje' = sik
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- POTVERDOMMEKE o. - klein sikje dat driftig op en neer gaat bij het praten.
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'potverdòmmeke' zn - sikje

pòtstuk
zelfstandig naamwoord
vervelend iets

laasteg pòtstuk - lastpost, vervelend iemand

Henk van Rijen -- 'Gè laasteg pòtstuk dè ge dor zèèt!'

Verh.POTSTUK o - niet gebr. in de bet. v. 'geldstuk voor de spaarpot' of 'rare snuiter' (v.Dale), maar: vervelend wezen; vooral gezegd tegen een lastig kind.

WNT oppert de mogelijkheid dat het gaat om 'een stuk eten dat men in de pot kookt'.

Antw. POTSTUK zelfstandig naamwoord o. - vijffrankstuk of goudstuk

Bosch vervelend persoon

pòttentrul

zelfstandig naamwoord

bep. kinderspel

N. Daamen (handschrift 1916) -- "pottentrul - n' kinderspel met een bal in een kuiltje in den grond, de kinderen gewapend met een stok"

pòtte(r)nòster ook: paoternòster

zelfstandig naamwoord

rozenkrans

Mene pòttenòster èn men vrouw, die lêen ik òn gin man èùt (Bern.Lemmens

Cees Robben -- pòtternòster ! 'paoternoster'

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - liever zene pòtternòster as zen wèèf ('50) - gezegd als iemand zijn vrouw te hard liet werken

Cees Robben -- 'vèèf, zis keer d'n potternoster'

Frans Verbunt -- pòternòster

WBD (III.3.3:191) 'paternoster' = rozenkrans

Naar het lat. 'pater noster' (onze Vader)

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - PATER NOSTER. Komt voor als afstandsbepaling. Z.a.

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. paternoster 1) bidsnoer, rozenkrans; 2) schertsende

naam voor a) ruggegraat, b) handboei.

Antw. PATERNOSTER uitspr. patenoster, pottenoster zelfstandig naamwoord m. - bidsnoer

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'potternoster' zn - paternoster, rozenkrans

pòtverdeeseme, -dimme

tsw.

GG potverdorie

praacht

zelfstandig naamwoord

pracht MP gez. Òn et dörp de praacht, mar hier de maacht. (gez. v. Goirkenaren: het geld was op 't Goirke te vinden)

Cees Robben -- vól praol èn praacht

Cees Robben -- 'zonder praol of praacht'

praaj
zelfstandig naamwoord
prei
Cees Robben -- praaj
Piet van Beers – 'De stinpöst': Gaode èfkes langs de slaager.../ komde ok nog op de mèrt? / Zurgt dan vur wè platte ribbe/ èn wè praaje vur de snert. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Piet van Beers – 'Praaj': "Breng dan wè Praaje meej./ Tweej dikke, vur den Ertesoep/ èn wè vur den Hasjee" (Spoeje doemmeniemer; 2009)
WBD III.2.3:89 'prei' = idem
Hees praaj - mollige, vrouwelijke baby (V:79)

prakkedènke
werkwoord, sterk
contaminatie van prekkezeren en denken
Naa, daor hoefde-n-ik nie lang oover te prakkedènke. 't Schonst vèèn ik: 'Ze kosse nie bè mekaor gekweeke krèège'. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

prakkezaosie
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- zorg, bekommernis
WNT PRAKKEZATIE - overpeinzing

prakkezeere
werkwoord, zwak
prakkezeren, diep nadenken
De vurrege keer vroeg dieje meens van de kraant òn alle kandidaote wèsse de schonste Tilburgse ötdrukking òf 't schonste gezègde vonne. Naa, daor hoefde-n-ik nie lang oover te prakkezeere. 't Schonst vèèn ik: 'Ge ziet mar, ge doet mar, 't is gemak zat'. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

praogerke
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
De Wijs -- Hier hebben ze nog bildjes van Jezus en St. Janneke, wij hadden vruuger thûîs 'n praogerke (kindje Jezus van Praag) (10-01-1970)

praol
zelfstandig naamwoord
praal
Cees Robben -- vól praol èn praacht
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- praolwaoge, praolbèd

praom

zelfstandig naamwoord

WBD praam (knijper op de neus v.e. paard om het in bedwang te houden)

WBD (II:2738) 'praom' - spakentrekken (v.e. rademaker)

uitdr. De praom eróp zètte - de duimschroeven aandraaien

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord vr. - praam: 1) neusknijper v.e.paard; 2) (molenaarsterm) toestel dienende om bij storm of plotselinge windrukken de vang om het wiel te persen.

WNT PRAAM - prangijzer, neusknijper inz. in gebruik om paarden in bedwang te houden

praot

zelfstandig naamwoord

praat, geklets

Mòkt mar dètter ginne praot van kómt.

Van Beek - Goeie praat kost niks; goeie raad is geld waard. - Met mooipraterij schiet men niets op. (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

DANB hij heej veul pròts ómdèttie stèèrk is

de praot is nie vur jou allêen - laat een ander ook eens aan het woord Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - tisser in de praot ('47) - er wordt over gesproken

Henk van Rijen -- is dè praot die gè pròt; pròt praot nèt as ik praot; dan pròtte pas praot gez. De praot is nie vur jou alleen

Frans Verbunt -- der is veul praot oover, mar et wordt stilgehaawe

Henk van Rijen -- daor mótte ginne praot van maoke - daar moet je niet over spreken.

Hoe et te praot kwaam weet ik niemir mar we han et er ineens over. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

WBD III.1,4:118 'kwade praat' = laster

WBD III.3.1:255 'praat', 'praatje' = praatje

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord o. 'proot' - praat: 'vuil proo't hebbe' - veel praat hebben,

over een al te rijk flux de bouche beschikken.

Antw. PRAAT zelfstandig naamwoord m. - Praat hebben veur zeven man - geweldig veel praat hebben,

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- praot zn - praat

praote

werkwoord, zwak

praten

Vader tot zoon: Is dè praot, die gij pròt; pròt praot nèt as ik praot, dan pròtte pas praot!

MP gez. Dè zèn daor zón lêege höskes dègge wèl plat mót praote; aanders

kunde nie binne.
— praote - pròtte - gepròt, met vocaalkrimping;
— ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij pròt
B: praote - praotte - gepraot; ook in tegenwoordige tijd geen vocaalkrimping
MP gez. Pròt of lòt en scheet, dèk iets weet.
Cees Robben -- Ze drinke bier en praote plat; hoe vónde gij mènne tónpraot?
Cees Robben -- nie praote mar braaje; Dialectenquête 1876 - Ze waandelden aal proatende tot oan de staad
Dialectenquête 1876 - loan m 'is 'n lutske proate - laten wij eens keuvelen
WBD III.3.1:281 'plat praten', 'dialect praten' = plat praten
282 'deftig,hoog, uit de hoogte, Haags praten' = bekakt praten
WBD III.1:270 'praten' = beraadslagen; 244 'praten' = uitspreken
A.P. de Bont -- zw.ww.intr. 'proten' - praten Bosch praote - praten

preediekaosie
zelfstandig naamwoord
predicatie; ee lezing in de protestantse kerk; in tegenstelling tot 'preek' in de katholieke kerk
En om is wè aanders te hebbe was ik is naor in predikaosie gegaon. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

preej
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- betaling
Henk van Rijen -- pré, voordeel, zakgeld
WBD III.3.1:191 'pree' = fooi
Verkorting van 'premie'?
Antw. PREE (zachte e) zelfstandig naamwoord v + m. - weekloon; bij uitbr.: alle werkloon
ook: drinkgeld: Hij krijgt 's Zondags maar weinig pree van ze' moeder.
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- preej zn - zakgeld
WNT PREE - 1) soldij, 2) loon, 3) zakgeld

preeke
ww., zw
preken
B preeke - prikte - geprikt
ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij prikt ; d-syncope
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - PRIKT voor 'preekt'. Het is, door de hier nog veel gewone verandering der e en i, het oude 'prekt'. Z.a.
1. een predikatie houden, vanaf de preekstoel spreken
N. Daamen (handschrift 1916) -- "geprikt - gepredikt - hij hee geprikt"
Hij prikte zô schôon en hij mokte héél veul meensen beter, die ziek waren of

lam, of blind. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
2. andere betekenissen
WBD III.4.1:49 'preken' - zingen (van vogels), ook fluiten, slaan, slagen
WBD III.4.1:166 'preken' - geschreeuw v. leeuweriken, ook 'jubelen' genoemd
Antw. PREÊKEN (zachte e) - prediken, wordt ook gezegd v.e. zacht, onbeweeglijk schijnende, draaiende draaitol; eveneens v.h. ronken v.e. meikever.

prèèke
werkwoord, zwak
prijken
B praeke - prèkte - geprèkt — ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij prèkt

prèès, prèske
zelfstandig naamwoord
prijs (zowel beloning als waarde-aanduiding)
Cees Robben -- dan hèdde kaans dègge in de prèèze vliegt
Cees Robben -- ge hèt den irste prèès
DANB der waare vèèf prèèze
Henk van Rijen -- hij heej aatij prèès - hij heeft steeds geluk
Frans Verbunt -- in de prèèze vliege - prijzen winnen in de duivensport
WBD III. 1.4:61 'op prijs stellen' = waarderen
WBD III.3.1:121 'prijzig' - duur

preezansie
zelfstandig naamwoord
presentie - aanwezigheid

prèèze
werkwoord, sterk
prijzen
Dirk Boutkan prèèze - (prêes)/prees - gepreeze
B prèèze - prêes - gepreeze geen vocaalkrimping
WBD III.1.4:429 'prijzen' = idem
Stadsnieuws - Et valt te prèèze dèttie zenen mond gehaawe heej. (180608)

prefêet
zelfstandig naamwoord
profeet
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- Ik zèè ginne prefeet
A.P. de Bont -- prəfe.t, zelfstandig naamwoord m. - profeet

Antw. PROFEET zelfstandig naamwoord m. - iemand die met nadruk, met juistheid of op eenen toon van zekerheid spreekt.

prefèssie
zelfstandig naamwoord
profetie, voorspelling

prèkt(e)
werkwoord, persoonsvorm
prijkt(e)
tegenwoordige tijd/verleden tijd van 'prèèke',met vocaalkrimping

prèlwèg
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- parallelweg
Stadsnieuws - Vanaf de Prèlwèg koste den Atteljeej zien. (181109)
K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - prèlwèg = Spoorlaan (blz. 131)

prèngel
zelfstandig naamwoord
gierigaard
Èn wieste, dè ne prèngel/ nôot ene sènt kan misse? (Henriëtte Vunderink; Wieste..?; k Zal van oe blèève haawe, 2007)
WNT PRENGEL zelfstandig naamwoord m. (vr?) v.d. wortel 'prang' (± = klem), met verkleinwoordsuffix -el - 1) dikke stok, knuppel; II) naam v.persoon: 1) lompe vlegel, pummel; 2) in Gron.nietig, tenger ventje; in Maastr. 3) dik, mollig kind;
Antw. PRENGEL zelfstandig naamwoord v.- vrouw die altijd prengelt alvorens te koopen.
Hees prengel, priengel (VI:64)
Bosch prengel - gierig persoon

prèngele
werkwoord, zwak
scherp afdingen
— prèngele - prèngelde - geprèngeld
Antw. PRENGELEN - scherp bieden, nauw afdingen
WNT PRENGELEN - 1) slaan, afrossen, 2) dwingen,zaniken, iem.lastig vallen, scherp bieden, afdingen

prèske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
prijsje
verkleinwoord van 'prèès', met vocaalkrimping

presónteere

werkwoord, zwak

presteren

Ze hèbbe goed gepresónteerd - Ze hebben goed werk geleverd.

Henk van Rijen -- ze hèbbe goed gepresonteerd - ze hebben goed werk geleverd.

presènteere - presenteerde - gepresenteerd Naar fr. 'présenter'

prèùk, prökske

zelfstandig naamwoord

pruik

Van Delft - "Hij heeft 't druk als een pruikemaker met ééne klant" beteekent: Hij neemt den schijn aan van veel te werken en inderdaad verricht hij weinig. Even over de Belgische grens hoort men daarvoor: "'t Is alsof hij Mol en Balen moet afwerken en Desschel en Retie er bij." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

Henk van Rijen -- hij heeget zo druk as ene pröökemaoker meej êene klaant

Bijn.ene prèùk = iemand die een pruik draagt (blz.94)

WBD III.1.3:277 'pruik' = pruik

prèùkemaoker

zelfstandig naamwoord

Van Delft - Iemand, die veel beweging over een werkje van weinig beteekenis maakt, en doet alsof hij het er zeer druk mee heeft, voegt men toe: "Hij heeft het zoo druk als de pan met vastenavond." Ook wel: "Zoo druk als een pruikemaker met één klant." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

Henk van Rijen -- pruikenmaker

Henk van Rijen -- 'Hè hee-g-ut nèt zo druk as unne pröökemaoker meej êene klaant'

WNT PRUIKENMAKER - Het zoo druk hebben als een pruikenmaker met één klant, of ... die geen klanten heeft. Meestal gebezigd m.b.t. iemand die zich verbeeldt dat hij het druk heeft.

prèùm, prömke

zelfstandig naamwoord

pruim, ook tabakspruim

Cees Robben -- en bord möllekepap meej prèùme;

Mar vruuger han we zelf ok frèùtbôome in de tèùn èn de buuren ok, èn waor ge veul van had dè wier onderling geröld, gij enen emmer pèrzike of prèùme èn wij enen emmer kersen of iets aanders. (Nel Timmermans; Wètter ammòl òn de deur komt; CuBra; 200?)

Dialectenquête 1876 - pruimen en père (ui = eu van fr. Meuse), meestal: pruim en père

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - Ries prèùm & Kees kwatta = echtpaar Bertens (blz. 25)

WBD III.1.1:228 'pruim' = vrouwelijk geslachtsdeel

WBD III.4.3:163 'wilde pruim' = sleepruim

prèùme

werkwoord, zwak

pruimen (van tabak)

prèume - prömde - geprömd, met vocaalkrimping, behalve in inf., praes.plur. en praes. ik-vorm

De baanke van de Lèndenbôom/ stòn triestig èn verlaote/ in plak dètter den A.O.W./ zit te prèùme èn praote. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ene trostprès...)

Frans Verbunt -- hij maag wèl iets hèbbe want hij prömt nie

prèùmetèèd

zelfstandig naamwoord

pruimentijd

Cees Robben -- Tòt in de prèùmetèèd .. èn dan verzuuk ik jöllie óp de kròkstêene.

Antw. PRUIMENTIJD zelfstandig naamwoord m, - Tijd dat de pruimen rijp zijn.

WNT PRUIMENTIJD - de tijd dat de pruimen rijp zijn; in den pruimentijd; nooit

prèùmtebak

zelfstandig naamwoord

pruimtabak

Hoe gònget vruuger jaore,/ Toen krêeg ene vadder prèùmtebak/ of en flèske jònge klaore. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ik wòcht mar aaf...)

prèùmzuutendirk

zelfstandig naamwoord

N. Daamen (handschrift 1916) -- "pruimzuutendirk - eeuwige vuilkijker"

prieêel, prie-iltje

zelfstandig naamwoord

prieel, tuinhuisje

priegel
zelfstandig naamwoord
slaag
WBD III.1.2:45 'priegel' = pak slaag; ook:'priegeling, afrossing, rammel, enz.'
Stadsnieuws - Onze Jan krêeg priegel van onze paa omreeje dèttie geloogen ha (100607)
WNT PRIEGELEN - 1) slaan, een pak slaag geven; 3) steken; 4) met inspanning peuteren op fijn naaiwerk. A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord 'priegel' (in de verb.'priegel krege' - slaag krijgen)
Goem.PRIEGELEN - wkw (rg.) slaan
Antw. PRIEGELEN - ferm afrossen: Gepriegeld worden gelijk 'en Duitsch wijf. PRIEGEL (zonder bepaling) pak slaag

prikblad
zelfstandig naamwoord
hulst (Ilex aquifolium)
WBD III.4.3: prikblad - hulst (Ilex aquifolium)

prikdraod
zelfstandig naamwoord
WBD prikkeldraad ; ook genoemd: 'prikkeldraod' of 'pikkeldraod'

prikke
werkwoord, zwak
prikken
WBD aanbrengen van gaatjes in het deegbrood
prikke - prikte - geprikt

prikstoel
zelfstandig naamwoord
preekstoel
N. Daamen (handschrift 1916) -- "prikstoel - predikstoel' de pastoor prikt goed; hij hee laank geprikt"
Naarus - Hij kwaamp zelvers op z'n prikstuultje, en zoo treffend schoon en zó eenvoudig, sprook ie mee z'n parochiaone, dèk er verschaaie keer minne zaddoek van heb motte gebruiken... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Cees Robben -- Moete daor tòch is heure van wèffere prikstoel die je preek kómt.
Cees Robben -- ak óp den prikstoel stao;
Pierre van Beek -- As de boeren oud wòrre, stòn ze ónder de prikstoel (= worden ze 'fijn') (Tilburgse Taalplastiek 136)
De gisseluke, de pestoor of kapelaon, verkondigde et wel meej overtöging

van de prikstoel, en et brave volk geleufde dè... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD 'prikstoeltje - driepotig stoeltje v.d.schoenmaker, hs K183 (II 695)

Frans Verbunt -- ze zèn van de prikstoel gerold - hun huwelijksplan is bekendgemaakt

Elie van Schilt - Prikstoelen mee houtsnijwerk, waorvan ge nou zegt: 'Hoe konden ze ut maoken.' (uit: 'Un paor momentjes vur wet ouw monumentjes'; CuBra, ca. 2000)

WBD (III.3.3:34) prikstoel, kansel = preekstoel

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - PRIK, voor 'preek', door de hier zeer gebruikelijke uitspraak der ee als eene i. (zie ook 'prikt')

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- prikstoel zn - preekstoel

prikstuultje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord van prikstoel maar in de betekenis van een schoenmakersstoel, waarschijnlijk dus met betrekking tot 'prikken'

preekstoeltje

WBD 'prikstoeltje' - driepotig stoeltje v.d. schoenmaker, hs K 183 (II 695)

N. Daamen (handschrift 1916) -- "prikstoel - 3 pootig stoeltje van den schoenmaker"

prikt(e)

ww., pv

preekt(e)

Cees Robben -- Denkte gij naa mar nao vurdè ge prikt;

N. Daamen (handschrift 1916) -- "de pastoor prikt goed"

tegenwoordige tijd resp.verleden tijd

2e + 3e pers.enk. van 'preeke', met vocaalkrimping

Hft. PRIKT voor 'preekt'. Het is, door de hier nog veel gewone verandering der e en i, het oude 'prekt'. Z.a.

prins

zelfstandig naamwoord

prins

MP gez. (Ligde lèkker,lummel?) Nèt zó lèkker as ene prins in nen èèrpelkèùl.

MP gez. As ene prins in en kafkòt. (± voelt zich niet goed thuis)

prinsepolse

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt -- de belangrijkste, de vrouw van de baas

prippereere

werkwoord, zwak

prepareren

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'pripparreeren'
prippereere - prippereerde - geprippereerd

prisse
werkwoord, zwak
PM bakken en braden
WBD (III.2.1:356) 'prissen' - sudderen, ook 'spetten,spetteren,knetteren
— prisse - priste - geprist
Verh.PRISSEN onov.ww - bakken en braden
Haor prùsse - slordig werken

prissentaosie
zelfstandig naamwoord
presentatie, voorkomen (i.h.b. van vrouwen en daarbij i.h.b. van de boezem)
De Wijs -- 'n leuke mèd war, dè wel, mar ze hee gin prisentaosie (10-01-1970)

prissenteerblad
zelfstandig naamwoord
WBD III.1.3:121 'presenteerblad' = klep v.e. broek

prissenteere
werkwoord, zwak
presenteren, aanbieden
Henk van Rijen -- prisenteert es en kuukske - ga eens met de koekjes rond
- als contaminatie van presenteren en aanbieden: Ons Lia presenteerde der èège aon om de soep op te scheppe. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'prizenteere' ww - presenteren

prizzentaosie
zelfstandig naamwoord
presentatie (Vos in Cees Robben --); voorkomen
Cees Robben -- Wès óns Mietje tòch plat war; jè ze heej niks gin prisentaosie

pròchie
zelfstandig naamwoord
parochie
Ons Sjaan is venaovend nòr de rippetiesie. Zis teegesworreg onder en korke bij ons in de pròchie, vur te zinge meej ötvòrten èn zôo meer van die fiste. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2006)
Antw. PROCHIE zelfstandig naamwoord v - parochie

proem
zelfstandig naamwoord

glazen stuiter; knikker

zonne proem óp mene knikker

N. Daamen (handschrift 1916) -- "proem - steenen balletje waarmede de kinderen spelen"

Den burger, 'n dikke proem van ’n boerke... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; ’De nuuwe dokter’; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

M'n moeder vertelde, dat ze hum nog as ennen blaog van 'n jaor of tien, toen ie meej kaaischeuten aon 't speulen was, naor z'n vadder zunnen kop mikte meej nen proem, omdat die meej nen kaai op naor de Heilige Fermelie wou gaon. (A.J.A.C. van Delft, uit: ‘Toen Tilburg nog dorps was: Een heel typisch dialect’; Nieuwe Tilburgsche Courant, 17 juli 1956)

Ge krêêgt men mis vur zeuve knikkers en êêne proem! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Cees Robben -- Ik bèn giestere oover ene kaajscheut geklòtterd; daorvandaor hèk naa

Proemen, glaozen knikkers, waor ge alle kleuren in kost zien, agge ze tegen et licht hield, waar et betere spul... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD III.3.2:95 proem, kaajscheut, bolbaaj, 'beukennootje' = knikker

WBD III.3.2:98 proem, mèèrpel = grote knikker

proeme

werkwoord, zwak

knikkeren (met glazen knikkers)

proeme - proemde - geproemd

korte oe

De Wijs -- Zumme proeme of wilde liever haktolle, ‘tis nog te vruug om te vliegere (09-07-1967)

Cees Robben -- Zumme naa is gòn proeme?

WBD (III.3.2:101) proeme, kaajscheute = knikkeren (NIET genoemd)

profèèt, prefèèt

zelfstandig naamwoord

profijt, voordeel

Cees Robben -- vruug ópstaon dè is gin prófèèt;

WNT PROFIJT - 1) voordeel, 2) opbrengst, baat, 3) winst

pròl

zelfstandig naamwoord

WBD III.2.3:118 'prol' = appelmoes

prömke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

pruimpje, ook kleine tabakspruim

verkleinwoord van 'prèum', met vocaalkrimping

prömt, prömde
ww., pv
pruimt, pruimde
_ van ' prèùme ' , met vocaalkrimping

prömzuur
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt -- chagrijnig persoon, zuurpruim
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - tis nèt prömzuur zónder laage (Si '69) – gezegd iemand die vaak lelijk kijkt
Stadsnieuws - Bij dije prömzuur isset nôot goed òf et dugt nie (210606)

prongeluk
bw
Henk van Rijen -- per ongeluk
Henk van Rijen -- 'prongeluk èsprès'- quasi per ongeluk

prononsie
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt -- bedoeling; kaoj prononsies - slechte bedoelingen
Pierre van Beek -- kaoj prónónsies hèbbe - slechte voorgevoelens hebben
Henk van Rijen -- kaoj pronoosies - slechte bedoelingen
Henk van Rijen -- 'prenonsie, prenoosie zn - voorgevoel, vermoeden (prénotion Fr.)

pronselen
werkwoord, zwak
WBD III.1.3:10 'pronselen' = niet passen (van kleding); ook! 'flodderen

pront
bijvoeglijk naamwoord & bijwoord
WTT-2012 - 'Pront' wordt meestal uitgelegd als zijnde afgeleid van het Franse *prompt*; het WNT heeft deze duiding echter al in 1942 genuanceerd in het lemma 'pront': "In de dialecten [is 'pront'] de normale ontwikkeling van prompt, met overgang van m in n na de assimilatie van p aan t; *wellicht heeft ook de Fransche uitspraak van prompt een zekeren invloed op de ontwikkeling gehad.* Afgezien van een sporadisch gebruik in de 17de eeuw komt het woord niet voor het einde der 18de eeuw in de schrijftaal voor; thans heeft het nog een dialectisch tintje in tegenstelling met prompt dat tot de gecultiveerde taal behoort."
ES - 2012 - In het Tilburgs heeft het woord vele nuances gekregen, die echter te verdelen zijn in twee woordsoorten met twee eigen betekenissen.
1. het bijvoeglijk naamwoord = Nederlands

- Zèède gij ene pronte meens ... - Ben je een oppassend iemand ...

's Lieve Vrouw ha' zeuve vreugde' en

zeuve weeën in d'r hart;

iedere pronte moeder krijgt zoo

van veul zuut en zuur d'r part. (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Pronte moeder', 1938)

Onzen Opa was vruuger unne pronte/ Stijle witte haor, stond 'em goed... (Tony Ansems, Gatvermiedenhoed; van de cd Gatvermiedenhoet; 2010)

De ouwere jonges, öt de buurt/ Ha'n aaltij kauwgum in dere mond/ En ze liepe aaltij pront/ Mee de schonste meskes rond... (Tony Ansems, 't Willeminapark; van de cd Tilburgse Liekes American Style 2; 2009)

- [aantrekkelijk in geldelijk opzicht] ...'nen pronten ongetrouwden dokter... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

Mientje van Kampen, krijgt tienduuzend mee en de kaast vol linnen, nou-en-of, 'n héél pront durske! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

Cees Robben -- ons Silleke is en pront medje en heeget himmol nie op mansvolk begreepe;

- [goede huisvrouw] "Meens, meens, zuuk toch naor 'n pronte vrouw, dan komt er regelmaot in oe leeve!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

...'n heel net meiske - en 't zal 'n pront vrouwke veur julliën Harrie worren. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 12; NTC 17-12-1938)

- [goed van maatschappelijke stand] - Echt goei pront boerenvolk van den aawe stempel! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

...en ze zaag er om den doojen dood nie zoo slecht uit: et is 'n pront, net meiske, Anneke, dè is 't! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

...mar hij kos as dokter toch slecht de dochter van 'n mutskesvrouwke trouwen, al waren et nóg zoo'n pronte lui. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

"Ze mos niks hebben van swiet en kaskenaode mèr vur de kleeraozie kwaam ze op. We moesten er pront opstaon." (A.J.A.C. van Delft, uit: 'Toen Tilburg nog dorps was: Een heel typisch dialect'; Nieuwe Tilburgsche Courant, 17 juli 1956)

Cees Robben -- Den pronten staand van geenekaant ...

Frans Verbunt -- pronte staand - betere stand, beter gesitueerden

- [goed van karakter]

Hij was aaltij op tèèd zó ast/ ene pronte meens beheurt. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Te veul... Bols)

Twee hèùze vur 't Tresiaplèèn op aon hadde "tante Alie". Mevrouw Swinkels wel te verstaon. 'n Pront meens. D'r wier van gezééj desse in d'n oorlog int verzet gezeete had, saome meej "den Frik". "Frik" waar 'n pseudoniem vur frater Frederico, hoofd van de jongesschôol. (Jos Naaijkens; 'Vruuger bij ons

in de Mister Stormstraot'; CuBra, ca 2005)

Vruuger zeeje ze dè Tilburgers 'nie ont mar pront' zèn. Òf ok wèl: 'Nie lammenteere mar akkedeere.' (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

WBD III.1.4:66 'pronte mens' = goedzak; 72 'pront' = ingetogen

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'pròntˈ bn, bw - prompt, degelijk

2. bijwoord = van het Franse 'prompt' (uitspraak = 'pront')

prompt, meteen, onverwijld

...en pront deurwerken, war! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

Hij waar persiesekes en secuur en pront en netjes... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

En pront kwaam ut antwoord... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Pront doek men flèsse in den bak/ om et mieljeu te diene. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Der stòn der te wèèneg)

GD07 Laoter ginge der meer mèskes en pront vak leere

Andere bronnen

Antw. PRONT - fraai, flink, groot en schoon v.leest, welgemaakt van lijf en leden. 'Ne pronte jongen, e pront meisken; bw.: juist, krek.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- PRONT bn - keurig, netjes, zelfbewust. Zie blz.43 'Pronte mensen'.

A.P. de Bont -- pront, bnw. en bijw. 'pront' - prompt: 1) eerlijk, degelijk,net; 2) op de bepaalde tijd, stipt op tijd, regelmatig

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - pront - alles keurig verzorgend

prooj

zelfstandig naamwoord

typering v.e. meisje N. Daamen (handschrift 1916) -- "'t is 'n malsche prooi (over een dik meisje sprekende)"

WNT PROOI - 4) schimpnaam voor een vrouw (verouderd); vergelijk: prij

proopenêere

werkwoord, zwak

proponeren (?), kaartspel (spelregels niet bekend)

Van Delft - - "Zoo 's wintersavonds speulen we mee de kaort, we speulen propeneeren en rikken."(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

pröpke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

propje, kort dik persoontje

— verkleinwoord van 'pròp', met vocaalkrimping

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- pröpke zn - kort, dik persoontje

prösse
ww.
Frans Verbunt -- bedrijvig bezig zijn, redderen in de keuken
WBD (III.2.1:357) prosse - onhandig in het vlees snijden
WBD III.1.4:368 'gepros' = slordig werk
WNT PRUISEN - 1) bruisen, schuimen, borrelen, gisten; 2) de darmen v.e. geslacht varken schoonmaken; 3) schuimbekken; 4) brieschen; 5) ruischen; 6) uit een nauwe opening met een suizend of sissend geluid te voorschijn komen

prösvrouw
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt -- kookvrouw, kookster

pròt(te)
werkwoord, persoonsvorm
praat
Cees Robben -- veul geklèts, mar et pròtte wèl;
Cees Robben -- mene meens pròt snaachs in zene slaop;
Henk van Rijen -- is dè praot die gè pròt; pròt praot nèt as ik praot; dan pròtte pas praot
2e + 3e pers.enk. tegenwoordige tijd resp. verleden tijd van 'praote' met vocaalkrimping

pròtje
zelfstandig naamwoord, dim
praatje
...en hoe gezellig dè ge daor op dè bènkske in protje kost maoke! (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - en Tilburgs pròtje duurt mar drie daog(e) (SV '75) - roddelpraat duurt niet lang
Henk van Rijen -- et smoesje is goed mar et pròtje dugt nie
WBD III.3.1:255 'praatje', 'roddel' = praatje

pròts
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- praats
WBD III.3.1:305 'praats' = bluf
Dirk Boutkan (blz. 96) hij heej veul pròts

pròtsmaoker
zelfstandig naamwoord
praatjesmaker

Ik wao eigenlijk vertellen, dè Jantje Pijn[enburg] op dè bontje ôk dikwels gerejen hee. 'ne Groote protsmaoker was ie nie, alleen as 't over fietsen gong dan sloeg z'n hart waogenwijd open. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)

prulderij

zelfstandig naamwoord

Van Delft - "Prulderij" is waardelooze rommel; (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

prut

zelfstandig naamwoord

gez. ginne prut - niet mis

WBD III.1.1:247 'prut' = slapers (oogvuil; ook: 'siep', 'soep', 'zepel' van 'preuts'(?) = overzedig, gemaakt eerzaam

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord - vrijwel altijd in een bijwoordelijke uitdrukking met ontkenning 'niet'

gezegde: nie prut - niet verlegen uitgevallen, niet mis

Cees Robben -- gij bént ôok nie prut

N. Daamen (handschrift 1916) -- "de die is nie prut (ze is niet wel)" — "an d'r kamizool"

De Wijs -- (Gehoord bij 'n familie-oordeel) ze zit vol goeiigèèt mar som is ze nie prut! (23-10-1963)

De Wijs -- Ik wil bist wete dè'k 'n kaoi boor ben mar zij is ôk nie prut (23-09-1970)

Henk van Rijen -- ons taante Jaans waar irst nie prut, mar na vórt wèl

CiT (113) 'Dè wefke is nie prut, hùrre'

WBD III.1.4:134 'nie prut' = stoutmoedig

WBD III.1.4:81 'nie prut' = een lastig karakter hebbend

WBD III.1.2:186 'nie prut' = onwel; 1.4:134 'nie prut' = stoutmoedig

WBD III.1.2:340 'prutlip' = uitslag onder de neus

WNT XII II kolom 4651.

A.P. de Bont -- prot, bnw. 'prut' (in de verb. 'nie prut zen' niet pluis, niet gemakkelijk zijn)

Antw. PRUT - nie(t) prut vallen - niet pluis zijn, niet gemakkelijk vallen, zelfstandig naamwoord koffiedik.

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- prut bn - prut, niet gemakkelijk

prutske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

overschotje warm eten

N. Daamen (handschrift 1916) -- "wij hadden vanavond 'n prutske (een warm overschotje)"

WBD III.2.2:17 'prutske' = liefkozende benaming voor een kind

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- prutske zn - klein mannetje of vrouwtje

WNT PRUTS - 1) stoofpot, bereid uit afval van vleesch en een stuk lever;

prutte
werkwoord, zwak
1) uit de grond halen (van aardappels)
2) zachtjes koken
N. Daamen (handschrift 1916) -- "aardappel prutten (probeeren of ze volgroeid zijn)"
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - meej Peeter èn Paulus gomme èèrpel prutte (Kn'50) - 29 juni -
N. Daamen (handschrift 1916) -- "moeder de pap prut (kookt)"
WBD III.4.4:214 'prutten, pruttelen' = borrelen, ook 'brobbelen'
WNT PRUTTEN 1) pruttelen, zacht koken;

pruttele
werkwoord, zwak
pruttelen = zachte winden laten
WBD III.1.1. lemma Een wind laten – Tilburg [als enige plaats van opgave]

–prutter
2e lid in een samenstelling
-liefhebber
Pierre van Beek -- veugeltjesprutter, dèùveprutter
Stadsnieuws - Onze paa waar ene veugeltjesprutter, hij zaat aatij bij zen knòrries - Mijn vader was liefhebber van vogeltjes . . . (091108)

pruufke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
proefje, proefneminkje (?)
Henk van Rijen -- ieder pruufke heej zen smòkske - op elk potje past een dekseltje

pruuve
werkwoord, zwak
proeven, in het bijzonder genieten van sterkedrank
B pruuve - pruufde - gepruufd
steeds korte uu
Hedde honig meugen pruuven,/ lek oew vingers, lekkerbek! (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'De blonde biekes', 1932)
Mee wie hedde naa weer zitte pruuve!? (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)
ik pruuf geluk in 't daogelijkse brood... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Geluk', 1941)
Cees Robben -- 'om de kwaliteit te pruuven'
En toen moes ik venalles pruuve, zuut zout zuur èn bitter... (Nel

Timmermans; Taofele; CuBra; 200?)
WBD III. 1.1:257 'proeven'; ook 'keuren'
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - PRUEVEN, voor 'proeven'. Het is geheel Brabandsch.
A.P. de Bont -- zw.ww.tr.en intr. 'pruven' - proeven, borreltjes drinken, aan de sterke drank zijn.
Antw. PRUVEN - proeven, fr.goûter. Ik heb 't gepruufd.
Bosch pruuve - een borreltje drinken; aan de drank zijn; proevén

pruuver
zelfstandig naamwoord
drinker (van alcoholische drank)
Cees Robben -- ik kèn veul meer aaw pruuverkes dan aawe dòkters
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - tis ene gòdminnende pruuver (D'16) (pruuver = wie geregeld alcohol drinkt
Frans Verbunt -- ne goeje wèèver is ok ene goeje pruuver
Buuk pruuver - jeneverdrinker
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. 'pruver' - proever, hij die geregeld veel borrels drinkt drinkebroer
WNT PROEVER (II) 5) hij die (te veel) sterken drank proeft; dronkaard

pul
zelfstandig naamwoord
N. Daamen (handschrift 1916) -- "pul - klein vierkant peperkoekje, waar om wij als kinderen op de markt loterde (loten)"

pulling
zelfstandig naamwoord
peluw, een met kaf of veren gevulde zak op het voeteneinde v. h. bed langwerpig, rond onderkussen onder het hoofdkussen
R.J. èn daor nòg en pulling aachter gezèt
Cees Robben -- ik hèb mar ene pulling óp et voetènd geleej;
Henk van Rijen -- leeter ginne pulling op et schoor? - ligt er geen peluw op de vliering?
WBD (III.2.1:103) 'peuling' = peluw
Verh.Verh.: wsch. hetzelfde woord als 'peluw', maar in een oudere vorm (lat. pulvinus) A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. 'peuling' - peluw
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'pölling' zn - peluw

pultje
zelfstandig naamwoordverkleinwoord
peultje, peulerwt, 'sèùkerèrtje', 'haawke', peul
WBD III.2.3:80 'peultje' = peul

pulverseerglas

zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- glazen potje met deksel waarin H.Olie
WNT PULVERSEEREN - tot poeder malen, wrijven of stampen; tot asch verbranden oneig. kort en klein slaan

pumke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
pompje
et pumke is van men fiets gejat
Dirk Boutkan (blz. 28) uit het cluster mpk wordt de p verzwegen: pumke

pumperemunt
zelfstandig naamwoord
pepermunt(jes)
Pumperemuntjes eten zoo naaw en dan is ok al goed tegen de maogpent... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

punder
zelfstandig naamwoord
punder, ponder, weegstok, unster
MP gez. Daor hangt de punder, aachter de deur. (teneinde iemand te wegen naar zijn geldelijk bezit, spec. m.b.t. jongeman die dong naar de dochter),
A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m.'punder' - toestel om te wegen, weegstok
WNT PUNDER = PONDER, zie PONDEL - weegschaal met ongelijke armen, waardoor men met een klein gewicht, dat aan den langen arm wordt heen en weer geschoven, een grooten last kan wegen; unster.

puntböltje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
spits toelopend (papieren) zakje (o.a. gebruikt voor versieringen in het zandstrooisel op de vloer in boerenwoningen)

punter
zelfstandig naamwoord
WBD III.2.3:290 'punter' = rechte sigaar die van de mond naar het vuureinde geleidelijk dikker wordt

pupke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
popje
R.J. "n pupke was 't zôwaor'
verkleinwoord van 'póp', met umlaut

puston

zelfstandig naamwoord

piston, blaasinstrument, cornet

- …blaos ik nog in paor solo's bas en puston (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

put, putje

zelfstandig naamwoord

put

WBD waterput (op het boerenerf); in de Hasselt ook 'waoterput' genoemd

WBD putkèùp - putkuip (bovengrondse afsluiting rond eigenlijke put)

WBD putmik - putgalg (naast de put staande gaffelvormige paal met putzwengel)

WBD puthaok (ook in Hasselt) - puthaak (stok welke scharnierend of d.m.v. een ketting opgehangen is aan de putzwengel)

WBD putról (Hasselt) - windas boven de put; ook genoemd: wèndas, wènaos

WBD moosput (ook in hs KI83) - zinkput (voor vuil water uit o.a. gootsteen), ook genoemd 'mooskèùl', Hasselt: 'moowskèùl'

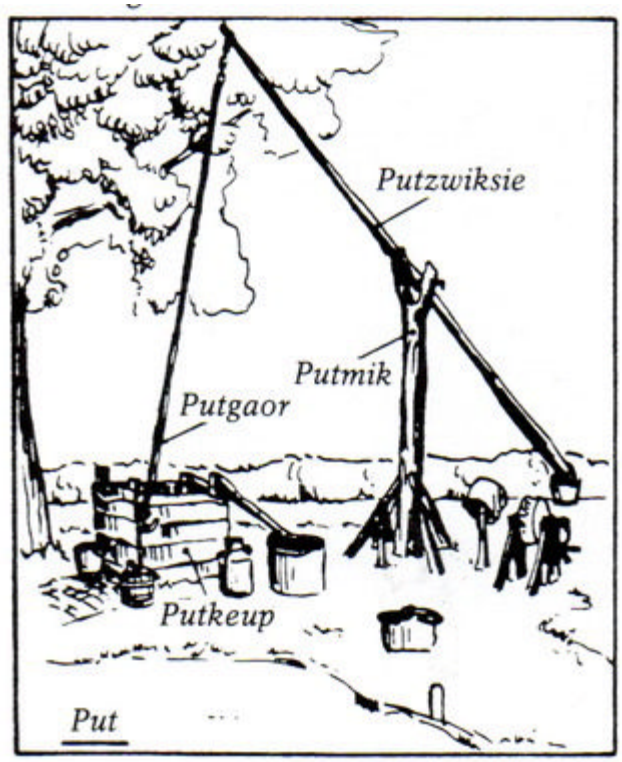
WBD puteemer (ook Hasselt en Korvel) - putemmer (zinken of gekuipte houten emmer waarmee men water put

WBD III.4.4:145 'put' = dal

WBD III.1.1:77 'putje' = kinkuiltje

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- put zn - put

WBD III.1.1:152 'putjes' = kneukelkuiltjes

Afbeelding uit: Kroniek van de Kempen

Lowie van Dorrus Misters - De welwaterput kennen we allen wel, die zijn er op de dorpen nog genoeg te zien. Waar hier de waterleiding nog niet bestaat, zal er wel een pomp zijn aangelegd. Maar voor hen, die geen put kennen, willen wij hiervan een korte beschrijving geven. De oude put was van baksteen opgetrokken en ca. 3 à 4 meter diep, rond van vorm en ruim 1 meter in doorsnee. Op de bovenlaag, iets boven de begane grond, stond de putkuip gemaakt van planken, zeskantig van vorm en ca. 1 meter hoog. Op een paar meter afstand achter de putkuip stond de putmik. Dit is een boom van ca. 15-20 cm dik en ongeveer 3 meter hoog, waarvan het boveneinde een mik was, dus een V. In deze mik lag een ronde ijzeren staaf en daarop de putroei met inkeping en het dikste eind naar achter. Aan de roei was met een ketting verbonden de putzwengel, een lange dunne spar, waaraan onder een flinke haak, veeltijds een halfsleets hoefijzer om de emmer aan te hangen. Bij het water putten werd deze emmer met de zwengel omlaag gelaten. Bij het water een forse naar onder gerichte slag en de emmer kon vol worden opgehaald. Om het ophalen van die gevulde emmer te vergemakkelijken vormde het achtereind van de putroei een tegengewicht, dat zo nodig door het opleggen van een tweede stuk hout nog werd verzwaard. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 6 '"Hygiëne" in vroeger dagen'; NTC 28-4-1951)

Putmik - Corbnelis Dusart - 17de eeuw

putjesèèrepel
zelfstandig naamwoord, plur.
WBD I:1448 'putjesèèrəpəl' - putjesaardappels (bep. soort)

put, putje

zn

put

WBD waterput (op het boerenerf); in de Hasselt ook 'waoterput' genoemd

WBD putkèùp - putkuip (bovengrondse afsluiting rond eigenlijke put)

WBD putmik - putgalg (naast de put staande gaffelvormige paal met putzwengel)

WBD puthaok (ook in Hasselt)-puthaak (stok welke schrnierend of d.m.v. een ketting opgehangen is aan de putzwengel)

WBD putról (Hasselt) - windas boven de put; ook genoemd: wèndas, wènaos

WBD moosput (ook in hs Kl83) - zinkput (voor vuil water uit o.a.gootsteen) ook genoemd 'mooskèùl', Hasselt: 'moowskèùl'

WBD puteemer (ook Hasselt en Korvel) - putemmer (zinken of gekuipte houten emmer waarmee men water put)

WBD III.4.4:145 'put' = dal

WBD III.1.1:77 'putje' = kinkuiltje

Biks put zn - put

WBD III.1.1:152 'putjes' @ kneukelkuiltjes

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van raamp tot ruuzing

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

rêepe

raamp

zelfstandig naamwoord

ramp

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 20) raamp naast ramp

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - ramp (blz. 12)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RAMP znw.v - opklim, oprij: een tamelijk breede weg, langs waar men uit de diepte van een werk grond naar boven vervoert.

raand, rèndje

zelfstandig naamwoord

rand

Hij reej op zen wit schimmeltje/ hôog op de raand vant dak. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Hij haaw et vur gezien)

Piet van Beers – ”n Natte vekaansie’: Wè busse meej voeier, gevuld tot ' t rèndje. (‘t Èlfde buukske, 2010)

WBD III.4.4:229 'rand' = omtrek

Bosch rand - afgesneden kanten van ontbijtkoek (werd los verkocht)

raande

werkwoord, zwak

randen, eenmaal overslaan wat te doen gebruikelijk is: Op zondag et lòf raande

Van Delft - - "De kip raant, omdat ze muit" of de kip legt niet regelmatig eieren omdat zij ruit.(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

WBD (Hasselt) een dag overslaan bij het leggen (door een kip)

Henk van Rijen - randen, overslaan, erlangs lopen, de meet passeren

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Stelling IV: Hasseltsch raane

WNT: RANDEN (I) 5. nalaten wat men gewoon is te doen.

Gewestelijk in Z.-Ndl. in de vorm 'randen' of 'ranen' Kiliaen -

Kiliaen - (1599): Supersedere opere, omittere institutum opus.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RANDEN, RANNEN - overslaan, verzuimen, achterlaten wat men gewoon is te doen; uitvallen, toevaren, toeblaffen, sprekend v. honden

raank

zelfstandig naamwoord

rank; stengel met bladeren, bloemen etc.; 'rangel'

WBD III.1.1:20 'rank', 'rankel' = slank, tenger

WBD III.4.3:39 'rank' = idem (stengel), ook 'rangel'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RANK znw. m+v. - de slanke stengel van erwten, boonen, hop, winde enz Naam die men geeft aan verschillende planten, zooals de haagwinde.

raankel

bijvoeglijk naamwoord

PM rank

Cees Robben - Prent van de Week - kèk tòch is wèt en gekoeter ... bij dè èèl èn raankel goed;

D'16 "raankel - ze is nog raankel (slank) - Verwacht nog geen kindje"

WBD III.1.1:20 'rankel', 'rank* = slank, tenger

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RANK bvw. - licht van lijf en leden, van menschen en dieren gezeid.

raanzeg, rènzeg

bijvoeglijk naamwoord

Henk van Rijen - ranzig

WBD III.2.3:31 'ranzig' = rins, ook 'zuursig'

WNT RANZIG - hetzelfde als RANS: van vetten en oliën die zuurstof uit de lucht hebben opgenomen en waarin dientengevolge vluchtige vetzuren zijn vrijgemaakt.

raas, raaze

bijvoeglijk naamwoord

Dirk Boutkan (1996) - 'ra:s' - roze (blz. 3)

raaw, rauw
bijvoeglijk naamwoord /bw
M ruw, rauw, rouw
Henk van Rijen - onzindelijk
Henk van Rijen - tis ammòl zo ten raawste op - we zijn bijna door de voorraad heen
Henk van Rijen - tis goej vòlk, mar raaw - het is goed volk, maar ruw
Henk van Rijen - te raawste - ongeveer (globaa)
Frans Verbunt - raawe melk - ongekookte melk
Frans Verbunt - raaw ketier - slordig huishouden
WBD III.1.4:150 'ruw' = slordig
WBD III.4.4:44 'rouw weer = slecht weer
WBD III.4.4:94 'rouw vriezen' = rijpen; ook 'vorsten'
WBD III.4.4:243 'rouw' = ruig
WBD III.4.4:11 'rouwe lucht' = onstuimige lucht

Raawbraoke, Ròjbraoke
eig.
GG Rauwbraken, gebied tussen Tilburg en Enschot

raawdaaw
zelfstandig naamwoord
GG ruw, lomp persoon

Ruwen van de wol in de 18de eeuw

raawe

werkwoord, zwak
WBD raawe (II:l056) -rouwen (nabewerking v.h. weefsel): ook:
Henk van Rijen - rouwen, ruwen
WBD III.4.4:317 'rouwen' = vezelen
Dirk Boutkan (1996) - (blz.25) 'rawe' = raawe (rouwen)

raaweghèd
zelfstandig naamwoord
GG ruwheid, ongemanierdheid, ruigte, wildgroei

raawenes
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - wildernis
WNT ROUWENIS (II) - van 'rouw (II)' naast ruw - in Z-Ned.: l) "Ruigte der bosschen ... en allerlei wilde gewassen"; 2) allerlei afval van hout, stroo, onkruid enz. = 'rouwage' - ruigte

raawmoejeg
bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen - berouwvol
WNT ROUWMOEDIG - berouwvol

raawstrôoj
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - stro (resp. bed) waarop iemand gestorven is

raaze, raas
bijvoeglijk naamwoord
rose

rad
zelfstandig naamwoord
rad, wiel
R het rad van Sinte Ketrien - huidziekte die men bij het melken van koeien kon oplopen; openbaarde zich in een kringetje van zweertjes. Ter genezing gingen de boeren hiervoor naar Oosterhout, naar het Catharina-klooster, om er een noveen te houden.

Heilige Catharina van Alexandrië- beeld aan de begraafplaats Binnenstad, Tilburg. Het rad is het symbool van haar marteldood. Onder: devotieprentje.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - rad (krt.32)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RAD znw.o. -wiel; mrv. ra(d)er, raaier; vklw. raaiken

radèske

zelfstandig naamwoord , dim.

WBD III.2.3:109 'radijsje' = radijs

rak

zelfstandig naamwoord

Cees Robben - Prent van de Week - Is oew vrouw wir op rak? Jè, et is en èchte straotmus.

Cees Robben - Prent van de Week - die straotmus is wir óp rak;

Frans Verbunt - op rak zèèn - op stap zijn

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - RAK: 't rak hebben = neiging hebben om te rakken, jagen, stouwen; toegeven aan onweerstaanbare ramscheuten en schoeren? ook wel gebruikt voor andere vormen van onrust dan die welke betrekking hebben op de snelle voltooiing van het werk, b.v. erotische verlangens: 'hij is op rak'.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
rak, znw. m. - rak, de daad van rakken: 'op (z'ne) rak gaon' - gaan rakken

WNT RAGGEN l) wild heen en weer loopen, stoeien; 2) een heen-en-weer-schuivende beweging maken.

rakke

werkwoord, zwak

Henk van Rijen - ravotten, rondzwerven

WBD III.1.2:121 'rakken' = slenteren, ronddolen; ook 'bolliën'

WNT RAGGEN - l) wild heen en weer loopen, stoeien; ook gezegd van tochtige dieren; 2) een heen-en-weer-schuivende beweging maken

ram

zelfstandig naamwoord

WBD mannelijk schaap, ook ram, ram, 'raam' of 'bók' genoemd

WBD III.4.2:62 ram - mannelijke haas

WBD III.2.1:511 ram, rammelaar = rammelaar, mannelijk konijn

rammel

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek dartele, uitgelaten, jongensachtige vrouw of meisje

Pierre van Beek - wilde rammel - idem

Henk van Rijen - 'Zè waar vruuger nògal unne wilde rammel'

Stadsnieuws Dè meens waar me tòch en blèkke rammel - ... een druk type. (200510)

WBD III.1.2:45 'rammel' = pak slaag; ook: 'slaag, aframmeling, priegel'

WBD III.1.2:45 'aframmeling' idem

De A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
RAMMEL meisje (vrouw) dat (die) luidruchtig en wild te werk gaat
WNT RAMMEL I, 2) persoon die 'rammelt', altijd door praat.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
RAMMEL znw. v.- rammelaarster, babbelaarster
RAMMELKONT znw. v. - rammelaarster, wauwelaarster
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - rammel zelfstandig naamwoord - luidruchtige vrouw WNT RAMMEL l) voorwerp dat rammelt; 2) persoon die rammelt, d.w.z. altijd door praat; 2) resultaat van rammelen: gebabbel, slaag

rammelèèr

zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt - rammelaar (kinderspeelgoedje); ram, mannelijk konijn
WBD III.3.2:134 'rammelaar'= idem, ook 'rammeltje' of 'rammel'
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - rammelèèr zelfstandig naamwoord - rammel van een kind; mannelijk konijn, ram

rammenasse

werkwoord, zwak
ramassen, door elkaar schudden
WNT RAMMENASSEN zie RAMASSEN, dit laatste uit Maleis 'ramas' = kneden. 1) in de oorspr. techn. bet.: masseeren op de bij de inwoners van Oost-Indië gebruikelijke wijze; 2) als gevoelswoord met vervaagde bet.: gewestelijk, en gewoonlijk vergezegd van ('door elkander') werpen, -rammelen. In het bargoens ook: ranselen, vechten.

ramspoed

zelfstandig naamwoord
rampspoed
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 27) mps —> ms ramspoed

rangel

zelfstandig naamwoord
stengel met bladeren, bloemen etc; rank, tak, 'raank'
WBD III.4.3:40 rangel - rank, onstevige stengel; ook: rank, rang, rand, stengel, tak
WBD III.4.3:77 rangel - tak (alg.) ook knoest genoemd

raod

zelfstandig naamwoord
raad, advies gemeenteraad
MP gez. Goeje praot kost niks en goeje raod is gèld wèrd.
Cees Robben - Prent van de Week - Hij wies ginne raod; agge meej oewen èèrmoej ginne raod wit;
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -

ro.t, znw. m. 'rood' - raad; gemeenteraad; znw. vr. 'root'- (honing)raat.

raodslid, ròdslid
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - 'raotslit, raotsleeje' - raadslid

raoje
ww., onr.
raden; adviseren, aanraden
- raoje - raojde - geraoje
Geen vocaalkrimping
Dès oe mar geraojen ôok!
Daamen Handschrift (1916) - "dès woar juffrouw, dè roaide (daar heb je gelijk aan)"
Daamen Handschrift (1916) - "roaie - dè roaide (daar heb je gelijk aan)"
Mar jè, ge moet op pad, m'ne man,
en ik raoi oe dees ten goeie:
ge neemt et dikke Rooike mee,
de vetste van ons koeie; (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, 'Hannes Kaokel, van Baokel', 1944)
Cees Robben - Prent van de Week - hij wilde nie geraoje zèèn (sloeg goede raad in de wind)
Cees Robben - Prent van de Week - In Riel kóste raoje nòr et gewicht van den big.

Cees Robben - Prent van de week 19-01-1979

Mar Nilles is wè èègewèès/ al ist dan ginne kaoje,/ Hij heej den aord nòr hullieje paa/ die is ok nie te raoje. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dè gaaf den durslag...)

Henk van Rijen - raoje, raoje pliesiepèt - zoek het maar uit.

Frans Verbunt - dès oe geraoje - dat zou ik maar doen

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - raoje-raoje-pliesiepèt = Ad van Puijenbroek (blz.64)

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - raoje ww - raden; dè's oe geraoje-n-ók!

raojer

zelfstandig naamwoord , plur

Henk van Rijen - wielen, raderen

raojmaoker

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - radmaker, wielenmaker

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - raojmaoker zelfstandig naamwoord - radmaker

raok
bw/bijvoeglijk naamwoord
raak
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
rò.k, bijvoeglijk naamwoord en bijw. 'raok' - raak: "t Is wél raok mé d'appel deis joor!'

Hij fiedelde zoo-mar-ongeveer
tennaoste-bij wè **raok**…
Piet Heerkens

Toe, kender, ravot er mar **raok** in ons waai…
Leo Heerkens

Stamp en stoot mar **raok**, mesjientje…
Piet Heerkens

Pultjes, èrtjes, kappesèèners,
boeretêene, èègenhèèmers.
Krotjes, bontjes van de staok.
Èlke week is ´t wir **raok**.
Piet van Beers

Ik zè ginne Vondel
'k Rommel mar **raok**
Mar aaventoe heur ik:
't valt in de smaok.
Lechim

Is aaltij Brabants, sappig **raok**
Lechim

Toen króóp ik mee ons Wies te bed
Dè was ók al nie **raok**
Ze zee: Meens laot me toch mee rust
Gin kaans vendaog, ik staok.
Lechim

Dus wij op enen dag op stap
èn kwaamen bij en zaok,
waor zer wèl honderd hadde staon,
et was meteen dus **raok**.
Henriëtte Vunderink

raoke
werkwoord, zwak
raken, geraken
WBD (Hasselt) van de lèg raoke - van de leg afraken (van een kip)
Cees Robben - Prent van de Week - ak em geròkt ha; ik raok al men

kiepe kwèèt;
Cees Robben - Prent van de Week - wèl alles geròkt, mar niks gemòkt;
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 37) raoke - gij/hij ròkt
WBD III.4.4:201 'raken' = grenzen; OOK: 'aansluiten', 'aanliggen'
- raoke - ròkte - geròkt, met vocaalkrimping; (Dirk Boutkan (1996) - 41)
- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij ròkt
B noteert in alle vormen de lange vocaal!
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zw.ww. intr. - raken: l) toebehoren (aan): Da perceel rakt aan hum'; 2) familie zijn van, verwant zijn met; Da rakt er nog aan' -Dat is er nog familie van.

raokel
zelfstandig naamwoord
WBD rakelijzer (werktuig, meestal van ijzer, om het vuur in een oven te verspreiden)
WBD omgebogen ijzer waarmee een oven wordt leeggehaald
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RAKELIJZER znw. o. - ijzer om den oven te rakelen Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RAKELSTOK znw. m. -lange stok om den oven te rakelen.
WNT RAKEL (II) - verkorting uit 'rakelstok': gebruikelijk bij de bakkers om koolen en hout in den oven te roeren.

raokele
werkwoord, zwak
WBD rakelen, oppoken (van het vuur in een oven)
WBD ötraokele - houtskool uit een oven verwijderen
— raokele - raokelde - geraokeld (geen vocaalkrimping)
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zw.ww.tr. + intr. - rakelen, met behulp van een lange stok de gloeiende houtskolen in de oven omroeren.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RAKELEN - met het rakelijzer de gloeiende kolen in den oven omroeren.
WNT RAKELEN - 2) met een stok of gaffel het vuur in een haard of oven omroeren

raom, ròmke
zelfstandig naamwoord (v)
raam
Die zit aaltij vur de raom
WBD driehoekig raam om de nek van een kalf, ook genoemd 'ròmke' of 'juk'
Cees Robben - Prent van de Week - Swèls zêûm ik de raome;
WBD lèèmraom - lijmraam, raam van latten of gaas, waarop het

lijmvlees te drogen wordt gelegd (II 611)

WBD óp raom spanne - opspannen van leer op een raam of bord om het te laten drogen (II 641)

WBD raom - opspanraam voor leer (II 641)

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - raom - rumke (u van 'mulder' = mölder)

WBD klòsseraom (II:992) - scheerrek (voor scheerklossen)

WBD schèrraom, schirraom

(II:994) - scheerraam, grote haspel; ook: schèr-meule, haspelmeule of schèrkrôon genoemd

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw. vr. 'raom' - raam

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RAAM znw. v. en niet o.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - raom zelfstandig naamwoord - raam; 'doe de raom dicht'

Dirk Boutkan (1996) - 'Doe irst de raom is dicht.' (blz. 96)

Het ramen van het weefsel; 18de eeuw

raome

werkwoord, zwak

WBD (van een merrie) met de benen zwaaien en bewegen tijdens het werpen, ook genoemd 'slaon'

WBD raome (II:1056) - ramen: het goed door spanning zijn juiste maat geven

raome - ròmde - geròmd

ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: ròmt

raop, ròpke

zelfstandig naamwoord
raap, knolraap
MP gez. Et gao meej de raope de pòt in. (Slordig huishouden)
Cees Robben - Prent van de Week - rèècht vur zene raop;
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.vr. 'raop' - raap l) knolvrucht; 2) schertsende benaming voor een dik, ouderwets horloge; 3) platte benaming voor hoofd / kop.

raope
werkwoord, zwak
rapen
WBD (Hasselt) - eieren uit de nesten (van kippen) halen
B raope - ròpte - geròpt
— ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij ròpt

raopelangske
znw.
Van Beek - "Het is een rapelangske" zei een moeder duidende op een kind, dat in het gezin rond liep en in verhouding tot de anderen erg jong was. Zij bedoelde er mee, dat het een kind was van haar ongehuwde dochter (rapeling is afgevallen fruit). (Nwe. Tilb. Courant; Uit Tilburgs folklore; 18 juli 1958)

raopkoek, ròpkoek
zelfstandig naamwoord
geperste (vee)voederkoek, pak slaag
Cees Robben - Prent van de Week - slaog krèègen as raopkoek
WBD III.1.2:47 'raapkoek' = pak slaag; ook: 'rammel, priegel, oplawaai' enz
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RAAPBROOD znw.o. - raapkoek
WNT RAAPKOEK - tot veevoeder bestemde koek, gevormd uit de resten van raap- of koolzaad nadat de olie er uitgeperst is.

raopollie
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt - raapolie (in den ólliemeule geperst öt kôolzaod)
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'raopòllie' zelfstandig naamwoord - raapolie

raopstiltjes
zelfstandig naamwoord , plur.
raapsteeltjes
Dirk Boutkan (1996) - (blz.33) raopstiltjes (geen klinkerverkorting)

raopzaod

zelfstandig naamwoord
knolraapzaad
WBD I:1429 'raopzaot'

raoskaole
werkwoord, zwak
Henk van Rijen - raaskallen, onzin vertellen
WBD III.1.2:221 'raaskallen' = ijlen
WNT RAASKALLEN - l) onzin praten, malen, leuteren; 2) ijlen

raot
zn
WBD III.4.2:136 'raat' - honingraat, ook 'graat' genoemd

raotele
werkwoord, zwak
ratelen
Cees Robben - Prent van de Week - raotelend meej veul bravoer; veul geraotel;
WBD III.4.4:248 'ratelen' = rammelen
raotele - raotelde - geraoteld (geen vocaalkrimping)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RATELEN - reutelen, den doodsreutel hebben

raovesbòl
zelfstandig naamwoord
ook: raogerbòl raogesbòl,
ragebol, raagbol
1. borstel op een lange stok om hoger gelegen delen van het huis te kunnen schoonmaken

Jan Luyken

Henk van Rijen - raovesbòl c.q. grôote steek

DANB raovesbòl

Henk van Rijen - 'raobe(r)sbòl'

Frans Verbunt - raogesbòl, raoversbòl, raovesbòl

Dirk Boutkan (1996) - raovesbol (blz. 95)

WBD (III.2.1:320) 'raovesbòl, raoverskòp, raobesbòl' = ragebol, 'raagbol'

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Par. 225a (blz. 175) is m.b.t. 'ragebol' onvolledig.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.m. (weinig gebr.) 'raafbol' - ragebol

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'raoversbol' zelfstandig naamwoord - ragebol

WNT RAAGBOL (vrijwel geheel verdrongen door RAGEBOL) bep. borstel, z.a.

RAAGBORSTEL, ook vervormd tot RAAFBORSTEL, sinds Halma (1710) in de woordenboeken; ook: raag-, raafstok.

2. in overdrachtelijke zin: het hoofdhaar, al dan niet gelijkend op 1

...mee zoo'n lange haoren en zoo'n flabberboks om z'n beene en zoo'n pereplu van 'nen hoed op z'nen raogersbol!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

Heure pluusen hoed, op durre raoversbol... (Tony Ansems, Heure pluusen hoed; van de cd Tilburgse Liekes American Style; 2008)

raoze

werkwoord, zwak

razen

M roaze

Cees Robben - Prent van de Week - Meej veul raozen èn tiere kwaamp er bij hum gaoren óp de klòs.

WBD III.1.4:230 'razend' = razend van woede; 236 'razen' = opspelen

WBD III.4.4:429 'razen'= bulderen

- raoze - raosde - geraosd

- geen vocaalkrimping

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.intr. - razen

raoze

bijvoeglijk naamwoord, de kleur roze

De vlinderstrèùk, meej raoze bloeme, bloejt. (Henriëtte Vunderink, Zoomer, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

rap

bijvoeglijk naamwoord /bv

rap, vlug

Henk van Rijen - schrander, pienter

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ge zèèt nèt zó rap on Paosen as ikke (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1972) - gezegd tegen iemand die wat hard van stapel dreigt te lopen

Frans Verbunt - zo rap as en strontvlieg meej êene vleugel

WBD III.1.2:259 'aan de rappe zijn' = diarree hebben

WBD III.1.4:147 'rap' = handig

rappe

zelfstandig naamwoord

in de uitdrukking 'aan de rappe'; aan de diarrhee

Piet van Beers – 'In spinaozie zit ijzer.... zegge ze': Agge er veul van it, goadde gruun aaf en raokte aon de rappe. (With Love; 1982-1987)

rapplezaant

Pierre van Beek - plaatsvervanger

- verbastering van fr. 'remplaçant'

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.vr. 'rapplesant' - remplaçant, (vroeger) plaatsvervanger in de krijgsdienst.

zelfstandig naamwoord

rat

zelfstandig naamwoord

rat

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - muizen en roate (meestal: muis en roate)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
RAT znw.v. (in sommige streken o.) Fr. rat

rats

zelfstandig naamwoord

WBD III.1.2:260 'aan de rats zijn' = diarree hebben

WBD III.1.4:405 'ratsen' = iemand op de zenuwen werken

rattestèrt

zelfstandig naamwoord

WBD III.4.3:340 rattestèrt - heermoes (Equisetum arvense) ook wel 'paardenstaart' genoemd

rauw, raaw

bijvoeglijk naamwoord

ruw, onzindelijk

Tis goej vòlk, mar rauw

Te rauwste - ongeveer, globaal

Cees Robben - Prent van de Week - dès me ôok en 'rouw' ketier! 'rauwighed'

Cees Robben - Prent van de Week - et heej rauw gevroore: zó dat de rijm op de bomen zit (de vorst zal dan niet lang aanhouden)

WBD III.3.1:223 'ruw, rouw', 'lomp, boers' = ruw

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 -
TROUW(E)STE (traawste) bijvoeglijk naamwoord - in grote trekken, bijna. Wsch. is het woord ontstaan uit 'te ruwste' en betekent het letterlijk 'grosso modo'.

WNT vermeldt de uitdr. 'uit den rouwe' - onafgewerkt, niet precies. Z.a.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
bijvoeglijk naamwoord 'rouw', ruw, ruig Z.a.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - rauw bijvoeglijk naamwoord ,
zelfstandig naamwoord - ruw, ruig

razzeldazzel

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek - denigrerende volkse benaming voor een Tilburgse dancing in de twintiger jaren (Tilburgse Taaklplastiek 186)

Lees meer over **razzeldazzel**

rebat

zelfstandig naamwoord

rabat, sponning

Frans Verbunt - model: 'et schiet öt zene rubbat'

Hees. RABBAT 'sponning' (VII:59)

WNT RABAT D) Beteekenissen die afgeleid zijn uit "inspringing", terugwijkend gedeelte van een muur enz. Reeds in het ofr. en mnl. l)

Groef in een stuk timmerhout, sponning ... 'Het rabat is ontsteld' = waarschijnlijk: de sponning waarmee twee stukken hout ineensluiten, is kapot.

rèchs, rèèchs
bijvoeglijk naamwoord
WBD rèchse kaant (II:911) rechtse kant = bovenkant v.h. weefsel

rèchtbank
zelfstandig naamwoord
PM aanrecht
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - rekbank - aanrecht (brab., wnbr.); rechtbank- 'aanrecht' Hees rechtbank (III:9)

rèchtvèèrdeg
bw/bijvoeglijk naamwoord
rechtvaardig
Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'rechtvèèrdig'
Henk van Rijen - 'rèèchtvèèrdeg'
CiT (98) 'Onrechvèrighei komt te bute'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RECHTVÈÈRDIG bvw. - rechtvaardig; Rechtvèèrdig haar - sluik haar.

rèèchs, rèchs
bw/bijvoeglijk naamwoord
rechts
Cees Robben - Prent van de Week - Agge naa giender rèèchs ònhaawt; haawe we naaw links òf rèèchs aon? Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - rêchs en links (ê = als in gête - geiten)
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijvoeglijk naamwoord en bijw. - rechts
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RECHS(CH) - rechts

rèècht
zelfstandig naamwoord recht
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - óp zen rèècht staon as nen boer óp zen klómpe (Handschrift Damen 1916) - spr.w. vergel.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RECHT znw.o., Fr. droit

rèècht
bijvoeglijk naamwoord
recht, vlak
ene rèèchten èkker = een vlakke akker rèècht toe vórt - rechtuit.
WBD rèècht - goed uit de weg kunnend, niet kreupel zijnd (v.e.paard),

ook genoemd: 'rap', 'rad' of (Hasselt) 'vlòt'
Cees Robben - Prent van de Week - rèècht vur zene raop; hij schoof rèècht in de geut: rèèchtgezèt;
Cees Robben - Prent van de Week - lòt óns mar rèècht durgaon;
gez. Rèècht is rèècht, zi Schêefhals
WBD III.1.4:301 'rechttoe-rechtaan' = eerlijk
WBD III.4.4: 'recht' = rechtopstaand, ook: 'ferm', 'fluks', 'steil' (203)
III.4.4:204 'rechtop', 'recht omhoog' = rechtopstaand III.4.4:228 'recht' = vlak, ook 'effen', 'egaal', 'plat' III.2.3:290 'recht op en neer' = helemaal rechte sigaar
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijvoeglijk naamwoord en bijw.'raecht' - recht
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - rèècht bijvoeglijk naamwoord ,bw - rechtuit, meteen

rèèchtendeur
bw
Henk van Rijen - rechtdoor

rèèchttoevort
bijwoord
rechtdoor, recht vooruit, rechtuit, zoals het hoort
Ge lópt mar rèèchttoevórt - Je loopt maar rechtdoor.
De Wijs -- (Gehoord zomaar op straat) Rechttoevôrt, dè's duidelijk, mar rij bij Sjaane d'n hoek om, dès misschient onbekend mar vraog 't mar 'ns, waant iederandeen kent Sjaan van de hoek! (10-03-1967)
De Wijs -- T'is nie rechttoevoort, 't is ammaol lôos (24-02-1966)
Cees Robben - Prent van de Week - die rèèchtevórt nòr ... lópt;
Stadsnieuws - rèèchtoevort nor hèùs èn onderweege nie sèmmele (021108)
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'rèèchttoevórt' altijd maar rechtdoor
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijw.(verb.) 'rechttoevoort' - eerlijk, oprecht (bv. bij het kaartspelen)
WNT RECHTEVOORT 3) Nu ter tijd, tegenwoordig. In alg. taal verouderd, in de gewest. omgangstaal echter nog zeer verbreid (opgegeven voor N.- en Z. Holl., Utr., Geld., Ov. en W-NoordBrabant. Z.a. XII III 1 kol. 594

rèèf, rèfke
zelfstandig naamwoord
hark
De rèèf stao int schòp int huukske
Damen Handschrift (1916) - "raif - rijf (hark)"
Van Delft - Een rijf is een hark, een reep is een hoepel, een moor is een ketel, een kakstoel is een kinderstoel. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

WBD (III.2.1:410) rèèf, hark = hark
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - RIJVE - raspe. Zie Ten Kate II,555.
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - type 'rijf' (blz. 161)
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - rèèf zelfstandig naamwoord - rijf
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - rijf - hark
WNT RIJF (I) l) hark

rêeg
pv
reeg
verleden tijd van rèège

rèège
ww., st.
rijgen
WBD 'rèèjge', 'réége (II:lOl4) - rijgen: inrijgen van weefkam/rietkam W
BD 'kàmréége r' (II:1013) - kamrijger
WBD 'rééjchhaok' (II:1015) - rijghaak: inrijghaak; ook: kamhòkske of rèèg-nòld genoemd
rèège - rêeg - gereege
geen vocaalkrimping in tegenwoordige tijd
WBD rèège (II:1175) - rijgen; ook 'driege' genoemd
WBD III.4.4:305 'rijgen' = idem, ook 'ritsen'
Stadsnieuws - Ene goejen boer gao nie öt de rèège zolang ie onder zen òksels nog drêûg is - Een ijverige werker is niet bang voor een beetje regen. (260308)

rèège
zelfstandig naamwoord
regen
Cees Robben - Prent van de Week - den rèège valt
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - regen
Henk van Rijen - 'Van fèène rèège èn fèèn meense wòr de ut miste nat' - Door fijne regen en fijne mensen word je het meest bedonderd.
Frans Verbunt - ene goejen boer gao nie öt de rèège zolang ie onder zen òksels nòg drêûg is
Piet van Beers – 'Smeeklied om waoter': Ik vraog OE Lieve Hirke,/ stuur ons toch wè verkoeling/ Drie daoge rèègen dè's genog,/ (ginne zondvloed, dè is nie de bedoeling.)/ Bekèkt toch mennen hof o Heer:/ M'n bontjes, praai, mèn sevooje./ Gij staoget toch niet toe o Heer/ Dè'k strak/ alles wèg moet gooie.? (Spoeje doemmeniemer; 2009)
De straot nat van de rèège... (Henriëtte Vunderink, Hèrfst, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -

REGEN znw.m - regen

reegel
zelfstandig naamwoord
regel, periode
Henk van Rijen - ze hò aanders al vruug de reegels - nochtans was ze al vroeg ongesteld
WBD III.2.2:4 'regels' = menstruatie

rèègene
werkwoord, zwak
regenen
rèègene - rèègende - gerèègend
...daogs d'r nao règenden ut aauw wève op klumpkes... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Van Beek - 't Regent ouwe wijven mee klompen. - 't Giet. - 't Valt er mee bakken uit! (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)
Ik vat er nog êene,/ ge weet et niemir/ oover en ketierke,/ dan rèègent et wir. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ge wit nôot)
Frans Verbunt - rèègent et in maaj, dan is april al lang vurbaaj
GD04 dèt oover en uurke begient te rèègene
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - reejgene ww - regenen
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - rèègene (blz. 18, 144)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - REGENEN en Règeren w. onp. - regenen

rèègeverspèller
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - 'rèègevuspèller' - koekoek (Cuculus canorus)
WBD III.4.1:155 rèègeverspèller - koekoek

rèèggòtje
zelfstandig naamwoord
WBD III.1.3:252 rijggaatje = gaatje voor de veter

rèègnòld
zelfstandig naamwoord
rijgnaald
WBD rèègnòld - rijgnaald; inrijghaak (voor weefkam); ook: kamhòkske of rèèghaok genoemd

reej
werkwoordsvorm; persoonsvorm

reed uitdr. Hij reej em - Hij was kwaad, opgewonden
- 3e pers. enk. verl. tijd van 'rije': reed, met d-apocope

reeje
zelfstandig naamwoord
reden

rèèjer
zelfstandig naamwoord
WNT REIER (I) - reider, reeder < REEDEN (I) 2) verwerken tot een eindproduct ... van vezels, garens en geweven stoffen
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - ene reyer - handelaar/ tussenpersoon in ruwe wol (blz. 94)

reejschaof
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - rijschaaf (werktuig)

rèèk, rèèker, rèkst
bijvoeglijk naamwoord
rijk
R gez. Ik zèè de rèèke Jan Coole nie. - Ik heb het geld niet op mijn rug groeien
Cees Robben - Prent van de Week - ene rèèke Jan Koolen
Cees Robben - Prent van de Week - et èèrem volk èn et rèèk; nog veul rèèke jaore;
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - den könning is rêk
DANB de'minse' zòchte rèèk te wòrre
Frans Verbunt - beeter rèèk te lèèven as rèèk te stèèrve
Dirk Boutkan (1996) - rèkste naast rèekste
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - de rèèke Jan Koole = Jan Kolen (blz. 50)
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - de rèèke schôojster = Joh. de Werd (blz. 83)
WBD III.3.1:203 'rijk zijn' = rijk zijn

rèèke
werkwoord, zwak
WBD III.1.2:85 'reiken' = reiken (naar)
B rèèke - rèkte - gerèkt
- ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij rèkt

reekenderij
zelfstandig naamwoord

gereken
Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - reekenderij: en hil reekenderij
WNT REKENARIJ - het rekenen, gecijfer (Bij Ter Laan: reeknderij)

reekening
zelfstandig naamwoord
rekening
WBD nòg en week òn de reekening, nòg en week aaf - de koe moet over een week kalven

rèèkreekenerij
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt - het kunstje om zich rijk te rekenen

rèèle
werkwoord, zwak
Henk van Rijen - reilen
Henk van Rijen - 'Ut rèèle èn zèèle'

rèème
werkwoord, zwak
rijmen
B rèème - rèmde - gerèmd
ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij rèmt
R.J. Hoe rèmde dè tesaom
Al ist en rèmke zonder rèème/ al is de tèkst fienaol verkeerd/ as degeene die et krèègt strak/ et Prebeere mar wardeert. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Rèmkes‘)
Henk van Rijen - ook: rèèmele
Cees Robben - Prent van de Week - 'rèèmet nie? vroeg Faosse droevig'
WBD III.4.4:91 rijmen = lichtjes vriezen

rêep

Etym. Germ. raip, D. reif, N. reep, T. rêep

1. hoepel, reep

D'16 "reep - hoepel"

Bij de smid met een gebroken rêep; houtgravure, Katholieke Illustratie, ca. 1890

Centsprent - 19de eeuw

Van Delft - Een rijf is een hark, een reep is een hoepel, een moor is een ketel, een kakstoel is een kinderstoel. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

Klèèn Sjuuleke viel meej de rêep. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Wè ist verschil?)

Henk van Rijen - hoe zèède gekoome? Meej de rêepkist naa goed! - hoe ben je gekomen? met de hoepel; is het nu goed (antw. op vraag naar bekende weg)

èn rêepe meej en fietswiel,/ èn hakke meej ne tol. (Henriëtte Vunderink; Vruuger; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Nie dè wij der ok mar/ êen woord van begrêepe,/ mar ons moeder zo wèl nie vur niks/ ons nor bèüte rêepe. (Henriëtte Vunderink; De Pestoor; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Hij ript den hillen dag dur et hèùs... (Henriëtte Vunderink; Vriendje; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

WBD (III.3.2:118) rêep = hoepel

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - REEP (scherpe e; znw.m. - houten hoepel; spr. reepen snijden - vluchten, de plaat poetsen; Hij is gaan reepen snijen mee 'en andermans geld.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - re.p, znw.m. 'reep' - hoepel

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - Bredanaars zeggen nooit 'hoepel, hoepelen', maar altijd 'reep', 'reepen';

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - REEP: een boogswijze geboge hout, het geen boven op de berden van ene kar word geplaatst om de huif over te spannen. Dezelven zijn doorgaans vier in getal.

Goem. REEP - znw.m. - hoepel

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - rêêp zelfstandig naamwoord - hoepel

WBD (II:2770) 'rêêp' - wielband, wielbeslag

WBD (II:2907) 'reep' - kuipband

Bosch reep - band rondom een kuip, hoepel

WNT REEP (I) 3b) als kinderspeelgoed. Thans nog in n.-Brab., Limb. en Z.-Nederl. ... de hoepel wordt ook in zeker dansspel gebruikt.

WBD III.1.3:66 'reeprok', 'hoepelrok' = hoepelrok

WBD III.4.4:230 'reep' - kring, ook 'hoepel'

WNT REEP (I) 3) Smalle cirkelvormig gebogen band, oorspr. van wilgen- of populieren rijshout. Thans ook vaak van metaal. Hoepel; b) als kinder-speelgoed

2. vertier

uitsluitend in uitdrukking 'op rêep'

- op rêep - op (vrouwen)jacht

Pierre van Beek - óp rêep gaon - op stap gaan met de bedoeling flink wat te verteren.

WNT REEP (I) 4 (kol.l065) Zegsw. Aan den reep gaan staan, op jonge dochters die naar de jaarmarkt gaan, dikwijls om er kennis met jongelingen te krijgen (Joos, Waas idioticon)

3. andere betekenissen

WBD III.2.2:36 'reep' = lat of twijg om te straffen

Nederlands ABC-boek

Pieter Breughel de oudere; detail uit zijn schilderij Kinderspelen

► Zie dossier Rêepe voor meer afbeeldingen

► Zie Rêepe hieronder

rèèp

bijvoeglijk naamwoord

rijp

WBD slachtklaar: vet genoeg om geslacht te worden (van vee gezegd)

ónrèèp - niet rijp, onvolgroeid, ook 'beneepe'

WBD nie rèèp - nog niet uitgerezen (gezegd van deeg)

rèèp - klaar om gebakken te worden (zie WBD: rèèpe)

DANB die pèèr is nie rèèp

WBD III.4.4:93 'rijp' = idem, ook 'rijm'

rêepaovend

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - uitgaansavond, uiteraard in gezelschap van een meisje

WNT REPEN (III) l) haastig gaan; 2) zich druk bewegen, onrustig zijn; enz.

Boer met koe voor de èrdkèèr. De kinderen hebben hoepels of rêepe als speelgoed

rêepe

werkwoord, zwak

rêepe - ripte - geript, met vocaalkrimping (Dirk Boutkan (1996) - 41)
ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij ript

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 37) rêepe - hij ript

1. hoepelen

Afbeelding uit Kroniek van de Kempen - 1992

D’16 -- "reepen - hoepelen"

Lodewijk van de Bredevoor (Jo van Tilborg) -- Réépe, ôok wel hoepelen genoemd waar un sport, waor wij hil veul plezier aon belèèfde. Ge zieget tegesworrig niemes mir doen. Et waar hil populair bij jongens, die aaltij op straot speulden en et werkte as volgt: Ge hadt nôdig, un fietswiel, daor de spaoke öt ware, ze mochten er nog wel inzitten mar dan waar et wiel veuls te zwaor. Hoege daor aon kost komen aon zon wiel, weet ik niemer, mar alle jungskes, bruurkes en zonen öt de hille buurt han zon wiel. Enne enkeling, daor ze't thös kosse betaole, ha enne echte hoepel, waor et aondrèèfèzer omheen gelast zaat. Wilden wij dè gesloopte fietswiel, dè onze hoepel waar, in beweging zetten, dan moese we meej un endje hout tegen dieje velg slaon en der neffe lôope, op un drefke. Dè wiel liete dan langs de kaaibaand rollen, terwèèl ge zelf op de stoep blift lôope. We hebben, op die manier, de halve stad leren kennen. Ge liept wè aaf en mistal op klompen. Naa zon ze zeggen, et waar enne echte duursport. Te vergelèèke meej de marathon of de Kennedymars. Et ha één naodeel, asset begos te vriezen, gingen die wielen, die hoepels et hok in tot et veurjaor. Wij zaten dan mar te hopen dè de vorst deur zô zetten. (Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Jeugdherinneringen van een
gewone volksjongen door Lodewijk van den Bredevoort; Tilburg, november 2006)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - REPEN (ree:pe) onov.ww - l) met de hoepel of reep lopen;

Buuk rêepe - hoepelen

WBD (III.3.2.119) rêepe = hoepelen

WNT REPEN (I) - 4) met een hoepel spelen, hoepelen

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - re.pe(n), zw.ww.intr. 'repen' - hoepelen

Bosch repe - hoepelen

Goem. REEPEN - riepe wkw (rg.) - hoepelen

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - REEPEN - hoepelen; met den reep, den hoepel spelen

Hees réépe (1125)

2. vertier zoeken, uitgaan, een meisje zoeken

R vrijen

R Gaode wir rêepe venaovend?

Verstoppertje, hinkelen en touwke springen of réépe, dè wier der wel veul gedaon, ge liet dieje hoepel, bij et réépe neffen de kaaibaand rollen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Buuk rêepe - uitgaan met de kennelijke bedoeling de bloemetjes goed buiten te zetten

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - rêêpe ww - uit vrijen gaan

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - REPEN (ree:pe) onov.ww - 2) driftig en gulzig achter iets of iemand bv. de meisjes aan zitten.

Réépe, ôok wel hoepelen genoemd, waar un sport, waor wij hil veul plezier aon belèèfde. Ge zieget tegesworrig niemes mir doen. Et waar hil

populair bij jongens, die aaltij op straot speulden en et werkte as volgt: Ge hadt nôdig, un fietswiel, daor de spaoke öt ware, ze mochten er nog wel inzitten mar dan waar et wiel veuls te zwaor. Hoege daor aon kost komen aon zon wiel, weet ik niemer, mar alle jungskes, bruurkes en zonen öt de hille buurt han zon wiel. Enne enkeling, daor ze't thös kosse betaole, ha enne echte hoepel, waor et aondrèèfèzer omheen gelast zaat. Wilden wij dè gesloopte fietswiel, dè onze hoepel waar, in beweging zetten, dan moese we meej un endje hout tegen dieje velg slaon en der neffe lôope, op un drefke. Dè wiel liete dan langs de kaaibaand rollen, terwèèl ge zelf op de stoep blift lôope. We hebben, op die manier, de halve stad leren kennen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

3. in repen snijden

Henk van Rijen - erlangs rêepe - ergens een reep afsnijden (b.v. kaas of koek)

Buuk rêepe - een snelle wat ongenuanceerde snijbeweging maken

4. pijnigen

WBD III.1.2:65 'repen' = geselen, gispen

WBD III.1.4:405 'repen' = iemand op de zenuwen werken

rèèpe

werkwoord, zwak

rijpen, rijp worden

WBD klaar geraken om gebakken te worden (gezegd van rijzend deeg)

rèèpe - rèpte - gerèpt — ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij rèpt

rèère

werkwoord, zwak.

beven, rillen, bibberen

— rèère - rèèrde - gerèèrd

et meens rèèrde van de kaaw

D'16 "raire - beven"

WBD 'rèrren', 'rèrre' (van een paard) - bevend schudden met de huid, ook genoemd 'bibbere'

Cees Robben - Prent van de Week - Hij zaat te rèère

De R die komt wir in de mònd/ de heur ik nie zo gèère/ Ak innerzjie bespaore moet/ zak dikkels zitte rèère. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'De R van rèère')

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - rèèren as en waoterhoentje (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1964)

"Och Eerwaarde" zi Betje, terwèèl ze wè rèèrde,/ "Ik wil teege jou nie gòn katte./ Al is jouw bediening van nòg zoveul wèèrde,/ ik hèb me bedòcht, ik blèèf tòch mar op èèrde. Tot dèsse ineens van kaojeghèd zeej:/ "Ik lig vur piet snòt hier, Gòddoome!" (Henriëtte Vunderink, Kaawe jatte, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zw.ww. intr.'rijeren' - rillen, bibberen, beven.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - RIJEREN (réére) onov.ww - rillen, beven, sidderen: iteratiefvorm van 'rijen'.

WNT vermeldt ook rijelen (= rillen) en rijderen.

WNT rijeren - daarnaast rijderen - onz.zw.ww., frequentatieve vorm van rij(d)en. Rillen, bibberen, sidderen, huiveren. Hetzelfde als rijelen.

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - RIJDEN hoort men door de dorpelingen der Baronie van Breda bezigen voor 'beven'. Het is afgeleid van het oude rijde, ridde, rede, koorts.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - REIJEREN - schudden, beven. Z.a.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - rèère - ww - beven, rillen

Hees rieren (II:45)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - rieren, rijere - bibberen (brab., limb., vel.)

WNT RIJEREN - daarnaast RIJDEREN - frequentatieve vorm van RIJ(D)EN - rillen, bibberen, sidderen, huiveren

WBD III.1.2:211 'rijderen' - bibberen

WBD III.1.2:212 'rijderen' = huiveren

rèès, rèske

zelfstandig naamwoord

reis

WBD III.4.3:74 'rijs' = twijg of jonge tak

R.J. en rèès van zeuven uure

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord vr. - reis

reeskak

zn

diarree, schijterij

De Wijs -- Ik lus ’t wel mar dan zè’k zô aan de reeskak (diahree) en dan ist hard loôpe geblaoze. (17-10-1972)

WBD III.1.2:256 'racekak' = diarree

rèèsplaank

zelfstandig naamwoord

WBD rijsplank (de plank - soms het deksel van de baktrog - waarop de bolrijs plaatsvindt)

WBD óp de rèèsplaank zètte - deegbollen wegzetten om deze te laten rijzen

rèèst

zelfstandig naamwoord

rijst

Cees Robben - Prent van de Week - rèèstepap meej sèùker:
WBD III.2.3:137 'rijstepap', 'rijstpap' ,'rijstebrij', 'stijve rijst' = rijstebrij
WBD III.2.3:221 'rijstvlaai', 'rijstevlaai' = idem

rèèstepap
zelfstandig naamwoord
rijstepap
Van Beek - Rijstepap spreekt men uit met: "rèèstepap". (De ij trekt men al sprekend tot èè; de à tot áá.) (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)
WBD (III.2.1:430) rèèstepap = randjesbloem (Arabis caucasica)

reet
zelfstandig naamwoord
WBD III.1.1:139 'reet' = achterwerk; 143 'reet' = aarsspleet

rèève
ww., st.
rijven, harken
B rèève - rêef - gereeve
D'16 "raiven - rijven (harken)"
Meej ons moeder meej, om kokse te gaon raope op de gasfebriek. Ge kréégt dan zon harkske in oew haand, daormee moeste gij tussen de sintels de nog gloeiende kokse apart rèève. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - RIJVEN - harken, klouwen, ook raspen. Z.a.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RIJVEN - reef - gereven - harken
Hees rijven (I:52)
WNT RIJVEN (I) - 1) harken; 2) raspen

rèèze
ww., st.
rijzen, omhooggaan, zich oprichten
PM afvallen, uitvallen, neervallen (van bv. bloesemblaadjes)
De Wijs -- Mee deez weer mot ik aaltij rèzen, 't is nie zô slecht mar ôk nie kaai-goed (09-07-1967)
WBD III.1.2:8 'rijzen' = omhooggaan; ook: stijgen, klimmen, klaveren
B rèèze - rêes - gereeze ook zwak?
— vocaalkrimping komt niet voor
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - RIJZEN (rééze), (iteratiefvorm: rijzelen) uitvallen van koren uit de droge halmen; ook gezegd van stof dat door kieren van de zolder naar beneden komt.
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -

re.ze(n) st. en zw (et reesde) ww intr. rijzen, afvallen resp. uitvallen (vooral v. bladeren en van zaad).
WNT RIJZEN (II) Uit de hoogte omlaag gaan. In de alg. taal v. N.-Nederl. onbekend. A. (geleidelijk) naar de laagte gaan of komen van b.v. bladeren, zaad, zand, stof, meel, gruis e.d. enz. Z.a.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RIJZEN - nederwaarts bewegen, dalen, zachtjes naar beneden komen, neerwaarts glijden; glijden, baantje glijden.

rèèze
werkwoord, zwak
reizen Dirk Boutkan (1996) - rèèze, (hij) rèèst (blz.37)
B rèeze - rèèsde - gerèèsd
- geen vocaalkrimping (Dirk Boutkan (1996) - 41)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - GEREZEN: 3e hoofdvorm van 'reizen'; REES: 2e hoofdvorm
WNT REIZEN - Naast het normale part. praet. gereisd komt in vulgaire taal door verwarring met het part. praet. van 'rijzen' veelvuldig de vorm gerezen voor.

rèèzeger
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - reiziger
handelsreiziger, vertegenwoordiger
WNT REIZIGER - 10) Hij die in dienst van en namens een ander cliënten bezoekt om opdrachten te verwerven, contracten af te sluiten en derg.; handelsreiziger.

rèffel
zelfstandig naamwoord
rafel
De rèffels hange deraon.
De Wijs – Ge hoeft er nie mee te simmen al hangen de reffels aon oewen jas (17-10-1966)
WBD 'rèèfel' (II:1254) - rijfel, rafel
WBD III.1.3:14 'reffel' = rafel
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.m. 'reifel', afgescheurde strook v. een of andere stof, ook wel strook in het algemeen, bv. een strook land.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - REIFELEN - rafelen, uitrafelen

rèffele
werkwoord, zwak
rafelen
De Wijs -- M'n nylons willen wel ladderen mar reffelen doen ze nie (23-

09-1970)
Cees Robben - Prent van de Week - oew broek is òn et rèffele;
WBD 'rijfele' en 'rèèfele' (II:1255) - rijfelen, rafelen
WBD III.1.3:16 'reffelen' = rafelen
WBD III.4.4:248 'rafelen' = rammelen (et rôozenhuuke afrèffele, WS)
WBD III.4.4:317 'reffelen' = vezelen
- rèffele - rèffelde - gerèffeld
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zw.ww. ntr. 'reifelen', losgaan van draden van een weefsel, rafelen
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - REIFELEN - rafelen, uitrafelen; da' goed reifelt fel; ook RIJFELEN Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - rèffele ww - rafelen

rèfke
zelfstandig naamwoord , dim.
harkje
Henk van Rijen - hij is wir binne mee zene zak èn zen rèfke - daar heb je hem weer!
Dirk Boutkan (1996) - (blz.30) rèfke
dim. van 'rèèf', met vocaalkrimping

regeere
werkwoord, zwak
regeren
B regeere - regirde - geregird
- ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij regirt

regeur
zelfstandig naamwoord
strengheid, hardheid; regime, norm
uitdr. Teegen et regeur in - tegen de draad (in,), in de contramine, dwars
Cees Robben - Prent van de Week - De kènder hèbbe ginne rust, zèn teegen et regeur
DANB hij is aaltij teegenet regeur
CiT (96) "t Is ammel dwars tege 't regeur in'
WNT verwijst naar het onvindbare RIGUEUR Mnl.wdb RIGUER - strengheid, meedoogenloosheid, hardheid, van ofra/fra. rigueur' lat. rigorem.
Kiliaen - rigeur, rigor, severitas.
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - REGEUR v - regel, regime, strenge maatregelen (Fr. rigueur): tegen 't regeur in - weerbarstig, eigenwijs. A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.o., 'regeur' - (wettelijk) gezag: teigen et regeur in.
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - regeur zelfstandig naamwoord - gezag

rejaol
zelfstandig naamwoord
royaal, gul, vrijgevig
WBD III.5.1:219 'royaal', 'gul' = hartelijk
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
bijv.nw. 'riaal/reaal' - royaal

rejaoleghèd
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - goedgeefsheid

rèk
WBD III.2.3:203 'rek' = bederf in het brood, ook 'derf', 'schimmel'

rèkke
ww., st & zw
rekken
B rekke - rók/ rèkte - gerèkt/ gerókke
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - rèkke ww - rikken (kaartspel)
WNT REKKEN - De gewestelijk in Z.-Ned. voorkomende sterke vormen rok, getrokken zijn als secundair te beschouwen, wsch. onder invloed van de sterke vormen van 'trekken'.

reklaome
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - reclame, klacht, bezwaar
werving(sgeschrift): reklaome in de brievenbus

rèksdòlder
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - rijksdaalder

rèkst, rèèkst
bijvoeglijk naamwoord , superl.
Henk van Rijen - rijkst
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 35) rèèkst, maar met flexie: rèkste of rèèkste

rèkstrôoj
zelfstandig naamwoord
sterfbed
Van Delft - "Hij ligt op rekstrooi" wil zeggen, dat iemand in financieele moeilijkheden verkeert en nog tracht zijn zaak zoolang mogelijk gaande te houden. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)
Wie bij zijn suikertante het zó ver gebracht heeft, mag het beste hopen tegen de tijd, dat zij - helaas nogal "oneerbiediglijk" gezegd van een

brave tante! - "op het rekstrooi ligt", d.i. "op sterven ligt". We nemen aan, dat bij deze laatste uitdrukking gedacht moet worden aan het stro, waarop men vroeger in de alkoven sliep en op het languitgerekt liggen, zoals dit bij een stervende meestal het geval is. Meer figuurlijk kan de uitdrukking gebruikt worden voor iemand, die in financiële moeilijkheden verkeert en tracht zijn zaak nog zo lang mogelijk gaande te houden. Die zaak is dus ook stervende en tegen de dood inworstelend, en men rekt het sterven. (Van Beek - TTP 27-2-1965)
Èn agge op et rèkstrôoj ligt,/ dèt dan beheurlek mis is? (Henriëtte Vunderink; Wieste..?; k Zal van oe blèève haawe, 2007)
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.o. 'rekstro', reeuwstro: 'op z'n rekstrooi ligge' - op het strefbed liggen.
WNT REKSTROO - zie De A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
hierboven.

rèkt(e)
werkwoordsvorm; persoonsvorm
reikt(e)
tegenwoordige tijd/verleden tijd van 'rèèke', met vocaalkrimping

rèmt, rèmde
werkwoordsvorm; persoonsvorm
rijmt, rijmde
Cees Robben - Prent van de Week - 'grèès dè remt toch nie op sokken'
tegenwoordige tijd, verleden tijd van 'rèème', met vocaalkrimping

rèndje
zelfstandig naamwoord , dim.
Henk van Rijen - randje
óp et rèndje aaf - op het kantje af

renewaotie
znw.
Van Delft - "Wat een renewaotie": Wat een verwoesting. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

rèngele
werkwoord, zwak
[Tilburgs?] regenen
Henk van Rijen - 'rèngele, rèègene'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RENGENEN w. onp. - regenen: ook RENGEREN - regenen (N. der Kempen)
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - regeren, regelen - regenen (znl.) uit 'regenen' door dissimilatie

Hees rengele (IV:10)
Str. rengele (2:67)

rèntenier
zelfstandig naamwoord
rentenier
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - rèntenier èèrm dier (HM'70) - een rentenier moet vaak van bescheiden middelen rond zien te komen

rènzeg, raanzeg
bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen - ranzig

rèppereere, rippereere
werkwoord, zwak
repareren
Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'reppereeren'
- rèppereere - rèppereerde - gerèppereerd
- Naar fr. 'réparer'
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zw.ww.tr. 'reppereren' - repareren

rèpt(e)
werkwoordsvorm; persoonsvorm

Henk van Rijen - rijpt(e)

rèsje
zelfstandig naamwoord , dim.
restje
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 28) uit het cluster stj wordt de t verzwegen.

rèske
zelfstandig naamwoord , dim.
reisje
R.J. huweleksrèske
— dim. van 'rèès', met vocaalkrimping

rètteketèt
zelfstandig naamwoord
luidruchtige vrouw
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
RETTEPETET znw.m. - iemand die heel rad ter tong of heel snel is in zijne bewegingen.
WNT RETTEPETET znw. en tusschenw. Van klanknabootsenden

oorsprong. Geluid dat met een snelle beweging gepaard gaat. Vgl. retteren. Als znw. is alleen de meton. bet. aangetroffen. RETTEKETET znw. en tusschenw. Nabootsing v.h. geluid van een blaasinstrument. 2)b) naam voor een snapachtige vrouw.

rèttерèèr

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - slomerik, vertrager

- van fr. 'retarder' (?) = uitstellen, vertragen, later komen

rèttereere

ook: rittereere

werkwoord, zwak

bedrijvig zijn zonder veel te presteren

Cees Robben - Prent van de Week - Wè rèttereerde gij toch hil den dag rónd;

Frans Verbunt - 'rittereere' - hinderlijk bedrijvig zijn, beredderen

WBD III.1.2:140 'rettereren' = druk heen en weer lopen

ook: 'rondretireren, rondridderen' — rèttereere - rèttereerde - gerèttereerd

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - rittereere ww - druk beredderen

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.intr. 'rettereren' (< retireren), bedrijvig heen en weer lopen (zodanig dat het anderen verveelt).

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - Verbastering van 'reïtereren', telkens herhalen?

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - in verband gebracht met 'retireren'. onov.ww RETTEREREN - druk doende zijn en grote bedrijvigheid uitstralen zonder nochtans opvallend produktief te worden; vooral gezegd in verbinding met 'rond': ze rèttereerde mèr rond - ze gaf blijk van nerveuze dadendrang.

Hees retterere (IV:62)

WNT REÏTEREEREN 1)(Handelingen enz.) opnieuw doen, verrichten of toepassen, herhalen; 2)(bestaande verordeningen, overeenkomsten enz.) vernieuwen, opnieuw vastleggen

rèttereur

zelfstandig naamwoord

slomerik

Henk van Rijen - dieje rèttereur is meej zen hielen òn de vurkaart geboore die slomerik is met zijn hielen aan de voorkant geboren

Frans Verbunt - sloom persoon (van Fr. retarder - vertragen, talmen)

Stadsnieuws - Dieje rèttereur wit van veure nie dèttie van aachtere lèèft - Die slome heeft nergens erg in. (301209)

rèùf, röfke

zelfstandig naamwoord
WBD paarderuif
Cees Robben - Prent van de Week - hij frèt vórt meej de knèèn öt de rèùf;

rèùg, rèùger, rögst
bijvoeglijk naamwoord
ruig, ruw
Cees Robben - Prent van de Week - den rèùgen sloeber (Tilburgse Taaklplastiek 740125)
Pierre van Beek - zó rèùg as en flès (gezegd van een jongeman die zich onnodig scheert)
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - 'nen ruigen board (ui als in Fr. Meuse, fleuve)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zó rèùg zèèn as en flès (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1979) - ironisch voor 'heel glad' zijn (tegen een puber die erg volwassen wil overkomen)

rèùke
ww., st.
ruiken
B rèùke - rôok - gerooke
- in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij rökt
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - st.ww.tr. en intr. - ruiken

rêûke
werkwoord, zwak
roken (van vlees o.i.d.)
WBD 'rôôke', rêûke', 'ruuke' - roken van vlees ter conservering Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - gerukte pòlling
- rêûke - rukte - gerukt
— ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij rukt
Naglijder op basis van verwantschap met 'rooken' met scherplange oo.

rèùle
werkwoord; zowel zwak 'geröld' en 'gerèùld', als sterk: geroole
B rèùle - rölde - geröld
ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij rölt
Bosch gerole - geruild
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.tr. en intr. - ruilen
1. ruilen
Cees Robben - Prent van de Week - zal oe rèùle vur den buurman?
Trouwes dè rèùle en tèùtele wier dur ons veul gedaon, zeker as et net Siendereklaos waar gewist. [over het onderling ruilen van cadeautjes die

men op sinterklaasdag had gekregen] (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - kòp óp stèrt rèùle (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1973)- met gesloten beurzen afrekenen

WBD III.4.4:304 'ruilen' = wisselen

Stadsnieuws - Hij hò zene pindòl meej mèn geroole (281007)

2. uitdrukking rèùlen èn tèù(te)le

- combinatie van ruilen en tuitelen = handelen

WBD III.3.1:55 'ruilen', 'kwanselen, tuitelen, verhandelen' = kwanselen

WBD III.3.1:49 'ruilen', 'tuitelen, vertuitelen, vertutselen, matsen' = verkwanselen

WBD III.3.2:191 rèùle, rèùtele, tèùtele = tuitelen, ruilen

rèùm

bijwoord / bijvoeglijk naamwoord

ruim; nogal

WBD 'röm', (Hasselt) 'rèùm' staon (van een paard) - met de benen te ver uit elkaar staan, ook genoemd 'breed', resp. (Hasselt) 'wèèd' staon

Cees Robben - Prent van de Week - Tis wèl rèùm kort;

Frans Verbunt - wèèvershöskes waare vruuger rèùm klèèn

rèùme

werkwoord, zwak

Henk van Rijen - ruimen

Van Delft - - Als de beerput vol is, "komt de boer ruimen" en "nimt dan de bruid mee".(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Dirk Boutkan (1996) - rèùme - gerömd (blz.41)

WBD III.1.4:347 'ruimen' = goed opschieten met zijn werk

WBD III.4.4:199 'ruimen' = plaatsmaken

rèùn

zelfstandig naamwoord

WBD gesneden mannelijk paard, ook 'run' of 'reujn' genoemd

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.m. - ruin, gesneden manlijk paard.

rèùse

werkwoord, zwak

ruisen

Dirk Boutkan (1996) - roe:se = ruisen (blz. 3)

rèùt, rötje

zelfstandig naamwoord

ruit in een raam; de vorm ruit; kaarten met het ruit-teken (rèùtes)

Rèùtes troef, meej schuppenaos

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - tis en rèùt öt een glas (Handschrift Damen 1916) - het is een klein verlies (Vroeger bestonden de ramen uit kleine ruitjes.)

...enen daas meej en bonte rèùt... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Zosse en ugske op em hebbe?')

WBD rèùtstuk (II:918) - ruitjesgoed, ook 'rèùt'

Henk van Rijen - snòt òn de rèùte smèère - etalages kijken, niets kopen

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw. m.(kaartspelersterm) - ruiten, mv. 'rötes'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RUITENS - ruiten. Ruitens is troef

rèùteketèùt

zelfstandig naamwoord

uitdr. op de rèùteketèùt - zonder voorzorgen, op de bonnefooi

Cees Robben - Prent van de Week - Ik ging op de rèùteketèùt nòr onzen ôome Sooj.

Van Beek - Op ruitekeduit ergens heengaan. - Op de bonnefooi ergens heen gaan. - Op goed geluk, in goed vertrouwen. (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 6 december 1958)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - óp rèùte kadèùt ('78) - op goed geluk (Wsch. een overblijfsel van de toverformule 'har-uit, kaduit, de schoorsteen uit'; zie ald.)

Damen Handschrift (1916) - "ruiterkenduit - zonder geld (op zwart zaad)"

CiT (79) 'Daor gao'k niemir nor toe op de rùiteketùit'

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - Wellicht een schertsende vorming van 'ruiten' = volgens Van Dale: 'roof plegen', op woeste wijze rondlopen, rinkelrooien.

Cees Robben - Prent van de Week - Herkomst onduidelijk.

WNT RUITEN (IV) - 1) roof plegen, rooven, plunderen; 2) in Belgisch Brabant voor: op een woeste wijze rondloopen, rinkelrooien

reutel

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - steeds weerkerende handeling

op de reutel kôope - op de pof kopen

Cees Robben - Prent van de Week - Valt er nog wè te rèùtele of te tèùtele?

WBD III.3.1:56 "op de reutel kopen', 'op de pof kopen' = poffen

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - REUTEL znw.v. - speelterm. Handvol knikkers die niet goed rond zijn (Turnhout) (Dit citaat ook in het WNT) (7)

WNT REUTEL 6) kerfstok z.a.

rèùtele

werkwoord, zwak

ruilen (niet bij De Jager; in WNT 'Westfries voor RUIEN')

...èn rèùtele heese nôot gehoeve/ al wast ok dikkels ene toer... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Moederdag)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - valt er nòg wè te rèùtele òf te tèùtele? ('72)

WBD (III.3.2:191) rèùtele, tèùtele, rèùle = ruilen

WBD (III.4.4:304) 'ruitelen' = wisselen - te handelen

reutemeteut

zelfstandig naamwoord

vrijwel altijd met voorafgaand 'de hele'; dus: iedereen

Wij, de zusjes en de bruurkes, jè de hille reutemeteut, vonden et toch wel zielig veur ons moeder, dè ze zô te lije ha, van dè gevloek en getier, assie kaod waar. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

rèùter

zelfstandig naamwoord

GG cavaleriesoldaat, ruiter

Stadsnieuws - Iedere rèùter is wir kappietein - we zijn allemaal weer gelijk (290306)

rèùtes

bijvoeglijk naamwoord

Henk van Rijen - ruiten (bij kaartspel)

Henk van Rijen - 'Röötes is troef'

WBD III.3.2:174 - rèùtes = ruiten (van een kaartspel)

WNT RUITEN (I) gewestelijk (Vlaanderen) ook RUITENS - znw., mv., vr. benaming voor de roode ruitvormige figuren op sommige speelkaarten

revèllie

zelfstandig naamwoord

reveille, réveil

op revèllie gaon - ongeveer 'óp sjanternèl gaon', later afgezwakt tot 'het zoeken naar gelegehheden om het huishouden in de steek te laten en zich met als prettiger ervaren zaken bezig tehouden'. Als bij de soldaten 'de réveille geblazen was' wisten de vrouwen dat die wakker waren. (Tilburgse Taaklplastiek 181)

Naar fr. 'réveille' met spellinguitspraak van de 'll'

revier
zelfstandig naamwoord
rivier
Goem. RIVIER - revi:r znw.vr.(zeldz.) Men zegt doorgaans: een water of zelfs eene Dijl.

rezèèn, rezèntje
zelfstandig naamwoord
rozijn

rib
zelfstandig naamwoord
rib
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - iets tusse de ribbe zien te krèège (HM'70) - eten, geld zien te krijgen
Frans Verbunt - ginne stèùver op zen ribbe hèbbe
De kèrmenaoj, de platte ribbe, de zult of krèp, et zwoert èn spèk. Toe den hiel aon toe. Durreege spèk èn ballekebraaj. Et smòdderpötje. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

ribbelmikske
zelfstandig naamwoord , dim.
Frans Verbunt - geribbeld (casino)brood
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - ribbelmikske zelfstandig naamwoord - casinobrood

riddeneere
werkwoord, zwak
redeneren
Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - riddeneere
WBD III.1.4: (?) 'redereren' = idem
- riddeneere - riddeneerde - geriddeneerd
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.intr. 'riddeneren' - redeneren

riddere
werkwoord, zwak
beredderen, regelen
Henk van Rijen - der valt hier nog hil wè te riddere - ... te regelen, organiseren CiT (106) 'Er valt hier nog hilwè te riddere'
WBD III.1.2:140 'rondridderen' = druk heen en weer lopen (rèttereere)
141 'ridderen' idem
WNT REDDEREN, RIDDEREN - l) Hetzelfde als REDDEN l) in orde brengen, voor elkaar brengen; opknappen, opruimen; 2) uit een moeilijke situatie helpen, in veiligheid brengen, voor ondergang behoeden

riddermajoor

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek - iemand die weet hoe alles gedaan moet worden maar zelf geen hand uitsteekt

Verbastering van 'redderen'?

WNT REDDERMOER - vrouw die altijd aan het redderen is. A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.m. riddermeester - persoon die alles bereddert

riek, riekske

zelfstandig naamwoord

mest- of hooivork

WBD mestriek, ook genoemd 'riek'

MP gez. Meej ginnen riek te voejere zèèn. (Van kwaadheid niet willen eten.)

MP gez. Ammòl zèèk óp ene riek

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - Meej ginnen riek te voejere

Cees Robben - Prent van de Week - hij heej zene riek hard noodeg óm ooverènd te blèeve;

...onze Paa die is van giestere aaf/ meej ginne riek te voeiere. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gedaon meej et goej lèève)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - et trèkt erop as zèèk óp ene riek ('47) - het lijkt nergens op

WNT RIEK l) In den landbouw: vork met drie (somtijds vier of ook twee) hetzij ronde hetzij platte tanden, voor verschillende doeleinden.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - RIEK, eene hooivork óf mestvork;

Kiliaan: = furca tridens, ter onderscheiding van een 'gaffel', die tweetandig is.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
ri.ik, znw.m. riek

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RIEK znw.m, niet v. - drie- of viertandige vork.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - riek zelfstandig naamwoord - riek

riem

zelfstandig naamwoord

riem

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - naa de riem vant gat is (HM'70)- nu de moeilijkheden voorbij zijn. (Bedoeld is de riem waarmee geslagen wordt.)

riggeleteur

zelfstandig naamwoord
regulateur
WBD riggeleteur (II:1041) - regulateur (ook; reejgelateur)

rije
ww., st.
rijden
B rije - reej - gereeje
Van Delft - "Het is met haar rijden en omzien." Dit is: Zij is zeer bij de hand. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)
En 't wier dan Siendereklaos, - ik zal et nooit vergeten! -
de heilige Man ree heel veul suikergoed en koek (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Mijn irste broek, 1941)
Cees Robben - Prent van de Week - Goed gelaoje dès half gereeje; al drie daoge gereeje;
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - rije
Dan had Siendereklaos op tòffel gereeje. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)
WBD van een koe: bronstig op een andere koe springen, ook 'brulle' genoemd
Hij rijdt em - hij is kwaad, opgewonden
Pierre van Beek - laote ligge rije - laten slingeren
WBD (Korvel:) mis rije - mest naar de akker brengen
WBD (Hasselt:) gier rije - gier uitrijden
WBD III.4.2:25 'rijden', ook: 'bespringen', 'dekken'
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - rije ww - boos worden; geschenken brengen
WNT RIJDEN, in de spreektaal, de gemeenzame schrijftaal en het rijm ook RIJEN

de Rije
zelfstandig naamwoord , eigenn.
Rijen (deel van de gemeente Gilze-Rijen)

rijnaogel
zelfstandig naamwoord
WBD (II:2818) 'rijnaogel' - schamelbout / draaipin van een samengestelde kar

rijtèùg
zelfstandig naamwoord
rijtuig
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - 'n nij rêtuig mid 'n aauw pêrd er veur

rikkemedaosie

zelfstandig naamwoord

uit Frans 'recommendation', aanbeveling

'n kaoi rikkemedaosie, een slechte aanbeveling (na ontslag); titel van een Tilburgs gedicht door een onbekende auteur (1959) -- voor de volledige tekst

Gedicht "N kaoj **rikkemedaosie**'

- …daor hedde plezier van en gemak, en rikkemedaosie en gezellighei en 'k weet nie wèt al nie meer. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Henk van Rijen - aanbeveling

Bosch rikkemedaosie - aanbeveling

WNT RECOMMANDATIE, recommendatie

rikraoje

werkwoord, zwak

geen beslissing durven nemen (?)

Henk van Rijen - niet kunnen besluiten (spec. bij kaartspel)

Millingen: zich beraden wat te doen

riks

zelfstandig naamwoord

reeks

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - rikse (plur.)

rillebille

werkwoord, zwak

rillen

Van Beek - Hij leg te "rillebillen" van de kou. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

rillek(e)

bw/bijvoeglijk naamwoord

redelijk

Ze stellen et er rillek goed. - Ze stellen het er tamelijk goed.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - 'rilleke', zi Paulus (D'16) zeispreuk: Het kan door de beugel

Damen Handschrift (1916) - "rilleke - redelijk, tamelijk"

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - RILLEKE - redelijk, tamelijk (zie ook blz. 63)

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - rillek bijvoeglijk naamwoord - redelijk

rillekwie

zelfstandig naamwoord

relikwie

Henk van Rijen - rillekwiekes mar gin rillekwiekus

Mar meej en rillekwie van ieder laand. (Henriëtte Vunderink, Jong zèèn, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

WBD (III.3.3:58) rillekwiekasje = relikwiekastje

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - rillekwie zelfstandig naamwoord - relikwie

rils, rilze

znw. mv.

rail; rails

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'rels' (plur.)

R.J. "n koei van de rils jaogen'

Cees Robben - Prent van de Week - De rils ligge der al.

meervoudsvorm in het enkelvoud; in meervoud stapelvorm

WBD III.3.1:409 'rails' = rails, spoorweg

409 'railsbaan' = spoorweg

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
rils, resp. rilse(n), waarnaast ook 'rails', 'riels,rails' - rails

rimmestraans

zelfstandig naamwoord

remonstrans, monstrans; liturgisch voorwerp van zilver of goud waarin de hostie zichtbaar uitgestald wordt ter aanbidding en verering

...gouwe en zilvere miskelken, cibories, Rimmestraanze enzoovort. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

rimmetiek

zelfstandig naamwoord

rheuma(tiek)

Piet van Beers – 'Plannen zat': En ons Keej,... draogt vur der rimmetiek/ naa wèèrme onderbroeke. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Vur snaags hamme AaBee. Wolle deekes. Goed vur teege de rimmetiek. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

WBD III.1.2:305 'reumatiek' = reumatiek

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw. en bijvoeglijk naamwoord 'rimmetiek'; znw.o. reumatiek

WNT RHEUMATIEK - naast RHEUMATIEK komen een groot aantal vervormingen voor, o.a. ram(m)atiek, ro(e)matiek, rimmetiek.

ring, ringeske

zelfstandig naamwoord

ring

gez. Henk van Rijen - meej ne smalle ring getrouwd zèèn - het niet zo nauw nemen met het huwelijk

Dirk Boutkan (1996) - dim.: ringske (blz.53) (vorm, gereedschap); ringetje (vinger)

WBD III.1.3:263 'oorring', 'oorbelletje', 'belletje' =oorring
WBD III.4.4:229 'ring' = cirkel
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RINK znw.m. -ring, fr. anneau; in den rink komen - komen vechten.

ringeloore èn blòkstarte
uitdr.
Pierre van Beek - dreigement met een manier van straffen (inhoud onbekend)
Henk van Rijen - oren ringen en staart afknotten
WNT RINGELOOREN - l) Eig. van sommige dieren ... 2) oneig.: meestal van menschen: bedwingen, in bedwang, in toom houden, kort houden, klein houden, 'ringelen' enz. z.a.

rinkelrôojer
znw.
Van Beek - Ouderen zeggen nog wel ooit: "'t Is een echte sjappietouwer" (of sjanfoeter), waarmee ze een straatslijper bedoelen, waarvan iedereen last heeft; een gemene kerel, 'n doordraaier, 'n lanterfanter, 'n lichtmis, 'n rinkelrooier, 'n sjappie. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

ringspinmesjien
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - snelwerkende fijnspinmachine

rink
zelfstandig naamwoord
ring
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - rink (krt.38)
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - rink, znw.m. 'rink' - ring
Goem. RING - rink
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RINK zelfstandig naamwoord m. - ring, fr. anneau; in den rink komen - komen vechten
WNT RING (Mnl. rinc)

rinnewaosie
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - ravage, schade

ripke
zelfstandig naamwoord , dim.
reepje

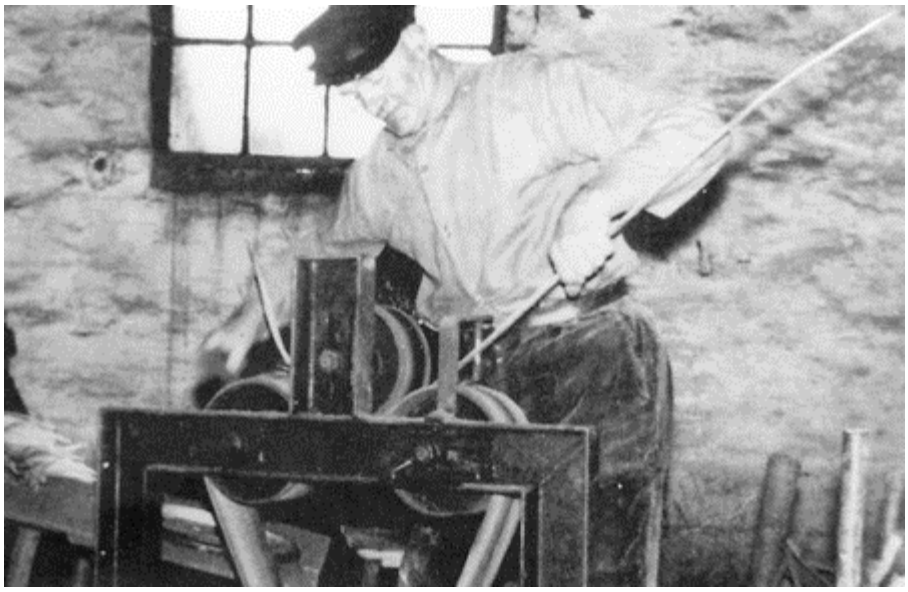
WBD ripke (II:918) - reepje, stuk (afgesneden) weefsel, ook 'koepónneke'
WBD III.2.3:50 'reepke' = lapje spek
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 53) rêep - ripke

rippereere, rèppereere
werkwoord, zwak
repareren, herstellen
Eéne avend in de week kwaam Piet de schoenlapper nog aaltij bij ons òn, om de kepotte schoen te rippereren. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
as gij dè nou es rippereert... (Henriëtte Vunderink; Enen appel; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

rippertwaar
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - repertoir, lijst

rippeteere
werkwoord, zwak
repeteren
R.J. 'ik probeer en ik rippeteer'
Naar fr. 'répéter', met verkorting v.d. 1e en reductie v.d. 2e vocaal

rippetiesie
zelfstandig naamwoord
repetitie
GD.06 ons Sjaan is venaovend nòr de rippetiesie
Naar fr. 'répétition'

De ripsnijder; hij 'ript' de 'repen' voor de kuiper. De repen waren van hout of ijzer.

ript
werkwoordsvorm; persoonsvorm

reept, hoepelt
2e + 3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'rêepe', met vocaalkrimping

ripte
pv
hoepelde
verleden tijd van rêepe

riske, risje
zelfstandig naamwoord , dim.
Henk van Rijen - rijtje
WBD III.2.3:152 'ris', 'rist', 'rits' = tros vruchten
WBD III.4.4:307 'op rij zetten' = idem
308 'ris' = rij of reeks; 'riske' en 'rits' idem

rissele
ww., zw
WBD III.4.4:246 'risselen' = ritselen

risteraosie
zelfstandig naamwoord
restauratie

Risteraosie

Zitte zò efkes aan 't stasjon
Op oewe trein te wochte
Dan kèkte ongemerkt is rond
Wè dè de obers brochte.

Ik spreek de goeie niet te nao
Mar ge denkt van de miste
Wè zèn ze as' z'aon eete zèn
Toch dikkels lompe biste

Zò zaag ik list unne meneer
Z'n bord vol zitte kwakke
Hij knaauwde mee 'nen oope mond
Ge kost 'm heure smakke.

'n Vrouwke dètter neffe zaat
Zee zonder te verkleure
,,Meneer ik weet dèt lekker is
Mar dè hoef ik nie te heure''

rits

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek - vrouw die alles heel vlug doet

WBD III.4.3:267 rits - perzikkruid (Polygonum persicaria)

- óp rits - op stap

WBD III.1.4:378 'in ene rits' = in alle haast

WBD III.1.4:399 'het rits hebben' = geen rust hebben

WBD III.2.5:152 'rits', 'ris', 'rist' = tros vruchten WBD III.4.4:308 'rits' = rij, reeks

Ons Sjaan is iedren dag op rits. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: KLOTTERE...)

Stadsnieuws - Ons wèrkvrouw is me tòch en rits: meejdèsse binnen is, staoget hèùs al op zene kòp (170906)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
rits III, znw.m, 'rits' - de daad v.h. ritsen: Hij is aaltèn op s'ne rits.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
RITS bw 'rits zijn' - alles verloren hebben; weg, verdwenen, vertrokken.

rits

bijvoeglijk naamwoord

WBD geslachtsdrift vertonend (van een koe), ook 'brösteg' of 'stiereg' genoemd; hs K 183: 'rits (ritsig, tochtig)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
rits IV, bijvoeglijk naamwoord 'rits' - 1) tochtig (vooral v. geiten gezegd, soms ook wel v. manzieke meisjes en vrouwen en verder v. manlijke wezens): 'n ritse gaet (van een meisje gezegd).

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
RITS(CH) bvw - ritsig, bokkig, paardriftig, sprek. v. eene geit.

WNT RITS (VII) 1) eig. m.b.t. de geslachtsdrift: een sterke geslachtsdrift gevoelende, geil, in groote mate wellustig, dartel, wulpsch

ritse

werkwoord, zwak

snel, nerveus en bedrijvig ergens heen gaan

WBD III.1.2:90 'ritsen' = weggrissen; ook: 'gritsen, ratsen'

WBD III.1.2:l49 'ritsen' = door een staand gewas lopen

WBD III.1.2:157 'ritsen' = beweeglijk rondlopen; ook 'rondritsen'

WBD III.4.4:305 'ritsen' = rijgen; 306 'ritsen' = afritsen

ritse - ritste - geritst

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
RITSEN - vlug loopen, vliegen, snel door de lucht varen.

WNT RITSEN (IV) Van het in z.-nederl. dialectwdbb. voorkomende 'ritsen': "wegloopen, ijlings, stillekens heengaan, opstelen, vluchten, wegsluipen, wegvluchten, vlug loopen enz. is verwantschap met 'rijden'

hoogstwaarschijnlijk.
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zw.ww. intr. 'ritsen' - vlug en licht lopen.
Goem. RITSEN - ritse wkw (rg.) - hard loopen
WNT RITSEN (IV) ... zich wegpakken, maken dat men weg komt, er van door gaan

ritterêere
werkwoord, zwak
De Wijs -- Wè rittereerde gij toch ammaol hers en geens (onrustig heen en weer lopen) (20-03-1968)
Ik heur de musse in de geut/ hèrs èn geens rittereere/ mènnekes aachter de pupkes aon/ om rap iets te prebeere. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: De goeie kaant èùt)

rizzeltaot
zelfstandig naamwoord
resultaat
...nôot hagget rizzeltaot... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dakloôs)

roeddoe
schooier, onverzorgd persoon
Ze zaag den professor veur 'nen schooier aon en dè was ze nie kwaolik te nemen want hij ha z'n eigen al 'n week lang nie meer geschoren en hij liep er as 'nen echten roeddoe bij. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; ”t Spook’; NTC 3-1-1940)

ròdsel, ròdseltje
zelfstandig naamwoord
raadsel
R.J. 'raodseltje'

ròdselèèchteg
bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen - 'ròtselèègteg' - raadselachtig

ròdslid, ròdsleeje
raodslid
zelfstandig naamwoord
V raadslid
V alle ròdsleeje zaaten in van die grôote ròtsleeje Henk van Rijen - 'raotslit'

roefel
zelfstandig naamwoord

wasbord; bedrag

WBD (III.2.1:329) roefel - wasbord

- uitdr. de volle roefel betaole - alles tot de laatste cent betalen

Damen Handschrift (1916) - 'hij kreeg roefel' (slaag)

Jan Naaijkens: Naast de plee bevond zich onder een half open afdak het washok, dat het domein van moeder was. Er stond een grote, zwarte ketel waaronder met musterds een vuur gestookt kon worden. Er werden soms aardappels voor het varken in gekookt, maar als regel ging de was erin. Die werd goed ingesmeerd met groene zeep en dat was nodig, want er werd maar eens per week verschoond. Er ging houtzeep bij en Sunlightzeep en bij wit goed een zakje Reckitts blauw. Dan ging de was in een kuip en met opgestroopte mouwen en druipend van het zweet, haalde moeder het nog warme goed over de roefel.

Vruuger waaste ze meej de roeffel... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Moederdag)

Bosch roefel - geribbeld metalen wasbord

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - roeffel zelfstandig naamwoord - wasbord, bedrag, slaag

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
rufel, znw. roeffel - in de verb. 'roeffel krege' - slaag krijgen.

WNT ROFFEL IV,2: in Zuid-Ned. bekend in de zin van 'slaag' . Z.a.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ROEFEL znw.m. - rammeling, vracht slagen. Roefel krijgen; hoop, menigte; pak, lukslag; vangst

roefele

werkwoord, zwak

wrijven, strijken (nogal hardhandig)

Cees Robben - Prent van de Week - Akkoe saoves oover oewen ruggestrang roefel, dan brèlde

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ROEFELEN - aframmelen, ranselen; de trom roeren

roefele - roefelde - geroefeld

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zw.ww.tr. 'roeffelen' - roffelen, een roffel op de trom slaan

WNT ROFFELEN III, bedr. (en onz.) zw.ww. 2) In Zuid-Ned. is gebruikelijk 'roffelen' d.i. 'roffel geven' slaag geven. ROFFELEN IV, 2) slaan, ranselen, rossen. Z.a.

roej

zelfstandig naamwoord

roede, lengtemaat = 5,75 m (Verhoeff) = 20 voet van elk 10 duim roede, b.v. gordijnroede

Pierre van Beek - vlaktemaat van +_ 33 m2 (Verhoeff: 33,06 m2)

Van Delft - - "As we dan goed misten, dan haolen we een vat van de roei, de zetters en verrekeseirepul nie meegerekend, nee alleen een vat eeters", zoo keuvelde een Hasseltsche huiswever (Nwe. Tilb. Courant;

Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)
MP gez. Hij hòlden en roej vur zen èège gat.
WBD roede (oppervlakte-maat)
Pierre van Beek - Hij heej zen liste roejke ingeslaon - hij ligt op sterven
DANB roej (locale landmaat)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - der et roejke ingeslaon hèbbe (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1969) - de laatste adem uitgeblazen hebben (Weverstaal: afronding van de zaak. Een roede in de sprong van de ketting betekende dat de wever een stuk op het getouw af had. Daarlangs werd dan het stuk afgesneden.)
WBD roej (II:999) vitsroede; ook: flèsroej
- korte oe
WBD krèùsroej (II:1009) - kruisroede (onderdeel weefgetouw)
WBD flèsroej (II:1009) - flesroede; ook: 'roej'
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
ruj, znw.vr. 'roei' - roede l) twijg (mv. roei en roeie); 2) oppervl. maat.
Goem. ROEDE - ruj, znw.vr.: van (met) de - krijgen
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - R0EI znw.v. - roede, fr. verge
WBD (III.2.1:72) roej - roede (m.n. voor traploper)
WBD roej (II:1020) - roede; roetje
WBD klèmroej (II:1020) - klemroede: sluitroede
WBD roej (II:1021) - roede: aanrijgstok
WBD lèmroej (II:1023) - lijmroede: platroede; ook: lèmstòk
Henk van Rijen - de roej is van de kont - het gevaar is geweken

roeje
werkwoord, zwak
roeien; fig. leven
Pierre van Beek - niet lang roeje - het niet lang uithouden

roelèt
zelfstandig naamwoord
WBD roulette: het tandwieltje, al dan niet afgeschuind, waarmee men kanten en zolen van figuurtjes voorziet (II:782)

roesje
zelfstandig naamwoord , dim.
roux
zelfstandig naamwoord , dim.
WBD (III.2.1:364) roesje = roux, ook genaamd 'maizenapap'

roest
zelfstandig naamwoord
hoenderstok

WBD kieperoest - kippenzolder

WBD hènneroest, (Hasselts:) roest - kippenhorde (een latwerk, vaak niet meer dan een oude egge, opgehangen in de achterstal, bereikbaar langs een kippenladdertje, voor de kippen dienend als slaapplaats)

WBD III.4.4:154 'roest' = kwartszand

WBD III.4.4:200: 'roesten' = blijven hangen

WNT ROEST (II) l) de rust- of slaapplaats der hoenderen; idem van andere vogels; 3) te roest gaan - gaan slapen A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
rust, znw.m. 'roest' - latwerk in het hoenderhok waarop de hoenders slapen.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ROEST, RUST znw.m., niet v. - hoenderrek, staak waarop de hoenders slapen.

roetse

werkwoord, zwak

zich snel verplaatsen

Pierre van Beek - Dè wèèf roetst ooveral óp aaf

WBD III.4.4:306 : 'afroetse' = afritsen, ook 'afratsen'

roetse - roetste - geroetst

ròfke

wondkorstje (dim. v. Ned. roof)

Henk van Rijen - 'rofke'

WNT ROOF (III) l) schurftachtige uitslag; 2) korst op een wond, op een zweer of puist. In verkleinvorm 'roofje'

zelfstandig naamwoord dim.

röfke

zelfstandig naamwoord , dim.

Henk van Rijen - ruifje

ròg

zelfstandig naamwoord

rogge

WNT ROGGE, in vele streken ROG

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ROG znw. meest m. - rogge

voejerròg - rog bestemd voor veevoer

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - hier groeit ròg op de opkaomer (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1973) - gezegd bij het zien van rogge op een hooggelegen akker

WBD I:1403 rogge: koore, rog

WBD III.2.3:141 'roggemelepap' = roggepap; ook 'meelpap'

ròggebrôod

zelfstandig naamwoord

roggebrood

Dan snee ze [moeder] irst de witte mik/ En 't kuntje daorvan dè krèèg ik / De smaok daorvan vergeet ik nôôt/ Nao alle daoge roggebrood. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Moederdag)

WBD ròggebrôodmesjien - machine om roggebrood-deeg te maken

WBD III.2.3:187 'roggebrood' = brood van ongezeefd meel

Wikipedia 2012 - Roggebrood was vroeger in Nederland voor velen naast aardappels het hoofdvoedsel. Er zijn verschillende streekrecepten die onderling flink verschillen. Hoofdzakelijk zijn er twee soorten: Fries en Brabants roggebrood. Fries roggebrood wordt voornamelijk van gebroken roggekorrels gemaakt en Brabants roggebrood van gemalen rogge.

► brôod (tarwebrood)

► mik (tarwebrood)

► mèlkbrôod

rögt

zelfstandig naamwoord

onkruid, wildernis, ruigte

Zenen hòf was niks as rögt.

Damen Handschrift (1916) - "röcht - onkruid"

Van Delft - - In een slechte weide groeit "veul dings" (veel onkruid) en op een "vuilen ekker groeit veul rugt". (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

- …innen hillen bos mee allerhande ruigtzaod vur m'n knorries (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

De Wijs -- (Gehoord van een volkstuinder:) munne rooie kôôl groeit de buurt in, munne spinaozie stao vol ruigt en mun peekes zèn nog nie bekwaom (17-08-1964)

Cees Robben - Prent van de Week - Wól meej rögt òf wól meej kèmkes; 'röcht' èn 'rauwighed';

Cees Robben - Prent van de Week - "t is paone en 't is enkelt röcht'

En as de kraaie kaauwen

in p'rtaaien-in de bôôme

en de rögt al rot

begient te stinke;

(Lauran Toorians; Nòjaorsaovend; CuBra; 200?)

WBD rögt ègge - onkruid uiteggen

WBD I:1484 wikke als onkruid: 'wikke', 'röcht'

WBD III.4.3:217 rögt - onkruid; ook genoemd: onkrèùd, bocht

Dirk Boutkan (1996) - (blz.34) 'rögt', 'rögte', 'rèùgte'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RUIGT (uitspr. röcht) znw.v. - uitschot, bucht, iets dat klein en gering

is; allerlei afval van hout, stroo, onkruid enz.; slecht volk, gepeupel Van 'ruig' met vocaalkrimping vóór suffix)
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - RUIGTE, voor heeschheid, schorheid; somtijds voegt men daarbij 'in de keel'; z.a.
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - RUIGTE (rögt) m - wildgroei, onkruid: rögt plukke.
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw. vr. 'ruigt' - ruigte
WNT RUIGTE, ook RUIGT - 2) alles wat in de natuur wild door elkander groeit, wild gewas

ròzaajer
zelfstandig naamwoord
WBD (hs K 183) - oud versleten paard
Damen Handschrift (1916) - "rogzaaier - een oud mager paard"

ròjbraoke
werkwoord, zwak
radbraken
Cees Robben - Prent van de Week - 'geraoibrokt'
Cees Robben - Prent van de Week - zèlf ben ik ôok al geraoibrokt
- ròjbraoke - ròjbròkte - geròjbròkt (in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij rojbròkt
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.tr. 'raaibraken' (< radebraken) - radbraken

ròjmaoker
zelfstandig naamwoord
WBD (II:2694) 'rojmaoker' - rademaker
(II:2694) 183 b (Hasselt): 'rojmóóker (en/of) raojmaoker?'

ròk
zelfstandig naamwoord
rok
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - hij heej daor nen baoje ròk binnegegoojd (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1973) - gezegd als een fabrikant een niet onverwacht bezoek aan een arbeidersvrouw aflegde

rökske
zelfstandig naamwoord , dim.
rokje
R.J. 'waaierige rùkskes'; 'hij hefte heur rùkskes'
dim. van 'rok' met umlaut
Van Beek - Van iemand, die op de laatste zondag, dat er gelegenheid bestaat tot het vervullen van zijn Paasplichten, ter H. Communie gaat,

hoorde ik zeggen: "Hij gaat met de rooi rokskes", terwijl een ander zeide: "Hij gaat met strooi in 't haar". (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

rokt

werkwoordsvorm; persoonsvorm

rookt

As ie rokt, ròkt ie van de wèès

uitdr. Et rokt er - het is er niet pluis

2e + 3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'rooke', met vocaalkrimping

ròkt

werkwoordsvorm; persoonsvorm

raakt

Cees Robben - Prent van de Week - bruukske ròkt men gatje nie

Cees Robben - Prent van de Week - op den duur ròkt zôo toch ok iedereen van de straot aaf;

WvM 'en da munnen keel digt rakte'

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 37) raoke - hij ròkt

2e + 3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'raoke', met vocaalkrimping

rökt

werkwoordsvorm; persoonsvorm

ruikt

tegenwoordige tijd sing. 2e + 3e pers. van 'rèùke', met vocaalkrimping

rolle

werkwoord, zwak

rollen

rolle - rolde -gerold

WBD (van een paard) zich over de rug wentelen en met de benen in de lucht klauwen

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - iemand róllen as nen vrèdagse gaorenbôom (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1979) - iemand erdoor halen (Vrijdags werden de stukken van de doekboom gerold, waar ze tijdens het weven omgedraaid werden, om ze 's zaterdags bij de fabrikant in te leveren.)

rollekesvlêes

zelfstandig naamwoord

rolletjesvlees; waarschijnlijk: blinde vink

...savoyen, abricozen, koud rollekesvleesch mee houtjes erin... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)

rölt, rölde

werkwoordsvorm; persoonsvorm
ruilt, ruilde
tegenwoordige tijd sing., resp. verleden tijd van 'rèùle', met vocaalkrimping

ròmde(n)
werkwoordsvorm; persoonsvorm
Henk van Rijen - raamde(n)

römde(n)
werkwoord, zwak
ruimde(n)
Cees Robben - Prent van de Week - dan römden ik de kat op;
verleden tijd van '(op)rèùme'

ròmke
zelfstandig naamwoord, verkleinde vorm van raom
raampje
WBD driehoekig raam om de nek van een kalf, ook genoemd 'raom' of 'juk'
Cees Robben - Prent van de Week - der moet en gerdèntje vur et ròmke koome
Oudere uitspraak
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - raom - rumke (u als in mulder = mölder)
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - rumke: de u = aan de oeu in boeuf, oeuf - zèttet ròmke mar oope
dim. van 'raom', met vocaalkrimping
WTT 2012 -- Deze uitspraak met gekrompen vocaal (römke in plaats van ròmke) wordt bevestigd in een interview met Hein Quinten door Paul Spapens: "Hij praat vol vuur over de nicht die 49 jaar geleden naar Duitsland emigreerde en die hij onlangs nog eens heeft bezocht. Bij zijn nicht ontdekte hij in de praktijk een bekend fenomeen, namelijk dat dialectsprekers in den vreemde de oorspronkelijke taal zijn blijven spreken omdat ze nooit zijn beïnvloed door bijvoorbeeld radio en televisie. Met andere woorden, wie nog origineel Tilburgs of Goirles wil horen, moet elders zijn. “Ik zeg ‘ròmke’ tegen een raampje, zij zegt ‘römke’. Toen ik het hoorde dacht ik: ja, zo zei onze pa dat vroeger ook.” (Uit: Goirles Belang 19-12-2012; Hein Quinten is HaaQuu van Goirles Belang (1)

romkooker
zelfstandig naamwoord
melkkoker

rommel

zelfstandig naamwoord
rommel
WBD rómmels (Hasselt) - bellen aan het haam, ook 'bèlle' genoemd
WBD rómmels (Hasselt) - bellen aan het hoofdstel
WBD III.3.1:94 'rommel', 'bocht, rotzooi' = onbruikbare voorraad
WBD III.4.4:310 'rommelig' = ongeordend
WBD III.4.4:312 'rommel', 'rommelzooi' = warboel

rommelpòt
zelfstandig naamwoord
muziekinstrument uit de volkscultuur; een pot met daarover een varkensblaas gespannen waardoor een rietstengel gestoken is. In Tilburg ook foetelpot of foekepot.
— Witte gij nòg van vruuger Jaon,/ hoe we op vaastenoved/ rond trokke meej de rommelpot/ ons haanden oopeschaovend? (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Rommelpot)

rompeschompes
zn/bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen - ongeluk, ongans

roms
bijvoeglijk naamwoord
rooms
goed róms - veel melk (in de koffie) gebruikend
Cees Robben - Prent van de Week - Gif mar ene scheut- ik bèn nog aaltij goed róms.
Cees Robben - Prent van de Week - de miste kasteleins zèn nog et biste roms ook;
Henk van Rijen - ek zèè goed roms mar slèècht katteliek - graag veel melk in de koffie
Stadsnieuws - Hij is nog romser as de paus - nog orthodoxer (310509) - Overdrachtelijk: Hij is overdreven precies in zijn opvattingen en methoden.
Agge in Tilbörg zègt dègge goed roms zèèt, dan kan dè tweej dinger betêekene. Teegesworreg mènde dan mistentèèds dègge en goej scheut rôome in oew tas kòffie lust. Mar hil wèèneg meense zulle daormeej naa nòg bedoele dèsse persies doen wè de paus van Rôome höllie verördeneert. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2005)
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
ro'ms, bijvoeglijk naamwoord 'rooms' - van melk houdende (vooral bij de koffie)
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'roms' bijvoeglijk naamwoord - Rooms

ròmscheut, ramscheut

zelfstandig naamwoord

opvliegende aanloop

Hij naam ene ramscheut èn ge zaagt em nie mir.

R meej ne ramscheut - met één snelle beweging

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - et hundje naam ne ròmpscheut; 'hij nam 'nen rompscheut'

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ene ròmscheut neeme (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1965) - ergens plotseling op afvliegen; met vaart weglopen. (Bij het melken komt de melk met scheuten of stralen uit de spenen.)

D'16 "roamscheut - op eens naam ie 'ne roamscheut (een aanloop)

Frans Verbunt - ramscheut/ ròmscheut - snelle start

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - RAMSCHEUT: plotselinge van binnenuit komende voorwaartse beweging, onverwacht actief optreden van voor lui of beschouwelijk gehouden personen: 'mee 'ne ramscheut'. De afleiding is wsch. interessant, maar mij onbekend. Mogelijk is 'ram' een verbastering van 'romp'... Z.a.

Hees ne raom neme (III:53)

Haor RAMSCHEUT - plotselinge, onverwachte actie

ròmt, ròmde

werkwoordsvorm; persoonsvorm

zie 'raome'

- tegenwoordige tijd, verleden tijd van 'raome', met vocaalkrimping

römt

ww. pv.

ruimt

Cees Robben - Prent van de Week - ons moeder die römt hier aaltij alles op

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 37) rèùme - hij römt

- tegenwoordige tijd 2e + 3e pers. enk. van 'oprèùme' (met vocaalkrimping)

rondheure

werkwoord, zwak

Henk van Rijen - informeren, navragen

WNT RONDHOOREN - Al rondgaande naar iets hooren, dat men wenscht te vernemen; her- en derwaarts gaan om onderzoek naar iets te doen, rondgaan om naar iets te vernemen of inlichtingen aangaande iets in te winnen.

rondspòldere

werkwoord, zwak

Henk van Rijen - wild spelen, rondspringen

ronsel

zelfstandig naamwoord

rondsel, getande cilinder of klein tandrad

WBD rónsel (II:1041) - onderdeel van regulateur: ook genoemd: kamwiel, kamwieleke, wisselwiel of schaokelwiel

WNT RONDSEL, RONSEL

rontelom

bijwoord

rondom (= rondalom, met verscherping van de d)

Róntelóm de kiejòs waar veul vòlk.

Zie daor naa dieën hoogen toren

rontelom in golvend koren (Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Dörp', 1939)

en oew haor lee fijn te kroezele
rontelom oew lief gezicht... (Leo Heerkens; uit De knaorrie (Piet Heerkens), 'De non', 1949)

De Wijs -- Wè lôpen de nunnekes d'r toch frèèt bij tegesworrig, vruuger waren ze rontelom toe (10-01-1970)

Cees Robben - Prent van de Week - pikdonker was ter rontelom; rontelom;

Cees Robben - Prent van de Week - in de stilte rontelom

Volop meziek èn spèktaokel/ rontelom de Heuvelstraot. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Ik waoget mar nie')

Haor RONTELOM - rondom

WNT RONDOM, rontom, rondsom, rontsom

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - róntelon, vz.+ bijwoord 'rontelurn', 'rontelom', - rondom

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'rontelom' vz - rondom

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - rommetom, rommedom - rondom (wnbr.)

rôod, rôoj(e)

bijvoeglijk naamwoord

rood

Henk van Rijen - rôoje tiest - rood hoofd

Schôon rôod is nie lillek. -Mooi rood is niet lelijk (gezegd van iemand met rood haar).

Cees Robben - Prent van de Week - den pot stond rôod (v.d. kachel)

WBD rôodschimmel - bep. gekleurde schimmel

Cees Robben - Prent van de Week - ze zen naa nog rôod, omdè ze nog gruun zèn

Cees Robben - Prent van de Week - ik moet er nog vèèf rôod maoke;

Henk van Rijen - iemand meej en rooj paspoort - landloper, ex-gevangene

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - beeter rooj haor dan blónd óp en eezelskont ('71)

WBD I:1446 'rooj witbloem' = rode witbloem, bep. aardappelsoort

WBD I:1446 'blaeke rooj' = bleke rode, bep. aardappelsoort

Henk van Rijen - rôoj gerdèène vuuge daor nie bij - rode gordijnen staan daar niet bij

WBD III.2.3:177 'rode bezie', 'rode bezem' - rode aalbes

rôof, rofke

zelfstandig naamwoord

WNT ROOF (III) 1) schurftachtige uitslag, 2) korst op een wond, zweer of puist

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - tis en roof van men hart (Handschrift Damen 1916) - het is een pak van mijn hart

WBD III.1.2:267 'roof' = roof; ook: korstje

WBD III.1.2:268 'roofje' = roof, korstje

Str. rôof (2:110)

rôojbont

bijvoeglijk naamwoord

WBD roodbont (vee)

WBD rôojbónt pèrd - roodbont paard, ook genoemd 'vòsbónt pèèrd' of (Hasselt) 'koepèèrd'

rôoje

werkwoord, zwak

rôoje - rôojde - gerôojd

Pierre van Beek - de plavuizen vloer rood maken met rooisel

Pierre van Beek - de plevèùze rôoje (gebeurde vroeger in een ordentelijke woning) (Tilburgse Taaklplastiek 167)

rôoje

bijvoeglijk naamwoord

rode, socialist

Rôoj gerdèène vuuge daor nie bij. - Rode gordijnen staan daar niet bij.

Rôojen hond - roodvonk

Frans Verbunt - rôoje rôoje, ik zal oe gôoje, meej ene stêen teegen oew bêen, meej ene klèùt teegen oew snèùt; rôoje rôoje, de kèèrk is èùt.

Dirk Boutkan (1996) - et hèùs is rôod / rôoj - het huis is rood

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - de rôoj harte = congregatie van paters (blz. 95)

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - rôoje Stien = Christina Janssen-Quinten (blz. 45)

WBD III.1.2:367 'rode' = roodvonk

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) -

ROIJEN HOND, roden hond, - roodvonk, roodgrond.
Kiliaen: roodjonk, roodhond.

rôojèèrd
zelfstandig naamwoord
roodaarde
WBD rôojèèrd (II:1008)- roodaarde om mee te smetten. Z.a.
WNT ROODAARDE - aardsoort, bestaande uit een mengsel van klei of leem en ijzeroxide, roodbruin van kleur ...

rôojeg
bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen - roodachtig

rôojenhond
zelfstandig naamwoord
besmettelijke kinderziekte die op mazelen lijkt (rubeolae)
WBD III.1.2:368 'rodehond' = rodehond
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.m. 'rooienhónd' - rodehond (de bekende ziekte)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ROO(D)ENHOND znv, m. - roode koorts, roodvonk
WNT ROODEHOND, oudtijds roodhond - 2) Thans in Z.-Nederl. als benaming voor een ongesteldheid of ziekte, die zich kenmerkt door huiduitslag of vurigheid van de huid ...

Rôoj Harte
eigennaam
Rode Harten, congregatie van missionarissen (o.a. in Tilburg gevestigd) die op hun pij een rood hart droegen.
Van Delft - Men spreekt hier van "de rooi harten", daarmede bedoelende de Paters van het Missiehuis van het H. Hart aan den Bredascheweg, die een rood hart op de zwarte soutane dragen bij officieele gelegenheden. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Rôoj Panne
eigennaam
Rode Pannen
Het (vroegere) Sint Joseph studiehuis van de congregatie van de Fathers of Mill Hill aan de Dr. Ahausstraat, gebouwd in 1914, en wegens de kenmerkende rode dakpannen in de volksmond 'de rôoj panne' genoemd.

Van Delft - Als men het St. Josephstudiehuis der Paters van Mill-Hill aan de Tongerloosche Hoefstraat wil aanduiden, en ook wel als men de bewoners van dit huis bedoelt, spreekt men van "de rooi pannen". Men weet dat dit gebouw met roode pannen gedekt is. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Pierre van Beek (over Mobilisatieherinneringen van een landweerman, door J.B.S., en C.J.M. Acket) - De schrijver wordt nu duidelijker met zijn plaatsbenaming. Hij voert de lezer naar "de Hasselt" en blijkt met "de rooi pannen", de populaire benaming voor het voormalige studiehuis van de Missionarissen van Mill Hill aan de Tongerlose Hoefstraat te Tilburg, niet onbekend.

Nu bij den pastoor in de Hasselt te gast,
Maar die had van ons al heel weinig last,
Want al die weken... ja, dat was me 'n bak...
Was 't immers dagelijks: "richting op 't rooie dak!"
O, menschen, o, als ik dat rooie dak weer zie,
Dan denk ik aan al 't zweet, vergoten daar door d'eerste Compagnie!

(uit: Mobilisatie: Gijn en pijn, Nieuwsblad van het Zuiden, 27-2-1969)

Pierre van Beek (in een artikel over 'Tilburgs Lied' a.k.a. 'Van Tilburg net as ikke') –

Kende de Rooi Harten wel,
Gève [gaaf, hier in de betekenis van: net] paoters, 't is m'n stel,
De Rooi Pannen in de haai,
Den Awen Dèk [Dijk], de Koningswaai...

('Specifiek Tilburgs Liedje', Nieuwsblad van het Zuiden, 28-2-1970)

Cees Robben –De huizen en boerderijen [in 't Zand] lagen achteloos gestrooid langs de zandwegen, en alleen in de Reitsehoevenstraat vondt ge even enige regelmaat in de bebouwing. Daar had ge een rij weverswoningen tot aan de Rooi Pannen. Daar stond tegenover de oeroude

Tongerlose Hoef, mediterend in landelijke rust. (in: 'Bôôdschappen

doen bij Bronsgeest', Robben en Rooms, 1981)

Elie van Schilt - is. Nie vergeten, de Rooi pannen, die hadden un éégen boerderij. (in: 'Boeren in de stad', www.cubra, ca. 2003)

Henk van Rijen - de róójpanne - voorheen studiehuis van de St. Josephcongregatie van Mill Hill (Eng.) Dr. Ahausstraat 1 (nu r.-k. scholengemeenschap: centrum voor ondernemers-onderwijs "De Rooi Pannen"). (1998)

Jan Fontijn (over een retraite van de schrijver Frederik van Eeden in 'de Rooi Panne') - Op 7 augustus [1921] nodigde pater Van Ginneken Van Eeden uit voor een retraite in het Sint-Josefstudiehuis in Tilburg. Ook Brouwer en Borel zouden komen. Van Ginneken maakte hem duidelijk dat hij niet met de abdij in Oosterhout zou concurreren, waar de liturgische kant van het katholicisme geleerd werd. In Tilburg zou het over de ethische kant gaan. Twee à drie keer per dag zou Van Ginneken een overweging geven van ongeveer drie kwartier, daarbij geholpen door pater Willem Kemper. Op 25 en 26 augustus was Van Eeden in Tilburg. In het retraitehuis werden jongens opgeleid tot missionaris. Het gezelschap was volgens Van Eeden een gewoon troepje, precies reizigers op een scheepsreis of pensionbewoners of sanatoriumpatiënten. (Jan Fontijn - Trots verbrijzeld, Het leven van Frederik van Eeden vanaf 1901 – 1997)

rôojsel

zelfstandig naamwoord

MTW roodaarde, dodekop

WBD III.4.4:163 in Tilburg ook 'roodsel' = dodekop -- Dodekop is de roodbruine aarde met veel ijzeroxide, waarmee de stijlen, balken en kozijnen van vakwerkhuizen werden gekleurd.

rôok

werkwoordsvorm; persoonsvorm

rook (van ruiken) (van ruiken, stinken)

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 40) met postencliticum 'ier' (er) veroorzaakt verkorting.

Cees Robben - Prent van de Week - daor rôok et nòr saffraon

verleden tijd van ruuke en rèùke

rôok

zelfstandig naamwoord

1. rook

WBD III.2.1:218 'rook' = 'blaak', 'damp'

WBD III.4.4:213 'rook' = damp, stoom, ook 'waas', 'blaak'

2. rookwaren

Et is me wè - zeej Dorus triest - / ik krèèg gin gèld mir vur rôok...
(Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dè zôn ze wèl wille)

rôoke

werkwoord, zwak

rôoke - rokte - gerokt; met vocaalkrimping

Ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij rokt

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 40) Het postencliticum 'der' (er) veroorzaakt verkorting, b.v. "k rok-der vier', maar (blz. 41): 'ik rôok-er vier'

1. roken van tabak

Der wòrdt nie veul pèèptebak mir gerokt. - Er wordt niet veel pijptabak meer gerookt.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - rôokende nòr de kèèrk is schèètend nòr de hèl (Handschrift Damen 1916)

Cees Robben - Prent van de Week - as ge der ötschaajt meej rôoken èn drinke;

Cees Robben - Prent van de Week - niks as rôoken èn ötgaon; ok al rôoket er meej toere; - al is het er nu en dan niet pluis.

2. niet pluis zijn

Cees Robben - Prent van de Week - ok al rôoket er meej toere; - al is het er nu en dan niet pluis.

Cees Robben - Prent van de Week - Meej kaoj weer rôoket bij ons tèùs.

Henk van Rijen - ok al rôoket er meej toere - ook al spant het er wel eens

3. roken van vlees

Het voltooid deelwoord is dan 'gerukt'

Elie van Schilt - Kwaamde bij de slager binnen en hingen er aon de haken vers gerukte hammen, worsten, ok die lucht kietelde oe neus, waordeur ge vanzelf trek kreegt. (Uit: 'Ut stonk mar toch mis ik de stank van vruuger'; Cubra, ca. 2000)

Assik ergens ene godsgruweluke hekel ha, dan waar et òn gebakke gerukt spek bè de èèrpel. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ROOKEN - schier uitsl. gebezigd in den zin van 'in den rook hangen; hesp rooken, spek rooken, gerookt vleesch'.

Frank-Antoine Bail - Twee melkmeisjes

rôomboer

zelfstandig naamwoord

melkboer

Of ge naa kruienier, roomboer, kolenboer of slachter zèt... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

rôome

zn/ww

volle melk

veul rôome in de kòffie.

Damen Handschrift (1916) - "rôome - zoete melk: de rôome zen zuur"

M rôom

'n boerinneke [...] mee twee eemers versche roome, die ze pas gemolken had, et schuim stond er nog op te broezen. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)

Ik zaag er [paddenstoelen] zô wit as roome, zô gèl als boter, wir aandere zô bruin as peperkoek en vettig blinkend of er ollie over gesmèrd zaat... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)

WBD rôome - melk v.h. paard ook genoemd 'zog' of 'biest'

Cees Robben - Prent van de Week - ge vat en tas wèèrme rôome;

Onze Vadder heej zó dikkels gezeej:/ — waor is zene tèd gebleeve? — wèrkt jonge, zolang agge wèèrke kunt/ beeter rôome kunde nie geeve. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'In et zwêet van oe aonschèèn')

Allêen de koeie stòn te laache./ Ze zègge: "Naa koom et pas goed, / omdè iederêen van den èèrmoei/ vort wèl rôome drinke moet." (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: De koeie laache)

DANB de rôome spöt öt den èùjer van de koej

Henk van Rijen - vur mèn meude nèt zolang dèddere tòt er rôome van komt -wat mij betreft, mag je wachten tot je een ons weegt

Agge in Tilbörg zègt dègge goed roms zèèt, dan kan dè tweej dinger

betêekene. Teegesworreg mènde dan mistentèèds dègge en goej scheut rôome in oew tas kòffie lust. Mar hil wèèneg meense zulle daormeej naa nòg bedoele dèsse persies doen wè de paus van Rôome höllie verördeneert. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2005

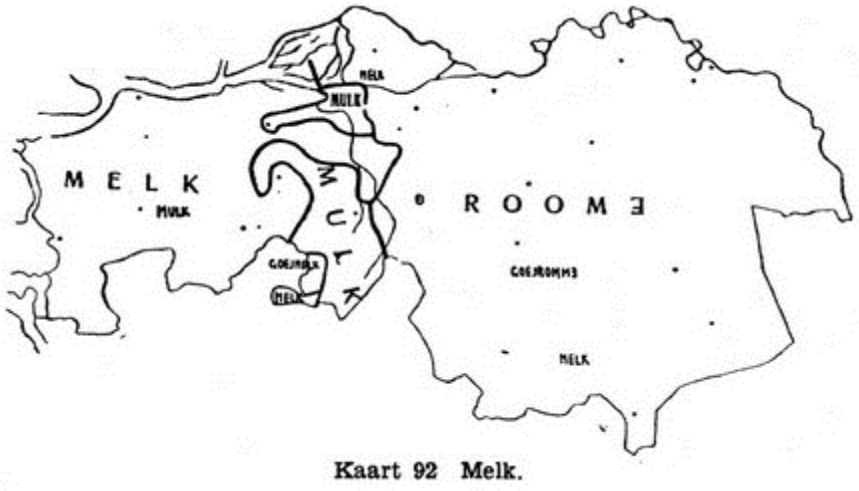
WBD III.2.3:134 'room' = room van de melk Bosch romme - melk

Hees romme, roome (IV:60)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw. mv. (pl.tant.) 'roomen' - melk 'Melk hiet hier rome'

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - ROME (roo:me) v - melk, dikwijls mv: d'r romen optrekken, van een koe gezegd die haar melk inhoudt; daarnaast ook van iemand die zich plotseling genoodzaakt ziet een toontje lager te zingen.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - roome = melk (krt.92)

Kaart 92 Melk.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'ròòme' zelfstandig naamwoord - melk

rôomkènneke

zelfstandig naamwoord , dim.

Henk van Rijen - melkkannetje .

WBD (III.2.1:199) 'roomkanneke' = melkkannetje

rôomkooker

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - melkkoker

rôos, ruske

zelfstandig naamwoord

roos

DANB die rôoze hèbbe lange doores

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - schôon is de roos, mar de doore die stikt (Si'67) - gezegd van iets dat men van tevoren als prettig beschouwde, maar dat achteraf tegenvalt

WBD III.4.3:152 'wilde roos' = idem, ook 'wild roosje'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ROOS (de o is scherplang) fr. rose; fig. bloemig meisje, meisje met fleurig, blozend gelaat.

rôove

werkwoord, zwak

roven

WBD III.3.1:386 'roven' = plunderen, ook 'jatten'

rooze

werkwoord, zwak

WBD bep. ziekte bij drachtige runderen; ook genoemd 'roozeg zèèn'

rôozekraans

zelfstandig naamwoord

rozenkrans

MP gez. Ik was liever zene rôozekraans as zen wèèf.

Cees Robben - Prent van de Week - Ik was ok liever oewe rôozekraans as oew vrouw

Cees Robben - Prent van de Week - en dan bidde we nog ene rôozekraans

Cees Robben - Prent van de Week - den rôozekraans kwaamp van de muur

zuutjes tikken in en huukske/ de kraole van ene rôozekraans. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: De kepèl is klaor...)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - bij de kweezels moete gin rôozekraanse kôope, want die bidde zèlf te gèère (JM50)

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - de rôozekraans (Jos Vasteravendts) (blz. 79)

WNT ROZENKRANS 3) in de R.-K. kerk: een gebedsformulier bestaande uit ... het bidsnoer (Corona sive corolla precatoria)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - ro'zekrans, znw.m. - rozenkrans, bep. gebed

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'ròòzekrans zelfstandig naamwoord - rozenkrans

rôozenhuuke, -huudje

zelfstandig naamwoord, alleen in de verkleinvorm

rozenhoedje, rozenkrans (abstract)

...vur 't nor bed gaon prompt 'n rozenuke bidden (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 2; 16-10-1929)

Mee 'nen zucht liet kapelaon Fleskes de juffrouw uit, die recht naor de kerk stapte om enkelde rozenhuukes te bidden veur den goeien afloop... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 11; NTC 10-12-1938)

Elie van Schilt - Mar er waren ok kender die moessen iedere avond op hun knieën mee hil de familie ut rózenhuudje bidden, de miste hadden toen nog kokosmatten op de vloer en die waren echt nie lekker vur oe knieën. (Uit: 'As ge katteliek geboren wierd; CuBra ca. 2000)

…we hebben wè rôzenhuukes gebid…(Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Iedere aovend wier daor et rôzenhuuke gebid, op hullie knieëns op de kokosmatten vur de stoel, waor ze op zaten, moese ze knielen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Un hil rôzenhuuke, bleven we nie afwochte, daor kwamen we nie veur. We kwamen veur de snoepkraomkes. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Kwaar nog mar nèt gòn zitte/ toen et rôozenuuken al begos. (Henriëtte Vunderink; Zoas ik et as kèènd beleefde; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Gauw 't Roozenhuuke bidde/ Die ouw vrouwkes waren snel... (Tony Ansems, De Hasseltse kapel; van de cd Tilburgse Liekes American Style; 2008)

Wij moese aatij irst de [Hasseltse] kepèl in èn 'n rôozehuuke bidde vurdèmme vur êen of twee cènte snuupkes mochte kôope. En ik moet zègge, dan smòkte-n-et ok beeter. Et joodevèt, de stroopseldòtjes, de dròpveeters, 't zuuthout, tôoverbòlle. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

Toen wonde bij 't pleintje ok nòg Virginie Doorakkers. Die waar bijna hèllig, zoveul rôozehuukes as die had vurgebeeje in de kepèl. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

Toen liepeme nòg meej in de persèssie èn wier et rôozenhuudje nòg gebeeje. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2005)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.o. - rozenhoedje, vijf tientjes van de vijftien die tot de rozenkrans behoren.

WNT ROZENHOED 2) In de R.-K-Kerk, in den verkleinvorm 'rozenhoedje'. Rozenkrans als gebedsformulier en bidsnoer.

ROOZENHUUKE

Roozenhuuke, perelsnoer,
schoon gebed veur heer en boer.

Roozenhuuke, waor 'k aon bid
as ik stil en alleenig zit.

's Aovonds ritseltikte trouw
ter eere van Ons Lieve Vrouw.

Weesgegroetjes vijf keer tien
en vijf Gloria's bovendien.

Op z'nen tijd vijf Vadderonzen
laot ik daor deurhenen gonzen.

Weesgegroetjes van geloof,
hoop en liefde die ik beloof.

Weesgegroetjes van berouw
via Onze Lieve Vrouw.

Weesgegroetjes van geluk,
blumkes die ik geere pluk.

Roozenhuuke. perelsnoer,
schoon gebed veur heer en boer.
(Piet Heerkens; uit: De Mus, 1939)

ròpke
zelfstandig naamwoord dim.
Henk van Rijen - raapje

ròpkoek, raopkoek
zelfstandig naamwoord
Pierre van Beek - raapkoek, afvalprodukt bij het olie-maken

ròpt(e)
werkwoordsvorm; persoonsvorm.
raapt(e)
- tegenwoordige tijd/verleden tijd van 'raope', met vocaalkrimping

ròs
zelfstandig naamwoord
PM graszode; bosje gras
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - ROS m - rus, graszode
WNT RUSCH (I) - rosch, ruisen; risch, resch, zelfstandig naamwoord - l) zode, graszode; b) heizode, plag, c) rietzode, losdrijvend stuk riet; 2) kluit, aarde, aardkluit; 3) grasbosje, struikje gras; enz. Z.a.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ROS(CH), ROES(CH), RUS(CH) znw.m. - zode, graszode, afgestoken

zode.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'ros' zelfstandig naamwoord - graszode

ròsdoek

zelfstandig naamwoord

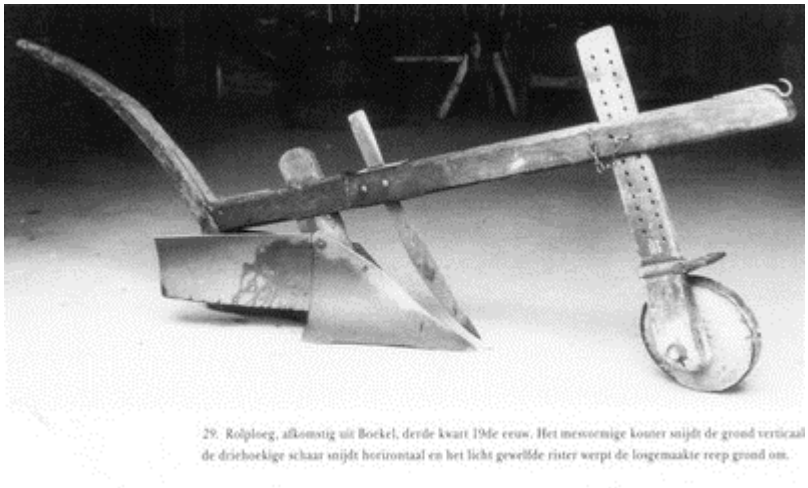
Pierre van Beek - zak onder de wagen voor paardevoer

Cees Robben - Prent van de Week - bevestigt dit

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - hil wè in zene ròsdoek hèbbe (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1968) - heel wat in zijn mars hebben (Rosdoek= zak die boeren en voerlui vroeger onder hun kar of wagen hadden hangen, waarin hooi, haver, brood voor het paard zat.)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ROSDOEK znw.m. -bij voerl.: een zak waarin het voeder voor het peerd is, en die onder aan de kar hangt.

WNT ROSDOEK, in de Kempen (ook in N.-Brabant en Limburg): een doek, zak of net, onder aan de kar hangende, waarin het voeder wordt gedaan dat het paard onderweg eet.

29. Rolploeg, afkomstig uit Boekel, derde kwart 19de eeuw. Het mesvormige kouter snijdt de grond verticaal de driehoekige schaar snijdt horizontaal en het licht gewelfde rister werpt de losgemaakte reep grond om.

rösmis - rolploeg, eind 19e eeuw - het mesvormige rösmis snijdt de grond vertikaal, waarna de driehoekige ploegschaar de grond horizontaal snijdt - uit: *Rijke oogst van schrale grond*, tentoonstellingscatalogus Noordbrabants Museum, 1991

rösmis

zelfstandig naamwoord

WBD kouter (lang smal mes dat voor het rister in de ploegbalk verankerd zit), ook 'kouter' genoemd

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.o. 'rusmes', met dat zich loodrecht voor de eigenlijke ploegschaar bevindt. WNT niet vermeld

ròsse

werkwoord, zwak

WBD ròsse - roskammen (van een paard), ook genoemd 'ròskamme' of 'afbuune'

WBD III.3.1:388 'rossen' = wild, woest rijden

ròsse - ròste - geròst

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ROSSEN - hard aan iets werken. Vgl. 'rosse'

rösse

werkwoord, zwak

wrijven

- rösse - röste - geröst

Damen handschrift 1916 -- "rössen - ze hebben hem ongemakkelijk geröst (klopgegeven)"

Damen handschrift 1916 -- "rössen - iets aafrössen (afwrijven)"

't Was net of Onze Lieve Heer z'n verfdoos leeggerosen hô, de liste kladdekes hier en daor nirgesmeerd, en toen bij z'n eige gezee hô: Zie zoo, ik schaai er dees jaor aaf mee verven... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)

Cees Robben - Prent van de Week - ge röst em ene keer oover zen bikkeltje;

Frans Verbunt - 'hij röst erteegenaon'

Hees ruise (IV:32)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - ruisen - wrijven (znl., wnbr.)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RUIS(CH)EN (uitspr. rössen) - wrijven, schuren, fr. frotter. Mee 'ne wolle' lap over 't zilverwerk r.; fig. hard werken.

Goem. RUISCHEN - wkw (rg.) wrijven: mijnen schoen ruischt; bet. ook: slaan, overslaan: iem. - , en dan meer 'afruischen'; in 't spel: overwinnen.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.intr. 'russen' - met grote kracht (ergens over) wrijven.

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - RUISCHEN, zie RUIDSCHEN: wordt hier veel gebruikt voor 'wrijven, schurken of kraauwen' ter verdrijving van jeukte, omdat degenen die de RUID (= rui) hebben, gewoon zijn zulks te doen. Meestal spreekt men van 'ruischen'. Z.a.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - RUISEN (rösse) ov.ww - wrijven, schurken.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - rösse ww - stevig wrijven

WNT RUISCHEN - een nog thans in Z—Nederl. gebruikelijk woord voor 'wrijven'. Naast 'ruischen' vermeldt Kiliaan 'ruidschen', een vorm dien men ook in Hoefft vindt, doch die daar (evenals bij Kiliaen -) onder invloed van een onwaarschijnlijke etymologie (van ruid: schurft) kan staan ... l) wrijven, schuren; 2) hard werken

Kiliaen - RUYDSCHEN - scabere, fricare, confricare, terere, atterere

CiT (112) 'Z'hebbener wir lilluk tegenóngeröst'
WBD III.1.2:56 'afruisen' = een pak slaag geven; ook: 'afranselen'
WBD III.1.2:56 'ertegenaan ruisen' idem;
WBD III.1.2:76 'ruisen' = wrijven; ook: 'strijken, frotten'
WBD III.1.2:103 'ruisen' = krabben;
WBD III.4.4:247 'ruizen' = ritselen;
WBD III.1.2:247 'ruisen' = suizen; ruizen = suizen
HAOR RUSSE - wrijven, schuren

ròssege
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - roodharige

rössele
werkwoord, zwak
de kachel oppoken door het rooster te schudden
rössele - rösselde - gerösseld
WNT RUISCHEN -(I) C) Afzonderlijke vermelding verdient 'ruischen' als bedr. ww. in de verouderde beteekenis: verbrijzelen (met lawaai of geweld) stuk breken, stuk slaan.

roster
zelfstandig naamwoord
rooster
WBD III.2.1:237 'rooster' - idem, ook 'rosel'

ròt
bijvoeglijk naamwoord
rot
gez. Die zenèège bewaort, bewaort gin ròt appel.
MP gez. As ge oewèège goed doet, dan doedet gin ròtte appel.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ROT bvw. - rot: Zoo rot als kampernoelie, als mok, als 'n mispel, als stront, als spijs. Ook 'onsterk': rot garen.
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijvoeglijk naamwoord - rot l) van menschen die aan tering of borstziekten lijden en veel hoesten en fluimen: hij is zeu rot a's 'n mispel; 2) ondegelijk, onsterk (v. allerlei stoffen v. slechte kwaliteit); 3) vochtig, nat,
regenachtig; 4) kaartspelersterm. Z.a.
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'rot' bijvoeglijk naamwoord - rot

rötje
zelfstandig naamwoord , dim.
ruitje

R

- dim. van 'rèùt', met vocaalkrimping

.J. 'naa zitte ze aachter et rötje'

De raomen in de klas han un hèle hôop klène rötjes. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

rötjesbroek

zelfstandig naamwoord

WBD bakkersbroek

rötjesklêed

zelfstandig naamwoord

WBD III.1.3:63 'ruitjeskleed' = geruite jurk

rug, ruggeske

zelfstandig naamwoord

rug

MP gez. Gij zult vant wèèrke ginne krommen rug krèège (Jij werkt niet hard)

MP gez. Ge snijdt gin twee rugge öt êen vèèreke;(geen dubbel profijt)

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - ze droeg 'n maand op den rug

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - iemand meej zene rug nòg nie ònkèèke (RL'48) - links laten liggen

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - van et wèèreke ginne kròmme rug krèège (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1971)- niet hard werken

WBD III.3.1:174 'rode rug' = bankbiljet van f 1000

Dirk Boutkan (1996) - dim.: rugske

WBD (III.2.1:149) 'rug' - botte kant aan het lemmet van een mes

WBD (III.1.2:379) 'hoge rug' = schoft, bochel

WBD III.1.:125 'rug' = schouders

WBD III.4.4:144 'rug' = hoogte

Dirk Boutkan (1996) - (blz.53) rug - rugske

rugdèèk

zelfstandig naamwoord

straat lopend van de Vlashoflaan naar de Quirijnstokstraat

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - nòr de rugdèèk gaon (Handschrift Damen 1916) - naar bed gaan

ruggestrang

zelfstandig naamwoord

PM ruggestreng, ruggegraat, wervelkolom

WBD III.1.1:128 rug(gen)strang', 'ruggenstreng' = ruggengraat
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - RUGGESTRANG m - ruggegraat
WNT RUGGESTRENG, voorheen ook en nog thans in Z.-Ned. RUGSTRENG, -STRANG, znw, vr. Nd. rüggestrang, enz. Z.a.
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.m. 'rugstrank' - ruggegraat.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RUGSTRANG, RUGSTRENG znw.v. - ruggegraat
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - ruggestreng zelfstandig naamwoord - wervelkolom

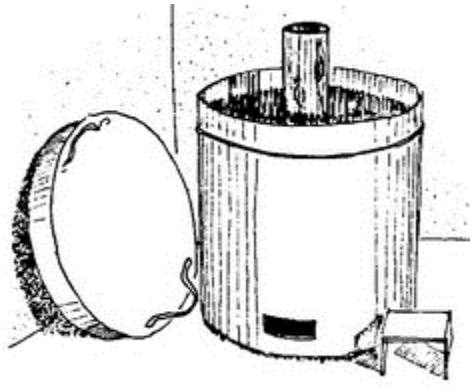
ruk
zelfstandig naamwoord
afstand
WNT RUK 3) in overdr. toepassing: a) de afstand over welken de ruk zich beweegt

rukkerd
zelfstandig naamwoord
WBD paard dat met rukken trekt

rukt(e)
werkwoordsvorm; persoonsvorm
rookt(e) (overg.)
tegenwoordige tijd sing., resp. verleden tijd van 'rêûke', met vocaalkrimping

rulleke
zelfstandig naamwoord , dim.
rolletje
WBD rullekes (II:1036) - rolletjes: spoelrollen; ook: rólle of wieltjes

runstoof
zelfstandig naamwoord

Afbeelding uit Kroniek van de Kempen - 1992

R kachel in de vorm van een plattebuis, zonder de versmalling boven de asla, waarin als looistof gebruikte fijngestampte eikeschors (zgn. run) werd gestookt.
WNT RUNSTOOF - groot komfoor met gedroogde schors, waaruit de looistof reeds getrokken is

ruske

roosje

dim. van 'roos' (met umlaut)

zelfstandig naamwoord , dim.

russel

zelfstandig naamwoord

rooster; spel

R.J. Men vadder heej et gèld al op de russel ötgetèld.

Van Delft - Ook had men nog het centen steken in een rutsel. Een rutsel noemde men drie lijntjes, welke evenwijdig van elkaar getrokken waren. Hierbij moest men de centen in den rutsel werpen, waarbij de middellijn de voornaamste was. Ook werd daarbij wel "bescheiden" (bepaald), dat de centen, die niet in den rutsel lagen, voor den dichtsten steker waren. Met de overgebleven centen wierp men weer de lucht in, als hiervoor omschreven. (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 104; 9 maart 1929)

Henk van Rijen - de russel zaat hòst himmel toe - bijna helemaal dicht

WNT Zie WNT XIII:1344 'Het geld wordt daar op den rooster geteld.'

WBD (III.2.1:237) 'rosel' = rooster

Stadsnieuws - Onze vadder heej et gèld op de russel getèld - Mijn vader heeft zijn geld verbrast (040109)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.m.'reussel, reustel, roostel' - rooster. Z.a.

rüsel, znw.m. 'russel' l) rooster (van een kachel), voetschrapper enz.; 2) onderdeel van een ploeg

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - russel zelfstandig naamwoord - rooster

russele, hussele

ww. zw.

Frans Verbunt - schudden (van speelkaarten)

russelstòk

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - stok of pook waarmee men het kachelrooster heen en weer beweegt; zenuwachtig persoon die steeds heen en weer loopt en niet weet waaraan te beginnen

rut

bijvoeglijk naamwoord
alles verloren hebbend
WBD (III.3.2:38) rut, blut, kèps, tèp = alles kwijt (bij een spel)

rutsele
werkwoord, zwak
schudden
rutsele - rutselde - gerutseld
et sjèpflèske rutsele - het flesje dropwater schudden
Van Delft - "Rutselen", dit is schudden. Een jongen "rutselt sjepwater". (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 118; 8 juni 1929)
Ik liep dur 'n dreef van klinkklaor goud, dè rammelde en rutselde alsof ieder blaoike wè vertellen wilde... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)
En as ge vur unne cent sjepdròp kòcht, dan konde die in ’n flèske meej waoter onder oe bèd bewaore en flink rutsele. Dan konde fèèn sjèpke trèkke. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)
WBD (III.3.2:208) rutsele, hutsele, schudde = hutselen
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.tr. 'rutselen' - door elkaar schudden, hutselen...
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RUTSELEN - eenige vloeistof sterk schudden, hutselen. Ge moet dieën drank goed rutselen.
WNT RUTSELEN 2) flink schudden, door elkaar schudden, hutselen

rutselflèske
zelfstandig naamwoord , dim.
sjèpflèske, waarmee uiteraard geschud werd

ruuk
zelfstandig naamwoord
Dirk Boutkan (1996) - 'rük' - geurtje
GG reukwater, geurtje, onjeklonje
WBD III.1.3:278 'reuk' = eau de cologne

ruuke
werkwoord, sterk
ruiken, maar ook rieken, stinken
- ruuke - rôok - gerooke
- steeds korte uu
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - kóm òn men hart, want ge ruukt nor sneevel (Handschrift Damen 1916) - schertsende liefdesverklaring; van een drinker aan zijn glas
ik ruuk geluk in 't geure van de blommen... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, ‘Geluk’, 1941)

ruukte de pap van 't penneke? (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Pieterke', 1938)

Cees Robben - Prent van de Week - de ólliebolle ruuke goed;

De Wijs -- wè staode toch te snuffelen… -k'ruuk liever kruinaogels (seringen) dan snoffels (anjers), mun dalidassen staon schôon maar ruuken nie (10-03-1967)

Dè [wierook] ruukte dur de hille kerk, ik vond dè wel lekker ruuke, mar daor waaren ok meense dieter hartstikke misselek van wieren. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Piet van Beers – 'Aaftersjeef': dè flèske meej diejen gouwen dop/ waor ge lekker van gaot ruuke. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - ruike; (ruikt eens = rukt is) ui als fr. Meuse; u als in pötje

WBD III.1.1:252 'ruiken' = stinken

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - ruuke (kort) / ruuke (lang) in het westen v. Midden-N-Brab.

rèùke in het oosten v. Midden-N-Brab. (blz.5l)

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - RUEKEN, voor ruiken, rieken.

ruukske

zelfstandig naamwoord , dim.

Henk van Rijen - reukje, geurtje, parfum, eau de cologne

ruure

werkwoord, zwak

roeren, beroeren, aanraken

steeds lange uu

R Ruure, vrouw Paones, de sèùker is nòr den bójem gezakt. (tegen iemand die in zijn koffie/thee blijft roeren)

R.J. die kan,zen smoel zó ruure

Van Beek - Hij heeft in de nest geruurd - bij 'n huwelijksaanzoek niet de oudste der dochters op 't rijtje af gevraagd, doch 'n jongere dochter. (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 10 januari 1959)

Cees Robben - Prent van de Week - Wègge rèpt, wègge ruurt, dègge meevuurt; nie dur den nist ruure;

B ruure - ruurde - geruurd

Cees Robben - Prent van de Week - snaachs doek niks as ruuren èn wèène;

Pierre van Beek - een kind moet 'ruuren òf truure' = in beweging of treurig zijn (Tilburgse Taaklplastiek 120)

gez.Pierre van Beek - 'Hij heeft in het nest geroerd' (zie boven CR) wil zeggen dat een vrijer niet de oudste dochter uit een gezin koos, maar een der volgende.

gez. Henk van Rijen - en kèènd moet ruuren of truure - als een kind zich niet beweegt, heeft het verdriet (?)

Want die aander vèèf, die kunne nammòl der mundje ok goed ruure in et Tilbörgs. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - RUEREN voor roeren. Men vindt dit heel veel bij de oude Vlaamsche en Brabandsche schrijvers. Zoo ook berueren, verrueren enz.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RUREN - roeren: zijnen bek/ zijn bakkes ruren - veel praat hebben; rure-rure, de pap brandt aan.

WBD III.4.4:314 'roeren' = vermengen

ruurèèzer

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - koffie- of theelepel

ruuzing

zelfstandig naamwoord

ruzie

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'ruziemokster'

Die twee hadden zitten praoten over trouwen en over vrouwen. Ge moet weten, dè ze geen van baaien getrouwd geweest waren en er dus vrij over kossen praoten zonder ruzing te krijgen in d'r eigen huishaawe. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun en de dames'; NTC 20-1-1940)

WBD III.3.1:237 'ruzing' = twist; ook 'bekvechterij'

WBD III.1.4:240 'ruzie maken', 'ruziën' = kibbelen

WBD III.3.1:24= 'ruzie maken' = bekvechten

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.vr. 'ruzing' - ruzie, twist

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RUZING znw.v. - hetzelfde als ruzie, twist

WNT RUIZING, RUZING (van 'ruizen' (i) - luidruchtig zijn) - leven, lawaai, rumoer, twist

ruuke

ww,st.

ruiken, rieken, stinken

CR de ólliebòlle ruuke goed:
Kern ruike: (ruikt eens = rukt is) ui als fr.Meuse: u als in pötje
BrSo kóm òn men hart, want ge ruukt nòr sneevel (J'16) - schertsende liefdesverklaring van een drinker aan zijn glas

- ruuke - rôok - gerooke
WBD III.1.1:252 'ruiken' = stinken

- steeds korte uu

WeUD rŭŭke / rūūke in hetwesten v.Midden-N-Brab.
rèùke in het oosten v. Midden-N-Brab. (blz.31)
Hft RUEKEN, voor ruiken, rieken.

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van saanderendags tot sezoen

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Van **siebòt** tot **spouwe**
Van **spraaj** tot **swirskaante**

Schòtse

saanderendags, -daogs

bijwoord

des anderen daags, de volgende dag

Van Delft - - Is iemand niet thuis, dan "is ie krèk weg", "komt seffens thuis" of wij "komen saanderdags" of "van 't naagtemiddag mar weer is aon". (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Cees Robben - saanderendags schrêeve ze

Henk van Rijen - 'saanderendaogs

Èn saanderendags kwaam zer wir aon. (Henriëtte Vunderink, Et möske, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
sanderendaogs, bijw.verb. - 's anderen daags, de volgende dag

HAOR SAANDERENDAOGS - de volgende dag

saansele

werkwoord, zwak -

Frans Verbunt - langzaam lopen in de zin van treuzelen

Stadsnieuws - Hij saanselde wè vurdèttie bè zenen baos nòr binne gong - Hij

treuzelde een beetje voordat hij bij zijn chef naar binnen ging (191008)
WNT SANKELEN, sjankelen. Wellicht onder invloed van Fr. chanceler = wankelen, strompelen. Gewestelijk in Zuid-Nederland.

saatemiddag
bijw.
na de middag
De Wijs -- Komde daor nog wellis? - Jaowel, 's Zaoterdags saate-middags (11-02-1965)

saawel, **saawelpraot**
zelfstandig naamwoord
kletspraat
Henk van Rijen - saawel op ene riek - louter kletspraat
Stadsnieuws - Wènne saawel, daor gelêûf ik gin flèùt van. (040608)
Antw.SAVEE - (zachte, beklemtoonde e) zelfstandig naamwoord m. - flauwe praat, zoutelooze redenen. Ik kan met dieë savee niet goed om.
WNT SAUWEL - luie of praatzieke vrouw. Zie: saawele

saawele
werkwoord, zwak
kletsen, zwammen
- saawele - saawelde - gesaaweld
Der wòrdt teegesworreg veul gesaaweld.
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "Saauwelen - kletsen"
Sommige kraanten saawelen dè Jantje [Pijnenburg] in Brussel mee rijdt in den zisdaogschen, mar Artskes kraant hee gezee, dè-t-er vurloopig nog niks van waor is. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)
Hij [Jezus] waar nog en end wiste waandele meej de Emmausgangers mar die sufferds han ôk niks in de gaote gehad, die han toch lekker lôope te saawele meej em. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Dan kwaam zij ok nòr bèùte èn dan kosse we goed zôo en uur òf tweej gòn stòn saawele. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2002)
WBD III.3.1:278 'sauwelen', 'wauwelen' = praten, kletsen
Stadsnieuws - Ge mot nie zo saawele, daor krèede mar dikke bêene van. (020408)
WNT SAUWELEN - 1) talmen, treuzelen; 2) kieskauwen; 3) beuzelachtige praat houden, kletsen (o.a. in de Meijerij)
Bosch sauwele - onsamenhangend kletsen
Hees zauwele (VII-22)

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - saawele ww - sauwelen, beuzelpraat verkopen, kletsen

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - sa.wələ(n) zw.ww. intr. 'saauwelen' - sauwelen, beuzelachtige praat houden.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - SAUWELEN - ergens over veel en lang praten, zonder iets te zeggen.

Kiliaen - heeft wel 'sauwel' doch in dezen zin niet.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SAUWELEN (saawele) onov. ww - wauwelen, sjouwelen, onsamenhangend kletsen, vooral over onverstandig gekozen onderwerpen.

saawelèèr

zelfstandig naamwoord

kletser, wauwelaar

Cees Robben - saawelèrke dègge zèèt

Van Beek - Iemand, die praat, dat 't nergens op lijkt, is een "saauwelèr". Van die dialectische uitdrukkingen zijn er vele. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

Jao, mar dès ene saauwelèèr/ om ons zo af te poeiere... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gedaon meej et goej lèève)

Buuk saawelèèr - kletsmajoor; ook wel: tonpraoter

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - SAUWEL - ene die veel praat zonder iets te zeggen.

SAUWELAAR - een praatvaar, die veel praat zonder iets te zeggen.

saaweljaans

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - kletswijf

saawelpraot

zelfstandig naamwoord

kletspraat

Cees Robben - 'Gin geaauwehoer mar saauwelpraot

sabbere

werkwoord, zwak

sabbelen, kluivend zuigen

Cees Robben - ze sabberde op snoep

WBD III.2.3:9 'zabberen' = knabbelen 10 'sabbelen' = likken

- sabbere - sabberde - gesabberd

WNT ZABBEREN, sabberen - 1) kwijlen (verouderd); 2) (tong)zoenen (sinds lang verouderd; 9) v. vloeistoffen: druipen, sijpelen

Bosch sèbbele - sabbelen, zeuren

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZABBEREN - zachtjes en aanhoudend aan iets zuigen.

Hft. Hoeuffts 'Sabberen' voor 'zeveren';

Du. sabben, sabbeln, sabbern

saffraon

zelfstandig naamwoord

saffraan (specerij en kleurstof)

Cees Robben - daor rook et nor saffraon

sagrèèn

zelfstandig naamwoord

chagrijn

Frans: chagrin, verdriet

... degge oe eige veul sagrijn kunt bespaore... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

sakkerdanieèl

tussenwerpsel

bastaardvloek

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "sakkerdaniel - n'uitroep"

WNT SAKKER ontl. aan Fr. sacré, als eerste lid in merendeels verouderde bastaardvloeken

Overzicht van alle bastaardvloeken

sakkerdekont

bastaardvloek

Tony Ansems -- En as ge nao 't examen/ De post op bent gaon haole/ Dan vende uit, sakkerdekont/ Ge zeit al weer gezakt. (uit 'Vursorteren' (1971), van de cd 'Gatvermiedenhoed', 2010)

sakkerdoome

tussenwerpsel

krachtterm

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "sakkerdoome! - 'n uitroep"

WNT SAKKER van Fr. sacré: in meerendeels verouderde bastaardvloeken

Overzicht van alle bastaardvloeken

sakkere

werkwoord, zwak

Kubke Kladder (Pierre van Beek) -- Hij was zô kwaod as 't aachterste end van den duvel. Vergimme wè sakkerde-n-ie: hij was mee ginnen riek mir te voeieren! (uit: Uit 't Klokhuis van Brabant, Nwe. Tilb. Courant 1929)

Piet Heerkens -- Die heidenen in et bos/ wie zou d'r nie op sakkere,/ sakkere,/ die heidenen in et bos/ ze jakkeren over et mos. (uit: 'In et bos', in *De kinkenduut*, 1940)

Jan Jaansen (Piet Heerkens) -- Er wier gevloekt en gesakkerd en gegild en de kender begosse van louter plezier kopje te duikelen over de natte waai. (uit 'De nuuwe dokter', Nwe. Tilb. Courant, 1940)

Frans Verbunt - foeteren, vloeken

WBD III.3.1:273 'sakkeren' = vloeken

WNT SAKKEREN - vloeken, foeteren

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - sakkere ww - vloeken, foeteren

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SAKKEREN - vloeken

sakkerjuu, **sakkerjèn**

tussenw. - bastaardvloek

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'sakkerju', 'sakkerjen'

Cees Robben - 'sakkertjense sèmmelèèr'; 'sakkertjense': bijv.nw, afgeleid van bastaardvloek. Samenhang met fr. 'sacrédié (=goddorie) is niet onwaarsch. v. Dale noemt bij 'sacre-dieu' ook 'sakkerjen' als verbastering van deze Fr. vloek.

Cees Robben - Sakkerjuus sekreet degge daor staot .. sebiet zakkoewis onder oew sakkerment schuppe. (Prent v.d.week, 870828)

Willem van Mook -- 't Is de duvel die-t-er mee spult, sakkerju. (*Nieuwe Brabantse novellen*; ca. 1970)

Willem van Mook -- Verdomme jammerde hij, dieje sakkerjense duvel is er wir mee z'n herrie. (*Nieuwe Brabantse novellen*; ca. 1970)

Overzicht van alle bastaardvloeken

sakkerkiske

bastaardvloek

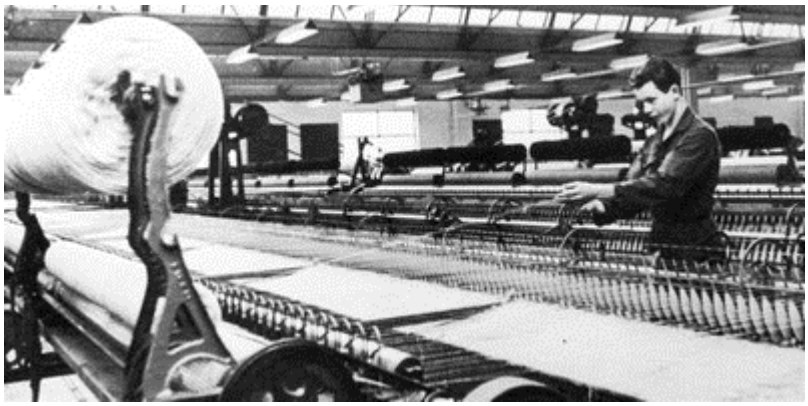
Naarus (Bernard de Pont) -- Sakkerkiske, 'k zèr nog muug van… (uit: Brieven van 'n oud Tilburger; in Groot Tilburg, 1940)

Overzicht van alle bastaardvloeken

sakkers

bijv. nmw., bijwoord

Wim van Boxtel -- Mar gin rust is hun vergeven,/ zolang diejen wend zo sakkers waait./ Kek 'ns daor, hoetie bij d'n toren,/ gulzig dur de blaoikes

Leerling aan de selfactor - foto uit: Commandeur e.a.,*Ge waart mar arbeider*; 1981

zelfstandig naamwoord

automatische spinmachine

Cees Robben - Gaot ie (de wol) nor de sallafak

WBD salfak (II:939) - selfactor

van Eng. 'self acting'

sallemanderke

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - ommanteld potkacheltje

WBD III.4.2:106 'salamander' - hazelworm (Anguis fragilis)

merknaam?

v.Dale SALAMANDER 7) afkorting van 'salamanderkachel' - apparaat dat gerechten van bovenaf verwarmt

saluut, saluutjes, saluu

uitroep

gegroet! (afscheidsgroet)

Frans Verbunt - saluu - gegroet: Alleej, haawdoe èn saluu war!

uitroep

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
salü, resp. selü, zelfstandig naamwoord o. 'saluut'

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - saluu! tussenw. - gegroet, houdoe!

Hees salu, selu (I:14)

WNT SALUUT 2) thans als afscheidsgroet buiten zinsverband, zonder dat de beteekenis 'heil' nog gevoeld wordt.

santeboetiek

zelfstandig naamwoord

santenkraam, de hele verzameling van santen = heiligen; vandaar: met alles erop en eraaan

...mee koren en dubbelkoren en solo's en heel den santeboetiek d'r bij! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 5; NTC 29-10-1938)

santroene

zelfstandig naamwoord, meervoud

citroenen

...'t laand waor de santroene groeie, de olijven, de palme, de olienutjes en alles. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

saoke

werkwoord, zwak

'saoke' is de verkorting van 'verzaken', met name tijdens het kaartspel als een speler zich niet aan de regel houdt dat 'bekennen' verplicht is, dat wil zeggen dat spelers, indien zij dezelfde 'kleur' onder hun kaarten hebben als die welke als eerste kaart wordt uitgespeeld, die kleur moeten bijspelen.

Ge meut nie saoke - Je moet bekennen.

WBD III.1.49 'verzaken' = zich onthouden van

- Saoke - sòkte - gesòkt, met vocaalkrimping

- Ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij sòkt

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - versaken zw.ww.tr. (kaartspelersterm) verzaken, opzettelijk nalaten om troef ofwel een andere kaart bij te spelen

Weij (T&T 38:88) Dit moet een verkorting zijn v.h. ww 'versaoken', dat in het AB 'verzaken' luidt.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'sokke' - verzaken

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - saoke - niet bekennen bij kaartspel (Tilb.)

saome

bijwoord

samen

Saome waandele meej de kènder.

Cees Robben - de vrouw waor ge meej saomewont: zumme saome zêûme?

Cees Robben - As en vrouw ötschaajt meej kraome, haawt ze meej der kènder saome.

Cees Robben - dan doeme dè saome is vlug öt de frut; ze hòkt saome meej deren

Fons

Pierre van Beek - We hèbbe saomen in dezèlfde waaj gelôope.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -

SAMEN - samen; men zegt 'te samen' en niet 'te zamen'

saoterdags

bijwoord

Ik wèrk dur de week veur eete, èn dè doe ik meej plezier/ mar saoterdags ist aanders, want dan wèrk ik vur men bier. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'De Tòdkrèèmer')

Henk van Rijen - zaterdags

1922-193? - 's aoves

oewen ruggestrang roefel; dan is ze

mt ervan. Kernkamp - Bezorging

hurde nòg wel 's unne kinkenduut. (Ed

nts Dagblad Tilburg Plus 2009)

r pan òngedraoge. (Henriëtte Vunderink,

wèrd; 2011)

Ill: Thomé

zelfstandig naamwoord

salie (Salvia)

Cees Robben - lèzzendmèèl èn kalmoes, saovie-blad, kemilleteej, höskeslôof...

WBD III.4.3:321 saovie - salie (Salvia officinalis), ook 'selvia)

WBD III.2.3:130 'savie' = salie; ook 'salvia'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SAVIE zelfstandig naamwoord m. - salie, Fr. sauge

Hft. SAVIE - salie; saviemelk - saliemelk.

Kiliaen - savie en salie.

Hees savie (VIII:80)

sas

zelfstandig naamwoord

WBD III.3.1:419 'sas' = sluis

sasse

werkwoord, zwak

plassen, wateren

WBD III.1.1. lemma urineren - Tilburg

sasse - saste - gesast

Verh SASSEN onov.ww - een plas doen. Enigszins jolig gezegd en waarschijnlijk een ontleend woord.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SASSEN - in de dok laten varen langs de sasdeuren.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - sasse ww - urineren

WNT niet vermeld

satèèn

zelfstandig naamwoord

satijn

WBD satèèn (II:886) - satijn

WBD inslagsatèèn (II:868) - inslagsatijn

WBD kèttingsatèèn, kèttingsetèèn (II:873) - kettingsatijn

WBD satèènbinding (II:1046) - satijnbinding

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SATIJN - m. en niet o.

sausdèùme

zelfstandig naamwoord , plur.

vingers, 'poten'

Blèèft er meej oew sausdèùmen aaf! -

Henk van Rijen - 'saawsdoome'

WBD III.1.1:148 'sausduimen' = handen

Blijf er met je poten af 154 idem = vingers

-- zie ook pòl

sauskum(me)ke

zelfstandig naamwoord dim

sauskommetje

De Wijs -- (Gehoord van een Tilburger die uitgenodigd was naar iemands vijver te komen kijken) “Ge mot is naor menne viskûîl koome kèke, daor is de jouwe nog mar ’n sauskummeke bij…” (17-10-1966)

schaaj

zelfstandig naamwoord

scheiding

De Wijs -- (Man met kaal hoofd zegt tegen z'n vrouw) - Wè ziede aon me? (Geen antwoord Kèk naa is goed of ge niks aan me ziet! (Geen antwoord) - Ik heb m'n schaai aon den aanderen kaant gelee. (17-10-1966)

Cees Robben - en schêeve schaaj

WBD akkerscheiding (grens tussen twee stukken grond), ook 'scheiing' of 'afschaajing' genoemd

de schaaj int midde

WBD schaajkaaj - grenssteen

WBD schaajvoor - scheidingsgreppel (tussen twee percelen)

WBD schaaj (Hasselt) - ploegschei (voorste houten verbinding tussen ploegbalk en ploegzool)

WBD schaajvoor (Hasselt) - scheidingsvoor (tussen afzonderlijke akkers)

WBD schaaj (II:953) - schei, spanplank van een handweefgetouw

WBD schaaj (II:953) - schei, kamhout van een handweefgetouw

WBD (II:2789) 'schaaje' (mv.) - dwarsscheien tussen draagbomen van een kar (II:2790) 'schaaje' - verbindingsscheien tussen de berries (II:2791) 'trékschaaj' - trekschei van een kar (III.1.3:270) 'schei' = haarscheiding

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHEE (scherpe e) zelfstandig naamwoord o. - scheiding, scheilijn, grenslijn.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. 'schaei' -schei, scheiding (in het haar)

WNT SCHEID - grensscheiding, grens; afscheiding, afpaling; enz.

WBD III.4.4:202 'schei','scheiden' = scheiding

WBD III.4.4:221 'schaaj' = schaduw

schaaje

werkwoord, zwak

scheiden; erbij staan; mankeren

B schaaje - schaajde - geschaaje

Van Delft - "Hij wit nie, waor het schaait" wil zeggen: Hij weet niet hoe de vork aan de steel zit; hij weet niet hoe de zaak in elkaar zit; hij is in de war. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - Dan wit er gin man mir waor 't schaait

Cees Robben - Hoe schaajt dè naa?

Hoe schaaj et? - Hoe staan de zaken?

Vraogt em is hoe et schaajt. - Vraag hem eens hoe het erbij staat.

R Van een moeilijk probleem: Dè kan allêen God èn de mölder schaaje.

- Lot dè God èn de mölder mar schaaje.

Ik riep: «Gij brèngt et nòg zo wèèd/ dèk van zon knaolie schaai» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Amaai, wènne maai...)

«Peer — vroeg Ketrien de vlèeje week —/ hoe schaai et onderhaand?/ Wanneer wort hier et gras gemaaid, / den hof leeter vur schaand» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Den hof gerêed, zonder zwèèt)

Henk van Rijen - wittet optal al, waor et schaajt - weet je het aantal al dat er mankeert

Ok un un héél grôot gesticht waar der ôot gebouwd. Daor stopten ze de aaw meense in, die niemer veur der èège kosse zörge. Agge de pech hadt degge as man en vrouw nog meej tweejen waart, nao un lang en gelukkig huwelijk, wierde daor geschaaje. Ouw mennekes apart op un zaol en ouw vrouwkes van etzelfde. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Op de grôte school waren de jongens en de mèskes geschaaje… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD III.1.2:77 'scheiden' = klieven, verdelen; ook; 'kleuven'

WBD III.4.4:202 'scheiden', 'schei' = scheiding

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zw.ww.tr. + intr. 'schaeien' - scheiden; in verbb. en zegsww.; nie weite woor 't schaeit - niet precies weten hoe het gelegen is. Z.a.

Verh.: 'Hoe schaaj et?' misschien oorspr.: Hoe loopt de scheiding

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SCHEIDEN voor beslissen; tussen de akkers? b.v. Ik kan het niet scheiden, wie gelijk hebbe.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SCHEIDEN. Niet weten, waar het scheide. Vermoedelijk ontleend aan eene onzekere grensscheiding. Z.a.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHEE(D)EN - hetz. als scheiden, Fr. séparer.

schaajkaaj

zelfstandig naamwoord

WBD grenssteen (Hasselts)

Henk van Rijen - steen als landafbakening

WNT SCHEIDSTEEN - grenssteen (verouderd)

schaajvoor

zelfstandig naamwoord

WBD (Hasselt) scheidingsgreppel (tussen twee percelen)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -

SCHEEVOOR zelfstandig naamwoord v. - voor die tot grensscheiding dient.
WNT SCHEIVOOR (scheevoor) - voor die tot afscheiding dient

schaampe

werkwoord, zwak

schampen

B schaampe - schaampte - geschaampt

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHAMPEN - schimpen, smalen, zijdelingse verwijten doen.

WNT SCHAMPEN - dicht langs iets strijken; II. schimpen, smalen (in Z. dial.)

schaand

zelfstandig naamwoord

schande

Tis schaand vur de buurt. - Het is schande voor de buren.

MP gez. Den timmerman zen schaand is den schilder zen haand. De schilder moet de fouten v.d. timmerman bedekken

'k Zie oe toorens aon den ender:
zo'n schoon monumente zijn d'r
nergens zóveul as in 't laand,
dè nog "donker" hiet! - 't is schaand !
(Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Brabant', 1938)

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - Hij heeter gin schaand van

R.J. 'deh noem ik niks gin schaand'

Cees Robben - Tis tòch schaand ... òngebraand!

Frans Verbunt - der schaand van praote

Toen hadde die Hannie moete heure: 'Schaand, schaand, mêer dan schaand'. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. - 'schand' - 1) schande; 2) schaamte

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHAND (Kemp. schaand) - schande

schaans

zelfstandig naamwoord

schans

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - in de schaans zitte (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1968) - in de strafkolonie te Ommerschans

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - teege de schaans omhôoggroeje

(Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1970) - gezegd van een snel groeiend kind (schaans = schansmuur, scheidingsmuur tussen erven)

schaans

zelfstandig naamwoord

schutting

Stadsnieuws - Ons moeder hò en pròtje oover de schaans meej de buurvrouw (110710)

WBD (III.2.1:471) 'schans' of 'schrans' - schutting van steen; ook genoemd: muur, schaansmuur, schutting of schot

schaansmuur

zelfstandig naamwoord

scheidingsmuur, schutting

WBD (III.2.1:471) schaansmuur = schutting van steen, ook genoemd: muur, 'schans' of 'schrans', schutting of schot

WBD (III.3.3:96) 'schansmuur', 'tuin', 'heg', muur, 'kerkhofmuur' = omheining v.h. kerkhof

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr 'schans' - lage stenen muur (om een speelplaats o.a.) zelfstandig naamwoord m. 'schansmuur', hetz. als 'schans'

schaar

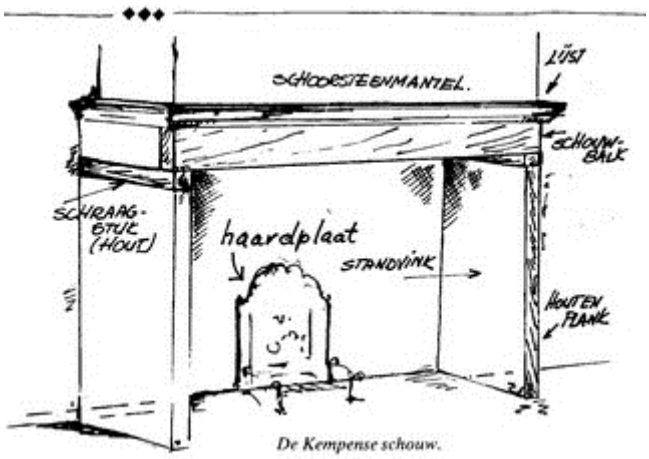
zelfstandig naamwoord

kerf of breuk in het scherp van een mes

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHAAR zelfstandig naamwoord v.- breuk of kerf in de snede van een mes of ' ander snijtuig.

WNT SCHAAR (VIII = SCHAARDE 2) Kerf in het scherp van een snijdend gereedschap of werktuig.

schaaw

Ill. uit Kroniek van de Kempen

zeldtandig naamwoord

schoorsteen, schouw

Den bisten aord hèk nog bij innen boer onder de schaauw mee in open vuur, waor ge zoo fèn in de vlamme kunt staore... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Elooi viet et wijfken en staak et in 't vuur
van z'n gloeiïge smis wel 'n hallef uur
en trok aon den blaosbalg en stookte en pookte
toe 't vuurke goed gloeide en 't schaawke smookte; (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, 'Den eersten aop', 1944)

oew rookende, smookende, rijzige schaawe,
ik haaw van oe, Helmond, m'n roetige stad. (Leo Heerkens; uit De knaorrie (Piet Heerkens), 'Aon Helmond', 1949)

Cees Robben - de schaaw van et febriek;

Frans Verbunt - as et roet stinkt in de schouw, komt er rèège

Lodewijk van Dorrus Misters - Op hoogte van de volle breedte waren diverse ijzeren stangen ingemetseld voor het ophangen van ham en spek om dit te roken. Nog steeds is het de gewoonte om deze varkensproducten boven een houtvuur te roken. Om meer rook te ontwikkelen wordt thans ook wel houtzaagsel gebruikt. Aan de stang in het midden werd de haal bevestigd. Dit was een instrument van ijzer, waarvan het bovenste vastzat. Het onderste gedeelte droeg een haak en een kant met tanden en was door middel van een hendel beweegbaar. Dit diende om de aangehaakte ketel op goede hoogte boven het haardvuur te brengen. De diepte der schouw, d.i. van de huiskamervloer tot de zijgevel, zal ongeveer 80 à 90 cm zijn geweest. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 16 'Rond de boerenhaard 1'; NTC 27-6-1952)

Hòst alle wèèvers zonder wèèrk/ bekaant gin schaaw mir èn gin kèèrk... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Tilburg ok...holadiee)

WBD schouw (overwegend de hoge en wijde, van onder naar boven zich vernauwende overdekking van de stookplaats) Der honge vèèf hammen in de

schaaw.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ge moet ze zuuke, waor et schaawke vruug rokt (JM'50) - raad aan de jonge boer die wil gaan trouwen

WBD (III.2.1:63) 'schouw, schoorsteen, schouwpijp' = schoorsteen

Èn op de schaaw ston en bild van Sintantooniejes onder ene stölp. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - schaaw zelfstandig naamwoord - schouw, schoorsteenmantel

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - schaauw - haard, schoorsteen, ook 'herd'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHOUW Wordt overal gebruikt voor 'schoorsteen'

Goem. SCHOUW - zelfstandig naamwoord vr. schoorsteen, Fr. cheminée

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SCHOUW voor schoorsteen: algemeen.

Bij Kiliaen - : schoude, schaude, schouwe, schauwe en ook schoudsteen. Z.a.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - SCHOUW - schoorsteen.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. 'schaauw' - schouw, dat gedeelte v. d. schoorsteen dat van buiten niet zichtbaar is.

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - schouw - gemetselde rookvang, schoorsteen (div. dial.)

WBD schaawplaot - schouwplaat (haardplaat, gegoten ijzeren plaat met reliëfbeeldwerk, in de muur v.d. schouw bevestigd om het uitbranden der stenen te beletten)

WBD schaawbalk - schouwbalk (horizontale draagbalk, waaraan de haal direct of indirect is opgehangen)

schaaw

bijvoeglijk naamwoord

schuw

WBD schrikachtig, gezegd van een paard; ook 'schouw' genoemd

Ze [de kippen] waren himmel nie schouw... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

'k Zie zo geeren al die toorens,
mee d'r kruise fier in top,
't blauw deurboore naost de schaawe
mee d'r pluimen om d're kop. (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Tilburg', 1938)

Cees Robben - die is nòg nèt zo schaaw as en kiep onder de hèg;

Dan gaode nòg es wijer kèèke/ èn ge vènd daor aachter in de hèg/ midde tusse de jonge blaoikes/ ene schaauwe mèèrel òn de lèg. (Lechim; ps. v.

Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Vurjaor')

WBD III.1.4:137 'schouw' = bang

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHOUW hetz. als 'schuw', Fr. farouche, sauvage, timide

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - schaaw - schuw

WNT SCHOUW - gewestelijke vorm naast SCHUW - 1) geneigd te vluchten; 3) bang, bevreesd, angstig

schaawe

werkwoord, zwak

WBD schouwen (van een ei), om na te gaan of het geschikt is voor consumptie

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SCHOUWEN (schaawe) ov.ww - kokend water over een geslacht varken gieten om de haren beter af te kunnen krabben.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.tr. 'schaauwen' - 1. met kokend water begieten van pasgeslachte varkens om de borstels los te weken, 2. idem mais, resp. meel opdat ze/het zou opzwellen; II) schouwen, inspecteren.

WNT SCHOUWEN (I) 3) in oogenschouw nemen, inspecteeren

schaawer

zelfstandig naamwoord

schouder ; schouwheer

Henk van Rijen - hèdde ok zon pènt in oew schaawerblaoj?

Henk van Rijen - De schaawer kwaam schaawe - De schouwheer kwam de zaak opnemen.

WBD III.1.1:127 'schouder' = schouderblad

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. 'schaauwer', schouwer, schouder

schab, mv. schabbe

zelfstandig naamwoord

R plank met één ronde kant, die resteerde bij het tot planken zagen van bomen

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SCHAB o. - dikke plank, aan één zijde ongezaagd en rond.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. 'schab' de eerste, resp. laatste plank die van een boom afgezaagd wordt.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHAB zelfstandig naamwoord o.-hetz. als schap, plank tegen den muur of

in eene kas om iets op te leggen of op te zetten.
WNT SCHAB, andere vorm naast SCHAF - plank in een kast of langs een wand, tot bergplaats bestemd.

schabbe

werkwoord, zwak
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "schabben - is er niks te schabben? (mee te nemen, te krijgen)"
Verwant met Duits 'schnappen' - snappen, happen ?

schabbelier

zelfstandig naamwoord
scapulier, schapulier
WNT SCAPULIER, ontl. aan Fr. scapulaire, lat. scapulare. Twee lapjes gewijde stof door linten verbonden...
Elie van Schilt - Mar op de bewaarschool mochte ok vur ut irst aon 'De Kindsheid' meedoen, dan gingde mee un vrouw uyt de buurt, mistal ok un vrouw die ginne vent had, vur ut irst naor de kerk, dan kreegde un schapulier om, det waren un paor lepkes die on un lint zaten en zó om oeë nek wieren gehangen, un paor lepkus veur op oe borst en un paor aachter op oeë rug. Die lepkes waren geweeïe en ok nog verschillend van kleur, die kleuren betéékende ok wir iets, ik weet allèèn nog, ut blauw lepke had iets mee Maria te maoken. As ut afgelóópen was in de kerk dan mòògde mee die vrouw wir naor heur huys en dan kreegde ranja en un snuupke. (Uit: 'As ge katteliek geboren wierd; CuBra ca. 2000)
Hil vruuger waar et gewôonte gewist vur kattelieke dan, dèsse unschabbelier droege. Dè waare stukskes stof, drie stukskes opelkaar òn de vurkaant en van etzelfde op de rug. Die waareverbonde dur un lint. Ik heb der zat gedraoge. Et stelde et habijt, un klôosterklêed veur. Dur zôiets te draoge koste laotezien dègge ok hil èèrg gelêûvig waart. Dègge ok wel bij unklôosterorde wilde heure mar dègge vondt dègge in de wèreldbeter wèèrk kost doen. Ge kost naa inmòl nie ammòl in etklôoster gaon. Omdè die lèpkes stof netuurlek vèùl wiere, elklèpke ha un aandere kleur en et waar van dieje groffe stof,moese die ok meej ötgewaase wòrre.Omdè alles nogal gaawkepot gong, dur dè draoge en waase, han ze der iets aandersop gevonde. De medòllie van onze lieve vrouw van Maria,moes die stukskes stof vervange. Un stukske metaol, ovaalvan vörm en iets grôoter dan un kwartje meej bovenaon unringske daor ge un slèùtspeld dur kost steeke. Et bild vanMaria han ze'r ingeperst en aachter op stond 'ora pro nobis',wè zoveul betêekende as bid voor ons. Ge kost die medòlliemeej die slèùtspeld òn hoe hemd vaastmaoke. Et liefst ònoewe linkse kaant boven oew hart. De fraters op school hanmirmaole verteld van seldaote die in den oorlog niegesneuveld waaren omdè de kogel die aanders dur hullie hart waar gegaon op die medòllie teruggeketst waar. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne

Schilderij van Ferdinand Georg Waldmueller - Voedselverstrekking door kloosterlingen. 1859

schabberdebonk, op–, schobberdebonk

uitdrukking

op andermans kosten

Den dieje gao aaltij op schabberdebonk meej.

R op de schòbberdebonk/schabberdebonk lôope - klaplopen

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'op schoeber-de-bonk'

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "op schabberdebonk loopen (klaploopen)"
Henk van Rijen - ek rôok op de schabberdebonk

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHABBERDEBOK zelfstandig naamwoord m. 'Op schabberdebok loopen' - op schaaf loopen, op den schoefel loopen; tafelschuimen, rondloopen om eten te krijgen

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord 'schabberdiebonk' resp. 'schobberdiebon, d.i. schobberdebonk, in de zegsw. 'op schobberdiebonk leupe'-klaplopen

WNT: schabberdebonk zie schobberdebonk (schaverdebonk) Van een buiten deze afl. niet aangetroffen 'de bonk schobberen' (in een gebruik in de zin van 'haastig naar zich toehalen' of 'haastig oppeuzelen'. In de verbinden: op (de) schobberdebonk loopen = klaploopen.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SCHABBERDEBON in de zegswijze 'op de schabberdebon' - op de bonnefooi, klaplopend.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'schobberdebònk', op schobberdebònk gaon = klaplopen

Hees op de schobberdebonk (III:39)

Bosch schabberdebonk - op schabberdebonk - op andermans zak

schabbernak

zelfstandig naamwoord

Van Beek - 'n Oud krot van 'n woning noemt men in Tilburg 'n schabbernak. (Denk aan schobbejak.) "Zo'n schabbernak van 'n kast zou ik niet willen hebben." (Schabberig of schabbig verklaart Van Dale met: armoedig, kaal,

versleten, bv. een schabberige jas, er schabberig uitzien, een schabberige bedelaar. Schabullig is armoedig, kaal, versleten, bv. schabullige kleren.) (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 10 januari 1959)

Frans Verbunt - lelijk voorwerp, prul

Henk van Rijen - onooglijk iets

We hèbbe en modèrn stasjon/ ötgekiend, hêel presies,/ mar réèćht daor teegenover stao/ et aaw schabbernak van 'Swies' (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Vergaone gloorie) [Bedoeld wordt het hotel-restaurant Suisse]

Piet van Beers:
Van hierèùt op weg nor den Efteling
Komde langs dè schabbernak.
Dè draaiend hèüs van Körmeling.
Nao ènnigte weeke waare de Tilbörgers
Daor al hillemol op ötgekeeke.
(Spoeje doemmeniemer; 2009)

WBD III.4.4:284 'schabbernak' = iets onbelangrijks

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHABBERNAK - zelfstandig naamwoord o. - iemand die aardig aangetakeld is of wiens kleederen wonderlijk of slordig om het lijf hangen.

Goem. SCHABBERNAK - in: iem. met zijn - pakken.

WNT SCHABBERNAK, SCHAVERNAK, ontl. aan Hd.Schabernack, verwant met schaven en nek. 1) Wonderlijk of onooglijk kleedingstuk; 2) iem.die er wonderlijk of onooglijk uitziet; 3) rakker, kwajongen; 4) lichtzinnige; 5) oude magere koe; 6) bouwvallig huis, cavalje, barak; 7) door verwisseling met 'schabrak': zadelkleed; 8) In de uitdr. 'op schabernak gaan' - op de schobberdebonk loopen, klaploopen. Z.a.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. 'schabbernak' - bouwvallig huis (schuur of schop).

DeBo SCHABERNAK Z.a.

schaft

zelfstandig naamwoord

schacht van een weefgetouw

WBD schafte (II:967) - kamlatten; ook 'kamlatte'

WBD schaft meej staole heejvels (II:966) - stalen weefkam

WBD schaft meej taowheejvels (II:966) - touwtjeskam

WBD .4.4:130 'schaft', 'schof(t)' = schoft (deel v.d. werkdag)

schandaol, -dòltje

zelfstandig naamwoord

schandaal

vèùl schandaol dègge zèèt!

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - schandaol

Ak dè òn onze paavertel komde un maond niemer bèùte, schandaol van de vismèrt. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord o. - schandaal, "persoon die zeer in opspraak is, die tot groote ergernis aanleiding geeft, waarvan de aanwezigheid tot schande strekt"

WNT schande, schandvlek.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHANDAAL zelfstandig naamwoord o. - iem. die zich schandelijk, eerloos gedraagt.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - schandaol zelfstandig naamwoord - schandaal

schandaoleg

bw/bijvoeglijk naamwoord

B schandalig

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHANDALIG - schandig, eerloos, ergerlijk. Schandalige liekes zingen.

schaof

zelfstandig naamwoord

schaaf

WBD schaofmesjien - schaafmachine (in de leerindustrie) II 614

WBD II:2723 'blòkschaof' - blokschaaf

WBD II:2724 'hòlschaof' - toogschaaf met bolle zool

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord 'schaof' - schaaf; zegsw.'op de schaof leupe' - klaplopen,op schobberdebonk lopen.

Antw.SCHAAF zelfstandig naamwoord m. op schaaf loopen - tafelschuimen, rondloopen om ergens aan 't eten te geraken. (zie: schabberdebonk)

schaoj

zelfstandig naamwoord

1. schade

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'schaoi'

Van Delft - "Wanneer komde oew schaoi ies terughaolen?" vraagt de eene buurvrouw aan de andere, bij wie ze op visite geweest is, om aan te duiden, dat zij de andere terugverwacht op de koffie of op bezoek. Antwoord: "Naa nie, mèr mèrege." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april

1929)

De störm bròcht nèffe grôote schaoi/ trubbel èn overlaast. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Den êene zenen dôod...)

Henk van Rijen - oew schaoj inhaole - je schade (achterstand) inhalen

Frans Verbunt - oew schaoj gòn terughaole

'Goed, Klazien bedankt veur de gastvrijheid en komt de schaoi mar ens terughaole'. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Frans Verbunt - wès de schaoj - wat is het gelag?

'Ik zo nie weete wè vur schaoi ik zo hebben aongericht', zi onze pa. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Buuk schaoj - schade! nadeel, kosten, gelag wès de schao? - Wat moet ik betalen?

WBD III.1.4:342 'scha' = nadeel

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. 'schaoi' - schade, nadeel

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHAAI zelfstandig naamwoord v. - schade

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - schaoj zelfstandig naamwoord - schade

2.schaduw

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - die ónder de schaoj van den toore woone, die zèn me te fèèn (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - schaoi - schade, schaduw, lommer; in de schoai leupe

WNT SCHADE (II), scha, schaai zelfstandig naamwoord vr., mnl. schade + schaduw, thans alleen in zuidelijke dialecten

schaoje

werkwoord, zwak

schaden

B schaoje - schaojde- geschaojd geen vocaalkrimping

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw. ww.intr. 'schaoien'

schaojelek

bijvoeglijk naamwoord /bijwoord

B schadelijk, overdadig, te royaal

schaojlek laage - overdreven lachen

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - schaojlek

De Wijs -- (Gehoord bij 'n dode:) -- 't is mar te vruug, zô jong og en zôveul kender, 't is 'n schaojlek lèk (13-07-1966)

Cees Robben - tis gòdgeklaogd èn en schaojelek lèèk;

Henk van Rijen - 'schaojlek'

schaoilek - schadelijk, onvoordelig; uitbundig, hard, kinderlijk

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
bijvoeglijk naamwoord en bijw. 'schaoilijk' - schadelijk

Verh.SCHADELIJK (schaoilijk) bijvoeglijk naamwoord - 1) onvoordelig, duur; 2) gul, hard, in: 'schaoilijk lage' - hard en uitbundig lachen en daarmee energie verspillen; 3) in de uitdr. 'n schaoilijk léék' – een gestorvene die eigenlijk niet gemist kon worden.

schaojvergoejing

zelfstandig naamwoord

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - schadevergoeding, schadeloosstelling

schaoke

werkwoord, zwak

schaken

B schaoke - schòkte - geschòkt - ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij schòkt

schaol, schòltje

zelfstandig naamwoord

schaal; harde huid van een noot, ook bast, baast, schölp of bolster genoemd

WBD schaol - schaal van een ei

WBD weegschaol - weegschaal, weegtoestel

WBD (III.3.3 139) oope schaol, sèntenbòrd = collecteschaal

WBD (III 2 3 80) 'schaal' = idem (van peulvruchten)

WBD (III 2 3 184) 'schaal' = bolster van een noot

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord vr. 'schaol' - schaal

schaome

werkwoord, zwak

schamen

WBD III.1.4:443 'zijn eigen schamen'? 'schamen' = zich schamen

B schaome - schòmde - geschòmd - ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij schòmt

schaomel
bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen - schamel, armoedig

schaop, schòpke

Ill: Rolf Janssen
zelfstandig naamwoord
schaap, ook volgens WBD
WBD schaopestal, schaopekooj - schapenstal
WBD schaop, kom jonge - lokroepen voor een schaap
WBD schaopje, 'lam', 'beee' - lok-/roepwoorden voor een lam
WBD schaopke - vleiwoord voor schaap of lam (zie: schòpke)
WBD schaop - vrouwelijk schaap, ook 'gèrm' genoemd of 'ôoj'
Cees Robben - schaope schèère; den hèrder schèèrde zen schaope;
WBD schaopehèùd, schaopevèl - schapehuid, schapevel
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - schoape - schapen
Frans Verbunt - ge mot de schaope schèère nòvenaant ze wol hèbbe
...et valt vur Zwartkruis [trainer Nederlands elftal] ok nie mee/ en schaop te leere daanse. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: We wòchte mar aaf)
WvM 'de s van de schaope en van durre stal'
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord o. 'schaop' - schaap; mv. 'schaop'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
SCHAAP In de Kempen geen meerv. uitgang.

schaors
bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen - schaars, zeldzaam

schaors
zelfstandig naamwoord
scheermes

"De boeren maaien aanders op tijd, en as ik oe mee 'n schaors kan helpen, de mijn is zoo scherp as 'n zeissie!" Oome Teun haolde z'n scheermes van d'opkaomer en streek er mee over z'n turksleeren boks... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; ”t Spook’; NTC 3-1-1940)

Henk van Rijen - scheermes, ploegschaar

Cees Robben - onze paa heej meej zen schaors in zen bakkes gesneeje;

WBD III.1.3:269 'schaars' = scheermes; ook 'krabber'

WNT SCHAARS (I) - scheers, op niet duidelijke wijze gevormd van 'scheren' of van 'schaar' - scheermes.

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - schars, schaars, scheers - scheermes

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHAARS zelfstandig naamwoord o. - scheermes

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - SCHARS - scheermes.

Kil . & Plant, hebben beiden 'schaers'.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SCHAARS (schaors) v - scheermes

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord o. en vr. 'schars, schaars' - scheermes

schaove

werkwoord, zwak

schaven

WBD drêûgschaove - droogschaven, van huiden, d. w. z. ze aan de vleeskant uitdunnen c.q. op gelijke dikte brengen (II 615)

WBD natschaove - natschaven, het leer na het vetten aan de vleeskant uitdunnen, c. q. op gelijke dikte brengen (II 655)

B schaove - schaofde - geschaofd geen vocaalkrimping

Cees Robben - Hij heej flink oover de grond geschaofd: m.b.t. incestpleger

schap, schab(be)

zelfstandig naamwoord

plankenkast

plank in een kast of langs een wand, décolleté, spie

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ènkelt vur de schap koome (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1971)- komen als er ergens wat gratis verkrijgbaar is (schap = schbberdebonk)

N. Daamen - Handschrift 1916 -- schap - ze staak èt in d'r schap (in haren boezem)

Van Delft - "Hij mag er op 't schap kijken." Hij is bij die familie of dat gezin 'n zeer vertrouwd huisvriend. - "Hij zal er niet veel tin van op zijn schap

zetten" of: "Hij zal er niet veel zij bij spinnen". Hij zal er niet rijk van worden. (Tinnen borden waren bij de boeren vroeger reeds een zeker teeken van welstand; zij werden op de schapraai gezet.) (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

WBD III.1.1:117 'schap' = borsten van een vrouw;

WBD III.1.1:119 'schap' = boezem

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - schap zelfstandig naamwoord - décolleté

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SCHAB o - dikke plank, aan één kant ongezaagd en rond

SCHAP - 1) diepe muurkast, voorraadkast; 2) décolleté, spie; genoemd naar 1) waarin ook de kumkes op de plank staan?

Goem. SCHAP - zelfstandig naamwoord o. - plank om iets op te zetten; dim.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHAP, SCHAB - plank tegen den muur of in eene kast.

schapraai

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek - houten rek voor potten

vD. schapraai - (gew.) kast met borden, bep. etenskast, provisiekast

N. Daamen - handschrift 1916 - "schapraai - zie schap"

WNT SCHAPRAAI - 1) plankenkast, kast; 2) bepaaldelijk: provisiekast, etenskast, broodkast

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHAPRAAI zelfstandig naamwoord v. - eetkas (fr. gardemanger)

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SCHAPRADE of schapraai = niet alleen bij de boeren maar zelfs bij niet onaanzienlijke dorpelingen in de Baronie nog veel in gebruik voor 'atenskas', zoo wel als het verkleinwoord ' schapraaiken'.

SCHAP = armarium, Eng. shop, ons schop, enz.; RADE beteekent 'gereedschap'. Z.a.

Goem. SCHAPRAAI - zelfstandig naamwoord vr. Fr. armoire, en meer bep. garde-manger

scharbos

zelfstandig naamwoord

WBD III.4.3:94 scharbos - bos van kreupelhout, ook genoemd: scharhout, sprokkelhout

scharhout

zelfstandig naamwoord

PM hout dat gekapt wordt, o. a. voor mutserds

Henk van Rijen - 'scharhaawt' - scharrelhout, brandhout, mutserd

WBD III.4.3:94 scharhout - bos van kreupelhout; ook genoemd: scharbos sprokkelhout,

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SCHAARHOUT (scharhout) o - hout dat gekapt wordt om staken en mutserd van te maken.

WNT SCHAARHOUT zelfstandig naamwoord w, o. Hout dat van tijd tot tijd gekapt wordt, hakhout.

In zuid. dialecten. Z.a.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord o. 'schaarhout' - hakhout, hout dat van tijd tot tijd gekapt wordt

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHAARHOUT zelfstandig naamwoord o. - hakhout, hout dat v. tijd tot tijd gekapt wordt.

scharminkel

zelfstandig naamwoord

betiteling van een lang, mager mens

WBD III.4.3:48 scharminkel - lange, dunne boom; ook: zwieper, zwieperd, sliert, spar of schieter

S&S SCHERMINKEL, SCHRAMINKEL: oud en mager wijfken,

Corn. Vervl. 1073

Zie WNT XIV 286, bet.4.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHARMINKEL, SCHERMINKEL zelfstandig naamwoord o. - oud en mager wijfken

WNT 3CHARMINKEL - 1) Aap (verouderd); 2) duivel, booze geest; 3) geraamte; 4) zeer mager persoon

schêef

bijvoeglijk naamwoord /bijwoord

scheef

schêêf gehupt - (paard) met een scheve heup, ook 'onthupt' genoemd

et vurplòtje stao schêef; alles leej schòts èn schêef; en bietje schêef dè juffert goed - ter vergoelijking van iets (b.v. kleding) dat niet precies correct of symmetrisch is.

WBD schêef (II:1248) - ongelijk, gezegd van een zoom

Henk van Rijen - schêeve kuntjes piesen ôok -

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHEEF Fr. oblique. Vergl.: zoo scheef as 'en krab', gestoord, dwars, misnoegd; een scheef gezicht trekken.

schèèf, schèfke, schèève

zelfstandig naamwoord

schijf, plak

Hij gaaf ze spèk meej moffelbôone/ boerebrôod meej en schèèf zult/ mar ze han liever kwattastrooisel/ goei eete was er òn verspuld. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Gift ze mar zuut')

Piet van Beers – 'De stinpöst': Vier onsvèrse worst èn peeje../ doet er mar wè jèùne bij./ 'n Bèkske zult 'n half pond kaoje/ èn tweej schèève balkenbrei. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

WBD karnschijf (cirkelvormige, van openingen voorziene plank onder aan de karnstaf), ook genoemd 'schèfke'

WBD booterschèèf - deksel van de karnton

WBD kouterschèèf - schijfkouter (kouter met de vorm van een platte metalen, draaiende schijf, dat vooral gebruikt werd bij het scheuren van grasland), ook genoemd (Hasselt:) 'schèèf'

WBD schèèfèg, (Hasselt) schèèfeeg (gebruikt voor het scheuren v. grasland)

WBD kèttingbôomschèèf, gaorenbôomschèèf, bôomschèève (II:1007) - resp. kettingboomschijf, garenboomschijf en boomschijven

WBD gaoreschèève, schèjve, schèève (II:1007) - garenschijven, schijven

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - de schèèf = Schijfstraat en omgeving (blz. 132)

WBD III.2.3:124 ' schijfeltje' = dun schijfje

schèèl, schèltje

zelfstandig naamwoord

deksel

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "scheel (schail) - deksel van een pot of pan"

WBD (III.2.1:139) 'scheel' = deksel

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SCHEEL voor deksel, zeer algemeen; zamentrekking van 'schedel', afkomstig v. h. Oud-Duitsche 'scheelen' = bedekken. Z.a.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SCHEEL (schéél) m - deksel van een pan (verwant met schedel).

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHEEL (zachte e) zelfstandig naamwoord o. - deksel Fr. couvercle

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - schèèl zelfstandig naamwoord - deksel van potten en pannen

WNT SCHEEL (III) - deksel (nog in zuidelijke dialecten)

schèèl

zelfstandig naamwoord

gez.

Cees Robben - et scheel er afdrinke - cafébezoek van de vader met een buurman na na het aangeven (ten stadhuize) van een boreling.

Hees 't scheel afdrinke ((III:61)

WNT SCHEEL (II) 1) verschil; 2) geschil ?

AFDRINKEN 2) AF in den zin van tenietdoening [hier: van de erfzonde?] Door drinken de schadelijke gevolgen er van wegnemen, tegengaan; en zoo maken als ware er niets voorgevallen. ... een geschil afdrinken...

schèèl

bijvoeglijk naamwoord

scheef, scheel

ene schèèle wiewauw - een scheel persoon

Cees Robben - ik kèèk schèèl van de kòppènt; ge kèkt wèl blomzuut, op et schèèle aaf;

De Wijs -- Hij hee ‘ne kop as ‘ne veurhaomer, hij is zô schèèl as ‘n otter en hij is driekwart idioot, mar veur de rest gaoget wel (16-01-1975)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - As ge alles wilt, kèkte schèèl op oew neus (Si'66) - Waarschuwing! Wees niet te veeleisend.

Frans Verbunt - zo schèèl kèèke dègge et zwêet krèùslings oover oewe rug ziet lôope

Henk van Rijen - 'schèèle' - scheldwoord voor brildragende of scheelogige

WBD III.4.2:92 'schele jood' - pos, ook genoemd: 'koolbaars', 'baarske', 'pos' Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - schèèle Piet = Piet Verhagen (blz. 81) WBD III.1.1:243 'scheelzien, scheelkijken' = scheelzien 244 'schele' = (een) schele (zijn)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHÈÈL bvw - Fr. louche. Verg. zoo schèèl als 'en krab, als 'nen otter;

Gep. w. 'scheef en schèèl. Misnoegd, gestoord. lem. schèèl bezien.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - schèèle juut: scheldwoord voor 'n schele

Bosch schele wiewaai: scheldwoord

WBD III.4 4:226 'scheel' = scheef, ook 'scheluw', 'schouw'

--fig. schèèl dientje - kleine baarsachtige van 15 cm (Gymnocephalus cernua), ook schèèle jood genoemd.

schèèlewip

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - vogel op schietboom

schèèmel

zelfstandig naamwoord

schemel, voetplank van een weefgetouw

WBD schèèmels (II:976) - schemels: treden, de stevige latten onder aan het getouw

WBD scheèmel (II:1069) - schemel, grote trede v. jacquardmachine

Henk van Rijen - schêemel - voetlatten om de schachten van een weefgetouw te bedienen

WNT SCHEMEL II, 2) voetplank van een weefgetouw.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHEMEL zelfstandig naamwoord v. - bij wevers: een der beide treeplanken of hefboomen die, met den voet in beweging gebracht, de draden der schering aanhalen en van elkaar doen wijken, zoodat de spoel ertusschen door geworpen kan worden

WNT SCHEMEL - voetplank van een weefgetouw

schèèmelkèùl

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek - schemelkuil, gat onder de voetplank van een weefgetouw, dat de wever in staat moest stellen, voor de benodigde 'sprong', de latten diep genoeg te kunnen intrappen. (Tilburgse Taalplastiek 119)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - van bangeghèd in zene schèèmelkèùl krèùpe (vB-Tilburgse Taalplastiek 197l) - van angst onder de voetplank van het weefgetouw kruipen.

WBD scheèmelsköjl (II:976) - schemelskuil: de rechhoekige kuil onder het handweefgetouw

Henk van Rijen - zo bang as ene schèèmelkööl - zo bang als iem. die getrapt wordt

Henk van Rijen - 'schêemelkööl'

schêen

pv.

scheen, schold

verleden tijd van schèène

schèène

werkwoord, sterk

1. schelden

- schèène - scheen - gescheene

- in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij schènt

Nie schèène, schôojer!

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "schaine - schelden"

Van Delft - "Die mèèden van de Jut schènen mekaare uit veur al wè lilluk is."

Die meisjes der jutespinnerij schelden op elkaar in bewoordingen, waarin al wat leelijk is tot uiting komt. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 118; 8 juni 1929)

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'schènpartij' - scheldpartij

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'Dè schend mekare de huid vol'

Naa nie om van Tilburg te schène hoor... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

De Wijs -- schène doe gin zeer en schuppe heddet hart nie (23-10-1963)

Cees Robben - ze is et zonneke in hèùs: ze schènt aaltij;

Cees Robben - wè zal oew moeder tòch schèène!

Ons Drieka schèènt op tilleviesie/ omdè ik iederen aoved kèèk/ zij wil liever aaltij buurte/ mar deeze week krêeg ik gelèèk. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Zôo gao dè dan, zeej Peer)

«Wès Tilburgs tòch en rèèke taol»/ zeej list nòg onze klèène/ Tis nie allêenig schôone schèèn/ mar alles kan hier schèène. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et schènt gelèèk te schèène)

...èn assie daor dan iets van zeej/ moete ze heure schèène. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Verhèùs-plezier)

Henk van Rijen - 'Schèène doe nie zeer èn schuppe hè de-t hart nie'

Stadsnieuws - Schèène doe nie zeer èn schuppe hèddet hart nie! (201206)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SCHENDEN (schèène) onov. ww - schelden: schèène doe nie zeer en schuppe hedde 't hart nie; de samenst. 'ötschèène' betekent ook wel: noemen, maar met ontleende woorden (zie blz. 50)

2. schijnen (licht uitstralen)

Cees Robben - èn de zon èn de maon èn de stèrre die schèène dan niemer;

Hêel hôog daorboove stond en stèr/ mar niemand zaag ze schèène. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: : Wè hemme toch gegeete)

Piet van Beers – 'As ge me zuukt': Tusse Carneval èn Paose,/ as de zon es schèène wil/ Gao ik in menne tèùn ònt spitte./ Want... dè moet vur êen April. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers – 'As ge me zuukt': as de zon es schèène wil./ Gao ik in munne tèùn ònt spitte. (Brabants A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
1; z.j., ca. 2005)

Mar ondanks alles schêen de zon... (Henriëtte Vunderink, Kampeere, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

Overige bronnen

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
(n) zw.ww. (verl. dw. 'geschänt'), tr. 'schaennen' d. i. 'scheinnen' - scheinden, schenden.

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - schaene - schelden

Bosch schelle - schelden, schillen

WNT SCHENDEN, schennen 7) met iemands eer of naam tot voorwerp: daaraan afbreuk doen; enz. z.a.

WBD III.3.1:300 'schenden','uitschenden' = uitschelden

WBD III.3.1:301 'schenden' = schimpen

WBD III.1.4:237 'schelden' = razen en tieren

Haor schèine - schelden

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHENDEN, SCHENNEN, met een zaak als voorwerp: beschadigen, leelijk maken, bederven.

schèènhèlleg

bijvoeglijk naamwoord

schijnheilig, hypocriet

WBD III.1.4:87 'een schijnheilige' = een huichelaar

Stadsnieuws - Zo schèènhèlleg as enen duuvel die zen èèrepel in wijwaoter kokt (300507!

schèèthèùs

zelfstandig naamwoord

schijthuis

Asser afgedrêûgd moes worre bij et omwaasse, zaat zij aaltij op et schèèthèùs want dan hasse aaltij zô mar ineens hôoge nôod. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

scheepe

werkwoord, zwak

schepen, inschepen, in de betekenis van in het huwelijk treden; vergelijk: huwelijksbootje

- Hij is gescheept en moet nu varen. - Hij is getrouwd en moet nu zien de kost te winnen. (A.J.A.C. van Delft; 1961; in: Nieuwe Tilburgse Courant, 'Bekoring van dialect'; 'Typische zegswijzen uit onze streek; uit de volksmond opgetekend')

scheepel

zelfstandig naamwoord

WBD

inhoudsmaat voor droge waar, = 37, 6 liter 8 scheepel = 1 mud (301 liter) in Tilburg in gebruik voor de invoering v. h. Ned. Metriek Stelsel, 1820) zie:

Verhoeff

WBD III.4.4:300 'schepel' = hectoliter, ook 'mud' of 'spint'

WNT SCHEPEL (van 'scheppen') 2) een maat voor droge waren: het vierde deel van een mud en dus naar gelang der mudden verschillend. Het tiende deel van een hectoliter.

scheeper

schilderij van F. Brissot de Warville: 'Schaapherder op de heide' (19e eeuw)

zelfstandig naamwoord

schaapherder Dirk Boutkan (1996) - (blz.23) 'schêeper' - schaapherder

De scheper schalt meej schellen klaank/ van gunderwijd den louwerzaank,/ 't is aovent, 't is aovent. (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: "t Is aovent' , 1932)

schèèr, mv. schèère; schèrke

zelfstandig naamwoord

schaar

WBD kapgebint: twee schuine balken die elkaar in de nok ontmoeten

WBD schèèrbêen - keper v.h.kapgebint (elk van de twee schuinstaande, elkaar in het nokpunt v.h.dak ontmoetende balken v.h. kapgebint)

WBD schèère - de beide beenderen v.d. onderkaak v.e.paard

WBD vurschèèr, (Hasselt:)'vurschaor' - voorschaar (van een ploeg)

WBD 'schéér' (II:1044), ' schérk?' - weversschaar

WBD 'schèèr' (II:1111) - schaar; ook 'schijr', of 'knip' (kindertaal)

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - schèèr (krt.2l)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr.'scheer' - 1) schaar; 2) de beide beenderen v.h.kinnebakken; 3) grote mond. II (weverst.) schering. III - scheergebint.

Antw.SCHÈÈR zelfstandig naamwoord v.- schaar, fr.ciseaux

schèère

werkwoord, zwak

schrapen, bij elkaar zien te krijgen; scheren; knarsen

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "bij mekaare schairen (schrapen); moeder maak de pan uitschairen?"

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'knippen en scheiren'; 'z'n eigen schèren'

Cees Robben - Boerke schèèr die klaogt niemir ; spèlle schèère vur et stalleke;

Cees Robben - dan is schèère der nòg nie bij; schaope schèère;

schèère - schèèrde - geschèerd

Cees Robben - den hèrder schèèrde zen schaope:

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - van enen aorige zòt geschoore zèèn(HM ' 70) - door een zot gek verklaard zijn — Geen vocaalkrimping

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - schèèren èn piepen as ene kafmeule (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1969) - spreekwoordelijke vergelijking: gezegd van een herstellende zieke die nog moeite heeft met de lichaamsfuncties

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SCHAREN voor 'schrapen' van een gierigaard. Bij Kiliaen - = congregare. Z.a.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SCHARREN (schèère) ov.ww - krabben, schrappen, bv. restjes uit een pan; ook: vrekkig verzamelen, krampachtig verwerven.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHÈREN - afmaaien, afpikken, doch alleen in de zegswijze: de velden geschoren, de winter geboren

WBD schèère (II:988) - scheren: van de door spoelen verkregen scheerklossen met kettinggaren er zoveel bij elkaar brengen op het 'scheerrek' als men voor de te weven stof nodig heeft ...

WBD schèère (II:1056) - scheren (nabewerking van weefsel)

WNT SCHARREN 5) op hebzuchtige wijze geld bij kleine beetjes verzamelen

schèère

werkwoord, sterk

scheren (baard) , schrapen

Cees Robben - 'Hier schèère z'oe zonder zêep' … en dè doe zeer'

WBD III.4.4:248 'scheren' = suizen

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 22) schèère naast scheere

B schèère - schoer - geschoore

Dirk Boutkan (1996) - schèère - schoor - geschoore

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHÈREN Fr. tondre, raser; ook: werpen, smijten

schèèrèèchteg

bijvoeglijk naamwoord

inhalig, hebberig

schèèresliep, schèèreslieper

Tijs Dorenbosch - Vignet uit De Mus en D'n örgel van Piet Heerkens (1939 & 1938)

zelfstandig naamwoord

scharenslijper

Hinkelepink, de scheresliep,
kruide z'n kreugeltje, pieperdepiep,
en z'n lange strooien haoren
woeien al wuuster deur mekaoren
en ie zong mar "scheresliep!
scheresliep! scheresliep!"
(Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Hinkelepink', 1939)

Scheeresliep!
Missen en scheeresliep!
Heurde nie hoe mijn kreugeltje piept (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Scheeresliep', 1938)

Mar veul spannender was et as dieje schèèresliep langs kwaam, meej ene woonwaoge waorop ie ene slèpstêen had staon dietie meej zene voet liet draaie. Dè waare echte zigeunerlui, vrouwe èn kènder derbij èn as ze in de straot waare deej iederêen de aachterdeur op de knip, want et gebeurde wel es dè as ge on de vurdeur stond te kèèke dèsse intusse aachterom binne kwaame. Dieje meens zelf had ene rauwe haorbos èn ene zwarten baord , en assie dan mèsse on et slèèpe was zaat ie steeds op dieje stêen te spierse. Ik vond et aaltij spannend omdè et praotje rondging dè die zigeuners wèl es kiendjes meej name. (Nel Timmermans; Wètter ammòl òn de deur komt; CuBra; 200?)

Elie van Schilt - Vurral nie te vergeten de schéérenslieper, de lappenboer en menne ome die ree mee un kerke mee kuukskes en snoep (Uit: 'Alles is aanders'; CuBra ca. 2000)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -

zelfstandig naamwoord m. 'scherenslieper' - scharenslijper

sch dialect - 1899 -
:slijper
andig naamwoord -

Scharenslijper - 19de eeuw

►**schèèresliep** - volksliedjes over de scharenslijper op CuBra, verzameld door Ben Hartman

► Dossier Schèèresliep

schèèrkiendje

zelfstandig naamwoord

nakomertje; jongste kind dat in leeftijd nogal met het voorlaatste verschilt

►Zie: schèèrkuukske

schèèrkuukske

zelfstandig naamwoord, dim.

koekje van het laatste deeg

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - schèrkuukske ('87) -koekje van het laatst bij elkaar geschraapte deeg

Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 - "schairkuukske - het laatste kindje in een gezin"

De Wijs -- ('n rij kinderen uit een gezin met nog 'n nakomertje) " 't schèr kuukske" (Dit moet afkomstig zijn van de bakker die z'n bank bijkrabt en nog 'n koekje bij elkaar vergaart) (11-02-1965)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - scharkuukske, schaarkuukske - jongste in gezin

WNT SCHARKOEK - de laatste pannekoek van een baksel, ook in toepassing op het laatste kind uit een huwelijk (gewest.in Z.-Nederl.)

schèèrp

zelfstandig naamwoord /bijvoeglijk naamwoord

scherp

WBD (et) schèèrp ienhèbbe, schèèrp gegeeten hèbbe - gezegd van een koe die met het gras ook een scherp voorwerp (b.v. stukje ijzerdraad) heeft ingeslikt

R.J. 'meej z'n schèrp staol'

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zo schèèrp as en gat (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) - spreekwoordelijke vergelijking

WBD III.3. 1:298 'scherp' = vinnig

WBD III.4.4:153 'scherp zand' = drijfzand

Stadsnieuws - De koej van boer Van Roessel heej et schèèrp; as de veearts der nie bij gehòld wòrt, gao ze dôod.(240906)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -

uitdrr.

sch dialect - 1899 -

grof (van zand)

k naamwoord - scherp

an een te weven laken

990) - scheerklossen

f krèùsklòsse genoemd

scheet

zelfstandig naamwoord

scheet

om ene scheet (uitdr.) om een onbenulligheidje/ om de haverklap?

R Die laagt nòg nie as ie ne scheet/stront teege de muur omhoog zie krèùpe (m.b.t. een zuurpruim)

MP Ge hèt niks vur niks as ene scheet in oewe slaop.

MP Sprikt/ Pròt of lòt en scheet, dèk iets weet.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - en poolse scheet moete laote (Nicolaas Daamen, Handschrift Tilburgs, 1916 - heeft wsch. te maken met het 'polen' (= pellen) van peulvruchten. Bonen en erwten veroorzaken winden. Variant: Ieder bontje hee zen tontje, ieder èrtje zen consèrtje.

Piet van Beers - Èn intusse lôop ik hier thèùs mar te hinke./ Tillevizie te kèèke èn koffie te drinke./ k laot nou èn dan, unnen boer èn 'n scheet./ Mar... strak gao'k wir terug nòr den ortopeet. (uit: Den Ortopeet; ca. 1995;

CuBra)

Piet van Beers - (datum onbekend - gepubliceerd op CuBra ca. 2005)

Oome Karel

Moeders jongste bruur ôme Karel,
was ene grapjas irste klas.
Hij hield iederêen voor ´t lèpke
èn dè zaagde laoter pas.

ôme Karel was bediende
in ´n grôote slaagerij.
Nao de school kwaame we altij
aon dè winkelpaand vurbij.

Hij vroeg dan èen van m'n vriende
"As je aon mene vinger trèkt
heurde ´t in Keulen dondere
´t is ´n pracht geluidsèffèct."

As m´ne vriend dan ha getrokke
liet m´n ôom ´n harde scheet.
As dan iedereen moes laage
mòkte dè de grap compleet.

Piet van Beers - (datum onbekend - gepubliceerd op CuBra ca. 2005)

Heeter in Tilburg Wèst enen boer
´n flinke scheet gelaote
dan is dè wir ´n reeje om
oover de I.F.F. te praote.
Der wordt hier hil wè afgeluld
èn de I.F.F. die krèègt de schuld.

[IFF = producent van geurstoffen in Tilburg Noord, berucht om zijn luchtverontreiniging]

WBD III.1.1. lemma Een wind laten – frequent Tilburg – een scheet laten

WBD III.1.4:94 'verwende scheet' = bedorven persoon

WBD III.1.4:138 'bangscheet' = bangerik

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHEET zelfstandig naamwoord m + v. - Fr. pet; drek v. vliegen en vlooien; nietigheid, kleinigheid, Fr. bagatelle; flauwe, kinderachtige mensch. spr. 'n scheet geven - verkeerd, kwalijk eindigen. Ook: pronker, pronkster, pronkzieke persoon.

schêet

werkwoordsvorm

scheet: verleden tijd van 'schèète'

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - 'Hardi!', zi De Waal, èn hij schêet zoft (Nicolaas Daamen, Handschrift Tilburgs, 1916) - kaartterm (F-N. de Waal was een fabrikant in Den Bosch. Het staat niet vast waaraan hij zijn spreekwoordelijke bekendheid dankt.)

schèèt

zelfstandig naamwoord

ergens (het) schijt aan hebben

R Daor hèk (et) schèèt aon. - Daar heb ik lak, schijt, maling aan

R Daor hèk tòch zo et schèèt aon. - Daar heb ik toch zo het land aan.

Lodewijk van den Bredevoort - Et waren nie allemol zon kiendjesmaokers, bij ons in de femilie. Zeker aon onze vadderskaant han de miste, 'schèèt aon de pestoor en hil de kliek, die er om hene hing' (pseudoniem van Jo van Tilborg - uit: 'Kosset den brèùne eigeluk wel trekke, deel 1, 2006)

Piet van Beers - uit 'Dèùvepoep' - Ons Moeder liep wel es te schèène/ op dieje viezen dèùvepoep/dè die biste liete valle/ op der waas èn op derre stoep.// "Ik wil", zeej Tienus teege ons Moeder:/ "Vur gin goud men dèùve kwèèt.../ Èn al laote ze dan wè valle.../ Òn dieje poep...hèb ik " t Schèèt." (CuBra)

WBD III.1.4:287 'er schijt aan hebben' = er zich niets van aantrekken WBD III.1.4:288 'neuken', 'neuk aan hebben' = er zich niets van aantrekken

WBD III.1.4:288 'verschillen', 289 'verrekken', 'verdommen' = idem

WNT SCHIJT hebben aan - er het land aan hebben, er op gebeten zijn.

diarree

Cees Robben - vruug opstaon dè is gin profèèt, dè is vruug honger en vruug schèèt

Lodewijk van den Bredevoort - Bij die gedaachte alleen al kreeg hij al ut schèèt. (pseudoniem van Jo van Tilborg - uit: 'Kosset den brèùne eigeluk wel trekke, deel 1, 2006)

WBD et scheet/schèèt hèbbe, òn et schèèt zèèn - diarree hebben, ook genoemd: spèlle, et spèl hèbbe, on et spèl zèèn/staon

WBD III.1.2:256 'schijt' = diarree;

WBD III.1.2:258 'het schijt hebben'= diarree hebben

WBD III.1.2:259 'aan de schijt zijn' = diarree hebben

schijt

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord m. - schijt, kak, stront. Zegsww. Z.a.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHIJT zelfstandig naamwoord m.: Spr. In de(n) schijt zitten - in nesten, in nood zitten van iet de(n) schijt geven - er den brui, den bras van geven; afgang; Fr. foire, diarrhée, gezeid v. dieren; het schijt krijgen - bang worden.

WBD III.1.1. lemma uitwerpselen - Tilburg

ebruikt

pschietend gras in de weide op

erm)

d - 1958 e.v. - zelfstandig

gras in een wei, ontstaan op een

erd.

Handgekleurde gravure - 16e eeuw

schijten

- schèète - schêet - gescheete

- In tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij schèt / gullie schèt

- vocaalkrimping ook in gebiedende wijs bij uitroepen als 'Och schèt!' of 'Schèt tòch gaaw!'

► schèt

Uitdrukkingen

Informant Toine Raaimakers - bè iemand in de pap kunne schèète - geen kwaad kunnen doen.

Lodewijk van den Bredevoort - Enen aandere vrijer, Adrie van hullie Hannie, kosser in de pap schèète en mocht aaltij meeëten.(pseudoniem van Jo van Tilborg, uit: 'Kosset den brèùne eigeluk wel trekke, deel 2, 2007)

Informant Toine Raaimakers - Hij schèt nie vur half èlf = Hij is een slechte betaler; Hij is niet goedgeefs.

Informant Toine Raaimakers - Den duuvel schèt aaltij op êenen hôop (m.b.t. mensen met veel geluk)

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - Had, had haaj gefreete, dan hadde törf gescheete.

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden - Hak hooj gegeete, dan hak törf gescheete.

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden -Zwetsen èn in de broek schèète, dè kunde zittende.

Rolf Janssen - 'en ze fret nie en ze schet nie' [uit een Tilburgse liedtekst over het uithangbord van een poelier in de vorm van een zwaan]

De Wijs -- (Gehoord maar de betekenis is me ontgaan) Hij kan doen wettie-wil, 't zal mèn aon m'n gat nie schèite (27-12-1968)

De Wijs -- (Hij leeft boven zijn stand) Hij schet hôger dan z'n kont zit (27-12-1968)

Cees Robben - der is gin hupke in Tilburg waor hij nie gescheeten heej.

Cees Robben - As ge haaj had gegeete, dan hadde naa törf gescheete.

Cees Robben - Bèn mar blij dè ge nie bescheete zèèt tösgekoome [bescheete = aagerand of zwanger]

Pierre van Beek - Hij heej al gescheeten as en aander zen broek nog öt moet doen

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - onder de kaast schèète (Nicolaas Daamen; Handschrift Tilburgs, 1916)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - rôokende nor de kèèrk is schèètend nòr de hèl (Nicolaas Daamen; Handschrift Tilburgs, 1916)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - 'ik dòcht dègge en pèrd gescheeten hadt èn dègge dòrop òn kwaamt rije (Kn'50) - plagerij tegen iemand die lang op de WC gezeten heeft

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - Gij in de pòt schèèten èn mèn laote stinke (Nicolaas Daamen; Handschrift Tilburgs, 1916) - mij voor jouw wandaden laten opdraaien

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - langs den hofpad gescheeten hèbbe ('71) - een wegescheet aan het oog hebben, in Tilburg: pad(de)scheet

Frans Verbunt - schèt in bèd, dan ligde vèt

Frans Verbunt - die nie waogt die nie wint, die nie schèt die nie stinkt

Omgeving Tilburg

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - schèète ww - schijten

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 - e.v. - st. ww. tr. + intr. - schijten.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHIJTEN Spr. schijten gelijk 'nen reiger - geweldigen afgang hebben, op iem. of iet schijten - er zich niet om bekreunen.

Tilburg - betekenissen voor 'schèète'

WBD III.4.2:37 'schijten', ook kakken

WBD III.1.2:259 'aan de schijterij zijn' = diarree hebben

WBD III.1.1. lemma ontlasting hebben – frequent Tilburg

WBD III.1.1. lemma Naar de WC gaan – gaan schijten - Tilburg

WBD III.1.1. lemma Naar de WC gaan – Tilburg

WBD III.1.1. lemma Een wind laten – Tilburg

schèètèkster

zelfstandig naamwoord

schijthuis, schijtlaars, bangeschijter

Henk van Rijen - bangerik

Stadsnieuws - Tis zonne schèètèkster: asset derop ònkomt issie gevlooge.(080707)

schèèterd - schèètert

zelfstandig naamwoord

schijterd, bangerik, bange schèèterd

Zônne bange schèètert waar ik. (Jos Naaijkens; 'Vruuger bij ons in de Mister Stormstraot'; CuBra, ca 2005)

WBD III.l.4:138 'schijterd' = bangerik

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord m. - schijterd (in de zegsw. 'In z' ne scheterd zitte' – in de knijpers zitten)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
SCHIJTER - zelfstandig naamwoord m. - laffe, nietsweerdige mensch

WNT SCHIJTER - 2) iemand die niet durft, lafaard

paard

WBD mòndschèèter - paard dat last heeft van periodieke diarree (Hasselt)

vogel

WBD III.4.1:64 'braamschijter - tuinfluiter' 'kwetje, braamkwet'

WBD III.4.1:65 'braamschijter' - braamsluiper; ook 'braamkwet'

scheetevanger

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt - as scheetevanger lôope - al chaperonnerend achter een paar aanlopen

Henk van Rijen - 'schêetevanger'

schèèthak

zelfstandig naamwoord

WBD schijthak (ongewoon ver achteruitstekend been v.d. koe), ook genoemd: 'scheethiele'

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord m (gew. mv 'scheethakke(n)), schijthak - het achterwaarts uitstekende gewricht aan de achterpoten van een rund of paard.

► kakhiele

schèèthèùs

zelfstandig naamwoord

schijthuis, plee, W.C.; figuurlijk: bangerik

Wè zèède tòch en schèèthèùs!

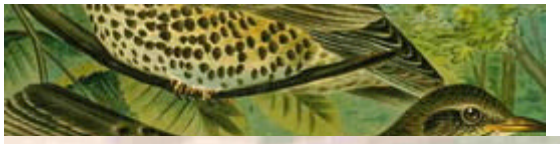
WBD (III.2.1:112) 'schijthuis', c.q. 'gemak', 'huiske' of 'plee

WBD (III.1.4:138) 'schijthuis' = bangerik

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord onzijdig: schijthuis, bestekamer, plee (gew. in de verkleinvorm) oorspr.

inderdaad een apart achter het woonhuis staand huisje.
WNT SCHIJTHUIS - 1) afz. gebouwtje ...; 2) scheldnaam voor een laf persoon; 3) scheldnaam voor een ontuchtige vrouw
► höske

scheethiele
zelfstandig naamwoord , meervoud
WBD schijthakken (ongewoon ver achteruitstekende benen van de koe (ook 'schèèthak' genoemd)
► kakhiele

gatverschuiver, blazer

Ill.: Naumann - chlidonias niger
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - 'schèètzwòllem' - zwarte stern (Chlidonias niger)

schèève
zelfstandig naamwoord, meervoudig
Henk van Rijen - schijven, munten

schèfke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
schijfje, plakje
WBD III.4.4:269 'schijfke' = sneetje
verkleinwoord van 'schèèf', met vocaalkrimping

schèl

zelfstandig naamwoord

- bel (?), fornuis

- schors van een naaldboom; zachte huid van een vrucht, ook: schil, vèl, hèùd

- gez. Pierre van Beek - de schel schudde - met veel lawaai de mond roeren (gezegd van een vrouw)

Henk van Rijen - zèt de môor mar op et schèl - zet de ketel maar op het fornuis (Tilburgse Taalplastiek 173)

Henk van Rijen - kacheldeksel: 'Zèt de môor mar op ut schèl' = Zet de

e kwak braandnetels en die wiere der
aar dè prima vreten veur de vèèrkes.
Jo van Tilborg, Kosset den brèùne
6)
s van naaldbomen

het Antwerpsch dialect - 1899 -
chil, afgesneden pel v. aardappelen,

d - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord
schudde!' - Ze kan wat luide en met
eke, schelsprekende vrouwen).
il

Ill.: Thomé

zelfstandig naamwoord, meervoudig

peultjes

Henk van Rijen - doperwten in de peul

N. Daamen - handschrift 1916 - "schelerten (peultjes)"

WBD III.2.3:82 'schilerwt' = peulerwt

Stadsnieuws - Van grôote peeje òf wènterpeeje mòkte peejstamp, mar klèèn peekes zitte bij de schèlèrtjes. (261106)

schèlf

zelfstandig naamwoord

WBD III.4.4:233 'schelf' = scherf

schèlft

zelfstandig naamwoord

WBD zolder in stal of schuur, ook genoemd 'balke', 'schôor', hoojzòlder'

WBD schèlf - veldschuur (vrijstaande, van alle zijden open bergplaats, met op en neer beweegbaar dak, overwegend voor hooi bestemd), ook 'hoojmèèt' of 'hoojbèèrg' genoemd.

WNT SCHELF, SCHELFT - bergplaats voor hooi of stroo

Str. schelft (2:103)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - schelf, schelft bergplaats van hooi of stro boven een stal (zelfstandig naamwoord l.)

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - schèlft zelfstandig naamwoord - schelf

1899 -
eenige

1968) -
tal is, en niet

or enige
plaats voor

Detail uit een schilderij van Nicolaes Maes - 17de eeuw.

►Zie het dossier 'Schèlle' in de schilderkunst van de 17de eeuw

B schelle - schelde - gescheld

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'errepuls gescheld'

Ze snaawde: "Schèlt de èèrpel vast/ èn gao de raome waasse..." (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Liever ònt wèèrk')
Vur et schèlle van de èèrpels... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Moederdag')

Sommigen van ons moese elke dag enne emmer èèrpel schellen en die schellen gingen dan weer naor de vèèrkes. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - tis ginne geschèlde geevel (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1965) - gezegd van mensen die dik doen en geen middelen hebben. (Schelle = oude stenen v. kalk ontdoen)

WBD ondiep ploegen

WBD een stoppelveld ploegen

WBD onderschèlle - ondiep onderploegen van mest

WBD waaj schèlle (Hasselt) - het losploegen van een graslaag
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHELLEN - hetz. als Hollandsch 'schillen'; uitspr. van 'schelden' - Ook: schelden: Schellen gelijk e vis(ch)wijf.
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - schèlle ww - schillen

schèlle
zelfstandig naamwoord , meervoudig
schillen

schèlmis(ke)
zelfstandig naamwoord
schilmes(je)
Cees Robben - Hier hèdde et schèlmis

schèltje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord van 'schèèl', met vocaalkrimping
dekseltje

schènke
werkwoord, sterk
schenken
WBD III.4.4:218 'schenken', 'uitschenken', 'uitgieten'
Dirk Boutkan (1996) - schènke - schonk - geschonke
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 27) in 2e pers. en 3e pers. enk. praesens wordt in het cluster nkt de k verzwegen - schèngt

schènsel
zelfstandig naamwoord
schijnsel
Cees Robben - et schènsel van de maon; schènsel

schènt
werkwoordsvorm
schijnt; scheldt
Cees Robben - ze is et zonneke in hèùs... ze schènt aaltij
Cees Robben - 'de waoterzon schèènt bleek en mat'
tegenwoordige tijd sing. 2e+ 3e pers. van 'schèène', met vocaalkrimping

schènt

bijwoord
blijkbaar
Hij heeter schènt nie veul zin in - hij heeft er blijkbaar niet veel zin in.
= schènt et, waaruit de persoonsuitgang verdwijnt: schèn't
Onze paa kos der schènt goed meej opschiete… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

schèp
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.4:298 'schep' = halve liter, ook 'pint'

schèplôon
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - loon in natura voor een molenaar
WNT SCHEPLOON - maalloon in graan of meel

schèppe
werkwoord, sterk
scheppen, oreeren
Cees Robben - hoe dè de irste twee meense geschaope zèn;
Cees Robben - God schiep de wèèreld rap;
B schèppe - schiep - geschaope

schèrke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord van 'schèèr'; met vocaalkrimping
schaartje
Cees Robben - Ik hèb en naogelschèrke gehad;
R.J. 'moet ik oew scherke nie slèpen?'

schèrraom, schèèrraom
zelfstandig naamwoord
scheerraam, grote haspel voor ketting
WBD schèrraom, schirraom (II:994) - scheerraam: grote haspel voor ketting; ook: schèèrmeule, haspelmeule of schèrkrôon genoemd

schèt
werkwoordsvorm van 'schèète'
schijt!
In gebiedende wijs

Foto: Regionaal Archief Tilburg

Traditioneel Tilburgs Liedje - (Over het uithangbord van Hotel De Gouden Zwaan):
bij Hegeman op den Heuvel
daor stao' 'n gouwen zwaon
en ze fret nie' en ze schet nie'
en ze blèft daor euwig staon
en ze fret nie' en ze schet nie'
en ze blèft daor euwig staon

Piet van Beers - Gelukkig schèt ie nie zoveul... as unnen Ooliefaant. (uit: Unne klèène grèèzen hond; www. CuBra, ca. 2005)

► schèète

schèùf, schöfke

zelfstandig naamwoord

lade; fig. onbetrouwbaar persoon groot aantal

Henk van Rijen - lade, schuif, grendel

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "'n hil schuif - een groot aantal"

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "O! 't is zo'n schuif (onbetrouwbare)"

WBD (III.2.1:52) schuif - grendel

WBD (III.3. 2:146) schèùf aaf = glijbaan

WBD (III.2.1:52) 'schuif' = grendel

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. schuif 1) tafellade, lade; 2) bovenste, losse gedeelte van een leest; 3) haveloos uitziend, slordig aangekleed persoon.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHUIF zelfstandig naamwoord v. - schuiflade, Fr. tiroir, layette; de onderste schuif.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'schuif' zelfstandig naamwoord - tafellade

schèùfbroek

zelfstandig naamwoord

WBD III.1.3:105 'schuifbroek' = directoire

schèùflist

zelfstandig naamwoord

WBD schuifleest, de houten leest met een los bovengedeelte, een zogenaamde schuif of kap (II:691)

schèùfmaot

zelfstandig naamwoord

WBD schuifmaat, het houten instrumentje met twee opstaande latjes, waarvan één opklapbaar en verschuifbaar, om de lengte van de voet te meten (II:680.)

schèùl

zelfstandig naamwoord

WBD schuil, paardeziekte: gezwollen tandvlees

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord o. schuil, zekere ziekte. Z.a.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHUIL zelfstandig naamwoord o. -witte blaasjes die men op de tong en in den mond krijgt; deze kwaal, in de wdbb. 'spruw' genaamd, is eigen aan kinderen en zeer kranke menschen.

schèùle

werkwoord, sterk

schuilen

GD94 onder den bôom kos ik nie mir schèùle

Dirk Boutkan (1996) - schèùle - schôol - geschoole

B schèùle - schol - geschoole

vocaal krimping in tegenwoordige tijd gij/hij schölt

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww. intr. - schuilen

schèùm

zelfstandig naamwoord

schuim

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - nie veul vèt van schèùm (Kn'50) van de wal in de sloot

Frans Verbunt - et schèùm van de negoosie is nòg aaltij beeter as et zwêet van et wèèrk

WBD III.4. 2:223 'schuim' - schuimbeestje (Philaenus spumarius), ook wel 'broes' genoemd, of 'snot'

schèùme

werkwoord, zwak

schuimen; schooien

Henk van Rijen - meepesaant ie zaat, zaat ie al rond te schööme - hij zat nog niet of hij schooide al

B schèùme - schömde - geschömd — ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij schömt

schèùn

bijvoeglijk naamwoord

schuin

ene schèùnen bak - een schuine mop

WBD III.1.4:210 'schuin' = boertig; ook 'schuins'

WBD III.4.4:226 'schuin', 'schuins' = scheef, ook 'scheel', 'slim'

— schèùn - schönder - schönst

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 35) schèùnst/ schönst, maar met flexie-e: schèùnste

scheut

zelfstandig naamwoord

scheut, uitloper aan een plant; kiem; jonge tak; vanuit dit idee van voortplanting ook: op scheut zijn, zwanger zijn

R en ènd op scheut zèèn - een eind gevorderd zijn in de zwangerschap

- ne maajse scheut doen - groeien (Als kinderen groeipijn in hun kuiten hadden, werd vaak gezegd: Ge zult ne maajse scheut doen.)

Cees Robben - Ene scheut òf en schutje; jè, maar dè schilt ene kwak.

Cees Robben - al drie mònden op scheut; en vergimmes ènd op scheut;

Piet van Beers – 'Volkstèlling!': 't Was 'n rèès mee hindernisse, want Maria liep "op 't list"/ As g' al zôo wèèd op scheut zèèt, is dè hillemòl gin fist. ('t Èlfde buukske, 2010)

-- En vurlichting waar der toen nòg nie bij, dus veul vraauwe waare-n-er èllek jaor steevaast bij. Dan waare ze wir aon de tèl, èn asse 'n mònd of zis op scheut waare, dan werd de luurkörf wir klaor gezèt. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

Weijnen blauw(e) scheut - spataderen (in Ziektenanen, 65)

WBD III.2.3:112 'erpelscheut' = aardappeluitwas

WBD III.4.4:131 'scheut' = poosje

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - scheujt bw - op weg, onderweg; goed op scheujt

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -

SCHEUT zelfstandig naamwoord m - hetz. als Holl. schot, Fr. coup; scheut van een geweer; de daad v. h. schieten, bij marberspel; tocht; een weinig vocht: scheut azijn.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord m. 'schuit' - scheut 1) snelle, plotselinge, recht doorgaande beweging; 2) spruit, lot van een plant; 3) tocht, trek (open deur)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SCHEUT m - uitspruitsel, plotseling schok e. a. bett. als in v. Dale; ook gebruikt in de uitdr. 'wééd op scheut' of 'n hil ènd op scheut' - vergevorderd, bijna voltooid.

WBD III.4.4:259 'scheut' = boel; 261 'scheut' = idem

WBD III.4. 3:71 'scheut' = loot ontstaan uit een slapend oog

WBD III.4.3:72 'waterscheut' = waterloot

WBD III.4.3:76 'scheut' = twijg, jonge tak

GD05 en goej scheut rôome in oew tas kòffie

schèùt, schötje

zelfstandig naamwoord

schuit

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vischschuit (ui = eu in Fr. Meuse)

Keesje Smulders zaat in etzelfde schötje assik. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

DANB de Hasseltse schèùt - bijnaam voor mensen van de Hasselt WBD III.3.1:425 'schuit' = boot

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. 'schuit' - geringschattende benaming v. bepaalde vrouwen

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHUIT zelfstandig naamwoord v. - Fr. bateau

scheutelke, schuttelke

zelfstandig naamwoord, verkleind

Henk van Rijen - schoteltje

scheutelwaoter

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - schotelwater; slappe koffie of thee

scheuter

zelfstandig naamwoord

ovenpaal

DANB de scheuter die stao bij den oove = de ovenpaal die staat bij de oven

schèùve

werkwoord, sterk

schuiven

B schèùve - schôof - geschoove - geen vocaalkrimping

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - dertusse geschoove zèèn as Ponsieus Pielaatus int kreedoo (R'75)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ik smèèr men ziel meej en spèkzwaord, zi Door, dan schèùft ze denduuvel dur zen haande (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -)

WBD III.1.2:14 'schuiven' = glijden; ook: 'slipperen'

WBD III.1.1. lemma Geluidloos een wind laten – Tilburg [als enige plaats van opgave]

WBD III.4.4:199 'opschuiven', 'inschuiven' = plaatsmaken

schèùver

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt - zwerver

schiefel

zelfstandig naamwoord - schilfer

Waast oewe knöst onderhaand marrus, get aommol schieffeltjes op oewe tebbus! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

schiem

zelfstandig naamwoord

schim, waas

Ik zaag em meej ne schiem

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "mee n'schiem - heel even, plotseling"

Frans Verbunt - in ene schiem: in een flits

CiT (107) "K zaag em krek nog meej 'ne schiem'

Haor SCHIEM - vage verschijning

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - schiem zelfstandig naamwoord - flits

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SCHIEM m - schim, schaduw; alleen in de uitdr. 'mee 'ne schiem' - iets zien, heel snel en vluchtig.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord 'schim/schiem'; vluchtig, onduidelijk.

WNT SCHIM gedaante die slechts vaag is waar te nemen. SCHIEM, gewestelijk naast SCHIM

schiemele, schiemere

werkwoord, zwak

een onrustig beeld vertonen

schiemele - schiemelde - geschiemeld

Jag. SCHEMELEN: Voor ons gewone ww. schemeren hebben Kiliaen - en Ten Kate II- 357 ook SCHEMELEN...

schiemer

zelfstandig naamwoord

schemer

Onze vadder keek um in de schiemer nao... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

schiemere, schiemele

werkwoord, zwak

een onrustig beeld vertonen

schiemere - schiemerde - geschiemerd

Korte ie

R.J. 'k zaag et schiemere vur men ôoge

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'dan schiemer-et-hem veur z'n oogen'

Cees Robben - et schiemert vur men ôoge;

Men ôoge die zèn rôod geraand./ Et schiemert vort ammòl. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ast ene sleur gao worre)

WBD III. l. l:241 'schemeren' = schemeren v. d. ogen 'schemeren voor zijn ogen' = idem

WBD III.4.4:239 'schemer', 'schemering' = schemering

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - schiemere ww - schemeren

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SCHIEMEREN onov. ww, meestal onpers. gebruikt: 't schiemert vur m'n oo:ge' - ik krijg geen duidelijk beeld v. d. werkelijkheid, de verdeling v. licht en donker is ongewis, de kleuren zijn te fel, of: ik heb hoofdpijn. Verwant met: schemeren, schiem, schim, schimmeren.

Bont, zw, onp. ww. 'schimmeren' - schemeren, niet helder zijn voor iemands ogen.

schiemsmèèr

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek - schoensmeer, 'blinksmèèr'

WBD Onder 'schoensmeer' (II 795) is het Tilburgse woord niet vermeld.
schiemsmèèrduske - schoensmeerdoosje

schieps
bijvoeglijk naamwoord
WBD III.4.4:226 'schieps' = scheef, ook 'scheel', 'slim', 'schriks' enz.

schier
bijvoeglijk naamwoord
WBD mager, gezegd van een kalf, ook 'schraol' of 'maoger' - tof, aardig
en schier wèfke - een aardig vrouwtje (jongemannentaal)
comparatief: schierder, superl.: schierst
WNT SCHIER (III) 3) Zindelijk, net, keurig, helder, schoon.
In Gron. + Overijs. 7) Niet zwaar, doch ook niet mager, rank, slank. Vooral van een koe (Opgegeven voor de Veluwe en Drenthe (18e eeuw) en Kampen

schierf
zelfstandig naamwoord
Pierre van Beek - 'blèkke mieke'
Pierre van Beek - Het 'blèkke mieke', dat we hier in een vroeger artikeltje opvoerden, heeft nog een ander onderdeel van de vroegere fabriekstuit of garenklos tot leven gewekt. Dat is de 'schierf'. Hiermee werd door de Tilburgse jeugd de blikken ring aangeduid, die aan het breedste einde van de 'tuit' bevestigd was. De nog niet met duur speelgoed verwende jeugd gebruikte deze 'schierven' voor haar 'mitje steken', een spel dat door de groteren met centen werd gespeeld. (Tilburgse Taalplastiek 169)

schierve
werkwoord, zwak
Pierre van Beek - met 'blèkke miekes' spelen
Pierre van Beek - Het woord 'schierven' werd ook als ww gehanteerd. 'Ga je mee schierven' klonk de uitnodiging van de jeugd. (Tilburgse Taalplastiek 169) zie ook 'schierf'
Henk van Rijen - meej dieje kietelkaaj kunde fèèn schierve - met die kiezelsteen kun je fijn keilen
schierve - schierfde - geschierfd

schiete
werkwoord, sterk
schieten; zeer uiteenlopende betekenissen
schiete - schôot - geschoote

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - geschoote (de o luidt ietwat naar de ou; ook in komen enz.)

1. begrijpen; iets geschoten hebben

Van Delft - "Da ha'k gaauw geschoten" beteekent: Dat had ik gauw begrepen. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

2. schieten met een wapen

MP gez. Nie geschooten is aaltij mis.

3. aanduiding, ook figuurlijk, voor een verandering van plaats

R.J. den boeremik schôot öt zen vèl

Cees Robben - As oew kènder em pooje, schiete z'in en gat

Cees Robben - Nao et wèèrm eete moet ie aaltij èfkes zen ôoge ooverschiete. [d.w.z.: een dutje doen]

Cees Robben - dèt rap vur oew gat schiet [d.w.z. dat je snel naar de wc moet, dat zal genezing van een kwaaltje bevorderen]

Cees Robben - dèt wit van oew ôoge vur oew gat schiet;

Slakke dès en deliekatès/ daor moete van geniete/ mar nie meej twintig per menuut/ naor binne laote schiete. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Slakke)

4. inslaan van een weefspoel

WBD schiete (II:1038) schieten: inschieten v. d. weefspoel); ook: inschiete, inslaon, durslaon, slaon of gôoje

WBD schietlaoj (II:979) - schietlade, gedeelte van een weefgetouw, waar de spoel over schiet

5. overlijden; het laten schieten

Henk van Rijen - 'ut laote schiete' - doodgaan

6. vloeken en kiemen

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHIETEN term in het marmelspel; er eenen laten schieten - eenen vloek uitwerpen: kiemen: 'k zag dat 'et gaan geschoten was.

WBD III.4.3 schieten = kiemen; ook: ötschiete, botte, opkoome, ötlôope

7. graven

WBD II.1.2:72 'schieten' = graven; ook: 'spitten, uitdiepen'

schieterke

zelfstandig naamwoord , dim.

WBD handschieter (plankje warmee het deegbrood op de ovenpaal gelegd wordt)

schietgebeeke

zelfstandig naamwoord , dim.

Henk van Rijen - schietgebedje

Ill.: Naumann

zelfstandig naamwoord , dim.

Henk van Rijen - 'schietintje' - waterhoen (Gallinula chloropus)

WBD III.4. 1:233 'schieteendje' - waterhoen (Gallinula chloropus), ook: 'waterkipke', 'witgatje', 'witkontje' of 'markoot' genoemd

schifte

werkwoord, zwak

WBD splitten: het van elkaar snijden v. h. nerfleer en het splitleer, oftewel het snijden v. d. nerf en de croûte (II:727)

WNT SCHIFTEN - 5) vaneen of uiteen doen gaan, scheiden, scheuren

schille, schouwe

werkwoord, zwak

verschillen, mankeren

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - Wè schilt eraon?

Cees Robben - mar dè schilt ene kwak

Cees Robben - "t Kan me nie schille hoe...'

HvR: et schilt enen borstrok

Cees Robben - Mar et schilt mar amper haand òf keer

B schille - schouw- geschouwe; M: verleden tijd schol;

MTW: schaaw, schoel

Cees Robben - Et kan mèn nie schille hoe den mallemeule draajt...

Cees Robben - et schilt mar amper haand òf keer - het is op het nippertje

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - et schilt mar en haonekrulleke (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1972)- het scheelt maar weinig

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - et kan mèn nie schille wie de mallemeule draajt, as ik der mar in zit

Mar ‘t ha nie veul geschild. (Jos Naaijkens; ‘Vruuger bij ons in de Mister Stormstraot’; CuBra, ca 2005)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHILLEN, schol/schou, geschollen/geschouen/geschillen - verschillen

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - GESCHOLLEN:3e hoofdvorm v. 'schillen' (schelen,

verschillen)=GESCHOUEN

Goem. SCHELEN

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SCHOUW, eigenlijk schou, schoude, voor schot, schold, scheelde, den onvolmaakten tijd van 'schelen' (differre). Verwisseling der L, vgl. soudenier / soldenier. Z.a.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zw.ww. (verl. tijd 'schilde, schaauw (< scholde), schoouw) - verschillen, schelen; 2) schelen: 'Dä kam me nie schille'; 3) veel of weinig ergens aan ontbreken.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - schille ww – schelen Z.a.

Bosch schille - schelen

WNT SCHELEN (I) 2) afwijken, verschillen, ontbreken...

SCHILLEN ten onrechte soms sterk gebruikt ww; van den stam schelen (Thans alleen in Z-Ned.) 1. Van elkander afwijken in...

WBD III.1.2:200 'schelen' = mankeren

WBD III.1.4:285 'het kan mij niet schelen', 'het kan mij niks verschillen', 'het kan mij niks schelen' = het kan mij niet schelen

schimmel

zelfstandig naamwoord

WBD schimmel (wit paard)

WBD appelschimmel - appelschimmel, ook genoemd (Hasselt) 'pommeleej', of 'geappeld', of (Hasselt) 'gepènningd'

WBD vòsschimmel - gekleurde schimmel, ook genoemd 'rôodschimmel', 'blauwschimmel', of (Hasselts) 'blauwe', resp. 'brèùne'

WBD III.2.3:203 'schimmel' = bederf in het brood, ook 'Derf' of 'rek'

schipsvolk

zelfstandig naamwoord

WBD III.3.1:428 'schipsvolk = bemannng (van een schip)

schit

zelfstandig naamwoord

Van Dale - koeiedrek (gew.)

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "zo plat as 'n schit (dubbeltje)"

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "ze hee schitten an d'r gat (ze heeft geld)"

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - schitte zelfstandig naamwoord -
gedroogde koeiestront

Hees veul schitte an z'n bille (III:68)

WNT SCHIT 1) hoop koedrek, turfachtige brandstof; 2) lange of losse turf

schitje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord van scheet

WBD III.1.1. lemma Wind – frequent noordoostelijke omgeving van Tilburg

schobber, schoeber

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt - schooier

Frans Verbunt - et zèn goej dieter wè bij doen, èn schobbers dieter wè af doen

WBD III.1.4:78 'schobberd' = slechte mens

WBD III.1.4:105 'schobberd' = schavuit

WNT SCHOBBER, schobberd - 1) iemand met een haveloos en verwaarloosd voorkomen, schooier, en vervolgens ook: boef, schavuit

schobberdebonk

zelfstandig naamwoord

uitdr. op de schobberdebonk

Frans Verbunt - = klaploperij

Buuk op schobberdebonk - klaplopend

WNT SCHOBBERDEBONK - schaverdebonk - zelfstandig naamwoord vr. Van een buiten deze afleiding niet aangetroffen de bonk schobberen (in een gebruik in den zin van haastig naar zich toehalen of haastig oppeuzelen), de bonk schaven. (zie aldaar: XIV:738)

OT 74:97, 152 Heestermans: Schobberdebonk: niet streekgebonden

schobbere

werkwoord, zwak

Henk van Rijen - schuren van de rug

WBD III.1.2:102 'schobbelen' = krabben

schobberpaol

zelfstandig naamwoord

WBD schuurpaal in een weide (geplaatst om het vee gelegenheid te geven zich tegen jeuk te schuren) (Hasseltse term)

schoeber, schobber

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - hongerlijder, iemand die altijd op zoek is naar eten, stakker

schoefel

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - schoffel
WNT SCHOEFEL - gewestelijke vorm naast: schoffel

schoefele
werkwoord, zwak
schoffelen
WBD I:1458 (Hasselt) schoefele - onkruid bestrijden met de schoffel
WBD III.1.2:154 'schoefelen' = sloffen

schoeft
zelfstandig naamwoord
kromme rug, bult
HTW kromme rug, bult, schouders
WBD III.1.2:379 'schoft', 'schofje' = bochel
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord vr. 'schoeft' - schoft d. i. hoogste gedeelte v. d. rug van een groot viervoetig dier.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
hooge schouder;

ijk voor 'schoelje'
overdweil; in Z-Ndl. ook
klaplooper; 3) gemeene kerel,

ijs

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "schoenmakersham - ramenas"
Vergelijk: L. Lievevrouw-Coopman – schoenmakersfricandon, m . F r : fricandeau. Scherts, voor pens. (Gents woordenboek, 1951)
– Vergelijk: Vlêes – vlêes van den bakker.

Frans Verbunt - 'schoenmaokersspèk' - uien

schoemaokerstram

zelfstandig naamwoord

lett.

gez. Pierre van Beek - meej de schoenmaokerstram - te voet

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHOENMAKERSKONVOOI, SCHOENMAKERSVAPEURKEN
zelfstandig naamwoord o. Spr. Met 't schoenmakerskonvooi of 't schoenmakersvapeurken vertrekken, schertsend voor 'te voet gaan'; ook: SCHOENMAKERSTREIN

WNT zie Schoenmakerstrein

schoen, schuuntje

zelfstandig naamwoord

schoen - ook in het meervoud vaak schoen in plaats van schoene

Van Delft - "Hij kwam op 'ne schoen en 'ne slof binnengesukkeld en dertig jaor laoter was 't 'ne fabrikaant meej lef." Dit is: Als arme jonge handarbeider te Tilburg zich vestigend heeft hij zich tot fabrikant opgewerkt. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

Páást oe 'n schuuntje,
wel, trek et dan aon!
't is beter méé schuuntjes
as zónder te gaon! (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'Trek aon', 1941)

Cees Robben - Lig nie oover oew schoen te maawe, èn doe naa gaa oew aaw aon.

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - naauwe schoene - nauwe schoenen

David Teniers - 17de eeuw

Zon schuup wil wel in zon paor koleschoepe van haande... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

WBD ovenschop (werktuig om kolen op het vuur te gooien)

WBD schoeprad, schoeperad - scheprad (het grote wiel met schoepen bij een watermolen, dat de drijfkracht levert aan de molen)

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'd'eerste schoep in den grond'

De Wijs -- (Gehoord tegen verkwistende vrouw) ‘ ‘ik breng ’t mee de schoep binnen mar bij jou gaogeter mee de kèr uît! (23-10-1963)

Henk van Rijen - 'Schoep te gè die schoep, dan kunnen me schoepe' - Steel jij die schop, dan kunnen we spitten.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHOEP zelfstandig naamwoord v. - holle houten schop met langen steel, voor graan e.d.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. 'schoep' - brede ijzeren schop met omgebogen randen waarmee men rogge in het vat of in zakken schept. (oorspr. van hout)

Goem. SCHOEP zelfstandig naamwoord vr. - houten korenschop

WNT SCHOEP - 1) holle houten schop; 2) breede ijzeren schop; 3) platte schop; 4) lange smalle spade

schoepe

werkwoord, zwak

stelen, spitten, flikken, versieren

schoepe - schoepte - geschoept

- Wie heej mene lózzie geschoept?

Henk van Rijen - 'Ze hèn mun fiets geschoept'- Ze hebben mijn fiets gestolen. Henk van Rijen - 'Dè schoepten ie um zööver' - Dat lapte hij hem mooi.

Henk van Rijen - 'Heur schoepte den irsten aovend nie' — Bij haar heb je de eerste avond nog geen kans.

Cees Robben - 'Onze vadder schupte me onder m'n sevooi omdèk z'n schuup ha geschoept uit 't schop'

Bij de deur zaat paa Rèène om de cent aon te neemen en te kèèke of ge niks meejschoepte. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Bosch schoepe - vals spelen; stelen

schoer, skoer

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - onweersbui

Pierre van Beek - mee ene schoer - plotseling

WBD III.4.4:80 'schoer' = zware bui

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - schoer, m., alleen gehoord in de uitdr. 'mee unne schoer' - in een opwelling, met een plotselinge beweging (vgl. ramscheut).

Van Dale, WNT en De A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - vermelden het woord in de bet. van 'onweersbui', 'regenvlaag'. Z.a.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
niet vermeld!

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHOER zelfstandig naamwoord v - schop, stamp

schöffel

zelfstandig naamwoord

WBD schuifelbeen (beenwoekering aan de binnenvlakte van de pijp, bij een paard), ook genoemd (Hasselt) 'schöffeltjes'

schöfke

zelfstandig naamwoord, dim.

laatje; schuifje

uitdr. et schöfke krèège - als biechteling geen absolutie ontvangen kan (de priester sluit dan het luikje)

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "ze hee get schuifke gehad (bij het biechten geen absolutie gehad, over 8 of 14 dagen terug komen)"

Die Kappesiene, dè waar iets hêel aparts. In hullie kèèrek koste pesjonkele, èn onze paa ging daor biechte, want daor kreede nie zo gaaw et schöfke. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

WBD (III.3.3:35) schöfke = schuifje v. d. biechtstoel

WBD (III.3.3:308) et schöfke krèège = het schuifje krijgen dim. van 'schèùf', met vocaalkrimping

Goem. SCHUIF; het dim. wordt gebruikt voor een deur; ook in 'hij kreeg het schuifke' (in den biechtstoel)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHUIFKE(N) zelfstandig naamwoord o. - deurken dat verschoven wordt; Het schuifken krijgen - door den biechtvader zonder absolutie doorgezonden worden.

Hees het schufke krijge (III:36)

Bosch schùfke: 't schùfke krijge

schoft, schofje

zelfstandig naamwoord

WBD vlees- en spieraanzetting links en rechts op de borst van een paard, ook 'kusses' genoemd

WBD III.1.2:379 'schoft', 'schofje' = bochel

WBD III.1.1:126 'schoft' = schouders; 127 'schoft' = schouderblad

schòft

zelfstandig naamwoord

rust-, resp. etenstijd onder het werk

Cees Robben - Ge kómt en half schòft te laot

Pierre van Beek - schóf - schafttijd

DANB nò de schòft spanne me et pèèrt vur de nuuw kèèr

HTW 'schoft' (met ó!)

WBD III.3. 1:214 'schof', 'schaft, het schaften' = schafttijd WBD III.4.4:130 'schoft', 'schof', 'schaft' = schoft

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHOF zelfstandig naamwoord o., geen mv - hetz. als'schoft' v., het vierde van een werkdag

Goem. SCHOFT zelfstandig naamwoord vr - een vierde van een werkdag, van een dag werk

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord o. 'schoft'- het vierde van een werkdag

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SCHOF, v. Dale: 'rusttijd of werktijd tussen rusttijden'; 't leste schof' - werktijd na vier uur; ook vage tijdsaanduiding; 'n schof of anderhalf.

WNT: Schoft III 3) Zoodanig deel van een werkdag, dat niet door een rustpoos wordt onderbroken. 6) Door verwisseling met schaft: tijd gedurende het werk van arbeiders ten behoeve van een maaltijd wordt onderbroken.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - zie SCHOVEN

schòfte

werkwoord, zwak

schaften

Henk van Rijen - daor wik niks meej te schòfte hèbbe -... mee te schaften hebben

WBD III.1.2:2 'schaften' = rusten; ook: 'schoven', 'd'r vijf vatten'

WBD III.1.4:370 'schoften' = even ophouden met werken

WNT SCHOFTEN - 1) tusschen het werk rusten, bepaaldelijk ten behoeve van een maaltijd, schaften;

schòkkele

werkwoord, zwak

Henk van Rijen - schokken, trillen

WBD III.3. 1:588 'schokkelen'= hotsen (zachtjes schokken op een hobbelige weg)

WNT SCHOKKELEN - herhaaldelijk schokken; sjokkend voortgaan; schommelen

schòkkere

werkwoord, zwak

schokken van plezier

"Die is goed!" schokkerde'n-ie, "die is prima! Daor vatten we d'r eene op!"... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 8; 31-12-29)

schòkt(e)

ww, pv.

schaakt(e)

tegenwoordige tijd sing., resp. verleden tijd van 'schaoke', met vocaalkrimping

schòkwammes

zelfstandig naamwoord

PM met de heupen wiegende vrouw

Cees Robben - schòkwammes (zegt man tegen vrouw)

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "schokwammes - slordig aangekleede vrouw"

Cees Robben - 'Wè hee dè schokwammes toch 'n batterij, war'

Stadsnieuws - As dè schòkwammes gao walse is de daansvloer te klèèn (171208)

schòlk

zelfstandig naamwoord

schort

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - geduureg vòlk ónder de schòlk hèbbe (R'75) - steeds in verwachting zijn

Variant: winkeltje haawe onder dere vurschot (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -)

Henk van Rijen - ene lusterse schòlk - een schort van glanzende stof

WBD III.1.3:77 'scholk' = schort; ook: 'voorschoot'

85 'scholk = 'schort met borststuk

86 'scholk' = schort zonder borststuk

WNT SCHOLK - zeer verbreide samentrekking van 'schorteldoek', schort

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord m. 'scholk' - schort samentrekking van 'schortedoek'

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - SCHOLK: een voorschoot, die in de meierije ook zeer veel door de mannen word gedragen. 2) Een vrouwen bovenrok.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SCHOLK m (ouderwets en 'uitheems') - schort.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Krt. 104 'schort' geeft voor onze streek: 'vurschot'? 'scholk' is oostbrabants.

schölleepel

zelfstandig naamwoord

schelp, hol voorstuk van een klomp

Onze vadder heej wè èèzerdraoikes over schölpen gemokt, as die der wir ens vur de zoveulste keer af lagen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WNT SCHELP 14f: hol stuk hout

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - de schölleepel van zen klompe lôope (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1970) - de schelpen van zijn klompen lopen - de benen onder zijn gat uit lopen

schölp

zelfstandig naamwoord

schelp, schulp, bovenkant van de klomp

harde huid van een noot, ook schaol, bast, baast of bòlster genoemd

Henk van Rijen - ze schupte hil de schölp van dere klomp aaf - de hele schulp...

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord vr. schulp 1) bovenste gewelfde kap van een klomp:2; samenhangende laag dennenaalden.

scholt

zelfstandig naamwoord

WBD ovenpaal (schoelde) (voorwerp waarmee het in broodvorm opgemaakte deeg in de oven geschoven wordt), ook genoemd 'skolt' of 'scheuter'

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord vr. houten schop om het brood in de oven te schieten en er weer uit te halen, ovenschotel, ovenpaal.

schòltje

zelfstandig naamwoord, dim.

16

schommaok, schonmaok

zelfstandig naamwoord

schoonmaak (de grote -)

- De schonmaok doede vur de Paose.

- Meej ene zaddoek om der haore/ rettereert ze hèrs èn geens./ Hil et hèùs ruukt nòr et sipsòp/ mar dè mèrkt ze nòg nie eens./ Ze heej naa kompleet de kòlder/ ze bezörgt me grèèze haor. / Èn dè alles om êen reeje:/ De schommaok moet vur Paose klaor. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Vlak vur Paose')

- zis òn de schomaok begonne... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Vurjaors-trubbel')

Piet van Beers – 'Òn de schomaok': ."Ons Toos is òn de schomaok toe/ hilt hèùs stao ooverhôop. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Stadsnieuws - Meej de schomaok wier et hèùs van boove toe beneeje gekèèrd (260409) = Met de schoonmaak werd het huis van boven tot beneden op zijn kop gezet.

GD94 omdèt bild in de schonmaok is

WBD III.2.1:324 'schomaak' = grote schoonmaak, ook 'voorjaarsschoonmaak'

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 33) schomaok

schommaoke, schonmaoke

werkwoord, zwak

schoonmaken

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 42) Ik hagget schon moete maoke - ik had het schoon moeten maken (samengesteld ww.) - Ik hagget schoon moete maoke - ... mooi moeten maken (bep. v. gesteldheid)
WBD (III.2.1:279) schomaoke = schoonmaken, ook genoemd: poetse

schôon - schomaoke: kwalitatieve mutatie
ongemòkt
rdige tijd: gij/hij mòkt schôon
n van het Antwerpsch dialect - 1899 -
n, versieren, tooien; zuiveren, reinigen,
aad dat men van kaf e.d. zuivert.
rnare, adornare, honestare

m licht suikerkoekje, gebakje van schuim

kje trekken van laurierdrop

Foto CuBra
ww.
GG het schuim van dropwater opzuigen

schompes
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - uit de naad, ongans
Henk van Rijen - 'oewèègen ut schompes wèèreke'
Je kapot werken.

schömspaon
zelfstandig naamwoord
schuimspaan
WBD (III.2.1:66) 'schuimspaan'
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord o. schuimspaan

schòmt, schòmde
ww, pv.
schaamt, schaamde

tegenwoordige tijd sing., resp. verleden tijd van 'schaome', met vocaalkrimping

schòmt

zelfstandig naamwoord

schaamte

schömt, schömde

ww, pv.

schuimt, schuimde

tegenwoordige tijd, verleden tijd van 'schèùme', met vocaalkrimping

schonder

bijvoeglijk naamwoord , comp.

mooier, schoner

Vènde dees prèùme nie schónder as de die? - Vind je deze pruimen niet mooier dan die?

R.J. 'schônder'

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - "t kan nie schonder'

Cees Robben - Et wier hoe langer hoe schónder; veul grótter èn schónder; schónder;

Cees Robben - wij zèn in Riel schónder dinger gewènd

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - de schónste boove èn de lóchste van onder (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1974) - de mooiste bovenop en de lichtste van onder (gezegd door bakkers en groenteboeren)

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 35) schónder (met vocaalreductie en d-epenthesis)

Goem. bijvoeglijk naamwoord

schonmaoke, schomaoke

werkwoord, zwak

schoonmaken

Dirk Boutkan (1996) - ik haget schón moete maoke - ik had het schoon moeten maken

ik haget schôon moete maoke - ik had het mooi moeten maken (blz. 42)

schonmoeder

zelfstandig naamwoord

schoonmoeder

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 33) 'schomoeder' (geen klinkerverkorting)

schöns

bw/bijvoeglijk naamwoord

schuins; schuin

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'schuinsche bakken'

Cees Robben - ene schönsmarsjeerder

WBD III.1.4:210 'schuins' = boertig; ook 'schuin'

WBD III.1.4:341 'schuins gaan' = geen succes hebben

Goem. SCHUINS bw: hij woont schuins over mij

WNT SCHUINS - in een van de loodrechte of evenwijdige afwijkende richting; op een onvriendelijke, onplezierige wijze

schönsmesjeerder

zelfstandig naamwoord

iemand van onzekere levenswandel, schuinsmarcheerder

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "schuinsmarcheerder - vreemdsoortig individu van twijfelachtig gedrag"

Cees Robben - ene schönsmarsjeerder

WNT SCHUINSMARCHEERDER - iem. v. onzedelijken levenswandel

schonst

bijwoord , bijvoeglijk naamwoord; superl.

mooist(e)

we hèbbe de schónste stad vant laand

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 35) schonst (van 'schôon' met vocaalreductie.)

Ze zuuke de meens die et schonste Tilbörgs pròt. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

We hèbbe de schonste stad vant laand, meense, mar witte gullie wèddik et allerschonste van de schonste stad vèèn? (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

schonzoon

zelfstandig naamwoord

schoonzoon

schoof

bijwoord

voorbij

uitdr. niks schoof laote gaon - overal van proberen te profiteren

WNT:SCHAAF (II) zelfstandig naamwoord van Schaven. Alleen in de uitdrukkingen 'schaaf loopen' en 'op schaaf loopen', klaploopen, op de

schobberdebonk loo- pen. In zuidelijke dialecten.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SCHAAF: schaaf loopen, of op schaaf loopen = op den klap loopen. Herkomst onzeker. Z.a.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHAAF zelfstandig naamwoord m. -op schaaf loopen - op schabbedebok

Haor SCHOOF - D'r is hil wè schoof gegaan — er-blijft heel wat achterwege wat eigenlijk had moeten gebeuren

schôof

ww, pv/zelfstandig naamwoord

schoof

Cees Robben - hij schôof langèùt rèècht in de geut

verleden tijd van 'schèùve'

schôoje

werkwoord, zwak

schooien

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - as ge mee dè mundje gaot schôoje, zulde nie veul krèège (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1970)gezegd tegen iemand die niet geschikt is om te bedelen.

WBD (III.2.1:486) schôoje = opzitten van een hond, ook: opzitten, bidden, mooi zitten, schoon zitten

WBD III.3. 1:258 'schooien' = zeuren; 263 'schooien' = smeken

schôojer

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - schooier, bedelaar, landloper

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - de rèèke schôojster = Joh. de Werd (blz. 83)

WBD III.3.1:194 'schooier' 'schooierin, trut, schooister, schooierswijf, wijf' = schooiersvrouw; ook 'schooi'

WBD III.1.3:18 'schooierig' = in lompen gekleed

WBD III.1.4:96 'schooier' = vagebond

school

zelfstandig naamwoord

school

Vaak uitgesproken als 'schoow'

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 97) zen vaader heetum zes/zis jaor nor schol/schôol laote gaon

schôol

pv.

school, schuilde

verleden tijd van schèùle

schôon, schonder

bijvoeglijk naamwoord

mooi, schoon

WBD III.1.4:198 'een schone' = een grapjas

We hèbbe de schonste stad vant laand. - We hebben de mooiste stad van het land.

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - dan ziede wè schons

hoe lomper en plomper, hoe schoonder! (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, 'De boeren van Baokel', 1944)

Van Beek - Een oud spreekwoord zegt: "Schoon op het straatje maar niet op het baadje". Iets zal er wel van waar geweest zijn, anders was de volksmond er niet vol van geweest. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

Van Delft - "Het moet goed schoon zijn, dat eeuwig blinken zal." Dit is: Men moet een rein geweten hebben bij het sterven. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

De Wijs -- "Mar boer, wè hedde toch schôôn dochters." - "Van m'n kèr aaf meej diejen vuilen praot." (10-02-1963)

Cees Robben - Wèn schoon kènder hèdde göllie! Dès en schôon schot, seraar;

Cees Robben - dèk et schonste mèske öt de buurt zèè; vènde gij naa dè ze schôon zinge?

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - 'n schoon pêrd - een schoon paard

Henk van Rijen - wè ge ònt doen zèèt, weet ek nie, mar tisser wèl schôon weer veur (ironisch?)

WvM 'die kos schon speulen'; 'ze hann un schon kerk'

WBD (III.2.1:281) 'schoon' = schoon als gevolg van schoonmaken.

WBD (III.1.4:162) 'schoon' = mooi; 163 'schoon' = flatterend

WBD (III.1.4:164) 'schoon' = pront

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SCHOON voor opgeschikt, wel uitgedost. Z.a.

SCHOON MAKEN voor versieren, opschikken, opsieren. Z.a.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHOON Fr. beau 'mooi', 'fraai'; eerlijk (manieren); zuiver (water, kleding).

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'schòòn' bijvoeglijk naamwoord , bw - mooi

WBD III.2.2:32 'schoon' = zindelijk; 31 'niet schoon'= nog niet zindelijk

WBD III.4.4:235 'schoon' = helder

De natuur is schôon, mar nie op iemes zen blauw pak - werd gezegd als het uitwerpsel van een vogeltje iemand op zijn kleding had geraakt.

schôor, schorke

zelfstandig naamwoord

half-open zolder;

Van Delft - "In 't schop op 't schoor leej de schup en de reif" wil zeggen: In het schuurtje (of in een bijgebouwtje) op de zoldering ligt een schop en een hark. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

(vB) leuningloze brug over een beek

WBD stijlarm: schuine, ondersteunende verbinding tussen gebintstijl en ankerbalk (zonder naglijder!)

De kènder slaopen ópt schôor.

WBD steekband onder het kapgebint (zonder naglijder!)

WBD schôor - zolder in stal of schuur, ook genoemd: 'schèlft', 'hooizòlder' of 'balke'

WBD schorbôom - schelfhout

WBD schorvènster - schelfdeur

WBD schórgat - hooiluik (op de hooizolder)

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "schoor - zoldering, gewoonlijk boven den koestal"

Henk van Rijen - leeter ginne pulling op et schoor? - ligt er geen peluw op de vliering?

De goei fiets zaat in onderdélen verstopt onder de maastappels op et schoorke.Hij gunde de Dötsers gin fiets, waor ie zelf veur krom ha moeten liggen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord vr. + o. - 'schoor' - rijbruggetje over een smalle waterloop.

Pierre van Beek - Er bestaan veldnamen als: Eerste schoor, Tweede schoor.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SCHOOR o - bergplaats voor het hooi boven de stal, ver weg en moeilijk bereikbaar.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - SCHOOR: een soort van klein bruggetie, over smalle waterlopen liggende, om over te kunnen rijden. Z.a.

SCHOOR - hooijzolder boven een schuur of stal, schilft. Dus zegt men voor 'schilfthouten' ook 'schoorhouten'.

Kiliaen - : schoorsolderken.

schôot

ww, pv.
schoot
R.J. den boeremik schôot öt zen vèl
verleden tijd van 'schiete'

schootel
zelfstandig naamwoord
schotel, schaal
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zie mar is dègge de schootels ónder den òrecht krèègt (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1970) - aansporing om voort te maken met het werk
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - schootel zelfstandig naamwoord - schotel

schooteldoek
zelfstandig naamwoord
vaatdoek
WBD schooteldoek, schootelvòd, schootelslèt = vaatdoek (III.2.1:291)
WBD (III.2.1:295) schooteldoek, theedoek, handdoek, afdrooghanddoek, keukenhanddoek, droogdoek, afdroogdoek, vaatdoek, enen doek om af te drogen = droogdoek

schootelduukske
zelfstandig naamwoord, dim.
Henk van Rijen - vaatdoekje

schoove
werkwoord, zwak
WBD III.1.2:2 'schoven' = rusten, ook: schaften ', 'd'r vijf vatten'

schòp
zelfstandig naamwoord
berghok, schuurtje
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "schop - vertrek achter de werkmanswoning waarin kooi voor varken en geit"
Van Delft - "In 't schop op 't schoor leej de schup en de reif" wil zeggen: In het schuurtje (of in een bijgebouwtje) op de zoldering ligt een schop en een hark. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)
Van Delft - "'n Schopping" is een schuurtje; een "zeisie" is een zeis; een "lózie" een horloge. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)
Den boemeljongen, erm, nog ermer as Man Job, / wier verkensherder ergens

bij 'ne boer in 't schop. (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Boemeljongen', 1941)

Lodewijk van Dorrus Misters - Als we dan achter komen, zien we eerst het schop of de stal, waarin het vee, de voerartikelen, het strouwsel (dit lijkt ons een samentrekking van strooisel en rouwsel, datgene wat in de dennenbossen en bij het schaarhout op de grond gevonden werd, spellen (dennennaalden), mos, varens, bladeren enz.), verder brandhout, geriefhout en de rommel, die in huis niet thuis hoorde. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 6 "'Hygiëne" in vroeger dagen'; NTC 28-4-1951)

Van Beek - schop of schopping is een achterbouwtje, bergplaats bij 'n arbeiderswoning. (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 6 december 1958)

De Wijs -- Rijd den kreugel mar deur 't deurgebint in't schop (20-07-1962)

WBD schop (vaak primitief gebouwde, alleenstaande of aangebouwde bergruimte), ook 'lots' genoemd

Cees Robben - Vat de schuup öt et schòp, òf aanders schup ik oe.

Int schòp stond van men aawe fiets/ de vèlling dur te roeste... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Op de fiets')

Et knòrriepietje stao op zulder/ den hond leej jaankend in et schòp... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Den hòrt op')

Henk van Rijen - hong et int schòp?

Elie van Schilt - Kwaamde aachter in ut schop, dan rookte de konijnen, ut konijnenvoeier, de maastappels die er lagen as aanmaok vur de wenter. (Uit: 'Ut stonk mar toch mis ik de stank van vruuger'; Cubra, ca. 2000)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - schop - schuurtje (div. dial.)

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'schop' zelfstandig naamwoord - schop, berghok

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHOP, SCHOB zelfstandig naamwoord v. - klein gebouwken, houten of leemen hok voor berging

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. 'schop' overdekte open bergplaats

WNT SCHOB, SCHOP - wagenschuur, wagenhuis, overdekte bergplaats. (Ook V. Dale)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SCHOP v - half open schuur met varkenskot en bergplaats. (Het gelijknamige graafinstrument heet 'schuup' en een trap 'schup).

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SCHOP = wagenkeet (bij de bouwlieden). Z.a.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - SCHOP: een dak waar onder men karren, wagens, ploeg en dergelijken zet. Zie Kiliaen -

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - schòp (krt. 40 en blz. 176)

schòpke

zelfstandig naamwoord, dim.

schaapje; berghokje

WBD 'schaopje', 'lam', 'beee' - roep-/lokwoorden voor een lam

WBD 'sohaopke', 'wojke', 'woojke', 'ha jonge', 'ha mènneke' - vleiwoorden voor het schaap

WBD 'schaopke', 'schòpke', 'lammeke' - vleiwoorden voor het lam

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - schòpke Jaanse =... Jansen (blz. 45)

WBD III.1.1:49 'schaapje' = krulhaar

WBD III.4.4:18 'schaapjes' = kleine wolkjes; ook: 'schapenwolkjes'

dim. van 'schaop', met vocaalkrimping

schörft

zelfstandig naamwoord

schurft

Ik had enne afkeer, enne hille grôte hekel aon de vrijdag. Ik kan et nie goed zeggen, ik kan et bekaant nog nie in fetsoenlijk Tilburgs ötdrukken, hoene schörft ik aon de vrijdag ha. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD III.1.2:324 'schurft' = huiduitslag

WBD schurft, schuirft, schörft - schurft

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHÖRFT (uitspr. schörrəft) zelfstandig naamwoord o. -schurft

schörfteg

bijvoeglijk naamwoord

schurftig; schofterig

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - die nie schörfteg is, hoeft zich nie te klauwe (1781) - wie onschuldig is, hoeft niet bang te zijn

schorke

zelfstandig naamwoord, dim.

zoldertje in een schuurtje (schòp)

Dim. van SCHÔOR

schorstêen

zelfstandig naamwoord

schoorsteen

Van Beek - Men gaf door: "De beste koeien worden op stal verkocht" in de betekenis van: de degelijkste meisjes vinden haar man niet op straat of in de balzaal. Als pendant kwam hierop: "'t Is goed, als ge de schoorsteen kunt zien roken." 't Werd een jongeman toegevoegd, die een meisje uit eigen dorp (of streek) gekozen had. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

WBD schórstêenmaantel - schouwmantel (de gemetselde of althans stenen gedeelten van de schouw, vanaf de vloer tot de zoldering)

WBD (III.2.1:63) schoorsteen, schouw

schorstêenveeger

ukt sórt, zi den duuvel

Schilderij van Aurelio Zingi -19de eeuw - Lunchtijd!

►Voor meer afbeeldingen zie het Dossier

schot

zelfstandig naamwoord

schoot

Kóm mar óp mene schot.

WBD III.1.1:135 'schoot' = schoot; ook: 'slip' of 'n kooike'

WBD III.4.4:279 'schootvol' = hoeveelheid die men in een schort kan dragen
ook: 'schortvol', 'slip'

schòt, schötje

zelfstandig naamwoord

nieuw uitgelopen twijgje; schot

WBD koe die eenmaal gekalfd heeft

WBD schòt (II:1038) - schot (elk v. d. inslagdraden)

Weijnen 'Ziektenamen' 64: schot / schot in de lenden / lendeschot - ischias

ırna

naal

BD

schòtse

werkwoord, zwak

schaatsen, schaatsen rijden

-- schòtse - schòtste - geschòtst

Frans Verbunt - gin èès èn tòch schòtse

Kleine vuutjes
schaotse zuutjes
schotse nulle
scheeve krulle
(Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Raodselke II', 1939)

«Geleuf mar dè ik schòtse kan/ al ist wèl lang geleeje,/ och bruur, wè hèk in mènne tèd/ ene schèève schòts gereeje» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Op glad èès')

Wanneer kunde nòg es schòtse/ van decèmber toe april... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Sneuw)

Toch waren we nog wilder op èès, op schotsen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Ast in de wènter goed gevroore ha, dan ging hil de buurt daor schòtse. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

WBD (III.3. 2:161) schòtse, schòtse rije = schaatsen

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'schotse' ww - schaatsen

Op glad èès

«Paa, wörom gaode gij nôot mee
as ik nòr de èèsbaon gao,
of kunde gij nie schòtse paa?»
Paa zeej netuurluk : «Jao»

«Geleuf mar dè ik schòtse kan
al ist wèl lang geleeje,
och bruur, wè hèk in mènne tèd
ene schèève schòts gereeje»

«Schòtse, van dêen nòr daander toe,
kweet niemer waort begien is.
Mar wèk aaltij onthaawe zal :
Bijs moeder laag de fienish»

«Toen hèk men schòtse mar verkòcht,
dèst nôodlot van et lèève
want ge kunt as ene getrouwde meens
tóch nie ònt schòtse blèève»

waterwants; schaatsenrijder; Gerris lacustris

- …dan gonken we vaoren, schotsenrijers vangen, steentje kletsen en spatten en poelieën (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Frans Verbunt - onberekenbaar persoon

WBD III.4. 2:245 'schaatsenrijder'

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - schòtserijer zelfstandig naamwoord - schaatsenrijder, waterwants

schòtteslèt

zelfstandig naamwoord

Van Beek - "Schotteslet" zegt men tegen opgekookte melk; daar houdt de boer niet van. (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

schouw

ww, pv.

verschilde, mankeerde

verleden tijd van 'schille'

N. Daamen - handschrift 1916 - Dè schouw doar nie veul (scheelde)"

Henk van Rijen - et schaaw haand òf kèèr - het was op het kantje af

Henk van Rijen - 'schaaw', 'schoel'

Cees Robben - "t schou mar haand of keer'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHOU - 2e hoofdvorm van 'schillen, ' naast 'schol'

schouw

bijvoeglijk naamwoord

schuw

WBD schrikachtig, gezegd van een peerd, ook 'schaaw' genoemd

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - schouw - schuw

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "schouw weer - ruw weer"

"Dus daorom hedde me aaltij zoo schauw aongekeken as ge me op et kerkplein zaagt?" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

WBD III.1.4:71 'schouw' = verlegen

WBD III.4.4:44 'schouw weer = slecht weer

WBD III.4.4:226 'schouw' = scheef, ook 'slim', 'scheel', 'schriks'

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijvoeglijk naamwoord en bijw. 'schouw' - 1) beducht of bang, de nabijheid vrezende van, afkerig; 2) woest, onstuimig, ruw; 3) rommelig, wanordelijk; 4) onbeschaafd, ruw, ruw-grappig, koddig, lollig. Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHOUW - schuw; schouw zijn van - bevreesd zijn; ook: koddig, vies, kluchtig: 't is en schouw ziel - een drollige kerel.

schouwe, schille

werkwoord, zwak

schelen, verschillen

Et schouwt mar haand of keer - Het scheelt nauwelijks iets, dus:

op het nippertje

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'veul schouwet nie' (verleden tijd ?)

Hillemaol nie, daocht mijnheer Fleskes, en et schouw nie veul, of hij ha 't hardop gedaocht! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 9; NTC 26-11-1938)

...et schouw mar weinig of 'n stuk of drie lejen ha'n mekare in de haoren gezeten! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

gez. Pierre van Beek - Et ha mar haand òf keer geschouwd - het was op het nippertje (Tilburgse Taalplastiek 170) schouwe - schouwde - geschouwd

schraanze

werkwoord, zwak

veel en gretig eten, schransen

Cees Robben - 'dan kunde gij wir schraanze'

WBD III.2.3:8 'schranzen' = schrokken

schraanze - schraansde - geschraansd

Leo Heerkens - ik daanste en sjaanste,/ ik fuifde, ik schraanste... (uit 'Ik di't!, in De Mus, Piet Heerkens, 1939)

Lechim - De aauwers waren dan bèkaaf,/ De kènder ziek van 't schraansen/ Mar toch ging 's aoues hil de streup/ Wir keken naor 't daànsen. ((Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Vruuger... veul muuger')

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHRANZEN - hetz. als schransen, gretig eten, verslinden WNT SCHRANSEN - 3) met welbehagen overvloedig eten

schrabben

werkwoord, zwak

schrabben

B schrabbe - schrabde - geschrabt;

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.tr. 'schrabben' - schrappen, afkrabben.

WNT SCHRABBEN - 1) met een scherp voorwerp bestrijken, gewoonlijk met de gedachte dat daardoor een dun laagje wordt weggenomen

schrabbers

zelfstandig naamwoord , meervoud

Frans Verbunt - geld(stukken)

schraog, schrògske

zelfstandig naamwoord

schraag, losse tafel v. onbewerkte planken, op losse poten

WBD schrògskes - bedsteepaardjes (schraagvormige ondersteuningen van de bedsteebodem)

schraol, schròlder, schròlst

bijvoeglijk naamwoord

schraal

WBD (Hasselt) onvruchtbaar, slecht (van akkerland);

WBD mager, gezegd van een kalf; ook 'maoger' of 'schier'

WBD schraolen dêeg - uitgedroogd deeg

Cees Robben - schraol èn schreepel as en lat; et staoter zôo mar schraol bij;

...veul schraol gekleede vrouwe... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: As de zon schènt...)

Frans Verbunt - schraol appreteut - armoede

WBD III.1.2:353 'schraal' = ruw v. d. huid

WBD III.1.1:20 'schraal' = slank, tenger

WBD III.1.1:22 'schraal' = mager

WBD III.2.3:266 'schraal' = verschaald (bier), ook 'verschraald'

WBD III.4.4:275 'schraal' = schaars

schraome

werkwoord, zwak

waarschijnlijk van 'schrammen', dat wil zeggen: beschadigen, te kort doen

...hij aaide niemand en schraomde niemand... (Jan Jaansen; ps. v. Piet

Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

schraope, schriepe

werkwoord, zwak

schrapen, afkrabben

Cees Robben - den oopaa heeget bij mekaar geschròpt;

B schraope - schròpte - geschròpt - ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij schròpt

Assie ötgebloeid waar, de vette kuus, pakte de slachter zenne schraper en begos ie de haor van et vèèrke te schraope. Hij schrapte daor, waor onze vadder al vurgewèèkt ha, deur telkens un gedilte van dè vèèrkenslèèf meej dè kokend waoter te begieten. As ie hillemol schôon geschrapt waar, wier ie meej zen twee aachterpôote aon de bovenste sport van de leer vaastgebonden en in zen gehéél op de leer geleed. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WNT SCHRAPEN - 5) door strijken (inzonderheid met een scherp voorwerp)bijeenbrengen. Inzonderheid in toepassing op het bij kleine beetjes en gewoonlijk uit hebzucht bijeenbrengen van bezit.

schrap

zelfstandig naamwoord

streep, lijn, wegmarkering

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - dègge nie oover de schrap rijdt

WNT SCHRAP - 3) kras, 4) streep

schrappe

werkwoord, zwak

schrapen

Van Beek - Ge zult mijn tungske (tongetje) niet schrappen. - Mij kunt ge niet uithoren. Ik zal mijn mond niet voorbijpraten. (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 10 januari 1959)

schrapstaol

zelfstandig naamwoord

WBD (II:2740) 'schrapstaol' - schraapstaal

schrêef

persoonsvorm

schreef

verleden tijd van schrèève

schreepel

bijvoeglijk naamwoord

mager, schraal, dun

en schreepel frammes - een magere vrouw

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "schrepel - 't is mar nen schrepelen (mageren)"

Henk van Rijen - 'schrêepel' -armetierig, kwijnend, mager, schraal

Cees Robben - 'schraol en schreepel as 'n lat'

WBD III.1.1:22 'schrepel' = mager

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - sre.pəl, bijvoeglijk naamwoord 'schrepel' - mager, schraal, dun

WNT SCHREPEL (II) zie SCHRAPEL 1) mager, dor, schraal. Van personen en lichaamsdelen; 2) schriel, kaal

schrèève

werkwoord, sterk

schrijven

MP gez. Schrèèft et mar op oewen bèùk; dan kundet meej oewen hèmslip ötvèège.

Cees Robben - èn saanderendags schrêeve ze...

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - schrêve (ê van Fr. tête)

- schrèève - schreef - geschreeve

WBD III.3. 1:306 'schrijven' = idem

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 66) imperatief: schrèft/ schrèèft / schrèèf èè steeds lang

Radio Brabant (24-2-97), programma 'Ons Miet': 'en briefke schrèève... mar ik zèè nie zon schrèèf'

Piet van Beers - Wè mèn betrèft, dan maag de sic(retaoris)/ in ´t Hollaands opnoteere./ Want, Tilburgs schrèève is nie niks,/ daor moete vur gòn leere. (uit: 'Tilburgs as voertaol...'; www.CuBra, ca. 2005)

Lodewijk van de Bredevoort - Ineens ha'k et toch te pakken en kos ik de juffrouw alles vurlezen, wè ons moeder op et briefke ha geschreven, meej die haonepôte van der. Waor die schrèève ha geleerd! (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Lodewijk van de Bredevoort - Schrève daor vond ik niks aon, ge moest ôk zô dikkels etzelfde woordje, precies tussen twee lijntjes opschrève. Et allerirste woordje weet ik nog, dè waar oom. Ik geleuf dè we't wel dertig keer tussen twee lijntjes moese schrèève. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Lodewijk van de Bredevoort - De week erop: ‘Lodewijk, 25 keer je weet wel’. Jao, ik wies et wel, mar schrèève deej ik niemir, ôk nôot mir gedaon. Ik heb ze et hille jaor bewaord, die vèfentwintig, die ik meej menne zotte kop ôot geschreven ha. Hij vergaat gewoon, wietie allemol strafregels liet schrèève, hij strooide er gewoon meej. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Henriëtte Vunderink - Mar jè, ik kan nie zingen òf spòrten op nievoo/ èn ok gin lieterèère wèèreke schrèèven as Gezelle. (uit: ‘As...’, in: kzal van oe blèève haawe, 2007)

schrèèver

Naumann: emberiza citrinella

zelfstandig naamwoord

geelgors

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "schraiver - vogeltje met eitjes waarop bloedlijntjes"

Van Delft - - Als wij des zomers vogeltjes gaan zoeken dan "gaon we veugeltjes zuuken" en we vinden "veugeltjes op aijkens en mee naokte jong van bremkwetjes, piedieven, kweiken, schrijvers, kakeluutjes, blaauwkupkes, merkoven, koolmees, enz."(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

WBD III.4. 1:174 'schrijver', 'schrijverke', 'bloedschrijver' - geelgors (Emberiza citrinella)

WNT SCHRIJVER - 6) benaming voor de geelgors (Emberiza citrinella L.) in Brabant en Antwerpen; SCHRIJVER - 8) benaming voor een soort van meikevers - te Turnhout (zie volgende)

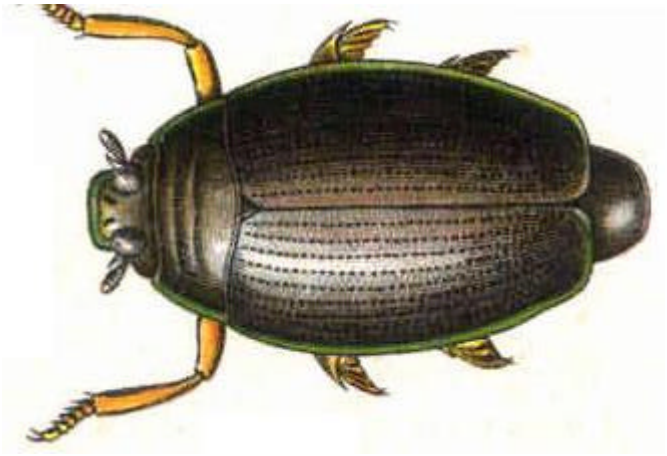
schrèèverke

zelfstandig naamwoord

1. kever, watertor

schrijver - schrèèverke = watertor = gyrinus natator

Henk van Rijen - watertor (Gyrinus natator)

WBD III 4,2:179 lemma Schrijvertje - Het schrijvertje of de draaikever (Gyrinus natator) meet 5-7 mm. Vroeger kwam het door Gezelle beroemd geworden zeer kleine schijverke nog algemeen voor, maar het heeft zeer onder de watervervuiling geleden. Het is een klein glanzend zwart roofkevertje dat kringen op het wateroppervlak maakt en bliksemsnel onderduikt bij gevaar.
schrijverke – frequent in Tilburg
watertor – Tilburg

WNT SCHRIJVER in den verkleinvorm 'schrijverke' - benaming voor de draaikevers van de soort Gyrinus natator L. in Z. -Nederl.

2. vogel

Henk van Rijen - geelgors (Emberiza citrinella)

Cees Robben - van schrèèverkes en zwollemen

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - schrèèverke zelfstandig naamwoord - geelgors, schrijvertje

3. schaatsenrijder

WBD III.4.2:246 'schrijvertje' - schaatsenrijder (Gerris lacustris)

schrèp, schrap

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - schrap, kras, streep

CiT (102) 'Ieder schrepke is 'ne sou'

WNT SCHRAP - 4) streep, 3) kras

schreuwe

werkwoord, zwak

schreien, huilen

Et bluujke laag hil den dag te schreuwe.

schreuwe - schruwde - geschruwd, met vocaalkrimping

In tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij schruwt

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - Ge kunt er beeter meej laagen as meej schreuwe.

Den Zondag daorop was den nuuwen heer aon de beurt mee 't preeke. De vrouwkes hadden erop gerekend, detter geschreuwd zou moeten worren en waren veurzien van zakdoeken. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 2; NTC 8-10-1938)

Ze viel mee d'r gezicht op d'r ermen en begos te schreuwe... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

Cees Robben - Et kiendje ha nie geschreuwd; al schreuwende daor in et döster;

Cees Robben - schreuwde gij?

Schreuwe dèsse dinne. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

WBD III.1.4:252 'schreien' = huilen; 254 'schreeuwen' = luid schreien

Pierre van Beek - snòt èn kwèl schreuwe (Tilburgse Taalplastiek 175)

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - wè stoa de doar zoo te schreuwe? - wat staat gij daar zoo te scheien?

Henk van Rijen - 'schreuwe'

WvM 'soo schon da'k moes schruwwen'

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - schreuwe ww - huilen

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww. intr. schreeuwen 1) schreien, wenen, huilen; 2) Klagend schreien van een haas als-ie in een strik loopt.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SCHREEUWEN voor schrijen, vroeger kriten, krijten, waarvan 'kreet'.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SCHREEUWEN (schreuwe) onov. ww - schreien; vriendelijk, gevoelig woord daor hoefde nie um te schreuwe.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHREEUWEN Fr. crier; krijten, schreien, luidkeels klagen; weenen, stille tranen storten.

schreuwer

zelfstandig naamwoord

een van de bidders bij sterfgevallen

Lodewijk van Dorrus Misters - Hierboven [zie lemma 'bidde'] spraken wij van één bidder. Dat was wel het meest voorkomende geval. Degenen, die beter bij kas waren, namen er twee en de hogere standen hadden er veelal vijf. Deze koos de familie echter niet zelf. In de meeste gevallen - zeker in het zuidelijk stadsgedeelte - was de heer Koos van der Wee de man die voor alles te zorgen had en dat was hem toevertrouwd. Hij nam zijn medehelpers en met hun vijven gingen zij hun werk doen. De bidders gingen dan twee aan twee links en rechts van de straat deur voor deur de dood aanzeggen of ter begrafenis uitnodigen (bidden), de vijfde, de "schreuwer" liep in het midden van de straat. In afwijking met de bidders, welke de gewone doodbiddersteek, een hoed in vorm gelijkend op een generaalshoed, op het hoofd hadden, droeg de "schreuwer" de hoed met de zijranden neergeslagen. Dus met een brede platte rand en in handen hield hij op de borst een witte doek, tips gedragen, zodat de tegenoverliggende tip laag afhing. Hij lette er op of niemand door de bidders werd overgeslagen en maakte zo nodig hen daarop opmerkzaam. Maar al noemde de volksmond hem "schreuwer", schreeuwen (wenen) deed hij toch juist nog niet. Wel zette hij een allerdroevigst gezicht. Zijn gelaat de uitdrukking geven, welke bij de omstandigheden paste, kon hij wel. Daarin was hij specialist en hierin kon de beste toneelspeler hem niet verbeteren. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 2 'Doden-cultus van eertijds'; NTC – 16-11-1950)

We wiesse dan gelèèk ôok òf et en rèèk lèèk waar, want dan liep er midden oover de kaaje zonne schreuwer meej ene witten doek vur zen snèùt. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2002)

schreuwereg

bijwoord

die ötgesprooke Tilbörgs platte taol,/ die soms zo schreuwereg klinkt, meej veul kebaol... (Henriëtte Vunderink, Tilbörgs tòltje, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

schriepe, schraope

werkwoord, zwak

Henk van Rijen - schrapen, inhalig zijn

WNT SCHRAPEN - 5) door strijken (inz. met een scherp voorwerp) bijeenbrengen... inz. in toepassing op het bij kleine beetjes en gewoonlijk uit hebzucht bijeenbrengen van bezit.

schrikke

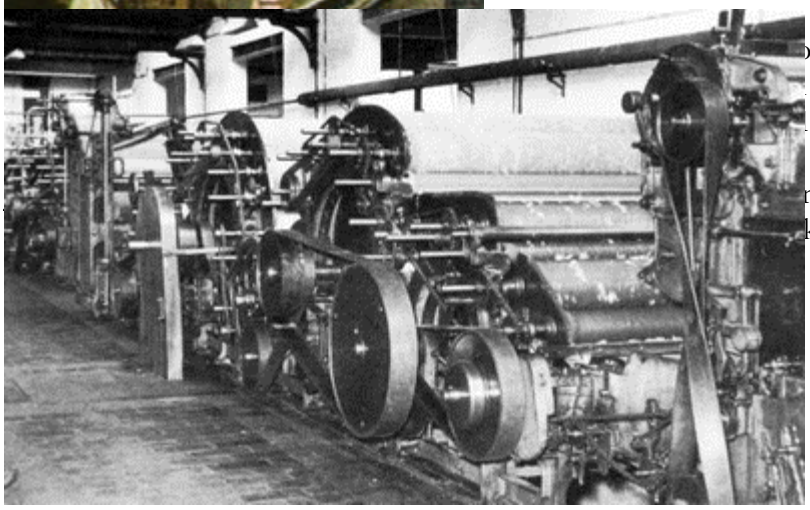
werkwoord, sterk

schrikken

WBD III.1.4:293 'schrikken' = idem

ók - geschrókke

bo'nen
geenen
941)

m 't
ke uit de

De schrobbelmolen ofwel het assortiment - foto uit: Commandeur e.a.,*Ge waart mar arbeider*; 1981

zelfstandig naamwoord

1. Textielindustrie - degene wiens taak het is wol grof te kaarden

Henk van Rijen - (textiel) bediener van het 'assòrtiemènt';

Buuk schrobbelèèr - schrobbelaar, textielarbeider, bediener van een assortiment waarop de wolvezels werden ontward en parallel gelegd. Een schrobbelaar had niet het beste baantje in een textielfabriek.

Toen ging et nòg beeter meej de stad, èn meej de tèkstiel. Der kwaame mesjienes, en toen er mesjienes waare, kwaame der duuvelèèrs en schrobbelèèrs. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

2. Sterke (kruiden)drank, vernoemd naar 1

V ca. 1980 op de markt gebrachte speciale alcoholhoudende drank

Tilburgse kruidenjenever (vkw. schrobbelèrke)

Schrobbelèèr

Vruuger, in tèkstielfebrieke,
daor wèèrkten ok de schrobbelèèr.
Die hòlde daor meej en mesjien
wolveezels öt de wèèr.
tWaar kaajhard sjouwen èn et wier bepòld
nòvvenaant nie ötbetòld.

Nou kèn ik nòg en drank,
en sort liekeur, ok schrobbelèèr.

En agge daor te veul van drinkt,
dan ròkte in de wèèr.
kWil liever in de wèèr geraoke,
dan wèèreke dè men naoje kraoke!
(Henriëtte Vunderink, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

schrògske
zelfstandig naamwoord, dim.
schraagje
WBD schrògskes - bedsteepaardjes (schraagvormige ondersteuningen van de bedsteebodem)
verkleinwoord van 'schraog', met vocaalkrimping

schròlder
bijvoeglijk naamwoord
schraler
comparatief van 'schraoler', met d-epenthesis

schroote
werkwoord, zwak
WBD schroden ('malen' van mout in de brouwerij)
WBD schrootmeule - moutmolen

schrootmeule
zelfstandig naamwoord
WBD moutmolen (molen waarmee het mout wordt fijngemaakt, in de brouwerij)

schrophoere
werkwoord, zwak
Henk van Rijen - de grond omwoelen

schròpt(e)
werkwoordsvorm
schraapt(e)
tegenwoordige tijd/verleden tijd van 'schraope' met vocaalkrimping

schruwer
zelfstandig naamwoord
huiler
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "schreeuwer - doodbidder, aanspreker"

Henk van Rijen - 'schreuwer'
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - ene schreuwer = meeloper met de kraaj (blz. 95)

schruwt, schruwde
werkwoordsvorm
schreit, schreide
tegenwoordige tijd/verleden tijd van 'schreuwe', met vocaalkrimping

schuddekul
zelfstandig naamwoord
mengelmoes van kliekjes, ratjetoe
Pierre van Beek - slappe koffie; losbandig meisje
Stadsnieuws - Ik hèb allêeneg nòg mar en pènneke schuddekul vur oe (= restjes c.q. waardeloze troep (081109)
WBD III.2.3:276 'schuddekul' = opgewarmde koffie
Hees schuddekul, schudsel (I:38)
WNT SCHUDDEKUL - slappe koffie. Nog in Z-Ned.
DeBo SCHUDDEKUL - slechte drank: Dat is maar schuddekul van wijn, van kaffi.
Ook gebruikt in Brab. en Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - (Alg. Vl. Idiot.)
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - SCHUDDEKUL (verouderd) cikorei, peekoffie
Bez. SCHÜRKÜL - slechte jenever
Wan SCHUDDEKUL, SCHURKUL - slechte jenever.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHUDDEKUL -zelfstandig naamwoord m. - slappe koffie (ook in Brabant)

schup
zelfstandig naamwoord
schop, trap, spade
naa krèègt ie vur al zen wèèrek/ ene schup onder zen kont. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Schòkkend geschaok)
WBD (III.2.1:409) schup, schop, spaai = spade
WBD (III.1.2:171) schup = schop
Bosch schup - schop, spade
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
I zelfstandig naamwoord vr. 'schup'; II zelfstandig naamwoord vr. 'schup'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHUP I zelfstandig naamwoord m. - schop, II zelfstandig naamwoord v. - spade A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - schup (met ontronding)

Hees schup (VI:66. 70)

- schop, spit- en graafgereedschap

- schop, stoot met de voet, trap.

voetschop; iemand 'ne' schup geven

- spade

schuppe

werkwoord, zwak

schoppen; bedelen

Cees Robben - Vat de schuup öt et schòp, of aanders schup ik oe.

Van Beek - "Vruuger ging ze schuppen, nou is 't 'n kakmadam." Hierbij duidt het "schuppen" of schoppen op de vroegere gewoonte van bedelvrouwen om op bepaalde dagen bij bepaalde huizen te bedelen en dan ter aankondiging met de klompen tegen de deur te schoppen. Zij was dus van bedelkomaf. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

Van Beek - Nog zo'n schimp was: "Ons Moeder hêe nooit gon schuppen, lek de jullië". Er waren toentertijd namelijk vrouwen, die wekelijks op 'n vastgestelde dag van deur tot deur gingen schooien (bedelen). Zij kondigden zich aan door met de klomp tegen de deur te schuppen (schoppen-kloppen). (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgse uitdrukkingen afl. ?; 29 augustus 1959)

Frans Verbunt - onze vadder schupte mèn onder men sevooj omdèk de schuup öt et schop ha geschoept

WBD (III.3. 2:232) schuppe of trappe = schoppen tegen een bal

B schuppe - schupte - geschupt

WBD III.1.2:170 'schuppen' = schoppen

WBD III.1.4:199 'lol schoppen' = plezier maken; 201 idem = gekheid maken 'herrie schuppen' = drukte maken

WBD III.3. 1:235 'schoppen' = ruziën

Stadsnieuws - Hij schupte den bòl nòr et aander ènd van et vèld (070606)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -

zw.ww.tr. 'schuppen' - schoppen, met de voet een schop geven.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHUPPEN - schoppen: hij hee ' mij geslagen en geschupt

schuppemieje

werkwoord, zwak

bep. kaartspel, waarbij diegene verliest die de slag ophaalt waarin schoppenvrouw zit

schuppemieje - wordt eigenlijk niet vervoegd - geschuppemied

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zw.ww. intr. (kaartspelersterm) mieën: als bij het rikken alle spelers passen, wordt, opdat de kaarten niet vergeefs gegeven zouden zijn, soms gespeeld om de miej, in dit geval klaveren- en schoppenvrouw.

schuppes

zelfstandig naamwoord , plur.

schoppen, trappen; kaarten van een bep. soort

Hij krêeg veul schuppes. - Hij werd vaak geschopt.

De Wijs -- (bij kaarten gehoord: betekenis is mij ontgaan!) “Schuppe stront is te Mechelen goed.” (15-06-1963)

Henk van Rijen - op schuppes loere - op zijn voordeel uit zijn

WBD (III.3. 2:173) schuppes = schoppen (van een kaartspel)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHUPPEN, SCHUPPENEN, SCHUPPENS bvw. Bij kaartspel hetz. als Schoppen.

schupstoel

zelfstandig naamwoord

schopstoel

op ene schupstoel zitte - een onvaste baan hebben CiT (65) 'wùrrem naaw dè geknaaw en gemaaw? Ge zit toch nie oppene schupstoel?

Goem. zelfstandig naamwoord m.: op nen — zitten - in de onzekerheid verkeeren.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHUPSTOEL zelfstandig naamwoord m. -Spr. Op 'ne(n) schupstoel zitten - in de onzekerheid zijn of men zijne betrekking zal kunnen behouden, of een huis zal kunnen blijven bewonen.

WNT SCHOPSTOEL - op een schopstoel zitten - geen vast verblijf hebben

schurmikske

zelfstandig naamwoord

wittebroodje met gespleten rug (zie knipmik)

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - schurmikske zelfstandig naamwoord Frans brood

schutje

zelfstandig naamwoord, dim.

kleine, met een enkele beweging geschonken hoeveelheid van een vloeistof; scheutje

Cees Robben - Wilde en schutje? Gif mar ene scheut.

Cees Robben - Ene scheut òf en schutje? Jè, mar dè schilt ene kwak.

Cees Robben - ene scheut kejak, ene flinke scheut war, gin schutje;

WBD III.4.4:261 'scheutje' = scheut

dim. van 'scheut', met vocaalkrimping

schuttelke, scheutelke

zelfstandig naamwoord, dim.

Henk van Rijen - schoteltje

schuuntje

zelfstandig naamwoord, dim.

schoentje

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 51) schoen - schuuntje

dim. van 'schoen', met umlaut

't Is dan ook gin wônder dè de dames hier vort hooge Russische lèrzen draogen of lichte sjanskouskes mee zwarte hielen, die nog 'n end boven de schuuntjes utsteken. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 7; 30-11-1929)

Hoe moes dè strak op zis dicèmber/ as gin ènkel kèènd iets kreeg?/ Ok de schuuntjes vur de schaawe/ blèève ammòl triestig leeg? (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Hij komt? Hij komt...')

De schuuntjes waormee onze Peer/ zen irst kemmunie deej... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Willem wies wètter was)

schuup, schoep

zelfstandig naamwoord

schop, spade

Cees Robben - meej dees schuup spaojde en gat;

Cees Robben - Vat de schuup öt et schòp, of aanders schup ik oe.

...ge krèègt dees jaor en nuuwe schuup,/ vur den hòf meej om te spaoie. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Mèn kedooke')

...en un schuupke, zô één as waor ze meej in de zaandbak speulen, mar dan meej enne lange steel. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - 'ik veeg men schuup aaf' zi de grondwèèrker (vB"Tilburgse Taalplastiek 1969) - zeispreuk: Ik hou op met werken.

schuupe

werkwoord, zwak

scheppen

Schuupe doede meej en schoep.

schuupe - schuupte - geschuupt - Korte uu

schuur, schuurke

zelfstandig naamwoord

schuur

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - as en aaw schuur begient te braande, dan isser gin blusse mir aon ('77)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - as en aaw schuur in braand vliegt, dan is ze niemir te blusse ('50) - Als een oud iemand verliefd wordt, loopt die hard van stapel.

GD08 der braandt niks beeter as en aaw schuur

schuurdeur

zelfstandig naamwoord

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - der schuurdeur stao wir oope, wè kròkt ze tòch (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1969) – gezegd van iemand met een grote mond

Henk van Rijen - grote mond; gulp

Henk van Rijen - 'Hè de-r gin èèreg in dè oew schuurdeur oope stao?' - Heb je niet in de gaten dat je gulp openstaat?

WBD III.1.1:97 'schuurdeur = mond

WBD III.1.1:100 'schuurdeur' = mond (spotnaam)

schuure

werkwoord, zwak

schrobben; fig. luieren vlekvrij maken van b.v. pannen

de stoep schuure

R.J. ik hèb menen vloer geschuurd

WBD schuure - schuren, van leer, op de nerfkant (II 662), ook 'slèèpe'

schuure - schuurde - geschuurd Geen vocaalkrimping N. Daamen - Handschrift 1916 -- "hij schuurt em - hij luiert"

WBD (III.2.1:313) schuure - schrobben, ook 'doen'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SCHUREN met zand wrijven om te reinigen of te doen blinken; met eenen bezem of borstel en water rein wrijven of schrobben.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SCHUREN voor hetgeen men in Holland noemt 'schrobben' of 'boenen'. Zoo zegt men hier

niet 'de straat schrobben' of 'den gang boenen', maar in beide gevallen 'schuren'. Z.a.

Goem. SCHUREN - wkw: de kamer -

sebedêen, sommedêen

bijwoord

Henk van Rijen - zo meteen, aanstonds, dadelijk

sebiet

bijwoord

direct, meteen

Van Fr. 'subit' < lat. 'subitus', met vocaalreductie

Ik koom sebiet.

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "sebiet - dadelijk"

VEUR LEUWKE BROUWERS-VAN MAAREN.
As moeder naor d'r zeuntje ziet
zo gauw hi gift 'n schreuwke,
dan kust z' 'm up z'n kaok sebiet...
(Een busselke Braobaansch, H.A. Sterneberg sj, 1932)

- Ik gonk er sebiet op uit. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

"We komen sebiet bij Bartjes buurten, mond dicht!" (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 8; 31-12-29)

Ik hè daor 'n heel rits van rejens veur waorvan ik er sebiet aachter mekaar vier kan opnoemen. (Kubke Kladder; Uit 't klokhuis van Brabant 1 -- Nieuwe Tilburgsche Courant 9 oktober 1929)

Naarus - ca. 1940: ...zonne regenjas vervilt me sebiet...

Naarus - ca. 1940: ...Ik gonk er sebiet op uit.

Naarus - ca. 1940: Mistal is 't bezit van de zaok 't end van 't vermaok en mot er wir sebiet wèddaanders komen...

Naarus - ca. 1940: begos ie al sebiet op te scheppe...

kwokker nog mar is in wèltje

Naarus - ca. 1940: ...bij Uilie, mar 'k kan hier zo slecht weg, aanders kwaamp ik sebiet.

De Wijs -- Sebiet bettiejoe (feb. 1962)

Cees Robben - dan kundem sebiet wir ònschiete:

Cees Robben - ik zal oe sebiet en flèèr verkôope

Cees Robben - Sebiet zakkoewis onder oew sakkerment schuppe.

Piet van Beers – '1ste Lezing uit Lukas 15': èn haol ok subiet 't vetste kalf öt 't hok. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers – 'Praaj': En Bal, die toog sebiet op pad... (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Buuk 'sebiet dan is et mèèrege' - titel van een carnavalslied
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
səbi.it resp. (vaker:) səbit, bijw. 'subiet' - dadelijk, aanstonds
S. G. blz. 90, 111, 113, 155, 252, 324 (aant. Witters)
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - sebiet bw - subiet, aanstonds, meteen
Hees sebiet (II:12)
WNT SUBIET - plotseling, onverwacht; dadelijk, onmiddellijk, direct

sêef

zelfstandig naamwoord
kluts, apropos
uitdr. Van et sêef aaf - de kluts kwijt
Pierre van Beek - Van et sêef geraoke - in de war raken
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - en aander vant sêef speule
(Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1969) - een ander uit de concentratie spelen (kaartterm: wie onbegrepen speelt, speelt een ander in de war)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ge zot iemand vant 'zeef' afhèlpe (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -)
Weij (T&T 38:89) wsch. identiek met ags. sefa 'gemoed, ziel, hart, geest' Z.a
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SEEF (zachte e) zelfstandig naamwoord v+m. - welbekend wit bier, dat te
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - en in de Kempen gebrouwen wordt.
Weij (T&T 38:89) van et seef 'de kluts kwijt'. Wsch. is het laatste woord identiek met het in Mnl. WB, VII, 1025 vermelde ags. sefa 'gemoed, ziel, hart, geest'. Franck-Van Wijck 54 noemt ook nog os. sëbo en ono. sefi 'geest, gemoed', maar aarzelt om het verder met nl. beseffen te verbinden. Toch kent Kiliaen seffen 'comprehendere, simul capere' zonder prefix.
Mnl. WB VII, 889 denkt dat hij dit alleen uit beseffen heeft afgeleid. In ieder geval moet Tilburgs sèèf dus een zeer oud woord zijn. Het onzijdig geslacht kan wel door assimilatie van d(e) aan de volgende spirant zijn toe te schrijven, vgl. dial.: het school, het fabriek.
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - sèèf (van 't -) - de kluts kwijt (tilb.) = oeng. sefa 'gemoed, geest)

seel

zelfstandig naamwoord
lijst, reeks, opsomming
WBD III.3. 1:250 'ceel', 'litanie' = verhaal

sèèrf

zelfstandig naamwoord

vel, opperhuid

et sèèrf eraaf (gezegd van b.v. een geschaafde arm)

Cees Robben - et sèèrf van men kniejes:

Henk van Rijen - 'òn zun been waar hil ut sèèref aaf' - Zijn been was helemaal geschaafd.

BTW III.1.1:51 'zerf' = opperhuid

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - zèèrf zelfstandig naamwoord - opperhuid

T&T 35:165 Weijnen: Westbrab. 'zaarf' (vel)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - zaarf, zèèrf - huid (nbr.) ohgd. saro 'uitrusting' en Gr. Héra 'lett. beschermster. Van een wortel die 'beschutten' betekent.

seetera

zelfstandig naamwoord

rest, boel

hil de seetera - heel de boel, alles wat erbij hoort hil de seeterse boel

Henk van Rijen - 'Hil de seeterasse boel viel op straot' - De hele boel viel op straat.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
se.təra, zelfstandig naamwoord m. 'cetera' - het overige, de rest:... en den heele ceter

seeveej

zelfstandig naamwoord

cv, namelijk de afkorting van curriculum vitae

Mar 's moeder zeej dè 'nne CeeVeej 'n verhaol is wè over oe èège gao. 'nne sórt leeveslôop zôo gezeej. (Jos Naaijkens; 'Mènne ceeveej'; CuBra)

sèffes

bijwoord

aanstonds, dadelijk, terstond

Betòlde sèffes?

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "seffens - dadelijk"

De vrouw draofde 't huis deur en kwaam seffens terug mee de schoenen... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - seffens= effen (= even), got. ibijvoeglijk naamwoord s 'effen' + bijw. en proleptische s.

Stadsnieuws - Ik zal et sèffes doen, mar irst mòt dees klaor. (041009)

WNT XIV:1279 SEFFENS, tseffens: onverklaarde vormen naast TEFFENS

Hees seffes< teffens (VI:67)

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - sèffes bw - aanstonds, dadelijk

Cornelissen & Vercliet - Idiotisme van het Antwerpsch dialect - 1899 - [illegible]oord - terstond, aanstonds, spoedig Kiliaen

advertentie 1922

segaar, segaor, sigaor, siggaor

zelfstandig naamwoord

sigaar

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - sigarke

...ze [de baanwielrenners] fietsten d'r tong op d'r vistje vur 'n sigaor van zeuven centen. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)

De Wijs -- Mottem daor zien staon te kèke as 'n leeg sigarenkiesje (23-10-

Tekening: Cees Robben – uit '3 jaar voetbal concentratie' van A.P.M. v.d. Ven jr., 1946

Dan trakteerden ie op sigaare, ge moet dan wel aaltij heure dèt zen liste waare. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den

Sigaren van de firma Majoie in een presentatiekistje

segaarefrutter
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - sigarenmaker
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - siegaarefrutter zelfstandig naamwoord - sigarenmaker
Bosch sigaorefrutter - sigarenmaker (minachtend)

segaarepèpke
zelfstandig naamwoord, dim.
Henk van Rijen - sigarenpijpje

segrèt, segrètje
sigaret
Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - segrètje
We rèùlde kwattas èn segrètte... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: We rèùlde kwattas èn segrètte)
Henk van Rijen - hèdde gij zat òn oew êen pèkske segrètte? Nèè, mar ek rôok op de schabberdebonk.
Munne irste schuine mop geheurd/ Mijn eerste sigretje gepaft... (Tony Ansems, Aachter in de Sintelpad; van de cd Tilburgse Liekes American Style; 2008)

seklaade, sjeklaade

zelfstandig naamwoord

De fraters zörgden dan veur ranja en wèèrme seklaademelk… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Die soldaote gooiden meej stukken seklaade, die han wij in gin vèèf jaor meer gepruufd. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Om half elf kréég ik elke dag, enne beker seklaade. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Seklaade, waor we de smaok van, meej de komst van onze bevrijders, teruggekregen han, kréégen we zôveul we lustten. (Lodewijk van den Kosset den brèùne eigeluk wel trekken?

lerink; Ons Moeder; k Zal van oe blèève

ant gòn zitte' - Aan die kant gaan zitten

alt.

vòllegede mèèrege waare de peeje ènt

nneke in, òf en marsepèène

n gevulde seklaa. (Ed Schilders; Wè

Tilburg Plus; 2009)

Ill.: Thomé

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - cichorei (Cichorium intybus)

Cees Robben - sekraaj, stèssel enz.

WBD III.2.3:278 'sekraai', 'cichoreikoffie' = cichorei

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
s?krä.i, zelfstandig naamwoord m. 'cikorei';

WNT geeft vr. voor 'sekraei = vermolmd hout

Bosch sekrei - cichorei

WNT CICHOREI, chicorei, suikerij - benaming v. d. planten v. h. geslacht Cichorium, inz. v. d. inheemsche soort Cichorium intybus.

sekraajslaoj

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - rauw witlof, bladeren van de cichoreiplant

sekreet

zelfstandig naamwoord

secreet, schijthuis

Cees Robben - "t höske ofwel 't sekreet'

WNT SECREET (I) - 3) geheim vertrek, geheime bergplaats; 4) heimelijk gemak, privaat

sèkse

werkwoord, zwak

WBD kippen selecteren op geslacht

sèkse - sèkste - gesèkst

selaos

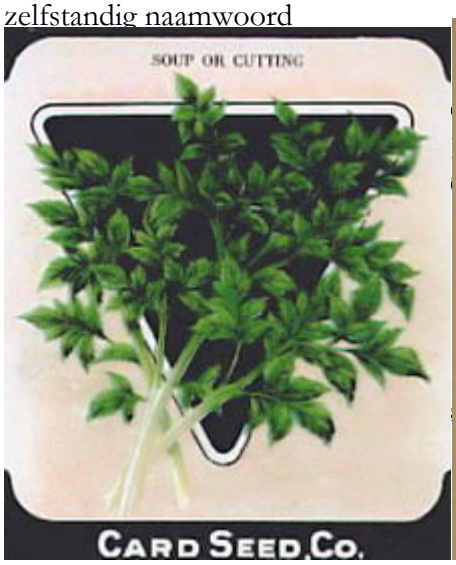
zelfstandig naamwoord

soelaas, vertroosting, verlichting

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "seloas - en nooit 'n oogenblik seloas (rust)"

sèlderie

zelfstandig naamwoord

moer
ène rèèst meej
l Tilburg Plus;

zelfstandig naamwoord

R laks, traag persoon

lett. stroompje van afvalwater, waarlangs men selderij plantte A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -

säljərvo.r, resp. säldrivo.r, zelfstandig naamwoord vr. 'selderievoor', enigszins

vochtige voor in de tuin, waarin de boer selderij kweekt.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SELDERGROEF zelfstandig naamwoord v. - diepe groef waar men selder in plant, dien men aanaardt naarmate hij groot wordt.

seloers

Foto Wiki Commons

zelfstandig naamwoord

sjalot (Allium ascalonicum)

Cees Robben - selòtte

Verbastering van Fr. 'échalotte' (uitje), met vocaalreductie A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
səlɔtə(n), resp. silɔtə(n), zelfstandig naamwoord mv. 'sielotten' - sjalotten.

seluusie

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt - bandeplakmiddel (solution)

semènketije, sommegetije, sommenketij

bijwoord

Pierre van Beek - somtijds, soms

somminketej *) *) *-noot van Sterneberg bij dit woord: somtijds, nu en dan....* (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Levenswaandel', 1932)

Van Delft - "Somènketaje" hoort men, alsof het één woord was, gebruiken in den zin van: soms; zoo te eniger tijd; als het gelegen komt. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Sommenketij waar et goed te merken... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Van Kees en Kee', 1941)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SOMMENKETIJ(D)EN (klemt. op menk) bw - somtijds, nu en dan WNT XIV 2511: SOMMENK - sommig

Koppeling: SOMMENKETIJDEN - somtijds, in het N. der Kempen (Corn-Vervl. 2049)

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SMEKKEN of SMENKEN - sommigen

SMENNEKETIJ hoort men bij de landlieden veel voor: zoo dikwijls, zoo menigen tijd.

sèmmelbroek

zelfstandig naamwoord

langzaam iemand, treuzelaar

Zo, semmelbroek, bende daor?! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)

sèmmele

werkwoord, zwak

treuzelen, langzaam werken

Zit nie zo te sèmmele.

CK Sèmmelt nie zo

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "semmelen - is dè semmelen (niet voortmaken, echt sukkelen, treuzelen)"

Van Delft - - Een straatventer "kwèkt"; een kind "seevert"; een meisje "semmelt"... (1929)

...et zou er zeker van komen as de raodsvergaodering mar nie te lang semmelde. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

't Is euwige zund dè ge zoo gesemmeld hèt! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

WBD III.1.4:52 'semmelen' = aarzelen; 365 'semmelen' = prutsen sèmmele - sèmmelde - gesèmmeld

WBD III.1.4:367 'semmelen' = iets slordig doen; 52 'semmelen' = aarzelen 376 'semmelen' = even ophouden met werken

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - semmelen - treuzelen (brab., zaanl.)

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - sèmmele ww - treuzelen

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SEMMELEN (Kemp. ook säməmlən) - hetz. als sammelen, leuteren, dralen,talmen, traagzaam iets verrichten, niet voorwaarts komen.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SEMMELEN (sèmmele) onov. ww - treuzelen, bv. bij het eten; ook: zeurderig praten. Klanknabootsing of van 'zamelen', zich bijeenrapen, concentreren?

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - säm?l?(n), zw.ww. intr. 'semmelen' - wauwelen, langdurig en vervelend praten

Goem. SAMMELEN – sèmələ wkw (rg.); samenst.: sèmeliər, zé:məltri:n

WNT SEMMELEN - 1) treuzelen, talmen

ZEMELEN, hetz. als sammelen en semmelen
Sèmmele meude in oewen èège tèèd (motto carnaval 2009)

sèmmelèèr
zelfstandig naamwoord
treuzelaar, zemelaar, iemand die treuzelt of zeurt (CR).
Cees Robben - 'sakkertjense semmelèèr'
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "semmelair - ge zai't nen echte semmelair"
Henk van Rijen - affeseert en bietje, sèmmelèèr - schiet eens op, treuzelaar
WBD III.2.3:18 'semmelaar' = pitser
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
SEMMEL (Kemp. ook sämməl), zelfstandig naamwoord v.
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - sèmmelèèr - treuzelaar
WNT SEMMELAAR - treuzelaar
- semmelaarster, vrouw die semmelt.

sèmmelklôot
zelfstandig naamwoord
treuzelaar
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
säməlklö.t, zelfstandig naamwoord m. 'semmelkloot'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
SEMMELKLOOT - zelfstandig naamwoord m. – semmelaar, wauwelaar

sèmmelkont
zelfstandig naamwoord
treuzelaarster
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
säməlkont, zelfstandig naamwoord vr. 'semmelkont' - vrouw die veel semmelt
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
SEMMELKONT zelfstandig naamwoord v. - semmel, semmelaarster

sèmmeltrien
zelfstandig naamwoord
treuzelachtige vrouw
Cees Robben - 'wè dist 'n semmeltrien'
WBD III.1.4:56 'semmeltrien' = treuzelaar
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
säm?ltri.in, zelfstandig naamwoord vr. 'semmeltrien' - vrouw die veel semmelt

?ltri:n, een volksetymon op het geluid

Ill.: Wiki Commons

zelfstandig naamwoord, dim.

Frans Verbunt - blaadjes van de cassia angustifolia, ter bevordering v. d. stoelgang

WNT SENEBLAD, SENNEBLAD - blad van den heester Cassia

rmiddel wordt gebruikt.

Tekening: Cees Robben – uit '3 jaar voetbal concentratie' van A.P.M. v.d. Ven jr., 1946

Frans Verbunt - ene grôote cent - een sou, halve stuiver

Pierre van Beek - ene cènt of anderhalf - niet veel soeps

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ne cènt vurt pèrd vaasthaawe (Si'70) - kaartterm: weinig inspanning, dus weinig verdienste.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - dòr zit vur ne cènt of aanderhalf (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1972) - Dat is een buurt waar heel gewone mensen wonen, niet veel bijzonders.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - iemand vur vèèf cènt meegeeve - iemand heel wat onder de neus wrijven, flink onder handen nemen.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - spulle fiks, mar cènte niks, zi Jantje van Hees (MP '48) - mooie dingen maar geen geld (vH was een bekend boertje op de Kouwenberg)

Frans Verbunt - ene cènt vurt pèèrd vasthaawe / volk van anderhalve cènt

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - CENS en CENT zelfstandig naamwoord m. - stuk v. 2 centiemen: Hij ziet op 'ne' cent - hij is gierig.

sèntenbak

zelfstandig naamwoord

collecteschaal, -bus o. i. d.

WBD (III.3. 3:137) sèntenbak, sèntenbèkske - collectebakje

sènteneuker

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt - krentenweger, knibbelaar

sèntsstuulke

cents-stoel; stoel in de kerk waarvoor slechts weinig geld betaald hoefde te worden om die stoel te pachten; meestal dus een stoel helemaal achter in de kerk

...achteraon [in de kerk] op zo'n cents stuultje... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

sepiete

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt - zwezerik (Sp. chupete = bijzonder lekker)

Kalfszwezerik, klier van een kalf, gold als het meest exquise stukje vlees. Er zijn twee kwaliteiten die alleen voorkomen in kalveren tot de leeftijd van een vaars. Daarna zijn ze niet meer eetbaar. De klier moest a. h. w. worden gepeld. Wat dan overblijft bij de eerste kwaliteit is vlees, zo zacht dat het letterlijk opgezogen kan worden. Daar komt ook de naam sepiet vandaan, meer precies v. h. Spaanse woord 'chupar' = zuigen, dat vermoedelijk ten tijde van Karel V en Filips II in de fijne adellijke keuken van de Lage Landen geïntroduceerd werd.

WNT XIV:2468: SOEPIET, soppiet, soepeet, zelfstandig naamwoord m. Ontleend aan een afl. van Sp. chupar, zuigen; verg. ook Sp. alguna cosa de chupete, iets fijns. Daarnaast ook sebiet (Z.a.) en soepier. Zwezerik, "zogje". In zuidelijke dialecten meestal in den vorm van het meervoud.

Corominas II:94

Meyer-Lübke 2452

sepries, seprieske

zelfstandig naamwoord

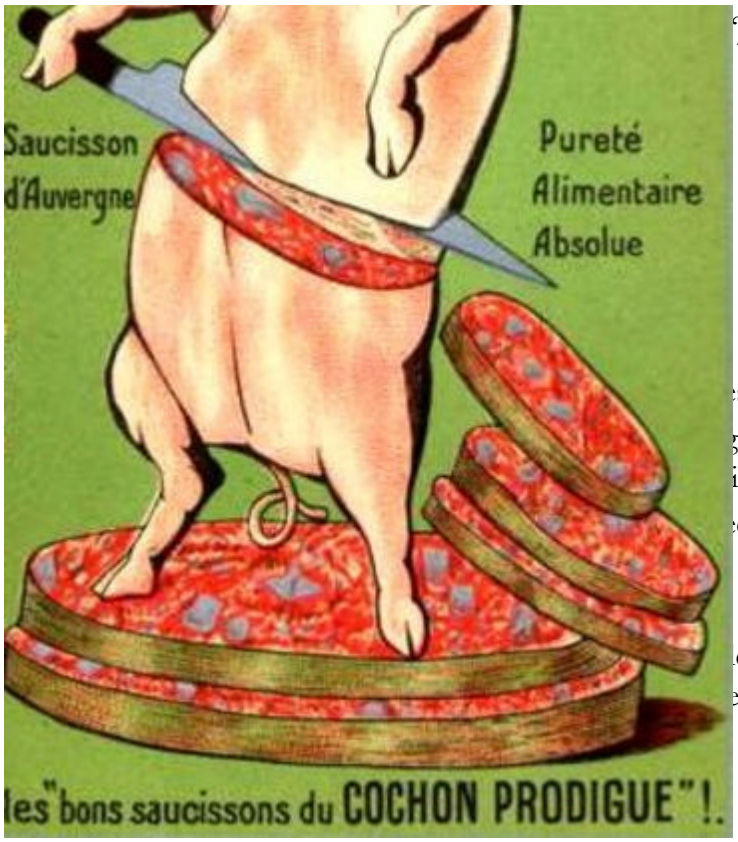
surprise, inz. sinterklaasverrassing

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - seprieske

Naar Fr. 'surprise' met vocaalreductie

- In Tilburg was 't Zaoterdags net sepriesaovond… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Wè gifde gij aon jullie Aant/ strak ammòl int sepries ?/ Ik prakkezeer men èège suf/ ik wo dèk mar iets wies. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven;

sesies, sosies, soosies, sossies

zelfstandig naamwoord

een bepaald soort droge worst om in afgesneden vorm brood te beleggen

Bewijsplaatsen

Kubke Kladder - Alles hier op de wèreld hee toch een end, behalve sesiesworst zô "de Tuter" zeggen, want die hee-t-er twee. Jè, wè zulde daor op afdingen!... (uit: Uit 't Klokhuis van Brabant 4, Nieuwe Tilburgsche Courant, 2-11-1929)

Jace van de Ven - C is Cèrvelaatwòrst, die hiet sesies (Tilburgs ABC, 1999)

Piet van Beers - 'n Flès (nie als te duure) wèèn/ 'n Rölleke mèèle moppe./ 'n Bèkske zult, 'n ons sesies./ 't Is dees week "Zèùneg soppe." (uit: 'Bodschappe doen', www.cubra, ca. 2005)

Lodewijk van den Bredevoort - Ik weet nog dè we'r gegeten hebben en dègge dwars deur de soocies kost heene kèèke, diege op oewe bottram krêegt. (ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Tilburgse woordenlijsten

Frans Verbunt - boerenmetworst (Fr. saucisse) (1996)

Henk van Rijen - sesies zn - snijworst (saucisse Fr.) (1998)

Henk van Rijen - sóssies zn - worst (saucisse Fr.) - Zó dik as unne sóssies èn zó zwòòr as unne kènderwòòge. Zo dik als een worst en zo zwaar als een kinderwagen (zegt men van een zwaarlijvige). (1998)

Goedgetòld - sesies - zn - boerenmetworst (Fr: saucisse). (2004)

Anonieme Italiaanse meester - 17de eeuw

Etymologie - WTT 2013

Tilburgse woordenlijsten verklaren *sesies* als 'boerenmetworst' of als 'snijworst', maar dat is wel erg dun afgesneden. *Sesies* is inderdaad afgeleid van het Franse *saucisse*, maar dat woord betekent tot op de dag van vandaag niet zozeer een bepaald soort worst, als wel *iedere* worst waarvan het gehakt gezouten is en vervolgens door de slager, meer bepaald de charcutier, is ingesloten in een darm. *Saucisse* is afgeleid van het Latijnse *salsicia*, gezouten. Het in het Frans eveneens gangbare *saucisson* is van *saucisse* afgeleid. *Saucisson*

HOLLANDSCHE

RUNDS- EN VARKENS SLACHTERIJ.

Bij den ondergeteekende is te bekomen:

Runds- en Kalfsvleesch. | Metworst.
Rolpens. | Rundsworst.
Saucise de Boulogne. | Gerookte Hammen.
Hoofdkaas.

Belast zich ook met het lardeeren van Hazen, Patrijzen, Kippen, enz. enz.

H. DE ROOI,

TILBURG, December 1885. 2e huis nabij den Heuvel.

Wat Tilburgse huisvrouwen honderd of vijftig jaar geleden precies bestelden als ze bij de slager om *sesies* vroegen (ook *soosies, sosies* en *siesie*) is moeilijk te zeggen -- áls het woord al op één enkele worstsoort betrekking heeft gehad. Duidelijk is wel dat *sesies* een van de 'rauwe worstsoorten' is, zoals de slagers het noemen. Het was broodbeleg (*toelaog*), en het woord had zeker geen betrekking op wat wij nu wel 'braadworst' noemen; die heette in het Tilburgs gewoon *wòrst*, liefst *vòrse wòrst*, en hoe vetter hoe liever.

Voor zowel cervelaat als metworst zijn er in de slagerij en de charcuterie tientallen varianten in ingrediënten en bereidingswijzen -- maar grofweg is het onderscheid als volgt:

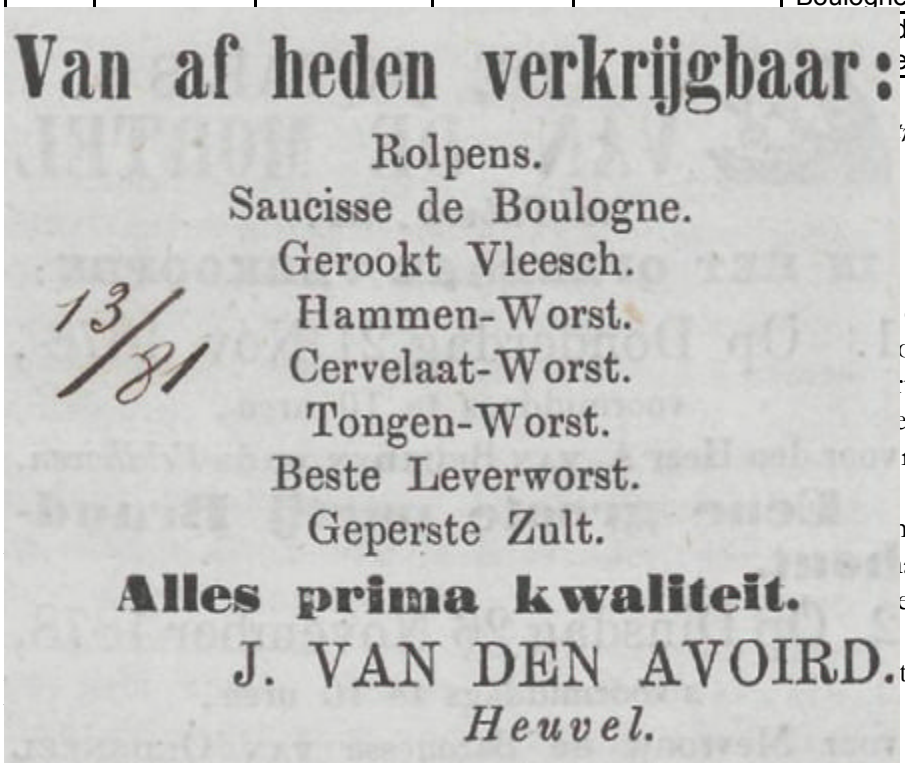
- boerenmetworst: varkensvlees en -spek – gedroogd
- cervelaatworst: 4 delen rundvlees, 3 delen varkensvlees, 3 delen vet spek – gedroogd en gerookt (Baretta, 1956)

In de volksmond is *sesies* in de vorige eeuw waarschijnlijk in gebruik geweest voor uiteenlopende droge worstsoorten. In ieder geval werd *sesiesworst* al in 1929 in een Tilburgse tekst gebruikt, en wel in een column van Kubke Kladder [zie hierboven).

Met behulp van de on line 'krantenbank' van de Koninklijke Bibliotheek heb ik advertenties geraadpleegd van Tilburgse slagers in de periode 1850-1950. Welke vleeswaren brachten zij onder de aandacht van het publiek? Het onderzoekje leerde dat slagers *in een en dezelfde advertentie* steeds onderscheid maken tussen drie soorten worst. Een kleine keuze uit tientallen advertenties (alle uit de *Nieuwe Tilburgsche Courant*.)

Jaar	Slager	Adres			
1880	Luouw	Zomerstraat	-	servelaat	saucys de

					Boulogne
1884	J. van Hest	Zomerstraat	metworst	gerookte worst	saucise de Bologne
1885	H. de Rooij	Heuvel	metworst	rundsworst	saucise de Boulogne
1891	J. van Hest	Zomerstraat	metworst	-	saucise
1893	P. van der Put	Spoorlaan	metworst	servelaat worst	saucisse de Boulogne
1898	H. de Rooij	Heuvel	metworst	servelaatworst	saucisse de Boulogne

Van af heden verkrijgbaar:

Rolpens.
Saucisse de Boulogne.
Gerookt Vleesch.
Hammen-Worst.
Cervelaat-Worst.
Tongen-Worst.
Beste Leverworst.
Geperste Zult.

13/81

Alles prima kwaliteit.

J. VAN DEN AVOIRD.
Heuvel.

Nieuwe Tilburgsche Courant, 1878

sestrèùve

werkwoord, zwak

Henk van Rijen - verwennen

WTT 2013 - het betreft de enige opgave van 'sestrèùve'; bedoeld is 'bestrèùve'

► bestrèùve

sèùker

zelfstandig naamwoord

suiker

R Ruure, vrouw Paones, de sèùker is nòr den bojem gezakt, (tegen iemand die in zijn koffie/thee blijft roeren)

Cees Robben - dès nòg gemènder as rebarber zonder sèùker

Cees Robben - ik bèn mene sèùker kwèèt; rèèstepap meej sèùker;

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - et was naa gedaon meej et sèùker lievevrouwke (HM'70) - het was nu uit met het goede leven

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - meej waoter valt niks goed te maoken èn meej sèùker kunde niks bedèèrve (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1965) - om iets te verbeteren dient men de juiste middelen te gebruiken.

WBD III.2.3:197 'suikerbroodje' = wittebroodje

WBD III.2.3:240 'suikerklontje' = idem

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - sö.ker, zelfstandig naamwoord m. - suiker

sèùkerèrtje

zelfstandig naamwoord, dim.

peultje, peulerwt, 'haawke', 'pultje', 'peul'

WBD III.2.3:82 'suikererwtje' = peulerwtje ook 'schilerwt'

WNT SUIKERERWT - 1) zeer zoete soort van doperwten; 2) peul

sèùkerpeej

zelfstandig naamwoord

suikerbiet - Beta vulgaris

WBD I:1417 suikerbieten: 'sèùkerpeeje', 'suikerpeeje'

Frans Verbunt - gele winterwortel

WBD III.2.3:102 'suikerpeetjes' = kleine worteltjes

WNT SUIKERPEE(N) - 1) in Gron., 't Z-W van N. -Nederl. en 't NW v. België een benaming voor de biet (Beta)

sèùkerpötje

zelfstandig naamwoord, dim.

suikerpotje

sèùkerpötje lôope (uitdr.) gedrieën lopen waarvan de middelste het 'sèùkerpötje' is

dim. van 'sèùkerpòt'

sèùkersteel

zelfstandig naamwoord

suikerstok

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - de sèùkersteel = A.J. Claesen (blz. 30)

sèùkertaante

zelfstandig naamwoord

suikertante; vaak de tante die ook peettante was, de peter; in het beste geval was die tante bemiddeld (suiker = rijk), wat in het voordeel was van het peetkind

[Sjaan] waar ons sèùkertante. Die ha ginne meens èn ha dus ok nôot gin kiendjes hoeve te kôope. Die waar verrèkkes rèèk gebleeve, èn die gaaf ons soms wèl es zôo mar en dubbeltje vur onze spòrspòt! (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2001)

seuveteg

telwoord

zeventig

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vier en zeuventig

B seuvetig

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
telw. 'zeuventig' - zeventig

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SEVENTIG, in N. en W. Kempen SEUVENTIG - zeventig

sèùze

werkwoord, zwak

suizen; ruisen van bomen

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - suize (ui = eu van Fr. Meuse)

WBD III.4. 3:87 sèùze - ruisen van bladeren

WBD III.1.1:249 'suizen' = suizen v. d. oren; ook: 'toeten', 'tuiten', 'hommen'

WBD III.4.4:247 'suizen' = ritselen, suizen

sèùze - sèùsde - gesèùsd geen vocaalkrimping

sevôoj

schilderij van Alex Wauters - 'Savooien in de sneeuw'- ca. 1930.

zelfstandig naamwoord

1. eigenlijk: de koolgroente die vernoemd is naar de landstreek Savoye

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
savo.i, zelfstandig naamwoord vr. 'savooi' - savoyekool

Et waar rèèst meej wè overgebleevesoepvléés fèèn gesneeje en ene fèèn gesneeje sevooiekôol. Wè ketjap derover en klaor waar de nassi. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

2. metaforisch: achterste, kont

Cees Robben - Hier draaje we ons sevôoj teneer; meej der dikke sevooj!

Cees Robben - Ze wòrdt zo maoger: der sevôoj stèlt gin reet mir veur;

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - meej zen sevôoj in de booter valle (Si'66) - het goed treffen

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zen sevôoj teneer draaje (R'69) - ergens op bezoek blijven

Cees Robben - 'onze vadder schupte me onder m'n sevooi'

Wieste, dègge ok op oew/ sevôoj kunt blèève zitte? (Henriëtte Vunderink; Wieste..?; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SAVOOI zelfstandig naamwoord v. - savooikool; fig. lui, nalatig vrouwmensch Haar sevooi - achterwerk

Ed Schilders op CuBra over sevôoj en andere namen voor het achterwerk

sewèèle

bijwoord

misschien, soms, somwijlen

Hèdde gij sewèèle ene fèfteger? - Heb jij misschien een rijksdaalder?

►swèls

Cees Robben - verkopte gij sewèèle ôok losse jeezusse?

Cees Robben - kunde sewèèle hier in Riel bij enen boer slaope?

Zumme saome zeume of wilde gij sewèèle dwêêle ? (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

'n Bastaardveugeltje maag dan wel goed zinge, mar hij is sewèèle nie om òn te zien. (Jos Naaijkens; 'Mèn voljèère'; CuBra)

Ge wordt sewèèle ôok nie zôo muug ieder jaor. (Jos Naaijkens; 'De kèrsbôom in de dôos'; CuBra, ca 2005)

Piet van Beers – 'De stinpöst': Buurman, gaode gij sewèèle/ deezer daoge nor de stad? (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers – 'Praaj': "Ak oe sewèèle nie mir zie,/ ist naa de liste keer." (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Waor ge toch aon liept te denken sewèèle? (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

…daor wier wè afgevochten sewèèle. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Dè benaawt mèn boovenal èn/ mòkt me angsteg ok sewèèl. (Henriëtte Vunderink, Stèmminge, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

Ons oomaa wies vruuger al te vertèlle dègge sewèèle teege plaante moes praote. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

WNT SOMWIJLEN - op sommige oogenblikken, bij sommige gelegenheden, soms; ook: in sommige gevallen

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - swèèle bw - somwijls, soms, misschien

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
bijw. 'sewijlen' (< somwijlen) - soms, misschien,sómwe.le(n), (zeldzaam): sóme.le(n), bijw.'somwijlen' 1) van tijd: soms; 2) v. modaliteit: soms, misschien.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - SOMTEWIJLEN bw - somtijds, somwijlen SOMTIJDS, SOMWIJLEN bw - Fr. parfois

Hees swijle (I:37)

sezoen

zelfstandig naamwoord

seizoen

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - dees sezoen; sezoen;

Fr. 'saison', via Ned. 'seizoen'

met vocaalreductie

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van **siebòt** tot **spouwke**

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Van **saanderendags** tot **sezoen**
Van **spraaj** tot **swirskaante**

---

siebòt

zelfstandig naamwoord

ineens, plotseling, op staande voet; de handeling die beschreven wordt bevat altijd een element van verrassing of onverwachtheid.

- in Tilburg meestal in de bijwoordelijke uitdrukking 'op ene siebòt'

- elders, en vaker in Vlaanderen als gewoon bijwoord: 'siebots'

- de uitspraak lijkt, gezien de uiteenlopende spelling in geschreven bewijsplaatsen, te hebben gevarieerd: sjiebòt, schibbot, sjibbot

Tilburgse bewijsplaatsen

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "siebot - ze mos er op 'ne siebot uit (onverwacht)" [op staande voet ontslagen]

Van Delft - "Die knecht is er op ne schibbot uitgetrokken": Hij heeft onverwacht en zonder voldoende opzegtermijn in acht te nemen zijn ontslag genomen. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

Naarus - Ik staauwde weg, en op innen siebot kwaamp ik terug en hak me in plattebuiskachel gekocht om te zoene, pekaant vur niks. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Van Beek - "op unne siebot" is: ineens, vlug. (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Cees Robben - Ik ben bij de fraters weggegaan, en niet zomaar „op unne siebot" zo ze in Tilburg zeggen. (in: Fraters, ca. 1980)

Henk van Rijen -- 'siebot' - vlug, snel, ineens; 'sjiebòt' - plotseling, bij

verrassing

Stadsnieuws - Hij wier op ene siebòt dur de mister öt de klas gestuurd èn hij hò niks gedaon (261108)

Andere vermeldingen

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - Siebot, Z.a. Bont: sibot, zelfstandig naamwoord m. 'siebot' (vooral in de verb. 'op enen siebot'-opeens, op stel en sprong, zonder overgang of voorbereiding, dus onverwachts

Cornelissen en Vervliet - SIEBOT, znw., m. — Op ' ne(n) siebot, op eenen oogwenk, oogenblikkelijk, dadelijk (...) 't Was op 'ne' siebot gedaan. Wacht 'en bitje, op 'ne' siebot ben ek bij u. SIEBOTS, bw. — Op 'nen siebot, schielijk , plotseling. Hij is siebots gestorven, zonder bichten of berichten. Da' niefs komt zoo siebots en zoo onverwacht. (*Idioticon van het Antwerpsch dialect (stad Antwerpen en Antwerpsche Kempen)*; Gent 1899).

Hees siebot > sebiet (II:12)

Etymologie - speculaties

1. Uit Frans 'sitôt' - lijkt niet juist

Pierre van Beek - De dienstmeid was er "op 'nen siebot (ook wel sjiebot) tussen uitgetrokken" betekent, dat zij haar dienst plotseling had verlaten zonder een opzegtermijn in acht te nemen. Men kan in onze streken iets "sibots", dat is plotseling doen. Bij de Vlaamse schrijver Felix Timmermans ontmoetten wij: "Hij kende hem op ne sibot". Ook daar heeft het vreemde woord de waarde van plotseling. Laat ons nu denken, dat we hier te maken hebben met een verbastering van het Franse "sitot", dat "zo gauw" of "zo spoedig" betekent! (Tilburgse Taalplastiek, 146, 13-1-1972; Nieuwsblad van het Zuiden)

2. Uit jiddisch - onjuist

Pierre van Beek - De dienstmeid was er "op een sjibbot tussen uitgetrokken" en daarmee had zij haar mevrouw eensklaps in de steek gelaten, zonder zelfs ook maar een opzegtermijn van hoe kort ook in acht te nemen. (...) De herkomst van dit wat jiddisch aandoend woord kunnen we niet thuisbrengen, ook niet al weten we, dat in onze streken ook gesproken wordt van "iets siebots doen". Ook dit "siebots" heeft daar de waarde van "plotseling". (Tilburgse Taalplastiek, 146, 23-3-1972; Nieuwsblad van het Zuiden)

3. Uit Frans 'aussitôt' en Nederlands 'subiet' - zeer onwaarschijnlijk

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- Belangrijke dingen moesten soms 'op 'ne siebot' gebeuren. Ik vermoed dat die uitdrukking een verbastering is van 'aussitôt' en 'subiet', maar zulke dingen zijn moeilijk vast te stellen.

Etymologie

- De meest aannemelijke verklaring is die van het WNT, lemma BOT I.A.2.a, waar de uitdrukking 'Op een bot' besproken wordt. Dit zelfstandig naamwoord 'bot' = 'een onwillekeurige stoot, schok van een voorwerp op iets anders'. 'Op een bot' is 'oneigenlijk gebruik' van dit bot, in 1895 reeds verouderd of slechts gewestelijk gebruikt.

n Noord-Brabant
ebot, zie
ensklaps, nfri. *op een*
s BOF (III), I, 5)
g, op eens, zonder
e (*plannen*),
en op een' bot,
ot een lyk, in den

rbloemigen
le bodem.

erklaos, sinteklaos

elen
-Nicolaas, zijn feestdag (6

)35 -- 'sindereklaos' (passim)
de Siendreklaos [ik was
mpjes]. (Naarus; ps. v. Bernard de

ongensbroek... (Piet Heerkens; uit:
l)
al wè'k vraog mee sinterklaos. --
as. Sinterklaos zit bij V&D" (17-10-

:oon:) Ge zèt naa oud genog om 't
er zèn Siedereklaos" (17-10-1972)

voedsel dat de kinderen in hun
rent van de week van Cees Robben;

:r zèn siendereklaos
j veul gèld gekòst.
and die bang is vur niemand

Henk van Rijen - Siendereklaos heej wir en bèrzie gereeje -... weer veel gebracht

Dè waar den irste en ôk den liste keer dè Siendereklaos ons meej un bezuuk heej vereerd. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Nèè dan de Siendereklaostèèd, dè waren spannende daoge. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Ons Jaoneke mocht ôok vort aaltij meej om Siendereklaos-kedookes meej te gaon kôope. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Siendereklaostèd, dè ha hil veul meej zingen te maoke. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - de Sienterklaos van Tilburg = Frie van Moorsel (blz. 55)

Ok ginge ze aaltij Sientereklaos inhaole bij de piushaove, en dan bròchte ze'm naor 't gemintehèùs; (Nel Timmermans; Dè heb ik mee Tilburg; CuBra; 200?)

Elie van Schilt - Wij as kender hadden niks aanders as Sinteklaos, ut kerstmenneke daor hadden we nog nóót van geheurd. (Uit: 'Toen Sint Nicolaas nog Sinteklaos was'; CuBra ca. 2000)

Elie van Schilt - Hier in Tilburg toen ik kléén was, ree Frie van Moorsel as Sinteklaos dur de straoten, was ut koud, dan wier ur hier en daor bij un café even gestopt. (Uit: 'Toen Sint Nicolaas nog Sinteklaos was'; CuBra ca. 2000)

Siendereklaostèèd, angsteg, spannend/ vur en kèènd van zeuve jaor. (Henriëtte Vunderink; Siendereklaos; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

CiT (19) 'Siendereklaos hee wir 'n berzie gereje'

Stadsnieuws - Siendereklaos stapt òn de haove van zenen bôot op zen pèèrd (021207)

Èn witte hoe wij dè vruuger in et Tilbörgs noemde? Toen noemde wij dè "Siendereklaos". (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

...ik geleuf dè alleman ont klòttere waar, et waar ommers bekaant Siendereklaos. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

WBD (III.3. 2:296) 'Sintere-Klaas', 'Sindere-Klaas'

siepers

zelfstandig naamwoord, meervoudig

ogen

Henk van Rijen - alleej, grôote lut, kèkt öt oe siepers - vooruit, grote trien,

kijk uit je ogen

WBD III.1.1:67 'sieper' = oog

WBD III.1.1:247 'siep' = slapers (oogvuil); ook: 'soep', 'prut', 'zepel'

WNT zie SIJPEN:1) druppelsgewijs of in dunne straaltjes afvloeien, druipen; 2) druppels of dunne straaltjes laten afvloeien. Samenstelling: SIJPOOGEN

► soepers

► soepôoge

sik

zelfstandig naamwoord

secretaris

WBD III.3. 1:324 'sik' = gemeentesecretaris, ook genoemd 'griffier'

sikske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

tabakspruimpje

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "hij naam irst 'n klain sikske (tabakspruimpje)"

Van Dale - sjiek (gew.) tabakspruim

WNT SIK (III) ontl. aan Fr. 'chique' - pruim tabak; pruimtabak (gew. Z-N.)

WTT-2012: Uit het Frans: Chiquer, pruimen, namelijk tabak pruimen 'in de wang'; vergelijk Engels CHEEK.

simme

werkwoord, zwak

huilen, jengelen

WBD III.1.4:251 'simmen' = huilen; 253 'simmen' = drenzen; 267 's' = kniezen

simme - simde - gesimd

WNT SIMMEN (= sjumpen en simmen) - huilen, schreien, jengelen (smalend)

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SIMMEN, voor grijnzen, of wat men in de praattaai wel 'jengelen' noemt. Het is waarschijnlijk van 'sim', aap ontleend. Ook wel 'simmeren', wat van 'simmer', grijnzer, gemaakt schijnt te zijn. Z.a.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- SIMMEN onov. ww. - huilen, wat minachtend aangeduid.

A.P. de Bont -- sime(n), zw.ww. intr. 'simmen' - (min of meer smalend voor) huilen, wenen, schreien.

simmert

zelfstandig naamwoord

Van Delft - Een "simmert" is een zeurder. (1929)

singel

zelfstandig naamwoord

WBD zadelriem van een paard

WBD singel (riem rond de buik v.h. paard om een deken vast te houden)

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m.: singel 1) buikriem v.e. paard; 2) kring of ronde die men al wandelend maakt.

singele

werkwoord, zwak

- Iemand singelen, waarmee men bedoelde: zijn werk of gangen nauwkeurig nagaan. Verwant hiermee is: iemand op de teugel rijden. (A.J.A.C. van Delft; 1961; in: Nieuwe Tilburgse Courant, 'Bekoring van dialect'; 'Typische zegswijzen uit onze streek; uit de volksmond opgetekend')

sinksen

zelfstandig naamwoord

Pinksteren

WBD III.3. 3:238 Sinksen = Pinksteren

sintels

zelfstandig naamwoord,plur.

sintels

= bluskool, of 'brandende as'

'

Ill.: Wiki Commons

zelfstandig naamwoord

WBD III.4. 3:390 sintjansblom - margriet (Leucanthemum vulgare), ook genoemd margriet

Sint-Michielske

zelfstandig naamwoord, eigennaam, heiligennaam

Chardin - 18de eeuw

Hil et hèùs ruukt nòr et sipsòp... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Vlak vur Paose')

Ik zie nòg hoe ons moeder smaondags/ stond te zwêete òn de tèèl/ toe de rand toe vol meej sip-sop/ meej de wossem in der kèèl... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: ÒN DE WAAS)

Stadsnieuws - Meej et sipsòp van de waas wiere ok nòg de plòts èn de stoep geschuurd. (230909)

WBD (III.2.1:290) sipsòp = afwaswater, ook genoemd: vuil afwassop, afwaswater, opwaswater, omwaswater, schotelwater

WBD (III.2.1:330) sòp, sipsòp - zeepsop

sirrejeus

bijwoord, bijvoeglijk naamwoord

Henk van Rijen -- serieus, gemeend, ernstig

WBD III.1.4:73 'serieus' = ernstig; 'ernstig' = idem

sisteg

telwoord

zestig

Cees Robben - is sisteg jaoren oud

B sistig

Antw. SESTIG telw. zestig; 'kop sestig '–iem. met een zeer groot hoofd

sjachere

werkwoord, zwak

WBD III.3. 1:50 'sjacheren' = verkwanselen 3. 2:195 'sjachelen' = knutselen 3. 1:77 'sjachelaar' = idem

sjacherèèn, sjagrèèn

zelfstandig naamwoord

1. verdrietige ontevredenheid

Kèk, onze glasbak stao hêel fèèn,/ dè kos niet beeter trèffe,/ der leej tot èn aanders sjaggerèèn/ enen draankwinkel pal nèffe. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Der stòn der te wèèneg)

Mar ik hèb meej die daoge gin tèèd vur sjagrèèn. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Kèk – zeej aauwe Giel')

2. slecht gehumeurd persoon

de Sjef is êen stuk sjagerèèn/ mar zen vrouw die is tevreeje. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Nuuwe vrouwe nuuwe wètte)

Frans Verbunt -- dè sjagrèèn laagt nòg nie al zietie ene stront teege de muur opkrèùpe

kZèè gin sjagrèèn ofsikkeneureg,/ èn ok smèèreges nie huumeureg. (Henriëtte Vunderink, Stèmminge, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

:3 'chagrijn' =

= bedroefd

chagrijnig persoon: 't

.. (Hein Quinten,

Skasjoer voedt de kinderen die in de zak mee moeten naar Spanje; ill. uit *Mee in de zak*, 1915

zelfstandig naamwoord

zwarte piet

met lange oe

Naar Fr. 'chaque jour'

Òf dèmme meej de roej zon krèège van Sjaksjoer òf Trappedoelie. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- SJAAKSJOER, eigennaam Jacques Jour, een van de knechten v. sinterklaas.

sjambonkel

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek -- uitdr. óp de sjambónkel - op de pof

Henk van Rijen -- 'sjambonkel' - op afbetaling kopen, poffen

sjamfoetere

werkwoord, zwak

Van 'sjanfoeter'; regressieve assimilatie van de 'n'

Van Beek - Ouderen zeggen nog wel ooit: "'t Is een echte sjappietouwer" (of sjanfoeter), waarmee ze een straatslijper bedoelen, waarvan iedereen last heeft; een gemene kerel, 'n doordraaier, 'n lanterfanter, 'n lichtmis, 'n rinkelrooier, 'n sjappie. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

WBD III.1.4:236 'sjamfoeteren' = opspelen

sjandoedel

zelfstandig naamwoord, spotnaam; de betekenis is ongeveer als 'heerschap'

...dieën zot, dieën gevaorlijken sjandoedel... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 12; NTC 17-12-1938)

...al wè'k schrijf is vur ons eigen Brabantsche volk en daor hee ginneneene vremde sjandoedel z'n snotneus tusschen te steke. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)

sjans, sjaans

zelfstandig naamwoord; uit het Frans: 'chance' geluk; 'avoir de la chance': geluk hebben; en vandaar oorspronkelijk 'sjans hebben' dat wil zeggen het geluk hebben dat iemand, meestal de vrouw, zich mag verheugen in de belangstelling van een ander, meestal de man. In serieuzer beleefde vorm is 'sjans' vervolgens een 'verkering', de opmaat naar 'verloving' (de trouwbelofte).

Henk van Rijen -- 'sjaans' - liefdessucces, flirt

Henk van Rijen -- 'den dieje heej aatèèj sjaans bè-t vraawvòllek'

WBD III.2.2:82 'sjans' = verkering

Antw. SJANS zelfstandig naamwoord v. - voorspoed, welvaart, geluk: sjans is niet hetz. als kans, want dit laatste betekent Hazaard, lukslag.

sjanskouse

zelfstandig naamwoord, meervoud

doorschijnende dameskousen; kousen waarmee een vrouw meer 'sjans' had, of meer kans daarop.

't Is dan ook gin wônder dè de dames hier vort hooge Russische lèrzen draogen of lichte sjanskouskes mee zwarte hielen, die nog 'n end boven de schuuntjes utsteken. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 7; 30-11-1929)

Vandaog of mèrge zulde 't nog belève, dè ze [de moderne boerinnen] mee sjanskouskes aon onder de koei kruipe. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

Pierre van Beek -- dèsse meej sjanskouskes aon onder de koej krèùpe

Henk van Rijen -- 'sjaanskaawse' doorzichtige dameskousen, nylons

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- SJANSKOUSEN mv. -dunne, als verleidelijk beschouwde dameskousen.

sjanternèl

zelfstandig naamwoord

uitdr. op sjanternèl - op een vrijer uit

Van Frans: chanterelle - lokvogel

- Voor epenthetische r vgl. kernòllie < Fr. canaille

Zèède wir óp sjanternèl gewist?... op vrijersvoeten...

De Wijs -- As ge ze hebbe mot, motte rond etens tèd koomen, want ze is zowè altij op "sjaanternel" (1965)

Cees Robben - Dan [karneval] gao ons Too op sjanternel... - Prent van de Week, 16-01-1970

Cees Robben - [Een man spreekt] Om den aandersten dag gao'k vort vur unne dag of virtien op sjanternel... - Prent van de week 14-11-1986

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - óp sjanternèl gaon ('67) - weg zijn om gelieven te ontmoeten; overal op goed geluk af boodschappen doen, winkelen, gezellig slenteren. (Fr. chanterelle = lokvogel, meisje dat als lokvogel de straat op gaat.)

Ze ginge saome nòr de stad toe/ affèèn, zoiets dè kènde wèl./ twee vrouwe meej grôote tasse/ lèkker op dere sjanternèl. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et is mar hoeget zègt)

…die ‘taante’, die ons höshaawe vort regelde waar op chaantrenel. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

WBD III.3.1:43: lemma 'Uitgaan' - veel op sjanturnel gaan: Tilburg; ook voor Tilburg: 'uitgaan, aan de zwier gaan, de hort opgaan, op stap gaan, zwalken, dweilen' = uitgaan

WBD III.3.1:44: lemma 'Brassen' - 'veel op sjanturnel gaan', 'aan de zwier gaan' = brassen

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- -- sjanternèl: 'op sjanternèl gaon'

GD08 èn sewèèle zèlfs nòg wèl op sjanternèl

Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek nr. 35 (17-4-1965): 'Men kan in onze stad nogal eens gemakkelijk te horen krijgen: "O, ze is natuurlijk weer op d're sjanternel!" We hebben deze uitdrukking nooit anders dan met betrekking tot een vrouw horen gebruiken. Erg vleiend is ze niet en de toon, waarop zij wordt uitgesproken getuigt reeds van afkeuring. "Op sjanternel zijn" laat zich moeilijk omschrijven. Het slaat o.i. op een vrouw, die "de stad in gaat" zonder dat daartoe eigenlijk enige noodzaak bestaat doch die dit uitsluitend doet, omdat ze moeilijk kan weerstaan aan een innerlijke drang er eens uit te zijn, eens weg te zijn uit het huishouden. Zij maakt zichzelf dan wel wijs allerlei boodschappen te moeten doen, maar dit is toch niet de eigenlijke drijfveer van haar handelen. Zulke vrouwen zijn erg ingenieus in het vinden van "boodschappen", met als gevolg dat men ze zelden thuis in haar huishouden aantreft. Wie voor de zoveelste maal aan haar gesloten deur klopt, kan dan wel eens geïrriteerd zeggen: "O, ze is natuurlijk weer op d're sjanternel". Wellicht is het zonderlinge woord "sjanternel" een verbastering van Frans. Daar bestaat ook het woord "chanterelle" en dat betekent: lokvogel. In zijn oorsprong zou men hier wellicht moeten denken aan een vrouw, die als lokvogel de straat opgaat. Nu, zodanig ongunstig is ons "sjanternel" beslist niet. Het is dan wel danig afgesleten, maar een minder gunstig smaakje is er toch nog aan vast blijven zitten.'

WTT-2012-ES: De etymologie sjanternel > chanterelle is niet overtuigend tenzij 'chanterelle / lokvogel', zoals hierboven in BrSp, inderdaad in het Frans de figuurlijke betekenis heeft gehad van een vrouw die de straat op gaat om mannen te lokken, afgeleid van jagers die een vogel in een kooi gebruiken om andere vogels te lokken. Die betekenisovergang is echter (in het Frans) tot nu toe niet vastgesteld. In dat geval heeft de uitdrukking in het Tilburgs desniettemin meestal een mildere betekenis. 'Op sjanternel zijn / gaan' is een vrij onschuldige liefhebberij van vrouwen die zichzelf een uitje gunnen, naar de stad, naar bekenden, gewoon omdat dat leuk is. Betreft het een man, dan is de betekenis vooral: cafébezoek.
Bewijsplaatsen voor 'vrijersvoeten' (waarbij het 'lokken' een rol speelt) zijn niet bekend. Mogelijk is de oorsprong van de uitdrukking beter in verband te brengen met het gedrag van krolse katten -- toch ook een soort van vrijersvoeten. Dat deed in ieder geval Cees Robben tweemaal in een Prent

Rooms Leven een
et had op een uitstapje
dood. De bijzondere mol
nternel' was. De tweede

Cees Robben - Prent van de week, 20-01-1967, ook in Prentebuukske 4, prent 21.

De tekst luidt: 'Ons poezemien is aaltij op sjanternel... Mar as 't zò ver is... schudt ze hier durren körf om...' De poes is dus veelal uithuizig, op zoek naar een kater, maar de eigenaren van de poes zitten thuis met het nest jonkies.

Een tweede verklaring voor 'sjanternel' is eveneens gebaseerd op het Frans. Merkwaardig genoeg werd die verklaring eveneens door Pierre van Beek gegeven, en wel in Tilburgse Taalplastiek nr. 58 (17-6-1968; en later nog eens opgepikt in nr. 181). "'Ze is weer op d're sjanternel geweest" wordt gezegd van een vrouw, die "op stap is geweest". Sommige vrouwen zijn "altijd op sjanternel". De uitdrukking heeft een misprijzende betekenis, die vroeger vermoedelijk sterker geweest is dan te huidigen dage. Ze wordt gebruikt voor een vrouw, die weinig thuis is en het er op aan legt zoveel mogelijk het huishouden in de steek te laten, al of niet gemotiveerd. Het lijkt mogelijk dat we hier te maken hebben met een verbastering van het Franse woord "sentinelle", dat "schildwacht" betekent. We denken dan aan 'n vrouw die in de Franse tijd een "potje" met de "schildwacht" ging vrijen, waarvoor ze dan ook wel motieven zal gezocht hebben. Een verklaring voor de ongunstige betekenis, die we nog voelen, is daarmee dan ook meteen gevonden. We voelen echter toch meer voor een verbastering van een ander Frans woord, nl. "chanternelle", dat "lokvogel" betekent. Een "op sjanternel" zijnde vrouw zou dan een vrouw of meisje zijn, die "als lokvogel" de straat optrekken, wat uiteraard oneerbaar is. Zó ongunstig klinkt de uitdrukking zoals wij ze thans in Tilburg gebruiken echter lang niet meer, maar een denigrerende bijgedachte speelt er op de achtergrond toch nog wel altijd in mee.'
En in nummer 181 (5-10-1973): '...het reeds vroeger behandelde "op sjanternel gaan", in welk zonderling woord wij het Franse "sentinelle" zagen. Een vrouw, die een Franse schildwacht opzocht, stond niet zo hoog in de achting. Daardoor kreeg de verbastering "sjanternel" een ongunstige betekenis, in de zin van op pad zijn met niet al te beste bedoelingen, later afgezwakt tot het zoeken van gelegenheden om het huishouden in de steek te laten en zich met als prettiger ervaren zaken bezig te houden.'

Een dergelijke betekenis heeft 'sentinelle' in het Frans echter nooit gehad; 'sentinelle' is 'een vrouwelijk schildwacht', niet een vrouw die een schildwacht opzoekt.
We vatten voorlopige als volgt samen: 'op sjanternel gaan / zijn' heeft een lange betekenisweg afgelegd. Vanaf het 'lokken' met oneerbaar bevonden

motieven, via het uit vrijen gaan of contact zoeken met een man, tot het op stap gaan om zich te amuseren.

sjanzjeere

werkwoord, zwak

Pierre van Beek -- op èn neer sjanzjeere - heen en weer lopen

- = Fr. 'changer'

A.P. de Bont -- s'anze.rə(n), zw.ww. intr. 'sjanzeren'- changeren, sjouwende veranderen.

sjaokes, sjaokies

in uitdr.

van de domme, koest, stil, sjakies

Oewèège sjaokes haawe = Zich van de domme houden

Oppr. SJAKES bnw. - alleen in de ook van elders bekende uitdr. 'zich sjakəs houwə' - zich van den domme houden.

WNT SJAKES (Fransche persoonsnaam Jaques) - alleen in de zegswijze 'zich sjakes houden' - zich koest, gedekt houden.

sjaphoed

zelfstandig naamwoord

WBD III.1.3:173 'sjaphoed' = versleten hoed

sjappieter

zelfstandig naamwoord; uit het Frans: chapître, letterlijk 'hoofdstuk'. In het Tilburgs meestal in de betekenis 'een onderwerp waar iemand veel van weet', of het eigenlijke onderwerp waarover iemand wil spreken. In het algemeen: 'de kern van de zaak'.

Wè veraanderde z'n gezicht toen oome Teun op z'n sjapieter kwaam te spreken. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

Mar - om eindelijk 'ns op mijn sjapieter te kome: toen... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)

...mar allé naa zè 'k van m'n sjapieter afgedwold. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)

Toen ik 't irste charpiter geleze ha gonk ik is nor mène velo kèke. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Heur fiets is 'n aander sjapieter. (Jos Naaijkens; 'Middelbaoreschool-periekele'; CuBra, ca 2005)

sjappietouwer

zelfstandig naamwoord

Van Beek - ..."sjappietouwer". We bedoelen er mee een straatslijper. In de oudste vindplaatsen betekent het matroos, zonder enige ongunstige bijbetekenis, doch dit laatste kan men tegenwoordig allerminst zeggen. (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. ?; 22 jan. 1958)

Van Beek - Ouderen zeggen nog wel ooit: "'t Is een echte sjappietouwer"

WBD III.2.3:105 'sjartol' = sjalot; ook 'sjarlotje'

Fr. 'échalote' (uitje)

Goem. SJALOT zelfstandig naamwoord w-i-m. Volkset. op het geluid af naar den naam Charlotte,

Antw. SJARLOT (klemt. op lot), zelfstandig naamwoord m - sjalot, Allium ascalonicum L.

WNT SJALOT (ontl. aan Fr. échalotte) naam. v.e. soort van ui, met doorgaans aan een of twee zijden platte bollen...

sjasjewiet

bw.

als de weerlicht

Uit Fr. 'chasser' + 'vite'?

Antw. SJASSEN - wegjagen

Antw. SUSKEWIET (klemtoon op wiet) tw. als: wiet! wiet! suskewiet! de slag der vink wordt verdietscht.

sjasseej

zelfstandig naamwoord

Cees Robben - Moete dè zien: zó diejen aawe sjasseej daor tòch bij heur heure!

— = Fr. 'chassé'?

Stadsnieuws - Moete diejen aawe sjasseej daor zien sjoefele -- Moet je die oude man daar zien schuifelen (201009)

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. 'sjassee' - chassé (in de verb. 'enen aauwe sjassei' van oude mensen en dieren gezegd).

sjeemies

bw/bn.

Henk van Rijen -- chemisch

sjeemooseef

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- chemo-safe

sjèèr

zelfstandig naamwoord

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "sjair - Ik geef er de sjair af" (de drommel)

sjefeur, sjefurke

zelfstandig naamwoord

chauffeur

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- cheffeur, chefeur

Cees Robben - ik vèèn dè gij mar gevaorlek rijdt, sjefeur;

Hij moes in Tilburgopkoome bij de AAT, de aan- en afvoertroepen, sjefeur zottie wòrre, dè wiessie zeker. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Onze Co, trots op zen rijbewèès, dettie in dienst ha gehaold, wier meej veul slèème zôo zot gekreege, dèttie vur sjefeur wilde speule. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - Piet sjefeur = Piet van Loon (blz. 52)

Cees Robben - 'Ge kunt 'm opblaoze sjefeur'

= Fr. chauffeur' met vocaalreductie

sjèk

zelfstandig naamwoord

shag

De Wijs -- (Twee ongetrouwde juffers rond de platte buis, zegt de een tegen de ander) 'Strooi noggis wè shag op de kachel dan ruuk 't net of er ene man in huis is' (23-10-1963)

sjekèt

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- jacquet, slipjas

sjekètlèèf

zelfstandig naamwoord
onderlijfje
N. Daamen - Handschrift 1916 -- sjeketlaif - onderlijfje"

sjeklaade, seklaade
zelfstandig naamwoord
chocolade
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- ' sjeklade'
Cees Robben - 'seklade'; daor hèdde die fèèn trip wir meej dere 'seklaade'
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - òn de sjeklaadekaant vatte ('76) - de beste kant pakken.
Henk van Rijen - èn de seklaadekaant gèn zitte -... waar voordeel valt te behalen
— Fr. 'chocolat' > Ned. 'chocolade', met vocaalreductie
Bosch sjeklade - chocolade

sjèkske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
Henk van Rijen -- shagje, zelfgedraaide sigaret

sjeloers
bijvoeglijk naamwoord
jaloers; uit Frans: jaloux
dieje pestoor is zeker sjeloers... (Nel Timmermans; Ons moeder d're kerkgang; CuBra; 200?)
Dan waare de aander kènder aatij sjeloers op ons, dè wij bij de snoepkraome [van het Hasselplein] wonde en hullie nie. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

sjeloersighei
zelfstandig naamwoord
jaloersheid; uit Frans: jalousie
- 'k hè bij m'n wete, van ze lève gin slaog gehad, 't was Naaruske veur en Naaruske nao, en dè werkte nog wel is de sjerloersighei in den haand bij d'aander. Zo zegge ze, dè m'n jongste zuster mèn is inne keer bove van de trap af gekieperd hee, klinkklaor van sjeloersighei om dè zij naa 't klenste kiendje nie mir was. (Naarus; pseudoniem van Bernard de Pont; Brieven van een oud Tilburger; Nwe. Tilb. Courant; 1940)
Ècht, aaventoe dènkte: «Zôt sjeloersighei zèèn?» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Kèk – zeej aauwe Giel')

sjemies

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- overhemd (Fr. chemise)

sjenie

zelfstandig naamwoord

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - èrges gin sjenie in hèbbe ('16) - ergens geen zin in hebben; niet verliefd op iemand zijn. Varianten: gin/veul, sjenie/sjenieëghe

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "sjenie - ik heb er gin sjenie in - geen zin in"

sjenie-eghei

zelfstandig naamwoord

werklust (?)

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "ik heb er gin sjenie in - geen zin in 'sjenieëghei'"

sjènnieje

werkwoord, zwak

kinderspel; 'ja-neeën'

Van Delft - "Willen we gaan klappinkeren?" vraagt een jongen voor een spelletje, dat elders "sjennien" genoemd wordt en in Loon op Zand "janeëjen" heet. Wil men deze woorden verklaren, dan zou het kunnen zijn, doordat het opgeklapte (opgewipte) houtje ja (jè) of neen (nie) het doel bereikt. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april

zelfstandig naamwoord

drop, drogistendrop

R Door sjèp in water te rutsele, krijgt men sjèpwaoter.

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- sjèpsteel

Cees Robben - sjèpriem [?]

N. Daamen (handschrift 1916) -- "sjep - drop"

Van Delft - - Een jongen koopt "sjep en maakt er sjepwaoter van"; als hij wat veel van dat dropwater drinkt, "spierst" (spuwt) hij. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

De Wijs -- Ik mot shep-waoter waant ik hebbet op munnen borstrok en ik gin laast krège van de kaoi koorse, aanders begien ik te ijle (17-08-1964)

Frans Verbunt -- en bakkesvol meej sjèp - een mondvol drop

Henk van Rijen - rutsel es meej oe sjèpflèske - schud eens met je dropwaterflesjEn as ge vur unne cent sjepdròp kòcht, dan konde die in 'n flèske meej waoter onder oe bèd bewaore en flink rutsele. Dan konde fèèn sjèpke trèkke. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

WBD III.2.3:250 'sep' = drop; 251 'sepsteel' = dropsteel

WBD III.2.3:252 'sep' = dropwater, ook: 'sepnat', 'sepwater'

WNT SEP (oorsprong onbekend, misschien bij 'sippen') - drop, t.w. geneesmiddel en snoepgoed. (In N-Brabant en de Bommelerwaard)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- SEP (sèp) v-drop: een sèpke; verwant met 'sap' en 'sabbelen'?

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- -- sèp zelfstandig naamwoord - drop

Bosch sèp - verzamelnaam voor drop

sjèpflèske, rutselflèske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Henk van Rijen -- dropwaterflesje

Henk van Rijen -- 'Rutsel us meej oew sjèpflèske' - Schud eens met je dropwaterflesje.

sjèphuukske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

donker hoekje; daar werd dropwater bij voorkeur bewaard

Henk van Rijen - Zitte weer in oew sjèphuukske? - Heb je je weer teruggetrokken?

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- -- sèphuukske

sjèpwaoter

zelfstandig naamwoord

dropwater

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- -- sèpwaoter

sjerzjant

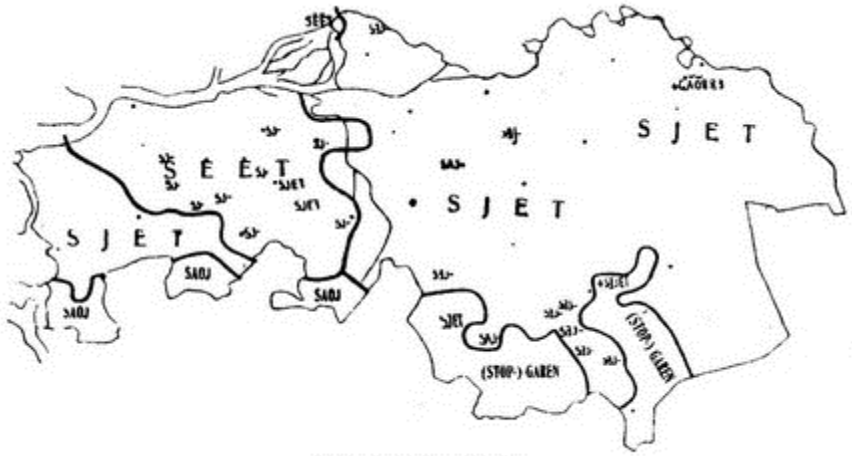
zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- sergeant, lijmklem

WBD (II:2741) 'sérzjant' - sergeant, klemtang

WNT SERGEANT - 4) onderofficier, 5) lange lijmtang

sjèt

Kaart 102 Sajet.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

zelfstandig naamwoord

sajet

Cees Robben - ne sjètte sòk

WBD (III.2.1:381) sjèt, 'saai' = kousenwol

WNT SAJET (ontl. aan een verkleinwoord bij Fr. saye; daarnaast vroeger sayette) - halfgekamd wollen garen, in den regel in toepassing op getwijnd brei- en stopgaren.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- SJET m-sajet, wollen garen, gebruikt om 'sjetten' kousen te breien en te stoppen.

Weijd sjèt (krt. 102) is Frans leenwoord.

A.P. de Bont -- s'ät, zelfstandig naamwoord m. 'sjet' - sajet

Hees sjet, sjette sokke (I:15)

Bosch sjèt - sajet, breigaren

sjmiechel

zelfstandig naamwoord

scheldnaam voor jood

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "schmiechel - scheldnaam voor Jood"

sjoebeske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

kindervestje

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "sjoebuske - kindervestje"

sjoefel

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- verstand, kennis

Henk van Rijen -- 'Daor moes ie wèl sjoefel van hèn'

sjoefele

werkwoord, zwak

'k Heb hil wè kielemeterkes afgesjoefeld dur die haai en die bèrge... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

...aanders sjoefelde toch mar rond/ meej oew haande in oewe zak . (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Den hof gerêed, zonder zwèèt)

Henk van Rijen -- schuifelen

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- -- sjoefele ww - sloffen

sjoere

wwrkwoord, zwak

Pierre van Beek -- goeden dag zeggen; 'm smeren, ophoepelen; kijken

Pierre van Beek -- Hij sjoert em - hij gaat ervandoor Sjoert em! - Smeer hem Sjoert daor is - Kijk daar eens

'Hij heeft tegen mij gesjoerd' wat goeden dag gezegd door met de hand te zwaaien betekent. Dat zou dan afkomstig kunnen zijn van het vernederlandste Frans 'gebonjoerd'.

Belzebub, dieën ploert,
die is er toen mar gaaw van-tussen-deur gesjoerd. (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'De zaog van Sint Joozep', 1941)

"Tot ziens!" riep de mus en ze sjoert a-weer weg... (Leo Heerkens; uit De kinkenduut (Piet Heerkens), 'De mus op m'ne kreugel', 1940)

Overigens ziet er voor ons al dat gesjoer weinig geestelijk uit. Het smaakt naar bargoens. Zoals verwacht vonden wij dan ook! "Daar kwam de hele sjoert (ook sjoecht) meiden en jongens". Dat wordt als bargoens gekwalificeerd. "Sjoert" betekent daar: troep, sleep of sliert. (TTP 128, 21 juni 1971).

►zie ook 'sjoert'

N. B. de bargoense wdbb. maken geen melding van dit woord.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- SJOEREN onov. ww - uitzwaaien, dag zeggen met het handje: 'sjoert 'm mèr dag'. Afgeleid v. d. laatste, beklemtoonde lettergreep v. 'bezjoer', bonjour. Vooral tegen kinderen gebruikt.

A.P. de Bont -- sú.re(n), zw.ww.tr. (kindertaal) 'sjoeren' (< bonzjoeren) - met het handje dag zeggen! Sjoert ze mär!; Sjoert em mär! Zie 'bònz'u.re(n)

Haor 'Doe mèr mmi sjoere, sjoert ze mèr dag!

sjoert

ww, imp.

kijk!

hoepel op!

sjoert em!, naajt em! - Hoepel op! Maak dat je wegkomt. sjoert hum daor! - Kijk hem daar!

Geen infinitief? Ja, zie 'sjoere'

WNT: sjoert = sjoecht, zelfstandig naamwoord troep, sliert: Draaijer, Wanink, Deunk enz.

Ghijsen: sjoere(n) = loeren, gluren, turen

Spoelstra (Enkhuizen): sjoere = goedendag wuiven (v. kleine kinderen); 'Doe maar sjoere teugen Opoe!'

Pannekeet (Westfries): sjoere, ww. bonjour zeggen, goedendag zwaaien met de handjes// Doen mar effies sjoere nei tante. Vgl. Fr. jour+bonjour.

sjòkke

werkwoord, zwak

WBD (v.e. paard): op een sukkeldrafje lopen

sjòkke - sjòkte - gesjòkt

Antw. SJOKKELEN, SJOKKEN - Sohokkelen, schokkend rijden, hossebossen, hotsen (gezegd v.e. rijtuig) (D. schaukeln)

sjoos

zelfstandig naamwoord

zaak, geval,

Henk van Rijen - hil de sjoos - de hele zaak, het hele geval

— = Fr. 'chose'

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- -- sjoos zelfstandig naamwoord - zaak, kwestie

sjòp

zelfstandig naamwoord

hansop, nachtpakje voor kinderen

Verh.sjop m. - hansop, nachtkleding voor kinderen; uit 'hansop' (Hans Sop) met weglating van de eerste, onbeklemtoonde lettergreep.

Koenen hansop - oorspr. hans-soeps vertaling van Fr. Jean Potage = hansworst, harlekijn; later ook: wijd kledingstuk als dat der hansworsten. Thans inz. nachtpakje voor kinderen.

sjouwe èn terneeje

uitdr.

hinderlijk, lawaaierig drukte maken

Henk van Rijen -- 'sjaaw èn terneeje'

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- SJOUWEN onov.

ıard werken.

r.

gt de eene buurvrouw tegen
ıraakt. (Nwe. Tilb. Courant;

zelfstandig naamwoord, plur.

jujubes (snoep)

Cees Robben - hoest-sjuup-sjuupkes.. waor tie niks òn heej

WBD III.2.3:246 'sjusjubeske' =siepje, ook 'sjubsjubes'

Naar Fr. 'jujube'?

Hees sjuupkes, suupsuupkes (I:70)

WNT JUJUBE (wsch. rechtstreeks ontleend aan Mlat. jujuba, dat teruggaat op Gr. zizyphum. 1) Naam van besvormige steenvruchten; 2) als geneesmiddel en snoeperij. Z.a.

sjuust

bw.

juist, precies, zopas

Dè doeie naa sjuust verkeerd. - Dat doe je nou net verkeerd.

B suust

Pierre van Beek -- Ik hèb et oe sjuust nog gezeej

Cees Robben - 'sjuust van tôon'

Bosch sjuust - juist

Hees sjuust (I:15) = Fr. 'juste'

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- SUUST bw, de s-klank in het begin zal v. h. Fr. juste stammen: juist. Het woord dient een enkele keer om de juistheid v.e. opmerking te bevestigen, maar veel frequenter om een correctie of aanvulling op eigen bewering in te leiden: of nee: suust...

A.P. de Bont -- süst, resp. s'üst bijw. (fr. juste) - juist

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- -- sjuust bw - juist, precies

WNT JUIST, gewestelijk JUUST

sjuustemènt

bw.

Henk van Rijen -- zeer zeker (Fr. justement)
WNT JUISTEMENT, afl. van 'juist'

skoer, schoer
zelfstandig naamwoord
onweersbui, wervelwind
lange oe
WNT SCHOER (IX) - bui (onweersbui, regenbui, windvlaag (ook in N. - Brabant)
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - sk in inlaut: in compact gebied dat stukken bevat van... T... (blz. 69)
verwant met du. 'Schauer' en eng. 'shower'
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SCHOER, voor eene zware regen-, hagel- of onweersbui. Sommigen denken het zamengetrokken van 'schoever', schuiver,...; volgens mij eerder als 'schoor', scheur (ruptura), soort wolkbreuk... Eng. shower. Z.a.
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - DONDERSCHOER, regenschoer, of enkel schoer: ene donderbui, dondervlaag. REGENSCHOER, regenvlaag, regenbuy. Z.a. C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- SCHOER, alleen in de uitdr. 'mee unne schoer' - in een opwelling, met een plotselinge beweging (vgl. ramscheut)

skrepuul

zelfstandig naamwoord

slager

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- slachter (passim); ene slachterswinkel; slachter Petit;

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- menig era slachterke

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. - slachter, slager

Antw. SLACHTER zelfstandig naamwoord m. De beenhouwers slachten verkens, schapen en hoornbeesten. Door 'slachter' en 'slèger' verstaat men in de Kempen iemand die dieren, vooral zwijnen slacht bij de boeren, die verkens opkoopt en slacht, maar zelf geenen vleeschwinkel houdt.

slag

zelfstandig naamwoord

slag

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - nòg êene slag, dan ist blanken deeum (Si'66) - nog een slag, dan is het blanke (Te) Deum (kaartterm bij het rikken, als alle slagen gehaald dreigden te worden) variant: blanke degen WBD III.4. 1:49 'slag' - zingen (van vogels), ook aangeduid met 'fluiten, slaan of slagen'

slameur

zelfstandig naamwoord

beslommering, gezeur

Cees Robben - de kènder moete den slameur pruuve; lewaaj èn slameur;

Cees Robben - gin ziektes èn zoo, èn slameur... nèè, dè nie dè;

Stadsnieuws - Hoe gaoget? Òch, zen gangeske, èn nòvvenaant ginne slameur (100609)

WBD III.1.4:382 'slameur' = drukte

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SLAMMEUR, voor beslommering. SLAMMEREN is bij Kil. hetzelfde als slommeren, t.w. confundere, intricare, impedire; Z.a.

A.P. de Bont -- slemö:r, zelfstandig naamwoord m. 'slameur' - beslommering, drukte, moeite en zorg.

Goem. SLAMEUR - slamè:r zelfstandig naamwoord m.

Antw. SLAMEUR zelfstandig naamwoord m., geen mv. Beslommering, last, drukte, moeite, zorg. In de slameur zitten. 'Ne slameur van 'en huishouwen.

WNT SLAMEUR (wsch. verlengde vorm naast 'sleur') - beslommering,

moeite, zorg, drukte

slandshèllegedaoge
zelfstandig naamwoord, plur.
Frans Verbunt -- kerkelijke feestdagen die in het hele land gevierd worden
WBD (III.3.3.213) "s lands heiligendag' = halve zondag

slang
zelfstandig naamwoord
slang
WBD III.4. 2:107 'slangeske' - slang (Colubria), ook 'serpent' genoemd
Dirk Boutkan (blz. 53) slangetje (beest), slangske (tuin)

slangs
bijwoord
over de (gehele) lengte van een ruimte
lang + adverbiale s (+ voorzetsel)
Van slangs dur 't café hô Jan de Timmerman mee schrogskes en plaanken 'n wel tien meter lange toffel getimmerd mee on wirskaanten baanken van plaanken-op-biertunnekes. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)
WBD in de lengte (b.v. m.b.t. het eggen)

slaof
zelfstandig naamwoord
slaaf
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- slaof; slaove
K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - slaof van Doore = Sjef van Doren (blz. 35)
WBD III.1.4:330 'slaafs' = gedwee
Antw. SLAAF zelfstandig naamwoord w, m. + v. fig. iemand die zeer hard werken moet.

slaog
zelfstandig naamwoord
slaag
uitdr. slaog beure - slaag krijgen
As ge nie ötkèkt, kunde slaog beure.
WBD III.1.2:44 'slaag' = pak slaag; ook: 'rammel, aframmeling, priegel'
WBD III.1.2:50 'slaag beuren' = een pak slaag krijgen; ook: 'pitten beuren'

slaoge

werkwoord, zwak

slagen

WBD III.1.4:338 'slagen' = gelukken

B slaoge - slaogde - geslaogd geen vocaalkrimping

Antw. SLAGEN Wordt altijd gebruikt voor 'slaan', Fr. battre, frapper.

slaoget

ww., pv+vn/lw

slaat het (met ge/gij/gullie, hij/zij/et als onderwerp)

Naa slaoget pas zis uur. Gullie slaoget nie aaf.

Henk van Rijen - slaoget mar gaoj - bekijk het maar

- 3e pers. enk. 'slao' + 'et'

Het fonetisch hiaat dat ontstand tussen 'slao' en 'et' is opgevuld door invoeging van 'g'. (Zie Schuurmant Encl. pron., blz. 22)

De A.P. de Bont -- § 242.

slaoj

zelfstandig naamwoord

sla; veldsla, 'vèldslaoj' (Lactuca sativa) - 'molsla'

slaoj meej jöön, meej aaj, meej èèrpel

De Wijs -- (Gehoord bij de groentenboer:) Gij mee oew vitaminen, ik zeg mar slaoi is goed veur de kenène (10-03-1967)

Tmoes gruunte van drie letters zèèn/ die meej en S begos./ Nao veul geblaojer riep ze kaod:/ «En kunst, dèk dè nie raoi,/ Hier in dè buukske daor stao «sla»/ Mart is toch ommers slaoi » (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Wèn gezuuk war')

Cees Robben - Gif mèn mar slaoj vur en slaatje;

WBD III.2.3.87 'sla' = kropsla; 'sla' = veldsla 88

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. 'slooi, slaai' - sla, salade
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- -- slaoj zelfstandig naamwoord - sla
Bosch slaai - sla; lange vrouw

slaojbêene
zelfstandig naamwoord, plur.
lange slungelbenen
(naar analogie van 'slaojhiele)
spillebenen, slungelbenen
De Wijs -- (Gehoord in de straat) Jè-jè, 't hiet ammaol tieners en twens en zoal, mar ge kunt nie alles draoge as ge slaoi-bene het (17-10-1966)

slaojêemere
werkwoord, zwak
R klungelen, niets doen: wat vrijen
R Ge staot mar zon bietje te slaojêemere, nie?
R Ik hè zon bietje meej der geslaojêemerd
WNT SLAEMMER - emmer, met talrijke gaten doorboord of van metaaldraad, waarin gewasschen sla wordt gezwaaid om ze droog te krijgen

slaojhiele
zelfstandig naamwoord, plur.
grote voeten
Gao is opzij; ge staot er meej oew slaojhiele boovenop.
Cees Robben - Ze heeter gin èèrg in dèsse slaojbêene heej.
Stadsnieuws - Gao toch es öt de weeg, ge staot bekaant meej oe slaojhiele op men têene. (061209)
Hees slaailip, slaaibek, slaaismoel (V:28)

slaojke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
buitenkansje; slaatje
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "Dè 's nog is 'n mooi sloaike (buitenkansje)"
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - dès nòg es en schôon slaojke (D'16) - dat is een buitenkansje
WNT SLAATJE - in de zegswijze 'een slaatje uit iets slaan' (soms: maken) - er aardig wat geldelijk voordeel uit weten te trekken

slaojollie

zelfstandig naamwoord
slaolie

slaoke
werkwoord, zwak
slaken
slaoke - slòkte - geslòkt
ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij slòkt

slaon
werkwoord, sterk
slaan
Dirk Boutkan (99)... blaw geslaon
- slaon - sloeg - geslaon (B: geslaoge)
- Praesens: ik slao - gij slaot - hij slao; imp. s slao
Dè slao nèrges óp. - Dat raakt kant noch wal.
B Ze hèbben em den kòp afgeslaoge.
DANB ze hèbben em bont en blaauw geslaon;
Wurrom maag dè naa nie? Wurrom naa zon mènneke geslaon? (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Hij waar der gehaawe en geslaon, zôas dè hiete. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
'De frater heej un gat in menne kop geslaon'. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Asser geslaon wier, vong hij aaltij de irste klappen op. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
WBD óp hòl slaon - op hol gaan (v.e. paard), ook genoemd 'er tussenöt gaon'
WBD slaon - het achteruittrappen v.e. paard
WBD slaon - met de benen zwaaien en bewegen tijdens het werpen (m.b.t. merrie) - ook genoemd 'raome'
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'opengeslaon'
Cees Robben - wöróm slaode gij oew vrouw? Hij (de nuuwe vadder) slao moeders;
Cees Robben - Ik slao niks aaf as blauw vliegen èn blèndaoze;
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ge slaot er niks èùt èn niks in - variant op 'Den blom slait men eruit en de zemelen blijven erin'.
WBD slaon (II:1038) - slaan: inschieten v. d. weefspoel; ook inslaon,

durslaon insochiete, schiete of gôoje
Henk van Rijen - van de vang geslaon - op hol geslagen
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- -- slaon ww - slaan
WBD 'slaan' - zingen (van vogels), ook aangeduid met 'fluiten, preken, slagen of slag'
Dirk Boutkan 'ze hèbe nem bont èm blaw geslaon' (zin 131, blz. 101)
WBD III.1, 2:30 'slaan' = slaan; ook: 'naaien, ertegenaan peren, bossen, een labbezoet geven' 53 'slaan' = een pak slaag geven; ook: 'afslaan'
WBD III.3.1:235 'slaan' = ruziën
Dirk Boutkan (blz. 23) slòn (tegenwoordige tijd pluralis); (blz. 66) imperat. uitsl. 'slao'

slaop
zelfstandig naamwoord
slaap
Cees Robben - mene meens pròt snaachs in zene slaop
slaap = oogvuil
WBD - III.1.1 - lemma: slapers (oogvuil) - soepoog (Tilburg en Oss). - slaap: Tilburg
► siepers
► soepers

slaope
werkwoord, sterk
slapen
Op en aander slaope - logeren
B Dè bèd slaopt goed. - Dat bed slaapt goed.
gez. MP Wie bè den hond slòpt, krèègt vlôoje.
— slaope - sliep - geslaope
— in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij slopt
Cees Robben - èn ge hèt er daor kunde nie van slaope; toen de duuvel laag te slaope;
Dialectenquête 1876 - sloapen en woake; hij slopt gerust
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ast geluk ènt goej weer bè mekaare slaope ('67)-.. dan kan het lukken
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - verkèt èn leepel slaope (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1971)- = figuur '44'
Frans Verbunt -- klèèn kènder slaope derèège grôot èn aaw meense slaope derèège dôod
WBD III.2.2:106 'slapen met iemand' = geslachtsgemeenschap hebben

slap

bijvoeglijk naamwoord

slap

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - wè slap in de piepe zèèn (D'16) - wat slap in de pijpen zijn! in de broekspijpen, dus in de benen

WBD III.1.2:184 'slap' = zwak van gezondheid 186 'slap' = onwel

WBD III.1.1:25 'slap' = zwak

slèècht

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord

slecht

WBD slèèchte kont - slecht paard, ook 'stolper' genoemd

De Wijs -- Nou zeg, die schoenen zèn ôk goed slêcht (23-10-1963)

Cees Robben - dieje meens laag tòch zôo slèècht; hij schiet slèècht;

Cees Robben - tis slèècht vur men hart;

Henk van Rijen - et zèn de slèèchtste nie, die nòr daaw aore -... naar hun ouders aarden

WBD III.1.2:148 'slecht gaan'= moeilijk vooruitkomen

WBD III.1.4:79 'slechterik' = slechte mens

Hftt. SLECHT ook bw: niet wel, kwalijk; het slecht hebben: van zaken gezegd.

A.P. de Bont -- bnw. en bijw. 'slaecht' - slecht

Antw. SLECHT (in 't Zuiden ook slächt) - gevaarlijk ziek, enkel als gez. 'Ne slechte mensch - ook: iemand die een slechte gezondheid heeft.

Bw.: nauwelijks, ter nauwernood, moeilijk, kwalijk.

sleeje

werkwoord, zwak

sleden

B sleeje - sleedde - gesleed;

ik sleej, gij/hij sleedt

slèèk

zelfstandig naamwoord

slijk, modder

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - gèld is et slèèk der aarde, mar ge dabt er zèlf tòch gèère in (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - en sneuwke in et slèèk is en vòrsje zeekerlèèk ('16) -als het sneeuwt tijdens dooi, volgt er vast meer vorst

Henk van Rijen - dur et slèèk dòkkele - door de modder lopen

WBD III.4.4:169 'slijk' = modder; 187 'slijk', 'slik' = slib

Antw. SLIJK zelfstandig naamwoord o. -fr. boue; geld winnen gelijk slijk

SLEK zelfstandig naamwoord m. - sneeuwnat, fijne sneeuw die smelt in 't vallen.

slèèm

zelfstandig naamwoord

slijm

stijfgeworden sap uit steenvruchten, gom, snòt

Antw. SLIJM zelfstandig naamwoord m. en niet o.: Bij brouwers: het eerste afkooksel dat uit het mout vloeit, als men brouwt.

slêep

pv.

sleep

verleden tijd van slèèpe

slèèp

zelfstandig naamwoord

WBD ploegslee (ijzeren of houten slee of raam waarop de boer zijn (gedeeltelijk) wielloze ploeg legt om te vervoeren)

WBD (Hasselt) egslee (slee voor het vervoer van de eg)

WBD sleep (werktuig om akker of wei te egaliseren), ook genoemd 'èg'

Antw. SLIJP moet SLEIP worden gespeld, zelfstandig naamwoord v. - bij landb.: horde van gevlochten takken, die men over den akker sleept om aardkluiten te breken.

slèèpe

werkwoord, zwak

slepen

Cees Robben - Ze krèège tiggisworrig de honde mar nie òngesleepe.

WBD slèèpe - (v.e. paard) onder het stappen de hoeven niet voldoende opheffen, ook (Hasselt) 'sloffe' genoemd

WBD slèèpe, waaj slèèpe (Hasselt) - slepen (met de sleep over akker of weide gaan ter egalisatie)

B slèèpe - slèpte - geslèpt

ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij slèpt

Cees Robben - assie zoo blèèft slèèpe (de voetballer) alleen met de bal voortgaan

V Tontje Bèks, die kos pas slèèpe!

Henk van Rijen -- slijpen (voetbaltechniek), slepen, sjouwen (FOUT): geen slijpen!

WBD III.1.2:154 'slepen' = sloffen
Dirk Boutkan (blz. 40) slêepe, slipte (sleep je)
Antw. SLEIPEN hetz. als 'slepen' en 'sleepen' in de wdbb., Fr. tariner
A.P. de Bont -- slä.pə(n), zw.ww.tr. en intr. 'sleipen' - slepen
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SLEIPEN, naar den meer Brabandschen tongval, voor 'slepen'; aldus ook bij Kiliaan. Z.a.
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - SLIJPEN voor slepen, en ook de woorden hier van afstammende.

slèèpe
werkwoord, sterk
slijpen
WBD slèèpe - schuren van leer op de nerfkant, ook 'schuure' genoemd (II 662)
Henk van Rijen -- slijpen
-- slèèpe - slêep, - gesleepe
Dirk Boutkan (blz. 40) verl. tijd slêep, maar: slipte gij?
-- in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij slèpt
Antw. SLIJPEN zie wdbb. -Spr. op iet geslepen zijn - naar iets verlangen

slèèperd
zelfstandig naamwoord
iemand die 'sleept', d. w. z. bij voetbal op z'n eentje met de bal opdringt, tegenstanders omspelend; ook 'pingelaar' te noemen
V heej slèèperd, gift diejen bòl onderhaand es aaf!

slèèphout
zelfstandig naamwoord
WBD over de grond slepende stok bij een getuierd beest
Antw. SLEIPHOUT zelfstandig naamwoord o. - bij mulders: elk der ijzeren platen die boven op den zetel vastliggen en waarop men smeert; ook: kalf

slèèpplaot
zelfstandig naamwoord
WBD (Hasselt) schuurplaat (ijzeren plaat bevestigd aan de onderkant v. d. ploegzool)

slêet
persoonsvorm
sleet

verleden tijd van slèète

slèète

werkwoord, sterk

slijten

De Wijs -- (Gehoord van 2 Tilburgers aan de Maas in R'dam, zeer diepzinnig. De eerste in extase van al dat weten) As ge dè naa ziet, èzer slèt, hout slèt, mar waoter slèt nie. -Jao, mar waoter verdampt toch. - Jè, dè weet ik wel, mar 't slèt toch nie. (17-10-1966)

WBD III.4.4:317 ' slijten' = vezelen

B slèète - slêet - gesleete

in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij slèt

slèk

zelfstandig naamwoord

slak

WBD III.4. 2:207 'slak' - huisjesslak (Helicidae), ook genoemd: 'karakol'

En ge lopt as 'n slek! Konde nie wè vortmaoke?! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)

Et ging nie snel, un slek ha dè pèrd meej gemak bijgehaawe. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD III.2.1:255 ' slak' (enk.) = sintels

Goem. SLAK - slèk, zelfstandig naamwoord vr., verkleinwoord slèkskə

Antw. SLEK, SLAK zelfstandig naamwoord v. (Kemp. släk): zoo traag als 'en slek

WNT SLAK (de vorm SLEK is gewestelijk nog zeer verbreid, vooral in Z. -Ned.)

slèkbòrd

zelfstandig naamwoord

spatbord

Cees Robben - oew slèkbòrd rammelt!

WBD (II:2788) 'slégbôômə' - slikbomen v.e. kar

slèkkestroop

zelfstandig naamwoord

bep. hoestdrankje

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "slekkenstroop - een soort van violiersiroop die men in de apotheek voor hoestende kinderen haalt"

WNT SLAKKENSTROOP - geneesmiddel in den vorm van een stroop,

uit slakken bereid (tegen kinkhoest en andere borstkwalen)

slèklap

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- spatlap (voor fiets en auto)

slènder

zelfstandig naamwoord

cilinder

WBD 'slenders' (II:938) - cilinders,

walsen van een assortiment

slèngske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

slangetje

Cees Robben - meej en slèngske in oew neus;

Dirk Boutkan (blz. 53) slangetje! (beest); slangske (tuin)

verkleinwoord van 'slang' (met umlaut)

slèpstêen

zelfstandig naamwoord

slijpsteen

Antw. SLIJPSTEEN zelfstandig naamwoord m. - fig. 'hard roggebrood':
Ik eet van dieë sl. nie'.

slèt

werkwoord, persoonsvorm

slijt, verslijt

Cees Robben - Wè slòpt, slèt nie;

WBD III.2.2:113 'slet' = zedelijk slecht meisje

115 'slet' = prostituee

WBD III.1.4:109 'slet' = ondeugende vrouw

tegenwoordige tijd 2e + 3e pers. enk. van 'slèète'

slèùpe

werkwoord, sterk

sluipen

WBD III.1.2:123 'sluipen' = verdacht rondlopen;

ook: 'gluipen', 'rondloeren', 'struinen'

B slèùpe - slôop - gesloope

in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/ hij slöpt

slèùs

zelfstandig naamwoord

sluis

Dialectenquête 1876 - sluis (met ui als eu in Meuse)

slèùte

werkwoord, sterk

sluiten

WBD goej gesloowte koej - harmonisch van bouw, ook genoemd: 'vierkaante','goej behange', schôon behange', 'gelèjnde' of 'goed gestòpte koej'

WBD III.4.4:171 'sluiten' = hard worden van aarde

- slèùte - slôot - gesloote

n sluiten

rdevol)"

werkwoord, zwak

De schooljong slibbere naor de stad / en dokkele langs de blaanke baon, (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Sneuw', 1938)

Ik haaw toch zoveul van m'n schoon aaw plat; / et rolt zo gezond van oew lippe / en et slibbert er over oew tong zo glad / en et huppelt zo locht op oew lippe. (Piet Heerkens; uit: De Mus, 'M'n aaw plat', 1939)

Elie van Schilt - wij slibberde en hard, vurral mee klompen. (Uit: 'Alles is aanders'; CuBra ca. 2000)

WNT SLIBBEREN - 3) glijden over sneeuw of ijs

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - slibberen - baantje glijden

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- -- slibbere ww - baantje glijden

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SLIBBEREN, voor glijden. Komt van slibbe, slibber, slijk. Z.a.

Goem. SLIBBEREN - slibərə wkw (rg.) Meer in samenst. met binnen, buiten, enz. Fr. se glisser.

Antw. SLIBBEREN - op het ijs glijden

Bosch slibbere - baantje glijden op ijs/sneeuw

slichtendonker

zelfstandig naamwoord

schemering

bij slichtendónker kwaampie tèùs

WBD III.4.4:240 'tussen licht en donker' = schemering

ook 'tussen het licht en het donker' = schemering

- uit: (tus)s(e)licht èn dónker,

Haor SLIGTENDONKERE - tussen licht en donker

slichtmesjien

zelfstandig naamwoord

stolmachine

WBD slichtmesjien - machine waarmee in de leerindustrie wordt gestold (de afwijkende naam zal wel verband houden met een anders ingerichte machine (II 652)

A.P. de Bont -- zw.ww.tr. 'slichten' - slechten, effenen

zelfstandig naamwoord o. 'slichmes' - slichtmes, kapmes

WNT SLICHTEN = SLECHTEN - vlak, effen maken

slichtmiske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
hakmesje
WBD (III.2.1:249) ' slichtmes'

slierp
zelfstandig naamwoord
waarschijnlijk van slurpen
WBD -- vermeld als Tilburgs in lemma 'waterachtig voedsel' naast 'sloerie' en 'slappe sloerie' maar met de mededeling dat het mogelijk geen vast voedsel maar koffie betreft.

sliet
zelfstandig naamwoord
WBD III.4. 3:126 'sliet' = wilgenteen

slim
bijvoeglijk naamwoord
scheef; slim; bijdehand; erg, bedenkelijk
Et durke hangt er slim in. — Het deurtje hangt er scheef in. Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - slim is ie wèl, mar mist òn zen bêene (D'16) - scheef is hij wel, maar het meest aan zijn benen (gezegd van iemand die mank is en daarbij niet erg bijdehand) WBD III.1.4:26 'slim' = verstandig
WBD III.4.4:226 'slim' = krom, ook 'gewrocht'
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - SLIM - scheef, krom, slecht, kwaad, verstandig. Zie Kil.
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- SLIM bn - behalve 1) schrander, betekent het ook:2) scheef, en 3) erg, vooral in de zegswijze ' dès nie zo slim'. A.P. de Bont -- slim, bnw. en bijw. 'slim'- 1) scheef, schuin; 2) erg, verkeerd.
WNT SLIM A) l) niet recht, scheef, schuin; slinksch, oneerlijk, onoprecht; erg, t. w. verkeerd, gevaarlijk, bedenkelijk

slim
bn.
R erg; bedenkelijk
dès nie zo slim - dat is niet zo erg.
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) -

SLIM - scheef, krom, slecht, kwaad, verstandig. Zie Kil.

A.P. de Bont -- bnw. en bijw. 'slim' _ 1) scheef, schuin; 2) erg, verkeerd

WNT slim a) 3) erg, t. w. verkeerd, gevaarlijk, bedenkelijk

slinger

zelfstandig naamwoord

diarree; onderdeel van een waterpomp

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - zèède on de slinger? (Do'76) - heb je last van diarree? (naar het Roosendaalse merk 'Slingerkoek', een peperkoek)

WW ôn de slingerschèèt

Dirk Boutkan (blz. 51) verkleinwoord slingertje, ook slingerke

De Wijs -- Hij mot nog aaltij slinger zeggen tegen dè ding wè aon de pomp hangt (23-02-1972)

slinke

werkwoord, sterk

slinken

Dirk Boutkan slinke - slónk - geslónke

slinte

werkwoord, zwak

betekenis onduidelijk; groeien? hangen?

De Wijs -- Der slinten der zoveul aon, dek ze nie geplokken kon krège (feb. 1962)

slip

bijwoord, zelfstandig naamwoord

verkeerd

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "let er op, het lopt bepold slip uit (verkeerd)"

WBD III.1.1:135 'slip' = schoot', ook: 'kooike'

WBD III.1.4:340 'slip lopen' = geen succes hebben

WBD III.4.4:279 'slip' = hoeveelheid die men in een schort kan dragen

slippere, slibbere

werkwoord, zwak

(baantje)glijden

slippere - slipperde - geslipperd

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "slipperen - baantje glijden"

WBD (III.3. 2:153) slippere, slibbere = glijden op het ijs

WBD (III.1.2:13) 'slipperen' = glijden; ook: 'schuiven'

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- SLIPPEREN, onov. ww (ook: slibberen) zich glijdend voortbewegen over een glijbaan op ijs of sneeuw.

A.P. de Bont -- slipərə(n), zw.ww. intr. 'slipperen' - glijden over sneeuw of ijs (inz. als spel van kinderen).

Antw. SLIPPEREN - slibberen, Fr. glisser

WNT SLIPPEREN - glijden op een glijbaan (te Turnhout)

slipperlatte

zelfstandig naamwoord, meervoud

latten waarop men slippert, slibbert = ski's

Ik zè daor van 't wenter is op z'n zwitsers aon 't waandele gewist mee zon paor van die lange slipperlatten aon m'n voeten, en twee van die douwpieken in men haande... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

slispele

werkwoord, zwak

WBD III.3. 1:298 'slispelen- of 'fluisteren' = lispelen

slòb

zelfstandig naamwoord

WBD III.1.3:79 ' slob' = baalschort; ook 'slobber'

slòbbe

werkwoord, zwak

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "slobben - morsen - hij heet er onderweg 'n paar geslobt (verloren)"

WBD III.1.3:10 'slobberen' = niet passen (van kleding) ook: 'flodderen

slòdder

zelfstandig naamwoord

De Wijs -- Ze wil d'r déél hebbe mar ik zè nie mesjokke waant ze hee al unne slodder gekregen (17-08-1964)

Henk van Rijen -- veel, hoop, berg

CiT (37) 'Wè zal de mister 'ne slodder beure'

WBD III.1.4:112 'slodder' = idem; ook: 'sloor', 'sloddervos', 'sloerie'

WBD III.4.4:260 'slodder' = grote hoeveelheid

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- -- 'slodder' zelfstandig naamwoord - een heleboel

WNT SLODDER - Ook in toepassing op een flink bedrag dat iemand erft of wint

sloeber

zelfstandig naamwoord

sul, goeje klôot

Frans Verbunt -- varkensvoer, slappe koffie of soep

S&S SLOEBER - grote jongen, grote lummel; van 'sloeberen', de gew., zuidelijke vorm van 'slobberen' (WNT XIV, 1833)

WNT SLOEBER zelfstandig naamwoord m. iemand die veel gegeten heeft of eet: slokop;

goede sul (Corn. -Vervl.) enz. Z.a.

Antw. SLOEBER zelfstandig naamwoord m., scheldnaam, zooveel als 'deugniet', schoft; 'ne goeie sloeber - een goeie sul; 'ne groote sloeber - groote jongen, lummel

sloerie

zelfstandig naamwoord

WBD III.2.3:2 'slappe sloerie' = waterachtig voedsel

WBD III.2.2:113 'sloerie' = zedelijk slecht meisje; ook 'slet', 'del'

WBD III.1.4:112 'sloerie' = slodder

sloestere

werkwoord, zwak

WBD III.1.2:154 'sloesteren' = sloffen

slof

zelfstandig naamwoord

slappe pantoffel

WBD stijlslof: houten plaat die ligt tussen stijl en stijlpor.

uitdr. öt zene slof schiete - opvliegen; plotseling met iets bijzonders voor den dag komen (zowel positief als negatief)

WBD III.1.3:243 'slof' = pantoffel; leren pantoffel

WBD III.1.4:231 'uit zijn slof schieten' = zich kwaad maken

Antw. SLOEF zelfstandig naamwoord m. - pantoffel, slof; fig. goede sul, Fr. bonasse

WNT SLOF (II) l) slappe pantoffel zonder hak; 8) in verschillende toepassingen voor steunsels

sloffe

werkwoord, zwak

sloffe - slofte - gesloft

geluk hebben (Hasselts?)

WBD (Hasselt) v.e. paard - onder het stappen de hoeven niet voldoende opheffen, elders 'slèèpe' genoemd

WBD III.1.1. lemma Geluidloos een wind laten – op zijn sloffen laten – Tilburg; in Goirle: een op sloffen(laten)

► sòkkelôoper

slofke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Henk van Rijen -- sloofje, voorschootje

slonke

werkwoord, zwak

WBD III.4.4:274 'slonken' = slinken

sloof

zelfstandig naamwoord

voorschoot

WBD sloof (II:940) - voorschoot v. d. wever; ook 'veurschot' of 'slufke'

WBD sloof (I:1433) - zaaikleed, een door de zaaier aangebonden kleed, voorschoot of scholk, waarin hij het zaad draagt dat hij uitstrooit

WNT SLOOF - 5) voorschoot, schort

slôoj

zelfstandig naamwoord,plur.

Henk van Rijen -- sloten

Henk van Rijen -- 'Meej die slôoj kun de dè ammòl slööte'

slôom

bn.

WBD III.4.4:30 'sloom weer' = benauwd weer; ook 'maf, drukkend, zwoel, 'zoel, broeierig, broeiend weer'

WNT SLOOM, bn, bw. - niet flink, niet levendig, suf, lijzig, traag, slap. Sloome duikelaar - iem. die niet veel presteert, sul, prul, suffer.

sloop

werkwoord, persoonsvorm

Dirk Boutkan (blz. 32) naast 'sloop' ook 'slôop'

verleden tijd van 'slèùpe'

slôope

werkwoord, zwak

slopen, afbreken

sloor

zelfstandig naamwoord

vrouwelijke goedzak

vD. onnozele, sullige vrouw; beklagenswaardige, goede vrouw, ziel; slordige, slonzige vrouw.

vD. nog niet gesloten koolplant; (gew.) koolzaad; (gew. raapzaad)

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- en goej sloor

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "sloren - planten van koolzaad"; "beste vrouw, niet al te snugger"

WBD I:1422 koolzaad, het zaad van Brassica napus oleifera, ook wel van Brassica rapa, waaruit raapolie wordt geperst: 'sloor' (hs K183)

WBD III.1.4:112 'sloor' = slodder! ook: 'sloerie', 'sloddervos'

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- -- sloor zelfstandig naamwoord - slons

Antw. SLOOR zelfstandig naamwoord v. (scherpe o) - goedaardig, sulachtig, deernisweerdig vrouwmensch

Goem. SLOOR zelfstandig naamwoord vr. - onnoozel vrouwspersoon.

A.P. de Bont -- slo:r zie: slö:r, zelfstandig naamwoord vr. 'sleur' - sloor, ziel: 'n goei sleur v.e. mäid.

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SLOER, voor een onachtzaam, slordig, morsig vrouwspersoon. Anschlüren is in het Neder-Saksisch: zich de kleederen slecht aantrekken.

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SLOOR, goed onnoozel vrouwspersoon, ook wel 'sloof';

Kil. sordida ancilla, serva vilis, ignava.

WNT SLOOR 1) a) - onnoozele, sullige vrouw; b) beklagenswaardige, goede vrouw; ziel; c) vrouw v. geringen stand; sloof

slôot, slotje, sloojke(s)

zelfstandig naamwoord

sloot

verkleinwoord ook aangetroffen als slôojke(s)

R.J. 'den diepe slôot'

over slooikes en waaikes en vennekes... (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'Den oiver en de kinkenduut', 1941)

midden in 'n vuil, gruun, modderig slooike... (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'Den oiver en de kinkenduut', 1941)

Cees Robben - Ge ruukt nòg nèt as vruuger[,] slôot...

Onderweg slooike springen, zwemmen in et kenaol. (Lodewijk van den

t den brèùne eigeluk wel

genoemd: 'blauwsloot, goot'

zijde; 184 'slootkant' = oever

n Noord-Brabant (1937) - slôot

andig naamwoord - sloot

eteritum meervoud)

Ill.: Naumann - emberiza schoeniclus, rietgors, slôotmus

slôotmus

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- rietgors (Emberiza schoeniclus)

WBD III.4. 1:176 'slootmus' - rietgors (Emberiza sohoeniclus), ook: 'gagelmus' genoemd

slòp

zelfstandig naamwoord

WNT SLOP (III) 11) - hol, krot

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - beeter int slòp dan int hèùs (Si'66) - beter een ziekte onder het vee dan onder de huisgenoten (slòp = bijgebouw, krot, hol)

slòpkaomer

zelfstandig naamwoord

slaapkamer

slopke

zelfstandig naamwoord, ver**kleinwoord**

sloopje

Dirk Boutkan (blz. 32) slopke

slòpt
werkwoord, persoonsvorm
slaapt
Cees Robben - Slòpt jöllieje Jaon naa al Sjaan? men bêen dè slòpt;
Cees Robben - Wè slòpt, slèt nie;
2e + 3e pers. enk. van 'slaope', met vocaalkrimping

slöpt
werkwoord, persoonsvorm
sluipt
tegenwoordige tijd sing. 2e+ 5e pers. van 'slèùpe', met vocaalkrimping

slörf
zelfstandig naamwoord
slurf

slörpe
werkwoord, zwak
slorpen, slurpen
slörpe - slorpte - geslorpt
WBD III.2.3:282 'slurpen' = paffen

slöske
zelfstandig naamwoord verkleinwoord
Henk van Rijen -- sluisje

slòt
zelfstandig naamwoord
1. slot, afsluiting, einde
- Op slot wik oe dan nog raoien,/ Verbaastert noot oe moeders Taol,/Blèft ze spreke, leze, schrève,/ Dès in heilig Ideaol. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
...en op slot hèk naa zon fèn fietske gekrege dèk er nie mir op durf te gaon zitte. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
2. halssnoer
Het slot was een halssnoer, bestaande uit drie of vier snoeren bloedkoralen, die aan de beide uiteinden samenkwamen in een gouden versiering welke om de hals ineen gehaakt werd. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 1 'Wijkbuurten in vroeger dagen; NTC – 8-11-1950)

slöt
werkwoord, persoonsvorm
sluit
tegenwoordige tijd sing. 2e+ 3e pers. van 'slèùte', met vocaalkrimping

slotje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
slootje
verkleinwoord van 'slôot', met vocaalkrimping
Bosch slotje - slootje

slötje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
slotje
verkleinwoord van 'slòt', met umlaut

slötspèl
zelfstandig naamwoord
veiligheidsspeld
WBD III.2.2:30 'sluitspeld' = idem; ook 'veiligheidsspeld'
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- -- slötspèld zelfstandig naamwoord - veiligheidsspeld

slubbeslunkske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "slubbeslunkske"- een meisje of jongen die suft, een slepende s(lispel)

slufke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
voorschootje
WBD slufke (II:940) - voorschoot v. d. wever; ook 'sloof' of 'veurschot'

slukske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
slokje
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- slukske
WBD III.2.3:4 'slokske = slok
268 'slokje' = borrel'

verkleinwoord van 'slok', met umlaut

smaawtollie

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- (textiel) olie voor het gladmaken van de wolvezel

vDale SMOUTOLIE - 2) olie waarmee textielvezels, vooral wol, worden besprenkeld om ze gemakkelijk verspinbaar te maken

Ze stonke nòr smoutolie, dè wèl, mar ze mòkten ok laoke èn ze mòkte flenèl. Èn rips, èn baaj, èn ok mesjèster. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

smal

bn.

smal

Henk van Rijen - meej ne smalle ring getrouwd - het huwelijk niet te serieus opvattend

WBD III.1.1:20 'smal' = slank, tenger; ook 'smallekes'

smaok, smòkske

zelfstandig naamwoord

smaak

Cees Robben - Smaok heetie. Meej veul smaok.

WBD III.1.4:189 'smaak' = genoegen

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. - smaak, smaak die niet bij de zaak behoort, smaak van bederf.

smaoke

werkwoord, zwak

smaken

R Als 't eten smaakt; Dè smòkt nòr tròg: had ik meer, dan vraat ik nòg.

Pierre van Beek -- Niks smokt zo fèèn as wèèrme koffie öt en aaw köpke.

Cees Robben - De olliebòlle ruuke goed... dè wèl, mar ze smaoke nòr kôoper.

smaoke - smòkte - gesmòkt, met vocaalkrimping ook in tegenwoordige tijd: smokt

smeeje

Smid - ABC-boek voor de jeugd; datum onbekend

werkwoord, zwak

smeden

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - smid, smid, smeej; as de duuvel komt dan moete meej (D'16) - versje, wsch. gebaseerd op de omstandigheden in een smederij

B smeeje - smeedde - gesmeed; ik smeej, gij/hij smeedt

Goem. SMEDEN – smǝje wkw (smé:dǝ, gǝsmejǝ)

smêeke

werkwoord, zwak

smeken

Cees Robben - Ik hèb em gebid èn gesmikt

Henk van Rijen -- 'smêeke'

B smeeke - smikte - gesmikt

- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping!

gij/hij smikt

smèèr

zelfstandig naamwoord

vettige substantie; fig. bijdehandje N. Daamen - Handschrift 1916 -- "O! 't is zo'n smair (zoo'n bij de handje)"

Antw. SMÈÈR zelfstandig naamwoord o. — karsmeer, wagensmeer; zonder lidw.: rammeling, pak slagen

smèère

werkwoord, zwak

smeren; vertrekken

B smèère - smèèrde - gesmèèrd - geen vocaalkrimping

Dirk Boutkan (blz. 22) smèère naast smeere. (blz. 96) enem botteram smeere

- em smeere - ervandoor gaan

N. Daamen - Handschrift 1916 -- 'smairen' 'hij smairden en' hij trok er uit

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'hij smeirde er tusschenuit'

Cees Robben - et lopt hil gesmèèrd

Et smèère van de botterhamme... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Moederdag')

[de biljartkeu met krijt 'insmeren'] - Ze vèèchte om et stukske krèèt/ Ze moette dikkels smèère/ De keuj, -mar effeveul der maog/ ze lussen em zo gèère. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Krèèt op tèèd...)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ik smèèr men ziel meej en spèkzwaord, zi Door, dan schèùft ze den duuvel dur zen haande (D'16)

WBD invetten (in bakkerij: blik, plaat of vorm invetten om aankleven te voorkomen)

Antw. SMEREN ziw wdbb. Ook: gesmeerd worden: die boter smèèrt slecht.

smèèreges

bijwoord

's morgens

smèèreges ziedem noot nie. - 's Morgens zie je hem nooit.

Dialectenquête 1876 - 's mêrges vruug (ê als in Fr. même)

Buuk Saoves groote jonge, mar dan ok smèèreges - als je 's avonds laat nog de branie denkt te kunnen uithangen, dan moet je ook 's morgens karakter tonen.

Piet van Beers – 'As ge me zuukt': As ge smèèreges de mèèrels/ wir zen bist te keer heurt gaon. (Brabants A.P. de Bont -- 1; z.j., ca. 2005)

'sMèèregesvruug sjouwt ie meej kraante dur de straot... (Henriëtte Vunderink, Dekraantejonge, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

kZèè gin sjagrèèn ofsikkeneureg,/ èn ok smèèreges nie huumeureg. (Henriëtte Vunderink, Stèmminge, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

smèète

werkwoord, sterk

smijten

WBD III.1.2:84 'smijten' = gooien

Dirk Boutkan (blz. 67) imperatief 'smèt' - uit de reductievocaal blijkt dat we hier niet van doen hebben met een uitgangsloze vorm, maar met een vorm waar de uitgang -t is geassimileerd aan de slotmedeklinker

B smèète - smêet - gesmeete — in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij smèt

Antw. SMIJTEN - slaan, Fr. frapper, eng. to smite; werpen (zie wdbb.)

AMIJT zelfstandig naamwoord m. - worp; harde slag of klets

smèlleke

Ill.: Naumann - athena noctua

Ill.: Naumann - falco columbarius

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

WVD smelleken (Falco columbarius) - erg kleine valk, die aan de bovenkant blauwgrijs is en aan de onderkant licht roestkleurig.

Cees Robben - 'Toen was't de beurt aon smellekes... '

WNT SMELLEKEN - wsch. verkleinwoord v.e. vorm smerle, naast smeerle. Het zou echter, gezien fri. smelfalk, ook niet ondenkbaar zijn dat 'smelleken' kwam van 'smelten', in den zin van 'dunne ontlasting hebben.... De naam 'smelleken' is naar het schijnt van Brabantschen oorsprong en als algemeen woord van de valkeniers uit Valkenswaard overgenomen. - Naam van de valken van de soort Falco aesalon L.

WBD III.4. 1:189 'smelleken' - steenuil (Athene noctua), ook 'uil', 'huipke' of 'huib' genoemd

Foto Seweryn Olkowicz -phoenix **dactylifera**

zelfstandig naamwoord

smeerlap;

vijg (vrucht v. d. vijgeboom), dadel (vrucht v. d. dadelpalm),

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "smerlappen (dadels, vijgedalen)"

Dirk Boutkan 'smirlap', smèrlap (blz. 34) met vocaalreductie, ook 'smirlap'

WBD III.1.4:105 'smeerlap' = schavuit

WBD III.1.4:113 'smeerlap' = smeerpoes

WBD III.2.3:173 'smeerlap' = vijg

Antw. SMÈÈRLAPPEN zelfstandig naamwoord m., mv. - dadels, de vrucht v. d. Phoenix dactylifera

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- smèrlappe zelfstandig naamwoord - smeerlappen, dadels

Hees smèrlap (I:21) Str. smerlap (l:77)

smèrlapperij

zelfstandig naamwoord

smeerlapperij

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'smèrlapperij' = troep, rotzooi

Piet van Beers – 'Waotersnood 1995': M'n vrouw zeej:Nou,dè is me daor/ ok 'n smèrlapperij. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Antw. SMÈÈRLAPPERIJ zelfstandig naamwoord v. -handelwijze v. eenen smeerlap; vuiligheid, morsig werk. Ik lees zoo'n smèèrlapperij nie'.

smèrreg, smèrrig

bijvoeglijk naamwoord.

smerig, smeerbaar; vies; zacht

Ons vrou zi "ziedde naa, daor heddet al, ik vèn ut ok smèrrig". (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Giestere nog zo blaank en rein,
hoe kunde vandaog toch zo smerrig zijn!

(Piet Heerkens; 'Dooi', gepubliceerd in De Zaaier, bijlage van de Nieuwe Tilburgsche Courant, 1941)

et Geld, dè zo fijn is, -
wè-d-enkel mar schijn is, -
maokt groot wie klein is
enen smerrig wie rein is.
(Piet Heerkens; uit De knaorrie, 'Geld', 1949)

Frans Verbunt -- 'smèrrege praot' - vuilbekkerij

Piet van Beers – 'Groeten uit Mallorca': Manne spèùte de straot, haole vèùlbakke op,/ want dè gao meej die Zon smèrrig ruuke. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

WBD III.2.3:146 'smerig' = mals (boter); ook 'gemoeiig', 'smeuïg', 'zacht'

WBD III.4.4:236 'smerig' = troebel; 237 'smerig' = vuil, smerig WBD

WBD III.4.4:III.4.4:321 'smerig maken' = bevuilen

WBD III.4.4:103 'smerigheid' = natte sneeuw

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SMERIG wordt niet alleen, behalve in de eerste beteekenis van vettig, gebruikt in die van vuil, morsig (smerige straten), maar ook, in een figuurlijken zin, voor 'onkuisch' (obsceen, indecent. Ook bij verachting: een smerig heer; Z.a.

smèrreghèd

zelfstandig naamwoord

iets vuils, iets gemeens

smèrt

zelfstandig naamwoord

smart

Dialectenquête 1876 - plezier en smert - vreugde en smart

smèt

zelfstandig naamwoord

merkteken op vaste afstand aan de rand van weefsel, ter aanduiding van de maat

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - hij kos vèèf smèt fries wèève ('66) - gezegd v.e. vlugge wever (fries = naam v.e. soort stof)

WBD smèt (II:1008) - een v. d. (blauwe, rode, groene, zwarte) vlekjes die op regelmatige afstanden al op het scheerraam in een rechte lijn dwars op de ketting worden aangebracht...

WBD smètte (ll:1008) - smetten (werkwoord) met een smet merken WBD driekôoninge (II:1008) - drie naast elkaar gelegen smetten, ten teken dat een stuk vol was.

WBD III.4.4:320 'smetten', 'besmetten' = bevuilen

Antw. SMET zelfstandig naamwoord v. -Bij wevers: de roode, groene of zwarte plek die van afstand tot afstand in de keting gemaakt wordt, als zij op den scheermeulen geschoren is. De ruimte tusschen twee smetten; d.i. 5 of 6 ellen.

smètte

werkwoord, zwak

WBD II:1008 - smetten: met een smet merken

WBD III.4.4:320 'smetten', 'besmetten' = bevuilen

smeurske, smörske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Henk van Rijen -- spaarpotje (van achtergehouden geld) waar niemand iets van weet

WNT SMOREN - A) 4) (heimelijk) doen verdwijnen, zoek maken, verduisteren, verdonkeremanen (In dezen zin niet meer in gebruik.)

smid

zelfstandig naamwoord

smid

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - smid, smid, smeej; as de duuvel komt dan moete meej (D'16) Versje, wsch. ontstaan wegens het zwarte gezicht van de smid, of wegens zijn vuur.

smikt(e)

werkwoord, persoonsvorm

smeekt(e)

tegenwoordige tijd sing., resp. verleden tijd van 'smeeke', met vocaalkrimping

Piet Heerkens; uit

smòdderpötje

verkleind zelfstandig naamwoord

gerecht dat bereid wordt van het eerste 'slachtafval' bij de varkensslacht - volksgerecht voor fijnproevers

Cees Robben - Robben en rooms; Tilburg 1981 - Daags daarna werd het varken afgekapt. De grote stukken gingen de kuip in en het klein goed ging terzijde voor de bloedworst, de zult, de kaoikes en de balkenbrij. De hersens en ‘de steek’ werden het eerst gegeten... dat was het ‘smodderpötje’. Daar kon onze pa zich te goed aan doen... dan glommen z'n kien en z’n wangen van al dat kösselijk vet.’

► Dossier Varken culinair

smoel

zelfstandig naamwoord

mond, gezicht

Frans Verbunt -- 'smoelwèèrk' - gezicht

Frans Verbunt -- et meens ha en smoelwèèrk van aaw lappe

WBD III.3. 1:236 'smoelvechten' = bekvechten

WBD III, 1. 1:64 'smoel' = gezicht

WBD III.1.1:96 'smoel = mond; 98 'smoel' = mond (spotnaam)

WBD III.1.4:269 'een smoel trekken' = een lelijk gezicht trekken

Antw. SMOEL zelfstandig naamwoord m. +v. - muil; zelfstandig naamwoord m., zonder lidw. 'smoel in iet hebben' er vermaak, voldoening in hebben.

WNT SMOEL - 1) mond; 2) gezicht, gelaat; 3) snoet of snuit v.e. dier

smoelwèèrk
zelfstandig naamwoord
GG gezicht, smoel, snuit

smòkkelèèr
zelfstandig naamwoord
smokkelaar
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- smokkelèèr; 'smokkelaer'
Antw. SMOKKELÈÈR - zelfstandig naamwoord m. - smokkelaar

smòkske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
Henk van Rijen -- smaakje
CiT (11) 'Ieder pruufke hee z'n smokske'

smòkt(e)
werkwoord, persoonsvorm
smaakt(e)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - em wèl lussen as ie nòr kooper smòkt (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1969)- graag op een borrel getracteerd worden (koper duidt op geld)
tegenwoordige tijd sing. resp. verleden tijd van 'smaoke', met vocaalkrimping

smoore
werkwoord, zwak
-- smoore - smoorde - gesmoord; geen vocaalkrimping
1. roken van tabak
Cees Robben - Kunde smoore? luste sneevel? - Kun je roken, lus je jenever?
1.1 roken in de zin van aan rook blootstellen
Daornao gekookte ham, gin gewone zooas ge in de winkels koopt, nèè ham die bij den bakker 'n wijltje in den oven gesmoord hô, half en half gebraojen zoodè 't er 'nen geur afsloeg om waoterachtig van te worren. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)
WBD III.2.1:363 'smoren' = stoven
WBD III.1.2:236 'smoren' = stikken
2. achterhouden van geld, stiekum geld sparen; ► smoorzèkske
WBD III.3. 1:365 'smoren' = verduisteren; ook genoemd! 'taaien'

Van Delft - Een straatventer "kwèkt"; een kind "seevert"; een meisje "semmelt" en een arbeider "smoort" een gulden. Dat smoren is een volkskwaal. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

3. koorts hebben (cf. warmte van stoven?)

Van Delft (Nwe. Tilb. Courant; Van vroeger dagen 115; 18 mei 1929)- Het veroorzaakte zoo'n plezier dat vader voortzette en 'n nieuwen deun voor den dag bracht:

Toon, munne zoon, is smoorend ziek;
Midden in de week, mèr 's morgens nie,
's Zondags gaot ie un borreltje drinken
En 's Maondags ligt ie in 't bed te st.....

4. Andere betekenissen

WBD III.4.4:251 'gesmoord' = gedempt

Antw. SMOOREN, in 't Zuiden: smoren: rooken, smoken, in rook opgaan; Smooren gelijk 'nen Turk, gelijk 'n fabriekschouw.

smoorzèkske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Frans Verbunt -- loonzakje waarin geld werd achtergehouden

Stadsnieuws - Onze paa wèèrekte verrèkkes hard, mar hij bròcht dörrem aatij wèl en smoorzèkske meej nòr hèùs. (110307) = een extraatje

smorselpötje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

smoorpotje; heimelijk bij elkaar 'gesmoord', appeltje voor de dorst

Cees Robben - 9 (blz. 35) 'Hedde trek in 't smodderpötje'

smörske, smeurske, smurske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Henk van Rijen - teruggelegd geld (b.v. een deel v. h. loon)

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "smörske - geheim spaarpotje"

Van Beek - "Moeder had nog 'n smurske." - Zij had nog een verborgen spaarpotje. (Nwe. Tilb. Courant; Uit Tilburgs folklore; 18 juli 1958)

Frans Verbunt -- 'smörske' - smoorpotje; bij elkaar 'gesmoord' appeltje voor de dorst

Verwant met SMOREN - heimelijk doen verdwijnen.

smulle

werkwoord, zwak

smullen

Van Delft - Geleidelijk zakte het jongensstelletje af, ieder naar eigen

woning. Daar zat "onze vadder" met z'n kleinste op den schoot, en liet hem op de knie wippen, zingende:

Hup mèr Jaans, den beer ies los,
Heddum nie hoore brulle?
Snijd um z'n neus en oore aaf,
Dan hedde nog wè te smulle.

(Nwe. Tilb. Courant; Van vroeger dagen 115; 18 mei 1929)

snaachs

bw.

's nachts

Nee bruur, slaope doen we snaachs... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Cees Robben - Waor ik snaachs nòg wèl van dromde

Cees Robben - snaachs doek niks as ruuren èn wèène

mene meens pròt snaachs;

Vur snaags hamme AaBee. Wolle deekes. Goed vur teege de rimmetiek. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

snaawe

werkwoord, zwak

snauwen

Snaauwt nie zo, ik heb ok en moeder gehad.

GR gin vriendelek woord, mar ene snòb èn ne snaaw;

snaawe - snaawde - gesnaawd

Antw. SNAUWEN: Hauwen en snauwen

snaor, snòrke

zelfstandig naamwoord

snaar

A.P. de Bont -- sno:r, zelfstandig naamwoord vr. 'snoor' - snaar; ook bij een spinnewiel vindt men een snoor: een dun touwtje dat over de trendel en over het rad loopt.

Antw. SNAAR zelfstandig naamwoord v. - snaar;

Spr. Daar is 'en snaar aan los - hij is niet wel wijs

snapmiske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

korte H. Mis (zonder preek)

Pierre van Beek -- Et was en snapmiske zonder preek - dit duidt op een

vlotte manier afkomen van een onaangename ontmoeting of ook wel: lekkertjes een zedepreek ontlopen. (Tilburgse Taaklplastiek 171)

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- snapmiske zelfstandig naamwoord - korte, stille mis

Hees snapmiske (VII:69)

WNT SNAP (I) In de (in de alg. taal verouderde) verbinding 'met een snap waarnaast soms 'in een snap' en in Z-Ndl. 'op een snap' en 'te snappe - zeer vlug, ijlings, inderhaast; zeer spoedig, terstond, enz.

snèbbel, snèb

zelfstandig naamwoord

praatzieke vrouw, de mond van zo'n vrouw

Cees Robben - ze kwaam er meej der snèbbel tusse

WBD III.1.1:99 'snebbel' = mond

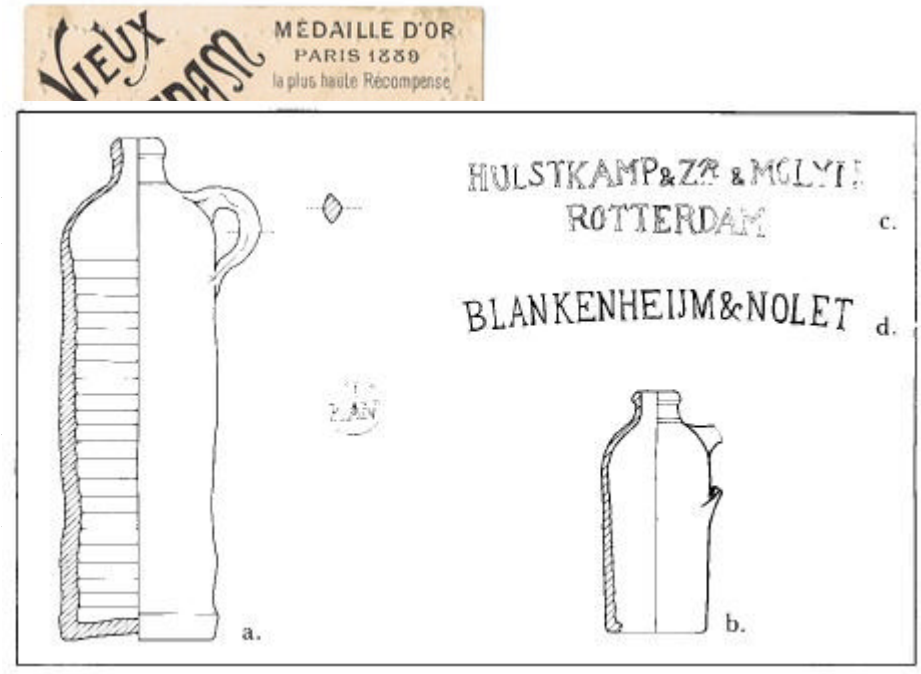
A.P. de Bont -- snäbəl, 1). zelfstandig naamwoord m. bek, mond; 2) zelfstandig naamwoord vr. babbelzieke vrouw?

Antw. SNÈVEL zelfstandig naamwoord m. - mond: 'Houd oewe' snèvel toe'

SNEB (uitspr. snäb) zelfstandig naamwoord v. - mond: Houd oew sneb. ' - zwijg!

Bosch snèbbel - mond

WNT SNEBBEL - verouderde vorm naast 'snavel'

Jeneverkruiken met merken, aangetroffen bij archeologisch onderzoek naar het Kasteel van de Hasselt. Ill. uit: *Graven naar het kasteel van Tilburg*, H. Stoepker 1986

sneevel

zelfstandig naamwoord

jenever

Toen waar de sneevel nog goejekôoper as de limmenaade. - Toen was jenever nog goedkoper dan limonade.

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "snevel - jenever"

A.J.A.C. van Delft -- sneevel -- Bij Meke Piek - die wonde destijds in de Heuvelstraot wor na Pierson zunne winkel hee - wieren op zonnen aovond [de avond van de klòttermarkt, 5 december] liters snevel verkocht! (Nwe. Tilb. Courant, 5 dec. 1929)

Z'n ooge blonken as van glas

en gluurden deur 'n kier.....

ze dreven, - as 't geen snevel was, -

ze dreven rond in bier! (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Jan Viool', 1938)

- 'k Wens oe vurspoed in oe zaoken,/ steeds goed centen in oe tes./ En vur die 't um gère lussen,/ Aaltij "sneevel" in de fles. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Half z'n tèd zaat ie tot aon z'nen nek vol sneevel... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Lowie van Dorrus Misters - Resten nog een paar omstandigheden op de dag der begrafenis zelf. Dan werd namelijk iedereen, die ter uitvaart kwam, bij het intreden van de woning een glaasje jenever aangeboden. En nu zien wij de drankbestrijders overeind komen, want dat was een ergerlijk misbruik volgens hen. Doch als wij ons verplaatsen in de tijd waarover wij spraken, is dat geenszins het geval. Men moet dit gebruik zien als een voorbehoedmiddel tegen eventuele besmetting van de zozeer gevreesde ziekten. Zie boven. [zie lemma waoke] (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 2 'Doden-cultus van eertijds'; NTC – 16-11-1950)

MP gez. Ene gèldbèùl, en flès sneevel èn en jonge mèèd kunde noot alleen laote.

De Wijs -- (Op Textielfabriek) "Meneer, hik, waor motte, hik, deez slakken, hik, mee gevuld worre?" -"Mee snevel, potverdomme!" (15-06-1963)

De Wijs -- ('n kraai over de overledene:) Hij hee veul gezoope mar onze Pa hee wel unne teil snevel op (17-10-1972)

De Wijs -- Ik heb liever koaje snevel dan goei werk! (10-01-1970)

Cees Robben - dègge de sneevel vort lot staon; en sneevelneus; luste sneevel?

Cees Robben - Wè is oewe sneevel toch koud; vruuger zaag ik blauw van de sneevel;

Cees Robben - de miste kasteleins dôope dere sneevel nog aaltij aawverwèts; Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - kom on men hart, want ge ruukt nòr sneevel (D'16) - schertsende liefdesverklaring van een drinker aan zijn glas

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - et gao derin as sneevel in ene

kaajlègger (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) - het valt goed in de smaak

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - sneevel èn traone geeve gin vlèkke (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1971) - Het is beter zijn leed uit te huilen (Leed slijt en een roes kan men uitslapen.)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - nòr de sneevel stinken as ene frater nòr snuf (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1971) de fraters van Tilburg stonden bekend om het gebruik van snuiftabak

Elie van Schilt - daor wier goeie drank geschonken en goei sigaren gerokt, gin snevel die mee ut half literke los bij de slééter was gehold,

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- SNEVEL m (verbastering v. Fr. genièvre) - jenever.

A.P. de Bont -- sne.vel, zelfstandig naamwoord m. 'snevel' - jenever. Z.a.

Antw. GENEVEL (uitspr. zjeneevel) zelfstandig naamwoord m en niet v - genever, Fr. genièvre

SNEVEL zelfstandig naamwoord m. - mond; Houd oewe' snevel toe.

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- sneejvel zelfstandig naamwoord - jenever

Frans Verbunt -- gesneeje sneevel: Kiske zôop zo schielek dèttie gesneeje sneevel krêeg assie kwaam kaorte

WBD III.2.3:272 'jenevel' (ook 'snevel') = brandewijn

sneevelboer

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt -- slijter, brouwer, leverancier van alcoholische dranken

sneevellap

zelfstandig naamwoord

zatlap, dronk-aard, dronkenlap, zuiplap

Buuk sneevellap, sneevelneus - dronkenlap, iemand die teert op jenever

Stadsnieuws - Dieje sneevellap heej òn êen mòtje per dag zeeker nie genog (051108)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- snevellap m. - dronkaard; het veelvuldig gebruik v. h. verkleinwoord 'snevellèpke' wijst op enig begrip en zelfs vertedering.

A.P. de Bont -- sne.velap, zelfstandig naamwoord m. 'snevellap' - jeneverdrinker

Antw. GENEVELIST zelfstandig naamwoord m - geneverdrinker

sneevelneus

zelfstandig naamwoord

liefhebber van jenever

Van Beek - Toen zei men van iemand, die veel alkohol dronk, dat het

vas, ook wel "jeneverneus". (Nwe. I; 28 maart 1958)

pen (bep. kleding)

Ill.: Naumann

snèp

zelfstandig naamwoord

snip (vogel) (Scolopax)

Dialectenquête 1876 - sneppe - snippen

Antw. SNEP zelfstandig naamwoord v. -Men onderscheidt drie soorten: bossnep, watersnep, halfsnep

snèrt

zelfstandig naamwoord

erwtensoep

De Wijs -- Snert lust ie as ‘ne grôte. Mar ‘s avonds zitten te vozen en ammaol van die sokkenlôpers, ge wit wel, die langs zunne rug omhoôg kruipe en bij z’n halsboordje de vrijheid kiezen (24-02-1966)

De R die is wir in de mònd/ de zoomer is vergeete/ naa kunne we wir wèèrme snèrt/ òf mòssele gòn eete. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: ‘De R van rèère‘)

Piet van Beers – ‘Jonges, löster is’: En dörrom eete wij naa snert/ èn flink wè schórseneere./ Dan kunnen wij 'm ok enne keer/ op 'n blaoskonzert trakteere. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers – ‘De stinpöst’: Gaode èfkes langs de slaager.../ komde ok nog op de mèrt? / Zurgt dan vur wè platte ribbe/ èn wè praaje vur de snert. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

snèrt - teksten

snèp

zelfstandig naamwoord

WBD wit vlekte op de snuit van de koe

WBD vlekje op de neus van een paard kijfachtige vrouw

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'zoo'n snep as ons Kee'

snèùf

zelfstandig naamwoord
WBD III.2.3:283 'snuif' = snuifje, ook 'snut'

snèùt, snötje
zelfstandig naamwoord
snuit
WBD snuit (van een varken), ook 'Vruut' genoemd (beide in de Hasselt)
MP gez. Ge hoeft nen aawen aop nie te leere hoe dèttie snèùte moet trèkke.
Dialectenquête 1876 - snuut - snoet
WBD III.1.1:62 'snuit' = gezicht
WBD III.1.1:96 'snuit' = mond: // 99 idem (spotnaam)
WBD III.1.4:269 'een snuit trekken' = een lelijk gezicht trekken

snèùte
werkwoord, sterk
snuiten
B sneute - snoot - gesnoote - in tegenwoordige tijd vocaalkrimpin: gij/hij snöt
Antw. SNUITEN - snuffelen, Fr. fureter, fouiller- levers niks te snuiten hebben — er niets te zeggen, niets in te brengen hebben.

snèùve
werkwoord, sterk
snuiven
Dirk Boutkan (blz. 66) imperatiefs snöt/ snèùft
snèùve - snôof - gesnoove

sneuw
zelfstandig naamwoord
sneeuw
R.J. Niks as èès èn sneuw
De wereld sneuwt weer onder,
ze wordt weer rein en fijn,
de wereld wordt weer 'n wonder
en kan nie schoonder zijn.
(...)
Nooit is er de wereld fijnder
as onder de sneuw meschien
wanneer we in al de kender
weer nuuwe Sneuwitjes zien. (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Sneuw',

1941)
'et Sneuwt! 'et sneuwt! - Ik ha' 't verwocht!
Naa worren alle waaie wit,
want in de grijze locht daor zit
nog sneuw genocht! (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Sneuw', 1938)

Cees Robben - as de sneuw in zen kèlsgat slao; kèrsemes zonder sneuw;

Hè, hè, wè hèmme tòch geluk/ dèmme de sneuw wir kwèèt zèn... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gedaon meej et goej lèève)

Ge heuret bekaant alle daoge:/ Wanneer komt er nòg es sneuw ?/ Dè is gadoome lang geleeje/ et lèèkent wèl en halve euw. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Sneuw)

Stadsnieuws - Hij begos te schreuwe toen ie meej sneuw wier ingezipt (110109)

Dialectenquête 1876 - sneuw

DANB de 'snuw' leej dik

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - gruune sneuw gezien hèbbe (Alg. Brab. '87)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - zwarte sneuw gegeeten hèbbe ('77) - armoede gekend hebben

Dirk Boutkan 'de sneu lee dik' (zin 153, blz. 101)

WBD III.1.3:225 'sneeuwschoen' = waterdichte schoen

WBD III.4.4:101 'snippersneeuw' = stuifsneeuw, ook 'fijne sneeuw

WBD III.4.4:102 'watersneeuw', 'sneeuwregen', 'druilregen' = natte sneeuw

Dirk Boutkan (blz. 24) 'snöw' = sneuw

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. 'snéuw' - sneeuw

sneuwe

werkwoord, zwak

sneeuwen

Cees Robben - Ik hèb zeuve kènder, zi ons taante Wies, èn ze zulle mèn niemer ondersneuwe

Cees Robben - et ha veul gesneut

Cees Robben - mar 't sneuter toch nie (6:15)

et sneut - et snuwde - et heej gesnuwd (met vocaalkrimping)

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - type met geronde klinker (krt. 33)

A.P. de Bont -- snö.wə(n), zw. onp. ww sneeuwen

snije

werkwoord, sterk

Schilderij van Quiringh Brekelenkam

snijer

zelfstandig naamwoord

snijder; kleermaker

WBD patronenmaker, de man die de modellen ontwerpt en de patronen maakt (II:721)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - de snijer zen bruur (AM'64) -gezegd als het snijden van een broodje slecht uitvalt (het werk is niet door de vakman gedaan).

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ene snijer in de wan hèbbe (D'16) - een kleermaker in de wan hebben: De kleermaker aan huis hebben om voor een klein daggeldje en de kost naaiwerk te verrichten. (wan = schaalvormige mand om graan te zuiveren: daarin ging de rondtrekkende kleermaker zitten naaien.)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - snip, snap, snijer, mòkt oew broek wa wijer (Si'64) - spot op de kleermaker

WBD III.4. 2:155 snijer - libel, waterjuffer (Odonata), ook genoemd: 'glazenmaker', snip-snap-snijer of 'ijzeren bout'

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - de snijer = P. van Wijk (blz. 84)

Antw. SNIJ(D)ER zelfstandig naamwoord m. - bij steenb.: Werkman die de plaveien snijdt.

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- snijer zelfstandig naamwoord - libelle,

glazenwasser
WBD III.1.3:127 'snijdersgat' = zijspleet in de overrok; ook 'rokspleet'

snijtòffel
zelfstandig naamwoord
WBD snijtafel: de smalle, hoge werktafel waarop het leer (voor schoenen) gesneden wordt (II:723)
WBD snijtèffel (ll:1388) - snijtafel (in pettenindustrie)

snikkendhêet
bn.
Frans Verbunt -- snikheet
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- snikkendhêêt bn - snikheet

snipperdenaosie
zelfstandig naamwoord
vitterij
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "geen snipperdenoassie - geen fitterij"

snippere
werkwoord, zwak
in plakjes snijden (van b.v. kaas)
snippere - snipperde - gesnipperd
Cees Robben - as we ham hòn, dan kosse we snippere. - (reactie op bezwaren)
Henk van Rijen - hamme mar hamme, dan kosseme snippere
WBD III.4.4:110 'snippersneeuw' = stuifsneeuw
Antw. SNIPPEN - in kleine stukjes snijden; gesnipte peeën.
SNIBBEREN-- snipperen
WNT SNIPPEREN - 1) in kleine stukjes snijden

snipperkèès
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- in plakjes gesneden kaas

snipperkoek
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- kantkoek (de kantstukken die overbleven bij het op maat snijden van ontbijtkoek)

snippers

zelfstandig naamwoord, meervoud

peperkoekranden die op de bakplaat achtergebleven zijn

Antw. SNIBBER zelfstandig naamwoord m. - snipper

snip-snap-snijer

zelfstandig naamwoord

libelle, waterjuffer (Odonata)

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "snip, snap, sneijer - libelle, waterjuffer, glazenmaker, ijzerenbout enz."

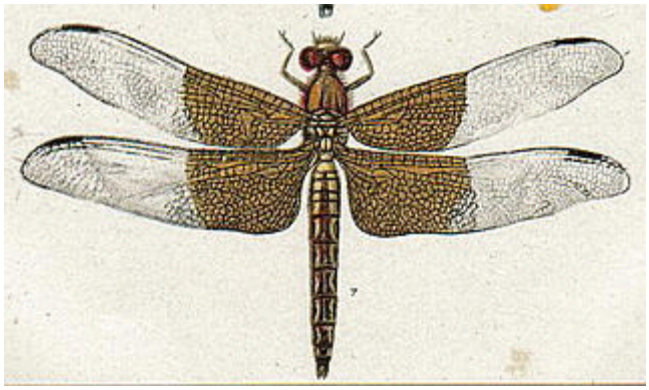
Lieve blauwe snipsnapsnijer,
waoterjuffer, aon den daans
boven 't spiegele van den vijver,
louter blauw en goud van glaans.
(Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Waoterjuffer', 1939)

Snip-snap-snijer
m'n zusje hee 'ne vrijer,
z'nen overall is blau,
snip
snap
snauw. (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Snip-snap-snijer', 1938)

WBD III.4. 2:155 snijer - libel, waterjuffer (Odonata), ook genoemd: 'glazenmaker', snip-snap-snijer, of 'ijzeren bout'

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- snijer zelfstandig naamwoord - libelle, glazenwasser

WBD III.4. 2:154 snip-snap-snijer - langpootmug, ook genoemd: 'strontvlieg'

Twee gedichten over de **snip-snap-snijer** ofwel waterjuffer door Piet Heerkens svd met muzieknotatie van Rolf Janssen

snòbbe

werkwoord, zwak

snauwen, 'snaawe'

Pierre van Beek -- snèbben èn snaawe - beide betekenen 'snauwen' (blz. 15)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - niks doen as snòbben èn snaauwe (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1972) - niets doen dan snobben en snawen; aan het snoepen blijven (Snawen = wsch. verwant met snaaien, snoepen, stilletjes wegnemen van snoep, – – — snòbbe - snòbde - gesnòbd

Frans Verbunt -- 'snòbben èn snaawe' - snauwen

WBD III.3. 1:299 'snappen, ook snobben' = snauwen

DeBo Fig. SNAKKEN EN SNAUWEN - bits spreken; Fr. parler des grossen dents. Altijd snakken en snauwen en nooit fatsoenlijk spreken.

WNT SNABBEN 3) snauwen (Schuermans)

Schuermans (Alg. VI. Idiot.) SNABBEN - snappen, snauwen, blaffen, babbelen = snappen, babbelen, klappen

Kil. snabben - Ore aut rostro inuadere, mordere; latrare; captare...

WNT SNOBBEN ontleend aan Fries 'snobje' - snoepen; verg. ook Antw. snoeben, snubben

snoeptaand

zelfstandig naamwoord

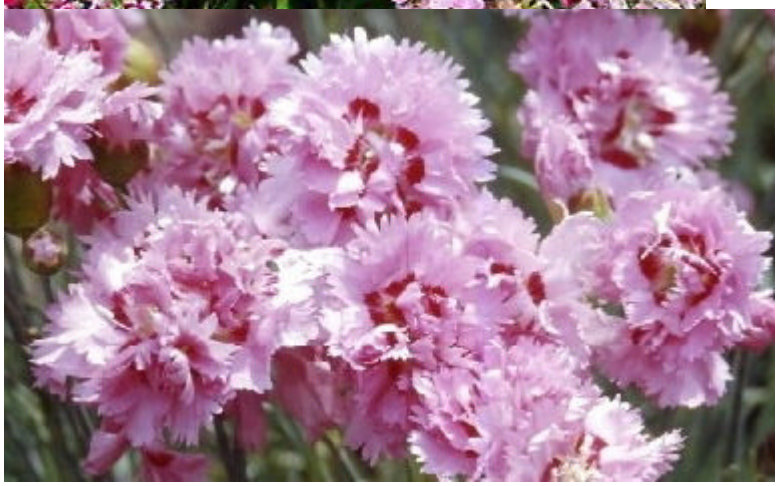
Henk van Rijen -- snoeplust

Frans Verbunt -- de snoeptaand öttrèkke - ophouden met snoepen

snoffe

uiden maken die notteren

de duidt op de

Dianthus plumarius

►lievermènneke

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "snoffels - anjelieren"

De Wijs -- wè staode toch te snuffelen… -k'ruuk liever kruinaogels (seringen) dan snoffels (anjers), mun dalidassen staon schôon maar ruuken nie (10-03-1967)

Cees Robben - Weffer blomme wilde op oew begroffenis... snoffels, daalidas... ?

WBD III.4. 3:357 snoffel - anjer (Dianthus), ook genoemd: stinkende juffers

WBD III.2.1:425 snoffel, boeresnoffel = duizendschoon, ook: lievermenneke

Bosch snoffelke - kleine anjer

Hees sjenoffel (I:74)

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- snoffels zelfstandig naamwoord - anjelieren (dianthus)

Goem. JENOFFEL zelfstandig naamwoord vr.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - JENOFFEL. De duizend-schoonen worden hier genoemd 'boeren-jenoffels'.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - GENOFFEL: een bloem, anjer, anjelier. Zie Kil. en Plant.

A.P. de Bont -- snòfəl, zelfstandig naamwoord vr. 'snoffel' 1) anjelier; 2) vrouwelijk geslachtsdeel, snɔfəl, zelfstandig naamwoord vr. 'snoffel' - anjelier (de oudere, welhaast verdwenen klankvorm v. h. woord).

Str. snoffel (1:111)

Etymologie

WNT - lemma Genoffel (1887): Naam van eene plant, behoorende tot de familie der Caryophyllaceae en tot het geslacht Dianthus; Dianthus Caryophyllus L. (OUDEMANS, Flora, 2, 630). Het woord genoffel is verbasterd uit geroffel (bij DODON. 278 a [ed. 1608] ook groffel), garófano, De genoffel is] worden de l deze ok gebezigd landen, , 684), en ten (hd. chter wordt n de algemeene

Dianthus caryophyllus

snôof

pv.

snoof

verleden tijd van snèùve

snòr, snörreke

zelfstandig naamwoord

snor

WBD snor - bosje haren aan de bovenlip v.e. paard, ook 'kneevel' genoemd

snòrke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Henk van Rijen -- snaartje

snörke

snurken, snorken

WBD III.2.3:283 'snurken' = snurkend lurken

snörke - snörkte - gesnörkt

A.P. de Bont -- zw.ww. intr. 'snurken' - snorken:1) het bekende ronkende geluid in de slaap voortbrengen; 2) snoeven

snörreke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

snorretje

snorpèèperij

zelfstandig naamwoord

aardigheidjes

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "snorpijperij - hij hee van allerlei snotpijperij (aardigheidsjes)"

WNT (kol. 2240) snarenpijperij - snorrepijperij (citaat Beets, C.O. 'Ik kan me met die snarenpijperij niet altijd ophouden.')

snòt

zelfstandig naamwoord

neusvocht; stjjfgeworden sap uit steenvruchten, ook 'gom, slèèm

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - snòt èn blauwsel kwèèke

(Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1973) - luidkeels huilen, zodat men blauw wordt en snog [snot] prode[u]ceert (blauwsel = hulpmiddel bij de was, dat via het spoelwater de helderheid bevorderde)

WBD III.4. 2:223 'snot' - schuimbeestje (Philaenus spumarius), ook wel 'broes' of 'schuim' genoemd

WBD III.2.3:154 'snot' = stijf steenvruchtensap, ook 'gom', 'droesem', 'most'

WBD III.2.3:156 'snotrijp' = overrijp

A.P. de Bont -- snɔt, snw. m. snot, neusvocht

Antw. SNOT zelfstandig naamwoord m. en niet o.; Piet Snot, onnoozele sul; staan zien gelijk P. S

snòtdeezeme

bastaardvloek

Hij scheurde [de brief] open en keek naor et onderschrift. "Snotdezeme! Van Annekes!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

snötje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

snuitje

verkleinwoord van 'snèùt', met vocaalkrimping gez. snötje appelmoes - zuinig gezicht

gez. snotje Broekhans - hazelip (naar zekere B., destijds wonend in de Zomerstaat)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - snotje Broekhans =... Broekhans (blz. 28)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - snotje Van Eijk = Noud van Eijk (blz. 36)

WBD III.1.1:62 'snuitje' = gezicht

WBD III.1.1:96 'snuitje' = mond

WBD III.2.2:104 'snuitje' = kus

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord o. 'snötje' - snotje, snotneuzig persoon.

Antw. Iet in 't snuitjen hebben - iets vermoeden, in't oog hebben

snòtjong

zelfstandig naamwoord

snotjongen

Henk van Rijen - mòkt dè ge wègkomt, snòtpin - maak dat je wegkomt, snotneus! WBD III.1.4:100 'snotjong' = ondeugend kind

Antw. SNOTJONK zelfstandig naamwoord o. - kind, minachtenderwijze

WNT SNOTJONGEN - eig.: jongen die zijn neus nog niet schoon kan houden, en vandaar: jongen die zich meer aanmatigt dan met zijn leeftijd overeenkomt.

snòtneus

zelfstandig naamwoord

snotneus

...al wè'k schrijf is vur ons eigen Brabantsche volk en daor hee ginneneene vremde sjandoedel z'n snotneus tusschen te steke. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)

Frans Verbunt -- vruuger han jong snòtneuze, naaw hèbbe snòtneuze jong

WBD III.1.4:106 'snotneusje' = snotneus; 'snotaap' = snotneus

WBD III.1.4:332 'snotneus' = ongehoorzame jongen; ook 'snotaap'

WNT SNOTNEUS - 2) iemand met een druipenden neus, bepaaldelijk: kind dat zijn neus nog niet schoon kan houden en vandaar: jongen (soms ook meisje) die zich meer aanmatigt dan met zijn leeftijd overeenkomt.

snòtpiek

zelfstandig naamwoord

snotneus; klein, lastig kind

Mar ge wit wèl dè die snotpieke/ aaltij wè daanders moete (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gin ootoos in de weeg)

snòtpin

zelfstandig naamwoord

snotneus (ook fig.)

Mokt dègge wégkomt, snotpin! - Maak dat je wegkomt, snotneus.

Antw. SNOPPIET zelfstandig naamwoord m. - snotneus, melkmuil, jongen die gewoonlijk een snotneus heeft.

snòtterd

zelfstandig naamwoord

jongere

WBD III.3. 1:24 'snotterd', ook 'jong, jongere, tiener' = jongere

WBD III.1.2:244 'snotterd' = snottebel

snòttere

werkwoord, zwak

snotteren

snottere - snotterde - gesnotterd

WBD (v.e. paard): met neus en lippen proesten, ook genoemd 'blaoze' of (Hasselt) 'briese'

WBD III.1.2:245 'snotteren' en 'snotte' = snotteren 1. 4:257 'snotteren' = snikken

snòttereg

bijwoord

snotterig - namelijk nog te jong zijn, een snotneus zijn

Wij moese et mar meej thee doen, we waare nog te snotterig vur ene neut, wier gezeed. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

►vergelijk (hierboven) met snotjong, snotpin, snotneus

snuf

zelfstandig naamwoord

salmiakpoeder

B snuif

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - Wieske snuf = Louise Tuerlings (blz. 78)

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. 'snuf' - snuif, snuiftabak

Antw. SNUF zelfstandig naamwoord m. en niet v. - Iet in de(n) snuf hebben - het vermoeden, in 't oog, in de mot hebben; snuf hebben op iet - er begeerte voor hebben.

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- snuf zelfstandig naamwoord - salmiakpoeder

snuffe

werkwoord, zwak

snuiven

Henk van Rijen -- snotteren, jengelen, snuiven

WBD III.1.4:256 'snuffen' = snikken

WBD III.2.3:283 'snuffen' = snuiven, ook 'opsnuffen'

B snuffe - snufte - gesnuft

A.P. de Bont -- zw.ww.tr. 'snuffen' - snuiftabak gebruiken, een snuifje nemen

Antw. SNUFFEN = SNOEFEN - snikkend weenen, snokken; door den neus snuiven.

Kil . SNUFFEN - naribus spirare

snufke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Henk van Rijen -- snuifje tabak

WBD III.4.4:266 'snuf(felt)je = kleine hoeveelh. poederachtige stof

WBD III.4.4:266 'snuifje' = idem

snuk

zelfstandig naamwoord

ruk, schok, stoot, hort

Henk van Rijen -- 'Meej unne snuk schoot ie vuröötˈ - Met een schok kwam hij in beweging.

WNT SNOK, zie SNUK, zelfstandig naamwoord m. (Mnl. snoc, snuc); 1) Ruk, soms ook: smak of schok. In zuidelijke dialecten. 2) Snik (gewestelijk in Z-Ned.)

Antw. SNUK, zelfstandig naamwoord m., te Antw. ook SNOK, - ruk, korte, sterke trek Hft. SNUK, een korte ruk of schok. Men gebruikt het in een meer zoowel als in een min ligchamelijken zin. Z.a.

WNT SNOK, SNUK - ruk, soms ook: smak of schok; snik; hik

snukke

werkwoord, zwak

Henk van Rijen -- horten en stoten, schokken

WNT SNOKKEN, SNUKKEN - rukken; zich met rukken of schokken bewegen; snikken

snultèùt

zelfstandig naamwoord

scheldnaam voor een meisje

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "snultuit - kleine scheldnaam voor een meisje (een tuit is een soort schuine aanloop zinken pijpje dat de wever in zijn spoel doet bij het weven, loopt nu dat tuitje niet goed af en raakt onklaar - dan 'snuit' het, dan is het een 'snultuit')"

snutte

werkwoord, zwak

snuiten; betrappen; bedriegen in geldzaken

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "snutten - hij heeft ze gesnut van daag (verdiend)" Cees Robben - 'o wee as ik ze (die jong) snut'

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - gesnut hèbbe (D'16) - goedkoop gekocht hebben: wè heetie ze gesnut

Pierre van Beek -- Ge zult mèn nie snutte. '

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - daor hoeft nie iedereen zen neus oover te snutte (VB'Tilburgse Taalplastiek 1968) - daar hoeft iedereen zich niet mee te bemoeien snutte - snutte - gesnut

Stadsnieuws - Ons Jantje wier dur ons moeder gesnut toen ie en snuupke vatte (= 'viet) (090308)

Stadsnieuws - Oew neus snutte in ene zaddoek. - Je neus snuit je in een

zakdoek.

WBD III.1.2:245 'snutten' = snotteren; ook: 'snuiten'

Antw. Iemand snutten - hem een scheef antwoord geven,

Antw. SNUTTEN - snuiten, Fr. moucher; fig. iemand snutten - hem te veel doen betalen of anderszins in den handel bedriegen.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SNUTTEN, voor snuiten. Z.a.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- SNUITEN (snutte) ov. ww- 1) door blazen de neus reinigen; 2) beetnemen, bedriegen, bij de neus nemen, financieel te kort doen: ze snutten oe. Ook bij Bredero en Hooft.

A.P. de Bont -- zw.ww.tr. 'snutten' - snuiten

WNT SNUITEN, SNUTTEN

snuukske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

snoekje

Dialectenquête 1876 - snoek, snuukske

snuupke

zelfstandig naamwoord, verkleind

De Wijs -- Wè zèn dè toch klèn snuupkes! - Jè, mar zukke zèn aaltij zô (10-01-1970)

Elie van Schilt - dan begon de vasten, vur ons kender 40 daogen nie snoepen, al de kuukskes en snuupkes die ge kreegt gingen allemal in ut vasten-trommeltje. (Uit: 'As ge katteliek geboren wierd; CuBra ca. 2000)

De Gruyter. Daor kréégde tien percent en nie te vergeten het snoepje van de week. Dè waar elke week en aander snuupke. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - et snuupke van de week (mevr. Van Luijk) (blz. 52)

Piet van Beers – 'Snuupkes': Toen kwaame de irste "Koninge" òn de deur./ Vur de klèntjes daor hak snuupkes veur (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers – 'Traditie': Toen kreege ze 'n haandvol snuupke's/ öt de kuukskestrommel op de trap. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

"Òn wèffer snuupkes zak men dubbeltje dees keer besteeje? Òn et grotste òf òn et lèkkerste?" (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

WBD III.2.3:243 'snoepje' = idem, ook 'babbeltje', 'babbelaar'

WBD III.2.3:244 'snoepke' = snoepje

verkleinwoord van 'snoep' met umlaut

snuut

zelfstandig naamwoord

snoet; gezicht

Hier spraak ik ok zo'n boerke aon, eigeluk méér omdet ie zo'n grappige snuut ha... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Piet van Beers – 'Snuupkes': Drie kènder öt de buurt, drie zwarte snuutjes./ Meej krontjes op der bölleke èn lèèrze òn der vuutjes/ zonge ze "Gif mèn enne nuuwen hoed". (Spoeje doemmeniemer; 2009)

snuwbòl

zelfstandig naamwoord

sneeuwbal

WBD (III.3.2:155) snuwbòl - sneeuwbal

snuwde

werkwoord, persoonsvorm

sneeuwde

verleden tijd van 'sneuwe', met vocaalkrimping

snuwke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

sneeuwtje

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - en sneuwke in et slèèk is en vòrsje zeekerlèek ('16) - als er sneeuw valt tijdens dooi, gaat het vast weer vriezen

snuwman

zelfstandig naamwoord

sneeuwman, sneeuwpop

Antw. SNEE(UW)MAN zelfstandig naamwoord m. - sneeuwmannekens maken, kinderspel

sodemarèl

bastaardvloek

"Sodemarèl, wè-d-is-ie goed zeg!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

soe

l

e stuiver

Afbeelding: De Nederlandse Munt

...en de meesten dauwden vlug de haand diep in den grooten [collecte]zak van oome Teun en lieten er enkelde losse centen, of 'ne soe, of 'n stuiverke of hoogstens 'n dubbeltje in dröppele. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

Toen hammeen hallefke èn ok nòg ene soe. Dè waar enen halve stèùver òftewèl tweeènenenhalve cènt. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2001)

Henk van Rijen - ieder schrèpke is ene soe - ieder spreepje kost een halve stuiver

WBD III.3.1:152 'soe' = halve stuiver

Antw. SOE zelfstandig naamwoord m. - stuk van 10 centimen; onnozele hals

Hees sjoe (Stuiver) (I:87)

WNT SOU (ontl. aan fr.) - stuiver (gewest, in Z-Ned.)

soep

zelfstandig naamwoord

soep

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - soep mee den hèllege pòlleepel (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1964) - dunne soep

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - soep zonder sèlderie èn bôone zonder spèk èn en mèske zonder vrijer, dès toch al te gèk (D'16)-er zijn nu eenmaal zaken die bij elkaar horer

soepel

el

epel as ene kaajbaand

kaajbaand: gezegd van iemand met stramme leden

Ill.: Tijs Dorenbosch

zelfstandig naamwoord, meervoudig

ogen

Van Beek - "Kèk uit oew soepers!" zegt men tegen iemand, zoals anderen zeggen: Kijk uit je ogen; let op, wat je doet. Kijk uit je doppen! (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Willem van Mook — Kijkt uit oew soepers, lummel... (Nieuwe Brabantse

novellen, ca. 1970)

Henk van Rijen - kèkt öt oe soepers, gòlliepaop: - kijk uit je doppen, sufferd;

Frans Verbunt -- soepôoge

WBD III.1.1:247 'soep' = slapers (oogvuil; ook: 'siep', 'prut, 'zepel')

Cees Robben - 'kèk uit oew soepers'

Bosch soepers - ogen

► siepers

► soepôoge

soepie

zelfstandig naamwoord

mensen van lage komaf, bewoners van achterbuurten

Hêel dikkels stond ze dan ok nog teege dè soepie in et aachterstrôtje te aawbètten. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèüne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

soepôoge

zelfstandig naamwoord, meervoudig

GG ontstoken ogen; overdrachtelijk: slechtsziende ogen

WBD III.1.1.1:245 'soepogen' = tranende ogen

WBD - III.1.1 - lemma: slapers (oogvuil) - soepoog (Tilburg en Oss). - Gedroogd vuil, de gele stof die na het slapen in de ooghoeken zit.

► siepers

► soepers

soeptrien

zelfstandig naamwoord

soepterrine

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord vr. 'soeptrien'

sòk

zelfstandig naamwoord

sok

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - der êene op zen sòkke laote loope (D'16) - een wind laten zonder geluid

WBD (III.2.1:499) 'sokjes' = klauwen v. d. kat

GD08 ge rijt hil de Heuvelstraot van de sòkke (meej zonne skootmoobiel)

sòkkelôoper

zelfstandig naamwoord

zachte flatus

De Wijs -- Snert lust ie as ‘ne grôte. Mar ‘s avonds zitten te vozen en ammaol van die sokkenlôpers, ge wit wel, die langs zunne rug omhoôg kruipe en bij z’n halsboordje de vrijheid kiezen (24-02-1966)

► zie vôoze voor de prent die Cees Robben bij deze tekst maakte

WTT 2012 - 'Sokkenloper' is - voor het Tilburgs - onbekend buiten deze vindplaats. Op het internet komt het woord echter voor op twee interessante plaatsen. 1) als aanduiding voor 'een geruisloos ontsnapt gas (een windje)' in het dialect van Giethoorn -- (www.mijnwoordenboek); 2) als een van de vele vloeken en verwensingen uit het repertoire van kapitein Haddock in de avonturen van Kuifje. Verklaringen verwijzen dan nooit naar winderigheid: 'Sokkenlopers: Dit scheldwoord komt niet voor in Van Dale, maar naar alle waarschijnlijkheid houdt het verband met de uitdrukking 'held-op-sokken'. Haddock gebruikt de term echter als hij zich tot de woestijnbevolking richt. Het Franse origineel 'va-nu-pieds' verwijst dan ook naar het feit dat ze blootvoets liepen.' (De Standaard 27-10-2011)

WTT 2013 - De bedoelde verwensing komt voor in het Kuifje-album 'De Krab met de gulden scharen', waarin Hergé Haddock introduceert. Eerste publicatie 1941; eerste Nederlandse vertaling 1947.

WTT 2013 - Het WBD kent dit woord niet maar vermeldt wel een groot aantal, over geheel Brabant verspreide uitdrukkingen met 'sokken':
WBD III.1.1. lemma Geluidloos een wind laten – [opgaven met ‘sokken’]
- een scheet op zijn sokken laten gaan: Brussel.
- een doef op zijn zokken laten gaan: Brussel.
- een op haar sokken laten gaan (op d'r sokken laten gaan): Terheijden.
- een op de zokken laten: Budel.
- een op de sokken laten: Keidonk.
- een op sokken laten: Volkel.
- een op sokken laten, er -: Rosmalen en Nuland.
- eentje op sokken laten, er -: Oudenbosch en Breda.
- (een) over de sokken laten lopen: Wijbosch.
- op zijn sokken een scheet laten: Mierlo-Hout.
- op zijn sokken laten gaan: Nijnsel.
- op zijn sokken laten vliegen: Balen.
- op zijn zokken laten vliegen, hem -: Mierlo.

Schuermans – Algemeen Vlaamsch Idioticon (1865-1870) - FLOEZEN, o. gelijkvl. w., iets op zijne zokken of zachtjes laten vliegen (Werchter).

sòkt

werkwoord, persoonsvorm

2e + 3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'saoke', met vocaalkrimping

'saoke' is de verkorting van 'verzaken', met name tijdens het kaartspel als een speler zich niet aan de regel houdt dat 'bekennen' verplicht is, dat wil zeggen dat spelers, indien zij dezelfde 'kleur' onder hun kaarten hebben als

die welke als eerste kaart wordt uitgespeeld, die kleur moeten bijspelen.

sòldaot, sòldòtje

zelfstandig naamwoord

soldaat

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- ' soldotje'

DANB de kooning zene zoon is ok sòldaot gewist; de sòldaote

Henk van Rijen - sòldaot maoke - opeten of opdrinken

Henk van Rijen -- 'seldaot, seldòtje'

Dirk Boutkan (blz. 98) de kôoning zene zôon is ok soldaot gewist; (102) soldaote

Antw. SOLDAAT, ook SALDAAT; Spr. Iet soldaat maken - opeten, opdrinken; soldaat zijn - verloren, gebroken, verbryzeld, naar de maan.

Bosch saldaot - soldaat

sòlfter

zelfstandig naamwoord

zwavel, sulfer

Flaneur (pseudoniem van Antoon Arts) - ... en dat ze dat “vuurke" stookten met “solfter" die ze bij de „fabriek van Bogers" uit de sintels hadden gekrabt. (Uit: Zonder opschrift; Nieuwe Tilburgsche Courant zaterdag 16 april 1904)

solferstèkske

zelfstandig naamwoord, verkleind

zwavelstokje

WBD (III.2.1:227) 'solferstekske' – zwavelstokje

WBD (III.4.4:174) 'solfer' = zwavel

solfsterkaomer

zelfstandig naamwoord

WTT-2012: Een industriële nabewerking waarbij weefsel wordt gebleekt; volgens WBD II:1057 gebeurde dit in Tilburgs in de solfsterkaomer, de solfsterkamer; het betreft het bleken van wol, en wel met 'solfer' = sulfer, zwaveldioxide.

sommedêene, sebedêene

bijwoord

Van Delft - "Sommedeene": zoo meteen; aanstonds. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Henk van Rijen -- zo meteen, dadelijk, aanstonds

Cees Robben - 'en komt zom-me-deene trug'
Stadsnieuws - Dè doek sommedêene wèl; daor hèk naa ginnen tèèd veur (250606)
Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'sommedêêne bw - zo meteen, aanstonds
Bosch sommedinte - dadelijk; ook: zemedeene

sommegetije, sommenketije, semènketije
bw.
somtijds, soms
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- 'sommegetijje' (passim)
sommenketij hè'k moeten dweilen (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'Brabantse potpourie', 1941)
Henk van Rijen -- 'sommeketèèj'
A.P. de Bont -- bijw. 'somtijen' 1) somtijds, soms; 2) mogelijk, misschien
Antw. SOMTIJ(D)EN, SOMMETIJ(D)EN bw - nu en dan, somtijds; bij geval: heddegij sommetij(d)en geen goesting om dat huis te koopen?
WNT zie op semènketije

sommegte
telwoord
sommige
Sommegte waare bökzuut, ènnegte nie. - Sommige waren beurs, enkele niet.
Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- sommigte
"Geschiedenis is 'n stom vak", zin sommigte klasgenoote nòdderhaand. (Jos Naaijkens; 'Middelbaoreschoolperiekelej'; CuBra, ca 2005)
Piet van Beers – 'Et Amazonefist van 2009': Sommegte gaaste laojden der bord wèl drie keer vol. (Het zeventiende boekje, 2010)
GD07 In sommegte vakke zènder meer vrouwen as mannen ònt wèèrk
A.P. de Bont -- vnw. telw. 'sommigte' - sommige
Goem. SOMMIGE - vnw.
Antw. SOMMIGTE - sommige (ook in Br. en N-Brabant)

sommenketij
bijwoord
soms
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "sommenketij - somtijds"
Henk van Rijen -- 'sommeketèèj'
Frans Verbunt -- 'sommèngetije ' - somtijds

somtèds, somwèèle

bw. uitdr.

Frans Verbunt -- zo nu en dan

sondags

bw.bn.

zondags

GD05 sondags gingde nòg twee keere nòr de kèèrk

soodejèn

bastaardvloek

Tony Ansems -- Agge ze ziet, praot van geluk/ Ze lijkt sodejen zo'n lekker stuk/ Ze laacht en zwaait en praot meej alleman/ In der korte rukskes en der leerzen aon. (uit 'Dere pluusen hoed', van de cd 'Gatvermiedenhoed', 2010)

Overzicht van alle bastaardvloeken

soodejuu

interj. - bastaardvloek

Lechim (Michel van de Ven) -- Sodeju wè is 't toch hèèt/ Ik zit te baoie in m'n zwèèt/ Al stao m'n kaauw pilske gerèèd/ Sodeju wè is 't toch hèèt. (uit 't Is noot nie goed', ongedateerd knipsel uit De Tilburgse Koerier; ca. 1975)

Henk van Rijen -- gematigde vloek

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- soodejuu - bastaardvloek

Overzicht van alle bastaardvloeken

soodeknòppe

bastaardvloek

- Allebaai nor de soodeknoppe. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

soodemarèl

bastaardvloek

Jan Jaansen (Piet Heerkens) -- "Sodemarèl, wè-d-is-ie goed zeg!" (uit 'Bad Baozel' door A. Wibbelt, naoverteld deur P. Heerkens S.V.D.; 1941)

Overzicht van alle bastaardvloeken

soodemekaatje

bastaardvloek

Jan Jaansen (Piet Heerkens) -- "Sodemekaatje, wat is me dát daar 'n kannibaals gedoe," zee Johan toen ze goed-en-wel buiten waren… (Oome Teun en de Iemkers - door A. Wibbelt, naoverteld deur P. Heerkens

S.V.D.; 1941)
Overzicht van alle bastaardvloeken

soomers
bw.
's zomers

soons
zelfstandig naamwoord
zoon
De Wijs -- En 'n spie as ze had, wel tot aan de "soons" toe (09-04-1973)
Met 'soons' wordt de buik bedoeld, cf. het kruisteken dat men maakt: In de naam van de vader, de zoon...

sòp, söpke
zelfstandig naamwoord

Sopketel.

iet Heerkens svd; 'De
) – 17-2-1940)
lschillen)

oord - vloeibaar

uts op zene kòp/ èn
echim; ps. v. Michel
e de aaw toe)

l' - grote ketel waarin
ookt.

Afbeelding uit: *Rijke oogst van schrale grond*, tentoonstellingscatalogus Noordbrabants Museum, 1991

sòpkittel –keetel
zelfstandig naamwoord
WBD sopketel (de ketel waarin het veevoer wordt gestookt)
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Braban (1937) - Blz. 114: 'kittel' niet in T.

sòppe

werkwoord, zwak

sòppe - sòpte - gesòpt

dompelen, b.v. in een pan met spekvet het brood - ook tijdens het zwemmen iemand onderduwen; in verbinding met 'zuinig': geld uitsparen

Soppe...

Ak' saoves ak' gegeete heb
M'n taand' mee koffie spuul
Dan krèg ik zo is aaventoe
'n Vrèmd en wee gevuul.

Dès heimwee naor de plattebuis
Waor ge gezellug zaat
En brood mee uitgebakke spek
Rondom de taoffel aat.

Ge sopte ieder op z'n burt
'n Körsje in de pan
Al droop 't vet ok langs oew kien
Daor zee ging meens wè van.

't Gong gewoon rèchtoe rèchtaon
Mar lekker... sodeju
Al Mette «soppe» toendertèd
Nie zo geleerd «fondue»

Lechim (ca. 1980)

Piet Brock -- uit Vuurstintjes kètse; ca. 1990: Mar, soppen zonder vet/ in de pan, / kwaam er vruuger nog/ al 's van.

Henk van Rijen - sopt hier oew èèrpel mar es in - doe hier maar eens iets tegen!

Lodewijk van den Bredevoort -- Elke mèèrge soppen in de spekpan. (Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Jeugdherinneringen van een gewone volksjongen; 2006)

Piet van Beers – 'Advertènsies leeze': Wè zulle strak 'n tèdje zèùneg moete soppe / èn lôonsverhôoging zit er nie mir in. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers – 'Bokstènt': Den irsten dag zal 't daor nie druk zèèn./ Iedereen heej dan nog wèl wè poen./ Mar... op 't list, ist zèùnig soppe./ Ge moet' t dan meej minder doen. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

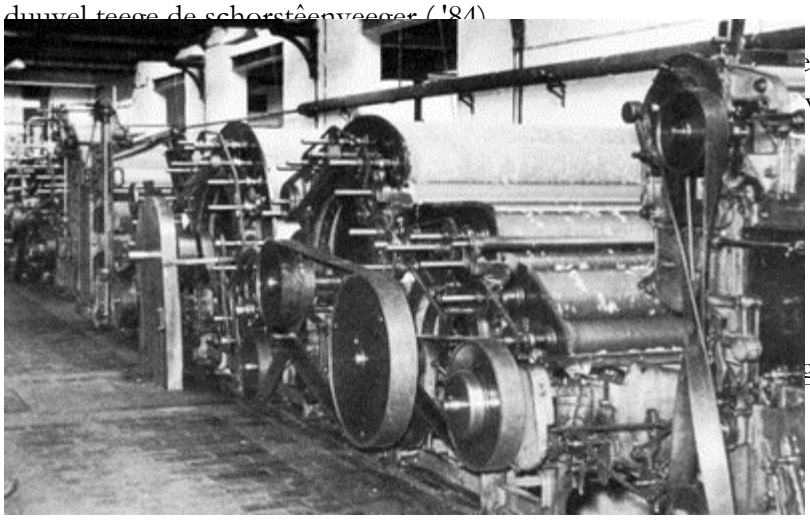
Piet van Beers -- Meej z'n ammol rond de tòffel,/ soppe öt die zwarte pan./ Èlke vörk heurde tikke,/ jè, daor kosse we van. (uit: 'Nòr de naachtmis' - CuBra; ca. 2005)

WBD III.1.2:91 'soppen' = (onder)dompelen; ook: 'onderdouwen'
WNT SOPPEN - 2) doopen of drenken in een vloeistof

sòppert
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt -- aawe sòppert - sukkelige oude man
Stadsnieuws - Dieje sòppert kan zenèège nie mir verzörrege. (040410)
Toelichting: Deze benaming zal wel verband houden met 'sòppe' in bijv. koffie of thee, iets wat vroeger door oude mannen met slechte gebitten wel moest gebeuren, omdat ze anders hun brood niet naar binnen kregen.

sòpwaoge
zelfstandig naamwoord
WBD wagen waarop de koeketel naar de stal werd getrokken
A.P. de Bont -- sɔpwɔ.gə(n), zelfstandig naamwoord m. 'sopwagen', laag wagentje op twee kleine wielen met een ronde gedraaide strowis, de zgn. ketelwis erop. Z.a.

sort
zelfstandig naamwoord
soort (in het Tilburgs onzijdig)
Cees Robben - dè stadsgespèùs is aoreg sort
De Wijs -- ’t is ene schoône hond in z’n soôrt, mar ’t soôrt is lillek. (16-01-1975)
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - sort zuukt sort, zi den duuvel teege de schorstêenveeger ('84)

Het assortiment - foto uit: Commandeur e.a.,*Ge waart mar arbeider*; 1981
zelfstandig naamwoord
soort
Cees Robben - óp et sôortemènt gemaole gaot ie nòr de 'sallafak'

vD. SOORTEMENT volkstaal

WNT SOORTEMENT zie SORTIMENT, gevormd bij sorteeren, naar het voorbeeld

van Fr. assortiment

sossies, sesies

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- worst (Fr. saucisse)

Henk van Rijen -- 'zo dik as unne sossies èn zo zwaor as unne kènderwaoge' - Zo dik als een worst en zo zwaar als een kinderwagen (zegt men van een zwaarlijvige)

► sesies

spaawe, spouwe

werkwoord, zwak

Henk van Rijen -- braken, spugen

Dirk Boutkan (blz. 24) 'spawa' = spaawe (spuwen)

èn soms moesie dan ok spaawe... (Henriëtte Vunderink; Onzen hond; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

spaawke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

kleinigheid

Henk van Rijen - ge krêet et vur en spaauwke - je kreeg het bijna voor niets WBD III.4.4:284 'spouwke'= iets onbelangrijks

spalleke

werkwoord, zwak

Pierre van Beek -- met water spatten

En Kees begos te roeie

mar spallekte Lientje nat.....

"Allee-naa, Kees, nie stoeie,

of bende gij nááw al zat?" (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Op 'n trouwpartij', 1938)

WBD III.1.2:149 'spalken' = door een staand gewas lopen

— spalleke - spallekte - gespallekt

Antw. SPALKEN (uitspr. spallәken) - spatten. Gij spalkt slijk op mijn kleeren.

span

zelfstandig naamwoord

span

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - in en span moete de pèèrde dezèlfde strèng trèkke ('64) (Pierre van Beek -- TT) man en vrouw moeten in het huwelijk samen één lijn trekken Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - variant: meej tweeë veur êen gespan, dè trèkt gemakker

spanhaok

zelfstandig naamwoord

WBD potenspanner - soort haak die het afhuiden moet vergemakkelijken in de veeslachterij

WBD 'spanhaoke zètte' - de poten samenbinden om geslacht vee te kunnen afhuiden

Antw. SPANHAAK, spanrink zelfstandig naamwoord m. - Bij smeden: platte ring waardoor de twee beenen van eene mistang gesloten gehouden worden.

spanne

werkwoord, zwak

spannend worden

Èn naa'k dur de vurronde gekoome zèè, naa gaoget er pas ècht om spanne. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Òch, d'r waar netuurlek in èllek höshaawe welles stront òn de knikker. Dè begos meej stèchele en èntele. Daor kwaam hommeles van, èn dan begos 't 'r pas goed te spanne. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

spannig

bijvoeglijk naamwoord

spannend

Vur ons, de jong, waar et ammòl veul spanniger. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

spanraom

zelfstandig naamwoord

spanraam

WBD spanraom (II:1057) - spanraam

spaoj

zelfstandig naamwoord

spade voor dubbele diepte

WBD (III.2.1:409) spaoj, schup, schop = spade

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord vr. (kindertaal) 'spaai' - spade, schop

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- spaoj zelfstandig naamwoord - spade, spit

Hees spaaj' (VI:66, 80)

spaoje

werkwoord, zwak

spaden, met de spade werken, spitten, snel eten

— spaoje - spaojde - gespaojd

1. met de spade werken

Cees Robben - Hij wèrkt vandaog nie, hij spaojt den hòf om;

Cees Robben - meej dees schuupke spaojde êen spit diep en ènkelt gat;

...ge krèègt dees jaor en nuuwe schuup,/ vur den hòf meej om te spaoie. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Mèn kedooke')

Piet van Beers – 'Goeje raod': Kees Hènne zeej: "'t'Is on te raoje,/ om [in de tuin] nie teveul ineens te spaoje." (Brabants A.P. de Bont -- 1; z.j., ca. 2005)

WBD tweej steeke diep spaoje (Hasselt) - diep omspitten

DANB spaoje is zwaor wèèrek

WBD III.1.2:73 'spaden' = een kuil graven

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - SPADEN, SPAAIJEN, voor het in onze Noordelijke gewesten meer gebruikelijke 'spitten'. Het was echter voorheen in algemeen gebruik. Z.a.

A.P. de Bont -- spɔ.jə(n), zw.ww.tr. +intr. 'spaden' - 1) omspitten; 2) met de spa werken, spitten

Antw.SPAAIEN - spitten; fig. eten

2. het eten snel verorberen; de vork als een spade hanteren

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "ge mos 't em zien spoaien (eten)"

Henk van Rijen - hij heej tweej hupsvolle bòrde nòr binne gespaojd - naar binnen gewerkt

Dan mòkte we in et midde vant bòrd in de boerekôol en költje om de sjuu in te doen. Èn dan mar britse, meneer. Lèkker! Èn dabbe, èn prakke. Gin gepielie. Spaoje! (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

spaojer

zelfstandig naamwoord

spitter, iemand die bouwland omspit

Pierre van Beek -- eeten as ene spaojer - flink eten (Tilburgse Taaklplastiek 167)

A.P. de Bont -- spɔ.jər, zelfstandig naamwoord m. 'spaoier', 'spader' - spitter; vergelijking: (fr)eten (resp.: zweten) a's ene spaoier - geweldig veel (zw)eten.
Antw. SPAAIER zelfstandig naamwoord m. - spitter. Spr. Eten gelijk'ne spaaier. - veel eten
Haor SPAOIER- spaaier: èète és 'ne spaoier

spaok, spòkske
zelfstandig naamwoord
spaak
►spêek

spaon
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- spaan, geld
WBD III.1.3:180 'spanen hoed' = strooien dameshoed
WBD III.3.1:423 'spaan' = roeispaan

spaore
werkwoord, zwak
sparen
B spaore - spaorde - gespaord geen vocaalkrimping
MP gez. Moeite bewaord èn kòste gespaord. (bij weigering v. aangeboden dienst)
Cees Robben - wè ons moeder tòch moes spaore; tis en menier van spaore;
WBD III.1.4:272 'sparen' = ontzien

spaosie
zelfstandig naamwoord
spatie, ruimte
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "er was niet veel spoasie (ruimte)"
Henk van Rijen - gin spaosie hèbbe - geen tijd of geld beschikbaar hebben

spêek, spikske
zelstandig naamwoord, verkleinwoord
...et leek wel detter 'nen speek tusschen de spijlen van et wiel waar gekome (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 2; NTC 8-10-1938)
Elk veurjaor kreeg zon fietske is in goei burt, wier ze wè afgeschuurd en opgelakt, hier en daor inne nuuwe speek ingezet, soms nuuw spatbordjes

en handvatsels... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Henk van Rijen -- spaak

WBD 'spêêk' - spaak (II:2768)

(II:2766) 'spêêkbaandə' naafbanden (aan weerszijden v.d. spaakgaten)

(II:2767) 'spêêkchaotər' - spaakgaten in de naaf

WBD (III.4.4:233) 'spaak' = dunne reep voor stevigheid

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'domp' is een deel v.e. karrewiel waar de 'spêêke' in bevestigd zijn

WNT SPAAK - dit woord is samengevallen met het gewestelijk nog bekende SPEEK.

Etym. wg. spaikon, D. speiche, mnl. speec, speke, N. spaak, T. prêek

speekèèzer

zelfstandig naamwoord

WBD spanijzer, spalkijzer, dat voorkomt dat opengesneden slachtvee dichtklapt

spèèker

zelfstandig naamwoord

spijker

MP gez. Dieje spèèker schiet in de plaank as nen advokaot in de hèl.

De Wijs -- En êten as ie kan, hij hee un maog waor ge 'ne kromme spèker op rècht kunt slaon (1965)

Van Delft - Iemand "is zoo hard als een spijker op zijn kop" als hij heelemaal niets heeft; als hij in geldverlegenheid zit. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Mee unne gloeiend hêete spèèker
wier de ster d'r in gebraand. [namelijk in het sigarenkistje dat als 'lampion' dienst deed bij het Driekoningenzingen].

Nog un kandelèrke gaauw gevat
en un kèèrs d'rin geplaant. (Jos Naaijkens; 'Drie kôoninge'; CuBra, ca 2005)

WBD spèèkereeg (Hasselt) - spijker-eg (voor lichte en ondiepe bewerking van de landbouwgrond)

Cees Robben - Die hangt òn ene spèèker teege de muur

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - hij is zo èng dègge ginne spèèker in zen gat kunt peutere (Bi '40) - hij is erg gierig

Henk van Rijen - segaarekiesjesplèngskesspèèkerskesfabriekaant - klein baasje

spêekkèùl

zelfstandig naamwoord
WBD (II:2736) 'spêêkèùl - spaakkuil, spaakput (v. d. rademaker)

spèèl, spèltje
zelfstandig naamwoord
spijl, staaf, tralie
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - 'we eete aale daoge spèk', zi den boer, 'èn vrèdags spèk mee spèèle (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1970) (spèk mee spèèle = vis)
WBD krôonspèèle (ll:1032) - kroonspijlen; ook: (krôon)lètjes
WBD III.4. 2:75 spèèl - visgraat, ook 'gròtje' genoemd

speene
werkwoord, zwak
vruchten vormen, vruchtzetten, 'vrucht krèège'
WBD gespeend - gespeend jong van een paard
WBD spêenvölle - niet gespeend jong v.e. paard, ook genoemd 'vuile', 'völle'
— speene - spinde - gespind
— ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: spint
Antw. SPENEN, in sommige streken SPÈNEN (met 'zijn') - van bloem in vrucht overgaan. De appelen zijn al gespeend.

spêenvölle
WBD niet gespeend jong van een paard, ook genoemd 'völle' of 'vulle'

spèèt
zelfstandig naamwoord
spijt
En ik hè d'r gin spijt aaf gehad!... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)
Cees Robben - spèèt
WBD III.1.4.246 'spijt' = verdriet
Antw. SPIJT zelfstandig naamwoord o. en niet vr. i.p.v. 't is spijtig' zegt men veel: 't is spijt.

spèète
werkwoord, sterk
spijten
spèète - spêet - gespeete - vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: et spèt

spèk

zelfstandig naamwoord

spek

gez. spèk meej spèèle - vis (vrijdags i.p.v. vlees gegeten)

Van Beek - "Ge moet gin spek in 'n hondsnest zuuken" zeiden we vorige maal. "Dè zeej onzen blaauwen ook dikkels" was 't antwoord en daarmee bleek, dat 'k in de roos geschoten had. Want "onzen blaauwen" is een vaststaand begrip voor iemand, die rood haar heeft zowel te Goirle als in Tilburg. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

Van Delft - "Hij zoekt het spek in een hondsnest." Dit is: Hij handelt verkeerd. Hij zoekt op de verkeerde manier. Hij past verkeerde zuinigheid toe. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

Van Delft - Als een concurrent om zeep gaat, "groeien de anderen er een hand spek in", wil zeggen, dat zij er leedvermaak door ondervinden. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Dialectenquête 1876 - haam en spêk - ham en spek (voor ê vgl. êrde, pêrd, gête = Fr. même;

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - 'et komt vanzèlf trug', zi den boer, èn hij gaaf zen vèerkes spèk ('72)

Henk van Rijen - òffere vurt spèk ènt zööver - financieel 'afkopen' dat men op bepaalde dagen tegen de wens van de kerk wel vlees resp. zuivel genuttigd heeft

Frans Verbunt -- spèkbukkem - vette bokking

'Al die kiendjes, ge slaot meej oewe piemel et spek nog van toffel.' (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Stadsnieuws - Ge slaot meej oewe lul nòg es et spèk van tòffel (010206)

spèkbukkem

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt -- vette bokking

WNT SPEKBOKKING - gerookte, groote vette haring

speklaosie - speklaozie

zelfstandig naamwoord

speculaas

as vier pupkes van speklaosie... (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'Harriëtje', 1941)

Réépen seklaade, zekskes jodevet, pakken speklaosie van den bekker, ik kwaam niks te kort. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD III.2.5:228 'speculaas' = idem

A.P. de Bont -- spəkla.si, zelfstandig naamwoord m. spekulatie -

spekulaas

WNT SPECULATIE (II) zelfstandig naamwoord vr. - 1) zeker hard, droog en plat gebak, dat in den vorm van verschillende voorstellingen wordt gebakken en vooral op en omstreeks St. -Nikolaas wordt gegeten. Z.a.

Antw. SPIKKELATIE zelfstandig naamwoord v. - speculatie

Taalgids I (1859):42 Buser: herkomst woord 'spéculacie'

speklaosiemènneke - speklaoziemènneke

zelfstandig naamwoord, verkleind

►ook: spikmènneke

speculaaskoekje in de vorm van een mannetje/vrouwtje

Af en toe sopte ie 'n speklaosmènneke in z'nne teej. (Jos Naaijkens; 'Kèrsemis meej zonder d'n ammarillus'; CuBra, ca 2005)

Stadsnieuws - Et heej gevrôore èn de waas hangt nòg bèùte, et lèèkene naa wèl speklaosiemènnekes - Het heeft gevroren en de was hangt nog buiten, het lijken nu wel speculaaspoppen (201209)

WBD III.2.3:228 'speculasiemanneke' = speculaas; ook 'sinterklaasmannen

Antw. SPECULATIEMAN zelfstandig naamwoord m. -ook spikkelatieman

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- speklossiemènneke zelfstandig naamwoord - speculaaspop

speklaosplaank

zelfstandig naamwoord

WBD speculaasplank (houten koekvorm waarin het deeg voor speculaas wordt gedrukt)

spèkstrèùf

zelfstandig naamwoord

struif van spek

Ik vein dè ge sommigte dingen in ons toltje toch zô lekker smeujig zeggen kunt; net of ge in 'nen spekstruif bèt en 't vet langs oe mondhoeken afdrent. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)

spèktaokel

zelfstandig naamwoord

spektakel

Cees Robben - 'veul spektaokel en gerucht'

WBD III.3. 1:295 'stuk spektakel' = mondfiat

toneelgroep

Calliphora vicina

WBD III.4. 2:126 'spekvlieg' - blauwe vleesvlieg, bromvlieg (Calliphora vicina), ook genoemd! 'bromvlieg', 'blauwe vlieg' of 'blauwvlieg'

spèkzwaord

zelfstandig naamwoord

spekzwoerd

Van Delft - "Men moet geen spekzwoerd in een hondsnest zoeken." Dit is: Men moet geen onmogelijkheden verwachten. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - ik smèèr men ziel meej en spèkzwaord, zi Door, dan schèùft ze den duuvel dur zen haande (D'16)

Stadsnieuws - As ge oew ziel insmèèrt meej spekzwoerd, schèùft ie bij den duuvel dur zen haande (080206)

spèl

zelfstandig naamwoord

spel; diarree

WBD et spèl hèbbe, òn et spèl zèèn/ staon, spèlle - diarree hebben, ook genoemd: (et) scheet/schèèt hèbbe, òn et schèèt zèèn WBD spèl - diarree (van een varken)

Antw. SPEL mv. spelen/spellen - spel; speelschheid, speelzucht; ruimte; moeite

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. 'spel' - diarree: 'Aan de spel zen'

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - SPIJLEN of SPELLEN - dun kakken; doch wordt meest van dieren gezegt, die dus ook 'aan den spel zijn'.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- SPEL m - aan de spel zijn - diarree hebbent de koeie zen gedurig on de spel.

spèl

zelfstandig naamwoord

speld, dennennaald

kussespèlleke = speldenkussentje

WBD spèl (II:1121) - speld

WBD spèllekusse (II:1122) - speldenkussen

WBD III.4.3:99 spèl - dennennaald, ook genoemd mastespèl, nòld of pin

Haor SPÈL - speld

A.P. de Bont -- spal, zelfstandig naamwoord vr. 'spel' - 1) speld; 2) dennenaald

Goem. SPELD- spèl, zelfstandig naamwoord vr. - mv. spèlə, verkleinwoord spèləkə

Antw. SPEL (Kemp. späl) - spel (dat onbekend is), Fr. épingle; naaldvormig blad v.e. denneboom, ook 'vlim" genaamd.

Hees toespel (V:37)

spèlle

zelfstandig naamwoord, meervoudig

dennenaalden

R spèlle krabbe = dennenaalden verzamelen

Cees Robben - spèlle schèère vur te stalleke [= de kerststal, dus ter versiering]

Cees Robben - Ik gao wè spèlle krabbe, want ik mot et vèèreke nòg strossele [strooisel geven; ▶strossel]

WTT 2013 - Over dit verzamelen van dennennaalden - Pierre van Beek: Daar [op het politiebureau] verschenen regelmatig zulke typen als Jaona Verschuren, die voor negen cent een grote zak dennennaalden aan huis bezorgde, welke eerlijk in de bossen gevuld was. "Jaona's stuultje" was een vergroeide boomstam in 't bos van de familie Houben, waar zij uitrustte van 't naalden rapen en haar pijpke smoorde. (uit: Nieuwe Tilburgse Courant - 18 maart 1955: Tilburg als dorp: Verdwenen namen en typen)

Antw. SPEL - scherp, naaldvormig blad v.e. denneboom, ook 'vlim' genaamd.

WNT SPELD - 4) dennenaald

spèlle

werkwoord, zwak

Henk van Rijen -- spelden

Haor SPELLE - dun poepen

spèltje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

spijltje

'kooike meej vergulde speltjes'

verkleinwoord van 'spèèl', met vooaalkrimping

spenòzzie

zelfstandig naamwoord

spinazie (Spinacia oleracea)

Spenòzzie, spenòzzie, wè poept dè kiendje gruun; ik weet nie wèt gegeeten heej, dèt zo gruun gescheeten heej; spenòzzie (100906)

Lokotsch 126: Lat.> Frans > ndl. spinazie.

speule

werkwoord, zwak

spelen

speule meej spulgoed.

B Ze hèbbe me daor en lilleke poets gespuld - poets gebakken

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- gespuld

Cees Robben - schôon gòn speule; hil hèndeg wier et spèl gespuld;

— speule - spulde - gespuld (met vocaalkrimping) ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij spult

Cees Robben - en aaw moonika mòkt ôok meziek, as ge mar speule kunt!

DANB meej de keegels wòrdt nie mir gespuld

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - en aander vant seef speule

(Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1969) - kaartterm: iemand uit de concentratie spelen (bijv. door onbegrepen spel)

Henk van Rijen - vant aaw int nuuw speule

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- SPELEN (sleule) onov.ww, soms: seksuele handelingen verrichten: hij haj mee kiendjes gespuld.

Antw. SPELEN, in N. Kempen SPEULEN - spelen

Bosch speule - spelen, muziek maken

speuls

zelfstandig naamwoord

spel; iets te spelen hebben

Veul speuls han we nôot daor aon et Meulenend. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

speuler, speulder

zelfstandig naamwoord

speler

Cees Robben - ene speuler

A.P. de Bont -- spö'ldər, zelfstandig naamwoord m. 'speulder' - 1)

persoon die een of ander spel speelt, speler; 2) hetz, als spö'lkɔ.rt

spèùt

zelfstandig naamwoord

spuit

brandspèùt - brandspuit

A.P. de Bont -- spö.t, zelfstandig naamwoord vr. - spuit 1) jagers- en stroperstaal; geweer; 2) holle weinig weerstand hebbende vrouw.

spèùte

werkwoord, sterk

spuiten

WBD spèùte - spuiten, verf op het leer brengen m. b.v. een spuitpistool of -machine (II 654)

WBD spèùte (II:1028) - spuiten: vetten; ook: blaoze

WBD III, 4. 4:216 'spuiten' = idem, ook 'spritsen', 'gutsen'

B spèüte - spoot - gespoote — in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij spöt

A.P. de Bont -- zw.ww.tr. - spuiten, spruiten, in heet water laten zwellen.

spèùterij

zelfstandig naamwoord

spuiterij

WBD spèùterij - spuiterij, ververij (m.b.t. leer) II 655

spie, spieke

zelfstandig naamwoord

decolleté; punt (van b.v. taart); wigvormige straathoek

WBD geerakker, niet-rechthoekige akker (Hasseltse term)

WBD III.1.1:119 'spie' = boezem

Cees Robben - ze had en spie tòt òn der soons toe; (svaa-soons-seis-samen) Cees Robben - wè heej merieke en grôote spie!

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- spie zelfstandig naamwoord - driehoekig stuk grond, décolleté

Antw. SPIE zelfstandig naamwoord v. - dikke snede; spievormig stuk grond

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- SPIE v. - 1) wigvormig stuk hout of ijzer... 2) spits toelopend stuk grond... 3) décolleté dat ontstaat door de bovenste knoop van de bloes te openen: een spie tot zoons - een décolleté tot die plaats op de borst waarop geklopt werd bij het maken v. h. kruisteken. Z.a.

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord vr. 'spie' 1) kleine wig; 2) puntig toelopend stuk land.

spiebojem
zelfstandig naamwoord
WBD geerakker (akker waarvan minimaal één zijde schuin loopt)

spieker
zelfstandig naamwoord
spade

spierke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
Henk van Rijen -- spiertje, schijntje
Henk van Rijen -- 'Ge kunt ur gin spierke êer òn behaole' - Je kunt er geen schijntje eer
aan behalen.

spiers
zelfstandig naamwoord
korte ie
spuug, speeksel
R Wè doederaon? - Spiers, èn dè haawt nie. Dialectenquête 1876 - spiers (speeksel)
Frans Verbunt -- spiers haawt nie - met spuug kun je niet lijmen
Frans Verbunt -- hij spierst er nie in - hij lust het wel
as zuster Teepieja dieje plèkbaand öt de kaast wir pakte,/ meej der haande daor deren èège spiers op deej,/ èn dieje veulen baand op mènne mond dan plakte. (Henriëtte Vunderink, Bewaarschool, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)
WBD III.1.1:189 'spiers' = speeksel

spiersbèkske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
Henk van Rijen -- spuugbakje, kwispedoor
WBD (III.2.1:284) spiersbèkske = kwispedoor

spiersbèngske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
Frans Verbunt -- bank in de kerk waarvoor men geen plaatsengeld hoefde

te betalen

spiersbòlle

zelfstandig naamwoord,plur.

M spierballen

spierse

werkwoord, zwak

spuwen

spierse - spierste - gespierst - steeds korte ie

1. spuwen, spugen

R Enen boer die prömt, spierst ôok, - Een boer die pruimt, spuwt ook.

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "spiersen - spuwen! ik heb hem op zijn vesje gespierst - ongemakkelijk de waarheid gezegd"

R Iemand op zen visje spierse - hem flink de waarheid zeggen

Ze spiersten geregeld in 't vuur van den heerd... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; ”t Spook’; NTC 3-1-1940)

"Beloove zee niks! Daor spiers ik op!” (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; ’Oome Teun als opvoeder’; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

De vurrige week waren 't de duivenmelkers, die íédere Zondag bij de aachtste stossie ston te hangen en hil de vloer vol bruine klodders spiersen; (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

Cees Robben - Wòdde gij soms teege de zon in spierse? in oew haande spierse;

Dialectenquête 1876 - uitgespouwe (uitgespierst) - uitgespogen

WBD III. l. l:191 'spiersen' = spuwen

WBD III.4.4:215 'spiersen' = spatten, ook: 'spritsen', 'speiten'

Haor SPIERSE ' SPUGEN

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- SPIERSEN onov. ww - spuwen, spritsen, bv. het nat van pruimtabak met een straal door de tanden spuiten.

A.P. de Bont -- spirtsə(n), zw.ww. intr. 'spiertsen': 1) spuwen, 2) spatten

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- spierse - ww - spuwen

2. overgeven

Van Delft - - Een jongen koopt "sjep en maakt er sjepwaoter van"; als hij wat veel van dat dropwater drinkt, "spierst" (spuwt) hij. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

DANB spierse (korte ie) - spuwen; spouwe - overgeven

► spouwe

3. Uitdrukking 'er niet in spugen' - niet vies zijn van een borrel

De Wijs -- (gehoord bij de uitvaart van ’n kraai) (1965) -- ik geleuf dèttie

wel ‘ne tèl snevel op hee - onze Pa spierstenie er nie in (1965)
Henk van Rijen - der nie in spierse - er niet vies van zijn (m.n. v.e. borrel)
Cees Robben - 'hij spierste d'r nie in' (ook Stadsnieuws - 190406)

spiezen
zelfstandig naamwoord, plur.
N. Daamen - Handschrift 1916 -- 'ik heb em al lang in de spiezen' (in de gaten)
v. D. alleen in de verbinding 'in de spiezen, in de smiezen'

spikkelaozie, spiklaosie, speklaosie
zelfstandig naamwoord
speculaas
Ik hèb ok nòg en aander kedoo/ en spikkelaosie-pop,/ Ik prakkezeer al daogelang/ mar wè rèmt daor naa op? (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: ‘Wè rèmt op rèème?‘)
Jè, vruuger wast speklaosie-tèèd/ vural toen ik nog vree./ Mar ik vèèn dès Drieka naa vort meer/ van en taai-taai-pop heej. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: ‘As de speklaosie op is‘)
...gift de klèènkiendjes straks dan mar/ en stukske spikkelaosie. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: ‘Dan mar behèlpe‘)

spikmènneke
zelfstandig naamwoord
speculaaskoekje ook: ►speklaosiemènneke
Ge moogt oewe schoen zètte, èn de vòllegede mèèrege waare de peeje ènt aaw brôod wèg, èn laager en spikmènneke in, òf en marsepèène vèèrekespotje, òf ene kinkenduut van gevulde seklaa. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)
Antw. SPIKKELASIEVENT zelfstandig naamwoord m. - spekulatievent

spikske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
Henk van Rijen -- spaakje

spinder
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- spinner

spinmeule
zelfstandig naamwoord

 spinmachine

Spinner in de 18de eeuw

spinne

werkwoord, sterk

spinnen

WBD (v.e. merrie) 'spinne' of (Hasselt) 'afslaon' - afscheiding geven uit de schede, teken van hengstigheid

WBD spinne (II:934) - spinnen

WBD III.2.1:501 spinne, spinse, snòrre, knòrre, kòrre = spinnen v. d. kat

-- spinne - spon - gesponne

Antw. SPINNEN zie wdbb.; ook gezegd v. bedorven brood, dat draadjes vormt; ook van bier, dat dik en olieachtig is.

spint

zelfstandig naamwoord

WBD III.4.4. 300 'SPINT" = HECTOLITER, OOK 'SCHEPEL' OF 'MUD'

spint, spinde

werkwoord, persoonsvorm

zet(te) vrucht

tegenwoordige tijd sing., resp. verleden tijd van 'speene', met vocaalkrimping

spissielist

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen -- specialist

spleet, splitje

zelfstandig naamwoord

spleet

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - nòr de splêet van Broekhoove moete (JM'50) - moeten betalen (naar de broekzak moeten, waar immers de beurs zit)

Henk van Rijen -- splêet (vkw. splitje) - spleet

WBD III.1.1:119 'split' = boezem

WBD III.1.1:143 'spleet' = aars

splèèt
zelfstandig naamwoord
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "splait - groote hoeveelheid bij diarhee"

splèète
werkwoord, sterk
splijten
B splèète - splêet - gespleete — in tegenwoordige tijd vocaalkrimping:
gij/hij splèt

splitje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
spleetje
Cees Robben - de heemelpoort stond op en splitje;
verkleinwoord van 'spleet', met vocaalkrimping

spoeje
werkwoord, zwak
haasten, spoeden
Spoejt oe mar, dègge op tèèd zèèt. - Haast je maar, opdat je op tijd bent.
Cees Robben - 'spoeidoe' (bis)
WBD III.1.2:5 'spoeien' = zich haasten, ook: 'affeceren', 'opschieten'
spoeje - spoejde - gespoejd
— Korte oe
Goem. SPOEDEN (zich – spujə (əm) wkw (spudə, gəsput)
Bosch spoeie - spoeden, haasten, voortmaken
WNT SPOEDEN - Mnl. spoeden, spoeyen

spoelder
zelfstandig naamwoord
spoeler, iemand die spoelt
ABD spoelder (II:991) - spoeler
ook: spoelersjonge

spòldere
werkwoord, zwak
- spòldere - spòlderde - gespòlderd
- zich lawaaierig gedragen (van kinderen); woelen in bed
- rondspòldere - wild spelen of rondspringen

- zich onhandig bewegen, spartelen

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- öt diejen autoo koome der drie ötgespòlderd

Kees en Bart -- Tilburgsche Post ca. 1935 -- et kalf spòldert in de waaj; 'ze spolderde 't tooneel op'

...en toen ik vlakbij kwaam, begos er daor ineens iets te broebele en ik heurde iets spolderen in 't waoter. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; ”t Spook’; NTC 3-1-1940)

en 'k spolderde in et slijk mee 'n scheur in d'irste broek. (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, ‘Mijn irste broek, 1941)

Mar toen ik docht dè’k klaor waar en zô gaaw meugluk dè donker hok ötspolderde [de biechtstoel], kwaam de kapelaon ôk öt zen hok en ging naor de frater. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Pas asse daor bij De Graaf et rôozenhuuke ginge bidde, spolderde onze Co op hèùs aon. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

WBD III.1.2:19 'spolderen' = woelen; ook: 'spollen'

WBD III.1.2:74 'spolderen' = wroeten

WBD III.1.2:149 'spolderen' - door een staand gewas lopen

Stadsnieuws - Lopt tòch nie zo oover de zulder te spòldere, de stobber komt hier omlêeg (141208)

Antw. SPODDEREN - driftig loopen, ijlen

Jan Naaijkens - Dè's Biks -- 'spolleke' ww - woelen, in de war maken

WNT SPODDEREN - half-onomatopoëtische vorm, waarop zoowel spoed en smodderen van invloed kunnen zijn geweest. - 1) hard loopen, ijlen, snellen; 2) moeilijk of onplezierig lopen; 3) in onpers. gebruik.

spòlle

werkwoord, zwak

WBD III.1.2:19 'spollen' = woelen; ook: 'spolderen'

WBD III. I.2:149 'spollen' = door een staand gewas lopen.

Haor SPOLLE - woelen, omwoelen

spòllieje, spòldere

werkwoord, zwak

gehaast, onstuimig lopen

Antw. SPODDEREN - driftig loopen, ijlen

WNT SPODDEREN - 1) hard loopen, ijlen, snellen; 2) moeilijk of onplezierig loopen; 5) in onpers. gebruik

spon

WBD (lI:2831) 'sponnə' (mv.) - (losse) zijplanken v.e. kruiwagen
(II:2799) 'plattə sponnə' - planken aan de zijkant v.e. karbak; zljleest
(II:2800) 'rééchtə sponnə' - verticale zijleesten v.e. karbak
(II:2798) 'sponstékkə' (mv) - rongen v.e. karbak
WNT SPON - 1) vulgat in het midden v.e. der duigen v.e. vat, spongat
2) platronde, gewoonlijk eenigszins in den vorm v.e. afgeknotten kegel toeloopende schijf, waarmede het vulgat v.e. vat wordt gesloten.

spònder
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen -- spaander

spons
zelfstandig naamwoord
punch, puns, pons (voor de voorgevoegde s- zie WNT SPONS (II))
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - kom drinken wij wèèn, bier èn spons; opt gèld stao te leeze 'God zij mèt ons' (D'16) - aansporing om het glas te heffen

spòns
bn.
spaans
Antw. SPAANS(CH) (uitspr. Spönsm in 't ZO Spains)- spaans

spòntje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
WBD III.4.4:233 'spaantje' = dunne reep voor stevigheid

spooke
werkwoord, zwak
spoken
B spooke - spókte - gespókt - ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij spókt
A.P. de Bont -- zw.ww. intr. 'spoken' - leven maken in den huize, inz. in de vroege morgen

spoor
zelfstandig naamwoord
spoor, spoorwegen
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - et Bèls spoor isser niks bij
(Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1965) - de spoorlijn naar België

is er niets bij (tegen iemand wiens opschepperij men doorziet)
Frans Verbunt -- hij kan et weete, want hullië paa wèèrkt bij et spoor
WBD III.3.1:408 'spoor', 'spoorlijn, spoorweg' = spoorweg
WBD III.3. 1:412 'spoortrein' = trein

spoortuutje
zelfstandig naamwoord
spoortreintje, speelgoedtreintje; mogelijk uit spoor en 'tuut' van toeterend geluid maken
Is ie wè aauwer geworre dan denkt ie vort hil den dag aon spulgoed, aon in spoortuutje, in kesjoeë katsebulleke en zooal. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

spôot
werkwoord, persoonsvorm
spoot
verleden tijd van 'spèùte'

sporbaon
zelfstandig naamwoord
spoorbaan
Dirk Boutkan (blz. 33) sporbaon

spòrspòt
zelfstandig naamwoord
spaarpot
Hoeveul zit er in oewe spòrspòt?
[Sjaan] waar ons sèùkertante. Die ha ginne meens èn ha dus ok nôot gin kiendjes hoeve te kôopie. Die waar verrèkkes rèèk gebleeve, èn die gaaf ons soms wèl es zôo mar en dubbeltje vur onze spòrspòt! (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2001)
De Wijs -- Ik ha al jaore hudje bij mudje gelee en toen was ‘t ‘ne goeie sperspot (11-02-1965)
WBD III.3. 1:199 'spaarpot', 'spaarspot' = spaarpot
CiT (73) 'Hij hee z'ne sporspot in z'ne zaddoek zitte'
Dirk Boutkan (blz. 33) 'spòrpòt' (Dirk Boutkan kent 'spòrspòt' niet)
WNT SPAARPOT - In een citaat van Corn. Everaert (1480-1556) 'ghaeren Inden spaers pot'

spòrzaom
bw/bn.
Henk van Rijen -- spaarzaam

Dirk Boutkan spòrzaom, met vocaalkrimping (blz. 34)
WBD III.3. 1:197 'spaarzaam', 'benauwd, kiem' = spaarzaam

spöt
werkwoord, persoonsvorm
spuit
DANB de rôome spöt öt den èùjer van de koej
tegenwoordige tijd sing, van 'spèùte', met vocaalkrimping

spötje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
spuitje
spotje (van de dokter)
verkleinwoord van 'spèùt', met vocaalkrimping

spouke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
spuugje; prik
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - vur en spouke iets gekocht hèbbe (Pierre van Beek -- Tilburgse Taalplastiek 1969) - er weinig voor betaald hebben
Cees Robben - 'en vur 'n spouwke kôoptet dan... '
WNT SPOUW - (I) luchtruimte tusschen de binnenwanden v.e. dubbelen muur. (II) speeksel, braaksel

spouw, spaaw
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt -- braaksel
Bosch spouw - speeksel, spuug; spleet in muur
WNT SPOUW (I) luchtruimte in een dubbelen muur; (II) speelsel, braaksel

spouwe, spaawe
werkwoord, zwak
overgeven, braken
spouwe - spouwde - gespouwd
Dialectenquête 1876 - spouwe - spuwen
Dialectenquête 1876 - uitgespouwe, (uitgespierst) - uitgespogen
DANB in ietaalieje zèn er bèèrge die vuur spouwe
Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - zo flauw zèèn dègge wèl katte kunt spouwe (D'16) erg misselijk zijn

WBD III.1.2:254: 'spouwen' = braken

WNT SPOUWEN (I) splijten, klooven; (II) spuwen

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal -- SPOUWEN (spaawe) onov. ww - overgeven, kotsen (spuwen = spiersen).

A.P. de Bont -- zelfstandig naamwoord m. 'spouw' - speeksel: Ge moet er 'n bietje spöw aan doewn. zw.ww.tr. + intr. 'spouwen' - spuwen:1) overgeven, braken; 2) gezegd v. h. geluid v. vertoornde katten.

Antw. GESPOUWEN: 3e hoofdvorm van 'spouwen', daarnevens: gespouwd SPOUWEN - spuwen, spuigen; overgeven, braken

Bosch spouwe (spoog, gespoge) - spugen, braken

spouwke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Van Beek - "Die heb ik voor 'n spouwke gekocht." Voor een kleinigheid, voor weinig geld. (Nwe. Tilb. Courant; Uit Tilburgs folklore; 18 juli 1958)

stuup bn/ bw

flink, fors; onvervaard

't Is en stuup kèènd vur deren aawer
R Hij blêef stuup durwèèrke.
K+B '+n stuup keind'
WBD III.1.1:15 'stuup' zwaar van lichaamsbouw; ook: 'stug' of 'struis'
SN Hij bleef stuup durwèèreke èn trol zenèège nèrgerwand wè van son (221008)
- hij bleef stug doorwerken en trok zich nergens iets van aan.

Verh. STUUP bw, verwant met 'stuip', gebogen houding? In de uitdr. 'stuup durwerke' - onafgebroken doorwerken zonder op te zien of de rug te rechten.

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van **spraaj** tot **swirskaante**

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Van **saanderendags** tot **sezoen**
Van **siebòt** tot **spouwe**

Schilderij van Christiaen van Couwenbergh - Jongen met pannenkoek - 1640 (detail)

strèùf

---

spraaj

zelfstandig naamwoord

sprei

De Lente vond dè wit wè saai
en kwaam al mee z'n gruune spraai.
(Piet Heerkens; uit: De Mus, 'De jaorgetij', 1939)

Cees Robben - 'spraoi'

Cees Robben - Ik hèb giestere nòg en spraaj pèrsmòppe gezien.

Cees Robben - ons A. hòkt saome meej ons moeder en spraaj; en hil spraaj spreuwe

Dialectenquête 1876 - bèddespraai

DANB bèddespraai

Henk van Rijen - spraaj van ullem - leg alle kaarten maar op tafel. '

WBD III.2.1:107 'sprei, beddesprei' = sprei

Bont zelfstandig naamwoord vr. 'spraei' sprei; 1) het bekende deksel, 2) eerste laag stro die een dekker op de sparren legt, 3) een op het hooiveld ter droging uitgespreide laag gras.

Antw. - SPREI zelfstandig naamwoord w, v. zie wdbb-, bij landb.: hoeveelheid perk-, veld- of hofvruchten, die uitgedaan zijn en op 't veld gespreid liggen

spraaje

werkwoord, zwak

spreiden

B spraaje - spraajde - gespraajd

Cees Robben - ik spraaj irst mene maantel èùt

Hij vatte z'nen zakdoek en spraaide-n-em uit in 't mos en gong erop zitten... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

...vur et spraaie van men bèd... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Moederdag')

Dialectenquête 1876 - spraaie

Henk van Rijen - 'spraaj van ullem' - leg alle kaarten maar op tafel

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - SPRAAIJEN, voor 'spreijen. Reeds bij Anna Bijns. Z.a.

Bont `sprä.jə(n)`, zw.ww. intr. + tr. - spreiden 1)(jagers- en stropersterm) spreiden, v.e. geweer dat de hagel niet goed bij elkaar houdt, 2) vlas spreiden.

Antw. GESPRE(D)EN - 3e hoofdvorm van 'spreiden'

spraak

werkwoordsvorm

sprak

- verleden tijd van 'spreeke'

Cees Robben - zo spraak is en pestorke; et dörp dè spraak van en wonder;

Cees Robben - 'dè spraak nog aaltij klaore taol'

Oudere verleden tijd - sprook

Antw. SPROOK (zachte o) 2e hoofdvorm van 'spreken'

Naarus - Hij [de pastoor van de Noordhoekse kerk] kwaamp zelvers op z'n prikstuultje, en zoo treffend schoon en zó eenvoudig, sprook ie mee z'n parochiaone, dèk er verschaaie keer minne zaddoek van heb motte gebruiken... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Naarus - dieën aanderen Tilburgsen Pustoor, die Jaon hiette mee z'ne vurnaom en die zoo schon Latijn sprook dè de Paaus zee: U bent zeker een Ieteljaon? Neeë Heilige Vaoder, zet ie toen: Ietel nie, mar Jaon wel. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

spraant

zelfstandig naamwoord

stek; sprant

een loot ontstaan uit een slapend oog

WBD (II:2780) 'spraante' (mv.) - schoren v.e. karsteun

WBD III.4. 3:70 spraant - loot ontstaan uit een slapend oog

WBD III.4. 3:35 spraant - plantenstek; ook genoemd: ènt, poot, stèk

Bont sprant, zelfstandig naamwoord mannelijk 'sprant' - uitspruitsel aan de benedenstam, wortelscheut (v. aardappels, rogge of bomen)

Antw. SPRANT zelfstandig naamwoord v. - uitspruitsel op den wortel, wortelscheut. A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - sprant - wortelscheut, spruit v.e. gewas

WNT SPRANT 1) spruit v.e. gewas; 2) tal ok spruit v.e. waterloop

spraok

zelfstandig naamwoord

spraak, taal

WBD III.3. 1:243 'spraak' = taal

spreeke

werkwoord, sterk

spreken

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden -- Sprikt òf lòt en scheet, dèk iets weet.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - wie de wòrrend sprikt, moet derèùt ('50)- men dient de mensen naar de mond te praten

B spreeke - sprôok - gesprooke; verleden tijd ook 'spraak' — met vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij sprikt

Dirk Boutkan (1996) - spreeke - spraak - gesprooke

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - spreeke (krt. 12)

Antw. SPREKEN zie wdbb.; groeten, goedendag zeggen.

sprès

bijwoord

opzettelijk, expres

— Fr. 'exprès' met apocope van aanvangssyllabe

Hij heeget nie sprès gedaon.

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 'espres'

...mar dè 't van spres was daor geleuf ik niks van... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Henk van Rijen - per ongeluk èsprès - zogenaamd per ongeluk

WBD III.1.4:310 'spres', 'voorspres', 'vanspres', 'uitspres' = opzettelijk

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- SPRES

(sprès) bw - expres, met nadruk, speciaal.

Bont spräs, bijw. 'spres' - expres

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - EXPRES - alsprès of asprès, in den zin van opzettelijk Antw. ESPRES, EXPRES bw - met opzet

'ötschieter'

.: sprötə) - spruit, spruitkool

ij planten en bomen;

s

otten

g in tegenwoordige tijd: spröt

Ill.: Naumann - sturnus vulgaris - spreeuw - spreuw

spreuw

zelfstandig naamwoord

M spreeuw

De Wijs -- Toen ze me kuste, was ’t alsof er 'n koppel spreeuwen uit m’n reet vloog (17-08-1964)

Cees Robben - en hil spraaj spreuwe;

Bont zelfstandig naamwoord vr. 'spreuw' - spreeuw

Antw. SPREEUW zelfstandig naamwoord v. en niet m. - spreeuw

spriet

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - sprietje trèkke - strootje trekken

Frans Verbunt - sprietjetrèkke - strootjetrekken

Stadsnieuws - We din sprietjetrèkke wie môog begiene - we trokken strootje on uit te maken wie mocht beginnen. (140109)

Spriet löope waar un evenwichtskunst, waor wij zeer bedreven in waren Over un smal muurke lôope, en wie dè et langste volhield. Un sôort

evenwichtsbalk mar bij ons waren dè betonplaote, mar amper vèèf centimeter dik. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

sprikt

ww., pv.

spreekt

Cees Robben - as den dieje daor de wòrrend sprikt;

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - sprikt òf lòt en scheet, dèk iets weet

tegenwoordige tijd 2e + 3e pers. enk. van 'spreeke'

springblòk

zelfstandig naamwoord

WBD blok (ketting met een blok aan het been v.e. paard om te beletten dat het uit de wei springt), in de Hasselt 'klöjster' genoemd

springe

springen

WBD dekken (v.e. merrie), ook 'dèkke genoemd

springe - sprong - gespronge

Bont st.ww. intr. en tr. springen; bespringen

springesgerêed

bijvoeglijk naamwoord

klaar om te springen

Antw. SPRINGE(N)SGEREED bvw. aanstonds bereid om te doen wat iemand vraagt of beveelt.

spròkkels

zelfstandig naamwoord, plur. tant.

geld

Hij ha gin spròkkels mir - Hij had geen geld meer.

Bosch sprokkels - centen, geld

WNT SPROKKELEN: samenstelling: sprokkelbeursje - beursje waarin men klein geld opspaart

spròkkelvoete

zelfstandig naamwoord, meervoud

WBD (Hasselt) - brokkelhoef (bij paarden), bep. afwijking die tot afbrokkeling van de hoef leidt, elders genoemd 'brokkelvoet' of

'brokkelege hoeve'

sprong
zelfstandig naamwoord
sprong
WBD het uitgestorte zaad van de hengst, ook 'zaod' genoemd
WBD spróng maoke (II:1037) - sprong maken: de sprong opentreden
WBD spróng wissele (II:1037) - sprong wisselen; ook: krèùse, ooverspringe

spronggewèèrf
zelfstandig naamwoord
WBD (Hasselt) - knie v. h. paard, ook 'knie' genoemd
WNT SPRONGGEWRICHT - achtervoetwortelgewricht, hielgewricht, inzonderheid bij dieren

sprötje
zelfstandig naamwoord, dim.
spruitje
dim. van 'sprèùt', met vocaalkrimping

sprouw
zelfstandig naamwoord
WBD III.1.2:286 'sprouw' = spruw (schimmelziekte v. h. mondslijmvlies)

spul, spulleke
zelfstandig naamwoord
bedrijvigheid, heibel (?) spel
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - Naa begos et spul pas - Nu had je de poppen pas aan het dansen.
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - spulleke
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - 'spulle fiks, mar cènte niks', zi Jantje van Hees (MP'48) -Mooie dingen maar geen geld (Jantje van Hees was een bekend oud boertje op de Kouwenberg)
WBD III.3. 1:91 ' spul', 'spullen, koopwaar, goede waar, artikelen' = koopwaar 180 'eigen spul', 'eigen spullen' = eigendom
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - spul (= spel) krt. 58
WNT SPEL - de gewestelijke vorm SPUL is in sommige toepassingen vrij algemeen gangbaar geworden

spulder

zelfstandig naamwoord

speler

Willem Twee, witte wet ze moesse/ Spulders hebbe, net as Jan Van Roessel/ Fritske Lauer, den Boter, en Pietje de Jong... (Tony Ansems, Willem Twee; van de cd Gatvermiedenhoet; 2010)

spulgoed

zelfstandig naamwoord

speelgoed

et kèènd spulde meej et spulgoed

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - spulgoed

Vruuger speelde de knaauwboon in 't spulgoed innen vurnaome rol. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Ok aon der borsten môogde nie koome, dè waar gin spulgoed… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

spulkaort

zelfstandig naamwoord

speelkaart

WBD (III.3.2:167) spulkaorte = speelkaarten

spulketier

zelfstandig naamwoord

speelkwartier (les-onderbreking van ca. 15 min.)

spulleke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

1. spulletje, namelijk: iets bijzonders

- Waaichampignons, spulleke man… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

2. speelgoed

'We heej Sintreklaos tòch veul',/ dènke ze bij der èège,/ èn zuuke al en spulleke èùt/ dèsse hôope te krèège. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Sintreklaos ôok)

spulleman

zelfstandig naamwoord

speelman, accordeonspeler

Figuurlijk: seksuele activiteit

Ed Schilders op CuBra over spulleman

spulplòts
zelfstandig naamwoord
speelplaats

spuls
bijvoeglijk naamwoord
speels
WBD dartel (gezegd v.e. paard), ook 'wild' genoemd
Cees Robben - spulse zwier; en spuls gedoe

spulster
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - speelster
fem. van 'speuler' (net vocaalkrimping)

spult
ww., pv.
speelt
- 2e + 3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'speule', met vocaalkrimping

gez. Er groejt spurrie in oew oore. Ge kunt er spurrie in zaaje. (gezegd tegen iemand wiens oren vuil zijn)

Gao oew èège afwaase, jè oew oren heuren er ôk bij. Zô te zien groeit er nog net ginne spurrie in'. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Van Beek - De koei hebben 't spurrie af. - 't Loopt op z'n eindje. (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

Pierre van Beek - gez. Hij heej nen bèùk as en spurriekoej (= dikke buik) (Tilburgse Taaklplastiek 131)

WBD I:1401 spurrie, Spergula arvensis, plantesoort v. d. orde der muurachtigen, met vliezige steunblaadjest 'spurrie', 'spörie'

Henk van Rijen - in oew oore kunde spurrie zaaje - wat heb je vuile oren!

Hees spurrie (II:35)

Antw. SPÖRRIE zelfstandig naamwoord v + m. - spurrie

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - SPURRIE - een zeker kruid, waarmede de melkbeesten in het najaar worden gevoed, zijnde dit van een algemeen gebruik. Hier van daan wordt de najaarsboter 'spurrieboter' genoemd.

Kil.: sporie, speurie, spurrie

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - SPURRIE-BOTER is die boter, welke in het najaar gemaakt wordt, wanneer het vee, bij gebrek aan gras, met spurrie gevoed wordt. Z.a.

Bont zelfstandig naamwoord vr. 'spurrie' Z.a.

Pierre van Beek: spurrie

We hebben er een paar voor u uit Tilburgse mond opgetekend. "Dat komt uit als spurrie mee 'n mikske", hoorden we eens een stadgenoot zeggen. Voor een niet-Brabander gaat deze uitdrukking beslist in nevelen gehuld. Daar hebben we op de eerste plaats "spurrie", een nagenoeg verdwenen akkerproduct, dat onze boeren eertijds voor veevoeder plachten te gebruiken. Men gebruikte het in de "baomistijd", in de tijd dat het vee in hoofdzaak op stal stond. Hoewel uitstekend veevoer kon men het maar een drie weken gebruiken, daarna rotte het weg, vertelde ons een boer. Zo heeft dit woord wel zijn beste tijd gehad.

Het gaat ons hier echter méér om dat duister "mikske", een verkleinwoord van "mik". Nu weten ze in Tilburg nog heel goed het verschil tussen "brood en mik", waar een "Hollander" ook nog naar moet raden, doch in die zin wordt "mikske" niet in onze vergelijking gebruikt. Daarnaast horen we het woord "mik" in de betekenis van "gaffel", die op haar beurt weer een hooivork is. En hiermee beginnen we dan wel in de buurt van onze "mik" te komen. Een "mik" duidt de vorm aan van een Griekse ie, dus een Y. Men kan die vorm vinden in houtgewassen daar waar de takken of stammen zich in V-vorm splitsen. De eerste wichelroedelopers bedienden zich van zo'n mik (bij voorkeur van een hazelaarstruik) en de schooljongens hadden een "mik" nodig voor hun kattepult.

Een eigenschap van spurrie is nu, dat hij - direct bij het UITKOMEN uit de grond zich in een "mik" splitst. Dit splitsen behoort dus eigenlijk tot de essentiële kenmerken van de spurrie. Zulke spurrie is échte spurrie. Het klopt dus prachtig en daarom gebruiken onze mensen de gegeven uitdrukking om aan te geven, dat iets is zoals het behoort te zijn... [Tilburgse Taalplastiek 5 mei 1964]

spurriehôop

zelfstandig naamwoord

mesthoop met rottende spurrie ?; mesthoop met uitwerpselen van dieren die spurrie gevoederd kregen ?

Elie van Schilt - de mistkuil en in ut najaor de spurriehóóp, alles had zun eigen lucht... (Uit: 'Ut stonk mar toch mis ik de stank van vruuger'; Cubra, ca. 2000)

spurriekoej

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek - koe die te veel spurrie gegeten heeft, waardoor ze een te dikke buik krijgt en wellicht 'dèmpeg' wordt. Men zegt b.v. 'Hij hèègt as en spurriekoej'.

Pierre van Beek - hij heej nen bèùk as en spurriekoej (Tilburgse Taaklplastiek 131) - dikke buik

WBD niet vermeld

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- spurriekoei v. - koe die te veel spurrie gegeten heeft en daardoor een dikke buik krijgt: 'nen bö:k ès 'n spurriekoei

Antw. SPÖRRIEKOEI zelfstandig naamwoord v. - koe die op de spurrie weidt.

spurriekweezel

zelfstandig naamwoord

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - tis en spurriekweezel ('71) Kwezelachtig meisje dat toch wel wil trouwen als de 'ware Jozef' komt.

spuul

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - (textiel) openbare waterpoel waarin geweven stukken gespoeld werden

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - en spuul = plas water voor o. a. industr. doeleinden (blz. 133)

spuule

werkwoord, zwak

spoelen

R.J. Waor den afval vant febriek geene kaant in spuult

Cees Robben - de koffie spuulde de zaolege nosmaok weg

WBD spoelen, van huiden of leer, na tal van bewerkingen in de looierij (II 696)

B spuule - spuulde - gespuuld

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - daor spuult ie de mond nie meej (Kn'50) - daar weet hij niets van. steeds korte uu

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - SPUELEN, voor spoelen; dat het even goed is als spoelen, zie bij Ten Kate, 2. D. blz. 412.

Antw. SPULEN - spoelen (Hgd. spülen)

spuuler

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - (textiel) bediener spoelmachine voor het opspoelen van garens

staak

ww., pv.

stak

verleden tijd van 'steeke'

staal, stôol

ww., pv.

Henk van Rijen - stal

verleden tijd sing. van 'steele'

staamp

zelfstandig naamwoord

gestampte aardappelen

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "staamp - gestoofd middageten"

WBD III.1.2:171 'stamp' = schop

WBD III.2.3:119 'stamp' = stamppot; 'zuurkoolstamp', 'zuurkolenstamp'

WBD III.2.3:120 'boerenkoolstamp', 'groene stamp'

WBD III.2.3:121 'stokvisstamp; 122 'appelstamp'; 119 'peestamp'

WNT STAMP I(III) 2) In W. Vlaanderen: gestampte aardappels (als gerecht)

staampe

werkwoord, zwak

stampen
Dirk Boutkan (1996) - staampe - hij staamt (blz. 27)
B staampe - staampte - gestaampt geen vocaalkrimping
WBD III.1.2:170 'stampen' = schoppen
WBD III.4.4:206 'stampen' = verpulveren
Antw. STAMPEN - stampvoeten; stampen, schoppen geven

staand, standje
zelfstandig naamwoord
stand; karnton
Cees Robben - Den pronten staand van geenekaant...
WBD staand - karnton, ook genoemd: 'booterstaand', 'Booterstand', 'booterton'
Cees Robben - Dè heurt bij onzen staand
Cees Robben - Dè heej meej staand niks mir te maoke;
Cees Robben - vur den mielietèère staand
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- STAND (staand) v - karnton. Misschien genoemd naar de standaard waarmee gekarnd werd. (Niet naar de staande houding waarin men werkte.)
Antw. STAND zelfstandig naamwoord v. -bij landb.: boterkarn
Hft. STAND bij de landlieden in deze streken: het vat in 'twelk boter gemaakt wordt. Zie 'stande' bij Kil.

staank
zelfstandig naamwoord
stank
Cees Robben - naa hèmme ene zóndag zónder staank;
dieje staank is hòst nie te verdraoge

staantepeej
bw.
-- stante pede, stòndebêens, stòndebins
Frans Verbunt - op staande voet
Stadsnieuws - Hij krêeg staantepeej gedaon toen ie van zenen baos geschoept hò. - Hij werd op staande voet ontslagen toen hij van zijn baas gestolen had. (050510)
staantepeej = letterlijke vertaling van Lat. 'stante pede' (ablativus absolutus)

staaw, staw
zelfstandig naamwoord

WBD kudde volwassen varkens, ook genoemd 'klocht' of 'hôop'

WBD staw - troep, gezegd van dieren; ook genoemd: 'troep', 'klocht', 'klòcht', 'kudde', hôop' of 'kooj'

WNT STOUW 1) drift of kudde vee; 2) binnenlandsche waterkeering.

Antw. STOUW zelfstandig naamwoord mannelijk - drift, kudde hoornvee, verkens, enz.

Bont zelfstandig naamwoord vr. 'staauw' - stouw, zeker aantal (koeien of kinderen die men stouwt)

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - Een stouw beesten, voor eene drift beesten. Zie wijders STOUWEN.

STOUWEN... in de Zuidelyke Nederlanden zegt men de koeijen staauweren een frequentatievum van STAAUWEN. Z.a.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Uit de gegevens op blz. 182/183 en kaart 106 blijkt niet dat in Tilburg staaw gangbaar is; wel 'strêûp' en 'klocht'.

staawe

werkwoord, zwak

zich met velen tegelijk voortbewegen (?)

BTW stouwen, stuwen, noest doorlopen, zeulen

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - er op af staauwen; daor op af staauwen; 'k staaw erop aaf

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - op de spoorbrug aon staauwen (er naar toe gaan)

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 'tot ze nor huis staawden'

Ik staauwde weg, en op innen siebot kwaamp ik terug... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Cees Robben - ôok meej karneval doen de vèèrekesstaawers der bist;

Cees Robben - zit ie me daor wir zene kanes vol te stouwe;

Dialectenquête 1876 - staauwe - stuwen of stouwen; vèrrekesstaauwer - varkenshoeder

Henk van Rijen - 'Hè staawde oover den èkker' - Hij liep zwoegend over de akker.

WBD III.1.2:136 'stouwen' = vlug lopen

WBD III.1.1. 2:150 'stouwen' door een staand gewas lopen.

Bont `sta.wə(n)`, zw.ww.tr. 'staauwen' - stouwen, drijven, voortdrijven

Antw. STOUWEN - drijven, leiden

stad

zelfstandig naamwoord

1.1 Een grote bebouwde leefgemeenschap

Dirk Boutkan (1996) - stad - steeje (36)

Dialectenquête 1876 - Ze waandelden tot oan de staad

DANB dè wòrdt naaw en hil nuuwe stad

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - der gebeurt in en stad meer as in zeuve dorpe (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1970.) - waar veel mensen wonen, kan veel gebeuren

1.2 Het bestuur van een stad

V stad; stedelijke overheid; gemeente

V ik wèèrk on de stad - bij de gemeente

V straotvèègers hèbbe ze bè de stad nie mir

1.3 Het centrum, met name het winkelcentrum

Ik waar list in de stad. Et waar druk in de Heuvelstraot. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

stads

bijvoeglijk naamwoord, zelfstandig naamwoord

stads

stads meej haajkaants = ABN doorspekt met Tilburgse woorden

Antw. STADS(CH) bvw. - hetzelfde als steedsch: Op zij' stads(ch) gekleed gaan.

WNT STADSCH - hetzelfde als steedsch

stadse

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - inwoner van Tilburg bezuiden de spoorlijn

Frans Verbunt - ene stadse - Tilburger van bezuiden de spoorlijn

WTT-2012: En stadse - een deftig meisje, deftige vrouw

staf, stèfke

zelfstandig naamwoord

WBD karnstaf (stok met cirkelvormige, van openingen voorziene plank, die in de karnton op en neer bewogen wordt), ook genoemd 'stèfke' 'booterstaf', ' booterstèfke'

WBD III.3.3:110 'staaf', 'stok' of 'spies' = staf v. d. swiss

Bont staf, zelfstandig naamwoord mannelijk staf; mv. 'steef' en 'staof', dem. 'steefke' en 'stäfke(n)'

WNT STAF (I) 14) a) pols in een karnton

stal

zelfstandig naamwoord

WBD stal (stalruimte voor vee, heel in het algemeen)

WBD koestal (deel v. h. boerenhuis waar het rundvee verblijft), ook genoemd 'koejestal' of 'koejstal'

WBD kalverstal - kalverstal (stal of deel ervan, al of niet door afsluiting op de koestal gevormd, waar de kalveren verblijven)

WBD vurstal - voorstal (voorste gedeelte v. d. stal, de vrije ruimte tussen de muur v. h. woonhuis en de voergoot)

WBD stalhoute - stalpalen (rechtopstaande palen waartussen de koeien met de kop vastgebonden staan), ook 'stalgange' genoemd

WBD stalgange - stalpalen, ook 'stalhoute' genoemd.

WBD aachterstal, potstal - achterstal (deel v. d. koestal dat ligt achter de koeienstand, achter de mestgoot of achter de koedrempel)

WBD pèèrdestal, pèrstal - paardestal

WBD vèèrekesstal - varkenshok, ook 'vèèrekeskooj' genoemd

WBD schaopestal - schapenstal, ook 'schaopekooj' genoemd

WBD gèètestal - geitenstal

staldurke

zelfstandig naamwoord, verkleind

WBD staldeur (de grote dubbele deuren die toegang geven tot de koestal)

stalpe

werkwoord, zwak

plaatsmaken, inschikken

Henk van Rijen - stalpt is en bietje - ga eens wat opzij

WNT STALPEN - 1) stampen met de voeten, loopen met zware en lompe stappen, klotsen; 2) van de zee: stampen, klotsen

stanbild

zelfstandig naamwoord

standbeeld

Cees Robben - en stanbild vur den börgemister

Dè schilderij, dè moet potdoome/ ok al is et dan mar int klèèn/ en standbild van den noesten èèver/ vur de Tilburgse wèèvers zèèn. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Kèkt mar nie op en paor stèùver)

DANB dè stambilt dè stao daor nie mir

WBD III.3.2:354- 'stambilt' = idem

stand

WBD koeienstand (gedeelte v. d. stal waar de koeien staan)

standerdmeule

zelfstandig naamwoord

WBD standerdmolen (vierkante houten windmolen die om een zware verticale spil kan draaien)

Bont zelfstandig naamwoord mannelijk 'standerdmeulen' - windmolen die op een standerd rust

Antw. STANDAARDMEULEN zelfstandig naamwoord mannelijk - houten windmolen die op een standaard rust

stang

zelfstandig naamwoord

stang

WBD (Hasselt) 'stang', resp. 'gebit' – bit (v. h. paard)

WBD (Hasselt) 'stange' - onderstangen, de beide naar onderen stekende delen v. h. bit

WBD (Hasselt)'stange' - bovenstangen, de beide naar boven stekende delen van het paardebit.

stanpunt

zelfstandig naamwoord

standpunt

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 28) uit cluster ntp wordt de t verzwegen.

stantepee

bijwoord

uit Latijn: stante pede - staandevoets, onmiddellijk

...ze waar zelf stantepee naor den dokter geloope. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den jongen dokter; feuilleton in 3 afl. in de NTC 22-4-1939 – 8-5-1939)

staof, stòfke

zelfstandig naamwoord

staaf

WBD staof (II:982) - staaf, rietstaaf (v.e. rietkam).

staog, steeg

bijvoeglijk naamwoord

steeg, onwillig, koppig, nukkig

WNT STEEG (II) 1) van paarden, ezels enz.: niet van zijn plaats te

brengen, onwillig; 2) met betr. tot menschen: onwillig, weerbarstig, weerspannig

staoget

persoonsvorm van 'staon' met 'het'

staat het (met ge/gij/gullie, hij/zij/et als onderwerp)

Waor staoget pèèrd van den buurman?

Cees Robben - Hoe bestaoget.! - 3e pers. enk. 'stao' + 'et'

Het fonetisch hiaat dat ontstond tussen 'stao' en 'et' is opgevuld door inlassing van 'g'. (Zie Schuurmans: Encl. pron., blz. 22) (De Bont § 242)

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - STAGET voor 'staat het'. Z.a.

staoj

zelfstandig naamwoord

►gestaoj

stade, sta; in diverse varianten gebruikt om aan te geven dat men iets rustig, langzaam doet; vaak in een uitdrukking met 'op'

Hij heej nôot hòst; hij doe alles op staoj aon.

N. Daamen - Handschrift 1916 -- 'staoi - iets op staoi doen (op je gemak)'

"Naa gaot er mar 'ns op staoi toe zitten," zee ze... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

Doede alles mar op staoikes/ zèède ene meens meej wèènig hòst... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Vrugger al zôo')

Dan krèèg ik van ons Sjaan twee knaake/ allêen vur menen èège kop/ die pruuf ik int kefeej opt huukske/ dan hèèl op staojkes lèkker op. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Kèrmes haawe ')

Aaw mennekes ziede die stèpke vur stèpke/ op staoikes geniete zabberend op der pèpke. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et vurjaor komt)

De Wijs -- Op staoi aon doen, nie aaltij afferseere (1965)

Z'n Oòme Willem hee nòòit host/ Hij doe alles op staoi... (Gieleke – wsch. ps. van Michel van de Ven (Lechim) – ongedateerd knipsel uit onbekende bron; ca. 1960-1980)

Pierre van Beek - op staoj - kalm aan

Pierre van Beek - enen hêelen o'staoje meens - die zijn werk langzaam en kalm doet (TT175)

Pierre van Beek - staoj - gestadig

Frans Verbunt - doeget mar op staoj, aanders worret wir oreemes

Dur de straot rejen zeker zes keer per dag waogens meej kolen veur de gasfebriek. Dè ging mar stapvoets, die knollen, dieter vurstonden liepen gestaoi aon. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD III.4.4:325 'opstade' = langzaam

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - STADE, voor gemak; b.v. Doe het op uw stade. Reeds bij Kiliaen.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- STADE (staoj) m - gemak (zie blz. 70)

Bont sto.i, zelfstandig naamwoord mannelijk 'stooi' - stade (in de verb. 'op stooi', op m'ne/z'ne stooi, op stooi aan, op stooi eweg, op ene goeie stooi'= op zijn gemak, kalm.

WNT XV:407 STADE (I) naast STA en in Z. Nederl. STAAI (.) Op stade, op zijn stade - op zijn gemak, zonder zich te haasten. Z.a.

Kil. Staede - Commoditas, vtilitas, opportunitas, locus. De staede hebben - Tempus vacuum habere.

staok, stòkske

zelfstandig naamwoord

staak

M stoak

Bont stɔ.k, zelfstandig naamwoord mannelijk - staak, tak of linie v.e. geslacht

staoke

werkwoord, zwak

staken

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - staoke

WBD III.1.4:376 'staken' = even ophouden met werken - staoke - stòkte - gestòkt

- ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij stokt, imp. stòkt

Bont `stɔ.kə(n)`, zw.ww.tr. - staken; van staken voorzien, ten einde het gewas te steunen; met staken stutten.

staol, stòltje

zelfstandig naamwoord

staal, ook metaal

M stoal

R.J. 'meej z'n schèrp staol'

Cees Robben - dèk nie van staol zèè of van èèzer;

WBD 'staoltje' (II:818) - staal, monster (van stof)
WBD III.3. 1:92 'staal', 'staaltje' = staal (monster)

staoldraod
zelfstandig naamwoord
staaldraad
WBD staoldraod (II:1385) - staaldraad

stao
ww., pv.
Henk van Rijen - sta
Henk van Rijen - Stao naa mar nie te kwèèke, t-is naa immel gebeurd - Je hoeft nu geen berouw meer te tonen, er is toch niets meer aan te doen Hij stao giender
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 66) imperatief uitsl. 'stao'

staole
bijvoeglijk naamwoord
stalen
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - lôpen as ene staole Jeezus ('65) -stijf, ongeïnteresseerd
WBD kam meej staole heejvels (II:966) - kam met stalen hevels (bij een weefgetouw); ook: schaft meej staole heejvels
WBD staole heejvels (II:973) - stalen hevels (v.e. weefgetouw) WBD staole veer (II:1335) - stalen veer

staomele
werkwoord, zwak
stamelen
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 'staomelde-n-ie
staomele - staomelde - gestaomeld

staon, stòn
werkwoord, sterk
staan
Dirk Boutkan (1996) - staon - stond - gestaon; (blz. 38) als hulpww. verkorting: stòn te kèèke, De toffel stao gedékt.
MP gez. Die kan gòn staon wòr den bissemsteel stao. (= werkeloos in de hoek)
Cees Robben - Ak op den prikstoel stao, staoter gin licht op. Dè stao nie.

Cees Robben - Ik vuulden ònt staon dèk goed stond. Ik weet nie waor mene kop stao.

Dialectenquête 1876 - wè stoa de doar zoo te schreuwe? - wat staat ge daar zoo te schreien?

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - stòn te kwèèke (TT) - in het krijt staan, schuld hebben

Henk van Rijen - op valle staon - op het punt staan om te vallen

WBD III.1.3:9 'goed staan' = passen; ook 'staan', 'goed zitten

WBD III.4.4:27 'staand weer' = goed weer, ook' hangend weer'

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- STAAN (staon.) onov. ww-uit de meer alg. bet. 'stilstaan', 'ophouden met bewegen' ontwikkelde zich een specifiek agrarisch gebruik v. h. ww: 'zich gewillig laten dekken', vooral v. koeien gezegd. In spreekwoordelijke wijsheden werd het ook gebezigd in de zin van: zich laten verneuken: ze lèèjen oe nor den bok en staon doede.

Biks staon ww. - staan

WBD (van koeien gezegd) grazen (= in de wei zijn), ook 'loope' genoemd

WBD (v.e. paard): brêed, röm, (Hasselt) rèùm of wèèd staon - Z.a.

staon - ston(d) - gestaon (in verleden tijd ook 'stin' Z.a.) Praesens: ik stao - gij staot - hij stao; imp.: stao (B: gij stao)

WBD (v.e. paard) èng staon - met de benen dicht opeen staan

WBD (v.e. paard) fraans staon - met de hoeven naar buiten gekeerd staan

WBD (v.e. merrie) 'staon' - hengstig zijn, (Hasselt) 'kaod hèngsteg staon'

WBD hij stao der goed op - (gerezen deeg) is op de juiste temperatuur, ook genoemd 'hij is goed'

Oude verleden tijd

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 'ik zee hoe 't geval stint'

...den daag (...) upsting... [de dag (...) opstond] (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Murgengebeejke', 1932)

D'r stind dan innen pot stroop op toffel (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Op die pötjes stinte ellenlange gebruiksaonwèzinge hoe dèt precies mos... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

- Daor stint ie naa, Naarus de Toreadoor; (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

...en 'n end verder stint ok 'n praachtig bumke... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

- …den boer mee ennigte knechts stinte d'r eige te berste te laache. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

- Die biste stinte naa vlak bij me te snuive… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

staondevoets

bijwoord

staandevoets

Gao-t-er mar efkes toe zitte, zukke dinger kunde staondevoets nie aonheure... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

staondewèg

bijwoord

al staande

...terwijl Graard bij Mieke in huis staondeweg 'n borreltje aachterover sloeg... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

staopel

zelfstandig naamwoord

Stapel

Antw. STAPEL zelfstandig naamwoord mannelijk - hoop, tas

staopele

werkwoord, zwak

stapelen

WBD staopele - op schijf leggen, huiden op elkaar stapelen onder toevoe ging van zout (II 603)

staopele - staopelde - gestaopeld

staopelzòt

bijvoeglijk naamwoord

stapelgek

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - staopelzot

Bont stɔ.pəlgäk, zelfstandig naamwoord mannelijk 'stapelegek' - hij is stapelgek. (in de zin van "t Is ene staopelegäk'

Antw. STAPELZOT bvw. - stapelgek

WNT STAPELZOT = stapelgek

staore

werkwoord, zwak

staren

R.J. 'hij staort dan nor de lucht'

Cees Robben - staore

staore - staorde - gestaord.
Geen vocaalkrimping

staosie
zelfstandig naamwoord
statie, station
Zô as de Thijs die òn de staosie/ in de fietsestalling zit. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Houdoe Thijs)
Henk van Rijen - die heej veul vòlk òn de staosie - die (zij) heeft een flinke voorgevel
WNT STATIE - 1) verblijfplaats, 2) standplaats van kooplieden, stalletje, winkel, 7) station (aan een spoorweg) in Vlaamsch België

staot
zelfstandig naamwoord
staat; toestand
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 'Provinciaole Staoten'
Cees Robben - èn den deugdeleken staot

start, stèèrt, stèrt
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - staart
Henk van Rijen - 'Kòp op start röóle' - met gesloten beurzen betalen
Henk van Rijen - 'K-kèn um van gin haor òf start' - Ik ken hem helemaal niet.
WBD (II:2794) 'start' - toot v.e. berrie of draagboom
Biks start zelfstandig naamwoord - staart
Bosch stèrt - staart
WNT STAART - oudtijds en nog thans gewestelijk: steert, stert, start

starte
werkwoord, zwak
Henk van Rijen - klaren, lukken, slagen
Henk van Rijen - 'As ie zôo durgao, start ie ut wèl' - Als hij zo voortgaat, komt hij er wel

startschroef
zelfstandig naamwoord
staartschroef; namelijk stuitbeen, onderrug
Taante Sjoo zeej: «De sneuw/ is gin zeege van boove» / zis meej der tweehonderd pond/ op der startschroef geschoove. (Lechim; ps. v.

Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: ‘Sneuw in Tilburg‘)

staw, staaw

zelfstandig naamwoord

WBD troep, gezegd van dieren; ook genoemd: 'troep', 'klocht', klòcht', 'kudde', 'hôop' of 'kooj'

WBD staaw - kudde volwassen varkens, ook 'klocht' of 'hoop' genoemd

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- STOUW (staaw) m - kudde die men kan stouwen, klucht, groot aantal, gezegd van kinderen en gevolg: 'nen hille stouw kènder. Bont zelfstandig naamwoord vr. 'staauw' - stouw, zeker aantal (koeien of kinderen die men stouwt)

stèchele

werkwoord, zwak

bekvechten, kibbelen

WBD III.1.4:240 'stechelen' = kibbelen

stèchele - stèchelde - gestècheld

...er wier venijnig gestecheld... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton ‘Bad Baozel’, 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

...en toen hebben ze nog 'n tijdje deurgestecheld en 't gong er hard naor toe... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; ’Kareltje Vinken’; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

De köster en den örgenist waren gewoon nogal vurig tegen elkaar te stechelen over alles en nog wè,... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 2; NTC 8-10-1938)

...de mannen trekken aaltijd aon et kortste endje as ze mee het vrouwvolk gaan stechelen! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 12; NTC 17-12-1938)

- Nou, ik ha gin zin mir om nog lang te stèchelen… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Òch, d’r waar netuurlek in èllek höshaawe welles stront òn de knikker. Dè begos meej stèchele en èntele. Daor kwaam hommeles van, èn dan begos ’t ’r pas goed te spanne. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

WNT STECHELEN - 1) valsch spelen, 2) knoeien, smokkelen op school, 3) twisten, krakeelen, 4) mokken, wrokken, dwars zijn

Antw. STECHELEN, STEGGELEN - wringen, wrokken, dwars zijn, preutelen.

Bont `stäXələ(n)`, zw.ww. intr. 'stechelen' - redetwisten, krakelen, kibbelen.

Koenen N.B. in Ned. = vals spelen (Koenen: ook wel 'steggelen') C.

Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) --
STEGGELEN onov. ww - discussiëren.

stee

zelfstandig naamwoord

plaats waar men woont, verkorting van woonstede

gift mèn men steej mar trug

Giesterenmèrge kwaam ik om half vijf bij de stee van Sjef Koolen.
(Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

et stêe

ww., pv.

het staat

stèèf

bijvoeglijk naamwoord

stijf; ruim, iets meer dan;

WBD 'stèvve bok' - oud, versleten paard

Cees Robben - nao en stèèf ketierkej ze haawt deren pôot stèèf;

Cees Robben - gij haawt aaltij oewe pôot stèèf;

Frans Verbunt - stèèf ondergoed ònhèbbe - zich moeilijk bewegen

WBD III.1.2:219 'stijf' = verkleumd, stijf

MBO III.1.4:178 'stijf' = stijfkoppig

WBD III.2.3:137 'stijve rijst' = rijstebrij

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- STIJF (stéèf) bn, in allerlei gangbare bett. en bovendien in de zin van: gearriveerd, gezeten, bemiddeld, bv. 'ne stéven börger. Meestal enigszins spottend gezegd, met een zinspeling op beginnende stramheid.

Bont bnw. en bijw. - stijf

Antw. STIJF zie wdbb.; ook: zeer, sterk, geweldig

stèèfkòp

zelfstandig naamwoord

stijfkop

WBD III.1.4:177 'stijfkop' = koppig kind; 178 'stijfkop' = idem WBD III. I.4:332 'stijfkop' = ongehoorzame jongen

steeg, staog

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord

onwillig, nukkig, koppig

R onverstoorbaar, tegen de draad in

R Wè zèède tòch ne steegen bliksem - Wat ben je toch een verveeloor

R Hij ging steeg deur: tegen de wil van anderen

WBD steeg, (Hasselt)'steejch' - koppig, gezegd v.e. paard

Cees Robben - òn en steeg pèrd en òn en verliefde mèèd daor veraanderde nie veul aon;

Henk van Rijen - 'stêeg, staog'

Stadsnieuws - Doe tòch nie zo steeg; löstert naa ok nòr en aander. Ben toch niet zo koppig; luister ook eens naar wat een ander zegt. (291510)

WBD III.1.4:175 'steeg' = koppig; 178 'steeg' = stijfkoppig

180 'steeg' = weerbarstig; 225 'steeg' = balorig

WNT STEEG (II) van STEDIG (I) niet van zijn plaats te brengen, onwillig (van paarden, ezels); 2) bij vergelijking m.b.t. menschen: onwillig, weerbarstig, weerspannig (voor diverse gradaties Z.a.)

Biks steejg bn - koppig, nukkig

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- STEEG bn-koppig. Volgens WNT van 'stedig', niet van zijn stede of plaats te brengen. Vooral v. paarden gezegd, maar bij uitbreiding ook van menselijk gedrag.

Bont ste.X, bnw. 'steeg' - niet gauw opvliegend; traag, langzaam; onwillig, koppig. Z.a.

Antw. STE(D)IG, STEEG - onwillig, koppig

uit 'stedig' door d-syncope en klankverlies suffix

stêeg

pv.

verleden tijd van stèège

stèège

werkwoord, sterk

stijgen

WBD III.1.2:8 'stijgen' = omhooggaan, ook: rijzen, klimmen, klaveren

B stèège - stêeg - gesteege - geen vocaalkrimping

steeje

zelfstandig naamwoord, meervoud

steden

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 'stejen'

Dirk Boutkan (1996) - 'steeje'(blz. 54)

meervoud van 'stad' (= steden met gesyncopeerde d)

steek

zelfstandig naamwoord

steek

1. niets

Den Sik aat dieën middag geen steek. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

2. het steken

WBD steek (II:924) - het steken van of met een naald

WBD III.3.1:246 'een steek onder water geven' = bedekt een onaangenaamheid zeggen

3. de wonde die veroorzaakt wordt door de slager als hij het varken de doodsteek toebrengt - dat deel van het varken dat als lekkernij gold

Cees Robben - Robben en rooms; Tilburg 1981 - Daags daarna werd het varken afgekapt. De grote stukken gingen de kuip in en het klein goed ging terzijde voor de bloedworst, de zult, de kaoikes en de balkenbrij. De hersens en 'de steek' werden het eerst gegeten... dat was het 'smodderpötje'. Daar kon onze pa zich te goed aan doen... dan glommen z'n kien en z'n wangen van al dat kösselijk vet.'

► Dossier Varken culinair

steeke

werkwoord, sterk

1. steken

WBD doodsteken (van slachtvee)

WBD steekmis - steekmes (van de huisslachter); deegmes (van de bakker)

WBD III.3.1:246 'steken', 'steken onder water geven' = bedekt een onaangenaamheid zeggen

B steeke - stôok - gestooke;

M: staak;

Btk: staak

- vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij stikt

Bont ste.kən, st.ww.tr. en intr. - steken (staok(en), gesteken) Antw. GESTEKEN:3e hoofdvorm van 'steken'; STOOK 2e hoofdvorm

2. rooien van aardappelen

In het najaar, wanneer de aardappelen moesten gestoken (gerooid) worden, hielpen de buurvrouwen elkaar totdat bij ieder van haar de aardappelen in de kelder lagen. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 1 'Wijkbuurten in vroeger dagen; NTC – 8-11-1950)

steekeblènd

bijvoeglijk naamwoord

stekeblind, geheel en al blind

R Tegen iemand die zich als onmisbaar voordoet: 'As ik jou nie had en men twee ooge nie, dan was ik steekeblend'.

Henk van Rijen - 'steekende blènd'

steekelbaors

zelfstandig naamwoord

stekelbaars

Elie van Schilt - Wij as kender vongen er stekelbaorskes mee un schepnetje, unne stok daoraon un draoike van naoigaoren, unne kurk mee un kiepeveer as dobber en un angeltje gebogen van un knopspeld, daor vongen wij baorskes mee. (Uit: 'Ut knaol; CuBra, ca. 2000)

steekmis

zelfstandig naamwoord

WBD steekmes (van de huisslachter)

WBD deegmes (van de bakker) (werktuig waarmee het deeg wordt verdeeld)

Antw. STEEKMES zelfstandig naamwoord mannelijk - bij mandenmakers: mes voor het reinigen en effenmaken der manden.

steel, stiltje

zelfstandig naamwoord

steel

WBD steel - steel v. d. zweep (voor het paard) (Hasselt), ook 'stòk' genoemd

Cees Robben - dan 'freet' ik den bissem meej steel èn al op;

Cees Robben - mar den steel dieter òn zit, dugt nie;

N.B. Geen naglijder; de 'ee' is zachtlang;

WNT: meervoud: stelen

stèèl

zelfstandig naamwoord

WBD gebintstijl (rechtopstaande houten zuil, verbonden met een ankerbalk)

WBD stèèl - een der dragers van de windas van een put

stèèl

bw/bijvoeglijk naamwoord

gerust, hardnekkig; vrijpostig; steil
R Dè doek stèèl. - Dat doe ik gerust (overmoedig)
R Hij blêef stèèl vólhaawe. - Hij bleef hardnekkig volhouden
R Hij ging stèèl óp en aaf óm et te vraoge.
Dirk Boutkan (1996) - superlatie: stèèlst / stèlst
WBD III.4.4:203 'steil' = steil hellend; 'steil' = rechtopstaand

steele
werkwoord, sterk
stelen
vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij stilt
B steele - stôol - gestoole
M: staal
Henk van Rijen - 'stèèle'
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - den êene maag en pèrd steele èn den aandere nòg nie oover de hèg kèèke (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1971) variant: nòg nie in de stal kèèke
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - heetie et gestoole, dan moetie hange (D'16) - hij moet de gevolgen van zijn misdaden ondergaan.

stèèloor
zelfstandig naamwoord
koppig iemand
WBD varken van het ras dat staande oren heeft
Cees Robben - daor krèède hangoore van, stèèloor dègge daor staot;
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - 'stèèloor, ge winnet', zi den boer teege den haos toen ie em nie kos krèège (D'16)
WNT STEILOOR - 2) een dier welks ooren recht opstaan; 3) in toepassing op een persoon: een stijfkop; een waanwijs persoon, een pedant; een persoon met steile, starre, stijve, stroeve, bekrompen begrippen

stêen, stintje mv. stêen(e)
zelfstandig naamwoord
steen; pit v.e. steenvrucht
WBD vuursteen - vuursteen (steensoort geschikt voor ovenbouw) WBD baksteen - baksteen (o. a. gebruikt voor ovenbouw)
Dialectenquête 1876 - groote steene (voor de ee is moeilijk in andere talen een aequivalent te vinden. De afbeelding 'steejne' ware wellicht de juiste) Meestal verkort: groote steen.

DANB gimme tweej breej stêene
Henk van Rijen - 'Dur gonge wèl duuzend stintjes in dieje stêene pot'
HBD III.1.3:260 'steen' = juweel; ook: 'siersteen' of 'edelsteen'
WBD III.3. 3.100 'grafsteen', 'steen' = grafzerk
Etym. Got. staina, D. Stein, N. steen, T. stêen

stêenbikker

'wèèntapper
per' - tapuit

en in de verbinding
oge aarden pot (voor

n grijs, steenhard
erkes as gewoon

s phoenicurus)

Afb.: Naumann

WBD III.4. 1:94 'steennachtegaal'- gekraagde roodstaart
Eigenhuis 'Verkl. etymol. wdb.v. d. Nederlandse vogelnamen':
Phoenicurus phoenicurus (Linnaeus: Motacilla) 1758, Roodstaart,
voorzien van een (zwarte) kraag. volksnaam Muurnachtegaal.

stèèreve

werkwoord, sterk
sterven
op stèèrve nao dôod op stèèrve ligge
MP gez. Wè ist hier tòch donker; tis krèk òf er ne wèèver op stèèrve leej.
stèèr(e)ve - stierf - gestörve B stèèreve - sturf: - gestörve Henk van Rijen - storref
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - stèreven; gestorreve

Cees Robben - tis stèèreve èn wir ontstaon; as êen van ons tweeje komt te stèèreve;

Cees Robben - dôodgewèrkt is ôok gestorve;

Dialectenquête 1876 - lève en stèrreve (tusschen ee en è in)

Frans Verbunt - wie et miste heej stèèrft et nôojst

WBD III.4. 2:16 'sterven' - sterven (van dieren), ook genoemd: 'creperen', 'doodgaan', 'kapotgaan' of 'begeven'

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - gestörve (niet: gestòrve) (krt. blz. 12)

Bont stä.rəvə(n), st.ww. (praet. 'störf), intr. 'staerven' – sterven

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - STERVEN – stèrəvə wkw (stirəf, gəstorəvə)

Antw. GESTURVEN:3e hoofdvorm van 'sterven'; 2e hoofdvorm: STORF en STÖRF STERVEN (uitspr. stärrəven).

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 16)

stèèrfhèùs

zelfstandig naamwoord

sterfhuis

Cees Robben - Nao et zinke zèède zeeker nòr et stèèrfhèùs gegaon;

Antw. STERFHUIS zelfstandig naamwoord onzijdig - Spr. 't Zijn kosten op 't sterfhuis

stèèrft

zelfstandig naamwoord

sterfte

Bont stärəft (naast stärəftə), zelfstandig naamwoord vr. -'sterft' - sterfte

stèèrk

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord

sterk

Dialectenquête 1876 - stèrrek (è = scherplang)

DANB hij hee veul pròts omdètti stèèrek is

WBD 'stèrrək' (II:1057) - sterk

Frans Verbunt - zo stèèrk as en lèère broek meej un èèzere kónt

WBD III.1.2:184 'nie stèèrk' = zwak van gezondheid

WBD III.1.3:17 'sterke stof' = lap

Bont stä.rək, bnw. en bijw. 'staerk' - sterk

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - STERK – stè:rək bn (-ər, -stə)

Antw. STERK bvw. -fr. fort; ook: ranzig.

stèèrt, stèrt, stèrtje, start

zelfstandig naamwoord

M staart DANB hij trok et pèèrd òn zene stèrt

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - -- hèbbe ze et nie ònt hart, dan hèbbe ze et òn de start (D'16) – ze voelen altijd wel iets, zijn altijd wel een beetje ziek.

Piet van Beers – 'Nôot te oud om te lere': De errepel beginne wir/ stèrtjes te kryge./ k'Denk, de'k ze te werm/ op heb geslaon. (With Love; 1982-1987)

WBD III.1.3:274 'staart' = haarvlecht; ook 'staartje', 'slie', 'strengel'

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 22) stèrt (naast stèèrt)

Antw. STÈÈRT zelfstandig naamwoord v(?)-staart. Mèèrt heeft knepen in zijnen stèèrt.

WNT STAART - oudtijds en nog thans gewestelijk: steert, stert, start

stèève

werkwoord, sterk

stijven

WBD III.4.4:208 'stijven' = stollen, stijf worden; ook 'bevriezen'

WBD III.2.1:333 'stijven' = idem (van de was)

Dirk Boutkan (1996) - stèève - stêef - gesteeve

stèèveghèd

zelfstandig naamwoord

stijfheid

Antw. STIJVIGHEID zelfstandig naamwoord v. - stijfheid, stijfte

stèfke

zelfstandig naamwoord, dim.

Henk van Rijen - stafje

stèfte, stèèfte

zelfstandig naamwoord

stijfte, stijfheid

- Afl. van 'stèèf' met vocaalkrimping

Bont ste.ftə, zelfstandig naamwoord vr. - stijfte, stevigheid

stèk, stèkske

zelfstandig naamwoord

stek, 'pôot'; afgesneden takje dat men in de grond zet om er een nieuwe

plant uit te laten groeien.
WBD (III.2.1. 229) 'stekske' - lucifer
WBD (III.1.1:163 'stekken' = benen; 165 idem = rechte, vormeloze benen
WBD (III.4.4:233) 'stekske' = dunne reep voor stevigheid
Bont stäk, zelfstandig naamwoord mannelijk stek, dode tak; dem. 'stäkske(n)', mv. 'stäkker'
Antw. STEK zelfstandig naamwoord mannelijk - dun en kort stokje; puntig stokje; roest in vogelkooien; afgesneden plant- of boomscheut; solferstok, zwavelstok; wandelstok.
WNT STEK - 1) een van boom of plant afgesneden loot; 2) stok in 't alg.

stèkrubbe
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - koolraap (Brassica oleracea)

stèlle
werkwoord, zwak
gesteld zijn
Hoe stèlde et daor? - Hoe maak je het daar? uitdr. te stèlle hèbbe - moeite of drukte hebben
uitdr. veul stèlles meej iets hèbbe - ergens veel moeite mee hebben
stèlle - stèlde - gestèld
Bont stƐlə(n) zw.ww.tr. - stellen; zegsw. 'vuil stelles hebbe mƐ' - moeite en drukte hebben met
Antw. STELLEN zie wdbb; uitstaan hebben (met iemand of iets); verrichten; toekomen, genoeg hebben; ' veel me(t) iemand/iet te stellen hebben. Het stellen - varen. Hoe stelt gij het ginder?

stèlles
zelfstandig naamwoord
genitief van infinitief 'stèlle' ?
uitdr. Veul stèlles meej iets/iemand hèbbe - er veel moeite mee hebben
Bont 'vuil stelles hebbe mƐ' - veel moeite en drukte hebben met, b.v 'Ge het er vuil stelles mɛ, mɛ die klaen manne'
WNT STELLEN - 4) met min of meer moeite regelen

stèltje
zelfstandig naamwoord, dim.
Henk van Rijen - stijltje

stèm

zelfstandig naamwoord

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - 'ik hèb die stèm nôot geheurd', zi de köster, èn de gèèt stón óp et koor (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1971)

stèmme

werkwoord, zwak

Van Delft - "Er werd nogal hard gestemd" betekent: Er werd luid gesproken. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

stèmmel

zelfstandig naamwoord

WBD III.4.4.311 'stemmel' = stoornis

stèng(e)ske

t, die effenveul ladder; ps. v. 1-12-29)

WBD III.4. 3:271 stèrrekes van Bètteljèm - vogelmelk (Ornithogalum umbellatum)

stèrrekèèker

zelfstandig naamwoord

sterrekijker

WBD (m.b.t. een paard) met een naar boven loensend oog

stèrt, stèrtje, stèèrt

zelfstandig naamwoord

staart

M stèèrt of stèrt

1. staart van een dier en daavan afgeleide gezegden

De Wijs -- (hij trok er al tussenuit voordat ze hem te pakken konden krijgen) Hij peerde um al veur dè ze aon zunne staart kosse zitte (11-02-1965)

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 97) hij trok et pèèrd òn zene stè(è)rt

Van Delft - Ge vangt hem niet gauw in z'n woorden: "'t Is net een aal met een natte staart." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)

Tieke [de hond] kefte noot tegen den Sik mar snuffelde om z'n beenen en kwispelde mee z'n lollig stèrtje... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

Van Delft - "Ze hebben het goed onder de staart gevoeld", liet een Gildebroeder zich ontvallen, toen er gesproken werd over het organiseeren van een feest, en hij wilde zeggen: Men heeft zich alle moeite getroost om iets zoo goed mogelijk voor te bereiden. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

Hij zee: "Kom hier!" en viet et verken bij z'n stertje,

en 't verken liep al aon gelijk 'n vurig perdje...

"Ho-ho, een beetje kalm, ik wil u wat versieren,

gij allerleelijkste en nuttigste der dieren,

gij levend spekmasjien, zie daor, een fraaie krul,

een lollige tirelatijn tot sieraad, goeie sul!" (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'Hoe 't verken aon z'n sterje kwaam', 1941)

Ik krèèg van ieder schar et stèrtje/ zij vatte de vètte rug. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Scharre...)

2. staart als beeld voor mannelijk lid

Aon ons moeder vraoge, wèrom hebben wij un stèrtje en hullie [meisjes] nie? 'Dè vertel ik nog wel ens agge grôot zèèt', zizze dan. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Trouwens dè woord piemel, zôas et geslachtsorgaan naa genoemd wordt, kenden wij nie, as wij et daor over han, dan praotte wij over ons stèrtje. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Uitdrukkingen

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden -- 'Der is ene krul meer in', zei de boer, 'as ene rèèchte vèèrkesstart!

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden -- Agge ne vrèmden hónd zene start licht, wòrde ervan bescheete.

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden -- Agge iemand zene start óplicht, dan wòrde ervan bescheete.

R.J. vier voeten èn ne stèrt

Cees Robben - ene knêûp in zene start te lègge

Cees Robben - As ze kaod is, kröpt ze meej 'ene dikke start' op zulder; (= nen dikke)

WBD stèrt, stèrtje - deel v. d. huid dat de staart bedekte (II 594)

DANB hij trók et pèèrd òn zene stèrt

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - kòp óp stèrt rèùle (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1973) - met gesloten beurzen afrekenen

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - iets ónder de stèrt luchte (HM'70) iets nader onderzoeken

BrSo nie zèùver zèèn òn zene stèrt (HM'50) - gezegd v. iets dat gezuiverd moet w.

Frans Verbunt - ge krèègt ene stèrt as ge op vrèdag vlêes it

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - start (krt. 60), doch 'stèrt' onmiddellijk ten oosten v. T.

Antw. STÈÈRT (Kemp. ook: stjèet) zelfstandig naamwoord mannelijk - staart

stèrtschroef

zelfstandig naamwoord

stuit(je), stiet

N. Daamen - Handschrift 1916 -- “stertschroef - arpendipendix?"

WBD III.1.1:131 'staartschroef' = stuitbeen

stesjon, stesjunneke

zelfstandig naamwoord, dim.

Henk van Rijen - station

stèssel

zelfstandig naamwoord

stijfsel

Cees Robben - sekraaj, stèssel enz.

WBD Onder 'stijfsel' is het Tilburgse woord niet vermeld. (II:778)

Cees Robben - 'ennige stessel-kiesjes

WBD (III.2.1:335) 'stijfsel' = stijfsel; = stijfselpap, ook genoemd: stijfsel, stijfsel- pap of stijfselwater

Bont zelfstandig naamwoord mannelijk 'stijssel' - stijfsel

Antw. STESSEL zelfstandig naamwoord mannelijk , niet v. - uitspraak van 'stijfsel'

stèsselblom

zelfstandig naamwoord

WBD III.4. 3:389 stèsselblom - pinksterbloem (Cardamine pratensis), ook genoemd: pinksterblom

stèssele
werkwoord, zwak
Henk van Rijen - plakken
WBD (III.2.1:334) Onder 'stijfselen' is Tilburg niet opgenomen

stèsselèèr
zelfstandig naamwoord
zanikerd, slomerik
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "stesselair - zanikbruur, iemand die heel langzaam is" (stesselkruijer)

stèsselkrèèmer
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - slomerik

stèsselkruier
zelfstandig naamwoord
zanikerd, slomerik
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "stesselkruijer - zanikbruur, iemand die heel langzaam is" (stèsselair)

stèùfmèèl
zelfstandig naamwoord
stuifmeel
WBD strooimeel (meel dat bij het bewerken van deeg, hetzij op de werkbank, hetzij op het deeg zelf gestrooid wordt om kleven te verhinderen)

steuke
werkwoord, zwak
stoken, opruien, onrust zaaien
steuke - stukte - gestukt
ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij stukt

stèùke
werkwoord, zwak
stuiken
WBD III.3. 2:104 stèùke = stuiken; knikkers in een kuiltje gooien; ook

stèùte genoemd

steune

werkwoord, zwak

steunen

WBD III.1.4:255 'steunen' = kreunen

B steune - stunde - gestund

ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij stunt

stèùp

zelfstandig naamwoord

van de spierziekte 'stuipen'; vrijwel altijd gebruikt voor bewegingen die een overeenkomst hebben met deze aandoening, zoals hard en ongecontroleerd lachen en handelingen die daartoe aanleiding gaven

-- Daor kan 'k oe en stèùp van vertèlle

R.J. 'kreeg ie mar de stuipen'

Sjonge-sjonge, wè hebben wij vruger stuipen uitgehaold! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 1; NTC 1-10-1938)

WBD III.1.2:279: '(de) stuipen hebben', 'in de stuipen liggen', 'aan de stuipen lijden' = de stuipen hebben, krijgen

WBD III.1.4:262 'stuip' = gril

WNT STUIP (I) gril, kuur, luim, nuk

Bont zelfstandig naamwoord vr. 'stuip' - trek, klucht

M-I stèùpe: groeistuipen: spierbewegingen bij zuigelingen

steure

werkwoord, zwak

storen

Dialectenquête 1876 - steure

stèùte

werkwoord, sterk

roemen, prat gaan op, opscheppen over

Et kan gin stèùte lije. - Het verdraagt geen roem. Ze stôot tòch zo op der dòchter. Ik kan nie oover em stèùte

D' 16 " 't kan gin stuiten lijen; hij wier nog bestooten ook (geloofd, geprezen)"

Van Delft - - "In het veurjaor koopen wu een vèrreken, een knap vèrreke of een trappistevèrreke, en als ie het goed gedaon hee, dan gaot ie mee Korsmis op de leer en komt de buurt stuiten en 's avonds op de

kaoikes."(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

-- stèùte - stôot - gestöt

Btk: stèùte - stötte - gestöt (blz. 38 +41); presens met vocaalkrimping: gij/hij stöt

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 37) stèùte - gij/hij stöt

WBD IIII.1.4:429 'suiten' = prijzen/loven

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - stuiten - uitbundig prijzen (brab., limb.)

Biks stuite ww - prijzen, tevredenheid betuigen

Antw. STUITEN - pochen, zich roemen, bluffen, snoeven (op en over)

Bont zw.ww. intr. 'stuiten' - zijn tevredenheid betuigen, prijzen, roemen (met de voorzetsel op, ouver, van; en het vnbw. 'araf')

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - STUITEN. Niet zeer over iemand of iets stuiten = niet roemen.

Bij Kiliaan = jactare; ook Huygens reeds. Z.a.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - STUITEN: prijzen, loven, pochen; ook BESTUITEN Z.a.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- STUITEN (stöte, stötte, gestöt) onov. ww.

Van Dale - vermeldt dat het Zuidned. is voor: pochen, bluffen, snoeven, Z.a.

Bosch stuite - pochen, prijzen, roemen

WBD III.1.4:190 'over stuiten' = genoegen doen

WBD III.1.4:193 'stuiten = zijn tevredenheid betuigen; ook 'bestuiten'

stèùve

werkwoord, sterk

stuiven

stèùve - stoof - gestoove

stèùver

zelfstandig naamwoord

stuiver, achterwerk

Van Delft - "Dat vrouwtje zou wel op 'n stuivertje kakken" zegt men schertsend, waar een meer beschaafde spreekt van "Hemmetje raak m'n rokje niet". (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Dun dokter noem ut unne fistel, mar ik zeg mar dek-ut aon munne stuiver heb... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990

MP gez. Ene stèùver mèlk, èn nie gebooterd. - zonder moeite iets bereikt

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - meense die ginne stèùver

op der geweete hèbbe (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1971) - arme mensen

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - op zene liste stèùver ligge - op sterven liggen

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - zat on de stèùver (HM'60) - moeilijkheden genoeg

Hèdde ginne stèùver in de mars/ of zèède stinkend rèèk/ Agge in oe blôote bille staot/ bènde allemòl gelèèk. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Gin verschil)

Frans Verbunt - ginne stèùver op zen ribben hèbbe

WBD III.3. 1:152 'stuiver', 'stuiverke' = stuiver

WBD III.1.1:138 'stuiver = achterwerk; ook 'poepstuiver'

Antw. STUIVER zelfstandig naamwoord mannelijk -fr. sou; valsche stuiver - persoon die vals en trouwe loos handelt.

stèùverblaojke

zelfstandig naamwoord

een tijdschrift of krant van vijf cent; een goedkope publikatie

...zo taai as den biefstuk ut de moppentrommel van 't Stuiversblaoike... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)

stichtendonkeree

bijvoeglijk naamwoord

stikdonker

- 't Was al stichtendonkere… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

stief

bijvoeglijk naamwoord

stief ketierke - groot kwartier, ruim een kwartier

Cees Robben - stèèf ketierke

korte ie

Wanink 'n stief keteer - een groot kwartier

Wat. STIEF - in overvloed

Antw. stijf - zeer, geweldig

De Bo stijf, bijw - zeer, sterk, geweldig (uitspr. veelal: stiif)

Wint. 'n stief keteerken - 'n goed kwartier

Bont als bijw. betekent het: ruim

Colenbrander (Varsseveld) 'n stief kwartier - ruim een kwartier Barghse weurd 'n stief kwattierke - ruim een kwartier

Gallée 'n stieve twee uur - een volle twee uur

Eibarge 't Is nog wah 'n stief keteerken loopm (ruim een kwartier)

Twents Stief keteer - flink, goed, ruim kwartier

Drents stief: ruim royaal: 'n stief keteer - ruim een kwartier
Oostterschelling De priis is stiif - hoge prijs

Groningen (Ter Laan: stief - ruim: 'n Stief ketaaier

v. Dale (XI) een stijve twee uur - dik, ruim

WNT STIJF II A, 14: Bij substantivische bepalingen van afstand of duur: ruim, dik: 'een stijve twee uur rijdens'.

Tholen & St.-Philipsland 'n stief ketiertje - een goed kwartier Noord-Beveland Da's wè 'n stief kwertiertje loape

Zuid-Beveland 'n Stief kwartiertje / ruum' n kwartier

West-Zeeuwsch-Vlaanderen 'n stief ketiertje (. een goed kwartiertje): als men niet bij benadering kan zeggen hoe lang iets zal duren

stiefele

werkwoord, zwak

flink stappen

R sloffen, langzaam (en vaak moeizaam) lopen

Daor kómt ie òngestiefeld.

R Daor kwaampie ònstiefele.

WBD III.1.2:136 'stiefelen' = vlug lopen; 146 idem = waggelen

- stiefele - stiefelde - gestiefeld

Steeds korte ie

- Van Du. 'Stiefel' = laars

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) --
STIEFELEN onov. ww - met opvallende tred ergens op afgaan, meestal met de bijbetekenis: moedig benaderen. Niettemin enigsz. ironisch gebruikt.
Antw. STISSELEN - hard loopen (met hebben en zijn): Hij stisselde veurbij

stiefrèège

zelfstandig naamwoord

WBD III.4.4:69 'stiefregen' = motregen

WBD III.44:150 'stiefzand' = stuifzand

stiek, stieks

bw/bijvoeglijk naamwoord

rechtstaand, staansvoets

B stiekstaons

stiek springe - met de voeten tegen elkaar springen
Henk van Rijen - kunde gij stieks oover die grip - met de voeten tegen elkaar... greppel
Henk van Rijen - stieks kan ek et nie, mar wèl foetseler - met mijn voeten tegen elkaar kan ik het niet, maar wel gewoon

rdere verwijdering

Jan Bedijs Tom - De stier; 19e eeuw

stier
zelfstandig naamwoord
stier
Dirk Boutkan (1996) - stiér, stiere (lange ie), maar stierke (kort)

stiere
werkwoord, zwak
WBD de koe laten paren, ook ópstiere genoemd
stiere - stierde - gestierd
— lange ie
Bont sti.jərə(n), zw.ww.tr. 'stieren' een koe door de stier laten bespringen

stiereg
bijvoeglijk naamwoord
WBD geslachtsdrift vertonend (van een koe), ook 'brösteg' of 'rits'genoemd
- korte ie
Bont bijvoeglijk naamwoord 'stierig' - tochtig (van koeien gezegd)
Antw. STIERIG bvw. - loopig, loopsch, paardriftig, sprekend van koeien

stieve
ww.

stuiven
WBD III.4.4:115 'stieven' = stuiven
Haor STIEVE - stuiven

stik
bw.
totaal, finaal, compleet, geheel en al
Ik zèè der stik aon - ik ben doodop
WBD III.4.4:237 'stikdonker' = donker
WBD III.4.4:237 'stik' = helemaal, geheel
Bont bijw. 'stik' - geheel en al, totaal, finaal, radicaal
WNT STIK (IV) 2) volkomen, algeheel 5 geheel en al, in hooge mate

stikke
werkwoord, zwak
stikken
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - ge kunt stikken as ge gaaw zèèt (D'16)
WBD stikke (ll:1176) - stikken (= naaien met de stiksteek)

stikkedoor
zelfstandig naamwoord
stukadoor
Cees Robben - Ik zèè dees jaor fèfteg jaor stikkedoor bij êen èn denzèlfden baos
Bont zelfstandig naamwoord mannelijk 'stikkedoor' - stukadoor

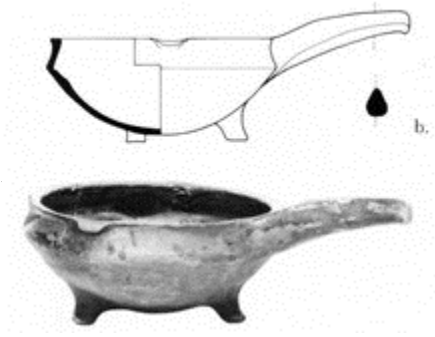
stiklèèf
zelfstandig naamwoord
korset
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "stiklaif - corset"

stikt
ww., pv.
stikt, steekt
Cees Robben - èn witte wè mèn teegestikt;
Cees Robben - et stikt zen gat wèèd aachterèùt (het is een behoorlijk eind lopen)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - schôon is de rôos, mar de doore stikt (Si '67) - gezegd van iets dat men van te voren als prettig beschouwde, maar dat achteraf tegenvalt 2e + 3e pers. enk.

tegenwoordige tijd van 'stikke' en 'steeke', in het laatste geval met vocaalkrimping
Henk van Rijen - et stikt nie zo naaw - het komt er zo nauw niet op aan

stil

bw/bijvoeglijk naamwoord

lestiene tapperij achter een winkel

Steelpan, aangetroffen bij archeologisch onderzoek naar het Kasteel van de Hasselt. Ill. uit: *Graven naar het kasteel van Tilburg*, H. Stoepker 1986

stilpènneke

zelfstandig naamwoord, dim.
steelpannetje
WBD III.2.1:194; 'steelpanneke' = steelpan

stilt

ww., pv.
steelt
verleden tijd van 'steele', met vocaalkrimping

stiltje

zelfstandig naamwoord, dim.
steeltje
stiltjes - steeltjes, de jonge gesteelde bladeren v. d. kleine witte meiraap, ook genoemd 'kiltjes', 'keele'
De Wijs -- (Gehoord bij de bloemist) "'t is méér stiltjes dan blom." (15-06-1963)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - et is pènneke tòt ònt stiltje toe ('65) - de vriendschap is groot
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - tis wit tòt et stiltje toe (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1971)-het is dik aan
Cees Robben - "t is wir penneke tot 't stiltje toe'
WBD III.2.3:107 ' steeltjes' = raapstelen
dim. van 'steel', met vocaalkrimping

stin, ston

ww., pv.

stonden, stond

Swirskaante de kaajbaande stinte bumkes.

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - Ze stinte(n) te w(a)ôchte(n). - Ze stonden te wachten.

K+B.. stind ik..; stint ik; stind; stinten

Henk van Rijen - der stinte nòg ènnegte koej in de waaj

— Naast 'ston(d)' in gebruik als verleden tijd van 'staon'

Antw. STING - 2e hoofdvorm van 'staan'; ook STON en STONG.

stinke

werkwoord, sterk

stinken

MP gez. As plöddeke-vèùl de kaomer doe, dan stinken alle huukskes.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - stinken as nen bössem (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1969), as en moosputje, as nen blauwslôot, as en fraatersôog.

-- stinke - stonk - gestonke

Dirk Boutkan (1996) - hij stingt (uit cluster ngkt wordt de k verzwegen)

Frans Verbunt - hij stinkt nòr bier as ene schoojer nòr brôod

stinkerke

zelfstandig naamwoord, dim.

afrikaantje

WBD III.2.1:456 stinkerke = afrikaantje (Tagetes patula, c.q. erecta) ook genoemds stinkende juffer, stinkend juffertje, - juffrouwtje

stinkool

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - steenkool

"Tante Alie" had gin kènder, mar wel 'nne vent. Die deej iets in verzeekeringe of stinkôole, want in d'r vurtöntje hing d'r tege de muur 'n schôone plaot meej zôoiets d'rrop. (Jos Naaijkens; 'Vruuger bij ons in de Mister Stormstraot'; CuBra, ca 2005)

stinnege

werkwoord, zwak

stenigen

B stinnege - stinnegde - gestinnegd

stinoove

zelfstandig naamwoord

steenoven, oven van een steenfabriek

Bont zelfstandig naamwoord mannelijk - steenoven, steenbakkerij

LDM - Voor het bestaan der steenfabrieken werd de baksteen gestookt in veldovens. Als de boer een stuk grond had waar veel leem in zat, was dat geen goede teeltgrond, omdat deze het hemelwater niet doorliet. De boer verkocht die leem dan aan een nabij staande steenoven of zette er zelf een. Zo waren er in de Berkdijk de ovens van de Gebr. Brekelmans, Jan v. Pelt en Bartje Wouters. Ook in de Reit was er een. Het Gemeente-Archief bevat verschillende namen van personen die het bedrijf van steenbakker uitoefenden bijv. in 1848 D.J. v. Pelt (2 mannelijk volwassen werklieden), Corn. A. de Kok (3 mannelijk volwassen werklieden), Jan Baptist Smulders (6 mannelijk volwassen werklieden), Joh. v.d. Hout (9 mannelijk volwassen werklieden). In 1853 J.F. v. Dun (2 mannelijk volwassen werklieden). In 1881 waren er elf maar ze worden niet meer met name genoemd.

(…) Ging men de oven aansteken, dan moest dit op het gemeentehuis worden aangegeven met de juiste tijd, dag en uur en de plaats waar deze steenoven was opgezet. Die tijd werd dan door de stadsomroeper door de gemeente bekend gemaakt. Dan wist de burgerij wanneer ze 's avonds een rode gloed in de lucht zagen, dit niet het gevolg was van een brand, maar van een steenoven. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 3 'De stadsomroeper; NTC – 2-12-1950)

stinpöst

zelfstandig naamwoord

steenpuist

Piet van Beers – 'De stinpöst': Ik hèb ene Stinpöst op m'n gat. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Mar as ge unne stinpöst op oewen dèrriejèère had, èn as bidde nie hielep, dan moeste bij 't feitvrouwke van Van Hees zèèn. Die mòkte d'r èège zallefkes. Vur pöste, èkseem, fratte, padscheete, èn alles. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

stintje

zelfstandig naamwoord, dim.

steentje

dim. van 'steen', met vocaalkrimping

stintje kètse

werkwoord, zwak

steentjes ketsen (kinderspel)

Van Delft - Dan was er voor de reeds wat oudere jongens, en zeker meest in de volksbuurten, het steentje ketsen. Dit kon men met twee of meer jongens doen, en ook weer met maats. Men zette een heele of een stuk plavuis op een open plaats, trok weer pijltje en de twee aan twee langste stokjes of strootjes waren maat, deze moesten mekaar helpen. Ieder plaatste een cent op den steen. Om beurten werd dan met een ijzeren knikker (lons genoemd) naar den steen met geld "geschoten", want het doel was er nabij te geraken en zooveel mogelijk centen stuk voor stuk er van te bemachtigen. Men mocht ook "van meet af"' de bollen beschieten dergenen, die reeds voorgegaan waren, teneinde deze "er af" te schieten, ten laatste bleven er een of twee over en wie dan bij den steen lag, mocht met zijn lons de centen om kletsen. Had hij 't geluk, dat ze kantelden, dan waren ze van hem. Het "kruis en munt" sprak dus mee. Sprong de cent niet om, dan ging deze op den steen terug en de tikbeurt was aan den opvolger. Zoo speelde men voort tot het einde. Dit spelletje werd terecht door de veldwachter niet toegelaten. (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 104; 9 maart 1929)

Stiphoutse kèrk

Van Beek - 't Is Stiphoutse kerk. - Gezegd bij het kaartspel, als men geen enkel prentje (plaatje) heeft. - Dan mag men ze "weggooien" om opnieuw te "geven". (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 10 januari 1959)

stobber

zelfstandig naamwoord

stof

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - stobber; is me dè daor en stòbber

- …en daor kwaam veul wend en stobber uit; (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

... innen duim dik stobber d'r op... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Henk van Rijen - 'stobber'

Stadsnieuws - Kom hier, dan zak de stobber es öt oew broek klòppe (270806)

Bont stóber, zelfstandig naamwoord mannelijk 'stobber' - 1) stuifzand, stof; 2) fijne motregen

Antw. STOEBER zelfstandig naamwoord mannelijk - opvliegend stof, stuivend zand; stofregen

stobbere

werkwoord, zwak

stof doen opwaaien

— stòbbere - stòbberde - gestòbberd

- frequentatief van 'stòffe'

fig: Daor stobber et = daar spant het (b.v. echtelijke twist)

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "stobberen - 't stobbert zoo (het stuift zoo)"

Van Delft - In plaats van het stuift veel, zegt hij: "Wè stobbert het toch." Hij spreekt ook van "stobber" op den weg, "stobber" op 'n vloer. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 118; 8 juni 1929)

De Wijs -- (gehoord na 'n wandeling:) oew averseer schoene zèn gelèk ondergestobberd (17-08-1964)

Van Beek - "Wè stobbert het toch!" hoort men zeggen, als er veel stof waait. Of "Stobber zônie!" of: "'t Stobbert zô". (Dat zô hoort er bij). (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

Frans Verbunt - vrije dèr stobbert

Henk van Rijen - 'stobbere'

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- STOBBEREN ov.ww - 1) stof doen opwaaien; 2) onpers. "t Stobbert' - 't stieft, er hangt stof.

Bont stòbərə(n), zw. pers, en onp. ww. 'stobberen'-1) stuiven, stoffen; 2) stof- regenen; stof doen opvliegen, stof maken/ verwekken; 4) snel en met geweld verwijderen.

Antw. STOEBEREN - stuiven, stof maken; stofregenen

Biks 'stobbere' ww - opstuiven

stobbernist

zelfstandig naamwoord

stofnest

Henk van Rijen - dè ketoor is ene grôote stòbbernist

Henk van Rijen - 'stobbernist'

Cees Robben - 'stobbernist'

CiT (131) 'Dè ketoor isne groote stobbernist'

stoef

zelfstandig naamwoord

WBD III.3. 1:305 'stoef' = bluf, ook 'gestoef'

stoefe

werkwoord, zwak

WBD 'stoefen' = opscheppen

Frans Verbunt - stoefe - opsnijden

WBD III.1.4:430 'stoefen' = de hemel in prijzen

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) --
STOEFEN onov. ww - trots zijn op, pochen met, te pas en te onpas eigen verdiensten ter sprake brengen
Antw. STOEFEN - hetz. als stoffen, zich roemen, bluffen, zwetsen, pochen, snoeven; stoefen op en over.
WNT STOEFEN - stoffen, pochen, roemen

stoep, stuupke
zelfstandig naamwoord
stoep
Ieder vèègt zen èège stuupke... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Sneuw)
De Wijs -- Gij gaot te ver, ge veegt oew stuupke nie schôn, mar oew hil straotje (23-10-1963)
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 'Dat dankt me de stoep!'
WBD III.3. 1:405 'stoep' = idem

stòfbojem
zelfstandig naamwoord
stofbodem
WBD stòfbójem (ll:1384) - stofbodem, bol v.e. pet

stòffe
werkwoord, zwak
stuiven, stof maken, 'stòbbere'
stòffe - stòfte - gestòft

stòfke
zelfstandig naamwoord, dim.
staafje
dim. van 'staof', met vooaalkrimping

stòkske
zelfstandig naamwoord, dim.
Henk van Rijen - staakje
dim van 'staok'

stökske
zelfstandig naamwoord, dim.
stokje
Dialectenquête 1876 - stukske (u = Fr. oeu.)

...'n aaw versleten menneke mee ’n stökske... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; ’Naor oome Teun’; NTC 24-2-1940)

tok-tok-tok as van ’n stökske (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, ‘Naachtegaol’, 1941)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - kletskoek op en stokske verkôope (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1971) - onzin vertellen

WBD III.2.2:36 'stokje' =stok of twijg om te straffen

dim. van 'stòk', met umlaut

stokt

ww., pv.

stookt

2e + 3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'stooke', met vocaalkrimping

Hoeufft: 'stokt' voor stookt - De o wordt niet uitgesproken, als in stok, maar als in dof.

stòkt

ww., pv.

staakt

2e + 3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'staoke', met vocaalkrimping

stölp

zelfstandig naamwoord

stolp; glazen omhulsel (klok genoemd) om voorwerpen te beschermen en stofvrij te houden

Cees Robben - onze paa en ons moeder hebbe me onder de stölp bewaord;

Op de kaast stonde nog twee heilige ieder onder enne glaoze stölp. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Èn op de schaaw ston en bild van Sintantooniejes onder ene stölp. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

WBD III.4. 1:67 stulpnisje' - tjiftjaf, fitis en fluiter (68)

WBD (III.2.171) 'stolp', 'kaasstolp'

WBD (III.3.3:201) stölp, glasstölp, glaskoepel = stolp over een heiligenbeeld

Bont zelfstandig naamwoord vr. 'stulp' - stolp, glazen klok tot overdekking v. een of ander beeld.

WNT STOLP - 1) kom of klok waarvan de opening naar onder is gekeerd

stölpe

werkwoord, zwak

als een stolp ergens overheen plaatsen

Hij stölpte z'nen bolhoed op z'nen kop... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

WBD III.1.2:7 'stolpen' = hotsen; ook: kwakken, hobbelen, hutselen, hossen

Ge kunt ze onder êen maand stölpe (gezegd van nogal wat kleine kinderen met gering leeftijdsverschil)

MP. R gez. Der zal gin maand oover gestölpt zèèn = dat zou me niets verwonderen stölpe - stölpte - gestölpt

WBD III.1.2:12 'stulpen' = vooroverduikelen; ook: 'tuimelen', 'duikelen'

Bont zw.ww.tr. en intr. 'stulpen' - vis vangen met een hoge, bodemloze mand

stölperd

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek - paard dat de neiging heeft het hoofd naar de grond te buigen

WBD stölper - slecht paard, ook genoemd 'slèèchte kont'

stölpere

werkwoord, zwak

struikelen

III.1.2:10 'stulperen' = struikelen, ook 'stronkelen', 'strompelen' en 'klotteren'

stölpere - stölperde - gestölperd

van D. 'stolpern' ? = struikelen, strompelen

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- STOLPEREN (stölpere) onov. ww - struikelen, zich onhandig en met schokken voortbewegen (verwant met strompelen)

stòltje

staaltje, monster

zelfstandig naamwoord, dim.

WBD 'staoltje' (II:918) - staaltje, monster (van stof)

WBD III.3. 1:92 'staaltje', 'staal' = staal (monster)

stom

bn, bw.

stom; dom
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - zo stom zèèn ast pèrd van O. L. Heer (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1974)
Frans Verbunt - stom ast aachterènd van en vèèrke
WBD III.1.4:33 'stom' = dom; 'stomkop', 'stommerik' = dommerik
36 'stommerik' = ezelachtig persoon
WBD III.1.4:361 'stom werk' = nutteloze arbeid

stompe
werkwoord, zwak
stompen
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 27) uit het cluster npt wordt de p steeds verzwegen: stomt, stomte, gestomt

ston, stin
ww., pv.
Henk van Rijen - stond
verleden tijd van 'staon'

stòn
ww., pv.
staan
Cees Robben - Daor stòn we dan...
Cees Robben - die stòn mekaar gewoon öt de kròp te voejere;
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - stòn te kwèèke (T'T) in het krijt staan, schuld hebben
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 23) stòn (tegenwoordige tijd pluralis)
tegenwoordige tijd meervoud (naast 'staon')

stòndebêens, -bins
bw.
stante pede, op staande voet, onverwijld = staantepeej
Cees Robben - we hèbben irst stòndebêens gegeete; op stònde voet;
Stòndebêens en botteramke/ want vur kooke is gin tèèd. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Vurjaors-trubbel')
Bont stó'ndənbe'ns, bijw. ' staandebeens' - staande, in staande houding
Biks 'stondebins' bw - staandebeens
Haor stòndebins - staandebeens

stònder

zelfstandig naamwoord

staander

WBD schoor v. d. putgalg (een v. d. schuinstaande paaltjes, drie of vier in getal, die de putgalg aan de voet ondersteunen) (Hasselts!);

Bont sto’ndər, resp. sto’.n, zelfstandig naamwoord mannelijk 'staander' resp. 'staan' - 1) gladde zijkant v.e. bikkel; 2) steigerpaal.

Antw. STAANDER zelfstandig naamwoord mannelijk - bij metsers: lange, rechtstaande paal, waar de metsers op de hoogte der stelling, de veerhouten aan vastbinden om er de maashouten op te leggen.

stòndewèg

bijwoord

staand

Om den goeien afloop te vieren zè'k regelrecht nor de Looiersbeurs gestapt en daor hè'k m'n eige getracteerd op drie aawe klaores, die 'k zoo mar stondeweg on 't buffet heb opgenomen. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)

stònplòts

zelfstandig naamwoord

staanplaats

vruuger hamme bij et voetballe ammòl en stònplòts

stôof

pv.

stoof

verleden tijd van stèùve

stook

zelfstandig naamwoord

brandstof

We han bekaant gin stook mir.

- Koom ik stook te kort, wel dan kap ik m’n liddekaant kepot en dè stook ik op en dan slaop ik vort in ’n glaskiest. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Antw. STOOK zelfstandig naamwoord mannelijk -al wat dient om in den heerd of in de stoof te branden, zooals kolen, hout, turf; Fr. chauffage

WNT STOKEN: afleiding: STOOK - 1) brandstof, in Antwerpen ("veur stook zorgen tegen de' winter"); 2) in 'een stook hout' - zoo véél hout als men in één keer opstookt, in Noord-Holland

stôok
ww., pv.
Henk van Rijen - stak
verleden tijd van 'steeke'

stooke
werkwoord, zwak
stoken
Henk van Rijen - 'Stooke teege de klèppe van de hèl omhôog' - zo hard stoken dat de kachel roodgloeiend staat.
Dirk Boutkan (1996) - 'stôokolie'
B stooke - stokte - gestokt
— ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij stokt; M imp.: stok

stookollie
stookolie
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 33) stookollie (geen klinkerverkorting)

stôol
pv.
stal
verleden tijd van steele

stôom
zelfstandig naamwoord
stoom
WBD 'stoomtoffEl' (II:1390) - stoomtafel (in pettenindustrie)

stôome
werkwoord, zwak
dampen, stomen
WBD (III.2.1:217) 'stomen' = dampen

stôomtòffel
zelfstandig naamwoord
stoomtafel
WBD 'stoomtòffəl' (II:1390) - stoomtafel (in pettenindustrie)

stôop
zelfstandig naamwoord

vat voor vloeistof

stoore

werkwoord, zwak

storen

Dialectenquête 1876 - steure - storen

WBD III.4.4.311 'stoornis' = idem

B stoore - stoorde - gestoord — vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij stort

stôot

pv.

roemde

verleden tijd van stèùte; ook stotte

stôot

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - stoet, schare, veelheid

Henk van Rijen - 'Daor hòn ze tòch un stôot jong' - Daar hadden ze toch veel kinderen.

WBD (II:2774) 'stôôt' - stootring

WBD III.4.4:256 'stoot' = menigte, troep

WNT STOOT (I) - 14) tamelijk groote hoeveelheid

stôote

werkwoord, zwak

stoten

WBD stoten, met de horens (gezegd van een bok)

WBD glaansstôote - glanzen van leer aan de nerfkant, ook 'glaanze' genoemd (II 663)

stôote - stotte - gestôote vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij stot

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 37) stôote - gij/hij stot

Antw. STOOTEN - de gevulde glazen klinken; ook: tikken

stôotkèèr, stotskèèr

zelfstandig naamwoord

handkar

Frans Verbunt - stótskèèr - handkar

WBD 'stòrtkéér' - stortkar (II:2783)

WBD III.3. 1:390 'stootkar' = "voertuig

Biks 'stòtkèèr' zelfstandig naamwoord - stootkar, handkar

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - STOOTWAGEN, een soort van straatwagen, in onderscheiding van dezelke welke, even als de kruiwagens, tusschen eene berrie worden voortgestuwd, daar deze van achteren d. m. v. eene dwarslat worden voortgedreven.

Antw. STOOTWAGEN zelfstandig naamwoord mannelijk - handwagen met twee wielen, dien men voorstoot of terkt. STORTKAR zelfstandig naamwoord v. -zie: kapkar en stulpkar

stôotraand

zelfstandig naamwoord

stootband, band ter versterking v.e. onderzoom

WBD stôotraand (II:1087) - stootrand, stootband

stöpke

zelfstandig naamwoord, dim.

stopje

Dialectenquête 1876 - 'n kurreke stupke (u = ö)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - hij is nèt et stöpke van den duuvel zen oliekröske (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1971) - gezegd van een klein, nietig mannetje

dim. van 'stòp', met umlaut

stòpnòld

zelfstandig naamwoord

stopnaald, grote naald om (kousen) te stoppen

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - de stòpnòld = F. Mutsaerts (blz. 57)

WBD III.1.1:21 'getailleerde stopnaald' = slank, tenger

Antw. STOPNAALD, zelfstandig naamwoord v. - fig. een mensch die lang en dun is.

stòppe

werkwoord, zwak

stoppen

WBD goed gestopte koej - harmonisch van bouw, ook genoemds 'vierkaante' 'goej behänge', 'schôon behange', 'gelèjnde', goej gesloowte koej '.

stoppe - stopte - gestopt

stòpperke

zelfstandig naamwoord, dim.

Henk van Rijen - een laatste aardappel na de maatijd, die men zo uit de pan eet

störm

zelfstandig naamwoord

storm

WBD 'stòrmbant' (ll:1384) - stormband (bandje rondom uniformpet) WBD 'stòrmkóórt' (II:1391) - stormkoord (sierkoord om een pet) WBD III.4 :4:105 'stormen' = waaien Dirk Boutkan (1996) - (blz. 22) störm

Bont zelfstandig naamwoord en bijw. 'sturm' - storm 1) geweldige hoeveelheid 'ene sturm van volk'; 2) als bijw. v. intensiteit betekent het: geweldig, kolossaal.

Antw. STÖRM zelfstandig naamwoord mannelijk

stòssie

zelfstandig naamwoord

statie; met name een statie in de kruisweg

De vurrige week waren 't de duivenmelkers, die íédere Zondag bij de aachtste stossie ston te hangen en hil de vloer vol bruine klodders spiersen; (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

stot

ww., pv.

stoot

Cees Robben - ge stót meej oew kónt alles óm wègge meej oew haande hèt rèèchtgezèt

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 37) 'stot' 2/3 p. sing. van 'stôote'

tegenwoordige tijd 2e + 3e pers. enk. van 'stôote'

stöt

ww., pv.

roemt, gaat prat op

Hij stöt meer dan et lije kan. - Hij pocht meer dan verantwoord is.

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 57) 'stöt' 2/3 p. sing. van 'stèùte'

2e + 3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'stèùte', met vocaalkrimping

stötje

zelfstandig naamwoord, dim.
WBD III.1.1:131 'stuitje', 'stuit = stuitbeen; ook 'staartschroef

stotte
pv.
stiet, stootte
Dirk Boutkan (1996) - (bl'z. 40) stottegij 'stoot je, stootte je 'haplologie uit stottedegij
verleden tijd van stôote

stötte
pv.
roemde
verleden tijd van stèùte; ook stôot

straand
zelfstandig naamwoord
strand

straant, astraant
bijvoeglijk naamwoord
vrijpostig, astrant
gez. Ene straante meens kómt de halve wèèreld toe. - Een brutale mens heeft de halve wereld.
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - straant: "n strant vrammes'
Cees Robben - Wè heej dè stróntjóng tòch en straant bakkes war.
gez. Pierre van Beek - Zo astraant as et houtje van de galg. (Tilburgse Taaklplastiek 136)
WBD III.3. 1:221 'strant', 'astrant, brutaal' = vrijpostig
225 'strant', 'lomp, onbeleefd' = onbeleefd
226 'strant', 'ontstrant, frank, onbesnut' = brutaal
WBD III.1.4:130 astrant' = moedig
Stadsnieuws - Hij ston mèn meej en straant bakkes öt te laage. (280606)
van Fr. assurant
Biks strant bn - vrijpostig
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- ASTRANT bn, zelfverzekerd, brutaal
Bont strant, bnw. en bijw. 'strant' - astrant, vrijpostig
Antw. ASTRANT en ASSURANT - frank, onbeschaamd, vrijpostig, stout indringend

S.G. blz. 86, 111, 113, 210, 293, 325, 329, 335, 338 (aant. Witters)
Hees astrant (1:39)
Bosch strant - brutaal

strak
bijwoord, bijvoeglijk naamwoord
straks (van STRAK met adverbiale s)
Henk van Rijen - strak(ke)
Wòcht mar tòe straks,
Cees Robben - strak maok ik dieje lòsse zêûm van oewe jas wèl;
...strak zèèdet ammol meej mèn êens... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Wès wèèn tòch fèèn)
Henk van Rijen - 'A-me naa strakke wè aanders krèège, is-t vurmekaare'
Gaotie ons strak de oore waase... (Henriëtte Vunderink, Kaajgaaf, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)
B strak - straks
WBD III.1.4:303 'strak' = streng
WBD III.4.4:8 'strak' = onbewolkt; 'strakke lucht' = bestendig weer
Bosch strakke - straks
Antw. STRAK bw. - straks, later, aanstonds
Bont strak, bijw. 'strak' - straks
J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - STRAK of STRAKS, voor 'bijna'. B.v. 'ik was het strak vergeten', dat is 'haast' gelijk men ook wel elders zegt.
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- STRAK bw-straks; verwijst naar een niet zeer nabije toekomst of naar een niet lang vervlogen verleden; in het laatste geval soms versterkt met 'toe' of 'toen' en dikwijls in de vorm 'strakke': toe strakke - daar straks.

straol, stròltje
zelfstandig naamwoord
straal
WBD straol - straal, eeltachtige verhoging in de vorm van een pijlpunt midden door de platte onderkant v. d. paardehoef

straole
werkwoord, zwak
stralen
straole - stròlde - gestròld
ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij stròlt

straot

zelfstandig naamwoord

straat

òp straot, bij òns in de straot, assie mar van de straot is

De Wijs -- (Gehoord van de ene Moeder tegen de andere:) 9 dochters en goed getrouwd, geen één die van de straot af moest (17-10-1972)

Cees Robben - Neege dochters getrouwd: gin êen die van de straot af moes.

Cees Robben - op den duur ròkt zoo toch ok iedereen van de straot aaf:

gez. Henk van Rijen - de kaaj èn de straot hèbbe nie zoveul geleejen as hij.

Henk van Rijen - 'Ge zèèt ur meej van de straot' - Je hebt er een bezigheid mee.

Straatvegers- 19e eeuw

strèèd

zelfstandig naamwoord

strijd

Henk van Rijen - 'Hè heej zunne strèèt gestreeje' - Hij heeft zijn strijd gestreden.

streej

werkwoordsvorm

streed, vocht, bekvechtte
verleden tijd van 'strije'

strêek
werkwoordsvorm
streek
verleden tijd van strèèke

strèèke
werkwoord, sterk
strijken
Dirk Boutkan (1996) - strèèke - strêek - gestreeke
B strèèke - strêek - gestreeke — vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij strèkt
Et strèèke van men boezzeroene... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Moederdag')
WBD brood netten (bevochtigen v. d. bovenzijde van deegbrood)
R.J. 'den bekker zeej: 'ik laot me strèken"
Cees Robben - De wènd strêek zachjes langs men haor
WBD strèèke (II:1056) - strijken
WBD III.1.2:76 'strijken' = wrijven; ook: 'ruisen, frotten'

strèèkèèzer
zelfstandig naamwoord
strijkijzer; grote voeten
Cees Robben - kaaw strèèkèèzers;
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "die hêe 'n poar strijkijzers (groote voeten)"
Efkes naoderhaand vloge z'n schoen van z'n strèkijzers aaf en gonk ie aon 't paase... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
WBD (III.2.1:345) strèèkèèzer

strèèker
zelfstandig naamwoord
WBD strijker (paard dat zijn enkels kwetst door ze onder het lopen tegen elkaar te schoppen)
Antw. STRIJKER zelfstandig naamwoord mannelijk - vioolboog; Wetplankje voor zeisen en pikken.

strèèkgaore

zelfstandig naamwoord

strijkgaren

WBD strèèkgaore (of strèjkgaore?) (II:921) - bep. soort wollen garen ook 'strèèk' of'strèjk'(?) genoemd

strèèklap

zelfstandig naamwoord

WBD strijklap: het stukje leer waarmee men de pek over een draad strijkt (II:700)

Antw. STRIJKLAP zelfstandig naamwoord mannelijk - Bij blokm.: leeren lap om de messen op te strijken

strèèkplank

zelfstandig naamwoord

strijkplank

Dirk Boutkan (1996) - geen klinkerverkorting: strèèkplank (blz. 33)

streen

zelfstandig naamwoord

streng, gewonden en veelal ineengedraaide bundel garen

WBD streejn (II:990) - streng; ook: 'strèng'

WBD streejn (II:993) - streen, twist (bundel kettingdraden)

WBD III.2.1:376 'streen' = streng garen

Bosch streen - streng garen; iem. die niet recht door zee is; kwezel

WNT STREEN (II) (t. w. garen): Thans alleen in het Zuiden. Wsch. was de oorspr. bet. 'streep, smalle strook, lijn'.

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - streen - streng staren, haarsliert, riem, koord

strêep, stripke

zelfstandig naamwoord

streep

WBD strêep (II:917) - streep (als dessin), ook 'streejp'

Dirk Boutkan (1996) - meervoud streepe; Naast sing. 'streep' ook 'strêep' (blz. 32, 36)

Antw. STREEP zelfstandig naamwoord v., Fr. ligne, zie wdbb.; smalle strook grond; haarscheiding

strèève

werkwoord, zwak [?]

WBD III.4.4:305 'strijven' = neervlijen, neerleggen

strèksel

zelfstandig naamwoord

Schilderij - Jan van Bijlert -17de eeuw

strèùf

zelfstandig naamwoord

WNT lemma struif - Etymologie onbekend

1. pannekoek, pannenkoekenbeslag

... plat as 'ne struif of dik en rond glek 'n stertjes-knol (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)

Pierre van Beek - spèkstrèùf - spekpannekoek

Informant Ad Vinken - aajerstrèùf

WBD III.2.3:150 'struif', 'eierstruif' = eierkoek

WBD III.2.3:224 'struif' = pannenkoek; 226 'spekstruif' = spekpannenkoek

WBD III.2.3:227 'kersenstruif' = kersenpannenkoek;

WBD III.2.3:227 'struifje' = flensje

Stadsnieuws - We eete taovend spèkstrèùf meej stroop (130607)

WNT STRUIF - 1) eiergebak, omelet; 2) in Antw.: zeer dikke pannekoek

Antw. STRUIF zelfstandig naamwoord v. -zeer dikke pannekoek van bloem gebakken.

2. achterwerk

Pierre van Beek - figuurlijk: achterwerk

Schilderij van de Tilburgse schilder Adriaan de Lelie - Vrouw bakt pannenkoeken.

► Bestrèùve

► Zie het dossier Struif met afbeeldingen

strèùk, strökske

zelfstandig naamwoord

struik

strèùke - struikgewas, 'strèùkgewaas'

De Wijs -- (’n laat getrouwde juffrouw is ondanks alles (of dankzij) in verwachting geraakt) “Jè, jè, nen auwen struik wil nog wel groeien, asser wè sap aon zunnen wortel komt!” (15-06-1963)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - as ge òn nen aawe strèùk waoter giet, gaotie nòg wèl es bloeje (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1969) - gezegd v.e. vrijgezel die op latere leeftijd trouwt

WBD I:1475 aardappelstruik: 'bos', (Hasselt) strèùk

Dirk Boutkan (1996) - geen klinkerverkorting in: strèùkgewaas

WBD III.4.5:58 strèùk - boomstronk; ook genoemd; post, knuist, gateind, konteind

Antw. STRUIK zelfstandig naamwoord mannelijk zie wdbb.; op struik verkoopen - graan verkoopen, ter wijl het nog te wassen staat. STRUIKEN zijn uitgegroeide wortels en ondereinden van denneboomen.

strèùkgewaas

zelfstandig naamwoord

struikgewas

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 33) strèùkgewaas (geen klinkerverkorting)

strèùne

WBD III.1.2:124 'struinen' = verdacht rondlopen; ook: 'sluipen' 'gluipen'

strèùne - strönde - geströnd

strêûp

zelfstandig naamwoord

1. schare, groot aantal, vooral van kinderen

- en strêûp kènder

- Zen wuw blêef zitte meej en strèùp klèèn kènder

streup kender, (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'aaw Tilburg', 1938)

...'ne streup blaogen aachter 'm aon. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

Meej hil de strêûp irst in de rups/ dan òn de gòktènt speule. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Kèrmes')

De Wijs -- Mee zo'n streup kèènder moet ik oppaasse dè ze nie van de kaaibaand gaon, as ge naa aachter mekaor loopt, koom 't wel veur mekaor (27-12-1968)

De Wijs -- Ons vrouw gao mee de hille streup naor d'n dierentuin, mar ze veinen de lachspiegels 't leukste (09-07-1967)

Cees Robben - meej hil de strêûp

Zèède meej hil de streup op pad/ dan is er in de kortste keere/ oe knip wir pannekoeke-plat. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Kèrmes haawe ')

Meej hil de strèup irst in de rups/ dan ôn de goktènt speule./ Ammol ene raoze kèrmes-steel/ hup, in de mallemeule. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Kèrmes)

Ene vadder meej ene kènderstreup/ die veul lewaai meebròchte/ zaat en ketier, smaachtend van dòrst,/ op zen pilske te wòchte. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: As de zon schènt...)

...mar tòch ging saoves hil de strêûp/ wir kèèke nòr et daànse. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Vruuger...veul muuger)

Piet van Beers – 'Òn de pil': Vruuger han de miste meense/ kènder...enen hêele streup. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Ik hè geheurd dègge meej un streup jong zit te haawe, diege nie te baos kunt… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset

den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

strêûpe

werkwoord, zwak

stropen

WBD (III.5.2:59.) 'stropen', 'rondstropen' of 'deugnieten' = schoepen

strêûpe - strupte - gestrupt, met vocaalkrimping - In tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij strupt

B noteert 'streupe' zonder naglijder

Piet van Beers – 'Ötverkôop': Ze strupt dan (saome meej der zuster)/ in de stad...de winkels aaf. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

strêûper

zelfstandig naamwoord

stroper

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 'streuper'

strèùs

bijvoeglijk naamwoord

kloek of zwaargebouwd

R.J. 'die smid hah 'n struise knappe vrouw'

WBD III.1.1:15 'struis' = zwaar van lichaamsbouw; ook: 'stug' of 'stuup'

WBD III.1.1:16 'struis' = grofgebouwd

WBD III.1.4:139 'struis' = krachtig

Bont bnw. 'strous' struis: 'ene strouse jonge, resp. kaerel. '

Hft. Hoeufft: 'struisch', voor zwaar, sterk, kloek, zoo van bezielde als onbezielde wezens. Z.a.

Antw. STRUIS(CH) - kloek, gespierd, sterkgebouwd, Fr. robuste; kloek, onbewogen, niet ontroerd.

WNT STRUISCH - 1) kloek, zwaargebouwd; 2) flink, niet toegevende aan zijn aandoeningen

strije

werkwoord, sterk

strijden, vechten, bekvechten Pierre van Beek - kibbelen

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 'strijen' Dialectenquête 1876 - strije

WBD III.3. 1:256 'strijden', 'afstrijden, bekvechten, muilvechten, smoelvechten, ruzie maken, haarenkelen' = bekvechten

3 strije - streej - gestreeje

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- STRIJDEN (strééje) onov. ww - alleen gezegd v. woordenstrijd, kibbelen.

Antw. STRIJ(D)EN - kijven, twisten, krakeelen

Bosch strije - kibbelen, redetwisten

strikske

zelfstandig naamwoord, dim.

strikje

WBD strikske (II:386) - strikje (aan de achterkant v.e. pet)

Frans Verbunt - et strikske zit òn de vurkaant (gezegd als er geen borsten te ontwaren zijn)

stripke

zelfstandig naamwoord, dim.

streepje

R.J. 'daor hah ze wel 'n stripke veur'

Cees Robben - nog gin stripke wèèzer;
WBD III.4.4:287 'streepje' = millimeter
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 32) stripke
— dim. van 'strêep', met vocaalkrimping
Antw. STREĔPKENSGOED zelfstandig naamwoord o – gestreepte stof

strissele
werkwoord, zwak
urineren
WBD III.1.1. lemma urineren - Udenhout

stroebele
werkwoord, zwak
PM verzamelen
R.J. (tot de wind:) 'Stroebel mar blaojer van de bôome'
PM kaajscheute stroebele
— stroebele - stroebelde - gestroebeld
- Verwant met 'strobbelen'? (zie WNT)
Antw. STROEBEL, STRUBBEL zelfstandig naamwoord mannelijk , STRUBBELING, STROEBELING v, zonder mv. oploop, gedrang, gewoel, geharrewar, Fr. tymulte, bagarre, foule

strökske
zelfstandig naamwoord, dim.
struikje
dim. van 'strèùk', met vocaalkrimping

stròlt, stròlde
ww., pv.
straalt, straalde
R.J. 'hoe schòon jouw zieltje strolt'
tegenwoordige tijd sing., resp. verleden tijd van 'straole', met vocaalkrimping

stròltje
zelfstandig naamwoord, dim.
straaltje
dim. van 'straol', met vocaalkrimping

strommelèèchteg

bw.

WBD moeilijk (lopen) gezegd van koeien? ook 'krom staon' genoemd

stronk

zelfstandig naamwoord

WBD III.4.3:105 stronk - dennenwortel; ook genoemd: pin, stomp, pöst

WBD III.4. 3:53 stronk - ondereinde v.e. stam; ook genoemd: voet, kontènd, gatènd

stronkele

werkwoord, zwak

WBD III. l. 2:10 'stronkelen' = struikelen, ook: strompelen, stuiperen

stront

zelfstandig naamwoord

stront, ook soortnaam: ene stront

R Van een zuurpruim:

Die laagt nòg nie as ie ne scheet/stránt teege de muur omhôog zie krèùpe

R Als reactie op de schertsende opmerking bij voorrang: 'Et vèùl gao vur den bissem': De stránt kómt aachter et vèèreke.

MP gez. Die kan niks as van brôod stránt maoke.

MP gez. En pèèrd èn enen hónd, die hinkt van ene stránt.

In de stránt ruure - onprettige zaken oprakelen

R.J. dije stránt, zónne stránt (soortnaam)

Cees Robben - Wè heej dè strontjong tòch en straant bakkes war:

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - hij lèkt óp stránt nòch luure (D'16) - hij lijkt op stront noch luiers.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - et pinneke van zen hart hangt in de stránt (D'16) - antwoord op de vraag 'Waarom is hij zo klein?'

Antw. STRONT zelfstandig naamwoord m, niet v.

Frans Verbunt - zeuve kleure stránt schèète - erg bang zijn

Biks 'stròn't' zelfstandig naamwoord - stront

WBD III.4. 1:54 'vogeltjesstront' - vogelmest

WBD III.1.1. lemma uitwerpselen – frequent Tilburg

WBD III.1.1. lemma Een wind laten – Tilburg – stront stinke - [als enige plaats van opgave]

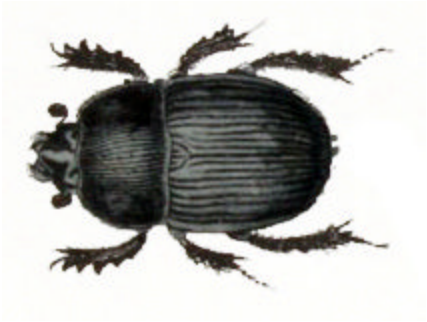
WBD III.2.2:34 'verwende stront' = verwend kind

strontbist

zelfstandig naamwoord

WBD III 4,2:175 lemma Mestkever - Mestkever is de algemene naam voor een familie van kevers die van mest leven; de bekendste twee soorten zijn de grote zwarte mestkever (Geotrupes stercorarius, ongeveer 2 cm) die vooral op de hei voorkomt en z'n nest volpropt met mest en de kleine veldmestkever (Aphodius fimetarius, 5-8 mm), een klein algemeen voorkomend kevertje met een oranjebruin schild en een zwart borststukje dat leeft op en van halfdroge paarden- en koeienmest.
strontkever – frequent in Tilburg
mestkever – frequent in Tilburg
strontmulder – midden van Tilburg maar zeldzaam
strontbeest - Tilburg
stronthommel – Tilburg

stronthommel

Geotrupes stercorarius

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - traagpersoon

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - zó vlug as en stróntbij zónder vleugels ('72) - ironisch voor: langzaam

WBD III 4,2:175 lemma Mestkever - Mestkever is de algemene naam voor een familie van kevers die van mest leven; de bekendste twee soorten zijn de grote zwarte mestkever (Geotrupes stercorarius, ongeveer 2 cm) die vooral op de hei voorkomt en z'n nest volpropt met mest en de kleine veldmestkever (Aphodius fimetarius, 5-8 mm), een klein algemeen voorkomend kevertje met een oranjebruin schild en een zwart borststukje dat leeft op en van halfdroge paarden- en koeienmest.
strontkever – frequent in Tilburg
mestkever – frequent in Tilburg
strontmulder – midden van Tilburg maar zeldzaam
strontbeest - Tilburg
stronthommel – Tilburg

strontjong

zelfstandig naamwoord

strontjongen(s), kwajongen(s)

WBD III.2.2:34 'verwend strontjong' = verwend kind

Antw. STRONTJONGEN zelfstandig naamwoord mannelijk - smaadnaam tot eenen knaap

strontkèèr

zelfstandig naamwoord

strontkar, gierkar

WBD (Hasselt) gierkar

gez. Dur en stróntkèèr wòrde et irst ooverreeje = Men ondervindt het meeste last v. iem. die niet op zo'n hoog peil staat.

Straotjongens hebben de aachterklep van zon strontkèèr nog ens los getrokken. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

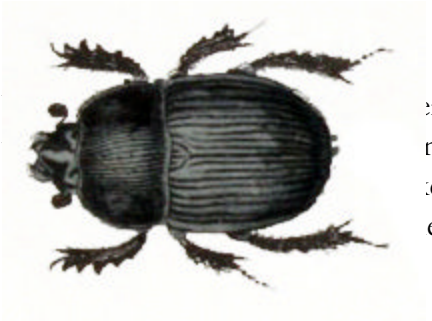
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - hier gao de stróntkèèr vurop (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1970) - gezegd als iemand zich in een gesprek voortdurend op de voorgrond dringt.

Henk van Rijen - 'Ge wòrt mistal nie dur un rèèjtöög ooverreeje, mar wèl dur un strontkèèr Je wordt meestal niet door een meerdere beledigd, wel door een mindere.

Bont stróntka.r, zelfstandig naamwoord vr. 'strontkar', kar (waarop een ton) waarmee faecaliën naar de akker worden gebracht; fig.: nietswaardige kerel.

Biks 'strontkèèr' zelfstandig naamwoord - strontkar

strontkeever

Geotrupes stercorarius

:r - Mestkever is de algemene naam
n mest leven; de bekendste twee
:ever (Geotrupes stercorarius,
ei voorkomt en z'n nest volpropt met

en de kleine veldmestkever (Aphodius fimetarius, 5-8 mm), een klein algemeen voorkomend kevertje met een oranjebruin schild en een zwart borststukje dat leeft op en van halfdroge paarden- en koeienmest.

strontkever – frequent in Tilburg

mestkever – frequent in Tilburg

strontmulder – midden van Tilburg maar zeldzaam

strontbeest - Tilburg
stronthommel – Tilburg

strontmulder

zelfstandig naamwoord

strontkever

zie verder 'strontkeever'

stróntpikker

Ill. Naumann - galerida cristata

Dossier Leeuwerik

straatmus die paardepoep pikt

Frans Verbunt - leeuwerik

Henk van Rijen - kuifleeuwerik (Galerida cristata); witte kwikstaart (Motacilla alba)

WBD III.4. 1:164 strontpikker - leeuwerik

169 strontpikker - kwikstaart

Biks 'strònpikker' - zelfstandig naamwoord - leeuwerik

strontschèpper

zelfstandig naamwoord

WBD gierschep, gieremmer, ook 'gierschèpper' genoemd

strontwaoge

zelfstandig naamwoord

strontwagen = strontkar (zie boven)

De strontwaoge zaagde ok nog mar amper, veul meense han waoterspuuling op de plee en waren op et riool aongesloote. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

strontzat

Schilderij: Jan de Bray - 17de eeuw

strôoj

zelfstandig naamwoord

stro

Dialectenquête 1876 - hooi en strooi

Van Beek - Iemand, die zijn vriend precies verkeerd ergens mee helpt, helpt hem "van bed op strooi". (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - iemand van bèd óp strôoj hèlpe - van de wal in de sloot

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - al stókter nen bós strôoj ónder, dan wòrdtie nòg nie vlug (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1965) - gezegd van iemand die onverstoorbaar en langzaam blijft

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - nòg gin strooj kunne bèète ('77) - arm zijn

Henk van Rijen - strôojhuuj ziede hòst nôot nie mir

Bont stro'i, zelfstandig naamwoord o, 'strooi' - stro

WNT STROO, strooi

strôoje

bijvoeglijk naamwoord

strooien

WBD kalk strôoje - kalk strooien, kalken van lijmvlees (II 610)

strôoje - strôojde - gestrôojd

strôojzak

zelfstandig naamwoord

met stro gevulde zak, o.a. dienend als matras

Cees Robben - ik slaop er beeter as óp den stroojzak

WBD (III.2.1:100) strooizak = stromatras

strôok

zelfstandig naamwoord

smal stuk van iets

strôom
zelfstandig naamwoord
stroom, ook elektrische
de strôom is ötgevalle; we zitte zonder stroom
Henk van Rijen - bliksem in ne kaolen bôom gift hil et jaor strôom
onweer vroeg in het jaar belooft veel regen
Biks strôòm zelfstandig naamwoord - stroom

strôome
werkwoord, zwak
stromen
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 't volk stromde...
— strôome - strómde - gestrómd
— ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij strómt

stroopkòffie
Henk van Rijen - koffiestroop, Buisman
Biks stroopkoffie zelfstandig naamwoord - peekoffie
WNT onbekend
Van Dale KOFFIESTROOP - stroop van melasse met aardappelmeel die men in de koffie doet als smaakverbeteringsmiddel, ook als surrogaat; synoniem: gebrande stroop

stroopkwast
zelfstandig naamwoord
stroopkwast
Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - aaltij mee de stroopkwast róndlôope (JM'50) - steeds vleien en paaien
WNT STROOPKWAST - in de fig. zegsw.: iemand met de stroopkwast achterna loopen - hem alstware stroop om den mond willen smeren, hen vleien.

strooplèkker
zelfstandig naamwoord
flemer, strooplikker

stroopmòp
zelfstandig naamwoord
stroopmop;
Zède getrouwd dan wordt dè netuurlijk 'n moeilijker geval mar d'r is

toch ôk wel 'n mouw on te paassen. Ge brengt [van de kermis] vur oe vernomste helft van oe trouwbuukske bij zo'n gelegenheid 'nen buil stroopmoppen of 'n paor kwatta's mee; dè is 'n veul beter remedie tegen onweer as 'nen bliksemafleijer: de bui drijft over zonder dè-ge't rommelen heurt! (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

stroopsòldòtje

zelfstandig naamwoord, dim.

stuk snoepgoed van gestolde stroop

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "stroopsoldotje of koekientjes opgerold papiertje (schuin), gevuld met gesmolten stroop"

Henk van Rijen - 'stroopseldòtje'

Wij moese aatij irst de [Hasseltse] kepèl in èn 'n rôozehuuke bidde vurdèmme vur êen of twee cènte snuupkes mochte kôope. En ik moet zègge, dan smòkte-n-et ok beeter. Et joodevèt, de stroopseldòtjes, de dròpveeters, 't zuuthout, tôoverbòlle. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

WBD III.2.3:249 'stroop-hoorntje' = stroopsoldaatje; ook 'stroopsoldaatje'

strooptiet

zelfstandig naamwoord

R flauw iemand

strooptietereg = flauw Pierre van Beek - het vriendje van een hogergeplaatste

Stadsnieuws - 'strooptiet' scheldnaam voor vriendje v. d. meester (100506) Cees Robben - verrèkte strooptiet!

Henk van Rijen - verklikker

Frans Verbunt - strooptietje - puntzakje met ingedikte stroop

Biks strooptuut zelfstandig naamwoord - strooplikker, vleier

ströpke

zelfstandig naamwoord, dim.

Henk van Rijen - stropje, verlies

stroot

WBD III.1. :112 'stroot' = strot

WNT XVI:206 STROOT, naast strot, thans gewestelijk nog in gebruik.

stròppe

werkwoord, zwak

Henk van Rijen - stroeven

Henk van Rijen - 'Mun hèmsmaaw stròpt èlleke keer a-k munne frak òntrèk' - De mouw van mijn hemd stroeft telkens als ik mijn jas aantrek

WBD III.1.4:342 'strop' = nadeel

WBD III.2.3:23 'stroppen' = in de slokdarm blijven steken van voedsel

strossel

zelfstandig naamwoord

strooisel

LDM - Behalve voedsel was er ook nodig strooisel (strouwsel), want die beestjes [varkens] moesten mest maken voor de tuin en het te pachten aardappelland. Dit strooisel moest gehaald worden uit de dennenbossen en schaarhoutwallen. Sommigen deden dat ongevraagd, maar dan stelden zij zich bloot aan een bekeuring door de veldwachter. De verstandigen vroegen daarom aan een bekende eigenaar van bos of wal een bewijs, waarbij hun verlof gegeven werd de afgevallen dennennaalden en het mos of de dode bladeren uit de wal te mogen verzamelen en naar huis te voeren. Tegen de avond zag men dan ook dikwerf moeders met volgeladen zakken op kruiwagens huiswaarts keren, geholpen door oudere kinderen of door vader, die voor een tijdje zijn getouw stil liet staan. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 6 'Paaseieren, namen en verdwenen gebruiken'; NTC 29-3-1951)

LDM - het strouwsel (dit lijkt ons een samentrekking van strooisel en rouwsel, datgene wat in de dennenbossen en bij het schaarhout op de grond gevonden werd, spellen (dennennaalden), mos, varens, bladeren enz.) (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 6 'Hygiëne" in vroeger dagen'; NTC 28-4-1951)

Pierre van Beek - Daar [op het politiebureau] verschenen regelmatig zulke typen als Jaona Verschuren, die voor negen cent een grote zak dennennaalden aan huis bezorgde, welke eerlijk in de bossen gevuld was. "Jaona's stuultje" was een vergroeide boomstam in 't bos van de familie Houben, waar zij uitrustte van 't naalden rapen en haar pijpke smoorde. (uit: Nieuwe Tilburgse Courant - 18 maart 1955: Tilburg als dorp: Verdwenen namen en typen)

► spèlle

Henk van Rijen - 'strossel'

WBD èlzestròssel - elzestrooisel (strooisel voor de koestal, hoofdzakelijk bestaande uit afgevallen elzebladeren)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - tis nen strosselhôop (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1968)-het is een hoop strooisel (kaart- term: gezegd als men alleen maar kaarten in handen krijgt die men kan neergooien

Biks stroojsel zelfstandig naamwoord - strooigoed

Antw. STREUSEL (uitspr strössel, met korte eu) zelfstandig naamwoord onzijdig - strooisel (Kemp. Streusel veur de processie.

Strossel veur de stal.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - STRAUSEL: het geen onder de beester gestroid word, het zij dan kort stroo, heide, of het bovenste vab de groes, het geen tusschen de heggen word uitgekrabt.

strossele

werkwoord, zwak

strooisel deponeren

Cees Robben - ik mot de vèèrekes nòg strossele

— strossele - strosselde - gestrosseld

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - STRAUEN: kort stroo of heide onder de beesten werpen om mist te maken. Hier vandaan STRAUSEL, het geen onder de beesten gestroid word. Z.a.

stròtje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

straatje

Cees Robben - we lôopen en stròtje om

Mandos - Brabantse Spreekwoorden (2003) - op etzèlfde strotje ötkoome (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1970) - steeds hetzelfde vertellen; een gesprek altijd naar hetzelfde punt leiden

WBD III.3. 1:404 'straatje' =steeg, slop

dim. van 'straot', met vocaalkrimping

struffe

werkwoord, zwak

stroppen, vastlopen, blijven steken

struffe - strufte - gestruft

WNT STRUFFEN - 1) tegenspreken, weerleggen, tot zwijgen brengen; 2) berispen, onderhanden nemen; 3) bedriegen (in 't Westvlaamsch)

Bont zw.ww.tr. en intr. 'struffen' - tegenhouden, stelpen

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- STROPPEN 1. ov. ww - een knoop of lus leggen; 2)onov. - stroef worden, in de knoop raken, vastlopen.

Bont Etymologisch verwant met 'stroef'

Antw. STRUFFEN, STROEFEN - bestraffen, berispen (met worden)

Kil. Streffan, reprehendere; struffen - wederleggen

strupt

werkwoordsvorm
stroopt
Cees Robben - want die strupt ôok
2e + 3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'strèùpe' (met vocaalkrimping)

stug
bijvoeglijk naamwoord
WBD stugge koej - stukkig (forsgebouwd), ook 'gròffe' of 'zwaore' koej
WBD III.1.1:15 'stug' = zwaar van lichaamsbouw: ook- stuup genoemd
WNT STUG 4) van personen m.b.t. hun karakter, uitingen enz.: niet-meegaande, onbuigzaam, weerbarstig; niet gemakkelijk in den omgang. Evenzoo van dieren, met name paarden en ezels.

stuk
zelfstandig naamwoord
lap stof
Van Delft - - Aan "een stuk" (een lap stof), waaraan de vrouw "thuis nopt, werreken we zooveul schoft" en als het klaar is, "gaon we leveren".(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

stukske
zelfstandig naamwoord, dim.
stukje
stukske moeder gòds - stuk hout (korteling) zwaar genoeg om een houten paal(tje) in de grond te slaan (volgens Kees Maes)
Henk van Rijen - stukske moeder gods - stuk rondhout, korteling, stuk hout om een afstraffing te geven.
WBD III.4.4:277 'stukske' = portie

stukt op
ww., pv.
stookt op, hitst op
2e + 3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'opsteuke', met vocaalkrimping

stult
nors persoon
zelfstandig naamwoord
WNT STULT, zelfstandig naamwoord m., wsch. verwant met 'stout', hd. 'stolz'.
Iemand die weinig spraakzaam is, norsoh persoon. In een deel van

Brabant (Corn. -Vervl.)
Bont zelfstandig naamwoord vr. 'stult' - hetz. als doos v.e. boerin; 'n dikke stult, 'n lompe stult, 'n stult van 'n maid - lompe, doosachtige meid

stumke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
stompje, laatste stuk van een potlood
Dirk Boutkan (1996) - stumke - stompje (blz. 21)
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 28) uit het cluster mpk wordt de p verzwegen
- Meej zon stumke pòtlood zok nie kunne schrèève.
Bosch stumpke + 'n stumpke potlood

stunt, stunde
werkwoordsvorm
steunt, steunde
tegenwoordige tijd sing., resp. verleden tijd van 'steune', met vocaalkrimping

stuultje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
stoeltje
zitte nétjes op oew stuultje
dim. van 'stoel', met umlaut
Pierre van Beek - "Jaona's stuultje" was een vergroeide boomstam in 't bos van de familie Houben, waar zij uitrustte van 't naalden rapen en haar pijpke smoorde. (uit: Nieuwe Tilburgse Courant - 18 maart 1955: Tilburg als dorp: Verdwenen namen en typen)
► spèlle
Wij nòr de mis, aaltij etzelfde liedje, op oew stuultje hangen, aanders gong de vouw öt oew broek. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

stuultjesgèld
zelfstandig naamwoord
geld dat betaald wordt voor het plaatshebben op een stoeltje in de kerk
Antw. STOĔLTJESGELD zelfstandig naamwoord onzijdig - geld dat de stoeltjeszetster in de kerk rondhaalt

stuup

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord

flink, fors: onvervaard

't Is en stuup kèènd vur deren aawer

R Hij blêef stuup durwèèrke.

A.J.A.C. van Delft -- D'r wier stuup gezongen en dan gebeurde 't nogal ies dètter messe getrokken wiere!(Nwe. Tilb. Courant, 5 dec. 1929)

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - ', n stuup keind'

Van Beek - "'n Stuup kènd vur durren aauwer" vertaalt men met: Een flink kind voor zijn leeftijd. (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Van Delft - - "Ties 'n stuup keind vur zun jaore", zegt men over 'n flink kind voor de leeftijd.(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Van Delft - - Als we wat laat zijn en "een uur in drie kertier willen gaon, dan motten we stuup gaon".(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Oome Teun stapte stuup-aon... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

Opt list vond ik nòg en petrèt/ van ons (toen we nòg vreeje)/ Wè waare we tòch en stuup paor.../ Mar... dès vort lang geleeje. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Willem wies wètter was)

WBD III.1.1:15 'stuup' zwaar van lichaamsbouw; ook: 'stug' of 'struis'

Stadsnieuws - Hij bleef stuup durwèèreke èn trok zenèège nèrgeraand wè van aon (221008) - hij bleef stug doorwerken en trok zich nergens iets van aan.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- STUUP bw, verwant met 'stuip', gebogen houding? In de uitdr. 'stuup durwerke' - onafgebroken doorwerken zonder op te zien of de rug te rechten.

stuuper

zelfstandig naamwoord

Van Delft - Een "stoeper (stuper)" is een helper, een bijwever. Men spreekt ook van "stoeperen (stuperen)" in den zin van: iets in 't ruwe bijwerken, opknappen. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

stuupere

werkwoord, zwak

'n zetje omhoog geven

Agge me stuupert, koom ik er. - Als je me een zetje geeft, kan ik erbij.

R ook: We hèbben em derèùt gestuuperd. - de deur uit gegooid.

Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - stuupere; dèssem der zèlf

ötgestuuperd heej; de deur ötgestuuperd
Menne goeien Engel,
hellep dezen bengel,
hellep deze vlerk,
stuuper dezen deugeniet geregeld naor de kerk! (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Onze Lieven Heerke', 1938)

En toen ie laot op den middag taomelijk bezopen thuiskwaam, wier ie deur z'n vrouw as de foeter naor bed gestuperd. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

"Ik dörf te wedden dè d'aaw lui van den raod allemaol saomen geniemand zullen vinden veur d'r staandbild, mar we zullen ze 'n bietje stuperen!..." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)

Den engel die stuupert oe zuutjes veuruit
dan heurde van ver 'n bekende wijs,
ge neuriet al mee mee dè zuute geluid
en ge stapt al in 't Paradijs! (Piet Heerkens; 'De brug', gepubliceerd in De Zaaier, bijlage van de Nieuwe Tilburgsche Courant, 1941)

De Wijs -- Stuper mèn is un bietje (feb. 1962)

Van Beek - "Zakkoewis stupere?" - Zal ik u eens duwen, helpen? (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Van Delft - "Wil ik je eens stuperen?" vraagt de eene jongen, die den ander bijv. bij het overklimmen eener beschutting behulpzaam wil zijn. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Henk van Rijen - stuuper mèn is en èndje - geef mij eens een zetje
stuupere - stuuperde - gestuuperd

Henk van Rijen - bèùtestuupere - wegwerken, (niet hardhandig) naar buiten zien te krijgen

Piet van Beers – 'Kerstverhaal 2009': Jozef kos gin kaomers vèène, in en lozjemènt of en kafeej./ Ooveral wier ie wèggestuupert, wèttie ok smikte èn wèttie ok deej. (Het zeventiende boekje, 2010)

CiT (109) 'Wikkoe efkes stupere?' (110) 'Stuper m'is 'n endje' Steeds korte uu (geaccentueerd)

Teuth. stiperen (stutten). Zie schoren (sustentare)

Fr-vW stijf: mnl. 'stiper' (basis)

Buuk stuupereèr - oude benaming voor 'sponsor v.h. Kruikenconcert'

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- STÚPEREN onov. ww - aansporen, aanzetten tot haast

Biks stuupere ww - een zetje omhoog geven

stuuperwaoge

zelfstandig naamwoord

kinderwandelwagen

hèùs en sjèkske

Centsprent - 19de eeuw

WBD (III.3. 2:140) stuur of schötje = schommel

lange uu

WNT STUUR (III) Van onzekeren oorsprong: schommel (in een groot deel van Brabant).

Idem STUREN (II) = schommelen.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- STUUR v. - schommel.

Antw. STUUR zelfstandig naamwoord mannelijk - touter, schommel; ook 'suur'

Biks stuur zelfstandig naamwoord - schommel

T&T (themanummer 1993) kaart 'schommel', blz. 97

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - stuur - schommel (ten z. v.d. Maas)

stuure

werkwoord, zwak

schommelen, sturen

WBD (III.3. 2:142) stuure, toutere = schommelen

stuure - stuurde - gestuurd

steeds lange uu

WNT STUREN (II) van onzekeren oorsprongt misschien een bijz. toepassing van sturen (I) Schommelen, als kinderspel (in groot deel v. Brabant)

Antw. STUREN - schommelen, touteren; ook 'suren'

Bosch sture - schommelen, zenden

suffiesaant

bijvoeglijk naamwoord

voldoende

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "suffisaant - 't is suffisaant -zeer voldoende"

WNT SUFFISANT - 1) voldoende, genoegzaam. Z.a.

sukkelèèr

zelfstandig naamwoord

sukkel, beklagenswaardig schepsel, stumperd

WBD III.1.4:151 'sukkelaar' = prutser

GD98 Veul van die... zèn himmòl nie van die sukkelèèrs

Antw. SUKKELÈÈR zelfstandig naamwoord mannelijk - sukkelaar; half zinlooze man

WNT SUKKELAAR - 1) iemand die aanhoudend of telkens weer ziek of althans niet geheel gezond is; 2) iemand die met tegenspoed te kampen heeft; 3) iemand die niet flink handelt, zich niet weet te redden

summedêene, zommedêene

bijwoord

zo meteen, aanstonds

summetij

bijwoord

zo meteen, aanstonds

De Wijs -- Summettij gebeurt 't dikkelder (feb. 1962)

sund, sunt

zelfstandig naamwoord

WTT 2012: de betekenis is 'zonde', de bedoeling is meestal 'jammer'. 'Zonde' is dan niet datgene wat men berouwt in godsdienstige zin, maar iets wat men betreurt. Meestal betreft het woordspelingen tussen die twee bedoelingen, met de betekenis: spijt hebben.

- 't is sund van oew cènte

- 't Is euwige sunt dè de daog zo kort zèn… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Sunt dèmme Brokx niemer hèbbe. Die kos teminste nòg en bietje Tilburgs praote. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 1997)

Cees Robben - Dès sund war, waor òf nie'?

Cees Robben - Tis sund dèk zo wèèneg verstaand hèb;

Cees Robben - Dès naa toch wèl euwege zund

Cees Robben - tis sunt van al die rimpels rond oew ôoge

Frans Verbunt - zis dik vant sund - ze gooit niets eetbaars weg

Frans Verbunt - as sund dôod is, is et de weeduuwe Sund

Elie van Schilt - Ze noemen ut kunst, weg gegooid geld, ut is sunde dekkut zeg. (Uit 'We zen ut kwèèt'; CuBra ca. 2000)

Elie van Schilt - Gaon we nor dun Bredaoseweg, ut kerkhof mee al zun bilden, jood van Raok mokte ur sunt van om ze bij ut ouw éézer te gooien, gelukkig mar, aanders waren we ur al un stel kwéét gewist. (uit: 'Un paor momentjes vur wet ouw monumentjes'; CuBra, ca. 2000)

Piet van Beers – 'Euwig sund': Dè vèèn ik euwig sund. ('t Èlfde buukske, 2010)

Piet van Beers – 'Tis sund': Tis op zichzèlf al heel verveelend/ dègge gin blomme kôope kunt./ Mar... z'op de tèùn laote verwèlke/ Nêe....dè is GÒDgeklaogd....dès SUND. (Brabants Bont 1; z.j., ca. 2005)

Biks sund zelfstandig naamwoord - zonde, jammer

Irst hamme den aawe lèndenbôom. Dè waar ôot ene grôote, schôonen bôom, ak de teekeningen èn footoos maag geleuve. Mar diejen bôom blêek nao zon vèèfhonderd jaor dôod te zèèn. Okal zaag diejen aawen bôom der op et list niemer èùt, tòch vonnik dè hil sund.

Bont zelfstandig naamwoord vr. 'zund' - zonde: 't Is zund!

Antw. ZUND, ZUNDE zelfstandig naamwoord v. - enkel in uitdr.: 't is zunde / van iet zunde maken.

sundereklaos

eigennaam

sint Nicolaas

► siendereklaos

sundereklaospèrd

zelfstandig naamwoord

sinterklaaspaard

A.J.A.C. van Delft -- Mèr vroeger waaren er soms sunterklaospeerden van zeker unnen halven meter hoog. De fijnste waren van spuklaosie gebakken. Aander waren van lekkere taai-taai, mèr in deursneej waar ze van gewoonen brooddeeg, soms mee houte of 'n plaankske derin veur 't breken. (Nwe. Tilb. Courant, 5 dec. 1929)

sus

zelfstandig naamwoord

bewustzijn

uitdr. van oewe sus gaon - bewusteloos raken

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - Hij is van zijnen sus gevallen - in bezwijming gevallen ('sis')

Biks sus zelfstandig naamwoord - bewustzijn

susserd
zelfstandig naamwoord
bewustzijn
Stadsnieuws - Hij viel èn was gelèèk van zene susserd (250209)
WBD III.1.2:227 susserd (Reusel) – bezwijming --
III.1.2:228 van zijn sus gaan (Tilburg) flauwvallen
Kortrijks wdb. 'Van zijne sus vallen' - bezwijmen, bewusteloos worden
Gents wdb. 'Van zijne sus draaien' – flauw vallen.

sweeks
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt - elke week door de week ?
Henk van Rijen - door de week, wekelijks
WBD III, 1. 3:3 'weekse kleren'= doordeweekse kleren
WBD III.3. 5:120 "s weekse mis' = doordeweekse mis
Biks sweeks bw - per week, wekelijks

swèls
bw.
intussen; sindsdien; sinds, sedert
Hèddem swèls nie mir gezien? - Heb je hem sindsdien niet meer gezien?
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - swels (= sindsdien)
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - ' 'swijls de franc op vijf centen stao' N.B.: swijls is hier voegwoord.
Swels sprong den Doedel mee z'n ermen zwaaiend wild den huis rond... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 8; 31-12-29)
Cees Robben - As gij sewèèle dees doet, dan zal ik swèls dè doen;
Cees Robben - 'swèls' gij zwabbert zal ik zêûme; 'swèls' gij dieje zak zumt;
Haor swèls - sinds
Piet van Beers – 'Et Amazonefist van 2009': En swèls dèmme daor zaate/ wiere we nog getrakteerd... (Het zeventiende boekje, 2010)
WNT SWIJLENS - bijw., voorz. en voegw. - A) bijw. in dien tijd, intusschen; B) voorz. sedert; 3) voegw.: swijlens + dat (swèlsdè)
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal (1978) -- SWIJLS (swels), vw en bw en vzs sedert, sinds, vanaf de tijd dat.
Bont swels, voorzetsel en vw. 'swijls' - sinds, sedert
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - swels, swins,

swiens - sinds, intussen (Oerle, Bergen op Zoom)

Antw. SWIJLENS vgw - terwijl: hij is gekomen, swijlens da' gij weg waart, vgw. en bw.: sedert: swijlens gisteren - sedert gisteren, bw: intussen: ik zal swijlens op 't huis passen.

swèlsdè

voegwoord

terwijl

Swèls dèmme aate wier der gebèld. - Terwijl we aten, werd er gebeld.
Kees en Bart - Tilburgsche Post ca. 1930 - 'swijls de franc op vijf centen stao ? (= swèlsdè ... (zie dè vw)

Swels dè'k m'ne koffie sloeberde... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

Foto: Regionaal Historisch Centrum / Stadsmuseum Tilburg

suisse, ordebewaarder in de kerk

Henk van Rijen - 'zwies'

Cees Robben - ons Wies was bij den swies wiste waase

K. de Beer - Tilburgs Bijnamenboek (2000) - de Suisse =... de Jong (blz. 48)

WBD (III.3.3:111) swies = suisse, ordebewaarder

Hees swies (I:27)

Str swies (2:74)

swiet, zwiet

zelfstandig naamwoord

(gevolg), opschepperij, bluf

WTT 2012 - waarschijnlijk uit het Franse 'suite', het gevolg van een hooggeplaatst persoon als beeld voor belangrijkheid en hooggeplaatste status

M Hij heej zoveul swiet.

"Ze mos niks hebben van swiet en kaskenaode mèr vur de kleeraozie kwaam ze op. We moesten er pront opstaon." (A.J.A.C. van Delft, uit: 'Toen Tilburg nog dorps was: Een heel typisch dialect'; Nieuwe Tilburgsche Courant, 17 juli 1956)

Cees Robben - wènne swiet, wèn paraade;

Cees Robben - Wè ons moeder toch moes spaore vur de swiet... de kaskenade

Henk van Rijen - 'Hè wies van de swiet nie hoe-t-ie loope moes' - Hij liep van verwaandheid naast zijn schoenen.

Henk van Rijen - verbeelding, air, allure

Hees eel de swiet (VII:57)

WNT ZWIET, SWIET, ZWIJTE (van Fr. suite; aangetroffen in gewestelijk taalgebruik) - 1) stoet, groote groep, troep; 2) een geheel van zaken van samenhangende deelen

swiks

bijvoeglijk naamwoord

doordeweeks

Piet van Beers – 'Frietkot': Van de 's wikse daoge kan ik nog wèl geniete (Spoeje doemmeniemer; 2009)

swirskaante

bijwoord

aan beide zijden, aan weerszijden

Swirskaante de kaajbaande stòn bumkes

Ge kost swirskaante hil wèèd kèèke.

Cees Robben - oew brood swirskaanten int spèk sòppe;

Òn swirskaante hing òn den draod/ ons Wies der waas te blèèke. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: De waas)

Henk van Rijen - 'swirskaante, zwirskaante'

Frans Verbunt - 'swirskaante inder' (carnavalsmotto) [namelijk: stereo, stereo-effect]

Nèè iederêen had toen enen èègegemòkte völlesbak, wij han enen houtere meej òn swirskaante enen handvat, die had onze Pa zelf gefabrizeerd. (Nel Timmermans; Wètter ammòl òn de deur komt;

CuBra; 200?)

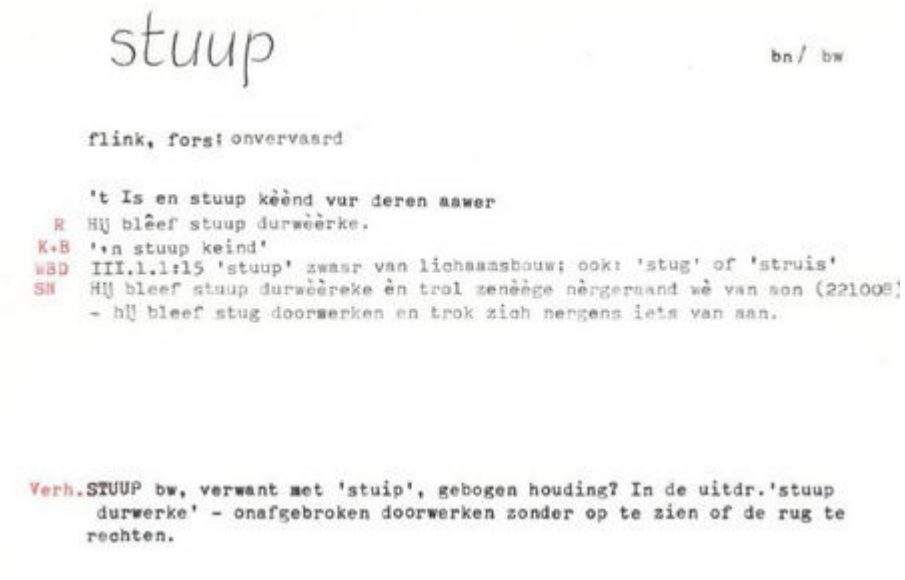
Elie van Schilt - Ons knaol, mee aon swirskaanten unne gróte dijk...
((Uit: 'Ut knaol; CuBra, ca. 2000)

Biks swirskante bw - van beide zijden, aan weerszijden

WNT WEERSKANTEN (de secundaire s breekt in de 18e eeuw door): aan weerskanten, van weerskanten, langs weerskanten, naar weerskanten; gewestelijk zonder voorzetsel en gevolgd door een zelfstandig naamwoord

Haor SWIRSKAANTE - aan beide kanten

►wirskaante

stuup bn/ bw

flink, fors: onvervaard

't Is en stuup kèènd vur deren aawer
R Hij blêef stuup durwèèrke.
K+B '+n stuup keind'
WBD III.1.1:15 'stuup' zwaar van lichaamsbouw; ook: 'stug' of 'struis'
SN Hij bleef stuup durwèèreke èn trol zenèège nèrgenaand wè van aon (221008)
- hij bleef stug doorwerken en trok zich nergens iets van aan.

Verh. STUUP bw, verwant met 'stuip', gebogen houding? In de uitdr. 'stuup durwerke' - onafgebroken doorwerken zonder op te zien of de rug te rechten.

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van taageteg tot twisje

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

tèsje

taageteg

telwoord

tachtig

-- onzen oopaa is bekaant taageteg

Cees Robben - Naa moete meej oew taageteg jaor wir leere lôope;

Stadsnieuws - Hij is vendaog taageteg gewòrre, mar ge zogget em nie geeve (130509)

B taachetig

Hoppenbrouwers -- tààgenteg (gerekte aa, epenth. -n- als in zeventig, negentig)

WNT TACHTIG - Naast tachtig vindt men in het Mnl. en nog lang daarna TACHENTIG en tachtentig, dat het oudste schijnt te wezen.

taaj

bijvoeglijk naamwoord, bijwoord

WBD taaj mèlke - slechts met moeite gemolken kunnen worden (van een koe)

WBD en taaje - koe die zich niet gemakkelijk laat melken

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zó taaj as nen haajwortel (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1968)- zeer taai

WBD III.4.4:211 lemma KLAM = vochtig aanvoelend en een beetje plakkend - taai – 'zeldzaam in het midden van het Tilb.' [?]

taaje

werkwoord, zwak
WBD III.3.1:365 ‘taaien’, 'smoren' = verduisteren

taand, tèndje
zelfstandig naamwoord
tand
R Ge moet oewe vlêes/vis/pudding/etc.-taand mar öt laote trèkke (dat gerecht is te duur)
R.J. haor óp der taande
Cees Robben - Ik heb en naogelschèrke gehad... ze dènke zeeker dek gin taande mir heb.
Zolang ge nooit mee ene mond vol taanden zit... (Tony Ansems,Agge oew mundje goed ruurt; van de cd Tilburgse Liekes American Style; 2008)
Pierre van Beek - nòr zene taand - naar zijn smaak
Henk van Rijen - zôo dè gin man er zen taande òn stot - zo dat niemand zich eraan ergert.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TAND (Kemp. taand, Ned. a) - tand
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - Jan taand = mr. Van de Mortel (blz. 56)
WBD III.1.1:105 'tanden' = gebit;
WBD III.1.1:109 'grote tand' = kies
WBD III.1.1.109: 'tand van verstand' = verstandskies; ook 'kies van verstand'
WBD taande - melkgebit van een kalf, ook genoemd 'melktaande' of 'kalvertaand’
WBD breej taande - brede tanden van een koe
WBD snèjtaande - snijtanden van een koe
WBD pèrstaand - (paardetanden) het blijvende gebit van een paard
WBD völletaand, vulletaand - melkgebit van een veulen
WBD (Hasselt) eegtaand (plur.) - eg-tanden
► Zie het 'taandpèntdossier' met schilderijen uit de 17de eeuw

Pieter Quast

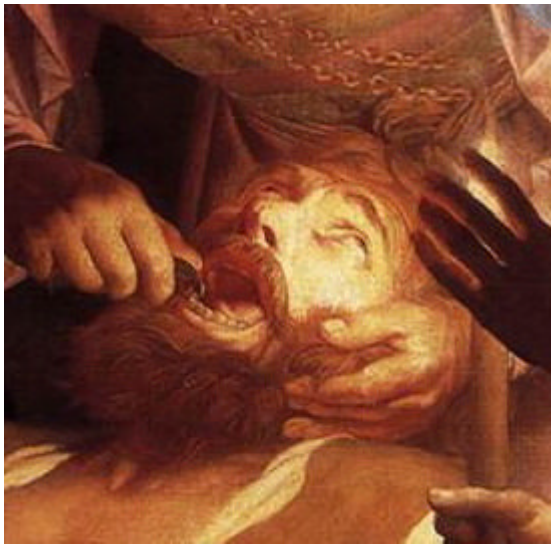
taandendòkter
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt - tandarts

taandepoets
zelfstandig naamwoord
tandpasta
Pep-so-dent, 't beste tandenkreeme. Wè's dè, Anneke? "Taandenpoets!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

taandpènt
zelfstandig naamwoord

tandpijn
Van Delft - "Taandpènt". Dit is: Tandpijn, en zoo zijn er meerdere dier echt dialectische woorden aan te wijzen. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. 'tandpijnt' - tandpijn, kiespijn
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TANDPIJN (Kemp. taandpijn met Ned. a) zelfstandig naamwoord v. - kiespijn

► Zie het dossier 'Taand' in de schilderkunst van de 17de eeuw

taant-

tante

voorvoegsel bij een eigennaam

Bij Lidwien van ons Taantida, moese alle krullen der [bij de kapper] aon geleuve, dè kostte wè méér tèèd. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

taante

zelfstandig naamwoord

tante

Cees Robben - We ist tòch enen blòk van en kèènd, taante;

Cees Robben - Ik hèb zeuve kènder, zi óns taante Wies;

Henk van Rijen - 'ons taant Ant waar vruug vendaog'

Henk van Rijen - 'taante nunneke' - aanspreektitel voor een tante die non is

WBD III.2.2.76 'tante' = idem; ook 'moet' of 'moetje'

taas

zelfstandig naamwoord

stapel, tas

- Als ik innen taas brood op heb, gebeurt er irst in tèdje niks, mar dan begiene ze, dan gaoget aon 't borrelen en aon 't giste, aon 't rommelen, net als innen vuurspouwenden berg. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Cees Robben - Verder gaot ie (de wol) op den taas ...

Cees Robben - Hier kan enen bèkker nòg is ene taas wegtaase.

Henk van Rijen - hij taast nen hillen taas tasse in zen tas - een hele stapel kopjes

WBD III.4.4:260 'tas' = grote hoeveelheid

WNT TAS (II) hoop, stapel

WBD oogststapel (hooi- of graanstapel, binnen het boerenhuis opgeslagen)

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - Hooitas, Koorntas: Het hooi/koren wanneer het in de schuur is opgestapelt. Op den hooitas slapen: boven op het hooi slapen.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - TAS (taas) m - opgestapeld hooi, stro of koren.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - ta.s, zelfstandig naamwoord m. 'taas' - tas, hoop, stapel; verkleinwoord 'ta'ske(n)'

taase

werkwoord, zwak

tassen; opstapelen, tasten

- taase - taaste - getaast; geen vocaalkrimping

WBD tasrömte - tasruimte in de schuur (bergruimte van de dorsvloer gescheiden door het tasmuurtje); ook 'gebónt' genoemd

Cees Robben - Hier kan enen bèkker nog is enen taas wègtaase.

Henk van Rijen - hij taast nen hillen taas tasse in zen tas - een hele stapel kopjes

B taasse

CiT (90) 'Hij taast inne hille taas tasse in z'n tas'

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - TASSEN niet alleen m.b.t. hooi e.d., maar ook voor laden, pakken in het algemeen. Z.a.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - TASSEN: ophopen (bij Hoogstraten aangetekend)

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - tassen, opstapelen, ophopen

taast

zelfstandig naamwoord

tast, gevoel

Cees Robben - 'op 't gevuul en op d'n taast'

taatemiddag

bijwoord

in de namiddag

Gòmme taatemiddag nòr de stad?

Cees Robben - 'tèstag-taate-middag'

Stadsnieuws - Taatemiddag zèèk nie tèùs, mar taovend kunde wèl koome. (160809)

WBD III.4.4:124 'te achtermiddag', 'middag', 'te middag' = namiddag ; uit: te - achter - middag?

Haor TATEMIDDEG - na de middag

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - taatemiddag bw - vanmiddag

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - ATEMIDDIG - achtermiddag, 'nen atemiddig' is een bepaalde werktijd, een schof tussen middageten en vier uur (frure); ontstaan uit 'aftermiddag': 's atemiddigs - in de namiddag! t'atemiddig - op deze namiddag.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - geeft 'taatermiddeg' voor Casteren, Riel en Goirle

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TACHTE(R)NOEN - dezen namiddag

taawhoer

zelfstandig naamwoord

samentrekking van et en aawhoer, waarmee de pastoor wordt bedoeld.

En witte wè wij ok zin? Dè de pestoor de mis deej op Taltaar, mar assie op de prikstoel klom veraanderde-n-ie in Taawhoer. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

tabbernaokel

zelfstandig naamwoord

eigenlijk: de rijk versierde kast (onderdeel van het altaar) waarin het Allerheiligste bewaard wordt; oorspronkelijke betekenis: tent (zie Van Dale); van daaruit in het Tilburgs metaforisch gebruikt.

...in paor kaoi honden han um hil z'n broek van z'n tabbernaokel afgescheurd... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Frans Verbunt - schap, spie

Henk van Rijen - deftige woning; groot decolleté

Frans Verbunt - ze heej der tabernaokel oope staon; ene rèùmen inkèèk

Stadsnieuws - Ze zaat meej der tabbernaokel òn de kemuuniebaank èn de pestoor wies nie wòr dèttie kèèke moes - ... met haar décolleté ... (280210)

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - tabbernaokel zelfstandig naamwoord - tabernakel, schap

tabbernaokele

werkwoord, zwak

Pierre van Beek - zich mooier voordoen dan de werkelijkheid

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TABERNAKELEN - hetz. als schilderen, lang blijven wachten.

WNT TABELNAKELEN - vertoeven, huizen; gewoonlijk met de bijgedachte dat men niet spoedig heengaat; blijven vertoeven

tadderak

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek - vlegel

Henk van Rijen - wè hèk tòch tadderakke van kaort - wat heb ik toch

slechte kaarten!
Henk van Rijen - 'tadderak, tannerak' - slechterik, ondeugd
Frans Verbunt - vod
WNT TAD, TADDE, blijkbaar behoorende bij 'tod', hetzij 't een gewestel. vorm hiervan is, of, met 'tod' van onomatopoëtischen aard. Thans alleen ten N. van het IJ bekend, l) Tod, vod, slordige lap. 2) Smerig wijf, tod; ook als scheldnaam in het alg. voor een vrouw. Afl.: tadderig; samenst.: taddemoer.

taffele
werkwoord, zwak
WBD III.1.2:116 'taffele', 'aftaffele' = gaan, lopen; ook 'voeteren'.

takkeling
zelfstandig naamwoord
WVD vink van net geen jaar oud die nog geen winter beleefd heeft
Cees Robben - 'ik heurde ... van takkeling en waol'
WBD III.4.1. takkeling - vink, ook wel 'trekvink' of 'waalvink' genoemd

taks
zelfstandig naamwoord
WBD III.3.1:339 'taks' = belasting

tang
zelfstandig naamwoord
tang
Dirk Boutkan (1996) - dim: tangeske, tangske, tangetje (blz. 55)
WBD III.1.4:111 'tang' = gemene vrouw

tantemèrgo
zelfstandig naamwoord
verbastering van het misgezang Tantum Ergo -> tante Margo. Dergelijke verbasterde gezangen staan bekend als 'Wilde vespers'.
De oorspronkelijke tekst:
Tantum Ergo sacramentum
Veneremur cernui
Et anticum documentum
Novo cedat ritui
Wim van de Wouw (CuBra; ca. 2005): Op het Tantum ergo zongen mijn neefjes uit Tilburg de volgende variant waar ik maar een klein stukske van herinner: Tante Margo, zak mee krenten/ Fijne rijst mee selderie/ En antieke dooie mensen/ Nova Zembla ver van hier.
Dörrem zongde zen bist de Marialiekes meej, èn ok et Tantemèrgoo. Dè waar wèdaanders as ons taante Sjaan. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2005)

taofel, taofeltje
zelfstandig naamwoord
M tafel
Henk van Rijen - tafel (rekenkundig)
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Op krt.6l ligt punt T juist ten W v.d. lijn ten O waarvan vocaalverkorting optreedt; dit houdt in dat er op T's gebied ook 'tôffel'
gezegd zal worden, naast 'taofel'

taol, tòltje
zelfstandig naamwoord
taal
R.J. 'taol van men Brabant'
R.J. 'want óns taol verstòn ze nie'
Cees Robben - 'dè spraak nog aaltij klaore taol'
Et waar un gemeenschapskamp van wel tien afdêelinge van et jongensgilde öt hil et laand. Et ideaal; un sôort verbroedering, tusse de jongeren kon daordeur ontstaon. Daor is wèènig van terèèchte gekoome. Ze verstonde dè taoltje van ons nie en wij vonde dètter ene hôop kak bij zaat, bij die aander dan. Wij zaate nie te wòchte op kak en dè Hollands dè öt hullië bek kwaam, vonde wij mar aonstellerij, ge kost toch ok gewoon praote. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord vr. 'taol' - taal, stem
Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - taol zelfstandig naamwoord - taal, spraak

taole
werkwoord, zwak
Henk van Rijen - talen, verlangen
Henk van Rijen - 'Hè tolt ur nie naor' - Hij heeft er geen behoefte aan.

taomelek
bijwoord
tamelijk

taotele
werkwoord, zwak
WBD III.1.2:221 'tatelen'= ijlen

taotòlf
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt - (of: tòtòlf) - gaperd, sufferd
R sul

Van Beek - "Wè ne taotolf! Hij kan nie uit zun soepers kijken!" - Wat een sufferd is dat! Hij ziet niet, wat er om hem heen gebeurt. (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgse uitdrukkingen afl. ?; 29 augustus 1959)

Henk van Rijen - 'tut tut tut, taotòlf' - hou je gemak, sufferd

Stadsnieuws - Meej dieje Taotòlf valt gin rèèchte voor te ploege (031206)

Mar wieste ok dè ene sufferd/ hier ene taotòlf is? (Henriëtte Vunderink; Wieste..?; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - taotolf, totof - sufferd

WBD 'taotèllef (11:943) - bijnaam v.d. wever

Hees taotolf (III:42)

WNT TATOLF - l) sukkel, sul; 2) pop waarop een kleermaken een kleedingstuk past

De Jager - Nieuw archief voor Ned. taalkunde (1855/56): tot - lap, vod. Gelijk nu in het Midden Hoogd.
olf een individu aanwijst, zoo ook tot-
olf, zijnde de ledeman van den kleermaker. Kiliaan (1599) tot-
olf, taet-olf - Statua sartoria = ledenpop voor den kleermaker.

taovend

bw

vanavond

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TAVEND, T'AVEND bw - dezen avond, de avond die aanstaande is.

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - taovend bw - vanavond

WNT T'AVOND - TAVOND - thans alleen nog in Z-Nederl. en enkele streken van N-Nederl.

tas, taske

kopje, kommetje om uit te drinken

- Van Frans 'tasse' kopje

- tas èn scheuteltje - kop en schotel

...zet 'ns 'n tas thee veur Van Halderen. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

...taante Hanna ha al daolijk meelije mee 'm en gaaf 'm 'n tasch koffie mee suiker. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

De pastoor zaat bij z'n tas koffie en waar efkes ingedut... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

Toen ze in de boerenherberg aon et ven 'n taske koffie gedronken ha'n... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

"'t Is freet koud, hè Kubke", zee ze, zodde nie 'n tas koffie lusse; 'k hè precies 'n vorsch bekske gezet. 'k Zeg gère meid, as ge men 'n tas koffie

gift, zède de biste op één nao. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)
Cees Robben - ge vat en tas wèèrme rôome;
…un tas thee kon er aaltij aaf. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
'…gullie lust zeker wel un taske thee meej un beschötje?', zi mevrouw, et aawmeut. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
Ons Thea en ons Trees goote de thee in de tassen, et hiete nog gin kumkes, die al klaor gezet waare. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
Dan han ze wir teveul zéép gebrökt bij et omwaase van de tassen of te wèènig waoter, êen van tweeën. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
'Ik lus wel un tas koffie, as ik et toch vur et zegge heb en liefst meej twee klontjes, assik zôo brutaol maag zèèn. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
WBD (III.2.1:186) tas = kopje
WBD (III.1.3:129) 'tas' - losse zak onder de rok
Bosch tas - kop met oor; houtstapel
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - Een tasken thee is te Breda bij den burgerstand even zeer in zwang als een baksken thee of bakje. Van het Fransche 'tasse'. Z.a.
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - TAS v. - kopje voor koffie of thee; soms ter vermijding van 'kumke'.
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - tas, zelfstandig naamwoord vr. 'tas' - kop om uit te drinken
Goem. TASSE - tas, zelfstandig naamwoord vr.: eene tas koffie
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TAS zelfstandig naamwoord v. - hetz. als fr. tasse - drinkkommetje
Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - tas zelfstandig naamwoord - kopje

te

vz, bijw.
in, naar; te + inf.
Hij leej te bèd. - Hij ligt in bed.
Gao mar gaa te bèd. - Ga maar gauw naar bed.
Ik zaag em daor te zitte.
te middag, taovend - vanmiddag, vanavond
Cees Robben - Wè eete we te middag? Et zal te naacht gin drie uur wòrre.
Cees Robben - hij leej te bèd;
Henk van Rijen - te vèld gaon - ergens op uitgaan, op afgaan

WBD III.4.4:124 'te middag' = namiddag
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TE, T' voorzetsel - Wordt gebezigd in tijdsbepalingen: Te middag, t'avend; te neer - neder, omver; te pas - gesteld.
Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - te voorzetsel - te
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - te, vz, tijdaanduidend: t'aovend, te middeg; distributief: - per: honder gulden te man (met variant 'de', waaruit 'te' ontstaan is.); graadaanwijzend bijw.s te zeer

tè
interjectie
(kindertaal?)
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "tè tè - dankje"

tebak
zelfstandig naamwoord
tabak
- prömtebak, rôoktebak
gez. Tebak haole bij Woestenbèèrg (smoesje bij afwezigheid.)

BERICHT.
Ter gelegengeid van de plaatsing van het WILLEM II-standbeeld zal in Tilburg verschijnen
Monument Tabak
samengesteld uit de edelste tabak, tegen concurreerende prijzen.
Zelfs de verwendste rooker zal hierin zijn tabak gevonden hebben.
In één woord „des lekker",
NEEMT DUS PROEF.

Een speciale pijptabak werd in Tilburg per advertentie onder de aandacht van de roker gebracht ter gelegenheid van de onthulling van het standbeeld van koning Willem II in 1924. Let op de aanbeveling: **'Des lekker'**.

Van Delft - "Ik heb er tabak van!" bezigt men om uit te drukken: Ik

bedank er voor; 'k wil er niets mee te maken hebben, wijl het mij niet aanstaat en ik het wel ken. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

Onze vadder hee mèn aaltij vurgehouwe dèt nie zuiniger vertèrd kos worre as dur in pèpestiltje mar ik knaauw na hil den dag op in klein pruimke tebak. 'n Stuk of drie keer op innen dag vat ik in nuuw, en 's aoves dreug ik ut in bietje en dan rook ik ut nog fèn op, al duurt den orlog na nog 10 jaor himmel zonder tebak zak zo nie gemak geraoke. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Van Beek - 't Is geen pijp tabak waard. (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

As die bussen, ötgeveegd wiere, waar dè un schôon kaans, veur ons, ens te gaon kèke wetter allemol laag aon peuken. Daor nie teveul aon gezéverd waar, raopte wij bij mekaar. Wij deeje et pepier detter nog aonzaat aaf en rolde van de tebak, in geschoepte vloeikes, van onze vadder, nuwe siegretjes... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

In den oorlog heetie ôk nog tebak geteuld. Et waren net de blaoier van de rabarber. Hij réég die blaoier aon un touwke en hing ze te dreugen onder de veranda. Asse dreug waren, viet ie er één van den draod, wreef em fèèn en stopte die krèùmels in un pèèp, daor ging dan de vlam in. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - idem (RL'47) - antwoord op de vraag 'Waar is hij?' (Woestenbergh was een tabakswinkel in de Heuvelstraat)

De winkel van Woestenbergh in de Heuvelstraat, circa 1915. Foto: regionaal Archief Tilburg

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - tebak, zelfstandig naamwoord m. - tabak

tebbes

zelfstandig naamwoord

hoofd, kop

Waast oewe knöst onderhaand marrus, get aommol schieffeltjes op oewe tebbus! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Henk van Rijen - ene kaole tèbbes - een kaal hoofd

Cees Robben - De vliege breke de been op zo'n kaol tebbes (Prentepraot 24)

Bosch tèbbes - hoofd (m.) Houwt oewen tèbbes! Hou je mond!

tèdje

zelfstandig naamwoord , verkleinwoord

poosje, tijdje

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - en tèdje

verkleinwoord van 'tèèd', met vocaalkrimping

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Kaart 101 sluit 'tèdje' niet uit, evenmin als 'wèltje' en 'èfkes'.

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - tèdje zelfstandig naamwoord -

tijdje, poos

teds

zelfstandig naamwoord, tweede naamval van tèèd;

tijds

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - tèds genóg - tijd genoeg

tèds zat - tijd genoeg

met genitief-s (gen. partitivus)

Piet van Beers – 'oope klosterdag': Ik heb tèds genog, ik heb al lang pesjoen... (Spoeje doemmeniemer; 2009)

teebeesee

zelfstandig naamwoord acroniem

tuberculose

De Wijs -- Ik zeg aaltij mar dè't veur de teebeecee is, dan geven ze 't mist (17-08-1964)

teeblom

zelfstandig naamwoord

theebloem

1. violier

WBD III.2.1:431 teeblom = violier (Matthiola incana): De violier (Matthiola incana) is een sierplant, meestal met langwerpige, gaafrandige bladeren, die grijsachtig kunnen worden door de dichte beharing. De bloemen zijn verschillend gekleurd, meestal paarsrood, maar niet geel. De plant is dik van blad en heeft vaak dubbele bloemen. Ze bloeien in het voorjaar en in de nazomer.
WTT 2012 - ondanks deze opgave van het WBD lijkt het niet waarschijnlijk dat deze gecultiveerde bloem de naamgever is van de theebloem (teeblom) in Tilburgs verleden.

2. Duizendblad

Duizendblad - Achillea millefolium

Is waarschijnlijk de in Tilburg breder verbreide aanduiding voor teeblom, theebloem. Het betreft dan Achillea millefolium L., door Heukels gesignaleerd als Theebloemeken en Theeblommen. Geen

bloem maar een veldplant met medicinale eigenschappen:

- Omdat de bloempjes, als thee getrokken, dienden als geneesmiddel bij nier- en blaaskwalen sprak men in Zeeuws-Vlaanderen van Theeblommen, en in de omgeving van Goes van Theebloemeken. In Twente en Salland heet de plant Kamille, omdat zij evenals de echte kamille als thee getrokken werd. Hierbij valt op te merken dat beide planten een etherische olie bevatten. (Planten en hun naam - Een botanisch lexicon voor de Lage Landen; door H. Kleijn; 1970)

tèèd, tèdje, mv. tije

zelfstandig naamwoord

tijd

'n Tèdje gelejen... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)

Frans Verbunt - den halven tèèd - zo nu en dan

Uitdrukking: Ge gaot nie vur oewen tèèd. - Je sterft niet voor je tijd.

R öt de tèèd zèèn = dood zijn

R De tèèd òn oew èège hèbbe - volop tijd hebben

WBD oover tèèd zèèn - de drachtigheidsperiode overschreden hebbend; men zegt ook ... 'draogt oover'

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - tije = tijden

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - tèds genóg - tijd genoeg = tèds zat - idem

Cees Robben - Van vruuger, öt verleeje tèèd; waor is de tèèd gebleeve?

Cees Robben - Gòd schiep den tèèd; ik hèb tij genógt;

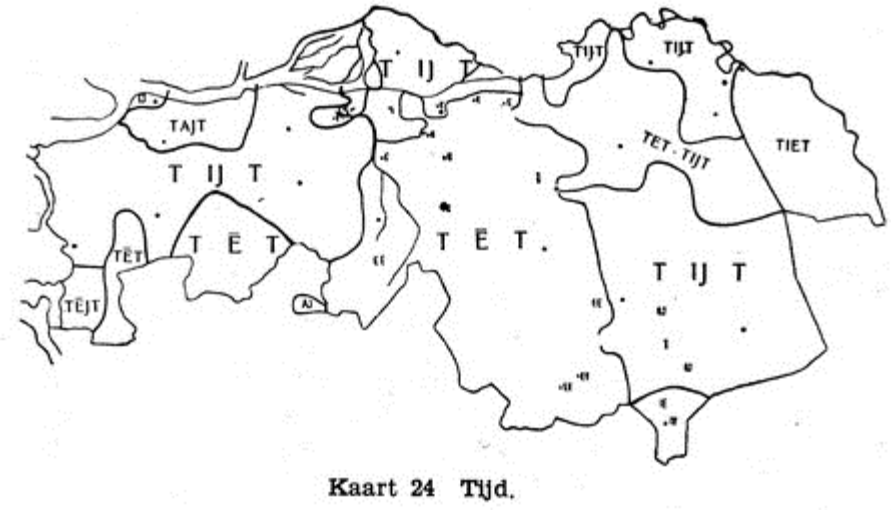
Cees Robben - dur de liefde gao den tèèd vlug vurbij;

Cees Robben - grôote tèèd, et kós nie óp;

Cees Robben - meej den tèèd gao de liefde vurbij

Henk van Rijen - hij heej de tèèd òn zenèege - hij heeft niets te verletten

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - tèèd (krt. 24)

Kaart 24 Tijd.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

Henk van Rijen - 'Hallef zunne tèèj', waar ie nie op tèèt' - Meestentijds was hij niet op tijd
Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - tèèd zelfstandig naamwoord – tijd
WBD III.1.4:5 'iets beheersen' = 'bij de tijd zijn'
WBD III.4.4:130 ' tijd', 'tijdje', 'tij' = poosje
GD08 Waor is de tèèd gebleeve dètter …

teege
voorzetsel bw
tegen
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - tege Korsemis
Henk van Rijen - tis ammol dwars teegen et regeur in - tegen de regels in
Henk van Rijen - De kónt teege de krib gôoje - Onhandelbaar doen (niet meegaand zijn)
Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - teejge bw - tegen, tegemoet

teegenaon
bw
tegenaan
der teegenòn pèère - erop slaan
der teegenòn gaon - flink aanpakken
Cees Robben - Vurdè et erteegenòn gao, wèffer blómme wilde óp oew graf?
Henk van Rijen - waor moeide oewèègge teegenaon? - waar bemoei je je mee?

teegesworreg ►tirresworreg
bijwoord
tegenwoordig
Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'tegensworrig'; tegesworrig; 'tegeworrig'
R.J. de wèèvers van den teegesworregen tèèd
De tegesworrige wereld wil veuruit! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)
...zooas ge ze tegesworrig nie meer ziet... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)
...den goeien aawen tijd toen alles nog veul beter was as tegesworrig... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 3; NTC 15-10-1938)
Cees Robben - 'tirrisworrig' (bis)
De Wijs -- Teugeswoorig is 't ammaol 'love' en 'sweet' mar zô'n ze wel wete dè 'n lèven lang kan zèn. (1965)
'Die pannen van tegesworrig hebben ammel van die dunne bôjems, daor zèn gin goeie pannen te kôop,' zizze dan. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel

trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Stadsnieuws - Ge wit teegesworreg nie nir wàor ge òn toezèèt (011109)
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 94) teegesworreg spinne ze allêeneg nòch mar meej mesjienes
Mar ik dòcht: hup, vurèùt, want teegesworregs lèèket wèl òf iederêen goed intersaant meej ene kòllum in de puubliesietèèt verschènt. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijw. 'tegenswoordig' - tegenwoordig
Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - teejgeswòrrig bw - tegenwoordig
WNT TEGENWOORDIG - voorheen en nog gewestelijk ook: TEGENSWOORDIG

teej
zelfstandig naamwoord
thee
Toe teej toe haj bèm - Zelfs thee had hij bij zich
gez. teej meej puntjes - slappe thee
Frans Verbunt - meej slappe teej óp kunde hard lôope èn schèèrp kèèke

teejblom
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.3:355 teejblom - muurbloem (Erysimum cheiri)
Henk van Rijen - muurbloem (Cheiranthus cheiri)
Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - teejbloeme zelfstandig naamwoord – muurbloemen

teejbròkke
zelfstandig naamwoord
karamels, borstbollen

tèèk
zelfstandig naamwoord
lastig wijf
Henk van Rijen - tijk, zwaar katoenen of linnen weefsel
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "O!' 't is zo'n taik (lastig wijf)"

têeke
zelfstandig naamwoord
teken, sein, signaal
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 24) têeke
Goem. TEEKEN - een - van gezondheid; geen teeken van leven

tèèl

zelfstandig naamwoord
WBD (Korvel:) rij mesthoopjes (op een akker)
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "teil of tail -(keukengerief)"
Cees Robben - 'en ik geleuf det ie wel unne tèèl snevel op hee
WBD (III.2.1:329) tèèl - wastobbe, ook 'wastèèl'
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
te.l, zelfstandig naamwoord m. 'teel', 'tijl' - lange rij hooi die met een reek in twee tegengestelde richtingen tegen elkaar geslagen is.
WNT TIJL - rij, reeks, thans nog in bepaalde toepassingen (korenschoven, hokken op een land)

tèèm
zelfstandig naamwoord
tijm

têen, tintje, mv. têene
zelfstandig naamwoord
teen: jonge tak
Cees Robben - Van kop toe têen
Cees Robben - dan spult mar meej oew têene tot vermaok van oew hiele: '81
Cees Robben - dan spult mar meej oew têen tòt vermaok van oew hiele; '82
WBD III.4.3:127 têen - wilgenteen; ook genoemd: baand of twèèg
WBD III.4.3:74 têen - loot, nieuw uitgelopen twijgje; ook genoemd: schòt, uitschieter, loot of uitloper
WBD III.4.3:75 têen - twijg, jonge tak; ook genoemd: wis, twijg, tak, takje, rijs of scheut
WBD III.2.3:84 - klein teentje 'boerenteen' = jonge tuinboon
► zie dossier Tuinboon
Goem. TEEN - tien, zelfstandig naamwoord m.

tèène
bijwoord , bijvoeglijk naamwoord
1. ten einde, het eind van, het eindpunt
R Ge gaot irst toe tèène de straot
uitdr. toe tèène toe - tot het (bittere) einde
Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'Ge kunt die straot nie teine loopen'
Ziezôo, ge hèggget wir gehad/ de vrije tèèd is tèène/ Ge ziet gin Fraanse bèèrge mir/ gin Spònse zon mir schèène. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'In de burries')
De R die komt wir in de mònd/ dan is de zoomer tèène/ al hèbbe we de zon dees jaor/ verrèkt wèènig zien schèène. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'De R van rèère')
Ast rôozenhuuke tèènen is... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven;

ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Maaimònd)

Meej dees verhaol wil ik mar zègge:/ Mòkt dègge nie te laot vertrèkt /pas òn de meet - dès himmòl tèène -/ wòrre de prèèze ötgerèkt... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Òn de meet...)

Cees Robben - vur get wit is ie 'tèine' (de dag)

2. bekaf; aan het eind van

'k zèè tèène

Cees Robben - èn ik bèn ók ónderaand tèène, Tirres

Paa is zo muug as enen hond/ moeder host himmòl tèène... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Kèrmes')

Henk van Rijen - van hier et tèène toe daor et tèène toe is gelèèk et mèn - zover je kijken kunt is alle grond van mij [ontlening aan Cees Robben]

Cees Robben - "k zè nog zô têine ossum'

CiT (3) 'Hij was in 't ginsgóns al tène'; (68) "K sè tène'

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - (onder Eind) 3) in enkele uitdr.: tèène - aan het eind, afgelopen; ook wel: doodmoe, aan het einde van zijn krachten; ik zé tèène; tèènenaon - op het einde, aan het andere einde.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TENDEN, TEINDEN vz/bw - ten einde, aan het uiteinde; uitgeput van krachten; ik ben tenden asem van 't danig hoesten.

1559 theynde die Coestraet [? bron]

tèène

zelfstandig naamwoord

WBD keerstrook / wendakker (strook grond aan het uiteinde van een akker, waar de ploeg gekeerd wordt), ook genoemd: 'tèènerug', 'dwarsrug', 'rug' of 'vurft'

WBD III.1.4.318 'ten einde' = gereed

WBD tèènerug = tèène

Haor tèine - achter; tèinen aon - achteraan

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - tèène bw - ten einde, aan het eind, achter elkaar, meteen

Hees tenne'nan (V:76)

tèènehaawe

werkwoord, sterk

Henk van Rijen - korthouden, weinig vrijheid geven

teenemekaare

bijwoord

meteen, onverwijld

Vraogt òf dèttie tèènemekaare komt. - Vraag of hij meteen komt.

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'teine bekare'; 'teinebekare'

t'Is euwige sund van mun voske ! Ik gao merrige tènemekaar un nuuw haole. (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

De Wijs -- As ik 't doe, doeket tènemekaare (04-07-1969)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - (onder Eind) tèènemekare - vlak achter elkaar, direct aansluitend, zonder uitstel, onmiddellijk: ge moet tèènemekare komen; ook: aachtermekare.

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - tèèmekaare - achtereen

tèènenaovend

bijwoord

Frans Verbunt - tegen het einde van de avond

tèènenêen

bijwoord

meteen, achtereen

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "taineneen - achtereen"

tèènenòssem

bijvoeglijk naamwoord

Frans Verbunt - buiten adem

têen èn taander

onb. vnw.

het een en ander

Kómt óns taante Too naa taatemiddag nòg meej têen èn taander?

tèènerug

zelfstandig naamwoord

WBD keerstrook / wendakker (strook grond aan het uiteinde van een akker, waar de ploeg gekeerd wordt;, ook genoemd 'tèène', 'rug', 'dwarsrug' of 'vurft c.q. 'vurènd'

têentrèèjer

zelfstandig naamwoord

WBD paard met naar binnen gedraaide hoeven, ook 'toontrèèjer' genoemd

tèèr

zelfstandig naamwoord

teer

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - tèèr (Tilb. ged.), 'taar(s)' / 'taor(s)' oostel. Midden-N-Br.

Goem. TEER zelfstandig naamwoord m. Fr. goudron

tèèraovend, tèèrdag

zelfstandig naamwoord

teeravond; avond waarop verenigingen (jaarlijks) feest vierden van opgespaard geld; vergelijk 'potverteren'

[De gildes] "St. Jurris" hee z'ne teiraovond gehad en "Sinte Ketrien" ôk al... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)

"Sinte Ketrien" hô dan d're traditioneele teirdag. 't Vurspel van 't fist begon 's mergens om negen uur toen we allemol, pontificaol uitgedost - dè wil zeggen mee 't wit visje en den oranje sjerp aon en den hoogen hoed op - nor de Mis gewist zèn... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)

Frans Verbunt - feestavond in een café, waarop de rente en de boetes van de dubbeltjespot werden opgemaakt

tèère

werkwoord, zwak

verteren, feestvieren

Ze rikte saome jaorelang,/ dè din ze ammol gèère,/ èn zaat er in de pot genòg/ dan ginge ze ònt tèère. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dè kos nie)

tèèrf

zelfstandig naamwoord

tarwe

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - têrf en gaarst (ê van fr. même)

Piet van Beers -- Den bèkker stokte zenen oove meej hout èn bakte mik èn brôod;/ Ieder kòcht wèttie gebrökte de keus waar nie zo grôot:/ Ròggе èn tèèrfbrôod èn ene witte mik,/ Vur en brölòft òf fist mik meej krente, mar die waar nie zo dik. (Uit: Wètter in vèèf èn zistig jaor veraanderde...)

WBD I:1406 Kolom 185 niet vermeld

WBD III.2.3:188 'tarwebrood' = idem, ook 'zoet brood', 'mik'

WBD III.2.3:189 'tarwebrood' = half en half

Goem. TARWE - tè:ref, zelfstandig naamwoord vr.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TERF (uitspr. tärref, taerref), Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TÂRF, zelfstandig naamwoord v. - tarwe

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - tèèrf zelfstandig naamwoord - tarwe

WNT TARWE - in Z-Ned. veelal TERWE; daarnaast in Brab. tärref, terf

tèèrge

werkwoord, zwak

Henk van Rijen - tergen

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - tèèrege ww - tergen

tèèrpötje, tèrrepötje

Ill. Naumann

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

roodborstje

Henk van Rijen - roodborstje (Saxicola torquata)

Cees Robben - tèèrpötje

WTT 2012: het tweede lid 'pötje' wijst in de richting van 'tapuit', conform de oude Nederlandse benaming 'roodborsttappuit'. Het eerste lid 'tèèr' lijkt te verwijzen naar de vogels van de genus Saxicola; 'saxicola' is een samentrekking van het Latijnse 'rots' en 'verblijf'. Het Tilburgse 'tèère' lijkt een samenvoeging van 'ter aarde'; aarde = èèrde, èèrd.

tèèrvenblom

zelfstandig naamwoord

WBD bloem van meel, ook 'blom' of 'bloem' genoemd

tèèrzalf

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - zwarte teerachtige zalf voor behandeling van zweren

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - tèèrzalf zelfstandig naamwoord - teerzalf

tèèt

zelfstandig naamwoord

akelige vrouw

tegelèèk

bw

tegelijk

Henk van Rijen - ge kunt nie blaoze(n) èn tegelèèk de rôok in oewe mond haawe - je kunt geen twee tegengestelde dingen tegelijk doen

tegelèèkertèèd

bw
Henk van Rijen - tegelijkertijd, gelijktijdig

teheuj
bijwoord
achterover (zie ook 'heu')
De kèèr ging teheuj
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - de kèèr stao teheuj (met de burries naar boven en het krat naar beneden
Henk van Rijen - en kèèr teheuj stôote - een kar leegkiepen
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - teheui - achterover, gezegd van een kar
Wat. te heui gaon, slaon - achterover vallen; valt te vergelijken met 'over den kop gaan' vooroverslaan. Z.a.
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - gezegd van een kar die achterover gestoten werd, zodat de voorkant de hoogte in ging (misschien: ten hoge of te hoogte). Bij uitbr. ook gezegd van b.v. een stoel.
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - HOOI: de kar staat TE HOOI - met de burrie of bomen naar boven en het krat naar beneden, Zoals de karren dikwijls worden weggezet.
Opm. Michels (blz. 87): TE HOOI = te hovede, nu 'te heuj'. Z.a.
Weij (T&T 38:89) teheuj bijwoord 'achterover' met als voorbeeldzin: 'De kèèr ging teheuj' - 'de kar ging achterover'. Ik herinner mij verder dat ik meer dan vijftig jaar geleden het woord eens had horen gebruiken door iemand afkomstig uit Reek die een liedje aanhaalde dat ongeveer aldus begon. Sti de kaars (= kar) teheuj, Arjanneke. De etymologie van dit woord vindt men bij Van de Water, blz. 86. Daar staat als voorbeeld 'dar gonk an kar vol boere te heui en die laage in 't zand, vurde ze't wieste' en dan volgt er 'Te heui gaon (uit te heude, d.i. te hoofde, gaon) valt te vergelijken met over den kop gaan, vooroverslaan'. Als men denkt aan de gotische datief haubida is de ontwikkeling klaar. Er treedt umlaut op, intervocalische [v] kan uitvallen (vgl. J. Stroop, Een hoofd-stukje in TT, XXI 228-231), intervoc. d>j en afval van de slot-vocaal. Overigens heb ik de uitdrukking in het WNT niet teruggevonden, noch in dl. VI, 950-952 waar hoofd behandeld wordt in de bet. 'bovenste of voorste deel van iets', noch in dl. XVI, 1052-1082, waar de verbindingen van te met een subst. gegeven worden.

tekòrt
bijw.
te kort (doen)
Van Delft - "Hij hee z'n ègen tekort gedaon." Hij heeft zich gezelfmoord. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

tèkske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

kleine tak, jonge tak, twijg

Henk van Rijen - schoenmakersspijkertje

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - grune tèkskes - groene twijgen; tak - täkske

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - et dunste tèkske braandt et irst (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1972)

WBD III.4.3:77 'takje' = idem

WBD III.4.3:79 'dooi tèkske' = dood takje

- verkleinwoord van 'tak', met umlaut

tèkswipper

zelfstandig naamwoord

WBD spijkertrekker, het speciale ijzeren werktuigje om spijkers uit te trekken (II:688)

tèl

zelfstandig naamwoord

tel

Van Delft - "Hij is van zunnen tel" wordt gezegd van iemand die suf is. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - van tèl zèèn as rótte kôol bè de gruunteboer (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1964) - niet gewaardeerd worden

telangenliste, teliste

bijwoord

Tenlangeliste hè 'k m'n frontje van m'ne nek motten gooien omdè 'k bang was te stikken. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)

Henk van Rijen - ten langen leste, ten slotte, uiteindelijk

tèlle

werkwoord, zwak

PM (meestal negatief) waarderen

Dè tèlt ie wèèneg - dat stelt hij niet zo erg op prijs

WBD III.1.4:61 'tellen' = waarderen'

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - TELLEN onov. en ov.ww in allerlei gangbare bett.; specifiek: l) achten, waarderen: dè tel ik niks; 2) menen, op grond v. berekening verwachten: ik tel dè 't nog lang kan duren.
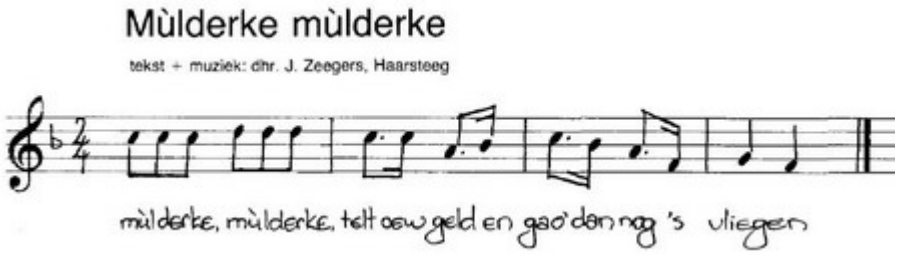
Van meikevers

WBD III 4,2:167 lemma Pompen van de meikever - Het herhaalde malen met de vleugels bewegen voordat een meikever opvliegt.

tellen – Tilburg

mulderen – Tilburg

pompen – Tîlburg
Rolf Janssen, We hebben gezongen en niks gehad, 1984 - Wanneer de meikevers weer te vinden waren in de buurt van de beukenhagen, werden deze door de kinderen gevangen. Ze werden opgeborgen in een lucifersdoosje met een blaadje sla. Vervolgens bonden de kinderen een draadje garen aan de poten van het dier en begonnen dan te zingen tot hij ging vliegen:

mùlderke, mùlderke telt oew geld
en gao dan nog 's vliegen

tèlling
zelfstandig naamwoord
telling
WBD òn (de) tèlling, ò de baot - de koe heeft het einde van de dracht bereikt; ze is ötgetèld, ötgereekend

tèloor
zelfstandig naamwoord
Pierre van Beek - kleine waterketel op drie pootjes, veelal gebruikt voor kruidenthee

temeej
bijwoord
tegelijkertijd
Henk van Rijen - temeej dèk et zeej, kwaamp ie binne - net toen ik het zei, kwam hij binnen
WNT TEMEE (bijw.) behoort niet tot het algemeen beschaafd Nederlandsch;
1) in toepassing op de toekomst: aanstonds, (zoo)meteen, straks; 2) in toepassing op het verleden: zooeven, zoo pas.

temeenste
bijwoord
tenminste, ten minste
Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - temeenste (passim)
Cees Robben - ge hoeft naa temeenste nie in oew haande te spierse.

temèt
bijwoord

Henk van Rijen - onmiddellijk, meteen
Bosch temet - direct, zo dadelijk
WNT TEMET (II) = TEMEE - aanstonds, zoo meteen, straks

temiddag
bijwoord
Was de erpelsoep temiddag nie goed misschien? (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)
Henk van Rijen - vanmiddag
WMT TE MIDDAG - thans nog gewestelijk, b.v. in Z.-Nederl.

temòndag
bijwoord
Henk van Rijen - a.s. maandag

tèmpel
zelfstandig naamwoord
tempel
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - meej iemand tèmpels gaon zitte bouwe (AM'84) - met iemand zitten bomen
Frans Verbunt - tèmpels baawe - zich illusies maken

tèms
zelfstandig naamwoord
vergiet
Henk van Rijen - 'tems, tèmmes'
WBD (III.2.1:173) 'temst' = vergiet, ook 'durslag'
WNT TEEMS - zeef, fijne zeef voor melk
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - TEEMS: word eigenlijk alleen van die zift gebruikt, waar door men de vers gemolken melk laat lopen, en is dus een zijg of zijpvat.
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord m. 'temes' - vergiet (test)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TEMST zelfstandig naamwoord w-m. - teems, haarzeef, fr. sas, tamis; ook een keukengereedschap met veel gaatjes.

tèmtaosie
zelfstandig naamwoord
opgave, kwelling, temptatie
Vruug ópstaon is vur hum en tèmtaosie.
Want as ik leege flèsse hèb/ moet ik er en ènd meej slèèpe/ mar dè dè gin temtaosie is/ is makkelek te begrèèpe. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Der stòn der te wèèneg)

[namelijk: glas naar de glasbak brengen is goed werk]
WBD III.3.1:240 'temptatie' = pesterij
Stadsnieuws - Dès en hil tèmtaosie: zeuve kènder grôotbrènge in deeze tèèd.(230907)
WNT TEMPTATIE – l) verzoeking, 2) kwelling, plaag
Lat. TEMPTARE – aanraken, betasten; naar iets streven, onderzoeken; beproever proberen, pogen, trachten, ondernemen, zich met iets inlaten; aantasten, aangrijpen, aanvallen, bestoken; in verzoeking brengen, enz.

tèmteere
werkwoord, zwak
Henk van Rijen - tempteren, kwellen
WNT TEMPTEEREN - l) trachten, beproeven; 2) op de proef stellen

tèn
zelfstandig naamwoord
tin
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TEN, zelfstandig naamwoord o. -tin, fr. étain.
WNT TIN - in Brabants dialect TEN

tèndje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
tandje
Dirk Boutkan (1996) - tèndje (archaïsch); hiernaast: tandje (blz. 32)
— verkleinwoord van 'taand' met umlaut (via tand?)
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Braban (1937) - met umlaut, volgens krt.48

teneer; tenir
bijwoord
neer
Cees Robben - Hier draaje we óns sevôoj teneer.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TENEER (met zachte e) bijwoord - neder; vormt talrijke koppelingen als: teneervallen, teneerleggen enz.

tenèt
bijwoord
Henk van Rijen - zojuist

tèngske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
tangetje
WBD riettèngske (II:1018) - riettangetje

Henk van Rijen - op et bènkske laag en plenkske èn en tèngske
Dirk Boutkan (1996) - tangeske, tangske, tangetje

tènne
bijvoeglijk naamwoord
tinnen
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - TEN, voor 'tin' . In het Wallisch is het y s t a e n . Ook bij Kiliaan 'ten' , en bij Huygens: tennegieter. Z.a.
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijvoeglijk naamwoord 'tennen' – tinnen; bijvoeglijk naamwoord 'tijnnen' - tinnen
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TENNEN bvw. - tinnen

tènnebruukske
zelfstandig naamwoord
jenevermaatje
N. Daamen (handschrift 1916) -- "tinnebruukske – een half maatje jenever"
Ge krèègt dan koffie meej en kuukske/ èn zo waor as ik hier stao/ alle ôomes die ter waare/ nòg en tènnebruukske nao. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Verjòrdaoge')
Van Beek - Vroeger ging men om "'n tennebruukske" klaore en "'n maotje braandewèn". (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)
Frans Verbunt - kleinste in de slijterij verkrijgbare flesje jenever
-- Naar een zekere 'Tinnebroek' (?), welke naam blijkens de volkstelling in 1947 14 maal in Noord-Brabant voorkwam, waarvan 8 maal in Tilburg.

tenòstenbaaj
bijwoord
bijna, ongeveer
We zaate tenòstenbaaj meej fèftege(n) in de klas. - We zaten met ongeveer vijftig in de klas.
In sisteg òf zo tenòstenbaaj [kwamen] de echte Törke en Maròkkaane... (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2000)
Stadsnieuws - Et schouw tenostenbaaj en dömke - het scheelde ongeveer een cm (081008)
Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - tenostebè bw - ongeveer

tèp
bijvoeglijk naamwoord
blut, alles verloren hebbend
tèp zèèn

Cees Robben - ik stao wir klinkklaor tèp; ik stao himmel tèp;
Henk van Rijen - tèp speule - alles verliezen
CiT (25) 'Hij is tèp'
WBD (III.3.2:38) tèp, blut, kèps, rut = alle verloren hebbend (bij spel)
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - TEP (tèp) bw, blut; bij spelletjes: iemand tèp zetten, tèp staon; tèp twee trug - wie blut is, krijgt twee knikkers terug.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - KEPPES, KEP, KEBBES - 'keppes zijn' - alles verspeeld hebben, alles verloren hebben in het spel

-teraande
suffix
Henk van Rijen - verschillende
-erhande, - erlei

teraawste
bijwoord
ongeveer, bijna, globaal, ruwweg
Henk van Rijen - 'teraawste'
► zie verder bij terouwste

terèècht
bijwoord van plaats
terecht
- meestal met de verlenging met e, terèèchte
Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - daorvan kómt niks terèèchte
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - in en goej waaj terèèchtgekoome zèèn (JM'57)- goed terechtgekomen zijn in het huwelijk
Et waar in mèn ôoge un héél grôote römte, waor we in terèèchte waren gekomen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Hij moes dan in zon nuuwbouwwèèk gaon kèèke, wetter die mannen van terèèchte brochte. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Hij kwaam terèèchte op et plattelaand. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

terouwste
bijwoord
ongeveer, bijna, globaal, ruwweg
Van Delft - Het werk is "terouwste klaor" wil zeggen, dat het bijna voltooid is. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april

1929)
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - TROUW(E)STE (traauwste) bijvoeglijk naamwoord - in grote trekken, bijna. Wsch. is het woord ontstaan uit 'te ruwste' en betekent het letterlijk 'grosso modo'. WNT vermeldt de uitdr. 'uit den rouwe' - onafgewerkt, niet precies. Z.a.
Frans Verbunt - 'terouwste' - ongeveer
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijw. verb. 'te rouwste',- in het rouwe (ruwe), ongeveer, bijna.
Pierre van Beek - 'trouwste' - in grote trekken, zo ongeveer, ook wel: bijna (ten rouwste?)
Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - terouwste bw - ongeveer, ruwweg

tèrpetèèn
zelfstandig naamwoord
terpentijn; kleverig plantensap vooral van naaldbomen
WBD III.4.3:90 tèrpetèèn -hars
WBD III.4.3:103 terpetèènköpke - dennentakje met een harsknopje

tèrrewebrôod
zelfstandig naamwoord
tarwebrood
WBD III 2.3 (2004) - algemeen in Tilburg

tèrring
zelfstandig naamwoord
tering, tuberculose, tbc
Cees Robben - èn ie heej gin zucht of tèrring
WBD III.1.2:302: 'vliegende tering' = tuberculose
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TERING zelfstandig naamwoord v. - ziekte: de etende of de frètende tèring - waarbij de lijder veel kan eten.

terugkoomes
bijwoord
op de terugweg, toen we terug gingen
...in et geensgaons kreeg ik 'n glas waoter veur niks en in et terugkomes 'n glas rome veur twee cente.. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 6; NTC 5-11-1938)
T.B.C. waar un belaoje woord, de tèrring zin ze vruuger en't waar eigelek schaand degge ze onder de leeje hadt of der meej besmet waart gewist. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

tèrvebrôod
zelfstandig naamwoord

tarwebrood
WBD III 2.3 - verspreid in Tilburg (2003)

tès
zelfstandig naamwoord
tas
Henk van Rijen - zak, broekzak

tèsje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
kolenbakje in een stoof
— verkleinwoord van 'tèst'
WNT Test I 1) Schotel of kom, gewoonlijk van aardewerk, soms van hout; teil. Het woord is in dezen zin thans vooral in Z.-Nederl. bekend, en wordt er in verschillende streken voor onderscheiden schotels of kommen gebezigd

►Zie het dossier 'Tèsje in de schilderkunst van de 17de eeuw'
WNT Test I 2) Pot of schotel van aardewerk, voor vuur bestemd; thans bepaaldelijk een kleine vierkante, naar onderen smaller toeloopende, pot met één oor, die met een kooltje vuur in een stoof wordt geplaatst.
Van Rijen - tèsje zelfstandig naamwoord - kolenbakje in stoof, testje.
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - TEST: een aarden vat. In het Lat. 'Testa'.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TEST zelfstandig naamwoord v. -soort v. aarden teiltje met één oor en zonder toot. De test verschilt v.d. teil, die veel grooter is, geen oor heeft, en aan den rand voorzien is van eenen toot.
WNT STOOF I-8 a) Toestel om de voeten te warmen en wel oorspronkelijk: meestal houten omhulsel met doorboord bovenvlak, waarin een test met vuur of steen kan worden gezet.

tèsse
werkwoord, zwak
testen
Cees Robben - èn dèsseme nòg tèsse mosse ôok (psychol. test)

tèst, tiest

zelfstandig naamwoord

kop, hoofd

Enen hoed vuugt nie óp oewe tèst. -Een hoed past niet op jouw kop.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - meej de hoed in de haand ... mar meej de pèt óp oewe test kómder ók best (Si'67) - humoristische aanvulling op het spreekwoord

N. Daamen (handschrift 1916) -- "ik sloeg en tegen z'nen test (hoofd - tête)"

WBD III.1.1:37 'test' = hoofd

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - TEST: een aarden vat. In het Lat. 'testa'.

WNT TEST (I) 3) bij vergelijking in onbeschaafde taal voor HOOFD

tèstag

zelfstandig naamwoord

dinsdag

VR 'testag-taate-middag'

Zie: Pijnenburg - Bijdrage tot de etymologie van het oudste Nederlands, 122

tèt

zelfstandig naamwoord

bepaald meisje

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "'n flinke tet (meisje)"

WBD III.2.2:22 'de tet hebben' = gezoogd worden; ook 'tetteren', 'lurken'

Bosch tètte - borsten

WNT TET, tette - 1) vrouweborst, ook tepel; verachtelijke naam voor een vrouw...

tèùg

zelfstandig naamwoord

tuig

WBD (Hasselt): paardetuig

WBD III.2.2:32 'looptuig' = looprek (voor kleuters)

tèùge

werkwoord, zwak

optuigen

WBD tèùge - het paard wennen aan tuig en arbeid

- tèùge - tèùgde - getèùgd (geen vooaalkrimping)

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.tr. - tuigen, van tuig voorzien (bij paarden)

teugel

zelfstandig naamwoord

teugel

- Iemand singelen, waarmee men bedoelde: zijn werk of gangen nauwkeurig nagaan. Verwant hiermee is: iemand op de teugel rijden. (A.J.A.C. van Delft; 1961; in: Nieuwe Tilburgse Courant, 'Bekoring van dialect'; 'Typische zegswijzen uit onze streek; uit de volksmond opgetekend')

tèùgkaast

zelfstandig naamwoord

WBD bergplaats voor (paarde)tuig

teugwèès

bijvoeglijk naamwoord

ingewijd (?)

gez. teugwèès maoke - inwijden, inlichten

R teugwèès maoke - flink zeggen waaraan iemand zioh te houden heeft

Cees Robben - Merie, ik zal oe wè teugwèès maoke.

Henk van Rijen - 'teugwèès, teugelwèès'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TOOMWIJS, enkel als gez. gebezigd: Da' veulen is al wat toomwijs. TEUGELWIJS bvw. -hetz. als toomwijs

teule

werkwoord, zwak

telen, kweken

tult - teelt

WBD (Hasselt) tulaand (= teelland) - land

Cees Robben - Ze kroope deren hòf in óm wè te teule

- teule - tulde - getuld, met vocaalkrimping

In tegenwoordige tijd ook vocaalkrimping: gij/hij tult.

WBD I:l393 teule

Eèrpel, bôontjes, erwten en tèùnbôone teulde we zelf, we han aachter et hèùs enne hille grôote hof. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

In den oorlog heetie ôk nog tebak geteuld. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Die teulde toen ok zelf tebak in den hof, èn die grôote blaojer wiere aon enen draod gerege en hinge dan te drèùge in de zon. (Nel Timmermans; Den orlog; CuBra; 200?)

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - gebruikt TEULEN en TEULLAND voor 'verbouwen' en 'bouwland'.

'Groeskant' = ene begroesde streep die ... niet 'beteuld' word.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -

zw.ww.tr. 'tuilen' - teulen, telen
WNT TELEN, daarnaast gewestelijk TEULEN

tèùmele
werkwoord, zwak
WBD III.1.2:11 'tuimelen' = vooroverduikelen; ook 'duikelen'
WBD III.3.1.105'tuimelen' = idem

tèùmelèèr
zelfstandig naamwoord
tuimelaar
Cees Robben - êen meej en vèèr óf meej ene tèùmelèèr;
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TUIMELÈÈR zelfstandig naamwoord m. - bij smeden: elleboogvormig ijzer dat klinkt en omtuimelt op eenen nagel of eene spil die door den elleboog steekt.

tèùn, töntje
zelfstandig naamwoord
heg, tuin, omheining
R.J. 'die waar gebonden aon 'n tùin'
Cees Robben - Ik hèb ene tèùn van twee lupse;
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - den tuin aachter 't huis (ui = eu in fr. Meuse)
WBD (III.3.3:96) tèùn = omheining v.h. kerkhof
WBD (III.2.1:399) 'tuin' = idem
J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - TUIN = lage omheining, omtuining. Z.a.
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord m. tuin, haag om een hof, hofheg
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TUIN zelfstandig naamwoord m. -haag, hegge rond eenen hof, Hgd. Zaun
Hees tèùn (IV:33, VI:41)

teune
werkwoord, zwak
de indruk wekken, tonen (doch passief)
M Hij tunt wèl fèfteg - Hij wekt de indruk wel vijftig jaar te zijn
WBD III.l.l:240 'teunen' = tonen
— teune - tunde - getund, vocaalkrimping ook in tegenwoordige tijd: gij/hij tunt
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zw.ww.intr. tonen' - een fraai voorkomen hebben, uitkomen.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -

TOONEN - getuigen, getuigenis afleggen; een fraai voorkomen hebben; schijnen, het uitzicht hebben van.

tèùnbôon

zelfstandig naamwoord

tuinboon - Vicia faba

in Tilburg beter bekend onder diverse volksnamen

► zie Dossier Tuinboon

Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006) Ons moeder haolde soms de gruunte op de mèrt. Eèrpel, bôontjes, erwten en tèùnbôone teulde we zelf, we han aachter et hèùs enne hille grôote hof.

Piet van Beers -- Wie tèùnbôone wil eete,/moet (ze in) Februari/ nie vergeete (te zètte). (www.CuBra; ca 2005)

tèùnèkster

zelfstandig naamwoord

die overal present is waar ze iets van haar gading meent te kunnen vinden

Stadsnieuws - Die tèùnèkster wil èègelek et liest alles vur niks (310808)

tèùs, tös

bijwoord, zelfstandig naamwoord

thuis, tehuis

Wie tèùs is, moet tösblèève.

MP gez. Ge meut wèl óp en aander hónger krèège, as ge tèùs mar kómt eete.

MP gez. Et is nie èèrg as ge ónderweg hónger krèègt, agge mar tèùs it.

Cees Robben - Vur den dónkere tèùs; èn nòg en buske schar vur tèùs;

Cees Robben - dan is ze saoves wir tèùs; óp tèèd tèùs! Blèèf tòch tèùs!

Cees Robben - oew pèt tèùs óphaawe; ik bèn tèùs den baos: tèùs ist ók nie alles;

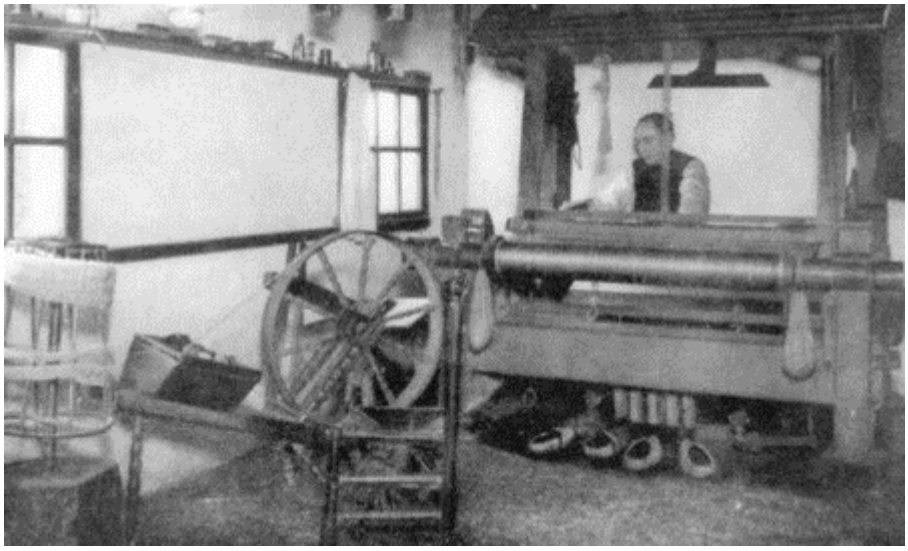
Cees Robben - ik hèb tèùs tóch niks te kèskedieje

Van Beek - "Thuis zijn" betekent het (kaart)spel winnen. (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

Henk van Rijen - 'óp un aander honger krèège, mar töös koomen eete' - een ander mag je aardig vinden, maar daar moet het bij blijven

Frans Verbunt - hij is er tèùs as ene pestoor in zene kèrkboek

tèùswèèver

zelfstandig naamwoord

thuiswever

WBD tèùswèèver (II:941) - thuiswever, wever die niet op een fabriek werkte, ook 'bèùtewèèver ' genoemd

WBD tèùswèeve (II:949), ook bèùtewèève (buiten de fabriek weven)

teut

zelfstandig naamwoord

marskramer: tuit, pijp

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "teut - een soort van marskramer met manufacturen op den rug die de dorpen overal afgingen, meest Duitschers"

WBD schèèrtèùte, schèrtèùte (of: schir- ?), tèùte (II:990) - scheerklossen; ook: pèèpe, schèèrklòsse, schèrklòsse (of: schir- ?) of krèùsklòsse genoemd.

WBD III.1.1.65 'teut' = gezicht; ook: 'toot'

WBD III.1.3:247 'teut' = neus van een schoen

WBD III.2.1:142 'tuit* = pijp aan kan of ketel

Hees teut (II:58)

teut

bijvoeglijk naamwoord

aangeschoten

Cees Robben - en bietje teut schôof ie in de geut; toen ge teut töskwaamt;

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "hij was teut (dronken)"

ER 'as ik teut ben, zeej ons Fonske'

WBD III.2.3:257 'teut' = dronken

Stadsnieuws - 'Hij was mar en bietje teut, nèt genog om gezèlleg te zèèn' (301207)

WNT TEUT 2) dronken; gewestelijk, o.a. in de Vechtstreek nog bekend.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -

TEUT - afgemat, ten einde van vermoeienis, enkel als gezegde gebruikt: Ai mij! ik ben teut. Wordt ook gebruikt voor 'dronken'.
WNT TEUT - 1) suf, in de Kempen ook: afgemat, uitgeput; 2) dronken

tèùt, tötje
zelfstandig naamwoord
tuit
WBD tèùt (II:1030) tuit: spoelpijp; ook: pèèp of klos
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TEUT zelfstandig naamwoord m. = Toot: t u i t of pijp van eene kan of eenen moor.
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - teut – tuit van een kan, neus van een schoen

teute
werkwoord, zwak
talmen, treuzelen
Cees Robben - Naa moette nie ligge te teute; èn naa niemer teute, Trees;
Cees Robben - Wè stao ik dan te teuten hier ...
Van Beek - "Ge moet nie teute. Pees um!" is: Ge moogt niet treuzelen. Haast je! (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)
WBD III.1.1:249 'tuiten' = suizen v.d. oren; ook 'toeten', 'hommen'
WBD III.1.4:52 'teutelen' = aarzelen; 72 'teutelen' = verlegen zijn
WBD III.1.4:363 'teuten' = prutsen
— teute - teutte - geteut (vocaalkrimping in tegenwoordige tijd?)
WNT TEUTEN van onomatopoëtischen aard, wsch. samenhangend met TEUT (I).
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.intr. 'teutelen' - teuten, talmen, langzaam te werk gaan;
WNT TEUTEN - talmen, treuzelen; babbelen, kletsen ...

tèùtele
werkwoord, zwak
Pierre van Beek - ruilen (door kinderen)
Henk van Rijen - weifelen, tuitelen
Cees Robben - Valt er nòg wè te rèùtele òf te tèùtele? - Is er iets te handelen?
WBD III.3.1:49 'tuitelen', 'vertuitelen, vertutselen, matsen, ruilen' = verkwanselen
WBD III.3.1:55 'tuitelen', 'kwanselen, ruilen, verhandelen' = kwanselen
- tèùtele - tèùtelde - getèùteld
-- geen vocaalkrimping
WBD (III.3.2:191) tèùtele, rèùtele, rèùle = tuitelen
WBD (III.3.1:49) 'vertuitelen' = verkwanselen, ook 'vertutselen'
WBD (III.4.4:304) 'tuitelen' = wisselen

Bosch tuitele - ruilen (kindertaal)
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - tuitelen - ruilen
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - TUITELEN onov.ww. - zich bezighouden met kleine transacties; misschien naar 'tuit' - ketel en tuit - marskramer.
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.intr. 'tuitelen' - kwanselen,... verwisselen
Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - tùitele ww - ruilen
WNT TUITELEN (I) - l) ruilen, verwisselen; 2) veranderingen aanbrengen

tèùtelèèr
zelfstandig naamwoord
iemand die graag ruilt
Frans Verbunt - scharrelaar ; ook: sloom persoon
Henk van Rijen - weifelaar, tuitelaar
WNT TUITELAAR - ruiler, kwanselaar (gewestelijk in Zuid-ned.)

tevreeje
bijvoeglijk naamwoord
tevreden
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - ik ben tevreeje; zêde gê 't oak?
WBD III.1.4:189 'tevredenheid' = zin

tevurre
bijwoord
tevoren
GD08 tevurre wòrter alles òn gedaon

tiederietje
zelfstandig naamwoord ,verkleinwoord
Henk van Rijen - brandewijntje met suiker

tieles
bijwoord
Henk van Rijen - 'tieles wèns' - gedeelde wens (als jij dit doet, doe ik dat)

tienderaand
bijvoeglijk naamwoord
het eerste lid 'tien' kan variëren; het tweede 'aand' = 'haand', van 'hand'; vergelijk 'allerhande'
"Hij voeiert z'n kiepe! Hij hee wel tienderande soorten en allemaol echte ras-kiepe." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

Op de grond dommelden paddestoelen van wel tienderhaande sort: heel kleine knoedeltjes, rood mee witte pikskes er op. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)

tiengeboje
zelfstandig naamwoord, plur.
Henk van Rijen - 'tiengebojje' – tien geboden, handen

tier
zelfstandig naamwoord
groei, wasdom, levenskracht
WNT TIER (I) ?) de toestand dat een persoon of zaak zich gunstig of behoorlijk ontwikkelt; groei, bloei, wasdom, welvaren

tiere
werkwoord, zwak
(overvloedig) groeien
nie tiere - niet goed groeien, 'wègkwèène'
Cees Robben - Hij wil nie tiere
WBD III.1.4:278 'niet tieren' = heimwee hebben
WBD III.1.4:237 'tieren' = razen en tieren
— tiere - tierde - getierd
— lange ie
WNT TIEREN 3) goed groeien, gedijen, welvarend zijn

tiereg
bijvoeglijk naamwoord
WBD III.1.2:191 'nie tierig' = ziekelijk

tiest, tiesje, tèst
zelfstandig naamwoord
kop
ene rôoje tiest - een rood hoofd (gezegd van iemand die bloost)
Cees Robben - ak em langs zen tiesje aaj;
Witt. tiesje
WBD III.1.4:191 'tiestelijk' = vreugdevol

Tiest
zelfstandig naamwoord ,eigennaam
Baptist
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "Tiest 'onzen Tiest' (verkorting van den naam Janbaptist)"
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - den tiest = Tinus Coolen (blz. 30)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -

TIST zelfstandig naamwoord m. -verkorting van Baptist.

tiet, tietje

zelfstandig naamwoord

WBD kip (kindertaal)

WBD aajke-tiet - ei (hs K 185)

WBD tiet tiet tiet, tie tie tie, kiep - roepwoorden voor de kip

WBD tiet tiet tiet, tòk, kiepke, kieke, kieken, kuikentje, (Hasselt) tjiep roepwoorden voor kuikens

WBD tiet - roepwoord voor de haan

Cees Robben - tietekes; en kòppel aajkes van de tiet-tiet-tiet;

Pierre van Beek - tiet - kip, vrouwenborst

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "tiet – borst"

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "'t goa as 'n tiet ('t gaat als vanzelf)"

Vruuger noemde ze 'n kiep ok 'n tiet of 'n tieteke. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - tiet - kip

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - tiet zelfstandig naamwoord - kip, vrouwenborst

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - TIET, voor kip, en 'tiet-ei' voor hoender-ei.

TIET, voor tit, titte, Lat. mamma. Z.a.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - TIET v. - kinderlijk woord voor kip; gerekt uitgesproken in de uitroep bij het voederen v.d. kippen: tieit, tieit, tieit.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. 'tiet' - roepnaam voor de hen

vD. tiet (veroud. gew.) tepel aan een vrouwenborst

Hees tiet (V:62)

WNT TIET (II) 1) kip, hen, hoen; 2) kuiken, groot kuiken'; 4) kippenei (in Vlaanderen)

WBD III.1.1:118 'tiet' - tepel; 116 'tieten' - borsten

tietaaj

zelfstandig naamwoord

kippe-ei

fig.: zonderlinge, 'exemplaar'

MP tietaajke - kippe-eitje

Cees Robben - Lust óns mènneke en tietaajke, van de tie-tie-tietekes?

WBD III.2.3:148 'tietei' = ei; ook 'aaiketiet'

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - wè zèdde toch 'n tietaaj;

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - tiet-ei voor hoender-ei.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord o. (kindert.) 'toetei' – kippeëi.

WNT TIETEI zie Hoeufft

tietkorf
zelfstandig naamwoord
boezem
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "tietkorf - boezem"
WBD III.1.1:119 'tietkorf' = boezem

tifke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord van teef
Piet van Beers – 'Ge moet 't goei mee 't kaoi nemen': Mar 'n tifke, zo ge wit,/ hee unnen heelen aandere zit!! (With Love; 1982-1987)

tift
speeksel
Henk van Rijen - sperma
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "ge mot er wè tift aan doen (speeksel)"
WBD III.1.1:189 'tift' = speeksel
WBD III.1.1:226 'tift' = sperma
WNT TUF (II) l) speeksel; 2) het eenmaal spuwen

tije
werkwoord, sterk
tijgen, trekken, gaan
Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - zak er ók es óp af tije - zal ik er ook eens op af gaan
— tije - toog - getooge
WNT TIJGEN (I) B, onz. z.a. TIJEN = tijgen
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - GETIJD (getééjt) vd. van niet gebruikt ww. 'tijen'. Zie aldaar!

tije
zelfstandig naamwoord, plur.
tijden
Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - tije
Cees Robben - in nuuwe beeter tije; verlôpe tije!
Cees Robben - in deez duure tije
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TIJ zelfstandig naamwoord m. - wordt soms gehoord voor 'tijd': tij genoeg hebben.

tijeg
bijwoord , bijvoeglijk naamwoord

tijdig

tijing

bijwoord , bijvoeglijk naamwoord

tijding, bericht

WBD III.3.1:254 'tijding' - bericht

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - tijing zelfstandig naamwoord - tijding, nieuws

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TENG, samentr. van 'Tijding'; ook 'Tijn' en 'Tîjng'

J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - TIJDING. Tijding doen voor tijding geven, bescheid doen, antwoord geven. Ten platten lande zegt men 'ting doen'. Somtijds wordt het gebruikt voor eenvoudig 'kennis geven'.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - TIJNG - tijding, boodschap. Bij Kiliaen - noch bij Plant. Z.a.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. 'tijing' - tijding

Bosch teng - tijding, bericht

tijlijend

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - langdurig, zonder eind

Van Beek - Hij is veel te tijlijden. - (tijdlijdend) - Hij werkt iets niet af, doch schuift 't op de lange baan. (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 6 december 1958)

Cees Robben -- 10 (blz. 43) 'hij is zô tij-leiend'

WNT VIII:2224 - Lijd-den-tijd, iemand die zijn tijd verleutert of die een zaak altijd uitstelt.

Kiliaen - Homo ignauus, otiosus, tempus transigens ignauè - traag, onwerkzaam

WBD III.4.4:325 'tijlijdig' = langzaam

WBD III.4.4:325 'tijlijend' = langzaam

tikkere

werkwoord, zwak

tikken

Hanna zaat vlijtig te tikkere mee d'r braainaolde... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

tikkes èn schuppes

uitdr.

variant op het bokspring-spel

tikkes èn spannes

uitdr.
V bij het knikkerspel; met een knikker een andere raken en daarna de afstand tussen beide met de vingers van één hand kunnen overbruggen

Tilbörgs
bijvoeglijk naamwoord
Tilburgs
ene Tilbörgse - een Tilburger
Ik wilde wè zègge/ in de Tilbörgse taol. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Haawt ze vaast)
Frans Verbunt - Tilburgse ton - f 10.000 (volgens Mandos f 30.000)
Frans Verbunt - en Tilburgs pròtje duurt mar drie daoge

Tilburg, Tilbörg
zelfstandig naamwoord, eigennaam
Tilburg
Over het verschil in uitspraak, zie: Tijdschr. *TILBURG*: jg. 27 blz. 93 'Tilburger of Tilbörger', W. Sterenborg.
Tot genoege van et Tilbörgse puubliek. (Henriëtte Vunderink, Oode òn de lindenbôom, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - In Tilburg steeke de misse boove de daksparren èùt (Sn'34 - Vroeger werd er in Tilburg veel gevochten.
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - en Tilburgse tón hèbbe (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1968)-Als vroeger een Tilburger zei dat hij een ton bezat, werd dat met een korreltje zout genomen (Men dacht dan aan dertigduizend gulden.)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - en Tilburgs pròje duurt mar drie daoge (SV'75) - roddelpraat duurt niet lang
Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - 'd'n aawe wèg nò Tilbörg liep langs 't Raok èn de Voort'
Actum Tilliburgis jg.5, blz. 55: Meningen over herkomst naam 'Tilburg'

timper
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt - beslag voor pannekoeken
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - temper, timper - beslag (Meierijs, wvla.)
WNT TEMPER - 3) dun beslag van verschillende dooreengemengde ingrediënten voor pannekoeken, wafels enz.
► Zie Dossier Pannenkoek

tintje
zelfstandig naamwoord, verkleind
teentje
- verkleinwoord van 'têen', met vocaalkrimping
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 51) tintje

1. lichaamsdeel

Dan stonne wij op ons tintjes... (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

WBD III.1.1:176 'teentje' = teen

2. gewas

klèèn tintje - jonge tuinboon, 'spèkbôon', sluimererwt

WBD III.2.3:85 'klein teentje' = jonge tuinboon

tipböltje

zelfstandig naamwoord verkleinwoord

puntzakje

WBD (III.2.1:131) 'tipbuiltje'

tipke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

tipje; puntje

Hij gonk op et tipke van den stoel zitte... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

tirresworreg ► teegesworreg

bijwoord

tegenwoordig (variant op 'teegesworreg')

Cees Robben - tirreswórreg hèbbe snòtneuze vort jong;

Cees Robben - tirreswórreg (bis)

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijw. 'terrewoorrig' - tegenwoordig

tirse

werkwoord, zwak

WBD III.1.4.233 'tirsen' = kwaadmaken

tisse

werkwoord, zwak

- tisse - tiste - getist

ongeduldig wachten; met spanning zitten wachten

Pierre van Beek - Hij stond te tissen óm wèg te koome. Hij zaat te tissen óp en tas teej. Het blijkt geen Tilburgs en niet eens gewestelijke taal, maar ABN te zijn. Van Dale vermeldt het ... (Tilburgse Taaklplastiek 145)

Èn agge lang moet wòchte, / dègge dan staot te tisse? (Henriëtte Vunderink; Wieste..?; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

WBD III.4.4.247 'tissen' = sissen

Bosch tisse - gespannen zijn, zijn ongeduld niet kunnen verbergen

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - tisse ww - ongeduldig zijn

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.intr. 'tissen' - l) een sissend geluid veroorzaken; 2) op het kookpunt staan (van woede of ongeduld)

WNT TISSEN - ineendraaien of -strengelen, verwarren enz. 2) onz. ww. - in de war geraken of zitten; 3) - harrewarren, ook in verwarde of moeilijke zaken wurmen, wroeten.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - TISSEN onov.ww - alleen in 'staan te tissen'- zijn ongeduld niet kunnen verbergen: wè stodde toch wir te tisse.

v.Dale: in de war zitten.

WNT ook: ov.ww, ophitsen, prikkelen.

Haor Tisse - haastig opdrijven

tits, titske

zelfstandig naamwoord

PM tik (licht rakend)

Der zit nòg en titske in de fles - een beetje, tikkeltje, pietsje

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "'t schol mar 'n titske (een beetje)"

En 't daanste er nog 'n titske bij...
(Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Mijn deuntje', 1939)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - TITSKE o. - kleine tits, tikje, 'n beetje

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TETSKEN zelfstandig naamwoord o. - de laatste slag of klap bij het naar huis gaan van schoolkinderen. Testken geven.

TITSKEN zelfstandig naamwoord o. - een weinigje, een klein beetje.

WNT TITS - aanraking, tik

titse

werkwoord, zwak

licht rakend slaan

-- titse - titste - getitst

Stadsnieuws - Ge waart em asse oe hòn getitst (151109)

WNT TITSEN - 1) aanraken, beroeren; 2) iets in aanraking brengen met; 3) prikken (een paard); 4) prikkelen; tergen, opstoken, stimuleren

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.intr. + tr. 'titsen' - 1) al slaande eventjes raken, tikken; 2) een meisje "bedriegen"

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - TITSEN ov.ww - aanraken; vooral in de uitdr.'centje titse' voor een spelletje met ijzeren ballen.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TITSEN - eventjes aanraken. E pèèrd met de zweep titsen.

tjan, tjannek

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek - tamme vogel (kraai, kauw, roek, gaai), b.v. op een kostschool

De Wijs -- As munne tjan (ekster) in de geut blèft zitte, zei'k munne vingerhoed wir kwèt (27-12-1968)

Frans Verbunt - tjannek - tamme kauw (Corvus monedula)

Henk van Rijen - 'tjallek, tjan, tjannek'

èn hij had toen òk ene Tjan. Dè was ene kraai diese öt de nèst holde vur dèttie kòs vliege. Die wier dan gevoeierd èn werd dan hêel tam. (Nel Timmermans; Zit 't soms in de femilie?; CuBra; 200?)

Elie van Schilt - Veul jongens hadden toen un tam ekster op durre schouwer, ze hadden allemal dezelfde naom 'tjannek'. (Uit: 'Tilburg waor zen oe bossen'; CuBra ca. 2000)

WBD III.4.1:149 tjan, tjannek, tjallek - kauw (Corvus monedula)

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - tjannek zelfstandig naamwoord - tamme kauw of ekster

WNT TJAK - tussenw. - nabootsing van het geluid v. den Kramsvogel

tjèmtjèm

zelfstandig naamwoord

tantième

Komt ook voor als 'adjèm'

Ze zitte nie meej en klèèn pesjoentje aachter de gerdèntjes te koekeloere, mar ze gòn meej dikkels nòg enen beheurleken hôop tjèmtjèm den hòrt op... (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2008)

tjèppe, tjèppere

werkwoord, zwak

tjeppen; drinken van sterke drank

Hij hee aaltij goed getjepperd, dieën Boemes, mar de leste jaoren is ie 'nen echten zuiplap geworren... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

Henk van Rijen - drinken, zuipen

tjoeke

ww,zw.

versneld draaien bij het touwtjespringen

— wsch. geluidsnabootsing

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TJOEKEN, TJOKKEN - tokken, kloppen; wordt gezeid van de krevenlende pijn die in de gestoorde zenuwen siddert, het slaan der aders, enz.

WNT TJOKKEN (II) - onomatopee - stooten, schokken, stampen

tòb, tòbber(d)

zelfstandig naamwoord
GG tobberig of zielig mens
WBD III.1.2:192 'tobben' = sukkelen; ook: 'pratten'
WBD III.1.4.259 'tobberij' = getob

tòcht
zelfstandig naamwoord
WBD III.3.1.189 'tocht', 'gebruik bij (net) leven' = vruchtgebruik

tòd
zelfstandig naamwoord
vod, lomp
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - Lau tòd = Laur. Janssens (blz. 46)

tòddejood
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt - voddenkoopman
WBD III.3.1:83 'toddenjood' = voddenkoopman? ook 'toddenkoopman', 'toddenman', 'toddenmens', '-boer', 'toddenkruier'

töddeke
zelfstandig naamwoord dim
doekje
Gift es gaa en toddeke.
Cees Robben - 'en 't zwiepte as 'n tötje ..."
WBD III.3.1:307 'todje (toddeke)' = snipper (strook papier of stof)
CiT (67) 'Gimmis 'n töddeke om dè daf te bune'
WBD III.1.3:17 'todje' - vod
verkleinwoord van 'tòd', met umlaut

tòddezak, tòdzak
zelfstandig naamwoord
voddenzak
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - tòddezakke van kaorte (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1970) kaartterm: slechte kaarten

tòdè, toedè (?)
vw.
totdat

tödèèchteg
bijwoord , bijvoeglijk naamwoord

WBD III.1.3:18 'todachtig' - in lompen gekleed

tòdhôop
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt - hoop rommel, verzameling vodden
Stadsnieuws - Dèkt dieje tòdhôop es op; daor kunde zôo tòch nie inkrèùupe. (240208)

tòdkrèèmer
zelfstandig naamwoord
voddenman
Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'toddenkreimer; 'toddenkreimers'
Daor komt den toddekreemer aon,
hij jaogt z'n hitje langs de baon.
Toddéé!
Hot - ju!

De kender, ze graaien in schuur en in schop
ze moeten 'n meulentje, pias of pop.
Toddéé!
Allee - ju!

Ze laoien d'r zakken toe boven toe vol
en draoven er hard mee de straot op! - én lól!
Toddéé!
Hu! - Hu! -

De toddeman zet er z'n waogeltje stop,
z'n Mie lee te slaopen languit aachterop.
Toddéé!
Hu! - Hu! -

De toddeman laacht er mee heel z'n gezicht,
die zakke die zijn er, verdomme, nie licht!
Toddéé!
Hu! - Hu! -

"Wè moete gij emme?! 'ne Meule? - 'n Fluit?
'n Pop of 'ne pias? - En gij, kleine guit"
Toddéé!
Hot - ju!

De kender die springen en gieren van lol
en de toddeman laoit er z'n waogeltje vol.
Toddéé!
Allee - ju!
(Leo Heerkens; uit De kinkenduut (Piet Heerkens), 'De toddeman', 1940)

Henk van Rijen - ziede gij dieje tòdkrèèmer nòg ôot?
WBD III.3.1:83 'todkramer', 'toddenkramer, toddenkruier, toddenkoopman, toddenboer, toddenman, toddenmens, japie todde' = voddenkoopman
CiT (24) 'Ziede gij dieje tòdkrèèmer nog ôot?'
Stadsnieuws - Zèè zuut of ik verkoop oe òn de tòdkrèèmer. (272008)
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord m. - toddenkremer, voddenkoopman
Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - 'toddekrèèmer' zelfstandig naamwoord - voddenkoopman
WNT TODDENKRAMER - voddenkoopman

tòdmeule
zelfstandig naamwoord
lompenscheurmachine
WBD tòdmeule (II:936) - lompenmolen

tòdzak, tòddezak
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - bed

toe
tot
1. bijwoord
WNT TOE (IV) voorzetsel. Het bijwoord TOE (I) gewestelijk als voorzetsel gebezigd, reeds in het Mnl. en thans nog opgegeven voor ... het Brabants en het Zaansch.
2. voorzetsel (tot... aan toe)
B van hier toe daor
Ge moet wòchte toe nuuwjaor toe.
Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - Toe en zóndag = tot zondag; 'toe merregenmiddag'
...van veuren toe aachteren... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)
...Toe zelfs z'n hoesten en kuchen toe... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)
Mar afijn, dè waar nogal toe daoraon toe... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)
Hij ha koppent en bleef toe 's middags te bed... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)
Teun moes 'n half uurke loopen toe aon et station... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)
...hij gong er gemakkelijk toe zitten en vaawde z'n haanden over z'nen buik... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton

in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)
Den buurman gong er toe zitten... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)
...zuinig toe gierig toe... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)
...van kop toe teen! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)
De vrouw gong toe de deur toe mee... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den jongen dokter; feuilleton in 3 afl. in de NTC 22-4-1939 – 8-5-1939)
Toen wij nog jonk waren, gong et er heel aanders naor toe! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 1; NTC 1-10-1938)
...van deur toe deur. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 1; NTC 1-10-1938)
...vant Gurke toe de Rèèt... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Vur den aawe prèès')
...meej der taande op mekaare/ haawe ze vol toe òn et ènd. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Aovendvierdaogse)
Cees Robben - van kòp toe têen; van den mèèrege toe den aovend
Henk van Rijen - toe et èèrmsgat toe - tot aan het armsgat
Frans Verbunt - 'toeteetoehajbèm' uitdr.: alles, zelfs thee had hij bij zich
Et waar daor werken van 's mèèrges vruug, vier uur, toe 's aovens tien uur. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Ge zondigde van hier toe giender, verkondigden ze van de prikstoel… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Hij deej ok nôot sèùker in zen pap en ie aat aaltij un bord toe de raand toe vol. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
van aaronskèlke, drèüve, jèün/ toe fuksias èn strèükmargriet. (Henriëtte Vunderink; Wiet; k Zal van oe blèève haawe, 2007)
GD 06 toe en uur òf vèèf toe
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TOE voorzetsel = te; ook gebruikt voor 'tot'; wachten toe morgen.
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - TOE vz - tot aan, dikwijls herhaald achter de aangeduide plaats of tijd; toe de school toe, toe Kerstmis toe. Thans 'tot ,.. toe' en 'tot on'.
J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - TOE voor 'tot', in de beteekenis zoo wel van ad, usque, welke Kiliaen - aan dit 'toe' geeft, als in die van 'te'. Z.a.
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - krt. 78 plaatst T in het 'toe'-gebied. Zie ook blz. 181.
WNT TOE (IV) voorzetsel. Het bijwoord TOE (I) gewestelijk als voorzetsel gebezigd, reeds in het Mnl. en thans nog opgegeven voor ... het Brabants en het Zaansch.

3. bijvoeglijk naamwoord

toe = dicht

CiT (53) 'Des 'ne waoge mee toeë raoi'

...ginnen overweg die aaltij toe is (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Aan den overweg die netuurlijk toe was, wier er gestopt.. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

toebèene

werkwoord, sterk

Henk van Rijen - dichtbinden

Henk van Rijen - 'Dur wòrre wèl meer zakke toegebonne die nie vol zèn' - Je hoeft je niet altijd vol te eten voordat je ophoudt.

toedè

vnw.

totdat

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - wòchte toedè

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
vw. 'toedä' - toedat, totdat

WNT TOEDAT - totdat

toegeeve

werkwoord, sterk

toegeven; extra geven

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - 'Ge moet ze wè toegeeve', zi Brónsgist (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1971) - lett.: in de kruidenierswinkel wat boven het normale gewicht geven; ook: gelijk geven.

WBD III.1.4:50 'niet toegeven' = iemand weerstaan

toegeeve - gaaf toe - toegegeeve

toegestèsseld

voltooid deelwoord

Henk van Rijen - dichtgeplakt

toekiel

► bazzeroen

► boezeroen

werkkiel, over het hoofd aangetrokken, van voren dicht

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'mee z'ne Brabantsche toekiel aon'

N. Daamen - Handschrift 1916 -- 'Toekiel – blauwe kiel'

WBD III.1.3:74 'toekiel' = kiel; ook 'kieltje' -- als 'zeldzaam' voor 'boerenkiel' in Dongen en Tilburg.

Hoeufft: TOEKIEL noemt men in deze streken de meestijds blaauwe kielen, door de karrelieden en anderen gedragen wordende, omdat dezelfve van voren toe zijn, en even als de hemden over het hoofd aangeschoten worden.
WNT citeert Hoeufft

toekrèùd
zelfstandig naamwoord
WBD III.2.3:128 'toekruid' = specerij

toelaog
zelfstandig naamwoord
broodbeleg
De Wijs -- " 't Is vandaog méér brood dan toelaog." (10-02-1963)
Cees Robben - De toelaog is vórt duurder ast brôod. - Het beleg is tegenwoordig duurder dan het brood.
Cees Robben - 'en ôk nog wè toelaog'
…dè spaorde toelaog èùt(Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
Dè spek aate we et list op. Onze Co vond dè zund, die bewaorde dè veur 's aovens bij zen brôod. Dè vonden ze bij ons thèùs wel fèèn want dè spaorde toelaog èùt. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
…en klaor waar de nassi. Agge dòcht dè as middageete te krèège, zaater neffe. Ge moest et opeeten astoelaog bij oew brôod. Et wier hoe langer hoe gekker, mar nie lekker. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

toemet, toemaot
zelfstandig naamwoord
tweede grasoogst in de nazomer; meevaller, extraatje
Henk van Rijen - 'toemaot, toemèt'
MP gez. Van de toemaot nòr de haaj lôope.
Pierre van Beek - (Tilburgse Taaklplastiek 178) Een belangstellend lezer vestigt de aandacht op een originele verklaringsmogelijkheid van de herkomst van ons "toemet" dat men ook wel als "toemert" ontmoet. TOEMET zou afkomstig zijn van het Latijnse ww augmentare / augere, dat vermeerderen, vergroten betekent. We ontmoeten dit woord ook in andere Latijnse of Romaanse talen, zoals in het Italiaans en in het Frans, in welke laatste taal het "augmenter" luidt. Het Frans voor 'aanwas' is o.a. "augment"; met het lidwoord ervoor spreken we uit: "t'oment", wat dan uiteindelijk 'toemet ' geworden zou kunnen zijn. Wat ver gezocht?
WBD III.4.2:30 'toemaat' - kleinste dier van een nest; ook: 'achterblijver'
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - toemaat, tommet - nagras
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -

TOEMAAT (ook toemmat,tommet,toemmert,tommert) zelfstandig naamwoord m. - nagras, nahooi

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - EIMET, nagras, toemaat (op sommige plaatsen 'toemaat' uitgesproken).

Verh.: Toemaat (toemut of toemunt), tweede oogst (zie blz. 58)

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - TOEMAAT is hier bij de landlieden hetgeen men ook het nagroen, het nagras of het hooi van de tweede snede noemt. Kiliaen - 'toe-maet-hoij'. Z.a.

De A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - tument - toement, toemaat, nagras (z.a., blz. 676)

Schrijnen zie Donum Natalicium, blz. 595

WNT XVII I, kol. 559

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Braban (1937) - toemet: T zuiden? (blz. 168)

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - toemnet zelfstandig naamwoord - tweede grasoogst in de nazomer

Etym. Het element 'met' is verwant met maat, mate, meadow, en afgeleid van het ww. maaien.

toemetkètje

zelfstandig naamwoord , verkleinwoord

meevallertje

Cees Robben - Et lèèkent wèl en toemetkètje.

Frans Verbunt - najaarskatje

WBD (III.2.1:495) 'toementkatje', 'toemaatkatje', ook 'winterkatje' = najaarskatje

WNT TOEMAATKAT - kat die in het najaar geboren is. Ook fig. voor: persoon die graag rustig thuis zit.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - Van 'toemet', najaarsgras (extra-oogst). Letterlijk 'katje in het najaar geboren'. Zie C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - blz. 58

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord o. 'toementkatje', poesje dat in het najaar (september) in de tijd v.d. toemaat wordt geboren

Pierre van Beek - Jong katje dat in het najaar geboren is. Ze zouden niet zo goed zijn als voorjaarskatjes, omdat ze te veel achter de kachel opgroeien.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TOEMAATKAT - eene kat die in 't najaar, in den tijd v.d. toemaat, geboren is

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - toemetkètje – in de herfst geboren katje

toen

bijwoord

toen

in kindertaal: 'toen-irst', 'toen-urst' - destijds
Pierre van Beek - toen-nèt - zojuist, zopas, kort geleden
Henk van Rijen - toenètte dittie et nòg
Frans Verbunt - toen irst - voorheen
Frans Verbunt - toen strak - kort geleden
Hees toenirst (V:82)

toendertèds, -tèèd
bijwoord
Henk van Rijen - toentertijd, destijds

toenèt(te)
bijwoord
Henk van Rijen - zojuist
CiT (20) 'Toennette di-jt nog´

toepertoe
bijwoord
alsmaar, alles ineens; ± overdadig, geheel en al, met alle geweld; overal
R Allee, et hoeft nie toepertoe - Het kan toch wel op, al is het lekker!
R.J. 'pillen slikken, toepartoe'
M'n biekes zie ik geere gaon
van blom toe blom, en aaf en aon
toezjoer en toepartoe en vlug
de blumkes aaf en weer terug (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Iemker-lieke', 1938)
De Wijs -- "Kalm aon, 't hoeft nie ammaol toepertoe." (10-02-1963)
Mar pruuft daor naa nie toepertoe/ want et is gin zuurkesnat/ Ge zèt vur dègger èèrg in hèt/ van wèèn ok lèkker zat. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: En vurpruufke)
Cees Robben - Ge hoeft er nie toepertoe bij te laoje, troela
Van lieverleej is dè veraanderd/ der kwaame aotos toepertoe. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: De Ringbaon? Niks mir aon...)
...alles volop, te toepertoe. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Kèrsmes vruuger...)
Henk van Rijen - hij spaojde mar toepertoe, toe tweeje toe - hij spitte alsmaar door tot 2 uur toe
Frans Verbunt - toepartoe, toepertoe - zonder beperkingen
CiT (49) 'Hij spaoide mar toepertoe toe toe tweje toe'
GG toepartoe, toepertoe - zonder beperkingen, alles ineens (Fr. tout pour le tout - alles of niets)
-Fr. tout partout (?)
- Van Roessel: uit 'du tout au tout' (?)
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 -

TOEPERTOE (tout partout((?) - alles ineens, op alle fronten tegelijk.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijw. verb. 'toepertoe ' (fr. ontlening?'; tout par tout) - zonder ergens naar te kijken, zonder iets aan te zien, gedurig, zonder ophouden.

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - toepertoe bw - ongeremd, zonder ophouden

- Geval van homofonie:

Als carnavalsmotto was voorgesteld iets met 'toepertoe'; resultaat: 'toepertoe taaste nie toe'. Later bleek het in de praktijk neer te komen op 'toepertoe taastenie toe'. Frappant!

- in juni 2008 lanceren enkele Tilb. bakkers een nieuwe lekkernij, een gebakje volgens collectief recept, met de naam toepertoetje. M.i. hybridisch: het achtervoegsel -ke zou Tilburgs zijn.

- In Brabants Dagblad (Tilburg Plus) van 26 juni 2008 wijdt Ed Schilders een column aan de gekozen naam 'toepertoetje'.

toer

zelfstandig naamwoord

beurt: moeilijk karwei

Ik hè dees week de toer om de mulkwaogen te rijen. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

Cees Robben - meej toere rôoket er - nu en dan is het er niet pluis

Cees Robben - Tis enen hillen toer - het is een moeilijk karwei

DANB de melkboer mòkte 'ne grôote toer' Dirk Boutkan (1996) - (99) ... ene grôote roete

WBD III.3.1.434 'toer' = rit

WNT TOER, TOUR - 5) ronde, rondje; 6) reis, tocht; 7) beurt; 10) daad die behendigheid vereischt; 13) moeilijk, zwaar werk

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TOER zelfstandig naamwoord m. - wijl ('nen heelen toer blijven); wandeling ('en toerken doen); wonder voorval; lastig werk ('nen heelen toer, ook jodentoer) van fr. 'tour' = beurt

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord m. 'toer' l) beurt; 2) poos, tijd, wjjl; 3) een vervelend,lastig iets, een ongemak; 4) gedeelte (weinig gebr.); 5) verschijnsel, aanduiding, aanwijzing

Goem. TOER - zelfstandig naamwoord m.: nen - breien; nen toer doen (wandeling); ieder op zijnen toer.

toereloerke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

omweg

Mee 'n sierluk toereloerke draaiden ze durre weg eromhene... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

toerke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

PM dutje

en toerke doen - een dutje doen, een tukje doen

Henk van Rijen - 'K-maok nog gaaw un toerke vur-k wir in de burries mot' - Ik doe nog vlug een dutje, voor ik weer moet gaan werken.

WBD (III.2.1:39l) en toerke doen - een middagdutje doen

- korte oe

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - TOERKE - kleine toer b.v. rondrit, uitstapje; speciaal: verontschuldigende

benaming van een kort, welverdiend middagslaapje: efkes 'n toerke doen, op z'ne rug gon staon e.d.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TOERKE – wandeling: 'en toerken doen'

toerlezjoere

werkwoord, zwak

blijmoedig rondtrekken; uitgaan

- toerlezjoere - toerlezjoerde - getoerlezjoerd

- 1e oe is kort, 2e oe is lang

- kennelijk van Franse oorsprong

Cees Robben - dan bende ötgetoerlezjoerd

Ze zullen dus wel, as wij sliepen, in de bedsteej hebben liggen toerlezjoeren. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - óp zene toerlezjoer zèèn (Pierre van Beek - TT'68) - de hort op zijn (Mogelijk van Fr. 'tour de jour' = dagronde)

Piet van Beers – '1ste Lezing uit Lukas 15': De jongste van die tweej, ha enen heekel òn boere/ èn di èègelek niks liever as "toerlezjoere." (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Stadsnieuws - 'Naa dèttie getrouwd is, zat wèl öt zèèn meej dè toerlezjoere'(100908)

WBD III.3.2 kent niets wat erop lijkt.

toerrije

werkwoord, sterk

WBD brood thuis bezorgen

Henk van Rijen - 'tôêrrèèje' - koopwaar bezorgen

toeschòrt

zelfstandig naamwoord

schort (van kin tot over de knieën)

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - "nen eenderen toeschort (daor ze gelijk in zitten)'

toestèssele

werkwoord, zwak

uit 'toe' = dicht, en 'stèssel' = stijfsel: dichtplakken

Alleen aangetroffen bij Heerkens

Ge weet wel waor Baokel in Brabant lee:
et lee aon den uitersten kaant, en
't bestao mar uit enkelde boerestee,
wè haai en wè waaie, - de weerelt, o jé,
is er toegestesseld mee kraante! (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, 'De boeren van Baokel', 1944)

toethaspel

zelfstandig naamwoord

sukkelaar, stoethaspel

D'16 "toethaspel - sukkeltje"

WNT STOETHASPEL - l) onbehouwen of onbeholpen persoon, iemand die zich niet weet te redden; 2) 'een vreemie stoethaspel' een vreemdeling met wien men niet op kan schieten

toetmèm

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt - êene toetmèm - alles gelijk (fr. tout de même)

Bosc toetmèm, één ... 8 het zelfde

WNT TOETMEM, toetemem, zelfstandig naamwoord verbastering van fr. tout de même - geheel hetzelfde, (in div. dialecten)

toezjoer

bijwoord

altijd; uit Frans toujour

M'n biekes zie ik geere gaon
van blom toe blom, en aaf en aon
toezjoer en toepartoe en vlug
de blumkes aaf en weer terug (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Iemker-lieke', 1938)

tòffel, taofel

zelfstandig naamwoord

tafel

We zaate meej zissen on tòffel.

N. Daamen - Handschrift 1916 -- 'toffel' - tafel

M taofel

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Volgens krt. 61 ligt punt T juist ten westen v.d. lijn ten oosten waarvan klinkerverkorting optreedt, hetgeen inhoudt dat op T's gebied naast 'taofel' ook wel 'tòffel' gezegd zal worden.

R.J. 'op vloer en toffel'; èn wè stòn de tòffels vól

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - zowel 'taofel' als 'toffel'

Cees Robben - driederhaand sórt gruuntes óp tòffel;

WvM 'en t van dees toffel'

Frans Verbunt - dije lange lummel kan bij Onze Lieven Heer op tòffel kèèke

Frans Verbunt - speule meej et mis op tòffel

Ok laag der vort un toffelkléód op de toffel. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Siendereklaos reej vur die klèèn nog op toffel. Ze han nog gin benul van suppriese maoke. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Bij ons taante Gerrie kosse wij aaltij ons bêen meej onder de toffel schèùve… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Om op de vrijdag terug te komen. Soms en wel héél soms, krége wij un half aai bij ons brôod. Gin héél, ben de gij naa hillemol mee et toffelkléód bedekt, dè kos den brèùne nie trekken. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. 'toffel' - tafel

tòffele

werkwoord, zwak

GG ongewenst gedrag in het openbaar afstraffen, een volksgericht houden

WBD (III.3.2:310) tòffele, c.q. uitkeetele, ötrommele = zie hierboven

töffelèèr

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - ketelmuzikant

tòffelgeraaj

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt - bestek

Stadsnieuws - Et tòffelgeraaj laag meej et tòffelklêed in de tòffelschèùf (010309) - het bestek lag met het ontbijtlaken in de tafella.

tòffelschèùf

zelfstandig naamwoord

tafella(de)

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. - tafelschuif

tol
WBD III.2.3:106 ‘tol’ = raap

tòlde
ww. pv.
Henk van Rijen - taalde

tölleke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
tolletje
R.J. 'draait a’s ‘n tùlleke'
verkleinwoord van ‘tòl’, met umlaut

tòlsereej, twalsereej
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - tafelzeil (Fr. toile cirée)

tòlt
werkwoordsvorm; persoonsvorm.
taalt (enkelv. verleden tijd van 'talen'/ taole)
Henk van Rijen - hij tòlt er nie naor - hij geeft er niet om, heeft er geen belangstelling voor

tòltje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
taaltje
Buuk Tilbörgs is nie zomar en aoreg tòltje, mar tis en èchte taol.
- verkleinwoord van 'taol', met vocaalkrimping

töltie
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
tuiltje, ruikertje, bosje bloemen, boeket
- verkleinwoord van 'tèùl', met vocaalkrimping
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - TUILTJE zegt men hier voor hetgeen men elders een ruiker noemt, waar
tuiltje naauwelijks dan in den diohterlijken stijl bekend is.

tompoes

Ill. Thomé - grote lisdodde - typha latifolia

zelfstandig naamwoord

WBD III.4.3:412 tompoes - lisdodde (typha latifolia), ook genoemd: lis, lisdòt, lampepoetser of riet

413 tompoes - aar v.d. lisdodde; ook genoemd: lisdòt , kòlf, lampepoetser of kattestèrt

ton

zelfstandig naamwoord

ton, vat

Henk van Rijen - geldbedrag ad f. 30.000 (Tilburgs ton)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - en Tilburgse ton hebbe (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1968) - Als vroeger een Tilburger zei dat hij een ton bezat, werd dat met een korreltje zout genomen (Men schatte dat op dertigduizend gulden)

tonbaank

zelfstandig naamwoord

toonbank

Cees Robben - vur de tonbaank

tong, tungske

zelfstandig naamwoord

tong

MP gez. Den dieje, die zal ók gin blèènen óp zen tóng krèège (zegt weinig)

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - op de tong - op de tong

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - oover zen tóng kakke (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) - overgeven (ook van dronkenschap)

WBD III.1.4:ll6 'vuil tong' = vrouw die graag kwaadspreekt

tongblaor
zelfstandig naamwoord
WBD mond- en klauwzeer (bij koeien)

tönman
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - tuinman
Dirk Boutkan (1996) - 'töman' (blz. 55)
Uitspraak: met tot m geassimileerde n

tonpraot
zelfstandig naamwoord
tonpraat
een voordracht die met carnaval gehouden wordt, en waarbij de tonpraoter in een ton staat
Witte gullie dètter in Tilbörg ene Tonpraotakkedeemie is? Wòr ge kunt leere leutere? (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

tontje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
toontje
Cees Robben - èn hij zingt en tóntje lêeger;
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ieder bóntje hee zen tóntje, ieder èrtje zen kónsèrtje (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) - bonen en erwten veroorzaken namelijk winden
— verkleinwoord van 'tôon', met vocaalkrimping

töntje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
hegje, tuintje
Henk van Rijen - gez. Nie oover et töntje loere
verkleinwoord van 'tèun', met vocaalkrimping

tôog
zelfstandig naamwoord
toonbank, in het bijz. in een café; gewelfd metselwerk
Cees Robben - 'vur den toog worret hardst gewerkt en 't mist gezwit'
WBD III.3.1:89 'toog' = toonbank
WBD III.3.2:258) tôog, ereboog, triomfboog, straatboog, feestboog, priesterboog = ereboog
WBD III2.1:68 'toog' = gewelf
Gent TOOG 1) toonbank: 'Aan den - geplakt staan' - ergens (vooral in een herberg) aan den toog staan en niet weg kunnen.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -

TOOG (scherpe o) zelfstandig naamwoord m. - toonbank in eenen winkel of eene herberg.

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - 'toog' zelfstandig naamwoord - toog

WNT TOOG (II) - 11) plaats waar koopwaar uitgestald ligt of getoond wordt; later bepaaldelijk toonbank in een winkel en, minder eigenlijk, buffet (tapkast) in een herberg of café (in Vlaand., Nbrab. en Zeeland)

Opmerking: Bij jèppe, hierboven, komt ook 'toog' voor. Wat voor mij aanleiding was tot onderzoek. Van Dale XIV geeft onder 1. TOOG 7) tapkast, 'schouwspel' van togen (tonen). Van Dale Etymologie verwijst naar Gotisch ataugjan < augo 'iets voor ogen brengen'. In WNT XVII: 1283 wordt TOONEN vermeld: "Toonen is wsch. reeds in de 16de, doch zeker de 17de eeuw het gewone woord boven den Moerdijk. Terzelfder tijd is het in het brab. en limb. naast het verouderende toogen in gebruik ..." De dubbel oo in de open lettergreep garandeert dat het om een scherplange oo gaat, en de schrijfwijze toog juist is. Niettemin geeft de Woordenlijst van 1865: toog, togen; toog (=toga) togen; toonen; maar toogen komt niet voor (dialect).

tôoge

werkwoord, zwak

tonen, laten zien, duidelijk maken

toogpin

zelfstandig naamwoord

WBD (II:2494) 'toowchpin* - houten nagel

tôoje

werkwoord, zwak

versieren, opsieren

tôom

zelfstandig naamwoord

WBD (Hasselt) - hoofdstel (v.h. paard), aldaar ook 'trens' genoemd of 'hoofdstèl'; elders: 'hoofdstèl'

WBD (Hasselt) - troep biggen uit één worp

WNT TOOM (l) - middel tot het bedwingen en besturen van een rij- of trekdier; 13) de gezamenlijke uit één dracht geboren biggen

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - TOOM, voor geslacht (Lat. soboles), hoorde ik eene enkele reis gebruiken door iemand die zeide een 'toompje hoenders' voor een koppel. Z.a

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TOOM zelfstandig naamwoord m. - hoofdstel van een peerd

tôon, tontje

zelfstandig naamwoord

toon, klank
Cees Robben - in den hèrfsttôon
WBD (III.3.3:85) toon, klokketôon, klaank = klank van een klok

tôone
werkwoord, zwak
laten zien
WBD III.4.4.301 'tonen' = gelijken
tôone - tonde - getond
met vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: tont

tôontrèèier
zelfstandig naamwoord
WBD paard met naar binnen gedraaide hoeven, ook 'têentrèèjer' genoemd

toore, torre
zelfstandig naamwoord
toren
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - die ónder de schaoj van den toore woone, die zèn me te fèèn (D.'16)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - haole ze bij jöllie saoves de toore nòg binne ('72; - smalend tegen mensen uit Enschot
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - teege de tooren omhôo zinge (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 197l) - uiting van waardering voor de kwaliteit van het zangkoor
Dirk Boutkan (1996) - tórretje; (blz. 5l) toore - torretje
WBD (III.3.3:75) toore, klòkketoore = kerktoren
- ik zie zo gèère al die toores
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - toore (krt. 6l)
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord m. - toren

toot
zelfstandig naamwoord
wang
Van Dale - toot - (gew.) gezicht, gelaat, mond, tuitmond; grimas (vgl. toet)
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "'k zal oe tegen oe tooten kletsen (wangen)"
WBD III.4.2:34 toot - voorste deel v.h. gezicht van een dier; ook genoemd: bakkes, wroet, neus of bek
WBD III.1.1.65 'toot' = gezicht
WBD III.2.2:103 'tootje' = kus

WNT TOOT 12) van een persoon: mond, en vervolgens ook aangezicht

tootenbakkes

zelfstandig naamwoord

N. Daamen (handschrift 1916) -- "ze hee 'n totenbakkes (een gezicht met vooruit stekende tanden)"

tôoverbòl, tôoverbölleke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

toverbal, - bol; snoepgoed in de vorm van een bolletje, dat steeds van kleur verandert naarmate het zich langer in de mond bevindt en kleiner wordt. Het snoepen van een toverbal ging daarom gepaard met het voortdurend uit de mond nemen van het snoepje om te zien of en hoe de kleur veranderd was. Cees Robben maakte er een prent van met twee driekoningen die één toverbol hebben (5 januari 1962; Rooms Leven):

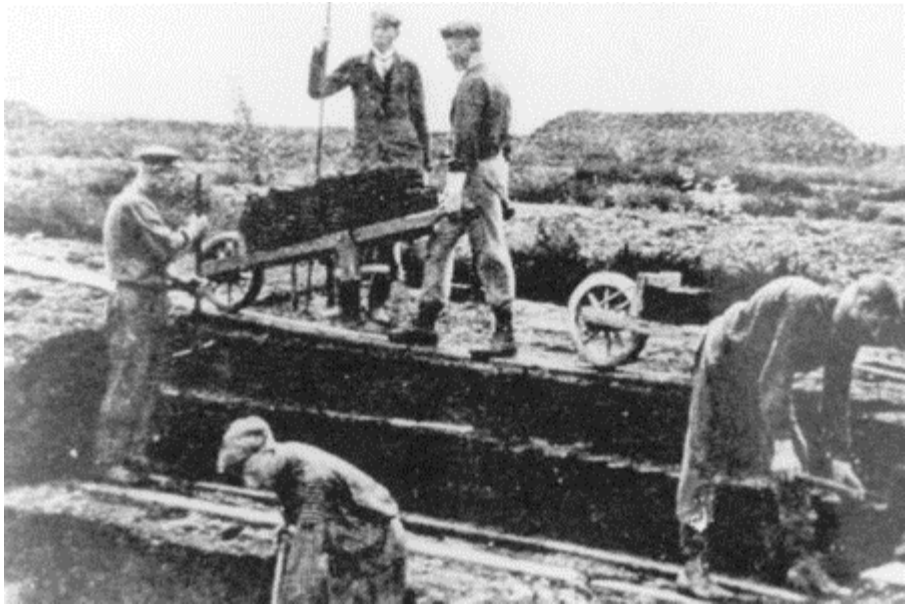
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - de tôoverbol = Hein Bijvoet (blz. 25)

Wij moese aatij irst de [Hasseltse] kepèl in èn 'n rôozehuuke bidde vurdèmme vur êen of twee cènte snuupkes mochte kôope. En ik moet zègge, dan smòkte-n-et ok beeter. Et joodevèt, de stroopseldòtjes, de dròpveeters, 't zuuthout, tôoverbòlle. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

tôovere
werkwoord, zwak
toveren
Cees Robben - die tôovert meej de kleure
- tôovere - tôoverde - getôoverd (geen vocaalkrimping)

töpke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
topje
- "verkleinwoord van 'tòp', met vocaalkrimping

törf

Turfstekers in de Peel
zelfstandig naamwoord
turf
MP gez. Had, had haaj gefreete, dan hadde törf gescheete.
MP gez. Hak hooj gegeete, dan hak törf gescheete.
R.J. "n houtje of 'n tùrrefke '
Cees Robben - As ge haaj had gegeete, dan hadde naa törf gescheete.
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - as ge en kóltje hèt, wilde en törfke teege ('84) - Geld trouwt graag geld.
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - die een törfke brèngt, kómt en kóltje teege ('50) - Geld trouwt graag geld
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zak enen törf haole? (Alg. Brab. '87) - gezegd tegen iemand die met de ellebogen op tafel zit te eten.
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord m. (als voorw.naam en als stofnaam) - turf
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -

TÖRF (uitspr.törref) zelfstandig naamwoord m., ook als stofnaam: turf.

ton
zelfstandig naamwoord
ton, vat
1. inhoudsmaat
Lodewijk van Dorrus Misters - Een grote 50 jaar geleden waren de tonnen nog in gebruik en werd een ton gerekend op 150 liter inhoud. Ook was er fustwerk in gebruik van 1/2 ton of "vat", van 1/4 ton of "keneke" en van 1/8 ton dat men "kattekop" noemde. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 8 'Oude brouwerijen in Tilburg'; NTC 23-6-1951)
2. geldbedrag
Henk van Rijen - geldbedrag ad f. 30.000 (Tilburgs ton)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - en Tilburgse ton hebbe (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1968) - Als vroeger een Tilburger zei dat hij een ton bezat, werd dat met een korreltje zout genomen (Men schatte dat op dertigduizend gulden)

tonbaank
zelfstandig naamwoord
toonbank
Cees Robben - vur de tonbaank

tong, tungske
zelfstandig naamwoord
tong
MP gez. Den dieje, die zal ók gin blèènen óp zen tóng krèège (zegt weinig)
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - op de tong - op de tong
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - oover zen tóng kakke (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) - overgeven (ook van dronkenschap)
WBD III.1.4:ll6 'vuil tong' = vrouw die graag kwaadspreekt

tongblaor
zelfstandig naamwoord
WBD mond- en klauwzeer (bij koeien)

tönman
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - tuinman
Dirk Boutkan (1996) - 'töman' (blz. 55)
Uitspraak: met tot m geassimileerde n

tontje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
toontje
Cees Robben - èn hij zingt en tóntje lêeger;
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ieder bóntje hee zen tóntje, ieder èrtje zen kónsèrtje (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) - bonen en erwten veroorzaken namelijk winden
— verkleinwoord van 'tôon', met vocaalkrimping

töntje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
hegje, tuintje
Henk van Rijen - gez. Nie oover et töntje loere
verkleinwoord van 'tèun', met vocaalkrimping

tôog
zelfstandig naamwoord
toonbank, in het bijz. in een café; gewelfd metselwerk
Cees Robben - 'vur den toog worret hardst gewerkt en 't mist gezwit'
WBD III.3.1:89 'toog' = toonbank
WBD III.3.2:258) tôog, ereboog, triomfboog, straatboog, feestboog, priesterboog = ereboog
WBD III2.1:68 'toog' = gewelf
Gent TOOG 1) toonbank: 'Aan den - geplakt staan' - ergens (vooral in een herberg) aan den toog staan en niet weg kunnen.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TOOG (scherpe o) zelfstandig naamwoord m. - toonbank in eenen winkel of eene herberg.
Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - 'toog' zelfstandig naamwoord - toog
WNT TOOG (II) - 11) plaats waar koopwaar uitgestald ligt of getoond wordt; later bepaaldelijk toonbank in een winkel en, minder eigenlijk, buffet (tapkast) in een herberg of café (in Vlaand., Nbrab. en Zeeland)

tôoge
werkwoord, zwak
tonen, laten zien, duidelijk maken

toogpin
zelfstandig naamwoord
WBD (II:2494) 'toowchpin* - houten nagel

tôoje
werkwoord, zwak
versieren, opsieren

tôom

zelfstandig naamwoord

WBD (Hasselt) - hoofdstel (v.h. paard), aldaar ook 'trens' genoemd of 'hoofdstèl'; elders: 'hoofdstèl'

WBD (Hasselt) - troep biggen uit één worp

WNT TOOM (l) - middel tot het bedwingen en besturen van een rij- of trekdier; 13) de gezamenlijke uit één dracht geboren biggen

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - TOOM, voor geslacht (Lat. soboles), hoorde ik eene enkele reis gebruiken

door iemand die zeide een 'toompje hoenders' voor een koppel. Z.a

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TOOM zelfstandig naamwoord m. - hoofdstel van een peerd

tôon, tontje

zelfstandig naamwoord

toon, klank

Cees Robben - in den hèrfsttôon

WBD (III.3.3:85) toon, klokketôon, klaank = klank van een klok

tôone

werkwoord, zwak

laten zien

WBD III.4.4.301 'tonen' = gelijken

tôone - tonde - getond

met vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: tont

tôontrèèier

zelfstandig naamwoord

WBD paard met naar binnen gedraaide hoeven, ook 'têentrèèjer' genoemd

toore, torre

zelfstandig naamwoord

toren

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - die ónder de schaoj van den toore woone, die zèn me te fèèn (D. '16)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - haole ze bij jöllie saoves de toore nòg binne ('72; - smalend tegen mensen uit Enschot

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - teege de tooren omhôo zinge (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 197l) - uiting van waardering voor de kwaliteit van het zangkoor

Dirk Boutkan (1996) - tórretje; (blz. 5l) toore - torretje

WBD (III.3.3:75) toore, klòkketoore = kerktoren

- ik zie zo gèère al die toores

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - toore (krt. 6l)
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord m. - toren

toot
zelfstandig naamwoord
wang
vD. toot - (gew.) gezicht, gelaat, mond, tuitmond; grimas (vgl. toet)
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "'k zal oe tegen oe tooten kletsen (wangen)"
WBD III.4.2:34 toot - voorste deel v.h. gezicht van een dier; ook genoemd:
bakkes, wroet, neus of bek
WBD III.1.1.65 'toot' = gezicht
WBD III.2.2:103 'tootje' = kus
WNT TOOT 12) van een persoon: mond, en vervolgens ook aangezicht

tootenbakkes
zelfstandig naamwoord
N. Daamen (handschrift 1916) -- "ze hee 'n totenbakkes (een gezicht met vooruit stekende tanden)"

tôoverbölleke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
toverballetje
Cees Robben - tôoverbölleke
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - de tôoverbol = Hein Bijvoet (blz. 25)

tôovere
werkwoord, zwak
toveren
Cees Robben - die tôovert meej de kleure
- tôovere - tôoverde - getôoverd (geen vocaalkrimping)

töpke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
topje
- "verkleinwoord van 'tòp', met vocaalkrimping

traaw, trouw, trouwe
zelfstandig naamwoord
het trouwen, het getrouwd zijn, het huwelijk
...in den trouw koom et ongeluk aaltij van den kaant van et mansvolk!

(Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)
...hij ha wel schrik van 't trouwe, dè wel, want ge wit noot, hoe zoo'n frammes d'r eigen nao d'ren trouw ontwikkelt... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)
Hij ha-g-et al zoo dikkels geheurd, dè 't zachtste lammeke nao den trouw in 'nen draok kan veraandere! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)
...dan is me de trouw nie vur honderd percent meegevallen. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

traon
zelfstandig naamwoord
traan; meervoud 'traone'; verkleinwoord = tròntje, tròntjes
traan
CR van mannen èn jèùn krèèg ik aaltij de traonen in men ôoge.
FVb traone die ge schruwt, hoefde nie te piese
FVb traone èn sneevel geeve gin vlèkke
levertraan
- alleen enkelvoud: traon
CR daor rôok et nor traon
Bont tro'.n , znw.m. 'troo'n', traan, vet of olie v. walvissen - troi-n, znw.vr. 'troo'n', traan (oogvocht)

traonôoge
zelfstandig naamwoord, meervoudig
traanogen
WBD traonôoge - (v.e. paard) troebele ogen, (in de Hasselt) genoemd 'droezeleg'
WBD III.1.1:245 'soepogen', 'leepogen' = tranende ogen

trap
zelstandig naamwoord
constructie van opeenvolgende treden; traptrede
WBD III.2.1:71 - trap, tree - trede
WBD III.1.2:171 - trap = schop

traplirke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord van trapleer; laddertje
WNT - TRAPLEER - hetzelfde als laddertje

Trappedoelie
zelfstandig naamwoord, eigennaam
een van de namen voor Zwarte piet; met ►Sjaksjoer was hij een van de

strengste helpers van sint Nicolaas
Òf dèmme meej de roej zon krèège van Sjaksjoer òf Trappedoelie. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

trappeere
werkwoord, zwak
betrappen
WBD III.3.1:351 'trapperen' = betrappen

Trappistevèèreke
zelfstandig naamwoord
Trappistenvarken
A.J.A.C van Delft: 'Iedere rechtgeaarde Tilburgsche wever toch kocht met de "Kauwmèrt" een varken en 't moest geen "trappistevèrke" worden, teneinde omstreeks Allerheiligen buren en bekenden te kunnen laten komen "stuiten". (Nieuwe Tilburgsche Courant - zaterdag 9 maart 1929; Van vroeger dagen 104: Kinderspelen 1)
WTT 2012: De door Van Delft genoemde 'kaawmèrt' was de maandmarkt in februari. Het gekochte varken werd vetgemest en rond Allerheiligen geslacht. Bij die gelegenheid kwamen de buren 'stuiten', dat wil zeggen: het resultaat prijzen. Zie 'bestèùte'. 'Trappistevèrke' behoorde blijkbaar tot het Tilburgs taaleigen van die tijd, maar verklaringen zijn niet opgetekend. Blijkbaar was het iets wat liever niet moest gebeuren. Dat vermoeden wordt bevestigd door Van Delfts dialectische aantekening, korte tijd later: "In het veurjaor koopen wu een vèrreken, een knap vèrreke of een trappistevèrreke, en als ie het goed gedaon hee, dan gaot ie mee Korsmis op de leer en komt de buurt stuiten en 's avonds op de kaoikes." (Nieuwe Tilburgsche Courant - zaterdag 20 april 1929; Van vroeger dagen 110: Tilburgsch dialect.) We mogen aannemen dat een 'knap vèrreke' een varken is dat 'het goed gedaon hee', namelijk goed vet geworden is en dus veel vlees opbrengt. Een dergelijk varken zou dan het tegengestelde zijn van 'een trappistevèrreke', een varken dat het minder goed gedaan heeft, minder vlees opbrengt dan gehoopt was. Wat een varken precies zou opleveren was immers pas na de slacht precies vast te stellen. Het was een onvoorziene meevaller als het geslachte varken een 'binnevètter' bleek te zijn, een exemplaar met veel spekvet dat 'van buiten' nou eenmaal niet zichtbaar was. Maar daarmee is de naamgeving 'trappistevèèreke' niet verklaard. Een vergelijkbare benaming vinden we echter in het tijdschrift *De Brabantsche Folklore* in een artikel van F. de Ridder over 'Het H. Geest varken':
De inrichters van een liefdadigheidsfeest zaten voor eenige jaren te Thienen bijeen en regelden, hoe het diende aangelegd, om het feest te doen gelukken. Vooraf was, als een stelregel, gezet, dat, dewijl het liefdadigheid gold, iever en moeite zouden gegeven worden *"gratis pro Deo*". Toch meenden leden van het bestuur, dat sommige arbeid een vergoeding hebben mocht. "Voorzichtig!" zei daarop iemand – "of 't wordt een H. Geestvarken!" Deze uitdrukking komt zelden nog voor in het Hageland. Binst een tijdspanne van vijf en twintig jaar hebben wij ze

hoogstens vier à vijfmaal gehoord. Zij wordt gebezigd, om te beduiden, dat iets mislukt is of beter[:] zijn doel niet heeft getroffen.' (*De Brabantsche Folklore;* augustus 1925)

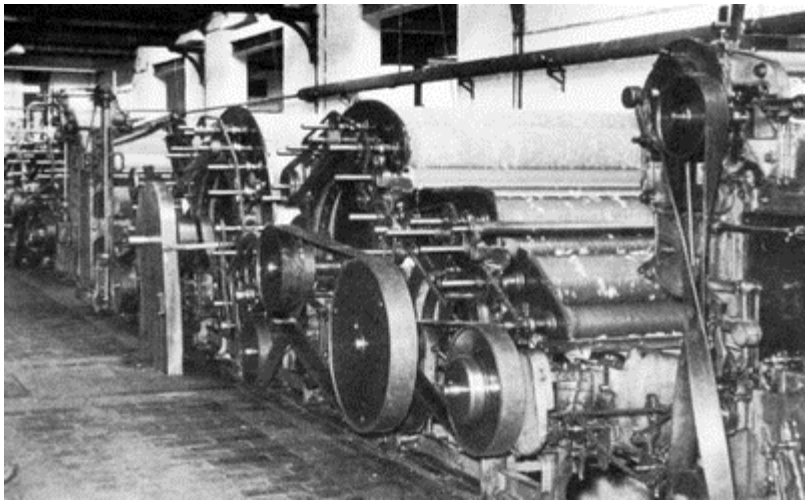
In beide benamingen is de religieuze achtergrond opvallend.

'Heilige Geestvarkens' waren varkens die eigendom waren van een liefdadigheidsorganisatie, met name die welke voedsel wilden verstrekken aan armen. (In Nederland vaak 'Tafel van de Heilige Geest' genoemd.) Het artikel in *Brabantsche Folklore* schetst echter een wat cynisch beeld van deze vorm van armenzorg. De auteur presenteert een achttiende-eeuws reglement waarin nauwkeurig omschreven wordt hoe de opbrengst van een dergelijk varken na de slacht verdeeld moest worden. Daaruit blijkt dat verreweg het grootse deel, en de beste delen, ten goede komen aan: meneer pastoor, de koster, de 'ouden H. Geestmeester', de 'jonge Armmeester', de slachter, en 'Den officier' (vertegenwoordiger van het wettelijk gezag). Wat er dan nog overbleef was 'voor den armen'. Of zulk een althans voor de armen tegenvallende opbrengst wil zeggen dat in Tilburg het beste deel van sommige varkens naar de paters Trappisten op Koningshoeven ging, is daarmee niet vastgesteld. Wel sprak men in Tilburg over 'het pastoorsstuk', namelijk een deel, en niet het geringste, dat voor meneer pastoor bestemd was. Zie aldaar en zie lemma krèp.

Ook in Nederland is deze vorm van liefdadigheid in gebruik geweest, en naar het zich laat aanzien ook deze vorm van teleurstelling. J. H. Kruizinga schrijft tenminste: "s Avonds komt de slager terug om het varken in stukken te snijden. Het is nog gewoonte dat deze en gene van de slacht profiteren. De jongste zoon krijgt meestal „'t muiske", een stukje vlees dat direct gebraden wordt; burgemeester, dominee, dokter en de armen van het dorp krijgen soms ook hun deel. (In: *Levende Folklore in Nederland en Vlaanderen*; 1953)

- Martin de Bruijn – in: *Tilburg, stad met een levend verleden* (2001): De leniging van nood - van echte bestrijding van armoede kan zoals we gezien hebben niet gesproken worden - was in Tilburg, zoals ook elders gebruikelijk was, in beginsel in handen van de Tafel van de Heilige Geest, een organisatie die haar wortels had in de Middeleeuwen. Voor Tilburg wordt zij al vermeld in het hertogelijk cijnsregister van 1334. Deze overal voorkomende instellingen danken hun naam aan de tafel waarvan de uitdelingen aan de armen werden gedaan.

traveljeur

Assortiment met travailleurs - foto uit: Commandeur e.a.,*Ge waart mar arbeider*, 1981

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - (textiel; werker (deel van het assortiment) (Fr. travailleur)

WNT TRAVAILLEUR - arbeidswals op een textielmachine

trèèchter

zelfstandig naamwoord

trechter

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - type 'trechter', met ch (krt. 40)

treej

zelfstandig naamwoord

trede

WBD tri-je (II:976) - treden (van een getouw)

WBD (II:2795) 'treejer' (mv.) - treden (van een huifkar)

WBD (III.2.1.71) tree - trede, ook: trap

WBD (III.1.2.153) 'tred' = stap, schrede

treeje

werkwoord, sterk

treden

WBD aftreeje - land aftreden (on de grootte ervan vast te stellen;

WBD III.1.2:151 'treden' = met grote stappen lopen'

WBD III.4.4:292 'treden' = afpassen, ook 'afstappen'

B treeje - trój - getrója

Dirk Boutkan (1996) - treeje - traad - getreeje

treejer

zelfstandig naamwoord

treder
WBD treejer (II:956) - treder, plank vóór het weefgetouw, waarop de wever loopt.

trèèn
zelfstandig naamwoord
trein
WBD (II:2813) 'tréjnkéér' - treinkar (samengestelde kar)

trèffe
werkwoord, sterk
Dirk Boutkan (1996) - trèffe - tróf - getróffe

trèk
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.4.116 'trek' = tocht
N. Daamen - Handschrift 1916 -- trek 'het trekt hier zoo' (tocht)

trèkgat
zelfstandig naamwoord
tochtige opening
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TREKGAT zelfstandig naamwoord o. - plaats waar voortdurend een windtocht gevoeld wordt. Smalle straten langsheen eene kerk zijn doorgaans trekgaten.
WNT TREKGAT (II) - Plaats, b.v. een steeg; of een straathoek, waar het sterk tocht

trèkgèld
zelfstandig naamwoord
WBD III.3.1:110 'trekgeld', 'inzetgeld, slagengeld' = priem (bedrag dat uitbetaald wordt aan degene die bij de eerste verkoping het hoogste bod heeft gedaan)

trèkke
werkwoord, sterk
trekken; tochten; lijken;
trekken op - lijken op: Dè trekt nèèrges óp
Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - Hij trók van den stillen èèrme
Cees Robben - Ze trèkke wèl óp mekaar; bakkese trèkke;
Cees Robben - as ze alle vrouwe ginge verlootere, zók men èègeste trèkke;
-- trèkke – trok - getrokke
Cees Robben - wè trèkt ie tòch óp den aawe!

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - et trèkt eróp as zèèk óp ene riek ('47) - het lijkt nergens op

Henk van Rijen - dè trèkt op niks - dat lijkt nergens op

WBD III.4.4:42 'trekkerig weer' = winderig weer, ook 'waaierig'

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - trèkke ww - trekken; dè trekt nèrreges op.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - TREKKEN, bij v. Dale 28 bett., bij het onov. ww vallen o.a. op: l) tochten: het trekt hier; 2) inkomen hebben uit rente; 3) winnen: 'n vèrskalf trekken; 4) lijken op; Hij trekt op zijn vader; 5) betrekking hebben op, innerlijke samenhang vertonen; dè trekt nergens op.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - st.ww.intr. + tr. - trekken (div. bett. z.a.)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TREKKEN OP - trekken naar, gelijken op, fr. ressembler

WBD III.4.4:301 'trekken' = gelijken, ook 'trekken hebben'

WBD III.4.4:116 'trekken' = tocht

trèkmoonieka

zelfstandig naamwoord

GG accordeon, trèkörgel

trèkörgel

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - trekharmohika, trekzak

WNT TREKORGEL - Zuid-Nederlands voor (trekharmonica).

trèkpòt

zelfstandig naamwoord

N. Daamen - Handschrift 1916 -- trekpot - theepot

trèktemènt

zelfstandig naamwoord

traktement

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - et weer is goed, zi den boer, as et trèktemènt ók mar goed was (Si'67)

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'trektement' (passim)

WBD III.3.1:138 'traktement' - zakgeld

Haar tractemènt - zakgeld

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord o. - traktement, zakgeld dat een boerenjongen resp. een man van zijn ouders resp. van zijn vrouw voor de zondag krijgt.

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - traktemènt zelfstandig naamwoord – zakgeld

trèmke
zelfstandig naamwoord, dim
trammetje
Cees Robben - trèmke
verkleinwoord van 'ram', met umlaut

trèns
zelfstandig naamwoord
WBD (Hasselt) - hoofdstel (van een paard), aldaar ook 'toom' genoemd of 'hoofdstèl'; elders 'hoofdstèl'
WNT TRENS (I) - 1) deel v.h. gareel van een paard

trèpke
zelfstandig naamwoord dim
Henk van Rijen - trapje

treure
werkwoord, zwak
treuren
WBD III.1.4:267 'treuren' = kniezen
B treure - trurde - getreurd (lange eu)
vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij treurt

trewêel, truifel
zelfstandig naamwoord
troffel, kalkscheppertje
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord o.+vr. 'traweel, treweel' - truweel, troffel
WNT TRUWEEL, trouweel - De vormen truwel en trouwel wijzen wellicht op aceentverschuiving, welke in het Mnl. geleid heeft tot TRUFEL en later tot den opvallenden vorm TROFFEL. - Zeker gereedschap van metselaars.

triekoow
zelfstandig naamwoord
WBD tricot (II:889)
WNT TRICOT zelfstandig naamwoord bijvoeglijk naamwoord - l) als verzamelnaam: gebreide goederen of kleeding; 2) machinaal of met de hand gebreide stof van wol, zijde, katoen of dergelijk materiaal; 3) benaming voor verschillende kleedingstukken, van de genoemde stof vervaardigd

triesteg
bijvoeglijk naamwoord
triest, droevig

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'triestig'
WBD III.1.4:249 'triestig' = bedroefd
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
bijvoeglijk naamwoord 'tristig' - triestig
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
TRISTIG - bedroefd, neerslachtig, treurig.
WNT TRIESTIG, TRISTIG

trifke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
treefje
WBD III.2.1:l76 'treefje' = taartenroostertje

trip
zelfstandig naamwoord
afkeurende of minachtende benaming voor een persoon in het alg.
Cees Robben - Dès nòg en aawverwètse fèèn trip
Cees Robben - Daor hèdde die fèèn trip wir meej der preevelementje ;
Henk van Rijen - en fèèn trip - een knappe vrouw
WBD III.1.4:87 'fijn trip' = huichelaar
WNT TRIP (VII) zie TRIJP 3) - Scheldnaam m.b.t. een valsche,
liederlijke of gierige vrouw; loeder, feeks en derg. Z.a.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
TRIP zelfstandig naamwoord v. – gierige vrouw: 'En gierige trip'

trits
zelfstandig naamwoord
trits, drietal
Pierre van Beek - dubbele (dòbbele?) trits - iets wat langer duurt dan
normaal, b.v. Mis met drie heren - mis meej nen dubbelen (dòbbelen)
trits
D'16 "dubbelen trits (als iets aan beide zijden meevalt)"
WNT onder TRITS: Volgens schuerm. te Antwerpen in de uitdr. 'dat is
dobbel
en trits' of: 'dobbelen tris' om aan te duiden dat iets zeer overvloedig
is.

troef, truufke
zelfstandig naamwoord dim
troef, doorslaggevend element
Daor ist èèrmoej troef. - Daar heerst doorlopend gebrek.
rèùtes troef
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
truf, zelfstandig naamwoord m. – troef; 'Den troef is eröt' - de fut is
eruit.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
TROEF zelfstandig naamwoord m., niet v. - spr. Armoei is daar troef

troefel

WBD (III.2.1:259) troefel = kolenschop (op Korvel)
ook genoemd 'kolenschup'

troel

zelfstandig naamwoord
vleinaam voor een meisje of vrouw;
troetelnaam voor een kind
wè zèède tòch en lèkkere troel!
och èèrm, troeleke
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
trul: zie 'trui'; zelfstandig naamwoord vr. 'Trui', sulachtige vrouw: l) een smerige vrouw, 2) een gierige vrouw; vleinaam voor een koe
WNT TROEL - In minachtenden of verachtelijken zin of als scheldwoord toegepast op een vrouw ... z.a.

troela

zelfstandig naamwoord
tamelijk negatieve kwalificatie van een niet magere vrouw
ietwat sullig vrouwspersoon
wès dè toch en dikke troela!
Cees Robben - Ge hoeft er nie toepertoe bij te laoje, troela (eten opscheppend)
WBD III.1.4:35 'troelie' = domme vrouw
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
trula (kaartspelersterm) troela
Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - troela zelfstandig naamwoord - drie azen (kaartterm); onhandige vrouw
WNT TROELA = troel

trof

pv.
trof
verleden tijd van trèffe

tròg

zelfstandig naamwoord
WBD varkenstrog, ook 'voejerbak' genoemd
WBD baktrog waarin bloem bewaard wordt
WBD dêegtròg , trog - baktrog (kuip waarin de eerste bewerking van het deeg plaatsvindt)
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -

tro.ch, zelfstandig naamwoord m. 'troog' - trog , hetz. als 'värkesbak'

trok
werkwoordsvorm; persoonsvorm.
trok (verleden tijd van trèkke); tochtte, leek
DANB hij trók et pèèrd òn zene stèrt

tròllie
zelfstandig naamwoord
tralie
WBD III.2.1:49 'tralie = tralie

trom, tromke
zelfstandig naamwoord
trom, slaginstrument
Hij heej al zolang op en trom gestaon
DANB ik kòcht vur de klèène en tróm, trómke
WBD (III.3.2:331) trom = trom; ook: trommel

trommeltje, trommelke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
trommeltje
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - het plur. suffix -tje komt voor naast -ke (blz. 121)

tròntje
traantje
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
verkleinwoord van 'traon', met vocaalkrimping

trôon, trontje
zelfstandig naamwoord
troon
Goem. TROON – zelfstandig naamwoord m., verkleinwoord. trunke

tros, truske
zelfstandig naamwoord
tros
As ons taante Sjaan waar gewist, kréég ik dan nog un truske drèùve of enne banaan. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
WBD trós, truske, kèùf of 'kuif' - haren tussen de horens van een koe

tròske

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

Frans Verbunt - betaalmiddel tijdens manifestatie Tilburg Culinair

Frans Verbunt - 'tròskesmenuu' - speciaal menu tijdens manifestatie Tilburg Culinair

trost

zelfstandig naamwoord

troost

Cees Robben - de tróst is erèùt

trostprèès

zelfstandig naamwoord

troostprijs

De Wijs -- "Dè zèn zeker de trôstprèze!" (10-02-1963)

trouw

zelfstandig naamwoord

het huwelijk, de trouw

In et begien van hullië trouw, had et daor hillemol nie op geleken, desse veul kiendjes zon krèège... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

trouwe

werkwoord, zwak

trouwen

De Wijs -- Zij is aaltij haontje de veurste gewist, echt bèdehaand; ze vree mee d'ur zistien al thuîs en mee 't trouwen mos ze ôk hard lôope… (10-03-1967)

Van Beek - "Trouwen breekt de huur." Dit houdt verband met de goede gewoonte, die in onze streek nog op de landbouwdorpen bestaat, om de dienstbode en de inwonende boerenknecht voor een vol jaar te huren in mei. Ook het inhuren geschiedt voor een vol jaar. Alleen als er een huwelijk tussen komt, wordt de termijn met wederzijds goedvinden verbroken. (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

Henk van Rijen - 'traawe'

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zó gaa as ge kaod genoeg gedaon hèt, lot O.L.H, oe trouwe (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) - Met het huwelijk eindigt het vrije leven.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - de irste trouwde öt geneegenhèd, de twidde öt verleegenhèd (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 197l) - een weduwe of weduwnaar moet wegens omstandigheden vaak trouwen.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - aster en vrouw getrouwd òf en pèrd gekòcht wòrdt, moete der nie tusse koome (Kn'50) - met tussenkomst is geen eer te behalen

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - as ge gaot trouwe, moete begiene meej en aaw vrouw èn en jong vèèreke, aanders boerde oover de start (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1972) - ... anders ga je financieel te gronde

Henk van Rijen - 'Hè-s meej unne smalle ring getraawd - hij neemt het huwelijk niet zo net

WBD III.2.2:85 'trouwerij', 'trouwpartij' = huwelijk

trug

bijwoord

terug

Dan kènd oewèège nie mir terug.

Cees Robben - en wèltje 'trug';

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - terugkère - terugkeeren

DANB hij kan nie vórt òf trug

Dirk Boutkan (1996) - 'stuurt em er mar mee t(e)rug' (zin 100, blz. 99) - Rijmt op 'vlug'; de sjwa is volledig geabsorbeerd.

Weijnen (De oorzaken in de taalgesch. blz. 13) ‘truch’als zinsdeel, tegenover ‘truuguup' als zinwoord.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TRUG bijwoord - samentrekking van 'terug'

trugkoome

werkwoord, sterk

terugkomen

DANB de zwòleme zulle vórt gaaw trugkoome

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - 'et kómt vanzèf trug', zi den boer, èn hij gaaf zen vèèrkes spèk ('72)

-- trugkoome - kwaam trug - truggekoome

trugkoomes

bijwoord

op de terugweg

Henk van Rijen - 'Heengòns èn trugkoomes waar ut wèl un uur lôope.

truifel, trewêel

zelfstandig naamwoord

troffel, kalkscheppertje

WNT TROFFEL (I) - TROEFEL, TRUF(F)EL - wisselvorm van TRUWEEL. Blijkbaar is TRUFEL de oudste vorm.

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - troffel - graanschop, metselaarsschep

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - 'trèèfel' zelfstandig naamwoord - truweel

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -

zelfstandig naamwoord vr. truffel, hetz. als maar minder gebr. dan 'truifel' en 'traweel'; zelfstandig naamwoord vr-' truifel ', 'treufel' - troffel
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TROEFEL zelfstandig naamwoord v. - groote,kromme ijzeren schop, voorzien van een langen steel,
dienende om steenkolen, assche, aarde, kalk, steengruis enz. te scheppen

trul
zelfstandig naamwoord
R lodderige mond (met dikke, slappe lippen), openstaand
gez. Henk van Rijen - Hul oover trul - hals over kop
WBD III.1.1:100 'open trul' mond (spotnaam)
Bosch trul - mond
WNT TRUL (II) - 6) benaming voor een kind: a) dik kind; b) troetelnaam voor een kind, troel.

trulleke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
kindje, tongetje
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "trulleke - 'n klein kindeke, ook zegt men wel 'steekt oe trulleke eens uit' (tongetje)"
WBD III.1.1:100 'trulleke' = mond (spotnaam)
Hees trulleke (V:60)
WNT TRUL (II) - 6) benaming voor een kind; a) dik kind; b) troetelnaam voor een kind, troel

truske
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
trosje
en truske drèùve
WBD truske, tros, kèùf of 'kuif' - haren tussen de horens van een koe
WBD III.2.3:151 'troske' = tros vruchten, ook 'trossel'
verkleinwoord van 'tros', met umlaut

trussel
zelfstandig naamwoord
tròs, ris, rist: twee of meer vruchten aaneen
WBD III.2.3:151 'trossel', 'troske' - tros vruchten
— contaminatie van 'tros' en 'bussel'?
WNT TROS, trosse, trots, tors, torts, trousse, TRUS(SE) – verzameling vruchten of bloemen die op een bepaalde wijze aan één tak of stengel groeien.

trut
zelfstandig naamwoord

WBD III.1.4:35 'trut', 'truttebees' = domme vrouw
WBD III.1.4:152 'trut' = domme trage vrouw

truttenbòl
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt - flauwerd
Stadsnieuws - Dieje truttenbòl moet naa aatij alles verraoje - die flauwerd ... (090809)
WNT TRUTTEBEL – hetzelfde als TRUT

truufke
zelfstandig naamwoord, verkleinwoord
troefje
verkleinwoord van 'troef', met umlaut

truug
tussenwerpsel
WBD achteruit! (voermansterm om een paard te doen achteruitgaan)
WBD truugóp – achteruit! (idem)
WBD huuptruug, (Hasselt ook:) 'truughuup' - achteruit: (idem)
Cees Robben - 'alleej vuruit, truuhuup'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TERUG (uitspr. trüch)
Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - truughuup tsw - achteruit! (voermansterm)
Weijnen (De oorzaken in de taalgeschiedenis, blz. 13) 'truch' als zinsdeel,
tegenover 'truughuup' als zinwoord.
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - TRUUGHUUP - terug! hup! kreet waarmee een paard wordt aangespoord de kar achteruit te duwen; ook toegepast op andere achterwaartse bewegingen, veelal van plotselinge en onvrijwillige aard.
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijw.(voermanst.) 'terug' - achteruit!

truur
zelfstandig naamwoord
N. Daamen - Handschrift 1916 -- "hij was in der truur (zatjes)"

truure
werkwoord, zwak
treuren
WNT TREUREN, trueren, truren. TRUEREN wordt na het eerste kwart der 17e eeuw verdrongen door TREUREN, welke laatste vorm verkozen werd in de Statenbijbel, z.a.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - en kèènd moet aaltij truuren of muuren ('7l) dient altijd bezig te zijn

tuf

WBD III.1.1:189 'tuf' = speeksel

tuier

Boerin tuiert de geiten

zelfstandig naamwoord

WBD tuiertouw (touw of ketting waarmee de koe of de geit aan de tuierpaal getuierd is)

WBD ooks 'teurtouw' en 'tou'

WBD tèùr (Hasselt) - deel van een weide dat een aan een paal vastgebonden koe of geit kan afgrazen

Frans Verbunt - komde van oewen tuier aaf? (kom je van huis?)

WNT TUIER - l) IJzeren of houten paal ...; 2) touw om vee vast te zetten; 4) af te grazen deel v. weide of anderen grond; ...

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TUIER zelfstandig naamwoord m. - bij landb. bindtouw, zeel, om het vee te binden

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - TUIER m. - rondgang van een getuierd schaap of paard: hij heej z'ne tuier aaf - hij is klaar met zijn rondgang, heeft de hele familie bezocht.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord m. 'tuier' l) bindmiddel van een koe; 2) ruimte die zo'n tuier het dier toelaat.

tuijere

werkwoord, zwak

Van Delft - Een geit wordt "op de tuyer gezet". Dit is zij wordt aan een touw, verbonden aan een paaltje, op een stukje grasland te grazen gezet.

(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Pierre van Beek - de koej tuijere - de koe langs de berm laten grazen onder toezicht van een begeleider

WBD (Hasselt) tèùre (vastmaken v. rundvee en geiten aan een paal om te grazen)

-- tuijere - tuijerde - getuijerd

WBD vaasttuiere - vastmaken v. rundvee en geiten aan een paal

WNT TUIEREN - vee vastzetten ...; (bij uitbr.) in 't alg.: vastbinden

-- frequentatief van ndl. 'tuien' (vastbinden van b.v. een koe)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TUIEREN - bij landb. Het vee in de weide met een touw vastleggen.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - TUIJEREN- het opstallen van het vee tegen den winter? alg. beteekenis 'binden'. Oorsprong wsch. Angels. 'tian', vincire, ligare. Z.a.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - TUIJEREN: de beesten aan een paal in de weide vast binden ten einde zij niet meer zoude kunnen eten, dan zo ver het touw toelaat. Z.a.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.tr.'tuieren' - een koe of geit met een zeel als anderszins aan een paal in de wei vastmaken, zodat ... z.a.

tuk

zelfstandig naamwoord

karaktertrek

ene kaoje tuk = een slechte karaktertrek

...'n Keend waor 'ne goeie tuk in zit en dè aaltij 't goei veurbeeld van z'n aawe lui veur oogen hee... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

WBD goeje tuk, goejjen tuk - goede afstamming, gezegd van een koe, ook genoemd: goejen aord, goejen kòmaaf

Cees Robben - der zaat ene vulste goeje tuk in;

WBD (III.2.1:389) tuk = middagdutje

WBD (III.2.1:391) een tukje doen, een toertje doen, vijf vatten, zijn ogen eventjes overschieten - een (middag)dutje doen

WBD III.1.4:64 'tuk' = karakter

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - tuk zelfstandig naamwoord - aard, trek

Verh TUK m - erfelyk trekje, meestal ongunstig: 'ne kaoje tuk' - een slechte eigenschap.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord m. 'tuk' - trek: in eenen tuk - in één trek, zonder onderbreken; goed/slecht van tuk: van koeien gezegd en bij uitbr. van mensen.

Weij (T&T 58:89) tuk 'karaktertrek'. Ook hierover zeg ik eigenlijk niets nieuws. Ik verwijs dan alleen naar WNT XVII, 4002, waar een Meierijs voorbeeld uit Roothaert wordt aangehaald en verwezen wordt naar De

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -

1958. Het WNT ziet er terecht een afleiding in van tukken en dit is identiek met Duits zucken 'trekken'.
WNT TUK - (I), 6) aangeboren eigenschappen, aard, inborst, natuur

tukke
werkwoord, zwak
WBD III.4.4:200 'tukken' = machten' (ongeveer: aarzelen)

tulaand
zelfstandig naamwoord
WBD (Hasselt) land (nl. teelland)
WNT TEELLAND - In collectieven zint grond,geschikt of bestemd voor het telen van gewassen; stuk land daarvoor

tult
werkwoordsvorm; persoonsvorm.
teelt
2e + 5e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'teule', met vocaalkrimping

tunde
werkwoordsvorm; persoonsvorm.
Henk van Rijen - toonde
verleden tijd van 'teune'

tungske, tungeske
zelfstandig naamwoord
tongetje
verkleinwoord van 'tong', met umlaut
Weinig harsens denke klaor,
weinig tungskes praote waor... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'De worrend', 1941)
Van Beek - "'t Is er een met stroop op d'r tongske." Zij is een mooipraatster. (Nwe. Tilb. Courant; Uit Tilburgs folklore; 18 juli 1958)
Alleen as et er op aonkwaam, dan kon ze d'r tungske nog ruure, dè-t-er de vonken afvlogen. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)
WBD III.1.2:103 'tongetje' = tong

tunneke
zelfstandig naamwoord, dim
tonnetje
Dirk Boutkan (1996) - tunneke (blz. 32)
verkleinwoord van 'ton', met umlaut

tunt

werkwoordsvorm; persoonsvorm.
de indruk geven (tonen, doch passief)
M Hij tunt wèl fèfteg. - Hij wekt de indruk wel vijftig jaar te zijn.
-- teune - tunde - getund
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - TOONEN, vroeger ook voor 'vertoonen'. Z.a.

Sint **Tunnes, Tunnis**
eigennaam
Sint Antonius, Antonius abt, of Antonius de heremiet, die bekend staat als patroon tegen ziekten van het varken

Van Beek - Van een losbol zegt men: "Dit is als 't varken van St. Teunis". - De verklaring zou zijn, dat enige varkens, die aan de H. Antonius toebehoorden, vrij langs de straten rondliepen. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959) [Van Beek bedoelt de varkens die aan Antonius abt waren toegewijd, en die vrij op straat en in het veld mochten scharrelen; wat zij opbrachten, in vlees of geld, was bestemd voor de armen.]
- Dr. Jos Schrijnen – *Nederlandsche volkskunde*, deel 1, 1915 -
Antoniussabt (17 Jan.) behoort in België tot de meest populaire heiligen. (...) Zijn attribuut is het varken, omdat de duivel in varkensgedaante hem bekoorde. Vandaar, dat de heilige naderhand algemeen als patroon van het vee werd beschouwd, en als zoodanig door boeren, vleeschhouwers en spekslagers vereerd. In de Middeleeuwen hadden de Sint Antoniusgilden het recht, een zwijn, dat als herkenningsteeken een klokje aan den hals droeg, overal vrij te laten weiden; zelfs in de steden zag men dit Antoniuszwijn ongehinderd rondloopen. In België, de Rijnprovincie en, tot voor eenige jaren, in Limburg (Vaals, Hoensbroek, enz.) wordt den 17en Januari

varkensvleesch geofferd en na de kerkelijke diensten onder de armen verdeeld.

De verzoeking van de Heilige Antonius – Hieronymus Bosch; ca. 1468 (Prado, Madrid)

Idem: detail

– Antonius abt werd in Riel vereerd; zijn cultus is nog steeds levendig (2012) in Loon op Zand. Ook Chaam, waar hij vooral als 'pestheilige'

[Antoniusvuur = pest] werd vereerd, was voor Tilburgers een Antonius-bedevaart.
- Gerard Rooijakkers - Soms kruisten ook dieren met een positieve magische connotatie het pad van mensen, zoals te Oirschot gebeurde, waar omstreeks 1557 op voorspraak van de heilige Antonius Abt de pest ophield. Toen daar een lijk naar de kerk werd gebracht verscheen bij het sterfhuis een wit paard, zonder dat iemand wist waar het vandaan kwam. In dat huis vielen daarna geen pestslachtoffers meer, en nadat de ziekte overal geweken was heeft men het paard niet meer gezien. (Gerard Rooijakkers, *Eer en schande*; 1995.)
- Lowie van Dorrus Misters - In Riel werd op de feestdag van St. Antonius Abt [17 januari] meel gewijd en gingen varkenshouders met een builtje meel daarheen. Het meel werd na de wijding met kleine beetjes onder de "slobber" voor de varkens gemengd. (Nieuwe Tilburgse Courant - vrijdag 5 december 1952, Uit onze folklore 19. Oude gebruiken en de Beekse doornboom.)
- Ronald Peeters - Eind zestiende begin zeventiende eeuw heersten er in Tilburg diverse pestepidemieën. Nabestaanden of familie van de overledenen ondernamen in 1602, 1625, 1626 en 1628 bedevaarten naar Boxtel en in 1587 naar Chaam (St. Antonius Abt, een pestheilige) uit dankbaarheid dat zij de ziekte hadden overleefd. (In: Godsvrucht en deugdzaamheid; 1997)
- J. B. Berns, Namen voor ziekten van het vee (1983) - De populairste heilige gedurende de Middeleeuwen was Sint Antonius Abt, feestdag 17 januari. Hij werd aangeroepen tegen het vuur, waaronder men "ignis sacer" heeft te verstaan in de eerste plaats en wel in de dubbele betekenis, te weten "erysipelas" en "gangreen" (Wickersheimer 1960); vervolgens alle ziekten die met vuur benoemd werden, zoals miltvuur en ook vlekziekte. Volgens Kluge wordt in het Duitse taalgebied Antoniusfeuer in de 17de eeuw door Rose verdrongen (s.v. Rose); De Cock zegt, dat in Nederland Sint Antoniusvuur thans alleen nog in gebruik is als benaming voor een varkensziekte (De Cock 1891, 249 en 256). Goossenaerts geeft sinttunnisvier, "roodvonk der zwijnen" en Corn.-Vervl.-A.: Sint-Teunisvier, "idem" en ook "huiduitslag". Wouters (1966, 119 vv.) geeft een uitgebreide lijst van plaatsen waar men Antonius aanroept en bij welke veeziekten in het bijzonder zijn hulp wordt gevraagd. Van Haver (1964) is met betrekking tot ziekten van dieren minder gedetailleerd; hij spreekt van "tegen buikpijn en andere dierkwalen" (nr. 584, 621, 623 en 624) en van "behekst vee" (nr. 1020, 1021).

turf

zelfstandig naamwoord

turf

Van Beek - "Er diende nog wel een turf in de kachel", er moet nog 'n schepje bij. (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)

turk, törk

zelfstandig naamwoord

bewoner van het stadsdeel benoorden de spoorlijn

Lèst han ze teege Stekelenburg gezeej dèttie te veul op et gemintehèùs zaat. Hij moes es meej de meense in de stad kènnes gòn maoke. Ze han en afspraok vur em gemòkt bè de Turke. Naa, tweej uurkes laoter wier er gebèld op et gemintehèùs: et wèèksèntrum van et Gurke òn de lijn. Òf den burgemister al onderweege waar? Iè, die waar allang vertrokke. Et ènde van et lieke waar dèsse den burgemister opgescharreld hèbben in de moskeej. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 1997)

Vruuger waar dè aanders. Toen hamme hier meschient wel Törke, mar die waare gewoon gebooren op et Gurke. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2000)

turkelaand

zelfstandig naamwoord

het noordelijk deel van Tilburg; benoorden de spoorlijn

Van Delft - "Wat een ferm kindje ligt daar in de wieg", zei ik. "Ja, ja," was 't antwoord "en 't is er eene van half om half! De vrouw komt uit 't Turkenland en ik ben van de stad." Hiermede werd bedoeld, dat het ouderpaar onderscheidenlijk van benoorden en bezuiden de spoorlijn afkomstig is. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

tusse

voorzetsel

tussen

Cees Robben - hij zaat as enen eezel tusse twee bèèrge hooj;

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - dertusse geschoove zèèn as Pónsieus Pielaatus int kreedoo (R'75)

WBD III.4.4:240 'tussen licht en donker = schemering; 240: 'tussen de grauwe en de blauwe' = schemering;

tussejas

zelfstandig naamwoord

WBD III.1.3:33 'tussenjas' = Lichte herenoverjas; ook 'miezezon'

tussenbaaje

bijwoord

tussenbeide, nu en dan

-- Als gevolg van regressieve assimilatie klinkt de n als m.

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'tussenbaaje'

Cees Robben - niemand kwaam tussebaaje

Cees Robben - 'al wasset tussen baaie gin koek en aai'

Stadsnieuws - Kunde dees tussenbaaje ok nie èfkes doen? - ... ondertussen ... (050709)

WBD III.1.4:337 'tussenbeide komen' = ingrijpen

WNT TUSSCHENBEIJE

tussenöt

bijwoord

tussenuit

der tussenöt naaje - ervandoor gaan

WBD er tussenöt gaon - op hol slaan (van een paard), ook genoemd 'óp hòl slaon'

Henk van Rijen - 'Toen ie de pliessie zaag, pèèrde-n-ie urtussenööt.

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - 'r tussenöt naaje - ervandoor gaan

tut

interjectie

N. Daamen (handschrift 1916) -- "tut gij (loop heen, enz.)"

WBD III.1.4:35 'tut' = domme vrouw

WBD III.2.2:22 'tutten' = spenen; 24 'tut' = speen, ook 'frut'; 25 'tut' = fopspeen; ook 'tutter', 'tutje

Bosch tut - fopspeen; domme vrouw

tut-tut

1. zelfstandig naamwoord (!)

alle vindplaatsen met 'geen', en dus in de betekenis: 'het is niet niks', dat wil zeggen: 'het is een grote opgave om...'

...et was ginnen tut-tut om mee zooiets te begiene. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

"Dè-d-is geenen tut-tut, man!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 5; NTC 29-10-1938)

..."'t is toch geenen tut-tut om zóó'n lang gedicht in mekaar te draaien..." (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 9; NTC 26-11-1938)

...Een en tachtig jaar, 't is geenen tut-tut, ik wil 't er veur doen! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

De Baokelsche kerk stond
te dicht bij de straot;
"'n fout van den dommen
pastoor", waar de praot.
't Waar geenen tut-tut om
'n nuuwe te bouwe; (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, 'De kerk verdouwd', 1944)

2. tussenwerpsel

WNT TUT, tuttut - (v) tussenwerpsel - l) uitroep als uiting van verwerping, afkeuring, misnoegen, ongeduld en derg. 2) uitroep om aan te sporen tot matiging, kalmte, dan wel om te sussen; 3) uitroep van verbazing

tutter

zelfstandig naamwoord

Van Beek - Een fopspeen noemt men in Tilburg "een tuitter" of een "frut" of "een tutter". Overdrachtelijk zegt men van iemand, die zich aan drank te buiten gaat, dat "hij flink tuttert". (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

tuttere

werkwoord, zwak

duimzuigen

WBD III.2.2:22 'tetteren' = gezoogd worden

WBD III.2.2:23 'tutterfles' = zuigfles; ook 'tutfles', 'tutter'

WBD III.2.2:23 'tutter' = speen

-- tuttere - tutterde - getutterd

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TUTTEREN, ook TEUTEREN - zuigen (van kleine kinderen); zuipen, overdadig drinken.

Bosch tuttere - drinken; zuigen op een fopspeen; duimen

WNT TUTTEREN (I) - l) zuigen, in 't bijz. van kinderen; 2) (Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - en Ned.

Limburg) bep. zuipen

tuul

zelfstandig naamwoord

WBD tule (II:891)

WNT TULE (I) zeker netvormig; fijn weefsel van zijde, katoen of daarop gelijkende kunstvezels

tuureluut

zelfstandig naamwoord

Ill. Naumann

Dossier Leeuwerik (tuureluut) - Brabantse namen, dialectkaarten, afbeeldingen - citaten

Henk van Rijen - kuifleeuwerik, tuureluur (tringa totanus)

Cees Robben - Ik hèb hier niks hangen as ene tuureluut

N. Daamen - Handschrift 1916 -- "tuureluut - groote vogel in de hei (zie kulder)"

WBD III.4.1:164 'tureluut' - leeuwerik (Galerida cristata)

WBD III.4.1:222 'Tureluut' - wulp (Numenius arquata), ook: 'wulp', 'kuilder'

Ghijsen (Wdb. Zeeuwse dial.): tuureluut

WP-enc. dierenrijk: kuifleeuwerik = galerida cristata

WNT TURELUUR (I)-3) benaming voor zekere soorten van vogels, z.a.

tuut

zelfstandig naamwoord

1. politieagent

WBD III.3.1:345 'tuut' = politieagent

WNT TUUT (I) in enkele westnederl. steden, m.n. Utrecht, benaming voor politieagent, smeris

2. fietsband (tuub, tuup; van Frans: tube)

lekke tuut - lekke band (van een fiets)

Frans Verbunt - tuut, tuup - fietsband

3. tuit, puntzak

Frans Verbunt - ene tuut friet

4. voetbal van leder

V ene lèère tuut - een leren voetbal

Ons Jaoneke ha dieje lèère tuut gewonnen, et waar den hoofdprèès van un loterij. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Enne grôote gezette vent meej ene pens van de grôotste maot lèère tuut… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

5. mond, beter: tiet

- Een "tuut" of "tuter" is een fopspeen. Zoo'n fopspeen wordt ook op de zuigflesch gezet, en als de kleine goed drinkt, zegt moeder: "Hij tutert goed." In overdrachtelijken zin is men dit ook op volwassenen gaan toepassen, die nogal eens misbruik van sterken drank maken of die regelmatig heel wat borreltjes gebruiken; dan zegt men ook: "Hij tutert goed." (A.J.A.C. van Delft; uit: de rubriek 'Van vroeger dagen' # 118: 'Naar beschaafder spraak', Nieuwe Tilburgsche Courant - zaterdag 8 juni 1929)WBD III.1.1:99 'tuut' = mond (spotnaam)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - TUUT v - tuit, iets om aan te tutteren.

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - tuut zelfstandig naamwoord - speen

6. bijnaam

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - de tuut - bijnaam van veel Tuerlingsen/ Teurlingsen (blz. 77)

tuute

werkwoord, zwak

Henk van Rijen - toeteren, jengelen
WNT TUTEN nevenvorm van toeten en tuiten

tuuter
zelfstandig naamwoord
toeter, toethoorn, claxon

tuutere
werkwoord, zwak
- tuutere - tuuterde - getuuterd
-- steeds korte uu
-- Wellicht een frequentatieve onomatopee.
Van Delft - "Hij tutert goed" beteekent: hij drinkt nogal veel. ('t Schijnt ontleend te zijn aan 'n "tuter" of 'n "tuut", dat de Tilburgsche benaming voor een fopspeen is. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)
Van Delft - Een "tuut" of "tuter" is een fopspeen. Zoo'n fopspeen wordt ook op de zuigflesch gezet, en als de kleine goed drinkt, zegt moeder: "Hij tutert goed." In overdrachtelijken zin is men dit ook op volwassenen gaan toepassen, die nogal eens misbruik van sterken drank maken of die regelmatig heel wat borreltjes gebruiken; dan zegt men ook: "Hij tutert goed." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 118; 8 juni 1929)
Lopte 's aovends bij 't nor huis gaon Sjarels [=de veldwachter] 'ns tegen 't lijf en ie zee, dè-'t net lekt of ge nog al goed getuterd hed, dan zegde mar, dè ge krek oeë teen stotte tegen 'nen utstekenden kaai en 't is lang vur mekare. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)
D'r wier goed bij getuuterd dieën aovond... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)
Pierre van Beek - drinken van een baby; rijkelijk veel alcoholica tot zich nemen
Pierre van Beek - hij tuutert goed - hij (de baby) drinkt goed
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TUTTEREN, ook TEUTEREN - zuigen (kinderen); overdadig drinken, zuipen
WNT kent het woord niet, evenmin als De Jager.
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - TUTEREN onov.ww - zuigen, tutteren, lebberen: op z'nen dö:m tuteren.
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.intr. 'tuteren' - l) geringschattende benaming voor het spelen op een of ander instrument; 2) (v. vogeltjes) fluiten, kwinkeleren.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - TEUTEREN - zuigen van kinderen, ook TUTTEREN
WNT TUTTEREN - l) zuigen, drinken (v. kind); 2) (Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ‚N-Limb.)

zuipen

tuuterke

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

toetertje, speelgoed-blaasinstrument

Pierre van Beek - tuuterke (kregen de kinderen met de kermis) (Tilburgse Taaklplastiek 128)

twaalf

telwoord

twaalf [zonder svarabhaktivocaal omdat die binnen de eerste syllabe blijft]

in de uitdrukking twaalf gooien (met twee dobbelstenen); geluk hebben

Die is wèl getrouwd! Mee 'n dochter van Door de Vries en dè wit-ie-zelf ook, want ie hee twaalf gegooid hurre! Krimmeneel wen vrammes is dè! (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

De Wijs -- (op straat gehoord, de ene vrouw tegen de ander over 'n passerend vrouw:) 't is 'n struise vrouw, ik geleuf wèl dettie er twaalef mee gegooid hee (13-07-1966)

WTT 2012: een opmerkelijke vindplaats beweert echter het tegendeel: Van Delft - "Hij heeft twaalf gegooid." Dit is: Hij heeft het (met zijn vrouw) niet getroffen. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

twaalfde

tw.

twaalfde [zonder svarabhaktivocaal omdat die binnen de eerste syllabe blijft]

twalsereej, tòlsereej

zelfstandig naamwoord

wasdoek, veelal gebruikt als tafelzeil

Frans Verbunt - dwalseree

Verbastering van fr. toile cirée = met was bestreken doek

twaolf

telwoord

twaalf

R.J. 'de klok slao' twaolf'

Henk van Rijen - twaolf aajer èn dartien köökes - een buitenkansje

B twalef

twèèg

zelfstandig naamwoord

boomknop waaruit scheuten of loten te voorschijn komen
jonge tak
WBD III.4.3:127 twèèg - wilgenteen; ook genoemd: wis, baand, teen, sliet
WBD III.4.3:70 twèèg - knop waaruit een twijg groeit; ook genoemd: loot
WBD III.4.3:75 twèèg - twijg, jonge tak; ook genoemd: wis, tak, takje, teen, rijs of scheut

tweej
telwoord
twee
DANB de tweej dötsers kwaame nòr bèùte
Henk van Rijen - 'T-waar dik aon meej die tweej' - ze konden het goed met elkaar vinden

tweejfèfteg
telwoord
Henk van Rijen - rijksdaalder, 'rèksdòlder'

tweejzak
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - iemand die praat met twee monden

twèène
werkwoord, zwak
WBD twijnen: het in elkaar draaien van hennepvezels tot een draad (II:699)
— twèène - twènde - getwènd
(ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij twènt)

twèffel
zelfstandig naamwoord
twijfel

twèffele
werkwoord, zwak
twijfelen
WBD III.1.4:53 'twijfelen' = aarzelen
-- twèffele - twèffelde - getwèffeld
-- verleden tijd 'twêefel' is foute analogievorm

twènner
zelfstandig naamwoord

twijnder
WBD twènner (II:935) - twerner, twijner

twènter
zelfstandig naamwoord
WBD paard van anderhalf jaar oud, ook 'jòrling' genoemd
WNT TWENTER (I) - zelfstandig naamwoord l) dier, inz. paard of rund dat twee jaar oud is; 2) (driejarige) koe die haar tweede kalf krijgt

twidde
tw
tweede
Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - twidde rang
R.J. dès nòg en twidde = dat valt nog te bezien
zacht van hart en mild van tong...
et irste is heel curieus,
et twidde meer miraculeus... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'D'aawe lijster', 1941)
Cees Robben - den twidde keer; dès den twidde waoge;
Cees Robben - 'vur d'n twidde keer gong trouwen'
...ons laand euwig de twidde... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Twiddes)
B twidde
WBD III.2.2:74 'tweede moeder' = stiefmoeder
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - telw. 'tweedes' - tweede: 'den tweedese', 'de twéedese laog'

twidderhaande
zelfstandig naamwoord
tweeërhande, tweeërlei
Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - twidderhaande
Henk van Rijen - daor leej twidderaande kèès; tunnekeskèès èn kemèènekèès - daar liggen twee soorten kaas: tonnetjeskaas en komijne

twiddehaans
bijvoeglijk naamwoord
tweedehands
Mar we zèn wèl frêet op onze Willem tweej.
Hij is twiddehaans, mar dè kan ons niks verschille,
want in Den Haag zon zum toch niemir wille,
ons Heuvels pronkstuk,
èn wij doent er gèère meej. (Henriëtte Vunderink; Tilbörg; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

twiddes, twids

telwoord

als tweede; te laat; ten tweede

Gij komt twiddes (je had er eerder moeten zijn)

Je komt te laat (vist achter het net)

Zoo kwaam 't dan dè Jantje [de baanrenner Jan Pijnenburg] en den Bras [en zijn koppelgenoot Braspennincx] - al waren ze in 't geheel twiddes - toch de recordhawers van den 144-minuten koppelwedstrijd geworden zèn... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)

Cees Robben - Irstes hèdder niks meej te maoke, èn twiddes ....

WNT TWEEDE(N)S, tweeders, twee(d)s(t) - ten tweede, in de tweede plaats; (als) de tweede, in het bijz. bij kinderspelen

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - TWEEDENS (twiddes) bw - te laat, speciaal gezegd in het geval dat aan op tijd komen enig profijt verbonden is, meestal in verbinding met 'komen': hij kwaam(p) twiddes.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - telw. 'tweedes' - tweede (ook attributief.)

Jan Naaijkens - Dès Biks -- (1992) - twiddes tw - tweede

Schilderij - Salomon de Bray - 17de eeuw

twilling

zelfstandig naamwoord

tweeling

Cees Robben - 'Jaon hee un twilling gekregen'

Meej zon kaante tweeling-pètje/ wè motte daor naa toch meej doen. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Behaa-haandel...)

twisje

zelfstandig naamwoord, verkleinwoord

twistje

vD aantal ineendraaiingen van getwijnd garen per lengte-eenheid

WBD twisje (II:1012) onregelmatigheid aan een draad

WNT TWIST (II) als weversterm gewestelijk - l) variabel aantal opeenvolgende nog niet verweven kettingdraden op een weefgetouw, als eenheid gezien; 2) uit een aantal vezels gesponnen draad; 3) lengtemaat voor gesponnen draad; enz.

twisje zn,dim.

twistje

vD aantal ineendraaiingen van getwijnd garen per lengte-eenheid

WBD twisje (II:1012) onregelmatigheid aan een draad

WNT TWIST (II) als weversterm gewestelijk - 1) variabel aantal opeenvolgende nog niet verweven kettingdraden op een weefgetouw, als eenheid gezien; 2) uit een aantal vezels gesponnen draad; 3) lengtemaat voor gesponnen draad; enz.

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van uffenèèr tot uuver

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

ugske, êûgske zn,dim.

oogje

R.J, ''t wil oe in oew ugskes gooien'
WBD III.4.4:231 'oogje' = stip
Btk (blz.25) ugske (blz.32)
GD07 en paor schôon ugskes
SN Dè bloeske slôot meej en hòkske èn en ugske (090708)

dim. van 'ôog', met umlaut
WeUD met umlaut volgens krt.48

uffenèèr

zelfstandig naamwoord

effenaar

WBD uffenèèr, nuffenèèr, offeneer (II:1001) - effenaar = toestel om kettingdraden gescheiden te houden.

-- 'nuffenèèr' is wsch. een geval van metanalyse.

WNT EFFENAAR - laddervormig toestel om de draden van een keten, terwijl men ze op den boom brengt, in groepen gescheiden te houden.

ugske

zelfstandig naamwoord

oogje

Dirk Boutkan (1996) - (blz.25) ugske (blz.32)

- verkleinwoord van 'ôog', met umlaut

R.J. "t wil oe in oew ugskes gooien'

Jaanske knipte 'n ugske alsof ze zeggen wô: Lot dè mar on mèn over... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 7; 30-11-1929)

En Bartje laacht ferm mee, terwijl de traonen ut z'n verkensugskes kraolen. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 2; 16-10-1929)

WBD III.4.4:231 'oogje'= stip

GD07 en paor schôon ugskes

Stadsnieuws - Dè bloeske slôot meej en hòkske èn en ugske (090708)

Zen ogskes glinsterde zo blij, nie te beschrèève. (Henriëtte Vunderink, De clown, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - met umlaut volgens krt.48

uilie, ullie

persoonlijk voornaamwoord

jullie

- Hè, hè, in de vleeë week zè'k wir is bij uilie gewist, en 't hee me goed gedaon… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
- Vleeë week kwaamp ik op inne mèrge thuis van uilieë kaant aaf mee innen zwaor gelaoie fielesopèe. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Naa zo'k uilie is wille vraage... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Agge bij ullie is in stukske netuur wilt zien dan motte nar Osterwèk en daor is 't heel aorig, mar ge het er toch nog mar weinig vervat, 't is ammel en aaltij inder, maast en haai en ven. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Frans Verbunt - jullie

ukkem
tussenwerpsel
Pierre van Beek - ± Je kunt me nog meer vertellen; 't is mij wel goed! (Tilburgse Taalplastiek 175)

um
voorzetsel, voegwoord
om

umblêeg, umlêeg
bijwoord
omlaag
Henk van Rijen - omlaag

umdè, umdèt
onderscheidend voegwoord
B omdat, opdat

umgaank
zelfstandig naamwoord
omgang

umgaon
werkwoord, sterk
omgaan
umgaon - ging/gong um/omgegaon - umgegaon

umhôog
bijwoord
Henk van Rijen - omhoog

umlêeg, umblêeg

bijwoord
omlaag
Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - ómlêeg
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijw. 'omleeg' - omlaag

up-èn-neer
zelfstandig naamwoord
een 'op en neer'
Henk van Rijen - (textiel) schacht van een weefgetouw

upternuus
bijwoord
opnieuw
► oppernuut
't is upternuus *) of ik alles wir zie ; *) -noot van Sterneberg bij dit woord: opnieuw... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Aon m'nen geburtegrond' , 1932)

urke
oortje
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - oor, urke (met doffe u)
Dirk Boutkan (1996) - (blz.25) urke
verkleinwoord van van 'oor', met umlaut

urkestiesje
zelfstandig naamwoord, verkleind
Pierre van Beek - testpotje met één oortje

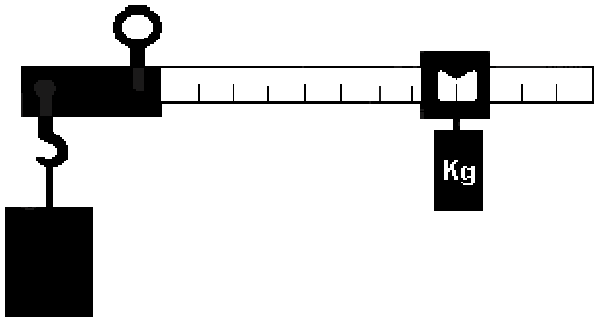
urst, irst
bijwoord
vroeger, voorheen, eerst
toen urst (vooral bij kinderen) - onlangs
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - EERST (urst), bijwoord , vroeger; ook wel - vooral bij kinderen! toen urst, als verwezen wordt naar een bepaald tijdstip uit een niet zeer recent verleden. Verg. krek en toen.
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - 'irste' (ongeronde vorm); de geronde vorm 'urste' juist ten N. en ten O. van de stad Tilburg. (krt. blz.12)
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - örst, telw., bijvoeglijk naamwoord en bijw. 'eürst' - eerst
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - urst tw. - eerst

uster
zelfstandig naamwoord

unster

WNT UNSTER, ons(t)er, ens(s)ter, eunster, anster, uister, huiser, oister, uuser, ulster - weegwerktuig met ongelijke armen ...

2012 - Wikipedia - Een unster is een type weegschaal dat op markten verscheen in de 1ste eeuw v. C. Ze bestaat uit twee armen van ongelijke lengte. Aan de kortste arm wordt de te wegen handelswaar gehangen, aan de langste arm hangt een gewicht dat vrij kan bewegen over die arm. Om een groot bereik aan gewichten te meten, kon de unster aan verschillende haakjes opgehangen worden, voor lichte dingen bevond de haak zich relatief ver van het te wegen product, bij zware waren dichterbij.

Afbeelding - Meertensinstituut Boedelbank

2012 Meerstensinstituut Boedelbank -- Unster - Ook: onser, oncer en ponder. I. Weegtoestel met ongelijke armen, waardoor men met een klein gewicht dat langs de lange arm wordt heen en weer bewogen een grote last kan wegen. (Oirschot 1698: 1 ponder of unster.) Het wegen met de unster geschiedt onnauwkeuriger dan met de balans.

utsprès

bijwoord

Henk van Rijen - expres, met opzet

WTT 2012 - Cees Robben schrijft 'uitspres', waaruit we mogen afleiden dat het woord ook met de korte 'ui' werd gebezigd; dus: 'ötsprès'

Den Uunent

topon.

Udenhout

gesyncopeerde d van 'Uden'

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - krt.85 = 'Uunent'.

uupere

bouwmateriaal (via de steiger) naar de vakman brengen

uupere - uuperde - geuuperd

Steeds korte uu

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - opperen, dekker en/of metselaar behulpzaam zijn bij hun werk door hun het benodigde aan te brengen.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - uupere ww - opperen

Bosch uppere - opperen (metselaar helpen)
WNT OPPEREN (II)- het werk van opperman verrichten

uuperman

opperman; degene die bouwmateriaal bij de vakman brengt.

Kees en Bart - in Tilburgsche Post 1922-193? - 'upperman'; 'upperlui'

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - uuperman zelfstandig naamwoord opperman

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - OPPERMAN (uuperman) m. - aandrager van stenen en ander materiaal. Voorbeeld van een gemakkelijk beroep, voorgehouden aan luie kinderen: uuperman bé de goudsmid.

WNT OPPERMAN, upperman - werkman die materialen aandraagt voor den metselaar

John Linnell - Rustende maaiers

uupert, iepert

zelfstandig naamwoord

bed

Henk van Rijen - bed

WTT 2012 - Dat uupert of iepert 'bed' betekent, zou te verklaren zijn omdat men 'naar boven gaat' als men gaat slapen, en meer in het bijzonder omdat veel (boeren)woningen vroeger een opkamer hadden. Bewijsplaatsen voor deze verklaring (ieper > opper > opkamer) zijn tot nu toe echter niet gevonden. De opkamerverklaring werd voor het eerst gesuggereerd door Pierre van Beek, en is sindsdien ruim overgenomen. Van Beek: Wanneer iemand "in z'nen ieper" of "iepert" of "upert" kruipt, gaat hij naar bed. De vreemde woorden komen van "uper" of "opper", dat "boven" betekent. Slapen deed men vaak boven. We kennen nog wel in de oude huizen de "opkamer", die steeds boven de kelder lag (TTP 3-1-1969). Ook Goedgetòld, diksjenèèr van de Tilbörgse taol geeft deze uitleg zonder enige twijfel. Dat is vreemd, aangezien een betere verklaring bekend had moeten zijn. In de aantekeningen van Wil Sterenborg (waarop Goedgetòld gebaseerd is) benoemde Sterenborg het verband met de bouwvakker en de opkamer al als 'twijfelachtig'.

► Ieper(t) In Een tien voor Robben (1988) stelt de Oostbrabantse dialectkenner Cor Swanenberg zelfs kort en duidelijk: 'We denken dat ieper van oorsprong identiek is met de Meierijse opper en uper, die hooihoop betekent.'

uurke

zelfstandig naamwoord, verkleind

uurtje

GD94 dèt oover en uurke begient te rèègene

korte uu

uuver - iever

Pierre van Beek - ijver

Pierre van Beek - den uuver is eraaf

WBD III.1.4:42 'ijver'= idem

-- korte uu

-- Door ronding ontstaan uit 'iever'. Zie Weijnen 'Vergelijkende klankleer v.d. Nederlandse dialecten', blz. 78.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - uuvere - ijveren, aanmoedigen

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - uver (of 'nuver') m. - geestdrift; vooral in de zegswijzen 'den (n)-uver is eraaf- het eerste enthousiasme is voorbij, en 'den uver is nie groo:t'. Misschien identiek met iever en ijver (nijver).

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - uvere - aanmoedigen (Hilv.)

WNT IJVER, iever - ijver, aandrift, aandrang

uuver iever zn

vB ijver

vB den uuver is eraaf
wBD III.1.4:142 'ijver' = idem

korte uu
Bont ü.ɣvəroχ, bnw. en bijw. 'uverig' - ijverig
Verh. uver (of 'nuver') m. - geestdrift: vooral in de zegswijzen 'den (n)-uver is eraaf'- het eerste enthousiasme is voorbij, en 'den uver is nie groo:t. Misschien identiek met iever en ijver (nijver).
EDW uvere - aanmoedigen (hilv.)
WNT IJVER, iever - ijver, aandrift, aandrang

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van vaajeg tot veur

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

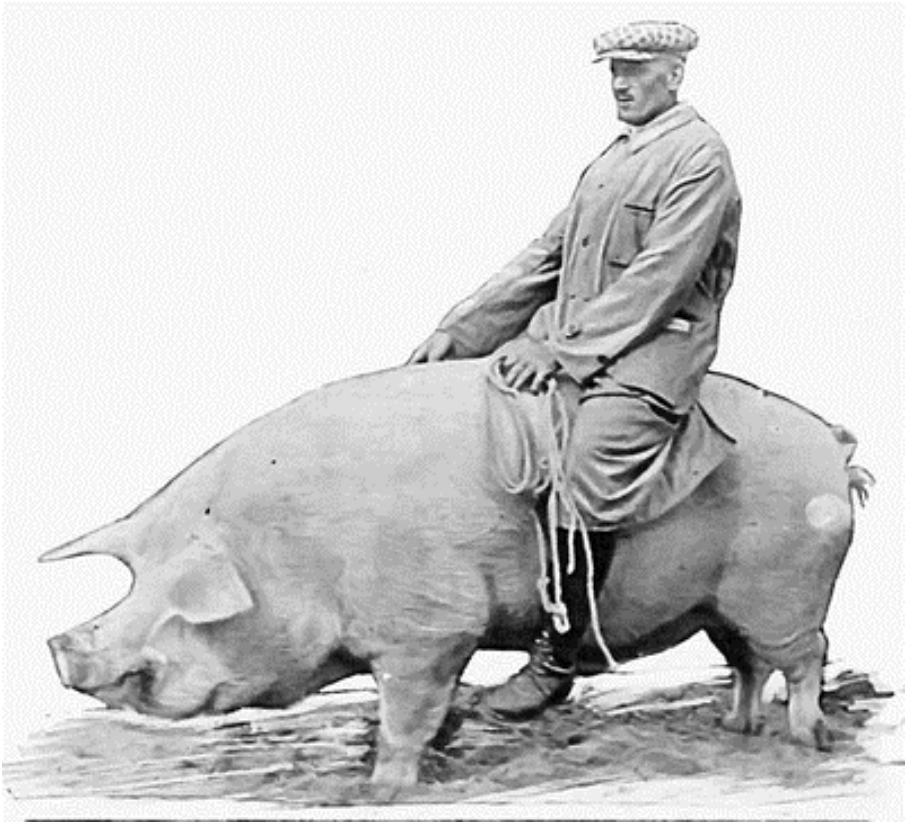
en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Van viegeleere tot vuutje

Een varkensvanger; foto: Katholieke Illustratie, ca. 1930

vèèrkesvanger

vaajeg

bijvoeglijk naamwoord

flauw van smaak

N. Daamen, Handschrift 1916 - "vaayig - het ruukt zò vaayig (een onaangename lucht (zooiets?))"

WBD III.2.3:33 'vajeg' = flauw (van smaak)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VEIG bvw. - Smetsch, walgelijk van reuk of smaak: 'Ne veigen reuk.

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - vaaiig - flauw van smaak (tilb.)

Weij (T&T 37:204) Tilburgs 'aajeg':

In de tweede, uitgebreide druk van 'Tilburgs dialect' (Drukkerij Piet Smits Tilburg 1985, blz. 74) wordt het bijvoegl. naamw. 'vaajeg' "flauw (van smaak)" vermeld, het woord is een afleiding van vaai (of va(de)) en moet uiteindelijk op Frans 'fade' teruggaan, een binnen het Romaans uitsluitend Frans woord, overigens van vulgairlatijnse herkomst: cfr. Block-van Wartburg 1950, 240.

Kluge 1975 noot 21 wijst erop dat het woord 'fade' in de 18e eeuw aarzelend door het Duits ontleend is, maar dat het uiteindelijk "tief in die Mundarten gedrungen" is. Gezien de late attestatie in het Duits en het feit dat het Tilburgs er reeds een afleiding van heeft, moet men voor het

Tilburgs niet aan Duitse ontlening denken, maar aan ontlening rechtstreeks uit het Frans.

vaajem

bijwoord, bijvoeglijk naamwoord

WBD III.4.4:278 ‘vaaiem' = armvol

WBD III.4.4:289 'vaaiem' = vadem, ook 'vaam'

Haar vaojem - vadem, een maat 'D'r zit meer ès unne vaojem hout in'

vaast

vast

1. bijvoeglijk naamwoord

Cees Robben - wè zók en vaaste plaant kôope zolang de snijblomme nòg goejekôop zèn;

Henk van Rijen - vaast lôon, vaaste èèremoej - vast inkomen, vaste armoede

Et gaaf un vaast lôon, ‘en vaaste èèrmoei’, in de volksmond. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

2. bijwoord

Is ie dòr vur vaast? - Is hij daar vast aangesteld?

De Wijs -- (Gehoord van ’n metselaar) Zedde gij vaast in dienst?-Jao, mar eigenluk meer los-vaast! (13-07-1966)

Cees Robben - Ik vreej lòs òf vaast

Cees Robben - Vaast òf lòs-vaast, bij de geminte hèdde de miste vaasteghèd

Frans Verbunt (1996) - vaast is vaast, zi den boer, èn hij bond nèt zo lang assie touw ha

WBD III.1.4:57 'vast' • zeker; ook: 'zo vast als een huis'

WBD III.1.4:58 'vast en zeker' = natuurlijk

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
va.st, waarnaast soms va’st, bijvoeglijk naamwoord en bijw. 'vaast' - vast

vaaste

1. zelfstandig naamwoord

de vastentijd

Cees Robben - vrije was er vruuger onder de vaaste nie bij;

Frans Verbunt (1996) - vaaste is drie botterhammen eete èn nòr de vierde taaste

Dieje vaasten duurde virtig daoge. Hij begos nao de vaastenaovend, waorop ons moeder aaltij ôliebollen bakte. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Geduurende de vaastetèèd,/ van assekrèùs toe Paose... (Henriëtte Vunderink, Et vaastetrommeltje, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

2. werkwoord, zwak

vasten

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - va.ste(n), zw.ww.intr. + znw. m. 'vaasten' - vasten

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - GEVASTEN of GEVAST: 3e hoofdvorm van 'vasten'

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vaaste zn - vasten

vaasteghèd, vaasteghei

zelfstandig naamwoord

zekerheid; vast werk

Òn de geminte hòdde vaasteghei. - In gemeentedienst had men vast werk.

Cees Robben - bij de geminte hèdde de miste vaasteghed

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.vr. 'vastigheid' - vastheid, zekerheid

Hij waar vruuger voerman gewist. Dè waar naa gin baon waor vaastighèd in zaat. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

vaawe

werkwoord, zwak

vouwen

B vaawe - vaawde - gevaawe

vadder

zelfstandig naamwoord

vader

R.J. 'onze vadder zeej 's op 'ne keer'; 'ik zèè ónze vadder te vlug'

Cees Robben - Toen ik teegen ónze vadder zeej...; ónze vadder heej aaltij gelèèk.

Cees Robben - ónze vadder ha en blauw neus; dè zèn de biste, vadder;

Cees Robben - Ik kan meej ónze vadder nie akkerdeere;

Cees Robben - Tis mis meej de nuuwe vadder; ónze vadder heeter alles wir durgedraajd;

gez. Pierre van Beek - Nie in vadders schoen lôope = niet de aard hebben naar zijn vader (Tilburgse Taalplastiek 1978)

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - va'der (de a kort; de afbeelding 'vadder' ware wellicht beter)

DANB hullieje 'Vader' heetem nòr school laote gaon

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - nie in vadders schoen lôope (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1973)- niet de aard van zijn vader hebben.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - van vurren óp zen vadder lèèke èn van aachtern óp hil zen femielie (N. Daamen, Handschrift 1916 - - gezegd van de zoon)

Henk van Rijen - hij beslèècht hullieje vadder - hij heeft de aard naar zijn

vader

WvM 'v van ons vadder'

WNT VADER, vadder, vedder, met ongerekte vocaal (Z.-Limburg, Brabant)

vadderons

zelfstandig naamwoord

onzevader

bid goed oewen Vadderons en gij geneest! (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Boemeljongen', 1941)

want wij bidden ammaol veul vadderonzen/ en daorom is er den hemel den onzen (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Den hemel is den onzen', 1941)

Honderdduuzende Vadderonzen/ liet ie deur z'n hutje gonzen; (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'Peerke Donders', 1941)

En vadderonske bij St. Job... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Te voet nòr St. Job')

Cees Robben - 'd'n vadderons en 't wees-gegroet'

èn ne vadderons der aachteraon... (Henriëtte Vunderink; Zoas ik et as kèènd beleefde; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

WBD (III.3.3:185) 'onze Vader', 'Vader ons', 'vader onzer' - onzevader

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.m. 'vaderons' - het onzevader

Goem. znw.m.: hij kan al zijnen - lezen (= bidden)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VADERONS znw.m. - het Onze Vader, het gebed des Heeren.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'vodderons' zn - Vaderons, Onze Vader

WNT VADERONS

vag

zelfstandig naamwoord

slecht vrouwspersoon

N. Daamen, Handschrift 1916 - "lui vag - 'n luie vrouw"

WNT VAG (vakke) 2) slecht vrouwspersoon; in 't Land van Waas: lui vrouwspersoon (Gij luie vakke!)

val

zelfstandig naamwoord

val

Pierre van Beek - Hij zal et óp val wèl doen (= vermoedelijk?) (Tilburgse Taaklplastiek 149)

WNT vermeldt zoiets niet. (Verband met 'op de valreep' ?)

valdôod-puntjes, boord meej

uitdr.

Gesteven boord waarvan de boordpunten omgevouwen zijn (destijds mode).

valle

werkwoord, sterk

vallen

-- valle - viel - gevalle

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zèlfs en pèrd valt nòg wèl, al heetie vier bêen (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1972) – iedereen maakt wel eens een fout

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - vallen as de dròllen in en boerekakheus (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -)-diep vallen

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - valle ww - vallen z.a.

valleke

zelfstandig naamwoord , dim.

valletje, kleine val

WBD valleke (II:1041) - pal die een régulateur vastzet

van

vz.

van

Pierre van Beek - Hij is nie van de vlugste - (eufem.) hij is een slomerik

Dè meude nie van óns moeder.

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - den burregemister vaan 't durp (sic!); de poote vaan 'nen hond; Dè beger ik vaan jaau te wète - dat begeer ik van u te weten.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
van resp. 'va', vz. l) van wege, uit naam van 'Ge moet komme van onze vaader'; 2) door 'alles moet toch van z'ne meester gedoon worre'; 3) bij tijdsbegrippen ook aanduiding van een onbepaald, binnen de grenzen ervan gelegen punt 'van den heelen aachtermiddeg', 'van te veure(n)'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VAN vz. ... vans gelijken - desgelijks

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - van vz - van; in versch. combinaties

vanaachtere

bijwoord

Henk van Rijen - vanachteren, achteraf

Henk van Rijen - 'Vanaachtere loere ze un koej in dur kont' - Achteraf is het gemakkelijk praten.

vanaaf

vz.

vanaf

Dirk Boutkan (1996) - '... vanaaf vemèèrege' (blz. 98)

vandaon
bw
vandaan
GR dus daorvandaon koom et daorvandaon

vandelantèère
uitdr.
met de buik over de grond, b.v. van te zwaar belaste trekdieren
Gallas: Aller ventre à terre - zo snel voortgaan dat de buik de grond raakt
Hees van de lanterre (I:64)
WNT XVIII:496 VANTERATEER, vantroteer, ventre à terre - l) oorspr.: van paarden; in gestrekten draf, in vliegende vaart

vandeur
bijwoord
vandoor
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VANDEUR bijwoord - er vandeur - weg, voort

vanèèges
bijwoord
vanzelf, natuurlijk
Agge zó wèèd zèèt, gaoget vórt ammòl vanèèges. - Als je zover bent, gaat het verder allemaal vanzelf.
WBD III.1.4:58 'van eigens' = natuurlijk
WNT VANEIGEN, daarnaast ook: vaneigens - vanzelfsprekend, natuurlijk; 3) zeker
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VANEIGEN, VANEIGENS bijwoord vanzelf: Da' spreekt vaneigen.
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vaneijges bw - vanzelf
Bosch veneiges - vanzelf; vanzelfsprekend

vang
zelfstandig naamwoord
(molenaarsterm) zware houten hoepel die rond het vangewiel sluit om de gang van een molen te stuiten
gez. Pierre van Beek - van de vang / vaang (deur de vang?) - losgeslagen (fig. van personen) (afgeleid van de molenaarsterm, zie onder: Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -)
Henk van Rijen - fatsoensnorm van de gemeenschap
WNT De molen is door de vang = door het stremtuig; er is dan geen stuiten meer aan ... (XVIII, kol. 453); Fig. Hij luistert nergens meer naar, er is geen houden meer aan.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VANG, bij mulders: soort van breeden reep, die rond het vangwiel sluit om den gang van den molen te stuiten.

vange

werkwoord, sterk

vangen

B vange - vong - gevange

Btk: ving

Van Delft - "Ge vangt 'm nie vur één gat" wordt gezegd als men op een slimmerik doelt. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

...hij vong échte vliegen mee 'n leeren lepke, aon 't end van 'n haandig stökske... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den jongen dokter; feuilleton in 3 afl. in de NTC 22-4-1939 – 8-5-1939)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - irst vangen èn dan knippe (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -)-de huid niet verkopen voordat ... (men moet de luizen eerst vangen, voordat men ze kan doden)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - meej rauw weer gevange zèèn (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1972) - er slordig en ongekapt uitzien.

Elie van Schilt - In de bossen vongen we ok nog sallemanders, die zaten er toen nog zat; (Uit: 'Tilburg waor zen oe bossen'; CuBra ca. 2000)

Elie van Schilt - Wij as kender vongen er stekelbaorskes mee un schepnetje, unne stok daoraon un draoike van naoigaoren, unne kurk mee un kiepeveer as dobber en un angeltje gebogen van un knopspeld, daor vongen wij baorskes mee. (Uit: 'Ut knaol; CuBra, ca. 2000)

Asser geslaon wier, vong hij aaltij de irste klappen op. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Daor vongen ze mèn dus nie meej. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Monter, mar toch meej tegenzin, vongen we de terugtocht aon. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD vange - (van een paard) zich onder het stappen op de voorhoeven trappen, ook wel genoend (Hasselt) 'zenèège vange'

WBD III.4.2:57 vangen - grijpen door roofdieren; ook genoemd: vatten of klampen

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - st.ww. (ik vong, resp.vonk, we vonge(n)) tr. - vangen; 'e kiendje vange' - een kind ter wereld brengen.

vank, vang

zelfstandig naamwoord

WBD vang (huidplooi tussen billen en uier van een koe)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VANG znw.v., bij landb.: het gedeelte v.h. lijf van een hoorndier tusschen de billen en den buik
Kiliaen - VANGH, VANCK - pars carnosior bovis sub ventro circa femora sive femini

vannaacht
bijwoord
vannacht
GR Wij hèbbe vannaacht meej vèèf man gewòkt;
Cees Robben - Ik dromde vannaacht dèk wèèrk hò;

vansgelèèke
bijwoord
van hetzelfde; insgelijks
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'vansgelijken'
Stadsnieuws - Ik koom van den Haajkaant en men vrouw vansgelèèke - ... eveneens (160410)
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijw. verb. 'van 's gelijke' - insgelijks
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VAN vz. . . . van s gelijke – desgelijks; VANSGELIJKEN bijwoord
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vansgelèèke bw - van 't zelfde

vaol
bijvoeglijk naamwoord
vaal
DANB vaole 'vo:ze' zie de nie veul langs dees kaante - Vale vaarzen ziet men hier niet veel

vaon
zelfstandig naamwoord
vaandel; hemd, nachthemd
N. Daamen, Handschrift 1916 - "ze liep in d'r vliegend voan (in haar hemd.)"
...en de rest komt zeker mee vliegende vaonen overloopen om 'n groot koor tot staand te brengen... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 4; NTC 22-10-1938)
De Wijs -- Hij is zô preuts, assie in z'n vaon stao, hangt ie unnen handdoek over de knaorrie-kooi (27-12-1968)
De Wijs -- in oew vaon staon (23-10-1963)
...zene maantel leek en vaon... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Hij haaw et vur gezien)
Henk van Rijen - ge hèt oew liste schôon vaon aon - jij maakt het niet lang meer

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - de pestoor èn de keplaon die lôopen aachter etzèlfde vaon (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1970) - die houden er dezelfde principes op na

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - et òn zen vaon krèège (D'l6) - het aan zijn broek krijgen; verliezen

WBD (III.3.2:268) vaon, vendel, vlag = vaandel

WBD (III.3.3:262) 'vaandel', 'kerkvaan', 'kerkvaandel'

vaor

zelfstandig naamwoord

WBD zweren (bep. paardenziekte)

vaore

werkwoord, zwak

varen; een gemis voelen

goed vaore - vooruitgaan (fig.), het goed maken

R Et zal oe vaore - 't zal je tegenvallen, je zult wel terugverlangen

Et zal oew gatje/kuntje vaore - Het zal je tegenvallen

DANB daor hèbbe ze en stuk van de brug gevaore

B vaore - vaorde - gevaore

Btk.: vaore - voer - gevaore, verleden tijd ook zwak; geen vocaalkrimping in tegenwoordige tijd

Henk van Rijen - dè zal em zen kuntje vaore - dat zei hem niet meevallen

Henk van Rijen - goed vaore - vooruitgaan, het goed maken

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vaore ww - niet meevallen, gewennen

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VAREN, vaarde/voer, gevaard - vreemd, ongewoon voorkomen, eenen wonderen indruk maken, 't Zal oe varen, meisken, as ge eens getrouwd zijt.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.intr. 'varen' - vreemd, onwennig voorkomen, niet meevallen, onaangenaam aandoen

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - VAREN = taedere, desuetudine affici. Het zal hem varen. Z.a.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - VAREN (vaore) onov. ww - onwennig voorkomen, tot heimwee inspireren; onpers. gebruikt: 't zal 'm vaoren - hij zal het gemis/verschil voelen.

Hees vaore (VII:40)

CiT (116) 'Dè za'm z'n kuntje vaore'

WBD (III.1.4:276) 'varen' = heimwee hebben

vaort, vòrt, vòrtje

zelfstandig naamwoord

1. heimwee, verlangen naar vroeger;

R ...dan denk ik meej vaort in men hart...

uitdr. vaort/vòrt hèbbe - heimwee hebben; Int begien haj veul vort.

N. Daamen, Handschrift 1916 - "voart - hedde nie veul voart gehad (is het je in 't eerst niet vreemd geweest?)"

- Al die maonden mee in R. gebeuret mèn dikkels de'k wir is vaort heb nor m'n Tilburg. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Om honderd en één kleinigheike hèk vaort gehad, soms stillekes gejankt as in keind. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Henk van Rijen - int begien haj veul vòrt - aanvankelijk had hij veel heimwee

Stadsnieuws - Hij wont naa in Gôol, mar hij heej zon vaort nòr de stad. (190709)

WBD III.1.4:275 'vaart' = heimwee; 276 'vaart hebben' = heimwee hebben.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.m. 'vaor' - vaar, onwennigheid: 'Hij hee niks geene vaor gehad.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VAART znw.v. - Vaart hebben - niet gewend worden, heimwee hebben.

Hees vaort hèbbe (II:45) + (V:33)

Str. vaort (2:37)

2. vaart, snelheid

Omslaon kos ze nie want ze stond zoo wè op den bojem, mar ak naa mee innen stok men eige wè lichtte, dan schoot die kiest vort, en zoo wier er gevaore dèt liefhebberij was. 't Gong ten leste mee zoo'n vaort, dè de golven over de kaant henen spuulden. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

vaos, vòske

zelfstandig naamwoord

vaas

vast

bijwoord

GG reeds, alvast

vasteldag

zelfstandig naamwoord

vastendag

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'vier vasteldaogen'

WNT VASTENDAG, vasteldag

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.m. -´vaasteldag' - vastendag

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
VAASTELDACH

Teuthonista: vasteldag

WNT vasteldag, met dissimilatie l n.

v. Lessen (96): 'een soort dissimilatie; infix -el is zeer produktief'

Goem. VASTENDAG - vasteldag

vastenaovend

zelfstandig naamwoord

vastenavond

Van Delft - Iemand, die veel beweging over een werkje van weinig beteekenis maakt, en doet alsof hij het er zeer druk mee heeft, voegt men toe: "Hij heeft het zoo druk als de pan met vastenavond." Ook wel: "Zoo druk als een pruikemaker met één klant." - Van een onhandig iemand zegt men, dat hij is "bijdehand, als een pan zonder steel". (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

MP gez. Ze han et zó druk as de pan meej vastenaovend.

DANB Vastenaovend wòrdt nie mir gevierd

Henk van Rijen - 'vaastelaovend, vaastenaovend'

WBD III.4.3:229 vastenaovendgèk(ke) - sneeuwklokje (Galantthus nivalis)

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 94) 'vastenaovend wòrt nie veu(l) mir gevierd'

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.m. 'vastelavond' - vastenavond

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VASTELAVEND znw.m. - vastenavond

► Zie Dossier Pannenkoek

vastentèèd

zelfstandig naamwoord

vastentijd

Stadsnieuws - In de vastentèèd wier der nie gedaanse (170210)

vastetrommeltje

zelfstandig naamwoord

vastentrommeltje

Henk van Rijen - 'vaastetrómmeltje' (waarin gekregen snoep werd opgeborgen gedurende de vastentijd)

vasthaawe

werkwoord, sterk

vasthouden

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - ' vaasthaawen'

Cees Robben - Wörom haawde gij oew glas tòch aaltij vaast?; den toore vasthaawe

Cees Robben - ene meens van den haawvaast

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - as ge meegaot, meude en potje vaasthaawe ('64) - antwoord op de
vraag 'Wat ga je doen?'
Frans Verbunt (1996) - vasthaawe wè ge hèt èn vatte wè ge krèège kunt, ist elfde gebod
-- vasthaawe – hiel vaast – vastgehaawe

vat
zelfstandig naamwoord
WBD koeschep, schep zonder steel om voer uit de koeketel te scheppen
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ge zèèt en hèlleg vat zónder bójem (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1970) - gezegd als iemand aan tafel per abuis een tweede keer wil bidden

vat
zelfstandig naamwoord
graanmaat (anno 1572), gelijk aan 14,6 liter
zie: Verhoeff
Lodewijk van Dorrus Misters - Een grote 50 jaar geleden waren de tonnen nog in gebruik en werd een ton gerekend op 150 liter inhoud. Ook was er fustwerk in gebruik van 1/2 ton of "vat", van 1/4 ton of "keneke" en van 1/8 ton dat men "kattekop" noemde. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 8 'Oude brouwerijen in Tilburg'; NTC 23-6-1951)

vatte, viet, gevat
werkwoord, sterk
nemen, pakken, grijpen, vatten
-- vatte - viet - gevat
-- ie steeds kort
De verleden tijd lijkt recentelijk (2007) voor te komen als 'vatte': Dan liep ze nor de schouw/ èn vatte daor en dôos/ waorin segaare zaate,/ waor hij der êen van kôos. (Henriëtte Vunderink; De Pestoor; k Zal van oe blèève haawe, 2007)
B vatte
- Toe, vatter nog êene. - Kom, neem er nog eentje.
Van Delft - "Hij is in de wol geverfd" zegt men, evenals: "Er vat niks op", van iemand die zich nergens aan stoort en z'n gang gaat. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)
Och, zôo heej ieder jaorgetij / iets wè ge wèl wardeert/ agget mar vat zôo asset komt/ èn nie veul lammenteert (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Joargetij')
Cees Robben - ze vatte nòg en glòske war ... ; vat ene stoel; die hak nie moete vatte;
Cees Robben - vur de voet vatte; de aander hèlft vat ik zèlf wèl; ge vat en tas rôome

Cees Robben - dè we der êenen óp kunne vatte; vatte gij mar gaaw en kuukske;

Cees Robben - dan vattie oe boove de heup;

Pierre van Beek - Hij kós zene jas vatte - hij werd ontslagen (Tilburgse Taaklplastiek 170)

Pierre van Beek - (gevleugeld woord van wijlen Kupke Wagemans) Vat ze zó as ze zèèn, want aanders krèèder gin. (Tilburgse Taaklplastiek 731124)

Henk van Rijen - ze hèn em nôot nie kunne vatte - ze hebben hem nooit kunnen pakken

In un kefeeke der êene vatten om den dorst te lesse… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

De tèèd die vloog dan en vur degger èèrg in hadt stonde in extase elkaar te kussen en te vatten. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Dè haawt ie nôot vol en is ons Lia van dieje kèrel, dieje snotneus verlost, dòchte die baozige aawere zusters, dieter zelf aaltij neffe gevat han. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

WBD III.4.2:57 'vatten' - grijpen door roofdieren; ook genoemd; 'klampen' of ‘vangen’

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - vatte (krt. 32 en blz. 169)

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - vatten - pakken

WBD III.3.1:352 'vatten' = betrappen; 353 'vatten' = arresteren

WBD III.1.2:81 'vatten' = heffen; ook 'heffen'

WBD III.1.2:87 'vatten’ = pakken, voor de dag halen

WBD III.1.2:89 'vatten' = grijpen (naar)

WBD III.1.2:90 'vatten' = weggrissen; ook: 'gritsen, ritsen, ratsen'

WBD III.1.2:100 'vatten' = omvamen, omarmen

WBD III.1.2:128 'zijn (de) biezen vatten' = op de loop gaan

WBD III.1.2:294 'een kou vatten = een verkoudheid hebben

WBD III.1.4:32 'vasten' = begrijpen

WBD III.1.4:376 'er vijf vatten' = even ophouden met werken

WBD III.3.1:373 ‘vatten’ = inbeslagneming

vattesgerêed

bijvoeglijk naamwoord

klaar om te pakken

Cees Robben - 'M'n pòrtemenee laag vattesgereed'

vèdder

bijwoord

verder

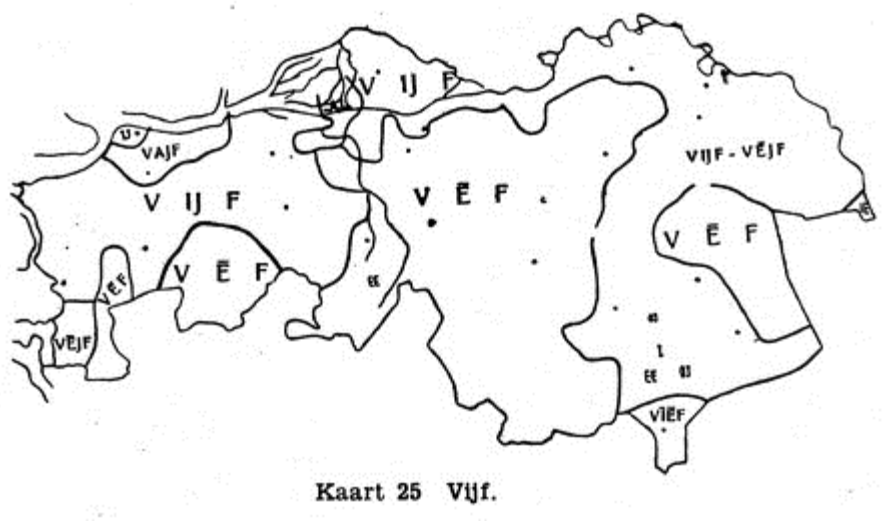
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 97) zene mooter is kepòt; hij kan nie vèdder

Vèdderop staon gezèllege terasse klaor. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

veebonk
zelfstandig naamwoord
WBD veearts; ook 'veearts' genoemd
WNT VEEBONK - (schertsend) student in de veeartsenijkunde

vèèchte
werkwoord, sterk
vechten
Ze vèèchten as keetelbuunders = ze maken hevig ruzie.
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - ze hebbe mi mekoar gevochte
DANB dieje vènt die mòkte hil de wèèreld ònt vèèchte
- vèèchte - vocht - gevochte
WBD III.3.1:238 'vechten', 'bal, heksenketel' = ruzie
Dirk Boutkan (1996) - vèèchte - vocht - gevochte
— èè steeds lang
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - st.ww.intr. 'vaechten' - vechten
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vèèchte ww - vechten

vèèf
telwoord
vijf
Cees Robben - Wij hèbbe vannaacht meej vèèf man gewòkt;
Cees Robben - al vèèf mònde getrouwd, èn nog niks;
Cees Robben - zôo gemèèn as goed van vèèf cent et el;
Irst smèèrges lèkker vèèf van rôod/ smiddags nòr Willem II./ Èn saoves meej en flèske bier/ goed lui bij de TeeVee. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Enen dag fèèn allêen')
[biljartspel: vijf over rood]
DANB ze hèbbe meej der vèève drie lieter wèèn ópgedrónke
DANB der waare vèèf prèèze
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - en tientje of vèèf = Jos Donders (blz. 34)
WBD III.3.1:154 'vijfke' = kwartje
WBD III.2.1:391 'vijf vatten' = een (middag)dutje doen
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - vèèf (krt. 25)

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

vêeg
bijvoeglijk naamwoord
veeg, hachelijk, netelig, gevaarlijk
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zó vêeg as en lèùs óp ene kam (Pierre van Beek - TT '73) - variant: as en vèèreke óp enen bak (gezegd van een mestvarken)
WBD III.1.4:l48 'veeg' = bijdehand (van een vrouv); ook: 'handige veeg'
WNT VEEG (V) 8) - gevaarlijk hachelijk, netelig, bedenkelijk, slecht

vèèg
zelfstandig naamwoord
1. vijg
vijg, zowel voor de vrucht v.d. vijgeboom als van de dadelpalm , ook 'smèrlap' of 'veègedaal' genoemd
MP gez. 'Ieder zene meug', zi den boer, èn hij fraat vèège.
WBD III.2.3:173 'vijg' = dadel, ook 'dadel' of 'vijgendaal'
2. veeg
'Hier is dieje bandiet van ons, assie nie löstert, gift em mar un vèèg tegen zen oren', zeej ons moeder tegen zuster Willemien. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

vèège
werkwoord, zwak
vegen
-- vèège - vèègde - geveegd
-- steeds lange èè
Cees Robben - diejen bissem vèègt wèl;
De Wijs -- Hij blaost wel hoog van de toren, mar môt ôk veege assie gedaon hee (23-02-1972)
WBD III.2.1:295 'vegen' = idem
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VÈGEN; iemand de mouw vegen – vleien; vègen aan - strijken aan

vèègedaal
zelfstandig naamwoord
vijg, zowel voor de vrucht van de dadelpalm als van de vijgeboom, ook smèrlap genoemd
N. Daamen, Handschrift 1916 - "vijgedalen - dadels"
WBD III.2.3:173 'vijgendaal' = dadel; ook 'vijg' of 'dadel'
WNT vijgedalen, in Zeeuwse dialecten voor 'gekonfijte dadels'(Ghijsen)
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - vijgedaol - dadel (wmbr.)

vèègsel
zelfstandig naamwoord
veegsel
WBD vèègsel (II:1012) - weefselafval

veej
zelfstandig naamwoord
WBD vee
WBD stuks veej; inder - stuks vee
Cees Robben - èn drôomend veej vergit te graoze

Veejendeej
zelfstandig naamwoord
Warenhuis Vroom & Dreesmann
Toen ik linksaaf de VeejènDeej inschoot, de kòrste roete nòr de fietsekèlder, moes ik tòch èffe stòppe. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

vèèl, vèltje
zelfstandig naamwoord
vijl
WBD vijl (waarmee men de onderkant van een krabber scherp maakt)

vèèle
werkwoord, zwak
vijlen
Dirk Boutkan (1996) - vèèle - vèlde - gevèld, met vocaalkrimping (Dirk Boutkan (1996) - 41)
-- ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij vèlt
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 37) vèèle - gij/hij vèlt
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VEEL - 2e hoofdvorm van 'vijlen'

vèèleg, vèlleg
bijwoord, bijvoeglijk naamwoord
veilig

vèène
werkwoord, sterk

vinden
Dees straot tèène zuldet wèl vèène. - Aan het eind van deze straat zul je het wel vinden.
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - spellen
'veine': Dè vein ik ôok; ge veindt; veiner; nergens te veinen;
-- vèène - vón, vónde - gevónde? Btk: vèène/vinde - vónd - gevónde
-- met vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij vènt
Cees Robben - Hoe hèdde gij et kunne 'vèine'? Dè vèèn ik fèèn; nieveraans mir te vèène;
Cees Robben - die et veugeltje vènd; nèrgeraans mir te vèène;
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vêne (ê als in fr. même)
Henk van Rijen - kundem nie vèène? hij wont de straot tèène
Stadsnieuws - Hij zòcht ooveral mar hij kos et nie vèène. (100310)
WBD III.1.4:47 'vinden' = bevinden, menen
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 73) ik vèèner niks aon / ik vin der niks aon
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VIJNEN - vinden, fr. trouver
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - VIJNNEN, voor vinnen, vinden, is hier algemeen onder de lanslieden.
In het Friesch 'fijnnen' . In 'vonnis' restant van dubbele n. Z.a.
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
st.ww.tr. 'vijnnen, vijnden' - vinden
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - GEVONNEN: 3e hoofdvorm van 'vijnen'
WNT VINDEN, vinnen; in dial. VIJNDEN

vèèner, vènder
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - vinder

vèèr, virke, vèrke
zelfstandig naamwoord
veer; soort visaas
Ene paauw heej schoon vèère.
R.J. vèère kusses
Cees Robben - as ik nòg ôot trouw, dan moet ze nog goed in de vèère zitte;
Cees Robben - ik blaos wir en vèèr van men lippe; êen meej en vèèr;
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vêre - veren (ê als in fr. même)
Stadsnieuws - De hèlft van de wèèrde is vur de vèèner. (020909)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ze hèbben em zen vèèren ötgetrókke (Pierre van Beek - TT'73)- de molen staat zonder wieken; hij heeft geen kracht meer
WBD 'staole veer' (II:1385) - stalen veer
Cees Robben - 'die pronkt meej aandermans vèère'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VEER en VÈÈR znw.v. - veder, pluim

vèèr(d)eg, vèrreg
bijvoeglijk naamwoord

Henk van Rijen - vaardig
WNT VAARDIG, veerdig; gewestelijk komen ook vormen voor met synkope van de d

vèère
werkwoord, zwak
veren
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 37) vèère, (hij) vèèrt; gevèèrd (blz. 41)

vèèrege
werkwoord, zwak
Henk van Rijen - vergen, eisen
Henk van Rijen - Dè vèèregt nogal wè. - Dat vraagt nogal wat.

Ill. Rolf Janssen

vèèreke
zelfstandig naamwoord
varken
► Zie de varkensdossiers
'Ik lus van hilt vèèreke' - ik eet van alles mee
N. Daamen, Handschrift 1916 - en vèèreke meej nen baord is zèlde van goejen aord.
N. Daamen, Handschrift 1916 - wilde vairkes – pissebedden
K&B 'vairkens'
Dè was in vèrken daor was "de Witte" van Ernest Claos nog in braaf mènneke bij. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
De Wijs -- Hij is nie gewôôn lillik, mar ordiniair lillik en zij is verkens-brutaol (23-10-1963)
De Wijs -- As ze jouwe kop op 'n vèèrken zette, zo'n zeggen det 't bistje ziek was (16-01-1975)
Cees Robben - dèt en vèèreke was
Pierre van Beek - ieder vèèreke heej mar êen frutblaos (gez.)
Pierre van Beek - en blènd vèèreke vènt ok nog wel is enen 'eekel' (gez. TT 136)
Pierre van Beek - mölders- èn brouwersvèèrekes zèn aaltij et vetst (Tilburgse Taaklplastiek 178; BrH 38:217)
Henk van Rijen - ge zèèt ginne goeje om vèèrekes te vange (tegen iem. met O-benen)

Henk van Rijen - tirste vèèreke nòst de zòg (ironisch)

Henk van Rijen - as de vèèrekes niese, krèègeme goej weer (gez. als er iem. niest)

Frans Verbunt (1996) - nòr et vèèreke gòn kèèke - na sluitingstijd in de keuken van het café een borreltje drinken

Frans Verbunt (1996) - ge kunt vur zon stukske wòrst gin heel vèèreke kôope

MP Ge snijt gin twee ruggen öt êen vèèreke (geen dubbel profijt)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - 'et komt vanzelf trug', zi den boer, èn hij gaaf zen vèèrekes spèk ('72)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - 'we zulle dè vèèreke wèl waase', zi den boer, èn hij douwde den doomienee in de mistput

(Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) - we zullen dat wel klaren

Ast van et vèèreken is, dan lussemet gèère. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

WBD vèrke, Hasselt: vèèreke; kuus; Hasselt 'krolstèrt'

WBD vèèreke of 'vèrken' - vrouwelijk varken, ook genoemd 'zeug', 'zuig', zog, zòg, of kuus

WBD lôopvèèreke - big van acht tot twaalf weken, ook ' drift' genoemd

WBD vèerekeston - ton om gekookt varkensvoer in te bewaren

WBD Hasselt 'vèèrekesmaand' - biggenmand (langwerpig, gevlochten)

WBD vèrke, verken, kuus kuus – roep- en lokwoorden voor varkens

WBD III.1.4:94 'varken' = beestachtige persoon

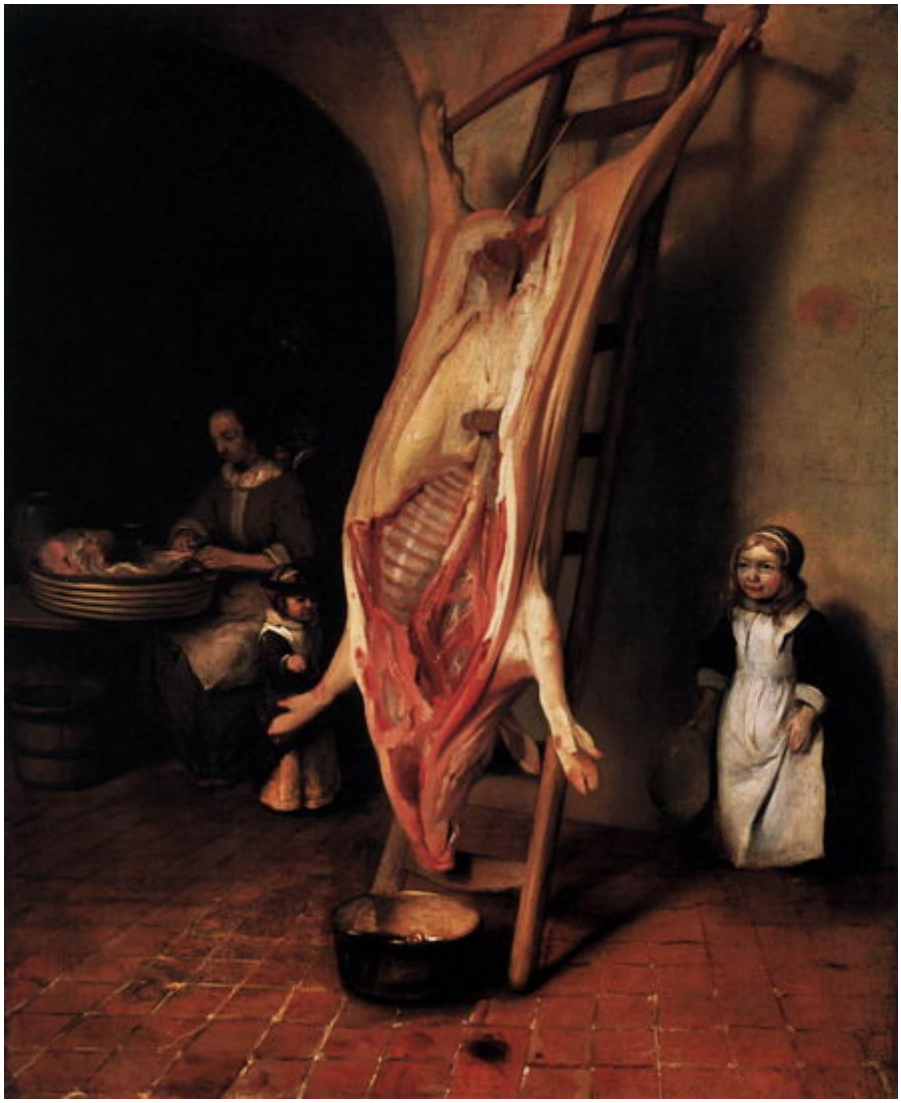
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.o. 'vaerken' - varken

Goem VARKEN - znw.o., dim. vèrekske

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vèrreke - varken (è = scherplang)

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vèèrke zn - varken

Bosch vèrreke – varken

Schilderij: Barant Fabritius - 17de eeuw - Varkensslager aan het werk en kind met varkensblaas

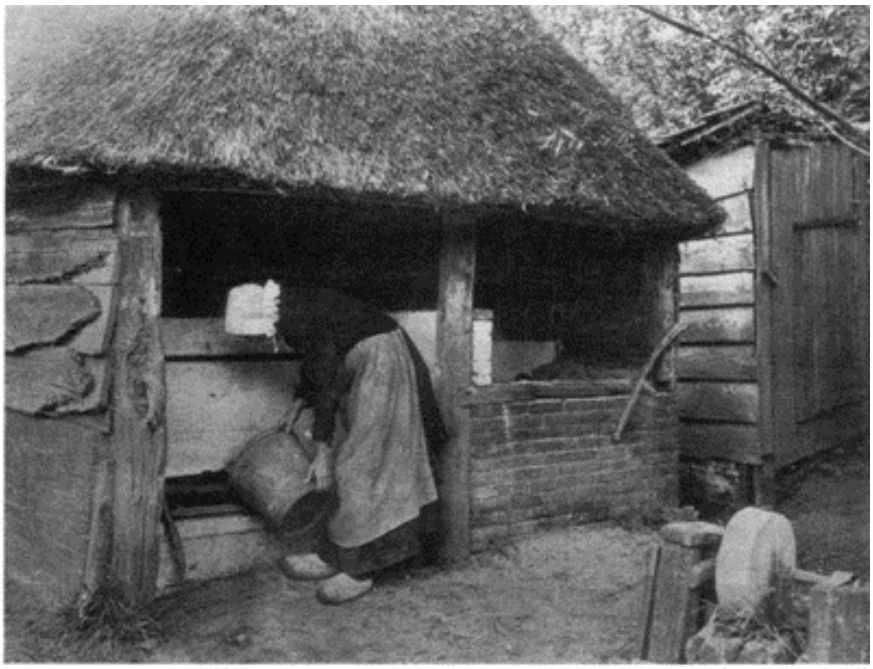
vèèrekesbèèvert
zelfstandig naamwoord
R 2e pinksterdag te Loon op Zand

vèèrekesèèrpel
zelfstandig naamwoord
Van Delft - - "As we dan goed misten, dan haolen we een vat van de roei, de zetters en verrekeseirepul nie meegerekend, nee alleen een vat eeters", zoo keuvelde een Hasseltsche huiswever(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)
Frans Verbunt (1996) - slechte aardappelen, goed genoeg als varkensvoer: kuusèèrpel
zowel enkelvoud als meervoud

vèèrekesgat
zelfstandig naamwoord
varkensgat, achterwerk van een varken
R.J. 'snij een stuk van 't vèrkesgat'

vèèrekesknöst
zelfstandig naamwoord

scheldwoord voor een dikkop, een eigenwijzerik

64. Het voeren van de varkens in het kot, omstreeks 1920. Op de voorgrond staat de slijpsteen die op geen enkel boerenerf ontbrak.

Afbeelding uit: *Rijke oogst van schrale grond*, tentoonstellingscatalogus Noordbrabants Museum, 1991

Onbekende illustrator - bron: Geheugen van Nederland

vèèrekeskôoj
zelfstandig naamwoord
De kannen ston daor altij gereed in 't gruunhok, neffen de verkenskooi. Ik vat ze daor en rij dan wir deur zonder 'n sterveling te zien, mar vandemèrge hè'k buurt gekrege. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)
WBD varkenshok, ook ‘vèèrekesstal' genoemd
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.vr. - varkenskooi

vèèrekeskòp
Zelfstandig naamwoord
kop van het varken

Onbekende schilder - collectie Rijksmuseum

1 als bestanddeel van gerechten

► steek
► smòdderpötje
► zuutekrèp
► hènnekegemof
► hunnepetrie
► zult
► zie de varkensdossiers

G.H. Dexters -- Sint-Markoen en 't Sint-Markoenzeer; in: Brabantsche folklore, jrg. 1932 --Te Weert en de Neerglabbeek mogen de Sint-Markoenlijders geen varkenskop eten. Men hoort er vaak zeggen: “Die of die mag van den kop niet eten!” ► Zie Markoen

Schilderij van Johannes Hari -- Nachtkwartier te Molodetschno uit de terugtocht van Napoleon uit Rusland (1812-1820) & detail

2 in vergelijking met het uiterlijk van een mens

- Cees Robben – En as jouwe kop op un vèèreke stond... zôdde denken det bisje ziek was... (Prent van de week 17-12-1965)

- Cees Robben – Ge het 'n schôon kiendje Sjaan, mar oewen kuus doet beter... ze trekke wel op mekaar, daor nie van... (Prent van de week 7-9-1979)

- Cees Robben -- 'Is den baos thuis..?' 'Hij zit bij de vèèrekes… Die meej die pet op… die isset'. (Prent van de week 8-2-1963)

-- Naarus (1940) – column in Groot Tilburg -- Hier [op de markt] spraak ik ok zo'n boerke aon, eigeluk méér omdet ie zo'n grappige snuut ha, dan wel om [iets van hem] te koope. Hij ha vèrkeseugskes en 'n nuske om te laache. 't Irste stukske was normaol, mar dan veraanderde ut ineens van richting; dè twidde mupke stond er hoks bovenop mee innen knik, en in dè vurste stukske was 'n butske, net of dè nuske van stopverf gewist waar en desse daor zoo is mee d're vinger ingedouwd han.

3 als offergave aan kerk of kapel; met name in Vlaanderen

-- Op Sint Antoniusdag te Zetrud-Lumay (een gebruik dat, sedert een vijftigtal jaren verdwenen is). - Jaarlijks op den feestdag van den H. Antonius (17 Januari) brachten de inwoners van Zetrud een grooten varkenskop naar de kapel van O. L. Vrouw van Goeden bijstand.

- Iederen Zaterdag gedurende den Winter verkocht de koster aan den

meestbiedende hetgeen er in den loop van de week geofferd werd [in de vorm van levende dieren of vleeswaren]. Een varkenskop werd gewoonlijk aan 8, soms ook aan 13 sollen verkocht ; ook waren het meestal de inwoners zelf die terugkochten hetgeen zij geofferd hadden, toch gebeurde het wel eens dat een vreemdeling er mede vandoor ging.

- De heer pastoor gebruikte de opbrengst van dezen verkoop om HH. Missen ter eere van Sint Antonius op te dragen. ln deze kapel bezit men relikwieën van den H. Antonius abt. (Jeanne Defoer in Brabantsche Folklore, 1927)

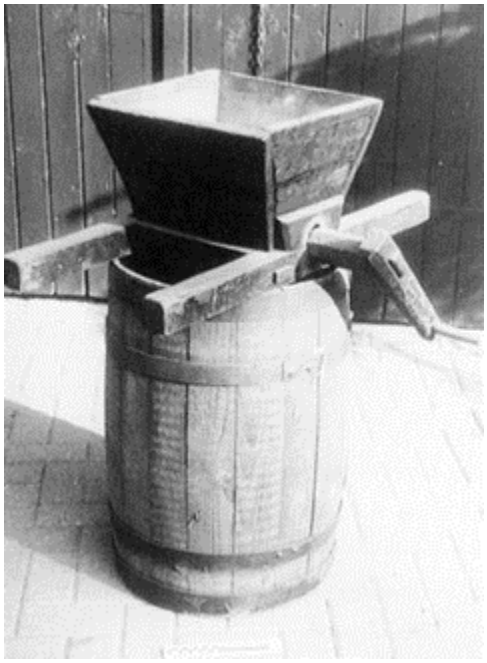
- Een folkloristische kijk op de Allerheiligen Kapel te Diest – R. van Weddingen, in Brabantsche Folklore, 1928: DE H. ANTONIUS abt is weer een lievelingsheilige der landelijke bevolking. Beter gekend als 'Antonius met zijn verken' staat hij [in de kapel in Diest] afgebeeld in monnikspij met een boek in de hand en vergezeld van een zwijn met een bel om den hals. Wordt heden ten dage nog druk gediend tegen alle kwalen en ziekten onder de varkens . Tot voor enkele jaren werd in de Kapel, ter eere van dezen heilige, vele levende biggen en varkenskoppen geofferd. Zie Tunnis (Antonius)

Fr. Hendrickx – Melkwezer; in: Brabantsche folklore, jrg. 1931-- Een derde Heilige, die eveneens eertijds [in de kerk van Melkwezer] veel meer gevierd werd dan nu, is de H. Antonius Abt (feest 17 Januari), wiens modern beeld in de kerk bestaat. Alhoewel we weten, dat er tijdens pastoor Janssens nog een hoogmis gecelebreerd werd « met zeven heeren », kwam er toch nooit veel volk, uitgenomen van Orsmaal. Nog steeds wordt het volgende gebruik in eere gehouden : stukken van het varken, vooral koppen, worden mee naar de kerk gebracht en na de mis bij opbod verkocht. Men brengt zooveel niet meer mede als vroeger doch meestal offert nu de kooper, na betaald te hebben, den kop in kwestie en deze wordt dan opnieuw opgeroepen. Aldus wordt eenzelfde kop meermaals verkocht. De opbrengst is voor den pastoor, die er soms een mis voor leest.

A. Vanderstichel -- De Kerk van St.-Genesius-Rode; in: Brabantsche folklore, jrg. 1932 --Tot voor eenige jaren bestond het gebruik te Rode, na de hoogmis nevens de kerkdeur, sommige zaken te verkoopen, waarvan de opbrengst geofferd werd om een genezing te bekomen, tot dankbetuiging voor allerlei zaken, enz. Varkenskop, hesp, kiek, konijnof ander gedierte werd te koop aangeboden. Indien het bod te laag scheen, kocht de voorsteller zijn offer zelf af en schonk daarna de som aan den gekozen heilige der kerk. De veldwachter gelastte zich meerendeels met dit werk.

► Zie de varkensdossiers

vèèrekeslomp
zelfstandig naamwoord
zeer lomp
Cees Robben - vèerekeslomp
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
bijvoeglijk naamwoord en bijwoord - varkenslopm, geweldig lomp
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
VERKENSLOMP - uit der mate lomp

Afbeelding uit Kroniek van de Kempen - 1990

vèèrekesmeule

zelfstandig naamwoord

WBD aardappelmolen (werktuig waarmee gekookte aardappelen tot puree worden gemalen, dienend als varkensvoer)

WBD vèèrekesmeujle

vèèrekespotje

zelfstandig naamwoord , dim.
varkenspootje
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'verkespootjes' (plur.)
Ge moogt oewe schoen zètte, èn de vòllegede mèèrege waare de peeje ènt aaw brôod wèg, èn laager en spikmènneke in, òf en marsepèène vèèrekespotje, òf ene kinkenduut van gevulde seklaa. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

vèèrekesring

zelfstandig naamwoord
WBD neusring (van een varken)

vèèrekesstaawer

zelfstandig naamwoord
varkenshoeder
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vèrrekesstaauwer - varkenshoeder
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VERKENSSTOUWER znw.m. - varkensdrijver, een man die jonge varkens ronddrijft om ze te verkopen

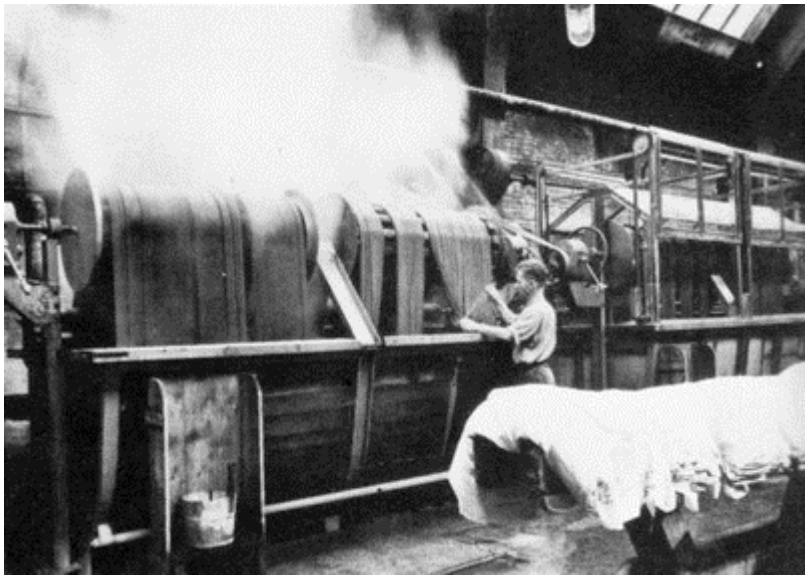
vèèrekesstèrt
zelfstandig naamwoord
varkensstraat
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - 'der is ene krul meer in', zi den boer, 'as in ene rèèchte vèèrekesstèrt' - als reactie op een snoeverige opmerking (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -)

vèèrekesvanger
uitdr. 'Ginne vèèrkesvanger' - iemand met O-benen

vèèrekesvruut
zelfstandig naamwoord
varkenssnuit
ook scheldwoord m.b.t. een gezicht

vèèrf
zelfstandig naamwoord
verf
WBD 'vèrve' - verven (mv) II 653
WBD 'dékvèrve' - dekverven (misschien mv.) II 654
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.m. - verf
Goem VERF - vè:ref

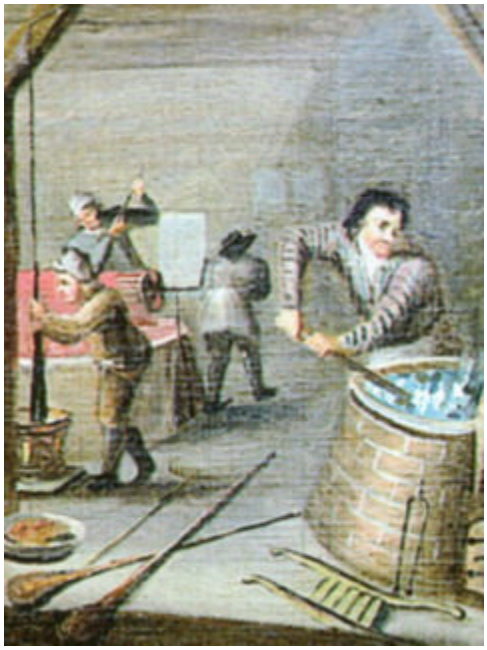
vèèreve, vèèrve
werkwoord, zwak
Henk van Rijen - verven, opmaken, schminken
Henk van Rijen - 'Wè-s se tòch wit gevèèrefd!'

Het zogenaamde stukverven - foto uit: Jan Commandeur e.a., *Ge waart mar arbeider*, 1981

vèèrever
Henk van Rijen - (textiel) stukkenverver, bediener verfmachine

vèèrs
zelfstandig naamwoord
WBD jonge koe, ook genoemd: 'vejrs', 'vaors', 'kalfveers', 'kalfmaol'
WBD koe die voor de eerste keer drachtig is, ook 'maol' genoemd
WBD vèèrskalf - vrouwelijk kalf, ook genoemd: 'vèrskalf', 'vijrskalf' of 'kuuskalf'
WBD kalfvèèrs - koe die kalven moet, ook genoemd: 'kalfkoej'
WBD vètte vèèrs - vette vaars
WBD koe die pas gekalfd heeft = vèèrs, of 'vérs'(bijvoeglijk naamwoord) of 'vòrs'(bijvoeglijk naamwoord), ofwel 'vòrse koej' of 'vorse'
DANB vaole 'vo:ze' ziede nie veul langs dees kaante - vale vaarzen ziet men hier niet veel
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
vä.rs, znw.vr. 'veers' - vaars
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
VEERS znw.v. - hetz. als Holl. vaars

veerskalf
zelfstandig naamwoord
WBD vrouwelijk kalf, ook genoemd: ‘vèrskalf’, ‘vijrskalf’, of 'kuuskalf'
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.o. ‘veerskalf’ - vrouwelijk kalf
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
VÈÈRZEKALF znw.o. - kalf v. h. vrouwelijk geslacht; ook VÈÈRSKALF

Lakenverver in de 18e eeuw

vèèrve, vèrreve
werkwoord, zwak
verven
Cees Robben - en kieltje èn en broek, gevèèrfd in Góls blauw
-- vèèrve - vèèrefde- gevèèrfd
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -

zw.ww.tr. + intr. verven 1) schilderen, 2) hetzelfde als 'blauwverven'

vèèver
zelfstandig naamwoord
vijver
Cees Robben - verlichte vèèvers; vèèver;

vèfde
telwoord
vijfde
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 3) 'vevde'

vèftien
telwoord
vijftien
Cees Robben - Ge zèèt naa vèftien jaor
B veftien
GD08 de Stichting Tilbörgse Taol bestao naa vèftien jaor

vekaansie
zelfstandig naamwoord
vakantie
Cees Robben - Ik zó ók wèl is óp vekaansie wille;
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'vacaantie'
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
ve(r)kansi, znw.vr. en m. 've(r)kantie' - vakantie

vekeerd-om
bijwoord
Henk van Rijen - achterstevoren
WNT VERKEERDOM - in tegengestelde richting, andersom

vèl, vèlleke
zelfstandig naamwoord
vel
zachte huid van een vrucht, ook schèl, schil of hèùd genoemd
WBD vèl - huid (onbewerkt)
WBD schaopevèl - schapevel, schapehuid
WBD blòtvèlleke - blootvelletje, de gehaarde en gevleesde huid; (II 609)
WBD lèèmvèl - lijmvleeskoek (II 611)
WBD zuurvèl - zuurvel, benaming voor de met zuren behandelde bloot (II 622)
Frans Verbunt (1996) - Waor zittie? - In zen vèl as ie nie gestrupt is
WBD III.2.3:152 'vel' = schil, ook ‘velletje', 'huid'
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vèl zelfstandig naamwoord - vel; waor is ie? in z'n vèl assie nie gestrupt is.

vèld
zelfstandig naamwoord
veld
gez. te vèld gaon - erop uitgaan

...èn gong al in de vurverkôop/ vur zónne jas te vèld. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dè was et êenigste dè paaste)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - te voet èn te vèld koome (JM'50) - helemaal de weg niet weten
WBD III.4.4:137 'open veld' = veld, ook 'land', 'akker'
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
vält znw.o. - veld; verbinding 'te väld'; te väld stoon (van gewassen gezegd), te väld goon (um e pärd, um 'n vraauw enz.) erop uitstappen, op iets uitgaan.
WNT XVIII 1460: (Thans alleen in Z.-Nederl.) TE VELDE. (Gewest.) Te veld gaan - uitgaan.// Te veld gaan, te veld zijn: dit wordt van alle uitgaan gezeid (ca. 1774).
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - veld zn - veld; te vèld gaon - erop uitgaan.

vèldwaachter
zelfstandig naamwoord
borrelglaasje zonder voetje (zodat de cafébezoeker, i.c. de veldwachter, zijn glaasje niet kon neerzetten, en men hem derhalve comform de opzet weer spoedig kwijt was);
veldwachter
Frans Verbunt (1996) - vèldwaachterke - borrelglaasje zonder voet
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.m. - veldwachter

vèlleg, vèèleg, vèllig
bijvoeglijk naamwoord , bijwoord
veilig
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - veilig
Die grote lummels die et lèève van dè buurmenneke verpestte, blêeve wel op vèllige afstand. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

vèlleghèd
zelfstandig naamwoord
veiligheid
De liste jaore zuuke veul èèrme sukkelèèrs öt hil de wèèreld bij ons de vèllèghed, die ze bij hullie tèùs nie krêege. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2000)
Stadsnieuws - Tis teegesworreg niemir vèlleg in de straot (150807)

Vellen bloten - Kasper Luyken

vèllekesblôoterij
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - leerlooierij
Frans Verbunt (1996) - plaats waar huiden ontdaan worden van vleesresten en vliezen

vèlling
zelfstandig naamwoord
velg (van een wiel)
WBD (II:2769) ‘véling' - velg, velgsegment

vèlt, vèlde
werkwoord, persoonsvorm
vijlt, vijlde
Dirk Boutkan (1996) - vèlt, 3e p. enk. van 'vèèle’ (vijlen)
-- tegenwoordige tijd, sing., resp. verleden tijd van 'vèèle', met vocaalkrimping

vèltje
zelfstandig naamwoord dim.

vijltje
dim. van 'vèèl', met vocaalkrimping

Ill. Kaart Diederik Zijnen

et Vèn
topon.
Piusplein

venaovend
bijwoord
vanavond
GD.06 lòmme dè venaovend hier ok mar es perbeere

vendaog
bijwoord
vandaag
R.J. 'den trubbel drukt me zwaor vendaog'
Cees Robben - 'hij wérkt vandaog nie'; 'ast mèèrege wir nèt is as vandaog';
Cees Robben - et gao vendaog nie;
DANB gaode gij vendaog nie kaorte? et is wèèrm gewist vendaog
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 97) gaode vandaog nie kaorte?
GD08 Wè is vendaog den dag nòg oud?
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
bijw. - vandaag, heden

vènder, vèèner
zelfstandig naamwoord
vinder
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - verliezer èn vènder
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - veiner

venèèn
zelfstandig naamwoord
venijn
Cees Robben - èn der mundje dun en zèùneg vant 'fenèèn'

venèèneg
bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen - venijnig
WBD 3.1:298 'venijnig' = vinnig; 299 'venijnig zijn' = snauwen

WBD III.1.4:228 'venijnig' = boos

venèènges
bijwoord
vanzelf > van eigen(s)
Dan wòrret venèèges enen bôom meej en hart vur onze stad. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

vènkraaj
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.1:216 'venkraai' - zwarte stern (Chlidonias niger)

vènster
zelfstandig naamwoord
luik
Hij slôot de vènsters vruug. - Hij deed de vensterluiken vroeg dicht.
MP gez. Hij zit ginnen boer in zen venster. - uitdr. Hij zit niemand in de weg.
WBD vèstergat - stalraampje in de schouw (in de brandmuur naast de haard; men kan erdoor in de stal kijken)
WBD schórvènster - schelfdeur (deur naar de hooizolder)
Pierre van Beek - in weeke gin vènster oope gehad - wekenlang werkloos geweest (m.b.t. een thuiswever
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VENSTER znw.v. en niet o., fr. fenêtre.

vènt
werkwoord, persoonsvorm
vindt
Cees Robben - die et veugeltje vènd; vènde ók nie?
Cees Robben - vènde de prènt nie goed? Vènde gij naa dè ze ...
Dirk Boutkan (1996) - De gebiedende wijs is: vènt
WBD III.3.1:21 'vent' = man
WBD III.2.2:87 'vent' = echtgenoot
-- 2e + 3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'vèène', met vocaalkrimping

veraandere
werkwoord, zwak
veranderen
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - veraanderen; veraandering
Cees Robben - ast nie veraandert, dan blèèvet zôo; dè veraandert meej de menuut
Cees Robben - Wè is de tèèd tòch veraanderd war; daor veraanderde nie veul aon;
-- veraandere - veraanderde - veraanderd; geen vocaalkrimping
Henk van Rijen - 'veraandere, veraanere'
WBD III.2.2:4 'verandering' = menstruatie

veraase

werkwoord, zwak
verrassen
Henk van Rijen - 'veraase' - verrassen
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - verraast
Cees Robben - Niemand isser dur verraast
B verrasse - verraaste - verraast; ik verraas, gij/hij verraast

veraawere
werkwoord, zwak
verouderen
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - veraauwere
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
bijvoeglijk naamwoord - verouderd

veraffronteere
werkwoord, zwak
beledigen, krenkend behandelen; affronteren
— verafgrónteere - verafgrónteerde - verafgrónteerd
— verbastering van 'affronteren ' (fr. 'affronter')
Pierre van Beek - veraffrònteere
Cees Robben - Ik wil oe nie veraffronteere
Ik wosse nie verafronteere... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven;
ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Mèrtonderzuuk)
WBD III.3.1:300 'affronteren' = smalen
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - ofgronteren -
voor het hoofi stoten (dr.)
WNT VERAFFRONTEREN - (volkstaal) voor het hoofd stooten,
beledigen, krenkend behandelen

veraltereerd
bijvoeglijk naamwoord
En ze troonde den dokter mee naor d'r huis en d'r kneveltje stond
overeind van veraltereerdheid... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd;
'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)
Henk van Rijen - verschrokken, beroerd, bewogen
WNT VERALTEREERD - bijvoeglijk naamwoord van zijn stuk
gebracht, verbouwereerd, verschrikt, ontroerd.

verastereere
werkwoord, zwak
verzekeren
- verastereere - verastereerde - verastereerd
-- afgeleid van 'assureren' (fr. assurer)
—- contaminatie van 'verzekeren' en 'assureren'
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'dè
verastereer ik oe'; 'ik verastereer oe dè ....'
Van Beek - Als iemand tegen brand verzekerd is, heet hij "verastereerd"
(assurantie). (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)
Cees Robben - èn goed verastereerd;
Cees Robben - ge wit ... ik bèn verastereerd
Witt. verastreerd (S.G. verassureren, blz. 334)

Henk van Rijen - bè wèffere braandastraasie zèède gè verasteraard?
Stadsnieuws - Teegen en kaoj schonmoeder kunde oewèège nie verassereere (081006)
kZèè hil goed verasterêerd./ As et himmòl in de fik gao,/ èn der strak dus niks mir stao,/ krèèg ik flink wè ötgekêerd. (Henriëtte Vunderink, verraoje boel, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zw.ww.tr. 'verassureren' - assureren, verzekeren
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
VERASSURÉEREN - verzekeren tegen brandschade, op het leven, enz.
WNT VERASSUREEREN - als contaminatie met 'verzekeren'

verballemonde verbèllemonde
werkwoord, zwak
verwaarlozen, verslonzen
Ge moet oew nuuw fiets nie verballemonde
N. Daamen, Handschrift 1916 - "hij ziet er zoo verbellemond uit - afgetakeld"
Van Delft - "Men mag goeie spullen niet verbellemonte." Dit is: Men mag goed huisraad of gereedschap niet verwaarlozen en er slordig mee omgaan. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)
WBD III.3.1:209 'verballemonden', 'verkwisten, verbrassen, opmaken, vergooien' = verkwisten
-- verballemónde - verballemóndde - verballemónd
WBD III.1.4:14 'verbalemonden' = veronachtzamen
WBD III.1.4.340 'verbalemonden' = het lelijk laten liggen
WBD III.1.4:372 'verbalemonden' = verkeerd handelen
WBD III.4.4:319 'verbalemonden' = vernielen
OT 65:284 Verbalemonden (Heestermans)
Bosch verbèllemonde - kapot maken, verwaarlozen
Hees verbalemonde (I:30)
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - verbellemonte, verballemonde - laten vervallen, ruïneren
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'verballemònte' ww. - verwaarlozen, verslonzen
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
VERBALEMONDEN - kleederen of andere dingen schenden en bederven
J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) -
VERBAALMONDEN, voor veronachtzamen. Baalmond = slechte voogd. Z.a.
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 -
VERBELLEMONDEN (verbèllemonde) ov. ww - verwaarlozen, (zie blz. 83-84)
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zw.ww.tr. 'verbellemonden' - slecht beheren, verwaarlozen, verslonzen
WNT VERBALEMONDEN, verbaalmonden - slecht beheeren, door onachtzaamheid bederven

verbaol, verbòltje

zelfstandig naamwoord
verbaal (proces-verbaal)
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - verbaol
WBD III.3.l:351 'verbaal' = proces-verbaal

verbaoze
werkwoord, zwak
verbazen
WBD III.1.4:292 'verbaasd' = stomverbaasd; ook 'verbouwereerd'
-- verbaoze - verbaosde - verbaosd
-- geen vocaalkrinping

verbèrrege
werkwoord, sterk (zw)
verbergen
Henk van Rijen - 'vebèèrege'
B verbèrrege - verbórg - verbörge
Hij verbèèrgde ze. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

verbeure
werkwoord, zwak
verbeuren, verliezen
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - niks òn verbeurd, nen hôop trubbel in en klèèn költje (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1969) - antwoord van een oud persoon wie op het gevaar voor zijn leven gewezen wordt
WNT VERBEUREN - 4) door eigen schuld iets waardevols, resp. het recht er op of het genot er van, rechtens verliezen.

verbieje
werkwoord, sterk
verbieden
Cees Robben - den dòkter die mèn dees verboje heej;
WBD III.1.4:338 'verbieden' = ingrijpen; ook 'gebieden'
B verbieje - verbój - verbóje; ik verbie, gij verbiejt, hij verbiet
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
st.ww.tr. + intr. - verbieden
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VERBIE(D)EN - 'het verbiedt' -het is af te keuren. Te veul eten verbiedt
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - verbieje ww - verbieden

verbilde
werkwoord, zwak
verbeelden, voorstellen
B verbilde - verbildde - verbild
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - verbilde - ww - voorstellen

verbilding
zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt (1996) - verwaandheid
GG verwaandheid, inbeelding

verblèèf
zelfstandig naamwoord
verblijf
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
VERBLIJF znw.o. – Gee(n) verblijf me(t) iet weten - geen blijf ..

verblêeke
werkwoord, zwak
Henk van Rijen - verbleken
WBD III.4.4:316 'verbleken' = verschieten
— verblêeke - verblikte, verblikt
-- ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: verblikt

verblije
werkwoord, zwak
verblijden
-- verblije - verblijdde - verblijd: ik verblij, gij/hij verblijdt

verblikt
bijvoeglijk naamwoord
verbleekt
Cees Robben - verblikte bilde, hòst vergaon

verbòltje
zelfstandig naamwoord , dim.
verbaaltje (klein proces-verbaal)
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - verboltje
dim. van 'verbaol', met vocaalkrimping

verbraande
werkwoord, zwak
verbranden
WBD verbranden (gezegd van brood)
WBD verbraande korst - gebarsten en zwartgeblakerde korst (gez. v. brood)
— verbraande - verbraandde - verbraand

verbrasse
werkwoord, zwak
verbrassen
WBD III.3.1:209 'verbrassen', 'verkwisten, opmaken, vergooien, verballemonden' = verkwisten

verdaampe
werkwoord, zwak
verdampen
Dirk Boutkan (1996) - et verdaamt - uit het cluster mpt wordt de p

verzwegen.

verdeele
werkwoord, zwak
verdelen
-- verdeele - verdilde - verdild
-- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij verdilt
Cees Robben - zódde de boel nie is gaon verdêele?

verdeesd
volt. deelwoord, bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen - oud geworden, achteruitgegaan

verdeezeme
bastaardvloek
We zullen verdezeme nie veur niks naor deez' nest zijn gekomen! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

vèrders
bijwoord
verder
vèrders gin nuus - verder geen nieuws
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
bijw. - 'verders' - verder

verdèstruueere
werkwoord, zwak
Frans Verbunt (1996) - snel, schrokkerig eten
Frans Verbunt (1996) - verdèstrueerd - vernield
WNT VERDESTRUEEREN - onherstelbare schade toebrengen
Bosch verdèstruwere – kapot maken

verdiep
zelfstandig naamwoord
verdieping
WBD (III.2.1:74) verdiep, zolder

verdieping
zelfstandig naamwoord
verdieping
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - alles zit en verdieping te lêeg (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1971) - gezegd van een vrouw
met hangborsten en een hangbuik

verdiffendeere
werkwoord, zwak
verweren, verdedigen
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - ze kunnen der êge nie verdiffendère - zij kunnen zich niet verweren

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
VERDEFFENDÉEREN - verdedigen: z'n léven verdeffendéeren
WNT VERDIFFENDEEREN (I) - verdefendeeren - de op het object gerichte aanvallen door physiek verweer (trachten) af (te) slaan, af (te) weren; zich verweren tegen; het opnemen voor, opkomen voor

verdimd
bastaardvloek
verdimme, verdomme, verdoemen
Ik heb zoo'n verdimde taanpent... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; ”t Spook’; NTC 3-1-1940)

verdimmes
bastaardvloek; verdommes; verdommen; verdoemen
Dè moet toch wel verdimmes schoon zijn! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 11; NTC 10-12-1938)
En et weeverke daocht: wè doe ik er mee,
wè doe 'k er verdimme-verdomme naa mee (Leo Heerkens; uit De kinkenduut (Piet Heerkens), ‘’n Weeverke schoot...’, 1940)

verdoen
werkwoord, sterk
onnodig verbruiken
wederk.: zenèège verdoen = zich ophangen
R.J. 'ik ga ra'n eigen verdoen!; ‘m'n vrouw gaat zich verdoen'
WBD III.3.1.282 '(tijd) verdoen' = verbeuzelen
— verdoen - verdi(n) - verdaon
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
I, 2) zich ophangen; l) zich verroeren, bewegen, verleggen

verdôove
werkwoord, zwak
verdoven
Cees Robben - zonder te verdôove
-- verdôove, verdôofde - verdôofd;
-- geen vocaalkrimping

verdouwe
werkwoord, zwak
verdouwen, verduwen; opeten, schransen
Er waren tien worstenbrooikes de man gereserveerd mar omdè 't vrouwvolk er mistal zôveul nie lustte, zaag den braawer kaans er wel 'n stuk of vijftien te verdouwen. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)

verdrèève
werkwoord, sterk
verdrijven
Cees Robben - de zörge verdrèève;
-- verdrèève - verdrêef - verdreeve

verdrêûgd
bijvoeglijk naamwoord
WBD (van een koe) geleidelijk minder melk gevend
WBD III.4.3:212 verdreuge - verwelken; ook genoemd: verslèbbere, verlèppe, verslènze, flèts wòre of wèg zèèn
WBD III.2.3:159 'verdrogen' = rotten van appels

verdwèène
werkwoord, sterk
verdwijnen
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - verdwêne (ê van fr. tête)
-- verdwèène - verdwêen - verdweene
-- in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij verdwènt

verèèremoeie
in armoede geraken, verarmen
- verèèremoeje - verèèremoejde - verèèremoejd
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'omdè ze vererremoeien'
Ons taol die gao verèèrremoeie/ heej Prins Claus list nòg gezeej.
(Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et kiendje heej tòch enen èège naom)
WBD III.4.3:26 verèèrmoeje, c.q. wegkwijnen, niet tieren, niet aarden; voor het begrip 'niet gedijen'
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
bijvoeglijk naamwoord 'verarmoed' - armoedig
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
VERARMOEIEN (met 'zijn') - in armoede vervallen;
Kiliaen - depauperare en depauperari
WNT VERARMOEDEN

verèèze
werkwoord, sterk
verrijzen
Cees Robben - Hier zal den schouwburg eens verrèèze
-- verrèèze - verrêes - verreeze (geen vocaalkrimping)

verèkkes
bijwoord
buitengewoon, buitensporig
Cees Robben - ik drêûg zó verrèkkes lillek óp; verrèkkes goed gaor
Henk van Rijen - 'verèkkes'
CR10 (blz. 9) 'vurrekkes goed gaor'
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
bijw. 'verrekkens' - hevig, buitengewoon

verèkt
bijwoord, bijvoeglijk naamwoord
vervloekt, heel erg
ge mòkt verrèkt veul foute!
WBD verrèkten dêeg - te lang gerezen deeg

Cees Robben - ik drêûg zó verrèkkes lillek óp; verrèkkes goed gaor;
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
deelw. bijvoeglijk naamwoord – verrekt, vervloekt, verwenst

verèstert
bijv. nmw.
Van Delft - "'k Waar er verèstert van." Dit is: Ik was er van geschrokken.
(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

vergallietoeter
ze**lfstandig naamwoord**
Henk van Rijen - raar persoon

vergaon
werkwoord, sterk
vergaan
-- vergaon - verging - vergaon (geen vocaalkrimping)
-- tegenwoordige tijd 3e pers. enkelv.: vergao
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - aanders had hil de boel vergaon
Cees Robben - "t scheen desse vergonken in d'r ongeluk'

vergèère
werkwoord, zwak
vergaren, verzamelen
-- geen vindplaats; hypothetisch, op basis van'vergèrder'
— vergèère - vergèrde - vergèrd; geen vocaalkrimping
Henk van Rijen - 'vergaore, vergêere' - vergaren, verdienen
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
VERGÈÈRDER znw.m. - vergaarder, iem. die geld vergaart,spaarzaam leeft.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
VERGEEREN - afslonsen, verbalemonden (van kleederen)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
VERGÈREN - vergaderen, vergaren; bij timmerl. … aansluiten + verbinden.

vergeete
werkwoord, sterk
vergeten
- vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij vergit
B ik hè dè vergeete = ik ben dat vergeten
R.J. '... vergit er 't hemeltje nie'
Cees Robben - drôomend veej vergit te graoze
CR10 (blz. 31) 'en vergit me niet'
B vergeete - vergaat - vergeete
WBD III.1.4:21 'vergeetmuts', 'vergeettante' = vergeetachtig persoon; ook 'lobbes', 'droel'

vergelèèke
werkwoord, sterk
vergelijken

vergèrder
zelfstandig naamwoord
vergaarder, verzamelaar
Cees Robben - Nao ene vergèrder komt ene vertèrder.
Pierre van Beek - (gezegde) irst ene vergèèrder, dan ne vertèèrder - wat een vader bijeengaart, draait de zoon erdoor. (Tilburgse Taaklplastiek 127)
Henk van Rijen - 'vergêerder'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VERGEERDER znw.m. - vergaarder, iem. die geld verzamelt, spaarzaam leeft.

vergiese
werkwoord, sterk
Henk van Rijen - vergissen
vergiese - vergaas/vergieste - vergiest

vergifteg
bijvoeglijk naamwoord
WBD III.4.3:92 'vergiftig' = oneetbare bes

vergimd, vergimme, vergimmes
bestaardvloeken; van vergeven, vergeef me, zwakker dan verdimme, van verdoemen
1. vergimd
...want over die dinger is et zoo vergimd moeilijk praote... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den jongen dokter; feuilleton in 3 afl. in de NTC 22-4-1939 – 8-5-1939)
"Dè vergimd vrouwvolk ook!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 8; NTC 19-11-1938)
2. vergimme
Vergimme wè was 't er toch schoon! (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)
Kubke Kladder (Pierre van Beek) -- Hij was zô kwaod as 't aachterste end van den duvel. Vergimme wè sakkerde-n-ie: hij was mee ginnen riek mir te voeieren! (uit: Uit 't Klokhuis van Brabant, Nwe. Tilb. Courant 1929)
Bosch vergimmes - krachtterm (God vergeve mij); snel, als de wiedeweerga
3. vergimmes(e)
- bijvoeglijk gebruik van vergimme, en dus ook als bijwoord;
die vergimmese kwòjong
...die hee vergimmes schoon gezongen, heel schoon! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 12; NTC 17-12-1938)
"Jè, jè, haaw d'oe eigen mar nie zô onneuzel, ge wit vergimmes goed, wè'k bedoel aanders za'k 't oe nog wel 'ns vertellen!" schetterde ze.

(Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 7; 30-11-1929)
Nè, hurre, hij kan 't vergimmes goed. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)
't Mot dan ôk gezee worren dè'k 't er vergimmesch goed hô afgebrocht. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)
Cees Robben - vergimmese snòtneuze;
Cees Robben - en vergimmes ènd op scheut;
...die wier vergimmes kaod... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Wörom doen ze dè)
Henk van Rijen - 'vergimmes, vergimd' bw - uitzonderlijk bijzonder
Henk van Rijen - 'Hè deej ut vergimmes goet' - Hij deed het bijzonder goed.
Frans Verbunt (1996) - 'vergimmes goed' - heel goed
Cees Robben - "t doe wel vergimmes zeer'

vergoeje
werkwoord, zwak
vergoeden
B vergoeje - vergoejde - vergoejd; ik vergoej, gij/hij vergoejt
-- korte oe
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VERGOEIEN (ook: vergoien, vergoeien, verguien) - In het kaartspel: een kaart uitspelen of bijsmijten, die men niet zou mogen spelen hebben, omdat zij de tegenpartij ten goede komt.

vergôoje
werkwoord, zwak
vergooien
WBD vergooje - verwerpen (abortus), uitdrijven v.d. vrucht voordat de normale draagtijd verstreken is; ook genoemd 'wèggooje'
WBD III.3.1:209 'vergooien', 'verkwisten, verbrassen, opmaken, verballemonden' = verkwisten
vergooje - vergoojde - vergoojd

vergrôote
werkwoord, zwak
vergroten
B vergrôote - vergrotte - vergrot
- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij vergrot
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VERGROOTEN, met 'zijn’ - grooter worden.

verhaol, verhòltje
zelfstandig naamwoord
verhaal
WBD III.3.1:250 'verhaal' = verhaal
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -

znw.o. 'verhaal' - ruimte, speling; (bijv.: tussen de eerste en de laatste mis op zondag)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VERHAAL znw.o., geen mrv. - ruimte, spel, plaats, waarin iets moet bewegen
of draaien; grijp, vat: verhaal hebben op iemand.

verhèstering
zelfstandig naamwoord
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - in de verhèstering iets doen (D'l6)-in de schrik, uit onrust iets doen (verhessen = verontrusten, opjagen)
N. Daamen, Handschrift 1916 - "ik vergaat et in de verhèstering - in den schrik, in de verbijstering"
WNT VERHESSEN: van 'hessen' met 'ver-', vgl. ook 'hissen' en 'hitsen'. - Van zijn plaats verwijderen, verdrijven.

verhèùze
werkwoord, zwak
verhuizen
Van Delft - "Verhuizen kost bedstroo." Dit is: Verhuizen brengt steeds kosten mee. Hetzelfde wordt uitgedrukt door te zeggen: "Driemaal verhuisd is eens afgebrand." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)
Van Beek - Verhuizen kost bedstrooi. - Verhuizen brengt meestal vele ongedachte kosten mede. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)
Van Beek - Driemaal verhuisd is eens afgebrand. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)
Cees Robben - óm dan te verhéúze;
verhèùze - verhèùsde - verhèùsd (geen vocaalkrimping)

verhòltje
zelfstandig naamwoord , dim.
Henk van Rijen - verhaaltje
WBD III.3.1:252 'verhaaltje' = sprookje

verhonskonte
werkwoord, zwak
Henk van Rijen - verslonzen, verwaarlozen, geen interesse hebben voor
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'verhòndskònte' ww - iets in de hond laten lopen, verwaarlozen
WNT VERHONDSCHEN - l) verachten; 2) bederven, onbruikbaar maken

verinneweere
werkwoord, zwak
vernielen- stukmaken
-- Contaminatie van 'verwoesten' en 'ruïneren' ', tevens verbastering --
vDale VERRINNEWEREN (volkst., contaminatie van vernielen en

rinneweren, een verbastering van ruïneren), vernielen
verrinneweere - verrinneweerde - verrinneweerd
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - verrinneweerd
Hij keek 'ns naor de groote boone, die lillijk verinneweerd waren... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)
«Nuuwe kookes komt er wèl/ akkum verinneweer» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Op de latte')
Stadsnieuws - Die haogelbui heej hil mene tèùn verrinneweerd (240609)
Mee een hart det gij flink verinneweert het... (Tony Ansems, Gewoon mijn èège zijn; van de cd Tilburgse Liekes American Style 2; 2009)
Witt. 'verhenneweren' (S.G. verrinneweren, blz. 334)
WBD III.1.4:339 'verruïneren' = verbruien
WBD III.4.4:319 'verrinneweren' = vernielen
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - verrinneweere ww - vernielen, beschadigen
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - VERRINUEREN ov. ww - ruïneren, vernielen, verwaarlozen. Z.a.
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.tr. - verruïneren, vernielen, stukmaken
Goem. VERRUÏNEEREN - Fr. ruiner
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VERRENNEWEEREN- ten onder brengen, arm maken; fr. ruiner
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - RENNUEEREN, WENNEWEEREN (zachte e) - ruineeren, in den grond helpen
WNT VERINNEWEEREN - verruïneeren

verjaore
werkwoord, zwak
jarig zijn; verjaren
verjaore - verjaorde – verjaord (geen vocaalkrimping)

verjòrdag
zelfstandig naamwoord
verjaardag
Cees Robben - Wè krèèg ik vur mené verjaordag?
GD06 der wier veul gezonge bij brölòften èn verjòrdaoge

verkaawe
bijvoeglijk naamwoord
verkouden

vèrke, virke
zelfstandig naamwoord , dim.
Van Delft - De duivenliefhebbers, waarvan er onze stad velen telt, zeggen "Geen vèrke thuis te hebben" om aan te duiden, dat alle duiven meevliegen in wedstrijden. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)
Echter: Frans Verbunt (1996) - gin vèrke tèùs hèbbe (er is nog geen duif

op de klep gevallen)
Henk van Rijen - veertje

verkèt
zelfstandig naamwoord
vork
Van frans: 'fourchette'
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - verkèt èn leepel slaope
(Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1971) variant: vieren-virtege: figuur waarin twee mensen in bed kunnen liggen
N. Daamen, Handschrift 1916 - "vurket - vork"
Van Delft - "Vat is 'ne verkèt om te vuulen of de èrepels gaor zèn." Dit is: Neem eens een vork om te voelen of de aardappels gaar zijn. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)
Van Beek - "Gif me ies unne verket". - Geef mij eens een vork (van het Franse fourchet). (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)
Hier ist deftig Lewieke, ge it hier mee un mis en unne vekèt, en nie mee oe tien geboije... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)
Piet van Beers – 'Wèèkkraantfist': Mar....alles wè ik kreeg vurgezet, aat ik meej ene leepel, en mis, of ene verkèt. (Het zeventiende boekje, 2010)
Iets dè waar blève hangen öt de tèèd dè de Fraanse et hier veur et zeggen han, denk ik, net as desse enne vörk verket noemden. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
WBD III.2.1:58 'vorket'
Cees Robben - verket
Èmme kreege sondaags ok dikkels "Soupe à la giestèèr". In goei Tilbörgs: "Soep van giestere". Meej dikke fèrmesèllie. Die soep konde eete meej ene verkèt. (Ed Schilders; Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)
...ok de Fraanse keuke waar toen in Tilburg hêel gewôon, al was't mar dètter op èlleke tòffel unne verkèt laag. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - verkèt zn - tafelvork
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - VORKET (verkét) m - vork om te eten; uit Fr. fourchette, maar (onder invloed van 'lepel'?) mannelijk. Ook wel: ket.
WNT VORKET, verket, forket, ferket; vorchet, versjet, forsjèt, fersjèt, fesèt
Hees verket (I:68)
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - FORKET is hier zeer gemeen eene etensvork. Z.a.
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.m. 'verket' - eetvork
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - FORKET znw.o. + m. (soms v.) - tafelvork, Fr. fourchette; VERKET znw.o (klemtoon op ket) - tafelvork
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - verket, vringket, frienket, ket - vork

verklaore
werkwoord, zwak
verklaren
Cees Robben - Hier is alles meej verklaord
B verklaore - verklaorde – verklaord (geen vocaalkrimping)

verklèène
werkwoord, zwak
verkleinen
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - verklêne (ê = fr. même)
-- verklèène - verklènde - verklènd
-- ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij verklènt

verkoevereere
werkwoord, zwak
- Hij is aardig gekoevereerd (of: verkoevereerd). - Er beter op geworden, vooruitgegaan (vooral in zaken). (A.J.A.C. van Delft; 1961; in: Nieuwe Tilburgse Courant, 'Bekoring van dialect'; 'Typische zegswijzen uit onze streek; uit de volksmond opgetekend')
Henk van Rijen - promotie maken, vooruitgaan (Fr. recouvrir)
Henk van Rijen - 'Wè heur-k, zèè de verkoevereerd?'
Frans Verbunt (1996) - opknappen van een ziekte, herstellen
WBD III.4.4:323 'verkoevereren' = vorderen
Stadsnieuws - verkoevereere: Et gao zuutjesaon, mar hij verkoevereert tòch. (110707)
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - verkoevereere ww - erop vooruitgaan
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - verkeuveren, verkoeveren - van een ziekte herstellen
Hees verkoevereere (III:57)
WNT VERKOEVEREEREN - l) zich herstellen van; 2) terugkrijgen,terugwinnen; 3) verkrijgen, verwerven; 4) er op vooruitgaan
Haor GEKOEVEREERD - bekomen, flink vooruitgegaan

verkôope
werkwoord, sterk
verkopen
Cees Robben - verkópte gij sewèèle ook lòsse jeezusse?
Cees Robben - Die kan pas verkôope ... list heetie nog enen eemer waoter verkòcht
Cees Robben - dan zak oe is en peut verkôope;
Cees Robben - ik zal oe sebiet en flèèr verkôope
WBD III.3.1:97 'verkoping' = veiling, ook 'vendu'
WBD III.3.1:97 'verkoping' = openbare verkoop
WBD III.3.1:98 'verkoping' = koopdag
-- verkôope - verkòcht - verkòcht
-- in praeaens vocaalkrimpingi gij/hij verkopt

verkwaansele
werkwoord, zwak
zie ook: kwaansele

De Wijs -- Iets kwansuis verkwaansele (11-02-1965)

verkwèène
werkwoord, zwak
Henk van Rijen - wegkwijnen
WNT VERKWIJNEN - 1) geleidelijk verzwakken ...

verlaaje
werkwoord, zwak
verleiden
GR daormeej te verlaaje;
WBD III.1.4.435 'verleidelijk' = begeerlijk
-- verlaaje - verlaajde - verlaajd
Hoeufft 'Verlaaijen', voor verleijen, verleiden: verandering van e in a;
Z.a.

verleeje
bijvoeglijk naamwoord , zn
verleden
Cees Robben - int verleeje; öt verleeje tèèd;
Cees Robben - vleeje week (bis)
Goem. VERLEDEN bijvoeglijk naamwoord - week, maand, jaar

verlèt
zelfstandig naamwoord
behoefte, gebrek
verlèt hèbbe nòr iets - erom verlegen zijn, er gebrek aan hebben
Piet van Beers – 'Den haon sprikt': DEN HAON SPRIKT:/ Gullie wit wèl, biste mèède/ Dèt al gaaw wir Paose wort./ Ik hèb verlèt nòr grôote aaier./ Klèntjes koom ik nie te kort. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Stadsnieuws - Daor hèmme naa al enen hille tèèd verlèt nòr gehad. - Dat .... gemist (210310)
WBD III.3.1:210 'verlet hebben', 'missen, ontberen, derven, armoede lijden / hebben, te kort komen' = ontberen
WNT XX I 824 - 5) (Gewest. in Nederl.) Behoefte; gebrek

verlieze
werkwoord, sterk
verliezen
R.J. 'k zèè de hèlft ervan verloore
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - verlore - verloren
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 40) verlorde/ verloorde (wel of niet vocaalkrimping)
B verlieze - verloor – verloore; ik verlies, gij/hij verliest
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - verlieze ww - verliezen; 'k Hè veul om 'm verloore

verloofd
bijvoeglijk naamwoord
verloofd
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - as ze verloofd zèn, koome

ze óp zen zondags; as ze getrouwd zèn, koome ze óp zen daogs (’82)

verlôope
bijvoeglijk naamwoord
WBD niet bevrucht bij de dekking (gezegd van een koe;, ook 'leeg', 'leejg'
WBD III.2.2:5 'verlopen' = een miskraam krijgen

verlootere
werkwoord, zwak
verloten
Cees Robben - as ze alle vrouwe ginge verlootere;
-- verlootere - verlooterde - verlooterd
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VERLOTEREN - door loteren losmaken; Blijft van da' slot af, ge zullet verloteren.
De Jager (II:363) kent wel 'looteren', maar geen verlooteren

verlòsser
zelfstandig naamwoord
verlosser
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ik bèn de verlosser, mar gij bént de zaolegmaoker nie (JM'50) - Als een boer met zijn koe lange tijd op de markt had gestaan en er eindelijk een aspirant-koper kwam, dan werd dit tegen elkaar gezegd.

verlut
bijvoeglijk naamwoord
PM gestoord (van een vogel die niet meer op zijn nest terugkeert)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - tis en verlut ('76) - gezegd van een vogeltje dat niet meer doorgaat met broeden, nadat de eitjes door jongens zijn weggehaald en teruggelegd.
(Verlut = verlaat = ophouden) vgl. 'Hij is verlut' = een geregelde bezoeker die plotseling wegblijft, omdat hij zich niet meer thuisvoelt bij de mensen waar hij vroeger graag kwam.
N. Daamen, Handschrift 1916 - "ze zen gelaik verlut hier (ze komen in het geheel niet meer)"
Cees Robben - 'Toen wees ie me 'n nisje aon en zeej: dè is verlut'
Weij (T&T 38:88) is vd. van AB 'verletten'
Weij (T&T 38:88) “**verlut** - bijvoeglijk naamwoord "gestoord (van 'n vogel die niet meer op zijn nest terugkeert)". Het is het vd. van een ww. dat in het AB verletten luidt.
Het WNT XX behandelt dit ww, kolom 824 vlg., en geeft als betekenissen o.a. 'ophouden', 'vertragen', 'belemmeren' en 'verstoren'; deze laatste betekenis overigens alleen in de regels 'Verletten wil ick niet u vreug het met mijn dicht'. Semantisch lijkt er mij geen enkel bezwaar tegen. Formeel hebben wij hier te doen met ronding tot **u** van een **e** die door umlaut uit **a** ontstaan is (vgl. Franck-Van Wijk 380), een ronding veroorzaakt door **l**. Weliswaar komt ronding van zulk een umlauts-**e** niet veel voor.
Men zou kunnen denken aan blussen, maar ten eerste werkt hier ook de **b** mee en vervolgens zijn er ook andere etymologische mogelijkheden;

zie hiervoor Franck-Van Wijk 74 en 380. Maar, zij het met andere consonantische omgeving, ook vinden we zo'n ronding van umlauts-**e** bv. in Maastrichts **humme** 'hemd' en **höbbe** 'hebben' (cfr. Endepols 138 en 135)."

vermaajd
bijvoeglijk naamwoord
WBD III.2.3:160 'vermaaid' = wormstekig, ook 'verwormd', 'aangestoken'

vermaok
zn
vermaak
Cees Robben - dan spult mar meej oew têene tòt vermaok van oew hiele;
WBD III.1.4:188 'vermaak' = idem

vermaoke
werkwoord, zwak
vermaken
WBD vermaoke (II:1243) - vermaken, pompen
-- vermaoke - vermòkte - vermòkt (met vocaalkrimping)

vermaone
werkwoord, zwak
vermanen
Cees Robben - en vèrre klòk 'vermaont' ze
WBD III.3.1:276 'vermaning' = waarschuwing; 277 'vermaan' = waarschuwing
-- vermaone - vermònde - vermònd
-- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij vermònt

vermije
werkwoord, sterk
vermijden
Dirk Boutkan (1996) - vermèje - vermeej - vermeeje

vermoore
werkwoord, zwak
vermoorden
B vermoore - vermoorde - vermoord
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VERMOOR(D)EN - zie wdbb.; bederven, schenden, sterk beschadigen; verspillen, verkwisten; doorbrengen (van tijd).
VERMOOREN - vermoorden

verneepe
bijvoeglijk naamwoord
klein van omvang
Cees Robben - alles on dè krikkel vrouwke was verneepe... èffe klèèn
WBD III.2.3:163 'vernepen' = onvolgroeid (vrucht); ook 'benepen', 'kriel', 'onrijp', 'groen'

WNT VERNEPEN, als bijvoeglijk naamwoord gebr. verl. deelw. van 'vernijpen'. Niet in Mnl. Woordenboek. In de jongere aanh. haast uitsluitend in vl.-belg. bronnen. l) klein van omvang (ook van personen); 2) benauwd. Z.a.
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
bijvoeglijk naamwoord 'vernepen' – onvolgroeid
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
VERNEPEN bijvoeglijk naamwoord /bw – geprangd, beklemd; in zijn groei verhinderd, onvolkomen; vernepen fruit; klein, eng

verneuke
werkwoord, zwak
belazeren, bedotten, beetnemen
Cees Robben - Ge vernukt de klèùt. - Je belazert de boel
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ge vernukt em nòg vur ginne cènt (Alg. Brab. '87) - je krijgt geen kans om hem te bedriegen
— verneuke - vernukte - vernukt, met vocaalkrimping;
-- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij vernukt
Frans Verbunt (1996) - ge zèèt ermee vernukt as en dörp meej ene zòtte pestoor
WBD III.1.4:412 'verneuken' = bedriegen
WBD III.1.4.411 'verneuken' = foppen
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zw.ww.tr. 'vernuiken' - verneuken, bedriegen, bedotten, foppen; Dien regen hëe ons verneukt - gehinderd, benadeeld, 'gekuld'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
VERNEUKEN - verbrodden, bederven, doen mislukken: Gij hèt 't spel verneukt. De zaak is verneukt.; hinderen, benadeelen.
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - verneujke ww - voor de gek houden
WNT VERNEUKEN - l) bedriegen, beetnemen; 2) stuk maken, bederven,verknoeien.

vernoeme
werkwoord, zwak
noemen, vermelden
hij wier nie vernoemd - hij werd niet vermeld

vernukt
werkwoord, persoonsvorm
Henk van Rijen - verneukt, bedondert, belazert
Henk van Rijen - 'Ge vernukt de klööt' - Je belazert de boel
Frans Verbunt (1996) - ge zèèt ermeej vernukt as en dörp meej ene zòtte pestoor

vernuuwe
werkwoord, zwak
vernieuwen
WBD III.4.4:315 'vernieuwen' = veranderen
B vernuuwe - vernuuwde - vernuuwd (met w?)
-- korte uu

veròrdeneere
werkwoord, zwak
Frans: ordonner; opdracht geven, bepalen, voorschrijven, bevelen uitdelen
- gij hèt hier niks te veròrdeneere, gij!
Agge in Tilbörg zègt dègge goed roms zèèt, dan kan dè tweej dinger betêekene. Teegesworreg mènde dan mistentèèds dègge en goej scheut rôome in oew tas kòffie lust. Mar hil wèèneg meense zulle daormeej naa nòg bedoele dèsse persies doen wè de paus van Rôome höllie veròrdeneert. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2005)
Wanneer ze dan töskwaam, waar asset goed waar, alles klaor zôo zij et verordonneerd ha. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

vèrreg, vèrrig
bijvoeglijk naamwoord
vaardig, gereed, klaar
Toen ie daormee verrig waar... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)
Toen Baokel in de Peel
nog lang geen "Baokel" hiette,
en d'eerste kerk in 't dörp
al op begos te schieten,
jao, haost al verrig waar (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, 'De deur van de kerk van Baokel, 1944)
"Wel gatjevergimme,
die kraai krijgt et verrig,
riep Jan, 't is 'n slimme!" (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, 'De köster van Baokel', 1944)
Henk van Rijen - 'vèèreg, vèèrdeg'
WBD III.1.4:318 'vaardig' = gereed
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
'verrig', 'verdig' - klaar, gereed
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
VEÈRDIG -- hetz. als Holl. vaardig. VEÈRDIG bvw. - gereed (z-o der Kemp.). Zijde vèrrig?
WNT VERRIG bijvoeglijk naamwoord , bw - bijvorm van vaardig, ve(e)rdig; in Brabant met syncope van d -- gereed, klaar.

vèrreghèd
zelfstandig naamwoord
vaardigheid, bedrevenheid

vèrreve, vèèrve
werkwoord, zwak
verven, verwen
B vèrreve – vèrrefde – gevèrrefd; ik vèrref

versaoke
werkwoord, zwak
verzaken, 'saoke'

Henk van Rijen - 'verzaoke'
B versaoke - versòkte - versòkt
-- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimpings gij/hij versòkt
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VERSAKEN - hetz. als 'verzaken', fr. renier. In 't kaartspel! niet volgen als men kan; eene kaart achterhouden.

verschaaje, verschaajne
1. werkwoord, zwak; zelfstandig naamwoord
verscheiden, (het) overlijden
Cees Robben - Gij wilt nò oew verschaaje zeeker ópgestókt wòrre;
Cees Robben - naa wil ie nòg vur et verschaaje en bòrd möllekepap;
2. telwoord
verscheidene, verschillende
Der wiere verschaaje febrieke gebouwd
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - verschaaje = diverse; 'verschaaiene'; 'verschaaije weken'
...verschaaiene waren er... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)
Verschaaiene keeren laas ie dè-d-over en verschaaiene zuchten liet ie deur de kaomer gaon. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)
Al verschaaie keere hèk oe verteld hoe schon dèt hier is... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Naarus - Hij kwaamp zelvers op z'n prikstuultje, en zoo treffend schoon en zó eenvoudig, sprook ie mee z'n parochiaone, dèk er verschaaie keer minne zaddoek van heb motte gebruiken... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Meej verschaaie sôrte wèène... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Wè hemme toch gegeete)
Èn de H. Hart presèssie/ zaag ie ok verschaaine keer. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: En euw heuvelse kèrk)
Ik kwaam dees week verschaajne keer/ òn en gesloote deur. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Asse èège baos wille worre)
Frans Verbunt (1996) - 'verschajege' - verschillende
Piet van Beers – 'Algemeen Beschaafd Tilburgs': Òn 't diktee dè jaorleks wort gehaawe/ hèk zèlf verschaajene keere meejgedaon. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Stadsnieuws - Ik hèb van verschaaje kaante geheurd dèt nie goed meej em gao. (210609)

verschaore
werkwoord, zwak
verscharen, verplaatsen
WBD koeien van de ene wei naar een andere overbrengen
-- verschaore - verschaorde - verschaord
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - VERSCHAREN - het vee verscharen, uit de ene weijde in de andere brengen. Zie SCHAAR (bij Verster)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - SCHAREN (schaoren) ov. ww (van vee gezegd) naar de wei brengen.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VERSCHAREN - malkander v. - elk. aflossen, vervangen

verschiete
werkwoord, sterk
- verschiete - verschôot - verschoote
Pierre van Beek - verschrikken; voorschieten
Pierre van Beek - Kundet verschiete? - kun je het voorschieten? Van verschiete worde lillek. (Tilburgse Taaklplastiek 176)
N. Daamen, Handschrift 1916 - "verschieten - verschrikken"
Henk van Rijen - 'veschiete'
WBD III.4.4:315 'verschieten' = idem (= verbleken, verkleuren)
Goem. VERSCHIETEN – wkw - zijn poeder, geld, een kleur zal - ; ontstellen, zij verschoot ervan.
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
II st.ww. 'verschieten', transitief: vrees aanjagen, doen schrikken; intransitief a) (ver)schrikken, ontstellen, b) van kleur veranderen, verkleuren, verbleken. Z.a.
J.H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - VERSCHIETEN, voor verschrikken; ook bij Kiliaen - en Huygens. Z.a.
K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - VERSCHIETEN - verschrikken. Zie Kiliaen -
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - VERSCHIETEN l) ov. ww - voorschieten; 2) onov. ww - van kleur veranderen, zijn kleur verliezen; 3) onov. ww - schrikken (en van kleur veranderen?): oew, ik verschoo:t toch.
Henk van Rijen - ek gao èfkes men ôoge verschiete - ik ga even een dutje doen
WBD III.1.3.16 'verschoten' = versleten; ook 'kaal'
WBD III.1.4:293 'verschieten' = schrikken
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VERSCHIETEN (met zijn en hebben) - plotseling ontstellen of ontroeren, 'tzij van verrassing of verwondering, 'tzij van vrees of angst
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - verschiete ww - schrikken
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - verschiete - schrikken = verschieten 'van kleur verbleken'
Bosch verschiete - een dutje doen; schrikken; verkleuren
WNT VERSCHIETEN (I) - 10) ontsteld doen raken van schrik; hevig schrikken; 11) terugschrikken, terugdeinzen voor iets afschrikwekkends; 13) opkijken van; 14) (van de gelaatskleur) snel, plotseling wegtrekken; enz.
WNT deel XX II, kolom 25, betekenis 27) in de verbinding 'zijn oogen verschieten' = even inslapen, een licht kort slaapje doen.

verschille
werkwoord, zwak
schelen, verschil uitmaken
-- verschille - verschilde - verschild
Et kan mèn niks verschille. - Het maakt mij niets uit.

... dè kan ze niks verschille. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ge zèèt voetballer òf nie)
R.J. 'mar dè kan óns niks verschille'
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - ‘verschillen'- Het kan mij niet verschillen, voor verschelen. Z.a.
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.intr., 'verschillen' - schelen
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VERSCHILLEN - schelen, raken, aangaan: 't kan me niet verschillen.
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - verschille ww - schelen

verschôon
zelfstandig naamwoord
schone kleren, inz. ondergoed
Henk van Rijen - leej mèn verschôon klaor?
WNT VERSCHOON 5) (Vl. België) Schoone kleeren, inz. schoon ondergoed. Joos (1900); Lev.-Coopm.(1954); Desnerck (1972) - Die jongen, hi komt hi alle zaterdage om zi' verschoon (Loquela).

verschôone
werkwoord, zwak
verschonen
Cees Robben - Ge kunt er oewèège waasen èn verschôone (Zo druk is het in de kerk!)
B verschôone - verschonde – verschond; ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij verschont

verschôoning
zelfstandig naamwoord
verschoning
Van Delft - - Moeder de vrouw "legt 's Zaterdags de verschooning klaar" en als we dat schoone lijflinnen niet regelmatig aantrekken "raanden we een week". (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

verschôore
bijvoeglijk naamwoord, bijwoord
Van Delft - "Dat staat vreemd verschoren" beteekent: Dat doet voor de toekomst vreemd aan. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

verschòtte
zelfstandig naamwoord plur.
GG bij een werk verbruikte (hulp)materialen

verschraole
werkwoord, zwak
verschralen
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'verschraolen'
-- verschraole - verschròlde - verschròld
-- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij verschròlt
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -

VERSCHRALEN - schraal, dor, droog, mager worden

verschrèppele
werkwoord, zwak
Henk van Rijen - verschrompelen
WBD III.2.3:159 'verschrompelen' = rotten van appels, ook 'verschromfelen'

verslabakke
werkwoord, zwak
verwaarlozen
WNT VERSLABAKKEN - 1) verminderen, achteruitgaan, verzwakken, verflauwen; 2) laten slabakken, laten verkommeren, verwaarlozen

verslaon
werkwoord, sterk
verslaan
WBD III.2.3:28 'de dorst verslaan / verslagen' = de dorst lessen
WBD III.2.3:266 'verslagen' = verschaald (bier)

verslèète
werkwoord, sterk
verslijten
WBD 'verslêête' (II:1254) - versleten
—- verslèète - verslêet – versleete; met vocaalkrimping: gij,hij verslèt

verslènde
werkwoord, sterk
verslinden
B verslènde - verslon(de) - verslonde
-- Boutkan kent alleen 'verslinden'

versmòrt
volt. deelw. / bijvoeglijk naamwoord
WBD 'ze zéjn versmòrt' - ze zijn versmoord (m.b.t. huiden waarvan de haren loslaten ten gevolge v. e. onjuiste conservering; II 589)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VERSMOORD bw - versmoord, zat, smoordronken
WNT VERSMOORD - l) gestikt; 2) verdronken; 4) ondergedompeld, tot over de ooren zittend in, overstelpt, overmand door, volledig opgaand, verzonken in, verloren, geheel verdwenen ... in een groote hoeveelheid of massa van iets.

versnije
werkwoord, sterk
versnijden
WBD 'versneeje' - versneden (gezegd v. e. huid die beschadigd is door sneden bij het villen; II 587)
-- versnije - versneej - versneeje

verspeule

werkwoord, zwak
verspelen, kwijtraken
PM missen in iemand (m.b.t. fysieke achteruitgang)
Frans Verbunt (1996) - khèb sins fleeweek veul òn onze Jaonus verspuld - ik zie dat hij achteruit gegaan is
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - verspeule ww - verspelen
-- verspeule - verspulde - verspuld
-- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij verspult
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VERSPELEN, in 't N. der Kempen: VERSPEULEN - verspelen, verliezen, kwijtraken
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - VERSPELEN (verspeule) l) kwijtraken bij het spel, resp. het spel verliezen; 2) kwijtraken in andere omstandigheden, ook buiten eigen schuld, bv. een ongeboren kind of een vrouw; 3) missen in iemand, gezegd v. fysieke achteruitgang: ik heb er veul on verspuld - hij is hard achteruit gegaan.
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.tr. 'verspuilen, verspeulen' - verspelen, verliezen; z'n vraauw verspuile - zijn vrouw door de dood verliezen.

verspraaje
werkwoord, zwak
verspreiden -
DANB verspraaje
-- verspraaje – verspraajde – verspraajd

verstaand
zelfstandig naamwoord
verstand
MP gez. Hij heeter net zóveul verstaand van as en koej van saffraon eete.
Cees Robben - De kèènd heej mèn verstaand.
Cees Robben - Hij heej gin verstaand vur fabrikaant
Cees Robben - Hij heéj nie veul verstaand mister, mar wèttie heej is wèl van et biste.
Cees Robben - Heej jouw pèrd verstaand? meej oew dòbbel verstaand:
Cees Robben - toen ge niks hadt as oew verstaand;
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - verstaand hèbbe van gekókt eete (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) - veel verstand hebben van…
Variant: gin verstaand hèbbe van ...
WBD III.1.4:23 verstaand = verstand

verstaandeg
bijvoeglijk naamwoord
verstandig
WBD III.1.4:25 'verstandig' = wijs

verstaon
werkwoord, sterk
verstaan, begrijpen

R.J. want óns taol verstòn ze nie
Cees Robben - hij verstao ginne flikker;
-- verstaon - verston(d) - verstaon
-- in tegenwoordige tijd vocaalkrimping in pluralis: wij/göllie/zullie verstòn
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
st.onr.ww.intr. 'verstaan' – op een andere plaats gaan staan.

verstêene
werkwoord, zwak
verstenen
B verstêene - verstinde - verstind
— ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij verstint
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
VERSTEENEN (met zijn) Wordt gezeid van peren, wanneer er harde knobbels
of plekken in groeien

verstèùke, verstukke
werkwoord, zwak
Henk van Rijen - verstuiken
-- verstèùke - verstökte - verstökt
-- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: hij verstökt

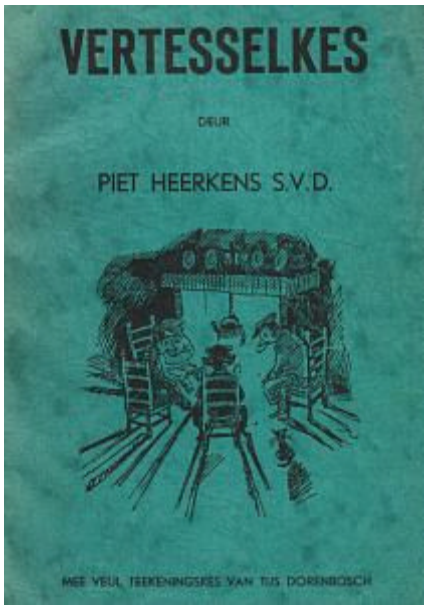
verstouwe
werkwoord, zwak
verstouwen
De Wijs -- Hij hee hil wè te verstouwe mar hij begaait 't nogal is (17-08-1964)

verstukke, verstèùke
werkwoord, zwak
verstuiken
B verstukke - verstukte - verstukt

vertèère
werkwoord, zwak
verteren
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'verteiren'
Cees Robben - nao ene vergèrder komt ene vertèrder;
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vertêre (ê = fr. même)
B vertèère - vertèèrde - vertèèrd
WBD III.3.1:208 'verteren', 'besteden, opmaken, uitgeven' = besteden

verteeveeje
werkwoord, zwak
aan televisie verslaafd raken of zijn
De Wijs -- (Gezegd tegen iemand die alleen nog maar tijd heeft om televisie te kijken) "Praot naa is 'ne keer mee, ge zèt himmaol aon ut verteeveejen." (15-06-1963)

vertèrder
zelfstandig naamwoord
verteerder
Cees Robben - nao ene vergèrder komt ene vertèrder;
gez. Pierre van Beek - Irst ene vergèèrder, dan ne vertèèrder - wat een vader bijeengaart, draait de zoon erdoor (Tilburgse Taaklplastiek 127)

Piet Heerkens - Vertesselkes - 1941

vertèssel
zelfstandig naamwoord
vertelsel, verhaal
vertèsselkes (Heerkens SVD), naam van een gedichtenbundeltje
Vertelt dan is gaauw in vertesseltje". (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Henk van Rijen - 'vetèssel'
Stadsnieuws - Ge moet hier naa gin vertèsselke gòn ophange ik gelêûf oe vur ginne sènt. (280310) Je moet hier nou geen fabeltje gaan vertellen ik geloof je absoluut niet.
WBD III.3.1:252 'vertesseltje' = sprookje

vervat
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt (1996) - (financiële) reserve; iets om op terug te kunnen vallen
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vervat zn - gin vervat hebbe - geen reserve hebben
WNT VERVAT - schriftelijke opgave of samenvatting van iets (XX ^{II}:1415)
Haor VERVAT - voorraad

vervatte
werkwoord, sterk
anders (vast)pakken

WBD vervatte (II:1003) - vervatten: het kettinggaren van de ene hand in de andere pakken bij de bomen.
WNT VERVATTEN - 11) een handeling, een zaak, een vriendschap e.d. die men heeft gestaakt of onderbroken, of een onderwerp dat men reeds besproken heeft, weer aanvatten, opnieuw ter hand nemen, weer beginnen, hervatten
Haor VERVATTE - terugkomen

verveele
werkwoord, zwak
vervelen
WBD III.1.4:400 'zich vervelen','vervelen', 'zijn eigen vervelen' = idem
WBD III.1.4:410 'vervelen' = idem
B verveele - vervilde - vervild
-- vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij vervilt

verwèère
werkwoord, zwak
verwarren
B verwèère - verwèèrde - verwèèrd - vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij verwèrt

verwèèt
zelfstandig naamwoord
verwijt

verwèète
werkwoord, sterk
verwijten
WBD III.1.4:424 'verwijten' = idem
-- verwèète - verwêet – verweete; in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij verwèt

verwòchte
werkwoord, zwak
verwachten
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'verwochten'
Cees Robben - toen ik ene klèene verwòchtte;
Henk van Rijen - mar verwòcht hak et wèl
-- verwòchte - verwòchtte - verwòcht
WBD III.1.4:57 'verwachten' = vermoeden; 244 'verwachten' = hopen
WBD III.1.4:l86 'verwachten' = idem
WBD III.2.2:2 'in verwachting zijn' = zwanger zijn

verwòchting
zelfstandig naamwoord
verwachting
WBD III.2.2:1 'in verwachting' = zwanger
WBD III.1.4:186 'verwachting' = idem

verwònd

bijvoeglijk naamwoord
verwaand
Cees Robben - Hij is zo verwònd as enen haon die dènkt dè de zon opkomt omdè hij kraajt
WBD III.1.4:l67 'verwaand' = hovaardig; 'verwaand' = trots
WBD III.1.4:169 'verwaandigheid' = trots (subst.)

verzaoke, saoke
werkwoord, zwak
verzaken
Frans Verbunt (1996) - bij het kaarten geen troef of kleur bekennen; ook: 'saoke'
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - fersaoke, versaoke - oneerlijk geen kleur of troef bijspelen

verzeej
vd. / bijvoeglijk naamwoord
verzegd, beloofd
Cees Robben - ze was net verzeej;
Henk van Rijen - hij heej zen nuuw tebakskaort al verzeej òn zen bruur
Hees verzeggen, verzeed (VIII:19)

verzègge
ww.
Frans Verbunt (1996) - beloven
CiT (61) 'Hij hee z'n nuu tebakskaort al verzee aon z'n bruur

verzèùme
werkwoord, zwak
verzuimen
WBD III.1.4:374 'verzuimen' = idem
B verzèùme - verzömde - verzömd
-- ook vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: gij/hij verzömt

verzèùpe
werkwoord, sterk
verzuipen
Cees Robben - iemand die ònt verzèùpe was; oewèège verzèùpe;
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zoo gelukkeg as enen hond die op zene verjaordag verzoope wordt (D'l6)
- ironisch voor: ongelukkig - Variant: ge ziet erèùt as ene jóngen hónd die óp zene verjaordag verzoope wòrdt
-- verzèùpe - verzôop - verzoope
-- in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij verzöpt

verzuuke
werkwoord, sterk
verzoeken, uitnodigen
Cees Robben - Tot in de prèùmetèèd war .. èn dan verzuuk ik jöllie op de kròkstêene.
Henk van Rijen - Ge mot us èfkes ötzuuke wie me ammòl motte

verzuuke'
WBD III.3.1:39 'verzoeken', resp. 'vragen, noden, uitnodigen' - uitnodigen
-- verzuuke - verzòcht - verzòcht
—- korte uu
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - VERZOEKEN (verzuuke) ov. ww -zonder aanvullende onbep. wijs met 'te': uitnodigen voor een bezoek.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VERZUKEN - verzoeken
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - verzuuke ww - uitnodigen

vèst
zelfstandig naamwoord
vest
ook mannelijk aangetroffen:
Van ons Lia krêeg ik meej dieje Siendreklaos ene schôone vest. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

vèt
bijvoeglijk naamwoord , zelfstandig naamwoord
vet
WBD vruchtbaar (van akkerland) (Hasseltse term)
Cees Robben - ... van die höshaawes, daor is alles vèt behalven et frèète.
Van Beek - "Vet as 'n slèk (slak). "Slekvet", "Vet als olie". "Rotvet". "Zo vet as 'n mispel". (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)
Van Beek - "Nou is 't vet van de romme" (melk). Er is weinig meer te verdienen. (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - nie veul vèt van schèùm (Kn'50) - van de wal in de sloot
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - te vèt, Bèt, twee keer van doen ('50) - aansporing tot zuinigheid
WBD III.3.1:245 'zijn vet meegeven' = scherp de waarheid zeggen
WBD III.1.4:423 'iemand zijn vet geven' = berispen
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VET bvw. – vet, fr. gras; het vet hebben - een goed leven hebben; van den grond, vruchtbaar

vètgat
zelfstandig naamwoord
WBD vetgat, het ondiepe gat in de poot van een werktafel, dat gevuld is met vet dat diende om de els glad te maken (II:694)

vèthòl
zelfstandig naamwoord; scheldwoord
1. bepaalde functie in weverij
WTT 2012 - van oorsprong waarschijnlijk de functies waarbij een textielarbeider smoutolie moest gebruiken.

D’16 "vethol - scheldnaam voor fabrieksjongens, vooral draadmakers" ...wij han innen kollesaolen règenput, en die wier van tèd tot tèd ok schongemokt, as ’t is langen tèd dreug gewist wis. Naa hamme daor zoo wel wè van die jonge gasjes veur die ze vruuger "vethollen" noemden, maar die laoter de naomsveraandering onderginge; en toen "Draod versterkers" hietten. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Cees Robben - Knupt den vèthòl rap zen draojke ... Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - ene vèthôl = draadmaker in het spinproces (blz. 97)
2. politieagent
Stadsnieuws - Toen ze kattekwaod han ötgehòld krêege ze ene vèthòl aachter der broek. (121210) - Toen ze kattekwaad uitgehaald hadden, kregen ze een politieman achter zich aan.
WBD III.3.1:345 'vethol, vetkees' = politieagent

vèthölleke
zelfstandig naamwoord dim.
fabrieksjongen voor het vuilste werk
dim. van 'vèthòl', met umlaut

vèthoorentje
zelfstandig naamwoord dim.
bep. schoenmakersattribuut
WBD vèthoorentje - schapen- of geitenhorentje, dat de schoenmaker met pap of stijfsel op zijn werktafel heeft staan; hs K 183 (II 695)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - en neus as en schoenmaokersvèthoorentje (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) spreekwoordelijke vergel.
N. Daamen, Handschrift 1916 - "vethorentje - 'schoenmakers vethorentje' - schapen- of geiten horentje
dat de schoenmaker met pap op zijn werktafel heeft staan - pap of stijfsel"

vetiel
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - ventiel

vètkèùf
zelfstandig naamwoord
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - de vètkèùve = bep. nozembende (blz. 97)

vètlèmke
znw., dim.
vetlampje - olielampje
A.J.A.C. van Delft -- vètlèmkes -- 'n Schôn gezicht was 't wel [op de klottermarkt] mee die vetlaampkes en laoter petrol tusschen de spullekes en onder de kraomkes, waor van alles veur 'n paor cente gekocht wier veur de kènder. (Nwe. Tilb. Courant, 5 dec. 1929)

vètlòk
WBD vetlok (aan een paardebeen), in Hasselt 'koowt' genoemd
WBD (Hasselts voor) boelee (aan een paardebeen), ook 'koot', (Hasselt) 'koowt' genoemd

vètsmèlter
zelfstandig naamwoord
PM lijntrekker, iemand die weinig presteert
N. Daamen, Handschrift 1916 - "nou 't is 'ne vetsmelter (een rare akelige vent)"
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 -
VETSMELTER (vètsmilter) m - iemand die weinig uitvoert
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw. m. 'vetsmelter' - woord met vage schimpende betekenis

vètwaajer
zelfstandig naamwoord
iemand die koeien vetmest
WNT VERWEIDER - boer die zich toelegt op het vetweiden (= door weiden, laten grazen, vet doen worden); stuk vee dat men in de wei laat loopen om vet te worden, of dat daarvoor geschikt is.

veugeltje
zelfstandig naamwoord, verkleind
vogeltje
-- ik zing nèt as en veugeltje
-- dim. van 'voogel', met umlaut
De veugeltjes in et bos ... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'In et bos', 1941)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - nèt zingen as en veugeltje dè koej hiet (D'16) - slecht zingen
Cees Robben - as en veugeltje zôo vrij
Cees Robben - die et veugeltje vent die heeget nie, mar die et ötholt.
Dè waare hêel veul verschillende veugeltjes, knòrries èn vinke, zeebravinkskes, èn dèùve, èn kiepe. (Nel Timmermans; Zit 't soms in de femilie?; CuBra; 200?)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - diet veugeltje vent, die wit et, mar diet öthòlt, die heeget (variant in Kempenland
Ge ziet 'r veul veugeltjes, èn saoves hurde nòg wel 's unne kinkenduut. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)
WBD III.4.1:24 vogeltje (= veugeltje)

veugeltjesboer
zelfstandig naamwoord
vogeltjesboer
►zie hieronder: veugeltjesprutter
Ge ziet ik zèè 'nne échte veugeltjesboer. Tèùs lôop ik meej 'nne blaawe stofjas aon en mistal heb ik 'n dikke sigaor in m'nne trul. (Jos Naaijkens; 'Mèn voljèère'; CuBra)

veugeltjesprutter

zelfstandig naamwoord
Van Beek - Liefhebbers van vogels zijn het "veugeltjusprutters"; (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)
PM vogeltjeskweker en -liefhebber
PM ónze Sjèf was ene veugeltjesprutter
Cees Robben - veugeltjesprutterspraot

veul, vul
tw/bijvoeglijk naamwoord /bw
veel
N. Daamen, Handschrift 1916 - "flantoet - eene vrouw van niet veel"
Frans Verbunt (1996) - 'veul kaod ' - heel kwaad
R Schertsend als men iemand voor laat gaan: Et vèùl gao vur den bissem. Mogelijk antwoord: De strónt kómt aachter et vèèreke.
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'veuls te hoog'
Cees Robben - veul meer; veul vrije tèèd; gij moet nie zóveul praote; nie veul;
GR veul mèskes hèb ik zuut gekust; veul kraajen op et dak; èffe veul; De Wijs -- " 'k Zôt wel wille koôpe, mar ik heb veuls te veul te wènig in m'n portmonnee" (10-02-1963)
Pierre van Beek - Hij zeeter nie veul; hij zeeter ginnen êene - hij is zwijgzaam, gesloten
Frans Verbunt (1996) - veul? wès veul? Twee haoren op oewe kôp is wèèneg, mar twee haoren in oew soep is veul
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - ge haadt al nie veul - gij hadt reeds niet veel
DANB hij hee veul pròts omdèttie stèèrek is
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - veul onbep. tw. - veel
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - VEUL, voor veel, voornamelijk ten platten lande, naar de kanten v.h. Markiezaat van Bergen-op-Zoom, en somtijds, met verwisseling der L in N, 'veun', vooral door kinderen.
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - VEEL (veul) onverbogen, onbep. tw en bw - l) talrijk, in grote hoeveelheid; 2) dikwijls: ik heb daor veul gekome; 3) in hoge mate, zeer: hij is veul ziek.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VEUL bw - veel
Bosch veul - veel
Dirk Boutkan (1996) - 'Vastenaovend wordt nie veu(l) mir gevierd.' (blz. 94)
Stadsnieuws - Veul? Wès veul? Twee haoren op oewe kòp is wèèneg, mar twee haoren in oew soep is veul...

vèùl, völder, völst
bijvoeglijk naamwoord / zelfstandig naamwoord
vuil, vies; gierig
huisvuil
Vèùl wèèrk wòrdt slèècht betòld. - Vuil werk wordt slecht betaald.
MP gez. Tis vèùl, zi den èùl, èn hij bekeek zen jong.
WBD vuil, vèùl - nageboorte van de koe; kalfsvlies

WBD (Hasselt) nageboorte van een varken
WBD vèùl aaj - bebroed bevrucht ei (van een kip)
Cees Robben - Ik waas menèège twee keer per jaor, vèùl of nie vèùl.
Cees Robben - Mèn vrouw is nèt as en vèùl kachel: ze doe niks as rôoken èn ötgaon.
Frans Verbunt (1996) - veul laojde óp en kèèr
gez. Pierre van Beek - Hij heej hil wè waoter vèùlgemòkt. - hij heeft in zijn leven 'de zaak
aardig versierd'. (Tilburgse Taaklplastiek 153)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - et vèùl gao vur den bissem
(Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1965) - humoristische opmerking als men iemand voor laat gaan
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
bijvoeglijk naamwoord en bijw. – vuil: l) onrein, morsig; 2) gierig, vrekkig. zelfstandig naamwoord – vuil: l) nageboorte bij het vee; 2) onkruid
Henk van Rijen - den dieje is te vööl om wè wèg te geeve - ... te gierig om ...
Henk van Rijen - vööl plöddeke - geniepig (vies) vrouwspersoon
Henk van Rijen - vööle peer - gierig iemand
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'de vùil vèèf' - bep. werkmanshuisjes
De Wijs -- menne verloofde blèft den hille aovond in z'n vuil zitte (17-08-1964)
De Wijs -- "Mar boer, wè hedde toch schôôn dochters." - "Van m'n kèr aaf meej diejen vuilen praot." (10-02-1963)
Frans Verbunt (1996) - in zen vèùl lôope - zijn werkkleren nog aanhebben
Frans Verbunt (1996) - daor zèèk ene vèùle in - daar ben ik handig in
WBD (III.2.1:317) vèùl - stof
WBD (III.1.2:267) 'vuil' = etter
WBD (III.1.4:442) 'vuil' = onfatsoenlijk' ook 'vies'
WBD (III.4.4:236) 'vuil' = troebel
WBD (III.4.4:321) 'vuilmaken','bevuilen' = idem

veulderhaand
bijvoeglijk naamwoord
veelderhande, allerhande
veulderhande blommen... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Levensles', 1932)

veule, vulle, völle
zelfstandig naamwoord
veulen, ook genoemd: 'vulle', 'völle' of 'poeleke' (tot 1 jaar)
WBD hèngstvölle, hèngstvulletje - mannelijk jong van een paard
WBD meervölle, mèrreveuleke - vrouwelijk jong van een paard
WBD lèpvulle, lèpvölle - moederloos veulen
WBD speenvölle, vulle, (Hasselt:) völle - niet gespeend jong van een paard
WBD gespêend völle - gespeend jong van een paard
WBD veuletje; klèn pèrdje - vleinaam van het veulen
WBD veule, pèrdje, hanske,(Hasselt:) pòlleke - loknaam/roepnaam v.h.

veulen
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.o. 'vullen' resp.'vollen' - veulen

vèùlpraot
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - smerige taal

veulpròts
grootbek
WBD III.1.1:101 'veelpraats' = mond (spotnaam)
Stadsnieuws - Dieje veulpròts lult oe zôo van de sòkke - die praatjesmaker kletst je zo omver (180410)
-- De 's' geeft een genitivus partitivus aan.
Bosch veulpraots - iem. die te veel zegt
WNT VEELPRAATS - praatjesmaker

veultij
bijwoord
dikwijls
K + B veultij
WNT VEELTIJDS - herhaaldelijk, dikwijds, telkens, vele malen

veur, vur
vz., bijwoord
-- Gaode gij veur òf moet ik vurgaon? - Ga jij voor of moet ik voorgaan?
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 4l) 'veur/ vur' als ww-deel
Cees Robben - meej ene vurschót veur; ik ben erveur;
Cees Robben - hij was aachter nèt zó glad as veur
WBD veurknie - voorknie van een paard, ook 'knie' genoemd
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - VEUR i.p.v. voor, in de bet. v. ante, ook in de zamenstelling (b.v. veurhoofd). Dat het zeer goed is, kan men bij Kiliaan zien. Z.a.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VEUR vz/bw - voor

Ed Schilders over de prent 'Herodus die kwam zellevers veur' van Cees Robben

vuutje

zn,dim.

voetje

WBD 'vuutje', 'voetje-óp', (Hasselt:) 'voetòp' - voet omhoog (commando voor een paard)
R.J. 'gouwe vuutjes tippelen zuutjes'
CR meej baaj der vuutjes
Kern hendjes en vuutjes
WBD III.1.2:153 'voetje' = stap, schrede

~ dim. van 'voet', met umlaut

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van viegeleere tot vuutje

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Van vaajeg tot veur

Aquarel van Théodore Géricault - **voejerzak**

viegeleere

werkwoord, zwak

PM uitprakkizeren

WBD III.1.1:249 'vigileren' goed, scherp luisteren

-- viegieleere - viegieleerde - geviegieleerd

vD vigeleren - onjuiste spelling voor vigileren: loeren op, prakkeseren

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - VIGELEREN (onov. en ov. ww) vigileren, uitprakkizeren, op slimme manier bedenken. (Van 'vigilie', nachtwake)

Bosch vigilere - bedenken

WNT VIGILEEREN - 4) bedenken, verzinnen, overleggen, prakkizeeren; 5) heen en weer loopen, flaneeren

viegielant

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek - kinderwagen

Henk van Rijen - 'viegelaant'

WNT VIGILANTE - vigilant - vigelant, znw. vr. in volkstaal onzijdig.

Stationneerend gesloten huurrijtuig, gewoonlijk voor vier personen.

vierbôomer
zelfstandig naamwoord
WBD (Hasselt) - eg met vier hoofdbalken

vierderhaande
Frans Verbunt (1996) - vier soorten, vier kleuren, term uit het kaartspel

viere
werkwoord, zwak
vierenl; verwennen
Pierre van Beek - Ik wòrd gevierd as en vèùl aajke = ik ben niet in tel (Tilburgse Taaklplastiek 126)
B viere - vierde - gevierd
—- soms vocaalkrimping: gij viert, en verleden tijd vierde(n)
-- lange ie, behalve in tegenwoordige tijd bij gij (viert) en in verleden tijd (vierde(n))
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VIEREN - vieren, wel verzorgen. Hij is gèren gevierd.

vierel
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.4:288 'vierel' = kwart el (= 17 cm), ook 'vierendeel'
WBD III.4.4:295 'vierel' = kwart pond

vierkaant
bijvoeglijk naamwoord
vierkant; eigenwijs
WBD vierkaante koej - harmonisch van bouw, ook genoemd: 'goej behange', 'schoon behange', 'gelèjnde', 'goed gesloowte' of 'goed gestopte' koej
WBD vierkaante koej - koe met mooie billen, ook genoemd:'schôon gedraajde', 'koej meej goej / mooje bille', 'meej goej aachterstèl'
Cees Robben - Ik stao der vierkaant aachter;
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VIERKANT bw - geheel en al, openlijk

vierkaanteg
bijvoeglijk naamwoord
Frans Verbunt (1996) - onverzettelijk
Stond et ze nie aon wèk ammòl zi, dan wier ik vierkaantig opgevat en in zon kiest geflikkerd. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vierkantig bijvoeglijk naamwoord -

vier

viertel
WBD III.4.4:299 'viertel' =kwart hectoliter, ook 'deel' of 'kan'

vierts
tw.
Henk van Rijen - vierde
gij zèèt vierts

viervoets
bijwoord
WBD galopperen; (Hasselt:) gallopaere
Pierre van Beek - viervoets - bepaalde manier v. lopen of springen van paarden; ook: handeling die in grote haast wordt uitgevoerd
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VIERVOETS bw = VIERKLAUWENS bw - in galop, in vollen ren; wordt ook gezeid van menschen, hoewel niet te peerd zittende.
WNT VIERVOETS l) bijvoeglijk naamwoord viervoetig (verouderd); 2) bijw., in denzelfden zin gebezigd als 'te viervoet', oneigenlijk: metterhaast.

vieskont
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt (1996) - kieskeurig iemand
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vieskont zelfstandig naamwoord - iem. die kieskeurig op het eten is

viet
ww. imperfectum
vatte
Cees Robben - 'en ze viet 'n lepke vaast'
-- verleden tijd van 'vatte', dat ook zwak vervoegd wordt

vietempeu
tussenwerpsel
schiet eens op!
Frans Verbunt (1996) - 'vietepeutem' - vlug een beetje!
Verbastering van fr. 'vite un peu'

vinger
zelfstandig naamwoord
vinger
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - der intje van vèèf vingers èn en benauwd hart (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1974) - er

eentje - gauw bang zijn om iets verkeerd te zullen doen; aarzelen voordat er een beslissing genomen wordt

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - der zen vingers nie blauw òn hèbbe (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1972) - een erfenis in het vooruitzicht hebben waar niet veel van verwacht wordt (de vingers worden dan niet blauw van het tellen)

WBD III.1.1:159 'vingerlid' = vingerkootje; ook 'voorste lid'

Ill. Thomé - vingerhoedskruid - digitalis purpurea

vingeroed

zelfstandig naamwoord

vingerhoed

WBD 'vingeroet' (II:1123) - vingerhoed

WBD III.4.3:246 vingeruudjesplaant - vingerhoedskruid (Digitalis purpurea)

WBD III.4.4.296 'vingerhoedje' = centiliter

Tekening van Carel Fabritius - Vink - 17de eeuw

vinkeslag

zelfstandig naamwoord

het slaan van een vink; knip om vinken te vangen

gez. V: óp vinkeslag zitte - ongeduldig en gespannen zitten wachten op een bevalling (de ouders - en niet de vroedvrouw - zitten op vinkeslag)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VINKESLAG znw.m. -spr. op vinkeslag staan - staan loeren, iemand staan afwachten achter hoek of kant.

vinneg

bijvoeglijk naamwoord

N. Daamen, Handschrift 1916 - "hij is an de vinnige (aan den diarhee)"

WBD III.1.4:31 'vinnig' = vlug van begrip

WBD III.l.4:218 'vinnig' = onstuimig

virke, vèrke

zelfstandig naamwoord dim.

veertje

Cees Robben - naa blaos ik alwir en virke de wèèreld in;
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - gin virke tèùs hèbbe
(Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1969)-geen duif thuis hebben
WBD III.4.1:39 'veerkes' - veren aan de poten van vogels
-- dim. van vèèr', met vocaalkrimping

virpont
zelfstandig naamwoord
veerpont
Dirk Boutkan (1996) - virpont (blz. 33)

virteguuregebèd
zelfstandig naamwoord
veertig-uren-gebed
[met carnaval] wier dieje monstrans, in alle kerken drie daoge ötgestald,tentôongesteld, zak mar zegge. Van ons, die katteliek waarewier verwòcht dè we dan elke dag tijdens dè virtigurengebed,zôo hiete die tentôonstelling, un uur kwaame bidde. Ge kostop zon daogen ok nog enen volle aflaot verdiene. Dè waar hendig agge op stèèrve kwaamt te ligge, koste oe èège daor hillemaol zondevrij meej maoke. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

virtien
tw.
veertien
Oover virtien daog ist kèrmes;
Cees Robben - virtien daog hèrs (= geleden)
Van Delft - "Hij geeft er veertien in een dozijn", hoorde ik van iemand zeggen, die graag en veel praat. (De Engelschen hebben daarvoor een soortgelijke teekenachtige uitdrukking: "Hij praat zestien woorden in het dozijn.") (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)
B virtien

vis
zelfstandig naamwoord
vis
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 52) vis - viske/ visje

visje
zelfstandig naamwoord dim.
vest(je)
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 28) uit het cluster stj wordt de t verzwegen (van 'vèst')
...ze [de baanwielrenners] fietsten d'r tong op d'r vistje vur 'n sigaor van zeuven centen. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't

klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)
...zonder dè'k bang behoef te zèn, dè ze me op m'n visje zullen spiersen (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - hij trók ze teege zen visje (D'16) - hij haalde haar aan R Iemand óp zen visje spierse - hem flink de waarheid zeggen

Cees Robben - êen van lèkmevisje;

Henk van Rijen - hij gaaf em en gêef visje - hij gaf hem een aardig vestje

WBD III.1.3:127 'vestje' = frontje in de hals van een jurk

visjeszak

zelfstandig naamwoord

vestzak

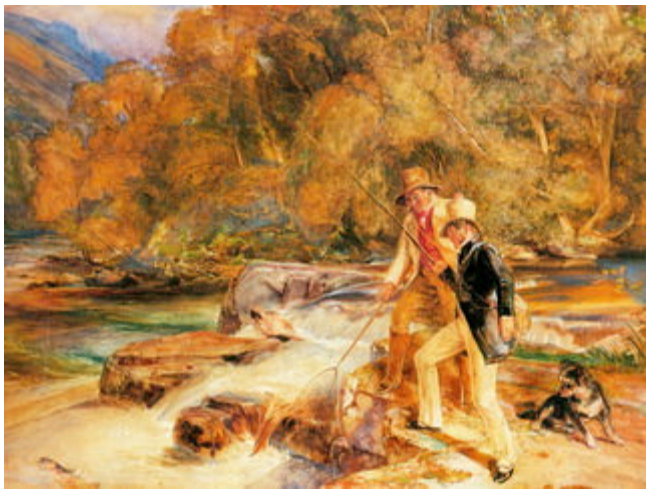
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'in m'ne vestjeszak'

Henk van Rijen - dè betòlt ie öt zen visjeszèkske

Stadsnieuws - Dè betaol ik öt men visjeszèkske (111009)

WBD III.1.3.115 'vestjeszakje' = vestzakje

WNT VESTJESZAK zie VESTZAK. Zie voor den vorm met het diminutiefachtervoegsel (= suffix)bij het eerste lid (zooals in dagjesmenschen, nopjesgoed) V. Lessen blz. 11.

Edwin Landseer

visroej

zelfstandig naamwoord

vishengel

WBD (III.3.2:215) visroej, vishengel, hengelroej, hengel, garde, visgarde = hengel

Afbeelding uit: Kroniek van de Kempen

vissersmis

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt (1996) - mis voor de vissers op zondagmorgen om 4 uur in de kerk van de kapucijnen

WBD III.3.3:118,) vissersmiske = vroegmis

vist

zelfstandig naamwoord

vest

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vist

Op de trebuune meej en harnas/ of ene koogelvrije vist. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Beeter enen bange as enen dooie)

vlaaje

werkwoord, zwak

vleien

B vlaaje - vlaajde - gevlaajd

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - GEVLEEËN (zachte e): 3e hoofdvorm van 'vleien'

vlaartje

zelfstandig naamwoord dim.

lefdoekje, pochet, foulard

Henk van Rijen - kèkt es wèt ie freet is meej zen vlaartje - trots met zijn pochetje

-- Van fr. 'foulard', hals- of zakdoek.

vlaas
zelfstandig naamwoord
vlas
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
vla.s, znw.o. 'vlaas' - vlas

vlagge
werkwoord, zwak
vlaggen; WNT: plaggen of graszoden steken
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - nie vlagge (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1970) - gemeenschappelijk bezit niet te eigen bate aanwenden (in de gemeensch. heide mochten vlaggen gestoken worden)
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vlagge ww - plaggen afsteken

vlagzèès
znw.
vlagzeis
Lodewijk van Dorrus Misters - Misschien heeft voor sommige lezers ook de heiturf een nadere omschrijving nodig. Deze werd op de heivelden gehakt. De boer gebruikte daarvoor de zg. vlagzeis. Dit is een gereedschap, waarvan het mes, de zeis, onder een hoek van ca. 70 graden aan de steel staat. Het mes heeft een afgeronde vorm, ongeveer 13 bij 20 cm. Bij het hakken dringt de snede in de grond, komt dan horizontaal onder de heide en snijdt de bovenheide en een gedeelte der wortels af. Dit is de turf. Voor de boer weggaat, worden de turven of plaggen tegen elkaar opgezet om te drogen. De brandstof leveren dus de opstaande heide en de onderliggende wortels. Is de boer niet van plan van de kale vlakte bouwgrond te maken, dan laat hij ze gewoon liggen. De heide schiet vanzelf weer uit. Hoe de naam "vlagzeis" is ontstaan, is ons niet bekend, maar vermoedelijk is de oorspronkelijke naam "vlakzeis" en is de k door het spraakgebruik een g geworden. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 17 'Rond de boerenhaard 2'; NTC 11-8-1952)

vlak
bijvoeglijk naamwoord / zelfstandig naamwoord
druk
Henk van Rijen - wè hèbbe ze et wir vlak - wat zijn ze weer druk!
HTW 'vlak hèn' uitgelaten, druk zijn
WBD III.4.4:136 'vlak' , 'vlakke' = vlakte

vlakwek
bijwoord
direct, zonder omhaal
Ze hield nie van omwegen en deurom vroeg ze vlakweg aon Annekes... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in

8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

vlam
zelfstandig naamwoord
hartstocht
Stadsnieuws - Zen aaw vlam wier aaw poelie èn wier zoo en aaw hörk - zijn vroegere verloofde werd een oude vrijster en werd van lieverlee een oude vrouw (080106)

vlang
zelfstandig naamwoord
volant (onderdeel van een textielmachine)
-- uit fr. 'volant'
WBD vlang (II:938) - volant: 'n soort poetswals

vlèèchte
werkwoord, sterk
vlechten
B vlèèchte - vlócht - gevlóchte
Dirk Boutkan (1996) - vlèchte - vlócht - gevlóchte ; ook: vlèèchte
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zw.ww.tr. 'vlaechten' - vlechten

vlee, vleej
1. bijvoeglijk naamwoord
verleden
vleeje mònd, vlee week
-- flee = contractie van 'verleden': d-syncope, affix-apocope enz.
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - FLEE gekrompen uit 'verleden', fleeë week, fleeë Zondag.
In de vlee week, zèk op rès gewist mee den ootobus. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
dès naa ammol lang geleeje/ dè noeme ze «de vleeje tèèd» (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Moederdag)
Klèèn Luuske van ons taante Fien/ is fleeje mònd getrouwd... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Pertrètjes kèeke)
'ze Miel hee vleeje week gezee/ "Ik gao nie mee naor Willem II" (Gieleke – wsch. ps. van Michel van de Ven (Lechim) – ongedateerd knipsel uit onbekende bron; ca. 1960-1980)
2. samentrekkingen tot bijwoord van tijd
Fleeweek zaat ie nòg int kefeej.
uitdr. fleeweek fróm - de voor-vorige week
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'vleejaor'
Cees Robben - Hak vleeje week fróm oew stee mar gekocht.

vlêes

zelfstandig naamwoord

vlees

De Wijs -- ’t is vlees van den bakker (gehakt met veel brood) mee lawaai-sju (17-08-1964)

Cees Robben - Ze hebben et vlêes liever as de bêene;

WBD vlêes - lijmvlees, de resten vlees-, bind- en vetweefsel van de vleeskant van een huid (II 6l0), ook 'lèèm' genoemd

WBD vlêesmesjien - vleesmaohine, om huiden te ontvlezen (II 608)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ast vlêes deraf is, gooje ze de bêene bèùte (HM'50) - typering van werkgevers die hun personeel ontsloegen als het oud was.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - 'et vlêes is zwak', zi taante Ka, èn ze kòcht enen èèzeren beehaa (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1971)

Etym. wg. fleiska, D. Fleisch, N. vlees, T. vlêes

vlêeskaant

zelfstandig naamwoord

WBD vleeskant, kant v.d. huid waar het vlees heeft gezeten (II 595)

vlêeskèrs

zelfstandig naamwoord

WBD III.2.3:l69 'vleeskers' = zoete kers, ook 'knapper'

vlêeskouse

zelfstandig naamwoord plur.

lichtgekleurde, dunne kousen

Henk van Rijen - 'vlêeskaawse'

WNT VLEESCHKOUSEN mv. als schertsende omschrijving van bloote beenen (gewestelijk in Zuid.-Ned.)

vlêesmis

zelfstandig naamwoord

vleesmes

WBD ‘vléésmès' - vleesmes, lang, scherp, boogvormig mes met twee

handvatten, gebruikt bü het vlezen van huiden op de boom (II 607)
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vlêêsmès zn - vleesmes

vlêeswèèrk
zelfstandig naamwoord
vlees
...in en köpke soep han ze wèl zin./ daor zaat wèl veul gruun èn peekes/ mar hèèl wèènig vlèèswèèrk in. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et is mar hoeget zègt)

vlêeze
werkwoord, zwak
vlezen
WBD vlêeze - vlezen, het verwijderen v.h. onderhuidse bindweefsel met de nog aanwezige vleesresten (II 607)
WBD vlêezer - werkman belast met het vlezen (II 608)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VLEZEN ww - bij huidenvetter: met een scherp mes de vleesdeelen afsnijden

vlègske, vlèggeske
zelfstandig naamwoord dim.
vlaggetje
Henk van Rijen - kèk tòch es wènne strêûp lèmkes èn vlègskes

vlèmke
zelfstandig naamwoord dim.
vlammetje (dim. van 'vlam')
R.J. 'daansen duzend vlemkes'

vleugel
zelfstandig naamwoord
vleugel
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vleugel
WBD III.4.1:36 'vleugel', 'vlerk'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VLEUGEL znw.m. vleugel, fr. aile; ook vleugel van een spinnewiel

Ill. Rolf Janssen

vlieg

zelfstandig naamwoord

vlieg

...zoo taai as vliegen op de stroop! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - derbij zèèn as en vlieg die in de pèèrdestrónt pikt (Kn'50)- haantje de voorste zijn.

vliege

werkwoord, sterk

R Hij vlôog eróp aaf as nen haon óp ne knoezelbós

R.J. 'daor vlôog er den ooiver ...'

Cees Robben - dan hèdde kaans dègge in de prèèze vliegt

B vliege - vlôog - gevlooge

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - waor en mus durheene vliegt, blèèft en mug hange (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1971)prominenten kunnen zich meer veroorloven dan de kleine man.

vliegekaast

zelfstandig naamwoord

WBD spinde (voorraadkast of bewaarplaats voor levensmiddelen), ook genoemd: eeteskaast, vliegekaast, broodkaast of kaast

vliegkappe, de

zelfstandig naamwoord plur.

zusters met witte vleugelachtige kap

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - de vliegkappe = zusters van een bep. congregatie (blz. 98)

vliegmesjien

zelfstandig naamwoord

vliegtuig

vliegnèt

zn

WBD vliegennet (netwerk dat men over een ingespannen paard vastmaakt om het tegen vliegen te beschermen) (Hasselts woord)
WBD (Hasselt; 'bòrstnèt' - borstnet (tegen vliegen, t.b.v. een paard
WBD 'vliegedèk' of 'bòltje' - rugnet (vliegennet over de rug van een paard)

Ill.: Naumann; vlierscheut - turdus pilaris

vlierscheut

zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - kramsvogel, beflijster (Turdus pilaris)
WBD III.4.1:88 vlierscheut - kramsvogel (Turdus pilaris), ook genoemd: kramlijster of dubbellijster
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vlierscheut zn - grote lijster
WNT VLIERSCHEUT - 2) in de streek van Oirschot een volksnaam voor den Kramsvogel (Turdus Pilaris)

vliervlam

zelfstandig naamwoord

vliervlinder

vD. vliervlinder - vlinder met zwavelgele vleugels met bruine buitenrand, waarvan de rups op de vlier leeft (Ourapteryx sambucaria)

N. Daamen, Handschrift 1916 - vliervlam - vlinder

WBD III.4.2:146 vliervlam - vlinder (Lepidoptera), ook genoemd; 'vuurvlam' of 'kapelleke'

vlies

zelfstandig naamwoord

vlies (zie ook: vlim)

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vlies

WBD III.2.3:133 'vlies'= melkvel; ook 'zaam'

WBD III.2.3:166 'vlies' = vliesje in vrucht; ook 'vlim' of 'blees'

WBD III.4.4:269 'vliesterke' - sneetje

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VLIES znw.v. en niet o., zie wdbb.; draad, vezel aan een peul van erwten en boonen; ook 'blies' geheeten.

vlijs

zelfstandig naamwoord

WBD III.4.4:161 'vlijst' = oerbank; 164 'vlijst' = geelbruine aardlaag

vlim

zelfstandig naamwoord

vliesje tussen vruchtvlees en pit bij een appel, ook genoemd: vlies, blees, bliske, blieske

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vlies - vlies

WBD III.4.2:72 vlim, vim - vin (van een vis)

WBD III.1.1.72 'vlim', 'vim' = wimper

WBD III.2.3:l66 'vlim' = vliesje in vrucht, ook 'blees' of 'vlies'

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - vlim, znw. vr. 'vlim' - 1.) visgraat, 2) naald van een korenaar, 3) mes

Bosch vlimme - wimpers

WNT VLIM 5) c) - hard, scherp vliesje in het klokhuis van appels en peren.

vlirmèùs

zelfstandig naamwoord

vleermuis

WBD III.4.2:46 'vleermuis'

Stadsnieuws - Soomers schèère meej den donkere de vlirmèùzen oover oewe kòp (260807)

Goem. VLEERMUIS – fli:remues, znw.vr

vloejba
zelfstandig naamwoord
MTV watermuurverf uit WO II: 'vloejbah'
-- verbastering van de merknaam 'Vloeba'

vloejke
zelfstandig naamwoord dim.
Henk van Rijen - vloeitje, sigarettepapiertje
Henk van Rijen - 'Hè d-ok zo-n verlè nòr vloejkes?'

vloeke
werkwoord, zwak
vloeken
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vloeke - vloeken
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - vloeken in de eere-afdeeling (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1964) - flink vloeken
-- vloeke - vloekte - gevloekt

vloer
zelfstandig naamwoord
1. vloer
WBD onderkant van een brood
WBD ovenvloer (waarop het brood wordt gebakken)
Henk van Rijen - oover de vloer koome - op bezoek komen, aan huis komen
2. Velours, de stofnaam
't Olling *) laand leej omgetooverd *) *-noot van Sterneberg bij dit woord: geheele/* zoft in zulvervloer *) gestraol. *) -noot van Sterneberg bij dit woord: zilverfluweel...* (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Maonnaacht' , 1932)

vlòkieneej
zelfstandig naamwoord
WBD floconné, lamsvacht-imitatie (II:863)

vlökske
zelfstandig naamwoord dim.
vlokje
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - vlökskes geeve dröpkes ('50) - weersvoorspelling
-- dim. van 'vlòk', met umlaut

vlòms
zelfstandig naamwoord / bijvoeglijk naamwoord
vlaams

vlôog
ww. persoonsvorm
vloog
verleden tijd van 'vliege'

Ill. Rolf Janssen

vlôoj, vlôojke, mv. vlôoje
zelfstandig naamwoord
vlo
Twee die saomen slaopen, eten,
worren deur dezelfde vlooi' gebeten. (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'Brabantse spreuken', 1941)
MP gez. Hoe kòlder/ gròtter hond, hoe meer vlôoje.
MP gez. Wie bè den hónd slòpt, krèègt vlôoje.
Pierre van Beek - gez. ópsteuven as ene zak vlôoje - wegrennen, in allerijl

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vlooi

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ópsteuven as ene zak vól vlôoje ('72) - naar alle kanten wegvliegen

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ge vèndt allicht en vlôoj in en schoojershèm (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1969)-je had kunnen weten wat je te wachten stond; maak dus achteraf geen aanmerkingen.

Frans Verbunt (1996) - vur êen vlôoj hoefde nie hil oewen bèùk kepòt te krabbe

Frans Verbunt (1996) - zenèège vuulen as en vlôoj tusse twee naogels

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
vlo'i, znw.vr. 'vlooi' - vlo

WNT VLOOI vlo, vlooi

vlòt

bijvoeglijk naamwoord

WBD goed uit de weg kunnend, niet kreupel (= Hasselts) zijnd (van een paard) ook genoemd: 'rap', 'rad' of 'rèècht'

vlug, vlugger, vlugst

bijvoeglijk naamwoord /bw

vlug

Pierre van Beek - Hij is nie van de vlugste - (eufemistisch) hij is een slomerik

Pierre van Beek - vlugge jóng - vogeltjes die tegen het uitvliegen zijn (= bijna uitvliegen)

Pierre van Beek - vlug zèèn - goed ter been zijn (b.v. van een bejaarde)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - al te vlug vangt nie goed (Pierre van Beek - TT'68) - haastige spoed is zelden goed

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zó vlug as en stróntbij zónder vleugels ('72) - ironisch voor: langzaam

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - Vlug, bijvoeglijk naamwoord , gezwind, wel ter been: 'grutvadder is nog goed vlug'; ook gezegd van vogeltjes die al bijna uitvliegen en het stadium van 'kaol kwats' achter zich gelaten hebben: 'ik weet 'n blaawpieperke te wonen op vlugge jong'.

vluukske

zelfstandig naamwoord dim.

vloekje

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vluukske

vocht

zelfstandig naamwoord

vocht

sap van een vrucht

vocht
ww., persoonsvorm
vocht
-- verleden tijd van 'vèèchte'

voedvrouw
zelfstandig naamwoord
vroedvrouw
WBD III.2.2:l4 'voedvrouw' = vroedvrouw; ook: 'baker', 'baakster'

voejer
zelfstandig naamwoord
voer, voering; WBD: voer, voeder
MP gez. De krib moet nie nòr et pèèrd koome.
MP gez. Ast hooj nòr de waoge kómt, zèn de hoojvörke goejekôop.
WBD voejerbak - varkenstrog, ook 'tròg' genoemd
WBD voejerkèùl - spoelkuil voor groenvoer (waarin men het spoelt of wast)
Pierre van Beek - gez. voejer zuuke vur aandermans geèt - werken voor een ander
WBD (II:676 en 719) voejer niet vermeld; voejer (II:899) - voering(stof)
WBD (II:676) voeringlèèr of voejer (niet vermeld)
DANB ik moet irst et voejer in de stal brènge
WBD 'voeringbójem' (II:1385) - voeringbodem
-- korte oe
WBD III.4.1:44 kròpvoejer, voer - voedsel voor jonge vogels
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
vujer, znw.o. 'voeier' - voeder, voering
Goem. VOEDER - vujer, znw.o. voor de dieren; VOEDERING - vujerink (voering)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VOEIERING, VOIERING znw.v. - voering, fr. doublure
Hees voejer (VII:39)
WNT VOEDER, VOER II) eten, spijs voor dieren; spijs voor menschen (niet gewoon en verouderd); VOEDER, VOEIER - l) voering; 2) binnenbekleeding
WBD III.4.1:43 'voeier' of 'voer' - voedsel (voor vogels), ook 'aas' genoemd

voejere
werkwoord, zwak
voeren, voederen
— voejere - voejerde - gevoejerd -- Steeds korte oe
Zèn de vèèrekes al gevoejerd?

MP gez. Meej ginne riek te voejere zèèn. (Van kwaadheid niet willen eten.)

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - Meej ginnen riek te voejere

...en hij was mee ginne riek te voeiere. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Cees Robben - Goed gebòrseld is half gevoejerd

Cees Robben - die stòn mekaar gewôon öt de kròp te voejere;

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - voejere ww - voeren

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VOEIEREN, VOIEREN - voeren, voedsel toedienen; van voering voorzien

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.tr. 'voeieren' - voederen, te eten geven

WNT VOEDEREN, VOEIEREN - voeren, voeder geven

voejerke

znw.

maaltijd

De Wijs -- (gehoord tegen iemand die te dik wordt) ge meugt gerust 'n voeierke afsteken (11-02-1965)

Uit: *Flora Batava 2*, Jan Kops (1807) - http://wilde-planten.nl/

voejerwikke

zelfstandig naamwoord

voederwikke (Vicia sativa), een familie van klimplanten; ook smalle wikke genoemd

WBD I:1485 voejerwikke, wikke

WNT VOEDERWIKKE - een soort van wikke (Vicia sativa), die als voedergewas geteeld wordt.

Ets van niet nader bekende kunstenaar

voejerzak

zelfstandig naamwoord

WBD haverzak (die men het ingespannen paard omhangt om het te laten eten)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VOEIERZAK, VOIERZAK zelfstandig naamwoord m. - zak waar men voeder in doet, dat men in bosschen en kanten gaat schrafelen (= schrapen = snijden met de sikkel)

voer

werkwoordsvorm van voere

voer -- verleden tijd van vaore, dat ook zwak vervoegd wordt (vaorde)

voerman

zelfstandig naamwoord

voerman

korte oe ?

-- Agge voerman moet zegge teege Vekastere - als je voerman moet zeggen tegen Van Casteren, is je familieband ermee even sterk als die met Adam en Eva

DANB voerman (korte oe)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - en pèrd zónder voerman (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1970) - een weduwnaar

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - vurman, znw.m. - voerman

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VOERMAN (met verkorte oe) znw.m., mrv. voerlie (niet –lui)

voermanne

werkwoord, zwak

-- wsch. korte 'oe'

WBD besturen (leiden van een paard terwijl het de kar trekt), ook 'leië' genoemd

WBD 'voermanne meej twee lijste', (Hasselt:) '.... meej twee lente' - leiden van een paard met een dubbele lijn

Henk van Rijen - diejen boer gao vort voermanne - . . . vrachtrijden

WNT VOERMANNEN - het beroep van voerman, van vrachtrijder uitoefenen; een bodedienst onderhouden

voet, vuutje

zelfstandig naamwoord

voet

trippetrap van kendervuutjes... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Naachtegaol', 1941)

De Wijs -- (Gehoord bij de start van de avondvierdaagse)"Denkte gij mee die vèf veur één voete, in de prèze te vallen?" (09-07-1967)

Van Beek - Als iemand er z'n gemak van neemt en zich goed laat doen (eten, drinken, enz) zegt men naderhand: "Hij ging fijn met de voeten op de stoof zitten." (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

Cees Robben - vur de voet vatte; ik hèb ene pulling óp et voetènd geleej;

WBD voet - hoef v.d. koe, ook 'klaaw' of 'klòw' genoemd

WBD voet - paardehoef

WBD 'vuutje', 'voetje-óp', (Hasselt) 'voetóp' - voet omhoog (commando voor een paard)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ik koom nie óp blôote voete (S'7l) - kaartterm: gezegd door iemand die meent goede kaarten te hebben. (reactie: dès mar goed ôok, aanders kónde zónder sòkke terug.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - te voet èn te veld koome (JM'50) - helemaal de weg niet weten

uitdr. vur de voet: ge moet ze vur de voet vatte = niet uitzoeken; vgl. v. Dale: voor de voet iets weggeven of verkopen = zonder te keuren of uit te zoeken: voetstoots.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Volgens krt.65 krijgt het plur. geen umlaut, wel het achtervoegsel (= suffix)–e (sjwa).

voet

zelfstandig naamwoord

lengtemaat = 0,287 m, verdeeld in 10 duim à 2,87 cm; 20 voet = 1 roede (van 5,75 m) (in Tilburg in gebruik vóór de invoering v.h.Ned. Metriek Stelsel, 1820)

zie Verhoeff

WBD III.1.3.211 'voetgetuig' = schoeisel

voetbal
zelfstandig naamwoord, **mannelijk**
het voetballen
As en zondag et spul begient/ dan is zen lêed geleeje/ hij kan fèèn nòr de voetbal toe/ èn is hêel dik tevreeje. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Hij wèl... zij nie tevreeje...)
Ak vruuger nòr de voetbal ging... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Minder gevaor)

voete
werkwoord, zwak
voeten (kinderspel)
Van Delft - Voorts was er een spel, dat slechts met twee jongens gespeeld werd en "voeten" genoemd werd. Ieder had een ijzeren bolletje. Er werd een kuiltje gemaakt en wie het kortst bij het kuiltje lag, mocht eerst. Dan trachtte men met den bol den anderen bol te raken, en lukte dit, zoo moest de afstand der bollen met de voeten afgepast worden, zóólang tot men honderd voetlengten had. Wie dit het eerst bereikt had, was de winner, en het spel werd hervat op dezelfde wijze. (Nwe Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 106; 23 maart 1929)

voeteeren
werkwoord, zwak
lopen
N. Daamen, Handschrift 1916 - "ik kan nie goed meer voeteeren (loopen)"
Cees Robben - 'steeds voeteerend en op pad'
WBD III.1.2.117 'voeteren' = gaan, lopen
WNT VOETEEREN - te voet gaan, loopen

vòjer
zelfstandig naamwoord
vader
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 22) 'vòjer' naast vaader en vadder

völder
bijvoeglijk naamwoord , comparatief
vuiler
Dirk Boutkan (1996) - vèùler (het achtervoegsel (= suffix)-der treedt op na -r en -n)
-- comp. van 'vèùl', met epenth. d en vocaalkrimping

volèèrd
zelfstandig naamwoord

volaarde

WBD (II:1055) -- De wasvloeistof [bij het vollen van het laken] is volgens Grothe "water met verrotte urine, volaarde (een glibberige, magnesia houdende kleisoort) of zeep."

WBD (II:1056) -- Grothe zegt op p. 384: "De tot het vollen dienende vloeistof bestaat uit water, waarin verscheiden vetachtige of glibberige zelfstandigheden gemengd of opgelost zijn. Het doel dezer bijmengselen is de verwijdering der misschien nog aanwezige vetstoffen, benevens de verhooging der lenigheid en glibberigheid
der wolhaartjes, waardoor in elkander vilten der stof bevorderd wordt. Voor het vollen van ordinair en middelfijn laken gebruikt men soms volaarde (fijn verdeelde kleiachtige kiezelzure magnesia), of vette klei, of verrotte urine; voor fijne soorten van laken dient zeepoplossing (15 tot 20 perc. van de stof), of ook zeep en olijfolie; de zeep wordt in warm water opgelost, het koude water bijgemengd en dan het mengsel in de volkom gebracht."
Een respondent van K 183 [= Tilburg] merkt op: "Men had volaarde, daar moest zeik bij. Men kon kruiken urine leveren. Dat werd bij de volaarde gedaan en gemengd. Daarmee werden de stukken gevold. Tilburgers worden daarom wel „kruikezeikers" genoemd."

WBD (II:1057) -- 'vóléért' - volaarde

WTT 2012 -- volaarde wordt tegenwoordig aangeboden als cosmetisch product: "Een gezuiverde sedimentaire klei met uitstekende drogende en reinigende eigenschappen. Het is vooral bruikbaar als een gezichtsmasker voor de vettige huid en verzacht acne, uitslag en ontstoken huid. Het wordt soms een “huidbleker” genoemd omdat het de reputatie heeft dat het vlekken van de huid kan verwijderen. Een uitstekend ingrediënt voor zeep. Drogend, egaliserend en verstevigend." (Internet; 2012)

vòlk

zelfstandig naamwoord

volk

Cees Robben - ons Sieleke heeget himmol nie op mansvolk begreepe;

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - 'Daor et vòlk is, is de neering' zi de mòsselenboer, èn hij reej mee zene kreugel de kèèrk in (Pierre van Beek - TT '64)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - geduureg vòlk ónder de schòlk hèbbe (R'75) - steeds in verwachting zijn.

Mandos - Brabantse spreekwoorden (2003) - goej vòlk, goej zatlappe (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1968) - verontschuldiging voor mensen die veel drinken maar voor niemand onaangenaam zijn

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - hoe meer vòlk veur, hoe minder dèt ópschiet (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1971) - gezegd m.b.t. een mis met drie heren

Frans Verbunt (1996) - hoe laoter óp den aovend, hoe schónder volk

Goem. VOLK - volek znw.o.: er is veel - op de markt; bij groot - dienen; ik heb vandaag - (= bezoek) thuis; het kleine – (= kinderen)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - VOLK v l) - mensen: er was veul volk; 2) - slag van mensen, soort: goej volk, mèr rouw; 3) - bezoek: we hebbe volk; roep bij de deur: volluk; 4) familie: ons volk = onze familieleden (alleen voor aangetrouwde familie?); 5) personeel: we moete volk hebben; 6) als achtervoegsel: manvolk, vrouwvolk.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'volk' zn - volk, arbeidskracht

WNT VOLK 3) e) - Uitroep om aan te duiden dat men iemands woning of winkel is binnengekomen en gehoor verlangt.

völlakker

zelfstandig naamwoord

vuilak

►völlek

völle

werkwoord, zwak

WBD een veulen werpen, ook aangeduid met het type 'veulenen'

— völle - völde - gevöld

WNT VEULENEN - l) een veulen werpen; 2) (een veulen) baren, werpen

völle, vulle, veule

zelfstandig naamwoord

WBD veulen (zie 'veule')

WBD völletaand - het melkgebit van een veulen, ook 'vulletaand' genoemd

WBD völmérrie - dragende merrie, ook genoemd 'vullemèèr'

WBD völleziekt - leewater (ziekte bij jonge paarden)

DANB ge moet óns veulen is koome keure

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw. o. 'vuilen' ,resp. 'völlen' - veulen

völleghei, völleghèd

zelfstandig naamwoord

vuiligheid

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'vuilighei' (bis)

Enen enkeling van de jong naam de moeite, meej enen emmer waoter de völlighed weg te spuule, de miste lieten et mar zôo et waar. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

WBD (III.2.1:282) völleghèd = vuilnis, ook 'rotzooi' genoemd

WBD (III.3.3.356) völleghèd = onkuisheid

WBD (III.4.4:103) 'vuiligheid' = natte sneeuw

Stadsnieuws - Daogs nò de kèrmes leeter aatij enen hoop völleghèd op

straot (060507)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.vr. - vuiligheid: l) onkruid, neervallende nattigheid (regen, sneeuw, ijzel); 3) vrekkigheid

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VUILIGHEID ww. vuiligheid doen - aan eene natuurlijke behoefte voldoen

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - völlighèd zn - vuiligheid, onkruid

völlek

zelfstandig naamwoord

vuilik, vuilak, viezerik, smeerpoes

N. Daamen, Handschrift 1916 - "vuilik - zedeloos mensoh; gierigaard"

Dirk Boutkan (1996) - völek (blz. 34) met vocaalreductie

WBD III.1.4:113 'vuilik' = smeerpoes; 114: 'vuilak' = smeerpoes

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.m. - vuilik, vrek

völleke

werkwoord, zwak

vies doen

- völleke - völlekte - gevöllekt

völlekes

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - vuilnisbelt

Stadsnieuws - 'Brèngt dieje ròtzôoj mar nòr de völlekes' - naar de stort (311007)

Restant van de vuilnisbelt langs de Ley in Tilburg Zuid; foto WTT 2009

völlekesbak

zelfstandig naamwoord

Wèk èrger vèèn…gin plèstiek zakke/ vur in ouwe völlekesbak. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Haaw et miljeu schôon)

Den aawe trouwe völlekesbak... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Èn toen verscheen er de konteener)

Henk van Rijen - vuilnisemmer

Henk van Rijen - 'Gè mot dè vööl vort in de völlekesbak doen!'

CiT (14) 'Ge moet dè vùil in de völlekesbak doen'

völles

zelfstandig naamwoord

vuilnis

WTT 2012 -- het ontbreken van de n wordt als dialectisch beschouwd maar was vroeger normaal. Het WNT hierover: 'VULLIS, znw. vr. en onz., mv. -sen (...) Mnl. vuulnisse. Daarnaast zijn ook de vormen vuilis, vulnis, vulle(n)s en vuilens aangetroffen. De vorm vullis (...) blijkt jonger te zijn dan vuilnis. In de 16de en 17de e. worden beide op dezelfde wijze gebruikt; later blijkt vullis eerder tot de volkstaal te behooren en vuilnis tot meer formeel taalgebruik.'

Emblematische prent van Jan Luyken - uit: Het leerzaam huisraad (1711)

völlesbak, völnisbak, völnesbak

zelfstandig naamwoord

vuilnisbak

As ons taante Kee der stem verhief, dan kréége wij de schrik van ons lèève en wiere in China de völnisbakke bèùte gezet, zôas wij ondermekare zeeje. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Hij was [nl. de hond] vant völlesbakkeras,/ brèùn, meej hier èn daor wè streepe... (Henriëtte Vunderink; Onzen hond; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

volletier

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek - vrijwilliger, volontair (Tilburgse Taaklplastiek 178 - 25-8-1973) -- Wie vrijwillig onder dienst ging, werd als "volletier" betiteld naar het Franse "volontaire" (vrijwilliger). Nadien bleef dit laatste woord nog in zwang voor iemand, die zonder loon te ontvangen arbeid verricht

om in een bepaald vak te worden opgeleid. Dat is nu ook van de baan.
Henk van Rijen - 'vòllentèèr'

volmòkt
bijvoeglijk naamwoord
volmaakt
DANB ginnenêene 'mins' is vólmòkt

völnes
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - vuilnis
WBD III.3.1:329 'vuilnisbelt' = stort; ook genoemd: 'belt', 'vuilnishoop'

volontèèr
bijwoord
volop
WTT 2012 -- Niet te verwarren met 'volletier' [zie boven]. 'Volontèèr' is uit het Oudfranse 'volontiers', 'naar believen'.
N. Daamen, Handschrift 1916 - "'t waas er volontair (volop)"
Informant Th. Witters Helmond (Goirles dialect; documentatie Nijmegen) -- "tisser vólenteer" - het licht brandt er volop

volslaoge
bijvoeglijk naamwoord
WBD III.2.2:46 'volslagen' = volwassen

vòltje
zelfstandig naamwoord dim.
voile, korte sluier
Henk van Rijen - ze hò en gruun vòltje veur – ze droeg een groene voile

völtje
zelfstandig naamwoord, verkleind
vuiltjes
Hij hò en völtje in zen ôog
-- dim. van 'vèùl', met vocaalkrimping

von
werkwoord, persoonsvorm
vond
Dirk Boutkan (1996) - vón - vond (1e pers. sing.)
— verleden tijd enkelvoud van 'vèène'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VON - 2e hoofdvorm van 'vijnen'

vong

werkwoord, persoonsvorm

ving

- ook de vorm 'ving' komt voor

- verleden tijd van 'vange' (naar analogie van 'gong', 'hong' e.d.)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VONG - 2e hoofdvorm van 'vangen' (ook: ving)

WNT VANGEN (I) - Gewestelijk (en ook bij dichters) komt veelvuldig voor: ik vong, wij vongen, (ge)vongen

vòntje

zelfstandig naamwoord, verkleind

vaantje

WBD III.3.1:429 ‘vaantje’ = wimpel

voogel

zelfstandig naamwoord

vogel

► verkleinwoord: veugeltje

Uitdrukking

1929 -- A.J.A.C. Van Delft - "Zoolang ze vrijen, zijn het minnebroeders, doch getrouwd worden het kruisheeren." En de vader wist ter aanvulling: "Zit de vogel in de kooi, dan fluit de vogelaar minder mooi." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

1964 -- Pierre van Beek -- Ja. hoe gaat het eigenlijk met die mannen: "Zolang ze vrijen zijn het minnebroeders, getrouwd worden het kruisheren". Men vertelt dat ook nog wel anders: "Zit de vogel in de kooi, dan fluit de vogelaar minder mooi". (Tilburgse Taalplastiek afl. 15; Nieuwsblad van het Zuiden, 21-10-1964)

2003 -- Mandos - Brabantse Spreekwoorden - zit de voogel in de kooj, dan flöt de voogelèèr minder mooj (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1964) - gezegd over een getrouwde man.

WTT 2012 -- De uitdrukking spot met de houding van mannen (de vogelaar ofwel vogelvanger) ten opzichte van vrouwen (het vogeltje); tijdens de verkering zingt het mannetje zo mooi als hij kan om haar in het kooitje van het huwelijk te lokken, na het huwelijk wordt het wat dat betreft minder. Een en ander wordt ook uitgedrukt door de uitdrukking met 'minnebroeder' en 'kruisheer'.

►minnebroeder

Samenstelling

WBD èndvoogel - roepwoord voor een eend, waarnaast ook gelden; 'eend', ‘ind', 'poel poel poel' en 'woele woele woele woele'

voogelkôojkes

zelfstandig naamwoord , meervoud, verkleinde vorm

vogelkooitjes

-- bijnaam van De Stadsheer, het appartementencomplex aan de Spoorlaan bij de Noordhoekring, zo genoemd wegens de uitstekende balkons.

Lodewijk van Dorrus Misters - "Het Groenewoud" was een bierhuis aan de tegenwoordige Groenewoudstraat en de Oude Dijk, die zijn begin vindt aan de Markt. Door de Broekhovense akkers is zijn voortzetting. Een andere woning in die buurt werd genoemd "het Vogelskooike" omdat de bouwer de naam Vogels droeg. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Uit onze Tilburgse folklore, afl. 13 'Oude koffiehuizen in Tilburg 1'; NTC 16-2-1952)

voogelwaaj

zelfstandig naamwoord

WBD braakakker (stuk land dat men gedurende een of meer seizoenen laat rusten, teneinde de grond niet te zeer uit te putten) (Hasselts woord)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.vr. 'vogelwei' - braakliggende grond

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VOGELWEI znw.v. - akkerland dat ledig en onbebouwd liggende, vol onkruid gegroeid is.

Kiliaen - VOGHEL-WEIJDE - ornithoboscium; - solum cessans, ager effaectus.

vooj

zelfstandig naamwoord

WBD II.4.2:63 'vooi' = wijfje van een haas

voor

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - der is gin rèèchte voor meej te ploege - er valt niets mee te beginnen

WBD III.1.1:143 'voor' = aarsspleet

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 23) 'vu:r' = vôor (vore)

vôos

bijvoeglijk naamwoord

voos, droog

WBD III.2.3:34 'voos' = stroef (van tanden)

WBD III.2.3.159 'voos' = rot (fruit); ook 'murt', 'verrimpeld'

WBD III.4.4:33 'voos weer' = lauw weer, ook 'zoel, zacht'

WNT VOOS – veel betekenissen; zie aldaar

vôoze

werkwoord, zwak

► feuze

WNT vooizen 'doen klinken' (?)

De Wijs -- Snert lust ie as 'ne grôte. Mar 's avonds zitten te vozen en ammaol van die sokkenlôpers, ge wit wel, die langs zunne rug omhoôg kruipe en bij z'n halsboordje de vrijheid kiezen (24-02-1966)

Cees Robben - 'Snert lust-ie as unne grôote ... en 's'aoves zit-ie mar te vôoze ...' (Prent van de Week 18-11-1966)

► sòkkelôoper

vordil, vordiltje

zelfstandig naamwoord

voordeel

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - vórdiltje

vörk

zelfstandig naamwoord

vork

deel van een boom waar de stam zich in tweeën splitst

WBD mistvörk - mestriek

WBD III.4.3:53 vork - splitsing van een stam; ook mik of gaffel genoemd

WBD (III.2.1:158) 'vork', ook 'vorket'

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.vr. - vork, klein schopje met lange steel dat aan beide zijden een weinig naar binnen gebogen is; ze werd veel gebruikt door schepers en drijvers, die er kluitjes aarde mee staken.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
VÖRK (uitspr. vörrek) znw.v. – schaapherdersschupken.

vorke

zelfstandig naamwoord dim.

WBD ondiepe voor (bij het ploegen). Ondiep ploegen = 'schèlle'

- dim. van 'voor', met vocaalkrimping

vörm

zelfstandig naamwoord

vorm

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw. m. – vorm

vörme

werkwoord, zwak

vormen

Cees Robben - Zèède gij wèl gevörmd?

-- vörme - vörmde - gevörmd

vòrs

bijvoeglijk naamwoord

vers

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'vorsche bukkem'

...vors als kadetjes en klaor om er in te bijte... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Kareltje Vinken'; feuilleton in 10 afl. in NTC 13-4-1940 – 24-8-1940)

Cees Robben - aacht vorse bukkeme ; zèn dees aajer vors, baos?

Cees Robben - en bammeke meej en stukske vorse worst; stamp meej vorse worst;

Ik haol wir vorsgebakke mik/ bij onzen èègen bekker... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Wir int gerêel)

WBD III.4.4:47 'vers weer' = druilerig, nat weer

WBD 'vòrs'(bijvoeglijk naamwoord), 'vòrse koej' of 'vòrse' - koe die pas gekalfd heeft, ook genoemd: 'vèrs'(bijvoeglijk naamwoord), of 'vèèrs'(zn)

WNT VERSCH - Regionale vormen met o of (vooral) a komen vaak voor, ook in het oudere lit. materiaal

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - VERS (vors) bijvoeglijk naamwoord - l) fris, nieuw, pas gegroeid of gemaakt: vorse mik; 2) gezegd van een koe die pas gekalfd heeft: 'n vorse koei.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijvoeglijk naamwoord en bijw. 'vors' - vers

Haor VORS - vers

vòrseghèd, -hei

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - versheid

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'vorsighèd' zn - vers spul

vòrst

zelfstandig naamwoord

WBD nok v.h. dak (hoogste gedeelte, horizontale lijn gevormd door snijding van twee dakvlakken); ook 'nok' genoemd

WBD III.4.4:90 'vorst = idem (vriesweer)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.m. 'vorst' - nok (van een dak)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VORST znw.m. en niet v. - nok v.h. dak; ook gebezigd voor 'vorstpan', maar dan v.

vòrsten

werkwoord, zwak

WBD III.4.4:91 'vorsten' = vriezen; 94: 'vorsten' = rijpen

vort

bijwoord

voort, voortaan; heden ten dage; vooruit

Ik zieget vort slèècht - Mijn gezichtsvermogen gaat achteruit; Ik begin het slecht te zien.

Ge lopt mar rèèchttoevort - Je loopt maar rechtdoor

Cees Robben - die zèn er vórt zó wèèneg; mòkt wè vórt (= schiet op)

Cees Robben - ze doet er vórt wè langer oover; ik heb vórt laast van hógtevrees;

Cees Robben - et kan vórt ammòl;

DANB zene mooter is kepót: hij kan nie vórt òf trug

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VOORT (Kemp. vört) bw - voorbij, verder, sprekend van den tijd.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'vòrt' bw - voortaan

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - VOORT i.p.v. voortaan, is hier veel in gebruik. Z.a.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - VOORT bw - 1) vooruit: doe 's vort - schiet eens op; 2) voortaan, van nu af aan: ik gò vort mee de fiets; ik zé vort 'n aaw ménneke.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijw. 'voort' - voort: l) verder, voortaan; 2) nu, op het ogenblik, tegenwoordig, heden ten dage

vòrt, vàort

zelfstandig naamwoord

vaart, heimwee, snelheid

WNT VAART (III) - toestand waarbij het iemand vaart, waarbij hij ergens niet wennen kan of heimwee heeft. Alleen in Brabant.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - blz. 630 ... voor hetgeen wat elders heet 'het zal hem afvallen' zegt men hier 'het zal hem varen'. Het zelfst. nw. vaart is in denzelfden zin hier gebruikelijk

vortdoen

werkwoord, sterk

voortmaken, opschieten

Cees Robben - Ge hèt den hillen dag mar vórt te doen dè oew naoj kraoke.

Cees Robben - wèn span! Nèè, dè fòkkedeert nie, mar et doe wèl vórt...

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - vórtdoen dè oew naoje kraoke ('75) - je uit de naad werken

— vórtdoen - deej vórt - vórtgedaon

— d van doen wordt stemloos na 't' van vórt, en smelt samen

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - - VOORTDOEN - voortgaan met iets te doen, fr. continuer

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.onr.ww.tr. 'voortdoen' - in iemands voordeel spreken, al prijzende iemand of iets sterk aanbevelen: iemend voortdoewn.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - VORT bw 1) vooruit: doe 's vort - schiet eens op.

WNT VOORTDOEN - 2) voortgaan met datgene waarmee men bezig is

vorthuu

tussenwerpsel

WBD vooruit! (voermansterm om een paard te doen voortgaan), ook 'juu' genoemd

WNT VORT - (I) 11) a) - als uitroep om rij-, trek- of lastdieren vooruit te doen gaan

vòrtje
zelfstandig naamwoord dim.
vaartje
Meej en vòrtje van sisteg
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - vòrtje
-- dim. van 'vaort', met vocaalkrimping

Ill. Rolf Janssen

vòs, vöske
zelfstandig naamwoord dim.
vos
WBD vòs - vospaard
WBD dónkere vòs - bep. koffievos (donker)
WBD kòffievòs (Hasselt) - de donkerrode koffievos
WBD zwèètvòs - bep. koffievos (zonder kleuraanduiding)
WBD goudvòs - bep. koffievos (zonder kleuraanduiding)
WBD vòsschimmel - gekleurde schimmel, ook genoemd 'rôodschimmel', 'blauwschimmel', of (Hasselts) 'blauwe' resp. 'brèùne'
WBD vòsbónt pèèrd - vosbont paard (roodbont), ook genoemd 'rôojbónt pèrt' of (Hasselt) 'koepèèrd'
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - as de vòs oud wòrdt daansen de kiepe óp zene rug (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1969.) - een oud mens verliest zijn energie en gezag.
Dirk Boutkan (1996) - dim. vòske/vòsje (blz. 52)

vösje
zelfstandig naamwoord dim.
vuistje; moker, kortgesteelde metselaarshamer
WBD III.1.1.161 'vuistje' = vuist
-- dim. van 'vöst', met t-syncope

vòske

zelfstandig naamwoord dim.
vaasje

vöske
zelfstandig naamwoord dim.
vosje
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vuske - vosje (voor u vgl. 'mulder' en 'putje = pötje)

vòssebès
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.3:182 vòssebès - rode bosbes

vöst, vösje
zelfstandig naamwoord
vuist
Meej de vöst op tòffel slaon. - Met de vuist op tafel slaan.
Cees Robben - vur de vöst
WBD III.1.1:160 'vuist = vuist
Goem. VUIST - vöst znw.vr.; dim. vösteke
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vöste zn - vuisten

vöste
werkwoord, zwak
Henk van Rijen - vuisten, gokspelletje spelen, bambezaaien
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vöste ww - vuisten, bamzaaien
WNT VUISTEN - afl. 8° als benaming voor een spel: handje raden

vòtje
zelfstandig naamwoord dim.
vaatje
Pierre van Beek - vòtje zuur bier - oude vrijster
WBD III.4.4:300 'vaatje' = 250 liter, ook 'okshoofd' of 'karneuk'
-- dim. van 'vat', via 'vaote', met vocaalkrimping
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VAATJE znw.o. -- vierde eener gewone ton

vraacht
zelfstandig naamwoord
vracht
Cees Robben - Ge kóndt meej vur hêel vraacht of halve vraacht
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.vr. 'vraacht' - vracht

vraat
werkwoord, persoonsvorm
vrat
verleden tijd van 'vreete'

vraaw
zelfstandig naamwoord
vrouw
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 24) 'vraw' = vraaw

vrak
zelfstandig naamwoord
1. wrak
WBD mager paard, ook genoemd 'kapstòk'
Goem. WRAK - vrak - wrang
WNT VRAK = wrak
2. vrek
En toen ie grotter wier, ies ie zo gierig geworre, zonne vrak, zo interessaant, zonne pin, zo gierig as de naacht. (A.J.A.C. van Delft, uit: 'Toen Tilburg nog dorps was: Een heel typisch dialect'; Nieuwe Tilburgsche Courant, 17 juli 1956)

vrammes
znw.
vrouw (vrouwmens)
Van Delft - "Dè vrammes (vrouwmensch) moes d'r ège schaome." Dit is: Die vrouw moest zich schamen. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)
...de vrouw van Cornelissen waar 'n buitengewoon degelijk meensch, een reuzin van een frammes... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)
...en daor kwaamp me in geweldig zwaorwichtig vrammes aongehold... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Die is wèl getrouwd! Mee 'n dochter van Door de Vries en dè wit-ie-zelf ook, want ie hee twaalf gegooid hurre! Krimmeneel wen vrammes is dè! (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

vraog
zelfstandig naamwoord
vraag
Cees Robben - òf ie durlópt blèèft de vraog;
WBD III.3.1:264 'vraag' = verzoek

vraoge
werkwoord, sterk

vragen

-- vraoge - vroeg - gevraoge (B: ook gevraogd en vraogde)

Pierre van Beek - Vraokoewiets? - Vraag ik je iets?

M vroage

Cees Robben - ge vraogt meepesaant ... ; ik hèb et nòg nie gevraoge / ik hèb et nòg nie gevrooge;

Cees Robben - tis gemakkelek nèè zègge, agge nie wòrdt gevraoge: ak oe iets vraog;

Cees Robben - vraokoewiets òf zèkkoewiets?

Naodè we et nog hier en daor gevraoge han… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vroage - vroagde (vragen - vraagde)

Henk van Rijen - hèk jou wè gevraoge? - heb ik jou iets gevraagd?

daor hak nie om gevraoge... (Henriëtte Vunderink, Et möske, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

Daor hèdde zèlf nie om gevraogen, hè. (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

WBD III.3.1:39 'vragen', 'verzoeken, noden, uitnodigen' = uitnodigen

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Notities m.b.t. het participium op kaart 'gevraoge'.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
st. ww. (verl. tijd 'vroeg', vd. 'gevraoge(n)' en 'gevraogd')

vrèddag

1. zelfstandig naamwoord

vrijdag

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - Vrêdaag - vrijdag (ê = die van fr. même)

Vleeë Vreddag hek inne kaoter gestrikt man! (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw. m. - vrijdag; Gé hoewft geene vreddag te haawe - Gij (een zieke) zijt niet verplicht de vastenwet op vrijdagen te onderhouden.

2. bijvoeglijk naamwoord

vrijdags

de vrèdagse mèrt - de vrijdagse markt

de vrèdagse cent (houdt verband met de vrijdagse markt: snoepcent voor de kinderen)

3. bijwoord

op vrijdag

Frans Verbunt (1996) - agge vrèdags vlees it, krèède ene stèrt

Freddags gaok noot nie de netuur in... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

vrêef
zelfstandig naamwoord
WBD wreef: het hoogste deel v.d. voorzijde v.d. voet (II:713)
WBD III.1.1.175 'wreef' = wreef
— ook verleden tijd van vrèève
WNT VREEF = wreef

vreejeg
bijwoord / bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen - vredig

vrêeke
werkwoord, sterk
wreken
B vrêeke - vrôok - gevrooke
WNT VREKEN - wreken

vrêet
bijvoeglijk naamwoord
parmantig, deftig, trots
► frêet
Pierre van Beek - sjiek, voornaam
M vrêet
Soms mocht ik neffen onze ôme Henk op et maaimesjien zitten. Daor waar ik vréét op (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
WBD vreet - moedig en opgewekt (van een paard), ook 'wakker' genoemd
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - meej lêed èn vrêet gegaon (KN'30) - zie 'lêed'
WBD III.1.4:165 'freed' = pront; 167 'freed' = deftig; l68 'freed' = trots; 217 'freed' = onstuimig
Haor VREET - fel
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - WREED (vree:t) bijvoeglijk naamwoord 1) fel, hard werkend, onstuimig (niet ongunstig): 't is 'ne vree:te - hij is een ijverig persoon; 2) in de uitdr. "t is toch vree:t' - het is onvoorstelbaar, erg, of anderszins moeilijk te verwerken
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - WREED zeggen in deze streken de landlieden voor moedig, deftig. Z.a.

vreete
werkwoord, sterk
vreten

-- vreete - vraat – gevreete; in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij vrit

R.J. 'ze vrèten de oren van oewe kop'

- Nao die veulgewenste Vrede,/ Lieve Vrede, mee in Dee. / Wens ik oe, nén overvloed van Vrete,/ Vet, veul, en lekker, mee in Tee (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

De Wijs -- Hij hee hersens as 'ne krentenbol en daor is dan nog van gevreete (16-01-1975)

De Wijs -- ('n Tilburger bestelde in 'n restaurant een kreeftencocktail, welke zéér matig voor de dag kwam. Z'n opmerking luidde:)- Bij ons vreete ze kreeft, dè de pôotjes uit onzen bek hangen (17-10-1966)

vrèève

werkwoord, sterk

wrijven

B vrèève - vrêef - gevreeve

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
st.ww. (verleden tijd ook 'vreefde') tr. 'vrijven' - wrijven

WNT VRIJVEN = wrijven

vrèlle

werkwoord, zwak

dwarszitten

De Wijs -- Denkte gullie dettie kaôt zô zèn omdek zô gevrêld heb (vrellen = dwarszitten)

vrèmd, vrimd

bijvoeglijk naamwoord

vreemd

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - vrèmd volk - vreemdelingen

Cees Robben - en vrèmd geval; wès et tirreswórreg tóch ene vrèmde tèèd, war;

Cees Robben - zèède gij ôot vrèmd gewist? Dès tóch vrèmd!

Cees Robben - Ik gelêûf nie dètter ene vrèmde kaoter in de buurt is gewist;

Henk van Rijen - vrèmd gaon - vreemd gaan

WBD III.1.4:278 'vreemd' = onwennig

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VREMD bvw - vreemd, fr. étranger. Veel verwante talen hebben den korten klinker: Oudeng. fremd, Hgd. fremd, Deen. fremmed, Zw. fremmande

WNT VREEMD, vremd

vrèmde

zelfstandig naamwoord

vreemde
De Wijs -- ’t is as 2 druppels waoter, hij heeget van ginnen vrèmde (27-12-1968)
Frans Verbunt (1996) - vreemdeling (iem. die nog niet zo lang in Tilburg woont)
WBD III.3.1:30 'een vreemde, vreemde mens’ = vreemde, ook 'ene nie van hier'
WBD III.3.1:30 'vreemden' = buitendorpsen
WNT VREEMDE, vremde - persoon die tot een ander land of volk behoort, die uit een ander land afkomstig is ...

vrèmdeling
zelfstandig naamwoord
vreemdeling
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - ' vrimdelingen'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VREMDELING znw.m. - vreemdeling, fr. étranger
WNT VREEMDELING, vremdeling

vrêûke
werkwoord, zwak
intensief werken; loswrikken; wringen
-- vrêûke - vrukte - gevrukt, met vocaalkrimping; (Dirk Boutkan (1996) - 41)
-- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij vrukt
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 37) vrêûke - gij/hij vrukt
D’16 "vreuken - hard, onafgebroken werken"
we vreuken mee haanden en voeten,
om demme van erremoei moeten; (Piet Heerkens; uit: Brabant, ‘Aaw weeverlieke’, 1941)
en kwaam daor veur 'n heg
van brem en scherpe doren;
hij vrong en vreukte vreed
om deur die heg te komen (Piet Heerkens; uit ‘Vertesselkes, ‘De deur van de kerk van Baokel’, 1944)
Och, peerdekraachte
vreuke vreed aon kêr en ploeg... (Piet Heerkens; uit De knaorrie, ‘’t Peerebumke’, 1949)
hij vreukt as ’n perd... (Piet Heerkens; uit De knaorrie, ‘Aon den ‘Erteman’, 1949)
Vruuger, ochgod, 't waar zingen en springe,
den hemel... hij leek me zo schoon, en dichtbij,
mar naa, och Heer, 't is vreuken en vringe,
a'k er mar koom, dan ben ik al blij. (Leo Heerkens; uit De knaorrie (Piet

Heerkens), 'Vruuger en naa', 1949)

Cees Robben - den boer die vrukte vórt

Cees Robben - mar wöróm dan gin zeuve daoge on dè kerwaai gevrukt;

Cees Robben - Kunde vrêûke? Jao meneer Lewie. Dan zèède òngenoome Jaanse. De Wijs -- Gaon we driehappelepappe of pliesieke speulen mee vreuke? (15-06-1963)

Cees Robben - klèèn ont laasteg vrukseltje dè ge zèèt;

tis unne vrûkurt die zunne wirgà nie kent! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Mistal plektedie [de heilige hostie] òn oew verhemelte vaast en zaate de hille mis meej oew tong vort te vrêûke om em los te krèège en dur te slikken… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

WBD III.1.4:345 'wreuken' = zwoegen

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - vrêêke, vreike, vreuke, vruiken - wringen, hard werken

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WROOKEN, ook WRUËKEN - al wrikkende wringen, met geweld wringen; gewrook, gewruëk

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.tr. 'vreuken' (wreuken, wreken) - wringen, verdraaien, ... met geweld omdraaien, duwen of trekken, zodat ... Z.a.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - VREUKEN (vreu:ke) onov. ww - hard werken met inspanning v. grote lichamelijke kracht en twijfelachtige efficiëntie. Verwant met: wreken? wringen?

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'vrèuke' ww - wringen, hard werken

WNT WREKEN (II), wreiken, wrieken, wreuken, wrooken, vreken, vreiken, vreuken - 1) m.b.t. concrete zaken: met geweld, met kracht heen en weer bewegen met het oogmerk het genoemde los te maken; 2) met inspanning van al zijn krachten werken; 4) moeilijkheden maken,krakeelen.

-- Naglijder op basis van verwantschap met 'wrooken' met scherplange oo.

vrêûker

zelfstandig naamwoord

iemand die continu bezig is, zonder er voldoening van te hebben;

(fig.) indringer

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'zoo'nen vreuker'

N. Daamen, Handschrift 1916 - "'t is ne vreuker"

Henk van Rijen - dè zèn pas vrêûkers - dat zijn doorzetters

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - et vrêûkerke = Leyten (blz. 52)

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - ene vrêûker = hard werkende textielarbeider (blz. 98)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.m. 'vreuker' - hij die altijd - vroeg en laat, hard werkt (met de bedoeling veel geld en goed te vergaren), in ruimere en vagere zin: sterke en enigszins lompe kerel.
WNT WREKER (II), wrekerd, vreker(d), vreiker, vreuker - l) harde werker; 2) ruziemaker, twistzoeker

vriend

zelfstandig naamwoord

vriend

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - de genoddigde gaaste, vrenden en noabure

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - allemans vriend is allemans gèk (D'l6) - wie voor iedereen goed is, ziet zijn goedheid al gauw misbruikt

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - meej vrienden ist nèt as meej zwòlme: ge ziet ze allêenig meej schoon weer (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1970) - uiting van een gedesillusioneerd mens

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VRIND znw.m. - vriend

vrieze

werkwoord, sterk

vriezen

B vrieze - vroor - gevroore

As 't naaw ok mar zô lang goei weer blijft en nie begient te vriezen dè de kaaien er van barsten. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 7; 30-11-1929)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VRIEZEN vroos, gevrozen, niet vroor, gevrozen.

vrije

werkwoord, sterk

vrijen

vrije dèt klapt (uitdr.) - innig vrijen

De Wijs -- Zij is aaltij haontje de veurste gewist, echt bèdehaand; ze vree mee d'ur zistien al thuîs en mee 't trouwen mos ze ôk hard lôope… (10-03-1967)

Cees Robben - Ze vreej al meej der zistien tèùs

Cees Robben - vrije was er vruuger ónder de vaaste nie bij

Henk van Rijen - agge gaot vrije, motte er êene vatte wòr ge de schorsteen van ziet rôoke

-- vrije - vreej - gevreeje

B vrije - vrijde - gevrijd

gez.Pierre van Beek - Vrijen is zachjes praoten èn hard liege (Tilburgse Taaklplastiek 132, 1971; BrH 58:207); Die vrijt meej zin, houdt et leeve

derin.(BrH 58:208)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - as ge wilt gòn vrije, dan moete ne knòl óp zak hèbbe (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -); knôl= horloge (zie aldaar onder Made)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ik zèè gevreeje, zit mèske, èn ze waar mar eens gekust, óp et lèlleke van der oor (D'16)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - as ze vrije, zègge ze 'lieveke, moete poepe?', èn as ze getrouwd zèn: 'kreng, moete schèète?' ('70)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
st. ww. (vreei-e(n)), gevreie(n)), intr. - vrijen

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - die vrijt, die haawt er et leeven in ('73)

vrijeghèd, -hei

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - vrijheid

vrijer

zelfstandig naamwoord

vrijer

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - durren vrêier is èrg ziek - (ê = die in gête - geiten)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - vrijersgèld moete betaole (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1965) - jongens die van buiten de dorpsgemeenschap kwamen vrijen in een bepaalde herdgang, werden tegengehouden

en moesten zich met een rondje vrijkopen

vrijersgèld

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - drinkgeld om een meisje uit een andere buurt vrij (los) te kopen

vrimd, vrèmd

bijvoeglijk naamwoord / bijwoord

vreemd (Vos in CR)

Cees Robben - 'Alleej... gift den ôome is 'n hendje ... hij is wel vrimd mar nie vremd vur oe . . . '

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
vre'mt, bijvoeglijk naamwoord 'vreemd' - vreemd

Goem. VREEMD - vrimt zn/bijvoeglijk naamwoord (vrimder, vrimste): nen - vogel (fig.)

vringe

werkwoord, sterk

wringen; dwarszitten;

Van Delft - "Dat hij niet praot, vringt me" wil zeggen: Het doet mij leed, dat hij niet tegen mij spreekt. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Cees Robben - der is aaltij iets wèt oe vringt;

WBD III.1.3:212 'wringen = knellen, gezegd v. schoenen; ook:'nijpen, knellen'

WBD III.1.4:239 'wringen' = wrokken

WBD III.2.1:336 'wringen' = idem (v.d.was)

B wringe - wrong - gewronge

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - WRINGEN onov.ww - behalve de gebuikelijke bet. ook: moeilijkheden maken, vitten, ontevreden zijn over elke regeling, ruzie zoeken. Iemand die dit regelmatig doet is een 'wringkloot' of 'neetoor'.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - st.ww.tr. + intr. 'vringen' – wringen

WNT WRINGEN, wrengen, vringen, vrengen

vringer, vringerd

zelfstandig naamwoord

Van Delft - Een "vringer" is een doordrijver, een dwarszitter. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)

Pierre van Beek - dwarsdrijver, ruziezoeker

Ik had en ôom, hij is al jaore dôod./ Enen drammer hij wies aaltij alles beeter./ We noemden em dwarsdrèèver of bètweeter,/ òf vringerd, waor ie ok nie van verschôot. (Henriëtte Vunderink, Kriem pasjoonèl?, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

WBD (III.2.1:337) 'wringer' = mangel

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vringer zn - ruziezoeker, kankeraar

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw., m. 'vringer(d) - wringer(d), iemand die wrok draagt en ruzie zoekt'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WRINGER znw. m. - persoon die wrok draagt, nijdigaard.

WNT WRINGER - 5) persoon die vaak of graag iemand tegenwerkt of ruzie zoekt, dwarsdrijver

vringklôot

zelfstandig naamwoord

dwarsdrijver, ruziezoeker

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - vringkloo:t m., - iemand die moeilijkheden maakt, vit, ontevreden is over elke regeling, ruzie zoekt; neetoor.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.m. 'vringkleut' - wringkloot, iemand die wrok draagt en ruzie zoekt.

WNT WRINGKLOOT (N.-Brab.) persoon die vaak ruzie zoekt, moeilijkheden maakt

vrit
werkwoord, persoonsvorm
vreet
R.J. 'vrit aa'tij alles op'
-- 2e & 3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'vreete', met vocaalkrimping

vrògske
zelfstandig naamwoord dim.
Henk van Rijen - vraagje

vrollek
bijvoeglijk naamwoord
vrolijk
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vrollik

vrom
bijwoord
wederom, terug
fleeweek vrom - de voor-vorige week
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VROM bw - samentrekking van wederom, terug; VROMPAKKEN ww. - terugpakken
Bosch vrom - weerom, terug
WNT WEDEROM, wederomme, weerom, vrom
Hees vrom (1:74) = weerom

vrommes, frammes, frommes
zelfstandig naamwoord
vrouwmens
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - et frammeske; vrammes, vrammesen
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - "n heele berzie wilde vrammessen'; "n strant vrammes'
D'16 "vrammes - van het woord 'vrouwmensch'"
Och, Hannie,
ik kan nie
genog van oe haawe,
vriendelijk frommeske-lief (Leo Heerkens; uit De kinkenduut (Piet Heerkens), 'Och, Hannie...', 1940)
WNT VROUWMENSCH, vrouwenmensch, vrommes
Bosch vrommes - vrouw
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - vrommes - vrouw. Verholen samenst. van vrouw en mens
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 -

VROMMES o. - vrouwmens

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - VROUWMENSCH. Dit woord, in Holland bijna een scheldwoord, heeft in deze streken, bijzonder bij de landlieden, niets veraohtelijks. In'vrouwmensch' ligt minder een tautologie dan in MANSKEREL.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.o. 'vrammes' - vrouwmens (gehuwd en ongehuwd)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VREMMES, ook VRÄMMES en VRAMES znw.o. - vrouwmensch

Oppr. VROMMES znw.onz. - vrouwspersoon, soms eenigszins minachtend.

vrötgang

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - vooruitgang

vrouw, vrouwke

zelfstandig naamwoord

vrouw

gez. Twee vrouwen in êen hèùs zèn as twee katte meej êen mèùs.

gez. En vrouwehaand èn en pèèrdetaand meuge nôot stilstaon.

gez. Bèdehaand as en vrouwehaand èn en pèèrdetaand.

gez. Den bakker heeter zen vrouw durgejaogd. (brood met gaten)

Van Beek - "'n Vrouwenhand en 'n paardetand mogen nooit stilstaan." - Een vrouw dient bedrijvig te wezen. (Nwe. Tilb. Courant; Uit Tilburgs folklore; 18 juli 1958)

Cees Robben - dè krikkel vrouwke; èn naa toch niks vergeete, vrouwke?

Cees Robben - de miste boere hier slaope nog bij der èège vrouw; jè vrouwke;

Cees Robben - ast er naawt, is óns vrouw den baos;

Cees Robben - en blènde vrouw èn enen dôove meens;

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - Ónze Lieve vrouw stao int dónker ('73) - men zit er krap bij

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - hêete vrouwen èn kaawe koffie is tèèdwinst ('72) - ironische opmerking van mannen: bij beide bereikt men zijn doel sneller.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - as en vrouw et circuspèrdje öthangt, kòst ze veul strôoj (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1970) - Luxe kost geld

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - as der en vrouw getrouwd òf en pèrd gekòcht wòrdt, moete der nie tusse koorme (Kn '50) - aan tussenkomst is geen eer te behalen

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - as ge gaot trouwe, moete begiene meej en aaw vrouw èn en jóng vèèreke,

aanders boerde oover de start (vB'72) - . . . anders ga je over de kop wegens te hoge uitgaven en te lage inkomsten.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - en vrouw zee per dag driemaol de wòrrend: smèèrges 'ik zèè niks wèrd', smiddags 'vatte gullie mar, ik zal et mènne wèl krèège'; saoves 'hil den dag gesjouwd èn nog niks gedaon' ('75); variant: ('50): 'smèèrges 'kèb zónne vèùle smaok', smiddags 'vatte gullie mar, ik krèèg et mènne wèl', saoves 'hil den dag gewèèrkt èn niks ópgeschoote.

N. Daamen, Handschrift 1916 - flèùtende vrouwen èn brullende koej zèn zèlde goej

Henk van Rijen - 'vraaw'

Frans Verbunt (1996) - ge hèt twee sorte vrouwe: kaoj èn verrèkte kaoj

WBD III.3.1:23 'vrouw', 'wijf' = vrouw

WBD III.3.1:33 'vrouw' = mevrouw; ook: 'juffrouw'

WBD III.3.1:35 'vrouw' = boerin; ook 'bazin'

WBD III.1.1:4 'vrouwspersoon' = vrouw; 5 'vrouwmens' = vrouw

WBD III.3.2:178 'vrouw' = vrouw in het kaartspel

WBD III.2.2:47 'vrouwmens' = jonge vrouw; ook 'jonge vrouwmens'

WBD III.2.2:88 'vrouwmens' = echtgenote

vrouwetong

zelfstandig naamwoord

vrouwentong

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - en vrouwetóng èn ene gèètestart stòn nôot stil ('69) - ironische opmerking

over het gepraat van vrouwen

vrouwetraon

zelfstandig naamwoord

vrouwentraan

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - vrouwetraone ... en kwartje den eemer (Pierre van Beek - T'T'70) - ze vloeien rijkelijk

en er wordt weinig waarde aan gehecht

vrouwke

zelfstandig naamwoord dim.

vrouwtje

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - as vrouwke vèùl den hèrd ötkèèrt, laagen aile huukskes (Oostbrab. '78); as plöddeke vèùl de kaomer doe, dan stinken alle huukskes (Tilburg '72)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - 'èn' zeej óns-lief-vrouwke (HM'70) - reactie van iemand die niet geloofd dat iets maar zo weinig gekost heeft

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - et was naa gedaon meej et sèùker lievevrouwke (HM'70) - het was nu uit met het goede leven

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - óns-lief-vrouwke, gift em nòg en douwke - schietgebedje tijdens het overvliegen van een V1 of V2

Lied: Vrouwke tis vastenaovend

vrouwmèèd

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek - meid die de huisvrouw vervangt

Henk van Rijen - 'vraawmèèd'

WNT Vrouw(e)meid (ook als kopp. vrouw-meid), (gewest.) - opperste meid bij eenen weduwnaar

Westfries (Pannekeet) vrouwmoid, in de zegsw. 'as vrouwmoid diene' - als diensbode werkzaam zijn met de bedoeling of met de hoop t.z.t. de baas te trouwen (verouderd)

Ghijs. vrouwemeid - boerenhuishoudster, speciaal b.e. weduwnaar.

WNT VROUW(E)MEID, gewest. vrouwmeid - opperste meid bij een weduwnaar

vrouwvòlk

zelfstandig naamwoord

vrouwvolk

WBD III.3.1:23 'vrouwvolk', 'wijfvolk'

vrukseltje

zelfstandig naamwoord dim.

nietig persoontje (zie vrêûke)

S&S 'vreukseltje': mismaakt, ineengedrongen mensje of kind (hs K183)

N. Daamen, Handschrift 1916 - "'t is mar 'n vreukseltje - mismaakt ineengedrongen meisje of kind"

S&S VREUKSELTJE (zie boven) De A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
kent voor 'wringen, verdraaien' het ww 'vreuken'. Hij citeert daarbij ook uit Brabantius de omschr. 'eenig werktuig dat ergens in- of ondergestoken is met geweld omdraaien, -duwen of -trekken, zoo dat het werktuig dreigt te breken.' Het bet.-element 'mismaakt' staat dus wel voorop. Het achtervoegsel (= suffix)-sel is produktief ter vorming van substantiva, vooral v. abstracta in pejorat. zin.

vrukte

werkwoord, persoonsvorm

wrikt(e) los

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 37) vreuke - hij vrukt

-- tegenwoordige tijd sing., resp. verleden tijd van 'vrêûke', met vocaalkrimping

vruug, vruuger

bijwoord / bijvoeglijk naamwoord

vroeg

Cees Robben - ik mót mèèrege vruug óp; vruug òf laot;

Cees Robben - vruug ópstaon dè is gin prófèèt;

Kern's mêrges vruug (ê als in fr. même)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - vruug óp èn meej de kiepen óp stòk, dè zal et em nie verlieze (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1965) - een geregeld leven geeft veel rendement.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ast kómt, kómmet vruug genóg (HM'66)-vervelende dingen komen altijd vlug

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - vruug in de waaj èn laot vèt (D'l6)- jong getrouwd, zonder succes

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - VRUEG of vruug, naar het Hoogd. frühe. Z.a.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - vruug (krt. 34), met umlaut (blz. 89)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijvoeglijk naamwoord en bijw. 'vruug' - vroeg

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VRUUG bijvoeglijk naamwoord /bw - vroeg

vruuger

bijwoord

vroeger, destijds; (B) te voren

Vruuger waar alles aanders. - Vroeger was alles anders.

Cees Robben - Van vruuger, öt verleeje tèèd! ik was vruuger gewôon mar mèèd;

Cees Robben - Vruuger han jong snòtneuze, èn tirresworreg hèbbe snòtneuze vort jong;

Cees Robben - Wè didde gij vruuger vur oewe kòst?

Henk van Rijen - vruuger èn naa - ?

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijw. 'vruger' - vroeger, eertijds

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VRUGERTIJDS bw - vroeger, voortijds

vruugmis

zelfstandig naamwoord

vroegmis

WBD (III.3.3:117) vruugmis, vissersmiske (vroegmis)

vruugpreek

zelfstandig naamwoord

ouderwetse, groengeworden paraplu, gedragen onder de arm

Van Delft - "Ik nam m'n vroegpreek (ouderwetsche groene paraplu) onder den arm, terwijl m'n man zijn credietjas aantrok." Geen verklaring toegevoegd. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

WNT VROEGPREDIKATIE (geeft de onderhavige betekenis niet)

vruugt, vruggte

zelfstandig naamwoord

vroegte

- Vumèrge in de vruugt… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VRUUGTE znw.v. – vroegte

vruut

zelsfstandig naamwoord

neus (groot)

WBD (Hasselt) snuit van een varken, aldaar ook 'snèùt' genoemd

N. Daamen - handschrift 1916 - "vruut - snuit"

En toen kwaam dieë kuus mee die lange vruut en blaosde 't vertesseltje uut. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Cees Robben - As gij naa nòg êene keer teegen et smoel van onze paa bakkes zegt, zak es op oew vruut timmere.

Meens haauwt oe vruut tòch dicht... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Naachtwèrk)

Dè en vruut en neus is... (Henriëtte Vunderink; Wieste..?; k Zal van oe blèève haawe, 2007)

Stadsnieuws - Hij heej me tòch en vruut, daor kunde ast rèègent schèùle. (231209)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - FRUUT v. - snuit, gezicht.

WBD III.4.2:33 'wroet' - voorste deel v.h. gezicht van een dier; ook genoemd: snufferd, bakkes, bek of toot

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - vruut Heeren = bakker Heerkens (blz. 41)

WBD III.1.1:65 'wroet' = gezicht

WBD III.1.1:96 'wroet' = mond

WNT WROET, vroet(e) - verbaalabstr. van wroeten; nagenoeg alleen in gewestelijk taalgebruik; met vr- anlaut in o.a. n-Brab.- l) mol; 2) snuit van een varken, ook toegepast op de mond v. personen ...

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.vr. 'fruut' l) varkenssnuit, bij uitbr., gemeenzaam, gezegd v.d. met vooruitgestulpte lippen gevormde mond; 2) zoen, kus

vruute

werkwoord, zwak

wroeten

-- vruute - vruutte - gevruut -- Steeds korte uu

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'omdè-t-er 'ne mol onder 't erd aon 't fruuten was'

'n Uurke geleje hô'k de zon nog evetjes dur 'n holleke zien piepen mar naa zaat ze al lang te vruten om er opnuuw dur te komen, zonder dè ze't

winnen kos. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)
De Wijs -- Ge mot nie vruute in wè was, mar in wè koomen moet (1965)
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - FRUTEN onov.ww, wroeten, haastig snuffelen.
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vruten - wroeten
Cees Robben - 'hij vruutte mee z'n haand in 't zaand'
WBD III.4.2:68 'wroeten' - graven v. konijnenhol, ook 'dabben', 'buten'
WBD III.1.4:344 'wroeten' = wroeten
Goem. WROETEN - Ook in den zin van 'woelen'; verder hard werken: wroeten en werken.
WNT WROETEN

vul, veul
tw. / bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen - veel

vuile, völle, veule
zelfstandig naamwoord
WBD veulen (zie 'veule')
WBD vulletaand - het melkgebit van een veulen, ook 'volletaand' genoemd
WBD vullemèèr - dragende merrie, ook genoemd 'völmèrrie'
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vullens - veulens
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - waarnaast wel eens 'vuilen' resp. 'völlen', znw.o. - veulen

vuls te, vuste, vus te
bijwoord
veel te
want daorveur zong ik vus te graog... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: ‘’t Zaangerke’ , 1932)
...dan was de kerk vus te klèn... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Cees Robben - ik reej meej ene vuls te zwaore kreugel;
Cees Robben - der zaat ene vulste goeje tuk in; omdèk vuls te dik ben;
Die kèèrels waare vus te muug. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2004)
Zie Overdieps Stil. Gramm. § 40
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VÖTTE bw - samentrekking van ‘veul te' veel te, al te
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vuls te veul, vus te veul
WNT VEEL (IV) II, 8), d)) ook versterkt tot veels/ veuls: Veels te veel

vungske

zelfstandig naamwoord dim
Henk van Rijen - vonkje

vur, veur
vz. / bijwoord / vgw.
voor
Waorveur moete vurkoome?
WBD et kalf zit meej de kòp nao vurre - zit goed (vóór de geboorte)
Cees Robben - Vur den donkere tèùs! vur de voet vatte; vur de middag;
Cees Robben - Ik hèb al gedaon vur gij oew broek los hèt;
Cees Robben - Tis vur mèn nèt zôo gaaw nuujaor as vur jou;
Cees Robben - Wè krèèg ik vur mene verjaordag?
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - vur de deur
DANB dan spanneme et pèèrd vur de nuuw kèèr
DANB ene kaawe kèlder is goed vurt bier
Henk van Rijen - dees vur vurt fist èn dès vur nòt fist - dit is voor vóór het feest en…
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vur - vz - tegen, als, voor

vural
bijwoord
vooral
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VEURAL bw - vooral

vuraon
bijwoord
vooraan
Cees Robben - simpelen die staon vuraon

vurbij, vurbè
vz.
R voorbij; in vergelijking met
Vurbij oewe maot hèdde gij veul zakgeld, - Vergeleken met je collega…
Cees Robben - dur de liefde gao den tèèd vlug vurbij;
Henk van Rijen - vurbij giestere - vergeleken met gisteren
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - VOORBIJ (vurbéé̈j) bw-1) gepasseerd; 2) vergeleken met.
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - voorz. - voorbij, vergeleken met of bij
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VEURBIJ bw; in diverse samengestelde ww..

vurbijgaon

werkwoord, sterk

voorbijgaan, passeren

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - vurbijgaon as de Maos langs Bókhoove (Alg. Brab. ’50) - vurbîjgaon as de Maos langs Heusde (Tilburg ’50)voorbijgaan zonder groeten

vurbild

zelfstandig naamwoord

voorbeeld

Cees Robben - Ge moest is en vurbild neemen òn onzen nuuwen buurman

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - vurbild

vurblad

zelfstandig naamwoord

WBD voorblad: het voorste gedeelte van het overleer van een schoen, bestaande uit één deel, resp. twee delen (de neus en het voorblad) (II:715)

vurbroek

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt (1996) - gulp

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vurbroek zn - gulp

WNT VOORBROEK 2) aparte strook stof voor de verticale opening in het midden van de voorzijde van de mannenbroek ... vervolgens ook die opening zelf; broekklep, gulp

vurdé

vw.

voordat

Cees Robben - vurdèttie de deur ögao; vurdè ge et wit;

Cees Robben - poojt em naa vurdèttie oe vat: hij zit mistal al op et pèèrd vurdè…;

Cees Robben - vurdèttie rond begient te kèèke; vurdè ge prikt;

Cees Robben - vurdèttie ooverstapt op rèèstepap meej sèùker;

DANB ik kan tòch nie koome vurdèk klaor bèn

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - voegw. voordat

vurdêel

zelfstandig naamwoord

voordeel

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'vurdeel - naodeel'

WBD III.3.1:132 'voordeel','opbrengst, winst- = winst

wBD III.3.1Ï133 -voordeeltje -,'meeval,meevaller,bof,tref' = meevaller
GD08 den aawerdom komt teegesworreg meej enen hillen hôop vurdeele
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VEURDEEL znw.o. -op veurdeel - op voorhand, fr. d'avance

vurdeur
zelfstandig naamwoord
voordeur
Henk van Rijen - 'vudeur, vustedeur'
R Tegen iemand die zich als onmisbaar voordoet: 'As ik jou nie had en de vurdeur nie, dan moes ik aaltij aachteróm.
Henk van Rijen - hij gong du de vudeur deur
CiT (94) 'Hij ging du de vuddeur deur'
Hees vurdeur (VIII:25)

vudraoge
werkwoord, sterk
Henk van Rijen - voordragen, declameren

vurènd
zelfstandig naamwoord
WBD keerstrook/ wendakker (strook grond aan het uiteinde van een akker, waar de ploeg; gekeerd wordt), ook genoemd 'vurft', 'tèène', 'rug', 'tèènerug', 'dwarsrug'

vurèùt
bijwoord
vooruit
Cees Robben - Naa kan ie vurèùt; vurèùt dan meej de gèèt;
WBD allee verèùt – vlugger! (commando voor een paard)
Henk van Rijen - vurööt, öt de weeg! vooruit, ga opzij!
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijw. - vooruit Z.a.

vurft
zelfstandig naamwoord
WBD (Arch. v. Ginn. K 183) - keerstrook/ wendakker (strook grond aan het uiteinde van een akker, waar de ploeg gekeerd wordt) lett. 'voorhoofd'; ook wel genoemd 'tèène', 'rug', 'dwarsrug' of 'tèènerug'
WBD III.1.1:39 'voorhoofd' = voorhoofd
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VÖRFT (uitspr. vörreft) znw.m. - de opene plaats die vóór de hoeve gelegen is.

vurgaon
werkwoord, sterk
Henk van Rijen - voorgaan

vurhaand
zelfstandig naamwoord
gez. op de vurhaand zitte - bij het kaarten moeten uitspelen
WNT VOORHAND - (kaartspel) - plaats (mmestal links naast den gever) van
dengene die het eerste moet bieden of een kaart uitspelen
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.vr. (kaartspelersterm) 'voorhand' (in de zegsw. 'op de veurhand zitte' - de eerste zijn die moet spelen)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
VEURHAND znw.m. - op de veurhand zitten - de eerste moeten spelen; op vëurhand - vooruit
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vurhand zn - voorhand

vurhaawe
werkwoord, sterk
Henk van Rijen - voorhouden
-- vurhaawe - vurhiel - vurgehaawe

vurjaor
zelfstandig naamwoord
voorjaar
Piet van Beers – 'Wie tuinbonen wil eten moet Februari niet vergeten' : We gaon 't vurjaor in. (With Love; 1982-1987)

vurkaant
zelfstandig naamwoord
voorkant
WBD voorste deel v.h. paard tot achter de voorbenen
WBD stootkant v.h. paardezadel (nl. de hele voorkant tot aan de eerste brug)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - meej de hielen òn de vurkaant geboore zèèn (Pierre van Beek - TT'70) – sloom zijn

vurkaomer
zelfstandig naamwoord
voorkamer
WBD salon (mooie, doch zelden gebruikte zitkamer in een boerenhuis), ook 'goej kaomer' genoemd

vurkèènd

zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - voorkind, kind van voor het huwelijk
Frans Verbunt (1996) - vurkènder - kinderen uit een eerder huwelijk
WBD III.2.2:74 'voorkinderen' = stiefkinderen
WBD III.2.2:74 'voorzoon', 75 'voordochter'
WBD III.2.2:112 'voorkind' = bastaard, ook 'voorloper'
WNT VOORKIND - 1) kind uit een vroeger huwelijk; kind, vóór het huwelijk geboren; onecht, natuurlijk kind

vurkeur
zelfstandig naamwoord
voorkeur
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - vurkeur
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VEURKEUR znw.m., niet v., - voorkeur, fr. préférence

vurkoome
werkwoord, sterk
vóórkomen; voorkómen
Cees Robben - agge naa vur moet koome;
Henk van Rijen - waorveur moete gij vurkoome?
WBD III.1,1:117 'voorkomen' = borsten van een vrouw

vurkoome
zelfstandig naamwoord
borstpartij; voorkomen
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VEURKOMEN znw.o. - voorkomen; spr. Hij hee e schoo veurkomen langst aachter

vurkrèùpe
werkwoord, sterk
voorkruipen
GD08 meej die rollaaters kunde bij den Albert Heijn òn de kassa hêel hèndeg vurkrèùpe
-- vurkrèùpe – krôop veur – vurgekroope

vurlaoj
zelfstandig naamwoord
voorlade
WBD 'vörlaoj' (II:96l) - voorlade (van een weefgetouw)

vurleezer
zelfstandig naamwoord

voorlezer = stadsomroeper
Lodewijk van Dorrus Misters - De omroeper bespraken wij in een vorig artikel. Maar van een voorlezer hebben wij in Tilburg nooit gehoord. Daar deze twee bedieningen bij elkaar worden genoemd, menen wij te mogen veronderstellen dat beide met elkaar in verband stonden en door dezelfde persoon werden uitgeoefend. In dorpen in de nabijheid van Tilburg hebben wij de voorlezer wél gehoord en gezien. Het was 's Zondags na de late H. Mis dat voor het café tegenover de kerk een man op een stoel sprong en op onze vraag aan een familielid wat er ging gebeuren, kregen wij ten antwoord: de geboj (geboden, verordeningen) worden voorgelezen. Dat waren dan gemeentelijke verordeningen en datgene wat van gemeentewege moest worden gepubliceerd, zoals bijv. paren die in ondertrouw of gehuwd waren, en daarna notariële mededelingen wanneer, waar en welke panden of percelen zouden worden geveild, welke nog "onder het hoogsel stonden" (nog konden worden verhoogd) en wanneer hiervan de definitieve verkoping zou plaats hebben enz. Dan de meer particuliere bekendmakingen, waar stier of hengst ter dekking stonden, waar kalveren, biggen of veulens te koop waren enz. Dan was het als het ware een advertentiebureau en werden er ook wel 'ns koddige bekendmakingen voorgelezen. Jhr. de la Court, die in Middelbeers ter kerke ging en nog in zijn jonge tijd was, hield er wel van om tegen de kermis bijv. een of ander vergeten boerenmeisje onder de aandacht der jongelui te brengen of iets dergelijks. (…)
Tegenwoordig hebben de advertentiekolommen der couranten beider taak overgenomen. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 5 'Voorlezer en wijkmeesters; NTC – 17-2-1951)

vurlichting
zelfstandig naamwoord
voorlichting
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - vurlichting

vurlôop
zelfstandig naamwoord
WBD hoofdwort (de vloeistof die de eerste keer uit het beslag gewonnen wordt, in de brouwerij)
WBD (II:2722) 'vurlôôper' - voorloper (onderdeel van een schaaf)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VEURLOOP znw.m. – bij brouwers: de eerste slijm dien men uit de brouwkuip
bekomt; hij is witachtig, troebel en onklaar.

vurlôopeg
bijwoord / bijvoeglijk naamwoord
voorlopig
Cees Robben - dan hedde vurlôopeg nog wéérk zat;
Cees Robben - vurlôopeg hokt ae nog saome meej deren Fons;
Henk van Rijen - 'vurlôopeg, vurirst'

vurlôoperke
zelfstandig naamwoord dim.
Frans Verbunt (1996) - kind geboren vóór het huwelijk
WBD III.2.2:112 'voorloper' = bastaard

vurman, vurmènneke
zelfstandig naamwoord & dim.
voorman
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'vurmannen' (plur.)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VEURMAN znw.m. - spr. Iemand op zijne(n) veurman zetten - hem op zijne plaats zette, hem harde waarheden zeggen.

vurmeule
zelfstandig naamwoord
WBD (Hasselt) voorploeg (het losse, tweewielige voorste deel v.d. ploeg)

vurmiddeg
zelfstandig naamwoord
voormiddag
DANB hil de vurmiddeg al

vurnaom
zelfstandig naamwoord
vóórnaam

vurnaom
bijvoeglijk naamwoord / bijwoord
voornaam
Cees Robben - Ze doen vurnaom daor in dè gat
Cees Robben - hij is femielie van hilt vurnaom van de stad;
WBD III.4.4:282 'voornaam' = van belang
-- vurnaom - vurnaomer - vurnòmst

vurop
bijwoord
voorop
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - hier gao de stróntkèèr vuróp (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1970) - gezegd als iemand zich in een gesprek voortdurend op de voorgrond dringt.

vurraaw

zelfstandig naamwoord
lett. 'voorrouw'
Pierre van Beek - vurraaw hèbbe - aanduiding voor iemands plaats in een begrafenisstoet, naar volgorde van familieverwantschap

vurraod
zelfstandig naamwoord
WBD III.3.1:94 'in voorraad hebben' = idem
WBD III.3.1:94 'in voorraad zijn' = idem
WBD III.3.1:93 'voorraad' = idem

vurre
bijwoord
voren
Kom mar nòr vurre
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - van vurren óp zen vadder lèèke èn van aachteren óp hil zen femielie
N. Daamen, Handschrift 1916 - - gezegd van een zoon

vurrèès
zelfstandig naamwoord
WBD het voorrijzen van deeg in de trog

vurreg
bijvoeglijk naamwoord
vorig
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'veurig'
Cees Robben - Ge hèt er de vurrege week nogal onder gebost.

vurrèùt
zelfstandig naamwoord
voorruit

vurriem
zelfstandig naamwoord
(Hasselt) kopriem (boven de ogen over het voorhoofd v.h. paard lopend)

vurschèèr
zelfstandig naamwoord
WBD voorschaar (van een ploeg), ook genomad (Hasselt) 'vursohaor'

vurschiete
werkwoord, sterk

voorschieten
WBD III.1.4:425 ‘voorsohieten' = iemand iets verwijten

vurschot
zelfstandig naamwoord
schort (zie ook 'toeschòrt)
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - schuddet mar in mene vurschoot
Van Beek - een "vurschot" (voorschoot) is een lage schort; (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)
Cees Robben - meej ene vurschót veur
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - winkeltje haawe ónder dere vurschót (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) - steeds in verwachting zijn
WBD 'veurschot' (II:940) - voorschoot v.d. wever; ook 'sloof' of 'slufke'
WBD III.1.3:77 'voorschoot' = schort; ook: 'scholk', 'schort'
WBD III.1,3:86 'voorschoot' = schort zonder borststuk
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - vurschót (krt. lO4)
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.m. 'voorschoot'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VEURSCHOOT znw.m. en niet o. - voorschoot, fr. tablier; fig. voorgevel
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vurschòòt zn - schort

vurschòt
zelfstandig naamwoord
voorschot

vurspèlle
werkwoord, zwak
voorspellen
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'vurspèlle'
-- vurspèlle - vurspèlde - vurspèld

vurst
bijvoeglijk naamwoord
voorst
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - vö'rst, bijvoeglijk naamwoord 'veurst' - voorst 'de vëurste deur' - de voordeur

vurstal
zelfstandig naamwoord

WBD voorstal (voorste gedeelte v.d. stal, de vrije ruimte tussen de muur v.h. woonhuis en de voedergoot)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
vö'rstal, znw.m. 'veurstal' - voorstal, dat gedeelte van de stal dat zich bevindt tussen de (buiten) stalmuur en de stalzult, en met stenen of plavuizen verhard is.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vurstal zn - voorstal

vurstaon

werkwoord, sterk

Henk van Rijen - voorstaan

vurste

bijvoeglijk naamwoord / zelfstandig naamwoord

voorste

WBD (Hasselt) voorste wendakker (de dichtst bij de ingang van de akker gelegen keerstrook voor de ploeg)

Cees Robben - As we jou toch nie han èn de vurste deur nie, dan moese me aaltij aachterom;

WBD 'vörste dwarsbalk' (II:952) - voorste dwarsbalk van een handweefgetouw

vurstèl

zelfstandig naamwoord

voorstel

Cees Robben - Wè zègde van mèn vurstel?

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VEURSTEL znw.m. en niet o. – voorstel, fr. proposition

vurstèlle

werkwoord, zwak

voorstellen

Cees Robben - Ik hèb menèègen irst vurgestèld.

Cees Robben - Men buurvrouw wordt zó maogers der sevooj stelt gin reet mir veur.

WBD III.3.2:343 'voorstelling' = toneelstuk

-- vurstèlle - stèlde veur - vurgestèld

vurstuk

zelfstandig naamwoord

bijzonder smakelijk deel van het geslachte varken

Jan Naaijkens - ‘Vurstuk zelfstandig naamwoord voorstuk. De voorham van een geslacht varken. Het behoort tot de beste delen. Er zijn twee vurstukke, aangezien er twee hammen zijn.’ Jan Naaijkens - *Dè’s Jan* Naaijkens - Dès Biks (1992) - - 1992

► Zie Dossier varken culinair

vurvoet
zelfstandig naamwoord
kous
N. Daamen, Handschrift 1916 - "ze loopt op er vurvoeten (op haar kousen)"
WBD III.1.2:156 'op zijn voorvoeten lopen' = op zijn tenen lopen
WBD III.1.1:l74 ‘voorvoet’ = voorvoet

vurwèèrde
zelfstandig naamwoord
voorwaarde
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'veurwèrde'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VEURWÈÈRDE znw.v. – voorwaarde, fr. condition

vurzichteg
bijwoord / bijvoeglijk naamwoord
voorzichtig
Cees Robben - Hêel vurzichteg zi den dokter ...; ge kunt nie vurzichteg genóg zèèn;
WBD III.1.4:l36 'voorzichtig' = idem

vurzitter
zelfstandig naamwoord
voorzitter
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - vurzitter (passim)
Cees Robben - Wè zègde van mèn vurstèl, vurzitter?

vusteveul, vulsteveul
bijwoord / tw.
veel te veel
Der is vusteveul geneuk in de wèèreld. - Er is veel te veel rotzooi op de wereld.
Henk van Rijen - hij heej vusteveul te wèèneg in zen knip
Frans Verbunt (1996) - 'veulsteveul, vusteveul’
-- De 's' geeft een genitivus partitivus aan.
Bosch veulsteveul - veel te veel; ook: vusteveul

vustedeur
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - 'vustedeur, vurstedeur, vudeur' - voordeur

vuudzaom
bijvoeglijk naamwoord
voedzaam

vuuge
werkwoord, zwak
passen, betamen
-- vuuge - vuugde - gevuugd -- Steeds korte uu
- Saomen op vekaansie, dè vuugt nie
De groote muts blijft in de kaast: die is te zwaor, daor krège ze vort koppent van - zeggen ze - en darrum zette ze [de boerinnen] liever 'n huudje op. Dè zô'n ding op hullieë kop net zô min vuugt as ne vulpenhaawer in 'nen boerenvisjeszak willen ze nie geleuven. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)
Wet is er naa vur onfesoendelijks aon degge oe bord aflekt? "Jè" heur ik oe zegge: Dè vuugt naa eenmaal nie". Mar waarom vuugt dè nie. Enkel en alleen omdèt naa eenmaal gin gewònte is? (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Frans Verbunt (1996) - kèkt es òfdèt vuugt - kijk eens of het staat
WBD III.1.4:318 'zich voegen' - zich goed gedragen
Buuk Et vuugt nie tusse die tweej - het gaat niet goed tussen die twee
Haor VUUGE - passen, 'voegen'
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - vuuge ww - aanstaan
J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - VUEGEN, voor voegen; eertijds 'veugen' geschreven. Z.a.
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - VOEGEN (vuuge) onov.ww - passen; onpers.: dè vuugt men nie.
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.intr. en wederk. 'vugen' - 1) passen, betamen; 2) goed en handig afgaan
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VUGEN - voeden, passen, fr. convenir

vuuje
werkwoord, zwak
voeden
B vuuje - vuude - gevuud; ik vuu, gij/hij vuut; steeds korte uu
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.tr. 'vuuien' - voeden, fokken

vuule
werkwoord, zwak
voelen
— vuule - vuulde - gevuuld
-- Steeds korte uu

ik vuul geluk bij 't waandele langs de baon... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Geluk', 1941)

Cees Robben - vuulde oewèège nie veul lichter; ik vuulden ònt staon dek goed stond;

Cees Robben - ik vuul me al en hil stuk aawer;

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - wie nie heure wil, mot vule

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - van vuule krèède nijnaogels (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) - waarschuwing aan iemand die iets nauwkeurig betast.

J.H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen (1836) - VUELEN voor voelen.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.tr. en intr. 'vulen' - voelen

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - VULEN - voelen, Hgd.fühlen

vuure

werkwoord, zwak

blozen, rood aanlopen

Harrie vuurde 'n bietje... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 9; NTC 26-11-1938)
...en hij ha er van gevuurd toe in z'nen nek... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

vuur, vuurke

zelfstandig naamwoord dim.

vuur

WBD open haard (plaats onder de schouw waar het haardvuur brandt)

WBD vuurèèzer - brandijzer (voorwerp waarin of waarop het vuur brandt)

WBD vuurkeetel - idem

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 4) vü:r, vüre, waar vurke

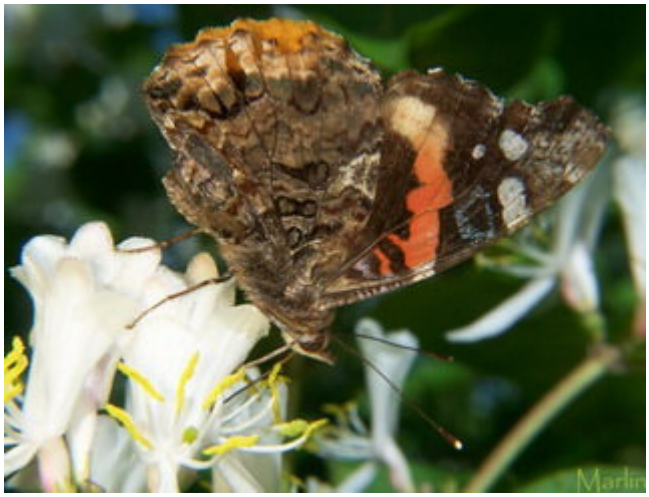
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - vuur (blz. 30)

vuureg

bijvoeglijk naamwoord / bijwoord

vurig

WBD III.2.2:108 'vurig' = geil, wellustig; 109 = vrouwziek

Vanessa atalanta

vuurvlam

zelfstandig naamwoord

De vuurvlam *) hangt te vrijen **) -noot van Sterneberg bij dit woord: een vlinder*... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Waandeling', 1932)

óóóch, wè-d-is er 'ne/ vuurvlam toch schoon/ rood van vleugelkes,/ diep van toon... (uit: 'Vlinderke', Leo Heerkens; in: Piet Heerkens, De Mus, 1939)

WTT – 2012 - WBD III,4,2 geeft uitsluitend voor Tilburg: De vlierspanner (Ourapteryx sambucaria) heet vliervlam in Tilburg; de atalanta, ook admiraal vlinder of nummervlinder genoemd (Vanessa atalanta), heet vuurvlam in Tilburg, Gilze, Goirle, Riel.

Henk van Rijen - nummervlinder (Vanessa atalanta)

WBD III.4.2:146 vuurvlam - vlinder (Lepidoptera), ook genoemd: 'vliervlam' of 'kapelleke'

vuutje

zelfstandig naamwoord dim

voetje

WBD 'vuutje', 'voetje-óp', (Hasselt:) 'voetop' - voet omhoog (commando voor een paard)

R.J. 'gouwe vuutjes tippelen zuutjes'

Cees Robben - meej baaj der vuutjes

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - hendjes en vuutjes

WBD III.1.2:153 'voetje' = stap, schrede

-- dim. van 'voet', met umlaut

vuutje

zn,dim.

voetje

WBD 'vuutje', 'voetje-óp', (Hasselt:) 'voetòp' - voet omhoog (commando voor een paard)
R.J. 'gouwe vuutjes tippelen zuutjes'
CR meej baaj der vuutjes
Kern hendjes en vuutjes
WBD III.1.2:153 'voetje' = stap, schrede

~ dim. van 'voet', met umlaut

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van waacht tot wuw

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

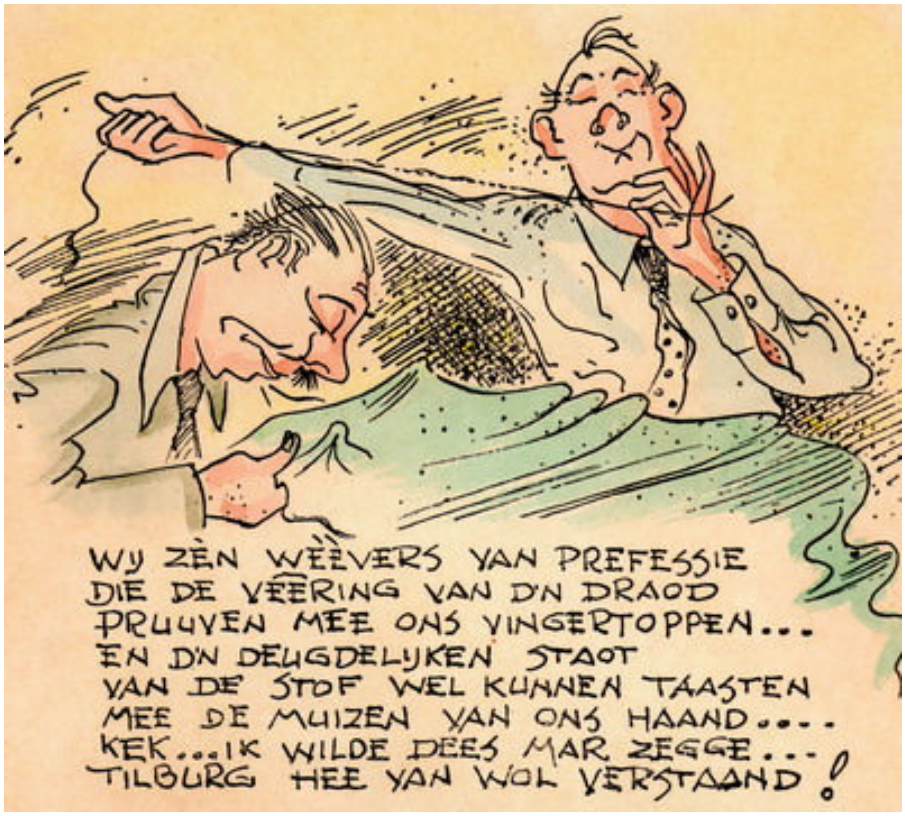

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

Ill.: Cees Robben - 'Wij zijn wèèvers van prefessie' (detail)

wèèver

waacht

zelfstandig naamwoord

De Wijs -- (gehoord bij 'n cabaretvoorstelling) - "Ons Mie hee me de waacht aongezee dèk nie mog laache en naa laach ik al en er is nog niks te zien." (15-06-1963)

Henk van Rijen - wacht

Henk van Rijen - 'K-za-m de waacht wèl us ònzègge'

WBD III.1.4:431 'de wacht aanzeggen' = op het hart drukken

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - waacht zelfstandig naamwoord – wacht; iemes de waacht onzègge.

waachte

werkwoord, zwak

M wachten, 'wòchte'

waad

zelfstandig naamwoord

dat deel v. e. lemmet dat scherp is en waarmee gesneden wordt

WBD (III.2.l:148) waad

WNT waat

waafel

zelfstandig naamwoord

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - waafel, elleboog van taafel ('86) - gezegd tegen iemand die met de ellebogen op tafel zit

waaj

zelfstandig naamwoord

weide

wei (hui), zoete waterdelen v.d. melk

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - waai - wei

DANB waaj

Flaneur (pseudoniem van Antoon Arts) - "Ja, die jongens van Flaneur waren rakkers, maar wat ze zeker nooit aan "hullië pa" hebben durven vertellen is, dat ze gingen "vuurke stooke" in den "Ekker aachter moeder van Lierup" waar de koeien in de „waai" stonden (nu de Mariastraat) en dat ze dat "vuurke" stookten met "solfter"... (Uit: Zonder opschrift; Nieuwe Tilburgsche Courant zaterdag 16 april 1904)

Brabant mee oe gruune waaie,

mee oe blonde peerse haaie,

mee oe lochte, zoft as ween,

laand, mijn laand, wè zeede feen! (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Brabant', 1938)

al deur de gruune boerewaai (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'De boeremeid', 1938)

Gez. Hij is in en goej waaj tenirgewaajd = Hij is op een goede plaats terechtgekomen.

Henk van Rijen - we hèn saome nòg in dezèlfde waaj gelôope - we kennen elkaar van vroeger

Waor ik gère meej speulde en et dus ok nie èèrg vond, om vur te zörge, waar den bok. Ik ha zelfs un waaike vur em aongeleed. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD waaj slèèpe (Hasselt), ook 'slèèpe' genoemd - slepen (met een sleep over akker of weide gaan ter egalisatie)

WBD voogelwaaj (Hasselt) - braakakker

WBD waad schèll e (Hasselt) - het losploegen van een graslaag

Pierre van Beek - gez. We hèbbe saomen in dezèlfde waaj gelôope.

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - waai – weide; in de waai

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - in en goej waaj terèèchtegekoome zèèn (JM '57) - goed terechtgekomen zijn

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - vruug in de waaj èn laot vèt ('16) – vroeg getrouwd zonder succes

De Waaj - toponiem; De Koningswei; verdwenen volksbuurt in het centrum van Tilburg

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - de kôonegin van de waaj = Pieta Melis (blz. 54)

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - akeela van de waaj = Bertje

Eygenraam (blz. 36)

waajbluumke

zelfstandig naamwoord dim.

WBD III.4.3:292 waajbluumke - madeliefje (Bellis perennis), ook genoemd maajbluumke, ‘meizoentje', 'meizoetje' of paosblom

waajbôom

zelfstandig naamwoord

populier; ratelpopulier;

vB: alleenstaande boom in een weiland, die wegens wind van alle kanten onstabiel was en derhalve slecht hout opbracht

Cees Robben - begraoven in en kiest van waajbôomehout;

Pierre van Beek - waajbôomehout - hout van zo'n 'waajbôom; resp. hout van inferieure kwaliteit.

WBD III.4.3:98 waajbôom - den; ook genoemd: dèn, spar, dènnenbôom, maast, mastenbôom, gròffe maast, hèksemaast of maajbôom

WBD waajbôom - populier; ook genoemd: pèppel of flierbôom

WBD III.4.3:167 'waaiboom' = vlier

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - WAAIBOOM - znw.m. Op de vraag 'wat hout is dat?' antwoordt men schertsend: waaiboomenhout.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WAAIBOOM znw.m. - fruitboom in vollen grond; fr. arbre de plein vent, in tegenst. tot 'Leiboom'; volgens Paqué geeft men dien naam aan den Ratelpopulier, Populus tremula L. en aan den Italiaanschen populier, P. pyramidalis Rozier.

WNT WAAIBOOM 4) (Scherts, of pejor.) Boom dien men niet nader kan of wil bepalen, of boom van mindere qualiteit.

waajbôomehout

zn

hout van een 'waajboom', resp. van inferieure kwaliteit

Pierre van Beek - waajbôomehout - hout van een waajbôom.

Cees Robben - begraoven in en kiest van waajbôomehout

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - waajbôomehout in de haand hèbbe (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1970) - kaartterm: slechte kaarten hebben (W = slecht hout, zoals dat v.d. vliegden of grove den, de Pinus Silvestris en de ratelpopulier, Populus Tremula)

Henk van Rijen - 'waajbôomehaawt' - slecht timmerhout, van de grove den (Pinus Silvestris)

Frans Verbunt (1996) - 'ongepoelietoerd waajbôomehout' - zeer slecht hout

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WAAIBOOMENHOUT znw.o. - denneboom die niet gezaaid of geplant is, maar opgeschoten uit het zand, dat door den wind weggevlogen is. Maste’ waaielingen.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - waajbòòmehout zn - slecht hout, bv. van

populieren
WNT WAAIBOOMENHOUT (schertsend of pejoratief) - (timmer)hout van onbepaalde of mindere qualiteit

waaje
werkwoord, zwak
waaien; ook: weiden
R gez. Tis stil ast nie waait (= Er gaat een dominee voorbij.)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - kösters koej maag ópt kèrkhòf waaje (heeft een streepje voor) ('50)
B waaje – waajde – gewaajd

waajer
zelfstandig naamwoord
bovenlicht
WBD (III.2.1:67) waaier, ook boovenlicht

waajer, wèjer
bijwoord, bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen - verder, wijder (waajer, wèèjer)

waajpaol, waajpòltje
zelfstandig naamwoord
WBD (Hasselt) weidepaal
Figuurlijk: benen
Gracieuze schoene ha ze ok al gin aon, die zon trouwes nie gestaon hebben onder zon rèèchte waaipaolen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

waandelbier drinke
uitdr.
Voor ontspanning gaan wandelen zonder een café te bezoeken
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - waandelbier drinke (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1969) - er voor de ontspanning op uittrekken zonder onderweg iets te verteren

waandele
werkwoord, zwak
wandelen
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - Ze waandelden aal proatende tot oan de staad
WBD III.1.2:118 'wandelen' = wandelen; ook: 'slenteren'
Dirk Boutkan (1996) - (blz.67) ik waandelden en sprong
waandele - waandelde - gewaandeld (geen vocaalkrimping)

waandelèèr
zelfstandig naamwoord
wandelaar
R.J. et park is vur de waandelèèrs

waar, was
ww, pv
was
Cees Robben - Waarde gij verschrókke, Nòl?
DANB der waare vèèf prèèze
Henk van Rijen - hij wies himmol nie waor ie waar
R.J. 'Ik waar 'ne wèver' (blz. 211) 'Ik was vruuger 'ne wever' (blz. 205)
B ik waas, hij waas, gij waort
verleden tijd van 'zèèn'

waas
zelfstandig naamwoord
- de was; zowel de was als die gedaan (gekookt) wordt, als de was zoals die te drogen hangt
Cees Robben - óp de goot stao de waas te wòsseme
Elie van Schilt -'s Zondagsaoves wier de waas gekòòkt op de kachel, hil ut hùis was dan deurtrokken van de zééplucht en de waosum van de kokende waas. Die wasketel wier dan ingepakt in un stel ouwe dekens, dan kon de waas 's naachts 'trekken' en was smèèreges nog lekker wèèrem. En wij boven nog in ons bed roken 'Ut is vandaog wir wasdag'. (Uit: 'Ut stonk mar toch mis ik de stank van vruuger'; Cubra, ca. 2000)
Frans Verbunt (1996) - in de pispot gewaase en in de schorstêen gedrêûgd (gezegd van niet al te witte was)
GD94 de waas hong nòg bèùte
Wanneer ze de kolenvergassers [van de gasfabriek] opentrokken, moes de waas ôk nie bèùte hangen, die zaat dan binnen de kortste keren vol zwarte stippen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)
WBD (III.2.1) waas - wasgoed (ook de schone was)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WAS(CH) znw.m. en niet v.

waas
werkwoord, persoonsvorm
was
verleden tijd van 'zèèn': ik/hij waas

waase
werkwoord, zwak

wassen

waase - waaste - gewaase (geen vocaalkrimping)

In de miste höshaawes wier smòndags gewaase.

M Veul te waasse èn wèèneg te vouwe.

De Wijs -- Jè, jè, ik waas me twee keer per jaor , vuil of nie vuil (11-02-1965)

De Wijs -- witte dègge mee heet waoter beter witter kunt waasse (09-07-1967)

Cees Robben - Ge kunt er oewèège waasen èn verschôone (Zo druk is het in de kerk!)

Cees Robben - Ik waas menèège twee keer per jaor, vèùl òf nie vèùl.

Cees Robben - zêûmen en waase; Wörom haawde gij oew pèt op as ge oewèège waast?

Cees Robben - ...dè was me toch unne vuile kastelein… die waaste zunne snevel nog nie eens

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - Ze laote der ège waasse - ze laten zich wasschen

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - we zulle dè vèèreke wèl waase, zi den boer èn hij douwde den doomienee in de mistput (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) - we zullen dat wel klaren

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - veul te waase èn wèèneg te vouwen hèbbe (Kn'50) - veel drukte maken en weinig nuttig werk verrichten; weinig bezitten

WBD (III.3.2:169) 'wassen' = kaarten schudden; ook 'schokken'

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - waase (met rekking) blz. 106

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
wa.se(n), st.ww. (wies, ook waaste), tr. 'waassen' - wassen

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - waasse ww - wassen

waase

werkwoord, zwak

groeien

Cees Robben - 't kaf waast meej'

WBD III.1.1:7 'wassen' = groeien

waase - waaste - gewaase

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
st. ww. (wies), intr. 'waassen' - wassen, groeien

waaser

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - (textiel) stukkenwasser, bediener wasmachine

walge

werkwoord, zwak

Henk van Rijen - 'wallege' - vervelend doen, treiteren

walkvat
zelfstandig naamwoord
walkvat
WBD walkvaate (mv); een om een horizontale as roterend gesloten vat, dat bij diverse bewerkingen in de leerlooierij kan worden gebruikt; (II 697)
WBD walkvaate (mv) - vat waarin wordt gelaafd. (II 623)
WBD walkvaate (mv) - looivat, vat gebruikt bij o.a. de snellooiing (II 636)

wankelbeureg
bijvoeglijk naamwoord
WBD III.1.2:113 'wankelbarig' 'wankelbeurig' = onvast ter been

wanneer
bijwoord
wanneer?
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - Waannir komd u bruur jaaw bezuuke?

waofelbinding
zelfstandig naamwoord
wafelbinding
WBD waofelbinding (II:1046) - wafelbinding: overeenkomend met wafels

waoge
werkwoord, zwak
wagen, durven
Frans Verbunt (1996) - die nie waogt die nie wint, die nie schèt die nie stinkt
B waoge - waogde - gewaogd
— geen vocaalkrimping
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
ww. (met gemengde vervoeging: woeg, gewaogd) tr. - wagen

waoge
zelfstandig naamwoord
wagen, kar, auto
Het verkleinwoord is waogetje of waogeltje
blauwe waoge - ziekenauto voor psychiatrische inrichting
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - kènderwaoge
Twee peerde veur éénen waogel? (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Trouwsumke', 1941)
En 's Zaoterdags was er et waogeltje klaor,
geverfd en gelakt: een gerijke! (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'Den bok', 1941)

en laoide ze gaaw
op z'n waogeltje... (Piet Heerkens; uit 'Vertesselkes, 'De kerk verdouwd', 1944)

Cees Robben - De biste plòts bij en begròffenis èn en brölòft, dès den twidde waoge.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - meej Dielemanse waogetje nòrt paopeköltje gaon ('72) - overleden zijn [Dielemans = begrafenisonderneming]

Henk van Rijen - hèdde wir ne nuuwe waoge? et zit er nògal aon!

Henk van Rijen - 'waoge, waogel'

Cees Robben - 'die sprong d'n waogel in'

WBD III.3.1:390 'wagen' = voertuig, ook genoemd: 'stootkar of gerij'; auto

Buuk waogeslouwe - evenement vóór carnaval waarbij het Tilburgs publiek in aanbouw zijnde wagens in de bouwhal kan bewonderen.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - AGEL znw.m. - wagen, fr. chariot (ook in Limb. en Brab.)

WNT WAGEN (I), WAGEL

waoghaaw(st)er

zelfstandig naamwoord

waaghouder(ster)

Lodewijk van Dorrus Misters - Deze werd niet van gemeentewege benoemd, maar was pachter van de waag op de botermarkt. De laatste die dit baantje waarnam, was mej. Trees van Borne. De botermarkt werd eertijds gehouden op de verhoging voor het stadhuis, maar deze verhoging strekte zich uit zo ver als nu voor het stadhuis klinkerbestrating is gelegd. Op deze verheven vlakte waren Vrijdags de boeren en boerinnen uit Tilburg en omliggende dorpen met hun boter en eieren. Velen van hen hadden ook in de stad hun vaste klanten onder de winkeliers, zoals de firma Bronsgeest, Sjoo de Beer, Ferd. Wittens, in de onmiddellijke omgeving der markt. Vele huismoeders kochten echter op de markt, maar een hele "weg" boter was voor de meesten te veel. Als zij dan hun keuze gemaakt hadden, kochten zij met twee of gedrieën zo'n "weg". Ze lieten die afwegen en verdelen aan de waag en ieder betaalde naar gelang het gewicht dat ieder had; voor het afwegen gold een tarief van 1 cent per pond. De boterwaag had haar vaste plaats voor de deur onder het bordes van het stadhuis. Behalve boter hadden de boerinnen en boeren ook eieren, maar deze werden zoals nog heden per stuk verkocht. Deze boter- en eiermarkt had een groot nadeel. De lui stonden in zomer en winter, in regen en sneeuw, steeds buiten. Om die reden werd dan ook de "boterhal" gebouwd. Hierin werden ook ondergebracht de vleesstalletjes, die door de slagers konden worden gehuurd, zodat ieder steeds een vaste plaats had. Voordien hadden zij hun kraampjes op de markt. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 5 'Voorlezer en wijkmeesters; NTC – 17-2-1951)

waogemaoker

zelfstandig naamwoord

wagenmaker, 'kèrsmid'

DANB Witte ginne waogemaoker?
WBD (II:2693) 'waogemaoker' - wagenmaker ‘rojmaoker' - rademaker

waoke
werkwoord, zwak
waken
Cees Robben - wij hèbbe vannaacht meej vèèf man gewòkt;
Lodewijk van Dorrus Misters - Het was ook de gewoonte, dat bij grotere lijken 's nachts gewaakt werd. Dit was weer een burenplicht. Die wake werd gehouden door minstens twee personen. Om wakker te blijven gebruikten zij dan sterke, zwarte koffie. Dus zonder melk. Als men dit laatste eens vertelt in gezelschap van jongelui, wordt dit waken onzin genoemd. Zij zeggen: dood is toch dood! Inderdaad, dat zal niemand ontkennen. Maar er is verschil tussen dood en schijndood. Bij het beoordelen van vroegere gewoonten en gebruiken moet men niet afgaan op de tegenwoordige maar vroegere tijden. Het is nog niet zo heel lang geleden, dat er dikwijls epidemisch besmettelijke ziekten uitbraken zoals typhus, cholera, pokziekte enz. en dan was het in 't geheel geen zeldzaamheid, dat lijders aan een dier ziekten dood gewaand en ook als zodanig behandeld werden. Juist daarom was en is er nog wettelijk een tijd bepaald, waarin het lijk niet begraven mag worden. In die tijd is waarschijnlijk ook de verplichte koepokinenting tot stand gekomen. Dat het waken in die omstandigheden niet zinneloos maar noodzaak was, begrijpt nu iedereen wel en het gebeurde ook vaak, dat het niet vruchteloos was. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 2 ‘Doden-cultus van eertijds’; NTC – 16-11-1950)
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - sloapen en woake
B waoke - wòkte - gewòkt
- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij wòkt

waolvink
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - vink (Fringilla coelebs)
Cees Robben - 'ik heurde ... van takkeling en waol'

waone
werkwoord, zwak
wanen
- waon - waont - waont / wònde - wònde - wònde - gewònd
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 38) in verl. tijd vocaalkrimping: wònde; - waone - wònde - gewònd

waope
wapen
zelfstandig naamwoord
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'waopen', 'waopens'

gez.Pierre van Beek - Ze heeget hoog in der waopes - is nogal hoogmoedig (Tilburgse Taaklplastiek 174)

waor, wòr

bijwoord, bijvoeglijk naamwoord

waar

M woar

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden -- Ast nie waor is, geef ik men gat vur en kummeke soep.

De Wijs -- (interessante cafépraat:) ge môt toegeve as 't waor is en 't is waor, d'es klaor! (09-04-1973)

Cees Robben - èn et moet ècht waor zèèn. Kwót wòr was, Wies. Wè waor is, dès waor.

Cees Robben - Dès sund war, waor òf nie? en pèep waor de kòp aaf is; was et mar waor: zowel vragend als betr. bijwoord, als bijv.nw.

DANB ik weet nie waor ik em zuuke moet

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - as et waor is, zégge ze in de joodekèrk (AM'84) - hiermee wordt twijfel uitgedrukt aan de waarheid van een bewering.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ast nie waor is, steele de dieve me (D'l6) - bezweringsformule

Henk van Rijen - dès zo waor as de Lonse tram tuut - dat is beslist waar

waoraon en waoraaf

bijwoordelijke uitdrukking

alle details van een situatie of kwestie

't Menneke moet precies weten waoraon-en-waoraaf. Weten wè-t-ie maag en nie maag, wè-t-ie mot en nie mot doen of laote. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

...en toen kos ie ons vertelle, waoraon en waoraaf... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)

waore, waort

werkwoord, persoonsvorm

waren, waart

B verleden tijd van 'zèèn': wij waore, gij waort, zij waore

waos

zelfstandig naamwoord

WBD III.4.4:58 'waas' = mist; ook: 'wasem', 'mot', of 'smook

WBD III.4.4:212 'waas' = damp, stoom, ook 'blaak', 'rook', 'stoom'

waot

zelfstandig naamwoord

scherpe kant, snede van een wapen

WBD (II:2708) 'Waot' - waat, vouw, snede van een beitel

waoter

zelfstandig naamwoord

water

Van Delft - Bij noodzaak moet men z'n buren een dienst bewijzen, en dit drukt men volgenderwijs uit: "Waoter en vuur en weigert men ginnen gebuur." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

Van Beek - Water kan geen bloed worden. - Een stiefkind kan men niet als een eigen kind beminnen. (Nwe. Tilb. Courant; Dialect en spreekwijzen; 10 januari 1959)

Cees Robben - 'oewe snevel lekt wel bevrore? dan hekker iets te veul waoter bij gedaon

Cees Robben - en waoterke waor niks in lèèft; twee eemers waoter haole;

Cees Robben - et waoter van de Gielsebaon; ene waoterkòp; zolang de kraon nog waoter gift

Henk van Rijen - Kaaw óp zen waoter hèbbe - aan een blaasaandoening lijden.

R Waoter, dè dugt nòg nie in oew schoene! (dus niet drinken)

WBD waoterput - waterput (op het boerenerf), ook 'put' genoemd

WBD III.1.1. lemma urine – verspreid in Tilburg

WBD III.1.1. lemma urineren - Tilburg – 'Het is hoog water'. [Hoge nood hebben]

WBD III.4.4:21 'waterlucht' = regenvoorspellend wolkje

WBD III.4.4:189 'getwater', 'mooswater' = vuil water

DANB ik hèb et em afgeraoje óm zoo laot langs et waoter te gaon

DANB twaoter zal gaa kooke - het water zal dadelijk koken

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - hil wè waoter vèùl gemòkt hèbbe (Pierre van Beek - TT '72) - na veel moeite de zaak toch geklaard hebben.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - meej waoter valt niks goed te maoken èn meej sèùker kunde niks bedeèrve (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1965) - om iets te verbeteren dient men de juiste middelen te gebruiken. (ook Stadsnieuws - 040508)

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Volgens krt. 6l valt T nog net binnen het gebied waar de vocaal lang is

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - waoter zn - water

Haor WATTER - water

waoterachtig

bijwoord

waterachtig; slechts eenmaal aangetroffen; waarschijnlijk is er een verband met 'watertanden', 'het water loopt in de mond':

Daornao gekookte ham, gin gewone zooas ge in de winkels koopt, nèè ham

die bij den bakker 'n wijltje in den oven gesmoord hô, half en half gebraojen zoodè 't er 'nen geur afsloeg om waoterachtig van te worren. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)

waoterbisje

zelfstandig naamwoord

waterbeestje

WBD III 4,2:179 lemma Schrijvertje - Het schrijvertje of de draaikever (Gyrinus natator) meet 5-7 mm. Vroeger kwam het door Gezelle beroemd geworden zeer kleine schijverke nog algemeen voor, maar het heeft zeer onder de watervervuiling geleden. Het is een klein glanzend zwart roofkevertje dat
kringen op het wateroppervlak maakt en bliksemsnel onderduikt bij gevaar.
schrijverke – frequent in Tilburg
watertor – Tilburg
WBD noemt hier voor Tilburg niet 'schaatsenrijder' (wel in Oud Gastel)
waterbeestje – Tilburg

waotere

werkwoord, zwak

wateren, urineren

WBD III.1.1. lemma urineren - ook in Tilburg

waoterkiepke

Henk van Rijen - waterhoen (Gallinula chloropus)

WBD III.4.1:233 'waterkipke' - waterhoen (Gallinula chloropus), ook: 'schieteendje', 'witgatje', 'witkontje' of 'markoot' genoemd

waoterschòt, -scheut

zelfstandig naamwoord

tak die ontstaat op de stam

waotertoore

zelfstandig naamwoord

watertoren

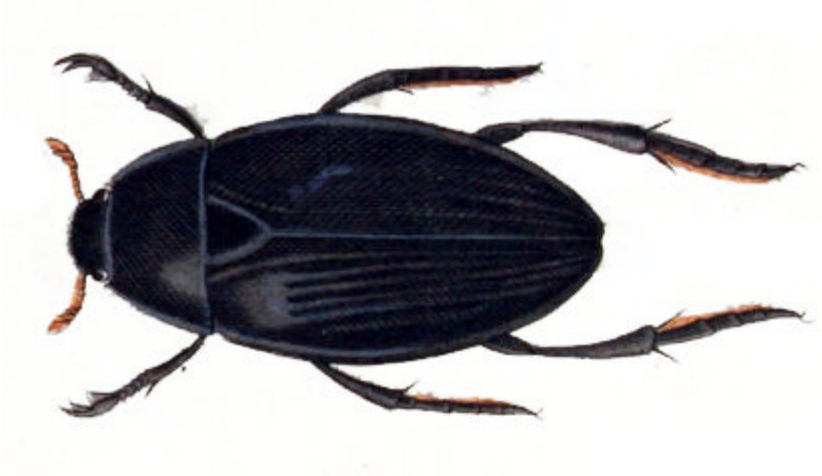
Ok de koeltorens [van de gasfabriek], deur onze onwetendheid waotertorens genoemd, waren geen sieraad vur de buurt. Zij lieten bij enne verkeerde wend, un sôort motregen vallen. Hil vremd waar dè, et gebeurde ok as de zon scheen. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

waotertòr

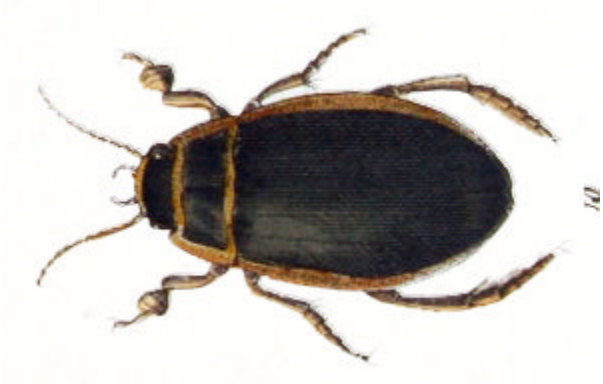
zelfstandig naamwoord

watertor

WBD III 4,2:178 lemma Watertor - Watertor is de algemene naam voor kevers die onder de waterspiegel leven. De bekendste soort is de spinnende watertor of waterkever (Hydrous piceus, 35-45 mm; zie afb.), een grote, pikzwarte en bolvormige tor, vroeger zeer algemeen in stilstaand water en sloten, die zich met waterplanten (en soms met viskuit) voedt. Ze ademen lucht in door hun sprieten. (...) Een andere bekende soort is de geelgerande watertor (Dytiscus marginalis,
35 mm), een glanzend groene roofkever die zich met zwakke en zieke (kleine) vissen voedt.
watertor – zeldzaam in Tilburg

Hydrous piceus

Dysticus marginalis

WBD III 4,2:179 lemma Schrijvertje - Het schrijvertje of de draaikever (Gyrinus natator) meet 5-7 mm. Vroeger kwam het door Gezelle beroemd geworden zeer kleine schijverke nog algemeen voor, maar het heeft zeer onder de watervervuiling geleden. Het is een klein glanzend zwart roofkevertje dat
kringen op het wateroppervlak maakt en bliksemsnel onderduikt bij gevaar.
schrijverke – frequent in Tilburg
watertor – Tilburg

waozeg, wòsseg

bijwoord, bijvoeglijk naamwoord

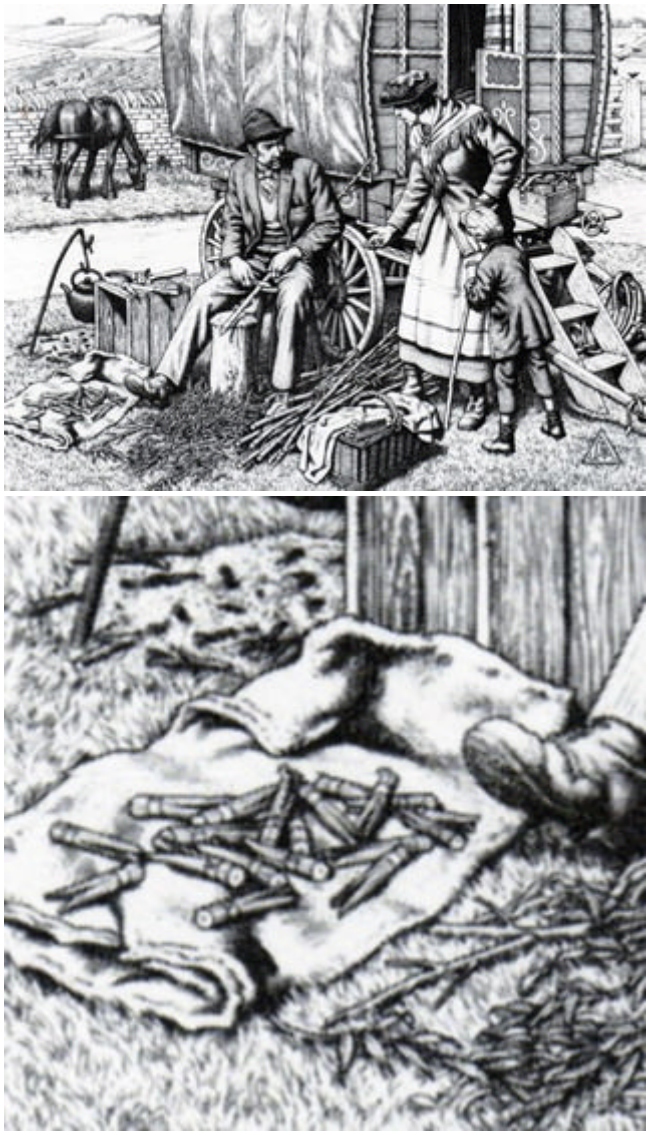
Henk van Rijen - wazig, mistig

war
tussenwerpsel
nietwaar
Cees Robben - èn vatte nòg en glòske war ...; as ik grôot bèn war;
Cees Robben - tis mar te vruug war; wèn weer wir war Wies!
DANB die kèèrs gift en goej licht war - die kaars geeft 'n helder licht he?
Henk van Rijen - dè wodde wèl, war - dat zou je wel willen, nietwaar
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 97) die kèèrs gift en schôon licht, nie/ niewaor/ war?
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - war + wòr (krt. 105)
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - was tsw - nietwaar?
Str. war (1:42)
Bosch war - nietwaar

wasdag
zelfstandig naamwoord
wasdag
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - mòndag ist wasdag
samengesteld uit 'waas' + 'dag'

washèùs
zelfstandig naamwoord
WBD bijkeuken (op de boerderij), ook 'moos', 'goot' of 'aachterhèus' genoemd
Henk van Rijen - 'waashöös'
Frans Verbunt (1996) - 'waashèus' huis waarvoor een vrouw de was doet; deel van een huis waarin de was gedaan wordt

wasmesjien
zelfstandig naamwoord
wasmachine
Henk van Rijen - 'waasmesjien'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WAS(CH)MACHIEN znw.o. (niet v.) - waschmachine

Gravure van onbekende kunstenaar - De wasknijpersnijder

waspinneke
zelfstandig naamwoord
wasknijper
Henk van Rijen - 'waaspinneke'
WBD (III.2.1:341) waspin, wasknijper

watjekou
znw.
oplawaai
Van Beek - "Iemand een watjekou geven" betekent een opstopper verkopen. - "What you call". (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

wats
oorveeg

N. Daamen, Handschrift 1916 - "ik gaaf 'm 'n wats om z'n ooren (een klap)"
WNT WATS (I) - l) slag, bepaaldelijk met de vlakke hand tegen iemands gezicht, wangen e.d., draai om de ooren, oorvijg

wè, wèt

vn.

wat

wènne wènd war - wat een wind hè!

Cees Robben - Wènne swiet, wèn paraade! - Witte wègge kunt!

Cees Robben - Asse mar wiese wèsse won; ik gao wè spèlle krabbe; wè mòtte?

Cees Robben - hij moes wè wòchte; wètter nie óp kan, dè lòtte er mar nèffe hange;

Cees Robben - wóttie wè? jè, hij wó wèl wè; tis iedere keer wè aanders mee jou:

Cees Robben - Zult is en vèèreke wè gelèèk in de frut zit; wè nen bèùk!

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - Wè doetie daor?

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - Ze nemen aalles wetter te krêgen is; wè vur 'n klêd?

DANB ik hèb wè kórs

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - gij ók wè? want gij zèèt er ók ginne van Zibrègs (Kn'50) - jij mag meedelen (gezegd als er uitgedeeld wordt: die van Zeebregts hadden bij een erfenis niets gekregen)

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 20) wè

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - wè vn - wat

GD05 dè waar wèd aanders

wèblief

tussenwerpsel

wat b(e)lieft u?

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - wèblief

wèddeschap, wèddingschap

zelfstandig naamwoord.

weddenschap

DANB ze springe wiet vèrste kan vur e wèddeschap

...naor aonleiding van 'n weddingschap. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

WBD (III.3.2:190) weddingschap = weddenschap

wèdst

bw/bijvoeglijk naamwoord , superl.

verst

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - die et wèdst van hèùs zit, mòkt et et bist ('70)

wèdte

zelfstandig naamwoord

wijdte

WBD III.4.4:196 'wijdte' - uitgestrektheid

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WIJDDE (uitspr. wedde) - wijdte. Van hier naar Amsterdam is 'en heel' wijdde.

wèèd

bijvoeglijk naamwoord

wijds

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 47) et laand is wèèd - et wèje laand (wèj laand) wèèt laand

wèèd, wèjer, wèdst

bijwoord, bvn.

wijd, ver, wijds

enen bòlscheut/kaajscheut wèèd

WBD (Hasselt) 'wèèd staon' (van een paard) - met de benen te ver uit elkaar staan, ook genoemd 'brêed' resp. 'röm' , (Hasselt) 'rèùm' staon

Cees Robben - ómdèk te wèèd in men aachterwèèrk zèè

„Die voogels vliegen alle jaoren/ aaltij op dezèlfde tèèd/ meej ammolle nòr et Zuije/ want om te lôope is te wèèd." (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Wörom doen ze dè)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ók meej klómpen aon kunde wèèd koome, mar dan meuder nie meej klossenbakke (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1968) - Iemand van gewone komaf kan het ver brengen als hij zijn manieren maar aanpast.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - te wèèd, Bèt, twee keer van doen ('7l) - aansporing tot zuinigheid

WBD wèèd (II:1245) - wijd

Henk van Rijen - wont ie wèèd? - woont hij ver weg?

Henk van Rijen - 'wèèt-eweg' - ver weg

Dirk Boutkan (1996) - et laand is wèèd - het land is wijds Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WIJD, wedder, of: wijer

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - wèèd bw - wijd, ver, erg

Bosch wijer - compar. van wijd

Haor wèèt - ver

WBD III.1.2:151 'wijd stappen' = met grote stappen lopen

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 50; wèèd - wèjer - wèèdst

weedeman

zelfstandig naamwoord

weduwnaar

WBD III.2.2:55 'weduwman' = weduwnaar; ook 'weeuwenaar'

J. H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - WEDUWMAN, voor weduwenaar; het is elders minder gemeen dan weduwvrouw. Men vindt bij de ouden ook 'wifman', wijfman.

WNT WEDUWMAN, weduweman, wedeman, weedman, enz.

wèèdèùt

bijwoord

Frans Verbunt (1996) - verreweg

weedevrouw

zelfstandig naamwoord

weduwe

En weedevrouw die aachter bleef/ meej zeuve klèène kiendjes (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dènkt es deur...)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - in wòrsten èn weedevrouwe witte nie wèsse indouwe (Kn'50) - pas op voor een huwelijk met een weduwe

Henk van Rijen - 'weedevraaw'

Frans Verbunt (1996) - 'weedevraaw'

J. H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - WEDUWVROUW. Men hoort hier onder de mindere klasse meer 'de weduwvrouw N.N.' dan 'de weduwe N.N.'

wêef

weefde

1e en 3e pers.enk. verl. tijd van 'wèève', volgens kl. I

Hiernaast komt ook 'wèèfde' voor, de zwakke vorm

wèèf, wèfke, wèève

zelfstandig naamwoord

vrouw, wijf

Pierre van Beek - et wèèf - de vrouw des huizes

MP gez. Ik was liever zene rôozekraans as zen wèèf

R.J. ik zeej teegen et wèèf - ik zei tegen mijn vrouw

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - hij is ermee gestèld as ene wèèver meej en lui wèèf (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1966)-hij kan met zo iemand niet werken; die is hem meer tot last dan tot hulp WBD 'òwt wèèf' (II:1051) - oud wijf, benaming van een verkeerde knoop (zie: aawwèèveknêup)

Frans Verbunt (1996) - ge kunt nie alles hèbbe: goej booter èn en vèt wèèf

Piet van Beers – 'Van tèùn veraandere is ok nie alles': Tienus Môone ha 'n wèfke,/ zèg mar gerust, en lillek wèèf. (Brabants Bont 1; z.j., ca. 2005)

WBD III.3.1:23 'wijf', vrouw - vrouw

WBD III.3.1:194: 'wijf', 'schooierswijf, schooister, schooierin, schooier, trut, sloerie' = schooiersvrouw

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WIJF znw.o. - De buitenlieden gebruiken nog immer 'wijf' om hun echtgenoote aan te duiden en vinden daar niets onbeleefds of minachtends in.

J. H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - WIJF. De bouwlieden der Baronie van Breda, aan den kant der Langestraat wonende, noemen, van hunne eigene vrouwen sprekende, dezelve standvastig 'mijn wijf'. Z.a.

WBD (III.3.2:178) wèèf = vrouw in het kaartspel

WBD (III.1.1:5) 'wijf' = vrouw

WBD (III. 1.4:35) 'stom wijf' = domme vrouw

wèèfketaaw

zn

weefgetouw

WBD ketaaw (II:944) – getouw; handketaaw, haandgetaaw (II:944)

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.o. 'weefketaauw' – weefgetouw

wèèfkam

zelfstandig naamwoord

wèèfkam, weefraam

WBD wèèfkam, kam (II:966) - weefkam

weeg

zelfstandig naamwoord

weg

'in de weeg' - in de weg

'öt de weeg' - uit de weg

Dirk Boutkan (1996) - in de weeg - in de weg (De rekkingsvocaal duidt op een oorspr. open lettergreep "wege" in de datief enkelvoud.)

Ziede nie dègge in de weeg staot?

Ik gao gin man öt de weeg - Ik ga voor niemand opzij.

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - öt de weeg kunnen - zich kunnen verplaatsen; kunnen rondkomen

De Wijs -- (Horen zeggen tegen iemand die zwaar in verband zat) -- “Gij het zeker erges in de weeg gestaon” (04-07-1969)

In die straot voetballen ging nie, de stoep waar te smal en op die kaaien koste alléén oewe nek breken, as ge nie ötkéékt en die kaaibaande zaten ok verekkes in de weeg. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - weeg zn - weg 'in de weeg'; ötteweejg' - uit de weg

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - WEG 3) in de

uitdr. 'uit de weg' uitgesproken als 'weeg'.
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
bijw.verb. 'uitteweeg' (d.i. uit de weg)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
WEEG - te weeg - op het punt: Ik was zjust te weeg om te vertrekken.
WNT WEG, weeg, wegt, weug

weege
werkwoord, sterk
wegen
B weege - wôog - gewooge
- geen vocaalkrimping in tegenwoordige tijd
Henk van Rijen - 'wèège'
WBD weegschaol - weegschaal
Cees Robben - kwók wies wèk woog
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
st.ww. (…woeg: vgl.Franck e.a.) tr.+ intr. – wegen

wèègere
werkwoord, zwak
weigeren
B wèègere - wèègerde - gewèègerd
- geen vocaalkrimping
WBD III.1.4:51 'weigeren' = iemand weerstaan WBD III.1.4:333 'weigeren'
= idem

weeges
voorzetsel
wegens
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - WEGENS - wé:ges

weegescheet
zelfstandig naamwoord
WBD III.1.2:336 'wegenschaat' = strontje

weegetaks
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - wegenbelasting

weejband
zelfstandig naamwoord
WBD 'weejbant' (II:1391) - w-band (bep. versiering van een pet)

week

zelfstandig naamwoord

week

- in de week = doordeweeks, op weekdagen: ...in de week iederen mèrgen om kwart veur aachte op de zwartgelakte klumpkes nor de kerk klefferen... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 2; 16-10-1929)

WBD nòg en week aaf, nòg en week òn de reekening - de koe moet over een week kalven

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - we.k, znw.vr. - week

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WEEK (met zachtl. e) znw.v.: de Witte week - Goede week; gebroken week

wêek

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt (1996) - het weken, het weekprooes

Frans Verbunt (1996) - iets in de wêek zétte

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - week zn - iets in de week zètte

bijvoeglijk naamwoord

zacht

WBD wêek (gezegd van een paard) - week in de bek

WBD III.1.4:68 'week' = zachtzinnig

WBD III.4.4:211 'week' - klam, ook 'taai', 'klammig', 'klef'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WEEK, WEEKELIJK - zwak van gezondheid

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - we.k, bijvoeglijk naamwoord - week

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WEEK (met scherpl. e) bvw.: week hout - dat gemakkelijk bewerkt wordt

Etym. Got. waika, D. weich, N. week, T. wêek

wèèk

zelfstandig naamwoord

wijk; ook: het weken (zacht maken)

Henk van Rijen - wijk

Cees Robben - 'hij leeget in de wèèk'

wêeke

werkwoord, zwak

weken, zacht maken

B wêeke - wikte - gewèkt

in tegenwoordige tijd ook vocaalkrimping: gij/hij wikt; part. gewikt!

wèèke

werkwoord, sterk

wijken
WBD III.1.2:159 'wijken' = achteruitgaan
B wèèke - wêek - geweeke
- in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij wèkt

wèèkmister
zelfstandig naamwoord
wijkmeester
Lodewijk van Dorrus Misters - De Wijkmeesters of Burgerkapiteinen vertonen in hun functiën overeenkomst met de honderdmannen uit de Frankische tijd. In de Middeleeuwen stond aan het hoofd van elk tiental huisgezinnen (tiendemanschap of gebuurte) een deken of tiendeman. Aan het hoofd van tien tiendemannen stond een honderdman of wijkmeester. Elke wijk of herdgang had er één. Vóór 1810 werden zij aangesteld door de Heer, doch ook wel door de schout (later drost) en schepenen. De wijkmeesters waren de hoofden en rustbewaarders der wijken terwijl zij ook als brandmeesters optraden. Tevens verrichtten zij met (door hen opgeroepen) manschappen politie- of schuttersfuncties, bijv. bij het jacht maken op bedelaars en landlopers, of bij het afzetten van het terrein bij executies.
In een oude verordening op de brandweer in de gemeente Tilburg (van 18 Aug. 1856) lezen we als volgt:
Art. 9. De wijkmeesteren der onderscheidene wijken zullen ten allen tijde zes personen, die niet tot de brandspuit behoren, bij voorraad commanderen, welke bij het ontstaan van brand zich met schoppen of platte rieken bij den brand zullen moeten doen vinden ten einde des noodig het brandende puin met aarde te overschieten.
Art. 10. Voor de in art. 9 bedoelde gecommandeerde personen zullen de wijkmeesters lijst houden en zal niemand hunner zich daaraan mogen onttrekken.
Wie de wijkmeesters in de 19de eeuw aanstelde wordt niet vermeld. Instructies of benoemingen waren tot dusverre niet te vinden. Ze zijn misschien als semi-officieel te beschouwen. In een register van de plaatselijke bedieningen (1852) worden zij wel genoemd, maar over de aanstelling wordt niet gerept. (Lowie van Dorrus Misters; rubriek Onze Tilburgse folklore, afl. 5 'Voorlezer en wijkmeesters; NTC – 17-2-1951)

weeks
bijvoeglijk naamwoord
WBD III.1.3:3 'weekse kleren', "s weekse kleren' = doordeweekse kleren

wèèl, wèltje
zelfstandig naamwoord
poos, tijd
Et zal nòg wèl en wèltje duure vurdèt zoomer is. WBD III.4.4:131 'wijl' = poosje, ook 'hortje', 'wijltje'
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -

we.l, znw.vr. - wijl, wijle, tijd
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - wèèl zn - tijd, poos
WNT WIJL (I) - begrensde tijd van zekeren duur

weemel
zelfstandig naamwoord
WBD III 4,2:158 lemma Kevers - De kalander (Calandra granaria, een snuitkever die in meel of graan leeft) heet in het Kempenlands Wb. 1 en het Noordmeierijs Wb. wemel.
WBD III 4,2:235 lemma Mijt - De mijten (Acari) vormen een zeer uitgebreide familie van kleine spinachtige diertjes, die veelal schadelijk zijn. Sommige leven parasitair op andere organismes en voeden zich aan hun gastheer, anderen leven van producten van de mens, zoals meel en kaas.
mijt – Tilburg
wemel – zeldzaam in Noorden van Tilburg
kalander, klander – Tilburg
WBD III 4,2:238 lemma Meelmijt - De meelmijt (Tyroglyphus farinae) is een zeer kleine mijtsoort die in vochtig meel leeft. Enkele woordtypen berusten waarschijnlijk op verwarring met andere diertjes die in het meel kunnen leven, zoals de kakkerlak (...) en de kalander (...) Sommigen [van de respondenten] noemen alles wat het meel doet bewegen foutief 'klander'.
wemel – zeldzaam in Tilburg

Wijnflessen, aangetroffen bij archeologisch onderzoek naar het Kasteel van de Hasselt. Ill. uit: *Graven naar het kasteel van Tilburg*, H. Stoepker 1986

wèèn
zn
1. wijn
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - bier en wên (ê: vgl. gête - geiten)
DANB de pestoor heej goeje wèèn

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - Latèèn drinkt wèèn (Kn' 34) - mensen met gymn. opleiding drinken wijn

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - kóm drinke we wèèn, bier èn spons; ópt gèld stao te leeze 'God zij mèt óns (D'l6) - aansporing om het glas te heffen

...strak zèèdet ammol meej mèn êens/ dè wèèn verrèkkes fèèn is. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Wès wèèn tòch fèèn)

Frans Verbunt (1996) - as den boer wèèn drinkt èn de pestoor mèlk, dan zèn der twee ziek

Dettie waoter veraanderde in wèèn. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Stadsnieuws - As den boer wèèn drinkt èn de pestoor mèlk, dan zèn der twee ziek (13040?)

2. dommekracht

N. Daamen - handschrift 1916 - "wain - een dommekracht"

wèènaos, wènaos

zelfstandig naamwoord

windas

N. Daamen - handschrift 1916 - "wainoas - windas"

Henk van Rijen - 'wèènaas'

WBD I.1.169 wend(as) K 183; wainoas hs Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -

wèène

werkwoord, sterk

winden; wenden; woelen

Cees Robben - snaachs doek niks as ruuren èn wèène;

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - nò veul wèènen èn draaje wast gevónde (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1969)- na veel wenden en keren; na een langdurig proces was de oplossing gevonden.

Piet van Beers – 'De IFF': Ak saoves (laoter dan normaol)/ nog flink getòffeld hèb/ èn ik hèb wè stèèrke draanke ingenoome/ dan lig ik irst nog uurelang/ te wèène in m' n bèd/ vur dè teliste toch de slaop gao koome. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

Piet van Beers –'Hoest': 'k Laag te draaie èn te wèène. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

B wèène - wón - gewónde

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - WIJNEN - winden. Kiliaen - heeft 'wijnden'. Z.a.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.tr. 'waennen' (d.i. weinnen), weinden, wenden, omkeren

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - GEWONNEN: 3e hoofdvorm van 'wijnen' (winden) WIJNEN - winden; wenden, omkeeren

wèèneg

telwoord, bijvoeglijk naamwoord

weinig

òn diejen boom zitte mar wèèneg pèèren aon.

Cees Robben - die zèn er vórt zó wèèneg; tis sund dèk zó wèèneg verstaand hèb;

Cees Robben - dès te wèèneg;

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - gèllie kree wênig - gijlieden kreegt weinig

Cees Robben - "tis sunt dek zoo wèènig verstaand heb want prakkezeere ak toch dikkels doe'

WBD III.4.4:257 'weinig' = gering aantal

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
bijvoeglijk naamwoord l) weinig, niet veel; 2) klein: Hij is wänig va perseun - klein van gestalte.

wèèntapper

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - tapuit (Oenanthe oenanthe), ook ‘ 'stêenbikker'

WBD III.4.1:92 'wijntapper', 'holkruiper' of 'steenbikker' voor de tapuit

WNT WIJNTAPPER 3) benaming voor verschillende vogelst a) mees, b) roodstaartje, c) de gewone tapuit (Saxicola oenanthe)

weer

zelfstandig naamwoord

kwast in het hout; weersgesteldheid

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - et weer is goed, zi den boer, as et trèktemènt ók mar goed was (Si '67)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - tis goej weer vur de èèkel

(Bi'40) - het is zonneschijn na regen

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - gin weeren in de haande krèège (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1972)- 'n hekel hebben aan werk

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - meej rauw weer gevange zèèn (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1972) - er slordig en ongekapt uitzien

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - weer van de Nobis Jacobis krèège (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1969) - heel slecht weer krijgen (Nobis - plaats des duivels, hel, heeft altijd ongunstige betekenis)

Frans Verbunt (1996) - et schonste weer van de wèèreld - heel mooi weer

WBD III.1.2:350 'weer' = eelt

WBD III.4.4:25 'schoon weer' = mooi weer; ook 'goed weer', 'fijn weer', 'droog weer', 'open weer' A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - weer, wier, wieër - eelt, knoest, kwast

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - WEER v-l) weder; 2) verweer: z'n weer hebben - niet om een weerwoord verlegen zitten; in zijn knollentuin zijn (of; het weer mee hebben); 3) m - kwast in het hout.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WEER (scherpe e) znw.m. en niet o. - eelt, hardigheid in de huid; knoop, knoest, kwast in het hout.

WBD III.4.3:68 'weer' = knoest in het hout

WBD III.4.4:26 'vast weer' - bestendig weer, ook 'staand weer', 'hangend weer', 'goed weer'

WBD III.4.4:25/57 talloze kwalificaties van 'weer' WBD III 4.4:82 'zwaar weer' = onweer

wèèr

zelfstandig naamwoord

war

in de wèèr - in de war

Wie doeget öt de wèèr? - Wie ontwart het?

dur de wèèr - in de war (contaminatie van 'in de wèèr' en 'dur mekaare'

Henk van Rijen - et weer is wir in de wèèr, war - het weer is weer van streek, nietwaar

Steeds in de wèèr om noote te verzaomele... (Henriëtte Vunderink, Vlòmse gaaj, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

CiT (118) "t Weer is wir in de wèr, war?'

WBD (III.4.4:311 'in de war', 'door de war' = in de war

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WÈÈR znw.v. - in de wèèr zijn - druk bezig zijn

wèèrde

zelfstandig naamwoord

waarde

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - ‘waerde’
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ge leert de wèèrde van ene fèfteger pas kènne, as ge der êene moet gòn lêene (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1970)

weerdeg
bijvoeglijk naamwoord
waardig

wèèrdeghei
zelfstandig naamwoord
waardigheid

wèèrdelôos
bijvoeglijk naamwoord
waardeloos
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'wairdeloos'
WBD III.4.4:282 'waardeloos' - onbelangrijk

weere
zelfstandig naamwoord , meervoud
Henk van Rijen - groeven, kloven in de handen

wèère
in de war raken
Henk van Rijen - de draoj zèn dur bekaar gewèèrd - de draden zijn in de war geraakt

wèèreke
werkwoord, zwak
werken
B wèrke - wèrkte - gewèrkt
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 22) 'wèèreke'
MP Gij zult vant wèèreke ginne krommen rug krèège. (= Je werkt niet hard)
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - haard wêrreke is z'n zoak nie - hard werken is zijn zaak niet
DANB hij kan nie gaon wèèreke
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - van et wèèreke ginne kromme rug krèège (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 197l)-niet hard werken
Frans Verbunt (1996) - as wèèrken in en fles zaat, krêeder et stöpke nie aaf
Cees Robben - 'vur den toog worret hardst gewerkt en 't mist gezwit'
WBD de koej weèrkt - maakt uitdrijvende bewegingen bij het kalven; ook genoemd: de koej 'arbèjt', ‘arbèt', ‘perst'
Cees Robben - Hij wèrkt vendaog nie; ik kan teegen èlk lôon wèèreke

- wèèreke - wèèrekte - gewèèrkt

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - WERKEN - wè:reke wkw (rg.)

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - wèèreke ww - werken

Pierre van Beek - Gij zult van et wèèreke ginne kromme rug krèège (gez. TT120)

wèèreld

zelfstandig naamwoord

wereld

R Aachter men gat vergao de wèèreld (opmerking van onverschilligheid)

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden -- Beeter in de wije wèèreld as in nen èngen bèùk.

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - waereld, waireld, wereld

De Wijs -- Hij kan nooît z'n haande tuîs kaauwe, ik geleuf dettie erg van de wèreld is (17-10-1966)

Cees Robben - en zoo begient et ènd van dees wèèreld

Cees Robben - as er in êene de wèèreld in zaat, dan was et wèl in hum

Cees Robben - de wèèreld is nie dur enen haos gedèkt; Gòd schiep de wèèreld rap;

Pierre van Beek - van de wèèreld zèèn - niet weglopen voor de erotiek

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - wêreld (ê = fr. même)

DANB die mòkte hil de wèèreld ònt vèèchte

Cees Robben - 'hij kekt onwèès de waereld rond'

WBD III.2.2:8 'op de/ ter wereld komen' = geboren worden

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - wèèreld zn - wereld

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WERELD znw. v + m, fr. monde

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.vr. 'werreld' - wereld, grond

Verh. WERELD (wéérelt) v - dikwijls gebruikt in de zin vans wereldse gezindheid, zin in erotiek en huwelijk: 'r zit gin wéérelt in - hij/zij zal wel een ongehuwd leven leiden.

Haor WERRELD - wereld

wèèreme

werkwoord, zwak

warmen

Stadsnieuws - Die et kòrtst bij et vuur zit, wèèremt zenèègen et bist (060108)

wèèrepe

werkwoord, sterk

werpen

-- wèèrepe - wierp/wierepe - gewòrrepe

wêergaoj

zelfstandig naamwoord

van: weergave, zijns gelijke

► wirgaoj

"Dè daankt me de weergaoi, köster, 't is oorlog!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)

...om den weergaoi nie! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun naor zee'; NTC 18-11-1939)

"Loop naor den weergaoi", riep den kapelaon... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 10; NTC 3-12-1938)

weerik

zelfstandig naamwoord

WBD III.4.3 weerik - grote wederik (Lysimachia vulgaris)

wèèrk

zelfstandig naamwoord

werk

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - gin wèrek

De Wijs -- en kussen as ze kan…. ze maokt 'r echt wèrk van (23-10-1963)

Cees Robben - Zittend 'wèèrik', zidde ... hèdde gin 'wèèrik' waor ik bij kan gaon ligge

Cees Robben - Tis wir 'mieke-mèùk-wèèrik'; ik dromde dèk wèèrk hò;

Cees Robben - ge wit tòch dè goej 'wèèrik' veul gèld maag kòsse;

Schôon wèèrk waar, programmabuukskes vur concerten van et toonkunstkoor o.l.v. Louis Toebosch. Buukskes vur concerten van de Nieuwe Koninklijke Harmonie, ondertrouwkaorte, bidprentjes, geboortekaortjes en visitekaortjes… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - wèrrek (è = scherplang)

DANB zwaor wèèrek;

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zó te wèèrk gaon (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) zo te keer gaan, misbaar maken

WBD III.1.4:305 'werk' = handeling

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - WERK - wè:rek znw.o. Fr.

travail

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.o. - werk, arbeid

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.o. - 'werk' - afvaldraden van vlas of hennep

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - -WERK, in samenstellingen (wèèrek) behalve 'werk van', bv. Kinderwerk: l) achter onbep.wijs, met verbindings-s: aanleiding tot, reden voor, meestal met ontkenning: 't is gin lagerwèèrek - er is geen reden om te lachen) 2) achter een stam, zonder verbindings-s: spullen, het geheel waarmee iets gedaan kan of moet worden: breekwerk, snoepwerk.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - wèèrk (blz. 18)

wèèrm

bijvoeglijk naamwoord

warm

Cees Robben - Nao et wèèrm eete; as et wèèrm is; ge vat en tas wèèrme rôome;

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - wêrm (lange ê)

Wij gongen elke dag naor ons wèèrk, we kwaame tusse de middag gewoon thèùs om wèèrm te eete net as onze paa. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

DANB et is wèèrm gewist vandaog

WBD III.2.3:40 'warm eten' = middageten

Dirk Boutkan (1996) - (blz.97) tis ene wèèremen dag gewist

Stadsnieuws - Wèsset toch wèèrm war! (180606)

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - WARM – wè:rem bijvoeglijk naamwoord /bw

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WARM, WERM (Kemp.) - warm

weeropper

zelfstandig naamwoord

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - in zene weerópper koome ('65) - in zijn weeropper komen: er bovenop komen; weer beter worden (opperweert = naar boven)

N. Daamen, Handschrift 1916 - "hij komt wir in z'n weeropper - wordt weer tevreden, weer beter)

wêes

persoonsvorm, verleden tijd van wèèze

wees

hij wêes ons de gerichste wèg

wêes
zelfstandig naamwoord
wees, kind zonder ouders

wèès, wèske
zelfstandig naamwoord
wijs, wijze, melodie
Cees Robben - dès nie toevallegerwèès
WBD III.1.4:306 'wijze' = manier

wèès, wèèzer, wèèst
bijvoeglijk naamwoord
wijs
MP gez. Iemand wèèsmaoke dè onze Lieven Heer Hèndrik hiet èn in de Bikse haaj peeje stao te steeke.
Cees Robben - oud èn wees genóg; wè waare ze tòch wèès; nòg gin stripke wèèzer;
Cees Robben - agge me naa nòg nie gelêuft, maok ik oe wèl wè aanders wèès.
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zó wèès as Saaloomóns kat; die viel van wèèshei van de trappe (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) - ter hekeling van iemand die zich wijs voordoet
WBD III.1.4:25 'wijs' = idem; 31 'wijs' - vlug van begrip; 67 'wijs' = braaf
J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - WIJS wordt hier veel gebruikt voor slim of verstandig.

weesee
zelfstandig naamwoord
w.c., wc, (afkorting van water closet)
WBD III.1.1. lemma Naar de WC gaan – naar de wc gaan - frequent noordelijk Tilburg
WBD III.1.1. lemma Naar de WC gaan – naar de wc moeten – vooral noordelijk Tilburg

weesgegruutje
zelfstandig naamwoord dim.
Henk van Rijen - weesgegroetje
WBD (III.3.3:185) weesgegroetje = weesgegroet

wèèsmaoke
werkwoord, zwak
wijsmaken, op de mouw spelden
Lòt oe tòch niks wèèsmaoke!
— weesmaoke - mòkte wèès - wèèsgemòkt

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WIJSMAKEN: Iem. iet wijsmaken - hem iets duidelijk maken, aan 't verstand brengen

weet

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt (1996) - et is mar en weet èn vlooje vangen is en gaaweghèd

weete

werkwoord, sterk

weten

- weete - wies - geweete

- klinkerverkorting in de 2e en 3e persoon enkelvoud van de tegenwoordige tijd, in de gebiedende wijs, en soms 2de persoon meervoud in plaats van jullie

-- je weet / ge wit / witte gij

-- hij weet / hij wit

-- zij / ze weet / ze wit

-- jullie weten / gullie wit / witte gullie

-- weet! / wit...!

Infinitief

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - weejte ww – weten

Pierre van Beek - Nie beeters te weete - voor zover ik weet.

Tegenwoordige tijd – 1e persoon - ik

Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden – Sprikt! Pròt òf lòt en scheet, dèk iets weet. [Zeg iets, al is het nog zo weinig]

Cees Robben - Gij moet nie zóveul praote; dan weete de meense nie hoe lómp dègge zèèt.

Henk van Rijen - dè week nòg wèl - dat weet ik nog wel

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - Dè beger ik vaan jaau te wète (è: tusschen ee en è)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - 'Dèk weet, weet ik zó goed as de pestoor!', zi den boer,' mar nie zó veul' (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) - zeispreuk

Dirk Boutkan (1996) - (blz.99) ik wee(t) nie waor k em moet gòn zuuke

Tegenwoordige tijd – 2e persoon – jij, gij, ge

DANB witte ginne waogemaoker?

Kubke Kladder -- Witte wè ze bij ons schaand noemen? Zelf goei boter eten en oe kender margerine (Column in Nwe. Tilb. Crt. 1930)

Kubke Kladder -- Toen de goeie boerin nog een tas dampende koffie ingeschonken en mee 'ne punt van d'ren blauwen schort 'ne tip van de tafel schoongeveegd had, zei ze voldaan: "Ziezoo Toontje, ge kunt aan den slag," en ze voegde er lachend bij: "as ge nie genog hed wittet mar te zeggen..." (Column in Nwe. Tilb. Crt. 1930)

Jan Jaansen - "Alla kom, haawdoe war, en dè ge bedaankt bent dè witte wel!" (ps. van Piet Heerkens; uit: NTC, 't briefke van duuzend, 1939)

Piet Heerkens -- Zeg, witte gij nog van Jan Viool/ die langs de deure liep/ en geurde naor 'n vuil riool/ en in de schuure sliep? (Uit 'Jan Viool', in Den Örgel, 1938)

Cees Robben - Witte wègge kunt! Niks kunde...
Cees Robben - Dè witte gij toch;
Cees Robben - wittet nòg?
Cees Robben - agge ginne raod wit;
Cees Robben - ge wit tòch dè goej wèèrk veul geld maag kòsse
Cees Robben - vurdè ge et wit
Henk van Rijen - agge wir wè wit - als je weer eens wat weet!
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - witte ww. - weet je
Piet van Beers - Want dieje lucht van vlêes... dè witte/ gao wèl in oe klêere zitte. (uit: 'Eete van unne steen, 2004)
Rudolph van Veen - 2012 - 'Manneke witte gij wel wa dat is?'

Rudolph van Veen in de Top 2000 van 31 december 2012

In de laatste aflevering van de Top 2000 van 2012 vertelde de populaire Tilburgse meesterkok Rudolph van Veen waarom hij van mening is dat eigenlijk het nummer 'God Save the Queen' (het Engelse volkslied) op nummer 1 zou moeten staan, zij het dan in de uitvoering van de Sex Pistols, de punkgroep die zijn eerste muzikale liefde was. Van Veen: 'Ik ben naar de platenwinkel gegaan in Tilburg. Ik zeg, ik kom Never Mind the Bollocks halen. Die man die keek mij aan, en die zei, op z'n Tilburgs: "Manneke witte gij wel wa dat is?"

Tegenwoordige tijd – 3e persoon – hij, zij, ze, het, et, dat, dè
Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden -- Hij kómt van Gôol èn wit van niks.
Dè wè nie wit, dè ok nie deert. (Henriëtte Vunderink, Heure, zien èn zwèège, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)
Cees Robben - God wit;
Cees Robben - hier witte wèt is
Van Hepscheuten - Witte wèttie wo?... wippe wottie! (Jan van Rijthoven – in 'We tobbe mar aon, 1992)
Tegenwoordige tijd – 2de persoon meervoud – jullie
Sterneberg sj -- Wat da zegge wil, in Indië, da witte gullie ok wel. ('n Busselke Braobaants; 1930)
Lodewijk van den Bredevoort - Gullie wit intussen wè dè is. (2007)
Piet van Beers - Gullie wit nie hoe 't voelt... (Uit: 'Versjes maoke'; 2004)
Verleden tijd
Dirk Boutkan (1996) - (blz.68) wiezek, wieste, wiesie, wieseme/ wiesewe, wiestegullie, wieseze.

ik wies
gij wiest / wieste gij? / wieste?
hij, zij, et wies
wij wiese
gullie wiest / wieste gullie
hullie wiese

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - wies(e) ww - wist(en)

Verleden tijd – 1e persoon enkelvoud

Kwok wies wèk wo. - Ik wou dat ik wist wat ik wilde.

De Wijs -- kwô dek wies wèt waar (feb. 1962)

As ik wies wè ons Wies wies, dan wies ik ut wel! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - gê daacht dè 'k dè nie wiest [met t!]

Henk van Rijen - kwies nie dè dè dè betêekende

Mèn schonste Tilburgse spreuk is: 'Kwo dè'k wies wè'k wo, Wies.' (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

Verleden tijd – 2e persoon enkelvoud

Tony Ansems - Hoe wieste wègge moest zegge (uit 'Toon' van de cd Tilburgse Liedjes - American Style, 2007)

Lodewijk van den Bredevoort - 'Wieste gij dè nie menneke?', zittie. Dè menneke wies dè dus hillemol nie en hatter om eerlek te zèèn zen èège ok nôot druk over gemaokt. (ps. van Jo van Tilborg; uit: Kosset den brèùne eigelek wel trèkke?, deel 2, 2007)

Henriëtte Vunderink - Wieste dè ammòl nie?/ ookeej, dan wittet nou. (uit: 'Wieste...', in kZal van oe blèèven haawe, 2007)

Verleden tijd – 3e persoon enkelvoud

Cees Robben - hij wies nie òn wèlke kaant te begiene; hil de hoef wies ervan;

Henk van Rijen - Wies wies wie ze waar - Wies wist wie ze was

Verleden tijd – 3e persoon meervoud

Ze wiese nie wèsse wón. Ze wisten niet wat ze wilden.

Cees Robben - Asse wiese det gewist was, dan zón ze wèl gewist zèèn.

Cees Robben - Asse mar wiese wèsse won!; asse wiese wè ze aate;

Frans Verbunt (1996) - Asse wiese dèt was, zon ze wèl gewist zèèn.

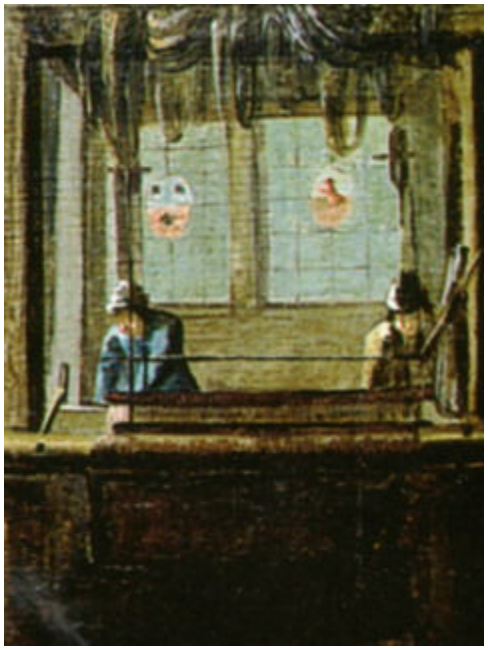
Woordspeling met 'witte', namelijk de klankovereenkomst in de werkwoordsvormen van 'weten' en 'witten' (met witkalk verven)

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - Witten voor 'weten'; z.a.

Van Delft - - Z'n vrouw had zich bij dit gezegde nog lachend aan de deur omgewend, toen ze sprak: "God wit alles en God wit niks." Op mijn groote vraagoogen, die het verband niet snapten, snapte zij gemoedelijk: "Jèjè ik bedoel, dat Onze Lievenheer heel veul weten kan, mèr alles wit-ie nie, want aanders zou ie onze kelder nou in de schoonmaoktijd ook wel gewit hebben." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Karel de Beer - Eens ging hij [textielfabrikant Henri M.J. Blomjous] met zijn zusters (zie Toos en Maria Blomjous) hun broer Joseph M.D. Blomjous (1873-Den Haag 1930) opzoeken, die zich in 1923 in de Residentie had

gevestigd. Aldaar meldde de conducteur van de tram op een zeker moment: "Witte de Withstraat", waarop een van de zusters antwoordde: "Dè moete òn onzen Harrie (Henri) vraoge, die wit alles!" Een andere lezing voor het gegeven antwoord luidt: "Dan zudde veul kallek nôodeg hèbbe!" (Tilburgs Bijnamenboek, 2000)

Weven, 18de eeuw

wèève

werkwoord, sterk

weven

Cees Robben - wèèfde

WBD wèève / haandwèève / tèùswèève / bèùtewèève/fabriekswèève / masjienaal w./ masjienaol wèève (II:949)

WBD wèève meej ketoenen inslag (II:1039) - katoen inslaan

— wèève - wêef - geweeve

-- tegenwoordige tijd: gij/hij wèèft

B wèève - wèèfde - geweeve

WBD 'inwaeve' (II:1044) - inweven; ook 'krimpe' genoemd

Dirk Boutkan (1996) - 'wèève - wêef - geweeve'

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - Pèèr Wèève = prof. Weeve (blz.83)

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - WEVEN – wé:ve wkw

Ill.: Mandos

wèèver

zelfstandig naamwoord

wever

MP gez. wè ist hier toch dónker; tis krèk òf er ne wèèver óp stèèrve leej.

Van Beek - Hoor maar: als 't erg donker in een vertrek is, zegt 'n ouwe wever: "'t Lijkt wel dè hier ne wèver op sterven leej"; (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. ?; 22 jan. 1958)

Cees Robben - nèt óf er ene wèèver óp stèèreve leej

Onze grutvadder dè was ene wèèver/ van stukke hattie veul verstaand/ hij sjouwde hêel hard, alle daoge/ vur den „Heer" de fabriekaant. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Et heej nie geholpe.)

Dur de wèèverkes is Tilburg/ van en dörp toe stad geròkt... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Kèkt mar nie op en paor stèùver)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - hij is ermee gestèld as ene wèèver meej en lui wèèf (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1966) - hij kan met zo iemand niet werken; die is hem meer tot last dan tot hulp.

WBD handwèèver / haandwèèver (II:941) wever met handweefgetouw

WBD tèùiswèèver, bèutewèèver (II:942) wever buiten de fabriek

WBD laokewèèver (II:942) - lakenwever

WBD baojwèèver (II:942) - baaiwever

WBD bukskinwèèver / bukswèèver (II:942) - bukskinwever

WBD dubbeldoekwééver / dobbeldoekwééver (II:942) - dubbeldoekwever

WBD deejkewèèver (II:943) - dekenwever

WBD III.4.1:77 - 'weverke' - grauwe vliegenvanger (vogel), ook 'mussensnapper' of 'grauwtje'
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - WEVER - wé:ver

wèèverij
zelfstandig naamwoord
weverij
WBD 'waeveréjke' (II:940) - weverijtje, plaats waar geweven werd, weefkamer
Daorneffen waar de wèverij. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

wèèversknêûp
zelfstandig naamwoord
weversknoop
WBD 'waeversknéúp' (II:1051) - weversknoop
WBD 'lénnewaeversknéúp' (II:105l) - linnenweversknoop = weversknoop, ook 'plàtte knéúp' of 'kattekóp' genoemd

wèèversschèrke
zelfstandig naamwoord , dim.
Henk van Rijen - (textiel) weversschaartje, speciaal schaartje om foute knopen en draadjes tijdens het weven te verwijderen

wèèze
werkwoord, sterk
wijzen
- Dè wèèst zenèège - Dat behoeft geen nadere toelichting..
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 37) doublet: 2/3 p. sing. 'wèst/ wèèst' (wijst)
B wèèze - wêes - geweeze
- in tegenwoordige tijd geen vocaalkrimping
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WIJZEN zie wdbb.; iemand niet kunnen thuis wijzen - niet weten wie hij is

weezelek
bijwoord
GG werkelijk, echt

wèèzer
zelfstandig naamwoord
wijzer
de grôoten èn de klèène wèèzer
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WIJZER znw.m. - De wijzer in 't rond slapen - 12 uur slapen

wèffer, dewèffere

voornaamwoord.

wat voor, welke

Wèffer èèrpel krèèk, èn de wèffere vatte göllie? - Wat voor aardappels krijg ik, en welke nemen jullie?

N. Daamen, Handschrift 1916 - "weffere - welke? - de weffere?"

Van Delft - - Hangen er meerdere hoeden aan een kapstok, dan vragen wij: "Wèffere ies de jouwe". (Welke is de uwe?) "Ne fijne meens" (gierig man) zou er den beste willen uitpikken.(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'van weffer?'; 'weffere stukken, weffere klachten'

...zoodè de musschen niemir wiesen weffre kaant ze op moesten (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 8; 31-12-29)

"Al kos ik er den hemel mee verdienen Jaanske, ik weet nie weffre kaant ge ut wilt." (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 7; 30-11-1929)

De Wijs -- De weffere mende van die driederaande (feb. 1962)

Van Beek - "De wèffere is de jullieje?" wil zeggen: Welk is de uwe? (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Cees Robben - Moete daor tòch is heure van wèffere prikstoel dieje preek komt

Cees Robben - ... de wèffere mènde?

Ze vroeg meej wèffer spul we waasse/ en wèffer sokke et biste paasse... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Mèrtonderzuuk)

Stadsnieuws - Wèffer: wat voor, welke. De wèffere mènde? De die daor. (090909)

Stadsnieuws - Wèffer kènder hèdde göllie? Van baaje sorten êen. (160610)

B weffere (m.) - wat voor een

"Òn wèffer snuupkes zak men dubbeltje dees keer besteeje? Òn et grotste òf òn et lèkkerste?" (Tillie B.: pseudoniem van Nicole van Wagenberg; uit een column van haar website 'Tilburgs Taolbuuroo', 2012)

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - wèffer(e) vn - welk? wat voor?

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
wafer(e), voornaamwoord 'waffer' – wat voor (een), welk(e)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - DEWAFFERE(N) vrnm. - wat voor een, welke, Fr. lequel

Hees waffre (I:37)

Bosch wèffer - wat voor

wèfke

zelfstandig naamwoord, verkleind

vrouwtje, wijfje

Henk van Rijen - dè wèfke is nie prut, hurre.' - dat vrouwtje is niet voor de poes, hoor!

Cees Robben - 'Jaanske Schats dè was 'n wefke'

WBD III.4.2:63 'wijfke' - wijfje van een haas

WBD III 4,2:162 lemma Meikever met witachtige rug - Dit lemma bevat de specifieke benamingen voor een meikever die met meel bestoven lijkt te zijn.
mulder – Tilburg
mulderke – Tilburg
molenaar – Tilburg
bakker – frequent in Tilburg
bakkerke – Tilburg
kapucientje – Tilburg, Goirle
manneke – frequent in Tilburg
wijfje, wijfke – frequent in Tilburg

Piet Brock, uit Vuurstintjes ketsen (1996) – *Mölders/* Ge he't z'in soorten:/ 'nen bèkker of kappesien,/ 'n mènneke of 'n wèfke,/ dè kunde hil goed zien.

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - wèfke Eras (M.J. Eras) (blz.37)

CiT (113) 'Dè wefke is nie prut, hùrre!'

WBD III.2.2:47 'jong wijfje' = jonge vrouw; 88 'wijfje' = echtgenote

dim. van 'wèèf', met vocaalkrimping

wèg

zelfstandig naamwoord

Dè is zô eenvoudig as de weg in oewen eigensten broekzak. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - langs de weg gescheeten hèbbe (Oost-Brabant) zie pad

Henk van Rijen - alle weege zèn gin kerkweege - niet elke Weg leidt naar een bep. doel

WBD III.3.1:397 'weg' = openbare weg; ook genoemd: 'baan, klinkerd'

WBD III.3.1:402 'weg' = pad

Dirk Boutkan (1996) - (blz.53) wègske, wèggetje

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - wèg zn, bw - weg

wèggeefkiesje

zelfstandig naamwoord , dim.

Henk van Rijen - kistje goedkope sigaren

wèggôoje

werkwoord, zwak

weggooien

Van Beek - Aan huurhuizen en dienstmeiden is alles weggegooid. - Geen

van beide bevorderen het belang van hem, die ze benut. (Nwe. Tilb. Courant; Onze folklore afl. 4; 19 maart 1959)

wègleere

werkwoord, zwak

PM aan een ander leren

- wègleere - leerde wèg - wèggeleerd

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - WEGLEREN ov.ww - doceren, didactische talenten hebben: de mister is veul geleerd, mèr ie kan nie weglere.

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.tr. - wegleren, al lerende (docerende) in een ander overstorten.

Pierre van Beek - toch anders dan gewoon onderricht geven

wègmaoke

werkwoord, zwak

wegmaken, doen verdwijnen;

Pierre van Beek - ónder narcose brengen van een patiënt

-- wègmaoke - mòkte wèg - wèggemòkt

-- ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij mòkt wèg

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WEGMAKEN (ook: eweg-) zijne goederen vermaken aan personen die geene bloedverwanten zijn.

-wègt

2e lid v. samenstelling

-weg

Berdòssewègt

Cees Robben - de wègt is wl lang;

WNT WEG, weeg, wegt, weug

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - WEGT voor 'weg'. Het komt in de boerentaal voor bij Huygens, in *Hofwyck*.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - WEG 1) m - dikwijls uitgesproken als 'wegt'; route, baan: de wegt is glattig; 2) bw - verdwenen, uitgesproken als 'eweg': hij is eweg; 3) in de uitdr. 'uit de weg' uitgesproken als 'weeg'.

weie

werkwoord, zwak

wieden

B weie - weide - geweid

WNT WIEDEN, wie(ë)n, wij(d)en, wee(d)en, wai(.d)en, wuden

wèjer, waajer

bijwoord, bijvoeglijk naamwoord

verder, wijder (comp.van wèèd)
Cees Robben - vier deur wèjer
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - snip, snap, snijer, mòkt oew broek wa wijer (Si'64) - spot op de kleermaker
Frans Verbunt (1996) - 'wijer' - verder
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - Wedder of wijer
Haor wèèr - verder; wèèrop – verderop

wèjere
werkwoord, zwak
verwijden
Frans Verbunt (1996) - 'wijere' - wijder maken

wèk
conglom.
samentrekking van 'wè + ik' = wat ik
Kwok wies wèk wo - ik wou dat ik wist wat ik wilde

wèlk
tsw.
wat?
Frans Verbunt (1996) - wat zeg je?
R Ter correctie wegens het niet met-twee-woorden-spreken luidt soms het antwoord: dèlk!
Bosch wèllek - welk; Wat zeg je?

wèllekrabber
zelfstandig naamwoord
WBD rolkrabber (voor het schoonmaken van de roller waarmee de grond wordt aangedrukt)

wèllie
persoonlijk voornaamwoord
1e persoon meervoud: wij
WNT XXVI:248 - (r.7 v.o.)'Uit wijlie(den) ontwikkelden zich vormen als wellie, welle, wielie, wijle, wale gewest, in Vl.-België, terwijl een vorm welie door De A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - ook opgegeven wordt...'
Vural die gaasten öt èèrme laande mènde we hier hard nôodeg te hèbbe. Zullie kossen et wèèrk doen waor wèllie vort onze snufferd vur ophòlde. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2000)
Cees Robben - Krèk as wèllie vruuger din.
GD 2000 '...waor wèllie vort onze snufferd vur ophaole'

Bosch wèllie - wij (wij lieden)
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
voornaamwoord 'wijlie' – wij
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - WIJ, WIJLIE

wèltje
zelfstandig naamwoord , dim.
poosje, tijdje
- dim. van 'wèèl', met vocaalkrimping
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - ' 'n wijltje '
Toen ik zoo in wèltje gezete ha... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Cees Robben - ge hèt meepesaant en wèltje oew verzèt gehad;
Cees Robben - oover en wèltje;
Cees Robben - en wèltje trug - enige tijd geleden
Henk van Rijen - et zal nòg wèl en weltje duure vurdèt zoomer is
Stadsnieuws - Kunde nog en wèltje wòchte, ik zèèder zôo - Kun je nog even wachten, ... (300510)
WBD III.4.4:131 'wijltje' = poosje, ook 'wijl', 'hortje'
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) -
Krt.101 sluit 'wèltje' niet uit, evenmin als 'tèdje' en 'èfkes'
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
e weltje
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - wèltje zn - poosje

wèn
uitr. vn
wat (voor) een
Cees Robben - Wèn schôon kènder hèdde göllie!
Cees Robben - Wènne swiet, wèn paraade!
Ik zit hier zeker in China
Want iederendeen die zeej
We'n wang, we'n wang, we'n wang toch hè
Kik toch die kaok toch, w'en wang
We'n wang toch he, we'n wang toch hè
Hollebolle Kaok van un wang
(Tony Ansems, We'n wang toch; van de cd Gatvermiedenhoet; 2010)
CiT (18) 'Hèhè, wenne wend war!'
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 62) wèn, wènne; flexie-n alleen in m. sing.

wènaos, wèènaos
zelfstandig naamwoord
windas
WBD wèndas, hs K183: wainoas - Hasselt: putról - windas boven de put
Henk van Rijen - 'wèènaas'

- Hoe ontstond 'aos' voor 'as'?

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.vr. (molenaarst.) 'wijndas' - windas Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WIN(DE) znw.v. - windas, dommekracht

wènd

zelfstandig naamwoord

wind

Wènne wènd war! - Wat een wind he!

Om aacht uur doken wij de vrieskou in meej de wènd rèècht op kop. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Cees Robben - De wènd strêek zachjes langs men haor

Cees Robben - aanders gaode mar is in ene flinke wènd staon;

Ge dènkt : Zot aaltij wènter blèève/ meej zonne kaawe zuure wènd? (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Vurjaor')

...ik gao dur weer èn wend/ want agge tèùs blèèft vur de sneuw/ dan zèède ginne vènt. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Ons Sjèfke zee: Tis vuls te glad paa)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - de wènd van Gôol dugt nie

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - meej de wènd int noorde spaorde de nètten èn de koorde (Si'65) - noordenwind is goed voor de vissers

Frans Verbunt (1996) - iemand wènd in zen broek jaoge

Frans Verbunt (1996) - de wènd gao meej de kiepe te bèd

Noovèmber, hèrfst, ene kaawe wènd.... (Henriëtte Vunderink, Hèrfst, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - wènd zn - wind

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.m. 'wijnd' - wind

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WEND, znw.m. - wijnd, wind

Bosch weind – wind

Henk van Rijen - winding, (textiel) de winding om de weefboom: 'wént'

WBD III.1.1:211 'wind, windje' = wind

WBD III.4.4:107 'zucht', 'zuchtje', 'zoefje', 'zweepje' = zacht windje

WBD III.4.4:108 'koude wind' = koele wind, ook 'dun windje'

WBD III.4.4:110 'schrale wind' = koude noordenwind

WBD III.4.4:111 'windstoot' = rukwind, ook 'snuk(wind)'

WBD III.4.4:112 'wervelwind', 'draaiwind' = windhoos

WBD III.1.4:394 'wind' = koude drukte

WEND

Heur de wend 'ns waaien, jong,

over huizen en heggen en tuinen,
over de hooge boomenkruinen
doet ie al uren lang oversprong.

Heur 'm tuimelen over et laand,
over d'ekkers van de boere!
Heur 'm, heur 'm toch 'ns rumoeren
rauw van taol, brutaol en 'straant!

Heur 'm fluiten om ons huis,
heur 'm om de boome waaie,
heur 'm in de blaoier graaie,
grabbelen onder stof en gruis!

Waai en graai en raos mar raok,
stroebel mar blaoier van de boome.....
'k lig mee open oogen te droomen,
lekker vecht ik mee Klaoske Vaok.
(Piet Heerkens; uit: De Mus, 1939)

wèndaaj
zelfstandig naamwoord
WBD ei zonder schaal, ook 'windaaj' genoemd
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.vr.+ o. 'wijndei' - windei
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
WINDEI(E)R znw.v. - windei
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - wèndaaj zn - windei

wènddrêûg
bijvoeglijk naamwoord
WBD winddroog: de toestand waarin het leer geklopt moet worden (II:758)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
WINDDROOG - in den wind gedroogd zonder zon.

wèndmeule
zelfstandig naamwoord
windmolen
WBD wèntmeule ('wéntmujle') (II:1027) - windmolen: windmeulen

wèndsbraawe
zelfstandig naamwoord meervoud
WBD III.1.1:74 'windsbrauwen' = wenkbrauwen; ook: 'wenksbrauwen'

wéndvaon

zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - windvaan, windwijzer

wendvèèr
zelfstandig naamwoord
afdichtingsplank aan de rand van dakpannen
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WINDVEER znw.v. -bij timmerlieden: De windveren zijn planken, die men op het uiteinde van een dak nagelt om te beletten, dat de wind de pannen er zoude afwerpen.

wèndzèuger
wBD windzuiger (paard dat lucht in de mond zuigt en daardoor oploopt), ook genoemd 'zèùger', 'wèndhapper', 'kribbèèter' of 'kribbenbèèter'

wènke
werkwoord, sterk
wenken
B wenke - wónk - gewónke

wènter
zelfstandig naamwoord
winter
WBD wèntervoor - wintervoor (bij het ploegen) (Hasselt)
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - durgewenterd
Over witbevrore waaie
schent waoterig een wenterzunneke,
een wenterwaoterzunneke
over witte waaie schent.
(Lauran Toorians; Wenterlieke; CuBra; 200?)
Piet van Beers – 'Ge moet iets hebben wè oe tegenstikt': Ik roep munnen hond, en hij heurt aon m'n stem,/ dè ik uit mun humeur uit ben./ 't Bisje is nog blijer as ik /As we van diee Wenter af zen. (With Love; 1982-1987)
WBD III.1.3:147 'winterdas' = dikke wollen das
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.m. 'wijnter' - winter

wèntere
werkwoord, zwak
winteren
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'et heej gewènterd'
wèntere - wènterde - gewènterd

wènterhaande, - voete

zelfstandig naamwoord meervoud

winterhanden, wintervoeten

M-I de pijnlijke zwelling aan handen of voeten veroorzaakt door koude; de aangetaste plaats jeukt vaak hinderlijk.

wèntertèùn

zelfstandig naamwoord

wintertuin

Henk van Rijen - naam van vroegere uitspanning op de Heuvel, later City,thans Gallery

wèpke

zelfstandig naamwoord

schild met doodskop en attributen

Henk van Rijen - busseltje; overlijdensornament voor de deur van de overledene

R.J. 'moeder daor stao' 'n wepke'

morf. wijp -à wèèp à wèpke als tijd à tèèd à tèdje, e.d.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WIJP znw. v. – handvol stroo, in 't midden toegebonden; ook bondeltje stroo, lichtjes bijeengebonden, om te branden gelijk eene fakkel. Eertijds liep men op St.-Jansnacht met brandende wijpen over het veld.

WNT XXV:2422 – WIEP (I) 2) – bundel stroo

wèps

zelfstandig naamwoord

wesp

WBD III.4.2:139 weps - wesp (Paravespula vulgaris)

Weraande

toponiem; Oude waranda; stadsbos in Tilburg West

Ik moog - as kènd - meej onzen oopaa/ dikkels nòr de Weraanda mee.

(Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Onzen oopaa)

wèrd

bijvoeglijk naamwoord

waard

B geeveswèrd - weerd om te geven

Tis nie wérd dègger nor kèkt.

M wèèrd

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - waerd

Cees Robben - dan zèède nie wèrd dègge em hèt;

DANB èèrde pòtte zèn nie veul wèrd

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WÈÈRD, WÈÈRDE, WÈÈRDIG - waard, waarde, waardig

werèchteg, werèndig

bw/bijvoeglijk naamwoord

waarachtig, waarlijk

..."'t Is werendig waor!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 3; NTC 15-10-1938)

Cees Robben - 'werechtig'

Henk van Rijen - 'werèègteg'

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijw.'waaraechtig' - waarachtig

wèrft, wèrf

zn

WBD erf (open vrije ruimte tussen boerderij en bijgebouwen), ook 'èrf' genoend

Henk van Rijen - 'wèèref, wèrreft' - werf, erf

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - WERF (werft) v - erf, ongeveer hetzelfde als 'dam' en 'missem', maar met de bijbetekenis van 'plaats waar gewerkt wordt'.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WERFT, WERF znw.m. - open plein vóór eene boerderij, tusschen de woning van den boer en de afhankelijkheden.

WNT WERF, werft, werve, warf, warve enz.

wèrkelôoshei

zelfstandig naamwoord

werkloosheid

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'werkelooshei'

wèrkendag

zelfstandig naamwoord

werkdag
K&B 'werkendag'
De Wijs -- Ik wil wel efkens binnen koôme, mar ik zè op z'n 's werkendags (13-07-1966)
Henk van Rijen - mèèregen ist wir 'wèèrkendag' geblaoze - morgen moet er weer gewerkt worden.
WBD III.3.1:214 'werkendag', 'werkdag' = werkdag
WBD III.l.3:3 "s werkendaagse kleren' = doordeweekse kleren; ook "s weekse kleren' WBD III.1.3:195 "s werkendaagse muts' = witte kanten muts zonder sierkrans
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw. m. 'werkendag' - werkdag
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
WERKENDAG znw.m. - werkdag
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - wèrkedag zn – werkdag

wèrkmeens
zelfstandig naamwoord
arbeider
En èègen hèùs was niks vur ene wèrkmeens
CM wèrkmeens
WBD III.3.1:215 'werkmens' = arbeider

wèrkplòts
zelfstandig naamwoord
werkplaats
WBD werkplaats, het lokaal waar o.a. het zwikblok opgesteld stond (II:667)

wèrktòffel
zelfstandig naamwoord
WBD werktafel: het lage tafeltje waaraan de schoenmaker, op een werkstoel gezeten, werkte en waarop hij het gereedschap en het onraad legde (II:694)

wèrmte
zelfstandig naamwoord dim.
warmte
Henk van Rijen - 'wèrremte'
Cees Robben - 'de wermte vur d'n klèène man'
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.vr. 'wermt' - warmte

wèrom
bijwoord
waarom

‘Hij [de ooievaar] heej wir un zusje veur jullie gebrocht. Zède gullie nie blij?’ Wè blij, wie blij, wèrom blij? Wèrom zodde blij zèèn meej iets waor g’er al zat van het? (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

wèrre
werkwoord, zwak
in de war / in verwarring zijn of komen, warren CiT (30) 'De draoie zen dur bekaar gewèrd'
-- wèrre - wèrde - gewèrd

werschènlek
bijwoord, bijvoeglijk naamwoord
waarschijnlijk
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - werschijnlik

wèsdè?
GG wat is dat?

wèske
zelfstandig naamwoord , dim.
wijsje, melodietje
dim. van 'wèès', met vocaalkrimping

wèsser
conglom.
samentrekking van 'wè + is + er' = wat is er?
wèsser naa, wir gònde? - wat is er nu weer aan de hand?

wèstminster
znw.
westminster
De Wijs -- as ik gao vissen, zettik aaltij munne westminster op (10-03-1967) [spreker bedoelt: zuidwester]

wèt, wè
vn.
Henk van Rijen - wat
Un potje zingen, veur ene appel, of wet snoep... (Tony Ansems, Drie koningen; van de cd Tilburgse Liekes American Style 2; 2009)

wèthaawer
zelfstandig naamwoord
wethouder

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - wethauwer, wethaawer.

wètstêen
zelfstandig naamwoord
WBD wetsteen, een steen voor het wetten van messen (II:682)

wètter
conglom.
samentrekking van 'wè + der' = wat er
Hij wies niet wètter afgesprooke was

weuw, wuw, weuwke
zelfstandig naamwoord
BM weduwe
Van Delft - "Ik werk veur de Wuw", waarmede een firmanaam aangeduid wordt, die begint met "Weduwe N.N.". Zulke kennen de Tilburgers natuurlijk nu direct meerdere. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - weuwke; weuw;
Taante Lies waar 'n weuwke en ze ha goeie klandizie as weuw zijnde; ze ha 'n net kruidenierswinkeltje... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'De nuuwe dokter'; feuilleton in 4 afl. in NTC 27-1-1940 – 17-2-1940)
En vrouw Cornelissen uit den Gouwen Os, 'n weuw, die ok mar wir gaaw moes trouwe... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Boere-Profeet'; feuilleton in 5 afl. in de NTC 1-7-1939 –29-7-1939)
Zoo hadde vruuger jaoren in weuwke en die hiette Mieke. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Frans Verbunt (1996) - en weuw is en pèrd zonder voerman
WBD III.2.2:55 'weeuw', 'weduwe' = weduwe
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.vr. 'weuw', - weeuw, weduwe.
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - weuw zn - weduwe
WNT WEDUWE, weduw, wedewe, weeuw(e), weve, weef, wee

wicht
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.4:295 'wicht' = honderd pond, ook 'zak'

wichje
zelfstandig naamwoord , dim.
WBD III.4.4:294 'wichtje' = gram, ook 'gewichtje'

widde
werkwoord, zwak

wedden
B widde - widde - gewid

wiebele

werkwoord, zwak

De Heuvelstraot spant de kroon terwijl de Kurvelscheweg en den Heuvel d'r bist doen om mekare niks toe te geven. Ik hè m'n eigen wijs laoten maoken, dè in de Heuvelstraot van die nuuw café aaf tot on den Heuvel toe precies nog tien tegels vaast zitten. De rest lee, as ge d'r op trapt te wiebelen as 'n keekwalk op de kermis. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 7; 30-11-1929)

wiebelgat, wiebelkuntje

zelfstandig naamwoord

onstuimig temperament

Cees Robben - och wen kruis vur kender meej 'n wiebelgat'

'wiebergat' - ongedurig iemand

wiebelstèrtje

zelfstandig naamwoord dim.

Pierre van Beek - kind dat niet stil kan zitten

Cees Robben - kènder meej en wiebelgat

Cees Robben - wiebelklôot dègge zèèt;

wiebere

werkwoord, zwak

Henk van Rijen - wiebelen

WBD III.1.2:24 'wieberen' = wiebelen; ook: 'wiegelen, waggelen, kwakkelen, wiemelen'

26 'wieberen' = heen en weer schuiven; ook 'friemelen'

wiebes, wiebus

bijwoord

Van Beek - "Dès nogal wiebus". - Dat spreekt vanzelf. (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

Dè ze zukke kost vur ons nie mokt is nog al wiebus, aanders zô ze mee hil d'r gekook gaauw d'r erten uit hebben... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)

...dè's nogal wiebus geleuf ik. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 1; 9-10-1929)

wiegestrôoj

zelfstandig naamwoord

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - et wiegestrôoj hangt em nòg òn zen gat te bómmele ('16) - hij is nog niet droog achter zijn oren

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - et wiegestrôj zit nò in zen ôge ('71) - idem

wieje
werkwoord, zwak
wieden
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - wieje – wieden
B weie weide geweit
WBD I:1457 wieden: 'wije' (bedoeld als 'wi-je'?)
WBD I:1457 onkruid uittrekken met de hand: 'wie' WBD III.2.1:413 wieje = onkruid wieden
wieje - wiejde - gewiejd

wieks
zelfstandig naamwoord
WBD vocht waarmee het brood wordt gewassen zodra het uit de oven is

wiel
zelfstandig naamwoord
wiel
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - wiel
WBD III.4.4:182 ‘ wiel', 'wieling' = draaikolk

wielewauw, wiewauw
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.1:156 'wielewouw' - wielewaal (Oriolus oriolus)

wielewòtje
zelfstandig naamwoord , dim.
[dit lemma dient nog geverifieerd te worden op betrouwbaarheid]
Pierre van Beek - Een fascinerend woord dat 'wielewotje'. Een 'wiele' was in het mnl. een 'non' en een 'wade' is een gewaad. Zo vermoeden we dat het 'wielewotje' de
dialectische verbastering is van wielewade of nonnenkleed (met kap en sluier). Die uitrusting pleegt heel wat te verbergen. "De klèène leej meej zen wielewotje blôot." Bij de baby was bloot wat, in de opvatting van de spreker, verborgen diende te zijn. Helemaal bevredigen doet de verklaring niet. Daar komt nog bij dat 'wielewotje' nog in andere zin gebruikt wordt, nl. in die van 'hebben en houwen'. Wanneer iemand 'met zen hêele wielewòtje vertrókken is' dan heeft hij zijn hele bezit meegenomen. (Tilburgse Taaklplastiek 142)
Mnl. Wdb. WIEL (wiele), znw. o. vr. m.; Mhd. wîl(e), m; mnd. wîl o., uit lat. velum, sluier; fri. wiel. l) Hoofddoek voor vrouwen; 2) Hoofddoek der nonnen, sluier, nonnensluier.
WILE (WIJLE) znw.m; WIJL o.m. Hetzelfde als WIEL(E), doch met

andere vocaal uit lat. vêlum, l) hoofddoek, sluier, nonnensluier.

Pierre van Beek - Hy viel meej hêel zen wielewòtje in dèùge; hil zen wielewòtje sloeg teheuj; hij kós meej zen hêele wielewòtje vertrékke. (Tilburgse Taaklplastiek 731124) Het woord komt vermoedelijk van 'wieles-wade' dat een g»wijd gewaad, kloosterkleed of habijt aangeeft, voor een kloosterling zijn enige bezit.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WILLEWUITJE (met verkorte ui) znw.o. - lischdodde, Typha latifolia L.

Henk van Rijen - 'wielewòtje' - bezit, hebben en houden

wiemele

werkwoord, zwak

al zittend onrustig bewegen

Zit nie zó te wiemele

De Wijs -- Moeder, hedde niet unne feftiger waant de taofel stao hil de tèd te hukkele en m'n kumke stao ôk al te wiemele (rijksdaalder onder tafelpoot leggen) (13-07-1966)

Henk van Rijen - 'wiebele'

WBD III.1.2:24 'wiemelen' = wiebelen; ook 'wieberen, waggelen, kwakkelen'

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww. intr. 'wiemelen' - wemelen

WNT WIEMELEN - l) van groepen personen of dieren: voortdurend en onrustig zich in allerlei richtingen door elkaar heen bewegen; krioelen; enz.

wier(e)

werkwoord, persoonsvorm verleden tijd

werd(en)

Verleden tijd van 'wòrre' - worden

- lange ie

Der wier vusteveul gezoope. - Er werd veel te veel gedronken.

Cees Robben - toen wier de gèèt op stel en sprong ...;

Henk van Rijen - hij wier hoe langer hoe kaojer - hij werd almaar bozer

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Krt. 69 laat T juist in het 'wier'-gebied vallen; in het Z en O is het 'wierde'

wierooksvat

zelfstandig naamwoord

wierookvat

Detail uit een schilderij van David Teniers - 17de eeuw

…meej et wierooksvat lof toe te zwaaie… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

wies(e)

verledentijdsvorm bij weten

wist(en)

ik wies

gij wiest / wieste gij?

hij, zij, et wies

wij wiese

gullie wiest / wieste gullie?

hullie wiese

►weete

wietele

werkwoord, zwak

wietele = wiebelen, onrustig zijn

...zoo'n ijzeren ledikantje, eenpersoons, waor de heel de naacht in ligt te wietele... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)

wietelèèr

zelfstandig naamwoord

onrustig iemand, wiebelaar, ‘draajkónt', 'wietewaaj'

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw.m. 'wietelkloot'; witele(n): zw.ww.intr. 'wietelen' - zachtjes met kleine beweginkjes te werk gaan.

WNT WIETELAAR - volksbenaming voor den brandnetel WIETELEN 2) heen en weer bewegen, spartelen

wietewaaj

zelfstandig naamwoord

onrustig iemand, wiebelaar, 'draajkónt’, 'wietelèèr'

wiewauw, wielewauw

zelfstandig naamwoord

vD. gele wiewouw - wielewaal

N. Daamen, Handschrift 1916 - "gaile wiewouw - wielewaal, gele merel"

Cees Robben - gèèle wiewouws

WBD III.4.1:156 'wielewouw' - wielewaal (Oriolus oriolus) 157 'gele wiewouw' idem

WNT WIEWAUW - wielewaal (ook: wielewauw)

wiggele

werkwoord, zwak

wiebelen

et Vlonderken is mar smal en zwak,
mar och, et is nie zo lang;
et vlonderke wiggelt, maar haaw oe gemak,
'nen engel gao mee, zee nie bang! (Piet Heerkens; ‘De brug’, gepubliceerd in De Zaaier, bijlage van de Nieuwe Tilburgsche Courant, 1941)

wigt

zelfstandig naamwoord

WBD III.2.3:145 'wigt boter' = klomp boter; ook: 'weg boter’

wije

werkwoord, sterk

wijden, inwijden met een zegening

B wije - weej - geweeje

...toen 't nuuw örgel ingeweje wier. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; ’Oome Teun als opvoeder’; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)

Daor waren al jaoren over hene gegaon en Fraanske waar intusschen al priester gewejen en kapelaon geworren... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; ’n Staandbild in Baozel’; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)

Cees Robben - geweeje grónd (op het kerkhof)
Henk, de cisterciënzer wier verheeve tot de dienst der altaren in bloemrijke kattelieke woorden, tot priester geweeje wòrren in gewoon Tilbörgs. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
De pas priestergeweeje bruur van Lia, hullië Henk zo ons huwelijk inzeegene. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
WBD I.8.1457 wije = wieden (183c)

wijer
bijvoeglijk naamwoord
wijder, verder (comparatief van wèèd)

wijwaoterpisser
zelfstandig naamwoord
wijwaterpisser
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - heilige boon ('80)

wijwaotersvòtje
zelfstandig naamwoord , dim.
wijwatervaatje
Henk van Rijen - spartelen as en duuveltje in en wijwaotersvòtje - tegenstribbelen, erg
Frans Verbunt (1996) - dès en ècht wijwaotersvòtje: daor sòpt iederêen in
GD 2000 wijwaotersvat
WBD (III.3.3:30) wijwaotersbak, wijwaotersbèkske = wijwatervat
WBD (III.3.3:154) wijwaotersvòtje = wijwateremmer s ook ' wijwatersemmer'

wikke
zelfstandig naamwoord
WBD III.4.3:395 wikke - warkruid (Cuscuta europaea)
WBD III.4.3:270 wikke - wikke (Vicia cracca), ook genoemd: wik

wikt(e)
werkwoord, persoonsvorm
weekt(e), maakt(e) zacht
tegenwoordige tijd sing., resp. verleden tijd van 'wêeke', met vocaalkrimping

wil
zelfstandig naamwoord
wil
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - jouwe wil stao aachter de deur

(Do'75) – jij hebt hier niets in te brengen
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - jouwe wil hangt òn de kapstòk ('71) - idem

wild
bijvoeglijk naamwoord /bw
wild
WBD dartel (gezegd van een paard), ook 'spuls' genoemd \
WBD wilde - koe van onbekende afstamming
WBD wilde haor - (bij een paard) witte vlekken, ook genoemd 'gedrukt'
N. Daamen - handschrift 1916 - "wilde vairkes - pissebedden"
Henk van Rijen - wilde rammel - dartele, uitgelaten jonge vrouw of meisje
Dirk Boutkan (1996) - wilt + st = wilst (superlatief) (blz.28)
WBD III.4.4:11 'wilde lucht' = onstuimige, bewolkte lucht

wilde
zn
weelde
J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - WILDE voor weelde, waarvoor men oudtijds 'welde' zeide, van 'wel' waarvoor men insgelijks 'wil' vindt. Welde = eigenlijk 'welvaart' . Z.a.

wille
werkwoord, sterk
willen
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - Wimme ók is gòn kèèke?
Cees Robben - Ik zó wille dèk was zôo as hij moes zèèn; jè, wè wilde!
B wille – wó(n) - gewild; ik/hij wil, gij wilt; wik = wil ik
Dirk Boutkan (1996) - wille - wouw/wó - gewild
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - GEWILLEN; 3e hoofdvorm van 'willen', ook; gewild en gewouwen

willeg
bijvoeglijk naamwoord
gewilleg; hier: redelijk mooi, welwillend
As 't willig weer waar,/ gonk 'k meej heur,/ m'n moeder,/ drent'len deur de dreven... (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Levensles', 1932)
Alleen aangetroffen bij Sterneberg.

wimpel
zelfstandig naamwoord
WBD III.1.1:72 'wimpel' = wimper

wind
zelfstandig naamwoord
flatus, scheet
WBD III.1.1. lemma Wind – frequent omgeving Tilburg
WBD III.1.1. lemma Wind – windje - noordoostelijke omgeving van Tilburg

winkelhaok
zelfstandig naamwoord
winkelhaak, rechthoekige scheur
WBD 'winkelhaok', 'winkelhoek' (II:1253) - winkelhaak

winne
werkwoord, sterk
winnen
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ge kunt wèl winne, mar nie zinne (HM'70) -je kunt wel kinderen krijgen, maar ze niet naar je zin vormen
Dirk Boutkan (1996) - winne - wón - gewónne

wipperd
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt (1996) - (bijnaam voor iemand die mankt)

wir
bijwoord
weer, alweer, opnieuw
Cees Robben - 'Agge wir wè wit! - Als je weer eens wat weet'.
Cees Robben - Hij zit wir bij zen dèùve. Wès hier naa wir gònde?
Cees Robben - jöllie moeder is wir óppenuut getrouwd war; wèn weer wir war

wirbòrsel
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - weerborstel
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - wirborsel zn - weerborstel
WNT WEERBORSTEL - l) tegen de vleug in staand haar; 2) (gewestelijk) ruziemaken, onhandelbaar persoon, weerbarstige jongen

wirgaoj
zelfstandig naamwoord ►wêergaoj
weerga, drommel, bliksem

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'om de wirgoi nie'

De meens vatte de zak en smèrden um as de wirgaoi. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

En toen naam ik de beene as de wirgaoi. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Cees Robben - Haorinder de wirgaoj!

Frans Verbunt (1996) - as de wiede wirgaoj - zo snel mogelijk

WNT WEERGA - l) gelijke, evenbeeld; 5) in uitroepen, bastaardvloeken, verwenschingen ... 'als de weerga - in zeer hooge mate, verschrikkelijk

wirke

zelfstandig naamwoord , verkleinvorm van weer

Henk van Rijen - weertje

wirlicht

zelfstandig naamwoord

weerlicht, wederlicht

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - as de wirlicht

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WEERLICHT znw.m. en niet o. - bliksem; op 'ne(n) weerlicht - op eenen oogwenk.

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - wirlicht zn - weerlicht, bliksem

wirskaante

bijwoordelijke uitdrukking, meestal met 'aan', aan beide kanten

►swirskaante

On wirskaanten langs den weg sliepen zilveren berkebumkes, waortusschen vergèlde schietvaorens wel zô hoog as 'n koei in volle berusting te droomen stonden. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit ‘t klokhuis van Brabant 3; 23-10-1929)

…et waar vur wirskaante beter om nie dwars te gaon ligge. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

Laoter, hil veul laoter, toen we zelf in de klèèn manne zaate, nôot iemand van de femilie van wirskaante nie, gezien of geheurd meej: ‘Redde gullie et wel?’ (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

wiste

werkwoord, infinitief

wezen, bedoeld als 'zijn'

- Zèède wiste waandele?

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - Hèdde wiste kèèke? - Ben je wezen kijken?

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'naor 't uitgepakt weest te kijken'

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - "n Zondag was ik mee duiven weest-te lossen'

Cees Robben - Ik zèè meej men mòkkel in de Laaj wiste dòkkele;

GD94 ik zèè wiste kèèke

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WEEST, WEESTEN, WEST, WESTEN, in 't N. der Kempen: WIST, WISTEN, verl. deelw. gebruikt voor 'geweest' als er een inf. op volgt.

J. H. Hoefft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - WEESTEN, voor 'geweest', Hebt gij uit weesten wandelen? In Friesland 'weest' voor geweest; in Plat-Duitsch 'west'.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - WEESTE (wiste), ook wel 'wezen'; (weg)geweest om te: we zen wezen hooien; hij is wiste pisse.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Krt.74 plaatst T in het gebied van 'wiste, wieste, weeste' .

wit

werkwoord, persoonsvorm

weet

► weete

wit

bijvoeglijk naamwoord

intiem, vriendschappelijk

Wèst wir wit tusse höllie. - Wat kunnen ze weer goed met elkaar overweg.

gez.Pierre van Beek - Tis wit tòt et stiltje toe. - Ze kunnen het zeer goed met elkaar vinden. (Tilburgse Taaklplastiek 131)

Pierre van Beek - Meej die twee is et wit tòt et puntje toe; zó wit as póppestrónt

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - hèdde oew witweeke veur? (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 197l) - vraag aan iemand die op een weekse dag met een witte boord voor de dag kwam.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - dès zôo wit, daor kan ze wèl óp tòffel poepe ('65) - het is dik aan

Frans Verbunt (1996) - wit as poppestront

WBD III.2.3:186 'witte mik' = wittebrood, ook 'wit mikje'

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - wit bijvoeglijk naamwoord : wè is 't toch wit tusse-n-ullie - dik aan

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - WIT - wit, bijvoeglijk naamwoord : zoo - als nen doek; hij is wit met — (bevriend)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - WIT bijvoeglijk naamwoord - in de uitdr. "t is wit' - de onderlinge relatie is vriendschappelijk (zolang als het duurt).

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -

wit, bijvoeglijk naamwoord 'wit': "' t Is zeu wit a's poppestront" d.i. buitengewoon vriendschappelijk.

witkèts

zelfstandig naamwoord

witharige persoon

Stadsnieuws - Dieje witkèts van hiernèffe zaat wir aachter de mèdjes aon. (030607)

bahuvrihi (possessief-compositum)

witkòp

zelfstandig naamwoord

WBD koe met witte kop; koe met witte vlek op het voorhoofd

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WITTEKOP znw.m. - hoofd met wit, vlasblond haar.

witte

werkwoordsvorm; persoonsvorm van weete met voornaamwoord

weet je - 2e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'weete', met vocaalkrimping en samensmelting met enclit. pronomen

► weete

Witte wè ketaawe zèn?

wittighèd

zelfstandig naamwoord

witheid, vriendschap

Ze laag goed in de kaast bij ons mèskes, men zusjes en men bruurs kosse ok goed meej der opschiete, dè zo nie lang mir duure, die wittighèd. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

wo(n)

werkwoordsvorm; persoonsvorm

wou(den), wilde(n)

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - "k wosse begosse' (zie opmerking bij 'dè' vw)

Cees Robben - Asse mar wiese wèsse wón; kwók ham ha; wóttie wir wè?

Cees Robben - kwót wòr was, Wies; wóttie wè? jè, hij wó wèl wè;

Cees Robben - Ak naa mar wies wèk wó ... dan wók wè, war paa.

— Verl. tijd van 'wille', sterke vervoeging

DANB ik wó dè de pòst enen brief bròcht

Dirk Boutkan (1996) - 'gij wout'

— Monoftongering van 'wou'

Bosch wossebegosse (ik wossebegosse)

CiT (69) 'Kwòtjoebeet' - ik zou willen dat hij jou beet

wòchte

werkwoord, zwak

wachten

-- wòchte - wòchtte - gewòcht

B waachte - waachtte - gewaacht

B Mèn mót zenèège vur verraojers waachte. - Men moet zich wachten van verraders.

M waachte

De Wijs -- (Twee ouwe vrijsters kopen bij de boer 4 kippetjes maar willen er (voor de orde) ook 4 haantjes bij hebben. (de Boer:) Dè is nie nodig, 4 haontjes bij 4 kiepen (Een van de vrijsters:) Jè, mar wij weten wè wochten is. (10-03-1967)

Cees Robben - hij moes wè wòchte; wòchte gullie nèt as ikke

Cees Robben - ge hoeft er nie zó lang óp te wòchte;

Henk van Rijen - dèk van oe haaw dè witte, èn wòchte zak WBD III.4.4:200 'wachten' – wachten, ook 'tokken'

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.tr. + intr. 'wochten' - wachten

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WOCHTEN - wachten (trans.+ intr.)

woekerij

zelfstandig naamwoord

woeker

WBD III.3.1:67 ‘woekerij’ = woeker

woele

tussenw.

WBD woele woele woele woele – roepwoorden voor de eend, waarnaast ook gangbaar zijn: 'poel poel poel', 'eend', 'ind' en 'èndvoogel'

woensdag

zelfstandig naamwoord

woensdag

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - Wuunsdaag - woensdag

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - woensdag vur de wèt, donderdag vur et bèd (Kn'50) - men moest eerst burgerlijk gehuwd zijn, voordat het kerkelijk kon

wogget

werkwoordsvorm; persoonsvorm + vn/ lw

wilde het (uitsl. na gij/ge, gullie)

Ge wógget irst himmól nie .

Hij wógget bekaant nie gelêûve.
-- 2e pers. 'wó' + vn. of lw. 'et'
-- Het fonetisch hiaat tussen 'wó' en 'et' is opgelost door inlassing van 'g' (met dubbel teken geschreven ter accentuering van de korte ó) (Zie Schuurmans: Enclit.pron., blz.22) De A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
par. 242)
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - 'wògget' ww - wou het, wilde het

wòkte
werkwoord, persoonsvorm
waakt(e)
-- tegenwoordige tijd sing., resp. verleden tijd van 'waoke', met vocaalkrimping

wol
zelfstandig naamwoord
wol
Van Delft - "Hij is in de wol geverfd" zegt men, evenals: "Er vat niks op", van iemand die zich nergens aan stoort en z'n gang gaat. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)
WBD wól - haar (in de leerindustrie) II 609
WBD wól - blootwol, wol v.d. huid van geslachte schapen, II 609
WBD wólle stòf (II:894) - wollen stof
WBD wólle stuk (II:894) - wollen stuk

Wòllek
zelfstandig naamwoord , eigenn.
Waalwijk
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - wie in Wollek fòrtèùn wil maoke, die moet wakker zèèn ('42) -- wie in Wòllek fòrtèùn wil maoke, die moet dapper zèèn ('74)

wöllie
persoonlijk voornaamwoord
wij, wijlieden
WTT 2012: de uitspraak van deze oude vorm van 'wij' is tot nu toe niet duidelijk.
In de gedrukte bronnen overheerst ►'wuillie'

wont, wonde
werkwoord, persoonsvorm
woont
Cees Robben - de vrouw waor ge meej saomewónt

Cees Robben - In mèn buurt wónt óm de aanderste deur en vrouw ...
Henk van Rijen - wont ie wèèd? - woont hij ver weg?
-- tegenwoordige tijd sing., resp. verleden tijd van 'woone', met vocaalkrimping

wôog
werkwoord, persoonsvorm
Henk van Rijen - woog
Cees Robben - ‘ ‘k wok wies wek woog'

woojke
zelfstandig naamwoord , dim.
WBD 'woojke', 'wójke', 'schaopke', 'ha jónge', 'ha mènneke' – vleiwoorden voor het schaap
WNT WOET (I), woete, woetje, wool, wooitje, wootje, wotje - lokroep voor het zwijn, de geit, het schaap
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
tussenw. - roep tot een kudde schapen

woone
werkwoord, zwak
wonen
Dè daor nòg meense woone! - Dat daar nog mensen wonen!
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 23) 'wôone'
-- woone - wónde - gewónd, met vocaalkrimping; -- ook in tegenwoordige tijd vooaalkrimping: gij/hij wónt

wòr, waor
bijw.
Henk van Rijen - waar
Bosch wor - nietwaar (ook: war)

wòraaf
bijw.
waaraf, waarvandaan
De Wijs -- Ik zè sterk veur veurlichting, dan weten ze tenminste weraaf en weraon (23-02-1972)
R weete wòròn èn wòraaf - weten waaraf en waaraan (waar men aan toe is)

wòraon, wòròn
bijwoord
Henk van Rijen - waaraan

wòrdewil

zelfstandig naamwoord

losbandige, onstuimige (?)

Pierre van Beek - wòddewil (wòrdewil?) - iemand die niet weet wat hij wil

WBD III.1.4:219 'waardewil' = wispelturig persoon

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - WORDEWIL m. - iemand die niet weet wat hij wil (Udenhout; blz.58, Verhoeven)
Samenstelling met 'worden'

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
znw. m. 'wordewil' - 1) persoon die kan worden wat hij wil 2) het begin van een zaak of voorwerp waaruit nog alles groeien kan.

WNT (XXVI:2190) WORDEWIL (Kempen) - iemand die kan worden, wat hij wil

wörge

werkwoord, zwak

wurgen, worgen

— wörge - wörgde - gewörgd

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WÖRGEN (uitspr. wörregen) - kroppen in de keel, wringen, sprekend van spijzen: die patatten wörgen danig in de kèèl.

wörm

zelfstandig naamwoord

worm

De wörm zit erin - (het fruit) is door wormen aangetast

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - wurm (met 'doffe u', vgl. mulder en putje = potje)

al hai nog nôot en pierwörmke/ òn enen haok gedaon. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Onder waoter...)

WBD 'wörrem' - worm- of horzelgat in een huid (II 585)

Frans Verbunt (1996) - et wasser zôo stil dègge de wörme in de grond kost heure niese

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
wörem, znw.m. 'wurm' l) worm (vermis); 2) balk langs het dak van een huis, waarop de spanten worden bevestigd.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WÖRM znw.m. - worm, fr. ver

wörmsteek

zelfstandig naamwoord

aantasting door wormen; maajsteek, verwörmd

WBD III.2.3:161 'wormstekig', 'wormstekerig' = wormstekig; ook 'verwormd', 'er zit worm in', 'een wormsteek hebben', 'wormsteek (zijn'

wörom

bijwoord
waarom
Wöróm hòddet nie tèènemekaare gezeej? - Waarom had je het niet meteen gezegd?
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - ... wòróm dè wij ...
Cees Robben - Mar wöróm zót ók aanders gaon; wöróm kómde wir halfzat aon?
Cees Robben - mar wöróm naa gin zeuve daog;
Henk van Rijen - 'wörum'
Frans Verbunt (1996) - wörom, dörom, omdè ene wörm ginne pier is, dörom
Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - wörrem - waarom

wòròn, wòraon
bijw.
waaraan
R weete wòròn èn wòraaf - weten waaraf en waaraan (waar men aan toe is)

wörpspoel
zelfstandig naamwoord
worpspoel
WBD wörpspoel (II:1034) – worpspoel: handspoel, weefspoel die met de hand geworpen wordt; ook: worpspoel of spoel

wòrre
werkwoord, sterk
worden
Cees Robben - wè wilde gij naa wòrre? Zó oud wòrde gij nôot; òf et èèrger is gewòrre;
Cees Robben - êene die mènt dèttie wè gewòrren is; ak naa zôo maoger wòr dèk...
Cees Robben - daor hèk meer kaans toe as dèk nòg pestoor wòr;
Dirk Boutkan (1996) - wòrre - wier – gewòrre; (B: wòrre - wòrde - gewòrre)
-- Praesens: ik wòr - gij/hij wòrdt; imp.: wòr
-- 'wier' met lange ie
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Krt. 69 geeft 'wier' als verleden tijd in T, doch even oostelijk of zuidelijk: 'w?rde'. [sic]
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
ww. (met gemengde vervoeging; verl. tijd. 'wordde', bij één persoon steeds 'wier'; verl. deelw.' geworre(n)) intr. 'worren' - worden
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WÖRREN wordt gebruikt in den zin van 'gaan' of om eene daad uit te drukken, die staat te beginnen: Ik geloof dat 'et zal wörren sneeuwen.

wòrred, wòrrend

zelfstandig naamwoord

waarheid

Henk van Rijen - 'wòrret, wòrrent, wòrhèt, wòrhèj'

CM wòrrend

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - waorhei

Ak oe naa de volle "worrent" mot zegge... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

worrend is 'n gevaorlijk iets! (...)

want de worrend maokt iedereen kwaod! (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'De Worrend', 1941)

Cees Robben - zógezeed de wòrrend zègge; as den dieje daor de wòrrend sprikt;

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - wie de wòrrend sprikt, moet et hèùs èùt ('50), resp. ..., moetderèùt. - Men dient de mensen naar de mond te praten

Cees Robben - 'de waorend mot gezeej '

Verh.WARENT (worrunt) v - waarheid (zie blz. 42)

Van Dale - WARENTIG bw + tw Verzw. voor waarachtig.

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - worrend - waarheid (Meierij)

Haor WORRENT - waarheid

wòrschouwe

werkwoord, zwak

waarschuwen

-- wòrschouwe - wòrschouwde - gewòrschouwd

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - wòrschouwe; waorschouwe

Hij zal oe nog veul liever tien keer worschouwen dan oe eene keer opschrijve. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 4; 2-11-1929)

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - waorschouwe

Henk van Rijen - 'wòrschaawe'

Ze han me gewaorschouwd, hij kan hillemaol nie teege zen verlies… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

WBD III.3.1:276 'het waarschuwen', 'waarschuwing' = waarschuwing

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw.ww.tr. 'waarschaauwen', 'waarschouwen' - waarschuwen

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WAARSCHOUWEN - waarschuwen

WNT WAARSCHUWEN, waarschouwen

wòrsje

zelfstandig naamwoord , dim.

worstje

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 28) uit het cluster stj wordt de t (van 'wòrst') verzwegen.

wòrst

zelfstandig naamwoord

worst

Tekening: Cees Robben – uit '3 jaar voetbal concentratie' van A.P.M. v.d. Ven jr., 1946

Ik hè verleje week wir de toer mee den möllukwaogen gehad en ik kan oe vertellen dè 't 's mergens om half zeuven nie meevalt. Eenen mèrgen hè'k 't getroffen: 'n Zaoterdag. Toen was 't weer as worst mar nie zô vet, glèk wij dè zeggen. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 7; 30-11-1929)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - Et kòrt al, zit mènneke, èn et bêet van zene wòrst ('69)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - Et kòrt al, zi den Bròk, èn hij bêet van zene wòrst ('69) - Reacties op een aansporing om op te schieten.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - in wòrsten èn weedevrouwe witte nie wèsse indouwe (Kn'50) - pas op voor een huwelijk met een weduwe

As ge vur un bepaold fist, goei weer moest hebben, koste dè krèège as ge hullie, die nonnen, enne worst beloofde. Die wier die nonnen nie beloofd mar de Heilige Clara, aon wie de nonnen de naom clarissen te danken han. Wè moes enne heilige naa meej enne worst doen. Ze zeeje der nie bij wè vur worst et dan moes zèèn, want daor zèn me toch veul sôorte worst hè'k bij de slager wel ens gezien. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

WBD III.2.3:56 'worst', 'metworst', 'verse worst' = worst van gehakt vlees ook 'droge worst', 'varkensworst'

wòrstebrôod, wòrstebrôojke

zelfstandig naamwoord

Kubke Kladder - Netuurlijk hebben we daor bij ôk op tijd gegeten. Er waren tien worstenbrooikes de man gereserveerd mar omdè 't vrouwvolk er mistal zôveul nie lustte, zaag den braawer kaans er wel 'n stuk of vijftien te verdouwen. (uit: 'Uit 't Klokhuis van Brabant, Nieuwe Tilburgsche Courant 22-2-1930)

Lechim - 'k Zaat in 'n kaffetaaria/ List op ons Sjaan te wochte/ En zaag 'n vrouw en unne meens/ Die worstebrooikes kochte. (ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Gelèk hasse')

Willy van Rooy - En veur 't geld aon drukwerk besteed kosse ze al veul worstebrooikes en segaren kopen. (uit: 'Veur 'n goei doel', in Schôôn en lilluk, 1983)

Piet van Beers - van Hèrderkes, Kooninge/ èn aander schôon wèskes èn eete van taart,/ worstebrôod en saucèskes/ dan is er vur ons/ de kèrsmis pas goed/ èn wort ôk ´t nuujaor/ vol vreugde begroet. (uit: 'Kèrst en Nuujaor…', www.cubra, ca. 2005)

Lodewijk van den Bredevoort - As ze öt waar, die naachtmis, liepen wij kleumend, stoken deje ze nie in de kerk, meej zen allemolle wir op hös aon. Et waar nog stikkedonker en koud, et ha nie gesneuwd, we waren blij dè we in un wèèrm hèùs kwamen. Ons moeder zette thee en we aten un paor worstebrooikes, die onze vadder zelf gebakken ha, saome meej un snee krintemik, die ôk al deur de haande van onze vadder via de keukentoffel en meej den oven tot stand waar gebrocht. (ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Ed Schilders - Mar dan. Nao de naachtmis. Dan begon et fist. Dan hamme wòrstebrôojkes. (Wè zeetie?; Website Brabants Dagblad Tilburg Plus; 2009)

Henk van Rijen - worstebroodje

Jan Naaijkens - Ons moeder ha honderd worstebrooikes gebakke en binne 't ketier ware ze kuis op. (Dè's Biks, 1992)

WBD III, 2.3 lemma worstenbrood: saucissenbrood, uitsluitend opgetekend voor Tilburg en Tervuren.

WTT 2012 - het bekendste adres voor worstenbrood in Tilburg was de bakkerij (vroeger annex lunchroom) van Marijnen in de Stationstraat. De zaak stond bekend onder de naam 'Ze Zijn Er', waarmee erop gewezen wilde zijn dat er altijd verse aanvoer was.

Advertentie, 1922

De schrijver Nescio noteerde een bezoek aan Ze Zijn Er in zijn 'Natuurdagboek': 26 April [1954] Maandag. Met Zus met den trein van ± 1/2 10 naar Tilburg. Eerst op het terras van de stationsrestauratie kopjes koffie gedronken om op de bus naar Hilverbeek [sic] te wachten (eerst even de stationsstraat op en neer gezanikt, om amandelbroodjes en tabak...) (Verzameld werk – deel 2 Natuurdagboek 1946-1955 - Bezorgd door Lieneke Frerichs – 1996)

Links, met het uithangbord 'Konings Gist', de bakkerij van Marijnen circa 1915. In de achtergrond het station zoals Nescio dat nog gezien heeft. De naam Ze

Zijn Er ontbreekt nog op de gevel. Foto: Regionaal Archief Tilburg

Ze Zijn Er - Het pand is tegenwoordig een belwinkel; de naam op de eerste verdieping wordt in stand gehouden. (Foto WTT)

Charlotte Mutsaers - Mijn vader kwam uit Tilburg en daar aten ze die [worstenbroodjes] rond Nieuwjaar (evenals de Nieuwjaarskoeken). Zijn leven lang heeft hij in die tijd een doos vol worstenbroden uit Tilburg laten komen ('ze zijn er' heetten die van Marijnen). (Facebook, januari 2013)

Pierre van Beek - De heer Woestenbergh was o.a. jaren lang voorzitter van de afdeling Tilburg van de Kon. Ned. Maatschappij voor Land- en Tuinbouw, die weleer haar jaarvergaderingen placht te besluiten met het eten van worstebrood. Ook goed Tilburgs gebruik!... (Tilburgse Taalplastiek 34, Nieuwsblad van het Zuiden, 10-4-1964)

► Woestenbergh - zie ook tebak

wòrtel, wòrteltje

zelfstandig naamwoord

wortel

MP gez. Et was er wir van Jan Schrap me de wòrtel ('t was er weer van alle kanten mis)

De Wijs -- ('n laat getrouwde juffrouw is ondanks alles (of dankzij) in verwachting geraakt) "Jè, jè, nen auwen struik wil nog wel groeien, asser wè sap aon zunnen wortel komt!" (15-06-1963)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - et is goed óm wòrtelzaod te zaaje (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1965) - gezegd bij plotselinge stilte in een gezelschap

WBD III.4.3:106 wòrtel - dennenwortel; ook genoemd: stronk, stomp, pöst, pin

WBD III.4.3:55 wòrtel - hoofdwortel, ook genoemd (pin)wortel,

(pèn)wortel
WBD III.4.3:402 spèkwòrtel - smeerwortel (Symphytum officinale), ook genoemd: smèèrwòrtel
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.vr. 'wortel' - 1) wortel (radix); 2) peen.

wòrtelzoad
zelfstandig naamwoord
wortelzaad
Van Delft - "'t Is nou goed om wortelzaad te zaaien." "'t Is stil als 't niet waait." Dit is: Allen zwijgen stil, er wordt niet gesproken. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

wòrtpomp
zelfstandig naamwoord
WBD bierpomp (pomp die, als dat niet gebeurt door hoogteverschil, in een brouwerij gebruikt wordt om de gekookte wort naar de koelbakken te voeren)
WNT WORT - afkooksel of aftreksel van mout

wörvel
zelfstandig naamwoord
wervel, draaibaar houtje als sluitmiddel
A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - znw.m. 'wurvel' - wervel
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WRETSEL znw.v. - houten draaiwerveltje Hees wurfel (VII:28)
WNT WERVEL, wa(a)rvel, wi(e)rvel, worvel, wurvel, welver, wilver, wulver - eenvoudig sluit- of klemmiddel voor deuren e.d.

wòsseg, waozeg
bijvoeglijk naamwoord
mistig
-- afleiding van 'wòssem'

wòssem
zelfstandig naamwoord
wasem, mist
Cees Robben - Vur de wòssem òn de zulder is, heetie em óp.
Ik zie nòg hoe ons moeder smaondags/ stond te zwêete òn de tèèl/ toe de rand toe vol meej sip-sop/ meej de wossem in der kèèl... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: ÒN DE WAAS)
Henk van Rijen - ik kos em nie zien van de wòssem
WBD III.4.4:58 'wasem' = mist; ook 'waas', 'mot', 'smook'

wòsseme
werkwoord, zwak
wasemen
Cees Robben - óp de goot stao de waas te wòssemen;
CiT (50) 'De schaaw blokt en de moor wossemt'
-- wòsseme – wòssemde - gewòssemd

wot
werkwoord, persoonsvorm
wilde (verleden tijd 2e pers. van wille)
GD07 As ge vruuger nie wot

wou
persoonsvorm
wou, wilde
-- verleden tijd van 'wille', naast 'wò'
ik/hij wou, gij wout, wij wouwe

wous
bijvoeglijk naamwoord / zelfstandig naamwoord
gek
De Wijs -- (gehoord bij de kapper:) höllie pa is wouws, höllie moe is appetjoek en, dè kunde wel naogaon, zellef is ie habbetjap (16-01-1975)
Cees Robben - Hullieje paa is ene wous;
Henk van Rijen - 'waaws'
Van Dale - WOUS - gek (slang)
Bosch waus – scheldwoord: gek

wout
zelfstandig naamwoord
politieagent (van Got. waldan)
Van Delft - "Pas op, daar komt 'n 'wout' aan." (Korvelsch Hoekje) Dit is: Een agent. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)
Henk van Rijen - 'waawt'
WBD III.3.1:345 'wout' = politieagent; 346 wout = rijksveldwachter
Bosch wout - politieagent
WNT WOUT - 2) politieagent, diender

woutekiet
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt (1996) - politiebureau
Bosch woutekiet - politiebureau
WNT WOUTEKIT - politiebureau (ook: boutekit)

wouw (Wouw)

plaatsnaam en pv. (verl. tijd van wille)

Van Beek - "Wouw ligt een uur achter Roosendaal", als antwoord op 't gezegde: "Ik wou..." (Nwe. Tilb. Courant; Tilburgse Typen afl. XIII; 28 maart 1958)

wouwer

zelfstandig naamwoord

vijver, visvijver

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'dè-t-ie in den wouwer bij de Trappisten terechtkwam'

N. Daamen, Handschrift 1916 - "wouwer - gracht rondom een huis, kasteel e.d."

Henk van Rijen - 'waawer'

WBD III.4.4:178 'wouwer' = vijver; 183 'wouwer' = sloot

WNT WOUWER = vijver

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - wijer, wèèr, wouwer - vijver

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - wouwer zn - waterloop

Mnl Wdb WOUWER, WUWER, vijver, vischvijver, oude ontleening aan lat. 'vivarium'. Reeds bij Kiliaan en Plantijn.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - WOUWER: Ik weet niet dat dit woord voor Vijver gebruikt word, maar er zijn nog velden die Wouwers heten, omdat daar voorheen vijvers geweest zijn.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - WOUWER znw.m. - vijver

wrêef

znw.

wreef

De Wijs -- (gehoord over 'n pijnlijke voet:) 't gao nie goed mee de wrééf van munne voet (09-04-1973)

wuillie

persoonlijk voornaamwoord

eerste persoon meervoud: wij

wij; wijlieden

Vergelijk 'gullie' = gijlieden; 'ullie' = 'u-lieden'

O, dè doen wuilie noot nie baos. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra) (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Daor waor wuili wonden was 't nie onplesaant... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Naa zèn die Bossenaerkes wel in bietje lawaaieriger as wuilie en ze praoten

wè grutsiger... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

wulkske

verkleinwoord van wolk - wolkje

Laot me stijgen, laot me vliegen
en op witte wulkskes wiegen... (Piet Heerkens; 'Laot me...', gepubliceerd in De Zaaier, bijlage van de Nieuwe Tilburgsche Courant, 1941)

wuuje

werkwoord, zwak

woeden (?)

N. Daamen, Handschrift 1916 - "ze wuujen er op (ze zijn er razend op, d.w.z. graag hebben)"

wuule

werkwoord, zwak

woelen

WBD III.1.2:74 'woelen' = wroeten

WBD III.1.4:218 'woelig' = onstuimig

B wuule - wuulde - gewuuld

korte uu

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zw.ww.intr. 'wulen' - woelen

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
WULEN - woelen, Hgd. wühlen

wuunder

zelfstandig naamwoord

WBD mannelijke eend, ook genoemd 'woerd' of 'ènd'

-- korte uu

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) -
wuunder: T (ged.) blz. 167

A.P. de Bont - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
winder, resp. wünder, znw.m. 'wiender' resp. 'wüunder' - woerd, manlijke eend.

wuust

bijwoord, bijvoeglijk naamwoord

Henk van Rijen - woest

Jan Naaijkens - Dès Biks (1992) - wuust bijvoeglijk naamwoord - woest

wuw, wuwke, weuw

zelfstandig naamwoord

weduwe

M,B weuw

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - weuwke Paaj = weduwe

Paaijmans (blz.59) WBD III.2.2:55 'weeuw' = weduwe

wuule

ww,zw.

woelen

WBD III.1.2:74 'woelen' = wroeten
III.1.4:218 'woelig' = onstuimig

B wuule - wuulde - gewuuld

korte uu

Bont wü.ÿlə(n), zw.ww.intr.'wulen' - woelen

Antw.WULEN - woelen, Hgd. wühlen

Wil Sterenborg – Ed Schilders

Woordenboek Tilburgse Taal

Van za tot zwòrst

Versie 10-01-2013

Dit bestand is een onderdeel van de website Woordenboek van de Tilburgse Taal (WTT). Het wordt u aangeboden door de auteurs Wil Sterenborg en Ed Schilders, in samenwerking met Stichting Cultureel Brabant (CuBra) http://www.cubra.nl/wtt/

De website is totstandgekomen dankzij bijdragen van Stadsmuseum Tilburg

en

Het kopieerrecht © copyright van dit bestand berust bij Wil Sterenborg, Ed Schilders en de Stichting Cultureel Brabant 2009-2013. Dit bestand is uitsluitend bedoeld voor persoonlijk gebruik. Indien uit dit bestand geciteerd wordt, stellen auteurs en uitgever het op prijs dat de bron vermeld wordt: 'Wil Sterenborg & Ed Schilders – *Woordenboek van de Tilburgse Taal*; Tilburg, 2013 (internetversie http://www.cubra.nl/wtt/)'

Deze versie van het WTT is zeer aanzienlijk uitgebreid en verbeterd, maar nog geenszins de uiteindelijke versie die de redactie voor ogen staat. De website wordt voortdurend aangevuld en verbeterd.

za

werkwoord, persoonsvorm

Henk van Rijen - zal

Henk van Rijen - dè za-k doen

zaag(t)

werkwoord, persoonsvorm

zag

verleden tijd enkelvoud van 'zien'

De Wijs -- Dochte gij de'k dè nie zaag, 'k zè nie van gisteren (20-03-1968)

Cees Robben - ik zaag list in en boerehèùs; ik zaag et al;

Cees Robben - aanders zaagde nie; vruuger zaag ik blauw van de sneevel;

En ze zaag me goed te staon, maar ze zaag me nog nie hangen... (Tony Ansems, De dochter van Dorus de Boer; van de cd Tilburgse Liekes American Style; 2008)

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - we zoagen 'm

DANB Ge zaagt me wèl mar ge zit niks teege me

GD94 ge zaagt er niks mir van

zaaje
werkwoord, zwak
zaaien
WBD (Hasselt:) 'zaaje' - kunstmest strooien, ook 'strooje' genoemd
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - zoaien en moaie
DANB 'khè hier graas gezaojd'
B zaaje - zaajde - gezaajd
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - tis goed óm wòrtelzaod te zaaje (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1965) - gezegd bij plotselinge stilte in een gezelschap
WBD I:1394 'zaaje'; I:1426 bieten zaaien: 'zaaje', 'légge'
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Geen umlaut, volgens krt. 48 en blz. 91/92.
Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zaaje ww - zaaien

zaajer
zelfstandig naamwoord , meervoud
Henk van Rijen - hom van de vis = zaajers
Frans Verbunt (1996) - zaajer - haring met kuit
WBD III. 4. 2:78 zaajers - kuit, ook genoemd: 'kuit' of 'zaad'
WNT ZAAIER - 6) vrouwelijke visch, inz. haring

zaajstuk
zelfstandig naamwoord
zijstuk
WBD zaajstuk (sic) (II:950) - zijstuk (v. h. handweefgetouw)

zaand
zelfstandig naamwoord
zand
Behalve de Twem was er toentertijd in Gool op den weg nor Poppel 'n klein twemmeke, dè wil zeggen 'n fietsbaontje van zaand. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)
Klaoske Vaok is zaand aon 't strooie,
grib, grab, grauw,
't wil oe in oe eugskes gooie,
grib, grab, grauw. (Leo Heerkens; uit De kinkenduut (Piet Heerkens), 'Klaoske Vaok', 1940)
Cees Robben - uitdr: Ge zult gin zaand mir afgaon - Je hebt beslist genoeg gegeten
Cees Robben - et zaand ónder men naogels
Henk van Rijen - wè nen bas, hij zingt zo lêeg, tòt et wit zaand toe-

uiterst laag
Frans Verbunt (1996) - toe et gèèl zaand gaon - heel ver, heel diep gaan
WBD III. 4. 4:l38 'zandhoop'= heuvel: 139 'zandhoop'= duin; ook 'zandbult'
WBD III. 4. 4:151 'klapzand' = stuifzand, ook 'vliegzand' of stof'
WBD III. 4. 4: 153 'scherp zand' = drijfzand
WBD III. 4. 4: 187 'zandplaat' = zandbank;
WBD III. 4. 4: 188 'zand' = slib
WBD III. 3. 1:402 'zandpad' = pad
Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zand zn - zand
WNT XXVII:818 'daar zal je geen zand van afgaan'
Hees IV:75 'gin zand mir afgaan'
Ghijs (1166) 'dêêr za(l) je géén zand van af- (of) gae/goa'

zaandjan
zelfstandig naamwoord
WBD I:1448: 'zaantjanne' - zandjannen, bep. soort aardappels

zaandkèùl
zelfstandig naamwoord
zandkuil, namelijk het graf
Jace Van de Ven: Z is ne zaandkèùl, daor èndigde in... (Tilburgs ABC)

zaandlicht
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - zandwinplaats

zaandvoogel

zelfstandig naamwoord

sperwer (Accipiter nisus)

DANB As de kiepe ne zaandvoogel zien, dan wòrre ze bang.

zaank

zelfstandig naamwoord

zang

Pierre van Beek - èrgeraans et zaank óp hèbbe - (vermoedelijk:) ergens naar verlangen en loeren op de gelegenheid het te krijgen. Verklaring van C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - mij onbekend.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - zank, o. in de uitdr. ' 't zank hebben' - neiging hebben om ruzie te maken, slecht gehumeurd zijn. Vgl. Duits 'Zank'

Dwdb Zank - heftiger Wortwechsel, Streit.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord m., 'zank' - zang; zegsw. 'erges de zank op hebbe' resp. 'krege - in fig. zin: de smaak van iets te pakken hebben/krijgen (en daardoor) zich iets tot een gewoonte maken of gemaakt hebben.

WNT ZANG, zank

zaante

werkwoord, zwak

— zaante - zaantte - gezaant

R de vloer met zand bestrooien (in een boerenwoning)

WBD de vloer met zand bestrooien (ter versiering zandfiguren strooien op de geschuurde of geschrobde vloer van woonkamer of salon)

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw. ww. tr. 'zanten' - zanden, met wit zand bestrooien

zaat

werkwoord, persoonsvorm

zat

— verleden tijd enkelvoud van 'zitte'

Ce esRobben -den boer zaat gerêed; der zaat ene vulste goeje tuk in;

Ce es Robben -hij zaat as enen eezel tusse twee bèèrge hooj;

Ce es Robben -de gaans zaat te broeje; daor zaaten al veul kraajen óp et dak;

Ce es Robben -Ik hèb nog gin èèrg in oe, al zaate in mene broekzak te kaorte;

Hen k van Rijen -dòr zaate zat zatte - daar zaten behoorlijk wat dronkaards

zabbere, zabbele

werkwoord, zwak

sabbelen

de tong die aaltij babbelt,

en overal aan zabbelt,

en iederendeen beknabbelt (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Kwaoie tong', 1941)

Zabberend gòn ze dan nòr hèùs... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Maaimònd)

Henk van Rijen - sabbelen

WBD III. 2. 3:10 'zabberen' = knabbelen

WBD III. 2. 3:10 'sabbelen' = idem

Stadsnieuws - Ons oopoe heej gin taande mir, ze moet op de kuukskes zabbere (100108)

WNT ZABBEREN, sabberen - l) kwijlen

zachjes

bijwoord

zachtjes, stilletjes

WBD III. 4. 4:251 'zachtjes', 'zacht' = gedempt (van geluid)

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijw. - zachtjes; komp. 'zachjezer'

zaddoek

zelfstandig naamwoord

zakdoek

Naarus - Hij [de pastoor] kwaamp zelvers op z'n prikstuultje, en zoo treffend schoon en zó eenvoudig, sprook ie mee z'n parochiaone, dèk er verschaaie keer minne zaddoek van heb motte gebruiken... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Henk van Rijen - hij heej zene spòrspòt in zene zaddoek zitte - zijn spaarcentjes

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - zaddoek/zakdoek (krt. 110)

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord m. 'zaddoek' - zakdoek

WNT ZAKDOEK - in enkele bronnen, waarin men de spreektaal tracht te benaderen, wordt de geassimileerde vorm zaddoek aangetroffen

zak, zèkske

zelfstandig naamwoord

zak

MP Et kan beeter van den zak as van den baand.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - et zit nòg in wije zakke (Kn'50) -het is nog toekomstmuziek

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - twee zakken óp de schòrt hèbbe (Pierre van Beek - TT ' 70) - zichzelf goed doen, inhalig zijn

Henk van Rijen - der wòrre wèl meer zakke toegebonde die nie vol zèn - je hoeft niet zoveel te eten als je maar kunt

Cees Robben - 'meej zunne kop in 't zak'

Frans Verbunt (1996) - daor zulde ginne zak zout opeete - daar zul je niet lang blijven

WBD III. 1. 1:225 'zak' = balzak

WBD III. 4. 4:145 'zak' = dal

WBD III. 4. 4:295 'zak' = honderd pond (ook 'wicht')

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zak, zelfstandig naamwoord m. - zak: in z'ne zak schiejte - betalen

Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zak zn - zak

zakke

werkwoord, zwak

-- zakke - zakte - gezakt

1. overgankelijk gebruikt: iemand zakken, d.w.z. in een zak doen, uit de weg ruimen

gez. Pierre van Beek - Iemand kunne zakken èn verkôope - hem verre overtreffen in iets...

De Wijs -- Ik kan oe zakke en verkôôpe… (23-10-1963)

2. dalen, krimpen

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zakken as brèùn bier
(Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1966) - snel minder worden

WBD III. 4. 4:274 'zakken' = krimpen

zakneusdoek

zelfstandig naamwoord

zakdoek

N. Daamen, Handschrift 1916 - "zakneusdoek - zakdoek"

WNT ZAKNEUSDOEK - 1) zakdoek (afgezien van . . . slechts in Vl. - Belgische en N. -Brab. bronnen aangetroffen. 2) Halsdoek (verouderd)

zaksel

zelfstandig naamwoord

WBD III. 2. 3:267 'zaksel' = droesem

zambak

zelfstandig naamwoord

zandbak

uit 'zaand' (met klinkerverkorting) + d-syncope + assimil. n+b

zanpad

zelfstandig naamwoord

zandpad

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 28) uit cluster ntp wordt de t verzwegen,

met klinkerverkorting uit zaand

zaod, zaojke/zòdje

zelfstandig naamwoord

zaad

M zoad

De Wijs -- (Moeder tegen haar kind bij de weeklijkse bad-beurt) Gij mot nie onder ’t vogelkooike gaon staon want as er ’n zaoike in oew oor valt, begient ’t te schiete (27-12-1968)

Cees Robben - en pónd zaod vur men vink; óm oew höfke in et zaod te krèège;

Cees Robben - de pestoor is ók al koome vraogen òf ik men höfke nòg nie int zaod ha.

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zit den hòf al in et zaod? ('87) - is de vrouw al in verwachting? (informatie door de pastoor)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - óp zaod staon (Alg. Brabants) - gelijk staan met de inzet bij spelen

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zaod int bèkske hèbbe (JM'50) - geld bezitten

WBD 'zoot' (I:1427) ; suikerbietzaad: 'zaot' (Hasselt) ; 'peezaot' (I:1429) ; knolraapzaad (I:1429) ; 'raopzaot'; stoppelknolzaad (I:1431) : 'gruunzaot'

Henk van Rijen - ze heej der bèddeke wir int zaod - ze is weer zwanger

Frans Verbunt (1996) - et zaod nèffe de voor gôoje - vreemdgaan

Frans Verbunt (1996) - hij was nòg nie òn zen zaod

Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zaod zn - zaad

WBD III. 4. 2:77 'zaad' - kuit, ook genoemd:'zaaiers'

WBD III. 1. 1:226 'zaad' = sperma

WBD III. 2. 3:73 'zaad' = haringkuit

WBD III. 2. 3:73 'zaad' = haringkuit

zaodèg

zelfstandig naamwoord

zaadeg

WBD zaodèg, (Hasselt:) zaojeeg – zaadeg (vroeger gebruikt om het (meestal met de hand) gezaaide graan in de aarde te werken;

zaodgoed

zelfstandig naamwoord

zaad

Cees Robben - vur tien guldes zaodgoed gekòcht

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord m. 'zaadgoed' - zaad dat voor de voortplanting dient.

zaodstrèng

zelfstandig naamwoord
WBD teellid v. e. hengst, ook genoemd (Hasselt) 'koowker'

zaog, zògske
zelfstandig naamwoord
zaag
M zoag
De timmerlui ha'n zoo-mar kwaoi gereedschap in die daoge:
wè haomers, beitels, jao, mar eigenlijk nog geen zaoge! (Piet Heerkens; uit: Brabant, 'De zaog van Sint Joozep', 1941)
WBD (II:2370) 'spanzaoch' - spanzaag
WBD (II:2705) 'hantsaoch' - handzaag

zaoge
werkwoord, zwak
zagen - geen vocaalkrimping
R. J. 'dan hah 't 'ie 'm er afgezaogen'
B zaoge - zaogde - gezaogd/gezaoge
Figuurzaogen waar veur ons un flötje van enne cent en zaogskes inzetten gin probleem. Héle kerststallen hebben we ötgezaoge… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Gravure - Kraanzagers aan het werk. De knecht stond onder de te zagen balk omdat daar het zaagmeel neerdwarrelde.

zaogemèèl
zelfstandig naamwoord
zaagmeel, zaagsel
Henk van Rijen - zaogemèèl
WBD II:2394 ' zaochméél' - zaagmeel, zaagsel
WBD II:2395 "zaogeméél' - zaagsel, zaagmeel

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZAGEMÈÈL zelfstandig naamwoord o. - hetzelfde als zaagmeel
J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - ZAAGMEEL heb ik meer dan eens voor 'zaagsel' horen gebruiken. Z. a.

zaogsel
zelfstandig naamwoord
zaagsel
WBD 'zaochsel' - zaagsel (II:2394)

zaogsele
werkwoord, zwak
zaagselen
WBD zaogsele - zaagselen, zaagsel met een zeker vochtgehalte over het vel / leer strooien, dat te droog of te hard is na het looien (II 652)

Afbeelding uit: Kroniek van de Kempen

zaojbak
zelfstandig naamwoord
zaaibak
WBD I:1432 'zaojbak'

zaojkörf
zelfstandig naamwoord
zaaikorf
WBD I:1434 'zaojkörf'

zaojsel
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - zaaisel

zaok, zòkske
zelfstandig naamwoord

zaak
Cees Robben - men zaok bestao fèfteg jaor;
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - haard wêrreke is z'n zoak nie - hard werken is zijn zaak niet
Henk van Rijen - op slòt van zaoke - per slot van rekening
Henk van Rijen - op stuk van zaoke - per slot van rekening

zaol, zòltje
zelfstandig naamwoord
zaal, zaaltje
zadel, zadeltje
Teegen et zòltje stònd en fiets meej en nuuw zòltje.
WBD zaol - karzadel (zadel v. e. voor de kar gespannen paard)
Cees Robben - vurdè et zaol óp et pèèrd leej;
Henk van Rijen - der waare zoale vol zaole - er waren zalen vol zadels
— De Jager, Taalk. handleiding: SALE; Volgens Taalk. Mag. I,349 is er betekenisverwantschap tussen 'zaal' en 'zadel'.
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. en o. 'zaal' - zadel
Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - ZAAL - zelfstandig naamwoord m., verkleinwoord zölke, samenst. dans-, feest-, zaalmaker
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZAAL zelfstandig naamwoord m + v, niet o. - zadel, fr. selle
WNT ZADEL, zaal

zaoleg
bijvoeglijk naamwoord , bijwoord
zalig
Cees Robben - de kòffie spuulde de zaolege nòsmaok wèg; zaoleg nuujaor;
Cees Robben - ist nie vur oew zaoleghèh, dan ist vur oew straf.
Cees Robben - enen zaolege kòrsemes;
WBD (III. 3. 3:339) zaolege = heilige
Bosch zaolig

zaoleghèd
zelfstandig naamwoord
zaligheid
De euwege zaoleghèd
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZALIGHEID zelfstandig naamwoord v. - D'acht Zaligheden, naam eener buurt van acht werkmanswoningen te Sint-Lenaards. Ook in 't N-O der Kempen bekend als benaming voor acht dorpen in de Noordbrab. Meierij: Bladel, Duizel, Eersel, Hulsel, Knegsel, Netersel, Reusel en Steensel.

zaolrug

zelfstandig naamwoord

WBD paard met doorgezakte rug (zadelrug), (Hasselt) : 'zòlrug'

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord m. 'zaalrug' - een in het midden doorgebogen rug zoals men die bij paarden en doorgezakte daken van boerenhuizen aantreft.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZAALRUG zelfstandig naamwoord m. - ingezakte rug v. e. peerd

zaon

zelfstandig naamwoord

dik van de melk

WBD room (het vette deel van de ongekookte melk, dat boven komt drijven als men de melk rustig laat staan)

WBD III. 2. 3:133 'zaan' = melkvel: ook 'vlies'

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zo'n, zelfstandig naamwoord m. 'zoo'n' - zaan, room van melk

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZAAN zelfstandig naamwoord m., niet v. - room van melk

Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zaon zn - zaan, room v. d. melk

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - zaan - room

WNT ZAAN, zane - 1) melkroom

zaoneke

werkwoord, zwak

zaniken — zaoneke - zaonekte - gezaonekt

WBD III. 3. 1:258 'zaniken' = zeuren

WBD III. 3. 1:293 'zaniken' = zaniken

WBD III. 1. 4:53 'zaniken' = aarzelen; 50 'zaniken' aandringen

WBD III. 1. 4:253 'zaniken' = drenzen

WBD III. 1. 4:256 'zaniken' = kreunen

zaoterdag

zelfstandig naamwoord

zaterdag

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - Zoaterdaag — zaterdag

Henk van Rijen - zaoterdaggenaacht - zaterdagnacht

Op ene zaoterdaggemiddag hak ze toch bij dere slip. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

zat

bijwoord, bijvoeglijk naamwoord

genoeg, dronken

Agge mar zat zöpt, wòrde wèl zat.

Pierre van Beek - zat genóg - vaak genoeg

De Wijs -- 't Is genog, 'k zègget zat (feb. 1962)

Cees Robben - wè bènde gij tòch zat! Zó zat as en vèèreke; ak zat ònkoom;

Cees Robben - Biljèrten is tòch en schôon spel, mar ge wòrdt er wèl zat van.

Cees Robben - nie dèk zat zèè; dè ziek zèèn van jou zèèk vórt zat; zi den zatte Lewie;

Cees Robben - Ge hèt gin gelèèk, mar ge krèèget wel . . . ik hèbbes zat;

Frans Verbunt (1996) - zat zèèn òf onderweege - altijd onder invloed

Frans Verbunt (1996) - zatopgenog - uitdr. : meer dan genoeg

Frans Verbunt (1996) - en nuchter kalf èn ene zatte meens stôote derèège nie gemak

WBD III. 1. 4:403 'het zat worden' = iets vervelend vinden

Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zat bw, bijvoeglijk naamwoord - genoeg, dronken

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zat, bijvoeglijk naamwoord en bijw. - zat: 1) dronken; 2) genoeg, voldoende

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZAT - dronken

Bosch zat - dronken

zatlap

zelfstandig naamwoord

dronkaard

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - goej vòlk, goej zatlappe (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1968) - verontschuldigend voor mensen die veel drinken maar voor niemand onaangenaam zijn

WBD III. 2. 3:260 'zatlap' = dronkaard

WNT ZATLAP - 1) hij die dronken is; dronken man of vrouw

zatsel

zelfstandig naamwoord

Pierre van Beek - voor dronkenschap toereikende hoeveelheid sterke drank (Tilburgse Taaklplastiek 176)

WBD III. 2. 3:4 'zatsel' = drank

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - ZATSEL o. - quantum drank waarvan iemand zat kan worden.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zatsel, zelfstandig naamwoord o. 'zatsel' - hoeveelheid bier waaraan iemand zijn genoegen kan drinken.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZATSEL zelfstandig naamwoord o. - de hoeveelheid die men drinkt

om eens dronken te zijn.
Bosch zatsel - dronken, dronkenschap
WNT ZATSEL - (Vl. -België en Brab.) wat dronkenschap tot gevolg heeft; het zich bedrinken, zuippartij, zatladderij; hoeveelheid drank waaraan men zich bezat

zattekul
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt (1996) - dronkemanspraat
Stadsnieuws - Pròt tòch nie zonne zattekul; strak hèdder wir spèèt van. (160806)
WNT ZATTEKUIL, ZATTEKUL (Vl. -België) hetzelfde als zatlap

zattepraot
zelfstandig naamwoord
dronkemanspraat
Cees Robben - Tis ènkelt mar wè zattepraot
- Woordverkorting? (zattemanspraat)

zè, zij
persoonlijk voornaamwoord
zij, ze (enk.)
Zo zè zôo zèèn? - Zou zij zo zijn?
Cees Robben - dè zee se;

zèè
werkwoord, persoonsvorm
- 1e pers. enk. tegenwoordige tijd c. q. imper. enk. van 'zèèn': ik ben
Cees Robben - Daor zèèk benuut naor; ak lang lig, zèèk zôo wèg;
Cees Robben - Ik zèè nie goed òf niks; zèèter mar zèùneg óp;
Cees Robben - Ik wil bèst weete dèk en kaoj boor zèè
Frans Verbunt (1996) - hier zèèk zik; dè ziek zeej

zeebraand
zelfstandig naamwoord
Van Dale zeebrand = weerlicht zonder donder
WBD III. 4. 4: 85 'zeebrand' = weerlicht

zèède
werkwoord, persoonsvorm
ben je, bent u
2e pers. tegenwoordige tijd van 'zèèn', regelmatig, met samengesmolten enclitisch pronomen.
— Dezelfde vorm doet dienst in het meervoud met toevoeging van

'göllie'
Zèède belaojtòffeld! = ben je belazerd;
Cees Robben - Wè zèède gij tòch lómp! dan zèède òngenoome, Jaanse;
Henk van Rijen - kèk, zèède gèt! - kijk, ben jij het:
WvM 'daor sedde ghay gedopt'

zeef
zelfstandig naamwoord
betekenis onduidelijk
Van Delft - - Hij die onbegrepen speelt, "spult een aander van 't zeef" of "laidt een aander van zijnen nest".(Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

zeeg
zelfstandig naamwoord
WBD melkzeef, ook genoemd: 'zeef', zèègschootel' of 'filter'
WBD zeegdoek, zeegdoekske - filter in de melkzeef
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - ZIJG (zèèg) v. – melkfilter
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZIJG zelfstandig naamwoord v. - melkzeef, melkteems
Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - 'zèèg' zn - melkzeef

zeeg
bijvoeglijk naamwoord
tam (van dieren)
braaf (van mensen)
- uit 'zedig' door d-syncope en klankverlies achtervoegsel (= suffix)
WBD zeeg, 'zèèch', (Hasselt) 'zeejch' - mak, gezegd v. e. paard
N. Daamen, Handschrift 1916 - "zeeg - 't is een zeeg beestje (tam) "
WBD III. 4. 2:36 'zeeg' - tam, niet wild
WNT ZEDIG, ZEEG - 4) bedaard, rustig, kalm; ook: beheerscht, beheerscht handelend, gedisciplineerd optredend. Verouderd.
Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zeejg - bijvoeglijk naamwoord - mak, tam
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijvoeglijk naamwoord ' zeeg ' - mak, gedwee
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - ZEEG bijvoeglijk naamwoord - zedig: gebruikt in de bet. : tam, gehoorzaam en op mensen gesteld; gezegd van huisdieren: 'n zeeg kètje. Ook van brave, hanteerbare mensen: 'n zeeg mènneke.
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - zeeg - mak; < got. sidus 'zede' < gr. ethos 'zede'

zeeget

werkwoord, persoonsvorm + vn. / lw.
zegt het
Hij zeeget öt zen èège = Hij zegt het uit vrije wil, ongedwongen
- 3e pers. enk. 'zeej' + 'et'
- Het fonetisch hiaat tussen 'zee' en 'et' is opgevuld door inlassing van 'g' waar 'j' thuishoorde (Schuurmans, Encl. pron., blz. 22)
De A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
§ 242.
J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - ZEGET voor 'zegt het'; z. a.
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
'hij zeiget' resp. 'zeeget' en 'zeget'

zèèget
werkwoord, persoonsvorm + vn. /lw.
bent het (2e pers. enk.), zijn het (2e pers. mv.)
- 2e pers. 'zèè' (zonder uitgang) +vn of lw 'et'
- Het fonetisch hiaat tussen zèè en et is opgelost door inlassing van 'g' (zie Schuurmans: Encl. pron., blz. 22) De A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
§ 242.
Ge zèèget zèlf; gullie zèèget zeeker vergeete.
Henk van Rijen - ge zèèget èèges wè ge zeet - je bent het zelf, wat je zei
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZIJGET - samentr. van 'zijt het': Gij zijget.

zeej
werkwoord, persoonsvorm
zegt èn zei
Cees Robben - Ze zeej dè. . . ; zôotie zeej, is ie van hôoge kómaaf;
DANB den brouwer zeej dèt nòg te duur is óm te bouwe
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 97) ge zaagt me wèl mar gezee (t) niks teege me
- 3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'zègge' èn enk. verleden tijd : ik zeej, ze zeeje
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZEET (zachte e), in 't Z. ook ZÈÈT - in 't alg.: zegt (3e pers. t.t.)

zêek
werkwoord, persoonsvorm
zeikte
Frans Verbunt (1996) - meej ze zaat zêek ze
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZEEK - 2e hoofdvorm van 'zeiken'

zèèk

zelfstandig naamwoord

urine, gier; flauwekul

uitdr. zèèk óp ene riek - flauwekul, onzin

De Wijs -- Dès gin zinnige praot, dès geleuter (nog platter zou men in Tilburg zeggen) Des zèk op unne riek (13-07-1966)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - et trèkt eróp as zèèk óp ene riek ('47) - het lijkt nergens op

Frans Verbunt (1996) - zèèk hèbben as nen òs

Frans Verbunt (1996) - ge mòkt mènne zèèk nie lauw - mij maak je niets wijs

WBD III.1.1. lemma urine – frequent in Tilburg

WBD zeek (sic) - urine (van een dier)

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zä. k, zelfstandig naamwoord m. - zeik; 'zaek op ene riejk' - iets v. weinig/geen waarde.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
ZEIK zelfstandig naamwoord m. - bij landb. : vloeibare uitwerpselen der dieren, mestgier

Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zeik zn – urine

Hees zèèk op 'nen riek (IV:43)

Bosch zeik - urine

zèèke

werkwoord, sterk

zeiken, zeuren

- zèèke - zêek - gezeeke

- in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij zèkt

- Et rèègent dèt zèkt

Van Delft - Een stelletje vroolijke biljarters kwam bij een misstoot tot den uitroep: "'t Is mis, zee Koert en hij z--k naar de maan." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

Henk van Rijen - ieder hondsgezèèk stin diejen hond te zèèke - om de haverklap...

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 40) verl. tijd: zêek, maar: zikte gij?

WBD III. 4. 2:38 'zeiken', ook: 'pissen', 'plassen', 'leuteren'

WBD III.1.1. lemma urineren - frequent Tilburgs: vooral noordelijk

WBD III. 1. 4:271 'zeiken' = aanhoudend klagen

WBD III. 4. 4:68 'regenen dat het zeikt' hard regenen

WBD III. 4. 4:73 'doorlopend zeiken' = aanhoudend regenen

Bosch zeike - plassen, regenen; over hetzelfde onderwerp blijven praten

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zä. ke(n), zw. ww. intr. 'zeiken' - zeiken, pissen

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
GEZEKEN: 3e hoofdvorm van 'zeiken'; daarnaast: gezeikt

ZEIKEN - wateren, sprekend van dieren; in gemeene taal ook v. menschen
Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zèèke ww - zeuren

zeeker
bijvoeglijk naamwoord
PM onzelfverzekerd, overdreven secuur
dès tòch zónne zeekere!
Dieën Toon dè was innen filosoof, zonnen "zekeren". (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Frans Verbunt (1996) - 'ene zeekere' - in alle opzichten secuur persoon
WBD 'zeker' = idem
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - ZEKER bijvoeglijk naamwoord - secuur, enigszins pietluttig en angstvallig: 't is toch zunne zekere.
Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zeejker bw - zeker

zèèkerd
zelfstandig naamwoord
lett. zeikerd; scheldwoord: flauwerik, zanikerd
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zä.kert, zelfstandig naamwoord m. 'zeikerd' - 1) manlijk schaamdeel; 2) hij die de filosoof uithangt; 3) zanikkous, zeurig iemand
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZEIKER zelfstandig naamwoord m. - iem. die zeikt; gevaarlijk peerd; heimelijke persoon

zèèkereg
bijvoeglijk naamwoord
WBD III. 1. 4:226 'zeikerig' = gemelijk

zèèkgat
zelfstandig naamwoord
WBD gierkuil in de achterstal, waarin de aal of gier samenvloeit
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZEIKKUIL zelfstandig naamwoord m. - bij landb. : zeikput

zèèkmie
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt (1996) - trut
Stadsnieuws - òch, die zèèkmie heej aatij wèl wè te maawe (111006)

zèèkmòjer
zelfstandig naamwoord
mier

N. Daamen, Handschrift 1916 - "zaikmòyers - mieren" zie ook: "moierzaik", moejzèèker
WBD III. 4. 2:213 'zeikmoier' (Lasius niger), ook genoemd: 'moierzeik', 'moerzeiker', 'moerzeik', 'muurzeiker', 'mierzeiker', 'mierzeik' of gewoon 'mier'
WNT ZEIKMIER - daarnaast vele nevenvormen in de zndl. dial., bijvoorbeeld ZEIKMOEIER

zèèknat
bijvoeglijk naamwoord
kletsnat
De Wijs -- (2 jongens knoeien in 'n plas water) - Zèè'k nat?- Jao, zèèknat! (20-03-1968)
De Wijs -- (bij regenweer gehoord:) bij deez weer zèèk zèèknat (11-02-1965)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZEIKNAT - druipnat

zèèkput
zelfstandig naamwoord
WBD gierkelder, ook 'gierput', 'gierkèlder' of 'beerput' genoemd
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZEIKPUT zelfstandig naamwoord m. - bij landb. : gemetselde put, waar men zeik in bewaart.

zèèkstuk
zelfstandig naamwoord
WBD gierton (langwerpige, ronde ton of vat, te plaatsen op een Kar, om gier naar het land te brengen, ook genoemd (Hasselt:) 'g??rtón'
Henk van Rijen - flauw stuk

zèèl, zèltje
zelfstandig naamwoord
zeil
Cees Robben - ge hèt en gezicht as en ópgezèt zèèl;
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - zêl (ê = fr. même)
Frans Verbunt (1996) - meej en ópgezèt zèèl töskoome
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 22) zèèl
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zä. l, zelfstandig naamwoord o. - zeil

zèèle
werkwoord, zwak
Henk van Rijen - zeilen
-- zèèle - zèlde - gezèèld

-- vocaalkrimping in tegenwoordige tijd: zèlt

zèèloore
zelfstandig naamwoord, meervoud
Frans Verbunt (1996) - grote oren

zêem, zêemlap
zelfstandig naamwoord
zeem
WBD III. 2. 1:323 'zeem' = idem; 321 'zemen' = ramen lappen
Etym. D. sämisch (dus geen ^ wegens naglijder)

zeemelappeg
bijvoeglijk naamwoord
Henk van Rijen - zenuwachtig

zeemele
werkwoord, zwak
sukkelen, treuzelen
WBD III. 3. 1:58 'zemelen', 'afbiejen' = trekken en talmen
WBD III. 3. 1:292 'zemelen' = traag praten
WBD III. 3. 1:294 'zemelen' = zaniken
Etym. L simila, D. Semmel, N. zemel (en), T. zeemele

zeemelèèchteg
bijvoeglijk naamwoord
En ze waren er ammaol effen zemelechtig van... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'n Staandbild in Baozel'; feuilleton in 4 afl. in de NTC 20-5-1939 – 17-6-1939)
...de appetekersvrouw, die erg zemelechtig is, liet d'ren boek vallen en gong er bij zitte... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 2; NTC 8-10-1938)
Frans Verbunt (1996) - zenuwachtig
WNT ZEMELACHTIG (II) - verbastering van 'zenuwachtig'

zeemelèèr
zelfstandig naamwoord
R zeveraar, treuzelaar, sauwelmieke
N. Daamen, Handschrift 1916 - "zemelair - sukkelaar"
WBD III. 3. 1:294 'zemelzeiken' = zaniken

zèèn, zèn
werkwoord, onregelmatig
zijn

-- zèèn - (waar/was - gewist; Btks zèèn - waar/was - gewist

-- Praesens: ik zèè - gij zèèt - hij is; imp. : zèè

-- vocaalkrimping in vormen als: zèmme, zèn (naast zèèn)

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 94) ik zèè blij dèk nie meej hullie zèè meegegaon

Ge meut er nie zèèn, vurdè wij er zèn.

Cees Robben - ge moet nie bang zèèn van de dôod; dès Toos en Tiest (sing. !)

Cees Robben - ik zèè dermeej ötgeschaaje; nie dèk zat zèè;

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - we zén op de jaacht gewist (ê = die in gête - geiten)

DANB ik zèè blij dèk nie meej hullie meegegaon zèè

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - et kan zèèn, zi Witlox, mar dan gelêûfden ie et nie ('65) - gezegd als men ergens niets van geloofd

Dirk Boutkan (1996) - De gebiedende wijs is: bènt / zèè / wist

Henk van Rijen - ek zèè ziek zik, dè ziek zi-j - ik ben ziek zei ik, dat zie ik zei hij

WBD III. 4. 4:197 'er zijn', 'daar zijn' = aanwezigheid

zeenuuwèèchteg

bijvoeglijk naamwoord

zenuwachtig

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - ' zenuwechtig'

zêep

zelfstandig naamwoord

zeep

Cees Robben - meej wèlke zêep ik de èèrpel moet waase;

Den ‘opwaas’ zô aanders te groot worre en wè dochte gij van de zéép, die dè ging kosten. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - Kee zêep = mej. Zeebregts (blz. 85)

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - Toon zêep = Toon Seebregts (blz. 71)

Etym. ohd seifa, D. seife, N. zeep, T. zêep; L. sapo is ontl. aan het germaans.

zêepe

werkwoord, zwak

zepen

Mekaare meej sneuw inzêepe

-- zêepe - zipte - gezipt (met vocaalkrimping)

zeer
bijvoeglijk naamwoord
WBD III. 3. 3:47 'zere stoelen' = idem (in de kerk)

zèèrk
zelfstandig naamwoord
zerk
WBD III. 5. 3:99 'zerk', 'grafzerk' = idem
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord m. - zerk
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
ZERK (uitspr. zärrek, te Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - zerrek), zelfstandig naamwoord m. niet v. -
grafsteen.

zèès, zèske
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - zeis

zèèt
werkwoord, persoonsvorm
bent
Ce es Robben -frèèt diege 'zèèd' - veelvraat die je bent:
Ce es Robben -ge 'zèèd' er mar vur èfkes; wè zèède gij tòch lómp;
Ce es Robben -ge zèèd ermeej begónne;
Ce es Robben -'Swels dè gij getrouwd zèèd'
— 2e pers. tegenwoordige tijd van 'zèèn', regelmatig.
-- Dezelfde vorm dient voor het meervoud. - Witte we ge zêêt ?
Zwêetvoete hedde, de zêêde... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca.
1990)

zêever
zelfstandig naamwoord
speeksel, kwijl; kletspraat
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zêever óp ene riek ('75) -
gezwets, opschepperij
Henk van Rijen - dès ginne zêever - dat is geen kletspraat
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - Jaanske zêever =
voorbidster in de Hasseltse kapel (blz. 89)
Bijn . de gezêevers = gezusters Evers (blz. 39)
WBD III. 1. 1:187 'zever' = kwijl
WBD III. 4. 4: 46 'zeverig weer' = druilerig weer
WBD III. 4. 4: 69 'zever' = motregen
WNT ZEEVER (I) - 1) spéeksel; 2) vochtige substantie; 3) onzin,
kletspraat; 4) fijne regen, motregen

ZEEVER (II) - 1) persoon die onzin, mallen praat vertelt; 2) weer waarbij het aanhoudend regent, miezert; 3) persoon die kwijlt

Etym. Idg. wortel 'seip, seib', D. seifer, N. zever, T. zêever

zêevere

werkwoord, zwak

kwijlen, kletsen, zachtjes regenen

- zêevere - zêeverde - gezêeverd

Wè zêeverde de pestoor toch wir. - wat kletste de pastoor toch weer.

vD. zeveren - kwijlen; flauwe praat verkopen, zaniken

N. Daamen (handschrift 1916) -- "zeeveren - kwijlen; onbenullige kletserij"; "motregen"

Van Delft - - Een straatventer "kwèkt"; een kind "seevert"; een meisje "semmelt" en een arbeider "smoort" een gulden. Dat smoren is een volkskwaal. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929)

- Zelfs as 't pèpesteele regent kunne ze nog blaoier vol zèveren om te beschrève hoe de druppels dur innen kletsnatten boom huppelen… (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Cees Robben - 'klinkklaor zèèver'

Elie van Schilt - As iemand blêef zêeveren over iets, dan wier ur gauw gezee 'Gao deur verekte zèèkert, mee oe geäuwhoer'. (Uit: 'Ge heurt et niemir, Plat Tilburgs van vroeger; CuBra ca. 2000)

Elie van Schilt - we begonnen nie in September al over Sinteklaos te zééveren. (Uit: 'Toen Sint Nicolaas nog Sinteklaos was'; CuBra ca. 2000)

WBD III. 3. 1:292 'zeveren' = traag praten; 294 'zeveren' = zaniken

WBD III. 1. 2:95 'zeveren' = morsen, knoeien

WBD III. 1:1:183 'zeveren' = kwijlen

WBD III. 1. 4:271 'zeveren' = aanhoudend klagen

WBD III. 4. 4:65 'zeveren' = lichtjes regenen;

WBD III. 4. 4:70 'zeveren' = motregenen

WBD III. 4. 4:71 'zeveren' = regenen met tussenpozen

Bosch zevere - zaniken, zeuren

A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - zeveren - lijmerig praten, zaniken

Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zêêvere ww - zeveren, motregenen

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - ZEEVEREN - wkw (rg.) kwijlen, flauw praten

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - ZEVEREN (zee:vere) onov. ww - 1) kwijlen; 2) leuteren, kletsen; 3) onpers. : 't zeevert - het regent zachtjes.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw. ww. intr. 'zeveren' 1) kwijlen, 2) lijmerig praten, wauwelen zaniken; 3) motregenen

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZEEVEREN - flauwen praat vertellen; motregenen

zêeverèèr

zelfstandig naamwoord

kletsmajoor

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - ZEEVERAAR – zevererse

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZEEVERKLOOT zelfstandig naamwoord m. - zeeveraar, hij die vervelend praat

ZEEVERKONT zelfstandig naamwoord v. - ZEEVER, vrouw die gedurig zeevert, vervelend praat.

zêeverkiep

zelfstandig naamwoord

zeveraar

De Wijs -- Ge zèt 'n zeeverkiep en ge lôpt op 'n kiepedrefke; den grôtste braand is er wel aaf. (04-07-1969)

zêeverlap, -zak

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt (1996) - kletsmajoor

WBD III. 2. 2:25 'zeverlap (je) ' = slabbetje

Stadsnieuws - zêeverzal / zêeverlap = kletsmajoor, iemand die altijd speeksel aan zijn lip heeft hangen. (140506)

WNT ZEEVERLAP - 1) persoon die zeevert, kwijlt; 2) slab, slabbetje, zeeverdoek; 3) wauwelaar, zeurkous

zègge

ww., onr.

zeggen; verklikken

Dirk Boutkan (1996) - zégge - zee/zi - gezee/gezeed

B Hij zin et teege óns viere - Hij zei het tegen ons vieren.

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'dè wordt gezee'; 'zee-n-ie' (= zei hij)

Cees Robben - Ik zógget oe nie kunne zégge. Dè hèk al meer gezeej; naa ge et zègt;

Cees Robben - dan moete niks zègge; dès et biste dègge kunt zègge; dès te zègge;

-- zégge - zi - gezee (d) B: gezee BvD: verleden tijd zi/zeej; part. gezeej/gezeet

— Praesens: ik zèg / gij/gullie zègt / hij zeej; imp. : zèg

— B verleden tijd : ik zi (n), wij zeë (n), gij zi (n) t

Pierre van Beek - Hij zeeter ginnen êene / hij zeeter nie veul - hij is zwijgzaam, gesloten

Pierre van Beek - dè zak van jou is zègge

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - die hee gezeed

DANB er is niks óp em te zègge - er valt niet op hem te zeggen; hij heej gezee

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - ZEGGEN ov. ww - kinderlijke term voor: verklikken, aanbrengen, gecombineerd met 'het' en 'van': dè zak van jou wel 's zegge.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - Part. : in West NBr. 'gezeet', in Oost-NBr. 'gezee'.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw. ww. (verl. tijd ' zei', 'zeen; vd. 'gezeid') - zeggen

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - GEZEED (zachte e) : 3e hoofdvorm v. 'zeggen'; in Z. Kemp: gezèèd

Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zègge ww - zeggen

dès te zègge - dat wil zeggen (gallicisme)

Bosch zegge - (zin, gezeed)

zègget

werkwoord, persoonsvorm + vn. /lw.

zegt het (na gij/ge)

Ge zègget teege gin man!

- 2e pers. enk. 'zèg' (zonder uitgang) + vn. of lw. 'et'

- Het fonetisch hiaat tussen 'zèg' en 'et' is opgevuld door inlassing van 'g' (zie Schuurmans: Encl. pron., blz. 22)

zèksel

zelfstandig naamwoord

PM volledige plas, hetgeen men in een keer urineert

Henk van Rijen - kleine hoeveelheid

WBD III. 4. 4:262 'zeiksel' = scheut

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZEIKSEL zelfstandig naamwoord o. - hoeveelheid water, die in eens geloosd wordt.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - ZEIKSEL (zèksel) o - hoeveelheid urine die in een keer geloosd wordt; vage aanduiding v. e. daarmee corresponderende hoeveelheid drank of andere vloeistof.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord o. 'zeiksel' - hoeveelheid urine die in een keer geloosd wordt.

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - ZEIKSEL, zoiksel

WNT ZEIKSEL - 1) urine of hoeveelheid urine die een mensch of dier in één keer loost

zèkske

zelfstandig naamwoord , verkleinwoord van 'zak' ('zak' met umlaut)

zakje

Kee sen Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) -'zekske'

De Wijs -- In hoe'n zeksken hôj ze? (20-07-1962)

Hen k van Rijen -'Hier zèè-k meej mun zèkske èn-t piske zit urin'

Fra ns Verbunt (1996) -'zèkske blauw' - Reckits bleekmiddel in een katoenen zakje

Elie van Schilt - ... ge had wel hier en daor un frietwinkeltje, maar die moesen ut 's zondags verdienen, want dur de week zaagde er gin kiep, terwèèl ge toen al vur un dubbeltje un zekske friet had. (Uit: 'Ge heurt et niemir, Plat Tilburgs van vroeger; CuBra ca. 2000)

WBD (III. 2. 1:130) 'zakje' = papieren zakje

WBD (III. 3. 3:137) zèkske, kollèktezèkske, sèntenbèl = collectezakje

zèkt

werkwoord, persoonsvorm

zeikt

't rèègent dèt zèkt - Het regent hard.

Frans Verbunt (1996) - et zèkt de kaajen öt de grónd - het regent heel hard

— 2e + 3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'zèèke', met vocaalkrimping

zèktèèl

zelfstandig naamwoord

nachtspiegel, waterpot

N. Daamen (handschrift 1916) -- "zektail - waterpot"

WNT ZEIKTEIL - zeikpot (sinds lang verouderd; 2) kind dat veel pist, piskous; 3) minachtende benaming voor een kind v. h. vrouwelijke geslacht; piskous. Ook: zeurderig, pietluttig vrouwmensch

zèlfbèèner

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - snelbinder

zèltje

zelfstandig naamwoord , verkleinwoord

zeiltje

- verkleinwoord van 'zèèl', met vocaalkrimping

zèlvers, zèllevers

voornaamwoord

zelf

Wij doen et zèlvers.

R. J. Heeroodes de kôoning kwaam zèlvers veur [uit een liedje op Driekoningenavond]

Cees Robben - 'Herodus die kwaam zellevers veur'

Piet Heerkens - Eerst klopten we aan Herodes z'n deur

en Koning Herodes kwam zellevers veur.

(Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Driekooningen in Brabant', 1939)
Naarus - Hij [de pastoor] kwaamp zelvers op z'n prikstuultje, en zoo treffend schoon en zó eenvoudig, sprook ie mee z'n parochiaone, dèk er verschaaie keer minne zaddoek van heb motte gebruiken... (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZELVER (uitspr. zellever) vrnw., door sommigen gebezigd voor 'zelf'
WNT ZELF, zelve, zelfs(t), zelven(s), zelver(s) .

zèmme
werkwoord, persoonsvorm
zijn we
Daor zèmme meej gekuld. Daar zijn we door gedupeerd.
Cees Robben - Is et naa glad, òf zèmme zat? Wè zèmmer meej gadallaast. '
-- ww-stam van 'zèèn', met vocaalkrimping en inversie
— Versmelting van ww-uitgang met persoonlijk voornaamwoord . : n + w, leidt tot m.

zèn, zèèn
werkwoord, persoonsvorm
zijn
Cees Robben - ze zèn naa nòg gruun, ómdè ze nog rôod zèn;
Cees Robben - zèn dees aajer vòrs?
Cees Robben - we zèn toen óp stònde voet hèrs gekoome;

zèn, zèèn, zen
bezittelijk voornaamwoord .
zijn, z'n
Cees Robben - hij heej zene riek hard nôodeg; hij pròt in zene slaop;
Cees Robben - ónze paa heej meej zen schaors in zen bakkes gesneeje;
Cees Robben - ene boereknèècht die zene (= wiens) rug nòr et wèrke stao;
Henk van Rijen - zen besnut krèège - zijn part krijgen
Dirk Boutkan (1996) - bezittelijk voornaamwoord 'zen' (ongeaccentueerd)
Dirk Boutkan (1996) - 'hum zen' c. q. 'hum' (geaccentueerd)
WvM 'ik ben zunne zoon'
Dirk Boutkan (1996) - '(hum) zen lieke was kòrt mar goed' (zin 90, blz. 99)
Dörrem zongde zen bist de Marialiekes meej, èn ok et Tantemèrgoo. Dè waar wèdaanders as ons taante Sjaan. (G. Steijns; Grôot Dikteej van de Tilburgse Taol 2005)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZIJN bvw., te St-Antonius ook ZEN (heldere e) : Ik kan op zennen naam nie' komen.

zènde
participium
zijnde
GD. 06 ge zèèt er es èùt as vrouw zènde

zenèège
voornaamwoord
► èège
► derèège
zijn eigen; zichzelf, zich; mannelijk
Henk van Rijen - hij doeget öt zenèège - hij doet het vanzelf (uit zichzelf)
Henk van Rijen - zenèège moeje - zich bemoeien
WBD III. 1. 2:228 'van zijn eigen af vallen', 'van zijn eigen af gaan', 'van zijn eigen gaan' - flauwvallen
WBD III. 1. 2:231 'van zijn eigen', 'van zijn eigen af' = bewusteloos
WBD III. 1. 4:442 'zijn eigen generen' = zich schamen
B toe zenèège koome - tot zichzelf komen
Pierre van Beek - van zenèège valle - bewusteloos worden
Cees Robben - Ieder vur zich, zi de pestoor. . . èn hij zeegende zenèège et irst
Cees Robben - doeget mar in oewen èègeste
Cees Robben - en stukske grond òn zenèège
V van zenèègen afvalle - flauwvallen
Henk van Rijen - zenèège tekòrtdoen - zichzelf vergeten
Frans Verbunt (1996) - gèère op zenèège
Antw ZIJN (heur, hun) EIGEN - zich; op zijn eigen zijn - geerne alleen zijn. Op zijn (mijn uw) eigen - onafhankelijk

zèske
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
Henk van Rijen - zeisje

zètdraod
zelfstandig naamwoord
vislijn
WBD (III. 3. 2:217) zètdraod, snoer, lijn = vislijn

zètèèrepel
zelfstandig naamwoord , meervoud
Frans Verbunt (1996) - pootaardappelen
Stadsnieuws - Tis èèrmoej agge oe zètèèrepel moet opeete - Het betekent armoede als je gedwongen bent je pootaardappelen op te eten (080209)

zètte

werkwoord, zwak

zetten

-- zètte - zètte - gezèt

teej zètte, kòffie zètte

WBD zuurdêeg zètte - zuurdeeg maken

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - derónder gezèt wòrre (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1969) - gevangengezet worden (men denke aan een gevangenis onder het raadhuis)

WBD I:1439 (Hasselt) aardappels poten: 'zétte'

zètter

zelfstandig naamwoord

aardappel

Van Delft - - "As we dan goed misten, dan haolen we een vat van de roei, de zetters en verrekeseirepul nie meegerekend, nee alleen een vat eeters", zoo keuvelde een Hasseltsche huiswever (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 110; 20-04-1929) [de specifieke betekenis van zetter is niet duidelijk]

zèùge

werkwoord, sterk

zuigen

WSD zuigen, drinken bij de zeug

WBD III. 2. 2: 22 'zuigen' = gezoogd worden

Dirk Boutkan (1996) - zèùge - zôog - gezooge

B zèùge - zôog - gezooge

-- in tegenwoordige tijd geen vocaalkrimping

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zw. ww. intr. zuigen 1) v. d. lucht gezegd, even voor een hagelslag; 2) van mensen gezegd die naar adem hijgen.

zèùger

zelfstandig naamwoord

zuiger

WBD windzuiger (paard dat lucht in de mond zuigt en daardoor oploopt), ook genoemd 'wèndzèùger', 'wèndhapper', 'kribbenbèèter' of 'krib- bèèter'

Cees Robben - middelsèènen èn bloedzèùgers

zèùgtaand

zelfstandig naamwoord , meervoud

WBD III. 1. 1:105 'zuigtanden' = melktanden

zeuj
zelfstandig naamwoord
zode, zo, zooi (een zo vis)
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'n schôon zeu visch gevange
- Gents Wdb: ZEU. Zooi. een zekere hoeveelheid visch
WNT ZODE, zood, zoo(i)

zèùke
werkwoord, zwak
WBD III. 2. 3:11 'zuiken' = zuigen

zêûm, zumke
zelfstandig naamwoord
zoom
Cees Robben - strak maok ik dije lòsse zêûm van oewe jas wèl
'Ik zal mèèrge teegen ons Treeske zegge dèsse dieje zêûm van oewe jas der instikt, hij hangt der naa half èùt.' (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
WBD 'zéúm' (II:1187) – zoom
-- Naglijder op basis van verwantschap met 'zoom' met scherplange oo.
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zö. m, zelfstandig naamwoord m. 'zeum' = zoom

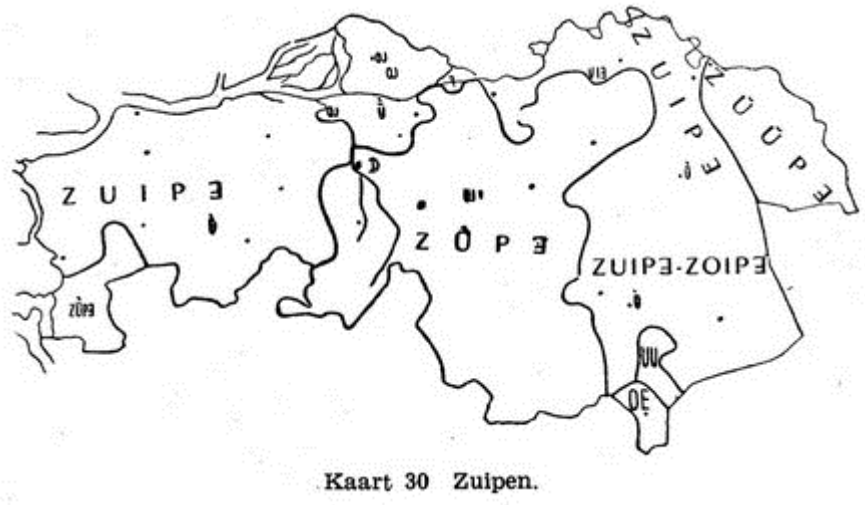
zêûme
werkwoord, zwak
zomen & zemen
De Wijs -- Schaai naa is ûît mee dè zeumen, leg liever de zeum in oewen rok (09-07-1967)
Zumme saome zeume of wilde gij sewèèle dwêêle ? (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)
Cees Robben - zumme saome zêûme?
Cees Robben - swèls gij zwabbert zal ik zêûme
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - op zêûme nao èn en klèèn lèpke (HM'70) - bijna klaar
WBD 'zéúme' (II: 1185) - zomen
- zêûme - zumde - gezumd (ook in praes. vocaalkrimping: gij/hij zumt
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zö. me (n), zw. ww. tr. 'zeumen' - zomen

zèùneg
bijvoeglijk naamwoord , bijwoord
zuinig
Cees Robben - en zèùnege krèùk (Tilburger) ging meej et vèèreke nòr

hèùs;
Cees Robben - zèèter mar zèùneg óp;
WBD III. 4. 4:276 'zuinig' = schaars

zèùneghèd
zelfstandig naamwoord
zuinigheid

zèùpe
werkwoord, sterk
zuipen
- zèùpe - zôop - gezoope
- in tegenwoordige tijd vocaalkrimping : gij/hij zöpt
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ge moet et zèùpen óm en aaj nie bedèèrve (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) - waarschuwing tegen verkeerde zuinigheid (Zuipen was vroeger een mengsel van brandewijn, eieren, melk enz., dat tot een half jaar na de geboorte van een kind als traktatie diende voor mannen en vrouwen.
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - zèùpe (krt. 30)

Kaart 30 Zuipen.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
st. ww. tr. - zuipen
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZUIPEN zie wdbb. ; zn, o. - warme drank v. bier of wijn met eieren en suiker

zèùperd
zelfstandig naamwoord
drinker
Dirk Boutkan (1996) - zèùplap

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - Tooke zèùp = vrouw op Koningshoeven (blz. 96)

WBD III. 2. 3:260 'zuiperd' = dronkaard

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
'zuiperd' - de daad van zuipen: 'Hij zette-n et op ene zöperd', begon uit alle macht te zuipen.

zèùplap

zelfstandig naamwoord

WBD III. 2. 3:260 'zuiplap' = dronkaard

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 34; zèùplap (zonder vocaalreductie)

zèùpschèèrf

zelfstandig naamwoord

zuiplap, drinkebroer

N. Daamen, Handschrift 1916 - "zuipschairf - zuiplap"

zèùpschèùt

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt (1996) - dronkelap

Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zùipschùit zn - zuiplap

zeuve

tw.

zeven

zeuvende = zevende

Cees Robben - Naa hèdde al zeuve kiendjes; mar wöróm naa gin zeuve daog;

Cees Robben - Ik hèh zeuve kènder, zi óns taante Wies; dès naa et zeuvende;

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - in zeuve doage

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zeuven èn meej de maaj aacht (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1972) -je kunt me nog meer vertellen

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - de zeuve zónde kènne (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1969) - weten waar de schoen wringt

Nuuwe ronde nuuwe kaanse. Meese, ge zult wèl snappe dè'k hêel frêet zèè dèk wir meej maag doen, zèg mar zo frêet azzenen hond meej zeuve lulle. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
telw. 'zuiven', 'zeuven' - zeven

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZEVEN, in 't N. en W. der Kemp. ZEUVEN, telw.

WNT ZEVEN, zeuven

zèùver

zelfstandig naamwoord

zuivel

Henk van Rijen - òffere vurt spèk ènt zööver - financieel 'afkopen' dat men op bepaalde dagen tegen de wens v. d. kerk wel vlees resp. zuivel genuttigd heeft.

zèùver

bijvoeglijk naamwoord

schoon

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - nie zèùver zèèn òn zene stèrt (HM'50) - gezegd van iets dat 'gezuiverd' moet worden (!)

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zó zèùver as en ôog vól matèrrie (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) - zo schoon (?) als een oog vol etter: niet zuiver [N. B. volgens WNT is 'materie' een eufemisme voor 'ziektestof, etter']

WBD zèùver lènne (II:868) - heellinnen

Henk van Rijen - en zööver duukske - een schoon doekje

WBD III. 3. 1:362 'niet zuiver' = verdacht (onbetrouwbaar, onguur)

WBD III. 2. 1:281 Onder 'rein' wordt voor Tilburg wel 'schoon' vermeld maar niet 'zuiver'

WBD III. 2. 2:31 ' (nog) niet zuiver' = nog niet zindelijk (kind)

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijvoeglijk naamwoord en bijw. 'zuiver' - 1) schoon: 'ene zöveren handdoek'; 2) mak, goedaardig, pluis; 3) eerlijk, rechtvaardig

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZUIVER bvw. - zonder uitgang voor vr. en meerv. : 'n zuiver flesch, zuiver handen. Toch zegt men: 'de zuivere waarheid'

Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zùiver bijvoeglijk naamwoord , bw — schoon, zuiver

WBD III. 4. 4:235 'zuiver' = helder

zeuvetien

tw.

zeventien

B zeuvetien

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 88) zeuvetien

zi(n)

werkwoord, persoonsvorm

zei (den)

Hiernaast komen voor 'zeej, zeeje'

Ze zin dèsset nie din. - Ze zeiden dat ze het niet deden.

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'Hij zin dè t ie . . . ', 'Hij zin mar niks'

Cees Robben - Ze miszin gin woord; zittend wèèrk, zidde;
Cees Robben - Ik 'zeej' niks èn hij 'zeej' niks; en vant êen woord kwaam et aander
-- Verl. tijd van 'zégge'; zee met vocaalkrimping
Cees Robben - Spulle ha ze, zi ze; gèld ha ze nie, mar dè zi ze nie.
Cees Robben - . . . zi den duuvel; zi óns taante Wies; èn naa der èùt, zittie;
DANB ge zaagt me wèl mar ge zit niks teege me
DANB de mèèd zi dèttie gelèèk ha
Henk van Rijen - ek zit em es goed - ik zei hem eens de waarheid
Dirk Boutkan (1996) - ik zi, gèj zit - hèj zi - wèj zin - gulie zit - zulie zin
CiT (17) 'Zoj zi, zaj zuke '
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 68) zimme (< zinme)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZEE (zachte e), in 't Z. ook ZÈÈ, 2e hoofdvorm van 'zeggen'
Bosch zin - Witte wè ze zin? = zeiden

zibbedeeuske

zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
vD. een zebedeus - een weerloze tobber, (gew.) sul
N. Daamen, Handschrift 1916 - "Zebedeeuske (simpel, onnoozel meisje) 't is zoo'n Zebedeeuske van een meske"
"Mar Hanna, wè bende toch 'n zebedeezeke!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun op collecte'; feuilleton in 3 afl. in de NTC 12-8-1939 –26-8-1939)
Frans Verbunt (1996) - ook: 'zibbediske'
WBD (III. 3. 3:197) 'sibbedees', 'dutseltje' = kwezel
WBD (III. 1. 4:37) 'zebedeus' = ezelachtig persoon
Bosch zebedéuske - bedeesd, klein, onaanzienlijk mannetje of vrouwtje
WNT ZEBEDEÜS - 3) Onnoozel, sullig persoon; onnoozele hals, sul, sukkel ook wel: bedeesd, schuchter persoon
Dichterlijke definitie door Frans Hoppenbrouwers uit 'Kempische karakters' (CuBra 2012):

Zibbedéés

Een *zibbedéés* is doorgaans vroom,
de voorgrond is niet haar terrein
want zij wil graag de minste zijn:
een zedig streven vol van schroom.

zidde

werkwoord, persoonsvorm
zei je
Wè zidde gij? Wè zidde gullie?
Cees Robben - Wè zidde meneer?
— 2e pers. enk. +mv.
-- Zee(j) verkort tot 'zi': encl. pron.

ziede

werkwoord, persoonsvorm

zie je, ziet u

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 97) 'vèùl vaorze zied (?) (h) ier nie veul

— Stam + enclitisch pronomen

zieget

werkwoord, persoonsvorm + vn. /lw.

ziet het (na gij, hij/zij/et, gullie)

Hij zieget vórt slèècht = Hij begint slecht te zien.

Cees Robben - ge zieget òf ge zieget nie; ge zieget mar wir; ik zieget nie nôoj;

-- 2e pers. + 3e pers. enk. 'zie' + 'et' (vn of lw)

-- Het fonetisch hiaat tussen 'zie' en 'et' is opgevuld door inlassing van 'g' (Zie Schuurmans, Encl. pron., blz. 22)

De A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
§ 242

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - ZIEGET. voor 'ziet het': Bijns: ‘ men sieget voor oogen’. Z. a.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZIEGET - samentr. van 'ziet het'

zieje

werkwoord, sterk

zieden

B zieje - zój - gezóje

korte ie

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
st,ww. (verl. dw. 'gezooie(n); tr. en intr. - zieden, koken

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - GEZODEN is hier veel gemeener, dan elders voor 'gekookt'

ziek

bijvoeglijk naamwoord

ziek

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ziek van de luie piek (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) - niet echt ziek

WBD III. 1. 4:403 'ziek worden', 'er doodziek van worden' = iets vervelend vinden

ziel

zelfstandig naamwoord

ziel

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - ik smèèr men ziel meej en

spèkzwaord, zi Door, dan schèùft ze den duuvel dur zen haande (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zen ziel rijdt óp ene kreugel (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) - het gaat hem voor de wind
WBD III. 1. 4:185 'ziel' = gemoed
WBD III. 1. 4:258 'zielepoot' = ongelukkige

zien
werkwoord, sterk
zien: er uitzien
Cees Robben - dan ziede blauw, dan ziede rôod
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - kêk! - zie!; hij ziet - hij ziet
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - te veul Knègtel gezien hèbbe (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1966) - te diep in het glaasje gekeken hebben (wijnhandel Knegtel voerde een eigen merk)
-- zien - zaag - gezien
— Praesens: ik zie - gij ziet - hij zie; imp. : zie/kik
B: verleden tijd : ik zaag, wij zaoge, gij zaogt
k'zèè ziek zee. Je dè ziek zee... (Hein Quinten, Tilburgse spreuken; ca. 1990)
Henk van Rijen - naa ek er zei, zieket - nu ik er ben, zie ik het
Frans Verbunt (1996) - we meuge mekaare niemir zien van onze paa, zi de vrijer; dan doe mar gaaw de lamp èùt, zi et mèdje.
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 69) ik laot sem zien - ik laat ze hem zien; ik laot senet zien - ik laat ze het zien

zifke
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
Henk van Rijen - zeefje

zift
zelfstandig naamwoord
zeef
WBD (III. 2. 1:174) 'zift' = zeef

zigget
werkwoord, persoonsvorm + vn. / lw.
zei het (na gij/hij/zij/et /gullie)
ze zigget zó zachjes
Cees Robben - Ik zigget mèèn èn óns Mien zigget heur;
Dirk Boutkan (1996) - gèj zi-get
2e pers. + 3e pers. enk. 'zi' (verkorting van 'zeej') + vn. of lw. 'et'
- Het fonetisch hiaat tussen 'zi' en 'et' is opgelost door inlassing van de klank 'g', met dubbel teken ter accentuering van de korte 'i'. (Zie

Schuurmans: Encl. pron., blz. 22) De A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
§ 242.

zije
bijvoeglijk naamwoord
zijden
hôoge zije - hogehoed (cilindermodel)
ene zije - een mietje
WBD III. 2. 2:99 'hoge zijden' = rouwhoed, hoge hoed

zijeg
bijvoeglijk naamwoord
halfzacht (Henk van Rijen -- : zèèjeg)

zil
zelfstandig naamwoord
WBD III. 4. 4:291 'zil' = kwart bunder

zilgetèùg
zelfstandig naamwoord
WBD zeelgetuig (samengesteld uit de beide strengen en de buikriem van een paard) (Hasselts woord)

zimke
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
kleine zeem (lap)

zimmezètje
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
-- Van fr. 'chemisette' = halfhemd
PM onderkleding, halfhemd
Van Beek - een "zimmezetje" is een slabbetje, dat de wevers als zwart zondags sieraad droegen; (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)
WBD III. 1. 3:98 'chemisette-tje' = borstrok
WBD III. 1. 3:143 'chemisette-tje' = bef
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord o. - chemisette, onderlijfje (gehoord v. e. oud-pensionaire.)
Landh ziemezätje
Weij (T&T 38:88) Moet een verkleinwoord zijn van een frans leenwoord.
BDW zimmezetje - soort halfhemd (Tilburgs)

zinge
werkwoord, sterk
zingen
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - teege de tooren ómhôog zinge (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1971) -uiting van waardering voor het zangkoor
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zingen as ene basterdlijster (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1969) - slecht zingen
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - nèt zingen as en veugeltje dè koej hiet (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) - slecht zingen
WBD III. 2. 2:106 'derop zingen' = geslachtsgemeenschap hebben
Dirk Boutkan (1996) - zinge - zóng - gezónge
GD05 daor môogde nie veur et zingen èùt

zingzulder
zelfstandig naamwoord
N. Daamen, Handschrift 1916 - "zingzulder - het zangkoor in de kerk"
Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zingzulder zn - zangkoor

zink
zelfstandig naamwoord
uierontsteking (bij een koe)
R Van een koe die een kou op de uier had, zei de boer: 'die ha ne zink óp deren uier'.

zinke
werkwoord, sterk
zinken
Dirk Boutkan (1996) - zinke - zónk - gezónke

zis
tw.
zes
Z'is zis, zisse.
zisde = zesde
Cees Robben - ik mèèn in en lag òf zis;
Henk van Rijen - zis hoej hòj - zes hoeden had hij
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 20) zis

zisdes
tw.
zesde
gij zèèt zisdes
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 89) zesde, zisde

zistien

tw.

zestien

Cees Robben - van pènning zistien;

B zistien

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 88) zestien (minder gangbaar: zistien)

zitte

werkwoord, sterk

zitten

-- zitte - zaat - gezeete

gez. eròn zitte - financieel mogelijk zijn: 't zit er nógal aon!

MP gez. Zwètsen èn in de broek schèète dè kunde zittende.

Van Delft - Blijf nog wat, "ge zit geen boer in z'n venster", wordt gezegd met de bedoeling: we zijn je niet moe. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 118; 8 juni 1929)

De Wijs -- (Moeder tegen onrustige kinderen op De Beekse Bergen:)Blève zitte waor ge zet gezeete (24-02-1966)

Cees Robben - Ik zó wèl nèffen oe wille gaon zitte, mar dè stao nie.

Cees Robben - . . . dèk tèùs aacht kènder hèb zitte;

Henk van Rijen - hij zit, zittie - hij zit, zei hij

WBD III. 4. 1:54 'zitten' - wonen (van vogels); ook 'nestelen'

WBD III. 1. 3:9 'goed zitten' = passen (van kleding)

WBD III. 2. 2:82 'iemand laten zitten' = een blauwtje lopen

zjèm

zelfstandig naamwoord

jam

...wij zin ok aaltij zjam wè zjèm moes zèèn, we liepen wè dè betrof wel un bietje aachter. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Ik krêeg ene leege zjèmpot in men haand gedouwd meej et bevel: Doe hier maar even je plasje in. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

zjeu, sjeu

zelfstandig naamwoord

Frans Verbunt (1996) - levenslust

Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zjeu zn - fut, levenslust

zjoebelteêene

zelfstandig naamwoord, meervoud

jubeltenen

Zweethiele en zjoebeltêêne heetie ! (Hein Quinten, Tilburgse spreuken;

ca. 1990)

zjoernaol
zelfstandig naamwoord
journaal
Dirk Boutkan (1996) - zjurn?:l (blz. 18)

zo(n)
werkwoord, persoonsvorm
zou(den)
Cees Robben - Zón wij nòg kiendjes kunne krèège? Zódde gij dè wille?
Cees Robben - ge zót er wè van krèège; hij zótter êenen haole; dan zót er spanne;
Cees Robben - Daor zók ècht òn wille begiene; ik zó wille dèk was zôo as . . . ;
DANB we zón dieje put in en uur kunne vóldoen
-- Verl. tijd van 'zulle': 'zou' gemonoftongeerd
B Ge zot iemes bang maoke.
-- al zukket gèère wille

zo, zôo
bijwoord
zo
Hij zo zôo zón ding kunne maoken. - Hij zou in korte tijd zo'n ding . . .
Cees Robben - zôo oud as ge er ötziet, wòrde gij tòch nôot
Henk van Rijen - zoj zi, zaj zuuke - zoals hij zei, zal hij zoeken

zòdje, zaojke
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
zaadje
- verkleinwoord van 'zaod', met vocaalkrimping

zoej
zelfstandig naamwoord
WBD aalt, gier
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - ZOEI v. - goot achter de koeien, waarlangs de urine wordt afgevoerd naar de gierput. Ook: groep.
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zui, zelfstandig naamwoord vr. 'zoei' - greppel achter het huis, waardoor het pomp- en spoelwater wegloopt; 2) greppel of gat in de potstal achter de koeien, waarin vloeibare mest werd opgevangen.
WNT ZOEI 5) (N. -Brab.) vloeibare mest van koeien; gier, mestvocht, aalt

zoel

bijvoeglijk naamwoord

WBD III. 4. 4:31 'zoel, zwoel weer' = benauwd weer

WBD III. 4. 4:33 zoel weer = lauw weer, ook zacht, voos'

VD. zoel is nevenvorm van zwoel

zoer, zuur

bijvoeglijk naamwoord

zuur

...al keek ze zoo zoer as ze mar kos. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

...'n lange maogere taante mee 'n zoer gezicht. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

Ik bijt nie in zoere appels, dè vergim ik! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den jongen dokter; feuilleton in 3 afl. in de NTC 22-4-1939 – 8-5-1939)

Cees Robben - ge douwt em in den zoeren azèèn;

Henk van Rijen - 'zôêr pèèrd' - ondeugend paard

WBD zoerdêeg - zuurdeeg (door gisting verzuurd deeg), ook 'zuurdêeg' genoemd

WBD III. 4. 4:36 'zuur weer' = fris weer, ook kil, lucht, voos weer'

WBD III. 4. 4:50 'zuur weer' = koud, mistig weer:

WBD III. 4. 4:60 'zure mist'= koude mist

lange oe

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - zoer (kaartje blz. 12)

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -

zu:r, bijvoeglijk naamwoord 'zoer' - zuur

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZOER - zuur, fr. aigre

zoerendonk

zelfstandig naamwoord

N. Daamen, Handschrift 1916 - "zoerendonk - zwartkijker, zuurpruim"

zoerseg

bijvoeglijk naamwoord

Henk van Rijen - zurig

WBD III. 4. 4:50 'zurig weer' = koud mistig weer

zoethoutere

bijvoeglijk naamwoord

van zoethout; dus: van slecht, zwak hout

...verder is 't nie zonne "zoethouteren" Lendenboom, mar innen stoeren

eekelenboom. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

zòft

bijvoeglijk naamwoord

zacht

N. Daamen, Handschrift 1916 - "zoft - zacht"

...den alderlesten toon,

zoft en zuiver, diep en schoon.

(Piet Heerkens; uit: De Mus, 'Dörp', 1939)

...'n glaoske drinken van dieën goeien, zoften wijn... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 3; NTC 15-10-1938)

...de vredes-aria mee een schoone zofte fluitbegeleiding... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 5; NTC 29-10-1938)

Pierre van Beek - zó zòft as flewêel

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - 'Hardi', zi De Waal, en hij scheet zòft (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) - kaartterm (F. N. de Waal was een fabrikant in Den Bosch. Het staat niet vast waaraan hij zijn spreekwoordelijke bekendheid dankt.)

Variant: . . . èn zen gat was kaal (gezegd bij het kaarten kopen) '50

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - zoft bijvoeglijk naamwoord , zacht, gebruikt naast 'zaacht', maar meer in materiële zin: 'ne zoften appel.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - bijvoeglijk naamwoord 'zoft' - zacht: 'n zofte peer', 'zofte steen'

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZOCHT - zacht, fr. mou, tendre, Eng. soft

Haor ZOFT - zacht, slap

zòg

zelfstandig naamwoord

'zeug', 'zuig', 'vèrken',

WBD vrouwelijk varken, ook 'zòg' genoemd

'vèèreke' of 'kuus'

WBD vrouwelijk varken dat heeft gejongd

WBD zòg (Hasselt) melkgift van de zeug

Cees Robben - Kèb tòch zòg zat

-- zeug; mv. 'zuig'

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - zóg (krt. 49)

Kaart 49 Zeug.

Kaart uit: A.A. Weijnen, Onderzoek naar de dialectgrenzen in Noord-Brabant; 1937

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord vr. 'zog'
Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zòg zn - zeug

zogezeed
bijwoord
zogezegd, zogenaamd
R. J. 'stad van plannen zò gezeej'
Cees Robben - 'Zôô gezeej de wòrrend zègge'; daor hak zógezeej nòg gin gedaacht óp gehad;

zogget
werkwoord, persoonsvorm + vn. /lw.
zou het (uitsl. na gij/ge, gullie)
GD07 Ge zogget nie hèbbe moete perbeere
Gij zógget zeeker óp de zulder zuuke.
Cees Robben - Ik zógget oe nie kunne zègge.
-- 2e pers. 'zó' + vn. of lw. 'et'
-- Het fonetisch hiaat tussen 'zó' en 'et' is opgelost door inlassing van 'g' (met dubbel teken geschreven ter accentuering van de korte ó) . (Zie Schuurmanss Enclit. pron., blz. 22) De A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
§ 242)

zògske
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
zaagje
— verkleinwoord van 'zaog', met vooaalkrimping

zòkske
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord

zaakje
verkleinwoord van 'zaok', met vocaalkrimping

zolang
bijwoord
zolang
Waor zèède zólang gewist?
Cees Robben - Zólang ze nòg maawt, hèk ze nòg; zólang de snijblómme zôo goejekôop zèn;
Cees Robben - Wè wòrde gij tòch klèèn; dè gift niks zólang ik mar boove de grónd blèèf
Cees Robben - zólang de kraon nòg waoter gift, koom ik gin soep te kòrt;

zolder - zulder
zelfstandig naamwoord
zolder, ook 'zulder' genoemd
Bove m'n labbertorium hebbe wij ons keuken en nog in kaomerke, en daor neffe is nog in zulderke. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)
N. Daamen (handschrift 1916) -- "op z'nen aachteste zolder joagen (sterk vrees aanjagen)"
D'16 "zolder - van een broek als deze aan het zitvlak heel wijd is"
En hij trok mee z'n eene haand 'nen stok uit den mutserdhoop en gaaf 'm van jetje op Arnold z'ne zulder. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)
De Wijs -- Nao iedere kermis mot ik 'ne nuuwe zolder in munne broek (1965)
Miep Mandos-v.d.Pol - Aantekeningen Brabantse spreekwoorden -- óp zòlder aachter de putklèp (= onmogelijke plaats)
Frans Verbunt (1996) - ene grôote zòlder, mar en klèèn kuntje - veel geweld voor weinig geld
Frans Verbunt (1996) - te veul nòr de zòlder gekeeke hèbbe - te veel borreltjes op hebben
Frans Verbunt (1996) - de schaol was al leeg vurdè den daamp òn de zòlder was
WBD mèèlzòlder - opslagruimte voor het meel
WBD mèèlzòlder - zolder boven de oven
WBD hoojzòlder - zolder in stal of schuur, ook genoemd 'schèlft', 'balke' of 'schôor'
WBD (III. 2. 1:75) zolder, c. q. verdiep = verdieping
Stadsnieuws - Te veul nòr de zòlder gekeeken hèbbe. (150206)

zöllie, zullie
vn., pers.

zij (meerv.)
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZIJLIE, ZIJLE(N), ZELLIE, ZELLE(N), ZÖLLIE, ZÖLLE(N), voornaamwoord - zij

zoltje
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
zooltje
Dirk Boutkan (1996) - zoltje (blz. 31)

zòltje
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
zadeltje; zaaltje
Cees Robben - Moet ik óp dè zòltje?
Henk van Rijen - teegen et zòltje stin en fiets meej en nuuw zòltje
-- verkleinwoord v. h. homoniem 'zaol', met vocaalkrimping

zommedêen(e), summedêene
bijwoord
zo meteen, aanstonds
Gao zitte, meensch, de meester komt zommedeene... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)
- "Bruur, ik kan oe zoo med-eene
drie-vierhonderd gulde leene (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Goeie raod', 1941)
De Wijs -- Zomedéne mende't (feb. 1962)
Cees Robben - Die pròt van sebiet in plòts van zómmedêene.
Cees Robben - ik zal em zómmedêene dichttrèkke;
Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - 'zòmmedêêne' bw - zo meteen, aanstonds

zon
aanw. vn.
zo'n
Cees Robben - Zón schôon huudje óp zónne lilleke kóp; óp zón ónte menier;
Cees Robben - dè kómt ómdè ge zón koeterkónt zèèt? et was zónne gèùt;
Cees Robben - van de zuk òf van de zón?
Dirk Boutkan (1996) - 'zon meense heure hier nie' - zulke mensen horen hier niet (blz. 62) zon, zonne; alleen flexie-n in m. sing.
Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - 'zòn' zn - zon

zondag

zelfstandig naamwoord

zondag

De Wijs -- Kekt diejen meens ‘ns chagrènig kèke, die komt zeker de Zondaag afzegge (16-01-1975)

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - Sondaag - zondag

...mistal op enne zondagmèèrge... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Gewoon op enne zondaggemèèrge... (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Un lof [wordt] mistal gehaawe op zondaggemiddag. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

WBD III. 1. 3:4 "s zondagse kleren', 'zondagse kleren' = zondagse kleren

WBD III. 1. 3:5 'zondags pak' idem

zonk

zelfstandig naamwoord

WBD laagte in akker- of weiland (Hasseltse term)

Pierre van Beek - boove zònk koome - 'boven water komen', b. v. na lang slapen

Pierre van Beek - en gezònke lèèk - lijk dat niet langer thuis mooht blijven en dus naar het lijkenhuisje moest (b. v. in geval van besmettingsgevaar)

WBD III. 1. 2:69 'zonk' = bluts; ook: 'buts, deuk, duts'

WBD III. 4. 4:145 'zonk' = dal; 'zonk' = oerbank (grondsoort)

WBD III. 4. 4:165 'zonk' = zwarte, ondoordringbare aardlaag

Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - 'zònk' zn - inzinking

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZONK (in 't Z. +W. zoenk) zelfstandig naamwoord v. - diepte of laagte, inzakking op 'n veld

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. 'zonk' - laagte, delling

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. 'zink' - laagte in de grond

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - ZONK m - lager gelegen deel v. e. akker of landschap.

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - ZONK. Heb ik nu en dan door metselaars en timmerlieden hooren gebruiken voor eene diepte, eene zakking in den grond, in eene vloering. Z. a.

zonstêen

zelfstandig naamwoord

R ongebakken steen, gebruikt voor binnenmuurtjes in boerderijen

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
bijvoeglijk naamwoord 'zonstenen' - van zonsteen
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord m. 'zonsteen' - steen die niet gebakken, alleen hard gedroogd is; hij wordt voor binnenmuren en schouwen gebruikt.

zôo, zo
bijwoord
zo; gauw, meteen;
Cees Robben - èn zôo begient et ènd van dees wèèreld
Cees Robben - ast nie veraandert, dan blèèvet zôo? ge mót mar zôo dènke . . .
Cees Robben - Wies, waor ist hier, want ik mót zôo . . .
Cees Robben - Hoe ist? Tis zôo tis, èn zôo ist èn nie aanders.
Cees Robben - Ak lang lig, zèèk zôo wèg; ómtrènt zôo grôot;
Cees Robben - Tis immel zôo, èn tis zôot is, mar nie zôot zèèn moes.
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - Wè stoa de doar zoo te schreuwe? - Wat staat gij daar zoo te schreien?

zôog
pv.
zoog
- verleden tijd van zèùge

zôoge
werkwoord, zwak
causatief van zuigen: doen zuigen

zôogenòmd
bijvoeglijk naamwoord
zogenaamd
GD08 die zôogenòmde ötgediende

zôoj
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - zode, rommel
Zonne wedstrijd in zinge, kos soms wel un paor uur duure want wij kende der un zooi. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
Ze han vur et gemak der wel wè stêene nir kunne legge, want et waar der mar ene slèèkzooj. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)
WBD (III. 2. 1:361) zôoj, c. q. kook, kooksel, gekookte = kooksel
WBD (III. 3. 1:94) 'rotzooi' = onbruikbare voorraad
WBD (III. 4. 4: 169) 'zooi' = modder, slijk

WBD (III. 4. 4:256) 'zooi' = aantal bijeenstaande voorwerpen
WBD (III. 4. 4:259) 'zooi' = boel; 'zooike' idem
WBD (III. 4. 4:260) 'zooi' = grote hoeveelheid
WBD (III. 4. 4:312) 'rommelzooi' = warboel, ook 'zooi' of 'rotzooi'

zôol
zelfstandig naamwoord
M zool
Dirk Boutkan (1996) - meervoud : zoole (blz. 36)
WBD III. 4. 4:162 'zool' = oerband (grondsoort)

zoomer
zelfstandig naamwoord
zomer
van de zoomer, hil de zoomer, soomers
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - 'nen dreugen zommer
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord m. - zomer

zoon
zelfstandig naamwoord
zoon
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - zons en dochters, z'nen klênzon
Cees Robben -- 10 (blz. 19) "n spie tot aon de soons toe' / een decolleté tot aan haar navel (ongeveer de plaats waar bij het kruisteken 'de zoon' wordt gezegd).
WvM 'ik ben zunne zoon'
WBD III. 2. 3:71 'zoon' = idem; 74 'stiefzoon' = idem; ook 'voorzoon'
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 23) 'zu:n', naast 'zon' = zôon; (blz. 53) meervoud zoons
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 98) de kôoning zene zôon is ok soldaot gewist

zôop
werkwoord, persoonsvorm
zoop
- verleden tijd van 'zèùpe'

zôowè
bijwoord
zowat
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'zoowè' (passim)

zöpt
werkwoord, persoonsvorm
zuipt
Hij zöpt vusteveul.
-- 3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'zèùpe', met vocaalkrimping

zörg
zelfstandig naamwoord
zorg, aandacht; armleuningstoel
Hij zaat in de zörg (dubbelzinnig)
Wit, as ge zit in zurg verlegen,/ da God oe zelf verzurgen zal. (H.A. Sterneberg s.j., Een Busselke Braobaansch, uit: 'Erm schooierke', 1932)
Cees Robben - de zörge verdrèève
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - zurg (met doffe u; vgl. mulder en putje = potje)
WBD (III. 2. 1:87) 'zorg' c. q. 'luie stoel' = leunstoel; ook: 'Grote stoel' 'zorgstoel'
WBD (III. 1. 4:280) 'zorg hebben' = bezorgd zijn;
WBD (III. 1. 4:279) 'zorgelijk' = kommervol
WBD (III. 1. 4:293) 'zorg' = angst
WBD (III. 1. 4:142) 'zorg' = ijver
Bosch zùrg - zorg, gemakkelijke (leun) stoel
Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zörg zn - grote stoel, leunstoel; ook 'gròòtestoel'
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - ZORG (zörg) m - 1) kommer; 2) grote stoel.
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. 'zurg' - zorg; m. zorgstoel, leun(ing) stoel
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZORG (uitspr, zörrech) zelfstandig naamwoord m., niet v. — armstoel, leunstoel
Hees zörg (stoel) (V:9)

zörge
werkwoord, zwak
zorgen
WBD III. 1. 4:335 'zorgen', 'zorg hebben' = iets in acht nemen
-- zörge - zörgde - gezörgd
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zw. ww. intr. -'zurgen' - zorgen
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - zörgen - zorgen

zot
samentrekking

zou het
samentrekking van 'zo et'

zòt
bijvoeglijk naamwoord
gek, dwaas, zot
zó zót as ene jèùn - hartstikke gek
Cees Robben - mar nèt doen òf ge zòt zèèt; bènde zòt:
Pierre van Beek - zó zòt as tien kòp jèùn (Tilburgse Taaklplastiek 176)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - van enen aorege zòt geschoore zèèn (HM'70) - door een zot gek verklaard zijn
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - et zòt Wimke = W. Druyts (blz. 36)
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - de zòtten Engel = Wim Engel (blz. 37)
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - et zòt Jooke = Joseph Hollander (blz. 43)
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - de zòtte Cas = Caspar Houben (blz. 44)
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - zòt Tontje = Toon Vereut, bloemenverkoper (blz. 80)
Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - de zòt = frater Erminius (blz. 101)
Lokotsch 1927: Hebr. sóte>ndl. zot
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord m. 'zot' - dwaas, gek
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZOT - gek, zinneloos
WBD III. 1. 4:42 'zot' = gek

zout
zelfstandig naamwoord
zout
(aan tafel; gift de zout is aon)
Van Delft - "Die dienstmeid zal daar geen zak zout opeten" zegt men om aan te duiden, dat zij er wel niet lang in dienst zal blijven. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 111; 27 april 1929)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zout haole bij Brónsgist (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1964) - antwoord op 'Waar is hij?'
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - nòg wè zout vur den houthakker (HM'47) - gezegd als men aan tafel zout bij het eten wil doen
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - saome zout gehòld hèbbe bij de daames Brónsgist (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1971) - elkaar al heel lang kennen

zovelste

tw.

zoveelste

Cees Robben - vur de zóvelste keer

Henk van Rijen - hoe meer vòlk veur, zovelste langer et duurt - hoe meer volk vóór in de kerk, des te langer duurt de plechtigheid

zoveul

tw. / bijvoeglijk naamwoord

zoveel

Cees Robben - vat er eens zóveul; ik wó dèk zóveul gèld ha ak naa tèèd heb;

Cees Robben - gij moet nie zóveul praote;

Cees Robben - nèt zóveul as twee hulpe naa vórt hèlpe;

Pierre van Beek - zó veul as - zoveel als, zogezegd

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - hij ha zóveul as ge meej bei oew haande in oew gat kunt gôoje (Nicolaas Daamen (Handschrift Tilburgs) - 1916 -) hij had niets (de kunstgreep is namelijk onmogelijk)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - ZO VEEL ALS (zo veul ès) bijwoord uitdr., een gesproken aanhalingsteken; zogenaamd, zullen we maar zeggen (zie blz. 49-52)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZOOVEUL bw - zooveel

zu

werkwoord, persoonsvorm

zou

BvD zudde dè wèl doen? - zou je dat wel doen?

zut - zou het

zuig

zelfstandig naamwoord

WBD vrouwelijk varken, ook genoemd 'zeug', 'zóch', 'zòch', 'vèrken', 'vèèreke' of 'kuus'

zuije

zelfstandig naamwoord

zuiden

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'het Zuijen'

Salut, lieve nesjes, adjuus, adé!

naor et Zuien toe zulleme vliege! (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Zwaolleme', 1941)

Vaderland, et roomse Zuien

zal oe stil z'n trouw beduien;

Brabants volk en Brabants gouw
wappert dapper rood-wit-blauw.
(Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Rood-Wit-Blauw', 1941)
zingt in 't donkere Zuie,
waor de Roomse klokke luie (Piet Heerkens; uit De knaorrie, 'Inleiding', 1949)
't brave volk van 't donkere Zuien,
recht ten hemel, onverveerd. (Piet Heerkens; uit De knaorrie, 'De Sint Jan', 1949)
"Mister ik wô oe es iets vraoge:/ wörrom vliegt den ooievaor/ ast en bietje koud gao worre/ nòr et Zuije ieder jaor?" (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Wörom doen ze dè) [voor het antwoord ► wèèd]
... as irste stad int Zuije... (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: We han nòg meer)

zuk(ke)

vn.

zulke

Van de zuk èn van de zón = van zulke (deze) en van zulke (die)

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - zukke gaaste

De Wijs -- (Op de markt) Motte van zônne hebbe of hedde liever van zukke? (20-03-1968)

Cees Robben - van de zuk èn van de zón;

B zukken (m.) - zulk een

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZUKKEN, ZOKKEN, ZOEKEN bvw. - zulk een, zulke: zukkene man, zokken moeder

zulder

zelfstandig naamwoord

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - ZOLDER (zulder) m 1) bovenverdieping; 2) kruis v. e. broek.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zolder, zelfstandig naamwoord m. 'zulder' - zolder- 1) bovenste ruimte in een huis; 2) zitvlak in een broek

1. zolderverdieping van een huis; zoldering

Vruuger sliepe veul meensen óp zulder

R. J. 'die wieg daor op zulder'

Cees Robben - dan kröpt ze óp zulder;

Ons Stien die zeej: «Et wort es tèèd,/ de zulder schôon te maoke»/ Wèk daor ammol nie teege kwaam.../ om tureluurs te raoke. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Willem wies wètter was)

Pierre van Beek - gez. Hij heej te veul nòr de zulder gekeeke (te veel borrels gedronken)

2. kom van een broek

Cees Robben - Vur de wòssem òn de zulder is, heetie em óp; de mèùzen óp zulder;

Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zulder zn - zitvlak v. e. mannenbroek

Henk van Rijen - al mot ek er de bêene vur onder mene zulder ötlôope

Bosch zolder - achterwerk, zitvlak v. e. broek

WBD III. 1. 3:121 'zolder' = zitvlak v. e. broek; ook: 'kruis', 'kont', 'zuur'

3. plaats voor opslag, bijvoorbeeld hooi of leder

MP gez. óp zolder aachter de putkèùp (= onmogelijke plaats)

WBD hoojzolder - zolder in stal of schuur, ook genoemd 'schèlft', 'balke' of 'schôor'

WBD drêûgzulder - droogzolder, voor het leer (II 643)

4. dragend vlak

Cees Robben - popeliere zulderke: "De bodem (van den blauwen spuul) was drassig, maar als de zomerzon de bovenlaag had drooggestoomd, was het een op-en-neer gaand 'populiere zulderke', waar ge alleen vlug-voetig veilig overheen kwaamt, zonder door de zolder in de blubber te schieten. "

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - en popeliere zulderke (N. Daamen (handschrift 1916) --) - gezegd als iets waarop men loopt, doorbuigt

zulle

werkwoord, sterk

zullen

B za'k - zal ik?

zumme - zullen wij?

B zulle - zó (n) - ik zal, gij/hij zult

BvD imp. zó en zu (zudde dè wèl doen?)

Cees Robben - . . . zak mar zégge; ge zult er gin maogpènt van krèège; wè zat zèèn?

Dirk Boutkan (1996) - zulle - zaaw/zó; we zon / zoue . . . (zin 101, blz. 99)

Cees Robben - 'en. . . ge zullet niet geleuve. . . '

Dèt zo vlug zu gaon, dè hattie nie gedocht. (Henriëtte Vunderink, Straffe rôoker, uit: Tis de moejte wèrd; 2011)

zullie, zöllie

vn., pers.

zij (meerv.)

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - 'dè doen zellie nie'

Cees Robben - 'Mar zullie hebben meer aon jöllie, as göllie aon höllie'

DANB eete zullie ók gèère kèès?

Henk van Rijen - zöllie verdiene meer op öllie, as göllie op höllie

Frans Verbunt (1996) - zullie verdiene meer òn jullie as gullie òn hullie

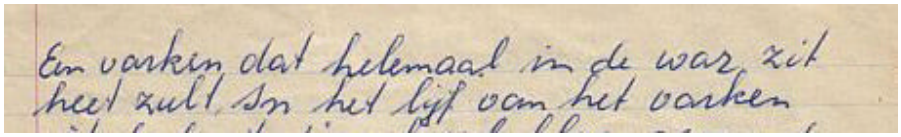
Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zullie persoonlijk voornaamwoord - zij (meerv.)
Bosch zullie - zij

zult
zelfstandig naamwoord
1. hoofdkaas

Niet met name bekende monogrammist - 17de eeuw - collectie Rijksmuseum

► Dossier Zult
Cees Robben - Zult is en vèèreke wè gelèèk in de frut zit;
Inzending van Ton van den Hout - handschrift uit familie-archief -

WBD III. 2. 3:67 'zult' = hoofdkaas
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zolt, zelfstandig naamwoord m. ' zult' - hoofdkaas
Bosch zult - Brabants gerecht . . .
Wil van Pelt - *Brabant's knipoog uit het verleden* (2001) - Wij zullen onderweg aanleggen bij Geertjes omdat ze daar altijd goeie zult hebben. (...) Ik zie dat mijne compagnon dat ook al begrepen heeft, zijn aandacht is gericht op het brôôd met zult dat gebracht is door Marieke. (...) De mik en de zult hoeven we niet af te rekenen, 'da zal wel goed komen', zegt Thijs.
Jodocus (Jacques Stroucken), *Toemet-hooi* (1993)
As ut aon mèn laag
Wè'k wô hè'k nog nojt nie gekrege,
En wè'k kreeg hè'k mar zelde gewuld.

As't ojt meeviel, dan viel 't al nie tege;
wô 'k ojt biefstuk, dan waar ut mist zult.

Piet van Beers - (CuBra)
Krèùpt es in de hèùd van: 'n vèèrke'
M´n leedemaote vènde dan
bij de slaagers in de schappe.
Rollaode, bloedworst, spèk en zult
bij ham èn schouwerlappe.

'Op dieet'
Soms lig ik naachtelang te drôome
van BLOEDWORST BALKENBREI èn ZULT.
Mar... DIE-EETE dè is NIE-EETE
zeej "Ons Kee"...èn dan zèède ötgeluld.

'Bodschappe doen'
´n Flès (nie als te duure) wèèn
´n Rölleke mèèle moppe.
'n Bèkske zult, ´n ons sesies.
´t Is dees week "Zèùneg soppe."

'Van 't vèèrreke -- 58 jaor terug'
't Vèèrreke was nèt geslacht, èn
zullie ha´n zèlf tóch eete zat,
dus wij mochte koome haole
wèsse in oovèrentie had.

'n Stuk ribstuk, 'n hil pan worst èn
ok tweej komme vol meej zult!
Balkenbrij, vier flèsse braoivlees,
himmel tot de raand gevuld!

Ok tweej flinke bèkskes spèkvèt,
(meej de kaoikes in papier)
èn 'n hieltje voor den èrtsoep
èn êen al gebakke nier.
(...)
Ieder jaor rond Allerzielen
komt dè toch wir bij mèn op:
Dieje kuus van taante Frieda,
én dieje zult van de vèèrekeskop!

'Wètter in vèèfteg jaor veraanderde'
Boer of börger, èèrm òf rèèk,
òn tòffel waare ze ooveral gelèèk.
Ik zal er mar nie nòr laote raoje:
't Was 'n schèfke zult,
spèk èn ötgebraoje kaoje.

'Wètter veraanderde (2)'
Èn dan aate ze in de wènter ok nog èègegemòkte zuurkôole öt et vat.

Èn sondags de rèst; kundet raoje ?
En stukske zult, spek èn ötgebraoje kaoje

Lodewijk van den Bredevoort (2006) - *Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Jeugdherinneringen van een gewone volksjongen* - Soms waar un vèèrke pas geslacht, waar der zult en bloedworst en kaoikes zat, ge mocht et nie hebben.
Tony Ansems - 'Zwarte Pietje gespuld' (2007) - Der wier gesmuld van de vèèrrekeszult
Lechim -
'En mar rèègene'
'n Oosterwèkse koffietaofel
Mee boeremik en zult en ham.

'Moederdag'
't Smèère van de botterhamme
Mee èègegemoakte zult

'Gift mar zuut'
Hij gaaf ze spek mee moffelbóóne
Boerebróód mee 'n schèèf zult
Mar ze ha'n liever kwattastrooisel
Goei eete was 'r aon verspuld

'Gin zin mir'
Aacht brooikes dik mee zult en kèès

Elie van Schilt - 'Alles is aanders' (CuBra) - Mar soms hadden wij ok un buurtfist. Dan wieren bij de slager un paor verkuskoppen gekocht (Kop mee afval) noemde ze ut toen. Ut afval was ut snijsel waor de slager gin worst van kon maoken) Unne grote wasketel wier schongemokt en daorin wieren die koppen gekokt tot ut vléés zo van de botten afviel. Daor wier nog ut één en aander bij gegooid zoas, zout en peper, nootmuskaat, azèèn en augurken, dan ging ut dur de vléésmeulen en al de buren die hadden mee betaold aon de koppen die kwamen mee scholtjes en bakken, as ut un paor uur laoter was stèèf geworren dan hadden we zult zoas ge het nou niemir kopt bij de slager.
Er waren gin koelkaasten, dus we aten un week lang zult, tot ut uit oe oren uit kwaam. (Uit: 'Alles is aanders'; CuBra ca. 2000)

2. drempel

WBD koedrempel (op de grens tussen voorstal en koestand)

WBD ónderzult - koedrempel, ook 'zult' genoemd

WBD boovezult - bovenzul (horizontale balk waaraan de stalpalen met het boveneinde bevestigd zijn)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - ZULT v. - stene verhoging waarin de stalhouten aangebracht zijn.

zultbommerèl

zelfstandig naamwoord

scheldwoord: dikkop, eigenwijzerik

Cees Robben - 'Zultbommerel . . . des kop. . . '

Karel de Beer, Tilburgs bijnamenboek - 2000 - zultbòmmerèl - iemand met een dikke kop (99)
WBD III. 1. 1:39 'zultbommerel' = hoofd

zultnòrrècht
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt (1996) - aanrecht van de kwaliteit en met het uiterlijk van de zultvloer

zultvloer
zelfstandig naamwoord
terrazzovloer (overwegend wit)
lange oe

zumke
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
zoompje, zeempje
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 52) zêûm - zumke
-- verkleinwoord van 'zêûm', met vocaalkrimping

zumme
werkwoord, persoonsvorm
zullen we
Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - Wè zumme naa hèbbe!
Cees Robben - Wè zumme doen, vadder? Zumme saome zêûme?

zumt
werkwoord, persoonsvorm
zeemt; zoomt
Cees Robben - Swèls dè gij dieje zak zumt, zeum ik de raome;
-- tegenwoordige tijd 2e + 3e pers. enk. van 'zêûme' (zemen, zomen)

zund, zunde
zelfstandig naamwoord
zonde
tis tòch wel zund van oew cènte
...wè-d-is et zund, dè de tijd zoo bliksemsvlug veurbijgao! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun in den trein'; NTC 16-9-1939)
't Is zund, dè taante Drieka nie mir leeft! (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; De nuuwe kapelaon van Baozel, afl. 11; NTC 10-12-1938)
...en dè waar zund en schaand. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den Sik van Baozel; feuilleton in 8 afl. in de NTC 25-2-1939 – 18-4-1939)

't Is dubbel zund... (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 6; 21-11-1929)

't Is zund hurre, want daor hedde wè gemist. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 5; 7 en 14-11-1929)

Hij [de pastoor] ha zelfs gezeed: "Zwemmen en baoje is nog gin zunde!" (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; feuilleton 'Bad Baozel', 8 afl. in NTC 31-12-1938 – 18-2-1939)

Onze Co vond dè zund… (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

Bosch zund - zonde, jammer

Tijs Dorenbosch - Vignetten uit *De Mus* en *D'n örgel* van Piet Heerkens (1939 & 1938)

zunneke

zelfstandig naamwoord , verkleinwoord

zonnetje

Cees Robben - ze is et zónneke in hèùs ze schènt aaltij

R. J. zunneke

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - zunneke

-- verkleinwoord van 'zón', met umlaut

zurkel

zelfstandig naamwoord

WBD III. 4. 3:265 zurkel - zuring (Rumex)

WBD III. 4. 3:262 kleeverzurkel - witte klaverzuring

WBD III. 4. 3:266 zurkel - paardezuring

WBD III. 2. 3:90 'zurkel' = zuring

zus

zelfstandig naamwoord , eigenn.

In een gezin dat reeds jongens telde, kreeg het eerste meisje vaak de voornaam 'Zus'.

Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zus zn - Als na het eerste kind (een jongen) een meisje geboren werd, werd dat dikwijls zusje of zus genoemd.

zuuke

werkwoord, sterk

zoeken

-- zuuke - zòcht - gezòcht -- korte uu

Van Delft - "Hij zuukt 't, waor tie 't nie verloren hee" zegt men voor een albedillende zoeker. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

Van Delft - Als iemand iets goeds of een goede betrekking verwaarloost, zegt men om z'n verontwaardiging uit te drukken: "Hij zal het nog mee 'n kerske (of: 'n lanterntje) gaon zuuken." Ook hoort men: "Hij zal er z'n vingers nog ooit naor afbijten." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 117; 5 juni 1929)

B Ze zuukt derèège mooi te maoke - Zij zoekt zich op te tooien.

B Et kèènd zuukt zen èège te verschoone. - Het kind tracht zich te versch.

Cees Robben - hij zuukt et geluk; hij góng ze zuuke;

Henk van Rijen - naa ziek wèk zuuk - nu zie ik wat ik zoek

Henk van Rijen - goed zuuke zi-j, dè zak zik

Pierre van Beek - voejer zuuke vur aandermans gèèt;

Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - zuke - zoeken

DANB zuukt is nòr menen hoed; ik weet nie waor ik em zuuke moet

Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - sórt zuukt sórt, zi den duuvel teege de schórstêenveeger ('84)

Bosch zuke - er zin in hebben; zoeken

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - ZUEKEN, voor zoeken, doch slechts onder het gemeen. Ook bij oude lexicographi zoo wel zuecken als verzuecken. Z. a.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zü. üke (n), zw. ww. tr. ' zuken' - zoeken

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZUKEN - zoeken

zuukerd

zelfstandig naamwoord

achterdochtig iemand die overal iets achter zoekt, speciaal gezegd van een politie-agent die uit is op een verbaal

Stadsnieuws - Tis nie zo hèndeg agge meej ene zuukerd getrouwd zèèt - . . . met een achterdochtig persoon . . . (300108)

zuukplòtje

zelfstandig naamwoord

Henk van Rijen - zoekplaatje

zuur, zoer

bijvoeglijk naamwoord /zelfstandig naamwoord

zuur

WBD zuur nat (van akkerland)
WBD zuurdêeg - zuurdeeg (door gisting verzuurd deeg), ook 'zoerdêeg' genoemd
Pierre van Beek - en zuur pèèrd - ondeugend onbetrouwbaar paard
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - 'nen zuren aap'el
-- comp. zuurder, superl. zuurst
DANB die mölk is dun en zuur
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zó zuur as ene kèrhèngst (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1970)
-- 'zuur' betekent hier agressief, onhandelbaar, zoals een hengst voor een gespan, lange uu, echter korte in de comp.
WBD III. 3. 1:219 'zuur', 'moeilijk, stroef, nors' = stroef (in de omgang)
WBD III. 1. 2:252 'het zuur hebben', 'het zuur krijgen' = maagzuur oprispen
WBD III. 1. 3:122 'zuur' = zitvlak v. e. broek
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - zoer (krt. blz. 12)
WBD III. 2. 3:96 'zure bom' = augurk

zuurbòl
zelfstandig naamwoord
V wijnbal (snoepgoed)
korte uu

zuurdêeg
zelfstandig naamwoord
WBD zuurdeeg (door gisting verzuurd deeg), ook 'zoerdêeg' genoemd
WBD zuurdêeg zètte - zuurdeeg maken

zuure
werkwoord, zwak
zuren
WBD zuure - zuren, huiden ter voorbereiding op de looiing behandelen met azijn- of mierezuur (LL 621)
-- zuure - zuurde - gezuurd
-- lange uu wegens eropvolgende r

zuurke
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
Henk van Rijen - zuurtje

zuurkesnat
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt (1996) - slap aftreksel, slappe limonade

zuurkôolkaaj

zelfstandig naamwoord

zuurkoolkei; kei ter afsluiting van zuurkoolpot

Van Delft - Om aan te duiden, dat het in een huishouden een kale boel was, zei [Dusee] hij: "Ge vindt er niks als een opgedirkte dochter en 'n zuurkoolkaai." (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 109; 13 april 1929)

Pierre van Beek -- Om aan te geven, dat het er in een huishouden een kale boel was, zei hij: "Ge vindt er niks as een opgedirkte dochter en 'nen zuurkoolkaai"... Voorheen maakten de mensen vaak zelf hun zuurkool in. Daarvoor gebruikte men een Keulse pot. Op de zuurkool kwam een plank te liggen en daarop, voor de druk, een straatkei. Het eten van zelfingemaakte zuurkool wees niet direct op weelde. (Tilburgse Taalplastiek 24-6-1964)

Jan Schellekens -- Wat je nodig had was een grote keulse pot, een rond plankje, een linnen doek en een gewicht. In de pot kwam gesneden witte kool. Daar werd pekel bij gegoten (ik vermoed gewoon water met zout), de linnen doek er overheen met daarop het plankje. Maar dan het gewicht. Wie heeft er een gewicht van zo'n kilo of vijf-zes in huis. Het toeval wil nu dat net in die tijd bij ons in de straat de kinderkopkes vervangen gingen worden door klinkers. (Uit: Herinneringen aan de Hoogvensestraat; www.cubra.nl/schellekens/)

zuurkôolstaamp

zelfstandig naamwoord

zuurkoolstamp

Ik zie liever 'nen dampenden berg zuurkoolstaamp mee 'nen kwartmeter verkensworst erbij. (Kubke Kladder; ps. v. Pierre van Beek; NTC; Uit 't klokhuis van Brabant 9; 22-02-30)

Piet van Beers – 'Vrèmde kòst': Gif mèn mar wèk hier gewènd zèè,/ ene goeje vètte pòt./ Zuurkôolstamp òf brèùne bôone.../ Èn 'n nutje toe... tòt slòt. (Spoeje doemmeniemer; 2009)

zuurseg

bijvoeglijk naamwoord

WBD III. 2. 3:31 'zuursig' = rins, ook 'ranzig'

zuursteel

zelfstandig naamwoord

V zuurstok (bep. snoepgoed) korte uu

zuut, zuuter, zuutst

bijvoeglijk naamwoord

zoet, braaf (van b. v. een kind)

R reactie op 'ik heb het zuur'; Dan hèdde et zuut te (ver) wòchte!

Kee s en Bart (krantenrubriek in GrootTilburg, ca. 1935) -en zuut winsje - een behoorlijke winst

Kee s en Bart (krantenrubriek in GrootTilburg, ca. 1935) -zuutjes aon - kalmpjes aan; zuutjesaon

haol honing, biekes, lekker zuut,

gezond en fijn, - vlieg oppernuut (Piet Heerkens; uit: D'n örgel, 'Iemker-lieke', 1938)

Toen wier d'r zuutjes op de deur geklopt, en Mientje kwaam mee 'n heel zuut gezichtje binnen... (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; Den jongen dokter; feuilleton in 3 afl. in de NTC 22-4-1939 – 8-5-1939)

Ce es Robben -rôok et nòr zuuten óllie; zôo zuut as de liefde;

Ce es Robben -aon war; ik haaw nie van zuuteghèd;

Ce es Robben -mèskes hèb ik zuut gekust;

Kern kamp - Bezorging Dialectenquête1879 -zuut - zoet

Hen k van Rijen -zooj zi zèn zammòl zuut - naar hij zei, zijn ze allemaal zoet

Stadsnieuws - Zudde naa zuut zèèn èn zachjes doen op zulder? (230809)

Stadsnieuws - zôo zuut zat zèèn? - Zou het zo zoet genoeg zijn? (050206)

WBD III. 4. 4:325 'zuutjes' = langzaam

Bosch zuut - zoet, lief

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zü.üt, bijvoeglijk naamwoord 'zuut' - zoet

J. H. Hoeufft, Proeve van Bredaasch Taal-eigen(1836) - ZUET, voor zoet. De aan het Hoogd. komende uitspraak. Z.a.

K. Heeroma - Brabants uit de 18e eeuw (woordenlijsten Verster,1968) - ZUET voor zoet. Deze uitspraak, in de Stad en meierije alg. in gebruik, vind men bij Kiliaen - en Plant. aangetekend.

A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - zuut (krt. 48), met umlaut (blz. 88)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZUUT - zoet

zuutbrôod

zelfstandig naamwoord

zoetbrood

„Ons Belang".

Bruin brood per 1 K.G. 14 cent
Hartjesbrood " " 16 "
Zoetbrood " " 17 "
Roggemik " " 22 "
Melkbrood " " 24 "
Krentenbrood " " 24 "
Scheurbrood " ½ K. G. 12 "
Speculaas 1ste soort
per ½ K. G. 45 "
Speculaas 2de soort
per ½ K. G. 30 "
HET BESTUUR

Tilburgsche Courant 28-2-1915

- tarwebrood dat tegenwoordig half-om-half heet

- voor 1940 een van de standaardsoorten brood met door de overheid bepaalde prijs

Jan Naaijkens -- Ome Gust was bakker en herbergier tegelijk. Een deel van het café was afgescheiden door een glazen wand waarachter zich de winkel bevond waar ge voor een dubbeltje een mik, een zoetbrood of een roggebrood kont kopen, veel meer keus was er niet. (Het Dorp van onze jeugd; 1999)

WBD III. 2. 3:188 'zoet brood' = tarwebrood

WBD III. 2. 3:189 'zoet brood' = half en half (Brood van tarwemeel met roggemeel vermengd.) - [Voor Tilburg geeft het WBD voor deze mengvorm ook ►hartjesbrood]

zuuteghèd

zelfstandig naamwoord

datgene wat zoet is, spec. snoepgoed

Ze wille nôot en stukske vlêes/ tis aaltij zuutighèd (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: Dè vlèès wèl...)

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - ZOETIGHEID (zuutighèt) v. - alles wat zoet is (zie blz. 63)

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. 'zutigheid' - zoetigheid (snoeperij)

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZUTIGHEID zelfstandig naamwoord v. - zoetheid, zoetigheid

zuutekrèp

zelfstandig naamwoord

N. Daamen, Handschrift 1916 - "zuutekrep noemde men vroeger het bloederige vleesch rondom de steekwonde bij het varkens slachten"

N. Daamen (handschrift 1916) -- "zuutekrep - hij is nor z'n zuutekrep (naar zijn liefje) "

WTT 2012 - Het bloed heeft mogelijk een zoete smaak aan het vlees gegeven. Door de aanwezigheid van bloed in het weefsel kon het vlees van 'de steek' niet geconserveerd worden, en moest het kort na de slacht verorberd worden.En Daamen zat er ook beslist niet naast toen hij in1916 in zijn schrift optekende dat 'zuutekrep' ook gebruikt werd voor 'liefje'.

►Zie Dossier Varken Culinair

zuuthaawe

werkwoord, sterk

Henk van Rijen - zoethouden, zwijgen over

zuuthout

zelfstandig naamwoord

zoethout; snoepgoed

Wij moese aatij irst de [Hasseltse] kepèl in èn 'n rôozehuuke bidde vurdèmme vur êen of twee cènte snuupkes mochte kôope. En ik moet zègge, dan smòkte-n-et ok beeter. Et joodevèt, de stroopseldòtjes, de dròpveeters, 't zuuthout, tôoverbòlle. (Ed Schilders; Wè zeetie?; website Brabants Dagblad Tilburg Plus 2009)

zuutjes - zuutjesaon

bijwoord

zoetjes, langzaam

mar 'k wier et zuutjes beu... (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'Mijn irste broek, 1941)

Mar dè gonk toch ok nie op den duur, en zo zè'k heel zuutjes aon gewend. (Naarus; ps. v. Bernard de Pont; in: Groot Tilburg 1941; CuBra)

Krèègde zuutjesaon wè bèùk/ òf en te breeje gat/ dan snap ik nie wörom dègge/ oe fietske niet meer vat. (Lechim; ps. v. Michel van de Ven; ongedateerd knipsel 1960-1980; uit: 'Jè, jè, gullie fietst mar')

Henk van Rijen - lop tòch nie zo zuutjes - loop toch niet zo langzaam

Bosch zuutjes - zachtjes, langzaam

zwaaje

werkwoord, zwak

zwaaien

WBD zwaoje - onder het stappen de hoeven naar buiten bewegen, ook genoemd 'maaje'

— zwaaje - zwaajde - gezwaajd

zwabbere
werkwoord, zwak
WBD III. 1. 2:123 'zwabberen' = slenteren, ronddolen; ook: rakken,bolliën'

zwans
zelfstandig naamwoord
Frans Verbunt (1996) - penis
WBD III. 1. 4:241 'zwanzen' = spotten
Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zwans zn - mannelijk geslachtsdeel
WNT ZWANS - 1) staart (v. e. dier) ; 2) mannelijk lid (nog bewaard in volkstaal 3) als scheldwoord

zwaoger
zelfstandig naamwoord
Henk van Rijen - zwager
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 59) onze / jullie(je) / hullie zwaoger
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 51) verkleinwoord zwaogertje, ook zwaogerke

zwaogerin
zelfstandig naamwoord
schoonzuster
A.A. Weijnen; Onderzoek dialectgrenzen in Noord-Brabant (1937) - zwaogerin (krt-103)

zwaon
zelfstandig naamwoord
zwaan
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zelfstandig naamwoord vr. - zwaan
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZWAAN zelfstandig naamwoord v. niet m. - zwaan

zwaor, zwòrder, zwòrst
bijvoeglijk naamwoord /bijwoord
zwaor wèèrk
WBD zwaor koej - stukkig (forsgebouwd), ook 'stugge' of 'gròffe' koej genoemd
WBD zwaore - zwaar paard, ook 'bónk' genoemd of (Hasselt) 'bèls'
WBD zwaor - compact of stug (gezegd van bakkersbloem)
Cees Robben - ik reej meej ene vuls te zwaore kreugel; zwaor verliefd;
Cees Robben - òn et lèève moete nie te zwaor tille;
DANB spaoje is zwaor wèèrek

WBD zwaor (II:914), gezegd van weefsel
WBD III. 1. 1:16 'zwaar' = grofgebouwd
WBD III. 1. 4:357 'zwaar' = lastig
WBD III. 2. 3:33 'zwaar' = stevig (voedsel)
Bosch zwaor lope - in verwachting zijn
WBD III. 4. 4:82 'zwaar weer' = onweer
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 50) zwaor - zwòrder -zwòrst /zwaorst

zwaord
zelfstandig naamwoord
zwaard
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord vr. + m. 'zwaord'
-- zwaard, zwoord, zwoerd

zwaovel
zelfstandig naamwoord
zwavel

zwaovele
werkwoord, zwak
zwavelen
WBD zwaovele - kalken van huiden bestemd voor tuig- of overleer
WBD II:603, ook 'kalke' genoemd
-- zwaovele - zwaovelde - gezwaoveld

zwart
bijvoeglijk naamwoord
zwart
Van Beek - "Zwart als een krei (kraai)", "Zwart als een moor", "Zwart als een neger", "zwart als de duvel". (Nwe. Tilb. Courant; Typische zegswijzen afl. 5; 25 augustus 1959)
Van Delft - "Een zwarte hond wasch je nooit blank." Dit is: Van kwaadsprekerij blijft altijd iets hangen. (Nwe. Tilb. Courant; Van Vroeger Dagen afl. 108; 6 april 1929)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - zwarte sneuw gegeeten hèbbe ('77) - armoede gekend hebben
WBD III. 3. 1:32 'een zwarte' = neger
Dirk Boutkan (1996) - zwart + st = zwarst (superlatief) (blz. 28)
Stadsnieuws - Et zaag er zwart vant vòlk; drie fraaters èn ene koolenboer. (020406)
Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zwart bijvoeglijk naamwoord - zwart; ook gebruikt in de zin van 'vuil'

zwêeg

pv.
zweeg
-- verleden tijd van zwèège

zwèège
werkwoord, sterk
zwijgen
Frans Verbunt (1996) - zwèèg stil! - hou je mond
Cees Robben - Òch, lòt ik er mar oover zwèège; et paast beeter te zwèège;
Cees Robben - zwèège moete as ge oud zèèt;
gez. Henk van Rijen - Ik moet zwèège want ik hèb en winkeltje – neutrale opstelling v. kleine middenstander.
B zwèège - zwêeg - gezweege
-- geen vocaalkrimping in tegenwoordige tijd
Buuk Zwèèg stil - hou je mond; 'Zwèèg stil, zwèèg stil - praat me er niet over. '

zweel
zelfstandig naamwoord
WBD III. 1. 2:350 'zweel' = eelt (knobbel)

zwèèn, zwèntje
zelfstandig naamwoord
zwijn
Frans Verbunt (1996) - toevalstreffer bij het biljarten
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZWIJN - fig. overdadige en beestachtige mensch

zwêep, zwipke
zelfstandig naamwoord
zweep
R. J. 'hij zwaait meej de zwëep'
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZWEEP (scherpl. e) zelfstandig naamwoord v. - vklw. zweepke(n), zwepke(n),zwippeke(n)
Bosch zweep - zweep, ook genoemd: zwipke

zwèèr
zelfstandig naamwoord
zweer, verzwering
WBD III. 1. 2:263 'zweer' = gezwel
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZWÈÈR zelfstandig naamwoord m, niet v. - fr. ulcère. Ik heb 'ne zwèèr aan m'n been.

zwèèrd

zelfstandig naamwoord

M zwaard

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZWEERD zelfstandig naamwoord o. zwaard

zwèère

werkwoord, sterk

zwèrderij

zweren (van een wond)

— zwèère - zwoor - gezwoore

B zwèère - zwèèrde - gezwoore

Dirk Boutkan (1996) - (zwêere - zwôor - gezwôore)

De Wijs -- (Echt gebeurd:) Pastoor: Zedde gij gevormd, Jan? Jan: Jao Pastoor, in menne bovenèrrum en 't hee gezwoore ôôk (17-10-1972)

Cees Robben - èn et heej nòg gezwooren ôok;

Nao drie of vier daogen, ik weet dè niemer percies moeste dan terugkome, dan kêeke ze of et al waar gaon zwèère. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 2, Tilburg 2007)

zwèèreve

werkwoord, sterk

zwerven

B zwèèreve - zwurf - gezwörve

Dirk Boutkan (1996) - zwèèreve - zwieref - gezwöreve

zwêet

zelfstandig naamwoord

zweet

MP gez. Lui zwêet is gaa gerêed.

WBD 'zweetbant' (II:l386) - zweetband (in een pet)

WBD III. 1. 4:393 'kaal zweet' = kouwe drukte

Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zwêêt zn — zweet; Luij zwêêt is gaaw gerêêd.

zwêete

werkwoord, zwak

B zweete (zonder naglijder), zwitte - gezwit

— ook in tegenwoordige tijd vocaalkrimping: gij/hij zwit

De Wijs -- -"Daanste gij nie Sjaan? "Nè, waant as ik daans, dan zwéét ik en als ik zwéét dan stink ik." (15-06-1963)

Cees Robben - meej bezwitte kòp

Cees Robben - vur den toog wòr et hardst gewèrkt èn et mist gezwit;

Piet van Beers – 'Griepepidemie': Ze heej al lieters thee gedronke/ èn ze zwit den hillen tèèd. (Spoeje doemmeniemer; 2009)
Antw ZWEETEN - zweten: Zweeten gelijk e pèèrd; iemand doen zweeten - hem hard doen werken; vochtig worden, uitslaan

zwêethiele
zelfstandig naamwoord , meervoud
Frans Verbunt (1996) - tuinbonen

zwêetvoete
zelfstandig naamwoord , meervoud
zweetvoeten
Cees Robben - mèn zwêetvoeten èn jouw kaaw haande
A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. -
zelfstandig naamwoord mv. - zweetvoeten, sterk transpirerende voeten
Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 -
ZWEETVOET zelfstandig naamwoord m. - zweetvoet

zwêetvòs
zelfstandig naamwoord
WBD benaming voor de zgn. koffievos met 'koffiekleur' als een type zonder nadere kleuraanduiding

zwêeve
werkwoord, zwak
B zwêeve - zwifde - gezwifd
— in tegenwoordige tijd ook vocaalkrimping: gij/hij zwift
zweven

zweevel
zelfstandig naamwoord
zwavel
Kernkamp - Bezorging Dialectenquête 1879 - zwével — zwavel
WNT ZWAVEL. zwevel, zwegel

zwèlle
werkwoord, sterk
zwellen
-- zwèlle - zwol - gezwolle

zwèmme
werkwoord, sterk
zwemmen
Dirk Boutkan (1996) - zwèmme - zwóm - gezwómme

zwèntje
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
zwijntje
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 24) zwèntje
-- verkleinwoord van 'zwèèn', met vocaalkrimping

zwèrke
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
Henk van Rijen - zweertje

zwètsklôot
zelfstandig naamwoord
kletskop
'Ge zèèt enne zwetsklôot en dè zèède', namen aandere meense et vur onze vadder op. (Lodewijk van den Bredevoort – ps. v. Jo van Tilborg, Kosset den brèùne eigeluk wel trekken? Dl. 1, Tilburg 2006)

zwiemke
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
Pi erre van Beek -dun, zwiepend takje, dat 'doorslaat' als men het gebruikt
Hen k van Rijen -ge slaot nie meej dè zwiemke, hurre - je slaat niet met dat zweepje, hoor
WBD III. 4. 3:78 zwiemke - lange dunne tak; ook genoemd: zwiep, gard, sliert
CiT (13) 'Ge slaot nie mee dè zwiemke, hùrre!'
C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - zwiemke, zelfstandig naamwoord o. - jong zwiepend takje, waarmee gemene klappen gegeven kunnen worden; 'ze moese jou op oe kont slaon mee 'n zwiemke waor zeuve jaor de nachtegaal op hee zitte zinge. '
Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zwiemke zelfstandig naamwoord - twijgje
A. Weijnen, Etymologisch dialectwoordenboek (1995) - zwiemke - veerkrachtige twijg (hilv.)
WNT ZWIEM - buigzame, zwiepende tak of twijg

zwiep
zelfstandig naamwoord
WBD III. 4. 3:78 zwiep - lange dunne tak, ook genoemd: gard, sliert, zwiemke

zwiers
zelfstandig naamwoord
WBD afgeroomde melk, ook 'óndermèlk' genoemd

-- korte ie

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - ZWIERS (kort uitgesproken) v. - taptemelk, symbool v. mager drinken.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zwirts, waarnaast soms 'zwirs', zelfstandig naamwoord m 'zwierts' - ondermelk, taptemelk

Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - zwiers zn - ondermelk

WNT ZWIERS - (gewestelijk) dunne, afgeroomde melk met waterachtigen schijn

zwiet, swiet

zelfstandig naamwoord

air, hooghartigheid, bluf, lef, opschepperij

R Zullie meej hil dere zwiet. - Zij met al hun air.

C. Verhoeven - Herinneringen aan mijn moedertaal - 1978 - ZWIET v. - opschepperij, deftigheid; (Fr. suite: gevolg; Lat. pompa?) 'hoge zwiet'.

A.P. de Bont -- - Dialekt van Kempenland - 1958 e.v. - zwit, zelfstandig naamwoord m. 'zwiet' - groot vertoon, kale drukte

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZWIET zelfstandig naamwoord m. - groot vertoon, pracht, praalvertoon

WNT ZWIET. swiet, swijte - 1) stoet, groote groep, troep, menigte; 2) al te groot vertoon, pralerij, groote sier, grootdoenerij, inz. op het vlak van kleedij en voorkomen of handelwijze.

zwietslaon

werkwoord, sterk

Van Beek - "zwietslaon" is zich deftig voordoen; (Nwe. Tilb. Courant; Typisch Tilburgs afl. XI; 10 jan. 1958)

zwikke

werkwoord, zwak

WBD overhalen: het overleer op de leest om de rand v. d. binnenzool slaan en met een tang glad trekken (II:745)

zwingel

zelfstandig naamwoord

WBD zwengel van de windas (boven de put), in de Hasselt ook genoemd: 'zwèngel' of 'draajer'

zwipke

zelfstandig naamwoord , verkleinwoord

zweepje

-- verkleinwoord van 'zwêep', met vocaalkrimping

WBD III. 4. 4:107 'zweepje' = zacht windje; ook 'zoefje'

zwirke
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
WBD III. 1. 2:334 'zweertje' = zweer

zwit
werkwoord, persoonsvorm
zweet
Henk van Rijen - men gewèèr zwit zwit meej dè weer wir - mijn geweer condenseert met. . .
-- 2e + 3e pers. enk. tegenwoordige tijd van 'zwêete', met vocaalkrimping

zwòlleke
werkwoord, zwak
Henk van Rijen - zwalken, zwerven

zwòlm, zwòllem, zwòluuw, zwaolem
zelfstandig naamwoord
zwaluw

Ill. Naumann

Luister naar het geluid van de boerenzwaluw

KPierre van Beek - 'as de zwollem weg is'
DANB de zwòleme zulle vórt gaaw trugkoome
...alleen de merel zong ieveraans in 'n buske en de zwaolleme vlogen hoog deur de locht. (Jan Jaansen; ps. v. Piet Heerkens svd; 'Oome Teun als opvoeder'; feuilleton in 6 afl. in NTC 2-3-1940 – 6-4-1940)
De zwaolleme zitten al klaor op den draod
in lange rechte rije,
ze draaien d'r köpkes naor hier, naor daor,
ze aaien d'r rökskes en kammen d'r haor,
ze kijken, ze reiken naor 't wije. (Piet Heerkens; uit: De Kinkenduut, 'De zwaolleme', 1941)
Mandos - Brabantse Spreekwoorden - 2003 - meej vrienden ist nèt as

meej zwòlme: ge ziet ze allêenig meej schôon weer (Pierre van Beek - Tilburgse Taalplastiek 1970) - uiting van een gedesillisioneerd mens

Cees Robben - '. . . van schrèèverkes en zwollemen'

WBD III. 4. 1:110 'zwolm', 'boerezwolm' - zwaluw (Hirundo rustica)

WBD III. 4. 1:112 'zwolm' huiszwaluw;

WBD III. 4. 1:116 'zwolm' - gierzwaluw

Leo Goemans - Leuvens taaleigen (1936) - ZWALUW - zwolem, zelfstandig naamwoord m.

Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZWOLM, ZWALM, ZWAALM, ZWALEM, te Cornelissen & Vervliet - Idioticon van het Antwerpsch dialect - 1899 - ZWAMEL zelfstandig naamwoord m., niet v. - zwaluw

Jan Naaijkens - Dè's Biks (1992) - 'zwolleme' zn - zwaluwen

WNT ZWALUW, zwaalf, zwalk, zwalm, zwavel, enz. - Hirundo Rustica L.

zwòlmstèrt

zelfstandig naamwoord

zwaluwstaart

Ill. Thomé - zwòlmstèrt - sagittaria sagittifolia

WBD (II:2498) 'zwollemstart' (en/of '-stert'?) 'mee nen zwolmstert'

WBD III. 4. 3:409 zwòlmstèrt - pijlkruid (Sagittaria sagittifolia; ook pèèlkrèùd genoemd

zwòluuw

zelfstandig naamwoord

zwaluw

(CK: geen Tilburgs. (zwòlm wel)

Kees en Bart (krantenrubriek in Groot Tilburg, ca. 1935) - zwaoluw

Dirk Boutkan (1996) - (blz. 97) de zwòluuwe zulle vlug t(e)rugkoome

zwoor

zwoer

- verleden tijd van st. ww. zwèère

zwòrder, zwòrst
bijvoeglijk naamwoord /bijwoord
zwaarder, zwaarst
Dirk Boutkan (1996) - zwòrder, naast zwòder (blz. 35) met vocaalreductie en d-epenthesis
-- comparat. en superlat. van 'zwaor', met vocaalkrimping
-- De door Dirk Boutkan (1996) - (blz. 50) gegeven comparatief 'zwòrder' heeft de vorm 'zwòdder' naast zich.

zwòrdje
zelfstandig naamwoord , verkleinwoord
Henk van Rijen - zwoerdje, zwaardje

zwòrst
bijvoeglijk naamwoord , superl.
zwaarst
Dirk Boutkan (1996) - (blz. 35.) zwaorst / zwòrst, maar met flexie-e: zwòrste

zwòlmstèrt zn
zwaluwstaart
WBD (II:2498) 'zwɔllǝmstart' (en/of '-stert'?) 'mee nǝn zwɔlmstert'
WBD III.4.3:409 zwòlmstèrt - pijlkruid (Sagitteria sagittifolia) ook pèèlkrèùd genoemd